Est. 29
And 2a
Vol 9

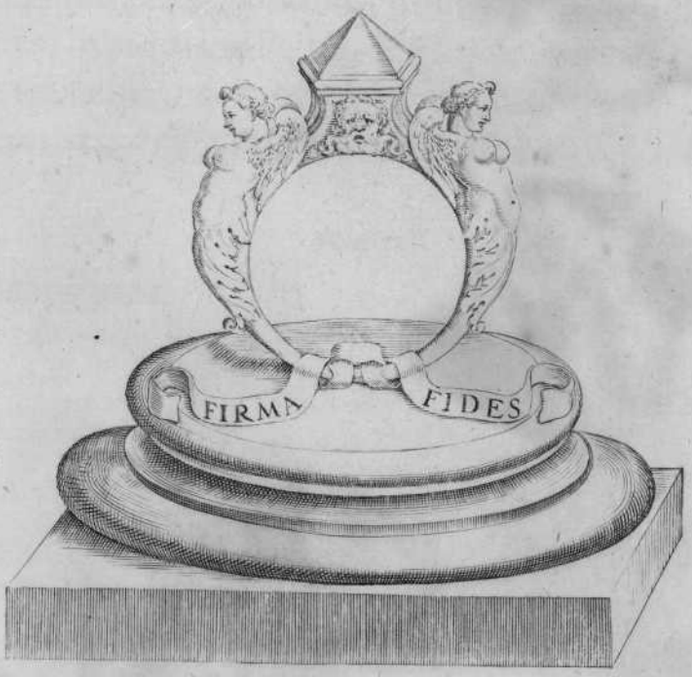
EXPOSITIO IN PRIMAM SECVNDÆ ANGELICI DOCTORIS D. Thomæ Aquinatis.

AVTHORE F. BARTHOLOMEO A MEDINA,
Ordinis Prædicatorum, primariæ Theologorum Cathedrę
apud Salmaticenſes præfecto.

Cum Indice copioſiſsimo, ac locupletiſsimo.

In hac tertia editione ſumma cura, peruigiliąque diligentia à mendis omnibus expurgata, atque quam ſolerter excuſa.

Cum Priuilegijs SVMMI PONTIFICIS, REGIS FRANCIAE, ac Illuſtriſsimi SENATVS VENETIARVM, & omnium Potentatuum Italiæ.

VENETIIS, M D XC.

Apud Bernardum Baſam.

PROVINCIAL SORIA

Es de la Compa de Jesus de Soria. Ydem libreria

OS Frater Seraphinus Caualli Brixienſis Sacræ Theologiæ Profeſſor, ac totius ordinis Prædicatorum humilis Generalis Magiſter & ſeruus, eis potiſſimum, quos in vinea Domini vt ſtrenuos operarios continuò laborare cognoſcimus, ac talenta ſibi à Domino donata in Chriſti obſequium, religioniſque noſtræ decus gloriosè, & feliciter negotiari, & ſuis tum priuatis, tum publicis ſtudjs Rempublicam Chriſtianam mirum in modum iuuari poſſe compertum habemus, ne dum quæ penes noſtram ſunt poteſtatem lubenter impartiri debemus; prout libentiſſimè impartimur; ſed etiam laborum ſuorum vberrimos fructus vt in lucem producant in proximorum vtilitatem (cùm non nobis nati ſimus) plurimùm ſatagere debemus: ea de cauſa, tenore præſentium, noſtri autoritate officij, tibi admodum R.P. Magiſtro F. Bartholomæo Metinenſi, eiuſdem ordinis, in celeberrimo ſtudio Salmanticenſi Primarię Cathedrę Regenti, in virtute Spiritus ſancti, & ſanctę obedientię ſub formali pręcepto mandamus, vt quàm primum potueris, impreſſioni ac prælo mandes, & in lucem emittas aureas expoſitiones in Primam Secundę Diui Thomę, ac alias lucubrationes tuas, quas in omnes D. Thom. partes paratas habes, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amen. In contrarium quibuſcunque non obſtantibus.

Datum Toleti, die vij. Octobris. M D LXXVII.

Frater Seraphinus
qui ſuprà manu propria.

Frater Ludouicus Vgocinus Ariminenſis
Prouincialis Terræ Sanctæ.

REVERENDISSIMO, AC DIGNISSIMO PATRI NOSTRO

SERAPHINO CAVALLI BRIXIENSI,

Totius Ordinis Prædicatorum Magistro Generali,

F. BARTHOLOMÆVS DE MEDINA,
Sacræ Theologiæ, & eiusdem Ordinis Professor,
perpetuam & florentem felicitatem.

NEMINI videò dubium esse, Pater Reuerendissime, quin quàm plurimos ex præclaro Prædicatorum ordine viros doctissimos, & inter omnes nominatissimos prodijsse ingenuè testetur; qui suis lucubrationibus, & monumentis Rempublicam Christianam mirum in modum illustrauerint. Etenim vt prætermittam Albertum Magnum, Tarantasiam, Hugonem, Capreolum, Soncinatem, Syluestrum, Ferrariensem, Turrecrematam, Raymundum, Vincentium, Antonium, & alios innumeros, quos nostra religio in lucem reipublicæ produxit; in hoc ordine primas, omnium calculo, tenet diuinus Thomas, lumen & Doctor Ecclesiæ: cuius doctrinam, veluti è cælo delapsam, Ecclesiæ omnes, sacra Concilia, scholæ vniuersæ admirantur, suscipiunt, & `colunt. Hunc proximè insecutus est Caietanus, doctrinæ D. Thomæ defensor acerrimus, flos ingeniorum omnium, vir ingenio, prudentiaq; acutissimus. Sed neque in Hispanijs defuerunt, qui D. Thomæ sequentes documenta, vigilijs & laboribus sè dedentes, pro virili in vinea Domini Sabaoth gnauiter laborantes, varia literarum monimenta, & quidem non contemnenda sæculis futuris reliquerunt. Doctissimus namque Franciscus Victoria, vir præclarus ingenio, eruditione, eloquentia, interpres D. Thomæ in Salmanticensi Vniuersitate, sic floruit, vt inter primos meritò sit numerandus: qui non solum abdita D. Thomæ arcana discipulis patefecit, verumetiam eo ordine, & dispositione digessit, vt seipsum superasse videatur. Certè ea ratione, & methodo doctrinam scholasticam tradidit, vt restaurator diuinæ Theologiæ optimo iure habeatur. Huic debent Hispaniæ, quòd Theologizare illas docuit, quodq; in pre-

tio

tio diuinam Theologiam habendam esse persuasit, quæ antea vbiq; incognita iacebat & inculta: huic præterea debet respublica Christiana, quòd omnes anfractus, & difficultates, quæ in Theologia diuina occurrere solent, ipse debilitauit, fregitque. Certè hoc solo nomine magnam gloriam est promeritus, quòd Caietani sensum & mentem in aperto, & quasi ob oculos posuit; quod sanè difficilius puto, quàm clauam de manu Herculis eruere: nam in hoc authore difficilius videtur, bene illum exposuisse, quàm selectissima & pulcherrima inuenisse. Hic est, qui omnia Scholasticorum placita inuincibili diligentia perlustrauit, vt si quæ inueniret contra D. Thomæ doctrinam pugnare, eique quodammodo aduersari, summa cura & ope adniteretur conuellere, & destruere. Mirabile sanè dictu, quòd omnes autores, qui ante eius ætatem scholasticè scripserunt, legerit, in compendium & epitomen redegerit, & ad illustrandam D. Thomæ doctrinam conuerterit. Sed & ipse est, qui varia doctrinarum supellectile ornatus, Dialecticæ, Philosophiæ, Sacræ scripturæ, & scientiæ Sanctorum cognitione instructus, omnia hæc subsidia sibi comparauit, vt D. Thomæ doctrinam augeret, locupletaret, & magnam illustrioremq; redderet: in illius enim æuo emanauerunt putei aquarum, &, quasi mare adimpleti sunt supra modum. Hunc virum eruditissimum consequutus est vir literatissimus Pater Soto, huius nominatissimi Magistri primarius discipulus, qui quantum iuuerit Rempublicam Christianam, quantumq; suis commentarijs doctissimis, & planè diuinis Theologiam diuinam auxerit, & doctrinam D. Thomæ illustrauerit, omnes penè mortales intelligunt. Post hunc cathedram magisterij in Hispanijs tenuit doctissimus ille Magister Cano, Episcopus Canariensis sapientissimus longè ac doctissimus, qui certè nulli est secundus. Nam si non solum scire aliquid artis est, sed quædam ars docendi, in vtraque diuinè, & mirabiliter floruit. Sed neque in his, à me antè commemoratis, desijt diuinæ sapientiæ radius: floruerunt namque apud nos sapientissimi Magistri, Sotomayor, Peña, Mantius, quos honoris gratia nomino. Hi omnes in doctrinam D. Thomæ annotationes reliquerunt, non quidem integras & perfectas, neque typis mandatas, sed in albeolis manuscriptis à discipulis exceptas. Quibus nos, qui piè illis in Christo defunctis supersumus, semper de nouo addimus, semper aliquid ex D. Thomæ fonte perenni exhaurimus: habet enim doctrina D. Thomæ consortium, & communionem diuinæ sapientiæ, quæ cum infinitus thesaurus sit, sine inuidia communicata exhauriri nequaquam potest. Hæc igitur sacræ Theologiæ documenta, à nostris patribus, magnis exantlatis laboribus, confecta, & à nobis multis in locis aucta, & locupletata (vt est improbum & ingratum huius æui seculum) furunculi quidam, non agnoscentes furtum, sed ea, quasi sua propria reputantes, domiq; suæ nata, sibi vendicant, arrogant, rapiunt, & typis mandare sine aliquo pudore audacissimè procurant, non deferentes honorem ordini D. Dominici patris nostri, cui hæc omnia magno Dei munere concessa sunt. Patres igitur nostri quasi à longo somno expergefacti; quippè qui & omnes honores, & omnia honorifica ne pili quidem faciant; mihi, omnium Theologorum minimo, in commodum Reip. Christianæ hanc prouinciam demandarunt, vt hæc literarum monimenta, simul cum eis, quæ ego excogitaueram, ordinarem, complerem, & perficerem. Quod opus, opitulante Domino, & D. Thoma apud illum intercedente, ad vmbilicum vsque, quantum quidem ad expositionem Primæ Secundæ spectare videbatur, deductum est. Commentarios verò in cæteras partes D. Thomæ, quos iam præ manibus habemus, breui prælo mandari curabimus. Hoc opus, qualecunque est, tibi Pater reuerendissime dico, offeroq;: cui namque vigiliæ, & lucubrationes nostræ potius debentur, quàm ei, qui

in ordine Prædicatorum primas tenet, & moderator existit; cui omnia iura nostra, ex obedientiæ voto, obstricta sunt? Tibi igitur seruiant, & in honorem nostri ordinis euulgentur. Accedit hoc, quòd tu, Pater dignissime, supremus es huius operis architectus, tu persuasor, tu calcar addidisti non minimum, vt lucubrationes nostras prælo committerem. Licèt enim quamplurimi seriò & diligenter sæpe mecum egerint, vt alijs studijs intermissis, totus in hanc curam incumberem, ego verò, qui infirmitatis meæ optimè conscius essem, studiosè non semel tergiuersari cœpissem: tu tamen vnus omnem formidinem tandem ex animo meo pœnitus depulisti. Itaque non tam voluntate, & arbitratu meo; quàm tua autoritate, & impulsu ad hoc opus edendum me conuerti. Tuum igitur est opus, tibi debitum, tuo denique honori accepto ferendum si quid fructus ex his commentarijs Reipub. Christianæ accesserit. Sed & illud non parum me mouit vt lucubrationes istas tibi dicarem. Præterquam enim, quòd pristinæ autoritatis, & religionis antiquæ vehemens & ardens amator existas, solerti etiam diligentia monimenta huius sacri tui ordinis, & antiquorum Patrum vndequaque conquiris, & posteritati tradere summoperè studes. Quis enim ignorat, quòd huius rei gratia non semel atque iterum, sed sæpissimè doctissimos quosque adhortatus fueris, immo mandatis obstrinxeris, vt si quæ alicubi litterarum monimenta adhuc desiderata laterent, vel noui etiam autores memoria digni recenter perficerent, ea in lucem producerent. Quid præterea hic dicam de eximia animi tui in sacrosanctæ Theologiæ candidatos propensione; de fauore quo omne litterarum studiosos complecteris, & obsequijs, quæ impendere ijs soles, qui aliquo eruditionis gradu, vel aliquo bonæ spei titulo tibi essent commendati? Sciens hic prætereo amorem penè singularem quo semper me prosequutus es, & adhuc prosequeris; ingenij tui dexteritatem, singularem quoque prudentiam, qua totius ordinis causis ita præes, negotijsq; grauioribus ita consulis, vt nihil amplius in te desiderari queat. Qua virtutis atque bonitatis tuæ constanti atque perpetua fama effectum est, vt ad te amandum colendumque, studio feramur incredibili. Hæc itaque omnia cum sic in te vno, vt vix in quoquam alio, concurrant, præter illa, quæ breuitatis studio prætermitto, iustissimæ certè causæ mihi videntur, cur lucubrationes nostræ in tuo potissimum nomine apparere debeant. Quare vt eas iam tibi officij gratia iure optimo inscriptas, qua cætera omnia soles humanitate suscipias, & nominis tui autoritate defendas: nostram insuper in his qualemcunque operam, fortassis multorum opinione maiorem, æqui bonique consulas, quàm possum vehementer oro atque obtestor. Sed neque vereor, quòd impolita, & vulgari commentariorum dictione offendaris Pater Reuerendissime. Nam cùm Cicero, eloquentiæ parens, æquabile, & temperatum orationis genus potius quàm elegantem, lautum, diuitem, splendidumq; dictionum apparatum in Philosopho probandum censeat, quis curiosam illam, ornatamq; dicendi rationem a Christiano requiret Doctore? Dictionis inaffectata & incomposita simplicitas, decora mihi videtur (inquit diuinus ille Basilius) & conueniens professioni Christiani Doctoris, cuius est, non ad ostentationem magis scribere, quàm ad publicam vtilitatem. Cui consonat illud Augustini. 4. de doctrina Christiana, cap. 11. Bonorum, inquit, ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba. Quid enim prodest clauis aurea, si quod volumus aperire non potest? aut quid obest lignea, si hoc potest, quando nihil quærimus nisi patere quod clausum est? Egregium sanè viri sancti & docti iudicium, quo noster scholæ loquendi modus ab omnium impugnationibus defenditur, & roboratur. Remissiorem itaque adhibui stylum; tum, quoniam Christiani Doctoris

munus,

munus, cuius interest non ad ostentationem scribere, sed publicam quærere vtilitatem, non est circa verborum pugnas multas agitare quæstiones, sed in rebus Theologicis indagandis nudam aperire veritatem; tum verò, quoniam cùm Theologorum scholasticorum varios oportuerit adduci locos, innumerasq; sententias, componenda fuit oratio, quæ cum his autoribus, qui passim citantur, aliquam videretur habere similitudinem. Sanè volui D. Thomam imitari, virum planè diuinum, & in omni disciplinarum genere singularem, quem omnes verè & solidè docti venerantur, & Græcia ipsa admiratur; qui non voculas sectari didicit, & vnde Græca, vel Latina verba sint deducta curiosius exquirendi curam habuit, sed in res cognitione dignissimas omne studium & operam contulit. Scribant, rescribant latinissimi homines & Ciceroniani quantum & quàm politè velint Latinè, Græcè, & Hebraicè; adde etiam si vis, Arabicè, & Chaldaicè: eorum monumenta, si cum D. Thomæ scripturis comparentur, verba erunt, & meræ nugæ, non res seriæ. Hunc ergo virum doctissimum, quem, quadam admiratione commotus, sæpius fortasse laudo quàm necesse est, lubenti animo sequor. Sed iam satis meam barbariem excusasse videor. Ad te Pater Reuerendissime conuertor, & Deum Opt. Max. oro, vt in Domino Iesu diu te valere clementer concedat. Vale iterum atque iterum. Salmanticæ, ex nostro Conuentu.

ARGVMENTVM OPERIS.

ANTEQVAM huius operis explanationem aggrediamur, quædam nobis exponenda videntur, quæ audientium animos ad huius vtiliſſimi operis auſcultationem inſtruant, ac præparent. Sunt autem hæc potiſſimùm. Nam primum quidem quis ſit ſcopus, quò ſunt, quæ in hoc opere habentur, referenda omnia, conſtituere propoſitum eſt. Deinde (quod proximum eſt) de vtilitate huius libri, quæ maxima eſt, quantum inſtituto noſtro ſatis fuerit, diſſeremus. Tertiò autem quæ orationis forma, quis character, quæ methodus diſputationis: quod non modicam vtilitatem habere ad autorem rectiùs intelligendum videatur. Quartò verò de materia agendum, quam ex veterum ſententia in hypotheſin, ſeu argumentum, & perſonas, loca, & tempora partiemur, ac diuidemus: quibus explicatis, ad autoris enarrationem veniemus; nonnullis tamen, quæ ad vocum quarundam multiplicis ſignificationis diſtinctionem pertinent, præmiſsis.

Quid ſit ſcopus huius libri.

Quod igitur ad ſcopum attinet, vir Sanctus elegantiſsimè explicat hoc in opere, quibus in rebus noſtra beatitudo conſiſtat. Quanquam enim omnes natura trahimur & ducimur ad beatæ vitæ appetitionem, plerique mortalium in quo illa ſit collocanda ignorant. Eam rem exponit, & commonſtrat Diuus Thomas, vt intelligamus, quem ad finem omnes curæ, & actiones noſtræ referendæ ſint. Decernit itaque quò tendamus, & quà, non ſine perito aliquo, cui explorata ſint ea, ad quæ procedimus. Demonſtrat namque nobis Chriſtum, qui eſt via, veritas, & vita, cui ſoli tutò credere poſſumus. Nemo enim aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, vnigenitus, qui eſt in ſinu patris, ipſe mediator, dux & anteſignanus eſt. Scopus quidem propoſiti operis hic eſt, vberius fortè, ac plenius infrà exponendus. De vtilitate diſſerendum eſt. Quod igitur ad vtilitatem attinet, nemini dubium eſt, quin hæc ſit longè maxima. Nam cùm omnino quæ in vitam incurrunt errata omnia, alia quidem ex hoc pendeant, quòd non rectè de humanæ vitæ fine ſit conſtitutum; alia verò ex conſecutionis ignoratione eorum, quæ ad finem referuntur, neceſſe nimirum fuerit rectè vitam inſtituere volenti, & verum finem vitæ humanæ agnoſcere, & in medijs, quæ illuc ducant, nunquam decipi. Quod certè hic liber pulchrè præſtare videtur, cùm & verum vitæ humanæ, cuiuſmodi ſit, finem demonſtrat,

Quæ vtilitas.

quæque

quæque huc ducant vniuerſa præſcribit; oſtenſis ſimul varijs vitijs, ad quæ maxima hominum multitudo exorbitans deuoluitur. Hæc de vtilitate nunc dicta ſufficiant. Sequitur vt de diſputationis forma agamus. Genus diſputationis æquabile, plenum, ſolidum, atque ordinatum eſt, ſubtile inſuper & limatum. Sanctus enim Doctor, rem explicat proprijs aptisque verbis, maiorem curam habens rerum quàm verborum: hæret in cauſa ſemper, & quod Theologo probandum ſit, dum acutiſſimè videt, omiſſis cæteris argumentis, in id mentem, viresque ingenij defigit. Genus itaque docendi eſt humile, pacatum, non vehemens, non inflatum, ſed forte, præmunitum, & ex omni parte ſeptum. Quàm ab vltimis principijs deducit abditiſſima, & profundiſſima rerum omnium, quàm acutè refellit aliena, quàm fortiter communit, & corroborat ſua, nihil eſt in eo inane, aut vacans: omnia ſolida & plena: de hoc verè dici poteſt, ruituram ſtructuram vniuerſam ſi vel verbum vnum, tanquam vnum lapidem dextraxeris. Quo ordine digerit, & diſponit ſingula, quod eſt in tradendis artibus vtile. Certè in hoc potiſſimùm eſt admirabilis Doctor Sanctus. Illud, quod in vera methodo præcipitur, vt ab vniuerſalibus, & generalibus rebus, ad ſpeciales partes, via, & ordine progrediamur, quàm diligenter obſeruat vir Sanctus. Affert quoque Diuus Thomas (in quo Cicero laudat Hortenſium) minimè vulgare genus diſputandi, nempe partitiones, quibus de rebus dicturus eſſet, & collectiones; memor & quæ eſſent dicta, contra quæque ipſe dixiſſet. Itaque diſputationis membra artificiosè diuidit, & veluti in digitis ſingulas partes quæſtionis diſtribuit, quod vtiliſſimum artificium, magnas vtilitates affert: nam quod dictum ſit, commonet, & ad reliquum comparat auditorem. Deinde ad delectandum: reficit enim lectorem, vel auditorem, cùm & id, quod dictum ſit, breui epilogo ob oculos ponit, & ſequentis diſputationis ſummam aliquam proponit: ad quam non aliter afficimur atque viatores, quibus ſuſcepti itineris viæ demonſtrantur. Socrates in Phædro, & Cicero in Bruto comparant orationem legitimè compoſitam animanti, quod caput habeat, & medios artus, & extremos. Caput eſt generalis definitio rei, & reliqui artus ſunt partitiones, & definitiones partium, via & ordine diſpoſitæ; ex quibus omnibus vnum quaſi corpus diſputationis conficitur. Quam methodum, & rationem diſputandi, quàm opportunè, quàm artificiosè adhibet Diuus Thomas. D. Dionyſius docet diſtribuendam vnamquamque rem, in ſubſtantiam, virtutem, & operationem. D. Thomas hunc ordinem perpetuò ſequitur diſputandi. Diſputaturus namque de Virtutibus, primùm earum definitiones proponit: deinde proprietates perſequitur: tertiò de earum officio diſſerit. Illud etiam præceptum diſputandi à pleriſque probatur, vt antequam confirmemus noſtra, demoliamur aliena. Hunc ordinem diſputandi D. Thomas in ſuis libris perpetuò obſeruauit, vti cùm omni ingenij laude multùm, tum etiam neſcio an ordine rerum plurimùm admirandus. De materia proximum eſt vt dicamus, quam (vt diximus) diuidunt veteres in hypotheſin, perſonas, loca,

Quod genus diſputationis.

Cicero.

Dionyſius.

Quæ materia ſit huius operis.

loca, & tempora. De hypotheſi iam ſuprà expoſitum eſt. Nunc ad reliqua progrediamur; & primùm quidem, quem ordinem habeat hic liber in ſacra Theologia exponendum eſt. Certè cùm D. Thomas diſſeruerit in ſuperioribus de Deo, ſecundùm quòd in ſe eſt, atque etiam ſecundùm quòd eſt omnium principium, & creator; in hoc opere aggreditur exponere, quemadmodum Deus ſit finis omnium, rector atque gubernator cunctarum rerum. In perſonis verò hæc ſunt animaduertenda: in primis autor operis, qui eſt vir, ac Doctor Sanctus Diuus Thomas, in quo commendando non vtar longa præfatione: conſtat enim omnibus, atque etiam mediocriter eruditis exploratum eſt, Diuum Thomam Doctorem Eccleſiæ puram atque Catholicam docuiſſe Theologiam, eamque Pontifices approbaſſe, Patres Conciliorum acceptaſſe, cœtum omnium Theologorum, relictis alijs, iam ſuſcepiſſe. De me verò, qui huius ſum interpres & enarrator, nihil vobis poſſum polliceri, niſi diligentiſſimam diligentiam, laborem aſſiduum, bonam mentem, deſiderium denique bonum, ac rectum: orauiq́ue, atque oro vnum Deum meum, per quem omnia, in quo omnia, vt in tradenda atque docenda veritate Chriſtiana, det mihi mentem pacatam, & tranquillam, & magis de diſcipulorum vtilitate atque profectu, atque Dei gloria, quàm de honore huius mundi cogitantem. Item oro Deum meum, vt adiuuet auditores meos intuentes, & verum quærentibus lumen accendat interius. Amen.

Qui autor libri.

ALIVD ARGVMENTVM IN Primam Secundæ Diui Thomæ.

Theologia quid.

TOTVM negotium Theologorum de Deo tractat. Eſt enim Theologia, ſcientia de Deo, & rerum diuinarum peritia. De Deo autem trifariam agitur in Theologia, aut ſecundum ſe, vel vt eſt principium, vel vt eſt finis rerum aliarum omnium. Ergo Diuus Thomas in tres partes diuidit ſummam Theologiæ. In prima tractat de Deo ſecundùm ſe, & vt eſt principium creaturarum. In ſecunda & tertia de Deo, vt eſt finis creaturarum: & quia ad finem illum peruenitur per actus humanos, & per Chriſti Domini beneficia, ideo in ſecunda parte agitur de fine vltimo, & de actibus humanis. In tertia verò de beneficijs Chriſti, videlicet, de redemptione humani generis, & de ſacramentis. Poſtremò, de vltima retributione bonorum & malorum: quam tamen imperfectam reliquit. Secundam partem (quòd excedere videbatur iſtum volumen) poſtea diſcipuli Diui Thomæ diuiſerunt in duas partes: quarum alteram vocarunt Primam Secundæ: alteram, Secundam Secundæ. In Prima Secundæ, poſt determinationem de vltimo fine, agitur de actibus humanis in generali: in Secunda Secundę in ſpeciali. Prçſens autem liber, qui eſt Prima Secundę, in ſeptem partes principales diuiditur. Prima eſt de vltimo fine: ſecunda de actibus

Partitio operum D. Tho.

humanis

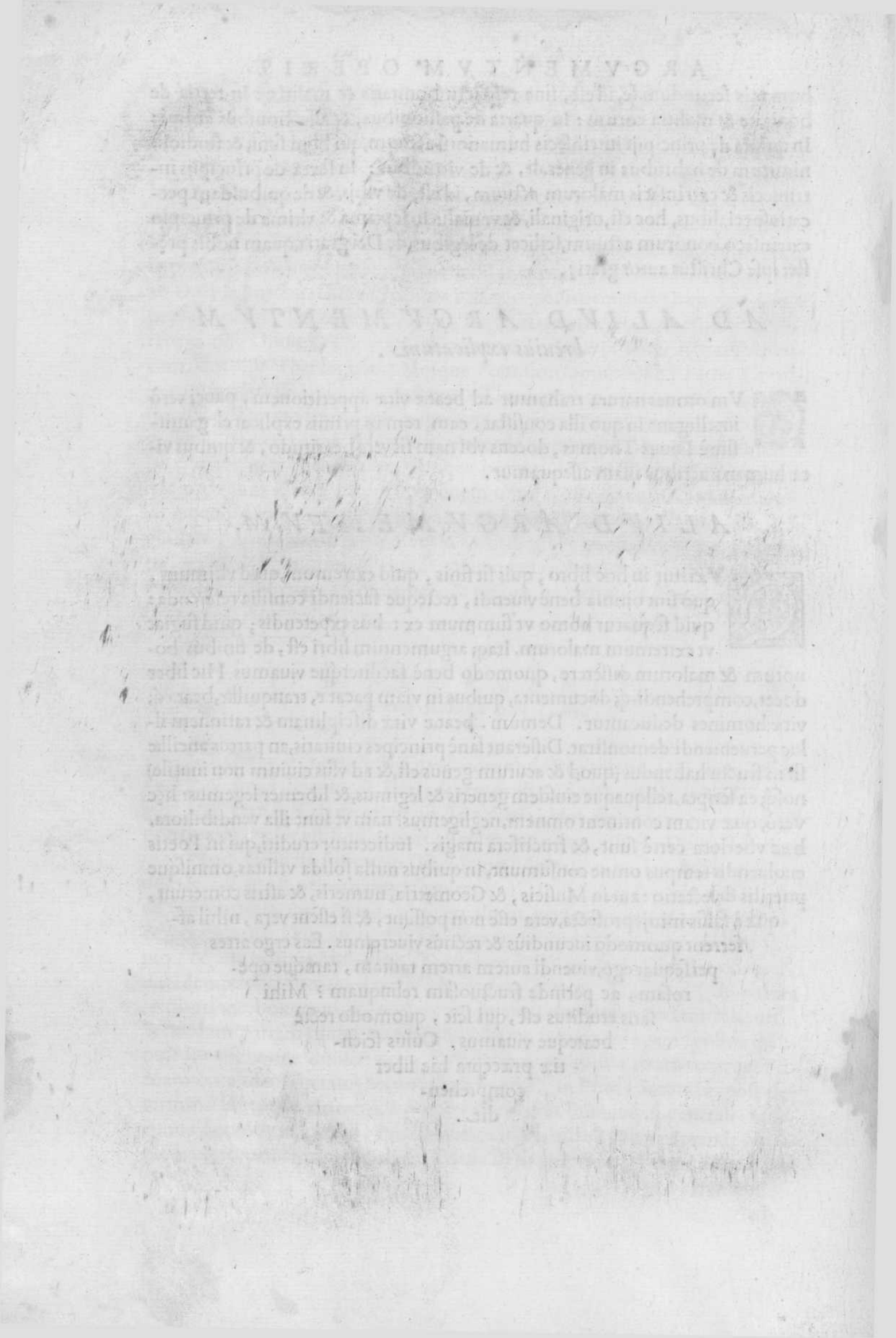
humanis ſecundum ſe, id eſt, ſine reſpectu bonitatis & malitiæ: In tertia de bonitate & malitia eorum: In quarta de paſſionibus, & affectionibus animi: In quinta de principijs intrinſecis humanorũ actuum, qui boni ſunt, & ſtudioſi; nimirum de habitibus in generali, & de virtutibus: In ſexta de principijs intrinſecis & extrinſecis malorum actuum, id eſt, de vitijs, & de quibuſdam peccatis ſpecialibus, hoc eſt, originali, & veniali: In ſeptima & vltima de principio extrinſeco bonorum actuum, ſcilicet de legibus, de Dei gratia, quam nobis prę-ſtet ipſe Chriſtus autor gratię.

AD ALIVD ARGVMENTVM breuius explicatum.

QVm omnes natura trahantur ad beatæ vitæ appetitionem, pauci verò intelligant in quo illa conſiſtat, eam rem in primis explicat elegantiſſimè Diuus Thomas, docens vbi nam ſit vera beatitudo, & quibus vitæ humanæ actibus illam aſſequamur.

ALIVD ARGVMENTVM.

QVæritur in hoc libro, quis ſit finis, quid extremum, quid vltimum, quò ſint omnia benè viuendi, rectęque faciendi conſilia referenda: quid ſequatur homo vt ſummum ex rebus expetendis; quid fugiat vt extremum malorum. Itaq; argumentum libri eſt, de finibus bonorum & malorum diſſerere, quomodo benè faciliterque viuamus. Hic liber docet, comprehenditq; documenta, quibus in viam pacatæ, tranquillæ, beatæq; vitæ homines deducantur. Demum, beatæ vitæ diſciplinam & rationem illuc perueniendi demonſtrat. Diſſerant ſanè principes ciuitatis, an partus ancillæ ſit in fructu habendus (quod & acutum genus eſt, & ad vſus ciuium non inutile) noſq; ea ſcripta, reliquaque eiuſdem generis & legimus, & libenter legemus: hęc verò, quæ vitam continent omnem, negligemus? nam vt ſunt illa vendibiliora, hæc vberiora certè ſunt, & fructifera magis. Iudicentur eruditi, qui in Poetis euoluendis tempus omne conſumunt, in quibus nulla ſolida vtilitas, omniſque puerilis delectatio: aut in Muſicis, & Geometria, numeris, & aſtris conterunt, quæ à falſis initijs profecta, vera eſſe non poſſunt, & ſi eſſent vera, nihil afferrent quomodo iucundiùs & rectiùs viueremus. Eas ergo artes perſequar ego, viuendi autem artem tantam, tamque operoſam, ac perinde fructuoſam relinquam? Mihi ſatis eruditus eſt, qui ſcit, quomodo rectè beateque viuamus. Cuius ſcientiæ præcepta hic liber comprehendit.

REVERENDI P.
F. BARTHOLOMAEI MEDINAE
In Primam Secundæ Diui Thomæ Aquinatis Angelici Doctoris Expositio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN expositione huius articuli, paucis explicandum est, quid sit finis, quid bonum, quid verò deliberata voluntas, quæ actiones humanæ; postremò, quid sit hominem suarum actionum habere dominium, ne horum vocabulorũ varia significatione decipiamur.

QVÆSTIO I.

De vltimo fine, Articulos habet octo.

ARTICVLVS PRIMVS.

¶ Vtrùm homini conueniat agere propter finem.

SVMMA TEXTVS.

HAbet D. Tho. duas Conclusiones; quarũ prior est. Actiones humanæ illæ tantummodò dicuntur, quæ à deliberata voluntate procedunt. Nam actiones humanæ propriè dicuntur, quarum homo est dominus, & si quæ aliæ conueniunt homini: vt pedem, vel manum mouere, hominis actiones sunt; sed non propriè. Sed homo habet dominium suorum actuum per intellectũ, & voluntatem: Ergo illę actiones propriè humanæ dicuntur, quę procedunt ex deliberata voluntate.

Posterior Conclusio. Omnes humanę actiones sunt propter bonum, & finem. Nam actiones, quę procedunt ab aliqua potentia, tendunt in obiectum potentię: obiectum autem voluntatis est bonum, & finis; & ideo necesse est vt omnes actiones sint propter finem.

Vnde finis deriuetur, & quid sit.

Finis nomẽ trãslatum videtur esse à terminis, & limitibus, quibus res finiuntur, & terminantur. Vnaquæque enim res suo fine terminatur, neque vltrà procedit. Vel dicitur finis (autore Cicerone li. 1. de finibus) quasi vltimũ & extremum, quo operationes nostras referre oporteat. Finis, Græcè dicitur τέλος, à verbo τελέω, quod est perficio: nam vnaquęque res in adeptione finis perficitur: sicuti perfecta est domus, quando habitatur. Deniq; Finis dicitur illud, cuius gratia aliquid fit: sicut sanitas est ambulandi finis: ambulamus enim vt sani simus. Hæc definitio ex naturali philosophia notissima est, neque nostra expositione opus habet. Ex qua definitione liquidò constat, quòd finis, & bonum sunt idem: quam sententiam, velut celebrem, commemorat hic D. Thom. ex 2. Physic. quæ, omni dubio procùl, certissima est: nam omnia agunt alicuius boni gratia; & si esse aliquid bonum, natura vel ratio persuaserit, in id, tanquam in finem, appetitus noster ferri poterit. Deinde, Finis nil aliud est, quàm bonum, cuius gratia aliquid fit; vel bonum intentum; vel bonum, quo obtento, quescit actio: vt sanitas est finis ambulandi, & bonum, cuius gratia ambulationem suscipimus. Itaque bonũ, & finis, idẽ sunt, qđ planè asserit Arist. 2. Physic. c. 3.

Sed bonorum, & finium, multæ sunt differentiæ. Alij sunt operationes: vt finis Musicæ est canere, & citharizare, præter quas nullum aliud subsequitur opus. Alij sunt operationum effectus: vt finis artis ædificatoriæ, domus est: finis fabri, sella, mensa, aut aliquid huiusmodi. hanc differentiam prosequitur Arist. 1. Ethic. in initio. Alia differentia finium est, quòd alius sit finis operantis, alius operationis. de qua re differit D. Thom. in 2. dist. 1. q. 1. art. 1. & d. 38. artic. vltimo. D. Thomas loquitur hic de fine absolutè in communi, & in genere, siue sit finis operantis, siue operationis.

Vltimus finis, & finis vltimus, mè aduertente, differunt. Nam vnus enim est finis vltimus omnium rerum; alius est finis vltimus in suo genere: sicut dicimus finẽ ędificantis esse domum, & finem militis esse victoriam. Neq; enim qui vltimam manum domui imposuit, vlteriùs progreditur; neque qui partam habet victoriam, ampliùs bellum gerit, itaque sunt vltima in suo genere. Vltimus finis omnium rerũ ille erit, ad quem omnia referuntur, & ipse vlteriùs non refertur. Vel, illum appellamus vltimum finem, propter quem omnia expetuntur, & ipse propter se expetitur. ad hunc modũ definit Cicero vltimum finem lib. 2. de Finibus.

Sed quæri potest, num D. Thom. in titulo articuli, & in Conclusione præcipua, loquatur de fine absolutè, & in genere; an potiùs de humanæ vitæ vltimo fine. Ratio dubitandi est: quoniam D. Tho. proposuit in quæstionis initio, se de vltimo hominis fine inuestigaturum. Ad hanc dubitationem dicendum est, D. Thom. loqui de fine in genere. Etenim D. Thom. more suo, & Aristotelico, in hac quoque tractatione ab vniuersalibus, & communioribus exordium sumpsit, quem morem sæpenumerò seruasse Aristotelem manifestum est. primo lib. Post. sic incipit; Omnis doctrina, omnisque disciplina ex præcedenti cognitione efficitur: cognitionem ex quo vniuersali principio quod omnis demonstratiua cognitio, ex præcedenti cognitione proficiscatur, demõstrat. Et primo lib. Ethicor. sic incipit, Omnis ars, omnis

Aristot.

D. Thom.

Posterior Conclusio.

Cicero. De quo fine loquat D. Tho. in sua conclusione.

Aristot.

Aristot. Multiplex acceptio finis.

Cicero.

Prior cõcl.

D. Thom.

diſciplina, omniſque electio, & actus, bonum quoddã expetere videtur: volens oſtendere: q̃ homo operetur ꝓpter finem, & bonũ. Non diſſimiliter D.Tho.in præſentia dum propoſuerit de hominis vltimo fine inueſtigare: ſit ne aliquis vltimus finis hominis, cuius cauſa homo in lucem ꝓductus fuerit: priùs definijt, vniuerſas operationes humanas eſſe ꝓpter finem aliquem. ex quo paulatim, ſenſimq; progrediens demonſtrat ad quem vltimum finem cõditus ſit, & procreatus, ac demũ in quo hominis ſita ſit beatitudo, & hinc eſt, qđ vſq; ad quartũ articulũ nil peculiare de vltimo fine fuerit ſciſcitatus. Ex his patet, quid ſit finis, & bonum.

Quæ ſit voluntas deliberata.

Proximum eſt vt explicemus, Quid ſit deliberata voluntas. Ea nimirum eſt, quæ deliberationem, & conſilium rationis ſequitur, & deliberatione habita operatur. Pro cuius rei declaratione, animaduertendum eſt; quod origo, & fons liberæ volũtatis eſt indeterminatio, & indifferẽtia intellectus, potentis in vtramque partem deliberare, & nunc aliquid proſequendum, nunc verò fugiendum decernere, quod eſſe verum his argumentis demonſtro. Nam appetitio ſequitur cognitionem: ergo vniuerſa libertas in voluntate, originem habet ex cognitione: Deinde, voluntas noſtra ex hoc libera eſt, quia poteſt liberè eadem eligere, vel refutare: ſed hoc non poſſet, niſi intellectus eſſet indifferens, & indeterminatus ſuapte natura ad iudicandum de eadem re, nunc ſibi conueniente, nunc verò diſconueniente: ergo tota libertas oritur ex indifferentia iudicij. Prẽterea, iudicio ſemper correſpondet appetitus: ſi iudicium eſt determinatum, & naturale, neceſſe eſt talem eſſe appetitũ: ſi iudicium eſt indifferens, atque liberum, liber eſt appetitus. Quis enim quoniam inſtinctu naturali iudicat Lupum eſſe fugiẽdum, non poteſt non fugere: cæterum homo, quoniam poteſt iudicare lupum fugiendum, & interdũ non eſſe fugiendum, liberè poteſt eligere fugam, & interdum eã refutare. Item, non omnes volitiones noſtræ voluntatis ſunt liberæ, ſed multæ ſunt naturales; nẽpe vniuerſę, quæ vel præueniunt, vel non ſequuntur iudicium rationis liberum; quales ſunt, quæ fiunt in nobis ſubitò, & quæ fiũt in

Ariſt.

,& amentibus, quæ licèt ſponte, & voluntariè fiant ore Ariſt.3.Ethi.c.2.cæterùm non fiunt liberè, & per onem. Et huius nulla alia ratio oſtendi poteſt, niſi q̃ non ſequuntur iudicium rationis liberum, libertas ergo voluntatis ex libero iudicio, & indifferenti originem habet.

Tandem, voluntas noſtra ea de cauſa libera eſt, q̃ forma, per quam operatur (nempe bonum apprehenſum) nõ eſt determinata ad vnum. ergo libertas noſtra ex indifferentia iudicij originem trahit. Ex his, quæ hactenus dicta sũt, apertè patet, quomodo ſit illud intelligendum, quod dicit D.Thom. quòd liberum arbitrium eſt facultas rationis, & voluntatis, i. facultas, quæ ſequitur ducatum, & rationis cõſilium. Vnde, qualis fuerit cognitio, talis erit operatio: & quoniam homo ſuapte natura eſt rationalis, liberam habet voluntatem. Itaque ratio eſt fons, & origo libertatis. Sed iſta nunc ſint ſatis, vtpote quæ 1.parte quæſt.83. ſunt diligentiùs tractata.

Quid ſignificet hominem habere dominiũ ſuorum actuũ &c. Lutherus. Rom.6. Ioan.8. Petrus 2. cano.c.2. Caluinus. Ioan.15.

Supereſt vt exponamus. Quid eſt, q̃ homo habeat dominium ſuorum actuum, & vnde ortum habuerit iſta locutio. Lutherus affirmat iſtam locutionem continere pernitioſum errorem; quam vna ſolius D.Paul.Roma.6.confutat autoritate: Fuiſtis ſerui peccati, liberati autem à peccato ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Itaque in quocunque ſtatu vitæ ſerui ſumus, ſiue cupiditatis, ſiue charitatis, vtraq; enim libero arbitrio dñatur. Sic Chriſtus Dñs Ioã.8. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. & D.Petr.2.can.c.2. A quo quis ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt. Huic cõſentiẽs Caluinus, cẽſet hãc locutionẽ eſſe cauẽdã; qui.n.eã audit, ſtatim cõcipit hoĩem mentis & voluntatis ſuę eſſe dñm, & poſſe ſe flectere in vtraq; partẽ, & euehitur in exitialẽ confidẽtiã, contra illud Io.15. Sine me nil poteſtis facere. Ad hoc dubiũ rñdetur; iſtã locutionẽ nullum abſurdũ ꝑſe ferre, nec aliquẽ cõtinere errorẽ. Pro cuius intellectu, animaduertẽdũ eſt, homiñ nõ dici dñm actuũ ſuorũ, eò q̃ habeat operationes proprias ſibiq; genuinas: operationes.n.naturales, quas homo cões habet cũ cæteris animãtibus, ſunt ſibi ꝓpriæ, atq; à nẽtura inſitæ, iſtarũ aut operationũ nullum habemus dñium. Prẽterea, ſeruus dñium habet ſuarũ operationũ: eſt.n.liberi arbitrij. cæterùm operationes ſerui, nõ ſunt ſuæ, quidquid enim ſerui eſt, dñi eſt. Rurſus, homo nõ dicitur dñs actuum ſuorum; quia habet operationes proprias, ſibi ſoli cõueniẽtes, per quas à cæteris animantibus diſcernitur.

Nam prima intellectio, anteuertens omnem actum voluntatis, eſt operatio, ſoli homini conueniens, qua diſtinguitur à cæteris animantibus; at huius operationis nullum habemus dominum.

Deinde, in noſtra voluntate ſunt multi actus, qui anteuertunt oẽm libertatẽ, vt, ridere, flere, admirari, quibus ſæpenumerò nõ poſſumus dominari. Nec dr̃ homo habere dominium actuum ſuorum; qm̃ habet ius ad illos: ad actus.n. malos non habemus ius, quorum tñ habemus dominium; poſſumus enim benè, aut malè operari. Nec verò dr̃ homo habere dominium actuum ſuorum; quoniam ex ſeſe flectere poteſt in vtramuis partem, & quam maluerit, eligere. Nã Ioãnis decimoquinto dicitur, Sine me nihil poteſtis facere. Ioan. 15.

Dicitur ergo homo habere dominium ſuorum actuum, qm̃ vel ex ſeſe, vel adiutus diuino cõſilio, & auxilio, poteſt operari, & non operari, ſic, vel aliter operari. Ad hunc modum dicimus homines furioſos, & ebrios non eſſe compotes, nec habere dominium actuum ſuorum: non enim viuũt ex ratione, ſed potiùs aguntur, vt pecudes. In hoc ſenſu dicimus ſeruum habere dominium actuum ſuorum, licèt eos in vtilitatem domini exerceat. Hoc dominium prẽclarè explicatur in ſancta ſcriptura. Geneſ.4. Subter te erit tuus appetitus, & tu dominaberis illius. Item Eccl.15. Ab initio conſtituit Deus hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui. & cap.31. Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus; facere mala, & non fecit. & Ioan.19. Neſcis quòd habeo poteſtatem crucifigere te, & poteſtatem dimittere te. Hanc poteſtatem in vtramque partem, appellamus dominium noſtrorum actuum; quod idem eſt atque liberum arbitrium; quod qui negat ineſſe hominibus, inſanus eſt, & hæreticus, & in naturam humanam iniurius. Illud verò quod adducitur à Luthero, & Caluino, inane eſt, & facillimo negotio labefactari poteſt. Dicendum nãque eſt cum D.Bernard. Opuſculo de libero arbitrio, quòd triplex eſt libertas, à peccato, à miſeria, à coactione: & hanc dicit D.Bernard. eſſe penitus inamiſſibilem. Ex quo patet quomodo ſint intelligendæ ſacræ ſcripturæ, quando aſſerunt, peccatorem eſſe ſeruum peccati, & non habere libertatem. Certè loquuntur de libertate à ſeruitute peccati, non de libertate à coactione, quæ prorſus homini eſt intrinſeca, & inſeparabilis. Sed de hoc diligentius. queſt.83. primæ partis. Gene.4. Eccl.15. Idem c.31 Ioan.c.19. Bernard.

Quæ nam ſit actio humana. Duplex actio humana.

Tandem exponendum, quæ nam ſint actiones humanæ. Actio humana duplex eſt, vna, quantùm ad ſubſtantiã operis, id eſt, illa actio, quæ competit ſoli homini, qua diſcernitur à cæteris animantibus, & in hoc ſenſu multæ actiones ſunt humanæ, quæ liberę non ſunt, vt prima intellectio, & motus ſubiti voluntatis, qui omnem voluntatem anteuertunt. Alia eſt actio humana, quãtùm ad modum, quam videlicet homo exercet cum libertate, & deliberatione, & cõſultatione, & huiuſmodi operationes tãtummodò appellat humanas Philoſophus moralis. Nam his operationibus tantùm homo efficitur ſtudioſus, vel vitioſus; meretur laudem, aut vituperiũ, & demũ tendit in beatitudinem. Operationes in principio cõmemoratas cenſet eſſe humanas Phyſicus, vel Metaphyſicus. Cæterum Philoſophus moralis tantũ eas cenſet actiones humanas, quæ ex libera voluntate ꝓcedunt. Quando ergo dicit D.Thom.in articulo, quod actiones humanæ ſunt quæ conueniunt homini, in quantũ homo; illa dictio, in quantum homo, reduplicat modũ operandi homini proprium, qui cõpetit homini, quatenus homo eſt: & hoc eſt operari cum libertate, conſultatione, & deliberatione. Explicatur hæc doctrina ſubiecto exemplo. Dicunt enim diuini Theologi, bifariam poſſe dici aliquod opus miraculoſum; tum, ſecundùm ſubſtantiam: quia ſecundùm ſe excedit omnẽ capacitatem creatam; veluti ſuſcitatio Lazari, de qua Ioan.11. Tum verò ſecundùm modum; licet eñ id operis poſſit fieri à virtute creata, ſed non quantum ad modum: ſicut quod in momento euaneſceret febris ſocrus Simonis; de qua legitur Luc.4. Alio modo Caietanus hic explicat: nobis autem eius ſententia non probatur. Ioan. 11. Luc.4. Caietan.

Sed adhuc cõtra id, qđ dictum eſt, põt̃ obijci ad hunc modum. Nã viſio beatifica, q̃ nos beatos efficit, operatio humana eſt maximè oĩum; at nõ ꝓcedit ex deliberata voluntate, neq; eius habemus dominium. Docent enim vno ore, omnes Theologi, quod in ea actione, beatorum intellectus neceſſitetur ſic, vt non poſſit aliò diuertere conſpectum,

aut

aut cogitatum. Sed hæc obiectio duobus modis refelli pōt. Vel enim dicendum est, actionem beatificam nō esse actionem humanam, de qua præsenti loco disputatur: sed potiùs esse finem omnium actionum humanarum. Vel respondendum est, quòd visio beatifica in principio voluntaria fuit; nam actionibus humanis, & liberis, acquisita fuit, quanquam postquam habita fuerit, necessitatem habeat.

An bonum & finis sint idem & in obiectum voluntatis.

His explicatis, dubitatur primo; Quid est; quod ait D.Thom. quod bonum, & finis sunt idem; & quod bonū, & finis sunt obiectum voluntatis? videtur sententia Diui Thomæ falsa.

Primò, nā D.Tho. pro certo habet, quòd voluntas nō potest ferri, nisi in bonū, quod maximè controuertitur inter Theologos, vt quæst. 8. videbimus. Sentiunt namque multi Thologi, voluntatem posse ferri in quodcunque ens, sine respectu boni; & posse velle miseriam; & summum malū, in quo nulla apparet ratio boni.

Deinde, voluntas non solum fertur in finem, sed etiam in media, vt planè constat. Ergo vniuersale obiectum volūtatis non est finis, sed finis, & medium. Confirmatur, nam amara potio, & vniuersaliter omne medium ad finis consequutionem necessarium, non habet rationem finis; at est obiectum voluntatis: est enim bonum: ergo solus finis non est obiectum voluntatis. Præterea non est improbabilis illa sententia, quæ asserit, quod datur appetitio in voluntate, q̄ nec sit finis, nec medij, de qua differitur prima parte q. 5. & infrà q. 8. in introductione quæst. & artic. 2. ergo appetitionis obiectum non est finis.

Præterea, dato quod ista sentētia sit vera, videtur inanis. & inefficax ad probandum, omnes actiones humanas esse propter finem. Nā ex hoc, quod finis sit voluntatis obiectū, non rectè concluditur, oēs actiones voluntarias esse propter finē, sed tantùm quod tendant in finem: sicuti ex hoc, quod color sit obiectum visus, non rectè concluditur; omnes visiones esse propter colorem; sed tendere in colorem.

Item alia de causa ista ratio vī mihi esse inanis: nam ex ea concluditur, oēs actiones voluntatis, ēt naturales, esse propter finem; nam finis est obiectum voluntatis, quod esse verum, negat D.Thom. in articulo. Tandem Diuus Thomas tertio contra gentes cap. 2. & 3. & 17. postquam demonstrauit omnia agere propter finem, conatur ostendere, omnia agere propter bonum ergo bonum, & finis non sunt omnino idem. Pro huius quæstionis explicatione non est necesse à nobis disputari, si voluntas tantùm feratur in bonum; nā ista quæstio tractatur diligentiùs infrà quæst. 8. vbi inquiritur, num voluntas sit tantùm boni: tantùm ostendendū est; quomodò finis, & bonum sunt idem quod certissimū est; nam sicut voluntas, quicquid appetit, appetit sub ratione boni; ita quicquid appetit, appetit sub ratione finis.

D.Thom.

Quod finis & bonum sint idem.

Rursus quemadmodum bonu est, quod primo allicit voluntatē (quod significatur in illa sententia, Bonū est, quod oīa appetunt) ita finis est id, quod primò mouet appetitum (quod significatur in illa sententia; Finis est, cuius gratia aliquid fit) & sicuti bonū habet ex sese quod amet; ita finis ex sese habet quod diligatur. Certè Arist. 1. Ethic. postquam dixerat, bonum est quod omnia appetunt, subijcit cōtinuò finium alij sunt operationes, &c. apertè significans bonum, & finem esse omnino idem.

Aristote.

Rñsio ad argumēta in oppositum.

Ad argumenta in oppositum respōdendum est. & ad primum dicitur; Diuum Thomam suam sententiam hausisse ex D.Dionys. cap. 4. de nominibus diuinis, cuius verba sūt; Nemo intendens ad malum operatur. & ex Arist. 1. Ethic. dicente, Bonum est, qđ omnia appetunt. licet enim aliqui vertant ex Græco, summum bonum est, qđ oīa appetunt; magis tñ acquiescendum est translationi Argiropyli, q̄ habet bonum est, quod oīa appetunt, id est, omnia appetūt bonum, & bonum est obiectum appetitus. Nec hæc veritas refellitur hoc argumento, maximi apud quosdam momenti. Nolitio est mali, & non boni; at nolitio est actus voluntatis, ergo voluntas potest in malum ferri. Dicendum namq; est, quod malum non fugitur, nisi propter bonum, cui aduersatur malum: & ideo omnis nolitio supponit volitionē boni, propter qđ malum detestamur. Itaq; nolumus malū, propter bonū, quo priuat: & sic nolitio est propter bonum. Vel respondendum; quod actiones potentiæ appetitiuæ bipartitæ sunt: quędam ad prosequutionem pertinent; & huius generis actiones semper in bonum tendunt, & ex bono gignuntur. In secundo genere sunt actiones, quæ ad fugā, & confutationem spectant: quæ certè, quanquam ex bono gignantur, & habeant bonum pro obiecto motiuo (quod dicunt Theologi) terminantur tamen ad malum; vt, nolitio infirmitatis terminatur ad malum, vt malum, & incommodum est, quāquam motiuum, ex quo gignitur hęc nolitio, sit salus, ex huius.n. appetitu mouetur, vt infirmitatem nolit, & eā detestetur. Ad idem genus pertinet odium, quo volumus inimico malum, vt bonum meum non impediat: sic sanè intellectus fertur in falsum per modum fugæ, & confutationis, dissentiendo falsitati. In verum tamen tēdit per modum prosequutionis, amplectendo, consentiendoque. Simile docet Aristote. secundo de anima, cum dicit; Potentiam ferri in suum obiectum, & suum contrarium, explicante Caietano, in suum obiectum, per modum prosequutionis, amplectendo illud: in contrarium, per modum remotionis. profectò sentit visus tenebras, quia non videt illas. & sic Diuus Thomas de malo, quæst. 16. artic. 3. ad 5. dicit, quod aliquis potest appetere non esse, quod malum est, per modum fugæ. Quod & valebit ad confutationem sequentis argumenti; de quo lege Ferrari. tertio contra gent. c. 19. & Caietan. omninò secunda secundę, quęst. 2. artic. 3. & 12. quæst. 25. artic. 2.

Aristot. D. Thom. Caiet. Ferrar. Caiet.

Non difficilius soluitur alia quæstio, & obiectio, quam hoc modo proponunt. Desperantes volunt non esse: sed nō esse, non est bonum; bonum enim, & ens, conuertuntur; ergo desiderium voluntatis non semper fertur in bonum. Ad hoc dicēdum est, quod desperantes decipiuntur; existimāt enim non esse, tanquam bonum. Dico præterea, quod desperantes volunt non esse, non propter se, sed vt fugiant miseriam, & carere miseria, bonum est. Illud etiam argumentū inane est, quod quidam exaggerant. Sequitur (inquiunt) quòd nullus potest operari cōtra conscientiam. quod falsum est, & cōtra Diuum Paulum Romanorum decimoquarto. Omne quod non est ex fide, peccatum est. Probatur sequela; quia si voluntas non potest velle aliquid, nisi sub ratione boni, Petrus iudicans malum esse fornicari, non potest velle fornicari. Respondetur, cum obiectum voluntatis sit bonum absolutè, potest esse iudicium, quod fornicari sit malum morale, cum alio iudicio, quod sic bonum delectabile, & hoc sufficit ad volitionem. Vltimò argumentantur & acutè, vt eorum iudicio videtur. Simplex apprehensio pōt mouere appetitum rationalē, ergo sine cognitione boni pōt esse appetitus voluntatis. Antecedens probatur. aliàs enim non ponerentur motus naturales, & primò primi in voluntate: quod est contra id, quod experimur, & contra omnes philosophantes. Si enim superuenit cognitio conuenientis, aut disconuenientis, iam incipiunt deliberati motus. quæ omnia hoc argumento confirmantur. Nam Diuus Thomas 2. dist. 1. 4. quęst. tertia, articulo primo, & secūdo, & in alijs locis, dicit esse quosdam motus in appetitu sensitiuo, qui non possunt vitari, quia non sequuntur cognitionem, sed complexionem, & dispositionem naturalem: & illi soli, non sunt peccata: videtur ergo, quòd possit esse aliquis motus, saltim in appetitu sensitiuo sine cognitione boni, sed solùm ex simplici apprehensione. Ad diluendam hanc obiectionē non est necesse differi à nobis, num ad mouendum appetitum satis sit simplex apprehensio, an potiùs necessaria sit notitia iudicatiua; nam hæc inuestiganda sunt diligentiùs infrà quæstio. 8. In præsentia verò dicendum est, quòd quemlibet motum appetitus præcedit aliqua apprehensio boni; sed talis apprehensio aliquando potuit vitari; & sic satis est ad peccatum si sit de delectabili prohibito: aliquando verò talis apprehensio non potuit vitari, quia nascitur ex complexione, & dispositione naturali; sicut ex calefactione nascitur quidam motus in sensualitate, sed prius nascitur apprehensio in imaginatione. Cùm ergo dicit Diuus Thomas quod sunt quidam motus in in sensualitate præcedentes cognitionem, intelligendus est de cognitione, quæ fuerit in potestate nostra. & sic interpretatur differtè Capr. 2. dist. 40. q. 1. ad 2. cōtra primam conclusionē. Vel docendū est, qđ motus naturale dīr, qui præcedūt cognitionē intellectiuam, ita censet hoc loco Cōradus. Sed vt hoc melius percipiatur, obseruanda sunt verba D.Th. in 2. d. 24. q. 3. ar. 1. Duplex est (inquit) apprehēsio rōnis; vna, simplex & absoluta, qñ scilicet sine discussione apprehēsum diiudicat; & talē sequitur voluntas nō deliberata: alia est inquisitiua, qñ. s. ratiocinando bonū; vel malū, conueniens, vel nociuū inuestigat; & talem apprehensionem sequitur vo-

Ariſt. Caiet. D. Thom. Conradus. D. Thom. Capreol.

luntas deliberata. Ex quibus verbis apparet aliquod eſſe iudicium, quod D.Tho. vocat ſimplicem apprehenſionem. Rñdetur ad ſecundum, Medium aliquo modo eſſe finẽ: voluntas namq; tendit in illud, & in eius adeptione aliquo modo quieſcit: & cùm omnis voluntatis actus ſit quidã motus; obiectum eſt terminus eius. Vel dicendũ eſt, qđ finis eſt obiectum voluntatis motiuum; ſed terminatiuum põt eſſe aliquid, quod non ſit finis. Põt etiã reſpõderi, quod mediũ non appetitur propter ſe, ſed ſolùm propter finem; & ideo finis eſt obiectum voluntatis: nã quicquid appetitur, appetitur pp finẽ. Vel dicendũ eſt, & in idem redit, quod bonũ, quod per ſe eſt bonum, & finis, re idem ſunt, & minimè differunt: id verò quod eſt bonum per accidens in ordine ad alterum, vt mediũ, quod dr̃ bonum, quia eſt commodũ ad finis conſequutionẽ, non eſt neceſſe quòd ſit idem cum

Caietan. fine. Sic reſpondet hic Caieta. ſicut obiectum viſus per ſe eſt color, vel quid lucidum; per accidẽs verò eſt homo, & quis

Nũ ex quo finis eſt voluntatis obiectũ, cõſequat oẽs operationes voluntatis eſſe ꝓpter finem. alia res viſibilis. Ad tertium reſpondetur; illam ſententiam non eſſe probabilem, de qua diſputatur 1.p. loco citato, & infrà q.8. Ad quartum vt reſpondeamus, explicandum eſt, num ex eo, ꝙ finis ſit voluntatis obiectum, rectè concludat, omnes operationes voluntatis eſſe propter finem. In cuius rei expoſitionem docet præſenti loco Caietanus tendere in aliquid, commune eſſe omni tendenti in terminum, operari verò, vel eſſe propter finem, proprium eſſe cauſæ finalis. Cùm igitur doctrina ex proprijs ſit tradenda, cum Diuus Thomas potuiſſet inferre; ergo omnes operationes voluntatis tendunt in finem: rectiſſimè intulit, ergo omnes operationes humanę ſunt pp finem; tum vt oſtenderet propriũ modum cauſandi cauſæ finalis: tum verò, vt demonſtraret modum proprium operandi hominis: eo enim à cæteris animantibus homo ſeparatur, ꝙ rationem finis agnoſcat, & ꝓpter illius aſſequutionem operetur. Eſt namq; de ratione appetitus rationalis, ꝙ habeat pro obiecto finem, à ratione præſtitutum, demonſtrante, & indicante illud eſſe bonum, & dignũ, cuius adipiſcendi gratia operetur. Itaq; in voluntate idẽ eſt, tendere in finem, & agere propter finem. Reſpõdetur ad quintum, quod quandoquidem voluntas mouetur naturaliter, potiùs agitur, & impellitur ab autore naturæ, quàm ſe agat, & moueat liberè; & ideo huiuſmodi actiones, propriè actiones non ſunt. Vltimo argumento reſpondetur; quòd

Ariſtote. id, quod Diuus Thomas in illo loco fuſiſſimè tractauit, idẽ hic pauciſſimis comprehenſus eſt verbis, ſequens Ariſtote. 1.Ethic. in principio, vbi pauciſſimis verbis demonſtrat, oĩa humana opera eſſe propter bonum, & finẽ. Omnis (inquit) ars, & diſciplina, omniſq; electio, & actus, bonum quoddã appetunt. ex quo concludit, e teres Philoſopos rectiſſimè dixiſſe; Bonum eſt, quod omnia appetunt.

An actiones humanę ſint illę quarũ habemus dominiũ, & ꝙ a voluntate deliberata originẽ ducunt. Ad obiectiones in oppoſitũ. Dubitatur præterea, An verum ſit, quod huiuſmodi operationes tãtummodo ſint illæ, quarum habemus dominiũ, & quę a voluntate deliberata proficiſcuntur. Videtur quòd non. Nam actio hominis circa vltimum finem, (in via, verbi gratia, appetere beatitudinem, vel velle bonum) eſt actio humana; at non eſt in noſtra poteſtate: neceſſitatur namq; voluntas, & nullus eſt, qui deliberet, aut conſulat, num velit eſſe beatus. Præterea, actiones appetitus ſenſitiui, antequã ratio deliberet, humanæ ſunt; ſi quidem in illis poteſt eſſe meritum, aut demeritum, at non ſunt deliberatę, ergo actio humana non rectè definita eſt. Reſpondetur ad primã obiectionem; quod illa actio tantùm habet de humana, quantũ de libera; eſt tamen libera, quantum ad exercitium, & contradictoriè (quod aiunt Theologi) id eſt, poteſt volũtas velle, & non velle, licè non poſſit velle contrarium. Reſponde tur ad ſecundam, quod voluntas deliberata eſt duplex; formalis, quando actu ratio deliberat, & interpretatiua, quãdo conſentit ante deliberationem, præceſſit tamen opportunitas deliberandi, & conſultandi, quid nam agendum eſſet; & vtraque ſatis eſt actionem humanam.

Qui sẽſus ſit illius ſẽtentię; Primũ in quo vis genere, eſt cauſa aliorum. Ariſtot. Durand. Capreo. ¶Dubitatur præterea, Quem ſenſum habeat illa D.Tho. ſententia in argumento, ſed contra; Primum in vnoquoque genere eſt cauſa aliorum; quam accepit ex Ariſt. 2. metaphy. cap. 1. Durand. 2. diſt 15. q.3. exponit, id eſt, primum in genere cauſalitatis, eſt aliorum cauſa. Sed hoc ridiculum prorſus eſt: hoc enim nil aliud eſt, quàm quòd prima cauſa, ſit cauſa aliorum. Capreol 2.d 14.q.1.ad 1. Durandi ait, quod primum in perfectione & ordine naturæ, aliquo modo eſt cauſa omnium aliorũ: & arbitror, quòd ſaltim eſt cauſa exemplaris, vt lux, & albedo eſt cauſa omnium colorum.

Angelicus Doct. prima par. q.10. art.6. ad quartum. ait, quod quando aliquid eſt menſura aliorum, non eſt neceſſe, quòd cętera ab eo dependeant, ſed ſatis eſt, quòd ſit ſimpliciùs, & perfectius. Quicquid tamen ſit de aliis, Cauſa finalis eſt prima omnium cauſarum, a qua cæteræ dependeant, & deriuantur; nam vniuerſæ referuntur ad cauſam finalem, qua obtenta, vniuerſa ceſſat actio. Deinde, materia nullius eſt actiuitatis, & valoris: forma ſi non adſit, virtus agentis non poteſt peruenire: agens, niſi cupiditate formæ moueatur, & finis, nil operatur. Finis igitur eſt primus omnium cauſarũ, a qua cæteræ omnes dependent. Finis enim rerum agendarum ita comparatus eſt, ſicut primum principium in ſcientiis. Quemadmodũ enim primum principium in ſcientiis eſt cauſa omnium concluſionum, ita finis eſt cauſa rerum agendarum: & vt ex primo principio omnis veritas deriuatur; ita ex fine recto vniuerſa ſtudioſa operatio habet originem, quod ſignificauit Dominus in illo verbo. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit, ideſt, ſi recta fuerit finis intẽtio, vniuerſa operatio inde ſubſequuta, ſtudioſa erit, cui conſonat illud. Arbor non poteſt malos fructus facere, ſi ſit bona. Matth.7.

D. Thom.

Matth.7.

In ſolutione ad primum, variæ quęſtiones moueri ſolẽt, ad inueſtigandum quomodo finis mouet. In primis quæritur; Num finis moueat ſecundum eſſe reale, an potius ſecundùm eſſe intentionale, & cognitum. Verbi gratia; Sanitas mouet infirmum ad ſumendam potionem, vt ſanus fiat: quæſtio eſt, vtrum moueat ſecundum eſſe reale, quod nondum habet, an verò ſecundum eſſe cognitum. Hæc quæſtio ſolet ſedari tribus concluſionibus.

Vtrũ finis moueat ſecundũ eſſe reale, an potiùs ſecũdùm eſſe cognitum.

Prima cõcluſio. Finis mouet ſecundùm eſſe reale futurũ, vel poſſibile. verbi gratia. Sanitas, quę poteſt in infirmo cauſari, mouet medicum ad medendum. probatur ſic eſſe. Nam finis eſt, in cuius adeptione quieſcit appetitus, at appetitus non quieſcit, niſi in rei aſſequutione. Tum verò: nã finis eſt illud, qđ deſideramus, & cuius adipiſcẽdi gratia laboram⁹: at infirmus non deſiderat cognoſcere ſanitatem, vel habere illam in propoſito ſui animi, ſed in re illam habere. Tum deinde; nam finis eſt optimum, & vltimum, cuius gratia aliquid fit, quem ſi agens nõ conſequatur; eum fruſtratum eſſe omnes dicimus. Sed vniuerſæ iſtæ conditiones fini conuenire non poſſunt, prout eſt in intellectus conſideratione; ſed prout eſt in re, vt planè conſtat. Sed & illud argumentũ maximè rem confirmat, quòd finis, & bonum idem ſunt, & in nullo differunt, vt ſuprà oſtenſum eſt. At bonum, & malum in rebus ſunt, ſecundum Ariſt. 6. metaph. c. 4.

Prima concluſio

Ariſtot.

Secunda concluſio. Eſſe in intentione, & apprehenſione intellectus, eſt conditio requiſita vt finis moueat: itaq; quẽadmodum in cauſa efficienti forma eſt ratio, & principium operandi, cõditio verò requiſita eſt, ꝙ applicetur ad operandum: ſic in cauſa finali, ratio formalis, quæ allicit appetitũ, eſt eſſe reale, & bonitas realis extra intellectum: ſed cõditio requiſita eſt, ꝙ cognoſcatur, & proponatur per intellectum. Medicus enim non curaret, niſi cognoſceret ſanitatem eſſe poſſibilem, & infirmo commodam. Miles non pugnaret, niſi exiſtimaret victoriam eſſe poſſibilem. Cuius rei eſt alia euidens demonſtratio. Finis enim mouet noſtram voluntatem: ſed nihil volitum, niſi præcognitum (vt eſt in Prouerbio) & ideo vt moueat finis, prærequiritur cognitio. Præterea, finis eſt omnium cauſarum prima: præcedit ergo, & vt conſtat. non ſecundùm eſſe reale, ſiquidem ſecundùm eſſe reale effectus eſt operatione agentis conſequutus: oportet ergo vt præcedat ſecundum eſſe cognitum.

Secunda concluſio.

Tertia concluſio, ꝙ finis ſit in executione, & in effectu, neque eſt ratio formalis, nec conditio requiſita vt finis moueat: nam finis mouet, antequam habeatur, & deſiderat ur, etiam ſi non acquiratur. Rurſus. Finis mouet, quando actu eſt; etenim finis mouet, quandiu agens agit, id eſt, vſque ad primum inſtans eſſe acquiſiti finis: & potiſſimè mouet, quando eſt, quietando, & exaturando noſtrum appetitum. Ex his concluſionibus elucidatur ſententia illa celebris, quã habet Comm. 12. met. tex. 36. forma (inquit) balnei ad extra mouet, vt finis: vt verò eſt in anima, agit deſiderium. In prima par. huius ſentẽtiæ loquit de rõne formali: in ſecũda verò parte loquitur de cõditione requiſita: finis enim non gigneret deſideriũ, niſi ꝓcognoſceretur. Ita docent oẽs diſcipuli D.Th cũ Caie. ſummo cõſenſu. Hanc tñ ſnĩam refellũt euidentiſſima argumenta, vt ego ſentio. In primis D.Tho. infra q.31. art.3. ad primum. apertè docet, ꝙ apprehẽſio boni, eſt

Tertia concluſio.

Commẽt.

D. Thom. Qđ eſſe in

Quòd esse in intētione non sit tantū cōditio requisita vt finis moueat.

ni, est ratio obiectiua & non tantum conditio requisita vt bonum moueat appetitum. idq; persuadere nititur efficaci argumento. Nam bonum, & malum, secundum diuersas apprehensiones intellectus, causant varias virtutes, & operationes: malum enim apprehensum, vt præsens, causat tristitiam; apprehensum, vt futurum, timorem incutit. igitur nō est tantum conditio requisita. In eodem loco asserit, quòd bonum apprehensum per sensum, si iam est præsens, causat delectationem; bonū verò apprehensum per intellectū, si iam est adeptum, efficit gaudium. Hoc ipsum confirmat

D. Thom.

D. Tho. 1. par. quæst. 80. art. 1. & 2. idq; euidenti argumento demonstrat. Nam hoc differt inter naturalem appetitum sensitiuum, & rationalē; quod naturalis habet pro obiecto bonum, sine cognitione; sensitiuus verò habet pro obiecto bonum, apprehensum per sensum; sed intellectiuus, siue rationalis habet pro obiecto bonum, apprehensum per intellectum. Ex quo euidens est, quod apprehensio, & cognitio boni, non tantum est conditio requisita, sed ratio obiectiua, ex qua differentia appetituum præcipua sumitur.

Caiet.

Sed & Dominus Caiet. infrà q. 30. art. 3. ad 2. pro certo habet, quòd boni apprehensio, & cognitio, non est aliquid prærequisitum ad appetitionem. & quasi approximatio agentis ad passum; sed quod est ratio obiectiua voluntatis. & contrarium asserere, scribit Caiet. ab omni philosophia esse alienum. quod confirmat duobus argumentis, quæ breui comprehendit sermone. Alterum est, quod ad mouendam voluntatem nil differt bonum, aut apparens bonum; obiectum enim voluntatis est bonum, vel apparens bonū. Certè cum apparens bonum mouet voluntatem, ratio rei, quæ mouet, non est a parte rei, sed secundum quod est in intellectu. Iam verò alterum argumentum euidentius rem cōcludit. Nam appetitio est mala, tendens in verè bonum apprehensum, vt malum. ergo bonum, secundum quod est in intellectu, & non secundum esse reale, tribuit speciem actibus humanis; alioqui hæc appetitio bona esset: tendit enim in id, quod est vere bonum: sed quoniam tendit in bonum, quod reuera existimatur malum, appetitio mala censetur. Itaque ad propositam dubitationem dicendum est, argumenta adducta euidenter demonstrare; finē esse in intentione, non esse tantum conditionem prærequisitam, sed esse rationem formalem, & obiectiuam, ratione cuius mouetur voluntas. Certè, quemadmodum color lumine illustratus, est obiectum visus; sic & bonum cognitum, & apprehēsum, est causa amoris obiectiua, & quo apparet, & apprehenditur melius, pulchriusq;, magis mouet: intellectus enim exornat obiectum, & proponit, vt pulchrum, & in ista ratione appetitur, & amatur. Sed & illud animaduertendū est, argumenta a cōtrarijs posita tantum persuadere, quod finis non mouet, vt habeamus illum in intentione, & in animi nostri proposito, sed vt habeamus in re. Et in hoc sensu explicandi sunt discipuli D. Thomæ cum dicunt, finē mouere secundum esse reale, & non secundum quod est in intentione. Labuntur tamen dicentes, finem esse in intentione, aut apprehensione, esse tantum conditionem requisitam, & non potius rationem obiectiuam. Sed cōtra nostram sententiam obijciunt quidam fortissimè (vt ipsi existimant) Sequeretur, inquiunt si vera esset hæc sententia, ꝙ charitas in via, & in vita beata differrent specie, qđ asserere, absurdum est, & a doctrina Catholica alienum: cum charitas eadem maneat in via, & in patria.

Cōtra præfatam sententiam arguitur a-crius.

Quòd rectè sequatur, patet. nam, vt antea dictum est, apprehēsio, & cognitio boni est ratio obiectiua appetitus, ergo vbi fuerit diuersa apprehēsio, erit diuersa ratio charitatis. & amoris. cōstat autē quod in vita præsenti apprehensio est ænigmatica, & pertinet ad fidem; in vita verò beata est aperta, euidens q;, & pertinet ad visionem. Sed non est difficile hoc argumentū refellere: nam diuersa apprehensio nō causat diuersam appetitionem, secundum speciem, nisi quando apprehenditur bonum sub diuersa ratione boni, at in vita præsenti & in vita beata, eadem ratio boni apprehēditur, licèt hic obscure, illic apertè. Sunt & qui dicāt amorem patriæ, & vitę differre in genere moris, quādoquidem amor in patria, est necessarius; in via, liber existit: hoc tamen alterius est speculationis.

Dissoluitur istę hęc obiectio.

Quādo diuersa apprehensio causet diuersam appetitionē secundum speciem.

Quæstio alia solet moueri, Vtrùm finis habeat aliā causalitatem, præter causalitatem causæ finalis, id est, Vtrùm habeat vim causæ efficientis. Pro cuius breui declaratione sciendum est, quòd finis potest comparari ad operantem, & ad media, quæ ducunt in finis assecutionē. Si comparetur ad operantem, officium finis est, imprimere inclinationē, & amorem sui in operante, quibus alliciatur ad operandū, & finem consequendum: in quo genere mouendi, id, quod mouet appetitum, est, esse illud, cuius amore, & desiderio tenetur. Et hoc intelligunt Philosophi cum dicunt, Finem esse, cuius gratia aliquid fit; quod est illud, cuius amore agēs mouetur ad operandū. Si verò referatur ad media causalitas finis, in hoc consistit, quòd tribuit medijs quandam bonitatem, & amabilitatem, ex eo, quod ordinantur ad finem. verbi gratia. Sanitas desiderata ab infirmo dat medicinæ dulcem quandam bonitatem, ex eo, quod ordinatur ad sanitatem, ita, quod etsi esset horrenda, & fœtida, amaretur, & desideraretur; quæ si non ordinaretur in talem finem, vt horrendum quid, & insipidum reiiceretur. quod esse verum, vel experientia ipsa demonstrat. Dicunt ergo quidam, quod finis & est causa efficiens, & est causa finalis, diuersa tamen ratione: efficiens, in quantum imprimit sui amorem, & inclinationem: finalis verò, in quantum perficit operantem, & mouet eum ad operandum, & tribuit medijs bonitatem, & amabilitatem superius expositam. de qua re, quæst. 9. artic. 1. diligentius inuestigabitur.

causalitatē quā causæ finalis.

An finis semper sit prior in intētione, & posterior ī executiōe.

Dubitari præterea solet; Vtrùm finis sit semper posterior in executione, prior verò in intentione. Respondetur; non semper finem posteriorem esse tempore, vt videre est in Deo Optim. Maxim. qui est Alpha, & Ω, principium, & finis qui tempore omnia antecedit: oportet tamen quod sit posterior in executione, id est, in adeptione.

D. Thom. An actu vo luntatis elicitum esse vitæ humanæ finē sit possibile.

In solutione ad secundum affirmat D. Thom. esse impossibile actum voluntatis elicitum, esse vltimum finem humanæ vitæ. Nam vltimus finis est summum, & appetibile primum: at impossibile est, quòd actus voluntatis sit primum appetibile, vt est impossibile, quòd videre, sit primum visibile. Hæc Diu. Thom. ratio etsi acuta videatur, nihilominus nullius videtur momenti ad demonstrandum quod nititur probare. Vel enim loquitur Diu. Thom. de fine, vt res quædam est, quam maximè desideramus; vel vt est adeptio, & consecutio rei, quam desideramus. verbi gratia. Auari dicimus duplicem esse finem: vnum, pecuniam; alterum verò, possidere pecuniam. Si loquatur Do. Thom de fine, prout est res quædam, nullus actus voluntatis, neque alterius potentiæ potest esse vltimus finis: omnis enim actus ad aliquod terminatur obiectum. Si verò loquatur de fine, prout est assecutio rei, quam appetimus. id quod affimat Diu. Thom. non est adeo certum: nam Scot & multi alij Theologi censent, vltimum finem in actu voluntatis esse collocandum: finis enim in hoc sensu non est primum appetibile, sed assecutio primi appetibilis. Deinde ratio hæc D. Thom. alia de causa nulla esse videtur. Si enim aliquid probaret, probaret etiam vltimum finem hominis in actu intellectus non esse cōstitutum: nam finis vltimus noster, est prima, & summa veritas: sed prima, & summa veritas non potest esse actus intellectus; quandoquidē est obiectū intellectus. Præterea argumentum hoc aliud habet vitium. Nam D. Thom pro certo habet, quòd actio hominis, quæ est vltimus finis, est actio humana; cuius oppositum ostensum est 1. par. Demonstratum namq; est, quòd visio beata, quæ est nostra felicitas, non est actio libera, sed necessaria. Huic dubitationi respondemus, dicentes, Diu. Thom. in præsenti non distinguere hos duos fines commemoratos: idem namque finis est pecunia, & pecuniam possidere. Et licèt aliquando D. Thom. & cæteri Theologi inter se dissentiant, in hoc tamen maximè conueniunt, quod vltimus finis, siue pro re ipsa, siue pro assecutione rei accipiatur, semper est summum, & primum bonum, ratione cuius cætera amantur. Ex quo argumento euidēti concluditur, quòd assecutio vltimi finis non potest esse actus voluntatis; nam est primum, & summum bonum. at actus voluntatis non potest esse primum bonum, sed obiectum eius, voluntatis scilicet. Cæterùm non est impossibile, quod actus intellectus sit assecutio vltimi finis: non enim est impossibile quòd actus intellectus sit summum bonum voluntatis. Sed de hoc infrà q. 3. artic. 4 accuratius & diligentius.

An finis aliā habeat

EXPLICATIO ARTICVLI.

EXplicatio articuli huius in quatuor capita eſt reducenda. Exponendum primò eſt, vtrùm omnia pp ſinẽ operentur. Secundò, nũ animalia bruta ſe in finem moueant, & finis rõnem cognoſcant. Tertiò, qũo ſit propriũ naturæ rõnalis, quod ſe agat, & dirigat ih finem. Quartò, vtrùm Deus opere tus propter finem. Nam Diu. Thom. ait in arti. hoc eſſe proprium tõnalis naturæ, non creaturæ. Vt igitur a prima quæſtione exordiamur, apparet certè non oẽs actiones eſſe propter finem. In primis, actiones contemplatiuæ non ſunt propter finẽ, ſed proprer ſe. Deinde actiones otioſæ, & quæ non ſeriò fiũt, atque adeò actiones, quæ fiũt præter intentionẽ operantis, vt fricatio barbæ, non fiunt pp finem. Præterea, ea quæ ſunt à caſu, non ſunt propter finem, teſte Ariſtot. 2. Phyſico. Ea enim quæ fiunt propter finem, eueniunt plerumq́, aut vt plurimum; ea verò quæ fiunt à caſu, non eueniunt ſemper, aut plerumq́; ergo &c. Præterea difficile eſt explicatu, quomodo entia naturalia, cognitionis expertia, operentur propter finem. Ignis enim quando comburit, non mouetur realiter à fine, cùm finis nondũ ſit; nec verò mouetur, qm̃ habet finem in propoſito, & intentione, ignis. n. non cognoſcit finem, nec illum ſibi præſtituit. Præterea ſunt multi effectus in rerum natura, quorũ mens humana non valet comprehendere rationem, nec cauſam; vt quare ſint producti culices, & dracones; quare pluat in mari, & non in terra, quæ pluuia eget: quid eſt, quod fulmina percutiant montes, & non latrones; & iuſtus condemnetur, & ſcelerati abſoluantur. De his effectibus, quorum mens humana non valet aſſignare rationem, optimè philoſophatur D. Aug. ſuper Pſal. 148. Præterea ratio, qua ſibi perſuadet D. Th. omnia agere propter finem (nam ait, Oportet q̃ ex ſuo fine ad operandum determinẽtur) nullius roboris eſſe videtur. Nam ex ea conſequens eſt, quod naturalia agentia nunquam operarentur: ignis namque vt moueatur ad operandum, neceſſe eſt quòd determinetur, non ſolùm ad effectum huius ſpeciei, ſed ad hunc ſingularem effectum: actiones namq́ verſantur circa ſingularia. Sed ignis non determinatur; neq́; ex vi ſuæ naturæ, neque ex fine ſuo ad producendum hunc effectum ſingularem; conſeruatio enim ſpeciei, quæ eſt finis comburentis ignis, nil minus incolumis eſſet, ſi alius ignis produceretur. Ergo ſi ratio D. Th. valida eſſet, agentia naturalia nunquam operarentur. Confirmatur idem. Nam ſi artifex eſſet determinatus ad ædificandum, & nunquam determinatur ad hoc, vel illud efficiendum, nunquam operaretur.

Pro huius quæſtionis explicatione ſciendum eſt, Ariſ. 2. phyſi. c. 8. id ſolùm inſtituiſſe probare, naturam agere propter finem, omneſque eius actiones in aliquem ſcopum eſſe deſtinatas. Id ipſum demonſtrat D. Th. accuratiùs & diligentius 3. contra gent. c. 2. & 3. Lactantius Firmianus in lib. quem de opificio conſcripſit. Cic. lib. 2. & 3. de natura Deorum. Sufficere nobis deberet hac in re, vnica rerũ omnium magiſtra experientia, vt eius omnes actiones ad finẽ aliquem tendere fateremur. Quis. n. diffitebitur hirundinẽ paleas eo colligere, vt nidum efficiat? aut araneam non alia de cauſa telam cum tanto labore texere, quàm vt muſcas capiat? & plantas expanſa habere folia, vt fructus ab iniuria cœli defendantur? Deinde, ſi videremus ſagittam, ex aliquo ſecretiori loco prodeuntem, eundem ſemper ferire ſcopum, rectè ſane colligeremus, eſſe aliquem, qui eam in ſcopum dirigeret. Præterea, ſi in forum aliquod, vel lyceũ ingreſſi, ſummum ordinem, maximumque ornatum intueremur, illico intelligeremus, aliquem eſſe, qui præeſſet, & cuius imperio omnes parere tenerentur. Iam verò ſi in domũ aliquã adducti variã, ac pulcherrimam eius ſupellectilem videremus, continuò colligeremus, non ab aliquo architectonicæ artis ignaro, ſed a maximo aliquo huius artis opifice eſſe erectam. Eadem prorſus ratione, ex viſibili huius mũdi mole, tam admirabili, excellẽtiq́; ordine diſpoſita, eſſe huius mũdi moderatorẽ, & gubernatorẽ aliquem, Deũ ſcilicet Opt. Max. cuius nutu, & conſilio oĩa gubernentur, facilè eſt intelligere. Inuiſibilia. n. ipſius vt (dicit Ro. 1.) a creatura mũdi intellecta cõſpiciuntur: & vt dicitur Sap. 13. ab ſpecie creaturæ cognoſcibiliter poterat cognoſci creator omniũ. Certè, vt rectè argumẽtatur Cic. lib. 3. de natura Deor. ſi characteres literarũ temerè, pecti, hiſtorias, ſeu annales Ennij nõ pficiũt, quomodo eſt credibile, mũdũ hũc, tam excellentẽ, & admirabilẽ, fortuito cauſarũ cõcurſu eſſe pfectũ? ſed oĩno legat Ariſt. q. 2. Phyſic. c. 8. & 1. li. de aĩalibus c. 1. admirabili artificio, & copioſa argumẽtatione demõſtrat, vniuerſam naturã operari pp finẽ. Antiqui nãq́; Philoſophi cauſam finalẽ penitus ignorãtes, oẽs effectus referebãt, vel in cauſam materialẽ, vel in fortunã, & caſum, q̃ in oĩbus dominat. Si. n. ab illis quæras; q̃d eſt, q̃ oculi ſunt diaphani? totũ hoc ĩ cauſam materialẽ referũt, nempè, quia de materia parũ habẽt. Quod ſi percõteris; q̃d eſt; q̃d oculi in capite, & nõ in pede, & in anteriori parte capitis ſint cõſtituti? id fortè fortuna, & caſu accidiſſe fatẽtur, q̃ infeliciter, & miſerè mundũ hũc diuina gubernari prudẽtia negabãt, & oĩa temerè fieri attẽſtabant. Ariſt. verò vel ex hoc ſummã adeptus eſt laudẽ, q̃d cognouit cauſam finalẽ rerũ naturaliũ, ex qua mundũ hũc diuina prouidẽtia, & ſumma rõne eſſe cõſtitutũ rimatus eſt; cuius eſt illa ſententia memorabilis. Opus naturæ, eſt opus intelligẽtiæ, id eſt, opera naturalia, ſumma intelligẽtia, & diuina ſunt diſpoſita. Sed videamus, quibus rõnibus id ſibi pſuaſit Ariſt. capita tantũ argumentorũ referã. Primũ, naturalia ſemp, aut plerumq́; fiunt: q̃ verò eueniũt temerè, & caſu, rarò accidũt. Deinde, natura vniuerſa ſemp ducit in id, quod melius eſt, & per certiſſima, & ordinatiſſima media. Tertiò, ars, q̃ certiſſimè operatur pp finẽ, imitatur naturã, & eodẽ modo operat atq; natura. Si. n. ars extrueret nidũ, eodẽ modo efficeret ſicut natura; q̃d ſi natura domũ ædificaret eiuſdẽ figuræ faceret, atq; ars facit. Quartò mõſtra, atq; peccata eſſe nonnunq̃ in rebus naturalibus planè cõſtat. at peccare, eſt a vero ſcopo & fine aberrare. Vltimò cũ oĩa agẽtia, operent pp bonũ; ignis. n. pp aliq̃d ſibi cõueniẽs operat, nempè vt ſpecies cõſeruet: idẽ bonũ appetit homo, cũ generat hominẽ. Cõſequẽs eſt vniuerſa operari pp finẽ; finis. nihil aliud eſt, q̃ bonũ, cuius gratia aliq̃d fit. Ad argumẽta in principio rndet. Ad primũ dr, q̃d actiones contẽplatiuæ nõ ſunt pp finẽ, ſed ſunt ipſe finis. ita D. Tho. 3. cõtra gẽtes c. 2. actiones verò iocoſę aliq̃n quęrunt vt finis, q̃n quęrunt pp ſui delectationẽ; aliq̃n verò q̃runt vt media, vt poſtea vehementius operemur. Illæ verò actiones, q̃ ſunt præter intẽtionẽ operãtis, nõ fiũt ab intellectu, ſed vel a ſubita imaginatione, vel a cã naturali: calor. n. immodicẽ excitat pruritũ, eſtq́; cã cõfricationis. verũ oẽs iſtæ operationes ſunt pp finem

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm agere propter finem ſit proprium rationalis naturæ.

SVMMA TEXTVS.

PRior concluſio. Vniuerſa agentia operantur propter finem. Cauſarum enim ſubordinatarum, ſi prima ſubtrahatur, neceſſum eſt alias ſubtrahi. Sed prima inter omnes cauſas, eſt cauſa finalis: materia namq́ue non conſequitur formam, niſi ſecundùm quod ab agente mouetur; neq; agens mouetur, niſi ex intentione finis, vt igitur vniuerſa agentia operentur, neceſſum eſt vt agant propter finem.

Poſterior Concluſio. Propriũ eſt rationalis naturæ agere propter finem, ſic, vt rationalis natura hoc habeat proprium, vt ſe moueat, & ducat in finem. Illa enim quę rationem habent, ſeipſa mouent ad finem, cum dominium habeant ſuorum actuum, per liberum arbitrinm: & ſit in ſua poteſtate, ſic, vel aliter operari, & ad iſtum finem, vel alium ſe conuertere. Quæ verò ratione carent, quaſi ab alio ducta, tendunt in finem apprehenſum, ſi ſunt animalia bruta, & in nõ apprehenſum, per ſolam naturalẽ inclinationem, ſi omnino cognitione careant.

Prior cõcl.

An omnes actiones ſint ppter finem.

1. argum.

Secũdum.

Tertium. Ariſtot.

Quartum.

Quintum.

D. Auguſt.

Sextum.

Confirm.

Ariſt.

D. Tho.

Lactãtius. Cicero.

Quod natura agat propter finẽ in omni ſua actione.

Poſterior.

Cõcluſio.

Rom. 1. Sap. 13. Cicer.

Ariſtot.

Solutio ad gumẽtorũ. D. Thom.

nem ab autore naturæ cõstitutũ: operationes verò ocioſæ, non appellantur ocioſæ, quoniã carent fine, ſed qm̃ carent debito fine, vel fine a rõne præſtituto, vt autor eſt D. Greg. hom. 6. in Euangelia, explicãs illud, de omni verbo ocioſo. Reſpondetur ad ſecundũ, quòd qm̃ Petrus. v. g. ibat in forum recreationis gratia, & tegula cadens fortè fortuna illũ occidit, omnia agentia naturalia hic interueniẽtia operantur propter finẽ. De Petro exploratũ eſt: nam finis eius erat animi recreatio. de tegula verò eadẽ eſt certitudo; deſcendebat. n. in locũ naturalem, vt ibi quieſceret. Omnia itaq; agentia operãtur propter finẽ. Cæterùm effectui per ſe intento, coniungitur alius effectus per accidens, videlicet ꝙ Petrus occidatur: hic verò effectus nõ habet alium finẽ diſtinctũ ab actionibus naturalibus, quibus per accidens coniungitur. imò dicendũ eſt, quod nou habet aliquem finem. Et ad argumentũ reſpõdetur, quòd finis cauſarũ naturaliũ vel liberarũ, ſatis eſt ad omnes effectus naturales, & fortuitos: & ita omnia agentia ſemper operantur propter finem.

Gregor. Ad ſecundum.

Nota. Illud etiã eſt aduertendum, quòd effectus fortuitus, cõparatione ad cauſas particulares, fortuitus eſt, & præter intentionẽ: cæterùm cõparatione ad primã cauſam, intentus, & etiã præuiſus. Nam diuinã prouidentiã ad omnia, etiam minima, ad numerandos etiã capillos capitis ſeſe extendere, certiſſimũ eſt. Cui cõſonat illud Eccl. 5. Ne dicas coram angelo, nõ eſt prouidentia. Si videris calumnias egenorũ, & violenta iudicia, & ſubuerſionẽ iuſtitiæ in prouincia, ne mireris ſup hoc negotio; quia excelſo excelſior eſt alius, &c.

Eccle. 5.

Hieron. Hoc D. Hieron. de prouidentia Dei exponit, quam nemo debet negare, etſi cõmemorata delicta videat in prouincia; quia Deus reſeruat hæc omnia in iudiciũ. Ad tertiũ reſpondetur, quòd natura operatur propter finẽ, quaſi ab alio directa, & adducta in finem: & ideo nõ eſt neceſſe, ꝙ cognoſcat, vel præſtituat finẽ. Reſpondetur ad quartũ, quod omnium operũ Domini homo nõ valet rationẽ reddere, ſed rector vniuerſorũ omnia cõprehendit, quæ facit verbum eius: homo verò debet hæc cõſiderare, vt placeat Deo, & in omnibus laudare artificẽ. Nam ſi intrares in officinã fabri ferrarij, nõ auderes reprehendere folles, malleos, & incudes, quorũ rationes nõ ſcires. Ad hunc modum reſpondet Auguſt. loco citato in argumẽto. Ad vltimũ, quod difficilè eſt, reſpondent quidã moderni, ꝙ prima cauſa determinat agentia naturalia ad hunc producendũ effectum. Sed hoc non eſt legitimè philoſophari, quotidianos & ordinarios effectus in ſolã primã cauſam reducere. Certè eodẽ modo diceremus, ꝙ Deus determinauit ignem ad cõburendũ potius, quàm ad frigefaciendũ. Dicendum eſt, ignẽ ad calorẽ producendũ ex vi ſuæ formæ determinati: cæterùm ad producendũ hunc calorẽ, ex eo determinari, quia hanc formã habet, & quoniã in hoc loco, in hoc tempore, & circa hoc ſubiectũ operatur: ſi enim haberet aliam formam, aut in alio tempore operaretur, alium certè calorem produceret. Quod ſi quæras, a quo determinatur ignis ad hãc actionẽ, hoc loco, & tempore perficiendã? Reſpondetur; ex inſtinctu naturæ, & ab auctore naturæ mediis cauſis ſecũdis determinatis, quẽadmodũ ſagitta ad iſtũ ictum, & ad iſtũ ſcopũ determinatur a ſagittante, & ab impetu ſagittæ impreſſo. Sed quanquã copioſè demonſtratũ ſit, omnia agere ꝓpter finem, non quieſcunt Theologi, nec deſinunt argumentũ.

Auguſt. An vltim.

Obiicitur cõtra ſuperius dicta. Primũ argumentũ. Secundũ. ¶In primis ſic arguunt. Nam peccatũ veniale, verbi gratia, mendacium, nõ eſt propter finẽ; non enim eſt propter Deũ: peccatũ enim in Deũ referri nõ poteſt: neq; verò eſt propter creaturam; alioqui eſſet peccatũ mortale, ſiquidẽ haberet creaturã pro vltimo fine, q̃ magna peruerſitas eſt.

¶Deinde, pia voluntatis affectio in eo, cui Euangelium prædicatur, quæ ſemper credulitatem, & fidem præcedit, non eſt propter finem; ſiquidem nõ eſt propter finẽ naturalem: liquet enim eſſe actionem ſupernaturalem. neq; ordinatur ad finem ſupernaturalẽ: nam ordinationẽ in finẽ ſupernaturalẽ neceſſum eſt præcedat cognitio ſupernaturalis, quæ hic non præcedit, cum fides nondum aduenerit.

Tertium. Præterea, hominem eſſe animal, eſt aliquid creatum, & reale; ſiquidẽ eſt magna perfectio: at non eſt propter finẽ: nam autore Ariſt. 7. Met. tex. 59. quærere, quare homo ſit animal, ſuperuacaneum eſt inueſtigare, quia nõ habet cauſam finalẽ. Hæc argumenta facillimo negotio ſoluuntur.

Ariſtot.

Ad primũ. ¶Ad primũ enim dicendũ eſt, ꝙ qui mẽtitur, propter aliquem finem operatur: nemo enim intendens ad malũ operatur: mentitur ergo, vel propter ſuum cõmodum, vel propter delectationẽ, vel vt alterũ defendat. Vtrùm verò in his conſtituat vltimum finem, in ſequentibus explicandũ eſt.

Ad ſecundum. ¶Secundo argumento reſpondetur: quòd illa pia affectio eſt propter finem naturalem, quam haud dubiè iam præceſſit prædicatio Euangelij ſupernaturalis, quæ ſatis eſt vt dirigat operationem in finem ſupernaturalem. Sed & illud reſponderi poteſt, quòd in eodem temporis momento, in quo eſt pia voluntatis affectio, eſt etiam lumen fidei illuminans; & ſic pia affectio introducit finem, & credulitatem, & lumen fidei dirigit piam affectionem.

Ad tertium & vltimũ. ¶Tertiò & vltimo argumento reſpondetur: nõ militare contra noſtram concluſionem: ſiquidem hominẽ eſſe animal, non eſt operatio, & nos tantum aſſerimus, vniuerſas actiones eſſe propter finem. Rurſus, concluſio noſtra intelligenda eſt de rebus, quæ exiſtunt, & reuera efficiuntur, hominẽ verò eſſe animal, neq; exiſtit, neq; efficitur. Quid autem rei ſit hominẽ eſſe animal; an ens rationis, an ens reale, creatum an increatum, diſputant metaphyſici. Sed hæc diſputatio ad noſtrum inſtitutum non ſpectat.

An bruta ſe agãt propriè in finem. Ariſt. Primũ argumentũ. Eſt iam ſecunda quæſtio, An animalia bruta propriè ſe agant in finem. Ariſtot. 8. Phyſic. & alibi ſæpe aſſerit, quod bruta mouent ſe in ſuos fines. & probatur hoc.

¶Nam bruta per proprium appetitum, & cognitionem tendunt in ſuos fines; ergo propriè mouent ſe in finem. Et in hoc diſtinguuntur a rebus inſenſibilibus, quarũ motus tribuitur generanti: nam iſte motus cõſequitur qualitates naturales, quas a generante ſuſcipiunt: & qui dat formam, dat conſequentia formam. bruta ergo quia habent cognitionem, & appetitum finis, mouent ſe in ſinem.

Secundũ. ¶Præterea, bruta videntur cognoſcere rationem finis, & ordinem mediorum ad finem, ergo propriè mouent ſe in finẽ. Conſequentia euidens eſt, & probatur antecedẽs; ouis enim apprehendit herbã ſibi conuenientẽ ſub ratione boni. Rurſus, reiecta vna herba, quam guſtare cœperat, aliam accipit: cognoſcit ergo ordinem mediorum ad finem.

Tertium. ¶Deinde, bruta veram habent electionem, ergo verè mouent ſe in finẽ: electio enim eſt ordinare media in finem. Probatur antecedens, nam ſi equo duo pabula proponãtur in eadem diſtantia, equus ſuapte natura non determinatur magis ad vnũ, quàm ad alterum. reliquum ergo eſt, ꝙ ſponte tanea electione tendat potius in vnum, quàm in alterum.

Quartum. ¶Item, canis propoſitis duobus cibis, vel vocatus ſimul a duobus, primum quaſi cunctabundus ſubſiſtit, deinde verò quaſi deliberatione facta alteri ſe applicat. ergo.

Quintum. ¶Præterea, appetitus bruti nõ eſt determinatus ex ſe, ad hoc vel illud appetibile, ſecundum ſenſum: nam obiectum appetitus eſt bonum delectabile in communi, ergo determinatur ad hoc, vel illud delectabile ex ſua cognitione, & non ex inſtinctu naturæ.

Sextum. ¶Iam verò ſi animalia nõ vtũtur ratione, quomodo apes, vermes, hirundines tanta arte operantur? & quicquid ſit de cæteris animantibus, certè formica videtur cognoſcere rationem finis: cognoſcit enim alimentũ eſſe neceſſariũ, & cognoſcit futurã egeſtatem, & ad eam depellendam congregat in horrea ſua. Plutarchus in opuſculo, ꝙ animalia bruta vtantur ratione, producit varia argumenta ad id probandum. Do. Baſil. hom. 7. 8. & 9. in Hexameron, varia adfert animaliũ exempla, quorũ mores a prudẽtia, & ratione nõ videtur differre. Porphy. 3. lib. de ſacrificio, vt fertur, ſentit omnia animalia, quæ ſenſu ſunt prædita, habere rationẽ, & habere orationem interiorẽ, & exteriorem; atq; adeo eſſe quoſdam homines, qui ſermones belluarum percipiant.

Plutarch. D. Baſil. Porphy.

¶Pro huius quæſtionis explicatione notandũ eſt, animalia bruta in multis cum homine cõuenire: operantur enim propter finem, vt docet Do. Tho. 1. cõcluſione. Tum verò, quia mouẽt ſe in ſuis operationibus, vt apertè docet Ariſt. loco adducto. Tum tertiò, quia cognoſcũt, & appetũt finẽ. Multis tamẽ inter ſe differũt. Primò, quia homo per rationem, & deliberationẽ præſtituit ſibi finem, & media ad illũ ducẽtia: bruta verò & finẽ, & media habẽt inſtinctu naturę determinata: & hinc eſt, ꝙ ſemper eodem pacto operentur.

D. Thom. Ariſtot. Bruta operantur propter finem aliter tamẽ quam homo.

¶Deinde, homo cognoſcit rationem finis, brutum verò minimè, quod eſt dictu: homo cognoſcit finem ſibi eſſe conuenientem, & quare ſibi conueniat, & quod eo acquiſito, bene ſibi erit conſultum: brutum verò licèt cognoſcat hordeum, vel aquam ſibi eſſe conuenientem, at non cognoſcit quare ſibi cõueniat, an ad ſedandam ſitim, vel ad vitæ ſuſtentationem.

¶Differunt tertiò in finis proſecutione. Brutum namq; fertur in bonũ apprehenſum quadã neceſſitate, & impulſu naturæ: nõ enim in bruti facultate ſitum eſt, operari, aut nõ operari; ſic, vel aliter operari: homo vero quocunq; bono propoſito, põt operari, & non operari, eligere, & refutare. Excipio beatitudinẽ in cõmuni, circa quam voluntas noſtra neceſſitat, quãtum ad ſpecificationẽ, licèt nõ quãtum ad exercitiũ.

ARTIC. TERTIVS.

¶*Vtrùm actus humani habeant ſpeciem ex fine.*

SVMMA TEXTVS.

Prim.cõcl. PRima concluſio eſt. Vnumquodq́ue ſortitur ſpeciem ſuam, ſecundum actum, & non ſecundum potentiam. Quod euidenter patet in his, quæ compoſita ſunt ex materia & forma: hæc enim in ſuis ſpeciebus conſtituuntur per proprias formas.

¶Quartò differũt in mediorũ proſecutione: qđ diſcrimẽ tria cõprehendit.

¶Vnũ eſt, qp homo per intellectũ media diuerſa inquirit, & ea inter ſe confert, & quibuſdã omiſſis, ea eligit, quæ ad finẽ adipiſcendum magis ſibi cõſentanea videntur, brutum verò ad omnia hæc habet iudiciũ a natura determinatum.

¶Alterum eſt, quòd homo cognoſcit ordinem mediorum ad finem, nempè medium ordinari ad finem: quod non cognoſcit brutum, vt iam ſupià dictum eſt.

¶Tertium eſt, quòd homo vult medium propter finem; quod animantibus brutis non competit: non enim cognoſcunt ordinem mediorum ad finem.

¶Quintò differunt, nam obiectum appetitus rationalis eſt bonum vniuerſale; obiectum verò appetitus bruti eſt bonum particulare, quod diſcrimen optimè explicat D. Tho. hic ad vltimum. Iam argumentis adductis ſatisfaciamus.

D.Thom. Ad argumenta in oppoſitũ.

¶Ad primũ reſpondetur, qp licèt animalia ſe moueant, nõ verò ſe mouent in finem: nam mouere ſe in finẽ, propriè eſt ordinare media in finem, & tendere in finẽ ſub ratione finis, cognoſcendo rationem finis. Alia etiã de cauſa nõ ſe mouent animalia in finẽ, mouentur enim neceſſariò, & nõ eſt ſitum in eorum facultate, moueri, aut nõ moueri. At verò quia homo poteſt operari, & non operari, & pro ſua voluntate, & deliberatione ſe ad operandum applicat, dicitur ſe mouere, & agere in finẽ. Quod vt apertius intelligamus, obſeruandũ eſt: quinque eſſe rerum genera, de quibus dubitari ſolet, num moueant ſe vel ab alio moueantur.

Ad primũ.

Illa de quibus poteſt cõtrouerti, an a ſe, vel ab alio moueanť, quinque ſunt.

¶Primi generis illa ſunt, quæ proiiciuntur: de quibus nulla eſt dubitatio, quod non a ſe, ſed ab alio moueantur.

¶In quo genere materia prima numerãda eſt, quæ cum nullius ſit actuitatis, nõ ſe mouet ad formã, ſed eã ab agente recipit. In ſecundo genere continentur grauia, & leuia: de quibus quæſtio eſt apud Philoſophos, an moueãtur a forma inhærente, danteq; illis motum, aut in ſuperiorẽ, aut in inferiorẽ locum; an potius moueantur a generante: de quibus, quãuis recentiores quidã ſentiant ea a forma moueri, Ariſt. tamen, & D. Tho. eius optimus interpres, ea a generante moueri arbitrantur, quæ q. 8. Phyſi. exagitari ſolet.

¶In tertio genere ſunt plantæ, quæ infimum vitæ gradum participant: de quibus certum eſt, quòd ſeipſas moueant: plantæ enim alimentum, quod intra ſe recipiunt, in ſuam conuertunt ſubſtantiam, vique propria alimenta concoquentes creſcunt, ac nutriuntur.

¶In quarto genere animalia bruta cõprehenſa ſunt, quæ quidẽ cognoſcunt bonum, ſibiq; cõueniens, ex qua rurſus cognitione ſe mouent ad conſequendũ bonum apprehenſum; ideoq; veriſſimè ſe mouent, quia ipſis ineſt principiũ efficiens ſuorum motuum, cognitio ſcilicet, & appetitus. Cæterùm quia in eis non eſt iudicium collatiuũ ad deliberandum in vtramq; partem (cum omne eorum iudicium ſit determinatũ ex inſtinctu naturæ) ideò non dicuntur propriè ſe mouere in finem, ſed aguntur ex inſtinctu naturæ.

¶Quintum genus eſt creaturæ rationalis, quæ propriè mouet ſe in bonũ, vel in malũ, ſua deliberatione, & conſultatione; quæ proinde tam ex parte intellectus, quã ex parte voluntatis liberè ſe mouet. Ex parte quidem intellectus, quia poteſt in vtramq; partem deliberare; ex parte vero voluntatis, quia quocunq; bono ſibi per intellectũ propoſito, poteſt illud amplecti, vel nõ amplecti. qua de cauſa dicitur homo actionũ ſuarum dominus. Atq; ex his conſtat, qua ratione ductus D. Tho. dixerit bruta nõ ſe mouere in finẽ; quia ſcilicet ex inſtinctu naturæ ad illum mouentur.

Bruta non ſe propriè in finem mouẽt, quia ex inſtinctu naturæ ad illũ tendũt.

¶Ad ſecundũ argumẽtũ ex his, quæ hactenus dicta ſunt, facilis patet ſolutio. ¶Tertiò argumẽto dicimus, ſatis iam expoſitũ eſſe, qua rõne bruta nõ cognoſcant rationẽ finis.

Ad ſecũdũ.

Ad tertiũ.

¶Ad quartũ argumentũ reſpõdetur, in eo caſu equũ nõ moueri ad pabulũ ſuſcipiendũ, qđ iam experiẽtia cõpertũ eſt in aſino Buridiani, de qua re accuratius agendũ eſt q. 13.

Ad quartum.

¶Quintò argumento reſpondetur, obiectũ appetitus bruti, bonũ eſſe delectabile in cõmuni; veluti obiectum viſus color eſt in cõmuni: quẽadmodũ tamen viſus ſemp fertur in aliquod coloratũ particulare, eodem prorſus modo appetit⁹ bruti ſemper fertur in bonum aliquod particulare, idq; ex inſtinctu naturæ.

Ad quintũ.

¶Ad alia argumenta, quibus ſuadebatur animalia bruta ratione vti, reſpondendum eſt. Dicimus enim, quod quamuis animalia bruta ratione & prudentia non vtantur, habent nihilominus operum ſuorum ducem, & rectorem, autorem naturæ Deum Optimum Maximum, ideoq; nihil mirum, ſi quædam tanta arte confecta operentur. In quibus verum eſt, quod vulgo dici ſolet. Opus naturæ, eſt opus intelligẽtiæ; quod a nobis iam ſuperius expoſitũ eſt, quę queſtio diſputari ſolet 1.p.q.44.art.4. de qua vide Dom. Tho. in 2.d.1.q.1.art.1. vbi pulchrè hoc exponit, ex cuius expoſitione ſoluuntur argumenta Durand. in 2.d.1.q.6.

Ad alia ar. D. Thom. Durand.

¶Dubitatur vltimo; vtrùm Deus propter finem aliquem operetur. Cui dubio reſpondemus, Deum propter finem operari. probatur ex Symbolo, Qui propter nos homines & propter noſtrã ſalutẽ deſcendit de cœlis. Iam quæcunq; operatur, propter ſuam bonitatem operatur, iuxta illud Prouer. 16. Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus. Deus ergo propter finem aliquem operatur.

Dub. An Deus operet ob aliquem finem. Prouer.16.

¶Cæterùm notandum eſt, quod qñ aliquis vno actu vult finẽ, & alio actu vult media, Volitio finis, cauſa eſt volitionis mediorũ. Cæterùm quãdo quis vno eodemq; actu vult finẽ, & media, velle finem, nõ eſt cauſa volitionis mediorũ. Et quoniã Deus Optimus Maximus eodem voluntatis actu finem vult, & media, dicendũ eſt, Deum mediũ velle propter finem, velleq; vnũ propter aliud; nõ tamen vult vnũ, quia vult aliud: in hoc enim indicatur, vnam volitionem cauſam eſſe alterius volitionis; quod in Deo locũ habere non poteſt. de qua re copioſius diſputatur 1.par. 1.q.art.5.

EXPLICATIO ARTICVLI.

HIc articulus continet in ſe plura, ad omnem philoſophiam morum indagandã neceſſaria, & ad explicandũ, qua ratione actus humani ex fine bonitatẽ ſortiantur, aut malitiã: qđ apertè aſſerit Aug. lib. de moribus eccleſię & Manichæorũ his verbis. Secũdũ qđ finis laudabilis fuerit, aut vituperabilis, ſecũdũ hoc ſunt noſtra opera laudabilia, aut vituperabilia, quã ſuã accepit ex Oſeæ c.9. Facti ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerũt: quod ſignificat Dominus in illo verbo Matt. 6. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totũ corp⁹ tuũ lucidũ erit. Oculus in ſacra ſcriptura eſt finis intẽtio, q̃ ſi recta fuerit, oẽs operatio inde ſubſecuta, recta erit: ſi vero praua extiterit, actio inde emanãs, mala erit. Cõſtat igit̃ ex literis ſacris, actus humanos ex fine ſpeciẽ habere.

D.Auguſt. Oſeæ 9. Matt.6. Oculꝰ pro intentione accipitur ĩ ſcriptura.

¶Cæterùm vt ex principijs Metaphyſicæ hæc veritas defendatur, adducenda ſunt aduerſus eam aliqua argumenta, quibus ſolutis, nullus de huius rei veritate remanebit ambigendi locus. Sit primum argumentum.

¶Vnumquodq́; ſpeciem, & eſſentiam ſuam ex aliquo principio ſibi intrinſeco ſortitur; finis autẽ principiũ extrinſecum eſt, non ergo dat ſpeciem actibus humanis.

Primũ argumẽtum cõtra tertiã concluſionem.

¶Secundum. Vnaquæq́; res in certa ſpecie cõſtituitur ex aliqua vltima differẽtia, quæ prædicatur de re cuius eſt differentia; vt homo ex rationali conſtituitur. at finis non eſt differentia vltima, nec prædicatur de actu humano. ergo.

Secundũ.

¶Præterea, actus humani, vt cęterę res oẽs, habent intrinſecã differentiã, ratione cuius in ſpecie cõſtituantur: collocantur enim in prædicamẽto, cõſtantq́; genere, & differentia, finis autem externum quid eſt, & extrinſecum. ergo.

Tertium.

¶Deinde, eus rationis non tribuit ſpeciem, & eſſentiam realem; ſed finis, quãdo mouet ad actus humanos, eſt ens rationis: non enim eſt in rerum natura, ſed tantum in intentione: non ergo tribuit ſpeciem realem. Hæc argumenta

Quartum.

gumenta copiosè satis tractata sunt 1.p.q.77. ar.3. vbi disputatur, Vtrum potentiæ distinguantur per actus, & actus per obiecta.

Quo finis sit dria intrinseca actus humani. Secundo. Diu. Tho. Caietan. Arist.

¶ Huius tñ rei veritas est, finem, & obiectum non tribuere actibus humanis speciem, nec esse vltimum actuum humanorum driam. D.Tho. tñ fatetur, actus humanos sumere speciem ex fine, i. ex habitudine, & tendentia in finem. ¶ Ad cuius rei intellectum notandum est ex D.Tho. 2.2.q.23.ar.2.& de veritate q.15.ar.2. & ex Cardinale Caietano. 1.p. loco adducto: Quædam esse in rerũ natura, quæ ideo instituta sunt, vt sint, qualia sunt homo, leo, & cætera huius gñis: alia verò non pp seipsa, sed pp alia esse producta, vt potentię, & instrumẽta, quę pp actionẽ, & operationem instituta fuerunt.

Tertia.

¶ Notandũ secõ est, in operationibus, duo esse cõsiderandа; vnũ est finis, & obiectũ operationis, qđ est extrinsecũ rei, constituiturq; in rei essentia, & definitione, tanq̃ additamentũ & terminus: alterum est habitudo ad tale obiectum, & finem; & hoc est rei intrinsecum, constituiturque in rei definitione, tanquam vltima dria. Notandum est tertiò, quod ista habiudo, licèt pp nominum penuriam appellatur nomine relatiuo, at non est vera relatio; quemad modum aptitudo materiæ ad susciendam formam, non est relatio, sed est ipsa essentia materiæ, apta ad formam suscipiendam; & volitio boni, non est relatio ad bonum, sed est actus, qui suapte natura fertur in bonum. eleemosynæ largitio nõ est relatio ad pauperem, nec ad eleemosynam, sed est actus, qui suapte natura ad subleuandam miseriam pauperis ordinatur. Ex hac expositione, si bene expẽdatur, facilè est intelligere, qũo actus humani cõstituantur in spẽ per formam, & driam intrinsecam: facileque est argumentis in oppositum respondere. ¶ Illud verò magis vrget, ma iusque faceſſit negotium: qũo actiones suscipiant spẽm ex principio actiuo. Sol enim per lucem calefacit, & calefactio non specificatur à luce, sed à calore quem immittit. Rursus, ignis eodem calore, & eodem principio actiuo liquefacit ceram, & indurat lutum: at istæ operationes non habent speciem ex principio actiuo, alioquin essent eiusdem speciei. ergo. ¶ Respondeo primo, in actionibus moralibus idem esse quod suscipiant speciem ex principio actiuo, & a fine; bonum enim, quod est obiectum nostræ volũtatis, & est principium, quod mouet nostram voluntatem ad actiones humanas, & est finis, ad quem actiones humanæ terminantur. ¶ Dicendum est secundo, Actiones esse in duplici differentia, quędam enim sunt ad quas principia actiua suapte natura destinantur, vt calefacere, respectu caloris. & illuminare, respectu solis, in quibus verum est, actiones ex principio actiuo speciem sortiri. Aliæ sunt actiones, ad quas principia actiua suapte natura non referũtur: vt calefacere, respectu solis: liquefacere respectu ignis: in quibus illud locum non habet, nec de his loquutus est Diu. Thom. ¶ Dicendum est tertio, D. Thom tantùm affirmasse de ratione actionis esse, quod oriatur ex principio actiuo, q̃ habeat in se formaliter, vel eminenter similitudinem cum effectu, qui producitur: calefactio itaque vel est a calore, vel ab eo, qui virtutem habet calefaciendi.

Quomodo actus speciẽ sortiantur ex principio actiuo.

Quæstionis resolutio.

Duplices actiones.

Examinat resolutio vltimis.

¶ In solutione ad vltimum, quatuor docet D.Thom. scitu digna, quæ a nobis fusiùs sunt explicanda. Primũ quod docet, est; Actus humanos vt egrediuntur ab agente, vnicũ tantum habere obiectum, à quo speciem sortiantur: posse tamen destinari ad alios fines remotos, & aduentitios, ver bigratia. Si quis velit interficere hominem, vt eius vxore liberius potiatur, huiusmodi operatio vnicum tantùm habet obiectum proximum, homicidium, s. a quo speciẽ suam sortitur. Docet secundò, vnum, eundemque actum posse habere varias, diuersasque species. iuxta diuersitatem finitum, in quos refertur, vt si quis vellet furari propter mœchiam, huiusmodi operatio, & furtum, & mœchia est.

Diu. Tho

D.Augusti.

¶ Dicet aliquis; vnde fit, qđ in naturalibus vna eadẽque res non hẽt diuersas species, variasque essentias, in moribus autem vnus & idem actus humanus in multis speciebus collocetur? Dicendũ est, in naturalibus rebus vnam eãdemque rem habere vnam speciem essentialem, & multas, variasque aduentitias, & accidentarias: homo enim & animal rationale est, & albus, philosophus, theologus, &c. idé censendũ est de actibus humanis. Vel dicendum est, discrimen esse maximum inter moralia: & naturalia, qđ hæc spẽm habeant ex forma substantiali, quæ mutationem nullã subit: illa verò sp̃ẽa sortiantur ex operantis intentione, quę pro varia operantis intentione variationem recipiunt. Docet tertiò D. Thom. eundem actum in genere naturę, posse esse diuersum in genere moris. vt, interficere hominem publica, aut priuata autoritate, nihil differunt in genere naturæ; differũt verò maximè in genere moris. Quartum quod docet D. Tho. est, ea quæ differunt in genere naturæ, sæpe numero conueniunt in gñe moris. v.g. comedere perdices, & comedere oua, certè differunt in gñe naturæ; at in genere moris ad eandem temperantiæ virtutem spectant.

Quare in moralibus vnus actus ad plures species pertineat.

D. Ambr.

¶ Cæterum aduersus ea, quæ primò docuit Diu. Thoma. sunt quædam argumenta, quæ eam doctrinam dubiam & ancipitem reddunt. In primis Aristot. 5. Ethico. expressè asserit; quòd qui furatur propter mœchiam, potius est mœchus, quàm fur; huiusmodi ergo operatio à mœchia speciẽ sortitur; mœchia autem non est huius operationis proximum obiectum (cum illud sit furtum) sed remotum. non ergo omnis operatio speciem habet ex obiecto proximo. Deinde Diu. Thom. apertè affirmat infrà q.18.ar.6. quòd actus humanus potius habet speciem ex fine, q̃ ex proximo obiecto, non ergo sibi constat in hac parte Diu. Tho. Præterea, interficere hominem, nullam habet spẽ certam, & definitam ex obiecto: nullam. n. ex se dicit virtutem, aut vitium, sed vt opus indifferens, ut leuare festucam, vel habere plures præbendas. non ergo ab eo obiecto potest sortiri operatio aliqua speciem suam. Quartò, quando aliquis decreuit interficere homines in foro existentes, siue illi clerici sint, siue laici, ista sanè operatio non habet speciem ex obiecto proximo: non. n. magis homicidium est, q̃ sacrilegium. Quinto, quando aliquis intra semetipsum certò statuit, se velle esse studiosum, huiusmodi voluntatis decretũ, nullum habet certum, definitumque obiectum, à quo speciem sortiatur, cùm nullius certæ, determinatæque sit virtutis; falsum est ergo quod nos docuit Diu. Tho. ¶ His argumentis vt respondeamus; sciendum est, hanc Dom. Th. sententiam, varias habere expositiones. Quidam n. D. Th. interpretantur dicẽtes, D. Thom. tñ loqui de naturali spe

An actus, prout egreditur ab agente, vnicum obiectum habeat.

Primum argumentum.

Aist.

Secũdum.

Diu. Tho.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Variæ expositiones D. Thom.

cie

cie actus humani, non autem de ſpecie morali; vult ergo dicere D. Thom. actus humani, qui ab operante egrediuntur, vnicum tantum habent obiectum proximum, a quo ſpeciem naturalem ſortiuntur in genere entis, quæ operatio, ſi ad aliquos fines referatur, ex illis diuerſas habebit ſpēs morales, eaſq; præcipuas, quæ interpretatio manifeſta nobis eſt in hominis occiſione, quę naturalem ſuā ſpeciē ſortitur ex eo, quod eſt hominis, non autem leonis: in quo ſenſu omnes hominis occiſiones, ſiue liberę illę ſint, ſiue nō, iuſtæ, vel iniuſtæ, extiterint, eiuſdem omnino ſunt ſpeciei in genere naturæ.

1. conclu.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm ſit aliquis finis vltimus humanæ vitæ.

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Impoſſibile eſt in finibus procedere in infinitum, ſed neceſſe eſt, vt ad aliquem vltimum finem deueniatur. In omnibus enim quæ per ſe habent adinuicem ordinem, oportet ad primum aliquod deuenire; quo ſubtracto, alia mouere non poſſunt: ſed ſi eſſet in finibus proceſſus in infinitum, ſubtraheretur primus finis. ergo omnes alij tollerentur, ſicque nulla eſſet actio.

¶ Alij aliter, longeque melius D. Tho. interpretantur, quorum ſententia maximè nobis probatur; dicūt. n. D. Th. non ſolum loqui de ſpecie naturali; verum etiam de morali illum loquutum fuiſſe. Statuunt. n. duplicem rerum eſſe ſpeciem, & eſſentiam, vnam, rei intrinſecam, & eſſentialē, a qua res quælibet ſuum eſſe eſſentiale, & ſpecificum ſortitur: quemadmodum animal rationale, eſſentia eſt hominis; alteram, extrinſecam, & aduentitiam; quemadmodum diſgregare viſum eſt eſſentia hominis, non quidem quatenus homo eſt, ſed quatenus albus eſt: non enim dat eſſe homini, quòd ſit homo, ſed qnòd ſit albus. Horum ergo interpretatio eſt, D. Tho. illud docere, actus ſcilicet humanos, vt egrediuntur ab operante, habere ſpeciem intrinſecam, & eſſentialem ab obiecto proximo: ab alijs autem finibus remotis, & accidentariis habere quidem ſpeciem, non tamen eſſentialem, ſed aduentitiam & accidentariam.

¶ Probatur autem hanc eſſe veram interpretationem. Commune. n. eſt omnibus potentijs, iuſtrumentis, & actibus, qp à proximo obiecto ſpecificentur, non autem à remoto: idem esgo erit in actibus humanis. Præterea, illa eſt eſſentialis ſpecies in actibus humanis, quæ mutationem nullam recipit, ſemperque actum cōcomitatur; at occidere hominem, quocūque modo illud fiat, ſemper eſt homicidium, ex eo ergo ſuam ſpeciem actus ſortietur. Quod verò ad aliquem alium vlteriorem finem referatur, vel ad adulterium, vel ad vindictam, accidentarium quidem illud eſt, & externum; quo fit, vt ſpecies inde acceptę, accidentariæ ſint reique ſuperadditæ. ¶ Addunt alii & tertiam (nec prorſus a rōne alienam) interpretationem, dicunt. n. actū voluntatis internum ex fine ſpeciem ſuam ſortiri, quia id, quod mouet, voluntatem ad actionem, finis intentus eſt: actum verò exteriorem ex obiecto proximo ſpeciem, & eſſentiam habere. de qua interpretatione q. 18. iterum habēdus eſt ſermo. ¶ Iam argumentis adductis ſatisfaciamus.

Solutio argumētorū. Ad 1. Primoque argumento; libenter fatemur eum, qui pp mœchiam furatur, mœchum potiùs eſſe, quàm furem; finis enim id, quod primò mouet voluntatem: ille autem qui propter mœchiam furatur: furtum vult propter mœchiā, magis itaque vult mœchiam, quàm furtum, magiſque eſt appellandus mœchus, q̄ fur. Ex hoc tamen non rectè infertur, ſpeciem eſſentialem huius operis ex mœchia eſſe ſumendam; maior enim bonitas, aut malitia in actibus humanis non eſt petēda ex forma eſſentiali, ſed potiùs ex formis accidentariis, & ſuperadditis eſt poſtulanda. Non ènim appellamus hominem omninò, & abſolutè bonum ex eius forma ſubſtantiali, ſed potiùs ex virtutibus ſuperadditis: neque eum ex naturalibus defectibus nominamus ſimpliciter, & abſolutè malum, ſed ex vitiis, & peccatis, quæ poſtmodum contraxit. Cuius rei cauſa eſt, quia bonū, & optimum, rationem habent vltimi; vltimum verò in ſuperadditis perfectionibus conſiſtit: quemadmodum perfecta domus ea eſt, quæ non ſolùm parietes habet, fundamētum, & tecta, ſed quæ omnibus ſuis numeris eſt abſoluta.

Duplex finis, operis & operantis. Reſpondemus Secundò: in operatione humana duplicem eſſe finē, vnū operis; alterum vero operantis, in quem ab operante dirigitur, v. g. eleemoſynam largiri, ex ipſo opere ad ſubleuandam pauperis miſeriam deſtinatur, & ab hoc obiecto ſuam primam ſpeciem ſortitur, cęterùm hoc opus poteſt alio referri ab operante, vel ad charitatem, vel ad libidinē, qui finis erit præcipuus operantis, at non operis ipſius: Ad ſecundum argumentum dicimus, iam à nobis expoſitum eſſe, quomodo actus humani ex fine præcipuā ſortiātur ſpeciem, ſed nō eſſentialem hanc enim ex obiecto proximo eos habere oñſum eſt. Ad 2.

¶ Tertio argumento rñdemus, Diu. Thom. nunquam docuiſſe omnem actum humanum ex vi ſuæ naturæ certam ſpēm moralem ab obiecto deſumere: certum namque eſt apud D. Thom. eſſe quædam opera ſuapte natura indifferentia; quamquam poſſimus fateri, opera ēt indifferentia, ex obiectis ſpeciem ſuam deſiderare; obiecta enim eorum indifferentia ſunt. Cæterum D. Tho. ideò in ſolutione nos docuit, omnem humanū actū, vt egreditur ab operante ſm oēs eius circunſtantias, certam habere ſpēm, non ſolùm naturalem, verum ēt moralem; quia nullus datur actus indifferens in individuo, & in operis exercitio, vt inferius videbimus. Ad 3.

¶ Ad quartum argm reſpondemus: volitionē illam eſſentialiter eſſe homicidium, reliquas verò circunſtātias, accidentarias eſſe. Vel dicēdū eſt, in eo caſu virtualiter multiplicem eſſe volitionem; vnam, qua vult laicos occidere; alteram vero, qua vult ſacerdotes interficere. Ad 4.

¶ Vltimo argumento rñdemus; eam operationem habere ſpeciem moralem, reducique ad ſyndereſim, vel ad iuſtitiam legalem, quæ oēm complectitur virtutē. Si cui tñ ſolutio hæc diſplicuerit, dicimus ſecūdo; quemadmodum voluntas illa occidendi clericos, & laicos, virtualiter eſt duplex voluntas, ad duas ſpectans ſpēs: ita huiuſmodi voluntas, qua aliquis certò ſtatuit velle eſſe ſtudioſum, includit velle eſſe ſtudioſum circa caſtitatem, iuſtitiam, &c. quæ ad omnes illas reducit. Ad 5.

¶ Illud quoque certum eſt; non omnem actum bonum ad aliquam certam virtutem ſpectare: vt manifeſtum nobis eſt in hoc actu, quo volumus eſſe beati, ad quem, licèt ſtudioſus ſit, nulla animi noſtri uirtus ponitur neceſſaria. Non omnis actus bonus ad aliquā certam ſpeciē ſpectat. Ariſtot.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CONcluſiones huius articuli deſumptæ ſunt ex Ariſto. 1 Ethic. cap. 7. & ex 2. met. capi. 2. vbi copioſa ſatis argumentatione oſtendit Ari. in nullo genere cauſarum poſſe eſſe progreſſum in infinitum: nos autem in hac diſputatione de cauſa finali accuratiùs & diligētiùs ſumus acturi. In cuius rei expoſitionem, quærendum primo nobis eſt. Prim. q.

¶ Quinam ſint fines eſſentialiter ſubordinati. ¶ Secūdò; ſitne neceſſe, vltimum finem humanæ vitæ conſtituere. Secunda.

¶ Tertio; an operationes omnes, tam bonæ, quam malæ, ſint propter vltimum finem. Tertia.

¶ Demum; vtrum in finium intentione, qui per accidens coniunguntur, & in mediorum aſſecutione, ſit abitio in infinitum. Si enim rationes D. Th. recte expendantur, probare videntur, in appetitione ēt horum finium, nullum eſſe progreſſum infinitum. Quarta.

¶ Vt igitur ad primam quæſtionem deueniamus, notandum eſt ex Capr. c. 2. ſent. d. 20. ad finem; longè aliud eſſe cauſas per ſe ordinatas, q̄ ſint cauſæ eſſentialiter ſubordinatæ. Nā cauſæ per ſe Socratis ſunt pater, eius auus, proauus, omneſq; maiores eius: neq; n. potuit Socrates ab alijs maioribus, q̄ ab his, a quibus genitus eſt, procrearī: cauſæ tñ eſſentialiter ſubordinatæ illæ ſunt, quarum vna non pōt operari abſque eo quod alia operetur, vt animal, cœlum, intelligentia; Deus: Animal. n. nihil operari pōt; niſi cœlum, intelligentia, & Deus ipſe, cooperentur. In iſtis non poteſt eſſe progreſſus in infinitum: in illis vero pōt, vt ſi mundus ab æterno extitiſſet. Illi ergo fines ſunt eſſentialiter ordinati, quorum vnus mouet ad volitionem alterius, v. g. Vult infirmus ſumere potionē aliq̄, quia vult extenuare corpus, vt ſalutē cōſequat; vult ſalutē cōſeq, quia in ea adipiſcenda maxima ſuæ felicitatis pars ſita eſt. Ille igiē finis, q̄ magis vltimus fuerit, magis mouebit: & qui vltimus oīum extiterit, p̄cipuè mouebit; is nāq; eſt q̄ propter Quinam ſint fines eſſentialiter ordinati. Capreol. Aliud eſt cauſæ per ſe ordinatæ, aliud eſſentialiter ordinatæ.

pter se amatur,& cœtera propter ipsum.& hoc est quod do
Arist. cet Arist. 1.Eth.in initio, Bonum est,quod omnia appetũt,
ideſt,vltimum illud bonum omnia appetunt: huncq; sen-
sum esse probabllẽ,demonstrat articulus Græcus,τὸ ἀγα-
τὸν, ideſt,illud singulare bonum,atque eximium.

¶ Fines non per
2. conclu. se ordinati,sed per accidens sunt illi, quorũ vnus de se non mouet ad alterius apperitũ;vt cũ homo appetit diuitias,honores voluptates, in quibus põt esse progressus in infinitum: non .n. põt homo tot fines appetere, quin possit plures. Hinc
Arist. illùd est Aristotel. Appetitum diuitiarum, & bonorum temporalium tendere in infinitum.

¶ Secunda conclusio. Impossibile est in assecutione mediorum progredi in infinitum. Id enim quod est principium in executione,est primum eorum, quæ sunt ad finem unde aliquis operari incipit:quare amoto huiusmodi principio, nullus inciperet aliquid operari. Cùm igitur in finibus alius sit ordo intentionis, & alius ordo executionis, in utroque oportet esse aliquid primum; si enim non esset aliquis vltimus finis, qui est uelut principium mouens appetitum, nec aliqua actio terminaretur, nec quiesceret agentis intentio, neque aliquis inciperet operari, neque consilium terminaretur.

¶ Tertia Conclusio, Quæ per accidens coniunguntur,nil prohibet infinitatem habere; cùm causæ per accidens indeterminatæ sint finem humanæ vitæ, quem quisque sibi præstituit.v. g. sit alicuius hominis finis vltimus voluptas, omnes alij fines sunt huic subordinati,& hic est,qui primò mouet.

¶ Cæterùm poni põt alii fines infiniti, qui inter se
3. conclu. accidentaria quadam ratione se habeant; volo pecunias,vt cãtores cõducam, qui cantent:& volo vt cantent,pp voluptatem:omnes fines numerati,præter vltimũ, accidentariò se habent; possunt.n.aliò ordinari;pecuniam .n.aliò ordinari posse, certum est:cantus etiam aliò referri potest,ad adulterium,uel ad furtum,& sic in infinitum.

¶ Sed illud maximè obseruandum est,ꝙ quando homo incipit operari,cùm appetit fines dudum commemoratos, aliquid statuendum est, quod primò moueat agentem ad operandum;alioqui .n. nulla sequeretur actio: atque eadẽ de causa datur primum aliquod principium, à quo incipit operari;alioqui nec terminaretur consilium, nec de mediis aliqua esset deliberatio. quo in sensu in his etiam finibus nullus est progressus in infinitũ. Quod ergo docet D. Th. hoc est.Q̃ fines non sunt ordinati, põt homo infinitos fines appetere, i.nõ tot,quin plures; põt rursus appetere infinita media:cęterũ non docet,quod q̃n incipit operari,non ab aliquo primo incipiat,tum in intentione,tum ẽt in executione.Ex his patet explicatio primæ,& quartæ cõnis.

Vtrùm sit aliquis finis vltimus humanæ uitæ. Arist. 1. argu. Secũdum. Tertium.

¶ Sed pergamus ad secundam, demonstremusq́; esse aliquem vltimum finem humanæ uitæ.quod esse verum, demonstrat Ari.locis superiùs adductis. Certè si non esset aliquis vltimus finis humanæ vitæ,non possemus rectè, & ad amussim vitam nr̃am instituere: institutio namque nr̃a ex fine,quo tendimus;potissimè sumenda est. ¶ Itẽ,si non esset vltimus finis humanæ vitæ,nullus esset conatus,nullus labor,frustra,inaniterq; in lucẽ hanc producti essemus,nunquamq́; appetitus noster quiesceret. ¶ Præterea, quotquot sunt philosophi,solo lumine rõnis naturalis ducti, cẽsent aliquem esse humanæ vitæ finem,quem omnes,vitam beatam vocauerunt,delitijs,iucunditateq; repletam, omnisq; mali expertem.In quo tamen sita sit huiusmodi beatitudo, discordes inter se sunt hominum sententiæ, de qua, quot capita,tot sensus. Sacræ tamen literæ in solo Deo Opt.Ma. beatitudinem nostram collocatam esse nobis demonstrãt; de qua re inferiùs diligentior habendus est sermo.

¶ Proximum tamen est, vt explicemus tertiam dubitationem,ad cuius rei expositionem notandum est.

An omnes operationes humanæ sint pp finem.

¶ Actiones omnes naturales in aliquem finem vltimũ tendere.Deus namque,& natura,nil faciunt frustrà.

¶ Sciendum secundò est,omnes actiones humanas,& liberas,in aliquem vltimum finem tendere, etiam si sermo nobis sit de finibus ab homine intentis,ac statutis,secundũ falsam eius opinionem,& æstimationem. Homo .n. quotiescunque operatur, tendit in aliquem finem determinatum,in cuius adeptione conquiescit.

¶ Præterea,omnes animalis operationes in ultimum finem feruntur:tum primò, quia omne agens in omni opere suo felicitatem suam quęrit:tum secundò,quia in omni appetitu animalis debet esse primũ appetibile,qđ primò moueat appetitum;primum aũt appetibile, est vltimus finis.

De fine dupliciter loqui possumus.

¶ Pro huius tamen rei explicatione sciendum est,de fine vltimo dupliciter nos loqui posse,primo modo,secundùm rationem communem;quo modo dicimus,vitam beatam,finem vltimum esse,quam appetimus propter se, & reliqua, propter ipsam,ipsaque vlterius non fertur. est itaque vltimus finis noster. Possumus secundo modo loqui de fine, in particulari; qũ dicimus, Deum esse finem nostrum. & hoc dupliciter; vel secundùm se,vel quò ad nos. Secundùm se quidẽ, solus Deus,& eius possessio est vltimus finis noster;quò ad nos uerò,& secundùm nostram opinionem, vni erit potestas,alteri voluptas,alteri honor,&c.Quando ergo definit D. Tho.ad vltimum finem humanæ vitæ esse tandem deueniendum, loquitur de fine absolutè, nil curando,sit verus,necne,sed tantùm ostendit, esse aliquem

Qũo bonum sui sit diffusiuum D.Thom. D. Diony.

¶ Dubium aliud est; Quæ sit legitima explicatio illius sententiæ,quam docet D.Th. ad primum. & D. Dionys.4. c.de nominibus diuinis; Bonum est diffusiuum sui ipsius: ex ea enim vt acutè argumentatur D. Thom. videtur esse consequens,vt sit progressus in infinitum in bonorum diffusione.Rursus videtur sequi,Deum necessariò creasse creaturas. Præterea, vltimum bonum, post quod nullum aliud reperitur,est bonum;at non se diffundit aliis. ista ergo sententia vera non est.¶Huic dubio respondemus; sentẽtiam hanc variis modis posse intelligi. Primò,quòd bonum trahit, & rapit uoluntatem in sui appetitionem: itaque diffundit se,non efficienter, sed finaliter: hæc explicatio est D.Thom.prima parte,quæstion. quinta,articulo quarto, ad primum,& de ueritate,quæstion.vigesimaprima,articulo primo,ad quartum. ¶ Secunda interpretatio est,quòd bonum est sui ipsius diffusiuum, secundum naturam suam & conditionem: si liberum est,liberè se diffundit per intellectum,& voluntatem;si naturale,naturaliter; si infinitum, infinitè; si finitum, finitè. Ex quo sequitur, in operationibus ad intra,Deum infinitè se cõmunicare; in operationibus ad extra, finitè: quia creatura non est capax infinitæ perfectionis.Ex quo rursus sequitur, quòd si Deus operaretur ex necessitate naturæ, non se communicaret creaturis infinitè, propter rationem adductam. Sequitur deinde, ꝙ cùm Deus operetur per intellectum,& sapientiam,non est alia causa quare non sit progressus in infinitũ in diffusione bonorum,præter hanc; quia agens per intellectũ,& voluntatem,oĩa in numero,pondere, & mensura constituit.

Reſpõſio. D. Th.

¶ Tertia interpretatio est,quòd bonum de se, est sui ipsius diffusiuum,non autem quòd actu se diffundat.hanc interpretationem sequuntur discipuli D. Thomæ, tertia parte,quæstion. prima,articulo primo. Hinc sequitur, ꝙ ab vltimo bono,quod Deus decreuit producere, nõ est ablata natura boni;non enim est natura boni, quòd actu se diffundat,sed quod sit sui ipsius diffusiuum. Aliqua etiã ratione potest concedi,vltimum bonum etiam aliis communicari. quod ut intelligatur,sciendum est.¶ Duobus modis res aliquas bonas vocari:vno modo,quia habẽt in se bonitatem, & pulchritudinem: alio modo,cõparatæ aliis rebus, sicuti vox & in se sonora est,& aliis consonat. eodem modo res omnes & sunt in se bonæ,aliisque consonant; ex quo ordine,pulchritudo uniuersi maxima consurgit.Dico ergo, vltimum bonum hoc modo se communicare aliis, consummat enim,& absoluit omnia opera, vltimam manum eis imponens.

D. Thom. Dupliciter res dicunt bonæ.

¶ Dubitatur vltimò;quid est,quod docet D.Thom.quòd in his,quæ habent ordinem per se,non proceditur in infinitum? ¶ In diuisione enim continui, cuius partes habent inter se ordinem,& connexionem,proceditur in infinitũ. Deinde,in diuisione numerorũ est progressus in infinitũ;

Dubium vltimum. Vtrùm in habẽtibus ordinem p se procedi possit in infinitum. 1.argum.

numeri

numeri autem habent inter ſe ordinem, & connexionem, ternarius enim de ſe eſt prior quaternario, & quaternarius de ſe præſupponit ternarium.

Secundũ. ¶Denique, in demonſtrationibus mathematicis eſt progreſſus in infinitũ: ſecunda enim figura demonſtratur per primã, & tertia per ſecundam, & ſic in infinitũ. at demonſtrationes habẽt in ter ſe ordinẽ & cõnexionẽ. Ad hanc dubitationẽ reſpõdet Caiet. Figuras, & numeros nõ eſſe actu infinitos; ꝙ verò in potẽtia procedant in infinitũ, nõ oſtendit, quòd ſimilis proceſſus in finib. ſit infinitus: nã fines ſunt actu cauſæ.

Conc. Caiet. Solutio.

ARTIC. QVINTVS.

¶Vtrùm vnius hominis poſſint eſſe plures vltimi fines. Concluſio eſt negans.

SVMMA TEXTVS.

CVm enim vnũquodq; ſuam appetat perfectionem, illud appetit, vt vltimum finem: quod appetit, vt bonum perfectum, & completiuũ ſui ipſius, ita quod nil extra ipſum appetendum relinquatur: quod non poteſt eſſe, ſi aliquod extraneũ ad ipſius perfectionem requiratur: imò oportet id, in quo tendit voluntas, ſub ratione vltimi finis eſſe vnum. Et ſicut in proceſſu rationis primum principium eſt id, quod naturaliter cognoſcitur; ita vnum eſt, quod deſideratur a voluntate. Verum enim eſt illud axioma, ſic ſe habere finem in rebus agendis, atque ſe habet primum principium in ſcientiis.

¶Secundò dicendum eſt, ꝙ numeri, & figuræ poſſunt inter ſe biſariam comparari: primò, ꝙ poſteriores referantur ad priores; quomodo non eſt proceſſus in infinitum: nam vniuerſi numeri terminantur ad vnitatẽ, & omnes figuræ ad triangulũ, ſi prima eſt: alio modò poſſunt referri priores ad poſteriores, & hoc pacto priores nõ dependent a poſterioribus: accidit enim ternario ꝙ addatur vnitas alia, & fiat quaternarius: in his verò quæ ſunt per accidens, nõ eſt impoſſibile ꝙ eatur in infinitum.

Obiectio. ¶Dicet tamen aliquis; Eodem modo poterit quis ſtatuere, quòd ſit aliquis finis vltimus humanæ vitæ, ex quo infiniti fines deriuantur, in quibus erit ordo per accidens: accidit enim ſecundo, ꝙ ei adiungatur tertius; & tertio, quòd ei quartus apponatur. Et idem erit iudiciũ de cauſis efficientibus, in quibus, ex prima vniuerſæ deriuantur; at inter alias erit ordo accidentarius, in quibus idcirco poterit eſſe progreſſus in infinitum. verbi gratia, Aquam calefacit ignis, cœlum, intelligentia, Deus: quòd enim Deus, intelligentia, cœlum operentur, ordo naturæ id expoſcit; quòd verò ignis adiungatur cœlo aut Deo, qui eſt prima cauſa accidentarium eſt. Videtur ſanè argumentũ aliquid vero ſimile ſuadere, nitar tamen illud diſſoluere.

Solutio. ¶Dicendum eſt enim ꝙ in finibus, qui per ſe originem trahunt ab vltimo fine, nullum locum habet huiuſmodi ratio: quia fines, qui ab vltimo fine deriuantur, propter vltimum finẽ amantur, ideoq; ſunt media neceſſaria ad finis cõſecutionem: quare ſi in his mediis, vel finibus eſſet progreſſus in infinitũ, nunquã eſſet finis adquiſitio. Fateor tamen in aliis finibus, quia nõ ordinantur per ſe, ad vltimũ finẽ poſſe dari progreſſum in infinitũ, quod libenter fatetur D. Thom. Vel dicendũ eſt, in numeris, quaternarium ſic accidere ternario, ꝙ quaternarius neceſſarius non ſit vt ternarius exiſtat: at verò in finibus, quoniã ex primo deriuantur, nõ accidit ꝙ tertius addatur ſecundo; nam ſecundus, ſine tertio cõſiſtere nõ valet. v.g. ſit vltimus finis Deus, & eius poſſeſſio; medium neceſſariũ ſit amare: ad hoc verò ſit neceſſarium credere, & ſperare; certè ſine fide, & ſpe, impoſſibile erit amare (loquor de huius vitæ præſentis ſtatu) ſaltem impoſſibile eſt, finẽ aſſequi ſine horum mediorũ adquiſitione. Ex his, quæ hactenus dicta ſunt; manifeſtum eſt, conceſſo fine vltimo, fieri non poſſe, vt ſit progreſſus in infinitum in mediis, & finibus ſubordinatis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Argumenta cõtra cõcluſionem D. Thom. ARgumenta, quibus D. Tho. concluſionem confirmat, adeò certa, & euidentia ſunt, vt non ſit opus alia fortiora, aut maiora ad eam corroborandã in medium adducere. Quibuſdam tamen non placet hæc D. Thom. concluſio, argumentanturq; aduerſus eam his argumentis.

Primũ argumentũ. ¶Primò; ſi vnius hominis non poſſunt eſſe plures fines vltimi, vel ex eo maximè eſſet, quia vltimus finis implet totum hominis deſiderium, ita, vt nil aliud deſiderandum relinquatur, Iſta tamen ratio nulla eſt: Peripatetici enim, quorum parens princepſq; eſt Ariſtoteles, conſtituunt vitam beatam, & finem vltimum in operatione virtutis, & ſapientiæ. at nõ ſunt ea contenti, ſtatuunt enim partẽ humanæ felicitatis, bona, tum naturæ, tum fortunæ, quo potiſſimè ab Stoicis ſeparantur, vt autor eſt Cicero 3. lib. de finibus, & idẽ Ariſt. locupletiſſimus teſtis eſt 1. Ethic. & 10. lib. docet felicem indigere amicis. Confirmat' alia de cauſa rationem hanc nullam eſſe. Nam, ſecundum Theologos, qui beatus eſt, poteſt adhuc & beatior fieri; vnꝰ enim eſt altero beatior: ergo beatitudo nõ eſt ſummũ, & perfectiſſimum bonũ, extra quod nulla alia perfectio poſſit deſiderari.

Cicero. Ariſtot. Confir.

Secundũ. ¶Deinde, in ſanctiſſima Trinitate ſunt tres perſonæ, quarum quælibet eſt ſummum bonum, & vltimus finis. ergo ſunt tres vltimi fines.

Tertium. ¶Rurſus, ſi quis hoc modo apud ſe ſtatuat, ſi ego eſſem Epiſcopus, vel Doctor, nihil vltrà deſiderarem; certè hic conſtituit duos vltimos fines ex æquo. ergo &c.

Vltimum. ¶Vltimò (& eſt difficile argumentum.) Quilibet homo peccator in quolibet mortali peccato conſtituit vltimum finem in bono commutabili, ad quod tendit, auertendo ſe a bono incõmutabili: itaque libidinoſus, in voluptatibus ſuum vltimum finem conſtituit; ambitioſus in honoribus; auarus in pecuniis: contingit tamen vnũ, eundemq; hominem affectum eſſe ad diuerſa peccata mortalia. Vnus ergo homo poteſt habere plures vltimos fines.

Solutio argumentorum. ¶Ad primum argumentũ reſpondetur. Peripateticos, declarantes ſuam ſententiã de hominis felicitate, apertè oſtendere, nullam in hac vita integram felicitatẽ reperiri poſſe. Dicendũ igitur eſt, omnia illa requiri propter virtutis operationẽ, quæ ſine horum bonorũ ſubſidio nũ poteſt optimè exerceri; de qua re infrà q. 4. diligentius agetur.

Ad primũ. Ad confir. ¶Ad confirmationem reſpondetur, illam perfectionẽ, quæ addi poteſt, non eſſe extranеam: imo in hoc ſita eſt, quòd idem bonum, & idem finis perfectius poſſideatur. Sed & illud certum eſt, quòd beatitudo explet omne deſiderium cuiuſcunque beati, vel minimi etiam, de quo in ſequentibus abundans futurus eſt ſermo.

Ad ſecundum. ¶Secundò argumento reſpondetur, quòd quemadmodum tres perſonæ ſunt vnus Deus, eodem modo ſunt vnũ ſummũ bonum, & vnus vltimus finis. Poteſt tamen concedi, tres perſonas eſſe tria bona; ſi bonum ſumatur adiectiuè: nam tunc ſenſus eſt; ſunt tres habentes bonitatem.

Ad tertiũ. ¶Ad tertiũ reſpondetur: in eo caſu vnũ tantum futurũ eſſe finem indifferentẽ ad vtrumq;. Vel dicendũ eſt, quòd nunquã incipiet operari, niſi ad alterum illorũ ſe determinauerit, niſi media ad vtrumq; finem fuerint communia. Vel dicendum eſt tertio; quòd qui conſtituit ſuũ finem, vel deſideriũ in altero duorũ bonorũ, non conſtituit ſibi duos fines vltimos: in adeptione enim alterius boni cõquieſcit. Reſpondetur tandem; quòd hic homo ſeipſum conſtituit vltimũ finem; nam omnia iſta in ſuum refert cõmodum.

Ad vltim. ¶Vltimo argumento reſpondetur: eum qui mortaliter peccat, non conſtituere vltimum finem in quouis peccato mortali, ſed in omnibus peccatis mortalibus ſeipſum conſtituit vltimum finem. Quocirca D. Auguſt. 14. de Ciuitate Dei cap. 28. ait, quòd amor ſui, vſq; ad contemptum Dei, ædificat Ciuitatem Babylonicam; amor verò Dei, vſque ad contemptum ſui, ædicat Ciuitatem cœleſtem. Vnde, quando Doctores Catholici affirmant, eum, qui mortaliter delinquit, conſtituere vltimum finem in peccato mortali, explicatio vera eſt, quòd deſerit vltimũ finem verum, qui Deus eſt, propter delectationem peccati, ex amore ſui, in quo conſtituit finem vltimum. Alij verò dicunt, quòd vnus homo poteſt habere plures vltimos fines ſucceſſiuè: quo pacto arbitrantur ſe diſſoluere argumentum adductum: nihilominus non illud diſſoluunt, contingit enim

D. Auguſt.

enim, ꝙ vnus homo ſimul ſit affectus ad diuerſa peccata mortalia. ¶Hinc verò oritur magna difficilis quæſtio; Vtrũ qui peccat mortaliter, conſtituat vltimũ finem in creatura, & eã plus Deo diligat; nã certè ſi conſtituit vltimum finẽ in creatura, plus diligit eam, q̃ Deum, & q̃ vniuerſa. In huius cõtrouerſiæ expoſitionem, inſignem poſuit operã Adrianus quodlib. 7. art. 3. & perſuaſit ſibi partem negatiuam, his argumentis. ¶In primis, qui peccant ex ignorantia, arbitrãtes ſe obſequiũ præſtare Deo, non conſtituunt vltimum finem in creatura, quippe qui omnia iſta opera in Deum referũt.

Graue dubium.

Vtrum qui peccat mortaliter, conſtituat finẽ vltimum in creatura.

Adriani argumenta.

¶Præterea, poteſt quis offendere Deum in gratiã ſui amici, quem diligit minus, q̃ ſeipſum, pro quo nõ perderet diligẽtiã: ergo poteſt quis Deũ offendere in gratiã amici, quem minus Deo diligat. Conſequẽtia ex eo probatur. Sicut enim non oportet peccantem magis amare finem, propter quem ſolum peccat, ita nõ eſt neceſſe, quòd magis amet amicum, propter quem ſolùm peccat, quàm ipſum Deum.

Primum.

Secũdum.

¶Præterea, poterit quiſpiã offendere Deum in gratiam amici, pro quo certè non moreretur; at poteſt ſic erga Deum eſſe affectus, ꝙ potiùs eligeret mori, & annihilari, quàm fidẽ eius negare, magis ergo diligit Deum, quàm creaturam, & ipſum pro vltimo fine habet. ¶Tandem poteſt filius incurrere offenſionem, & indignationem patris ſui pro liberando nocẽte, quem pater damnaret ad mortem: at certum eſt, ꝙ filius plus diligit patrem, quàm hominem ſceleratũ, cuius iudicium eſt, quòd malleat ſceleratum perire, quàm patrem. Simili ergo modo poteſt quis indignationem Dei patris incurrere pro creatura, quam diligit minus, quàm Deum. Hæc, & alia huius generis argumenta proponit Adrianus; ea tamen, quæ ſequũtur, animaduerſione digna eſſe videntur: Primùm, conſtituamus hominem amantem mulierem fornicariam, non tñ nimio affectu, pro qua non daret decem aureos. Rurſus, ſtatuamus eundem hominem paratum ex pietate naturali ad dandum centum aureos in eleemoſinam pp Deum. Ex his principiis deduco hoc argumentum. Hic plus diligit cẽtum aureos, quàm fornicariam mulierem; & plus diligit Deum, quàm centum aureos; ergo plus diligit Deum, q̃ creaturam, pp quam Deum offendit.

Quartum.

Alia argumenta ad idem.

Primum.

Secũdum.

Deinde, ſi Deus mihi præciperet decem præcepta, & creatura præciperet alia decem his contraria: ſi ego iuſſu Dei facerem nouem, & iuſſu creaturæ tantùm vnum, certè non diligo plus creaturam, nec pluris eam ęſtimarem: at peccarem mortaliter, ergo qui peccat mortaliter, non plus diligit creaturam, quàm Deum. ¶Præterea, in omni opere noſtro, etiam quando peccamus, operamur propter vltimum finẽ, & Deum verum; quod oſtendit D. Thomas eſſe verum, artic. 6. & 7. huius quæſtionis, ergo qui peccat mortaliter, non conſtituit alium vltimum finem.

Tertium.

D. Thom.

Quartum.

¶Præterea, qui peccat mortaliter, vel cõſtituit in creatura vltimũ finẽ verum, vel ſm ęſtimationem ſuã & opinionẽ, non primum, vt de ſe notum eſt; nec verò ſecundum; nam peccator nõ vult, ꝙ omnia referantur in creaturã, pp quam offendit Deũ, nec verò eligit in eo ſtatu ſemper permanere, immo ſtatuit ab eo ſtatu ſe continuò diſceſſurum.

Vltimum.

¶Vltimum argumentum magnas habere videtur vires; ducit enim ad inconueniens. Si enim peccator conſtituit vltimum finem in creatura, conſequens eſt, quòd qui amat furtum, & amicum plus quàm furtum, quòd peccat duplex peccatum; tum amando furtum; tum amando amicũ plus, quàm furtum. Quod peccet amando furtum, certum eſt, quòd verò peccet amando amicum, euidenti argumento conuinco. Nam hic amat furtum plus, quàm Deum, & amicum amat plus quàm furtum, ergo amat amicum plus, quàm Deum, ergo peccat. Secundum inconueniens ſequit ex prędicta ſententia, quòd qui peccat venialiter, conſtituit vltimum finem in creatura; quod aſſerere, alienum eſt ab omni Theologia. Nam omnis operatio humana neceſſe eſt habeat aliquem vltimum finem; ſed peccatum veniale non eſt propter vltimum finem, qui Deus eſt; ergo habet alium vltimum finem. Deinde, omne noſtrum peccatum in amore inordinato creaturæ cõſiſtit: qui ergo peccat venialiter, vel vtitur creatura, vel fruitur; ſi vtitur, non peccat, ſecundum

D. Auguſt.

D. Aug. 1. lib. de doctrina Chriſtiana. ſi fruitur, ergo cõſtituit vltimum finem in creatura: fruitio enim eſt vltimi finis. Vltimò, qui peccat venialiter, conuertitur inordinatè ad bonum commutabile: ergo auertitur a bono incõmutabili: acceſſus enim ad vnum terminum, eſt ab altero receſſus: ergo. Tertium inconueniens, quod ſequitur ex prædicta ſententia eſt, ꝙ qui peccant ex ignorãtia, arbitrãtes ſe Deo obſequium præſtare, plus diligãt creaturam, quàm Deum.

In contrarium eſt omnium ſanctorum ſententia, quæ ferè eſt ſententia irrefragabilis fidei Chriſtianæ, quam cõfirmo, primò ex illo Matth. 10. Qui amat patrem, aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus, id eſt, (explicantibus patribus, Ambroſio, Hieronymo, Auguſtino) qui ex amore parentum tranſgreditur legem meam, non eſt me dignus; nam patrem, & matrem plus amat quàm me. Idem confirmo ex illo Ioan. 12. Multi (inquit) ex principibus non audebant Chriſtum confiteri, ne extra ſynagogam fierẽt; ex quo colligit Chriſtus Dominus, eos plus diligere gloriã hominum, quàm Dei. Itaque autore Chriſto Domino huiuſmodi argumentatio neceſſaria eſt; hic peccat mortaliter: ergo plus diligit gloriam hominum, quàm Dei. Deinde ad Epheſ. c. 5. auaritia appellatur idolorum ſeruitus. certè auarus habet pro Deo ſuo pecuniam, cui adipiſcẽdæ omne ſtudium ſuum impendit. Similis locutionis phraſi vtitur ad Philippen. 3. de hominibus delitijs deditis, quod eorum Deus venter ſit; id namque cuique Deus eſt, quod præ cęteris diligit, & cui præ cæteris ſtudia ſua impendit. Præterea, primæ Ioannis quinto dicitur. Hæc eſt charitas Dei, vt mãdata eius cuſtodiamus. ergo qui non cuſtodit mãdata Dei, non habet Dei charitatem, nec diligit Deum ſuper omnia. Huic ſuffragatur illud, quod habetur Hierem. ſecũdo. Me dereliquerunt fontem aquæ viuę, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ aquam continere non valent. Hanc eandẽ ſententiam affirmant omnes ſancti patres, nominatim Auguſt. primo de doctrina Chriſtiana oſtẽdit ſatis abundè, omne malum noſtrum in hoc conſiſtere, quod fruamur creaturis, & vtamur Deo: frui verò eſt, amare aliquid tanquã vltimum finem, & in eius adeptione conquieſcere. Idem accuratiùs oſtendit 10. de Trinitat. capitulo 10. & lib. 83. q. 30. & 14. de Ciuitate, cap. vigeſimooctauo, & libr. vigeſimoprimo, cap. vigeſimoſexto. idem docet Chryſoſtom. homil. decimatertia in Epiſtola ad Philippen. Athanaſi. explicans illud, quorum Deus venter eſt. Idem ſentit & in opuſculo contra gentiles in principio. Diuus Thomas in epiſtola ad Philip. c. 3. lectione 3. & ad Rom. primò, lectione ſeptima. & hic, in argumento, ſed contra, & artic. 7. ad primum, & infrà q. 88. & 89. & de malo, quæſt. 7. artic. 1. ſed oſtendamus eandem rem argumentis euidentibus.

Reſolutio q̃ſtionis.

Matth. 10.

Ambro. Hieron. Auguſt.

Ioan. 12.

Ephe. 5.

Philip. 3.

1. Ioan. 5.

Hierem.

Auguſt.

Chryſoſt. Athanaſ.

D. Thom.

Argumẽta in eandem ſententiã.

In primis omne peccatum mortale excludit charitatẽ, & amicitiam Dei, ergo excludit dilectionẽ Dei ſuper omnia.

Primum.

Deinde qui peccat mortaliter, conuertitur ad bonum cõmutabile, & auertitur à bono incommutabili. ergo deſerit Deum propter bonum commutabile: pluris ergo æſtimat bonum commutabile. ¶Præterea, illud plus diligimus, quod præ cæteris eligimus: ſed peccator derelicto Deo, eiuſque amicitia, eligit creaturam. ergo pluris facit creaturam.

Secũdum.

Tertium.

Iam verò eſt demonſtratio Diui Thomæ. Nam omnis operatio hominis debet habere vltimum finẽ: ſed qui peccat mortaliter, auertitur ab vltimo fine vero, qui eſt Deus. ergo alium vltimum ſibi conſtituit finẽ. Deniq; illud eſt vltimus finis, quod præ cæteris amamus, & ad cuius adeptionẽ oĩa noſtra ſtudia impendimus. Sed luxurioſus, aut auarus præ cæteris eligit pecuniã, vel voluptatem, & vt faciat ſatis ijs finibus, oĩa ſua ſtudia impẽdit. ergo. Alijs argumentis hæc ſententia confirmari poterat, ſed hæc ſufficiant.

Quartum.

At argumentis Adriani vt ſatis fiat, ſciendum eſt duplici modo poſſe intelligi peccatorem in creatura vltimum finem ſuum conſtituere: vno modo, quòd hoc iudicium intellectus præcedat; in creatura mea felicitas eſt cõſtituta: & hoc iudicium ſpeculatiuum nõ habent omnes qui peccant mortaliter; alioqui omnes eſſent infideles, & hæretici. Alio modo contingit hoc practicè, cùm peccator Deo ſpreto, & eius amicitia, amplectitur creaturam: & in hoc ſenſu, omnis qui peccat mortaliter, conſtituit vltimum finem in creatura, & eam plus diligit, quàm Deum: vel formaliter, vt in eo, qui peccat ex certa ſententia: vel interpretatiuè, vt in eo, qui peccat ex ignorantia.

Pro ſolutione argumẽ torũ Adriani notabilia.

Not. 1.

Quomodo intelligat, peccatorẽ cõſtituere vltimũ finẽ in creatura.

Secundò obſeruandũ eſt, ꝙ qui offendit Deũ ꝓpter creaturã, vel diligit illã creaturã plus, q̃ Deũ; vel certè ſeipſum amat plus, q̃ Deum, qd ſignificat D. Aug. in illa ſnĩa; Amor ſui vſq; ad contemptum Dei, ædificat ciuitatem Babilonis.

Not. 2.

Duplex peccati finis.

Quod vt apertiùs nobis innoteſcat, maximè obſeruandum eſt, quòd quemadmodum in quolibet virtutis genere duplicem conſtituimus finem; proximum vnum, eidemq; virtuti

D. Aug. Nota.

Virtutis duplex finis.

virtuti propriũ,& peculiarẽ,qualẽ miſericordiæ ſtatuimus, alienæ videlicet mederi miſeriæ,famelicũ alere,nudũ operire: cõmunem alterum, Deum ſ.ad quẽ, tanquã in finem virtutis oĩs refertur. Eadẽ prorſus ratione duplicem finẽ in peccatis oĩbus ſtatuendum eſſe cenſemus,propriũ vnum,illum nimirũ,qui eſt actus illius obiectũ; quemadmodũ auarũ pecuniam,libidinoſi delectationem finem conſtituimus: communem alterum in quem, tanquam in finem peccata omnia referuntur,qui eſt amor ſuiipſius.Qui fines ita inter ſe ſunt affecti,vt primus,ſi ſecundo cõferat,ſit illius mediũ; ſecundus verò prioris ſit finis,cuius gratia priorẽ illum amplectimur. Quibus ſtatutis,reſpondemus, licẽt verũ ſit primũ finem non magis a nobis amari,quàm Deum (vt adducta argumenta probare nituntur) ſecundum tamen finem, qui amor eſt ſuiipſius plus a peccatore amari,quàm Deum.

No.tert. Dilectio maior, intenſiuè, & appretiatiuè,

Notandum item eſt tertiò, quòd maior dilectio eſt duplex; intenſiua, & appretiatiua. Intenſiua eſt, quando vehementius,& ſuauius erga rem aliquam afficimur. Appretiatiua eſt, quando rem aliquam cæteris præferimus.

No.quart.

Illud etiam eſt obſeruãdum, poſſe inueniri vt diligamus rem aliquam plus intenſiuè, & minus appretiatiuè,& ècõtra; vt mulier intenſius, & ſuauius afficitur erga catulum, quàm erga margaritam : at ſi deberet perdere alterum illorum,eligeret potius perdere catulum,quàm margaritam.

No.quint.

Item obſeruandũ eſt, poſſe cõtingere vt eandem rẽ plus diligamus ſm vnam rationem,& minus ſm aliam. Nam amicum in ratione amicitiæ plus diligimus, q̃ ſeruum : at in ratione vtilis,& commodi,plus ſeruum diligimus. Qua de cauſa peccator plus diligit Deum, quatenus eſt bonum quoddam vniuerſale, ſiue quo vel ad momẽtum res omnis nequit ſubſiſtere; cæterùm in ratione amicitiæ, plus diligit creaturam: deſerit enim Deum, & eius amicitiam, propter

D. Thom.

amorem creaturæ, & ideo D.Tho.prima par.q.60.artic.vlt. ad vltimum. planè dicit, ꝙ dæmones diligunt Deum plus, quàm ſe, quatenus eſt bonum quoddam vniuerſale ; cæterùm quatenus eſt bonum particulare,odio habent illum.

No.vltim.

Vltimò notandũ eſt,ꝙ qui labitur in mortale peccatum, labitur ruina irreparabili,quantum in ſe eſt ; ſic adeò,ꝙ ſi Deus ſua gratia nõ ſubleuaret,actum eſſet de eius ſalute,& remedio. Iſta documẽta diſſoluũt facilè Adriani argumẽta.

Ad Adriani argumẽta.

Dicendum namque eſt ad primum , quòd qui peccat ex ignorantia culpabili,virtualiter,& interpretatiuè præponit

Ad primũ.

Deo creaturam, & eam plus facit , quandoquidem propter amorem creaturæ & deſerit Deum,& eius amicitiam.

Ad ſecundum.

Reſpondetur ad ſecundũ,negando conſequentiã;nam in quouis peccato mortali includitur intrinſecè,quod deſerat Deus pp creaturam; vnde conſequens eſt, ꝙ plus diligatur creatura : at non includitur in peccato, ꝙ in gratiam amici committo,vt diligam amicum plus,quàm me. Vel dicatur, ſi hoc non placet, ꝙ cum offendo Deum pp amicum,quem diligo minus, quàm meipſum, in eo peccato (vt iam expoſitum eſt)meipſum diligo plus,quàm Deum,& plus,quàm amicum ; quandoquidem vt ſatisfaciam meæ voluntati, Deum & eius amicitiam perdo, & ſic in creatura conſtituo vltimum finem, nimirum in amore proprio inordinato.

Ad tertiũ.

Ad tertium reſpondetur, rectè concludere, quòd in eo caſu Deus diligitur magis intensè, quàm creatura, non autem probat, quòd magis appretiatiuè diligatur ; deſeritur enim Deus , & eius poſſeſſio propter creaturam.

Obiectio.

Dicet aliquis,illud amatur magis appretiatiuè,quod præ ceteris diligit,vt ex ſuperioribus manifeſtũ eſt:at hic peccator non moreretur pro amico , ꝙ tamen pro Chriſto ſubire non dubitaret, plus ergo appretiatiuè amat Chriſtum.

Idem confirmatur; videmus enim multos peccatores grauiſſimis ſceleribus irretitos, qui fidei zelo accenſi, libentiſſimè appetunt mortem pro fide ſua.

Solutio.

Huic obiectioni dicendum eſt , ꝙ ſi huiuſmodi dilectio eſt maior appretiatiuè , erit certè maior ſecundùm alias rationes, at in ratione amicitiæ maior non eſt : vt enim ſæpe dictum eſt,qui peccat mortaliter,deſerit Deum,eiusq; amicitiam propter amorem creaturæ . Vel dicendum eſt, dilectionem illam nullius pretij eſſe coram Deo ; opera enim noſtra , extra charitatem facta , nullius valoris ſunt coram

1.Cor.13. Deo, vt teſtatur Paul.1.Corinth.cap.13.

Ad quartũ.

Ad quartum eiſdem ſolutionibus reſpondetur . Eſt præterea aliud diſcrimen . Filius enim de ſe habet vnde poſſit amicitiam patris perditam reuocare : cæterùm peccator non habet ex ſe , vnde poſſit in gratiam Dei redire .

Ad argumenta quę adduximus in fauorẽ Adriani reſpondendũ eſt; & ad primũ reſpondemus negãdo cõſequẽtiam. Ex peruerſione enim & corruptione liberi arbitrij ,puenit, vt vnam rem diligamus minus,quàm alteram pretioſam,& plus , quàm aliam viliorem. Fornicatius itaque ille diligit plus Deum,quàm diuitias, diligitq; minus Deum muliere fornicaria,quàm diuitiis cenſet viliorem, quod quidem ex peruerſione,& corruptione appetitus prouenit.

Ad argumenta adducta in fauorem Adriani.

Ad primũ. Reſpon. 1.

Rñdetur ſecundò , hunc fornicarium nil operari pp Dei dilectionẽ,quẽ nihili facit,eamq; pro re viliſſima cõmutat. Itaq; ſi largitur eleemoſinam , non eſt pp dilectionem Dei efficacẽ,ſed vel ex amore ſui,vel ex amore Dei imperfecto, & velleitate quadã ineffi caci. Vnde ad argumẽtũ, negamus hũc peccatorem plus Deum diligere,quàm diuitias: ſi enim non diligit Deum,non diligit Deum plus,quàm diuitias.

Secũd. ſol.

Reſpondetur tertiò, ꝙ in hoc caſu diligitur plus Deus, ſecundùm alias conſiderationes, cæterùm in ratione amicitiæ plus diligitur creatura, propter quam Deus deſeritur.

Ter. ſolut.

Ad ſecundũ principale argumentũ rñdetur,ꝙ dilectio ſũ per oĩa includit in ſe obſeruantiã omnium mandatorũ Dei, vt planè aſſerit Ioan. loco adducto: quapp qui in vno offendit,factus eſt omniũ reus , & non diligit Deũ ſuper omnia.

Ioannes.

Reſpondetur ad tertium , ꝙ in peccato eſt bonum delectabile, quòd ordinatur in vltimum finem. Rurſus eſt malum morale, quòd non ordinatur in vltimum finem,quin potius auertit ab vltimo fine. Itaque peccator operatur propter vltimum finem in generali,& propter beatitudinẽ in communi, vt ſuum expleat deſiderium:verùm non operatur propter Deum. Dicendum eſt ſecundò,quòd peccator operatur propter Deum, vt eſt bonum commune , at vt eſt particulare bonum, odio habet illum , ſic docet D.Tho. art.6.huius quęſt. & prima par.loco ſuperius adducto.

Ad tertiũ.

D. Thom.

Ad quartum reſpondetur , iam a nobis expoſitum eſſe , quomodo practicè peccator conſtituat vltimum finem in creatura , non autem ſpeculatiuè.

Ad quart.

Ad vltimũ, ꝙ aliquã in ſe continet difficultatẽ, annittar aliquid vero ſimile dicere.Ad primũ inconueniens dicendũ eſt,ꝙ ſi hic diligit plus amicum appretiatiuè, in hoc ſenſu, ꝙ eſt paratus dimittere furtum pp amicum , & eſt paratus non dimittere pp Deum,certè peccat; tum diligẽdo amicũ, tum etiam diligendo furtum:ſi verò plus amat amicũ intenſiuè,non eſt conſequens, ꝙ peccat amicum diligendo: nam diligere intenſius creaturam,quàm Deum, nullum eſt peccatum. Secundò ad argumentum,neganda eſt cõſequẽtia, nam fit comparatio in diuerſo ordine,& genere:& certum eſt,ꝙ illa maxima,ſi vinco vincẽtem te,a fortiori, vinco te, nil veri in ſe continet in diuerſo genere, & ordine. Sed explicandum eſt,quomodo comparatio fiat in diuerſo genere & ordine.Cuiu rei duplex eſt interpretatio:prior,quòd iſte plus diligit furtum, quàm Deum; diligit enim inordinatè, diligit etiam plus amicum,quàm furtum;nam diligit ordinatè. Poſterior explicatio eſt,ꝙ iſte non diligit furtum propter amicum; nam certè ſi diligeret furtum pp amicum,& furtum plus quàm Deum, euidens eſt , eum magis diligere amicum,quàm Deum. Illud etiam aduertendum eſt,argumentationem huiuſmodi non eſſe neceſſariam. Timor pœnæ cauſa eſt vt ceſſem peccare: & ſolus Deus non eſſet cauſa,ꝙ a peccato deſiſterem: ergo plus timeo pœnam, quàm Deum. Ratio huius eſt ; nam hoc, quod timeo, & formido pœnas, in Deum ipſum ſuapte natura ordinatum eſt.

Ad vltim.

Comparatio in diuerſo genere dupliciter interpretatur.

Ad ſecundum incommodum reſpondet optimè D. Tho. infrà q.88.ar.1.ad 2.3.& 4.q.7.de Malo,ar.1.ad 3.& 4.& 9. quia tamen eius ſolutio non omnibus placet, diligentiùs examinanda eſt. Dicit ergo D.Tho. quòd ille, qui peccat venialiter,inhęret bono temporali,non vt fruens; quia non conſtituit in eo finem; ſed vt vtens, referens in Deum, non actu,ſed habitu. Deinde concedit, ꝙ qui peccat venialiter, conuertit ſe ad bonum commutabile : ſed bonum commutabile non auertit ab incommutabili bono , niſi qñ conſtituitur in eo finis : ſed qui peccat venialiter , non conſtituit vltimum finem in bono commutabili. Certè ſolutiones huiuſmodi obſcuræ ſunt,& intricatæ, & quæ accurata indigent expoſitione . Difficilè ſanè eſt ad intelligendum quomodo id,quòd in peccato veniali amatur,pp Deum diligatur habitu,etſi non actu; amans enim delectationem in ſuperfluo potu, ſciens & aduertens , nec actu amat illam propter Deum,quod de ſe patet,nec habitualiter intendit ordinare illam in Deum . Hoc ipſum confirmatur, quia tale amabi-

D. Thom.

De peccante venialiter an conſtituat finẽ vltimum in creatura.

Obiicitur contra ſolutiones D.Tho.

amabile, non est amabile propter Deum: ergo neque actu, neque habitu amatur propter Deum.

Explicatur hoc euidentius. nam certè actus inordinatus non est medium consentaneum vt in Deum, aut in Dei gloriam referatur; quid est ergo, quod docet D. Tho. peccatum veniale referri in Deum habitu, non actu? Sed & aliud incõmodum hæc sententia D. Tho. habere videtur; nã nõ explicat apertè, quem finẽ habeat peccatum veniale, exempli causa, mẽdacium; cum enim non habeat Deum pro vltimo fine, & constet habere aliquem finem; cõsequens esse vĩ, vt habeat creaturã pro fine. Hæc argumẽta facillimè sibi sol uisse videtur Cardinalis Caietanꝰ. 2. 2. q. 24. arti. 10. ad 2. dixitq; originẽ traxisse ex eo, quod non intelligitur, quid sibi vellet amare habitu propter Deum: est enim considerandæ differentia, qua inter se differũt; amare actu, vel virtute, vel habitu propter Deum. Nã amare actu pp Deum, est actu, & in operis exercitio referre amorem illum in Deum; amare autem virtualiter, est ex præcedenti intẽtione ad Deum operari pia opera, vt cùm quis a principio officij diuini intendit ex charitate persoluere deuotè, atque attentè officium diuinum, & postea præter intentionem diuagatus, & distractus persoluit illud; talis pp Deum virtualiter operatur ex intentione præcedenti, cuius virtus perseuerat in opere. Amare autem habitu, neque actualem relationem, neque præcedentẽ intentionem perseuerantem ponit, sed solùm significat habitus concomitantiam, & efficaciam. Itaque nil aliud est dicere, amatur hoc habitu pp Deum, quàm habere habitum, quo pp Deum hoc amari possit: & sic peccatũ veniale amatur pp Deum, habitu; tum, qm̃ peccatum veniale nõ tollit charitatis habitum; tum verò, quoniam quantũ est ex parte habitus charitatis (permanet enim in eo, qui peccat venialiter) amare potest peccatum veniale pp Deum, sed ex defectu rei amabilis non amatur pp Deum; siquidem non est amabilis propter Deum. Hæc est explicatio Domini Caietani, acuta satis & erudita; mihi tamen (vt verum fatear) non satisfacit: non enim explicat rei difficultatem, quem scilicet finem habeat peccatum veniale, in quem referatur, vel sit referibile, vt vtar Caietani verbis: conãtur itaq; alij Theologi alio modo prædicta argumenta dissoluere.

In peccato enim, inquiunt, est duplex finis; & finis proprius operis, & amor suiipsius, eius s. qui peccat, qui est finis operantis, & communis omni peccanti. Si loquamur de fine operis, quem habet peccatum veniale, videlicet mẽdacium, certum est nõ posse referri in Deum, neque habere illum pro vltimo fine, neque actu, neque habitu. At verò si loquamur de fine operantis, inquirentes quem finem sibi proponat is, qui officiosè mẽtitur, & peccat venialiter, haud dubiè habet aliquem finem; vel enim mentitur animi gratia ob suam delectationem, vel ob amici defensionem, vel pp rei familiaris commodum, refert itaque in sui amorem. Et quoniam huiusmodi finis in eo, qui peccat venialiter, refertur habitu in Deũ, ideo peccatum veniale, quod ad hunc finem refertur, dicitur referri in Deum habitualiter. At in peccato mortali, quoniam finis operantis, amor s. sui, non refertur in Deum habitualiter: peccator enim qui peccat mortaliter, constituit vltimum finem in seipso, vt antea dictum est; ideo non refertur in Deum habitualiter. Propter quam causam dixit D. Tho. q. 7. de Malo, art. 1. ad 3. quod peccatum veniale non conuertitur ad bonum commutabile, tanquam ad finem, sed tanquam ad medium.

Hæc etiam explicatio non omnibus probatur; nõ enim manifestũ nobis reddit, quem finẽ habeat peccatũ veniale; propter quod alij faciliùs hãc difficultatem explicantes dicunt, quod qui peccat venialiter, nec fruitur, neque vtitur creatura, sed abutitur. Ille enim qui inordinatè refert aliquid in aliud, non fruitur eo, vt constat, neque verè vtitur, sed abutitur; qđ facit is, qui peccat venialiter, & cũ D. Aug. dicit, quod creatura vtimur, vel fruimur, addẽdum est, vel abutimur.

Sunt qui dicũt, quod peccans venialiter assimilatur ei, qui nimis moratur in via; sed mortaliter peccans recedit a via, & inhæret alteri habitualiter a Deo, non autem qui venialiter peccat.

Inueni Theologum quẽdam, qui nullum incommodum censebat esse cõcedere eum, qui peccat venialiter, constituere vltimũ finem in creatura. Vincebat enim argumẽto superius posito: dicebat tñ, quòd constituere vltimũ finem in creatura pp imperfectionẽ materiæ, erat peccatũ veniale, veluti qui habet motus infidelitatis parũ deliberatos. Proculdubio concedendũ est, quodãmodo se a Deo auertere, nihilominus pp imperfectionem actus, & deliberationis, peccatum mortale nõ committitur.

Sed vt iã finẽ imponamus importuno argumento, dicendum est, ꝙ peccatum veniale, verbi gratia, mendacium officiosum, habet pro fine (si tamẽ finem habet, potius enim est defectus a bono & fine) destruere veritatem in re iocosa, & quæ minimè alterum lædit, qui finis rursus refertur in cõmodum, vel delectationẽ operantis; operans verò in ipsum Deum. Ex quo consequens est, peccatum veniale quodammodo referri in Deũ. Neq; hoc a vera Theologia videatur alienum: in omni enim opere nostro (vt inquit Aug.) quærimus Deum; sed in peccato veniali non rectè, neque ordinatè quærimus Deum. Hæc satis sint de ista quæstione.

Ad tertium incommodum iam dictũ est, quomodo qui peccat ex ignorantia culpabili virtualiter, & interpretatiuè præponat Deo creaturam, & eam pluris faciat.

Aliorum expositio. D. Augustꝰ. Aliorum placitum. Peculiaris dicẽdi modus. Proprius dissoluendi modus.

ARTIC. SEXTVS.

¶ *Vtrum omnia quæ vult homo, velit propter vltimum finem.*

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est affirmans, quã probat; primò ex autoritate D. Aug. 19. de Ciui. Dei. c. 1. Illud (inquit) est finis boni nostri, pp quod amantur extera; illud autem, propter seipsum. Et certè hæc est definitio vltimi finis, quod ametur propter se, omnia propter ipsum. Hoc ipsum confirmat euidens ratio. Nam quicquid homo appetit, appetit sub ratione boni: quod quidem si non appetitur vt bonum perfectum, & vltimum, necessum est vt appetatur sicut tendens in illud; at inchoatio alicuius semper ad consummationem ordinatur, quod patet tam in his, quæ fiunt a natura, quàm in his, quæ ab arte fiunt. Sed & huius rei alterum est argumentum: quia secundæ causę mouentes, non mouent, nisi secundum quod mouentur a prima: vnde secunda appetibilia non mouent appetitum, nisi in ordine ad vltimum appetibile, quod est vltimus finis.

Conclusio. D. Thom. Caiet. expositio. Caiet. expositio nõ videtur satisfacere. Aliorum solutio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

SCotus 4. sent. dist. 49. q. 10. censet, ꝙ etsi verum sit appetitum naturalem semper tendere in finem vltimũ, at appetitum elicitũ, & deliberatum non semper tendere in vltimum finem, quòd esse verum, demonstrat his argumentis.

Primò, homo potest operari nil cogitãdo de vltimo fine.

Tum secundò, quia potest operari ignorans prorsus esse vltimum finem, & esse Deum.

Tum tertiò, nam potest operari non solùm negatiuè se habendo ad vltimum finem, sed etiam contrariè; vt licet aduertere in homine Christiano, qui vult fornicari stante certitudine & persuasione Christianæ fidei, quòd operatur contra vltimum finem, & contra Deum, & contra suam summam perfectionem.

Tum quartò, quia nostra voluntas libera est: ergo etiam proposito sibi vltimo fine potest operari, & non, propter vltimum finem.

Præterea infidelis, qui cõstituit vltimũ finẽ in idolo, non semper operatur pp idolũ, alioquin omnis infidelis operatio esset peccatũ, cuius cõtrariũ affirmat D. Th. 2. 2. q. 3. ar. 4.

Item Stoicus, qui constituit vltimum finem in operatione virtutis, nõ semper operatur pp virtutem, alioquin esset impeccabilis. Rursus Epicurus, qui constituit vltimum finem in voluptate, non omnia operatur pp voluptatem: atq; adeò peccator, qui constituit vltimum finem in creatura (vt supra ostensum est) non omnia operatur propter creaturam, alioquin vniuersa operatio hominis peccatoris esset peccatum. Ex his exemplis sic conficio argumentum.

Scotus. Vtrum appetitus elicitus feratur semper in finem vltimum. Primum argumentum. Secũdum. Tertium. Quartum. Quintum. D. Thom. Sextum. Argumentum.

Sicut

Sicut ſe habet voluntas omnium ad vltimum finem in generali, eodem modo ſe habet voluntas huius hominis ad finẽ iſtum vltimũ in particulari. Ergo ſi quicquid vult homo, velit pp finem vltimum in generali, & iſte homo cõſtituit vltimum finem in voluptate, vel in ſui amore; conſequẽs eſt, ꝙ quicquid velit iſte homo, velit pp voluptatem, vel ſui amorem: cuius contrarium eſſe verum, ſuprà oſtenſum eſt, alioqui omnis peccatoris operatio mala eſſet.

Vltimò. Vltimò ex D.Thom. ſententia ſequuntur quædam, quæ maximam præ ſe ferunt abſurditatem. Primum ſequitur, quòd peccator, quando mortaliter peccat, operetur propter vltimum finem, & propter Deum, & quod referat peccatũ mortale in Deum, quod aſſerere, abſurdum eſt. Sequitur deinde, non dari actus otioſos: actus enim otioſi appellãtur, qui carent aliquo fine bono; ſed ſecundùm D.Tho. hic, omnis actus humanus refertur in aliquem finem bonum, vltimum ſ. finem, ergo. Præterea ſequitur, ꝙ nullus ſit actus, etiam ſceleratiſſimus, qui non habeat aliquam circunſtantiam boni, videlicet circunſtantiam vltimi finis. Sequitur præterea, ꝙ ſit neceſſaria circunſtantia vltimi finis, vt actus
D.Thom. ſit bonus moraliter, cuius contrariũ docet D.Tho.2.2.q.10. art.4.vbi docet expreſsè, ꝙ infideles poſſunt habere bonum actum moralem, licèt non referant in vltimum finem. & in ſecundo, diſt.41.art.2. & ad 2.& 4. ait apertè, ꝙ vt actus ſit moraliter bonus, non eſt neceſſaria circunſtantia vltimi finis. Poſtremò ſequitur, ꝙ neceſſariò præcedit amor vltimi finis volitionem cuiuſcunque alterius boni particularis, cuius contrarium eſſe verum, vel ipſa experientia conſtat.

Dubij explicatio. Pro huius quæſtionis explicatione ſciendum eſt, eos, qui
Auguſt. D.Tho. hac in parte impugnant, non tã impugnare D.Tho. quàm Ariſt. Cicer. Auguſt. cæterosq; rectè philoſophantes. Ariſt. enim 1.Eth.c.1.& 4.& 7. definit vltimum finem eſſe
Cicero. illud, quod pp ſe expetitur, & omnia propter ipſum expetuntur. Cicer.1. & 2.lib.de finibus ait. vltimus finis eſt, ad
D.Auguſt. quem omnia referuntur, & ipſe vltimus aliò non referrur. D.Aug.lib.19.de Ciuit.Dei. cap.1.& 2.dicit. Illud eſt finis vltimus, propter quod cætera amantur, & illud propter ſeipſum. Quam definitionem eſſe veram, oſtendit D.Thom. in artic. euidentibus argumentis, quæ prius adduxerat Ariſtot. Ariſtot.2.Metaph. ad oſtendendum, quòd in noſtris operationibus tandem in vltimum finem eſt deueniendum.

Sciendum eſt ſecundò, dupliciter nos loqui poſſe de vltimo fine; vno modo formaliter: alio verò modo materialiter: & quod idem valet in generali, & particulari. Finis vltimus formalis eſt, qui primum mouet voluntatem, & ratione cuius cætera expetuntur: & hoc nihil aliud eſt, quàm fœlicitas, & bonum perfectum, ad ſatiandũ appetitum noſtrum ſufficiens, non determinando ad hoc bonum, vel ad aliud, ſed in genere, & in communi. Finis vltimus materialis eſt illud, in quo ratio huiuſmodi ſummi boni inuenitur, cuiuſmodi eſt Deus Opt. Max.

Prima concluſio. His ſic explicatis ſit prima concluſio. Quando affirmat
Oĩa agunt propter vltimum finem formaliter. D.Tho. hominem omnia agere propter finem vltimum, loquitur de fine vltimo formaliter, non materialiter. Senſus itaque eſt, quòd homo in omnibus operibus ſuis hoc intendit, & cupit, vt bene ſe habeat, vt perfectionem ſuam adquirat, & vt deſideria ſua expleat. Cæterùm non eſt ſenſus, quòd in omnibus operibus ſuis operetur propter Deũ formaliter; & quòd hic ſit ſenſus verus D.Tho. liquet ex rationibus adductis in articulo, & patebit articulo ſequenti.

Secunda concluſio. D.Thom. Secunda concluſio. Vt homo operetur vniuerſa propter vltimum finem, non eſt neceſſe, quòd cogitet ſemper de vltimo fine. Hoc aſſerit D.Tho. ſolutione ad tertium. ipſum oſtendunt argumenta Scoti; hoc etiam patet manifeſtis exemplis. Non enim eſt neceſſe agricolam ſeminantem de meſſe futura ſemper cogitare; nec oportet ædificantem, qui fundamenta domus erigit, ſemper de domo futura cogitare; atque adeò viator, qui ad D. Iacobum tendit, non ſemper de fine ſuo meditatur.

Tertia concluſio. In volitione cuiuſcũque boni, an præcedat volitio vltimi finis. Tertia concluſio. Probabile eſt, quòd omnem volitionem cuiuſcunque boni particularis præcedat, vel tempore, vel ordine naturæ amor vltimi finis.

Probatur. nam ſi videmus agricolam ſeminantem, continuò colligimus eum antea de meſſe cogitaſſe. Rurſus, ſi videmus architectum domum erigẽtem, ſtatim colligimus eum prius voluiſſe domum ædificare. Quando ergo appetimus bonum aliquod particulare, & in eius adeptione laboramus, rectè concluditur amorẽ vltimi finis præceſſiſſe.

Deinde, ſicut ſe habent prima principia in ſcientiis, ita ſe habet vltimus finis in rebus agendis, autore Ariſt.2.Phyſicor.& 7. Ethcior. Sed impoſſibile eſt, quòd aſſentiamur concluſionibus, quin priùs aſſenſi fuerimus principiis, ex quibus concluſiones dependent. Ergo impoſſibile eſt, quod velimus aliquid, quod bonum ſit, quin priùs vltimum finẽ amauerimus. Præterea non poſſumus appetere media circa fines particulares, quin priùs finem voluerimus; ergo nõ poſſumus appetere aliquod bonum particulare, quin priùs vltimum finem appetierimus. Idem confirmatur. Nam volitio medij, & boni particularis cauſatur ex volitione vltimi finis, præceſſit ergo amor vltimi finis. Hoc docere videtur D.Th. prima par. in materia de Angelis, quòd prima volitio, quam habuit angelus in primo inſtanti, fuit amor vltimi finis materialis. Cum ergo homo peruenit ad rationis vſum, probabile eſt maximè, quòd prima eius volitio ſit amor vltimi finis.

Ariſtot. D. Thom.

Quarta concluſio. Probabilior eſt illa ſententia, & mihi magis probatur, quæ aſſerit, quòd voluntas poteſt velle bonum aliquod particulare, prius, quàm velit vltimum finem. Probatur. Nam bonum particulare eſt verè bonum, & iudicatur tale: ergo poteſt mouere appetitum. Conſequentia inde probatur; nam obiectum voluntatis eſt bonum; ergo ſatis eſt, vt velit, vt præſentetur tanquam bonum, etiam non præcedente volitione vltimi finis. Deinde, bona particularia eatenus ſunt bona, quatenus participant rationem vltimi finis, & ſummi boni; ergo qui appetit bonum aliquod particulare, implicitè, & in virtute appetit vltimum finem, licèt non præceſſerit volitio vltimi finis, vt optimè ait Diuus Thomas in articulo, quòd qui appetit bonum imperfectum, implicitè appetit bonum perfectum. Deinde, nos cernimus albedinem abſque eo, quòd præceſſerit viſio colorati; & intelligimus hominem abſque eo, quòd præcedat cognitio entis; & mea ſententia poſſumus aſſentiri huic principio; omne totum eſt maius ſua parte, priuſquam aſſentiamur huic primo principio, quodlibet eſt, vel non eſt; ergo poteſt voluntas appetere aliquod bonum particulare, priuſquam velit vltimum finem. Item, poteſt homo extinguere ſitim ex inclinatione naturæ, & velle bibere ad ſitim extinguendam; quorum primum nulla alia præcedenti volitione præſtare poteſt, quod & facere poteſt brutum. Poſſumus ergo velle bonum particulare, prius quàm velimus vltimum finem.

Voluntas poteſt velle aliquod particulare bonum prius quã vltimum finem. D. Thom.

Confirmantur omnia hæc. Nam certè prima hominis cogitatio, & deliberatio non videtur eſſe de vltimo fine, ſed de aliquo bono particulari conuenienti ſibi ſecundum ſuam æſtimationem.

Obiectio. Sed contra hanc doctrinam eſt vnicum argumentum, quòd maximè premit: Nam iſta volitio non eſt propter vltimum finem formaliter, vt notum eſt; nec verò virtualiter; nam tunc eſt relatio in finem virtualis, quando procedit ex volitione præcedenti vltimi finis. Ergo iſta operatio non eſt propter vltimum finem.

Solutio. Quomodo quicquid homo vult, velit propter vltimum finẽ. Pro expoſitione huius argumenti ſciendum eſt, multipliciter poſſe intelligi, quod quicquid vult homo, velit propter vltimum finem; vno modo, quòd actu velit vltimum finẽ, & quod omnia in illum dirigat; & hoc eſſe falſum, vel ſola experientia ſatis apertè teſtatur. Alio modo, quòd prius velit vltimum finem, & poſtmodum media adducentia ad vltimum finem, quem modum dicendi amplectuntur quidam Theologi, quorum ſententiam eſſe probabilem, in tertia concluſione dictum eſt. Tertio modo poteſt intelligi, quòd velit omnia pp vltimum finem, licèt nunquam cogitauerit, vel concupiuerit vltimum finem. Pro cuius explicatione in memoriam reuocãdum eſt ex art.1.huius quæſt. quòd agens naturale, agit propter finem, & omnia bruta operantur propter finem, licèt non cognoſcant finem. Leo enim pugnat cum Tauro, non intelligens quòd velit illum interficere ad vitam defendendam, & bombix omnia quæ facit, facit pp perfectionem ſerici, quod nunquã cognoſcit, & arbor producit frondes ad protegendos fructus: & aqua aſcendit vt ſuppleat vacuum, & homo nil de vita cogitans; ſi bibit dum ſitit, hoc facit pp tuendam vitam. Ratio horum omnium hæc eſt. Iſta enim opera ſuapte natura deſtinantur in vltimum finem, non ergo opus habent alia ordinatione, & deſtinatione. Vt enim natura irrationalis inclinatur, & agit naturaliter pp finem; ita homo inclinatur

in

in finem ſuum naturalem, naturaliter; & ſicut irrationalis natura operatur propter finem, licèt illum non cognoſcat; ita homo operatur propter finem ſuum ultimum, licèt eum non cognoſcat; Itaque licèt homo præſtituat ſibi finem aliquem certum, tamen præter illum finem, illa actio eſt propter ultimũ finem naturalem, licèt eum non cognoſcat. hac ergo de cã, homo uult omnia propter ultimum finem.

¶ Sed alia huius rei poteſt aſſignari cauſa, & noſtro iudicio longè exactior, iſta ſcilicet, quod omne bonũ particulare, & imperfectum, ſuapte natura deſtinatur ad bonum perfectum. Qui ergo cupit bonum imperfectum, & particulare, implicitè, & in uirtute cupit bonũ perfectum & ſuis numeris abſolutum. ¶ Quinta Concluſio, Omnia quæ uult homo, uult propter finem particularem, qui eſt Deus. Hanc concluſionem affirmat D. Thom. 4. d. 49. q. 1. artic. 3. & de ueritate, q. 22. art 2. & 1. Ethic. lect. 1. explicans illã ſententiam philoſophi, Bonum eſt, quod omnia appetũt, ſed apertiùs, & diligentiùs 3. contra gentes c. 17. 18. 19. uſque ad 23. Probatur iſta concluſio.

Prim. cõcl.

Secunda. Cõcluſio.

Quinta Cõcluſio. Omnia q̃ uult homo uult propter Deũ. D. Thom.

¶ Homo enim in omni opere ſuo, quo laborat ſub ſole, hoc uult, ut bene ſe habeat, & felicitatem acquirat; atque ut ſua deſideria compleat: Sed ſolus Deus eſt bonum ſufficiens ad explenda noſtra deſideria. Ergo in omni opere ſuo expetit, & quærit Deum.

¶ Præterea. Qui cupit eſſe, uiuere, & perfectus eſſe, ſeceſſe eſt ut appetat omnia neceſſaria, ut ſit, ut uiuat, & ut perfectus ſit; ſine Deo autem, homo uel per momentum ſubſiſtere nequit, in omni ergo ſuo deſiderio deſiderat Deum eſſe.

¶ Deinde, quodcunque bonum particulare, eſt diuinæ bonitatis participatio: quod de ſe ſatis nobis conſtat. Ergo qui appetit bonum aliquod particulare, implicitè, & in uirtute appetit ſummum bonum. Præterea, ſicut eſt Deus cauſa efficiens omnium rerum; ita eſt finis omnium rerum ultimus, ſecũdũ illud; Ego ſum Alpha, & Omega, principiũ & finis. ergo omnia refert in ſeipſum. Cui conſonat illud Prouerb. 17. Omnia propter ſemetipſum operatus eſt Dominus. Itaque, quemadmodum cauſæ ſecundæ ſine cauſa prima nec mouere, nec influere poſſunt; eodẽ modo fines particulares uoluntatem mouere non poſſunt ſine fine omnium rerum ultimo, qui eſt primum deſiderabile, & primum appetibile, propter quod cætera appetuntur, & deſiderantur.

Apo. ulti.

Proue. 16.

Nota.

¶ De peccatore uerò, & peccatis, ad hunc modum ſtatuendum eſt. In primis, in peccato conſiderare poſſumus bonum delectabile, & utile, & ipſius operis entitatem: Rurſus, malum morale, & operantis intentionem. Si conſideretur bonum delectabile, & utile, atque ipſius operis entitas, omnia iſta proculdubio in Deum tendunt; nam horum omnium Deus eſt cauſa & efficiens, & finalis. Si autem cõſideretur malum morale, certum eſt quòd non tendit in Deum: tum primò, quia eſt auerſio a Deo: tum ſecundò, forſan enim eſt priuatio, & defectus, & nihil: tum tertiò, nam Deus neque eſt cauſa efficiens, neque finalis peccati. Si uerò attendamus intentionem operantis, dicendum eſt, quòd peccator in omni peccato operatur propter Deũ, ut eſt bonum quoddam uniuerſale; nam in omni peccato quærit felicitatem in communi, & ſua deſideria complere, quod eſt quærere finem ultimum in generali: quod adeò certum eſt, ut dicat Diuus Thom. prima parte quæſtione 60. articulo ultimo ad ultimum. Quòd dæmon in omnibus operibus ſuis, etiam maximè malis, amat plus Deum, quatenus bonum eſt uniuerſale, quàm ſeipſum.

D. Thom.

¶ Ex his, quæ hactenus dicta ſunt, omnia argumenta Scoti adducta ſoluuntur. Primum enim, & Secundum, & Tertium. expreſsè ſunt ſoluta. Solutio argumentorum.

¶ Ad quartum reſpondeo, quod uoluntas libera eſt, quãtum ad exercitiũ, cæterum neceſſitatur ad ultimũ finem, quantum ad ſpecificationẽ; quẽ admodum. ſi oculus uidet, neceſsitatur ut uideat colorem, qui eſt eius obiectum, non autem neceſſariò uider. Ad quartũ

quamur de ultimo fine in particulari, in quo ratio, & perfectio ſummi boni inuenitur, nõ eſt idem finis ultimus omnium hominum; quia ut ultimum finem alii appetunt uoluptatem, alij diuitias, in quibus maximè delectantur.

¶ Tertia Concluſio. Ille erit ultimus finis particularis, uerus, atque ſolidus, quem præſtituunt ſibi homines ſtudioſi, & moribus, uirtutibuſque præditi. Cęteri uerò fines, quos præſtituunt ſibi homines uitiis diditi, non ſunt ueri fines, ſed potiùs mali, & adulterini.

¶ Ad quintum dicendum eſt, concluſionem. Diui Thom. ſolum ueram eſſe de fine ultimo in generali, non in particulari. Itaque infidelis nõ ſemper operatur propter idolum, quod ſibi conſtituit ultimum finem; neque homo Epicureus propter uoluptatem, neque Stoicus propter operationem uirtutis: at ſemper operatur homo ut bene ſe habeat, ut deſideria ſua compleat, atque ut perfectionem ſuam adquirat. Quæcunque enim appetit homo, propter finem ultimum appetit, & hoc eſt quod uocat Diuus Thom. ultimum finem in generali. Neque eſt idem iudicium de fine ultimo in genere, atque de particulari. Nam finis ultimus in generali, clauditur intrinſecè in quouis opere, & quauis appetitione uoluntatis, ſed finis ultimus in particulari, niſi ex peculiari operantis intentione præſtituatur, non eſt illud propter quod agens operatur. Tert. Cõc.

¶ Ad ultimum argumentum dicendum ſupereſt: ad cuius prius incommodum, de peccatore ſcilicet, ſatis plura dicta ſunt. Ad ſecundum incommodum reſpondetur, opera humana tunc dici otioſa, quando carent fine aliquo particulari ab operante præſtituto, quanquam in ultimum finem ſuapte natura referantur. Ad tertium incommodum dicimus, nullum eſſe inconueniens, neque abſurdũ (quod ſtatim docebo) circunſtantiam finis non eſſe propriè circunſtantiam. Quarto incommodo reſpondetur, Theologos non diſputare, utrum ad actus moraliter, & politicè bonos requiratur circunſtantia ultimi finis; ſed talis ultimi finis, Dei ſcilicet, quod Greg. Arim. requiri arbitratur: cuius contrarium cenſet Diuus Thom. nec uerbum loquentes de ultimo fine abſolutè. Dicimus ſecundò, non ita intelligendum eſſe, omnes actus referendos eſſe in ultimum finem, quaſi circunſtantia ſit cuiuſque actus, quòd agens referat illum in ultimum finem: ſed ex eo ſolùm quia obiectum iſtud in particulari ſuapte natura, abſque alia operantis intentione, in finem ultimum referatur, quemadmodum ſuperiùs expoſitum eſt. Vel dicimus; non eſſe circunſtantia actus humani quòd referatur in ultimum finem, cùm hoc ſit omnibus humanis actibus intrinſecum, & commune: circunſtantia verò eſt accidens actus humani; quod docebimus quæſtione ſeptima. Vltimo inconuenienti reſpondetur, iam ſatis dictum eſſe, quomodo non ſit neceſſe amorẽ cuiuſque finis, uolitionem cuiusque boni particularis antecedere. Ad ultim. Greg. Ari.

ART. SEPTIMVS.

¶ *Vtrùm ſit vnus vltimus finis omnium hominum.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Si ſermo ſit de ultimo fine, formali, & generali, omnes homines eundem finem ultimum habent. Omnes enim cupiunt bene ſe habere, ſuamque perfectionem adimplere, quæ eſt ratio ultimi finis in generali.

¶ Secunda Concluſio. Si loquamur de ultimo fine in particulari, in quo ratio, & perfectio ſummi boni inuenitur, nõ eſt idem finis ultimus omnium hominum; quia ut ultimum finem alii appetunt uoluptatem, alij diuitias, in quibus maximè delectantur.

¶ Tertia Concluſio. Ille erit ultimus finis particularis, uerus, atque ſolidus, quem præſtituunt ſibi homines ſtudioſi, & moribus, uirtutibuſque præditi. Cęteri uerò fines, quos præſtituunt ſibi homines uitiis diditi, non ſunt ueri fines, ſed potiùs mali, & adulterini.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COncluſiones huius articuli maximè obſeruandæ ſunt, quæ acceptæ ſunt ex Ariſtotele primo Ethicorũ capitulo quarto, quo in loco aſſerit Ariſtoteles quòd de humanæ uitæ felicitate in duobus rectè conſenſerũt antiqui Philoſophi; in nomine, & in beatitudinis ratione, & Ariſtot.

Beatitudo. definitione. O mnes enim vno ore appellant beatitudinẽ vitam beatam, florentem, atque felicem, omni genere mali vacantem, & omnibus bonis affluentem. Rurſus definierunt, felicitatem in bona, & recta vita eſſe collocandam; quæ autem ſit recta vita, in hoc varias induxerunt opiniones, quali enim quiſq; animo præditus erat, talem de beatitudine, & fine vltimo opinionem aucupabatur. Alij dicunt, quod recte viuere, eſt voluptuoſe viuere; alii, viuere honorificè; alij, locupletiſſimè. de quorum Philoſophorũ deliramentis diſſerit

D. Auguſt. Cicero. Auguſt. 13. de Trinita. c. 4. Cicer. in Tuſculanis quæſtionibus, & in libro de finibus bonorum & malorũ:

Seneca: Lact. Firm. D. Thom. Ariſto. Seneca in libro de vita beata. Lactantius Firmian. libro 3. de falſa ſap. cap. 7. Cæterùm quemadmodum religio noſtra Chriſtiana conſtituat vltimũ finem verum, & legitimum; in ſequẽti quæſtione diligentius inueſtigabitur.

Prior cõcl. Illud tamen diguum animaduerſione ex huius articuli prima Cõcluſione elicitur, q; nemo eſt, quantumuis barbarus, qui non beatus eſſe cupiat, & finem vltimum in generali non quærat, & deſideret. quod apertè aſſerit Auguſt. lib. 10. confeſſ. ca. 20. & libr. 1. de li. arbitr. ca. 14. & 19. de ciuit. Dei, ca. 1. & ſequentibus, & 13. lib. de Trinitate c. 3. Eſt illa memorabilis ſententia D. Auguſt. In quibuſdã (inquit) reb⁹ poſſumus ſcire quid omnes velint. vnde illa cuiuſdam Mimi facetiſſima prædicatur vrbanitas, q; cum ſe promiſiſſet in theatro, quid vellent omnes ſe dicturũ, dixiſſe perhibetur; vili vultis emere, & care vendere. Quam ſententiam non probat Auguſt. eſſe in vniuerſum veram, licèt eam populus

Posterior cõcluſio. D. Auguſt.

D. Auguſt.

D. Auguſt.

admirabili fauore fuerit amplexus; multos enim reperies, qui vili uendant quæ dimiſerunt parentes, & care emãt, quæ conſumunt libidines. At ſi dixiſſet Mimus (inquit Aug.) omnes beati eſſe vultis, miſeri eſſe non vultis: dixiſſet aliquid, quod nullus in ſua non agnoſceret uoluntate. Sed ſatis hac de re nam de ea infrà q. 5. articulo vltimo erit diligentior in ueſtigatio.

¶ Contra ſecundam concluſionẽ articuli eſt una obiectio perfacilis. Nam in ſequenti articulo definit D. Thom. quòd omnium rerum, & hominum eſt unus ultimus finis in particulari, uidelicet Deus; falſa igitur eſt ſecunda cõcluſio, in qua affirmatur, quòd in fine vltimo particulari non omnes homines conueniemus. Certe Diuus Thom. in ſequenti articulo loquitur de fine ultimo, præſtituto ab ipſo Deo: in hoc uerò articulo ſermo eſt de fine præſtituto ab ipſo homine; ſicut folia morĩ ſunt ab autore naturæ propter fructus; ab agricola verò nutriuntur propter bombyces, &c.

Obiectio. D. Thom. Cicero. Seneca. Ariſtot. D. Thom.

Beatitudinis nomen quid ſignificet. Ariſtot.

ARTIC. OCTAVVS.

¶ *Vtrùm in illo vltimo fine aliæ creaturæ conueniant.*

SVMMA TEXTVS.

NOn quærit D. Thom. de vltimo fine formali, & generali: exploratum enim eſt omnes creaturas hùc tendere, vt bene ſe habeant, ſuamque perfectionẽ adquirant; ſed quærit, Nũ omnes creaturæ habeãt pro fine Deum Opt. Max. q eſt Alpha, & Omega principium, & finis. Ad cuius rei intellectum adnotat D. Tho. ex Ariſt. 5. meta. text. 22. finem vltimum bifariam ſumi poſſe; vno modo, pro re ipſa, quam deſideramus: alio modo, pro adeptione huius rei, quã deſideramus, quẽadmodum auari finis pro re ipſa, pecunia eſt; finis verò pro adeptione, pecuniæ poſſeſſio eſt, & acquiſitio eiuſdem.

Eſt igitur prior Concluſio. Si loquamur de vltimo fine pro re, quam deſideramus, omnes creaturæ eundem finem vltimum cũ homine habent, nempè Deum.

Poſterior Concluſio. Si ſermo ſit de fine vltimo pro aſſecutione, non omnes creaturæ conſequuntur finem vltimum; ſicuti homo, qui cognoſcendo, & amãdo ultimum finem, Deum conſequitur, quod creaturis irrationalibus non conuenit.

QVAESTIO II.

de beatitudine hominis, in quibus beatitudo hominis conſiſtat, octo habet articulos.

Introductio Quæſtionis.

PRiuſquam articulorum explicationem aggrediar, nonnulla ſunt præmittenda, quæ ſi rectè expendantur, magnam lucem his, quæ dicenda ſunt, erunt allatura.

¶ Sciendum eſt in primis quod de quæſtione hac diſſerunt Theologi 4. ſent. diſtin. 49. D. Auguſt. 13. de Trinitate, & 19. de ciuitate. D. Tho. 3. lib. contra gentes cap. 27. deinceps vſque ad 40. Cicero. lib. de finibus bonorum & malorum, in Tuſcula. & Paradoxis. Seneca lib. de vita beata. Ariſto. 1. Eth. c. 5. & per ſequentia capita.

¶ Obſeruandũ eſt deinde, ex præcedenti quæſtione ſatis nobis conſtare, omnes homines finem aliquẽ vltimum reſpicere, quo propoſito in actiones incumbunt, in quem appetitus noſter tendit, in cuiuſq; adeptione conquieſcit, & vltra nil ſupereſt deſiderandum; quem finem omnes vno ore appellant beatitudinem. Quocirca poſtquã D. Tho. præcedenti quæſtione demonſtrauit eſſe finem aliquẽ vltimum humanæ vitæ, beatitudinem ſcilicet, quam omnes deſideramus; in hac quæſtione, & ſequẽtibus explicat elegantiſſimè, & copioſiſſimè in quibus rebus ſita ſit, & collocata.

¶ Iſta autẽ beatitudo nihil aliud eſt, quàm rerum omnium abſoluta bonitas. Vnde & ipſe Ariſtot. 1. Ethi. cùm dixiſſet, bonum eſt, quod omnia appetũt; bonũ uocauit beatitudinẽ, quã omnes mortales, res item oẽs quærant, cupiant, & expetant. Beatitudinem itaque omnes vno ore vocant vitam beatam felicem, omnis mali generis expertem, omnibusque bonis affluentem.

¶ Qua de cauſa, in ſacris literis non vno nomine ſignificatur; nõ enim eius copia, & abundantia una uoce comprehendi, concludique poteſt. Aliquando regnũ Dei, aliquando regnum cœlorum, interdum beatitudo vocatur; præcipuè tamen vita æterna, quæ ab omni malorum ſenſu, ac metu aliena eſt, quæ cœleſtibus inenarrabilibus gaudijs, delitijs, voluptatibuſque omni ex parte ſemper abundat. Hæc omnia complectuntur Theologi hac definitione.

¶ Beatitudo eſt ſtatus, omnium bonorum aggregatione perfectus, quam definitionem eleganter explicat Diuus Thomæ 3. contra gentes capitu. 63. quam alijs verbis fermè idem ſignificantibus expreſſit Cicero dicens, Beatitudo eſt ſecretis malis oĩbus, cumulata bonorũ cõ-

DIfficile ſanè eſt ad explicandum, quo modo creaturæ omnes pro vltimo fine habeant Deum Optimum Maximum. eam tamẽ rem adeò exactè explicat D. Th. 3. cõtra gentes c. 17. & deinceps vſque ad 23. & de ueritate q. 22. art. 2. ut in hac re explicanda non ſit opus noſtro labore.

Beatitudo in ſacris literis uariè ſignificat. D. Thom.

¶ Hoc tamen aduertendum eſt quod docet Aug. primo libro, confeſſio. capitulo primo. Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec reuertatur ad te. Quibus uerbis ſignificare uidetur, pro-

D. Auguſt. Beatitudinis definitio. D. Thom.

Cicero.

proprium esse homini, quòd sit factus ad Deum, & propter Deum.

¶ In eo certe rationalis creatura à cæteris omnibus secernitur, & separatur; quia ea sola potest Deum cognoscere, eumque amare explicitè.

¶ Alio etiã modo inter se differũt quòd homo sit immediatè ad Deum destinatus: cæterà verò primùm referuntur ad hominem, cum propter hominem creata fuerint; cuius cor inquietum est donec ad Deum perueniat. Hic est igitur huius orbis ordo, & dispositio, vt elemẽta pp corpora mixta, hęc verò propter viuẽtia, ex quibus plantę propter animalia, animalia propter hominem, homo verò propter Deum sit constitutus, ita, vt propter semetipsum omnia operatus sit Dominus. Proue. 16.

D. Thom.

Diuitiarũ diuisio.

Prouer. 16.

plexio. ¶ Notandum vltimò, quòd quemadmodum Christus Dominus doctrinam euangelicam exorsus est a beatitudine illa, Beati pauperes spiritu; eodem modo D. Thom. Tractatum de beatitudine exorsus est, condemnans in primis illam vulgi opinionem, quòd beatitudo in diuitiis sit constituta.

ARTICVL. PRIMVS.

¶ *Vtrùm beatitudo hominis in diuitiis consistat.*

SVMMA TEXTVS.

COnclusio est negãs, quam D. Tho. ita probat. Nam ex diuitiis quædam sunt naturales, quibus subuenimus naturalibus necessitatibus, vt panis, vinum, oleum, &c. aliæ sunt artificiales, quæ ad faciliorem commutationem sunt adinuentæ, vt sunt pecuniæ. Beatitudo autem non potest consistere in diuitiis naturalibus, nam istæ magis sunt ad finem, quàm finis, quia ad vitę sustentationem quæruntur. Neqne, verò in artificialibus, quoniam diuitiæ artificiales, propter naturales quæruntur; multò ergo minus in eis beatitudo consistere potest, ergo beatitudo non cõsistit in diuitiis.

¶ Tertia Conclusio. Qui non habent odio diuitias, difficilè ad vitam beatam deueniunt. 3. Conclu.

DEMONSTRATIONES pro prima conclusione.

ILli dicũtur velle esse diuites, qui studeut diuitijs acquirendis; & non solùm quærunt ea, quę sunt necessaria ad vitæ necessitatem. Prædicti nunquam cõsequentur vitam beatam, aut difficilè consequentur. 1. Conclu. ostenditur Qui dicantur velle esse diuites.

¶ Agens enim operatur propter finem, & in finibus non est processus in infinitum; propter quòd necessum est, vt vniuersum agens præstituat sibi vltimũ finem propter quẽ omnia operetur.

¶ Illi ergo qui volunt diuites fieri, aut constituunt vltimum finem in diuitiis, vel in superbia, aut in libidine, propter quæ student diuitiis acquirendis, quod si ita res se habeat, impossibile est quòd consequantur veram beatitudinem, quæ in diuitiis consistere nequit. Habent etiam animi peruersitatem; quę in vita beata esse non potest. Est enim summa peruersitas constituere vltimum finem in creatura; at si prędicti constituunt vltimum finem in virtute, sed studeut diuitiis acquirendis in præsidium virtutis, & vitæ beatæ, quæ sine diuitiis sustentari non potest (vt existimant Peripatetici) falluntur certè, & miserè decipiuntur, & difficillimè sic affecti poterunt vitam beatam adipisci. Nam nil est laboriosum magis, quàm vitam beatam consequi.

¶ Vnde, quantum ad intellectum, est opus arduum; oportet enim ad beatitudinem omnium rerum cognitionem habere, & omnium rerum agendarum prudentiam.

¶ Quantum ad effectum, oportet vt qui vitæ beatæ acquirendæ studeut, ament, atque diligant inuisibilia, contemnantque visibilia. Quæ enim videtur, temporalia sunt, & caduca: quæ vero non videntur, & quę beatum hominẽ efficiunt, ętęrna sunt, & nunquam moritura.

¶ Quantum ad corpus, necessum est eius affectus compescere, & frenare, & captiuare, vt seruiant spiritui, & animæ. Denique oportet vt per multas tribulationes in vitam beatam intremus.

¶ Ex his sequitur, oportere omnino eum, qui studet vitę beatę acquirendę, ex toto conatu, & ex omnibus viribus quotidie ad cęlestia euehi, & extolli. Nec satis sunt vires animæ naturales, sed perneccssarium est, vt a Deo diuinitus adiuuentur.

¶ Ex his documentis elicitur prima demonstratio. Hi, qui studeut diuitiis acquirendis, non possunt eas acquirere sine ingenti labore; nec vero sine aliorum iactura, & detrimento (vt plerunque accidit) nec eas possunt facile conseruare, nisi magnis curis distrahatur animus, vt rerum experientia euidenter demõstrat. Sed impossibile est quòd animus eodem in tempore intentissime feratur in cęlestia, & terrenis occupetur. Ergo impossibile est, vt quis diuitiis acquirendis det operam, & simul rebus diuinis vacet. Prima demõstratio.

¶ Confirmatur etiam; nam qui volunt diuites fieri, necessum est vt intellectu, & affectu a rebus cęlestibus separentur, & a contemplatione rerum diuinarum (in qua beatitudo animi nostri consistit; vt infra demonstratum est) abstrahantur. Certè qui non dat operam rebus, quæ ad animam spectant; sed rebus visibilibus, & caducis vacat, eum intentationes huius mundi sępissime cadere necessum est. Confir.

¶ Ex quo sequitur, quòd qui eiusmodi sunt, difficilli-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Conclusio articuli cõ firmatur.

HVius articuli conclusio probatur. Nam beatitudo aliò non refertur, sed est vltimus finis, ad quem omnia referuntur: at diuitiæ referuntur ad hominem, & sunt propter hominem; vnde ordine naturæ, & dignitatis, omnia sunt subdita homini, secundum illud Psalmi; Omnia subiecisti sub pedibus eius. Psal. 8.

¶ Præterea: beatitudo est omnium bonorum mater, & status omnium bonorum aggregatione perfectus: at diuitiæ non secum habent, vel adferunt omnia bona, dicente Spiritu sancto Prouer. 17. Quid prodest stulto diuitias habere, cùm sapientiam emere non possit? Prouer. 17.

¶ Præterea: beatitudo est summum, & præstantissimum bonum: at diuitiæ non sunt præstantissimum bonum, dicente scriptura sacra, Ecclesia. 41. Melius est bonum nomen, quàm diuitiæ multæ. Quod constat verum esse ex suffragio omnium hominum rectè sentientium, qui diuitias, si bonæ sunt, in vltimum bonorum omnium referunt. Pro. 22. & Eccl. 41.

¶ Deinde: beatitudo satiat desiderium animæ nostræ; & in eius adeptione appetitus conquiescit: at habere diuitias & opes, non implet desiderium animæ nostræ dicente scriptura, Ecclesia. 5. Auarus nunquam impletur pecunia. Eccl. 5.

¶ His accedit, quòd beatitudo est bonum stabile, atque fixum; diuitiæ autem sunt instabiles, & caducæ. Hanc rationem persequitur Apostolus 1. ad Timoth. 6. & Propheta Psal. 51. & 61. Iam verò diuitiæ inuoluntariè sępenumero perduntur, temerè, & casu proueniunt, bonis & malis sunt communes. 1. Tim. 6. Psal. 51. & 61.

¶ Præterea: beatitudo est summum bonum, in cuius adeptione, & consequutione appetitus noster quiescit, atque in eiusdem conseruatione: at diuitiarum bonum non consistit in earum conseruatione, quin potùs in earum elargitione, dicente Domino Acto. 20. Beatiùs est dare, quàm accipere. Act. 20.

¶ Sed quid multa in hanc sententiam disputò; adeò certum est beatitudinem nostram in diuitiis non esse sitam, vt sint noxiæ, & periculosæ ad vitam instituendam; quæ in commoda, & pericula diligenter persequuti sunt Philosophi antiqui, Plato, Seneca, Socrates, Plutarchus; præcipuè Cicero in illo Paradox. quod honestum est solum bonum. & in alio Paradox. docet, solum sapientem esse diuitem. Plato. Seneca. Socrates. Plutar. Cicero.

¶ Sed & Christiana doctrina de hac re tres conclusiones constituit, quæ maximè sunt obseruandæ.

1. Conclu. ¶ Prima conclusio. Qui volunt diuites fieri, difficilè consequentur vitam beatam.

2. Conclu. ¶ Secunda Conclusio. Diuites, quanquam non studeant diuitijs acquirendis, difficilè acquirent beatam vitam.

mè à peccato liberantur, & magno cum labore ad vitam beatam perueniunt. Sed quid terimus tempus in colligendis argumentis ad huius rei demonſtrationem, cùm rerum experientia hoc ipſam demonſtret? vnde rectiſſimè & elegantiſſimè docet Paulus 1. ad Timoth. 6 Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubiè, quia nec auferre quid poſſumus: habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſumus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & in deſideria multa inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes, errauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Nil ſignificantiùs dici potuit ad deteſtationem diuitiarum. ſenſus eſt. Omnes nudi naſcimur; ne quis originem obiiciens plura ſibi dicat eſſe poſſidenda; & morientes nihil auferimus nobiſcum, ne prætexamus quamobrem plura ſint paranda: reliquum eſt hoc exiguum uitæ ſpatium, uel umbra potiùs, in qua minimis opus eſt, nempè exiguo cibo, atque tegumento; cætera ſuperflua ſunt, & hominum opinione erroris introducta. Et notandum id quod paulò poſt addit: appetitionem diuitiarum parere, & quæ homines in interitum demergant, nempè vnde emergere haud facilè queant, aut nunquam potiùs emergant. Certè auarus dum cupiditatem ſuam, quæ inexplebilis eſt, explere cupit, & adulteria, & homicidia, & nihil non admittit, vt rectè exclamat Poeta. Quid non mortalia pectora cogis, auri ſacra fames? & ſapientia in Eccleſiaſtico. Auaro nihil eſt ſceleſtiùs: hic enim & animam ſuam venalem habet.

Elegantiſſimus locus. D. Pauli 1. ad Tim. 6. ad deteſtationem diuitiarum.

Poeta.

Eccle. 10.

DEMONSTRATIONES
pro ſecunda concluſione.

COntendimus demonſtrare, non ſolùm ſtudium & auaritiæ uitium multùm impedire beatæ uitæ conſequutionem, ſed etiam diuitem eſſe, impedimentum afferre ad uitæ beatæ conſequutionem: quod apertiſſimè docet ſancta ſcriptura Eccleſia 31. Beatus dives qui inuentus eſt ſine macula. & qui poſt aurum non abijt, neque ſperauit in pecuniæ theſauris. Quis eſt hic? & laudabimus eum, fecit enim mirabilia in uita ſua. & Dominus in Euangelio, Difficile eſt diuitem intrare in regnum cœlorum.

Eccleſ. 31.

Quare diuites difficilè ſaluentur.

¶ Huius difficultatis tres ſunt cauſæ. Prima eſt, quoniam difficilè eſt habere diuitias. & non eas amare. Voluntas enim hominis, qui tendit in beatitudinem, eſt veluti ferrũ conſtitutum intra duos magnetes, uidelicet intra bona huius uitæ, quæ uidentur, & inter res inuiſibiles, in quibus uera beatitudo conſiſtit. Senſus oſtendit diuitias & uoluptates; ratio humana demonſtrat bona uirtutum, quæ inuiſibilia ſunt. Senſus itaque trahit hominem ad ſenſibilia; ratio, & mens ad inuiſibilia. Certum autem eſt quòd præſens obiectum uehementiùs mouet uoluntatem, Dives ergo cũ ſemper habeat bona hæc ſenſibilia præſentia, uehementiùs ad hæc inferiora bona protrahitur, & ſic difficiliùs ad bona ſuperiora attollitur, & eleuatur, & ſic difficillimè uitã beatam conſequetur. ¶ Alia cauſa eſt, quoniam ad conſeruãdas diuitias multa ſunt neceſſaria, veluti ſerui, ancillæ, iumenta, & alia id genus: vnde neceſſum eſt, vt mens rebus tẽporalibus nimis intẽta, a rebus diuinis, & vera beatitudine diſtrahatur. ¶ Alia cã eſt, qm̃ q diuitias hẽt, hẽt formẽtũ ad oĩa vitia; nã pecuniæ obediunt oĩa. ¶ Quod ſi cõtra hanc veritatem exempla ſanctorum adducas, qui, cum eſſent diuites, vitam beatam ſunt conſequuti, vt Abraham, Iſaac, Iacob, & ſancti Patriarchæ; dicendum eſt, quòd veri ſancti, qui optimè vſi ſunt diuitiis, difficilè vitam beatam ſunt conſequuti: de his namque dicit Spiritus ſanctus, quòd fecerunt mirabilia in vita ſua. Si igitur dives, qui rectè, & ſtudiosè vtitur diuitis, difficile vitam beatam conſequitur, quid dicemus de illis, qui non rectè, & ſtudiosè diuitiis vtũtur? Certum illud eſt quod dicitur in Euangelio, Facilius eſt camelum per foramen acus intrare, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum: Certè quemadmodum qui mittit ignem in ſinum, & ex alia parte precatur Deum vt ſua veſtimenta nõ ardeant, tentat Deum, & peruersè agit; ſic qui amat intensè pecuniam, & ex alia parte precatur Deum vt diuitiis a vitæ beatæ conſecutione non impediatur, tentat Deũ, & peruersè agit. ¶ Sed dices. Si beatius eſt dare, quàm accipere, iuxta ſententiã Domini, conſequens eſt, diuitem paupere eſſe beatiorem. Reſpondetur diuitias in collatione beneficiorum aliquas habere vtilitates, ſed ſi vna vni conferatur, plures habere voluntariam paupertatem: etſi enim pauper corporalia beneficia non conferat, elargitur tamen ſpiritualia, quæ corporalibus potiora ſunt. Dicimus etiam, quòd licèt dare beatius ſit ſecũdum ſe, quàm accipere, creaturę verò meliùs eſt a Deo recipere, quàm dare: nam vniuerſa eius bonitas in participatione diuinæ bonitatis conſiſtit.

Sancti qui diuitias habùere.

Obiectio.

¶ Illud verò animaduerſione dignum videtur, quod annotat D. Tho. ar. 1. ad 3. deſiderium pecuniæ, & beatitudinis, vtrumque in hac vita eſſe infinitum; differre tamen maximè inter ſe, quòd illud ſit infinitum propter ſuam imperfectionem. Diuitiæ enim habitæ ſtatim contemnuntur, & explorata eorum inſufficientia, cumulatiores deſiderantur. deſiderium verò beatitudinis eſt infinitum, propter ſuam perfectionem; optimum namque bonum; quò magis poſſidetur, magis amatur, iuxta illud, Qui edunt me, adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient.

D. Thom. Beatitudinis & diuitiarum deſiderium infinitum.

DEMONSTRATIO
tertiæ Concluſionis.

HAbere odio diuitias intelligimus eo in ſenſu, quo dicimus ægrotum habere odio medicinam amaram: ad hunc enim modũ oportet odio habere diuitias, ac ſi eſſent medicinæ amaræ. Cùm enim (vt dictum eſt) periculum afferant ad vitæ beatæ conſequutionem, & non poſſimus vitam tranſigere ſine bonis temporalibus, oportet omnino vt eas amemus tanquam medicinas, ad vitam temporalem cõſeruandam, & vt amaras guſtui animæ ſpirituali. Anima enim noſtra optimè intelligit eas eſſe periculoſas ad uitam beatam obtinendam, & ideo, ſi poſſibile eſſet, deſiderandum quidem eſſet abſque bonis temporalibus uiuere; ſicuti ægrotus ſi poſſet ſanitatem conſequi ſine medicina, eã certè non eligeret.

Odio habere diuitias, quid.

¶ Huius rei eſt altera demonſtratio. Nam, quando res aliqua non amatur propter ſe, ſed propter alium finem, tantũ amatur, quantum neceſſaria uidetur ad finis conſecutionem. Vnde ægrotus non accipit medicinam in magna quãtitate, & abundantia, ſed tantum de medicina, quantum expedit ad ſanitatem recuperandam, & ſemper inclinat in minus: ſic de diuitiis omnino iudicandum eſt.

¶ Sed & tertia demonſtratio hinc euidentius oſtendit.

¶ Nam amor proprius eſt ex omni parte uehementiſſimus, & in primis naturali amore quiſque uehementiſsimè deſiderat eſſe, & uiuere, & conatur, quantum poteſt, uitam conſeruare. Deinde naſcitur in nobis amor alius naturalis etiam uehementiſsimus, generandi ſimile, & propagandi genus humanum, & concupiſcentia carnis eſt uehementiſsima.

Triplex amor nobiſcũ oritur.

¶ Sed & tertius amor nobiſcum naſcitur, qui ad intellectum ſpectat; is eſt amor excellentiæ, & honoris, quem eſſe vehementiſſimum, euidens experientia demonſtrat. Cum enim homo ex diuitiarum abundantia exiſtimet ſe poſſe omnia bona, ſuperius dicta, adipiſci, quę ſunt maximè amata, ſecundum illud, Pecuniæ obediunt omnia: ſit conſequẽs quòd amor diuitiarum ſit multum vehemens, & ardens. Vnde vir ſtudioſus, ſi non conſiderat diuitias, vt medicinas amaras, & periculoſas ad ſalutem & pacem animæ, & non odio eas proſequitur, modo ſupra expoſito, difficillimè poterit vitam beatam conſequi, & hoc eſt, quod in Euangelio dicit Saluator. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire; aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget. Et vt nos intelligamus qui ſunt iſti duo domini, ſubiungit ſtatim. Non poteſtis Deo ſeruire & diuitiis; obſerua verbum Domini, & conſigna myſteria; non dicit Dominus, nemo poteſt duobus Dominis inſeruire, quia alteri ſeruiet, & alteri nõ ſeruiet, ſed cauſam ſubiungit; aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget. Certè in ſeruitute tẽporali nos poſſumus ſeruire vni abſq; eo, quod odio alterum habeamus: cæterum in ſeruitute animi noſtri, Dominus pro manifeſto ſtatuit, quòd qui non habet odio diuitias, ad modũ iam expoſitum, non intrabit in regnum cœlorum, aut intrabit difficillimè. ¶ Sed ex iis demonſtrationibus non inferat Theologus diuitias damnari, aut eſſe malas; ſed inferat eſſe bonas, ac cõducentes ad vitæ beatæ cõſecutionẽ, ſi quis eis legitimè vtatur: at his vti legitimè, difficillimũ eſt. Vide de

Quomodo diuitiæ pro bentur.

hac re

D. Auguſt. hac re diſputationem optimam in D. Auguſtino ſuper Pſ. 51. & Epiſt 89. ad Hilarium quæſtio. 4. in qua diſputat acerimè contra Manichæos, diuitem manentem in diuitijs ſuis poſſe in regnum Dei ingredi, ſi ex ſuis diuitiis mandata Dei fecerit.

EXPLICATIO ARTIC.

SVnt ſanè aliqui elatiori animo, quàm diuites præditi, paulòque altiùs naturæ vim intuentes, qui totis viribus, totoque animi conatu honores, & dignitates, omni qua poſſunt diligentia conſectantur. Eſt enim nobis illud a natura tributũ, vt his ſtudijs maximè operam demus, quibus populus defert honores. Cõcluſio. In eo tamẽ maximè peccant his honoribus inhiantes, quòd ex imperiti vulgi opinione dependeant, in eiuſque rumore veram laudem & beatitudinem conſtituant. Præterea, beatitudo bonum firmum, conſtansque eſſe debet; honor autem ab hominibus exhibitus, varius eſt, & inconſtans.

Honor eſt in honorãte. Ariſt. ¶ Præterea honor non eſt in honorato, ſed in honorante, vt Ariſtotel. ait 1. Ethico capitulo quinto, id eſt, non eſt in poteſtate eius honor, qui honore dignus eſt, ſed in arbitrio honorantis, qui pro ſuo libito, & voluntate poteſt, quẽ maluerit, honorare. Beatitudo autem in beato eſt; qui poteſt ſine impedimento ea frui, & delectari.

Honor nõ per ſe expetitur. ¶ His accedit, quòd honor nunquam per ſe expetitur, ſed ſemper ad aliud refertur. Nam honor nil aliud eſt, quã ſignum, & teſtimonium illius excellentiæ, quæ eſt in honorato; excellentia verò potiſſimẽ attenditur ex beatitudine, & ex virtutibus, quæ ducunt in beatitudinem; quapropter honor beatitudinem ſequi poteſt, at beatitudo non eſt. Idẽ confirmatur. Beatitudo enim facit homines excellentes, & præclaros; at honor non facit homines excellentes; quin potiùs indicium eſt excellentiæ exiſtentis. Deniq; beatitudo inamiſſibilis eſt; honor verò quotidiè deperditur, non ergo in honore ſita eſt beatitudo, legite Diu. Thom. hoc articulo ad primum, vbi explicat, quomodo honor ſit virtutis præmium; & ſolutione ad tertium, vbi demonſtrat veram cauſam, quare homines tanta cura, tantoq; labore, honores proſequantur. D. Thom.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Gloria qd. Auguſt. Prob. cõcl. D. Thom. GLoria nihil aliud eſt, quàm clara cum laude notitia, ſecundum Auguſt. li. 83. quæſtio. 4. 31. Quod verò in huiuſmodi clara cum laude notitia beatitudo hominis ſita non ſit, in hunc modum demonſtro.

¶ Primò, quia beatitudo verum eſt, & ſolidum bonum: humana autem gloria ſæpenumerò fallax eſt.

¶ Secundo, quoniam quòd homo in ore omnium verſetur magna cum gloria, magnoq; cum honore, nequaquam hominem bonum efficit, tantum abeſt, vt eum beatum faciat. Si enim cognitio huiuſmodi vera eſt, oportet eam ex bono rei inhærenti dimanare, ſicque in re ipſa bonum præſupponit: quod ſi falſa extiterit: iam non eſt rei conſona, ſicque non inuenit bonum, gloria igitur humana non facit hominem bonum; nec ergo beatum.

¶ Tertiò, quòd homo præclarus, glorioſuſque habeatur, alio modo comparatur ad humanam cognitionem, alio modo ad diuinam,

¶ Humana enim cognitio ex rebus cognitis cauſatur, ideoque non efficit bonum, ſed iam effectum præſupponit. At diuina cognitio, cauſa eſt rerum cognitarum, ideoque ex gloria, quæ apud Deum eſt, dependet hominis beatitudo, tãquam ex cauſa, iuxta illud Pſal. Eripiam eum, & glorificabo eum. cui conſonat illud 2. Cor. 10. Ille probatus eſt, quem Deus commendat. Humanæ, & diuinæ cognitiõis diſcrimen. Pſal 90. 2. Cor. 10.

¶ Obſeruãdum tamen eſt, non a nobis dictum eſſe gloriam, quæ apud Deum eſt, noſtrã eſſe beatitudinem: non enim noſtra beatitudo eſt cognoſci à Deo, ſed potiùs eũ cognoſcere. Quod autem diximus, hoc unũ eſt, ex gloria, quæ apud Deum eſt, noſtram beatitudinem dependere. In cuius rei maiorem explicationẽ aduertenda ſunt q̃ docet D. Hiero. in cap 5. epiſt. ad Gala. vbi ita ſcribit. Quantas habeat definitiones, & ſignificantias gloria, & philoſophorum innumerabiles libri, & Ciceronis duo volumina, quæ de gloria ſcripſit, indicio ſunt. Ne autem gloriæ verbum prætermittamus intactum, ſuas philoſophis ineptias relinquentes, de ſcripturis aliqua tractemus. Cõcluſio. D. Hiero. Cicero.

¶ Opinionem vulgi & laudem hominum fauore quæſitam, gloriæ nomen ſonat, vbi dicitur Matth. 23. Omnia autem faciunt vt ab hominibus glorificentur, & alibi Io. 5. Quomodo poteſtis credere gloriam ab inuicem quærẽtes? (porro in bonam partem eodem loco ſubiungit) & gloriã ab eo, qui ſolus eſt, non quærentes? ex quo intelligimus, idem verbum nunc virtutem, nunc vitium ſignificare. Si ab hominibus gloriam quæro, vitium eſt; ſi a Deo, virtus eſt, qui & ad veram gloriam nos cohortatur dicens, Eos autem qui me glorificant, glorificabo. Significat & aliud in diuinis ſcripturis gloria: cum auguſtius aliquid, & diuinius hominum ſe præbet obtutibus; Viſa eſt in tabernaculo gloria Domini. Exod. 40. & in templo, quod a Salomone conſtitutum eſt gloria erat 3. Reg. 8. & in facie Moyſi, quando neſciebat quod glorificatus eſſet vultus eius de qua vultus gloria puto & Apoſtolum dicere 2. Cor. 3. Nos autem reuelata facie gloriam Domini contemplantes, in eandem imaginem transformamur a gloria in gloriam, ſicut a Dei ſpiritu. & ipſe Saluator ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ Dei dictus eſt ad Hebr. 1. Vidit & Stephanus gloriam Dei, & Ieſum ſtantem a dextris eius Act. 7. Matth. 23 Ioan. 5. Glorię nomen variè adaptatur. Exod. 40. 3. Reg. 8. 2. Cor. 3. Hebr. 1. Act. 7.

¶ Vt autem & nobis fingendorum licentiam nominum præſumamus, rebus quippè nouis (vt ait quidam) noua fingenda ſunt nomina. quia hic dictum eſt, non efficiamur inanis, vel vanæ gloriæ cupidi, nos eos aſſeremus plenè gloriæ eſſe cupidos, qui gloriam Dei deſiderant, & laudem virtute condignam, & aſpectum diuinius aliquid oſtendẽtem. Vnde & in plerisq; , noſtri maieſtatem pro gloria tranſtulerunt. Iam dudum cupio in verba prorumpere, ſed teneor timore dicendi, dicam tamen, nec tacebo paſſionem meam, paſſionem penè communem, non de diuitiis, non de potentia, non de pulchritudine, & corporum venuſtate: hæc enim manifeſtè inter carnis opera numerantur; eleemoſyna, ſi ob laudem fiat, inanis eſt gloria, longa oratio, pallor ex ieiunijs conſequens. non mea ſunt verba hæc, ſed Saluatoris in Euangelio pertonantis. Ipſa quoque caſtitas in matrimonio, viduitate, virginibus, ſæpe plauſum quærit humanum, & quod dudum timeo dicere, ſed dicendum eſt, martyrium ipſum ſi fiat vt admirationi, & laudi habeamur a fratribus, fruſtrà ſanguis effuſus eſt, loquatur Apoſtolus, loquatur electionis vas. 1. Cor. 13. Si tradidero corpus meum vt glorier, charitatem autem non habeam, nil mihi prodeſt. Matt. 6. & Luc. 20. 1. Cor. 1.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Poteſtas humana q̃ includat.

POteſtas humana ex multis coaleſcit;ex diuitiis, fama, honore, principatu;omnia enim iſta neceſſaria ſunt, vt quis in Repub.principatũ obtineat. Quod in his bonis beatitudo ſita non ſit, his argumentis probatur. Tum primò, quia humana poteſtas eſt valde imperfecta, ſolicitudini, formidini, varijsque ærumnis expoſita. Tum ſecundò; poteſtas.n. habet rationem principij, beatitudo autem habet rationem finis. Demum, poteſtas eſt indifferens ad bonum, & malum; at beatitudo eſt bonum ſummum. Diligentiùs tamen oſtendamus, quòd in his bonis.in quatuor precedentibus concluſionibus cõmemoratis, ſita nõ ſit noſtra beatitudo, imò neque in omnibus bonis externis.

Cõcluſio.

Concluſiones horũ art.demonſtrantur.

¶ In primis, prædicta bona ſunt cõmunia bonis,& malis,beatitudo autem ſolis bonis competit.

¶ Deinde, beatitudo eſt bonũ ſummum, quod nullum ſecum compatitur malũ: prædicta autem bona multis malis,miſerijs,& ærumnis sũt circumuallata, Præterea beatitudo bonum eſt ſufficiens, & perfectum:prædicta autem bona poſſeſſoribus ſuis non ſufficiũt,cũ eis habitis,multa eis adhuc ſuperſint habenda,vt virtutes,& ſcięt iç.

Cõcluſio.

¶ Iam beatitudo bonum ſummum eſt, quod nulli nocet;prædicta autem bona ſæpenumerò nocent, & Remp. perturbant,ut planè conſtat.

¶ Demum,bonum ſummum eſt noſtris ſtudioſis actibus acquiſitum; prædicta autem bona temerè, & fortè fortuna obueniunt; qua de cauſa bona fortunæ appellantur,in his ergo beatitudo, & humana fœlicitas non eſt collocata.

EXPLICATIO ARTICVLI.

SVadetur autem huiuſmodi concluſio his argumentis. Primò,quia huiuſmodi bona ſunt corporis bona, non autem animæ,quæ corporeis bonis potiora ſunt. Secundò, quia huiuſmodi bona communia nobis ſunt cum multis animantibus. Tertio, nam bruta animalia in his bonis ſæpenumerò homines excellunt. Denique,quis non admiretur eorum hominum amentiam,qui; cùm corpore & animo conſtemus, illam partem inferiorem, belluiſque communem amplectuntur,partem verò ſuperiorem, & diuinã nihilo pendunt?legatur D. Thom.hic,qui optimè,acutiſſimeque philoſophatur.

D. Thom.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVod non ſit ſita beatitudo noſtra in corporis, voluptate,præcedens concluſio ſatis demonſtrauit: quòd verò non conſiſtat in animæ voluptate, & delectatione, demonſtratur in hunc modum.

¶ Nam delectatio, & voluptas ſequitur ad beatitudinem ex eo enim quiſque delectatur, & voluptate afficitur,quòd bonum deſideratum iam poſſidet in re, vel in ſpe. Ex quo conſequens eſt, q̃ voluptas eſt appendix ad beatitudinẽ, at non eſt beatitudo vera. Præterea, operatio perfectior eſt delectatione, nã delectatio ſequitur ad operationem, veluti accidens proprium ad ſubiectũ. ergo beatitudo nõ conſiſtit in delectatione,ſed in operatione: beatitudo.n. conſiſtit in bono præſtantiſſimo, & excellentiſſimo.

¶ Obſeruandum tamen eſt, quam plurimos tribuere Epicuro, quòd in voluptate corporis beatitudinem ſtatuerit; ſed ſi vera ſunt quæ Cicero aſſerit lib.1.& 2.de finibus,Epicurus ſobrius fuit, doctus, & religioſus, qui proinde beatam vitam in voluptate animæ,& iucunditate,& non in voluptate corporis cõſtituit. Lactantius Firmia.libro tertio de falſa ſapientia capitul.7.affirmat, Epicurum in animæ voluptate noſtram felicitatẽ cõſtituiſſe; Ariſtippũ in voluptate corporis; Diodorum in indolentia. Idem habet Seneca libro de vita beata.c.13.Diogenes Laer.lib.10. de uitis philoſophorum conatur Epicurum ab hac infamia liberare. Sunt qui arbitrantur ſectam Epicuream eſſe quam nunc tuetur Scotus,videlicet, noſtram beatitudinem in fruitione & delectatione voluntatis conſiſtere.

Cõcluſio. Quid Epicurus de vita beata ſenſerit. Cicero. Lact.Firm. Ariſtipp. Diodorus Seneca. Diog.Lae.

¶ Sed quicquid ſit de apologia & defenſione Epicuri, certum eſt in primis, opinionẽ, & ſectam Epicuream fuiſſe infamem.

¶ Deinde certũ eſt,noſtrã beatitudinẽ in ſenſus voluptate nõ eſſe poſitã. Nã quò quis magis accedit ad finem ſuũ, tantò perfectior eſt,atq; beatior:ſi igitur noſtra beatitudo eſt ſenſus voluptas,quò quis voluptatibus, & luxurijs fueris magis deditus,eò erit beatior,atq; perfectior. ¶ Deinde ſi noſtra beatitudo eſt ſenſus voluptas, certè belluæ habẽt beatitudinẽ præcipuã, quippè quæ nõ habeant mortis memoriam,nec miſeriarũ vitæ huius, nec cognitionem Dei, nec timorem iudicii,nec leges prohibentes voluptates,nec certamen illud inter carnem & ſpiritum: præſtãtiùs eſt ergo eſſe belluam,quàm eſſe hominem. ¶ Certè iſta ſententia,ſiue Epicuri ſit,ſiue Ariſtippi;condemnata eſt, & omniũ ſibilis exploſa;vt generi humano valde infamis,quæ proinde in innumeris locis ſacrarum literarum damnata eſt:Eccle.5 cap.ex perſona Epicuri dixit; Itaque uiſum eſt mihi bonum vt commedat quis,& bibat,& ſi fruatur gaudio, & lætitia:hæc enim pars eius eſt. Quam ſententiam capitulo vltimo damnauit,cum dixit;Finem dicendi pariter omnes audiamus

Ecclę. 5.

Eccleſ. vlt.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm beatitudo hominis in poteſtate conſiſtat.*

SVMMA TEXTVS.

CConcluſio eſt negans. D. Th.uariè iſtam concluſionem oſtendit. Nam beatitudo habet rationem vltimi finis, poteſtas verò rationem principii. Item,poteſtas ſe habet ad bonũ, & malum, & poteſt quis ea malè uti;quod ueræ beatitudini nõ quadrat.Tandem,poteſtas affert ſecum multas anxietates, & tribulationes, quæ a beatitudine procul abeſſe debent: non igitur in poteſtate ſita eſt beatitudo. Sed in calce artic.D.Thom.quatuor rationibus ea, quæ in hoc artic.& tribus præcedentibus dixerat,oſtendit, quæ manifeſtiſſima ſunt.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrùm beatitudo hominis conſiſtat in aliquo corporis bono.*

SVMMA TEXTVS.

CConcluſio eſt negans, huius probatio perſpicua eſt. Nam homo in beatitudine, alia excedit animantia, in corporis autem bonis a quam plurimis animalibus ſuperatur, vt in diuturnitate vitæ ab elephante, in fortitudine a leone, in curſu a ceruo, &c. Item, corporis bona ad animam ordinantur, ut ad finem; beatitudo autem finis ultimus eſt, non igitur in corporis bonis beatitudo conſiſtit.

ARTIC. SEXTVS.

¶ *Vtrùm beatitudo hominis conſiſtat in voluptate.*

SVMMA TEXTVS.

CConcluſio eſt.Beatitudo hominis, neque in voluptate corporis,neque in uoluptate animæ ſita eſt.probatur. Nam corporis uoluptas, exteriora & ſenſibilia bona conſequitur,in quibus bonis beatitudo ſita non eſt, cum ſint homine ipſo indignıora,& talis uoluptas, & delectatio competit homini ſecundum ignobiliorem partem, & ſenſibilem.Præterea:talis uoluptas non poteſt ſequi bonum perfectum, quia ſequitur bonũ per ſenſum apprehenſum,quod non eſt perfectum hominis bonum: nam in homine anima præſtat,& bonum intellectuale. non ergo in uoluptate beatitudo conſiſtit.

audiamus. Time Deum,& mandata eius ſerua. hoc enim eſt,omnis homo. Ex grege Epicuri erant, qui dicebant Sapien. 2. Sapien.cap.2. Vbiq́ue relinquamus ſigna lætitiæ, hæc enim eſt pars noſtra.& rurſus, Comedamus, & bibamus,cras.n. moriemur. quam ſententiam poſtmodum in inferno recantarunt dicentes; Nos inſenſati vitam illorum exiſtimabamus inſaniam, & interitum ſine honore. Cherinthas. Cherinthus inter Chriſtianos habetur infamis hæreticus, qui in noſtra beatitudine poſt corporum reſurrectionem fabulatur mille annos eſſe futuros in regno Chriſti,ſecundùm carnis delectationem, de hac hęreſi vide Caſtro, Caſtro. verb.beatitudo,hęreſ.2. & Bibliothecam ſac.lib.5.annot.233.& libro 6. annot. vltima, quibus locis fundamẽtum eius ponitur,& error confutatur.

Saraceni. ¶ Saraceni denique habentur homines delicati, turpiſſimi, & infames, qui retributionem bonorum, & vitam in voluptate carnis ſtatuunt. Quorum omnium error, & inſcitia, magis eſt execranda, quàm oratione reijcienda.

¶ Dicendum eſt tertiò,noſtram beatitudinem in animæ voluptate non eſſe conſtitutam; nam magis præcipua eſt ſubſtantia,quàm accidens: magis enim præcipua eſt homi nis ſubſtantia, quam riſibilitas; ſed delectatio & voluptas eſt accidens, & appendix ad bonum conſecutum, & iam poſſeſſum,ergo in voluptate animæ noſtra beatitudo non D.Thom. eſt ſita. Hac ratione vtitur D.Tho.art.6 hic, & Seneca lib. Seneca. de vit.beat.cap.8.& 14 Sed certè non caret ſua difficultate;nam difficilè eſt ad explicandum, quid ſit magis præcipuum,boni conſequutio,an eius delectatio,& iucunditas. Sed de hoc infrà q.4.ar.2. inueſtigabitur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Beatitudo dupliciter, ſumitur. PRo huius rei expoſitione ſciendum eſt, quòd ſi ſit ſermo de beatitudine pro re,quæ nos beatos efficit, atque felices,certum eſt,non eſſe ſitam in animæ bonis,neque in habitu,neque in actu,neque in animi eſſentia. Illud enim bonum,quod nos beatos efficit, bonum eſt perfectum, & vniuerſale, eſtque voluntatis obiectum, perfectè implens omnia animæ noſtræ deſideria. Quodcunq; autem bonum animæ noſtræ, bonum eſt limitatum, atq; finitum: in bonis ergo animæ beatitudo noſtra ſita non eſt. Si verò loquamur de beatitudine pro adeptione rei, quam maximè deſideramus,certum eſt,beatitudinem noſtram in actu animæ noſtræ præſtantiſſimo conſiſtere,quo videlicet ſummũ bonum apprehendimus, & poſſidemus.

Obiectio prima. ¶ Dicet tamen aliquis,Ratio huiuſmodi quę adducta eſt ad oſtendendum beatitudinem noſtram in bonis animæ non eſſe ſitam,nulla eſſe videtur. Cum enim dicimus, bonum vniuerſale obiectum eſſe voluntatis,vel eſt ſermo de bono vniuerſali in prædicando,vel de bono vniuerſali in eſſendo,qualis eſt Deus. Si primo modo ſit ſermo, verum illud eſt; ex eo tamen non ſit conſequens, bonũ vniuerſale in eſſendo obiectum eſſe noſtræ voluntatis, in quo ſolo voluntas conquieſcat. Si autem ſecundo modo loquamur, falſum dicit: Obiectum enim voluntatis noſtræ, non eſt bonum infinitum, ſed bonum in communi, ſicut verum in communi eſt obiectum intellectus. ¶ Reſpondetur, Solutio. ſermonem eſſe primo modo, argumentum enim manifeſtum eſt,& neceſſarium;ex eo. n. quod bonũ vniuerſale eſt voluntatis noſtræ obiectum, conſequens eſt, voluntatem noſtram impetu naturali in ſingula bona ferri poſſe. Sequitur præterea, quocunque bono adepto, & conſecuto,poſſe voluntatem noſtram in alia, variaque bona ferri, ſicq́ue poteſt progredi in infinitum. Ex quo demùm ſequitur, nunquam eam ſatiandam,donec illud bonum conſequatur, quod in ſe omnem bonitatẽ cõprehendit, quod eſt Deus. Reſpondetur ſecundò,ſermonem eſſe de bono vniuerſali in eſſendo; hoc enim obiectum eſt noſtræ voluntatis,quidquid enim appetit voluntas,vel eſt bonum vniuerſale in eſſendo, vel propter huiuſmodi bonum, vt teſtatur D.Thom. opuſculo 1.cap.103. Hoc enim differunt bonum, & verum, quòd illud ſit in rebus, hoc verò in intellectu. D. Thom.

ARTICVL. SEPTIMVS.

¶ Vtrùm beatitudo hominis in aliquo homo animæ conſiſtat.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt negans. Nam beatitudo habet rationem boni, quod eſt bonum per eſſentiam, & per ſe; bonum autem animæ participatum eſt. Verum eſt tamen quòd ſi beatitudo, accipiatur pro vſu & adeptione rei,quæ appetitur, ad animam pertinet;quia homo per animam beatitudinem cõſequitur, & in actione eius perfecta beatitudo conſiſtit, &c.

ARTIC. OCTAVVS.

¶ Vtrùm beatitudo hominis in aliquo homo creato conſiſtat.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt negans; cuius ratio manifeſta hęc eſt. Nã beatitudo eſt bonum perfectũ, quod totaliter appetitum noſtrum quietum reddit, & ſatiat, ita, vt nihil aliud reſtet appetendum. Hoc autem eſt vniuerſale bonum,quod in Deo eſt;in aliis autem tantùm eſt bonum participatum. Igitur in aliquo bono creato beatitudo noſtra ſita eſſe non poteſt,&c.

Secũda obiectio. intellectu. ¶ Alio etiam argumento refelli poteſt prædicta concluſio. Illud enim cui aliquid appetimus, magis amamus,quàm illud quod appetimus; magis enim amamus amicum,cui appetimus pecuniam, quàm pecuniam. Sed quiuis homo appetit ſibi quodcunque bonum: plùs ergo amat ſe,quàm quodcunq; bonum: beatitudo autem eſt id, quod maximè amatur; omnia enim propter ipſam amamus.hominis ergo beatitudo conſiſtit in aliquo bono hominis:non corporis,ergo animæ.

D. Thom. Solutio. ¶ Huic argumento ſatisfacit D.Tho.artic.7.ad 2. docẽs beatitudinem eſſe ſummum bonum,quod maximè deſideramus amore concupiſcentiæ: hoc enim amoris genere ea concupiſcimus,quæ nobis, amiciſque conueniunt. Cùm ergo beatitudinem, ipſumque Deum nobis ipſis deſideramus,huiuſmodi bona amore concupiſcentiæ amamus; nos autem ipſos amore amicitiæ amamus, atque adeò Deum ipſum amore amicitiæ amamus, volumus enim Deo bona, quæ ipſe poſſidet, noſq; & noſtra in Deum referimus.

Tertia obiectio. ¶ Dicet aliquis,ex hac ſolutione ſequi videtur, eo amore,quo volumus nobis Deum,& beatitudinem ipſam, plus nos amare,quàm Deum;ſicuti plus diligimus amicum,cui volumus pecuniam,quàm pecuniam.

¶ Huic argumento uidetur D.Tho. negare conſequentiam;comparatio enim debet fieri in eodem amoris genere; conſtat enim Deum magis a nobis amari inter ea omnia, quæ amore concupiſcentiæ amamus, in quo noſtra conſiſtit beatitudo. Certum præterea eſt,inter omnia,quę amore amicitiæ amamus,maximè nos Deum ipſum diligere; ad eum enim nos,noſtraque omnia referimus. Dico ſecundò cum D.Thom.2.2.q.26.art.3. in ſolutionibus argu- D. Thom. mentorum,cuius ſolutio (quãtum ego conijcio) exactior eſt,quando quis amico bonum aliquod particulare cupit, magis ab eo diligi amicum, quàm bonum illud peculiare, quod cupit;quando verò uult amico bonum aliquod uniuerſale,quale eſt Deus,plus ab eo amari bonum vniuerſale,quàm amicum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

NOn affirmat D.Th.beatitudinem eſſe aliquid increatum,de hac enim quæſtione ſequenti ar.1. inueſtigabitur;quod docet,hoc unum eſt; Illud donum, quod nos beatos efficit,non eſſe bonum creatum,ſed increatum. Hęc concluſio eſt de fide Catholica.probatur ex illo Pſ.72.Quid Pſal.72. mihi eſt in cęlo,& à te quid volui ſuper terram?& Eccle. 1. Eccleſ.1. Vanitas vanitatum,& omnia uanitas,id eſt,omnia ſunt vana,maximèq; deficiunt,vt hominẽ beatum, felicemq; reddant. Certè Salomon vniuerſis bonis deguſtatis,& poſt dili-

gentem vitæ beatæ inueſtigationem, tandem in vltimo ca.
Eccle. vlti. Eccleſiaſt. ſic concludit. Time Deum, & mandata eius obſerua: hoc eſt enim omnis homo, ac ſi apertioribus verbis dixiſſet; hæc eſt ſumma vitæ beatæ, in qua ſola tota humana felicitas continetur, timere Deum, mandataq; eius obſeruare, cui conſonat illud Ioã. 17. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, & 1. Ioan. 2. Nolite diligere mundum, nec ea, quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non manet charitas Dei patris in eo, & iterum, Mundus tranſit, & cõcupiſcentia eius.

Oſtẽditur veritas cõcluſionis, ¶ Demonſtratur eadem veritas manifeſtis, apertisq; rationibus. In primis, beatitudo eſt ſummum bonum, adimplens finiensq; noſtra deſideria; nullum autem bonum creatum deſideria noſtra adimplere poteſt, ergo. Minorem probo; tum, quia obiectum voluntatis noſtræ bonum vniuerſale eſt, vt docuimus ſupra: quocunque ergo alio bono adepto, aliud poterit deſiderari, ſicq; voluntatis noſtræ appetitus nunquam adimplebitur. Tum ſecundò, quia omne noſtrum deſiderium infinitum eſt, & illimitatum: bono igitur finito, & limitato finiri non' poterit. Tum tertiò, inſitum nobis eſt naturale deſidetium, vt viſo effectu, cauſam videre cupiamus; niſi ergo cauſam primam videremus, ſatiari nunquam poſſet appetitus noſter. Confirmatur idem.

¶ Noſter enim intellectus non poteſt tot percipere veritates, quin poſſit plures indagare.

¶ Rurſus, voluntas noſtra non poteſt tot bona amplecti, quin poſſit plura alia deſiderare. Intellectus ergo noſter ſatiari nunquam poterit, quoaduſque infinitam quandam veritatem pertingat, quæ in ſe veritates omnes comprehendat. Eadem prorſus ratione voluntas noſtra ſatiari nunquam poterit, vſquequo ſummum illud bonum attingat, quod in ſe bonitatem omnem complectitur. Veritas hæc vel ex eo maximè conſtare nobis poteſt, quia experimur animos noſtros his rebus, quæ in hac mortali vita continentur, nunquam ſatiari. Licèt enim omnia mundi bona in vnum colligas, nunquam voluntatis noſtræ
D.Auguſt. appetitum adimplebis, vt veriſſimè dixerit Auguſt. 1. confe. capit. 1. Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec reuertatur ad te.

Simile. ¶ Sicut enim acus parui horologij a magnete tacta, in quieta ſemper manet, & in omne latus ſe vertit, quouſque polum centrumq; reſpiciat, in quem ſuapte natura deſtinatur: ita ſanè homo inquietus ſemper manet, quouſque ad Deum ipſum perueniat, in quem, tanquam in finem, ſummumq; bonum ſuapte natura eſt deſtinatus.

Argumentum. ¶ Argumentabitur fortè aliquis aduerſus ea, quæ dicta ſunt, autore D. Diony. 4. cap. de diuinis nominibus. Diuina ſapientia coniungit fines primorum principijs ſecundorum, ex quo accipi poteſt, quòd ſummum inferioris naturæ, attingat infimum naturæ ſuperioris; ſummum autem hominis bonum, eſt beatitudo. Cùm ergo angelus naturæ ordine ſit homine ſuperior, apparet certè beatitudinem hominis ſitam eſſe in hoc, quòd aliquo modo angelum attingat. Argumentum eſt quod hic. D. Thom. primo loco proponit, quod, vt verum fatear, obſcurè diſſoluit.

Caieta. ¶ Dominus Caiet. 2. 2. q. 2. arti. 3. huius rei difficultatem apertè explicat, & inter cætera alia ſcribit, quòd homo, ſecundùm intellectum, & voluntatem, eſt capax vniuerſalis boni, ſicq; habet immediatum ordinem ad Deum, ſecundùm triplicem rationem, ſcilicet, vt mouentem, vt finem, vt obiectum; ideoq; hominis beatitudo in eo ſita non eſt, vt attingat angelos, aut videat, quibus (vt iam dictum eſt) ſecundùm intellectum, & voluntatem immediatè non ſubijcitur, omnino tamen legatur Caiet.

De beatitudine hominis in puris naturalibus conſtituti. ¶ Notandum tamen eſt, quòd ſi loquamur de beatitudine perfecta, quam lumen fidei nobis oſtendit, certiſſimum eſt, illam in nullo bono creato conſtitutam eſſe; ſita enim eſt in Dei viſione, & poſſeſſione: verum ſi loquamur de beatitudine, quam homo habere deberet, ſi in puris naturalibus eſſet conſtitutus, difficilè eſſet explicatu, in quo beatitudo hominis eſſet conſtituenda. Voco hominem cõſtitutum in puris naturalibus, qui non eſt conſtitutus in peccato, neque in gratia, neque eſt in aliquem ſupernaturalem finem deſtinatus; ſed qui ſolùm eſt in finem, rationali naturæ cõſentaneum, deſtinatus; quomodo de eo loquutus fuit Ariſtot. omniſq; philoſophorum turba.

¶ Videtur certè, quòd homo in puris naturalibus conſtitutus, neceſſariò deberet eſſe miſer, & infelix, vel quòd nũquam poſſet ſuam beatitudinem adipiſci. ¶ In primis, noſter intellectus natura duce inclinatur ad omne verum inueſtigandum: at intellectus, facultatibus ſolius naturæ innixus, non poteſt adipiſci omne verum, ergo nunquam poteſt eſſe beatus. ¶ Deinde, voluntas noſtra habet naturale deſiderium ad omne opus ſtudioſum, & naturæ conſentaneũ perficiendum. at noſtra voluntas non põt omne bonũ naturæ conſentaneum perficere, propter humanã imbecillitatem: nunquam ergo ſatiabitur. ¶ Præterea, cum homo in puris naturalibus conſtitutus, corpore conſtet, & anima, corpusq; aggrauet animam, & caro concupiſcat aduerſus ſpiritum; non poterit adimplere omne opus naturę ſuę conſentaneum, nec poterit totam legem naturalem implere, ut vera habet Theologia, de homine in natura lapſa, à quo in poteſtate nil differt homo in puris naturalibus conſtitutus, debebat ergo homo ſic conſtitutus, in mortale aliquod peccatũ neceſſariò labi. eſſet ergo neceſſariò futurus infelix, & miſer. Cõſequentia probatur. Peccato enim mortali, lege naturali, & diuina, debetur æternum ſupplicium, & miſeria æterna.

Vtrũm homo in puris naturalibus neceſſariò deberet eſſe miſer. Primũ argumentũ. Secũdum. Tertium.

Quartum. ¶ Deinde, qui peccat mortaliter, offendit Deum, vt autor eſt naturæ, & conſtituit ipſum ſibi inimicum. ſi ergo per gratiæ donum non reparatur, ſine remedio erit miſer. At homo in puris naturalibus conſtitutus, nullum habet gratiæ donum: ſtatuimus enim de eo diſputare, quatenus ad nullum ſupernaturale eſt deſtinatus.

Quintum. ¶ Præterea, vt homo beatus ſit, neceſſe eſt eum habere voluntatis rectitudinem, eumq; bonum eſſe: qui autem conditus eſt in puris naturalibus, non poteſt habere huiuſmodi voluntatis rectitudinẽ; neceſſe enim eſt eum propter ſuam imbecillitatem, & infirmitatem, in aliquod mortale peccatum labi. nõ ergo poteſt ſuam beatitudinem adipiſci.

Sextum. ¶ Sententia præterea probabilis eſt multorum Theologorum, finem noſtrum naturalẽ eſſe, videre Deum ſicuti eſt facie ad faciem. at hunc finẽ nõ poteſt homo habere ex facultate, & viribus naturę, vt habet vera Theologiæ ſententia, ergo. Cõfirmãtur iſta omnia Ariſtot. autoritate; ille enim (vt videre eſt 1. & 10. Eth. li.) conſtituit beatitudinem hominis naturalem in uirtute, adiunctis fortunæ, & corporis bonis. Si igitur teſte Ariſt. huiuſmodi bona ad uitam beatam requiruntur, contrariaq; mala miſeriam efficiunt, nemò ſanè beatus eſſe poterit; nemo enim eſt qui non grauiſſimis urgeatur malis, propter rerum humanarum inconſtantiam, & imbecillitatem: quis namque eſt, qui ab omni malo ſit penitus immunis?

Primus dicendi modus. ¶ Huic quæſtioni reſpondent quidam Theologi, dicentes, quòd ſi Deus hominem in puris naturalibus condidiſſet, neceſſariò etiam ei dediſſet adiutorium naturę humanę conſentaneum, quo præditus, poſſet omne naturæ bonum perficere, & in ſtudio uirtutum permanere. Hoc ſenſiſſe uidetur D. Augu. de correptione & gratia ca. 11. Si, inquit, Deus adiutorium, quo permaneret ſi uellet, homini dediſſet, quoniam non talis natura facta eſt, ut ſine diuino adiutorio poſſet perſeuerare ſi uellet, non utique ſua culpa ceciderat. Ergo ſi in puris naturalibus non datur adiutorium homini, quo poſſet perſeuerare, ſua culpa certè non labere tur. Idem uiſus eſt aſſeruiſſe idem D. Augu. 3. lib. hypogno ſti ferè per totũ. ¶ Hæc ſententia refellitur his argumentis. In primis, naturalia manſerunt integra poſt peccatum, tã in hominibus, quàm in angelis, ut omnibus Theologis placet. Sed in homine in natura lapſa non manſit huiuſmodi integritas, & poteſtas ad perficiendum omne uirtutis opus, ut docet fides Catholica. Ergo hoc adiutorium inter naturalia non eſt referendum, alioqui enim poſt peccatum manſiſſet.

D.Auguſt.

D.Auguſt.

¶ Deinde. homo (ut ſatis conſtat ex naturali philoſophia) conſtat ex corpore, & anima, & ex carne, & ſpiritu, habetque certamen inter carnem, & ſpiritum. ergo ſi ſola, & pura naturalia conſiderentur in homine, neceſſum eſt ex ſua imbecillitate ut aliquando labatur, & deficiat.

¶ Tandem, ſi huiuſmodi adiutorium inter naturalia eſt numerandum, debeaturq; naturæ, cõſequens eſt hominem poſt peccatum, monſtrum aliquod eſſe, priuatur ſiquidem aliquo bono ſuæ naturæ debito, ut ſi intellectu careret, uel auxilio generali. legendus eſt de hac re Magiſter Soto. 1. li. de natura & gratia, ſtatim in principio. Autoritati D. Aug. reſpondetur, hominem in puris naturalibus conſtitutum, ha-

Mag. Soto.

habere adiutoriũ ſufficiens ad ſingula cauenda peccata, & ad obſeruanda ſingula præcepta legis diuinę, licèt non ad omnia per totam vitam: quemadmodum poteſt quis Grãmaticam, Rhetoricam, Dialecticam, Theologiam, & alias ſcientias addiſcere, licèt nullus homo reperiatur, quãtumuis pollens ingenio, qui oẽs ſcientias ſimul didicerit. Hoc exemplo vtitur D. Hieron. 1 Dial. contra Pelagianos, in confirmationem noſtræ ſententiæ. Reſpondetur ſecundò, D. Auguſt. tantum loqui de illo magno peccato, quod cõmiſit primus parens, quòd non eſſet tam magnum, ſi adiutorium originalis iuſtitiæ non ſuſcepiſſet.

D. Hiero.

Prior Cõc.

QVAESTIO III.
De definitione beatitudinis.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm beatitudo ſit aliquid increatum.

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. Si ſit ſermo de beatitudine pro re, quę nos efficit beatos, aliquid eſt increatum, Deus ſcilicet, qui ſolus bonitate ſua infinita poteſt voluntatem noſtram perfectè ſatiare.

¶ Poſterior Concluſio. Si loquamur de beatitudine pro adeptione ſummi boni, beatitudo aliquid creatum eſt, nempè actus animæ noſtræ præſtantiſſimus, quo videmus, & poſſidemus Deum.

Proprius modus dicendi.

¶ Sed nunc oportet explicare, in quo eſſet ſita beatitudo hominis naturalis, ſi in ſolis naturalibus eſſet productus, Ad quam rem intelligendam ſcire oportet, Ariſtot. omneſque rectè ſentientes ſtatuiſſe, eum hominem, qui ex naturę vi, & facultate Deum cognoſcit, & colit, maximæ curæ eſſe ipſi Deo, qui idcirco largitur illi bona temporalia, & ſpiritualia, quantum expedit ſaluti illius. Vnde Ariſtot. 1. Ethi. cap. 8. & 9. non conſtituit ſolùm naturalem beatitudinem in virtute, ſed præcipuè in diuina erga homines prouidentia, quapropter ad Deum ſpectat præmia diſtribuere, bonorumq; retributiones, quæ omnia ratione naturali nobis conſtant apertè. Rurſus, ad Deum attinet tribuere vnicuiq; cognitionem neceſſariam ſecundùm ſtatutum ſuum, qua vnum Deum cognoſcat; eumq; tanquam parentem colat, & veneretur. Ad Deum præterea ſpectat peccata cõdonare, & diſſimulare peccata hominum. Si enim iſta condonatio non eſt, nullus in puris naturalibus conſequi poſſet felicitatem naturalem, ſed omnes in perpetua remanerẽt miſeria, Iſta verò condonatio (loquimur de homine in puris naturalibus conſtituto, qui nec ad gratiam, nec gloriam ſit deſtinatus) certè ſi eret per aliquẽ dolorem, ex facultate naturæ comparatum, Deo ſic ordinante: vel fieret ex eo, quia proponeret ſequi bonum, & fugere malum, vel alijs modis nobis prorſus incognitis: hoc tamẽ potius eſt diuinare, quàm aliquid certò ſtatuere. Oportet potiùs gratias agere Chriſto liberatori, qui nos vocauit in admirabile lumen ſuum, quo illuſtrati, viam cernimus qua progrediendum ſit ad vitam felicem, atque beatam. Quomodo verò Ariſt. cognouerit beatitudinem naturalem, & in quo eam poſuerit, infra q. 2. & 4. inueſtigabitur.

Ariſtotelis. dogmata notãda de beatitudine.

¶ Sciendum tamen eſt, Ariſt. nunquam locutum fuiſſe de alterius ſęculi beatitudine, ſed de beatitudine huius vitę imperfecta, qualem homines poſſunt, vt homines, habere, mille periculis, & ærumnis expoſiti. Illud etiam obſeruandum eſt, Ariſtot. nunquam explicaſſe, quomodo homo in peccato mortali conſtitutus, beatitudinem naturalem poſſit adipiſci, non enim agnouit peccati mortalis grauitatem, nec verò cognouit, quomodo mortali peccato ſupplicium æternum, & miſeria æterna debeatur, Ideoq; nec remedium, & medelam peccati agnouit quæ eſt Chriſtus, qui eſt Deus benedictus in ſæcula.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Quęſtio difficilis. Vtrùm formalis beatitudo ſit aliquid increatum.

IN hoc articulo eſt illa grauis quæſtio diſputãda, Vtrùm beatitudo formalis, quæ eſt viſio Dei, & poſſeſſio, ſit aliquid creatum, an potiùs ipſemet Deus. Probatur hoc ſecundum grauiſſimis argumentis.

Argumẽta cõtra ſecũdam cõcluſionem.

¶ In primis, Deus poteſt vniri intellectui creato in ratione notitiæ, & viſionis, ſic adeo, vt ipſe Deus ſit viſio, per quam beatus videat Deum. ergo non eſt opus alia viſione creata. Antecedens probatur. Mirabilius eſt, quòd eſſe diuinum vniatur Chriſti humanitati, & quòd humanitas Chriſti ſubſiſtat per diuinum eſſe, quàm quòd Deus vniatur intellectui noſtro in ratione notitiæ, & viſionis, illud autem poſſibile fuit, vt videre eſt in Dominicæ incarnationis myſterio, ergo & hoc poſſibile erit, tũ vel maximè, quia Deus ipſe formaliter eſt viſio, & intellectio.

Primum.

¶ Secundò, ſi Deus eſſet formaliter albedo, & vniretur humanitati, efficeret illam formaliter albam, vt planè conſtat: cũ ergo Deus ſit formaliter viſio, & intellectio, & vniatur intellectui creato, facit illum formaliter intelligentem. non ergo eſt opus alia intellectione creata. ¶ Tertiò, in Dominicę incarnationis myſterio Deus vnitur humanitati Chriſti, & eſſe diuinũ, dat eſſe humanitati formaliter, & diuina perſonalitas, dat perſonalitatem humanã formaliter, quia eſſe diuinum eſt infinitum, ſed diuinum intelligere eſt etiam infinitum: poterit ergo tribuere intelligere humanum formaliter, quare alia intellectione non erit opus.

Secũdum.

Poſterior Concluſio

Tertium.

¶ Quartò, Deus vnitur intellectui beato in ratione ſpeciei intelligibilis, eſt enim forma intelligibilis, vt placet D. Tho. 1. p. q. 12. artic. 2. ad 3. poterit ergo Deus vniri intellectui creato in ratione viſionis, & notitiæ, eſt enim Deus ipſa notitia.

Quartum.

D. Thom.

¶ Confirmatur idem argumentum. Hac enim de cauſa Deus vnitur intellectui creato in ratione ſpeciei, & ſimilitudinis, quia nulla creatura poteſt Deum repræſentare, ſicuti eſt, potius ergo debet vniri in ratione notitiæ, & viſionis; nam viſio præcipuè Deum repræſentat ſicuti eſt.

Confirm.

¶ Præterea, ſi viſio beata eſt aliquid creatũ, maxima ab ſurda & incõuenientia ſequerentur. Primum, quòd aliqua creatura repræſentet Deum, ſicuti eſt, notitia enim (autore Diuo Auguſt. 9. de Trinita. c. 11. & 12. & libr. 4 c. 17.) eſt naturalis, & exacta rei ſimilitudo. Secundum, quòd aliqua creatura eſſet infinitæ perfectionis, quia per illam viſionẽ infinita poſſunt repræſentari, In anima Chriſti maximè locum habet argumentum, quæ in verbo videt infinita. Tertiam, quia videndo aliquam creaturam, videremus Deum ſicuti eſt, quia videndo illam viſionem, illius obiectum videremus, cùm viſio ſine obiecto eſſe non poſſit. Quartum, quia ſi viſio, qua beatus videt Deũ, eſt creata, poterit ergo Deus eam conſeruare in obiecti abſentia, erit ergo homo beatus abſente Deo. Hæc ſunt argumenta quæ ſolent in ſcholis adduci in confirmationem huius ſententię: ſed oſtẽdamus maioris ponderis argumẽtis, poſſe Deum vniri homini in ratione operationis. ¶ Primum, Meritum animæ Chriſti fuit omnino infinitum, fuit ergo Deus. Conſequentia probatur, quia extra Deum nihil eſt infinitum. Antecedens verò confirmatur; nam ſi fuit meritum finitum, potuit ergo Deus maius meritum illo efficere; quouis enim finito, poteſt Deus aliud maius producere. ¶ Secundum argumentum. Meritum, & operationem animę Chriſti Deus neceſſariò amabat, ergo erat Deus. Conſequentia ex eo cõſtat, quia Deus ad extra nihil neceſſariò amat. Antecedens probatur, ſi enim Deus meritum, & operationem Chriſti non acceptaret, eſſet iniuſtus, & non eſſet Deus.

Quiutum.

D. Auguſt.

Maiora argumẽta ad oſtẽdẽdum Deum vniri poſſe in ratione operationis.

Primum.

Secũdum.

¶ Præterea, Deus operationem Chriſti, & eius meritum amabat infinitè, & erat illi infinitè gratũ. ergo erat Deus. Conſequentia inde probatur; quia nihil eſt infinitè gratum, niſi ſolus Deus. Confirmatur antecedens; nam ſi finitè amabat, & finitè erat illi grata Chriſti operatio, conſequens eſt, quòd potuerit eſſe alia operatio gratior coram Deo; quod eſt ab omni Theologia alienum.

Tettium.

¶ Præterea, meritum Chriſti fuit infinitum. meruit ergo infinitum præmium; at præmium eſt viſio diuinæ eſſentiæ: meruit ergo infinitam Dei viſionem. Rurſus, ergo meruit vt Deum comprehenderet: & infinitè intelligeret, quantum Deus ipſe cognoſci poteſt, fuit ergo meritum illud Deus, quia ſoli Deo debetur quòd ſeipſum comprehendat, & cognoſcat, quantum ipſe cognoſci poteſt.

Quartum.

¶ His

Quorundã Theologorum ſententia.

¶ His argumentis adducti fuerũt quidam Theologi vt arbitrarentur, viſionem beatorum, qua Deum ipſum intuẽtur, rem eſſe increatam; quorum ſententiam referunt Cai. 3.d.14.q.1.explicans primam illius quæſtionis concluſionem; Caietan 3. p.q.9.artic.1. Gregor. Arimi. ſecundo

Caietan.

Greg. Ari.

ſentent.d.7.q.2. quo loco fatetur Greg. ſuis temporibus huiuſmodi opinionem in Pariſienſium ſchola fuiſſe a quibuſdam Theologis defenſam. Certè ſi prædicti autores loquantur de viſione beatifica, qua beati vident Deum, ſecundum legem ordinariam, & ſecundum decretum a Deo ſtatutum, eorum opinio eſt ferè hæretica. Si autem loquantur de potentia Dei abſoluta, ſtulta eſt, & inſana opinio. ¶ Quod ſit ferè hęretica; probatur. Omnes Theologi 4.d.49. vno ore fatentur, beatitudinem eſſe perfectionem inhærentem beatorum animis, qua beati vident Deum, eoque perfruũtur, ergo beatitudo res eſt creata. Secundo, in Clementina, ad noſtrum, de hæreticis, ex Concilio Viennenſi ſub Clemente V. decretum eſt, hæreticum eſſe aſſerere, quòd homo nõ indigeat lumine gloriæ ex parte intellectus ad videndum Deum. Conſequens ergo eſt, intellectum beati producere viſionem beatificam; alioqui enim non eſſet neceſſarium lumen gloriæ. Tertiò, in Concil. Ephe. & Viennenſi, & in 6. Conſtantinopol. & in 14. Toletano, anathema pronuntiatur ei, qui dixerit; quòd in Chriſto Ieſu non fuerit geminus intellectus, gemina voluntas, & gemina ſcientia, creata ſcilicet, & increata. Hæreticum eſt ergo aſſerere in Chriſto Ieſu fuiſſe vnicam tãtum viſionem increatam, per quã Deum videret. Præterea, in Concil. Trident. Seſſ. 6. can. 4. anathema dicitur ei, qui dixerit hominem, cùm iuſtificatur, nihil prorſus operari; ſed ſe habere merè paſſiuè, tanquam inanime organum. Multò ergo magis eſt tanquam hęreticus execrandus, qui docet hominem, cùm Deum videt, nil penitus operari. In eodem præterea Concil. Tridẽ. & in eadem Seſſ. canon. 10. definitur contra Lutherum, & contra Oſiandrum hæreticos, quòd non ſumus iuſti formaliter per iuſtitiam, quæ eſt in Chriſto. Hæreticum eſt ergo aſſerere beatos eſſe beatos, videreque Deum per viſionem in Deo exiſtentem. Deinde in ſacris literis apertè aſſeritur, beatos producere viſionem beatificam, viſio ergo beatifica Deus non eſt, Deus enim produci non poteſt. Antecedens probatur. 1. Ioan. 3. dicitur, Cùm apparuerit ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt. & Ioan. 14. Philippe, qui videt me, videt & patrem meum, videre autem in rationali natura, eſt producere viſionem. Quomòdo autem huiuſmodi ſententia ſit hæretica, oſtendit copioſiùs D. Tho. de veritate q.20.art.1. & 3.p.q.9.arti.1. ad 2. & 3. ſententiarum. d.14.q.1. vbi multa diſputat in hanc quæſtionem, Vtrùm in Chriſto Ieſu fuerit ſciẽtia creatas. ¶ Quod autem huiuſmodi opinio inepta ſit, & inſana, his argumentis demonſtro. Primò, videre, & amare, ſunt operationes vitales, neceſſe eſt ergo eas oriri a principio vitali intrinſeco, cuius ſunt operationes, oppoſitũq; intelligi nulla ratione poteſt. Qui enim fieri poteſt, vt ego viuam per vitam in alio exiſtentem; aut videam per alterius viſionem? Secundò, vel intellectus creatus cum Deum intuetur, producit uiſionem, vel non. Si non producit, otioſus eſt, & non beatus. Si verò producit viſionem beatificam, ergo illa viſio, Deus non eſt: Deus enim improducibilis eſt. Tertiò, ſi viſio beata, qua beati vident Deum, increata eſt, conſequens eſt omnes beatos in beatitudine eſſe æquales; vident enim Deum per eãdem viſionem increatam. Sequitur prętereà, quod Deũ ipſum comprehendant: vident enim ipſum per viſionem increatam, & infinitam. Aliud etiam ſequitur inconueniens; nã ſi Deus poteſt vniri intellectui beato in ratione notitiæ, conſequens eſt, quòd poſſit ei uniri in ratione amoris, & dilectionis, quę omnia manifeſtam præ ſe ferunt abſurditatem. Præterea, intelligere, eſt quoddam pati, eſt etiam quædam actio immanens, quæ manet, & inhæret potentiæ, à qua progredimur: ſed Deus non poteſt eſſe forma inhærens intellectui, ergo non poteſt vniri intellectui in ratione notitiæ. Demum, ſicut Deus eſt formaliter ſcientia, ita eſt formaliter vita: ſed non poteſt ſe ſolo dare formaliter vitam corpori. ergo non poteſt ſe ſolo facere intellectum formaliter intelligentem, & ſcientem, quemadmodum ergo oportet vitam corpori inhærere, ita oportet ſcientiam, & viſionẽ intellectui inhærere. Supereſt tandem vt argumentis adductis ſatisfaciamus. ¶ Ad primum negandum eſt antecedens; eſt enim manifeſtum diſcrimen inter vnionem

1.Ioan.3.

Ioan. 14.

D. Thom.

Solutio argumẽtorũ.

Ad primũ.

hypoſtaticam, & vnionẽ in ratione notitiæ: quia vt Deus vniatur humanitati in ratione ſuppoſiti, non eſt neceſſe quòd inhæreat humanitati, aut quòd ſit forma hominis; aut quod ab humanitate producatur; cæterùm vt ſit notitia, qua beatus cognoſcit, & videt, neceſſe eſt qđ inhęreat & ſit forma intellectus intrinſeca, & quòd producatur ab intellectu noſtro; quæ omnia diuinitati repugnant. Secundo argumento reſpondetur, admiſſo Deum eſſe formaliter albedinem, eumque vniri humanitati, tamen nego quòd illam formaliter albam efficeret; non enim inhæreret humanitati. Eadem ratione licèt Deus ſit formaliter ſcientia, vniaturq; intellectui creato, non efficit formaliter illum intelligentem: non enim ei inhęret, neque eſt vitalis operatio. ¶ Tertio eodem prorſus modo ſatisfaciẽdum eſt. ¶ Ad quartum reſpondetur negando conſequentiam. Species enim concurrit ad intellectionem, tanquam efficiens principium, cæterum non concurrit formaliter, id eſt, non eſt forma inhærens, neque operatio virtalis, de cuius ratione eſt, quòd producatur à principio vitali intrinſeco. Hoc eodem modo reſpondetur quinto argumento. ¶ Ad cuius primum inconueniens dico, viſionem beatam, qua beati vident Deum, non eſſe naturalem ſimilitudinem Dei, ſed eſſe operationem vitalem, qua Deum intuemur. Quod verò docet Auguſt. notitiam eſſe naturalem ſimilitudinem obiecti; intelligendum eſt, ratione principii, & ratione ſpeciei intelligibilis. Nil enim aliud vult Augu. docere, quàm cognitionem effici per ſimilitudinem. qui enim omnia cognoſcit, debet eſſe omnia per ſimilitudinem, & rerum ſpecies, quas penes ſe habet. Dialectis verò docentibus notitiam eſſe naturalem ſimilitudinem obiecti, nulla eſt eis in hac parte fides adhibenda. Ad ſecundum inconueniens reſpondetur, viſionem beatam animæ Chriſti non eſſe infinitam ſimpliciter, ſed ſecundum quid; non enim ſe extendit ad infinita ſimpliciter, ſed ad infinita ſecundum quid in certo, & limitato genere. de quo 3.p.q.10.art.3. diligentius diſputatur. Ad tertium inconueniens dicitur; eũ, qui comprehenderet viſionem beatificam non neceſſariò videret Deum, ſicuti eſt, ſed ſufficit vt intelligat ordinem quem habet clar Dei viſio ad Deum: ſicut ſi quis comprehendat viſionem colorati, non eſt neceſſe vt eſſentiam colorati cõprehendat, ſed ſatis eſt vt cognoſcat coloratum, & ordinẽ, quem habet viſio ad coloratum. Reſpondetur ſecundò, quòd ille, qui comprehenderet viſionem beatificam creatam, ex conſequenti videret Deum ſicuti eſt, non ex natura huius viſionis, ſed ex eo, quia vt comprehenderet huiuſmodi viſionem, neceſſe erat vt Deus vniretur intellectui beato in ratione ſpeciei intelligibilis, atque adeò neceſſarium erat lumen gloriæ, quarum rerum auxilio videret Deum ſicuti eſt. Ad quartum inconueniens dicimus, Deum nulla ratione poſſe intuitiuè videri abſque eius præſentia: non enim poteſt Deus producere aliquam creatam ſimilitudinem, quæ repræſentet Deum perfectè ſicuti eſt: omnis enim creatura longè inferior eſt, quàm quòd poſſit Deum repræſentare ſicuti eſt. Secundò reſpondeo, quòd ſi Deus huiuſmodi notitiam conſeruaret in rei abſentia, eſſet ſanè abſtracti ua, ſicque non faceret hominem beatum.

Vnionis hypoſtaticæ & in ratione notitiæ diſcrimen.

Ad ſcãm. & tertium.

Ad quartũ

Ad quintum.

Vttũ notitia ſimilitudo obiecti dicit poſſit.

Viſio beata animæ Chriſti nõ eſt infinita ſimpliciter

¶ Omnibus alijs argumentis de Dominicæ intarnationis ſacramento, non poſſumus eis, præſenti loco, vt par eſt, ſatisfacere: ſed tantum præſenti loco adducam, quæ noſtro inſtituto erunt accommodata. Reſpondeo ergo, quòd licèt operatio animæ Chriſti ſecundum ſe limitata ſit, & finita, at uerò ex coniunctione ad diuinam perſonam quę huiuſmodi operationes, mediante humanitate exercebat, Deoque offerebat, habebat quandam infinitatem, & valorem infinitum, quemadmodum Chriſti humanitas ex diuinæ perſonæ unione recepit infinitam dignitatem, & infinitum eſſe, eſſe ſcilicet diuinum. Secundò reſpondeo, operationem animæ Chriſti, in genere entis finitam eſſe, & limitatam, at uero in genere meriti, & ualoris infinitam eſſe & illimitatam, erat enim operatio diuinæ perſonæ, a qua, operatio illimitationem, & infinitatem habebat. Dico tertiò, Deum magis amare Chriſti humanitatem, quàm vniuerſitatem creaturarum poſſibilium, non quòd ſit infinita, uel Deus, ſed ex coniũctione ad diuinam perſonam in ſuppoſiti vnitate.

Ad argu. ſumpta ex incarnationis myſterio.

Operationes animę Chriſti.

¶ Illud verò axioma, Quocunque finito poteſt Deus maius efficere, verum eſt, quando eſt finitum non cõiunctum bono infinito ſimpliciter. Interpretatio eſt D. Thom. 1. p.q.25.

Nota.

p.q.25.articulo vltimo ad vltimum. Reſpondeo quartò, licèt opinio ſit probabilis, dari poſſe maiorem & excellentiorem viſionem Dei, viſione animæ Chriſti, cęterùm non eſt probabilis opinio, quòd poſſit dari maius meritum, merito animæ Chriſti: nam meritum Chriſti non tantum habuit valorem ex charitate habituali, ſed potiſſimè ex gratia vnionis, de quare vide D. Tho. 3. p.q.1 ar.2. ad 2. & q.7. in multis articulis; & q.26.arti. 2.ad 1. & Caietanum ibidem expo nętem ſolutionem ad tertiũ, Capreo. in 3. di.13. quæſt. vnica. ¶ Vltimò notandũ eſt, quod licèt verum ſit, meritum Chriſti in ratione meriti fuiſſe infinitum, non tamen fuit omnibus modis infinitum; alioqui enim Deus eſſet. Ex quo ſequitur præmium huius meriti non eſſe omnibus modis infinitum, ſed eſſe infinitum ſyncathegorematicè, id eſt, quocunque prę mio dato, Chriſtus Dominus maius præmium promeruit. Quemadmodum ergo virtus diuina ex eo maximè oſtenditur infinita, quòd poſſit infinita producere ſyncathegorematicè, id eſt, non tot, quin plura, & quacunque perfectione data poteſt meliorem efficere, quanquam non poſſit producere creaturam infinitam; eodem modo meritum Chriſti oſtenditur infinitum eò præcipuè quia quocunq; præmio dato, magis adhuc promeruit.

Meritum, Chri quo modo infinitum.

Cõcluſio.

Capreo.

D. Thom.

Meritum, Chriſti & eius p̃miũ quomodo proportionentur.

¶ Ex alio etiam capite meritum Chriſti oſtenditur eſſe infinitum, ex modo ſcilicet merendi; meruit enim apud Deum ex omni iuſtitiæ rigore, vt bonis Theologis viſum fuit, qui modus merendi infinitum valorem habuit; nulla enim creatura pura hoc modo potuit promereri apud Deũ vt eius meritum Deus ex iuſtitia acceptare teneretur, niſi quatenus gratiæ Dei innititur, & incumbit. Quemadmodum enim creatio oſtendit virtutem Dei infinitam, non ex parte rei creatæ, quæ finita eſt, ſed ex modo faciendi, facere enim ex nihilo, virtutem requirit infinitam: eadem prorſus ratione mereri apud Deum ex propriis, & omni iuſtitiæ rigore infinitatem quandam contrahit. Reſpondetur etiam, alio modo meritum Chriſti fuiſſe infinitum ex parte vnionis hypoſtaticæ, at præmium, quod creaturæ debet conferri, non poteſt eſſe infinitum ratione vnionis; creatura enim cui præmium conferendum eſt, Deus non eſt. Illud enim certo affirmari oportet, Chriſtum Dominum beatitudinem ex meritis non habuiſſe, ſed eam nobis promeruiſſe. Aduertendum etiam eſt, quòd quemadmodum meritum fuit infinitum ratione vnionis, eodem modo potuit mereri præmium infinitum ratione vnionis. Non enim dubito, quin Chriſtus potuerit promereri quòd tertia perſona ſanctiſſimæ Trinitatis vniret ſibi naturam angelicam; vel humanam, ſi ad id promerendum ſuam direxiſſet operationem. Ex his quæ hactenus dicta ſunt, ſatis (ni fallor) ſoluta remanent aduerſariorum argumenta, quæ ſuperiùs propoſuimus. Vnicum tamen ſupereſt argumentum, quod opinionem illam confirmare videtur, quo ſoluto, nil erit ampliùs quod de hac quæſtione deſideretur, eſt autem huiuſmodi argumentum.

Argumentum.

¶ Frui creatura, peruerſitas maxima eſt, teſte D. Augu. at fruemur viſione beatifica, eſt enim finis noſter vltimus, autore D. Tho. infra q.11.artic.3. non ergo videbimus Deum viſione creata, ergo increata.

D. Auguſt.

D. Thom.

Solutio.

¶ Huic argumẽto reſpondetur, q̃ in ordine ad deſideriũ noſtrũ, amorem, & fruitionem, idem eſt obiectum, Deus & videre Deum, ſicuti auaro idem eſt pecunia, & habere pecuniam: atque vt vnico verbo cuncta complectamur, dicimus beatum ſolo Deo frui viſione beatifica: per eam enim Deum habet præſentem, quo præcipuè fruitur, & delectatur.

ART. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm beatitudo ſit operatio.*

SVMMA TEXTVS.

Concluſio eſt, beatitudo, vt eſt aliquid creatum in homine exiſtens, eſt operatio; quia eſt vltima hominis perfectio. Vnumquodque enim in tantum perfectum eſt, in quantum eſt actu: vnde operatio eſt vltimus actus operãtis, & actus ſecundus dicitur; habens enim formam poteſt eſſe in potentia operans, ſicut ſciens eſt in potentia conſiderans. Inde eſt, quòd etiam in aliis rebus, vnaquæque dicitur eſſe propter ſuam operationem, autore Ariſtotele ſecundo de cœlo. Sciendum eſt tamen, quòd beatitudo multis modis dicitur, prout diuerſæ res beatitudinis ſunt capaces; nam in Deo eſt per eſſentiam; eius enim operatio, eſt ipſum eſſe, & ipſa eſſentia diuina: in angelis eſt vltima perfectio, ſecundum aliquam operationem, qua coniungũtur Deo, & hæc in eis eſt vnica, & ſempiterna: in nobis verò ſecundum ſtatũ præſentem, eſt p aliquam operationem, qua Deo coniungimur, ſed nõ vnica; quia operatio noſtra interciſione multiplicatur, & ideo, in hac vita perfectè non habetur, ſed in futura, qñ erimus ſicuti angeli Dei.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo ſunt a nobis graues, & difficiles quęſtiones eplicandæ, quæ plurimùm conducent ad veram beatitudinis rationem intelligendam.

Ariſtotel. Quæſt.1. Vtrum beatitudo priꝰ perficiat eſſentiã quã potentiam

¶ Henricus de Ganda. quodlibet 13.q.12. cenſet beatitudinẽ priùs perficere eſſentiam, quàm potentias, arbitratur enim beatitudinem maximè in eo ſitam eſſe, quòd Deus illabitur beatorũ animæ, & cum ea coniungitur, & eam in ſe transformat, ita vt nõ appareat aliud quam Deus; quemadmodũ ferrum candens apparet ignis. Probatur hæc ſententia, tum teſtimoniis ſacræ ſcripturæ, tum etiam rationibus. In primis 1.Ioan.c.3. dicitur, Cum apparuerit, ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt, & 2.Pet.1. Maxima & pretioſa nobis promiſſa donauit, vt efficiamur diuinæ conſortes naturæ. ergo in conſortio, & in hac (vt ſic loquar) deificatione, noſtra beatitudo conſiſtit. Idem etiam confirmatur. Amor (vt placet D. Dionyſ.7.c.cęleſtis hierarch.) eſt vis transformatiua amãtis in rem amatam. Docent etiam Platonici, animam magis eſſe vbi amat, quàm vbi animat. Cui alludere videtur illud Euangelii. Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum. Deus autem maximè amat animam beatam; per illam ergo dilectionem maximè ſe transfundit, intimeque ſe transformat in animæ beatæ eſſentiam: in huiuſmodi ergo transformatione beatitudo noſtra conſiſtit. Probatur etiam hęc ſententia variis, iiſque fortiſſimis rationibus.

Henricus.

1.Ioan.3.

2.Pet.1.

D.Dyoniſ.

Matt.6.

Rationes pro iſta ſententia.

¶ Prima ratio huiuſmodi eſt. Beatitudo eſt gratia conſummata, ſecundum illud, Gratia Dei, vita æterna. at gratia eſt in eſſentia animæ, non in potentiis (autore Diuo Thom. infra quæſtione 110.artic.4.) beatitudo ergo perficit animæ eſſentiam, deinde verò ad potentias deriuatur, & redundat.

Prima. Rom.6.

¶ Secundò, D.Tho.1.p.q.12.artic.2. docet, Deum prius vniri intellectui beatorum tanquam ſpeciem intelligibilẽ, quam beatus producat viſionem beatificam, in illa ergo vnione, & illapſu beatitudo noſtra conſtituenda eſt.

Secunda. D. Thom.

¶ Prætereà, in rebus omnibus priùs eſt eſſe, quam operari, ergo prius eſt deificari hominem, quàm operari diuinum.

Tertia.

¶ Deinde, perfectio perfectiſſima in ſubiecto perfectiſſimo collocanda eſt: at animæ eſſentia eſt perfectius ſubiectum, quàm eius potentia, vt eſt manifeſtum, ergo in ea, & non in potentijs conſtituenda eſt beatitudo.

Quarta.

¶ Præterea, beatitudo eſt ſummum bonum hominis: ma ius autem bonum eſt, quòd Deus illabatur animæ noſtræ, & quòd Deus nos videat, & amet, quàm quòd nos videamus, & amemus Deum. in illo ergo primo noſtra conſiſtit beatitudo. Minor probatur, tum primò, quia gratia, per quam ſumus grati Deo, melior eſt, quàm charitas, per quã amamus Deum. Tum ſecundò, quia id melius eſt, quod eligibilius eſt. at ſi alterum horũ deeſſe oporteat, eligibilius eſt quòd Deus me amet, quàm quòd egoamem Deũ, ergo.

Quinta.

¶ Prętereà, beatitudo eſt vnio perfectiſſima, qua Deo cõiungimur: at non eſt perfectiſſima vnio, ea quæ fit ſecundum operationem, cum operatio ſit accidens, ergo.

Sexta.

¶ Deinde, ſi beatitudo eſt operatio animæ noſtræ, conſequens

Septima.

quens eſt, animam noſtram ſeipſam beatificare: ipſa enim producit,& efficit ſuam operationem:quod aſſerere,ab omni Theologia alienum eſt. ¶ Iam ſi beatitudo eſt operatio, eò vel maximè, quia vnumquodque eſt propter ſuam operationem,quod adducit D. Thom.in articulo. Hæc autem ratio nulla eſt; operatio enim accidens eſt,omne autem accidens eſt propter ſubſtantiam, & non econuerſo, ergo.

Octaua.

D. Thom.

Nona. ¶ Deinde, ita natura comparatum eſt, vt imperfectiora ſint propter perfectiora ; at accidentia ſunt imperfectiora ſubſtantiis,ergo. ¶Demum,ignis operatio,calefactio eſt: at calefactio non eſt ignis perfectio;collocatur enim in paſſo, & non in agente,ergo ignis nõ eſt propter calefactionem.

Decima.

Hæc ſunt argumenta, quibus Henrici opinio confirmari videtur. ¶His tamen non obſtantibus, dico hanc Henrici opinionem temerariam eſſe, & impoſſibilem. Primò, in Concilio Florentino,& in Clementina,ad noſtrum,de hæreticis,& in extrauaganti Benedicti XI.definitur,noſtram beatitudinem in viſione, & fruitione Dei ſitam eſſe. Idem etiam habetur in ſacris literis,Ioan.17. Hæc eſt vita æterna,vt cognoſcant te verum Deum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum. & Paul. Tunc cognoſcam, ſicut cognitus ſum. beatitudo ergo in operatione conſiſit. ¶ Secundò, eodem modo beatus eſt homo ſicut Deus: Deus autem beatus eſt per ſuam operationem:docet enim Ariſto. 12.meta.tex.51. Quòd ſi Deus dormiret,non eſſet beatus, homo ergo beatus eſt per ſuam operationem. Idem confirmatur. Si enim anima Chriſti non videret,& amaret Deum,non eſſet beata,ergo beatitudo in operatione conſiſtit. Præterea, iſte illapſus non excedit modum exiſtẽdi in gratiã ; homo enim in gratia exiſtens hẽt Deũ ſibi vnitum, & ſm fidem & ſm rationem naturalem:ex eo autem quòd homo eſt in gratia, non eſt beatus, iſte ergo illapſus non conſtituit hominem beatum. Vltimò, ex eo, quòd homo ex non beato fit beatus, re vera mutatur; at ex hoc,quòd Deus illabitur animę non mutatur anima; Deus enim neque inhęret animę, neque in anima recipitur,iſte ergo illapſus non conſtituit hominem beatum.¶ Ad argumenta in contrarium, autoritatibus ſacræ ſcripturæ reſpondetur, verum eſſe Deum illabi animis beatorum, etiam ſecundum Diuum Thomam, ex quo illapſu beatorum ſequitur beatitudo.Nam (ſecundum D.Tho.) Deus vnitur intellectui beato, tanquam ſpecies; nihilominus non conſiſtit beatitudo in huiuſmodi illapſu,ſed in viſione, & fruitione Dei, quæ inde conſequitur.

Henrici opinio temeraria.

Cõci. Flor.

Ioan.17.

Ariſtot.

Soluuntur argumẽta. Henrici.

¶ Pro cuius rei maiori intelligentia notandum eſt, duobus modis nos Deo coniungi ; vno modo, per ſimilitudinem, & vnionem:alio modo, quatenus attingimus Deum ipſum : & vtraque coniunctio eſt neceſſaria ad hominis beatitudinem : beatitudo tamen non in prima coniunctione, ſed in ſecunda ſita eſt. Quamuis enim homo habeat Deum ſibi vnitum,& ſit particeps diuinę naturæ,ſi non videat, & amet Deum, beatus certè non erit.

Duobus modis coniungimur Deo.

¶ Secundo argumento reſpõdetur, illam Platonicorum ſententiam metaphoricè, & non propriè eſſe intelligendum:ſignificat enim amantem maximi facere rem dilectã, & de ea ſemper cogitare,animiq́ue intentione cum ea ſemper confabulari;non eſt tamen ſenſus,quòd in re amata ſit, ſecundùm eſſentiam, ſed ſecundum deſiderium, & cogitationem,cui ſimile eſt illud Euangelii.Vbi eſt theſaurus tuus ibi eſt & cor tuum. Rationibns adductis ſupereſt vt reſpondeamus.

Ad primã rationem. ¶ Ad primam rationem reſpondetur, gratiam eſſe actũ primum, quo efficimur filij Dei, & habemus eſſe ſupernaturale;qua de cauſa in animæ eſſentia eſt collocanda:at beatitudo eſt actus ſecundus, qui eſt operatio, qua conſequimur, & adipiſcimur bonum noſtrum, ideoq́ue in potentijs animæ operatiuis eſt collocanda.Quod verò dicitur, beatitudo eſt gratia conſummata, hunc ſenſum habet; quod ſit Dei donum, & beneficium omnibus numeris abſolutum, ſic, vt vlterius nihil ſit deſiderandum.

Ad ſecundam. ¶Secundæ rationi iam ſatis ſupra reſponſum eſt.

Ad tertiã. ¶Tertiæ rationi reſpondetur,iſtum illapſum,& ædificationem neceſſariam eſſe, & priorem operatione, nõ tamen in illo illapſu ſitam eſſe beatitudinem,ſed in adeptione, & conſequutione vltimi finis, qui in noſtra operatione conſiſtit, vt ſatis ſuprà oſtenſum eſt.

Ad quartã. ¶ Ad quartam rationem reſpondetur, beatitudinem noſtram conſtituendam eſſe in præſtantiſſimo ſubiecto, quod percipit,& adipiſcitur ſummum bonum : anima verò noſtra non percipit,nec fruitur bono, niſi per potentias.in potentiis itaque noſtra beatitudo conſtituenda eſt.

Ad quintã. ¶ Ad quintam rationẽ dico, beatitudinem noſtram non cõſiſtere in eo,quòd Deus nos videat,aut amet; licèt enim hoc ſit maius bonum noſtrum (vt argumentum adductum concludit) cæterum eſt bonum noſtrum extrinſecum. beatitudo verò bonum eſt noſtrum intrinſecum:qua Deum videmus,fruimur, & poſſidemus.

Ad ſextã. Ad ſextam rationem reſpondetur, beatitudinem, perfectiſſimam coniunctionem eſſe ad Deum,qua cõſequimur, & adipiſcimur Deum, quæ ſine dubio operatio eſt.

Ad ſeptimam. ¶ Ad ſeptimam reſpondetur, intellectum illuſtratum lumine gloriæ producere viſionem beatificam, concurrereque inſtrumentaliter ad noſtram beatitudinem efficiendam : nihilominus præcipua noſtræ beatitudinis cauſa Deus eſt, qui ſolus perfectè noſtram voluntatem ſatiare poteſt.

Ad octauã Ariſt. ¶Ad octauam dico, rationem illam eſſe Ariſt.2.de Cęlo. tex.17.& 9.met.tex.15.& 1.Ethi.c.7.cum vero docet Ariſt. finem cuiuſque rei eſſe operationem, non loquitur de fine pro re,quam optamus; ſed de fine pro adeptione ; dicimus enim auari finem eſſe, pecuniam habere:& hæc eſt vna interpretatio ſententiæ Ariſt. Secunda interpretatio eſt, vt ſignifieet ita natura eſſe comparatum, quòd vnaquęque res per ſuam operationem, ſuum finem adipiſcatur. Tertia interpretatio eſt, quòd finis cuiuſcunque operationis ſit ipſe agens in eſſe completo,& perfecto:& quia operatio eſt vltima actualitas,& perfectio agentis, hinc eſt, quòd vnumquodq; eſt propter ſuam operationem,id eſt,propter ſuum eſſe completum, & perfectum.

¶Sciendum tamen, operationem, ſi vt accidens eſt conſideretur,imperfectiorem eſſe ſubſtantia ; ſi verò conſideretur vt forma actuans ſubiectum,atque vt eſt conſequtio vltimi finis, atque in genere moralis virtutis, longè melior, perfectiorq́ue eſt quàm ſubſtantia. Ex qua diſtinctione ſoluta remanent duo vltima argumenta.

Secun.q̃ſt. Vtrũ beatitudo in actu vel in habitu cõſiſtat. Prim. arg. ¶ Eſt ſecunda quęſtio huius articuli ; Vtrùm beatitudo conſiſtat in actu,an potius in habitu? id eſt; Vtrum ſimus beati ex eo, quòd poſſimus Deum videre, quando libuerit,an potiùs ex eo,quòd ſemper Deum videamus? Videtur illud primum verum eſſe.

¶ Primò, quia habitus eſt actu perfectior : illum enim efficienter producit.

Secũdum. ¶ Secundo, quia beati poſſunt deſiſtere ab amore, & viſione Dei, abſque eo, quod amittant beatitudinem. Beatitudo ergo non in actu, ſed in habitu ſita eſt. Antecedens probatur. Nam habitus charitatis, qui eſt liber, & moralis, producit amorem in beatitudine. ergo ille amor liber eſt, & non neceſſarius. Idem confirmatur, Chriſtus Dominus ab inſtanti ſuæ conceptionis fuit beatus, at non neceſſariò amabat Deum, alioqui in illo amore non meruiſſet; neceſſariis enim non meremur,ergo.

Confir.

Vltimo. ¶ Vltimò multo probabilis eſt illorum Theologorum ſententia,quòd ſcilicet beati vident in verbo omnia, quæ ad ſuum ſpectant ſtatum, non formaliter, ſed cauſaliter, id eſt, reuelantur quando oportet. beatitudo ergo non conſiſtit in viſione actuali, ſed in habituali.

Solutio q̃ſtioni. ¶ Huic quæſtioni reſpondetur, impoſſibile eſſe beatitudinem in habitu eſſe conſtituram. probatur primò. Nullus ex eo quod poteſt operari, bonus eſt,aut beatus ; habitus enim facultatem tantùm tribuit operandi,non ergo in habitu ſita eſt beatitudo. Deinde habitus, medium quoddam eſt inter potentiam,& actum ; & actus eſt finis ipſius habitus.Ideo enim habitus ſtudioſos comparamus, vt ſtudioſe operemur.Tandem,habitus inueniuntur in dormiẽtibus,& in hominibus magnis calamitatibus oppreſſis, in quibus non eſt beatitudo. Beatitudo ergo non in habitu, ſed in actu eſt conſtituenda. Argumenta ſunt ex Ariſtotele deſumpta 1. Ethicorum ca.6.

Ariſtotele.

Ad primũ. ¶ Argumentis in oppoſitum adductis, reſpondetur. Ad primo dico,quod etſi verum illud ſit, habitum, ratione adducta in argumento,perfectiorem eſſe actu,at actus multis aliis de cauſis potior eſt,& perfectior:eſt enim finis habitus actuatq́ue ipſum, eſtq́ue tandem vltimi finis conſequutio.

Ad ſecũm. ¶ Secundo argumento reſpondetur,negando opera illa, in argumento adducta, eſſe libera,quin potiùs dico, beatos neceſsitari in viſione Dei,& fruitione, quòd vel ex hoc ſolo verum eſſe conuincitur : quia alioqui beatitudo noſtra

ſtra in habitu,& non in actu conſisteret.Quomodo autem opera Christi Domini fuerint meritoria, noſtrum præſentis operis excedit inſtitutum. ¶Tertio argumento reſpondetur,ſententiam illam non eſſe probabilem,licèt eam aſſerit Caiet.3.p.q.10.articul.2. Deinde,conceſſo ſententiam illam eſſe probabilem, nil concludit contra noſtram ſententiam; hæc enim opinio loquitur de reuelationibus particularibus, quæ beato fiunt: cum hoc verò rectè cohæret, viſionem Dei,& fruitionem eſſe immutabilem, & inuariabilem,in æternumque eandem permanſuram, &c.

Ad tertiũ.

Caietan.

Ter.quæſt. Vtrum viſio beata a ſolo Deo producat.

¶ Tertia quæſtio huius articuli eſt; Vtrum operatio beata,in qua beatitudo noſtra ſita eſt.producatur à ſolo Deo, an potiùs intellectus, & voluntas beatorum ad eam efficiẽter concurrant. Et vt rectam & explicitam diſputationem inſtituamus, quæritur ſpecialiter; Vtrum viſio beata a ſolo Deo producatur, noſtro intellectu merè paſſiuè ſe habente. Suadetur pars affirmatiua his argumentis.

Pars affirmatiua probatur.

¶ Primò,viſio beata ſuperat facultatem naturæ creatæ; eſt enim ſupernaturalis, & quantum ad ſubſtantiam, & quantum ad modum, vt docet ſana & catholica doctrina de actu charitatis,ſpei,& fidei.etiam in hac vita; nulla ergo creatura poteſt eam efficere.

Secundo.

¶ Præterea. anima noſtra merè paſſiuè ſe habet ad virtutes infuſas; quod ex definitione virtutis infuſæ ſatis conſtat. Eſt enim virtus infuſa, bona qualitas mentis, quam Deus in nobis, ſine nobis operatur. ad beatitudinem ergo anima noſtra merè paſſiuè ſe habebit: beatitudo enim excellentius donum eſt,& diuinitus infuſum.

Tertio.

¶ Præterea,ſi anima noſtra concurrit efficienter ad viſionem beatificam,conſequens eſt, quòd anima ſeipſam beatificaret,beatamque efficeret.producit enim operationem, in qua beatitudo conſiſtit. Sequitur præterea, poſſe beatos ſiſtere a ſua beatitudine; poſſunt enim ab actionibus, quas ipſi producunt,ceſſare. Quod ſi reſpondeat aliquis, beatos in ſuis operationibus neceſſitari,hoc certè eſt maximum argumentum,operationem beatificam ab extrinſeco produci. Si enim beatus,beatam viſionem produceret,certè liberum ei eſſet operari, vel non operari: intelligimus enim & amamus,cùm volumus.

Quarto.

¶ Deinde, ſi intellectus beati producit viſionem beatificam,conſequens eſt eum, qui melioribus præditus eſt naturalibus,perfectiorem beatitudinem habere, licèt ſi meritis inferior, ſicque angelus beatior erit beatiſſima virgine, & quàm anima Chriſti domini:quod aſſerere, ab omni Theologia,& fide Chriſtiana alienum eſt.

Quinto.

¶ Quintò probatur. Nam intellectus perfectior producit viſionem perfectiorem. Angeli autẽ natura ſua perfectiorem habent intellectum ipſis hominibus. ergo ſaltem conſequens eſt,quòd ſi duo eſſent in meritis æquales, cæteraque omnia eſſent paria, eum qui perfectiore polleret intellectu,perfectiùs Deum videre; quod a vera Theologia eſt maximè alienum.

Sexto.

¶Præterea, ſi intellectus noſter producit viſionem beatificam, vel mediante aliqua ſpecie creata, vel abſque aliqua ſpecie intelligibili:primum dici non poteſt; nulla enim ſpecies creata poteſt Deum repræſentare ſicuti eſt:nec verò ſecundum,quia intellectus animæ noſtrę in genere intelligibilium eſt veluti tabula raſa, in qua nihil eſt depictum,& pura potentia,indifferensque ad hoc, vel illud intelligendum. opus ergo habet ſpecie intelligibili ad hanc viſionem producendam.

Minoris momenti argumen. Rom.6.

¶ His argumentis alia ſolent addi minoris ponderis & momenti.quale eſt illud. Beatitudo,gratia eſt, iuxta illud Roman. 9. Gratia Dei, vita æterna:gratiam autem ſolus Deus confert ergo & gloriam. cui concinit illud Pſalmi. Gratiam,& gloriam dabit Dominus. Præterea, meritum eſt à merẽte: ergo præmium a præmiante. ergo a ſolo Deo producitur præmium.

Prima opi. Scot. Capreo. Arim.

¶ De hac quæſtione magna controuerſia eſt inter Theologos. Quidam arbitrantur intellectionem nunquam produci ab intellectu efficienter,ſed a ſolo obiecto. Horũ opinionem refert Scotus,primo ſentent. diſtinctione tertia, quæſtione ſeptima,& Capreol.ſecundo ſentent. diſtinctione tertia,quæſtione ſecunda, explicans primam concluſionem.& Gregor. Arim.ſecundo ſentent. diſtinctio.ſeptima, quæſtion. ſecunda. Præcipuum argumentum quo hæc opinio confirmatur,hoc eſt. Si intellectus producit effectiuè intellectionem,conſequens eſt,idem eſſe agens,& patiens, in potentia,& actu,materiam,& formam, efficiensque reſpectũ eiuſdem.hoc autem fieri nulla ratione poteſt,nõ ergo producitur intellectio ab intellectu, ſed a ſolo obiecto. Idem confirmatur. Ariſtot.ſecundo de anima, capitulo vltimo,& tertio de anima,capitu.quarto docet,intelligere,& ſentire,eſſe quoddam pati:intellectus ergo non efficit intellectionem, ſed tantùm eam patitur. ¶Secunda opinio eſt eorum,qui cenſent (quicquid ſit de alijs intellectionibus) viſionem beatificam a ſolo Deo produci,intellectu beatorum merè paſſiuè ſe habente:hæc opinio eſt Marſilij tertio ſent.quæſtione decima, articulo ſecundo, concluſione quarta.Ocham primo, diſtinction.prima,quæſtione ſecunda.Palud.quarto ſentent. diſtinct.quadrageſimanona,quæſtione prima,articu.ſecundo, in confirmatione tertiæ concluſionis. Scotus quarto ſentent.diſtinctio.49.q.11.ſub dubio relinquit, Vtrum noſter intellectus ad viſionem beatificam ſe habeat merè paſſiuè. De uoluntate uerò certò ſtatuit,eam concurrere efficienter ad fruitionem: aliàs enim non neceſſarie collocandus eſſet habitus charitatis in patria,qui tamen ſecundum fidem conſtruendus eſt. Buridanus 10.Ethicor. quæſtione quinta cenſet Ochami opinionem eſſe maximè probabilem. ¶ Tertia ſententia eorum eſt,qui cenſent notitiam omnem produci efficienter a potentia cognoſcitiua. Expoſuimus hactenus quid alij ſenſerint de hac quæſtione, ſupereſt vt noſtram ſententiam his concluſionibus explicemus.

Ariſtotel. Secun.opi. Marſil. Ocham. Palud. Scotus. Buridanus Ter.opin.

¶ Sit prima concluſio. Sententia prima commemorata, ab omni ratione,& philoſophia eſt prorſus aliena. In primis hæc ſententia negat intelligere actionem eſſe vitalem; de eſſentia enim actionis vitalis eſt,quòd oriatur a principio intrinſeco actiuo,teſte Ariſtot. octauo phyſico. & aliis plurimis locis. Diffitetur præterea huiuſmodi ſententia, intelligere actionem eſſe immanentem;nam re vera ſi intellectio a ſolo obiecto producatur,apertum eſt illam actionem eſſet tranſeuntem,quod aſſerere & Ariſto. 9.met.tex. 16. & omni philoſophiæ aduerſatur. Præterea huius ſententiæ autores negant axioma illud certiſsimum Auguſt. nono de Trinitate,cap.duodecimo,& ſecundo de doctrina Chriſtiana,ab obiecto,& potentia pari notitiam:deinde habitus in intellectu exiſtentes, ut prudentia, & ars, producunt ſuas operationes efficienter, ut conſtat. ergo etiam intellectus. Conſequentia ex eo probatur; quia quicquid producit habitus,producit etiam potentia, in qua habitus ſitus eſt. Ea præterea ſententia totam videtur ſubuertere philoſophiam: ſi enim intellectus non producit intellectionem, quorſum requiruntur ſpecies ad intelligendum? quorſum oportet phantaſmata illuſtrari, & illuminari? quomodo diſcurrit homo,ratiocinatur,& meditatur? Videtur denique huiuſmodi ſententia aliena eſſe a fide. In Concil.enim Tridentin.Seſsione ſexta,canone quarto,anathema pronuntiatur aduerſus eum,qui dixerit; hominem in opere ſuæ iuſtificationis,habere ſe merè paſsiuè,tanquã organum inanime. execrandus eſt ergo qui docet, hominem cùm credit,& cognoſcit myſteria fidei,habere ſe merè paſsiuè.

Ariſtotel. D.Auguſt. Cõcil.Tri.

¶ Argumentis huius opinionis reſpondemus, nullum eſſe incommodum fateri,idem eſſe agens, & patiens reſpectu diuerſorum;& cùm Ariſtotel.ait;intelligere,eſſe quoddam pati,intelligendum eſt ratione ſpeciei intelligibilis, quæ recipitur in intellectu poſsibili, uel ratione obiecti, a quo patitur noſter intellectus, mediante intellectu agente,vel etiam ratione intellectionis, quæ in ipſo intellectu recipitur,& manet. Illa itaque ſententia, intelligere eſt quoddam pati,non facit ſenſum formalem, ſed cauſalem, id eſt,intelligere cauſatur ex paſsione,qua intellectus noſter ab ſpecie intelligibili paritur eam in ſe recipiens.

Ad argu. Prim.opin. Quomodo intelligere quoddam pati dicatur.

¶ Secunda. Concluſio. Sententia ſecunda periculoſa eſt, & temeraria. Probatur primò,in Clementin. ad noſtrum. de hæreticis, ſancitum eſt, eſſe neceſſarium lumen gloriæ ex parte noſtri intellectus ad uidendum Deum.ergo intellectus noſter lumine illuſtratus, concurrit efficienter ad uiſionem beatificam,aliàs non eſſet neceſſarium tale lumen.

Clemẽ. ad noſtrum.

¶ Secundò,in Concil. Tridentin. loco ſuprà adducto, anathema aduerſus eum pronuntiatur,qui dixerit,hominẽ in ſua iuſtificatione ſe habere merè paſsiuè, nihilque operarię potius ergo pronuntiandum eſt anathema aduerſus eum.qui dixerit,hominem in betitudine nil operari.

Cõcil.Tri.

¶ Tertiò,in ſacris literis notum eſt,ac teſtatum,noſtram beatitudinem ſitam eſſe in Dei uiſione,& amore;ſed (vt cõ

ſtat

ſtat ex naturali ratione) nil aliud eſt videre, & amare, quàm viſionem, & amorem producere: beati ergo producunt amorem, & viſionem. ¶ Vltimò, viſio, qua beati vident Deum actio eſt vitalis; neceſſariò ergo procedit a principio actiuo intrinſeco, quod adeò certum eſt, vt Deus efficere non poſſit, quòd ego cognoſcam, aut videam abſque eo, quo ꝓ ducam viſionem, aut intellectionem. quod ſuprà diligentiùs explicauimus.

¶ Sciendum tamen eſt, hanc noſtram ſententiam ferè eſſe de fide. Quando enim cõcluſio aliqua ſequitur ex vno principio reuelato, & altero, lumine naturæ noto, eſt de fide; hæc autem concluſio huiuſmodi eſt, eſt ergo de fide. probatur minor. Nam ſacræ literæ expreſsè teſtantur, beatos videre Deum, vt in illo, Videbimus eum ſicuti eſt. Rurſus alio loco. Nunc videmus per ſpeculum in ænigmate, tunc verò facie ad faciem. Sed euidens eſt lumine naturali, quòd videre nil aliud eſt quàm viſionem producere, beati ergo beatificam viſionem producunt.

Dubium. Vtrũ poſſit Deus viſionem ſe ſolo producere.

¶ Quæſtio tamen hinc magna oritur; Vtrùm de potentia Dei abſoluta poſsit Deus ſe ſolo producere viſionem beatã in intellectu beato, noſtro intellectu merè paſſiuè ſe habente. Capreo. quarto, diſtinctione quadrageſimanona, quæſtione quartã, articulo tertio ad argumenta Duran di, arbitratur hoc implicare contradictionem, & repugnantiam. & ſecundo ſententia. diſtinctione tertia, quæſtion. ſecunda dicit; Deum ſe ſolo poſſe producere qualitatem illam in noſtro intellectu, noſtrum tamen intellectum nil intelligere poſſe per illam qualitatem. Palud. 4. ſentent. di. 44. quæſtion. vltima, articulo vltimo, cenſet Deum imprimere poſſe noſtro libero arbitrio actum intelligendi, vel volendi, libero arbitrio noſtro merè paſſiuè ſe habente.

Capreo.

Ad ultimũ argu. contra 1. concluſ.

Palud.

D. Thom.

Huic ſententiæ fauere videtur D. Thom de veritate, quæſt. 10. articul. 11. quo loco docet; Quarundam operationum principium eſſe in operante, vt videre eſt in omnibus actionibus agentium naturalium: aliarum vero operationum principium eſſe extra ipſum operantem, vt in actionibus miraculoſis, quarum principium eſt virtus diuina, in quarum numero collocat viſionem beatificam. Hæc ſententia placuit doctiſſimo Magiſtro F. Franciſco Victoriæ, eamq; confirmabat hoc argumento. Deus ſe ſolo producere poteſt notitiam illam in noſtro intellectu, vt etiam placet aduerſarijs. Impoſſibile autem eſt, eſſe notitiam in noſtro intellectu, & quod non intelligamus; Deus ergo poteſt ſe ſolo producere viſionem beatificam in noſtro intellectu.

Victoriæ.

Tria ad intellectionem neceſſaria.

¶ Ad huius quæſtionis expoſitionem obſeruandum eſt, dum aliquid intelligimus, tria eſſe in noſtro intellectu; primum, ſpeciem intelligibilem ab obiecto productam, deinde verbum. in quo, vt in ſpeculo, reſplendet, & videtur. Tertiò, rem ipſam quam per verbum intelligimus. Quibus ſtatutis, dico primò, Deum ſe ſolo producere poſſe intelligibiles ſpecies. Secundò dico, Deum ſe ſolo poſſe verbum ipſum producere. Dico tertiò, Deum ſe ſolo non poſſe producere intellectionem: inuoluit enim repugnantiam, & contradictionem, quòd ego cognoſcam, & non producam intellectionem. Eſt enim intellectio vitalis operatio, de cuius ratione intrinſeca eſt, quòd ab intelligente producatur. Intelligere enim, non eſt ſpeciem, vel verbum producere, ſed eſt tendentia ad rem cognoſcendam, quam Deus ſolus efficere non poteſt: eſt enim vitalis operatio a principio intrinſeco originem trahens.

Autoris reſolutio.

Quomodo quod Deꝰ facit cum cauſa ſecũda poſſit facere ſe ſolo.

¶ Ex quo ſequitur axioma illud, Quicquid Deus poteſt facere cũ cauſa ſecunda, poteſt facere ſe ſolo, intelligendũ eſſe de cauſa efficienti; non autẽ de cauſa formali. Rurſus intelligendum eſſe, quando effectus non dicit ordinem intrinſecum ad cauſam efficientem; operatio autem vitalis, qualis eſt intellectio, dicit ordinem intrinſecum ad principium vitale intrinſecum, a quo, tanquam ex fonte dimanat. Vt quæſtionem iſtam tandẽ abſoluamus, ſupereſt vt argumentis in principio adductis ſatisfaciamus.

Ad primũ in princi.

¶ Ad quorum primum, admitto operationem beatificã ſuperare omnem vim, & facultatem naturæ, & ex quo ſolũ ſequitur, hominem ex viribus naturæ non poſſe producere viſionem beatificam: at ſi adiuuetur lumine ſupernaturali, poterit eam producere; quemadmodum calefacere, ſuperat vim aquæ naturalem, ſi tamen calida ſit, calefacere optimè poterit.

Ad ſcãm.

¶ Ad ſecundum reſpondetur negando conſequentiam: eſt enim manifeſtum diſcrimen inter habitum & actum. Habitus enim cum non ſit vitalis operatio; poteſt ab extrinſeco in ſubiecto produci; at Dei viſio, cùm ſit vitalis operatio, neceſſum eſt quod a vidente proficiſcatur.

¶ Tertio argumento reſpondetur, huiuſmodi locutiones, homò beatificat ſe, & homo ſanctificat ſe, non eſſe tã improprias, vt multi arbitrantur, primæ enim Ioannis 3. dicitur, Omnis qui habet hanc ſpem, ſanctificat ſe. poterit ergo in bono, & catholico ſenſu admitti; hominem ſe beatificare: non quòd ſit autor præcipuus beatitudinis, ſed ſimul cum gratia Dei concurrendo. Reſpondetur ſecundò, animam noſtram verè, & propriè non ſe beatificare, ea. n. res ſola nos beatificat, felicesque reddit, quæ omnia noſtra deſideria complet: huiuſmodi autem res, ſolus eſt Deus. His tamen nihil obſtantibus, verè propriéque fateri poſſumus, animam noſtram actiuè concurrere ad ſuam beatitudinem producendam: ſicut in prima iuſtificatione, cùm homo ex impio fit iuſtus, homo peccator actiue concurrit ad ſuam iuſtificationem, vt ſancitum eſt in Concil. Tridenti. Seſſione ſexta, canon. quarto, at homo peccator non ſe iuſtificat, ſed Deus illum iuſtificat: quod explicatur exemplo ſatis accommodato. Certum eſt enim diſcipulum non ſe docere, ſed à magiſtro doceri, nihilominus tamen diſcipulus concurrit actiuè ad doctrinam ſuſcipiendam, diſcurrendo, ratiocinando, vnum ex altero colligendo.

Ad tertiũ. Vtrũ anima beatificet ſe.

1. Ioan. 3.

Cõci. Tri.

¶ Quarto argumento reſpondetur, beatos non poſſe ceſſare a Dei viſione, & amore, neceſſitantur enim ad huiuſmodi opera omni ex parte, & quãtum ad ſpeciem actus, & quo ad eius vſum & exercitium. Hinc verò non ſequitur, intellectum, aut voluntatem, non concurrere efficienter ad viſionem, aut amorem producendum: demonſtratio enim euidens conuincit intellectum vt neceſſariò aſſentiatur cõcluſioni, ex hoc tamen non ſequitur, intellectum non concurrere efficienter ad concluſionis aſſenſum.

Ad quartũ.

¶ Ad quintum argumentum reſpondet Cardinalis Caietanus, tertia parte, quæſtione decima, articulo quarto, & 2.2. quæſtione vigeſimaquarta, articulo ſeptimo, admittendo illud conſequens, nec vllum cenſet incommodum, intellectum, ex ſua natura meliorem, cum æquali lumine gloriæ elariorem producere Dei viſionem. Nec hoc iuſtitiæ diuinæ diſtributiuæ aduerſatur, quæ reddit vnicuique quod ſuum eſt: hic enim viſionis exceſſus non oritur ex lumine gloriæ ſed ex natura intellectus, cum lumine gloriæ cõcurrentis. Hæc, tamen Caietan. opinio uno omnium ore exploſa eſt; ideoque alia via eſt nobis pergendum. Dicimus enim, cùm operatio beatifica ſit ſupernaturalis, eius diſpoſitio non erit vis aliqua naturalis, ſed ſupernaturalis; cuiuſmodi eſt lumen gloriæ: quantò igitur perfectius fuerit lumen gloriæ, tanto perfectior & clarior erit viſio beatorũ. Ex quo ſequitur beatiſſimam Dei genitricem, ſemperque virginem Mariam, inter omnes puras creaturas primatũ in beatitudine obtinere; collatum enim ei fuit præſtantiſſimum lumen gloriæ.

Ad quītũ. Caieta.

Perfectior viſio beatifica ex maiori lumine gloriæ penſanda eſt.

¶ Sequitur etiam, quòd ſi lumen gloriæ animæ Chriſti collatum alicui angelo conferretur, non ideo perfectiùs Deum ipſum videret; cuius contrarium cenſet Caietanus loco ſuperiùs adducto. explicatur hoc exemplo ſubiuncto. Si æqualis calor reperiretur in aqua, & in vino, æqualis certe ſequeretur calefactio, calefactio enim calorem ſequitur non naturam aquæ vel vini. Eadẽ prorſus ratione ſi æquale lumẽ daretur angelo, & animæ, æqualis ſequeretur viſio.

¶ Sexto argumento reſpondetur, viſionem beatam non fieri per ſpeciem creatam, ſed Deum Opt. Max. vniri intellectui beatorum tanquam ſpeciem intelligibilem, concurrereq; efficienter cum intellectu noſtro ad viſionem beatificam producendã, qua de re diſputat D. Th. 1. p. q. 12. art. 2.

Ad ſextũ.

D. Thom.

¶ Alijs leuioribus argumentis reſpondeo, atq; ad primũ dico, illam Diui Pauli ſententiam, Gratia Dei, vita æterna, indicare nobis, fontem a quo dimanat uita æterna, eſſe gratuitum Dei donum, ad hanc tamen vitam beatam cõcurrere hominem actiue, tum merito ſuorum bonorum operũ, tum etiam producendo operationem, in qua beata vita cõſiſtit. de qua Pauli ſententia diſſerit doctiſſimè Augu. epiſt. 105. & 1. lib. de gratia & libero arbitrio c. 8. vſq; ad 11. ¶ Ad ſecundum argumentum, concedo præmium eſſe a præmiãte, ex hoc tamen non ſequitur, intellectum noſtrum non producere viſionem beatificam; veluti ſi cœco concederetur in præmium ſui operis viſio, potentia viſiua certè viſionem produceret. Hoc igitur argumentum tantum ſuadet, præmium ex munere, & gratia Dei nobis prouenire, quod

Ad alia argum.

D. Augu.

nos

nos libenter fatemur; cui simile est, illud Psalmi. Qui coronat te in misericordia, & miserationibus, &c.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Quæstionē huius articuli explicat D. Thom. 1. p. q. 12. articul. 3. & D. Augustinus Epistola 111. & 112. nos tamen breuiter ab hac quæstione nos expediemus.

D. Thom.

D. Augustinus.

¶ In hoc articulo est illa quæstio disputanda. Possit ne Deus sensu aliquo interiori videri? Suadetur pars affirmatiua his argumentis.

Prior cōcl.

Vtrū possit Deus sēsu intetiori cognosci.

¶ Primò, sensus interior potest habere notitiam abstractiuam Dei, ergo & intuitiuam. Antecedens probatur, tum primo, quia appetitus sensitiuus dolet de peccato, vt est Dei offensa: luget enim aliquis & plorat, ex eo solum, quia Deum offendit. in appetitu ergo sensitiuo est timor, & offensi Dei cognitio.

Prim. arg.

Secūdum.

¶ Tum secundò, quia in appetitu sensitiuo collocantur virtutes infusæ, temperantia, & fortitudo, quæ ex sententia Theologorum regulantur diuinis regulis, versanturque circa Deum, quo maximè discernuntur à virtutibus vi adquisitis, pari modo ergo sensitiua attingit Deum ipsum.

Tertium.

¶ Præterea, sensus interior habet notitiam rerum insensibilium: quod verum esse hoc argumento conuinco. Ouis enim per æstimatiuam cognoscit matris amicitiam, & lupi inimicitiam: ergo. ¶ Deinde, res corporea virtute diuina potest eleuari, vt agat in spiritum; vt videre est in Sacramētis, quæ corporea cùm sint, agunt in animam: vnde est illa celebris Augustini sententia. Quæ est ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? Potentia ergo sensitiua, licèt corporea sit, poterit eleuari vt spiritum videat.

Quartum.

D. Augustī.

Vltim.

¶ Vltimò, si sensus interior non potest Deum videre, maximè ex eo, quia Deus in infinitum potentiam sensitiuam excedit, hoc autē nil prohibet, quò minus sensus interior Deum possit intueri: intellectus enim creatus in infinitum a Deo elongatur, cùm tamen illustratus lumine gloriæ Deū ipsum intueatur, &c.

Deus non potest sensu exteriori percipi.

¶ In huius rei expositionem sit Prima Conclusio. Deus non potest percipi sensu aliquo exteriori: Deus enim non est visibilis, non audibilis, non odorabilis, non gustabilis, nec tangibilis, nullo ergo sensu exteriori percipi poterit. Probatur consequentia; istæ enim sunt omnes sensibilium differentiæ.

Deus non potest sensu interiori videri.

¶ Secunda Conclusio. Nullo sensu interiori potest Deus cognosci; Probatur primò hæc conclusio. Obiectum sensus interioris est res materialis, & corporea; Deus autem res est immaterialis, & incorporea; Deus ergo nullo sensu interiori percipi poterit. Secundò, Deus est spiritus, & a corpore minimè dependens: virtus autem sensitiua corporea est, & in organo corporeo existēs. Deus ergo nullo sensu interiori poterit percipi. ¶ Inquiret tñ aliquis, Poterit ne esse in sensu interiori notitia connotatiua, & abstractiua Dei, sicut habet cæcus de coloribus? Doctissimus Magister, & nūquam satis pro dignitate laudatus F. Franciscus Victoria propter adducta superius argumenta id fieri posse arbitrabatur: nullam tamen posse dari notitiam intuitiuā in sensibus interioribus ipsius Dei. In huius dubii explicationem sit Tertia Conclusio.

Victoria.

Sēsus interior nō potest Deum cognoscere.

¶ Sensus interior nulla ratione potest Deum cognoscere. probatur hęc conclusio. Primo, potentia nulla virtute potest eleuari extra latitudinem sui obiecti, neque enim potest visus sonum videre, aut auditus colorem percipere, ad obiectum potentiæ sensitiuum est res materialis, & sensibilis, nulla ergo virtute poterit eleuari vt rem immaterialem percipiat. Confirmatur. cæcus enim notitiam illam, quam habet, non habet per visum, sed vel per sensum communem, cuius officium est differentias rerum sensibilium percipere, vel per intellectum, cuius munus est veritates omnes percipere. ¶ Secundò, perfectissima Dei cognitio, quam habemus in hac vita mortali cōstituti; est per effectus: si ergo virtus sensitiua potest hoc pacto Deū cognoscere, æquabitur certè intellectui.

SVMMA TEXTVS.

ARTICVL. TERTIVS.

¶ Vtrùm beatitudo in operatione sensus consistat.

PRior Conclusio est negans. Etenim nostra beatitudo consistit in coniunctione ad bonum increatum, cui per operationem sensus coniungi non possumus. Ergo in parte sensitiua essentialiter non est sita beatitudo; maximè quia in corporalibus bonis beatitudo non consistit, sed in spiritualibus, ad quę bona per operationem sensus non attingimus.

¶ Posterior Conclusio. Operatio sensus antecedenter, & consequenter potest ad beatitudinem pertinere. Antecedenter quidem, quia ad operationem intellectus requiritur sensus: nihil enim est in intellectu, quin prius fuerit in sensu. Consequenter vero in alio statu, cùm post resurrectionem ex ipsa beatitudine animæ fiet quædam redundantia in corpus, & in potentias sensitiuas, vt in suis operationibus perficiantur.

Posterior Conclusio.

¶ Dicet tamen aliquis; Quidditas rei materialis est obiectum nostri intellectus, autore D. Thom. 1. p. q. 84. artic. 7. nihilominus eleuatur intellectus noster virtute diuina ad Deum videndum, qui est omnino immaterialis: licèt ergo obiectum potentiæ sensitiuæ sit res materialis; virtute diuina eleuari poterit, vt percipiat rem immaterialem. Huic obiectioni dicendum est, quidditatem rei materialis, esse obiectum nostri intellectus motiuum; nihil enim in intellectu quin prius fuerit in sensu. Est præterea obiectum terminatiuum nostri intellectus: quicquid enim cognoscitur à nostro intellectu, vel est res materialis, vel habens aliquem ordinem ad rem materialem. Ex quo efficaci conuincitur argumento, Deum ipsum, aut angelum, non posse ab intellectu nostro quidditatiuè cognosci. Dicimus deniq́ue; quidditatem rei materialis, esse obiectum proprium nostri intellectus; obiectum autem commune, & adæquatum, ens, & verum. Argumento igitur respondemus, nostrum intellectū cognoscere res materiales, ex quibus per discursum, & ratiocinationem Deum ipsum, tāquam illarum autorem cognoscit, quod discursus genus, potentiæ sensitiuæ conuenire non potest. Quòd si rursus vrgeat quis; cogitatiua in homine (ex sententia D. Tho.) ratiocinatur, & discurrit, quæ tamen est potentia sensitiua: poterit ergo per huiusmodi discursum Deum cognoscere. Respondetur, cogitatiuam in homine discurrere circa res materiales, & corporales, non autem circa res spirituales, &c.

Obiectio.

D. Thom.

Solutio.

¶ Quarta conclusio. Præsuppositā cognitione Dei ex parte intellectus, æstimatiua in homine potest concipere timorem, & amorem erga Deum, licèt ad partem spectet sensitiuam; vt ouis suppositā cognitione matris & lupi, concipit nonnullam rationem amicitiæ, & inimicitiæ. Probatur hoc verum esse. Ad has operationes non sunt necessariæ species sensibiles; non enim versantur circa res sensibiles, poterit ergo æstimatiua in homine timorem, & amorem erga Deum concipere, licèt huiusmodi res nullo sensu exteriori possint percipi.

Quarta cō clusio. Æstimatiua potest Dei amorē concipere.

¶ Quinta Conclusio. Ex æstimatiua talis dolor aliquando in sensu oritur, vt lachrymas sæpe excutiat. Probatur hoc vnico argumento. Appetitus sensitiuus ab æstimatiua mouetur: poterit ergo in appetitu sensitiuo huiusmodi dolorem generare.

Quinta cō clusio. Ex æstimatiua aliquā do in sensu oritur dolor.

¶ Argumentis superiùs adductis iam satisfaciamus: ad quorum Primum respondetur negando antecedens; de dolore enim appetitus sensitiui plura satis à nobis dicta sunt: de virtutibus verò infusis, quæ in appetitu sensitiuo collocantur, dicimus in primis, temperantiam versari circa delectationes gustus, & tactus moderandas: Fortitudinem verò circa timores, & audacias. Dicuntur verò virtutes infusæ, quia regulis diuinis regulantur, & rationibus supernaturalibus, fide scilicet, & prudētia infusa Cognitio itaque, qua prædictæ virtutes regulantur, in parte intellectiua est;

Arg. solu. Ad primū.

non

non ſenſitiua, munus autem appetitus ſenſitiui nil aliud
Ad ſcdm. eſt,quàm parere, & obedire. ¶ Ad ſecundum ex his, quæ in
quarta concluſione dicta ſunt, patet quid ſit dicendum.

Ad tertiũ. ¶Tertio argumento reſpondetur,non eſſe ſupra vires potentiæ corporeæ eam agere in ſpiritum, vt videre eſt in corpore humano,quod agit in animam; eſt tamen ſupra vires potentiæ cognoſcitiuæ, eam eleuari extra latitudinem ſui obiecti. Reſpondetur ſecundò, cum corpus agit in ſpiritũ, comparatur potentia corporea ad ſpiritum, tanquam cauſa efficiens ad ſuum effectum: ideoque virtute diuina eleuari poterit ad quemcunque effectum, etiam ſpiritalem. Cæterùm potentia ſenſitiua comparatur ad obiectum, tanquam ad formam; cum autem Deus non poſſit ſupplere vices cauſæ formalis; non enim poteſt facere album, ſine albedine; ſequitur nulla ratione eleuari poſſe potentiam ſenſitiuam extra latitudinem ſui obiecti. Tertiò reſpondetur, quòd cùm cognitio omnis per aſſimilationem fiat, quemadmodum corpus non poteſt fieri ſpiritus, ita etiam potẽtia corporea non poteſt eleuari, vt ſpiritum videat. Reſpondeo vltimò, quando corporeum inſtrumentum eleuatur virtute diuina, vt agat in ſpiritum; exercet ſuam operationem corpoream circa corpus,quam nõ poteſt exercere circa ſpiritum; ignis enim nullum poteſt immittere calorem in ſpiritum; aqua etiam baptiſmi ablutionem exteriorem circa corpus tantùm exercet; animam verò abluit non virtute propria, ſed virtute a Deo ſibi communicata. Ex quo fit, potentiam ſenſitiuam non poſſe eleuari vt videat ſpiritum; operatio enim ſenſitiua, corporea eſt, quæ circa ſpiritum exerceri non poteſt.

Ad vltim. ¶ Vltimo argumento reſpondetur, duobus modis obiectum excedere virtutem potentiæ; vno modo, quando cõtinetur intra obiectum potentię,ſuperat tamen potentiam propter ſuam perfectionem, & potentiæ imbecillitatem: quomodo oculum veſpertilionis lumen ſolis excedit. hic tamen exceſſus poteſt à Deo ſuppleri, confortando potentiam. Alio modo obiectum excedit potentiam, quando non continetur intra obiectum potentię; quem exceſſum Deus non poteſt ſupplere: non enim poteſt viſus eleuari vt ſonum videat, neque auditus vt percipiat colores,potentia enim in ſuũ obiectum ſolum ferri poteſt, quo modo Deus ſuperat potentiam ſenſitiuam.

¶ Vt ſecundam concluſionem explicemus,quomodo ſcilicet potentiæ ſenſitiuæ perficiantur in ſuis operationibus poſt reſurrectionem, eſt quæſtio diſputanda. Vtrùm omnes ſenſus ſuas exerceãt operationes in vita beata poſt corporum reſurrectionem? Quæſtio eſt ſcitu digna, & quæ a nemine ferè rectè, & vt par eſt, explicatur.

Vtrũ omnes ſenſus in beatitudine ſuas exerceant operationes.

¶ A parte negatiua ſic diſputo. Primò, ceſſante motu cęli naturali,conſequenter omnis motus, & alteratio corporea ceſſabit: tunc autem ceſſabit motus cęli, vt patet,ceſſabunt igitur omnes ſenſuum omnium operationes:operatio enim ſenſitiua, quædam alteratio eſt.

A parte negatiua arguitur. Primo.

¶Secundò, omnes operationes ſenſuum poſt reſurrectionem ſuperuacaneæ erunt: in hac enim vita ſunt neceſſariæ ſenſuum operationes,vt intellectui famulentur, qui in ſuis operationibus a ſenſibus dependet: nihil enim eſt in intellectu,quin prius fuerit in ſenſu. At in vita beata intellectus non dependebit à corpore,vt ſępe fatetur D.Tho.ergo operationes ſenſitiuæ in vita beata otioſæ erunt.

Secundo.

Tertio. Ariſtot.

¶ Tertiò,beati ſunt omnino impaſſibiles: ſentire autem eſt quoddam pati; autore Ariſtote,ſecundo de Anima: non ergo ſentient in actu.

Quarto.

¶Quartò, immutatio naturalis præcedit immutationem animalem, ſicut eſſe nuturale prędit eſſe intentionale, Corpora autem glorioſa, ratione impaſſibilitatis, non immutabuntur mutatione aliqua naturali. Ergo nec mutatione animali, quæ requiritur ad ſentiendum. Hæc argumenta conuincunt, nullum ſenſum in vita beata poſt reſurrectionem habiturum aliquam operationem, ſigillatim tamen de ſenſibus exterioribus idem eſt oſtendendum.

De exterioribus ſenſibus in particulare probatur hoc ipſum. Primo.

¶In primiſque viſum non habiturum ſuas operationes, hæc argumenta ſuadent. Species viſibiles multiplicari non poſſunt,niſi per aerem,aut per aliquod corpus diaphanum quod ſit tranſparens. Sanctorum autem locus & habitatio eſt interna pars cœli,quæ ſolida eſt, aut opaca, vt ſtellæ teſtantur, quæ niſi opacitatem haberent, non poſſent ſolis radios,quos ſuſcipiunt, reflecterẽ. Non ergo apparet quomodo per cęli medium ſpecies viſibiles multiplicentur.

¶ Præterea,vt viſio fiat,neceſſum eſt ſpecies in oculi pupilla recipi; hoc autem fieri non poteſt; excellens enim lumen obſtaculo erit ne ſpecies in oculo recipiantur. Experientia enim compertum eſt, eximium lumen in ſpeculo impedire,ne per ſpecies obiecti,in ipſo receptas, ipſum earum obiectum videatur. ¶ Deinde, ſi beati oculis ſuis vidẽt. præſertim(vt par eſt) videbunt Chriſtum Dominum; at nõ vident omnes Chriſtum Dominum, cum aliqui ab eo maximè diſtent,& corporalis diſtantia viſionem impediat.

Secundo.

Tertio.

¶Iam verò videtur certè quod neque Chriſtus Dominus aliquid videat corporali viſione, & quòd nullus beatorum videat Chriſtum. Quod verò hoc rectè ſequatur,probatur quia viſio fit per medium diaphanum; at Chriſtus Dominus, ſecundum corpus eſt ſupra cœlos omnes, ſic quòd planta pedis eius eſt ſupra ſuperficiem conuexam ſupremi cœli (vt docet D.Tho.tertia parte, quæſtione quinquageſimaſeptima, articulo quarto) in quo loco non eſt diaphanum. nulla ergo erit ibi corporalis viſio.Certè per vacuum ſpecies viſibiles multiplicari, & diffundi nequeunt: at ſupra ſuperficiem conuexam ſupremi cœli locus non eſt, ſed vacuum. ergo non eſt ſpatium, per quòd ſpecies viſibiles ad oculos deferantur, & ſic viſio non erit.

Quarto.

D. Thom.

¶ Sed de auditu magna verſatur quæſtio, quomodo in vita beata ſuas functiones habebit. Nã vocalis ſermo, qui potiſſimè in vita beata audiri debet, non intelligitur quomodo fiat,niſi aeris verberatione,qui in cęlo non eſt. Item neque fieri poteſt in corpore ſolido, quod incidi nequeat: Vox enim multiplicatur per motum; at verò corpus cœleſte ſcindi non eſt poſſibile. Item vox, vt habetur 2. de anima tex.90 fit ex aere verberato vſque ad arteriam. ſed ibi aer non eſt.Quòd ſi dicas aerem pulmonis miniſtrare materiam,ex qua voces formentur,non vides te incidere in magnum incommodum? nam ille eſt neceſſarius ad vitæ ſubſiſtentiam; non ergo debet conſumi in vocum prolatione.Inſuper ſi deſeruit ad formationem vocum,tandem conſumeretur, & deſineret eſſe ſi multos miſcerent ſermones, & ſic loqui non poterunt beati, neque voces audire.

De auditu.

Ariſtot.

¶ De olfactu etiam fiunt argumenta. Nam odor non emittitur,niſi per effumationem, & euaporationẽ, vt apud nos apparet: euaporatio vero,ſeu effumatio,eſt quædã corruptio, at poſt diem iudicii nulla amplius erit corruptio.

De olfactu.

¶Repetitur etiam illud argumentum de aere: nam hęc euaporatio non poteſt fieri, niſi per aerem; at ibi aer non eſt,neque verò corpus per quod odores diffundantur.

¶ De guſtu ſic arguitur.Nam talis ſenſus deſeruit potentiæ nutritiuæ: operationes verò potentiæ nutritiuæ in corpore glorioſo locum non habebunt. Deinde certum eſt, quòd illic(vt inquit Chriſtus Dominus)neque nubent, neque nubentur.neque erit cibi, potuſue vſus: quia neq; erit animalis vita: & cum ſapor non propter ſe a natura fuerit inſtitutus, ſed propter neceſſitatem cibi, & potus, igitur illa neceſſitate ceſſante, nullus illic erit ſapor.

De guſtu.

¶ Iam verò de tactu dubium eſt; quoniam ſpecies tactiles ſummuntur ex frigiditate, & caliditate, & humiditate, & ſiccitate, quæ ſunt res tangibiles; at prædictæ qualitates poſt diem iudicii non erunt. Ad hæc paſſionem intentionalem præcedit realis paſſio, quando tactu aliquid percipimus; ſed paſſio realis, & naturalis in corpore glorioſo non erit ergo neque intentionalis. Ex dictis ſequi videtur, quòd in vita beata neq; erit operatio ſenſuũ interiorum; nam ſenſus interiores ab exterioribus dependent,ergo iſtorum operatione de medio ſublata, etiam illi ab operatione ceſſabunt. ¶ Hanc quęſtionem latiſſimè diſputat Soto.4.d.49 q.4.articu.5. in cuius rei expoſitionem eſt primum aſſertum.Quod in hac re nil temerè eſt definiẽdum; nam neque excogitare poſſumus quæ in vita beata nos manent.Vnde D.Auguſt.libr.22.de ciuitate Dei capit. penultimo, hanc quæſtionem inueſtigans ſic exorditur. Nunc iam quid acturi ſint in corporibus mortalibus, atq; ſpiritalibus ſancti,non adhuc eorum carne carnaliter, ſed ſpiritualiter viuente, quantum Dominus dignatur adiuuare, videamus. Et illa quidem actio,vel potius quies, atque otium,quale futurum ſit,ſi verum velim dicere,neſcio:non enim hoc vnquam per ſenſus corporis vidi. Si autem hoc mente,id eſt,intelligentia vidiſſe me dicam, quantum eſt, aut quid eſt noſtra intelligentia ad illam excellentiam;ſed videamus nos pro modo noſtro,quomodo ſenſus corporei ſuas functiones in vita beata ſint habituri: ¶ Pro quo ſit ſe-

Soto.

Auguſt.

cundum

Omnes ſenſus in vita beata habebunt ſuas operationes.

cundum aſſertum. Omnes ſenſus, tam interni, quam externi, habebunt ſuas operationes in vita beata poſt corporum reſurrectionem. Hoc eſſe verum, probat doctiſſimus Pater Sotus loco dudum citato perſingulos ſenſus diſcurrendo: ſed nos in vniuerſum rem demonſtrabimus, & pauciſſimis quidem argumentis.

¶In primis, damnati homines, & miſeri in omnibus ſenſibus cruciantur, vt habet ſana doctrina ergo beati in omnibus ſenſibus delectantur; Deus enim promptor eſt ad præmiandum, quàm ad puniendum.

¶Deinde, potentia perfectior eſt coniuncta ſuo actui, quàm ſi ſit ſeparata ab actu. Sed vniuerſa natura cum omnibus potentijs animæ erit in vita beata perfectiſſima. ergo erit omnibus ſenſibus, & eorum operationibus ornata.

D. Auguſt.

¶Præterea, in vita beata, omne deſiderium naturale ſaturatur, & impletur: at potentiæ animæ ſenſitiuæ naturaliter tendunt in ſua obiecta. ergo hoc naturale deſiderium adimplebitur, vt percipiant ſua obiecta. ¶Ad hæc D. Auguſt. in epiſtola. 56. ad Dioſcorum apertè docet iſtam ſententiã; ſcribit enim quòd ex affluẽtia eſſentialis beatitudinis, promanabit ad corpus, & ad ſenſus coporeos, vt magis in ſuis operationibus perficiãtur. Certè beati eo modo reſurgent, quo ipſe Chriſtus reſurrexit a mortuis. Sed Chriſtus Dominus a mortuis reſurgens habuit vſum omnium ſenſuũ; vidit, audiuit, palpauit, guſtauit, &c. & haud dubiè modò habet omnium ſenſuum operationes. ergo beati, qui in Chriſto ſunt, habebunt omnium ſenſuum operationes.

Coloſ. 1. Apoc. 1. 1. Cor. 15.

¶Quòd verò beati eo modo reſurgent, quo Chriſtus reſurrexit, ſic oſtendo. Primum ex illis ſcripturis, quæ dicũt, Chriſtum Dominum eſſe primogenitum ex mortuis, ſiue mortuorũ; ad Coloſſ. 1. Apoc. 1. & 1. Cor 15. Si enim Chriſtus Dominus eſt primogenitus, & electi ſunt ſecundo geniti ex mortuis: ergo electi in Chriſto ſimiliter erunt ſecundum naturam, quæ accipitur ex regeneratione ex mortuis.

1. Theſ. 4.

¶Secundò idem oſtenditur ex ſcriptura, 1. Theſ. cap. 4. quæ dicit, quòd ita Deus eos, qui dormierunt per Ieſum, adducet cum eo. ergo ſimili modo reſurgent.

Philip. 3.

¶Tertiò ex ſcriptura ad Philip. 3. quæ dicit, Chriſtum reformaturum corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ. ¶Quartò ex ea ſcriptura, quæ dicit, qualis cœleſtis ſcilicet Chriſtus reſurgens, tales & cœleſtes: & ſicut portauimus imaginem terreni, ita & portabimus imaginem cœleſtis. ¶Quintò ex eo Apoſtoli; Si complanta ti facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. & 1. Ioan. 3. Cùm apparuerit, ſimiles ei erimus.

Paulus.

1. Ioan. 3.

Senſus, in vita beata recipient ſpecies ſenſibiles ab obiecto.

¶Tertium aſſertum. Senſus, qui in ſuis operationibus perficiuntur, in vita beata recipiunt ſpecies ſenſibiles ab obiecto, ſicut dum hanc vitam viuimus. Hæc aſſertio noſtra explicat modum, quo beati perficientur in operationibus ſenſitiuis; nam de modo non inter omnes conuenit. Dicunt enim quidam, quòd ſenſationes in corporibus gloriſis non fiunt per ſuſceptionem ſpecierum ab obiecto; quia ſunt impaſſibiles, & non valent recipere peregrinas impreſſiones, ſed vel extrà mittendo; vel dicunt, ſenſus exteriores ab internis ſuſcipere ſpecies vice verſa, quomodo interiores ab exterioribus eas ſuſcipiunt. Nos verò decernimus, quòd ſuſcipiunt ſpecies ab obiecto; quoniam potentiæ ſenſitiuæ non mutabunt naturam ſuam: ſunt autem potentiæ ſenſitiuæ, non quidem actiuæ, vt extra mittant, ſed paſſiuæ vt intus ſuſcipiant, idque reſpectu ſuorum obiectorum. Igitur neque ſentire, niſi per ſuſceptas ſpecies poſſunt; neque illas, niſi a ſuis proprijs obiectis ſuſcipere. Deinde, quòd receptio ſpecierum fiat ex obiecto, patet euidentius. Nam Ariſt. in lib. de anima hoc ait diſcrimen verſari inter obiectum intellectus & obiectum ſenſus; quòd obiectum intellectus ſit intra animam; obiectum verò ſenſus extrà, in reipſa.

Ariſtot.

Ad primũ D. Thom. Duplex actio cõpetens corpori.

¶His explicatis & conſtitutis ad argumenta ſatisfaciendum eſt. Ad primum dicendũ ex D. Tho. de potentia q. 5. art. 8. quòd actio competens corpori duplex eſt: altera, ſecundũ proprietatem corporum, vt ſcilicet agat per motũ; hoc enim proprium eſt corporis, vt motũ moueat, & agat: aliam autem actionem habet ſecundum quod attingit ad ordinem ſubſtantiarum ſeparatarum, vt participat aliquid de modo ipſarum, ſicut naturę inferiores participant aliquid de natura ſublimiori, vt apparet in quibuſdam animalibus, quæ participant aliquam ſimilitudinem prudentiæ, quæ propria eſt hominum. Hæc autem eſt actio corporis, quæ non eſt ad tranſmutationem materiæ, ſed ad quandam diffuſionem ſimilitudinis in medio; ſecundum ſimilitudinẽ ſpiritualis intentionis, quæ recipitur de rẽ in intellectu, vel in ſenſu, & hoc modo ſol illuminat aerem, & color ſpeciem ſuam multiplicat in medio. Vterque autem modus actionis in iſtis inferioribus cauſatur ex corporibus cœleſtibus; nam & ignis ſuo calore tranſmutat materiam ex virtute corporis cœleſtis, & corpora viſibilia multiplicant ſuas ſpecies in mediõ, virtute luminis, cuius fons eſt in cœleſti corpore. Vnde ſi actio vtraque corporis cœleſtis ceſſaret, nulla actio in inferioribus remaneret; ſed ceſſante motu cœli, ceſſabit prima actio; ſed non ſecunda: & ideo ceſſante motu cœli, erit quidem actio in iſtis inferioribus illuminationis, & mutationis medij a ſenſibilibus, non autem erit actio, per quam tranſmutabitur materia, & ſic nõ erit generatio, neque corruptio. Alteratio verò quæ requiritur ad ſenſationem, non eſt primi generis, ſed ſecundi; & ideo ſenſatio erit in vita beata; & non tantum hæc, ſed etiam motus membrorum, & motus localis, & motus cordis erit in corporibus beatificatis; quia iſti cauſantur ab anima, quæ non dependet a cœlo.

Ad ſecundum.

¶Ad ſecundum dicendum eſt, quòd licèt ſenſationes in vita beata non deſeruiunt intellectui, deſeruiunt tamen perfectioni beatitudinis, & ſenſibus, vt in ſuis operationibus perficiantur. Certè eodem argumento probaretur, quod in vita beata non oporteat fore corpus, quia corpus non deſeruit intellectui: nihil enim minus videbit Deum anima a corpore ſeparata, quàm coniuncta corpori. de qua re vide Caieta. 1. 2. quæſtione quarta, artic. 5. & tertia parte quæſtione 11. artic. 2.

Caietan.

Ad tertiũ & quartũ.

¶Ad tertium argumentum dicendum, quòd duplex eſt mutatio, altera naturalis, videlicet quando recipitur qualitas ſenſibilis, ſicut eſt a parte rei extra animam; vt quando recipitur color in ſubiecto; altera eſt intentionalis, videlicet quando recipitur in anima qualitas ſecundum eſſe ſpirituale, de quo dicit Ariſt. 2. de Anima, quòd ſenſus eſt receptiuus ſpecierum ſine materia; & hæc mutatio inuenitur in ſenſatione, & ſic nemo patitur per illam paſſione propriè dicta, qualis negatur quòd ſit in beatis; ſed paſſione perfectiua, quæ veriſſimè in beatis inuenitur: de hac enim dicitur, quòd intelligere, eſt quoddam pati, & ſentire, eſt quoddam pati. & D. Thom. in quarta diſtinctione, quadrageſimaquarta, quæſtione tertia, articulo 1. quæſt. 2. dicit, quòd corpora beatorum non dicuntur impaſſibilia, quia nil recipiunt de nouo: ſed quia nil recipiunt quod illos lædat, aut affligat, ſicut recipiunt corpora damnatorum, quæ ideo dicuntur paſſibilia.

Ariſtot.

D. Thom.

Adargum. de viſu.

Adprimũ.

¶Ad quartum idem omnino dicendum puto. Ad argumenta de viſu conabimur reſpondere; ſunt enim difficillima. Ad primum dicendum, quòd medium, per quod diffunduntur ſpecies vſq; ad oculum, nõ eſt ſolummodo aer, neque aqua, ſed etiam quodlibet corpus diaphanum & tranſparẽs, vt patet in cryſtallo, per quod ſpecies tranſmittuntur vſq; ad oculũ: cælum verò tranſparens eſt. quod verò hoc ita ſe habeat, aſſerit Ariſt. 2. de Anima, text. 68. vbi ſcribit, q̃ medium viſus neq; eſt ſolus aer, neq; aqua, non enim eis conuenit eſſe medium ad viſum, niſi quatenus aliquid diaphanei tatis corporum cœleſtium participant.

Ariſtot.

Ad ſecundum.

¶Ad ſecundum argumentum dicito, quòd excedens lumen non impedit receptionem ſpecierum; quia quantò magis medium illuminatur, tantò magis aptum efficitur ad tranſmittendas ſpecies. Exemplum verò de ſpeculo ſimile non eſt: nam quod ſpeculum nimis illuminatum ab excellenti lumine non reuerberet, & emittat ex ſe ſpecies, inde prouenit, quia excedẽs lumen tollit ab ſpeculo obſcuritatem, quæ neceſſaria eſſe videtur vt ſpecies reuerberentur, & perueniant vſq; ad oculum: non verò tollit excellens lumen, quin ſpecies perueniant vſque ad ſpeculum: in pupilla verò lumen nõ eſt vt ſpecies reuerberentur, ſed vt perueniant vſque ad oculum. Quod ſi requiratur reuerberatio, adhuc poterit fieri, quia excedens lumen in vita beata non tollit obſcuritatem pupillæ, quæ eſt illi connaturalis.

Ad tertiũ.

¶Ad tertium dicendum eſt; quòd acutiſſima illic erit acies, & acumen viſus, plus quàm Aquilæ, & ſic nulla ſpatij diſtantia impediet viſionem, vt optimè declarat Auguſt. lib. 22. de ciuitate Dei, capite penultimo.

D. Auguſt.

Ad quartũ.

¶Ad quartum, quod eſt difficile, dicendum arbitror, quòd tunc per miraculum multiplicabuntur ſpecies viſibi-

les per vacuum, vſque ad beatorum oculos, vt videant Chriſtum Dominum ſuper omnes cœlos collocatum.

Ad argu. de auditu.

¶Ad argumenta de auditu dicendum eſt: ad primum & ad ſecundum reſpondet D. Thom. in 2. diſt. 2. queſt. 2. art. 2. ad 5. quod ſoni illi & voces multiplicabuntur per ſonoras ſpecies, ſine motu, atque adeò ſine inciſione corporis ad modum quo ſpecies viſibiliter multiplicantur, ſine inciſione aeris. Nihilominus adhibet ſecundam ſolutionem, quòd poſſunt multiplicari ſoni per inciſionem partium cœli empyrei, quod eius ignobilitati non eſt tribuendum, eo quòd factum ſit propter beatorum ſtatum, & ſcinditur impulſione beatorũ linguæ. quam ſolutionẽ etiam amplectitur Richardus d. 49. art. 4 q. 3. Neq; inde infertur (ait D. Tho.) cœlũ eſſe corruptibile; quoniam raritas, inquit, & denſitas illius cœli non ſunt eiuſdem rationis cum eiuſmodi qualitatibus, quæ ſunt apud nos; & ideo licèt partes cœli, dum diſcinduntur, condenſentur, & dum concurrunt, rarefiant, non ideo corpus eſt corruptibile. Quod verò attinet ad explicandum quod ſit medium, per quod ſpecies ſonoræ diffunduntur, dicendum eſt ex Ariſt. ſecundo de Anima, text. 79. neque eſt ſola aqua, aut ſolus aer, ſed id quod repercuſſum reſilit.

Prim. Cõc.

Richar. D. Thom.

Ariſtot.

¶Argumento verò de olfactu facilè eſt reſpondere, quòd non eſt de eſſentia odoris quòd ſit euaporatio, aut effumatio; nam vultures a remotiſſima diſtantia cadaueta olfactu præſentiunt, ad quam fœtoris fumus pertingere nequit.

Ad argum. de olfactu.

De ſapore verò ita diſcernit doctiſſimus pater Soto, vt dicat, ex optimo qualitatum temperamento perinde humorem aliquem perpetuum ineſſe illi linguæ, vt diximus odorem etiam in corporibus diffundi; vt beati nullo vſu ſenſus corporei fruſtrentur, humor autem ille faciet ſuauiſſimum omnium ſaporem.

Ad argum. de guſtu. Mag. Soto.

¶Ad vltimum, de tactu, dicendum eſt, quòd beati percipiunt ſpecies tactiles abſque paſſione propriè dicta, diſtem perante corpus, ſed recipiunt illas abſque aliqua tranſmutatione naturali, veluti recipiunt ſpecies viſibiles. Et vt quæſtionem paucis abſoluam, dico quòd ſenſus in ſuis operationibus perficiuntur in vita beata miris modis, ſed veris. & hæc de iſta quæſtione dixiſſe ſufficiat.

Ad argum. de tactu.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm beatitudo ſit actus intellectus, an voluntatis.*

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Impoſſibile eſt beatitudinem noſtram in actu voluntatis conſiſtere. Itaque in actu intellectus eſſentialiter conſiſtit. Hæc concluſio probatur nũc leui (quod aiunt) & ſuſpenſa manu: in ſequentibus enim copioſè demonſtrabitur. A principio volumus conſequi finem intelligibilem; illum autem conſequimur per hoc, quod fit nobis præſens per actum intellectus; in actu ergo intellectus beatitudo noſtra conſiſtit.

¶Secunda concluſio. Delectatio voluntatis eſt quid conſequens, & velut accidens adiunctum beatitudini iam adquiſitæ; nam in fine iam adepto, voluntas cõquieſcit, & delectatur. Ergo in aggregatione horum bonorum beatitudo noſtra conſtituenda eſt.

¶Deinde, ſola viſio, ſine amore, & fruitione, beatitudo noſtra non eſt: non enim noſtram cupiditatem ſatiat. ergo ad beatitudinem hæc vniuerſa bona neceſſaria ſunt.

¶Tertiò, ſubſtãtia & eſſentia perfecta hominis in intellectu, & volũtate conſiſtit. ergo in vtroque beatitudo conſiſtit. Probatur antecedens. nam definitio hominis eſt, quòd ſit animal rationale, & liberũ, libertas verò eſt facultas rationis, & voluntatis, vt definiunt Theologi in 2. di. vigeſimaquarta.

¶Quartò, vtraq; potentia, videlicet intellectus, & voluntas eſt beatificabilis. ergo in vtraque noſtra beatitudo conſiſtit. Antecedens ex eo probatur, quòd quemadmodum intellectus beatificatur ex coniunctione ad ſummum verum, ita ſanè voluntas beatificatur ex coniunctione ad ſummum bonum: & quemadmodum intellectus, quocunque vero inueſtigato, non quieſcit, donec veniat ad infinitum verum, quod in ſe omnem veritatem contineat: ita voluntas, quocunq; bono adepto, & guſtato, nunquam ſatiatur, donec veniat ad infinitum bonum, quod in ſe omnem bonitatem contineat.

Secundũ. Tertium. Secu. Cõc. Quartum.

¶Vltimò; homo beatus eſt, ſicuti Deus: Sed Deus eſt beatus, tum intelligendo, tum amando, tum producẽdo verbum, tum producendo Spiritum ſanctũ, qui eſt amor. ergo homo beatus eſt, tum videndo; tum amando, & fruendo.

Vltimum.

¶Secunda opinio dicit, quòd beatitudo in delectatione conſiſtit. hæc opinio placuit Aureolo in 4. d. 49. & Ariſt. 10. Ethicor. cap. 2. refert Eudoxum quendam, virum ſapientem, arbitrantem ſummum bonum eſſe delectari; & ipſemet Ariſt. mouet hanc quæſtionem, vtrum in beatitudine principalius ſit viſio, aut delectatio, & eam inſolutam relinquit, Apparet certè quòd ſit delectatio.

Secun. opi. Aureoli ſententia. Ariſt. Eudoxus.

¶In primis D. Auguſt. decimo conf. ſſ. cap. 21. dicit in hunc modum; Omnes velle eſſe beatos, ſatis conſtat; omnes namque velle gaudere, ſatis apertum eſt, ipſum verum gaudium omnes beatitudinem vocant. & capitulo vigeſimoſecundo, Beata vita hæc eſt, gaudere de te, & ad te, & propter te; hæc eſt, & non eſt altera, & cap. vigeſimo tertio. Beatitudo eſt gaudium de veritate. Cui conſonat illud Euangelicum, Intra in gaudium Domini tui, &, Gaudium veſtrum nemo tollet a vobis. Idem oſtenditur optimis argumentis.

D. Auguſt. Primum. Argumẽtũ ex Auguſt.

¶Tum, quoniam quod magis fugimus, & deteſtamur, eſt dolor, atque triſtitia. ergo quod magis amamus, eſt iucunditas, & delectatio.

Prima ratio.

¶Tum deinde, quoniam finis lapidis eſt quieſcere in centro. ergo finis hominis eſt quieſcere in bono adepto. Quies verò eſt delectatio, & fruitio.

Secunda.

¶Tum tertiò, quoadúſque veniat delectatio, & animi quies, nõ quieſcit animus. ergo nondũ eſt beatus, neq; conſequutus eſt ſuũ finem: conſequuto enim fine, quieſcimus.

Tertia.

¶Tum quartò, quoniam delectatio (vt Ariſt. 10 Ethic. cap. 4. ait) perficit operationem, ſicut decor iuuentutem: ſed perfectio eſt nobilior perfectiuo. ergo delectatio eſt perfectior operatione intellectus, quæ eſt viſio. in ea ergo ſita eſt noſtra beatitudo.

Quarta. Ariſtot.

¶Deinde, viſio correſpondet fidei; fruitio verò, ſiue delectatio correſpondet charitati, quæ ſecundum D. Paul. 1. Cor. 13 maior eſt, ergo delectatio excellentior eſt.

Quinta. 1. Cor. 13.

¶Item, obiectum appetitus ſenſitiui eſt delectatio: vniuerſa namque bruta operantur propter delectationem; & hic appetitus non eſt peruerſus, ſed rectiſſimè a Deo inſtitutus. ergo operationes ſunt propter delectationes. Delectationes ergo meliores,

Sexta.

¶Vltimò

Ariſtot. Tria bona in beatitudine. Quatuor ſententiæ de beatitudinis eſſentia. Prima. Palud. Durand. Marſi. Richar. Maior. Ad primũ argumẽtũ. Auguſt. Boet. Roma. 14. Cõc. Vien. Benedi. 12. Marſil.

DE quæſtione huius articuli, quæ maxima eſt, diſſerit optimè Ariſtot. 1. & 10. Ethic. & 12. Meta. Doctores Theologi in 4. d. 49 optimè & copioſiſſimè. Vt ergo certiori methodo hanc diſputationem inſtituam, obſeruare oportet, quòd in beatitudine inſunt hæc bona, videre Deum, amare, & immenſa lætitia animi frui, atque delectari.

¶Sunt igitur quatuor ſententiæ ad inueſtigandũ, qua in re, ex his commemoratis, beatitudo noſtra ſit conſtituta.

¶Prima ſententia dicit, quòd coniunctim in viſione, amore, & gaudio. hæc placuit Palud. Durand. Marſil. Richardo, & Maiori in 4. diſt. 49

¶Probatur hæc ſententia eſſe vera. In primis D. Aug. 13. de Trinit. cap 5 & 6. dicit. Beatus eſt, qui habet quicquid vult, & nihil mali vult, & qui rectè vult, quicquid vult. Cui conſonat illud Boetij, Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorũ aggregatione perfectus. cui ſimile eſt illud D. Paul. Roman. 14. Regnum Dei eſt iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto. Certè in ſacris literis apertiſſimè aſſeritur, quòd in beatitudine inſunt vniuerſa hæc bona, viſio Dei, amor, & fruitio, & in Clemen. ad noſtrum de hæreticis, & in extrauag. Benedict. 12. quam refert fideliter Marſil. in 4. parte quæſt. 13. artic. 3. concluſione 4. dicitur, quòd beatitudo in Dei viſione, & fruitione conſiſtit.

Vltima. ¶Vltimò, beatitudo noſtra eſt finis vltimus,& quod vlti mo deſideratur, & vlterius nihil deſiderandum ſupereſt. Sed delectatio eſt vltimum quod aduenit beato,& vltrà ni hil aliud deſiderat. Ergo. Hæc omnia confirmantur. nam

D.Auguſt. beatitudo eſt fruitio, vt affirmat Auguſt. innumeris locis, nominatim, 1.de doctrina Chriſtia.cap.4 & 32.idem aſſe-

D. Thom. rit D.Tho. apertè 2.2.q.18.art.2.ad 4.frui verò(vt conſtat apud omnes) eſt delectari,& iucunditate affici.

Scoti. opi. ¶Tertia opinio eſt Scoti in 4.diſt.49.q.4.quòd beatitudo in amore conſiſtit. Huius verò opinionis,quoniam varia fiunt in infinitum argumẽta,illa in pauca prædicamen ta conferam. ¶Primum prædicamentum eſt de perfectione

Primum. Prędicamẽ tum de per fectionevo luntatis. voluntatis ſuper omnes alias animæ potentias; itaque hoc conficio argumentum. Beatitudo in præſtantiſſima potentia ſita eſt: At voluntas eſt præſtantior potentia quàm intel lectus. Ergo in actu voluntatis, & non in actu intellectus ſita eſt, Quòd verò voluntas ſit præſtantior potentia, demonſtro in hunc modũ. ¶Tum, quoniam voluntas mouet

Primum. Argumen. Secundũ. intellectum, vt conſtat apud omnes: at in omni genere motus, motor eſt perfectior mobili. ¶Tum verò, quoniã ea potentia præſtantior eſt, quæ reſpicit finẽ vltimum omnium: at voluntas habet pro obiecto finẽ vltimum omniũ, nempè ſummum bonũ, quod eſt obiectum voluntatis. ergo eſt præſtantior inter omnes potentias. Maior probatur. Nam inter artes ea eſt præcipua,& architectonica, quæ reſpicit finem omnium aliarũ, qua de cauſa, ars militaris imperat arti equeſtri; & ars equeſtris imperat fræniſactoriæ.

Tertium. ¶Tum deinde, quoniam voluntas eſt appetitus vniuerſalis totius hominis; voluntate enim volumus videre, audire, intelligere. Intellectus vero eſt appetitus particularis, tributus tantum homini ad intelligendum. ergo voluntas

Quartum. præſtantior eſt. ¶Item, voluntas habet perfectius obiectum quàm intellectus, ergo perfectior eſt Conſequentia inde patet; quoniam nobilitas potentiæ ex obiecto ſumenda eſt. Antecedens probatur; quoniam obiectum voluntatis eſt bonum in vniuerſali; obiectum verò intellectus, bonum

Vltimum. particulare, ſcilicet verum. ¶Vltimò, voluntas in libertate perfectior eſt: dictum eſt enim cùm ageretur de libero arbitrio, quod ſola voluntas eſt libera formalirer, per quam homo habet dominium actuum ſuorum. ergo prorſus perfectior eſt: nam perfectio hominis, quatenus homo eſt, in libertate ſita eſt. ¶Secundum prædicamentum eſt de perfe-

Secun. præ dicamentũ de pfectio ne amoris. Primũ arg. 1. Cor. 13. Coloſ.3. 1. Tim.1. Anſel. Hugo de ſancto Vic. Dionyſ. ctione amoris, ex quo tale educitur argumẽtum. Beatitudo in perfectiſſima operatione ſita eſt: ſed amor eſt præſtantiſſima operatio: ergo in amore ſita eſt. Antecedens patet ex illo 1.Corint.13. Maior horum eſt charitas. & ad Coloſſ.3. Vinculum perfectionis eſt charitas. & 1.ad Timo.1. Finis præcepti charitas, & D.Anſel.lib.2.cur Deus homo ca.1. dicit. Peruerſus ordo eſt amare, vt intelligas, rectiſſimus verò intelligere, vt ames. ergo vniuerſa cognitio ordinatur ad amorem. amor ergo primatũ tenet. Idẽ affirmat Hugo de ſancto Vic. ſuper ca.7. cœleſtis hierarch. & ipſe Dionyſ. ibidem conſtituit inter angelos in ſupremo ordine Seraphim, qui amore ardent, & incenſi ſunt; in ſecundo loco Cherubim, qui multitudine ſcientiæ pollent. Ratio Dionyſij eſt; quia amor in beatitudine primatum tenet. Idem di-

D. Thom. cit D. Thom 1.p.q.82.art.3.& q.108.artic.6.ad 3.& de verit.q.22.artic.11.vbi demonſtrat veram huius rei cauſam, quoniam amor fertur in Deum, vt in ſe eſt: cognitio verò fertur in Deum, prout eſt in intellectu noſtro. Certum autem eſt quòd Deus melius eſſe habet in ſe, quàm in intellectu noſtro. ergo amare præſtantius eſt. Certè D. Thom. in locis commemoratis ſtatuit hanc regulam vniuerſalem, quòd amor comparatione ad ſuperiora, præeminet intelle ctioni, comparatione verò ad inferiora, inferior eſt cognitione. Sed prætermiſſis autoritatibus idem probatur euidẽtibus argumentis. ¶Primò, habitus charitatis eſt præſtan-

Prima ratio. tiſſimus inter omnes habitus. ergo actus charitatis præſtat

Secunda. inter omnes actus. ¶Secundò, ea quæ ſunt priora acquiſitione,& generatione, ſunt imperfectiora, vt videre eſt in embryone,& in animali, reſpectu hominis. & aſſerit hoc Ari-

Ariſtot. Tertia. ſto 9.met. Sed viſio Dei eſt prior acquiſitione, ex qua conſequitur amor. ergo perfectior eſt amor. ¶Vltimò, illa operatio eſt melior, cuius oppoſita eſt peior. habet hoc axioma Ariſt.2.top. & 3.Ethi. ſed amor Dei opponitur odio Dei, quod eſt peius, quàm non videre Deum. Cõfirmatur: Nam licitum eſt deſiderare nõ videre Deũ, vt patet ex illo Apoſt.

Paulus. Optabam ego eſſe anathema a Chriſto pro fratribus meis: at nunquam licet odio habere Deũ. ergo deterius eſt odiũ Dei, quàm nõ videre Deũ. Vlterius, licitũ eſt deſiderare nõ videre Deũ, vt probatũ eſt. at nunquã licet deſiderare non amare: hoc.n.aduerſatur charitati ex omni parte, Charitas enim ad hoc inclinat, vt amemus Deũ,& amicũ noſtrũ, ergo peius eſt nõ amare, q̃ nõ videre. ¶Tertiũ prædicamentũ

Tert. prædicam. de maiori appropinqua tione. eſt de maiori appropinquatione, & vnione ad vltimũ finẽ, in quo conſiſtit noſtra beatitudo. Arguitur ergo. Beatitudo cõſiſtit in actu proximo ad vltimũ finẽ, qui immediatius,& perfectius attingit vltimũ finẽ. Sed huiuſmodi eſt amor,& nõ viſio, ergo. Minor probatur. Nã obiectũ voluntatis eſt

Prim.arg. vltimus finis,& ſummũ bonũ. Certũ eſt aũt qđ vnaquæq; potentia pfectius attingit obiectũ ſuum, q̃ reliquæ omnes.

Deinde, viſio nõ reſpicit vltimũ finẽ, ſub ratione vltimi

Secundũ. finis, nec ſub ratione boni; ſed tantũ ſub ratione veri. ergo in viſione noſtra beatitudo nõ cõſiſtit. Cõfirmatur. Nã bea

Confir. titudo de ſe eſt vltimus finis,& ſummũ bonũ. ergo ad eã potentiã pertinet, quæ fertur in vltimũ finẽ ſub ratione boni.

Vltimò, amor eſt magis vnitiuus quàm cognitio, vt de

Vltimum. D. Thom. Vlti. prędi. de magis deſiderabi li. monſtrat D.Tho.infrà q.28.art.1.ad 3. ergo maxima vnio fit per amorẽ. ¶Vltimũ prædicamentũ eſt de magis deſiderabili,& amabili, ex quo tale fit argumentum. In eo conſtituenda eſt noſtra felicitas, qđ magis amatur,& deſideratur. Sed huiuſmodi eſt amor,& nõ viſio. ergo. Minor probatur. Nam vnuſquiſq; magis amat propriã perfectionẽ, quàm alienã; iuxta illud. Amabile quidẽ bonũ, vnicuiq; aũt propriũ. Sed amor eſt propria operatio,& propria pfectio voluntatis, intellectio verò nõ eſt ,ppria, ſed intellectus, ergo amor eſt qđ magis a noſtra voluntate deſideratur,& amatur. ergo in eo conſiſtit beatitudo. ¶Quarta opinio eſt D.Tho.

Quarta. D. Thom. ſententia. quòd beatitudo in viſione Dei conſiſtat; itaq; eſt actus intellectus, & non voluntatis. Hæc ſententia ſine dubio eſt veriſſima, quam demonſtro omni argumentorum genere.

¶Primò, hæc ſentẽtia eſt valde cõſentanea ſacris literis. Exod.33.cum Moyſes vehementer peteret a Dño, vt oſten-

Exod.33. deret illi faciẽ ſuã, reſpondit Dñs; Ego oſtendã tibi omne bonum: ex qua interrogatione,& reſponſione manifeſtè liquet, noſtrã beatitudinẽ in Dei viſione, & manifeſtatione ſitam eſſe. Cui ſimile eſt illud; Adimplebis me lætitia cum

Pſal. vultu tuo. & illud; Satiabor cum apparuerit gloria tua. & iterum, Ibunt de virtute in virtutẽ, videbitur Deus, &c. &, Vnã petij a Dño, hanc requirã, vt inhabitẽ in domo Dñi, & videã voluntatẽ eius. In nouo teſtamẽto clariora ſunt teſtimonia; in primis illud Ioã.17. Hæc eſt vita ęterna, vt cogno-

Ioan.17. ſcant te ſolũ verũ Deũ, &c. Hanc ſentẽtiã variè interpretatur Scot. Primò, vt ſit ſenſus; cognitio, vita eſt, & ſi eſt perpe-

Scot. tua æterna eſt: cæterùm nõ eſt ſenſus, ꝙ ſit vita beata. & qđ hæc explicatio nõ ſit cõſentanea, patet. Nam ex ea ſequitur, ꝙ damnati videntes dæmones habeant vitã æternã; nã videre, vita eſt, & æterna; ſiquidẽ perpetua eſt. Alia interpretatio eſt valde probabilis, ꝙ ſit ſenſus de cognitione p fidẽ, quæ vita æterna dicitur, qm̃ ad vitã æternã nos ducit, hanc explicationẽ adhibet Cyrillus huic loco, ſup Ioan. & libro

Cyrillus. Hilarius. de fide ad reginas, & D.Hila lib.de patris, & filij vnitate.

¶Cæterũ, licèt hæc explicatio ſit ,,pbabilis,,pbabilior eſt, vt ſit ſenſus de vita beata: nam vita æterna in ſacro eloquio

Ioan.3. Matt.19. Matt.25. ſemp ſignificat vitã beatã, vt in illo Ioan.3. Vt omnis q̃ credit in eũ, nõ pereat, ſed habeat vitam æternã, & Matt.19. Quid boni faciã, vt habeã vitã æternã? & Matt.25. Iuſti in vitã æternã ibunt, mali verò in ignẽ æternũ. Cui ſimile eſt

Rom.6. illud D.Pau.Rom.6. Gratia Dei vita æterna. Itaq; vita æterna in ſacro eloquio vita beata eſt. Sed quãquã hoc teſtimoniũ nõ eſſet ſatis idoneũ, certè alia teſtimonia ſunt ſolidiſſima; vt eſt illud 1.Ioã.3. Cum apparuerit, ſimiles ei erimus,

1.Ioan.4. Ioan.14. & videbimus eũ ſicuti eſt, & Ioan.14. Si quis diligit me, diligetur a patre meo,& ego diligã eũ,& manifeſtabo ei meipſum. & Philip.in eod.c.dicit, Oſtẽde nobis patrẽ,& ſufficit

Ibidem. 1.Cor.13. nobis; cui Dñs reſpondit, Philippe, q̃ videt me, videt & patrẽ meũ. & 1.Cor.13. Videmus nũc per ſpeculũ in ænigmate, tunc aũt facie ad faciẽ, & 2.Cor.5. Dum ſumus in corpo-

2.Cor.5. re, peregrinamur a Dño; per fidem.n.ambulamus,& nõ per ſpeciẽ, audemus,& bonam voluntatẽ habemus peregrinari a corpore,& præſentes eſſe ad Dominũ. Ecce, videre p ſpeciem, eſt eſſe præſentes ad Dominũ,& vitã beatã habere.

Ex his teſtimoniis tale colligo argumentum. In ſacris

Argum. literis ſæpe aſſeritur noſtram beatitudinem in Dei viſione conſiſtere; nunquam verò affirmatur quòd in Dei amore. Ergo in actu intellectus, & non voluntatis conſiſtit.

Certè Deus nunquam promittit pro præmio, quòd homo diligat Deum; ſed è diuerſo, quòd diligetur a Deo, iuxta
Ioan.14. ſermonem Domini Ioan.14. Si quis diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum.

D.Thom. conformis Auguſtin. D.Auguſt. ¶Deinde, hæc ſententia Diui Thom. eſt valde conſentanea ſanctis patribus, præcipuè D. Auguſt. is namque primo de Trinit. cap.8. explicans illud Pauli, Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, dicit. Hæc contemplatio promittitur nobis omnium actionum noſtrarum finis, & æterna perfectio gaudiorum, & capitulo nono. in viſione tota merces conſiſtit, & capitulo decimo. in illa contemplatione Deus erit omnia in omnibus, & capitulo decimotertio. plus quàm quinquies repetit eandem ſententiam, interpretans illud Domini, Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. & enarrans illud, ſi quis diligit me, diligetur a patre meo, & ego oſtendam illi meipſum: dicit, Sola viſio eſt ſummum bonum noſtrum, cuius adipiſcendi gratia præcipitur nobis quicquid rectè agere debemus. & capitulo decimoquinto. Viſio eſt tota merces, & decimotertio de Trinitate capitulo quinto dicit. Beatus eſt qui habet quicquid vult, & nihil mali vult. Itaque vita beata non eſt amare quod habes, ſed habere quod amas, & in epiſtola de videndo Deum ad Paulinum; Viſio eſt ſumma merces, quæ promittitur diligentibus Deum & in libro de ſpiritu. & anima, capitulo quinquageſimoſeptimo. Videre Deum ſumma felicitas, ſumma iucunditas, beata & æterna vita eſt. dicit multa in hanc ſententiam D.Auguſt. lib. de ſpiritu & lite. cap.22.

Ariſt. Plat. Socrates. Seneca Plutarc. Cice. Auguſt. Eugub. Rationes hoc ipſum oſtendentes. ¶Tertiò, hæc ſententia eſt valde conſentanea ſententiis omnium philoſophorum. Certè Ariſtot. 1. Ethico. cap.7. & decimo Ethico. capitulo ſeptimo, vſque in finem, varijs argumentis demonſtrat, beatitudinem noſtram ſitam eſſe in ſapientiæ operatione, & in altiſſimarum cauſarum contemplatione. Idem affirmant vniuerſi philoſophi Platonici, Plato, Socrates, Seneca, Plutarch. Cicero, quos omnes diligenter refert Auguſt Eugubinus lib.10. de perenni philoſophia. Sed prætermiſſis autoritatibus, idem demonſtratur euidentibus argumentis.

Intellectus præſtat voluntati. ¶In primis, beatitudo in præſtantiſſima potentia collocanda eſt, vt planè conſtat inter omnes. Sed intellectus eſt præſtantiſſima potentia. ergo. Quod verò intellectus ſit præſtantiſſima potentia, probatur; tum, quoniam vita contemplatiua eſt præſtantior vita actiua, vt conſtat ex ſuffragio omnium Theologorum. Tum ſecundò, quoniam prudentia, quæ eſt virtus intellectualis, inter omnes virtutes morales primatum tenet. Tum deinde, quoniam intellectus præcipit, & leges ponit voluntati; & eam dirigit & illuminat, atque adeo voluntas ex eo ſtudioſa eſt, & recta, quoniam rectæ rationi paret, & obtemperat, & conſentanea eſt. Tum vltimo, quoniam intellectus eſt rationalis per eſſentiam; voluntas vero per participationem.

Beatitudo eſt cõſequutio vltimi finis. ¶Secunda demonſtratio. Beatitudo (vt conſtat apud omnes) eſt conſequutio vltimi finis; ſed actus voluntatis non poteſt eſſe conſequutio vltimi finis. ergo in actu voluntatis non conſiſtit beatitudo, ſed in actu intellectus. Quòd verò actus voluntatis non ſit conſequutio vltimi finis, demonſtratur in hunc modum. Nam in voluntate tantum

Voluntatis tres actus. modo ſunt tres actus, deſideriũ, delectatio, & amor. Quòd deſideriũ non ſit cõſequutio vltimi finis, notius eſt, quam vt probatione egeat: deſiderium namq; ſignificat cupiditatẽ rei abſentis, & nondum habitæ. Sed quod delectatio nõ ſit conſequutio, ex his patere poteſt. Nam delectatio cõſequitur ad bonũ iam adeptũ, & poſſeſſum. ergo non eſt adeptio vltimi finis. Deinde, delectatio non per ſe appetitur, ſed ſemper ad aliud refertur. Si adiungitur in cibo in potu, eſt propter conſeruationẽ indiuidui: Si in coitu animalium, propter conſeruationem ſpeciei: ſi in operationibus virtutum, vt ſtudioſè, & fortiter operemur. Demum, delectatio ſecundum ſe bona non eſt: ſi conſequitur ad operationem rectam, bona eſt, ſi ad operationem turpem, turpis eſt.

¶Sed dicit Scot. quòd conſiſtit in amore rei præſentis, quem actũ prætermiſit D.Tho in art. Sed fallitur Scotus, nam amor vel eſt rei præſentis, vel abſentis. Si abſentis, nõ eſt conſequutio vltimi finis; ſi vero præſentis, iam præſupponit rem poſſeſſam, & habitam. Itaq; D.Tho. nõ eſt obli tus amoris, ſed excludendo deſiderium, excluditur amor rei abſentis: excludendo delectationẽ, excluditur amor rei

D.Thom. præſentis: & ipſemet D.Tho. ad hoc propoſitum in 3. contra gentes ca.26. ponit hos tres actus voluntatis, amorem, deſiderium, & delectationem.

Differẽtia intellectus & voluntatis. ¶Deinde, beatitudo eſt habere quod amas, vt planè conſtat inter omnes; habere vero, & apprehendere eſt opus intellectus, & non voluntatis. Voluntas namque non eſt potentia apprehenſiua, neque conſecutiua.

Volũtas nõ cõſequitur bonũ p ſe. ¶Hoc.n. intereſt inter intellectũ, & voluntatẽ; q volun tas fertur in bonũ, prout eſt a parte rei; intellectus vero apprehendit obiectũ per ſpecies, & imbibit in ſe illud. Itaq; voluntas cõſequitur bonũ ſuum per intellectũ, tanquã per manũ, & anſam. Præterea, Deus eſt obiectũ noſtrę beatitudinis, & vltimus finis, vt ex ſuperioribus ſatis cõſtat. ergo conſequutio illius, erit actus, quo primo apprehendimus Deũ. Sed huiuſmodi eſt actus intellectus, & nõ voluntatis: ergo. probatur minor. nã nihil eſt volitũ, & amatũ, niſi prius cognitũ. Prior ergo eſt apprehenſio, & cõſequutio per intellectum. Certè voluntas ſe habet ad ſummũ bonũ, ſicut ad cætera bona particularia: voluntas verò nunquã conſequitur bonũ quodcunq; per ſe, ſed per aliã potentiã. Deſideramus pecuniã, non cõſequimur eam voluntate, ſed manu. Deſideramus vinum, non cõſequimur voluntate, ſed guſtu. Deſidemus muſicam, auditione conſequimur, non voluntate.

¶Idem cõfirmatur optimo argumento. Nam tales actus ſolet habere homo circa amicũ, vel honorẽ, quales habet circa Deũ; amat.n. honorem præſentẽ, & in eo delectatur. At nõ eſt conſequi honorem, amare honorem, ſed habere honorẽ. Ergo non eſt conſequi Deũ, amare Deũ, aut in eius poſſeſſione delectari. Quod vt clarius videatur, ſtatuamus diſputationis gratia, honorẽ eſſe ſummũ bonũ hominis, in quo eius beatitudo ſit conſtituta. Certè cõſequi honorẽ, nõ eſt amare honorem; ſed habere illũ; & Ariſt. qui poſuit beatitudinẽ in operatione ſapientiæ, & cõtemplatione, nõ appellat beatũ qui amat ſapientiã, ſed qui verè ſapiens eſt.

Scoti ſolutiones. ¶Ad hæc argumẽta diſertè, & acutè (vt ſibi videtur) reſpõdet Scotus, q gemina eſt aſſequutio finis; prima via generationis, & prima via perfectionis, quæ eſt amor rei prę ſentis, quo maximè noſtra volũtas ſedatur, & cõquieſcit, iuxta illud, Tenui eũ, nec dimittã. Itaq; ſentit Scotus, q p viſionẽ Cantico. Deus eſt p̃ſens intellectui, & hæc p̃ſentia eſt aſſequutio vltimi finis: ſed eſt prima via generationis, non via pfectionis. Sed reuera Scot. abutitur vocabulo, & ignorat ꝓpriã vocẽ, vocãdo amorẽ conſequutionẽ vltimi finis. Quis.n. dicet ſe conſequutũ pecuniam, quia amat pecuniã? maximè, quia amor (vt dictũ eſt) abſtrahit ab habito, & nõ habito: quod ſi eſt rei iam habitæ, præſupponit vltimi finis cõſequutionẽ.

Tertia demonſtrat. Beatitudo eſt ſummũ bonum. ¶Tertia demonſtratio. Beatitudo eſt ſummũ bonum, & primum appetibile, ratione cuius cætera appetuntur, vt planè conſtat. Sed eſt impoſſibile q primũ appetibile ſit actus voluntatis; ſicut eſt impoſſibile, quòd primum viſibile, ſit viſio: viſio namq; debet verſari circa viſibile, tanquã circa propriũ obiectũ. Ergo ex hoc, q beatitudo ſit obiectũ voluntatis, cõſequens eſt, q nõ eſt actus voluntatis. Hanc demonſtrationem explicauimus diligenter ſuprà, q.1. art.1.

Quarta demonſtrat. Durand. ¶Quarta demonſtratio eſt, quã habet Durand. in 4. d.49. q.4. & inſinuat eam D.Tho. ad ẽm. Appetitus namq; vniuerſus, ſiue naturalis ſit, ſiue ſenſitiuus, ſiue rationalis, nunq̃ appetit tanquã vltimũ finẽ ſuã operationẽ, ſed alterius potentiæ operationẽ, aut paſſionẽ. Ergo voluntas non appetit tanquã vltimũ finem, ſuam operationẽ. Antecedens probatur exẽplo lapidis, qui appetit deſcendere, & eſſe deorſum propter cõſeruationẽ lapidis, qui locus non eſt actus eius.

Appetitus naturalis quare a natura datus. ¶Pro cuius rei intellectu obſeruandũ eſt, quod appetitus naturalis datus eſt rebus naturalibus, vt ipſæ conſequantur bonum ſuum: itaq; appetitus non præcipuè ſequitur bonũ ſuum, ſed potius totius naturæ bonũ; vt animaduertere eſt in appetitu lapidis, qui adepto fine lapidis, continuò quieſcit. Eadẽ ratio eſt de appetitu ſenſitiuo, qui datus eſt animãtibus, vt conſequantur perfectiones ſibi debitas. Non aliter appetitus rationalis, qui vocatur voluntas, datus eſt naturæ rationali, vt conſequatur bonum, naturæ rationali debitũ, & conſentaneum, quod eſt veritas, & bonũ intellectuale, & diuina ſapientia. Itaq; voluntas non præcipuè quærit bonũ ſuum, ſed bonum integrum, & perfectum naturæ humanæ. Comparatur voluntas ad intellectum, qualis eſt comparatio vxoris vehementer diligentis virum ſuum: ſi.n. vir eius ęgrotat, id quod ſummè deſiderat, eſt eius ſanitas, & in eius adeptione delectatur, & fruitur, & ſanitatem viri arbitratur eſſe bonum ſuum: non aliter voluntas ſe habet ad intellectum,

ctum, & eius bonum reputat bonum proprium, tanquam bonum sui capitis.

Vlti. demō. ¶Vltima demonstratio. Summa miseria est priuatio diuinæ visionis, vt omnes Theologi vno ore affirmant, & appellant hanc miseriam pœnam damni. Ergo summa merces est visio Dei. Idem confirmatur. Nam pueri discedentes sine baptismo, damnantur, & miseri sunt, vt habet fides catholica: at non habent pœnam sensus, nec odium Dei, sed tantum priuantur diuina visione. Ergo Dei visio summa beatitudo est.

Essentia tei quæ. Not. prim. Soluuntur argum. ¶Ad argumenta in oppositum posita vt respondeatur obseruandum est. Primò, illud esse essentiam cuiusque rei, ad quod cætera naturali consequutione sequuntur; sicuti hominis essentia in rationali anima consistit, ex qua cæteræ potentiæ naturali consequutione deriuantur. quod si verum est, consequens est, quòd essentia beatitudinis nostræ in visione Dei consistat: nam ex visione Dei, naturali consequio & amor, & summa delectatio deriuantur, qui enim videt Deum, necessariò amat Deum, & non potest esse quin indicibili iucunditate perfruatur.

No. secun. ¶Secundò obseruandum est, quòd operationes humanæ possunt considerari in genere naturæ; qua ratione huius, vel alterius perfectionis in genere naturæ existunt. Rursus possunt considerari in genere moris; qua ratione, laude vel vituperio dignæ sunt? veluti si comparetur ieiunium, & volitio fornicandi in genere naturæ: certè hæc volitio perfectior est, quàm ieiunium, quæ est operatio partis sensitiuæ: cæterum si conferantur in genere moris, ieiunium præstantius est. Quando ergo in præsentia inuestigamus vtra sit perfectior operatio; voluntatis, an intellectus, de genere naturæ præcipuè disputationem sumimus.

Not. terr. Amor amicitiæ & cōcupiscētiæ. ¶Tertiò obseruandum est, quòd amor duplex est, amor amicitiæ, quo amamus nos ipsos, & amicos; & amor concupiscentiæ, quo amamus bonum nostrum, quatenus bonum nostrum est. Et in hoc sensu definimus, quòd cognitio, & visio Dei magis amatur quàm amor, & est maius bonum nostrum, quàm amor.

Not. quart. Virtus moralis & intellectualis. ¶Quartò obseruandum est, quòd virtus est duplex, moralis, & intellectualis. In vita præsenti virtus moralis excellentior est; at in vita beata, intellectualis præstantissima est, nam ex visione beata, amor, fruitio, & vniuersa bona originem habent.

Not. vlti. Pars est propter totū. ¶Vltimò obseruandum est, quòd pars est propter totum, tanquā propter vltimum finem, & ideo plus amat totum, quàm seipsam. Ex quo consequens est, quòd voluntas plus amat bonum integrum, & perfectum creaturæ rationalis, quàm bonum proprium. His annotationibus apparet, quid ad argumenta proposita dicendum sit.

Ad argu. primæ opinionis. ¶Nam ad argumenta primæ opinionis dicendum est; euidenter demonstrare, quòd in beatitudine insunt omnia hæc bona, visio, amor, & fruitio; at non concludunt, quòd essentia beatitudinis in his bonis coniunctim sita sit. Nam certum est, quòd ex Dei visione, naturali consequio & amor, & fruitio deriuantur. Sed oportet specialiter ad singula respondeamus.

Ad primū. ¶Ad primum respondetur, optimè probare, quòd in beatitudine insunt hæc bona, quòd nos non negamus: multa enim pertinent ad rei perfectionem, quæ ad rei essentiam pertinere nulla ratione possunt, sicut in homine licet animaduertere.

Ad secundum. ¶Ad secundum dicendum est, quòd si sola visio inueniretur sine amore, & fruitione, faceret hominem beatum essentialiter, sed non perfectè.

¶Item dicendum est, quòd si visio Dei relinqueretur suæ naturæ, certè ex ea naturali consequio amor, & fruitio deriuarentur: sed si impeditur virtute diuina per miraculum, non desinit esse beatitudo. Vltimò dicendum est, quòd licèt sola visio sit beatitudo, non tamen facit hominem beatum sine fruitione: visio namque ex eo est beatitudo, quoniam causat fruitionem, & animi quietem, quam necessariò causat necessitate naturali.

Ad tertiū. ¶Ad tertium respondetur, quòd de essentia hominis est, esse rationale: voluntas vere est propria passio.

Ad quartū. ¶Ad quartum respondetur quòd voluntas beatificatur, quando consequitur, & habet bonum, quod amat, hęc verò consequutio est per intellectum, vt suprà demonstratum est. Deinde dicendum est, quòd quemadmodum voluntas consequitur ad intellectum: ita beatificatur consequenter ad intellectum: ex visione namque beatifica, amor, & voluntatis fruitio deriuantur.

Ad vltim. ¶Ad vltimum respondetur, quòd quanquam in Deo omnia sunt vnum, intellectus, & voluntas, visio & amor, at secundum intelligentiæ rationem prior est diuina beatitudo, quàm actus voluntatis diligentis, & in ea conquiescentis; quod nō potest esse, nisi per actum intellectus. Itaq; beatitudo tribuenda est Deo secundum intellectum, sicuti cæteris beatis, qui ad similitudinem Dei beati dicuntur. de hac re inuestigatur diligentius 1. par. quæst. 26. artic. 2.

Ad argum. Secun. opi. ad autoritates. ¶Ad argumenta secundæ opinionis, ad autoritates scripturæ, & sanctorum dicendū est; q̄ in beatitudine est solidum gaudium, & verum; at ex hoc non concluditur, q̄ gaudiū sit beatitudinis essentia. Sed dicitur beatitudo esse gaudium, eo genere locutionis, quo solemus sæpenumerò causas nomine effectuū designare, sicut frigus dicitur pigrum, quoniam pigritiam, & ignauiam causat; & concupiscentia dicitur peccatum, quoniam ad peccatum incitat & allicit.

Quare beatitudo gaudium dicatur.

Ad primū. ¶Ad primum, negatur antecedens: magis enim detestamur, & fugimus priuationem boni, ad quam consequitur tristitia & dolor, sicuti pater magis detestatur & fugit mortem filij, quem diligit, ad quam consequitur tristitia, & dolor: & quòd magis detestetur, patet ex illo axiomate; Propter quod vnumquodq; tale, & illud magis. nam certum est quòd tristatur propter mortem filij.

Ad secundū. ¶Ad secundum respondetur, finem lapidis esse consequi locum suum naturalem, in quo conseruetur, ex quo sequitur quies: ad eundem modum dico, finem hominis esse consequi summum bonum, ex quo fruitio, & delectatio naturaliter deriuantur.

Ad tertiū. ¶Ad tertium dicendum est, quòd qui habet quod amat, nihil vltrà desiderat: ex possessione namque rei amatæ, delectatio, & fruitio naturaliter dimanant.

Ad quartū. ¶Ad quartum dicendum est, quòd delectatio perficit operationem, sicut decor iuuentutem, qui est consequens ad iuuentutem. Itaq; delectatio est perfectio concomitans visionem beatificam, sed non est perfectio, quæ faciat visionem in sua specie perfectam.

Ad quintū. ¶Ad quintum dicendum est, quòd charitas non querit dilectum, vt in eo delectetur; sed est consequens vt delectetur in bono iam adepto. Itaque delectatio non est finis charitatis, sed potius visio, per quam fit finis ei præsens.

Ad sextū. ¶Ad sextum dicendum est, quòd appetitus sensitiuus, & rationalis diuersimodè se habent in suis appetitionibus: appetitus namque sensitiuus tantum fertur in bonum delectabile; obiectum namque appetitus sensitiui est bonum delectabile: sensus enim, quem sequitur appetitus sensitiuus, non se extendit ad bonum honestum, quod in ratione consistit; neque verò ad bonum vtile: cùm enim bonum vtile sit medium accommodum ad finem consequendum, & sensus non possit agnoscere rationem finis, & proportionem mediorum ad finem, vt suprà demonstratum est; consequens est, quòd appetitus sensitiuus non fertur in bonum vtile, sed tantum in bonum delectabile. Rationalis verò appetitus fertur tum in bonum delectabile, tum in bonum vtile, sed præcipuè in bonum honestum, cuius pulchritudinem, & honestatem ostendit intellectiua cognitio, quam sequitur appetitus rationalis. Quemadmodum enim gubernator reipublicæ homines generosos, & excelsi animi ad egregia facinora edenda amore virtutis mouet, & adhortatur; homines verò inferiores amore concupiscentiæ, vel timore pœnæ, vel præmij cupiditate: sic Deus mouet voluntatem amore virtutis; portionem verò sensitiuam, vt inferiorem, & imperfectiorem, mouet amore concupiscentiæ, & delectationis. Quomodo verò in appetitu sensitiuo, qui præcipuè sequitur delectationes, non sit peruersitas, infrà quæst. 4. art. 2. inuestigandum est.

Ad vltimū. ¶Ad vltimum respondetur, quòd delectatio est vltimum, & extremum, quod aduenit rei iam perfectæ, tanquam appendix, & accidens quod consequitur: quocirca beatitudo non est. Beatitudo namque est vltimum, & extremum bonum perfectum, atque summum; non sicuti appendix, & accidens quod aliud consequitur.

Argumen. Ad finē vltimum duo sunt necessaria. ¶Quod si dicas, illud esse vltimum finem, quod per se amatur: delectatio vero per se amatur. ergo est vltimus finis. Respondeo, quòd ad finem vltimum duo sunt necessaria,

ceſſaria,& quòd appetatur propter ſe,& quòd amentur cæ tera propter ipſum ; delectatio verò licèt ſit amabilis propter ſe ; cætera autem non amantur propter ipſam. & hæc vltima conditio eſt potiſſima ad rationem finis vltimi. Nam finis vltimus eſt, cuius gratia omnia fiunt.

Not. ¶Illud etiam non eſt prætermittendum, quòd poſſeſſio ſummi boni, & ſumma delectatio, quæ inde deriuatur, non ſunt conſideranda ſicuti duo bona diſtincta, ſed vt vnum bonum perfectum, & conſummatum. Sic affirmat Diuus Thomas ſuprà quæſtione ſecunda, articulo ſexto, ad primum. Ratio Diui Tho. eſt, quoniam eiuſdem rationis eſt appetere bonum, & delectatio in bono, quæ nihil aliud eſt, quàm quietatio in bono adepto: ſicuti ex eadem virtute naturæ eſt, quòd lapis deſcendat deorſum, & quòd quieſcat ibi: Locus Diui Thomæ eſt inſignis & obſeruandus ad hoc propoſitum, vbi etiam explicat quo modo delectatio ſit appetibilis propter ſe: Videndus eſt etiam D.Thom. 3.contra gentes cap 26.

Quomodo beatitudo fruitio dici poſſit. D. Auguſt. ¶Supereſt exponere, quemadmodum autore D. Auguſt. & autore D.Thom. beatitudo ſit fruitio. ex quo conſequens eſt, quòd ſit delectatio. Imò ex hoc loco D. Auguſtin. infert Scotus, quòd beatitudo ſit amor: nam frui, eſt amore inhærere alicui rei propter ſeipſam, vt eſt videre in D.Auguſt. primo de doctrina Chriſtiana cap.4. Certè hæc ſententia D. Auguſt. Summa merces eſt fruitio; non facit ſenſum identicum, ſed cauſalem, id eſt, beatitudo cauſat ſummam fruitionem in voluntate, quo in ſenſu explicuimus illam ſententiam eiuſdem Auguſtini. Beatitudo eſt gaudium de ſumma veritate: in eodem ſenſu interpretanda eſt definitio illa Boetij, Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, id eſt, facit ſtatum omnium bonorum aggregatione perfectum. Illa etiam explicatio non eſt abſurda, quòd frui, ſit actus intellectus, & non voluntatis: frui namque eſt capere fru-

D. Auguſt. ctum, & re amata potiri. Vnde Diuus Auguſtinus libro de moribus Eccle. Quid eſt frui niſi preſtò habere quod diligis? Non dixit, diligere quod habes, ſed habere quod diligis; habere verò, & tenere, eſt opus intellectus, vt ſuprà demonſtratum eſt. Sed de hoc inueſtigabitur infrà quæſtione vndecima. Illud tamen pro certo habendum eſt, quòd frui non eſt amare; frui enim amico, non eſt amare amicum.

Soluuntur Scot. argu. ¶Ad argumenta tertiæ opinionis, quæ in quatuor prædicamenta ſunt diſtributa, hoc modo ſatisfaciendum eſt.

Ad argum. Prim. prę. ¶Ad argumenta primi prædicamenti de perfectione voluntatis ſuper alias potentias, in primis dicendum eſt, quòd non vacat in præſentia differere de comparatione intellectus, & voluntatis, hæc enim inueſtigatio pertinet ad primam partem, quæſtione 82.articulo tertio. Sed quod ad noſtram cauſam ſpectat, negandum eſt, voluntatē eſſe perfectiorem intellectu.

Ad primū. ¶Et ad primum in oppoſitum reſpondetur, quòd voluntas mouet intellectum in genere cauſę efficientis, applicando illum ad opus ſuum; intellectus verò mouet voluntatem in genere cauſæ finalis, illuminando, dirigendo, imperando. Cauſa autem finalis inter omnes præcipua eſt. Deinde dicendum eſt, quòd intellectus primò, & per ſe mouet voluntatem; nam obiectum voluntatis eſt bonum propoſitum per intellectum; voluntas verò mouet intellectum, veluti per accidens quatenus ipſum intelligere apprehenditur vt bonum: itaque actus intellectus, qui mouet voluntatem, ſempet præcedit, & ſic voluntas mouet iam mota. Certè ſi finis voluntatis eſſet præſens, moueret intellectum, neceſſitaret, & traheret voluntatem ad amandum, neque expectaret motionem voluntatis; in hac verò peregrinatione quia finis eſt abſens, voluntas mouet intellectum ad finis conſequutionem.

Ad ſecundum. ¶Ad ſecundum reſpondetur, quòd voluntas ea ratione, qua mouet cæteras potentias ad operandum, excellere videtur; cæterùm intellectus alijs multis de cauſis excellentior eſt; tum, quoniam mouet voluntatem in genere cauſæ finalis; illuminando, dirigendo, &c. tum verò, quoniam hæc potentia nobiliſſima conſequitur vltimum finem, pro quo voluntas tantopere laborat: tum vltimò, quoniam huius potentiæ eſt viſio beata, ex qua naturaliter ſequitur amor.

Ad tertiū. ¶Ad tertium reſpondetur, quòd licèt voluntas ſit appetitus vniuerſaliſſimus, & nobiliſſimus, at non eſt potentia apprehenſiua, & conſequutiua obiecti, & ideo indiget alia potentia nobiliſſima, quæ finem ſuum conſequatur, & poſſideat, & præſentem habeat.

Not. ſolut. ¶Vel dicatur, & eſt ſolutio maximè obſeruanda, quòd voluntas eſt appetitus hominis. & ſic magis appetit homini ſummam hominis perfectionem, quæ in intellectu conſiſtit, quàm propriam ſuam perfectionem; ſicuti pars plus amat totum, quàm ſeipſam.

Ad quartū. ¶Ad quartum reſpondetur, quòd obiectum intellectus eſt perfectius natura, nam quod attinet ad vniuerſalitatem, æqualis eſt ratio ſicut enim omne bonum eſt verum, ita omne verum eſt bonum: ſed excellit verum, quod eſt obiectum intellectus; nam verum eſt magis ſeparatam, & diuinum. Intellectus enim, qui eſt potentia cognoſcitiua, perficitur in cognitione veritatis, ſiue ſit res, ſiue non ſit: veritas namque abſtrahit a rerum exiſtentia, voluntas verò, quoniam fertur in bonum vt habeat illud, & potiatur, non eſt tam ſeparata, neque adeò diuina; & bonum concernit rei exiſtentiam, & ideo non eſt tam ſeparatum, nec tam diuinum. De hac ſolutione, quoniam obſcura eſt, videndus eſt Diuus Thom. prima parte quæſtione 82.articulo tertio. D.Thom.

Ad vltimū. ¶Ad vltimum reſpondetur, quòd potentia non eſt perfectior ex eo, quod liberior; nam electio mediorum imperfectior eſt, quàm intentio vltimi finis, quæ neceſſaria eſt, quantum ad ſpecificationem, vt ſuprà dictum eſt. Deinde viſio Dei, vel amor in vita beata, eſt actus præſtantiſſimus, at neceſſarius eſt.

Ad argum. Secun. pd. ¶Ad argumenta ſecundi prædicamenti; de perfectione amoris, reſpondetur, certè in primis dicendum eſt, alium eſſe ordinem charitatis in via ad cognitionem ænigmaticam, & charitatis in patria ad viſionem claram; nam in via, noſter profectus incipit a fide, & perficitur a charitate, per quam comparamus bona merita ad videndum Deum, & ita bene dicit Anſel. (quod etiam docet Diuus Paulus.) charitatem in via eſſe præſtantiorem; cæterum in vita beata ex viſione beatifica, naturali conſequio oritur amor, tanquam proprius effectus, & propria paſſio. Ex his patet quid dicendum ſit ad D. Paul. & D. Anſelm.

Ad D.Dio. ¶Ad Diu. Dionyſio reſpondetur, quòd Seraphin, qui ſunt ſupremi ſpiritus, habent denominationem a charitatis ardore, quoniam inflammant inferiores angelos per illuminationem cognitionis Dei, ſicuti prædicator, per prædicationem verbi diuini auditores inflammat: Cherubin, verò conſtituuntur inferiores ſpiritus, quoniam habent in officio docere, non inflammare.

¶Ad Diuum Thom. (qui certè loquitur in vita beata, cùm comparat charitatem cognitioni, & probat eſſe perfectiorem charitatem, quæ fertur in Deum, prout in ſe eſt) dicendum eſt, quòd obiectum cognitionis & amoris in vita beata eſt Deus, ſecundum ſe: de amore, omnes fatentur; de cognitione verò, patet ex illo, Videbimus ſicuti eſt. Rurſus dico, quòd charitas in vita beata habet hanc excellentiam, quòd fertur in Deum, prout eſt a parte rei, verum viſio beatifica excellit multis de cauſis. Primum, quoniam eſt menſura amoris: tantum enim amant beati, quantum vident. Deinde, quoniam ex viſione beatifica naturaliter amor ſequitur. Tertiò, quoniam viſio beatifica, verſatur circa verum, quod eſt magis diuinum, & ſeparatum, quàm bonum. Hæc dicta ſint ad explicanda dicta ſanctorum patrum, quæ videbantur noſtram ſententiam conuellere.

Ad pri. ar. ¶Ad alia argumenta huius prædicamenti, & ad primum reſpondetur, quòd fortaſſis lumen gloriæ eſt præſtantiſſimus habitus. Vel dicatur. quòd quanquam charitas ſit præſtantiſſimus habitus, non inde concluditur, quòd amor ſit præſtantiſſimus actus in vita beata: nam viſio quæ eſt præmium bonorum operum, non eſt tribuenda potentiæ, neque habitui, ſed Deo præmiatori, ex qua viſione beatifica ſequitur amor, vt ſæpenumerò dictum eſt.

Ad ſecundum. ¶Ad ſecundum reſpondetur, quòd ea, quæ ſunt priora in genere cauſæ materialis, imperfectiora ſunt; ſed ea, quæ ſunt priora in genere cauſæ efficientis, formalis, & finalis, perfectiora ſunt, vt ex philoſophia manifeſtè exploratum eſt.

Ad tertiū. ¶Ad tertium reſpondetur, quòd illa ſententia Ariſtot. eſt

Expositio illius propositionis, Cuius oppositum est pei⁹, ipsum est melius.

est topica, & probabilis tantum; quocirca sæpenumerò est fallax. Cæterùm habet duas expositiones veras; prior est. Oppositum melioris est peius ex ea parte, qua opponitur meliori, sed alijs de causis potest esse minus malum. Alia expositio est, id quod tollit maius bonum, ea parte, qua tollit maius bonũ, peius est, sed aliun de potest esse minus malum. Verbi gratia. Non videre Deum ea parte, qua tollit visionẽ Dei beatificã, quæ summum bonum est, peius est quàm odium Dei ea parte, qua tollit amorem Dei: cæterùm ea parte, qua odiũ Dei est intrinsecè malum & peccatũ, peius est, quàm non videre Deum. imò hac de causa peius est mentiri quàm non videre Deum. Ex his explicationibus apparet legitimus commentarius huius sententiæ Arist. quas accepi ex D. Caietan. 2.2. quæst. 142. artic. 3. ad 1. alioqui hæc argumentatio ex oppositis fallacissima est.

Cõclusio.

Caietan.

ARTIC. QVINTVS.

Vtrùm beatitudo sit operatio intellectus speculatiui, an practici.

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est. Beatitudo potius est operatio intellectus speculatiui, quàm practici, cùm sit hominis optima operatio, quæ in contemplatione diuinorũ consistit; & vnũquodq; dicitur ab eo, quod est in illo optimum, bonum autem diuinum, obiectum est intellectus speculatiui. Secundo, contemplatio maximè requiritur propter seipsam, actus verò practicus propter actiones, quæ ad aliquem finem ordinantur, vnde non est vltimus finis, & beatitudo. Tertiò patet, quia vita contemplatiua cõmunicat cũ Deo, & angelis: sed in vita actiua, bruta communicant aliqualiter cum homine: ideo principaliter vltima & perfecta beatitudo consistit in contemplatione, secundariò in operatione intellectus practici, &c.

¶ Illud etiam obseruandũ est, quòd licèt concederetur amorem esse præstantissimum actum in genere moris, & odium esse pessimum in genere vitij; cæterùm ex hoc nõ sequitur, in amore nostram beatitudinem esse constituendam; nam beatitudo sita est in actu præstantissimo in genere naturæ, & in genere perfectionis naturalis, qua ratione virtutes intellectuales præstant virtutibus moralibus, inter quas primatum tenet actus intellectus. quo possidemus, & videmus Deum præsentem.

Ferra. Nota.

¶ Illud etiam obseruandum est ad dissoluenda omnia argumenta huius prædicamenti, quòd licèt concederetur amorem esse præstantissimum actum in genere moris, & odium esse pessimum in genere vitij; cæterùm ex hoc nõ sequitur, in amore nostram beatitudinem esse constituendam; nam beatitudo sita est in actu præstantissimo in genere naturæ, & in genere perfectionis naturalis, qua ratione virtutes intellectuales præstant virtutibus moralibus, inter quas primatum tenet actus intellectus. quo possidemus, & videmus Deum præsentem.

Ad argum. Tert. pdi.

¶ Ad argumenta tertij prædicamenti, de maiori vnione, & appropinquatione ad vltimũ finem, dicendum est, quòd actus intellectus propinquior est vltimo fini: quoniã actus voluntatis non fertur in vltimum finem, nisi cognitum, & quoniam actus intellectus, scilicet visio, & possessio summi boni, est vltimus finis voluntatis: idem enim est dicere, finẽ voluntatis nostræ esse Deũ, & habere Deum: sicut idem est dicere, quòd auari finis est pecunia, & habere pecuniam.

Ad primũ & secũ. ar.

¶ Quocirca ad primum, & ad secundum argumentum, admitto quòd beatitudo formaliter sit summum bonum; quanquã possumus dicere, q̃ est summum verum, & infinitum. Rursus admitto, obiectũ voluntatis esse bonũ, cæterũ ex hoc non est consequens, quòd voluntas apprehendat, & consequatur summum bonum; nam voluntas (vt supra dictũ est) non est potentia apprehensiua, neq; consecutiua: sed consequitur summum bonum per alias potentias.

¶ Illud etiam obseruandũ est, aliud esse quod voluntas immediatius, & formalius feratur in bonum, aliud q̃ immediatius attingat bonũ: primũ namque ex necessitate concedendum est: secundum verò negandum. Nam intellectus primũ attingit summũ bonum; tum, quoniã nihil est volitum, nisi prius cognitũ: tum verò, quoniã cõiunctio ad summum bonũ per intellectum, est causa coniunctionis per voluntatẽ. Vltimò obseruandũ est, q̃ quanquã voluntas tendat in bonum sub ratione boni, aliæ potentiæ consequuntur bonum, & non sub ratione boni v g. Desiderat voluntas vinum sub ratione boni, gustus percipit illud sub ratione dulcis; voluntas desiderat musicam sub ratione boni, at percipit eam auditus sub ratione sonitus. Non dissimiliter desiderat videre Deum sub ratione boni, & intellectus consequitur sub ratione veri boni, quod præsentat voluntati vt eo fruatur.

¶ Ad vltimũ respondetur, quòd amor est maximè vnitiuus secundum concordiam, & consensionem affectuum; at beatitudo est vnio realis ad summum bonum.

Ad vltimũ.

¶ Ad quartum prædicamentum, de magis desiderabili, dicendum est, q̃ voluntas est appetitus, & inclinatio vniuersalis hominis, & sic magis appetit bonum perfectum hominis, quod consistit in intellectu, & in possessione summi boni, quàm bonum proprium: sicut nos magis amamus bonum diuinum, & vniuersale, quàm bonum nostrum.

Ad quartũ prædicam.

EXPLICATIO ARTICVLI.

SCotus in prologo pri. sen. q. 4. contendit visionẽ beatificam esse practicã: tum, quia ordinatur ad opus alterius potentiæ, nempè ad amandũ Deũ ex totis præcordijs: tum, quoniã est proxima regula operandi, & amandi: tum tertiò, quoniam est summa prudentia: tum vltimò, quoniam mysteria in vita beata cognita, sunt rectificatiua bonarum voluntatum. Palu. in 4. d. 49 q. 3. art. 2. docet, q̃ in vita beata est gemina cognitio, vna speculatiua, qua beati intuentur Deum: altera practica, quæ regula est operum agendorum.

Vtrũ visio beatificant practica. Scotus. Primũ arg. Secundũ. Tertium. Vltimum. Palud.

¶ In huius dubij expositionẽ dicendũ est, visionẽ beatam nõ esse practicã, sed speculatiuã: obiectum.n. visionis beatificæ est Deus ipse, qui nõ est operabilis a nobis. ergo nõ est de re operabili, ac subinde non erit practica. Deinde, visio beata præcipuè versatur in cognitione diuinæ naturæ, & perfectionum, & attributorum Dei: erit ergo speculatiua. Item ad hoc vt aliqua scientia practica appelletur, nõ satis est q̃ possit mouere ad operandum, alioqui vniuersæ scientiæ creaturarũ, & cœlorum, essent practicæ: nam ex cognitione cęlorũ in cognitionẽ Dei deuenimus, & in eius amorem exardescimus; sed est necesse q̃ eius officiũ primariũ, & immediatũ sit dirigere ad operandum, quomodo sit faciendum opus, quomodo forma introducatur in materia: at officium visionis beatificæ primariũ est, ostendere nobis naturam diuinã, & eius perfectiones: est ergo speculatiua.

Expositio dubij.

Sciẽtia practica quid requirat.

¶ Secundò dicendũ est, visionẽ beatificã esse quodammodo practicam, quod esse verum, argumẽta Scoti optimè, & euidenter demonstrant: quod etiã insinuat D. Tho. in ar.

¶ Vltimò dicendũ est, visionẽ beatã esse eminẽter practicam, & speculatiuã: etenim est participatio quædã diuinæ sciẽtiæ, quę vna cùm sit, est eminenter practica, & speculatiua, vt demonstratũ est 1. p. q. 1. art. 4. Deinde, sacra & diuina Theologia est eminenter practica, & speculatiua, vt in loco dudũ allegato manifestatũ est. Idem prorsus definit D.

Tho.de dono ſapientiæ in 2.2.q.45.art.3.Idem prorſus de virtute fidei ſtatuendum eſt ſecundum veram, & certam Theologiam.Vnde quod dicit Palud.commentum eſt;vna enim viſio beata ad vtrumq; ſatis eſt.¶ Hic verò obſeruandum eſt, quòd cum dicit D. Thom.ad 1.quòd Deus de ſeipſo tantum habet ſcientiam ſpeculatiuam,interpretandus eſt,quòd loquitur ſecundùm cõmunem loquendi vſum, quo omnis ſcientia, practica eſt, aut ſpeculatiua. Cæterũ ī prima parte apertiſſimè docuit, quòd ſcientia diuina eſt eminenter ſupra practicum,& ſpeculatiuum.¶ Præterea dubitatur, Vtrum viſio beata ſit notitia incomplexa, an complexa;apprehenſiua,an iudicatiua.Certè apparet quod non ſit incomplexa,neque apprehenſiua.Apprehenſiua enim non vocatur ſpeculatiua: ſpeculatiua enim & practica tantùm conueniunt notitiæ iudicatiuæ. Deinde,ex ſola apprehenſione non ſequitur amor,aut delectatio. Tum vltimò,quoniam beatitudo in eo conſiſtit præcipuè, quòd videmus ea, quæ credimus: myſteria enim fidei ſunt,quæ principaliter videnda ſperamus in vita beata, quod ſignificat Paul. ad Hebr. 11. cum inquit,Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum,& affirmat apertè D.Th.2.2.q.1.ar.6.ad 1.

Prior Cõc.

An viſio beata ſit notitia incomplexa.

Hebr.11.

D.Thom.

¶Ad hoc dubiũ dico. Primò, viſionem beatam,eſſe vnã & ſimpliciſſimam:Tum,quoniam eſt cognitio Dei intuitiua: tũ verò,quoniam cognitio ſimplex,cæteris paribus perfectior eſt quàm compoſita:tum tertiò, quoniam ea quæ in inferioribus ſunt diſperſa,in ſuperioribus ſunt vnita:quidquid enim agnoſcunt ſenſus externi, percipit vnus ſenſus communis; & quicquid cognoſcunt vniuerſi ſenſus interni, & externi, vnus intellectus cognoſcit:ergo in vita beata,vna contemplatione ſumma,omnia cognoſcuntur. Cui concinit illud Zach. 14. Io illa die erit vnus Dominus, & nomen eius erit vnum,id eſt,vna intellectio, & conceptio. & 15.de Trin.cap.16.D.Auguſt. dicit,quòd beati omnium rerum ſcientiam vnico conſpectu habebunt. Sed eſt obſeruandum quòd hæc viſio eſt apprehenſiua: eſt enim(vt dictũ eſt) notitia intuitiua rei præſentis. Rurſus,vna cùm ſit,eſt ſimul iudicatiua;tum quoniam cognitio apprehenſiua tantum, eſt imperfectiſſima: tum verò,quia ſola apprehenſio non mouet ad amorem, & delectationem:tum tertiò,quoniam beatitudo explet omne deſiderium, & omnẽ cupiditatem: at nos non ſolùm deſideramus apprehendere Deũ, ſed iudicare qualis ſit,quantus ſit,quàm bonus ſit. Vltimò, hæc viſio beata correſpondet fidei,quæ apprehenſiua eſt,& iudicatiua,nihil ergo miri eſt, quòd hæc viſio excellentiſſima,quam Deus producit, ſpecialiſſimo auxilio ſit apprehenſiua, & iudicatiua ſimul.¶ Secundò obſeruandum eſt, quòd cùm in beatitudine ſint diuerſa iudicia, qua beati iudicant Deum eſſe omnipotentem, Deum eſſe trinum & vnum,meritò dubitari poteſt,in quo nã iudicio noſtra beatitudo præcipuè ſit conſtituta?Certè ego arbitror in hoc iudicio eſſe præcipuè ſitam, Quam bonus Iſrael Deus his, qui recto ſunt corde.Cætera verò iudicia quæ habent beati, vel ſunt præmia fidei, vel ſunt neceſſariò coniuncta. Qui enim videt Deum eſſe ſummum bonum, certè conſpicit Deum eſſe immenſum,infinitum, omnipotentẽ.hæc enim vel ſunt eadem, vel neceſſariò coniuncta. Quomodo verò beati per viſionem beatificã videant vniuerſas res ſucceſſiuè,an ſimul, an toto intellectus conamine; & an vniuerſæ viſiones beatæ ſint eiuſdem ſpeciei,queſtiones ſunt magnę, quas in ſequentibus explicabimus.¶Eſt aliud dubium,quid eſt,quod dicit D. Tho. quòd actus intellectus practici non quæritur propter ſeipſum, ſed propter operationem voluntatis ? Hoc apparet falſum.

Zach.14.

D.Auguſt.

Dubium.

Dubium.

¶ Nam actus intellectus practici eſt nobilior,quàm operatio voluntatis; at perfectius non ordinatur ad imperfectius,tanquam ad finem.

Primũ argumẽtum.

¶Deinde actus intellectus practici, eſt actus prudentiæ: at prudentia præſtat omnibus virtutibus moralibus,quæ in voluntate ſedem habent.

Secũdum.

ARTICVL. SEXTVS

¶ *Vtrùm beatitudo in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum conſiſtat.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Conclu. Beatitudo hominis perfecta non conſiſtit in ſpeculatione ſcientiarum ſpeculatiuarum.

¶ Poſterior Concluſio. Beatitudo hominis imperfecta, id eſt, ſumma quę poteſt haberi in hac vita, conſiſtit in conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum. Concluſiones hę D. Thom. ſatis apertę ſunt, earum

¶ Vltimò, actus intellectus practici eſt cauſa omnium operationum humanarum, quæ ſunt in potentijs liberis. ergo perfectior eſt.

Tertium.

¶ Hęc ſententia D.Th. habet varias expoſitiones Prima eſt,quòd hoc differt inter intellectum ſpeculatiuũ, & practicum, quòd contemplatio veritatis de ſe perficit intellectũ ſpeculatiuũ: vnde licèt nulla alia operatio eſſet ī mundo, cõtemplatio veritatis habet in ſe quare ametur, & deſideretur. Opus verò intellectus practici non perficit intellectũ; verſatur namque circa ſingulare, & intellectus circa vniuerſale, verbi gratia Scire vtrùm ſit hora 10.vel 11.& num potus ſit temperatus, ad perfectionem intellectus non multùm refert: cæterùm vt ſobriè & temperatè bibamus,multum refert.

Poſterior Cõcluſio.

¶ Secunda expoſitio, quòd finis intellectus practici eſt opus,id eſt, non addiſcimus artes vt ſumus ſcientes, ſed vt operemur: quapropter ſi non eſſent neceſſaria opificia in republica, artes ſuperuacaneæ eſſent:hoc affirmat Ariſto. in Ethic.in principio.

¶ Tertia expoſitio eſt,quòd actus prudentiæ non ordinatur ad actionem voluntatis, tanquam medium ad finem, ſed tanquam perfectum,ad imperfectum perficiendum: veluti ſol ordinatur ad hæc inferiora alenda,& fouenda. Cõparatur namque prudentia ad cæteras virtutes, ſicuti auriga,& dux,& imperatrix.Illud etiam eſt addendum, nõ eſſe aliquod inconueniens aſſerere, potentias, & habitus eſſe propter operationes a ſe productas;nam operatio(vt dictũ eſt diligenter in 2. art.) eſt complementum,& culmen potentiæ.legendus eſt hic Caie.qui optimè explicat, quomodo cauſa efficiens ſit perfectior ſuo effectu,at non eſt perfectior ſemper ſua operatione.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CErtè beatitudo hominis non eſt ſita in cognitione rerum diuinarum, & humanarum, quæ communiter a pluribus habetur, & per demonſtrationem acquiritur.

¶ Nam beatitudo, eſt perfectiſſima operatio, ſine vitio,& errore:at hæc cognitio, quam plerique homines habent, eſt imperfectiſſima, & mille erroribus admixta. Deinde, beatitudo eſt finis omnium noſtrarum actionum; at prædicta cognitio eſt finis omnium noſtrarum actionum,vt de ſe pater.

¶ Præterea, beatitudo eſt vniuerſale & commune bonũ generis humani;at prædictam cognitionem pauciſſimi homines adipiſci valent, quam ſi vniuerſi homines in republ. conarentur acquiſci,mulieres,ſartores, zonarij,eſſet exitiũ reipub.De hac demonſtratione videndus eſt Ferrarienſis 3. contra gentes,cap.39.

Ferrar.

¶Inſuper,prædicta cognitio ſemper eſt in potentia ad illud verum cognoſcendum, quo inueſtigato,adhuc intellectus noſter non ſaturatur: intellectus namq; eſt in potentia,& in cupiditate ad omne verum inueſtigandum: nemo enim hominum gloriatur ſe omne verum ſciuiſſe. Iam verò omnis cognitio humana eſt admixta multis erroribus, & habet magnam incertitudinem, tum propter imbecillitatem ingenij noſtri, tum propter rerum deceptionem; tũ propter imaginationem ſenſuum, quæ excæcat noſtrum intellectum: paſſiones quoque vehementes,& prauæ conſuetudines ſunt nobis impedimento; quæ omnia recenſentur Sapien.c.9.Cùm(inquit) cogitationes mortalium timidæ,& incertæ prouidentiæ noſtræ, corpus quod corrumpitur,aggrauat animam,& deprimit.Hæc omnia confirmantur maximo argumento. ¶ Nam ab exordio mundi,vsque ad noſtram ætatem fuere innumeri philoſophi, excellenti ingenio prædíti, qui ſcrutati ſunt rerum naturas, qui ingenuè cõfeſſi ſunt,ſe plura ignoraſſe quàm ſciuiſſe; fatentur quoque ſe vltimas rerum differentias ignotas habuiſſe. Et

Sap.9.

quæ

quænam rogo beatitudo ſine Dei cognitione conſiſtit? quam eſſe in rerum vniuerſitate doctiſſimi philoſophi vix ſtatuerunt. De Dei prouidentia, de futura vita, de finibus bonorum & malorum, de immortalitate animæ apud iſtos philoſophos magna fuit, & perpetua diſſenſio, & multis tenebris impedita.

Sed audiamus virum ſapientiſſimũ quid ſentiat de omnium ſententiarũ conſideratione, Salomonẽ dico, qui in inueſtigando, vbi nã ſit ſita beatitudo, omnem ætatem conſumpſit; is namque Eccl. 1. capit. definit, omnes ſcientias eſſe vaniſſimas ad deſiderium humanũ ſaturandum, in illo verbo. Non ſaturatur oculus viſu, nec auris auditu impletur; & in eodẽ ca. dicit, Studium ſapientiæ eſſe occupationem peſſimam, & affli ctionem ſpiritus. & tandem concludit, Qui addit ſcientiam, addit laborem. & c. 2. Tranſiui ad contemplandam ſapientiã, erroreſque & ſtultitiam, & dixi, quis eſt homo vt poſſit ſequi regem facto rem ſuum? id eſt, omnis humana ſapientia, cõparatione ad diuinã; tenebræ ſunt & nihil. & iterum in eodem cap. Moritur doctus ſimiliter vt indoctus, id eſt, quanquam ſcientiarum poſſeſſio magna eſt, ſed a morte non liberat. & iterum. Deteſtatus ſum omnem induſtriã meam: quo in loco (autore D. Hierony.) condemnat, & deteſtatur omnem induſtriam, quam in libris componendis poſuerat. & cap. 3. Cuncta fecit Deus bona in tempore ſuo, & mundum tradidit diſputationi eorum, vt non inueniat homo opus quod operatus eſt Deus ab initio vſque ad finem, id eſt, ſcientiarum omnium ſupellex non ſe extendit vt valeat homo minimum opus Dei comprehendere. & cap. 6. Quid habet amplius ſapiens ab ſtulto? & quid pauper, niſi vt pergat illuc, vbi eſt vita? in qua ſententia ſignificat, quòd ad habendam vitam beatam, melius eſt eſſe pauperem, & ſtultum, quàm eſſe ſapientem huius mundi; & cap. 7. habetur hæc ſententia: Dixi, ſapiens efficiar, & ipſa longius receſſit a me: alta profunditas, & quis inueniet eam? & in eodem capit. Luſtraui vniuerſa animo meo, vt ſcirem, & conſiderarem, &c. & capitulo octauo ſunt aliæ ſententiæ ad hoc perſuadendum, præcipuè illa, quæ incipit. Appoſui cor meum vt ſcirem ſapientiam, quibus conſonat illud Hiere. 9. Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, nec fortis in fortitudine ſua, ſed in hoc glorietur, ſcire, & noſſe me. & Baruch. cap. 3. Diſce, ò Iſrael, vbi ſit prudentia, vbi ſit virtus, vbi ſit intellectus, vt ſcias ſimul vbi ſit longiturnitas vitæ, vbi ſit lumen oculorum & pax. Quis inuenit locum eius, & quis intrauit theſauros eius? & multa in hanc ſententiam dicit grauiſſimè Propheta diuinus, ad oſtendendum quòd in ſola Dei ſapientia, noſtra beatitudo ſit conſtituta. Hæc ſunt argumenta ſolidiſſima ad demonſtrandam concluſionem huius articuli. Nam certè argumentum, quod adducit tamen probationes aliquam in ſe continent difficultatem, quæ ſequenti ordine diſpoſitæ, faciliores reddentur. Sit igitur primum principium D. Thom. Duplex eſt beatitudo; perfecta, & imperfecta. Secundum fundamentum. Scientiæ ſpeculatiuæ humanæ non ſe poſſunt extendere, niſi ad ea, quæ cognoſcuntur adminiculo ſenſuum, probatur. Scientiæ non ſe poſſunt extendere vltra ſua principia: ſed principia ſcientiarum non tranſcendunt ſenſibilia, ergo neque ſcientiæ. Maior probatur. Nam tota ſcientia continetur in principijs ſuis. Minorem verò ſic demonſtro. Cognitio principiorum ortum habet a ſenſu, & per experientiam probatur autore Ariſt. 2. Poſt: capitulo vltimo, & primo meth. capit. 1. Tertium fundamentum. Intellectus noſter perficitur cognitione rerum ſenſibilium. Docet enim Ariſtot. tertio de anima, intelligere perfectionem eſſe noſtri intellectus. Quartum fundamentum. Nihil perficitur ab inferiori, vt inferius eſt: nam cyphus aureus non perficitur argento, aut plumbo: vnde cyphus aureus non deargentatur, argentum verò deauratur. Quintum fundamentum. Poſtquàm intellectus noſter perficitur cognitione rerum ſenſibilium, reliquum fit quòd non perficiatur illis, quatenus ſenſibiles ſunt. natura roſæ, verbi gratia, quatenus inferior eſt, non perficit intellectum, ſed quatenus participat naturam aliquam ſpiritualem, intelligibilem & ſuperiorem. Sextum fundamentum. Intellectus noſter non poteſt perfici perfectione vltima, niſi ab aliquo quod ſit ſuperius intellectu noſtro, probatur. Quia omne quod eſt per aliud reducitur ad id, quod eſt per ſe. Septimum fundamentum. Intellectus noſter in hac vita non poteſt cognoſcere ſubſtantias ſeparatas quidditatiuè per hæc ſenſibilia; quapropter non poteſt perfici vltima perfectione, conſideratione ſcientiarum ſpeculatiuarum. His iactis fundamentis, facillimum erit vnicuique literam D. Thom. intelligere.

Diuus Thomas in articulo, leue quibuſdam videtur: dicit nihil perfici ab inferiori, quatenus inferius eſt: quod videtur eſſe falſiſſimum. ¶ Nam ſubſtantia perficitur accidentibus, quæ imperfectiora ſunt. ¶ Deinde, ignis calefaciens manum, perficit eam, licèt ſit inferioris naturæ. ¶ Rurſus, ſenſibilia perficiũt ſenſum, & intelligibilia intellectũ; at in prædictis formis non inuenitur aliqua virtus ſuperior, ratione cuius perficiãt, & tribuãt perfectionem. ¶ Porrò, non apparet neceſſarium vt perficiatur noſter intellectus per coniunctionẽ ad rem immaterialem ſecundum ſe, ſed ſatis eſt, quòd perficiatur per ſimilitudinem, & ſpeciem, ſicut potentia viſiua non perficitur per coniunctionẽ ad rem materialem, ſecundũ ſe. Ex his apparet, quod argumentum a D. Thom. adductum, leue ſit, & inane; quod tamen vehementer defendit Caiet. in hoc art. Certè omnis res perficiens alteram, ea ratione perficit, qua tribuit actum, & perfectionem; illud verò quod perficitur, ea ratione perficitur, quatenus eſt in potentia, & reducitur in actum: & ſic in vniuerſum verum eſt, id quod perficit eſſe nobilius quàm id, quod perficitur, ſecundum eam rationem, qua perficitur: bene enim poteſt perfici Theologus a Grammatico, non quatenus Theologus, ſed quatenus caret Grammatica. Itaque id quod perficit alterum ſimpliciter, neceſſe eſt vt ſit perfectius eo ſimpliciter: id verò quod perficit alterum ſecundum quid, oportet vt ſit perfectius eo ſecundum quid: & quoniam intellectus noſter perficitur ſimpliciter ab ipſo intelligibili, tanquam per formam ſubſtantialem, vt docet Auerro. 3. de Anima. ideo oportet quod in ſe contineat aliquid ſimpliciter perfectius ipſo intellectu: Vnde, quando intellectus noſter intelligit lapidem, & perficitur per coniunctionem ad lapidem, eſt iam lapis intelligibilis in actu, & lapis aliquid melius habet intellectu humano, non per ſe, ſed per coniunctionem ad intellectum agentem, quo illuſtratur, & illuminatur. Et quoniam omne quod eſt per aliud, debet reduci ad illud quod eſt per ſe, conſequens eſt, quòd intellectus noſter non perficitur præſtantiſſima perfectione ex cognitione rerum ſenſibilium, quoadusque ad cognitionem rerum immaterialium deueniat; maximè, quoniam obiectum noſtri intellectus eſt quidditas cuiuſque rei, & eſſentia: inclinatur namque noſter intellectus viſis effectis naturali cupiditate ad videndum rerum quidditatem, & eſſentiam. Cùm igitur in rerum vniuerſitate videamus quàmplurimos effectus ſubſtantiarum ſeparatarum, & dignoſcere hos effectus, non ſit cognoſcere eatum quidditatem, conſequens eſt, quòd naturale noſtrum deſiderium non quieſcat, donec res immateriales videamus & contemplemur, & coniungamur rebus immaterialibus ſecundum ſe. Hæc eſt vera ratio defendendi argumentum S. Thom.

Eccle. 1.
Eccle. 2.
Ibidem.
Hieron.
Eccle. 3.
Eccle. 6.
Eccle. 7.
Eccle. 8.
Hier. 9.
Baruc. 3.
Ratio D. Tho. impugnatur.
Primo.
Secundo.
Tertio.
Quarto.
Superiꝰ nõ perficiẽ ab inferiore. Caietan.
Auerro.

¶ Alia

¶Alia ratio facillior eſt, quòd tantùm voluit affirmare D.Tho. hominem his, quæ ſe inferiora ſunt, non poſſe eſſe beatum,& expleri. Ita namq; comparatum eſt natura, vt capacitas naturæ ſuperioris,his, quæ inferiora ſunt, expleri non poſſit. Argumenta verò in contrarium adducta tantum probant, quod natura ſuperior, ab inferiori aliqua ratione perfici valet. Quidam verò ab his difficultatibus facilè ſe expediunt dicentes, quòd rationes D. Thom.quæ adducuntur ad probanda myſteria fidei noſtræ, non conuincunt, nec neceſſariè cogũt: ſed tantùm ſunt rationes veriſimiles, & quæ explicant veritatem fidei, non demonſtrant.

Concluſio.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶*Vtrùm beatitudo in conſideratione ſubſtantiarum ſeparatarum conſiſtat.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt.Si loquamur de beatitudine perfecta, non conſiſtit noſtra beatitudo in conſideratione ſubſtantiarum ſepatatarum: ſi verò loquamur de beatitudine imperfecta, in earum conſideratione noſtra beatitudo conſiſtit. In tantum enim vnumquodq; eſt perfectio alicuius potentiæ, in quantum ad ipſum pertinet ratio proprij obiecti illius potentiæ: proprium autem obiectum noſtri intellectus, eſt verum, ergo habens veritatem participatam, non facit intellectum perfectum vltima perfectione. Angeli autem habent eſſe participatum, vnde ſola Dei contemplatio facit perfectè beatum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DEfinitio huius articuli eſt euidens quanquam argumenta quæ adducuntur hic a D. Thom.in huius confirmationem, non ſint adeo euidentia. Euidentiora habentur 3. contra gentes capit. 43. & 44 ex quo loco poterit petere, qui voluerit. Certè ex his quæ diximus ſuperiori artic. manifeſtum eſt, beatitudinem noſtram in cognitione ſubſtantiaram ſeparatarum non conſiſtere, maximè, cum hæc cognitio ſit valde incerta, & tantum probabilis, & veriſimilis vt planè affirmat.Ariſt. 2. de cœlo text.61. & 11.metaphy.text.26.& illud axioma Ariſto. Noſtrum intellectum ſe habere ad manifeſtiſſima naturæ, ſicut oculus noctuæ ad lumen ſolis, noſtram ſententiam præcipuè confirmat.

Ariſtot.

Dubium. Vtrum cõclu.arti. ſit de fide.

¶Sed illud habet dubitationem. Vtrùm ſit veritas fidei irrefragabilis, & diuina,noſtram beatitudinem ſitam non eſſe neque in ſcientiatum conſideratione, neque in ſubſtantiarum ſeparatarum cognitione. Ratio quæ mouet ad dubitandum, eſt quoniam teſtimonia ſacri eloquij in ſuperiori articulo adducta, hoc manifeſtè aſſerere videntur. Deinde, fides diuina docet, fœminas, & opifices beatitudinem poſſe adipiſci: at ſi fœminæ, & opifices vacarent ſapientiæ exercitijs, & ſcientiarum ſpeculationibus, vniuerſa reſpubl. periret. ergo in hoc hominis beatitudo non conſiſtit: Præterea. Non ſolùm D. Thom. ſed etiam D. Paulus 1. Corin.13. affirmat, charitatem Dei in hac vita, cognitioni, & ſcientiæ præſtare. ergo veritas diuina eſt, beatitudinem noſtram in Dei amore eſſe ſitam, & non in cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum.

1. Cor. 13.

Cano.

Propter hæc argumenta Cano.libr.9.de locis cap.9.inter alios errores Ariſtot. hunc recenſet præcipuum, quòd beatitudinem hominis in cognitione ſeparatarum ſubſtantiarum poſuerit: ſed ſi plenius rem conſideraſſet, rigorem cenſendi temperaſſet. Nihil enim in hac parte aſſerit Ariſto. quod non affirmet D. Thom. in præſenti quæſtione. Veritas namque eſt, quòd eſt gemina beatitudo, perfecta, & imperfecta. Rurſus, alia eſt contemplatiua; alia actiua: Actiua in timore Dei,& obſeruatione diuinorum mandatorum conſiſtit,iuxta illud Eccle. vltim. Finem dicendi faciamus. Time Deum, & mandata eius obſerua: hoc eſt enim omnis homo. Contemplatiua verò, in contemplatione Dei,&,ſubſtantiarum ſeparatarum, & vera,& perfecta ſapientia ſita eſt. Hæc ſententia eſt Ariſtot. quæ nec latum vnguem a veritate religionis Chriſtianæ diſcedit,imò maximè conſonat. Ariſt. namque 10.Ethicor.c.7. & deinceps ita ſtatuit, beatitudinem eſſe optimam vitam, quæ cum virtute traducitur;perfectiſſimam verò atque eminentiſſimam virtutis actionem eſſe, quæ ſit ſecundum ſapientiam; quæ verò ſit vera ſapientia, & vbi maximè ita, abſoluit dicens,eundem eſſe ſapientẽ beatum. Deo chariſſimum, & gratum, quem Deus chariſſimè diligat: diligat autem propter ſapientiam,ſuiq; ſimilitudinem.Qui enim ſanctè, ſapienterq; viuunt, Deo ſimiles ſunt: hæc autem ſimilitudo facit eos Deo chariſſimos, in qua ſapientia ſunt admirabiles,& perennes voluptates.& in Politi.lib.7. cap.1.abſoluens de vita beata ſermonem, Ecce (inquit) vnicuiq; tantum beatitudinis, quantum virtutis,& ſapientiæ, ipſum Deum pro teſtimonio, & exemplo habẽtes, qui beatus, felixque ſit proprijs, non alienis bonis. & libro de moribus ad Eudem.concludens, quemadmodum Salomon ſuos claudens dixit; Finem dicendi faciamus. Time Deum,& mandata eius obſerua, &c. Illo præclaro fine vſus eſt, omnes actiones noſtras, omniaq; ſtudia, rerumque poſſeſſiones tunc iudicandas eſſe meliores, quando magis faciunt, & adiuuant ad Dei cognitionem, & cultum; deteriora autem cenſeri, quæ nobis impedimento fuerint. Conſtat igitur conſentaneam eſſe doctrinam Ariſtot. noſtræ fidei, & diuinis oracuſis,in quibus ſæpiſſimè aſſeritur, beatitudinẽ noſtram ſitam eſſe tum in Dei amore, & diuinorum mandatorum obſeruatione,tum verò in Dei ſapientia,vt videre eſt in libr. Sapientiæ.De hac ſapientia(de qua liber Sapientiæ ſetmonem facit)eſt intelligendum,quòd eſt actus intellectus,habens coniunctam charitatem,& omnem virtutẽ. Non aliter Ariſto. cùm vitam beatam in ſapientia conſtituit,loquitur de ſapientia,quæ omnem virtutem habet cõiunctam,& comitem.

Solutio argumẽtorũ. Ad ptimũ.

¶Ad argumenta in oppoſitum. Ad primum reſpondetur,quòd ſanctæ ſcripturæ tantum demonſtrant, noſtrum intellectum ex cognitione ſcientiarum non perfectè ſaturari & expleri, cognitio namque rerum diuinarum,& humanarum, quæ facultate ingenij noſtri comparari poteſt, imperfecta beatitudo eſt.

Ad ſecundum.

¶Ad ſecundum reſpondetur, quòd fœminæ, & opifices ſi non valent beatitudinem contemplatiuam adipiſci, certè poſſunt actiuam.Deinde dicendum eſt,quòd facili negocio poſſunt cognoſcere Deum rectorem vniuerſi, in cuius contemplatione potiſſimè noſtra beatudo eſt conſtituta.

Ad tertiũ.

¶Ad tertium reſpondetur, quòd ſapientia,quæ habet ſe cum omnes virtutes coniunctas, & ipſam quoque charitatem, nihilo minor eſt quàm ipſa charitas; & ideo in lib. Sapientiæ tantopere commendatur. Hæc dicta ſint in explicationem concluſionis articuli.

Explicatur ratio Diui Thom.

¶De explicatione verò argumenti, quod adducit Diuus Thom.in eius confirmationem, multum laboratur inter diſcipulos D.Thom.adduxit enim D.Thom.ex penetralibus metaphy. quædam principia, quæ cuiq; Theologo difficillima ſunt ad explicandum. In primis dicit,obiectũ noſtri intellectus eſſe verum; cùm in alijs locis, minimè paucis,dicat eſſe ens;& alibi affirmet quòd ſit quidditas rei materialis: de qua re legendus eſt Capreol.in 1.d.2.q.1.Certè verum,eſt paſſio entis,conſequens ens, prout eſt in intellectu:Itaque ideo ens eſt verum, quia de eo poteſt haberi notitia,& adæquatio intellectus ad rem.

De obiecto intellectus.

Capreo.

¶Deinde obſeruandum eſt,quòd ens eſt obiectum intellectus noſtri adæquatum, ratione cuius cætera intelliguntur: quidditas verò rei materialis, eſt obiectum noſtri intellectus motiuum, & proportionatum, vt expoſitum eſt in materia de anima. Verum autem;eſt perfectio noſtri intellectus: perficitur enim noſter intellectus in contemplatione veritatis: in hoc enim eius perfectio ſita eſt,quòd habeat notitiam conuenientem,& adæquatam rei: & ideo D. Thom. in hoc articulo non ſine cauſa tetulit perfectionẽ intellectus, ad verum per eſſentiam,& non ad ens, per eſſentiam,cùm tamen re idem ſint, & verum per eſſentiam, ſequatur ad ens per eſſentiam.

Quomõ id qđ eſt tale

¶Alia duo principia ſtatuit D. Thom. in hoc articulo quæ

per participationē reducatur ad id, quod est tale per essentiam.

quæ accurata indigent expositione, nempè, quòd omne, quod est tale per participationem, referri debeat ad tale per essentiam. Cui consonat aliud principium; Omne quod est per aliud, debet referri ad id, quod est per se. Hæc principia videntur falsa.

Primū arg.

¶Nam id quod est album per accidēs non est necesse referatur ad album per essentiam, sed ad solem, in quo est eminenter, & per se albedo, quāuis non per essentiam. Ex ratione ergo adducta a D. Tho. non concluditur, perfectionē nostri intellectus reducendā esse ad verum per essentiam, sed ad verum per se, cuiusmodi sunt multa vera. Angelus enim est verus per se; est enim ens per se necessarium, & incorruptibile: & prima principia sunt vera per se, licèt nō sint vera per essentiam.

Cōclusio.

ARTIC. OCTAVVS.

¶ *Vtrùm beatitudo consistat in Dei visione.*

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est. Vltima, & perfecta hominis beatitudo in Dei visione consistit. Quia non est aliquis perfectè beatus, quandiu restat aliquid quærendum, aut desiderandum. Et vniuscuiusq; perfectio est secundum rationem proprij obiecti: obiectum autem intellectus (vt dictū est) quidditas rei est, id est, rei essentia, & natura, & in tantum procedit intellectus, vt rei essentiam cognoscat. Non ergo sufficit ad beatitudinem intellectus, scire effectum, & causam, sed necesse est, vt cognoscat essentiam causæ; aliter enim non quietatur: vnde non est perfectè beatus, donec pertingat ipsam essentiam, & per vnionem ad Deum suam habeat beatitudinem, in quo obiecto solo beatificatur.

Ens quomodo sit prædicatū essentiale omnium.

¶Ad cōfirmationem respondetur, quod ens, quando dicitur ab essentia, est prædicatū essentiale, & intrinsecū omnibus rebus: sed quando dicitur ab actu existendi, nō est prædicatū essentiale, sed accidentale: in solo namque Deo esse est de eius substantia, & essentia: in hoc enim sensu ens nihil aliud est, quàm habēs esse. Cum igitur vniuersa creatura habeat esse receptū, & participatū ab alio, cōsequens est, quod vniuersa creatura sit ens per participationē. Certè hoc docet D. Tho. 2. contra gentes ca. 52. cùm inquit; quòd essentia cuiuscunq; rei est per se, & non per aliud; esse verò est per aliud; quoniā suum esse, non est sua essentia. Idem affirmat quodlib. 2 art. 3 & Albe. Mag. lib de causis ca. 8. dicit, quòd omne quod est ex alio, habet esse per aliud. Quanquā. n. ꝙ animal sit animal, & ꝙ homo sit homo, nō sit ex alio, cæterùm esse quod habet in effectu, non habet ex seipso, sed ex primo esse, a quo fluit oē esse; alioqui si creatura haberet ex seipso esse, nunquā esset in potētia ad illud, & semp esset.

D. Thom.

Alb. Mag.

¶Sed ne in angustias illius quæstionis incidamus; Vtrùm essentiæ rerum, videlicet ꝙ homo sit animal, ꝙ angelus sit angelus, habeant causam productiuā, & sint a Deo, quam quæstionē explicat optimè Sonci. 5. met. q. 10. & Ferrari. 2. cōtra gentes. vbi suprà, dicendum est breuiter, ꝙ ens esse de essentia creaturæ potest intelligi bifariam; Primò, ꝙ sit de definitione, & quidditate creaturæ; & in hoc sensu, angelus est angelus, & ens per suā essentiam: Alius sensus est, ꝙ angelus sit ens per suam essentiā, id est, sit essentia entis, & fons, ex quo omnis entitas proficiscatur: & in hoc sensu vsurpat D. Tho. in art. cùm inquit, ꝙ solus Deus est ens, & verum per essentiā. Vel dicatur, ꝙ Deus nō solum est causa efficiens omnium, sed etiam exemplar, & idea: itaq; nihil perfectionis habet creatura, nisi per participationem illius ideæ, & exemplaris, eo modo, quo aqua est calida per participationem, & multò melius; & ideo solus Deus est qui habet, quicquid habet, per essentiam suam: & ad istum sensum, nō solùm homo habet esse per participationē, sed etiā est homo per participationē. Itaq; quando dicimus, ꝙ homo est homo, nō per essentiā suam, non volumus dicere, ꝙ homo nō sit de essentia hominis, sed ꝙ est homo per participationem, de illa ideali perfectione, quæ est in Deo eminenter, iuxta illud Ioan. 1. Quod factū est in ipso vita erat.

Sonci. Ferrar.

Ioan. 1.

Aristot.

¶Ad hanc dubitationem dicendum est, hæc principia esse accepta ab Arist. 1. metaph. ca. 2. Deinde dico, esse verissima, & certissima; habent enim hunc sensum, quòd quando vna forma inuenitur in diuersis subiectis, siue sit vna, vnitate generica, siue specifica, siue analogica; si in vno subiecto inuenitur, tanquā in fonte, & veluti in primario principio; in alijs verò tanquam mendicata, & ab alio deriuata, non solùm hæc forma mutuata debet in primum fontem reduci, sed etiam omnes eius effectus principalius, & perfectius primo principio debent tribui exempli gratia. Calidum reperitur in igne, & in aqua, sed in igne, tanquā in fonte, in aqua verò per participationem, & communionem. Ex quo consequens est, quòd omnis calor immissus in aquam, in ignem debeat referri, atq; reduci. Rursus consequens est, quòd si aqua calefacit, hoc ipsum quod est calefacere, igni perfectius, & principalius concedendum est. Non secus in nostra causa. Cùm enim omnes creaturæ, siue corporales, siue spirituales sint, sunt veræ, & bonæ per participium primæ veritatis, & bonitatis; consequens est, quòd prima, & verissima veritas sit causa omniū aliorum vt vera sint. Item consequens est, quòd si veritas creata, & participata perficit nostrum intellectum, multò magis veritas prima perficit nostrum intellectum: qua demonstratione vtitur D. Thom. hic ad demonstrandum, nostrum intellectum non posse perfici perfectissima perfectione, donec veniat ad essentiam primæ veritatis.

Ad vltimū.

¶Ad vltimū respondetur, similitudinē nō cōsistere: nam imperfectio videndi solē, quę est in potētia visiua, nō prouenit ex ipsa potētia, sed ex organo corporeo, in quo sita est; qđ est talis cōditionis, & temperamēti, vt ad præsentiā solis nō valeat cōsistere. Vnde si hæc potētia visiua poneretur in Aquila, optimè videret solē. Intellectꝰ verò noster nō est in organo corporeo; est. n. ab omni materia separatus, & ideo non læditur ab excellenti intelligibili, sed potius maximè pficitur. discrimen est qđ prosequit Arist 3. de Anima c. 4.

Aristot.

¶Alius cōmentarius est valde probabilis, quem insinuat D. Thom ad vltimum, quòd vniuersa potentia non perficitur præstantissima perfectione, nisi attingat id, in quo plena ratio sui obiecti inuenitur. Cùm igitur intellectus noster habeat pro obiecto verū in vniuersali, consequens est, quòd non saturatur, neq; expletur, donec veniat ad verum per essentiam, in quo omnis veritas continetur.

Ad primū argumētū.

¶Ad argumenta in oppositum breui satisfaciendum est. Ad primum respondetur, satis esse, quòd id, quod est per aliud, referatur ad id, quod est per se, siue sit per essentiam, siue non sit. Et sic ignis est calidus per se, & sol est lucidus per se: cæterum angelus est ens per aliud, & habet esse per participationem: & sic omne ens est tale per participationem donec veniamus ad vnum ens tale per essentiā, quod est Deus. Vel dicatur, quòd hæc principia statuta a D. Tho. loquuntur, quando vna forma inuenitur in diuersis subiectis, & in vno inuenitur tanquam in fonte, in alio verò, ab alio deriuata, & tunc in vniuersum est verum, ꝙ id, quod est tale per participationē, referri debeat ad id, quod est tale per essentiam. Cæterùm albedo, aut calor nō inueniuntur in Deo, & ideo nō est necesse quòd calidum referatur nisi ad summum calidum.

Quæstio grauissima Vtrū Deus clarè visus, sit finis noster naturalis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo est quæstio grauissima; Vtrùm beatitudo hominis naturalis sit in visione diuinæ essentiæ? quam quæstionem solent mouere Theologi sub alio tenore verborum; Vtrùm sit naturale desiderium videndi Deum? vel,

Vtrum

Vtrùm Deus clarè viſus, ſit finis noſter naturalis? Quæſtio hæc memorabilis eſt inter Theologos, & inſignis.

Scot.argu. Scot. ¶In primis Scotus q.1 prologi.& in 4.d.49.multis in locis tenet,illũ finẽ eſſe naturalẽ,ſed ſupernaturaliter adipiſcendum,probatq́; quadrupliciter,quantũ ego intelligo.

Primùm, autoritate Auguſt.lib.de prædeſtinatione ſanctorum cap.5.dicentis, poſſe habere fidem,& charitatem, naturæ eſt hominum.

Primum. D. Auguſt. ¶Secundò; quia homo naturaliter appetit illum finem, iuxta illud D. Auguſt.1.lib confeſſio.cap.1.Feciſti nos Domine ad te,& inquietum eſt cor noſtrum,donec reuertatur ad te.Quod etiam euidenti ratione demonſtratur. Nam nihil poteſt ſatiare hominis appetitum.vſq; ad Dei viſionẽ; aliàs iam homo eſſet beatus, & eius appetitus quietus.

Secundũ. D. Auguſt.

Tertium. ¶Tertiò, quia vniuerſa potentia comparatur tripliciter ad actum ſuũ; ſiquidẽ vel eſt naturalis, ſicuti lapis inclinatur naturaliter ad motum deorſum:vel eſt violenta,vt cum lapis aſcẽdit ſurſum:Vel ſe habet neutraliter, ſicuti ſuperficies,reſpectu albedinis & nigredinis;ad neutram.n. ſuperficies ſuapte natura inclinata eſt,& ſic eſt potentia neutra.

Quòd verò in anima noſtra ſit naturalis potentia,& inclinatio ad Dei viſionem,& fruitionẽ, ſic oſtendit Scotus; Tum,quoniam potentia animæ noſtræ, ſecluſo quocunq; medio ſupernaturali, recipit in ſe charitatem, & lumen gloriæ, vt de ſe patet: non enim recipit lumen gloriæ intellectus noſtet, intercedente alio medio ſupernaturali, alioqui eſſet abitio in infinitum.

¶Tum deinde, quoniam omnis potentia perficitur naturaliter per actum, qui eſt eius perfectio. Viſio autem Dei eſt actus,qui præcipuè intellectum noſtrum perficit.

¶Tum vltimò, quia vnumquodq́; appetit naturaliter ſuam perfectionem, ſed maximè naturaliter maximam ſuam perfectionem, ex principio metaphyſicæ. Sed viſio Dei eſt maxima hominis perfectio. ergo.

¶Ex hoc argumento duo concludit Scot.quòd nulla potentia eſt ſupernaturalis in ordine ad actum, ſed quòd vel erit naturalis,vel violenta,ſiue neutra.

¶Deinde colligit, ꝙ ſi potentia comparatur ad actum recipiendum,nulla eſt ſupernaturalitas:ſi verò comparetur ad agens impreſſiuum actus, tunc ſi comparetur ad agens naturaliter impreſſiuum actus, erit potentia naturalis; ſi nõ naturaliter impreſſiuũ, erit in opere ſupernaturalitas. Sicq́; concedit Scot.quod viſio Dei eſt naturalis, reſpectu potentiæ: ſupernaturalis verò,reſpectu agentis: ſicut viſus cæco reſtitutus eſt naturalis, ſi ad potentiam viſiuam referatur; ſed quòd cæco in inſtanti detur, ſupernaturalem agentis virtutem requirit. Hæc de tertio argumento.

Quartum. ¶Quartò ſic arguit. Scot.Homo natura ſua eſt capax beatitudinis, & viſionis beatificæ, quod in hunc modum demonſtrat. Tum,quoniã eſt conditus ad imaginem,& ſimilitudinem Dei,quæ certè ſimilitudo,& imago, nihil aliud apparet eſſe,quàm capacitas animę noſtræ ad Deum videndum,& poſſidendum.Tum deinde, quoniam ſecluſo quocunque dono ſupernaturali, homo habet illam. Tum tertiò, quoniam hæc capacitas cõuenit vniuerſis hominibus, & naſcitur cum eis. ergo eſt naturalis. Hæc opinio Scot. probatur multis viris doctis, nominatim Dominico de Soto, viro literatiſſimo in 1.lib.de natura & gratia ca.4.& in 4.ſenten.d.49.q.2.art.1.placet etiã Durand.q.8.In cuius cõfirmationẽ Pater Soto hæc ſolebat adducere argumẽta.

Mag.Soto. Durand. Arg. M. Soc.

Primum. ¶In primis. Omnes homines naturali appetitu deſideramus beatitudinem in genere, & in communi; volumus enim beati eſſe,& miſeri non eſſe. ergo eſt appetitus naturalis ad rem illam, in qua vera beatitudo conſtituta eſt, quæ nihil aliud eſt, quàm Dei viſio, & fruitio: appetitus enim naturalis non fertur in incertum.

Secundũ. ¶Deinde,quies in Dei viſione naturaliſſima eſt.ergo motus,quo ferimur ad Deum videndum, naturalis eſt.

Tertium. ¶Inſuper. Beati in patria neceſſitantur ad amandũ Deũ, vt habet ſana doctrina. Sed hæc neceſſitas nõ prouenit ab extrinſeco,ſed ex inclinatione voluntatis: cũ enim habeat ſuum bonũ præſens,quieta manet,& nihil aliud deſiderat.

Quartum. ¶Item,intellectus ſuapte natura inclinatur in ſuũ obiectum,& ad omne id, quod continetur intra ſuũ obiectum; veluti viſus in coloratũ,& in omne id,quod colorẽ participat: Sed Deus clarè viſus cõtinetur intra obiectum noſtri intellectus; alioqui nulla poteſtate,etiã ſupernaturali, poterit eleuari ad videndũ Deum. Potẽtia enim nulla virtute poteſt eleuari extra latitudinẽ ſui obiecti,ſicut viſus corporeus non poteſt eleuari ad videndũ ſpiritũ. Ergo intellectus noſter habet inclinationem naturalem ad Dei viſionem. Hæc ſententia videtur eſſe D.Thom.multis in locis, nominatim in prologo ſententiarum, & in 1.par.quæſt.12. artic 1.dicit expreſſe,quòd homo poteſt videre Deũ, quia naturaliter cupit videre Deum: viſis enim effectibus, naturaliter deſideramus videre cauſam. Idem demonſtrat in hoc art.& 3 contra gentes cap.50.multis argumentis probat,naturale angelorum deſiderium non quieſcere donec Deum videant: & cap.51.dicit planè, quòd ineſt omni intellectui humano naturale deſiderium videndi Deum.

D.Thom.

¶Argumenta quibus D.Tho.confirmat ſuam ſententiã, hæc ſunt. Principio.Naturale eſt vt viſis effectibus,deſideremus videre cauſam. Sed in rerũ vniuerſitate videmus multos effectus primæ cauſæ,præcipuè huius mundi admirabile artificium. Ergo naturaliter deſideramus videre Deum.

Argumen. D. Thom. Primum.

¶Deinde,quoniam obiectum intellectus noſtri eſt quidditas rei,& eſſentia. ergo non quieſcit eius deſiderium, donec quidditatem rei perfectè cognoſcat.

Secundũ.

¶Item,quicunque habet cognitionem abſtractiuam rei quam deſiderat,naturaliter deſiderat illam intueri.Sed nos in effectibus creatis habemus notitiam Dei abſtractiuam. Ergo naturaliter deſideramus videre illum.

Tertium.

¶Præterea, quicunque cognoſcit de re aliqua quòd ſit, naturaliter deſiderat cognoſcere quid ſit,& qualis ſit. At nos cognoſcimus de Deo quòd ſit. Ergo naturaliter deſideramus cognoſcere quid ſit,& qualis ſit; quod ſanè ſine Dei viſione apprehendi non poteſt.

Quartum.

¶Certè ſi non habemus naturale deſideriũ videndi Deũ, præcipuè id eſſet, quoniã nõ poſſumus videre Deum ſicuti eſt,ex facultate naturæ noſtræ,ſed ad hoc omnino neceſſarium eſt lumen deſuper infuſum,quo illuſtratus intellectus noſter diuinam eſſentiam intueri valeat. Sed hæc ratio inualida videtur omnino. Nam etiã beatitudinẽ naturalem nõ poteſt adipiſci homo ex facultate ſuæ naturæ, niſi diuinitus ex ſupernaturali auxilio adiuuetur. Exploratũ enim eſt apud vniuerſos Theologos; quòd homo in ſolis naturalibus conditus, neceſſum eſt quòd aliquando labatur in peccatum mortale; non enim poteſt homo in puris naturalibus cõſtitutus, vniuerſam legem naturalem adimplere per ſua naturalia. Ex quo euidens ſumitur argumentum.

Quintum.

¶Nam homo ille nõ poteſt eſſe beatus ex facultate naturæ: ſecundum enim ius naturale,homo ille,poſtquã in peccatum mortale lapſus eſt,meretur ſuppliciũ & miſeriã æternam. Ergo vt ſit beatus beatitudine naturali, neceſſum eſt vt ei remittatur peccatum, quæ eſt gratia ſupernaturalis. Et confirmatur. Nam ſi videre Deũ nõ eſt finis noſter naturalis,ideo eſſet,quia nõ poſſumus naturaliter illũ adipiſci, ſed ſupernaturaliter tantum. Sed hæc ratio nõ conuincit. Nam anima exuta corpore, naturaliter deſiderat vniri corpori,& vnio iſta in reſurrectione corporum ſupernaturali virtute efficienda eſt. Rurſus,cæcus naturaliter deſiderat videre,quod per facultatẽ naturæ fieri nõ poteſt:& quælibet pars terræ,ſecundũ veram philoſophiam,naturaliter deſiderat eſſe in centro,quod per naturam eſt prorſus impoſſibile. Et D.Tho.1.2.q.113.art.10.dicit, ꝙ iuſtificatio impij eſt quodammodo naturalis animæ noſtræ,quam tamen adipiſci nõ poſſumus ex viribus naturæ,ſed ex munere,& gratia Dei nobis donatur. Hæc exempla maximè obſeruanda ſunt; nam ex his argumenta, quæ contra prædictam opinionem addnci ſolent,manifeſtam habent ſolutionem.

Secundũ. D. Thom.

¶In hac quæſtione explicanda,verſantur inter Doctores quatuor opiniones. Prima ſic explicatur. Diſtinguunt namque viri ſapientes duplex deſiderium; naturale vnum, quod non eſt actus elicitus voluntatis,ſed pondus,& inclinatio naturæ in bonum ſuum, quod non oritur ex præcedenti cognitione,ſed ex ipſa rei natura; ſicut lapis pondere naturæ fertur in locũ ſuum,in quo naturaliter quieſcit. Alterum deſiderium eſt actus elicitus voluntatis, quod ex voluntate procedit, ex præcedenti cognitione, qua iudicamus aliquid eſſe bonum, & conueniens. Dicunt igitur Scotus & Soto, quòd deſiderio elicito voluntatis naturali non deſideramus videre Deum; nam hæc viſio diuinitatis eſt nobis prorſus incognita per naturam, & ſola fide demonſtratur: deſiderium autem voluntatis elicitum oritur ex præcedẽti cognitione; nihil enim eſt volitum, niſi præcognitum. Sentiunt tamen, quòd in homine eſt pondus

Quatuor opiniones ad explicã dam quæſtionem. Prim.opi. Duplex deſideriũ naturale.

Scot.& M. Soto.

naturæ,

naturæ,quod nunquam quieſcit,donec ad apertam Dei viſionem veniamus. ¶Secunda opinio dicit; quòd deſiderio naturali elicito voluntatis,deſideramus videre Deum: nam viſis effectibus, cognoſcimus Deum eſſe, ex quo deſideramus primam cauſam,& Deum autorem omnium intueri; quanquam ex ratione naturali non appetimus videre Deũ eo modo,quo per fidem cognoſcimus.Hæc opinio placuit Ferrar.in 3.contra gentes ca.51. Et quòd hæc ſententia ſit valde conſentanea dictis D.Thom. planè negari non poteſt:nam in locis ſuperius adductis apertè loquitur de deſiderio voluntatis ex cognitione proueniente.Ex his duabus opinionibus cõmemoratis,inferunt earum autores, quòd videre Deum,eſt finis naturalis hominis,licèt ſupernaturaliter ſit adipiſcendus:neq; enim nouum eſt,aut ſingulare ꝙ ſit inclinatio naturalis ad aliquem finem,& quòd non habeamus vires naturales ad illum aſſequendum, quod multis exemplis in argumento vltimo pro ſententia D.Tho. explicatum dedimus.Imò in hoc cernitur celſitudo, & ſublimitas humanæ naturæ,vt ad illum finem naturaliter inclinetur,quem non,niſi per Dei auxilium,conſequi valeamus: eſt tamen paratiſſimus nobis ſubuenire; & quæ per amicos poſſumus,per noſipſos poſſe cenſemur.

Secun.opi.

Ferrar.

¶Tertia opinio eſt Domini Caiet.1.p.q.12.art.1.quæ in duabus propoſitionibus conſiſtit. Prima,ſi in homine,ſola & nuda naturalia conſiderentur, non ineſt ei naturale deſiderium videndi Deum.Secunda,ſi conſideretur homo illuſtratus lumine fidei,vel habens aliquam notitiã de Dei clara viſione, poteſt habere naturale deſideriũ elicitũ voluntatis videndi Deũ,veluti aqua,ſi conſideretur ſecundũ naturã ſuam,non habet inclinationẽ naturalem ad calefaciendũ: verum ſi conſideretur vt calida eſt,inclinationem habet ad calefaciendũ. Hæc ſententia apparet vera his argumentis.

Tertia opi. Caiet.

¶Nam hæreticus,vel Sarracenus deſiderat videre Deũ, & hoc quidem appetitu naturali, ſiquidem non habet donum ſupernaturale.¶Deinde,ſi philoſophus diceret diſcipulo, Deum poſſe videri,& diſcipulus crederet,deſideraret vtique diſcipulus videre Deum. Certè ſi proponeretur Platoni quid nam mallet, diues ne eſſe,an videre Deum? Reſponderet,ſe malle videre Deum. Ecce, deſiderans videre Deum, non habet donum ſupernaturale.

Argumen. pro ſententia Caiet. Primum. Secundũ.

¶Item viſis effectibus,naturaliter deſideramus videre cauſas. Sed fideles non ſolùm videmus effectus naturales, ſed etiam effectus ſupernaturales. Ergo naturaliter deſideramus videre Deum,non tantum vt eſt principium rerum naturalium,ſed etiam rerum ſupernaturalium.

Tertium.

¶Vltimò,qnicunque deſiderat naturaliter ſummam ſuã perfectionem. Sed fides docet quòd ea tantum ſit in viſione diuinæ eſſentiæ; Ergo. qui habet hanc cognitionem,naturaliter deſiderat videre eã. ¶Confirmatur. Nam voluntas naturaliter fertur in quodcunq; bonum, & pulchrum per intellectum ſibi propoſitum. Sed fides oſtendit ſummum bonum in viſione diuinæ eſſentiæ eſſe conſtitutum. ergo volũtas naturaliter erga illud afficitur,& inclinatur.

Vltimum.

Confir.

¶Quarta opinio docet,ꝙ viſio Dei,& eius fruitio,nulla ratione eſt finis naturalis hominis, ſed eſt gratuitum Dei donum,quòd in hunc finem ſimus ordinati.

Quar.opi.

¶Et ꝙ hæc ſententia vera ſit,demonſtratur in primis ex ſanctis ſcripturis;ex illo 1.Cor.2.Oculus non vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcenderunt,quę prępparauit Dominus diligentibus ſe.Senſus eſt,nec oculis eſſe conſpecta,nec auribus audita,nec deſiderio deſiderata,quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Huic autem ſententię aduerſari videtur,quòd in nobis ſit naturale deſiderium ad viſionem Dei, quam Deus in præmium præparauit diligentibus ſe. Aduerſatur itidem, quòd ratione humana poſſit comprehendi,viſionem diuinæ eſſentiæ,eſſe finem naturalem noſtræ naturæ debitum. Certè in diuinis literis viſio diuinæ eſſentiæ promittitur fidelibus, tanquam præmium ex gratia præparatum. Ioan.17. Hæc eſt vita æterna vt cognoſcant te Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum; quam vitam æternam ex munere Dei hominibus contingere,paulò ante in eodem capite teſtatur Dominus.& Roman.6.cap Gratia Dei,vita æterna, id eſt, quibuſcunque ineſt vita æterna,quæ in viſione Dei conſiſtit,non illis competit ex natura,aut ex principijs a natura ingenitis,ſed ex gratia donantis Dei per Chriſtum,vt viuentes hanc vitam dicere oporteat cum Apoſtolo, Gratia Dei ſumus quod ſumus. Rurſum, Viuo ego, iam non ego, viuit verò in me Chriſtus,id eſt,viuo iam non ex meipſo,aut per facultates duntaxat naturales,ſed in Deo & ſecundum Deum,per donа,quæ ſunt deſurſum a patre luminum, quibus conſortes efficimur diuinæ naturæ. Item 1.Ioan.ca.5.ſcribitur; Qui habet filium Dei, habet vitam æternam,quæ in ipſo eſt. Ideoq; a propheta Iſa.ca.9.vocatur pater futuri ſeculi, vt quemadmodũ nemo habet vitam humanam, niſi genitus ab homine; ita nemo habet vitam æternã,niſi regeneratus a Chriſto Domino,& ex gratia, & munere Dei donantis. Cui conſonat illud ex Pſal.83. Gratiam, & gloriam dabit Dominus. Ex his teſtimoniis ſequitur, beatitudinem hominis,quæ in Dei viſione,& fruitione conſiſtit, eſſe gratuitum Dei donum.Hæc teſtimonia ſacri eloquij valde obſeruanda ſunt; continent enim ſemina omnium argumentorum ad demonſtrandam prædictam ſententiam,quæ eſt rationibus diuinæ Theologiæ euidentius demonſtranda.

1.Ioan.5. Quare Chriſtus dicatur Pater futuri ſeculi. Iſa.9. Pſal.83.

¶In primis,finis, & media debent eſſe eiuſdem ordinis, & proportionem habere; ſed media neceſſaria ad videndum Deum vniuerſa ſunt ſupernaturalia, vt fides, charitas,lumen gloriæ, vt docet ſana & catholica doctrina. ergo finis ille eſt prorſus ſupernaturalis.

Prim. ratio ꝓ hac ſententia.

¶Idem cõfirmatur. Nam ſi videre Deum eſt finis noſter naturalis,& naturæ noſtræ debitus,& conſentaneus; conſequens eſt, quòd media neceſſaria ad illum finem conſequendũ,ſint nobis naturalia,& naturæ noſtræ cõſentanea: ſi enim conſequutio finis naturalis eſt,& media per quæ illum conſequimur, omni dubio procul naturalia erunt.

Confir.

¶Itẽ,nõ lege naturali,nec ex principiis naturæ,ſed ex ſupernaturali ordine prædeſtinati ſumus ad Dei viſionem, & fruitionẽ:prædeſtinatio verò in ſacro eloquio gratia eſt;ex quo cõſequens eſt,ꝙ nõ ſit finis noſter naturalis: ordinatio namq; rerũ in ſuos fines naturales gratia nõ eſt;ideo.n.dicitur gratia,quia non eſt debita naturæ,nec noſtris operibus.

Secunda.

¶Ex quo aliud ſumitur argumentum in confirmationẽ huius ſententiæ.Nam ad gratiam non eſt inclinatio naturalis,vt de ſe patet,ergo neque ad gloriam. Conſequentia inde eſt manifeſta. Nam ſi non eſt inclinatio naturalis ad vltimam diſpoſitionem,non eſt inclinatio naturalis ad formam,quæ inde ſubſequitur.

Tertia.

¶Præterea, res quæ eſt finis, & adeptio finis, non ſunt duo fines, ſicut non ſunt duo fines auari,pecunia, & habere pecuniam; quod apertè teſtatur Ariſtot.5.Met.tex.22. Ergo ſi Deus eſt finis noſter naturalis, eius fruitio, & viſio erit naturalis. quod cõcedere alienum eſt a ſana doctrina. Nam ſi credere in Deum,& amare Deũ in hac vita eſt gratuitum Dei donum,euidens eſt quòd Dei fruitio, & viſio ſit gratuitum Dei donum. ¶Item, voluntas eodem appetitu fertur in finem aliquem, & in media neceſſaria ad illum finem,in tantum,quòd ſi aliquis non deſiderat media neceſſaria ad finem,conuincitur efficaciter non deſiderare finem. Ergo, ſi homo naturaliter deſiderat videre Deum, eodem appetitu deſiderat media neceſſaria ad iſtum finem, vt gratiam,& lumen gloriæ.quod aſſerere alienum eſt a fide catholica.¶Confirmatur.Nam qui deſiderat eſſe beatus implicitè deſiderat eſſe, & viuere; quoniam hæc ſunt media neceſſaria ad illum finem. ¶Vltima ratio. Deſiderium vltimi finis debet eſſe efficax;nam ratione vltimi finis omnia appetuntur. Sed deſiderium naturale videndi Deum non eſt efficax. ergo non eſt finis naturalis. Probatur minor.Nam eſt euidens,quòd ex facultate naturæ non poſſumus videre Deum facie ad faciem; & voluntas non eſt impoſſibilium; hæc eſt ſententia D.Thom. aperta 1.p.q.23. artic.1. & q.62.arti.1.q.75.art.7. ad 1. & 1.2.q.109,arti.5. in quibus locis dicit, quòd duplex eſt finis hominis; vnus naturalis,quem viribus naturæ poſſumus adipiſci;alter ſupernaturalis, qui ſuperat facultatem, & proportionem naturæ,vt eſt videre Deum. In qua ſententia tria dicit,vnum eſt quòd ſuperat facultatem naturæ; alterum eſt quòd ſuperat omnem proportionẽ naturæ, ergo omnem inclinationem naturæ;tertium eſt,quòd eſt finis ſupernaturalis.

Quarta. Ariſtot. Quinta. Confir. Vltima. D.Thom. Finis homi nis duplex.

¶Ex hac doctrina ſequitur apertè,quòd non eſt potentia naturalis ad videndum Deum ſicuti eſt; nullus enim ex viribus naturæ poteſt conſequi iſtum finem,ergo non eſt potentia naturalis. Potentia enim miraculorum ea de cauſa non eſt naturalis, quia non poſſumus eam habere ex viribus naturæ. Deinde potentia naturalis ea eſt, quæ poteſt reduci ad actum per agens naturale; materia enim eſt in potentia naturali ad formam ignis,quoniam per agens naturale

Corolatiũ. Potẽtia naturalis qd.

Ad ptimũ argumẽtũ ꝓ hac ſententia.

Ioan.17.

Rom.6.

1. Cor.2.

turale ad actum reduci poteſt: cœlum non eſt in potentia naturali ad calorem, quoniam per agens naturale non poteſt ad actum reduci; Sed in natura non eſt agens naturale ad viſionem Dei,& fruitionem cauſandam. Ergo nõ eſt potentia naturalis. Item, omni potentiæ paſſiuæ correſpondet potentia actiua: ſed in natura nõ eſt potentia actiua ad cauſandam Dei viſionem. ergo non eſt potẽtia paſſiua inclinata in Dei viſionem. Hac ratione vtitur Ariſto. 3. de Anima, tex. 17. ad probandum, eſſe ponendum intellectum agentem; quoniam in omni natura vbi eſt patiens, oportet quòd ſit agens. Præterea, Deus non deficit in neceſſarijs multo minus quàm natura. ergo ſi dedit pro vltimo fine noſtro claram Dei viſionẽ, dedit ſubinde media neceſſaria ad huius finis conſequutionem. Certe improuida eſſet natura, quæ prouidiſſet de fine,& nõ de medijs. hæc ratio eſt Ariſt. 2. de cœlo, vbi dicit; Si orbes cœleſtes haberẽt vim progreſſiuam, natura vtiq; dediſſet organa opportuna. Vltimò, ſi in anima noſtra eſt naturalis potentia & inclinatio ad vidẽdum Deum, ſequeretur, q̃ angelus, qui perfecte nouit animam noſtram, cognoſceret ex facultate naturali ſui intellectus, q̃ anima noſtra eſt inclinata a Dei viſionem; ſicut qui perfecte cognoſcit lapidem, cognoſcit eum inclinatum in locum ſuum. Ex quo ſequitur, q̃ angelus ex facultate naturæ ſuæ habet euidentiam, q̃ viſio diuinæ eſſentiæ,& fruitio ſit poſſibilis; nam cognoſcit quòd deſiderium naturale nõ eſt ad impoſſibile. Hæc argumenta,& alia id genus, optime proſequitur Dominus Caiet. ad finem, prima parte, in queſtione ſpeciali de potentia ad actus ſupernaturales.

Ariſtot. Ariſtot. Optimum arg. Caiet.

Explicatio quęſtion. Prim.Cõc.

¶ Pro explicatione huius controuerſiæ ſit prima propoſitio.

¶ Illa ſententia, quæ aſſerit, Deum clare viſum, eſſe finem noſtrum naturalem, eſt probabilis; nam eius autores, & rationes in eius confirmationem adductę, efficiunt illam probabilem.

Ad argum. quart. opi.

¶ Argumenta vero quartæ opinionis, quæ vehementer probant cõtrarium, habent tres ſolutiones. Prima eſt, quòd licèt ſit inclinatio naturalis ad talem finem, eius adeptio eſt ſupernaturalis; & ideo non eſt conſequens, quòd ſi finis eſt naturalis, media debent eſſe naturalia; nam media ſunt neceſſaria ad finis adeptionem, & ideo ſi adeptio eſt ſupernaturalis; media debent eſſe ſupernaturalia. Rurſus non ſequitur, quòd finis, & media in omnibus proportionem habeant. Item non ſequitur, quòd prædeſtinatio non ſit gratia: nam prædeſtinatio non eſt quòd ſimus inclinati ad viſionem Dei, ſed quòd efficaciter habeamus viſionem Dei; hoc autem gratuitum beneficium Dei eſt. Nec vero ſequitur, quòd qui cognoſcit animam inclinatam ad Dei viſionem, cognoſcat Dei viſionem eſſe poſſibilem; nam adeptio eſt ſupernaturalis, & donum Dei gratuitum.

Appoſita exempla.

¶ Certe anima ſeparata a corpore, vt antea dictum eſt, naturaliter deſiderat vniri corpori; hęc tamen vnio, quæ fit in reſurrectione corporum, ſupernaturalis eſt, & ratione humana inueſtigari non poteſt. Rurſus, cæcus naturaliter deſiderat videre, ſed viſus non poteſt ei naturaliter reſtitui.

¶ Secunda ſolutio eſt, quòd in hoc cernitur celſitudo humanæ naturæ, quòd ſit condita, & inſtituta ad eum finem, quem niſi ex Dei adiutorio adipiſci non valemus.

¶ Tertia ſolutio eſt, eſſe veriſſimum illud prouerbium, Quod per amicos poſſumus, per nos poſſumus.

Secũd.cõc.

¶ Secunda propoſitio. Illa ſententia, quæ aſſerit nos inclinari ad Deum videndum pondere naturæ, ſine cognitione,& appetitu elicito voluntatis, falſa eſt, & improbabilis. In primis eſt aperte contra D. Thom. qui locis adductis manifeſte loquitur de deſiderio procedente ex effectuum cognitione, Deinde eſt contra veritatem nam deſideriũ naturale vltimi finis competit homini, quatenus homo eſt, ergo quatenus rationalis eſt, ergo ſequitur cognitionem: pondus enim naturæ ſine cognitione, eſt commune belluis, & hominibus. Item, tale deſiderium eſt voluntatis; obiectum autem voluntatis eſt bonum propoſitum per intellectum. ergo ſequitur cognitionem. Confirmatur. Nam voluntas, licèt conſideretur vt natura, ſemper habet pro obiecto bonum apprehenſum. ergo eius deſiderium ſequitur cognitionem.

Tertia cõclu.

¶ Tertia Concluſio. Illa ſententia quæ aſſerit, quòd homo illuſtratus lumine fidei, aut habens notitiam rerum ſupernaturaliũ, appetitu naturali & efficaci deſiderat videre Deum ex facultate naturæ, falſa eſt, & omnino improbabilis. Nam ex ea ſequitur, quòd homo ex facultate naturæ poſſit habere actum ſpei, quod aduerſatur ſanæ doctrinæ. Patet. Nam actus ſpei nihil aliud eſt, quàm efficaciter deſiderare videre, & poſſidere Deum ſicuti eſt. Imò ſequitur, q̃ ex facultate naturæ poſſit diligere Deum ſuper omnia: na ſi efficaciter diligit,& deſiderat videre Deum, vt vltimum finem ſuum, conſequens eſt, q̃ diligat illum ſuper omnia; nam dilectio efficax vltimi finis, eſt dilectio Dei ſuper omnia; ratione enim vltimi finis omnia alia appetuntur. Præterea, alienũ eſt a fide aſſerere, quòd homo ex facultate naturæ poſſit efficaciter deſiderare credere in Deum, vt definitum eſt in Concil. Mileuit. & Arauſic. Ergo alienum eſt a fide aſſerere quòd homo ex facultate naturæ poſſit efficaciter deſiderare videre Deum. Vltimò, qui ſunt beati in patria cœleſti, licèt videant Deum facie ad faciem, nihilominus eorum voluntas ad diligendum Deum clarè viſum, requirit diuinum auxilium ſupernaturale, & charitatem deſuper infuſam, vt habet ſana doctrina. Ergo licèt homo ſit illuſtratus lumine fidei; requiritur diuinum auxilium ſupernaturale, vt eius voluntas deſideret efficaciter bonum beatificum, quoniam eſt obiectum ſupernaturale.

Concil. Mileuit. Arauſic.

Nota.

¶ Itaque fidelis, vel paganus, habens notitiam rerum ſupernaturalium, poteſt ex facultate naturæ habere imperfectum deſiderium videndi Deum, quod explicatur his verbis. Vellem Deum videre: ſed efficax deſiderium videndi Deũ nemo habet, niſi diuinitus adiuuetur.

Quar.Cõc.

¶ Quarta Concluſio. Illa ſententia quæ aſſerit, quòd videre Deum eſt finis noſter omnino ſupernaturalis, verior eſt, & ſanctis ſcripturis magis conformis, & ad docendum, & ad prædicãdum aptior: nam eius rationes ſunt efficaciores & literis ſanctis magis conſentaneæ.

Soluũtur Scot. arg. Ad primũ.

¶ Ad primum in contrarium ex Scoto reſpondetur, non dicere Auguſtinum naturale eſſe homini poſſe habere charitatem, ſed naturæ eſt hominum: in quo voluit ſignificare, quòd in natura noſtra eſt capacitas, & potẽtia obedientialis vt poſſit eleuari ad amorem,& fruitionem Dei, quæ non inuenitur in lapide, nec in leone.

Ad ſecundum.

¶ Ad ſecundum nego antecedens Nam (vt antea dictum eſt ex D. Thom.) duplex eſt beatitudo hominis; vna naturalis, in cuius adeptione appetitus naturalis quieſcit, & hæc eſt cognoſcere Deum, & illum colere, quantum per naturã poſſibile eſt; quam beatitudinem deſcripſit pulcherrimè Ariſto. 10. Ethic. Si igitur homo, vel angelus ad iſtam beatitudinem peruenirent, quietus eſt eius appetitus, præcipue ſi aliam meliorem nunquam agnoſcat; vt videre eſt in pueris, qui ſunt in lymbo, qui, vt habet Theologorum opinio, ſunt beati, beatitudine naturali, nec aliam deſiderant; quoniam aliam nunquam cognouerunt: imò Lucifer, licèt aliã nouerit, contentus fuit beatitudine naturali. Alia eſt beatitudo ſupernaturalis, in cuius adeptione quieſcit appetitus ſupernaturalis ſpei, & charitatis, de qua dixit B. Auguſtinus. Feciſti nos Domine ad te, &c.

Ariſtot.

¶ Ad tertium reſpondetur: quòd ſecundum veram Philoſophiam, & Theologiam, potentia aut eſt naturalis, aut violenta, aut obedientialis, nec datur potentia neutra, quod optimè demonſtrat Caiet. loco proxime citato. Dicendum eſt ergo quòd in anima noſtra eſt potentia obedientialis, vt poſſit eleuari ad Dei viſionem,& fruitionem. Potentia vero obedientialis, eſt aptitudo rei, vt in ea,& de ea fiat quicquid Deus ordinauit.

Ad tertiũ. Potẽtiæ diuiſio. Caiet.

¶ Quid vero ſit hæc potentia obedientialis, vehementer controuertitur inter Theologos. Quidam dicunt quòd eſt non repugnantia, ſiue non reſiſtentia ad actionem diuinã. Dupliciter enim dicitur vnum alteri obedire, vel quoniam exequitur eius imperium, vel quoniam non reſiſtit eius actioni; ſicut cera mollis dicitur obedire facile, quia ad nutum cedit. Alij vero dicunt quod eſt donum ſuperadditum naturæ. Ego vero dico quod eſt ipſamet natura ſubdita Deo vt in ea,& de ea faciat quod voluerit. Sed quanquam eſt ipſa natura, non eſt potentia naturalis; quoniam reſpicit agens ſupernaturale,& actum ſupernaturalem.

Potentia obediẽtialis quid?

¶ Ad rationes vero Scoti in contrarium, & quidem ad primam dicendum eſt quòd anima immediate in ſe recipit gratiam,& charitatem, & non mediante alio dono ſupernaturali, alioqui eſſet proceſſus in infinitum; ex hoc vero non ſequitur quòd ſit inclinatio naturalis ad hæc dona, ſed quòd natura in ſe recipiat hæc dona.

Ad primũ. Scoti cõtra modo deſinita.

¶ Ad ſecundum reſpondetur, vnumquodq; naturaliter incli-

Ad ſecundum.

inclinari in ſuum actum, ſi fuerit ei proportionatus, & naturæ ſuæ conueniens; videre verò Deum, ſuperat omnem ordinem, & proportionem naturæ.

Ad tertiũ. ¶Sic ſoluitur etiam tertia ratio, dicendũ enim eſt, vnum quodq; inclinari naturaliter in ſuam perfectionem, & maximè naturaliter in maximam ſuã perfectionẽ, quando fuerit proportionata & ſuæ naturæ conſentanea: quod in præſenti non habet locum.

Ad quartũ principale. ¶Ad quartũ principale reſpõdetur, optimè probare, quòd in nobis eſt capacitas, & potentia obedientialis, vt poſſimus eleuari ad Dei viſionem, & fruitionem, quæ licèt conueniat omnibus hominibus, & naſcatur nobiſcum, non eſt nobis naturalis, propter rationes ſuperius commemoratas; ſicuti omni cadaueri conuenit potentia obedientialis, vt reſumat animam, & potentia non eſt naturalis. Hæc eſt legitima huius argumenti ſolutio, quanquã poſſumus dicere, hominem eſſe conditum ad imaginem Dei, non ſignificare eſſe capacem viſionis beatificæ, ſed eſſe liberi arbitrij, & habere dominium ſuorum actuum. de qua re D. Thom. 1. p. q. 93.

D. Thom. Soluuntur argu. Mag. Soto.

Ad primũ. ¶Ad primum, quod adducit Soto, concedo quòd appetitu naturali deſideramus illam rem, quæ eſt beatitudo noſtra naturalis, ea eſt cognoſcere Deum, quantum per naturam cognoſci poteſt, & illum colere, & glorificare; non autem videre Deum facie ad faciem.

Ad ſecundum. ¶Ad ſecundum nego conſequentiam. Nam licèt ille finis ſit ſupernaturalis, in eius adeptione quieſcit anima naturaliter, quoniam continet eminenter omnia, quæ anima noſtra deſiderare poteſt; ſicut humanitas in verbo diuino quieſcit naturaliter, licèt non habeat propriam exiſtentiã, ſed exiſtentiam verbi diuini: nam exiſtentia diuina præſtat eminentius, quod præſtare debebat humana exiſtentia.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium reſpondetur, quòd voluntas beati ex naturali inclinatione ſaturatur in Dei viſione, non quòd ſit finis naturalis, ſed quoniam continet eminenter omnia quę deſiderari poſſunt.

Ad quartũ. ¶Ad quartum reſpondetur, quòd vniuerſa potentia inclinatur naturaliter in ſuum obiectum in communi, ſed non eſt neceſſe quòd inclinetur naturaliter in omne illud quod continetur intra ſuum obiectum; quando eſt impropportionatum, & excedens, vt videre eſt in viſu reſpectu luminis ſolis.

Ad arg. ex D. Thom. ¶Ad argumenta ex D. Thom. reſpondetur in primis, quòd rationes D. Thom. aliquando ſunt probabiles, non neceſſariò concludentes: maximè cum in expoſitione diuinorum myſteriorum, quæ ratione humana non poſſunt comprehendi, verſantur; vel dicatur, quòd loquitur de homine illuſtrato lumine fidei, in quo ſine dubio eſt naturale deſiderium videndi Deum, imperfectum tamen, vt ſuprà expoſitum eſt: vel dicatur, rationes D. Tho. optimè demonſtrare, deſiderium humani pectoris non poſſe perfectè ſatiari vſque ad Dei viſionem & fruitionem; cæterum ſatiatur ex cognitione rerum diuinarum, quæ per naturam haberi poteſt, quantum per naturam poſſibile eſt.

Ad vltimũ. ¶Ad vltimum reſponderur; iam dictum eſſe in quo conſiſtat beatitudo hominis naturalis, & quomodo obtineri poſſit; nunc breuiter dicendum eſt, non ideo viſionem beatificam eſſe finem noſtrum ſupernaturalem, quia non poteſt ſine Dei adiutorio obtineri, ſed quoniam ſuperat omnem ordinem, & proportionem naturæ. Pro quo intelligendum eſt, quòd actus dupliciter dicitur ſupernaturalis; tum ſecundum ſuam naturam, vt gratia, lumen gloriæ: tum ſecundum modum quo fit, ſicut viſus reſtitutus cæco: viſus enim eſt homini naturalis, ſed ꝙ cæco reſtituatur, requirit ſupernaturalem virtutem: viſio verò diuinæ eſſentiæ, eſt ſupernaturalis primo modò; ſuperat enim omnem ordinem naturæ.

Actus dupliciter dicitur ſuper naturalis.

Adargum. Caiet. ¶Ad argumenta Caietan. dicendum eſt; tantum probare quòd homo illuſtratus lumine fidei, habet deſiderium naturale videndi Deum, ſed imperfectum, vt ſuprà dictum eſt: & hæc ſufficiant de iſta quæſtione.

QVAESTIO IIII.

De his, quæ requiruntur ad beatitudinem articulos habet octo.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm delectatio requiratur ad beatitudinem.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmãs. Nam delectatio cauſatur ex hoc, quod appetitus requieſcit in bono iam adepto; vnde non poteſt eſſe beatitudo ſine delectatione concomitante.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Quid ſit delectatio. D. Thom. infrà q. 26. art. 1. ad 2.

DE hac delectatione diſputant Theologi, primo, quid ſit delectatio, ſit ne amor? Ad hoc dico ſecundum Diuum Thomam, ꝙ gaudium diſtinguitur ab amore, & gaudium, & delectatio in voluntate idem ſunt. Idem dicit plenius infrà q. 31. vbi quærit, quid ſit delectatio, & quomodo ab amore differat, & 3. contra gentes ca. 26. dicit in voluntate hæc tria eſſe, deſiderium, amorem, & delectationem. Itaq; delectatio, eſt qualitas producta ex amore boni præſentis, & habet ſe vt paſſio amoris, ſicut triſtitia oritur ex odio mali præſentis. Item ſciendum, quòd delectatio nihil aliud eſt quàm quies in bono adepto, verbi gratia, infirmus qui deſiderabat ſanitatem, in eius adeptione quieſcit & delectatur, deinde lapis appetitu naturali deſiderat locum infimum, quo adepto, quieſcit. At quod eſt quies in rebus inanimis, eſt delectatio in animalibus. Itaque quies eſt nomen vniuerſalius, nam omnis delectatio eſt quies, ſed non omnis quies eſt delectatio. Hoc docet D. Thom. hic ad 1. & infrà q. 31. arg. 1. Sed videtur quòd delectatio non ſit quies, nam D. Thom. in art. docet delectationem cauſari ex quiete in bono adepto: ergo delectatio & quies differunt. Reſpondetur, quòd iſta cauſalitas non ſemper ſignificat cauſam diſtinctam; ſed rationem & formam: ſolemus namque dicere, parietem eſſe album, quia habet albedinem, & ſic explicandus eſt D. Thom. ſed quomodo gaudium & delectatio diſcernantur inter ſe, exponit vberius D. Thom. infrà q. 31. vbi artic. 4. vide Caiet. qui diſputat contra Scotum. Vtrum delectatio ſit paſſio, an potius actus voluntatis? quod prius inueſtigauerat 1. p. q. 64. art. 3.

Vtrum delectatio ſit quies?

D. Thom. Caietan.

¶Secundo quæritur, An delectatio ſit fruitio? Capre. in 1. d. 1. reſpondet affirmatiuè. Scotus in eadem d. q. 3. dubitat, an ſit fruitio, & adducit diuerſa loca D. Auguſt. in vtranque partem; ſed de hoc latius infrà q. 11.

Vtrum delectatio ſit fruitio? Capr. Sco.

¶Tertiò quæritur. An ſit de fide quòd delectatio ad beatitudinem exigatur? reſpond affir. quod patet ex illo: intra in gaudium Domini tui, &, gaudium veſtrum nemo tollet a vobis. Item, in quo exultabitis lætitia inenarrabili, &, delectationes in dextera tua, &, exultabunt ſancti in gloria.

An ſecũdũ fidẽ requiratur delectatio ad beatitudinem. Matt. 25. Ioan. 16. 1. Pet. 1. Pſal. 15. & 149.

¶Quartò quæritur, An poſſit delectatio a beatitudine ſeparari, ita vt quis ſit beatus & non delectetur? ad hoc dico, quòd de lege non poteſt delectatio a beatitudine ſeparari, eſt enim propria paſſio beatitudinis. Secundo dico, eſſe probabile de potentia Dei abſoluta, poſſe delectationem a beatitudine ſeparari, nam probabile eſt, quòd propria paſſio poſſit a ſubiecto ſeparari virtute diuina. Tertio dico, ꝙ in paſſione, anima Chriſti non habuerit gaudium beatitudinis, vt daretur locus triſtitiæ, & acerbius pateretur, aſſerit M. Cano: verum hęc ſententia eſt contra D. Tho. vnde non eſt amplectenda. Sed nota, quòd hic beatus qui careret delectatione, non eſſet perfectè beatus; nam licèt eſſentia beatitudinis in viſione Dei ſita ſit, connotat tamen quòd quietetur & ſatietur deſiderium, & requirit ad ſui perfectionem & delectationem, ſicut eſſentia hominis potentias ad ſui perfectionem. Quinto quæritur, An beati neceſſariò delectentur in beatitudine? Sco. in 1. d. 1. q. 4. & 4. d. 49. & Gab. & Mai. in eadẽ d. docent, quod beati liberè delectantur in patria, ſic vt a delectatione deſiſtere poſſint, ſtatuit tamen Deus non concurrere cum illis ad priuationem delectationis, ſicut ſtatuit non concurrere cum confirmatis in gratia, ad peccandum. Argum huius opin. quoniam varia ſunt, ad aliquot prædicamenta reducemus. Prim. præd. continet argu. ex parte voluntatis. Primo, vna potentia non poteſt habere niſi vnum modum operandi, ſed voluntas operatur libere: ergo non poteſt neceſſariò operari.

Queſt. gra. an beati neceſſariò delectentur, Sco. Gabr. Maior. argu. pro parte negatiua ex parte voluntatis. Primum.

¶Secundò,

Secũdum. ¶ Secundò, maior vel minor propinquitas obiecti ad potentiam non facit differentiã, quo ad neceſſe agere vel non neceſſe agere, ſed quantũ ad intẽſius, vel remiſſius, ſed Deus quando non videtur clare, nõ neceſſitat voluntatem nec in amore, nec in fruitione: ergo nec quando videtur clare.

Tertium. ¶ Tertiò, potentia quæ antea erat libera, non operatur neceſſario niſi ei aliquid ſuperaddatur, ſed voluntas in via erat libera: ergo in patria non neceſſitatur cũ nihil ei addatur.

Quartum. ¶ Quartò, potentia quæ neceſſario & naturaliter operatur, non eget habitu ſuperaddito ad operandum: ergo ſi voluntas in patria neceſſario amat, & delectatur, non indiget habitu charitatis ad amandum & fruendum: cuius contrarium dicit Pau.

1. Cor. 13.

Quintum. ¶ Quintò, naturalis finis voluntatis habitus & poſſeſſus non neceſſitat voluntatem: ergo nec ſupernaturalis: conſ. patet, & probatur antecedens, nam angeli creati ſunt in beatitudine naturali, quam poſtea per peccatum amiſerunt: niſi velimus dicere dæmones adhuc eſſe beatos beatitudine naturali.

Vltimum. ¶ Vltimum, exploratum eſt, quòd voluntas noſtra ad bonum alienum non neceſſitatur, nec naturaliter inclinatur: ergo nec ad bonum diuinum amandũ.

Ar. ex parte charitatis. Secundum præd. continet argumenta ex parte charitatis.

Primum. Nam ſi actus amoris & delectationis in patria eſt neceſſarius & naturalis, ſequitur, quòd habitus charitatis non concurrat ad illum, quod eſt falſum: nam D. Paul. dicit, quòd in

1. Cor. 13. vita beata manet charitas, & certum eſt quòd non manet ociosa, ſed probatur ſequela, nã habitus moralis eſt liber, & non concurrit ad actum neceſſarium, habitibus enim vtimur cum volumus.

Secũdum. ¶ Secundo ſequitur quòd amor & delectatio in via, & in patria differant ſpecie & genere: nã

Tertium. actus neceſſarij & liberi diſtant ſpecie & genere. ¶ Tertio ſequitur, quòd beatus in delectatione & amore habeat ſe ſicut brutum, nam non libere amat, nec libere fruitur.

Ar. ex parte Dei. ¶ Tertium prædi: continet argumenta ex parte Dei, primò, Deus mouet omnem creaturam libere, & non neceſſario concurrit cum creaturis: ergo non neceſſitat voluntatem vt delectetur & fruatur.

Primum.

Secũdum. ¶ Secundò. Deus in nullo beato implet totam illius capacitatem, multa enim in Deo ſuperſunt videnda: ergo non rapit neceſſario in eius amorem & delectationem.

Tertium. ¶ Tertiò, Deus non mouet infinite intellectum creatũ; ergo ens creatum poteſt tantum mouere, ſed ens creatum non poteſt neceſſitare voluntatem: ergo nec Deus clare viſus.

Quartum. ¶ Item ponat Deus præceptum beato vel reuelet illi quòd viſio illa durabit per tres annos tantum; tunc vel beatus conformat voluntatem ſuam voluntati diuinæ, vel non, ſi primum: ergo iam vult carere illa viſione poſt tres annos, ſi ſecundum, ergo non neceſſario diligit Deum.

Quintum. ¶ Quintò, ſic iudicamus, Deum eſſe ſummè diligibilem & ſummum bonum, in via ſicut in patria, ſed in via hoc iudicium non neceſſitat ad amandum: ergo nec in patria.

Confirm. D. Thom. ¶ Confirmatur, nam autore D. Thom. multis in locis, præcipuè articu. 4. huius quæſtionis, ſic ſe habet voluntas in patria ad bonum diuinum, ſicut voluntas in via ad beatitudinem in communi, ſed in via non neceſſitatur ad amandum beatitudinem in communi, poteſt enim actum ſuſpendere, &

Vltimum. ab eo deſiſtere: ergo nec in patria. ¶ Vltimò Chriſtus in via erat vere beatus; at non neceſſitabatur ad amandum & fruẽdum: ergo beatus non neceſſario amat, neq; fruitur. Probatur min. Nam Chriſtus per ſua opera merebatur; ergo non erant neceſſaria, neceſſarijs enim non meremur, nec demeremur.

Arg. ex auctoritatib⁹. Mag. ſent. D. Auguſt. Ariſtot. 1. Cor. 13. D. Thom. de verit. q. 22. artic. 6. D. Thom. ſentẽtia in 4. d. 48 q. 1 art 3. 1. p. q 60 ar. vl ad. vl. & queſt. 62. art 8 Caiet. Fer. ¶ Quartum prædi. continet autores graues tenentes, quòd beati libere amant, & delectantur Mag. in 2. d. 7. & d. 25. adducit diuerſa loca D. Auguſt. in quibus aſſerit quòd beati libere amant, & delectantur in beatitudine, & Ariſt. dicit quòd nemo inuitus fit beatus, & Paul. dicit quod charitas manet in patria, de cuius ratione videtur eſſe quod libere operetur, ſiquidem eſt habitus liber, & D. Tho de verit. dicit, quòd voluntas in omni ſtatu, reſpectu cuiuſque obiecti, non neceſſitatur quantum ad exercitium. Idem habet infrà q. 10. art 2. Contrarium docet D. Thom. in 4. vbi dicit quòd aliquod delectabile poteſt habere, vnde poſſit nõ delectari, ſed delectabile quòd eſt ipſa ratio delectationis, nõ poteſt nõ delectari, & quoniã diuina eſſentia eſt delectabilis per eſſentiam, impoſſibile eſt quod clare viſa non delectetur, & 3 cont. gent. cap. 62. & 4. cont. gent. cap. 92. dicit impoſſibile eſſe, quòd beatus videns Deum, ab amore, & delectatione deſiſtat, & 1. part. dicit eſſe impoſſibile quòd videns Deum non amet Deũ, & in eo delectetur. Caie. 1. p. conſtanter tuetur hanc ſententiam, quæſtio. 82. a. 1. & 2. Ferra. vbi ſupra Capreol. in 1. diſt. in. 1. quæſt. 3. conc. 4. Soto in 4. diſt. 49. quæſt 3. art 4. vt igitur veritas eluceatur, ſciendum eſt, quod in patria hæc omnia inſunt, videre Deum, amare, & exultare, quod adeo aſſeritur in ſacro eloquio vt probatione non egeat.

Cap. Soto. Queſt. exp.

¶ Secundò notandum, quòd beati videntes Deũ, in perpetuum, & neceſſario vident, amant, & delectantur, ſic vt ab his operationibus nunquã deſiſtant. Hoc dicitur in Pſa. Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum, &c. & alibi, Non commouebitur in æternum qui habitat in Hieruſalem, & Iſa. 33. Oculi tui videbunt Hieruſalem ciuitatem opulentam, tabernaculum quod nunquã transferri poteſt, neque auferentur claui eius in ſempiternum, & funiculi eius nunquam ditumpentur, quia ſolummodo ibi magnificus eſt Dominus Deus noſter, & 1. Pet. 1. Regenerabit nos in hæreditatem incorruptibilem, & inco taminatam, & Apo. 3. Qui vicerit, faciam eum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Item illud, Iam non erit amplius, neque luctus, neque clamor. & illud, Gaudium veſtrum nemo tollet a vobis. Sed & in ſymbolo confitemur vitam æternam, id eſt, vitam beatam perpetuo duraturam. Ex quo conficio primum argumentum, ad demonſtrandam hanc ſententiam. Id quod aliquando eſt, & aliquando non eſt, tempore menſuratur, & æternum non eſt. Sed prædicta bona, quæ in beatitudine inſunt, æterna ſunt, teſtante ſacro eloquio: ergo inuariabilia, & neceſſaria ſunt. Confirmatur primò, ex diffinitione vitæ beatæ; omnes namque vno ore vitam beatam appellant, vitam felicem omnibus bonis affluentem, ad quam malum accedere non poteſt: ergo in beatitudine gaudium eſt perpetuũ, ad quam triſtitia accedere non poteſt.

Pſa. 83. Eſa. 33. 1. Pet. 1. Apo. 3. Primum arg. ꝓ hac ſententia. Cõfi. prim.

¶ Item confir. Nam a beata vita procul abeſt omnis error, & ſtultitia; ſed ſi beati deſiſterent a delectatione, & gaudio beatitudinis, eſſet ſumma ſtultitia, vt etiam aduerſarij concedunt: ergo beati a delectatione deſiſtere non poſſunt. Item confirmatur. Id quod cum amore poſſidetur, ſi ſciatur eſſe amiſsibile, triſtitiam infert. Sed gaudium de beatitudine, cum amore poſſideatur: ergo eſt impoſſibile beatos nõ triſtari, ſi ſcirent eſſe amiſsibile.

Cõfi. ſecũ. Cõfir. tert.

¶ Præterea: impoſſibile eſt, quòd quis deſiſtat a bono, quo ſumme fruitur, niſi quando exiſtimat eſſe aliquod malum in tali fruitione, vel eſſe maioris boni impeditiuam; vel certe quia laſſatur & faſtidium habet. Sed beatus videns Deum, aperte videt in tali fruitione nullum eſſe incommodum, neque eſſe maioris boni impeditiuam, & non eſt cur fatigetur, & faſtidiat: ergo impoſſibile eſt, quòd ab illo gaudio deſiſtat. Explicatur hoc, nam voluntas (quod nunc ſtatuo pro certo) non poteſt aliquid velle, niſi ſub ratione boni; ſed beatus videt aperte quod non eſt aliqua ratio boni, propter quam a gaudio beatitudinis deſiſtat: ergo non poteſt illud velle.

Secun. ratio.

¶ Deinde, ſtante imperio practico ex parte intellectus, fac hoc, dilige, ama; impoſſibile eſt quòd non ſequatur obedientia in voluntate. Sed viſio beata non ſolum eſt iudicium ſpeculatiuum, ſed etiam practicum, ama, delectare in Domino, &c. ergo ex viſione beatifica, neceſſario ſequitur amor, atque delectatio

Efficax ar.

¶ Vltimò, ſi beatus ex ratione, & natura beatitudinis poteſt deſiſtere ab amore, & delectatione. Sequitur ergo beatitudinem eſſe conſtitutam in habitu, & non in actu, quod aſſerere alienum eſt ab omni Philoſophia. Probatur ſequela. Nam talis eſſet beatus ſine actu, ex eo ſolum, quòd poteſt amare, & delectari quando ſibi placuerit.

Vltim.

¶ Ex his argumẽtis, liquido conſtat quòd beati ab intrinſeco, & ex natura beatitudinis, neceſſario amant & delectãtur, & non tantum ex lege diuina, qua ſtatuit non concurrere cum beatis ad priuationem delectationis. Qui maiora argumenta huius rei deſiderat, legat D. Thom. 3. cont. gent. vbi ſupra. ¶ Sed certe videtur quòd argumenta ſuperius adducta, non ſolum probant quòd beati neceſſario amant, & delectantur, ſed etiam quòd Deus non poſſit impedire delectationem, & amorem in vita beata; potiſſime illud argumentum de voluntate, cuius natura eſt, quòd non poſſit ferri niſi in bonum. Cum igitur nulla ratio boni apparet, quòd beatus a delectatione, & ab amore deſiſtat, conſequens eſt, quòd Deus non poſſit impedire delectationem, & amorem. ¶ Idem confir. Nam Deus non poteſt

Corol. D. Thom. Obiectio. Confir.

produ-

producere odium ſui; quoniam de ſe malum eſt; ergo non poteſt impedire beatū, ne amet Deum, quoniam de ſe malum eſt impedire aliquem ne amet Deum.

Solutio. ¶ Ad primam obiectionem dicendum eſt, quòd licèt non habeat rationem boni, quòd quis ſua ſponte a gaudio beatitudinis deſiſtat, cæterum habet rationem boni, quòd iubente Domino & ordinante, ab hoc gaudio deſiſtat; quemadmodum quòd quis ſua ſponte velit non eſſe, non habet rationem boni; cæterum quòd patiatur mortem ab alio illatam, habet rationem boni.

Ad confir. Solu. argu. in principio. ¶ Ad confirmationem reſpondetur, quòd non amare Deum, quando non teneris, non eſt malum: at odium Dei ſemper malum, & ideo ſimilitudo non conſiſtit. Proximum eſt, vt argumentis in principio factis, reſpondeamus.

Ad primū. ¶ Ad argumenta primi prædicamenti, ad primum nego antecedens: patet enim in pueris, & in amentibus, quòd voluntas operatur & non libere operatur. Idem poteſt demonſtrari de motibus. primò, primis voluntatis; atque etiā in voluntate diuina, quæ neceſſario producit ſpiritum ſanctum & libere nos amat.

Intellect⁹ & voluntatis proportio. ¶ Pro cuius declaratione obſeruandum eſt, quòd quemadmodum intellectus tripliciter poteſt conſiderari, primo vt potentia cognoſcitiua aliorum, & ſic vocatur intellectus; deinde, vt potentia cognoſcitiua aliquorum ſine diſcurſu, & ſic etiam appellatur intellectus; tertio vt potentia cognoſcitiua aliquorum per diſcurſum, & ſic appellatur ratio; ad cum modum voluntas trifariam conſideratur, primum vt potentia appetitiua, & ſic vocatur voluntas; deinde vt determinatur ad vnum, ſicut voluntas diuina determinatur ad ſe amandum, & voluntas beati ad Deum diligendum, & viatoris ad bonum in communi proſequendum; & hoc modo voluntas conſideratur vt natura: eſt enim determinata ad vnum: tertio conſideratur vt indifferens ad vtrumque, & ſic appellatur liberum arbitrium: & quemadmodū cognoſcere per diſcurſum, & ſine diſcurſu, non requirit duos intellectus, ſed vnum, ſub diuerſa ratione; ita amare libere, & neceſſario non requirit duas potentias, ſed vnam voluntatem, quæ modo conſideratur vt natura, modo vt libera eſt.

Ad ſecundum. ¶ Ad ſecundum nego antecedens. Nam ſecundum diuerſam applicationem agentis, diuerſus modus operandi conſequitur. Si enim debita eſt applicatio agentis, operatio neceſſaria eſt, ſi vero indebita, operatio contingens, & impedibilis eſt, verbi gratia. Si principia prima ſcientiarum per euidentem demonſtrationem applicentur, generant ſcientiam, & neceſſitant intellectum ad aſſenſum concluſionis: cæterū ſi non recte applicentur, non generant ſcientiam. Vel dicatur antecedens eſſe verum, ſi ſit eiuſdē rationis maior, vel minor propinquitas, quod in propoſito non eſt verum; nam propinquitas eſt præſentia in vita beata, in hac vero vita abſentia.

Ad tertiū. ¶ Ad tertium iam dictum eſt in præcedenti ſolutione, quòd ex ſola applicatione obiecti, diuerſus modus operandi dimanat. Vel dicatur, quòd aliquid de nouo additur, nempe viſio diuinæ eſſentiæ, vel dicendum eſt, quod voluntas in præſentia conſideratur vt natura, quæ determinata eſt ad bonum, & nulla ratione ad malum ſub ratione mali.

Ad quartum. Quare requirat charitas in patria. ¶ Ad quartum reſpondetur, quòd licèt voluntas neceſſario amet Deum, opus habet charitate ad illum diligendum, tum quoniam obiectum eſt excellens, & ſupernaturale: tum vero, quoniam dilectio charitatis eſt omnino ſupernaturalis, ſuperans facultatem voluntatis creatæ; tum tertiò, quoniam licèt ſummum, & diuinum oſtendatur nobis in via per fidem ſupernaturalem, adhuc neceſſarium eſt diuinum adiutorium ex parte voluntatis ad diligendum Deum: ergo licèt videatur Deus facie ad faciem, ex parte voluntatis requiritur diuinum auxilium, ad illum diligendum.

Obiectio. ¶ Sed dicet Theologus; voluntas in Deo viſo naturaliter quieſcit: ergo eſt naturalis inclinatio, non ergo requirit habitum charitatis. Ad hoc dicendum eſt, quòd quanquam voluntas naturaliter quieſcat, non eſt conſequens quòd ſit naturalis inclinatio, quod explicatur pulchertimo exemplo ex diuina theologia. Nam appetitus humanitatis in Chriſto Domino ſaturatur, & quieſcit in perſonalitate verbi diuini, ſed non inclinatur naturaliter ad vnionem verbi diuini. Ratio huius eſt, quoniam bonum ſuperius, & altioris ordinis, continet omnia bona inferioris ordinis multo eminentius: itaque ſi Deus oſtenderetur voluntati, vt bonum naturale ſuæ naturæ debitum, naturaliter quietaret voluntatem: multo ergo potius quietat voluntatem, ſi oſtendatur vt eminentius & ſuperius bono naturali, in ſe continens aliquid amplius; ſed quoniam hoc bonum eminentius, & perfectius excedit facultatem voluntatis, neceſſarius eſt habitus charitatis, per quem voluntas reddatur idonea ad diligendum Deum dilectione ſupernaturali, veluti neceſſarium eſt lumen gloriæ ad videndum Deum ſicuti eſt.

Ad Quintum. ¶ Ad quintum fortaſſis ita poteſt concedi, quòd angeli neceſſitantur ad amandum beatitudinem, & perfectionem ſuam naturalem; quapropter etiam dæmones habent ſuam perfectionem naturalem: ſed de hoc diſputare non eſt præſentis loci; pertinet enim hæc inueſtigatio ad materiam de angelis: vel dicatur, quòd bonum naturale, comparatum ad bonum ſupernaturale, cognitum, & apprehenſum, non habet omnem rationem boni, & ideo non neceſſitat voluntatem.

Ad Vltimum. ¶ Ad Vltimum reſpondetur, eſſe bonum cuiuſque, eſſe beatum, vel de beatitudine delectari. Vel dicēdum eſt, quòd licèt bonum diuinum non eſſet bonum proprium, ſemel habitum refutari non poteſt; quoniam in refutatione nulla apparet ratio boni.

Ad argum. ex parte charitatis. ¶ Ad argumenta ſecundæ dubitationis in primis dicendum eſt, quòd charitas de ſe habet opus liberum, ſed ex coniunctione ad aliud, habet opus neceſſarium: quemadmodū habitu ſcientiæ poſſumus vti cum libet, ſed dato quòd habeo in intellectu hæc principia, omne animal rationale eſt riſibile, omnis homo eſt animal rationale, neceſſario aſſentimur concluſioni: ad eundem modum dato quòd in intellectu ſit viſio diuinæ eſſentiæ, non poteſt non ſequi amor, & delectatio.

Charitas dupliciter conſideratur. ¶ Deinde dicendum eſt, quòd charitas poteſt conſiderari vt natura quædam, & ſic habet opus neceſſarium, poteſt etiam conſiderari vt habitus liber, & ſic habet actum liberum. Et quòd hæc diſtinctio ſit admittenda in charitate, patet, tum quoniam admittitur in voluntate, quæ libera eſt: tum etiam quoniam charitas habet ſuos actus naturales, & primo primos.

¶ Tertiò dicendū eſt, quòd charitas in vita beata habet actus liberos, quibus diligit Deum & proximum, diſtincta dilectione ab ea, quæ procedit a viſione beata. Nam anima beata ſuis vtitur habitibus & ſuis ſcientijs extra verbū. Præterea dicendum eſt, quòd charitas non ponitur in vita beata vt libere operetur, ſed vt eleuet voluntatem ad dilectionem Dei ſupernaturalem. Illud etiam addēdum eſt, quòd beati, qui neceſſario amant, & delectantur, non ſe habent veluti bruta, immo habent ſe veluti Deus, quemadmodum enim Deus neceſſario ſe amat, & alia libere, & anima Chriſti neceſſario amabat Deum, & alia libere, ad eundem modum beatus neceſſario amat Deum, & alia libere.

¶ Vltimò dico, quòd amor charitatis in patria licèt ſit neceſſarius, verus amor amicitiæ eſt, nam perſonæ diuinæ in ſanctiſſima Trinitate, amore amicitiæ neceſſario ſe amant, quanto enim amicitia firmior eſt, tanto melior eſt.

Ad arg. ex parte Dei. Ad primū. ¶ Ad argumenta tertij prædicamenti, ad primum reſpondetur, quòd Deus concurrit neceſſario cum aliquot creaturis, in hoc ſenſu, quòd creaturæ non poſſunt non operari: pro quo intelligendum eſt, quòd licet Deus concurrat libere, & agat libere, cum cooperatur creaturis, cæterum quoniam diſponit omnia ſuauiter, attemperat ſe ad modum creaturæ. In creatura namque libera, concurſus diuinus recipitur libere, in creatura vero quæ operatur neceſſario, concurſus recipitur neceſſario: quidquid enim recipitur, ad modum recipientis recipitur.

Ad ſecundum. ¶ Ad ſecundum reſpondetur, quòd Deus clare viſus implet totam capacitatem, & cupiditatem voluntatis, ita vt ad eius complementum nihil deſiderari valeat: nam ad plenitudinem voluntatis ſatis eſt videre Deum, & omnia quæ ſunt formaliter in Deo.

Ad tertiū. ¶ Ad tertium reſpondetur, quòd Deus non neceſſitat voluntatem motione tantum effectiua, ſed potiſſime obiectiua, videns namque Deum, nullam videt ratio-

tionem mali; propter quam, a delectatione & gaudio deſiſtat, & amore.

Ad quartum. ¶ Ad quartum reſpondetur, quòd nos inueſtigamus naturam, & veram proprietatem beatitudinis: cæterum de potentia Dei abſoluta bene poteſt Deus ſuſpendere actum, & concurſum quo cum beatis concurrit, & ſic beati neceſſariò ab operatione deſiſtent: immo de potentia Dei abſoluta pôt Deus beatos damnare & damnatos beatificare. Item dicendum eſt, quòd interim dum talis permittitur in ſtatu vitæ beatæ, neceſſario amat & delectatur, ſicut D. Paul quando videbat diuinam eſſentiam in raptu, neceſſario amabat.

Ariſtotel.

Cõcluſio.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm in beatitudine ſit principalius viſio, quàm delectatio.*

SVMMA TEXTVS.

QVæſtio eſt, quam proponit Ariſtote. decimo Et hic. capitulo 4. & inſolutam reliquit, quã inueſtigat Seneca, libro de vita beata, & grauiſſimis ſententijs explicat. Concluſio eſt.

In vita beata principalius eſt viſio, quàm delectatio; delectatio enim in quietatione conſiſtit. Sed, quod voluntas in aliquo quietetur, non eſt niſi propter bonitatem illius, in quo quietatur. Cum igitur voluntas conquieſcat in actione intellectus, quæ eſt viſio diuinæ eſſentiæ, hæc quietatio, & animæ delectatio, ex bonitate viſionis cauſatur, vtpote quoniam videre Deum, eſt ſummum bonum ipſius, &c.

Ad quintum. ¶ Ad quintum reſpondetur, quòd iudicium illud, in vita præſenti non neceſſitat, at in vita beata neceſſitat; tum quoniam in vita præſenti non ſemper adeſt hoc iudicium; tum vero, quoniam obiectum non perfecte applicatur per intellectum; tum deinde, quoniam ex parte voluntatis defatigatur homo in amore, & delectatione beatitudinis; atque adeo ex parte corporis eſt impedimentum, ratione cuius neceſſum ſit ab amore beatitudinis deſiſtat. Item, homo viator vel ex ſcientia, vel ex errore poteſt habere hanc exiſtimationem, bonum eſt mihi nunc ab amore beatitudinis ceſſare. Vltimo iudicium illud beatificum habet in ſe omnem perfectionem boni; eſt enim noſtra beatitudo: iudicium vero præſentis vitæ non habet in ſe omnem perfectionem, ſiquidem non eſt noſtra beatitudo.

Ad confir. ¶ Ad confirmationem reſpondetur, ſimilitudinem in hoc conſiſtere, quòd ſicuti viator quicquid vult, propter beatitudinem in communi vult; ita beatus quicquid vult, vult propter bonum diuinum, quod poſſidet. Cæterum differt multis, quæ diligenter numerata ſunt præcedenti ſolutione.

Ad Vltim. ¶ Ad vltimum de Chriſto, dicendum eſt, quòd non meruit per viſionem beatificam, nec per amorem beatificum, ſed per alia opera quæ libere exercebat. Deinde dico fuiſſe inſigne miraculum, quòd Chriſtus ſimul eſſet viator, & cõprehenſor: quod priuilegium ad vniuerſos beatos extendere ſtultum eſt.

¶ Quòd ſi dicat Theologus, quòd Chriſtus per dilectionem beatam non promeruit: ergo per alia opera, quæ ab illa dilectione dimanabant non promeruit. Dicendum eſt, hoc factum fuiſſe, quoniam alia opera erant libera: quanquam enim Chriſtus Dominus neceſſitabatur ad diligendum Deum, non neceſſitabatur ad hoc, vel illud faciendum, ſicuti Deus neceſſario ſe amat, & alia libere amat.

Reſponde tur autoritatibus. Liberũ æquiuocum eſt. D. Auguſt. D. Thom. Gorol. ¶ Ad quartum prædicamentum dicendum eſt, ex diuina Theologia, quòd hoc nomen, liberum, æquiuocum eſt: aliquando ſignificat id, quod non eſt coactum, nec violentũ, ſed ſumme voluntarium, & ſpontaneum, licèt ſit neceſſarium. Et in hac ſententia dicunt ſancti patres, quòd pater voluntarie genuit filium: in eodem ſenſu dicit Aug. quòd beati libere amant, & delectantur. Eadem eſt interpretatio Diu. Thom. quando dicit, quòd Deus libere ſe amat: de potentia quæſt. 10. art. 2. ad 5. Alio modo vſurpatur liberum, pro eo, quod poſitis omnibus requiſitis ad operandum poteſt operari, & non operari; & in hoc ſenſu, amor in beatitudine non eſt liber.

¶ Ex his conſequens eſt, quòd beati, licèt neceſſario ament, & delectentur, non tamen inuiti & coacti; nam coactio præter neceſſitatem ſignificat, quòd fiat contra inclinationem voluntatis; & certum eſt, quòd non omne neceſſarium eſt coactum, vt videre eſt in lapide, qui neceſſario deſcendit.

Ad D.Th. ¶ Ad Diu. Thom. qui videtur dicere, quòd voluntas, reſpectu cuiuſcunque obiecti in quocunque ſtatu, non neceſſitatur quantum ad exercitium. Reſpondetur; id eſſe verum in ſtatu præſentis vitæ vel dicendum eſt, quòd in ſtatu præſentis vitæ, & in ſtatu vitæ beatæ nunquam neceſſitatur voluntas quantum ad exercitium ex obiecto; nam neceſſitas, quæ eſt in vita beata, non prouenit ab obiecto, ſed ex inclinatione voluntatis; quemadmodum quòd lapis deſcendat neceſſario in centrum, non prouenit ex centro, ſed ex inclinatione ipſius lapidis; & quod ignis neceſſario cõburat ſtuppam, non prouenit ex ſtuppa, ſed ex natura ipſius ignis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVòd in vita beata non ſit principalius delectatio quàm viſio, & poſſeſſio ſummi boni, ſuperius quæſtione præcedenti articulo quarto, ſatis ſuperque demonſtratum eſt; oſtenſum namque eſt efficaciter, & euidenter, beatitudinem in delectatione non eſſe conſtitutam; & eos qui hanc ſententiam introducere conantur, in opinionem Epicuream incidere plane patefecimus.

An ſenſitiuus appetitus proſequatur ſuas operationes ob delectationes. ¶ In ſolutione ſecundi argumenti, Diuus Thomas mouet magnam quæſtionem; Vtrum appetitus ſenſitiuus proſequatur ſuas operationes propter delectationes? A parte negante ſic arguitur.

¶ Nam autore D. Tho. 3. contra gen. c. 26. delectationes ſunt inſtitutæ propter operationes, & non econuerſo: ergo nulla natura recte inſtituta poterit exequi ſuas operationes propter delectationes, alioqui erit peruerſitas.

D. Thom. Primũ argumẽtum. Secũdum. ¶ Deinde, ordo appetitus ſentientis non poteſt eſſe aduerſus inſtitutorem naturæ; ſed inſtitutor naturæ ordinauit delectationes propter operationes; ideo enim autor naturæ apposuit delectationes in cibis, vt conſeruarentur indiuidua, in venere vero, vt conſeruarentur ſpecies, ergo appetitus ſenſitiuus non poteſt ſine peruerſitate exercere ſuas operationes, propter delectationes.

Confir. Hoc ipſum confirmatur. Nam bruta non mouentur ex ſeipſis ad ſuas operationes, ſed mouentur per inſtinctum datum ſibi ab autore naturæ: oportet ergo concedere, quòd moueantur ſecundum modum præſcriptum ab autore naturæ; modus vero præſcriptus eſt, quòd delectationes ſint propter operationes.

Tertium. ¶ Præterea, ſi bruta ſe mouerent ad ſuas operationes, propter delectabile bonum, vel ex hoc eſſet, quia non cognoſcunt aliud bonum a delectabili: ſed hæc ratio eſt inanis & friuola; formicæ enim cognoſcunt bonum vtile, quapropter congregant in æſtate ad futuram hyemen; & certe quando congregant grana, non delectantur, ſed laborant, & cruciantur.

D. Thom. ¶ In aduerſum pugnat D. Thom. in ſolutione ſecundi, dicit enim aperte, quòd appetitus ſentiens exequitur ſuas operationes propter bonum delectabile. Ad huius rei expoſitionem nonnulla ſunt ſtabilienda principia, ex quibus facile erit veritatem inueſtigare.

Pri. aſſer. Appetibile in dupli ci genere. ¶ In primis ſtatuo pro certo, quòd appetibile propter ſe in genere boni; eſt duplicis generis; tum generis naturæ; tum generis morum. Appetibile propter ſe in genere naturæ, eſt quòd ſuapte natura habet vnde poſſit mouere, & allicere appetitum. Appetibile vero propter ſe in genere moris, eſt quod ſuapte natura habet, vnde poſſit mouere appetitum, ſecundum

ratio-

Sec. asser. gationem. ¶ Deinde statuo pro certo, quòd geminus ordo potest seruari in rerum appetitione, alter in rebus ipsis, quę expetuntur; alter est respectu appetentis, & agentis, facile est hoc intelligere in rebus, quæ ad cognitionem pertinẽt; Nam substantia secundum se, & ex meritis suis, prius cognita est quàm accidens; accidens vero, quo ad nos, prius est in nostra cognitione. Non secus potest quis philosophari in nostro proposito, videlicet quòd operationes suapte natura magis sunt appetibiles, quàm delectationes; respectu autem brutorum, est ordo præposterus.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm ad beatitudinem requiratur comprehensio.*

SVMMA TEXTVS.

QVæstio huius articuli proponitur præcipuè, propter D. Paul. qui 1. Corinth. 9. sic ait. Sic currite, vt comprehendatis. Quæstio ergo est. Vtrùm ab beatitudinem requiratur comprehensio: & conclusio est affirmans. Sed videamus, quomodo probatio

1. Cor. 9.

Quis sit sẽsus q̃stionis propositæ. ¶ Sed & illud valet ad propositæ quæstionis difficultatem explicandam; oportet enim animaduertere, quòd quãdo quærimus, num appetitus sensitiuus exequatur operationes propter delectationes? non quærimus de appetitione peruersa, & vitiosa; de hac enim exploratum est, quòd fere semper exequitur operationes propter delectabile bonum; immo homines voluntatis appetitu etiam intellectiuo, nihil aliud quærunt, quàm delectari; mouetur ergo quæstio de appetitu sensitiuo recte instituto. His explicatis est prima Conclusio.

Prima cõclu. ¶ Si delectatio & voluptas considerentur in genere naturæ, sunt propter se expetibiles; nam habent suapte natura vnde possint mouere appetitum. Idem comprobatur ex diuisione, qua diuiditur bonum, in honestum, delectabile, & vtile: inter quæ, solum bonum vtile expetitur ratione alterius, vt docet D. Thom. 1. parte, quæstione 5. articu. 6. ob idque Aristot. 10. Ethico. docuit, stultam esse quæstionem si quis exquirat, propter quid aliquis velit delectari; siquidem delectatio propter se expetenda est. Sed & in huius rei comprobationem demonstraturi sumus in sequentibus, quòd bruta exercent suas operationes propter delectabile tantum, ergo delectatio, est propter se expetibilis.

D. Thom. Aristot.

Sec. conc. ¶ Secunda Conclusio. In genere moris, solum bonum honestum est propter se appetibile. liquet hoc: Nam si sola delectatio sufficit ad cohonestandum actum, multi actus vituperabiles essent laude digni, videlicet nimius ludus, nimia venatio, nimius potus, quæ omnia ab vniuersis vituperantur. Sane nemo est qui non condemnat Epicuri sententiam, qui docuit voluptatem esse summe appetendam ab vniuersis hominibus, & propter eam omnia esse obeunda. Iam vero delectatio non est bona, nisi ratione operationis; illa enim est delectatio bona, quæ consequitur studiosam operationem; illa mala, quæ consequitur malam, & vitiosam operationem. ergo delectatio non est propter se appetenda: quod confirmatur esse verum. Nam bonum honestum differt secundum se a bono delectabili: ergo bonum delectabile secundum se, non est appetibile in genere moris, nec laude, aut honore dignum. Videte ad stabiliendam hanc conclusionem, grauissimas sententias Senecæ, in lib. de vita beata.

Seneca.

Tertia cõclu. ¶ Tertia Conclusio. Si consideretur prima institutio naturæ, omnis delectatio cuique rei est insita propter operationes suas, vt sit veluti perfectio, & condimentum operationis, probatur hoc. Nam prima intentio naturæ est, vt res consequantur suos fines, ad quos destinantur: sed consequuntur eos per suas operationes: ex qua consequutione deinde sequitur delectatio: ergo delectatio non est de prima intentione naturæ. Quod inde maxime demonstratur. Nam sapiens gubernator, qualis est autor naturæ, nunquam ordinat id, quod melius est, in id, quod inferius est; sed vice versa ordinat minus bonum, in maius bonum. Sed operario est præstantius bonum, quàm delectatio. Ergo operatio non est propter delectationem, quin potius delectatio instituta est propter operationem. Quòd vero operatio excellentior sit quàm delectatio, sic ostenditur. Nam non laudamus eum, qui magis delectatur, sed qui diligentius operatur. Profecto autor naturæ non instituit cibationem, propter delectationem, sed propter conseruationem vitæ; nec matrimonium, aut coitum, propter delectationem, sed propter conseruationem speciei. Et hoc sequitur, cunctas res pondere naturæ (quod vocant appetitum naturalem) principalius appetere operationes, quàm delectationes. Nam vnumquodque inclinatione naturali, & instinctu a natura sibi indito, sequitur impressionem primi agentis; sed institutione primi agentis, delectatio est propter operationes. ergo vnũquodque pondere naturæ expetit delectationes, propter operationes.

Concluſio.

¶ Quarta Conclusio. Omnia animalia bruta, atque adeo omnes appetitus sensitiui, appetitione elicita exercent suas operationes, propter delectationem: quod asserit haud dubie D. Thom. in solutione secundi, & patet euidenti demonstratione. Nam omnia animalia bruta non possunt quicquam appetere, nisi sub ratione boni, & conuenientis. Sed animalia bruta, non cognoscunt aliud bonum, nisi delectabile. Ergo omnia operantur propter bonum delectabile. Minor huius syllogismi sic ostenditur. Nam animalia bruta non cognoscunt rationem finis; non enim cognoscunt quomodo coitus ordinatur ad generationem, quomodo nidus ad incubandum ouis: igitur non possunt appetere aliquid vt vtile, ad finis consecutionem. Et exploratum est quòd non possunt appetere aliquid sub ratione boni honesti; nam tunc operationes brutorum essent honore, & laude dignæ; relinquitur ergo a numeratione sufficienti bonorum omnium, quòd non possunt ferri nisi in bonum delectabile, sub ratione delectabilis. Hoc ipsum confirmatur. Nam obiectum appetitus sensitiui, est bonum delectabile. ergo nihil valet appetere, nisi sub ratione delectabilis.

Quar. cõc.

D. Thom.

¶ Ex his consequitur, quòd appetitus sensitiuus, etiam in homine, non versatur nisi circa bonum delectabile: nunquam enim appetitu sensitiuo appeteret potionem amaram, nisi per rationem intelligeret esse vtilem ad suam sanitatem procurandam.

Corol. Appetitus sensitiuus in homine non versatur nisi circa bonum delectabile.

¶ Ex eisdem documentis manifeste liquet, quòd appetitus sensitiuus nunquam exercet suas operationes, nisi propter delectationes, quanquàm institutor naturæ instituerit delectationes, propter operationes; neque est peruersitas appetitus sensitiui contra autorem naturæ; immo est sagacitas, & prudentia quædam naturalis. Cum enim bruta animalia non possunt per sensum cognoscere id, quod vtile est, quatenus vtile est, adiunxit autor naturæ delectationem, quæ moueat brutorum appetitum ad suas operationes.

¶ Sed illud etiam non est prætereundum, quòd brutum proprie non exercet operationes, propter delectationes, ita vt ordinet operationes ad delectationes; sed appetit sic operari, quoniam est delectabile; illa vero operatio destinatur ab autore naturæ ad alium finem, videlicet ad conseruationem individui vel ad conseruationem speciei. Ex his, ni fallor, argumenta quæ facta sunt in principio solutionem habent. Sed iam tempus est, vt ad alium articulum progrediamur.

Bruta proprie non operantur ob delectationes.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo quatuor sunt inuestiganda; principiò, quid sit comprehensio; deinde, cuius potentiæ; proximo loco, num possit esse beatitudo sine huiusmodi comprehensione; vltimo, vtrum visio diuinæ essentiæ cum fruitione satis sit ad beandum hominem; an præterea sit necessaria comprehensio. ¶ Vt igitur prima quæstio elucidetur, scire oportet, q̃ comprehensio est vocabulum variæ significationis in diuinis literis & in sacra Theologia. Nam accipitur interdũ, vt significet rei cõsecutionem, & tentionem, prout dicimus, iam tenemus illum, quia præsentialiter habemus. interdum vero accipitur, vt significet inclusionem comprehensi a cõprehendente. sed etiam accipitur cõprehendere, pro eo, quod est ad perfectionem peruenire. In primo significato accipitur in præsentia, cum dici-

tur, ad beatitudinem eſſe neceſſariam comprehenſionem, id eſt, vltimi finis conſecutionem, de qua loquitur Paul. cū dicit. Sic currite, vt comprehendatis. In ſecundo ſignificato accipitur Ierem. 32. cum de Deo dicitur, Magnus conſilio, & incomprehenſibilis cogitatu. In tertio vſurpatur ad Philip. 3. Philip. c. 3. Sequor autē ſi quo modo comprehendā; fratres, ego non arbitror me cōprehendiſſe, id eſt, multa mihi deeſſe video ad perfectionem, vt nequaquam mihi placere poſſim, ac ſecurus eſſe; ego (inquit) non arbitror me cōprehendiſſe, id eſt ad perfectionē iuſtitiæ peruenisſe. Ac de prima quæſtione hæc in præſentia ſufficiant.

Ierem. 32.

Philip. 3.

Cuius potētiæ ſit cō prehenſio. D. Thom.

¶ Proximum eſt vt exponamus ſecundam qōnem, cuius nam potentiæ ſit comprehenſio, voluntatis, an intellectus?

¶ Certè D. Tho. in ſolutione ſecundi apertè docet, q̄ eſt voluntatis, itaque voluntas eſt, quæ habet Deum præſentem, nō per operationē voluntatis, ſed per operationem intellectꝰ, & quòd hęc ſententia vera ſit oſtendi tur in hunc modum.

Prim. arg.

¶ Nā illa potentia, reſpectu cuius obiectū eſt abſens, & quæ quærit eius præſentiā, ea certè eſt, quæ habet obiectum præſens, at voluntas eſt, quæ deſiderat Deum, & quærit illum: ergo ea eſt, quæ habet Deum præſentem.

Confir.

¶ Hoc ipſum confirm. Nam quando quis cupit amici præſentiam, & eius amplexus, & habet illum præſentem, potius voluntas habet illum præſentem, quàm oculus, vel intellectus, licèt præſentia ſolum ſit oculorum, aut intellectus. Et certum eſt, quòd ſitiens non appetit aliam præſentiam aquæ, quàm bibere; & ſic aqua ſit præſens voluntati per os, muſica per auditum.

Secūdum.

¶ Denique comprehenſio correſpondet ſpei, viſio fidei, & delectatio charitati, vt definit D. Tho. in artic. Sed ſpes eſt voluntatis: ergo comprehenſio eſt voluntatis, eo vel maximè, quòd cæteris actibus correſpondet aliquid in proprio ſubiecto in vita beata.

Reſpōſio. Cōprehenſio beatifica.

¶ Ad huius rei explicationem dico primum, quòd comprehenſio beatifica eſt habere Deum præſentem cum perpetuitate, & ſecuritate: quapropter licet D. Paul. in raptu viderit diuinam eſſentiam, vt quidam Doctores ſancti affirmant, non tamen fuit comprehenſor.

Cōprehenſio eſt intellectus. D. Thom.

¶ Deinde decerno, comprehenſionem eſſe intellectus, & idem cum Dei viſione, hoc aſſerit apertè D. Tho. & veriſſimè, in ſolutione tertij. Nam comprehenſio nihil aliud eſt, quàm conſecutio vltimi finis: ſed conſecutio vltimi finis, D. Thom. legitimè procedat. In primis D. Thom. ſtatuit pro certo, quòd cum beatitudo conſiſtat in conſequutione vltimi finis, ea quę requiruntur ad beatitudinem, conſideranda ſunt ex ipſo ordine ad finem. Deinde ſtatuit D. Thom. aliud principium æquè notum, & exploratum, quòd homines ordinantur ad beatitudinem, per intellectum, & voluntatem, quo maximè diſcernitur a cęteris animantibus. Sed & tertium ſubdit principium D. Thom. cum inquit, quòd intellectus noſter, dum viuimus, ordinatur in finem vltimum per fidem, cuius eſt imperfecta cognitio. Cæterum voluntas noſtra ordinatur in beatitudinem per duos actus, ſcilicet per amorem, & ſpem: qui inter ſe differunt hoc modo. Nam amor eſt primus actus voluntatis, vt in ſequentibus patebit, eſt vtique primum pondus, quo voluntas fertur in rem amatam, licèt de rei conſequutione, ſpem aut fiduciam non concipiamus. Continuo enim atque quis diiudicat epiſcopatum eſſe bonum, quanquam de illo habendo nulla effulgeat ſpes, amat illum. Cæterùm ſpes, vel fiducia addit ſupra amorem, tendentiam, inquiſitionem, & curſum, ſicut dirit Paulus. Sic currite, vt comprehendatis: ſpe enim mouemur ad rei amatæ conſequutionem. Sed pergit Diuus Thomas aliud conſtituere documentum. Res (inquit) amata tribus modis ſeſe poteſt habere ad amantem; vel enim iam habemus illam, & tunc amor perfectus, eſt iucundiſsima rei amatę poſſeſsio; ſed tunc ſpes locum non habet: quod habet enim quis, quid ſperat? vel eſt impoſſibilis adeptu, & tunc ſpes euaneſcit: vel eſt poſsibilis, ſed ardua & difficilis, & hæc eſt habitudo ſperantis, & confidentis ad rem ſperatam. Ex his principiis ſic ratiocinatur D. Thom. beatitudo cum ſit perfectiſſimum bonum, & vltimus finis noſtri deſiderij, & amoris, neceſſum eſt quòd hæc omnia compleat; & ſic iſtis tribus correſpondent aliqua in vita beata. Nam perfecta cognitio, quæ eſt viſio diuinæ eſſentiæ, correſpondet imperfectæ cognitioni fidei, iuxta illud Paul. primæ Corinth. 13. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Præſentia verò finis correſpondet ſpei, ſed delectatio in præſentia conſequitur dilectionem, & ideo ad beatitudinem neceſſum eſt iſta tria concurrere, viſionem, quæ eſt cognitio perfecta, comprehenſionem, quæ importat præſentiam finis, delectationem, vel fruitionem, quę importat quietationem rei amantis in amato.

1. Cor. 13.

Res amata tribus modis ſe pōt habere ad amantem.

¶ Ad extremum dico, q̄ viſio diuinæ eſſentiæ nō eſt cōprehenſio, quatenus eſt viſio Dei aperta, ſed quatenꝰ per eam habemus Deū p̄ſentem, & per eā voluntas tenet qđ deſiderat, itaq;, ſicut volūtas eſt q̄ laborat, & ſatagit vt habeat bonum, quod deſiderat, ea eſt quę habet bonū amatum, non quidem per actū volūtatis, ſed per actū intellectus: quēadmodum appetitꝰ, eſt qui deſiderat cibum, & apprehēdit illum per guſtum. Rō huius eſt, qm̄ cū voluntas ſit vniuerſalis hoīs appetitus, mouet vniuerſas potētias ad conſequēdum ſuū finem. Ex his diſcere poteris, quomodo comprehenſio ſit actus intellectꝰ, & pertineat ad voluntatem.

Dubium.

¶ Sed addubitabit Theologus: qđ eſt quod dicit D. Tho. q̄ viſio correſponder fidei? nam in ſuperiori articulo ad finē dixerat, q̄ correſpondebat charitati. Reſpōdetur, nullam eſſe cōtradictionem: non enim eſt incōmodū q̄ vnus idemq; actus, ſm diuerſas conſiderationes, diuerſis habitibus, & potentijs correſpondeat, ſi viſio conſideretur vt eſt clara, & aperta, correſpōdet in præmium fidei obſcuræ: ſi verò conſideretur vt comprehenſio, correſpōdet ſpei; at ſi conſideretur vt præmium bonorum operum, correſpondet charitati, quæ eſt primum principium bonorum meritorum.

Ter. quęſt. Vtrū beatitudo poſſit eſſe ſine cōprehenſione.

¶ Sed hoc iam ſatis probato & conſtituto, ſequitur vt examinemus tertiam quæſtionem, Vtrùm poſſit aliquis eſſe beatus ſine Dei comprehēſione, idque quærimus de Dei cunctipotentia: nam ſecundum legem ſtatutam & ordinatam quid ſit ſentiendum, nemini poteſt eſſe dubium.

Pars affirmatiua. Primo.

¶ Suadetur pars affirmans. Nam Deus poteſt dare homini notitiam ſui intuitiuam ipſo abſente, qui proinde eſſet beatus, quippe qui videret Deum ſicuti eſt.

Secundo.

¶ Deinde, Deus poteſt dare notitiam intuitiuam Antichriſti abſentis, vel non exiſtentis, prout docent omnes ferè Theologi, poterit ergo dare notitiam intuitiuam ſui ipſius, ipſo abſente.

¶ Hoc ipſum explicat euidentius. Nā obiectū nō concurrit ad cauſandā notitiā: niſi ſolùm per modū cauſæ efficientis: Sed poteſt Deus ſupplere oēm cauſalitatem efficientiæ:

poterit

poterit ergo producere notitiam intuitiuam rei abſentis.

Tertio. ¶ Ad hæc, vt habeatur notitia intuitiua de aliquo, non eſt neceſſe quòd ſit, neque vt concurrat tanquam obiectũ; Deus namque habet notitiam intuitiuam de futuris contingentibus, & beati de rebus futuris, & angeli habent notitiam de rebus materialibus, non concurrentibus obiectiue, vt placet Diuio Thomæ, ergo poteſt Deus infundere notitiam ſui, ipſo Deo abſente. Profecto videtur quòd Deus poſſit impedire, lapide exiſtente ob oculos meos, omnem actionem lapidis, & facere ꝙ ego viderem lapidem; at tunc, lapis eodẽ modo ſe haberet, atque eſſet abſens: ergo ad eundem modum poterit Deus facere notitiam ſui intuitiuam, ipſo concurrente effectiue, & non obiectiue.

Prior. cõc.

Argum. ¶ Ex his, conficitur argumentum in principio adductũ, & eius vis demonſtratur. Nam talis homo eſt beatus, ſiquidem videt Deum ſicuti eſt, at non comprehendit Deum, vt pote qui abſens eſt.

Vltimo. ¶ Deniq́ue ad extremum ſic argumentor. Non minus ad vitam beatam eſt neceſſaria delectatio & fruitio, quàm comprehenſio. Sed poteſt eſſe beatitudo ſine delectatione, vt ſuperiori articulo expoſitum eſt. Ergo ad beatitudinem non requiritur comprehenſio, & ſic poterit eſſe beatitudo, ſine comprehenſione. Vt hæc quæſtio elucidetur, primum ſic ſtatuo, eſſe prorſus impoſſibile quòd quis ſit beatus ſine comprehenſione. Nam beatitudo eſt conſecutio ſummi boni; ſed conſecutio ſummi boni, ſine comprehenſione intelligi non poteſt. Ergo fieri non poteſt vt ſit beatitudo ſine comprehenſione. Deinde, quòd ſit beatitudo ſine comprehenſione eſt euidens contradictio; etenim ſi eſt beatitudo, eſt conſecutio ſummi boni; at ſi non eſt comprehenſio, non eſt conſecutio ſummi boni; ſequitur ergo euidens contradictio. Vnde ad argumenta breuiter reſpondebo.

Ad argum. ¶ Nam ad primum dico, quòd ſi ille caſus eſt poſſibilis, talis homo, ſicut eſſet beatus, ſic comprehenderet ipſum Deum, ſiquidem haberet Deum præſentem atque ſic ſuis oculis illum cerneret. Vel dicito, quòd quanquam fieri poſſit, vt Deus Infundat notitiam intuitiuam aliarum rerum, abſque earum præſentia; at in viſione diuinæ eſſentiæ, hoc eſt impoſſibile prorſus; tum quoniam diuina eſſentia eſt vbiq́ue præſens per eſſentiam, præſentiam, & potentiam; tum vero, quoniam diuina eſſentia videri non poteſt per aliquam ſimilitudinem creatam, propter quod, vt videatur diuina eſſentia, neceſſum eſt omnino vt ipſa diuina eſſentia vniatur intellectui creato, in ratione ſpeciei intelligibilis; quod non poteſt fieri ſine Dei preſentia, de qua re in prima parte diſputatum eſt diligentius.

Ad Vltim. Ex his patet ad alia argumenta, excipio vltimũ, ad quod dicendum eſt, quòd delectatio eſt propria paſſio beatitudinis; comprehenſio vero eſt beatitudinis eſſentia, & ideo nõ eſt ſimilis argumentandi ratio.

Argum. ¶ Sed vt ad vltimam dubitationem deueniatur, ſcire oportet, quòd ex commemoratis in ſuperiori diſputatione, poteſt produci tale argumentum ad comprobandum, quòd viſio Dei cum amore, & fruitione, non ſufficiant ad hominem beatificandum. Nam poteſt quis videre Deum, & habere Deum abſentem; ergo poteſt quis videre Deum, & non eſſe beatus. Antecedens probatur facta illa hypotheſi, quòd Deus daret notitiam ſui intuitiuam ipſo abſente: ſed iam hæc dubitatio explicata eſt, ſi documenta ſuperiora memoria teneantur, nam iam demonſtratum eſt, eſſe omnino impoſſibile ꝙ aliquis videat Deum, & non habeat præſentem Deum.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm ad beatitudinem requiratur rectitudo voluntatis.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. Rectitudo voluntatis requiritur ad beatitudinem antecedẽter: quæ concluſio veriſſima eſt, & argumentatio Diui Thomæ, recte procedit. Nam ordo volunratis ad finem eſt, ſicuti ordo materiæ ad formã; eſt enim velut perfectibile ad ſuam perfectionem; quapropter, finis comparatur ad id, quod ordinatur ad finem, ſicut forma ad materiam, quæ ſi non eſt diſpoſita, non conſequitur formam. Ita ſane voluntas non poteſt debite conſequi finem ſuum, niſi habeat debitum ordinem ad vltimum finem, in quo rectitudo voluntatis cõſiſtit.

¶ Poſterior Concluſio. Rectitudo voluntatis, requiritur ad beatitudinem conſequenter, & concomitanter: quia, ſicut in præſenti ſtatu nihil cupit, vel amat voluntas, niſi ſub communi ratione boni, ſic beatorum voluntas nihil poteſt diligere, niſi ſub ratione diuinæ bonitatis, quæ voluntas rectiſſima eſt.

EXPLICATIO ARTICV.

CErte ſecundum legem a Deo ſtatutam nemini poteſt eſſe dubium, quin ad vitam beatam requiratur rectitudo voluntatis, tum antecedenter, tum conſequenter, & concomitanter. Quòd ſi quis eſt puſillus, qui ad huius rei confirmationẽ ſanctas ſcripturas expoſtulet, vt huic ſatisfaciamus in primis eſt illa Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. & Hebre. duodecimo dicit Paulus. Pacem ſequimini cum omnibus, & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum. & Iacobus capitulo primo. Religio munda & immaculata apud Deum & patrem hæc eſt, viſitare pupillos, & immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo. & in Pſalm. 14. Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam. & Sapien. ſeptimo. Nihil inquinatum incurrit in eam. & Iſai. trigeſimoquinto, Via ſancta vocabitur, & non tranſibit per eam pollutus. Denique in hoc exuperat noſtra religio omnes alias religiones, & philoſophorum ſectas, quòd ſummam requirit munditiam a ſuis ſectatoribus, in cogitatione, loquutione, & opere: propter quod, lex Dei vocatur lex Domini immaculata, cuſtodiens animas. Hac veritate ſtabilita & confirmata, ſequitur gratis quæſtio.

Poſte. cõc. Matt. 5. Hebr. 12. Iac. 1. Pſal. 14. Sap. 7. Eſa. 35.

¶ Vtrùm beati in vita beata ſic habeant rectitudinem voluntatis, vt peccare deinceps non poſſint, efficianturq́ue omnino impeccabiles. A parte negatiua ſic arguitur.

Pſal. 18. Quæſ. gra. Vtrũ beati peccare poſſint.

¶ Nam angeli, qui Deo aſſiſtunt, beati ſunt atque felices. Sed in angelis, qui Deo aſſiſtunt, poteſt eſſe peccatum, iuxta illud Iob capitulo quarto. Ecce qui ſeruiunt ei non ſunt ſtabiles, & in angelis ſuis reperit prauitatem.

Pars negatiua. Primũ arg. Iob. 4.

¶ Deinde, beatitudo non tollit, neque' deſtruit naturam voluntatis humanæ. Sed noſtra voluntas ſuapte natura vertibilis eſt de bono in malum. Ergo beati atque felices non habent voluntatem immutabilem in bono. Certe quòd beati atque felices, ex natura, & ex ſtatu beatitudinis non habeant quòd ſint impeccabiles, ſed tantum ex dono gratiæ eos in bono confirmantis, docent Doctores bene docti, Scotus primo, diſtinctione primi, quæſtione quarta, & in quarto diſtinctione quadrageſimanona, quæſtione ſexta, & Gab. prima diſtinctione primi, quæſtione ſexta, & in ſecundo diſtinctione ſeptima, quæſtione prima. Adam, & alij huius farinæ. Sentiunt itaque prædicti autores quòd beati ex natura beatitudinis poſſunt peccare, & odio habere Deum, vt ſi cognoſcerent eos condemnaturum, vel aliquem eorum amicum. Addunt præterea, quòd ad experiendam ſuam libertatem, poſſunt a Dei viſione, & fruitione deſiſtere. Hæc ſententia probatur argumentis non contemnendis.

Secũdum. Scotus. Gab. Adam.

Primum arg. ¶ In primis, beati ex ſtatu beatitudinis non perdunt naturam, neque proprietates naturales. Sed ad rationalẽ creaturam naturaliter conſequitur liberum arbitrium in bonum, & in malum flexibile, ad quod ſubinde ſubſequitur poſſibilitas peccandi: ergo beati poſſunt peccare.

Secũdum. ¶ Deinde, quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur, vt habet Prouerbium. Sed beatitudo recipitur in libero arbitrio, quod eſt ad malum, & bonum flexibile: ergo beatitudo non excludit peccandi poſſibilitatem.

Tertium. ¶ Præterea, dato (diſputationis gratia) quòd homo reprobus dum hic viuit, videret diuinam eſſentiam (quod fieri poſſe omnes Theologi concedunt) in ea certe videret ſuã damnationem, qui proinde apprehenderet Deum ſub ratione mali, & nociui: poterit ergo odio habere Deum.

Quartum. ¶ Ad hæc, ſi ita res ſe habet, quòd beati neceſſario amant Deum, & ſunt omnino impeccabiles, ſequuntur hæc incommoda. In primis ſequitur, quòd non ſunt liberi in vita beata; quod aſſerere abſurdiſſimum eſt.

Quintum. ¶ Deinde, licèt neceſſariò ament Deum, quod adhuc in ambiguo eſt, verùm nõ neceſſitantur ad alia præcepta obſeruanda, neque ad alia media proſequenda; quemadmodum licèt Deus ſe amet neceſſario, alia tamen libere amat. Ergo in alijs medijs proſequendis cum maneat omnimoda libertas, peccare poſſunt; vel ſaltem ſequitur hoc incommodum, quòd omnia opera beatorum ſunt neceſſaria, & quòd in nullo libertatem habeant. Nam ſi concedas quòd in aliquo opere libertate gaudeant, ſtatuamus quòd Deus illud opus præcipiat, tunc conficio hoc argumentum. Beatus poteſt illud opus a Deo præceptum facere; & non facere: ergo poteſt peccare.

Sextum. ¶ Iam verò quis prohibet quòd in vita beata poſſint eſſe peccata venialia? ſiquidem peccata venialia non aduerſantur charitati, vt habet ſana doctrina.

Septimũ. ¶ Inſuper, de potentia Dei abſoluta duo contraria poſſunt eſſe in eodem ſubiecto ſimul: quapropter tempore paſſionis Dominicæ in anima Chriſti fuit ſummum gaudium, & ſumma triſtitia. Ergo de potentia Dei abſoluta, poteſt eſſe in vita beata ſummus amor, & ſummum odium Dei.

Vltimum. ¶ Denique, beatus ſi vult, peccare poteſt: ergo abſolute & ſimpliciter peccare poteſt. Antecedens huius argumenti eſt veriſimum; nam eſt vna conditionalis, quæ eſt recta conſecutio; immo veriſſimum eſt, quòd ſi Deus vult, peccare poteſt. Conſequentia argumenti probatur; quoniam id quod aliquis poteſt facere, ſi vult, abſolute poteſt facere. Hæc ſunt argumenta, quibus perſuadere nituntur autores commemorati, quòd beati ex ſtatu beatitudinis peccare poſſunt, niſi per gratiam Dei, in bono eſſent confirmati.

Expoſitio quæſt. ¶ In hac quæſtione explicanda duo faciam, eaque breui expediam; demonſtrabo in primis contra Origenem, quòd beati ſunt impeccabiles; deinde oſtendam, vnde ſint impeccabiles; ex ſtatu beatitudinis, an potius ex dono gratiæ eos in bono confirmantis.

Orig. ¶ Vt igitur primum breuiter, & ſummatim definiam, ſcire oportet, quòd Origenes homil. 23. ſuper Lucam docet, quòd non ſolum angeli beati poſſunt peccare, verũ etiam quòd aliquando peccant. Nam interdum angeli cuſtodiæ hominum deputati, ſunt in culpa & negligentia, & ideo reprehenduntur a Deo; referturque hæc ſententia inter errores Origenis, quòd aſſeruit angelos, & animas beatorum, poſt beatitudinem, iterum poſſe in miſeriam deuenire. Atqui Iacobus Faber in opuſculo quodam de triplici Magdalena, obijciens ſibi autoritatem D. Thom. qui aſſerat vnicam tantum fuiſſe Magdalenam, reſpondet ſtatim ſententijs Diui Thomæ non eſſe adhærendum, quippe qui errauerit in hoc articulo, dicens beatos eſſe impeccabiles.

¶ Nihilominus definitio fidei irrefragabilis eſt, beatos eſſe impeccabiles, eoſque habere volũtatem immutabilem in bono. quod demonſtro. Primùm, ex autoritate eccleſiæ, quæ eſt columna, & firmamentum veritatis. Deinde ex diuinis ſcripturis, Pſalm. 83. Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te, id eſt, ſine fine. Iſaiæ trigeſimotertio. Oculi tui videbunt Ieruſalem ciuitatem opulentam, tabernaculum quod nequaquam trãsferri poteſt, nec auferentur claui eius in ſempiternum, & funiculi eius nunquam diſrumpentur; quia ſolummodo ibi eſt magnificus Dominus Deus noſter, & 1. Pet. capitulo primo. Regenerauit nos in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & Apoca. capitul. tertio. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Denique huiuſmodi ſunt innumerabilia teſtimonia veteris & noui teſtamenti, quæ aſſerũt beatitudinem eſſe ſempiternam, & per peccatum non poſſe deperdi.

Pſal. 83.

Eſa. 33.

1. Pet. 1.

Apoc. 3.

¶ Argumenta vero rationis ex diuina Theologia adducta, in ſequentibus deſignabuntur. Ad Origenem dico, quòd in hac parte notatur de errore, & hæreſi, & ideo eſt cauendus. Ad Fabrum dico, quòd notatur in hac parte de imperitia, & illi poſſumus dicere, quòd tractent fabrilia fabri. Ad ſententiam vero adductam ex lib. Iob cap. 4. dico, quòd habet varias interpretationes; quidam interpretantur de angelis viatoribus; quòd ſi explicetur de angelis beatis, ſenſus & interpretatio eſt, quòd quantum eſt ex natura ſua, poſſunt peccare; ſic explicat D. Gregor. 5. moral. cap. 27. Alij interpretantur, quòd nomine prauitatis non intelligatur peccatum, ſed ignorantia, aut alius defectus; propter quod dicit D. Dionyſ. quòd angeli ſuperiores purgãt, & illuminant angelos inferiores. Alij ſic explicant, vt dicant ſenſum eſſe, ſtabilem illam, & immutabilem naturam non habere angelos, quam habet Deus; vnde hebraiſmus propriè habet, & in ſeruis ſuis non credit, ſunt enim mutabiles ſi ſuæ relinquantur naturæ.

Reſpondetur Origeni & Fabro.

Iob. 4.

D. Greg.

Dionyſ.

¶ Ad ſecundum argumentum dicendum eſt, quòd gratia, & gloria non tollunt naturam, tollunt tamen & deſtruunt defectus naturæ; porrò peccatum non eſt natura, ſed defectus naturæ, quòd ſi ab anima beata aufertur poſſibilitas peccandi, non adimitur ei aliqua perfectio; nã poſſe peccare, magna imperfectio eſt.

Ad ſecundum.

¶ Sed ſupereſt vt explicemus; Vnde veniat quòd beati ſint impeccabiles: & manum conferamus cum Scoto & alijs, qui exiſtimant non venire ex natura beatitudinis, ſed ex dono gratiæ confirmantis beatos in bono. Durand. in 2. diſtinct. 7. quæſtion. 1. & diſtinct. 23. quæſtio 1. docet hoc proficiſci ex eo, quòd in beatis non poteſt eſſe error in intellectu, & ſic ratiocinatur. Beati videntes Deum, cognoſcunt plene omnia quæ ad ſe ſpectant, & vniuerſa quæ in quouis negotio agenda ſunt, & non exiſtente errore in intellectu, non poteſt eſſe peruerſitas, neque peccatum in voluntate, dicente Ariſto. 3. Ethico. capitu. 1. omnis prauus eſt ignorans; & teſtante ſacro eloquio Prouerb. 14. Errant omnes qui operantur malum. Certe hæc argumentatio Durandi efficax eſt, quæ confirmatur alio argumento non minoris efficaciæ.

Vnde prouenit quod beati ſint impeccabiles. Durand.

Ariſtot. Proue. 14.

¶ Nam viſio diuinæ eſſentiæ, eſt ſummum bonum, ſiquidem eſt noſtra beatitudo: ergo facit beatos & felices impeccabiles. Profecto ſi beatitudo non excluderet omne malum, & poſſibilitatem peccandi; ſummum bonum non eſt, neque appetitum noſtrum ſedare, & exaturare poteſt. Præterea, ad vitam beatam bonitas maxime neceſſaria eſt; vtique neceſſarium eſt, vt beatus bonus ſit: ergo ſi viſio diuinæ eſſentiæ non facit beatum, bonum & impeccabilem, non eſt beatitudo, neque ſufficiens bonum ad hominem beandum. Has rationes accepit Durand. ex D. Thom. de verit. quæſtio. vigeſimaſecunda, articul. ſexto, & quæſtio. vigeſimaquarta, articul. 8. & tertio, cont. gent. capitulo 62. & quarto lib. capitulo, 92. & 1. part. quæſtion. ſexageſimaſecunda, articulo octauo.

D. Thom.

¶ Sed D Thom. in locis dudum citatis ſcribit beatos eſſe impeccabiles, tum ex parte intellectus, tum ex parte voluntatis. Ex parte intellectus quidem, quoniam habent lumen gloriæ, habentque obiectum præſentiſſimum; namq; vident omnia quæ ad ſtatum cuiuſq; pertinent, & vniuerſa quæ in quouis negotio agenda ſunt. Sed ex parte voluntatis ſic ratiocinatur D. Thom. Nam beati vident eſſentiam bonitatis, & vniuerſam rationem boni, tam vniuerſalem, quàm particularẽ: ergo quicquid amant, propter illud ſummum bonum amant, ac ſubinde a rectitudo

do voluntatis maximè sita est, vt nihil velit, cupiatue, nisi propter verum & summum bonum. vim & efficaciam huius argumentationis explicat Caietan. quem proinde legendum censeo. Caiet.

Sed veniamus ad aliam huius rei demonstrationem. ¶ Certè beatus non potest nolle beatitudinem, sicut non potest velle miseriam: Sed beatus dilucidissimè cognoscit, quòd statim atque peccat, perdit beatitudinem: ergo non potest velle peccare. Denique, beatus in omnibus desiderat Deo placere, & in vita beata perseuerare: sed dignoscit optimè ad hoc esse necessarium vt non peccet: ergo semper vult non peccare; qui enim efficaciter vult finẽ, efficaciter vult media quæ sunt necessaria ad finem. Sed & hæc veritas demonstrata est euidentius in art. 1. huius quæstionis, vbi plenissimè ostensum est, quòd beati necessario amant, & fruuntur, sic adeo, vt ab amore, & delectatione desistere non valeant.

Ex quibus liquido constat, quòd vita beata de se, sine eo quòd ei aliquid superaddatur, excludit omne malum, & omnem possibilitatem peccandi, & perdendi felicitatis statum; alioqui beatitudo non esset; vnde beati atque felices, ex beatitudinis proprietate, & non ex priuilegio, sunt impeccabiles. Sed vt hæc veritas euidenter, & distincte intelligatur, statuatur solito more prima Conclusio ad mentem doctissimi patris Victoria, Deus de sua omnipotẽtia potest dare visionem sui, illi, qui semper fuit in peccato mortali, & potest damnatos saluare. Hæc conclusio cum loquatur de potentia Dei absoluta, liquida est; nam Deus potest gratis ignoscere, & condonare peccata; Vtrum vero possit condonari & remitti peccatum, sine aliquo dolore, & proposito non peccandi; alia quæstio est, quæ in materia de pœnitentia inuestigari solet.

Prim. Cõc. Victoria. Prima cõc. Deꝰ potest damnatos saluare.

Secũd. cõc. Secunda Conclusio. Deus, quæ sua est omnipotentia potest dare visionem sui, homini existenti in peccato mortali, hoc est, illi qui prius commisit peccatum mortale; & non fuit illi remissum; verum talis non esset beatus, quia simul cum Dei visione haberet culpæ miseriam.

Tertia cõclu. Tertia Conclusio. Deus de potentia absoluta potest dare visionem sui, existenti actu in peccato. Sed tunc videtur, ꝙ in primo exordio esse visionis, statim desineret peccare, ꝓpter rationes superius adductas, quibus satis probatum existimo, quòd videns Deum, non potest peccare.

Obiectio. Solutio. M. Victoriæ. Et si dicas, quòd Deus in illo instanti potest impedire actiuitatem visionis beatificæ, & sic non amabit Deum, poteritque perseuerare in suo peccato. Respõdebat doctissimus Victoria, id posse concedi, neque facile posse impugnari; vnde iuxta hanc opinionem, videns Deum de potentia absoluta, potest peccare. Nos in superioribus docuimus, quòd lege statuta seruandum est & id, quod natura beatitudinis expostulat; Deus vero virtute miraculosa potest contrarium efficere. Ego vero quid de hac re sentiam, breuiter complectar.

Proba sententia. Sentio certè, Deum de sua omnipotentia posse auferre a beato lumen gloriæ, & visionem beatificam, quibus ablatis, beatus potest peccare; nam iam non manet beatus.

Deinde aio, quòd postquam Deus promisit iustis in præmium visionem beatam, non potest eis eam denegare: nam licèt negando præmium iustis, nullam faceret iniuriã beatis, prout demonstrabitur in materia de gratia; negaret tamen seipsum, & suam veritatem, & non exoluere Christo Domino, quod promeruit de omni rigore iustitiæ: itaque Deus confert necessario visionem beatificam iustis in præmium. Sed hæc necessitas non tollit Dei omnipotentiam, qua potest omnes beatos de cœlo deijcere; est enim necessitas ex suppositione, quæ non tollit Dei omnipotentiam, qua potest omnes beatos in nihilum redigere.

Capr. Denique, ad extremum decerno esse prorsus impossibile, quòd videntes Deum possint peccare, sic docet Capreol. in 1. d 1. q. 3. conclusione 4. & demonstratur esse verum, hoc pacto. Nam videntes Deum, vidẽt essentiam & fontem bonitatis, & omnem rationem boni, tum vniuersalem, tum particularem. ergo quicquid amant, amant propter summum bonum: quomodo ergo peccare poterunt? Deinde, voluntas non potest velle aliquid, nisi sub ratione boni, quod adeo certum est, vt nulla ratione aut potentia fieri possit, vt feratur in malum, sub ratione mali. Sed intellectus non potest proponere voluntati in vita beata, quòd sit bonum desistere a Dei amore & fruitione, aut perdere vitam beatam per peccatum. Ergo beatus peccare non potest Vltimò; posito efficaci imperio ex parte intellectus, voluntas non potest non præstare obedientiam. Sed visio beata non solum est speculatiua, sed etiam est imperium efficax, quo efficaciter imperat amorem Dei: ergo necessarium est vt amor Dei sequatur.

¶ Ad argumenta dicendum est. ad ea inquam quæ probant, quòd beati ex priuilegio, & non ex natura beatitudinis sint impeccabiles. Solutio. Argumẽt.

¶ Ad primum dicendum, quòd rationalis creatura in vita beata, manet integrè & perfectè libera; non enim est proprietas libertatis posse peccare: Vt patet in Deo, & in anima Christi, in quibus peccatum esse nequit. Libera namque voluntas arbitrij nostri habet duo; alterum est, posse operari, & non operari; alterum est, posse peccare, hoc vltimum prouenit ex defectu, & imperfectione liberi arbitrij; & quoniam a vita beata procul abest omnis imperfectio, abest subinde peccandi possibilitas. Vel dicendum, quòd liberum arbitrium rationalis creaturæ de se in bonum, & in malum conuerti potest, sed ex coniunctione ad visionem beatificam, in malum flecti non potest: sicut anima Christi Domini ex coniunctione ad diuinitatem peccare non potest. Vel dicat Theologus. quòd liberum arbitrium in vita beata, iam non consideratur vt liberum arbitrium, sed vt natura quædam determinata ad vnum, & ad bonum, quod superius plenè expositum est. Ad primũ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perfectio inest perfectibili ad modum ipsius, sed tollendo imperfectionem, & defectum, cuiusmodi est, posse peccare. Ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum est, quòd licèt ille videat suam damnationem in visione diuinæ essentiæ, non poterit Deũ odio habere; quia in eo quod videt, splendet omnis bonitatis ratio, & plenitudo, cuius quædam portio est ipsius damnatio meritissima, est enim homini beato amabilissima diuinæ iustitiæ dispositio, & executio. Ad tertiũ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd beati multos actus habent liberos; quanquam enim necessitantur ad amandum Deum, sed ad alia amanda, & prosequenda non necessitantur, sicut ad plenum expositum est primo articul. huius quæstionis, itaque beati, in vita beata habent se sicut Deus, Deus namque necessario se amat, & alia a se libere. His addere oportet, non esse inconueniens, quòd postquam beati necessitantur ad finem, ad aliquem actum necessariũ ad beatitudinis conseruationem necessitari, videlicet velle implere voluntatem Dei, tametsi ad alios actus particulares libere se habeant. Ad quartum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd licèt in prosecutione mediorum, & in alijs multis actibus beati liberè se gerant, non est consequens quòd possint peccare; siquidem vniuersa hæc diligunt propter summum bonum; quemadmodum Christus Dominus in suis operibus libere se habebat, & poterat operari, & non operari; mori, & non mori; at peccare non poterat, quippe qui habebat voluntatem in bono confirmatam. Ad quintum.

¶ Ad sextum dicendum, quòd licèt peccata venialia non aduersentur charitati, aduersantur tamen feruentissimæ charitati, cuiusmodi est in vita beata. Ad sextũ.

¶ Ad septimum dicendum, quòd quicquid sit de alijs contrarijs, certe odium Dei non potest esse in vita beata; nam obiectum odij, est malum verum, vel apparens; in vita autẽ felici nulla apparet ratio mali. Ad septimum.

¶ Ad vltimum neganda est consequentia; nam conditionalis illa, habet antecedens omnino impossibile; impossibile namque est quòd beatus velit peccare; vnde quemadmodum non sequitur, si Chimera vult peccare, potest, ergo absolutè potest peccare; sic non sequitur, si beatus vult peccare, potest; ergo absolutè peccare potest, de confutatione huius argumenti vide D. Thom. quodlib. quinto, artic. quarto. Ad Vltim. D. Thom.

¶ Sed quanquàm argumenta aduersariorum confutata sunt competenter, semper tamen manet scrupulus. Nam probationes, quibus vtitur D. Thom. in confirmationem suæ doctrinæ, inualidæ & friuolæ videntur; ea namque, quæ adducta est ex parte intellectus, varias calumnias habet; tum quoniam beati non cognoscunt omnia agenda, sed tantum ea, quæ pertinent ad statum suum, ergo circa alia agenda peccare possunt: Tum vero, quoniam angeli, licèt non potuerint peccare circa naturalia, at Obiectiones contra probationem. D. Thom.

peccarunt circa ſupernaturalia, ergo licèt beati non valeant peccare circa ea quæ intuentur in diuina eſſentia, peccare poterunt circa ea quæ non vident in diuina eſſentia.

Solutio. ¶ Ad hæc dicendum, quàm breuiſſime potero, quòd quanquã beati nõ videant omnia in diuina eſſentia, at ſunt prudẽtiſſimi; & ideo nunquam opinantur, neque aſſentiuntur alicui rei cũ formidine, & periculo errãdi, ſed ſuſpendunt actum. Vel dicatur, quòd ex Dei viſione ſequatur ſummus amor, ex ſummo amore ſumma diligentia, ad inſpiciendum q̃ Deo placita ſunt, & ſic nunquam peccare poſſunt. Deinde dico, q̃ licèt beatis ex natura beatitudinis nõ debeatur quod videant omnia in Deo, cæterum debetur beato, quòd quotieſcũque aliquid agendum eſt, a Deo inſtruatur, quid ſit agendum. Neque eſt ſimile de angelis. Nam quanquã angeli in naturalibus fuerint perfectiſſimi, non tamẽ cognoſcebant omnium agendorum rationem, & circunſtantias, & ideo peccare potuerunt: beati vero (vt dictum eſt) omnium agendorum rationes intuentur in Deo.

Prim. Cõc.

Secũ. Cõc.

2. Cor. 5.

Obijcitur deinde.

¶ Sed rationes, quæ allatæ ſunt ex parte voluntatis, in omnibus inualidæ apparent.

Primum. ¶ Nam ex eo, quod quicquid amat beatus, amat propter Deum, ſolũm ſequitur, quòd non poſſit peccare peccatum commiſſionis: ſed non probat quod non poſſit omittere actum, & ſic peccare peccatum omiſſionis.

Secũdum, D. Thom. ¶ Deinde, ſola ea voluntas eſt impeccabilis, quæ eſt ipſa regula ſuarum operationum, prout demonſtrat. D. Thom. 1. p. q. 63. artic. 1. Sed voluntas beati non eſt regula ſuarum operationum, ſiquidem regulatur voluntate diuina. Ergo non eſt impeccabilis. Vltimo, beatus de potentia Dei abſoluta, poteſt non delectari, & amare, vt prædictum eſt, ergo poteſt odio Deum habere. Conſequentia inde probatur. Nam amori tantum aduerſatur odium Dei, ergo ſi amor Dei non eſt neceſſarius, poterit ibi eſſe odium Dei. Ad hæc breui reſpondebo.

Vltimum.

Ad primũ. ¶ Ad primum dico, quòd amor Dei ſuper omnia excludit omne peccatum, & commiſſionis, & omiſsionis, vel dicendum, quòd peccatum omiſsionis ſemper oritur ex ignorantia, vel ex inconſideratione, quæ in vita beata eſſe non poſſunt: vel ex actu voluntatis, quo volumus omittere; quẽ actum in beatitudine inuenire eſt impoſsibile, ſiquidem ibi nulla apparet ratio boni, ex qua voluntas ad omittendum moueatur.

Ad ſecundum. ¶ Ad ſecundum dicito, quòd ea voluntas eſt impeccabilis, quæ eſt regula ſuarum operationum, vel quæ ſemper & inſeparabiliter habet coniunctam regulam bonarum operationum, cuiuſmodi eſt beatorum voluntas, de quo lege Caietan. prima parte quæſtione. 63. articulo primo.

Caiet.

Ad vltimum. ¶ Ad vltimum dico, quòd id, quod aduerſatur calori, etiam aduerſatur cauſæ productiuæ caloris: quoniam igitur Dei viſio de ſe eſt amoris productiua, conſequens eſt quòd odium Dei viſioni beatæ aduerſetur. Item, Alia de cauſa viſio Dei diſsipat odium Dei, quoniam oſtendit in Deo omnem rationem boni, & nullam rationem mali; tollit ergo obiectum odij, ac ſubinde ipſum odium.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrùm ad beatitudinem requiratur corpus.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Ad beatitudinem imperfectam, quæ in hac vita habetur, requiritur corpus, cùm operatio intellectus hic non ſit ſine phantaſmate.

¶ Secunda Concluſio. Ad beatitudinem perfectam, quæ in Dei viſione conſiſtit, non requiritur corpus; quamuis aliqui falsò crediderint, animas vsque ad reſurrectionem non videre Dei eſſentiam, quod eſt contra Apoſtolum ſecundæ Corinthiorum quinto. Voluntatem habemus peregrinari a corpore, & præſentes eſſe ad Deum. Quod per rationem etiam patet: quia beatitudo conſiſtit in viſione Dei, qui per phantaſma non videtur, & ſic, non eſt neceſſarium corpus.

¶ Tertia Concluſio. Ad beatitudinem perfectam requiritur corpus ad bene eſſe. Perfectio enim dupliciter conſideratur; vno modo, ad conſtituendam eſſentiam, vt anima requiritur ad perfectionem corporis, & hoc modo non requiritur corpus ad perfectionem beatitudinis: alio modo cõſideratur perfectio ad bene eſſe, & ad perfectionem rei faciendam, vt eſt pulchritudo corporis, velocitas ingenij, & ſimilia, & hoc modo pertinet corpus ad perfectionem beatitudinis; nam operatio dependet ex natura rei. Quantò ergo anima eſt perfectior in ſua natura, tanto perfectius habebit ſuam operationem, in qua beatitudo conſiſtit. At anima ſeparata a corpore, habet inſeparabilem quandam inclinationem ad corpus; qua propter perfectius eſſe habet in corpore.

EXPLICATIO ARTIC.

Tert. Cõc. Quæſ. gra. Nũ animę ſanctorum ante diem iudicij videãt Deũ. Patrum antiquorum ſententiæ.

IN hoc articulo mouetur grauiſſima quæſtio: Nũ animæ ſanctorum vſq; ad diem iudicij Deũ videant, & diuina viſione fruantur? Ad hanc p difficilem & obſcuram quæſtionem, vniuerſi ferè patres antiqui (ſi prima fronte inſpiciantur) negatiuã reſponſionem adhibẽt: horum ſententiam, iuxta ſeriem temporũ in quibus floruerũt, referam fideliter.

Iacob. Iacobus Apoſtol⁹ in Lithurgia diuini ſacrificii, p animabus ſanctorum in Chriſto quieſcẽtium, ita precatur, vt indicet eas nondum ad locum ſperatæ beatitudinis peruenisſe, eſt autem forma precationis huiuſmodi: Domine Deus noſter memento omnium orthodoxorum, ac rectè de fide ſentientium, ab Abel iuſto vſque ad hodiernum diem, fac eos requieſcere in regione viuentium, in regno tuo, in delitijs paradiſi, in ſinu Abraham, Iſaac, & Iacob, ſanctorum patrum noſtrorum: vnde exulat dolor, triſtitia, & gemitus; vbi præſidet lumen vultus tui, & perpetuo refulget.

Irenæus. Irenæus Epiſcopus Lugdunenſis, in fine libri aduerſus hæreſes Quintiſic ait: Cùm enim Dominus in medio vmbræ mortis abierit, vbi animæ mortuorum erant, poſt deinde corporaliter reſurrexerit, & poſt reſurrectionem aſſumptus ſit, manifeſtum eſt quia & diſcipulorum eius, propter quos & hæc operatus eſt Dominus, animæ abibunt in inuiſibilem locum, definitum eis a Deo, & ibi vſque ad reſurrectionem commorabuntur, ſuſtinentes reſurrectionem, poſt recipientes corpora, & perfecte reſurgentes, hoc eſt, corporaliter, quemadmodum Chriſtus reſurrexit, & ſic venient ad conſpectum Dei.

Iuſtinus. ¶ Iuſtinus philoſophus & martyr, in lib. quæſtionum a gentibus poſitarum, quæſtione 76. Si ante reſurrectionem nulla ſunt operum præmia, quis fructus fuit latroni cum in paradiſum eius animus introductus eſt; præſertim cum paradiſus ſub ſenſum cadat, animi autem eſſentia non percipiatur ſenſibus? Reſponſio, hoc latro conſequutus eſt cùm in paradiſum intrauit, quòd re ipſa fidei emolumentum, fructumque cognouit, quia dignus eſt habitus cœtu beatorum, in quo cuſtoditur ad reſurrectionis, remunerationisque diem, habetque paradiſi ſenſum, intelligentiæ ſenſu, qui dicitur, quo animi & ſeipſi vident, & quæ ſunt ſub ipſis, & p̃terea angelos atq; dæmones, & rurſum q. 69. Nemini (inquit) ante reſurrectionem ex his quæ in vita geſſit, præmium redditur.

Tertul. Tertul. lib. aduerſus Martionem quarto ait. Vnde apparet ſapienti cuiq;, qui aliquando Elyſios campos audierit, eſſe aliquã localem determinationẽ quæ ſinus dicta ſit Abrahæ, ad recipiendas animas filiorũ eius, etiam ex nationibus, patris ſcilicet multarum nationum in Abrahæ cenſum deputandarum, & ex eadem fide, qua

qua & Abraham credidit Deo, nullo ſub iugo legis, nec in ſigno circunciſionis. Eam itaque regionem, ſinum dico Abrahæ, etſi non cœleſtem, ſublimiorem tamen inferis, interim refrigerium præbituram animabus iuſtorum, donec conſummatio rerum reſurrectionem omnium, plenitudine mercedis expungat, hanc apparitura cœleſti promiſſione, ad quam aſcenſum Chriſtus ædificat in cœlum, vbi eſt locus æternus. Item lib. de Anima c. antepenultimo. Nemini (inquit) ante reſurrectionem ex his quæ in vita geſſit, præmium redditur. Idem rurſus lib. de Anima c. antepenultimo. Si Chriſtus forma humanæ mortis apud inferos functus, non ante aſcendit in ſublimiora cœlorum, quàm deſcendit in inferiora terrarũ, vt illic Patriarchas & Prophetas compotes ſui faceret, habes & regionem inferorũ ſubterraneam credere, & illos cubito pellere, qui ſatis ſuperbè non putent animas fidelium inferis dignas, ſerui ſuper Dominum, & diſcipuli ſuper magiſtrum aſpernati, ſi fortè in Abrahæ ſinu expectandæ reſurrectionis ſolatiũ carperent, & paulò infra. Nulli patet cœlum, terra adhuc ſalua, ne dixerim clauſa; cum tranſactione enim mundi referabuntur regna cœlorum. & poſt aliqua addit. Habes etiam de paradiſo a nobis libellum, quo conſtituimus omnem animam apud inferos ſequeſtrari in diem Domini. Demum c vltimo hæc intulit. Omnes ergo animæ apud inferos, velis ac nolis, ſunt, & ſupplicia iam illic & refrigeria, habes pauperem & diuitem. Cur enim non putes animam & puniri apud inferos interim ſub expectatione vtriuſque iudicij? quid ergo fiet in tempore iſto? dormiemus? at enim animæ, neq; in viuentibus dormiunt; corporum enim eſt ſomnus; nouit & apud inferos anima, & gaudere, & dolere ſine carne, quia & in carne illæſa, ſi velit, dolet; & læſa, ſi velit, gaudet; hoc ſi ex arbitrio ſuo in vita fit, quanto magis ex iudicio Dei poſt mortem. ¶Clemens Roman. lib. hypothipoſeòn ſecundo, ex ſententia Petri dicit hæc, Quemadmodum magiſter noſter Chriſtus non ſtatim euolans abiit, ſed ſuſtinens definitum a patre reſurrectionis ſuæ tempus, quod & per Ionam manifeſtum eſt, poſt triduum reſurgẽs aſſumptus eſt, ſic & nos ſuſtinere oportet reſurrectionis, & gloriæ noſtræ tempus, prænunciatum a Prophetis, & ſic reſurgentes aſſumi in cœlum: interim verò, oportet animas vſque ad diem iudicij extra cœlum, patienter futuram gloriam expectare. Origen. homil. 7. in Leuiti. Nondum (ait) ſancti receperunt lætitiam ſuam, nec Apoſtoli quidem, ſed & ipſi expectant, vt ego lætitiæ eorum particeps fiam. Nec enim decedentes hinc ſancti, continuò integra meritorum ſuorum præmia conſequuntur, ſed expectant etiam nos, licèt morantes, licèt deſides; non eſt enim illis perfecta lætitia, donec pro erroribus noſtris dolent, & lugent noſtra peccata, ſicut Paul. dicit, nondum aſſequuti ſunt promiſſiones, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, ne ſine nobis perfectionem conſequerentur. Vides ergo quia expectat adhuc Abraham, vt quæ perfecta ſunt conſequatur; expectat & Iſaac & Iacob, & omnes prophetæ expectant nos, vt nobiſcum perfectam beatitudinem percipiant. Idem libr. Periarchon ſecundo, non longè à fine, loquens de loco, ad quem animæ ſanctorũ tendunt poſt mortem; Puto (inquit) quòd ſancti quique decedentes ex hac vita permaneant in loco aliquo in terra poſito, quem paradiſum dicit ſcriptura diuina, velut in quodam eruditionis loco, & vt ita dixerim adiutorio, vel ſchola animarum, in qua de omnibus his quę in terris viderant, doceantur. Iudicia quoque quædam accipiant de conſequentibus & futuris, ſicut in hac quoque vita poſiti, iudicia quædam futurorum, licèt per ſpeculum in ænigmate, tamen ex aliqua parte conceperant, quæ manifeſtiùs, & luciditis ſanctis ſuis locis, & temporibus reuelantur. Si quis ſanè mundus corde, & purior mente fuerit, inde ad aeris locum aſcender, & ad cœlorum regna perueniet. Iterum lib 4 periarchon, de loco animarum ſanctarum, ſed aliquanto diuerſiùs mentionẽ faciẽs inquit; Qui de hoc mundo ſecundum cõmunem iſtam mortem recedunt, pro actibus ſuis, & meritis diſpenſantur, prout digni fuerint iudicati: alij quidem in locum, qui dicitur infernus; alij in ſinum Abrahæ, per diuerſas mãſiones.

Clemens.

Orig.

Lactan. ¶Lactan. lib. 7. diuinarum inſtitutionum. cap. 21. Nec quiſquam putet animas poſt mortem ſtatim iudicari; nam omnes in vna, communique cuſtodia detinentur, donec tẽpus adueniat, quo maximus iudex meritorum faciat examen; tunc quorum fuerit probata iuſtitia, hi præmium immortalitatis accipient; quorum autem peccata & ſcelera detecta fuerint, non reſurgent, ſed cum impijs recondentur in eaſdem tenebras, ad certa ſupplicia deſtinati.

¶Victorinus martyr Pytabionenſis Epiſcopus, in commentarijs Apocalypſeòs, explicans illud, vidi ſub altare Dei, &c. Animas autem occiſorum dicit ſe vidiſſe ſub arca, id eſt, ſub terra; arca enim, & cælũ & terra dicitur; ſicut lex ait, quæ duas áras fecerat, auream intrinſecus, & æream extrinſecus. Sicut ergo cęlum intelligitur ara aurea, quæ erat interior, ad quam ſacerdotes ſemel in anno introibant, ſic & ara ærea, terra intelligitur ſub qua eſt infernus, remota à pœnis & ignibus regio, & requies ſanctorum; in qua quidẽ ab impijs videtur, & audiuntur iuſti, & nec illùc tranſmearе poſſunt. Has ergo animas occiſorum expetere vindictã ſanguinis, id eſt, corporis ſui, de habitantibus ſuper terram voluit nos cognoſcere qui omnia videt. Sed quia in nouiſſimo tempore ſanctorum remuneratio perpetua, & impiorum ventura eſt damnatio, dictum eſt eis, expectate, & pro corporis ſui ſolatio, acceperunt (inquit) ſtolas albas, id eſt, donum Spiritus ſancti. Victorin°.

¶Prudentius in Poematibus ſuis piorum animas corpore decedentes, nunc in ſinu Abrahæ, nunc in paradiſo terreſtri, nunc ſub altare Dei collocare videtur, ſicut in Hymno pro exequijs defunctorum facit, vbi hunc in modum canit; Prudent.

Qua nam regione iubebis
Animam requieſcere puram?
Gremio ſenis abdita ſancti
Recubabit, vt eſt Eleazar,
Quem floribus vndique ſeptum.
Diues procul aſpicit ardens.
Sequimur tua dicta Redemptor,
Quibus atra morte triumphans,
Tua per veſtigia mandas,
Socium crucis ire latronem.
Patet ecce fidelibus ampli
Via lucida iam paradiſi,
Licet & nemus illud adire
Homini quod ademerat anguis.

Et in Hymno decem & octo martyrum Cæſarauguſtanorum, indicans quo loco illa martyrum turba quieſcat, ait,

Hac ſub altari ſita ſempiterno,
Lapſibus noſtris veniam precatur
Turba, quam ſeruat procerum creatrix
Purpureorum.

¶Ambroſius Mediolani Epiſcopus libro ſecũdo de Cain & Abel, capitulo ſecundo; Soluitur (inquit) à corpore anima, & poſt vitæ huius finem, adhuc tamen futuri iudicij ambigua ſuſpenditur. & in libr. de bono mortis. c. 10. Scriptura Eſdræ, habitacula animarũ promptuaria nuncupat, & occurrens quærelæ humanæ, eò quòd iuſti qui præceſſerunt, videntur vſque ad diem iudicij, per plurimum ſcilicet temporis debita ſibi remuneratione fraudari, mirabiliter ait, Coronæ eſſe ſimilem diem iudicij: coronę enim dies expectatur ab omnibus, vt intra eundem diem & victi erubeſcant. & victores palmam adipiſcantur victorię. Ergo dum expectatur plenitudo temporis, expectant animæ remunerationem debitam, alias manet pœna, alias gloria. & paulò infrà in eodem capite locum quem petunt aĩæ omnes corporibus exutæ, appellat infernum qui non videtur. D. Ambro.

¶Ioannes Chryſoſtom. homilia trigeſimanona in priorem ad Corinthios, examinans vim illius Paulinę argumentationis, videlicet, ſi in hac vita tantùm ſperantes ſumus, ergo miſerabiliores ſumus omnibus animantibus, inquit: Quid ais Paule? ſuperuenit nè fiducia ſola ſi corpus nõ excitetur? an non animus ſuperſtes erit? erit, & immortalis quidem; quanquam verò vel ſexcenties ſit (vt ſanè eſt) immortalis, tamen ſine carne ipſa admirandis illis bonis non fruetur, quemadmodum nec pœnis punietur; omnia enim eorum tribunali Chriſti manifeſtabuntur (inquit Paulus) vt vnuſquiſque ferat quæ per corpus, ſeu bona, ſeu mala fecit. Nam ſi corpus non reſurgat, anima noſtra inconorata manebit, & extra cęleſtem beatitudinem erit. Autor operis imperfecti in Matth. homilia 34. ſuper illud; Erunt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi, &c. oſtendens quòd denarium æternæ beatitudinis omnes eodem tempore ſint accepturi, ſic ait: Aut ideo primos dicit nouiſſimos futu- Chryſoſt.

ros,

ros,& nouiſſimos primos, non vt nouiſſimi digniores ſint quàm primi,ſed vt coæquentur,propheta enim Eſdras,volens omnium ſanctorum vnam oſtendere vocationem, & nullam inter eos eſſe differentiam temporis cauſa, dicit, omnium ſanctorum numerum eſſe quaſi coronam. Sicut enim in corona,cùm ſit rotũda, nihil inuenis quod videatur eſſe initium,aut finis:ſic inter ſanctos,quantum ad tempus,in illo ſæculo nemo nouiſſimus dicitur,nemo primus: ideo ergo quibus datum eſt primò naſci, nouiſſimè remunerantur, quia ſancti quaſi corona, omnes æquales ſunt: nouiſſimè nati,primi remunerantur, vt illi, illam gloriam habentes,iſti per hanc coæquentur.

D.Auguſt. ¶Auguſt.in enarratione Pſalm.36. ait, Poſt vitam iſtam nondum eris,vbi erunt ſancti, quibus dicetur; Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi:nondum ibi eris.quis neſcit?Sed iam poteris ibi eſſe, vbi illum quondam vlceroſum pauperem diues ille ſuperbus in mediis tormentis videt longè requie ſcentem in illa requie. Certè ſecurus expectabis iudicij diẽ. & lib.12.de Geneſi ad literam c.9.inquit;Pars illa ciuitatis Dei,quæ coniungenda immortalibus Angelis,ex mortalibus hominibus congregatur, nunc vel mortaliter peregrinatur in terris,vel in eis qui mortem obierunt,ſecretis animarum receptaculis,ſedibuſque requieſcit.

Theodor. ¶Theodoretus Cyrenenſis Epiſcopus in commentar.vndecimi capituli ad Hebræos; Sanctorum (ait) ergo tot & tanta fuerunt certamina, ſed hi tamen nondum coronas acceperunt; expectat enim vniuerſorum Deus aliorum certamina, vt ſoluto ſtadio,omnes qui victoriam fuerint conſecuti ſimul victores pronunciet,& remuneret.

Arethas. ¶Arethas Cæſareæ Epiſcopus in commentariis Apocalipſeos,collectis ex Andreæ Cæſariẽſis Epiſcopi monumentis,dum exponeret illud, Vſquequo Domine non vindicas ſanguinem noſtrum, ait; Per hæc apparent ſancti appetere mundi conſummationem,ideo longanimiter expectari iubentur vſque ad conſummationem fratrum, ne abſque ipſis conſummentur,iuxta diuinum Apoſtolum. Albę autem ſtolæ florentem in ipſis virtutum ſplendorem deſignant, quo induti ſunt, quanquam promiſſiones nondum reportarunt. Horum igitur ſpe, quæ per intellectum, veluti in ſpeculo contemplantur, omni craſſitie liberati meritò lætantur, quieſcentes in ſinibus Abraham. Nam id a multis ſanctis dictum eſt,vnumquenque virtutis cultorem, ſortitum eſſe dignum locum, vnde etiam de futura ſua gloria certam quandam aſſequatur coniecturam.

Oecumen. ¶Oecumenius in vndecimo capit.epiſtolæ ad Hebræos. Omnes(inquit)ſancti teſtimonium promeriti, quòd per fidem Deo placuerunt,nondum conſequuti ſunt bona iuſtis promiſſa, Deo de nobis melius prouidente, ne illi aliquid amplius,quàm nos haberent: in eo quòd priores coronati eſſent,vnum definiuit tempus, vt & nos cum ipſis coronemur:hoc autem pro nobis eſt,illi nunquam ſedent irremunerati,noſtram expectantes adminiſtrationem (ne ſine nobis conſummarentur.)Non dixit coronarentur, ſed quod maiorem habet emphaſim,conſummarentur,hoc eſt,acciperent terminum bonorum, pro quo laborat omnis conatus,& fatigatio eius qui virtute præditus eſt.

Theophy. ¶Theophylactus Bulgariæ Epiſcopus ad Hebræos vndecimo. Sancti(ait)nihil adhuc cœleſtium promiſſionum ſunt aſſequuti,tametſi conſtat nonnullos, vt Dauidem regem, his terræ bonis affectos: haud tamen præſentia hæc ipſi inquirimus,ſed quæ in cœlo ſunt,certiores & veraciores promiſſiones. Hoc idem habet in comment. ſuper vigeſimumtertium capitulum Luc.exponens illud;Hodie mecum eris in paradiſo.

Euthim. ¶Euthimius Zigabonus in commentar. 23. c.ſuper Lucam, ediſſerens promiſſionem Chriſti ad latronem, hodie mecum eris in paradiſo,hæc ſcripſit.Chriſtus ſciens latronis intentionem, promiſit quod illi optatiſſimum videbatur:nouerat enim latro paradiſum,è doctrina Moſayca,& tunc quidem dedit ei conuerſationem in paradiſo, tanquã arrhabonem regni ſui, quod eſt fruitio ineffabilium,ac æternorum bonorum,quæ oculus non vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcenderunt. Nondum enim quiſquam iuſtorum accepit promiſſionem, veluti magnus docuit Paulus, poſtmodum verò & hoc tradet regnum, tempore vniuerſalis reſurrectionis.

Ioann.22. ¶Ioannes Romanus Pontifex eius nominis XXII. horum ſententiæ dicitur ſubſcripſiſſe,& decreto ſanciuiſſe ſic eſſe credendũ. Teſtes ſunt huius decreti Guillemus Ocham in opere 93.dierum,& Adrianus Papa Sextus, cuius verba in quarto lib.ſenten.in fine quæſtionis de ſacramento confirmationis hæc ſunt; Nouiſſimè fertur de Ioan.22. q̃ publicè docuit,declarauit,& ab omnibus teneri mandauit,q̃ animæ purgatæ ante finale iudicium, non habent ſtolam, quæ eſt clara & facialis viſio Dei, & Vniuerſitatem Pariſienſem ad hoc induxiſſe dicitur, quòd nemo in ea poterat gradum in Theologia adipiſci, niſi primitus hũc errorem iuraſſet ſe defenſurum,& perpetuò ei adhæſurum. Ocham. Adrianus.

¶Sed & Diuus Bernardus explicans illud Apocalyp. ſexto,Vidi ſub altare Dei animas interfectorum, hanc ſententiam expreſsè docet,ſignanter in ſermone quarto feſtiuitatis omnium Sanctorum,vbi aſſerit. animas ſanctorum vſque ad diem iudicij quieſcere ſub altare Dei, hoc eſt, in ſola viſione humanitatis Chriſti,donec veniat tempus, in quo filius Dei poſt vniuerſalem reſurrectionem oſtendat ſeipſum illis in forma Dei,vna cum patre & Spiritu ſancto. Rurſum in ſermone tertio eiuſdem feſti, obiter explicans illud,Quàm dilecta tabernacula tua Domine?concupiſcit anima mea in atriis Domini. Tres,inquit,eſſe animarum ſtatus; Primum in tabernaculis: ſecundum,in atriis:tertium, in domo Dei, hoc eſt,in beatitudine, in quam ſine corporibus non intratur.Sermo eius ſic habet. Aduertiſtis (ni fallor!) ex his quæ præcedenti ſermone ſunt dicta, tres eſſe ſanctarum ſtatus animarum, primum videlicet in corpore corruptibili;ſecundum,ſine corpore:tertium,in beatitudine conſummata. Primum denique in tabernaculis:ſecundum in atriis:tertium in domo Dei. & poſt pauca ſubdit;In illam beatiſſimam Dei domum, animæ nec ſine nobis intrabunt,nec ſine corporibus ſuis. D. Bernar.

¶Hæc ſententia videtur habere fundamentum in ſanctis ſcripturis, in quibus & præmium iuſtorum, & ſupplicium impiorum ad diem vſque iudicij reſeruari videtur: Mat.c.25.ſic dicitur. Venite benedicti patris mei,percipite regnum quod vobis paratum eſt, &c. in quibus verbis inſinuatur,iuſtos vſque ad diem iudicij regnum non habuiſſe, & ad impios dicitur, Ite maledicti in ignem æternum,qui paratus eſt diabolo & Angelis eius. & ſecundæ ad Timo. capitulo primo. Scio cui credidi,& certus ſum,quia potens eſt depoſitum meum ſeruare in illum diem. Cui conſonat illud ex cap. 4. De reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die,phraſi ſcripturæ ſignificans diem iudicij:& Apocalyp.capitulo 6.ſanctis eſflagitantibus præmium ſuorum laborum, reſponſum eſt, vt conquieſcerent per modicum tempus,donec complerentur electorum numerus. & Hebræ.vndecimo eſt inſigne teſtimonium, vbi D. Paulus recenſitis patribus antiquis ſic dicit, Hi omnes teſtimonio fidei probati, non acceperunt repromiſſionem, ne ſine nobis conſummarentur,loquitur apertè de præmio bonorum operum. Matth.5. 2.Timo:1. Apoca.6. Hebr.11.

¶His non obſtantibus,pro certo & infallibili fidei dogmate habendum eſt,animas ſanctorum,qui in Chriſto moriuntur,ſi non deferant aliquid purgandum in purgatorij loco,continuò eſſe beatas,& videre Dei eſſentiam, & contrarium dogma pertinet ad errorem Armenorum, & Anabaptiſtarum, docentium, animas ſanctorum ante reſurrectionem corporis, diuinæ viſionis gloria frui non poſſe, damnatum decretalibus epiſtolis Innocentij III. & Benedicti XI. Romanorum Pontificum, & Oecumenicæ Synodi Florentinæ decreto,cuius hæc verba ſunt. Definimus illorum animas,qui poſt baptiſma ſuſceptum,nullam omnino peccati maculam incurrerunt,illas etiam quæ poſt contractam peccati maculam, vel in ſuis corporibus,vel eiſdẽ exutæ corporibus, prout ſuperius dictum eſt, ſunt purgatæ,in cœlum mox recipi,& intueri clarè ipſum Deum trinum & vnum ſicuti eſt,pro meritorum tamen diuerſitate, alium alio perfectius. Illorum autem animas,qui in actuali mortali peccato,vel ſolo originali decedũt,mox in infernum deſcendere,pœnis tamen diſparibus puniendas. Idem definiuit Benedictus XI. in quadam extrauaganti,quæ licèt in corpore iuris non circunferatur, authentica eſt, & infallibilis autoritatis, quam integra fide refert Marſil. in 4.quæſt. decimatertia, articulo tertio, & Alfonſus de Caſtro lib de hæreſibus,ver.beatitudo,hære. ſexta. Eadem definitio habetur in Concil. Tridentin. Seſſione quinta, Cano. quinto, licèt non omnino apertè. Idem definit Innocent. Veritas fidei certa. Error Armenorũ & Anabaptiſtarum. Innoc. III. Bened.XI. Conc. Flo. Bened.XI. Marſ.Caſt.

cent. III. in capitulo maiores. de baptiſmo & eius effectu. Idem definitur in capitulo, Apoſtolicã, de presbytero non baptizato.

¶In confirmationem verò huius catholicæ ſententiæ, magnos ſcripturarum cumulos non coaceruabo, ſed paucos, momento ſuo & pondere perquam graues, ad Philippenſes cap. 1. dicit Paulus. Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto; in quo ſignificat, quòd diſſoluta habitatione mortali, continuò debebat eſſe beatus; eſſe namque cum Chriſto, eſt in vita beata in perpetuum regnare, vt patet ex illo primæ ad Theſſalonicenſes capitulo quarto. Et ſic ſemper cum Domino erimus. & ſecundæ Corinthiorum capitulo quinto eſt inſigne teſtimonium: Scimus (inquit Paulus) quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam ſed æternam in cœlis: apertum autem eſt, quòd non loquitur de domo materiali, ſed de domo illa, de qua dixerat Dominus; In domo patris mei manſiones multæ ſunt: & æquè certum eſt & exploratum, quòd loquitur de gloria æterna. Itaque ſenſus euidens eſt, quòd diſſoluta hac domo lutea, in qua, dum viuimus, habitamus, ſi non ſit impedimentum peccati, continuò videbimus Deum, & beata viſione fruemur. Sed in eodem capite eſt alia ſententia multò euidentior; dicit enim Paulus. Quamdiu ſumus in corpore, peregrinamur a Domino: per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem. & paulò poſt, Audemus, & bonam voluntatem habemus peregrinari a corpore, & præſentes eſſe ad Dominum. Ergo autore Diuo Paulo, continuo atque anima emigrat a corpore, ſi non ſit peccati impedimentum, non peregrinatur a Domino, & videt Deum per ſpeciem, & habet Dominum præſentem, & iam per fidem non ambulat. Cui ſimile eſt, quod dicit 1. Corinthior. 13. Nunc id eſt, in præſenti vita videmus per ſpeculum in ænigmate; tunc, id eſt, in futura vita videbimus facie ad faciem, nunc cognoſco ex parte, tunc cognoſcam ſicut & cognitus ſum; tũc, id eſt, in futura vita. & Luc. 23. dicitur latroni, Hodie mecum eris in paradiſo, id eſt, in gloria cœleſti, & Apocal. 6. ſcribitur, quòd ſanctis expoſcentibus vltionem ſui ſanguinis, datæ ſunt ſingulis ſtolæ albæ; per quod intelligitur gloria animæ, autore Diuo Auguſtino homilia 6. ſuper Apocal. & autore Diuo Gregorio ſuper Pſalmos pœnitentiæ. explicante illud verbum. Auditui meo dabis gaudium, & lætitiam. Hæc ſunt quæ ex ſcripturis diuinis adductis efficaciter demonſtrant ſententiam fidei: quibus ſi pauca teſtimonia ſanctorum Patrum attexam, videbor mihi magnum facturum operæpretium. Diuus Auguſtinus libro nono confeſſ. capitulo tertio, inquit, Nebridium amicum ſuum requieſcere iam in ſinu Abrahæ, vbi ad fontem bibit, quantum poteſt ſapientiam, ſine fine felix. & in lib. medit. cap 24 ſic inquit. Felices ſancti Dei omnes, qui de pulchritudine Dei iam ſatiamini, de cuius beatiſſima viſione ſemper gaudetis. & in lib. de ſpiritu & anima, capitulo quinquageſimooctauo, frequentiſſimè docet, animas ſanctorum diuinæ viſionis gloria iam frui. & lib. de eccleſiaſticis dogmatibus, capitulo ſeptuageſimonono ſcribit, animas in cœlo tantummodo expectare gloriam corporum, vt earum felicitas perfecta ſit. & ſermone quarto in ſolennitate ſanctorum. Eandem ſententiam docet Diuus Gregor. libro quarto moral. capitulo vigeſimoquinto. Hieronymus in epitaphio Nepotiani; Ambroſius in epiſtola quinquageſimanona ad Theſſaloni. de obitu Acolij, & in commentar ſuper epiſtolam ad Philippen. explicans illud: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto, & in primam ad Corinth. capitulo decimotertio ait: Exeuntes ſancti de hoc mundo, plus neceſſe eſt inueniant, quam nunc putant, ſicut Ioannes Apoſtolus de Saluatore dixit, tunc videbunt illum ſicuti eſt. Chriſoſtom. homilia in illud Sap. 5. Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt, & homil. ad populum Antiochenum ſexageſimanona, homilia decimaſexta in epiſtolam ad Rom. & homilia 32. in eandem epiſtolam, homilia ſuper epiſtolam ad Philippen. quarta, & homilia de cruce & latrone.

Philip. 1. 1. Theſſ. 4. 2. Cor. 5. 1. Cor. 13. Luc. 23. Apoc. 6. Gregor. D. Auguſt. D. Grego. Hierony. Ambroſ. Chriſoſt. Sap. 5.

¶Sed ſi poſt tam præclara teſtimonia lubet inſpicere rationes ex diuina Theologia erutas, euidentius eadem veritas confirmabitur.

¶In primis, noſtra beatitudo in Dei viſione conſtituta eſt. Sed corpus nullo modo eſt neceſſarium ad viſionem Dei, quippe quæ non ſit mediante phantaſmate, aut ſimulachro, vel inſtrumento corporeo. Ergo nulla eſt ratio quæ animas ſanctorum a viſione diuinæ eſſentiæ impediat; vſque dum corpus reſumant.

¶Deinde, Deus pronior eſt ad miſerendum quàm ad puniendum. Sed Deus animas impiorum continuò atque emigrant a corpore, punit ſupplicio æterno, prout patet ex illo Iob vigeſimoprimo. Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt, & Lucæ decimoſexto. Mortuus eſt diues, & ſepultus eſt in inferno. Ergo animæ ſanctorum iam fruuntur viſione beatifica in præmium ſuorum laborum. Iob 21. Luc. 16.

¶Præterea, Beatitudo eſt merces copioſa ſanctorum, iuxta illud Matt. 5. Ecce enim merces veſtra copioſa eſt in cœlo. Sed Leuit. 19. præcepit Dominus ne merces mercenarij maneret apud Dominum vſq; manè. Igitur continuò poſt ſtatum merendi confert Dominus ſuis ſanctis mercedem promiſſam. Sed vita præſens eſt ſtatus merendi, & ſtatus militiæ: ergo continuò atque emigramus a corpore, habebimus mercedem noſtram. Certè ſi animæ ſanctorum vſq; ad diem reſurrectionis non fruuntur viſionis diuinæ gloria, non multum profuiſſet nobis & Chriſtus fuiſſet mortuus pro nobis multo tempore ante diem iudicij, ſiquidem verum eſſet, quòd nunc detinentur animæ iuſtorum in ſinu Abrahæ, ſicut detinebantur animæ ſanctorum Patrum, hoc autem aſſerere alienum eſt a vera doctrina: nam dicitur Matt. 4 Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorum, & cap. maiores, de baptiſmo & eius effectu definitur, quòd per baptiſmum apertum eſt nobis regnum cœlorum. Item ſequitur, animas ſanctorum vſque ad diem iudicij affici triſtitia, & mœrore, imò affici eodem mœrore, quo triſtantur animę exiſtentes in purgatorio: vident enim ſe retardari a viſione beatifica. Denique ſequitur, animas iuſtorum nunc habere fidē & trinitatis, & diuinitatis Dei; nam per ſolam claram Dei viſionem excluditur fides. Conſequens autem videtur eſſe contra illas ſcripturas, quas ſupra adduximus ex D. Paulo, Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, & quamdiu ſumus in corpore, peregrinamur a Domino; per fidem enim ambulamus. Matt. 5. Leuit. 19. Matt. 4. Cap. Maiores. de bap. & eius effe.

¶Sed iam tempus eſt vt teſtimonia ſanctarum ſcripturarum, & ſanctorum Patrum, quæ videntur contrariam præſe ferre ſententiam, catholica veritate interpretemur. Teſtimonia ſancto rũ quo accipienda.

¶Prima interpretatio eſt, quòd ſancti Patres; & ſanctæ ſcripturæ loquantur de perfecta & conſummata illa felicitate, quam poſt corporis reſurrectionem expectamus, quæ non erit in ſanctis vſque ad diem iudicij: tunc enim dabitur illis duplicata ſtola, tunc totus homo glorificabitur, & omne deſiderium, tum animæ, tum corporis adimplebitur. Prima interpreta.

¶Poſterior interpretatio, & in die illa reſurrectionis, & gloriæ perfectæ, ita omnia tractari debent erga bonos, & reprobos, atque ſi nihil antea eſſet factum: tunc præſenti tota curia cœleſtium, terreſtrium, & infernorum; ac recenſitis cuiuſcunque operibus in iudicio publico ante tribunal Chriſti per publicam, & omnibus manifeſtam ſententiam iuſtis præmium, & reprobis ſupplicium decernetur; cum hoc tamen verum eſt, quòd ante illum diem per iudicium cuiuſque ſpeciale, æqua vtriuſque ſatisfactio contingat. Et quòd hæc ſit legitima explicatio ſanctarum ſcripturarum, patet vel ex illo. Nam eodem verborum tenore, quo illo in die dicitur iuſtis, Venite benedicti patris mei, percipite regnum; dicitur reprobis, Ite maledicti in ignem æternum. At ſana fides, & doctrina fidei docet, reprobos ſtatim poſt mortem æternum ſubire ſupplicium. 2. interpre.

¶Tertia interpretatio dum hæc ſcriberem ſeſe mihi obtulit, certè doctrinæ eccleſiæ maximè conſentanea, videlicet, quòd conſummata, & perfecta gloria, tunc ſanctorum, tunc Chriſti capitis noſtri, ad diem iudicij refertur; tunc enim omnia erunt ſubiecta Chriſto Domino, & omnes eius inimici vt ſcabellum Chriſti ponentur, tunc erit triumphus Chriſti, & gloria ſuperinenarrabilis. 3. interpre.

¶Quod ſi qua ſunt ſanctorum dicta, quæ nequeant aliquam ex his interpretationem pati, memineris ſaltem, hunc errorem nihil officere eruditioni, & pietati tam illuſtrium virorum, cum eccleſia illorum temporibus nõdum aliquid certi de hoc articulo ſtatuiſſet credendum.

¶Quòd verò dicunt Io. 22. huic erroti aſſenſiſſe, falſum & impudens eſſe mendacium patet ex extrauaganti Benedicti XI. in qua Summus Pontifex eum ab hac ſuſpicione

Num post resurrectionem beatitudo sit futura maior intensiuè.

ne liberat. ¶Sed ex hac definitione emergit quæstio per difficilis,& inter Theologos satis controuersa, Num beatitudo sanctorum, post resurrectionem corporum futura sit maior,ac perfectior? Non quæritur in præsentia,an sit futura maior extensiuè;nam de hoc dubitat nemo:siquidē post resurrectionem corporum, gloria animæ extendetur ad corpus, & erit gaudium vtriusque partis. Rursus non inquiritur de maiori gloria accidētaria:nam quòd crescet gloria hæc accidentaria, vel ex hoc demonstrabitur quod antea dictum est;tum ex hoc, quòd erit completus electorum numerus, & triumphus gloriæ Christi ex omni parte perfectus,ad extremum ex hoc, quòd adimplebitur desiderium,quo anima desiderat vniri corpori: sed illud reuocatur in dubium; Num beatitudo essentialis animæ,quæ in Dei visione consistit,post corporū resurrectionem sit futura maior,& perfectior,sic vt beatus clarius & perfectius videat Dei essentiam,& amet intensius,atque suauius.

D. Thom. Marsil.

¶Partem affirmātem huius controuersiæ docuit D. Th. in 4.dist.49.q.1.art.4.Marsi.in 4.q.13.art.3.conclu.4. Argumenta huius opinionis hæc sunt.

Prim. arg.

¶Primum.Nam anima perfectius esse habet dum est cōiuncta corpori: ergo perfectior erit operatio post resurrectionem corporum. Consequentia inde probatur. Nā operatio sequitur esse, & modum essendi. Sed antecedens probatur,tum,quoniam rationalis anima,essentialiter est forma hominis,& pars eius:cùm omnis pars sit propter totū, perficitur in toto composito, & in eo habet suam vltimam perfectionem: propter quod anima vnita corpori, causat esse specificum,& communicat suam existentiam corpori, & potentiis organicis, quod non facit dum est a corpore separata. Ex quibus omnibus liquidò constat,quòd anima coniuncta corpori,perfectius esse habet.

Secūdum.

¶Deinde sic arguitur. Nam rationalis anima dum est a corpore separata,appetit appetitione naturali, & pondere suo,vniri corpori; fieri autem non potest quin hæc naturalis appetitio sit impedimentum, ne anima totis viribus in Deum feratur. Cum enim virtus animæ sit limitata,intensio,& vis huius appetitus,retardabit quantum videtur intensionem visionis beatæ, At qui hoc argumentum adeò

Augusti.

efficax visum est D.Augusti.12. de Genesi ad literam.c.35. vt videatur sentire, quòd beatitudo post diem iudicij futura sit maior intensiuè etiam. Eodem argumento conuincitur

D. Thom.

D. Tho. in 4. sent. loco dudum citato. Cuius rei aliud conficitur graue argumentum.

Tertium.

¶Si anima beata post assumptum corpus videret aliquid in Deo,quod prius non viderat, omnium Theologorum suffragijs crescet beatitudo essentialis. Ergo si in anima beata expletur aliquod desiderium,quod antea non explebatur,crescet absque dubio beatitudo essentialis. Consecutio argumenti sic ostenditur.Nam sicut est proprium beati tudinis quòd videatur Deus, & omnia in Deo quæ ad statum cuiusque spectant,sic sanè est de essentia beatitudinis, vt in beatitudine omne desiderium iustum expleatur: Beatus enim est qui habet quidquid vult, & nihil mali vult. Sed post resurrectionem explebitur desiderium habendi corpus, quod prius non erat expletum, vt planè constat. Crescet ergo beatitudo essentialis.

Quartum.

¶Præterea,beati post resurrectionem corporum, intensius & suauius delectabuntur,fruenturque visione beata:ergo crescet beatitudo essentialis. Probatur consequentia. Nam etiam fruitio, & delectatio pertinent ad essentiam beatitudinis, sicut amor.

Quintum.

¶ Ad hæc,pœna damnatorum, & cruciatus eorum crescet post corporis resurrectionem:ergo gloria beatorum futura est maior post corporis resurrectionem: sicut.n.gloria confertur pro meritis,ita & supplicium pro demeritis.

Oppositasententia.

¶ Contrariam sententiam tenet hic apertè D. Thomas

D. Thom.

solutione ad quintum: dicit enim, quòd solum augebitur

Palud.

extensiuè:quam etiam tenet Palud. in 4.dist.49.q.6. & Du-

Durand.

rand.quæstio.7.& Maioris eadem dist.q.12. dubio vltimo,

Maioris.

& concordat Bonauentura:sed dicit,ꝙ licèt non intensius,

Bonauen.

expeditius tamen habebit operationes. Sed demonstratur

Prima rō.

hæc sententia.

¶ Primum, vel homo dum viuit,meruit tantam gloriā, quantam habet post resurrectionem,vel non meruit:si primum; ergo habebit anima totā ante resurrectionem postquam ipsam meruit: si non meruit, ergo nunquam habebit,quia non datur nisi propter merita.

Secunda. Durand.

¶Deinde,vt bene arguit Durandus, non augebitur visio beata ex parte potentiæ, non ex parte luminis gloriæ, & non est impedimentum aliquod ante corporis resurrectionem: ergo non augebitur post corporis resurrectionem. Certè potentia intellectiua non crescit, neque verò lumen gloriæ,quod est datum in præmium laborum,& bonorum meritorum. Explicatur hoc euidentius. Nam intellectus hominis beati non perficitur ex corpore assumpto, neque lumen gloriæ; corpus ipsum non concurrit obiectiuè, neque effectiuè ad visionem beatificam,ergo ex corpore non augebitur visio beatifica.

Tertia.

¶Præterea sequitur ex oppositā opinione, quòd anima Christi in triduo habuit minorem gloriam, quia impediebatur ab appetitu corporis, quam causam isti autores ponunt,& quòd minus intensè videbat Deum, & diligebat.

Quarta.

¶ Sequitur rursus, quòd Angeli motores orbium habebunt maiorem gloriam post diem iudicij, quia nunc sunt intenti ad ministerium mouendi cœlos.

Quinta.

¶Ad hæc sequitur, quòd anima transiret de vna hierarchia ad aliam.Quod rectè sequatur,patet. Quia ponamus quòd infima hierarchia peruenīat in gloria ad decem gradus,& sit anima sancti Martini in illa,in resurrectione habebit duodecim gradus,& sic transibit ad aliam.

Sexta.

¶Denique, anima beata videns Deū ante corporis resurrectionem,non minus amat, ergo non minus videt. Quæ rogo causa excogitari pōt quare anima videns Deum,non amet illum ex oībus viribus suis?maximè, quia amor mediorum,non minuit amorem finis, sed aīæ beatæ amāt corpora propter Deum: ergo ille amor non minuit amorem Dei. Sed veniamus ad confutationem argumentorum.

Solutio: Argumen. Ad primū.

¶Ad primum dicendum est, ꝙ anima separata idem esse habet a corpore separata, atque cum est corpori coniuncta:habet tamen illud perfectiori modo, vt argm efficaciter persuadet,& sic operatio, quando erit corpori coniuncta,erit perfectior:nam non erit operatio partis, sed hōis; & sic modus operandi erit perfectior, sed non erit intēsior. Vel dicat Theologus, quòd sit argumentum aliquid probat,solū probat de operationibus naturalibus,quæ sequuntur ad esse naturale,non verò de supernaturalibus,quę consequuntur ad principia supernaturalia. Beatitudo verò est operatio supernaturalis, & ideo referenda est ad principia supernaturalia,ad lumen gloriæ, ad charitatem supernaturalem,& nō debet referri ad principia naturæ:alioqui Angelus cum æquali lumine gloriæ beatior esset quàm anima Christi,siquidem habet perfectiorem intellectum,vt rectè ratiocinatur Duran.in loco superius adducto.

Ad scām.

¶Ad secundum argumentum dicendum,ꝙ vel ille appetitus est solū naturalis,non elicitus,qui cum non sit actus, non impedit, vel si est illicitus,est propter Deum,& sic non impedit:nam amor mediorum,non minuit amorem finis. Cum igitur animæ beatæ ament corpora propter Deum, consequens est, ꝙ ille appetitus non minuit amorem Dei. Certè hoc argumentum de appetitu nihil omnino valet, quia aliàs sequeretur, ꝙ anima nihil posset de nouo velle, quin minueretur eius visio, & dilectio. Vnde dico, quòd cum gloria sit supernaturalis,tantum de gloria habebit anima, quantum meruit, auxilio diuino hoc ordinante,non habito respectu ad principia naturalia.

Ad tertiū.

¶Ad tertium argumentum dicendum est,ꝙ in vita beata impleri oē desiderium,pōt variis modis intelligi:tum ex parte appetibilis,tum ex parte appetentis. Animæ ergo separatæ desiderium ex parte appetibilis sufficientissimè adimpletur,qm habet præsens summū bonum, quod est sufficiens ad saturandum oē desiderium; cæterum ex parte appetentis,non omnibus modis saturatur; quoniam non habet illud bonum omnibus modis quibus vellet habere.

¶Sed & alio modo animæ separatæ desiderium omne saturatur in vita beata. Nam habet summum bonum perfectissimum,quod desiderabat,vt vltimum finem, propter quod omnia alia desiderabat,in quo nostra felicitas essentialiter consisteret,tametsi beatus nihil aliud possideret. Vnde est illa vox Aug.5.confess.c.4. Beatus est,qui te habet, etiam si alia non habeat;qui verò te,& alia habet, non propter illa beatior, sed propter te solum beatus. Augusti.

¶ Saturatur rursus omne desiderium animæ separatæ in vita beata, quoniam habet bonum præsens, cuius adeptio facit, vt quæcunque desiderat anima, suo tempore infallibiliter consequatur. Cum enim beatus nihil

deſideret, niſi quod videt Deum velle, & voluntas Dei ſemper impleatur, conſequens eſt, quòd voluntas beati ſemper compleatur: propter quod dicit D. Thom. 1.2. q. 67. arti. 4. ad 3. quòd gloria corporis quam deſiderant beati, habet ineuitabilem cauſam. Vnde beatus habet quicquid vult, quoniam poſſidet bonũ vnum, quod in ſe continet omnia deſiderabilia, & cauſam ineuitabilem adimpletionis oĩs deſiderij.

D. Thom.

¶ Sed pergo commemorare alium ſenſũ, in quo beatus dicatur habere quicquid vult. Nã anima beata ſi qđ habet deſiderium, non ſentit aliquã moleſtiam, aut afflictionem propter illud deſiderium: tum, quoniam beatus certo certi⁹ cognoſcit ſe conſecuturum quod deſiderat: tum, qm̃ beatus ex omni parte habet ſuam voluntatem ſubiectam diuinæ voluntati, & ſummè iucundatur, q̃ Dei voluntas fiat. Quapropter ſententia eſt Theologorum, q̃ beati non habent ſpem de reſurrectione corporum, ſed ſimplex deſiderium: quoniam ſpes quæ differtur, affligit animam, atque adeò quoniam ſpes verſatur circa arduum & difficile; beati verò propter illud deſiderium non cruciantur, neque verò reputant arduum quod adimpleatur ſuum deſiderium.

Prior Concluſio.

Poſterior Conclu.

¶ His ad hunc modum conſtitutis, ad tertium argumentum confutandum, neganda eſt conſequentia. Nam eſſentia beatitudinis, eſt viſio Dei, & ideo ſi aliquid videtur in Deo, quod prius inuiſum erat, ex neceſſitate augetur beatitudo quantum ad eſſentiam: cæterum neque eſt eſſentia beatitudinis, neque verò eius proprietas quòd omne deſiderium adimpleat, niſi modis a nobis expoſitis.

¶ Ad quartum dicẽdum, nulla ratione poſſe negari quin poſt reſurrectionem augeatur delectatio & fruitio, tum intenſiuè, tum extenſiuè. Nam certè anima ſuauius delectabitur, cum conſummatam, & perfectam gloriam adepta fuerit; iucundiſſimas deinde capiet delectationes in omnium ſenſuum operationibus: ſed inde non conſequitur, quòd perfectius videat Deum, & magis amet Deum, quibus in rebus eſſentialis beatitudo conſiſtit.

Ad quartum.

¶ Ad quintum dicendum, q̃ miſeria reproborum non augebitur reaſſumptis corporibus, quantum ad dolorem quem habent de carentia diuinæ viſionis, quæ correſpondet viſioni, & fruitioni: ſed erit in pluribus: quia cruciabuntur in corpore, & anima; ſimiliter beato, cum gloria redundabit in corpus.

Ad quintum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Stoici & Peripatetici. Cicero.

DE præſenti quæſtione erat tota contentio inter Stoicos, & Peripateticos, vt poteſt videri in Cicerone in multis locis, dicentibus Stoicis, eſſe beatum ſapientem dolore, & morbo confectum, ſicut ſi optimè valeret; de quo eloquentiſſimi, & prorſus iucundiſſimi ſunt dialogi & libri Ciceronis de Finibus, de Tuſculanis, & Academicis quæſtionibus, de officiis, item in paradoxis. Contendebant in contrarium Peripatetici, facere quidem beatum ſolam ſapientiam, ſed non ſine bonis naturæ, & fortunæ, & cum illis beatiorem eſſe ſapientem. Et certè Ariſtot. multum tribuit bonis fortunæ: vnde & apud Lucianum Alexander apud inferos de Ariſtotele grauiter conqueritur, & illum nugatorem peſſimum, & aſſentatorem vocat perditiſſimum, qui non vereretur accipere quæ Alexander dabat fortunæ bona, & opes in partem felicitatis reponebat.

Ariſtot. Lucianus.

¶ Sed vt autorem noſtrum in hac parte interpretemur, qui ſine dubio ad verbum ſententiam Ariſtotelæam ſequitur, operæpretium facturi videmur, ſi definiamus in primis quæ ſint vera & ſolida bona, in quibus noſtra beatitudo conſiſtat: quæ rurſus ſecundaria bona, & veluti inſtrumenta, quæ ad beatitudinem adiuuant, & conducunt. Inſpiciam⁹ ergo quæ præcipuorum ſint Philoſophorũ ſententię de bonis, eorumq̃ diuiſione.

ARTIC. SEXTVS.

¶ *Vtrùm ad beatitudinem requiratur aliqua perfectio corporis.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. Ad ím perfectam beatitudinem, quę in hac vita haberi poteſt, requiritur bona diſpoſitio corporis: nam per inualetudinem ipſius, in omni operatione virtutis, homo poteſt impediri.

¶ Poſterior Concluſio. Ad beatitudinem perfectam requiritur bona diſpoſitio corporis antecedenter, & conſequenter; antecedenter quidem, quia ſi tale ſit corpus, cuius ſit grauis difficilis adminiſtratio, aggrauat animam, & mens auertitur a cœlo; vnde corpus quod hic fuit ad ſarcinam, cum fuerit ſpirituale, erit ad gloriam, & æquabitur Angelis ſecũdum Auguſt. conſequenter verò requiritur, nam ex beatitudine animæ fiet redundantia in corpus, quare incorruptionis vigor in inferiorem naturam redundabit.

¶ Plato ſic diuidit bona, vt alia eiuſmodi eſſe ſtatuerit, quæ per ſe, & ſui cauſa affectantur, & amantur, non alterius alicuius, quod inde nobis accedere poteſt, gratia, in quibus, tanquam in fontib⁹, acquieſcimus. Alia verò his quodammodo contraria, quæ ipſa quidem ſui cauſa nõ expetuntur, ſed vtilia quædam ſunt, & alio ſemp deſtinantur. Prioris generis virtutes ſunt, & vt abſolutè dicam, vniuſcuiuſque rei abſoluta perfectio. Poſterioris verò, quæcunque horum vel efficientia ſunt, vel conſeruantia, aut etiam quæ his contraria, vel pellunt, vel prohibent. Cæterum inter hæc duo quaſi cõtraria genera, tertium quoddam intermedium fecit, quod vtriuſque extremorum naturæ particeps eſſet, & tum ipſum ſui gratia expeteretur, tum vſum alio relatum haberet: vt prudentem eſſe ſanum, & viſus acumine pollere.

Prima diuiſio boni. Plato.

¶ Sed & alio modo diſtribuit Plato bonorum genera, vt bonorum, alia animi, alia corporis, alia externa faciat: Animi quidem, vt iuſtitiam, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, &c. huiuſmodi. Corporis autem, ſanitatem, robur, pulchritudinem. Externa verò, diuitias, generis nobilitatẽ, ciuilem potentiam, nominis celebritatem, & quæcunque his ſimilia ſunt. Harum diuiſionum prior lib. de Repub. 2. apud Platonem habetur: poſterior verò in eiuſdem Eutydemo. In vtroque autem Platonem magnum ſequitur Ariſtot. vt in ſequentibus videbimus.

2. Diuiſio.

¶ Stoici verò ab vtroque diſſentientes, nihil in bonis, præter virtutem habendam cenſent; vt nec in malis quicquam, præter vitium; reliqua verò tum neutra, tum indifferentia appellant, Stoicorum verò ſententiam, & bonorũ diuiſionem hoc loco propoſuiſſe, non omnino erit inutile, quæ apud Diogenem Laertium in Zenonis Citici vita hoc modo exponitur. Eorum quæ ſunt (inquiunt) alia bona eſſe, alia mala, alia neutra. Et bona quidem, ipſas virtutes, prudentiam, iuſtitiam, fortitudinem, temperantiam, & reliqua id genus: mala verò contraria, inſipientiam, iniuſtitiam, &c. neutra verò, quæ neque iuuent, neque nocent: vt vita, ſanitas, voluptas, pulchritudo, robur, diuitiæ, exiſtimatio bona, & quæ his ſunt contraria, mors, morbus, dolor, deformitas, imbecillitas, paupertatis ignominia, & alia huius generis. Atq; hæc quidem de bonis & malis, Stoicorũ eſt ſententia, quæ pluribus etiam a Cicerone lib. de finibus bonorum & malorum tertio, exponitur. Sed hæc in præſentia nobis ſufficiant.

Stoici. Laertius. Cicero.

¶ Ariſtot. verò 1. lib. magnorum moral. exquiſitè ſatis, bona in hęc tria diſtribuit genera: honorabilia, laudabilia, & quæ δυναμέις vocat, id eſt, potentias; & prioribus duobus generibus cuiuſmodi ſint, explicatis, de tertio hoc modo ediſſerit. Potentias verò dico, vt imperium, diuitiæ, robur, pulchritudo: his enim & bonus rectè vti poteſt, & malus perperam. Quapropter poteſtates huiuſmodi appellantur bona; & bona quidẽ certè ſunt: exploratur enim quodnam ſit bonum, boni viri vſu, non mali. Sed præſtat verba Ariſtot. referre, quæ apud ipſum habentur lib. 1. Ethic. ad Nicomachum, quæ D. Tho. in hunc articulum ad verbum ferè tranſcripſit.

Ariſtot.

Ariſtot.

¶ Princi-

¶Principes, inquit, beatitudinis cauſæ, virtutum ſunt operationes: cæterum cum multa fortuito fiant, & magnitudine, paucitateque differant, parua quidem, ſiue ſint ſecunda, ſiue aduerſa, conſtat non facere vitæ momentum; gaudia verò & multa, ſi ſecunda ſunt: beatiorem vitam efficiunt, quippe cum ad decorādum ſint apta, & vſus ipſorum pulcher ſtudioſusque ſit; ſi ſunt aduerſa, præmunt, læduntque vitam beatam, afferuntq; dolores, & multas operationes impediunt: attamen & in his honeſtum elucet, vt pote cum quis multa magnaque infortunia facilè fert, non ſenſus ſtupore, ſed vt generoſus & magnanimus.

Prior Concluſio.

Peripateti.

¶Vt igitur Peripateticorum ſententiam breuiter, & ſummatim complectamur, ſcire oportet, quòd Peripatetici tria faciūt bonorum genera: bona animæ, bona corporis, bona externa: atqui bona tā corporis, quàm externa, ad bona animæ eſſe deſtinata perſpicuè dicebant. Quapropter, dicebant beatitudinem præcipuè & eſſentialiter, in bonis animæ eſſe conſtitutam, in cæteris verò non niſi ſecundariò, & inſtrumentaliter. Rurſus aiebant, quòd iſthæc bona erant amanda propter virtutem, velut medicina propter ſanitatem, & ideo non infinitè erant amanda, ſed quantum conducerent ad bona animæ. Et ſic, licèt diuitiæ ſecundum Peripateticos bonæ ſunt, exceſſus tamen, & abuſus nocet, ſicut reubarbum in parua quantitate prodeſt, in magna quantitate nocet, & affert mortem. Ab his ſententijs Peripateticorum, definitio & doctrina fidei Chriſtianæ non diſcedit vel latum vnguem.

Posterior Conclu.

¶Itaque ſecundum Philoſophiā tum Chriſtianam, tum Peripateticam, qui rectè ad beatitudinem pergere cupit, primum quidem animi rationem habeat, & hunc virtutibus ornare, & ad perfectionem adducere conetur. Deinde verò, quoniam non ſolum animi corpus eſt inſtrumentum, ſed etiam ad ſe mutuo affecta ſunt, vt animi in corpus, & corporis è contra in animam redundent affectiones, vt omnibus præſtantiſſimis, & experientia, & ratione philoſophis viſum eſt, neque ſanitatem, neque reliqua corporis bona negligat, neque nimium ſtudium, nimiam, multamq; operam ponendam in his arbitretur. Conſimili autem ratione & externorum, quę corporis neceſſitatibus & vſibus, a Deo & natura, deſtinata ſunt bona, cognitione cognita & perfecta, neque in his comparandis ab officio virtutis deſiſtat, & horum amiſſionem, ſi quæ fortè, (quoniam caduca & incerta ſunt bona, incidat, pacatè, & moderatè ferat,) atque hac ratione vitam gerens & inſtituens, ſibi conuenientiſſimam adipiſcetur beatitudinem. Qui verò contra confuſo perturbatoque bonorum ordine, bona corporis, aut bona externa, bonis animæ præferat, huic omnia contrario eueniant neceſſe eſt, & in ærumnas, & calamitates, & infelicitatem, & in miſeriam detrudetur. Ab hac ſententia, quæ vera eſt, noſtra fides, & diuina doctrina abhorrere non poteſt: ſed addit ſuper Peripateticam ſectam. Nam noſtra religio reputat hominem pauperem, mendicum, lapidatum, felicem & beatum, quem reputarent miſerum Peripatetici. Item Peripatetici aiunt diuitias eſſe vtiles, & inſtrumenta apta ad beatitudinem conſequendam: noſtra verò religio docet eas periculoſas, ſicut ſcriptum eſt: Impoſſibile eſt diuitem intrare in regnum cœlorum. Docet tamē, quòd ſi quis eis rectè vratur, nō pdet beatitudinis viam, quæ Peripateticorum ſententia eſt.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶ *Vtrùm ad beatitudinem requirantur bona externa.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. Ad beatitudinem huius vitæ bona exteriora ſunt neceſſaria; non quòd ſint de eſſentia beatitudinis, ſed quia inſtrumentaliter deſeruiunt, cùm ad operationem, tum actiuæ, tum contemplatiuæ viæ, homo egeat indumentis, & aliis neceſſariis.

¶ Posterior Concluſio. In vita beata, hæc bona exteriora non erunt neceſſaria; nam tunc corpus erit ſpirituale, & ſic nullo modo indigebit exterioribus, quæ ordinantur ad vitam animalem, & corruptibilem: quapropter promiſſiones corporales, quę in ſacris ſcripturis leguntur, metaphoricè capiuntur.

ARTIC. OCTAVVS.

¶ *Vtrùm amici ſint neceſſarij ad beatitudinem.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. In imperfecta beatitudine huius vitę amicis indiget homo, non propter vtilitatem, & delectationem propriam; quia felix in ſeipſo hęc habet; ſed propter bonam operationem, vt aliis benefaciat, & benefaciendo ab aliis adiuuetur.

¶Posterior Concluſio. In patria cœleſti non requiritur ſocietas amicorum de neceſſitate; quia homo habet totam plenitudinem perfectionis in Deo, iuxta illud. Quid mihi eſt in cœlo, & a te quid volui ſuper terram? ſed ad bene eſſe facit ſocietas amicorum, qui inuicem ſe videbunt, & de ſua ſocietate gaudebunt, vnde concomitanter ſe habet amicitia.

EXPLICATIO ARTICV.

Prior Concluſio.

POſt ea quæ latiſſimè conſtituta ſunt de diuiſione bonorum, in ſuperiori articulo, in quo etiam euidenter explicatum eſt, quemadmodū bona externa ad beatitudinem conſequendam deſeruiant, inutilè erit prorſus hic amplius morari: ſolum aduertat Theologus, eſſe opinionem Iudæorum carnaliū, Deum in veteri lege tantum promiſiſſe obſeruatoribus ſuæ legis, in præmium ſuorum laborum, bonorum terræ poſſeſſionē, quam ſententiam eſſe hæreticam, & execrabilem, in ſequentibus (ſi Deus conceſſerit) commonſtrabimus.

Posterior Conclu.

Iudæorum opinio.

¶ Sed dices, videtur certè quòd in vita beata futuri ſint ſenſus inanes; & quòd dicetur de beatis: Aures habent, & non audient, nares habent, & non adorabunt, ſi in vita beata non ſunt bona externa, quibus ſenſus fruantur. Sed de hoc iam dictum eſt, quemadmodum ſenſus habebunt actus ſuos perfectiores, quàm hic dum viuimus, vide Ioannem de Tambaco de ſenſibilibus deliciis paradiſi, vbi pulchrè oſtendit, quomodo nullus ſenſus vacabit.

Ioānes de Tambaco.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CErtè amicitia, quæ charitas eſt, præcipuè in patria cœleſti inuenitur, & ad eſſentiam beatitudinis eam concurrere, ex dictis exploratum eſt. De patria enim cœleſti potiſſimè intelligitur illud, quod ſecundum literam Hebræam in Canticis non ſemel legitur. Vexillum ſponſi eſt amor. Vexillum certè patriæ cœleſtis, quod vbique viſitur, amor amicitiæ eſt, quo Deus beatos amat, & beati viciſſim diligunt.

¶¶ſed interrogabit Theologus; Quomodo poterunt beati non triſtari cognoſcentes, parentes, amicos, filios, & neceſſarios ſuos eſſe damnatos? Certè ab hac quæſtione moderni facilè ſe expediunt, dicentes, quòd licèt habeant ſufficientem cauſam triſtitiæ, tamen Deus non concurrit ad illam triſtitiam, & ſic non cauſatur triſtitia. Sed veri Theologi dicunt, quòd hoc ſit ex natura ipſius viſionis. Nam ſicut ſumma triſtitia impedit minorem delectationem, ita ſumma delectatio impedit illam triſtitiam, quæ ex ſupplicio amicorum poſſet prouenire; tum vel maximè, quòd beati id volunt quod vident Deum velle, & in adimpletione diuinæ voluntatis conquieſcunt, & delectantur.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

DIuus Thom. cum de adeptione beatitudinis disputat, non quærit de beatitudine in particulari, quæ in Dei visione consistit: sed de beatitudine in cõi vbicunque illa inueniri possit. Qua rõne, qõ huius artic. differt ab ea, quã disputat D. Th. 1. p. q. 12. artic. 1. nùm Deus videri possit. Ibi. n. loquitur de beatitudine in particulari. Sed cũ sit certum & exploratum ẽt est hominem posse beatitudinẽ cõsequi; nã qui videt Deũ, absolutè, & omnibus modis beatus est. Quòd autẽ homo possit videre Deũ, liquet ex multis testimoniis sacri eloquij. Matt. 5. Beati mundo corde, qm̃ ipsi Deũ videbunt: & illud 1. Cor. 12. Videmus nunc per speculũ in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, & 1. Io. 3. Cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est. Quòd verò per bona opera possit homo adipisci suam beatitudinem, probatur ex illo Ioan. 12. Et vbi ego sum, illic sit & minister meus, & ex illo Matt. 25. Venite benedicti patris mei, percipite regnum.

D. Thom.

Cõclusio.

Matth 5.

1. Cor. 13.

I. Ioan. 3.

Ioan. 12.

Matt. 25.

Obiicitur.

¶ Sed contra hanc definitionem potest obiici ex multis testimoniis sanctæ scripturę, in quibus asseritur esse impossibile videre Deum. 1. ad Timo. 1. Regi sæculorum immortali, inuisibili, & 1. ad Timot. 6. Lucem habitat inaccessibilem, quam nullus hominum videt, sed neque videre potest. Exost. 33. Non videbit me homo & viuet, Io. 1. Deum nemo vidit vnquam.

1. Timo. 1.

1. Timo. 6.

Exod. 33.

Ioan. 1.

Explicatio locorum.

¶ Sed has sententias & similes dico tripliciter fore interpretandas. Primùm, vt sentiamus neminem corporeis oculis vidisse vnquam, aut visurum esse diuinam essentiã. Secundò, neminem spirituali mentis oculo visurum diuinæ substantiæ naturam, quamdiu in hac mortali carne viuat. Tertiò, nullum vnquam vidisse, aut aliquando visurum Dei substantiam, visione comprehensionis, qua scilicet Deus seipsum cognoscit, solusque suam ipsius substantiam, qualis, quantaque sit comprehendit.

Conclusio D. Thom. an constet ratione euidenti.

¶ Sed quæritur; Vtrùm hæc veritas constet ratione euidenti, an solummodo ex diuinis reuelationibus? Certè si loquamur de beatitudine in particulari, quæ in Dei visione consistit, solum constat ex diuinis reuelationibus, hominem posse esse beatum: quod patet ex illo 1. Corinth. 2. Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te.

1. Corin. 2.

¶ Demonstratur idem. Nam media quæ sunt necessaria ad consequendã hanc beatitudinem. ex sola diuina reuelatione cognosci pũt; vt incarnatio Dñi nostri Iesu Christi, & alia mysteria gratiæ, de quibus Apostol. 1. Cor. 2. loquens sic inquit; Sapientiã loquimur inter perfectos, quam nemo principũ huius mundi cognouit. Verũ si loquamur de beatitudine in cõi, ratione euidenti constat, ad Deum pertinere, vt tribuat præmium & beatitudinem pro meritis, & bonis actibus. Constat enim ratione euidenti, Deum esse gubernatorem & rectorem vniuersi sapientissimum, & rectissimum iudicem; ergo ratione euidenti constat, quòd Deus homini præmium decernat pro bonis suis actibus.

1. Corin. 2.

QVÆSTIO V.

De adeptione beatitudinis, articulos habet octo.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm homo beatitudinem adipisci possit.

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est affirmans. Nam homo est capax visionis diuinæ essentiæ, quod patet. Quia intellectus cõprehendere põt vniuersale, & voluntas appetere bonũ perfectũ. Sed differt ab Angelis, qui simplici intuitu apprehendunt veritatẽ, qui statim post principium suæ cognitionis beatitudinem sunt consequuti: hoïes verò per inquisitionẽ; veritatẽ apprehendũt, & ideo post tẽpus ad ipsam perueniunt, & possunt Angelos transcendere, dum per operationem intelligunt aliquid esse supra Angelos, quod eos habeat.

¶ Hoc ipsum confirmatur. Nam ex hoc efficaciter concludunt Thdologi, animum hominis esse immortalem. Etenim cum iustum sit, quòd boni laborum præmia accipiant, pariterque vt mali supplicium pendant; & videamus sæpe in hac vita multos bonos atteri calamitatibus, & ærumnis, cõtra verò, malos prosperè agere & incedere: hinc sequitur euidenter aïam esse immortalẽ, & Deũ in futuro sæculo bonos esse præmiaturum. Ex his consequitur esse euidens ratione naturali, hominẽ posse consequi beatitudinem, si sermo sit de beatitudine in communi. Quod ex prædictis efficaci argumento concluditur; quoniam si ad Deum pertinet bonis tribuere beatitudinis præmium; consequẽs est, ꝙ homo possit illud habere.

Prior Conclusio.

¶ Præterea huius rei est alterũ argumentum. Nam rõne euidẽti satis cõstat, hoïem nõ esse frustra conditum; ergo euidenter cõstat posse consequi vltimum finem suum, & ad beatitudinẽ peruenire, alioqui frustra est; illud enim frustraneum est, quod nunquam potest consequi finem suum. Sed & illud exploratum est, desiderium hominis naturale non esse frustraneum, nec superuacaneè a natura insitum. Sed homo naturaliter appetit beatitudinem in communi; poterit ergo aliquando consequi finem suum. Quid ni? cum vniuersæ res creatæ consequantur fines suos.

Posterior Conclu.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm vnus homo possit esse beatior altero.

SVMMA TEXTVS.

PRior Conclus. Si attẽditur obiectũ, & causa beatitudinis, beatitudo vna est, qui est Deus; atq; hæc vnitas significatur denario, quẽ recipiebant oẽs, qui in vinea laborauerant.

¶ Posterior Conclusio. Si attenditur adeptio & fruitio summi boni, vnus potest esse beatior altero; atque hoc modo dicitur diuersitas mansionum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVòd vnus homo in vita beata sit beatior altero, quòdque iusti nequaquam sint æquales in gloria, quemadmodum sentiunt Iouinianus & Lutherus, apertissimis argumentis demonstratur. In primis ex illo Ioan. 14. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Rursus ex illo Matth. 19. Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus Israel, dicit Dominus. Quibus verbis apertè significat Dominus, Apostolos digniorem locum quàm cæteros in cœlo habituros. Eandem etiam beatorum inæqualitatem Christus ipse perspicuam fecit parabola illa de munificentissimo Rege illo, qui constituit supra decem ciuitates seruum illum, qui ipsius mna acquisiuit decem mnas; & supra quinque ciuitates seruum alterum, qui mna Domini sui, acquisiuit quinque mnas. Sed ex sententijs D. Pauli idem ostenditur euidentius. Nam 1. Cor. 15. sic loquitur; Stella ab stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum. Quòd si ex his verbis liquidum est, inæqualem fore gloriam corporis, & erit profectò inæqualis gloria animæ; par quippe est de vtraque ratio; & indecens & indecorum est, vt habentes æqualem gloriam in anima, non haberent æqualem gloriam in corpore. Et rectè Hieronymus disputans contra Iouinianum ait, præmi isse Apostolum Solem, & Lunam cum dicit; Alia claritas Solis, alia Lunæ, alia claritas stellarum; ne stellam & stellam, totum quisquam intelligeret humanę multitudinis genus. Sed ex coniunctione Solis & Lunæ, quæ referri nequeunt ad malos, admoneremur & stellas

Confirmatur scđa.

Cõclusio.

D. Thom.

Iouinianꝰ.

Lutherus.

Ioan. 14.

Matth. 19.

1. Cor. 15.

Hieron.

ſtellas ad ſolos bonos referre,itaque quod dicit Apoſtolus; Sic & reſurrectio mortuorum;ita eſt intelligẽdum, vt alius videlicet claritate ſolis luceat,alius lunæ ſplendore rutilet, alius Lucifer ſit, alius arcturus, alius orion,& alij cæteræ ſtellæ, quæ ſacratæ in Iob volumine continentur.

¶ Et pulcherrima ſanè alluſio hæc eſt Pauli, ad intelligendum, pro meritorum varietate & inæqualitate diuerſas fore & inter ſe impares iuſtorum glorias. Vt enim aſtra omnia recipiunt quidem a ſole omnẽ ſplendorem, quodlibet tamen, ſecundum probabiliorem philoſophorum ſententiam, iuxta ſuam qualitatem, & prout magis minuſve ſolidum eſt,& diaphanum,plus minuſve refulget;ſic ſanè quamuis omnes iuſti de plenitudine Chriſti, qui eſt ſol fulgentiſſimus, gloria animæ & corporis participent, nequaquam tamen ex æquo, ſed iuxta quantitatem, & modum ſuæ diſpoſitionis, hoc eſt, bonorum operum, & meritorum ſuorum,gloriam animæ & corporis recipient.

Dan. 12. Sed & Daniel cap. 12. cum eos,qui dormiunt in terræ puluere,euigilaturos pronunciaſſet, alios quidem in vitam æternam,alios verò in opprobrium,vt declararet eximiam fore gloriam bonorum doctorum,& multo maiorẽ quàm aliorum,continuò ſubdit; Qui autem docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti; & qui ad iuſtitiam eruditum multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Sed & vniuerſa vtriuſque teſtamenti pagina teſtatur, reddendum eſſe vnicuique præmium in iudicio iuxta menſuram ſuorum operum; ideo Daniel dixit, aperiendos eſſe libros in iudicio; quia omnia opera noſtra exactiſſimè tunc expendentur,& iuxta eorum merita ſuum vnicuique præmium

2.Corin.5. retribuetur.& Paul. 2.Cor. 5. Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Domini, vt referat vnuſquiſque ſiue bo-

1.Corin.3. num,ſiue malum,prout geſſit in corpore. & 1. Corinth. 3. Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundũ proprium laborem.& alibi ſæpius,Qui reddit vnicuique ſecun-

Apoc.14. dum opera ſua,& Ioan.in Apoc. c.14. apertè pronunciat, mortuos in Domino opera ſua conſequi, nempè vt iuxta eorum bonitatem, præmium a iuſto iudice recipiatur. &

Paulus. D.Paulus,Nolite errare,Deus non irridetur; quæ enim ſeminauerit homo,hæc & metet;qui parcè ſeminat,parcè & metet;qui ſeminat in benedictionibus, hoc eſt,benignè & abundanter,de benedictionibus & metet, id eſt, abundanter & copioſè. Ita ex his teſtimoniis tale conficitur argumentum irrefragabile.

¶Gloria datur ſecundum quantitatem & qualitatem meritorum. Sed merita iuſtorum ſunt inæqualia, vt liquidò conſtat ex diuinis literis.Conſtat igitur gloriam & beatitudinem ſanctorum,non eſſe æqualem, ſed vnus altero beaCõci.Flor. tior erit.Demum hæc concluſio eſt definita in Conc.Flor. circa principium; definitur enim animas beatas videre Deum trinum & vnum ſicuti eſt,ſed pro diuerſitate meritorum, alium alio perfectius videre. Solet etiam produci in huius ſententiæ confirmationem extrauagans Bened. XI. in qua definiuit, animas iuſtorum conſequi beatitudinis præmium ante iudicij diem; quam etiam ſupra commemo-

Bened. 11. rauimus. Sed reuera in definitione Benedicti XI. nulla de

Conc.Tri. præſenti quæſtione fit commemoratio.Porrò in Conc. Tri-

Hierony. dent.Seſſ.6.Cano.penultimo hæc veritas haud obſcurè inſinuata eſt. D.Hieron.2. lib.contra Iouinianum innumerabilia protulit argumenta,quibus contra Iouinianum hæreticum mirabiliter triumphat; ex quo loco, ſi quis deſiderat meliora ſubſidia ad noſtram cauſam defendendam, petere poterit.

Obiectio. ¶ Sed contra hanc veritatem fidei proponi ſolet argumentum ex parabola euangelica, de vno denario reddito operariis primæ horæ,tertiæ,& ſextæ,& nonæ, & vndecimæ,ex quo videtur conuinci, ꝙ inæqualiter laborantibus in excolẽda vinea Domini,vnus tamen & idem denarius, id eſt,idem præmium,& æquale redditum eſt; quæ ſanè argumentatio noſtram ſententiam labefactare videtur.

Solutio: ¶Huic argumento facilè & diſtinctè reſpondet D.Tho. in prima concluſione, ꝙ per vnitatem denarij ſignificatur apertè, ꝙ omnes beati atq; felices puſſidebunt Deum,qui eſt beatitudo ſanctorum.Itaque comprobat argumentum, ꝙ ex parte obiecti ſit vnitas in vita beata. Voluit igitur Dominus hac parabola oſtendere; vnius & eiuſdem Dei participes eſſe omnes beatos,& eandem vitam æternam eſſe in præmium omnibus dandam,licèt pro diuerſitate meritorum,alius alio clarius Deum videbit. Sicut enim idem eſt cœlum commune omnibus ſyderibus, & tamẽ ſtella differt a ſtella in claritate; ſic quamuis eadem vita æterna, idem regnum, idem denarius omnibus concedatur, alius alio perfectius gaudebit,fruetúrque diuinæ eſſentiæ viſione. Et in hunc modum reſpondet huic obiectioni Hieron. Augu. Gregor.Vnus denarius(ait Hierony. vbi ſupra)non vnum Hieron. eſt præmium,ſed vna vita,& vna de gehenna liberatio. Et D.Aug.in illa verba Ioannis;In domo patris mei manſiones multæ ſunt,ſic inquit; Eo vtique denario,vita ſignificatur æterna,vbi nemo amplius viuit alio; quia viuendi non eſt diuerſa in æternitate menſura; ſed multæ manſiones,diuerſas meritorum in vna vita æterna ſignificant dignitates:alia enim eſt gloria ſolis,alia lunæ; & multa ſimilia dicit Auguſt.in lib. de ſancta virginitate cap.26.Eadem,& in D.Auguſt. eundẽ ſenſum elegãter proſequit D. Greg. lib.4. moral.p.42 Gregor.

¶ Supereſt tamen de hac expoſitione nouus ſcrupulus. Dubium. Nam ſi ita ſe res habet, quòd in vno denario diſpar erat eorum gloria, & retributio; quid ergo conquerebantur, obmurmurabantque contra patremfamilias illi, qui pondus diei,& æſtus portauerant, pares ſibi effectos, qui vna duntaxat hora laborauerant? Ad hunc ſcrupulum eximendum,obſeruandum eſt ex D. Chriſoſt. explicante hanc pa- Chriſoſto. rabolam,quòd in parabolis non ſunt ſingula verba moroſe explicanda.

¶ Neque enim opus eſt, quòd omnia,quæ in eis dicuntur,ad amuſſim, & per omnia quadrent, ſed coniiciendus eſt oculus ad præcipuum parabolæ ſcopum.Dominus in illa parabola voluit ſignificare, quòd quidam ſequuntur Deum a prima iuuentute, quidam verò incipiunt ſequi in ſenectute,& tamen aſpirante Dei gratia,nouiſſimi non minus præmij recipiunt,quàm primi. Vel Dominus retulit illam parabolam ad Apoſtolos,qui cum eſſent futuri noniſſimi,debebant eſſe primi in regno cœlorum.Vel Dominus voluit nos admonere in illa parabola, ꝙ in via Dei tãtum poteſt proficere ſolertiſſimus quiſque breui & exiguo tempore, quantum proficit negligens in longiori tempore. Denique docet Dominus, quòd merita noſtra habent potiſſimè ſuum valorem & efficaciam ex diuino placito; & hoc eſt quòd dixit paterfamilias,an non licet mihi de meo facere quod libet?

¶ Sed quæſtio eſt inter catholicos Theologos ad exami- Qũo vnus nandum,quomodo vnus ſit beatior altero;& in quo conſi- alio beatior ſit. ſtat quòd vnus perfectius, & melius participet obiectum beatificum,quod eſt ſummum bonum? Ad cuius rei expoſitionem ſcire oportet, quòd hic non quærimus de cauſa prima, & remota huius variæ atque diuerſæ participationis gloriæ, ſed de cauſa proxima, propter quod non ſatis res expeditur,ſi dicamus vnum altero eſſe beatiorem; quoniã cum Deus ſit ſpeculum voluntarium, pro ſua voluntate plus ſe repræſentat,& præbet videndum vni, quàm alteri; hæc enim Theologia venit ex longinquo, & ex valde remotis; omnia enim eueniunt ſecundum diuinam voluntatem. Quòd ſi hæc reſponſio apta eſt,ſic Deo placitum eſt, vel vno die poſſemus vniuerſas Theologiæ quæſtiones apta reſponſione eludere, videlicet dicendo, ſic diis placet. Neque verò hæc controuerſia ſufficienter explicatur ſi dicat Theologus,vnũ eſſe beatiorem altero,quia Deus perfectius concurrit cum vno quàm cum altero;tum, quoniã hæc cauſa eſt communis,& remota,& quæ quadrat omnibus agentibus; tum verò,quoniam cum beatitudo non ſolum ſe teneat ex parte Dei concurrentis,ſed ex parte intellectus videntis Deum, oportet cauſam reddere non ſolum ex parte Dei,ſed etiam ex parte intellectus noſtri.

¶ Vera ergo explicatio propoſitæ dubitationis hæc eſt, Explicatio quòd maior participatio ſummi boni,& ſummæ beatitudi- dubij. nis in hoc conſiſtit, quòd vnus beatus perfectius videat Deum,quàm alius. In hanc cauſam retulit hanc diuerſitatem Concil.Florent.vbi ſupra. Et ratio idem perſuadet euiConc.Flo. dens. Nam beatitudo eſſentialiter in Dei viſione conſiſtit, vt ſuperius oſtendum eſt. ergo maior & perfectior beatitudo,in perfectiori viſione. ¶Quòd ſi quis arguat ex D.Tho. Obiectio. nam hoc in loco colligit perfectiorem, & maiorem beatitudinem ex maiori fruitione. ¶Dicendum eſt, ꝙ cum viSolutio. ſio,& fruitio in vita beata conueniant,D.Tho.indifferenter ſolet loqui de vtraque, qñ non diſputat ex profeſſo, in quo eſſentialiter conſiſtat beatitudo. Vel dicendum, ꝙ fruitio eſt proprietas beatitudinis,& viſionis beatificæ;vn de optimè colligit ab effectu; ſi fruitio perfectior eſt,ergo

viſio

Quare vna visio sit altera perfectior.

visio & beatitudo perfectior erit. ¶ Verum supereſt inquirere de maiori perfectione visionis, quod non habet facilè explicationem. Quæritur, in quo consistat, quòd vna visio diuinitatis sit altera perfectior? In huius quæstionis gratiâ obseruandum est, quòd visio beata potest comparari ad intellectũ, a quo procedit, vel ad obiectũ quod videtur. Rursus, maior perfectio ex parte obiecti potest expendi bifariã; vel quãtum ad ea, quæ in obiecto videntur, quia plura, vel pauciora videntur; vel quantũ ad modũ videndi, quia clarius aut distinctus videntur: sicut in visione corporali visio imaginis põt esse perfectior, qa plura in imagine videntur, vel quia clariùs & distinctius videtur. His constitutis est prima conclusio. ¶ Perfectior visio beatifica & maior, quantum est ex parte intellectus, ex perfectiori, & maiori lumine gloriæ expendenda est. Nam intellectus creatus videt Deum mediante lumine gloriæ, a quo eleuatur, & illustratur vt Deum possit videre; itaque lumen gloriæ est principium immediatum, quo intellectus fit potens ad intuendum Deum, vt euidenter demonstrat D. Thom. 1.p.q. 12. artic. 5. Ergo perfectior visio diuinitatis, ex perfectiori lumine gloriæ expendenda est.

Prior. cõc.

Poste. cõc.

1. Conclu.

¶ Hoc ipsum confirmatur. Nam visio diuinitatis, est visio supernaturalis, omnesque vires intellectus naturales longè superans, ergo ad principium supernaturale, cuiusmodi est lumen gloriæ, referenda est. Profecto, cum calefactio superat vires aquæ, si aqua aliquando calefacit, ex ratione caloris calefacit, non ex propriis viribus aquæ.

Vtrũ naturalis perfectio intellectus adiuuet ad visionem. Caiet.

¶ Sed ex hoc magna enascitur quæstio; Vtrum naturalis perfectio intellectus iuuet ad perfectiorem visionem diuinitatis, sic vt cum æquali lumine gloriæ perfectior intellectus, perfectius videat Deũ? Verũ si documẽta nostrę sententiæ exactè considerentur, quid sit sentiendũ manifestè patet; videlicèt, quòd nihil iuuat ad perfectiorem visionẽ. Contrariam tamen sententiam habet Caieta. 3. p.q. 10. ar. 4. sed de hoc fusiùs disputatur. 1.p.q. 12.

2. Conclu.

¶ Secunda conclusio. Si loquamur ex parte obiecti, maior perfectio visionis non sumitur ex eo quòd plura, vel pauciora videntur eorum, quæ sunt in Deo formaliter.

¶ Ad cuius rei interpretationem sciendum est, quòd alia sunt in Deo dupliciter, vel formaliter, id est, secundũ propriam rationem, vt sunt diuina attributa, quę dicunt perfectionem, & nullam includũt imperfectionem; cætera sunt in Deo eminenter, id est, non secundum propriã rationem, sed altiori & sublimiori modo, demptis omnibus imperfectionibus, vt sunt oẽs effectus creati, quos Deus potest producere. Decerno itaque in conclusione, quòd maior perfectio beatitudinis non est ex eo, quòd plura vel pauciora videantur in Deo eorum, quæ sunt formaliter in Deo. Nam (vt ego existimo) omnes videntes Deum, videt omnia quæ sunt formaliter in Deo, omnia enim quę sunt formaliter in Deo, sunt vna simplicissima perfectio, quæ est essentia diuina, qui ergo videt essentiam diuinam, videt subinde omnia quæ sunt formaliter in essentia diuina.

3. Conclu.

¶ Tertia Conclusio. Maior, vel minor perfectio visionis beatificæ sumitur ex parte obiecti; quia videns Deum, videt plura, vel pauciora ex his, quæ sunt eminenter in Deo. Nam ea quæ videntur eminenter in Deo videntur tã quam in causa, at qui plures effectus cognoscit in causa, perfectius cognoscit causam: ergo qui in Deo videt plures effectus, perfectius videt Deum. Certe quando quis in principio scientiarum plures conclusiones percipit, perfectius illud principium penetrat.

ART. TERTIVS.

¶ Vtrùm in hac vita possit quis esse beatus.

SVMMA TEXTVS.

PRior Conclusio. In hac vita possumus habere beatitudinem imperfectam, & aliqualem participationem beatitudinis æternæ, prout supra dictum est.

¶ Posterior Cõclusio. In hac vita, non potest haberi perfecta beatitudo; quia beatitudo cùm sit perfectum, & sufficiens bonum, excludit omne malũ, & implet omne desiderium; quod in hac vita fieri non potest, cùm multis subiaceamus malis, & respectu ignorantiæ, ex parte intellectus, & inordinatę affectionis, ex parte appetitus, multisque aliis pœnalitatibus, quæ vitari non possunt, ex parte corporis, nec etiam impleri potest desiderium in hac vita, cùm permanentiam eorum cupiat homo quæ transitoria sunt, maximeque fugiatur mors, quæ tamen sequitur, neque etiam diuina essentia in hac vita videri potest, in qua cõsistit beatitudo.

¶ Quarta conclusio. Maior, vel minor perfectio beatæ visionis sumitur ex parte obiecti, alio modo, scilicet ex eo, quòd videns Deum intensius, & magis intimè Deum intuetur, & magis perspicuè; quemadmodum euenit sæpenumerò quòd eandem conclusionem vnus alio perfectius, & euidentiùs intelligit. Sed de his oĩbus fusius disputatur 1.part. q. 12. ex quo loco quidam varias quæstiones furantur, & ad istũ locum transferunt transcribentes eas, sed nobis satis fuerit ea, quæ nostro proposito sunt accommoda, pertractasse.

4. Conclu.

EXPLICATIO ARTIC.

Arg. cõtra secũ. cõclu.

COnclusio secunda videtur falsum dicere. Nam Christus dominus in hac vita fuit beatus; fuit enim simul viator, & comprehensor, vt vno consensu definiũt vniuersi Theologi. ¶ Deinde, D. Pau. vt placet Aug. & D. Tho. in corpore constitutus, vidit diuinam essentiam, in cuius visione perfecta beatitudo consistit. Idem asseritur de Moyse. Idẽ disputãt de D. Benedicto, vt animaduertere licet quodlib. 1. art. 1. apud D. Thom.

Prim. arg.

Secũdum. Auguſt. D. Thom.

¶ Præterea, alia ratione subuertitur hæc conclusio Diui Tho. secunda. Nam ex ea sequitur omnes homines naturali desiderio desiderare mortem, quod est contra experientiam. Quòd rectè sequatur, sic ostenditur.

Tertium.

¶ Etenim omnes homines naturali desiderio desideramus beatitudinem perfectam; sed ad eam consequẽdam est medium necessarium, interuentio mortis. Ergo qui naturali desiderio desiderat beatitudinem perfectã, ex cõsequio desiderat mortem, & ab hac vita migrare; siquidem in hac vita mortali beatitudinem perfectam habere non possumus. Certè qui desiderat efficaciter finẽ, desiderat subinde medium, quod est necessarium ad finis adeptionem, quòd esse verũ, multis argumẽtis in superioribus est cõfirmatũ.

Quintum.

¶ Sed & aliud incommodum videtur sequi ex prędicta sententia, videlicet, q veritas resurrectionis cõstaret nobis ratione euidenti, cum tamen sola fide hæc veritas teneatur. Quòd rectè sequatur, hoc pacto demonstro. Nã ex prouidentia diuina, & peccantibus pœna, & bene operantibus præmium debetur. Sed homines constituti ex corpore & anima peccant, & rectè operantur. Ergo hominibus secundum corpus & animam, præmium aut pœna debetur, ergo si in hac vita præmium nostræ felicitatis cõsequi non possumus, necessaria est iterata coniunctio animæ ad corpus, vt homo integer in corpore & anima recipiat præmium.

Reſolutio dubii. D. Auguſt.

¶ In huius expositionem dicendum est, conclusionem D. Thom. esse certissimam, quam euidenter demonstrat D. Tho. suis argumentis. Eandem demonstrat D. Aug. lib. 19. de Ciuit. Dei ferè per totum. Certè si in hac vita tantũ sperantes essemus, miserabiliores essemus non tantum cunctis hominibus, vt testatur D. Paul. 1. Corint. 15. imò etiam vniuersis rebus. Nam cæteræ res facilè consequuntur fines suos, homo verò infinitis, tum animæ, tum corporis perturbationibus, & ærumnis circamuallatus vix consequitur beatitudinem huius vitæ; si vero eam consequitur post longos labores, eam retinere non valet; nam post morte breui est abrumpenda. ¶ Ad argumenta in oppositum adducta facilè erit satisfacere. Nam ad primum breuiter dicendum est, quòd D. Tho. loquitur de lege ordinaria, & secundum cõem cursum naturis debitum. Quòd vero Christus Dominus fuerit simul viator, & comprehensor, fuit miraculorum summum, maximumque. Eadẽ est interpretatio de D. Paulo, de Moyse, & de D. Benedicto, si forte dum hanc vitam viuerent, viderunt diuinam essentiam.

1. Cor. 15.

¶ Ad secundum argumentum cõfutandũ, nõnulla sunt

Ad scđm.

animaduertenda. In primis, omnes homines per appetitum ſenſitiuum horremus mortem vt malum terribile. Nam ſenſitiua pars, nil de felicitate alterius ſeculi iudicare poteſt;at per appetitum rationalē oportet vt appetamus mortem pro conſecutione beatitudinis perfectæ, quæ in hac vita mortali haberi neqt. Quapropter, multi philoſophi pro conſecutione huius felicitatis, quamuis de ea tenuiſſimam haberent cognitionem,ſpōte ſe morti tradiderunt. Cicero in prima Tuſcul. refert quendā Ægyptium Cyrenęum prohibitum fuiſſe a Ptolomæo Rege de incōmodis huius vitæ, & felicitate alterius diſſerere,quoniam his auditis,multi ſibi mortem conſciſcebant.Ibidem cō memorat alium; Ambroſiatem nomine, quem dicit cum nihil aduerſi ſibi accidiſſet ſe a muro in mare præcipitaſſe lecto Platonis libr. de immortalitate animæ. Auguſt.Eugubinus libr.10.de perenni Philoſophia c.10.refert alios philoſophos,qui habebāt in ore illam ſententiam Domini, Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam.

Prior cōc.

Poſte. cōc. Ambroſit.

Eugubin.

¶Sed de his prętermiſſis,quę incerta ſunt D.Pau.ad Philip.1.veriſſimè dicit,Cupio diſſolui,& eſſe cum Chriſto,& ad Roma.7.Infelix ego homo, quis me liberabit de morte corporis huius? & 2. Cor.5.Audemus, & bonam voluntatem habemus peregrinari a corpore, & præſentes eſſe ad Dominum.Et illa vox orationis Dominicæ, Adueniat regnum tuum,vox ſanctorum eſt, explicantium deſiddrium quo magnopere ex hac vita diſcedere concupiſcunt.Vnde qui efficaciter,& omnibus modis deſiderant beatitudinem perfectam,facilè contemnunt mortē per appetitum rationalem: nam per appetitum ſenſitiuum maximè horremus mortem:quòd ſignificat Paulus 2. ad Cor c.5. dicens. Ingemiſcimus grauati,eo quòd nolumus ſpoliari, ſed ſuperueſtiri;nolumus, inquam, per appetitum ſenſitiuum; nam per appetitum rationalem iam dixerat D. Paul. audemus & bonā voluntatem habemus peregrinari a corpore,& prę ſentes eſſe ad Dominum.Itaque ſicut mercator, qui proijcit merces in mare pro tuenda vita, vult certè proijcere, ne pereat,at vellet non proijcere,ſi poſſibile eſſet vitam,& merces ſimul conſeruare, ſic, qui vult efficaciter & ſeriò beatitudinem,vult ſimpliciter mori, & præſentem abrumpere vitam; ſed nollet, ſi eſſet poſſibile non ſpoliari, ſed ſuperueſtiri. ¶ Tertia ſolutio eſt, quòd mors non eſt medium per ſe neceſſarium,ad conſequendam perfectā beatidinem, ſicut nauigium ad nauigandum; ſed eſt neceſſarium mori per accidens, & quod dicunt Theologi ex ſuppoſitione, ſicut ſuppoſito naufragio, neceſſaria eſt tabula ad euadendū,non autē eſt neceſſarium vt qui deſiderat nauigare,deſideret tabulam ad ſupernatandum.Inſuper dicēdum eſt, viros ſapientes,quando illis a Domino fuerit denunciatum quòd ex hac vita mortali diſcedant, lætabundos, & agentes gratias Deo debere parere, quaſi a carcere & vinculis emittantur:ſi verò nihil fuerit illis denunciatū, oportet vt in præſidio,& in ſtatione ſua permaneant,ne vt proditores,& infideles arguantur; itaque non oportet q̄ deſiderent mortem,ſed quòd a Domino illatam generoſo animo ferant. ¶Ad tertium argumentum ſic reſpōdet Scotus in 4.d.43.q.2. non conſtare ratione euidenti eſſe vnū rectorem vniuerſi,ſcelera punientem, & pro meritis p̄miū retribuentem, contra quem alio in loco dimicauimus. Vt igitur veram confutationem breui complectar, dico,quòd etiam ſi non conſtet, ſatis magnum eſt præmium ipſe fructus virtutis,quo viri probi mirificè delectantur.

Philip.1. Roma.7. 2. Cor.5.

2. Cor.5.

Ad tertiū. Scot.

¶ Sed huic ſolutioni videtur aduerſari illud elogium D. Pauli, ſi in hac vita ſperātes eſſem*. miſerabiliores eſſe mus cunctis homi nibus, propter qđ dicēdum eſt,quòd ſecundum philoſophos rectè ſentientes de animorū in mortalitate, ſatis eſt animam a corpore ſeparatā vel pro ſceleribus puniri, vel pro bonis actibus prēmium ſuſcipere: quoniā anima eſt quæ per voluntatem eſt primum & præcipuū principium noſtrorem operum, corpus verò tantum concurrit tanquā organum & inſtrumentum, hoc dicunt philoſophi ad hoc argumentū ne cogerentur concedere reſurrectionē corporum eſſe naturalem,de qua re lege D.Augu.libr. de cognitione veræ vitę ca.41.

Paulus.

Auguſt.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrum beatitudo ſit amiſſibilis.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. Beatitudo imperfecta poteſt amitti. Nam de felicitate contemplatiua patet, quæ amittitur per obliuionem cùm corrumpitur ſcientia, vel ex ægritudine, vel ex alia occupatione, quibus homo totaliter abſtrahitur. Patet etiam de actiua, cum poſſit homo mutari vt degeneret a uirtute.

¶ Poſterior Concluſio.Beatitudo perfecta alterius vitæ amitti non poteſt, quæ quietat omne deſiderium, & excludit omne malum; quia aliter homo non eſſet beatus, ſi non eſſet certus, quòd bonum acquiſitum & poſſeſſum non eſt amiſſurus. Vnde ſi hæc opinio eſſet falſa, beatus non eſſet; quia falſum, eſt malum intellectus, & falli miſeria eſt. Secundò in particulari conſiderando, impoſſibile eſt quòd videns diuinam eſſentiam, velit non videre, cùm in ea habeat omne id, quod appetitum ſatiat, & cum pœna nunquam proueniat,niſi a culpa, Deus nūquam ſubſtrahit ſui viſionem, quia ad hanc requiritur rectitudo voluntatis, vt ſupra dictum eſt: hæc autem rectitudo a nullo ſubſtrahi poteſt, cùm mens Deo coniuncta ſuper omnia eleuetur; vnde per nullum agens poteſt excludi talis viſio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE vita æterna & inamiſſibili,quam electis poſt mortē ſupereſſe minimè dubitamus,multæ ſunt demonſtrationes in ſacris eloquiis. Dicit enim Sapiens; Iuſti autem in perpetuum viuent, & apud Do minum merces eorum, dicit etiam Daniel; Et qui ad iuſtitiam erudiunt multos, fulgebunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates, & Paul. Et ſic ſemper cum Domino erimus; vitam æternam & perpetuam ſignificans & D.Petrus; Vocauit nos in æternam gloriam ſuam;manifeſtiſſimè autem Saluator in euā geliis dicit. Et ibunt iſti in pœnam æternam, iuſti autem in vitam æternam. Denique in Symbolo omnes confitemur vitam æternam,de qua Chriſtianis nobis eſt certamē Vita igitur illa felix & beata,nunquam finem habebit;qua propter dogma hæreticum eſt Origenis, & quorundam philoſophorum dicentium, quòd poſt diuerſas temporum viciſſitudines, beati futuri eſſent miſeri,& miſeri econtra beati.Contra hunc errorem diſputat Auguſtinus,libro de hæreſibus,hæreſi.43.& 12. de ciuitate Dei,capitulo vigeſimo, & D.Gregorius ſuper Iob,in illud. Aeſtimabit abyſſum quaſi ſeneſcentem. Sed & hæc veritas non ſolùm conſtat fide Catholica,ſed rationibus euidentibus, quas perſequitur Diuus pater Auguſtinus in locis citatis; agit enim contra hunc errorem libris de ciuitate, argumentis tantummodo,nullum ſcripturæ ſacræ adferens teſtimonium, quod inde veniſſe conſtat, quia tunc contra ethnicos Philoſophos agebat, quos ſacræ ſcripturæ teſtimonia parum mouere poterant.Varias etiam huius rei demonſtrationes deſignat Diuus Thomas tertio contra gentes, capitulo ſexageſimoprimo, & ſexageſimoſecundo, & quarto contra gentes, capitulo nonageſimoſecundo, & ſupra quæſtione quarta,artic.4.oſtenſum eſt beatos ſuapte natura eſſe impeccabiles.

Sapiens. Daniel. Paul. Petrus. Matth.25. Orig. Iob.41. D.Auguſt. Greg. Auguſt. Rōnes p hac verita te. D.Thom.

¶ Illud etiā aduertere oportet,quòd beatitudo ſanctorū non dicitur æterna & inamiſſibilis,ex eo tantū,quòd Deus per auxilium gratiæ ſpeciale, eam in æternum conſeruet; veluti diceretur arbor æterna,quam Deus ſempiterne conſeruaret; ſed ſuapte natura eſt inamiſſibilis & æterna, ſicut cœleſtia corpora, & ſpiritus angelici. Nam viſio illam

Viſio beata ſuapte natura ina miſsibilis eſt.

illam beata ſicut ſuapte natura eſt vita, ſic ſanè ſuaptè natura eſt vita æterna; neque enim habet unde corrumpatur.

¶ Hoc ipſum confirmatur, quia nõ habemus aliud argumentum ad probandum, quòd cælum, & lumen ſolis ſit incorruptibile, niſi quia ſcimus quòd nunquam corrumpentur; ſed hoc ſcimus de viſione beatifica, ergo videtur q̃ illa ſit ſuaptè natura incorruptibilis; & Deus, qui ſapiẽtiſſimè omnia cõponit, quomodo beatitudinem, quę nunquam corrumpiẽt, poſuiſſet in natura corruptibili?

Prior. cõc.

Pri. obiecti.

¶ In cõtrarium autem videtur; Nã viſio diuinæ eſſentiæ, quam habuit Diuus Paulus, dũ adhuc viueret, deſinit eſſe, ergo viſio diuinæ eſſentiæ ſuapte natura non eſt ĩcorruptibilis.

Secunda.

¶ Præterea, charitas vitæ beatę eſt eiuſdem rationis cum charitate quam hic habemus, dum viuimus. Sed charitas huius vitę ſuapte natura eſt corruptibilis, idq̃ue accidit multis modis. Ergo & charitas patriæ. Explicatur hoc. Nam ſine charitate beatitudo conſiſtere non poteſt. Sed charitas de ſua natura eſt amiſſibilis, vt dudum probatum eſt, ergo beatitudo ſuapte natura amiſſibilis eſt.

Tertia.

¶ Deniq̃ue, charitas huius vitæ non corrumpitur ex parte agentis, qui eſt Spiritus ſanctus; neq̃ue corrumpitur ratione ſua, nam charitas de ſe nunquam excidit, corrũpitur tamen ex parte liberi arbitrij, ſuapte natura ſit incorruptibilis, poterit tamen ex parte liberi arbitrij deſinere eſſe.

Ad primũ.

¶ Ad hæc argumenta ſatisfaciendum eſt. Nam ad primum dicendum, quòd viſio diuinæ eſſentiæ quam habuit Paulus, & viſio beati, ſunt eiuſdem ſpeciei. quod patet ex obiecto: habent enim idem obiectum, & ex lumine gloriæ, & ſpecie intelligibili, per quam diuina eſſentia videtur; cùm hoc tamen rectè coniungitur, quòd viſio Diui Pauli fuerit corruptibilis, & viſio beata ſit incorruptibilis, ſicut lux ſolis, & lux quæ in aere recipitur, ſunt eiuſdem ſpeciei, nihiloſecius tamen lux ſolis eſt incorruptibilis, aeris verò corruptibilis eſt. Vel dicito ad argumentum, quòd fortaſſis differunt ſpecie; tum, quoniam vna eſt per modum permanentis, altera per modum tranſeuntis, tum verò, quoniam vna ſuapte natura eſt habitus, altera eſt diſpoſitio.

Adſcdm.

¶ Ad ſecundum dicendum arbitror, hoc differre inter charitatem viæ, & patriæ; quia charitas viæ, eſt incorruptibilis ex parte Spiritus ſancti mouentis animam ad amandum; deinde ex ſua propria ratione; nam charitas nihil poteſt, niſi Deum amare; at ex parte ſubiecti, cui inhæret, amiſſibilis eſt, quoniam non replet totam capacitatem rationalis animæ; at in vita beata, etiam ex parte ſubiecti inamiſſibilis eſt; replet enim totam capacitatem mentis humanæ. Omnis enim motus, & vniuerſa actio beatorum,

D. Thom.

eſt in Deum & propter Deũ. De hac argumenti cõfutatione legendus eſt Diuus Tho. 2. 2. q. 24. art. 11. Ex cuius enodatione liquet quid dicendum ad reliqua argumenta.

Caietan.

¶ Sed non eſt prætereundum id, quod notat Caieta. hoc in loco; aliud eſſe, ſi formaliter loquendum eſt, beatitudinẽ eſſe inamiſſibilẽ, & beatitudinem eſſe æternam, Nã æternitas deſignat durationem nunquam finiendam; inamiſſibilitas verò ſignificat immutabilitatem, ratione cuius beatitudo durat in ſempiternum. Itaq̃ue ſicut hæc demonſtratio eſt a priori (vt dicũt Dialectici) Deus eſt immutabilis; ergo Deus eſt æternus; ita hæc demonſtratio a priori procedit; beatitudo eſt inamiſſibilis, & immutabilis; ergo

Vtrũ beati errare poſſint.

eſt æterna. ¶ Circa id quod dicit D. Thom. quòd beati non poſſunt errare, eſt quæſtio; Num ita ſit? Nam pars negatiua his argumentis ſuadetur:

¶ Etenim lumen gloriæ non oſtendit beato omnes veritates: beatus enim non videt omnia in verbo, prout prima parte oſtenſum eſt. ¶ Præterea, lumen ſcientiarum, quas dum hic viueret, comparauit, non demonſtrat illi omnes veritates; ergo falli poteſt. ¶ Deinde, angeli beati, qui ignorantes myſterium Dominicæ reſurrectionis percõtabantur alios; Quis eſt iſte qui venit de Edon? certè poterãt de triumpho Chriſti aliq̃d non certum cõiectare.

Secũdum.

Tertium.

Poſte. cõc.

¶ Profectò ſi beatus non videt in verbo, num quãtitas diſtinguatur, a re quanta, & diſputet Diuus Thom. cum beato, producatq̃ue in mediũ rationes probabiles, generabũt opinionem quæ fallax eſſe poterit.

Quartum.

¶ In cuius rei cõfirmationẽ ſtatuamus, q̃ vnus beatus alteri enarret rem geſtam; tunc vel crederet, vel non. Si hoc ſecundum dederis, dabis ſubinde quòd eſt iniurius in beatum, cui fidẽ non adhibet. Si credit, ergo habet iudicium opinatiuum.

Confir.

¶ In gratiam huius quæſtionis, in primis ſic ſtatuo; Beatum non poſſe habere errorem in intellectu, ſiquidem beatitudo excludit omne malum; errare verò, malum eſt, & imperfectio intellectus. Deinde aio beatum non poſſe habere iudicium opinatiuum; nam tale non poteſt eſſe ſine formidine; formido verò & metus, a vita beata longè abſunt. Quod etiam alio argumento euidenti conuinco eſſe verum. Nam beatus ſcit ſe non poſſe errare, ſiquidem hoc pertinet ad ſuam beatitudinem; & omnino eſſet inconueniens, quòd beatus haberet aliquid, quod multum facit ad ſuam beatitudinem, & ipſe non ſciret, & id quidem euidenter, nam credulitas non poteſt tollere omnem ſollicitudinem. Ex his tale conficio argumentum, ad probandum, quòd omne iudiciũ beati ſit euidẽs, & accipio hoc iudiciũ.

Beatus nõ poteſt habere errorem in intellectu.

¶ Quantitas diſtinguitur a re quanta; tũc ſic rectè & euidenter ſequitur, ego non poſſum errare, & ego aſſentior quòd quantitas diſtinguatur a re quanta, ergo quantitas diſtinguitur a re quanta. Maior huius ſyllogiſmi eſt euidens; minor etiam euidentiam habet. Nam euidenter cognoſcit ſe aſſentiri. Conſequentia verò argumentationis euidentiſsima eſt. ergo concluſio euidens eſt. Et eodem modo probabitur de quocumque aſſenſu, vt manifeſtè patet aliquid intelligenti in dialecticis. ¶ Illud etiam addendum eſt pro quæſtionis elucidatione, beatum ab intrinſeco, & ex natura beatitudinis non poſſe errare, quod animaduerſione dignum iudico contra quoſdam Theologos, aſſerentes quòd beatus non poteſt errare, aut decipi, quia Deus conſeruat illos ne in errores labantur. ¶ Sed probatur noſtra ſententia. Nam beatitudo ſuapte natura excludit omne malum, at errare, & decipi malum eſt. Deinde, beatus ab intrinſeco, & de natura beatitudinis & felicitatis, eſt prudentiſsimus, & optimus. ergo nũquam ſe exponet periculo errandi. ¶ Vnde ad argumẽta in aduerſum poſita dicat Theologus, quòd licèt beatus nõ videat oĩa in Deo, habet tñ sũmã prudentiã ex viſione Dei: quapropter nunquã aſſentietur alicui rei p opinionẽ, licèt de ea re magnæ ſint cõiecturę, ne ſe exponat piculo errãdi. Itaq; beatus nunquã opinatur, ſed ſp certo, & euidẽter aſſentitur, qñ aſſenſum habet.

Solut. arg.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN gratiã huius articuli ſcire oportet, q̃ ſi ſequamur documenta Philoſophię naturalis duplex eſt beatitudo huius vitę; Vna eſt cõtẽplatiua, quę in ſcientiarũ cõtẽplatione poſita eſt: Altera actiua eſt, quę in exercitio virtutum

Duplex huius vitę beatitudo.

conſiſtit. De his loquitur Diuus Thom. in prima concluſione quando docet, quòd per facultatem naturæ poteſt obtineri felicitas huius uitæ. Verum ſi ſequamur documenta Chriſtianæ religionis, duplex eſt beatitudo huius vitæ; Altera conſiſtit in contemplatione myſteriorum fidei, & paſsionis Domini noſtri Ieſu Chriſti crucifixi, in qua re uiri iuſti miris modis delectantur. Altera eſt actiua, quæ conſiſtit in vniuerſali omnium mandatorum obſeruatione, vt patet ex illo Eccleſiaſtes ultimo; Time Deum, & mandata eius obſerua, hoc eſt enim omnis homo: quæ omnia mandata Chriſtus Dominus ad vnum mandatum amoris reduxit.

Eccle. vlti.

¶ Itaque vniuerſa beatitudo præſentis vitæ, in vero amore conſiſtit: hæc vero beatitudo per vires naturæ haberi non poteſt. Sed & illa beatitudo alterius ſeculi, quæ in Dei viſione conſiſtit, per ſua naturalia homo comparare non valet.

Pſal. 83. Rom. 6. 1. Cor. 2. Ioan. 14.

¶ Cuius rei multæ ſunt demonſtrationes in ſacris literis: dicitur enim in Pſalm. 83. Gratiam & gloriam dabit Dominus. cui concinit Paul. ad Roman. 6 Gratia Dei, vita æterna, & iterum 1. Corinth 2. Oculus non vidit, neque auris audiuit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe, nobis autem reuelauit per ſpiritum ſuum, & Matth. 11. Nemo nouit patrem, niſi filius, & filium nemo nouit niſi pater, & cui voluerit filius reuelare. & Ioann. 14. Manifeſtabo ei meipſum. Definita eſt hæc veritas in Concilio Vienenſi ſub Clemente V. & habetur definitio in Clementina ad noſtrum, de hæreticis. quo in loco condemnatur error Begardorum, & Beguinorum, aſſerentium intellectualem naturam in ſeipſa eſſe beatam, neque indigere lumine gloriæ, neque aliqua virtute ſupernaturali ad videndum Deum. Veritas ergo irrefragabilis eſt, quam definit Diuus Thomas in ſecunda concluſione, quam omnes catholici confitentur.

Conc. Vie.

Examinatur ratio. D. Thom. Scot.

¶ Sed probationem Diui Thomæ non omnes admittunt: videtur enim Scoto in 4 diſtinct 49. quæſtione. 11. quòd non rectè procedat, & eſſe leuem & nugatoriam, & arguit contra duas ſententias Diui Thomæ, ex quibus cõſtituit probationem. Prima eſt, quòd modus cognoſcendi ſequitur naturam cognoſcentis. Secunda eſt, quòd improportio eſt inter intellectum & Deum, & ideo intellectus creatus per ſua naturalia Deum videre non poteſt. Hæc principia ſiue axiomata, multis argumentis conuellere adnititur Scotus.

Aug. Scot. Primum.

¶ Sequitur, inquit Scotus, ſi hæc principia vera ſunt, viſum corporeum non poſſe videre cœlum; ſiquidem viſus corporeus habet inferiorem modum eſſendi.

Secũdum.

¶ Sequitur rurſus, angelum inferiorem non poſſe ſuperiorem videre, propter eandem rationem.

Tertium.

¶ Atque adeò ſequitur, quòd homines, quamdiu hanc vitam viuimus, non poſſumus Deum cognoſcere, ſiquidẽ Deus eſt ſuper omnem naturam, & ſuper omnes vires creaturæ.

Quartum.

¶ Sed & illud ſequitur euidentiſſimum incommodum, quòd intellectus beati, illuſtratus lumen gloriæ, non poteſt videre Deum facie ad faciem; nam adhuc manet improportionatus, ſiquidem eſt creatura limitata, & finita, a qua Deus diſtat in infinitum.

Quintum.

¶ Quinto ſequitur, noſtrum intellectum non poſſe eleuari etiam adiutorio diuino ad videndum Deum ſicuti eſt; nam potentia non poteſt eleuari vltra latitudinem ſui obiecti; vt viſus non poteſt eleuari vt videat ſonum. Quòd ſi dicas, quòd Deus eſt intra latitudinem obiecti noſtri intellectus. Contrà ergo intellectus noſter per facultatem naturæ poteſt Deum videre.

Sextum.

¶ Sextò ſequitur, quòd noſter intellectus illuſtratus lumine gloriæ, naturaliter videat Deum, contra concluſio nẽ ſecundam D. Thom. Patet Nam illud lumen ſuapte natura ordinat ad videndum Deum, neque habet aliud officium naturale, niſi oſtendere nobis Deum. Hoc modo impugnãt uiri docti rationem D. Tho. quorum rationes ſi adduceren tur, facillimè ab omnibus contemnerentur.

Quatuor neceſſaria ad exactã cognitionem.

¶ Certè ratio Diui Thomæ eſt pulchra. Nam ad exactã alicuius rei cognitionem quatuor debent conuenire; natura cognoſcens, intellectus, ſpecies intelligibilis, & actus intelligendi, quæ quidem inter ſe debent habere proportionem quod ſic oſtendo ab vltimo incipiendo. Nam actus intelligẽdi ſine dubio habet proportionẽ cum ſpecie; ſi enim ſpecies eſt confuſa, cognitio eſt confuſa.

¶ Præterea, ſpecies intelligibilis habet proportionẽ cum natura cognoſcente: ſenſus enim, quoniam eſt omnino materialis, perficitur ſpeciebus omnino materialibus, & ſingularibus; intellectus verò noſter, quoniam eſt in materia, non tamen vtens organo corporeo perficitur ſpeciebus abſtractis a materia, ope & auxilio intellectus agentis. Sed angeli quoniam ſunt penitus immateriales, perficiuntur ſpeciebus omnino ſpiritualibus, non acceptis a rebus materialibus ſed a Deo infuſis. Deus verò qui eſt actus purus, non perficitur per aliquam ſpeciem, ſed per ſuam eſſentiam omnia comprehendit. Inductione ergo colligitur, q̃ ſpecies habent proportionem cum natura cognoſcente, & cognitio cum ſpecie. Ex quibus euidenter concluditur, q̃ modus cognoſcendi, ſequitur naturam cognoſcentis. Ex quibus eruitur euidens ratio ad perſuadendũ, quòd nullus intellectus creatus per ſua naturalia poſſit videre Dei eſſentiam, quæ talis eſt. ¶ Senſus non poteſt percipere & cognoſcere ſpiritualia, quoniam eſt potẽtia materialis, & cognoſcit per ſpecies materiales; ſpiritualia uerò ſunt omnino immaterialia. Ad hæc, intellectus noſter dum hic viuimus nõ poteſt angelorum quidditatem & eſſentiam videre; quoniã eſt immerſus materiæ, & cognoſcit per ſpecies a rebus materialibus acceptas miniſterio ſenſuum; Angeli verò ſunt omnino expertes materiæ. Sed in hac immaterialitatis, & ſpiritualitatis ratione, plus excedit Deus quemlibet intellectum creatum, quam aut ſpiritualia ſenſum, aut angeli noſtrum intellectum. Ergo intellectus creatus per ſua naturalia non poteſt Deum videre ſicuti eſt. Ad iſtum modum explicatum, probatio D. Th. eſt elegantiſſima. ¶ Ad argumẽta in aduerſum reſpondetur. Ad primum dicendum, quòd cœlum in ratione viſibilis, eſt eiuſdem rationis cum cæteris mixtis; nam corruptibile & incorruptibile ſunt differentiæ per accidens ad rationẽ viſibilis; eſſentiales verò ſunt, lucidum, coloratum, &c. ¶ Ad ſecundum dico; omnes angelos habere eſſe a materia ſeparatum, licèt alter altero ſit nobilior. ¶ Ad tertium reſpondetur, q̃ in hac uita non poſſumus Deum cognoſcere quidditatiuè, & per proprias ſpecies, cæterũ per creaturas, & in ordine ad eas, & per ſpecies ab eis acceptas bene poſſumus Deum cognoſcere, ſed hæc cognitio imperfecta eſt, & confuſa. ¶ Ad quartum reſpõdetur, q̃ D. Tho. loquitur de cognitione naturali, non de ſupernaturali; nã cognitio ſupernaturalis nõ dẽt ꝓportionari naturæ cognoſcenti. Quo aũt intellectus lumine gloriæ illuſtratus, habeat ꝓportionẽ cũ Dei uiſione, expoſitũ eſt, 1. p. q. 12. artic. 5. ¶ Ad quintum argumentum reſpondetur, quòd obiectum adequatum noſtri intellectus, eſt intelligibile, & ens; quare Deus continetur intra latitudinẽ obiecti intellectus noſtri. Sed obiectũ proportionatum noſtri intellectus, eſt quidditas rei materialis; qua de cauſa vt noſter intellectus intelligat quidditatiuè rem immaterialem, & ſpiritualem, omnino eget luminis ſuperioris adiutorio.

Arg. ſolut. Ad primũ. Ad ſecũm. Ad tertiũ. Ad quartũ Ad quĩtũ.

¶ Ad ſextum, Caietan. 1. p. loco citato ait; non eſſe abſurdum concedere, quòd Deus per aliquod lumen creatũ naturaliter videatur; nam omnis habitus naturaliter eſt principium ſui actus; vti poteſt cõcedi quòd charitas ſuapte natura producit amorem. Sed ait Caiet. ſententiam eſſe tenẽdam, ſed linguam cohibendam, ne detur occaſio errãdi cũ Pelagianis. Secundo reſpondetur, non eſſe concedendum quòd per illud lumen naturaliter videamus Deum: nam cũ illa forma ſit ſupernaturalis, per illam ſupernaturaliter videmus Deum. Secùs eſt de uiſu cæco homini reſtituto; nã uiſus eſt forma naturalis, & ideo per eam ſemper naturaliter videmus. Hæc breui ſermone ſunt explicata, & circumſcripta: nam de his in 1. p. q. 12. latiſſimè diſputatum eſt.

Ad ſextũ. Caietan.

¶ In hoc articulo ſolent diſputari grauiſſimæ qõnes; Prima, An Deꝰ clarè viſus, ſit noſter finis naturalis? Præterea, Vtrũ finẽ noſtrum naturalem viribus naturæ poſſimus cõſequi. Inſuper. An intellectus creatus ad videndũ Deũ egeat lumine gloriæ. Item. An diuina eſſentia debeat vniri intellectui creato in ratione ſpeciei ut uideat Deum. Itẽ, An naturalia conducant ad uiſionem beatam. Vltimò, An facienti quod in ſe eſt, in puris naturalibus infallibiliter detur gratia. Nam ſi infallibiliter datur gratia, & in gratia perſeuerãti infallibiliter datur beatitudo; ſequitur q̃ homo per vires naturæ poſsit conſequi ſuam beatitudinẽ. Omnes iſtæ quæſtiones præter ultimam; quæ diſputatur im materia de gratia, diſputatę ſunt 1. p. q. 1. art. 1. & q. 12. per totam.

EXPLI.

NOn admodum obſcura ſunt quæ hic ab autore dicũtur, & ſi quæ ſunt quæ poſſunt faceſſere negotium, a D. Tho. breuiter explicãtur in ſolutionibus argumentorũ.

¶ Sed certè in ſolutione ſecũdi nõ vĩ euidẽs rõ demõſtrare, quid eſt, ꝙ vnus beatus non poſſit aliũ beare, cõmunicãdo illi lumen gloriæ quod habet, cũ & aqua habens calorem ab igne, poteſt ſuũ calorem alteri cõmunicare? Verùm hæc dubitatio uariis modis depelli tur. Primum ſi dicamus, quòd lumẽ gloriæ non eſt in beato ſecundum eſſe perfectum, ſed communicatur. & deſuper infunditur illi imperfectè; & ideò vnus beatus non poteſt alterũ beatificare, neque luminæ gloriæ illum illuſtrare, ſicut ſpecies albi, q̃ eſt in oculo, non facit album, & lumẽ quod eſt in aere, non ſemper illuminat alterum aerem. ¶ Quòd ſi cui hæc ratio euidens nõ videatur, alteram euidentiorem in mediũ producã, ea eſt, quòd ad beatitudinem hominis non ſolũ requiritur lumen gloriæ, ſed etiam ꝙ vniatur eſſentia diuina intellectui creato in ratione ſpeciei intelligibilis, vt poſſit producere illam viſionẽ: hanc autem vnionem ſolus Deꝰ poteſt facere.

Solutio ad ſecũdũ explicatur.

Cõcluſio.

Prim. cõcl.

¶ Deniq; ad extremum dico, ꝙ lumen gloriæ eſt habitus ſupernaturalis, excedens omnes vires naturę, & ideo à ſolo Deo infundi poteſt; ſic enim definitur habitus infuſus; Habitus infuſus eſt bona qualitas mẽtis, qua rectè uiuitur, qua nullus malè vtitur, qua Deꝰ in nobis ſine nobis operatur. Ratio huius eſt; nam eſt ordinis plànè diuini.

Secũda cõ.

Ariſtot.

¶ Ex quo eliciunt diuini Theologi, non poſſe produci aliquã creaturã, cui lumẽ gloriæ ſit cõnaturale. alioq; aliqua creatura p ſua naturalia poſſet videre dei eſſentiã ſicuti eſt, habere bonum perfectum, aliquid habet ſine motu, aliquid vno motu, & aliquid pluribus motibus. Sine motu conuenit tantum Deo, qui naturaliter habet beatitudinem, ſine operatione præcedenti, quod nulli creaturæ competit. Sed angelus, qui eſt ſuperioris naturæ quàm ſit homo, vnica operatione ex ordine diuino conſequutus eſt ſuã beatitudinem. Homines autem per multas operationes beatitudinem conſequuntur, quæ merita dicuntur: homo enim eſt naturæ rationalis, qui per diſcurſum, & ratiocinationem ex vno in aliud paulatim & ſenſim, & in rerum cognitione, & in exercitio virtutum incrementa ſuſcipit.

Coroł.

ARTIC. SEXTVS.

¶ Vtrùm homo poſſit conſequi beatitudinem per actionem ſuperioris creaturæ.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt negans. Nam viſio Dei, in qua beatitudo noſtra conſiſtit, ſuperat facultatem & uires cuiuſque creaturæ, vt probatum eſt ſufficienter in articulo præcedenti. Ergo per actionem creaturæ, quæ habet virtutem finitam, non conſequitur homo beatitudinem, ſed ſolummodò Deus dabit gratiam & gloriam. Sanè beatitudo eſt quoddam bonum excedens vires naturæ, omnis autem creatura legibus naturæ ſubiecta eſt: poſſunt autem diſponi, inquantum ab angelis adiuuantur homines ad conſequendum vltimum finem.

ARTICVL. SEPTIMVS.

¶ Vtrùm ad beatitudinem conſequendam requirantur bona opera.

SVMMA TEXTVS.

PRima. Concluſio eſt affirmans. Nam rectitudo voluntatis nihil aliud eſt quàm debitus ordo voluntatis ad ultimum finem, quæ ſanè requiritur ad beatitudinem, ſicuti debita diſpoſitio materiæ ad formæ conſecutionem.

¶ Secunda Concluſio. Ordo naturæ exigit quòd homo ſtatim non habeat beatitudinem, ſed paulatim, & per incrementa virtutum. Quanquam enim Deus poſſit facere voluntatem rectè tendentem in finem, & finem conſequentem; tamen ordo diuinæ ſapientiæ hoc non exigit. Dicit enim Ariſ. 2. de cœlo, quòd eorum, quæ nata ſunt,

IN hoc articulo obſeruet Theologus cõtra Lutheranos, eſſe inſigne Dei beneficiũ, & memorabile, ꝙ exigat a nobis opera ad beatitudinis cõſequutionẽ; qua in re tñ abeſt vt deroget bonitati Dei, aut iuſtitiæ, vt inde magis elucęſcat, & illuſtrior fiat. Sicut. n. in rebus naturalib⁹ quã quam potuit Deus illuminare orbem ſine ſole, & hęc ſiderea tora ſine corporibus cœleſtibus, & eorum agitatione fouere, ac gubernare, voluit tamẽ admittere creaturas intermedias, quæ ſecum operantur, vt magis ſuam bonitatem oſtẽderet, & vt magis creaturas magnificaret: ſic in operibus gratiæ, licèt Deus potuerit beare homines abſq; ſuis operibus; voluit tamẽ exigere bona opera noſtra ad beatitudinis conſecutionem, vt noſtrã induſtriam magnificaret, illuſtremq́ue efficeret. Eſt enim magna & eximia hominis dignitas, ꝙ per ſua opera, ex gratiæ præſidio adiutus, mereatur laudẽ, & beatę vitæ præmiũ; quippe qui poteſt dicere Deo; Qui creauit me, ſine me, nõ iuſtificabit me, ſine me. Hoc beneficiũ amplificat diuinè D. Baſil. homil. 10. in hexameron his verbis. Singulari Dei beneficio Deus permiſit ſimilitudinis ad Deum nos eſſe operarios, ne ſimus in ſtar imaginũ, quas pictores fingũt, & maiores ſtatuunt, quæ ſi ad prototypum excellenter reſpondeant, nõ imaginẽ laudas, ſed pictorẽ extollis. Vt itaq; meũ ſit pconiũ, mea ſit laus, & nõ aliena, hoc mihi dereliqt deus, vt ſimilis Deo euadã. Quòd igitur requirantur opera ad beatitudinis conſequutionem, nemini dubium eſt. Poterat tamen hic diſputari, quomodo ſe habeant opera noſtra ad præmium: vel ad uitam æternam; vtrùm ne ſint merita uitæ æternæ, & beatitudinis cœleſtis? Noui

Tertia cõ.

Quar. cõ.

Quĩta cõ. Baſil.

Rom 4.

enim hæretici Lutherani, non poſſunt audire nomen meriti;ſed de hoc latiſſimè & fuſiſſimè diſputabitur in quæſtio.vltima huius partis.

¶ Illud tamen in præſenti litera mouet de ſe magnam quæſtionem quod dicit D. Thom. in probatione ſecundæ concluſionis,quòd Deus poteſt facere voluntatem, in finem tendentem,& finem cõſequentẽ. Ex hac enim ſentẽtia emergit perdifficilis quæſtio; Nũ de potentia dei abſoluta poſſit fieri vt voluntas ſimul tendat in finem p bona opera,& conſequatur finem:poterit ne fieri, vt ſimul in eodem inſtanti tẽporis mereatur quis beatitudinẽ,& cõſequatur illã? Certè hæc quæſtio torquet & magna,& parua ingenia.Card.Caie.cũ de beatitudine,& de cõdẽnatione angelorũ diſputat,in hãc videtur ꝓpẽdere ſentẽtiã;imò magna aſſeueratione docet,ꝙ angeli boni in ſecũdo inſtãti meruerunt beatitudinẽ, & eam ſunt conſequuti. Et viros alioqui bene doctos audiui, qui ex hac ſententia D.Thom. efficaci argumentatione,vt arbitrantur ipſi, colligebant;Chriſtum Dominum quamuis ab inſtanti ſuæ cõceptionis fuerit beatus,potuiſſe mereri ſuam beatitudinẽ, nam voluntas animæ Chriſti Domini in eodem temporis momento potuit tendere in beatitudinem & eam conſequi,prout dicit hic D. Th. Sed tamen hæc opinatio ex verbis D.Th.erui nulla ratione poteſt. Nam D.Tho.(quantũ ego iudico)non voluit docere,fieri poſſe vt in eodem temporis momento poſſit voluntas tendere in finem,& conſequi finem;ſed tantùm docet, poſſe fieri vt ſtatim poſt vnam operationem conferatur ei beatitudo;non tamen aſſerit,ꝙ in eodem inſtanti ſit meritum & præmium beatitudinis perfectæ.In hoc enim eſt euidens contradictio, quòd ſit fides,& viſio,quòd ſit ſpes, & præmium ſimul;nam ſi meretur quis,fidem habet; quòd ſi in eodem inſtanti conſequitur beatitudinem,iam videt;erunt igitur ſimul viſio, & fides.Rurſum,ſi meretur quis,ergo ſpem habet conſequendi præmium;quòd ſi ſimul conſequitur beatificam viſionem, ergo iam non ſperat,quod enim habet quis, quid ſperat? Hæc dicta ſunt breui ſermone,& ſuſpenſa manu (qđ aiũt) nam prolixior & fuſior diſputatio pertinet ad tractatũ de myſterio incarnationis Dominicæ; nunc verò tantum dictum ſit de explicatione ſententiæ D.Thomæ.

Prior cõc.

Vtrum de potentia abſoluta poſſint eſſe ſimul meritum beatitudinis & beatitudo.

Caiet.

ARTIC. OCTAVVS.

Vtrùm omnes homines appetant beatitudinem.

SVMMA TEXTVS.

PRior concluſio. Omnis homo appetit beatitudinem, ſi eam accipimus quatenus eſt perfectũ bonum, quod noſtræ voluntati ſatisfacit; quilibet enim deſideria ſua cupit ſatiare.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Scotus.

Arg. de appetitu naturali.

Primũ arg.

Scotus in 4.d.49.q.9,impugnat D.Th.hic,& 1.p.q.82. ar.1. Primò quantum ad hoc quod dicit,ꝙ beatitudinẽ in cõi omnes appetunt,& diſtinguit de appetitu naturali, & elicito; & probat quòd appetitu naturali non appetatur beatitudo in communi,ſed beatitudo in particulari.

¶ Quia appetitus naturalis eſt ad aliquam perfectionem intrinſecam realem.ergo ad aliquid particulare.

Secũdum.

Arg. de appetitu elicito.

Primum.

¶ Rurſus, vniuerſale eſt ſolum obiectum intellectus, & voluntatis,& non naturæ.ergo non eſt appetitus naturalis alicuius vniuerſali ¶ Deinde arguit de appetitu elicito, ꝙ ſit euidens contradictio appetere beatitudinem in vniuerſali,& non in particulari, quia beatitudo in particulari,includit bonũ perfectũ, ſicut in vniuerſali.ergo ſi vna neceſſariò mouet,ẽt alia;itaque tã bona eſt beatitudo in particulari,ſicut in vniuerſali. Sed non omnes appetunt beatitudinẽ in particulari.ergo neque beatitudinem in vniuerſali.

Secũdum.

Tertium.

¶ Præterea,id quod eſt in particulari,maiorem habet pfectionem,quàm id,quod eſt in vniuerſali:homo enim per fectiùs quid eſt quàm animal,ergo beatitudo in particulari potiùs mouet. ¶ Ad hæc, appetitus noſter ſatiatur perfectè beatitudine particulari. ergo fertur naturaliter in beatitudinem in particulari; quiuis enim deſiderat appetitum ſatiare.

¶ Inſuper, intellectus indubius de beatitudine in particulari, eodem modo fertur in beatitudinem in particulari, & in beatitudinem in communi; nam eadem eſt beatitudo, & ſcit indubiè eſſe eandem, cognoſcitque non in alio eſſe beatitudinem, quæ omnem appetitum quietare. Sed intellectus Chriſtianus qui eſt indubius de beatitudine in particulari non neceſſariò appetit illam. Ergo neque beatitudinem in communi.

Quartum.

Poſte. cõc.

¶ Poſterior.Concluſio. Non omnes homines appetunt beatitudinem, ſi capitur ſecundum ſpecialem rationem, quantum ad id, in quo conſiſtit; ſic enim non omnes cognoſcunt beatitudinem, neque ſciunt in qua re ſpeciatim ſit conſtituta hominis beatitudo; imò exiſtimãt Deum non poſſe a creaturis uideri, in cuius uiſione omnis felicitas cõſiſtit,& ſic non omnes beatitudinem diuinæ viſionis cõcupiſcũt.

¶ Vltimò, deſiderũ efficax non poteſt eſſe niſi circa bonum in particulari.ergo nõ poteſt fieri vt appetamus beatitudinem in vniuerſali. Antecedens argumenti ſic oſtenditur. Nã hoc differt inter intellectum & voluntatem, quòd intellectus habet pro fine,habere in ſe rem,& eius ſpeciem: volũtas verò habet pro fine,habere rem prout eſt a parte rei;ſed res prout eſt a parte rei, eſt bonum quoddam particulare, ergo impoſſibile eſt quòd voluntas feratur in beatitudinẽ in communi.Hæc Scotus.

Vltimum.

Durand.

¶ Durand.in 4.diſtin 49.quæſt.8.docet,quòd neceſſariò habemus quandam velleitatem beatitudinis, quæ explicatur his verbis;vellem eſſe beatus,ſed non volitionem efficacem;& probat argumentis non omnino inualidis.

Pri.argu.

¶ In primis.nemo appetit appetitione efficaci quod exiſtimat eſſe impoſſibile.Sed damnati exiſtimant,& pro certo habent,ſe non poſſe habere beatitudinem.Ergo non appetunt beatitudinem appetitione efficaci.

Secũdum.

¶ Deinde,qui deſiderat finem appetitione efficaci, deſiderat ſubinde media,quæ ſunt neceſſaria ad illũ finem cõſequendum, vt ſatis probatum exiſtimo in ſuperioribus. Sed multis homines ſcientes non poſſe conſequi beatitudinem ſine adimpletione præceptorum Dei,nolunt adimplere præcepta.Ergo conuincuntur euidenter, quòd non appetunt beatitudinem. Vt verò uis huius argumenti euidentiùs oſtendatur, conficiatur argumẽtum in hunc modum.

¶ Sit verum quòd aliquis neceſſariò appetat beatitudinẽ,& iudicet medium neceſſariũ eſſe dare vel eleemoſynã; ſequitur quod neceſſariò dabit eleemoſynam, volens enim finem,& cognoſcens media,neceſſariò vult media,ſecundũ doctrinam D.Tho.oppoſitum autem videmus ſæpe, quòd ſciens ſe non poſſe conſequi beatitudinem ſine elargitione eleemoſynarum,non vult elargiri eleemoſynas.

Confir.

¶ Hoc ipſum confirmatur. Nam certè aliqui ita vellent haberent beatitudinem,niſi eſſent neceſſarii tot labores; q̃ eſt volitio cõditionalis & inefficax;& ſic omnino videtur, quòd volens abſolutè beatitudinem, & cognoſcens ſe non poſſe habere niſi per labores, deſiſtit ſæpe ab illa volitione.

Vltim. difficile.

Apoc.9.

¶ Vltimò arguitur in patrocinium Durand. Nam damnati deſiderant nõ eſſe,vt patet ex illo Apo.9 Deſiderabũt mortem,& fugiet ab eis. ergo deſiderant nõ ſe eſſe beatos. Conſequentia inde probatur. Nam qui aliquid deſiderat, deſiderat ſubinde ꝙ ſcit neceſſariò inde ſubſecuturum. Sed damnati euidenter ſciunt,ꝙ ſi non ſunt, non poſſunt eſſe beati,ergo ſi deſiderant non eſſe,deſiderant non eſse beati.

Confir.

¶ Hoc idem confirmatur.Nam eſse accidentarium,nide licet eſse beatum,præſupponit eſse ſubſtantiale. ergo ſi ꝙs deſiderat eſse beatus,deſiderat eſse. Propter quod ex oppoſito optimè ſequitur,deſiderat non eſſe,ergo deſiderat non eſſe beatus. Item ablato eſſe ſubſtantiali,aufertur continuo eſſe accidentarium. Ergo ſi damnatus deſiderat ut a ſe auferatur eſſe,deſiderat ex conſequio non eſſe beatus. Profectò ſi damnatus deſiderat beatitudinem, ſibi illam deſiderat.Sed eſt euidens contradictio,ꝙ uelit non eſſe, & ꝙ uelit ſibi beatitudinem;nã ſi non ſupereſt,quomodo poteſt habere beatitudinem?Hæc dicta ſunt in patrocinium Duran.

Arg.Maio.

¶ Maior.4.d.49 q.6.quanquam tenet opinionẽ D.Th. eſſe inter oẽs ꝓbabiliorẽ, ꝓducit tñ nonnulla argumẽta ad illius im ꝓbationẽ.In primis,dãnatus poteſt cõformare voluntati

Primum.

luntati diuinæ. Sed scit esse voluntatem diuinam quòd nõ sit beatus. Ergo potest nolle beatitudinem. Et euidentius argumentum sit de præscito, cui Deus reuelaret suam damnationem, & quòd nunquam erit beatus, ille posset esse in gratia, & conformare voluntatem suam voluntati diuinę.

Secũdum. ¶ Secundò sic arguit; Intellectus potest dictare beatitudinem esse nolendam, ergo potest voluntas se conformare illi dictamini. Consequẽtia probatur; quia quidquid præsentatur sub ratione boni, voluntas potest velle, & potest se cõformare dictamini. Et antecedens patet; quia tenentes contrarium huius opinionis dicunt, q̃ ad experiendam libertatem, potest quis nolle beatiudinem; ergo illi possunt habere hoc iudicium ad experiẽdam libertatem; bonum est nolle beatitudinem. Sed satis est argumentarum, quę si numero & multitudine æstimanda essent, certè magna subsidia

Expo. quę. præ se ferrent ad labefactandam sententiam D. Thom. Sed nos in contrarium adducemus argumenta quidem numero pauca, sed pondere & momento grauissima.

Duplex appetitus, naturalis & elicitus. ¶ Ad huius igitur rei explicationem obseruandum est in primis duplicem esse appetitum, naturalem, & elicitum. Quod verò prædicti appetitus inter se distinguantur, efficaciter probant Scotus, & Durandus in locis citatis.

1. Not. ¶ Nam appetitus naturalis inest semper, & naturaliter; appetitus autem elicitus non semper inest; experimur cm̃ nos aliquando ab omni appetitione elicita cessare.

¶ Præterea, appetitus naturalis competit omnibus rebus cognitione carentibus; lapis enim appetit in locum suum descendere aliter verò appetitus sequitur cognitionem.

¶ Tertiò, appetitus naturalis nõ est operatio, neq; actio, sed naturæ pondus; lapis enim antequam descendat, & aliquid operetur, appetit descendere in locum suum.

2. Not. ¶ Illud ẽt obseruandum est, q̃ in homine est natura vegetabilis, carẽs cognitione; est & natura sentiẽs, perfectior quàm sit in brutis, atq; adeò est natura intellectiua, qua discernitur à cæteris animantibus. Homo itaque habet esse cum lapidibus, viuere cum plantis, sentire cũ animalibus, intelligere cum angelis; quapropter homo in se continet quodammodo omnem creaturam. Quo in sensu quidã doctores interpretantur illud Mar. vlt. Prædicate euangelium

Marc. vlti. omni creaturæ, i. homini, qui est omnis creatura. & Sap. 1.

Sap. 1. dicitur de homine; Et hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Oportet ergo dicamus, q̃ in homine est triplex appetitus, naturalis, quatenus habet animam vegetabilem: sensitiuus, & intellectiuus etiam; sed in prẽsentia appetitus sensitiuus & intellectiuus pro eodem vsurpatur; nam vterq́ue habet actum elicitum, & vterque sequitur cognitionem. ¶ Animaduertat etiam Theologus, quòd beatitudo

3. Not. beatitudo dupliciter cõsideratur. dupliciter consideratur; non q̃ sit duplex beatitudo: sed q̃ beatitudo habet duplicem considerationem. Potest enim cõsiderari quatenus est bonum perfectum, & quatenus satiat nostram voluntatem, & omne desiderium replet. Rursus, quatenus est visio Dei, aut aliquod bonum particulare, qđ

4. Not. cum ingenti labore comparatur. ¶ Ad extremum notandũ est, voluntatem nostram ferri necessariò in beatitudinem in communi, habere duplicem sensum, vel quantum ad specificationem; vel quantum ad exercitium. Prior sensus est, quòd nostra voluntas non potest nolle beatitudinem, nec eam odio habere, sed si habet aliquem actũ circa beatitudinem in communi, oportet vt sit volitio, oportet vt sit actus prosequutiuus, & non refugitiuus. Posterior sensus est q̃ non possumus a tali appetitione cessare. Explicãtur hęc omnia appposito exemplo. Nam visus necessitatur, quantũ ad specificationem, ad videndum coloratum, id est, si habet aliquem actum, necessum est illum habeat circa coloratũ, aut lucidum; at non est necesse quòd semper videat, & ideo non necessitatur quantum ad exercitum.

Omnes appetunt necessariò beatitudinem. Prim. conclu. Augusst. ¶ His constitutis, est Prima Conclusio. Omnes homines appetitu naturali appetimus beatitudinem in communi, necessariò, quantum ad specificationem, non tamen quantum ad exercitium (quantũ ad specificationem intelligitur) quòd non possumus nolle beatitudinem, bene tamen ab eius appetitu possumus cessare. ¶ Prima pars huius conclusionis probatur. Nam Diu. Augustinus 13 de Trinitate cap. 3. referens facetias cuiusdam Mimi, dicit, si Mimus dixisset, omnes beati esse vultis, & miseri esse non vultis, diceret aliquid quod nullus in sua voluntate non recognosceret. & decimo li. confes. c. vigesimoprimo sic scribit: Nec ego tantum aut cum paucis, sed beati prorsus oẽs esse volumus, & paulo post. Si q̃ratur a duob⁹ vtrũ militare vel lent; fieri posset vt alter velle se, alter non rñderet; si verò ab eis quæratur, vtrum beati esse vellent, vterq; statim sine vlla dubitatione dicere se id optare, neq; ob aliud ille velit militare, neque ob aliud iste nolit, nisi vt beati sint. & super Psal. 113. cõcione prima, in exordio sic inquit. Exhortatur nos vt quæramus beatitudinẽ, quam nemo est q̃ non expetat: quis enim vnquã vel põt, vel potuit, vel poterit inuenire, qui esse nolit beatus: Item oẽs hoĩes in oĩbus operibus nostris hoc inquirimus, satiare nimirum nostrã voluntatem, & implere nostra desideria. Ergo volumus beatitudinem in cõi; beatitudo enim in cõi nihil aliud est, quam bonum perfectum, quod nostram voluntatem satiat.

¶ Tertiò probatur. Nam nemo intendens ad malũ operatur. ergo nemo põt velle vltimã miseriam; ergo nemo est qui eã non detestetur, ergo nemo est qui felicitatẽ respuat.

Aristot. ¶ Item, obiectum voluntatis est bonum, sicut obiectum visus est lucidum. Sed visus nihil põt intueri nisi sub ratione lucidi, ergo voluntas nihil põt velle nisi sub rõne boni.

¶ Iem, intellectus non põt dissentire alicui nisi sub ratione falsi, ergo voluntas non põt nolle aliquid nisi sub ratione mali, aut non conuenientis. Sed in rõne beatitudinis in cõi nulla apparet rõ mali, ergo &c. Ad probandũ istam conclusionẽ concedunt oĩa argumẽta producta in prima qõne ad probandum nos semper operari propter finem. ¶ Scđa pars cõclusionis probatur, Nã experientia patet, q̃ quidqd volumus, liberè volumus. ¶ Præterea, nihil volitum, nisi prius sit cognitum. Sed intellectus non semper proponit nobis beatitudinẽ in cõi. ergo non semper amamus illam.

¶ Tertiò, etiamsi intellectus eam nobis proponat, non necessariò amamus eam, quãtum ad exercitium; nam licèt in beatitudine in cõi ex parte obiecti nulla appareat ratio incommodi, aut mali; ex parte tamen actus est aliquod incommodum; nam absurdum est in hac appetitione semper commorari, appeto beatitudinẽ in cõi, & ab ea nunquam

Grand. desistere. Henric. de Gandauo quodlib. 15. q. 7. tenet, quòd

Durand. beatitudinem in cõi amamus necessario, quantum ad specificationem, & exercitium: & Durandus loco citato sentit, q̃ beatitudinẽ propositam per intellectum necessariò amamus. sed huiusmodi sententiæ satis sunt impugnatæ.

Beatitudinẽ in particulari non necessariò amat volũtas. ¶ Secunda Conclusio. Circa beatitudinẽ in particulari, quæcunque illa sit, siue in visione diuinæ essentiæ, siue in operatione studiosa collocetur, non necessariò appetit nostra voluntas. ¶ Probatur. Nam circa quodcunq; bonum particulare põt inuenire nostra voluntas aliquid incommodi difficilis aut laborioſi. Ergo rõne huius possumus illud bonum nolle. ¶ Præterea probatur ab effectu. Nam hoĩes peccatores odio prosequuntur Deum, quia proponunt eũ tanquam iudicem, & criminum vindicem, licèt cognoscãt in eo summam beatitudinem esse constitutam. Ex quo demonstratur quam pessime errent Lutherani, qui dicunt hominem qui credit, necessariò amare; nam licèt credant & cognoscant homines peccatores, nolunt amare quia apprehendunt sub ratione difficilis & laborioſi.

Solu. argu. Ad primũ & secundũ Caietan. ¶ Ad argumenta Scoti satisfaciendum est. Ad primum & ad secundum de appetitu naturali respondet hic Caietanus, & nescio qua distinctione, bona fortassis, sed non necessaria. Nos enim nihil aliud dicimus, nisi quòd appetitus naturalis appetit beatificari, non determinãdo in hoc, vel illo, vel hoc modo, vel illo; quod nemo negare potest: qui enim sitit, appetit potum, non necessariò istum, vel illum, sed qualemcunq́ue potum.

¶ Ad alia argumenta Scoti de appetitu elicito. Ad primum respondetur, quòdsi beatitudo in particulari euidenter vel æqualiter cognosceretur atq́ue beatitudo in cõmuni æqualiter appeteretur; imò vehementiori appetitione quàm beatitudo in communi. Vnde superiùs dictum est, Deum clarè visum, necessitate voluntatem beati ad amandum. Item dicendum est, quòd beatitudo in particulari potest apprehendi sub ratione difficilis & laborioſi, ideoq́ue potest respui, & refutari,

Ad scđm. ¶ Ad secundum eadem responsione satisfaciendum est.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium dicendum, q̃ licèt in beatitudine in particulari omnis appetitio, & omne animi desiderium expleatur, non tamen naturaliter ab omnibus appetitur, propter rationes superiùs commemoratas; tum, quia non euidenter cognoscitur; tum verò quia appetitur sub ratione difficilis & laborioſi.

Ad quartũ. ¶ Ad quartum dicendum, quòd vt quiſ-

que appetat beatitudinem in particulari, quæ in Dei viſione conſiſtit, non ſatis eſt indubius aſſenſus intellectus, quẽ habent omnes Chriſtiani, ſed propterea requiritur euidentia quæ ſolùm in beatis inuenitur. Rurſus oportet quòd nõ poſſit apprehendi ſub ratione laborioſi.

Ad vltimum. ¶ Ad vltimũ argumentum dicendum, q̃ appetitus verſatur circa rem in communi, nam materia appetit formã in cõmuni; non hanc, vel illã; & voluntas noſtra odio proſequitur genus latronum. Itaque appetitus, tum naturalis, tũ ſenſitiuus, fertur in rem vniuerſaliter, non tamen in rem vniuerſalem, de quo videndus eſt D. Thom. infra q. 29. arti. 6. Vel alio modo reſpondetur, quòd voluntas, quæ vult beatitudinẽ in communi; vult aliquod bonum particulare, putà, ſaturare ſuum appetitum, ſed ſub ratione vniuerſali; velut cùm video hominem à longè, video quidem rem ſingularem, ſed ſub ratione vniuerſali, videlicet ſub conceptu entis. ¶ Ad argumenta Durand. Ad primum, quod eſt difficilè, reſpondetur, quòd beatitudinem in communi, ſub ratione impoſſibilis, poſſunt damnati refutare per actum perfectum, dicentes, nolumus eſſe beati, quã doquidem beatitudinem adipiſci eſt impoſſibile, quanquã ſemper habent actum imperfectum, ſcilicet vellemus eſſe beati; Vel dicẽdũ, q̃ ſp volunt eſſe beati, nã volũt aliqđ bonũ apparẽs, videlicet vindicare ſe de Deo, & Deũ blaſphemare & in hoc opere ſe habere bene, & progredi, & ſatiare ſuã volũtatẽ: & hoc eſt quęrere beatitudinẽ in cõi. Certè D. Th. 1. p. q. 60 art. vlti. ad vltimum dicit, quòd damnati dæmones neceſſariò amant Deum, quatenus eſt bonum naturæ vniuerſale. ¶ Sed & illud adduci poteſt in confutationem argumenti, quòd voluntas poteſt fieri in impoſsibile ex ſuppoſitione, vt peccator quando pœnitet, vult non peccaſſe, quod eſt impoſſibile; nam ad præteritum non eſt potentia. Item filius qui videt patrem mortuum, vult illum non eſſe mortuum. Sed & appetitu naturali damnatus uult beatitudinem. Neque obſtat quòd ille appetitus ſit ad impoſſibile, nam hoc eſt per accidens ex parte ſtatus; alioqui enim beatitudo poſsibilis eſt. Neque obſtat quòd talis appetitus ſit fruſtraneus; nam ſatis eſt quòd non ſit fruſtra in tota ſpecie. Profectò in principio eiuſmodi appetit⁹ fruſtra non fuit, nam reuera potuit beatitudinem conſequi.

Ad ſcđm. ¶ Ad ſecundum argumentum dicendum, quòd peccatores in voluptatibus quærunt ſuam beatitudinem, & ſuam voluntatem ſaturare, & dum præſentibus bonis fruuntur, ea practicè arbitrabantur eſſe media conuenientia, ad ſuã beatitudinem conſequendam, & voluntatem ſaturandam.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium reſpondetur, quòd cum quis propter labores deſiſtit à beatitudine conſequenda, iam beatitudo præſentatur illi cum admixtione alicuius mali, & ſub ratione difficilis & laborioſi, & non ſub pura ratione beatitudinis, ſed dum præſentibus bonis delectatur, in eis quęrit ſuam beatitudinem, & ſuum appetitum ſaturare, quæ eſt ratio generalis beatitudinis, ſub qua ab vniuerſis amatur, & expetitur.

Ad quartum. ¶ Ad quartum argumentum reſpondetur, quòd damnati, quando volunt non eſſe, volunt ſuam beatitudinem, nam licèt non eſſe ſit ingens malum, quatenus priuat eſſe; cæterùm quatenus priuat damnatos ſua miſeria, & calamitate, & quatenus eſt liberatio ab infelicitate & ęrumna, eſt magna portio felicitatis; nam carere ſumma miſeria, beatitudo quædam eſt. Quamuis enim eſſe ſit per ſe appetibile, eſſe tamen coniunctũ ſummæ miſeriæ, non eſt appetibile, Matth. 26. Quapropter illud quod dixit Dominus, Matth. 26. de Iuda; Melius illi erat ſi natus non fuiſſet homo ille; abſolutè, & diſtinctè verum eſt; nam melius eſt nõ eſſe, quàm miſerum eſſe. Ad alias confirmationes ſatis (vt arbitror) reſponſum eſt in ſuperioribus, quòd in appetitu proſequutionis, quando appeto aliquod bonum poſſidere, & conſequi, fieri non poteſt quòd appetam aliquod bonum per modum proſequutionis, quòd deſiderem non eſſe; verum in appetitu, quo appeto aliqđ malum à me remoueri, & depelli, impoſſibile non eſt quòd appetam nõ eſſe, vt vltimã miſeriam effugiam, imò hæc appetitio eſt rationi maximè conſentanea, in qua appeto bonum, & beatitudinem: Nam velle carere vltima miſeria, eſt velle implere meum deſiderium, & ſatiare meam volũtatem, quæ eſt vt caream miſeria ſumma, & infelicitate. Explicat hanc ſolutionem eleganter in primis D. Tho. de malo, q. 10. art. 1. & q. 22. de veritate, art. 1. ad 7. q. 16. de dæmonibus, art. 3. ad quintum.

Ad Cõfir.

D. Thom.

¶ Ad Argumenta Maioris breuiter & ſummatim reſpondetur, ne ſit nimis prolixa diſputatio.

Ad argu. Maioris.

¶ Ad primum quidam dicunt, quòd non poſſet ſe conformare diuinæ voluntati per hanc volitionem; volo non eſſe beatus, vel nolo eſſe beatus; ſed bene per aliam, putà, fiat voluntas tua, vel aliam ſimilem. Sed hæc ſolutio voluntaria videtur.

Ad primũ.

¶ Alia ſolutio eſt, quòd iam beatitudo reputatur non vt pura beatitudo, ſed ſub aliqua ratione mali, ſcilicet vt eſt contra diuinam voluntatem. Vel dicatur, quòd hoc argumentum tantum probat de beatitudine in particulari: beatitudo verò in vniuerſali, eſt perfectum bonum quod omne deſiderium adimplet, & voluntati ſatisfacit; vnde qui in caſu argumenti vt ſe conformet diuinæ voluntati vult nõ eſſe beatus, in ea appetitione quærit beatitudinem in vniuerſali, & ſuæ voluntati ſatisfacere.

¶ Ad ſecundum argumentum reſpondetur, quòd intellectus non poteſt dictare, neque iudicare, quia eſt per ſe notum quòd beatitudo ſit appetenda, & quòd miſeria ſit refutanda. Secundò dico, quòd illud dictamen, bonum eſt nolle beatitudinem, dictat de actu voluntatis directo, & ſic per actum reflexum ſe conformat illi, ſcilicet, volo nolle beatitudinem. Et concedo quòd poteſt quis velle nolle beatitudinem, ſed non poteſt nolle, qui enim oppoſitam opinionem tenent, poſſent conari ad nolendam beatitudinem, & ſic cupere & velle experiri ſuam libertatem in hoc; ſed nunquam experiẽtur? ſicut ſi quis conaretur ad experiendam ſuam libertatem videre id, quod non eſt coloratum, nihil proficeret; quia potentia non poteſt ferri extra ſuum obiectum; non diſſimiliter ſi quis conaretur ad experiendam ſuam libertatem velle malum, ſub ratione mali, aut velle ſummam miſeriam, aut odio habere bonum, in vanum laboraret, quia voluntas non poteſt ferri extra ſuum obiectum, obiectum autem voluntatis eſt bonum. Atque hæc de beatitudine dicta ſint, qua vtinam omnes & docentes, & legentes per Dei gratiam potiamur.

Ad ſcđm.

QVAESTIO VI.

De voluntario, & inuoluntario, articulos habet octo.

Breuis introductio quæſtionis.

POſtquam diuinus Doctor copioſè egit de beatitudine, quæ eſt præmium ſtudioſi laboris, hic aggredi tur ad diſputandum, quibus modis, & officiis illam conſequamur. Et quoniam nullum opus meretur beatitudinem, niſi quod ſponte & voluntariè fit, diſputat in initio de voluntario, & inuoluntario: de qua re differunt nonnulli Theologi in 2. d. 24. & diſt. 25. & Philoſophi morales ſuper 3. libr. Ethico. Ariſtot. ſummi Philoſophi.

ART. PRIMVS.

¶ Vtrùm in actibus humanis voluntarium inueniatur.

SVMMA TEXTVS.

COnclusio eſt affirmans; Sed quo pacto eam probet, videamus. Nam argumentatio D. Thom. ſub obſcura eſ-

Volũtarii multiplex acceptio. Cicero.

VOluntarium pluribus à Latinis vſurpatur modis. Vno modo dr voluntarium, quod eſt dictũ, vel factũ ex libidine, & temere, & qđ dicimus gratis: in qua ſignificatione vſurpauit hanc vocẽ Cicero. 1. Philippica cũ inquit; Nemo mihi volũtarius hoſtis fuit, ſed reipublicæ cauſa, id eſt; neminẽ gratis & ex libidine hoſtẽ habui, ſed propter reipublicæ iuſtam defenſionem. ¶ Dicitur etiam voluntarium, tum apud Ciceronem, tum apud Liuium, quod fit ſponte, & ex animo; vnde voluntarius miles: & Carbo (inquit Cicero)

ro) motte voluntaria ſe à iudicum ſeueritate vindicauit Vſurpat hanc vocem in hac ſignificatone diuina ſcriptura cùm dicit Exo. 35. Omnis voluntarius & prono animo & c. & 1. Per. c. 5. Neque turpis lucri gratia, ſed voluntariè.

Exo. 35. 1. Pet. 5.

¶ Tertia huius vocis ſignificatio inter Theologos, & Philoſophos frequentiſſima eſt, vt ſignificet id, quod eſt vltroneum, & ſpontaneum. Vltroneum & ſpontaneum eſt, quod non fit ab extrinſeca violẽtia, ſed cuius principium eſt intrinſecum cum cognitione finis, ſiue id ſit factum ex ratione recta, ſiue ex libidine, ſiue ex animo & libenter, ſiue ex metu & triſtitia fiat; veluti cum mercator proijcit merces in mare, voluntariè operatur, & vult eas proijcere, licèt cũ triſtitia proiſciat. Tot igitur modis cùm voluntarium dicatur, voluntarium pro eo, cuius principium eſt intrinſecum cum cognitione finis, in hoc tractatu accipere oportet.

Ariſt. Greg. Damaſ.

¶ His conſtitutis, quæ ad definitionem nominis ſpectare videbantur, ad rem ipſam explicãdam aggrediamur. Obſeruet ergo Theologus, differre maximè inter motum naturalem, & voluntarium. Nam motus voluntarius requirit cognitionẽ in eodem agente; naturalis verò minimè, vt patet in motu lapidis. & ſagittæ, quæ ab alio cognoſcente, in finem & ſcopum diriguntur. Deinde motus volũtarius eſt operatio appetitus ſenſitiui, vel intellectiui, ſequẽs cognitionem; naturalis verò nõ eſt operatio, ſed pondus, & inclinatio naturæ; vel ſi operatio eſt, non originem trahit ex cognitione, ſed ex naturæ inclinatione & pondere. Ex his colligitur definitio uoluntarii.

Differunt motus naturalis & voluntarius.

Quid volũtarium. Almayn.

¶ Voluntarium eſt operatio appetitus cum cognitione finis. Qua de cauſa nouitij Theologi. & inter hos Almaynus in initio ſuorum moralium perperam definiuit voluntarium hoc modo, quòd ſit operatio in poteſtate operantis conſtituta, ſicut poſitis omnibus requiſitis ad operandum, poſſit operari, & non operari; confundentes liberum cum uoluntario. Et quòd prædicti autores decipiantur, ſic oſtendo.

¶ In primis Ariſtot. 3. Ethic. cap. 1. planè aſſerit, quòd in infantibus, pueris & mutis beſtijs uoluntarium inueniri, in quibus liberum opus non inueniri exploratum eſt. Deinde, Deus voluntariè & maximè ſpontaneè ſe diligit; at non liberè, ſed neceſſariò; vnde liberum, & voluntarium differunt. Itaq; nõ ſequitur rectè, hoc eſt uoluntarium, ergo eſt liberum; nam vt aliquid ſit voluntarium, ſatis eſt quòd non procedat ex violentia neque ex rei ignorantia, quæ omni dubio procul uoluntarium tollũt, & adimunt. Sed violentia non eſt, quãdo motus prodit a principio intrinſeco; atq; adeò ignorantia nõ eſt cum procedit ex cognitione finis; ergo ſatis fuerit ad rationem & finitionem voluntarij, quòd ſit a principio intrinſeco cum cognitione finis. ¶ Ex cuius rei definitione planiſſimè concluditur, quòd actus voluntarius non poteſt eſſe violẽtus, nam voluntarium eſt qđ procedit a principio intrinſeco cum cognitione finis; violentum verò eſt, quod procedit a principio extrinſeco. Itaque ſicut cõſtat ex repugnãtibus & impoſſibilibus, quòd idem motus ſit naturalis, & violẽtus; ita conſtat ex repugnantibus, quòd motus ſit voluntarius, & violentus ſimul. ¶ Sed & illud obſeruet Theologus, cp in operationibus humanis quandoque liberũ concedimus, & voluntarium adimimus; itaque non quodcunque liberum ſit, idem voluntarium & ſpõtaneum dixeris. qđ explicabitur adhibito exẽplo. Si. n. ſint duo homines in extrema neceſſitate conſtituti, & ego non poſſum vtriq; ſubuenire, ſed vni tantummodo, neceſſum eſt itaque alterum mori; illius hominis mors eſt mihi libera, ſiquidem in mea facultate fuit poſitum, illum hominem a morte & interitu eripere; ſed non eſt mihi voluntaria, propter qđ mihi ad culpam non imputatur. Ad hoc enim ut aliqua omiſſio uoluntaria ſit, tres conditiones ſunt neceſſariæ, vt planè teſtatur D. Thom. articulo. 3. huius quæſtionis, quòd poſsim, & tenear, & non faciam; in caſu uero commemorato non teneor ſubuenire, & ideo mors ſubſecuta, non eſt mihi voluntaria.

Ariſtot. Voluntarium & liberum diſtinguuntur.

Violẽtum quid?

Non ſemper id qđ liberũ eſt, voluntarium eſt.

Nota.

D. Thom.

¶ Demum

Quid ſit mouere ſe apud Ariſ. & D. Tho.

¶ Demum obſeruet Theologiæ diſcipulus, ne grauiter decipiatur, quòd iſtæ voces, mouere ſe, & mouere ſe in finem, ſunt variæ & multiplicis ſignificationis apud Ariſto. & D. Thomam. Nam D. Tho. artic. 2. primæ quæſt. huius partis, apertè docet; quòd ſolus homo, qui habet dominiũ ſuorum actuum, propriè mouet ſe in finem; cæterùm in hoc articulo manifeſtè docet, ꝙ res omnes, quæ habent cognitionem finis, mouent ſe in finem. Rurſus

Prior cõcl. 1. p. q. 18. articul. 1. ad 2. ſcribit, quòd plantæ, quæ habẽt tantùm vegetabilem animam, & omnis cognitionis expertem, ſe mouent,

Poſte. cõcl. ſiquidem viuunt; viuentia. n. a rebus inanimis hoc maximè differunt, quòd viuẽtia ſe mouent. Hic verò docet, quòd viuentia, quæ cognitione carent, non ſe mouent.

¶ Vt ergo ſciat Theologus quomodo accipere oporteat harum vocum varias ſignificationes; animaduertendum eſt, ꝙ medium (vt eſt in prouerbio) participat naturã & proprietatem ab vtroque extremo; & alteri comparatum, induit rationem & nomen alterius. Certè liberalis, medium quoddam tenet inter prodigum, & auarum; ſi comparetur auaro, videtur prodigus; ſi vero prodigo, apparet tenax. Non aliter res viuentes, & vniuerſa animantia obtinent mediũ locum inter hominem, & res, quæ vita & anima carent: ſi comparentur homini, potiùs aguntur ex inſtinctu & impetu naturæ, quàm ſe agant in finem; verùm ſi comparẽtur rebus inanimis, verè ſe mouent, ſiquidem habent animã, quæ eſt principium actiuum motus. Ex hac doctrina facilè eſt conciliare locos illos, quos in doctrina D. Tho. pugnare videbantur. Sed & alio modo conciliantur, ſi dicamus, quòd D. Thom. in 1. p. loquitur vt Phyſicus, hic verò loquitur vt philoſophus moralis. principium enim primum in philoſophia morali, eſt agnitio finis, vnde quæ carent cognitione finis, non dicuntur ſe mouere. Vel D. Tho. pro eodem accepit in preſentia, ſe mouere, & agere, & vltroneè & ſpontaneè ſe mouere; vltroneum vero & ſpontaneum, cognitionem finis manifeſtè requirit.

¶ In ſolutione primi inſinuat D. Tho. quòd appetibile mouet appetitum in genere cauſæ finalis, de qua re eſt maxima controuerſia inter Theologos, quam in ſequentibus accuratè & diligenter examinabimus.

¶ In ſolutionibus aliorum argumentorum demonſtrat D. Thom. eſſe definitionem uoluntarij, quòd ſit operatio a principio intrinſeco cum cognitione finis; cæterùm non eſſe definitionẽ voluntarij, quòd a nullo principio extrinſeco progrediatur; progreditur enim ab appetibili, quod eſt veluti principium extrarium; progreditur rurſus a Deo quanquam Deus non eſt omnino recenſendus inter principia extrinſeca, quia ſicut intimè confert eſſe omnibus rebus, ſic intimè operatur in omnibus: vocatur tamen principium extrinſecum, quia non eſt de eſſentia creaturæ, neque aliqua potentia creaturæ.

ARTICVL. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm in brutis animantibus inueniatur voluntarium.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. In brutis animantibus inuenitur uoluntarium imperfectè, licèt non impropriè.

¶ Poſterior Concluſio. In natura rationali ſiue intellectuali inuenitur uoluntarium perfectè. Probationes D. Thom. ſic procedunt. Nam uoluntarium eſt, cuius principium intra eſt, cum cognitione finis. Sed brutis animantibus competit imperfecta cognitio finis, quæ conſiſtit in ſola apprehenſione, ſine eo, quòd cognoſcatur ratio finis, & proportio mediorum ad finem, ſine aliqua deliberatione de his quæ ſunt ad finem, ſed per ſubitum motum in ipſis: bruta enim cognoſcunt per ſenſum, & æſtimatiuam naturalem, cibum eſſe bonum & conuenientem, ſed non cognoſcunt ad quem finem dirigatur, & ordinetur; & ideò in brutis imperfecta ratio uoluntarii inuenitur. Cæterum natura rationalis, ſiue intellectualis, cognoſcit perfectè finem, & rationem finis, & ordinem mediorum ad finem; quapropter perfecte ſe mouet in finem, perfecte ordinat media ad finem, & in ea, ſecundùm perfectam rationem, uoluntarium inuenitur.

¶ Duo inſinuat S. Thom. in commemorata ſententia, quæ de ſe mouent quæſtionem; Alterum, quòd de fine ſit deliberatio, cũ tamen deliberatio tantùm ſit de mediis; nullus enim deliberat an bonũ ſit ſalutem aut beatitudinẽ aſſequi, ſed de mediis illuc ducentibus, deliberatio & conſultatio procedit. Alterum eſt, quòd uoluntarium perfectum aſſeritur idẽ eſſe cum libero. qđ videtur apertè falſum. Nam Deus perfectiſſimè, & maximè uoluntariè ſe amat, at non liberè ſe amat, ſed neceſſariò. ergo non quodcunque voluntarium perfectè ſit liberum eſſe dixeris. Cuius contrarium aſſerit Diuus Thomas.

Dubitationes duę circa literam. D. Thom.

¶ Prima quæſtio facilè explicatur; nam de fine ultimo nõ eſt deliberatio, neque conſultatio, at de finibus aliis põt eſſe conſultatio & deliberatio; nam finis, qui non eſt omnium vltimus. eſt medium, reſpectu ultimi. Poteſt certè eſſe conſultatio & deliberatio, expediat ne ducere uxorem ad uitam rectam & tranquillam tranſigendam? expediat ne ſalutem huius uitæ tueri ac conſeruare, an potius eam profundere pro reip. incolumitate & ſalute?

De fine ultimo non eſt cõſultatio, de aliis uerò finib⁹ eſſe poteſt.

¶ Vel dicendũ, quòd etiam de vltimo fine poteſt eſſe deliberatio & conſultatio quantum ad exercitium operis, licèt non quantum ad ſpecificationem (vt vocabulis ſcholę vtamur.) Quamuis enim non ſit conſultatio, vtrùm expediens ſit eſſe beatum, & miſeriam fugere; at poteſt eſſe cõſultatio & deliberatio, quando ſit de beatitudine aſſequenda cogitandum, non enim ſemper eſt tempus idoneum ad huius rei meditationem habendam; tẽpus enim eſt de hac re cogitandi, & tempus abſtinendi ab huius rei conſideratione. ¶ Sed ſecunda quæſtio vehementiùs mouet. Pro cuius rei elucidatione dicendum mihi uidetur, quòd quanquam omnis actus perfectè liber, reſpectu alicuius obiecti, ſit etiam perfectè voluntarius, reſpectu eiuſdem obiecti, ſed non conuertitur; non enim omnis actus perfectè uoluntarius, comparatus ad aliquod obiectum, eſt perfectè liber ſi ad idem referatur? Certè voluntas uoluntariè maximè afficitur erga beatitudinem, ſic adeò vt nemo poſſit eã odio habere. Et patet euidenti ratione.

¶ Nam talis operatio eſt a principio intrinſeco cum perfecta finis cognitione: at perfecta appetitio, perfectè libera non eſt, prout infrà demonſtrabitur. Conſimiliter, Deus ipſe voluntariè ſe amat, & quidem perfectiſſimè; at reſpectu eiuſdem obiecti, liberum actum non habet, tametſi in ordine ad creaturas liberè ſe habeat.

¶ Dicendum nihilominus eſt, quod omnis actus perfectè liber, vel eſt principium vnde actus liber perfectè oriatur & dimanet: quemadmodum aſſenſus primorum principiorum in ſcientiis, non eſt ſcientificus formaliter, eſt tamen principium primum, ex quo ſcientia concluſionum deriuatur. Et hoc modo intelligitur D. Tho. non enim dixit quòd perfectè voluntarium, eſt formaliter liberum, ſed ſenſus & intelligentia D. Thom. eſt, quòd is, cui competit perfecta ratio uoluntarii, potens eſt ad deliberãdum, & ad habendum perfectum actum liberum; veluti ex præmiſſarum

Nota. Oĩs actus perfectè voluntarius eſt perfectè liber uel illius principium. Senſus. D. Thom.

rum cognitione est quis potens ad habendam scientiam conclusionum: & quoniam huiusmodi potentia non competit brutis, non habent perfectam rationem volũtarii circa finem suum; quia inde non accipiunt uim, neque potestatem, vt moueant se per media ordinata ad finem suum consequendum, sed mouentur ab autore naturæ. Deus autem perfectè cognoscit, & amat summum bonum, quod est ipse, ex quo eligit diuersa media ad gloriam ipsius Dei ampli ficandam, dilatandamque. Vel dicatur pro quæstionis propositæ dilucidatione, quòd D. Thom. in præsentia loquebatur de voluntario perfecto, quòd repetitur in creatura rationali, siue intellectuali, quod sanè cum libero perfectè cõuertitur; nullus enim est actus in creatura rationali & intellectuali perfectè voluntarius, qui non sit perfectè liber; saltem quantum ad operis exercitium: & sic sedatur proposita quæstio.

Examinatur solutio Ad primũ.

¶ In solutione primi dicit D. Tho. quòd voluntarium in brutis, est denominatio siue appellatio ab extrinseco, desumpta a voluntate; quæ non est in ipsis. Quæ sententia videtur falsa; nam ex ea sequitur, quòd voluntarium non reperiatur in brutis propriè, sed impropriè, & per figuram; sicut ridere dicitur de prato viridi, sanum dicitur de medicina, quæ denominatur sana, a sanitate, quam efficit in animante. Si ergo voluntarium dicitur de brutis a voluntate, quæ est in homine, certè proprie non reperitur in brutis, sed per comparationẽ & similitudinem ad hominis volũtatem. ¶ Sed hæc obiectio facilè depellitur, si reducamus in memoriam illud prouerbium decantatum, aliud est à quo nomen imponitur, aliud est quod nomen significat. Certè hæc vox, voluntarium, a voluntate imposita est, vt nomen ipsum præ se fert; cæterùm non significat tantum id, quod à voluntate procedit, sed id, quod procedit a principio intrinseco cum cognitione finis, vt idem sit quod vltroneum & spontaneum; & sic voluntarium propriè in brutis inuenitur.

In quo sit radix libertatis posita.

¶ In solutione secundi argumenti explicat D. Thom. in quo consistat radix & principium nostræ libertatis, quod cuique Theologo est difficillimum ad explicandum. Nam quanquam vel rustici homines possint internoscere inter eum, qui habet liberum arbitrium, & inter eum, qui non habet; cæterùm explicare in quo consistat ratio liberi arbitrii, hoc opus, hic labor est.

Voluntas est librea formaliter 1. Conclu.

¶ Ad id explicandum est prima conclusio. Voluntas nostra est libera formaliter. volo dicere quòd libertas inest voluntati, non intellectui. Hanc conclusionem demonstro esse veram his argumentis. In primis, voluntas nostra potest velle, & nolle, potest hoc medium eligere, vel refutare, potest agere, & non agere, vt experientia constat, voluntas nostra libera est, illa enim potentia est libera, quæ habet potestatem ad opposita, & quæ positis omnibus requisitis ad operandum, potest operari, & non operari. Deinde, electio est proprium opus libertatis: ex eo enim dicimur liberi, quia ex diuersis medijs vnum possumus complecti, & aliud relinquere. Sed electio, omnium philosophorum cõsensione, est opus voluntatis. ergo libertas in voluntate collocanda est. Præterea, habere libertatem, est habere dominium nostrorum actuum; & dominium est facultas vtendi re pro nostro arbitratu; vti verò est actus voluntatis, prout infrà demonstrabitur. Ergo libertas in voluntate consistit. Sed quid detinemur in re clarissima demonstranda? Certè voluntate peccatur, vnde peccatum adeò est voluntarium, quòd si non adsit voluntarius assensus, peccatum non est. Rursus, voluntate meremur, vel laudem, vel vituperationem. ergo in voluntate præcipuè libertas consistit, siquidẽ actibus liberis vel peccamus, vel studiosè operamur, Sed nõ desunt autores primæ classis, qui omnem libertatem ad intellectum referant, qui in huius rei confirmationem his vtuntur argumentis.

Arguitur contra præ dicta.

Primum.

¶ Nam in illa parte animæ nostræ est libertas, in qua est discursus & deliberatio; sed in intellectu est discursus & deliberatio. ergo in intellectu est libertas. Maior huius syllogismi sic ostenditur. Nam voluntas nostra non potest operari, nisi facto discursu, & cõfecto syllogismo explicite, vel virtualiter, vt si volo deinceps dare operam vitæ rectæ instituendæ, conficio hunc syllogismum. Qui vult salutem æternam consequi, necessum est, vt det operam rectæ instituendæ vitæ. Sed ego volo salutem æternam consequi, ergo dãda est opera rectæ vitæ instituendæ. Certè stante hoc discursu, voluntas necessitatur vt conclusionem syllogismi amplectatur, propter quòd omne nostrum detrimentum in hoc discursu faciendo consistit; si enim rectè & efficaciter concludimus; recta sequitur voluntatis operatio; si verò nõ rectè concludimus praua sequitur voluntatis operatio: voluntas enim de se cæca est, & constringitur ferri in id, quod per intellectum proponitur. Ex hoc principio deducit Aristot. illud axioma, quòd omnis prauus, est ignorans; & diuina scriptura concinit cum dicit, Errant ij, qui operantur malum. Ex eadem doctrina asserunt vniuersi tum Philosophi, tum Theologi, quòd existente perfecta scientia in particulari in intellectu, non potest esse peccatum in voluntate: quod disertè definit D. Tho. in materia de peccatis. Aristot. D. Thom. Secundũ.

¶ Præterea, si in voluntate esse sita nra libertas, certè esset situm in eius facultate credere quod illi esset collibitũ: at hoc esse falsum, experientia euidenti cõprobatur. Si quidem voluntas non potest nos inducere ad credendum, nisi quod intellectus iudicauerit esse credibile; voluntas ergo constringitur in id, quod ab intellectu est propositum, ex quo consequens est, quod in se nullam habet libertatem.

Tertium.

¶ Ad hæc, intellectu iudicante, hoc vel illud esse faciẽdũ, vel voluntas manet libera, vt non sequatur quod ab intellectu iudicatum est; vel constringitur iudicium intellectus amplecti. Primum dici non potest; nam voluntas non potest ferri, nisi in id, quod est propositum; est enim potentia cęca. Quod etiam alia ratione patet; quia tũc recto iudicio ex parte intellectus existente, poterit esse peccatum in voluntate, cuius contrarium asserunt Theologi vniuersi; relinquitur itaque, quòd constringitur volũtas sequi intellectus discursum.

Soluuntur proposita argumẽta.

¶ Hęc argumenta quanquam magna videntur, non efficiunt quod eorum autores prætenduut; nam solùm probant quòd libertas sit in intellectu, tanquam in prima radice, quod nos in sequentibus comprobabimus. Habent etiam aliud vitium commemorata argumenta; nam non vident qui ea conficiunt, quòd licèt stante iudicio ex parte intellectus efficaci, non possit voluntas contrarium facere, at est in facultate uoluntatis auertere aliò cogitationem, & illud iudicium intellectus interrumpere, & aliud iudicium in contrarium proponere, inclinareque ad alias rationes excogitandas. Ex quo consequens est, quòd tota uis huius discursus & syllogysmi conficiendi, ex energia voluntatis dependeat. Sed de hoc, fusius in sequentibus inuestigandum est.

Libertatẽ voluntatis præcedit cognitio finis.

¶ Nunc sequitur secunda conclusio. Libertatem voluntatis anteuertit ex parte intellectus cognitio, qua cognoscitur ratio finis, hoc est, qua cognoscitur finem esse dignum propter quem debeamus operari, & cuius gratia aliquid oporteat fieri; nam infirmus, priusquam eligat media ad sanitatem recuperandam, oportet prænoscat sanitatem esse dignam, propter quam laborem habeamus. 2. Conclu.

3. Conclu.

¶ Tertia Conclusio. Libertatem voluntatis præcedit ex parte intellectus cognitio, qua cognoscitur proportio mediorum ad finem; nam priusquam ægrotus eligat media, necessarium est cognoscere hæc media ad finem suum consequendum esse consentanea, & illùc ducentia, alias nunquam eligeret diminutionẽ sanguinis, aut potionem amaram.

4. Conclu.

¶ Quarta conclusio. Libertatem voluntatis antecedit indeterminatio, & indifferẽtia iudicii ex parte intellectus, appetitio enim sequitur cognitionem; igitur vniuersa libertas nostra ex cognitione origenem trahit. itaque si iudiciũ non fuerit in facultate iudicantis, sed determinatum ex instinctu naturæ, appetitio sequens non erit libera, & indifferens, sed determinata ad vnum. verbi gratia, quoniam ouis habet a natura insitum hoc iudicium, lupus est fugiendus, non potest non fugere; cæterùm quando iudicium fuerit in facultate iudicãtis, sic adeò quòd potest hoc iudicare, & oppositum, appetitio sequens erit libera & indifferens verbi gratia quoniam homo potest habere hoc iudicium, lupus est fugiendus, & iudicare oppositum, videlicet lupum non esse fugiendum, non necessariò fugit, neque necessariò persistit, sed liberè vtrumque sequitur. Itaque voluntas est formaliter libera, quoniam mouetur per formam, hoc hoc est, per bonum apprehensum, quod non habet determinatam naturam, neque est determinatum ad vnum.

5. Conclu.

¶ Quinta conclusio. Libertas est formaliter in voluntate, in intellectu verò, veluti in radice. Hæc conclusio ex prædictis euidenter sequitur.

¶ Sed

Dub. ¶ Sed dicet Theologus; Vnde determinatur intellectus in ſuo diſcurſu, & in iudiciis ſuis ferendis, cùm ſit indifferens; nam ſi dicas determinari ab ipſa voluntate, conſequens eſt libertatem non ſolum eſſe in voluntate formaliter, ſed etiam radicaliter, ab ipſa ſiquidem venit omnis libertas. ¶ Reſpõdetur, noſtrum intellectũ aliquãdo determinari ab auctore naturę, aliquando verò p diſcurſũ & ſyllogiſmum, nonnunquam per ſenſum, & conſuetudinem, demum ſæpiſſimè per ipſammet voluntatem, ſed hũc ne detur proceſſus in infinitum; ſi quæratur rurſus, a quonam voluntas noſtra determinetur; neceſſe eſt deuenire ad vnum actum intellectus; qui in ſit nobis per naturam. Sed de radice libertatis noſtræ, ſatis dictum exiſtimo; nam de libero arbitrio controuerſia in alium locum remittenda eſt, in quo fuiſſimè contra Lutheranos ſumus diſputaturi. Modò tantum definitum ſit, quòd ad libertatem duæ conditiones ſunt neceſſariæ, alia eſt indifferentia & indeterminatio iudicii ad deliberandum; alia eſt poſt deliberationem facultas eligendi, vel refutandi id, quod delibera tum eſt. Prima conditio eſt fons & radix libertatis; ſecunda eſt ipſa libertas.

Solutio. Pr. conclu. Secunda. Ad liberta taem duæ cõditiones neceſſarię.

ART. TERIVS.

¶ *An voluntarium poſſit eſſe abſque omni actu.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Voluntarium directè non poteſt eſſe abſque actu; nam voluntarium directè dicitur, quòd procedit à voluntate directe, ſicut ab agente. Sed nihil poteſt eſſe a voluntate, ſicut ab agente, niſi per aliquem actum, ad minus ipſius voluntatis. Ergo voluntarium directe non poteſt eſſe ſine actu.

¶ Secunda Concluſio. Voluntarium indirecte poteſt eſſe ſine actu, quandoque quidem abſque actu exteriori, cum actu interiori, ſicut cùm voluntas vult non agere; aliquando autem etiam abſque actu interiori, ſicut cum non vult. Probatio huius concluſionis apud D. Thom. hæc eſt. Nam ſubmerſio nauis dicitur a gubernatore eſſe, in quantum deſiſtit a gubernando, ergo hoc quòd eſt nõ velle, vel non agere. dicitur eſſe voluntarium, & a voluntate procedere, in quantum voluntas deſiſtit ab actu, vel interiori, vel exteriori.

¶ Tertia Concluſio. Hoc deſiſtere ab actu, vt ſit voluntarium, tres conditiones expoſtulat, quòd poſſit voluntas, & debeat, & non agat: nam non ſemper id quod ſequitur, ad defectum actionis reducitur ſicut in cauſam in agens, ex eo quod non agit, ſed ſolum tunc, quando poteſt, & debet agere: ſi enim gubernator non poſſet nauem dirigere, vel non eſſet ei commiſſa nauis gubernatio, non imputaretur ei nauis ſubmerſio, quæ per abſentiam gubernatoris contingeret. Quia igitur voluntas volendo, & agendo poteſt impedire hoc quod eſt non velle, & non agere, imputatur ei quaſi ab ipſa exiſtens. Certè probatio Diui Thom. euidentiſſime concludit.

Dubiũ circa ſecundã D. Thom. concluſionem.

¶ Sed videtur profectò quòd D. Tho. in 2. concluſione ſibi ſit contrarius; nam infra. q. 71. articul. 5. pro certo habet, non dari omiſſionem abſque omni actu; in hoc articulo docet dari omiſſionem abſque omni actu, tam interiori quàm exteriori. Hæc manifeſta videtur eſſe abſque dubio contrarietas, ſed reuera non eſt. Nam in hoc loco docet, dari puram omiſſionem abſque actu præſenti & concomitante, quod eſſe verum, manifeſte patet. Ille enim qui culpabiliter dormit tempore quo tenetur audire miſſam, eo tempore habet omiſſionem voluntariam, quando nullus eſt actus præſens voluntatis; Cæterùm in loco allegato docet, non dari puram omiſſionem abſque actu præſenti, vel precedenti, quod manifeſtè patet in caſu commemorato; nam præceſſit iſte actus, volo dormire. Vel dicendum eſt, quòd omiſſio ſuapte natura non requirit actum; ex eo enim peccato peccatum omiſſionis, quia omitto, quod debeo facere; omitto audire miſſam, omitto dicere officium diuinum; cęterum omiſſioni ſemper adiungitur aliquis actus; qui vel auget, vel extenuat omiſſionis peccatũ: ſi enim omitto audire miſſam propter ſtudium, minus pecco quàm ſi omittã ex libidine, vel propter ludum.

¶ In tertia concluſione docet S. Thom. doctrinam minimè vulgarem, & ideo prȩcipuè conſiderandam, nempè, q ad omiſſiones voluntarias, quæ ad culpam imputentur, tres conditiones ſunt neceſſariæ, quòd poſſim, teneat, & non faciam; tunc omiſſio voluntaria erit; itaq; non ſatisfuerit facultas & libertas faciendi, & nõ facere, vt omiſſio dicatur voluntaria, quod patet his exemplis. Video duos gladijs ſe impetentes, quorum litem poſſum dirimere magno cum diſcrimine, non facio; hoc nõ eſt mihi voluntarium, quia non teneor cum tãto periculo; erit tamen voluntarium reſpectu Prætoris, qui ad id ex officio tenetur. Simili ratione, video hominẽ ex carcere fugientem, quẽ poteram detinere; non detineo; ea omiſſio nõ eſt mihi volũtaria, quæ reſpectu cuſtodis carceris voluntaria eſt, quia ad id ex officio tenebatur. Sed & tertium exemplum adhibeamus. Eram in Eccleſia orans, & exiens inde non clauſi ianuam, ſubſecutum eſt furtum; illa omiſſio, quæ reſpectu ſacriſtæ eſſet voluntaria, mihi non eſt voluntaria.

Quę requirantur ad omiſſionẽ volũtariã. Tertia.

¶ Et quòd hæc doctrina vera ſit, demonſtratur his argumẽtis. Principio, qui omittit aliquid quod nõ tenetur agere, non eſt cauſa moralis illius operis, ſiquidem non peccat, ergo reſpectu illius omiſſionis non eſt voluntarius: voluntarium enim in moralibus, eſt cauſa operis dicente Ariſto. 3. Eth. c. 1. quòd is q operatur ex ignorantia, nõ operatur voluntariè, quoniam non laudatur, neque vituperatur. Sed qui omittit aliquid quod non tenebatur facere, non vituperatur neque laudatur. Ergo in his omiſſionibus non eſt voluntarium.

Rationes pro iſta veritate. Ariſt.

¶ Præterea, ſi eſt voluntarium in his omiſſionibus; ergo qui omittit, conſentit, rurſus ergo peecat. Conſequẽtia probatur ex illo Rom. 1. Non tantum digni ſunt morte, qui faciunt, ſed qui conſentiunt facienti.

Roman. 1.

¶ Vltimò, ſi hæc ſententia D. Tho. non dicit verum, ſequeretur quòd omnia peccata eſſent volita a Deo, & Deus conſentiret vniuerſis peccatis; Deus enim poteſt impedire omnia peccata, & nõ impedit. Ex hac ſententia D. Tho. colligunt interpretes D. Th. non eſſe audiendos eos, qui dicunt, omnem omiſſionem liberam, eſſe voluntariam: nam in ſuperioribus ſatis (vt exiſtimo) commoſtratum eſt, multas omiſſiones liberas, voluntarias non eſſe.

Obiectum contra ſententiam. D. Thom.

¶ Sed contra hanc ſententiam tam validè confirmatam, ſunt argumenta non omnino inualida.

¶ Quorum primum ſic habet. Si gubernator nauis, qui non tenetur ſubuenire naui, videns eam ſubmergi, habeat iſtum actum, volo non ſubuenire, vel nolo ſubuenire, non culpatur, non conſentit, non ei imputatur, vt planè conſtat, at illa omiſſio eſt voluntaria, ergo argumẽta adducta in confirmationem ſententiæ D. Thom. inualida eſſe deprehen-

Prim. arg.

prehenduntur, quæ in hoc potissimum incumbunt; quòd si prædictæ omissiones essent voluntariæ imputarentur ad
Secundũ. peccatum. ¶ Deinde, illud est voluntarium, quod procedit
Tertium. voluntate; sed prædicta omissio procedit ex voluntate ergo voluntaria est. ¶ Præterea, quando quis in die profesto non audit missam, eo modo est voluntarium, sicut quando nõ audit in die festo: sed in die festo illa omissio est voluntaria, siquidem imputatur ad peccatum. ergo in
Prior cõc. die profesto erit voluntaria. Minor sic ostenditur. Nam ille qui omittit, interrogatus quare omittit, promptè respondebit; quia volo non audire missam.

Confir. ¶ Idem confirmatur. Nam omittere audire missam quando non teneor, aliquãdo est meritorium, vt planè constat. ergo voluntarium.

¶ Ad hæc argumenta satisfaciendum est pro virili parte. In primis dicere oportet, quòd hæc argumenta procedunt de voluntario directè, itaque conuincunt, quòd omissiones commemoratæ in argumentis dudum adductis, sunt voluntariæ directè, quæ ab ipsa voluntate producunt, quæ vtrùm sint bonæ, vel malæ, ex obiecto expendendum est: sed D. Tho. loquitur de omissionibus voluntariis indirectè, quæ vt sint voluntariæ, prædictas conditiones expostulant. Vel dicat Theologus D. Thom. tantùm docere, quòd istæ omissiones non sunt voluntariæ, quando non tenemur agere, & eas cauere, id est, non debent reduci in voluntatem, tanquam in causam, verbi gratia, dormit nauta quando submergitur nauis; dormio & ego, ille est causa, ego verò minimè. Certè si D. Tho. attentè legatur, non affirmat quòd istæ omissiones non sunt voluntariæ, sed quod effectus inde subsequutus non est voluntarius respectu omittentis; veluti cum non claudo ostium, quod non teneor claudere, subsequitur furtum, illud furtum non est mihi volũtarium. Nec valet hęc
Nota. argumentandi ratio; quicunque vult antecedens, vult consequens. sed iste vult non claudere ostium, ex quo sequitur furtum, ergo vult furtum. Quod verò hæc argumentandi ratio non valida sit demonstratum est in materia de Angelis. Tum, quoniam maior argumentationis falsa est, vt ibidem comprobatum est; tum verò, quoniam consequentia nulla est; furtum siquidem non sequitur ex opere, vel omissione nostra, sed ex malitia alterius, quam ego cauere non teneor.

Vtrũ nolle, semper causet inuoluntarium. ¶ In solutione secundi asserit D. Tho. quòd nolle causat inuoluntarium. Contrarium esse verum probatur sic.

Prim. arg. ¶ Nam dicitur Deus nolle peccata, nolle dare gloriam Antichristo. at Deo optimo Maximo nihil est inuoluntarium, sicut neque violentum. non ergo verum est, quòd nolle causat inuoluntarium.

Secũdum. ¶ Secundò sic argumentor. Nolle, est quidam actus voluntatis interior, vt apertè constat. ergo quicquid ab illo procedit, voluntarium est, iuxta definitionem voluntarij superiùs designatam.

Solutio. ¶ Sed prædictæ obiectiones facilè depellũtur, si sensum D. Thom. percipiamus. Non enim intelligit D. Thom. quòd nolle semper causet inuoluntarium: cùm enim ego nolo furari, neque furor, nullum est inuoluntarium: sed quando aliquid fit nobis nolentibus, tunc est verè inuoluntarium; vt si quis nobis nolentibus & inuitis furatur res nostras, percurit, vulnerat; secundum quem modum respectu Dei nihil est inuoluntarium: voluntas enim Dei absoluta, semper adimpletur, iuxta illud, Omnia quæcunq; voluit fecit in cœlo & in terra.

ARTICVL. QVARTVS.

¶ *Vtrùm violentia voluntati possit inferri?*

SVMMA TEXTVS.

PRior Conclusio. Voluntas in actibus imperatis potest violentiam pati. Actus, imperatos voluntatis, voco, qui imperantur a voluntate, & mediante alia potentia exercentur; vt ambulare, loqui, imperantur a voluntate, mediante potentia motiua. Quantum igitur ad actus imperatos, potest voluntati violentia inferri, siquidem per violentiam exteriora membra impediri possunt, vt non imperium voluntatis exequantur, & possunt moueri, vel impediri a motu, nobis nolentibus & inuitis, contra nostram voluntatem.

¶ Posterior Conclusio. Voluntas in actibus elicitis ab ipsa, non potest violentiam pati. Voco actus elicitos voluntatis, velle amare, &c. nam nihil aliud est actus voluntatis, quàm quædam inclinatio procedens ab interiori principio cognoscente. Vnde contra rationem voluntatis est, quòd sit coacta; nam de ratione actus voluntatis est, quòd procedat ab interiori principio cum cognitione finis: quod autem coactum est, vel violentum, est ab exteriori principio. Vnde repugnantia est, quod sit actus voluntatis, & quod sit coactus, vel violentus. Nam si est violentus, & coactus, ergo est contra voluntatem, si verò est actus voluntatis, ergo est a voluntate.

Poste. cõc. ¶ Ex quo animaduertere oportet, quod peccata quæ fiunt, non fiunt Deo absolutè nolẽte: si. n. Deus absolute nollet, vt peccata nõ fierent, certè non fierent, quoniam Dei volũtas omnipotens est, & semper adimpletur. Dicuntur autem peccata fieri cõtra voluntatẽ Dei, per figuram & metaphoram, quoniam fiunt cõtra voluntatem signi, hoc est, contra legem Dei, & eius præcepta, de quo in sequentibus copiosior erit tractatus. Ex his soluitur primum argumentũ propositũ.

Ad scđm. ¶ Ad secundum dicendum, quòd nolle, non in eodem genere causat inuoluntarium, in quo velle causat; nam velle, est causa efficiens sæpenumerò ipsius operis voluntarii, vt cum volo mouere brachium, vel linguam: sed nolle nunquam est causa efficiens inuoluntarii, sed dicitur nolle constituere inuoluntarium, denominando effectum inuoluntarium. Si enim ego nolo quòd efficiatur aliquid, & efficitur, certè effectus non procedit ex mea voluntate, sed dicitur inuoluntarius, quia fit me inuito & nolente. Sed vt ab his obscuritatibus nos expediamus, dicendum est, quòd cùm D. Thom. dicit; nolle, causare inuoluntarium, habet sensum clarissimum, vel ego decipior. Significat enim quòd cum ego habeo istum actũ, nolo legere, ipsum legere, est mihi inuolũtarium & displicet; sed cùm negatiuè me habeo, sic vt non velim legere, quia de hac re minimè curo, non velle, non causat inuolũtarium; nam cum negatiuè me habeam erga lectionem, lectio neque placet, nec displicet, neque est voluntaria, neque inuoluntaria: secundum quam explicationem argumenta non recte procedunt, neque impugnant sentẽtiam D. Thom.

EXPLICATIO ARTICVLI.

VT meliùs ea quæ hic ab autore dicuntur, intelligantur, operæ pretium erit explicare breui sermone, vocum quarundam variam, & multiplicem potestatem, & significationem, ne ex earum æquiuocatione, deceptio cõtingat. Nam eum de violentia, & coactione, atque de voluntario D. Tho. in his articulis proposítum sit disputationẽ instituere, fieri profectò non potest, vt quis eius doctrinam rectè percipiat, circa harum vocum multiplicis significationis distinctionem.

Quid sit violentũ. ¶ Definitur itaque violentum, quòd procedit ab extrinseco, passo non conferente vim, quod est intelligendum, passo repugnante; vel actuali inclinatione, vel virtuali ad oppositum: nam si quis dormientem hominem præcipitaret, violentiam inferret: at passum actu non repugnat, sed potius mouetur naturaliter secundum corporis grauitatem, at secundum voluntatem naturaliter est inclinatus

ad

ad oppoſitum, violentia verò latiùs patet quàm coactio, vt
Durand. rectè admonet Duran. in 2.d.25.q.4. cogi enim ſolum animalia dicuntur, violentia verò etiam conuenit rebus inanimis. ¶ Itaque coactum erit illud, quod in animantibus procedit ab extrinſeco, animantibus non conferentibus vim.
Quid ſit coactum. Illud etiam obſeruandum eſt, quòd nõ omne quod neceſſitatur ad agendum, cogitur, nec violentiam patitur.

DIThom. Auguſt. Neceſsitas duplex. ¶ Nam vt docet D. Tho. de veritate, q. 22. artic. 5. ex Auguſtino 5. de Ciuita. Dei cap. 10. duplex eſt neceſſitas; altera coactionis, alteta naturalis inclinationis: veluti lapis neceſsitatur ad deſcendendũ deorſum naturali põdere & inclinatione, & ad motũ in locum ſupernum neceſsitatur ex coactione. Voluntariũ (vt conſtat ex definitione ſuperius poſita) eſt quod procedit a principio intrinſeco, cum cognitione finis.
Quid ſit voluntarium.

Obiectiones. ¶ Sed aduerſus prędictas definitiones vt examinentur, ſic argumentor. Motus primus ſenſualitatis ad obiectum illicitum, eſt a principio intrinſeco cũ cognitione finis: at non eſt voluntarius, quin potius violentus, iuxta illud Apoſtoli Roma. 7. Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in legem peccati. Certè talis motus nõ eſt ab extrinſeco, ſed ab ipſo appetitu ſenſitiuo. & ab ipſa anima, a qua oritur omnis appetitio ſenſitiua. Quo argumento videtur concuti vtraque definitio, tum voluntarii, tum operis violenti.
Rom. 7.

Solutio. ¶ Ad hoc argumentum eſt duplex ſolutio; altera eſt, quòd motus primus ſenſualitatis, antecedens omnem deliberationem, & aſſenſum voluntatis, non eſt violentus, quia voluntas non repugnat; neque eſt voluntarius, niſi ea ratione, quia voluntarium inuenitur in brutis: quia non procedit a voluntate, ſed tantummodò ab appetitu ſenſitiuo. Cæterum ſi adhuc perſeueraret motus ſenſualitatis, contradicente voluntate, tunc certè eſſet violentus, quia eſt ab extrinſeco reſpectu voluntatis. Vel dicatur (& hæc eſt verior ſolutio) quòd ille motus ſenſualitatis non eſt a principio intrinſeco hominis, vt homo eſt, tale enim principiũ vel eſt ratio, vel voluntas, ſed potius dicitur violentus, quia virtualiter ratio, vel voluntas contradicit & repugnat, quã quàm actualiter non contradicat. Quod maxime eſſe verũ comprobatur: quia appetitus ſenſitiuus hominis eſt aptus & natus, imò ad hoc a natura inſtitutus, vt obediat rationi & voluntati; quapropter ſi ab hoc ordine exorbitet, motus erit violentus, reſpectu hominis, niſi voluntas ſuum præbeat aſſenſum.
Motus ſẽſualitatis num violẽtus ſit.

¶ His præmiſſis, quæ ad vocabulorum diſtinctionem interpretãdam ſatis fuerint, reuertamur ad autorem, & examinemus grauiſſimam quæſtionem; An voluntas poſſit cogi in actibus elicitis? Et a parte affirmatiua ſic arguitur. ¶ Nam voluntas poteſt neceſſitari a Deo in ſuo opere ad volendum, & amandum, vt conſtat, ergo poteſt cogi a Deo; eadem enim videtur eſſe ratio.
Quæſtio Vtrũ volũtas cogi poſsit in actibus elicitis.

¶ Deinde, tunc aliqua res cogitur, & violentiam patitur quãdo impeditur in ſuo opere, in quod ſuapte natura erat propenſa: lapis enim violenter in loco ſupero detinetur, quoniam impeditur a loco infero, in quem ſuapte natura erat propenſus. Sed Deus poteſt impedire noſtram voluntatem ne feratur in bonum, in quod de ſua natura erat propenſa. ergo poteſt cogere noſtram voluntatem. Maior huius ſyllogiſmi veriſſima eſt, & per ſe nota. Minor ſic oſtenditur. Nam Deus poteſt non concurrere, & ſubtrahere influentiam, ita vt non poſſit amare voluntas beatitudinem ipſam, ad quam ſuapte natura eſt inclinata: tunc illud nõ amare, eſſet contra inclinationem volũtatis, ſicut eſt contra inclinationem lapidis quòd impediatur ne moueatur deorſum.
Primum. Secũ dam.

Tertium. ¶ Præterea non tantum patitur violentiam lapis quando proijcitur ſurſum, ſed etiam quando detinetur in loco ſupero, atque etiam quando mouetur in locum proprium naturalem maiori violentia quam res poſtulat. Sed Deus poteſt impedire voluntatem ne feratur in bonum, ad quod ſuapte natura eſt propenſa, vt dudum probatum eſt. Rurſus, poteſt neceſſitare voluntatem ad amandum aliquod bonum in particulari, ad quod voluntas non neceſſario, ſed liberè inclinabatur. Certè Deus poteſt conſeruare voluntatem in non agendo, uel in agendo immobiliter; poteſtque efficere ut ad nullum opus libere exeat, quæ videtur euidens coactio.

Quartum. ¶ Quartò tunc homo planè cogitur, quando non tantũ contra inclinationem naturalem, ſed etiam contra actualẽ ab agente trahitur, & impellitur. Sed Deus poteſt trahere voluntatem contra inclinationem actualem. Ergo poteſt cogere noſtram voluntatem. Maior ſyllogiſmi nota eſt, & Minor ſic oſtenditur. Nam uoluntati intenſiſſimè amanti Petrum, poteſt Deus infundere odium Petri: iſte verò actus eſt contrarius alteri actui voluntatis, qui eſt voluntatis inclinatio, & ſic videtur, quòd voluntati violentia inferatur. Hoc idem confirmatur, ſuppoſito quòd actus voluntatis neceſſariò continuetur, ex opinione probabili, quam admittit Theologorum ſchola; non tamẽ poteſt actus voluntatis in eodem inſtanti, quo prodiit perire. Tũc habeat Petrus amorẽ Pauli intenſiſſimè, & tempore neceſſariæ & naturalis continuationis poteſt habere odium Pauli, ergo poteſt nolle contra ſuam volitionem. Aſſumptum probatur. Quia poteſt tempore naturalis continuationis præſentari voluntati ſub ratione inimici, vel mali, ergo voluntas poterit in illud; & odio Paulum proſequi; & erit motus violentus, ſiquidem eſt contra inclinationẽ ipſius voluntatis.

¶ Vt autem videamus quam rectè & efficaciter procedat argumentum, conficiatur hoc pacto. Nam aliàs ſequitur, quòd daretur tempus aliquod etiam determinatũ, per quod aliquis eſſet viator, & tamen eſſet in tali ſtatu ꝙ non poſſet ſaluari, patet. Habeat Petrus odium Pauli, & continuetur neceſſariò per aliquod tempus, & ſit ita quòd in medio huius temporis moriatur. Arguitur ſic; vel poteſt dolere de illo peccato, in illo temporis interſtitio; vel non. Si ſic, habeo intentum, quòd poteſt contra ſuam inclinationem velle, vel nolle; quia iam odit Paulum & dolet ſe odiſſe, & vellet non odiſſe. Si non; ergo eo in tempore eſt extra ſtatum ſalutis.

Quintum. ¶ Quintò, voluntas tunc planè & euidentiſsimè cogeretur, quando amaret nolens, & inuita: itaque non ſolum cogitur voluntas quando Petrus habet odium, & amorem eiuſdem (quod poſſe contingere, in ſuperiori argumẽto ſatis demonſtratum exiſtimo) ſed etiam quando amaret nolens: ſed hoc poteſt fieri a Deo; nam me habente odium intenſiſſimum Petri, poteſt Deus ipſe ſolus infundere in meam voluntatem eius amorem, (voluntate paſsiuè ſe habente ergo tunc amaret nolens.

Vltimum. Examinatur ratio. D. Thom. ¶ Vltimò, ſi voluntas non poſſet cogi, maximè propter rationem D. Thomæ in articulo propoſitam. Sed ratio D. Thom. non rectè procedit. quod ſic demonſtro. Nam ſi verum eſt quod D. Tho. adducit in ſuæ ſententiæ confirmationem, ſequitur planè cæteras potentias in ſuis actibus non poſſe cogi; nam omnis actus potentiæ, eſt inclinatio potentiæ & procedit ab intrinſeco, ergo nõ poteſt eſſe violentus. Certè fieri nullo modo poteſt vt potentia ſenſitiua habeat actum, niſi a principio intrinſeco, & circa ſuũ obiectum, ad quod naturaliter inclinatur. Certum eſt enim, ꝙ non poteſt viſus videre, niſi producendo viſionem; neque intellectus intelligere, neque auditus audire, neque appetitus apparere; imò hoc probaret de omni potentia actiua, quòd non poſſit cogi, puta ignis ad calefaciendum. Hęc incommoda ſequuntur ex probatione D. Tho. imo ſequitur aliud euidentiſſimum, quòd voluntas non poſſet cogi in actibus imperatis, cuius contrarium docuit D. Th. 2. aſſertione. Quod autem hoc rectè ſequatur ex probatione D. Tho. ſic oſtendo. Nam de ratione actus imperati a voluntate eſt, quòd ſit voluntarius, & quòd a voluntate prodeat, ſiquidem imperatur a voluntate, ergo non poteſt eſſe violentus. In contrarium eſt ſententia D. Tho.

Prim, cõcl. volũtas poteſt neceſſitari a Deo in actibus elicitis, vt velit, vt amet. ¶ Ad huius expoſitionem eſt prima concluſio. Voluntas poteſt neceſſitari a Deo in operationibus ſuis elicitis, vt velit, vt amet. Probatur ſic. Nam beati neceſſariò amãt Deũ, vt patet ex prædictis in materia de beatitudine. Deinde, nulla eſt apparens contradictio, quòd Deus confirmat voluntatem in bono, & quòd neceſſitet eam ad amandum, ergo poteſt fieri a Deo. Ex hoc ſequitur; non eſſe idem, voluntatem neceſſitari, & cogi; bruta enim animantia neceſſitantur in ſuis operationibus, ſed non coguntur. Deus neceſſariò ſe amat, at non inuitus, nec coactus, ſed maximè voluntarius. In cuius rei confirmationem, recolenda eſt ex ſuperioribus illa diſtinctio de neceſſitate coactionis, & naturalis inclinationis.

Secũda cõ. Deꝰ poteſt voluntatẽ. ¶ Secunda concluſio. Deus poteſt impedire voluntatem ne vnquam exeat in actum, atque adeò ne prodeat in actũ ad quem ſuapte natura inclinatur: nã poteſt Deus ſubtrahere

impedire ne prodeat in actum, ad quem naturaliter inclinatur.

here influentiam & concursum generalem, ita vt uoluntas non possit amaretimò à creatura potest voluntas in hũc modum cogi, & violentia inferri, puta, subtrahendo obiectum. Potest rursum fieri, vt dum quis vult persistere in actuali Dei amore, impediatur ab alio, qui dedit illi fraudulenter potum inebriantem, vel dormire facientem; tunc sanè voluntas cessat ab actu contra propriam inclinationẽ. potest ergo voluntas non solùm a Deo, sed etiam à creatura impediri ne exeat in actum.

Tertia cõ. Deus potest infundere uolũ tatis intensissimum odium loco illius: & vice versa. Hæc conclusio est euidens, & probatur ex illo Prouerb. 21. Cor regis in manu Domini, & quocunque voluerit, vertit illud.

¶ Tertia conclusio. Non obstante quacunq; dilectione, & volitione voluntatis, potest Deus infundere intentissimum odium loco illius: & vice versa. Hæc conclusio est euidens, & probatur ex illo Prouerb. 21. Cor regis in manu Domini, & quocunque voluerit, vertit illud.

odium, loco dilectionis quam habebat. Prou. 21. Quar. cõc. Aliquo modo voluntas cogi potest.

¶ Quarta conclusio. Tamen his casibus commemoratis, negari non potest, quin voluntas aliquo modo cogatur. Nam tribus modis res aliqua violentiam patitur; tum, quando habet motum contra inclinationem naturalem, vt cùm lapis proijcitur sursum; tum verò, quando impeditur a propria & naturali inclinatione, & operatione, vt cũ lapis detinetur sursum: Tum vltimò, quando mouetur motu naturali, sed vehementiùs & intensiùs quàm natura expostulat. Hanc veritatem demonstrant argumenta in initio quæstionis proposita. Verum est quòd quidam discipuli D. Thom. doctissimus Victoria, & pater Soto, atque etiam Caieta. 1. p. q. 82. arti. 1. habent pro certo, quòd respectu actionis Dei, nulla creatura cogi potest. Quam sententiam probant his argumentis.

Triplicit. res violentiam pati potest. Magist. Victoria. Soto. Caie.

¶ In primis D. August. 26. lib. contra Faustum ca. 3. dicit. quòd id est cuilibet rei naturale, quod ille fecerit, a quo est omnis modus, numerus, & ordo naturæ.

Prim. arg. August. Secũdum. Vtrùm voluntas respectu Dei possit violentiã pati. D. Thom.

¶ Deinde, omnis creatura, secundum inclinationem naturalem, habet potentiam obedientialem vt Deo obediat ad quemcunq; actum, vel ut detineatur ab actu. Certè sicut non est contra inclinationem aquę absolutè, vt est pars orbis, detineri in supero loco ne sit vacuum, licèt sit contra inclinationem eius, vt est quoddam ens particulare, (vnde scribit D. Tho. de potentia. q. 4. artic. 1. ad 20. quòd motus aquæ circularis non est violentus, quamuis non sit ab intrinseco, quia est a superiori natura, ad quam inclinatur aqua,) sic voluntas naturaliter inclinatur vt obediat Deo ad quemcunque actum, licèt sit contra inclinationem eius particularem.

Tertium.

¶ Præterea, magis inclinatur creatura ad actũ quem Deus producit, quàm ad actum proprium ipsius creaturæ; sicut brachium potiùs inclinatur in bonum totius, quàm in bonum proprium.

Quartum.

¶ Tum deinde, quoniam voluntas nostra ad quemcunq; actum, vel vt detineatur ab actu, non resistit Deo, licèt sit contra inclinationem eius particularem, sicut motus lapidis sursum saltim non resistit, quod sufficit vt motus non sit violentus, vt patet de motu cœli, ad quem non concurrit cœlum, sed solus angelus: & licèt non haberet cœlum inclinationem ad illum motum (ratione cuius ille motus dicitur naturalis) satis esset quòd non resisteret ad hoc, vt non esset uiolentus.

Quintum.

¶ Sed & huius rei aliud producunt argumentũ, quod videtur palmarium. Nam si Deus auferret à lapide grauitatem, non violenter detineret illum in loco supero, ergo si Deus aufert auxilium suum generale, vt creatura detineatur, & impediatur ab actu suo, non violenter detinet creaturam. Consequentia argumenti inde probatur. Nam, tam necessarium est auxilium Dei ad operandum, sicut gratuitas ad descendendum.

Sextum.

¶ Profectò tunc res cogitur propriè, quando positis omnibus requisitis ad operandum, impeditur ab aliquo agente ne operetur; sed quando deest auxilium generale, non habet creatura omnia necessaria ad operandum. ergo non patitur violentiam; sicuti nõ cogitur homo ad non volandum, quia non habet aptitudinem, neq; potentiam ad volandum.

Vltimum.

¶ Vltimò, istæ operationes quas Deus efficit præter ordinem naturæ consuetum, sunt supernaturales, & miraculosæ. ergo non violentæ. Hæc sunt quæ adducunt præclarissimi autores ad persuadẽdum, quòd creaturę respectu operationis diuinæ non cogantur, neq; patiantur violentiam.

Autoris sententia.

Mihi verò hæc sententia nunquam probari potuit; sentio enim quòd si consideretur natura particularis, quatenus ens quoddam particulare, bene potest a Deo cogi; vt si Deus solus proijceret lapidem sursum, vel detineret in loco supero, aut verò sisteret cœlum; nam ascensus aquæ, vt non sit vacuum, licèt sit ab autore naturæ, est tamen violentus respectu aquæ, in quantum est quædam natura particularis. Hoc ipsum confirmatur: quia Deus potest facere, vt patiatur creatura ab extrinseco, contra propriam inclinationem; imo reuera cogit dæmones, & vim facit detinendo contra ipsorum voluntatem in igne inferni. At res indubitata est, quòd possit Deus eundem effectum se solo facere, absque medio ignis instrumento, puniendo, & ligando dæmones contra ipsorum voluntatem. imo crediderim, quòd si Deus influendo in lapidem, sicut modo influit inclinationem ad motum in locum sibi naturalem, proijceret ipse solus in locum superum, tunc certè violenter moueretur: quia talis motus esset contra inclinationem, quam Deus illi tribuit: secus autem esset, si Deus subtraheret influentiam, & concursum generalem, vel inclinationem lapidis in locum inferum, tunc nulla esset violentia, cùm nulla maneret resistentia.

¶ Sed eandem veritatem demonstro alio argumento. Nam hoc videtur esse priuilegium voluntatis, quòd etiam a Deo cogi non possit: quòd si Deus de potentia sua absoluta non potest cogere vllam creaturam, neque verò ei violentiam inferre, non est priuilegium particulare, & singulare, quòd voluntas neque a creatura, neque a Deo cogi possit. Atque in hanc sententiam etiam inducor: nam rationes superiùs adductæ, videntur mihi omnino inualidæ, Nam si esset necessarium ad hoc vt sit violentum, quòd positis omnibus requisitis ad operandum, impediatur a sua operatione, consequens est lapidem non detineri violenter in loco supero, nam non habet omnia requisita ad operandum, nempe non habet ablatum impedimentum.

Quin. cõc. Voluntas in suis actibus elicitis neque a creatura cogi põt.

¶ Quinta conclusio. Deus non potest cogere voluntatẽ ad actus elicitos. Volo dicere, quòd fieri nullo modo potest, quòd voluntas cogatur in suis actibus quos elicit siue a creatura, siue a Deo; est enim euidens contradictio, quòd voluntas inuita, & repugnans habeat actum suum. quod probatur his argumentis. Nam omnis operatio voluntatis, aut est volitio boni, aut est nolitio mali. Sed omnes istę operationes sunt secundum inclinationem voluntatis. ergo non possunt esse violentæ. Maior argumentationis vera est sine contradictione. Minor sic ostenditur. Nam voluntas suapte natura inclinatur ad bonum, & refutat malum. Deinde, voluntas tunc propriè & uerè cogeretur, quando haberet actum contra suam voluntatem, id est, quãdo non volens vellet. Sed hoc inuoluit in seipso contradictionem: nam si habet actum, iam uult, & ex alia parte est non uolens, siquidem actus est violentus, id est, contra voluntatem. Sequitur ergo euidens contradictio, si voluntati uiolentia inferatur, Sanè illud dicitur uiolentũ & coactum, quod fit nobis inuitis & repugnantibus, id est, nobis nolentibus, & contra id quod uolumus. Euidens ergo contradictio est, quòd sit actus uoluntatis, & quòd sit uiolentus & coactus. nam si est actus uoluntatis, uoluntas iam uult, quòd si vult, iam non est contra voluntatem, ac subinde coactum non est. Præterea, ad idem valet hæc ratio, tunc voluntas cogeretur propriè, quando uellet malum sub ratione mali: nam inclinatio voluntatis est velle bonum, & refutare malum; sicut inclinatio intellectus est assentiri uero, & dissentire falso: sed uoluntas non potest uelle malum, sub ratione mali, vt est in confesso apud Theologos (qui rectè & sapienter res definiunt) ergo voluntas non potest cogi. Vltimò, omnis actus voluntatis, est actio vitalis. Rursus est actio uoluntaria cum cognitione finis. ergo non potest esse uiolenta: violentum enim est quod procedat ab extrinseco, passo non conferente uim. Itaque sicut fieri nullo modo potest, quòd motus sit naturalis & uiolentus: sic est euidens repugnantia, quòd sit actus uoluntatis, & uiolentus.

Sexta cõc. Alię potẽtiæ a uolũtate possũt cogi ĩ suis actibus Durand.

¶ Sexta cõclusio. Intellectus, & uisus, & cæteræ potentię, possunt cogi. Hæc conclusio statuitur contra Durand. in 2. di. 25 q. 3. & 4. qui tribuit omnibus potentiis id, quod D. Tho. voluntati singulariter tribuit, nempe quòd non possunt cogi ad actus elicitos.

Differt voluntas a cęteris potẽtijs.

¶ Sed pro explicatione conclusionis obseruandum est, hoc differre inter uoluntatem & cæteras potentias, quòd cæterę potentiæ feruntur in propria obiecta, & in utilitates proprias, & particulares: cęterùm uoluntas nõ tantum fertur

fertur in bonum ſuum,ſed in bonum totius hominis; qua de cauſa dicitur inclinatio totius hominis.

Nota. ¶ Illud etiam notandum eſt, quòd ad uiolentum ſatis fuerit,quòd ſit contra inclinationem naturalem hominis, licèt ſit conueniens & conſentaneum naturæ: nam ad violentum accidentarium eſt,quòd ſit conueniens, uel diſconueniens,dummodò ſit ab extrinſeco,paſſo non conferente uim.Ex quo ſequitur, quòd quando homo cogitur uidere apertis oculis,ſimpliciter dicatur cogi; hæc enim operatio eſt contra inclinationem totius hominis. Ex eadem doctrina ſequitur; quòd eo in caſu non tantum cogitur homo,ſed etiam ipſe uiſus cogitur;nam potentiæ ſuapte natura inclinantur in bonum totius ſuppoſiti; qua de cauſa qđ eſt contra inclinationem totius,eſt contra inclinationem potentiarum,quæ in bonum totius ſunt inſtitutæ: ueluti ſi quis uiolenter detineret aquam quæ aſcendit ne ſit uacuum,uiolentiam inferret illi:ea enim detentio eſt contra inclinationem totius: ſimili ratione ſi quis detineret brachium quod eleuatur ad tuendum caput, uiolenter detineret illud; quoniam erectio brachij eſt ſecundum inclinationem totius.

D. Thom.

¶ Sed uideamus quid de hac re ſentiat D. Tho.is namq; in 3.d.27.q.1.art.4.dicit.quòd omnes animæ potentiæ coguntur a ſuis obiectis, præter uoluntatem,& idem dicit in 2.d.25.q.1.ar.2.ubi quærit,an liberum arbitrium cogi poſſit,ubi diſertè dicit, quòd & aliæ potentiæ, & etiam intellectus cogitur a demonſtratione, & a primis principiis. & de ueritate.q.22.arti.5.facit argumentum tertium tale.Intellectus cogitur,ergo uoluntas.Reſpondeo(inquit) quòd intellectus aliquid naturaliter intelligit, ſicut & voluntas aliquid naturaliter vult,ſed coactio non eſt contraria intellectui ſecũdum ſuam rationem, ſicut voluntati;intellectus enim etſi habeat inclinationem in aliquid,non tamen nominat ipſam inclinationem hominis, ſed voluntas ipſam inclinationem hominis deſignat.Vnde quicquid fit ſecundum voluntatem,fit ſecundum hominis inclinationem, & per hoc non poteſt eſſe violẽtum. Sed operatio intellectus poteſt eſſe contra inclinationem hominis, quæ eſt voluntas; vt cùm alicui placet aliqua opinio,ſed propter efficaciam rationum deducitur ad aſſentiendum contrariæ per intellectum. hæc D.Tho.ex quibus facilè intelligitur ſententia D.Thom.

Sept.conc. Voluntas cogi poteſt in actibus imperatis.

¶ Septima concluſio. Voluntas poteſt cogi in actibus imperatis; nolo dicere quòd actus imperatus voluntatis non prodeat a voluntate,ſed quòd membra exteriora, & alia opera externa poſſunt eſſe coacta contra imperium voluntatis. Hæc propoſitio ſic expoſita,clarior eſt quàm vt probatione indigeat:fieri enim poteſt quòd quis moueat brachium meum,aut linguam, contra imperium voluntatis.

Argu.ſolu. ¶ Porrò per hanc concluſionem,& præcedentem, confutatur vltimum argumentum;per alias verò in principio aſſertas,confutantur alia argumenta vſque ad quartum.Concedendum namque eſt, quòd poteſt Deus neceſſitare voluntatem, quòd poteſt eam impedire ne exeat in actum, quòd poteſt vehementiùs mouere quàm rei impetus expoſtulat:ſed hæc vniuerſa non probant, voluntatem poſſe cogi,quantum ad actus elicitos. Satisfaciamus ergo Quarto argumento.

Ad quartũ ¶ Vt verò confutetur,aliqui dicunt,quòd amor, & odiũ contrarium,non repugnant inter ſeſe, ſaltim de potentia Dei abſoluta:ſicut duæ qualitates contrariæ, (quæ Dei eſt omnipotentia) poſſent eſſe ſimul in eodem ſubiecto,etiam in gradibus intenſis: ſecundum quem modum aiebant, q̃ vterque actus eſſet voluntarius,& ſecundum inclinationẽ voluntatis,ſicuti ſi Deus daret lapidi leuitatem & grauitatem, aſcenderet, & deſcenderet naturaliter: & quamuis odium eſſet contra amoris actum, non tamen eſſet contra inclinationem totius voluntatis; quemadmodum quando aqua ſurſum aſcendit,ne fiat vacuum, talis motus non eſt violentus quamuis enim ſit contra inclinationem particularem aquæ,non tamen eſt contra inclinationem vniuerſalem aquæ,vt eſt pars vniuerſi.Huius opinionis eſt Marſilius in 2.q.16.art.5 Almaynus in 2.q. ſuorum moraliũ. Eandem ſententiam docebant viri doctiſſimi,pater Cano. & pater Soto.Sed doctiſſimus pater Victoria, quem ſemper honoris cauſa nomino, exiſtimabat hanc opinionem eſſe falſiſſimam:nam ſicut fieri non poteſt vt habeamus ſimul aſſenſum,& diſſenſum reſpectu eiuſdem: ſic impoſſibile eſt ſimul habere amorem, & odium eiuſdem rei, propter eandem cauſam. Certè ſicut impoſſibile eſt ſimul moueri deorſum & ſurſum, ſic omnino impoſſibile eſt habere odium & amorem eiuſdem rei.

Marſilius. Almay.Cano. Soto. Victoria.

Nota. ¶ Et quanquam duæ qualitates contrariæ poſſint eſſe ſimul, duo tamen motus contrarij non poſſunt eſſe ſimul. An non eſt impoſſibile quòd idem,ſecundum eandem partem,calefiat & frigefiat? & quòd idem ſimul ſit in actu,& in potentia reſpectu eiuſdem?certè impoſſibile eſt, & adhuc magis impoſſibile iudico,poſſe eſſe ſimul amorem & odium rei; nam ſi voluntas amat aliquod obiectum,fertur in illud,vt ad conueniens: ſi uerò odio habet, fertur in illud,vt in malum,& diſconueniens:eſt autem euidens contradictio quòd idem ſit conueniens, & diſconueniens: bonum,& malum. Igitur ſecundum hanc opinionem caſus eſt impoſſibilis. Qui ſi gratia diſputationis, admittatur poſſe contingere, dicendum eſt, quòd prædicti actus non ſunt contrarii: nam vterque tenderet in ſuum obiectum, ſecundum diuerſas rationes: amor in bonum, odium in malum.

Ad confir. Greg. Ari.

¶ Ad confirmationem de neceſſaria continuatione actus quam docet eſſe neceſſariam Gregorius Ariminenſis in 1. diſtinct.38.quæſtio. 1.dicendum eſt in primis,non eſſe neceſſariam talem cõtinuationem actus;nam ex tali neceſſitate efficaciter concluditur,quòd odium Petri,& amor,eſſent ſimul; vel quòd non poſſet eſſe odium, donec tranſiret tempus neceſſarium ad continuationem actus. Item infertur aliud incommodum, quod ſupra commemorauimus:quòd qui peccat peccatum odii,non habet libertatem ad pœnitendum pro illo tempore quod exiſtimatur eſſe neceſſarium ad odii continuationem; vel quòd odium,& pœnitentia eſſent ſimul. Alia quàm plurima ſequuntur dogmata peſtifera ex neceſſaria continuatione actus, quæ in alio loco conuenientiùs referuntur. Nunc ad argumenti confutationem dicẽdum eſt,vel quòd actus voluntatis, vel intellectus poteſt durare per ſolum inſtans, quemadmodum lumen poteſt durare per ſolum inſtans, per abſentiam corporis luminoſi. quod eſſe verum, iſta ratione demonſtratur. Nam actus voluntatis fit in inſtanti, & menſuratur inſtanti;eſt enim operatio inſtantanea. ergo poteſt durare per ſolum inſtans,ſicut ipſummet inſtans tantum durat per unum inſtans.

¶ Cuius rei eſt alterum argumentum. Nam ſi contingat quòd actus volontatis incipiat eſſe in inſtanti,quo ego incipio dormire,tunc cùm ſomnus incipiat per motum, erit verum dicere, nunc non dormio, & immediatè poſt hoc dormiam. Ex quo ſequitur,quòd immediatè poſt hoc non erit ille actus voluntatis vel intellectus, qui cœpit eſſe in eodem inſtanti initiatiuo, & ſic non durauit niſi per inſtans.

¶ Hæc omnia confirmantur. Nam angeli,qui non permanſerunt.in inſtanti,& primordio ſuæ creationis dilexerunt Deum,& non continuauerunt actum illum:nam (vt habet vera doctrina) immediatè fuerunt mali.ergo actus voluntatis poteſt durare per ſolum inſtans. Sed de hoc alio in loco conuenientiùs ediſſeretur, nunc pro confutatione argumenti dicendum eſt,quòd quanquam opinio eſſet vera,& quod ſimul eſſet amor & odium reſpectu eiuſdem, non ſequitur, quòd voluntas cogitur; quia vterque actus eſt ſecundum inclinationem naturalem voluntatis, vt ſuperiùs demonſtratum eſt.

Ad quĩtũ

¶ Ad quintum, in quo probabatur quòd voluntas poteſt nolens amare,reſpondetur, quod Deus de ſolo non poteſt producere actum amoris in noſtra uoluntate: de eſſentia enim voluntatis amantis eſt, quòd ipſa producat actum amandi; eſt enim operatio vitalis, de cuius ratione eſt quòd procedat a principio actiuo, & intrinſeco, quod ſit principium uitalis operationis. Vnde ſi Deus poneret viſionem in oculo meo, ego non viderem per illam, nam uidere eſt producere uiſionem. Vel dicatur ad argumenti confutationem, quòd illi actus non eſſent contrarii; amaret enim voluntas ratione boni, odio haberet ſub ratione mali.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrũ omnes actus violẽti sint inuoluntarij.

VIdebitur fortassis alicui, ꝙ conclusio huius articuli nõ sit semper vera; & in primis videtur esse dubium de actibus neq; volitis, neq; nolitis, sed permissis, an dicantur voluntarij, vel violẽti, & inuoluntarij, putà si quis moueret manũ meã, nec volente me, neq; nolente, de his igitur actib⁹ sic arguitur.

Prim. arg.

¶ Nã qñ homo trahitur ab altero, neque volens, neq; nolẽs, sed merè ne gatiuè, aut permissiuè se habẽs, talis motus est violẽtus, siquidem est ab extrinseco, passo nõ cõferẽte vim, at nemo diceret talẽ hominẽ violenter & coactè trahi: ergo violentia nõ causat inuoluntarium.

Cõclusio.

Secundũ.

¶ Deinde, si inferatur stuprum virgini, repugnãti fortiter in sua interiori voluntate, quæ tamen nõ resistit externè, cum possit se defendere ne violetur; ea operatio absque dubio est violẽta, & coacta, sed nõ est inuoluntaria: cuius rei euidentissimũ argumentũ est, ꝙ illa peccat mortale peccatum, ergo violentia non causat inuoluntarium.

Tertium.

Præterea, beati martyres violenter torquentur, & maximè in suis cruciatibus & tormentis gaudent voluntariè. ergo voluntarium, & violentum non contrariantur.

Vltimum.

¶ Ad vltimum, si quis interiori dissensu efficaci nolens adoret idolum, cogeretur externe adorare; ea adoratio, violenta esset, vt planè constat, sed non esset inuoluntaria, si quidẽ peccat peccatũ grauissimum. ergo violentũ nõ semper est inuoluntariũ. Sed quanquã hæc argumẽta aliquid videantur efficere contra sententiã in articulo cõstitutã, nõ tamen eam iubuertunt, quin potius eam cõfirmant: sententia enim articuli pro certa, & per se nota habenda est.

¶ Nam violentis actibus & necessarijs nõ meremur, aut demeremur, vt cõstat ex omniũ hominum confessione; si enim quispiã me nolente traheret manũ meã, & ea te percuteret, certè ea percussiõ mihi non tribueretur vitio, neq; imputaretur ad culpam. Sed actibus voluntarijs meremur aut demeremur. ergo violentia tollit voluntariũ. Deinde: de ratione volũtarij est, ꝙ procedat ab intrinseco cũ cognitione finis: violentũ verò sic definitur, ꝙ sit ab extrinseco, passo nõ conferente vim. ergo violentũ & voluntariũ omnino repugnant. Quòd ex nominis definitione demonstrari liquidò potest: nam violentũ & coactũ est, quod fit nobis inuitis & repugnantibus, & contra nostrã voluntatem.

Ad argumenta.

Ad primũ.

Ad primũ argumentũ dicendũ, ꝙ in casu cõmemorato, ille qui trahitur, neq; est voluntarius, neq; inuoluntarius, sed est nõ voluntarius, veluti si dormiẽs traheretur; qua de causa qñ definiunt Theologi violentum, ꝙ sit illud, quod procedit ab extrinseco, passo nõ cõferẽte vim, intelligitur, passo repugnãte & resistente: veluti cũ lapis detinetur in loco supero, qm̃ habet grauitatẽ semp resistentem, semp violenter detinetur. In hoc ergo casu nõ est quidẽ inuoluntarium, quia nõ habet nolitionẽ: neq; voluntarium, quia nõ habet volitionẽ, sed est nõ voluntarium. & hoc tertiũ membrum posuit Arist. 3. Ethic. ca 1. & videbitur art. 8. quomodo aliquid est non voluntariũ, neq; tamen inuoluntarium.

Exponitur definitio violenti. Aristot. Aduer.

¶ Sed hic obseruandũ est, ꝙ quando aliquis sciens & prudens in aliquo negotio magni momenti, quo erga se geritur, negatiuè se habet, censetur virtualiter repugnare & contradicere, qua de causa Theologi definiunt violentũ, ꝙ sit illud, quod procedit ab extrinseco, passo nõ conferente vim, id est, passo non consentiente, nec adiuuante. Ex quo cõmodè põt intelligi definitio Innocentij III. in ca. maiores. de bap. & eius effectu, quæ habet in hunc modum. Imprimit sacramentalis operatio characterẽ, quando non inuenit obicem cõtrariæ voluntatis obsistentẽ, id est, quando non inuenit contrariã voluntatẽ formaliter, vel virtualiter. Ex quo definiunt Theologi, ꝙ si quis paganus sciens & prudens baptizaretur non consentiens, non maneret baptizatus, quoniam censetur virtualiter contradicere.

ARTIC. QVINTVS.

¶ Vtrùm violentia causet inuoluntarium?

SVMMA TEXTVS.

COnclusio est affirmatiua, quã probat D. Th. tũ autoritate Aristotelis, & Damasceni; tum etiã euidenti ratione. Nam violentia directè aduersatur volũtario, sicut & naturali: cõmune est enim & voluntario, & naturali, ꝙ vtrumq; sit a principio intrinseco; violentia autem est a principio extrinseco. Quapropter, sicuti violentia in his rebus, quæ cognitione carent, est contra naturam, ita in rebus cognoscentibus facit esse cõtra voluntatem: quod autem est cõtra naturam, dicitur esse innaturale: quod verò violentum est, dicitur esse inuoluntarium, vnde violentia inuoluntarium causat. Sed est obseruandum, quòd quantum ad actum, qui est ipsius voluntatis, violentia nunquã facit inuoluntarium: nam si est actus voluntatis immediatè ab ipsa elicitus, voluntarius est, & violẽtus esse nõ potest: sed quantũ ad actum imperatum, violentum potest causare inuoluntariũ, prout est expositum præcedenti articulo,

Ad secundum.

¶ Ad secundũ argumẽtũ dicẽdũ est ex doctrina art. 3. ad voluntariũ indirectè requiri tres cõditiones; ꝙ possim, & tenear & nõ faciã: itaq; in casu argumẽti dicendũ, ꝙ stuprũ erit volũtariũ puellæ, ꝙa poterat resistere, & tenebat, & nõ fecit; si verò nõ tenebatur clamare, neq; exterius resistere (nam inferebat illi mors si resistebat) illud opus censetur violentum, aut nõ voluntarium. Est autem graue dubiũ, vtrũ teneatur, vel nõ? de quo in materia de temperantia competentius differetur.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium respondetur, ꝙ cruciatus martyrum potest considerari dupliciter; vno modo, quatenus est actio tyrannorum, & hoc modo est violentus, siquidem martyres nihil adiuuant, nec cõferunt ad hanc actionẽ; si verò consideretur quatenus est passio, est omnino voluntaria: martyres enim libenti animo sufferunt cruciatus pro Christo.

Ad vltimũ.

¶ Ad vltimũ dicendũ, ꝙ ille idolatra, qui externè adorat idolũ, nõ peccat ex eo ꝙ re vera vult adorare idolũ, sed ex eo ꝙ ponit operationẽ exteriorẽ, & vult eam ponere, quã oĩbus modis tenebatur cauere, etiã cum periculo vitæ. Vtrũ verò iste idolatra tm̃ exterior incidat in pœnas cõtra idolatras pronunciatas, est alia quæstio, quæ tractatur in 2. 2.

Lutherani. Euidẽs cõtradictio est, ꝙ Deus cogat ad peccandũ. Tertul. Ambr. August.

¶ Ex definitione huius articuli demonstratur, quàm turpiter errant Lutherani dicentes, quòd Deus nos cogit ad peccandum. Hoc autem quam absurdè & impiè dicatur, consideramus ex his quæ dicta sunt.

¶ Nam peccatũ adeò est voluntarium, ꝙ si nõ est voluntarium, peccatũ non est: nam dicere peccatũ esse sine voluntatis assensu, magnum esse deliramentũ scribunt sancti Patres. Tertullianus lib. 2. contra Martionem. Ambrosius lib. de Iacob & vita beata ca. 30. August. disputatione 2. contra Fortunatũ Manichæum, & lib. de vera religione ca. 14. & lib. de duabus animabus, & lib. 1. retractationum, & alibi sæpenumero. Itaq; reum teneri quempiam, quia non fecit, quod facere non potuit, summæ iniquitatis & insaniæ ab omnibus hominibus esse putatur. Ergo fieri nullo modo potest, ꝙ sit violentum & coactum, & ꝙ sit peccatum.

¶ Deinde ex alio principio sumpto idem demonstratur. Nã peccatũ (vt ex eius definitione famigeratissima liquet,) est dictũ, vel factũ, vel cõcupitũ cõtra legẽ Dei: at lex Dei, quæ est regula & norma nostrarũ operationũ, re ipsa nihil aliud est quam voluntas diuina. Ex hoc cõcludo argumẽtũ. Si Deus me mouet & cõpellit vt peccem, ergo mouet me vt faciam cõtra voluntatẽ suam, & contra suam regulam. Sed hæc est euidẽs repugnantia: nã si Deus mouet & cogit vt aliqd faciã, ergo vult ita fieri; ergo nõ operor cõtra Dei voluntatẽ. Sed & alio syllogismo rem eandẽ cõmonstro. Nam si Deus me mouet, & cogit vt aliquid faciã, ergo vult ita fieri. ergo illud opus quod facio, rectum & studiosum erit: est enim conforme, & consentaneũ diuinæ voluntati. Itaq; ex illa hypothesi sequitur euidens contradictio, & ꝙ sit peccatum, & ꝙ sit rectũ & studiosum, & ꝙ sit conueniens regulæ diuinæ, & ꝙ sit dissentaneũ & disconueniens.

¶ Quod verò ex hoc dogmate pestilentissimo euidẽs contradictio sequatur, manifestè cõstabit vel ex hoc argumẽto quod sequitur. Deus enim peccare nõ potest, si quidẽ peccare, est a regula deflecti, quod omnipotens nõ potest facere:

ipſe enim eſt regula & rectitudo omnium operationum. Certè ſi manus ſcribẽtis eſſet regula, aut manus pictoris ipſa rectitudo eſſet, quãcunq; lineam duceret, rectè ſcriberet, & depingeret. Ergo euidens cõtradictio eſt, ꝙ Deus me moueat, & efficaciter me cõpellat ad aliquid operis, & illud ſit peccatũ. Profectò peccatũ nihil aliud eſt, quã inobedientia contra Deũ: ſed qñ Deo cogẽte ali quid facio, nõ ſum inobediẽs; ergo nõ pecco, nã ſi Deus præcipit aliquid, aut cõſuluit, ſi obedio, nihil pecco. ergo ſi neceſſitat me Deus & cogit; & pareo, non pecco.

Prior cõcl.

Poſterior.

¶Vltimò hęc ſententia Lutheranorũ facit Deũ nõ ſolũ autorẽ & fontẽ omniũ peccatorũ, ſed etiã omniũ creaturarũ peſſimũ, iniuſtiſſimũ, crudeliſſimũ & inſaniſſimũ. Nam quæ mator crudelitas & inſania, quam punire hominẽ ſupplicio æterno propter opus, ad qđ Deus cogit & neceſſitat vt faciat illud, qđ vitare nullo modo potuit? ſed hoc in tractatu de libero arbitrio copioſius elucidabitur, nunc ad autorem noſtrũ reuertamur.

ARTIC. SEXTVS.

¶*Vtrùm metus cauſet inuoluntarium?*

SVMMA TEXTVS.

PRior concluſio. Ea quæ per metũ aguntur, mixta ſunt, ex voluntario, & inuoluntario.

¶Poſterior cõcluſio. Ea quæ fiunt metu, ſimpliciter ſunt voluntaria, & ſecundũ quid, inuoluntaria: itaq; metus non cauſat inuoluntariũ. Prædictæ concluſiones ſic probantur a D.Tho. & eius probatio rectiſſimè procedit. Nam ea quæ fiũt ex metu, in ſe cõſiderata, nõ ſunt voluntaria, ſed ſunt volũtaria in hoc caſu, vt vitetur maius malũ quod timetur, quãuis rectè cõſideranti huiuſmodi ſunt magis volũtaria quàm inuoluntaria. Nam vnum quodq; dicitur ſecundũ quod eſt in actu ſimpliciter, & quod per metũ agitur, ſecundũ hic & nũc iudicat' ſimpliciter melius, prout impedit maius malum qđ timebatur; vnde ſimpliciter cõpetit ei ratio voluntarij, vt patet in proiiciẽte merces in mare: inuoluntaria tamen ſunt ſecundũ quid, prout extra hũc caſum repugnant voluntati; cæterùm ſimpliciter hic & nunc voluntariè proiicit merces in mare, vt vitetur maius malũ quod timetur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Duplex metus, leuis & grauis.

METus duplex eſt (vt definiunt viri ſapientes) leuis, & grauis, qui dicitur cadere in virũ conſtantẽ, Metus leuis eſt, quo perturbatur homo meticuloſus & inconſtans. Metus grauis eſt, quo perturbatur homo fortis & cõſtans, vt metus mortis D.Tho. loquitur de metu, ſiue grauis ſit; ſiue leuis, vndecunq; incutiatur, definitq; metũ nõ cauſare inuolũtariũ, quin potius ea quæ fiũt ex metu, eſſe abſolutè & ſimpliciter voluntaria. Atqui Ariſt. 3. Ethic. ca. 1. proponit hãc cõtrouerſiã ſub his verbis, vtrũ ea quæ fiũt ex metu, inuiti, an ſponte faciãt homines? quam ſic explicat; Talia (inquit) mixta ſunt: his aũt magis ſimilia ſunt quæ ſponte homines agunt: expetunt. n. tunc, cum agũt, atq; finis actionis in ipſa tẽporis cõditione cõſiſtit. Et ſponte igitur, & inuitum vnũquemq; dicendũ eſt agere cum agit; agit enim ſponte, cum in ipſo ſit principiũ mouendi. Probat itẽ: quia in illis & laudantur, & vituperantur hoĩes, & venia digni cenſentur. & paulò inferius; Quę vero p ſe quiſquã inuitus facit, nũc aũt & pro his ſponte agit, magis aũt ſimilia ſunt his q̃ ſua ſpõte quis agit; actus enim ſunt circa ipſa ſingularia, quæ quidẽ ſponte facit. Hæc ſunt q̃ Ariſt. ſentit, vt addu cit D.Tho. Paucis verò verbis ꝓbari põt ꝙ ſunt ſimpliciter & abſolutè volũtaria, patet. Nam mercator, qui in grauiſſimo mortis articulo cõſtitutus, proiicit merces in mare ne pereat, efficaciter proiicit, ergo vult proiicere. Cõſequẽtia inde ꝓbatur. Nam ſi nollet proiicere, certè nõ proiiceret. Deinde ſi mercator haberet iſtos duos actus, nolo ꝓiicere, & volo proiicere, nõ eſſet potior ratio & cã quare ꝓiiceret; vnde cõſequẽs eſt, ꝙ habeat iſtos duos actus, volo proiicere; & nollẽ proiicere, ſi poſſibile eſſet aliter periculũ effugere.

Ariſt. verba obſcuræ.

¶Præterea, voluntas efficax definitur ab oĩbus Philoſophis & Theologis q: ſit ea, ex qua efficaciter ſequit' opus: membra. u. exteriora nõ mouentur, niſi ex abſoluta volitione, vt planè experiẽtia cõſtat: ſed ea quæ fiunt ex metu, efficaciter fiunt. ergo abſolutè & ſimpliciter voluntariè fiunt. Certè qui metu mortis proiicit merces in mare, vult proiicere ſine cõditione, aliàs non proiiceret, nam quãdo nõ eſt voluntas efficax, nõ ſequitur opus. Ad hæc qui metu mortis fornicatur, vel periurat, omniũ hominũ conſenſione & ſuffragio peccat, & vituperationẽ meretur. ergo metus nõ tollit voluntariũ. ꝙ ſi non eſt voluntariũ peccatum nõ eſt.

¶His accedit, ꝙ qui vult abſolutè finem, abſolutè vult media neceſſaria ad finem: ſed mercator qui proiicit merces in mare ne pereat, abſolutè vult vitam ſuã tueri, & ſeſe ab illo periculo eripere; ad hoc verò iudicat medium neceſſarium proiicere merces in mare: vult ergo proiicere.

¶Facit ad prædicta, quòd iuriſperiti dicunt, quòd coacta voluntas, eſt voluntas in l. ſi mulier. §. pen. ff. de eo quòd metus cauſa, & 15. q. 1. ca. merito.

L. ſi mulier. ff. de eo ꝙ metꝰ cauſa cap. merito 15. q. 1.

¶Itaq; vt intelligam⁹ exactè, accuratè ſententiam D. Tho. de his, quę ex metu fiunt, oportet ea conſiderare, hic, & nunc, & pro his, ſecundum omnes circunſtantias, nõ quid nam faceret homo ſi tale periculum nõ immineret. Ex hoc inferre poterit Theologus, ꝙ ea quæ ex metu fiunt, vel bona ſunt, vel mala; ſunt enim moralia, & habent ſufficientẽ libertatẽ, & nõ debent iudicari ſicut naturalia, vel violẽta, vel inde liberata, ſed ex obiecto, & rationis regula ſunt expendenda.

Ariſtot.

¶Vnde ſcribit Ariſt. 3. Ethi. ca. 1. quòd ea quæ fiũt ex metu, quædam ſunt laude digna; vt cum quiſpiam patitur abſciſſionem membri ne prodat Remp. quædam ſunt nõ laude digna, ſed venia & condonatione; vt cum quis mentitur ad ſaluandã vitam: alia ſunt digna omni vituperatione, vt cum quis metu mortis prodit Remp. negat Deum. Et ſecundò infertur, ꝙ illa quæ intrinſecè mala ſunt, nullo metu poſſunt fieri ſine peccato, quia ſunt libera & voluntaria. Vnde Ariſt. dicit vbi ſuprà; Sunt autẽ quædã, ad quæ forſitan non licet quenquã eſſe cõpulſum, ſed potius oportet ſumma perpeſſum tormenta, mortem obire; exemplũ ponit de Alcmeone Euripidis, qui matrẽ interfecit. & idẽ eſt iudicium de mendacio, homicidio innocentis, blaſphemia, & ſimilibus. Circa alia verò aliquãdo facit metus eſſe bona, quæ aliàs mala eſſent, quæ non definit Ariſt. nam nõ eſt facilè ea deſignare, cum in ipſis cõplures ſint differẽtiæ.

¶Sed vt hęc certis regulis cõprehẽdant', eſt Prima Regula.

Regula ad dignoſcendum quando metus a peccato excuſet. Prima.

¶Ea quæ ſunt intrinſecè mala, vt mendacium, adulteriũ, parricidiũ, & his ſimilia, quocunq; metu fiant, ſunt peccata. Ratio huius regulæ hæc eſt; nam ea quæ fiunt ex metu, ſimpliciter ſunt voluntaria, vt antea demonſtratum eſt.

Secunda regula. Ea quæ fiunt ex metu, cadente in virum conſtantẽ, contra legem diuinã poſitiuam, nõ imputantur ad culpam, licèt voluntaria ſint: neq; merentur vituperationem qui ea operantur. verbi gratia. Eſt præceptũ diuinũ poſitiuũ vt in die Dominica nullũ opus ſeruile hatiat verò ſi quiſquã pauper, qui nõ poteſt miſerè vitam tueri, niſi manibus ſuis laboret, id faciat, neq; meretur vituperationem, nec legis tranſgreſſor eſt. Ratio huius eſt, quia lex diuina poſitiua nõ obligat hominẽ, quando ſimilis caſus incidit: quanquã enim Deus poſſit obligare homines vt ſua præcepta obſeruent, etiã cũ mortis periculo, & qđ potius obeant mortẽ, verum cum benignus & clemens ſit, non voluit nos obligare cum tanto periculo. Hoc autẽ eſſe verum, colligimus ex diuinis literis: nam 1. Reg. 21. legimus de Dauid, ꝙ comedit panes propoſitionis, quos ſolis ſacerdotibus licitũ erat comedere, ſed excuſatus fuit a crimine propter famis neceſſitatẽ, quod q .idẽ factũ approbauit Dñs Matthæi 12. atq; etiam legimus 1. Mach. ca 2 quòd Mathathias pugnauit diebus ſabbathorum extrema neceſſitate compulſus.

Secunda regula.

1. Reg. 11.

Matt. 12.

1. Mach. 2.

¶His accedit ratio euidẽs ex diuina Theologia: nam eſt præceptũ legis naturalis de cõſeruanda vita, & eius defenſione: nõ ergo credendũ eſt Deũ velle obligare nos vt cum diſpẽdio vitæ noſtræ obſeruemus præcepta ab ipſo inſtituta, niſi quãdo ipſe expreſsè dixerit etiã in tali periculo eſſe obſeruãda. Hoc ipſum cõfirmatur ex eo quod dixit Dñs; Nõ homo ꝓpter ſabbathũ, ſed ſabbathũ propter hominẽ.

vnde

vnde efficacicer colligitur, ꝙ lex de sabbatho seruando nõ obstringit hominem cũ periculo mortis, nisi alia necessitas incidat. Sed abundantius idẽ ostenditur ex eo quod legitur Iosue. 5. Iosue c. 5. nempe ꝙ filij Israel nõ fuerint circuncisi per annos quadraginta, cum esset lex pronuntiata Gen. 17. Genes. 17. ꝙ die octauo circuncideretur infans; excusati tñ sunt, quia non poterãt commode legem circũcisionis obseruare, & vulnera curare. neq; scriptura diuina aliã cãm commemorat, neq; refert hoc in Dei dispensationem. Sed desino in re clarissima ꝛducere maiora argumẽta, nã ad finẽ articuli sum demõstraturus, ꝙ ẽt lex diuina naturalis non obligat cũ periculo & discrimine vitæ. Tertiareg. ¶Tertia regula. Ea quæ prohibentur iure positiuo humanæ legis, non obligant cum periculo vitę. Volo dicere, ꝙ si quisquam ex metu mortis, vel alterius grauissimi incommodi comedit carnes feria sexta, vel cõcat cũ excõicatis, nihil peccat nec est præuaricator legis humanæ, si quidẽ leges humanæ non obligant cũ tanto periculo; debent enim esse mites, & suaues: at si obligarẽt cũ periculo mortis, essent intolerabiles.

¶Rursus eadem veritas confirmatur ex ꝓcedenti regula: si enim ea quæ fiunt ex metu mortis contra legem diuinã positiuam, non imputantur ad peccatum, multo minus imputantur ea quæ fiunt contra hominũ leges, & mandata. Sed obseruet Theologus, non ob id metus grauis dr excusare a transgressione legis, ꝙ causet inuoluntariũ, sed licèt ea q̃ fiunt ex metu sint voluntaria, non imputantur ad peccatum; quia in tali euentu non militant cõtra legem. Illud etiam animaduertendũ est. ꝙ hoc in loco ex professo non disputatur, vtrum metus excuset, nam hr disputatio in 2. 2. q. 125. art. 4. vbi tractatur de vitijs oppositis fortitudini.

¶Ex doctrina huius articuli ẽt põt cognosci (vt admonet Caietanus) ꝙ vota, & matrimonia, & alij contractus ex metu facti, ẽt si sint ex metu cadenti in constantem virũ, sunt obligatorij: ꝙ si aliqñ non obligant, vel sunt dispensabilia, vel commutabilia: hoc non est eo, ꝙ sint inuoluntaria, sed quia sunt secundum quid inuoluntaria, & ius saltem positiuum vult aliquos contractus, & maxime matrimonium, non solum esse volũtarios, sed plene volũtarios, alios facit irritos Et licèt in iure aliqñ inueniatur tales contractus nõ esse voluntarios, vel esse inuoluntarios, hoc dr extensione vocabuli, in fauorem humanæ libertatis. Vocatur enim inuoluntarium, quod non est ex oĩ parte voluntarium: nihilominus tñ pro certo habendũ est, oẽs contractus, metu graui celebratos, iure naturali esse validos. Patet in iuramento facto latroni ex metu mortis, qđ sine dubio valet, & ratum est, tum corã Deo, tum ẽt coram hominibus, vt definitur in c. ad aures. & c. cũ dilectus, de his quæ vi metusve cã fiunt. Idem patet in votis, quæ hoĩes in naufragio constituti nuncupant Deo, & Diuæ Virgini Mariæ, quæ valida sunt & firma, ex consensu oĩum Doctorum. Sed & matrimonium validum censetur, qñ quis graui metu infirmitatis perterritus ducit vxorem, quam habuit in concubinam. ¶ Sed obseruet Theologus, ꝙ prædicti oẽs contractus, (excipio iuramẽtũ, quod pp sanctitatem iuramenti semper, qñ est de re licita, est obseruandum) irritantur iure positiuo, qñ sunt facti ex metu cadenti in constantem virum, qñ extorquetur consensus per iniuriam, i. qñ compellitur homo ex metu per iniuriam ab altero illato, celebrare, aut vere instituere matrimonium, votum solenne, & alios contractus. Ex his facile est intelligere, qũo omnes contractus ex metu graui facti, sint irriti, & inualidi, prout definitur. ff. de his quæ vi metusve causa fiunt. & in Decretalibus eod. tit. Intelliget ẽt Theologus, qua rõne sit definitum in c. locũ, & in c. veniens de spõsal. & matrimonijs, ꝙ matrimonium ex metu mortis contractũ, est irritum & inualidum. Sed & votum solenne ex metu graui in virũ constantem cadenti, Deo promissum & nuncupatũ, esse nullius valoris statutum est & decretũ. c. 1. de his quæ vi metusve causa fiunt. Facile ẽt erit animaduertere quemadmodum non peccet qui metu mortis perterritus, non corripit fratrem suum, quem iure diuino naturali tenebatur corripere; non subuenit parentibus, non suscipit eucharistiam, non confitetur. Certe in his omnibus nullum committeretur peccatum: nã lex diuina de corripiendo fratre, de subueniẽdo parẽtibus, nõ obligat cum periculo mortis; hæc enim sunt præcepta affirmatiua, q̃ proinde obligant, quando oportet, & sicut oportet secundum prudentiam; quæ de causa, non subuenire, non corripere in casibus cõmemoratis, non sunt contra legem, & ideo non imputantur ad culpam.

Caiet.

Cõtractus ex metu graui celebrati quando sint inualidi.

Nota.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶ *Vtrùm concupiscentia causet inuoluntarium?*

SVMMA TEXTVS.

CONclusio sic habet. Concupiscentia non causat inuoluntarium, sed magis facit voluntarium; nam volũtas fertur in id quod vult: per concupiscentiam vero inclinatur ad volendum quod concupiscit, vnde magis facit voluntarium. Neque est eadem ratio de timore, & metu, qui respicit malum, & de concupiscentia, quæ respicit bonum, quia potissime allicitur voluntas ad operandum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVod hic docet D. Th. verissimum est, sed diligenti & accurata indiget defensione: nam doctrina huius articuli pugnacissime solet impugnari his argumẽtis. Examinatur sententia.

¶Principio, cõcupiscẽtia diminuit cognitionẽ, vt plane constat; perturbat enim rationis iudicium. ergo diminuit voluntarium. Consequentia inde probatur. Nam cognitio est de ratione & definitione voluntarij, vt ex dictis patet. D. Thom. Primo arg.

¶Deinde, ignorantia tollit, vel minuit volũtarium, quia tollit cognitionem: at concupiscentia diminuit cognitionẽ, vt satis probatum existimo. ergo diminuit volũtarium. Secũdum.

¶ Præterea, metus causat quodammodo inuoluntarium. vel certe diminuit volũtarium, quoniam est in causa vt homo faciat contra voluntatem, quæ permaneret sine tali metu: atque adeo quoniam id quod fit ex metu, fit cũ mœrore & tristitia: sed cõcupiscentia est in causa ꝙ homo operetur contra id quod habebat in voluntate, illa concupiscẽtia non existente, neque alliciente; atque adeo est in causa quòd homines videntes præmium laborum, & virtutis bonum, operentur cum tristitia & mœrore, illud quod non operarentur, si passionibus desiderij, & concupiscentiæ non excitarentur. Ergo concupiscentia nõ auget voluntarium. Tertium.

¶ Ad hæc, concupiscentia diminuit liberum, ergo etiam voluntarium. Antecedens argumenti est per se notum; consequentia inde liquet. Nam in homine idem est liberum, & voluntarium Certe concupiscentia diminuit peccatum, hac sola de causa, quia minuit voluntarium: sic testatur D. Thom. infra. quæst. 77 art. 6. & 7. Vnde videtur quòd doctrina huius articuli sit falsa, & quòd D. Thom. non satis sibi constet: nam in hoc loco plane asserit, quòd concupiscentia auget voluntarium, & in loco nunc commemorato, quòd diminuit. Quat tum. D. Thom.

¶ Hoc ipsum confirmatur, nam ex sententia D. Thom. grauius delinquit qui accedit ad mulierem deformem & fœdam, quàm qui accedit ad mulierem pulchram: at qui accedit ad mulierem pulchram, maiori & vehementiori concupiscentia accedit. ergo concupiscentia non auget voluntarium. Confir.

¶Vltimo sic arguitur. Si quis furatur ex cupiditate, iudicante ratione hoc esse peccatum, & grauissimum malum, & periculum vitæ æternæ, sicut concupiscentia inclinat ad furtum; ita ratio inclinat ad oppositum. ergo quantum de voluntario addit passio, tantum tollit ratio. quod confirmari videtur ex illo Rom. 7. Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. & ad Galat. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem; hæc enim sibi inuicem aduersantur, vt non quæcunque vultis, illa faciatis. Ex quibus videtur deduci, quòd concupiscentia non causet voluntarium, si quidem est motus repugnans voluntati & rationi. Sane in quarto articulo definitum est, quòd primi motus sensualitatis, sunt inuoluntarij & violenti, quia repugnant, & aduersantur hominis voluntati. ¶In contrarium est sententia D. Thom. Ad huius rei expositionem, sciendum est, quòd concupiscentia hoc in loco non accipitur pro potentia, quæ appellatur concupiscibilis, neq; pro passione appetitus sensitiui, sed pro quauis affectione voluntatis, siue appetitus Vltimum. Rom. 7. Galat. In oppositum Quid cõcupiscẽtia sit, de qua hic disputatur.

petitus ſenſitiui, qua inclinamur ad aliquid faciendum, vel non faciendū p actum proſecutionū, vt ſecludamus metū, qui ēt eſt paſſio appetitus ſenſitiui, quo potius ab opere & exercitio retardamur, & impedimur: non.n. eſt motus ,pſecutionis, ſed potius (vt ita dixerim) refugitiuus, & refutatiuus. & qđ hoc pacto accipiat hoc vocabulū in hac diſputatione, liquet ex argumentis D.Thom. ¶Illud ēt oportet animaduertere, q̄ paſſio, ſiue affectus aī noſtri dupliciter pōt cōparari ad liberū arbitriū; antecedenter, & conſequenter. Antecedens eſt, cū paſſio inclinat aīum meum ad aliquid faciendum, vel fugiendū. Conſequēs eſt, cū ex deliberatione, & ex efficaci & ardenti volūtate enaſcitur affectus in appetitu ſenſitiuo, ſicut iudex q̄n vult efficaci & forti aīo punire malefactores, excitat in ſe affectum iræ, & ille, quem vehemēter pœnitet ſuorū delictorū, excitat in ſe mœrorē & triſtitiā, vt melius reſipiſcat. Et hoc mō affectiones aī nīi nihil aliud ſunt, q̄ igniculi virtutes ad opera virtutum exequēda. Qua de cā. Stoici philoſophi pperā docent oēs affectus aī noſtri eſſe extirpādos, & excludēdos; atq; ſi eſſent aī noſtri morbi & ægritudines. Multo melius Peripatetici docent, iſtos affectus, ſi mō frænū rōnis ſuſcipiant, & non dominētur in nobis, ſed potius rōni obtemperent, ad opera virtutū maxime conducere. His explicatis, eſt prima concluſio.

Duplex cō cupiſcētia, antecedēs, & conſequens.

Stoici.

Peripatetici.

¶Affectus aī noſtri, ſequens deliberationē rōnis, & volūtatis aſſenſum, auget voluntariū. Probatur ſic. Nā voluntariū definit, qđ ,pcedit ex inclinatione voluntatis, cū perfecta cognitione. at iſte affectus, de quo diſſerimus, eſt in cā q̄ voluntas ex inclinatione in bonū concupitū, feratur in illud cum perfecta cognitione finis. ergo auget voluntariū. Idē oñditur ex effectu. Nā paſſio excitata in appetitu ſenſitiuo, eſt indicium apertum, q̄ motus voluntatis ſit ardēs, & concitatus. nā in hac natura paſſibili, impoſſibile eſt, q̄ ſit ardens, & concitatus morus voluntatis, & q̄ non ſequatur affectio in appetitu ſenſitiuo. Propter quod Aug. 14. de ciuitate Dei c. 9. optimè dicit; Quādiu hanc vitam mortalem viuimus, ſi non habemus aī paſſionē, nō recte viuimus. Qđ eſt admodum animaduertendū contra quoſdā hoīes ſuperſtitioſe religioſos, & nimis Stoicos, qui profitentur ſe viuere vitam oīs affectus expertem, & totā ex cęlo pendentem. De his formidandum eſt cū D. Aug. q̄ non recte & ſtudioſe viuant. Sed vt ad confirmationem noſtræ concluſionis reuertamur, ſic arguitur. Qn̄ hō poſt deliberationem rōnis eligit aliquid, multo melius id exequitur, q̄n excitat affectū in appetitu ſenſitiuo, vt experientia cōprobatur: vnde Ari. 3. Eth. c. 8. adducit ad hoc propoſitum verſus Homer. Virtuti immitte furorē; virtutem & furorē erige. ſignificatur his verbis, q̄ vir ſtudioſus in fortitudinis virtute, ſi aſſumat furorē, & iram, maxime adiuuatur ad opus fortitudinis exercendum, ſi tn̄ furor ipſe non anteuertat rōnis iudicium, nā tunc perturbat virtutis opus. Vltimò tn̄ in concluſionis cōprobationem profero ſniam oīum Theologorum, aſſerentium, eum qui peccat ex maiori cōcupiſcentia, grauius peccare: ex quo conſequens eſt, q̄ hæc aī cōcupiſcentia auget pctm̄, & ſubinde voluntarium. ¶ Seda concluſio. Concupiſcentia q̄ anteuertit iudicium rōnis, & conſen ium voluntatis auget voluntariū. Certè D. Th. hic de oī concupiſcentia docet, q̄ auget volūtarium. idem cenſet Art. 3. Eth c. 1. & 2. & probatur ita eſſe. Nā voluntarium eſt, qđ procedit ex inclinatione voluntatis; & magis voluntarium id, in quod voluntas magis inclinatur. Sed concupiſcentia facit q̄ voluntas magis inclinetur in rem deſideratam, & ſic magis inclinatur voluntas cum paſſione, q̄ ſine illa, & maiori conatu fertur in obiectum, vt experiētia docet. Deinde concupiſcētia hēt pro officio facere q̄ obiectum appareat magis pulchrum, magis iucundum, & magis deſiderabile. ergo accendit magis ipſam voluntatem. ¶ Tertia concluſio. Concupiſcentia hæc diminuit liberum; libertas enim oritur ex libero iudicio, vt ſupra probatū eſt. Sed hæc concupiſcentia perturbat iudiciū rōnis. Concupiſcentia ergo potius aufert de libertate, q̄ det libertatem, vt dī infra. q. 9. ar. 2. & q. 10. ar. 3.

Prima cō paſſio ſequens deliberationē rōnis non diminuit volūtariū.

Aug. ſententia notanda.

Ariſto.

Secūda cō. Paſſio anteuertēs iudicium rationis, & cōſenſum volūtatis, auget volūtarium. Ariſtō.

Tertia cō. Paſſio antecedēs diminuit liberum.

¶ Ex hoc ſequitur, q̄ aī noſtri affectus & paſſiones, aliquo mō excuſant a peccato, non q̄ diminuant voluntariū, ſed q̄ minuant liberum, Ex eodem ſequitur, q̄ liberum, & voluntarium, non ſunt oīno idem, cum concupiſcentia augeat voluntarium, & minuat liberum, q̄ ſi eſſent idem penitus nullo modo fieri poterat. Tandem ſequitur, q̄ qñ dicit S. Th. q. 77. art. 6. q̄ concupiſcentia minuit voluntariū, & ideo minuit peccatum, eſt intelligendus, i. diminuit libe-

Corolarium.

D. Thom. Ad argumenta.

rum, alioqui D. Th. ſibi eſſet contrarius. Sed ſupereſt argumentis in principio poſitis ſatisfacere. ¶ Ad primū dicendū eſt, q̄ cognitio, quā impedit concupiſcentia, eſt actualis cōſideratio, & hoc quod eſt non actu conſiderare, voluntariū eſt hoī operanti ex concupiſcentia: vnde concupiſcentia de ſe nō minuit, neq; impedit cognitionē ſui obiecti, imò plurima occurrunt concupiſcenti ad ſuā concupiſcentiā adimplendā, & libidinē ſaturandam. Verum eſt tn̄ q̄ aliquo mō impedit cognitionē & recti & ſtudioſi operis ſm̄ rōnis regulā, ſed hoc non cōmonſtrat, qđ diminuat voluntarium in ordine ad bonū honeſtū, & rectum; nam totum fuit voluntarium in conſenſu antecedenti, & iō imputatur ad peccatum, ſicuti ignorantia affectata (quod ſtatim dicemus) non diminuit volūtarium, etſi ſm̄ ſe ſit priuatio cognitionis, eo q̄ talis priuatio eſt voluntaria antecedenter, vnde quod ex eo ſequitur, voluntarium eſt. Vel dicat Theologus ad argumenti confutationem, q̄ concupiſcentia, ea parte qua minuit cognitionem; minuit voluntarium; cæterum ea parte, qua magis inflammat voluntatem, auget voluntarium: & q̄m magis eſt de rōne voluntarij q̄ procedat ex inclinatione voluntatis, q̄ q̄ procedat ex cognitione, ideo dicimus concupiſcentiam augere voluntarium. Et ad hunc modū exponendus eſt D. Tho. in ſequenti articulo, vbi docere vī, q̄ paſſio diminuat voluntarium. ¶ Sed illud addendum eſt, quòd paſſio conſequens electionē, de qua certum eſt, q̄ voluntarium augeat, etiam diminuit cognitionem; nam licèt ad electionem requiratur magna conſideratio, & diligens rationis deliberatio, nihilominus ad operis executionem nō oportet vt ſit attentiſſima cōſideratio, quin potius hæc impediret executionē; ſicut in citharœdo ſi ad tactū ſingularum chordarum deberet animaduertere, nunquā opus conficeretur. Idem animaduertere licet in ſcriptore, qui ad ſingulas literas formandas ſi animaduerteret, nunquā ſcriberet. Itaq; non recte ſequitur; diminuitur cognitio. ergo tollitur de voluntario: ſicuti quamquam obiectum timoris ſit malū imminens, cā tamen decrementi, vel incrementi in timore eſt rō mali apprehenſa; q̄ vero ſit imminens & futurum, eſt veluti conditio neceſſaria; quapropter creſcente cognitione mali, creſcit timor, licèt malum ſit minus imminens: vnde viri iuſti & ſancti, quāto in ſanctitate magis creſcunt, tanto magis timent malum culpæ. ¶ Ad ſm̄ argumentum dicendum, non eſſe eandem rationem: nam ignorātia tollit facultatem conſiderandi, & cognoſcendi: paſſio vero non tollit facultatem cōſiderandi, ſed tantummodo actualē conſiderationem, & hoc ex culpa operantis, vt ſatis abundāter expoſitum eſt. ¶ Ad tertium dicendum, admodū differre inter ea quæ fiunt ex metu, & inter ea quæ fiunt ex concupiſcentia: homo enim qui operatur ex metu, ſemper habet repugnantiā, & reſiſtētiam ad id quod operatur; at ille qui operatur ex concupiſcentia, non habet repugnantiam illā ex parte voluntatis, paſſione ipſa diſſipante priorem volūtatem, & adducente eam ad id, quod ipſa concupiſcit, blanditijs, delectatione, & his ſimilibus. Quòd vero cōtinentes, paſſionibus victi & ſuperati, triſtitia & mœrore afficiūtur, non inde prouenit, q̄ concupiſcentia auferat de voluntario, ſed ex verme conſcientiæ hoc proficiſcitur: vident.n. ſe perdere & bonum rationis, & præmium bonorum operū.

Ad primū.

Ad ſecundum.

Ad tertiū.

¶ Sed vt hæc ſolutio & explicatio argumenti explicetur diligentius, intelligendum eſt, quòd cum quis operatur ex metu, voluntas vult aliquid quod antea nolebat, & vult illud, non propter ſe ſed propter aliud, & ſic cum quadam triſtitia acceptat. quia ſecundum ſe malum eſt & formidabile, concupiſcentia vero de ſe non eſt cauſa triſtitię. Vnde ſiquis triſtatur cū peccat ex cōcupiſcentia, hmōi triſtitia per ſe cauſatur ex ſyndereſi, & ex verme conſcientiæ, nō ex ipſa cōcupiſcentia. ¶ Ad quartum argumentū confutandum, duo, q̄ in ſuperioribus ſunt a me ſatis demonſtrata, ſunt cōſideranda: iam.n. ſatis expoſitum eſt, quemadmodum hæc probatio non recte procedat, diminuit liberum. ergo diminuit voluntarium. Illud etiā eſt demonſtratum, quomodo ſoīæ D. Th. quæ videbantur inter ſe pugnare, conciliandæ ſunt, & in concordiam reducendæ. ¶ Ad confirmationē reſpondetur, quòd illa ſententia Theologorum, ſi recte & ſtudioſe intelligatur, potius confirmat noſtram ſententiā; ille enim qui accedit ad pulchrā, ſtatuit veluti pro certo, quòd non accederet ad fœdam: ex quo euidenti argumento concluditur, quòd habet minorem concupiſcentiam, ſiquidem indiget maiori motiuo ex parte obiecti, vt moueatur.

Nota.

Ad quartum.

Ad confir.

Vnde

Vnde si essent duo homines æquè libidini addicti, & vnus accederet ad pulchriorem, vt magis delectaretur, alter verò ad fœdiorem, vt minus delectaretur, certè primus magis peccaret. Vel dicatur tantum concludere argumentum, ꝙ concupiscentia diminuat peccatū, quòd a nobis vehementer assertum est; at ex hoc nō est cōsequens, ꝙ diminuat voluntarium.

Ad vltimū. ¶Ad vltimū sic respondeo, ꝙ nos nihil aliud docuimus, quàm ꝙ concupiscentia auget

Prima conclusio. voluntariū, si verò aliunde minuatur, nihil contra cōclusionem Doctoris. Deinde dicendum, ꝙ postquā hoc fit ex passione, iā demonstratur ꝙ plus inclinat passio, quā retrahat ratio. Et sanè passio ex hoc mouet, quia mouet rationē ad iudicandum, ꝙ hoc est cōueniēs & pulchrum; vt infrà dicetur. Illud etiam est addendum, ꝙ licèt motus sensualitatis dicatur violentus, aut inuoluntarius, secundum quod voluntas resistit, vel nō consentit prout suprà declaratum fuit, nunquā tamen concupiscentia secundū seipsam est causa inuoluntarij. Nam vel volūtas amplectitur quod concupiscentia quærit, & sic iam fertur in illud libenter, & voluntariè: si verò resistit nolens consentire, iam illud inuoluntarium per se non oritur ex concupiscentia sed a timore inferni, vel a recta ratione dictante quàm graue malum sit peccatum. Ex quo facilè est intelligere, quomodo motus sensualitatis primi, sint violenti prout suprà expositum est: & quomodo concupiscentia per se non sit causa inuoluntarij. Nam motus sensualitatis dicuntur inuoluntarij. & violenti, quia voluntas rectè instituta resistit. ac concupiscentia secundum se non est violenta, quin potius per se allicit & inuitat ad amandum: quò maximè discernitur a metu. Nam illa quæ ex metu acceptat voluntas, non sunt propter se voluntaria: sed potius secundum se mala, quæ acceptantur vt vitetur maius malum: sed ea quæ per concupiscentiam acceptat voluntas, sunt propter se voluntaria, quia delectant, & iucunditate afficiunt. Hæc de ista quæstione. satis erunt.

Vtrùm habitus & affectus qui sunt in voluntate augeant volū tarium. ¶Sequitur aliud dubium, Num affectus, & habitus, qui sunt in voluntate, augeant voluntarium? Ratio dubitandi & inquirendi est, quia D. Thom. tantum videtur sermonem facere de cupiditate, quæ est in appetitu sensitiuo. Respondeo, quòd si S. Thom. diligenter videatur, non tantum intelligit nomine concupiscentiæ cupiditatem appetitus sensitiui, sed omnino omnem voluntatis affectum prosecutiuum, & omnem habitum voluntatis, & sic pro certo habendum est, quòd hæc omnia augent voluntarium. Quod sic demonstro. In primis ex argumentis omnibus, quæ prædicta sunt ad probandum, quòd cupiditas augeat voluntarium, quæ omnia ad confirmationem huius rei valida inuenientur, si attente considerentur. Deinde idem ostenditur euidenti experientia: habitus enim, vel effectus voluntatis, inclinant illam maximè ad prosequendum quod concupiscunt, & etiam operantur per modum naturæ; nam consuetudo versa est in naturam.

ARTIC. OCTAVVS.

¶*Vtrùm ignorantia causet inuoluntarium?*

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Ignorantia est triplex, cōcomitans, consequēs, antecedēs. Ignorātia concomitans est de eo, quod agitur, tamen si sciretur, nihilominus ageretur: & talis ignorantia non inducit ad volēdum vt hoc fiat, sed accidit simul esse factum, & ignoratum; sicut putans occidere ceruum, occidit inimicum, quem omnino vellet occidere, si sciuisset; nō enim facit aliquid repugnans voluntati. Cōsequēs autem ignorantia est volūtaria, quando aliquis vult ignorare, vt excusationem habeat a peccato, alio modo, quando potest scire & debet; sic enim non agere, & non velle, & non scire, voluntaria sunt indirectè. Antecedēs verò ignorantia est, quando nō est voluntaria, sed est causa volendi quod alias non vellet; sicut cùm aliquis ignorat aliquam circunstantiam actus, quam non tenebatur scire, & ex hoc aliquid facit, quod non faceret, si sciret: vt cum aliquis diligentia adhibita, nesciens aliquem transire per viam, proijcit sagittam, qua interficit transeuntem.

¶Secunda Conclusio; Ignorantia cōcomitans, nō causat inuoluntarium, sed efficit non voluntarium: nihil enim est volitum, nisi prius cognitum.

¶Tertia Conclusio. Ignorantia consequens non causat inuoluntarium, sed efficit secundū quid inuoluntarium. Nam cum ignorantia sit voluntaria, id quod ex ignorantia sequitur, voluntariū dicitur, & ad peccatum imputatur: efficit tamen talis ignorantia inuoluntarium secūdum quid, in quantum præcedit actum voluntatis ad aliquid agendum, qui actus non esset, scientia præsente.

¶Quarta Conclusio. Ignorantia antecedens causat inuoluntariū simpliciter. Nam cum ignorantia sit inuolūtaria simpliciter, id quod ex ea ignorantia sequitur, inuoluntarium est omnino. Ex his sequitur, quòd inuoluntariū simpliciter cōtingit duobus modis tantū, & id quòd fit per violentiam, & id quod fit per ignorantiam antecedentem.

Dubium. ¶Sed percontabit Theolog⁹ vtrū habitus praui, qui sunt in voluntate diminuant liberū? nam ꝙ diminuāt, hæc ratio suader.

Secūda cō clusio. Habitus enim praui & vitiosi sępenumero perturbāt rationis iudicium: & certa experientia cōstat, ꝙ amor vel odiū magis oculos mentis excæcant q̄ appetitus sensitiui affectiones; & cupiditates. Videtur ergo dicendū ꝙ diminuant liberum, sicut suprà dictum est de cupiditatib⁹ appetitus sensitiui.

Tertia. In cōtrariū proponitur euidēs ratio. Nam si habitus vitiosi diminuunt liberum, cōsequens est ꝙ diminuāt peccatum. Ex quo rursum sequitur, quòd qui peccat ex habitu, & ex malitia, leuius peccet, quàm qui peccat sine habitu. Propter hoc iudico esse dicendum, ꝙ cum habitus acquirantur volūtariè, tametsi per eos operetur homo postmodū per modum naturæ, at dicendum non est

Quarta. quòd operetur cum minore libertate, aut minus voluntariè, ex eo ꝙ operetur per habitus. Concedo tamen quòd habitus prauus excusat ex parte a peccato, vel etiam omnino, quando iam homo habuit veram pœnitentiam, & statuit de cætero studiosè viuere; tunc enim habitus censetur inuoluntarius, & de eo iudicandum, atque de passione antecedente iudicium rationis.

Habit⁹ praui nō diminuunt liberum. ¶Ex quo sequitur, ꝙ is qui iurat falsum ex consuetudine præterita, cuius iam verè pœnituit, nō aduertens, neq; considerans, nihil peccat: nam hæc iuratio non est illi voluntaria, quæ omni dubio procul esset voluntaria ei, qui prauam consuetudinem habet iurandi, si in ea perseuerat. Habitus verò studiosi, quanquam minuant libertatem ad malum, non tamen simpliciter & absolutè minuunt libertatem: posse enim peccare, & posse deficere, est imperfectio liberi arbitrij; cæterùm studiosi habitus perficiunt liberum arbitrium, & illustrant rationis iudicium, vt possit inuenire, & excogitare quam plurima media conuenientia ad vitam beatam consequendam, in cuius adeptione nostra libertas potissimè consistit.

Corolarium.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Almayn⁹ Impugnatur secūda conclusio. ALmaynus in suis moralibus c. 4. conatur ostendere, quòd ignorantia concomitans excusat ab omni peccato, & per cōsequens, quòd causet omnino inuoluntariū.

Prim. arg. ¶Nam quicunque adhibita diligentia interficit inimicum, putans esse belluam, non peccat peccatum homicidij, neque aliud peccatum: quod sic ostendit. Quia si

tunc interficeret amicum, non peccaret. ergo neque interficiens inimicum. Patet conſequentia; quia omnia alia ſunt paria, præterquam quòd ſit amicus, vel inimicus: hoc autem ipſe non poteſt ſcire.

Secundũ. ¶Et certè fortius argumentum eſſet, quia ſequeretur, ꝙ poſtquam emiſit ſagittam, ſi inimicus declinaſſet ictum, ꝙ tunc non peccaret, quod eſſet abſurdum, excuſare videlicet iſtum a peccato, per hoc tantum, ꝙ alius declinauit ictum.

Tertium. ¶Item ſequitur, quòd etiam ſi eſſet vera cerua, & poſt emiſſionem ſagittæ trãſiret inimicus, & interficeret, ꝙ peccaret. Quòd rectè ſequatur, patet, quia nõ poteſt excuſari, niſi ignorantia. ergo ſi ignorantia illa concomitans nõ excuſat, tenetur in crimine.

Quartum. ¶Item ſequitur, quòd ſi emiſiſſet ſagittam vbi nullus hominum ſolet errare, & caſu inimicus trãſiret, ꝙ peccaret, & de crimine teneretur. His, & alijs argumentis inſurgit prædictus autor, & imponit D. Tho. quòd dicat, quòd in exemplo poſito de interficiente inimicum, credente ſe interficere feram, quòd peccat mortaliter.

Solutio duplex. Sententia D. Thom. Ariſtot. ¶Sed nos dicimus, quòd ipſe non intellexit D. Thomã, & quòd omnia argumenta huius hominis ſunt otioſa. Nam D. Thom. hoc in loco non docet, quòd ignorantia concomitans accuſet, vel excuſet, ſed tantum docet, quòd nõ efficit inuoluntarium, quòd expreſſè docuerat Ariſt. 3. Ethic. ca. 1. Nam quando quis ex ignorantia aliquid facit, ſi adueniente ſcientia pœnitet facti, argumentum euidens eſt quòd fecit inuoluntarius, & quòd ignorantia fuit cauſa volendi id, quod alioqui non vellet: verum ſi adueniente ſcientia nõ pœnitet facti, ſed afficitur iucunditate, euidens eſt quòd non fecit inuitus, neq; inuoluntarius; nihil enim fecit contra ſuam voluntatem, & inclinationem. Item euidens eſt, quòd talis ignorantia non fuit cauſa volendi: nam etiamſi non adeſſet ignorantia, id ipſum vellet, & cuperet. Cæterùm concedendum eſt, quòd qui operatur ex tali ignorantia, operatur non voluntarius; nam nihil eſt volitum, quin prius ſit cognitum.

D. Thom. ¶Vnde ſciat Theologus, iſtam argumentationẽ nõ rectè procedere; iſte actus eſt ex genere ſuo malus, & non eſt inuoluntarius. ergo eſt peccatum: quia ſufficit ad hoc ꝙ non ſit peccatum, ꝙ ſit non voluntarius: non enim poteſt eſſe peccatum, niſi ſit voluntariũ, quia omne peccatũ eſt voluntarium. Et licèt S. Tho. dicat infrà q. 76. art. 3. ꝙ ignorantia concomitans non excuſat, non ideo ſequitur ꝙ accuſat.

¶Sed ex hoc emergit quædam dubitatio grauis; An ſi quis ſtatuit apud ſeſe interficere inimicum vbicunque inuenerit, poſtmodum verò in nemore, adhibita omni diligentia, putans ſe occidere feram, interficit inimicum, quæſtio eſt, an teneatur de crimine homicidij.

Dubiũ de ignorãtia concomitante. ¶A parte affirmatiua ſic arguitur. Nam (vt eſt ſententia bonorum Theologorum) vt opus ſit bonum, ſatis eſt quod referatur in bonũ finẽ, & honeſtũ per volitionẽ in cõmuni, qua quis ſe, & omnia ſua refert in bonũ finẽ. Vnde comedere, atq; dormire ſunt actus ſtudioſi in homine, qui primitus ſe, & omnia ſua in Deũ retulit. Sed qui ſtatuit apud ſeſe interficere inimicũ vbicunq; eũ interuenerit, videtur certè ꝙ

Prim. arg. acceptauerit, & approbauerit illa volitione vniuerſali oẽm actum, quo contingat interficere inimicũ. Ergo illa interfectio inimici, & voluntaria erit, & imputabitur ad peccatũ.

Confir. ¶Deinde hoc ipſum confirmatur. Nam poſtquã cognoſcit ſe inimicum interfeciſſe, non ſolum complacet in opere, verumetiam dicit accidiſſe iuxta deſideriũ ſuum, & ſuã voluntatem impleuiſſe, & voti compotem euaſiſſe; quæ omnia comprobant, illam interfectionem voluntariã fuiſſe. Sed certè argumenta hæc non conuincunt.

Explicatio dubij. ¶Vt verò veritas elucidetur, & argumenta propoſita depellantur, ſciendum eſt, & habendum pro certò, ꝙ homo ille non peccat nouum peccatum quando interficit inimicum: de nouo enim non vult interficere inimicum: neq; de hac re cum emiſit ſagittam cogitauit, neq; vllam habuit volitionem, ſed tantum voluit occidere feram. Illud etiam habendũ eſt pro certò, ꝙ voluntas illa praua, quę præceſſit, qua ſtatuit interficere inimicum vbicunq; eum inuenerit, non infecit, nec maculauit hanc emiſſionem ſagittæ, qua putans ſe occidere feram, occidit inimicũ: nam illa interfectio (vt ſatis probatũ exiſtimo) nec fuit volũtaria directè, neque indirectè. Nec minus certum eſt, ꝙ complacentia, quæ ſecuta eſt poſtquã cognouit eſſe inimicum, eſt peccatum homicidij; nam iam vult, & approbat homicidium.

Quanquã non eſt leuis concertatio inter Theologos, num liceat cõplacere, & delectari de actibus, & euẽtibus, qui ſunt excuſati ex ignorantia inculpabili, prout infra videbimus.

¶Addo his aliud æqualiter certum & exploratum, quòd quanquam hæc complacentia, mala ſit & improba, non tamen inde eſt conſequens, quòd interfectio inimici in euentu commemorato, ſit mala, & improba: imo poteſt contingere, quòd actus, vnde ſubſecuta fuit, ſit ſtudioſus & meritorius, vt ſi ille homo ex patris aut Principis obedientia, venationi vacaret: itaque neque in emiſſione ſagittæ, neq; in interfectione inimici peccauit, ſed potius meruit. Ratio huius eſt: nam interfectio inimici non fuit voluntaria, vnde non imputatur ad peccatum; emiſſio verò ſagittæ voluntaria fuit, ſed omni parte ſtudioſa & recta, neque enim habet vnde vitium contrahat.

Argumentorum ſolutio. Ad primũ ¶Ad argumenta ſic reſpondendum eſt. Nam ad primum dicendum, argumentationem non rectè procedere, nec eſſe eandem rationem: nam quamuis vt opus ſit bonum, ſatis eſt relatio præcedentis voluntatis in communi: ſed vt opus ſit malum, non ſat fuerit illa voluntas præcedens, alioqui omnia opera infidelium eſſent peccata, quia generali quadam voluntate, ſe, & omnia ſua retulerunt in idolum, quod pro Deo colunt. Ratio huius differentiæ eſt, quia bonum opus de ſua natura eſt referibile in finem honeſtum; vnde niſi per actualem volitionem; aut ſaltem diſtinctam, nõ referatur in malum finem, non efficitur opus malum; quemadmodum ut graue deſcendat deorſum, communis influẽtia cauſarum vniuerſalium ſatis erit, quia ipſe lapis de ſua natura ad talem motum eſt propenſus; verùm vt moueatur ſurſum, neceſſaria eſt alia cauſa particularis, quę impellat lapidem in locum ſuperum. Nõ aliter accidit in noſtro propoſito; nam opus, quod de ſua natura eſt ſtudioſum & rectum, vt prauum efficiatur, non ſufficit voluntas illa vniuerſalis, ſed requiritur diſtincta, & particularis. Vel dicat Theologus, ſi prædicta ſolutione non eſt contentus, quòd opus, quod virtualiter poteſt referri in aliquem finem per illam volitionem in cõmuni, oportet vt ſit opus, quod poſſit actu referri in talem finem; vel quòd ſit opus de ſe aptũ, vt in illum finem referatur. At vero in exemplo poſito, de eo qui interficit inimicum, credens eſſe feram, opus illud cùm ſit ignoratum, nõ poteſt referri in talem finem, & ideo non eſt virtualiter deſtinatum in talem finem. Sed deſino in re tam euidenti ampliùs immorati.

Ignorantia concomitans nõ cauſat volũtarium, neque inuolũtariũ. Adria. Marſil. Gabri. ¶Ex tam longa diſputatione intelligat Theologus, ꝙ ignorantia concomitans non cauſat inuoluntarium, ſed neq; voluntarium; propter quod opus factum ex tali ignorantia, peccatum non eſt, quanquam contrarium videtur docere Adrianus quodlib. 4. Marſil. in 2. q. 15. art. 2. & Gabriel in d. 22. qæſtio. ſecunda.

Dubitatio de ignorãtia conſequente. ¶Sequitur vt dicamus de ignorantia conſequente. Mouet aliud dubium Almaynus; nam dicit, quòd ignorantia conſequens, non debet dici conſequens, ſed antecedens; antecedit enim peccatum, & actum peccati, & eſt cauſa illius vt quando ego frango ieiunium ex ignorantia, quod ſi ſcirem, non facerem. Sed reſpondetur huic Doctori, quòd licet ignorantia antecedat actum peccati, & ſic cauſa illius meritò appellatur conſequens: eſt enim voluntaria, vel directè, vel indirectè: itaque conſequitur actum voluntatis.

Diuiſiones ignorãtiæ. ¶Ex hoc ſequitur, quàm inſcitè diſtinguãt aliqui Theologi (inter quos eſt Almaynus) duplicem ignorantiam antecedentem, quòd quædam ſi vincibilis, quædam inuincibilis; nam omnis ignorantia vincibilis, eſt conſequens, ſiquidem quodammodo eſt voluntaria. Sed non erit ab re hic commemorare nonnullas diuiſiones ignorantiæ, quæ in ore omnium verſantur, ne decipiatur Theologus ex nominum varia ſignificatione.

¶Ignorantia in primis alia eſt poſitiua, quę habet errorem poſitiuum; alia eſt priuatiua, cùm quis non ſcit quæ ſcire tenetur.

¶Rurſus, ignorantia alia eſt inuincibilis, alia vincibilis. Inuincibilis eſt, quam quis adhibendo omnem diligentiam, quam tenetur adhibere ad ſciendum, non poteſt vincere; ſicut animaduertere licet in exemplo Iacob, quando fuit ei ſuppoſita Lia pro Rachele: potuiſſet quidem Iacob illam lucerna adhibita cognoſcere non eſſe ſuam, ſed quia non conſueuit fieri, dicitur non potuiſſe, vel ſaltem non debuiſſe cognoſcere, & ideo illius ignorantia fuit inuincibilis. Vincibilis ignorantia eſt, quàm

adhibendo

adhibendo talem diligentiam possumus vincere.

¶Alia distinctio ignorantiæ est, quòd alia sit voluntaria alia inuoluntaria, quæ nullo modo est volita. Itaque voluntaria est duplex, vno modo directè & formaliter, de qua Iob 21. Qui dixerunt Deo, recede a nobis, scientiam viarum tuarum no

Iob 21.

Psal.35. lumus. & Psal.35. Noluit intelligere vt bene ageret. & hæc dicitur ignorantia affectata. Alia est indirectè voluntaria, quãdo qs ignorat ea quæ scire potest, & debet, prout superius est explicatum.

¶Alia distinctio ignorantiæ, quædã est antecedẽs, quædam est cõsequens alia concomitans. Antecedẽs, est causa volendi qđ aliàs non vellet, & non est volũtaria vt patet in Iacob. Consequens, quæ est causa quidem volendi, sed est voluntaria: & dicitur consequens, quia sequitur actum, vel negligentiam voluntatis. De concomitante iam superius satis dictum existimo.

QVAESTIO VII.

De circunstantijs humanorum actuum, articulos habet quatuor.

DE hac re disputat Arist. 3. Ethic. & Doctores Theologi in 4. dist. 16. ex his locis petenda sunt quæ ad hanc disputationem pertinere videbuntur.

ARTICVL. PRIMVS.

¶Vtrùm circunstantia sit accidens humanorum actuum?

Quomodo ignorãtia consequens causet inuolũtarium.

¶Sed hic aduertendum, quòd quando dicit D. Thom. in articulo, quòd ignorantia consequens causat inuoluntarium secundum quid, non est intelligeudum in vniuersum; nam ignorantia affectata, est ignorantia consequens: at nullo modo causat inuoluntariũ. Verificatur ergo assertum D. Thom. de ignorantia voluntaria, ex negligentia culpabili, & vincibili: quanquam qui diceret intelligi debere D. Thom. de omni ignorantia, etiam affectata, non improbabiliter loqueretur; nam ignorantia affectata causat hoc modo inuoluntarium, quoniam tollit scientiam, quæ si adesset, non sequeretur opus.

Arist. 3. ¶Alia est distinctio ignorantiæ, quòd alia iuris est, alia facti, quam vocat Arist. 3. Ethic. ignorantiam vniuersalis, & ignorantiã singulariũ. Ignorantia iuris, est ignorantia legis ad quam tenemur. Ignorantia facti est, quando cum scientia iuris ignoratur circunstantia aliqua, ratione cuius ignoratur quod tale obiectum sit prohibitum, vt patet in Iacob, qui nõ ignorabat legẽ, vtrùmne accedendũ esset ad nõ suã, sed ignorabat circunstãtiã, an ne Lia esset sua. Sed satis & plusquã satis de ignorantiæ variis distinctionibus.

Dubium. ¶Sed certè videtur quòd nulla ignorantia causet inuoluntarium; tum, quoniam ignorantia non tollit libertatem. ergo non tollit voluntarium. Quòd non tollat libertatem, patet: quia qui operatur ex ignorantia, liberè operatur: tum deinde, quoniam congressus Iacob cum Lia, fuit meritorius: ergo fuit voluntarius: tum verò, nam qui operatur aliquod opus ex ignorantia, non facit illud cõtra suam voluntatem. ergo non est inuoluntarius.

Solutio. ¶Sed hæc argumenta nõ habent difficiem solutionem; nam prædicta opera cõparata ad vnum, sunt voluntaria; comparata ad alterũ, sunt inuoluntaria. Iacob voluntariè accessit ad mulierẽ, inuoluntariè ad Liam: voluntariè emittimus sagittã, sed inuoluntariè occidimus, & sic eadẽ opera sunt cõtra voluntatẽ, & secundũ voluntatẽ. Itaq; ignorantia respectu illius rei quæ ignoratur, causas inuoluntariũ.

Optimum documẽtũ ad discernendũ de peccatis ex ignorãtia. ¶Circa vltimam conclusionem articuli rectè admonet Caietanus, quòd si quis sit vir doctus, & adhibeat bonam & sanam diligentiam ad sciendum, quæ tenetur scire secundum suum statum, & habet firmum propositum non peccandi mortaliter, si fortè fortuna ex obliuione quam poterat vincere, commisit aliquid, quod videtur esse peccatum morrale; vt communicare cum excommunicato, aut consulere contractum vsurarium, nõ est timendum de peccato mortali: hæc enim ignorantia referenda est ad ignorantiam antecedentem, & inuoluntariam: nõ est enim in potestate nostra meminisse semper, vel habere ad manum vsum scientiæ. Cæterùm si quis est negligens, & nõ adhibet diligentiam ad sciendũ ea, quæ tenetur scire iuxta statum suum, quãdo ex obliuione, quam poterat vincere, aliquid cõmisit contra legem, censendum est, ꝙ peccauit mortaliter. De eiusmodi enim dicitur illud Apoc. ca. 4 Vtinam calidus esses, aut frigidus: sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo. Indubitata est, certaq; hęc sentẽtia domini Caietani, sed tota difficultas est, quomodo hoc cognoscatur post factum? veluti in exemplo posito, postquã Doctor aliquis consuluit cõtractum vsurarium ex inaduertẽtia, quomodo cognoscet, vtrum potuit aduertere, & ex negligentia sua non aduertit? Certè non alio modo, nisi ex hoc, vtrùm ipse habeat voluntatem non peccandi mortaliter, & examinando res, circa quas operatur, & adhibendo diligentiã, quam cõmuniter adhibendo nõ solet errare: nam si hæc ita se habent, omnino est tollendus scrupulus, & cõscientia sedanda. Tantũ de ista quæstione.

Apoc. 3.

SVMMA TEXTVS.

Cõclusio. COnclusio est affirmãs. Circunstantiæ enim dicuntur omnes conditiones, quæ sunt extra substantiam actus, & tamen attingunt actum humanum aliquo modo. Et deriuatũ est nomen istud ad actus humanos, ab his quæ in loco sunt; nam in his quæ loco continentur, dicitur aliquid circunstare, quod extrinsecum est a re, tamen attingit ipsam, vel ei appropinquat ad locum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Argumẽta cõtra conclusionẽ. VIdebitur fortassis alicui quòd conclusio huius articuli falsa sit. Nam quędam circunstantiæ dant speciẽ essentialem, & substantialem actui humano, ergo circunstantia non est accidens actui humano. Consequentia inde probatur. Nam accidens non confert essentiam, & substantiam. Probatur antecedens. Nam furari in loco sacro, in specie sacrilegij est ex circunstantia loci. Item accedere ad mulierem maritatam, est adulterium ex circunstantia personæ; atq; adeò dare eleemosynam ob vanam gloriam, constituitur in genere mali ex circunstantia finis.

D. Thom.

Ad secundum.

¶Pro explicatione huius notandũ est, ꝙ circunstãtia (vt nomen ipsum sonat) est accidẽs adiacens operationi, quod eius qualitatẽ variat, quam Latini appellant appendicem.

Quid sit circunstantia.

¶Secundò notandum est, quòd de circunstantiis est gemina consideratio; Vna est de numero, & quidditate circunstantiarum: cuius expositio pertinet ad hunc locum; Alia est de confessione circunstantiarum, de qua disputant Theologi in 4. dist. 16.

Diuisio circunstantiarum.

¶Tertiò notandum est, ꝙ sunt quædã circunstantiæ quæ non variant qualitatem opetis, vt occidere hominem ante prandium, vel post prandium; & istæ sunt circunstantiæ actus humani in genere naturæ, & non in genere moris. Aliæ sunt circunstantiæ quæ variant qualitatem operis, mutando vel genus, vel speciem, vt locus sacer, respectu furti, aut homicidij. Quædam sunt circunstantiæ, quæ variant qualitatem operis vel augendo, vel minuendo intra eandem speciem, vt furari rem pretiosam, & rem vilem.

Sensus D. Tho.

¶Quando D. Tho hoc in loco docet, ꝙ circunstãtia est accidens actus humani, loquitur de circunstantia quæ variat qualitatem operis intra eandem speciem: nam circunstantiæ quæ mutant species morales, tam transeunt in rationem obiecti, a quo actus humani suscipiunt speciem. Hæc expositio Caietani infra quæstio. 18. artic. decimo.

Caieta.

Secunda expositio huius dubij est, quòd actus humanus aliquando habet geminam speciem; vnam primariam, substantialem, & inuariabilem: alteram secundariam, accidentariam, & variabilem. Prima sumitur ab obiecto immediato, secunda ab obiecto secundario, verbi gratia, quando quis occidit hominem ad illum deprædandum, ille actus substantialiter est homicidium; quoniam obiectum proximum est, priuare hominem vita; cæterùm accidentariè est furtum; nam accidit homicidio, qnòd ordinetur ad deprædandum. Itaque ad dubium propositum dicendum est, quòd licèt circunstantia conferat speciẽ, quoniam

Autoris sententia.

ſemper confert ſpeciem accidentariam,ideò inter accidentia actus humani numeranda eſt.

Obiectio. ¶Sed dicet aliquis; Res naturales nunquam accipiunt ſpeciem a forma accidentaria; ergo nec morales.

Solution. ¶Reſpondetur primò, ꝙ res naturales etiam accipiunt ſpecies accidentarias a formis accidentarijs; quædam ſubſtantia eſt alba, quædam verò nigra. Secundò reſpõdetur, differre inter entia naturalia, & entia moralia; Cõcluſio. nam entia naturalia habent ſuas ſpecies a formis ſubſtantialibus, quę variari nõ poſſunt ipſis rebus manentibus; cæterùm actus morales habẽt ſuas ſpecies ex intentione operantis, quæ in infinitum variari poſſunt, ſicut res artificioſæ ex intentione artificis variantur; lignum aliquando habet formam cathedræ, aliquando lectuli.

¶Hæc ſolutio non placet quibuſdam viris doctis, & ideo adhibẽt aliã, quæ fortaſſis alijs etiam non probabitur. Dicunt itaque, quòd nulla circunſtantia, vt circunſtantia eſt, tribuit ſpeciem actui, reſpectu cuius eſt circunſtantia; ſed fieri poteſt, vt quod comparatum ad vnum, eſt circunſtantia, comparatum ad aliud, circunſtãtia nõ ſit. Sit exemplum; occidit quis hominem ad deprædandum, tunc deprædatio, & acceptio rei alienæ, Cõcluſio. eſt circunſtantia, reſpectu occiſionis; verùm reſpectu voluntatis furandi, non eſt circunſtantia, ſed potius obiectum quod præcipuè prætenditur. Sit aliud exemplum; furatur quis in loco ſacro, tunc circunſtantia loci ſacri, eſt circunſtantia comparata ad furtũ in communi; at comparata reſpectu huius furti, eſt velut obiectum dans nouam ſpeciẽ. Itaq; circunſtãtia loci ſacri, nõ dicitur circunſtantia reſpectu voluntatis, qua quis vult furari in loco ſacro: nam reſpectu huius habet ſe veluti obiectũ cõferens ſpeciẽ. Sic viſum eſt his autoribus ſatisfacere abundanter propoſito argumento, contra quos non ſtatui in præſentia pugnam mouere, neq; meam ſententiã pugnaciſſimè defendere, nam in quæſt. 18. de hac re fortiter dimicabimus: nunc verò ad autorem reuertamur.

ARTIC. SECVNDVS.

¶Vtrùm circunſtantiæ ſint conſiderandæ a Theologo?

SVMMA. TEXTVS.

COnclusio eſt affirmans. Circunſtantiæ enim pertinent ad cõſiderationem Theologi: primo quidem, quia Theologus cõſiderat actus humanos, ſecundum quod per eos homo ad beatitudinem ordinatur: ſed qđ ordinatur ad finem, debet eſſe proportionatum fini, ſecundum commenſurationem quandam: hoc autem fit in actibus humanis, ſi habeant debitas circunſtantias. Secundo, quia Theologus conſiderat actus humanos ſecundum quod in eis inuenitur bonum vel malum, melius & peius, quod variatur ſecundum circunſtantias. Tertiò, quia Theologus conſiderat actus humanos, vt ſunt meritorij, vel demeritorij, quod conuenit actibus humanis, ad quod requiritur quòd ſint actus voluntarij; actus autem humani iudicantur voluntarij, vel inuoluntarij, ſecundum cognitionem, vel ignorantiam circunſtantiarum.

ARTIC. TERTIVS.

¶Vtrùm circunſtantiæ conuenienter enumerentur ab Ariſt. 3. Ethicorum.

SVMMA TEXTVS.

CÕclusio. COnclusio eſt affirmans. Nam Cicero in ſua Rhetorica ſeptem circunſtãtias enumerat, quæ hoc verſu continentur.

Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando.

Conſiderandum namque eſt in actibus humanis, quis fecit, quibus auxilijs vel inſtrumentis fecit, quid fecerit, vbi fecerit, cur fecerit, quomodo fecerit, & quando fecerit. Sed Ariſt. 3. Ethicor. addidit aliam, circa quod, quæ a Tullio comprehenditur ſub circunſtantiam, quid. Quòd verò hæc numeratio ſit ſufficiens, ſic oſtenditur. Nam circunſtantia dicitur quaſi extra ſubſtantiam actus exiſtens, ita tamen quòd aliquo modo attingit ipſum. Attingit autem tribus modis; vno modo, in quantum attingit ipſum actum; Alio modo, in quantum attingit cauſam actus; tertio modo, in quantum attingit effectum. Ipſum actum attingit, vel per modum menſuræ, vt tempus & locus; vel per modum qualitatis actus, ſicut modus agendi. Ex parte autem effectus, cùm conſideratur, quid aliquis fecerit. Ex parte verò cauſæ actus, quantum ad cauſam finalem, vt cum conſideratur, Propter quid fecerit. Ex parte cauſæ materialis, ſiue ex parte obiecti, conſideratur, circa quid fecerit. Ex parte verò cauſæ agentis principalis, accipitur, quis fecerit. Ex parte verò cauſæ inſtrumentalis, conſideratur, quibus auxilijs.

Baſil. re circunſtantias humanorum actuum habere perſpectas & cognitas, maximè eas, quæ mutent ſpeciem. De eadem re diſputat fuſiſſimè D. Baſilius ſermone 2. de bapt. ca. 8. & demonſtrat ex ſcripturis diuinis, quomodo opus humanũ, niſi ſit præditũ omnibus circunſtantijs, Deo placere nõ poteſt; legite autoré.

Nota. ¶Sed & illud nõ eſt prætereundum, ſacrum Concilium ob id quod commemorauit circunſtantias quæ mutant ſpeciem, non propterea voluiſſe, quòd circunſtantiæ quæ non mutant ſpeciem, non ſint viro Theologo conſiderandæ: nam conciliũ commemorauit eas, q̃ Ariſtot. pręcipuè ſunt de cõſideratione Theologica, de alijs verò, propterea quia non commemorauit, non eſt argumentum euidens, neque apparens ꝙ excluſerit eas a cõſideratione Theologica. Nam argumẽtum negans, neque in diuinis ſcripturis, neque in definitionibus conciliorum validum eſſe, certò ſcimus. Illud tamẽ pro certo habendum eſt, quòd illæ tantummodo circunſtantiæ veniunt in conſideratione Theologorum, quę pertinent ad bonitatem, vel malitiã operis, laudem vel vituperiũ, præmium vel ſuppliciũ. verbi gratia, ꝙ quis poſt prandium occidat inimicum, prorſus eſt circunſtantia imperti nens: ꝙ verò quis poſt prandium celebret miſſam, circũſtãtia ad genus moris pertinens eſt; nam efficit vt opus malum ſit, & peccatum. Itaque circunſtantia actuum humanorum cõſideranda eſt & expendenda ex regula & norma actuum humanorum, quæ eſt recta & prudens ratio. Si in ordine ad iſtam regulam circunſtantia fuerit conueniens, aut diſconueniens, tunc erit de Theologica conſideratione; ſin minus, aliena erit, & omnino abhorrens: nam circunſtantiæ, quæ ſunt impertinentes reſpectu boni vel mali, in infinitum poſſunt variari, & ideo ſub certis regulis comprehendi nequeunt.

Quæ circũſtantię pertinent ad Theologi conſiderationem.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Conc. Tri. DE hoc articulo legite Concilium Tridentinũ Seſſ. 14. cap. 5. vbi docet ad Doctorem Chriſtianum pertinere circunſtantias humanorum actuum habere perſpectas & cognitas, maximè eas, quæ mutent ſpeciem. De eadem re diſputat fuſiſſimè D. Baſilius ſermone 2. de bapt. ca. 8. & demonſtrat ex ſcripturis diuinis, quomodo opus humanũ, niſi ſit præditũ omnibus circunſtantijs, Deo placere nõ poteſt; legite autoré.

¶Sed & illud nõ eſt prætereundum, ſacrum Concilium ob id quod commemorauit circunſtantias quæ mutant ſpeciem, non propterea voluiſſe, quòd circunſtantiæ quæ non mutant ſpeciem, non ſint viro Theologo conſiderandæ: nam conciliũ commemorauit eas, q̃ præcipuè ſunt de cõſideratione Theologica, de alijs verò, propterea quia non commemorauit, non eſt argumentum euidens, neque apparens ꝙ excluſerit eas a cõſideratione Theologica. Nam argumẽtum negans, neque in diuinis ſcripturis, neque in definitionibus conciliorum validum eſſe, certò ſcimus. Illud tamẽ pro certo habendum eſt, quòd illæ tantummodo circunſtantiæ veniunt in conſideratione Theologorum, quę pertinent ad bonitatem, vel malitiã operis, laudem vel vituperiũ, præmium vel ſuppliciũ. verbi gratia, ꝙ quis poſt prandium occidat inimicum, prorſus eſt circunſtantia imperti nens: ꝙ verò quis poſt prandium celebret miſſam, circũſtãtia ad genus moris pertinens eſt; nam efficit vt opus malum ſit, & peccatum. Itaque circunſtantia actuum humanorum cõſideranda eſt & expendenda ex regula & norma actuum humanorum, quæ eſt recta & prudens ratio. Si in ordine ad iſtam regulam circunſtantia fuerit conueniens, aut diſconueniens, tunc erit de Theologica conſideratione; ſin minus, aliena erit, & omnino abhorrens: nam circunſtantiæ, quæ ſunt impertinentes reſpectu boni vel mali, in infinitum poſſunt variari, & ideo ſub certis regulis comprehendi nequeunt.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo explicatione notandum eſt, quòd tractare de his circunſtantiis ſigillatim, pertinet ad diuerſos locos Theologiæ, nunc pauca exponenda ſunt.

Circunſtãtia, Quis, quæ ſit.

¶Circa circunſtantiam, Quis, notandum eſt, ꝙ non eſt agẽs principale quod neceſſariò requiritur ad operationẽ, ſed eſt

sed est conditio, & appendix addita operanti; vt quod sit monachus, vel Sacerdos, vel Episcopus. De hac circunstantia manet grauissima quæstio in 4. senten. an virgo, vel monacha, quæ consentit in virum per actum internum, teneatur explicare in confessione se esse virginem, vel corruptam?.

Quid sit circunstantia. Quid.

¶ Circa circunstantiã, Quid, notandum est, quòd non est obiectum principale, a quo actus sumit speciẽ, sed est conditio obiecti. verbi gratia furari alienum, alienum illud non est circunstãtia qd; nam est obiectum quod confert speciẽ actui; cæterum furari magnã quãtitatem, vel paruam, circunstantia est; quoniam obiecto furti accidentarium est quòd sit magnum, vel paruum. Sunt qui dicant, quòd circunstantia, Quid, est cum consideratur aliquis effectus actus humani, qui non est intentus per illum actum; vt cum quis putans se occidere feram, occidit hominem, tunc occisio hominis est circunstantia, Quid, comparata ad occisionem feræ existimatam: quo exemplo vtitur D. Thom. quæst. 6. art. 8.

Cõclusio.

D. Thom.

¶ Simili ratione est iudicandum de circunstantia, circa quid. Cum enim Iacob accessit ad Liam, putans esse Rachelem, ignorabat circunstantiam, circa quid, Sed non solum ex ignoratione, sed ex scientia potest considerari circunstantia, quid: nam cum quis volens occidere laicum, & parat sagittam ad illum occidendum, si videt clericum iuxta stantem, qui simul interficiendus est, nihilominus emittit sagittam, & occidit simul clericum, absque dubio in tali euentu; occisio clerici est circunstantia, quid, comparata ad occisionem inimici, quæ ex principali destinato prætendebatur. atqui hæc sententia non displicet omnino.

Circunstãtia finis.

¶ Circunstantia finis, non est finis actui intrinsecus, sed extrinsecus & accidentarius; vt cum quis dat eleemosynam ob vanam gloriam.

Circunstãtia loci.

¶ De circunstantia loci notandum est, quòd licèt semper augeat peccatum per accidens, non tamen mutat speciem peccati, nisi constituat peccata, quæ directè sanctitati loci aduersentur, vel immunitati; vt quando effunditur semen, aut verò sanguis humanus in Ecclesia: hæc enim peccata impediunt cultum exhibendum in Ecclesia, ad quem Ecclesia est dicata & consecrata: & similiter siquis extrahat hominem ab Ecclesia contra immunitatem Ecclesiæ, sacrilegium est.

Circunstãtia temporis.

¶ De circunstantia temporis videtur asserere D. Thom. solutione ad 1. quòd semper augeat peccatum, sicut circunstantia loci, de quo est magna controuersia in variis locis Theologiæ contra Scotum. Nam videtur ex hoc inferri; esse maius peccatum occidere in die festo, quàm in die profesto: cuius oppositũ affirmãt omnes discipuli D. Thomæ. Mihi videtur dicendum, quòd circunstantia temporis aliquando augeat peccatum, sic adeò, quòd illam circunstantiam exponere, sit de necessitate confessionis; sicut cum quis in die parasceues offendit Deũ grauissimè, aut verò in die sacro cõmunionis habet rẽ cum muliere non sua; quoniam hæc peccata in hoc tẽpore commissa, & grauiorem habent impudentiã, & ingratitudinem: in cæteris diebus festis communibus, non censeo esse de necessitate confessionis explicare in confessione circunstantiam diei festi. Sed de hoc suo in loco. De aliis circunstantiis non est verbum addendum, quoniam de se patent. Videte Diuum Basilium sermone 2. de baptismo. cap. 8. vbi ex sanctis scripturis colligit istum numerum circunstantiarum, quem posuit Aristoteles.

Basilium.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm sint principales circunstantiæ, propter quid, & ea in quibus est operatio?*

SVMMA TEXTVS.

CÓclusio. Conclusio sic habet. Principalissima est illa, quæ attingit actum ex parte finis, scilicet cuius gratia aliquid fit: nam actus dicuntur humani, prout sunt voluntarij; obiectum autem voluntatis, est finis. Secundaria verò est, quæ attingit ipsam substantiam actus, id est, quid fecit. Aliæ verò sunt magis, vel minus principales, secundum quod vel magis, vel minus appropinquant ad istas.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CErtè quod hic docet D. Thom. facillimum est, neque explicatione indiget: tantũ duo animaduertere operæpretium est. Vnum est, quòd cum quærit D. Thom. de circunstantia, quæ considerat ea in quibus est operatio, non quærit de circunstantia loci, aut temporis, sed quærit de circunstantia, quid. Vnde Gregorius Nissenus libro quinto, capitulo secundo, quasi exponens dictum Aristotelis, qui constituit præcipuam hanc circunstantiam, loco eius posuit circunstantiam, quid. Itaque in actibus humanis principalissimè considerandum est, cur fecerit opus, qui operatur. Deinde verò ea, in quibus est operatio, id est, quid fecerit, vel quænam fecerit.

Greg. Niss.

¶ In solutione secundi animaduertat Theologus illud quod asserit Diuus Thom. quòd finis, licèt non sit de substantia actus, est tamen causa actus principalissima, in quantum mouet agentem ad agendum, vnde maximè actus moralis speciem habet ex fine. In qua sententia apertissimè habetur, quòd finis, qui tribuit speciem actui humano, aliquando est circunstantia, contra quosdam discipulos Diui Thomæ qui pugnacissimè defendunt, quòd quando finis tribuit actui humano speciem, circunstantia non est; contra quos in sequentibus dimicabimus.

Notandus locus D. Thom.

QVÆSTIO VIII.

De voluntate, quorum sit vt volitorum, in tres articulos diuisa.

Quæstio grauis pro introductione Quæstionis.

Ordo doctrinæ admirandus.

ADmirabilis hic planè ordo, & artificij plenus. Nam postquam D. Tho. egit in præcedentibus, de actibus voluntarijs in genere, & in vniuersali, nunc aggreditur ad disputandum de actibus voluntatis in particulari, & speciatim. Cuius disputationis initium inde sumitur, quòd voluntas mouetur in finem, & in ea quæ sunt ad finem. quod principium accipitur pro certo, & per se noto; & sic ordo & methodus disputationis exigit, vt primum consideremus de actibus voluntatis, quibus mouetur in finem, deinde de actibus voluntatis, quibus mouetur in ea quæ sunt ad finem. Actus autem voluntatis in finem videntur esse tres; velle, intendere, & frui. Actus verò circa media, varij sunt & multiplices; vt consilium, deliberatio, electio. Primum ergo considerandum de actibus voluntatis circa finem. Hæc pro introductione adducta sunt a D. Thom.

Vtrùm detur actus voluntatis neuter.

¶ *Cæterùm in hac introductione vnum est quod de se magnam mouet quæstionem. Dicit enim diuinus Doctor, quòd voluntas mouetur in finem, & in ea quæ sunt ad finem; an ne detur actus neuter,*

qui

qui nec ſit finis, neque eorum quæ ſunt ad finem?

Scot. *Scotus in primo, diſtinctione prima, quæſtione tertia & alij Doctores nõ deſpicabiles opinantur dari actum neutrum voluntatis. Et confirmatur hæc opinio bonis argumentis.*

Primũ arg. ¶ *Principiò, intellectus poteſt proponere voluntati bonum, non propter ſe, neque propter aliud: poteſt enim proponere valuntati, diuitias eſſe bonas abſolutè, & voluntas poteſt ferri in hoc bonum. ergo voluntas poteſt ferri in bonum, non propter ſe, nec propter aliud.*

Secundũ. ¶ *Deinde, intellectus poteſt apprehendere bonum, abſtrahendo a fine, & mediis, ſicuti apprehendit animal abſtrahendo ab homine, & equo; bonum enim eſt quid ſuperius ad finem, & media. ergo poteſt hoc bonum propoſitum voluntati mouere illam ad operandum, & voluntas poterit illud proſequi.*

Tertium. ¶ *Præterea, ſi Deus ſtatuiſſet nullam producere creaturam, tunc amaret bonitatem ſuam, non tanquam finem, neque tanquam medium. ergo poteſt dari actus neuter voluntatis, Probatur Antecedens. Nam tunc non amaret bonitatem ſuam tanquam medium, vt conſtat, neque tanquam finem: nam de ratione eius quod amatur, vt finis, eſt, vt ametur propter ſe, & alia amentur propter ipſum: eſt enim illud, cuius gratia aliquid fit: ſed tunc Deus non amaret creaturas propter ſe. ergo non amaret ſe tanquam finem.*

Confir. ¶ *Hoc idem confirmatur. Nam Deus ad intra amat bonitatem ſuam neceſſariò. Volo dicere, quòd Deus amat ſeipſum, & diuinas perſonas neceſſariò, quamuis ad extra nihil neceſſariò amet. Ex quo ſic deducitur argumentum. Nam tunc non amat neceſſariò bonitatem ſuam tanquam finem; nam in perſonis diuinis, nulla reſpectu alterius eſt finis, alioqui vna eſſet perfectior altera, & ad vnam cæteræ ordinarentur veluti ad finem: neque verò amat vt medium, vt liquidò conſtat. ergo datur actus neuter.*

Vltimum. ¶ *Vltimò ſic, aliquando amamus ſcientias, non tanquam finem; quoniam non amamus cætera propter ipſas: neque tanquam media; quoniam amamus illas propter ſeipſas, ergo neutro modo amamus. His argumentis occurrit hic Dominus Caietanus, & oſtendit euidenter, oppoſitum eſſe verum; prius tamen ſtatuit, quòd amare propter ſe, vel propter aliud, contingit bifariam: vno modo, formaliter, & actualiter, & quod dicit Caietanus in actu ſignato, id eſt, quòd in opere formaliter explicetur illud propter ſe, vel propter aliud. Et in hoc ſenſu vera eſt ſententia Scoti; datur enim volitio, in qua non explicatur formaliter & diſtinctè propter ſe, vel propter aliud, vt ſatis probatum eſt. Alio modo contingit virtualiter, & quod dicit Caietanus in actu exercito: & in hoc ſenſu non datur actus neuter in voluntate, ſed vniuerſus aut eſt finis, aut mediorum: nam id bonum quod amatur, vel habet bonitatem in ſe vnde ametur, vel non habet in ſe bonitatem, ſed aliunde mendicat. Si primum, amatur, vt finis: ſi ſecundum, amatur vt medium; & inter hæc non poteſt dari aliud medium, quia ſunt contradictoriè oppoſita. ergo non datur actus voluntatis, qui non ſit finis, aut mediorum.*

Caiet. vera ſententia.

Tertia. *Deinde, volitum propter ſe, & volitum propter aliud, non habent medium; quoniam contradictoriè opponuntur. Volo dicere, quòd quicquid eſt volitum, aut eſt volitum propter ſe, aut volitum propter aliud. Volitum enim propter ſe, nihil aliud eſt quàm volitum non propter aliud. ergo non datur actus neuter, ſiquidem omnis actus voluntatis fertur vel in volitum propter ſe, vel in volitum propter aliud; hoc eſt in finem, aut in media. Volitum enim propter ſe, eſt finis: volitum propter aliud, eſt medium.*

Ariſtot. ¶ *Iam verò hoc ipſum confirmatur autoritate Ariſtotelis ſummi Philoſophi, qui in 2. Phyſicorum, textu vigeſimonono dicit, quòd omnis volitio eſt propter ſe, vel propter aliud. Certè ſi datur actus voluntatis neuter, qui neque ſit finis, neque mediorum, quomodo eſt verum quod dicit Ariſtotel. ſecund. phyſicorum, & eſt veluti axioma decantatum, ſic ſe habere vltimum finem in rebus agendis, ſicut primum principium in ſcientijs: nam tunc daretur aliquis actus, qui non eßet ab aliquo principio: & omnino cauſa finalis eſt, quæ primum mouet; oportet ergo dare aliquod obiectum, quod primò moueat voluntatem. impoſſibile igitur eſt quòd actus voluntatis non feratur in aliquem finem, mediatè vel immediatè.*

Finis duplex habet officium. ¶ *Sed intelligendum eſt, quòd finis habet duplex officium; vnum eſt, quòd ametur propter ſe; alterum eſt, quòd cætera amentur propter ipſum. Primum habet, quatenus habet in ſe bonitatem: ſecundum habet, quatenus eſt cauſa finalis. Nam tanſam finalem ſic definiunt, quòd ſit illud, cuius gratia aliquid fit. Et quoniam contingit aliquid eſſe cauſam, & non actu cauſare, hinc prouenit quòd aliquid ſit finis, & appetibile propter ſe, & cuius gratia cætera poterant appeti, & deſiderari, & quòd non actu exerceat cauſalitatem finis: non enim actu eſt cauſa cuius gratia aliquid fit. Vnde dico, quòd ſi finis accipiatur pro appetibili propter ſe, non datur actus voluntatis, qui non verſetur circa finem, neque circa media; quoniam appetibile propter ſe, & propter aliud, opponuntur contradictoriè, inter quæ dari medium impoſſibile prorſus eſt: verum ſi accipiatur finis pro eo quod exercet actualitatem, & cauſalitatem finis, datur actus neuter voluntatis. quod euidenter demonſtrant argumenta, quæ de voluntate Dei ſuperius ſunt adducta. Ex his documentis puto quæſtioni propoſitæ affatim ſatisfactum eſſe; nunc ad expoſitionem articulorum progrediamur.*

EXPLICA.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrum voluntas poſſit ferri in malũ ſub rõne mali. Prim. arg.

IN huius rei expoſitionem eſt dubium; An volũtas poſſit ferri in malum, ſub ratione mali, & nolle bonum, ſub ratione boni. Et probatur pars affirmatiua: qui enim peccat ex certa malitia, peccat ſciens illud eſſe malum: ergo eligit malum ſub ratione mali. Probatur cõſequẽtia. Nam hoc differt ab eo qui peccat ex paſſione, & ex ignorantia. Hoc ipſum confirmatur. Nam ex oppoſita ſententia ſequitur, quòd non poſſit quis agere contra conſcientiam. Conſequẽs eſt falſum, & contra Pau. Rom. 14. Omne quod nõ eſt ex fide, peccatum eſt, Conſequentia probatur. quia ſi non poteſt quis velle niſi bonum: ergo quoniã cognoſcit malum & peccatum eſſe furari, non poteſt velle furari.

Confir. Prior. cõc.

Roma. 14.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm voluntas ſit tantum boni?*

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. Voluntas nunquã fertur niſi in bonum, Voluntas enim eſt appetitus quidam rationalis; at appetitus non eſt niſi ad bonũ. ergo, &c. Quòd vero appetitus nunquam ſit niſi ad bonum, ſic oſtenditur. Nam appetitus eſt inclinatio quædam appetentis: nihil autem inclinatur niſi in aliquid ſimile, & conueniens. Certe omnis res, in quantum eſt ens & ſubſtantia, bonum quoddam eſt, vnde neceſſe eſt, vt omnis inclinatio ſit in bonum. Vnde eſt quod Philoſophus dicit prim. Ethico. bonum eſt, quod omnia appetunt.

¶ Poſterior Concluſio. Hoc differt inter appetitũ naturalẽ, ſenſitiuum, & intellectiuum, ꝙ naturalis ſemper fertur in bonũ verum, quod eſt in ipſis rebus; ſenſitiuus vero, & intellectiuus, aliquando feruntur in bonum apprehenſum, & quod apparet bonum. Ratio huius hæc eſt; nã omnis inclinatio conſequitur aliquam formam: appetitus naturalis conſequitur formam in natura exiſtentem; appetitus vero ſenſitiuus ſequitur formam apprehẽſam per ſenſum, vel intellectum. Ex quo ſequitur, ꝙ ad hoc vt voluntas in aliquid tendat, non requiritur ꝙ ſit bonum in rei veritate, ſed quòd apprehendatur in ratione boni. qũare voluntas ſemper eſt boni veri, vel apparentis.

Poſterior.

¶ Vltimò eſt argumentum Ocham. Si ſententia D. Tho. eſt vera, ſequitur quòd circa aliquod obiectũ homo viator non poſſit mereri, nec demereri; patet ſequela. Nã circa miſeriam præſentatam ſub ratione omnis mali, & circa beatitudinẽ ſub ratione omnis boni, homo viator neceſſario operatur, neceſſario amat beatitudinẽ, & neceſſario odit miſeriam. ergo nõ poteſt mereri, nec demereri.

Vltimum. Ocham.

¶ Confirmatur. Nam miſeriã præſentatam ſub ratione omnis mali, vel volũtas poteſt velle, & ſic habet Ocham ſuum intentum; vel non poteſt velle illam, & ſic non poterit circa hoc obiectum tantum peccare; nam circa hoc obiectum tantum poteſt peccare volendo illud.

Confir.

¶ Secundò, qui odit fratrem ſuum, vult illi malum, ſub ratione mali & nociui: ergo voluntas poteſt velle malum, ſub ratione mali. Conſequentia nota eſt, & probatur antecedens. Nam hoc differt inter odium & iram (autore D. Thom. q. 12. de malo art. 4.) quòd ira appetit malum fratri, ſub ratione iuſti vindicatiui: ſed odium appetit malũ proximo, ſub ratione mali.

Secũdum. D. Thom.

¶ Propter hæc argumenta Ocham in 3. quæſtio. 13. dubio. 3. tenet partem affirmatiuam huius quæſtionis. Scotus eſt dubius: nam in 4 diſt. 49. quæſt. 9. videtur deſcendere in ſententiam D. Thom. oppoſitum docet in 2. d. 1. q. 4 in 2. d. 6. q. 2. & in d. 43.

Ocham. Scot.

¶ Tertiò, qui ſe interficiunt, atque adeo peruerſi quidam homines, & dæmones, volunt malum ſub ratione mali: nã volunt offendere Deum non alia de cauſa, niſi vt offendãt Deum, non propter vtile, non propter delectabile; ſi enim non eſſet offenſa Dei, non facerent illud.

Tertium.

¶ His non obſtantibus, veritas eſt, quòd voluntas eſt tantum boni. Ab hoc principio exorditur Ariſtot. libros Ethico. dicens, Omnis ars, omniſque doctrina, & electio, bonum appetere videntur. Qua de cauſa bene antiqui dixerunt, bonum eſt, quod omnia appetunt. D. Dionyſius. c 4. de diuin. nominibus habet illud prouerbium; nemo intendens ad malum operatur. Seneca lib 4. de beneficijs cap. 17. dicit, nemo tam a lege naturali ſeparatus eſt, vt animi gratia ſit malus Auguſt lib. 1. confeſſionum capitu 4. vſque ad 10. idem proſequitur copioſe: inquirit namque quid nam amauerit in furto quòd commiſit decimoſexto ætatis ſuæ anno, pro certo habens nihil poſſe amari, niſi ſub ratione boni. Sed omiſſis autoritatibus probatur noſtra ſententia euidenti ratione.

Voluntas eſt tantum boni. Ariſtot. Dionyſ. Seneca. Auguſt.

Quartum.

¶ Quartò, homo vt experiatur ſuam libertatem, poteſt eã experiri nolendo beatitudinẽ, atq; adeo propoſitis duobus bonis ſine aliquo diſcrimine & æqualibus, poteſt vnum eligere, & alterum reſpuere: & tamen ibi non eſt maior ratio boni in vno, quàm in alio. ergo poteſt voluntas aliquid eligere & non ſub ratione boni. Confirmatur. Nam ſi voluntas duobus bonis æquè cõuenientibus ſibi propoſitis poteſt vnum eligere, & alterum reſpuere, hac ſola ratione, quoniã vult. ergo poteſt velle ſub ratione mali, malum, hæc ſola ratione quoniam vult. Probatur conſequentia, quoniam ratio hæc eſt ſufficiens motiuum voluntatis.

Confir.

¶ Primò, ipſa experientia docet, quòd nemo intendens ad malum operatur. Nam vel ipſi dæmones perditiſſimi, ſi blaſphemant Deum, & alia grauiſſima flagitia commit tunt, ſub alia ratione boni committunt, vt de Deo ſumant vindictam. Item homines qui ſe interficiunt, atque damnati qui cupiunt a Deo annihilari, appetunt hæc omnia ſub ratione boni, nempe vt careant cruciatu, & miſeria, & hoc bonum eſt.

Rationes p iſta ſententia.

¶ Quintò, habitus iniuſtitiæ inclinat in malum, ſub ratione mali: inclinat enim in actum iniuſtitiæ, quatenus iniuſtitia eſt. ergo voluntas poteſt ferri in malum, ſub ratione mali. Probatur conſequentia; nam quicquid habitus voluntatis appetit, poteſt appetere voluntas, & appetit.

Quintum.

¶ Secundò, obiectum noſtræ voluntatis eſt bonum, ſicut obiectum intellectus eſt verum. ergo non poteſt voluntas ferri in malum, ſub ratione mali. Probatur conſequentia. Nam potẽtia non poteſt ferri extra ſuum obiectum, etiam per Dei potentiam. Sed dicit Ocham, bonum non eſt obiectum voluntatis, ſed ens; Contra, intellectus & voluntas ſunt diſtinctæ potentiæ; ſed obiectum intellectus eſt ens. ergo non eſt obiectum voluntatis Secundò, autore Ariſtot. 2. Phyſi. finis habet vnde moueat appetitum in ſe; at medium, non habet in ſe vnde moueat appetitum; ſed ſi ens eſt obiectum voluntatis, cum medium ſit ens, habebit vnde moueat voluntatem. Tertiò magis bonum, magis mouet voluntatem, vt patet. igitur voluntatis obiectum eſt bonum. Probatur conſequentia. Nam magis calidum, aut magis

Ariſtot.

¶ Sextum, obiectum voluntatis non eſt bonum, ſed ens quod comprehendit ſub ſe bonum, & malum, ergo poteſt ferri in malum, ſub ratione mali. conſequentia eſt euidens, & probatur antecedens; tum, quoniã obiectum intellectus eſt verum, vel falſum: intellectus enim comprehendit verũ, vel falſum. ergo obiectum voluntatis eſt bonum, vel malũ; tum vero, quoniam voluntas eſt impoſſibilium autore Ariſt. 3. eth. ergo non eſt tantum boni.

Sextum. Ariſt.

¶ Septimum quoniam voluntas poteſt velle ex ſimplici apprehenſione, quando intellectus non iudicauit eſſe bonum, vel malum, vt patet in motibus primo primis.

Septimũ.

¶ Octauò, damnati poſſunt conformare ſuam voluntatem diuinæ voluntati. Sed Deus poteſt præcipere ne velint beatitudinem, quam ipſe decreuit negare illis in perpetuũ. Ergo poſſunt nolle beatitudinem. Certe poteſt quis velle non eſſe, & hoc non poteſt apparere bonum: nam vbi nõ eſt ens, bonum non eſt.

Octauum.

gis ſonorum, non magis mouet viſum; quoniam non eſt obiectum viſus. Confirmatur. Nam magis bonum, etiam ſi ſit imperfectum ens, magis allicit voluntatem: centum enim ſcuta aurea magis inflammant voluntatem quàm vnus aſinus, & tamen aſinus eſt perfectius ens in genere naturæ. Præterea, appetitus eſt quædam inclinatio naturæ, ſed inclinatio naturæ non eſt in perditionem ſui. ergo non eſt in malum. Item, vniuerſæ res operantur propter aliquem finem, vt dictum eſt. ergo propter bonum aliquod; finis enim eſt bonum, & optimum, cuius gratia aliquid fit. Vltimò, vniuerſæ res quando conſequuntur id quod cupiebant, delectantur, & quieſcunt, ergo cupiebant bonum. Probatur conſequentia. Nam quies & delectatio non eſt niſi de bono. Iſtæ rationes quas commemoraui, magna ex parte ſunt acceptæ ex D.Thom. 3. contra gentes cap. 3. & 16. & 17. quibus in locis hanc materiam tractat D. Thom. optimè.

D. Thom.

Argumẽto rũ ſolutio. Ad primũ.

¶ Ad Argumenta, & quidem ad primum reſpondetur, quòd ille peccat ex malitia, non qui vult malum, ſub ratione mali, ſed qui peccat ex corruptione habitus, & ex longa & inueterata conſuetudine, quem nec paſſio, nec ignorantia impellit ad peccãdum; itaque qui peccat ex malitia, non eligit ſub ea ratione, ſecundum quam ſcit eſſe malũ, ſed ſub alia, ſecundum quam reputat ſibi eſſe conueniens, vel delectabile, vtile vel. Et quemadmodum ipſe homo ſi nihil boni haberet in ſe, nihil poſſet appetere; ita ſi ipſum obiectum non haberet aliquam rationem boni, nullo modo appetteretur.

Ad confir.

¶Ad confirmationem dicendum eſt, quòd probatio non recte procedit, & ſic neganda eſt conſequentia: ſtat enim quòd quis cognoſcat furtum eſſe malum, & tamen pecuniam eſſe bonum vtile, & ſic poteſt velle furari, & operari contra conſcientiam.

Ad ſecundum.

¶Ad ſecundum reſpondetur tripliciter, quòd bene poteſt quis velle alteri malum, ſub ratione mali; cæterum ſibi nequit velle malum, ſub ratione mali. Hæc ſolutio videtur falſa. Nam obiectum voluntatis eſt bonum. ergo ſibi, nec alteri poteſt quis velle malum, ſub ratione mali; ſicut ex eo quòd obiectum viſus eſt color, recte concluditur, q viſus non poteſt ferri, niſi in coloratum, vel in id quod participat rationem coloris. Secundò reſpondetur, quod in obiecto potentiæ gemina ratio formalis reperitur qua refertur ad potentiam; vna eſt ratio communis, quæ mouet & allicit ipſam potentiam; altera eſt ratio quæ terminat ipſam operationem, a qua operatio ſortitur ſpeciem v.g. quando videmus album, prima ratio quę mouet, eſt colorata; nam quicquid viſus videt, ſub ratione colorati videt: cæterum ratio quæ terminat iſtam viſionem, album eſt, ex quo obiecto, viſio albi diſtinguitur ſpecie a viſione nigri: non aliter in obiecto voluntatis, ratio vniuerſalis quæ allicit, & mouet appetitũ, eſt ratio boni; cęterum in actu odij, ratio quæ terminat, eſt malum, ſub ratione mali, qua ratione diſtinguitur odium ab ira. Itaq; vt argumentum ſoluatur, dicendum eſt, quòd quando quis odit alterum, vult illi malum, ſub ratione mali, id eſt, vt extinguatur penitus: cæterum hoc totum refert in bonum ſuum, vt alius non ſit ſibi impedimento, vt non præripiat ſibi laudem. Tertiò reſpondetur, quòd odium reducitur ad nolitionem, & ad fugam; nam odiſſe alterum, eſt nolle illi bonum: cæterum non eſt impoſſibile quòd ego alteri nolim beatitudinem, at impoſſibile eſt quòd mihi nolim beatitudinem.

Mag. Vict.

Doctiſſimus Victoria aiebat, quòd voluntas poteſt ferri in malum, ſub ratione mali, ita quòd totum hoc ſe habeat tanquam obiectum materiale; ſicut volo amarum, volo tormẽtum, ſed volo ſub ratione boni: itaque etiam malum ſub ratione mali, volo ſub ratione boni; puta cum quis delectatur in peccato vt offendat Deũ, in hoc quod eſt offendere Deum, inuenit delectationem, non tamen poteſt velle malum ſub ratione mali: ſic ſane qui odit alterum, vult illi malum ſub ratione mali, ſed vt ſibi bonum ſit & commodum, prout iam explicatum eſt.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium reſpondetur, quòd illi qui ſe interficiunt, ſine dubio appetunt bonum; appetunt enim carere cruciatu, & ærumna: carere autem malo, bonum eſt. Dæmones vero qui appetunt offendere Deum; vt eum offendant, appetunt ſub ratione boni; nam iudicant eſſe bonum blaſphemare eum, a quo tam magnum cruciatum habent.

Ad quartum.

¶ Ad quartum reſpondetur, quòd voluntas non poteſt habere actum extra ſuum obiectum. Vel dicatur, quòd iam illud haberet aliquam rationem boni, nempe vt experiretur ſuam libertatem.

Ad confir.

¶Ad confirmationem reſpondetur, quòd poſitis duobus bonis æque conuenientibus, abſque dubio poteſt voluntas vnum reſpuere, & alterum eligere ad experiendam libertatem ſuam: cæterum notandum eſt, quòd ſemper experitur ſuam libertatem circa bonum, & ideo argumentum non concludit, ſed de hoc infra q.13.arg.6.

Ad Quintum.

¶Ad quintum reſpondetur, quòd iniuſtitia non inclinat ad malum, ſub ratione mali; nam licèt inclinet in furtum, inclinat tamen ſub ratione vtilis, vel delectabilis. Et hæc ſolutio, argumẽto ſatis eſſe videbatur, ſi nobis liceret per homines acutos, qui nodum (vt dicitur) in ſcirpo quærunt: nõ enim ſatis intelligunt, quomodo habitus iniuſtitiæ de ſe non inclinet ad malum, ſub ratione mali, cum habitus iniuſtitiæ de ſua ratione ſit malus, & obiectum eius ſit malum, ſub ratione mali, conſtringunturque diſputare, num malũ morale ſit priuatio, an vero aliqua natura poſitiua: ſed nobis videtur non eſſe neceſſe in has anguſtias incidere. Dicẽdum namque eſt, habitum iniuſtitiæ de ſe inclinare ad malum, ſiue id ſit priuatio, ſiue aliquid poſitiuum contra rationem, ſiue deuiatio a regula. Dicendum eſt rurſum, voluntatem, cum ex habitu iniuſtitiæ inclinatur ad furtum, inclinare in furtum, qũa ratione malum eſt contra iuſtitiam, vel quatenus deuiat, & auertit a iuſtitia; nam etiam hæc priuatio, & deuiatio, voluntaria eſt: vt potio amara voluntaria eſt propter ſalutem: ſic peccator vult priuationem rectitudinis, & iuſtitiæ, propter bonum annexum. Colligamus ergo ex dictis, quòd aliud longe eſt, actum voluntatis malum moraliter tendere de ſe in obiectum malum morale, a quo ſpecificatur; aliud vero, voluntas fertur in malum ſub ratione mali: primum enim eſt verum, ſecundum falſum. qui ergo furatur ex habitu iniuſtitiæ vult malum, ſed ſub ratione boni delectabilis, vel vtilis.

Ad ſextũ.

¶Ad ſextum reſpondetur, quòd obiectum voluntatis nõ eſt niſi bonum. Et ad argumenta contraria dico, eſſe differentiam inter intellectum, & voluntatem; quòd intellectus eſt potentia tum apprehenſiua, tum iudicatiua: quatenus apprehenſiua, apprehendit verum, vel falſum: quatenus iudicatiua, aſſentitur vero. & diſſentitur falſo: cæterum volũtas eſt potentia tantũ appetitiua, quapropter motu proſequutionis ſemper fertur in bonum; at vero per fugam refugit malum. Item dicendum eſt, quòd quando voluntas eſt impoſſibilium, etiam fertur in obiectũ ſub ratione boni. Atq; etiam dicendum eſt, quòd in motibus primo primis, præcedit iudicium quoddã veluti naturale, & minime liberum. Denique dicendum eſt, quòd ſicut intellectus non poteſt aliquid apprehendere niſi ſub ratione entis; ita voluntas nihil poteſt appetere niſi ſub ratione boni.

¶Sed dicet aliquis, nolle eſt actus voluntatis, & nolumus malum ſub ratione mali. ergo voluntas per ſuum actum poteſt ferri in malum, ſub ratione mali. Reſpõdetur, quòd voluntas abominatur malum ſub ratione mali, quoniam eſt inſtituta ad volendum bonum, ſicut lapis abominatur locum ſuperum, quoniam ſuapte natura ad locum inferum deſtinatur. Secundò dico cum D. Thom. p.p.q.20 artic.1 q obiectum primarium voluntatis eſt bonum, ſecundarium, eſt malum: ſi enim horremus malum, eſt quia aduerſatur bono, ſi horremus mortem, eſt quoniam aduerſatur vitæ, quam tantopere amamus.

D. Thom.

Ad ſeptimum.

¶ Ad ſeptimum reſpondetur, quòd damnatus poteſt conformare voluntatem ſuam diuinæ, nolendo beatitudinem in particulari, cęterum non poteſt velle malum ſub ratione mali, etiam de potentia Dei abſoluta; quoniam obiectum voluntatis eſt bonum, & potentia non poteſt ferri extra ſuum obiectum.

Ad vltimũ.

¶Ad vltimum; concedo quòd ſit aliquod obiectum circa quod non poſſit viator mereri nec demereri, quantum eſt ex ſpecie actus, ſunt enim neceſſarij actus, quantum ad ſpecificationem circa tale obiectum, poterit tamen eſſe meritum vel demeritum, quantum ad exercitium actus, quod eſt liberum. Secundò dico, quòd poteſt demereri nolendo malum, ſub ratione mali, apponendo malam circunſtantiam finis, vt vanæ gloriæ, atque adeo poteſt quis demereri appetendo bonum in communi, apponendo malam circunſtantiam finis, vel temporis. & per hoc patet ad confirmationem.

¶ Pro-

Dubiũ exponitur, an voluntas ſemper feratur in bonum verũ. Prim. arg.

¶Proximum eſt vt reuertamur ad examinandam ſecundam concluſionem D. Thom. in qua aſſerit, quòd voluntas non ſemper fertur in bonum verum, ſed aliquando fertur in bonum apparens, quod reuera bonum non eſt. Ex hac ſententia deduci videntur grauiſſima incommoda.

¶Nam in primis deducitur, ꝙ voluntas ſit peioris conditionis, quàm ſit appetitus naturalis lapidis: ſiquidem appetitus naturalis lapidis ſemper eſt ad verum bonum.

ARTIC. SECVNDVS.

¶*Vtrùm voluntas ſit tantum finis, an etiam eorum quæ ordinantur ad finem?*

SVMMA TEXTVS.

Secundũ. Prior. cõcl.

¶Sequitur deinde, quòd obiectum noſtræ voluntatis non ſit bonum, ꝙ ſit in rebus, ſed ꝙ eſt in apprehenſione rationis: cuius contrarium aſſerit Ariſtot. 6. metaph. textu 8. conſtituẽs differentiam inter obiectum intellectus, & obiectum voluntatis; quod obiectum intellectus eſt in intellectu, obiectum verò voluntatis eſt bonum, quod in rebus eſt. Quòd rectè ſequatur, patet. Nam bonum, exiſtimatum bonum, & quod non eſt verè bonum, tantum modò eſt bonum, ſecundum rationis apprehenſionem.

Ariſtot.

Tertium.

¶Tertiò ſequitur falſum eſſe quod ab omnibus ferè dicitur, hanc verſari differentiam inter potentias apprehenſiuas, & potentias appetitiuas, quòd illæ mouentur ex obiectis, quæ ſunt intra potentias, per aliquam rei ſimilitudinem; iſtæ verò mouentur, & trahuntur ad res, prout ſunt a parte rei. Patet quòd rectè ſequatur. Nam ſi voluntas non tendit in bonum, quod eſt verum bonum, ſed tantum ſecundum quod apprehenditur, & exiſtimatur, iam voluntas non trahitur ad bonum, prout eſt a parte rei, ſed prout repræſentatur ab intellectu.

Argumẽta diluuntur. Ad primũ.

Ad hæc argumenta ſic ſatisfaciendum eſt. Nam ad primum dicendum, argumentum non rectè procedere, & ſic negandam eſſe conſequentiam. Non enim ſequitur quòd lapis ſit melioris conditionis, quàm voluntas; bonum enim quod quærit lapis, eſt minimum bonum, & nullis ferè momenti. Rurſus, lapis non mouet ſeipſum, nec liberè dirigit ſuas operationes; at voluntas fertur in rationem boni vniuerſalis, per cognitionem finis, per deliberationem, & conſilium, quod eſt maximæ dignitatis; etiam ſi poſſit errare, propter errorem cognitionis. Certè ſi argumentum propoſitum efficaciter procederet, probaret ſubinde, bruta animantia eſſe melioris conditionis quàm homo ſit: nam bruta animantia peccare non poſſunt, homo verò peccare poteſt.

Ad ſecundum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd bonum eſſe in rebus ipſis, dupliciter intelligi poteſt: tum, vt ſit verè in rerum natura, & hoc modo non eſt neceſſe, vt argumentum probat: tum verò quòd quæratur in re, & non ſolùm vt ſit in intentione; & hoc modo voluntas ſemper fertur in bonum, prout eſt a parte rei, id eſt, vt habeatur in re, non vt habeatur in intentione. & ſic quando voluntas trahitur ad bonum apparens, & apprehenſum, etiam fertur in bonum vt habeat illud in re, & non tantum in intellectu, quanquam fallitur & decipitur intellectus, putans eſſe a parte rei, quod reuera non eſt.

Quomodo bonum in rebus eſſe dicatur.

Notanda ſolutio.

¶Vel dicat Theologus (& hæc ſolutio eſt admodum notanda) quòd motus voluntatis poteſt referri ad bonum in communi, & poteſt referri ad bonum in particulari: vt cùm quis vult diuitias ad ſuam beatitudinem conſequendam, hæc volitio poteſt referri ad beatitudinem, & poteſt referri ad diuitias. Dicendum eſt igitur, quòd omnis motus voluntatis, ſi referatur in bonum in communi, ſemper fertur in verum bonum; talis enim voluntas, eſt motus naturalis, neceſſarius quantum ad ſpecificationem, inditus ab autore naturæ: ergo ſemper tendit in verum bonum, alioqui voluntas ab autore naturæ traheretur in malum. Cæterùm, actus voluntatis, reſpectu boni particularis, poteſt ſæpenumero tendere in bonum apparens, & ſic voluntas dicitur fruſtari, quando per media quæ eligit, non conſequitur ſuum finem, quem intendebat. Ex quo conſequens eſt, quòd intendebat verum finem & bonum: nam bonum apparens, & ſecundum apprehenſionem, iam obtinnit. Ex quo patet quemadmodum obiectum voluntatis ſemper ſit verum bonum; imo vt dictum eſt in materia de beatitudine, voluntas in omni opere ſuo quærit verũ & ſummum bonũ, quod eſt Deus. Verũ eſt tamen, ꝙ hæc ratio veri boni nunquam mouebit ad aliquid opus ſpeciale, niſi apprehendatur vt bonum, illi ſummo bono conſentaneum, & conueniens: & in hoc fallitur homo ſæpiſſimè, iudicando eſſe bonitatem veram, quæ reuera bona non eſt. Ex quibus etiam colligitur, quòd ratio prima quæ mouet voluntatem, eſt vera bonitas, ſiquidem ipſum malum ſub ſpecie veri boni mouet voluntatem.

rem. Ratio autem boni, quod eſt obiectum voluntatis, inuenitur non ſolùm in fine, ſed etiam in his, quæ ſunt ad finem. Ergo potentia voluntatis, non ſolùm fertur in finem, ſed etiam in ea, quæ ordinantur ad finem.

Posterior.

¶Posterior Concluſio. Si loquamur de voluntate, vt nominat propriè actum, ſic eſt finis tantùm: quia ſimplex actus potentiæ eſt in id, quod eſt ſecundum ſe obiectum potentiæ: id autem quod propter ſe eſt bonum & volitum, eſt finis: vnde voluntas propriè eſt ipſius finis.

Ad tertiũ.

¶Ad tertium argumentum dicendum eſt, quòd illa differentia veriſſima deprehenditur, ſi documenta prædicta in præcedenti ſolutione vera ſunt. Tantum de hoc articulo.

EXPLICATIO ARTICVLI.

HIc articulus continet explicationem Ariſtotelis, in 3. Ethic. ca 2. & ca. 5. vbi conſtituit tres differentias inter electionem, & voluntatem. Voluntas, inquit, eſt tantum finis; electio mediorum: ſicut intellectus eſt primorum principiorum, ſcientia concluſionum. Deinde, voluntas eſt etiam impoſſibilium; volumus enim nõ mori, quòd eſt impoſſibile: electio verò eſt tantum poſſibilium. Ad vltimum, electio eſt tantum eorum quæ per nos aguntur; voluntas verò etiam eſt eorum quę per alios aguntur; volumus enim diſputatorem vincere. atque hæc facillima ſunt.

Caieta. obſcurè loquitur.

¶Caietanus mouet hic neſcio quòd chaos, & ponit, quòd duplicem habitudinem habet finis ad appetitum; cuius verba ego planè non intelligo, ſenſum tamen arbitror me percipere: vult enim dicere, quòd quemadmodum in intellectu aliud eſt cognoſcere concluſiones propter principia; hoc enim pertinet ad ſcientiam, cuius officium eſt concluſiones eruere ex principiis, & eas per principia demonſtrare; aliud verò in concluſionibus videre principia; hoc enim pertinet ad habitum primorum principiorum, quod eſt lumen naturale, illuminans prima principia: ſic in voluntate, velle media propter finem, ad electionem pertinet, velle autem in mediis ipſum finem, non ad electionem pertinet, ſed ad actum ſimplicem voluntatis, quæ nominatur voluntas; nemo enim dicitur eligere ſanitatem in ipſis mediis, ſed medicinam eligimus propter ſanitatem. Hæc eſt ſubtilitas Domini Caietani, quæ fere a nemine intelligitur, ſed neque oportet in eius explicatione amplius immorari.

¶Circa id quod D. Thom. dicit, quòd ea quæ ſunt ad finem, non ſunt bona, neque volita propter ſe: & ideo voluntas non fertur in ea, propter ſe, poteſt dubitari. Nam obiectum voluntatis eſt bonum, quod ſe extendit ad bonum vtile, atque delectabile. ergo bonum vtile atque delectabile eſt volitum propter ſe a voluntate. Sed eſt dicendum

cendum ad dubium propoſitum, quòd eſt per ſe volitum bonum quodcunque vt diſtinguitur contra per accidens, id eſt, non eſt per accidens volitum, ſed tamen non vt diſtinguitur contrà per aliud: bonum enim vtile amatur propter aliud, ſed non amatur per accidens.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CErtè non eſt facilè ad intelligendũ, quemadmodum voluntas eodem actu feratur in media, & in finem. Vt ergo diligenter rem expendamus, quæritur; Vtrùm voluntas, quando vult medium, eadem appetitione velit medium, & finem? ſicut D. Thom. pro cõperto habet in 2. & 3. aſſertione; an potius neceſſariò debeat eſſe gemina volitio; vna, quæ verſetur circa finem; & alia, quæ verſetur circa media? ſicut ſentit Gregor. Arimin. in 1. d. 1. q. 1. art. 2. Et videtur iſta ſecunda ſententia eſſe vera.

Prima concluſio.

Vtrùm voluntas quãdo vult medium, velit illud eodẽ actu quo vult finem.

Secunda.

Greg. Arimin.

¶Nam volitio finis, eſt cauſa volitionis mediorum. ergo non poteſt eſſe idem actus, volitio medij, & finis. Conſequentia inde probatur. Nam nihil eſt cauſa ſui ipſius. Probatur antecedens. Nam ratio & cauſa quare infirmus vult ſumere potionem amaram eſt, quoniam efficaciter vult ſanitatem. Quòd verò volitio finis, ſit cauſa volitionis mediorum, ſatis abundè Gregorius probat. Nam finis eſt, gratia cuius cætera fiunt: ſed hoc eſt propter amorem finis. ergo amor finis, eſt cauſa omnium aliorum. Tum deinde, nam finis in rebus agendis eſt veluti primum principium in ſcientijs: at principium eſt cauſa concluſionum. His accedit, nam nihil aliud videtur eſſe, medium eſſe volitum propter finem, niſi quòd volitio vnius, ſit cauſa alterius. Ex his putat Gregorius competenter probaſſe, volitionem finis, eſſe cauſam volitionis mediorum, quod in primo argumento erat poſitum.

Primũ arg.

Secundũ.

¶Deinde, ſicut appetimus media propter finem; ita aſſentimur concluſionibus propter principia. Sed aſſenſus concluſionum non poteſt eſſe aſſenſus primorum principiorum, vt planè conſtat. ergo volitio medij, non poteſt eſſe volitio finis.

Tertium.

¶Tertiò, deſideramus aliquando medium, quando nihil cogitamus de fine; & rurſus aliquando volumus medium propter finem, & deſinimus velle finem perſeuerante volitione medij. ergo ſunt duæ volitiones.

Vltimum.

¶Vltimò eſt argumentum ducens ad inconueniens. Sequitur ex ſententia D. Tho. quòd idem actus ſit volitio & nolitio, gaudium & triſtitia. Probatur hoc. Nam quando quem pœnitet delicti propter Deũ, idem actus eſt circa medium, & circa finem, autore D. Tho. at circa peccatum eſt nolitio, circa Deum eſt volitio. Item ſequitur, ꝙ idem actus ſit intenſus & remiſſus: nam quando volo potionem amariſſimam propter ſanitatem, volo ſanitatem intenſiſſimè. potionem verò remiſſiſſimè.

Prim. cõcl. Volitio medij nõ ſemper eſt formaliter volitio finis.

¶Pro explicatione eſt prima concluſio. Volitio medij, non eſt ſemper formaliter volitio finis; quando enim quis pergit in D. Iacobum, & vult ambulare, non ſemper cogitat de fine. Item quando infirmus vult ſumere potionem, non ſemper cogitat ſanitatem: atque adeò aſſenſus concluſionis, non ſemper includit formaliter aſſenſum primorum principiorum.

Secũ. cõcl. Virtualiter volitio medij includit volitionẽ finis.

¶Secunda concluſio. Volitio medij, virtualiter includit volitionem finis; nam medium, vt medium eſt, non habet aliam bonitatem niſi eam, quam a fine mendicat. ergo non poteſt mouere voluntatem niſi ſub ratione finis. Secundò, aſſenſus concluſionum dependet virtualiter ab aſſenſione primorum principiorum. ergo electio medij dependet virtualiter a volitione finis. Probatur conſequentia. Nam ſicut ſe habet primum principium in ſcientiis, ita ſe habet finis in moralibus. Tertiò, qñ ægrotꝰ deſiderat ſumere potionem, etiã qñ de ſalute nihil cogitat, illa volitio imperat a præcedẽti volitione, qua voluit ſanari. ergo.

ARTIC. TERTIVS.

¶Vtrùm voluntas eodem actu moueatur in finem, & in ea quæ ſunt ad finem?

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Voluntas poteſt appetere finem, ſine eo, quòd feratur in ea, quæ ſunt ad finem; nam finis eſt per ſe volitus.

¶Secunda Concluſio. Medium, vt medium, non poteſt voluntas velle, niſi ſub ratione finis; medium enim, vt medium, non eſt appetibile, niſi propter finẽ. Itaque non contingit quòd quis velit medium, vt medium, quin velit finem.

¶Tertia Concluſio. Manifeſtum eſt quòd ſit vnus actus voluntatis, quo voluntas fertur in medium propter finem: vnus enim actus eſt, quo volo medicinam propter ſanitatem; ſicut vnus actus eſt, quo video coloratum propter lucem.

¶Quarta Concluſio. Actus voluntatis quo fertur in finem, aliquando tempore antecedit actum voluntatis, quo fertur in media; veluti cum quis prius voluit ſanitatem, & deinde deliberat de mediis. Idem prorſus contingit in intellectu; prius enim aſſentimur principiis, deinde concluſionibus.

Tertia.

¶Tertia concluſio. Aliquando contingit ꝙ per eundẽ actum formaliter volumus mediũ, & finẽ, ſcilicet quando recordamur finis, & habemꝰ iſtũ actũ, volo mediũ propter finẽ. Probatur. Nam potentia eadem actione fertur in obiectũ, & in rationem formalẽ obiecti; ſicut viſus eadẽ viſione fertur in coloratũ, & in lucidũ, quoniam lucidũ eſt ratio videndi colores. ergo eadem volitione voluntas poteſt ferri in medium, & in finem; nam finis eſt ratio volẽdi mediũ. Secundò, eodẽ actu, & eodẽ amore diligo proximũ propter Deum; qñ Deus eſt ratio formalis quare ametur proximus. ergo ſi finis eſt ratio quare ametur medium, eodem actu amamus medium, & finem. Rurſus, in naturalibus idem eſt motus ad media, & ad terminum. ergo etiã in moralibus idem eſt motus in mediũ, & in finem. Vltimò, voluntas noſtra poteſt eadẽ volitione ferri in diuerſa; poſſumus enim eadẽ volitione velle furari rem Petri pretioſam, & illum occidere. ergo poſſumus eadem volitione velle mediũ, & finẽ, ad quem ducit mediũ.

Tert. cõcl. Aliquãdo per eundẽ actũ volumus finem & media.

Quarta.

¶Vt verò hæc veritas accuratius intelligatur, ſciendum eſt, ꝙ variis modis poteſt quis velle mediũ propter finem. Primo modo, ꝙ ex volitione finis, cauſatur volitio medij abſoluta, ita ꝙ in volitione medij, nõ formaliter ponatur finis; vt volo ſanitatẽ, & intelligo non poſſe ſanari ſine potione: volo ergo potionẽ. Secũdò, ꝙ ex volitione finis velit quis mediũ propter finẽ formaliter, ita ꝙ in ſecunda volitione ponatur hoc totum, volo potionẽ propter ſanitatẽ. Tertiò, cum ſimul iudico ꝙ eſt bona potio ad ſanitatẽ, & ſimul volo potionẽ propter ſanitatẽ; & in hoc tertio modo nõ cauſatur volitio medij, ex volitione finis, ſed finis eſt ratio volendi media. Et ꝙ hoc ſit poſſibile, iam ſatis demonſtratũ exiſtimo, & patet euidenti exemplo. Nam Deus vult media ꝓpter finẽ; at exploratũ eſt ꝙ in Deo volitio medij non cauſatur ex volitione finis. falſum ergo eſt quod dicit Greg. ꝙ illa dictio, ꝓpter, dicat ſemp cauſalitatẽ cauſæ efficientis, ſed nonnunquã dicit rationem formalem volendi. Sed & alio modo cõtingit ꝙ velimus media ꝓpter finẽ, puta, cum ex volitione finis præcedentis cauſatur volitio medij: nam cum volo ire ad orandũ propter Deũ, poſtea verò volo orare nõ cogitãdo de Deo, in omnibus his appetitionibus volumus media ꝓpter finẽ, virtualiter, vt probatũ eſt. Sed in tertio modo, eodẽ actu volumus mediũ propter finẽ apertiſſimè & euidentiſſimè, vt ſatis expoſitũ eſt in tertia cõcluſione. & ſic iſta qſtio nõ ſolũ eſt ſpeculatiua, ſed etiã moralis. Ex hoc. n ꝙ volitio medij eſt quodãmodo volitio finis, prouenit ꝙ ſit bona vel mala a fine; ſi enim nõ eſſet aliquo modo volitio finis, non eſſet quare diceretꝰ bona vel mala a fine. Argumẽta verò Gregorij facillimè ſoluuntur.

Diuerſis rationibꝰ poteſt quis velle medium propter finem.

Argu. ſolu. Ad primũ.

¶Ad primũ dicendũ, ꝙ qñ in diuerſis temporibus volo finẽ, & deinceps eligo media; tũc volitio finis, eſt cauſa volitionis mediorũ, cæterũ qñ ſimul volo mediũ ꝓpter finẽ, volitio finis nõ eſt cã volitionis mediorũ. Itaq; illa dictio, ꝓp, non dicit cauſam volitionis, ſed cauſam voliti. v. g. quando dici-

dicimus visum videre coloratum propter lucem, nõ est sensus quòd sint ibi duæ visiones, altera lucidi, & alia colorati, & quòd visio lucis causet visionem colorati; sed sensus est, quòd coloratum videtur sub ratione lucidi: non aliter quando dicimus Deum amare creaturas ob suam bonitatem, non est sensus q̃ volitio suæ bonitatis, causet volitionem creaturarum, sed sensus est, quòd creatura amatur, est propter bonitatem diuinam. Secundò respondetur, quòd volitio finis, est ratio volẽdi media: constat autem idem esse rationem formalem sui ipsius; sicut q̃ Deus sit immutabilis, ratio est quare sit æternus, cum tamen immutabilitas & æternitas Deo sint idem.

QVAESTIO IX.

De motiuo voluntatis, in sex articulos diuisa.

ARTIC. PRIMVS.

¶Vtrùm voluntas moueatur ab intellectu.

SVMMA TEXTVS.

PRobationes D. Thom. in hoc articulo rectissimè procedunt, & sunt efficacissimæ sed oportet eas ad methodum argumentationis reducere, vt videat Theologus quàm efficaciter rem demonstrant. Sit ergo prima conclusio.

¶In tantum aliquid indiget moueri ab altero, in quantum est in potentia ad plura. Probatio huius sic habet. Nam oportet, inquit, quòd id, quod est in potentia, reducatur ad actum per aliquid, quod est in actu: reducere autem ad actũ id quod est in potentia, est mouere. ergo id quod est in potentia ad plura, oportet quòd moueatur ab altero.

¶Secunda conclusio. Dupliciter aliqua vis animæ inuenitur esse in potentia ad diuersa: vno modo, quantum ad agere, vel non agere: alio modo, quantum ad agendum hoc, vel illud. Hæc conclusio tantum commonstratur exemplo. Visus. n. quandoq; videt actu, quandoque non videt, & quandoque videt album, & quandoque videt nigrum.

¶Tertia conclusio. Vis animæ, quæ est in potentia ad agere, vel non agere, & ad agendum hoc, vel illud, indiget mouente quantum ad duo; & quantum ad exercitium vel vsum actus; & quantum ad determinationẽ actus. Hæc conclusio sequitur efficaciter ex prima & secunda.

¶Quarta conclusio. Mouens quantum ad exercitium actus, tenet se ex parte subiecti, quod quandoque inuenitur agens, quandoque non agens: mouens verò ad agendum hoc, vel illud; tenet se ex parte obiecti, a quo actus specificatur, & determinatur. Hæc conclusio non probatur, sed satis manifesta est, exemplo iam adhibito de visu. Visus enim aliquando videt, aliquando non videt pro nostra voluntate: quòd verò visio sit albi, vel nigri, ex obiecto determinatur, & specificatur.

¶Quinta conclusio. Voluntas est in potentia ad exercitium sui actus, nec non ad determinationem proprij actus circa certam materiã: voluntas enim aliquando vult, aliquando non vult: aliquando vult hoc, aliquando illud.

¶Sexta conclusio. Voluntas quantum ad exercitiũ sui actus, non mouetur ab intellectu, quin potius ipsa voluntas mouet & seipsam, & cæteras omnes potentias ad exercitium suorum operum. Probatur sic. Nam cum omne agens agat propter finem, vt suprà ostensum est, principiũ omnis motionis ex fine sumendum est. Et hinc est quòd ars, ad quam pertinet finis, mouet suo imperio artem, ad quam pertinent ea quæ sunt ad finem; sicut gubernatoria ars imperat nauifactiuæ, vt docet Aristo. 2. physicor. Bonum autem quod est obiectum voluntatis, habet rationem finis vniuersalis, & ideo ex hac parte voluntas mouet alias potentias animæ ad suos actus; vtimur enim alijs potentijs cum volumus: nam fines & perfectiones omnium aliarum potentiarum, comprehenduntur sub obiecto voluntatis sicut quædam particularia bona. Hoc idem confirmatur euidenti argumento. Nam semper ars, vel potentia, ad quam pertinet finis vniuersalis, mouet ad agendum artem, vel potentiam, ad quam pertinet finis particularis, sub illo vniuersali comprehensus; sicut dux exercitus qui intendit bonum commune, scilicet, ordinem totius exercitus, mouet suo imperio aliquem ex alterius; sicut quando visus videt coloratum propter lucidum, non fertur in duo, sed in coloratum ratione lucis. Similiter quando intellectus assentitur cõclusionibus propter principia, nõ fertur in duo, sed in conclusiones ratione principiorum. Ex hac solutione sequitur solutio alterius incõuenientis. Nam quãdo appetimus potionem amarã ob sanitatem, non est ibi volitio sanitatis, & ideo non est intensa volitio. Caietanus in articulo dicit quòd idẽ actus comparatus ad diuersa, sit intensus, & remissus. Vide pro confutatione argumẽtorum Capr. in 1. distin. 1. quæstio. 1. circa argumenta contra quartã conclusionem.

Ad secũdũ. Prim. cõc. ¶Ad secundum respondetur, quando prius assentimur principijs, & deinde conclusionibus, non est idẽ assensus quo assentimur conclusioni bus propter principia. cæterùm quando simul assentior cõclusionibus propter principia, est idem actus numero, qui pertinet ad scientiam.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium respondetur, quòd quando non recordamur finis, appetimus media propter finem virtualiter, sicut expositum est.

Secũ. cõcl. Adquartũ. Caiet. ¶Ad quartum respondet hic Caietanus, non esse absurdum, quòd idem actus comparatus ad diuersa sit nolitio & volitio. verbi gratia. detestatio peccatorum ob Deum, nolitio est respectu peccati, respectu Dei volitio & amor. Idẽ dicit Capre. in 1. distinct. 1. quæst. 1. Sed licèt isti autores cõcedant, quòd idem actus sit volitio & nolitio, non tamen debet cõcedi, quòd nolitio, sit volitio; sicut licèt physicus concedat quòd idem motus sit actio & passio, non tamen admittit quòd actio, sit passio. Secunda

Tert. cõcl. Capr. Quar. cõc. Quin. cõc. Sexta cõcl. Arg. cõtra sexta cõclusionẽ. Prim. arg. Arist. Secundũ. Tertium.

EXPLICATIO ARTIC.

CErtè videtur quod sexta cõclusio falsa sit.

¶Nam sæpenumero intellectiones & cogitationes anteuertunt actum voluntatis, vt patet experientia. ergo voluntas non mouet intellectum, quantum ad exercitium operis.

¶Secundò, cõtra dicente nostra voluntate, sæpenumero reeurrunt cogitationes, quæ rapiunt nos ad diuersa. ergo. ¶Tertiò, nihil est volitũ, nisi prius cognitũ, vt est in prouerbio. ergo necessariò debemus venire ad vnũ actũ intellectus, q̃ antecedat omnem actum voluntatis, aliàs erit abitio in infinitũ. Nam si illud velle anteceſſit aliud intelligere, & illud intelligere ante-

Quartum. anteceſſit aliud velle, erit abitio in infinitum. ¶Quartò, intellectio non eſt efficienter a voluntate; tum quoniam eſt tantum ab intellectu, & a ſpecie intelligibili; tum verò, quoniam actus voluntatis tantum ſunt nolitio, & volitio. ergo voluntas non mouet intellectum efficienter ad intelligendum.

Quintum. ¶Quintò, volũtas non producit in intellectu aliquem habitũ, nec aliquam qualitatẽ inhærentem, nec ipſam intellectionem; ergo non mouet intellectum efficienter. Probatur cõſequentia. Nam de ratione mouentis eſt, quòd producat aliquid in paſſo. Confirmatur. Nam voluntas tantum applicat potentias ad operandum, ergo nõ mouet potẽtias ad operandum. Probatur conſequentia. Nam applicatio, vt conſtat ex phyſica, non eſt cauſa per ſe, ſed per accidens.

Vltima cõcluſio.

Confir.

Vltim. ¶Vltimò, ſi voluntas moueret intellectum, quantum ad exercitium operis, moueret etiam quantum ad ſpecificationem, & directionem. Probatur ſequela. Nam aqua, quæ eſt in potentia ad pati, & non pati, & ad paſſionem, & ad talẽ paſſionem; ab eodem agente reducitur ad paſſionem, & ad talem paſſionem, nempè ab igne. Item viſus eſt in potentia ad videre, & non videre, & ad videndum album, & nigrum; nihilominus tamen, ab eodem obiecto reducitur ad videndum, & ad tale obiectum videndum. Ergo voluntas quæ reducit intellectum ad opus, reducit illũ ad tale opus, ac ſubinde mouet illum, quantum ad ſpecificationem.

Prim.cõcl. Voluntas nõ mouet intellectũ i omnib.ſuis operib⁹. ¶In oppoſitum eſt ſententia D.Tho. In huius rei expoſitione eſt prima concluſio. Manifeſtum eſt quòd voluntas non mouet intellectum in omnibus ſuis operibus. Hoc probant tria argumenta in principio poſita.

Secũ. cõcl. ¶Secunda concluſio. Potentiæ vegetatiuæ non mouentur in omnibus operibus ſuis a voluntate. Patet. Nam potentiæ vegetatiuæ non ſubduntur libero arbitrio.

Voluntas nõ mouet potẽtias animæ vegetabiles. ¶Tertia concluſio. Voluntas mouet intellectum, quantum ad exercitium in omnibus operibus liberis, atq; adeò omnes alias potentias in operationibus quæ competunt homini, quatenus homo eſt. Hoc ſignificat D. Thom. in prima concluſione articuli, loquitur enim vt philoſophus moralis. Ad hunc modum loquitur ſapiens Eccle.15. Ab initio conſtituit Deus hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui, nempè in operationibus liberis. Sententia D. Tho. in hoc ſenſu expoſita non tantum eſt vera, ſed etiam primum principium philoſophiæ moralis. Ex hoc principio inferunt Theologi, quòd nemini imputatur peccatum, niſi volenti. Rurſus, quòd peccata non iuſtè vindicarentur niſi voluntate fierent. Atque adeò ꝙ nulla eſt veritas, nulla laus, nullũ præmium, niſi voluntate fiat: ex voluntate enim omne malum, & omne bonũ originem ducit. Qua propter voluntate ſola peccatur, & rectè viuitur. Videte D. Augu. 1. retractationum ca.9. de vera religione ca.20. & 1. lib. de libero arbitrio cã.12.13. & 14.16. 2. lib. ca.18. 3. li. ca. 1. & 3.

Tert.cõcl.

Voluntas mouet omnes potentias in operationibus liberis. Eccle.15.

D.Auguſt. ¶Hæc ſententia conſtat euidenti experientia. Nam intelligimus, quando volumus, audimus, quando volumus; videmus, quando placet.

Vnde habeat voluntas ꝙ moueat vniuerſas alias potẽtias ad operandum. ¶Sed dicet Theologus; vnde habet voluntas hoc imperium, vt vniuerſas alias potentias moueat ad operandum ſuo arbitratu? Certè habet ex hoc in primis, quòd eſt potentia libera, in qua libertas formaliter conſiſtit, vt ſuprà expoſitum eſt: cæteræ verò potentiæ ſunt liberæ per participationem, ex conſenſu voluntatis; & ideo nihil mirum ꝙ habeat hoc imperium ſuper omnes alias potentias.

¶Deinde ex alio capite demonſtratur, quòd voluntas habeat hoc imperium. Nam voluntas reſpicit tanquam obiectum propriũ, bonum in cõmuni, & in tota ſua latitudine quodcunq; ſit illud; cæteræ verò potẽtiæ reſpiciunt ad bona particularia, quæ cõprehenduntur ſub obiecto vniuerſaliſſimo voluntatis. Inde profectò habet voluntas, quòd moueat cæteras potentias, ſicuti rex; quoniam reſpicit bonum commune Reipub. per ſuum imperium mouet præpoſitos, qui in ſingulis ciuitatibus præſunt, & ius dicunt. Hãc cauſam amplificat mirabiliter D. Th in art. & variis exẽplis adductis confirmat.

Volũtas in homine ſicut rex in regno, & primũ mobile in vniuerſo. ¶Profectò quod eſt rex in regno, eſt voluntas in homine. Et hinc prouenit, quòd quando voluntas in aliquid propendit, vniuerſus homo cum vniuerſis potentijs illuc trahitur: & ſicut primũ mobile motu ſuo omnia alia corpora cœleſtia ſecum velociſſimè rapit; ſic volũtas cùm efficaciter vult, ſecum trahit vniuerſas alias potentias; intellectum, vt intelligat qđ ipſa vult; memoriam, vt recordetur; deſiderium, vt illuc tendat; membra exteriora, vt id quod cupit executioni demandent. Hinc proficiſcitur, vt ſi quis conſenſu voluntatis amplectitur vitia, continuò efficiatur vitioſus; & ſi mundum, mundanus; & ſi carnem, carnalis; & ſi ſpiritum, ſpiritualis; & ſi Deum, diuinus. Nam quod amplectitur voluntas, totus ipſe homo amplectitur, & amat: & hoc ſatis eſt vt fiat talis, quale eſt id quod amatur: propter qđ Propheta Oſeas cap.9. loquens de vitioſis hominibus & improbis dicit, Facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt. Oſeæ 9.

¶Sed libet aliam huius rei demonſtrationem adhibere. Ita enim comparatum eſt vt effectus naturaliter conſequantur ſuas cauſas; vnde quantò cauſæ validiores ſunt, & efficaciores, effectus inde ſubſecuti, validiores & meliores proficiſcuntur. Cùm ergo finis ſit prima cauſarum omnium; ipſe enim eſt qui primum & præcipuè mouet cæteras ad operandum; conſequens eſt, quòd ea vis animæ, quæ habet pro officio finẽ vniuerſalem reſpicere, ex eius deſiderio & cupiditate cætera omnia moueat; huiuſmodi autem eſt voluntas, vt ſuperius probatum eſt. Vnde eſt, quòd qui vehementiori cupiditate afficitur erga finẽ, vehementius mouea tur ad media, quæ ſunt neceſſaria ad finis conſequutionẽ.

Quarta cõcluſio. Voluntas mouet intellectum, & cæteras potentias quæ eius imperio ſubduntur, applicando eas ad operandum, nec habet aliam efficaciam.

Voluntas mouet cæteras potẽtias applicando eas ad operandum. Dupliciter res aliqua mouet alteram. ¶Pro cuius explicatione notandum eſt primò, quòd dupliciter vnum mouet aliud; primo modo, cauſando aliquid in paſſo, vel ipſum motum, vel aliquam qualitatem inhærentem: ſecundo modo, applicando tantum potentiã producentem ad opus. Et iſte modus applicãdi in naturalibus, non eſt modus cauſandi per ſe, ſed per accidens: qui enim applicat ignem ad comburendum, non comburit, ſed ignis comburit. At in moralibus, omnia operà referuntur in voluntatem applicantem, tanquam in primam & potiſſimam cauſam. Ratio huius eſt. Nam omnia opera moralia, & quantum ad vſum, & quantum ad exercitium, dependent a voluntate applicante intrinſecè, & etiam quantum ad modum. Certè in artificioſis magnam laudem meretur cauſa applicans, vt patet in coquo, & in argentario. Secundò noto, quòd potentiæ quæ ſubduntur imperio voluntatis, ſunt in duplici differentia; quædam ſunt paſſiuæ tantum, vt ſunt potentia motiua, & potentia executiua paſſiua; aliæ ſunt actiuæ, vt ſunt omnes potentiæ, tum apprehenſiuæ, tum appetitiuæ.

Ariſtot. ¶Tertiò noto, quòd voluntas mouet potentias paſſiuas, cauſando immediatè in illis motum. Hoc aſſerit Ariſt. 3. de Anima c.10. cùm dicit, quòd appetitus eſt potentia motiua ſecundum locum. Et probatur ratione. Nam potentia motiua paſſiua recipit in ſe motum, & non eſt aliud principium

quodcunq; ſit illud; cæteræ verò potẽtiæ reſpiciunt ad bona particularia, quæ cõprehenduntur ſub obiecto vniuerſaliſſimo voluntatis. Inde profectò habet voluntas, quòd moueat cæteras potentias, ſicuti rex; quoniam reſpicit bonum commune Reipub. per ſuum imperium mouet præpoſitos, qui in ſingulis ciuitatibus præſunt, & ius dicunt. Hãc cauſam amplificat mirabiliter D. Th in art. & variis exẽplis adductis confirmat.

¶Profectò quod eſt rex in regno, eſt voluntas in homine. Et hinc prouenit, quòd quando voluntas in aliquid propendit, vniuerſus homo cum vniuerſis potentijs illuc trahitur: & ſicut primũ mobile motu ſuo omnia alia corpora cœleſtia ſecum velociſſimè rapit; ſic volũtas cùm efficaciter vult, ſecum trahit vniuerſas alias potentias; intellectum, vt intelligat qđ ipſa vult; memoriam, vt recordetur; deſiderium, vt illuc tendat; membra exteriora, vt id quod cupit executioni demandent. Hinc proficiſcitur, vt ſi quis conſenſu voluntatis amplectitur vitia, continuò efficiatur vitioſus; & ſi mundum, mundanus; & ſi carnem, carnalis; & ſi ſpiritum, ſpiritualis; & ſi Deum, diuinus. Nam quod amplectitur voluntas, totus ipſe homo amplectitur, & amat: & hoc ſatis eſt vt fiat talis, quale eſt id quod amatur: propter qđ Propheta Oſeas cap.9. loquens de vitioſis hominibus & improbis dicit, Facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt.

¶Sed libet aliam huius rei demonſtrationem adhibere. Ita enim comparatum eſt vt effectus naturaliter conſequantur ſuas cauſas; vnde quantò cauſæ validiores ſunt, & efficaciores, effectus inde ſubſecuti, validiores & meliores proficiſcuntur. Cùm ergo finis ſit prima cauſarum omnium; ipſe enim eſt qui primum & præcipuè mouet cæteras ad operandum; conſequens eſt, quòd ea vis animæ, quæ habet pro officio finẽ vniuerſalem reſpicere, ex eius deſiderio & cupiditate cætera omnia moueat; huiuſmodi autem eſt voluntas, vt ſuperius probatum eſt. Vnde eſt, quòd qui vehementiori cupiditate afficitur erga finẽ, vehementius mouea tur ad media, quæ ſunt neceſſaria ad finis conſequutionẽ.

¶Quarta concluſio. Voluntas mouet intellectum, & cæteras potentias quæ eius imperio ſubduntur, applicando eas ad operandum, nec habet aliam efficaciam.

¶Pro cuius explicatione notandum eſt primò, quòd dupliciter vnum mouet aliud; primo modo, cauſando aliquid in paſſo, vel ipſum motum, vel aliquam qualitatem inhærentem: ſecundo modo, applicando tantum potentiã producentem ad opus. Et iſte modus applicãdi in naturalibus, non eſt modus cauſandi per ſe, ſed per accidens: qui enim applicat ignem ad comburendum, non comburit, ſed ignis comburit. At in moralibus, omnia operà referuntur in voluntatem applicantem, tanquam in primam & potiſſimam cauſam. Ratio huius eſt. Nam omnia opera moralia, & quantum ad vſum, & quantum ad exercitium, dependent a voluntate applicante intrinſecè, & etiam quantum ad modum. Certè in artificioſis magnam laudem meretur cauſa applicans, vt patet in coquo, & in argentario. Secundò noto, quòd potentiæ quæ ſubduntur imperio voluntatis, ſunt in duplici differentia; quædam ſunt paſſiuæ tantum, vt ſunt potentia motiua, & potentia executiua paſſiua; aliæ ſunt actiuæ, vt ſunt omnes potentiæ, tum apprehenſiuæ, tum appetitiuæ.

¶Tertiò noto, quòd voluntas mouet potentias paſſiuas, cauſando immediatè in illis motum. Hoc aſſerit Ariſt. 3. de Anima c.10. cùm dicit, quòd appetitus eſt potentia motiua ſecundum locum. Et probatur ratione. Nam potentia motiua paſſiua recipit in ſe motum, & non eſt aliud principium

cipium in quod reducatur iſte motus, niſi in appetitum, ergo. Secundò, angelus per intellectum & voluntatem cauſat motum in corporibus cœleſtibus, ergo conſimiliter per voluntatem aĩa mouebit corpus ſuum ẽm locum; cæteras verò potentias mouet voluntas tm̃, applicando eas ad opus. Hoc probant argumenta facta in principio, a quarto vſq; ad vltimum. Ex his notationibus patet quid dicendum ſit,

Soluț. arg. Ad vltim. præterquam ad vltimum. ¶ Ad quod rn̄detur, eſſe dr̃ia inter potentias naturales, & potentias quæ ſubduntur imperio voluntatis. Potentiæ.n. naturales applicantur ad opus ex inſtinctu naturæ; potentiæ verò liberæ applicãtur ad agendum, vel non agendum ex imperio voluntatis, vt conſtat experientia. Itaq; applicatio & vſus, eſt a voluntate; ſpecificatio verò operis, eſt ab obiecto. Secundò dico, eſſe hoc ſingulare in actibus voluntariis ꝙ requirant duo mouentia, vnum per modum agentis, alterum per modum illuminantis & dirigentis; nam voluntas ſequitur formam apprehenſam per intellectum & obiectum eius eſt bonum apprehenſum per intellectum. Dico tertio, ꝙ in oĩbus rebus naturalibus reperitur, ꝙ potentia vt reducatur in actum, requirit geminũ motorẽ. v.g. aĩal qñ videt, aut graditur, mouet quidem ab appetitu ad illũ motum, cæterũ ꝙ motus ille ſit huius vel alterius ſpeciei, ab obiecto accipiendũ eſt. Similiter qñ mouetur lapis in ſuum locũ, generans cauſat illũ motũ; at verò ꝙ motus ſit huius aut alterius ſpeciei, ex termino

Qũo intellectus moueat voluntatem. expendendum eſt. ¶ Eſt ſecũda qõ; Qũo intellectus moueat voluntatem, an effectiuè, & actiuè, an potius per modũ cauſæ finalis, oſtendendo, illuminando. Et vr̃ primum. ¶ Nam appetitus (autore D. Th. q. 80. 1. p. ar. 2. & 1. 2. q. 22. ar. 3.) eſt

Prim. arg. D. Thom. potentia paſſiua, & magis paſſiua q̃ intellectus; ita aſſerit D. Th. in eodem loco. Sed intellectus verè patitur a ſuo obiecto, recipiendo ſpeciẽ, ergo voluntas verè patit̃ a ſuo obiecto, qđ eſt bonum apprehenſum per intellectum. Ergo vo-

Secundũ. luntas mouetur efficienter ab intellectu. ¶ Secundò, ſubſiſtentia coniuncta cauſæ, nõ variat genus cauſandi; calor. n. in eodem gñe cauſæ concurreret, ſi eſſet ſubſiſtens per ſe, & ſeparatus, ſicut mõ concurrit qñ eſt coniunctus, & eſt accidens. Sed verbum in diuinis ꝓducit efficienter amorẽ, qm̃ producit Spiritum ſanctum, vt docet fides. Ergo verbũ in-

Tertium. tellectus noſtri, licèt ſit accidens, producit amorem in gñe cauſæ efficientis. ¶ Tertiò, intellectus practicus mouet intellectum efficienter, ergo ſp intellectus mouet voluntatẽ efficienter. Conſequentia inde probatur, qm̃ ſolus intellectus practicus mouet voluntatẽ. Probatur verò antecedens. Nã in intellectu practico reſidet prudentia; q̃ per ſuũ imperiũ mouet voluntatẽ efficiẽter, & oẽs virtutes q̃ ſunt in voluntate, ſic adeo, ꝙ eſſet monſtrũ & miraculũ; ꝙ prudentia imperaret efficaciter, & nõ ſequeretur obedientia in volun-

Vltimum. tate. ¶ Vlti. experientia conſtat, nobis incuti timorẽ, aut triſtitiã, ex malis pñtatis per intell̃m. Atq; ẽt gaudium ex bonis propoſitis per intell̃m, ẽt nobis non cõſentientibus, ſicut ex ſenſibilibus ſenſationem. Ergo experientia conſtat, ꝙ intellectus mouet voluntatem efficienter. Probatur conſequentia. Nam ſi hoc non eſſet, ſed diceremus appetitum moueri ad pñtiam appetibilis, nõ eſſet aliqua rõ efficax ad probandum aliquid ab alio pati. Nam ego dicam idem de intellectu, reſpectu intelligibilis, & de ſenſu, reſpectu ſenſibilis, & de ligno, reſpectu comburentis, nempè ꝙ oĩa hæc mouentur ad pñtiam ſuorum obiectorum. Itaque ſumma huius argumenti hæc eſt. ¶ Poſita notitia, ponitur volitio; non poſita, non ponitur, ergo notitia poſita; ponitur volitio; non poſita, non ponitur, ergo notitia efficienter cauſat volitionem. Hæc ſunt argumenta potiſſima ad probandũ, ꝙ intellectus moueat efficienter voluntatem. Alia minoris

Capr. D. Thom. momenti adducit Capreol. in 2. d. 25. q. 1. ¶ In oppoſitũ eſt. Nam D. Th. in hoc art. dicit, ꝙ intellectus mouet voluntatem, tanq̃ præſentãs ei obiectum ſuum, & 1. par. q. 82. ar. 4. conſtituens dr̃iam inter intellectum, & voluntatem, q̃tum ad motionem dicit, ꝙ voluntas mouet intell̃m efficienter. Intellectus verò mouet volũtatem in genere cauſæ finalis, illuminando, dirigendo. Hæc qõ eſt valde difficilis, ſed in primis omittamus quoſdam Philoſophos, & Theologos, dicentes, quod volũtas in oĩbus operibus ſuis ſe habet merè paſſiuè, qui referunt vniuerſam efficientiã in obiectum voluntatis; itaq; ꝙ bonum producit volitionem, uoluntate merè paſſiuè ſe hñte. Hæc ſnĩa eſt inſana. Volitio. n. ſuapte natura eſt actio uitalis, ergo neceſſe eſt, ꝙ procedat a principio intrinſeco vitali. Deinde omittamus alios, qui dicunt uoluntatem tantũ concurrere ad producendam volitionẽ, & quòd intellectus per accidens ſe habet. Quare dicunt, ꝙ voluntas poteſt ferri in incognitum, qua ſententia nulla eſt abſurdior. Eſt. n. primum principium in philoſophia morali, ꝙ nil eſt volitum, niſi prius cognitum. Secundò, primũ principium eſt, quòd prudentia quæ reſidet in intellectu; non concurrat ad operationes virtutum, quæ ſunt in voluntate per accidens, ſed per ſe. Tertiò, primum principiũ eſt, quòd uoluntas ſit appetitus rationalis; appetitus autem rationalis in hoc differt a naturali, quòd ſequitur formam apprehenſam per intellectum. Vnde ſequitur quòd voluntas, etiam quando operatur naturaliter, atque etiam quando operatur vt natura quędam eſt, ſequitur formam apprehenſam per intellectum; vt videre eſt in myſterio ſanctiſſimæ Trinitatis. Voluntas. n. quæ producit amorem diuinũ, vt natura quædam eſt, producit per verbum; atque etiam voluntas beatorum, quia neceſſariò amat Deum, neceſſariò amat bonum prius apprehenſum per intellectum.

Variæ Theologorum ſnĩa. Greg. Ari. Gab. Palud. Henric. Capr. Ferrar. Victor. Caiet. ¶ Theologi, qui in hac qõne exponenda ſunt admittendi, habent uarias opiniones. Quidam volunt, ꝙ intellectus per bonum apprehenſum efficienter mouet voluntatem. Huius opinionis eſt Greg. Arim. in 2. d. 24. q. vnica, concluſione 2. Gab. d. 25. q. vnica, dubio 3. Palu. in 4. d. 49. q. 3. ar. 1. Henric. quodli. 12. q. 5. Capr. in 2. d. 25. q. 1. ar. 3. ſentit, quòd intellectus voluntatem mouet in genere cauſæ finalis, & formalis, & nullo modo in genere cauſæ efficientis. Idem ſentit Ferra. 1. cont. gen. c. 44. & Victoria. Caiet. 1. p. q. 80. ar. 2. & infra q. 22. ar. 2. habet ſingularem ſententiam, dicẽs, quòd in actu voluntatis ſunt duo conſideranda; vnum, eſt ipſa ſubſtantia actus: & noĩe ſubſtantiæ actus, non intelligit vniuerſam entitatem actus, ſed tantum genericam, & quicquid ſignificatur nomine volitionis. Eſt. n. compertum exercitatis in dialectica & metaphyſica, ꝙ genus tantum ſignificat ſubſtantiam rei, & ideo prędicatur in quid; & differentia ſignificat modum rei, & ideo prædicatur in quale quid; alterum quod debet conſiderari, eſt ſpecificatio actus, quòd ſit huius vel alterius ſpeciei. Dicit igitur Caiet. quòd intellectus non concurrit actiuè ad ſubſtantiam actus voluntatis, cęterum ad eius ſpecificationem concurrit actiuè. Et probat bono argumento. ¶ Nam in appetitione voluntatis, eſt exercitium actus, & eius ſpecificatio, ergo habere debet cauſam actiuam vtriuſque. Sed uoluntas non eſt cauſa ſpecificationis actus, aliàs omnes uolitiones eſſent eiuſdem ſpeciei Igitur ſpecificatio debet reduci in bonum apprehenſum per intellectum, tanquam in cauſam efficientẽ. Quidam ex Magiſtris noſtris dicunt, quòd in uoluntate eſt gemina volitio; naturalis, & libera. Ad liberam volitionem concurrit intellectus per modum cauſæ formalis, vel finalis, & nullo modo per modum cauſę efficientis, ſed tantum oſtendendo, illuminando, dirigendo; cæterum ad naturalẽ volitionem concurrit efficienter, qua de cauſa uerbum diuinum efficienter producit Spiritum ſanctum; atque adeo voluntas noſtra in motibus primo primis rapitur efficienter ab apprehenſione boni, ob eandem rationem. ¶ Pro huius expoſitione eſt prima concluſio. Probabile eſt, ꝙ intellectus moueat voluntatem in genere cauſæ finalis, vel formalis, & nullo modo in genere cauſæ efficientis. ¶ Nam Ari. & D. Th. quotieſcunque loquuntur de modo, quo intellectus mouet voluntatem dicunt, ꝙ mouet per modum cauſę finalis, ergo ita aſſerendum eſt: videatur ſingularis locus D. Tho. de verita. q. 22. ar. 11. ad 5. vbi dicit, ꝙ intellectus mouet voluntatem, non inclinans eam in id in quod tendit, ſed ſicut oſtendendo id, in quod tendere debet. plura ſcribit ferè in hanc ſnĩam de veritate, q. 22. ar. 12. Secundo, ad hoc quòd voluntas operetur, ſatis eſt quòd bonum præſentetur uoluntati per intellectum, nec ad hoc requiritur alia efficientia. Nam nummi propoſiti uoluntati auari, continuò rapiunt eam, & tamen tm̃ concurrunt obiectiuè, & nõ effectiuè. ¶ Tertiò, propoſito bono voluntati, licèt auferas oẽm efficientiam quã aduerſarij fingunt, adhuc voluntas ferretur in illud bonum; eſt. n. impoſſibile ꝙ voluntas habeat ſuum bonum ſibi propoſitum, & ꝙ in id non feratur: ergo non requiritur efficientia ex parte intellectus.

Expl. queſ. 1. Conclu. Prim. arg. D. Thom. Secundũ. Tertium. Quartum. ¶ Quartò, intellectus non ponit aliquid in voluntate qđ ſit puium ad actũ voluntatis, aut verò quod ſit effectiuum illius actus, vt de ſe patet, ergo nõ mouet efficiẽter voluntatẽ; probat̃ cõſequentia. Nã eſt prorſus in intelligibile, ꝙ intellectus moueat voluntatem efficienter, & qđ non produ-

Quintum. cat aliquid in ea. ¶Quintò, voluntas eſt cauſa principalior volitionis: ergo ſi bonum apprehenſum cõcurrit effectiuè ad volitionem, vel concurrit tanq̃ forma, vel tanq̃ inſtrm; nõ tanquam forma; forma.n.debet eſſe coniuncta operanti; bonum verò apprehenſum eſt in alia potentia, non tanq̃ inſtrm; nam inſtrumentum mouetur a principali agente; at bonum apprehenſum non mouetur a voluntate.

Sextum. ¶Sextò, ſequeretur ex oppoſita ſententia, ꝙ voluntas in omnibus operibus ſuis non eſſet libera; nam bonum apprehenſum, & appetibile, eſt agens naturale. ergo ſi bonum apprehenſum mouet efficienter voluntatem, mouet naturaliter, & non liberè.

Septimũ. ¶Septimò, voluntas mouet intellectum efficienter, vt ſupra demonſtratum eſt, ergo intellectus non mouet voluntatem in eodem genere cauſæ, aliàs in eodem genere cauſæ idem eſſe mouens & motum, quod eſt abſurdum.

2.Conclu. Secunda Conclu. Probabilis mihi videtur oppoſita ſententia, ſ.ꝙ intellectus mouet voluntatẽ in genere cauſæ efficientis. Et idẽ aſſerendum eſt de bono apprehenſo, ꝙ moueat voluntatẽ efficienter. Probatur. Nam licèt argumenta quæ fecimus pro prima concluſione nõ ſint contemnẽda, præillis tñ quę ſunt poſita in principio qõnis, non ſunt magni momenti. Secundò, repeto illud argm̃ quod feci in principio qõnis. Nam quando quæritur, an intellectus moueat efficienter voluntatem, non quæritur de intellectu ſpeculatiuo; ſic.n.nihil mouet; ſed de intellectu practico: iſte verò intellectus ſemper mouet efficienter voluntatem. Prudentia.n.quæ reſidet in hoc intellectu, per ſuum imperium efficaciter rapit voluntatem, & virtutes quæ ſunt in voluntate. Confirmatur. Nam ſtante imperio efficaci ex parte intellectus, nulla reſtat libertas in voluntate ad contradicendum, vt infra dicetur. Ergo ſignum eſt euidentiſſimum, ꝙ imperium intellectus rapiat efficaciter voluntatem. Quòd ſi aliquis dicat, ꝙ hoc imperium habet efficaciã in mouendo ab ipſa voluntate: prudentia.n.eſt virtus moralis, quę in ſuo opere dependet a voluntate. Reſpondetur, ꝙ licèt imperium aliquando ſit efficax ex volitione, quæ mouet intellectum ad tale imperium, nihilominus tamen cum nõ ſit abitio in infinitum, neceſſario deueniendum eſt ad vnum imperium intellectus, anteuertens omnem actionem voluntatis, quòd ſecum efficaciter rapiat voluntatem.

Ad argu. Pro prima concluſio. Ad primũ. ¶Ad argumenta pro prima opinione; ad primum reſpondetur, ꝙ bonum apprehenſum poteſt dupliciter conſiderari; vno modo, prout eſt a parte rei, & ſecundum hanc conſiderationem mouet finaliter, & metaphoricè: alio modo, ſecundum quod eſt in intentione, & vt habet coniunctum imperium efficax intellectus, & ſecundum iſtam conſiderationem rapit efficaciter voluntatem. Philoſophi quando dicunt, ꝙ finis, & bonum apprehenſum mouent finaliter, interpretandi ſunt ſecundum primam conſiderationem.

Ad ſcdm. ¶Ad ſm reſpondetur, non eſſe ſatis ad hoc, ꝙ voluntas operetur, ꝙ proponatur ei bonum per intellectum. Sed præterea eſt neceſſariũ imperiũ efficax intellectus, quod efficaciter moueat voluntatẽ. Secundò dico, ꝙ intellectus habet duo officia; vnum eſt, proponere voluntati bonũ, & conueniens ornando illud q̃tum põt; quemadmodũ orator artificioſa oratione proponit laudes eius hoïs, quẽ vult laudare; & in iſto munere intellectus tñ cõcurrit finaliter, aut verò formaliter: aliud officiũ intellectus eſt, imperare voluntati efficaciter, & in hoc officio intellectus cõcurrit efficienter.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium rñdetur, ꝙ ſine aliquo miraculo licèt intellectus proponat voluntati ſummũ bonũ, ſi non interueniat imperium efficax, nulla ſequeretur operatio voluntatis.

Ad quartũ. ¶Ad quartum reſpondetur, quòd ſi aliquid probaret, probaret ſubinde quòd voluntas non moueat efficienter intellectum: cuius oppoſitum ſuperius probatum eſt.

Ad quintũ. ¶Ad quintum rñdetur, ꝙ concurrit tanq̃ forma, qua mediante voluntas producit ſuas operationes, nec oportet ꝙ ſit coniuncta forma operanti, ſed ſat eſt, ꝙ ſit in eadẽ eſſentia animæ: hoc eſt proprium voluntatis, ꝙ operetur per bonum apprehenſum ab alia potentia eiuſdem animæ.

Ad ſextũ. ¶Ad ſextum rñdetur, ꝙ motus brachij eſt liber, qui tñ dependet a motu cœli, qui eſt naturalis; motus.n.recipitur in paſſo ad modum recipientis. Secundò dico, ꝙ ſi ignis applicatus calefaceret, & calefaceret pro libito meo, certè calefactio eſſet libera. Quoniam igitur bonum apprehenſum dependet a voluntate, & in applicatione, & in vſu, hinc eſt quòd cogitatio, & volitio habent omnem libertatem.

Ad vltim. ¶Ad vlti. dicendum, non eſſe incommodum aliquod, ꝙ idem ſit mouens, & motum, ad diuerſa comparatum. Voluntas mouet intellectum ex eo ꝙ applicat eũ ad motum; intellectus voluntatem, imperando, præcipiendo.

Quæ operatio intellectꝰ requiratꝰ admouendã voluntatem. Marſil. ¶Sed illud dubium explicandum eſt; Vtrùm ad mouendam voluntatem ſufficiat ne ſimplex apprehenſio boni; an verò ſemper requiratur iudicium de rei cõuenientia & bonitate? Scotus in 2 diſt 6. & Marſil. in 2.q.16.art.1. tenent, ꝙ ſimplex cognitio, etiam in complexa, poſſit mouere voluntatem ad agendum. Argumẽta quibus vtuntur ad huius opinionis probationem, hæc ſunt.

Prim. arg. ¶In primis, cognitio ſimplex põt mouere appetitũ ſenſitiuum. ergo ẽt poteſt mouere voluntatem. Conſequentia probatur ex eo, quia voluntas tantæ virtutis eſt circa ſuũ obiectum, atq; appetitus ſentiens circa bonum ſenſibile. Antecedens verò probatur in animalibus imperfectis, in quibus, autore Ariſt. in 2. de anima tex. 20. & 27. & 29. tantummodo eſt ſenſus tactus, in quo ſenſu non põt eſſe notitia complexa, neq; iudicatiua, cum ſenſus exterior nõ poſſit conficere propoſitiones; & tamen habent ſuas appetitiones; nam quando punguntur, dolent, & cõtriſtantur: quando verò capiunt delectationem, dilatantur.

Ariſtot. Secũdum. ¶Item pueri, & amentes habent ſuas appetitiones, qui neque iudicant, neque deliberant; cuius inditium manifeſtarium eſt, ꝙ ſubito triſtantur, vel hilareſcunt. Ergo in his mouetur voluntas ex ſimplici apprehenſione.

Tertium. ¶Hoc idẽ cõprobat euidens rerum experientia. Sępe.n. appetimus cibum vel potũ ex ſimplici apprehenſione, vt videre licet in hoïe, qui ſumma fame cruciatur: is.n. appoſito cibo, continuo gaudet. Certè homo qui velociſſimè ſcribit, qui vult ducere omnem lineam, non iudicat quemadmodum quælibet linea ducenda ſit: citharœdus etiam qui tangit lyrã, non iudicat ad omnem contactum quem facit.

D. Thom. Quartum. ¶Item D. Th. in 2.d.24.q.3.ar.1.dicit, ꝙ in appetitu ſenſitiuo ſunt quidam motus naturales, qui non ſequuntur cognitionem, ſed naturalem complexionẽ carnis, & ideo nõ poſſunt vitari; & illi ſolum, ſm S. Tho. non imputantur.

Quintum. ¶Præterea viſus poteſt cognoſcere coloratum ſub ratione lucidi. ergo intellectus per ſimplicem apprehenſionem poteſt cognoſcere bonum, ſub ratione boni, & illud preſentare voluntati. Poterit ergo mouere voluntatem per ſimplicem apprehenſionem.

Sextum. ¶Item poteſt argui. Nam ad ſuſpendendum actum non requiritur iudicium. ergo neque ad agendum. Aſſumptum probatur. Nam ſi ad ſuſpendendum actum, & vt ceſſemus ab opere, requiritur iudicium, conſequens eſt, quòd ad ſuſpendendum illud iudicium, requiritur aliud iudicium, & ſic erit proceſſus in infinitum.

Septimũ. ¶Præterea, poteſt fieri argumentum de Angelo peccante: videtur enim peccaſſe ex ſimplici apprehenſione, aliàs præceſſiſſet error in intellectu Angeli, ſi habuiſſet iudiciũ. At error in Angelo ante peccatum nulla ratione admitti poteſt. Idem argumentum poteſt fieri de primo peccato, quod cõmiſit primus homo: videtur enim peccaſſe ex ſimplici rei apprehenſione. Si enim prius iudicaſſet bonum eſſe comedere de ligno vetito, conſequens eſt, quòd in illo, ante peccatum error fuit, & defectus, quod concedere ab omni vera Theologia alienum eſt. In huius rei expoſitionem eſt prima concluſio.

1.Conclu. Ad mouẽdam volũtatẽ requiritur iudiciũ de rei conuenientia. D. Thom. Ariſt. ¶Ad mouendam voluntatem non ſufficit ſimplex rei apprehenſio, ſed requiritur iudicium de conuenientia rei, & bonitate. Sic docet D. Th. hic ſolutione ad 2. & in 2.d.24.q.2.art.1. & Ariſt. 3. de anima tex. 46. dicit, ꝙ intellectus practicus mouet voluntatẽ ad agendum, nõ ſpeculatiuus. Certum aũt eſt, ꝙ intellectus ſpeculatiuus habet ſimplicem rei apprehenſionem, & cognitionem. & in 2. de Anima inquit, ꝙ ad ea quæ ſunt in apprehenſione, nos habemus ſicut ad ea quæ ſunt in picturis, vbi terribilia nos non contriſtant. Idem ſi apprehenſio ſola ſufficeret, oïa eſſent æqualiter appetibilia, vel fugienda; æqualiter.n.apprehenditur miſeria vt bona, beatitudo vt mala. Nam quantum ad apprehenſionem, nulla eſt differentia: audita.n.hac enunciatione, miſeria eſt bona, apprehendimus miſeriam ſub ratione boni & conuenientis. Sequitur rurſum, ꝙ apprehendendo necem meam, triſtarer, ẽt ſi nullum immineret periculum. Imò ſi ſola apprehenſio ſufficeret, hoïes ſe libenter interficerent, quia apprehendi hoc poteſt tanquam ſummum bonum. Item poſſumus facilè cõparare maximã delectationem:

nem: potest.n. quis apprehendere se esse Archiepiscopum Toletanum, aut Summum Pontificem. Præterea eo modo apprehendit homo cordatus, bonũ est me in puteũ conijcere, atq; homo insanus: at cordatus qui iudicat esse malũ, nõ facit; insanus verò facit, quia iudicat esse bonum. Demum rõ potissima quare nõ põt quis nolle beatitudinẽ absolutè est, quia non põt apparere sub rõne mali: imò illa est vna rõ, quare beati nõ pñt nolle videre Deũ. At si sufficit ad volendũ aliquid, ꝙ per notitiã solũ apprehensiuã appareat bonũ, & ad odium rei, ꝙ appareat malũ; nõ est dubiũ quin possint formari tales propositiones apprehensiuæ; beatitudo est mala, & miseria est bona. oportet ergo vt sit iudicium de bono ad volendum, & de malo ad nolendum. Sed nunquid D. Tho. hoc alicubi dicit, aut insinuat? Respondetur, ꝙ D. Tho. loquitur sicut philosophus, per hæc vocabula, intelligere, cognoscere, apprehendere, quæ sunt communia ad notitiam apprehensiuam, & iudicatiuam. Et certè clarissimè (vel ego sum cæcus) suam sententiam declarauit hic in solutione secundi.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm voluntas moueatur ab appetitu sensitiuo.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio articuli ſic habet. Appetitus ſenſitiuus ex parte obiecti mouet voluntatem. Apertæ planæque ſunt probationes quæ hic ab autore producuntur. Prima eruitur ex illo Iacobi cap. 1. Vnuſquiſque tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Nõ autem abſtraheretur quis a concupiſcentia ſua, niſi voluntas eius moueretur ab appetitu ſenſitiuo, in quo appetitu eſt concupiſcentia. Ergo appetitus ſenſitiuus mouet voluntatem. Subnectit D. Thom. alteram probationem, non minus efficacem. Id, inquit, quod apprehenditur ab intellectu ſub ratione boni & conuenientis, mouet uoluntatem, ex parte obiecti. Sed paſſio, quæ eſt in appetitu ſenſitiuo, eſt in cauſa, quòd motu naturali, vel complexione caruis; vel ſi cauſantur ex ea, non potuit ipſa imaginatio vitari. Conradus videt exponere, ꝙ tales motus præcedunt oẽm cognitionẽ intellectiuam, & rõnis deliberationẽ, & ideo non imputantur. Conradus.

Ad quintum dicendum, ꝙ ſi intellectus ſpeculatiuus proponit volũtati bonũ & conueniens, voluntas non mouetur ad agendũ; nam (vt dictũ eſt) intellectus ſpeculatiuus non ſufficit ad mouendam voluntatem. Ad quintum.

¶ Ad aliud dicẽdum eſt, quòd ad ſuſpendendum negatiuè, non requiritur aliud iudiciũ, quia hoc nihil aliud eſt, quàm non agere, & ab opere ceſſare; ſicut enim voluntas indicãte intellectu, bonum eſſe diligere Platonem, eſt libera ad non diligendum; ita & poſtquam cœpit diligere, eſt libera ad non diligendum, & ſic poteſt ceſſare ab actu. Si tamen haberet hanc volitionem, volo non diligere, oportet vt habeat iudicium, malum eſt diligere, & bonum non diligere. Vel dicito, quòd licèt eſſet neceſſarium iudicium, nõ eſſet abitio in infinitum; nam deueniendum eſſet ad vnum iudicium, quod haberemus ab autore naturæ, vel ex ſenſu, vel ex complexione naturali. Ad ſextũ.

¶ Ad vltimum, de Angelo, dicunt Theologi, quòd peccauit per inconſiderationẽ, & ideo non cogimur conſtituere errorem in intellectu Angeli ante peccatum. Quomodo autem hoc ſit intelligendum, non eſt præſentis ſpeculationis; quanquam ego non arbitror eſſe incommodum aliquod, concedere ꝙ Angelus in eodem inſtanti, in quo peccauit, habuerit errorem practicum in intellectu; errant.n. omnes qui operantur malum; & omnis prauus eſt ignorans. Neq; ex hoc conſequens eſt, ꝙ fuerit error ante peccatum, nam error prædictus, pertinet ad primum peccatum; cum enim quis furatur, certè errat, neque tamen iſte error imputatur vt nouum, & diſtinctum peccatum. Sed de hoc alio in loco conuenientius diſputauimus, nunc ad ſequentem articulum progrediamur. Ad vltim.

1. Conclu. ¶ Secunda concluſio. Ad mouendam voluntatem efficaciter, non ſufficit iudicium ſpeculatiuum de conuenientia rei & bonitate; nam me diſputante de beatitudine, quòd ſit ſummum bonum; non ſequitur efficax volitio; quia intellectus ſpeculatiuus nihil mouet.

3. Conclu. ¶ Tertia Conclu. Non ſufficit ad mouendam voluntatẽ iudicium practicum, quod explicatur his verbis; Beatitudo eſt ſimmè appetẽda, bonum eſt ſequi virtutẽ; nam quiſq; iudicat hoc eſſe bonum, at nõ omnes ſequuntur virtutem.

4. Conclu. ¶ Quarta conclu. Satis eſt ad mouendam voluntatem iudicium practicum intellectus, quod explicatur his verbis; fac hoc, ama, dilige; de efficacia huius imperij infra q. 17. Nunc verò ad argumenta ſatisfaciendum eſt.

Ad argu. ¶ Ad primum dicendum ꝙ hæc animalia imperfecta, habent imperfectum iudicium, iudicant, vel exiſtimant cibũ, vel calorem eſſe ſibi commodum, aut incommodum, quo delectantur, vel triſtantur. Certè Ariſt. 2. de anima tex. 29. reliquit ſub dubio, an ne in animalibus imperfectis ſit tantum ſenſus tactus; ſed in 3. de Anima tex. 56. vbi tractat de motiuo appetitus, omnino docet, ꝙ habent phantaſiã, ſed indeterminatam. & probat; quia triſtitiam videntur habere, & lætitiam. Vnde patet, quòd ſecundum Ariſto. ſimplex apprehenſio ſenſus exterioris non ſufficit ad mouendum appetitum etiam ſenſitiuum. Ad primũ. Ariſtot.

Ad ſcãm. ¶ Ad ſecundum argumentum dicendum eſt, ꝙ ſicut pueri & amentes ſubitò feruntur in ſua obiecta per ſuas appetitiones, ſic ſubitò æſtimant aliquid ſibi commodum aut incommodum. Sed obſeruandum, ꝙ iudicium in præſentia appellatur apprehenſio, & æſtimatio alicuius rei, ſub ratione conuenientis, aut diſcõuenientis, commodi aut incommodi; non verò accipitur pro enunciatione iudicatiua: propoſitiones.n. iudicatiuæ non inueniuntur in brutis. Sed & illud non prætereundũ, ꝙ iudicium apud Philoſophos morales ſumitur pro ſnĩa & decreto, quod ex deliberatione & conſultatione dimanat. Verum in præſentia accipitur pro æſtimatione rei, ſub ratione conuenientis, aut diſcõuenientis: & tale iudicium inuenitur in pueris & amentibus.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ commemorati in argumẽto, iudicant eſſe bonum quod faciũt, poſtmodum vero in operis exercitio ſequuntur iudicium iam præconceptum, neque requiritur quòd de nouo iudicent.

Ad quartũ. D. Thom. ¶ Ad quartum dicendum, quòd nullus motus appetitus ſenſitiui eſt ſine imaginatione, vt clarè dicit S. Tho. in 2. diſt. 24. q. 1. ar. 1. ſed dicũtur illi motus naturales, quia licèt fiunt cum imaginatione, non tamen ex ea cauſantur, ſed ex

EXPLICATIO ARTICVLI.

DVo dubia hic poſſunt eſſe. Primum, quomodo ex paſſione moueatur intellectus ad iudicãdum; an hoc ſit mediatè, hoc eſt propterea, quia ex paſſione ſequitur iudicium conuenientis in imaginatione, & ex hoc iudicio ipſius ſenſus, ſequitur ſimile iudicium in intellectu; an etiam immediatè, ſ. nulla variatione facta in iudicio ſenſitiuo, inſurgente paſſione in appetitu, varietur iudicium in intellectu? Certè vtroque modo paſſio variat iudicium. Et quidẽ de primo modo non eſt dubium, & ſic S. Th. ponit in multis locis, infra q. 77. arti. 1. Secundum autem modum ponit & in aliis locis. & fit hoc pacto; quia appetitus ſenſitiuus mutat animal totum; eſt.n. appetitus ſubiecti, & ex diſpoſitione varia ſubiecti aliquid apparet conueniens, vel diſconueniens, non ſolum ſenſui, ſed etiam rationi. Non ſolum enim qui febri æſtuat, ſecundum ſenſum iudicat eſſe conueniens bibere, ſed etiam ſecundum intellectum, etiamſi ſenſus non iudicaret. Imo aliquando ex paſſione mouetur ad iudicandum id, quod non poteſt iudicare ſenſus, puta, poteſt moueri ad iudicandum quòd eſt ſibi conueniens, blaſphemare, vel odiſſe Deum, vel è contrario ex timore pœnarum ſenſibilium ad iudicandum, quòd expedit dolere de peccatis. & iſti duo modi ſunt certi. Qũo moueatur intellect⁹ ad iudicãdum a paſſione appetitus ſenſitiui.

¶ Secundum dubiũ eſt; An alio modo voluntas moueatur ab appetitu ſenſitiuo, quàm per hoc quòd variatur iudicium rõnis? puta, inclinando immediate voluntatem. Pro quo nota, ꝙ voluntas tripliciter poteſt mouere appetitum ſenſitiuum; vno modo, cauſando iudicium nouum in Qũo volũtas mouea tur ab appetitu ſenſitiuo.

imaginatione. verbi gratia, cū homo timet pœnas inferni, per voluntatem mouet intellectū, & per intellectū imaginationē ad formāda aliqua phantaſmata pœnatū, vt ignis vrentis, vermis rodentis, & exinde ſequitur paſſio timoris in appetitu ſenſitiuo. Secundò modo, imperando paſſionē, per imperij efficaciam, ſicut ſcribit Ariſt. de viro forti, qui videns eſſe vtilē iram ad pugnandum, vult iraſci; & mulier cui placet mors viri, excitat dolorem appetitu ſenſitiuo ad exprimēdas lachrymas. Tertiò mō, dato q̄ nihil iſtorū ſit, ſed ſolū ex redundātia voluntatis in appetitū; ex triſtitia. n. voluntatis naturali conſequio ſequitur triſtitia in appetitu, & ex hoc q̄d aliquis deteſtatur peccatum, tanquam turpe, ſequitur verecundia in appetitu. Quo omnino diſtinguitur a duobus primis modis. Nam ſtante apprehenſione de turpitudine peccati in ſenſu, ſi voluntas non deteſtaretur illud, nō ſequeretur verecundia in appetitu, & gaudente voluntate de aliquo etiam non delectabili, ſequitur delectatio in appetitu; & de triſtitia voluntatis de peccato ſpirituali, ſequitur triſtitia in appetitu ſenſitiuo, quæ non ſequeretur, niſi eſſet talis triſtitia in voluntate. Non enim eſt credēdum q̄ ſolum ex voluntate redundet in appetitum aliqua paſſio per hoc, q̄ mutatur iudicium ſenſus: nam manente eodem iudicio, ſecundum diuerſos motus voluntatis, redundant motus diuerſi in appetitu ſenſitiuo. de qua re videndus eſt D. Tho. de veritate q. 26. art. 3. ad 13. & art. 6. etiam ad 13. Dubium ergo modo eſt, an iſto tertio modo, quo voluntas mouet appetitum per redundantiam, etiam appetitus moueat voluntatem? Itaque cæteris omnibus paribus in ſenſu & intellectu, voluntas vnius inclinetur ad pecunias, propter paſſionem auaritiæ exiſtentem in appetitu ſenſitiuo; & voluntas alterius, qui non habet talem paſſionem, non inclinetur, vel non tantum inclinetur; breuiter, vtrum præter duos modos ſuperius poſitos, quibus appetitus ſenſitiuus poteſt mouere voluntatem, immutando iudicium rationis, detur alius modus quo appetitus moueat voluntatem.

Ariſt.

D. Thom.

Prim. arg. D. Thom.

¶ Et quidem a parte negatiua hæc ſunt argumenta. In primis S. Tho. vbicunque loquitur de motione voluntatis ab appetitu ſenſitiuo, non poluit niſi illos duos modos. Patet hoc non ſolum hic, ſed infra q. 77. art. 1. & de veritate, q. 22. ar. 9. dicit, q̄ nulla creatura poteſt agere directè in ipſam voluntatem, vt eam qualitercunque inclinet. & ibidē ad ſextum ſcribit, q̄ appetitus ſenſibilis non mouet voluntatem, quaſi directè in voluntatem agendo, ſed ſolū ex parte obiecti, impediendo rationem. lege omnino D. Tho. in hoc loco, in quo dicit expreſsè, quòd non aliter appetitus mouet, niſi ſicut ſi quis perſuaderet q̄ eſſet conueniens blaſphemare, vel aliud peccatum. Certè in artic. 5. huius quæſtionis pro certo habet & euidēti, q̄ corpus nō imprimit directè in voluntate, & per conſequens neq; appetitus ſenſitiuus, cùm ſit in corpore.

Secūdum.

¶ Præterea, ſenſus non mouet intellectum, niſi ex parte obiecti, ergo neq; appetitus ſenſitiuus mouet voluntatem, niſi ex parte obiecti.

Tertium.

¶ Ad hæc, ſi appetitus ſenſitiuus mouet voluntatem & trahit illam ex parte ſubiecti, ex redundantia & colligatione. ſequitur, q̄ voluntas moueretur quantum ad exercitium ab alio quàm à Deo, & à ſeipſa. cuius oppoſitum dicit hic D. Thom. infra artic. 6. Patet conſequentia. Nam

D. Thom.

D. Thom. artic. 1. huius quæſtionis, non ponit niſi duos modos q̄bus mouetur volūtas; vel ex parte ſubiecti, quantū ad exercitiū actus; vel ex parte obiecti, quantū ad ſpecificationē. Si ergo appetitus ſenſituus mouet volūtatē, alio modo q̄ ex parte obiecti, mouet illā quātū ad exercitiū actus.

¶ Profectò q̄ appetitus ſenſitiuus tantum moueat voluntatem ex parte obiecti, ad modum perſuadentis & allicientis, magis fauet nobilitati, & libertati voluntatis.

¶ Sed contrariā ſnām probant non minora argumenta. Contraria ſententia probatur.

¶ Primum arguitur ex euidenti experientia. Nam continuo atq; appetitus ſenſitiuus afficitur erga aliquam rem, afficit ſubinde voluntas, & trahit vt velit; quemadmodum ſi vxor, & filij vehementer cupiant rē aliquam, continuo trahitur vir in eandem ſententiam. Certè homines poſtquā rectificauerunt iudicium intellectus ſine quocunq; errore, ſi patiuntur paſſiones vehemētes, ſentiunt difficultatem in voluntate, & dato q̄ operentur contra paſſiones, tamen non operātur promptè & delectabiliter. Ex qua euidenti experientia non obſcurè colligitur, quòd voluntas trahitur ab appetitu ſenſitiuo, ex quadam colligatione & redundantia. Primum.

non eodem modo iudicat aliquid ut conueniens, uel ut diſconueniens. Propter quod Ariſtot. dicit 3. Ethic. Qualis vnuſquiſque eſt, talis finis uidetur ei. Manifeſtum eſt autem quòd per paſſionē appetitus ſenſitiui immutatur homo ad aliquā diſpoſitionem; vt cum iraſcitur, excandeſcit, cum timet, fugit, & refugit. Vnde ſecūdum quod homo eſt in aliqua paſſione, videtur ſibi aliquid conueniens, quod nō uideretur extra talem paſſionem conſtituto.

obiectum appareat magis aut minus conueniens, pulchrū aut minus pulchrum. Ergo appetitus ſenſitiuus, in quo paſſiones animi collocantur, mouet volun tatem ex parte obiecti. Id autem quomodo fiat, exponit D. Tho. elegantèr in primis. Quòd enim aliquid uideatur conueniens, ex duobus contingit; ex conditione eius, quod proponitur; & ex cōditione eius, cui proponitur; neque enim omnibus conueniunt. Vnde prouenit, quòd uir iuſtus diuerſimodè diſpoſitus,

¶ Idem colligitur alio argumento. Nam ſi paſſio mouet tantum voluntatem ex parte obiecti per modum ſuadentis & allicientis, ſequitur quòd quicunque peccaret ex paſſione, neceſſariò haberet iudicium erroneum in intellectu. Hoc tamen non videtur verùm. Nam ille qui rectum iudicat, poteſt contra conſcientiam peccare, & hoc ex paſſione incitatus. Secūdum.

¶ Sed & tertium argumentum hoc apertè conuincit. Nam ſi paſſio mouet voluntatem ex parte obiecti, mutando iudicium intellectus, & non alio modo, ſequitur quòd continentiæ habitus potiùs deberet conſtitui in intellectu ad rectificandum iudicium, quàm in voluntate, poſtquam paſſiones nihil agunt niſi mutando intellectum. Tertium.

¶ Quòd ſi hæc argumenta leuia videntur, & minimè rem demonſtrare, ex autoritate maiorum pergam idem oſtēdere. Certè D. Thom. 1. p. q. 111. ar. 2. ſcribit in hunc modum; Voluntas, inquit, mouetur ab interiori, à ſolo Deo, ab extrinſeco verò mouetur ab angelo, per hoc quod poteſt eſſe cauſa quòd aliquid apprehendatur ab intellectu, & ſubdit. Sed præter hunc modum etiam voluntas mouetur ab extrinſeco, ſcilicet ex paſſione exiſtente in appetitu ſenſitiuo; ſicut ex concupiſcentia, vel ira inclinatur voluntas ad aliquid volendum: ſic etiam angeli poſſunt voluntatem mouere, concitando ſimiles paſſiones. loquitur propemodum in eandem ſententiam D. Tho. de veritate, q. 26. ar. 6. & 7. quibus in locis manifeſtè declarat, quòd appetitus ſenſitiuus non ſolùm mouet voluntatem ex parte obiecti, ſed etiam ex parte ſubiecti, ex quadam redundantia & colligatione naturali. Sed hoc in loco tantùm commemorat, quomodo appetitus ſenſitiuus moueat voluntatem ex parte obiecti; iſte enim modus eſt clarior & manifeſtior. D. Thom.

¶ Sed & ſancta ſcriptura non obſcurè inſinuat, quomodo appetitus carnis trahat voluntatem: huc enim pertinet illud quod dicit Paul. Roman. 7. Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuū me ducentem in legem peccati. In quibus verbis explicat vim appetitus ſenſitiui, qua trahit ſecum voluntatem. Idem explicat in eo quod ſubdit, Infelix ego homo, q̄s me liberabit de morte corporis huius? gratia Dei per Ieſum Chriſtum, id eſt, gratia Dei, qui in carne damnauit peccatum, & frænauit appetitum meum. Idem elucidat Sapiēs cum inquit; Corpus quod corrumpitur, aggrauat animā, & deprimit ſenſum multa cogitantem. Sed & D. Iacobus idem ait, cum dicit; Vnuſquiſq; tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Hæc ſententia videtur mihi admodum probabilis, quam proinde libenter amplector. Ex ea tamen non ſequitur, quòd vehementius moueatur qui habet paſsiones vehemētiores, cæteris paribus ex parte intellectus Rom. 7. Sap. 9. Iac. 1.

tellectus & voluntatis; nunquam enim ſunt paria ex parte intellectus. Quando.n.paſſio trahit ſecum voluntatem ex colligatione & redundantia, ſp immutatur intellectus, non quidē in iudicio, ſed in imperio; paſſio.n.eſt in cauſa ꝙ intellectus imperet efficaciter hoc vel illud eſſe faciendum, ſine quo imperio, voluntas nūquam mouetur. Itaq; ſicut paſſio ex colligatione quā habet cum voluntate, trahit ſecum voluntatem, ēt trahit ſecū intellectum, nō vt ſemper iudicet eſſe bonum id, ad qđ paſſio inclinat, ſed vt vel diſſimulando, vel in conſiderando imperet ſm paſſionem eſſe faciendum. Hæc de ſecundo dubio dixiſſe ſufficiat.

Cōcluſio.

EXPLICATIO ARTICV.

IN hoc artic. ſolum contēdit D. Tho. demonſtrare, ꝙ voluntas quantum ad exercitium mouet ſeipſam, in aliquo actu, hoc eſt in electione mediorum. Vtrum verò in omni opere ſuo moueat ſeipſam, alia quæſtio eſt in ſequentibus articulis examinanda, ad quam diſputandam iam aggrediamur; nam in hoc articulo nihil eſt dubitandum.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm voluntas moueat ſeipſam.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio ſic habet, voluntas mouet ſeipſam in electione mediorum. Probatio eſt perfacilis. Voluntatis obiectum eſt finis, ut ſupra ſatis probatum eſt. Sed finis in rebus agendis ſic ſe habet, ſicut primū principium in ſcientiis. At intellectus per hoc quod cognoſcit primum principium reducit ſe de potentia ad actum circa cognitionem cōcluſionum, & hoc modo mouet ſeipſum. Ergo conſimili ratione voluntas per hoc quod vult finem, mouet ſeipſam ad uolendum ea quæ ſunt propter finem.

EXPLICATIO ARTICVLI.

MAgnum ingenium, planeque diuinum D. Thom. qui cum alia multa hoc articulo nos docet, tū illud præcipuum; quomodo in omni opere nos non incipimus, ſed Deus qui donat nobis & velle, & facere pro ſua voluntate; ipſe eſt ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia; ab eo principium operis, in cum finis noſtræ operationis refertur, quippe qui ſit Alpha, & Omega, principium & finis. Id autem quomodo demonſtret diuinus Doctor, operæpretium eſt vt exquiſitè explicemus.

A quo moueatur uoluntas noſtra & incipit uelle.

¶ Quæritur ergo a pleriſque, & a nemine ferè explicatur; A quo moueatur noſtra volūtas cū vult finem, & cum incipit velle, quod prius nolebat? Et quidem D. Tho. definit ꝙ mouetur ex inſtinctu Dei mouentis, vt patet in tertia concluſione, ſed quòd definitio ſit falſa, ſuadetur his argumentis.

Argu. contra tertiā conclu. D. Thom.

¶ Principio volūtas producit effectiuè volitionem finis, ſicut volitionem mediorum: ipſa enim eſt quæ vult finem, & media conſentanea ad finem. Ergo voluntas mouet ſeipſam in volitione finis. Conſequentia videtur nota. & antecedens probatur: quia volitio & amor finis, eſt operatio vitalis, quam anima noſtra efficit per voluntatem.

Primum.

Secūdum.

¶ Deinde, volitio finis eſt operatio libera quantum ad exercitium actus, vt ex dictis ſatis patere exiſtimo. Ergo voluntas habet dominium huius operis, & ſic poterit amare, & non amare, velle & non velle.

Tertium.

¶ Præterea, volitio finis eſt voluntaria; eſt enim actus elicitus a uoluntate, ergo eſt a principio intrinſeco, cum cognitione finis. Nō ergo oportet eam referre in inſtinctum exterioris mouentis.

Quartum.

¶ Sed & illud argm̄ vrget. Nā hoc maximè differt inter bruta aīantia, & hoīes; ꝙ hoīes mouent ſe in finem; bruta aīantia minimè, dictum eſt hoc, & magna aſſeueratione confirmatum ſupra q.1. art.1. & 2. Voluntas ergo humana mouet ſe in finē. His accedit, ꝙ ſi voluntas cū vult finem, mouetur a Deo autore naturæ, & ex eius inſtinctu & impulſu, ſicut lapis mouetur a generante, cōſequens eſt, ꝙ talis motus ſit naturalis, & neceſſarius, quod aſſerere, apertè falſum eſt. Nam aliqñ uolitio finis eſt libera, & meritoria.

Quintum.

¶ Iam verò opera vitæ quæ reperiuntur in aīantibus, nō tribuuntur generanti, neq; autori naturæ, ſed aīæ viuenti; vnde aīa definitur, ꝙ ſit principiū vitę. Sed appetitio & amor finis, eſt opꝰ viuū. Ergo in aīam viuentē eſt referendū, non in autorē naturæ. Certè ola opera vitæ Phyſici ſumma cōſenſione in aīam reducunt, non in generantē, neq; in autorē naturæ. Hæc argumēta fiunt cōtra concluſionem D. Th.

1. Conclu.

¶ Sed cōtra probationē, ad ꝓbandum, ꝙ non rectè ꝓcedat, arguit Scotus in quodli. q.21. & D. Caiet. hoc in loco ēt iſurgit. Probatio D. Th. ſic habet. Nā ſi voluntas mouet ſeipſam cū incipit velle finē, mouet ſe per præcedentem uolitionē, & deliberationem. At in his deliberationibus non eſt proceſſus in infinitum. Ergo deueniēdum eſt ad unam uolitionem, in qua voluntas moueatur ex inſtinctu exterioris mouentis.

2. Conclu. Impugnatur ratio D. Thom. Scot. Caiet.

3. Conclu.

¶ Hæc ratio uidetur inualida & friuola; poterit enim quis dicere, ꝙ uoluntas mouet ſe eum appetit finem, non per præcedentem uolitionem, aut deliberationem, ſed quia ipſa producit uolitionem.

Prim. arg.

¶ Deinde uoluntarium (ut docuit S. Th.) eſt duplex, unū quia eſt uolitum; aliud, quia eſt in poteſtate voluntatis; & hoc ſecundo modo actus quo uoluntas appetit finē, eſt uoluntarius, unde ex hoc ꝙ prima uolitio finis non eſt uolita, non efficaciter probatur, quòd non ſit uoluntaria.

Secūdum.

¶ Præterea ad uolitionem finis ſufficit obiectum preſens cum ipſa uolitione; ſufficit, inquam quòd proponatur obiectum uoluntati ab ipſo intellectu ut uoluntas uelit finem: ergo non oportet conſtituere motorem extrinſecum.

Tertium.

¶ Demum, tota uis probationis S. Th. in hoc conſiſtit, ꝙ uoluntas non mouet ſe, niſi mediante conſilio, uel mediante præuia alia uolitione, quod S. Tho. neque hic, neque alibi probauit. Sed neq; Ariſt. quē D. Tho. in patrocinū ſuæ ſententiæ hic produxit, fauet placito D. Th. ſi attente legatur; nam in eo loco ſic ſcribit; Deus noſter, & quia autor naturæ eſt, & quia creaturarum intellectualium particularem prouidentiam gerit, mouet intellectum noſtrū, non ſolum quantum ad eas cognitiones, quas in exordio uitæ habemus, ſed etiam quantū ad alias, quas habemus in progreſſu temporis, quæ in nobis inſunt abſque præuio iudicio, aut deliberatione, quæ a Deo nobis immittuntur. Vbi Ariſtot. nunquam docet, ꝙ voluntas noſtra moueatur ex inſtinctu exterioris mouentis, ſed tm̄ hoc aſſerit de intellectu, & prima cognitione. Propter hæc argumēta Scotus, & alij Theologi, irrident qōnem huius articuli, & ueluti facilem, eam prætermittunt; exiſtimant.n. ꝙ voluntas in appetitione finis mouetur ex obiecto, & intellectus præſentatione; cæterum Ariſt. in hac qōne explicanda admodum laborat, vnde ſit, & unde naſcatur ꝙ alius ſit aptus & inclinatus ad Philoſophiam, alius ad medicinā, ad poeticem alius, docerq́; ꝙ iſtæ variæ hominum inclinationes a Deo proueniant, & proficiſcantur ex inſtinctu diuinitatis. Quod ut diligentius exponatur eſt prima concluſio.

Quartum.

¶ Voluntas mouet ſe in electione mediorum. Nam ea potentia mouet ſe ad operandū, quæ applicat ſe ſua ſpōte ad

1. Conclu. Voluntas mouet ſe in electione mediorum.

operandum. Sed humana voluntas per deliberationem & consilium applicat se ad eligenda media. Ergo mouet se in electione mediorum. Deinde, intellectus per assensum primorum principiorũ mouet se per discursum assensum conclusionum, vt experientia comprobatur. Ergo voluntas per volitionem finis mouet se ad volitionem mediorum. Consequẽtia inde probatur. Nã quod est in intellectu, assensus primorum principiorum, est in voluntate volitio finis; & quod est in intellectu discursus, est in voluntate electio mediorum. Præterea, in eo opere quod volũtas agit sine deliberatione, non dicitur se mouere; non enim dicimus, quòd mouet se voluntas, vt appetat vitam, aut salutem, quoniam huiusmodi appetitiones sunt naturales, & inditæ a natura: sed in eo opere dicitur se mouere, quod agit mediante consultatione & deliberatione. At in mediis eligendis vtitur consultatione & deliberatione. Ergo in electione mediorũ mouet ipsa voluntas.

Obiectio. ¶Sed argumentabitur aliquis contra ea quæ dicta sunt. Nam omne quod mouetur, ab alio mouetur, vt scribit Aristot. septimo & octauo Physic. Ergo voluntas in electione mediorũ ab alio mouetur. Hoc ipsum confirmatur. Nam quod mouet, est in actu; quod mouetur, in potentia. At impossibile est quòd respectu eiusdem simul idem sit in actu, & in potentia. ergo omne quod mouetur, ab alio mouetur.

Aristot.

Solutio. ¶Vt hoc argumentum confutetur, sciendum est in primis, nunquam dixisse Aristot. ꝙ omne qđ mouetur, ab alio moueatur; sed tantum docuit, ꝙ omne quod mouetur, ab aliquo mouetur. Illud etiam intelligendum est de suppositis per se subsistentibus, in quibus distinguitur pars per se mouens, a parte per se mota, debetq; intelligi de motibus corporeis, qui verè & propriè motus sunt; nõ aũt debet extendi ad actiones spirituales, quæ re vera motus non sunt, nisi tãtum per metaphoram. In actionibus.n. spiritualibus non verificatur definitio motus, quæ sic habet, Motus est actus entis in potentia. Actio verò spiritualis potius est actus existentis in actu. Vel dicat Theologus, ꝙ voluntas in electione mediorum mouetur ab alio, mouetur n.a volitione finis: voluntas enim existens in actu per volitionem finis, mouet se ad eligenda ea quæ ordinantur ad finem.

2 Conclu. Voluntas producit efficiẽter volitionem finis. Capr. Argum. ¶Secunda conclusio. Voluntas producit efficienter volitionem finis; volo dicere, quod cum voluntas appetit, vel amat finem, ipsa est quæ amat finem, & concurrit efficienter ad actum amandi. Contrarium huius docet Capreol. in 2. dist. 24. q. 1. ad 8 contra 5. conclusionem; sed nostra conclusio euidenter demõstratur ex argumentis, quæ fecimus in exordio quæstionis vsque ad quartum.

¶Sed in patrocinium Capreoli est argumentum. Nam voluntas est pura potentia ad primam volitionem finis. Ergo necessum est constituere extrarium motorem, a quo reducatur ad actum; id enim quod est in pura potentia, nõ se reducit ad actum. ¶Ad hoc argumentum dicendum est, quòd licèt voluntas sit in potentia formali ad primam volitionem, id est, actualiter careat illa; est tamen in actu virtualiter: nam habet in se vnde possit comparare primam volitionem finis, si obiectum ei proponatur, sicut ignis per calorem habet vnde se possit reducere ad actum combustionis, si ei combustibile applicetur. Itaque maximè differt inter intellectum, & voluntatem, quòd intellectus sic est pura potentia, vt non possit reduci ad actũ, nisi ab obiecto recipiat speciem; at voluntas sic est pura potentia vt possit reduci ad actum amandi, proposito obiecto per intellectum, absque eo ꝙ in se aliquid recipiat. Vel dicat Theologus, hoc argumentum esse inualidum, & nugatorium. Voluntas mouet ab alio cũ primum appetit finem. ergo nõ concurrit efficiẽter ad actum amãdi: brutum enim efficienter concurrit ad appetitionem finis, mouetur nihilominus ex instinctu naturæ: & oculus efficienter producit visionem, at mouetur a voluntate vt videat: & intellectus efficienter producit assensum fidei, sed mouetur a Deo per illuminationem supernaturalem. Itaque hæc duo non dissident, sed bene cohærent; hæc potentia aut vis animæ producit efficienter talem actum, & mouetur ab alio; sicut viceuersa potest euenire, quòd res aliqua moueat alteram, & non concurrat efficienter ad actum illius; vt voluntas mouet oculum ad videndum, at non concurrit efficienter ad actum videndi; & voluntas per piam affectionem mouet intellectum ad credendum, sed efficienter non producit actum fidei.

Solutio.

ex instinctu alicuius exterioris mouentis. Hanc conclusionem probat D. Thom. secutus principia philosophiæ. In primis statuit pro certo, quòd id, quod moueatur, ab alio mouetur, ex 8. Physic. Deinde aliud principium statuit, quòd id, quod est in potentia, oportet quòd reducatur ad actũ per aliquid quod sit in actu. His annectit, quòd voluntas est aliquãdo in potentia volendi id, quod prius nolebat. Ex quibus principiis concludit efficaciter, quòd voluntas ab aliquo mouetur; manifestum est enim quòd voluntas incipit velle aliquid cum hoc prius non vellet: oportet ergo quòd ab aliquo moueatur ad volendum. Et quidem ipsa voluntas mouet seipsam, in quantum per hoc quòd vult finem, reducit seipsam ad uolendum ea quæ sunt ad finem; hoc autem non potest facere nisi consilio mediãte. Cum enim aliquis vult sanari, incipit cogitare quomodo hoc consequi possit, & per talem cogitationem peruenit ad hoc, quòd potest sanari per medicinam, & hoc vult; sed quia non semper sanitatem actu vult, necesse est quòd incipiat velle sanari ab aliquo mouente; & si quidem ipsa moueret seipsam ad volendum, oportuisset quòd mediante consilio hoc ageret, ex aliqua voluntate præsuppositа; hoc autem non procedit in infinitum; vnde necesse est ponere, quòd in primum motum uoluntatis, uoluntas procedat ex instinctu alicuius exterioris mouentis, vt Aristot. concludit in quodam capit. Ethicæ Eudimicæ. Ex hoc sequitur, quòd licèt motus voluntarius habeat principium proximum intrinsecum, primum tamen est ab extrinseco. Probatio ergo D. Thom. ad syllogismi formam composita sic habet. Voluntas mouet seipsam ad uolendum ea quæ sunt ad finem, in quantum per hoc quòd vult finem, reducit se ad ea quę sunt necessaria ad finem. Sed hoc non potest facere nisi mediante consilio & deliberatione. Igitur ne procedatur in infinitum, necessum est dicere vt in primum motum voluntatis ipsa voluntas prodeat ex instinctu alicuius exterioris mouentis.

3. Conclu. Volitio finis libera est, quantũ ad exercitium. ¶Tertia conclusio. Volitio finis est voluntaria, & libera quantum ad exercitiũ operis: dum.n. hanc vitam viuimus, omnis operatio humana libera est, quod vel sola experientia comprobatur. Est enim situm in nostra potestate, velle & non velle; amare vel non amare. Vnde quando Caieta. ad finẽ huius articuli scribit, ꝙ prima volitio est naturalis, & non voluntaria; non intelligit quòd non sit libera & voluntaria in exercitio actus, sed tantum intelligit quòd non est volitio ex præcedenti volitione, neque causatur per deliberationem & consultationem.

4. Conclu. Voluntas ĩ volitione finis mouetur ĩ instinctu primi motoris. ¶Quarta conclusio. Voluntas quando vult finem, nõ se mouet, sed mouetur ex instinctu primi motoris. Hæc conclusio præcipuè loquitur de fine vltimo, sed etiam dicit verũ de aliis finibus particularibus, quos Deus ex diuina prouidentia nobis proponit sine aliqua deliberatione aut deliberatione volũtatis, & sine cõsilio & discursu mẽtis nostræ. Persuadetur sic esse hisce argumentis. Primum oĩum, tunc voluntas dicitur mouere se, quando mediante consilio & delibe-

deliberatione applicat ſe ad operandum. Sed de fine nulla eſt deliberatio, nullum conſilium; nullus.n. ſanę mentis deliberat an debeat appetere ſanitatem, aut vitam. Ergo in appetitione finis, volũtas non ſe mouet. Deinde intellectus noſter in aſſenſu primorum principiorum non ſe mouet, ſed mouetur ab autore naturæ, qui illuminat oẽm hominem lumine rationis naturalis. Ergo voluntas in appetitione finis non ſe mouet, ſed mouetur ex inſtinctu primi motoris. Conſequentia inde probatur. Nam finis ſic ſe habet in rebus agendis, ſicut primum principium in ſcientiis; & quemadmodum intellectus ſuapte natura eſt inclinatus ad aſſenſum primorum principiorum, ſic voluntas ad appetitionem finis. Ad hæc, tribuere inclinationem naturalẽ eius qui inſtituit naturam: qui.n. inſtituit naturam lapidis, tribuit lapidi inclinationem & pondus, vt in locum inferum deſcendat. Ergo inclinare voluntatem in finem & bonum, Dei optimi maximi opus eſt, qui inſtituit, & condidit humanam volũtatem. Item, deſcenſus lapidis ob id tribuitur autori naturæ, quoniam ex inclinatione naturali proficiſcitur. Sed appetitio finis oritur ex inclinatione naturali voluntatis: ergo in autorem naturæ referenda eſt. Certè ſi in principio Deus non tribuiſſet nobis inclinationem in bonum, ſed recenter & de nouo nobis eam conferret, in Deum reduceremur: ergo etſi dedit in initio, in Deum referenda eſt. Item ſi hæc inclinatio mala eſſet, Deo autori tribueretur, ergo ſi bona eſt, Deo autori tribuenda eſt.

Carola. ¶Ex his argumentis conuincitur, ꝙ voluntas noſtra nõ ſe inclinauit in bonum, ſed Deus vt autor naturæ dedit talem inclinationem, quam non habemus ex noſtra deliberatione, non ex noſtro conſilio, non eſt opus noſtræ inuentionis, ſed nobiſcum nata eſt, & indita ab autore naturæ.

¶Sed dicet Theologus, prædictas rationes non omnino eſſe deſpicabiles, ſed nulla ex paate attingere, neq; declarare probationem D. Tho. probatio enim D. Tho. alio modo omnino procedit, vt patebit conſideranti. Vt igitur probatio D. Tho diligenter examinetur, ſciendum eſt, quòd finis non ſolum eſt cauſa ipſius effectus, ſed eſt quodammodo cauſa ipſius agentis. Non enim finis concurrit ad effectum aliquem cum agente, ſicut aliud agens particulare, veluti duo ignes concurrunt ad vnum calorem.

Expẽditur probatio. D. Thom.

Cauſalitas. ¶Sed tota cauſalitas finis eſt mouere agẽtem ad operandum, & ſolum per hoc concurrit ad effectum, & hoc ſupra probatum eſt, quòd omne agẽs, agit propter finem; & qui hoc negaret, negaret aliquam cauſam finalem eſſe neceſſariam. Si enim non oportet vt ædificator agat propter finẽ, vel moueatur a fine: ædificator poterit facere domum cum ſola materia, inducendo formam, quod eſſet corrumpere totam philoſophiam; cum finis non ſolum ſit cauſa, ſed cauſa cauſatum. Si ergo omne agens agit propter finem, agit ex appetitu finis: nihil enim aliud eſt architectum agere propter finem, niſi agere ex appetitu finis.

¶Illud etiam animaduerſione dignum eſt, ꝙ mouere ſe ad operandum, eſt aliquo modo agere (loquendo de motione quantum ad operis exercitium) hoc.n. nihil aliud eſt, quàm applicare ſe ad actum ſicut mouere lapidem, mouere baculum. Ex his duobus principiis ſequitur in primis, ꝙ mouere ſe, eſt agere. Secundò ſequitur, ꝙ ſi aliqua res mouet ſe, propter aliquem finem mouet ſe; mouetur enim a fine ad agendum. Tertiò ſequitur, ſi mouetur a fine ad agendum, ergo ex appetitu finis mouet ſe ad agendum. Quartò ſequitur, ſi mouet ſe ad primam volitionem finis, ergo ex appetito finis mouet ſe ad illam, & non ex appetitu naturali, quia tunc non moueret ſe, vt patet de lapide, vel etiam de bruto. Ergo ex appetitu animali, & ſic in voluntate ante primam volitionem erit alia volitio, ꝙ eſt omnino impoſſibile; relinquitur ergo, poſtquam voluntas non põt ſe mouere niſi ex appetitu finis, quòd ad illum appetitum finis non moueat ſe, alioqui (vt D. Tho bene deducit) eſſet proceſſus in infinitum. Hoc idem confirmatur. Nam non poteſt voluntas mouere quodcunque aliud, niſi ex præcedenti appetitione finis: ergo nec ſeipſam: nam quantum ad hoc nihil refert vtrum moueat ſe, vel aliud.

Vis rationis. ¶Tota ergo vis rationis eſt in hoc, ꝙ omne mouẽs, mouet ex appetitione finis: hæc.n. eſt cauſalitas cauſæ finalis, & motor non incipit mouere, vel agere, niſi ex appetitu finis. Si ergo voluntas mouet ſe ad primam volitionem, ergo mouet ſe ex præcedenti appetitu finis, & ſic non eſt illa prima operatio. Fiat ergo argumentum ſecundum formam ſyllogiſmi hoc modo. Omne agens agit propter finem appetitum. Sed voluntas mouẽdo ſe, agit. ergo iſte motus eſt ab ea, appetitu naturali, vel animali. Ex quo conſequẽs eſt, ꝙ ſi voluntas ſe mouet cum appetit finem, ꝙ talis motus ſit ab ea, vel appetitu naturali, vel animali ipſius finis. Sed non poteſt eſſe ex appetitu animali præcedenti; nam ſic ſequitur euidens contradictio, ꝙ ante primam volitionem ſit alia volitio; relinquitur ergo ꝙ appetitio finis fiat ex inſtinctu primi motoris. Sic ſanè ſentiendum eſt & ſm philoſophiam, & veritatem diuinæ Theologiæ. Ex hoc.n. principio educunt Theologi, ꝙ prima operatio Angeli non potuit eſſe peccatum, quia oriebatur ex inclinatione naturali, quam habuit Angelus ex inſtinctu autoris naturæ. Simili de cauſa dicunt, ꝙ aſſenſus fidei Chriſtianæ nõ poteſt eſſe falſus, quia ad eum inclinat prima veritas, quæ neque falle re, neque falli põt. Ad idem facit illud Prou. 21. Cor regis in manu Domini, quocunque voluerit, vertet illud. Simile eſt illud Iſa. 65 Inuentus ſum a non quærentibus me, palã apparui his qui me non interrogabant. ¶Sed explicandum eſt, quemadmodum quando incipimus velle non ſolum vltimum finem, in quem ab autore naturæ inclinamur, ſed ẽt in aliis negotiis particularibus moueatur noſtra voluntas a Deo. Sentiunt.n. viri doctiſſimi, ꝙ non ſolum in prima volitione, quam habemus in exordio vitæ circa bonũ in communi, & circa finem vltimum humanę vitæ, verum etiam in prima volitione quam habemus de negotiis gerendis, moueatur noſtra voluntas ex inſtinctu primi motoris. Certè Ariſt. 6 Eth. ad Eudemum circa finem docet, ꝙ ſæpenumero nobis nihil cogitantibus venit in mentem eogitatio efficax & impetuoſa, quæ ſecum trahit voluntatem, quam motionem non poſſumus nobis tribuere, neq; in noſtram inuentionem referre, cum de hac re nihil vnquam cogitauerimus: neque verò poſſumus eam referre in ſubſtantiam angelicam, quæ non poteſt efficaciter mouere noſtram voluntatem: vnde talis cogitatio in Deum reducenda eſt. Eandem ſententiam propemodum docet Caiet. 1 p. q. 82. ar. 4. circa tertium argumentum, & probatur per experientiam. ¶Nam ſæpenumero accidit, quòd veniat in mentem cogitatio, aut deſiderium rei, de qua nunquam cogitauimus, neque deliberauimus, neque meminimus, & voluntas fertur in rem illam impetu quodam & inſtinctu. ergo appetitio illa ex inſtinctu Dei mouentis prouenit. Cuius rei alterum argumentum habemus.

Prou. 21. Iſa. 65. Ariſt. Caietan.

Ioan. 3.

¶Nam voluntas tunc ſe mouet, quando mediante conſilio & deliberatione ſe mouet, vt antea dictum eſt. Sed qui deliberat, aut conſultat, non prius deliberauit, alioqui in deliberationibus eſſet proceſſus in infinitum. Ergo deueniendũ eſt ad vnam cogitationem, vel volitionem, quam non referas in tuã deliberationem, ſed in Dei inſtinctum, & motionem. Et certè hæc ratio, quæ eſt Ariſto. in loco adducto, & Diui Thomæ in præſentia, concludit efficaciter, quòd quando incipimus velle abſque prætio iudicio & abſque præcedenti deliberatione, talis motio non ſit ex nobis, ſed ex ſuperiori natura. Sanè quemadmodum Deus, vt eſt autor gratiæ, interdum mouet hominem ad fines ſupernaturales, de quibus nulla præceſſerat hominis cogitatio, iuxta illud ſuperius citatum; Cor regis in manu Domini, quocunq; voluerit vertet illud; & illud Iſaiæ; Inuentus ſum a non quærentibus me; palam apparui his qui me non interrogabant: in quibus operibus homo cognoſcit ſe mouere, ſed neſcit vnde illa motio originem trahat, iuxta illud Ioan. 3. Spiritus vbi vult ſpirat, & neſcis vnde veniat, aut quo vadat: non diſſimiliter quatenus Deus eſt autor naturæ, mouet aliquando noſtram voluntatem ad opera quædam, de quibus nihil antea meminimus. Et admonet rectè Caietanus, quòd hoc efficit Deus vt demonſtret particularem prouidentiam, quam gerit erga naturam intellectualẽ & rationalem. Vnde ſicuti primi motus conſequẽtes naturam tribuuntur Deo autori naturæ; ſic iſti motus & inſtinctus immittuntur a Deo, quatenus habet de natura intellectuali & rationali peculiarem prouidentiam. Rectiſſimè ergo & veriſſimè dixit S. Tho. ꝙ qñ voluntas incipit velle, non ex præuia deliberatione, mouetur ex inſtinctu primi motoris. ¶Sed iam tps eſt, vt argumentis in contrariũ poſitis ſatisfaciamus. Certè argumẽta quæ vſq; ad quartum proponitur; tantum probant, quòd noſtra voluntas concurrit efficienter ad volitionem finis; ex quo non ſequitur, quòd ſe mouet ad illum, vt abundanter &

Ioan. 3. Solut. arg.

copiosè probatum eſt. ¶ Ad quartum dicendum, q̃ homo mouet ſe ad conſequendum finem: dirigit. n. media neceſſaria ad conſequutionem finis, in quo præcipuè differt a bruto; cæterum non ſe mouet in appetitione finis, ſed ab autore naturæ excitatur. Itaque homo mouet ſe ad finem non per actum quo vult finem, ſed per actum quo refert & dirigit media ad finem. ¶ Ad quintum dicendum, q̃ licèt voluntas moueatur ex inſtinctu Dei mouentis ad volendum finem, non inde conſequitur, quòd illa volitio ſit neceſſaria, & minimè libera. Deus. n. mouet vnumquodque ſecundum conditionem propriæ naturæ: liberum arbitrium mouet liberè, agentia verò naturalia mouent neceſſariò, & naturaliter; & nunc certum eſt, q̃ Deus actualiter mouet meã voluntatem ad ſcribendum, & tamen non neceſſitate. Prophetæ rurſus a Deo inſpirati loquebantur, ac liberè operabantur. Itaq; inclinatio noſtræ volũtatis in bonũ quædam inſpiratio Dei eſt, quæ non aufert noſtram libertatem. ¶ Illud tamen non eſt prætereundum, q̃ Deus aliquando illuminat, excitatq; noſtram voluntatem abſque conſenſu noſtræ voluntatis, & abſque vlla libertate: vnde inquit Auguſt. impoſſibile eſt quin viſis tangamur. Hos motus ſubitos, & corruſcationes inſtantaneas, appellant Theologi motus primo primos, quos agnoſcit D. Ambr. li. 2 de Cain. c. 1. & lib. 1. de Iacob c. 1. & D. Aug. 3. lib. de libero arbitrio. ¶ Ad ſextum dicendum, q̃ ſecundum conſiderationẽ phyſicam, voluntas mouet ſe in finem; nam habet in ſe principium actiuum illius actionis; at ẽm conſiderationem moralem, non mouet in finem. Nam tunc dicitur ſe mouere, qñ agit ex præcedenti deliberatione. vel ex præcedenti appetitu finis, prout ſupra explicatum eſt. ¶ Ad rõnes quibus impugnatur probatio D. Th. dicẽdum eſt. Nã ad primam dicitur, tantum probare, q̃ appetitio finis ſit actus elicitus voluntatis, cæterum non probat, q̃ non proficiſcatur ex inclinatione naturali. Eſt enim valde, & inter prima animaduertendum, quòd licèt apperere finem ſit actos elicitus a voluntate, tamen nõ eſt voluntarius, ſed naturalis; qñ nõ proficiſcitur a voluntate applicãte ſe ad volendũ, ſed Deus autor naturæ inclinat & excitat voluntatem, vt velit finem ſuum. ¶ Secunda ratio ſic confutatur, vt dicamus primam volitionem finis eſſe voluntariam, quia eſt in poteſtate noſtra velle & non velle, amare & non amare; cæterũ ex hoc non ſequitur quòd non ſit a Deo excitante. Rurſus ex hoc non ſequitur, q̃ ſi voluntas moueat ſe ad illam, non debebat eſſe volita ex præcedenti volitione; nam certè ſi voluntas mouet ſe ad eliciendã primam volitionẽ, iam prima volitio eſt volita ex appetitione alicuius finis. & ſic bene cõcludit D. Th. quòd eſſet proceſſus in infinitum. ¶ Tertiam ſic refellito, vt dicas, q̃ aliud eſt loqui de volitione finis aliud eſt loqui de volitione quatenus oritur ex voluntate applicante ſe ad volendum. Nam ad primam volitionem ſatis eſt voluntas, & obiectũ propoſitum per intellectum; volitio. n. nihil aliud eſt, quàm actus voluntatis in bonum: cæterum ad ſecundam oportet, q̃ voluntas per propriam operationem applicet ſe ad volendum finem. Cum autem illa propria operatio ſit propter finem, neceſſe eſt dicere, quòd prius vult finem, quàm moueatur in illum. Bene ergo concludit S. Tho q̃ ſi voluntas moueat ſe in finem, mouet ſe per præcedentem volitionem; & cum non ſit procedere in infinitũ, neceſſum eſt deuenire ad vnam uolitionem quam habemus ex inſtinctu Dei mouentis. ¶ Ad quartam rõnem dicito, rationem D. Th. efficaciter id oſtendere, vt ſatis probatum eſt. Ad Ariſt. verò dicendum eſt, q̃ pro eodem valet reducere volitionem finis primam in Deum autorem naturæ, & intellectum motum a Deo autore naturæ, ex qua motione ſequitur in voluntate efficax uolitio finis, nã utraq; excitatio eſt a Deo, qui eſt benedictus in ſæcula. Amen. ¶ Sed nõ erit ab re diſputare in præſentia, quomodo ex his impulſibus, quos Deus animis noſtris imprimit, dicantur homines bene fortunati, aut malè fortunati. Quam diſputationẽ ſic aggrediar vt adhuc explicem diligentius, qũo mens noſtra & uoluntas ex inſtinctu Dei moueatur: q̃ ſi longius diſputationem protraxero, boni & æqui conſulat lector; nam ex hac diſputatioue doctior euadet, noſtramq; diligentiã non condemnabit. Explicat hanc qõnem Ariſt. libro de bono fortunæ, & lib. de mundo ad fi. & 7. lib. Ethi. ad Eudem, ad finem & 2. magnorum moralium c. 3. & 8. in Rhetoricis, & alibi ſæpenumero. Scotus in quolib. q. 21. In cuius rei expoſitionem primum explicabo quid ſit fortuna, deinde quæ ſunt bona illius, proximo loco in quibus inueniatur bona aut mala fortuna, ultimò unde proueniat bona aut mala fortuna. ¶ Vt igitur explicetur quid nam ſit fortuna, ſit ne omnino aliquid, aut uerò inane tantum nomen, ſciendum eſt, in hac re explicanda Philoſophorum uariare ſententias, aliis quidem eam è medio tollentibus, & omnium rerum certas ac definitas cauſas reddere conãtibus; aliis omnia fortuna fieri aſſerentibus; ſunt qui inter hos medij, neque omnia fortuna fieri aſſerant, neque tamẽ nulla: quorum omnium particulatim nunc referre ſententias minimè neceſſarium arbitror, ſolùm ſciat Theologus, hanc ultimam ſententiam eſſe Ariſtotelicam, ut uidere eſt in 2. lib. phyſic. ex cuius doctrina conſtituuntur ſequentes concluſiones.

¶ Prima eſt. Fortunam eſſe, manifeſtum eſt, qđ probatur ex omnium conſenſu. Omnes. n. homines tum docti, tum indocti, inconctanter aſſerunt multa fortuna fieri. Idẽ confirmatur euidenti ratione. Nam illa dicimus fortuna fieri, quæ fiunt præter intentionem operantis: ut cum agricola fodiens terram vt agrum coleret; inuenit theſaurum; hunc euentum dicimus fortuitum, & eius cauſam dicimus eſſe fortunam. Sed multa eueniunt præter intentionem operantis, tum commoda, tum incommoda, vt conſtat experientia. Vnde manifeſtum eſt, fortunam eſſe.

¶ Secunda concluſio. Fortuna re ipſa non diſtinguitur a natura, & ab intellectu, ſiue a propoſito uoluntatis. Nam uoluntas comparata ad effectum per ſe intentum, cauſa uoluntaria eſt, & libera; at comparata ad effectum per ſe non intentum, eſt fortuna: itaque fodiens terram eſt cauſa per ſe agricolturæ, at reſpectu inuentionis theſauri, eſt cauſa fortuita. Ex quo deſtruitur error paganorum, aſſerentiũ fortunam eſſe Deam: propter quod D. Aug. lib. 1. retractationum, c. 1. dicit non ſibi placere quòd tam ſæpenumero in ſuis libris nominauerit fortunam.

¶ Tertia concluſio. Fortuna non eſt cauſa totalis. Volo dicere, q̃ nihil eſt tam fortuitum in rerum euentu, cuius non ſit cauſa certa, & definita, intendens illum effectum. Vnde Plato rectiſſimè dixit, nihil eſſe cuius ortum nõ præcedat cauſa legitima. Aug. 5. de ciui. Dei c. 9. adducit propemodum eandem ſententiam ex Cicerone, quæ certè veriſſima eſt. Omnis. n. effectus cadit ſub intentione primæ cauſæ, & diuina prouidentia eſt ordinatus. Ex quo patet quomodo de fortuna debeant loqui Doctores Chriſtiani. Nam reſpectu diuinæ prouidentiæ, nullus effectus eſt fortuitus, & nulla eſt fortuna, cum uel paſſer non cadat in terram ſine Dei prouidentia, & omnes capilli capitis noſtri numerati ſint. Cæterum nonnulli effectus reſpectu primæ cauſæ ſunt per ſe intenti, qui reſpectu cauſarum inferiorũ ſunt fortuiti, quod explicat optimè, & ſingulariter D. Th. 1. p. q. 116. art. 1. Quemadmodum, inquit, ſi Dominus mittat eodem tempore duos ſeruos vtrunque ſeparatim, ea intentione vt ſibi fiant obuij, quam intentionem illis nõ patefecit; certè occurſus iſtorum reſpectu Domini præuiſus fuit, & prudenter ordinatus; at reſpectu ſeruorum, fuit fortuitus. Ex his ſequitur, q̃ Deus non eſt fortuna, neq; debet appellari fortuna: ſiquidem non fortè, neq; fortuito operatur, ſed oĩa ſummo conſilio prouidentiæ ſuæ gubernat & regit.

¶ Quomodo autem fortuna ſit intelligẽda, explicat Auguſt. lib. quæſtionum in Geneſim. q. 91. & 1. retract. c. 1. & 1. de ciui. Dei c. 1. & ſuper Geneſim lib. 5. & c. 21. & 22. Sequitur rurſus, q̃ hæc aduerbia, fortè, fortaſſis, ex more ſanctæ ſcripturæ ſæpenumero ponuntur pro rebus certiſſimis. Itaque licèt Deus videatur ſub dubio loqui, tanquam de re fortuita, tamen de rebus certis ab æterno definitis facit ſermonem. Huius conſuetudinis diuinæ ſcripturæ varias reddunt rationes ſancti Patres: Hiero. ſuper Ezech c. 2. & Hieremiæ c. 26 & ſuper Io. c. 3. & Matth. 21. Orige. homi. 16. in Numeros, Aug. in Pſal. 2. & in Ioan. tractatu 37. Chryſoſt. hom. 17. in Ioannem, & in Matthæum 78. & hom. 4. de patientia Iob. Theophila. ſuper Lucam c. 20. Gregorius ſuper Ezechielem homil. 9. Ambroſius libr. 5. de Fide ad Gratianum capitu. 8. Sed vt ad noſtrum propoſitum reuertamur, Ariſtot. 2. Phyſicor. fortunam cauſam per accidens eſſe, in his quæ ſecundum electionem alicuius fiunt gratia, ſtatuit Idem indefinitè eam eſſe inquit, hominibusque incertam: atq; adeò ſi quis diligenter perpendat ea quæ ab Ariſtot. de fortuna diſſeruntur loco nunc citato, inueniet profectò nihil aliud eam eſſe quàm priuationem quandam & conſilij.

Ad quartum.
Ad quintum.
Nor. Auguſtin. Ambroſi⁹.
Ad ſextũ.
Ad rationes contra probationem. D. Thom.
Ad primã.
Ad ſcđam.
Ad tertiã.
Ad quartã.
Qũo ex diuinis impulſibus dicantur homines bene aut malè fortunati.
Ariſtot.
Scot.

Quid ſit fortuna.

1. Conclu. Fortunam eſſe certũ eſt.

2. Conclu. Fortuna ſe cũdũ rem non diſtinguit̃ a natura neq; ab intellectu. D. Auguſt.

3. Conclu. Fortuna nõ eſt cauſa totalis. Plato. Auguſt. Cicero.

Reſpectu Dei nõ eſt fortuna, nec fortuitus effect⁹. D. Thom. exemplũ.

Qũo fortuna ſit intelligẽda. Auguſt.

Hieron. Origen. Auguſtin. Chryſoſt. Theophil. Gregor. Ariſtot.

consilij,& prudentiæ,ac omnino rationis inopiam. Neque verò hoc modo fortunam aliquid esse, constituisse absurdũ videatur,sed rationi maximè consentaneum,ex iis quæ dicta sunt aliquo modo constare potest, quanquam clarius ex sequentibus intelligitur. Cæterum ipsam vel Deam facere,vel alio modo in causarum numerum referre,aut omnino aliquid esse statuere, præter omnem rationem esse videtur. Atque hoc ipsum & veterum pleriq; tum Philosophi,tum Poetę significare voluerunt,dum ipsam cæcam faciũt,insanam,surdam. Sed operæpretium existimo, horum singula,quæ ab autoribus tribuuntur fortunæ, quid sibi velint diligentius examinare.

Conditiones fortunæ explicantur.

¶ In primis, ꝙ mulier esse fingitur,& in lapide globoso insistere, ipsius mutabilitatem & inconstantiam designat. Quod verò cæca,insana,surda,temeritatem, & amentiam: neque enim quisquam est qui ignoret mulieri inconstantiam ferè tribui. Sed & hoc sensui manifestum,nullam figuram sphærica volubiliorem esse. Cæterum quod ad insaniam pertinet, id certè constat, quòd mentis & rõnis quædam sit priuatio; & quoniã visus, & auditus præcipui sunt ad sapientiam comparandam sensus, vt omnino nullus prudentiæ,aut rationi locus videretur reliquus, hos & ipsi sensus adimunt autores. Atque ex omnibus his manifestè patet,non antea fortunæ locum esse,quàm ad eam ętatem sit peruentum, qua rationis vsum homo iam habere incipit,& actionis compos redditur. Nam priuatio non tribuitur propriè, nisi quando subiectum aliquid natura sua habere debet, & quòd dicunt physici, quando subiectum est aptum,& natum habere, & non habet. Vnde lapidem nemo cæcum esse dixerit, nam visum nunquam habere debet. Et hæc in ea sententia eorum quæ fortunæ tribuũtur, vis est & significatio. Ex quibus eruitur,hoīs amentiã,consilijque inopiam, aut fortunam, aut certè huius præcipuã esse causam: quod Aristot. primo metaphysices euidenter declarauit,cum inquit; Experientia artem produxit,imperitia verò fortunam. Sed etiam Poetæ hoc ipsum explicarunt: nam Iuuenalis Satyra 10. sic fortunam alloquitur;

Aristot.

Iuuenal.

Nullum numen abest, si sit prudentia: sed te
Nos facimus Fortuna Deam, cœlog; locamus.

¶ Sed breui ratione ostendamus, ꝙ fortuna sit causa per accidens, & ꝙ sit prudentiæ & consilij inopia, & priuatio quædam. Effectus enim tunc dicitur fortuitus,& fortuna fieri,quando est præter intentionem operantis, & quòd sit præter intentionem operantis, & ab operante minimè præuisus effectus,ex inopia consilij,& prouidentiæ oritur. Vnde in Deo,qui omnia præuidet, regit, & ordinat,fortuna non est, neque aliquis effectus fortuitus respectu diuinæ prouidentiæ accidit,vt retrò probatum est.

Quod nã sit opꝰ fortunę.

¶ Sed fortunæ præmissa descriptione, deinceps quod nã sit eius opus ostendẽdum est: nam hoc in secundo loco propositum fuit ad explicandum. Et quidem vulgus Philosophorum inquit ipsam circumire quaqua versus,& his quidem facultates eripere,aliis largiri;rursus ab eisdem statim auferre,& aliis dare:sed omnia hæc inconsultò, & temerè facere,atq; adeo parum constanter, siquidem est causa per accidens,& cæca,consilij & rationis inops. Neque verò diuersa ab his sunt,quę Ouidius lib. 5. Tristium,fortunę opera assignat, cum inquit;

Ouidius.

Passibus ambiguis fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo, certa, tenaxq; loco.
Sed modò leta manet, vultus modò sumit acerbos,
Et tantùm constans in leuitate sua est.

Ex his patere facilè potest, quid sit bona fortuna, quid verò mala;nam res fortuitæ sunt,ex quarum euentu,bono vel malo, fortunatos homines, vel infortunatos esse dicimus. Huius generis sunt, prosperè nauigare,inuenire thesaurum,& his similia.

¶ Quod vt exactè intelligatur,dico primò,manifestum esse ꝙ sit bona vel mala fortuna; nam operanti ex proposito voluntatis suæ,aliquando accidit ingens bonũ,aliquando verò ingens malum,præter eius intentionem, & opinionem. Quando euenit ingens bonum,fortunatum dicimus; quando malum inexpectatum,infelicem,& infortunatum appellamus.

¶ Deinde dico,ꝙ bona fortuna consistit in duobus;tum, in consequendo bonum; tum in fugiendo malum, præter operantis intentionem. Sunt qui dicunt fortunam etiam versari in his;quæ nostræ potestati nõ subduntur;vt ꝙ homo nascatur nobilis, pulcher: sed hæc potius spectant ad casum,quàm ad fortunam; nam fortuna tantum habet locum in his qui operantur ex proposito & electione.

¶ Vltimò dico, non eum appellandum esse felicem aut fortunatum,cui semel atque iterum res feliciter eueniunt, præcipuè si non sunt res magni momenti: nam,vt dicitur, vna hirundo non facit ver. Neque verò eum dicimus fortunatum, cui omnia feliciter & fortunatè cedunt præter eius intentionem: nam hoc secundum communem cursum fieri impossibile est. Eum igitur appellamus fortunatum, cui plerunque res accidunt fortunatè atque feliciter.

Causa bonæ vel malæ fortunę quæ sit.

¶ Sed vt ad vltimam quæstionem veniamus (nam cæteræ omnes iam sunt explicatæ) quæramus exquisitè;Quænam sit causa bonæ vel malę fortunæ:explicemus quemadmodum rerum fortuitarum causa sit Deus, sit Angelus, sit cœlum,sit homo,denique sit fortuna. Et quidem Aristo. 1. Ethic. c. 9. & libro de mundo ad Alexandrum ad finem in sententia hæc dicit: quòd si humana curant Dij,aut Angeli,nemo dubitabit, homines ab Angelis instigatos ea facere sæpè,quæ sibi sunt ignota,& improuisa,ab Angelis verò summa cognitione dispositа. Excitat Angelus agricolam interno impulsu vt fodiat agrum, in quo inuenit thesaurum;& id quidem quod agricolę est fortuitum, Angelo est præuisum,& definitum. Hoc expendens Augu. 5. de ciuit. c. 9. sic ait; Nos fortuitas causas,vnde fortuna nomen accepit, non esse dicimus nullas, sed latentes,quas tribuimus vero Deo, vel quorumlibet spirituum voluntati. Non commemorat tantum spiritus bonos; nam & hos effectus,tam boni, quàm mali efficere valent; in his enim omnia quæ possunt boni,possunt & mali; sed differt ex fine. Nam bonorum finis est hoīem adiuuare; malorum verò est, hominem perdere. Quòd verò Deus sit causa,patescit hoc exemplo. Dormierat Petrus nihil cogitans quod foris ageretur, excitatur subitò, & proposuit efficaci impulsu è domo exire;continuo atq; egressus est,ruit domus;felicem & fortunatum omnes appellitant,quoniam cauit magnum periculum præter eius intentionem & præuidentiam. Cuius rei causam si a Philosopho ignorante requiras, dicet esse fortunam,si ab Astrologo, dicet esse fauorabilem & benignã stellarum constellationem. Sed falluntur omnino: nam istius euentus causam oportet esse intelligentem, & dato ꝙ stellæ & sydera potius inclinent hominem ad motum, quàm ad quietem; verum efficaci impetu mouere voluntatem,solius Dei opus est,prout infra demonstrabitur. Præterea,sicut accidentarium est,& fortuitum, quòd egressus è domo Petrus effugiat illud periculum, sic sanè accidentarium est illi constellationi, inclinari Petrum ad motum,ꝙ egressus è domo effugiat periculũ. Vnde quanquam Astrologi cognoscerent omnium syderum constellationem, & influxum,non poterant cognoscere, quòd egressus Petrus è domo,debebat periculum effugere. Sed de hoc arsequenti. Concluditur ergo quòd vna sit causa huius euentus, s. diuina virtus,excitans Petrum efficaci impulsu, vt egressus effugeret ruinam,quam Deus præuidebat. Vnde Aristhanc quæstionem edisserens,nunquam meminit constellationum,neq; syderum, sed distinctè & apertè quæstionem definiens concludit, quòd bonæ, vel aduersæ fortunæ duplex est causa; aut quòd incidunt homines in aliquod bonum, præter eorum intentionem, vel præuidentiam; aut quòd impetu quodam animi trahuntur ad aliquid, cuius rationem prorsus ignorant,sine eorum consilio aut deliberatione, quod Hispano & vernaculo sermone dicimus, *diome al coracon*. Illud primum ad fortunam refert Arist. secundum verò ad diuinam motionem, & instinctum primi motoris,quo humana voluntas occultis impulsibus immutatur: vnde his inspirati, dicunt homines, nescio quid præsagit animus, quo in loco expressè docet Aristot. Deo nostra omnia esse cognita,& solum Deum nostram efficaciter mouere voluntatem. Hos impetus(sicut ego arbitror) vocãt Theologi dona Spiritus sancti,quibus filij Dei agunt;de quibus loquitur frequenter sancta scriptura. Pro. 21. Cor regis in manu Domini,quocunque voluerit,vertet illud.& illud;Inuentus sum a non quærentibus me. & illud. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. cui simile illud; Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei; & Ephes. 1, In quo sorte vocati sumus. Diuina electio vocatur sors. Nam sicut in mittendis sortibus nihil confert industria humana,aut hominis ingenium, sed sors a Domino

Aristot.

Prou. 21.

Isa. 65.

Rom. 9.

Ephes. 1.

no dirigitur: ita in electione diuinitatis nihil valet induſtria hominus. neque bonum meritum, ſed diuina gratia, ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ.

¶ Ex dictis ſequitur, humanam voluntatem frequenter concitari impetu quodam diuino, quem ſi volumus habere, oratione aſſidua petendus eſt. Deus enim ſcit dare bonum ſpiritũ petentibus ſe. vide Abulenſem ſuper Exod. c. 21. q. 15. De hoc impetu ſolent diſputari inter Doctores varię quæſtiones; præcipua illa eſt; Num imponat neceſſitatem noſtræ voluntati? de qua diſſeritur quæſtione ſequenti artic. vlti. Secũda quæſtio ſolet moueri; An qñ anima noſtra hoc impulſu agitur, feratur in rem cognitam: nam quòd nõ feratur cum cognitione, ex hoc videtur probari. Nam fertur ſine ratione, & ſine conſilio; talis etenim impulſus eſt a Deo, & non ab intellectu, vt retro expoſitum eſt. Quòd vero feratur in rem cognitam, illud euidenter demonſtrat. Nam talis impulſus eſt actus voluntatis elicitus; actus autem voluntatis fertur in rem cognitam, voluntas enim eſt appetitus cum ratione; vnde nihil eſt volitum, quin præcognitum. Certe talis impulſus eſt ab intellectu & voluntate, ſed non eſt ab intellectu deliberante & conſultante, rapitur enim intellectus, rapitur etiam voluntas a Deo, in quibus operibus potius iſtæ potentiæ aguntur, quam agant. Sed & illud quæri ſolet a pleriſque; An talis impulſus ſit a caſu, & fortuna fiat? Nam cum non fiat a ratione, neque a conſilio, videtur in fortunam eſſe referendum. Sed iam dictum eſt non eſſe a fortuna, neque a caſu, ſed ex Deo. Neq; vero deſinunt theologi litem mouere, & dubitant; An ne intellectio, quam habemus ex inſtinctu diuino, ſit huiuſmodi, quòd eam producamus volendo, aut non volendo. Primum dici non poteſt; nam tunc eſſet abitio in infinitum. Nam ſi eſt volita prima intellectio, cum nihil ſit volitum, quin prius fuerit cognitum, conſequens eſt, vt fuerit cognita prius, & ſic ante primam cognitionem erit anterior cognitio. Si vero dicas ſecundum, videbis te incidere in magnum incommodum, ſi exacte rem conſiderabis. Dicendum tamen arbitror, quòd primam intellectionem habemus volendo; nam ſimul atque Deus noſtrum mouet intellectum, inuenit voluntatem pediſſequam quæ conſentit, & approbat. Vltimo quæri ſolet, Vtrum iſte impetus impellat noſtram voluntatem in quouis negocio, in quauis electione, & arte. Nam deliberans, non prius deliberauit, & conſultans, non prius conſultauit, alioqui eſſet proceſſus in infinitum. Ergo quando aggredimur negocium, artem, & electionem, neceſſum eſt ex inſtinctu primi motoris rem auſpicari. Certe argumentum conuincit, quòd in omni opere noſtro nos non incipimus, ſed Deus dat nobis & incipere, & velle, & perficere pro ſua voluntate. vnde Ariſto. lib. de fortuna. ad finem dicit, quòd fortunatus non oportet vt deliberet, nam habet principium ſuorum operum melius intellectu & ratione. & paulò poſt ſcribit, quòd rationis principium eſt nobilius, & perfectius ratione & intellectu; videlicet vt ego interpretor, Deus optimus maximus, qui operatur omnia in omnibus, quoniam eſt Alpha, & Omega, principium & finis. Illud tantum non concedat Theologus, quòd in auſpicatione & exordio malorum & ſcelerum, incipiat nos Deus mouere; nam in his a dæmone communiter exordium ſumitur.

Abulen.

Prior. cõc.

Poſte. cõc.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrùm voluntas moueatur a corpore cœleſti.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. Voluntas directe non mouetur a corporibus cęleſtibus. Nãres incorporeæ ſunt formalioris & vniuerſalioris virtutis quàm corporeæ. Vnde nullum corpus agere poteſt in rem incorporeã; & ſic impoſſibile eſt quòd corpus cœleſte imprimat directe aliquid in intellectu, aut voluntate, cum prædictę potentię ſint incorporeæ.

¶ Poſterior Concluſio. Voluntas a corporibus cœleſtibus indirecte poteſt moueri ex parte obiecti. Cũ enim appetitus intellectiuus quodammodo a ſenſitiuo moueatur ex parte obiecti, vt ſuperius expoſitũ eſt, indirecte redundant motus corporum cœleſtium in voluntatẽ, in quãtũ per paſſiones appetitus ſenſitiui, ipſam voluntatem mouere cõtingit. Motus vero & affectus appetitus ſenſitiui, corporibus cœleſtibus eſſe ſubiectos nemo eſt qui ignoret, cum ſint & ipſi corporei. Mouent ẽt corpora cęleſtia voluntatem, prout mouent quædã voluntatis obiecta, & corporalia organa, ex qbus voluntas diſponitur, ſed non cogitur. Vnde dicitur, Sapiens dominabitur aſtris.

EXPLICATIO ARTICVLI.

EX doctrina huius articuli facile intelligitur, quemadmodum corpora cœleſtia poſſint mouere noſtram voluntatem ex parte obiecti, duobus modis. Primum, faciendo ꝙ aliquod obiectum ſit conueniẽs, aut diſconueniens noſtræ volũtati; & inde concitatur, & allicitur noſtra volũtas ad amandum vel refutandum; veluti ex impreſſione corpotum cęleſtium catur in hyeme frigus, ex quo fit vt calor in hyeme ſit homini cõueniẽs, & ſic inclinatur voluntas in eius appetitionẽ; cuius contrarium contingit in æſtate. atqui hic eſt primus modus quo corpora cœleſtia mouent noſtrã voluntatẽ ex parte obiecti. Sed & alio modo id efficiunt, immutando organa potentiarum ſentientium; nam ex impreſſione, & influxu cœlorum, poteſt organum guſtus taliter diſponi, quòd iudicet id, quod reuera dulce eſt, amarum eſſe, & viceuerſa. Atque ex conſtellatione corporum cœleſtium proficiſcitur, quòd homines talis nationis calidiores ſint, & ad bella magis proni, alij vero frigidiores ſint, & ad delicias procliues.

Bifariam corpora cęleſtia poſſunt voluntatẽ mouere ex parte obiecti.

¶ Sed quanquam corpora cœleſtia his modis dicantur mouere meam voluntatem; non tamen imprimunt aliquid in eam, neq; impellunt; aut conſtringunt, ſed ſolum ſunt in cauſa quòd voluntati proponatur obiectum amandum; vel fugiendum: ipſa tamen voluntas libera manet, abſque vlla coactione aut neceſſitare. Quò fit, vt electiones noſtræ, bonæ vel malæ, nullo modo debeant in conſtellationes cœleſtes, tanquam in cauſas efficaces referri. Nam vt dicitur in prima aſſertione, cœlum non mouet voluntatem, quantum ad exercitium, ſed ſolum ex parte obiecti; neque imprimit aliquid in voluntate. quæ eſt veritas fidei infallibilis, & diuina. Si enim corpora cœleſtia directe influerent, & efficaciter mouerent noſtram voluntatem, cum corpora cœleſtia ſint agentia naturalia, & operentur neceſſario, cõſequens eſt, quòd voluntas noſtra neceſſario moueretur, & ſic periret in nobis liberum voluntatis humanæ arbitrium. At quòd homo liberum habeat arbitrium, & experientia docet, & fidei doctrina perſuadet: dicitur enim in Eccleſiaſt. decimoquinto cap. Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui. & Hieremiæ decimo capitulo. A ſignis cœli nolite metuere, quæ timent gentes, quoniam leges populorum vanæ ſunt. & Deuteronom. 4. capitulo. Ne forte eleuatis oculis in cœlum videas ſolem & lunã, & errore deceptus adores ea, & colas quæ creauit Dominus Deus tuus in miniſterium cunctis gentibus. Ex quibus verbis conſtat, quòd mens noſtra, atque voluntas ſuper omnia corpora cœleſtia eleuata ſit: veriſſima enim eſt illa ſententia Ptolomæi, Vir ſapiens dominabitur aſtris. & illud antiquiſſimum, & celebratiſſimum prouerbium; Nemo lædit, niſi a ſeipſo, de quo eleganter in primis ediſſerit D. Chryſoſt. homil. 9. inter. 18. tom. 5. Porro, quanquam corpora cœleſtia diuerſas cauſent complexiones, atq; diuerſos effectus in appetitu ſenſitiuo, ex quibus indirecte voluntas inclinatur & propenditur ad aliquid faciendum, vel refutandum; nihilo ſecius tamen voluntas libera manet ad reſiſtendum paſſionibus appetitus ſenſitiui; iuxta illud Gene. 4. Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Veritatem iſtam multis, iiſque elegantiſſimis rationibus

Corpora cęleſtia nõ impellunt aut neceſſitant voluntatem.

Eccleſ. 15.

Hier. 10.

Deut. 4.

Ptolom.

Gen. 4.

Diuus

D. Thom. Diuus Thomas 3. contra gentes, capitulo 84. & 85. & 1. parte, quæstion. 115. & 116. in hoc articulo tantum posuit vnicam huius rei demonstrationem, quæ sic habet. Res corporeæ nō possunt agere in spiritum. Corpora cœlestia sunt res corporeæ. Ergo non possunt agere in spiritum: at voluntas animi nostri, spiritualis, & immaterialis est. etgo corpora cœlestia non possunt aliquid in nostram voluntatem imprimere.

Arg. cōtra probationem. ¶ Sed contra hanc probationem sic arguitur. Primò phā tasmata cum sint res corporeæ, producunt speciem in intellectu; immo videtur quòd ipsum obiectum concurrat effectiuè ad speciem, & notitiam producendam.

D. Thom. Primum. ¶ Deinde potest fieri argumentū de Sacramentis, & igne

Secūdum. inferni, quorum vtrumque agit in animam. Sacramentum causat gratiam in animam, ignis inferni cruciat spiritus.

Confir. ¶ Hoc idem confirmatur. Nam non potest reddi ratio quare possunt plus mouere corpora cœlestia nostram volūtatem obiectiue, quàm effectiue; nam si effectiue, non possunt mouere; quia corpora non possunt agere in spiritum, cum spiritus si nobilior, & immaterialior; certe eadem ratione comprobatur, quòd non possunt mouere animam nostram obiectiue; motio enim formalis obiectiua non est imperfectior quàm motio effectiua, immo apparet præcipua magis, cum tota nobilitas & perfectio potentiæ ex ordine ad obiectum sumenda sit.

Tertium. ¶ Præterea, voluntas nostra mouet, quantum ad exercitium, intellectum, vt ostensum est primo articulo huius quæstionis. At intellectus perfectior est quàm voluntas,

D. Thom. prout demonstrat Diuus Thomas, prima parte, quæstione 82. articulo tertio. Ergo ex eo quòd corpus cœleste sit inferioris naturæ, non recte sequitur quòd non possit nostram voluntatem directe mouere.

Arg. solu. Ad primū. D. Thom. ¶ Ad hæc argumenta respondendum est. Ad primum dicendum, quòd phantasmata non concurrunt effectiue ad mouendum intellectum, sic docere videtur Diuus Thom. prima parte, quæstione 84. articulo sexto, vbi affirmat aperte, quòd tota cognitio sensitiua, non est causa intellectualis notitiæ, sed præbet tantum materiā, ex qua intellectus agens abstrahit species intelligibiles. Itaque phantasmata proprie non concurrunt effectiue, sed dicuntur concurrere, & mouere; quia concurrunt ad mouendum inchoatiue, & tanquam materia: sed intellectus agens mouet obiectiue phantasmata. Aliter potest dici, quòd phantasmata mouent quidem intellectum, sed non proprīa virtute, sed virtute intellectus agentis. Verum est tamen, quòd esse obiectum non est proprie mouere, nam satis est terminare actū potentiæ; veluti obiectum voluntatis non mouet effectiue voluntatem, si vera sunt quæ in superioribus sunt demonstrata; terminat tamen actum vuluntatis.

Ad secundum. ¶ Ad secundum argumentum dicendum est, quòd corpora ex virtute supernaturali bene possunt eleuari vt agant in spiritum.

Ad tertiū. ¶ Ad tertium argumentum dicendum est, quòd corpora cœlestia, nec quantum ad exercitium, neque ex parte obiecti possunt mouere nostram voluntatem directe; quòd si mouent ex parte obiecti, hoc est indirecte & mediate: & ideo Diuus Thomas in litera dicit, quòd corpora cœlestia mouent ex parte obiecti, ex eo, quòd res corooreæ quæ cœli motui subduntur, continentur veluti infra materiam obiecti formalis voluntatis. Etenim obiectum formale, & primarium nostræ voluntatis est bonum per intellectū vniuersaliter, & immaterialiter repræsentatum; res vero corporea est veluti materia illius obiecti. & ita cœlum influens in res corporeas, dicitur indirecte, & mediate mouere voluntatem ex parte obiecti. Vnde ad argumenti confutationem dico, quòd actus voluntatis, & cuiusuis potentiæ, non sumit suam speciem, & perfectionem ab obiecto secundum se considerato, sed ex ordine, & habitudine ad illud obiectum; qui ordo æqualiter perfectus est cum ipso actu. Ipsum vero obiectum, qua ratione terminat ipsum actum, non est necesse vt habeat tantam perfectionem, & immaterialitatem, quantam habet ipsa potentia: nam sub hac ratione potentiæ se habent sicut superiores, quia ad talia obiecta tendunt; & quæ tendunt sub perfectiori ratione, perfectiores censentur & existimantur. Et hic patere potest, quomodo voluntas spiritualis cum sit, corporeas res, & naturas appetat. Vel dicat Theologus breui sermone, quòd obiectum primarium, a quo voluntas sumit & nobilitatē, & speciem, est bonum vniuersale per intellectum propositū; cætera sunt obiecta secūdaria, & mediata.

Ad Vltimum. ¶ Ad Vltimum dicendum, quòd voluntas in ratione immaterialitatis est eiusdem ordinis cūm intellectu, vtraque enim est animæ nostræ spiritualis potentia, sed & quadam tenus ratione voluntas est superior intellectu, quia respicit tanquam finem bonum vniuersale; qua de causa habet in officio mouere vniuersas potentias ad exercitium suorum operū: nam vniuersæ aliæ potentiæ respiciunt fines quosdam particulares, qui sub obiecto voluntatis comprehenduntur, & sic voluntas potest mouere intellectum, quantū ad operis exercitium; quanquam intellectus absolute nobilior sit, & perfectior.

Vtrū ex cęlestiū corporum, influxu hominū mores dependeant. ¶ In solutione tertij argumenti magna mouetur quęstio; vtrum corpora cœlestia sic influant, & imprimant in animos nostros, vt ex eorum constellatione, & influentia, hominum mores, & ingenia dependeant? Partem affirmantē huius quæstionis conantur persuadere Astrologi varijs rationibus, sed potissimæ hæ sunt.

Primū arg. Aristot. ¶ In primis, Theologorum & Philosophorum vna vox est, inundum inferiorem a Deo per cœlum gubernari. Hoc Aristotelis illa vulgatissima sententia docet; necessario mū dum hūc inferiorem, superioribus motibus esse contiguū, vt omnis eius virtus inde gubernetur. Vnde videtur sequi, quòd omnis virtus nostra è cœlo dependeat, & sic cœlum ad omnia opera virtutis nostræ nos impellat, sic adeo, vt virtutes, & vitia, in potestate nostra non sint, siquidem omne id quod operamur, ex corporum cœlestium constellatione veluti constricti facimus.

Secūdum Aristot. ¶ Deinde in alio loco docet Aristot. summus philosophus, quòd si cœlum mouetur necessario, & a sempiterno, ea quæ sunt in inferioribus, necessario mouentur. Ex quo eruitur tale argumentum. Causæ secundæ eo modo mouent, quo mouentur. Sed causæ secundæ mouentur necessario. Ergo necessario mouent, ex quo consequitur, quod omnia eueniant necessario, & id quidem ex cœlorum impulsu, & agitatione.

Tertium. ¶ Præterea, id quod est causa causæ, est causa causati, vt de se manifeste liquet. At corpora cœlestia sunt causæ complexionis nostræ, ex qua oriuntur humani mores, diuersaque hominum ingenia. Ergo ex corporibus cęlestibus mores hominum & ingenia dependent. Quod corporis humani complexio sit causa humanorum morum, experientia comprobatur. Homines enim cōplexionis cholericæ, sunt cholerici: & Aristotel. docet, quòd molles carne, aptiores

Aristo. sunt ad sciētias. Mens igitur & ingenium, complexionem sequitur, & corporis constitutionem. Cæterum quòd corporis complexio è cœlo veniat, & inde deriuetur, manifestius est quàm vt probari indigeat. Ex quo sequitur, quòd Astrologi ex cœlo possint de vita & moribus hominum facile dijudicare, & diuinare.

Quartum. ¶ Ad hæc, experientia compertum est, quòd quamplurimi, quos constabat ex syderum constellatione in aliquem casum, aut infortunium esse destinatos, omnibus viribus procurarunt vt id effugerēt, at non profecerūt: sicut Æschylus poeta, cui ab astrologo prædictum fuerat, ex ruina domus esse periturum, propter quod in Sicilia mœnibus vrbis egressus in qua morabatur, aprico in loco resedit, super quem Aquila testudinē ferens, elusa splendore capitis (erat enim capillis vacuū) perinde atq; lapidi eam illisit, vt fractæ testudinis carne vesceretur, eoq; ictu occidit illū, vt syderum constellatio, & significatio minime frustraretur. Omitto in præsentia cōmemorare quæ accidere in morte Philippi Macedoniæ regis; & de Annibale Carthaginensi, & de alijs innumeris, qui nulla ratione, ea, quæ ex syderibus imminebāt pericula, effugere potuerūt. Videmus etiam multos homines sic ad furta, & latrocinia ex syderum constellatione esse instigatos, vt nulla ratione, nullo periculo, nullo supplicio inde auerti valeant, eo quòd ex corporibus cœlestibus ad id sceleris inclinati esse videntur.

Quintum. ¶ Iam vero quis non videt alios homines sic voluptatibus & libidini esse addictos, vt inde nulla persuasione separari valeant? & si videant turpissime & sceleratissime se agere, causantur ex syderum influentia ad id flagitij se adigi, & compelli.

Astrologorum potissimum argumētum. ¶ Sed potissimum argumentum Astrologorum hoc est. Nam vt constat ex probatissimis historijs, certissima astrologi de natiuitatibus, vita, morte, imperijs, euentibus, bellis,

lis,victorijs, cæteriſque tam fauſtis quàm infauſtis prænuntiatunt,ſicque euenisſe in omni ætate compertum eſt. Atqui in patrocinium iſtorum hominum, magnam autoritatis molem adhibere vólo. Origenes namque (quemadmodum teſtatur Euſebius ſexto libro,de præparatione euangelica,capitulo nono) elucidans illud Geneſis. Poſuit ſtellas in firmamento;ſtellas dixit a Deo poſitas in cœlo,vt eſſent in ſigna ; hoc eſt,vt per varios earum aſpectus, & coniunctiones, ſignificarent vniuerſas, & ſingulas humanarum rerum cauſas, non tamen efficerent. Depinxit enim Deus in ſtellis ſignificationes, & rationes omnium futurorum humanæ generationis euentuum, vt ſupernorum ſpirituum virtutes in eis,veluti in libris, legerent, quæcunque hominibus, citra tamen vllam liberi arbitrij coactionem, per ſingula temporum interualla eſſent euentura, & inde aliquam huius ſcientiæ partem, quæ humani ingenij vires excellit, hominibus ſtellarum obſeruatoribus reuelaret. Atque iuxta hunc ſenſum putauit Origenes intelligendam eſſe ſententiam quandam ex libro,cui titulus,Narratio Ioſeph, olim apud multos catholicos in autoritatem recepto, in quo Iacob Patriarcha inducitur ad filios ſuos hæc dicens; legi in tabulis cœli quæcunque ventura ſunt vobis,& filijs veſtris.

Orig. Euſeb.

¶ Hæc ſunt argumenta Aſtrologorum, quibus conantur mentes noſtras corporibus cœleſtibus ſubijcere: quibus vt vera,& ſolida adhibeatur confutatio, ſciendum eſt, quòd effectus, qui proueniunt ex corporibus cœleſtibus, varij ſunt & multiplices. Quidam neceſſario euenìunt, vt eclypſis lunæ, oppoſitiones ſyderum, ortus & occaſus ſolis; & de his poſſunt Aſtrologi certiſſima prænuntiare: cognita enim cauſa, neceſſario cognoſcitur effectus, qui inde naturaliter detiuatur. Vnde eſt quòd Aſtrologi defectiones ſolis, itemque lunæ prædicunt in multos annos certitudine infallibili.

De quibus effectibus poſſint aſtrologi certiſſima pronuntiare.

¶ Sed hic aduertat Theologus, q̃ quanquam Deus neceſſitatem impoſuit aſtris,vt ſemper ſecundum idē moueãtur, ipſe vero ſupra omnem neceſſitatem non ſolum conſtitit,ſed & Dominus,& factor eius eſt. Omnipotens enim exiſtens, & ſuapte natura ipſa poteſtas, nihil neq; naturæ neceſſitate,neq; legis diſpoſitione facit;quapropter omnia ſunt ei cõtingentia,id eſt libera,etiam neceſſaria. Et vt hoc monſtraret,curſus ſolis & lunæ,quæ neceſſitate feruntur,& ſemper vno modo ſe habent, quãdoq̃; ſtare fecit,vt legitur Ioſue decimo,& quarto Regum vigeſimo, & defectionem ſolis tempore paſſionis Dominicæ miraculoſam, & Aſtrologis incognitam introduxit. Hoc facit Deus, vt oſtendat nihil a ſe ſecundum neceſſitatem fieri, ſed omnia per potestatem libere pro ſua voluntate. Semel autem & iterum has mutationes fecit, veluti ſcriptura ſignificauit,non vero diſpoſitionem neceſſarij aſtrorum motus, quam a principio poſuit,diſſoluit. Atque ex his quidē diſcent aſtrologi,Deũ neceſſitati minime eſſe ſubiectum, & potius aſtrorum neceſſitatem diuino numini parere, & Deum dominari aſtris; ne ſit princeps omnium,deterior quàm mortalis in republica princeps,quem legibus ſolutum, non ſolum Iuriſperitorum communis ſtatuit conſenſus, ſed etiam Ariſtotelis libro tertio polyticorum confirmauit demonſtratio. Ex his facile eſt intelligere, quam deceptorium & nugatorium ſit hoc argumentum. Defectio ſolis,quæ tempore Dominicæ paſſionis accidit,ex regulis aſtrologorum non proceſſit,ergo vera non fuit. Sed his explicatis,redeamus ad illud vnde diuertimus,& reliquos ſyderum effectus ac conſtellationes conſimili ratione examinemus,vt videamus,quid Aſtrologi diuinare valeant.

Ioſue. 10
4.Reg. 20.

Ariſt.

¶ Sane ſunt alij effectus, qui ex ſyderibus vt in plurimũ eueniunt, vt ſunt ſiccitates, humiditates,pluuiæ; de quibus poſſunt aſtrologi prænuntiare: ſed in hac aſtrologia diuinante plerumque falluntur ; tum ,quoniam prædicti effectus non ſolum ex,ſyderum conſtellatione dependent, ſed etiam ex elementis,& mixtis, & corporum varia diſpoſitione, quæ habent aliquando qualitates contrarias,quas aſtrologi non conſiderant, & ideo vano decipiuntur ſpiritu, quàm vero ſit efficax hæc ratio, inferius demonſtrabo. Tũ vero ; quoniam Deus, qui miniſterio angelorum mundum gubernat,diſponit mundum hunc inferiorem, prout expedit homini, qui eſt omnium finis. Homo vero aliquando conuertitur ad malum, peccando ; aliquando ad bonum, per orationem, pœnitentiam, humilitatem ; propter quod Deus immittit miniſterio angelorum varias rerum diſpoſitiones,vnde oriantur peſtilentiæ,mortes,bella, fauſta,infauſtave, vt ſignificauit ſcriptura in Pſal. 106. Poſuit flumina in deſertum,& terram fructiferam in ſalſuginem,a malitia inhabitantium in ea.

Pſal. 106.

¶ Sed & alia de cauſa errant aſtrologi cum de his effectibus prænuntiant ; quoniam exacte cognoſcere omnium ſtellarum concurſus, coniunctiones, & oppoſitiones, & omnium cauſarum vniuerſalium connexionem, ſuperat humanum ingenium,& induſtriam; quòd ſi aliquid ex his ignoratur, omnis iſtorum aſtrorum interpretum vana eſt diuinatio. Quòd vero pleraque de ordine cœli ignorant Aſtrologi, autoritate ſcripturæ didicimus,vt patet ex illo Iob trigeſimooctauo. Nunquid noſti ordinem cœli, &c. Sed dato omnem ordinem cœli perſpectum habeant,errãt in ſuis prænuntiationibus ; nam quæ prædicere debent per coniecturas,pronuntiant euentura certiſſime;quod faciunt contra ipſius artis decreta,ſecundum quæ, hæc non deriuãtur ex corporibus cęleſtibus neceſſario & infallibiliter, ſed plerumque & pro maiori parte.

Iob. 38.

¶ Porrò alij ſunt effectus, qui ex cœlorum conſtellatione dependent, qui hominibus tantummodo conueniunt, vnde ſunt hominibus tam diuerſæ inclinationes: alij ſunt iucundi, alij triſtes,alij cholerici. Atqui hæc eſt diuinantis aſtrologiæ ampliſſima profeſſio, quo ex natalibus mortalium,inclinationes hominum varias, immo totius vitæ decurſum colligit. Quòd autem hæc profeſſio vaniſſima ſit, in ſequentibus,ex ſententijs Patrum, euidenter oſtendam. Tantum huic profeſſioni concedo, quòd ex ſyderum conſtellatione poſſunt aſtrologi per coniecturas dignoſcere varias hominum complexiones,& inclinationes;cœterum ſi ex his certo volunt prædicere electiones humanas, mores & ingenia hominum, impium eſt, & nefarium ſcelus. Nam non obſtante quocunque ſydere, ſupereſt liberũ arbitrium,per quod adiutum diuina gratia, & Dei timore conterritum,poteſt omnia vincula ſyderea diſrumpere.

¶ Illud etiam dogma iſtorum hominum non probandũ, ſed improbandum maxime. Dicunt enim ſydera inclinare,& inſtigare hominem ad fraudes, adulteria,homicidia. Hoc falſiſſimum eſt, & a vera doctrina alienum. Nam natura corporis cœleſtis bona eſt. ergo eius inclinatio in bonum eſt,& in bonum tendit;alioqui Deo Opt.Max qui naturam,& inclinationem inſtituit, tribuendum eſt,quòd ad malum incliner,& ſollicitet. Præterea,corpora cœleſtia operantur opera ſua , ſecundum Dei præceptum , quod nunquam tranſgrediuntur. Si ergo inclinent ad malum,ſecundum præceptum Dei ad malum inclinant. Certe in multis locis demonſtratum eſt a nobis,quomodo Deus non poſſit facere naturam , quæ de ſe inclinet,& ſollicitet ad malum. Errant igitur Aſtrologi,dicẽtes,ſydera ad fraudes, & adulteria inclinare. Sane Venus inclinat ad hilaritatem ; at ex noſtro abuſu eſt quòd ad libidinem propendat.& ſic de cæteris ſyderibus ſentiendum eſt.

Sydera ad malum ne quaquam inclinant.

¶ Sed de effectibus fortuitis, & qui ex hominum libera voluntate dependent, explicandum eſt,quemadmodum ſyderibus ſubijciantur. Profectò de his certum prædicere ſolus Deus poteſt. Sic enim ſcribitur Iſaiæ quadrageſimoprimo. Annuntiate quæ ventura ſunt nobis, & dicemus quòd Dij eſtis vos.& capitulo quadrageſimoquinto. Ventura interrogate me,ſuper filios meos,& ſuper opus manuũ mearum mandate mihi. & capitulo quadrageſimoſeptimo. Stent,& ſaluent te augures cœli,aſtrologi,qui contemplabantur ſydera,& ſupputabant menſes, vt ex his annuntiarẽt ventura tibi. Ecce facti ſunt quaſi ſtipula, ignis combuſſit eos:& multa ſequuntur in hanc ſententiam, quibus Dominus manifeſte irridet aſtrologorum vanitatem , qui nunc temporis apud Chriſtianos in pretio ſunt:& capitulo quadrageſimooctauo. Prædixi tunc,antequam fierent indicaui tibi,ne forte diceres , idola mea fecerunt hæc.& Sapientiæ octauo , Signa & monſtra ſcit antequam fiant. Similis propemodum ſententia habetur Danielis ſecundo.

Iſa. 41.
Iſa. 45.
Iſa. 47.
Iſa. 48.
Sap.8.
Dan. 2.

¶ Certe potiſſimum argumentum ad probandum, religionem noſtram eſſe veram,eſt, quoniã ea quæ credimus, multo ante tempore fuere prædicta, & per prophetas prænuntiata. Hoc argumento vtitur D. Petrus in ſecunda canonica capitulo primo, dum dicit; Habemus firmiorem prophecicum ſermonem , cui benefacitis attẽdentes,quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco. & D. Paulus eodem

D. Pet. 2. cano.c.1.

vtitur

Roman. 1. vtitur argumento in exordio epiſtolæ ad Romanos, cum inquit; Paulus Apoſtolus ſegregatus in Euangelium Dei, quod ante promiſerat per prophetas ſuos de filio ſuo.

¶Sed & idem demõſtratur alio efficaci argumẽto. Nam Dominus grauiſſimè prohibet ne accedamus ad diuinos, & ariolos, vt nobis ventura pronuncient, vt ſanctæ ſcripturæ in innumeris locis teſtantur. Ergo non eſt aliqua aſtrologia, quæ de his diuinare certò poſſit. Nam profectò ſi ventura poſſent ex regulis certæ ſcientiæ prænoſci, & præmonſtrari, Deus nunquam huius veræ ſcientiæ vſum aut interdixiſſet, aut nobis inuidiſſet.

¶Sed quid dicendum eſt de aſtrologis, qui audent certò definire ex ſyderum conſtellatione, de cordium cogitationibus, de aliisque rebus occultiſſimis, quæ cuique creaturæ ſunt abditæ? Profectò de his conſulere aſtrologum, impium eſt; nam ſolus Deus hæc nouit, dicente ſcriptura ſecundo Paralipomenon capitulo ſexto, & Iob vigeſimoſexto, & ad Hebræos quarto. Tu ſolus noſti corda hominum. & Hieremiæ capitulo 17. Prauum eſt cor hominis, & inſcrutabile, & quis cognoſcet illud? Ad hoc prædicamentum reducendi ſunt alij aſtrologi, qui ex ſyderum influentia & prænotione gloriantur ſe cognoſcere quędam opera exteriora, omnis humanæ probationis expertia, vt ſunt occulta furta, adulteria, & his ſimilia; in quibus rebus, aſtrologis minimè credendum, & eos conſulere, impium & iniuſtum eſt. Quòd ſit impium, probatur. Nam hæc non poſſunt cognoſci niſi ex diuinatione dæmonum. Quòd ſit iniuſtum, patet. Nam fratris tui crimen reuelare ſine correptione fraterna, & ſine ordine iuris præſcripti a Domino in Euangelio, iniuſtum eſt. Sed in vltimo genere ſunt quædam opera, omnem naturam & conſtellationem ſyderum excedentia, vt ſunt myſteria fidei noſtræ, incarnationis Dominicæ ſacramentum, & cætera myſteria gratiæ, & arcana fidei noſtræ; & hæc ab ſtellis requirere, magna dementia eſt; nam hæc ex corporum cœleſtium conſtellatione neque fluunt, neque dependent, ſed ex libera Dei voluntate, & ex propoſito voluntatis ſuæ & fecit hæc, & nobis reuelauit per ſpiritum ſuum. Ex his patet, in quanto Aliacus. errore verſetur Petrus Aliacus presbyter Cardinalis, qui quæſtione in Geneſim 3. & in libro de legibus & ſectis, ſuper ſtella Magis in Oriente conſpecta diſputans, oſtendit, Magos illos ſyderalis ſcientiæ peritiſſimos, potuiſſe ex aſtrologicis contemplationibus prænoſcere futuram Chriſti natiuitatem, & vitam, non tamen ea certitudine, qua poſtea ortum Chriſti, noua ſtella prænunciante, cognouerunt. Nam etſi Chriſti conceptio & natiuitas omnes cœlorum vires, atque omnes naturæ facultates in pleriſque excedant, in aliquibus tamen naturæ cœlorum, & aſtrorum virtutes, tanquam ancillæ Domino ſuo famulantes, amica lumina, & benignos influxus, quos a Chriſto acceperant, naſcenti Chriſto largiſſimè ſuppeditarunt. Ea propter, poſſibile fuit Magos, præter hanc recentis aſtri apparitionem, etiam duobus aliis indicijs præſciſſe, naſciturum inſignem religione, imperio, & gloria virum. Primo, ex magna quadam coniunctione Iouis & Saturni, qui anno ante ſeruatoris noſtri ortum ſexto, in ſigno Cancri coierunt, prædicentibus cunctis illorum temporum Aſtronomis, portendi magnam religionum mutationem. Secundò ex obſeruatione conſtitutionis cœli, quam habuit ipſa Chriſti natiuitas; ea incidit in annum Octauij Auguſti 42. octauo kalendas Ianuarij, ante noctis dimidium: fuitque in ea horoſcopus pars virginis octaua, quæ religionis immutationem ſignificat, & in culmine cœli Saturnus, imum cœli tenente ſole, cæterisque planetis eo ordine diſpoſitis, vt Aliacus. idem ſignificarent. Hæc Aliaci ſententia eſt, quam longè Albertus Magnus. antea profeſſus fuerat Albertus ſuo ſeculo Magnus, qui in libro, cui ſpeculi titulum impoſuit, referens deſcriptionem ſigni virginis, ab Albumaſare Aſtronomo traditam, ita ſcriptum reliquit. Albumaſar in ſuo maiori introductorio, tractatu ſexto; aſcendit (inquit) in prima facie illius ſigni virgo pulchra, habens in manu ſua duas ſpicas, & nutrit puerum, & vocat ipſum puerum quædam gens Ieſum; & aſcendit cum ea ſtella virginis. Hæc ille. Nos autem ſcimus, quòd ſub aſcendente eiuſdem virginis natus fuit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cum hoc, quòd æquatio motus octauę ſphærę in tempore eiuſdem fuit octo graduum, & triginta minutorum, ſecundum calculationem certiſſimam; & quòd ipſa erat tunc minuenda de locis planetarum inuentis per canones: non quòd ſubiaceat ſtellarum motui, aut earum iudicio natorum deſideratiſſimus, qui creauerat ipſas ſtellas; ſed quia cum extenderet cœlũ, ſicut pellem, formans librum vniuerſitatis, noluit literis eiuſdem deeſſe ex his, quæ ſecundum prouidentiam ſuam in libro æternitatis ſunt ſcripta. Etiam illud elegantiſſimũ a natura, quòd de virgine naſceretur, vt profectò per hoc inueniretur homo carnalis, & verus, qui non naturaliter naſcebatur; non quòd cœli figura cauſa eſſet quare naſceretur, ſed potius ſignificatio: imò & vero verius ipſe erat cauſa, quare modus admirandæ ſuæ natiuitatis ſignificaretur per cœlum. Hactenus Albertus, ſiue alius quiſpiã eius nomine; nam is liber ab eruditis Alberti eſſe negatur. Idẽ Petrus Aliacus presbyter Cardinalis in quæſtionibus in Ge- Aliacus. neſim, diſputans ſuper hanc ſententiam; Cataractæ cœli apertæ ſunt; aſſeuerat, quòd quanquam Noe futurum diluuium ex prophetica reuelatione Deo annunciante prænouerit, id ipſum tamen longè ante quàm eueniret ex regulis aſtronomicis præuidere potuit, ex cognitione videlicet conſtellationum, quæ vniuerſalem illum cataclyſmum non ſolum præſignauerunt, ſed etiam iuſſu Dei effecerũt, non tanquam primæ cauſæ, ſed tanquam famulæ & miniſtræ, adhibentes in obſequium omnipotentis Domini ſui vires & facultates quas ab eo acceperant inundandi, & demergendi orbem terrarum. Has conſtellationes, inundationum productrices, appellauit Moyſes cataractas cœli: per apertionem illarum ſignificans tempus illud, in quo Deus omnes inundatrices vires, atque influentias, prædictis conſtellationibus concluſas, veluti reſeratis clauſtris ad totius terræ alluuionem emiſit. Hanc ſententiam non ſolum rident catholici ſcriptores (vt ſolent alia deliramenta aſtrologorum) ſed tanquam hæreticam damnant. Certè ego extra controuerſiam damnandam eſſe decerno; nam myſteria hæc quæ commemorata ſunt, ſuperant omnem naturam, & vniuerſam potentiam corporum cœleſtium, & ex ſola Dei voluntate dependent. Quomodo ergo ex ſtellarum conſtellatione dependent? quid? an non ſatis magna audacia eſt mentem noſtram cœleſtibus corporibus ſubiicere? Sed adeo temerarij ſunt aſtrologi iſti, vt etiam ipſum Deum, & ea quæ nemo nouit niſi Spiritus Dei, qui in ipſo eſt, nobis autem reuelauit per Spiritum ſuum, conſtellationibus ſyderum ſubiiciant; vel ſaltem ex eorum conſideratione ſe poſſe cognoſcere gloriantur. Certè eadem ratione poſſent cognoſcere ex ſtellis diem iudicij vniuerſalem, cum totus orbis igne ſit conflagraturus; cuius contrarium aſſeritur planè in ſcripturis ſanctis, videlicet quòd de die illo nemo ſcit, neque filius hominis. Sed deſino contra iſtam hæreſim pugnaciſſimè dimicare; nam ipſa ſe prodit quàm ſit temeraria. Quid enim magis temerarium, & hæreticum, quàm dicere, nos poſſe myſteria religionis noſtræ ex facultate humani ingenij, & per ſcientias naturaliter comparatas cognoſcere? cum vniuerſa ſcriptura teſtetur, hæc myſteria ex ſola Dei reuelatione teneri. Ex dictis patet quid ſit cẽſendum de prædictionibus Aſtrologorum, & ad quę prẽnuncianda ſeſe aſtrologia diuinans poſſit extendere.

¶Sed ne quis exiſtimet me propriam ſecutum fuiſſe ſententiam, libet hic referre quid ſancti Patres de hac re ſcriptum nobis reliquere. Diuus Auguſtinus quinto de ciuita- Auguſt. te Dei, capitulo primo, poſtquam confutauit eos, qui dicunt ſtellas in genituris infantium effectrices cauſas eſſe, & ſuas cuique naſcenti ſortes. fataque diſtribuere; demum eos quoque refellit, qui docent, poſitiones aſtrorum in natiuitatibus infantium non eſſe cauſas, ſed ſigna tantum, quæ futuram naſcentis vitam, mores, fortunasque ſignificent, ita ſcribens; Si dicuntur ſtellæ ſignificare potius iſta, quàm facere, vt quaſi loquutio quædam ſit illa poſitio, prædicent futura, non agent; (non enim mediocriter doctorum hominum fuit iſta ſententia) vt verbi gratia. Mars ita poſitus, homicidam ſignificat, ſed homicidam non facit: qui fit vt nihil vnquam dicere potuerunt mathematici, cur in vita geminorum, in actionibus, in euentibus in profeſſionibus, artibus, honoribus, cæterisq; rebus ad humanam vitam pertinentibus, atque in ipſa morte ſit plerunque tanta diuerſitas, vt ſimiliores eis ſint, quantum ad hęc attinet, multi extranei quàm ipſi inter ſe gemini, per exiguũ temporis interuallum in naſcendo ſeparati, in conceptu autem per vnum concubitum, vno etiam momento ſeminati. Et

infrà

infra capitu.3. eiuſdem libri coarguit eos,qui ex reſponſo Nigidij Figuli referebant diſparitatem illam geminorum. ad vertiginem cœleſtis rationis;quæ ſua pernicitate vtriuſque infantis horoſcopum exigui tempore momento mutaret.Sic autem loquitur ; Fruſtra affertur nobile illud commentum de figuli rota,quod reſpondiſſe ferunt Nigidium hac quæſtione turbatum ; vnde & Figulus appellatus eſt. Dum enim rotam Figuli vi quanta potuit intorſiſſet, currente illa bis numero de atramento , tanquam vno eius loco ſumma celeritate percuſſit : deinde inuenta ſunt ſigna , quæ fixerat deſiſtente motu , non paruo interuallo in rotæ illius extremitate diſtantia . Sic,inquit,in tanta cœli rapacitate,etiam ſi alter poſt alterum tanta celeritate naſcatur , quanta rotam his ipſe percuſſi , in cœli ſpatio plurimum intereſt.Hinc ſunt,inquit, quæcunque diſſimillima perhibentur in motibus , caſibusque geminorum . Hoc figmentum fragilius eſt quàm vaſa , quæ illa rotatione finguntur. Nam ſi tam multum in cœlo intereſt, quod conſtellationibus comprehendi non poteſt,vt alteri geminorum hæreditas obueniat , alteri non obueniat ; cur audent cæteri , qui gemini non ſunt , cum inſpexerint eorum conſtellationes, talia pronunciare ; quæ ad illud ſecretum pertinent , quod nemo poteſt comprehendere , & momentis annotare naſcentium.Idem perſequitur Auguſtin. libro 4. confeſſ. c.3. vbi dicit , quòd aſtrologos & planetarios damnat Chriſtiana & vera pietas.& 5.confeſſ.cap.3.& 7 cap. 6. agit gratias Deo,qui eum ab hac vanitate liberauit.Idem facit libro 2. ſuper Geneſ.c.16.17 & 2. de doctrina Chriſtiana a cap 21. vſque ad 29.& c.21.dicit eſſe magnam ſuperſtitionem conſiderare dies natalitios.& alibi ſæpe, & in calce enarrationis ſuper Pſalm. 61. decernit mathematicum in Eccleſia non eſſe recipiendum,niſi publica , & ſolenni pœnitentia præmiſſa . Epiphanius libro de ponderibus & menſuris ſcribit ; Aquilam,primum diuinæ ſcripturæ interpretem, non alia de cauſa fuiſſe a patribus ex eccleſia pulſum , niſi ob eam,quòd aſtrologiæ diuinanti vacaret . Et Diuus Baſilius ſermone in principium Prouerbiorum dicit,hanc ſciẽ tiam eſſe occupatiſſimam vanitatem . Ambroſ. libro 4. hexame capitu.4.dicit eſſe inutilem , & impoſſibilem. Idem Chryſoſtom.& Hieronym.& habetur 26. quæſt. 2. capitu. Sed & illud.Alexand.3.cap.2.de ſortilegijs , idem ſentit,& punit contrarium facientes . & cap.non liceat 27.quæſtio. 5. dicit non eſſe Chriſtianos , qui obſeruant tempora pro domibus ædificandis & cap.quicunque, ibidem damnatur aſtrologi.& l.2.C. de maleficijs , damnatur hæc ars.l.3.5.7. idem aſſeritur . Sed & Diuus Thomas breui ſermone quid ſit ſentiendum de prædictionibus aſtrologorum explicauit; nam ſimplex eſt veritatis ratio.Is enim in quodã opuſculo ſic ad quendam reſpondet ; Quia petiſti vt tibi ſcriberem, an liceret iudicijs aſtrorum vti : petitioni tuæ ſatisfacere volens,ea quæ a ſactis doctoribus ſuper hoc traduntur , ſcribere curaui . In primis ergo oportet te ſcire , quòd virtus cœleſtium corporum , ad immutanda corpora inferiora ſe extendit . Dicit enim Auguſtin. 5. de ciuitate Dei, non vſquequaque abſurdè dici poteſt, ad ſolas corporum differentias afflatus quoſdam ſydereos peruenire: & ideo ſi aliquis iudicijs aſtrorum vtatur ad prænoſcendum corporales effectus,puta,tempeſtatem,& ſerenitatem aeris,ſanitatem,vel infirmitatem cuiuſcunque corporis,vel vbertatem ; vel ſterilitatem frugum,& ſimilia,quæ ex corporalibus,& naturalibus cauſis dependent,nullum videtur eſſe peccatum ; nam omnes homines circa tales effectus aliqua obſeruatione vtuntur corporum cœleſtium , ſicut agricolæ ſeminant & metunt certo tempore , quod obſeruatur ſecundum motum ſolis;nautæ nauigationẽ vitant in plenilunio, vel etiam in lunæ defectu : Medici circa ægritudines criticos dies obſeruant , qui determinantur ſecundum curſum ſolis & lunæ. vnde non eſt inconueniens ſecundum aliquas alias occultiores ſtellarum obſeruationes,circa corporales effectus vti aſtrorum iudicio.Hoc autem omnino tenere oportet,quòd voluntas hominis non eſt ſubiecta neceſſitati aſtrorum , alioquin periret liberum arbitrium,quo ſublato,non deputarentur homini nec bona opera ad meritum, neque mala ad culpam . Et ideo certiſſime tenendum eſt cuilibet Chriſtiano,quòd ea quæ ex voluntate hominis dependent,qualia ſunt omnia humana opera,non ex neceſſitate aſtris ſubduntur.& ideo dicitur Hier.10 A ſignis cœli nolite metuere,quæ gentes timent. Sed diabolus,vt omnes pertrahat in errorem, immiſcet ſe operationibus eorũ,qui iudicijs aſtrorum intendunt.Ideo Augu. dicit 2. ſuper Geneſ.ad literam cap. 17. Fatendum eſt quando ab aſtrologis vera dicuntur , inſtinctu quodam occultiſſimo dici , quem neſcientes humanæ mentes patiuntur : quod cum ad decipiendos hominesſit , ſpirituum immundorum & ſeductorum operatio eſt, quibus quædam vera de temporalibus rebus noſſe permittitur. Et ideo Aug.dicit 2.de doctrina Chriſtiana,quòd tales aſtrorum obſeruationes referendæ ſunt ad quædam pacta cum dæmonibus habita . Eſt autem omnino Chriſtiano vitandum , pactum, vel ſocietatem cum dæmonibus habere , ſecundum illud Apoſtoli primæ ad Corinthios, decimo . Nolo vos fieri ſocios dæmoniorum ;& ideo pro certo tenendum eſt , graue peccatum eſſe , circa ea quæ a voluntate hominis dependent , iudicijs aſtrorum vti . Quæ omnia confirmantur ex definitione Concilij Tridentini , cuius definitio ſic habet in indice voluminum a Synodo damnatorum, regula 6. Epiſcopi diligenter prouideant, ne aſtrologiæ iudiciariæ libri , tractatus , indices legantur,vel habeantur,qui de futuris contingentibus,ſucceſſibus,fortuitisve caſibus,aut ijs actionibus quæ ab humana voluntate pendent , certo aliquid euenturum affirmare audent .

D. Auguſt.

1.Cor. 10.

Conc.Tri.

¶ Sed iam tempus eſt vt argumenta aſtrologorum diſſoluamus, & demonſtremus quoniam vana ſunt.

Ad aſtrologorũ argu.

¶Ad primum dicendum, quòd Ariſtoteles in loco adducto,per mundũ inferiorem non intelligit omnia quæ ſublunaria ſunt, ſed quatuor elementa,quæ corporibus cœleſtibus ſunt contigua , & ideo corpora cœleſtia in corporibus inferioribus operari non valerent, neque eorum virtus ad inferiora penetraret, niſi elementa prius virtutem , & influentiam cœleſtium corporum in ſe ſuſciperent,indeque omnis virtus deriuaretur.

Ad primũ.

¶Ad ſecundum dicendum,quòd cœlum mouet hæc corpora inferiora neceſſario ſuo motu & agitatione , ſic vt nõ poſſimus effugere eius alterationes ; ex cœli motu frigemus aliquando , interdum calemus, nonnunquam humectamur,& ſiccamur aliquando ; ſed cœlum non mouet nos neceſſario, motu locali.Nam quanquàm alterationes prædictæ ex corporibus cœleſtibus nobis obueniant , & quanquàm ſine motu cœli non poſſumus aliquem motum habere , nihilominus non conſtringit nos vt nos moueamus potius ad vnum locum quàm ad alterum ; ſed motum hunc pro noſtra voluntate operamur . Itaque corpora cœleſtia , non trahunt corpora inferiora ex neceſſitate ad omnẽ motum , etiam corporum,& multo minus poſſunt imprimere aliquid in noſtris animis , qui ſpirituales ſunt , vt demonſtrat D.Thom.in articulo.

Ad ſecundum.

¶Ad tertium dicendum ; quòd mores,& ingenia humana ſequuntur complexionem, & corporis conſtitutionem, ſed non adeo neceſſario, vt non poſſit homo facere contra id,ad quod cõplexio inclinat & ſolicitat, maxime ſi ſit bene & probe inſtitutus. Et magna aſſeueratione decerno, quòd quamuis rationalis anima mortalis eſſet,(quod non eſt verum) cœlum non poterat conſtringere eam,vt neceſſario ſequeretur ſyderum conſtellationem, & corporis complexionem,ſed adhuc haberet ſuam libertatem;vnde bruta animantia non adiguntur & neceſſitantur , vt ſequantur ſuas complexiones , quin potius poſſunt eis reſiſtere, & repugnare. Si quis enim vna manu oſtenderet cani famelico cibum , & altera teneret baculum,certe iſto metu detineret canem, & eius impetum naturalem , vt non auderet cibum apprehendere. Itaque ego pernego quòd non poſſimus reſiſtere naturali complexioni. Certe de Stilpone philoſopho acuto,& ſua ætate in magno pretio habito , ſcribitur,quòd erat in ebrietatem,& luxuriam inclinatus , quam inclinationem ſic ipſe compeſcuit, ſicque ſuam naturam deficientem frænauit , vt nemo videret eum ebrium , aut in eo libidinis ſignum deprehenderet. Zopyrus Phyſiognomon,cuius profeſſio erat de moribus & vita cuiuſque, ex ſignis quibuſdam decernere , cum vidiſſet Socratẽ ſtupidum eum & bardum eſſe dixit, mulieribuſque deditum;quam inclinationem ex decretis philoſophię Socrates perdomuit,atque frænauit.¶ Sed & illud addo ad confutationem argumenti,quod apprime eſt notandum, complexiones quidem corporum è cęlo venire, ſed non tantum è cęlo;nam è cęlo veniunt tanquam a cauſa vniuerſali , ab alijs vero tanquam a cauſis particularibus : vnde dicit Ariſt.quòd ſol & homo gene-

Stilpo philoſophus.

Zopyrus Phyſiognomon.

Socrates.

Ariſtot.

Epiphanius.

Baſil.

Ambroſ.

Chryſoſt.

Hieron

Alexan. 3.

D. Thom.

Auguſt.

Hier. 10.

generant hominem; ad generationem quippe Socratis neceſſarium eſt vt concurrat ſol, vt cauſa vniuerſalis, ſed non ſufficit: quin potius eſt neceſſaria cauſa particularis, quæ determinet cauſam vniuerſalem ad generationē huius indiuidui. Propter quod Aſtrologi ex conſideratione cauſarū vniuerſalium, non poſſunt de morib' hominum iudicare; neque de honoribus, neque dignitatibus. Quādo.n, multæ cauſæ concurrunt ad aliquem effectum, non poſſumus exacte cognoſcere effectum ex cauſis, niſi cognitis vniuerſis cauſis, quarum quæ ſunt magis particulares, inueſtigantur difficilius quàm vniuerſales. Propter quod docuit Ariſt. quòd ex cauſis vniuerſalibus neceſſum eſt vt ad cauſas particulares deſcendamus, ſi volumus vere eſſe ſapientes. Vnde ſi quiſpiā Aſtrologus, & aſtrorum interpres aſpexiſſet cœlum in eo temporis puncto, quo Socra. natus eſt, & aſpectus ſyderum benignè faueret, ſi tamen Soc. natus fuiſſet ex parentibus complexionis deficientis, non poſſumus ex ſyderibus bene fauentibus, de vita & moribus Socratis dijudicare; ſiquidē quanquam aſpectus ſyderum & eorum cōiunctiones promitterent Socrati vitam felicem, & bene longam, cauſæ tamen particulares ſunt tam male diſpoſitæ & affectæ, vt non ſint aptæ ad recipiendum illum cœli influxum. Quod vt melius intelligatur, adhibeo exemplum ſatis accommodum. Si agricola velit duas arbores plantare, quarum vna ſicca ſit, altera viridis, & aſpexit cœlū ad plantationis opus aptiſſimum, plantetque vtramque in vno temporis articulo, viridis naſcetur, ſicca vero minime: cœlum enim operatur ſecundum materiæ diſpoſitionem, & ſicca arbor nō eſt apta vt cœli influentiam alioqui benignam recipiat.

Ariſt.

ARTIC. SEXTVS.

¶ Vtrùm voluntas a ſolo Deo moueatur tanquam ab exteriori principio.

¶ Sed interrogabit me Theologus, quid ego ſentiam de influentijs ſyderum, qua vnus naſcitur ad honores, alius ad ignominias, & cætera huiuſmodi. Certe vt breuiter explicem quod ſentio, dico, credo, immo decerno eſſe fabulas, & nugas meras. Nam nos ſi de naturis rerum facimus ſermonem, niſi illud quod ſenſus & ratio demonſtrat non debemus credere: ratio vero & ſenſus demonſtrat, quòd cœlum tantum operatur ſuo motu, & lumine, vnde conſequēs eſt, quòd omnia quæ operatur cœlum, operatur mediante motu, & lumine: Reliquas influentias irrideo, & omnes ſapientes merito irridēt. Propter quod placet mihi magnopere doctiſſimi cuiuſdam viri diſtinctio, qua aſtrologię diuinantis duo genera diſtribuebat; phyſicum. & fictitiū. phyſicum, phyſicas tantum ſtellarum influentias obſeruat, quæ non ſolum imaginationis excogitatione, ſed re ipſa in rerum natura exiſtunt; veluti ſunt lumen, motuſque ſyderum. Fictitium vero, neglectis phyſicis influentijs, obſeruat influxiones quaſdam conſtellationum imaginarias, & commētitias, hoc eſt, afflatus aliquos ſydereos, qui nuſquam ſunt, ſed ſolum ſunt aſtrologorum vanitate introducti; veluti quòd Venus mittat afflatum libidinis, Mars defluxionem iræ, Luna influxum infamiæ, Capricornus vim quandam occultam, vt naſcentes ſub eo reges efficiat, & cætera huius generis deliramenta.

Interrogatio.

Duplex aſtrologiæ genus phyſicū & fictitium.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ea quæ commemorantur ab aſtrologis euenire ex ſyderū conſtellatione, veniunt fortuna, & a caſu: veluti cum quis e domo egreſſus, pergēs in forum, cadente lapide occiditur. Quomodo autem in his fortuitis prænunciandis vera dicant aſtrologi, confeſtim explicabo.

Ad quartum.

¶ Ad aliud, de hominibus qui ad furta, vel libidinē ſunt ex ſyderibus inclinati, dico id vanum eſſe, & nugatorium, ſed inclinantur ad hæc ex praua inſtitutione, & improba conſuetudine, quam acquirunt praue & improbe viuendo: conſuetudo vero quæ altas radices mittit, iam velut in naturam verſa, difficillimæ extirpatur.

Ad Quintum.

¶ Sed inquit aliud argumentum quod ſequitur, ſi eiuſmodi aſtrologorum ſtudiū vanitas eſt, & inane figmentū, qua ratione fit, vt hi ex conſtitutione ſyderum de natiuitatibus, morte, euentibus veriſſima prædicant? Hæc eſt illa ſingularis, ac præcipua diuinatorum demonſtratio; ea vero quàm labilis & infirma ſit, palam dextrè Baſilius, Chryſo. Augu. & alij priſci Doctores contra vanitatem hanc diſputantes, demonſtrarunt.

Ad vltimum.

Baſil. Chryſoſt. Auguſt.

¶ Itaque cenſent patres, veritatem illarum prædictionū non eſſe referendam ad obſeruationes conſtellationum, q̄ mera ſunt ſomnia, ſed ad alias quatuor potiores & euidētiores cauſas, nimirum ad ſortem, ad pacta, ad prudentiam conſultorum, & ſtultitiam conſulentium. Vim ſortis hoc facere teſtatur Auguſt. lib. 4. confeſſ. c. 3. Si enim de paganis poetę cuiuſpiam longe aliud canentis atque intendentis, cum ſorte quis conſuluit, mirabiliter conſonus negocio ſæpe verſus exiret; mirandum non eſt, ſi ex anima humana ſuperiore aliquo inſtinctu neſciente quid in ſe fieret, non arte, ſed ſorte ſonaret aliquid, quod interrogantis rebus, factiſque concineret: hæc Auguſtinus. Secundò, multa ab aſtrologis dicta certiſſime eueniunt, non ex aſtrologia diuinante, quæ nulla eſt, ſed ex ſocietate & fœderibus inter eos & Dæmones conſtitutis. de quibus D. Aug. lib. 5. de ciuitate Dei, c. 7. ſic loquitur. His omnibus conſideratis, non immeritò creditur, cum aſtrologi mirabiliter multa vera reſpondent; occulto inſtinctu fieri ſpirituum non bonorum, quorum cura eſt has falſas ac noxias opiniones de aſtralibus ſatis inſerere humanis mentibus atque firmare; non horoſcopi notati & inſpecti aliqua arte, quæ nulla eſt, & lib. 2. de Geneſ. ad literam c. 17. idipſum latius explicat, ſed propemodum in eandem ſententiam, & tandem concludit, quòd viro Chriſtiano mathematici maxime dicentes vera cauendi ſunt, ne conſortio dæmoniorum animam deceptam pacto quodam ſocietatis irretiant.

Quare qua prædicuntur futura, certo eueniant. D. Auguſt.

SVMMA TEXTVS.

Concluſio ſic habet. Solus Deus, vt principium exterius, poteſt mouere voluntate quis conſuluit, mirabiliter conſonus negocio ſæpe verſus exiret; mirandum non eſt, ſi ex anima humana ſuperiore aliquo inſtinctu neſciente quid in ſe fieret, non arte, ſed ſorte ſonaret aliquid, quod interrogantis rebus, factiſque concineret: hæc Auguſtinus. Secundò, multa ab aſtrologis dicta certiſſime eueniunt, non ex aſtrologia diuinante, quæ nulla eſt, ſed ex ſocietate & fœderibus inter eos & Dæmones conſtitutis. de quibus D. Aug. lib. 5. de ciuitate Dei, c. 7. ſic loquitur. His omnibus conſideratis, non immeritò creditur, cum aſtrologi mirabiliter multa vera reſpondent; occulto inſtinctu fieri ſpirituum non bonorum, quorum cura eſt has falſas ac noxias opiniones de aſtralibus ſatis inſerere humanis mentibus atque firmare; non horoſcopi notati & inſpecti aliqua arte, quæ nulla eſt, & lib. 2. de Geneſ. ad literam c. 17. idipſum latius explicat, ſed propemodum in eandem ſententiam, & tandem concludit, quòd viro Chriſtiano mathematici maxime dicentes vera cauendi ſunt, ne conſortio dæmoniorum animam deceptam pacto quodam ſocietatis irretiant.

Cōcluſio.

¶ Tertiò, implentur ſæpenumero quæ aſtrologi prænuntiant abſque vlla ſtellarum inſpectione, ſed ſola animi prudentia, ad quam attinet non ſolum intueri præſentia, ſed præterita reminiſci, & futura proſpicere, & quæ ventura ſunt longe ante præuidere. Sunt autem homines quidam tam natura, quàm exercitatione ita prudentes, vt ex negotiorum. & hominum circunſtantijs rite conſideratis, multa eis euentura præuideant, eaque aſſeuerationis conſtantia proferant, vt raro fallantur. Sic Hannibal prudentiſſimus dux, perſpecta temeritate ac imperitia Terentij Varronis Romani conſulis, Afris Victoriam, Romanis cladem ingenti fiducia prædixit, & prædictionem rerum euentus confirmauit.

¶ Quarta ac poſtrema cauſa, ob quā diuinationes huiuſmodi veræ eſſe deprehendantur, eſt conſulentium ſtultitia, ſiue ſtulta credulitas: ſolet enim ea credulitas immittere credulis conſulentium animis, aut ſpem felicitatis a diuinatore promiſſæ, aut metum calamitatis ab eo denuntiatæ. Hi autē duo affectus crebro efficiunt, vt humana negotia prænuntiatos effectus ſortiantur. Nam quemadmodum ſpes, & fiducia, ardua quæq; opera audēter aggrediuntur, & feliciter magnificeque abſoluūt: ita pauor ac metus res pauide incipiunt, & inceptas turpiter & infeliciter deſerunt.

¶ Sed dum hæc ex alijs autoribus tranſcriberem, alia cauſa ſeſe mihi obtulit, quæ fortaſſis nonnullis vt incerta & vacillās videbitur, ſed mihi maxime probatur; ea eſt, quòd iſti ſtellarum interpretes tot prædicunt euentura, tamque varia pronuntiant, vt neceſſum ſit in aliquod verum incidere: quod re vera accideret, ſi forte fortuna nullis inſpectis ſyderibus prænuntiarent, Hæc autem eſt vulgi temeritas, & ſtulta credulitas, vt aſtrologo ſæpe falſa dicenti, ſi in vno verum dicat, fidem adhibeat veluti diuinam, cum tamen hominem alioqui probum, ſi ſemel in mendacio deprehendat, indignum cui credatur omnes arbitrentur.

¶ Ad Origenis teſtimonium dicendum eſt, quòd meretur cōdemnationem, ſicut alia dogmata, quæ hic autor ſuis operibus inſeruit, quam proinde ſententiam, vt periculoſam, & fabuloſam, improbat Aug. lib. 5. de ciuitate Dei locis ſuperius citatis.

Ad Orige.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo obſeruet Theologus non ſolum eſſe certum, Deum cauſare noſtram voluntatem, quæ eſt potentia, & vis animę ad volendum, ſed etiam cauſare omnes voluntatis humanæ operationes; quaſdam quidem generali auxilio, quaſdam vero ex ſpeciali. Dicitur enim Iſa. 26.

Deus cauſa eſt operationū voluntatis. Iſa. 26.

Vniuerſa

Proue. 21. Phil.2. Vniuerſa opera noſtra operatur in nobis Dominus.& prouerb. 21.Cor regis in manu Domini, & quocunque voluerit,vertet illud.& ad Phil.2. Deus eſt qui operatur in nobis & velle, & perficere. Deinde illud obſeruet Theologus, quòd Deus ſolus mouet noſtram voluntatem efficienter quantum ad exercitiũ actus; nam in citatis teſtimonijs hoc vendicat ſibi Dominus tanquam propriũ. Sed demonſtrare huius rei cauſam difficile eſt, & opus laborioſum.

Quare ſolus Deus moueat voluntatẽ efficiẽter quãtũ ad exercitium. D. Thom.

¶ Diuus Thomas 3.contra gentes capitulo 88.varias huius rei conatur demonſtrare rationes. Prima ſic habet. Nam lex eſt prouidentiæ, vt vnumquodq; moueatur a ſua proxima cauſa, & quòd ſuperior cauſa prætermiſſo hoc ordine nihil poſſit efficere. Ergo intellectualis ſubſtantia non poteſt mouere noſtram voluntatem, niſi mediante bono apprehenſo. Antecedens huius argumẽti probatur. Nam cum omnes actiones rerum creatarum cõtineantur intra ordinem prouidentiæ diuinæ,nõ poſſunt illius leges & decreta præterire. Conſequentia argumenti inde probatur. Nam bonum apprehenſum eſt proxima cauſa quæ mouet noſtram voluntatem,ex quo cõſequens eſt, quòd intellectualis ſubſtantia non poſſit mouere noſtrã voluntatem,niſi per modum perſuadentis;mouere enim voluntatem mediante bono apprehẽſo,nihil aliud eſt, quàm patefacere aliquid eſſe conueniens,aut diſconueniens ad agendum; quod nihil eſt niſi perſuadere.

¶ Sed in hac ratione illud animaduerſione dignum eſt, quòd ſolum ſummum bonum,& vniuerſale, rapit efficaciter, & trahit neceſſario noſtram voluntatem; quod Deus ſolus poteſt oſtendere, cum videtur a beatis per eſſentiam: iuxta illud Exo. 33. Ego oſtendam tibi omne bonum:cætera vero bona,a quacunq; creatura demonſtrata & propoſita noſtræ voluntati, non poſſunt illam trahere neceſſario; quia in quouis bono particulari poteſt ratio inuenire aliquid,quod appareat diſconueniens, aut incommodum,ſiquidem non eſt vniuerſale bonum.

Exod.33.

¶Secunda cauſa eſt,quoniam voluntas noſtra non ſedatur,neque ſaturatur niſi in adeptione ſummi boni, tanquã in eius fine,ad quem tendit. Ergo ſolum ſummum bonum mouet noſtram voluntatem per modum efficientis. Conſequentia inde probatur. Nam vt in præcedentibus oſtenſum eſt, in quouis alio bono poteſt intellectus noſter inuenire aliquam rationem incommodi,propter quod non trahatur ab illo.

¶ Tertia ratio ſic habet. Nam dare inclinationem naturalem,ſolum eſt illius qui inſtituit naturam. Ergo inclinare voluntatem in hoc, vel in illud bonum, eius ſolius eſt qui condidit voluntatem Conſecutio argumenti ſic probatur. Nam ſicut ſe habet in re inanimi inclinatio naturalis, quam appetitum naturalem appellamus; ſic ſe habet in natura intellectuali voluntas,quam appellamus appetitum rationalem. Hoc ipſum confirmatur.Nam licèt quiſque poſſit proijcere lapidem ſurſum, at non cuique continget efficere quòd lapis concurrat ad illum motum efficienter; hoc ſolum poteſt efficere autor lapidis, qui dedit inclinationem lapidi, vt concurrat ſuo pondere ad ſuum motum. Sed voluntas noſtra concurrit efficiẽter ad quamuis appetitionem. Ergo tãtummodo Deus, qui inſtituit naturam voluntatis, poteſt mouere illam efficienter.

¶ Quarta ratio. Violentũ eſt,quod eſt a principio extrinſeco, paſſo nõ conferente vim; ſic enim omnes definiũt violentum, nominatim Ariſt. 3.Ethi.Ex quo conſequens eſt, quòd ſi motus voluntatis eſt a principio extrinſeco,violentus erit. Ex quo rurſum concludo; quòd ſolus Deus poteſt mouere volũtatem ad actum ſuum per modum efficientis(ſolus.n. Deus eſt intime in omnib⁹ rebus per eſſentiam, præſentiam, & potẽtiam) quare ſolus ille illabitur animis noſtris. Quod eſſe verum, demonſtratum exiſtimo in materia de angelis. Item, violentum eſt aduerſum & contrarium, tum naturali,tum voluntario; vtrumque enim oportet quòd ſit ab intrinſeco. Illud igitur agens extrinſecum cauſabit motum ſine violẽtia, quod cauſat in re mobili principiũ intrinſecum illius motus; ſicut generans dicitur mouere naturaliter, & non violente grauia & leuia in ſuum locum; aliud vero agens extrinſecum non poteſt mouere corpus naturale abſque violentia,niſi forte per accidẽs,remouendo prohibens; ſed hoc non eſt cauſare motum,ſed vti motu alterius. Deus igitur ſolus, qui inſtituit, & creauit voluntatem, & dedit illi principium intrinſecum ad volendum, mouet illam per modum efficientis,& inclinantis ad bonum.

Ariſto.

¶ Sed contra hanc ſententiam, tot argumentis ſtabilitã, non deſunt argumenta. In primis fit argumentum de habitibus,qui ſunt in voluntate,qui efficienter mouent volũtatem ad exercitium, & ad operandum; ſunt enim habitus principia operatiua.

Obiectiones. Prima.

¶ Item poteſt fieri argumentum de intellectu,de quo diximus in 1. art. huius quæſtionis,quòd mouet voluntatem efficienter. ergo non ſolum Deus poteſt mouere voluntatem efficienter.

Secunda.

¶ Præterea Angelus mouet efficienter cœlum(vt ſatis cõſtat) & ad motum naturaliſſimum. At angelus non cauſat naturam corporis cœleſtis. ergo quanquam angelus non cauſet naturam noſtræ voluntatis, poteſt eam efficienter mouere. & ſic labefactatur probatio Diui Thomæ in articulo.

Tertia.

¶ Item poteſt enaſci dubitatio ex concluſione propoſita, an ſit vera tantum de lege, & ex natura rei; an vero ſic vera ſit,

Dubium aliud.

ra sit, vt fieri non possit etiam de potentia Dei absoluta, q̃ aliqua creatura moueat voluntatem efficienter.

Solutiones.

Ad primũ. ¶ Sed hæc argumenta facillimam solutionem habent. Nam ad primam obiectionem dicendum, quòd habitus quidam sunt supernaturales, & diuinitus infusi, & hi mouent voluntatem virtute diuina; quare eorum motio, & energia, in Deũ referenda est: alii sunt habitus facultate naturæ comparati, & horum motio præcipuè attribuitur voluntati, quæ habitus acquisiuit, & contulit illis virtutem ad operandum. Vel dicat Theologus, quòd D. Tho. loquitur de efficaci motione, quæ efficaciter trahit voluntatem: hanc non habent habitus, nisi dependenter a voluntate; quia habitibus vti mur cũ volumus.

Ad scdm. ¶ Ad secundum dicendum, quòd si intellectus mouet voluntatem, est dependenter a voluntate: propter quòd vniuersa eius motio & vis, in voluntatem est referenda. Vel dicatur, quòd intellectus est in eadem essentia animæ, & ideo non censetur principium extrinsecum.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium dicendum, quòd cœlum non concurrit efficienter ad suum motũ, sicut voluntas; sed solũ concurrit passiuè suscipiendo illum motum: vnde non est mirandum, quod Angelus concurrat efficienter ad illum motum: D. Thom. in sua probatione loquitur de mobili quod efficienter concurrit ad suum motum; vel de mobili quod est determinatum a natura ad talem motum, sicut graue, vel leue.

Ad dubiũ. ¶ Ad vltimum, in quo quæritur, an aliqua creatura possit per Dei omnipotentiam mouere uoluntatem nostram ad operandum per modum efficientiæ, vel inclinando voluntatem, vel imprimendo in ea aliquid dico, quòd subtilius quæritur quàm vtilius. Ego tamen non dubito, quin creatura, diuina virtute possit imprimere aliquid in animam nostram; possunt enim sacramenta, quæ sunt res creatæ, imprimere in animis nostris gratiam, & uirtutes supernaturales, & id quidem efficienter, de hoc nihil dubitãdum est. Sed illud non audeo definire, an creatura aliqua posset sic applicare nostram uoluntatem ad operandum, ut necessitet illam ad operandum, sicut Deus necessitat ad amandum in patria: hoc sub lite maneat, vt excogitent ex quisitè diuini Theologi.

QVAESTIO DECIMA.

De modo quo voluntas mouetur, in quatuor articulos diuisa.

ARTICVLVS PRIMVS.

¶ *Vtrùm voluntas moueatur naturaliter ad aliquid?*

SVMMA TEXTVS.

CONclusio sic habet. Voluntas fertur naturaliter in bonum in communi, & in finem ultimum, atque adeò ad omnia bona quæ conueniunt volenti secundum naturam suam; cuiusmodi sunt cognoscere uerum, uiuere, & esse. Probatio D. Tho. inde sumit exordium, ut explicet uariam significationem huius nominis, natura. Natura, inquit, multipliciter dicitur: nam in rebus mobilibus, pro principio intrinseco, forma, vel materia vocatur natura; alio modo quælibet substantia, uel quodlibet ens quod conuenit ei secundum suam substantiam naturale dicitur, & naturaliter conuenire. His explicatis, prima ratio D. Thom. hæc est. Sicut se habet primum principiũ in scientiis, sic se habet vltimus finis in rebus agendis. Sed prima principia intellectualis cognitionis sunt naturaliter cognita. Ergo principium primum voluntariorum oportet esse aliquid naturaliter volitum, quod est bonum in communi, vel ultimus omnium finis. Secunda ratio conclusionis. Quælibet potentia naturaliter fertur in suum obiectum. Sed obiectum voluntatis est bonum in communi. ergo uoluntas naturaliter fertur in bonum in communi; & non tantùm vt natura, cum per voluntatem appetimus non solùm ea quæ pertinent ad voluntatem, sed etiam ea quæ pertinent ad singulas potentias, & ad totum hominem; & ideo naturaliter homo vult non solum obiectum uoluntatis, sed etiam alia quæ conueniunt aliis potentiis, vt cognitionem veri, esse, & viuere, & similia, quæ comprehenduntur sub obiecto voluntatis, sicut quædam particularia bona.

¶ Nam uolitio boni, & uolitio ultimi finis, libera est, & non determinata ad unum, atque adeò meritoria. ergo non est naturalis. Prim. arg.

¶ Deinde, multi sunt qui nolunt sapere, & quam plurimi se interficiunt, & damnati uolunt non esse. Ergo homo non desiderat naturaliter cognoscere verum, viuere, & esse. Secũdum. Tertium.

Præterea probatio Diui Thomæ in articulo uidetur inanis; nam ex eo quòd voluntas non solum vult bonum in communi, sed etiam ea quæ pertinent ad alias potentias, & ad consistentiam hominis, ratiocinatur Diuus Thom. quòd naturaliter velit ea quę pertinent ad cæteras potentias, & ad consistentiam hominis, quæ ratiocinatio inanis esse uidetur. Nam ex ea probatur, quòd omnia quæ vult uoluntas, naturaliter velit; nã omnia comprehẽduntur sub obiecto uoluntatis, sicut quædam particularia bona.

¶ Vt veritas explicetur, & dissoluantur argumenta in contrarium scire oportet, q̃ quæstio proposita in hoc articulo, magna ex parte exposita est suprà quæstion. quinta. articul. octauo. vbi commonstratum est, quomodo uoluntas fuerit necessariò, quantum ad specificationem in beatitudinem in communi. Idem docet D. Thomas hoc in loco, & eadem est sententia Scoti, in quarto distinctione 49. quæstione nona. quanquam in modo loquendi sit differentia. Nam Diuus Thomas dicit, quòd uolitio boni, & beatitudinis, est uoluntati naturalis. Scotus docet, quod non est naturalis, sed in natura. Sed profectò modus loquendi Diui Thomæ est conformis modo loquendi Philosophorum. & rectæ rationi. Vnde Aristot. in principio metaphysicæ sic inquit; omnis homo naturaliter scire desiderat, eo quòd tale desiderium ex inclinatione naturali proficiscatur. Certè cupiditas pecuniæ in auaro, in natura uoluntatis est: at nemo dixerit talem cupiditatem esse naturalem uoluntati. Vt ergo uolitio boni & beatitudinis dicatur naturalis, sat fuerit quòd proficiscat ex inclinatione naturali uoluntatis, & quod uoluntas sit suapte natura instituta, & condita ad uolendum bonum; & quòd necessitetur ad id, quantum ad specificationem. Sic enim est instituta, ut uelit bonum, & nullo modo possit trahi ut nolit bonum; veluti ignis, quia natura sua est calidus, & non potest frigefacere, naturaliter est calidus, & naturaliter calefacit, licèt non semper calefacit; & graue, quoniam ex sua natura descendit, & ex sua natura non potest ascendere, naturaliter descendit, quanquam non semper descendit: simili ratione uoluntas suapte natura est incli-

D. Thom. Scot.

Aristo.

Arguitur contra rationem articuli.

EXPLICATIO ARTICVLI.

VIDETVR certè, quòd conclusio articuli uera non sit.

nata ad bonum, licèt non ſemper ſit in appetitione boni.

Soluuntur argumẽta. Ad primũ. ¶ Ad primum argumentum in contrarium dicendum eſt, quòd vt volitio boni ſit naturalis, ſatis eſt quòd proficiſcatur ex inclinatione naturali, & quòd neceſſitetur voluntas, quantum ad ſpecificationem. Nam ſicut viſus inclinatur vt videat colorem, ſic, vt oppoſitum videre non valeat; ſic voluntas inſtituta eſt vt velit bonum, & nonnulla ratione trahi poteſt vt nolit bonum. Pro quo ſciendum eſt (quòd alio in loco eſt a nobis explicatum) duplicẽ eſſe libertatem; contradictionis, & contrarietatis. Contradictionis eſt, qua poſſumus velle, & non velle; operari, & nõ operari; Contrarietatis eſt, qua poſſumus velle vnum, & cõtrarium; ſicut poſſumus velle diuitias & paupertatem: poſſumus velle ducere vxorem, atq; etiam ſequi vitam cælibem. Libertas plena, quæ eſt verè & propriè libertas, vtrumque requirit; & ideo naturale non ſolum dicitur quod nullo modo eſt in poteſtate agentis, ſed etiam ſi ſit in poteſtate agentis quantum ad exercitium ſi ſit neceſſarium, quantum ad ſpecificationem dicitur naturale, & non propriè liberum; licèt enim voluntas poſſit velle bonum, & non velle; operari, & non operari, quæ eſt libertas contradictionis, ſed non habet libertatem contrarietatis: ſi enim vult, bonũ vult, & non poteſt velle id quod bonum non eſt, quemadmodum viſus ſi videt, coloratum videt. & non poteſt videre id quod coloratum non eſt. Ex quo ratiocinari licet, q voluntas de ſua natura ſit inclinata ad bonum, quamuis nõ ſemper proſequatur bonum, neque ſemper ſit in actuali appetitione boni.

Ad ſcđm. ¶ Ad ſecundum dicendum ex Domino Caietano, quòd ſicut in rerum vniuerſitate ſunt quidam effectus, qui neceſſariò omnino eueniunt, ita vt oppoſiti nunquam poſſint euenire; vt quòd ſol oriatur, cælum moueatur, alii ſunt qui eueniunt vt plurimum, & ferè ſemper, vt hominem habere duos oculos, duas manus; quorum oppoſitum aliquando contingit, ſed raro: & in hoc genere dicendum eſt quòd homines naturaliter deſiderant ſcire, viuere, & eſſe, & quãdo hoc non contingit, eſt contra naturam, vel præter naturam: idque ratenter contingit, quemadmodum monſtra naturæ. Aliter dicitur, quòd homo ex æquo & æqualiter inclinatur ad volendam beatitudinem, & ad volendam vitã, & ſuppoſiti ſubſiſtentiam. Quare ſicut non poteſt abſolutè nolle beatitudinem, ſic nemo poteſt abſolutè nolle vitã, ſed bene per accidens ratione adiuncti, propter adiunctam miſeriam, & ærumnam: ſic etiam poteſt quis nolle beatitudinem propter adiunctum laborem, & difficultatem. Sed certè difficilè eſt explicare, quomodo voluntas amet neceſſariò beatitudinem, & non neceſſariò velit eſſe; quoniam ſi vult homo eſſe beatus, neceſſum eſt vt velit eſſe; eſt enim euidens contradictio, non eſſe, & habere beatitudinis bonum, ex hoc quòd non eſſe, ſequitur non eſſe beatum, & ſi beatus eſt, neceſſum eſt vt ſit: ſed de huius rei difficultate ſatis (vt opinor) diximus ſuprà. quæſt. 5. ad fin.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium dicendum eſt, non eſſe rectam argumẽtationem, ex eo quòd aliqua bona contineantur intra obiectum voluntatis, concludere & ratiocinati, quòd voluntas ea naturaliter proſequitur: nec in hoc ſenſu procedit argumentatio D. Thom. ſed tantùm procedit de ijs, quæ conueniunt volenti ſecundum naturam ſuam; ad hoc enim aſſumit D. Thom. illud principium, quòd voluntas eſt appetitus, & inclinatio totius hominis, data a Deo, ut homo velit quæ ſibi ſecundum naturam conueniunt. & ſic rectè procedit probatio S. Thom. Voluntas, inquit, eſt appetitus totius hominis, datus in bonum ipſius hominis. Sed eſſe, & viuere, & ſcire verum, conueniunt homini ſecundum naturam ſuam. Ergo ad hęc bona voluntas ſuapte natura inclinata eſt.

Voluntas conſideratur ut natura eſt. & ut uoluntas eſt. ¶ In ſolutione argumenti primi, admodum notanda eſt illa diſtinctio famigeratiſſima de volũtate, vt natura eſt, & de voluntate ut uoluntas eſt, id eſt, vt liberum arbitrium eſt. Voluntas enim poteſt conſiderari multipliciter, ſed quòd attinet ad noſtrum propoſitum, dupliciter conſideretur; tum, vt eſt res quædam habens talem naturam, & ut eſt apta nata ut uelit: tum verò, vt cauſa eſt libera, quæ libere operatur.

Quomodo diſtinguatur natura contra uoluntatem. ¶ Quando 2. Phyſicorum, & 6. metaph. diſtinguitur natura contra voluntatem, non diſtinguitur vt res talis contra talem rem, ſed ſolum eſt diſtinctio in ratione cauſandi. Etenim voluntas, ſecundum quod eſt res, ſuam naturam habet, & ideo natura contra voluntatem ſecundum iſtam conſiderationem diſtingui non debet; ſed in ratione cauſandi differunt, quia res illa quæ cauſat per modum naturę cauſat ſecundum naturam ſuam, & ſecundum quòd talis res eſt determinate ad vnum: voluntas verò ſecundum quod eſt potentia libera, non cauſat per modum naturæ; neque verò quia talis res eſt, neque vt determinata ad vnũ, ſed potiùs cauſat, quia vult, & quia eſt indifferens ad vtrum libet, & ſic non cauſat naturaliter: quicquid enim cauſat quia vult, non cauſat naturaliter. Ex hoc ratiocinari poſſumus, voluntatem habere vtrumque modum operandi, & cauſandi, vt natura quædam eſt, & vt libera eſt. & modus cauſandi, ut natura eſt, conſequitur ad uoluntatem, vt res quædam eſt habens talem naturam: modus vero cauſandi vt eſt libera potentia, conſequitur ad voluntatem, ut eſt indifferens ad utrumlibet. Atqui iſti duo modi non conſtituunt duas res, aut duas cauſas, ſed ſolum ſunt duæ rationes diuerſæ in genere cauſandi; quemadmodum unus intellectus habet duos modos operandi; nam concluſionibus aſſentitur per diſcurſum, principiis verò aſſentitur ſine diſcurſu, mediante lumine rationis naturalis. Itaque voluntas, ut eſt res quædam, cauſat naturaliter, & determinatur ad unum; ut uerò eſt liberum arbitrium, operatur liberè. Cùm autem in unaquaque re prius ſit natura, quàm operatio, hinc eſt, quòd priùs intelligimus voluntatem habere naturam, quàm vt operetur: ad naturam uerò ſequitur modus operandi ad modum naturę, & ideo priùs intelligimus in uoluntate modum cauſandi naturalem, quàm modum cauſandi liberum. ac proinde naturaliter determinatur uoluntas ad ea quæ primo uult; eius enim uolitio fundatur in natura, quæ eſt principium aliarum operationum, quas liberè producit. Hæc doctrina animaduerſione digna eſt, ad intelligendum, quomodo Spiritus ſanctus licèt procedat per actum uoluntatis, non tamen procedit liberè, ſed naturaliter, & neceſſariò; procedit namque (vt dicunt Theologi) a uoluntate, ut natura eſt, non ut libera eſt. Sed de hoc in prima parte quæſt. 41. artic 2. competentiùs edifferitur.

Voluntas duplicem modũ operandi habere poteſt.

Doctrina D. Tho. nõ tãda in ſolut. 2. ¶ In ſolutione ſecundi argumenti non indiligenter legas doctrinam, quæ ibi traditur: docet enim D. Tho. quòd ea quæ conueniunt naturaliter rebus, ſi conſequuntur formam, ſemper actu inſunt; ſicut calidum igni, rationale homini; quod autem eſt naturale, tanquam conſequens materiam, non ſemper actu ineſt, ſed quandoque ſecundum potentiam tantum; ſicut ignis non ſemper fertur ſurſum, ſed quando eſt extra locum ſuum. Ratio huius eſt differentia inter actum, & potentiam: forma enim eſt actus, materia verò eſt potentia: motus autem eſt actus exiſtentis in potentia, unde ea quæ pertinent ad motum in rebus naturalibus, non ſemper inſunt, niſi in certa diſpoſitione, quando ſunt extra locum ſuum. Ex hoc non colligat Theologus, quòd motus naturalis competat rebus, ratione materiæ, & non ratione formæ; hæc enim eſſet magna deceptio. Accipit enim hic D. Thom. materiam pro potentia, & uult dicere, quòd motus grauis, aut leuis, competit ſecundum quòd eſt in potentia, non ſecundum quòd eſt in actu. Intelliget tamen Theologus, quòd non ſolum aptitudo ad motum, & ad operationem, competit ſubiecto naturaliter, ut grauitas, & riſibilitas, ſed etiam deſcenſus, & riſus.

Caiet. ¶ In ſolutione tertii argumenti meritò Caietanus commendat, & amplificat doctrinam Diui Thomæ, nempe q unum indiuiduum immaterialis ordinis propter ſuã excellentiam & perfectionem eximiam, æquiualet multis indiuiduis materialibus, contentis ſub vna ſpecie, imo ſub uno genere etiam analogo. Cùm enim natura determinata ſit ad vnum, ſecundum proportionem; naturæ enim genericæ correſpondet unum in genere, & naturæ ſpecificæ correſpondet unum in ſpecie, & naturæ indiuiduæ correſpondet unum in indiuiduo, ex hoc poterat quis ratiocinari, quòd cum bonum in communi, quod eſt obiectũ uoluntatis, ſit quoddã genus analogum, cõprehendens ſub ſe uaria ac diuerſiſsima bona, oporteret conſtituere unam potentiam uoluntatis in genere, quæ ſub ſe uarias atq; diuerſas potentias uolendi contineret; uel uiceuerſa, cum uoluntas ſit una potentia ſpecie, oportebat ut unum obiectum in ſpecie ei correſpõderet. Sed fallit ratiocinatio, ut docet hic D. Thom. Nam cùm uoluntas ſit potentia immaterialis,

una

vna cum sit, præhabet in se quidquid genus, aut species haberet, præcipuè cum tendat in vniuersa bona sub vna ratione formali; quemadmodum intellectus tendit ad omnia sub vna ratione veri. Est autem ratio huius, quia quæ sunt dispersa in inferioribus, in superioribus sunt coniuncta, qua de causa tanta est amplitudo immaterialis potentiæ, vt vniuersi sit capax.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm voluntas moueatur necessariò à suo obiecto.

EXPLICATIO ARTICV.

SVMMA TEXTVS.

Prior cõcl. DE prima conclusione est dubitatio, num vera sit: nam videtur falsa hisce argumentis.

Argumenta contra priorẽ D. Tho. conclusionem. Prim. argu. Posterior. ¶ In primis, Beati necessitantur ad amandum Deum, quantum ad exercitiũ, sic vt nõ possint nõ amare: qđ esse verum, satis probatum existimo in quæst. 4. Ergo malè dicit D. Thom. quòd a nullo obiecto necessitatur, quantum ad exercitium.

Secũdum. Augusti. ¶ Deinde, in motibus primo primis (quos admittunt Theologi in 2 dist. 24. propter autoritatem D. Aug. dicentis, non est in facultate nostra quin visis tangamur) mouetur nostra voluntas necessariò, cùm non sint in potestate voluntatis, & non nisi ab obiecto. ergo aliquod obiectum trahit voluntatem nostram necessariò.

Tertium. ¶ Item, si alicui admoueatur ignis subitò, fieri non potest quin voluntas statim refugiat, & refutet; & si videtur pulcherrima mulier, subitò trahitur voluntas ad complacentiam: & viso inimico, confestim mouetur voluntas, & cor incitatur.

Quartum. ¶ Demum in pueris, & amentibus videtur quòd voluntas moueatur necessariò ab obiecto proposito, & præsentato, siquidem eorum voluntas non mouetur liberè, alioqui peccarent.

Solutio argumentorum. ¶ Ad hæc argumenta breuiter dicendum est.

Ad primũ. Ad primum respondetur, quòd fortassis D. Thom. loquitur de statu naturali voluntatis. & patet, quia dicit ꝙ potest de quocunque obiecto non cogitare, quæ probatio planè procedit, vel in hac vita, vel de voluntate in statu suo naturali: cæterùm in vita beata optimè concedit D. Thom. quòd voluntas necessitatur ad amandum, vt videre licet 1. p. quæst. 60. in vltimo articulo ad vltimum argumentum. Vel dicatur (& hæc est vera & solida confutatio argumẽti) quòd hæc necessitas non prouenit ex obiecto, sed ex natura ipsius voluntatis proficiscitur. Est enim natura & inclinatio voluntatis, vt quando habuerit præsens bonum, secundum omnem rationem boni, sic vt nulla ratio mali in eo apparere possit, perfectè & euidenter propositum per intellectũ, sicut habet in vita beata, ex necessitate moueatur in illud; sicut natura lapidis expostulat, quòd ablato impedimento naturaliter feratur in centrum. Præterea prouenit hæc necessitas ex Deo, non qua ratione obiectum est, sed qua ratione est causa efficiens: tum secundum quod est autor naturæ voluntatis; tum verò secũdum quod est causa gratiæ, infundens lumen gloriæ, quo lumine stante, non potest ex parte intellectus non esse hoc imperium efficax, ama, dilige; quo imperio efficaci rapta voluntas non potest non amare. Profectò sic est naturale voluntati videntis Deum, amare Deum, sicut bruto indigenti, & volẽti aquam, appetere aquam, & sicut lapidi descendere deorsum: sed lapis non necessitatur a loco infero, nec brutum ab aqua, sed a natura; simile ergo est de voluntate videntis Deum, ad amorem Dei.

Quare uoluntas in vita præsenti non necessario ¶ Sed si quæras ex me; quid est quòd voluntas in vita præsenti quando ei proponitur bonum vniuersale, quòd vndique bonum est, non necessariò mouetur, & in vita beata necessariò mouetur? Respondeo facilè, quòd contemplatio summi boni in hac vita non semper accipitur vt bonum & inconueniens, quin potiùs sæpe accipitur vt inconueniens propter nostram imperfectionem, & imbecillitatem, & impedimenta occurrentia; quare voluntas potest diuertere animum a tali cogitatione, & sic poterit non amare. Certè propter impedimenta oportet sæpenumero a summi boni cogitatione animum amouere, Beatus verò nullũ habet impedimentum, quo constringatur auertere cogitationem & contemplationem. His accedit, quòd vel ex errore, vel ex certa sciẽtia potest homo se conuertere ad alias res contemplandas, & habere hoc iudicium; bonum est mihi a contemplatione summi boni desistere: at in vita beata tollitur hæc imperfectio; tum, quoniam visio beata est necessaria; tum vero, quoniam illa est iudicium certum & euidens, eam esse summum bonum, & ab ea desistere, esse miseriam, & malum: tum demum, quoniam simul est imperium efficax, cui voluntas non potest non obedire.

moueatur ad bonum vniuersale sibi præsentatum.

ab aliquo obiecto mouetur necessariò, ab aliquo verò minimè. Nam si proponatur aliquod bonum vniuersale, & secundum omnem considerationem, tunc bonum hoc de necessitate appetit voluntas, sicut visus, quod est ex omni parte coloratum, non potest non videre, nisi visum auertat: sed si proponatur aliquod bonum particulare, in quantum deficit ab aliquo bono, potest accipi vt non bonum ex illa parte: & secundum hanc considerationem potest repudiari a voluntate.

Ad secũdũ & tertium. ¶ Ad secundum argumentum dicatur, quòd illa necessitas non prouenit ex obiecto; quod sic ostenditur. Nam idem obiectum paulo post non necessitat, & cum maiori cognitione sui. verbi gratia. priùs cognoscebat iste hanc mulierem esse pulchram, & delectabilem, & ex hoc mouebatur necessariò ad volendum eam: postea aduenientе vsu rationis, cognoscit etiam quòd est honesta, & quòd sit sua, & quòd sit utile accedere ad eam. & tamen non necessitatur, ut in articulo sequenti dicetur. Ergo necessitas illa non est ex parte obiecti, sed ex parte voluntatis, cuius natura est ut sine deliberatione moueatur atque si esset brutum. Sicut ergo in bruto necessitas non prouenit ex obiecto, sed a natura sita in voluntate naturaliter agente; naturalia siquidem sunt a generante, qui enim dat formam, dat consequentia ad formã. Ad tertiũ argm̃ idem dicẽdum est.

Ad quartũ Magist. Victoria. ¶ Ad quartum argumentum doctissimus Victoria aiebat, quòd uoluntas ad nullum actum necessitatur in via, etiam in pueris, & amentibus, ac somniantibus. Rationes quibus nitebatur suadere hanc sententiam, non sunt omnino inualidæ, de quibus articulo sequenti. Potissima ratio hæc videbatur. Nam (ut statim tangebatur) obiectum cũ maiori cognitione non necessitat. ergo neque cum minori. & certè est mirum quòd ante deliberationem necessitabatur, & post deliberationem, manentibus omnibus causis prioribus, & adiuuantibus aliis, ut patuit in casu posito in confutatione præcedentis argumenti, non potest necessitari. Et si arguas ergo pueri & amentes peccarẽt per actũ voluntatis. Respondebat esse negandam consequentiam: quia non sunt actus deliberati; non enim prædicti possunt deliberare. Sed quia S. Th. articulo sequenti docet, ꝙ idem est iudicium de amentibus, & furiosis, sicut de brutis, quæ sequuntur ex necessitate impetus suos; ideo teneatur cõis opinio, quòd homo ẽt habens vsum rõnis necessitatur ad motus quosdã subitos, vt pueri & amentes; sed tota ista necessitas est a natura, sicut dudũ expositũ est. Hactenus de cõclusione articuli dictũ est.

Examinatur ratio D. Thom. Prim. argu. ¶ Sequitur vt examinemus ꝓbationẽ D. Th. utrũ recte ꝓcedat. Rõ D. Tho. hæc est. Põt hõ non cogitare de quocunq; obiecto. ergo põt nõ uelle illud, & sic non necessitatur ut uelit. Hæc ratio inualida esse videtur, & falsum statuere. ¶ Nã aliqñ hõ necessitatur ad cogitãdũ, vt experiẽtia docet: aliq̃ n. sunt cogitationes adeo uehementes, & importunæ, ut nõ possit eas nra uoluntas cõpescere. Certè non potest nostra uoluntas primam cogitationẽ obiecti repræsentatiuam aut diuertere, aut refutare.

Potiſſimè ſit argumentum de prima intellectione quæ neceſſaria omnino eſt quantum ad exercitium. Nam ſi ſtatuas illam eſſe liberam,& voluntariam, incidis in magnũ incommodum,& præcipitium. Si enim eſt voluntaria,cum nihil ſit volitum, quin præcognitum, neceſſum eſt dicere, quòd primæ cognitioni alia antecedit anterior, & ſic erit abitio in infinitum.

Secũdum. ¶ Sed & hæc ꝓbatio Diu. Thom. aliud habet vitiũ.

Prior cõcl. Nam non explicat, an manente cogitatione, neceſſitetur voluntas quantum ad exercitiũ. Nam ex vna parte videtur inſinuare quòd neceſſiretur. nam videtur ſignificare ꝙ voluntas poſſit ſuſpendere actum, quoniam poteſt diuertere cogitationem;ergo ſi non diuertat, non poteſt ſuſpendere actum. Dominus Caiet. vt expliCaiet. cet propoſitas difficultates, videre concedere, quòd voluntas omnino neceſsitatur ad primum actum, quantum ad exercitiũ, ſicut & voluntas videntis Deum;ſed iſta neceſsitas non eſt ab obiecto, ſed a natura, ſicut & illa quæ eſt in vita beata. Deinde dicit, quòd S. Thom. non intelligit, quòd quodcunque, & in quacunque diſpoſitione poſsit voluntas aliò diuertere cogitationem, vel non cogitare de obiecto, quia hoc manifeſtè falſum eſt; ſed tantum docet, quòd nullum obiectum habet de ſe quòd poſsit neceſsitare potentiam ad agendum, ſed poſita potentia in tali diſpoſitione neceſſariò cogitat. Hoc autem verum eſt; nam ſi obiectum haberet illam virtutem neceſsitandi potentiam, ſemper ſit idem. Vult ergo dicere S. Thom. quòd nullum obiectum, ſaltem in via, habet in ſe vt poſsit neceſsitare voluntatem ad agendum, quia neque reſpectu cogitationis hoc habet:& ſic videtur concedere Caiet. quòd manente cogitatione ſaltem de aliquo obiecto, non poteſt voluntas non velle. Sed fortè Caietan. intelligit de motu primo ſolùm:& quanquam hic videtur concedere, quòd voluntas neceſsitatur ad primum actum, quo ad exercitium, tamen in articulo ſequenti videtur negare actus primos naturales, & neceſſarios. Sed multo euidentiùs poſſumus ſententiam Diu. Thom. elucidare: dicimus enim in

Autoris explicatio. primis quòd id quod adducitur in obiectione de prima intellectione, quæ anteuertit omnem actum uoluntatis, non ſubuertit quod hic dicit D. Thom. Nam hic non aſſenerat quòd ante omnem cogitationem antecedat actus voluntatis, ſed ſolum dicit, quòd poſtquam habuerimus aliquam cogitationem,poſſumus eam amouere pro noſtra libertate,quòd veriſsimum eſt.Illud etiam dicendum, quòd quando cogitatio eſt vehemens,poſſumus eam abiicere, ſi tamen manet libertas,licèt hoc fiat cum magno labore, & cum ingenti difficultate,vel iam quòd in principio nõ poſſumus,in progreſſu tamen poſſumus aliò diuertere, licèt aliquando ſit neceſſarium diuinum auxilium implorare, & hoc ſat fuerit,vt voluntas non neceſsitetur quo ad exercitium.

¶ Sed iam tempus eſt vt declaremus, an manente cogitatione neceſsitetur voluntas. Pro quo recolendum eſt ex ſuperioribus,quòd ſimplex apprehenſio boni non ſufficit ad mouendum voluntatem; neque verò iudicium practicum. quod explicatur his verbis. Bonum eſt ſectari virtutem,ex quo euidenter ſequitur, quòd manente cogitatione, non neceſsitatur voluntas. Et D. Thom.non conficit hanc argumentationem: cogitatio manet de rei bonitate,& conuenientia. ergo ſequitur volitio in voluntate;ſed ſic ratiocinatur; Non eſt cogitatio in mente. ergo non ſequitur volitio in voluntate.quam argumentandi rationem eſſe euidentem,compertum eſt:nam nihil eſt volitum,quin ſit cognitum.

¶ In ſolutione tertii argumenti exponendum erat,quo-

ART. TERTIVS.

¶ *Vtrùm voluntas de neceſſitate moueatur a paſſione.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. Quando paſſio ſic dominatur, quòd tollit, & perturbat omne iudicium rationis, tunc voluntas neceſſariò mouetur. Nam in amentibus & furioſis,quod perturbat paſſio appetitus ſenſitiui, eadem eſt ratio ſicut de brutis, quæ ex neceſſitate ſequuntur impetum paſſionis, in quibus proinde nullus eſt rationis motus.

¶ Poſterior.Concluſio.Quando non abſorbetur ratio a paſſione, ſed aliqualiter obtenebratur, remanente, quo ad aliquid, libero rationis iudicio, tunc voluntas reſiſtere poteſt; vnde ſi homo eſt ſui compos, nulla neceſſitate ſequitur paſſionem.

modo cohæreant inter ſeſe, quòd damnati velint eſſe beati,& tamen ſecundum rectam electionem deſiderant non eſſe. Sed de hoc abundanter dictum eſt. quæſtio.quinta. articulo 8.Caietan.videtur dicere, quòd ſi ſit medium neceſſarium viuere,& eſſe ad conſecutionem vltimi finis, non poteſt quis ſecundum rectam rationem deſiderare nõ eſſe, ſed ex paſſione, vel ignorantia poteſt quis deſiderare non eſſe.

EXPLICATIO ARTIC.

Poſterior.

VT prima elucidetur concluſio, dubitatio eſt nõ parua; Vtrũ in pueris, amentibus, furioſis,atque ſomniantibus,ſint aliqui actus uoluntatis. A parte aſſertiua ſic arguitur.

Vtrum in pueris, amentibus, &c. ſit aliquis actus voluntatis. Primũ arg.

¶ Nam habent actus circa res ſpirituales, quæ non cadunt ſub ſenſu,& deſiderium rerum ſpiritualium, vt experientia patet,ex his quæ tum faciunt,tum dicunt: loquuntur enim de Deo,& angelis,diſputant de dialecticis. Idem confirmatur de pueris,& ſomniantibus: ſomniantes enim poſtea meminerunt ſe habuiſſe actus inrellectus, & uoluntatis.

Confir.

¶ Certè D. Thom.in innumeris locis ſuæ doctrinæ teſtatur apertè,quòd amentes,& ſomniantes,habẽt actus intellectus,& voluntatis.In 1.p.quæſt.84 articul.8 ad 2. ſcribit quomodo ſenſus & imaginatio plus vel minus ligãtur, vel ſoluuntur in dormientibus; & concludit. ſic ergo per modum quo ſenſus ſoluitur,& imaginatio;dormiendo ligatur iudicium intellectus, non tamen ex toto.vnde aliqui dormiendo ſyllogizant,ſed cum excitantur, ſemper recognoſcunt ſe in aliquo erraſſe.Idem & clariùs ponit in 4.diſt.9. q.1.art.4.ad 3.& 4 in quo loco etiam dicit, quòd aliquãdo in ſomno conſentit quis turpitudini.& 2.2.q. 156.artic.5. vbi quærit de pollutione nocturna,dicit,quòd idem eſt iudicium de ſomniantibus ſicut de amentibus. & ibidem ad 2 & 3 clarè docent,ꝙ ſomniantes poſſunt habere aliquos actus rationis,quamuis ratio ſit ligata; neque negat ꝙ habeant actus voluntatis,imo ſatis inſinuat: ait enim ꝙ ideo non imputantur,quia non habent vſum liberi arbitrii.Sed apertiſsimè de veritate q.28.art 3.ad 6.dicit,quòd in ſomniante ſunt actus uoluntatis.

D. Thom. Secũdum.

¶ Sed idem demonſtratur ratione;quia in amentibus, & ſomniantibus obiectum voluntatis proponitur ſufficienter.ergo voluntas poteſt habere actum.Conſequentia inde probatur,quia omnis potentia poteſt agere ſi obiectũ ſufficienter proponatur.Antecedens probatur, quia amens iudicat etiam ſecundũ intellectum, bonum eſſe comedere,& ſimilia, ut clarè patet ex San.Thom.ubi ſuprà,imo dicit, quòd ſyllogiſmum conſtituit, licèt cum errore: & experientia docet quòd de multis iudicat,de quibus ſenſus non poteſt iudicare. Hæc argumenta euidenter conuincunt, quòd in pueris, amentibus, & ſomniantibus ſunt aliqui actus uoluntatis propter quòd quando dicit Diuus Thom. quòd in amentibus, & furioſis nullus eſt rationis motus, aut uoluntatis, loquitur de voluntate, quæ eſt liberum arbitrium,non de voluntate, vt natura. Vel dicendum, quòd non manet motus uoluntatis actiuè, ſed bene paſsiuè: nam amentes & furioſi quodam impetu mouentur, & aguntur, vsluti bruta ex inſtinctu naturæ mouentur.

D.Th.ſententia exponitur.

¶ Sed ex hoc magna oritur controuerſia;num amentes, & pueri neceſsitentur in ſuis operibus,an potius habeant actus liberos. Nam videtur, quòd habeant actus liberos.

Num amẽtes & pueri habeant actus liberos.

¶ In primis,videmus amentes,& pueros multa agere rogatos,& admonitos,ad modum aliorum hominũ. ergo nõ neceſsitãtur in illis. ¶Deinde,ꝑdicti cõparant inter duo ut alterum

Prim. arg. Secũdum.

alterum illorum eligant: pueri enim comparant ex vna parte, an eant in ſcholas ne verberentur, ex altera parte ne eant, quoniã fingent. ¶ Præterea motus ſubiti, quos Theologi vocant primos, omnino non imputabiles, non ſunt neceſſarij, ſed liberi. Ergo nec motus amentium. Aſſumptum probatur, quia omnis notitia quę eſt in primo inſtanti, poſt modum non neceſſitat. ergo nec tunc neceſſitat. Nec valet dicere quòd poſtmodum non neceſsitat, quia ſuperuenit nouum iudicium; nam ſtat quòd iudicium ſuperueniens magis moueat, quàm retrahat a tali motu.

Quartum. ¶ Item maniaci qui talem paſſionem habent, quòd circa aliquam materiam particularem non habent vſum rationis, cùm habeant circa omnes alias, iſti non videntur neceſſitari circa materiam illam, ſed errare. Ergo amentes & furioſi non neceſſitantur in ſuis operationibus.

¶ Ad hæc, pueri, & amentes habent actus voluntatis, & nihil eſt in illis vnde neceſſitetur voluntas. ergo non neceſſitatur. Probatur minor. Nam non neceſſitatur ab obiecto, non a ſenſu, non a paſſione appetitus ſenſitiui, non a iudicio intellectus, non a natura, non a Deo. Hæc omnia probantur inductiuè. Et de obiecto quidem patet manifeſtè: nã nullum obiectum ex ſe neceſſitat uoluntatem, vt dictum eſt artic. 2. Patet etiam vberiùs: nam obiectum non mouet voluntatem, niſi mediante iudicio intellectus, quo iudicamus aliquid eſſe bonum & pulchrum: at tale iudicium nõ neceſſitat voluntatem, prout infrà demonſtrabimus. Nec verò poteſt voluntas neceſſitari a ſenſu, quia ſenſus nõ poteſt mouere voluntatem, niſi per intellectum, vt teſtatur Ariſto. Ariſt. 3. de Anima. & ratio euidens id oſtendit. Nam obiectum voluntatis, eſt bonum propoſitum per intellectum. Quòd verò paſsio appetitus ſenſitiui non neceſsitet eorũ voluntatem, vel exinde probatur; quia aliquando amentes agunt ſine paſsione; vel ſaltem poteſt eſſe tãta paſsio in homine ſano, ſicut in amente; & puero, & ſomniante. Neque ex parte intellectus neceſsitatur voluntas; quia quæcũque notitia eſt in amente. vel puero, poteſt eſſe in homine cordato, & adulto: & in hoc non neceſsitatur: ergo nec in illis.

Confir. ¶ Hoc ipſum confirmatur. Nam ſi notitia intellectus neceſsitat, vel eſt ſimplex apprehenſio, vel iudicium perfectum, vel imperfectum. Non ſimplex apprehenſio; quia talis notitia non ſolum non neceſsitat, ſed neque poteſt mouere voluntatem: nam teſte Ariſto. 3. de anima. intellectus Ariſto. ſpeculatiuus non mouet, ſed practicus. Neque neceſsitat iudicium imperfectum: nam tale iudicium in homine ſano non neceſsitat: iudicium autem perfectum non poteſt eſſe in homine amente; & dato quòd eſſet, non neceſsitaret, ſi quidem non neceſsitat hominem cordatum.

Vltimum. ¶ Vltimò ſic arguitur. Anima ſeparata hominis inſani, aut pueri. tametſi maneat cum eodem iudicio, & cum eadem notitia ex parte intellectus, certè non neceſsitatur. ergo dum erat corpori coniuncta non neceſsitabatur ex iudicio intellectus.

D. Thom. ¶ In contrarium eſt ſententia D. Thom. in articulo; dicit enim quòd operantur ſicut bruta, quæ non habent actus liberos. Propter argumenta ſuperiùs commemorata, Victoria. doctiſsimus Pater Victoria, quem ſemper honoris cauſa nomino; exiſtimauit, quòd amentes, & pueri habent actus liberos, & quòd poſitis omnibus requiſitis ad operandum poſſunt operari & non operati, velle & non velle. Docuit hanc ſententiam in Relectione, cuius titulus eſt; ad quid tenetur homo perueniens ad vſum rationis.

Prima cõc. ¶ Sed ad huius rei explicationem eſt prima Concluſio. Amentes, pueri, atque ſomniantes, habent actus intellectus, & voluntatis. Hæc concluſio in ſuperioribus ſatis ſuperque eſt demonſtrata argumẽtis irrefragabilibus, & ideo maioris confirmationis non indiget.

Pueri & amentes non habẽt actus liberos. ¶ Secunda Concluſio. Certum mihi videtur quòd pueri, & amentes non habent actus liberos, falſumque eſt, quòd poſitis omnibus requiſitis ad operandum, poſsint operari, & non operari. Hanc concluſionem quoniam autoritate non poſſum probare, argumentis efficaciter probare conabor. Certè habent actus liberos, ergo habent in poteſtate ſua operari, & non operari. Ex quo conſequens eſt, quòd ſint domini ſuorum actuum, & ſui compotes; nam habere dominium noſtrorum actuum, nihil aliud eſt, quàm habere in poteſtate noſtra, operari & non operari, velle & non velle. Deinde ad confirmationem eiuſdem ſententiæ ſic argumentor. Nam ex ſententia omnium Theologorum, & Philoſophorum, vt ſit peccatum, ſat fuerit quòd ſit opus liberum contra legem. At amentes, ſecundum iſtam ſententiam quam ſubuertere conamur, habent actus liberos contra legem. ergo peccant. Præterea autore Diuo Auguſtino libro primo. retractat. capitulo. 9. malum quod caueri non poteſt, peccatum non eſt; malum uero quòd caueri potuit, peccatum eſt. Ergo ſi amentes non cauent, cùm in manu ſua ſit cauere, peccato tenentur: & capitu. 10. ſcribit ad peccatum ſatis eſſe voluntarium; quod explicatur his verbis; ſi noluiſſem, non feciſſem. Atſi amente; non neceſsitantur in ſuis operibus, ſi noluiſſent, non feciſſent. Ergo peccant. His accedit ex ſacra ſcriptura aliud argumentum. Nam ad laudem virtutis, & operis ſtudioſi ſat fuerit potuiſſe tranſgredi, & non fuiſſe tranſgreſſum; id enim tribuitur laudi in diuina ſcriptura. Ergo ſi amentes habent actus liberos, merentur laudem virtutis, potuerunt enim tranſgredi, & non ſunt tranſgreſsi. Præterea, ſi voluntas amentium non neceſsitatur, nec eſt determinata ad vnum; eſt itaque capax vitii, & virtutis; nam virtus, vel uitium ad hoc conſtituitur in voluntate, vt determinet eam ab bonum, uel malum. Ad ultimum, ſi habent actus liberos, poterunt certè conferre de circunſtantiis operum, ratione quarum moueantur ad operandum. vel deſiſtant: & ſic non ſolum habebunt actus liberos, ſed etiam deliberatos, qui ex deliberatione, & conſilio rationis proueniunt.

Auguſt.

Tertia cõ. Amẽtes in ſuis operibus ſunt magis bruta, quàm beſtiæ. ¶ Tertia concluſio. Amentes & furioſi in ſuis operibus ſunt magis bruta, quàm beſtiæ. Refertur enim de quodam religioſo, quòd oblatis duobus pomis, & ob oculos poſitis, non ſe poterat ad alterum determinare, ſed manebat in ancipiti; & quòd non ſe inclinabat ad ingreſſum parui oſtij, neſciebatque aſcendere, neque deſcendere per ſcalas, quæ opera non conueniunt ipſis beſtiis. Cuius rei rationem ſi quis vellet exquiſitè conſiderare, hanc inueniet. Nam cùm bruta non habeant ab autore naturæ vim rationis, habent inſtinctus quibus reguntur, & gubernantur: ſed homo cùm habeat ab autore naturæ vim rationis, & vſum, ſi priuetur rationis vſu, fit magis brutus quàm beſtia, ſiquidem non habet inſtinctus naturæ, quibus regatur.

Argumentorum ſolutio. Ad primũ. ¶ Ad argumenta in contrarium ſatisfaciendum eſt. Nã ad primum dicendum eſt, quòd Elephas multa agit rogatus, & perſuaſus, ad modum quo homines ſolent operari; & canes aſſueſcunt ad opera quæ uidentur eſſe ſimilia ijs quæ fiunt a ratione, & conſilio: ſed certè amentes aliqui ſunt adeò ſtupidi, quòd potiùs cum beſtiis, quàm cum ipſis agendum ſit.

Ad ſcãm. ¶ Ad ſecundùm dicẽdum, quòd tantum cõuincit; quòd amentes, & pueri habent imperfectum modum ratiocinãdi, & comparandi vnum alteri: cæterum habere talem modum rationis, non ſufficit ad peccandum, neque ad merendum, neque verò ad liberè operandum.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium dicendum, voluntatem neceſſitari in motibus ſubitis, vel ex natura voluntatis, quæ talis eſt vt operetur neceſſariò, quando intellectus non eſt capax deliberationis & conſilij; aut verò prouenit hæc neceſsitas ex motione phantaſiæ, quæ anteuertit omne iudicium rationis, & ſic non patet ipſi rationi: cæterum poſtmodum aduenìente vſu rationis pleno, frænatur, & compeſcitur illa motio, & vltrà iam non neceſsitat. Profectò in his motibus neceſsitatur voluntas, ſicut brutum ex inſtinctu naturæ neceſsitatur.

Ad quartũ. ¶ Ad quartum dicendum, quòd forta ſsis quis poteſt in amentiam incidere circa unam materiam, & non circa aliam. de quo alio in loco lucidus ediſſeretur. Vel dicat Theologus, quòd maniaci non ſunt verè amentes, ſed habent errorem in intellectu ſpeculatiuo de re aliqua; videlicet, exiſtimat aliquis vehementiſsimè ſe ægrotare. cum rectè valeat.

Ad quĩtũ. ¶ Ad quintum dicendum, quòd amentia, & in uniuerſum priuatio vſus rationis, præcipuè proficiſcitur ex læſione. uel imperfectione partis ſenſitiuę, potiſsimè ſenſuum interiorum; & hæc ſola cauſa poteſt deſignari in pueris. Liberras enim oritur ex intellectu, intellectus verò in hac uita dependet naturaliter ex miniſterio ſenſuum, ſine quibus nihil intelligere poteſt: unde perturbatis ſenſibus, perturbatur iudicium rationis: ſed hæc perturbatio ſæpe ſæpius oritur ex uehementiſsimis

paſſionibus vel libidinis,aut iræ,aut timoris: prædictæ enim paſſiones immutant corpus,ac ſubinde immutãt ſenſus,qui corporei ſunt,& mox lædunt phantaſiam, quæ læſa,& perturbata,perturbatur intellectus,& fit delitium.

¶ Dicendum itaque ad confirmationem argumenti, quòd poſito iudicio intellectus in amente,neceſſitatur eius voluntas; quoniam intellectus in amente eſt determinatus ad vnum, propter ligamen ſenſus,veluti brutum determinatur ex inſtinctu naturæ, at in homine cordato per ſimile iudicium non neceſſitatur, quia iudicium tale non eſt determinatum ad vnum.

¶ Vltimò dicendum eſt, quòd ſi anima hominis inſani a corpore ſepararetur,eo modo ſe haberet atque ſi eſſet hominis cordati.anima enim ſeparata non poteſt eſſe amens; at cum eſt corpori coniuncta propter ligamen partis ſenſitiuæ,non poteſt diſcurrere,neque rectè iudicare,& ſic delirium accidit.Sed de his plus ſatis.Ad examen ſecundæ concluſionis progrediamur.

Paſſiones ſenſitiui appetitus libertatem non adimunt. Gene.4. Roma.7. Galat. 1.Ioan.2. Iacobi. 1.

¶ De ſecunda concluſione hoc in primis ſtatuere oportet,quòd ſit certa ſecundum fidem Catholicam. Pro certo enim habendum, quòd paſſiones appetitus ſenſitiui non auferunt libertatem. patet hoc luce clarius ex diuinis literis.Gene.4. Subter te erit appetitus ſenſitiuus, & tu dominaberis illius. Ad Roman.7. appellat Paulus paſſiones appetitus ſenſitiui,peccatorum paſſiones,ex eo quòd peccata cauſant: at ſi funditus tollerent libertatem, peccata non cauſarent: nam ubi non eſt libertas, peccatum non eſt. Et ad Galat.5.dicitur, quòd caro concupiſcit aduerſus ſpiritum: non dicitur quòd caro vincit ſpiritum. & Ioann.1. capitul.ſecundo,habetur illa memorabilis ſententia; Omne quod eſt in mundo, aut eſt concupiſcentia carnis, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ. & Iacobi.1. Vnuſquiſq; tentatur a cõcupiſcentia ſua,&c. Ex his patet, eſſe certum ſecundùm reuelationes diuinas,quòd paſſiones cauſant peccatum: ex quo conſequens eſt,quòd prorſus nõ tollant libertatem.

Nota. Eccle.18. Roma. 6. Chryſoſt. Hierony. Proſper. Auguſt. Galat.5. Anſelm. Origen. Baſil.

¶ Sed hoc in loco obſeruet Theologus contra Lutheranos,quòd quanquam non ſit in poteſtate noſtra, quòd motus concupiſcentiæ inſurgant, de quo conquetitur Paulus,cùm ait; Non quòd uolo bonum, hoc facio, ſed quòd odi malum,hoc ago, ideſt concupiſco. cæterùm in voluntate mea eſt vt voluntas non velit concupiſcere, & vt non conſentiat concupiſcentiæ. Et hoc nobis præcipitur illo præcepto, Non concupiſces: non enim prohibet Dominus concupiſcentias ne ſint.neve eas habeamus; id enim in hac vita eſt impoſſibile; neque prohibet Dominus primos motus concupiſcentiæ, qui non ſunt in noſtra poteſtate,ſed prohibet vitioſos affectus, & vitioſa deſideria, ad quæ accedit voluntatis conſenſus,vt non concupiſces idem eſſe videatur,quòd Eccleſiaſtici. 18. dicit ſcriptura,poſt cõcupiſcentias tuas non eas,hoc eſt,non ſequaris, nec aſſentiaris eis.cui conſonat illud Roman.6. Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore,vt obediatis cõcupiſcentijs eius. Ioannes Chryſoſt. Homilia. 52. operis imperfecti in Matthæum, & Homilia. 13. in epiſtolam ad Roman. aliud eſſe vult concupiſcere, aliud velle concupiſcere. Concupiſcere,inquit, paſſionis, velle autem arbitrii eſt: frequenter enim concupiſcimus quando nolumus. Eandem propemodum ſententiam ſcribit Proſper lib. 3.de vita contemplatiua.c.2. Ex hoc ratiocinari licet,quòd concupiſcentia,quatenus vel vrit,vel etiam delectat, nihil aliud eſt quàm pugna,in qua ſiquis victor euaſerit, æternæ vitæ præmia promeretur Hoc explicat in primis eleganter D. Auguſtin. ſermone 43. de verbis domini. Huic doctrinæ concinit illud quod dicit Paulus ad Galat.5. Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficiatis,non dixit. deſideria carnis non habebitis; hoc enim eſt impoſſibile; neque dixit,deſideria carnis non facietis:concupiſcere enim: facere eſt: ſed ne perficiatis, id eſt, ne conſentiatis deſideriis carnis. vide de hac re D. Anſelmum. elucidantem illud Pauli Roman.6.Non regnet peccatum, &c. Origen. homilia 27. in Numeros. Baſilium in inſtitutione illorum, qui vitam cupiunt ducere perfectam. At qui hanc doctrinam fuſiſsimè a Patribus traditam, tribus, quod aiunt,uerbis concluſit hic Diuus Thomas in ſolutione primi argumenti.

Argumenta contra

¶ Sed aduerſus concluſionem Diui Thomæ ſolent fieri duo aut tria argumenta,quorum primum ſic habet.Nam libertas noſtræ voluntatis finita eſt, & prima paſsio tollit libertatem, vt vnum, ſecunda vt duo; ergo in tantùm poſſunt paſsiones excreſcere, vt funditus tollant omnem libertatem. Vel conficiatur ſic argumentum. Reſiſtentia voluntatis eſt finita, ſit ergo vt decem ſi ſit paſsio ut quatuor,voluntas indiget aliqua reſiſtentia ad reſiſtendum illi paſsioni, creſcat ergo paſsio in duplo, triplo, & ſic conſequenter: vnde poterit tantum creſcere, quòd uoluntas non poſsit reſiſtere.

Secundam concluſionem. Primum.

¶ Deinde ſic arguitur. Nam videtur profectò quòd fieri non poſsit abſque miraculo,vri ab igne,& non dolere;vnde quando B.Laurentius proijciebatur in ignem, ex ſubito dolore non poterat uoluntas non refutare, & refugere, ſi miraculum ſecludamus.

Secũdum.

¶ Vltimò fieri poteſt argumentum ex illo Apoſt. 1. Corinth.capitu.10. Fidelis Deus,qui non patietur vos tentari vltra id quod poteſtis. ex quo uidetur, quòd ſi Deus non concurreret per auxilium ſuum ſpeciale, quòd quantum eſt ex natura rei,paſsiones poſſent ſuperare voluntatem. Propter hæc argumenta,Gregor.Arim.in 1.diſtin.1.quæſt. 2.artic.3.ad 3.exiſtimat, quòd tam vehemens poteſt eſſe paſsio,quòd non poſsit voluntas abſque miraculo non neceſsitari ad conſentiendum.Caiet.verò docet hic, non eſſe neceſſarium ad miracula recurrere,quæ ſententia mihi maximè probatur.

Vltimum. 1.Cor. 12. Greg. Ari. Caieta.

¶ Pro cuius declaratione ſciendum eſt primo,quòd ſi paſsio ſic dominatur, & regnat, quòd obruat iudicium rationis, certe neceſsitatur voluntas; nam tunc nulla manet libertas.ſi vero paſsio non omninò extinguit iudicium rationis,voluntas non neceſsitatur vt obediat paſsioni;nam cùm maneat libertas in voluntate,poteſt paſsioni reſiſtere. Cum enim paſsio (vt ſupra dictum eſt) non moueat voluntatem niſi mediante iudicio,quando manet iudicium rationis liberum, quantumcumque creſcat paſsio, uoluntas poteſt reſiſtere. Itaque paſsio pugnat cum intellectu; ſi illum omnino ligat & vincit, ligat etiam & neceſsitas uoluntatem,& cãptiuam trahit; ſi ſecus, liberam relinquit uoluntatem.Illud etiam dicendum eſt,quòd aliquando poteſt eſſe tam vehemens paſsio appetitus ſenſitiui, vt requirat uoluntas diuinum auxilium ſpeciale ad vincendam illam. Nam certè Abraham quando audacter parabat ſacrificare filium ſuum,auxilio ſpeciali indigebat ad uincendas affectiones tenerrimas erga filium ſuum Iſaac, quem ſuauiſsimè diligebat.Nihilominus aio, quòd hoc non debeat appellari miraculum.in quo fallitur Gregorius: nam ad diuinam prouidentiam ſpectat ferre auxilium afflictis, & laborantibus,& cum ſuis affectibus pugnantibus.

Ad argumenta ad primum & ſecundum.

¶ Et ſic ad argumentum primum dicendum, quòd cùm paſsio tantum habeat bellum cum intellectu,quando iudicium intellectus manet liberum,quantumcumque creſcat paſsio,vel per vnum gradum,poteſt voluntas reſiſtere: ablato autem iudicio rationis,concedimus quòd uoluntas neceſsitatur; & ex hoc patet confutatio ad ſecundum argumentum.

Ad tertiũ.

¶ Ad vltimum ex Diuo Paulo concedimus,quòd ad reſiſtendum paſsioni vehementiſsimæ, requiritur auxilium diuinum,etiam ſpeciale. Apoſtolus autem non ſolum vult dicere, quòd Deus non permittet nos tentari ſupra vires noſtras abſolutè, ſed etiam quòd non permittet nos venire ad extremas anguſtias,& neceſsitates, quæ ex paſsionibus poſſent prouenire.

Voluntas non mouetur a bono apprehenſo per ſenſum.

¶ In ſolutione tertij argumenti ne decipiaris, credens, quòd voluntas moueatur aliquando ex bono apprehenſo per ſenſum: hæc enim deceptio eſt apertiſsima. Nam res materialis,& corporea,non poteſt immediatè agere in voluntatem,quæ eſt potentia animæ immaterialis.His accedit:nam obiectum voluntatis eſt bonum apprehenſum per intellectum, quo diſtinguitur maximè ab appetitu ſenſitiuo,ergo non poteſt voluntas moueri a bono ſenſibili apprehenſo per ſenſum; ſiquidem non eſt eius obiectum.Senſus itaque S.Th. eſt clariſsimus,vult enim dicere, quòd voluntas non ſolum appetit bonum vniuerſale, ſed etiam ſingulare, & ſenſibile, cognitum directè & immediatè per ſenſum, indirectè verò & mediate per intellectum.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Hæretici liberum arbitrium auferre nitũtur, ex variis cauſis,

HÆretici Vuicleuiſtæ,& Lutherani tollunt liberum arbitrium ab homine,dicentes omnia ex mera neceſſitate euenire. Sed intelligendum eſt, quòd qui hominẽ liberam volũtate ſpoliant, id eſt, nihil in eius poteſtate relinquunt,varias huius rei cauſas demõſtrare conãtur. Alii hoc referunt ad certitudinem diuinæ ſcientiæ; alii verò in diuinæ prouidentiæ,& prædeſtinationis ineuitabile decretum;ſunt qui hoc referãt ad efficaciã diuinæ motionis, cui nemo reſiſtere valet: ſed & alii ad peccatũ primi parẽtis hoc referunt dicentes, mentẽ humanam & rationẽ ob primi parẽtis lapſum tantis tenebris oppreſſam, vt nihil cernere queat,voluntatem ita cupiditatibus,& reliquis irrationalibus affectibus, ac eorum auctori diabolo ſubiectam eſſe,atque ſeruam,vt in ſua poteſtate nũquam ſit homo. Sed potiſſimè ſtatuunt hominem a Deo neceſſariò moueri,& agitari,ita vt nullam portionem,neque ad hũc nec ad illum motum ipſe conferat homo,aut ſi quid confert,non aliter atque iumentum quoddam,quod ad ſeſſoris arbitrium impellitur.Quanquam & ſic nonnulli hæretici humanis actibus nimium tribui exiſtimant, ſi homo iumento comparetur; quare ipſum potiùs rotæ inanimi conferunt,quæ ab aqua circumagitur.In ſumma hominẽ ex Dei impulſu ſemper neceſſariò moueri, & nunquã ſua ſponte aut liberè,aſſerunt,tantum abeſt vt liberum hominem conſtituant, vt actionum ſuarum ſit autor & dominus.Sed contra hæreticos in præſentia toto agmine dimicare non ſtatui,quin potius vniuerſam hanc diſputationẽ ad primam partem D. Thom. refero,vbi ex profeſſo de libero arbitrio hominis diſſeritur; nunc verò tantum hoc argumentum commemorabo. Nam cum hæc argumenta de certitudine diuinæ præſcientiæ,& prædeſtinationis amplificant,non conſiderant quòd eadem impietate Deum adigunt ad ſimiles anguſtias:nam ſicut nos non poſſumus reſiſtere voluntati diuinæ, itaque neque ipſe ſuæ voluntati,qua ab æterno uoluit agere quæcumque agit, & ſic ad iſtorum rationem non liberè ageret quicquam.

Cõcluſio.

¶ His conſtitutis,aggrediamur ad explicandũ,quomodo cohæreat quod noſtra uolũtas liberè mouetur. & tamẽ Dei motio efficax ſit;cui voluntas noſtra reſiſtere non valeat:videtur certè q; hæc duo inter ſe maximè repugnent.

Quomodo Dei motio efficax, neceſsitat em non impo nat uolun tati.

¶ Nam cauſa libera eſt, quæ poſitis omnibus requiſitis ad operandum,poteſt operari & non operari;ſic enim definitur cauſa libera ab vniuerſis Theologis. Sed ſi ponatur Dei cõcurſus,& Dei motio,q̃ vnũ eſt de neceſſariis ad operandũ,volũtas neceſſitatur ad agendũ, alioqui motio Dei non eſſet efficax,neq; eſſet omnipotens, cõtra illud, Oĩa quæcunq; voluit fecit in cęlo, & in terra.ergo volũtas noſtra ſemper neceſſariò mouetur,& operatur.Itaq; ſic concludo argumentũ. Qñ adeſt diuina motio, volũtas noſtra nõ põt operari, ſiquidem neceſſitatur, qñ verò nõ adeſt, non põt operari; nam ſine Dei motione nemo valet operari.ergo nunquam libertatem habet.

Prim. arg.

¶ Præterea,qñ ponitur Dei concurſus & motio,non põt voluntas noſtra non moueri.ergo ſi mõ ponitur, mõ neceſſitatur?Certè ſi quãdo ſol oritur non poſſum nõ diligere amicũ,ſi mõ ſol oritur,modò neceſſitor ad diligendum amicum.

Secũdum.

¶ Ad hæc, ſi quis moueret manũ meã ad ſcribendũ,cui ego reſiſtere nõ valerem;certè ſcribere non eſſet,liberum,ſed neceſsarium. Sed ad ſingulas,& vniuerſas operationes mouet nos Deꝰ, cui reſiſtere nõ valemus. Ergo vniuerſa opera nr̃a nõ ſunt libera,ſed neceſsaria. In ſumma, vis argumentorũ in hoc cõſiſtit. Nam ſi Deus mouet nr̃am voluntatem,certè volũtas mouetur, ſiquidẽ mouere & moueri ſunt correlatiua; itaque poſita Dei motione voluutas mouetur, & non poteſt non moueri. ergo voluntas neceſsitatur cum mouetur a Deo.

Tertium.

¶ Ad hæc, ſi quis moueret manũ meã ad ſcribendũ,cui ego reſiſtere nõ valerem;certè ſcribere non eſſet,liberum,ſed neceſsarium. Sed ad ſingulas,& vniuerſas operationes mouet nos Deꝰ, cui reſiſtere nõ valemus. Ergo vniuerſa opera nr̃a nõ ſunt libera,ſed neceſsaria. In ſumma, vis argumentorũ in hoc cõſiſtit. Nam ſi Deus mouet nr̃am voluntatem,certè volũtas mouetur, ſiquidẽ mouere & moueri ſunt correlatiua; itaque poſita Dei motione voluutas mouetur, & non poteſt non moueri. ergo voluntas neceſsitatur cum mouetur a Deo.

¶ Ad vltimum, Deus poteſt neceſſitare voluntatem. ergo ſemper neceſsitat. Antecedens relinquo p certo, cũ de facto neceſsitat ad viſionẽ beatificã, & ad amorẽ beatificũ. Cõſequentia verò inde p̃batur;quia Deus non neceſsitat volũtatẽ aliter q̃ mouendo volũtatẽ, ut efficaciter agat,ſed qñcumq; volũtas vult, Deꝰ uult vt efficaciter agat,eſt enim impoſsibile quòd uoluntas uelit, niſi Deus velit eam velle. Certè cum Deus neceſsitat uoluntatem, non agit per alias potentias, neque habet alias, niſi intellectum;& voluntatem;& ſuum velle, eſt ſuũ agere.Ergo ad neceſsitandum voluntatẽ ad agendũ, nõ aliud adhibet Deus niſi volitionẽ.qua vult ipſam agere. Neque videtur quomodo Deus neceſsitet Angelum ad eſſendum, niſi volendo vt ſit;nec lapidem ad motum, niſi volendo vt moueatur. Hæc ſunt argumenta fortiſſima, quibus impugnatur noſtrum liberum arbitrium.

Vltimum.

¶ Sed videamus eorum confutationes. Nam quòd homo liberè moueatur in ſuis operationibus, ex ipſa experientia liquidò conſtat, & rationes quas hic produxit S. Thom. euidenter hoc ipſum demonſtrant. Dicunt igitur quidam viri docti,qui ſibi acuti videntur, quòd poſito Dei concurſu,quo Deus concurrit mecum ad loquendum,poſſum non loqui;imo de facto ſæpenumero non loquor. Imaginantur enim prædicti autores, q̃ Dei concurſus ſemper eſt paratus,& applicatus eodem modo, ſiue ego loquar, ſiue non loquar, & ſicut ego habeo linguam quando taceo, & ſicut corpus cœleſte ſemper eſt in actuali motione, qua concurrit cum his inferioribus;ſic adeo quòd licèt corpora inferiora non operentur, corpus cœleſte ſemper mouetur: ad eũdem modum Deus ſemper ſuppeditat motum & concurſum ſuum,quo concurrit cum his inferioribus, licèt ſecundæ cauſæ non ſemper operentur, neque ſemper hoc concurſu diuino vtantur.Et hac ratione acutè & ſubtiliter ſaluatur, quomodo Deus concurrit nobiſcum, & non neceſſitat nos ad operandum.

Soluuntur argumẽta.

Quorũdã explicatio.

¶ Hæc ratio defendẽdi liberum arbitrium cum Dei concurſu & motione, meritò ab omnibus improbatur: quoniam mouere & moueri ſunt correlatiua, quæ mutuò ſe conſequuntur: ſed Deum concurrere cum cauſis ſecundis, eſt mouere illas ad operandum,ergo fieri nõ poteſt vt Deus concurrat cum cauſa ſecunda, & quòd cauſa ſecunda non moueatur ad operandum.Deinde,Deus non ſolum eſt cauſa partialis omnium horum effectuum, qui fiunt mediantibus cauſis ſecundis,ſed etiam totalis in ſuo genere. Ergo impoſſibile eſt hæc duo eſſe vera, quòd Deus concurrat mecum ad loquendum,& quòd ego non loquar: poſita enim cauſa totali,quæ impediri non poteſt,neceſſum eſt poni effectum. Ad hæc,certa & immobili fide tenendum eſt, quòd non ſolum Deus eſt paratus ad concurrendum omnibus cauſis, verum etiam quòd mouet,& applicat vniuerſas cauſas ad operandum, & quòd ex Deo eſt initium operis noſtri. ergo impoſſibile eſt, quòd Deus moueat concurrendo,& quòd ego non moueat. Tandem ſecundũ imagi-

Impugnatur ſolutio.

ARTICVL. QVARTVS.

¶ Vtrùm voluntas moueatur neceſſariò ab exteriori principio, quod eſt Deus.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt negans. Nam Deus omnibus naturam ſuam ſeruat, & ſecundum eorum conditionem mouet: vnde ex cauſis neceſſariis, neceſſarii ſequuntur effectus, ex contingentibus,contingentes. Voluntas autem eſt actiuum principium, non determinatum ad vnum,ſed indifferenter ſe habet ad multa. Ergo fieri non poteſt, ut Deus neceſſariò moueat uoluntatem. Sed & aliam huius rei probationem annectit D. Thom. Nam diuina uoluntas non ſolùm ſe extendit ut aliquid fiat,ſed etiam ut fiat eo modo,quo congruit naturæ uoluntatis quam mouet, & eo modo quo Deus ſtatuit,& uoluit. Sed Deus uoluit, ſtatuitque, ut uoluntas noſtra liberè moueretur, & ut quidam effectus prodirent neceſſariò, alij liberè, alij contingenter. Ergo repugnat diuinæ motioni ſi voluntas ex neceſſitate mouetur. Itaque ad efficaciã diuinæ motionis ſpectat ut uoluntas noſtra liberè moueatur.

nationem iſtorum, quod eſt perfectionis in noſtris operibus;tribuimus nobis: tribuimus enim nobis quòd moueamur,quòd operemur,quòd velimus:Deo autem tribuimus quòd eſt imperfectionis, nempe quod conferat nobis auxilium potentiale & habituale.

Almayn. ¶ Sic ergo labefactata & expugnata iſtorum opinione, Almaynus in ſuis moralibus c.1.& 2. alia via pergit; opinatur enim quòd poſito Dei concurſu, non poteſt homo non operari:negat tamen inde concludi, quòd homo non liberè operetur; & dat definitionem libertatis, & liberi pro ſua phantaſia,dicens,quòd ad libertatem ſufficit,& requiritur,quòd poſitis omnibus præuijs neceſſariò requiſitis ad agendum, ſit in poteſtate voluntatis agere & non agere, & ſic putat ſe ſatisfeciſſe omnibus argumentis ſuperiùs adductis. Nam cùm dicitur, poſito Dei concurſu, homo non poteſt non agere, ergo neceſſitatur ad agendum: negat conſequentiam, quia concurſus diuinus non eſt de præuijs,ſed de concomitantibus: poſito enim Dei concurſu, neceſſum eſt noſtram poni actionem, ſi quidem neceſſariò ſe concomitantur, & conſequuntur. Sed iſte autor cùm ſuis ſequacibus putat ſatis eſſe reſpondere ad verba, & quocunque modo ſe expedire ne capiatur in ſermone, alioqui parum rem explicat;imo grauiſſimè errat. Certè vt a facilioribus exordiamur, errat in eo quod dicit,concurſum Dei inter prærequiſita non eſſe annumerandum: nam Dei concurſus eſt cauſa noſtræ volitionis:ergo prærequiritur ad noſtram volitionem;omnis enim cauſa prærequiritur ad effectum Deinde ſi concurſus Dei generalis non eſt de præuiis, & requiſitis ad operandum, ſequitur quòd nunquam dabitur ſufficiens numerus prærequiſitorum ad operandum, quibus poſitis, poſsit voluntas agere & non agere. Quod rectè ſequatur, patet. Nam ante Dei concurſum voluntas non poteſt agere, poſito autem Dei concurſu, voluntas neceſſariò agit. ergo nunquam dabitur numerus ſufficiens prærequiſitorum, quibus poſitis, poſsit voluntas agere, & non agere. Præterea, quando Deus neceſsitat ſuo concurſu voluntatem, quæro vtrùm concurſus ſit de præuiis, vel de concomitantibus? ſi de præuijs; contra ſic argumentor. Nam benè ſequitur, Deus mouet voluntatem, ergo voluntas mouetur: & certùm eſt quòd poſito hoc concurſu, neceſſum eſt actionem voluntatis ſequi. Vnde mutuo ſe conſequuntur, & concomitantur; non ergo eſt de præuijs, ſed de concomitantibus, ſi argumenta Almayni aliquid probant. Si eſt concomitans, ergo voluntas adhuc liberè agit: quia definitio libertatis ab Almayno conficta,ei competit: nam poſitis omnibus præuiis, voluntas poteſt non agere, non enim neceſsitatur niſi a concurſu concomitante; & hoc non impedit libertatem, vt ipſe arbitratur. Item, vel motus & concurſus quo ego moueo lapidem eſt de præuiis,vel de concomitantibus. Si de præuijs, quare ergo concurſus Dei non erit de præuijs, cum concurſus meus ad motum lapidis non ſit prior concurſu Dei? ſi eſt concomitans concurſus meus,ergo nõ neceſsitatur ad motum ipſe lapis. imò liberè mouetur, iuxta definitionem iſtorum autorum: quia ſi neceſsitatur, hoc eſt a concurſu meo;at ille non eſt de præuijs, ſed de concomitantibus; & poſitis ſolis præuiis,lapis poteſt non moueri:inter præuia enim non ponitur concurſus meus,neque Dei. Errat ergo Almaynus, exiſtimans, quòd concurſus Dei non debeat numerari inter præuia, & requiſita ad operandum. Sed turpiùs errat & grauiùs, cùm dicit, quòd poſito Dei concurſu, non poteſt voluntas non agere, & quòd tunc neceſſariò mouetur; nam ex hac ſententia ſequitur, quòd voluntas nunquam liberè agat: nam ſiue concurſu Dei non poteſt quicquam agere, poſito Dei concurſu, neceſſariò agit, ergo nunquam liberè agit. Deinde ut voluntas neceſsitetur in opere ſuo, ſatis eſt mouere illam, ſic vt non poſsit non agere. Sed cùm Deus mouet voluntatem noſtram, ſic mouet ut non poſsit non agere. ergo ſemper neceſsitat. Præterea; eodem modo ſicut poſito concurſu voluntas non poteſt non agere, ita poſita volitione Dei ab æterno, qua voluit me ſcribere, non poſſum non ſcribere: ſicut enim motio Dei efficax eſt, ſic & Dei voluntas omnipotens eſt: & tunc non poteſt dicere Almaynus, q illa voluntas eſt de concomitantibus,cum manifeſtè ſit de præuijs. Itaque conficiatur ſic hoc argumentum. Priùs Deus voluit me ſcribere, quàm quòd ego ſcribam, uoluit enim ab æterno, cæterum hoc non tollit: quin ego liberè ſcribam, & poſita illa volitione, poſſum ſcribere & non ſcribere. ergo licèt Deus me moueat priùs ad ſcribendum, quàm quòd ſcribam, non tollit quin liberè ego ſcribam, & quod poſsim non ſcribere. In ſumma iſti autores quos impugnauimus, aſſerunt quòd eſt aliquid, quo ſtante,noſtra voluntas neceſsitatur,& quòd illud non ſit in poteſtate noſtra. quid refert vtrum ſit præuium, uel concomitans? certè nihil ad tollendam noſtram libertatem.

Impugnatur. Almayn.

¶ Sed iam tempus eſt vt veram huius nodi diſſolutionẽ proſequamur,Certè D.Th. hoc in loco & 1.p. q.83.arti.1. in ſolutione ad tertium dicit, quòd poſito Dei concurſu, non eſt poſsibile quòd homo non moueatur ſtante diuino concurſu,cæterum abſolutè,& ſimpliciter poteſt non moueri.quod perinde eſt atque ſi diceret;non eſſe impoſsibilẽ hanc copulatiuam eſſe veram: Deus concurrit mecum, & mouet meam voluntatem, & mea voluntas non mouetur. Cæterum hæc copulatiua eſt vera,Deus concurrit mecũ ad volendum,uel loquendum, & ego poſſum non uelle, uel non loqui. Cuius cauſa eſt,nam Deus concurrit cum cauſis ſecundis,ſic vt non deſtruat earum naturas;cum cauſis liberis,liberè,cum cauſis neceſſariis,neceſſariò ſe accõmodat, & attemperat. Explicatur hæc ſolutio. Sicut enim poſito imperio efficaci intellectus,neceſſum eſt vt obediat voluntas, cæterum non neceſsitatur ad operandum, ſiquidem poteſt imperium ceſſare pro noſtro arbitratu. Idem explicatur alio exemplo aptiſsimo. Nam ſi ego diſputo, neceſſum eſt quòd loquar;verum non neceſſario loquor,quoniam non neceſſariò diſputo;ad eũdem modum,ſtante Dei concurſu & motione,non poſſum non moueri, ſed non neceſſariò moueor,quia Deus liberè me mouet: hæc enim eſt neceſsitas conditionalis,non abſoluta,non conſequentis, ſed conſequentiæ. Ex his facilè erit intelligere quid ad argumenta propoſita ſit reſpondendum.

D.Thom. expoſitio.

¶ Nam ad primum concedatur maior argumenti, & ad minorem dicendum, illam eſſe falſam; nam adhuc poſito Dei concurſu,liberè agit,& poteſt non agere, licèt nõ ſtet quod Deus concurrat,& quòd non agam in ſenſu cõpoſito; ſicut non ſtat quòd Deus ſciuerit ab æterno Petrum peccaturum,& Petrus non peccet, tamen adhuc poteſt nõ peccare,& omnino conformiter oportet reſpõdere de vtroque,& mirum eſt, quòd iſti maiorem difficultatem inueniant in vno,quàm in alio, cum ſit prorſus eadem. Sed & aliis exemplis confirmatur hæc ſolutio, quæ retro commemorata ſunt.

Argumentorum ſolutio. Ad primũ

¶ Ad ſecundum argumentum idem per omnia reſpondendum eſt. Nam cum dicitur, quòd poſito Dei concurſu non poteſt non agere,negandum eſt omnino.

Ad ſcdm.

¶ Simili ratione confutatur tertium argumẽtum. Nam cum adeſt diuinus concurſus, poſſum non agere,& nõ operari,vt ſatis probatum eſt.

Ad tertiũ.

¶ Ad quartum dicendum eſt, nõ eſſe ſimilem rationem in exemplo adhibito;nam Deus nõ mouet noſtram voluntatem ſicut habitus naturales, aut ſicut impetus ſagittam;nec vero vt mens noſtra membra exteriora, nec ſicut mouet nos, qui trahit nos inuitos, ſed mouet nos liberè,ut nati ſumus moueri; mouet,inquam, nos atque ſi ſolus homo eſſet in mundo, in manu conſilii ſui conſtitutus; & hoc eſt,quod dicit Salomon, quòd cum magna reuerentia diſponit nos.

Ad quartũ

¶ Ad ultimum argumentũ nego conſequentiam; nec uolo in præſentia in litem uocare, an uelle Dei,ſit ſuum agere, de quo in prima parte abundè diſputatur. Sed dico pro confutatione argumenti, quòd Deus nunquam vult præcisè hominẽ agere; ſed agere liberè,uel agere neceſſariò,ſaltem hoc eſt uerùm de agẽte indifferente ad agendum liberè,uel neceſſariò. Vnde ſi Deus uellet ſolum uoluntatem agere,& non determinaret modum agendi,non eſset maior ratio quòd ageret neceſsariò,quàm liberè,& ſic non ageret. Itaque ad hoc quòd Deus neceſsitet uoluntatem, requiritur quòd uelit uoluntatem neceſsariò agere.

Ad ultimũ

¶ Sed iam ſequitur ut exponamus aliam quæſtionem; Vtrum uoluntas neceſsitet ſeipſam? hoc eſt, dato quod uoluntas ſit libera ad uolendum, an neceſsario uelit pro tempore pro quo uult. Pars affirmatiua huius quæſtionis ſic oſtenditur.

Vtrum voluntas neceſsariò velit, de tempore quo uult.

¶ Nam uoluntas quando uult, neceſsario uult,ergo nũquam liberè uult. Conſequentia argumenti euidens eſt. Sed probatur antecedens ex Ariſtotel. primo Perihermenias:

Prim. arg. Ariſto.

menias: Omne quod est, quando est, necesse est esse, & D. Tho. infra q. 14. art. 6. ad tertium concedit, sortem sedere cùm sedet, esse necessarium.

D. Thom.

Secũdum. ¶ Deinde voluntas quando amat, nõ liberè amat, sed necessariò, vt dictũ est; & quando nõ amat, non libere amat, siquidem non amat, ergo nunquam liberè amat.

Tertium. ¶ Præterea: hæc propositio constat ex repugnantibus, amat, & non amat, ergo quando amat, non potest nõ amare: alioqui sic hoc possibile ponatur in esse, sequitur euidẽs contradictio, quòd amat, & non amat. Neque satis difficultas huius quæstionis subterfugitur, dicendo, quòd est necessitas ex suppositione, & necessitas ex suppositione non tollit libertatem; siquidem beati necessariò amant Deum; at hæc necessitas ex suppositione venit, videlicet suppositò quòd sunt beati, & habent lumen gloriæ. Deinde quòd præteritum fuerit præteritum, necessarium est omnino, sic vt fieri nulla ratione possit, vt præteritum non fuerit præteritum: cum tamen hæc necessitas ex suppositione proueniat, suppositò quòd fuerit præteritum, ergo necessitas ex suppositione, vera necessitas est, & quæ tollit libertatem ad agendum.

Quartum.

Vltimum. ¶ Ad vltimum sic argumentor. Vel est libertas in instanti quo operatur voluntas; vel antè, vel post. Non antè, vel pòst, vt satis patet: neque verò quando operatur; nam si quando operatur, potest non operari, sequitur Petrum nõ teneri habere contritionem de peccato, quod nunc peccat, quod est absurdum, probatur sequela. Nam Petrus potest esse in gratia sine contritione: ergo non tenetur habere contritionem. Antecedens probatur. Nam potest nunc non habere peccatum quando peccat, siquidem potest operari, & non operari, ergo potest esse in gratia sine cõtritione. His argumentis persuasi quidam autores, vt Ocham. quodlib. 1. q. 16. & 1. d. 38. q. 1. & Gabriel in eadem distinctione. q. vnica. & in 2. d. 25. q. vnica sentiunt, quòd pro instanti quo voluntas vult, & operatur, necessariò vult, & non liberè.

Ocham. Gabriel.

Arguitur contra istã sententiã. ¶ Sed istorum opinio est falsa, & omnino improbabilis. Nam secundum istorum Doctorum dogma, voluntas qñ vult, non liberè vult, sed necessariò, ergo nunquam liberè vult. Deinde, si vera sunt quæ isti dicunt, sequitur hominem nunquam mereri coram Deo; non enim meretur cũ operatur, nam necessariò, & non liberè operatur, & necessarijs non meremur, nec demeremur; nec verò meretur cũ non operatur; nam nullo existente opere, nullum est meritum. Præterea, voluntas non liberè amat, quando amat, vt prædicti autores definiunt: neq; verò quando non amat; quia si non amat, non liberè amat, ergo nunquam liberè amat. Item, voluntas quando amat, necessario amat, & qñ non amat, necessariò non amat, nunquam ergo libera est.

¶ Sed & sapientissimus Victoria varia excogitauit argumenta ad subuertendam hanc imaginationem, quorum nõnulla in medium proferam. In primis, eadẽ ratione qua homo, quando vult, necessario vult, eadem ratione inquã Deus quando vult, necessariò vult, & quando creabat mũdum, necessariò creabat; & Christus quando patiebatur, necessariò patiebatur, quod asserere impium est. Deinde si Socrates viueret per vnum diem, & pro medietate temporis Deus necessitaret ad standum, & pro medietate ad currendum, nullo modo esset liberum Socrati currere. Sed sic est de facto; ponimus enim quòd non necessitante aliquo currat per vnam medietatem, & per aliam non currat, tunc, vt ista habet opinio, pro toto tempore quo currit, necessario currit, & pro toto tempore alterius medietatis necessario non currit. Ergo ita ei est necesse currere, sicut si a Deo necessitaretur.

Magist. Victoriæ argumenta.

¶ Sed videamus quid Doctores huius opinionis ad nostra hæc argumenta respondeant. Dicunt sanè, quòd homo pro instanti quo operatur, liberè operatur, cæterùm non potest non operari: itaque duo concedunt; vnum est, quod in eo instanti liberè operatur; alterum est, quòd in eodem instanti necessariò operatur. Nam ad hoc quòd homo liberè operetur, satis est, quòd immediatè ante illud instans potuit non operari, & immediatè post illud instans potest ab actu cessare. Sed isti autores acutissimi, nõ vident, quòd ex eorum sententia sequuntur omnia inconuenientia; quæ superius sunt commemorata: quæ si non vident, videant obsecro quæ sequuntur. In primis sequitur, quòd in primo instanti sui esse, non possit aliquis, vel angelus, vel homo habere actum liberum; quia nunquam priùs potuit vitare illum. Item si Deus pro hoc instanti necessitaret voluntatem, & postmodum relinqueret eam liberam; postmodum nunquam libera est; siquidem prius actum vitare nequiuit. Item si Socrates esset insanus per vnum instãs tantùm, iam in toto tempore præcedenti esset liber, & non tamen in hoc instanti esset liber, quanquam prius actum vitare poterat. Imo subiti motus, quos vocant Theologi primo primos, essent liberi, quia prius potuit eos vitare. Item arguitur pro eodem. Si odium proximi est nunc libe rum, quia licèt necessariò nunc sit, tamen potuit priùs nõ haberi. Ergo homo prius peccat non impediendo pro nũc, & nunc non peccat: Item: si Deus produxisset mũdum ab æterno, non liberè produxisset; quia non prius potuit non produxisse. Hæc, & multa alia inconuenientia possunt inferri ex hac positione, & ideo tenenda est vera & solida doctrina, quòd pro eodem tempore quo voluntas agit, potest non agere.

¶ Argumenta verò in cõtrarium adducta facillimè exoluentur. Dicendum est enim, quod necessitas ex suppositione non tollit libertatem; quemadmodum si ego curro, necessum est moueri: sed absolute, non necessario moueor, quia non necessario curro. Rursus si disputo, necessum est me loqui, at non necessario loquor, quia non necessariò disputo. Ad eundem modum, si amo, necessum est vt habeã actum amandi, sed non necessario amo, quia possum cessare ab opere amandi; prædictę enim necessitates non sunt absolutè, sed conditionales, necessum namque est has cõditionales esse veras, si curro, moueor; si disputo, loquor; si amo, habeo actum amandi: verùm neque antecedens, nec consequens est necessarium. Itaque potius in his est necessitas consequentiæ, quam consequentis.

Argumẽto rũ solutio.

¶ Sed vt diligentius elucidetur, intelligendum est, quòd quædam necessitas ex suppositione aufert libertatem, veluti cum id quod præsupponitur, iam est necessarium; quemmodum si Adam fuit, non est potestas vt non fuerit, siquidem ad præteritum non est potentia. Cæterùm si id quod præsupponitur, & statuitur, adhuc manet liberum, & cõtingens, non aufert libertatem: vt si præsupponitur & statuitur Petrum currere, aut esse, non tollitur facultas vt non currat, vel vt non sit. Itaque differt inter præteritum, præsens, & futurum; quod si Adam fuit, necesse est fuisse; verùm si Petrus est, non est necesse vt sit, & si Petrus nasciturus est, non est necesse vt nascatur. Hæc documenta diligẽter animaduersa, vniuersa argumẽta proposita labefactãt.

Necessitas ex suppositione duplex.

¶ Nam cum adducitur illud axioma Aristotelicum, omne quod est, quando est, necesse est esse; cui incumbunt omnia argumenta, dicendum est, quod loquitur de necessitate ex suppositione, & de necessitate conditionali, quæ non aufert libertatem. Vel dicendum, quod cum dicit, necessum est esse, id est, determinatè, ad quem sensum negat propositiones de futuro esse determinatè veras. In sensu ergo in quo negat propositiones de futuro cõtingenti esse determinatè veras, concedit omnes de præsenti esse determinate veras, & hoc intelligit, cum dicit, omne quod est, quando est, necesse est esse. Cum vero vrget Ocham; si voluntas pro tempore quo agit, potest non agere, ponatur in esse, & tunc sequetur euidens contradictio, quod agit, & non agit. Respondetur, hoc argumentum producere eodẽ modo contra præscientiam diuinam, sicut contra libertatem voluntatis. Nam posito quòd Deus sciuit Petrũ peccaturum, Petrus potuit non peccare; ponatur itaque in esse, quod Petrus non peccet: tunc habebitur, quòd Deus sciuit Petrum peccaturum, & tamen Petrus non peccat: & sic Deus deceptus est. Eodem ergo modo soluendũ est argumentum; dicendo, quòd non potest poni in esse simul cum alia; sicut istæ propositiones ambæ sunt possibiles, Petrus currit, Petrus non currit: cæterum non possunt poni simul in esse. Vnde dicunt dialectici, quòd vna posita, deponitur alia. Itaque dico, quòd quando voluntas diligit, potest non diligere; sicut quando Petrus curtit, potest non currere. Ad aliud argumentum ex necessitate suppositionis iam satis arbitror dictum esse.

Explicatur Arist.

Obiectio. Ocham.

Solutio.

¶ Sed adhuc superest dubium; vtrùm voluntas aliàs necessitetur, scilicet ad continuationem sui actus. Videtur certè quòd voluntas postquam elicuit actum, necessitetur vt continuet illum per aliquod tempus: nam actus humanus non potest durare tantum per instans, non enim potest de

Vtrũ voluntas necesitetur ad cõtinuationem actus.

finere

ſinere eſſe in eodem inſtanti in quo eſt productus; neque verò in inſtanti immediato: nam non dantur duo inſtantia immediata, vt cõſtat ex phyſica. Ergo neceſſum eſt dicere, quod durat per aliquod tempus. Ex quo conſequitur in illo tempore non eſſe libertatem ad reuocandum talem actum. Ex quo rurſus ſequitur, hominem non poſſe iuſtificari in inſtanti; nam actus iuſtificationis requirit tempus ad ſui continuationem. Item dato quòd tempus ad continuandum odium Dei ſit dimidia hora, conſequens eſt, q̃ eo in tempore non ſit libertas, aut facultas ad deponendũ odium Dei. Has, & ſimiles rationes adducit Greg. de Arimino in 1.d.38.q.1.art.3.& in 2.d.4.& 5.q.vnica ad quartum, quibus ſibi perſuaſit, quod etſi homo libere eliciat actum ſuum in primo inſtanti quo incipit operari, verùm quoniã nullus actus durat tantùm per inſtans, docet magna aſſeueratione, quòd neceſſariò continuat actum per certum temporis ſpatium.

Greg. Ari.

1. Conclu. Oĩs actio humana durat per aliquod tẽpus.

¶ Vt verò breuiter dicam quid in hac controuerſa tenẽ dum ſit, conſtituo primum aſſertum, & decerno, quòd moraliter & ferè ſemper omnis operatio humana durat per aliquod tempus, & nulla eſt quæ duret tantùm per inſtãs. Quod eſſe verum, vel ſola experientia demonſtratur, oſtenditurque hoc argumento. Nam actus voluntatis communiter, & ferè ſemper reſcinditur per actum cõtrarium, aut diuerſum, quo volumus aliò diuertere cogitationẽ, vel alijs negociis vacare: ut verò iſte actus non poteſt eſſe in eodem inſtanti, alioquin duo actus contrarii poſſunt eſſe in eodẽ, & non poſſunt eſſe duo inſtantia immediata, vt ſtatuo pro certo ex phyſica, ergo neceſſum eſt, vt actus duret & continuetur per tempus. Hoc ipſum confirmatur. Nam iſti duo actus ſunt immediati, ſiquidem vnus alterum expellit, ſed non dantur duo inſtantia immediata, vt conſtat, ergo neceſſum eſt vt interueniat tempus.

Nota.

¶ Neque ex hoc ratiocinetur Theologus, quòd operatio humana requirat certum tempus, & determinatum, vt continuetur: nam aliud eſt quòd motus requirat tempus, quod eſt certiſſimum, & euidentiſſimum? aliud eſt quòd requirat certum & definitum tempus, quod eſt falſiſſimũ. Itaque ſentio, quòd quocumque tempore dato, in minore poteſt deſiſtere ab actu ſuo, neque datur certum tempus continuationis.

2. Conclu. Non oportet actũ humanum continuari per aliquod tempus. Ezech. 18.

¶ Sed veniamus ad ſecundum aſſertum, quod tale eſt. Nõ eſt neceſſe quòd actus humanus continuetur per aliquod tempus: & contrarium dogma non videtur mihi quòd ſit ſana doctrina: nam alioqui ſequeretur, non poſſe hominẽ iuſtificari in inſtanti: cuius contrarium docet fides. Ezech. 18.& 33. In quacunque die ingemuerit peccator, &c. vbi illud verbum, in quacunque die, ſignificat quamcunque horam, quodcunque momẽtum, vt docet fides diuina. Quod autem hoc rectè ſequatur ex dogmate quod impugnamus probatur. Nam autore Gregorio, ad actum iuſtificationis neceſſum eſt certum tempus in quo continuatur, ergo in inſtanti non poteſt eſſe iuſtificatio. Deinde conſtituamus tempus, quo voluntas neceſſitatur ad continuandum odiũ Dei eſſe dimidiam horam; rurſus conſtituamus hominem in prima parte illius temporis facere quod in ſe eſt, & qđ debet ad deponendum odium Dei, tunc ſequitur, Deum denegare gratiam ſuam homini facienti quicquid poteſt, & quicquid debet: Præterea ſequitur, hominem facientem quicquid poteſt, condemnari: tum ſequitur, hominẽ viatorem in illo interſtitio temporis eſſe extra ſtatum ſalutis, & nullum habere remedium, vel quòd poterit vitam æternam conſequi habens Dei odium.

3. Conclu. Sententia Grego. abſurda.

¶ Vltimo aio & decerno, hanc ſententiam Gregorii eſſe abſurdam, & erroneam: vniuerſi enim doctores in quarto ſententiarum, elucidantes materiam de pœnitentia, condẽnant Scotum, & Gregorium erroris, quòd dixerint ad veram contritionem eſſe neceſſariam certam temporis continuationem.

Argumẽtorũ ſolutio.

¶ Ad argumenta Gregorii ſic reſpondendũ, vt dicamus, quod res ſpirituales, cuiuſmodi ſunt volitiones, & intellectiones, bene poſſunt durare ſolùm per inſtans; non enim corrumpuntur a contrario agente, ſed per ſolam ceſſationem ab opere, & per abſentiam conſeruantis; ſicut animaduertere licet in lumine quod dependet a præſentia ſolis: vnde in eodem temporis momento in quo ſol occultatur, totum lumen corrumpitur. Similiter dicendum eſt, q̃ actus voluntatis dependet a voluntate in eſſe, & conſeruari; & ſic ſi voluntas ſubtrahit ſuam actionem, ſtatim deſinit eſſe. Neque de hac re dubium eſſe poteſt. Certum eſt enim, quòd inſtans ipſum, in quo voluntas habet actum ſuũ inſtantaneũ, ſolùm durat per inſtans: non eſt ergo reuocandum in dubium, quin actus voluntatis ſolum duret per inſtans. Vel dicat Theologus, quòd dato quod operatio humana requirat tẽpus vt deſinat eſſe, cæterum nõ eſt conſequens quòd requirat certum tempus; vt antea dictũ eſt. Motus enim in ſui inceptione requirit tempus, ſed non requirit certum tempus: motus enim incipit hoc modo: nũc non eſt motus, & immediatè poſt erit motus: itaque quocunque tempore dato poſt hoc inſtans in minori iã eſt motus, nec datur certum tempus, ante quod non eſt motus. Et profectò videtur quòd operatio humana requirit tempus vt deſinat eſſe: nam non poteſt deſinere eſſe in eodem inſtanti in quo eſt. & non dantur duo inſtãtia immediata, ergo requiritur tempus vt deſinat eſſe.

Obiectiones contra ſuperius dicta.

¶ Sed contra hanc veritatem tot argumentis ſtabilitam & confirmatam, fiunt argumenta quædam, quæ cuique Theologo faceſſunt negotium.

Prim. arg.

¶ In primis, ſi non eſt certum tempus quo neceſſitamur ad continuandum actum noſtrum, conſequens eſt quòd in quolibet opere meritorio, quod durat per tempus, ſit infinitum meritum: quod aſſerere ab omni Theologia videtur alienum. Quod rectè ſequatur, patet. Nam in quolibet inſtanti illius temporis meremur, cum non ſit maior ratio de vno, quèm de alio; & ſunt infinita inſtantia, ergo ad finem illius temporis meritum erit infinitum.

Confir.

¶ Hoc ipſum confirmatur. Nã vel in nullo inſtanti meremur, vel in quolibet. Si in nullo, non erit meritum, ſi in aliquo, cum non ſit maior ratio de vno quàm de alio, ſequitur quòd in quolibet meremur, & ſic erit infinitum meritum.

Secũdum.

¶ Deinde alterum ptofertur argumentum ad impugnãdam propoſitam ſententiam. Quælibet res mundi, inquit Gregorius, reſiſtit ſuæ corruptioni, ergo actus voluntatis reſiſtet ſuę corruptioni, ergo ratione huius reſiſtentiæ debet durare per aliquod tempus.

Vltimum.

¶ Ad vltimum ſic arguitur. Actus volũtatis non deſinit eſſe per vltimum ſui eſſe, hoc eſt, non eſt verum dicere, nũc eſt & immediatè poſt hoc non erit: vnde conſequens eſt q̃ deſinit eſſe per primum non eſſe, vt ſit verum dicere, nunc non eſt, & immediatè ante fuit, ergo requirit tempus vt deſinat eſſe, vt ſit verum dicere, nunc non eſt, & immediatè antea fuit, ergo requirit tempus, vt deſinat eſſe. Probatur conſequentia. Nam res contiuuę, & res ſucceſſiuæ, & quæ corrumpuntur, actionem ſucceſſiuam, vt homo per deſinunt eſſe per primum non eſſe.

Confir.

¶ Hoc ipſum confirmatur. Nam actus contrarius per quem diſſipatur actus voluntatis præcedens, incipit eſſe in inſtanti: eſt enim verum dicere, nunc eſt amor Dei in voluntate, & antea non fuit, ergo odium Dei non deſinit eſſe per vltimum ſui eſſe, ſed per primum non eſſe; ſi enim deſineret per vltimum ſui eſſe, eſſet verum dicere, nunc eſt odiũ Dei, & poſtmodum non erit, & ſic odium & amor Dei eſſent ſimul. Ad hæc argumenta ſatisfaciendum eſt.

Solutiones Ad primũ. Zeno.

¶ Ad primum dicendum, hoc argumentum eſſe leue & nugatorium vel ex hoc probari. Nam hoc genere argumẽti utebatur Zeno Philoſophus, vt dicitur 6. Phyſi. text. 77. ad probandum non poſſe dari motum: nam ſic ratiocinabatur. Mobile prius debet pertranſire medium quàm vt perueniat ad extremum, & prius quam tranſeat mediũ, oportet vt pertranſeat primam, tertiam, quartam, & octauam partem, & ſic in infinitum, cum ſpatium ſit in infinitum diuiſibile. Ex hoc concludebat non eſſe motum, vel ſi eſſet motus, quòd infinita ſpacia oporteat pertranſire in breuiſſimo temporis ſpatio. Simile eſt argumentum propoſitum, cui ſic reſpondendum eſt; quòd ſicut ſunt infinita inſtantia temporis, ita eſt vnum meritum quod poteſt diuidi in infinitas partes correſpondentes infinitis portionibus temporum; ſicut in motu locali datur continuum ſpatium pertranſitum, quod poteſt diuidi in infinitas partes, correſpondẽtes infinitis partibus temporis, in quo fit motus. Sed & illud, ſecundum veram Theologiã, confutat argumentum, quòd quantitas meriti non debet expendi penes multitudinem inſtantium in tempore; aliàs quodcunque peccatum, vel leuiſſimum, eſſet infinitę grauitatis, quia durat per infinita inſtantia, ſed oportet expendere meritũ

ex obiecto,& actu voluntatis: & quoniam est idem obiectum,& eadem volitio numero in quouis instanti,& in to to tempore adæquato, hinc est, quòd est vnum meritum, neque oportet quòd singulis instantibus temporis, correspondeant singulę meritorum portiones, sicut est liquidū in omni motu.

Ad scđm. ¶ Ad secundum argumentum dicē dum,illud tantùm probare quòd omne ens resistit suæ corruptioni,quando corrumpitur a suo contrario, sed si dependeat in fieri & conseruari ab alio subtracto illo, desinit esse, vt patet de lumine, vt in superioribus satis probatum existimo.

Quo consilio Doctores de fruitione disputent.

Ad tertiū. ¶ Ad tertium dicendum,quòd probatio deficit ī multis: nam primum omnium res spirituales desinunt esse per vltimum sui esse,ut patet in Angelis, si Deus eos annihilaret; & in lumine idem animaduertere licet, quod quadamtenus ratione est spirituale: in eodem prædicamento cōstituuntur uolitiones,& intellectiones animi nostri. Sed & dato quòd actus voluntatis desinat esse per primum non esse, non probatur quòd requirat certum & definitum tempus vt desinat esse, sed tantum quòd requirat tempus, de quo retro satis dictum est. Si quis autem cupit scire, quomodo volitiones, & intellectiones animi nostri desinant, aut incipiāt esse,legat doctissimum patrem Soto libr 1. posteriorum.q. 1.solutione ad sextum, nos enim ad nostrum autorem conuertimur. Nam aliud dubium quod solet in hoc articulo moueri,num confirmati in gratia necessitentur in bono competentius in alio loco disputabitur.

QVAESTIO XI.

De fruitione, in quatuor articulos diuisa.

Introductio Quæstionis.

DE fruitione edisserunt Theologi in primo d. 1. quo in loco occasionem huius disputationis acceperunt, ex eo quod Magister Sententiarum in exordio sui operis Theologiam vniuersam in res, & signa distribuit;priores quidem tres libros rebus aptans, postremum verò sacramentis,quæ signa sacrosancta sunt. Res, quæ in diuina Theologia inuestigantur, rursus distribuit; alias dicens esse quibus fruendum, alias quibus vtendum sit. Priores sunt beatissimæ personæ diuinæ, quæ sunt vnus verus Deus, immensus, infinitus, incomprehensibilis: posteriores autem sunt vniuersę creaturæ, quibus vtendum est, non fruendum. Vnde Theologi differendi occasionem de fruitione acceperunt. Sed D. Thom. certiori methodo hoc in loco de fruitione tractatum interserit: cùm enim de actibus voluntariis inuestigare instituerit, methodus & ratio disputationis expostulat, vt de fruitione, quę est potissimus nostrę voluntatis actus, sermonem instituat.Sed quo pacto de fruitione disputet, videamus.

ARTICVL. PRIMVS.

¶ *Vtrùm fruitio sit actus appetitiuæ potentiæ.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio est affirmans Fruitio namque nomen sumpsit a fructibus, qui tanquam vltimi ex arbore expectantur, & cum quandam suauitate percipiuntur. Vnde fruitio pertinere videtur ad amorem, vel delectationem quam aliquis habet de vltimo bono expectato: & quia finis & bonum est obiectum voluntatis, fruitio est actus potentiæ appetitiuæ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Quid sit fruitio, & cuius potētię actus. Scot.

IN hoc articulo in primis quid sit fruitio explicandum est, & cuius nam potentiæ sit, intellectus ne, an voluntatis; de hac enim re dissident Theologorum sententiæ. Scotus enim in 1.dist.1.quæst.3. & in 4. dist. 49. q.5. existimat fruitionem esse amorem rei præsentis : quam sententiam sibi persuasit ex diuersis sententiis D. August. perperam intellectis, quæ in sequentibus adducuntur. Doctissimus pater Soto in 4.dist.49.q.1.articu.vltimò docet, quòd fruitio est actus intellectus, & ipsa Dei visio. Rationes verò quibus conatur hanc sententiam persuadere, hæ sunt potissimę.

Mag. Soto.

Prim. arg. ¶ In primis ex ipso nomine sic ratiocinatur. Nam frui cibo, est gustare cibum;frui pulchro,videre pulchrum; frui musica, audire musicam. Ergo frui Deo, est videre & possidere Deum.

Secūdum. ¶ Deinde,frui (vt constat ex nominis significatione) est capere fructum rei desideratæ. Sed intellectus est qui capit & apprehendit; voluntas namque non est potentia apprehensiua, vt supra diximus. Ergo frui est intellectus, non voluntatis.

¶ Præterea D. Aug. 1.de doctrina christiana c.32. & 33. docet apertè, quòd summa merces est fruitio.& li.1.de Trinit.c.9.scribit,quòd in visione Trinitatis tota merces promittitur delectationis,& desiderii nri, & in lib.de morib' Ecclesiæ c.3.sic inquit; Quid est frui nisi præsto habere qđ amas; habere verò & possidere, est actus intellectus, vt retro monstratum est. Certè apud D. Aug. vt patet ex locis adductis,idem est fruitio, & visio Dei. Adducit præterea in patrociniū huius sentētiæ S.Tho. is nanque 1.p. q 26. art.2. in argumento quod adducit in contrarium,dicit expressè, quod fruimur Deo p intellectū, & in hoc articulo in solutione primi docet, quòd visio Dei, secundū quādam considerationem, est fruitio:& in tertio articulo scribit quòd fruitio est adeptio vltimi finis. Sed & in Clemētina, ad nostrum, de hæreticis, definitur lumē gloriæ esse perneccssarium ad visionem & fruitionē diuinam. At si fruitio non esset actus intellectus,ad eam non exigeretur lumen gloriæ, quod resident in intellectu.

Tertium Aug.

D.Thom.

Cōclusio.

Clemēt.ad nostrū de hæreticis.

¶ Ad vltimum, si post sanctos patres lubet audire Grammaticos,Laurentius Valla libro 5. eleg. capit.5. dicit nonnulla quę huic fauent sententię.Ex hoc sequitur,quòd fruitio sit ipsa Dei visio, quæ est actus vtriusque potentiæ,tum intellectus, tum voluntatis; intellectus, vt elicientis; voluntatis, vt mouentis. Itaque sicut voluntas est quæ laborat, & satagit vt summum bonum consequamur, sic & voluntas est quæ fruitur summo bono, sed per intellectū; quemadmodum voluntas est quę desiderat cibum,sed fruitur eo per gustum. Huic simile est id quod dictum est supra quæstio.4.articu.3.de comprehensione. His positis,Pater Soto veluti re iam confecta gloriatur, dicendo, quòd si hanc sententiam intellexissent scholasticorum plerique, non frustra digladiarentur de verbis S.Augustin.qui in diuersis locis de beatitudine, diuersa videtur sentire: alicubi dicit, quòd summa merces est fruitio; alicubi verò quod summa merces est visio: nulla est contrarietas, aut diuersitas in D.Augustino: nam apud D.Augustin.idem est fruitio & visio. Hactenus de sententia doctissimi Patris Soto, quam etiam magna assueratione docet in commentariis super Epistolam ad Romanos capitu,6.Sed Capreolus, & Caietanus,& alij multi doctores existimant, quòd fruitio est actus voluntatis,quo de summi boni adeptione & possessione delectatur, & congaudet.

Vltimum. Lau.Valla

Capreolus. Caieta.

¶ Vt ergo veritas huius quæstionis elucidetur, de nomine fruitionis pauca pertractanda sunt: deinde quid sit sentiendum de eius definitione, & cuius potentiæ actus sit breui sermone explicandum. Certè Aristot. 1.libro Rhetor.capit.5.destinxit,quædam esse amœna in rebus,alia verò frugifera: illis fruendum esse, quippe non alii vsui nisi capiēdæ sunt voluptati,vt qui gaudet in pulcherimis cernendis figuris,aut curiosis videndis spectaculis:sed fructifera sunt,quæ commodo cedunt,& vtilia sunt,& non solùm illis

Quæstionis explicatio. Aristot.

illis gaudemus,ſed ad vtile noſtrum cõuertimus, vt equus, fundus,Simile docet Auguſtin.libr.83.quæſtionum.30.dicens; fruimur illis,ex quibus voluptatẽ capimus. ¶Fruitio itaq; ſecundum propriam ſignificationẽ eſt perfecta in ſuo genere delectatio,quam Hiſpano ſermone, *gozo*, appellamus.In qua ſignificatione hæc vox in ſanctis ſcripturis varijs in locis obuia eſt:nam Sap. 2.dicitur; Venite, & fruamur bonis quæ ſunt.i. in bonis delectemur, & iucunditate afficiamur, & illud ex Pro.7. Inebriemur & fruamur cupitis amplexibus, hunc habet ſenſum,delectemur ex mutuis amplexib⁹,& illud ad Phile.Ita frater ego te fruar in domino, hanc interpretationem habet ita tecum condelectet in futura beatitudine, & ad Ro. 15. inquit Paul. in eodem ſenſu,ſi vobis primum ex parte fruitus fuero, i.ſi veſtra præſentia & cõſuetudine prius ex parte fuero delectatus, & animi mei deſideriũ expleã.& Cic.3. Tuſc. Zenonem iudicat acutiſſimum contendentem illum eſſe beatum,qui præſentibus voluptatibus frueretur, & illud Terentii,in Adelphis præcipuè ſignificationem huius nominis aperit,cùm dicit,agellum ei demus,quo fruatur.i.in cuius poſſeſſione delectetur & conquieſcat.Atq; hæc eſt legitima huius vocis ſignificatio,quam veteres & diuini Theologi,in Theologicam trãſtulerunt ſignificationem, vt tantummodo pro delectatione,quã ex Dei viſione & poſſeſſione percipiunt beati, vſurpetur & accipiatur: feceruntq; id ſapientiſſimè. Nã ſi fruimur illis quæ delectationem & voluptatem ſecum trahũt, cum nulla voluptas vera,nulla ſincera delectatio niſi in ſolo Deo ſit,nulla profecto fruitionis nomen promeretur,niſi voluptas illa, quam de ſummi boni acquiſitione & poſſeſſione percipimus,quod ſacræ literæ nobis apertè ſignificant cùm dicunt,Torrente voluptatis tuæ potabis nos Domine,rurſus apud Hiere.ſecularia bona ciſternis diſſipatis conferuntur;Dereliquerunt me, ait,fontẽ aquæ viuę,& foderunt ſibi ciſternas diſſipatas,quę cõtinere aquas nõ poſſunt. In Deo autem ſunt vera gaudia,& pleniſſima,teſtante hoc ipſum Domino Io.16. Gaudium veſtrum nemo tollet a vobis,& alio in loco;Euge ſerue bone & fidelis, intra in gaudium Domini tui.¶His conſtitutis,quæ ad definitionem nominis pertinere videbantur,eſt 1.concl. Fruitio eſt actus voluntatis. Hanc ſententiam docet apertiſſimè D. Tho.in prefatione ſuper quæſt.8. dicit planè, ꝙ fruitio eſt actus voluntatis pręcipuus.idẽ docet cõſtanter in hoc art. & in art.2.ſcribit in brutis non eſſe perfectam fuitionem, quoniam in eis perfecta voluntas non inuenitur,& in art. 3.clariſsime docet,fruitionẽ eſſe delectationẽ,& gaudium, idẽ docet Aug.li.10.de Trin.c.10.& li.11.de Ciuitate Dei c.25.& lib.10.de doctrina Chriſtiana c.33.& 12. de geneſi ad literã c.26. Huic ſnĩæ fauent ſcripturæ diuinæ,quas ſuprà produximus,in quibus omni dubio procul fruitio ſignificat gaudiũ;& perfectã delectationẽ: nec diuinæ literæ habent aliam commodã explicationem.Eandem ſnĩam cõfirmat vſus loquendi receptus:tunc.n. frui aliqua re dicimur,cùm in eius adeptione delectamur, & voluptate afficimur. Vltimò, hanc ſnĩam docent vniuerſi viri docti, qui linguam Latinam optimè callent: dicunt.n. frui eſſe delectari,& cum ſuauitate fructũ deſideratum percipere. Sic docet Laurentius Valla vbi ſupra. Manet ergo certum & exploratum,ꝙ fruitio ſit voluntatis,non intellectus.Sed proximum eſt,vt exponamus,num fruitio amor ſit,num delectatio:nam D. Tho. in hoc articulo tantùm docuit, ꝙ eſt actus voluntatis vel ad amorem,vel ad delectationem ſpectans,ſecutus in hac re D.Augu. qui aliquando refert fruitionem ad amorẽ, aliquãdo ad delectationem. Pro quo ſit 2.conc. ¶Fruitio non eſt amor rei præſentis,ſed delectatio: nam frui Deo (vt nomen ipſum præſefert) non eſt amare ſum; ſed potentia ad quam pertinet finis per modum imperãtis, non inuenitur in eis, ſed in aliquo ſuperiori, qui mouet vniuerſam naturam per imperium.

¶ Secunda Concluſio. Bruta habẽt imperfectam fruitionem cùm ſuos fines adipiſcuntur; nam cognoſcunt bonum & finem: ſed quoniam per naturalẽ inſtinctum feruntur in ſuos fines, non perfectè fruuntur.

¶ Tertia Concluſio. Rationales naturæ,ſecundum rationem perfectam fruuntur,quia non ſolum cognoſcunt finem & bonũ, ſed etiam rationem vniuerſalis finis & boni, quæ nullo modo eſt in brutis.

Auguſt. 2.Conclu. Fruitio nõ eſt amor, ſed delectatio.

Secunda. D.Thom.

Tertia.

Auguſt.

D.Thom.

Ad priorã argum.

Ad primũ.

Ad ſcdm.

Ad tertiũ.

D.Auguſt.

Ad quartum.

Quies. Delectatio Gaudium. Lætitia.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm frui tantùm conueniat creaturæ rationali.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio.Ea quę nõ cognoſcunt finem, vt grauia, & leuia non fruuntur quando ſuum conſequuntur finem: nam frui, non eſt actus potentiæ peruenientis ad finem, ſed potentiæ imperantis executionem; dictum eſt enim quòd eſt actus appetitiuæ potentiæ. In rebus autem cognitione carentibus, inuenitur quidem potentia pertingens ad finem per modum exequentis, ſicut graue tendit deorſum, & leue ſurdicit li.1.de doctr.chriſt.c.4 frui,eſt amore inhærere alicui rei propter ſe,vbi fruitionẽ refert ad mortem,quod idẽ facit D.Tho. in commentariis Epiſtolę ad Hebræos c.12.lectione.4.hũc habet ſenſum,vt fiat ſenſus cauſalis.i.ex præſentia rei amatæ cauſatur fruitio & delectatio.Vel dicatur, ꝙ aliud eſt amare,aliud amore inhærere alicui rei:nam inhærere alicui rei ex amore,eſt capere delectationem,vel eſt cum ſuauitate ei coniungi.Sed operæpretium eſt argumenta illa depellere,quæ probant fruitionem eſſe actũ intellectus.¶Ad primum dicẽdum,ꝙ frui cibo,non eſt guſtare cibum,ſed in cibi guſtu delectari:& idem dicendũ eſt ad alia exempla.¶Ad ſecũdum,ꝙ frui eſt delectari, & delectari eſt voluptatem capere:hæc omnia pro eodẽ accipiuntur apud omnes Latinos. Quod verò delectatio pertineat ad voluntatem,notiùs eſt quàm vt ſit oſtendendum. Vt verò meliùs intelligatur,obſeruandum eſt, ꝙ in adeptione & poſſeſſione ſummi boni, intellectus eſt veluti manus apprehẽdens bonum & fructũ,voluntas eſt veluti ſtomachus, qui in rei adeptione delectatur,& fruitur. & quemadmodũ voluntas eſt quæ triſtatur de ſummi boni abſentia,ſic & ipſa eſt quæ de boni præſentia delectatur,& fruitur. ¶Ad tertiũ dicendum eſt,quòd illæ ſententiæ D.Aug. quibus affirmat ꝙ fruitio eſt tota merces, habent commẽtarium vt fiat ſenſus cauſalis. i. fruitio cauſatur ex ſummi boni adeptione & conſecutione. Eandẽ interpretationem habet illa ſententia D.Augu.10 confeſſionum c.21.& 22.beatitudo eſt gaudium de veritate.Vel dicatur,ꝙ fruitio duo requirit,& viſionem,& delectationem: quapropter ſancti Patres nũc referunt ad viſionem,nunc ad delectationem,quemadmodũ ſacra ſcriptura beatitudinem nunc appellat viſionẽ, nunc gaudium,nunc delectationem.Idem dicẽdum eſt ad S.Th.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illa definitio ſi rectè intelligatur potius eſt a nobis: ſi enim viſio & fruitio penitus eſſent idem, ſuperuacaneè eſſet additum, lumen gloriæ eſſe neceſſarium ad viſionem & fruitionem. Itaque lumen gloriæ eſt neceſſarium ad fruitionem, non quòd fruitio ſit actus intellectus, ſed quoniam eſt neceſſarium ad viſionem, ex qua ſequitur fruitio & gaudium.

EXPLICATIO ARTICVLI.

VT hic articulus facilè intelligatur (quanquam ipſe de ſe eſt facillimus) ſcire oportet ex Diuo Thom. infra quæſtion.31.articulo tertio, quòd rebus cognitione carentibus cùm ad ſuos fines perueniunt, competit quies: quieſcunt enim cùm ſuos ſortiuntur fines, neque amplius inquietæ manent: delectatio verò propriè competit brutis; gaudium autem propriè non conuenit niſi creaturæ rationali, quemadmodum etiam lætitia, quæ

D.Thom.

quæ vltra gaudium importat redundantiam exteriùs patefactam in corpotis gestu, & motu. Itaq; quies latius patet quàm delectatio, & delectatio quàm gaudium, & gaudiũ quàm lætitia.

Fruitio. ¶ Fruitio verò non solùm est quies in bono adepto, sed delectatio, & gaudium perfectum, quod quidẽ in resurrectione corporum habebit coniunctam lætitiam per redundantiam ad corpus, quando implebitur perfectè illud vaticiniũ Prima cõc. Isa. 9. Isa. 9. Lætabuntur coram te sicut qui lætantur in messe; & cætera quæ sequuntur. Vt autem nihil prætereatur, illud etiam est sciẽdum, quòd Scot. in Secunda. 1. disti. 1. q. 5. dicit q; naturalia nullo modo fiuũtur, qm̃ non inhærent, sed potiùs a natura affiguntur ad suos fines. Sed certè consideratio S. Tho. in articulo longè efficacior est, vt patebit rectè considerãti: sagitta enim non fruitur quando scopum attingit, siquidem sagitta non se mouet per proprium imperium, sed a sagittatore colineatur, qui cum scopum attingit, fruitur, & voluptatem capit. Sic de rebus aliis cognitione carentibus iudicandum est.

ARTICVL. TERTIVS.

¶ *Vtrùm fruitio sit tantùm vltimi finis.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Propriè fruitio est vltimi finis, qui propter se, & non propter aliud appetitur: vnde cùm quadam delectatione appetitum quietat, sic vt nihil aliud desideretur.

¶ Secunda Conclusio. Nullo modo est fruitio eius quod in se nullam habet delectationem, sed solùm propter aliud appetitur: nullus enim fruitur potione amarissima, quam propter sanitatem accipit.

¶ Tertia Conclusio. Eius quod in se habet delectationem tametsi non sit vltimum, fruitio est aliquo modo, sed non propriè; quia non simpliciter appetitum quietat, quia semper manet in suspenso voluntas, donec habeatur id quod vltimum expectatur. Tertia.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrũ Deo fruamur, an potius visione beata. Argumẽta Durandi. Primam. HIc aggreditur D. Tho. ad disputandum, quod nam sit fruitionis obiectum: qua in re disputatio est cum Durando; vtrùm fruitio vitæ beatæ habeat pro obiecto immediatè Deum, vel visionem beatificam; Duran. namque in 2. dist. 1. q. 2. existimat fruitionem beatam non Deum, sed Dei visionem habere in obiectum: idque sibi persuasit his argumentis.

¶ Primò, idem est obiectum fruitionis, & delectationis; delectatio enim & fruitio idem sunt. Sed obiectum delectationis non est Deus, ergo neque fruitionis. Minor argumẽti sic probatur. Nam obiectum delectationis non est res separata ab eo qui delectatur, qui enim delectatur circa vinum, de vsu & fructu vini delectatur, nõ de vino separato.

Secũdum. ¶ Deinde, damnati non tristantur nisi de carentia diuinæ visionis, erga beati summè delectantur in visione beatifica.

Tertium. Aristot. ¶ Præterea, autore Arist. 10. Ethic. ca. 5. delectatio habet quòd sit laudabilis, vel vituperabilis ab operatione, ergo operatio est obiectum delectationis, & non res ipsa.

Quartum. ¶ Præterea, fruitio succedit spei; sed spes non habet Deũ pro immediato obiecto, sed Dei visionem, & possessionem qui enim vinum, aut cibum exoptat, immediate non nisi vsum & possessionem talium cupit, ergo qui Deum desiderat per virtutem spei, immediatè non desiderat nisi visionẽ Dei, & possessionem.

Arguitur contra Durand. Aristot. ¶ Sed hæc sententia Durandi quàm falsa sit, & improbabilis, hæc argumenta persuadent. In primis Arist. 2. de Anima tex. 28. sic definit sitim, vt sit appetentia frigidi, & humidi: famem verò definit esse appetentiam calidi, & sicci, ergo fames, quæ est concupiscentia appetitus, pro obiecto immediato habet calidum & siccum, non gustationẽ calidi aut sicci, ergo desiderium beatitudiuis non habet pro obiecto immediato fruitionem, quæ est actus voluntatis, sed ipsum Deum summè bonum. Et profecto qui delectantur in visione spectaculorum, delectatio illorum non quiescit in visione, quia visio est; sed quia spectaculum est: non enim quiescit videns spectacula in visione quæ est intra oculum suum; in hac enim visione spectacula non celebrantur, sed in foro. Certè qui ex rebus amœnis delectationem & voluptatem capit, non delectatur immediatè ex ipsa visione: etenim visio ipsa non est amœna, nec virens, neq; florens: & qui voluptatem capiunt audiẽtes musicam, non delectãtur immediatè ex ipsa auditione, sed musica, & vocum consonantia: ipsa verò visio, vel auditio, sunt veluti quædã instrumentariæ actiones, quibus potentiæ consequuntur quod desiderant. Hæc omnia confirmãtur. Nam qui amat possidere episcopatum, aut ecclesiasticam dignitatem, profectò ipsam dignitatem immediatè amat, quamuis intelligat circa possessionem nõ posse illi contingere: sic sanè viri iusti & amici Dei, quod desiderant, Deus est; vnde est illa vox Dauidis; Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, & rursus; Sicut certus desiderat ad fontẽ aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus, at possidebunt hoc quod desiderant, quando facie ad faciem videbunt. Præterea mens nostra in vita beata immediatè videt Deum, ergo consimili ratione voluntas nostra diuina bonitate immediatè fruitur. Verum est tamen quod eget ostensione huius bonitatis, quam illi demõstrat lumẽ gloriæ, & visio beata. Certè visus ostendit gustui hoc esse pomum, nec propterea consequens est, vt gustus immediatè pomo fruatur.

Nota. ¶ Vt verò hæc quæ diximus verissima esse comprobentur, intelligat Theologus, & sciat sapienter discernere inter rem desiderabilem, & rationem desiderãdi siue delectãdi, & effectum inde subsecutum. Res desiderata ab ægroto est sanitas; ratio desiderandi vel delectandi est bonitas; affectus inde subsecutus, est possessio, vel delectatio: quẽadmodum in igne calefaciente est agens, & ratio agendi, & effectus: & licèt intermediet actio, ignis est qui immediatè calefacit. Igitur res quæ beatos in vita beata lætificat, & iucũditate afficit, est ipsemet Deus; ratio delectationis & fruitionis est bonitas summa; visio verò diuinitatis est huius summi boni possessio, ex qua sequitur delectatio, quæ est immediatè de bono summo, quod in hac vita desideramus.

Ad argu. Durandi. ¶ Ad argumenta Durandi satisfaciendum est, ad primũ neganda est minor syllogismi. Nam causa proxima & præcipua quare voluptatem capimus, est bonitas rei quã desideramus; sed possessio & coniunctio est veluti conditio, sine qua nunquam poterimus delectationem capere, vel est instrumentaria actio, qua potentia consequimur finẽ suũ. Ad primũ.

Ad scãm. ¶ Ad secundum neganda est consequentia argumenti; non enim est recta ratiocinatio; nam damnati habent peruersam voluntatẽ, & ideo non summè dolent de malo culpæ, quod est contra Deum ipsum, sed de malo pœnæ, quod est contra ipsorum bonum, at beati habent rectã voluntatem. & ideo magis iucundantur de bono ipsius Dei, quã de bono per participationem.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium dicendum, quòd operatio est causa efficiẽs delectationis, ipsa verò res est causa obiectiua & finalis, de cuius possessa bonitate delectamur, & voluptate afficimur.

Ad quartum. ¶ Ad quartum dicendum, spem Deum ipsum obtinẽdũ sperare: est autem Deus sibi proprium bonum, quando per visionem mentis voluntas summa fruitione Deo copulabitur, de quo fusiùs solet tractari in 2. 2. q. 17. art. 5.

Facilior solutio ad argumenta Durandi. ¶ Ad omnia verò argumenta Durandi faciliùs potest Theologus satisfacere in hũc modum, si dicat. quòd apud D. Thom. & viros doctissimos idem est dicere, Deum esse obiectum spei, vel delectationis; & visionem Dei, & possessionem, esse obiectum spei, vel fruitionis; nõ enim est aliud obiectum summum bonum, & consecutio summi boni: sicut auaro idem est pecunia, & consecutio pecuniæ, & pro sine habet pecuniam, & possidere pecuniam. Et quòd sit idẽ obiectum summum bonum. & cõsecutio summi boni, hoc argumento efficaci demonstratur: alioqui posset voluntas appetere summum bonum, & quod non haberet appetitũ habendi summum bonum, quod est prorsus impossibile.

Certè

Certè S. Tho. sæpissimè replicat, quòd finis dupliciter dicitur, nempe & ipsa res, & adeptio rei, vel possessio, & quòd pro eodem valet dicere, finem esse rē aliquam, vel eius adeptionem. Vide S. Tho. q 3. art. 1. & in hoc articulo expressè idem repetit; quare inaniter laborat Durandus ad probandum, q obiectum fruitionis sit visio Dei, & non ipse Deus: nam ex hoc, quòd visio Dei sit obiectum fruitionis, non est consequens quòd ipse Deus non sit obiectum eiusdē.

D. Thom.

Prima cōc.

ARTIC. QVARTVS.

¶Vtrùm fruitio sit finis iam habiti.

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Fruitio perfecta, est finis iam habiti in re; nam tunc appetitus perfectè quietatur, & exaturatur.

¶ Secunda Conclusio. Fruitio imperfecta est finis habiti in spe. Probatio vtriusque conclusionis hæc est. Quoniam fruitio ex adeptione finis quem desideramus, oritur & dimanat: quando finis habetur in re, perfectè habetur; quando finis habetur in spe, nondum perfectè habetur: & ideo ex priori finis adeptione, sequitur fruitio perfecta; ex posteriori, sequitur imperfecta.

EXPLICATIO ARTIC.

Secunda. Vtrùm in uita beata posit q̄s frui una persona si ne aliis. Scot.

IN hoc articulo in primis quæritur, vtrùm in vita beata, in qua est perfecta fruitio de summi boni, & vltimi finis adeptione, sit vna fruitio trium personarum, patris, & filii, & Spiritus sancti; vel an possit esse fruitio vnius personæ sine alterius fruitione; Hanc quæstionem ediserit Scotus in 1. d. 1. q. 2. & in 4. distin. 49. quæst. 7. Et a parte affirmatiua quæstionis sic arguitur.

Argumēta Primum.

¶ Nam quælibet persona est summum bonum, & vltimus finis perfectissimus, ergo fieri potest, de potentia saltē Dei absoluta, vt quis fruatur vna persona absque alia.

Secūdum.

¶ Deinde, in hac vita possumus frui vna persona absq; alia, vt planè constat; & in vita beata, videtur quòd magis diligamus filium quàm patrē, siquidē apparet quòd ei amplius debeamus: factus est enim pro nobis homo, & p nobis mortuus est; & cruci affixus, quod non fecit pater, ergo in vita beata potest quis frui vna persona absque alia.

Tertium.

¶ Præterea, in vita beata, beati iudicant filium factū esse hominem, & mortuum pro nobis, idque non iudicant de patre, ergo possunt frui filio absque patre. Consequentia inde probatur. Nam ad fruitionem requiritur iudiciū.

Quartum.

¶ Ad hæc, potest videri vna persona absque alia, & essentia diuina absq; personis, ergo potest esse fruitio vnius personæ, absq, fruitione alterius, & poterit esse fruitio essentiæ, absque personarum fruitione. Consecutio argumenti cuidens est, sed antecedens probatur, tum, quoniam possumus cognoscere personam, quæ est pater, absque eo quòd cognoscamus filium determinatè, puta Paulum, vel Alfonsum: sed satis est cognoscere illum habere filium, ergo ad cognoscendum patrem in diuinis, sat est cognoscere quòd habeat filium, licèt determinatè nō cognoscamus filium; tum deinde, quoniam pater sine filio videri sanè potest. quanquam intelligi non possit; aliud enim est visio, aliud intelligentia, ergo quamuis factibile non sit quòd pater intelligatur absque filio (sunt enim relatiua, & relatiua sunt simul natura & intellectu) at factibile esse videtur q Deus ostendat videndam suam paternitatem, & nō filiationem: tum verò, quoniam ad cognoscendum patrem in diuinis satis est cognoscere suam definitionem, & eius correlatiuum: at Spiritus sanctus non est de definitione patris, neque eius correlatiuum: poterit ergo videri pater sine Spiritu sancto.

Quintum.

¶ Tum præterea, quoniam generatio patris terminatur ad verbum, & non ad essentiam diuinam, & vna diuina persona potuit terminare vnionem carnis assumptæ, etiam si neque pater terminat, neque Spiritus sanctus: poterit ergo videri vna persona sine alia. Consecutio argumenti inde liquet; quia si actio realis terminatur ad unum, & non ad aliud, actio intellectualis multò magis poterit terminari ad unum, & non ad aliud: nam ea qua re distinguuntur, intellectu separantur.

Argumēta ad ostēdēdū diuinā essentiam posse uideri absque personis. Primum.

¶ Quod verò diuina substantia possit uideri sine personis, hæc argumēta persuadere uidentur. Nam diuinitas habet subsistentiam absolutam, personæ verò diuinę habent personalitates, & subsistentias relatiuas, at absolutum secūdum rationem, prius est relatiuo; ergo potest Deus ostendere subsistentiam absolutam, non ostensa relatiua.

¶ Deinde, paternitas, siue filiatio diuina, quanquam est diuinitas, non tamen significat diuinitatis essentiam. Igitur ipsa diuinitas se demonstrare poterit, non demonstrato eo quod non est de sua essentiali ratione. Certè si de essentia diuinitatis esset pater, filius esset pater, siquidem filius est deitas, de cuius essentia dicitur esse pater: & fortassis Moyses diuinam essentiā vidit in monte Sinai, & sanctissimā Trinitatem nō vidit; asseruabatur enim Moysi Trinitatis demonstrāda gloria, quando in monte assistens Christo cum Elia, colloquebātur de excessu in Hierusalem complendo.

Secūdum.

¶ Denique vt iā finiam, in aliquo priori originis est pater quando non est filius; prius enim intelligimus personam patris constitutā & perfectam, quàm quòd habeat filium, ergo in illo priori potest cognosci pater absque filio.

Tertium.

¶ Ad huius rei expositionem est prima conclusio. In via non est vna fruitio omniū personarum, & potest quis frui vna persona absque alia, & essentia absque personis: nam potest quispiam cogitare, & cū suauitate recolere Christū dominum esse pretium nostræ redemptionis, & nihil meminisse de patre, aut Spiritu sancto. Rursus, potest quis ex ductu luminis rationis naturalis cognoscere Deū esse vnū absque Trinitate personarum, & in hac diuinitatis contēplatione maximè delectari. Ex his facilè est intelligere, q potest quis amare vnam personam absque alia, poteritque suauiùs, & intensiùs amare vnam personam absque alia. Cæterùm habere istum actum comparatiuum, plus diligo filium quàm patrem, blasphemia est non ferenda: nam tantum debemus patri atque filio, & tam est bonus atq; filius; imò habent vnam eandemque bonitatem, & perfectionē.

1. Conclu. In uia potest quis frui una p sona absq; alia.

¶ Secunda conclusio. In vita beata quando videbimus Deum sicuti est, fieri non potest vt videamus vnam personam absque alia, aut essentiam sine personis: decernoque adeò hoc esse impossibile, vt numerati debeat inter ea quæ continent euidentem contradictionem, & quæ factibilia non sunt. Nam visio Dei est notitia intuitiua, qua videtur Deus sicuti est, docente S. Ioanne Euangelista, ergo fertur in rem, prout est a parte rei. Vnde cum Deus sit in tribus personis, videbitur necessariò in tribus. Deinde, si Angelus cognoscit me esse hominem, ex necessitate cognoscit me esse animal, vt planè cōstat. Ergo qui videt diuinam essentiam, necesse est etiam videre tres personas. Consequentia argumenti inde probatur. Nam maior identititas est inter essentiam & personam, quàm inter hominem & animal. Præterea qui videt essentiam Petri, necessario videt Petrum. At magis unum sunt essentia & diuinæ personæ, quàm Petrus & sua essentia, ergo uisa essentia Dei, ex necessitate personæ uidentur. Ad hæc, si natura diuina esset tantum una persona (sicut gentes & Philosophi arbitrantur) non poterit videri essentia, non uisa persona. At essentia diuina, & tres personæ tam unum sunt, quàm esset diuina essentia cum illa persona, ergo fieri non potest ut uidea tur essentia absq; personis. Certè quod sit omnino impossibile uideri essentiam absque personis, docent uiri doctissimi. In primis S. Tho. 2 2. q. 2. artic. 8. ad tertium, & Caiet. clucidans eundem locum, ante quem Henricus Gandauēsis quodlib. 2. quæst 7. idem docuerat; cum quo Ocham, & Gabriel distinctione prima, primi Sententiarum, quæstione quinta, manifestè consentiunt. Ex hac conclusione sequitur, quòd non possit vna persona uideri absque alia. quod concludo efficaci argumentatione. Nam una persona non potest uideri sine essentia, & essentia non potest uideri absque personis: ergo una persona non potest uideri sine alijs.

1. Ioan. 3.

S. Thom. Caietan. Henricus Gan. Ocham. Gabriel.

¶ Tertia conclusio. Secundùm legem ordinariam, & secundum præscriptum a Deo ordinem, fieri non potest, ut fruatur

3. Conclu.

Fieri non potest ut fruatur qs una persona absque alia.

fruatur quis vna persona absque alia. Nam secundum legem ordinariam est nobis promissum in præmium nostrorum laborum videre patrem,& filium,& Spiritum sanctũ, & in eorum visione, & possessione summè delectari, & gaudere, vt planè testatur vniuersa pagina noui testamenti.

4. Conclu.

¶ Quarta conclusio. Probabilis videtur & credibilis illa sententia,quæ asserit,quòd possit beatus videns Deum, iudicare de bonitate,& pulchritudine vnius personæ,& non alterius,& de bonitate essentiæ, & non de personis. Hanc

Soto.

sententiam docet vir magni nominis Pater Soto lib.4.Sententiarum, d.49.q.3.artic.3.& probat sic.Nam potest Deus concurrere cum eo qui videt Deum, ad iudicandum quòd Deus est vnus, & non concurrere ad iudicandum quòd sit trinus.Rursus potest Deus cõcurrere vt iudicet patrem producere filium, & non vt iudicet patrem producere Spiritũ sanctũ. Sanè hoc non videtur esse omnino impossibile, vt dicamus Deum id non posse facere. Quæ sententia si vera est,consequens est ad eam,vt possit quis frui essentia absq; personis,aut vna persona absque fruitione alterius: nam ad fruitionem, & delectationem,necessarium est iudicium intellectus, & non satis est simplex boni apprehensio, vt supra probatum est. Ergo si videns Deum potest iudicare de vna persona, & non de altera, poterit frui vna, absque fruitione alterius.

Dubium.

¶ Sed percontabitur Theologus,num qui videret Deũ, & non frueretur omnibus personis, esset perfectè beatus? esset profectò;nam videret Deum Patrem,& Filium, & Spiritum sanctum,in quorum visione beatitudo essentialis cõsistit. Sed & huius rei altera est probatio. Nam Deus est finis vltimus beatificans, ratione essentiæ, & bonitatis suæ, & non ratione relationum,& proprietatum personalium,

S. Thom.

Vnde acute & subtiliter docet S.Thom.in 1.dist.1.q.2.artic.2.quòd relationes diuinæ,vt sunt ipsa Dei bonitas,fruibilia sunt (vt ita dixerim) at non vt relationes sunt. Sed tamen hæc sententia, quanquam probabilis,& credibilis sit,

5. Conclu.

mihi profectò non probatur,& ideò statuitur Quinta conclusio.

¶ Mihi videtur omnino impossibile quòd quis iudicet de vna persona, & non de alia,aut de essentia,& nõ de personis(loquimur de eo qui videt diuinam essentiam) & sic decerno esse impossibile prorsus quòd non sit vna fruitio omnium personarũ, & diuinitatis. Quod mihi persuadeo hisce argumentis.Nam Pater,& Filius, & Spiritus sanctus habent eandem essentiam,& bonitatem: & beatus hoc videt euidenter,ergo fieri non potest vt iudicet essentiam diuinã esse bonam,pulchram;& summè delectabilem,& idipsum non iudicet de tribus personis. Præterea, visio diuinitatis,quæ est visio beata,non tantùm est speculatiua,aut apprehensiua,sed eminenter iudicatiua,alioqui beatitudo nõ esset,vt supra ostensum est,ergo sicut fieri non potest vt videatur vna persona absque alia, aut essentia absque personis,sic fieri non potest vt iudicet videns Deum de bonitate vnius personæ,& non alterius. Et est alia probatio apud S.Tho.quæ non minùs vrget quàm præcedentes. Nam nõ solum personæ sunt relatiuæ, quarum vna non potest videri sine alia,sed etiam in eis est vna eademque ratio fruitionis,nempe diuina bonitas; & ideo impossibile decernit S. Thom.quòd in vita beata possit esse fruitio vnius, atque alterius fruitione.

Ad argu. in oppositum.

¶ Argumenta verò in principio in contrarium obiecta, facilè(quantum ego intelligo)enodabuntur. Nam ad primum dicendum, quòd quælibet persona est summum bo-

Ad primũ.

num,& vltimus finis sufficientissimus ad beandos homines,& ad perfectissimam fruitionem, si seorsum & separatim videri posset: cæterum vna persona absque alia,est euidens contradictio quòd videri possit, prout supra probatũ existimo.Itaque concedo id,quod verissimum est, si essentia videretur sine personis,aut vna absque alia perfectè bearet homines,quis negat, cùm sit summa, & infinita bonitas;Sed quod dicimus est,id fieri non posse propter summã identitatem inter essentiam,& personas.

Ad scdm.

¶ Ad secundum dicendum est, probationem non rectè procedere: nã in vita beata videtur Deus facie ad faciẽ,& sicuti est,in qua visione vna persona absq; alia videri nõ valet.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd tantum debemus patri, atque filio:nam pater dedit nobis filium; & omnia cũ illo

Rom.8.

nobis donauit (testante D.Paulo). præterea dicendum, ꝙ iudiciũ,quod in vita beata nos beatificat, & felices efficit, non est nisi iudicium de summa summi Dei bonitate.

Ad quartum.

¶ Ad quartum nego antecedens,& ad primam probationem,dico eam esse inualidam: nam non est consimilis ratio de diuinis & humanis. In diuinis enim qui cognoscit, & videt personam,ex necessario cõsequio videt essentiam, & qui videt essentiam,necessariò videt tres personas, vt dum probatum est:in humanis verò pater & filius non habent eandem numero essentiam, & non oportet vt qui cognoscit patrem, cognoscat aut videat essentiam filii. Illud etiam non prætereundum,quòd etiam in humanis,qui cognosceret aliquem esse patrem,& non cognosceret distinctè filium,non cognosceret distinctè patrem, sed tantum in confuso.

¶ Ad secundam probationem dicendum, quòd in humanis potest videri pater,absque eo quòd videatur filius;quãuis impossibile sit quòd intelligatur pater absque filio,propter mutuam relationem: cæterùm in diuinis id non habet verum: nam pater æternus,& filius,habent eandem numero essentiam,imo sunt eadem numero diuinitas. Cùm ergo qui videt Patrem,necessariò videat essentiam diuinã, & qui videt essentiam diuinã, necessum est vt videat filiũ, planè consequitur esse impossibile videri patrem non viso filio.

¶ Ad tertiam probationem dicendum, quòd qui exactè & per propriam definitionem cognosceret patrem æternũ, certè definiret illum sic, vt in eius definitione constitueretur essentia diuina: nam de ratione patris æterni est quòd sit Deus: at si quis definiat essentiam diuinam, necessum est vt definiat per vnam perfectionem infinitam,& immẽsam,quæ contineret in se quicquid in Deo relatiuum, & absolutum est. Et ideo pater non potest perfectè intelligi absque filio, & Spiritu sancto.

¶ Ad quartam ratiocinationem dicendum est, esse inualidam,quamuis quibusdam videatur esse palmaria. Nã Petrus absque homine intelligi nõ potest: at actio realis terminatur immediatè ad Petrum,& non ad hominem,& viceuersa: Petrus enim immediatè recipit accidentia, & homo mediante Petro Rursus Petrus immediatè generatur à Paulo,& curatur à medico;homo verò mediãte Petro. Dixit enim Ari.medicum curare Calliam,aut Socratem,non hominem in communi. Ratio ergo quare argumentatio inanis est, hæc est; quòd enim vnum non possit videri sine alio,non proficiscitur ex eo quòd vnum non possit operari sine alio,sed ex eo quòd unum est de essentia,& ratione alterius:pater enim operari potest absque filio, at intelligi nequit sine filio.

¶ Ad quintam probationem, qua probatur diuinam essentiam uideri posse absque personis, dico esse pugnoriã, nam in Deo nihil est priùs, aut posterius; estque tanta idẽtitas inter essentiam & personas, quanta est inter ea quæ summè unum sunt; & ideò fieri non potest ut essentia uideatur absque personis.

¶ Ad sextam probationem ex præcedenti patet confutatio. Illud uero quod de Moyse additur, falsissimum est, & nulla ratione, aut probabilitate fulcitur.

¶ Ad ultimam probationem illud respondeo ex symbolo fidei, quòd in hac trinitate nihil priùs aut posterius secundùm se: uerum est tamen quòd secundum nostrum modum intelligendi imperfectum, & imbecillum, quem habemus dum hic uiuimus, prius cognoscimus personã patris constitutam, quam quòd generet, & quam quod habeat filium; sed in uita beata, ubi erit perfectus intellectus, omnia uidebimus simul omnino unico intuitu. Illa uerò instantia originis quæ posuit Scotus.fictitia sunt, & non asseruntur sine magno periculo;de quo accuratiùs dictum est supra in 1.p.q.14.

Vtrũ fruitio uiæ & patriæ sint rationis eiusdem. Scot.

¶ Alia quæstio solet moueri de fruitione ab interpretibus S.Thom.utrum fruitio quam hic habemus dum uiuimus, quam in nobis operatur charitas, sit eiusdem rationis cum ea fruitione,quam habent beati,uidentes,& possidentes ipsum Deum; Ediſſerit hanc quæstionem Scotus in 4.dist.49.q.7. & propendit magis in partem negatiuam, & suadetur sic.esse.

Prim. arg.

¶ Nam fruitio in uita beata non est libera, sed necessaria;illic enim necessitatur uoluntas tum ad amandum, tũ ad fruendum(si uera sunt quę superiùs dicta sunt)sed fruitio dum hic uiuimus est libera,quam possumus habere,&

non

non habere. ergo differunt non ſolùm numero ſed etiam ſpecie,& genere: liberum enim & neceſſarium toto genere
Secũdum. differunt. ¶Deinde omne finitum, per continuum incrementum poteſt venire ad quãtitatem alterius finiti, ſi ſunt eiuſdem rationis. Sed fruitio quam habemus dum hic viuimus, quantumcunque creſcat,nõ põt peruenire ad quantitatem fruitionis vitæ beatæ. Ergo nõ ſunt eiuſdem rationis.

Vltimum. ¶Vltimo, fruitio viæ ſequitur cognitionem obſcuram; fruitio beatitudinis ſequitur cognitionem euidentẽ. ergo differunt, & nulla ratione conueniunt.

Cõcluſio. Reſpõſio. ¶Sed hæc argumenta verum non concludunt: veritas enim eſt, quòd fruitio viæ,& patriæ cœleſtis, ſunt eiuſdem rationis; nam charitas viæ & patrię, ſine dubio ſunt eiuſdem ſpeciei:imo eadem charitas numero manet in eodem homine in via,&
Paulus. in beata vita: dicit enim D.Paulus, quòd charitas nunquã excidit, ergo fruitio quæ charitatem ſequitur, eiuſdem rationis eſt in via, & in vita beata. Pro confutatione argumentorum ſciendum eſt ex Caietan.2.2. quæſt.24. articu.
Caieta. 7.& 3.p.q.7.artic.11.quòd licèt charitas viæ & patriæ ſint eiuſdem ſpecici,ſunt tamen diuerſarum rationum, quantum ad modum eſſendi.Etenim ſtatus charitatis in patria, eſt veluti naturalis; eſt ſiquidem amicitia, cui naturale eſt conuiuere amico,& eius prẽſentia frui: ſtatus verò charita
D.Thom. tis dum hic viuimus,eſt præternaturalis:& S.Tho. Opuſc.
Paulus. 61,dicit,quòd eſt quodammodo violentus quapropter D.
1.Cor.12. Paulus.1.Corinth.12.appellat charitatem, viam, dicens,
Hebrę.13. adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro,& ad Hebrę. 13.Non habemus hic ciuitatem manentem, ſed futuram inquirimus.Ex hoc ſequitur,quòd charitas vię,& eius fruitio,quantumcunque creſcat,non poteſt exæquare fruitionem patriæ: licèt enim quòd obiectum ſit clarè viſum, vel obſcurè, non mutet charitatis rationem,verùm in præſentia amati habet maiorem intenſionem, & certam quandã perfectionem,quam charitas viæ exæquare non valet;vt ſi lapis haberet gaudium in centro, eiuſmodi gaudium non habet extra centrum,licèt velociſſimè,& ſuauiſſimè moueretur in centrum.Sed de his fuſius agitur in locis citatis: nunc verò hæc documenta quæ dedimus,ſatis erunt ad argumentorum confutationem.

¶ Sed ex hoc alia naſcitur dubitatio; Num beati in vita felici neceſſario fruãtur, & delectentur de Dei viſione, an potiùs liberè? Præclara quæſtio eſt,& digna theologico inſtituto,ſed de ea diligenter ſatis ediſſertum eſt ſupra quæſt. 4.articu.1.& 4.& ideo ab eius tractatione ſuperſedendum eſt,recolendaque ſunt ea quæ in illo loco a nobis ſunt diſputata.Certè ex eo quòd charitas neceſſariò amet,& fruatur in patria, hic verò dum viuimus liberè, non eſt conſequens quòd re ipſa differant: nam ſuprà dictum eſt, quòd voluntas eadem nunc libere operatur,& tunc conſideratur vt liberum arbitrium:nunc vero neceſſariò,& ſic conſideratur vt natura,quæ ad modum naturæ neceſſariò operatur, Liberum ergo & neceſſarium non ſemper differunt re,ſed tantum ex modo operandi. Atqui hic ſit finis explicationis; nam ſi liberet ſpaciari in quæſtionibus ſerendis de fruitione,diſputatio nunquam finem inueniret:diſputant enim Theologi innumeras quæſtiones: vtrũ ne Deus fruatur creatura;vtrùm ne qui peccat mortaliter,fruatur creatura,& in creatura ſuum vltimum finem cõſtituat: & illud etiam interrogant,num in hac vita mortali cuiquam conceſſum fuerit frui Deo,& diuinitatis fruitione:& illud quoque, num anima Chriſti Domini in paſſione frueretur, & gaudium haberet,an potius ſummo mętore propter nos homines,& propter noſtram ſalutem afficeretur. Sed prædictæ quæſtiones ex propriis locis diuinæ Theologię ſunt

QVAESTIO XII.

De intentione in quinque, articulos diuiſa.

DE hac re tractant nonnulla Theologi in 2.d.38.

ART. TERTIVS.

¶ *Vtrùm intentio ſit actus voluntatis.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans. Nam intentio nihil aliud eſt quàm in aliud tendere: vnde intentio principaliter pertinet ad id, quod mouet ad finem, Voluntas autem eſt quæ mouet omnes alias vires animæ ad finem. Intentio ergo voluntatis eſt. Probatio ergo ad formam ſyllogiſmi reducta, ſic habet. Intentio nihil aliud eſt, quàm in aliud tendere. Sed voluntatis eſt in aliud tendere, ſiquidem mouet omnes alias animæ vires ad finem.Ergo intentio voluntatis eſt.

furo ſublatæ, & in hunc locum translatæ, vt Theologi diuitias ſuas oſtenderent:nos verò ad propria loca eas referimus,& ad id quod agimus, reuertimur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Intẽtio qd ſit,& quomodo diuidatur.

IN hoc articulo ſciẽdũ eſt,q̃ intẽtio accipitur bifariã: vno modo, pro tẽdẽtia in finẽ, ſiue res q̃ tẽdit in finem cognoſcat finem, ſiue non; & in hoc ſenſu natura intendit finem: alio modo accipitur pro tendentia in finem, cum cognitione finis & mediorum,quę ducunt in finem: & in hoc ſenſu ſolum competit naturæ rationali, & hoc modo diſputant de intentione tum Theologi, tum Philoſophi morales. Secundò intelligendum eſt, quòd intentio eſt actus voluntatis circa finem: voluntas verò circa finem tripliciter negotiatur,vt optime aduertit S.Thom. ſolutione ad quartum. Primò reſpicit finem abſolutè ad quatenus eſt amabilis propter ſe: reſpectu huius ponitur quidam actus in voluntate,qui appellatur voluntas. Deinde voluntas reſpicit finem iam habitum, & reſpectu huius conſtituitur in voluntate quidam actus, qui appellatur fruitio, de quo dudum dictum eſt. Tertiò reſpicit voluntas finem tanquam terminum per certa media conſequendum,& reſpectu huius ponitur quidam actus in voluntate, qui eſt intentio. Itaque qui deſiderat epiſcopatum, non intendit illum: rurſus qui iam habet epiſcopatum, non intendit, ſed fruitur iam illo, ille igitur intendit epiſcopatum, qui vult conſequi illum per certa & ſtatuta media.

Voluntas circa finẽ tripliciter ſe habet.
D. Thom.

¶ Tertiò ſciendum, quòd quamuis omnis actus volũtatis præſupponat actũ intellectus; nihil enim eſt volitũ, &c. inter omnes tamen actus voluntatis nullus eſt in quo magis appareat ratio ordinis,& intelligentiæ,quam in intentione voluntatis. Nam voluntas quæ fertur infinem abſolutè,præſupponit quòd finis cognoſcatur tanquam poſſeſſus,& vltimus quis noſtræ voluntatis, intentio verò præſupponit quòd finis cognoſcatur tanquam terminus, & ſcopus eorum quæ in illum ordinantur, ordinare verò eſt opus rationis, vt manifeſtè conſtat,ergo in intentione apertiſſimè cernitur ordo rationis. Doctrina eſt D.Thom. de veritate q.22.artı.13. Illud etiam obſeruandum eſt ex eodem S.Thom.vbi ſupra, quòd hæc impreſſio rationis & ordinis,quæ in intentione apparet,non conuenit voluntati ſecundum ſe, ſed quatenus mouetur ab intellectu. Hoc probat D.Tho. optimè. Nam ita comparatum eſt, quòd quando duo agentia ordinata concurrunt ad operandum, in ſecundo agente eſt duplex motus; vnus competit ei ſecundum ſuam naturam; alter verò ei conuenit quatenus mouetur a ſuperiori agente.Quod animaduertere licet in corporibus cœleſtibus,quæ præter motum ſibi connaturalem,mouentur ad motum primi mobilis. Idem patet in aqua maris,quæ præter motum naturalem ipſius aquæ, habet motũ fluxus & refluxas a ſuperiori agente. Non aliter in noſtro propoſito,quòd voluntas afficiatur ad finem,vel eius poſſeſſione fruatur eſt voluntati connaturale.quod aptè,& appoſitè per media ſtatuta tendat in fine, hoc conuenit voluntati, quatenus ab intellectu dirigitur. Itaque intẽtio eſt actus volũtatis ex directione intellectus ꝓueniẽs.

D.Thom.

Caietan.

¶ Hic verò adnotat Dominus Caietanus, quod media tantum habent vnam conſiderationem, nimirum quod deſtinatur ad finem. Finis uero propter ſuam perfectionem habet triplicem conſiderationem: ſi enim conſideretur, ut eſt amabilis propter ſe, conſideratione huius eſt uoluntas: ſi uero conſideretur quatenus ſaturat appetitum noſtrum reſpectu huius,fruitio eſt;uerum ſi conſideretur tan-

quam

quam terminus per ſtatuta media conquirendus, reſpectu huius intentio eſt.

Solutio. ¶ Sed videtur quòd volitio finis, qua afficimur ad finem abſolute, non ſit actus circa finem. & idem apparet de fruitione. Nam finis (autore Ariſ. 2. Phiſi.) eſt illud, cuius gratia aliquid fit. Sed hęc eauſalitas finis nõ reperitur in voluntate finis quando amatur propter ſe; nec vero in fruitione. Ergo non ſunt actus circa finem.

Cõcluſio. ¶ Reſpondetur, ꝙ finis habet duo, & ꝙ appetatur propter ſe; & ꝙ alia appetãtur propter ipſum; & ratio finis perfecta vtrũq; complectitur, nihilominus tamen vt dicatur actus circa finem, ſatis eſt ꝙ feratur in finem, quatenus eſt amabilis propter ſe.

¶ Ex hoc ſoluitur vnũ difficile argumentũ, quo aliqui vtuntur ad probandum, ꝙ detur actus in voluntate, qui nec ſit volitio finis, nec mediorũ. Si.n Deus ſtatuiſſet ab æterno nullã creaturã producere, tunc amaret ſuã bonitatẽ; non tanquã mediũ, vt per ſe notũ eſt; nec tanquam finem: nam de ratione finis eſt ꝙ propter ſeipſum alia fiant, & amentur: in tali vero caſu Deus nullã creaturã amat propter ſeipſum. ergo non amat bonitatem ſuam vt finem; datur ergo actus neuter. Reſpondetur, quòd in tali caſu amat bonitatem ſuam vt finem, nam amat eam propter ſe, licèt actu nõ amet alia propter illam. De qua re vide Caietanum ſupra. quæſt. 8.

Prior cõc.

Poſterior.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm intentio ſit tantum vltimi finis.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt. Intentio, tametſi finis ſit, non tamẽ ſemper eſt vltimi finis, nam finis vltimus humananarum voluntatum eſt beatitudo. Intentiones autem hominũ ſunt plures atq; diuerſæ, ex quo conſequens eſt quòd licèt intentio ſemper ſit finis, non tamen oportet ꝙ ſemper ſit vltimi finis, ſed eſt etiam finis medij.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm poſſit quis ſimul duo diuerſa intendere.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio prior. Poteſt ſimul homo diuerſa intendere, ſi tamẽ ſint illa plura adinuicem ſubordinata; intẽtio enim non ſolum eſt finis vltimi, ſed etiã medij: ſimul autem intendit aliquis & finem proximum, & vltimum; vt confectionem medicinæ, & ſanitatem.

¶ Poſterior Concluſio. Tametſi non ſint adinuicem ordinata, poteſt homo plura intendere. quod patet: quia homo vnum alteri præeligit, prout eſt conducens ad plura, & ſic plura ſimul intendit. Certe quis poteſt ex ſtudio literarum intendere ſimul ſcire, & ditari.

ARTICVL. QVARTVS.

¶ *Vtrùm ſit idem actus intentio finis, & electio mediorum.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio prior. Si voluntas feratur in finem ſeorſum, & ſeorſum vult media, nõ eodem actu vult finem, & media; & ſic duo erunt vel motus, vel actus, & non vnus. Hæc concluſio non probatur, nam de ſe manifeſta eſt.

¶ Poſterior Concluſio. Quando voluntas vult medium propter finem, eodem actu fertur in medium, & in finem: finis enim eſt ratio volendi id quod eſt ad finem; vt cum dico, volo medicinam propter ſanitatem, vnum motum deſigno; nam idem motus cadit ſuper obiectum, & ſuper rationem obiecti; ſicut vna eſt viſio, qua videtur color & lumen, cum lumen ſit ratio videndi colorẽ.

¶ Sed ex hac definitione alia oritur dubitatio; num poſſit concedi, quòd intentio, & electio ſint idem actus voluntatis. Ratio propoſitæ dubitationis hæc eſt: quoniam Diuus Thom. in doctrina huius articuli plane docet, quòd idem actus eſt intentio finis, & volitio mediorum, ſed volitio mediorum, electio eſt: ergo intentio & electio, idem actus ſunt, & ad eundem motum ſpectant.

¶ Ad huius rei expoſitionem eſt prima concluſio. Intentio, & electio diſtinguuntur realiter, & ſecundum ſuam ſpeciem: nam intentio in rebus agendis habet ſe ſicut aſſenſus primorum principiorum in ſcientijs, vt habet axioma omnium philoſophorum: & electio habet ſe veluti aſſenſus concluſionis. Sed aſſenſus principiorum, & aſſenſus concluſionis diſtinguuntur realiter. Ergo intentio, & electio realiter diſtinguuntur. Deinde, intentio eſt veluti deſcenſus de fine ad media; electio vero eſt veluti aſcenſus de medijs ad finem. At aſcenſus, & deſcenſus realiter diſtinguuntur. ergo idem iudicium eſt de intentione, & electione.

¶ Secunda concluſio. Intentio, & electio non hac de cauſa diſcriminantur, quòd intentio eſt circa finem, electio vero circa media; nam vtraque voluntatis operatio verſatur circa finem, vt dudum expoſitum eſt.

¶ Tertia concluſio. Intentio, & electio hac de cauſa diſtinguuntur, quòd intentio primo fertur in finem, deinde in media: electio vero primo attingit medium, deinde finem.

Prior cõc.

Poſterior.

Vtrum intẽtio & electio ſint vnus actus volũtatis.

Prim. cõc. Intẽtio & electio realiter diſtinguuntur.

Secũda cõ.

Tertia cõ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Fruitionis & intentationis diſcrimen. IN hoc articulo D. Thom. ſolutione ad tertium conſtituit diſcrimen inter fruitionem, & intentionem: quòd fruitio eſt tantum vltimi finis; intentio vero eſt finis, licèt non ſit vltimus. Cæterum quæſtione præcedenti art. 3. dixerat S. Thom. quòd fruimur fine, etiamſi vltimus non ſit: ergo D. Tho non ſibi conſtat. Reſpondetur, diſcrimen eſſe inter fruitionem, & intentionem; quòd fruitio per ſe, & ſimpliciter, tantum eſt de vltimo fine, quoniam in ſola poſſeſſione vltimi finis animus noſter quieſcit, & ſaturatur: cæterum intentio fertur in finem, quatenus terminus eſt; & quoniam terminus proprie & ſimpliciter eſt, licèt vltimus non ſit, ideo intentio proprie eſt finis, licèt non ſit vltimus. Hæc eſt doctrina San. Thom. & Caietani in hoc commentario.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Dubium. IN hoc articulo eſt vna parua dubitatio, Quomodo verũ eſt ſecundum omnem philoſophiam quòd intellectus ſimul non poteſt plura intelligere, voluntas vero poteſt ſimul plura intendere, vt hic habet S. Thom. Reſpondetur in primis, nullam eſſe differentiam: nam etiam ſicut quando intellectus intelligit plura, intelligit per modum vnius, ſic ſimiliter voluntas intendit, vt dicit S. Thom. ad ſecundum. Secundo dico eſſe diſcrimen: nam intellectus cognoſcit res, prout in ipſo intellectu ſunt; in ipſo vero ſunt per ſpecies vnitas & ordinatas: voluntas vero fertur in res, prout ſunt a parte rei; & quamuis ordinentur ad vnum, nihilominus in ſe ſunt diuerſæ, & differentes.

EXPLICATIO ARTICVL.

DE ſecunda cõcluſione articuli magna naſcitur controuerſia; num poſſimus eodem actu velle media; & finem: niſi hæc quæſtio diſputata fuiſſet diligenter & copioſe ſupra quæſtione 8. art. 3. contra Gregor. Arim. qui in vniuerſum negat poſſe voluntatem noſtram vno eodemque actu appetere finem, & media; quo in loco variis argumentis cõprobatum eſt, volũtatem eodem actu & motu ferri in medium, & finem, vt de hac re nulli poſſit eſſe dubium.

Quar.con. ¶ Quarta concluſio. Intentio,& electio ſunt idem motus;differunt tamen realiter,ſicut actio & paſſio. Patet hæc concluſio exemplo iam adhibito de actione , & paſſione, Quemadmodum enim idem motus comparatus ad agẽtẽ, eſt actio, comparatus ad paſſum,vocatur paſſio: ſic idem actus , & motus voluntatis reſpectu mediorum vocatur electio , reſpectu finis appellabitur intentio. Sanè ea quæ ſpeciẽ habent,& rationem per reſpectum ad aliud extrinſecũ, poſſunt diſtingui ſpecie per ordinẽ ad diſtinctos terminos, licèt reipſa ad eundem motum pertineant. Intenſio enim , & remiſſio ſunt idẽ motus numero,reſpectu albedinis & nigredinis: eodẽ enim motu remittitur nigredo,& intenditur albedo;& idem motus eſt acceſſio , & receſſio reſpectu principii, & reſpectu finis: nam eodem motu accedimus ad terminum ad quem, & recedimus a termino a quo.

Prior cõc.

Poſterior.

Quiu.con. ¶ Quinta concluſio . Quando quis uult medium propter finem , ut cum quis vult potionem amaram ſumere propter ſanitatem , eodem actu fertur in medium , & finem . Hæc concluſio ſuperiùs demonſtrata eſt contra Gregorium Ariminẽſem ; ſecundum quem ſenſum poteſt concedi. quòd electio mediorum eſt intentio finis,nõ quòd formaliter ſit intentio finis,ſed quoniam virtualiter includit intentionem finis;quemadmodum aſſenſus concluſionis,virtualiter includit aſſenſum principiorum,quã quàm formaliter non eſt aſſenſus principiorum.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrùm intentio conueniat brutis animantibus.*

SVMMA TEXTVS.

PRior concluſio. Si capitur intentio prout aliquid ad aliud mouetur ; cum animalia bruta moueantur ab inſtinctu naturali in finẽ, hoc modo dicuntur intendere,ſicut cętera quæ naturaliter mouentur, quo in ſenſu dici ſolet, quòd natura intendit finem , ſicut ſagitta tendit in ſcopum.

¶ Poſterior Concluſio . Bruta animalia non propriè intendunt , qui intentio importat ordinationem in aliquid tanquam in finem : eſt enim intentio ordinatio aliquorum in finem : hæc autem ordinatio , rationis eſt,& intellectus: vnde brutis animantibus competere non poteſt.

QVAESTIO XIII.

De electione, in ſex articulos diuiſa.

Introductio Quæſtionis.

POſtquam diuinus Doctor egit de actibus voluntatis, qui circa finem verſantur, hic aggreditur diſputationem de actibus volũtatis , qui ſunt circa media:de qua re tractat Ariſtot.tertio Ethic. capit.2. & ſexto Ethicorum capit. ſecundo. Sed dubitari poteſt circa ordinem , & methodum doctrinæ,quid eſt quòd S. Thomas prius diſputat de electione, quàm de conſilio , cum tamen conſilium præcedat electionem? Certè D. Tho. admirabilem ſequitur ordinem , & methodum doctrinæ; nam prius agendum eſt de rei quidditate , & definitione; deinde de cauſa illius extrinſeca: conſilium autem & deliberatio eſt cauſa electionis.Vel dicatur,quòd licet conſilium ſit prius quàm electio, at conſilium eſt propter electionem,tanquam propter cauſam finalem: non enim eſt electio propter conſilium , ſed contra:& methodus doctrinæ expoſtulat , quòd prius inueſtigemus de fine , quam de medio quòd ordinatur ad finem.

ARTICVL. PRIMVS.

¶ *Vtrum electio ſit actus voluntatis , vel intellectus.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Cõcluſio. Electio aliquid importat pertinens ad mea fert opinio) vnica viſione uidemus album & nigrũ, licèt videamus diuerſis ſpeciebus , nam eſt tantum unica aduertentia,& unicus conatus potentiæ,& fortaſſis in ratione obiecti uiſus non differunt ſpecie album , & nigrũ. Sed hoc eſt nimis exilia ſectari.

EXPLIC. ART.

IN ſolutione ſecundi obſeruandum eſt,quòd minus cõpetit intentio brutis animantibus, quã fruitio , quia fruitio importat capere delectationem,vel voluptatem ex fine habito , qđ aliquo mõ brutis conuenit: & ordinare verò unũ in aliud, nullo modo conuenit. Ariſtot.

¶ Hucuſq; S.Th. ex penetralib⁹ philoſophiæ moralis explicauit,qd ſit ītẽtio;& circa quod verſet & in qb⁹ locũ habeat. Sup hãc doctrinẽ & ſup documenta q̃ hic docuit diuin⁹ doctor, ędificant Theologi,varias quæſtiones,quæ in diuina Theologia principẽ locũ obtinẽt.In primis diſputant, vtrum bona intentio, ex mala electione inde ſubſecuta, vitietur;ut ſiquis intẽdat ſubuenire pauperi, & ad hoc eligat furari , qõ eſt, vtrũ illa intentio mala ſit , & vituperationẽ mereatur? Deinde diſputant,vtrũ bona intẽtio imminuat malitiã prauæ electionis;exẽpli gr̃a, elegit quis furari ex volũtate ſubueniendi pauperis,eſt ne minus & leuiùs peccatum quã furari ex voluntate furandi; Sed & illã qonẽ mouent;vtrũ quantitas bonitatis vel malitię,ſequatur quantitatẽ malę vel bonæ intentionis? vt ſi quis in bonõ opere tm̃ mereatur,quãtũ intẽdit mereri. Ad vltimũ diſputant; nũ ad bonã intentionẽ habendã ſit neceſſaria fides diuina, & ſupernaturalis,quæ oſtẽdat verũ finẽ noſtrorũ operũ : arbitrãtur enim quidã,omnia opera ĩfideliũ eſſe peccata,quia nõ habẽt rectã intentionẽ vltimi finis, quẽ ſola fides demõſtrat. Vniuerſas has qõnes,quas ſolũ uolui indicare ne quis exiſtimet doctrinã huius quæſtionis eſſe inutilẽ,ediſſerit S.Th. copioſiſſimè infrà q. 18.quo in loco pro virili eas enodabimus,nunc ad ſequentem quæſtionem progrediamur. Ariſtot. De intentione uariæ mouẽtur quæſtiones. Prima cõ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVid ſit electio,& ad ad quam animæ potẽtiã ptineat, uĩ explicãdũ eſt.Certe Ari.6.Eth.c. 2.nõ apertè definiuit,an electio ſit uoluntatis,an ne potius intellectus, ſed tm̃ dixit,q̃ eſt aut appetitus intellectiuus , aut intellectus appetitiuus; quo ſignificare vĩ,vtramq; potentiam ad electionem concurrere:cæterum 3.Eth.c.2. planè definit , q̃ ſit uoluntatis.¶Pro cuius declaratione ſciendum eſt, q̃ electio eſt appetitus cõſultatiuus,hoc eſt , qui ſequitur cõſiliũ &deliberationẽ intellectus.v.g.intellectus ratiocinatur,& deliberat,num cum Turcis bellum ſit gerendum, & uariis rationi- Quid ſit electio, & cuius potẽtiæ actus. Ariſtot.

Alterum dubium. ¶ Sequitur alia dubitatio de probatione S. Thom.an recte procedat,& de exemplo adhibito ad concluſionis probationem.Dicit enim quòd quemadmodum viſus vnica viſione videt coloratum,& lucem,ſic voluntas vnica appetitione appetit medium propter finem.Hoc exemplum non videtur veroſimile,nec probabile:nam actiones diſtinguũtur ex obiectis,vt teſtatur omnis philoſophia Ariſtotelica; ſed lumen & coloratum ſunt duo obiecta diſtincta. ergo vnica viſione uideri nequeunt. Sed hoc dubium facilem habet expoſitionem ; quamuis enim coloratum & lux differant in genere naturæ , at non differunt in genere viſibilis,& ideo vnica viſione videntur. Vel dicito,quòd coloratum eſt id quod videtur , lux verò eſt veluti ratio videndi,propter quod eodem actu cognoſcunt : ſicut vna eſt notitia qua aſſentimur concluſioni propter principia S.Th. in ſolutione ſecunda argumenti. Vel dicat Theologus,q̃ quamuis coloratum & lumen differant inter ſeſe, poſſunt videri vnica viſione, ſicut unica viſione videmus colorem Petri,& eius quantitatem:& quod ampliùs eſt (quantum

rationibus hinc inde adductis tandem concludit bellũ esse indicendum. Id vero quod consilio & deliberatione est definitum, voluntas appetit, & desiderat. Appetitus hic qui sequitur consultationem, & mandat executioni id quod deliberatum est, appellatur electio. vnde verissime docet Aristo. Aristot.

quòd electio sit appetitus intellectiuus, aut intellectus appetitiuus, siquidem sequitur deliberationem & cõsultationem intellectus. Quod vt exactius intelligatur, aduertendum est, quòd nomine electionis duo possumus intelligere; in primis resolutionem, seu sententiam selectã, quam in consultatione de rebus dubijs intellectus excogitat, quæ in intellectu nihil aliud est, quàm iudiciũ quo definitur aliquid esse faciendum, vel non faciendum; quod improprie vocari potest electio, vsurpãdo electionem vt significet determinationẽ intellectus, qua amplectitur vnam partem contradictionis, & eam præponit alteri. Deinde accipitur electio vt significet appetitionem, siue actum voluntatis, qui sequitur cõsultationem & deliberationem intellectus; & hæc est propria huius nominis significatio. Quapropter verissime & certissime electio est actus voluntatis; nam obiectũ electionis est bonum, quod est vtile, & conferens ad finis consecutionem: id enim medium eligitur, quod deliberatum est esse vtile ad finem consequendum. Sed obiectum voluntatis est bonũ, vt aperte constat, ergo electio est actus voluntatis. Deinde, virtutes morales potissime collocantur in voluntate, vt iustitia, religio: sed de definitione virtutis moralis est, quòd sit habitus electiuus in medio consistens. ergo electio voluntatis est. Præterea, ex operibus intellectus non dicitur homo bonus vel malus: sed intelligens aut ignorãs, verax aut fallax: at ex recta electione dicitur homo bonus, ex improba improbus. ergo pertinet ad voluntatem. Ad hæc experientia compertum est, multos homines recte cõsultare, & dijudicare quid sit faciendum, quidve refutandũ: at isti ex corruptione affectus male eligunt. electio ergo ad appetitum pertinet, non ad intellectum. Certe fuga, & prosecutio, voluntatis sunt, vt constat ex omnium philosophorum sententia: sed electio est prosecutio boni, ergo voluntatis est, vel appetitus. Atqui electionem voluntatis esse, satis probatum existimo. Secunda.

Not. ¶ Nihilosecius tamen quanquam electio sit voluntatis secundum substantiam suam, præcipue vero & formaliter pertinet ad intellectum: nam electio sequitur, tanquam regulam & normam, deliberationem & definitionem intellectus; vbi enim nõ est consultatio & deliberatio inter multa, electio non est; & hoc est quod explicat Sanctus Thomas in articulo

Obiectio. ¶ Sed contra hanc doctrinam sic arguitur. Nam omnis actus voluntatis sequitur iudicium intellectus; nihil enim est volitum, quin præcognitum: & hoc præcipue inuenitur in intentione, sicut in superiori quæstione expositum est, de qua tamen absolute definiuit D. Tho. quòd sit actus voluntatis, tum formaliter, tum materialiter. electio ergo nihil peculiare habet præ alijs actibus voluntatis; vt dicatur quòd formaliter pertineat ad intellectum. In summa vis argumenti hæc est. Si electio pertinet præcipue ad intellectum, quia sequitur deliberationem & iudicium intellectus, etiam omnis actus voluntatis pertinet præcipue ad intellectum, si quidem sequitur iudicium intellectus. Quid est ergo quod Sanctus Thomas sequutus Aristotelẽ dicit hoc de electione, & non de alijs actibus appetitus?

¶ Certe electio habet hoc peculiare, nam electio requirit consultationem & deliberationem in multa, quæ si non adest, volitio erit, at electio non erit: itaque appetitio habet quòd sit electio per ordinẽ ad intellectũ. Vel dicito ex Capreolo in primo, distinc. prima, quæst. 2. ad argumenta contra tertiam conclusionem, quòd motus aquæ in locum inferum non tribuitur cœlo, licèt cœlum ad illum motũ concurrat: quoniam aqua suapte natura fertur in locum inferum, motus vero fluxus & refluxus in mari, lunæ tribuitur, nã huiusmodi motus competit aquæ ex instinctu superioris naturæ; non aliter in nostro proposito quòd voluntas afficiatur ad finem, non tribuitur intellectui, quoniam voluntas suapte natura fertur in finem, & approbat illum: cæterum in media non fertur naturaliter, sed determinatur potius ad hæc, quàm ad illa, ex definitione & deliberatione intellectus; & ideo electio præcipue pertinet ad intellectum. Sunt qui facile propositam dubitationem expediant dicentes, Aristotelem tantum docuisse, quòd electio pertinet ad intellectum, & ad voluntatem, quia vocabulum electio, ad intellectus deliberationem, & ad appetitus prosecutionem sese extendit. sed proprie electio est voluntatis; itaque Aristoteles tantum distinxit vocabuli variam significationem, & potestatem; nunquam tamen dixit electionem præcipue pertinere ad intellectum, quia sequitur deliberationem intellectus. Sclutio.

¶ Sed alio modo insurgit Aureolus apud Capreolum in loco allegato, & probat ꝙ electio ex omni parte pertinet ad voluntatem, & nullo modo ad intellectum. Nam inquit Aureolus, volũtas dirigit media in finem, ordinat media in finem, refert media in finem; siquidem voluntas vult media propter finẽ. ergo intellectus in electione nullas habet partes; nã si quas haberet, ordinaret, dirigeret, referret. Ad hoc dicendum, ꝙ voluntas est quæ vult medium propter finẽ, at hoc non est ordinare, nec dirigere media in finem: voluntas. n. non ordinat, vt dicit S. Th. quæst. præcedenti, art. 1. ad tertium, & de veritate, quæst 22. art. 13 ad quartum, docet ꝙ ordinatio actiua est in intellectu, passiua vero in voluntate, sicut in rebus artificiosis: sagittator enim est qui dirigit sagittam, sagitta vero dirigitur in scopum. Ex quo argumẽtum Aureoli facillime confutatur. Alia obiectio. Aureolus. S. Thom.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm electio conueniat brutis.*

ARTIC. TERTIVS.

COnclusio est negans. Electio enim est præacceptio vnius, respectu alterius; eligere tendit in suum obiectum a ratione præsentatum secundũ ordinem eius. Sic ergo actus quo volũtas tendit in id, quòd vt bonum proponitur, in quantũ est per rationem ordinatum in finem, materialiter est voluntatis, formaliter est rationis.

¶ Tertia Conclusio. Electio substantialiter est actus voluntatis: nam substantia actus materialiter se habet ad ordinem, qui imponitur a potentia superiori, & ideo electio substantialiter non est actus intellectus, sed voluntatis: perficitur enim electio in motu quodam ad bonum quod eligitur. Tert. conc.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COntra conclusionem huius articuli arguitur vehementissime, ad probandum, quòd bruta animalia habeant electionem. Arg. cõtra Conclusionem.

¶ Primò, Si Equo proponantur Primum

duo pabula in æquali diſtantia, ita quòd omnia ſint paria; equus comedit alterum illorum, at non determinatur potius ad vnum quàm ad alterum, niſi ex libera electione, ergo bruta habent electionem.

Secũdum. ¶Deinde, canis propoſitis duobus cibis, vel ſimul a duobus vocatus, primò quaſi nutabundus exiſtit, deinde veluti facta delibe ratione ad alterum ſe habet.

Confir. ¶Idem confirmatur exemplo apertiſſimo, quod hic adducitur a D. Tho. ſolutione ad vltimum. Canis enim inſequens cer uum, ſi ad triuium venerit odoratu q̃dẽ explorat an cer uus primam vel ſe cundam viam tenuerit; quòd ſi inuenerit non trãſiſſe, iam per tertiam viam ſecurus incedit, vt explorando, quaſi vtens ſyllogiſmo diſcurſiuo, quo concludit poſſe ceruum per illam viam tranſiſſe, ex eo ꝙ non incedit per alias duas, cum non ſint plures, ergo videtur quòd electio brutis animantibus conueniat.

enim eſt vnum præ altero approbare; vnde electio in his quæ determinata ſunt ad vnum, non habet locum. Sed appetitus ſenſitiuus brutorum eſt determinatus ſecundum ordinem naturæ ad vnum particulare, quo maximè diſcernitur a voluntate, quæ eſt determinata ad bonum vniuerſale, ſed indeterminatè ſe habet reſpectu bonorum ſingularium. Ergo electio eſt proprium opus voluntatis, non autem appetitus ſenſitiui: quare brutis non conuenit, ſed apparet in eis quædam ſagacitas, in quantum habent ordinationem naturalem ad quoſdam ordinatiſſimos proceſſus, vtpotè a ſumma arte ordinatos; non autem eſt in eis aliqua ratio, aut deliberatio; quod patet: quia omnia quæ ſunt eiuſdem naturæ, ſimiliter operantur, vt patet in auibus nidum ædificantibus.

Tertium. ¶Tertiò, ratio quam adducit S Tho. in artic. ad probandum, ꝙ bruta non eligunt, eſt prorſus inualida: dicit enim D. Tho. ꝙ voluntas non eſt determinata ad vnum, & ideo eligere poteſt: appetitus vero ſenſitiuus eſt determinatus ad vnum, & ideo eligere non poteſt. Hæc ratio nulla eſt; quando enim dicit ꝙ appetitus eſt determinatus ad vnum, vel intelligit ꝙ eſt determinatus ad vnum ſingulare, & indiuiduum, & hoc falſum eſt; nam ouis nunc carpit vnam herbam, nunc alteram; & brutum nunc appetit cibum, nunc potum: ſi verò intelligit determinatum ad vnum genere vel ſpecie, videlicet ad bonum delectabile ſecundũ ſenſum, verum dicit, ſed tunc eius ratio imbecillior manifeſtè appa ret; nam ſub bono delectabili continentur multa bona delectabilia, inter quæ poteſt eſſe electio: & ſic ratio D. Tho. tantum demonſtrat, quòd electio voluntatis latius patet quàm electio appetitus ſenſitiui in brutis.

Vltimum. ¶Vltimò, appetitus ſenſitiuus in homine ſine conſenſu voluntatis, habet liberam electionem, quæ proinde poteſt eſſe ſubiectum peccati venialis, vt arbitratur Dom. Caieta nus infra quæſt. 74. art. 3 & 4 appetitus ſenſitiuus in brutis poteſt habere electionem. Probatur conſequentia. Nam appetitus ſenſitiuus bruti, & appetitus ſenſitiuus hominis non differunt, ſed ſunt eiuſdem rationis, ſi ſecludas conſenſum voluntatis.

Caiet.

Expl. dubij Ariſt. ¶Pro explicatione articuli ſciendum eſt, quòd cõcluſio Diui Thomæ eſt Ariſto. tertio Ethicorum, capitulo ſecundo, vbi dicit, quòd voluntarium latius patet quàm electio; voluntarium namque inuenitur in brutis, & in pueris; electio verò non inuenitur. Idem habet Gregorius Niſſenus, quem adducit Sanctus Thomas in articulo. Idem demonſtratur euidenti ratione: nam ſi bruta habent electionem, habent certè liberum arbitrium; ex quo conſequens eſt, ꝙ virtutis & vitij, & beatitudinis & ſupplicij eſſent capacia: quod aduerſatur omni Philoſophiæ, & Theologiæ. Idem oſtendit ratio Sancti Thomæ in articulo. Pro cuius dilucidatione intelligendum eſt, quòd voluntas, & appetitus bruti, in duobus conueniunt; primò, quòd ſicut voluntas non fertur niſi in bonum propoſitum per intellectum, ita appetitus ſenſitiuus bruti nunquam fertur niſi in bonum apprehenſum per ſenſum: deinde vtraq; potentia eſt in aliquid commune & indifferens ad plura; nam appetitus ſenſitiuus bruti poteſt appetere plura delectabilia ſecundum ſenſum, ſicut oculus plures colores videre poteſt, cæterum in exercitio & in actu appetendi multis differunt modis. Prima differentia eſt, quòd voluntas in exercitio poteſt ferri in bonum in communi, non determinatum ad hoc vel ad illud: poſſumus enim deſiderare eſſe felices, & proſperè nos habere, & odio habere genus latronũ, non determinando ad hoc vel ad illud. Cæterum appetitus ſenſitiuus bruti non poteſt ferri in bonum delectabile in cõmuni, ſed ſemper fertur in bonum delectabile determinatum, & ſingulare; ſicut oculus non videt colorem in communi, ſed ſemper hunc vel illum determinatè.

Gregor. Niſſenus.

Ariſtot.

¶Sed contra hanc differentiam eſt vna obiectio: quando enim equus in abſentia aquæ ſiti cruciatur, deſiderat aquam, non iſtam vel illam: ergo appetitus bruti fertur in aliquid in communi. Obiectio.

¶Reſpondetur, quòd equus appetit aquam, quam proximè viderat, vel appetit aquam, quam exiſtimat in propinquiori loco eſſe conſtitutam. Secunda differentia eſt, quòd voluntas propoſito bono per intellectum, poteſt ferri & non ferri in illud; itaque habet libertatem contradictionis. Ratio huius duplex eſt; prima, quoniam intellectus poteſt inuenire aliquam rationem, & circunſtantiam, propter quam conueniens ſit non ferri in tale obiectum; & ratio eſt, quoniam ferri & non ferri in tale obiectum, continetur vtrunque ſub obiecto voluntatis, & poteſt habere rationem boni, & ideo voluntas vtrunque proſequi poteſt. Appetitus vero ſenſitiuus bruti, propoſito aliquo bono per ſenſum, non poteſt ferri in illud; & ideo ouis non poteſt non fugere lupum, & ratio huius eſt, quoniam æſtimatiua bruti eſt determinata ad vnum; tum etiam, quia non ferri in propoſitum obiectum; non continetur ſub obiecto appetitus ſenſitiui bruti, quod eſt tantum bonum delectabile ſecundum ſenſum. Tertia differentia eſt, quòd voluntas propoſitis duobus bonis, per intellectum poteſt vnum eligere, & alterum refutare: itaque habet libertatem contrarietatis; appetitus verò bruti neceſſariò fertur in bonum delectabile, quod vel propinquius fuerit, vel quòd ſenſus præſentauerit vt conuenientius; & ſic explicandus eſt Diuus Thomas, quando docet appetitum ſenſitiuum in brutis eſſe determinatum ad vnũ. His poſitis, ad argumenta in principio deſignata ſatisfaciendum eſt. Solutio.

¶Ad primum dicendum eſt, ꝙ ſecundum quorundam opinionem, equus in tali caſu determinabitur ad vnum pabulum potius quàm ad aliud, ex conſtellatione cœleſti; ſicut accidit cum filum ex omni parte vniforme, frangitur potius ex vna parte quàm ex alia; hoc. n. niſi in ſydeream conſtellationem nullo modo referri poteſt. Sed iſti errant toto cœlo; nam effectus particulares, in cauſas particulares ſunt referẽdi, vt docet vniuerſa Philoſophia; & oppoſitum eſt miraculum: quanquam ego non intelligo, quæ ſyderea conſtellatio inclinat vt filum frangatur potius vna ex parte quàm ex alia. Alij verò dicunt, ꝙ in caſu diſputationis equus ad nullum pabulum moueretur, & ſic fame periret: & hanc rem incredibilem, faciunt argumentando probabilem. Nam brutũ non agit liberè, ſed merè naturaliter; & non eſt potior cauſa quare ad hoc pabulum moueatur, q̃ ad aliud, ergo nunquam mouebitur, ſed manebit in ſuſpenſo. Tum verò, quoniam ſi eſſet corpus ex æquo graue, & leue, neque aſcenderet, nec deſcenderet: ſiquidem non eſt potior ratio quare determinetur ad aſcenſum, quàm ad deſcenſum. Tum præterea, quoniam autore Ariſt. quarto Phyſicorum, corpus in vacuo nunquam mouebitur; quoniam non eſt cur magis determinetur ad iſtam partem ſpatij, q̃ ad alteram. Tum vltimò quoniam hoc euidenti rerum experientia comprobatum eſt, vt dicitur in aſino Buridani: & ego noui amentem hominem, qui propoſitis duobus pomis in æquali diſtantia, cruciabatur vt comederet, & non poterat, niſi ab alio applicaretur potius ad vnum; quàm ad alterum. Vt igitur argumentum enodetur, & confutetur, dicendum eſt, caſum eſſe impoſſibilem ferè; fieri enim non poteſt quòd omnia omni ex parte ſint æqualia, & paria: nam vel equus potius videbit vnum pabulum, quàm aliud;

Solu. argu. Ad primũ.

vel

vel ſpecies melius trahentur ad potentiam ex vno obiecto quàm ex alio; vel equus ſeſe mouebit ſic, vt pabula nõ maneant in eadem diſtantia, vel nequit fieri vt maneant in æquali diſtantia in indiuiſibili, vel aliquid apparebit in vno obiecto, quod nõ in alio. Sic habet Diuus Thomas articulo ſexto in ſolutione tertij. Vel dicito, quòd equus in tali caſu appetet aggregatum ex illis duobus pabulis tanquam vnũ obiectum, & ad illud mouebitur, quòd vero determinetur potius ad hoc pabulum, quàm ad illud, forte fortuna accidit; ſicuti quando comedit hordeũ nulla põt demonſtrari rõ quare incipiat potius ab iſta parte, quàm ab illa; quinimo homo quando comedit panẽ, nõ prius definit aut deliberat quam partem potius mordere debeat. Ex his facile patet confutatio ſecundi argumenti.

Cõcluſio.

¶ Ad tertium iã dictum eſt quemadmodum debeat defendi probatio Diui Thomæ vt recte procedat.

Ad tertiũ.

¶ Ad vltimum reſpondetur, quòd illa ſententia Caietani eſt falſa, & improbabilis, prout in loco citato videbimus. Sed quanquàm Caietani ſententia diceret verum, non eſt conſequens quòd appetitus bruti habeat aliquam libertatem ad eligendum; nam appetitus ſenſitiuus ex coniunctione ad rationem habet quandam libertatem participatam, quam non habet in bruto; ſicut cogitatiua in homine (ex ſententia doctiſſimorum) ratiocinatur, & ſyllogiſmum conſtituit, quam vim non habet in brutis.

Ad vltimũ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVòd de fine non ſit electio, hæc ratiocinatio Ariſtotelæa demonſtrat. Nam voluntas quidem in id, quod abſolute & ſimpliciter bonum eſt, aut certe cuique videtur, ſuapte natura fertur, neque ad hoc indiget conſultatione, aut animi deliberatione: electio autem non eſt niſi præcedente quadam deliberatione. Vnde Ariſtotel. tertio Ethicorum definit electionem, quòd ſit appetitio deliberatiua eorum quæ in noſtra ſunt poteſtate. Cum igitur finis vltimus ſit abſolute & ſimpliciter bonum, & omnibus modis deſiderabile, de fine vltimo neque deliberatio, nec electio poterit eſſe.

Ariſtot.

De fine vltimo tripliciter loqui contingit. Deut. 26.

¶ Sed vt rectius intelligatur quomodo de fine vltimo non ſit electio, animaduertendum eſt, quòd de fine vltimo poſſumus loqui tribus modis; tum, vt vſurpetur vltimus finis in particulari; vt Deus, vel viſio Dei dicitur in Theologia finis vltimus, & beatitudo noſtra: atqui de hoc fine vltimo rectiſſime poteſt eſſe deliberatio & conſultatio, ac ſubinde electio. Sic enim ſcribitur Deuteronomij 26. Eu Dominum elegiſti hodie. Ratio huius eſt gemina; altera eſt, quoniam finis vltimus in particulari conſideratur a nobis vt medium ad conſequendam beatitudinem in communi conſideratam: altera ratio eſt, quoniam nobis non conſtat euidenter, aperteque, num Dei viſio ſit noſter finis vltimus, ſed id reuelatione diuina nobis innotuit, & ſic deliberamus & conſultamus num his reuelationibus ſit aſſentiendum: ſed poſtquam finem vltimum habemus conſtitutum de eo amplius non deliberamus. Si vero vltimus finis vſurpetur pro vltimo fine in communi, quem omnes deſideramus, vt eſt beatitudo, beatum eſſe, ſic nullo modo eſt electio vltimi finis; quia nullo modo hoc poteſt habere rationem medij. Verum ſi accipiatur vltimus finis pro eo quem quiſque habet, & amplectitur pro vltimo fine, ſiue in cõmuni, ſiue in particulari, de eo neque eſt deliberatio, neque cõſultatio, neque vero electio.

Cõcluſio.

¶ In ſolutione primi affirmat S. Thom. vnam ſententiam ex Ariſtotele ſexto Ethicorum, quæ indiget accurata explicatione, & defenſione, nempe quòd virtus facit rectam electionem quantum ad intentionẽ finis: ſed tamen electionem mediorũ prudentia exequitur. Ex quo videntur nonnulla dogmata ſequi improbabilia. Vnum eſt, quòd virtus moralis ſit perfectior ipſa prudentia; ſiquidem virtus moralis facit rectam intentionem finis: prudentia vero verſatur circa media. Alterum eſt, quòd virtus moralis, verbi gratia, temperantia, aut iuſtitia, non facit immediate rectam electionem; & ſic perperam definitur quòd ſit habitus electiuus in medio conſiſtens. Tertium eſt, quòd virtus moralis præſtituat finem prudentiæ, quæ ex præſtituto fine meditatur media, cuius contrarium eſt verum. Nam potius prudentia præſtituit finem omnibus virtutibus moralibus, & eis imperat, eas dirigit, & illuminat: quod vel ex definitione virtutis manifeſte commonſtratur, quæ ſic habet; Virtus eſt habitus electiuus in medio conſiſtens, prout vir prudens determinauerit. Sed de his commode hoc in loco diſputari non poterit: hæc enim diſputatio habet locum infra quæſtio. 56. & 58. vbi agitur de virtutibus.

Solutio ad primũ impugnatur. Ariſt.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm electio ſit finis, vel potius eorum quæ ſunt ad finem.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Electio eſt mediorum, & non finis: electio enim ſequitur iudicium, vel ſententiam, quo aliquid reputatur melius vel deterius per comparationem ad finem; igitur electio eorũ eſt quæ ſunt ad finem. Ex quo ſequitur, ꝙ vltimus finis humanę vitę ſub electione nõ cadit. Sequitur rurſus, ꝙ finis medius, vt medium quoddã eſt ad vlteriorẽ finẽ, cadit ſub electione. Conſulito literam Diui Thomæ, q̃ optima eſt.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm electio ſit tantum eorum quæ per nos aguntur.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans. Probatio huius concluſionis apud Sanctum Thomam obſcura eſt, cum tamen alioqui res ſit clariſſima. Probo ita concluſionem veram eſſe, tum autoritate Ariſtotel. tertio Ethicorum, quam hic adducit Diuus Thomas, tum euidenti argumentatione. Nam nemo, ſi mentis compos ſit, eligit niſi ea, quæ in poteſtate ejus ſita ſunt: nemo ergo eligit ea quæ per alios agenda ſunt, & quæ in ſua poteſtate non ſint conſtituta. Volumus (inquit Ariſtotel. in loco citato) actorem quempiam, aut athletam in certamine ſuperiorem eſſe, at non eligimus, nam electio tantum eſt circa ea quæ in noſtra ſunt poteſtate.

Cõcluſio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN gratiam huius articuli ſcire oportet ex Ariſto. 3. Eth. cap. 2. quòd inter electionem & voluntatem tribus modis differt. In primis differunt inter ſeſe, quòd voluntas eſt impoſſibilium, electio vero minime: volumus enim nõ mori, quod fieri certe non poteſt: & non eligimus non mori. Inſuper voluntas eſt eorum quæ per nos minime fiunt; vt vult quis ſe regem eſſe, at non eligit: quia hoc in eius poteſtate conſtitutum non eſt. Ad hæc voluntas, finis ipſius eſt potius, electio vero eorum quæ ad finem referuntur. Radix vero prima vnde prędictæ differentiæ oriuntur, hæc eſt; quoniam electio ſequitur deliberationem & conſultationem intellectus: at de re impoſſibili nulla fit conſultatio; nemo enim conſultat quomodo non moriatur; neque de rebus quæ in noſtra poteſtate ſitæ non ſunt: omnis enim talis conſultatio vana eſſet, & inanis: neque vero de fine, ſed tantummodo de rebus, & medijs quæ ducunt ad finem.

Differt inter electionem & voluntatem.

¶ Sed contra hanc doctrinam eſt vna obiectio perfacilis, quam hic diſſoluit Diu. Thomas in ſolutione tertij. Nam eliguntur homines ad aliqua officia, vel ſecularia, vel eccleſiaſtica, ab his, qui nihil circa illos agunt. ergo electio non ſolum eſt de his quæ a nobis aguntur.

Obiectio.

¶ Cui obiectioni ſic ſatisfacit Diuus Thomas vt dicat, ꝙ is qui eligit aliquem in Epiſcopum, vel Principem, eligit

Solutio.

nominare ipſum in talem dignitatem, alioqui ſi nulla eſſet eius actio ad conſtitutionem Epiſcopi vel Principis, non competeret ei electio. Neque ex hoc inferat Theologus, ꝙ electores non eligãt, ſed nominant eligendum, neq; enim hæc eſt ſententia Diui Thomæ, ſed dicit, ꝙ electio, quæ eſt actus interior voluntatis in eiuſmodi electionibus, eſt electio nominationis talis perſonæ; quia electio eſt eorum quæ ſunt in poteſtate eligẽtis; cum ergo electo dicit, eligo talem, ſubintelligitur ius dare, vel nominare, vel aliquid ſimile quod eſt in poteſtate eligentis.

Cõcluſio.

EXPLICATIO ARTICVL.

Arg. cõtra concluſionem. Scot. Primum. Ariſtot.

VIdetur certe ꝙ electio ſit impoſſibilium vt exiſtimat Scotus ĩ ſecundo, diſtinctione ſexta, queſtione prima.

¶ Nam voluntas eſt impoſſibilium, vt clare docet Ariſt. tertio Eth.c.2. ergo etiam electio. Neque ſatisfacit ſolutio Diui Thomæ, ꝙ voluntas, quæ eſt impoſſibilium, eſt ineffi cax, & conditionata, quæ explicatur his verbis, vellem non mori ſi eſſet poſſibile, non inquam hæc ſolutio expedit rei difficultatem; nam obiectum volũtatis eſt finis & bonum, vt ſuperius in locis minime paucis oſtenſum eſt. Ergo ſi voluntas fertur in rem impoſſibilem, etiam per actum conditionatum fertur in bonum & finem. ¶ Hoc ipſum confirmatur. Nam in omni appetitione voluntatis, includitur appetitio vltimi finis: ex quo conſequens eſt, quòd actus volũtatis, qui eſt circa rem impoſſibilem, ſit appetitio medij, vel finis. ¶ Secundò ſic arguitur. Damnati oderunt Deum, & volunt Deum non eſſe; quod eſt impoſſibile, vellentq; Deum de regno deijcere: at prædictus actus eſt electio deliberata; cuius inditium manifeſtarium eſt, quòd eſt peccatum grauiſſimum. ¶ Deinde, qui peccant mortaliter, vtuntur Deo, & fruuntur re creata, in qua conſtituunt ſuum vltimum finem, vt docet Aug. lib. 83 quæſtionum. At impoſſibile eſt quòd creatura ſit vltimus finis, aut quòd Deus ſit medium. Ergo eligimus rem impoſſibilem. ¶ Præterea, qui dolet ſe peccaſſe, & habet pœnitudinem ſui peccati, vult non peccaſſe, ſed non eſt poſſibile; nam ad præteritum nulla eſt potẽtia. ergo electio eſt de re impoſſibili. ¶ Ad hæc, rationalis anima dum eſt a corpore ſeparata, appetit vniri corpori, vt teſtatur omnis philoſophia: ſed hoc per naturã eſt impoſſibile, alioqui reſurrectio mortuorum eſſet naturalis. ergo impoſſibilia cadunt ſub electione. ¶ Hoc ipſum confirmatur. Nam ſententia eſt bonorum Theologorum, quòd eſt in animis noſtris appetitio naturalis nobis inſita videndi Deum: at videre Deum per facultatem naturæ, eſt de his quæ fieri nequeunt. Iam vero angelus appetiuit Dei æqualitatem, quod patet ex illo Iſaiæ 14. Similis ero altiſſimo. & Ezech. 28. Eleuatum eſt cor tuum, & dixiſti, Deus ego ſum. Sed quòd creatura habeat Dei æqualitatem, eſt prorſus impoſſibile, ergo de impoſſibili electio eſſe poterit. Certe, quòd voluntas recte inſtituta non eligat id quod eſt impoſſibile, videtur rationi conſentaneum: cæterum quòd voluntas inordinata & peruerſa nõ eligat id quod eſt impoſſibile; profecto nunquam probatur. ¶ Ad huius rei expoſitionem, Scotus dicit in primis, quòd ex ignorantia ſæpenumero eligimus id quod fieri non poteſt; nam aliquando ex errore arbitramur eſſe poſſibile, quod reuera eſt impoſſibile; ſicut aliquando eligimus incommodũ, & inconueniens, quod exiſtimamus eſſe commodum, & conueniens; & in hoc veriſſime dicit Scotus. Addit vero, quòd ex paſſione interdum eligimus id quod eſt impoſſibile; interdum namque eligimus pugnare cum homine, quem non poſſumus ſuperare, & id quidem facimus paſſione perturbati, immo tenet, quòd impoſſibile & quòd implicat contradictionem abſque ignorantia & paſſione, voluntas poteſt eligere, & amare amore amicitiæ, & amore concupiſcentiæ. Patet in angelo, qui cum eſſet omnium rerum peritiſſimus, & omni errore intellectus careret, appetiuit Dei æqualitatem, quod eſt de his rebus quæ fieri nequeũt. Quod ſi obijcias ex autoritate aliorum, & potiſſime ex autoritate Ariſtot. quòd electio eſt tantum poſſibilium; Reſpondet Scotus, quòd loquitur de electione quæ ſequitur conſultationem, & deliberationem: nemo enim deliberat aut cõſultat de re, cuius conſecutionem iudicat eſſe impoſſibilem; talis enim electio non eſt impoſſibilium: ſed bene electio q̃ ſequitur apprehenſionem perfectam, ſecluſa ignorantia, & paſſione. Hæc, Scotus, cuius placitum non probatur cæteris Theologis.

Scot. Expoſitio.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrùm electio ſit tantum poſſibilium.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmatiua. Nam electio eſt eorum quæ per nos aguntur, & in noſtra poteſtate ſunt conſtituta, vt ſuperiori articulo eſt demonſtratum. ergo electio non eſt impoſſibilium. Quod etiã ex ratione eligendi patet: eſt enim electio mediorum vt conſequamur finem, vel vt nos ducant in finem: per id autem quod eſt impoſſibile, non poſſumus conſequi finem. ergo electio non eſt impoſſibilium. Quod & alia ratione oſtenditur. Nam dum homines conſultando perueniunt ad id quod eſt impoſſibile, quaſi vlterius procedere non valentes, diſcedunt. Vltimò hoc ipſum oſtenditur: nam finis non eſt poſſibilis, niſi id quod eſt ad finem fuerit poſſibile: ad impoſſibile autem nullus mouetur: non enim aliquis tenderet in finem, niſi per hoc quod apparet id quod eſt ad finem eſſe poſſibile. Vnde impoſſibile ſub electione non cadit.

¶ Vt ergo vera doctrina intelligatur, ſit primum aſſertũ. Ex ignorantia poteſt quis appetere atque eligere id quod eſt impoſſibile, cum tamen exiſtimat eſſe poſſibile. Hæc cõcluſio probata fuit ſupra in aſſertionibus Scoti, & aſſerat eam D. Thom. in ſolutione ſecundi.

Prim. cõcl. Poteſt qs ex ignorãtia eligere impoſsibile, iudicatũ poſsibile.

¶ Secunda concluſio. Voluntas eſt de re impoſſibili ex quadam præſuppoſitione. Pro cuius rei intelligentia ſcire oportet, quòd impoſſibile eſt duplex; vnum ſimpliciter, & abſolute, & omnibus modis impoſsibile, & quod implicat in ſe euidentem contradictionem, vt Deum eſſe creaturam, angelum eſſe Deo æqualem: alterum eſt ex quadam præſuppoſitione, vt quòd Adam non fuerit, ſuppoſito quòd fuerit; & quòd homo non peccauerit, poſtquam peccauit. Aſſerit ergo ſecunda concluſio, quòd voluntas eſt de re impoſsibili ex præſuppoſitione, & veriſsimum dicit. Nam qui recolit peccata priora, & habet iſtum actũ, vellem non peccaſſe, rectam habet voluntatem, & qua optimam laudem promeretur. Rurſus cum quis videt patrem ſuum mortuum, & apud ſeſe ſic ſtatuit, vellem patrem meum non eſſe mortuum, ſtudioſe facit: at hæc voluntas eſt rei impoſsibilis ſecundi generis; nam ad præteritum non eſt potentia.

Secũdum. Confir. Secũ. conc. Volũtas eſt de re impoſsibili ex ſuppoſitione.

¶ Tertia concluſio. Voluntas conditionata poteſt eſſe de re impoſsibili omnino, & quæ inuoluit in ſe euidentem cõtradictionem. Itaque voluntas conditionata eſt impoſsibilium, etiam primi generis, ad habendum aliquod bonum quod poſsibile eſt, ad quod illud impoſsibile exiſtimatur conueniens. v.g. damnatus in inferno deſiderat ab æterno ſupplicio liberari, & ſcit euidenter quòd non poteſt ab eo eripi, quamdiu Deus fuerit; deſiderat Deum nõ eſſe, ſi eſſet poſsibile, vt ab illis tormentis liberaretur. Rurſus homo impius in hac vita conſtitutus, deſiderat non eſſe diuinas leges, ſi poſsibile eſſet, vt creaturis perfruatur. Sed eſt intelligendum, ꝙ iſtæ volitiones, de quibus dictum eſt, ſunt volitiones imperfectæ, & conditionatæ; nam voluntas tenet medium inter intellectum, & rei executionem. Quando ergo voluntas non ſolum ſequitur bonum apprehenſum per intellectum, ſed perficit, & executioni mandat, tunc perfecta voluntas eſt; ſed quando non perficit, & executioni nõ mandat, imperfecta eſt.

Tertium. Auguſt. Quartum. Quintum. Confir. Sextum. Iſa. 14. Ezech. 28. Tertia cõ. Voluntas cõditionata poteſt eſſe de re omnino impoſsibili.

¶ Quarta cõcluſio. Voluntas efficax & perfecta, cuiuſmodi electio eſt, non poteſt eſſe de re impoſsibi: nã voluntas efficax (vt cõſtat ex ſententia omniũ philoſophorũ) eſt illa, ad quã ſequitur opus. Sed nemo operatur circa rem quã arbitratur eſſe impoſsibilẽ. Ergo electio non põt eſſe de re impoſsibili. Deinde, qñ deſperamus de alicuius rei aſſecutione cõtinuo ac deuenim' ad aliqd mediũ ĩpoſsibile, deſiſtimus a conſul-

Quarta cõ. Electio nõ poteſt eſſe de re impoſsibili.

a consultatione, & electione. Ergo electio, & consultatio de re impossibili non constat. Vltimo, obiectum nostræ voluntatis est bonum, & conueniens. Sed id quod est impossibile, nec est bonum, nec potest esse conueniens. ergo voluntas non potest illud desiderare. Confirmatur idem. Nam bonum appetim⁹ vt possideamus, & habeamus; sed impossibile non potest haberi. ergo non potest desiderari. Sane electio videtur esse vltima vis animæ, quæ exequitur id quod ab anima decretũ est, estque veluti animæ manus, quarem appetimus, & volumus, & velut apprehẽdimus; & ideo non potest esse res impossibilis; nemo enim exequitur id quod est impossibile, neque manu apprehẽdit.

Prim. Cõc.

Secũd. cõc.

Tertia cõclu.

Obiectio.

Solutio.

¶Sed dicet Theologus; istæ rõnes etiã ostendunt voluntatem nõ posse ferri in rem impossibilem, etiam per actum cõditionatum; siquidẽ est res impossibilis. Respõdetur, q̃ eo modo quo voluntas fertur in rem impossibilem, sic iudicamus esse bonam, & conuenientem. Verbi gratia. peccator qui dolet de peccato, non iudicat esse bonum non peccasse, sed iudicat, quòd fuisset bonũ non peccasse; & sic non habet istũm actum, volo non peccasse, sed vellem non peccasse. Vel dicatur, quòd impossibile est bonum, si esset possibile, & sic habet volitionem conditionatam.

Quin. cõc. volitiones imperfectę sunt operationes morales.

¶Quinta cõclusio. Istæ volitiones imperfectæ, de quibus dictum est, quanquam excludantur a ratione electionis, nõ tamen excluduntur a ratione operationis moralis, & liberæ, nam sunt capaces meriti & demeriti, laudis & vituperij. Et patet in homine qui desiderat Deum non esse, & in homine, qui dolet se peccasse. Ex dictis sequitur, q̃ Scotus in duobus errauerit, primò in eo quòd dixit electionem esse impossibilium: deinde in eo quòd dicit angelum appetisse Dei æqualitatem sine iudicio conuenientis aut disconuenientis: nam voluntas (vt monstratum fuit quæst. 9. artic. 1.) non mouetur ex simplici rei apprehensione, sed requirit iudicium, quo iudicamus aliquid esse conueniens aut disconueniens. Ex dictis etiam soluuntur omnia argumenta quæ in principio quæstionis adducta sunt.

ARTIC. SEXTVS.

¶ *Vtrùm homo ex necessitate eligat, vel libere.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Homo non necessariò eligit, sed libere.

¶Secunda Conclusio. Homo in electione mediorum habet necessitatem contradictionis, & contrarietatis.

¶Tertia Conclusio. Bonum perfectum, quod est vndequaque bonum, vt beatitudo, cum nihil in eo apprehendi possit sub ratione mali, aut defectus, ex necessitate homo vult; sed de hoc non est electio, cum de fine non sit electio, sed de medijs ducentibus ad finem. Probationes istarum conclusionum apud S. Thomam sunt certissimæ. Nam in electione mediorum potest voluntas velle & nõ velle, agere, & non agere hoc aut illud. ergo non necessariò eligit, sed libere. Antecedens probatur. Nam quidquid ratio potest apprehendere vt bonum, in hoc ipsum potest voluntas tendere; potest autem apprehendere bonum, non solũ hoc quod est velle, aut agere; sed etiam hoc quod est non velle, & non agere; & in omnibus particularibus bonis potest considerare rationem boni alicuius, & alicuius boni defectum, quod habet aliquam rationem mali; & sic potest vnumquodque huiusmodi bonorum particularium apprehendere vt eligibile, vel refutabile. Ex qua probatione liquidum fit, quemadmodum in electione mediorum voluntas habet libertatem cõtradictionis, quia potest velle & non velle; & libertatem cõtrarietatis, quia potest velle vnum, & refutare, & contrariũ eligere. Ex eadem probatione etiam patere potest, quemadmodum circa beatitudinem voluntas habet libertatem contradictionis, quia potest velle & non velle; sed non contrarietatis; quia non potest velle beatitudinem, & refutare illam, neque potest miseriam amare, aut appetere.

Pri. quæst. Nũ voluntas necessariò velit mediũ omnino necessarium cũ vult finẽ. Argum. Primum.

¶A parte negatiua sic arguitur. Nam ægrotus, qui efficaciter cupit sanitatem, & iudicat per intellectũ vnicum & necessariũ mediũ esse abscissionem manus, aut pedis, refutat tale medium, nam (vt ille dixit) non est tãto dolore digna salus. ergo qui cupit efficaciter finẽ, nõ necessitatur vt eligat mediũ quod iudicat per intellectum esse necessarium.

Secũdum.

¶Deinde si volũtas necessitatur in electione medij, quod est iudicatũ esse necessariũ, certe talis necessitas æquenit ex electione finis. Sed voluntas non necessitatur ex fine, siquidẽ libere vult finem. ergo non necessitatur ex medio.

Tertium.

¶ Præterea voluntas dũ hic viuimus, non necessitatur quantũ ad exercitium, vt superius satis demõstratum existimo; ergo voluntas efficaciter volens finem, nõ necessitatur vt medium eligat.

Quartum.

¶Ad hęc in omnibus bonis particularibus (excipio illud summum bonum, in quo nulla ratio mali, aut defectus apparere potest) valet certe intellectus noster apprehẽdere aliquam rationem mali, aut defectus, ratione cuius non necessitatur vt velit illud. At medium non est summum bonũ, sed imperfectum. Ergo nunquam necessitatur voluntas ad medij electionem. Hac probatione vtitur D. Tho ad ostendum quòd electio humanæ voluntatis libera sit: quæ si efficaciter probat, profecto probat, q̃ voluntas nunquam in electione medij necessitatur. Vltimò, vnusquisq; appetit beatitudinem in cõmuni, seriò & efficaciter, & iudicat per intellectum, medium necessarium ad beatitudinis consecutionem esse seruare diuina mandata; sed non seruat. Ergo non omnis qui efficaciter vult finem aliquem, necessario eligit medium iudicatum per intellectum esse necessariũ.

D. Thom.

Vltimum.

¶ Hisce argumentis viri quidã doctissimi conuicti tenẽt partem negatiuam quæstionis, & vt pugnacissime eã tueantur, efficacioribus argumentis eam confirmant.

Alia argu. in eandem sentẽtiam.

¶Nam dicunt, qui efficaciter vult beatitudinem, & Deo Opt. Max. seruire cum iudicio intellectus, q̃ seruare diuina mandata est medium necessarium ad beatitudinem consequendam, iuxta illud; Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, non necessario eligit seruare diuina mandata, alioquin in hac electione & in obseruatione mandatorum Dei nullum esset meritum: necessarijs enim non meremur, aut demeremur, vt est antiquum prouerbium.

Primum.

¶Hoc ipsum confirmatur. Nã actus exterior nullã addit bonitatẽ, aut malitiam super actũ interiorem, hac sola de causa, qm̃ actus exterior non habet nouam libertatem, sed sequitur necessario ad imperiũ actus interioris. Igitur si voluntas

Confir.

luntas neceſſitatur in electione mediorum, & in hoc nullam habet libertatem, conſequens eſt, vt in electione mediorum nullum ſit meritum: quod quam abſurdum ſit, nemo eſt qui non intelligat.

Secũdum. ¶Præterea conſtituamus duos ſeruos Dei, qui efficaciter & ſeriò proponunt Deo ſeruire, in quibus, quantũ ad hoc, oĩa ſint æqualia, & vni illorum ſe offerat occaſio moriendi pro Chriſto, in qua ſi vitam pro Chriſto non profunderet, peccaret mortaliter, tunc ſanè ſequitur (ſi vera eſt ſententia quam ſubuertere conamur) q̃ iſte nihil mereatur coram Deo præ altero: nam iſte iudicat eſſe mediũ neceſſariũ mori pro Chriſto; ergo neceſſariò eligit: ergo non meretur.

Tertium. ¶Profecto videtur ſequi euidentiſſime, quod in electione mediorum, quæ iudicata ſunt neceſſaria, nunquam ſit meritum, ſed tãtum in volitione finis, quod apertè falſum eſt & erroneum: nam meritum in vita Chriſtiana præcipuè conſiſtit in obſeruatione mandatorum Dei; mandata verò non dantur de fine, ſed de mediis.

Quartum. ¶Iam verò ſi quis non vxoratus cupit ſanitatẽ valde efficaciter, & dicant medici non eſſe aliud mediũ niſi accedere ad mulierem, ſequitur q̃ ille hõ non peccet accedendo ad mulierem. Quod rectè ſequatur, patet. Nam ille nõ peccat ex eo q̃ ſanitatem cupit; nec peccat ex eo q̃ elegit accedere ad mulierẽ, ſiquidem neceſſitatur ad electionẽ medij, quod eſt iudicatũ eſſe neceſſarium: ergo nullo mõ peccat. Nec expeditur ſatis argumenti vis ſi dicamus, quod requiritur vt iudicemus medium eſſe neceſſariũ, & bonũ, alioqui voluntas non poterit in illud ferri. Hæc ſolutio nõ explicat rei difficultatem; nam eadem rõne dicendum erit, q̃ ægrotus cupit efficaciter ſanitatem, licèt non velit ſumere potionem amarã, quam iudicat per intellectum eſſe mediũ neceſſarium ad ſanitatem conſequendã: conſimiliq; modo concedendum eſſet, q̃ peccator vult efficaciter ſeruire Deo, quanquam non vult ſeruare eius mandata: nã hæc omnia reputant homines habere rationem incommodi & mali.

D. Thom. ſententia. ¶Contrariam ſententiam docet magna aſſeueratione D. Th. in 1. p. q. 82. ar. 2 & in hac p. q. 10. ar. 2. ad 3. & hic in ſolutione primi, & ſecundi; in his locis docet diſtinctè, q̃ quando media habent neceſſariam connexionem cum fine, voluntas quæ efficaciter cupit finem, neceſſariò vult

Arg. efficacia. media quæ ſunt neceſſaria ad illum finem. Eandem ſententiam probant argumenta, pauca quidem numero, ſed momento & pondere validiſſima. Nam voluntas efficax eſt ad quam ſequitur opus, niſi ſit impedimentum; ſic enim definitur voluntas efficax, ergo ſi non apponis media neceſſaria ad finis conſecutionem cũ poſſis, euidens eſt te nõ velle efficaciter finem. Deinde hæc argumentatio ex ſententia omnium euidens & neceſſaria eſt; potes, & non facis, ergo non vis facere. Similiter hæc neceſſariò cõcludit; vis, & potes, ergo facies, ſi impedimentum nõ ſubſit. Ex quibus euidenter concluditur, q̃ ſi vis audire miſſam efficaciter, & iudicas medium neceſſarium adire eccleſiam, neceſſe eſt adire eccleſiam; alioqui hæc duo repugnãtia ſimul ſtabunt, q̃ vis efficaciter audire miſſam, & poſſis, & non facias. Præterea conſtituamus diſputationis cauſa, q̃ homini valde diuiti occurrat pauper, ſi diues in tali euentu non elargiatur eleemoſynam, conuincitur apertè non habere charitatem

1. Ioan. 3. Dei, neq; proximi. Ita decernit D. Ioan. in 1. epiſt. c. 3. cum dicit. Quomodo charitas Dei manet in illo? & rurſus ibidem; Fratres non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere & veritate; in quibus verbis manifeſtè ſignificatur, eſſe mẽdacem dilectionem, & minimè ſeriam, ſi media neceſſaria non adhibuerimus. Certè qui dicit ſe diligere Deũ, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt. Quod ẽt confirmatur ex

Ioan. 14. illo Io. 14. Qui diligit me, mandata mea ſeruabit. Propter quod omnes arbitrantur eos mentiri egregiè, quicunque dicunt ſe velle ſeriò & efficaciter ſeruire Deo, & mandata eius non cuſtodiunt. Iam verò qui agnoſcit aliquam argumentationem eſſe neceſſariam, & aſſentitur præmiſſis, neceſſe eſt vt aſſentiatur concluſioni, vt docet Ariſt. 1. poſteriorum in principio. Ergo qui efficaciter vult finem, neceſſum eſt vt velit media quæ ſunt iudicata eſſe neceſſaria ad finem. Conſequentia argumenti probatur: nam ſicut eſt neceſſaria connexio concluſionis cum principiis, ſic eſt neceſſaria connexio medij neceſſarij cum fine.

Ariſtot.

Quę. expe. ¶ Ad huius quæſtionis explicationem operæpretiũ erit explicare prius, quid ſit volũtas efficax, quid verò volũtas inefficax: quibus vocabulis in quæſtione & proponenda, & explicanda vtnutur vniuerſi Theologi. Certè voluntas finis, vel mediorum, quædam eſt abſoluta & determinata, quædam verò conditionalis, & imperfecta. Prior ſolet explicari per hoc vocabulũ, volo; licèt aliqñ vtamur hoc uerbo, vt ſignificet idem quòd deſidero, opto. Voluntas ergo abſoluta & determinata eſt, qñ ſine conditione expreſſa, vel ſubintellecta fertur in aliquod bonũ, quod homo exiſtimat eſſe poſsibile, vt volumus beatitudinẽ, uolumus ſanitatem. Voluntas verò conditionalis eſt, cui eſt annexa conditio expreſſa, uel ſubintellecta, ſi eſſet poſsibile, ſi non eſſet difficile: ut peccator nollet habere Deũ inimicũ qñ peccat; & mercator nollet proiicere merces in mare, ſi eſſet poſsibile aliter ſaluare uitã, ſed tñ abſolutè & determinatè vult.

Voluntas abſoluta & cõditionata.

¶ Ad hanc diſtinctionem uoluntatis poteſt referri alia diſtinctio, qua utuntur Theologi, dicentes, q̃ volũtas quędam eſt efficax, quædam uerò inefficax: ſed tamen cũ expli cant quando ſit uoluntas efficax, magnopere uariant eorũ ſententiæ. Quidam dicunt tunc eſſe uoluntatem efficacem, cum eſt intenſa, & uehemens: tunc uerò inefficacem, quando eſt remiſſa, & non adeo concitata. Sed prædicti autores decipiuntur: nã accidit ſæpenumero, q̃ intenſius uolumus aliquid quod eſt impoſsibile, quàm multa quæ facimus uoluntate efficaci; iuxta illud Apoſtoli; Ingemiſcimus grauati, eo q̃ nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri: quæ quidem uoluntas eſt inefficax, quæ explicatur his verbis: uellemus non expoliari, ſed ſuperueſtiri: at eſt intenſior uoluntas, quàm uoluntas qua quis efficaciter & ſeriò vult deambulare. Item actus charitatis, quamlibet remiſſus ſit & tenuis, eſt efficax & ſufficiens ad ſeruãda diuini regis omnia mandata; at non eſt uoluntas intenſa, & uehemens, ergo uoluntas efficax non eſt intenſa uoluntas. Alij definiunt illã eſſe uoluntatem efficacem, qua poſita, ſequitur effectus. Sed neque hoc ſemper uerum: nam aliquando eſt uolũtas efficax, & non ſequitur effectus, ueluti quis habet efficacem voluntatem moriendi pro Chriſto, ſed nõ ſequitur effectus: quia non ſe offert occaſio moriendi pro Chriſto. Doctiſſimus pater Soto aiebat, q̃ uoluntas efficax eſt, quæ explicatur per uerbum indicatiui modi, uolo: uoluntas inefficax eſt, quæ explicatur per uerbum optatiui modi, ut uellem, nollem, &c. huiuſmodi, ſed hoc potius eſt ſignum efficacis uoluntatis, quàm eius definitio.

Voluntas efficax & ineffica.

Mag. Soto.

¶Nobis uidetur ita dicendum. Voluntas efficax eſt, quę intendit, uel eligit facere aliquid quod exiſtimatur poſsibile. Quare non eſt neceſſarium ut uoluntas noſtra dicatur efficax vt ſubſequatur effectus, ſed ſatis eſt quòd ſubſequeretur effectus quòd eſt ex parte uoluntatis determinatæ, niſi aliunde impediatur effectus, quemadmodum dicimus, quòd ſacramenta nouæ legis ſunt efficacia media ad conferendam gratiam, nihilo ſecius tamen aliquando ex parte ſuſcipientium impeditur eorum effectus.

Propria ſententia.

¶His explicatis eſt prima concl. Nullum mediũ, quamlibet neceſſarium ſit, neceſſitat voluntatem neceſsitate abſoluta: medium enim non mouet efficacius voluntatẽ quàm finis: Sed finis dum hic viuimus non neceſsitat voluntatẽ, ergo neque medium. Hanc concluſionem probãt ſufficienter argumenta, quæ pro parte negatiua quæſtionis ſunt adducta. Probat inſuper, & quidem euidenter, ratiocinatio quam habet D. Thom. in articulo.

1. Conclu. Nullũ mediũ, neceſsitat voluntatem abſolutè.

¶Secunda conclu. Quanquam medium ſit neceſſarium ad finem, ſi non cognoſcitur eſſe neceſſarium, poteſt quis efficaciter velle finem, abſque eo, q̃ tale medium eligat. Ratio huius eſt, quoniam uoluntas ut uelit, requirit iudicium ex parte intellectus, nihil enim eſt uolitum, quin prius ſit cognitum. Deinde in rerum cognitione contingit ſæpenumero quòd quis aſſentiatur principiis, & non aſſentiatur concluſioni, quando non ſcit quemadmodum concluſio ex illis principiis deducatur: poterit ergo accidere quòd quiſpiam uelit finem, & non uelit medium neceſſarium, quando non cognoſcit illud.

2. Conclu. Quãdo nõ cognoſcitur neceſsitas medij, illud nõ neceſſariò appetitur.

¶Tertia conclu. Quando aliquis vult efficaciter finem, & iudicat aliquod medium eſſe neceſſarium ad finem, tũc neceſsitatur uoluntas ut tale medium eligat, nihilominus liberè eligit. Prima pars huius propoſitionis efficaciter demonſtrata eſt ex argumentis adductis pro parte affirmatiua qõnis: ſecunda pars ſufficiẽter probatur argumẽtis pro parte negatiua qõnis; & patet euidentiſsimè. Nam hæc neceſsitas, ſi uolo efficaciter finem, neceſſe eſt ut uelim medium neceſſarium ad finem, eſt neceſsitas conditionalis,

3. Conclu. Voluntas aliquando neceſsitat ad electionẽ medij.

qualis

qualis est ista, si curro, moueor; si disputo, loquor: talis autem necessitas non aufert libertatem. Rursus hoc idem demonstratur alio argumento: nam libertas humanæ voluntatis oritur ex eo quòd iudicium nostri intellectus non determinatur sic ad tale obiectum, q̃ non possit oppositum iudicare, aut iudicare esse bonum a tali actu cessare: sed postquam voluntas nostra voluit efficaciter finem, adhuc est in facultate humanę libertatis desistere a tali volitione, & apprehendere hoc sub ratione boni atque commodi. Po terit ergo agere & non agere, velle & non velle, tum finem, tum media.

Obiectio. ¶Sed si quis argumentetur in hunc modum; postquam voluntas vult efficaciter finem in sensu composito, necessum est vt velit medium, quod est iudicatum esse necessarium, ergo non est libera voluntas in sensa composito. Di-

Solutio. cendum est, q̃ vt sit vera libertas, sat fuerit quòd voluntas possit agere & non agere, eligere, & non eligere in sensu diuiso: quamuis enim sit necessarium in sensu composito, quòd si disputo, loquor, at non necessariò loquor, quia nõ necessariò disputo: si enim necessariò disputarem, certè necessariò loquerer: ad eundem modum, si volo efficaciter sanitatem, necessum est vt velim medium necessarium ad sanitatem consequendam; sed quia non necessariò volo sanitatem, non necessariò volo medium illud quod est iudicatum necessarium. His constitutis, argumẽta proposita pro parte negatiua quæstionis sunt confutanda.

Ad solu. ¶Ad primum dicendum, ostendere euidenter, quòd medium nõ necessitat voluntatem necessitate absoluta, quod est verissimum: vel ostendit, quòd possumus velle finem volutate inefficaci, absque eo quòd eligamus medium, quod etiam est certissimum, & a nobis comprobatum. Idem responsum adhibendum esse iudico ad alia quatuor argumenta, quæ post primum sequuntur. Sed & alia argumenta, quæ quidam doctores amplificant, & maiora esse videntur, refutanda sunt.

Ad arg. secũdo loco posita. ¶Ad primum sunt qui dicant, q̃ quando quis vult efficaciter finem, postmodum in electione mediorum nihil meretur, sed totum meritum præfuit in intentione efficaci

Ad primũ. quando volũtas voluit finem. Quorum sententia falsa est; tum, quoniã fraudat multa opera studiosa sua laude & merito; tum verò, quoniam dicere q̃ in obseruatione mandatorum Dei, quæ sunt media necessaria ad vitam æternam obtinẽdam, non sit meritum periculosum dogma videtur; tum tertiò, quoniam non solum meretur qui religionis gratia pergit in D. Iacobum, ex eo quòd voluntate efficaci vult peregrinari; verumetiam in omnibus laboribus quos subit in itinere conficiendo. Vnde ad argumentum dicendum est, quòd electio medij necessarij libera est, ac proinde meritoria: solum enim est necessaria ex suppositione, & ex conditione, quæ necessitas non spoliat humanam electionem libertate: potest enim homo non cogitare de medio, & quando cogitauit, potest non velle finem. Doctissi-

Victoria. mus pater Victoria aiebat, quòd quamuis admitteretur in electione medij necessarij non esse nouum meritum, non inde esse consequens, quòd aliquid periret de merito; quia voluntas finis ex electione medij fit magis meritoria; vt volo subuenire pauperi, est meritorium vt quatuor, & delibero de medio, & iudico, quod est necessarium tollere etiã mihi necessaria ad statum, & volo; iam voluntas subuenien di crescit in merito, & est vt octo. Sed hæc solutio quanquam acuta videtur, vera non est, & ideo ad aliam est recurrendum, dicendumque est, quod electio medij necessa-

Ad confir. rij libera est, ac subinde meritoria est.

¶Ad confirmationem argumenti dicendum est, esse notissimam differentiam inter actum exteriorem, & electionem medij necessarij. Nam actus exterior & interior in moralibus pro eodem reputantur, eo quòd habent idem obiectum, & ideo habent eandem laudem, & idem meritum. Deinde actus exterior in se liber non est, sed tantum in ordine ad actum internum: electio verò medij necessarij libera est, & in potentia animæ libera, & a virtute libera producta.

Ad secundum & tertium. ¶Ad secundum argumentum, qui dicunt, quòd in electione medij necessarij non est nouum meritum: dicunt subinde, quòd in tali euentu ille qui moritur pro Christo, nihil de nouo meretur, sed nihil perit de merito prout iam explicatum est. Sed nos qui decernimus electionem medij necessarij esse liberam, & meritoriam, nulla difficultate argumenti constringimur: dicimus enim quòd ille meretur tum in appetitione finis, tũ in electione medij. Ad tertium idem responsum adhibendum est.

Ad quartum. ¶Ad quartum dicendum, quòd in tali casu tenetur homo cessare a voluntate finis absoluta & determinata, alioqui necessariò sequitur quòd vult fornicationem virtualiter, poterit tamen manere cum desiderio, & velleitate sanitatis, vt sic statuat, vellem sanitatem, sed si pollutione & fornicatione est obtinenda, malo mori: hoc enim est quod Dominus dicit; Qui amat patrem, aut matrem plus quàm me, non est me dignus, id est, qui ex inordinato amore parentum sollicitatur, & mouetur ad aliquod peccatum committendum, non est me dignus. Atque hactenus de prima quæstione satis erat.

Obiectio. ¶Sed priusquam ab ea discedamus, oportet recolere ex superioribus vnum argumentum, quod faciebat negotium contra ea quę dicta sunt. Nam quisque appetitu efficaci desiderat beatitudinem perfectam, sed ad habendam beatitudinem perfectam necessum est mori; nã hic dum viuimus, non possumus habere beatitudinem perfectam, ergo vnusquisq; appetit & desiderat mori, & id quidem appetitu efficaci, quod asserere falsissimum est. De hoc argumento satis dictum est, q. 5. ar. 3. propter quod ad aliam quæstionem explicandam accedamus.

2. Quæst. Vtrum ex duobus bonis æquali ter possit volũtas vnum eligere eorum. Prim. arg. ¶Secunda quæstio est; Vtrùm si intellectus proponat voluntati duo bona ex omni parte æqualia, possit voluntas vnum eligere, & alterum refutare pro sua libertate? Quæstio est, quam ediserit D. Tho. in solutione tertij. A parte affirmante hæc sunt argumenta.

¶In primis, obiectum voluntatis est bonum cõueniens, iudicatum tale: sed vtrunque est bonum conueniens propositum per intellectum, ergo potest voluntas eligere quod maluerit.

Secũdum. ¶Deinde, si intellectus proponat voluntati duo bona nõ æqualia, voluntas potest eligere minus bonum, refutato meliori; ergo potiori iure poterit voluntas ex duobus bonis æqualibus eligere quod maluerit. Antecedens huius argumenti sic ostenditur: tum, quoniam obiectum voluntatis est bonum, non magis bonum: ergo si illud minus bonum est obiectum voluntatis, potest voluntas in illud tendere: tum verò, quoniam si illud minus bonum proponeretur voluntati seorsum, voluntas posset illud appetere: quòd verò proponatur alteri comparatum, non tollit eius appetitionem: tum deinde, quoniam non semper eligimus meliora; neque verò ad id obligamur, imò sæpenumero iudicamus quòd non eligimus meliora, vt patet in pomis eligendis: & experientia compertum est nos frequentissimè dicere, nolo esse tam sanctus sicut ille: tum vltimò, quoniam Deus, in quo est perfectissima libertas ad eligendum, & infinita sapientia ad discernendum quod nam sit melius, & conuenientius, non semper eligit meliora: quando enim Deus voluit producere mundum ad suam bonitatem declarandam, ipse iudicabat se posse facere alios meliores, & pulchriores, ergo voluntas potest eligere id quod minus bonum est. Certè D. Tho. 1. p. q. 25. artic. 6. & 1. sententia-

D. Thom. rum distin. 44. euidenter demonstrat, Deum posse meliora facere iis quæ facit; idque ostendit ratio omnipotentiæ suæ, quæ in hoc potissimè consistit, vt quacunque re creata possit meliorem efficere. Ex his ergo colligitur, quòd voluntas ex duobus bonis propositis per intellectum, potest eligere minus bonum. Ex quibus necessariò consequitur, quòd ex duobus bonis ex omni parte æqualibus, possit eligere quod maluerit.

Opposita sententia. Conrad. ¶Contrariam sententiam docet Cõradus in commentariis super istũ articulum, & adducit in suum patrocinium D. Tb. in solutione tertij, vbi videtur asserere, q̃ nisi consideretur aliqua præstantia vnius boni super alterum, non potest voluntas vnum eligere: citatq; Aristotelem dicentem, quod electio semper est melioris boni. Præterea confirmat eandem opinionem argumentis non contemnendis.

Prim. arg. ¶In primis, vt voluntas moueatur, necessum est ut ab intellectu determinetur: sed intellectus in casu nostræ disputationis non magis determinat voluntatem ad vnum bonum quàm ad alterum ergo nunquam mouebitur. Profectò si esset corpus æqualiter graue & leue, neque moueretur sursum, neque deorsum, ad eundem modum cum voluntas nõ habeat maiorem inclinationem ad vnum quàm ad alterum, nunquam sequetur motus.

¶Præte-

Secũdum. ¶Præterea, ſi voluntas nulla propoſita differentia ex parte obiectorum poteſt eligere vnum, & refutare aliud, & determinare ſe potius ad vnum quàm ad alterum, nulla poteſt aſſignari ratio huius determinationis, niſi quia voluntas ita vult, & erit pro ratione voluntas. Ex quo ſequitur quòd volũtas poſſit ferri in malum ſub ratione mali, ac ſola ratione, quia vult. Quod re ctè ſequatur, patet: nam hæc ſola cauſa, quia vult, ſufficit ad mouendum voluntatem, & eſt pro ratione voluntas.

QVÆSTIO XIIII.

De conſilio quod præcedit electionem, in ſex articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm conſilium ſit inquiſitio.

Tertium. Ariſtot. D. Thom. ¶Deinde arguitur ex Ariſtot. 3. Ethi c. 5. vbi docet, quòd omnis peccans, eſt ignorans: cuius ratio eſt (vt dicit D. Thom. ibidem lectione tertia) quia eligit minus bonum, reiecto & confutato eo quod melius eſt. Ergo ſi propoſitis duobus bonis ex parte intellectus, & omnibus rectè conſideratis poteſt voluntas eligere id quod minus bonum eſt, ſequitur quòd poſſit eſſe peccatum in volũtate, nullo errore exiſtente ex parte intellectus: quod eſt alienum ab Ariſtot. doctrina, & omnium Theologorum.

Autoris ſententia. ¶Ad huius rei expoſitionem ſic ego decerno. In primis, in rebus agendis, & in materia morali ferè impoſſibile eſt, ꝙ intellectus proponat voluntati duo bona ex omni parte æqualia: nam ferè ſemper in vno inuenitur aliqua circunſtantia, ratione cuius præemineat, & præeligatur, videlicet quia eſt minus laborioſum, magis paratum: & ideo in moralibus regula eſt, quòd electio eſt de meliori bono. Quæ regula vt melius intelligatur, ſcire oportet, quòd quando voluntas ex multis ſibi æqualiter bonis, ſiue inæqualibus, eligit vnum, neceſſum eſt vt intellectus iudicet practicè præſtantiam illius boni quod eligit ſuper alterum: ſed vt intellectus dicatur iudicare practicè aliquam conditionem in vno obiecto, quam non iudicat in altero, non oportet ꝙ habeat hoc iudicium comparatiuum; iudico hoc primum eſſe melius altero, ſed ſatis eſt ꝙ præcedente iudicio, quo iudicantur illa eſſe bona, & æqualia, poſtea intellectus ceſſet a conſideratione bonitatis vnius, & in alio conſideret bonitatem & conuenientiam; & hoc videtur aſſerere D. Thom. in ſolutione tertij. Quòd ſi aliquis percontetur, vn de proueniat ꝙ intellectus ceſſet a conſideratione vnius, & non alterius? dicendum eſt, aliquando hoc prouenire ex parte rei, quia eſt propinquior, vel facilior; aliquando ex libertate voluntatis, quæ mouet intellectum ad exercitium circa vnum obiectum, & non circa aliud. Itaque ſæpenumero voluntas eligit id, quod peius iudicat eſſe iudicio quodam ſpeculatiuo; ſed iudicio practico, ferè ſemper eligit id, quod iudicat eſſe melius, & conuenientius ſecundum omnes circunſtantias. Illud etiam addendum eſt pro explicatione difficultatis, quòd voluntas indiget ope intellectus, vt determinetur ad eligendum; ſed hoc opus intellectus non eſt iudicium (in quo maximè quidam falluntur) ſed imperium efficax. de quo ediſſerit D. Thom. q. 17. Si igitur intellectus proponat voluntati duo æqualia bona, & imperium intellectus ſit æquale, ſic vt non propendat magis in vnam partem, quàm in aliam, nunquam mouebitur voluntas. Et hæc eſt ſententia D. Thomæ in ſolutione tertij: loquitur enim de iudicio intellectus cum imperio efficaci ipſius intellectus. Propoſitæ dubitationis ex his ſequitur explicatio. Nam ſi intellectus proponat voluntati duo æqualia bona, & imperium intellectus ſit inæquale, poteſt voluntas vnum eligere, & alterum refutare; nam iam habet imperium intellectus, a quo determinatur potius ad vnũ quàm ad alterum. Imperium hoc explicatur his verbis; fac hoc, ſcribe, ingredere religionem, & ſimilia: & non eſt iudicium quo iudicamus aliquid eſſe bonum, aut conueniens. Ex his (ſi rectè expendantur) ſoluuntur omnia argumenta pro parte negatiua propoſita. Nam ad D. Thom. & Ariſto. iam ſatis dictum eſt.

Mens D. Thom.

Ad arg. ꝓ parte negatiua.

Ad primũ. ¶Ad primum argumentum dicendum eſt, quòd intellectus in caſu noſtræ diſputationis determinat voluntatem potius ad vnum bonum, quàm ad alterum; nõ quidem per iudicium de bonitate rei, ſed per imperium efficax, de quo ſupra dictum eſt.

Ad ſcũm. ¶Ad ſecundum argumentum neganda eſt conſequentia: nam quando ex duobus bonis æqualibus eligit vnum, quia vult, fertur in ſuum obiectum, quod eſt bonum, circa quod poteſt experiri ſuã libertatem: malum verò ſub ratione mali, non eſt obiectum noſtræ voluntatis, & ideo ſimilitudo non conſiſtit.

Cõcluſio.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium argumentum dictum eſt, quòd qui eligit minus bonum, refutato meliori, errat, & eſt ignorans, non quidem iudicando; nam verè iudicat eſſe minus bonum quod eligit, ſed in imperio practico, quo iudicat, & decernit hic, & nunc hoc eſſe eligendum. Sed iam tempus eſt, vt ad aliam quæſtionem progrediamur.

SVMMA TEXTVS.

Concluſio eſt affirmans. Nã in rebus agendis multa incertitudo inuenitur, quia actiones ſunt circa contingentia ſingularia: ſed in rebus dubiis & incertis ratio non profert iudiciũ ſine præcedente inquiſitione, & ideo ante iudicium de eligẽdis, neceſſaria eſt inquiſitio rationis, quæ conſilium vocatur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Circa hunc articulum, & circa totam quæſtionem ſunt parua dubia. Sed in primis quæritur, quid ſit conſiliũ, an ſit inquiſitio, an potius ſententia, de re dubia & incerta, prolata & definita. Sanè conſilium eſt deliberatio, & conſultatio de mediis accommodis ad aliquem finẽ: dicitur q; conſilium, quaſi conſedium, eo quòd plures debeant conuenire, & conſedere ad rationes expendendas, & rem determinandam, & definiendam. Itaq; conſilium eſt deliberatio, & inquiſitio; ſicut conſultare eſt deliberare & inquirere. Sed quanquam hæc vox in prima ſignificatione ſignificat deliberationem, & inquiſitionem, & conſultationem, verũ in vſu frequentiſſimo vſurpatur pro ſententia, & determinatione. Vnde Cicero lib. 1. de inuentione, ca. de confirmatione, definit conſilium ad hunc modum; eſt alicuius rei faciendæ vel non faciendæ excogitata ratio. Certè conſiliũ, quod datur inquirenti, vel dubitanti, non eſt inquiſitio; vt cum dicimus, conſulo tibi; ſed ſententia, & determinatio: quo in ſenſu diuinæ literæ tribuunt Deo conſilium, ad Epheſ. 1. Qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ: in eodem ſenſu loquitur Paul. cum dicit 1. Cor. 7. De virginibus præceptum Domini non habeo, conſilium autem do.

Quid ſit conſilium?

Cicero

Epheſ. 1.

1. Cor. 7.

¶Sed vt de vocis ſignificatione conſulamus Ciceronem linguæ Latinæ parentem, ſcire oportet, quòd conſilium Ciceroni vox eſt variæ & multiplicis ſignificationis: ſignificat enim deliberationem, cogitationem, animaduerſionem, rationem, ſententiam, collegiũ: quarum rerum exempla plura poſſem in medium producere, ſed ſatius erit ad res maiores explicandas nos conuertere: nunc ſatis eſt admoniſſe, quòd Cicero vtatur hac voce, conſilium, pro inquiſitione, & deliberatione.

Conſilium varia ſignificat.

¶Sed dubitatur, num cõſilium, pro deliberatione, & inquiſitione, competat tantum hominibus? Fortaſſis competit etiam Angelis, circa ſupernaturalia, & futura; ſed non eo modo quo hominibus, in quibus omnia ferè ſunt incerta, dubiaque. Item fortaſſis competit Angelis deliberatio, & inquiſitio de rebus agendis: nam quanquam de rebus, quæ ſcientiarum cognitione comprehenduntur, non habeant diſcurſum, nec inquiſitionem; omnia enim comprehendunt vnico intuitu ſine ratiocinatione, aut diſcurſu; at de rebus agendis fortaſſis per prudentiæ virtutem deliberant, quod hic & nunc ſit agendum; nam eorum intellectus ad hæc non eſt determinatus. quare nunc hoc eligunt, nunc illud. Sed hæc quæſtio præſupponit alteram; num Angeli circa ſuper naturalia, aut circa futura contingentia, aut verò circa res agendas diſcurrant, quæ in prima parte explicanda eſt, & elucidanda.

Vtrũ conſilium tantũ hominib⁹ competat.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo aggreditur D. Tho. ad disputandum de obiecto cõsilij, & definit apertè, quòd obiectum, de quo capitur consilium, nõ est finis, sed medium quod conducit ad finem. Contra quam sententiam (vt nihil intactum relinquatur) sic arguitur.

Arg. cõtra conclu. Primum.

¶ Nam de omnibus quæ dubitationem habẽt, potest fieri inquisitio, & deliberatio. Sed cõtingit de fine humanę vitæ esse magnam dubitationem, ergo de fine vltimo humanę vitæ potest esse consilium.

Cõclusio.

Secũdum.

¶ Deinde, de omni operatione humana oportet, vt sit deliberatio, ne fiat quando nõ oportet, & sicut non oportet. Certè de omni operatione humana deliberat vir prudens, vt fiat quãdo oportet, & sicuti oportet, secũdum omnes circunstantias. At appetitio vltimi finis, & beatitudinis nostræ, est operatio humana, ergo de ea potest esse deliberatio, & capi consilium.

Solutiones.

¶ Ad hæc argumenta breuissima responsione satisfacit D. Tho. in solutione primi dicens, ꝙ id, quod accipitur vt finis, est iã determinatum & fixũ; vnde quandiu habetur vt dubium, non habetur vt finis, & ideo si de eo consilium capitur, non erit consilium de fine, sed de eo quod est ad finem: de appetitione verò beatitudinis certè nemo dubitat, aut deliberat, num beatitudo sit appetenda, sed deliberat vir prudens quãdo debeat habere talem appetitionem, & in ea se exercere; & sic consultatio non est de fine, sed de eo quod est ad finem.

Cõclusio.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm consilium sit de fine, vel de his quæ sunt ad finem.

SVMMA TEXTVS.

CONclusio sic habet. Consilium non est de fine, sed de his quę sunt ad finem: finis.n. in rebus agendis habet rationẽ principij, quod sub qõnem non cadit. Sed in omni inquisitione principium presupponitur, ergo de fine nõ est consilium, neq; deliberatio. Contingit tamen ꝙ id, quod est finis respectu quorũdam, ordinetur ad alium finem; vt quod est principium vnius demonstrationis, sit conclusio alterius: vnde quod accipitur vt finis in vna inquisitione, potest accipi vt medium in alia inquisitione, & sic de eo erit consilium. v. g. sanitas, quæ non cadit sub cõsultatione medici, põt cadere sub cõsultatione viri probi: potest enim vir ꝓbus consultare, num expediat perdere sanitatem corporalem, vt salutem animæ consulat.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm consilium sit de his quæ a nobis aguntur.

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est affirmans; quam probat D. Thom. in primis autoritate Gregor. Nisseni, dicentis, cõsiliamur de his quæ fiunt in nobis, & per nos fieri possunt. Deinde probat: nam consilium collationem inter plures habitam designat, quasi ad conferendum multi sedeant: in particularibus.n. cõtingẽtibus aliquid occurrit vni qđ non considerat alter propter varias conditiones circunstantes: quare plures rem certius percipiunt: quod nõ accidit in necessariis, & in vniuersalibus, in quibus vnus per se sufficere potest, propter simpliciorem, & absolutiorem cognitionem. Vnde propriè consilium est circa ea quæ a nobis aguntur, & in potestate nostra sunt.

Num cõsiliũ possit esse de impossibilib⁹. Arist.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVæritur in hoc articulo, num possit aliquis consultare de impossibilibus. Huic quæstioni respondet Aristot. 3. Ethic. cap. tertio, quo in loco percontatur vtrum sit consultatio de quodlibet; & dicit, quòd non dicitur cõsultabile, de quo aut insipiens, aut mente captus consultat: consultamus autem de rebus agendis, quæ in nostra sunt potestate, vnde consilium non versatur circa rem impossibilem: cõtinuo enim atque deuenimus ad rem impossibilem, cessat omnis consultatio, & vltra non progreditur. Vnde etiam est ꝙ non consultamus de rebus præteritis; nam ad præteritum non est potentia: nemo enim consultat vtrum Troia sit expugnanda: hoc enim solo priuatur Deus (vt dicit Agathon) vt id qđ factũ fit, non sit factum. Sed nũquid consultamus de rebus amicorũ? Aristo. n. vẽ dicere, ꝙ non dicimur eligere, nisi ea q̃ ad nos spectant: electio verò & deliberatio in eodẽ versant. Sed idem Arist. 3. Eth. c. 3. docet hui⁹ dubitationis solutionẽ; dicit. n. quòd q̃ p amicos facimus, per nos facere videmur; & bonum amicorũ, vt bonũ nr̃m existimatur.

Agathonis sententia.

Arist.

Arist.

¶ Sed adhuc superest parua dubitatio, num cõsiliũ & deliberatio sit tm̃ de bono vtili; itaq; non sit cõsultatio de bono honesto, de virtutib⁹, de honore. Certè Arist. ī Rhetoricis vẽ asserere ꝙ consilium sit de bono vtili; & rõ idem persuadet: nã consiliũ est de medio quod ducit ad finẽ; mediũ verò inter bona vtilia cõmemoratur. In contrariũ est, ꝙ de virtutib⁹ sæpe deliberamus & cõsultamus. Sed hæc dubitatio breuẽ meretur r̃nsionem: dicat itaque Theologus, ꝙ consultatio propriè est de mediis ducentibus ad finẽ, ac subinde propriè est de bono vtili, qđ confert ad finis consecutionẽ: pp quod qñ de virtutib⁹ deliberamus, deliberatio est de eis, sicuti de mediis maximè consentaneis ad beatitudinem consequendam, & sic habent rationem medij vtilis: quando verò in laudibus virtutum versamur, quod pertinet ad genus demonstratiuum, tum de virtutibus inuestigamus, & earũ laudem, & meritum demonstramus. Itaque tractare de virtutibus, contingit in genere deliberatiuo, & in genere demonstratiuo: cum deliberamus de mediis ad finem consentaneis, fit deliberatio; cum laudes virtutum demõstramus, de eis disserimus, non vt sunt bona vtilia, sed vt sunt optima, & præclarissima bona.

Vtrùm sit consilium de bono honesto.

Cõclusio.

Arist.

Solutio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CONtra conclusionem articuli poterit quis in hunc modum argumentari. Nam circa omnia agenda a nobis sumus liberi, & possumus agere & non agere, velle & non velle,

Obiectio.

velle, ergo circa omnia quæ a nobis aguntur poteſt eſſe conſilium & electio. Sed reſpondemus, quòd quanquam circa omnia ſumus liberi, cæterum non circa omnia ſumus dubij; conſultatio verò non habet locum niſi in his, quæ in dubium veniunt, & ſunt alicuius ponderis & momenti, & aliter quàm per conſultationem definiri non valeat.

EXPLICATIO ARTICV.

Cõcluſio. Arg. cõtra rationem. D. Thom.

PRobatio Diu. Thom. qua vtitur ad demonſtrandam cõcluſionem, nõ ſatis aperta eſt, & videtur certè ꝙ non rectè procedat. Nam proceſſus conſilij eſt a cauſa ad effectum, ergo eſt compoſitiuus. Conſequentia valida eſt ex definitione proceſſus compoſitiui, quam hic adhibet D. Tho. Antecedens probatur. Nam inquiſitio cõſilij incipit a fine, tanquam a principio, & cauſa eorum quæ ſunt ad finem, ergo procedit a cauſa ad effectum. Sed vt probatio Diui Thomæ rectè intelligatur, ſcire oportet, quòd progreſſus rationis, tam in practicis, quàm in ſcientijs, duplex eſt; cõpoſitiuus, & reſolutorius. Compoſitiuus eſt, quando proceditur a cauſis ad effectus; effectus namq; ſunt magis compoſiti. Reſolutorius eſt, quando proceditur ab effectibus ad cauſas, exempli gratia; quando ædificatur domus, progreſſus eſt compoſitiuus a cauſa ad effectum; prius iaciuntur fundamenta, deinde eriguntur parietes, poſtremò ponitur tectum: cum verò domum diruimus, progredimur viceuerſa, & ordine reſolutorio, ab effectu ad cauſam: ſic in conſiliis adhibendis, quando quærimus finem abſentem per media adipiſcendum, progredimur ordine reſolutorio; ægrotus enim qui deſiderat ſanitatem, in hunc modum ratiocinatur; quærenda eſt ſanitas, ergo vocandus medicus; purgandum corpus, potio ſumenda; eſt progreſſus ab vltimo effectu vſque ad vltimam cauſam: nam quanquam finis eſt prior in intentione, eſt poſterior in eſſe, & vltimus effectus. Sed pergam idem planius explicare. Oportet igitur iterum animaduertere, quòd habitudo finis ad ea quæ ſunt ad finem, duobus modis conſiderari poteſt; vno modo, ſecundum quod finis eſt ratio & cauſa finalis præcipua eorum quæ ducunt ad finem, ſiue ſint agenda a nobis, ſiue non ſint agenda a nobis, vt cum reddimus rationem & cauſam quare dentes anteriores ſunt acuti, videlicet ad diuidendum cibum: conſimili ratione cum in rebus artificioſis interrogamur, quare calamus habet talem figuram, reſpondemus, quia eſt factus ad ſcribendum, & hic progreſſus eſt reſolutorius, quia progredimur ab effectu ad cauſam; & viceuerſa eſſet compoſitiuus. Cæterum iſte progreſſus in inquiſitione conſilij non inuenitur; nam in progreſſu conſilij conſiderantur ea quæ a nobis ſunt agenda, vel non agenda: propter quod dicendum eſt, quòd eſt altera habitudo finis ad ea quæ ſunt ad finem, quæ quidem addit ſupra illam priorem habitudinem, rationem aſſecutionis finis per ea quæ a nobis agenda ſunt: iuxta quam conſiderationem conſideratur finis vt aliquid poſterius, & veluti effectus medium; conſideratur enim vt effectus per talia media conſequendus. Igitur qui conſultat & deliberat, ſuppoſita & ſtatuta priori habitudine finis, quæ eſt veluti principium de quo non eſt cõſultatio, procedit ad media tanquam ad cauſas, per quas ſinem eſt conſecuturus. Propter quod meritò dicit Diu. Thom. quòd conſilium procedit modo reſolutorio: quod hoc exemplo elucidabitur. Domus eſt finis ædificatoris: conſultat ex quibus domus ſit conſtruenda, & reſoluit & definit, quòd ex lapidibus. rurſus ad lapides portandos conſultat an vtatur curru, vel iumentis, & reſoluit & definit quòd vtetur curru. Ecce in hac methodo, & in hoc progreſſu ſemper proceditur ab effectibus, & a fine efficiendo per alias cauſas, vſque ad vltimum.

Exponitur probatio. D. Thom.

Proceſſus compoſitiuus & reſolutorius.

Prior Concluſio.

Poſterior.

¶ Vnde ad argumentum propoſitum dicendum, ꝙ progreſſus conſilij non eſt a fine, tanquam a cauſa; præſupponitur enim intentio finis tanquam cauſa conſiliandi, ſed non proceditur niſi a fine, quatenus per alias cauſas eſt efficiendus. Hæc magna ex parte ex Domino Caietano. Fortaſſis D. Thom. habet faciliorem explicationem; voluit enim conſtituere diſcrimen inter progreſſum, qui in aliis cauſis ſeruatur, quando comparantur ad ſuos effectus: cæteræ enim cauſæ componunt ſuos effectus, & ingrediuntur ad eorum conſtructionem, vel ſaltem cooperantur, at in conſilio adhibendo, cum deliberatio fiat de fine qui nondum eſt, non progredimur modo compoſitiuo; finis enim qui nondum eſt, non poteſt componere, neque cooperari ad effectuum compoſitionem, ſed tamen de eo fit reſolutio & definitio, quomodo debeat effici, & obtineri. Itaque conſultatio tota eſt in reſolutione, non in compoſitione.

Ad argu.

Caiet.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrùm conſilium procedat ordine reſolutorio.*

SVMMA TEXTVS.

CConcluſio eſt affirmans. Nam cum in omni inquiſitione ab aliquo principio incipere oporteat, ſi illud eſt prius in eſſe, ſicut in cognitione, proceſſus dicitur compoſitiuus, quoniam a cauſis eſt in effectus: ſunt enim cauſæ ſimpliciores effectibus. Si autem id quod eſt prius in cognitione, ſit poſterius in eſſe; vt cum de effectibus manifeſtis iudicamus, reſoluendo in cauſas ſimplices, dicitur proceſſus reſolutorius. Cum autem in inquiſitione conſilij principium ſit finis, qui prior eſt in intentione, poſterior tamen in eſſe: ſecundum hoc oportet, quòd inquiſitio conſilij ſit reſolutoria, incipiendo ab eo quod in futurum intenditur, quouſque perueniatur ad id quod eſt agendum.

ARTIC. SEXTVS.

¶ *Vtrùm conſilium procedat in infinitum.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. Inquiſitio conſilij in actu infinita non datur: nam in inquiſitione aliud eſt principium prium in rebus agendis, & hoc eſt finis, de quo non eſt conſiliũ, ſed ſupponitur in conſilio: terminus autẽ inquiſitionis eſt id, quod eſt in poteſtate noſtra, vt faciamus. Et cum ſingularia non ſint actu infinita, cõſequens eſt, ꝙ ex parte termini conſiliũ non procedit in infinitũ: ſed ex parte principij exploratum eſt, ꝙ non ſit proceſſus in infinitum; alioqui nunquam inciperet conſultatio, & nunquam finem haberet. Inquiſitio ergo cõſilij non procedit in infinitum.

¶ Poſterior Concluſio. Nihil prohibet in potentia conſilium poſſe abire in infinitum; poſſunt enim occurrere in infinitum quæ ſunt inquirenda, & deliberanda.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Nũ liceat conſulere malum.

CIrca totam quæſtionem, potiſſimè de obiecto conſilij exiſtit quæſtio difficilis; num liceat conſulere malum. Ad cuius rei explicationem ſtatuitur prima concluſio.

1. Conclu. Conſulere peccatum malum eſt. Prouer. 12.

¶ Conſulere peccatum, omni dubio procul malum eſt, & iniquum; tum, quoniam eſt contra proximi charitatem, quem ad malum inducimus; tum verò, quoniam tale conſilium eſt fraudulentum: conſilia enim impiorum fraudulenta ſunt, Prouerb. 12. tum tertiò, quoniam conſulere peccatum, eſt mouere & inducere ad peccandum, & conſentire, & approbare peccatum. Ad idem oſtendendum valet autoritas Diui Auguſtini ſuper Pſalm. 56. Auguſt. Elucidantis illum verbum, Filij hominum, dentes eorum arma, & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus; ſcribit Auguſt.

Auguſt. occiſorem fratris eſſe qui alteri peccatum conſulit & perſuadet, & tertio lib. de conſenſu Euangeliſtarum c.13.ſic inquit; Ioannes dicit Chriſtum hora ſexta fuiſſe crucifixum, Marcus verò hora tertia, ideo a Marco dictum eſt, vt oſtenderet magis crucifixiſſe Dñm eos, quorum conſilio crucifixus eſt, quã illos q in crucifigẽdo Dñm ſuũ miniſteriũ principi exhibuerunt.

QVÆSTIO XV.

De conſenſu in quatuor articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm conſenſus ſit actus appetitiuæ potentiæ, vel potius apprehenſiuæ.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Conſenſus eſt appetitiuæ pontentiæ;

Obiectiones.

Prima.

¶ Contra iſtam cõcluſionem ſunt duo argumẽta. Primum, ſi peccaret, maximè eodẽ gñe peccati de quo eſt cõſiliũ; ſed hoc eſt falſum. Maior patet: qa ſpecies peccati ab obiecto ſumitur.

Cõcluſio.

Minor probatur: nã dans ſcandalum in materia intẽperantiæ, alio genere peccati peccat.

Solutio.

Ad hoc argumentum dicendum eſt primò, conſilium malum habet ſpeciem diſtinctam a cæteris peccatis, quæ conſuluit; nam eſt nocere proximo in bonis ſpiritualibus, hoc verò nec eſt furtum, neque intemperantia. Secundò dico, videtur mihi quòd ſit in ſpecie ſcandali; nam qui conſulit peccatum, ponit ſcãdalum, & offendiculum fratri vt ruat. Tertiò, omnia conſilia mala ſub iſta conſideratione ſunt eiuſdem ſpeciei. Ex quo ſequitur, q; qui tenent non eſſe neceſſarium in confeſſione explicare circunſtantias, niſi quæ variant ſpeciem, tenent proinde non oportere explicare materiam conſilij mali. Sed hæc ſententia falſiſſima eſt: oportet igitur confiteri & conſilium malum, & materiam conſilij.

Secun. obiectio.

¶ Secundum argumentum. Qui ſequitur conſilium, non peccat, ergo neque qui dat conſilium. Conſequentia inde probatur. Nam ſi peccat qui dat cõſilium, eſt vel quia conſentit in peccatum, vel quia nocet alteri: ſed ille qui ſequitur conſilium, non peccat, neque habet detrimentum aliquod, ergo qui dat conſilium, non peccat. Antecedens argumenti patet; quoniã excuſatur ignorantia inuincibili. Hoc argumentum parit magnum dubium; an licitum ſit conſulere actum malum, quando excuſatur ignorantia inuincibili. Cuius rei difficultatem optimè tr. tat Adrianus in 4. fol. 88. in quodli. fol. 30. & Soto in 4. d 18. vbi tractat de circunſtantiis confitendis.

Adrianus. Soto.

Solutio.

Vera ſolutio eſt, q; quando quis ignorat inuincibiliter actum malum, ſi mea admoniatione nõ poſſum prodeſſe, non teneor admonere; ſed poſſum tacere: cæterum non poſſum conſulere actum malum; tum, quoniam cõſulere, eſt approbare: tum verò, quoniam conſulere, eſt perſuadere, & docere; docere autem malum actum, non licet aliquando: hic enim habet verum illa regula D. Gregorij; Tutius ſcandalum oriri permittitur, quàm veritas relinquatur.

Gregor.

2. Conclu. Licèt conſulere minus malũ, ad cauendũ maius malũ conditionaliter:

¶ Secunda concl. Licitum eſt conſulere minus malum, ad cauendũ maius malũ conditionaliter: ſi decreuiſti libidinẽ explere, rogo te ab adulteriis ſaltẽ deſiſtas. De hac materia ſunt variæ ſententiæ inter doctores, & profectò in vtranque partem diſputari poteſt. Sylueſt. verbo, Matrimonium 7. §. 5. ad finem, tenet negatiuè: conſentit Caie. in 2. 2. q. 78. art. 4 & probatur ſic eſſe optimis argumentis.

Sylueſt. Caietan.

Prim. arg.

¶ In primis, non ſunt facienda mala vt veniant bona, vt dicit S. Paul. ergo non eſt faciendum minus malum, vt caueatur maius malũ, ergo non eſt conſulendũ minus malũ. Probatur conſequentia. Nam qui conſulit, facit & inducit.

Secũdum.

¶ Secundò, non eſt licitum alteri facere minus malum, vt caueat maius malum, vt patet, ergo nec eſt licitum conſulere minus malum.

Tertium.

¶ Tertiò, ſi licitum eſt alteri conſulere minus malum, licebit hoc conſilium mihi ſumere, quod apertè falſum eſt. Nam non licet mihi facere minus malum, vt caueam maius.

Quartum.

¶ Quartò, non eſt licitum petere quod alius non poteſt ſine peccato exhibere: ſed alius nõ poteſt facere minus malum ſine peccato, vt caueat maius malum, ergo non eſt licitum hoc petere, nec conſulere.

Quintum.

¶ Item, quod cadit ſub conſilio, poteſt cadere ſub præcepto; ſed implicat cõtradictionem q; minus malũ cadat ſub præcepto, qm̃ ſi cadit ſub præcepto, licitum eſt, ſi verò eſt minus malum illicitum eſt, ergo non cadit ſub conſilio.

Vltimum.

¶ Vltimò; qui vult antecedens, vult conſequens, quod ſcit ex antecedẽte rectè ſequi. Sed bene ſequitur eſt minus malum, ergo eſt malum. Rurſus ergo rectiſſimè ſequitur, conſulo, & volo quòd fiat minus malũ: ergo volo q; fiat malum, quod omnino illicitum eſt.

2. Conclu.

¶ Contrariã ſententiam, quæ eſt ſecunda propoſitio noſtra, habet Dominus Caieta. in ſuo opuſc. 17. reſponſionum; reſponſione 13. dubio 3 tom. 3. & in ſua ſumma, verbo, tyrannis. Idem habet Soto lib. 6. de iuſtitia & iure. q. 1. artic. 5. Adrianus in quodli. 9. fol. 93 dicit fatuum eſſe de hac re dubitare. D. Auguſt. 33. q. 2. c. ſi quod verius, dicit expreſsè, ſi decreuiſti homicidium, aut adulterium facere; adulterium committas, non homicidium. Idem habet Chryſoſt. homi. 26. ad populum Antiochenum, & dicit de homine aſſueto iuramentis, conſulendum eſſe illi potius iurare per caput ſuum, quàm per Deum. Idem habet Greg. diſt. 13. c. Nerui. vbi eſt illa memorabilis ſententia, ex duobus malis, minus eſt eligendũ. Idem oſtenditur euidentibus rationibus. In primis, licitum eſt, & eſt officium angelorũ, hominem adulterijs deditum ab eis retrahere, & ad ſimplicem fornicationẽ prouocare, non abſolutè cohortando ad fornicationem ſimplicẽ; ſed ſi decreuiſti explere tuam libidinem, ne quæſo ſis iniurius in alienam vxorem. Rurſus licitum eſt dicere inuadenti me, & volenti me occidere, ne me occidas, ſed abſcinde manum, & hac vindicta ſis contentus. Certè, ſi quis velit a Petro furari rem maximi pretij, licitum eſt conſulere ne tãtum damnum illi inferat, & quòd ſit contentus eo, quod ad ſuccurrendum ſuæ neceſſitati ſufficiat, & in hoc vtiliſſimè gero rem Petri. Præterea, tale conſilium eſt de obiecto, & fine bono, & non habet malam circunſtantiam. ergo licitum eſt, & ſanctum. Quòd ſit de obiecto, & fine bono, liquet: nam finis eſt vt caueatur malum maius: obiectum verò non eſt vt fiat minus malum, ſed retrahere hominem a maiori malo. Vltimò, tale conſilium non inducit ad peccandum; non eſt ergo quare condemnetur. Antecedens probatur: nam ille, cui conſulo minus malum, paratus erat aut occidere, aut percutere; ego tantùm ſuadeo vt ſit cõtẽtus minori malo. Sed tempus eſt iam vt argumenta in aduerſum poſita confutemus.

Caietan. Soto. Adrian. Auguſt. Chryſoſt. Greg.

Argum. ſoluun.

¶ Ad primum negatur conſequentia: nam qui conſuluit minus malum, non cõſulit malum, ſed illud minus (vt vtar verbis Caietani.) Deinde qui conſulit minus malum, non conſuluit minus malum abſolute, ſed conditionaliter: hoc eſt, ſi ſtatuiſti apud te interficere, vel percutere, obſecro ne occidas, & hoc tibi præbeo conſilium.

Ad primũ.

Ad ſcdm.

¶ Ad ſecundum nego conſequentiam; nam in alterius poteſtate ſitum eſt neutrum malum facere, quare ſi alterutrum facit, peccat: cæterùm in conſiliarij poteſtate nõ eſt ſitum vtrumque malum auertere, & ideo conſulit vt a maiori malo deſiſtat.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium itidem neganda eſt conſequentia; nam in mea facultate ſitum eſt vtrumque malum cauere, & ideo ſi alterum eligo, peccatum eſt.

Ad quart.

¶ Ad quartum negandum eſt; quòd is qui cõſulit, petat id quod alius, cui conſulit, præſtare licitè non valeat; nam abſolutè petit quod a maiori peccato deſiſtat; quòd verò non acquieſcat niſi impingendo & cadendo in minus malum, ſua culpa eſt.

Ad quint.

¶ Ad quintũ dico in primis, falſum eſſe q; omne quod cadit ſub cõſilio, poſſit cadere ſub præcepto. Deinde dico, quòd

quòd in casu nostræ disputationis potest Deus præcipere homini parato vel occidere, vel percutere, ne occidat; & tunc tenebitur non occidere duplici præcepto.

Ad vltim. ¶Ad vltim. iam puto me dixisse satis, quemadmodum qui consulit minus malum, non consulit minus malum, absolutè, sed hoc pacto, si decreuisti occidere, ne quæso occidas, sed minori iniuria sis cõtentus. Itaq; non vult quòd fiat minus malum; & sic nõ sequitur quòd velit malum. Ex hac doctrina sequitur, nusquam licere consulere mendacium, etiam ad cauendum immanissimum scelus; sed tantùm docemus, quòd quando quis est paratꝰ grauissimum facinus perpetrare, licet illi consulere atq; persuadere ne tantũ facinus committat, sed minori malo suæ libidini satisfaciat. Hęc de cõsilio dixisse sufficiat.

EXPLICATIO ARTICV.

Conclu. Conclusio huius artic. videtur cõprobari ex illo Roma. 1. Digni sunt morte non solum qui faciunt, sed qui consentiũt facientibus. & 1. Corinth. 7. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu. Certè sentire, cognitionis est, vt videre est in illo Roma. 12. idipsum sentientes, & ad Phil. cap. 2. vnanimes idipsum sentiẽtes. Verum consentire, est cũ aliis sentire, & in assorum sententiã descẽdere. Proprium autem est voluntatis applicare se ad opus; & ferri ĩ res prout sunt a parte rei. Meritò ergo illa complacentia & approbatio mediorũ, voluntatis consensus appellatur. Vtrùm verò consensus re ipsa ab electione distinguatur, quæstio est, quæ non magnã præ se fert vtilitatem, & ideo prætermittendam censui, vt ad difficiliora, & vtiliora transeamus.

Roman. 1.
1. Cor. 7.
Roma. 12.
Phil. 2.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN rebus clarissimis detinere discipulum, aut lectorem, hominis est ocioſi, & non quærentis verã disciplinorum vtilitatem, quibus ego omnes meos labores consecraui, & addixi. Igitur in hoc articulo nihil est quod nos detineat, fortassis velit quis in disputationem reuocare, vtrum in citur assentire; non enim tendit ad ipsam rẽ, vt voluntas; quamuis vnum pro alio poni soleat. Sed hic obseruet Theologus, quòd est mendum in litera Diui Thomæ: nam vbi legitur, quod actus appetitiuæ virtutis est inclinatio ad ipsam rem secundum quandam similitudinẽ, vera lectio sic habet, secundum quandam coniunctionem; & sic nos restituimus veram lectionẽ, quam habemus ex D. Thom. solutione ad tertium, vbi repetens eadem verba, posuit coniunctionem.

ARTIC. SECVNDVS.

¶Vtrùm consensus propriè in brutis inueniatur.

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est negãs. Nam bruta non habent in sua potestate motum appetitiuum, sed talis motus est in eis ex instinctu naturæ: consensus verò non solum importat determinationẽ passiuam, sed magis actiuam; vnde proprium est rationalis naturæ consentire. Rationalis enim natura habet in potestate sua appetitiuum motum, & potest se applicare, vel non applicare ad hoc, vel ad illud.

ARTIC. TERTIVS.

¶Vtrùm consensus sit de fine, vel de ijs quæ sunt ad finem.

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est. Consensus propriè non est de fine, sed de his quæ sunt ad finem, sicut & consilium: nam consensus si est de vltimo fine, in quem naturaliter tendit appetitus, voluntas dicitur: vnde consensus propriè est de his, quæ sunt ad finem. Et differt ab electione, quia electio addit supra consensum quandam relationem, respectu eius, cui aliquid præeligitur: nam contingere potest quòd per consilium inueniantur plura ducentia ad finem: quorum dum quodlibet placet, consentitur in quolibet eorum: ex multis autem quæ placent dum vnum præ aliis eligitur, electio est. Quare si vnum solum inueniatur quod placet, non differunt consensus & electio, nisi ratione.

ARTIC. QVARTVS.

¶Vtrùm consensus in actum, pertineat ad rationem superiorem.

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est affirmatiua. Nam consensus in actum, est finalis sententia de agendis: finalis verò sententia, semper pertinet ad rationem superiorem: nam quamdiu restat iudicandum quod proponitur, nondum finalis datur sententia. Vnde consensus in actum, ad rationem superiorem spectat, secundum quod in ratione voluntas etiam includitur.

amentibus, & pueris, atque adeo in somniantibus sit consensus voluntatis; nam certè apparet ꝙ approbant vnum ex multis, & ꝙ reprobent, & dissentiant, & ꝙ consentiant rogantibus. Nihilominus dicendum arbitror, ꝙ in eis consensus non inuenitur, non certè magis quàm in brutis; nã si vera sunt quę superius adduximꝰ, in suis operibus prædicti mouentur ex instinctu & impetu naturæ, quemadmodũ & bruta: & sic nõ habẽt actus liberos, nec possũt agere & non agere, sed necessariò agunt. Recolite ea quæ dicta sunt superius de istorum libertate.

EXPLICATIO ARTICV.

Quõ consensus in mortale peccatum fit rationis superioris.

IN hoc articulo ostendit D. Th. quemadmodum consensus in actũ peccati mortalis, sit rationis superioris. Pro cuius declaratione obseruandum est, ꝙ de ratione superiori, & inferiori, differunt Theologi in secũdo, dis. 24. D. Tho. 1. par. q. 79. arti. 9. Illud etiam obseruandum est, quòd hic modus loquendi, quem habet D. Thomas, sumpsit initium ex D. Augustin. 12. de Trinit. ca. 12. scribit enim Augustin. quòd in quocunque peccato inueniunt tria, sicut in illo antiquo parentum peccato fuit serpens, fuit mulier, atque vir. Sẽsualitas quæ suadet nos inordinato affectu, habet locum serpentis: ratio inferior habet locum mulieris; ratio superior locum viri. Rursus sensualitas ꝙ sit distincta potentia a ratione, certum est; nam sensualitas est appetitus sensitiuus, quatenus anteuertit rationem deliberantem. Cæterum ratio est idem cum potentia intellectiua nostra, quæ dicitur intellectus, quatenus assentitur primis principiis per se manifestis. Vocatur verò ratio, quatenus ex primis principiis deducit cõclusiones per ratiocinationem, & discursum. Cæterum ratio superior, & inferior, non sunt distinctæ potentiæ: sed dicitur ratio inferior, quæ considerat rationes humanas, & inferiores. Ratio verò superior, quæ considerat rationes diuinas, & superiores. Ratio superior dicit, hoc non est agendum, quia displicet Deo: ratio verò inferior, hoc non est agendum, quia turpe; quia incommodum. ¶Est etiam alia differentia inter rationem superiorem, & inferiorem; quòd

D. Thom.
Augustin.
Conclu.
Sensualitas.
Ratio.
Ratio superior & inferior.

ad

ad rationem ſuperiorem pertinet ad vltimum iudicium, & finalis ſentẽtia: ad rationem inferiorem pertinet vltimum iudicium imperfectum,& indeliberatum.

¶Illud etiam aduertendum, ꝙ quando delectatio noxia & culpabilis incipit, ea habet locum ſerpentis,quæ ſuo inordinato aſpectu ſollicitat ad peccandum:deinde ratio inferior conſiderans rationes humanas, & ad vltimum non ſe extendens, paululum immoratur in rebus iudicandis,& tunc eſt veluti Eua,quæ perſuaſa a ſerpente incepit edere de ligno vetito:non tamen adhuc eſt conſummatum peccatum, ſed eſt peccatum veniale : at verò quando ratio ſuperior,cuius eſt vltima ſententia,conſentit, conſummatum eſt peccatum mortale,& aſſimilatur primo parẽti, qui ſuo conſenſu perpetrauit illud graue peccatum, ratione cuius eiectus eſt de paradiſo. Iſtum progreſſum peccandi explicat optimè Iacobus c. 1.cum inquit; Vnuſquiſque tentatur a concupiſcentia ſua,abſtractus,& illectus: concupiſcentia verò cum conceperit,parit peccatum, peccatum cum conſummatum fuerit,generat mortem. Iac. 1.

¶ Vltimò ſciendum eſt, quòd conſenſus in mortale peccatum ſemper pertinet ad rationem ſuperiorem,ſaltem negatiuè, & imputatiuè ; nam ad iudicem ſuperiorem pertinet reuocare ſententiam inferioris, ſi iniuſta eſt ; alioqui culpa in iudicem ſuperiorem reducenda eſt. Ex hoc patet, quomodo conſenſus in delectationem moroſam,pertineat ad rationem peccati mortalis, licèt ratio ſuperior non conſentiat directè,& poſitiuè;de qua re diſputatur infra,q.74. articulo 7.

Quid ratio humana ſit,quid ẽt diuina. Auguſt. D. Thom.

¶Sed dubitatur,quid intelligendum ſit per rationes humanas & inferiores, quas ſequitur inferior ; quid per diuinas,quas ſequitur ratio ſuperior. In huius dubij explicatione multi multa dicunt, ſed nobis videtur dicendum, ꝙ quantum colligitur ex Diuo Auguſtino, & Diuo Thoma, ratio inferior eſt,quæ procedit ex aliquo principio,vel humano,vel temporali,non deliberando cum lege diuina, ſiue naturalis ſit,ſiue ſupernaturalis,ſiue illud principium iu dicetur conueniens propter ſenſualitatem (quod ferè ſemper contingit) ſiue propter honorẽ,vel vtilitatem aliquam temporalem:vt cum venit inimicus obuiam, ſtatim hæc ratio ſeſe offert,bonum eſt ſuperare malum meum; ergo inimicus eſt occidendus. Sed hanc ratiocinationem conficit ratio inferior,quę ſumitur ex amore proprij cõmodi,quod nobis volumus. Sed confeſtim conficitur alia argumentatio ex principio æterno;melius bonum eſt obedire Deo,& malum maius Deo non ſubiici; ſed occidendo inimicum, facio contra legem Dei,ergo non eſt occidendus inimicus. Hæc eſt probatio rationis ſuperioris.Hinc ſequitur, poſſe contingere,quòd ratio ſuperior & inferior non ſibi cõtrarientur;vt ratiocinatur aliquis ex appetitu cibi,nunc comedendum eſt, antequam aduertat, legi diuinæ ſit conſentaneum, nec ne : poſtmodum ratio ſuperior,conſulens leges ſuperiores, aduertit id eſſe conſentaneum legibus æternis, tunc ratio inferior & ſuperior conſentiunt,& in idem conſpirant:at ſi eſſet prohibitum comedere, quia eſt dies ieiunijs conſecratus,ſi ratio ſuperior conſentiret, imputaretur ad peccatum.Ex dictis etiam ſequitur, quòd non in omni peccato noſtro ſenſualitas habet rationem ſerpentis, ſi nomine ſenſualitatis intelligatur appetitus ſenſitiuus : nam poteſt contingere;vt homo peccet ex amore alicuius boni, quod per ſenſum non apprehenditur,ac proinde ab appetitu ſenſitiuo non expetitur ; vt cum aliquis mentitur propter appetitum honoris, bonum enim honoris tantum mente percipitur : ſed quia vniuerſa bona temporalia,etiã honorifica,ortum & originẽ trahunt ex ſenſibilibus,poſſumus nomine ſenſualitatis intelligere omnem appetitum boni temporalis.Ex his diſcere poteſt Theologus,quæ ſint rationes humanæ, quas ſequitur ratio inferior, quæ verò diuinæ,quas ſequitur ratio ſuperior.

Quo pacto conſenſus pertineat ad rationem ſuperiorem.

¶Dubitatur ſubinde,quomodo D.Tho.intelligat,ꝙ conſenſus pertineat ad rationem ſuperiorem ; an ꝙ non poſſit eſſe conſenſus ſine ratione ſuperiori, vel ꝙ non debeat eſſe conſenſus?Reſpondeatur primò,ꝙ non debeat eſſe conſenſus,licèt poſſit eſſe, ſi eſt malus conſenſus, vt interficere vxorem,interficere inimicum. Secundò,intelligit D.Th.ꝙ ſi quis per rationes humanas,antequam poſſit per rationes ſuperiores,conſentiat,nõ eſt perfectus conſenſus. Demum intelligit D.Th.ꝙ in agendis, voluntas non debet conſentire,niſi conſultis rationibus ſuperioribus;& ſi conſulat,& conſentiat peccato, imputatur ei ad peccatum ; ſi conſentiat,& non conſulat,etiam imputatur ei,quia non conſulit cum commodè poſſet.

¶In ſolutione primi argumenti aſſerit D.Th.nonnulla, quæ expoſitionis accuratæ ſunt indigna. Explicat ſolutio.

¶In primis aſſerit,ꝙ conſenſus in delectationem operis, ad rationem ſuperiorem pertinet, ſicut conſenſus in ipſum opus; de quo minimè poteſt eſſe dubium. Ad primũ. Pri. aſſert.

¶Deinde aſſerit, quòd conſenſus in delectationem cogitationis,pertinet ad rationem inferiorem, ſicut ad illam pertinet cogitare. Secundum aſſertum.

¶Præterea inquit,quòd de eo,quod eſt cogitare,vel non cogitare,in quantum conſideratur vt actio quædam,pertinet ad rationem ſuperiorem de ea ſententiam pronunciare,ſicut de delectatione conſequenti. Tertiũ aſſertum.

¶Addit inſuper, quòd in quantum cogitare vel non cogitare,ordinabitur ad alteram actionem,ſic pertinet ad inferiorem. Hæc omnia in hac breui reſponſione aſſeuerat D.Thom.quæ omnia (excipio primum, quod indubiè verum eſt) magnam dubitationem habent. Quartum aſſertum.

¶ Nam conſenſus in delectationem cogitationis, aliquando eſt peccatum mortale,ergo pertinet ad rationem ſuperiorem.Conſequentia inde probatur. Quia peccatum mortale non eſt ſine conſenſu ſuperioris rationis, & ſine finali ſententia. Hoc argumentum impugnat ſecundum aſſertum. Dubium, An cõſenſus in delectationem cogitationis ſit rationis ſuperioris.

¶ Sed tertium aſſertum ſic impugnatur. Nam quando quis vult delectari in cogitatione operis,abſque propoſito faciendi opus, imò habens propoſitum nunquam perpetrandi opus, tunc cogitatio accipitur vt actio quædam eſt, nõ ad aliud opus ordinata;nihilominus tamẽ,talis delectatio pertinet ad rationem inferiorem, vt videtur aſſerere D.Augu.lib.12.de Trin.c.12. Tunc,inquit,ſic ſentiendum eſt,atque ſi ſola mulier comederet. Argum. Arguit cõtra aſſertũ. Auguſt.

¶Sed & vltima ſententia D.Tho.vera non videtur.Nam ordinare cogitationem, vel delectationem cogitationis ad aliam actionem,eſt rationis ſuperioris,nam ad ducem pertinet ordinare pugnam militis ad victoriam,ergo ſi cogitatio accipiatur vt ad aliam actionem ordinata eſt,ad rationem ſuperiorem pertinet,nõ ad inferiorem, cuius contrarium aſſerit D.Tho. Ab his difficultatibus facillimè ſe expediebat doctiſſimus Victoria, aiebat namque quòd conſenſus in delectationem cogitationis,eſt circa minima,quę non tribuitur ſuperiori rationi,quando ſimul multa occurrunt:delectatio.n in cogitatione,vel in re,quando eſt cogitata, eſt præambulum ad opus, & ſic quando accipitur vt præambulum,non accipitur vt præcipuum opus; ſecus autem eſt ſi per ſe capiatur, & conſideretur, ſicut humana actio:vel fortè intelligitur, quòd delectatio in cogitatione, eſt quodãmodo naturalis,& ſine deliberatione, & ſic non conſideratur vt principalis,niſi quando eſt deliberata.Hæc Victoria. Sed Dominus Caietanus profundè & acutè rem conſiderans,alia via pergit;dicit.n.quòd cogitatio tunc habet rationem vltimi operis, & præcipui, quando ſumitur vt eſt cognitio veri,veluti eſt cognitio ſcientifica,vel conſideratio operis artificioſi ; tunc verò cogitatio conſideratur vt ordinata ad aliud,quando cogitatio operis ſuſcipitur pp affectum ipſius operis,in quantum opus perpetrandum eſt, vel perpetrari poterit,tametſi homo habeat propoſitũ non perpetrandi illud; & talis eſt conſenſus in delectationem cogitationis moroſæ,de qua in ſequentibus copioſè diſſerendum eſt. Vt verò hæc res facilius explanetur, adhibebo exemplum accommodum. Cogitat Petrus quomodo poſſit occidi Ioannes ; non quia ſibi inuiſus eſt, ſed potius eſt amicus ; & delectatur in illa cogitatione pp induſtriã artis excogitatæ:idẽ cogitat Paulus;ſed quia Inannes ſibi eſt inimicus,cogitat cum affectu ad opus cogitatum,& in eo conquieſcit,& delectatur,tametſi perpetrare homicidium non intendat.In tali caſu,cogitatio Petri,& delectatio in cogitatione,habet rationem vltimi, & cuiuſdam actionis humanæ ſecundum ſe conſideratæ: nec eſt peccatum homicidij conſentire in talem cogitationem,& delectationem; at cogitatio Pauli in conſimili caſu, eſt vt actio ſecundum ſe ordinata ad aliam actionem, & eſt peccatum conſentire in talem delectationem: eſt enim conſentire in homicidium, vt perpetrabile, quamuis non vt re ipſa perpetrandum. Victoria. Caiet.

¶His conſtitutis,ad argumentum contra ſecundum aſſertum dicendum eſt,quòd pertinere ad rationem ſuperiorem, Sol.arg.cõtra ſcdm aſſertum.

rem, contingit dupliciter; vno modo explicitè, & expreſsè; alio modo implicitè, quando ratio ſuperior non diſſentit, cum diſſentire tenetur, & poteſt, vt D. Tho. explicat hic in ſolutione ad tertium: dicit enim, quòd vt ratio ſuperior dicatur conſentire, ſufficit, quòd nõ diſſentiat, & non conſulat rationes æternas; & hæc eſt finalis ſententia: propter quod cõcedo, quòd in tali caſu conſenſus in delectationẽ pertinet ad rationẽ ſuperiorẽ interpretatiuè.

Ad arg. cõtra tertiũ.

¶ Ad aliud argumentum cõtra tertium aſſertum dico, quòd ſi homo delectatur in cogitatione propter ipſum opus ad quod afficitur, iã cogitatio accipitur, vt eſt ordinata ſecundum ſe ad opus, neque D. Tho. nec D. Aug. intelligendi ſunt in tali caſu, quando dicunt,

Prior. concluſio.

tunc ſentiendum eſt, atq; ſi ſola mulier comederet, ſed ſunt intelligendi, quando ipſa ratio ſuperior, neque cõſentit expreſsè, nec

Poſterior.

interpretatiuè, qa nõdum potuit aduertere, neque conſulere leges æternas: at ſi ratio ſuperior ſciẽs & videns, quod placeat rõni inferiori, permittit illam concupiſcere, iam ipſi rationi ſuperiori imputabitur, nam eſt illi voluntaria indirectè; tenetur enim compeſcere eam, & non compeſcit.

Ad arg. cõtra quartũ.

¶ Ad vltimum dicendum eſt, quòd cogitatio, aut delectatio cogitationis, quanquàm de ſe ordinatur ad opus, quod ſequitur ex cogitatione, non eſt conſequens, quòd ratio inferior, vel ſuperior ſemper ordinet ad opus. Quemadmodum æſtimatiua bruti circa obiectum ſibi conueniens ordinatur ad opus, etſi brutum ipſum non ordinet, ita ſunt in nobis quædam cogitationes, quæ non ſunt propter ſe, ſed propter aliud; & de huiuſmodi cogitationibus intelligit D. Thom. quòd eſt rationis inferioris habere actum expreſſum circa illas, complacendo in illis, priuſquam ſuperior ratio aduertat, & conſentiat expreſſa conſenſione, vel interpretatiua. Sed hæc dicta ſunt per altiſſimas tenebras, ſatiùs puto recurrere ad explicationes doctiſſimi Victoriæ, vel expectare harum rerum copioſum tractatum infra, quæſt. 74.

QVÆSTIO XVI.

De vſu, in quatuor articulos diuiſa.

DE hac re differunt Theologi in primo, diſt. 1. vbi Magiſter Sententiarũ interſerit tractatum de fruitione, & vſu, docetq; quibus rebus ſit fruendum, quibus vtendum.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm vti ſit actus voluntatis.

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. Vti, eſt actus voluntatis primò & principaliter, tanquam primi mouentis, intellectus tanquã dirigentis, aliarum verò potentiarum tanquam exequentium ſuas operationes.

¶ Poſterior Concluſio. Vti, propriè eſt actus voluntatis. Probationes ſic procedunt. Nã vſus alicuius rei, applicationem illius ad aliquam operationem importat, vt equitare eſt vſus equi: ſed voluntatis eſt applicare vniuerſas potentias ad ſuas operationes. ergo vti eſt actus voluntatis tanquam primi mouentis, rationis verò tãquam dirigentis, aliarum verò potentiarum tanquam exequentium: habẽt namq; ſe vt inſtrumenta ad principale agẽs.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm conueniat brutis vti.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt negans. Nã vti, eſt applicare potentias ad operãdum, quod non eſt niſi eius qui ſcit referre aliquid in alterum, & habet ſuper illud arbitrium, quod ad rationem pertinet. Ex quo ſequitur, quòd ſolùm natura rationalis conſentiat, & vtatur.

ARTIC. TERTIVS.

Vtrùm vti ſit vltimus finis.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt negãs. Nam vſus eſt eius rei, quæ applicatur ad aliquid, ſed & quæ ſunt ad finem, applicantur ad aliquid, & finis vltimus eſt, ad quem omnia referuntur; vnde vſus eſt eorum, quæ ordinantur ad finem: frui autem eſt vltimi finis. Aliquid tamen dicitur vltimus finis non ſimpliciter, ſed in aliquo genere, & de illis poteſt eſſe vſus, in quantum ad finem ſublimiorem refertur.

Propria ſententia.

¶ Sed vt intelligat quid ſit vſus, ſcire oportet, quòd vſus eſt duplex; actiuus, qui explicatur hoc vocabulo, vti; & paſſiuus, qui explicatur hoc vocabulo, vſus. Vſus actiuus ſine dubio eſt voluntatis; nam voluntas habet in officio applicare oẽs potentias, tum interiores, tũ exteriores ad ſuas operationes. Vſus verò paſſiuus eſt actus voluntatis vt imperantis: eſt autẽ elicitus ab aliis animæ potentiis; vſus enim intellectus, eſt intelligere, ſicut vſus calami, eſt ſcribere. Itaque Theologus animaduertat differẽtiã inter vti, & vſum; vt vti ſit applicare, vſus verò ipſa applicatio; vt vti gladio, eſt applicare ad ſcindendum; vſus verò, ipſa ſciſſio.

Duplex vſus.

Cõcluſio.

Cõcluſio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

VIſus quid? Soto.

QVid ſit Vſus, à nemine ferè explicatur. Doctiſſimus pater Soto aiebat, quòd quemadmodum fruitio eſt actus intellectus, & per illam voluntas dicitur frui; ſic vſus eſt actus proprius aliarum potentiarum, & per illas voluntas dicitur vti, vt vti oculis, nihil aliud eſt, quàm videre oculis, vti intellectu, eſt intelligere per intellectum.

Aliarum placitum.

¶ Aliis videtur, quòd vſus ſit actus exterius, & colligunt ex verbis D. Tho. inquit enim, quòd eſt cæterarum potentiarum vt exequentium, & quòd actio tribuitur principali agenti, non inſtrumento. Clarum eſt, quòd intelligit de actione exercita per inſtrumentum, quæ eſt actio exterior, immo expreſsè dicit, quòd equitare, eſt vſus equi, & percutere, eſt vſus baculi.

Cõcluſio.

EXPLICATIO ARTICV.

EX hoc art. & eius definitione colligũt Theologi, & efficaciter quidẽ, ꝙ nulla res, præter naturã rationalem ſiue intellectualem, propriè dñium rerum habeat. Nam dñium eſt facultas vtendi re pro arbitratu dñi: at nulla res, præter naturam rationalem, habet facultatẽ vtendi: ergo nulla, præter naturã rationalẽ dñium rerũ habet. Vtrũ verò amentes & pueri habeant dñium & facultatem vtẽdi, quæſtio eſt, quæ inueſtigat ex profeſſo in materia de dñio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Quod ſit obiectum vſus. Magiſter ſent. Aug.

QVod ſit obiectum vſus explicandum eſt, nam de hoc multa in diſceptationem vocant Theologi in primo ſenten. diſt. 1. quo in loco cõmemorat Magiſter ſententiarum duo axiomata celebratiſſima ex D. Aug. Sũma, inquit, peruerſitas eſt vti fruendis, quæ ſunt beatiſſimæ perſonæ ſanctiſſimæ Trinitatis, quæ vnus Deus ſunt. Inſuper ſumma peruerſitas eſt frui vtendis, quæ ſunt vniuerſæ creaturæ. Ex quibus ſententiis, quæ in ore omnium circunferuntur, liquidò conſtat, quòd obiectum vſus non ſit vltimus finis, ſed id quod conducit ad finis vltimi conſecutionem, quauquam non omnino perſpicuum eſt, quid velit D. Aug. eſſe vti fruendis. Deus enim ſummus non ſe dat vtẽdum, neq; vt mediũ vtilẽ ad aliũ finẽ referri poteſt; quid eſt ergo fruendis vti? Reuera qui ſacra diuina pretio vẽdit, & ea veluti pretio commutabilia exiſtimat, ſicut Iudas proditor vendidit Chriſtum, vtitur fruendis. Similiter qui animo ſtatuerat Deum colere, temporalia ſperãs commoda,

Vti fruendis, quia?

moda, ita vt ſummum bonum referat ad bona nõ ſumma; id quod ordinem naturæ euertit, qui eſt, vt minora bona, i. vniuerſæ creaturæ ſint ꝓpter creatorẽ, hic vtitur fruendis, & in magnã peruerſitatẽ incurrit: qui verò pretio cõductus ſacramẽta peragit, nõ in pretio ſuã beatitudinẽ collocans, ſed ex opere ſuo pretio vtens, hic nõ vtitur fruendis. Sic explicãt quidã claritatis amatores D. Aug. ſed re vera ſententia D. Aug. ampliorẽ habet explicationẽ nempè, ꝙ qui peccat mortaliter, in vniuerſum vtitur Deo, & fruitẽ creatura; qm cõſtituit vltimum finem in creatura, & nõ habet Deum pro vltimo fine. Quomõ atuẽ hoc verũ ſit, explicatũ dedimus ſuprà q. 1.

Frui vtendis quid.

¶ Sed ſi quæratur; qd eſt frui vtendis? hoc explicant quidam doctores exemplis adhibitis. Hi omnes fruuntur vtendis, quos Paul. ad Rom. ſcribens cõmemorat, qui creaturas coluerũt tanquã Deos, quales ſunt idolatræ vniuerſi: hi enim ſuũ collocant bonũ in bono creato, & illo fruuntur perinde atq; ſi eſſet ſummũ bonũ, cum alioqui creatũ ſit ad ſummi boni laudẽ referendum. Sed nunquid qui ſuæ voluptati obſequens tranſgreditur diuinã legẽ, vtitur fruendis? quod ſi ita eſt, concedis ſubinde fornicationẽ vel ſimplicem, ſummã peruerſitatẽ eſſe; idẽ inferri licet de furto, & id genus criminibus, quæ ad ſummã peruerſitatẽ non attingunt. Quod hoc ſit cõcedẽdũ, patet. Nam (autore D. Aug.) vti fruendis ſumma peruerſitas eſt. Vt hoc incõmodũ effugiant quidã nouitij Theologi, ſic diſtinguunt, vt dicant, nõ omnes qui peccatũ mortale cõmittunt frui vtendis, ſed eos ſolum, qui in crimine ſuo beatitudinẽ, & ſummũ bonum conſtituunt: vt qui in voluptate vel pecunijs, vel honoribus felicitatẽ ſuam eſſe cõſtitutã credant: hi vtique vtendis fruuntur, vt conſtat ex D. Aug. li. 1. de doct. Chriſtia. ca. 33. Hoc ipſum Paul. confirmat cum dicit de hominibus plus nimio ventri deditis; quorũ Deus venter eſt: & de auaritia dicit, ꝙ eſt idolorum ſeruitus. Cæterùm qui non amat pecuniam, vel voluptatem vt ſummũ bonum ſuum, ſed curatur vt ſibi conſulat, aut ſuam leuet indigentiam, non ſummæ arguendus eſt peruerſitatis, neque vtendis fruitur.

D. Auguſt.

Auguſt.

Propria ſententia.

¶ Ego vero diligenter cõſiderans ſentẽtias D. Auguſtini, & ſanctorũ patrũ ſic decerno. Omnes homines qui peccatum mortale cõmittunt, vtendis fruuntur; nam in creatura cõſtituunt vltimũ finem ſuũ, & amant creaturã plus quàm Deũ; quod grauiſſimis argumentis cõfirmatũ eſt ſuprà q. 1. ex quo loco petẽda ſunt ea, quæ ſunt huic veritati ſtabiliendæ, confirmandæq; neceſſaria: nos ad alia progrediamur.

Peccans mortaliter vtẽdis fruitur.

Auguſt. D. Thom. ſententia. Auguſt.

¶ Veruntamẽ antequã hinc diſcedamus, obſeruet Theologus quod D. Aug. ſcribit lib. 83. quæſtionum, q. 30. Deo, inquit, nemo vtitur, ſed addit D. Thom. ꝙ fine vltimo, & Deo ipſo quodammodo vtimur in noſtrum cõmodum, vt Deũ poſſideamus, & Deo fruamur. Hoc affirmat D. Aug. multis locis, nominatim 6. de tri. cap. 10. & 10. lib. de trin. ca. 11. & D. Hilar. lib. 2. de tri. paulo poſt principium.

Hilar. Arg. prim. cõtra hoc vltimum.

¶ Sed hoc vltimum aſſertum videtur falſum; nam ſi vtimur Deo ad noſtrum commodum, ergo referimus bonum infinitum, ad bonum finitum, quod peruerſum eſt.

Secundũ.

¶ Rurſus ſequitur, ſi vtimur Deo, ꝙ Deus abſolutè nõ ſit finis noſter vltimus; nã vltimũ qd expectamus de Deo, eſt aliqd creatũ, nẽpè poſſidere illũ, & de eo habere fruitionẽ.

Tertium.

¶ Vltimò ſequitur ex iſto modo dicendi, quòd beati in patria cęleſti non diligant Deum amore amicitiæ, ſed amore concupiſcentiæ; nam amant illum propter ſuum commodum, & ad hoc bonum vtuntur Deo.

Solutio. Auguſt.

¶ Pro explicatione huius quęſtionis eſt primum dictum, quòd hæc ſententia D. Thom. eſt D. Auguſt. & D. Hilar. Secundò dico, ꝙ hæc ſententia poteſt habere duplicẽ commentariũ; vnus eſt, ꝙ vtamur Deo ſic, ꝙ referamus illũ ad alium vltimũ finem; & hic ſenſus eſt hæreticus; dicit enim Aug. lib. 83. quæſtionum, q. 30. quòd ſumma peruerſitas eſt vti re fruenda, id eſt, vltimum finẽ ad alium finẽ ordinare tanquã medium. Secundus cõmentarius eſt, ꝙ vtimur Deo quodammodo in hoc ſenſu ꝙ diligimus Deũ nõ tantũ propter ſe, ſed etiam propter cõmodũ noſtrum, quod inde deriuatur; & ſic ſenſus eſt veriſſimus, in quo loquitur D. Aug. & D. Tho. Itaq; beati diligunt Deũ amore amicitiæ puriſſimo; nam ſe, & omnia ſua referunt in Deũ, & ſunt parati perdere ſe, & omnia ſua pro Deo, ſi res poſtulauerit. Hunc puriſſimum amorem explicat Paulus ad Rom. 8. cum inquit. Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? &c. certus ſum ꝙ nec mors, nec vita, &c. Cum hoc tamen dico, quòd beati diligunt Deum amore concupiſcentiæ, qui amor in ſuo genere eſt perfectiſſimus; nam diligunt illum vt proprium bonum.

Cõcluſio.

Rom. 8.

¶ Ex hoc poteſt intelligi diſcrimen inter charitatem, & ſpem: nam charitas amat Deum amore amicitiæ propter ſeipſum, qui amor puriſſimus eſt: ſpes verò amat Deum vt bonum proprium, vt habeat, & poſſideat illum, & ideo eſt amor concupiſcentiæ inferior charitate, ſed in ſuo genere præſtantiſſimus.

Spei & charitatis diſcrimen.

QVAESTIO XVII.

De imperio, in nouem articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm imperium ſit actus rationis, vel voluntatis.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt. Imperare, eſt actus rationis, præſuppoſito actu voluntatis. Quam concluſionem vt probet

Cõcluſio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

VTrùm vſus diſtinguatur ab electione diſputant Theologi, & quòd non diſtinguatur, ſic ſuadetur.

Vtrũ vſus ab electione diſtinguatur.

¶ Nam electio efficax ſufficit ad operandum. ergo ſuperfluum eſt ponere alium vſum voluntatis.

Prim. arg.

¶ Deinde, ſi eligo ego efficaciter mouere manum ad ſcribendum, continuò ſequitur opus. ergo non eſt neceſſarius alius actus in voluntate.

Secundũ.

¶ Vltimò, iſte vſus voluntatis vel eſt circa finem, vel circa media: non circa finem; ergo circa media; ergo electio erit. Propter hæc argumenta quidam Theologi reprehendunt D. Tho. quòd ſine cauſa multiplicet actus voluntatis. Pro explicatione tamen dico primò, quòd licèt ex electione neceſſariò ſequeretur vſus voluntatis, non eſt cõſequens quòd non diſtinguatur ab electione: nam ex intentione efficaci finis, neceſſariò ſequitur electio medij neceſſarij, ſicut ſupra dictum eſt: inde tamen non eſt conſequens, ꝙ electio ab intentione nõ diſtinguatur. Secundò dico, mihi certiſſimum eſt ꝙ electio diſtinguatur ab vſu voluntatis.

Tertium.

Solutio.

¶ Pro quo notãdus eſt progreſſus rationis in rebus agendis. In primis ægrotus vult ſalutem, quæ eſt ſimplex volitio finis: deinde vult ſalutẽ acquirere per media; & hæc volitio eſt intentio finis. Tertiò, intellectus cõſultat de medijs conuenientibus. Quartò, voluntas eligit vnum mediũ præ altero, & in hoc cõpletur ratio electionis. Quintò, eſt imperiũ efficax intellectus, quo dicit, fac hoc; ex quo ſequitur vſus voluntatis, & applicatio ad operandum: ſi tamen voluntas conſequitur finem præoptatum, fruitio eſt. Ex quo diſcurſu manifeſtè patet, quòd vſus diſtinguatur ab electione.

Progreſſus rationis in rebus agendis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

MVlti autores arbitrantur iſtum actum præcipiendi ſuperfluò eſſe excogitatũ a D. Tho de quorũ numero eſt Almayn. in ſuis moralibus tractatu tertio, ca. 2 & citat alios autores, idem ſentientes. Scotus in ſecundo diſtin. 6. quæſt. 2. & in quodlib. q. 17. obſcuriſſimè loquitur de hac

materia,& admittit hoc imperiũ animæ noſtræ, ſed refert illud ad voluntatẽ. Almaynus verò ſic probat ſuũ placitũ.

Prim. arg. ¶In primis,in intellectu non eſt niſi ſimplex apprehenſio,compoſitio,vel diuiſio,& diſcurſus: at nullum iſtorum eſt imperium, ergo imperium non eſt intellectus.

Secundũ. ¶Deinde,vniuerſa notitia intellectus vel eſt apprehenſiua,vel iudicatiua; ſed imperium non eſt notitia apprehenſiua; omnis enim notitia apprehenſiua, quæ eſt in ſuperiori,poteſt eſſe in inferiori; ſed in inferiori non eſt imperiũ; ergo neque in ſuperiori. Idem argumentum demonſtrat, q̃ notitia iudicatiua nõ ſit imperium.

Tertium. ¶Præterea, poſito iudicio intellectus, poſſumus habere electionem,& operis executionem,ergo ſuperuacaneum eſt ponere alium actum præcipiendi.

Quartum. ¶Ad hæc,voluntas eſt regina, quæ habet efficaciam ad imperandum vniuerſis potentiis, reſpicit enim vltimum finem,& habet in officio applicare omnes vires animæ ad operandum: ergo ſi imperium eſt, ad voluntatem eſt referendum,nõ ad intellectum. Certè Diuus Thomas in multis locis ſuæ doctrinæ apertè docet,quòd voluntas imperat omnibus potentiis, & etiam intellectui: ſignanter in quæſtione ſeptuageſimaprima, articulo ſexto ad ſecundũ,& in ſecunda ſecundæ,quęſtione quarta,articulo ſecundo ad ſecundum,& quæſtione decima, atticulo ſecundo,& in titulo huius quæſtionis ſtatuit diſputare de actibus imperatis a voluntate. Voluntas ergo imperat, non intellectus.

D. Thom. Ad huius rei expoſitionẽ ſcire oportet,quòd qui in hac parte impugnant ſententiam D.Thom.vel nõ legerunt Ariſt. vel non intellexerunt. Is namq; ſexto Ethicorum a capite octauo vſque ad duo decimum, loquitur locupletiſſimè de hoc imperio intellectus; ſcribit namque tres virtutes eſſe neceſſarias ex parte intellectus; εὐβουλίαν quæ eſt bona conſultatio de mediis, qua tum nobis, tum aliis rectè conſulere poſſumus; altera verò quàm Græci vocant συνεσιν, quæ eſt quædam ſagacitas atq; ſolertia ad iudicandũ,quod medium ſit magis ad finem conſequendum cõſentaneum, reperies enim multos homines qui de mediis rectiſſimè conſulcant, ſemper tamen peiori conſilio & ſententiæ adhærent:præterea requiritur prudentia,cuius munus eſt imperare,& præcipere, vt id quod eſt deliberatum,executioni mandetur: & quòd hæc virtus ſit neceſſaria præter eas quas cõmemorauimus, vel hoc argumento demonſtratur. Nam ſunt quàm plurimi homines qui rectè cõſulunt,& rectiſſimè iudicant quid facto opus ſit,qui tamen difficultate rei perterriti nõ imperãt operis executionẽ. Igitur (autore Ariſt.)imperare eſt intellectus, in quo reſider prudẽtia,quæ imperantis in nobis locũ obtinet: atqui eadẽ ratione qua ſenator conſiliis Rempublicam regit, prudentia in nobis, tum ſibi,tum aliis modum agendorũ præſcribit,ac præcipit. Idem Ariſt.1.polyticorum, ca.3 definit apertè & dilucidè, quomodo ratio imperat; corpori quidem imperio ſeruili,veluti Dominus imperat ſeruo:appetitui verò ſenſitiuo,imperio polytico & ciuili,quemadmodum rex imperat ciui & in 10 Ethicorum,cap 7.& 8.conſtituit ſummam felicitatem in actu intellectus, eo quòd intellectus ſit præſtantiſſima animæ noſtræ potentia; præſtantius verò eſt imperare. Cum Ariſtotele ſentiunt vniuerſi alij Philoſophi,qui in hoc conſtituunt & definiunt virtutem eſſe poſitam omnem, vt voluntas obediat rationi.

Tres virtute ex parte intellectꝰ.

Ariſtot.

¶Sed prætermiſſis autoritatibus, idem demonſtratur euidentiſſimis argumentis. Certè imperare, eſt loqui, & denunciare, facias hoc, ne facias: at loqui & denunciare, eſt opus intellectus. Deinde imperare,eſt regere & gubernare: regere verò eſt opus ſapientiæ, iuxta illud. Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt: tum deinde,quoniam lex naturalis eſt lumen illud ſignatum ſuper nos,de quo in Pſal.4.legitur: lex verò quoddam imperium eſt, lumen verò ad intellectum pertinet. Item, non tenemur nos conformare voluntati diuinæ, aut prælatorum; at tenemur præcepto, vt docẽt vno conſenſu vniuerſi Theologi, & ratio perſuadet. Nam quanquã exploratũ ſit Deum velle interficere patrem meũ,poſſum certè de hac re dolere,& mœrore affici: & quanquã rectè intelligã prælatum meum velle vt ego permaneam in cellula, nõ teneor permanere niſi præcipiat. Hoc ipſum confirmatur. Nam poteſt iudex aliquid præcipere abſque voluntate quòd illud fiat,& eſt verum imperium.ergo imperiũ non eſt actus voluntatis, ſed intellectus. Ad vltimum ſi eſt actus voluntatis,vel eſt volitio,vel nolitio. non eſt volitio; nam licèt ego intelligã prælatum meum aliquid velle, nondum præceptum eſt mihi vt aliquid faciam: quod verò nõ ſit nolitio, euidentius eſt quàm vt demonſtrari opus ſit. Idem argumentum euidenter demonſtrat, quòd imperium non ſit iudicium intellectus; nam licèt prælatus,aut rector iudicet aliquid eſſe conuenientiſſimum, & quidem iudicio certiſſimo,nondum præceptum eſt cui ego teneor obedire.

Diuus Thomas, ſupponit pro certò, quòd primum mouens ad exercitium operis eſt voluntas,quod ſanè ex dictis ſatis probatum exiſtimo. Deinde ſtatuit D.Thomas, quòd actus voluntatis, & rationis ſupra ſeipſos ferri poſſunt, prout vna potentia aliam præuenit: nam ratio ratiocinatur de volendo, & voluntas vult ratiocinari, vult loqui,vult imperare. Præterea ſtatuit Diuus Thomas,quòd ſecundum mouens, mouet in virtute primi mouentis: primum autem mouens in viribus animæ ad exercitium eſt voluntas.

Ex his principiis talem eruit probationem. Mouere imperando, eſt mouere quantum ad exercitium: ſed omne mouens quantum ad exercitium, mouet ex virtute voluntatis, quæ eſt primum mouens ad exercitium. ergo mouere imperando, eſt rationis eſſentialiter ex virtute voluntatis; quòd enim imperare ſit rationis, nemini poteſt eſſe dubium, & idcirco Diuus Thomas tantum probat quòd ſit rationis ex virtute voluntatis.

Pſal.4.

Argum. ¶Sed iam eſt tempus vt argumenta contraria diluamus.

Ad primũ. Ad primum dicendum, quòd in intellectu ſpeculatiuo tantummodo ponuntur illi actus commemorati; ſed in intellectu practico neceſſarium eſt conſtituere actum præcipiendi,vt ſatis probatum exiſtimo. Neq; enim eſt incommodum aliquod, conſtituere in intellectu practico alios actus, quàm in intellectu ſpeculatiuo; ſiquidem conſtituimus in intellectu practico aliam veritatem: veritas enim intellectus practici eſt conformiter ſe habere ad appetitum rectum; veritas autem ſpeculatiua eſt conformiter ſe habere ad rem ipſam. Vel dicat Theologus, quòd imperium reducitur ad diſcurſum & ſyllogiſmum: eſt enim veluti concluſio ſyllogiſmi practici, qua concluditur, hoc vel illud eſſe faciendum.

Ad ſecundum. ¶Ad ſecundum dicendum eſt, quòd imperium non eſt notitia apprehenſiua,neq; iudicatiua, ſed imperatiua: multi enim actus inueniuntur in intellectu,qui nec ſunt apprehenſiui, nec iudicatiui: huiuſmodi ſunt oratio, promiſſio. Vel dicatur, quòd imperium reducitur ad iudicium; eſt enim veluti concluſio, & veluti iudicij vltima ſententia.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium negatur antecedens; iam enim multis oſtenſum eſt quemadmodum imperium ſit neceſſarium ad operationes humanas recte dirigendas.

Ad quartũ. ¶Ad quartum dicendum, quòd ſi voluntas eſt regina, intellectus eſt rex, & imperator, cuius officium eſt regere voluntatem, & illi modum agendorum præſcribere, ſine cuius ductu ambo in foueam cadunt. Hæc doctrina inuenitur apud omnes ſanctos, apud omnes rectè ſentientes, quòd prudentia imperat,voluntas debet obedire; niſi apud perditiſſimos homines,apud quos valet illud; Sic volo,ſic iubeo,ſit pro ratione voluntas. Fateor tamen quòd voluntas habet in officio mouere omnes animæ potentias ad operandum: qua ratione dicunt ſæpenumero Philoſophi, & Theologi, quòd imperat vniuerſis potentiis: cæterùm quoniam non imperat intimando,regendo,illuminando, non propriè dicitur imperare. de quare loquitur optimè Diuus Thom.in ſecunda ſecundæ, quæſt.47.art 8. D.Thom.

Dubium. ¶Sed quærimus, ſi ſic ita ſe habet quòd imperium præcipuè pertineat ad rationem, quid eſt quod dicit D.Tho.q̃ imperium ſit actus rationis ex virtute voluntatis,tanquam

primi

primi motoris?

Prim. arg. ¶Nam si intellectus imperat, & mouet ex virtute voluntatis: ergo vis, & efficacia imperij præcipua pertinet ad voluntatem. Quòd verò imperium sit ex virtute volũtatis, adhuc alijs argumentis præcipuis demonstratur esse falsum. Nã intellectus est nobilior potentia quàm voluntas: ergo intellectus cum regit & gubernat, non habet vim mouendi ex voluntate, alioqui voluntas superior est.

Secundũ. Cõclusio. ¶Ad hæc, imperium est præcipuus actus prudentiæ, quo regit, & gubernat opera humana: motio verò volũtatis est actus virtutis moralis temperantiæ, vel iustitię, vel fortitudinis: at virtus moralis interior est ipsa prudentia: ergo imperium prudentiæ nõ mouet ex virtute volũtatis, quasi voluntas sit primũ mouens, & intellectus veluti secundus motor.

Solutio. Voluntas in motione quò ad exercitium excellit. ¶Ad hæc argumenta dicendum, quòd voluntas in mouendo, quantum ad exercitiũ operis, primas tenet, & ideo sub ista ratione & consideratione superior est, quàm sit intellectus, vel ratio; cæterùm intellectus superior est absolutè, & simpliciter; quia mouet imperando, dirigendo, illuminando; fateor tamen ꝙ nunquã regeret, aut gubernaret, nisi voluntas applicaret ad regendum. Et sic ad alia argumenta quæ sequuntur, concedendum est, quòd virtutes morales, quæ sunt in voluntate, quadam tenus ratione quò ad exercitium superiores sunt; at prudentia absolutè, & simpliciter superior est. Vel dicatur, ꝙ in voluntate geminus actus inuenitur, temperantiæ, aut iustitiæ; alter in cõmuni, quo voluntas vult sobriè & temperatè comedere; alter verò, quo vult nunc temperatè & sobriè comedere: porrò hic actus secundus non mouet intellectum ad imperium, quin potius est actus imperatus à prudẽtia, sed ille primus actus efficaciter mouet intellectum ad imperium. Neque enim videtur inconueniens concedere, ꝙ temperantia, quatenus mouet intellectũ ad imperium, & ad exercitium, sit aliquo modo superior quàm prudentia: virtus enim temperantiæ versatur circa finem, efficitq; rectum appetitum ad finem, ad quem prudentia dirigit media, & imperat, quemadmodum sunt opere complenda: itaq; temperantia efficit vt homo sit rectè dispositus ad opera temperantiæ, & sobrietatis: prudẽtia verò statuta recta intentione finis, excogitat, & præscribit media, quæ ducunt ad finis consecutionem.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Ordo imperij, consilij electionis, & vsus, iter se. DE ordine quem inter se habeant, imperium, consilium, electio, & vsus, breui sermone differendum est. Pro quo scire oportet, quòd vsus, quò voluntas applicat intellectum ad consultandum, & deliberandum de medijs, præcedit imperium. hæc de se apertissima sunt. Sed illud habet dubitationem; vtrùm iste vsus vltimus necessariò sequatur ex imperio intellectus efficaci? Certè D. Thom. articulo primo ad tertium, & articulo quinto ad primum, pro euidenti habet, quòd posito imperio efficaci ex parte intellectus, necessariò ponitur vsus, & actus: quæ sententia absque dubio vera est. Nam imperium efficax illud est, ad quod necessariò sequitur opus, si impedimentum non adhibeatur: sic enim definitur imperium efficax. Deinde ex volitione efficaci necessariò sequitur opus, quod superius est demonstratum. Sed imperium sequitur ad volitionem efficacem; ergo ex imperio efficaci necessum est vt opus subsequatur. Præterea ex imperio, & volitione efficaci, necessariò sequitur membrorum motio, & potentiarum exequentium, si non sit impedimentũ; siquidem membra, & potentiæ exequentes, non habent libertatẽ vt contradicere valeant: sed vsus voluntatis impediri non valet: ergo ex efficaci imperio, necessariò sequitur vsus, & applicatio potentiarum. Propter quod quando dicit August. lib. 8. confess. ca. 9. ꝙ animus imperat vt velit, neque tamen facit: intelligendum est, quando imperat imperfectè. & ita testatur Augustinus eodem loco; sic etiam explicat D. Tho. art. 5. ad 1. Sed hic obseruandum est, ꝙ prius adnotauit Capr. in 3. dist. 36. quòd quidã imponunt falsò D. Tho. ꝙ doceat in hac quæstione, ꝙ posito iudicio ex parte intellectus, quod explicatur his verbis, faciendum est hoc, dignum est vt fiat hoc; necessariò sequitur opus, quod nunquã docuit D. Thom. tantum enim asseruit hoc de imperio efficaci, imperium autem iudicium non est, & hanc doctrinam damnat, & merito, articulus Parisiensis.

Cõclusio. D. Thom. Capr.

ARTIC. SECVNDVS.

¶Vtrùm imperare conueniat brutis.

SVMMA TEXTVS.

CConclusio est negans. Nam nihil aliud est imperare, quàm aliquem ordinare ad aliquid agendum cum intimatiua motione; quod propriè actus rationis est, vnde brutis non conuenit, nisi largè capiatur imperare, pro mouere.

ARTIC. TERTIVS.

¶Vtrùm imperium præcedat vsum.

SVMMA TEXTVS.

CConclusio est affirmans. Nam prius est quod ratio præscribat, & imperet quid sit faciendum, quàm ꝙ applicentur potentiæ ad operandum, vsus verò accipitur pro applicatione potentiæ ad opus, sicut suprà explicatum est: sed electio prior est imperio, & electione prius est consilium.

¶Sed ex hac definitione alia emergit dubitatio. Nam si ex imperio efficaci intellectus, necessariò sequitur vsus voluntatis, videtur esse consequens, quòd in vsu voluntatis non sit meritum, siquidem liber non est, & meritum non est, nisi opus liberum sit. Ad huius rei expositionem dicendum est, quòd vsus voluntatis, qui necessariò sequitur ex imperio efficaci, habet suum meritum, & suã laudem: nam prædictus vsus liber est, siquidem illa necessitas, est necessitas conditionalis, & ex suppositione, quæ non tollit libertatem. Idem dictum est superius de electione medij necessarij, quæ quanquam necessariò sequitur ex intentione efficaci finis, nihilominus sua laude & merito non fraudatur. Verum si loquamur de vsu membrorum exteriorum, qui necessariò sequitur ex imperio, per se non habet meritum neq; laudem; tum, quoniã actus exterior de se nõ est liber; tum vero, quoniam actus exterior nõ addit aliquam bonitatem, vel malitiam super actũ internum. Hactenus explicatum est quomodo se habeat imperium ad vsum, superest disputare quemadmodum se habeat ad electionem.

Obiectio. Solutio.

¶Pro cuius intelligentia animaduertendum est, ꝙ ratio & prudẽtia potest imperare voluntati, vt eligat hic, & nũc & tale medium, puta talem religionem; & eiusmodi imperium, liquidum est quòd præcedat electionem. Alio modo potest imperare voluntati, vt applicet vires animæ ad exequendum opus, & tale imperium cõsequitur electionem, nam postquam est deliberatum de medio, & volũtas eligit tale medium, sequitur imperium, quo applicantur potentiæ ad operandum. Ex qua doctrina consequens est, ꝙ imperiũ interdum præcedat electionem; quod esse verum, negat vehementer Soto lib. 1. de iustitia, q. 1. art. 1. Sed probatur sic esse. Nam actus prudentiæ præcedit electionem; sed actus prudentiæ est præcipere; ergo præcipere præcedit electionem. Maior argumenti probatur ex definitione virtutis. Virtus enim est habitus electiuus, in medio consistens, prout prudens determinauerit. Minor argumenti euidens est. Hoc ipsum confirmatur. Nam prudentia est gubernattrix, & directrix omnium virtutum; ergo non potest esse actus virtutis sine actu prudẽtiæ: at electio est actus virtutis, præcipere est actus prudentiæ: ergo præcipere præcedit electionem virtutis.

Imperium aliquando præcedit electionẽ. Soto.

¶Illa verò quæstio, vtrum electio subsequatur necessariò ex imperio efficaci intellectus, ex dictis solutionem habet. Namque dicendum est, quòd necessariò & infallibiliter sequitur, neque verò ex hoc consequens est, quòd ad electionem non sit necessaria virtus, neq; verò sequitur, quòd non sit meritoria, & laudabilis: nam quanquam necessariò sequatur, cum hæc necessitas sit conditionalis, & ex suppositione, non spoliat humanam voluntatem libertate. Et tantum de hoc articulo.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Ariſtot. ARiſt. 3.phyſicorum,ca.3.tractat,& oſtendit, quomodo actio agentis,& paſſio patientis, ſint idem motus, & idem actus, & motio mouentis, & motio mobilis,idem motus,& idē actus doctio, & diſciplina,licèt diuerſis rationibus. Fortaſſis Ariſtot. in propoſito diceret, quòd actus imperatus, eſt motus rationis, & motus alterius potentiæ, & non quòd imperium,& actus imperatus ſimul ſint vn⁹ actus: ſed quia in materia morali pro eodem computãtur, neq; habent duas malitias aut bonitates, ideo poſſunt dici vnus actus humanus,quanquam ſunt duo entia. Et hoc eſt verum, ſiue teneam⁹ quòd actus imperat⁹ neceſſariò ſequitur, ſiue non; quia quo ad bonitatem, vel malitiam, pro eodem reputatur: & põt adhiberi exemplum ad hoc elucidandum ſicut reſerare ſeras, effringere fores, rapere aurum,vnus actus vocatur, & pro vno peccato computantur.

Cõcluſio.

ARTIC. QVARTVS.

¶Vtrùm imperium, & actus imperatus, ſint actus vnus, vel diuerſi.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio ſic habet. Imperium, & actus imperatus, ſunt vnus actus humanus, ſicut vnum totum compoſitum ex illis: ſed tamen ſunt diuerſi, ſicut partes totius. Probatio D. Thom. non eſt omnino aperta, procedit tamen hoc modo. Imperium, inquit, & actus imperatus, ſimpliciter & ſecundum ſubſtantiam ſuam non ſunt vnus actus, ſed plures, prout imperiũ præcedit actum imperatum, & quandoq; prius eſt eo in tempore; cæterum imperium, & actus imperatus, ſecũdum quod ſunt vnus actus humanus, ſicut quoddam totum; quia actus inferioris potentiæ, materialiter ſe habet ad actum ſuperioris, in quantum inferior potentia agit in virtute ſuperioris mouentis ipſam, ſic, & actus primi mouentis,formaliter ſe habet ad actum inſtrumenti: vnde quando vna potentia eſt mouens alteram, tunc actus earum ſunt,quodam modo vnus; quia idem actus eſt mouentis, & moti; vt dicitur 3.phyſicorum.

Conrad. ¶Admonet hic Conradus, quòd Diuus Thomas non ponit aliquam vnitatem realem, nec ex natura rei in pluribus, ſed ſolum ſecundũ rationem: vnde Diuus Thomas non dicit, q᷑ imperium,& actus imperatus, ſit vnus actus ſimpliciter, ſed vnus actus humanum, & vnum, ſicut totum,prout explicat in ſolutione primi; quia eſt vnitas moralis & non naturalis. Hæc de iſto articulo.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Dubium. D.Thom. IN hoc articulo videtur eſſe grauis & ſubdifficilis quæſtio, quomodo Diuus Thomas in innumeris locis ſuæ doctrinæ magna aſſeueratione docear, quòd intellectus non mouet voluntatem efficienter, neque ad exercitium actus, ſed docuit quòd mouet quantum ad ſpecificationem,proponendo illi obiectum. Sic dicit apertè quæſtione nona,articulo primo ad tertium. Hic verò docet, quòd actus voluntatis imperatur a ratione; conſtat autem ex articulo primo, quòd ratio mouet per imperium, quantum ad exercitium actus. Quomodo hæc non eſt contradictio,quòd intellectus non mouet voluntatem, quantum ad exercitium, & quòd actus voluntatis imperetur ab intellectu mouente, quantum ad exercitium? Ad hoc dubium quidam Theologi,ex his qui interpretantur Diuum Thomam dicunt, quòd in quæſtione nona loquebatur Diuus Thomas de motore extrinſeco,& ita inficiatur voluntatem moueri ab aliquo extrinſeco, niſi a ſolo Deo: porrò ipſa ratio per imperium non cenſenda eſt tanquam motor extrinſecus, præſertim cum omnis virtus motiua, quam habet imperium, deducatur ex virtute voluntatis tanquam primi mouentis.

D. Thom. ¶Verùm contra iſtam ſolutionem ſic arguitur. In primis D.Thom.quæſt.9.art.1.ad tertium, comparat voluntatem cum intellectu, & omnino negat moueri ab illo ad exercitium. Deinde fieri nõ poteſt quòd idem ſit mouens, & motum ſimul, reſpectu eiuſdem, & ſecundum idem. Sed voluntas mouet intellectum ad exercitium actus,& ad imperium,ipſa enim eſt quæ applicat intellectum ad conſultandum,deſiniendum,& imperandum. ergo intellectus per imperium nõ mouet volũtatem ad exercitium ſui actus. Ad huius rei elucidationem dicendũ eſt, q᷑ cum in hoc loco dicit D. Tho. actus voluntarios imperari ab intellectu, ſenſus eſt, quòd actus voluntarij ſubduntur rationis imperio;cæterùm in imperio duo ſunt, ordinare, & dirigere actum voluntatis circa id quod agendum eſt,& mouere ad tale exercitiũ: primum officium habet ratio circa actus voluntarios; ſecundũ habet voluntas: voluntas enim mouet intellectum ad imperandum, & viceuerſa intellectus mouet voluntatem, regendo,atq; dirigendo. Itaq; actus voluntatis dicitur imperari a ratione,quatenus ordinatur ad exercitium,ſed nõ quia efficienter ratio moueat voluntatem: virtus enim mouendi non poteſt deriuari a ratione ad voluntatem, ſed è contrario; reſpectu verò aliarum potentiarũ, quæ ſubiacent imperio rationis,vtrumque verificatur,& quòd ratio dirigit operis exercitium, & mouet per ſuum imperium ad illud. Sed multo melior ſolutio eſt, quòd quando dicit D. Tho. q᷑ intellectus nõ mouet efficienter voluntatẽ,quantum ad exercitiũ,intelligit q᷑ eſt ex parte intellectus: at verò ſi intellectus cõſideretur vt motus a voluntate,tunc accipit virtutẽ & efficaciam mouendi, quantum ad exercitium alterius actus; nam efficacia & energia huius motionis tandem in voluntatẽ referri debet,vt ad primũ motorem.

Exponitur D. Thom.

Cõcluſio.

Solut.arg. ¶Vnde ad argumentum quod fecimus (quia ex hoc ſequitur,idem eſſe moũentẽ, & mobilem reſpectu eiuſdem, ſiquidẽ intellectus mouet voluntatem,quantum ad exercitium, & voluntas mouet intellectũ ad operis exercitium) dicendum eſt, quòd quando alterum mouens, non mouet propria virtute,ſed in virtute alterius mouentis ſe, non eſt incõmodum concedere,quòd ſit mouens,& mobile reſpectu eiuſdem; quod perinde eſt atq; ſi diceremus,quòd mouens ſe,mouet ſe ipſum mediante aliquo inſtrumẽto quod ipſe mouet; id quod in viuentibus veriſſimum eſſe deprehenditur; vt cum homo mouet efficienter cymbam mediante remo, & ſimul mouetur ab illa; & anima mouet corpus localiter,& mouetur ab ipſo corpore. Vel dicatur, q᷑ quando motus non ſunt eiuſdem ſpeciei,non eſt inconueniens q᷑ duo mouentia inuicem ſe moueant efficienter; vt cum duo agentia inuicem ſe alterant, alterum ſecundũ calorem,alterum ſecundum frigiditatem, ſic voluntas mouet intellectum ad intelligendũ,vel imperandum; intellectus verò per imperiũ mouet voluntatẽ ad exercitiũ vſus, & vt applicet potentias executiuas ad opus;quoniã vſus eſt quodãmodo alterius ſpeciei, ſicut imperiũ & vſus differũt ſpecie. Itaq; in ſumma dico,nõ eſſe inconueniens q᷑ idem ſit mouens,& motum,reſpectu diuerſorum actuum.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo duo sunt animaduersione digna; vnum est, quod ille actus rationis subiacet imperio rationis, qui est in potestate nostra. Et in vniuersum habendum est pro certo, & euidenti, quòd ea opera, quæ libera sunt, & in potestate nostra constituta, sic vt possimus operari, & nõ operari, sic, vel aliter operari, subiacent imperio rationis: nam de his potest ratio ordinare. & in his modum præscribere; cæterũ ea quæ non sunt in potestate nostra, seu veniunt ex necessitate naturæ, vel omnino a principio extrario, rationis imperio non subiacẽt. Alterum quod animaduertendum censeo, est, quòd ratio ipsa, atque adeò prudẽtia, quæ est directrix humanorum actuũ, tum sibi, tum alijs modum agendorũ præscribit; quemadmodum dialectica vna cum sit, docet rectè argumentari, tum in alijs scientijs, tum in ipsamet dialectica. Sed hæc facilia sunt, ad alia procedamus.

Cõclusio.

EXPLICATIO ARTIC.

Examinatur conclusio articuli. Prim. arg.

QVæ hic dicũtur ab autore, subobscura esse videntur: nam cùm dicit, quòd actus appetitus sensitiui subiacet imperio rationis, vel intelligit in vniuersum, vel intelligit determinatè. Si intelligit in vniuersum, falsum dicit conclusio articuli; quia interdum vult quis tristari, & condolere amico, & tamen non tristatur. Præterea sæpenumero præcipit ratio vt non concupiscat appetitus sensitiuus, nihilominus concupiscit quod apertè declarat Paulus in Epist. ad Rom. cũ inquit; Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in legem peccati. & paulò antè dicit; Quòd si quod nolo malum, hoc ago, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum: id est, cùm nolo concupiscere, siue non sentire motus concupiscentiæ, & interim hoc nõ præsto, sed quod odi malum hoc facio, id est concupisco secundum carnem, contradicente ratione, consequens est quòd ego non ago illud, sed quod habitat in me peccatum, id est fomes peccati. Ex quibus verbis manifestè liquet, quòd motus concupiscentiæ non subiacent imperio rationis.

Secundũ.

Rom. 7.

Motus appetitus sensitiui partim subiacent rationi partim non.

¶Ad huius rei expositionem sciendum est, sententiam D. Tho. quæ etiam est fidei doctrina, esse, quòd motus appetitus sensitiui partim subiacet imperio rationis, partim non subiacet: subiacet sanè ex ea parte, qua est virtus particularis, quæ subditur rationi, veluti rectori vniuersali: subiacet insuper ex ea parte, qua sensus & imaginatio subiacent rationis imperio; nam appetitus sensitiuus nõ mouetur, nisi per imaginationem, & potentias sensitiuas: cùm ergo aliquo modo imaginatio, & cogitatio subdantur imperio rationis, consequens est, vt appetitus sensitiuus subdatur imperio rationis.

¶Sed hic aduertat Theologus, quòd ipsamet apprehensio; & cogitatio, propter dispositionem organi corporalis, quæ turbatur ex aliquo motu interiori, non omnino subiacet imperio rationis. Experientia enim compertum est, quòd sæpe volumus cogitationes turpes a nobis depellere, & non valemus: vnde verissimè dicitur, quòd appetitus sensitiuus ex vna parte subiacet imperio rationis, ex alia parte non omnino subditur, prout iam expositum est. Sed & alio modo hæc eadẽ veritas explicatur. Certè motus concupiscentię nõ semper sunt in manu nostra, vt & D. Paulus docet, & experientia comprobat: at consentire cõcupiscentijs, hoc est positum in arbitrio voluntatis nostræ, & in imperio rationis: itaq; consensus in concupiscentiam subiacet imperio rationis; concupiscere verò non semper, propter dispositionem corporei organi, de quo in superioribus abũdè me dixisse existimo. quapropter, ad argumenta deueniendum.

Nota.

Cõclusio.

¶Ad primum dicendum, quòd autore domino Caietano nunquam accidit, quòd aliquis perfecto imperio velit tristari, & non tristetur: quanquam contingit quòd aliquis vellet velleitate imperfecta tristari, & non tristetur: quia tunc imperium est imperfectum: sed tamen profecto hoc non videtur verum esse, quia sæpenumero accidit, quòd voluntas velit aliquid, & operetur illud ex imperio efficaci, & quòd appetitus sensitiuus contradicat, vel saltem operetur cum tristitia; quod solet inueniri etiam in viris perfectis: hoc accidit ex dispositione organi corporei appetitus sensitiui, qui omnino non subiacet rationis imperio. Verum est tamen, quod perseuerante imperio rationis, tandem vincitur concupiscentia, saltem adiuuante diuina gratia.

Ad argumenta. Ad primũ. Caiet.

¶Ex his patet solutio ad secundum argumentũ. Necessariò enim concedendum, quòd concupiscere non semper subiacet imperio rationis, sed cõsentire cõcupiscentijs, vel non consentire, subiacet rationis imperio. Sed quomodo imaginatio, & cogitatio subiaceat imperio rationis, est paucis explicandũ. In primis dico, quòd imaginatio subditur imperio rationis, non quorumcumq; sed consideratorum a ratione: nam ratio potest præcipere imaginationi quòd repræsentet tristia, & ponat ob oculos cruciatus damnatorum, vt a peccando absterreamur. Deinde dicendum est, quòd imaginatio subditur imperio rationis, quòd est ex parte animæ: nam ex dispositione corporis bene potest accidere vt non subsit rationis imperio, vt patet experientia. Demum dico, quòd ablatis impedimentis corporis, in potestate nostra, & arbitrio est positum excludere imagi-

Ad secundum. Quomodo cogitatio subdatur imperio rationis.

ARTIC. SEXTVS.

¶*Vtrùm actus rationis imperetur.*

SVMMA TEXTVS.

COnclusio est affirmatiua. Nam ratio supra seipsam reflectitur; & sicut de actibus aliarum potentiarum ordinat, ita etiam potest ordinare de suo actu. Itaque actus rationis cadit sub imperio ipsius rationis: & quidem quantum ad exercitium, semper quiuis actus rationis potest imperari; nam de quouis actu rationis potest ratio ordinare quando sit efficiendus, quando verò non: sed quantum ad obiectum, est aliquis actus tum rationis, tum voluntatis, qui sub imperio non cadit. Nam sicut consensus rationis ad principia prima existit naturalis, ita motus voluntatis est naturalis respectu boni in communi, & respectu vltimi finis: & ita imperio rationis non subiacet an bonum sit appetendum, & num prima principia vera sint; cæterum quantum ad assensum eorum quæ non conuincunt intellectum, actus rationis subiacet imperio, vt in assensu fidei, & in opinione probabili.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶*Vtrùm actus appetitus sensitiui imperetur.*

SVMMA TEXTVS.

COnclusio est affirmatiua. Nam appetitus sensitiuus, est virtus particularis, ratio verò est veluti virtus vniuersalis, quæ in homine dominatur, & ideo subiacet imperio rationis. Sed quia est virtus organica, quæ dependet etiam ex dispositione corporis, ex hac parte impeditur quin motus appetitus sensitiui totaliter subdatur imperio rationis: potest etiam subitò concitare motus appetitus sensitiui, ad apprehensionem imaginationis, vel sensus; & tunc ille motus est præter imperium rationis, quamuis a ratione potuisset impediri, si præcaueretur: ratio enim præest appetitui sensitiuo, principatu politico, & non despotico, secundum Arist. 1. Politicorum.

nationes turpes, & ſumere alias meliores propter perfectũ imperium rationis: contingit tamen interdum in hominibus negligentibus, quòd perſiſtant iſtæ imaginationes importunæ,& dicant ſe illas pati,& mentiantur:nam hoc accidit ex negligentia,& ſocordia,& ex imperio rationis imperfecto, & minimè ſerio.

ARTIC. OCTAVVS.

EXPLICATIO ARTIC.

¶*Vtrùm actus animę vegetabilis imperentur a ratione.*

SVMMA TEXTVS.

Cõcluſio. QVæ hic habentur, obſcura admodum nõ ſunt, ſi quis quæ ſuperius ſunt dicta ſatis aſſecutus eſt. Nam ea opera, quorum nõ habem⁹ dominiũ, & quæ non ſunt in noſtra poteſtate, imperio rationis non reguntur: nutritio verò, digeſtio, augmentatio opera ſunt naturę, quæ non ſunt in noſtra poteſtate, Greg.Niſſ. neq; ſequuntur cognitionem: & ideo ratio non magis animæ vegetabili imperat, quàm lapidi, qui omnis cognitionis eſt expers. hæc igitur indubia ſunt.

CONcluſio eſt negans. Quia appetitus naturalis non conſequitur aliquam apprehenſionem, ſicut appetitus animalis, & intellectualis: ratio vero imperat per modum apprehenſiuæ virtutis, intimando, dirigendo; vnde quantò aliquis actus eſt immaterialior, tantò eſt nobilior, & rationis imperio magis ſubditur. Sanè in confirmationem huius ſententiæ dicit Gregorius Niſſenus, ꝙ id, ꝙ non perſuadetur a ratione,eſt nutritiuum,& generatiuum.

¶Sed illud habet dubitationem, quod aſſerit D.Thom. Dubium. quòd quantò aliquis actus eſt immaterialior, tanto magis ſubditur rationis imperio: vnde ex hoc ipſo quòd vires Vtrũ actus immateria liter magis ſubdatur. animæ vegetabilis non ſubduntur rationis imperio, oſtenditur eas eſſe infirmas, & materiales. Certè hæc ſententia videtur falſa.

Arguitur. ¶Nam membra magis obediunt rationi, quàm paſſiones appetitus ſenſitiui: obediunt namq; ſine contradictione,&, quod dicunt Theologi,ad nutum: at membra ſunt materialia magis, quàm appetitus ſenſitiuus, qui non ſemper paret rationi; imo quàm vires animæ vegetabilis, quæ nullo modo ſubſunt rationis regulæ: ergo non eſt verum quòd res, quanto magis eſt immaterialis,tanto magis ſubditur imperio rationis. Nam ſecundũ iſtam rationem,paſſiones appetitus ſenſitiui,cũ ſint actus ſpiritualiores, deberent magis rationi ſubdi, quàm motus manus, aut pedis. Hæc obiectio habet duas expoſitiones; altera eſt ipſius D.Tho.in articulo ſequenti ad primũ: dicit enim,ꝙ membra non mouẽt ſeipſa,ſed mouentur per potentias animæ, quarum quædam ſunt rationi viciniores, quàm vires ani- Explicatur ppoſitio. mæ vegetabilis. Itaque inſinuat D.Tho.his verbis,ꝙ potentiæ,quæ mouent membra exteriora,ſunt magis immateriales,& viciniores rationi,quàm vires animę vegetabilis,quę omnino materiales exiſtunt. Alteram ſolutionem adhibet D. Thom. hic dominus Caietanus, quàm ferè nemo intelligit: dicit Caiet. enim,quòd obedientia oritur ex propinquitate aliqua; ſed propinquitas eſt gemina; ſimilitudinis,& proportionis: & ſecundum ſimilitudinẽ quidem quanto actus eſt nobilior, tanto propior eſt ſecundũ naturam ſuam rationi, & aptior vt ſequatur eam:ſecundum proportionem verò,quanto bonum proprium ad quod aliquid ordinatur,eſt magis conſonum rationi, tanto magis ſubditur eius imperio. Conſtat autem ꝙ appetitus ſenſitiuus,& corpus aptum natum obſequi rationi, ſic ſe habent ad propria bona,ꝙ appetitus ſenſitiuus ex natura propria inclinatur ad bonum contrarium rationi;Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum,& ſpiritus aduerſus carnem: corpus verò ex natura ſua non inclinatur ad bonũ diſſonum rationi,imò a natura fabricatũ eſt habile ad motũ conſonũ rationi. Cuius duo ſigna ſunt;primum,ꝙ corpora cęleſtia ad ſolũ rationalem motũ habilia ſunt, nihil omnino habentia impedimenti ad obediendũ rationi motrici; ſecundum quod in nobis nullus nouus motus animalis membrorum noſtrorũ ſubducitur ab obedientia,& imperio rationis,niſi ſolus motus pudendorum, qui ad maximè delectabile ſecundu ſenſum,quod eſt obiectum appetitus ſenſitiui ordinatur; de quo ſcriptum eſt; Video aliam legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ. Paſſiones ergo appetitus ſenſitiui licèt magis in obediãt rationi ex nobilitate ſuę naturæ, quàm corporis membra, propter contrarietatem tamen annexam bono proprio ad rationem,non plenè rationi ſubduntur: membra verò quoniam non habent talem contrarietatem,omnino rationis imperium ſubſequuntur; quod intellige,quãdo di ſpoſita ſunt naturali diſpoſitione:ſi enim infirmitate, aut laſſitudine indiſpoſita ſunt, nõ poſſunt rationis imperio omnino ſubeſſe. Hæc Caietanus. Ego verò breui decerno, appetitum ſenſitiuum nobiliori modo obedire rationi,quàm corporis membra: etenim appetitus ſenſitiuus in homine, quia liber eſt,& poteſt obedire & nõ obedire, ſuſcipit in ſe (vt ita dixerim) formam obedientiæ: ſicut ciuis obedit principi; membra verò corporis externa obediunt rationi ex quodam inſtinctu naturæ,ſicut penicillus obedit pictori:ſecundum quem modum rationalis anima eſt magis obediẽs propriè,quàm anima bruti: quamuis anima bruti nunquã diuinum præceptum tranſgrediatur: animal enim brutum non eſt capax vt ſuſcipiat formam obedientiæ,ſed tantum mouetur inſtinctu naturali. Ex his patet,quòd quanto aliqua res eſt immaterialior, tanto magis ſubditur imperio rationis,quod veriſſime aſſeruit D.Thom.

Prim. cõcl.

Secunda.

Appetitus ſenſitiuus nobilius obedit rationi, quã mẽbra externa.

ARTICVS NONVS.

¶*Vtrùm actus exterior obediat imperio rationis.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Actus membrorum exteriorum quæ mouentur a potentijs ſenſitiuis,ſubduntur rationis imperio.

¶ Secunda Concluſio. Motus membrorum, qui conſequuntur vires naturales animæ vegetabilis, non ſubduntur rationis imperio. Probatio vtriuſque concluſionis vna eſt. Nam membra ſunt organa potentiarum animæ; ergo illa membra obediunt rationi quæ ſunt potentiarum obedientiæ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN his articulis explicauit D.Thom & id quidem copioſe, quæ nam ſint illa quæ ſubduntur imperio rationis, quæ in nobis ſunt,& quorum dominium habemus,& quæ ratione regi valeant. Voluntas ipſa ratione regitur; intellectus imperio rationis, & prudentiæ ſubditur: appetitus ſenſitiuus a ratione compeſcitur; membra corporis ducatum rationis ſequuntur; vires animæ vegetabilis ratione regi & gubernari non valent, vt diſcas ex his documentis te ipſum cognoſcere, & a primo capite vſque ad vnguem diſcernere: diſcas inſuper, ea opera quæ imperio rationis ſubduntur,& quorum dominium habemus,ſi recta prudentia adminiſtrantur,laudem mereri,ſi ſecus, vituperationẽ, quæ verò rationi non ſubduntur, nobis non imputantur, nec ad laudem,nec ad vituperium, neq; de his ratio poteſt aut deliberare,aut conſultare.

An ad omnem operationem humanã conueniãt omnes actus a D. Thom. numerati.

¶Quoniam verò D. Thom. in hoc articulo abſoluit tractatum de actibus voluntatis, operæpretium erit percontari; An omnes iſti actus voluntatis, quos connumerauit D. Thom. conueniant ſimul in omni operatione humana perfecta,iuxta ordinem a D.Thom.præſcriptum? eſt ne neceſſarium vt velit quis prius finem quàm intendat, & intendere quàm conſultare, & conſultare quàm conſenſus, & electio; electionem verò ſequatur imperium, & imperium ſubſequatur vſus, & rei executio? Certè ſi ponantur poſtremi actus, neceſſum eſt vt priores præceſſerint vel ordine naturæ, vel tẽpore: poſtremi enim habent neceſſariam dependentiam a primis;non enim poteſt ſequi opus,niſi præceſſerit imperiũ; neq; imperiũ,niſi præceſſe-

præcesserit electio; nec electio, nisi præcesserit intentio. Verum enimuerò positis prioribus,nõ semper subsequuntur posteriores, quanquam aliquando ex necessario consequio deriuantur:posita enim cognitione finis,nõ est necesse vt sequatur voluntas finis; & posita voluntate,& cupiditate finis, non est necesse vt sequatur intentio finis, nisi voluntas sit determinata & efficax. Sed tamen ex intentione efficaci necessariò sequitur consilium, vel propositum consulendi; ex consilio autem perfecto statim sequitur consensus,vel electio, & ex electione efficaci sequitur imperium de præsenti, vel de futuro, ex imperio autem nõ statim sequit' vsus, & executio operis, nisi sit imperium perfectũ; at quando est imperiũ perfectum, necessariò sequitur vsus, & executio operis,nisi membra ab extrinseco impediantur, vel propter aliquam indispositionem. Illud etiam addendum est, nõ oportere quòd omnes isti actus sint necessariò distincti in numero: nã vt dictum est, electio,& intẽtio possunt esse vnus motus voluntatis, & consimiliter consensus, & electio: quin potius crediderim(& existimo esse verissimum) q, vniuersi isti actus in genere moris, sunt vnus idemq; actus: quapropter si quis homicidium committat voluntarium, in quo omnes isti actus conueniunt, vnum peccatum cõmisit,non plura; nec oportet in confessione patefacere quòd intenderit, quòd consultauerit, quòd elegerit, quòd consenserit, quòd imperauerit, quòd opere adimpleuit,sed sat est dicere se commisisse homicidium.

Tertia.

tium rationi; & illa non obediunt rationi, quæ sunt potentiarum non obedientium rationi.

¶Tertia Conclusio. Membrum genitale ex pœna peccati non obedit rationi, secundum D.August. vt in illo membro pœnam inobedientiæ patiatur homo, per quod peccatum traducitur ad posteros. Sed & Arist.in lib.de causis motus animalium, dicit inuoluntarios esse motus cordis, & genitalis membri, quia ex aliqua apprehensione hæc membra commouentur, in quantum intellectus & phantasia repræsentant aliqua, ex quibus sequuntur passiones animæ, ad quas consequitur motus horum membrorum: non autem mouentur secundum iussum rationis, quia ad motum horum membrorum requiritur aliqua alteratio naturalis videlicet caliditas vel frigiditas, quæ alteratio non subiacet imperio rationis. Et specialiter in his duobus membris hoc accidit, cum vtrumque ipsorum sit veluti quoddam animal separatum, in quantum est principium vitæ; nam principium est totum virtualiter, & semen in virtute est animal: vnde naturaliter habẽt proprios motus, quia principia oportet esse naturalia.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Quæstio. Vtrùm omnis actio humana sit peccatum. Lutherani Prim.arg. Genes.6.

VT ea quæ hic ab autore dicuntur, diligenter examinentur, duplex disputatio instituenda est,altera cum hæreticis, altera cum catholicis. Disputatio cum hæreticis hæc est, Num omnis actio humana mala sit, & peccatum? Lutherani hæretici omnem actionem humanam putant esse peccatum, idque conantur persuadere ex innumeris testimoniis sanctæ scripturæ. Ex veteri quidem testamento Gene.7. Videns autem Deus quòd multa malitia esset hominum in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum quòd hominem fecisset. & paulò antè præcesserat; Gene.8. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. & ca.8.subditur; Nequaquam vltra maledicam terræ propter hominem; sensus enim & cogitatio cordis humani in malum prona sunt ab adolescentia sua. Ex his locis colligit Lutherus,eos, qui asserunt hominem posse aliqua bona opera facere,aduersari palàm scripturę, quæ hominem carnalem,mortuum,& spiritu Domini destitutum nobis hic declarat,& cunctas cogitationes,& operationes ipsius damnat. Quid (ait) boni queat caro operari? quid homo mortuus,& spiritu Dei destitutus? ex Psalm.142.citat illud præclarum testimoniũ,Non intres in iudiciũ cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Cùm enim bonum opus Deus damnare non possit, liquidò constat omnia opera humana in hoc testimonio condemnari,aut multos viuẽtes corã Deo posse iustificari. & ex Ecclc.ca.7.Non est homo iustus in terra,qui faciat bonũ & nõ peccet; & similia referũtur. 3. Reg 8. & 2. Paralip.6 addũt ex Isaia dicente cap.64. Facti sumus immũdi omnes, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ.item ex Iacob.ca.9 Nõ iustificabitur homo compositus Deo & ca.25. Nunquid iustificari potest homo cõparatꝰ Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Scripturæ noui testamenti passim omnia opera humana damnãt; Matt.7. Arbor mala non potest bonos fructus facere. Sed concupiscentia in malum proeliuis, est mala arbor; ergo non potest bonos fructus facere. & Rom.7. Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ,& captiuum me ducentẽ in legem peccati.& ibidem; Scio quod non habitat in carne mea bonum. & ad Phil.3. Vt inueniar in illo,scilicet in Christo, non habens meam iustitiam quæ ex lege est, sed iustitiam quæ ex fide est Iesu Christi. Item 1.Cor.1. Qui factus est nobis iustitia,sapientia,sanctificatio, &c. ad Titum 1.Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum mens & conscientia.Ex his eliciunt Lutherani, omnes nostras iustitias esse immundas coram Deo,& omnia opera nostra esse peccata.

Lutherus. Psal.142. Prim.cõcl. Eccle.7. 3.Reg 8. 2.Paral.7. Isa.64. Iob.9. Iob.25. Secunda. Tertia. Quarta. Matt.7. Rom.7. Philip.3. 1.Cor.1. Titum 1.

¶Quibus si addas testimonium sanctorum Patrum, videtur esse verum quod dicunt. In primis,in patrocinium suæ sententiæ producunt testimonium D Cypriani in sermone 4. de mortalitate. Obsessa mens hominis, & vndiq; Zabuli infestatione vallata, vix occurrit, vix resistit; si auaritia prostrata est,exurgit libido; si libido compressa est, succedit ambitio, si hæc contempta est, ira exasperat, superbia inflat, vinolentia inuitat, inuidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abscindit. August.9. confessionum. cap. 13. Væ hominum vitæ quantumcunque laudabili, si remota misericordia discutias eam, idem docet fa-

Testimonia sanctorũ Cypria. August.

QVAESTIO XVIII.

De bonitate & malitia humanorum actuum in generali, in vndecim articulos diuisa.

DE hac re edisserunt Theologi in 2.distin.40. Durandus.dist.38.

ARTICVL. PRIMVS.

¶Vtrùm omnis humana actio sit bona, vel aliqua sit mala.

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. De bono & malo in actionibus, loqui oportet sicut de bono & malo in rebus: nam vnaquæque res talem producit actionem, qualis ipsa est, dicente Domino Matth.7. Arbor bona non potest malos fructus facere.

¶Secunda Conclusio. Res tantum habet de bono, quantum habet de esse: bonum enim & ens conuertuntur; & bonum est proprietas entis.

¶Tertia Conclusio. Solus Deus est summè bonus, qui secundum aliquid vnum & simplex, est summum & infinitum ens.

¶Quarta Conclusio. Res vero aliæ tantum habent de bonitate,quantum habent de esse.Ex

ſius ſuper Pſal.142. & fuſiſſime ſermone. 49. de tempore elucidans illud, Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine. Quid eſt, inquit, non intres in iudicium, niſi non ſtes mecũ in iudicio, exigendo omnia quę iuſſiſti; alioqui reum me inuenies: opus eſt igitur potius miſericordia tua, quam liquidiſſimo iudicio tuo. D. Grego. libr. 9. moralium cap. 2. Omne meritum virtutis noſtræ vitium eſſe cõſpicitur, ſi ab interno arbitrio diſtrictè iudicetur. & cap. 14. Omnis humana iuſtitia, iniuſtitia eſſe conſpicitur, ſi diſtrictè iudicetur. Idẽ habet Bernardus in ſermone primo in feſtum omnium Sanctorum. Quin & ipſum præceptum diligẽdi Deum ex toto corde pro ſe allegat Lutherus. Item illud; Non concupiſces; nemo enim dum hic peregrinatur a Domino, diligit quantum diligere debet, nempè ex toto corde, adeò vt ad nihil aliud cor afficiatur: nemo eſt ſine concupiſcentia, nemo ſine peccato inhabitante in carne ſua: imo ſi dixerimus quia peccatum nõ habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.

Gregor.

Bernar.

quo ſequitur, quòd aliæ res dicuntur ſimpliciter bonæ, quando habent plenitudinem eſſendi ſibi debitam; vt homo tunc dicitur bonus & perfectus; quando habet perfectionem humanæ naturæ debitam.

¶ Quinta Concluſio. Res creatæ ea parte qua habent entitatem, bonæ & expetibiles ſunt; cæterum inquantum deficiunt a plenitudine eſſendi eis debita, in tantum deficiunt a bonitate, & malæ ſunt; vtpotè ſi deficit determinata quantitas, vel vis animæ aliqua, vt homo claudus, vel puſillus, homo cæcus: quæ ſententia non ſolum dicit verum in naturalibus, ſed etiam in moralibus, & artificialibus.

¶ Sexta Concluſio. Actio humana, quatenus actio hominis eſt habens aliquid entitatis, bona eſt, ſiquidem ens eſt: quatenus verò deficit a rectitudine ſibi debita, mala eſt, vt comedere quando nõ oportet, & prout non oportet, malum eſt. Itaque non omnis actio humana bona eſt, ſed aliqua mala, & deficiens eſt.

Prima concluſio. Nõ omnis actio peccatoris eſt mala. Cõcil. Tri.

¶ Ad huius rei expoſitionem ſtatuitur prima concluſio. Non omnis actio hominis peccatoris mala eſt. Hæc eſt definitio Concilij Tridentini Seſſione 6 Can. 7. & probatur in hunc modum. Nam timor inferni, quo dolentes de peccatis ad miſericordiam confugimus, bonus eſt: ad illum namque Dominus ſæpenumero nos incitat, & commonet vt illum timeamus: Deus autem ad malum non mouet: ergo timor inferni bonus eſt; hic autem timor in peccatoribus inuenitur. Deinde ſanctæ ſcripturæ (quarum magnos cumulos poſſemus coaceruare, ſi eſſet opus in re clariſſima vti teſtimonijs) ſæpiſſimè admonent peccatores vt dent operam aſſiduæ orationi, eleemoſynis, ſi fortè conuertat illos Deus; quod non facerent, ſi hæc eſſent mala opera. Præterea deplorare amicorum & propinquorum calamitates, malum non eſt. ergo deplorare peccata, & mala inde ſubſecuta, malum non eſt.

Secun. cõc. Hæreſis eſt dicere omnia opera iuſti eſſe peccata.

¶ Secunda concluſio. Impudentiſſima hæreſis eſt, aſſerere, omne opus iuſti eſſe peccatum mortale. Hæc ſententia, quòd hæretica ſit, cõuincitur ex præcedenti. Nam ſi nõ omne opus peccatoris malũ eſt, multò minus omne opus iuſti peccatum erit. Deinde hæc ſententia damnatur apertè in diuinis literis vtriuſque teſtamenti: nam vtrumque teſtamentum adhortatur paſſim vniuerſos homines ad bonas, & ſtudioſas operationes. Iſaiæ. 1. Lauamini, mundi eſtote. Matth 4. Pœnitentiam agite. Teſtatur inſuper opera hominum eſſe bona, & Deo accepta. Matth. 7. Bona arbor, bonos fructus facit. & 1. Corinth. 7. Qui iungit matrimonio virginem ſuam, non peccat: ſed ſubiungit: hæc autem facientes, nõ peccabitis. idem docet Ioannes in 1. Canonica, per totam ferè epiſtolã. & D. Paul. ad Ephe. 1. Prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum Dei, vt eſſemus ſancti, & immaculati. & ca. 2. Creati in operibus bonis, vt in ipſis ambulemus. & ad Titum. ca. 2. Apparuit benignitas, & humanitas Saluatoris noſtri Dei, vt abnegantes impietatem, & ſecularia deſideria, ſobriè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populũ acceptabilẽ, & ſectatorem bonorum operũ. Vides certè quomodo opera virtutis a nobis exigantur. & apud Ezechielem. ca. 11. ſic habetur; Dabo eis cor nouũ, & ſpiritum nouũ tribuam in viſceribus eorum, & auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum, vt in præceptis meis ambulent, & iudicia mea cuſtodiant, faciantq; ea, & ſint mihi in populum, & ego ſim eis in Deum. Denique hanc ſententiam, vt dogma hæreticum condemnat ſancta ſcriptura, execratur Eccleſia Catholica, & conſenſus omnium Chriſtianorum abominatur.

Isa.1. Matt.4. Matt.7. 1.Cor.7. Ioannes. Epheſ.1. Tit.1. Ezech.11.

¶ Tertia cõcluſio. Iuſtitia, & ſanctitas, quam habemus in hac vita, nõ habet eam perfectionẽ, quam habitura eſt in vita beata: nã pro iſto ſtatu admittit ſæpe multas rebelliones, & impuritates & peccata venialia non pauca: propter quod dicimus. Dimitte nobis debita noſtra; & cum D. Ioanne, Si dixerimus quia peccatũ non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis nõ eſt. & cũ D. Iacobo. In multis offendimus omnes. & cum Salomone; Septies in die cadit iuſtus. Propter quod dicunt ſancti Patres, iuſtitiam noſtram comparatam ad diuinam, eſſe nullam. Sed obſeruandum eſt, quòd non dicit ſcriptura, in omnibus offendimus omnes, & ſemper cadit iuſtus, hoc dicit impius Lutheri ſpiritus.

Tert. cõcl. Iuſtitia huius vitæ nõ habet perfectionem patriæ. Ioannes. Iacobus. Salomon.

Ad argumenta Lutheri.

¶ Ad argumenta Lutheri vno verbo reſponderi poteſt, quòd ſicut ſcripturas, ita & veram earum interpretationem ab vniuerſa Eccleſia Catholica, Chriſti Sponſa, accipere oporteat: proferunt quidem ſexcenta loca ſcripturarum: at ſcripturæ nõ in legendo, ſed in intelligendo conſiſtunt, eaſq; hæretici in ſenſu deprauatas proferunt. Scriptum eſt enim olim a ſancto Propheta Dauid; Angelis ſuis mandauit de te: ſed cum ea verba in alium ſenſum quàm Spiritus ſanctus docuit, imo in eum finem Diabolus aduerſus Chriſtum ea proferret, vt Chriſtum in præcipitium iactaret, rectè reſpõdit Chriſtus Dominus, ſcriptum eſt, Non tentabis Dominũ Deum tuum: atq; Lutherani præceptorem ſuum diabolum egregiè æmulantur: quò enim alio ſpectant omnia iſta, vt ab eis accipiuntur teſtimonia, quàm vt nos in omnium vitiorum barathrum præcipitemus? quod enim grauius hominibus præcipitium contingere poteſt, quàm ſi iſtam ſententiã ebibant, vt ſentiant, virtutis viam eſſe impoſſibilẽ, & dum faciunt homines quod poſſunt, peccare mortaliter? ſicq; omni virtutis cura poſthabita, & fidei, & bonorum operũ teſſera confracta, in profundũ quoddã totius impudicitiæ, omniumq; facinorũ præcipites ruant? At ſanè ſæpe mecũ admiratus ſum, cum ea, quæ iſti aduerſus bona opera producunt, cõſidero, quòd hac vna ſententia regnum Dei, eiuſq; adminiſtrationem conculcent, Epicuream ſectam ſine Deo, ſine prouidentia introducant. Nam certè ſi opera omnia humana mala ſunt, ſine cauſa nos iuſtificamus, laboramus, obſeruamus legem, præceptis paremus, Deũ colimus, Chriſtũ ſuſcipimus. Sed veniamus iam ad explicationẽ, & confutationem argumentorum.

Hæretici deprauant ſcripturas. Pſal. 90.

Ad teſtimonia ex ſacris literis. Ad primũ.

¶ Ad teſtimonia ex Geneſi, ad primũ eſt triplex cõmentarius; alter eſt, cp loquitur de hominibus perditis illius ætatis: ſecundus eſt, quòd loquitur ſcriptura per hyperbolen, ad deteſtanda ſcelera illorũ hominum; qua forma locutionis vtuntur ſæpenumero diuinæ ſcripturæ, præſertim cum peccata populi reprehendunt: tertius eſt, vt explicetur de rebellione carnis, & contradictione ad rationẽ, de cuius contradictione & rebellione dicit Paulus Rom. 7. Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. & alio in loco; Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum.

Rom.7.

Ad ſecundum. Hieron.

¶ Ad ſecundum teſtimonium dico, quòd apud ſanctos Patres inuenio tres huius ſententiæ explicationes. Prima eſt, non vindicabit ſpiritus indignationis meæ hominem in æternum, quia caro eſt, id eſt, imbecillus & infirmus. & hæc eſt explicatio D. Hieronymi. Secunda explicatio, nõ permanebit ſpiritus meus, id eſt, ſpiraculũ vitæ, hoc eſt, non viuet, quia caro eſt, & venundatus ſub peccato. Tertia explicatio eſt, non rixabitur ſpiritus meus cum homine, quia

quia caro est. Sed licèt daremus Luthero quòd hæc sancta scriptura loquatur de Spiritu sancto, adhuc inane & friuolum conficit argumentum: nam scriptura tantum dicit, nõ permanebit spiritus in homine in æternum; ex hoc vero non sequitur quòd aliquando non permaneat.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium testimonium dicendum, quòd loquitur de cõruptela appetitus sensitiui: ex hoc vero non sequitur, omnia opera nostra esse peccata, sed duntaxat ea opera, quę ratio a passione deuicta cõmittit. quod explicat in primis eleganter D. Iacobus, cum inquit, Vnusquisque tentatur a Iacob. 1. concupiscentia sua abstractus, & illectus: concupiscentia autem cum conceperit, parit peccatum.

Ad quartum. ¶ Ad testimonium illud, quod isti maximę exaggerant ex Psal. 142. respondeo, quòd sancti, & viri iusti, multis de causis orant Deum, vt non intret cum illis in iudicium: tũ, quoniam vix est hominũ qui non committat peccata mortalia, de quibus merito dubitant an habuerunt legitimam pœnitentiam, tum propter dubium de sua salute: nemo.n. scit vtrum odio, vel amore dignus sit. Tertiam causam designant Theologi, quoniam nostra merita non habent valorem ex propriis viribus, sed ex Dei misericordia, & ideo non licet cum Deo in iudicio contendere, sed dicere cum D. Paulo; Ego non abijcio gratiam. Quarta causa est, quoniam omnis nostra iustitia comparata ad diuinam, pro nihilo habetur. Quinta causa est, quoniam continuo, atq; homo vult contendere cum Deo in strictissimo iudicio, arrogans est, & superbus, & sic omnia merita sua perdit. Vltima causa est, quoniam si Deus iudex esset, & non misericors, neque apud illum esset propitiatio, non esset salua omnis caro. Sed vt ad interpretationem sanctæ scripturæ redeamus, cum dicit Dauid; Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, intelligitur ex his, quæ facit ex proprijs viribus: cæterum ex his, quæ in homine iusto, & per eum facit Spiritus sanctus per fidem, & alia dona diuinitus infusa, vere iustificatur coram Deo.

Ad quintum. Ioannes. ¶ Ad testimonium scripturæ ex Eccl. 7. dicendum est; non esse hominem qui non peccet dum peregrinatur a Domino; cui consonat illud ex D. Ioanne; Si dixerimus quòd peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Ex hoc vero nugatorium conficitur argumẽtum, cuiusmodi est; non est homo qui non peccet. ergo in omni opere suo peccat. Omnes homines peccãt: ergo omnia opera sua sunt peccata. Cum igitur dicit Salomon, non est homo qui faciat bonum & non peccet; ad naturã, auxilio Dei destitutam (iuxta quosdam pios, & doctissimos viros) hæc verba referuntur; estque sensus, neminem deuitare peccata nisi ope diuina adiutum, & suffultum. Sic exponit D. Hieron. in dialogo contra Pelagianos, & in epistola ad Cthesiphontem. Alius commentarius est, vt referantur hæc verba ad peccata leuia, & venialia, sine quibus vita sanctissimi hominis vix transigitur. Hierony.

Ad sextũ. ¶ Ad illud Isaiæ; Vniuersæ iustitiæ nostræ quasi pannus menstruatæ, respondetur, quòd illis in verbis propheta inuehitur in scelera, & flagitia populi sceleratissimi: prædicatores vero quando reprehendunt populum, ita inuehuntur in eius scelera, atque si nullus in populo bonus esset. Hoc modo loquitur Paulus cum scribit ad Philip. capitu. 2. Paulus. Omnes quærunt quæ sua sunt: sciebat quidem D. Paulus esse in populo Christiano multos viros probos, & sanctos. Isaias. Eadem phrasi vtitur Isaias capitulo 1. dicens; A planta pedis, vsque ad verticem capitis non est sanitas in eo. In quare obseruanda est regula Tychonij hæretici, quam probat Regula Tychonij. Augustinus libro 3. de doctrina Christiana: Scriptura diuina quando condemnat improbos, videtur bonos damnare: rursus quando commendat bonos, videtur impios commẽdare; vt Oseæ. 11. Puer meus Israel quem dilexi: & de malis Oseæ. 11. patet ex sententijs Isaiæ commemoratis. Vel dicatur, quòd Isaias describit statum populi Iudaici post aduentum Christi, & post Euangelij sufficientem promulgationem, significatque vniuersa sacrificia, & oblationes, & ceremonias, futuras esse sordes, & immundas coram Domino. Vel loquitur Isaias de iustitijs operum, quas populus Iudaicus operabatur ex obseruatione legis, alioqui immundus, iniustus, & fœtidus, neque in conspectum hominũ prodire dignus, nedum Dei. Lege textum, & me verũ dixisse iudicabis; sic enim habet; Ecce tu Domine Deus iratus es, & peccauimus & in ipsis fuimus semper, & saluabimur (videlicet supereminente tua bonitate) & facti sumus vt immundi omnes, & quasi menstruatæ pannus vniuersæ iustitiæ nostræ, (scilicet quas secundum legis obseruationem colligimus nobis) & cecidimus quasi folium vniuersi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos, &c. An hic loquitur propheta de iustitia fidei, qua iusti sumus coram Deo, & non potius de iustitijs operum, quas homo operatur implendo legis decretum, nihilominus permanens in iniquitatibus, & peccatis?

Ad septimum. ¶ Sed iam ad scripturas sanctas ex libro Iob satisfaciendum est. Sciat ergo Theologus, sententiam Iob hanc esse, quòd homo operans, ea parte qua homo est, & omnibus viribus humanæ virtutis intendens benefacere, destitutus diuinæ gratiæ subsidio, non potest apparere iustus coram Deo Deinde dicit, quòd homo renatus ex Deo, & intus sanctificatus viuens in hoc mundo tot imperfectionibus, tot minutulis peccatis, tot defectibus inuoluitur, vt compositus Deo, potius iniustus quàm iustus, potius tenebræ quam lux dici debeat; eo q uòd in Deo prorsus nihil est impuritatis, nihil imperfectionis: cæterum iustitia fidei desuper cordibus nostris infusa, operatione Spiritus sancti, qui datus est nobis, aliquid est, imo multum comparata Deo; hoc siquidem est, quod est fœtus nouæ prolis, comparatus viro perfectæ ætatis, quod filius recens natus, comparatus suo parenti; quod lumẽ candelæ comparatum luci Solis, quod semen comparatum messi futuræ. Omnis (inquit Apostolus Ioannes) qui natus est ex Deo, non peccat, quoniam semen Dei in eo manet. audi semen Dei, quod est iustitia qua iusti sumus coram Deo: audis quoque nos natos esse ex Deo, per modum scilicet infantiæ, quia nondum apparuit quid erimus Sicut igitur lumen candelæ verum lumen est, præbens omnibus lucem qui domi sunt; fœtus quoque nouæ prolis verus homo est, non obstantibus, imperfectione, inæqualitate; dissimilitudine, quas est inuenire in lumine candelæ, comparatione ad Solem, & in fœtu, comparatione ad parentem; vtique semen veraciter continet in se totam messem, cuius comparatione nihil esse videtur: ita iustitia operum nostrorum, quã efficit in nobis Spiritus sanctus per fidem, & charitatem, in se in virtute continet illã absolutam, & glorificam iustitiam futuri sæculi, qua quidẽ comparati ad Deum, non vtiq; iam nihil dicemur, quin potius vnum erimus cum Deo dicente Seruatore nostro; Rogo pater, vt omnes vnum sint nobiscum, sicut ego & tu pater vnum sumus. Ioannes.

Ad testimonia ex nouo testamento. ¶ Sed ad scripturas noui testamenti deueniamus. Certè ineptissimum est ad condemnãda humana opera producere illud; Mala arbor non potest bonos fructus facere: nam in eo testimonio non intelligitur nomine arboris humana voluntas, aut concupiscentia, quemadmodum Manichæus, & Lutherus mentiuntur, sed intelligitur intentio animi nostri; ex bona namque intentione non prodit malum opus, neque ex praua, bonum. Et quòd hæc sit intelligentia vera huius loci, patet ex antecedentibus, & subsequẽtibus Nam præmisit Dominus; aut facite arborem bonam, & fructus eius bonos facite; aut facite arborem malam, & fructus eius malos facite: exploratum autem est nos non facere voluntatem, aut concupiscentiam; intentio vero animi nostri, in nostra facultate est. Vel dicatur, quòd mala arbor, quamdiu mala est, & qua ratione mala est, non potest bonos fructus facere; & bona, quandiu bona est, non potest malos fructus facere. Iam vero illud Rom. 7. Sentio aliam legem in membris meis; quàm apte, quàm accommodate contra bona opera proponitur, dicendum namque est, verum esse quòd caro concupiscit indesinenter aduersus spiritum, etiam in homine iustificato, vt docet Paulus ad Rom. 7. & ad Galatas. 5. cæterum hæc carnis concupiscentia, non est prohibita lege Domini, ac proinde non imputatur ad peccatũ: non enim dicit lex, caro tua non concupiscet, aut in carne tua non habebis concupiscentiã; verum dicit lex, non concupisces, id est, tu homo ea parte qua homo es, hoc est, ratione deliberata non concupisces, nõ consentiens in concupiscentias; quod alibi dicit Apostolus, Desideria carnis non perficies ad Galat. 5. & alio in loco, ne curam carnis in desiderijs perficias ad Rom. 13. & post concupiscentias tuas non eas Ecclesiastici. 18. & ipse D. Paulus ad Rom. 6. nõ hortatur nos ne sit in nobis peccatum, sed ne regnet in nobis, vt obediamus eius concupiscentijs. Paulus. Galat. 5. Rom. 13. Eccles. 18. Roma. 6.

Dubitatio. ¶ Sed inquies; qua ergo ratione vocatur concupiscentia peccatum? certe per figuram; eum, quia fomes est & incitamentum

mentum peccati; tum, quia ex peccato primi parentis, relicta eſt, partim in pœnam inobedientiæ commiſſæ, partim in exercitium virtutis colendæ. Nec minus inepte citatur illud ex D. Paulo; Vt inueniar in illo non habens meam iuſtitiam, &c. Apoſtolus enim non dicit, vt inueniar in illo non habens iuſtitiam, ſed vt inueniar non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed quæ ex fide eſt Ieſu Chriſti, quæ ex Deo eſt, vtique in me, & diffuſa in corde meo, quæ non contingit nobis niſi per Chriſtum, & per glorioſa merita eius. Illud vero, Qui factus eſt nobis ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio; interpretatur Theophilactus dicens, ideſt ſapientes nos, & iuſtos, & ſanctos, & liberos fecit: & vt largitatem doni ſignificaret, non dixit, fecit nos iuſtos, ſed factus eſt nobis iuſtitia, id eſt, totalis ratio, & cauſa, quòd Deo donante ſapientes ſimus, iuſti ſimus, &c. Ad vltimum teſtimonium ex epiſtola ad Titum, dicendum, ſermonem eſſe formalem de infidelibus, vt infideles ſunt, & vt ex infidelitate operantur, his nihil eſt mundum. Sed & D. Auguſtinus explicat prædictam ſententiam lib. 31. contra Fauſtum c. 4. intelligens, quod hic dicitur non de eleemoſyna, & id genus alijs actionibus, ſed de cibis. hoc ſenſu, infidelis ſiue comedat, ſiue abſtineat, non ſancte nec iuſte comedit, vel abſtinet: quia prauo opinione vtrumque facit. Vel loquitur de infidelibus, qui tempore reuelatæ gratiæ adhuc vmbras futurorum pertinaciter defendunt.

Theophylactus.

Auguſt.

¶ Ad ſanctorum Patrum ſententias non eſt admodum difficile reſpondere: nam D. Cyprianus pro nobis eſt, vtpote qui cũ magna aſſeueratione doceat, quòd libidinẽ nonnunquam ſuperamus, ambitionem proſternimus, auaritiã compeſcimus: has vero paſſiones vincere, bonum eſt, atq; laudabile: quòd vero in omnibus victores non euadamus, infirmitatis, & imbecillitatis eſt, pertinetque hoc ad leuia peccata venialia, ſine quibus vita hominis vix inuenitur. Ad D. Auguſt. & D. Gregorium non eſt operæpretium ſpeciatim reſpondere; iam enim explicatum dedimus, quemadmodum omnis humana iuſtitia comparata ad diuinam nihil ſit; quo in ſenſu ſancti viri orant Deum, Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.

Ad teſtimonia ſanctorum.

¶ Ad argumentum de præcepto diligendi Deum, & non concupiſcendo, ſic dicendum eſt, quòd dum hic viuimus, minus perfecte diligimus quàm in patria, vere tamen diligimus, & quidem perfecte, quantum ſatis eſt mandato Dei; quod vel vna autoritate Apoſtolica demõſtrari poteſt: docet enim Ioannes, Qui dicit ſe noſſe Deum, & mãdata eius non ſeruat, mendax eſt, & in eo veritas non eſt: qui autem ſeruat verbum, hoc eſt, mandatum eius, vere in hoc charitas Dei perfecta eſt: ita qui ſic toto corde diligit Deum, vt nihil eorum quæ ille præcepit emittat, nihil etiam eorum quæ prohibuit faciat, ille vere ſatisfacit præcepto de diligẽdo Deo ex toto corde, & in eo charitas Dei perfecta manet. Ad illud autem quod obijciunt de præcepto, non concupiſces, poſt ea quæ dicta ſunt, non eſt opus ſatisfacere. Atque hæc de priori diſputatione ſatis erunt.

Ad argumẽtum de præcepto dilectionis Dei. Ioannes.

¶ Poſterior diſputatio eſt contra definitionem communem Theologorum, quam hic ſtatuit S. Thom, quòd malitia eſt priuatio rectitudinis debitæ ineſſe. Hanc definitionem amplectuntur omnes Theologi in 2. diſt. 40. Durand. diſt. 34. quæſt. 2. & diſt. 40. q. 1. acceperunt eam ex D. Dionyſio. c. 4. de diuinis nominibus, dicente, bonum conſurgit ex integra cauſa, malum autem ex particulari defectu. Sed Ocham quodli 3. q. 15. & poſt eum Almaynus in ſuis moralibus tract. 1. c. 13. diſputant contra hanc definitionem. In primis, rectitudo actus, non eſt accidens actus, ergo non poteſt ineſſe. Antecedens probatur: quia non diſtinguuntur ab actu.

Queſtio ſecunda. An malitia ſit priuatio rectitudinis ineſſe debitæ.
Durand.
Dionyſius.
Ocham.
Almay.
Prim. arg.

¶ Deinde, odium Dei eſt malum, & malitia eius non eſt priuatio rectitudinis debitæ ineſſe illi, quia non poteſt eſſe rectum: priuatio enim tantum eſt in ſubiecto apto nato. Ex hoc argumento efficaciter concluditur (vt videtur) quòd malitia non ſit priuatio rectitudinis debitæ ineſſe operationi. Neque vero eſt priuatio rectitudinis debitæ ineſſe agenti, ſtat enim, quòd pro tempore quo odit Deum, non teneatur diligere Deum.

Secũdum.

¶ Præterea ſequitur ex prædicta definitione, quòd malitia cuiuslibet actus ſit præciſe malitia omiſſionis, ſiquidem eſt priuatio rectitudinis debitæ ineſſe. Hoc ipſum confirmatur. Nam nõ facere quod debes, omiſſio eſt: ergo ſi operatio debet habere rectitudinem, & non habet, omiſſio eſt.

Tertium.
Confir.

¶ Ad hęc, habitus vitioſus prodigalitatis malus eſt, ex eo quòd contrariatur virtuti liberalitatis per exceſſum; non vero ex eo quòd priuet rectitudine virtutis, quæ eſt liberalitas, alioqui prodigalitas & auaritia eſſent eiuſdem ſpeciei, ſiquidem priuant rectitudine eiuſdem ſpeciei, & priuationes ex rectitudine qua priuant diſtinguuntur.

Quartum.

Vltimò, actio humana ex eo mala eſt, quia lege diuina prohibita eſt, & interdicta; ſi enim non eſſet lex, neq; præuaricatio dicit Paulus. Et D. Thom. infra q. 71. articu. 6. ad quartum aperte docet, quòd omne peccatum eſt malum, quia lege diuina prohibitum: ergo ex eo eſt mala actio humana, quia eſt lege diuina prohibita, non quòd operationi humanæ debeatur rectitudo, vel non debeatur.

Vltimum.
Paulus.
S. Thom.

¶ Ad huius rei expoſitionem, intelligẽdum quòd Diuus Thom. interrogat hoc in loco, num omnis actio hominis bona ſit, vel aliqua mala; non quòd hoc cadat in dubium, ſed vt ſumpta occaſione explicet quid ſit operationẽ eſſe bonam vel malam. Illud etiam ſcire oportet, quòd res naturæ ſunt bonæ per aliquid abſolutum exiſtens in eis: vt aurum propter proprietates quas habet; homo propter naturam rationabilem: res vero artificioſæ dicuntur bonæ per comparationem ad aliquid extrinſecum; vt imago bona eſt, & pulchra, quando regulæ artis, & normis eſt conſentanea, mala vero quãdo regulæ eſt diſſentanea. Operationes vero humanæ (de quibus inſtituimus diſputare) dicuntur bonæ per comparationem ad rectam rationem; quæ eſt regula, & norma humanarum operationũ; & ſic ea actio humana bona eſt, quæ eſt conſentanea rectæ rationi; illa vero mala, quæ rectæ rationi diſſentanea eſt. Rurſus ea operatio bona eſt, quæ eſt de bono obiecto, omnibus circunſtantijs debitis ornata; illa vero mala, quæ eſt de malo obiecto, vel cui deficit aliqua de debitis circunſtantijs. Sed pergam alio modo explanare quæ ſit operatio humana bona, quæ vero ſit mala. Operatio bona (iuxta Ariſtoteleam doctrinam) ea eſt, quæ conformis eſt, & conſentanea recto appetitui: illa vero mala, quæ a recto appetitu diſcrepat, & diſcordat. Sed vt magis Theologice loquamur, id ſolum appellatur opus bonum, quod eſt legi diuinæ conforme; illud malum, quod a lege diuina, quæ eſt regula humanorum actuum, abhorret, & diſſidet. Ex his conſtat, quòd bonitas, vel malitia moralis, varijs definitionibus ſoleat explicari, cæterum neque exactior, neque verior definitio vlla excogitari poteſt, quàm illa quam hic ſtatuit S. Thomas: nam hac definitione comprehenduntur vniuerſæ aliæ, ſi diligenter, & exquiſite examinentur.

Humanæ operationes quare dicãtur bona vel mala.

¶ Eſt enim malitia moralis; priuatio conformitatis ad rectam rationem. Rurſus. eſt priuatio conformitatis ad diuinam legem, eſt deniatio, & obliquitas a lege præſcripta, atque adeo eſt priuatio conformitatis ad rectum appetitũ. Præterea eſt operatio de eo quod non habet conformitatem ad regulam rectæ rationis: quæ omnia comprehenduntur iſta breuiſſima definitione; Malitia moralis eſt priuatio rectitudinis debitæ ineſſe. Qui ergo prædictam definitionem calumniantur, vel ex malitia, vel ignorantia id faciunt: aut enim iſti, cum intelligerent ſententiam doctorũ, voluerunt arguere ad alium ſenſum, aut turpiter errarunt non intelligentes. Sed veniamus iam ad argumentorum confutationes.

Malitia moralis quid.

¶ Ad primũ dicendum, non eſſe Theologi, aut vero philoſophi moralis diſputare an rectitudo operis diſtinguatur ab ipſo opere, vel non diſtinguatur, ſatis eſt intelligere. ꝙ eſt quædam diſpoſitio, & ornatus ipſius operis: ſic equidem omnes homines loqui ſolent; hæc operatio eſt recta, illa vero obliqua. & a ſua regula deuians. Certe opus bonum vel malum, non eſt ipſa rectitudo, aut obliquitas, ſed rectitudo eſt commenſuratio illius ad ſuam regulam; & quanquam non ſit diſtincta tanquàm alia res, ſat fuerit ꝙ diſtinguatur ſicut figura a quantitate, vt vere dicatur, quòd rectitudo, vel obliquitas competit operationibus humanis.

Ad argumenta in oppoſitũ.
Ad primũ.

¶ Ad ſecundum dicendum eſt, quòd cum dicimus claudicationem carere rectitudine debita, non eſt ſenſus, quòd rectitudo debeatur claudicationi: claudicatio enim recta eſſe non poteſt, ſed debetur ambulationi. Ad eundem modum aſſerimus odium Dei carere rectitudine debita, non quòd rectitudo debeatur odio Dei, ſed operationi humanæ. Vel dicendum, quòd malitia eſt priuatio rectitudinis, non ipſius actus, ſed agentis: quanquam enim agens non teneatur operari,

Ad ſecundum.

operari, iam quòd operatur, tenetur ad regulam rationis operari. Vel dicatur, satis esse vt actio humana dicatur mala, quòd actus humanus sit aptus natus habere rectitudinem; sicut Talpa dicitur cæca ex eo, quòd secundum suũ genus sit apta ad videndum; & equus dicitur esse animal irrationabile, quia in quantũ animal, habet aptitudinem vt sit rationabile, non in quantum equus. Sed si obiicias; ergo equus est animal deficiẽs, & vitiosum, quia caret ratione, quæ ex genere suo potest ei conuenire. Respondeo, quòd rationale non debetur ad plenitudinem essendi, vt animal sit; at actio humana ex natura sua expostulat vt regula rationis mensuretur, vnde deficere a regula, est operatio mala.

Cõclusio.

ARTIC. SECVNDVS.

¶*Vtrùm actio hominis habeat quòd sit bona vel mala ex obiecto.*

SVMMA TEXTVS.

COnclusio est. Bonum & malum in actibus moralibus attenditur ex obiecto cõuenienti, vel non conuenienti: nam bonum & malum actionis, sicut & aliarum rerum, attenditur ex plenitudine essendi, vel defectu ipsarum. Primum autem quod pertinet ad plenitudinem essendi est id, quod dat rei speciem, sicut res naturalis habet speciem ex sua forma. Ita ergo actio primò dicitur bona vel mala ex obiecto, obiectum enim tribuit speciem actionibus humanis; vnde bonitas ex obiecto appellatur bonitas ex genere, id est, ex specie sua: qua forma locutionis, speciem humanam, appellamus genus humanum, & malitia ex obiecto, appellatur malitia ex genere suo.

Ad tertiũ. Quis sensus definitionis malitiæ moralis.

¶Ad tertium dicendum est, quòd cum dicimus malitiam moralem esse priuationem rectitudinis debitæ inesse, non est sensus quòd debeatur ex vinculo præcepti, sed secundum suam regulam; prout dicimus claudicationem carere rectitudine debita, non quòd debeatur ex præcepti vinculo, sed secundum suam regulam. Vel dicendum, quòd tametsi homo nõ teneatur semper diligere, tenetur tamen semper non odio habere; sicut quanquam non tenemur semper orare, tenemur semper non inattentè orare.

Adquartũ.

¶Ad quartum dicendum, quòd licèt malitia moralis sit priuatio rectitudinis debitæ inesse, non est consequens, actum commissionis esse illam priuationem; sed tantum dicimus, actum commissionis esse malum ratione huius priuationis. Itaque actus commissionis, est actus priuatus rectitudine debita, omittere verò, non est agere, sed potius non agere quod oportuit agere.

Adquintũ.

¶Ad quintum argumentum dicendum est, quòd in eo argumento insinuatur difficilis quæstio, Num malum morale ex sua differentia intrinseca sit aliqua natura positiua, an potius priuatio. Cuius rei difficultas ad quæstionẽ 71. huius partis referenda est. Nunc verò tantum definitur, operationem humanam dici malam, quia deficit ei aliquid de rectitudine sibi debita; vtrùm verò hoc contingat quia contrariatur virtuti, vel quia est priuatio virtutis, in loco dudum citato diligenter examinabitur.

Ad vltimũ.

¶Ad vltimum argumentum dicendum, qũòd si Deus non prohiberet adulterium, hoc constituto, adulterium non esset peccatum, prout argumentum propositum demonstrat; & esset peccatum, quia esset rectæ rationi dissentaneum, & careret rectitudine debita. Rursus si quis eo in casu committeret adulterium, odio haberetur a Deo; esset enim adulterium contra Dei voluntatem; quæ ad malum respicere non potest; præterea esset auersus ab vltimo fine: vnde qui in tali voluntate permaneret, non posset esse Dei amicus.

Corolariũ.

¶Ex his efficaciter concluditur, esse euidentem contradictionem, quòd Deus non prohibeat adulterium, mendacium, & cætera id genus, quæ sunt de se mala: hac autem hypothesi constituta, sequitur illa euidens contradictio, quod adulteriũ esset peccatum, & nõ esset peccatum. Nonnulli doctores dicunt, quòd si Deus non prohiberet adulterium, esset quidem malum, quia rectæ rationi dissentaneum; sed non esset peccatum, propter argumentum superius adductum: atque secundum istos doctores, malum morale latius patet quàm peccatum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Argumẽta cõtra conclusionem. Primum. Augustũ.

COnclusio huius articuli falsa esse videtur. Nam obiectum est res ipsa; in rebus autem ipsis nõ est malum, sed in vsu peccantium, vt dicit Augũst. lib. 3. de doctrina Christiana cap. 12. ergo actio humana non habet bonitatem aut malitiam ex obiecto.

Confir.

¶Hoc confirmatur. Nam obiectum non est bonum aut malum morale, puta, res aliena, vel tua. ergo ab illo non accipitur bonitas aut malitia moralis.

Secundũ.

¶Secundò, obiectum operis interioris, est ipsa operatio exterior. verbi gratia, obiectũ volitionis, qua volo occidere hominem, est occisio exterior. Sed actus interior non habet bonitatem aut malitiam ex actu exteriori, quin potius actus exterior habet omnem bonitatem & malitiam ab actu interiori. Ergo non sumitur bonitas aut malitia ex obiecto.

Tertium.

¶Tertiò, prima bonitas aut malitia ex lege sumitur, non ex obiecto.

Vltimum.

¶Vltimò, operatio humana primam bonitatem habet ex eo quòd a libera voluntate proficiscitur. ergo non habet eam ex obiecto. Antecedens est certum, quantum videtur, & affirmat illud Scotus in 2. distin. 40. quæst. 1. & in quodlib. quæst. 13. Itaque affirmat Scotus, quòd operatio humana habet primam bonitatem ex eo quòd a libera voluntate proficiscitur; secundam habet ex obiecto; & hæc est bonitas generica, non specifica, siquidem limitatur per alias bonitates finis, & circunstantiarum. Itaque, quemadmodum Scotus in naturalibus constituit formam corporeitatis genericam, quæ ab aliis formis limitatur, & finitur, sic in moralibus constituit bonitatem ex obiecto genericam, per alias bonitates finis, & circunstantiarum determinabilem. D. Thom. in 1. dist. 16. artic. vlt. loquitur & sentit (vt videtur) cum Scoto: dicit enim quòd prima bonitas est ex essentia actus, quæ est communis actibus bonis & malis, vnde ipsa est quæ substernitur aliis bonitatibus, inter quas secunda superuenit bonitas ex materia debita. Deinde superueniunt aliæ bonitates ex fine, & circunstantiis. ergo prima bonitas autore D. Thom. non accipitur ex obiecto. In eodem loco dicit D. Thom. quòd bonitas ex obiecto, est bonitas ex genere, quia est determinabilis per alias bonitates finis & circunstantiarum. verbi gratia, pascere pauperem propter Christum, pascere pauperem est; sed non conuertitur, quia magis commune est.

Scot.

D. Thom.

Prima cõc. Operatio non habet bonitatem aut malitiã quia proficiscitur a libera voluntate.

¶Pro explicatione veritatis est prima conclusio. Operatio humana non habet bonitatem aut malitiam ex eo q̃ a libera voluntate proficiscitur: nam voluntas per eandem potentiam producit operationes studiosas, & malas. ergo ex eo quòd operatio prodeat a libera potentia, non potius habet bonitatem quàm malitiam. Deinde, illud quod est indifferens ad bonum & ad malum, nõ confert bonitatem aut malitiam. Vltimò, nemo laudatur aut vituperatur ex eo quòd liberè operatur, sed quoniam secundum rationem operatur. certè domus non est artificiosè facta, quia liberè est producta, sed quia ad regulas artis effecta est. Itaq; libertas voluntatis, quamuis sit prima radix operationis humanæ, inde non habet suam bonitatem aut malitiam; alioqui omnis operatio, quantumuis mala, haberet aliquam circunstantiam bonam, nempe quòd liberè producitur.

Secun. cõc. Operatio habet bonitatẽ aut malitiã ex obiecto. Oseæ 9.

¶Secunda propositio. Operatio humana habet bonitatem aut malitiam ex obiecto. Hanc conclusionem adeò apertè probat D. Thom. in articulo, vt alia confirmatione non sit opus. Huic sententiæ quadrat omnis scriptura, & omnis philosophia moralis; nam tum in scriptura, tum in Philosophia vituperantur omnes ex rebus quas diligunt, iuxta illud Oseæ 9. Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt. Sed hic obseruandum est, quòd quanquã actus exterior videatur esse obiectũ actus interioris; datio enim eleemosynæ exterior, est ipsius actus misericordiæ obiectum,

ctum, quo volo elargiri eleemoſynam. Sed cum actus interior & exterior in genere moris reputentur vt vnus actus humanus perfectus, oportet omnino deſignare obiectum commune vtrique: efficiunt ſiquidem vnum actum humanum, & vnum peccatum: occidere enim hominem voluntariè, vnum peccatū eſt. Dicimus ergo ꝙ obiectū propriè eſt ipſa res, circa quam verſatur actio, vt conueniens vel diſconueniens regulæ rationis. Exemplis hoc illuſtrabitur. Certè obiectū homicidij eſt homo, non quomodocunq;, ſed prohibitus occidi; obiectum furti eſt res aliena, non vtcunque, ſed vt prohibita vt accipiatur, & vt diſcordat a norma & regula rectæ rationis: quemadmodum obiectum viſus non eſt videre, ſed color ſub ratione viſibilis. Sanè quemadmodum ſcientiæ diſtinguuntur ex rebus ipſis & obiectis, non quidem vt ſunt res naturæ, ſed vt ſunt in genere ſcibilis, ſecundum maiorem vel minorem abſtractionem a materia, vt docent dialectici: ſic profectò actiones humanæ ex obiectis ſuis diſtinguuntur, quæ ſunt res quædam, circa quas verſantur, vel quas reſpiciunt: non autem eas reſpiciunt vt ſunt res quædam naturales, ſed vt ſunt conuenientes aut diſconuenientes ad operationis & directionis regulam. Et hoc eſt quod docet D.Thom. in ſolutione primi argumenti.

Obiectum quod ſit.

Cõcluſio.

D.Thom.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm actio humana ſit bona vel mala ex circunſtantia.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmans. Nam ſicut in rebus naturalibus non ſufficit forma ſubſtantialis quæ dat ſpeciem, imo accidentia quædam requiruntur ad perfectionem illarum, vt in homine eſt figura, color, & ſimilia; ſic etiam tota bonitas actionis non eſt ex obiecto, ſed requiruntur quædam circunſtantiæ, quæ ſe habent per modum accidentium.

¶Illud etiam nõ eſt prætereundum, quòd ratio formalis bonitatis vel malitiæ actionis humanæ, intima eſt in ipſa actione; ne quis exiſtimet quòd ſit in ipſo obiecto. Ratio enim bonitatis, eſt proportio & commenſuratio ad ipſum obiectum, iuxta rationis regulam: propter quod dicitur, ꝙ actio humana accipit bonitatem vel malitiam ex obiecto. Contingit tamen interdum, ꝙ ipſum obiectū ſit effectus ipſius actionis humanæ, & tũc ratio formalis bonitatis erit proportio, & rectus ordo ad talem effectū. Et hoc eſt quod docet D.Tho. ſolutione tertij quãdo dicit, ꝙ proportio ad effectū eſt ratio formalis bonitatis: voluit enim docere, ꝙ ratio bonitatis erat intrinſeca & intima operationi humanæ, licèt comparetur tanquã cauſa ad effectū. Sed de hoc alio in loco differtum eſt, quomodo actus ſpecificentur ex obiecto & fine, cum obiectum & finis extrinſeca ſint.

¶Tertia concluſio. Bonitas aut malitia, quæ ſumitur ex obiecto, nõ eſt generica, vt arbitratur Scotus, ſed ſpecifica: nam nullũ eſt bonum aut malũ quod in certa ſpecie nõ ponatur: ſicut nullũ eſt animal quod in certa ſpecie nõ collocetur, niſi velimus fingere Platonis idæas. Secundò, actus amoris Dei, & odij, inſuper actus matrimonij & actus adulterij, ex ſuo obiecto habent certam ſpeciẽ & determinatã.

Tert. cõcl. Bonitas aut malitia ex obiecto ſpecifica eſt.

¶Quarta concluſio. Bonitas vel malitia, quam tribuit obiectum operationi humanæ, non eſt in obiecto formaliter, ſed cauſaliter. Pro cuius declaratione notandũ eſt, ꝙ res exteriores, quæ ſunt obiecta humanarũ operationũ, dicuntur bonæ aut malæ, quia ſunt conuenientes aut diſconuenientes ad rectam rationẽ, & ipſa conuenientia eſt bonitas, & diſconuenientia, malitia. v.g. furtum eſt intrinſecè malum, quia de ſe eſt diſſonũ rectæ rationi, & regulæ diuinæ: cæterùm voluntas qua quis vult rem conuenientem & cõſentaneam rectæ rationi, eſt bona formaliter, & in exercitio: quare in ea virtus eſt, aut vitium. Item, voluntas qua quis vult furtũ, mala eſt formaliter, & ideo eſt capax vitij; res verò ipſæ a parte rei neq; ſunt peccatum, neq; virtus.

Quar. cõcl. Bonitas aut malitia ex obiecto non eſt formaliter in obiecto.

¶Quòd ſi mihi dicas, quomodo res exteriores cum non ſint bonæ formaliter, conferant bonitatem aut malitiam actui humano? nemo enim dat quod non habet. Dicendũ eſt, ꝙ res exteriores ſunt bonæ aut malæ, cauſaliter, & originaliter: ſicut pomum, & medicina dicuntur ſana, quia efficiunt ſanitatem: itaq; res exterior, ante omnẽ operationẽ voluntatis, dicitur bona vel mala dupliciter; primò quia eſt conueniens, aut diſconueniẽs rectæ rationi, deinde, quia poteſt cauſare bonitatem aut malitiam operationis humanæ. Secundò dicendum eſt, quòd res exteriores ſunt bonæ vel malæ in eſſendo: potentia verò libera eſt bona aut mala tantum in exercitio, aut in merito: quare in ſola libera potentia eſt virtus aut vitium in exercitio; quemadmodũ ſecundum veram metaphyſicam res ſunt veræ in eſſendo, ſolus verò intellectus eſt verus in dicendo, & in aſſerendo. Ex his, vt arbitror, liquet Quarta concluſio.

Obiectio.

Solutio.

¶Ad argumenta in principio facta, & ad primũ reſpondetur, ꝙ licèt res exteriores in ſe bonæ ſint, tamen nõ ſemper habent debitam proportionẽ ad hanc vel illam operationẽ; & ideo in quantum conſiderantur, vt obiecta illarum operationũ, non habent rationem boni.

Argumentorum ſolutio. Ad primũ.

¶Ad confirmationem iam dictum eſt, quòd obiectum eſt bonum aut malum, cauſaliter, & originaliter, ſicut pomum dicitur ſanum.

Ad confir.

¶Ad ſecundum breuiter reſpondetur, quòd operatio exterior, quæ eſt obiectum operationis interioris, tribuit bonitatem aut malitiam actui interiori, quatenus eſt conueniens, vel diſconueniens rectæ rationi: cæterùm eadem operatio exterior in exercitio poſita, eſt effectus interioris voluntatis, & ab ea omnem bonitatem aut malitiam habet. Videte de hac ſolutione D.Thom. ſolutione tertij.

Ad ſecundum.

¶Ad tertium conceditur bonitatem & malitiam in primis ex lege eſſe ſumendã, ſed idem eſt quod dicit D.Tho. eſſe accipiendam ex obiecto conuenienti ad rectam rationem: recta namque ratio informatur legibus diuinis.

Ad tertiũ.

¶Ad quartum argumentum iam demonſtratum eſt, quomodo ſententia Scoti ex omni parte falſa ſit. Rurſus dico, quòd ſi eſt aliqua bonitas operationis humanæ, quòd liberè producatur, eſt bonitas naturalis; bonitas autem moralis ex obiecto ſumenda eſt.

Ad quartum.

¶Sed videtur ſentẽtia Scoti eſſe vera, in quantũ dicit, ꝙ bonitas ex obiecto eſt generica, nõ ſpecifica: nã hæc actio; volo eſſe ſtudioſus, bona eſt ex genere ſuo, at nõ eſt in aliqua certa ſpecie virtutis; non.n.eſt quare magis ad iſtã virtutẽ quàm ad aliam referatur. Deinde iſte actus, volo eſſe nequã homo, de genere ſuo eſt malus, at non eſt in aliqua certa ſpecie vitij. Reſpondetur, ꝙ reducitur ad iuſtitiã legalem, cuius officiũ eſt promouere omne opus virtutis, vel referendus eſt ad ſynderesim, cuius officiũ eſt ſectãri bonũ & fugere malũ; ſicut n in ſpeculationib⁹ eſt primũ principiũ. quodlibet eſt, vel nõ eſt; ita in practicis ſimiliter eſt primũ principium, bonũ eſt ſectandũ, malum fugiendum: habitus verò primorum principiorum in practicis eſt ſyndereſis.

Obiectio.

Solutio.

¶Sed ad extremum huius articuli notandum eſt, ꝙ non quæuis differentia obiecti cõſtituit ſpeciem in moralibus, ſed illa tantũ, quæ dicit ſpecialẽ conformitatẽ ad rationẽ, vel difformitatem. Pro quo eſt prima regula. Quãdo vnus actus eſt conformis rectæ rationi, & alter difformis, differunt ſpecie; quoniã obiecta differunt in ordine ad rationẽ. Secunda regula. Quando vterque actus eſt difformis rectæ rationi ex diuerſa cauſa, differunt ſpecie; ſicut habere rem cum muliere ſoluta, & cũ maritata. Tertia regula. Quãdo vterque actus eſt conformis rationi ex diuerſa cauſa, differunt ſpecie in bonitate morum, ſicut credere, & amare. Quarta regula. Quãdo actus ſunt cõformes aut difformes rectæ rationi, ex eadẽ cauſa, licèt maximè diſtent in genere naturæ, ſunt eiuſdẽ ſpeciei. v.g. vendere triticũ iuſto pretio, & vendere piper, ſunt eiuſdem ſpeciei in genere moris, & pertinent ad eandem virtutem iuſtitiæ, licèt differant in genere naturæ: item comedere perdices, & comedere arietem in die Veneris, in genere moris ſunt eiuſdem ſpeciei, & vtrumq; opus eſt cõtra temperantiæ virtutem. Ex quo ſequitur quam malè docent quidã Philoſophi & Theologi, eſſe tot temperantias, quot ſunt genera ciborum, & eſſe tot iuſtitias, quot ſunt genera rerum venalium.

Quæ differentia obiecti in moralibus cõſtituat ſpeciem diuerſam.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COntra concluſionem poteſt argui; quia ſicut nihil eſt peccatũ, niſi voluntariũ, ita nihil videtur facere ad bonitatẽ vel malitiã, niſi quod eſt volitũ: quicquid autẽ eſt volitũ, eſt obiectũ voluntatis. ergo omnis bonitas vel malitia eſt

Argumentum cõtra concluſionem.

est ex obiecto. Explicatur hoc euidentius. Nam omnis circunstantia quæ confert bonitatem vel malitiam actui humano, est obiectum voluntatis: ergo bonitas vel malitia ex circunstantia, ex obiecto sumitur. Antecedens probatur: nã omnis talis circunstantia est volita; omne autem volitum est obiectum volũtatis, sicut omne visum est obiectũ visus.

Circunstãtiarum duplex genꝰ.

¶ Ad huius rei expositionem aduertere oportet, ꝙ circunstantiæ sunt in duplici differentia: quædam sunt quæ intra eandem speciem augẽt bonitatem vel malitiam, vt furari rem maximi pretij, vel minimi, conferre eleemosynam parua, vel magnam: & prædictæ circunstantiæ exploratũ est quòd augẽt bonitatem vel malitiam, manẽtes circũstãtiæ: aliæ sunt quæ transferunt actum ad aliam speciem, veluti furari in loco sacro: illa circunstantia loci sacri, trãsfert actũ ad aliam speciem, videlicet ad speciẽ sacrilegij; item occidere maritum vt quis potiatur eius vxore, homicidiũ est; verum illa circunstantia finis, transfert actum ad speciem adulterij, sic vt dicat Aristot. summus Philosophus; quòd qui occidit maritum, vt vxore eius potiatur, magis est adulter, quàm homicida.

Prior. cõc.

Arist.

Quidã modus dicẽdi.

¶ De istis circunstantijs quæ mutant speciem, dicunt doctores in primis graues, quòd non manent circunstantiæ, sed transeunt in rationem obiecti, idque suadent efficaci ratione, vt ipsi arbitrantur. Nam obiectum voluntatis est id, quod est præcipue volitum, & habet specialem conformitatem, aut difformitatem ad rationis regulam: sed velle furari in loco sacro, est volitum, & habet specialem difformitatem ad rectam rationem; nam præterquam quòd est furtũ, est sacrilegium, & iniuria quæ loco sacro irrogatur: ergo transit in rationem obiecti. De vtroque genere circunstantiarum loquitur D. Thom. in hoc articulo. Certe modus hic dicendi valde probabilis est.

Propria sẽtentia.

Circunstãtiæ mutantes speciẽ, nõ sunt obiectum.

¶ Sed mihi longe probabilius videtur, quòd etiam illæ circunstantiæ quę mutant speciem, & transferunt actiones humanas ad aliud genus moris, semper sunt, & manent circunstantiæ, a quibus actiones humanæ habent suas species, sed accidentarias: itaque circunstantia semper est accidens actionis humanæ; sed sicut est accidens, ita tribuit actioni humanæ speciem accidentariam, non essentialem: veluti homo a rationali anima habet speciem substantialem, ab albedine accidentariam. Cuius ratio hæc est, & meo iudicio euidens: nam actio humana ab obiecto immediato habet speciem essentialem, & inuariabilem, quæ nunquam ab actione separatur, sed neque separari potest: ab alijs vero habet speciem, & rationem variabilem, & accidentariam, de cuius rationis efficacia diximus abundanter retro, quæstio. 7. articu. 2. & 3. Sed vt simus in huius rei explicatione abundantes, scire oportet, quòd Caietanus in sequenti articulo sequitur singularem sententiam, & acutam quidem: scribit enim, quòd quando aliquis furatur in loco sacro, vel furatur vt adulterium committat, istæ circunstantiæ respectu actus interioris, non sunt circunstantiæ, sed cunstantiæ, quæ si desunt, actio non erit bona. Itaque probatio ad formam argumenti reducta, sic habet. In rebus non est tota plenitudo debita ex forma substantiali, quæ dat speciem, sed multum superadditur ex accidentibus: ergo ita est in humana actione, ꝙ tota plenitudo bonitatis non est ex obiecto, sed multum additur ex circunstantijs, quæ sunt quædam accidẽtia humanarum actionum.

Caiet.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm actio humana sit bona vel mala ex fine.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Conclusio est affirmans. Nam quæ dependent ab alio, habent rationem bonitatis ex fine, a quo dependent, præter bonitatem absolutam, quę in eis existit: vnde in diuinis personis, quę non habent bonitatem dependentem, non cõsideratur aliqua ratio bonitatis ex fine. Sed actio humana dependet ex fine. ergo habet bonitatem vel malitiam ex fine: eadem enim videtur esse dispositio in bonitate, & in ratione essendi; propter quod in eis quorum esse est independens, bonitas ab alio non dependet: quorum autem esse est depẽdens ab alio, bonitas expendẽda est per considerationem ad causam, a qua dependent.

¶ Posterior Conclusio. In actione humana quadruplex bonitas consideratur; vna secundum genus, prout est actio; quia quantum habet de entitate, tantum habet de bonitate: alia secundum speciem, quę accipitur secundum obiectum conueniens; tertia secundum circunstantias, quasi secundum quędam accidentia: quarta secundum finem, quasi secundum habitudinem ad causam bonitatis. Hęc conclusio patet ex dictis.

Posterior.

¶ Vnde ad argumentum propositum dicendum arbitror, quòd vt circunstantia definat esse circunstantia, non sat est quòd sit volita, etiamsi sit pręcipue volita, sed perneccssariũ est, vt sit primum & immediatum obiectum, a quo tantummodo actio humana habet speciem essentialem, & inuariabilem: certe si vt desineret esse circunstantia, satis esset quòd esset volita, argumentum efficaciter concludit, quòd vniuersæ circunstantiæ definerent esse circunstantiæ, siquidem vniuersæ sunt volitæ. Vel dicatur, quòd non omne volitum est obiectum voluntatis, sed illud quod est volitum propter se. Explicatur hoc adhibito exemplo: vult aliquis occidere Petrum propter vindictam, sed forte fortuna inuenit eum in loco sacro & ibi occidit, tunc locus sacer est circunstantia occisionis, & ille actus est sacrilegium ex circunstantia loci: at vero si ex præcipuo destinatu vult irrogare iniuriam loco sacro, propter quod in loco sacro occidit Petrum, tũc locus sacer non est circunstantia, sed obiectum præcipuum actus interioris.

Solutio ꝓpria.

EXPLICATIO ARTICVLI.

VIdebitur fortassis alicui quòd conclusio huius articulie & falsum dicat, & quòd in eius definitione D. Th. non seruet doctrinæ methodum. Nam in superiori articulo definierat D. Thom. quòd actio humana est bona vel mala ex circunstantijs: finis verò est præcipua circunstantiarum. ergo superuacaneum & nugatorium est definire in hoc articulo, quod in superioribus aperte est definitum. Deinde, finis vel est obiectum, vel circunstantia: ergo nullã aliam malitiam addit, nisi tanquam obiectum, vel circunstantia. Hoc ipsum confirmatur. Nam D. Thom. supra q. 7. articu. 3. in solutione tertij scribit, quòd finis, qui dat speciem actioni humanæ, non est circunstantia, sed finis adiunctus veluti appendix, est circunstantia; veluti cum aliquis fortiter agit propter bonum fortitudinis, finis hic est obiectum formale ipsius actus, finis vero adiunctus, est circunstantia, vt fortiter agere propter bonum religionis Christianæ. ergo finis tantum dat bonitatem vel malitiam, tanquã obiectum vel circunstantia.

Argumenta cõtra cõclusionem. Primum.

Secũdum.

Confir. D. Thom.

¶ Demum,

Tertium. ¶Demum, finis eſt omnium circunſtantiarum præcipua, vt dictum eſt ſupra q.7. artic.4. ergo ſi actio humana ex fine habet bonitatem vel malitiam, oportuit certe de fine in primo loco diſputationem inſtituere, & non ad poſtremũ locum eam reſeruare. Ex quibus omnibus videtur, quòd D.Thom. non ſeruet ordinem doctrinæ.

Ratio ordinis. Diui Thom. ¶Ad huius dubitationis elucidationem dicendum, quòd D. Thom. ſpeciatim de fine loquitur; tum, quoniam finis præcipuam laudem & meritum tribuit actionibus humanis: tum deinde, ne quis ignorans exiſtimaret, quòd eadem bonitas vel malitia eſt quæ ſumitur ex obiecto, cum ea quæ ex fine deſumitur; tum vero, quoniam de circunſtantijs finis in operationibus humanis multi errauerunt turpiter, vt iamiam demonſtrabimus. Cardinalis Caietanus habet in hoc articulo ſingularem modum dicendi, quem ſequuntur plerique diſcipuli D. Thom. dicit ergo Caietanus, quòd finis eſt circunſtantia reſpectu actus exterioris, & eſt obiectum reſpectu interioris, & vtriuſque eſt finis: dat ergo actioni humanæ malitiam, vel bonitatem; interiori quidem, tanquam obiectum: exteriori, tanquam circunſtantia; vtrique vero, tanquam finis: cum enim quis furatur vt fornicetur, fornicatio eſt circunſtantia furti; cæterum reſpectu actus voluntatis interioris, non eſt circunſtantia, ſed præcipuum obiectum. Itaque finis poteſt comparari ad actum exteriorem, & ad actum interiorem voluntatis: ad actum exteriorem comparatus, eſt circunſtantia: ad actum interiorem, eſt obiectum, a quo actus interior habet ſuam ſpeciem. Ego vero non poſſum intelligere, quomodo ſit aliqua circunſtantia actus exterioris, & eadẽ non ſit actus interioris. quam ſententiam quoniam autoritate perſuadere non poſſum, rationibus validiſſimis confirmare adnitor. In primis, actus interior & exterior apud philoſophos morales pro eodẽ actu reputantur, ergo quod eſt circunſtantia vnius, eſt circunſtantia alterius. Deinde, actus exterior in genere moris cõſideratus, eiuſdem ſpeciei eſt cum actu interiori; ad eandem enim ſpeciem pertinet occidere hominem, & velle occidere: immo occidere hominem non addit aliquam malitiam ſuper actum interiorẽ, vt habet vera doctrina. ergo quicquid eſt circũſtantia actus exterioris, erit circunſtantia actus interioris, & viceuerſa. Præterea, ſicut accidit furto quòd fiat in loco ſacro, vel ꝙ referatur in alium finem adiunctũ, ſic accidit volitioni furti quòd fiat in loco ſacro, vel quòd ad alium finem referatur. ergo prædictæ circunſtantiæ, etiam ſunt circunſtantiæ reſpectu actus interioris. Adhæc, quando Philoſophi & Theologi agunt de circunſtantijs actuum humanorum, agunt de eis quatenus augẽt, vel minuunt valorem operis: ſed valor & meritum operis præcipue in actu interiori cõſiſtunt. ergo circunſtantiæ præcipue referuntur ad actum interiorem. Iam vero tem euidenter concludo; Cum enim quis eligit furari vt fornicetur, non eſt intentio finis, vt plane conſtat, ſed electio medij ad talem finem: electio vero non ſpecificatur ex fine, ſed ex medio, ergo mediũ tribuit ſpeciem, non finis adiunctus, ac ſubinde finis adiũctus erit circunſtantia. Sed inſpiciamus quibus argumẽtis fulciatur Cardinalis Caietani ſententia: certe argumenta eius non ſunt contemnenda.

Caietani ſententia.

Autoris opinio.

Argumenta. Caieta. Primum. ¶Primum ſic arguit. Nam cum aliquis furatur vt fornicetur, ratio formalis quæ mouet illum vt velit furtum cõmittere, eſt fornicatio: nam propter fornicationem furatur. ergo non eſt circunſtantia actus volendi: ratio enim formalis non eſt circunſtantia, ſed rei quidditas.

Secũdum. ¶Explicatur hoc apertius. Nam cum quis vult furari vt fornicetur, primum quod vult, eſt fornicatio; vult enim furari, & vult fornicari, & vult furari propter fornicationem. ergo primo, & per ſe vult fornicationem. ergo ex fornicatione actus volendi deſumit ſuam ſpeciem: actus enim ſpecificatur ex obiecto immediato, & primario.

Tertium. D. Thom. ¶Ad hæc, ſi quis exercet actum fortitudinis propter charitatem Dei, talis actus (autore D.Thom ſupra quæſtio.13. articulo primo) materialiter eſt actus fortitudinis, formaliter vero charitatis. ergo obiectum charitatis, eſt obiectum formale illius voluntatis, qua quis vult fortiter agere propter charitatem Dei. non eſt ergo circunſtantia reſpectu actus interioris.

Quartum. D. Thom. ¶ Certe D Thom. in articul. 6. pro euidenti habet, quòd actus interior habet pro obiecto immediato & primo, finem ipſum: & ſic inquit, quòd ſicut actus exterior habet ſpeciem ex obiecto circa quod verſatur, ſic actus interior habet ſpeciem ex fine, ſicuti ex proprio obiecto. Huic ſententiæ fauet Ariſt. dum ait, quòd qui furatur vt mœchetur, potius eſt mœchus, quàm fur, nimirum quia præcipue & primo vult mœchari, & propterea vult furari. Ariſtot.

Argumentorum ſolutio. ¶Ad hæc argumenta Caietani. quanquam deſpicabilia non ſunt, non erit difficile ſatisfacere. Nam ad primum dicitur, quòd cum quis furatur vt fornicetur, ratio præcipua & potiſſima quæ illum mouet vt velit furari, eſt fornicatio, ſed ex hoc non ſequitur quòd hæc ſit ratio ſpecifica, & eſſentialis, ex qua actus humanus ſpeciem habeat. Nam actus humanus non habet ſpeciem ex potiſſima ratione, ſed ex immediato obiecto: conſtat autem, quòd cum quis eligit furari propter fornicationem, electio primo & per ſe verſatur circa media. & non circa finem. Certe ſi argumentum hoc non eſt nugatorium, conuincit, quòd omnis actus humanus ſumat ſpeciem ex fine, ſiquidem finis eſt qui principaliter mouet, & cuius gratia omnia fiunt. Sed & in rebus naturalibus, in ſuperioribus oſtenſum eſt, quemadmodum non accipiunt ſpeciem ex nobiliori ratione, ſed ex forma ſubſtantiali: melius enim eſt in homine, eſſe ſtudioſum, & omnibus virtutibus ornatum, quàm eſſe rationalem; at non ex virtutibus, ſed ex anima rationali ſpeciem habet. Ad primũ.

Ad ſecundum. ¶Ad ſecundum argumentum dicito, quòd hic non quæritur de fine, vt eſt obiectum intentionis, ſed vt eſt obiectum electionis, quæ verſatur circa media; vnde cum quis eligit furari vt fornicetur, electio illa immediate verſatur circa media; ratio vero volendi media, finis eſt, vt argumentum efficaciter perſuadet. Itaque finis eſt ratio volendi; ſed volitum eſt medium a quo actus humanus ſpeciem recipit.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium dicito, eſſe veriſſimum, ꝙ quando quis furatur vt fornicetur, potius eſt fornicarius, quàm fur, & potius vult fornicari, quàm furari, & materialiter vult furari, formaliter vero vult fornicari. Ex his vero inſcite colligitur, ꝙ ſpecies actus ſubſtantialis ex fornicatione deſumenda ſit; nam ſpecies actus ſubſtantialis non ſumitur ex eo ꝙ præcipue intendatur, ſed ex obiecto immediato circa quod verſatur: finis autem eſt primum volitum, id eſt ratio volendi, non autem eſt primum circa quod verſatur electio, ſed medium. Illud etiam non eſt prætereundum, quòd electio materialiter pertinet ad voluntatem, formaliter vero ad intellectum, vt docuit D. Thom. in ſuperioribus: at nemini dubiũ eſſe poteſt, quòd electio ſubſtantialiter & eſſentialiter ſit actus voluntatis, & non intellectus.

Ad quartum. ¶Ad quartum ex autotitate D. Thomæ dicendum eſt, poſſe in primis explicare de fine intrinſeco operis, quod idem eſt cum obiecto immediato operis: non autem loquitur de fine adiuncto: vel ſi loquitur de vtroque fine, commentarius eſt, quòd finis ſit primarium obiectum in quacumque electione, eo quod ſit ratio volendi, & eligendi, & quòd det ſpeciem primariam, non autem quòd tribuat ſpeciem actui humano eſſentialem, & inuariabilem. Iã enim expoſitum eſt, quemadmodum lõge aliud ſit, quòd circunſtantia tribuat ſpeciem magis præcipuam, & quòd tribuat ſpeciem actus eſſentialem: contingit enim ſæpenumero, ꝙ ſpecies accidentaria in genere morum præcipua ſit magis. Sed deſino iam in re abſtruſa, & minime vtili verſari: nam quando opinio Caietani nõ haberet aliud incommodum niſi quòd obſcura eſt, & minime neceſſaria ad doctrinam D.Thom. elucidandam, vel ob id reijcienda eſt. Profecto ſententia D. Thom. noſtris elucidationibus perſpicua eſt, quibus addo aliam explicationem euidentiorem ex doctiſſimo Patre Victoria, quam accepit ex D.Thom. in 2.d.36. artic. 5. ad quintum. & q.2. de malo, art. 4. ad 9. Duplex, inquit, eſt finis; alter operis, alter operantis: finis operis dat ſpeciem actui humano; eſt enim obiectum proximum; finis operantis, eſt circunſtantia operis: & de hoc fine loquitur D.Thom. in articulo. Victoria.

Nõ ſufficit finis bonus ad bonam operationem. ¶In ſolutione tertij notandum eſt, quòd operatio humana, vndecunque habeat aliquem defectum, ſimpliciter mala eſt: vnde ad operationem bonam, & ſtudioſam, non ſat fuerit quòd ſit de bono obiecto, aut de fine bono. Veriſſime enim dicit D. Dionyſius cap. 4. de diuinis nominibus; bonum ex integra cauſa, malum vero ex quocunque defectu cõſurgere. In quã re errauerunt quidam turpiter, quos commemorat Magiſter Sententiarum in 2. d. 40. c. 2. & 3. Dionyſ. Mag. Sẽt.

Qua-

Quapropter quando dicunt ſancti patres, quòd actio humana expendenda eſt ex recta intentione finis, iuxta illud verbum Domini; Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit; & iuxta illud, Bona arbor non poteſt malos fructus facere; intelligunt ſancti, quòd actio humana præcipuè ex intentione æſtimãda eſt; verum vt ſit ſtudioſa operatio, non ſatis eſt quòd ſit bona intentio, ſed opus eſt recta electione, & cæteris circunſtantijs. Illud verò domini, Si oculus tuus fuerit ſimplex; habet iſtam ſententiam, quòd ſiquis habeat rectam intentionem circa ſalutem ſpiritualem, Spiritus ſanctus ſuggeret de medijs conuenientibus ad illam conſequendã. Vel ſenſus eſt, quòd ſiquis habeat efficacem intentionem, neceſſum eſt vt velit media, quæ ſunt neceſſaria ad finis conſecutionem. Alius commentarius eſt, q̃ ſi quis habet rectam intentionẽ, & operatur aliqd opus prauum, illud opus non proficiſcitur ab illa recta intentione, ſed ex malitia & abuſu. Simile eſt quod dicit Ioannes prima Epiſto. cap. 3. Qui ex Deo eſt, peccatum non facit. Ex qua ſententia eliciunt Theologi, quòd qui habet charitatem, quatenus mouetur ex ſpiritu Dei, non peccat, ſed ex ſua malitia, & ex libero arbitrio peccat. Sed quærunt Theologi, & in diſputationem vocant; Vtrùm qui furatur ex recta intentione, videlicet vt elargiatur eleemoſynam, grauius peccatum committat, quàm qui furatur ex intentione furandi? Illud quoque interrogant, vtrùm qui furatur ad dandam eleemoſynam, habeat rectam intentionem? Ratio ambiguitatis eſt: nam illa intentio eſt cauſa peccati: ergo mala eſt. Sed non quieſcunt, & aliam mouent quæſtionem; vtrùm furari propter dandam eleemoſynam, ſit in ſpecie boni, an in ſpecie mali; ſit de genere bonorum, an ne de genere malorum; de quibus infrà accuratè & diligenter diſputandum eſt.

Luc. 13. Matth. 7. Cõcluſio. 1. Ioan. 3.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrùm actio humana ſit bona vel mala ex ſua ſpecie.*

SVMMA TEXTVS.

SEnſus huius quæſtionis eſt; vtrùm actus humanus differat ſpecie ſecundum bonum vel malum. Itaque hæc ſit optima argumentandi ratio: hæc actio eſt bona, ergo diſtinguitur ſpecie ab operatione mala.

¶ Concluſio eſt affirmans. Nam in actibus humanis bonũ vel malum dicitur per comparationem ad rationem, quæ eſt regula humanorum actuum, in quantum aliquid ei conuenit, vel non conuenit; vnde bonum & malum diuerſificant ſpecies actuum humanorum, cum ſpecies ex obiecto capiatur. Hæc eſt ratio D. Thom. in ſumma: ſed accuratius explicata ſic habet. Nam aliqua differentia ex parte obiecti, facit diuerſitatem ſpeciei in actibus, vt ex dictis liquidò conſtat: ſed illa differentia obiecti, quæ per ſe conſideratur ad principium, quod eſt regula & norma actuũ humanorum, eſt differentia præcipua obiectorum. ergo ex tali differentia diuerſitas ſpecifica in actibus humanis expenditur per ordinem ad rectam rationem: vbi igitur fuerit eadem conformitas ad rectã rationem, erit eadem virtus; vbi diuerſa, diuerſa erit virtus: & quoniam eadem eſt conformitas ad rectam rationem, temperatè ſe habere in cibo & potu, eadem eſt virtus circa hęc omnia, quantumuis in genere naturæ diſtinguantur. Dionyſ.

¶ In ſolutione primi & ſecundi, obſeruet Theologus, quòd ſicut ſpecie differunt corpus viuum & mortuum, nõ propter priuationem vitæ, quæ eſt in corpore mortuo, ſed propter formam cadaueris, quæ aliquid poſitiuum eſt, & in rerum naturæ exiſtens: ſic ſanè habitus temperantiæ & intemperantiæ inter ſe diſcernuntur; non quòd intemperantia ſit priuatio temperantiæ, ſed quia eſt aliqua qualitas poſitiua, quæ ſumitur ex obiecto per ſe intento, cui eſt annexa priuatio alterius boni, quod eſt in virtute temperantiæ: ſemper enim vnum contrarium (ſecundũ doctrinam Ariſtot.) ſe habet vt priuatio alterius. In ſolutione ſecundi dicit Caietanus eſſe magnum dubium, quomodo cum malum, ſecundum D. Diony & D. Auguſt. ſit priuatio, & nihil; bonum & malum morale conſtituant diſtinctas & contrarias ſpecies actuum humanorum. Reſponder Caietanus cum magna trepidatione, quòd non auderet concedere, niſi prius conceſſiſſet D. Tho. 1. p. q. 48. artic. 1. ad ſecundum. & tertio contra gentes cap. 9. quòd malum morale eſt aliqua natura poſitiua, & aliquod bonũ in ſe, licèt ſit malum homini; quemadmodum forma mortui in ſe quoddam bonum eſt, ſed malum rei viuenti: itaq; actus iniuſtitiæ eſt ens poſitiuum, contrarium iuſtitiæ. Secundò dicit Caietanus, quòd malum ſumptum abſolutè priuatio eſt, & nihil; denominatiuè verò appellatur ens. Malũ verò morale duplex eſt; primo modo, vt dicit priuationem rectitudinis debitæ, & hoc modo continetur ſub malo abſolutè ſumpto, & priuatio eſt: ſecundò modo dicit malum contrariè, & hoc modo non continetur ſub malo abſolutè ſumpto, ſed eſt ens poſitiuum, contrarium bono. Itaque habitus iniuſtitiæ, & habitus iuſtitiæ, non opponuntur priuatiuè, ſed ſunt duæ qualitates contrariæ, in prædicamento qualitatis conſtitutæ, & idem dicendum eſt de actu

Ariſtot. Caietan. D. Thom.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Habitꝰ morales non differũt ex diuerſis obiectis in eſſe naturæ.

EX hoc articulo patet, quàm parum ex philoſophia adepti ſunt, qui habitus morales volunt diſtinguere ex differentia actuum, vel obiectorum, in eſſe naturæ, vt abſtinentia a carnibus ſit vnus habitus, & abſtinentia ab ouis, alius; & è contrariò vnum habitum moralem circa actus diſtinctos in eſſe moris, vt idem habitus ſit quo inclinamur ad comedendum carnes die Dominica, & die Veneris: quæ omnia abſurda ſunt: imo dare pecuniam intuitu neceſſitatis, & quia debita eſt, non ſunt ab eodem habitu, ſed vnum a miſericordia, aliud a iuſtitia. Ratio huius eſt, quoniam differentia obiectorum, quæ conſtituit differentiam ſpecificam in genere moris, ſumitur per ordinem ad rectam rationem: vbi igitur fuerit eadem conformitas ad rectã rationem, erit eadem virtus; vbi diuerſa, diuerſa erit virtus: & quoniam eadem eſt conformitas ad rectam rationem, temperatè ſe habere in cibo & potu, eadem eſt virtus circa hęc omnia, quantumuis in genere naturæ diſtinguantur. Dionyſ.

¶ In ſolutione primi & ſecundi, obſeruet Theologus, quòd ſicut ſpecie differunt corpus viuum & mortuum, nõ propter priuationem vitæ, quæ eſt in corpore mortuo, ſed propter formam cadaueris, quæ aliquid poſitiuum eſt, & in rerum naturæ exiſtens: ſic ſanè habitus temperantiæ & intemperantiæ inter ſe diſcernuntur; non quòd intemperantia ſit priuatio temperantiæ, ſed quia eſt aliqua qualitas poſitiua, quæ ſumitur ex obiecto per ſe intento, cui eſt annexa priuatio alterius boni, quod eſt in virtute temperantiæ: ſemper enim vnum contrarium (ſecundũ doctrinam Ariſtot.) ſe habet vt priuatio alterius. In ſolutione ſecundi dicit Caietanus eſſe magnum dubium, quomodo cum malum, ſecundum D. Diony & D. Auguſt. ſit priuatio, & nihil; bonum & malum morale conſtituant diſtinctas & contrarias ſpecies actuum humanorum. Reſponder Caietanus cum magna trepidatione, quòd non auderet concedere, niſi prius conceſſiſſet D. Tho. 1. p. q. 48. artic. 1. ad ſecundum. & tertio contra gentes cap. 9. quòd malum morale eſt aliqua natura poſitiua, & aliquod bonũ in ſe, licèt ſit malum homini; quemadmodum forma mortui in ſe quoddam bonum eſt, ſed malum rei viuenti: itaq; actus iniuſtitiæ eſt ens poſitiuum, contrarium iuſtitiæ. Secundò dicit Caietanus, quòd malum ſumptum abſolutè priuatio eſt, & nihil; denominatiuè verò appellatur ens. Malũ verò morale duplex eſt; primo modo, vt dicit priuationem rectitudinis debitæ, & hoc modo continetur ſub malo abſolutè ſumpto, & priuatio eſt: ſecundò modo dicit malum contrariè, & hoc modo non continetur ſub malo abſolutè ſumpto, ſed eſt ens poſitiuum, contrarium bono. Itaque habitus iniuſtitiæ, & habitus iuſtitiæ, non opponuntur priuatiuè, ſed ſunt duæ qualitates contrariæ, in prædicamento qualitatis conſtitutæ, & idem dicendum eſt de actu

Differẽtia mali moralis a malo naturali.

actu iuſtitiæ & iniuſtitiæ. Ex hoc eliciunt Theologi differentiam inter malum naturale,& malum morale;quòd malum naturale eſt priuatio,vt cæcitas,&c. Rurſus malum naturale non conſtituitur in aliqua ſpecie, ſiquidem priuatio eſt; atque adeò non eſt cognoſcibilis per ſe,ſed per ſuum oppoſitum:malum verò morale eſt aliquid poſitiuum,cõſtitutum in ſpecie per differentiã intrinſecam, ex qua cognoſcibile eſt. Hæc aſſerit Caietanus cum magna trepidatione; & meritò quidem; nam ex his concutiuntur vniuerſa diuinæ Theologiæ fundamenta.

ARTIC. SEXTVS.

¶*Vtrùm actio humana habeat ſpeciem boni vel mali ex fine.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. Interior actus voluntatis accipit ſpeciẽ a fine,ſicut a ſuo proprio obiecto. Probatio Diui Thomæ ſic inſtituitur. Actus, inquit, humani dicuntur, vt ſunt voluntarij: in actu autem voluntario duplex actus vuluntatis inuenitur, ſcilicet interior, & exterior; & vterque habet ſuum obiectum; nam finis eſt proprium obiectum actus interioris voluntatis; id autem circa quod verſatur actio exterior, eſt eius obiectum: ſicut igitur actus exterior accipit ſpeciem ab obiecto circa quod eſt; ſic ſanè actus interior accipit ſpeciem a fine, ſicut a ſuo proprio obiecto. Itaque argumentatio ſic procedit. Actus exterior accipit ſpeciem ab obiecto circa quod verſatur: ergo actus interior a fine. Conſequentia inde probatur: quia actus interior verſatur circa finem, ſicut exterior circa obiectum.

Prior cõcl.

Arguitur cõtra Caie. Primum.

¶Nam ſi malũ morale eſt aliqua natura poſitiua, cũ nulla natura poſitiua ſit, quæ a Deo non ſit producta, conſequens eſt, ꝙ malum morale ex Deo ſit.

Secundũ.

¶Rurſum,ſi malum morale ex ſe natura poſitiua eſt: ergo habet aliquem autorem, & aliquod primum principium: non Deum bonum;ergo Deum malum: ergo incidimus in hæreſim Manichæorum, qui dicebant, primum principium bonorum eſſe Deum bonum, primum principium malorum, eſſe Deum malum.

Tertium.

¶Præterea,ſi malum morale eſt natura poſitiua. cùm huiuſmodi malum ſit contra Deum, & eius legem; ſequitur eſſe aliquam naturam tam malè conſtitutam, vt ſit contra eius autorem.

Quartum.

¶Vltimò, ſi habitus iniuſtitiæ eſt quædam qualitas poſitiua producta a Deo,ſequitur quòd eius inclinatio naturalis ſit a Deo:qui enim dat formam,dat cõſequentia ad formam. Sed inclinatio huius habitus naturalis & eſſentialis eſt inclinare ad malum, & contra iuſtitiam; ſequitur ergo quòd Deus inclinet ad malum: quod aſſerere alienum eſt a Theologia. Certè argumenta ſunt difficillima,quorum ex poſitiones proſecuturi ſumus in materia de peccatis, cùm de peccatis agendum eſt. Dominus Caietanus non formidat concedere,quòd malum,quatenus contrariatur virtuti, a Deo eſt, vt eſt principium naturale. Sed quomodo hæc ſententia ſit falſa,& minimè ſecura, demonſtrabimus loco citato.

Vera ſolutio.

¶Vera ſolutio horum argumentorum eſt, quòd malum morale eſt entitas poſitiua deficiens, & ideo habet ſpeciem ab obiecto deficienti, & diſconuenienti a rectam rationẽ; ob idq; , id quod eſt perfectionis in malo morali, in Deum reducendum eſt; defectus verò in cauſam deficientem, hoc eſt in liberum arbitrium deficiens reducendi ſunt. Sed de hoc dicendum eſt copioſius in loco commemorato.

D. Thom.

¶In ſolutione quarti tria ſunt obſeruanda: primum eſt, quòd cum D.Thom. dicit, quòd circunſtantia interdum ſumitur vt differentia eſſentialis obiecti, ſecundum quod ad rationem comparatur,non ſic eſt intelligendum, vt ratio & cauſa quare ſit,veluti differẽtia eſſentialis obiecti,ſit ex eo quia comparatur ad rationem:nam hoc modo quælibet circunſtantia conſtitueret differentiã eſſentialem; nam quælibet conſideratur a ratione: ſed tunc quando comparatur ad rationem,ſecundum ſpecialem conuenientiam, aut diſconuenientiam, vnde tunc circunſtantia ſumitur vt differentia eſſentialis obiecti,quando præſefert nouam deformitatem vel conformitatem ad rationem.exempli gratia. furari in loco ſacro, ex illa circunſtantia loci ſacri denotat nouam deformitatem ad rationem,& diſtinctam diſconuenientiam; nam præterquam quòd in furto ſit iniuria proximo,eſt etiã iniuria quæ fit loco ſacro. Sed & illud dignũ eſt animaduerſione, quod prius admonuit S.Thom. hic ad quartum,quòd circunſtantia omnis quæ mutat actum de bono in malum,mutat ſpeciem actus; nam facit aliam differentiam obiecti: prius enim erat conueniens rationi, poſtmodum verò diſconueniens. Vltimò ſcire oportet ex D.Tho.de malo,queſtione ſecunda;articulo ſexto,ad ſeptimum,quòd cum dicitur, circunſtantiam quæ mutat actum de bono in malũ, præferre differẽtiam ſpecificam in genere moris,non ita intelligendum eſt, ꝙ actus prius exiſtens in vna ſpecie, ex circunſtantia ſuperueniente tranſeat in aliam ſpeciem,& fiat hęc tranſmutatio; ſed ſenſus eſt, ꝙ actus, qui ſecundum ſe conſideratus abſq; illa circunſtantia ratione cuius inficitur actus,erat bonus, ex illa circunſtantia efficitur malus; non autem eſt neceſſarium, quòd idem actus numero, qui prius bonus erat, tranſeat in aliam ſpeciem; corrupta & diſſipata priore. Exemplo hoc illuſtrabitur. Nam reddere debitum vxori in loco ſacro,eſt malum & ſacrilegium,ex ſola circunſtantia loci,& hæc circunſtantia mutat actum de bono in malum; non quia ſemel fuit bonus, ſed quia fuiſſet bonus niſi inficeretur ex tali circunſtantia.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CRuciat hic articulus omnes propemodum interpretes D. Thom. & dum illum quiſque in ſuam ſententiam trahere adnititur, offundunt tenebras veritati, & falſam & improbabilem ſententiam docent, cum alioqui definitio Diui Thomæ (niſi velimus tenebras & latebras quærere,) ſit perfacilis,& perſpicua.

Actus humanus habet ſpeciẽ a proximo obiecto.

¶In cuius rei interpretationem ſcire oportet, quòd omnis actus, tam interior, quàm exterior, habet ſuam ſpeciem eſſentialem, & inuariabilem ab obiecto proximo, & immediato; tum, quoniam hoc eſt commune vniuerſis potentijs, actibus, & inſtrumentis quòd ſumant ſpeciem ab obiecto immediato; tum verò quoniam ſpecies eſſentialis, & inuariabilis in actibus humanis eſt ea, quæ nunquam variatur,neque tranſmutatur;ſicut homicidium,quoc inque fine fiat,ſiue propter furtum,ſiue propter adulterium, ſemper eſt homicidium: reliquæ verò malitiæ ſunt accidentariæ, & mutabiles. ergo operatio humana habet ſuam ſpeciem eſſentialẽ ſemper ab obiecto proximo. Secundò notandum eſt, quòd qui furatur propter mœchiam, potius eſt mœchus, quàm fur. Ita Ariſtot. 5. Ethicorum capitulo ſecundo. Itaque quando quis vult furari propter mœchiam,ille actus principalius eſt adulterium, ſed ſubſtantialiter eſt furtum. Prima pars huius propoſitionis probatur. Nam actio humana in tantum mala eſt, in quantum voluntaria:ſed qui vult furari propter mœchiam, potius vult mœchiam, vt per ſe notum eſt. ergo magis eſt mœchus quàm fur. Deinde,actus imperans,potior eſt quã actus imperatus: ſed quando quis vult furari propter mœchiam, ex volitione mœchiæ imperat ſibi furtum: ergo eſt magis mœchus quàm fur. Secunda pars propoſitionis probatur. Nam maior vel minor malitia non ſumitur ex forma eſſentiali, ſed ex forma accidentali: vnde non dicitur homo perfectus ſimpliciter ex anima rationali,ſed ex virtutibus ſuperadditis: nec dicitur homo malus ſimpliciter ex defectibus naturalibus,ſed ex peccatis ſuperadditis. Deinde,bonum habet rationem vltimi & perfecti. ergo bonitas præcipuè ex fine ſumenda eſt. Hæc omnia confirmantur autoritate Diui Thomæ, prima parte,quæſtione quinta, articulo

Ariſtot.

D. Thom.

articulo primo, ad primum; dicit enim expresè quod bonum & malum sumantur potissimè a forma accidentaria superaddita. Tertiò, & vltimo notãdum est, quòd quando quis furatur propter mœchiam, & fur est, & mœchus; itaque ille actus est in duplici specie morali, in vna essentiali, & inuariabili, quæ

Posterior. est species furti, in altera accidentaria; sed magis principaliter & præcipua.

Dubiũ primum. ¶ Ex his annotationibus explicãtibus duæ difficultates, quę maximè excruciant discipulos D. Tho. Prima

Solutio. est; nam superius dictum est, finem esse circunstantiã, tã respectu actus exterioris, quàm interioris, hic verò, docet D. Tho. finem esse præcipuum obiectum actus interioris: ergo superius tradita doctrina vera non est. Respondetur, ex hoc quòd obiectum sit magis præcipuum nõ demõstratur quòd non sit accidentarium; ostensum enim est, maiorem vel minorem boni tatem aut malitiã ex formis accidentariis accipiẽdam esse. Secundò dico quòd nomine actus exterioris appellat hic D. Tho. omnem actum imperatum, quanquam interior sit. verbi gratia, quando quis vult furari propter mœchiam, illa volitio interior furti, vocatur actus exterior, de qua dicit D. Tho. quòd accipit speciem ab obiecto immediato.

Prim. con. Secũdum. Dubium. ¶ Secunda difficultas est quomodo sit verum, quòd finis sit obiectum cuiuscunq; actus uoluntatis interioris: nam electio est actus volũtatis interior; quæ versatur circa media, & non circa finem. Respondetur, quòd finis in hoc casu est obiectum actus voluntatis, quoniam est ratio volendi cætera; cæterum si loquamur de obiecto proximo & immediato, electio non versatur circa finem, sed circa media, ex quibus habet suam speciem inuariabilem, & essentialem.

Solutio.

¶ Posterior Conclusio. Species actuum humanorum considerantur formaliter ex fine, materialiter vero secundum obiectum actus exterioris; vnde, illa species quæ sumitur est obiecto, habet se veluti materialiter respectu speciei, quæ sumitur ex fine: actus enim exteriores non habent rationem moralitatis, nisi in quantum sunt voluntarii: id autem quod præcipuè volumus, est finis; & ideo species actus humani considerantur formaliter, & præcipuè secundum finem, & materialiter secundum obiectum actus interioris: vnde qui furatur vt mœchetur, magis adulter, quàm fur dicitur. Et id quidem confirmat alia ratio. Nam id quod se tenet ex parte voluntatis, consideratur vt formale comparatum ad actum exteriorem: voluntas siquidem vtitur membris ad agendum, & efficiendum actus exteriores veluti instrumentis; sed illud quod se tenet ex parte agentis, principalius est, habetque se vt formale comparatum ad illud, quod se tenet ex parte instrumenti.

ART. SEPTIMVS.

¶ Vtrùm species quæ est ex fine, contineatur sub specie quæ est ex obiecto, sicut sub genere, aut econtra.

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Quando obiectum non ordinatur per se ad finẽ differentia specifica ex parte obiecti, non est determinatiua eius quæ est ex fine, nec econuerso; neque vna est sub alia: sed actus moralis est sub duabus speciebus disparatis; vnde qui furatur vt mœchetur, committit duas malitias in vno actu. Probatio Diui Thomæ subobscura est, sed his qui dialecticam callent, perfacilis: nam diuisio vt recta sit, debet fieri secundum ea quæ sunt per se, & non per ea quæ sunt per accidens; nam siquis diuidat hoc pacto; animalium aliud rationale, aliud irrationale; & animalium irrationalium aliud alatum, aliud non alatum; non rectè & exactè diuidit: nam alatum & non alatum, non sunt differentiæ determinatæ eius quod est irrationale, oportet autem sic diuidere; animalium aliud habens pedes, aliud non habens pedes; & habentium pedes, aliud habet duos, aliud quatuor, aliud multos: hæc enim per se determinant priorem differentiam. Sic igitur quando obiectum non est per se ordinatum ad finem, differentia quæ ex obiecto sumitur, non est per se determinatiua eius quod est ex fine, neque econuerso: vnde vna istarum specierum non est sub alia.

¶ Secunda Conclusio. Si obiectum sit per se ordinatum ad finem, vt bene pugnare propter victoriam, vna dictarum specierum continetur sub alia; nam quando obiectum per se ordinatur ad finem, vna prædictarum specierum, est per se determinatiua alterius.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COntra conclusionem primam articuli sic arguitur. Nam quando aliquis exercet actum virtutis, propter finem alterius virtutis, puta, si quis tẽperatè & sobriè comedat, vt ex his bonis quæ supersunt vitæ, soluat debita, tunc sanè obiectum temperantiæ virtutis nõ per se est ordinatum ad virtutem iustitiæ magis quã furtum ad mœchiam. Sed actus hic humanus non est in duabus speciebus disparatis: dixit enim Diuus Thom. supra q. 13. arti. 1. quòd si quis exerceat actũ fortitudinis propter finem charitatis, ille actus materialiter ẽ fortitudinis, formaliter vero est charitatis: ex quo consequens est q̃ altera species se habet ut materia, altera vt forma. Ergo non est in duabus speciebus omnino diuersis, disparatisque.

Argumẽta cõtra prio rẽ conclusionem. Primum. D. Thom.

¶ Deinde Diuus Tho in 6. art. aperte definiuit, quòd species actus humani consideratur formaliter & præcipuè ex fine, materialiter verò ex obiecto circa quod operatio humana versatur. & adhibuit exemplum de eo qui furatur vt mœchetur. Ergo hic actus humanꝰ non est in duabus disparatis, sed materialiter est furtũ, formaliter vero est adulterium. At vero in hoc articulo eodem exemplo vtitur, vt doceat q̃ ille actus sit in duabus speciebus omnino diuersis.

Secũdũ. D. Thom. Secunda.

¶ Præterea, dato q̃ sit dĩa inter obiectũ & finem, quod dominus Caietan. negat, respectu actus interioris, nos uero constanter affirmamus, quod uel ex doctrina huius articuli apertissimè demonstratur; hoc inquam constituto pro certo, tunc non videtur quod species ex obiecto contineatur sub specie ex fine, tanquam sub genere, sed tãquã sub differentia; nam species, quæ accipitur ex obiecto, est veluti materia sub forma determinante & specificante; siquidem species ex fine, se habet formaliter ĩ actibus humanis cõparata ad speciẽ q̃ sumitur ex obiecto, si uera sunt q̃ superius sunt cõmonstrata. Ad hęc argumenta satisfacere oportet, & qdẽ breui rñone; nã hęc pſequi nõ pſefert maguã utilitatẽ.

Tertium. Solutio argumentorum.

Ad primũ. Dupliciter obiectum vnius virtutis refertur ad finẽ alterius. Tertia.

¶ Ad primum dicendum eſt, quòd obiectum vnius virtutis poteſt referri ad finem alterius virtutis duobus modis; vno modo, quando finis pertinet ad aliam virtutem, quæ de ſe non habet rationem imperantis: comparata ad obiectum alterius virtutis, vt in exemplo ſuperiùs adhibito, de iuſtitia comparata ad opus temperãtiæ. Iuſtitia enim non habet de ſua natura imperare actum temperantiæ, ſed omninò ſunt diuerſæ virtutes, & tunc decernimus, quòd actus humanus, volo comedere temperatè vt ſoluam debita, eſt in duabus ſpeciebus omnino diuerſis; videlicet in ſpecie iuſtitiæ, & temperantiæ: alio modo cõtingit quòd virtus, ad quam pertinet finis, ex natura ſua ſit imperans, habeatque in officio aliis virtutibus imperare, cò quòd finis huius virtutis eſt veluti vniuerſalis cauſa, ad quàm cęteræ virtutes particulares deſtinãtur; vt cùm quis operatur fortiter ꝓpter charitatem Dei, tũc decerno, quòd actus hic verè & præcipuè eſt charitatis; quia charitas ex natura ſua eſt imperãs actus aliarum virtutum, quia verſatur circa finem vltimum: & actus aliarum virtutum, præcipuè ſi ſit ſermo de virtutibus infuſis, per ſe ordinantur ad finem charitatis. His cõſtitutis ad argumentum primum dicito, quòd temperantia, & exolutio debiti, ſunt actus omnino diuerſi & impertinentes inter ſeſe, & ideo comedere temperatè & ſobriè vt ſoluantur debita, eſt in duabus ſpeciebus omnino diuerſis, & diſparatis: nec eſt ſimile de eo qui fortiter agit propter charitatem Dei.

¶ Tertia Concluſio. Species quæ eſt ex fine, in quem obiectum per ſe ordinatur, non continetur ſub ſpecie bonitatis quæ eſt ex obiecto, ſed econtra: quia differentia quæ ex fine eſt, communior eſt, cùm voluntas, cuius obiectum eſt finis, ſit vniuerſale motiuum omnium potentiarum, quarum obiecta, ſunt particularia operationum obiecta; & quantò differentia ſumitur a forma magis particulari, tantò eſt magis ſpecifica; & quanto agens eſt magis commune, tanto eſt cauſa formæ magis vniuerſalis. Rurſus, quanto finis eſt poſterior, tanto reſpondet agenti magis vniuerſali: ſicut victoria, quæ eſt vltimus finis exercitus, eſt finis intentus a ſummo duce. Ex his patet quomodo ſpecies, quæ accipitur ex obiecto per ſe ordinato ad finem, contineatur ſub ſpecie quæ accipitur ex fine, tanquam ſub genere, prout genus eſt formalis cauſa reſpectu ſpeciei, & non prout ſpecies conſideratur vt forma, & genus vt materia, Sic colligitur ex D. Tho. ſolutione ad tertium.

Ad ſecũm.

¶ Ad ſecundum dicendũ eſt, quòd quando quis furatur vt mœchetur, actus humanus, ſiue exterior, ſiue interior, eſt in duabus ſpeciebus omnino diuerſis, & quæ inter ſe nõ habent ordinem neceſſarium: cùm hoc tamen rectæ cohæret, quòd ille actus materialiter ſi furtum, & formaliter ſit mœchia. nam actus qui de ſe non ſunt connexi, a voluntate, & ratione ordinantur, ſic vt alius ad alterum deſtinetur & quòd vnum exerceant vt ad alium deueniant. Sed hic eſt obſeruandum, quòd virtutes vniuerſæ connexæ ſunt in vna prudentia, vnde quando actus vnus virtutis ad aliũ ordinatur, non ſunt ſpecies tam diuerſæ, & tam diſparatæ, ſicut in vitiis, quæ nullã habẽt connexionẽ ex natura ſua.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium dicito, quod genus dupliciter poteſt conſiderari, & comparari ad ſpeciem; tum, vt quid confuſum & imperfectum, & determinabile per differentias; tum vero, vt quid ſimplicius, & minus compoſitum in ſe. Priore modo, ſpecies quæ eſt ex obiecto, non continetur ſub ſpecie quæ eſt ex fine, tanquam ſub genere, ſed ſecundo modo; quia finis quantò vniuerſalior, eſt ſimplicior & formalior; vnde ad finem vltimum fertur ſimpliciſſimus actus voluntatis, qui voluntas appellatur, qui quidem omnes alios ordinat, & mouet ad ipſum vltimum finem. Hæc eſt doctrina D. Thom in ſolutione tertii.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Argumẽta contra quartã cõcluſionẽ. Primum.

QVarta concluſio huius articuli magnis argumentis concutitur. In primis, inter ens, & non ens, non datur medium, vt apertè conſtat, ergo inter bonũ & malum, nõ datur medium: non ergo datur actio quæ nec de ſe ſit bona, neq; mala. Conſecutio argumenti indebe probatur: nam bono nihil aduerſatur niſi in quantũ non ens.

Prim. con. Secũdum.

¶ Deinde, bonũ & malum ſunt priuatiuè oppoſita: at inter priuatiuè oppoſita non datur mediũ in ſubiecto apto nato; autore Ariſto. in poſt prędicamẽtis, in capite de oppoſitis, ergo nõ datur actus humanus indifferens inter bonum & malum. Conſecutio ide ꝓbatur; nam ſubiectũ boni vel mali moralis, eſt actus humanus. Itaque vis huius argumenti in hoc conſiſtit, quòd cũ actus humanus ſit ſubiectum boni vel mali moralis, veluti homo eſt ſubiectum viſus, vel cæcitatis, valebit vtiq; hæc argumẽtatio, in hoc actu humano non eſt bonum, ergo malum; ſicut rectè valet, in homine nõ eſt viſus, ergo cæcitas, quòd verò bonum & malum opponantur priuatiuè, aſſerit Diu. Auguſt. in Enchiridio, cap. 11.

Ariſto. Secunda.

Tertia.

Auguſt. Tertium.

¶ Præterea, operatio humana mala eſt, quę caret conformitate ad rectam rationem: ſed actus indifferens caret cõformitate ad rectam rationem: ergo malus eſt.

Confir. Primo.

¶ Confirmatur. Nam illud obiectum vel eſt conſonum rectæ rationi, vel non eſt conſonum. Si primum, eſt opus bonum: ſi ſecundum, malum, ergo non datur actus indifferens.

Confirm. ſecundo.

Secundò confirmatur. Nam actus voluntatis, qui nõ eſt conformis rectę rationi, malus eſt: ergo obiectum quod non eſt conforme rectæ rationi malum eſt.

Vltimum.

¶ Vltimò, leuare feſtucam, & ire ad agros, ſunt actus indifferentes ex ſpecie ſua: ergo omnes actus eiuſdem ſpeciei erunt indifferentes; Ex quo ſequitur, quòd ire ad agros propter Deum, vel propter animi recreationem, erunt opera indifferentia; quod ab omni Philoſophia alienum eſt. Pro explicatione huius difficultatis ſciendum eſt, quòd actus indifferens dupliciter definiri poteſt: primo, quòd ſit actus bonus & malus, ſucceſſiuè; & de hac indifferentia operis non loquitur D. Thom. in articulo; nam certiſſimum eſt, quòd omnis operatio bona, etiam dilectio Dei, poteſt eſſe mala, per appoſitionem alicuius malæ circunſtantiæ. Secundo modo dicitur actus indifferens ex obiecto ſuo, hoc eſt, cuius obiectum nec eſt conſonum rectæ rationi, nec diſſonum: & de hac indifferẽtia actuum inueſtigat D. Tho. in præſenti articulo. Secundo intelligendũ eſt, ꝙ aliquẽ actũ eſſe indifferentẽ ſm ſpeciem, & ex obiecto ſuo põt intelligi dupliciter: primo, ꝙ indifferentia debeatur tali operationi ex natura ſua, & in hoc ſenſu nullus actus eſt indifferens; nam ſi hoc modo aliquod opus eſſet indifferẽs

Actus indifferens quid.

ARTIC. OCTAVVS.

¶ Vtrùm, aliquis actus ſit indifferens ſecundum ſpeciem ſuam.

SVMMA TEXTVS

PRima Concluſio. Ille actus humanus dicitur bonus ſecundum ſpeciem ſuam, quando obiectũ eſt rationi conſentaneum; ſicut conferre eleemoſynam pauperi.

¶ Secunda Concluſio. Ille actus humanus malus erit, cuius obiectum includit aliquid quod repugnat ordini rationis, vt furari, quod eſt tollere aliena.

¶ Tertia Concluſio. Ille actus erit indifferens ſecundum ſuam ſpeciem, quando eius obiectum non includit aliquid pertinens ad ordinem rationis, vt tollere feſtucam de terra, & ſimilia: quòd de ſe non eſt conſonum rectæ rationi, neque diſſonum.

nunquam

nunquam posset esse bonum, vel malum: nam ea quæ competunt naturaliter & essentialiter, inseparabilia sunt. Alio modo potest intelligi actum esse indifferentem ex suo obiecto, negatiuè, id est, de se neque est consonus, neque dissonus rectæ rationi, sed aliunde potest esse consonus aut dissonus; sicut homo de se nec est albus, nec niger, cæterùm aliunde potest affici prædictis qualitatibus.

¶ His constitutis, est prima conclusio. Non omnis actus humanus est indifferens. Hæc conclusio statuitur contra quosdam Theologos, qui (vt refert D. Thomas quæstione secunda, de malo, articulo quarto) arbitrantur omnem actum humanũ esse indifferentem; quorum sententia falsissima est. Nam omnium hominum sententia, sunt quædã opera adeo intrinsecè mala, vt nulla ratione bona fieri valeant, vt mendacium, adulterium, &c. rursus sunt quædam opera, quæ de se omnem laudem merentur, vt diligere Deum, subuenire pauperi. Ratio, est quoniam obiectum operationis humanæ aliquod est consentaneum rectæ rationi, aliquod est repugnans rectæ rationi, ergo non omnis operatio humana indifferens est; operatio namque humana ex obiecto suo habet bonitatem, aut malitiam, cæterùm in hoc sensu omnis operatio bona indifferens est, quoniam potest fieri mala per appositionẽ malæ circunstantiæ.

1. Conclu. Non oĩs actus humanus est indifferẽs.

D. Thom.

¶ Quarta Conclusio. Rectè diuiserunt antiqui actus humanos, dicentes, quosdam esse malos, quosdam bonos, quosdã vero indifferentes: nam obiectum actus humani vel includit conueniens rectæ rationi, & sic actus erit bonus; vel aliquid quod repugnat ordini rationis, & sic actus erit malus; vel aliquid, quod nihil includit pertinens ad ordinem rationis, & sic erit indifferens secundum speciem suam.

¶ Secunda conclusio. Non omnis actus humanus est bonus aut malus, sed aliquis est indifferens. Hanc conclusionem demonstrat Diuus Thomas tum autoritatibus, tum firmissimis rationibus, & ideo nostra confirmatione non eget.

2. Conclu. Aliquis actus humanus est indifferens.

¶ Tertia & vltima conclusio. Non omnis actus humanus est bonus, aut malus, aut indifferens, sed est aliùs actus in malum sonans. Hanc conclusionem D. Tho. constituit quodlib. 9 art. 15. & probat subiunctis exemplis; nam occidere hominem, de se non est malum; licet namque occidere aggressorem in propriam defensionem: item licitum est iudici occidere malefactorem. Deinde per se non est bonum, quasi per se expetendum, neque indifferens, vt aperte constat, est ergo opus in malum sonans: quod si vestiatur debitis circunstantiis, poterit bonum fieri. Secundum exemplum est, habere plura beneficia, nõ est de se malum, aliquando namque licitum est; nec de se est bonum, quasi per se expetendum; neque de se est indifferens, sicut habere plures calamos; ergo est opus quod in malum sonat. Ita que est hæc legitima distributio actuum humanorũ: actus humani alii sunt boni, alii mali, alii indifferentes, alii in malum sonant.

Datur actus in malũ sonans.

¶ Ad argumenta in principio facta, & ad primum negatur consequentia: nam licèt omne ens, in quantum ens, sit bonum; non tamen sequitur, quod omne non ens, malum sit; nam non videre, non est malum lapidi, licèt sit nõ ens, & negatio. itaque licèt ens & non ens opponantur immediatè, non sequitur quòd bonum & malum opponantur immediatè. Secundo dico, quod omne ens, in quantũ ens est bonum in genere naturæ, sed non in genere moris: tabula enim non est bona in genere moris, itaque bonum & malum in genere moris non sunt opposita immediatè.

Argumentorum solutio.

Ad primũ.

Ad scãm. D. Thom.

¶ Ad secundum respondet hic Diuus Thomas solutione ad primum, quam responsionem defendit Caietanus. Secundò respondetur, quòd bonum & malum morale non opponuntur priuatiuè, sed contrariè, vt supra dictum est. Tertio dico, quod subiectum boni vel mali moralis, est actus humanus in exercitio positus, actus vero humanus in exercitio positus, non est indifferens, vt demonstrabitur articulo nono.

¶ Ad tertium respondetur, quòd vt opus aliquod sit malum, non satis est quòd non habeat conformitatem ad rectam rationem, sed opus est quòd careat conformitate debita secundum rectam rationem: tunc verò debetur actui secundum rectam rationem conformitas, quando ratio dictat esse faciendũ, vel non faciendũ: de actibus verò indifferentibus nihil dictat recta ratio: non enim dictat quomodo festuca sit leuanda, quomodo barba fricãda. Itaque actus indifferens dicitur habere conformitatem ad rectam rationem negatiuè, non quòd sit conformis aut difformis rectæ rationi, sed quoniam recta ratio de eo actu nihil loquitur; & nihil dictat. Ex hoc soluitur prima confirmatio huius argumenti.

Ad tertium.

¶ Ad secundam confirmationem negatur consequentia; nam actus voluntatis de se dicit ordinem ad rationem; & ideo si non est conformis rectæ rationi, peruersus est; obiectum verò indifferens de se non dicit ordinem ad rationem.

¶ Ad quartum iam demonstratum est, quemadmodum actus sint indifferentes ex specie sua, & ex obiecto negatiuè, id est, de se neque habent bonitatem, vel malitiam, aliunde vero habere possunt.

Ad quartum.

¶ Sed dicet Theologus; ergo hæc volitio, volo leuare festucam, non est opus indifferens, sed bonum; siquidem aliunde habet bonitatem ex fine. Vniuersus namque actus voluntatis (vt ex superioribus perspicuum est) est propter bonitatem in communi. Respondetur, quòd circunstantia de beatitudine in communi, est communis omnibus actibus bonis & malis, & ideo ex tali circunstantia bonitatem habere non potest.

Obiectio.

¶ Sed iterum instabit Theologus; hæc volitio, volo leuare festucam, est actus voluntatis; ergo fertur in bonum, quod est obiectum voluntatis: vel ergo illud bonum, est bonum verum, vel apparens: si primum, erit operatio bona, si secundum mala. Respondetur, conuincere argumẽtum quod in exercitio; & in indiuiduo non datur actus indifferens, quòd in sequenti articulo demonstrabitur. Vide de hoc articulo Durandum optimè differentem in secundo, dist. 40. quæst. 1.

Obiectio.

Solutio.

Durand.

ARTIC. NONVS.

¶ Vtrùm aliquis actus sit indifferens secundum indiuiduum.

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Contingit aliquẽ actum secundum speciem esse indifferentem, qui tñ cõsideratus in indiuiduo, bonus est aut malus: nã actus moralis humanus in exercitio positus, non est indifferens, vt demonstrabitur articulo nono.

¶ Secunda conclusio. Non omnis actus humanus est bonus aut malus, sed aliquis est indifferens. Hanc conclusionem demonstrat Diuus Thomas tum autoritatibus, tum firmissimis rationibus, & ideo nostra confirmatione non eget.

¶ Tertia & vltima conclusio. Non omnis actus humanus est bonus, aut malus, aut indifferens, sed est aliùs actus in malum sonans. Hanc conclusionem D. Tho. constituit quodlib. 9 art. 15. & probat subiunctis exemplis; nam occidere hominem, de se non est malum; licet namque occidere aggressorem in propriam defensionem: item licitum est iudici occidere malefactorem. Deinde per se non est bonum, quasi per se expetendum, neque indifferens, vt aperte constat, est ergo opus in malum sonans: quod si vestiatur debitis circunstantiis, poterit bonum fieri. Secundum exemplum est, habere plura beneficia, nõ est de se malum, aliquando namque licitum est; nec de se est bonum, quasi per se expetendum; neque de se est indifferens, sicut habere plures calamos; ergo est opus quod in malum sonat. Ita que est hæc legitima distributio actuum humanorũ: actus humani alii sunt boni, alii mali, alii indifferentes, alii in malum sonant.

¶ Ad argumenta in principio facta, & ad primum negatur consequentia: nam licèt omne ens, in quantum ens, sit bonum; non tamen sequitur, quod omne non ens, malum sit; nam non videre, non est malum lapidi, licèt sit nõ ens, & negatio. itaque licèt ens & non ens opponantur immediatè, non sequitur quòd bonum & malum opponantur immediatè. Secundo dico, quod omne ens, in quantũ ens est bonum in genere naturæ, sed non in genere moris: tabula enim non est bona in genere moris, itaque bonum & malum in genere moris non sunt opposita immediatè.

¶ Ad secundum respondet hic Diuus Thomas solutione ad primum, quam responsionem defendit Caietanus. Secundò respondetur, quòd bonum & malum morale non opponuntur priuatiuè, sed contrariè, vt supra dictum est. Tertio dico, quod subiectum boni vel mali moralis, est actus humanus in exercitio positus, actus vero humanus in exercitio positus, non est indifferens, vt demonstrabitur articulo nono.

¶ Ad tertium respondetur, quòd vt opus aliquod sit malum, non satis est quòd non habeat conformitatem ad rectam rationem, sed opus est quòd careat conformitate debita secundum rectam rationem: tunc verò debetur actui secundum rectam rationem conformitas, quando ratio dictat esse faciendũ, vel non faciendũ: de actibus verò indifferentibus nihil dictat recta ratio: non enim dictat quomodo festuca sit leuanda, quomodo barba fricãda. Itaque actus indifferens dicitur habere conformitatem ad rectam rationem negatiuè, non quòd sit conformis aut difformis rectæ rationi, sed quoniam recta ratio de eo actu nihil loquitur; & nihil dictat. Ex hoc soluitur prima confirmatio huius argumenti.

¶ Ad secundam confirmationem negatur consequentia; nam actus voluntatis de se dicit ordinem ad rationem; & ideo si non est conformis rectæ rationi, peruersus est; obiectum verò indifferens de se non dicit ordinem ad rationem.

¶ Ad quartum iam demonstratum est, quemadmodum actus sint indifferentes ex specie sua, & ex obiecto negatiuè, id est, de se neque habent bonitatem, vel malitiam, aliunde vero habere possunt.

¶ Sed dicet Theologus; ergo hæc volitio, volo leuare festucam, non est opus indifferens, sed bonum; siquidem aliunde habet bonitatem ex fine. Vniuersus namque actus voluntatis (vt ex superioribus perspicuum est) est propter bonitatem in communi. Respondetur, quòd circunstantia de beatitudine in communi, est communis omnibus actibus bonis & malis, & ideo ex tali circunstantia bonitatem habere non potest.

¶ Sed iterum instabit Theologus; hæc volitio, volo leuare festucam, est actus voluntatis; ergo fertur in bonum, quod est obiectum voluntatis: vel ergo illud bonum, est bonum verum, vel apparens: si primum, erit operatio bona, si secundum mala. Respondetur, conuincere argumẽtum quod in exercitio; & in indiuiduo non datur actus indifferens, quòd in sequenti articulo demonstrabitur. Vide de hoc articulo Durandum optimè differentem in secundo, dist. 40. quæst. 1.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE secunda conclusione est magna contentio inter Theologos; videtur enim falsissima.

Argumẽta contra secundã cõclusionẽ.

¶ Primò, volo ire ad agros, hoc solo fine vt eam ad agros, non est opus malum, nec bonum: ergo datur actus indifferens in indiuiduo, quòd non sit opus malum, patet: Nam non prohibetur lege. quòd nõ sit bonum patet: quia non habet debitum finem.

¶ Secundò, velle ire ad agros propter delectationem, non est opus malum, vt manifestum est; neque bonum: ergo &c. Patet quòd non sit bonum; nam cuius operatio est bona, delectatio est bona, cuius delectatio est mala, operatio est mala; & cuius operatio est indifferens, delectatio est indifferens.

Secũdum.

¶ Tertiò, ducere lineas in papyro, aut facere lituras, nõ alio fine, non est opus malum; nullus enim vel scrupulosus de hoc opere se accusat; nec est opus bonum, nam non habet debitum finem.

Tertium.

¶ Quartò, actus qui antecedunt virtutem, ex quibus generatur

Quartum.

neratur virtus, non ſunt boni nec mali: ergo indifferentes; quòd non ſint mali, de ſe conſtat, quòd verò non ſint boni probatur; nam ad bonitatem operis dicit Ariſtot. ſecũdo Ethicorum, capitulo quarto, eſſe neceſſarium quod procedat ex certa ſcientia, promptè & delectabiliter: ſed hoc non habent iſti actus, ergo non ſunt boni. Ariſtot.

Vltimum. ¶ Vltimò eſt argumentum fortiſſimum contra Diu. Thom. conſtituamus hominem qui ex ignorantia inuincibili arbitretur opinionẽ Scoti & Bonauenturæ eſſe veram, quòd ſcilicèt datur actus indifferens in indiuiduo; Rurſus, cõſtituamus quòd exerceat iſtum actũ volo ire ad agros, hoc ſolo fine vt eã ad agros, tunc conficio tale argumentum. Iſte actus de ſe non eſt bonus; nam non habet finem debitum; nec malus, quia non peccat exercens talem actum, ergo indifferens. Hãc ſententiam docẽt Doctores Theologi in primis graues. Almaynus in ſuis moralibus, capitulo decimoquarto. Gabriel in ſecundo, diſtinctione quadrageſima prima, quæſtione vnica. & Bonauentura quæſtione tertia. Et eſt ſciendum, quòd Bonauentura propriùs accedit ad veritatem: dicit enim, quòd ſi actus indifferens referatur in bonum finem, bonus eſt; ſi in malum finem, malus; ſi verò non referatur in finem, vel hoc prouenit ex negligentia, & erit malus; vel ex imbeccillitate & fragilitate naturæ humanæ, & erit indifferens. Scotus 2. diſtinctione quadrageſimaprima, & in ſecundo, diſtinctione ſeptima, quæſtione prima, & quodlibet. decimooctauo, articulo primo, in hac re exponenda dicit mirabilia, & ferè in intelligibilia: dicit enim tria; primum, quòd non datur actus indifferens ex ſpecie ſua: ſecũdum, q̃ datur actus indifferens in indiuiduo; tertium, quod datur habitus indifferens, qui nec ſit bonus, nec malis, ex actibus indifferentibus productus. Pro cuius explicatione notat Scotus, quòd malum eſt duplex; contrariè, & priuatiuè. Contrariè eſt, quando contrariatur virtuti, veluti cũ quis dat eleemoſynam propter inanem gloriam; & hoc malum, eſt malum morale, & peccatum. Aliud eſt priuatiuè, cùm quis dat eleemoſynam non referens in aliquem finem; & hoc non eſt malum, ſed indifferens: & ad hunc modum explicat Dionyſium cùm dicit capitulo quarto de diuinis nominibus; bonum ex integra cauſa, malum ex quolibet defectu particulari conſurgit: ex ponit Scotus, priuatiuè, & negatiuè, non contrariè. Nihilominus ſententia D. Thom. eſt certiſſima, cuius certitudinem hæc argumenta oſtendunt. Primo, opus otioſum, eſt opus malum: ſed exercere actum indifferentem abſque alio fine, eſt opus otioſum, ergo. Maior probatur ex illo Matthæi 12. De omni verbo otioſo quod locuti fuerint homines, &c. Minor probatur: nam opus otioſum (autore Diuo Gregorio ſeptimo moralium, capitulo vigeſimoquinto, & in tertia parte paſtoralis, admonitione. 15.) eſt, quod caret iuſta neceſſitate, aut pia vtilitate: ſubdit enim ſtatim, quod ſcilicet ſine vtilitate & loquentis dicitur, & audientis, ſi omiſſis ſeriis; & de rebus friuolis loquamur, & fabulas narremus antiquas, verbum otioſum eſt. Cæterùm qui ſcurrilia replicat, & cachinnis ora diſſoluit, & aliquid profert turpitudinis, hic non otioſi verbi ſed criminoſi tenebitur reus. Et Hieronymus, illud eſt, inquit, otioſum verbum, quod nequaquam ædificat audientes, non eſt abſque periculo eius qui loquitur; & in die iudicij reddet vnuſquiſque rationem ſermonum ſuorum: quantò magis vos, qui opera Spiritus ſancti calumniamini. Chryſoſtomus verò aliter exponit; otioſum, inquit, verbum eſt, quod mẽdax eſt, & calumniam habet. Quidam autem dicunt quòd etiam & vanum, quale eſt quod riſum monet inordinatum, vel turpe, vel inuerecundum. Hæc Chryſoſto. Idem Theophilactus ad verbum: Terret hic, inquit, nos, quoniam & pro otioſo verbo rationem reditturi ſumus, hoc eſt pro mendacio, calumnia, hoc eſt pro inordinatis & ridiculis. Tertullianus libro de patientia, columna ſeptima. Traditum eſt in doctrina Chriſti, manere nos oĩs vani & ſuperuacanei dicti reatum. Sed ad noſtram concluſionem redeamus, & confirmemus eam altero argumento. Certè opus otioſum apud omnes Philoſophos morales, eſt opus vanum, & inane. ſed exercere actum indifferentem abſque alio fine, eſt opus vanum: ergo otioſum, ergo malum. Tertio, in naturalibus, & artificialibus, opus quod deficit a ſua regula, malum eſt. ergo ſi exerceas actum qui non ſit conformis regulæ, erit malus. Quartũ, ſi ex defectu finis non redditur opus malum, ergo nec etiam ex defectu aliarum circunſtantiarum, quod aſſerere alienum eſt ab omni Philoſophia: nam ſi opere ris quando non oportet, & prout non oportet, malum eſt. Item perdere pecunias ſine vtilitate, opus prodigalitatis eſt; ergo efficere opus humanum ſine vtilitate, eſt perdere bonas operas humanas. Deinde, colligere paleas ſine vtilitate per totum diem, eſt peccatum; ergo per horam, ergo ſemel. Hæc omnia confirmantur. Nam licèt artifex non teneatur facere ſtatuam, ſi tamen eam facit ſine membris neceſſarijs, malum opus eſt: ergo idem dicendum eſt, in moralibus actionibus: ſicut enim ad ſtatuam hominis neceſſarium eſt quòd habeat caput, oculos, &c. ita ad operationem humanam neceſſarium eſt quòd habeat obiectum, & finem debitum, cum debitis circunſtantijs. Et licèt ad hanc veritatem demonſtrandum non ſuppeteret alia demonſtratio, niſi ea qua vtitur Durandus in hac parte, illa euidens eſt, & præclara. Nam ſi datur actus indifferens in indiuiduo, ex actibus indifferentibus multiplicatis generabitur habitus indifferens, qui nec ſit bonus, nec malus: quod aſſerere ab omni Philoſophia alienum eſt. Nam hoc differt inter habitũ, & potentiam; quòd potentia eſt qua poſſumus, habitus verò quibus bene vel male poſſumus, vt teſtatur Ariſtotel. ſecundo Ethicorum, capitulo quinto. Certè cum homo rationalis ſit, & eius proprium munus ſit operari ſecundum rationem, præcepto naturali tenetur quando operatur, operari ſecundum rationem.

Almayn. Gabriel. Bonauen. Scot. Dionyſ. Sententia D. Thom. probatur. Matth. 12. Hierony. Chryſoſt. Theophy. Tertullia. Ariſto.

¶ Secunda Concluſio. Neceſſum eſt omnem actum hominis a ratione deliberata procedentem in indiuidua conſideratum, bonum eſſe aut malum: nam quilibet actus indiuidualis habet aliquam circunſtantiam, per quam trahitur ad bonum vel malum, ad minus ex parte intentionis, ergo concluſio vera eſt. Antecedens ſic oſtenditur. Nam quilibet actus dum exercetur, vel eſt ordinatus ad debitum finem, & ſic habet rationem boni, ~vel non ſolum habet bonitatem ex obiecto, a quo habet ſpeciem, ſed etiam ex circunſtantiis: vnde aliquid conuenit indiuiduo hominis ſecundum accidentia indiuidualia, quod nõ conuenit homini ſecundum intentionem ſpeciei.

¶ Tertia Concluſio. Actus qui anteuertunt iudicium rationis, & deliberationem, in hoc ſenſu ſunt indifferentes, quòd non ſunt boni ~vel mali: nam tales actus propriè non ſunt morales, neque humani: ergo propriè neque ſunt boni, ~vel mali: bonum enim ~vel malum, laudabile & ~vituperabile, ſunt proprietates actus moralis, & humani: actus autem humanus dicitur, quia a ratione deliberata proſciſcitur. non ordinatur ad debitum finem, & ſic habet rationem mali. Certe quilibet actus in indiuiduo deliberatus procedit a ratione: ſed rationis eſt delibe rare in finem, ergo ſi non eſt ordinatus in finem, peccatum eſt.

¶ Ad argumenta in contrarium, ad primum reſpõdetur, quòd velle ire ad agros, hoc ſolo fine vt eamus, eſt opus malum; tum, quia eſt vanum & temerarium opus; tum vero, quoniam eſt contra præceptum naturale, quo tenetur homo operari ſecundum rationem: tum tertiò, qm̃ operari opus

Ad argu. Ad primũ.

opus alioqui bonum sine ratione, & temere. malum est; vt orare sine attentione: ergo multò magis operari actum indifferentem sine ratione, & temere.

Obiectio. ¶ Sed dicet Theologus; in qua specie vitii collocabitur actus indifferens in indiuiduo exercitus? Respondetur, ꝙ in specie ociositatis ad minus. Quod si iterum obijciat Theologus, istam circunstantiam esse communem omnibus actibus; ergo non dat speciem particularem. Respondetur, quòd hæc circunstantia, quanquam communis est, si transferat actum de bono, aut de indifferente ad malum dat speciem particularem, & reducuntur actus ad otiositatem, quemadmodum leuare festucam propter Deum, licèt illa circunstantia, propter Deum, sit communis, dat speciẽ particularem religionis, siue virtutis.

Solutio.

Ad scãm. ¶ Ad secundum quidam respondent, quòd ire ad agros propter delectationem, est opus malum. quod probatur argumento adducto, & autoritate Diui Gregorij. Mihi autem videtur distinguendum: nam ire ad agros propter delectationem tantùm, certè est opus malum, & otiosum; si verò referatur in opus honestum, ad recreandum corpus & animam, vt ad studia remissa, seu omissa redire valeamus, sine dubio est opus bonum.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium quidam ex magistris nostris respondent, quòd licèt exercere actum indifferentem in indiuiduo, ex genere suo sit opus malum, & otiosum, cæterùm ex paruitate materiæ potest accidere vt non sit peccatum, sicut in casu argumenti propositi. Hæc solutio mihi nõ satisfacit. Nam D. Thom. ponit exemplum in articulo, de homine leuante festucam de terra, & sacrum Euangelium non excusat verbum otiosum; ergo multò minus excusandum venit opus aliud, etiam minimum.

Ad quartũ ¶ Ad quartum respondetur, quòd tales actus sine dubio studiosi sunt, nam sunt de obiecto bono, & cum debitis circunstantiis; quando vero Aristot. exigit commemoratas conditiones; loquitur de opere ex omni parte perfecto, & ex perfecta virtute prodeunte.

Ad vltimũ ¶ Ad vltimum respondetur, quòd etiã si excusetur ignorantia inuincibili, non inde sequitur quòd non sit peccatum: iudici enim semper est peccatum non iudicare secundum allegata, & probata; excusatur tamen aliquãdo ignorantia inuincibili. Secundo respondetur, quòd licèt iste ignoret istum actum esse peccatum, cæterùm euidenter cognoscit actum otiosum esse peccatum.

Ad argumentum Scoti. ¶ Ad argumentum Scoti respondetur, quòd dare eleemosynam, licèt in alium finem non referatur, est opus bonum & studiosum; nam eleemosyna de se est congrua rectæ rationi, & destinatur secundum se ad miseriæ subleuationem.

Ad quem finem debeat referri operatio hominis. Gregor. ¶ Sed ex hoc nascitur alia quæstio optima; quis nam sit finis, in quem debeat referri humana operatio vt bona sit? Gregor. Arimin. in secundo, distinctione 26 & 28. affirmat, vt bona sit humana operatio, esse necessarium quòd referatur in vltimum finem, & in Deum; itaque qui ignorat Deum, vel in Deum non refert opera sua, non potest bene moraliter operari. Hanc sententiam probat multis testimonijs D. Augustꝰ quæ molestum esset, & superuacaneum referre.

Prima cõ. Ad opus bonum nõ requiritur relatio in Deum. 1. Cor. 10. Matth. 5. ¶ Pro explicatione tamen est prima conclusio. Vt opus sit bonum, & studiosum, non est necessaria relatio in Deum, nec in vltimum finem. patet. Nam nusquam extat de hoc tale præceptum; illud enim verbum Diui Pauli 1. Corinthiorum. 10. Omnia in gloriam Dei facite; vel est consilium; vel si est præceptum, habet hunc sensum; quòd nihil faciamus contra Dei gloriam, & maiestatem, & quòd nostra opera sint eiusmodi, vt in Deum referri valeant, iuxta illud Matth. 5. Sic luceat lux vestra, &c. Idem demonstratur necessario argumento. Nam vt opus sit moraliter bonũ, satis est quòd proficiscatur a virtute morali; virtus enim moralis est, quæ facit bonum habentem, & opus eius bonum reddit. Sed virtus moralis non habet Deum pro obiecto. ergo non est necesse quòd opera istarũ virtutum referantur in Deum, aut in finem vltimum. Probatur minor. Nam finis misericordiæ est leuare pauperis infirmitatem, & miseriã: finis iustitiæ, constituere æqualitatem. ergo non est necesse quòd opera istarum virtutum in alium finem referãtur. Deniq; opus honestum, & laudabile suapte natura destinatur in finem vltimum, quemadmodum bonum imperfectum in bonum perfectum. ergo qui vult aliquod opus honestum, & laudabile, virtualiter vult propter vltimum finem: non ergo est necessaria alia relatio in vltimum finem. Ex hac definitione sequitur, hominem constitutũ in puris naturalibus, etiam si ignoret Deũ posse bona opera moralia exercere. Idẽ sequitur de puero peruenient ad vsum rationis. Rursus sequitur, quòd homo peccator, circa auxilium Dei speciale, possit operari aliquod opus bonum moraliter. Demum sequitur, infideles & paganos posse bona opera moralia petagere. Quare cum D. Augustꝰ dicit, sine auxilio Spiritus sancti nõ possumus aliquid boni agere, intelligendus est de bono beatificante, & de beatitudine æterna de condigno, vel de eo quod conducit ad vitam æternam. Augustꝰ

Secũda cõ. Opus bonum morale requirit vt sit propter vltimũ finem. ¶ Secunda conclusio. Vt bonum sit opus moraliter, necessum est, quòd sit virtualiter propter vltimum finem. imo Sanctus Thomas dicit suprà quæstione prima, articulo sexto, quòd quicquid appetit nostra voluntas, appetit propter vltimum finem. & ratio est euidens. Nam sicut intellectus noster nihil potest assentire, nisi ratione & virtute primorum principiorum: ita uoluntas nihil potest appetere, nisi ratione vltimi finis: nam sicut se habet primum principium in scientiis, ita vltimus finis in practicis. Deinde, bonum honestum & laudabile suapte natura destinatur in vltimum finem, & est quædam participatio beatitudinis æternæ. ergo qui vult bonum honestum, virtualiter vult vltimum finem.

Aliud est referri in vltimum finem, aliud esse virtualiter propter illum. ¶ Sed est notandum, longè aliud esse quòd operatio humana sit virtualiter propter vltimum, & quòd debeat referri in vltimum finem: nam ad primum satis est quòd sit volitio boni, quod suapte natura ordinatur in ultimum finem: ad secundum verò necessarium est quòd præcesserit volitio vltimi finis, qua mediante cætera bona prosequamur, & dirigamus.

Tertia cõ. Ad operationem studiosam nõ sufficit finis delectabilis aut vtilis. ¶ Tertia propositio. Vt operatio sit bona & studiosa, nõ sufficit finis delectabilis; nam actus humanus accipit bonitatem ab obiecto; sed illud obiectum non est honestum: ergo nec actus.

Prima cõc. ¶ Quarta conclusio. Vt operatio sit studiosa, non sufficit finis vtilis. Hæc conclusio demonstratur eadem ratione sicut præcedens.

Quid sufficiat ad rectam operationem. ¶ Quinta conclusio. Vt operatio sit studiosa, non est necesse quòd referatur formaliter, & distinctè in bonum honestum, & laudabile. Nã qui pietate naturali ductus confert eleemosynam, licèt boni honesti non meminerit, bonum opus operatus est. Satis ergo fuerit vt operatio sit studiosa, ꝙ sit de bono obiecto rectæ rationi conuenienti.

Vtrùm detur actus ĩ differens in indiuiduo ad meritum vel demeritũ. Prima cõc. Omne opus malũ demeritorium est coram Deo. ¶ Est alia dubitatio multò difficilior, vtrùm detur actus indifferens in indiuiduo & in exercitio, quantum ad meritum & demeritum vitæ æternæ: id est, vtrùm sit aliquis actus in indiuiduo, qui nec sit meritorius, nec demeritorius vitæ æternæ. ¶ In huius rei explicatione est prima conclusio. Omne opus malum, siue in homine peccatore, siue in homine existente in gratia, est demeritorium coram Deo: probatur. Nam omne peccatũ est demeritorium corã Deo & meretur supplicium: sed omne opus malum est peccatũ; ergo meretur supplicium coram Deo. Sed est notandum, ꝙ hæc conclusio est exploratissima de peccato mortali. de peccato veniali non est adeò frequens apud sanctos patres & Theologos ꝙ sit demeritorium, est tamen certissimum ꝙ meretur pœnam coram Deo.

Secũda cõ. Opus bonum peccatoris est indifferens ad meritũ vel demeritum. 1. Cor. 13. Vtrum detur iniusto opus bonũ indifferẽs ad meritũ vel demeritum. Prima opinio. ¶ Secunda conclusio. Opus moraliter bonum in homine existente extra gratiam, est indifferens quantũ ad meritum & demeritum vitæ æternæ: nam cũ sit opus bonum, non est demeritorium; eũ verò sit ab homine non habente gratiam, & charitatem Dei, non est meritorium. Testatur hoc d. Pau. 1. Corinth. 13 cũ inquit; Si distribuero oẽs facultates meas in cibos pauperum, & tradidero corpus meũ ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. ¶ Sed hic nascitur aliud dubiũ; vtrum in homine existente in gratia detur aliquod opus bonum indifferẽs, quantum ad meritum & demeritum vitæ æternæ; ita vt sit opus bonum, & tamen nec meritorium, nec demeritorium coram Deo. De hac quæstione versantur multæ opiniones inter doctores. ¶ Prima dicit, quòd vt opus sit meritorium vitæ æternæ, non satis fuerit quòd sit opus bonum, & proficiscatur ab homine existente in gratia, & Dei amicitia; sed præterea requiritur quòd referatur actualiter in finem supernaturalem nostræ religionis. Hanc sententiam docet

Durand. Scot. Durandus in ſecundo, diſtinctione 40. quæſtione ſecunda, & Scotus diſtinctione 4. quæſtione prima, quæ etiam probari ſolet multis teſtimoniis ſacri eloquii, quæ lõgum eſſet commemorare. Ex hac opinione ſequitur, eſſe multa opera bona in homine exiſtente in gratia, quæ non ſunt meritoria vitæ æternæ; vt illa opera quæ facit homo iuſtus pietate naturali ductus, & vniuerſa quæ non refert in finem ſupernaturalem.

Secunda opinio. ¶ Secunda opinio docet, non eſſe neceſſariam iſtam relationem actualem in finem ſupernaturalem vt opus bonum meritorium ſit, ſed ſatis eſt quòd ſit uirtualis relatio: nam qui pergit in Diuũ Iacobum religionis gratia, vel in ſatisfactionem ſuorum delictorum, licèt non ſemper meminerit Diui Iacobi in conficiendo itinere, & in cęteris laboribus, abſque dubio meretur coram Deo, ſiquidem manet virtualis relatio, qua omnes labores illius itineris in honorem religionis, & Diui Iacobi in principio retulerat. Ex hac opinione ſequitur, eſſe multa opera bona in homine iuſto, quæ meritoria vitæ æternæ non ſunt, videlicet illa, quibus deeſt illa virtualis relatio. Hæc ſententia placuit D. Bonauent. in 2. diſt. 40.

Bonauen. Tertia opinio. Victoria. Soto. Geneſ. 4. ¶ Tertia opinio dicit, quòd omne opus bonum exiſtentis in gratia, eſt meritorium vitæ æternæ. Hæc opinio placuit doctiſſimo Victoria, & Soto, libro tertiò, de natura & gratia, capitulo quarto. Huic fauet illud Geneſ. 4. Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius: quibus verbis ſignificat, quòd ex eo quòd perſona eſt grata & accepta Deo, munera eius ſunt Deo accepta & grata. Deinde huic ſentẽtiæ fauet illud prouerbium in ſacro eloquio decantatum, quòd Deus reddit unicuique iuxta opera ſua. Sed homo iuſtus ex pietate naturali aggreditur ſæpenumero opera arduа pro republica, pro amicis: ergo hæc opera non perdẽt mercedem ſuam. Ad hæc, omnia iſta opeta ſunt amici, & filii Dei, in quibus obſequitur patri ſuo æterno: ergo non perdet mercedem ſuam. Hæc omnia confirmantur autoritate Diui Thomæ: is enim infrà quæſtione vigeſimaprima articulo tertio, & quarto, docet expreſsè, quòd omnis actꝰ bonus præmiatur a Domino Deo, & omnis malus a Deo punitur. Idem perſequitur fuſiùs quæſtione ſecunda, de malo, articulo quinto. in ſolutione ad ſeptimum argumentum.

D. Thom.

Quarta opinio. ¶ Quarta opinio dicit, quòd omne opus exiſtentis in gratia, eſt meritorium vitæ æternæ; tum, quoniam quando homo primùm iuſtificatur per gratiam, refert ſe & omnia bona ſua in finem ſupernaturalem; & hæc relatio ſuffi cit vt omnia opera bona quæ deinceps homo iuſtus operatur, relata ſint in finem ſupernaturalem: tum verò, quoniã homo iuſtus ſæpiſſimè ſe, & omnia ſua refert in finem ſupernaturalem, in orationibus, & in aliis exercitijs virtutum, propter quod omnia opera hominis iuſti ſunt meritoria vitæ æternæ, tam propter antiquam, quàm propter nouam relationem, & quotidianam. Sed ſcire oportet, ver ſari magnum diſcrimen inter tertiam, & quartam opinionem. Nam tertia opinio dicit, quòd omne opus moraliter bonum exiſtentis in gratia, eſt meritorium vitæ æternæ. Ex quo autores huius opinionis efficaciter (vt exiſtimant) inferunt, quòd aliquod bonum opus exercitum ex viribus naturæ, ſine adiutorio Dei ſpeciali, eſt meritorium vitæ æternæ: nam ad faciendum opus moraliter bonum, non eſt neceſſarium auxilium Dei ſpeciale. Quarta opinio dicit, quòd nullum eſt meritum vitę æternæ, quod non ſit ſupernaturale, & ex ſupernaturali dono gratiæ productum.

Quinta opinio. ¶ Quinta opinio dicit, quòd datur aliquis actus bonus ſupernaturalis in homine exiſtente in gratia, qui non ſit meritorius vitæ æternę; ut eſt primus actus fidei in homine iuſto: & probant. Nam nullus actus eſt meritorius vitę æternæ, niſi relatus in finem ſupernaturalem: Sed actus primus fidei non poteſt eſſe relatus in finem ſupernaturalem per charitatem: ergo non poteſt eſſe meritorius. Probatur minor; nam actus intellectus præcedit actum voluntatis; nihil enim eſt volitum, quin priùs cognitum: ergo priùs eſt quòd actus fidei oſtendat bonum ſupernaturale, quàm quòd charitas referat illum in finem ſupernaturalem. Hoc ipſum confirmatur. Nã alioqui charitas referret illum actum fidei, per alium actum fidei, & ſic eſſet abitio in infinitum. De his placitis Theologorum exactè conſtituire, & definire, ſpectat ad quæſtionem vltimam huius partis, vbi de merito bonorum operum inueſtigatur: nunc ſatis fuerit inſinuaſſe, quid de hac re ſentiunt viri grauiſſimi. Mihi certè quarta opinio maximè probatur, ſed de hoc in loco citato. Hæc dicta ſunt in interpretatione ſecundæ concluſionis: ſequitur vt examinemus tertiam concluſionem: nam contra eam arguit Durandus in ſecundo diſtin 40. quæſtion. 1.

Examinatur tertia concluſio. D. Thom. Duaand. Arguitur.

¶ Nam actus qui prodeunt ab imaginatione, poſſunt impediri, vel non impediri a ratione deliberante: ergo non ſunt extra genus moris, & ſic dabuntur actus indifferẽtes in indiuiduo in genere moris, ſi illi ſunt indifferẽtes.

Solutio. ¶ Reſpondetur, quòd licèt homo poſsit impedire illos actus qui anteuertunt rationis deliberationem, & procedunt ex imaginatione (quod tamen verum non eſt, ut aduertere licèt in motibus ſubitis, quos Theologi primò primos appellant) nihilominus non eſſent voluntarii, neque humani. Certè non eſſent voluntarij directè, quia non eſt actus voluntatis, quo voluntas vult quòd tales actus fiant: neque verò indirectè; nam ad voluntarium indirectè (ſi documenta noſtræ ſententiæ habeantur in memoria) neceſſum eſt quòd poſsim prohibere tales actus, & tenear, & non faciam; at non ſemper tenetur homo impedire manum a fricatione barbæ: non enim tenetur homo ſemper ſe ab his operibus abſtinere. Concedo tamen, quòd ſi tenetur homo impedire tales actus, & non impediat, tũc illi actus erunt uoluntarii indirectè; ut ſiquis rem ſacram faciens fricaret barbam, aut caput, non excuſaretur a peccato.

Dubia circa ſolutionem tertii argum. D. Thom. ¶ In ſolutione tertii habet Diuus Thomas duas ſententias, quæ explicatione indigent. Prior eſt. Omnis finis a ratione deliberata intẽtus, pertinet ad bonum alicuius virtutis, vel ad malum alicuius vitii. Poſterior eſt. Hoc ipſum quod aliquis agit ordinatè ad ſuſtentationem, vel qẽtem ſui corporis, ad bonum virtutis ordinatur in eo, qui corpus ſuum ordinat ad bonum virtutis.

Prim. arg. ¶ Sed hæc aſſerta videntur falſa: Nam quando homo iuſtus facit iſtos actus indifferentes ſecundum ſpeciẽ ſuã, puta, it ad agros, deambulat, & non ordinat illos in finem alicuius uirtutis, ſed tantùm ad quietem corporis, tũc prædicti actus ad nullam virtutem pertinent: non enim poteſt demonſtrati ratio, quare potiùs ad unam uirtutem pertineant quàm ad aliam: ergo actus qui procedunt a ratione deliberante, ſunt indifferentes.

Secũdum. ¶ Deinde ſequitur ex hac doctrina Diui Thomæ, quòd ille qui eſt in peccato mortali, cuius corpus non eſt ordinatum in finem virtutis, peccat ſi facit actum ſecundum ſpeciem indifferentem ex ratione deliberata, putà ſi eat in cãpum animi gratia ad recreandum corpus. Quòd rectè ſequatur, patet. Nam ille actus vel ordinatur ad finem, ad quem corpus ipſum eſt ordinatum, & ſic erit peccatum; vel ad nullum finem, & ſic erit indifferens.

Tertium. ¶ Tandem arguitur. Nam quando infidelis operatur opus bonum ſecundum ſuam ſpeciem, manet actus bonus in indiuiduo, vt ex dictis patere poteſt. ergo cum facit opus quod de ſe eſt indifferens, non apponendo bonam vel malam circunſtantiam, manebit actus indifferens in indiuiduo.

Ad primũ, D. Th. ſententia exponitur. ¶ Ad hæc argumenta dicendum eſt. Ad primum reſpondetur, quòd illa ſententia D. Thom. omnis actus a ratione deliberata intentus, pertinet ad bonum alicuius virtutis, vel ad malum alicuius vitij, debet intelligi, vel ad bonum, quod eſt maius virtute. Vnde quando homo iuſtus pergit ad agros, non cogitans actu de alio fine, niſi de ſalute & quiete corporis, ille actus non pertinet ad aliquam virtutem ſpecialem, ſed pertinet ad finem illum, ad quem voluntas naturaliter eſt bene inclinata, ſcilicet ad corporis & uitæ bonum proprium; quòd ſi actualiter ordinatur ſalus corporis, & ualetudo ad literarum ſtudia, vel etiam ad orationem, tunc ire in campum, pertinet ad uirtutem ſtudioſitatis, vel religionis. Sed dubitabit fortaſſe aliquis; Quid ſi vir iuſtus ordinauit ſuam deambulationem ad omnes virtutes, ad quam rogo pertinebit uirtutem? certè, tunc pertinebit ad charitatem Dei; quia charitas Dei eſt quæ ordinat, & dirigit omnes uirtutes in ſuum finem, & in illo ſine omnes uirtutes conueniunt.

Ad ſcãm. ¶ Ad ſecũdũ dicitur, q̃ qui eſt in peccato mortali, nõ peccat eũdo ad agros pp corporis valetudinẽ, & recreationẽ, niſi

nisi fortè actualiter, aut virtualiter ordinat salutem corporis ad peccatum : cæterùm habitualis relatio non violat actum bonum ex obiecto: neque tamen manebit actus indifferens, tametsi non ordinet ad aliam virtutem specialē: ordinat enim ad salutem illum actum, quam naturali appetitione amat plurimum. ¶ Et ex hoc patet qd dicēdū sit ad tertiū argumētū. Certè in casu argumēti cō memorato, nō manebit actus indifferens: nam exire ad agros propter salutem, iā est bonus actus ex obiecto.

Ad tertiū.

Prima cōc.

EXPLICATIO ARTIC.

MVlta disputāt interpretes D. Thom. super istum articulum, & præcipuè, vtrùm circunstantia manens circūstantia, tribuat speciem actus moralibus, quę omnia a nobis in superioribus exactè iunt cō stituta: nam explicauimus quemadmodum circunstātiæ, quæ tribuunt actui humano speciem, & præcipuā quidē, semper manent circunstantiæ: siquidem, (ve nostrā sert opinio) circunstantiæ semper dant speciem accidentariam, & nunquam essentialem.

Secunda.

Tertia.

¶ Sed dubitatur; vtrum aliquis actus constituatur simul in specie moris bona, & in specie mala: putà, volo dare eleemosynam propter vanam gloriam; vel è contrariò, uolo furari vt dem eleemosynam. Videtur quòd sic; nam finis est qui dat speciem formaliter; ergo ille actus volo furari, vt dem eleemosynam, est in specie misericordiæ. ¶ Sed respondetur ex doctrina D. Thom. artic. 4. ad 3. quòd actus non est simpliciter bonus, nisi habeat omnes bonitatis circunstantias. Dico ergo, quòd nullus actus simpliciter est in specie boni, & in specie mali; quia nihil est in specie, nisi species prędicetur de illo, neq; species prędicatur de aliquo de quo nō prædicatur genus, si ergo actus non est bonus. quod est genus, impossibile est vt sit in specie boni. Dico simpliciter quia non est inconueniens q; ām quid pertineat ad speciē boni, sicut Æthiops ad speciem albi, sic ergo ille actus, volo furari pp eleemosynam, nō est simpliciter in spē boni, sed in specie mali, s. furti. Et ad argumētum, quia finis dat speciem, respondetur verum esse, nisi impediatur, vel in materia dispositā, quæ non est in proposito; non enim furtū est capax bonitatis, & sic nō potest recipere speciē a bono fine.

Vtrum idē actus sit in specie moris bona & mala simul.

Argum.

Solutio. D. Thom.

¶ Sed quæres, & instabis; ergo ille actus erit formaliter in specie furti, cuius cōtrariū superiùs definitum est, videlicet furari pp adulterium, materialiter est furtū, & formaliter adulteriū, ꝙa forma est a fine.

Obiectio.

¶ Ad hoc dicendum est, fortassis posse cōcedi, quòd actus positus neq; accipit speciē a fine formaliter, ꝙa impeditur, nec ab obiecto, quia se habet vt materia, & sic ē spē furti solū materialiter. Vel potest dici, quòd illud obiectum post quē non potest recipere formā a fine, & p consequēs neque speciē, manet formaliter in sua specie, & sic est formaliter furtū.

Solutio.

ART. DECIMVS.

¶ *Vtrùm aliqua circunstantia constituat actum moralem in specie boni vel mali.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Res naturales non accipiūt speciem ex forma accidentaria, sed semper ex forma substantiali, natura determinata est ad unum, neque potest esse processus naturæ in infinitum; unde necesse est peruenire ad aliquam formam, ex qua sumatur differentia specifica: & inde est quod in rebus naturalibus quod est accidens alicui rei, non potest accipi ut differentia constituens speciem.

¶ Secunda conclusio. Actus morales præcipuè sumunt speciem ex forma accidentali: sumunt enim speciem ex formis, prout sunt a ratione conceptæ.

¶ Tertia Conclusio. Illa circunstantia tribuit speciem actui humano, quæ respicit specialem ordinem rationis, uel pro, uel contrà, nam sicut species rerum naturalium constituuntur ex formis naturalibus, ita actus morales ex formis, prout sunt a ratione conceptæ. Sed circunstantia aliqua potest considerari ut principalis conditio obiecti, & quasi quædam specifica differentia per ordinem ad rationem, videlicet illa quæ respicit specialem ordinem rationis, vel pro, vel contra; sicut furari in loco sacro, ex circunstantia loci habet specialem, & distinctam repugnantiam ad rationem; cæteræ verò circunstantiæ quæ non conferunt nouam conformitatem, aut deformitatem, non tribuunt speciem actui humano, ut furari in parua quantitate uel magna.

ARTIC. VNDECIMVS.

¶ *Vtrùm omnis circunstantia quæ auget bonitatem vel malitiam, constituat actum moralem in specie boni uel mali.*

SVMMA TEXTVS.

COnclusio est negans. Probatur, nam circunstantia dat speciem boni uel mali actui morali, in quantum respicit ordinem rationis specialem, & distinctum. Sed contingit ali quando quòd circunstantia nō respicit specialem ordinem rationis in bono uel malo, nisi præsuppositā alia, a qua actus moralis habet speciem boni vel mali; ergo talis non tribuit speciem. Maior argumenti patet ex dictis. Minor probatur, nā tollere alienum in parua uel magna quantitate, non concernit ordinem rationis in bono vel in malo, nisi posita alia conditione ex qua actus fit bonus uel malus, ut hoc quod est esse alienū, quod rationi repugnat, quare tollere alienum in parua uel in magna quantitate, non diuersificat speciem culpæ, quamuis illam aggrauet, uel minuat.

EXPLICATIO ARTIC.

VT ea q̄ in hac quæstione ab autore fusius sunt explicata, meliꝰ intelligantur, operæpretiū erit ad certas cōclusiones, ea quæ sunt cōstituta, reducere. ¶ Prima conclusio Disputatio de speciebus, & circunstantiis actuum humanorum, est valde vtilis viro Theologo; tum, ut cognoscat grauitatē peccati; tum verò, ut sciat adhibere medicinā p̄ qualitate criminum; tum verò, vt magis deterreat ab vno peccato quàm ab alio; tum vltimò, vt cognoscat quæ sunt iuris ecclesiastici irregularitates, & excōicationes.

Cōclusio. Regula ad totam quæstionem intelligendā.

Prima cō. Vtilis circumstantiarum disputatio.

¶ Secūda cōclusio. Non est valde necessaria anxia disputatio de istis speciebus, & circūstantijs; tum, quoniam est potiùs metaphysicalis, quā moralis: tū verò q̄m sancti, & Theologi parū tractāt de istis: tū tertiò, ꝙa nō oportet cognoscere grauitatē peccatorū i puncto, & in indiuisibili; tū deinde, q̄m Theologo, & cōfessario satis est cognoscere esse grauiùs peccatū furari de loco sacro, q̄ de loco p̄phano. Vtrū verò distinguātur specie, nō multū retulerit. Certè oportet vt Theologus intelligat circūstātiā q̄ nō mutat speciē, sæpenumero augere magis peccatum, quàm circunstantia quæ mutat speciem; maius namque peccatum est furari rem magnam, & pretiosam de loco prophano, quàm minimam de loco sacro.

Secū. con.

¶ Tertia cōclusio. Actus moralis habet speciē essentialē & inuariabilē ab obiecto p̄ximo, & imediato. demōstrata

Tertia cō.

fuit hæc concluſio ſuprà ar.2.& 4.huius quæſtionis.

Quar. cõc. ¶ Quarta cõcluſio. Actus humanus præcipuè habet ſpeciem ex fine. de hac concluſione dictum eſt copioſiſſimè

Quin.con. arti.4.& 6.huius quæſtionis. ¶Quinta concluſio. Non inconuenit quòd vnus actus humanus ſit in duplici ſpecie;vt qui furatur ꝓpter mœchiam, fur eſt, & mœchus, hæc concluſio patet ex articulo 6. huius quæſtionis: tum verò ex tertia & 4. concluſione: item optimo exemplo. Nam homo eſt in ſpecie ſubſtantiæ, & in ſpecie qualitatis, quatenus albus eſt,ſed quoniã in moralibus id qđ eſt intentum,principalius eſt, ideo ĕ nominatio potiùs fit ex fine: propter quod dicit Ariſto. quòd qui furatur propter mœchiam potius eſt mech⁹, quàm fur.

Ariſto.

Sexta cõc. ¶ Sexta concluſio. Quando obiectum eſt bonum de genere ſuo,& finis malus,talis actus ſolùm eſt in ſpecie mali: vt cùm quis dat eleemoſynam vt fornicetur Ratio eſt

D.Thom. quia talis actus non eſt bonus;ergo non eſt in ſpecie boni. Antecedens probatur a D.Tho.artic 5.ad 4. argumentum nam actus non eſt bonus,niſi habeat omnia neceſſaria.

Septima conc. ¶ Septima concluſio. Si obiectum ſit malum,& finis bonus,veluti,cum quis furatur vt det eleemoſynam, talis actus non eſt niſi in ſpecie mali: Probatur eadem demõſtratione:nam talis actus non eſt bonus;ergo nõ eſt in ſpecie boni.Ex hoc ſequitur,quòd ſi obiectum eſt indifferens,& finis eſt bon⁹ vel malus, talis actus ſolũ eſt in ſpecie boni, vel mali.Iſtæ concluſiones manifeſtæ ſunt,de quibus parua,aut nulla dubitatio ſuboriri poteſt.

Regula ad cognoſcendum quando circunſtantiæ ſpecie mutent. ¶ Sed proximum eſt vt exponamus in ſpeciali,quando circunſtantia mutat ſpeciem, quando verò non mutat: quod fiet perſpicuum his regulis.

Pri.regula. D. Thom. ¶ Prima regula.Quando circunſtantia dicit nouam cõformitatem ad rectam rationem,conſtituit nouam ſpeciẽ. Hanc concluſionem ſtatuit D.Thom. in præſenti articulo.Ex hac regula concluditur efficaciter,quòd quãdo quis furatur in loco ſacro,illa circunſtantia loci,conſtituit nouam ſpeciem:nam dicit nouam deformitatem ad rectam rationem,& dicit nouam iniuriam quæ fit loco ſacro,prẽter iniuriam quam furtum ſecum trahit: furari verò rem magnam,vel paruam,non conſtituit nouam ſpeciem;quoniam nõ dicit nouam deformitatem ad rectam rationem, ſed auget præexiſtentem.

Secun.reg. D. Thom. ¶ Secunda regula:Vniuerſa circunſtantia quæ mutat actum de bono in malum,tribuit nouam ſpeciem. Hãc regulam ſtatuit Diuus Thomas articulo 5 ad 4. & ratio huius regulæ eſt euidens, & firmiſsima. Nam ſi transfert actum de bono in malum, dicit obiectum repugnans rectæ rationi. ergo tribuit nouam ſpeciem, quæ ex obiecto præcipuè ſumenda eſt.

Ter.regul. ¶ Tertia regula.Quando circũſtantia, aut finis eſt operi intrinſecus,non tribuit nouam malitiam, aut bonitatem; veluti cum quis pugnat propter victoriam,cum orat Deum propter Dei cultum,& ieiunat ad extenuandũ corpus,dico quòd in his operibus non eſt duplex bonitas; nã illa circunſtantia finis,eſt intrinſeca operi. Ex hac regula eliciunt Magiſtri noſtri,quòd quando quis dat eleemoſynam propter Dei amorem,& proximi.non eſt niſi vna bonitas;quoniam eleemoſyna de ſe,& intrinſecè, ordinatur ad Dei amorem,& proximi.Hæc ſentẽtia videtur mihi falſa;nam miſericordia,& charitas,ſunt duæ virtutes diſtinctæ;ergo dare eleemoſynam pp charitatem Dei,aut proximi,duplicem bonitatem habet,& duplicem laudẽ promeretur. Deinde, ſi quis non ſubueniat pauperi propter eius odium,duplex peccatum admittit;alterũ, cõtra miſericordiam;alterum,contra charitatem. Ratio huius eſt; nam vtrumque eſt opus malum, & neutrum alterum includit.

Dare eleemoſynam propter amorẽ Dei duplicem bonitatem habet.

QVAESTIO XIX.

De bonitate & malitia actus interioris voluntatis in decem articulos diuiſa.

Introductio quæſtionis.

IN hoc quæſtione præcedenti loquuti ſumus de actu bono vel malo in genere, nunc deſcenditur ad actus interiores voluntatis, de quibus prima controuerſia illa erat; num ſint aliqui actus humanæ voluntatis ſtudioſi, & boni; an potiùs vniuerſi mali ſint, & vitioſi. Sed hæc quæſtio ſuperiùs fuit inueſtigata, nimirum quæſtione præcedenti articulo.1. Statuto igitur quòd ſunt actus voluntatis, tum boni, tum mali, quod ex ſuperioribus eſt manifeſtum, quærit D. Thom. in præſenti quæſtione, vnde actus voluntatis interni, bonitatem & malitiam habeant.

ART. PRIMVS.

¶ Vtrùm bonitas voluntatis dependeat ex obiecto.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmatiua, quam probat D. Thomas

¶ Quarta regula.Circũſtantia quæ confert ſpeciẽ actui humano,ſemper tranſit in rationem obiecti. Hanc regulã habet D.Th.art.5. ad quartum, & in ar.10.ad ſecundũ, & infra q.72.ar.9. Ratio regulæ eſt euidens; nam circũſtantia quæ cõfert ſpeciem nouã,ſemper dicit nouã cõformitatem,aut deformitatem ad rectã ration em:ſemper igitur facit, ꝙ obiectũ alio mõ cõueniat aut diſcõueniat rectæ rõni.Itaque apud D. Tho. certiſſimũ eſt,ꝙ nihil confert ſpeciẽ, niſi obiectũ,vel id quod tranſit in rationem obiecti. Quar. reg. D. Thom.

Obiectio. ¶ Sed cõtra iſtã regulam eſt vnum argumentum valde moleſtum. Nam ſi quis vult interficere hominem in eccleſia,nolens ꝙ eſſet in eccleſia,talis circunſtantia loci tribuit ſpeciem actui humano, at non tranſit in rationem obiecti voluntatis; ſi quidem non eſt volita formaliter.Idem patet in homine qui culpabiliter ignorat iſtam eſſe ſuã,& accedit ad eã. Item in eo qui ſagittis temerariè occidit patrem. ¶Hoc argumẽtum habet varias

Solutio. ſolutiones:vera tamẽ ſolutio eſt,quòd vt circunſtantia veram conferat ſpeciem actui humano, ſatis eſt quòd ſit volita formaliter,aut virtualiter, aut interpretatiuè.Formaliter eſt,qñ quis vult interficere hominem in eccleſia.volẽs ꝙ ſit in eccleſia. Virtualiter eſt,quando quis vult interficere hominẽ,nolens ꝙ eſſet in eccleſia,ſed omnibus conſideratis vult illum occidere in eccleſia.Interpretatiuè eſt, quãdo quis vult occidere hominem in eccleſia,ignorãs culpabiliter ꝙ ſit in eccleſia.In omnibus his caſibus, dico quòd circunſtantia loci mutat ſpeciem Quòd in primo caſu mutet ſpeciem, euidentiùs eſt quàm ſit oſtendendum. Quòd verò in ſecundo caſu mutet ſpeciem,patet;nã licèt iſte nollet irrogare iniuriam loco ſacro,abſolutè tamen vult irrogare iniuriam loco ſacro. Quòd verò in tertio caſu mutet ſpeciem,probatur.nam iſte poterat cauere illud ſacrilegiũ, & tenebatur,& non cauit,ergo ſacrilegium commiſit. Ex

Quin. reg. hac regula ſequitur Quinta regula. ¶Peccatum ex ignorãtia culpabili admiſſum, eſt in eadẽ ſpecie ac ſi fieret ex certa ſcientia.Ex hoc ſequitur quid dicendum ſit ad quæſtionem difficillimã,quæ ſolebat magnopere pturbare Theologos,in qua nam ſpecie conſtituatur peccatũ ex ignorantia culpabili admiſſum. Quidam dicebant,quòd in ſpecie ignorantiæ;ſed certè decipiebantur, nam iſte non tenebatur ſcire patrem ſuum eſſe abſconditum in nemore. Alii dicunt,ꝙ eſt in ſpecie negligentiæ: ſed iſti errabant pp rationem ſuperiùs dictam. Dñs Caietanus in loco iam citato

Caiet. dicit, quòd ponitur in ſpecie incauræ ſagittationis. Sed hæc ſolutio Caietani nõ ſatisfacit:nã qui occidit clericum, ignorãs culpabiliter eſſe clericum,excommunicatus eſt, & incidit in omnes pœnas contra ſacrilegos pronũciatas; ergo verum ſacrilegium commiſit.Hæc igitur difficultas ex poſtrema regula adiecta a nobis,manifeſtam ſolutionem habet.Hactenus de articulo 11. & de tota quæſtione.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CErtè D.Th.plus reſpondet,quã quæſiuit:petiuit nãq; ſolùm de bono,& reſpõdet de bono & malo:& de bono quidẽ nõ eſt dubiũ,quin ſi volũtas bona eſt, oportet ut boni ſit,ſed de ſecundò,ꝙ ſi uoluntas mala eſt,oporteat.vt mali ſit,non ita notum eſt;imò contrarium vr. Voluntas enim qua quis vult dare eleemoſynã pp vanam gloriã,ma-

Voluntas mala ſemper ſit mali.

la eſt,

la eſt,& obiectum bonum eſt: ſed articulo ſequenti videbimus quod obiectum malum eſt; ſiquidem quod eſt malum ex fine, ſimpliciter malum eſt. Vera enim eſt illa ſententia D.Dionyſ. a nobis ſuperius explicata; bonum conſurgit ex integra cauſa, malum ex quocunque defectu. Notandũ etiam quòd hic nõ agitur, vtrùm tota bonitas ſit ex obiecto; ſed ſolum ad hunc ſenſum, vtrũ requiratur ad hoc vt voluntas bona ſit, quòd ſit boni obiecti, licèt fortaſſis hoc ad bonitatẽ actus nõ ſufficiat; de quo in articulo ſequenti. Concluſio igitur D. Tho. indubitata eſt. Sed Dominus Caieta. magnũ proceſſum format ſuper illud quòd bonũ & malũ ſunt per ſe differentiæ actuũ voluntatis, vtrùm intelligatur in eſſe naturæ, vel in eſſe moris; vtrum ne faciant opera ipſa differre ſecundum naturam, an potius idem actus poſſit eſſe ſucceſſiuè bonus, & malus. Conrad. ſuper iſtum articulum videtur tenere, quòd etiam in eſſe naturæ: & ideo non poſſunt eſſe actus eiuſdẽ ſpeciei in eſſe naturæ, vnus bonus, & alter malus; neque vnus actus ſecundum naturam poteſt eſſe bonus & malus ſucceſſiuè Gabr. in 2. d. 41. quæſt. vnica conſtituit multas propoſitiones in patrocinium huius ſententiæ; quarum prima eſt; quòd actus non poteſt fieri ſtudioſus, qui prius erat vitioſus, ſine nouo actu voluntatis; & infert corolariũ quòd per ſolum aduentum nouæ rationis non poteſt fieri ex bono malus, neque è contrario. Ponit deinde aliã propoſitionem, quòd actus, qui eſt propter bonum finem, eſt intrinſecè, & ſuapte natura bonus: itaque non poteſt ſucceſſiuè eſſe malus; quia ſi mutatur finis, mutatur & actus. Sed & tertiam propoſitionem conſtituit, quòd actus indifferens, idem numero elicitus a voluntate, non poteſt fieri bonus, nec malus; & ſic ſecundum eum, actus malus elicitus, eſt intrinſecè malus, & bonus, intrinſecè bonus, & indifferens, intrinſecè indifferens. Ex quibus ſententijs, ſi rectè expendantur, conſequẽs eſt, quòd actus bonus & malus, non ſolum in genere moris verùm etiam in genere naturæ differunt. Rurſus conſequens eſt, quòd idem actus numero, non poteſt eſſe ſucceſſiuè bonus & malus, quæ eſt opinio Conradi, & ſuadetur ſic eſſe optimis argumentis.

Prim. arg. In primis, Bonitas, & malitia actus ex obiecto accipienda eſt: ergo non poteſt ex bono fieri malus, niſi variato obiecto; quo variato neceſſe eſt actum variari ſecundum naturam; ſiquidem actus in eſſe naturæ, ex obiecto eſſentiam & naturam habet. Deinde, actus voluntatis intrinſecè dependet a rationis iudicio, & prænotione; nihil enim eſt volitum, quin prius cognitum; at actus bonus & malus ex diuerſis iudiciis dependet; bonus ſiquidem eſt conformis vero & recto iudicio; malus verò, falſo, & erroneo: differunt igitur ſecundum naturam. Præterea, habitus generantur ex actibus, vt docet vniuerſa Philoſophia moralis: ſi igitur idem actus ſecundum naturam ſucceſſiuè eſt bonus & malus, ſequitur quòd ex talibus actibus generarentur habitus contrarij, vnus vitioſus, & alter ſtudioſus, vel vnus & idem erit; virtus, & vitium: ſequitur rurſum, quòd virtus inclinaret ad malum; quod ſic oſtendo: conſtituamus namque, exempli gratia, temperantiam inclinare ad ſumendum cibum in tali tempore, & in tanta quantitate; tunc concludo argumentum; temperantiam elicit hanc volitionem, volo comedere in iſto tempore, & in tanta quãtitate: ſed hęc volitio ſecundum ſubſtantiam ſuam & naturam poſtmodum poteſt eſſe mala, vt ſi continuetur propter vanam gloriam: ergo temperantia inclinat ad malum. Vltimò, ſi idẽ actus numero poteſt eſſe bonus & malus ſucceſſiuè, ſequitur quòd actus fidei ſupernaturalis, & diuinæ poſſit fieri ſucceſſiuè actus fidei humanę, & errantis. qđ rectè ſequatur patet euidenti arg. Nam præcipua ratio qua vtuntur Theologi ad oſtendendum eundem actum numero poſſe per ſucceſſionem temporis eſſe bonum & malum, iſta eſt; poteſt. n. homo feria quinta ante horam duo decimam habere iſtam volitionem, volo comedere carnes, & continuare eandem volitionẽ vſque ad horã duo decimam; quis prohibet, & tunc volitio quæ prius erat bona, poſtmodum efficitur mala. Sed hæc ratio, ſi bene expendatur, omnino perſuadet, quòd idem actus numero, nunc ſit fidei diuinæ, nunc verò fidei humanę fallibilis. Etenim conſtituamus Iudæum parùm ante Chriſti natiuitatem habere hoc iudiciũ, Chriſtus naſcetur: rurſus faciamus quòd continuet, eundem actum nato Chriſto, quem ipſe ignorat natum eſſe; tunc actus, qui prius erat fidei diuinæ, & infallibilis, poſtmodum fit actus fidei humanæ, & errantis, iam enim illum iudicium falſum eſt. Hæc omnia confirmãtur. Nã ad actum bonum, pręcipuè ſi ſit actus ſupernaturalis, vt virtutis, requiritur auxilium ſpeciale, & ſupernaturale, vt habet ſana doctrina, & non ad actum malum, ergo differunt ſecundum naturam. Contrariam ſententiam tenent doctores in primis graues Caiet. hic Durar. in 2. d. 40. q. 2. & 3. Capreol. in eadem diſtinctione. Pro huius rei explicatione eſt prima propoſitio.

D.Dionyſ.

Caietan. Actus bonus & malus an differãt in eſſe naturę an ſolũ in eſſe moris.

Gabr.

Secũdum.

Tertium.

Vltimum.

in primis autoritate Ariſtot. dicit enim 5. ethic. cap. 1. Iuſtitiam eſſe, qua iuſta volumus. Ex qua ſententia conſequens eſt, virtutem eſſe, qua bona, & ſtudioſa volumus. Sed bona voluntas ea eſt, quæ eſt ſecundum virtutem: igitur bona & ſtudioſa voluntas ea eſt, qua bona, & ſtudioſa volumus. Cuius rei aliam demonſtrationem adhibet Diuus Thomas, Actus, inquit, humani ex obiecto ſpeciem habent, vt ſuperiùs eſt demonſtratum: ſed bona & mala operatio voluntatis differunt ſpecie; bonum igitur & malum in actibus voluntatis præcipuè attenditur ſecundum obiectum. Quòd bona & mala operatio voluntatis differant ſpecie, ſic probat: bonum enim & malum ſunt per ſe differentię actuum voluntatis, ſiquidem per ſe ad voluntatem pertinent, ſicut verum & falſum ad rationem, cuius actus per ſe diſtinguuntur ex differentia veri & falſi: quemadmodum igitur vera & falſa opinio ſpecie diſtinguuntur, ſic ſanè bona & mala operatio ſpecie diſcernuntur. Hactenus Diuus Thomas.

¶ Actus eiuſdem ſpeciei ſecundum naturam poſſunt eſſe, quorum vnus ſit bonus, & alter malus. Probatur euidenti exemplo. Nam occidere hominem, ſi naturam, & ſubſtãtiam operationis conſideres, eiuſdem ſpeciei eſt, ſiue a iudice occidatur homo, ſiue a perſona priuata: at vero occiſio hominis a iudice facta, bona eſt, & laudabilis; a perſona priuata effecta, mala eſt, & vituperabilis.

Caietan. Durand. Capr. 1. Conclu. Actus eiuſdẽ ſpeciei ſm naturã poſsũt eſſe vnus bonꝰ alter malꝰ.

¶ Secunda cõcluſio. Diuerſi actus in genere naturæ, ſunt eiuſdem ſpeciei in genere moris, quantum ad bonitatem & malitiam, quod patet. Nam comedere perdices temperatè, & ſobriè, & comedere oua, & piſces, ad eandem virtutẽ temperantiæ pertinet, quæ eſt virtus eiuſdem ſpeciei (niſi velis tot temperantiæ virtutes diſtinguere, quot ſunt ciborum genera) Bonum igitur & malum, ſunt differentiæ actuum humanorum in genere moris, ſed non in genere naturæ.

2 Conclu. Diuerſi actus in genere naturæ, ſunt eiuſdẽ ſpeciei ĩ genere moris.

¶ Tertia concluſio. Negari non poteſt quin idem actus numero, poſſit ſucceſſiuè eſſe bonus & malus. Probat hoc Caietan. ex comparatione quam D. Thom. facit ad actus intellectus: clarum eſt enim, quòd vnus & idem actus intellectus, poteſt ſucceſſiuè eſſe verus, & falſus: aſſenſus enim quo ego aſſentior Petrum ſcribere, aut rectè valere, ſucceſſiuè eſt verus, & falſus abſq; ſui mutatione: ſi enim Petrus deſinat ſcribere, aut rectè valere, aſſenſus qui antea verus erat, falſus eſt ſine ſui mutatione, per ſolam obiecti variationem. Idem patet; cum volo cognoſcere hanc fœminam ignorãtia inuincibili, & poſtea cum vincibili, & culpabili, tũc ſanè volitio, quæ prius bona erat, poſtmodum mala, & vitioſa efficitur. Idem oſtenditur exemplo ſuperius adhibito, de eo qui vult comedere carnes feria quinta ante horam duodecimam, & perſiſtit in eadem volitione vſque ad duodecimam. Hoc ipſum demonſtratur eſſe verum, cùm ſacerdos vult celebrare Miſſam in eccleſia, & perſeuerat in eadẽ uolitione, etiamſi interdicatur eccleſia ipſo ignorante culpabiliter, tunc volitio quæ prius bona erat, mala ſucceſſiuè efficitur. Ex his concluſionibus intelligitur apertè, quemadmodum bonum & malum non ſunt per ſe differẽtiæ

3. Conclu. Bonum & malũ ſunt differẽtiæ actuũ humanorum in genere moris, nõ in genere naturę. Idẽ actus numero poteſt ſucceſſiuè eſſe bonus & malus.

tiæ actuum humanorum in genere naturæ, ſed tantummodo in genere moris: quod eſſe verum, vel vltima concluſio manifeſtè conuincit. Si quidem vnus, & idem actus numero, poteſt eſſe bonus, & malus ſucceſſiuè, quod eſſet impoſſibile prorſus, ſi differentia ſecundum bonum & malum, eſſet differentia in eſſe naturæ. Ex eiſdem concluſionibus planè concluditur, & aliæ ſunt differentiæ actuũ humanorum in eſſe naturæ, & aliæ in eſſe moris, quod explicat in primis eleganter D. Tho. ſolutione tertii argumenti. Bonum enim præſentatum voluntati per rationem, vt obiectũ & in quantum cadit ſub ordine rationis, hoc eſt. in quantum eſt conforme aut difforme ad rectam rationem, ad genus moris ſpectat, & cauſat bonitatem aut malitiam moralem in actibus humanis: ratio enim eſt principium humanorum actuum; in quantum verò eſt bonum quoddam naturale, aut malum, cauſat bonitatem, aut malitiam naturalem. Ex ijs argumenta omnia in contrarium propoſita confutantur.

Aliæ ſunt differentia actuum in eſſe naturæ, & aliæ in genere moris. D. Thom.

Cõcluſio.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm bonitas voluntatis dependeat ex ſolo obiecto.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affimans. Nam bonitas voluntatis ex eo per ſe dependet, quòd per ſe boni tatem facit: ſed obiectum per ſe bonitatem facit in actu; circunſtantiæ enim ſunt accidentia actus humani, ergo bonitas voluntatis per ſe ex ſolo obiecto depẽdet. Cuius rei eſt altera probatio. Nam principium bonitatis vel malitiæ humanorum actuum, eſt ex actu voluntatis, & ideo bonitas & malitia voluntatis ſecundum aliquod vnum attenditur, aliorum verò actuum bonitas, & malitia poteſt ſecundum diuerſa attendi; illud autẽ vnum, quod eſt principium in aliquo genere, non eſt per accidens, ſed per ſe: quia omne qđ eſt per accidẽs, reduci debet ad id quod eſt per ſe, ſicut ad principium; & ideo bonitas voluntatis ex ſolo vno illo dependet, qđ per ſe facit bonitatem in actu, ſcilicet ex obiecto, & non ex circunſtantiis, quæ ſunt quædam accidentia actus humani.

Solut. arg. Ad primũ.

¶ Ad primum namque dicendum eſt, quòd cùm actus ſit ex bono malus, variatur quidem obiectum in genere moris, at non in genere naturæ.

Ad ſcđm:

¶ Ad ſecundum argumentum duo dicenda ſunt; primò aio manere idem iudicium in genere naturæ, variari verò in genere moris, proprer quod prius erat verum, & poſtea falſum.

Ad tertiũ.

¶ Deinde dico pro ſolutione argumenti; quòd licet iudicium eſſet omnino diuerſum, non ſit conſequens quòd actus voluntatis varietur: charitas enim viæ, & patriæ cœleſtis, eadem permanet, cum tamẽ (vt conſtat ex vera Theologia) iudicia ſint longè diuerſa in via namque iudicamus per fidem, in patria cœleſti per ſpeciem, & claram viſionẽ. Certè idem calor poteſt a ſole, & ab igne procẽdere; nõ eſt ergo mirum quòd eadẽ volitio a diuerſis cauſis procedat.

Idẽ habitus ſucceſſiuè non poteſt eſſe bonus & malus Darand.

¶ Ad tertium argumentum, concedo primum quod idẽ actus in genere naturæ poteſt generare duos habitus contrarios; vnum vitioſum, & alterum ſtudioſum: nam qua ratione eſt actus ſtudioſus, generabit habitũ ſtudioſum, qua ratione eſt actus vitioſus, generabit habitum vitioſum: cæterùm non admittit vera Theologia illum vnum actum bonum vel malum in genere moris, producere vnum habitum, qui ſit virtus, & vitium. Itaque quanquam admittat Theologus, quòd idem actus poteſt ſucceſſiuè eſſe bonus, & malus, nunquã debet admittere, quòd idem habitus ſucceſſiuè poſſit eſſe bonus, & malus. Cuius rei differentiam operæpretium eſt diligenter explicare. Durandus in 2. diſtinctione 40. quæſtione 3. ſolutione ad primum, in huius difficultatis explicatione m dicit, quòd quemadmodũ vnus idemque actus poteſt ſucceſſiuè eſſe bonus, & prauus ſic & habitus: opinio enim (autore Ariſtot. 3. Ethicor. c. 2.) aliquando dicit verum, aliquando dicit falſum. Addit tamen Durandus quòd habitus ſtudioſi, qui prudentia diriguntur, nunquam ſunt mali; prudentia namque ſemper dicit verum: quæ explicatio mihi profectò non placet. Nam in primis opinio nunquam eſt habitus bonus; de ratione namque habitus boni & ſtudioſi eſt, vt ſemper inclinet ad bonum, quod opinioni competere non poteſt; ſiquidem fallere nos poteſt, & ad falſum inducere. Rurſus aliud vitiũ habet ſententia Duran. non enim explicat quid eſt quod actus ſtudioſus poteſt eſſe malus ſucceſſiue, & habitus ſtudioſus non poſſit fieri malus.

Autoris ſolutio.

¶ Dicendum eſt igitur (& hæc, quantum exiſtimo, eſt vera ſolutio) quòd quemadmodum idem actus in genere moris, nunquam poteſt fieri ſucceſſiuè bonus & malus; ſi namque fiat ex bono malus, iam diſtinguitur ſpecie in genere moris; ad eundem modum habitus nunquam poteſt fieri ex bono malus, neque econtrario; quoniam habitus ſemper ad genus moris ſpectat: acquiritur enim habitus vt determinet potentiam ad actum bonum, vel ad malum in genere moris, non ad actum bonum in genere naturæ; nam ad tales actus potentia de ſe determinata eſt, neque habitu determinãte opus habet.

¶ Sed vt ad ſolutionem tertii argumenti redeamus, adddendum, quòd cùm virtus nõ inclinet niſi ad actũ bonum ſecundum omnes circunſtantias, quando oportet, & prout oportet, quamuis actus maneat idem ſecundum naturam, ſi malus redditur in genere moris, vitius ad illum actum deinceps non inclinat.

Ad vltim

¶ Ad vltimum argumentum confutandum, multa addu ci ſolent, quæ a nobis alio in loco, nimirum q. 63. explicabuntur: nunc illud breuiter dici poteſt, in explicatione argumenti variare doctores: quidam enim concedunt, quòd actus virtutis infuſæ, & ſupernaturalis in genere naturæ, non diſtinguitur ab actu virtutis acquiſitæ; & ideo idem actus in genere naturæ poteſt eſſe fidei ſupernaturalis, & poſtmodum fidei humanæ. Quidam verò hoc putant eſſe falſum, & regulæ fidei noſtræ aduerſum: quorum autorum diſſenſiones vſque ad locum commemoratum ſedare non poſſumus. Dicendum eſt igitur (ne argumentum ſine confutatione relinquatur) quòd licèt actus in Iudæo continuetur, & perſiſtat idem, non eſt conſequens, quòd non differat in genere naturæ: multa ſiquidem continuantur, quæ in genere naturæ differunt; velut inſertũ, atque virga, cuius vna medietas eſt ſicca; & alia viridis. Vel dicendum, quòd multa videntur ad ſenſum continuari, & eadem perſiſtere, quæ ſi directè expendantur, eadem non permanent; vt patet in exemplis dudum cõmemoratis; & in motu canis de alta turri cadentis: cuius motus (ſi vera ſunt quæ dicunt Philoſophi) in medio itinere cum moritur canis, interrumpitur. His addendum eſt, quòd actus ſupernaturalis, & naturalis, continuari non poſſunt, ſiquidem differunt tota natura, & ſpecie: ea verò quæ natura differunt, nunquam cõtinuantur: actus verò bonus, & malus, qui inter naturalia computantur, non eſt mirum quòd continuentur; ſiquidẽ in genere naturæ non adeò differunt: & ideo nunquam cõcedam, actum ſupernaturalem continuari cum actu naturali; quamuis id admittam in actibus moralibus, qui naturam non ſuperant. Hæc de iſto articulo, ad ſequentem articulum veniamus.

Actus naturalis & ſupernaturalis nec poſſunt eſſe idẽ, neque verò cõtinuari.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CONcluſio huius articuli mirabilis eſt; & ſubuertere videtur omnem philoſophiam, tum diuinam, tum humanam, quod ſic oſtendo. In primis, in articu. 4. ſuperioris quæſtionis demonſtratum eſt, actum voluntatis interiorẽ habere bonitatem & malitiam, laudem & vituperium, ex fine, & cæteris circunſtantiis: cui definitioni concluſio huius articuli omnino aduerſatur.

Concluſio articuli examinat. Prim. arg. contra cõcluſionẽ.

¶ Deinde, ſi quis furari vult de loco ſacro, ea volitio deterior fit ex circunſtantia loci ſacri; atque adeo qui ardẽtio ri volũtate vult aliquid, ſi cætera ſunt paria, plus meretur, aut

Secũdum.

aut peccat; & hæc circunſtantia tenet ſe ex modo operandi, & non ex obiecto. Idem confirmatur. Nam manente eodem obiecto omnino, ſi actus intendatur, & vehementior fiat, eſt prior, vel melior: ergo nõ tota bonitas, aut malitia pendet ex obiecto. Præterea, habeat laicus volitionem venandi, habeat eã dem volitionem monachus; in laico ſtudioſa eſt, & laudabilis, in monacho vero mala, & vituperabilis; & hoc tantum proue nit ex circunſtantia operantis.

Tertium.

¶ Vltimò, ad actum virtutis perfectiſſimum, non ſatis eſt operari ſtudioſa, & iuſta, ſed promptè, & delectabiliter; ergo bonitas non ſolùm pendet ex obiecto, ſed ex modo operandi.

Vltimum. Cõcluſio.

Hilar.

¶ Pro huius dubii explicatione ſciẽdum eſt, quòd concluſio huius articuli varias habet explicationes. Cõradus dicit, quòd cum bonitas moralis ſit ex obiecto, & circunſtantiis, differentia inter actum exteriorem, & interiorem eſt, quòd circunſtantiæ ſunt obiectum actus interioris, quia ſunt volitæ; non autem ſunt obiectum actus exterioris: non enim actus exterior per ſe fertur in finem, ſed per actum voluntatis refertur in finem: & ſic totum quod habet actus exterior ab obiecto, & fine, & circunſtãtiis, totum habet actus interior ab obiecto, quia obiectum omnia illa includit.

Variæ cõcluſionis explicationes.

Conrad.

¶ Hæc explicatio mihi omnino non placet; tum, quoniã aduerſatur doctrinæ ſuperiùs traditæ; tum verò, quoniam apertè aduerſatur D. Thom. in hoc articulo: dicit enim ad finem articuli, quòd actus interior voluntatis accipit bonitatem ab obiecto, quod per ſe cauſat bonitatem actuũ humanorum, non ex circunſtantiis, quæ ſunt accidentia actuum humanorum. Itaque obiectum quod tribuit bonitatem actui interiori uoluntatis, non includit circunſtantias vt falsò, & contra D. Thom. aſſerit Conrad. Doctiſſimus Victoria, quem honoris cauſa nomino, uariis modis propoſitam dubitationem diſſoluebat. duo tantum mihi probantur: In primis dicebat Diuum Thomam loqui ſolùm de bonitate, & malitia ſpecifica, ita quòd tota bonitas, uel malitia prouenit ab obiecto; poteſt tamen aliunde eſſe maior uel minor in eadem ſpecie, uel ex intenſione, uel ex modo operandi: & hoc uidetur de mente Sancti Thomę in articulo 1. & 2. ſemper dicit quòd bonitas, de qua loquitur, eſt per ſe, & nõ per accidens; bonitas autem quę non pertinet ad ſpectem, & ex circunſtantiis ſumitur, non uidetur per ſe, ſed per accidens actibus humanis competere, manẽte enim eodem actu in genere moris, uariatur actus ex circunſtantiis. Secundo dicebat, quod Sanctus Thom. non intelligit, quod tota bonitas actus interioris ſumatur ex ſolo obiecto, ſed ſolum quòd ad bonitatem actus interioris ſufficit, & requiritur bonitas obiecti, & ad malitiam eius ſufficit, & requiritur malitia obiecti, non curando an aliũde poſſit talis actus fieri melior, uel peior, exempli gratia, Volo dare eleemoſynam, dico quòd ad bonitatem illius actus requiritur & ſufficit, quod datio illa eleemoſynę bona ſit; & uolo occidere hominem, ad malitiam illius requiritur & ſufficit, homicidium illud malum eſſe; dato quod in utroque poſſit eſſe aliud, unde poſſit eſſe bonitas uel malitia maior, & ideo malitia, uel bonitas ex obiecto per ſe dependet, quia iſtud requiritur, & ſufficit ad bonitatem actus uel malitiam. Aliæ bonitates, & malitiæ ſunt accidentales, & ideo D. Thom. in concluſione non dixit, quod tota bonitas actus ex obiecto eſt, ſed quod bonitas actus interioris ſolo obiecto dependet; dependere verò eſt, non poſſe eſſe ſine illo: & ita eſt, quòd actus interior non poteſt eſſe bonus, ſine bono obiecto; & ſi obiectum eſt bonum, actus bonus eſt. Certè aptæ & idoneæ ſunt iſtæ explicationes; ſed vt paucis explicationem veram comprehendamus, dicendum eſt, quòd

Impugnat Conrad. D. Thom.

Mag. Vict.

Autoris reſolutio.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm bonitas voluntatis dependeat a ratione.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmãs, quam probat in primis autoritate Hilarii decimo de Trinitate in principio libri. Immoderata eſt, inquit, omnis ſuſceptarum voluntatum pertinacia, vbi non rationi voluntas ſubiicitur. Sed bonitas volũtatis conſiſtit in hoc, quod ſit moderata: ergo bonitas voluntatis dependet ex hoc, quòd ſit ſubiecta rationi. Deinde demonſtrat ex ratione certiſſima: nam bonitas voluntatis dependet ex obiecto, vt dictum eſt ſuperiori articulo: obiectum autem voluntatis proponitur ei per rationem; bonum enim intellectum, eſt obiectum voluntatis proportionatum; quo maximè ab appetitu ſenſitiuo diſcernitur, cuius obiectum eſt bonum particulare, quod appre hendit vis ſenſitiua: bonum ergo vniuerſale quod ratio apprehendit, eſt obiectum proportionatum humanæ voluntatis, & ſic illa voluntas bona erit, quæ fuerit conformis rectæ rationi, proponenti verum bonum.

Hilarius.

D. Thom.

cùm actus habet plures fines, bonitas voluntatis ex vtroque prouenit tanquam ab obiecto ab vno, ab alio tanquam a fine, licèt vtrumque ſit obiectum; puta, ſi quis vult pecuniam propter honorem, & honorem propter nuptias ſibi conuenientes, alia eſt bonitas quæ eſt ab obiecto, ſcilicet pecunia, & alia a nuptiis: ſed prima eſt eſſentialis, ſecunda accidentalis: nam ad bonitatem actus interioris requiritur finis, ſed nõ alius finis, & ideo ſi ſunt duo fines, vnus illorum per accidens eſt; & idem eſt iudicium ſi vna volitio imperetur ex altera, vt cùm quis dat eleemoſynam propter charitatem; volitio enim imperata habet bonitatem ſed accidentalem ex imperante. Pro quo aduertendum eſt, quòd id, quod eſt ad finem, vel habet ex ſe vnde appetatur, vel non; ſi non, tunc bonitas eius, eſt bonitas finis, & non alia, vt cum volo medicinam propter ſanitatem; & ſic eadem eſt bonitas obiecti & finis: ſi autem habet vnde appetatur, tunc differt bonitas obiecti a bonitate finis, & bonitas finis eſt accidentalis, quia non requiritur ad actum uoluntatis bonum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo huius articuli dilucidatione aduertat Theologus, quòd vt operatio humana recta ſit, & ſtudioſa, neceſſe eſt ut rectæ rationi ſit conformis, recta namque ratio, & uera rerum agendarum intelligentia, regula eſt, & norma humanarum operationum, qua honeſta & turpia iudicantur vniuerſa. Itaque, quemadmodum res artificioſæ tunc optimè, & affabrè conſtitutæ ſunt, quando ad amuſſim, & regulam artis ſunt cõpoſitæ; ſic operationes humanæ tunc iudicantur ſtudioſæ, & rectæ, quando rectæ rationi fuerint conſentaneæ. Propter quod Ariſtotel. definit virtutem moralem, quòd ſit habitus electiuus in mediocritate cõſiſtens, prout vir prudens determinauerit. Ex qua definitione, intelligitur definitionem prudentis eſſe regulam, & normam humanarum operationum: qua de re facit longum diſcurſum Cicero lib. 1. de legib.

Ariſtot.

¶ Illud etiam obſeruandum eſt, rationem ſiue intellectum, duplicem eſſe, ſpeculatiuam, & practicam; quæ nõ diſtinguntur ſecundum eſſentiam, ſed ex fine, vt præclarè docet D. Thom. 1. p. quæſtio. 79, articulo 11. Finis rationis ſpeculatiuæ eſt intendere veritati cognoſcendæ; finis verò practicæ, dirigere operationem: quapropter vbi definit ſpeculatiua ratio, incipit practica, verbi gratia, officium, ſiue operatio intellectus ſpeculatiui eſt hęc, demonſtrare naturam

Cicer. Duplex ratio. D. Thom. Officiũ intellectus practici & ſpeculatiui.

ram,& pulchritudinem virtutum,& quàm sit laudabile,& honestum rationem sequi, hic definit speculatio & incipit praxis,& sic concludit; bonum rationis omnibus sequendum est. Ideoque verum est quod quidam dixit, intellectus speculatiuus extensione fit practicus. Ad hoc propositum dixit sapiens Prou. 9. Scientia sanctorum, prudentia, id est, quidquid sancti speculantur ad suas operationes dirigunt.

Pro.9.

Verum iudiciũ practici intellectus.

¶ Sed & illud considerãdum est, quod vt sit verum iudicium intellectus practici, satis est quòd sit regula, & norma ad studiosam operationem, licèt speculatiuè falsum sit. Exempli gratia, quando Iacob accessit ad Liam ex ignorantia inuincibili, putans esse suam vxorem, habuit hoc iudicium practicum; accedẽdum est ad hanc fœminam; quod speculatiuè falsum erat: propositio verò ab eo quod res est, vel non est, vera, vel falsa, dicitur, at re ipsa vxor non erat: cæterùm practicè illud iudicium verum erat: erat enim regula dirigens ad rectam operationem, quam vir prudens approbaret. Vnde Arist. 6. Ethic. c. 4. inquit, quòd veritas intellectus practici est, conformiter se habere ad appetitum rectum. Ex quibus principiis consequens est, veritatem intellectus practici non consistere in rerum cognitione, sed in directione ad rectam operationem.

Cõclusio.

Aristot.

Obiectio. ¶ Sed contra est argumentum. Nam in hoc articulo definitur appetitum & vniuersam operationem humanam, studiosam esse, & rectã, ex eo quòd est conformis rectę rationi: in principiis verò positis definitur, bonitatem & veritatẽ rationis practicæ esse, conformiter se habere ad appetitum rectum; videtur ergo in prædictis definitionibus esse circulum, & magnam confusionem. Hanc obiectionem laborat depellere D. Thom. hic ad secundum; quæ vt euidentiùs confatetur, dicendum est, omnino esse idem quòd operatio sit conformis rectæ rationi; & quòd sit conformis recto appetitui: Sensus enim primæ sententiæ est, illam operationem esse bonam, & studiosam, quã determinat recta ratio & viri prudentis intelligentia. Sensus verò secundæ sententiæ est, illa operatio est studiosa, quam definit vir bonus esse studiosam: & certè istæ definitiones pro eodem valent. Vel dicendum, quòd prior definitio est ex proximis principiis, & quod aiunt dialectici, a priori; posterior definitio est ab effectu, & quod aiunt dialectici, a posteriori.

Solutio.

V.Thom.

Aristot. Conditiones ad actum virtutis.

¶ Vltimo sciendum est, quòd Aristo. 2. Ethi. c. 4. requirit tres conditiones ad actum virtutis; prima, quod agens sit sciens; deinde vt eligat propter ipsum, tertia, vt stabili animo, & firmo operetur. Circa primam conditionem nolo disputare, quæ scientia requiratur, scientia moralis, an prudentia: sed paucis explicabo sententiam meam. Dico primo, ad actum moraliter bonum, non est necessaria scientia moralis: nam iusti homines operantur iusta & recta, qui non habent scientiam moralem. Secundò dico, quod non est necessarius habitus prudentiæ; nam peccatores nonnũquam operãtur opera moraliter bona, vt docet fides catholica; at verò non habent prudentiam, nec cæteras virtutes semper. Tertiò dico, non esse necessarium actualem prudẽtiam, qua iudicatur de bono & honesto: patet de homine qui comedit hora cõsueta, & temperatè; vel de illo, qui reddit debitum vxori suæ sine tali actu; iudicium durissimum esset asserere quòd tales non bene facerent; nam si dicamus non bene agere, secundum D. Thom. sequitur quòd peccent; in indiuiduo enim nõ datur actus indifferens. Quartò dicò, satis esse quòd iudicet virtualiter de bono, & honesto, hoc est, quòd prius in vniuersali, vel particulari iudicauerit, & contrarium iudicium non habuerit; vt cùm maritus proposuit cognoscere vxorem suam, quia honestũ est; cùm verò eam postea cognoscit, non iudicando an sit honestum, nec ne: dico illum rectè operari: probatur (sicut solet probare Aristo. magnus philosophus) quoniam ita viri boni consuescunt operari. Vltimò dico, ad actum moraliter bonum, hoc iudicium etiam virtuale non esse necessarium; nam cùm quis ex pietate naturali dat eleemosynam, qui nunquam habuit tale iudicium, nec recordatur boni honesti, nec virtutis, bonum opus operatur; satis ergo est, & requiritur vt operatio sit recta, quòd sit conformis rectæ rationi, & in actu exercito, & non in actu signato. Sed Ocham in 3. sentent. quæstio. 13. Almayn. in suis moralib. capit. 6. Gabriel in 2. distin. 41. q. vnica, & in 3. distinct. 23. q. 1. non sunt cõtenti actuali prudentia; sed præterea dicunt, oportere quòd concurrat effectiuè partialiter, ac etiam obiectiuè, itaque sit talis actus, volo datre eleemosynam, quia sic a recta ratione dictatum est.

Ad actum moraliter bonũ quæ scientia requiratur.

Ad actum moraliter bonũ non est necessarius habitus prudẽtiæ.

Ocham. Almayn. Gabriel.

luntatis ex lege æterna, quàm a ratione humana. Nam in omnibus causis ordinatis plus dependet effectus à causa prima, quàm a secunda: agit enim secunda in virtute primæ, habetque ratio humana vt sit regula voluntatis humanę, & eius men

¶ Patet hæc sententia, primò quoniam secundum philosophũ vt actus sit virtutis, necessum est quòd agens operetur sciens, & propter hoc, & quia scit, & sic dictat recta ratio.

Aristot. Prim.arg.

¶ Secundò potest esse quòd aliquis iudicet pium est dare eleemosynam, & dare propter aliam causam; ergo oportet vt det, quia sic recta ratio dictat.

Secũdum.

¶ Vltimò est argumentum apparens. Sit homo qui habet duo hæc iudicia, honestum est comedere, & delectabile est comedere; si comedat, absolutè talis actus non est magis conformis vni dictamini, quàm alteri.

Vltim.

¶ Ad hoc dicendum est, quòd sine dubio ad actum moraliter bonum, nõ est necessarium quod iudicium sit obiectæ voluntatis, ita quòd exerceatur actus subista reflexione & titulo, quia dictat ratio. Patet argumento Aristotelęo; nam viri probi non solent sic operari: & certè isto pacto soli Philosophi morales sic possunt facere. Deinde ad studiosam operationem satis est quòd præcesserit in virtute iudicium prudentiale, vt superius demonstratum est, ergo non requiritur quòd fiat actu, quia sic dictat ratio. Vltimo, vt sit studiosa operatio, satis est quòd sit cõformis rectæ rationi in actu exercito, non requiritur in actu signato, sicut ad obedientiam famuli sat est quod impleat iussa Domini sui, nec est opus quòd in executione dicat, quia sic Dominus meus iubet.

Dubii solatii.

¶ Ad argumenta Ochanistarum respondetur; ad primũ, veram intelligentiam illius sententiæ Aristot. esse, quòd vt quis rectè, & studiosè operetur, in primis requiritur vt sciẽs operetur, id est, non ex ignorantia, vel a casu. Deinde necessarium est ut ex electione operetur, id est, non ex passione, timore, ira, &c. Præterea, oportet vt eligat propter hoc scilicet, ut non propter inanem gloriam, aut locum, sed propter virtutem, & bonum. Vltimo requiritur, quod firmo, & stabili proposito operetur, scilicet cõstanter. Hæc explicatio nihil iuuat opinionem Ochanistarum. Vel dicito, quod istas conditiones expostulat Arist. ad actum virtutis perfectum, non ad actum moraliter bonum, de quo est nostra controuersia.

Ad argu. Ocham. Ad primũ.

¶ Ad secundum argumentum respondetur, quòd si quis habuit hoc iudicium, rectissimè operatur: nam datio eleemosynæ, est conformis recto iudicio.

Ad scdm.

¶ Ad tertium doctissimus Victoria aiebat esse difficilis iudicii, & tantummodo respondebat, quod si illud opus sequebatur ex iudicio de honesto bono, erat rectum opus; si uero sequebatur ex iudicio de bono delectabili, non erat rectum opus. Ego vero dico, ꝙ in tali casu erit rectum opus comedere; tum, quoniam bonum est fortius ad agendum, quàm malum: tum vero, quoniam opus quod de se est conforme rectæ rationi, suapte natura refertur in bonum honestum, licet operans de honesto non cogitauerit; si non apponatur mala circunstantia, quod in superioribus sæpissimè est declaratum.

Ad tertiũ. Victoria.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm bonitas voluntatis dependeat ex lege æterna.*

SVMMA TEXTVS.

COnclusio est. Multò magis dependet bonitas vo-

EXPLICATIO ARTICVLI.

COntra cõclusionẽ huius articuli sic arguit. Nã sunt ꝙdã opera de sua natura mala; nõ quia prohibita, vt adulteriũ, homicidiũ, &c. & sunt alia opera de sua natura bona, & studiosa, vt dilectio Dei, &c. ꝙ absq; vlla lege bona sũt

Conclusio articuli expenditur. Prim.arg.

ergo

ergo bonitas aut malitia talium operum non pendet ex lege æterna Dei. Rursus arguitur ex axiomate omnium Theologorum: mala sic diuiduntur, vt quædam sint mala, quia prohibita, ut non seruare ieiunia ecclesiastica, quædã verò sunt prohibita, quia mala; vt mendacium, adulteriũ.

Secundũ.

ergo talia opera, licèt nulla lex esset, mala essent. Idem confirmatur: Nam sunt aliqui actus, qui licèt nulla lex esset, imò si per impossibile Deus nõ esset, mali sunt ex sua natura, vt mendacium.

Psal. 4.

¶ Idem confirmatur. Nam mendacium de sua essentia & natura est intrinsecè malum. ergo etsi nulla esset lex, malum est. Difficultates horũ argumentorũ uariè explicant discipuli D. Thom. doctissimus Victoria & Soto.

Confir.

Mag. Victoria & Soto.

¶ Prima explicatio, quòd in tali casu mendacium, & adulteria, peccata non essent, siquidem non essent cõtra legem, & ubi non est lex, peccatum non est; cæterùm essent mala moralia, quoniã essent disconueniẽtia rectæ rationi. & hanc sententiã videtur affirmare D. Thom. infrà q. 71. arti. 6. ad 4. vbi dicit, quòd si nulla esset lex, adulteriũ non esset peccatũ.

Prima cõ.

D. Thom.

¶ Secunda explicatio est, quòd de facto omnis actus cõformis rectæ rationi, est conformis legi æternæ, & omnis difformis rectæ rationi, est etiã difformis legi diuinæ: quapropter de facto omnis actus difformis rectæ rationi, peccatũ est, & contra legem æternã, cæterum si ponatur ille casus impossibilis, & nulla lex sit, adulterium esset difforme rectæ rationi, at peccatum non esset.

Secunda.

¶ Tertia explicatio est, omnem actum esse bonum, aut malum ex lege diuina, nam actus qui vocantur intrinsecè mali, sunt illi, qui habent hanc naturam vt Deus necessariò per suam legem reprobet illos.

Proptia sẽtentia. Si lex non esset, non esset peccatum, & esset peccatum.

¶ Ego verò dico, quòd si nulla esset lex quæ prohiberet adulterium, aut mendaciũ, dato hoc per impossibile, esset peccatum, & non esset peccatum. Itaque admisso hoc impossibili, loquitur euidens contradictio, & quòd sequatur, ostensum est euidenter supra q. 18. artic. 1. & in materia de iustura per participationem legis æternæ, quæ est ratio diuina; quod explicat Dauid cùm dicit Psalm. 4. Quis ostendet nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. quasi diceret, lumen rationis humanæ, quod in nobis est, potest nobis ostendere bona, & nostram voluntatem regulare, in quantum est lumen uultus tui Domine, id est, a vultu tuo deriuatum. Ex quo sequitur, quòd vbi deficit ratio humana, ad rationem æternam oportet recurrere.

Psal. 4.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrùm voluntas discordans a ratione errante sit mala.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio, Idem est dicere an uoluntas discordans a ratione errante sit mala, ac si quæratur, an conscientia erronea obliget. Conscientia enim est quoddam dictamen rationis, & quædam ueluti applicatio scientiæ ad actum, quæ dictat aliquid esse faciendum, uel non faciendum: conscientia ergo errans, est dictamen errans. Quæritur ergo; an voluntas discordans a ratione errante, id est, a conscientia errante, mala sit, sic ut sit peccatum, nõ sequi conscientiam erroneam.

¶ Secunda Conclusio. Si ratio, vel conscientia dicat alicui, quòd illa quæ sunt secundum se mala, homo teneatur facere ex præcepto; vel quòd illa quæ sunt secundum se bona, sunt prohibita, erit ratio, vel conscientia errans: similiter si dicat, quòd id quod secundum se est indifferens, vt leuare festucam de terra, sit prohibitũ, uel præceptum. Hæc conclusio liquida est; nam si ratio, vel conscientia dicat aliquid esse faciendum quod sit bonum ex genere suo, non est ibi error; similiter si dicat aliquid non esse faciendum, quod est malum ex suo genere, atque adeo si dicat id, quod est indifferens, nec bonũ, neque malum esse, rectè iudicat, & nullus error est.

¶ Tertia conclusio, Omnis conscientia erronea, de quacunque re habeatur, nos obligat, & obstringit vt sequamur illam; & sic omnis voluntas discordãs a ratione errante, mala erit. patet. Nam bonitas voluntatis dependet ex obiecto: sed voluntas non fertur in aliquid nisi ut proponitur a ratione, ergo si proponitur a ratione ut malũ, & uoluntas amplectitur illud, iam peccat; non quòd amplectatur malum in re, & quod aiunt materialiter, sed quòd sequatur malum formaliter, iudicatum tale. Vide literam Diui Thomæ.

Legib. q. 60. im præambulo. Ex explicatione harũ difficultatum sequitur quid dicendum sit, an liceant istæ cogitationes conditionatæ, ego haberem delectationem cum ista fœmina, nisi esset lex diuina quæ interdiceret, certè si verũ est illud, quòd si non est lex, peccatum non est, licitæ sunt tales cogitationes; de qua re omnino est legendus Dominus Caieta. in opusculis in 1. de delectatione morosa, fol. 46.

Caieta. in opuscu.

ARTIC. SEXTVS.

¶ *Vtrùm uoluntas concordans rationi erranti, sit bona.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Sicut quæstio præcedentis articuli eadem est cum quæstione, qua quæritur, Vtrùm conscientia erronea liget; ita ista quæstio eadem est cum illa, qua quæritur, utrùm conscientia erronea excusat.

EXPLICATIO ARTICV.

VT isti articuli diligentius exponantur, est prima dubitatio; quid sit conscientia. Conscientia est dictamen rationis, applicatum ad opus. sic definit D. Tho. arti. 5. suprà. Eandem definitionem prosequitur copiosiùs 1. par. q. 79. articu. 13. Itaque conscientia autore D. Thom. nec est potentia, nec habitus, sed actus qui dictat aliquid esse faciẽdũ, vel fugiendum. Et quòd sit ita, patet ex actibus qui tribuuntur conscientiæ; conscientia dictat, accusat, reprehendit, defendit: de quibus actibus D. Paul. ad Ro. ca. 1. & D. Thom. 1. p. loco citato, qui vniuersi actus manifestè pertinent ad intellectum, & dictamẽ rationis. Duran. in 2. di. 39. q. 4. aliter loquitur de conscientia, & dicit, quòd cõscientia est habitus scientiæ, cum inclinatione uolũtatis ad faciẽdum quod ratio dictauerit. Itaque apud Duran. conscientia est aliquid constans ex habitu ĩtellectus, & inclinatione voluntatis, & probat quòd nõ sit actus.

Quid sit cõscientia.

Tertia. D. Thom.

Rom. 2. D. Thom.

Durand.

Prima cõc.

¶ Nã actus non agit; sed conscientia dictat, testificatur, accusat: ergo nõ est actus. Respondetur hoc argumentum esse puerile, & inane; nam sæpenumero dicimus, cogitatio hoc mihi dicit, cũ tamen cogitatio sit ipsamet dicta, & actio.

Prim. arg. Solutio.

¶ Secundo arguit. Nam si conscientia est iudiciũ actuale, sequitur neminem posse operari contra conscientiam. quod sequatur, probatur. Nã stante iudicio ex parte intellectus efficaci, voluntas necessariò obedit, & paret, scilicet stante imperio efficaci ex parte intellectus; necessitatur voluntas ut illud sequatur, ut suprà demonstratum est: ergo stante

Secũdum.

stante hoc iudicio, non est faciendum, nunquam faciet. Ad hoc argumentum respondetur, non esse eandem rationem de iudicio, & imperio efficacis: nam imperium efficax, efficaciter mouet ipsam voluntatem, & hanc virtutem mouēdi habet ab ipsa voluntate: iudicium verò non habet hāc virtutem a voluntate, quin potiùs iudicium allicit, & mouet voluntatem, ut sequatur quod iudicatum est.

Secunda.

¶ Secunda Conclusio. Si conscientia erronea oritur ex ignorantia culpabili, & vincibili, non excusat: nam ignorantia quæ est aliquo modo volita directè, vel indirectè, non causat inuoluntarium. Dicitur autem directè ignorantia volita, in quam directè fertur actus voluntatis; indirectè, quando per negligentiam aliquis non uult scire, quod scire tenetur; & tunc error rationis, uel conscientiæ non omnino excusat.

¶ Tertia Conclusio. Si conscientia erronea procedat ex ignorantia inuincibili, excusat, & tunc nullum est peccatum sequi illam. Exemplum est de Iacob, qui ignorabat inuincibiliter Liam esse alienam, qui sequens illum errorem, nihil peccabat. Ratio huius conclusionis est: nam talis ignorantia causat omnino inuoluntarium, unde excusat omnino a peccato.

Tertia.

Vtrum requiratur actuale iudicium, ut quis dicatur agere contra cōscientiam.

¶ Sed nunquid vt quis dicat operari contra cōscientiam, requiritur q̄ iudiciū actuale sit? Respondetur minimè, sed sat est, q̄ præcesserit, & qd in virtute perseueret verbi gratia, habuit quis istum errorem, non mihi licet audire Theologiam scholasticā, & nō reuocato isto errore, audit Theologiam scholasticam, peccatum est illi; non quòd operetur contra iudicium actuale, sed quoniam agit contra iudiciū quod in virtute perseuerat: cæterùm non sat est vt quis operetur contra conscientiam, quòd operetur contra habitum erroneum. verbi gratia. habet quis habitum erroneū ex multis actibus collectum, quòd tenetur furari vt subueniat pauperi, & vir doctus doceat illum veritatem, si operatur conformiter ad hanc doctrinam, non peccat, credens viro docto, at operatur contra habitum erroneum. quod est euidentissimum argumentum aduersus Durand. quòd

Obiectio.

conscientia non sit habitus.

¶ Sed contra est vnicum argumentum. Nam ex hoc sequitur, quòd paganus qui habet idolū pro Deo, quidquid faciat, semper peccat; nā vel refert opera sua in idolum, vel non: si refert, euidens est quòd peccat: si non, operatur cōtra conscientiam erroneam, nam habet errorem, quòd idolum Deus sit, in quem Deum omnia opera referre debet. Ad hoc argumentum dicendum est primò, quòd si paganus pietate naturali tribuit eleemosynam, virtualiter retractat intentionem præcedentem: nam dare ex pietate naturali, & propter idolum, repugnantia sunt. Secunda solutio, quòd illa generalis relatio in idolum, si multum temporis intercedat, cessat, nec sufficit inficere opera quæ postea subsequantur; præcipuè, quoniam opera bona de sua natura referuntur in Deum verum: est exemplum appositū ad hoc explicandum: Nam si quis statuat ire in D. Iacobū religionis gratia, & referat omnia opera itineris in D. Iacobum, si consumit multum temporis spacium in aliis negotijs impertinentibus, necessum est renouare illam præcedentem intentionem, vt opera vniuersa referantur in D. Iacobum. Est aliud exemplum ex naturalibus adductū: lapis quoniam monetur violenter in locum superum, vt moueatur, oportet vt semper assistat impetus proijcientis, quo cessante, cōtinuò descendit in locum suum naturalem: ad eundem modum opera de sua natura bona, violenter referuntur in idolum, quapropter vt referātur, oportet quòd intētio semper perseueret, qua cessante, referuntur in Deum verum, qui est finis bonorum naturalium, & supernaturalū. Ad istum modum definit D. Th conscientiam erroneam.

Solutio.

Quotuplex sit cōscientia, & quomodo diuidatur.

¶ Est secunda dubitatio, quotuplex sit cōscientia, & quo modo diuidatur. Conscientia quadruplex est, recta, erronea, dubia, & scrupulosa. Recta conscientia est, quæ per verum syllogismum, veram sententiam concludit; vt mandatum omne Dei seruandum est: de dilectione Dei est mandatum: ergo seruandum. Erronea est, quæ per falsum syllogismum, falsam sententiam concludit: vt si quis ita ratiocinetur; Omne illicitum non est faciendum; iurare illicitum est, vt patet Matt 5 Nolite iurare omnino. ergo iurandum non est. Erronea conscientia est, decipitur in intelligentia illius: Nolite iurare omnino. Vel conscientia erronea est, quæ dictat esse verum, quod falsum est, vel è diuerso. Conscientia dubia est, quæ nec assentitur, nec dissentit, sed manet in ambiguo, & in ancipiti. Conscientia scrupulosa est, quæ alteri parti adhæret, sed cum formidine, & anxietate, quæ animum torquet.

Conscientia recta quid sit.

Cōscientia erronea.

Matth. 5.

Cōscientia dubia.

Conscientia scrupulosa.

¶ Sed videtur profectò quòd nulla sit conscientia erronea. Nam si ego existimo me hodie teneri ad audiendam rem sacram, quia arbitror esse diem festum; vel teneor, vel non teneor: si non teneor, non obligat, si teneor, ergo vera est conscientia; nā dicit quòd teneor, & ita est quòd teneor.

Tertia.

¶ Respondetur quòd falsa est & erronea conscientia; nam dicit quia absolutè teneor audire Missam; at non teneor, nisi posito errore cōscientiæ, quo posito, nulla est obligatio: Deinde nō teneor audire Missam, sed teneor deponere falsam existimationem, qua posita, nulla manet obligatio.

Vtrum cōscientia erronea obliget.

¶ Est tertia dubitatio. Vtrùm conscientia erronea obliget vt sequamur eam. Pro parte negatiua sic arguo. Nam nemo obligatur contra legem Dei, sed conscientia erronea aliquando dictat contra legem Dei, ut quòd sit mentiendum pro uita hominis seruanda, ergo non obligat.

Prim. arg.

¶ Deinde, Deus maioris autoritatis est quàm conscientia nostra, sed Deus non potest obligare ad peccatum, ad mendacium, adulterium, &c. ergo nec conscientia.

Secūdum.

Tertium.

¶ Tertiò, Præceptum de non mentiendo, est omnino indispensabile, sic vt dicant Theologi doctissimi, Deum in hac re non posse dispensare. ergo conscientia erronea non potest obligare ad mentiendum.

Quartum.

¶ Item, Qui habet conscientiam erroneam, & falsam existimationem, potest eam deponere. ergo absolutè non tenetur eam sequi.

Vltimum.

¶ Vltimo est argumentum; nam si tenemur sequi conscientiam erroneam, vel tenemur ex lege humana, vel ex diuina; primum dici non potest; nam nulla extat talis lex, si dicatur quòd oritur ex lege diuina, sequitur magnum inconueniens, scilicet quòd lex diuina, & eius autor, qui est Deus, obliget & inclinet aliquādo ad mendaciū. Quòd re ctè sequatur, patet: nam lex diuina obligat conscientiam erroneam sequi; sed conscientia erronea dictat quòd sit mentiendum pro saluanda vita hominis. ergo lex diuina obligat ad mentiendum in tali casu.

Conscientiam erroneam tenemur sequi.

¶ Hæc argumenta videntur optima; sed veritas est, q̄ tenemur sequi conscientiam erroneam, dicit enim Paulus ad Roman. 14. Scio, & confido in Domino Iesu, quòd nihil est commune per ipsum, nisi ei qui existimat aliquid esse commune. Iudæi appellant cibos communes; quibus passim vtebantur gentiles, qui vtebantur cibis immundis & vetitis in lege; & ideo commune, significat cibum immūdum, & vetitum. Dicit ergo D. Paulus in prædicta sententia, quòd ille qui existimat cibum aliquem esse immūdū, si manducat, peccatum est illi, licèt falsa sit æstimatio; quoniam operatur contra propriam conscientiam, & credulitatem. & paulò pòst dicit Paulus; Qui discernit, si manducauerit, iam dānatus est, quia non est ex fide: & omne quod non est ex fide peccatum est, id est, omne quod fit reclamāte conscientia, & credulitate, peccatum est. Hæc est explicatio Origenis, Ambrosij, Chrysostomi, Theophilacti. Ex quo liquet, istam sententiam D. Pauli nihil valere ad illam disputationem de vita infidelium, vtrùm omnis actio infidelium peccatum sit. Quomodo autem D. Augustaccommodauerit hanc sententiam ad vitam infidelium, videre licet 4. lib. contra Iulia c. 3. & 4. Valet tamen hæc sententia ad demonstrandum, quòd conscientia erronea obligat ut sequamur eam, quod etiā affirmant omnes doctores scholastici in 2. d. 39. & ratio D. Tho. in articulo 5. est euidens demonstratio, quæ superius posita fuit.

Rom. 14.

Orig. Ambros. Chrysost. Theop. Aug.

Durand.

¶ Sed pro maiori explicatione scito, quòd Duran. in 2. d. 39. q. 5. dicit, quòd conscientia erronea non obligat, sed

ligat

ligat,quòd non obliget,probat argumentis superiùs adductis:quòd liget,patet:nam quemadmodum ligatus non potest aliò tendere,sic conscientia falsa ligat voluntatem operantis, quòd sine deformitatis detrimento non possit aliò tendere. Hæc explicatio Durandi mihi profectò non probatur,quoniam est controuersia de solo nomine; nã rectè conuenit inter omnes,quòd est peccatum non sequi conscientiam erroneam & quòd non possumus non eã sequi, disputatio est de nomine, an sit obligatio, an sit ligatio. Deinde argumenta Durandi æqualiter probant quòd non ligat,sicuti quòd non obligat. Tertiò,non placet quod dicit Durand.dicit enim,quòd quando est conscientia erronea ex ignorantia culpabili,obligat,sed non ligat; qualis fuit in Iacob hoc esse falsissimum patet ex argumentis ipsius. Nam Iacob non tenebatur absolutè accedere ad Liã, sed ex ignorantia inculpabili excusabatur. Alij verò doctores facilè se expediunt ab hac disputatione:dicunt namq; quòd conscientia erronea obligat,non vt faciamus secũdum eam,sed vt non agamus contra eam. Hæc explicatio quamuis subtilis videatur,& acuta,falsa mihi videtur; nã si dictat conscientia erronea esse mentiendum pro seruanda vita hominis,& non teneor agere contra eam:ergo teneor agere secundum eam. Explicatur hoc euidenter;nam si dictat conscientia esse mẽtiendum in tali casu, & teneor non discordare ab ista conscientia, & non est aliud medium ex mea conscientia erronea, nisi mentiri: ergo teneor mentiri.

Impugnat. Durand.

Sententia quorundã impugnatur.

Resolutio autoris.

¶ Dicẽdum est ergo,quòd conscientia recta,& erronea, obligant coram Deo,sed diuersa ratioue:nam conscientia vera,est conformis legi diuinæ,quæ vera lex est:conscientia errans,putatur esse lex Dei,sed non est, sicuti lex eius quem credo prælatum,obligat,licèt prælatus meus non sit. Rursus est alia differentia; nam lex diuina obligat absolutè,& simpliciter;conscientia erronea obligat ex suppositione conditionaliter, suppositò quòd ego existimo esse legẽ Dei. Ex hoc sequitur,quod cõscientia erronea obligat virtute præcepti diuini,sicut asserit D.Thom.in 2. di.39.q.3. arti.3.ad 1.& ad 3. & in corpore:nam quando conscientia dictat esse mentiendum pro seruanda hominis vita,nõ dicit hoc quia ita sibi videtur,sed quia existimat esse præceptum diuinum. Est exemplum appositum ad hoc explicandum;nam si præceptum regis non veniret ad populũ, nisi mediante aliquo principe,si princeps diceret aliquod esse regis præceptũ.licèt re vera non esset,populus obedire teneretur,& contemptores punirentur. Sequitur secundò, esse cõcedendum;quãtum videtur, quòd lex diuina inclinet aliquando in malum,per accidens,per se verò, & formaliter semper ad bonum:nam etiam quando cõscientia existimat esse mentiendum, fertur in bonum formaliter; existimat enim esse bonum,& a Deo præceptum. Vltimò notandum est,quòd in hoc articulo dicit Caieta. conscientiam erroneam per se non obligare, nec ligare,sed solùm quia acceptatur. Ex quo infertur, quòd quantum quis ex magna ratione & autoritate iudicet erroneè, potest illam conscientiam erroneam pro sua autoritate deponere: vt si prædicator dicat mulieri,quòd est peccatum mortale vti capillis alienis,& adducat rationem quæ cõuincat mulierẽ, quam nescit soluere, ipsa tamen quia nimis cupit,credit sibi licere,& portet capillos,non peccat,quoniam re vera non operatur contra conscientiam a se approbatam; credit enim sibi licere:vtrùm verò peccet quia non adhibet fidem concionatori,alia quæstio est. His constitutis, respondetur ad argumenta superiùs adducta.

D. Thom.

Conscientia erronea obligat virtute præcepti diuini.

Lex diuina inclinat aliquãdo ad malum per accidens, sed semper in bonũ per se.

Caieta.

Arg. solut.

Ad primũ ¶ Ad primum respondetur,quòd ille qui sequitur erroneam conscientiam,& falsam credulitatem,licèt materialiter faciat aliquid quod sit contra Dei legem, sed formaliter agit secundum Dei legem;existimat namque esse diuinam legem, & præceptum.

Ad scdm. ¶ Ad secundum respondetur,quòd Deus nõ potest obligare ad peccandum,quia errare non potest;conscientia verò errare potest,& ideo similitudo non consistit. Secundò dicendum est,ꝙ conscientia erronea,quæ oritur ex ignorantia inculpabili,non obligat ad peccandum; nam qui sequitur talem conscientiam,non peccat.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium respondetur,quòd cõscientia erronea potest obligare ad mentiendum, licèt Deus nõ possit ad mẽtiendum obligare,propter rationem commemoratam.

Ad quartũ ¶ Ad quartum,concedo quòd conscientia erronea absolutè non obligat,obligat tamen ex suppositione, supposito quod manet falsa existimatio, quia creditur esse Dei præceptum.

Ad vltimũ. ¶ Ad vltimum argumentum dicendum est primo, non esse inconueniens quòd diuina lex inclinet ad mẽdacium per accidens. Vel dicendũ est, quòd lex illa quæ obligat ut sequamur conscientiam,non est diuina,neq; humana,sed existimatur esse diuina,aut humana. Tertiò dicendum est, quòd Deus nulla ratione inclinat ad mendacium; cõscientia namque ad mendaciũ per accidens ex errore suo inclinat. Itaque hæc argumentatio inualida est; Deus inclinat, & præcipit vt eius mandata seruemus; & ego existimo esse diuinum præceptum vt mentiar pro seruanda hominis vita:ergo Deus inclinat vt mentiar: sicuti non valet,fides diuina inclinat vt credamus religionis nostræ mysteria,& agricola existimat esse mysterium diuinũ quòd Dominus non descenderit ad inferos:ergo inclinat fides ad asserendum quòd Christus non descenderit ad inferos, nihil ualet consequentia. Alii doctores, quos suprà commemorauimus,facilè se ab hoc argumento liberant:dicunt namq;, quòd conscientia erronea obligat, non vt faciamus secundum eam,sed vt non agamus contra eam. Sed hæc solutio suprà a me expugnata est.

Quodnam peccatum sit contra conscientiam agere.

¶ Quartum dubium est, quod peccatum sit agere cõtra conscientiam,est ne speciale peccatum contra speciale præceptum existens? Ad hoc dicendum est primò,non esse speciale præceptum;tum,quoniam nullum extat tale præceptum;tum verè,quoniam alioqui qui occideret hominem, peccaret duplex peccatum: vnum,contra præceptum, non occides;alterum contra præceptum de non faciendo contra conscientiam. Secundò dico, quòd si quis operetur contra conscientiam. peccat cõtra illud præceptum quod existimat se transgredi. v.g. accedit quis ad suam vxorem,existimans esse alienam,peccat peccatum fornicationis, aut adulterij.

D. Thom.

¶ Sed quid dicendum est,si opus est indifferens,vt si exi stimo me teneri ad leuandam festucam? Ad hoc respondet D. Thomas ar.5.solutione ad tertium, quòd ratio quãdo proponit aliquid ut malum, semper proponit sub aliqua ratione mali, sicuti quando proponit aliquid vt bonum, semper sub aliqua ratione boni proponit. Itaque si quis existimat se teneri ad leuãdam festucam religionis gratia, si non leuet,peccat contra religionem. Item si quis existimat se teneri ad tollendum lapidem,ne sequatur homicidium,si non tollit,peccat peccatum homicidii:quòd si fuerit tam ignarus, quod existimet esse malum, & non sciat quare malum,dicendum est,quòd saltem peccat cõtra Dei obedientiam. Hactenus dictum est quid sit conscientia, & quomodo diuidatur,& quòd obliget, & quòd non est speciale peccatum agere contra conscientiam;superest modo explicare,quomodo,& ad quid obliget.

Vtrum teneamur se qui cõsciẽtiam erroneam aut eam deponere.

Ephes. 4.

¶ Est igitur prima quæstio; Vtrùm teneamur conscientiam erroneam deponere,aut vero eam sequi. Explicatio huius quæstionis hæc est. Cõscientia erronea includit duo; conscientiam,& errorem: ratione secundi,tenemur eam deponere,si est error culpabilis eorum quæ tenemur scire, & hoc quidem ex diuino præcepto:dicitur namq; Ephes. ca. 4. Deponentes secundum pristinam conseruationem veterem hominem,qui corrumpitur secundum desideria erroris:ratione vero primi, tenemur eam sequi; nam agere eliquid reclamante conscientia,peccatum est, sicut suprà dictum est.

Quomodo homo non si omnino perplexus, ut quicqd faciat peccet.

¶ Ex hoc sequitur, quòd qui habet conscientiam erran tem,ex errore culpabili,perplexus est; nam si operatur aliquid reclamante conscientia,peccatum est;agere vero secũdum conscientiam,etiam peccatum est; nam error est culpabilis,& ideo non excusat. Itaque qui existimat ex errore culpabili se teneri ad fornicationem,si fornicatur, peccat, quia error culpabilis non excusat; si non fornicatur, etiam peccat, quia operatur contra conscientiã; cæterùm non est absolutè perplexus,potest enim deponere conscientiæ errorem.

Obiectio.

¶ Sed contra est vnum argumentum molestum. Volo ꝙ quis habeat ignorantiam vincibilem,quòd Deus odiẽdus est. Rursus,statuo esse necessarium certum tempus,vt actus humanus continuetur: nullus enim actus durat per solum instans,& in illo tempore continuationis faciat quod in se est ad sciendum veritatetem. iam illa iguorantia inuicibilis

Solutio.

bilis eſt,& non potuit eam uincere, licèt faciat quod in ſe eſt,tunc ſequitur,quòd odium Dei malum non ſit Ad hoc argumentum reſpõdetur,eſſe quædã peccata quæ ex ignorantia excuſari non poſſunt,vt odium Dei;deinde dico,q̃ ſi talis faceret quod in ſe eſt,ſine dubio a Deo illuminaretur. Vltimò dico, non eſſe neceſſarium certum tempus vt actus humanus continuetur, nam actus humanus poteſt in inſtanti deſinere eſſe;quemadmodum enim illuminatio ceſſat in inſtanti per ſolam abſentiam corporis luminoſi, ſic actus humanus poteſt deſinere eſſe per ſolam ceſſationem ab opere. de quo diſputatur diligentiùs ſupra quæſt. 10.articulo quarto.

Quod ſit minus peccatum,agere ſecundũ conſcientiam,an eã deſerere cum adeſt ignorãtia culpabilis. Durand.

Eſt ſecunda quæſtio;quod ſit minus peccatum,agere ſecundum conſcientiam,an operari contra eam,quando cõſcientia erronea oritur ex ignorantia culpabili. Ad hoc Durand.in 2.d.39 q.5.reſpondet,quòd aliquando plus,aliquando minus,& rectè dicit. Nam ſi quis exiſtimat ſe tenere ad mentiendum pro ſalute hominis,plus peccat non mẽtiens;nam mentiri,eſt tantùm peccatum veniale; eſt enim mendacium officioſum:ſi verò nõ mentitur,peccat peccatum homicidij: exiſtimat enim ſe teneri hoc peccato niſi mentiatur: ècontrario verò ſi quis exiſtimat ſe teneri ad occidendum hominẽ propter vindicandam iniuriam,plus peccat occidens,quàm non occidens. Hæc de ſe manifeſta ſunt.

Vtrũ conſciẽtia erronea obliget pluſquam præceptum prælati. D. Thom. Bonauent. Alex. Alẽſ.

¶ Tertia quæſtio. Vtrùm conſcientia erronea obliget plus quàm præceptum prælati? reſpondetur affirmatiuè. Nam conſcientia erronea obligat virtute præcepti diuini, vt ſupra dictum eſt:ſed oportet obedire magis Deo quàm hominibus;ergo plus obligat. Sic affirmat D. Thom.in 2. d.16 art.vltimo ad 3. Quidam autores,vt D.Bonauent. & Alex.Alenſ.obloquuntur contra iſtam ſententiam D.Th. ſed nulla ratione apparenti mouentur.

Vtrum ſit peccatum contra cõſcientiam dubiã agere. Rom.14.

¶ Eſt quarta dubitatio; Vtrum ſit peccatum agere contra conſcientiam dubiam? Conſcientia dubia eſt, quæ nec habet aſſenſum,nec diſſenſum,ſed hæret in dubio;quo ſupoſito,dicendum eſt ad propoſitam dubitationẽ ex certiſſima Theologia, quòd facere id de quo dubitamus an ſit peccatũ mortale,eſt peccatum mortale,& facere id de quo dubitamus an ſit peccatũ veniale,eſt veniale. Patet hoc ex illo Ro.14. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt, id eſt,quod non eſt ex conſcientia,quæ iudicat eſſe licitum quod operamur,peccatum eſt:ſed iſte qui dubitat,nõ iudicat ex fide & ex conſcientia eſſe licitum quod operatur:ergo peccat. Idem patet ex illo Eccleſ.3.cap. Qui amat periculũ,peribit in illo:ſed qui dubitat,an quod operatur peccatum ſit,& operatur, exponit ſe periculo peccandi. ergo peccat. Vltimò probatur ex lege veræ amicitiæ;nam ad veram amicitiam non ſolùm ſpectat quòd caueamus peccata,quæ directè ſunt contra amicum,ſed etiam ea de quibus dubitamus,an offendant amicum.

Eccleſ.3.

Obiectio.

¶ Sed certè videtur,& magno argumento,quòd aliquãdo liceat homini exponere ſe periculo peccãdi mortaliter. Nam opus eſt præſtantiſſimæ charitatis,exponere ſpiritualẽ vitam periculo propter ſalutem populi; vt diſputando cum hæreticis,aut communicando cum mulieribus perditiſſimis:ſed nemo poteſt exponere vitam ſpiritualem periculo,niſi exponendo ſe periculo peccandi mortaliter;nã vita ſpiritualis nõ perijt,niſi per peccatum mortale. Quòd verò licitum ſit exponere vitam ſpiritualem periculo,præterquam quod videtur euidens,aſſerit illud Soto. 5.lib. de iuſtitia & iure,quæſtione 1.articulo 6. Ad hoc ego vellem negare hoc eſſe licitum,niſi autoritas tanti Magiſtri obſtaret. Vel dicendum eſt,quòd argumentum propoſitum non eſt contra noſtram ſententiam;nam noſtra ſententia dicit, quòd facere aliquid de quo dubito an ſit peccatum, peccatũ eſt:in caſu verò propoſiti argumenti nõ eſt dubium, ſed eſt certum,& exploratum ſecundum diuinam Theologiã, eſſe opus præſtantiſſimæ charitatis; dubitat tamen ex ſua imbecillitate & infirmitate,confidit verò in Deo adiutore.

Mag.Sot.

Solutio.

Quid nam ſit faciendum in re ex utraque parte dubia.

¶ Sed vt regula propoſita exponatur diligentiùs, ſequitur dubium graue:Quid faciendum eſt quod ex vtraque parte dubium eſt.ita vt neceſſarium ſit in aliam partem incidere,quid nam ſit faciendum,quid conſulendum? exempli gratia. Dubitat mulier an iſte quem poſſidet, ſit maritus ſuus; quoniam audiuit ſibi eſſe conſanguineũ in gradu prohibito;vel quoniam audiuit priorem maritum,quẽ exiſtimat defunctum,adhuc viuere,quid conſulendũ eſt? nam ſi reddit debitum præſenti maritò;exponit ſe periculo fornicandi:quia fortaſſis non eſt vir ſuus:atque etiã periculo adulterandi; nam fortaſſis prior maritus viuit: ſi verò non reddat debitum, exponit ſe periculo irrogandi grauẽ iniuriam marito, qui eſt in legitima poſſeſſione, quid ergo faciendum eſt? Eſt aliud exemplum. Præcipit prælatus vt detegam crimen fratris mei occultum, de quo ego dubito an iure præcipiat. Quid nam faciendum eſt? nam ſi non obedit,exponit ſe periculo inobedientiæ contra ſuũ prælatum: ſi verò obedit, exponit ſe periculo infamandi fratrem ſuum in re grauiſſima contra ordinem iuris.

Dubium ſpeculatiuũ & practicum.

¶ Pro huius rei explicatione aduertendum eſt, quòd dubium eſt duplex:ſpeculatiuum,& practicum. Speculatiuũ, vt cum dubito hæc eſt mea,hic eſt meus fundus. Practicũ, faciendum eſt hoc, teneor facere. & vnico verbo definio; practicum eſt quando dubito hic & nunc, operationem quam facio eſſe peccatum. vel non eſſe. Hoc conſtituto, eſt prima concluſio.

Agere contra dubiũ ſpeculatiuum nõ eſt peccatum. Auguſt.

¶ Faeere contra dubium ſpeculatiuum,non eſt peccatũ. patet hæc concluſio exemplis, quæ nemo, niſi ſtultus,inficiari poteſt.In primis, mlites poſſunt habere dubium ſpeculatiuum; vtrum bellum quod geritur cum Gallis ſit iuſtum;exploratum tamen habent,quòd tenentur obedire præceptis ſui principis,interim quòd de iniuſtitia belli nõ conſtat;nam hoc definire,ad eos non ſpectat; ſic docet D. Auguſtinus 23.quæſtione 1. cap. quid culpatur. Eſt alteram exemplum;poſſidet quis bona fide fundum, interim dum non ſcit eſſe alienum,licèt incipiat dubitare,rectiſſimè poſſidet;nam in iis melior eſt conditio poſſidentis, ſic affirmat Diuus Auguſtin.34 quæſt.2 canone ſi virgo. Itaque non valet hæc argumentatio; dubito an hic fundus meus ſit; quod eſt dubium ſpeculatiuum: ergo dubito an teneor reddere,quod eſt dubium practicum. Eſt tertium exemplum;ſi uir qui celebrauit matrimonium cum Maria ſana fide,incipit dubitare, an ſit ſibi conſanguinea in gradu prohibito, eſt dubium ſpeculatiuum tantum; quapropter interim dum eſt in legitima poſſeſsione, iuſtiſsimè reddit debitum coniugale vxori ſuæ; nam poſſeſsio efficit illũ ſecurum,Hoc eſſe faciendum,definitur in cap.Dominus,de ſecund.nup. & in cap. inquiſitioni de ſententia excommun.Sed eſt conſiderandum,quòd in his caſibus,& ſimilibus,non agimus contra conſcientiam, nec cõtra conſcientiam dubiam;nam certa & indubia conſcientia deſinimus,id quod agimus,eſſe faciendum.

Auguſt.

Secũd. cõ. Licet agere contra euidentem ſcientiam ſpeculatiuam. D. Thom. Ter.concl. In dubiis tutior pars eligẽda eſt.

¶ Secunda concluſio. Non ſolum licitum eſt agere contra dubium ſpeculatiuum,ſed etiam contra opinionem,& contra euidentem ſcientiam:nam iudex contra propriam ſcientiam & euidentiam tenetur condemnare innocentem probatum nocentem, ſecundum allegata & probata, vt optimè oſtendit Diuus Thomas 2. 2.quæſtione 67. articulo 2.& inferius demonſtrabitur quemadmodum licitum eſt agere contra opinionem propriam.

¶ Tertia concluſio. Quando pro una parte certum eſt, & pro altera dubium,peccatum eſt ſequi id, quod dubium eſt;hic enim habet vim regula Magiſtralis; in dubiis tutior pars eligenda eſt, verbi gratia. ſcit Petrus quòd licitè ieiunare poteſt,dubitat verò an non ieiunando peccet; tenetur ieiunare;nam in hoc nullum eſt periculum, nullum dubium. Deinde præcipit prælatus vt dem operam literis, vel vt ſeruiam infirmis, dubito an iure præcipiat, teneor obedire; nam in præſtando obedientiam, nullum eſt periculum;quòd ſi nõ obedio,expono me periculo,& rei dubiæ. Item dubito an contractus quem celebro, uſurarius ſit.teneor non celebrare contractum;nam in non celebrando,nullum eſt periculum,ſed eſt certitudo quòd non peccо. ¶ Sed eſt aduertendum maximè, quòd hæc regula non ſemper eſt vera.exempli gratia.præcipit mihi prælatus rem difficillimam,ego dubito an iure præcipiat, nõ teneor obedire cum tanto periculo,& diſcrimine, donec cõſtat q̃ iure præcipiat,licèt in præſtanda obedientia certum eſt quòd non pecco. Explicatur hoc euidentius. Nam ſi quis petat a me fundũ,quem iure poſsideo,incipio dubitare an meus ſit;non teneor reddere;nam in dubijs melior eſt conditio poſsidentis,licèt in reddendo certus ſum quòd non pecco; quapropter quando dicit regula Magiſtralis, quod in dubiis tutior pars eſt eligenda,intelligenda eſt, quando ex eo quod ſequor partem tutam,non ſequitur mihi grande detrimentum,alioqui verum non dicit.

Regula illa, quòd tutior pars eſt eligenda, nõ ſemper eſt vera.

¶ Quarta

4 Conclu. Regulę q- bus anim⁹ informari debeᵗ.

¶Quarta concluſio. Quando ex vtraque parte dubium eſt,& non poteſt deponi dubium,ſequenda eſt tutior pars; quòd ſi neutra tuta fuerit, ſequenda eſt minus periculoſa. Pro cuius declaratione aduertendum eſt,quòd quando dubium eſt in vtramque partem, quod deponi non poteſt,diſtinguendum eſt ; aut eſt æquale dubium, vel eſt de æquali peccato , vel non ; ſi non eſt de æquali peccato , regula eſt certiſſima , quòd minus malum eſt ſequendum : vt ſi dubito in vtramque partem, ſi mentior pro ſalute hominis , pecco venialiter , ſi non mentior , pecco mortaliter peccatum homicidij ; teneor mentiri, nam ex duobus malis , minus eligendum eſt. Secundò notandum eſt , quòd quando dubium æquale eſt , & in vtraque parte periculum æquale , licitum eſt dubitanti alteram partem amplecti ; nam non eſt maior ratio quare vnam partem teneatur amplecti,quàm aliam . Idem confirmatur . Nam alioqui homo eſſet perplexus ſine culpa ſua : quod recta ratio , & diuina Theologia non admittit. Tertiò notandum eſt , q quando eſt inæquale dubium , ſed in vna parte eſt periculum peccati mortalis , in altera peccati venialis periculũ , peccatum mortale eſt amplecti partẽ magis periculoſam . Idem etiam eſt aduertendum , quòd vbi in vtraque parte eſt periculum peccati mortalis , & vnum peccatum valde excedit alterum:peccatum mortale eſt eligere partem magis periculoſam.verbi gratia.præcipit prælatus ne huic conferam panem, & ego dubito quòd eſt in extrema neceſſitate ; ſi do , expono me periculo inobedientiæ, contra prælatum ; ſi verò non do,expono me periculo homicidij: teneor itaque dare : quòd ſi ſecus facio , pecco mortaliter, nam ſequor partem magis periculoſam in re graui. Quintò notandum eſt , quòd ſi in vtraque parte eſt periculum peccati mortalis , & vnum peccatum excedit alterum , ſed non valde, ſequi partem magis periculoſam , eſt tantum peccatum veniale. verbi gratia.dubito an tenear ſuccurrere patri extremè indigenti , an matri ; ſi eligo partem minus tutam,non eſt niſi peccatum veniale ; quoniam exceſſus eſt paruus , & periculum leue , & ideo leue erit peccatum . Vltimò notandum eſt,quòd quando non eſt æquale periculum in vtraque parte , verum pro vna parte ſunt rationes vrgentiores quàm pro altera , in illam partem propendendum eſt , quæ maioribus argumentis confirmatur ; nam ille exceſſus rationis,facit illam partem præponderare.verbi gratia.mulier quæ dubitat,an iſte maritus ſit ſuus, dubitat an reddendo debitum peccet,atque etiam dubitat, at non reddendo peccet; ſed quoniam ſunt vrgentiores rationes , quòd teneatur reddere debitum , in hanc partem debet inclinare , licèt ſit maius periculum fornicari, quàm ſemel negare debitum.Ex his patet explicatio quartæ concluſionis.

Mulier dubitans an mariᵗ quẽ habeᵗ , ſit verè ſuus, nihilominus teneᵗ reddere debitum illi.

¶Rurſus patet explicatio primi caſus , in initio dubitationis propoſiti . Dicendum namque eſt, quòd illa mulier, quæ dubitat an iſte ſit maritus ſuus , tenetur reddere debitum : nam ſi reddat debitum,exponit ſe periculo fornicandi,aut committendi adulterium;ſi verò non reddat, exponit ſe periculo inferendi grauem iniuriam viro proprio,& legitimo poſſeſſori,& ſubit periculum mortis,& aperit ianuam omnium diſcordiarum inter virum & vxorem:tenetur itaque reddere ei debitum.Quod etiam oſtendo alio argumento . Nam licèt ſit maius peccatum fornicari , quàm non reddere, cæterum vrgentiores rationes ſunt quæ confirmant iſtam mulierem obligari ad reddendum debitum; igitur tenetur reddere debitum. Sed hæc mulier non poteſt petere debitum, nam ſi petat,exponit ſe periculo fornicandi:ſi verò nõ petat,nullum eſt periculum: ergo tenetur non petere. Iſtæ definitiones habentur expreſsè in capitulo Dominus,de ſecun nupt:& in capit. inquiſitioni de ſententia excommu.

Obiectio.

¶Sed contra hanc doctrinam ſunt argumenta importuna.In primis,iſta mulier dubitat,an accedat ad non ſuum: ergo dubitat,an fornicetur.Conſequentia valida videtur a definitione ad definitum, cum eodem addito:ſic enim definitur fornicatio,quòd ſit acceſſus ad non ſuum,vel ad non ſuam.Secundò,hæc eſt valida argumentatio,& rectè ſequitur;eſt acceſſus ad non ſuum:ergo fornicatio. Antecedens eſt dubium huic mulieri:ergo & conſequens . Hæc omnia confirmantur.Iſta mulier dubitat,an fornicetur:ergo dubitat an peccet;ergo ſi reddat debitum, facit contra conſcientiam dubiam .

Solut.

¶ Ad hæc argumenta breuiter dicendum eſt . Ad primum negatur conſequentia ; nam dubium antecedentis eſt ſpeculatiuum , dubium verò conſequentis , eſt dubium practicum,vt ſupra oſtenſum eſt . Secundò dico,quòd peccatum fornicationis, quod homini imputatur, tautum eſt quando accedit ad non ſuam, & ſcitur non eſſe ſua,vel de hac re eſt ignorantia culpabilis : at in caſu noſtræ dubitationis,hæc mulier dubitat inuincibiliter , & ignorat eſſe alienum , & ideo non committit fornicationem . Ad ſecundum in primis negatur conſequentia: itaque hæc conſequentia non eſt recta , eſt acceſſus ad non ſuam : ergo fornicatur : ſed oportet addere , eſt acceſſus ad non ſuam ſcienter , vel ex ignorantia culpabili : ergo eſt fornicatio . Deinde tranſeat conſequentia argumenti; Cum verò infertur,ſed antecedens eſt dubium,ergo & conſequens; dicendum eſt, quòd iſta mulier eſt dubia,quantum ad proprietatem,ſed non quantum ad poſſeſſionem: poſſeſſio namque legitima reddit illam tutam in conſcientia : deinde eſt dubia ſpeculatiuè , ſed non practicè . Vltimò dicendum eſt, non valere conſequentiam , antecedens eſt dubium : ergo & conſequens:nã ſicuti ex falſo ſequitur verum,ita ex dubio ſequitur certum: ſi ego enim videam a longè hominẽ, & ego dubito, an diſputet ; hæc conſequentia euidens eſt, iſte diſputat,ergo ens eſt;antecedens dubium eſt, & conſequens certiſſimum.

Quid faciendũ ſit ſubdito , cui aliquid præcipit , qđ putat eſſe contra Dei legẽ. Adrian. Mag.Soto. Sylueſt.

¶Ex his principiis facilè intelligitur,quid ſit faciẽdum ſubdito,cui prælatus præcipit aliquid,quod credit eſſe contra Dei legem.Pro huius rei expoſitione multa documenta excogitauerunt Theologi, nominatim Adrianus quæſt. ſecunda,doctiſſimus Soto in relect.de tegen.ſecret. memb. tertio quæſt. 2. Sylueſt. tractat hoc diligentius,verbo conſcientia,verbo inquiſitio § tertio. verbo obedientia.§.quarto.& dicit quatuor;Primum, ſi conſtat prælatum iure præcipere,ſubditus tenetur obedire.Secundum, ſi conſtat prælatum contra ius præcipere,non tenetur obedire.Tertium, ſi dubitat,an præcipiat , tenetur obedire ; nam in dubiis ſuperior debet eſſe autoritas prælati ; tum verò quoniam ſubditus non eſt iudex ad definiendum,vtrum prælatus iure præcipiat: tum vltimo quoniam prælatus non ſemper debet manifeſtare ſubditis rationem quare hoc præcipiat, vel illud . Quartum,ſi opinatur prælatum contra ius præcipere , ſi hoc credit ex leuibus cauſis, debet credulitatem deponere,& obedire; & idem eſt ei faciendum ſi probabiliter credit.Hæc ſententia Sylueſtri profectò mihi non placet in duobus dictis vltimis, & vera non eſt,ſed vtendum eſt regulis ſuperius conſtitutis. Nam in primis animaduertendum eſt , quod nam ſit minus periculum,& in partem minus periculoſam inclinandum eſt. Præcipit mihi prælatus quòd manifeſtem crimen fratris occultum , conſiderandum eſt , vtrum ex mea manifeſtatione periclitetur vita,vel fama alterius in æternum;quod ſi ita eſt,non eſt obediendum prælato,nec iudici,quando dubito an iure præcipiat : nam maius damnum eſt mors alterius , aut infamia perpetua,quàm ſemel non obedire prælato meo. Idem iudicium eſt ſi video pauperem fame pereuntem, & prælatus præcipit ne ei conferam panem ; dubito an iure præcipiat; teneor non obedire: nam maius damnum eſt quòd moriatur homo , quàm quòd non obediam prælato ſemel , aut iterum .

Obiectio.

¶ Sed contra hanc definitionem eſt argumentum . Nam mulier quæ dubitat , an iſte ſit maritus ſuus , tenetur reddere debitum, vt ſupra demonſtratum eſt ; quia vir eſt in legitima poſſeſſione : ſed prælatus meus eſt in legitima poſſeſſione : ergo ſubditus in dubiis tenetur obedire.

Solutio.

Ad hoc dicendum eſt , mulierem illam teneri ad reddendum dubitum , quoniam in non reddendo maius eſt periculum , quàm in reddendo . Secundò dicendum eſt, quòd quemadmodum prælatus eſt in legitima poſſeſſione , ita ſubditus in poſſeſſione ſuæ famæ ; propter quod non conſtat prælatum iure præcipere : non enim poſſum illum in perpetuum infamare : verum eſt tamen, quòd in his negotiis conſideranda eſt maxime qualitas prælati,aut iudicis: nam ſi prælatus eſt vir doctus , & pius , & expoſita ratione mei dubij adhuc prælatus vrget imperando , certè teneor obedire.

Vtrum liceat cõtra propriã opinionem agere.

¶ Eſt alia quæſtio ; vtrum ſit licitum agere contra propriam opinionem . verbi gratia , de aliquo actu , vel contractu verſantur diuerſæ opiniones inter doctores,an ſit li-

citus, an non; an sit vsurarius, an non, confessarius tenet opinionem, esse vsurarium contractum; potest ne absoluere pœnitentem contra propriam opinionem? Similis quæstio est. Confessarius habet pro opinione, ad sacramentum pœnitentiæ esse necessariam cõtritionem, vel attritionem existimatam contritionem: pœnitens solum habet attritionem, existimatam attritionem, poterit ne absoluere huiusmodi pœnitentem contra propriam opinionem?

A parte negatiua. ¶ A parte negatiua sic arguitur. Nam non licèt agere contra conscientiam dubiam, vt supra ostensum est: sed

Arg.prim. plus est agere contra opinionem propriam, quàm contra conscientiam dubiam, ergo non licèt agere contra opinionem.

Secundo. ¶Secundò, qui opinatur, assentitur, & iudicat, licèt cum formidine, contractum illum esse vsurarium, & illum hominem non esse absoluendum: ergo si operatur contra opinionem, operatur contra iudicium, & contra cõscientiam. Idem confirmatur. Nam si quis credit hunc cibum esse prohibitum, & manducat illum, peccatum committit, vt

Roma.14. planè asserit Diuus Paulus Romanorum decimoquarto: sed iste qui opinatur hunc contractum esse vsurarium, iudicat esse illicitum, & prohibitum: ergo non potest illum approbare.

Differt inter opinantem & dubitantem, Opinionũ duplex genus. ¶Pro explicatione huius difficultatis notandum est, esse discrimen inter opinionem, & dubium. Nam qui opinatur, assentitur vni parti cum formidine alterius: qui verò dubitat, nec habet assensum, nec dissensum, sed manet animus in dubio. Secundò sciendum est, q̃ opiniones sunt in dupli ci differentia, quædam sunt probabiles; quæ confirmantur magnis argumentis, & sapientium autoritate: vt quòd liceat exigere lucrum cessans: aliæ sunt opiniones omnino improbabiles, quæ nec firmantur argumentis, nec maiorum autoritate: vt quòd liceat habere plura beneficia.

Conrad. Tertiò notandum est, quòd Conradus in lib. de contract. quæstione vltima ponit istam conclusionem, quæ est in ordine tertia, quòd alicui confessori licitum est contra propriam opinionem absoluere pœnitentem; qui egit contractum: de quo sunt contrariæ opiniones inter doctores; alteri verò non licet. Primam partem huius conclusionis probat de confessore ordinario, qui tenetur audire pœnitentem, vt si sit eius curatus, tenetur eum absoluere, licèt sit contrariæ opinionis; nam si non absoluerit, exponit se periculo faciendi iniustitiam, & negando sacramenta debita, cum non constet esse peccatum mortale. Secundam partem probat de confessario extraordinario: nam tunc illæ causæ cessant, quæ mouebant ordinarium, non enim illi debet sacramentum. Item probo. Nam ordinarius confessor, siquidẽ est minister ecclesiæ, tenetur sequi iudicium ecclesiæ, quæ illum contractum non damnauit: extraordinarius verò debet sequi iudicium propriam. Hæc sententia mihi non placet; vt igitur veritas explicetur, Prima conclusio est.

1.Conclu. Qui agit ſm opinionẽ, de qua dubitat an sit probabilis, peccat. D. Thom. ¶Si quis agat secundum opinionem, de qua dubitat, an sit probabilis, peccatum committit; nam qui sic operatur, dubitat an illud quod agit, licitum sit, an illicitum: ergo operatur contra conscientiam dubiam: ergo tenetur non sequi talem opinionem. Hanc conclusionem constituit D. Th quodl. 8. arti. 14. Ex hac conclusione sequitur euidentissimè, peccare qui sequuntur opiniones, quas agnoscunt, vel cognoscere debẽt esse omnino improbabiles; vt qui habent plura beneficia; tales.n. non se possunt tueri ista excusatione, q̃ sit aliquorum sententia, nam certè est contra ius diuinum, & contra omnes rectè sentientes.

2. Conclu. Licitũ est sequi īdifferenter alterutrã opinionẽ, qñ vtraq; est æque probabilis. Nag. Soto. ¶Secunda conclusio. Quando vtraque opinio, tam propria, quàm opposita, est æquè probabilis, licitum est indifferenter vtramque sequi. Hanc conclusionem habet doctissimus Soto lib. tertio, de iustitia, q. 6. art. 5. ad quartum, & ratio euidens est. Nam non est maior ratio quare teneamur vnam potius sequi, quàm alteram; siquidem vtraque est æque probabilis. Ex hac conclusione sequitur; quòd licèt iudici aliquando pronunciare sententiam secundum vnam opinionem, & aliquando secundum oppositã, quando in opinionibus est æqualis probabilitas. Sequitur rursus, q̃ liceat medico curare infirmos, nunc secũdum vnam opinionem, nunc secundum alteram. Sed hic duo sunt cauenda; vnum est, ne iudex propter munera, & propter affectus particulares existimet esse opinionem probabilem, quæ omnino est improbabilis: cauendum est etiam scandalum; nam si populus scandalizatur, vidẽs quòd iudex nunc iudicat secundum vnam sententiam, nunc secundum oppositam, non est faciendum.

3.Conclu. Aliquãdo tenemur agere contra opinionem propriam. ¶ Tertia conclusio. Aliquando tenemur agere contra propriam opinionem: quod patet in casu commemorato de confessore, & pœnitente: sentio namque, quod confessarius, tam ordinarius, quàm extraordinarius, debet illum absoluere contra propriam opinionem; quod sic ostendo. Nam talis confessor scit, vel scire debet, quòd pœnitens in tali casu non peccat: ergo non potest illi absolutionem denegare. Consequentia euidens est, & probo antecedens. Nam confessor scit, vel scire debet, quòd quando sunt duæ opiniones probabiles de aliquo contractu, licitum est vtri que adhærere: ergo euidens est, quòd non peccat. Quòd verò dicit Conradus, quòd confessarius ordinarius exponit se periculo faciendi iniustitiam, extraordinarius minimè, falsum dicit; nam postquam vult audire confessionem, & omnia peccata audire, tenetur absoluere pœnitentem. Illud verò quod ait, quòd ordinarius debet sequi iudicium ecclesiæ, extraordinarius proprium; falsum est: nam vterque est minister ecclesiæ: & certè iste autor pugnantia dicit, nam tenet quòd pœnitens non peccat: ergo confessor hoc debet existimare, & tamen dicit quòd non debet illum absoluere.

¶Cæterum magna est controuersia, quãdo sunt opiniones de materiis, & formis sacramentorum, vtrum liceat adhibere materias, & formas secundum opiniones probabiles? sunt enim viri doctissimi qui tenent hoc nunquam licere; quorum argumentum grauissimum est. Nam qui adhibet formas, & materias sacramentorum secundum opiniones probabiles, relinquendo certas, exponit se periculo faciendi graue sacrilegium. Rursus, qui baptizat sub ista forma probabili, In nomine genitoris, &c. exponit baptizatum periculo perpetuæ damnationis: nam fortassis nõ est baptismus, & relinquit certum baptismum, In nomine Patris, &c. Nihilosecius tamen hæc sententia non videtur mihi vera: nam in omnibus negotiis, etiam magni momenti, & in maximam iniuriam tertij, licitum est sequi opiniones probabiles; ergo etiam in materiis sacramentorum. Deinde in sacramento pœnitentiæ dicit opinio probabilis, q̃ attritio, cognita attritio, ex parte materiæ sufficit ad sacramentum pœnitentiæ; quam doctores sine periculo peccandi sequuntur; at certum non est an conficiatur verum sacramentum. Item in eodem sacramento pœnitentiæ opinio probabilis dicit, q̃ per Bullam Cruciatæ licitum est eligere confessarium, expositum a quocunque Episcopo ex toto orbe; quam opinionem sequimur sine periculo peccandi; at non est certum q̃ conficiatur sacramentum: certum est, q̃ conficiatur sacramentum si eligamus confessorem eiusdem diœcesis, sed de hoc fortassis in materia sacramentorum diligentius tractabitur.

Licitũ est opiniones probabiles sequi ī materiis & formis sacramentorum admiſtrandis.

Arg.solut. ¶Ad argumentum in contrarium dicendum est, euidenter conuincere, q̃ quando necessitas, aut vtilitas non premit ministrum vt adhibeat formas, aut materias sacramentorum secundum opiniones probabiles; si relinquit certas, est peccatum mortale: sed si est necessitas, aut magna vtilitas, vt si materia indubitata non inueniatur, nullum est peccatum.

¶Ad argumenta in principio dicendum est, quòd qui in his casibus agit contra opinionem propriam, agit contra dubium, vel opinionem speculatiuam; cæterũ non agit contra conscientiam; nam certus est, & certũ habet iudicium, q̃ quando sunt duæ opiniones probabiles, licet vtrique adhærere indifferenter.

Vtrum teneamur opinionem probabiliorem sequi, an verò ſufficiat ꝓbabilẽ ſequi. Mag. Soto. Sylueſt. Conrad. Caietan. Prim. arg. ¶Sed ex hoc nascitur magna q̃; Vtrum teneamur sequi opinionẽ probabiliorem, relicta probabili; an satis sit sequi opinionem probabilẽ? Hanc q̃nem difficilem satis explicat doctissimus Soto li. 3. de iustitia, q. 6. art. 5. ad quartũ, in hunc modũ: dicit, n q̃ licèt in speculatiuis, & in gymnasio licitũ sit aliq̃n sequi opinionẽ probabilẽ, relicta probabiliori, cæterum in moralibus, & in rebus, q̃ pertinent ad ius tertij, non est licitum sequi opinionem probabilẽ, relicta probabiliori. Sentiunt idem Sylueſt. verb. opinio. §. 2. Conrad. in lib. de contrac. q. vlt. & quod magis mouet, Do. Caiet. in sua summa, verbo opinio. Patet hæc sententia: nam qui sequitur opinionem probabilem relicta probabiliori, exponit se periculo peccandi, & eligit id quod minus certũ est, relinquendo quod magis certum est: ergo peccat.

¶Deinde

Secũdum.

¶Deinde, in dubijs tutior pars eligenda est, vt supra demonstratum est: sed opinio probabilior, tutior est: ergo sequenda. Tertiò, superius dictum est, ꝙ quando ex vtraque parte periculum est, in eam partẽ est inclinandum, quæ maioribus rõnibus confirmatur: Sed opinio probabilior maioribus rõnibus confirmatur: ergo. Itẽ in capitulo. Iuuenis, de spõsalibus, definitur apertè, in dubijs, id quod certius existimamus, est sequendũ. Vltimò, iudex qui pronunciaret sniam contra eũ qui probabiliora testimonia adducit, certè peccaret mortaliter, & committeret iniustitiam, vt manifestum est: ergo qui sequitur opinionẽ probabilem, relicta probabiliori, absque dubio peccat.

Vltim. Conclu.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶*Vtrùm bonitas voluntatis dependeat ex intentione finis.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclu. Bonitas voluntatis dependet ex intentione finis, qñ intentio finis præcedit electionem, & est causa illius: nam bonitas voluntatis dependet ex bonitate obiecti, & voliti, sed si præcedat intẽtio finis, cum aliquis vult ieiunare propter Deum, ex hoc, ieiunium habet rationem boni, quia fit propter finem. Secunda Conclu. Bonitas voluntatis dependet ex intentione finis, qñ intentio finis præcedit electionem, & est causa illius: nam bonitas voluntatis dependet ex bonitate obiecti, & voliti, sed si præcedat intẽtio finis, cum aliquis vult ieiunare propter Deum, ex hoc, ieiunium habet rationem boni, quia fit propter Deum, ex hoc, ieiunium habet rationem boni, quia fit propter finem. Tertia Conclu. Bonitas voluntatis dependet ex intentione finis, qñ intentio finis præcedit electionem, & est causa illius: nam bonitas voluntatis dependet ex bonitate obiecti, & voliti, sed si præcedat intẽtio finis, cum aliquis vult ieiunare propter Deum, ex hoc, ieiunium habet rationem boni, quia fit propter Deum, ex hoc, ieiunium habet rationem boni, quia fit propter finem.

Possumus opinionẽ probabilẽ sequi relicta probabiliori.

¶Certè argumenta videntur optima, sed mihi videtur, ꝙ si est opinio probabilis, licitum est eam sequi, licèt opposita probabilior sit: nã opinio probabilis in speculatiuis ea est, quam possumus sequi sine periculo erroris, & deceptionis: ergo opinio probabilis in practicis ea est quam possumus sequi sine periculo peccandi. Secundò, opinio probabilis, ex eo dicitur probabilis, ꝙ possumus eam sequi sine reprehensione, & vituperatione: ergo implicat contradictionem, ꝙ sit probabilis, & ꝙ non possimus eam licitè sequi. Antecedens probatur: nam opinio non dicitur probabilis ex eo, ꝙ in eius fauorem adducantur rationes apparentes, & ꝙ habeat assertores, & defensores; nam isto pacto omnes errores essent opiniones probabiles: sed ea opinio probabilis est, quam asserunt viri sapientes, & confirmant optima argumenta, quæ sequi, nihil improbabile est. Ita definit Arist. 1. Topi. c. 1. & 1. Ethic. c. 4. Tertiò, opinio probabilis est conformis rectæ rationi, & existimationi virorum prudentum & sapientum: ergo eam sequi non est peccatũ. consequentia euidens est, & probatur antecedẽs: nam si est contra rationem, opinio probabilis nõ est, sed error manifestarius. Sed dices, esse quidem rectæ rationi conformem, tamẽ quia opinio probabilior, est conformior, & securior, obligamur eam sequi. Contra est argumentũ. Nam nemo obligatur ad id quod melius, & perfectius est; perfectius est esse virginem, quàm esse vxoratum; esse religiosum, quàm esse diuitem: sed nemo ad illa perfectiora obligatur. Quartò, licitum est opinionem probabilem in scholis docere, & proponere, vt etiam aduersarij nobis concedunt: ergo licitum est eam consulere. Idem confirmatur. Nam licitum est interius assentiri huic conclusioni: ergo licitum est exterius eam proponere. Item, non potest confessarius cogere pœnitentem vt sequatur opinionem probabiliorem: ergo non est obligatio ad sequendam opinionem probabiliorẽ. antecedens ex prædictis manifestum est. Vltimò, opposita sententia cruciat animos timoratos; nam semper oporteret inquirere, quæ nam sit opinio probabilior: quod timorati viri nunquam faciunt.

Arist.

Solut. arg. Ad primũ.

¶Ad argumenta in contrarium, & ad primum respondetur, ꝙ cum posse sequi opinionem probabilem apud viros sapientes certum sit, qui operatur secundum opinionem probabilem, non se exponit periculo peccandi.

Ad scdm.

¶Ad secundum respondetur, verum esse quòd in dubiis tutior pars est eligenda, quando vtraque periculosa est; cæterum licèt opinio probabilior, tutior sit, probabilis est secura, & tuta, & non habet periculum.

Ad tertiũ.

¶Ad tertium argumentum respondetur, quòd illud, quod supra dictum est, non aduersatur nostræ sententiæ; nam illud est verum, quando ex vtraque parte periculum est, sequi verò opinionem probabilem, non est periculum: & eodem pacto explicatur capitulo. Iuuenis, supra commemoratum.

Ad vltim.

¶Ad vltimum argu. dicendum est, ꝙ quando altera pars litigantium affert pro se probabiliora testimonia, non dicit opinio probabilis quòd liceat iudici contra eum sententiam pronunciare; quod autem hactenus docuimus, hoc est, quòd quando sunt duæ opiniones in iure, altera probabilis, altera verò probabilior, licitum est iudici probabilem amplecti: at verò quando de facto adducuntur testimonia probabiliora, secundum ea pronunciandum est.

¶Est vltimum dubium; Vtrùm sit licitum agere contra scrupulum? In explicatione huius qõnis prius exponendũ est, quid nam sit scrupulus. Scrupulus non est idẽ quod dubium: nã qui dubitat, neutri parti assentitur, qui verò habet scrupulũ, alteri parti assentitur, sed cũ formidine, quę animũ eius excruciat. Rursus scrupulus non est idem quod opinio; nã qui habet opinionẽ ꝙ in aliquo opere malè agat, non dr̃ habere scrupulũ. Scrupulus itaq; est formido, & suspicio, quæ aĩum cruciat, an aliqua res licita sit, an illicita. v. g. ego credo ꝙ mihi liceat vesci carnibus in quadragesima propter ægritudinem, & ita dicit medicus; sed quoniam non est de se euidẽs, quædam formido excruciat animum, an liceat; & hæc formido vocatur scrupulus, non secundum proprietatem, sed ſm metaphoram, ductam ex lapillulo, qui intra calceum manens, excruciat pedes: ad eundem modum hæc formido in animo manens, excruciat, & torquet: & in hac significatione, hæc vox scrupulus, latissima est, qua Cicero sæpissimè vtitur in suis operibus. Præterea notandum est, ꝙ scrupulus non est quæcunq; formido; significat namque scrupulus formidinem ex leuibus causis exortam, & nulla rõne habitam: scrupulosi. n. appellantur hoĩes, qui trepidant, vbi timor nõ est. Vltimò notandũ est, ꝙ hæc formido ex triplici capite oriri solet; primò, ex causis iustis, & maximè vrgentibus, q̃ faciunt alterã opinionẽ oĩno improbabilem, vt dũ quis hñs plura bñficia, scrupulo pungitur, vtrũ sit licitũ. Secundò oriri põt ex causis leuissimis, & frequentissimè ex conditione naturali, & melancholia, ex infirmitatibus; & iste scrupulus potius est timiditas, siue pusillanimitas conscientiæ. Tertiò oriri solet ex causis iustis, sed non adeo vrgentibus vt oppositam opinionem improbabilẽ efficiant, & hæc formido propriè appellatur scrupulus. His positis, sit prima propositio.

Vtrum liceat cõtra scrupulum agere. Quid nam scrupulus sit.

Ex triplici capite oriri põt scrupulus.

Pri. ppoſi.

¶Si loquamur de scrupulo primi gñis, non est agendum contra scrupulũ: patet hoc in exẽplo dicto, de his qui hñt plura bñficia, & in multis cõtractibus cambiorũ, in quibus pro scrupulo sunt adeo euidentes rõnes, vt oppositã sniam efficiãt improbabilẽ. Idem patet rõne. Nã in dubiis q̃ vna pars est certa, & altera periculosa, tenemur sequi id qđ certũ est, vt supra demonstratũ est: ergo ẽt in scrupulis. Præterea in his scrupulis, de quibus loquitur prima concl. opposita opinio est oĩno improbabilis: ergo non sequenda, ergo agendũ est ſm scrupulum. Vltimò, hic scrupulus, plus est q̃ scrupulus, imò pluſquam dubium: nam per tales hoĩes stat, quo minus certiores reddantur de eorum malitia.

2. Propoſi.

¶Secunda propositio. Si loquamur de scrupulo secundi, & tertij generis, licitum est agere contra illum; imò consulendum est hominibus meticulosis vt agant contra illum: nam in scrupulo nullum est fundamentum, & ex alia parte inquietatur conscientia: ergo consulendum est vt agãt contra scrupulum. Deinde, scrupulus, est formido temeraria, & sine rõne suscepta, ergo non est agendum ſm scrupulum.

Not.

¶Sed in hac parte duo sunt consideranda: vnum est, ꝙ cum homo meticulosus consuluerit virum sapientem, & prudentem, absque alia dubitatione sequatur eius sententiam, & habeat illam pro euidenti ratione. Alterum est, ꝙ in hominibus meticulosis (quod optimè aduertit Caiet. in summa, verbo, scrupulorum medicina) illorum credulitas habenda est pro certitudine v. g. meticulosus homo pungitur scrupulo, an rectè confessus fuerit aliquod peccatum, vel de aliquo peccato; ex alia parte credit se rectè cõfessum fuisse, quia solet diligentem adhibere diligentiam: huius credulitas habenda est pro certitudine. Sed de remedijs scrupulorum loquitur optimè Syl. verbo scrupulus, quem legemus ad difficiliora transeamus.

Caiet.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrũ bona intẽtio minuat malitiã prauæ electionis.

IN hoc art. est graue dubiũ, vtrũ bona intentio diminuat malitiã prauæ electionis, vt cum volo furari pp dandam

Secũda dubitatio. An intẽtio boni finis ex qua imperat malũ mediũ, mala ſit.

eleemoſynam. Hęc quæſtio definiri non poteſt, priuſquam determinetur alia; An intentio boni finis, ex qua imperatur malum medium, mala ſit; vt cum quis vult dare eleemoſynam, & eligit tanquam medium committere furtum, ad dandam eleemoſynam.

¶ A parte affirmatiua quæſtionis ſic argumẽtor. Nã hæc intẽtio mouet ad peccandum, & exponit periculo peccãdi, imò quod pl⁹ eſt, eſt cauſa peccati: ergo mala.

Secunda.

Secũdum.

¶ Deinde augetur dubiũ, & volo ꝙ Petrus velit efficaciter dare eleemoſynam, & ꝙ iudicet non eſſe aliud medium, niſi furari, tunc hæc intentio neceſſitat ad peccandum: ergo mala eſt. Quòd neceſſitet ad peccandum, demonſtro euidenti argumento. Nam quando voluntas efficaciter vult aliquem finem, neceſſitatur ad medium, quod iudicat eſſe neceſſarium: quod pluribus argumentis ſupra fuit oſtenſum.

Tertium.

¶ Tertiò, talis tenetur deponere hanc intentionem: ergo eſt contra præceptum; conſequentia euidens eſt, & probatur antecedens. Nam talis tenetur deponere electionem furti; ſed in caſu propoſito non poteſt eam deponere, niſi deponat efficacem volitionem finis, & intentionem: ergo tenetur eam deponere.

Quartum.

¶ Præterea talis fruitur illo fine: ergo peccat mortaliter, conſequentia patet, & antecedens probo. Nam frui aliquo fine, & creatura, eſt amore illius diuina præcepta tranſgredi: ſed talis propter dandam eleemoſynam committit furtum: ergo fruitur illo fine.

Quintum.

¶ Item, amor mundanus ea de cauſa malus eſt, quoniam propter illum diuina præcepta tranſgredimur; ſed propter amorem eleemoſynæ, talis diuina præcepta tranſgreditur: ergo eſt amor mundanus.

Vltim. D. Thom.

¶ Vltimò, eodem actu ferimur in media, & in finem, vt autor eſt Diuus Thomas, ſupra quæſtio. 8 articu. 3. ergo eodem actu vult quis furari propter dandam eleemoſynam: ſed ille actus eſt malus, & eſt volitio finis: ergo volitio finis mala eſt.

Arg. in cõtrarium.

¶ In contrarium pugnant maiora argumenta. Nam iſta volitio eſt de bono obiecto, & nõ habet malam circunſtantiam, ſiquidem medium non eſt circunſtantia reſpectu finis, ſed è diuerſo: ergo bona eſt. Deinde poteſt accidere, ꝙ ſit in præcepto, vt ſi proximus ſit in neceſſitate cõſtitutus: ergo mala non eſt. Vltimò, falſitas concluſionis non corrumpit veritatem principij, ex quo infertur, vt apertè conſtat: ergo malitia electionis non efficit intentionem finis malam. Conſequentia probatur ex illo axiomate celebrato; Sicut ſe habet primum principium in ſcientiis, ſic ſe habet finis in practicis. Reuera hæc quæſtio dubia eſt.

Intẽtio boni finis dupliciter poteſt eſſe cãmalæ electionis.

¶ Pro cuius explicatione ſciendum eſt, ꝙ intentio boni finis dupliciter poteſt eſſe cauſa malæ electionis. Primò vt ſit cauſa malæ electionis, neceſſitans ad malam electionem vt cum quis vult efficaciter ſubuenire pauperi, & non habet proprias facultates vnde hoc faciat, nec habet aliquod remedium; niſi furtum committere, hæc intentio efficax neceſſitat ad eligendũ medium, quod exiſtimatur neceſſarium. Secundò modo accidere poteſt, quòd ex intentione boni finis, non neceſſariò, nec efficaciter ſequatur mala electio, vt cum quis vult ſubuenire pauperi, & habet proprias facultates vt hæc faciat, ſed ex ſua malitia facit, & ſubuenit ex alienis. His poſitis, ſit prima concluſio.

Intẽtio boni finis mala non eſt qñ non neceſſitat ad malũ mediũ eligendum.

¶ Quando ex intentione finis non neceſſariò ſequitur mala electio, illa intentio mala non eſt: hoc probant argumenta dudum adducta, hoc affirmat D.Th. infra q.20 ar. 1.2. & 2. ſent. diſt. 38. art. 5. & in diſt. 40 ar. 2. dicit in prædictis locis D.Tho. ꝙ poteſt eſſe intentio bona, & electio mala. Et ad illud argumentum, quia mouet ad peccandum, diſtinguendum eſt; per ſe negandum eſt, per accidens ex malitia operantis concedendum eſt, & dicendum eſt, ꝙ potius eſt occaſio peccandi, q̃ cauſa; ſicuti ſi ego ſeruo ieiunium, & inde ſumo occaſionem ſuperbiæ, non ideo ieiunium malum eſt. Et ad illud argumentum, ꝙ eodem actu volo furtum ad dandam eleemoſynã; & ille actus malus eſt, dicendum eſt, ꝙ talis actus habet duplicem rationem formalẽ; tum intentionis, tum electionis: quatenus electio, malus actus eſt; quatenus intentio, bonus actus eſt; ſimpliciter tñ & abſolutè malus actus eſt, vt hic aſſerit D.Tho. ſolutione ad tertium: nam veriſſima eſt illa ſnĩa D.Dionyſij; Malũ ex quocunq; defectu, bonũ verò ex integra cauſa.

D. Thom.

D.Diony.

¶ Secũda propoſitio. Qñ ex intentione boni finis neceſſariò ſequit̃ mala electio, illa intẽtio mala eſt: hoc probant efficaciter argumenta in principio adducta.

Intẽtio boni finis, ex qua neceſſariò ſequitur mala electio mala eſt.

¶ Ad argumenta in oppoſitum; & ad primum dicendum eſt, ꝙ illa intentio eſt mala ex circunſtantia temporis: nam cum non habeo vnde ſubueniam pauperi, niſi ex alieno, non eſt tempus ſubueniendi pauperi. Item dico, ꝙ illa intentio eſt mala, quia inducit ad peccandum: rurſus eſt mala, quia inordinatus eſt amor, ratione cuius tranſgredior diuina mandata.

Ad primũ in oppoſitum.

¶ Ad ſecundum argumentum reſpondetur, ꝙ cum non habeam vnde ſubueniam pauperi, niſi ex alieno, non eſt præceptum de ſubueniendo pauperi, niſi fortaſſis in extrema neceſſitate, vbi omnia ſunt communia.

Ad ſecũm.

¶ Ad tertium argumẽtum negatur conſequentia. Ratio diſcriminis eſt: nam principium verum per bonam argumentationem, non infert concluſionẽ falſam: virtus namque argumentationis non conſiſtit in mea voluntate, ſed in naturis rerum; propter quod licèt ego vellem per malã conſequentiam ex principio vero concludere falſum, falſitas non eſt referenda in principium, ſed in malam conſequentiam: ſed intentio efficax finis per ſe, & neceſſariò infert malam electionem in caſu ſuperius poſito ex intentione operantis, & ad hoc impertinens eſt bona, aut mala conſequentia. Vel dicendum eſt, quòd iſta intentio non eſt mala, quia infert malam electionem, ſed quia in ſe mala eſt, & inordinatus amor creaturæ.

Ad tertiũ.

¶ Ex his, ſi bene intelligitur, patet via ad explicandam illam dubitationem propoſitam; vtrùm ex bono fine diminuatur aliquid de malitia prauæ electionis, eſt ne minus peccatum furari propter amorem vxoris, an propter libidinem furari? Almayn. in ſuis moralibus ca. 12. & 13. conſtituit de hac re longam diſputationem, & dicit eſſe communem ſententiam, ꝙ nihil minuitur de malitia prauæ electionis, & probat in primis autoritate Diui Auguſt. cuius ſententia refertur, 14. q. 5. c. Fortè, dicit Auguſtinus, ſi quis dicat apud ſe, volo furari a diuitibus, vt dem pauperibus; iſta cogitatio ex diaboli calliditate ſuggeritur: nam totum quod ablatum eſt, & datum pauperibus, non minuit, ſed duplicat peccatum: ergo furari ad dandam eleemoſynam, non minuit peccatum.

Vtrũ boni tas finis diminuat aliquid malę electionis.

Almay.

Arg. prim. Auguſt.

¶ Secundò, ſi ex bono fine diminuitur de malitia electionis, conſequens eſt poſſe dari mendacium, quod omni culpa careat: quod aſſerere, abſurdum eſt, & aduerſatur diuinæ Theologiæ, quòd verò rectè ſequatur, patet: nam ſit malitia mendacij vt quatuor, ſi referatur in bonum finem, aufert duos gradus, & ſi referatur in alium finem meliorem, aufert alios duos.

Secũdum.

¶ Tertiò, prohibitum eſt diuina lege ordinare malũ medium in bonum finem: ergo inde non minuitur peccatum, ſed potius augetur. Probatur antecedens: nam eſt prohibitum diuina lege furari ad dandam eleemoſynam.

Tertium.

¶ Vltimò eſt argumentum quod maximè exaggeratur; qui furatur pp dandam eleemoſynam, peccat duplex peccatum, qui verò furatur propter libidinem, & ex libidine peccandi, peccat tñ vnum peccatum: ergo ille grauius peccat, conſequentia euidens eſt, vt vũ, & patet antecedens. Nam ſupra dictum eſt, ꝙ quando intentio boni finis neceſſitat, & impellit ad malam electionem, illa intentio mala eſt, & peccatum mortale. Eodem argumento vti poſſumus ad oſtendendum, quòd qui omittit horas canonicas propter amorem ſtudij immoderatum, grauius peccat, quàm qui omittit, quia vult. Hæc argumenta adeo magna videntur

Vltim.

quibuſdam

Peius eſt furari propter concupiſcentiã, quam propter miſericordiã. Auguſt. Mag. ſent.

quibuſdam Theologis, vt ſentiant cum Almayno eſſe grauius peccatum furari propter alendam familiam, quàm furari ex libidine furandi: quibus ego non conſentio; nam oppoſita ſententia ſine dubio vera eſt, quàm habet D. Aug. libro contra mendacium c. 8. Peior, inquit, eſt qui concupiſcendo, quàm miſerando furat. Idẽ habet in Enchiri. ca. 18. & Magiſter in 2. diſt. 40. & allegat ibidem ſententiam D. Aug. Idem

Gratianus.

docet Gratianus 22. q. 2. per multos canones, præcipuè in canone qui incipit. Primum, vbi congerit octo gradus mendacij, & conferens vnũ alteri, dicit mendacium tanto lenius eſſe, quanto melio rem habet finẽ: & ratio euidens eſt; quia peius eſt mentiri ex libidine mẽtiendi, quàm recreationis cauſa; & peius recreationis cauſa, quàm ꝓ ſalute hoĩs: ergo ex fine bono diminuit praua electio. conſequentia nota eſt, & antecedẽs patet ex conſenſu hominũ omnium. Deinde, ſi quis occidat hominẽ propter defenſionem amici, lenius peccat, quàm ſi occideret abſq; aliqua honeſta cauſa: ergo conſimili ratione leuius peccat q furatur ad alendã familiã, quàm qui furatur ex libidine peccandi, & furandi. Vltimò, quodcunq; peccatũ excuſatur ex circunſtantiis, vt planè conſtat: ergo potiſſimè ex circunſtantia finis: ſed hoc non fit quando finis eſt malus: ergo quando finis eſt bonus.

Ad argu. Ad primũ.

¶ Ad argumenta, & ad primum reſpondetur, quòd Diuus Auguſtinus nunquam dicit, quòd nunquam minuitur furtum ex intentione dandæ eleemoſynæ, ſed tantum docet, quòd ſi quis ea quæ furatur, tribuat pauperibus, auget peccatum; quoniam reddit ſe impotentem ad reſtituendum; veluti ſi quis ſtatuit apud ſe non dicere horas canonicas, & proiicit Breuiarium in mare, nouum peccat peccatum, quia reddit ſe impotentem ad dicendum officium horarium.

Ad ſcãm.

¶ Ad ſecundum argumentum dicendum eſt, quòd cum bonitas finis finita ſit, & non progrediatur in infinitum, & ex alia parte mendacium ſuapte natura ſit malum, quantumcunque creſcat bonitas finis, nunquam ex toto abſoluet mendacij malitiam, ſicut in aqua ex ſua natura frigida eſt, quantumcunque augeſcat calor, ſi tamen aqua permanet, ſemper habet frigiditatem. Vel dicatur (& fortaſſis melius) q eſt grauius fine illa circunſtantia, quàm cum illa: quia mutatur finis: & ſic ceſſat calculatio; peius eſt mentiri pro libidine mentiendi, quàm mentiri pro ſalute hominis; quoniam habet peiorem finem: & peius eſt peierare ex libidine peierandi, quàm peierare pro vita propria, quoniam habet peiorem finem. Quòd ſi dicat Theologus; in quot gradibus grauius eſt? dico, quòd in duobus & cum argumentor: ergo ſi referatur in duplo meliorem finem, aut triplo auferetur malitia: negatur conſequentia, nam tñ ſequitur q erit minus graue, nunquã tamen ſequit, q non erit malũ; nam ſemper habet malũ finem.

ARTIC. OCTAVVS.

¶ Vtrùm quantitas bonitatis vel malitiæ in voluntate, ſequatur quantitatem boni vel mali in intentione.

SVMMA TEXTVS.

SEnſus queſtionis eſt; Vtrùm tantum quis boni vel mali faciat, quãtum intendit facere. Probationes, & concluſiones D. Thom. difficiles ſunt, & ſubobſcuræ.

¶ Prima Concluſio. Si conſideretur intẽtio per ſe, & electio p ſe ex parte obiecti, electio vel voluntas nõ eſt tam bona, quàm ipſa intentio: nam voluntas põt velle aliquod obiectum nõ proportionatum fini intento; vt ſi quis daret decẽ libras, non poſſet conſequi ſuam intentionem, ſi intenderet emere rem valentẽ centum, idq; ẽt contingit pp impedimẽtum, vt ſi intenderet ire Romam, & ſubuenire amico, & illud proponeret; pñt tñ multa oriri impedimenta circa exteriores actus, quæ non eſt in poteſtate noſtra remouere. Sed in actu interiori tantum poteſt eſſe defectus ex parte obiecti, videlicet quando obiectum non eſt proportionatum; vt intendo ſubuenire patri, & confero obolũ: cæterum ex parte impedimenti nõ poteſt eſſe defectus, quoniam actus interiores voluntatis in noſtra poteſtate ſunt poſiti.

¶ Secunda Concl. Si intentio conſideretur vt ratio, & forma electionis, bonitas intentionis re dũdat in electionem, vt ſi intendo facere aliquod magnũ opus, putà, defendere Chriſtianã Rem publi. & do tantummodo duos argenteos, illa volitio habet magnam bonitatẽ, ex magno obiecto. Probatur ſic; qm̃ intẽtio eſt cauſa, & ratio actus voluntatis, & ſic pertinet ad ipſum actum voluntatis, vt ſupra declaratum eſt: certè ratio volendi deriuat ſuam bonitatem in id, quod eſt propter talem rationem. 2. Conclu.

¶ Tertia Concl. Si loquamur de perfectione ex parte operantis; ſic intenſio intentionis deriuatur ad electionem & ad actũ exteriorem: itaque qui intensè amat ſanitatẽ, intensè amat medicari, & curari. Rõ eſt, qm̃ intẽtio eſt rõ, & forma electionis.

¶ Quarta Concl. Accipiendo conatum, & intenſionẽ ex parte obiecti, & non ex parte operantis, multoties intendimus habere magnã intenſionem, & conatũ circa finem, & non habemus; vnde aliquando intendimus intenſiſſimè mereri, & meremur exiliter, & tenuiter; nam quantitatem boni intenti, non ſequitur bonitas actus exterioris, vel interioris, vt iam dictum eſt.

¶ Quinta Concluſio. Non tantum boni quis facit, quantum intendit facere. Hæc concluſio ſequitur ex dictis.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium argumẽtum reſpondetur, q illa prohibitio referẽdi furtum in eleemoſynam, non eſt alia a prohibitione furti, & ideo non habet aliã malitiam a malitia furti, q quodammodo ex bonitate finis extenuatur. 3. Conclu.

Ad vltim.

¶ Ad vltimum argumentum quidam dicunt, q qñ intentio boni finis neceſſitat ad prauam electionem, argm̃ cõcludit, quòd augeat peccatum, qñ verò nõ neceſſitat ad prauam electionem, negandũ eſt antecedẽs. Sed hæc ſolutio mihi non probatur; nam vniuerſi homines iudicãt grauius peccare q furatur ex libidine furti, quã qui furatur ad alẽdam familiam, vel vt tribuat pauperi. Dicendum eſt igitur q illa intentio non minuit peccatum, quia bona eſt, ſed quia mutat finem: & reuera peius eſt ſagittare vt occidas, quam ſagittare propter vanam gloriam. Secundò reſpondetur, quòd duo peccata faciunt plura peccata, ſed non ſemper maius peccatum: qui enim occidit hominem in ebrietate conſtitutus, minus peccat, quàm qui occidit mentis compos, at qui occidit hominem in ebrietate, duo peccata habet, peccatum homicidij, & peccatum ebrietatis. Solutio eſt D. Tho. infra q. 76. art. 4. ad 2. argumentum. 4. Conclu. 5. Conclu. D. Thom.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo explicatione conſtituit D. Thom. duplicem diſtinctionem: Prior eſt de bonitate tam electionis, quàm intentionis. Dupliciter loqui poſſumus, & ex parte obiecti, ſcilicet, quia aliquis vult magnum bonum, & ex modo operandi, ſcilicet quia aliquis intensè vult. Secunda diſtinctio eſt, de intentione, & electione dupliciter loqui poſſumus: primò, ſecundum ſe, & ſeorſum, alio modo vt vna refertur ad aliam, electio ad intentionem, & intentio eſt ratio volendi electionem. His conſtitutis, eſt prima concluſio. Pri. diſtin. D. Thom. Secunda.

¶ Si loquamur de bonitate ex parte obiecti, non eſt ne-

ceſſe q̃ tanta ſit bonitas ex parte electionis, quàm ex parte intentionis. quæ ſnĩa habet verum in electione interiori & exteriori, ſed diuerſimodè; nã in exteriori pp duas cauſas, in interiori pp vnam tantùm. Patet hoc, & explicatur. Nã in electione exteriori vna cauſa eſt, quia non eligitur medium proportionatũ tali fini. v.g. intendit quis emere rẽ valentẽ centũ, dat tñ quinquaginta, non põt conſequi ſuam intentionem: alia cauſa eſt pp impedimenta q̃ ſuperuenire poſſũt circa actũ exterior rem; vt cũ quis intendit ire Romam & pp impedimẽta quæ occurrunt, impeditur ne hoc faciat. In actu ĩterior ſolũ inuenĩ prima cauſa, qñ eligit medium non proportionatũ tali fini. Secunda verò cauſa in actibus internis locum non habet; nam actus interni ſunt in noſtra poteſtate, & impediri non valent.

ARTIC. NONVS.

¶Vtrùm bonitas voluntatis dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam.

SVMMA TEXTVS.

Conclu. CConcluſio eſt affirmãs. Nã bonitas volũtatis, ex intentione finis depẽdet; Deus aũt eſt vltimus finis. Deinde, vnumquodq; verè dr̃ bonũ, & rectum in quantũ attingit ad propriã menſurã, at uoluntas diuina eſt menſura voluntatis humanæ; nã primũ in quolibet genere eſt mẽſura, & rõ oĩum quæ ſunt in illo genere: uoluntas aũt diuina eſt ſummum & primum bonum, habetq́ue pro obiecto ſummum & primum bonum.

ARTIC. DECIMVS.

¶Vtrùm neceſſum ſit voluntatem humanam conformari voluntati diuinæ in volito, vt bona ſit.

SVMMA TEXTVS.

IN hoc articulo Diuus Thomas ſtatuit quatuor principia, ex quibus eruit tres conclu. ſequentes.

2. Conclu. ¶Secunda propoſitio. Quando intentio eſt ratio, & cauſa electionis, tota bonitas intentionis redundat in electionem, vt cum quis intendit liberare populum Chriſtianum a Turcarum tyrannide, & ad hoc eligit dare duos argenteos, tota bonitas intentionis communicatur electioni; & quo melior eſt intentio, electio melior eſt.

3. Conclu. ¶Tertia concl. Si loquamur de bonitate actus ex modo operandi, ſ. ex intenſione, aut remiſſione, & intẽtio ſit cauſa electionis, tota bonitas intentionis communicatur electioni. Itaque quantitas electionis, ſequitur quantitatem in intentione, vt cum quis intenſe vult ſanari; ſi hoc vult efficaciter, intenſe vult medicari.

4. Conclu. ¶Quarta concluſio. Quando intentio, & electio ſumuntur materialiter ſecundum ſe, ita vt vna non ſit ratio alterius, bonitas intentionis non communicatur electioni: ſtat bene q̃ quis velit intenſe ſanari, & remiſſe medicari; quia intentio illa non eſt cauſa electionis.

Vlt. concl. ¶Vltima concl. pro qua ſtatuit D. Th. fundrñ, ſtat q̃ intenſio non ſit modus actus, ſed obiectum voluntatis; vt cũ quis vult intensè operari, aut mereri, tunc intenſio eſt obiectum voluntatis; ſiquidem eſt volita, & intenta, & tunc eſt quinta conclu. Quando intenſio ſe tenet ex parte obiecti, tunc quantitas electionis, non ſequitur quantitatem intentionis: nam ſtat optimè q̃ quis velit intenſè operari, & q̃ non intensè operetur; ex quo ſequitur, q̃ non quantum quis intendit mereri, tantum meretur; nam meritum non conſiſtit in hoc, q̃ quis velit intenſe operari, ſed quod intensè operetur. Hæc habet D. Tho. in hoc articulo.

Dubiũ primũ, circa priores duas concluſiones. ¶In iſto arti. eſt primum dubium: nam videtur q̃ prima & ſecunda aſſertio ſibi aduerſentur. Prima. n dicit, non eſſe neceſſe q̃ tota bonitas, quæ ſe tenet ex parte obiecti, cõice tur electioni: ſecunda conclu. aſſerit contrarium; ergo ambæ concluſiones non cohærent rectè. Hæc obiectio habet duas ſolutiones; Prior eſt, q̃ prima conclu. eſt intelligenda de intẽtione, & electione, qñ ſumuntur materialiter, & ſm ſe, & vna non eſt cauſa alterius. Secunda verò concluſio intelligitur de electione, & intentione qñ intentio eſt cauſa electionis & impellit ad illam. Sed hæc ſolutio quãuis perſpicua eſt, non mihi probatur: nam D. Th. in 1. & 2. concl. (vt patet intuenti) manifeſtè loquitur de intentione, prout eſt cauſa electionis: & ideo eſt ſecũda expoſitio, & pro eius declaratione ſciendum eſt, q̃ aliud eſt loqui de bonitate intentionis, & aliud eſt loqui de bonitate, & perfectione boni intenti: vt cũ intendit quis conſequi tantã gloriã quantam habet D. Dñicus; obiectũ huius intentionis eſt magnæ perfectionis; at intentio non habet tantã laudẽ, & bonitatem, ſicuti obiectũ: rõ eſt; nam obiectũ non tribuit totã ſuã bonitatem actui, ſed ſm q̃ actus eſt capax bonitatis, prout egreditur ab agente perfectè, aut imperfectè. Certè qñ quis diligit Deũ, illud obiectũ, Deus, non tribuit totã ſuam bonitatẽ actui humano, alioqui dilectio Dei quælibet eſſet tam perfecta, ſicuti dilectio B. Virginis, imò ſicuti dilectio Dei. Hoc ſtatuto, dicendũ eſt, q̃ prima conclu. intelligenda eſt de bonitate, & perfectione boni intenti: itaq; non tã bona eſt electio ſp, ſicut bonũ intẽtũ; vt cũ quis vno ieiunio vult ſatisfacere p vniuerſis peccatis ſuis, & ĩ hoc ſenſu verũ eſt, q̃ nõ tm̃ quis meret, q̃tum intendit mereri, & non tm̃ quis facit, q̃tum intẽdit facere. Sẽda conclu. loquitur de bonitate intentionis, & de hac certiſſimũ eſt, q̃ cõicat electioni. Sed eſt adnotãdũ, q̃ qñ quis intendit ingens bonũ, & eligit mediũ improportionatũ, illa electio vr̃ eſſe indiſcreta; & minimè ſobria, & ideo quodãmodo perditur meritum; cæterum ſi quis intendit magnum finem, putà, martyrium; & ponit media poſſibilia, & impeditur aliunde ne illum conſequatur, non perdit magnum meritum; nam hic habet verũ illud; volũtas pro facto reputatur, & in ſequentibus dicendum eſt, Dño concedente, q̃ actus exterior in tali caſu nullam addit bonitatem ſuper actum interiorem.

Secundum dubiũ, de expoſitione ſnĩæ. D. Thom. Prim. arg. ¶In ſolutione ad tertiũ habet D. Th. vnam ſnĩam quæ indiget expoſitione; cõſtituit namq́; diſcrimen inter actus malos & bonos; q̃ in actibus malis, tm̃ mala eſt electio, ſicut intentio; in actibus bonis non ſemper hoc habet verum, vt ſuperius expoſitum eſt. Hæc ſentẽtia videtur falſa.

¶Nam contingit aliquem intensè velle adulterium, & remiſſe velle diruere murum, quod eſt mediũ neceſſarium vt adulteratio fiat, ergo illa ſententia falſa eſt.

Secũdum. ¶Deinde ſi quis intendat emere epiſcopatum, & ad hoc faciendum offerat preces, certum eſt, quòd non eſt tam prava electio, ſicuti intentio.

Tertium. ¶Vltimò, nam ſi quis per vnũ actum adulterij, aut blaſphemiæ, intendat demereri, q̃tum oẽs dæmones demeriti ſunt, non tm̃ demeretur; tum quia medium eſt improportionatum ad tm̃ demeritũ; tum verò, qm̃ non eſt tanta intenſio in actu, ſicut fuit in actibus omnium dæmonum.

Solutio. ¶ Certè argumenta euincunt, q̃ nõ tm̃ quis demeretur, q̃tum intendit demereri: & in hoc eadem eſt rõ de actibus bonis, & malis. D. Th. tñ conſtituit diſcrimen inter operationes bonas & malas, in hoc, q̃ ſi intẽtio eſt mala, tribuit ſuam malitiam ſp electioni; qm̃ malum conſurgit ex quocunque defectu, & ideo ſi electio eſt mala ex intentione, ſimp̃r mala eſt: cæterum bona intentio, non ſp tribuit ſuã bonitatẽ electioni, qñ electio alioqui eſt mala ex obiecto, vel ex circunſtantiis; ſicuti furari pp dandã eleemoſynam, illa intentio bona non tribuit bonitatẽ illi electioni. Itaq; non rectè ſequitur, intendit bonum, ergo vult bonum; at rectè ſequitur, iſte intendit malum, ergo malè agit.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVæſtio in his duobus art. propoſita, difficillima eſt, in cuius expoſitione variant doctores Theologi, in primo, diſ. 48. Greg. Arim. q. vlt. 1. ſent. conſtituit duas propoſitiones. Prima eſt, q̃ homo tenetur non diſcordare a voluntate beneplaciti Dei. Secunda eſt; homo tenetur voluntati beneplaciti Dei conformari. Gab. ſuper Can. lec. 68. explicans illud, fiat voluntas tua: tenet, q̃ homo tenetur conformare ſuam voluntatem voluntati diuinæ in volito materiali; q̃ ſi aliud fiat, peruerſa erit voluntas. D. Tho. in his articulis apertè docet, q̃ homo non tenetur conformare voluntatem ſuam voluntati diuinæ, in volito materiali, niſi quando fuerit ſpeciale præceptum. Sed probatur q̃ opinio Greg. vera ſit optimis argumentis.

Greg. Arim. Gabr. D. Thom.

¶In

Argu. pro opinione Gregorij. Prim. arg.

¶ In primis, qui agit aliquid, aut vult contra voluntatem diuinam, agit cõtra legem æternam: ergo peccat. Consequentia argumenti sic probatur ex definitione peccati. Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam Probatur antecedens ex Diuo Augustino vigesimo secundo libro, cõtra Faustũ, capitulo vigesimo septimo, vbi postquam cõstituit definitionẽ peccati, continuò subiungit; lex æterna est ratio, vel Dei voluntas: ergo Dei voluntas, est lex æterna.

Secũdum.

¶ Secundò, nolle id quod iustum, & bonum est, peccatum est; sed quicquid Deus vult, bonum, & iustum est: ergo nolle illud, peccatum est. Confirmatur hoc ex Diuo Paulo, 1. ad Timotheum capitulo secundo, vbi postquam præceperat fieri obsecrationes & orationes pro Regibus, continuò subiungit rõnem præcepti; hoc enim bonum est, & acceptum coram Deo: ergo quod est acceptum, & beneplacitum coram Deo, tenemur amplecti.

Confirm.

1. Timo. 2.

Tertium.

¶ Tertiò, vniuersi tenemur velle in communi & vniuersali quòd diuina voluntas in omnibus, & super omnia adimpleat: ergo quando nobis constat istam esse voluntatẽ diuinam in particulari, tenemur velle vt illa ad impleatur; alioquin otiosę essẽt voces, fiat voluntas tua. Idem confirmatur ex illo Matth. c. 6. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Sed beati in cœlo conformant suam voluntatem voluntati diuinæ in volito formali, & etiam materiali, vt affirmat hic Sanctus Thomas solutione ad primum: ergo etiam tenemur cõformare voluntatẽ nr̃am in volito materiali.

Matth. 6.

D. Thom.

Quartò, impium est omnibus modis, contra niti, & resistere diuinæ voluntati: sed si pater meus moritur, euidenter cognosco quod hæc est diuina voluntas; ergo non licet contra niti, & resistere. Quintò, non minus tenemur seruare legem amicitiæ diuinæ, quàm cæterorum hominum: sed lex amicitiæ præcipua hęc est, idem velle, & idem nolle; vt asserit Cicero lib. de amicitia; & est communis vox omnium philosophorum. Vltimò, qui vult oppositum eius quod Deus vult, vult aliquid contra bonum commune; ergo peccat: nam quod Deus vult, semper est pro bono communi: ergo oppositum eius non erit pro bono cõmuni.

Cicero.

Pro huius rei expositione, & argumentorum cõfutatione sciẽdũ est, q̃ ī Deo est duplex voluntas, nam vna nominat̃ beneplacitum Dei, & hæc est vera voluntas, qua Deus vult aliquid fieri, vel non fieri; & hæc voluntas semper implet̃, iuxta illud Rom. 9. Volũtati eius quis resistet? & illud ex Psalm. 134. Omnia quæcunque voluit Dominus fecit, in cœlo, & in terra: & hæc voluntas innotescit nobis per diuinas reuelatiões, & ex effectibus. Nã statim atq; videm' aliquid fieri in rerum vniuersitate, colligitur euidẽter, quòd illud fiat aut Deo volente, aut Deo permittente. Alia est volũtas signi, & hæc non est vera voluntas, sed figura, & innotescit nobis per præcepta, & consilia diuina; quemadmodum literas principis, vocamus eius voluntatem, cũ potius eius rei signa sint: eadem figura sceptrum dicimus imperiũ, quoniam eius rei signum existit, ad eundẽ modũ dicimus voluntatem Dei esse nequis furetur, vt vniuersi diligant Deũ. Sed est aduertendũ q̃ hæc volitio, non est vera volitio in Deo, nam si Deus haberet istũ actum, volo vt nullus furetur, certè nullus furaretur, quòd si Deus haberet istũ actum, volo vt vniuersi me diligant, certè vniuersi diligerent. Aduertendum est secũdò, q̃ præceptum aut consilium diuinum, non est signum alicuius volitionis beneplaciti, quæ in Deo existat: nam si esset tale signum, cum esset verax, & non fallax, Deus haberet illum actum, volo vt nullus furetur, &c. & volo vt vniuersi seruent mandata mea: hunc actum tamen non

Duplex Dei voluntas, beneplaciti & signi.

Roma. 9.

Psal. 134.

2. Conclu.

Volũtas signi q̃d sit.

3. Conclu.

habere,

uniuersale, & commune. Ex his principiis sequitur prima conclusio. Voluntas creata vt bona sit, necessarium est quòd conformetur uoluntati diuinæ in uolito formaliter, id est, debet velle, quicquid vult, propter bonum diuinum, & uniuersale, quod particulari bono anteponitur; vnde cum pater moritur, & Deus vult ut moriatur, potest filius uelle ut non moriatur, & in hoc dissidere a uoluntate diuina in uolito materiali, cæterum quoniam hoc quod uolo honestum est, ordinatur etiam in bonum diuinum, & ita uolitum a me, formaliter est finis ultimus, quod est obiectum diuinæ uoluntatis.

¶ Secunda Conclusio. Quanquam nostra uoluntas bona possit discordare a diuina uoluntate in uolito materiali, in ipso tamen uolito materiali, quadam tenus ratione concordat; quia secundum rationem uolendi uniuersalem, concordat in uolito, scilicet in fine ultimo, & quatenus discordat materialiter, concordat secundum causam efficientem; quia hæc inclinatio, qua volo patrem meum uiuere, & non mori, est a Deo efficienter, & sic dicitur communiter, quòd debemus conformari Deo, in eo, quod Deus nos vult uelle, dando inclinationem, uel præceptum.

¶ Tertia Conclusio. Alius modus est quo magis conformatur humana voluntas diuinæ uoluntati secundum rationem formalem uolendi, quando ex supernaturali charitate prosequitur aliquod bonum: sed non asserit Diuus Thomas, quòd istam conformitatem teneamur ex speciali præcepto charitatis, sed tantũ docet, quòd est magna & eximia concordia.

habere ſatis demonſtratum eſt. Præceptum itaque & conſilium diuinum, dicitur ſignum voluntatis diuinæ, per figuram & metaphoram: & hæc metaphora cõſiſtit in hoc, quòd quemadmodum inter homines, quando quis conſulit, aut præcipit, ſignum eſt, quòd velit illud quod præcipit, aut conſulit; ad eundem modum Deus quando iubet, aut conſulit, habet ſe ad modum volentis, veluti dicitur iraſci, & pœnitere, quoniam ſe habet ad modum irati hominis, & pœnitentis. Vel dicitur voluntas ſigni, quia ſignificat quid ab omnibus faciendum ſit, non tamen ſignificat, quòd Deus efficaciter velit illud fieri. Quidam Theologi ponunt aliam voluntatem in Deo, propriã quidem, ſed in ſignificatione minus vſitata, pro cupere, & optare: & in hac ſignificatione hoc vocabulum reperitur in Euangelio Ioannis, vt in illo; Domine volumus Ieſum videre, & in illo; Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum, illic
1.Tim.2. ſint. & in hoc ſenſu explicant illud ad Timot. cap. 2. Qui vult omnes homines ſaluos fieri; ſenſus eſt, Deum, quãtum in ſe eſt, cupere omnium ſalutem. Iſtum affectum explicãt illæ ſcripturæ. Nolo mortem peccatoris, &c. Quoties volui congregare filios tuos, &c. & illud Iſaiæ. Vtinam attendiſſent ad mandata mea. Quomodo autem hic affectus Deo tribuatur, tractatur diligentiùs prima parte, quæſt. 19.

¶His conſtitutis, quæ veriſſima ſunt, in hac explicanda quæſtione primò ſeparanda ſunt certa ab incertis. Primum omnium verum eſt, quòd tenemur conformari diuinæ voluntati, tàm in præceptis affirmatiuis, quàm negatiuis, nam omnes tenemur colere Deum, non furari, &c. Præterea exploratum eſt, quòd non tenemur ſequi virginitatem, aut vitam celibem: de hoc enim Dominus in Euangelio dicit. Qui poteſt capere, capiat. Et Diuus Paulus 1. Corinth. 7. Præceptum Domini non habeo, conſilium autem do, &c. Rurſus, non minus euidens eſt, quòd non tenemur conformari diuinæ voluntati, quantum ad ea, quę nec præcipit, nec conſulit, nec vult, ſed permittit; eiuſmodi ſunt peccata: nemo enim tenetur velle vt peccata fiant, immo tenetur ea impedire. Item dico eſſe certum, quòd tenemur conformari diuinæ voluntati in volito formali, ideſt, quòd quemadmodum Deus omnia vult ſub ratione boni veri, ita etiam homo, quidquid vult, velit ſub ratione veri boni, & quemadmodum Deus vult omnia propter vltimum finem, ita etiam homo, quicquid vult, tenetur velle propter vltimum finem.

Tenemur cõformari diuinæ voluntati in præceptis affirmatiuis, & negatiuis, nõ tamen in conſiliis.

1. Corin. 7.

Non tenemur cõformari diuinæ voluntati quantum ad ea, quæ tantũ permittit.

Tenemur cõformari diuinæ voluntati in volito formali.

¶Quæ ſententia vt ampliùs explicetur, ſciendum eſt, ꝙ volitum formale, reſpectu diuinæ voluntatis, eſt ratio propter quã Deus omnia vult, & hæc eſt ſumma eius bonitas: teneri ergo hominem in volito formali ad iſtam conformitatem, eſt teneri vt vniuerſam ſuam operationem referat in finem vltimum, & in ſummum bonum.

Quid ſit cõformari Deo in volito formali.

¶Sed aduerſus hanc doctrinã offerunt ſe duo argumẽta. In primis ſequitur ex hac doctrina, ꝙ omnis operatio infidelis, potiſſimè qui ignorat Deum, mala ſit, ꝙ rectè ſequatur, oſtendo. Nam talis infidelis non refert opera ſua in finem vltimum, nec in Deum, quem penitus ignorat. Secundò ſequitur ex eadem doctrina, ꝙ quicunque frãgit diuinum præceptum, peccet duplex peccatum, qđ aſſerere abſurdum eſt, ꝙ ſequatur, probo. Nam qui furatur, peccat vnum peccatum contra præceptum negatiuum de non furando, & peccat illud peccatum contra præceptum affirmatiuum de conformitate ad diuinam voluntatem. Hæc argumenta confutantur facillimè: nam ad primum iam ſuperiùs dictum eſt contra Gregor. de Arim. ꝙ vt operatio ſit bona moraliter, non eſt neceſſe, quòd explicitè referatur in Deum, aut in finem vltimum, nec formaliter, nec virtualiter, ſed ſatis eſt quòd implicitè. Implicitè autem refertur, cùm quis vult bonum honeſtum, & nullam adhibet malam circunſtantiam: bonum autem honeſtum ſuapte natura in Deum relatum eſt, & in hoc ſenſu conformatur etiam diuinæ voluntati in volito formali.

Obiectiones duæ.

Solutio.

¶Ad ſecundum argumentum reſpondetur, negando ſequelam; nam illud præceptum de cõformitate ad diuinam voluntatem, non eſt præceptum ſpeciale ab aliis diſtinctũ, ſed eſt generale mandatum, quod per omnia diffunditur. Vel dicatur, ꝙ non eſt vnum præceptum, ſed multiplex: in materia furti eſt præceptum, quod conformemur diuinæ voluntati non furando, & ſic de cæteris: & ita non cõmittitur duplex peccatum furando, ad eum modum quo tenemur ſeruare diuinam amicitiam & præſtare Deo obedientiam ſeruando præcepta decalogi, & ideo qui furatur, non peccat duplex peccatum; alterum, contra præceptum de non furando; alterum, contra præceptum de ſeruanda obedientia. Ex his patet, quomodo teneamur conformari diuinæ voluntati in volito formali. Illud etiam certiſſimum eſt, ꝙ tenetur homo non repugnare diuinæ voluntati. ſ. non murmurare: nam qui murmurat contra Deum, impatienter agit, & quodam modo culpam in Deum reijcit, & de tali dicitur. Quis ei reſtitit, & pacem habuit? & Diuus Paulus. O homo tu quis es, vt reſpondeas Deo? & in hoc ſenſu veriſſimè dicunt Theologi, ꝙ tenetur homo in nullo difformari diuinæ voluntati.

Quomodo teneamur cõformari diuinæ voluntati in volito materiali.

¶Sed illud difficile eſt ad explicandum, quomodo teneamur conformari diuinæ voluntati in volito materiali. In cuius rei expoſitione ſit prima concluſio.

Prima concluſio. 1. Reg. 7. 3. Reg. 8. Dan. 10.

¶Vbi non conſtat de diuina voluntate beneplaciti in aliquo negotio particulari, non eſt peccatum agere contrarium eius, quod Deus vult. Hæc concluſio patet ex illo 2. Reg. cap. 7. vbi ſcribitur, quòd Dauid voluerit ędificare domũ Domini, cuius voluntas maximè laudatur. 3. Reg. 8. at voluntas diuina beneplaciti erat in contrarium, vt aſſeritur locis allegatis, qđ Dauid pœnitus ignorabat. Idem oſtenditur: nam Dan. cap. 10. ſcribitur, quòd angelus Regni Perſarum volebat detinere captiuum populum Dei, nitebaturq; alius angelus in contrarium, & vtriuſque voluntas ſtudioſa erat, quamuis ex neceſſitate, altera debebat eſſe contra voluntatem diuinam beneplaciti, quam angelus Dei ignorabat. Vltimò probatur; nam omnes tenemur velle & orare, vt omnes fideles ſalutem conſequantur ętternam, quoniam ignoramus, qui nam ſint prædeſtinati, qui verò reprobati, & tamen certiſſimum eſt de fide, quòd Deus aliquibus vult denegare vitam ętternam: ergo noſtra concluſio verum habet.

Secunda concluſio.

¶Secunda concluſio. Quamuis nobis conſtet de diuina voluntate beneplaciti in particulari, non tenemur illi conformari ſecũdum appetitum ſenſitiuum, nec ſecundum voluntatem, vt natura quædam eſt. Probatur ſic: Nam quando quis infirmatur, euidenter cognoſcit eſſe voluntatem diuinam vt infirmetur, & tamen non tenemur ſecundum appetitum ſenſitiuum complacere ſibi in illa infirmitate, & eam appetere, quoniam appetitus ſenſitiuus naturaliter refugit nociuum, & deſtructiuum ſuppoſiti; & hæc inclinatio bona eſt, & a Deo: eodem pacto de voluntate vt natura eſt; nam voluntas vt natura eſt, naturaliter fertur in bonum ſuppoſiti, & deteſtatur eius nociuũ, & deſtructiuũ. Propter quod Chriſtus Dominus, cuius rectiſſimę ſunt operationes, fugiebat mortem, cùm tamen certò ſciebat eſſe diuinam voluntatem beneplaciti vt moreretur.

Tertia cõcluſio.

¶Tertia concluſio. Quamuis nobis conſtet de diuina voluntate beneplaciti in particulari, non tenemur conformari in volito materiali, id eſt, non tenemur velle quidquid Deus vult, & ſecundum voluntatem deliberatam poſſumus contrarium velle. Hæc cõcluſio, quoniam difficillima eſt, & habet aduerſarios, magnis argumentis confirmanda eſt. In primis D. Aug. in Enchyrid. c. 101. manifeſtè habet noſtram ſententiam: dicit enim, ꝙ homo aliquando bona voluntate poteſt velle oppoſitum eius, quod fieri vult Deus, vt cum bonus filius dolet de morte patris. Idem habet ſuper Pſalmum centeſimum explicans illud. Non adhæſit mihi cor prauum. Eandem ſententiam habet Magiſter in primo, diſt. 48. in exordio diſtinctionis. Secundò probatur exemplis ſanctorum Patrum. Dauid optimè ſciebat eſſe voluntatem diuinam vt viueret, at verò orabat dicens. Hei mihi quia incolatus meus prolongatus eſt. Diuus Paulus ad Philippen. cap. 1. aiebat. Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto; & tamen certò ſciebat eſſe diuinam voluntatem vt in carne maneret: ſubiungit namque continuò; Permanere autem in carne, neceſſarium propter vos. S. Auguſtinus cum diem vltimum ageret, certò ſciebat eſſe diuinam voluntatẽ vt ciuitas Hypponenſis a barbaris obſideretur, at verò hoc ęgerrimè idem ferebat. Et quòd amplius mouet, Chriſtus Dominus ſciebat optimè eſſe voluntatem diuinam, ꝙ ciuitas Hieruſalem penitus deſtrueretur, at videns ciuitatem fleuit ſuper illam. Tertiò probatur argumentis, quæ ſunt inſolubilia. Nam ex oppoſita ſententia ſequitur, ꝙ exiſtens in peccato mortali, tenetur velle carere gratia; ſi quidem Deus vult, quòd peccator careat gratia. Rurſus ſequitur, quòd ſi Deus reuelaret alicui ſuam damnationem,

Auguſt.

Magiſter ſentent.

Philipp. 1.

nationem,teneretur eam velle:quod eſt contra charitatem propriam. Præterea ſequitur, quòd ſi viderem patrem meũ mori,& perire in ſempiternum, quòd teneor illud velle, & de eo gaudere;& ſi video ciuitatem incẽdio ardere, teneor illud velle: & ſi cognoſco quòd peſtis omnia deuaſtat, teneor illud velle;nam vniuerſa hæc mala certum eſt ex diuina voluntate prouenire. Nullum eſt enim malùm in ciuitate(loquendo de malo pœnæ)quod Deus nõ faciat,inquit ſcriptura diuina. Præterea ſequitur, quòd nullum ſit opus conſilij:nam ſi ingredior religionem, iam eſt voluntas diuina quòd ingrediar,ergo teneor ingredi. Item ſequitur, quòd tenemur velle omnia quæ fiunt in mundo, quæ ferè ſunt infinita; piſces natare; aues volare,&c. Præterea ſequitur, quòd quilibet poteſt mihi imponere præceptum diuinum,nã ſi Petrus ſedet, teneor velle quòd ſedeat;ſi ſurgit, teneor velle quòd ſurgat. Præterea ſequitur,quòd idem homo teneatur velle, & nolle idem pro tempore eodem. Quòd rectè ſequatur, probatur. Nam pono caſum, quòd me nolente quòd pluat antequam pluat,deinde veniat pluuia me perſeuerante in eadem nolitione,tunc teneor nolle quòd pluat: nam Deus vult me nolle, & teneor velle quòd pluat;nam Deus vult vt pluat.

¶Ad eãdem veritatem demonſtrandam valent duo argumenta, quæ habet Durandus in 1. diſt.vlti.q.2.quorũ primum eſt. Nam nullum extat præceptum de conformitate ad diuinam voluntatem;nec enim Chriſtus iuueni interroganti;quid faciendo vitam æternam poſſidebo? reſpondit vt ſe conformaret diuinæ ſuæ voluntati, ſed ſerua mandata,& mandata noſti,non adulterabis &c. Durand.

¶Secundum argumentum; quoniam Deo eodem pacto tenemur obedire, quo tenemur obedire prælatis, per quos nos regit,& gubernat. Sed licèt ego intelligam eſſe voluntatem prælati vt legam,aut prædicem,non teneor obedire, donec præcipiat mihi;ergo eodem pacto licèt intelligã voluntatem diuinam,non teneor obedire donec accedat præceptum. Sed quidam Gregoriſtæ gloſſant Gregorium dicẽtes,quòd non teneor velle quicquid Deus vult, ſed teneor velle quicquid Deus vult me velle. Verùm hæc explicatio falſiſſima eſt; nam Deus modò voluntate beneplaciti vult me legere,& velle legere,at non teneor velle legere. Rurſus ſi ego habeo iſtam volitionem,volo comedere,euidens eſt, me comedere,Deum velle,at nõ teneor comedere. Vltimò, hoc præceptum in tali ſenſu nemo hominum poteſt tranſgredi; ergo ridiculum eſt. Patet antecedens; nam ſi Deus vult volũtate beneplaciti me velle,neceſſe eſt me velle; impoſſibile eſt enim quòd Deus velit me currere,quin currã. Quapropter moderni Theologi fermè vniuerſi errant, dicentes, quòd tenemur nos velle quicquid Deus vult nos velle, niſi addant de voluntate præceptiua, & D Thom. in 2.conclu. non dicit quòd tenemur ad iſtam conformitatẽ.

Quar.cõcl. Non quicqd homo vult, tenẽ ex charita te velle.

¶Quarta concluſio Non tenetur homo quicquid vult, velle ex charitate: nam motus charitatis nõ cadit ſub præcepto. Certè hæc conformitas ſecundum charitatem, eſt neceſſaria,vt opera ſint meritoria coram Deo, ſed non ad præceptorum impletionem: nam ſi quis in peccato mortali exiſtens,ieiunet in Quadrageſima,veriſſimè implet præceptum ieiunij. His conſtitutis, ad argumenta propoſita reſpondetur.

Arg. diluuntur.

Ad primũ.

¶Ad primum negatur antecedens,& ad eius probationẽ dicendum eſt,quòd lex æterna,eſt diuina voluntas,non vtcunque, ſed vt præcipiens. Et de hac voluntate fatendum eſt,quòd qui agit contra eam,agit contra legem æternam. Hæc eſt explicatio Diui Auguſtini. Lex,inquit,æterna,eſt voluntas diuina, ordinem naturalem ſeruari iubens, perturbari vetans. Auguſt.

Ad ſecũm. Licet aliquando nolle id qđ ſanctũ eſt.

¶Ad ſecundum argumentum negatur maior, imò aliquando licèt nolle id quod ſanctum eſt; vt patet in cõſilijs diuinis: licèt namque nolle eſſe virginem, nolle eſſe religioſum; at eſſe religioſum,optimum & iuſtum eſt. Ad confirmationem ex Sancto Paulo, reſpondetur, quòd ille locus poteſt dupliciter intelligi; primò, vt ſit ſermo de obſeruationibus quæ ſunt in præcepto: & tunc ſuppoſito tali præcepto, ratio Diui Pauli eſt, quia hoc eſt bonum, & acceptum de præcepto: ſi verò fiat ſermo de obſecrationibus, & petitionibus, quæ ſunt in conſilio; tunc ratio Diui Pauli non ducit ad obligationem præcepti, ſed ad perfectionem virtutis.

Ad tertiũ.

¶Ad tertium argumentum reſpondetur, non eſſe mihi certum,nec exploratum,quòd teneamur velle in vniuerſali quòd voluntas diuina in omnibus adimpleatur; fortaſſe ſatis eſt, quòd diuina voluntas præceptiua adimpleatur.

Non tenemur velle in particulari quicquid Deus vult.

¶Secundò,quicquid ſit de hoc,dico ꝙ non tenemur velle in particulari quicquid Deus vult:nam poteſt contingere,ꝙ id quod Deus vult in ordine ad voluntatem diuinam, & in ordine ad bonum commune, bonum ſit; ſed ſi referatur ad voluntatem particularem,& ad finem particularem, malum ſit,ſicut patet in exemplo ſuperius adducto, de iudice, & vxore latronis. Ad confirmationem reſpondetur, ꝙ illa ſententia variè explicatur;primò,de voluntate præceptiua: deinde vt fiat voluntas Dei, quæ (autore S. Paulo) eſt noſtra ſanctificatio. Itaque ſenſus eſt,diuina voluntas in ordine ad noſtram ſanctificationem,præualeat & vincat noſtram voluntatem. Tertiò;vt intelligatur de voluntate diuina,quantum ad volitum formale,vt quicquid homo agat, & velit,cedat in diuinam gloriam, & honorem.

Ad quartum.

¶Ad quartum argumentum dicendum eſt, ꝙ filius qui dolet de morte patris,non eſt impius,nec ſtultus: tum,quoniam Deus vult illũ de morte patris dolere: tum verò quoniam licèt cognoſcat eſſe voluntatem Dei, vt moriatur ſuus pater, propter rationes vniuerſales, ſed propter rationes particulares, & propter pietatem videtur eſſe dolendũ: tum tertiò, & potiſsimè, quoniam bonus filius non habet voluntatem efficacem, abſolutam vt pater non moriatur, ſed habet iſtam volitionem, vellem ſi poſsibile eſſet:cuiuſmodi habuit Chriſtus Dominus: Pater ſi poſsibile eſt,tranſeat à me calix iſte.

Ad quintũ & ſextum.

¶Ad quintum reſpondetur, quòd illud prouerbium non eſt tam craſſe intelligendum,quòd ſi amicus meus habet paratum cibum domi ſuæ,quo libenter veſcitur, vt amicus comedat illum cibum; & ſi amicus febricitans petat aquam, non eſt lex amicitiæ,vt ei conferatur. Itaq; vera intelligentia hæc eſt,ꝙ amicus nihil agat quod veræ amicitiæ aduerſetur, quòd gaudeat de bonis amici, & de aduerſis triſtetur,quòd nihil ei deneget petenti, dum tamen iuſtum petat. Ad ſextum argumentum, ex dictis patet quid ſit dicendum.

Vtrùm ſit laudabile velle quicquid Deus vult. Primum. D. Thom. Secũdum. Tertium. D. Thom.

¶Sed ex his omnibus oritur magna controuerſia; vtrùm ſaltem ſit laudabile velle quicquid Deus vult? Pro parte affirmante ſunt optima argumenta. Nam beati volunt, quicquid Deus vult,& concordant in voluntate diuina, tum in volito materiali, tum in volito formali, vt conſtanter affirmat Sanctus Thomas ad primum. ergo hoc laudabile eſt. Deinde, quicquid Deus vult ſanctum, & iuſtum eſt, vt apertè conſtat:ergo velle illud, eſt laudabile. Tertiò,diuina voluntas, eſt regula noſtræ voluntatis, vt apertè aſſerit S.Thom.in artic 9.huius quæſtionis: ergo illi concordare, bonum & laudabile eſt.

Abulenſis. Aliquãdo eſt peccatũ mortale velle quicquid Deus vult. Victoria.

¶Contrarium docet Abulenſis ſuper Ioſue capitulo 2. quæſtione 38.ſuper libro Iudicum cap.3 q.3. dicit Abulenſis, quòd aliquando eſt peccatum mortale cõformare ſe diuinæ voluntati in volito materiali. In eandem ſententiam inclinat doctiſsimus Victoria ſuper hunc articulum, & probatur optimis argumentis. Nam voluntas diuina beneplaciti eſt, quòd exiſtens in peccato mortali careat gratia; at non eſt laudabile peccatori vt velit carere Dei gratia. Rurſus, ſi quis videat patrem ſuum mori, & interire in ſempiternum, cognoſcit euidenter eſſe voluntatem diuinam, vt pereat in ſempiternum; at non eſt laudabile quòd filius velit patrem in ſempiternum perire; imo tenetur ex charitate de hac re dolere,& contriſtari. Item,ſi quis videat ciuitatem incendi; cognoſcit certò eſſe diuinam voluntatem vt incendatur:at verò non eſt laudabile, velle quòd incendatur, quin potiùs tenetur incendium extinguere quantum poteſt. Vltimò, ſi Deus mihi reuelet propriam damnationem, certus ſum eſſe diuinam voluntatem vt condemnet; at non eſt laudabile velle propriam damnationem, quin potiùs de ea re vehementer debeo triſtari. Et quod in eo caſu non ſit laudabile velle propriam damnationem, alio argumento oſtendo. Nam quicquid volumus, volumus vt finẽ, vel tanquam medium: ſed propriam damnationẽ nõ poſſumus velle vt finem noſtrum, quandoquidem de ſe bona nõ eſt;nec verò vt medium ad finem vltimum, quoniam propria damnatio, & vltima miſeria opponitur fini creaturæ rationali debito.Certè hæc quæſtio dubia eſt.

Autoris reſolutio.

¶In expoſitione eius dico primò, vt voluntas noſtra bona ſit, non ſat eſt quòd conformetur diuinæ voluntati in volito

volito materiali, niſi adſit bona circunſtantia. Nam Iudæi crucifigentes Chriſtum, conformabantur diuinæ voluntati in volito materiali; at illorum voluntas mala erat, quia faciebant hoc ex mala intentione. Secundo dico; quando res volita a Deo non habet rationem mali, nec in ordine ad finem vniuerſalem, nec in ordine ad finem particularem, laudabile eſt conformari diuinæ voluntati in volito materiali v. g. cum quis ſcribit, aut legit, hæc opera vult Deus voluntate beneplaciti, & in his operibus nullum eſt incommodum: dico, quòd in his conformari, laudabile eſt. imò ſit Regula generalis; Quando eſt cõſilium, vel præceptum diuinum de aliquo volito in particulari, in ea re concordare, laudabile eſt. Vltimò dico, quando res volita a Deo habet rationẽ mali, ſi referatur ad finem particularem, non ſemper eſt laudabile conformari diuinæ voluntati in volito materiali. hoc probant argumenta ſecundo loco adducta, quæ mihi ſunt probabiliſſima.

Prim. cõc. Quãdo ſit laudabile diuinæ voluntati cõformari.

QVAESTIO XX.

De bonitate & malitia actuum exteriorum, in ſex articulos diuiſa.

ARTICVL. PRIMVS.

¶ *Vtrùm bonum & malum prius inueniantur in actu exteriori, quàm in actu interiori.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Bonitas vel malitia quæ ſumitur ex fine, primo & per ſe conuenit actui interiori, & per illum competit actui exteriori: nam illi actui per prius conuenit bonitas quæ eſt ex fine, qui habet immediatum ordinẽ ad finem: ſed actus interior voluntatis eſt qui immediate reſpicit finem; finis enim eſt proprium obiectum voluntatis: ergo bonũ vel malum ex fine, per prius inuenitur in voluntate, ſiquidem mediante actu interiori, actus exterior tendit in finem.

¶ Secunda Concluſio. Bonitas & malitia actus exterioris ex obiecto, & circunſtantijs, ſi conſideretur ſecũdum quòd eſt in ordinatione, & apprehenſione rationis, eſt prior quàm bonitas, vel malitia actus voluntatis; nam hæc bonitas non deriuatur a voluntate, ſed potius a ratione.

¶ Tertia Concluſio. Actus exterior, ſi conſideretur ſecundũ quòd eſt in executione operis, ſequitur bonitatem vel malitiam voluntatis, quæ eſt eius principium.

Auguſt. Gabrielis ſententia. Prob.1. Secundo. Secunda. Tertio. Matth.5. 1. Ioan.3. Tertia. Quartum arg. Matth.7. D. Thom. Quid nemine actus intelligat. Conradus. Caieta.

Solutio argumentorum. Ad primũ.

¶ Ad argumenta in contrarium, ad primum dico, eſſe diſcrimen inter homines beatos, & viatores; quòd homines beati cognoſcunt omnes fines particulares, quos Deus intendit in eo quod vult, & viſione beatifica & diuina diriguntur in ſuis operibus: viatores vero non cognoſcunt omnes fines particulares, nec diriguntur tali cognitione. Item eſt aliud diſcrimen: nam motus voluntatis in viatore, perturbatur ex motibus inferioribus; & ideo ſi Deus vult patrem meum damnare, ſat eſt quòd non contradicã, & patienter me habeam, ſicut dicit Ariſ. 3 Etih. de viro forti, ſatis eſt quòd in periculis mortis non vehementer contriſtetur: beati vero quoniam perfectum voluntatis actum habent, nec perturbantur ex inferioribus, conformantur diuinæ voluntati perfecte, etiam in volito materiali. Vltimo dico, quòd in viatore habet locum compaſſionis affectus cũ quadam triſtitia; in beatis vero non habet locum hic affectus cum triſtitia, & ideo perfectiſſime conformantur iudici diuino, & omnipotenti.

Ariſto.

Ad ſecundum.

¶ Ad ſecundum argumentum reſpondetur, poſſe optime accidere quòd operatio, quatenus egreditur ab vno, bona ſit, & quatenus egreditur ab alio, bona non ſit; ſicut patet in exemplo adducto de iudice, & vxore latronis.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium argumentum, admitto diuinam voluntatem eſſe regulam humanæ voluntatis, ſed Deus non vult quòd ego velim patris mei condemnationem, & interitum, & ideo non eſt laudabile illud velle. Atque hæc de quæſtione. 19. dicta ſuffrciant, ad quæſtionem. 20. progrediamur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrũ bonitas vel malitia prius conueniat actui exteriori quàm interiori.

DVbium eſt, vtrum bonitas vel malitia prius cõueniat actui exteriori, quàm interiori. Et videtur primum eſſe verum: nam cum volo dare eleemoſynam, ideo eſt bona voluntas, quia dare eleemoſynam bonum eſt, & rationi conſentaneum; & velle tollere alienum ideo mala eſt voluntas, quia tollere alienum eſt malum, & contra legem Dei In contrarium eſt quòd actus exteriores non ſunt liberi, nec digni laude aut vituperio, nec capaces vitij aut virtutis, niſi ex libera voluntate: ergo ex voluntate libera, actus externi habent omnem bonitatem vel malitiam; de qua veriſſime dicit Auguſt. libro primo retractationum, capitulo nono. Voluntate peccatur, aut recte viuitur. In hac quæſtione eſt varietas doctorum: nam Gabriel in ſecundo, diſtinctione 42. quæſtione. 1. tenet, quòd bonitas aut malitia primo conuenit actui interiori, & deinde ad actum exteriorem deriuatur. Probat ſuam ſententiam ex illa ratione ſuperius adducta. Deinde, quoniã actus exterior, eſt effectus actus interioris: ſed bonitas prius eſt in cauſa quàm in effectu: ergo prius eſt in actu interiori. Tertio ex illo Matt. 5. argumẽtatur, Qui viderit mulierem ad concupiſcendũ eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo. & primæ Ioan. c. 3. Qui odit fratrem ſuũ, homicida eſt. in quibus ſententijs manifeſte malitiæ mœchiæ, & homicidij in voluntatem referuntur interiorem, veluti in primum fontem. Quarto ſic ex illo Matth. 7. Bona arbor non poteſt malos fructus facere, &c. in qua ſententia, nomine arboris, ex intelligẽtia omnium ſanctorum patrum intelligitur bona, vel mala voluntas, nomine fructuum, intelliguntur operationes exteriores, quæ ex voluntate ſuã perfectionem habent. Ex his argumentis Gabriel duo concludit; vnum eſt, quòd vniuerſa præcepta Decalogi dantur primo, & per ſe de actibus interioribus, ſecundario vero de actibus exterioribus: nam præcepta affirmatiua præcipiunt bona, negatiua vero prohibent mala. Sed bonum & malum præcipue inueniuntur in actibus internis: ergo præcepta præcipue dantur de actibus internis. Alterum eſt, quòd actus exterior nullam addit bonitatem ſuper actum interiorem. Contra ſententiam habet S. Tho. in hoc art. 2. concluſione.

¶ Pro cuius explicatione aduertendum eſt, quòd nomine actus interioris S. Thom in præſentia tantum intelligit actũ voluntatis elicitũ; cæteros actus non ſolũ potentiarum ſenſitiuarũ, ſed etiã intellectus, nominat actus exteriores. Secundò notandum, quòd mens S. Thom. tantum eſt inueſtigare, quid bonitatis aut malitiæ habeãt actus exteriores, vel interiores ex ſe, non ex participio, & communicatione aliorum. Tertio eſt aduertendum, quòd hic non quærimus de prioritate temporis, ſed de prioritate naturæ. Itaq; ſenſus quæſtionis eſt, an furari malum ſit; quia furari velle, malum eſt, vel potius econtrario, velle furari, malum ſit, quia furari malum eſt. His conſtitutis, Colonienſis in Commentarijs multa inuoluit, ſed in ſumma videtur dicere, quòd actus dupliciter eſt bonus, vel malus; inchoatiue, & completiue. Inchoatiue eſt in apprehẽſione; completiue in executione. Itaq; actus exterior in eſſe apprehenſo, tribuit bonitatẽ realẽ actui exteriori; in executione vero ediuerſo, actus interior tribuit bonitatẽ realẽ actui exteriori, & conſequenter, videtur dicere, quòd actus qui primo, & formaliter bonus eſt, eſt actus interior voluntatis, a quo actus exterior habet bonitatem omnem realem. Sed iſte autor omnia inuoluit. Dominus Caietanus in hoc articulo, & ſequẽti, etiam obſcuriſſime loquitur: in ſumma videtur docere, quòd actus exterior poteſt conſiderari dupliciter; vno modo, quatenus eſt obiectum interioris, & ſic bonitas prius reperitur in actu exteriori, quàm in actu interiori:

alio

alio modo, vt est actus humanus, & liber; & sic se habet res econtrario: nam actus exterior nihil aliud est, quàm effectus actus interioris. Tandem dicit, quòd bonitas primo & per se conuenit actui exteriori, & per illum voluntati, etiam in executione. quod ostendit optimo argumento.

Nã velle dare eleemosynam, ideo bonum est, quia dare eleemosynam bonum est; & velle tollere alienum; ideo malum, quia tollere alienũ malum, & contra legem. Doctissimus Victoria aiebat in hunc modum; Actus interior dupliciter potest intelligi quòd sit causa exterioris actus; primo, vt causa sit quòd actus sit in rerum natura, & ꝙ sit moralis: & in hoc sensu non dubiũ est quin actus interior sit causa vt actus bonus sit, & moralis sit. Secundo potest intelligi, quòd actus interior sit causa ꝙ actus exterior bonus sit, aut malus; & hic sensus est falsissimus: Nam loquendo de bonitate ex obiecto, & ex circunstantijs, dare eleemosynam ideo bonum, quia Deus præcipit, & recta ratio dictat; & furtum ideo malum, quia est contra legem diuinam, & dissentaneum rectæ rationi. Consequenter dicit, quòd bonitas primo reperitur in actu interiori, quantum ad executionem, & existentiam; in actu vero exteriori, quantum ad rationem obiecti, id est, quia actus exterior malus est, actus interior malus est. Sed quanquam hæc acutissima videantur, non videntur esse ad mentem Sancti Thomæ.

Victoria. Prim. cõc. Secunda. Tertia.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm tota bonitas vel malitia actus exterioris dependeat a voluntate.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Bonitas quæ est ex fine, tota dependet ex volũtate, prout probatum fuit in præcedenti articulo.

¶ Secunda Conclusio. Bonitas actus exterioris quæ est ex obiecto, & circunstantijs, non dependet ex voluntate, sed ex ratione; ex hoc enim dependet bonitas voluntatis, secundum quòd fertur in bonum rationi conforme.

¶ Tertia Conclusio. Si voluntas sit bona ex obiecto proprio, & fine, & debitis circunstantijs, consequens est actum exteriorẽ esse bonum: nam ad hoc quòd actus sit simpliciter bonus, requiritur integritas bonitatis.

¶ Quarta Conclusio. Non sufficit ad hoc quòd actus exterior sit bonus, bonitas voluntatis quæ est ex intentione; nam ad malum sufficit vnus singularis defectus.

¶ Quinta Conclusio. Si voluntas sit mala, siue ex intentione finis, siue ex actu volito, consequens est, actum exteriorem malum esse: sufficit enim vel mala voluntas ex parte operantis, vel malitia ex obiecto; malum enim consurgit ex singulari defectu.

¶ Pro explicatione huius dico primo, quòd actus externi dupliciter possunt considerari; vno modo, ex obiecto suo, & ex sua specie, etiamsi nullus eos exerceat. verbi gratia. dare eleemosynam, ex sua natura bonum opus est, quia est consentaneum rectæ rationi: rursus furari, etiamsi nemo furetur, malum opus est de sua natura, quia difforme est rectæ rationi, & regulæ diuinæ. Secunda consideratio istorum actuum est, quatenus sunt in exercitio, & in vsu voluntatis amantis, vel non amantis; & hæc distinctio est lux ad propositam dubitationem explicandam.

Autoris sẽtentia. Prima propositio. Actus externi duplex consideratio.

¶ Secundo dico, quòd in actibus humanis duplex est bonitas, vel malitia: vna est in essendo, quæ nihil aliud est quàm conformitas, vel difformitas ad rectam rationem: altera est in exercitio, vel in vsu, amando vel non amando; quemadmodum metaphysici solent distinguere duplicem veritatem; vnam, in essendo, quæ competit vniuersis rebus; alteram, in cognoscendo, & dicendo; & solum hæc competit intellectui; intellectus namque solus cognoscit, & dicit veritatem: ad eundem modum sola voluntas est bona in amando, & in exercitio.

Secunda ppositio. Duplex bonitas vel malitia in actibus.

Tertio dico, quòd bonitas, vel malitia actus exterioris (quam ego voco bonitatem vel malitiam in essendo) nihil aliud est quàm conformitas, aut difformitas ad rectam rationem: cum igitur voluntas vult aliquid conforme rationi, efficitur bona, & studiosa in actu exercito, & habet formalem bonitatem virtutis: cum vero vult aliquid difforme rectæ rationi, efficitur vitiosa. Ex qua doctrina sequuntur duo; alterum est, quòd primum subiectum bonitatis in actu exercito est voluntas: sequitur secundo, quòd actus exterior est veluti causa æquiuoca respectu bonitatis, quam tribuit actui interiori: nam dat bonitatem virtutis, quam ipse non habet, veluti medicina causat sanitatem, quam nõ habet, & res exteriores causant veritatem in intellectu.

Tertia cõ. Quid sit bonitas vel malitia actus exterioris. Primũ subiectũ bonitatis in actu exercito est volũtas.

¶ Quarto dicendum est, quòd bonitas considerata ex obiecto, & ex natura sua, prius reperitur in actu exteriori, quàm in actu interiori. Quod patet: primo ex sententia omnium philosophorum dicentium, velle furari, esse malum, quia furari malum est. Deinde actus interior voluntatis habet primariam bonitatẽ aut malitiam ex obiecto, vt supra definitum est: sed actus exterior est obiectum voluntatis: ergo. Rursus, furari, etiamsi nullus furetur, aut velit furari, malum est; quia est difforme rationi: ergo malitia actus exterioris, non venit a voluntate interiori, sed econtrario venit. Præterea idem probatur ex illo. Oseæ 9. Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt. Vltimo probatur ex forma decalogi: vniuersa namque præcepta decalogi præcipue referuntur ad actus exteriores; sabbatha sanctifices, honora parentes, &c. Quapropter inopinabile est quod dicit Gabriel, præcepta decalogi præcipue referri ad actus interiores; nam præcepta quæ respiciunt proximum, vtilitatem proximi conspiciunt; sed proximis potissime sumus vtiles per actus exteriores, in tantum, quòd si volitio furandi non esset de se causa actus exterioris inferentis damnum proximi, mala non esset. Et hic est legitimus sensus illius sententiæ Matth. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, &c. sensus est, quòd Iudæi arbitrabantur fornicationem exteriorem malam esse tantum: hanc sententiam damnat Dominus, & dicit, quòd concupiscentia mulieris mala est; tum, quoniam est de obiecto malo; tum, quoniam est causa operationis malæ.

Quarta assertio. Bonitas obiecti ex natura sua prius reperitur in actu exteriori. Quarta. Quinta. Osea. Matth. 5.

¶ Vltimo dicendum est, quòd actus exterior in executione, & vsu habet omnem bonitatem, & laudem ab actu interiori. Probatur hoc; tum, quoniam actus exterior tantum nobis imputatur ad meritum, & demeritum, quantum actus interior meretur, & non amplius, vt constat: tum vero, quoniam actus exterior nullam addit bonitatẽ aut malitiam super actum interiorem, vt postea demonstrabitur: tum tertio, quoniam actus exterior de se nullam habet libertatem, vt ostensum fuit antea, quæstione decimaseptima: tum vltimo, quoniam actus exterior, est effectus actus interioris. Hanc sententiam probãt argumenta quæ sunt adducta in fauorem Gabrielis. Ex ijs annotationibus patet explicatio huius articuli.

Vltima assertio. Actus exterior in executione, habet bonitatẽ ab interiori. Quid probent argumenta. Gab.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo dubium est de prima conclusione. Nam videtur esse falsa, & quòd non recte consentiat cum secunda conclusione. Quòd sit falsa, probatur sic. Nam omnis bonitas actus humani, siue ex obiecto, siue ex fine dependet ex ratione: ergo falsum asserit prima conclusio, ꝙ bonitas quæ sumitur ex fine, tota dependet ex voluntate. Antecedens probatur: nam sicut dare eleemosynam, est rectum opus; quia est conforme rectæ rationi; & furari malum, quia dissonum rationi: ita sane dare eleemosynam propter Deum, bonum est ex fine, quia est conforme rectæ rationi; & dare eleemosynam propter fornicationem, malum est ex fine, quia est dissentaneum rectæ rationi, & regulæ diuinæ. ergo bonitas, & malitia, quæ ex fine est, ex ratione

Vtrũ prior conclusio. D. Tho. vera sit.

ratione dependet,& non ex voluntate. Secundo,quòd hæc concluſio non recte conſentiat cum ſecunda, ſic probatur. Nam ſecunda dicit, quòd bonitas quæ ex obiecto, & circunſtantijs eſt, dependet a ratione, & non a voluntate: ſed finis eſt præcipua circunſtantia actus humani; ergo bonitas finis dependet ex ratione, & non ex voluntate. Hæc duo argumenta diſſoluit hic Caietanus obſcuriſſime, cum tamen,mea ſententia, perfacilem habeant explicationem. Nam ad primum dicēdum eſt, negari non poſſe quin bonitas vniuerſa actus humani,ex ratione,tanquam ex prima regula dependeat, vt argumentum primum oſtendit: cæterum quoniam bonitas ex fine, quæ inuenitur in actu exteriori, non ſolum pendet a ratione, ſed ab ipſa voluntate quæ diri git operationē in talem finem, ideo hæc bonitas reducitur in voluntatē, tanquam in proximam regulam, nō in rationem, quæ prima regula eſt. Ad ſecūdum argumentum reſponde tur,quòd actus exterior non habet alias circunſtantias a voluntate, vt quòd occiſio ſit mala,& fiat in templo,&c. cæterum quòd fiat propter furtum, hoc habet a voluntate; ſicut ſi quis occidat hominem vt illius bona furetur. certe ire ad agrum ſanitatis gratia,non eſſet opus rectum,niſi ratione finis, quem voluntas poſuit: itaque nō eſt idem iudicium de alijs circunſtantijs, & de fine. Cætera quæ hic Caietanus dicit, & obſcura ſunt; & minime neceſſaria.

Caieta. Prim. cōc. Secunda. Tertia.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm bonitas vel malitia ſit eadem exterioris, & interioris actus.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Actus interior & exterior in genere moris ſunt vnus actus, prout expoſitum eſt in quæſtione decimaſeptima. & ratio eſt: nam actus interior eſt veluti forma actus exterioris: vnde quamuis ſint diuerſi actus in genere naturæ, ex ipſis tamen conſtruitur vnus in genere moris.

¶ Secunda Concluſio. Fieri poteſt vt vnus actus habeat plures bonitates vel malitias, quandoque vero vnam tantum; vt cum quis occidit hominem propter deprædandum, tunc & homicidium eſt,& latrocinium.

¶ Tertia Concluſio. Quando actus exterior eſt bonus vel malus ſolum ex ordine ad finem, tunc eadem eſt bonitas vel malitia actus exterioris, & interioris: vt potio amara, quæ nihil appetibile habet niſi ſanitatem.

¶ Quarta Concluſio. Quando actus exterior habet bonitatem vel malitiam per ſe, ſecundum obiectum, vel circunſtantias, tunc bonitas actus exterioris eſt vna, & bonitas voluntatis quæ eſt ex fine, eſt altera; vt potio dulcis quæ eſt delectabilis, & ſanatiua. Certe quando quis dat eleemoſynam propter Deum ſumme dilectum, duplicem bonitatem habet actus, & duplicem laudem meretur; & quia ſubuenit pauperi, & quia id refert in Dei honorem & gloriam.

¶ Quinta Concluſio. Licèt ſunt diuerſæ bonitates vel malitiæ, bonitas voluntatis quæ eſt ex fine, redundat in actum exteriorem; & bonitas actus exterioris, redundat in voluntatem.

Quarta. Vltimum. Quinta.

¶ Contrarium docent Doctores in primis graues; Magiſter in ſecundo, diſtinctione 42. Durandus in eadem diſtinctione,quæſtione prima. & Bonauentura ibidem. Sanctus Thomas quæſtione prima,articu.1. hic, & probatur. Nam nemo hominum explicat in confeſſione ſi occidit, quòd voluerit occidere, ſed tantum explicat ſe occidiſſe.ergo argumentum euidens eſt, quòd actus interior, & exterior ipſi cōiunctus, non ſunt duo peccata. Deinde,actus exterior de ſe non habet meritum,aut demeritum,non laudem; aut vituperium, niſi ratione actus interioris, vt aperte conſtat. ergo actus exterior non eſt diſtinctum peccatum ab interiori. Idem confirmatur. Nam actus interior, & exterior ipſi coniunctus, eodem præcepto prohibentur, vt videre licet in his præceptis,non occides,non adulterabis:& ratio eſt cuidēs; quoniam actus exterior non prohibetur, niſi quatenus eſt voluntarius.Similiter eodem præcepto præcipitur actus interior,& exterior ipſi coniunctus, vt animaduertere licet; ſabbatha ſanctifices,honora parentes. Præterea,vbi vnum eſt propter aliud,ibi eſt tantum vnum, autore Ariſt. 2.topicorum c. 2. Sed actus exterior eſt bonus vel malus propter actum interiorem,vt ſæpe demonſtratum eſt:ergo tantum eſt vnum peccatum.

Mag. ſent. Durand. Bonauent. D. Thom. Ariſtot.

¶ Sed explicare quomodo in diuerſis actibus ſit eadem malitia numero, & idem peccatum, difficillimum eſt. Id quomodo fieri poſſit,explicant Doctores dupliciter. Durãdus in loco citato ſic explicat. Peccatum,inquit,nihil aliud eſt,quàm defectus actus, vel actus defectuoſus,& difformis ad rectam rationem. Itaque peccatum eſſentialiter nihil aliud eſt,quàm defectus,ſiue deformitas. Ex hoc ſtatim ſequitur, quòd ſi in aliquo actu reperiuntur duæ deformitates, neceſſum eſt in eodem actu inueniri duas malitias: vt cum quis cognoſcit alienam mulierem in loco ſacro;in tali opere inuenitur duplex malitia:eſt enim vna deformitas cognoſcere alienam vxorem,quæ reducitur ad ſpeciem luxuriæ;

Quomodo eadem malitia numero ſit in diuerſis actibus. Expoſitio. Durand.

Almay. Gregor. Gabriel. Arguitur pro iſtorū ſententia. Primum arg. Secūdum. Tertium.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE quæſtione huius articuli diſſerunt Theologi in ſecundo, diſtinctione quadrageſimaſecunda, & Almaynus in ſuis moralibus tractatu 3. capitulo decimoſeptimo, & 18. Sed in alio ſenſu, & in alia ſententia quàm S.Thom. Nam S. Thom. vocat hic bonitatem actus interioris,bonitatem quæ ex fine dimanat,& ortum habet: bonitatem autem actus exterioris, appellat bonitatē ex obiecto,& circunſtantijs. Sed moderni Theologi in alio ſenſu hanc quæſtionem tractant; vtrum velle occidere,& occidere actui interiori coniunctum,ſint duo peccata? Greg. Ariſ. in quæſ.vlt. ſecundi tenet,quòd ſunt duo peccata:nam occidere,eſt peccatum,& non eſt velle occidere, ergo diſtinctū peccatum eſt.Gab in 2.diſtinct.42. quæſtione vnica, tenet, quòd ſunt plura peccata, & quòd plus peccat extenſiue qui vult occidere,& occidit,quàm qui vult occidere.& probat: Nam ſunt duo actus realiter diſtincti, ab inuicem ſeparati; ergo ſunt duo peccata. Conſequentia videtur eſſe valida. Nam peccatum nihil aliud eſt, quàm actus contra legem: ergo ſi ſint duo actus contra legem,ſunt duo peccata Item arguit Gabriel.Nam dato quòd eſſet vna albedo in duobus ſubiectis,eſſent duo alba: ergo dato quòd eſſet vna malitia in actu interiori & exteriori,eſſent duo peccata. Præterea, illa quæ prohibentur diuerſis præceptis,ſunt diuerſa pecca

xuriæ;est alia difformitas,nam infertur iniuria loco sacro, quæ reducitur ad speciem sacrilegij. Secundò sequitur,ꝙ si in diuersis actibus potest esse eadem deformitas numero, consequens est,quòd erit idem peccatum numero: id autē quomodo sit possibile,inuestigandum est.Pro quo sciendū est, plura & distincta subiecta non posse denominari ab eodem accidenti secundum numerum, denominatione intrinseca, bene autem denominatione extrinseca. Vocat Durandus denominationem intrinsecam, quæ est per inhærentiam; extrinsecam verò,quæ non est per inhærentiam.v.g. aer dicitur calidus, & animal sanum, denominatione intrinseca; quia est per aliquod sibi inhærens, & hoc modo impossibile est quòd plura & distincta subiecta denominentur intrinsecè ab eodem accidenti secundum numerū: nam impossibile est,quòd idem accidens sit in duobus subiectis distinctis. Rursus,sol dicitur calidus, & medicina dicitur sana, denominatione extrinseca: non enim dicitur sol calidus, propter calorem:& idem est iudicium de medicina, respectu sanitatis: & in isto sensu plura ac distincta subiecta ab eodem accidenti denominari valēt:aer namque dicitur calidus,& sol itidem calidus, ab eodem calore numero, qui in aere est subiectiuè,& intrinsecè,& in sole effectiuè:similiter animal,medicina,diæta,vrina, denominantur vniuersa hæc ab eadem sanitate,quæ est in animali,quam medicina causat,dicta conseruat,vrina significat.Ad eundem modum, actus interior & exterior denominantur boni vel mali,eadem bonitate,vel malitia,quæ in actu interiori intrinsecè est,in actu exteriori extrinsecè,& obiectiuè. Et ꝙ ita sit, probat Durandus: nam nulli actui humano potest cōpetere bonitas vel malitia moralis, nisi quatenus est voluntarius,dicente S.Augustino, peccatum adeo est voluntarium, quòd si non est voluntarium, peccatum non est. Sed actui interiori conuenit voluntarium intrinsecè; velle enim,est in voluntate;actui verò exteriori,obiectiuè, & extrinsecè: actus enim exterior ideo est voluntarius,quia est obiectum voluntatis: ergo bonitas vel malitia competit actui interiori intrinsecè,& subiectiuè,actui vero exteriori extrinsecè,& obiectiuè: talia verò possunt ab eodem denominari,vt dictum est. Idem confirmatur; Nam posito solo actu voluntatis,habetur vera ratio culpæ,aut virtutis: positis verò actibus exterioribus absque actu voluntatis, nihil inuenitur culpabile: ergo euidens est,quòd actus exterior in se nullam habet bonitatem aut malitiam,alioqui maneret in ipso,secluso omni actu voluntatis.Hæc explicatio Durandi mihi ex omni parte non placet: nam licèt dicat verum in actu exteriori,qui in membris,& potentiis executiuis consistit,in quibus nulla prorsus est libertas,sed non dicit verum in actibus intellectus exterioribus, & ēt appetitus sensitiui, in quibus oportet exponere,quomodo sit eadē bonitas,credere,& velle,credere vouere, & velle vouere:idē peccatum numero,errare contra fidem,& velle errare:& temerariè iudicare, & velle iudicare. Vterque. n. actus,tam interior,quàm exterior,est bonus formaliter,& malus,& non tantum denominatione extrinseca: oportet ergo exponere,quomodo eadem malitia sit in duobus actibus malis formaliter. Quare S.Thom.in loco allegato aliter explicat propositam difficultatem, dicens, quòd actus nō constituitur in genere moris, nisi propter voluntatem, in quantum a voluntate est elicitus,vel imperatus.Ex quo statim sequitur,posse accidere, quòd idem actus in genere naturæ sit multiplex,& diuersus in genere moris: vt cum quis incipit motum continuum bona intentione, & finit mala intentione,variatur actus in genere moris, quia variatur voluntas, Rursus,potest contingere quòd sint multi actus in genere naturæ, & sint vnum in genere moris: vt patet in eo qui furatur: omnes enim actus qui ordinantur ad furtum,qui possunt esse valde multi, reputantur vnum peccatū,propter vnam voluntatem,a qua referuntur in finem furti peruersi: ad eundem modum actus interior, & exterior ipsi coniunctus, reputantur vnum peccatum,propter vnitatem voluntatis.

¶His positis,ad argumentum Greg.negatur consequentia;non enim rectè sequitur; medicina est sana, & non est animal,ergo diuersa sanitas est in medicina,atq; in animali. Secūdo, alia de causa negat cōsequentia: nam potest contingere, ꝙ aliquid sit multiplex in vno genere & vnum in alio genere; sicut domus in genere substantiæ multiplex est, habet enim plures lapides, & plura ligna, sed in genere qualitatis vna est:nam dicit vnam figuram,ad quam considerandam vniuersa hæc ordinantur. Non dissimiliter,actus interior,& exterior in genere naturę diuersi sunt,sed in genere moris vnum sunt, propter vnitatem voluntatis, sicut supra dictum est.Ex hac solutione confutantur duo argumenta Gabrielis. Argumēta Grego.dissoluuntur. Ad pri. & secūdum.

¶ Ad tertium argumentum dicendum est, ꝙ actus interior,& exterior ipsi coniunctus,non prohibentur diuersis præceptis,sed vno,vt est illud, non furtum facies,non occides:& ratio euidens est;nam actus exterior non prohibetur,nisi quatenus est voluntarius: itaque homicidium voluntarium vno præcepto prohibetur. Verum est tamen,ꝙ actus interior,non prorumpens in exteriorem, & ipse exterior,diuersis præceptis prohibentur,& sunt plura peccata: non propter diuersitatem actus interioris, & exterioris,sed propter diuersitatem actus interioris. Sed de explicatione horum præceptorum in articulo sequenti diligentius tractatur. Ad tertiū.

¶Ad quartum argumentum dicendum est,ꝙ nec Deus, nec respublica punit actum exteriorem sine interiori, sed Deus qui intuetur corda hominum, punit interiorem sine exteriori,respublica verò punit interiorem,quatenus prorumpit in exteriorem; ex hoc verò non est consequens, quòd actus interior, & exterior ipsi coniunctus, sine duo peccata. Ad quart.

¶Ad vltimum argum. respondetur, ꝙ licèt esset distincta malitia in actu interiori,& exteriori,nihilosecius computatur vnum peccatum,propter vnitatem voluntatis. Secundò dico,ꝙ eadem est malitia in actu interiori, & exteriori,sed in actu interiori,intrinsecè, & formaliter, in actu verò exteriori,extrinsecè & obiectiuè. Ad quint.

¶ Sed hæc solutio parit grauem difficultatem, vtrùm actus exteriores dicantur boni vel mali tantum extrinseca denominatione? Ad id explicandum dico primò, quòd actus exteriores dicuntur boni vel mali formaliter, & intrinsecè, ad hunc sensum; quoniam sunt conformes, aut difformes rationi rectæ;quam bonitatem, vel malitiam, ego in superioribus appellabam bonitatem, vel malitiam in essendo.Secundò dico,actus exteriores sunt boni vel mali causaliter,quoniam causant bonitatem, vel malitiam in voluntate: ideo enim velle furari,malum, quia furari malum.Tertiò dico,actus externi in exercitio, & in vsu tantum dicuntur boni vel mali denominatione extrinseca, a bonitate vel malitia quæ est in voluntate; nam actus exterior non est liber,nisi a voluntatis libertate:rursus non imputatur ad meritum aut demeritum, nisi propter actum voluntatis.Ex his constat,quòd bonitas in executione, tantum competit actui interiori voluntatis per intrinsecam denominationem. Vtrū actus exteriores dicant boni vel mali extrinseca tantum denominatione.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm actus exterior addat de bonitate vel malitia ad actum interiorem.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Bonitas actus exterioris, quæ est ex bonitate finis,non addit ad bonitatem, nisi contingat meliorem fieri bonitatem in bonis, & in malis peiorem. Quod tripliciter occurrit; vno modo,secundum numerum, vt si quis bono, vel malo fine vult aliquid facere, tamen tunc non facit, postea verò & vult, & facit. Pri. concl.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE quæstione huius articuli est ingens concertatio inter Theologos in 2. distin. quadragesimasecunda. & hæc concertatio continet hanc qnæstionem præcipuam; Vtrùm quando est voluntas efficax perficiendi aliquod opus,si non datur facultas illud perficiendi,tam bona, vel mala sit,atque si actus exterior poneretur? A parte negatiua Vtrùm voluntas efficax ad aliquid operandū, tā bona sit, vel mala, quādo nō

D. Thom. explicatio.

Augusti.

ponitur actus exterior, ex eo quia nõ datur facultas actꝰ ponerentur talis actꝰ Scotus.

negatiua huius quæſtionis, quam ſolus ſuſtinet Scotus in quodlibetis.q.48.exiſtunt optima argumenta.

¶In primis, Actus interior,& exterior in diuina lege diuerſis præceptis præcipiuntur: habetur enim Exod. 20. Non furtum facies,& iterum; Non concupiſces rem proximi tui; ergo cuidens eſt, ꝙ actus exterior ſecundum diuinam legem,habeat diſtinctã malitiam.

Primum arg. Exod. 20.

¶ Deinde, autore D. Auguſtino. 12. de trinitate. c. 5. miſer efficitur homo mala voluntate, ſed miſerior poteſtate, qua malũ deſideriũ adimplet. ergo autore D.Augu. actus exterior, addit magnam miſeriam ad actum internum.

Secũdum. Auguſt.

Tertium.

¶ Tertio, inter errores ab Eccleſia damnatos Petri Abailardi, hic eſt præcipuus, quòd Deus ſolum præmiat, aut punit voluntatem, & quòd propter opera non efficitur homo melior, aut peior, niſi forte in ipſo opere voluntas augeatur.

Secunda.

Quartum.

¶ Quarto, qui moritur pro Chriſto, melior eſt quã ille qui habet volũtatem efficacẽ moriẽdi pro Chriſto, nec hoc aſſecutus eſt; ergo actus exterior magnam addit bonitatem ad actum internum. Patet antecedens: tum, quoniam ille qui moritur pro Chriſto, eſt verè martyr;alius vero minime: mors enim eſt de eſſentia martyrij: ergo qui moritur, melior eſt; actus enim martyrij eſt actus virtutis præſtantiſſimus: tum deinde,quoniã ille qui moritur,plus præmiatur,habet enim coronã martyrij:tum vltimo, quoniam ille qui moritur, per opus martyrij habet remiſſionem omnium peccatorum ſine pœnitentia, vt ſentiunt plerique Theologi. Sed voluntas efficax moriẽdi pro Chriſto, non obtinet remiſſionem peccatorum ſine pœnitentia:ergo qui moritur pro Chriſto,melior eſt, & melio rem virtutem habet.Hoc argumentum eſt magni momenti, ſi ſentiamus quòd martyrium ex opere virtutis, & charitatis habet remittere peccatum,& non ex aliquo priuilegio.

Quintum.

Quinto, recipere baptiſma melius eſt quam velle recipere,& recipere Euchariſtiam melius eſt,quàm velle ſuſcipere;quod oſtendo euidenti argumento; nam hæc ſacramẽta actu ſuſcepta, conferunt gratiam ex opere operato,& illam augent: velle vero recipere non eſt ſacramentum.item occidere clericum,peius eſt quàm velle occidere;cuius euidens argumentum eſt:nam qui occidit, eſt excommunicatus,& irregularis;qui vero vult occidere,non eſt excommunicatus,nec irregularis.

Sextum.

Præterea,qui occidit hominem,dedit damnum irreparabile:qui vero voluit efficaciter occidere, & non occidit,nõ intulit damnum irreparabile, nec aliquam iniuriam: ergo minus peccat.

cit, duplicatur tunc actus, & eſt duplex bonum, & duplex malum: alio modo, ſecundum extenſionem, vt ſi vult facere malum, & deſiſtat, alius vero cogitat, & perſeuerat, tunc quanto cogitatio diuturnior, tanto eſt peior: tertio modo, ſecundum intenſionem, quia in quantum actus ſunt pœnoſi, vel delectabiles,in tantum intendunt,vel remittunt voluntatem: & prout intenſius tendit voluntas, melior & peior dicitur voluntas.

¶ Secunda Concluſio. Si loquamur de bonitate actus exterioris, quæ eſt ex obiecto, & circunſtantijs, ſi comparatur ad voluntatem, vt terminus & finis,hoc modo addit ad bonitatem voluntatis: quia omnis inclinatio, vel motus perficitur, in quantum finem conſequitur; vnde perfecta dicitur voluntas, quæ opportunitate data operatur. Sed non decipiatur Theologus, vt ex hac concluſione colligat contra veram doctrinam, quòd actus exterior addit ad bonitatem actus interioris; inſpiciat diligenter quomodo probatio procedat: tantum enim vult docere, quòd quando fit conſenſus efficax in actum exterio-

¶Vltimo,in confirmationem huius ſententiæ adducuntur varia rerum exempla. Primum,conſtituamus,inquiunt Scotiſtæ, duos homines, qui æquali voluntate conſtituant in teſtamento decem miſſarum ſacrificia pro ſe celebranda;pro vno celebrantur, & exijt a purgatorio;pro altero nõ celebrantur, & nõ exijt ex purgatorio: ergo operis executio addit bonitatẽ ad actum interiorem. Proferunt aliud exemplum. cõſtituamus quòd vnꝰ vult ieiunare, vel ſe flagellare in ſatisfactionem ſuorum delictorum; ſed non ieiunat, nec ſe flagellat:aliꝰ vero opere complet: euidens eſt, quòd iſte vltimus plus ſatisfecit pro ſuis delictis coram Domino. Aliud exemplum proferunt de peccatis ebriorum, quorum actꝰ exteriores mali ſunt, interiores vero minime;quoniam nullam habent libertatẽ. Deniq; adducunt exẽplum de Iudæo homine, qui arbitrabatur ex errore, actum exteriorẽ eſſe malum,interiorem vero minime: ex quo tale concluditur argumẽtum. Actꝰ exterior apud Iudæum malus eſt, interior vero non erat malus: ergo actus exterior addit malitiam. Quòd ſi quis reſpondeat, actum interiorem apud Iudæum eſſe etiam malum,quoniam illa ignorantia erat culpabilis:contra; Ignorantia culpabilis licèt non excuſet a toto, excuſat a tanto, vt habent Theologi: ergo actus exterior peior erat. Quòd ſi Theologus non admittat aliquam excuſationẽm in Iudæo, ſaltem Scotiſta, qui arbitratur actum exteriorem eſſe peiorem actu interiori, aliquo modo excuſabitur.

Vltimum.

rem, tunc completur, & perficitur actus interior, & fit peior quàm ſit ante conſenſum: veluti cum quis incipit dubitare, an ne occidat inimicum; & ſit iam Eua ſeducta (vt vtar verbis Diui Auguſtini) & poſtea ſequitur illa conditionalis, occiderem, ſi non timerem, cuiuſmodi opera mala ſunt, & ſæpenumero peccata mortalia; & tandem ſequitur conſenſus efficax, & abſolutus in opus externum; & dicit, volo occidere: & de hac efficaci volitione aſſerit Sanctus Thomas in ſecunda concluſione, quòd eſt peior præcedentibus, & quòd actus exterior efficaciter volitus, addit bonitatem vel malitiam ad actum voluntatis interiorem, reddendo illum efficacem, & ſerium.

¶ Tertia Concluſio. Si deeſt facultas operandi, voluntate perfecta exiſtente, talis defectus perfectionis,qui eſt ex actu exteriori, eſt ſimpliciter inuolũtarius, & ſic nihil tollit de præmio,aut de pœna.

Tertia.

¶ Quarta Concluſio. In caſu tertiæ concluſionis actus exterior nullam addit bonitatem, aut malitiam ſuper actum interiorem. Hæc concluſio liquido concluditur ex tertia.

Quarta.

¶ Contrarium docet S. Thom. in tertia concluſione huius articuli, cuius ſententia magnis argumentis eſt confirmanda. In primis D. Auguſtinus primo lib. de libero arbitrio. cap. 3. ſcribit in hunc modum. Siquis habet voluntatem concubandi cum vxore aliena, & non datur facultas, coram Deo tam reus eſt atque ſi opere compleuiſſet. Refertur hæc ſententia D. Auguſtini de pœnitentia.d.1.idem docet conſtanter idem Auguſtinus Epiſtola. 49. in expoſitione quartæ quæſtionis,exponens illud Matth 7.In quacunque menſura menſi fueritis,remetietur vobis,id eſt,in quacunque voluntate feceritis,remetietur vobis, & in ſequentibus dicit; quòd voluntatis affectus,eſt menſura factorum, & meritorum omnium. Idem habet Chryſoſ homil.26.in Matthæum,dicens; Sola voluntas remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo: opera vero exteriora, ſunt ſigna huius voluntatis. Idem probatur ex D. Bernardo Epiſtola. 77. vbi ſcribit; Quid plenius, quàm quòd voluntas pro facto reputatur, vbi factũ excludit neceſſitas? Idem docet D.Grego.homilia.5. ſuper Euangelia:Nemo dicat,imitari

D. Thom. cõtrarium docet. Auguſt. Chryſoſt. Bernard. Gregor.

tari volo huius mundi contemptores, ſed quod reliquam non habeo: exteriora. n. noſtra Domino, quantumlibet parua, ſufficiunt; cor namque, & non ſubſtantiam penſat, neq; perpendit quantum, ſed ex quanto profertur. Sanè vī hęc
2. Cor. 8. ſententia confirmari ex ſacris ſcripturis, ex Apoſt. 2. Cor. 8. Vt quemadmodum promptus eſt animus voluntatis, ita ſit & perficiendo ex eo quod habetis: ſi. n. voluntas prompta eſt, ſecundum id ꝙ habet, accepta eſt, non ſecundū id quod non habet, i. non minus acceptatur a Deo eius promptitudo, etiamſi pauca operetur, quàm ſi magna, quæ vult, operaretur; quia non poteſt maiora operari. Idē habet Richar.
Richar. de S. Victore. de S. Victore, lib. 2. de ſacramentis. 4. p. ca. 6. dicit in hunc modum; Quando tanta eſt voluntas in eo qui non operatur, quanta in eo qui operatur, diſſimile meritum eſſe non poteſt. Quod ſi quis obiiciat; ſi ita ſe res habet, vt quid Deꝰ expoſtulat opus poſt voluntatem? reſpondetur, ꝙ in ipſo opere exardeſcit volūtas, & augetur. Deinde dicitur, quòd ſola voluntas remuneratur a Deo, aut damnatur: ſed ſi facultas datur, & non operatur, non eſt perfecta voluntas, ſed velleitas. Cum D. Tho. tenent omnes Theologi ſchola
Gregor. Durand. Gabriel. ſtici. in 2. diſt. 42. Greg. q. vlt. Duran. q. 1. & 2. Gabriel quæſt. vnica vbi optimè, & fuſiſſimè de hac re dicit; ſolus Scotus tenet oppoſitum.

Prima probatio ſententia. ¶ Præterea probatur noſtra ſententia argumentis ex diuina Theologia adductis. Primò, vbi nō eſt noua libertas, non eſt nouum meritum, aut demeritum, vt apertè cōſtat: D. Thom. ſed ꝙ in actu exteriori non ſit noua libertas, ſic oſtendo. Nam actus exterior neceſſariò ſequitur ex efficaci voluntate, ſic quòd membra exteriora obediunt voluntati ad nutum, & reſiſtere non valent.

Secundo. ¶ Deinde, ſi actus exterior addit aliquid de bonitate & malitia ſuper actum internum, conſequens eſt, in facultate alterius eſſe adimere bonam partem noſtrorum meritorum nobis inuitis, quòd aſſerere, aduerſatur ſanæ doctrinę. Bona enim virtutis ea de cauſa appellantur maxima bona, quia nobis inuitis eripi nō poſſunt: in quibus habet verum illud; nemo lædit, niſi a ſeipſo. & illud; omnia bona mea mecum porto. Quod hoc rectè ſequatur, patet: nam in facultate alterius eſt impedire actum exteriorē: ergo ſi actus exterior, addit bonitatem vel malitiam ad actum interiorem, in facultate alterius eſt adimere bonam partem noſtrorum meritorum nobis inuitis. Hoc argumentum am-
D. Thom. plificat maximè D. Tho. in articulo.

Tertio. ¶ Tertiò, electio medij, quando eſt mala tantum ex fine; non eſt peior q̄ intentio finis; vt cum quis vult dare elemoſynam pp inanem gloriam, non eſt maius peccatum, q̄ inanis gloriæ: ſed actus exterior non imputatur ad meritū, aut demeritū, niſi rōne actus interioris, & pp actū interiorē: ergo actus exterior peior non eſt, quàm actus interior.

Quarto. ¶ Quartò, ſanum quod eſt in vrina, non addit aliquam ſanitatem ad ſanitatem animalis; quia vrina dicitur ſana, denominatione extrinſeca, quia eſt ſignum, vel effectus ſanitatis: ſed actus exterior (vt antea dictum eſt) dicitur bonus vel malus, denominatione extrinſeca; quia eſt effectus
Quinto. bonæ vel malæ voluntatis liberæ: ergo non addit bonitatem aut malitiam, &c. Item, ſi addit bonitatem vel malitiam ad actum interiorem, vel illa malitia eſt æqualis, vel maior, vel minor. Non maior; nam ſi occidere eſt malum vt quatuor, velle occidere eſt malū vt quatuor: bene enim valet, volo vt quatuor peccare, ergo pecco vt quatuor. Nec minor, propter eandem cauſam; quoniam ſi occidere eſt malum vt tria, velle occidere eſt malum vt tria. Quòd vero non ſit æqualis, probatur: nam ſi æqualis eſt; ſequitur quòd actus exterior, addat duplam malitiam cum actu interiori; quod eſt inopinabile, quòd ille qui impeditur ne audiat rem ſacram contra ſuam voluntatem, in duplo minus mereatur, quàm qui audit rem ſacram.

Vltimo. ¶ Vltimò, ad intelligēdam doctrinam D. Tho. & Theologorum omnium, oportet conſiderare actum interiorem coniunctum cum actu exteriori, & tunc facilè eſt intelligere, quemadmodum actus exterior omnem ſuam bonitatē habeat ab actu interiori.

Ad argumenta reſpondetur. Ad primū. ¶ Sed ad argumēta in contrariū, ad primum reſpōdetur, hoc eſſe peculiare in his præceptis, non furtum facies, non cōcupiſces rem proximi tui, non adulterabis, & nō cōcupiſces vxorē proximi tui: tum ne quis arbitraretur opus tantum eſſe prohibitum, & non operis volūtatē; quē errorem
Matth. 5. condemnat Dominus, Matth. 5. dicens: Ego dico vobis, quicunque viderit mulierem ad cōcupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo: tum verò oportuit eſſe in his ſpeciale præceptum, quoniam homines natura trahuntur ad res venereas, & ad res alienas appetēdas: in reliquis verò eadem prohibitione prohibentur actus interior, & exterior. Itaq; longè aliud iudicium eſt de appetitu homicidij, de voluntate dehonorandi parentes, aut diffamandi proximos: quamuis enim non inferant iniuriā dum ſolùm manent in corde, tendunt contra naturalem inclinationē hominis. De qua relegendus eſt D. Tho. 2. 2. q. 122. artic. vlti. D. Dhom. ad vltimum. Secundò dico, nō rectè ſequi, hoc prohibetur diuerſis præceptis, ergo dicit diſtinctam malitiam, niſi diuerſa præcepta trahant actum ad diuerſam virtutem: furtum namque prohibetur lege diuina, eccleſiaſtica, & ciuili, & non habet propterea diſtinctam malitiam.

Ad ſecdm. ¶ Ad ſecundum argumētum reſpondetur, quòd frequentiſſimè & regulariter accidit id quod argumentum ꝓbat: D. Thom. nam (vt rectè admonet D. Thom. in articulo) in operis executione exardeſcit voluntas, & intēditur, vel continuatur, vel reduplicatur. Secundò dico, quòd ex actu exteriori ſequuntur maiora damna, quàm ex actu interioti, ſcandalū, damnum fratris, & aliquando malefactor ſuſpēditur. Tertiò dico, hanc eſſe ſententiam D. Auguſtini, eſſe infeliciſſi- Auguſt. mum, quòd homo adimpleat deſiderium ſuum; hoc enim ſupplicio Deus punit eos quos maximè odit, vt patet ex illo Rom. 1. Tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum: Rom. 1. itaque ſumma felicitas eſt non habere poteſtatem, nec occaſionem peccandi.

Ad tertiū: ¶ Ad tertium argumētum reſpondetur, eſſe impudentiā aſſerere ſententiam D. Thom. eſſe damnatam in eccleſia, cùm ſit etiam ſanctorum Patrum, & Theologorum, vt antea viſum eſt. Secundò, nō eſt certum quòd Abailardus docuerit hanc ſententiam. D. Bernardus; qui in Epiſtola 187. Bernard. & in Epiſtola 194. diligenter refert errores huius hæretici, non meminit huius dogmatis; & Alphonſus de Caſtro, Caſtro. qui in recenſendis hæreticis diligentiſſimus eſt, non memi nit huius ſententiæ: fortè docebat iſte hæreticus, ſatis eſſe ad ſalutem æternam habere rectam intentionem, quod eſt dogma hæreticum: nam ſiquis peierat pro ſalute hominis ſeruanda, grande peccatum committit: vel fortaſſis docuit, ſatis eſſe ad ſalutem æternam habere voluntatem ſterilem ſine operibus, quod dogma hæreticum eſt.

Ad quartum. Voluntas moriēdi ꝓ Chriſto ſi non adeſt facultas, tā bona eſt ſicut martyrium. ¶ Ad quartum argumentū reſpondetur, quòd ille q̄ moritur pro Chriſto, nō eſt melior coram Deo, quàm ille qui non moritur, ſi hoc non eſt conſecutus, quia non datur facultas: itaque voluntas moriendi pro Chriſto, ſi non datur facultas, tam bona & laudabilis eſt, atq; martyrium opere conſummatum, quapropter de Diuo Martino cantat Eccleſia; O beata anima, quam etſi gladius perſecutoris non abſtulit, martyrij palmam non amiſit & D. Ioanne habetur in Euāgelio, Calicem quidem bibetis. & de Virgine Maria; Tuam ipſius animam pertranſibit gladius. Verum eſt tamen, quòd qui opere complet martyrium, habet coronā, & inſigne martyrij, ſed hæc corona ad præmium accidētale ſpectat, non ad præmium eſſentiale, quod in Dei viſione conſiſtit: tale enim æquale eſt in eo, qui voluntate martyr eſt, vt dicunt Theologi in 4. diſt. 49. Illud ēt dicendum eſt pro confutatione argumenti, quòd fortaſſe martyrium opere conſummatum, habet ex priuilegio remittere peccatum ſine pœnitentia, quod non habet voluntas martyrij efficax. Si verò teneamus quòd martyrium opere conſummatum, habet remittere peccatum ſine pœnitentia ex virtute charitatis perfectæ, magnum eſt defendere quomodo voluntas martyrij efficax ſit tam perfecta, cùm non poſſit remittere peccatum ſine pœnitentia: dicendum eſt tamen, ꝙ martyrium opere completum, eſt actus perfectę charitatis, & fortitudinis, etiamſi non habeat adiunctam pœnitentiā: nam tempus moriendi pro Chriſto, non eſt tempus pœnitētiæ, non requirit planctum, ſed animi fortitudinem: voluntas verò efficax martyrij, quando non premit perſecutoris gladius, vt ſit actus charitatis, requirit peccatorum pœnitentiam; nam nulla ratione à peccatorum pœnitentia impeditur. Itaque quod hactenus docuimus, hoc eſt, quòd martyrium opere conſummatum, non eſt plus meritorium, quàm voluntas efficax martyrij: ſed voluntas efficax martyrij non eſt ſine pœnitentia peccatorum propter rationem ſuperiùs commemoratam.

Ad quintum. ¶ Ad quintum argumentum reſpondetur, quòd ſi conſi-

deremus

deremus opus virtutis ex parte operantis, æquale eſt meritum, non eſt diſſimilis bonitas: cæterum quoniam ſacramenta in actu ſuſcepta ex opere operato conferunt gratiã, fatendum eſt, melius eſſe ſuſcipere ſacramẽta, quàm velle ſuſcipere.

Ad ſextũ. ¶ Ad ſextum argumentum reſpondetur, quòd ille qui occidit clericum, excommunicatus eſt; ille vero qui voluit occidere, & non occidit, excommunicatus non eſt: nam eccleſia, quę tantum iudicat de exterioribus, excommunicat pro actu exteriori, & non pro interiori; Deus vero, qui æqualia delicta æquali pœna compenſat, æquali ſupplicio vtrumque punit.

Ad ſeptimum. ¶ Ad ſeptimum argumentum reſpõdetur, eſſe valde difficile: nam ex eo colligunt quidam Theologi non indocti, quòd qui occidit alterum ſpiritualiter, perſuadẽdo illi peccatum mortale, minus peccat, quàm qui occidit corporaliter: nam qui occidit corporaliter, eſt efficax cauſa damni irreparabilis: qui vero occidit alterum ſpiritualiter, non eſt cauſa efficax damni; nam id nõ poteſt fieri ſine alterius cõſenſu, & tandem damnum eſt reparabile. Nihilominus dicendum eſt, conſequentiam argumenti non valere: nã damnum in re ſubſecutum, non imputatur nobis ad peccatum, niſi ratione voluntatis interioris: quapropter ſi ego inuoluntarius intuli damnum, nihil peccaui, nihil teneor reſtituere: itaque tota malitia damni ſubſecuti, in voluntate cõſtituta eſt. Ex quo ſtatim ſequitur, apud Deum eſſe idem demeritum, velle efficaciter intuliſſe damnum, & actu intuliſſe. Illud vero quod inferunt Theologi ex hoc argumẽto, non eſt adeo certum, immo contrarium docet Caieta. infra quæſt. 73. art. 8. Sed licet verum ſit, non militat contra noſtram ſententiam. de qua re fortaſſis erit ſermo in articulo ſequenti.

Vtrũ occidens hominẽ corporaliter, grauiõ peccet, quam occidens ſpiritualiter.

Caieta.

Ad exempla. ¶ Ad exempla quibus Scotiſtæ nituntur ſubuertere doctrinam D. Thom. ſatisfaciendum eſt.

¶ Ad primum exemplum iam dictum eſt; quòd miſſarum ſacrificia ex opere operato habent valorem, ſicut ſacramenta: & ideo hoc exemplum non militat contra noſtram ſententiam: loquimur enim de valore operis, quem habet ex ipſa virtute.

¶ Ad ſecundum exemplum dicẽdum eſt, quòd voluntas pro facto reputatur, quantum ad præmium eſſentiale; cæterum quantum ad alias vtilitates, & quantum ad præmium accidentale, non reputatur pro facto, vt antea diximus de martyrio: ſatisfacere vero pro pœnis, eſt præmium accidentale, ſicut dicunt vniuerſi Theologi in materia de indulgentijs.

¶ Ad tertium exemplum reſpondetur, quòd quemadmodum actus exterior malus eſt, ſic & interior: fuit enim liber in ſua cauſa, quando libere, & voluntarie ſe inebriauit.

¶ Ad quartum exemplum reſpondetur, quòd D. Thom. loquitur cum ſcientibus, & non cum ignorantibus, quãdo non excuſantur ex ignorantia. Vel dicendum eſt, quòd hic eſt vnus caſus, in quo ignorantia non excuſat: nam certe ſi quis arbitratur occidere eſſe malum vt quatuor, conſequẽs eſt vt ſentiat, quòd qui vult occidere, vult peccare vt quatuor: itaque ignorantia excuſat, quando arbitramur obiectum eſſe bonum, vel minus malum, quæ excuſatio in præſentia non habet locum. Ex his omnibus patet, ſententiam D. Thom. & Theologorum eſſe veram.

Obiectio. ¶ Sed adhuc non quieſcit animus diſputantis, & arguit in hunc modum. Nam maximum argumentum in moralibus, eſt communis ſenſus omnium hominum: ſed omnes homines magis deteſtantur actus exteriores, quàm interiores: deteſtamur magis eum qui occidit, quàm qui voluit occidere; puellam quæ commiſit ſtuprum, quàm quæ voluit committere; & maiorem imponimus ſatisfactionẽ in pœnitentia, ſecluſo vinculo reſtitutionis: ergo euidens eſt quòd actus exterior addit malitiam ad actum interiorẽ. Et confirmatur; nam qui dicit in confeſſione ſe occidiſſe, ſatis explicat quòd voluerit occidere: ſed qui dicit in cõfeſſione ſe voluiſſe occidere, non ſatis explicat quòd occiderit: ergo addit.

Solutio. ¶ Ad hoc reſpondetur, rariſſime euenire quòd quis habeat voluntatem efficacem ante operis executionem: multi enim arbitrantur ſe habere voluntatem efficacem, & in articulo operis deficiũt: facile eſt dicere in lectulo, volo mori pro Chriſto, & præſente tyranno fugimus, & qui decreuit occidere inimicum, videns illum, terga vertit; de quibus poteſt dici illud, filij venerunt ad partum, & virtus non eſt pariendi. Item difficilius eſt mori pro Chriſto præſente tyranno, quàm velle mori in lectulo pro Chriſto, & ideo regulariter addit magnum meritum. Propter quod dicebat quidam clericus, qui ab Epiſcopo reprehendebatur quòd negauerat Chriſtum, ſi tu habuiſſes caput inter ſaxum, ſicuti ego habui, aliter ſentires. Item dicendum eſt pro argumẽti confutatione, eſſe omnino neceſſarium explicare in confeſſione actum externum; tum propter ſatisfactionem, & reſtitutionem iniungendam, cuius vinculum ex actu exteriori exoritur, non ex interiori: tum vero, quoniam (vt recte admonet D. Thom. in articulo) ex actu externo voluntas mutatur fæpiſſime, vel ſecundum intenſionem, vel ſecũdum continuationem, aut etiam ſecundum numerum.

Exponendus eſt in cõfeſſione actus externus.

Altera obiectio. ¶ Secundo ſic argumentor: qui efficaciter vult vno odio voluntatis tantum demereri, quantum omnes dæmones, non tantum demeretur, quantum omnes, vt diximus ſupra, ergo voluntas non ſemper pro facto reputatur. Reſpõdetur quòd non tantum demeretur, nam iſte actus voluntatis interior, non habet proportionem cum tanto demerito, & idem prorſus accidit in actu exteriori; nã ſi quis vno periurio aut homicidio vult tantum demereri, quantum omnes dæmones, non tantum demeretur, propter rationẽ ſupra aſſignatam. Ex quo euidens eſt, idem eſſe iudicium de actu exteriori, & de actu interiori.

Solutio.

Tertia obiectio. Ariſt. Solutio. ¶ Tertio ſic arguitur. Velle furari, malum eſt, quia furari malum eſt. ergo furari peius eſt. Conſequentia probatur ex illo axiomate Ariſtotelæo; propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Reſpondetur, quòd furari eſt malum, cauſaliter, & obiectiue, & non formaliter, & ideo argumentatio non procedit: ſicut non ſequitur, corpus eſt album propter albedinem, ergo albedo magis alba; nam albedo non eſt alba.

Quarta obiectio. ¶ Vltimo, quando non datur facultas, voluntas efficax non eſt, dictum eſt enim in ſuperioribus, quòd voluntas efficax non eſt circa rem impoſſibilem, ergo non eſt tam meritoria, ſicuti quando adiungitur opus. Conſequentia probatur; nam quando ſequitur operatio, voluntas efficax eſt. Ad hoc argumentum dicendum eſt, quòd conatus volũtatis de ſe efficax eſt, & alioqui fertur in rem poſſibilem, ex aliquo accidenti, quòd non datur opportunitas, caret effectu; hoc vero quoniam inuoluntarium eſt, præmium adimere non valet.

Solutio.

Dubiũ in litera Diui Thom. ¶ Sed ad finem huius diſputationis explicãdum eſt, quid eſt quod aſſerit D. Th. ꝙ omnis inclinatio, & motus perficitur ex hoc, ꝙ conſequitur finem ſuum & terminum; & poſt pauca dicit, quòd defectus perfectionis, quæ eſt ex actu exteriori, voluntate exiſtente perfecta non tollit aliquid de merito, vel de premio. In quibus ſententijs videtur eſſe euidens contradictio; quæ vt explanetur, quæſtio eſt.

Vtrũ volũtas parata ad opus, quod ex ipotẽtia nõ perficit, ſit perfecta. Caieta. ¶ Vtrum voluntas parata ſecundum ſe ad opus perficiendum, & per impotentiam non perficiens opus, ſit perfecta voluntas. In huius rei expoſitionem notat Caietanus ex ſuperioribus, quòd duplex eſt habitudo voluntatis ad bonum amatum; altera eſt, ſecundum quod amatum eſt in volente ſecundum quandam proportionem, vel ordinem, & coaptationem ad bonum, & iſta habitudo completur in electione, quæ eſt vltima proportio voluntatis appetentis aliquem finem, ſed iſto modo habere finem, eſt imperfecte habere finem. Sed eſt altera habitudo ſecundum quam finis eſt in reali aſſecutione, & hoc eſt perfecte habere finem. Dicit ergo Caietanus, quòd ſecundum priorem habitudinem dicitur quis velle perfecte, iuxta poſteriorem dicitur habere perfecte. Ex quo clare deducitur, quòd velle, perficitur per ſecundam habitudinem, & ſic nulla eſt cõtradictio in doctrina D. Thom. nam ſecundum diuerſas habitudines voluntas dicitur perfecta, & imperfecta, verum eſt tamen, quòd ſimpliciter, & abſolute voluntas dicitur imperfecta, quando non peruenit ad hoc vt realiter habeat bonum quod deſiderat. Hæc ſolutio Caietani viris doctis non probatur, nam non explicat diſtincte mentem D. Thom. & quomodo non ſit contradictio in eius ſententijs; & ideo alia explicatio eſt, quòd iuxta doctrinam D. Thoilla voluntas eſt perfecta ſimpliciter, quæ abſolute vult aliquid, etiamſi non operetur, quia non eſt opportunitas vel poſſibilitas. verbi gratia. vult aliquis conferre eleemoſynã, & non inuenit pecunias quas exiſtimabat ſecum deferre, voluntas illius perfecta eſt.

Alia explicatio. Voluntas perfecta ꝙ ſit.

¶ Sed

Duplex voluntatis perfectio.

¶Sed duplex perfectio voluntatis cõſiderari poteſt, vna moralis, alia naturalis. Moralis cõſurgit ex libero arbitrio, & ex intenſione actus, & ex obiecto bono. Naturalis verò cõſurgit in quantum inclinatio voluntatis eſt quidam motus realis, ſicut motus lapidis ad centrum. Dico itaque, ꝙ ſecundum priorem conſiderationem, voluntas eſt perfecta in genere moris, tametſi bonum non fuerit conſecuta, ex eo quòd non eſt opportunitas, vel poſsibilitas operandi: & propterea dicit D. Tho. quòd nullam iacturã aut detrimentum habet in merito, aut prẽmio, etiam ſi nõ ſit operatio exterior, quia ille defectus eſt inuoluntarius, & ideo non facit voluntatem imperfectã: cæterùm naturaliter non eſt perfecta, ſiquidem realiter non peruenit ad id quod deſiderabat, & ideo dolet ꝙ non fuerit finẽ aſſecuta. hęc eſt ſecunda explicatio propoſitæ dubitationis. Sed vera, & germana explicatio eſt, quam nos ſuprà inſinuauimus, nimirum, quòd quando voluntas non ſe exerit in opus cum poteſt, euidenter concluditur quòd ſit imperfecta, & quòd ſit velleitas quædam, quæ explicatur his verbis, vellem hoc facere; & non fortis & determinata voluntas: perfecta enim voluntas, & in vniuerſum motus perfectus tunc eſt, quando peruenitur ad terminum: cæterùm ſi voluntas ab opere ad implendo impeditur per impotentiã non eius imperfectioni, aut imbecillitati tribuendum eſt.

Prim. cõcl.

Reſolutio autoris.

Dubiũ circa ſolutionem ad tertium.

¶In ſolutione ad tertium dicit D. Thom. vnam ſententiam, quæ habet difficilem explicationem: dicit enim, quòd vniuerſa bonitas creaturæ nihil addit ſupra bonitatem diuinam; quoniam vniuerſa a bonitate diuina deriuatur. Ex quo conſequens eſt, quòd Deus, & vniuerſum, non ſit aliquid perfectius quàm Deus. Contrarium huius docet Durandus in 1. diſt. 44. quæſt. 3. de cuius ſententiæ impugnatione agitur pleniſſimè 1. parte quæſt. 4. quapropter ab eius impugnatione ſuperſedendum eſt.

Durand.

ARTIC. QVINTVS.

¶*Vtrùm euentus ſequens addat ad bonitatem vel malitiam voluntatis.*

SVMMA TEXTVS.

PRima cõcluſio. Si euentus eſt præuiſus, manifeſtum eſt quòd addit, nam ſi aliquis cogitat quòd ex opere ſuo multa mala ſequi poſſunt, nec propter hoc dimittat, patet voluntatem eius eſſe valde inordinatam.

¶Secunda concluſio. Quando euentus non eſt præuiſus, ſi ſequitur per ſe, & vt in plurimum, ex tali opere manifeſtum eſt quòd addit.

¶Tertia concluſio. Si euentus non eſt præuiſus, nec ſolet ſequi frequenter ex tali opere, non addit. Ambæ concluſiones probantur eodem medio: nam res iudicatur ſecundum quod eſt per ſe, & non ſecundum ea quæ ſunt per accidens.

¶Ad argumenta contra primã regulam dicendum eſt, ꝙ illa regula habet triplicem commentarium. Primus eſt, vt intelligatur quando euentus eſt præuiſus, & intentus. Ita ſe exponit D. Thom. in ſolut. argu. & infrà q. 73. artic. 8. Quapropter Dominus Caiet. exiſtimat eſſe mendacium in litera articuli; nam vbi debebat legi, præuiſus & intentus, deficit, intẽtus. Secundus commentarius eſt, vt intelligatur, quãdo euentus eſt volitus directè, vel interpretatiuè. De directè volito, euidẽs eſt. Sed ille euentus dicitur interpretatiuè volitus, qui licèt non intendatur, placet tamen: vt cum mulier exit ad audiendam rem ſacram, nõ intendit quidẽ adamari, ſed placet adamari: hęc cõ placentia mala eſt. Rurſus in alio ſenſu dicitur euentus interpretatiuè volitus, quãdo teneor cauere, & poſſum, & nõ caueo. v. g. Si ego do gladiũ furioſo, vel parato ad homicidium, mihi imputatur; nam teneor illud cauere ex charitate. Rurſus, ſi Prætor it dormitũ prima nocte. & ſequuntur in Republica furta. & ſcelera alia, hæc omnia imputantur illi ad delictũ, quoniã tenetur ex officio cuſtodire ciuitatẽ. Tertius commentarius eſt, ſi euentus malus eſt præuiſus, quem potes cauere ſine tuo incommodo; ſi non caues, imputatur tibi ad peccatum. Quòd hæc ſit mens D. Tho. patet intuenti literam articuli: & ꝙ ſit vera, demonſtro. Nam ſi quis poteſt cauere iniuriã ſui amici ſine aliquo incõmodo, & non cauet, certè lædit eius amicitiã. Rurſus, ſi quis poteſt euitare homicidiũ futurũ vel ſolo verbo, ſine incõmodo, ſi nõ vtat, peccatũ cõmittit: ergo ſi quis põt cauere iniuriã, & offenſam Dei ſine aliquo ſuo incommodo, ſi non cauet, charitas Dei nõ manet in illo. Ex hoc ſtatim ſequi videtur, ꝙ ſi mulier, quæ ſcit ſe amandã a ſuo amatore, quãdo egreditur domũ, ſi egreditur ſine cauſa, peccat mortaliter; ſi verò ex aliqua neceſſitate, vel vtilitate, non peccat: nam malitia alterius, nõ debet eſſe bonis grauamen. Sed quibuſdam hæc ſentẽtia dura, & falſa videtur, & dicunt, mulierem illã peccare tantũ venialiter, dum otioſè exit ſpaciari; quia nõ tenetur vitare ſcandalum quod ſequitur ex malitia aliorũ, neq; ſe priuare ſua libertate exeundi domo quoties voluerit, etiã ſi exeat ad furandũ. Eſt tamen aduertendũ, ꝙ quando eſſet euentus, qui ſequeretur ex actu exteriori ſecundũ ꝙ ab illa muliere exercetur, ſiue ex natura ipſius actus, vt ſi aſpiceret oculo impudico, & impudicis nutibus; vel etiam ex cõditione indiuiduali ipſius actus exterioris, vt ſi aliquis equitans tranſiret per viam, & cõculcaret dormientem, aut tranſeuntem, tunc malus euentus faceret actum peiorem, ſi malus erat; aut malum faceret, ſi erat bonus. Idem etiam, ſi ſcandalum eſſet puſillorum, vel infirmorũ, tunc teneretur mulier nõ apparere in publico ornata, ſed occultare faciẽ, ſi credit probabiliter futurum ſcandalũ alicuius infirmi: & in tali caſu etiam tenebitur miſſam non audire. Cæterùm quando teneatur homo vitare ſcandalum proximorum; & cum quanto detrimento proprio, nõ eſt huius loci, ſed agitur de hac materia. 2. 2. q. 43. art. 7. & 8. & certè horum ſententia nequaquam improbabilis nobis videtur.

Exponitur primaregula D. Tho. D. Thom.

Secunda. Euẽtus volitus directè, vel interpretatiuè.

Tertia.

Euẽtus malus præuiſus imputatur ei qui cum facilè potuerit cauere nõ cauit.

¶Ex his ſoluuntur argumenta contra primam regulam facta. Nam ad argumenta contra ſecundam regulam, dicendum eſt, regulam illam debere intelligi, quando incommoda ſequuntur ex opere per ſe, & vt in plurimum. Qua de cauſa affirmant Theologi, fornicationem eſſe intrinſecè malam; quoniam ex tali opere per ſe ſequitur damnum proli naſcituræ: quamuis aliquando per accidens contingat, quòd proles ex fornicatione ſuſcepta, multò melius inſtituatur quàm ea quæ ex legitimo habetur matrimonio. In caſibus verò commemoratis, incommoda non ſequuntur per ſe, ſed ex malitia hominum.

Quomodo ſecũda D. Thom. regula intelligenda ſit.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrũ prior cõcluſio ſit vera, & arguitur contra illam.

DEfinitiones huius articuli ſunt certiſſimæ regulæ in moralibus. Sed videtur quòd prima falſa ſit. Nam ex ea ſequitur, quòd mulier quæ ſolatij gratia egreditur in hortum, præuidens quòd Amaſius debet in eam exardeſcere, peccaret mortaliter: quod aſſerere abſurdũ eſt; alioqui ſemper deberet domi manere. Idem ſequitur de his qui vendunt arma factioſis hominibus, & de his qui vendunt chartas luſorias, & taxillos: atq; adeò idem erit iudicium de his qui vendunt res infidelibus, quibus ſciunt abuſuros ad immolandum ſuis idolis. Simile erit de vxore, quæ reddit debitum marito petenti, quando ſcit ea in re maritum peccare, propter votum caſtitatis quod habet. Simile eſt quando quis petit ſacramentum a ſacerdote, quem ſcit in peccato mortali ſacramentũ adminiſtraturũ. Prætereà Apoſtoli Domini præuidebant ex prædicatione Euangelij grauiſſima incommoda peccatorum eſſe ſubſequuturа, imo Chriſtus Dominus præuidebat quia ex ſua manifeſtatione grauiſſima ſcelera Iudæorum eſſent ſubſequuturа. Ergo prima regula D. Thom. falſum dicit. Secunda regula etiam videtur falſa optimis argumentis. Nam ex venditione officiorum publicorum in Rempublicam frequentiſſimè ſequuntur grauiſſima incommoda, vt apertè conſtat; ea tamen venditio, iniuſta, aut illicita non eſt. Deinde ex matrimonio clandeſtino ante Concil. Trid. vt in plurimũ ſequebantur grauiſſima incõmoda: ſed matrimoniũ clandeſtinum illicitum non erat: ergo, &c. Vltimò, Bellum in Republica iuſtum eſt, atq; neceſſarium: ſed ex bello ſemper ſequuntur grauiſſima facinora. ergo regula falſa eſt.

Dubiũ de ſecundę cõcluſionis veritate.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrũ vnus actus poſſit eſſe bonus & malus ſimul in eodẽ tempore.

IN hoc articulo prima dubitatio eſt; vtrùm idem actus poſſit eſſe ſimul bonus & malus in eodem tempore. Quæſtionẽ hanc diſputat Almayn.in ſuis moralib.tract.1. cap.12. & ſuſtinet affirmatiuam partem quęſtionis eſſe veram;quæ ſuadetur his argumẽtis.

Primo.

¶Nam ſi quis habeat duas intentiones, placendi Deo,& conſequendi vanam gloriam,

Prim.cõcl.

& iudicat eleemoſynam eſſe medium conueniens ad vtrumq;,ſi conferat eleemoſynã ex vna, & ex altera intentione,tunc illa eleemoſyna eſt bona & mala: ergo idem actus numero, ſimul & ſemel eſt bonus, & malus.

Secundo.

¶Præterea: nam

Secun.cõc.

ſi ſeruus dat eleemoſynam ad mandatum Domini ſui propter vanã gloriam, quam Dominus iuſſit recta intentione conferri, talis eleemoſyna mala eſt, ſiquidem a mala intentione procedit: rurſus bona eſt, quoniam ſatisfactoria eſt.

Tertio.

¶Idem demonſtro de miſſa mali ſacerdotis; nam certè quòd malus ſacerdos celebret miſſam, mala operatio eſt; rurſus ex alia parte miſſa mali ſacerdotis bona eſt, ſiquidẽ

D. Thom.

ſatisfactoria eſt. Profectò D.Tho.ſolutione ad 2. & 3.apertè docet, quòd idem actus ſimul ſit bonus & malus a diuerſa voluntate. & in 4.ſent.diſt.45.quæſt.1.art.1.quæſt.3.dicit de eo qui facit ſuffragia in peccato mortali,ex mandato exiſtentis in gratia, quòd illa operatio eſt meritoria,& nõ eſt meritoria. Idem habet in 2.diſt.40.art.4.ad 4.

¶Sed probatur maioribus argumentis quòd idem actus ſimul ſit meritorius & demeritorius: ex quo euidens eſt, eundem actum numero, ſimul eſſe bonum & malum.

Primo.

In primis, qui dicit officium diuinum, referens in Deum, prout debet,ſi poſtea ſubintrat quædam leuis incuria, aut diſtractio mentis,hoc opus demeritoriũ eſt,ſiquidẽ peccatum veniale eſt. Rurſus ex alia parte meritorium eſt,ſiquidem refertur in finem ſupernaturalem ex vera charitate.

Confir.

¶Idem confirmatur:nam hæc leuis incuria, & negligentia, non tollit relationem actualem, aut verò virtualem, in finem ſupernaturalem: nam peccatum veniale non contrariatur fini charitatis.

Secundo.

¶Secundò, Deus pronior eſt ad miſerendum, quàm ad puniendum,vt habet prouerbium Theologorũ omnium: ergo ſi punit propter illud opus, quia efficitur peccatum veniale,certè præmiabit illud opus, ſiquidem ab affectu charitatis proficiſcitur. Cuius rei exemplum in humanis inuenitur: nam Rex maximis beneficiis afficit militem, vel eum, qui cum ingenti vitæ ſuæ periculo liberat Rempublicam, quamuis nonnullam iniuriam leuem contra Regem cõmiſerit; ergo Deus miſericors illum hominem qui pro ſe moritur, afficiet præmio vitæ æternæ, licèt aliquam leuem culpam in ſuo martyrio adiunctam habeat.

Tertio.

¶Tertiò, omnes ferè Theologi in materia de Euchariſtia cõſtanter affirmant, q̃ ſi quis ad hoc ſacramentũ accedat cum imperfecta diſpoſitione, ſic q̃ ille actus ſit veniale peccatum, affirmant inquam, q̃ talis acceſſus nõ impedit gratiam ſacramenti. Ex quo tale conficio argumentum. Iſte acceſſus eſt peccatum veniale; ergo demeritoriũ opus. Rurſus, ratione huius acceſſus,& receptionis ſacramẽti, datur mihi gratia,& præmiũ vitę æternæ. ergo eſt meritorius.

ARTIC. SEXTVS.

¶Vtrùm idem actus exterior poſſit eſſe bonus & malus.

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Idem actus ſimul non poteſt eſſe bonus & malus. Hæc concluſio habetur in argumento, ſed contra, & patet euidenti demonſtratione. Nam contraria non poſſunt eſſe in eodem ſimul: ſed bonum & malum ſunt contraria: ergo vnus actus non poteſt eſſe bonus & malus.

¶Secunda Concluſio. Idem actus in genere naturæ poteſt eſſe bonus & malus ſucceſſiuè. Pro cuius declaratione aduertendum eſt, nihil prohibere aliquam actionem eſſe vnam, ſecundum quòd refertur ad genus naturæ, quæ tamen ſit multiplex,ſi referatur ad genus moris: vt ambulatio continua, eſt vnus actus ſecundum genus naturæ,& poteſt contingere quòd ſint plures ſecundum genus moris; vtpote ſi mutatur ambulantis voluntas, quæ eſt principium actuum moralium. Vnde ſi accipiatur vnus actus prout eſt in genere naturæ, poteſt eſſe bonus & malus ſucceſſiuè.

¶Tertia Concluſio. Idem actus in genere moris non poteſt eſſe bonus & malus ſucceſſiue: nam ſi mutatur de bono in malum, aut ècontrà, iam non eſt idem actus in genere moris.

¶Vltimò, ex oppoſita ſententia ſequuntur grauiſſima incommoda. In primis ſequitur,quòd vt in plurimum vix homines habeant aliquod meritum coram Deo: nam (vt prætermittamus viros ſanctiſſimos)illi qui non admodum feruidi ſunt, rariſſimè ſe gerunt in bonis operibus ſine aliqua negligentia: cuius rei efficacius argumentũ nõ inuenio, quàm quotidianũ experimẽtum.Hoc aũt videtur ſignificare Iſa. ca.64.cũ ait. Facti ſumus immũdi omnes, & quaſi pannus mẽſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. In qua ſententia oſtenditur apertè, quòd vniuerſæ iuſtitiæ noſtrę, quę apud Deum laudẽ merentur, maculatæ ſunt,& infectæ, & leuibus culpis reſperſæ. Huic concinit alia ſententia Iob.ca.9.Verebar,inquit, omnia opera mea, ſciens quòd nõ parceres delinquẽti. Si lotus fuero quaſi aquis niuium,& effulſerint veluti mundiſſimæ manus meæ,tamen ſordibus intinges me, & abominabuntur me veſtimenta mea: id eſt, in operibus externis, quamuis mundiſſima appareant, inuenit Deus quòd correctione indigeant, & quòd culpabilia ſint. Igitur quamuis in operibus bonis maculæ ſint; vel ex concupiſcentia, vel ex negligentia, non perdunt mercedem ſuam. Sequitur ſecundum inconueniens, quòd in orationibus negligenter effuſis,& in ſacrificiis aliqua negligentia celebratis,nullum ſit meritum. quod aſſerere, durißimum eſt. Vltimum ſequitur inconueniens, quòd adultus poſſit conſequi vitam æternam abſque aliquo bono opere & merito, reclamantibus vniuerſis ſcripturis, in quibus legitur; Qui reddet vnicuique iuxta opera ſua: & iterum; Et proce dent qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ. & rurſus; Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti,vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum,ſiue malum. Quòd rectè ſequatur,probo. Nam volo, quòd aliquis accedat ad baptiſmum cum dolore,qui ex aliqua negligentia adiuncta efficiatur peccatum veniale,non impedit tale peccatum effectum ſacramenti, vt affirmant Theologi: quapropter ſi iſte cõtinuò ab hac vita diſcedat, conſequetur vitam æternam abſque aliquo bono opere, & merito. His argumentis,& aliis huiuſmodi,facilè oſtenditur quòd idem opus ſit meritorium, & demeritorium ſimul: ergo idem opus eſt ſimul bonum, & malum.

Vltimo.

Iſai.64.

Tertia.

Prima cõc. Idem actus put ab eodem egreditur, non põt ſimul eſſe bonus & malus. D. Thom. Durand.

¶Pro huius dubij explicatione ſit prima aſſertio. Idem actus humanus, ſiue exterior, ſiue interior ſit, non poteſt eſſe bonus & malus ſimul, prout ab eodem egreditur. Sic docet D.Tho.hic cõcluſione prima: ſic habet Durand. in 2.diſt.40.quæſt.3. Probatur ita eſſe; tum, quoniam bonum & malum ſunt contraria,& mutant ſpeciem,vt prius dictum eſt; tum verò,quoniam idem actus intellectus non poteſt eſſe verus, & falſus ſimul, vt apertè conſtat: ergo idem actus humanus nõ poteſt eſſe bonus & malus ſimul: tum vltimò; quoniam bonum conſurgit ex integra cauſa, vt habet prouerbium Theologorum: ergo ſi opus ex defectu alicuius circunſtantiæ malum eſt, licèt ex aliis mille titulis bonum ſit,abſolutè & ſimpliciter malum eſt. De hac concluſione plura dicentur in ſequentibus.

Secun.cõc. Idem actus prout a diuerſis egreditur, põt eſſe ſimul bonus & malus.

¶Secunda concluſio. Idem actus exterior reſpectu diuerſorũ,prout a diuerſa voluntate egreditur,poteſt eſſe ſimul bonus,& malus. Patet hoc in paſſione Chriſti Dñi,quæ reſpectu Iudæorũ inferentiũ,mala fuit,reſpectu vero Chriſti

patien-

patientis; ſtudioſa fuit, & noſtræ redemptionis pretium. Idem patet in ſeruo qui tribuit eleemoſynam propter vanam gloriam, quam dominus recta intentione præcepit dare; atq; adeò de eo qui in teſtamento inſtituit opera bona & pia, quæ hæredes propter vanam gloriã adimplent; denique patet in ſacerdote, qui in peccato mortali offert ſacrificium; huiuſmodi namq; ſacrificium, quatenus a ſacerdote egreditur, non eſt Deo acceptum, ſed quatenus nomine Chriſti, & Eccleſiæ offertur, eſt Deo gratiſſimum.

Tert. cõcl. Idem opus non poteſt ſimul eſſe meritoriũ & demeritorium.

¶Tertia concluſio. Idem opus non poteſt ſimul eſſe meritorium, & demeritorium. Pro huius concluſionis intelligentia aduertendum eſt primo loco, quòd hæretici Lutherani affirmant, omnia opera noſtra, quantumuis iuſta, eſſe peccata mortalia; ſed quoniam ex diuina miſericordia non imputantur nobis ad damnationem, ſunt grata, & accepta coram Deo. Sed hæc ſententia omnium Sanctorum Patrum ſuffragiis, & ſacri eloquij teſtimoniis confutata eſt in Concil. Triden. Seſſ. 6. cano. 25. de qua re nos ſuprà diligentius mentionem fecimus, quæſt. 18. artic. 1. Alij verò Theologi, qui inter catholicos computantur, opinati ſunt, peccata quæ nominantur venialia, ex propriis meritis eſſe mortalia, ſed ex diuina miſericordia imputari tanquam venialia. Hæc ſententia ab vniuerſis Theologis vno conſenſu reiecta eſt, vt in materia de peccatis videbimus. Sunt alij Theologi primarij, qui arbitrantur, quòd opera alioqui egregia, & illuſtria, licèt ex adiuncta negligentia inficiantur, & efficiantur peccata venialia, habent meritum magnum coram Deo.

Cõc. Trid.

¶Pro cuius declaratione ſciendum eſt, quòd ſi quis exerceat opus alioqui egregium propter vanam gloriam, ſic, quòd illa vana gloria ſit finis illius operis, ſine dubio talis non meretur præmium, ſed ſupplicium; quoniam illud opus caret debito fine, & non progreditur ex charitatis affectu, ſed ex vanitatis cupiditate. Quod apertè teſtatur

Matth. 6.

Dominus Matt. 6. cum dicit; Attendite ne iuſtitiam veſtrã faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioqui mercedem non habebitis. Cæterùm ſi quis exerceat opus alioqui egregium propter bonum finem, & ex affectu charitatis, habet tamen adiunctam negligentiam, vel mentis diſtractionem, habet hæc opinio, quòd non perdet mercedem ſuam coram Deo. Hanc opinionem ſubuertit tertia noſtra concluſio, cum dicit eſſe impoſſibile vt idem actus ſimul ſit meritorius, & demeritorius coram Deo. Patet hæc

Caietan.

concluſio in primis autoritate maiorum. Dominus Caiet. in opuſc. decem & ſeptem quæſtionum, reſponſione 14. dicit hanc concluſionem eſſe ſanam doctrinam, & oppoſitam fauere hæreſi Lutheranæ; nam ex ea ſequitur, quòd iuſtus in quolibet bono opere propter incidentem imperfectionem mereatur ſimul, & peccet venialiter, quod ſolus Lutherus affirmat, & propterea condemnatur in Concil. Trident. Seſſ. 6. cano. 25. Et tandem ad finem reſponſionis Caietanus concludit, meritum, & peccatum veniale in eodem actu inueniri non poſſe: nullus enim peccando meretur. Eſt ſiquidem tantæ vis peccatum veniale, vt ab actu quem afficit, tollat præmium vitæ æternæ, non tamen tollit meritum vitæ æternæ a perſona: viri enim ſancti abſque eo quòd perdant vitæ æternæ meritum, peccant venialiter, verum per actus, qui ſunt peccata venialia, vitam æternam non merentur. Eandem ſententiam confirmat

Baſilius.

D. Baſil. in ſermo. 2. de Baptiſmo, præcipuè cap. 7. & 8. vbi multis argumentis demonſtrat, quòd vt opus ſit gratum coram Deo, neceſſe eſt; vt vndique bonum ſit; quòd ſi deficiat vel ex circunſtantia finis, vel temporis, vel loci, vel

Hiere. 48.

negligentiæ, non eſt acceptum coram Deo. In huius rei confirmationem adducit illud Hier. 48. Maledictus homo qui opus Dei facit negligenter. Ex quo concluditur, quòd opus alioqui egregium, ſi negligenter fiat, maledictionem meretur, nõ laudem. Item adducit illud Euangelij; Nemo

2. Cor. 6.

poteſt duobus dominis ſeruire. & iterum; Non poteſtis Deo ſeruire, & mammonæ. Præterea citat illud 2. Cor. 6. Quæ conuentio lucis ad tenebras? quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? Quibus verbis declaratur eſſe omnino impoſſibile quòd idem opus ſit gratum Deo, & quòd

2. Cor. 7.

malum ſit. Denique illud 2. Corinth. 7. Habentes has promiſſiones chariſſimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Domini. In quibus verbis manifeſtè declaratur, quòd opus, quod fuerit infectum aliquo inquinamento carnis, aut ſpiritus, non erit gratum coram Deo. D. Auguſt. in ſua Regula ſcribit, quòd inanis gloria maximè cauenda eſt, quia bonis operibus inſidiatur, vt pereãt. & D. Chryſoſt. homil. 11. in Matthæum in opere imperfecto dicit, quòd inanis gloria ingreditur occultè, & omnia quæ intus ſunt inſenſibiliter aufert. Ergo opera alioqui egregia, ſi inficiantur ex vana gloria adiuncta, meritum non habent coram Deo D. Thom. eſt perpetuus in iſta ſententia; nam ſuprà quæſtio. 18. artic. 4. ad 3. quæſtio. 19. artic. 7. ad 3. dicit, quòd vt operatio bona ſit, debet habere omnes circunſtantias debitas: ex quo concludit, quòd operatio, cui deficit aliqua ex circunſtantiis adiunctis, ſimpliciter mala eſt. Et allegat in ſuum patrocinium D. Dionyſium, dicentem, bonum conſurgere ex integra cauſa, malum verò ex particulari defectu. Præterea eſt ſingularis locus D. Thom. 2. 2. quæſt. 132. artic. 3. ad 1. vbi dicit, quòd nullus peccando meretur vitam æternam: ex quo ſtatim concludit, quòd opus alioqui ſtudioſum, ſi vana gloria inficiatur, amittit merendi virtutem. Certè Dominus in Euangelio tantum promittit regnum cœlorum bonis operibus; at iuſtitiæ noſtræ quæ ex adiuncto habent maculam, ſimpliciter non ſunt bona opera, ſed mala, & peccata: ergo pro illis mercedem non habebimus apud patrem.

Auguſt. Chryſoſt. D. Thom. Dionyſ.

Secundò probatur noſtra concluſio ex rationibus euidentibus, quas adduximus in probationem, & confirmationẽ primæ concluſionis, ad oſtendendum, eſſe impoſſibile eundem actum ſimul eſſe bonum, & malum. Tertiò demonſtratur: nam ex oppoſita opinione ſequuntur grauiſſima incommoda. In primis ſequitur, quòd idem opus ſit bonum & malum ſimul, meritorium, & demeritorium. quod eſt manifeſta contradictio, vt antea dictum eſt. Rurſus ſequitur, quòd idem opus ſit ſecundum legem, & voluntatem diuinam, & idem opus ſit prorſus contra legem, & voluntatem diuinam quod eſt euidens contradictio. Præterea ſequitur, ſi illud ſit bonum, & meritorium vitæ æternæ, quòd illud Deus amet: quòd ſi idem opus malum eſt, euidens eſt quòd Deus illud odio proſequitur.

¶Quòd ſi dicat Theologus, quòd illud opus ex præcipuo obiecto eſt præclarum, & ideo meretur laudem coram Deo, quoniam verò habet adiunctam malitiam, meretur vituperium. Contrà. Nam vt opus ſit gratum coram Deo, neceſſe eſt vt vndique bonum ſit; aut concedere oportet, actum qui ex vna parte habet bonitatem, & ex alia malitiam, eſſe meritorium coram Deo; vt cum quis furatur ad dandam eleemoſynam, quam ſententiam aduerſari ſanæ doctrinæ demonſtrat optimè Magiſter Sententiarũ in ſecundo, diſt. 40. Item ſequitur alia abſurditas, quòd homo iuſtus in quolibet opere bono propter imperfectionem incidentem mereatur ſimul, & peccet venialiter, quod damnatur in Concil. Triden. Vltimò ſequitur, quòd idem actus prodeat a virtute, & a vitio, augeat virtutem, & vitium ſimul. Sequitur etiam, quod opus malum, ſiquidem meritorium eſt, proficiſcatur a charitate, & diuino auxilio ſupernaturali: omne namque meritum proficiſcitur a charitate, & diuino auxilio ſupernaturali.

Mag. ſent. Cõc. Trid.

¶Ad argumenta in principio, & ad primum reſpondetur in primis, quòd talis actus exterior, eſt ſimul bonus & malus, quia proficiſcitur a diuerſa voluntate; & tunc non eſſe inconueniens eundem actum eſſe bonum & malum ſimul, dictum eſt in ſecunda concluſione. Vel dicendum eſt, quòd in tali caſu actus non eſt bonus, ſed ſimpliciter malus: nam licèt actus ſit de bono obiecto, ſi referatur in malum finem, malus eſt ſimpliciter; vt dare eleemoſynam propter inanem gloriam: ergo licèt actus ſit de aliquo bono fine, ſi referatur in alium malum finem, ſimpliciter malus eſt. Certè dare eleemoſynam propter Deum, & propter vanam gloriam, totus iſte actus non eſt conformis recto iudicio.

Argumentorum ſolutio. Ad primũ.

¶Ad alia tria argumenta dicendum eſt breuiter, confirmare maximè noſtram ſecundam concluſionem; in ea namque dictum eſt, quòd idem actus exterior reſpectu diuerſorum, ſi ad diuerſam voluntatem referatur, ſimul eſt bonus & malus, meritorius, & demeritorius.

Ad argumenta ſecundo loco adducta.

¶Ad alia argumenta, quibus probabatur eundem actum eſſe meritorium, & demeritorium ſimul, diligentius ſatisfaciendum eſt. Et ad primum dicendum eſt, quòd quando quis fundit preces ex incuria, vel diſtractione culpabili, vel dicit horas canonicas, ſine dubio durante alia incuria,

Ad primũ.

perdit meritum: nullus enim peccando meretur vitã æternam. Et cum dicitur, quòd peccatum veniale non cõtrariatur charitati, veriſſimè dicitur; ideò enim non tollit meritum vitæ æternæ a perſona, nec facit eam Dei inimicam: cæterùm ab actu quem afficit, tollit meritum vitæ æternæ; nullus enim peccando meretur. Itaque cũ dicitur, peccatum veniale non contrariari charitati, ſenſus eſt, quòd non tollit, nec diminuit charitatẽ; nec auertit ab vltimo fine: ſed nõ eſt ſenſus, quòd mereatur augmentum charitatis, aut gloriæ: nec verò quòd ſit medium quod aptè referri poſſit in vltimum finem charitatis. Certè ſi hoc argumentum aliquid probaret, probaret ſubinde; quòd mendacium officioſum in homine iuſto eſſet meritorium vitæ æternæ, atque etiam q̃ dare eleemoſynam propter inanem gloriam, eſſet meritorium coram Deo. quod contrariatur ſententiæ Chriſti Domini, dicentis; Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioqui mercedem non habebitis.

Cõcluſio.

QVAESTIO XXI.

De his quæ conſequuntur actus humanos ratione bonitatis & malitiæ, quæ habet quatuor articulos.

ARTIC. PRIMVS.

¶Vtrùm actus humanus, in quantum eſt bonus vel malus, habeat rationem rectitudinis, vel peccati?

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans. Nam in tantum actus voluntarius dicitur malus, in quantum recedit ab ordine rationis, & legis æternæ; & in tantum bonus, in quantum his concordat. Malum enim eſt quæcunque priuatio boni, quæ in plus ſe habet quàm peccatum, quod propriè eſt cum aliquis deficit a debito fine; quia non ſequitur regulam ſuam: regula verò in his quæ naturaliter agunt, inclinatio naturalis eſt; in rationalibus, ratio, & lex æterna. Ex his conſequitur, quòd actus humanus, in quantum malus eſt, habet rationem peccati; & in quantum bonus, habet rationem rectitudinis.

Notan.1. ¶Et pro argumenti maiori cõfutatione ſciendum eſt, q̃ cum quis incipit fundere preces ex bona intentione, & ingreditur occultè vana gloria, hæc vana gloria non perdit meritum præcedẽs, nec verò ſubſequens, ſi retractatur; ſed tantum inficit illud opus interim dum durat vana gloria.

Notan.2. ¶Item ſciendum eſt, quòd cum quis fundit preces ex recta intentione, vt debet, & ex alio incidenti ingreditur vana gloria, tunc reputatur gemina operatio in genere moris; vna eſt fundere preces recta intentione; & hæc nõ perdit meritum ſuum: altera eſt vana gloria commoueri; & hæc quoniam peccatum eſt, non eſt meritoria coram Deo. Quod hactenus docuimus eſt, quòd quando opus alioqui ſtudioſum inficitur ex vana gloria, vel ex aliquo adiuncto, non habet mercedem coram Deo.

Ad ſecũdũ. ¶Ad ſecundum argumentum reſpondetur, quòd ex eo quòd Deus ſit pronior ad miſerendum, quàm ad puniendum, non eſt conſequens q̃ illi ſit gratum, & acceptum, quod reuera malũ eſt. Et ad exemplum ex rebus humanis adductum, dico nõ conſiſtere ſimilitudinem; nam Dei oculi mundiſſimi ſunt, & ad iniquitatem reſpicere nõ valent; homines verò ab hominibus pro turpi obſequio mercedem merentur, vt patet in meretricibus.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium argumentum reſpondetur, non conſtare inter Theologos de iſta quæſtione, vtrùm quando quis peccat venialiter in ſuſceptione ſacramenti, præſertim Euchariſtiæ, conferatur gratia virtute ſacramenti. Caietanus id negat tertia parte quæſtione 79. articulo primo: negat rurſus Durandus in 4. diſtinctione duodecima, quæſtione 4. ad ſecundum argumentum: idem Paludan. in 4. d. 4. q. 5. & D. Bonauent. in eadem d. Soto doctiſſimus tenet contrarium in 4. d. 6. q. 1. artic. 7. & d. 11. q. 2. artic. 8. Sed definire, vtra iſtarum opinionum probabilior ſit, non eſt præſentis inſtituti. Nunc pro confutatione argumenti dicendum eſt, quòd ſi ſentiamus cum Patre Soto, aſſerendum eſt, quòd peccatum veniale non eſt meritorium vitæ æternæ: non enim cõfertur gratia ex merito peccati venialis, ſed ex virtute ſacramenti, cui peccatum veniale obicem non ponit: & ſic confutatur argumentum. Et quod hoc argumentum nihil faueat propoſitæ opinioni, patet euidenti ratione. Nam doctiſsimus Soto affirmat, quòd ſi quis ſuſcipiat baptiſmum propter vanam gloriam, recipit effectum ſacramenti: at recipere baptiſmum propter vanam gloriam, non eſt meritorium, vt teſtatur Dominus Matthæi. 6.

Caiet. Durand. Palud. Bonauen. Mag.Soto. Soto. Matth.6.

¶Ad quartum argumentum reſpondetur, quòd ex vera & ſana doctrina quæ ſuperius poſita fuit, nullum ſequitur incommodum. Nam ad primum quod obijcitur, dicendũ eſt, quòd homines iuſti ſæpenumero operantur opera ſtudioſa, quæ vndiq; bona ſunt, & habent circunſtantias debitas, quando oportet, ſicut oportet, &c. & contrarium non probat quotidianũ experimentum. Ad illud Iſaiæ reſpondetur, quòd loquitur de iuſtitijs operum, quas populus Iudaicus ex obſeruatione legis ſibi conquirebat, alioqui immũdus, & extra gratiam Dei longè poſitus. Et quòd hæc ſit explicatio debita, parebit legenti. Alias explicationes dedimus huic ſententiæ ſuprà q. 18. artic. 1. Ad quartũ.

¶Ad teſtimoniũ beati Iob dicendum eſt, ſententiam huius dicti eſſe iſtam, quòd homo operans ex facultate naturæ ſuæ, non potẽſt apparere iuſtus coram Domino. Rurſus, homo iuſtus, & habens gratiam in hac vita præſenti, quoniam multis defectibus, & peccatis venialibus inuoluitur, compoſitus Deo potius debet dici iniuſtus, quàm iuſtus: cæterùm ſi conſideretur iuſtitia fidei diffuſa in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum ex merito Chriſti, multum valet in conſpectu Dei; nam eſt iuſtitia filij ſui, quæ eſt iuſtitia de omni rigore.

¶Ad ſecundum incommodum reſpondetur, eſſe veriſimum, quòd qui opus Dei facit negligenter, meretur maledictionem, & non laudem apud Deum. ita affirmat Hieremias cap. 48.

¶Ad vltimum incommodum reſpondetur, quòd ſecundum ſententiam eorum qui dicunt, quòd quando quis peccat venialiter in ſuſceptione ſacramenti, recipit gratiam ſacramenti; concedendum eſt quòd in aliquo caſu adultus conſequitur gloriam, ſine proprio merito. Et quòd ſit concedendum ſine dubitatione, patet. nam ſi quis adultus eat dormitum cum attritione, & voluntate recipiendi baptiſmum, ſi baptizetur dormiens, & continuò ab hac vita diſcedat, conſequitur vitam æternam, & tamen nunquam habuit meritum vitæ æternæ. Ad idem confirmandum eſt aliud exemplum. Nam ſi quis in peccato mortali exiſtens eat dormitum cum aliquo dolore imperfecto, & cum voluntate moriendi pro Chriſto imperfecta, ſi occidatur dormiens pro Chriſto, ſentiunt plerique Theologi quòd conſequitur gloriam; non ex merito ſui operis, ſed ex martyrij priuilegio. Eſt alia dubitatio; vtrùm idem actus interior voluntatis in genere naturæ poſſit eſſe bonus & malus ſucceſſiuè: nam de actu exteriori nulla poteſt eſſe dubitatio. Difficultatem huius quæſtionis elucidauimus ſuprà quæſt. 19. art. 1. & ſuſtinuimus partem affirmatiuam quæſtionis: recolenda ſunt quæ eo in loco ſunt deducta; hæc enim pro ita quæſtione dicta ſufficiant.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo aduertendum eſt, quòd hic non inquirimus de bonitate, aut malitia actus humani naturali, ſed de bonitate aut malitia morali: nam inueſtigare de bonitate, aut malitia naturali, non pertinet ad doctrinam moralem. Secundò aduertendum eſt ex doctrina doctiſſimorum hominum, Victoriæ, & Soto, quòd licèt opus malum morale, & peccatum, re idem ſunt, & pro eodem valeant, nihilominus differunt ratione formali. Dicitur namque opus malum morale, quia eſt diſſentaneum ſuæ regulæ: peccatum verò, quia eſt contra legem,

Vict. Soto. Opus malũ morale & peccatũ differũt ratione formali.

gem, & regulam. Ex quo prædicti autores eliciunt duo dogmata; vnum est, ꝙ si nulla esset lex, & homo non haberet superiorem, si diceret mendacium, faceret opus moraliter malum, sed non peccaret; quia vbi non est lex, non est
Rom. 4. præuaricatio, vt asserit Pau. Rom. 4. rursus, vbi nō est superior, non est inobedientia. Secundum est, ꝙ si quis ignoraret inuincibiliter Deum, & legem aliquam constitutam, si diceret mendacium, faceret opus moraliter malum; at nō peccaret, propter rationes superius adductas. Contrariū huius habet
Cōclusio. D. Thom. hic D. Tho. expresse: nam dicit, quòd actus malus, ea ratione quia est difformis suæ regulæ, habet rationē peccati; & nos in superioribus, quæst. 19. artic. 4. apertissimè ostēdimus, esse manifestam contradictionem, quòd sit opus moraliter malum, & quòd peccatum non sit: quapropter istorum autorum sententia amplectenda non est.

Obiectio. ¶ Sed contra conclusionem est vnum argumentum. Nam si Deus nullam statuisset pœnam, nullum esset peccatum, vt apparet, siquidem nihil esset supplicio dignum, ergo actus humanus habet quòd sit peccatum, ex eo quòd ad pœnam ordinatur, & non ex eo quòd malum sit.

Solutio. ¶ Ad hoc argumentum respondetur, falsum esse antecedens: nam sicut dantur actus boni sine præmio, vt patet in beatis; ita dantur peccata sine nouo supplicio, vt patet in damnatis. Et quanquā nulla esset pœna statuta, odium Dei esset peccatū, & vituperabile: quapropter peccatū veniale non est ordinatio ad pœnam temporalē, vt falsò arbitratur Scot. De qua re diligentius dicetur in materia de peccatis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Duo axiomata. EX his definitionibus colligunt Theologi duo axiomata; Alterum est, quòd necessaria, & naturalia non sunt laudabilia, vel vituperabilia: Alterum est, quòd opera, quæ progrediuntur ex libero arbitrio hominis, qui habet dominiū suorum actuū, laudē, vel vituperationē merentur.

Vtrùm necessaria laudē promereantur. Primo. Secundo. Tertio. ¶ Videtur certè quod primū axioma falsum sit. Nam visio beata est laudabilis, & omni laude digna; at est necessaria, vt Theologi affirmāt ergo intentum. Rursus, Amor Dei in patria, laudabilis est, & omni laude dignissimus: at necessarius est, vt constat ex Theologia ergo. Præterea, Christi opera laudabilia sunt, & laudem promerentur, at necessaria fuerunt: tum, quoniam nō potuit peccare; tum verò, quoniam non potuit diuinæ voluntati contradicere; tum verò, quoniam vniuersa opera Christi procedebant ex dilectione Dei beatifica, quæ in beatis necessaria est. Idem argumentum potest fieri de confirmatis in gratia, qui non possunt diuina mandata transgredi, neq; peccare.

Quarto. Quartò, pueri baptizati, qui continuò discedunt a vita, habent laudem coram Deo; at non habent actum liberi arbitrij. Rursus, pueri non baptizati, qui discedunt cum peccato originali, condemnantur, & vituperationem habent, & tamen non habent actum liberi arbitrij.

Necessaria nō merentur. Aristot. August. ¶ Hæc argumenta confutanda sunt si priu. ostendamus axioma illud esse verum. In primis illud asserit Arist. 3. Ethic. ca. 5. quo in loco dicit, naturalia, & necessaria, nō esse laudabilia, aut vituperabilia. Consimilem sententiā repetit D. August. sæpenumero in suis operibus, cuius est illa celebris sententia. Peccatum adeò voluntarium, ꝙ si nō est voluntarium, peccatum non est, neq; vituperationē meretur. Simile est illud in eodem D. August. Nullus peccat in eo, quod nulla ratione caueri potest. Ex quo concludit Aug. peccatū est; caueri igitur potest. & item; peccatū est facere quod iustitia vetat, in quibus liberum est abstinere habet D. Aug. hæc testimonia 1. de lib. arb. ca. 12. 13. 14. 16. secundo lib. de lib. arb. ca 1. & 16. & 3. de lib. arb. ca. 1. 16. 17. 18. & 1. retrac. ca. 9. & 15. & lib. de duab. animab. ca. 10. & 11. & rationes euidentes suffragantur. Nam actus, qui expers est libertatis, nō est actus vitij, aut virtutis: ergo non meretur laudē, aut vituperationē. Rursus, opera necessaria, quæ nō sunt posita in nostra facultate, impossibile est ꝙ mereantur reprehensionē: ergo impossibile est quòd laudē mereantur. Tertiò certè ille nō peccaret, neq; mereretur reprehensionem, cuius dormiētis manu alius scriberet aliqd flagitiosum. Rursus, si homo valentior apprehēsa mea manu me inuito percutiat alium, non mererer ego aliquam reprehensionem. Præterea si quis reprehenderet lapidem, vel laudibus prosequeretur, quoniam magno impetu in suum locū descendit, ipso lapide stultior esset; ea nimirum de causa, quoniā lapis necessariò, & non liberè descendit in locum suum. Verum est igitur illud prouerbiū, neminem mereri laudē aut vituperium, nisi in operibus liberis, & voluntariis.

Cōclusio. Roffens. Certè Roffens. optimè argumentatur aduersus Lutherum, asserentem ꝙ omnia ex necessitate eueniant, & non esse in facultate hominis vias suas bonas, aut malas facere. si ita res se habet, inquit, qui d nos reprehendis, ꝙ simus Papistæ, ꝙ tuis dogmatibus contradicimus? siquidē aliter fieri non potest, & in his operibus necessitamur. Eadem ratione poteris componere inuectiuas contra ignem quòd comburit.

Argumentorum solutio. Ad primū. ¶ Ad argumenta in cōtrariū, & ad primū respondetur, ꝙ visio beatifica, quanquam est immutabilis, & necessaria, est laudabilis, & omni gloria dignissima, quoniā in sua causa fuit voluntaria, & libera: siquidem actibus voluntariis, & liberis fuit acquisita vt præmium nostrorum laborum.

Ad secundum. Ad tertiū. ¶ Ad secundum argumentum idem dicendum est de dilectione beatifica.

¶ Ad tertium argumentum respondetur, quòd Christus Dominus nō meruit nobis per dilectionē beatificam, quæ in illo necessaria erat, sicut in aliis beatis; sed per dilectionem illam, quam habuit in quantū viator; sed de hoc diligentius tractatur in materia de merito. De confirmatis in gratia dicendū est, ꝙ absolutè, & simpliciter possunt peccare, & diuina mandata trāsgredi: verūtamē, ꝙ supposito priuilegio confirmationis, nunquā peccabunt mortaliter.

Ad vltimū. ¶ Ad vltimum argumentum respondetur, ꝙ sicut pueri damnantur, & vituperantur ex malo merito primi parentis, ita saluantur, & laudantur ex bono merito Christi Domini, quod in baptismate illis applicatur. Sed de his omnibus diligentius in materia de merito. De secundo axiomate, quàm verum sit, dictum est suprà quæst. 1. art. 1.

EXPLICATIO ARTICVLI.

VT isti articuli explicentur, non est necesse explicari a nobis de meritis bonorum operum in ordine ad homines, aut Rempublicam. D. meritis verò bonorum operum in ordine ad Deum multas Theologi mouent quæstiones. In primis disputant; vtrùm homo ex facultate naturæ possit mereri apud Deum; Rursus, vtrùm homo existens in gratia, propriè mereatur coram Deo? Tertiò, vtrùm omne opus bonum existentis in gratia, sit meritorium vitæ æternæ. De his quæstionibus diligentius tractatur in quæstione vltima huius partis in mat. de merito, propter quod in illum locum referendæ sunt.

Vtrū opus malū sit coram Deo meritorium. ¶ In his articulis duo solum volo disputare, vnum est, Vtrùm opus malum sit meritorium coram Deo. Pro par-

Primo. te affirmatiua ſunt optima argumenta. In primis, acceſſus Iacob ad Liam fuit meritorĩ⁹, vt planè cõſtat; ſed fuit actus malus, ſiquidem obiectum reuera erat malum, & prohibitum: & actus (autore D.Tho.) habet malitiam ex obiecto: ergo actus malus eſt meritorius apud Deũ. Idem oſtẽdo ex ſanctis ſcripturis:

Secundo. D. Thom.

Ezech. 29. nã Ezech.c.29.ſcribitur. Fili hominis, Nabuchodonoſor rex Babylonis ſeruire fecit exercitũ ſuum ſeruitute magna contra Tyrũ: & merces non eſt reddita ei. In qua ſententia manifeſtè ſignificatur, Regem Babylonis, alioqui iniuſtum, & q̃ mala intentione obſederat Tyrum, mercedẽ meruiſſe apud Dominum, imo dicit textus ſacer, quòd decreuit illi Domin⁹ Ægyptum in mercedem. Idẽ demonſtratur Exod. ca 1. quo in loco narrat textus ſacer, quòd obſtetricibus Hebræis benefecerit Dominus, & ædificauerit domos illarum, pro mẽdacio quo mentitæ ſunt. Idem argumẽtum fieri põt de Raab meretrice, quã Dominus pro mendacio, quo occultauit filios Iſrael, præmiauit mercede magna, vt habetur Ioſue. 2. Hoc argumẽtum adductum ex ſacra ſcriptura exaggerat multum D. Aug. lib. cõtra menda. c. 15. 16. & lib. quæſtionum Exo. q. 1. Tertiò ſic argumentor. Idem Aug. 5. de ciuit. cap. 12. & 15. aſſerit apertè, Deum conceſſiſſe Romanis Imperium propter eximias virtutes, amorem patriç, Zelum iuſtitiæ, beneuolentiam ciuilem. at idem Aug. ſcribit eiſdem locis, Romanos non habuiſſe veras virtutes, ſed omnia egiſſe gloriæ cupiditate, & ambitu: Ergo opera mala habent mercedem apud Deum. Hæc argumenta ſtatim confutanda ſunt; nam non eſt neceſſe probari a nobis, q̃ opus malum non habeat mercedem apud Deum, cum euidens ſit, quòd mereatur ſupplicium coram Deo. Certè præclarè dicit Aug. Quid merebaris ò peccator? peccator quid merebaris? vide ſi tibi occurrat niſi ſupplicium, ſi tibi occurrat niſi pœna.

Exod. 1.

Ioſue 2.

Auguſt. Tertio.

Argumentorum ſolutio. ¶Ad argumentum primũ multa dicunt Theologi; quidam dicunt, illum actum fuiſſe malum moraliter, ſed non fuiſſe demeritorium; ſiquidem ignorantia inculpabili fuerit excuſatus. Alij dicunt, illum actum eſſe rectum & ſtudioſum; nam volitio, qua quis vult reddere debitũ vxori ſuæ, ſtudioſa eſt; ex qua neceſſariò proceſſit volitio, qua Iacob congreſſus eſt cum Lia; ſiquidẽ exiſtimabat bona fide eſſe vxorem legitimam. Alij verò dicunt, illum fuiſſe rectum, nam erat conformis iudicio huic recto, reddendum eſt debitum vxori, quam bona fide exiſtimo eſſe legitimam vxorem. Et hæc eſt vera ſolutio argumenti: nam, vt antea dictũ eſt; veritas intellectus practici, non ſumitur ab eo, quod res eſt, vel nõ eſt, ſed ex eo, quia dirigit ad rectam operationẽ ſecundum prudentiam, & eſt cõformis recto, & ſano appetitui. quod ſuperius declaratũ eſt. ¶Ad ſecundum argumentum, de rege Babylonis, in primis dicendum eſt, q̃ quoniã in illo opere ſeruiuit Domino, promiſit illi Deus mercedẽ temporalem, nempe terram Ægypti. Non.n. habent Theologi pro incõmodo, aſſerere, q̃ peccatores, propter opera quæ faciunt ex motione diuina, licèt mala intentione faciant, mereantur a Deo mercedẽ temporalem. Ita videtur aſſerere D.Thom. q.vlt. art.vlt. huius partis. Alia ſolutio eſt, q̃ Deus tribuit in mercedẽ temporalem terrã Ægypti, non concedendo, ſed permittendo iuſto iudicio, vt illo Imperio potiretur; quemadmodũ dicit Dominus Matt.6. Receperũt mercedem ſuã, nimirum ab hominibus, Deo permittẽte, iuſto iudicio. Et hoc modo cõtulit Dominus Romanis Imperium, nõ quidem concedendo ex munere ſuo, ſed permittẽdo. Illud verò qđ eſt ſcriptum de Hebræis obſtetricibus, & de Raab. non ideo factum eſt, quia ſunt mentitæ, ſed quia in Dei hoſtes fuerunt miſericordes: nõ itaq; fuit remunerata fallacia mẽtiẽtis, ſed benignitas mentis. Verba ſunt D. Augu. loco citato contra mendacium. ¶Ad tertium argumentum iam antea dictum eſt, cũ de Imperio regi Babylonis cõceſſo, diſputatũ eſt.

Per actum malum poteſt qs mereri ꝑmiũ tẽporale. D. Thom.

Matth.6.

Cõcluſio.

Ad tertiũ.

¶Sequitur aliud dubium breue; Vtrùm opera bona exiſtentium in peccato mortali, mereantur aliquid apud Deũ? Pro parte affirmatiua ſunt hęc argumenta. In primis illud prouerbium: Deus nullum opus bonum relinquit irremuneratum: tum verò, quoniam ſi opera bona impiorum nullam habent vtilitatem, non eſſet conſulendum hominibus impijs vt darent operam ſtudioſis operationibus. tum vltimò, quoniam omnis actus bonus (autore D. Tho. in hoc art.) eſt meritorius coram Deo. ergo opera bona impiorũ merentur apud Deum. In contrarium eſt illud 1.Cor. 13. Si tradidero corpus meũ ita vt ardeam, charitatẽ autẽ non habuero, nihil mihi prodeſt. ergo opera bona, ſine charitate, nihil valent coram Deo. Hanc quæſtionẽ propoſitã exponit optimè dñs Caiet. in opuſculo de fide & operibus. ca. 10. In huius rei expoſitionem dico primò, non omnia peccatoris opera, mala ſunt, ſed aliqua bona, & ſtudioſa. Sic definit Conc. Trid. Seſſ. 6. canone. 7. idq; in ſuperioribus oſtenſum eſt, & rationibus cõfirmatũ. ſecundò, pro certo ſtatuendũ eſt, q̃ opera bona exiſtentiũ in peccato mortali, non merentur vitã æternã, neq; peccatorũ remiſſionẽ. Hoc eſſe verũ, vel vna autoritas D. Pauli ſuperius adducta apertè cõuincit. Tertiò dico, opera bona exiſtentiũ in peccato mortali, eſſe valde vtilia, tum, quoniã excuſant noua delicta: qui.n. ſe exercet in bonis operibus, non inuoluitur nouis delictis: tum verò, qm̃ hæc opera mercedem aliquam temporalẽ merentur, ſicut ſuprà ex verbis Ezechielis oſtenſum eſt: potiſſimè verò, quoniam hæc opera ſunt vtilia ad conſequendam, & impetrandam remiſſionẽ peccatorum, non per modum meriti, ſed per modum impetrationis, & ſupplicationis. De orationibus quidem teſtatur Dominus Luc.

Vtrùm opera peccatoris aliquid mereantur coram Deo. Primo. Secundo. Tertio. D. Thom. 2.Cor.13.

Caiet.

Cõc. Trid. Peccator non meretur vitam æternam. Opera peccatorũ bona vtilia.

ARTIC. QVARTVS.

¶Vtrùm actus humanus, in quantum eſt bonus, vel malus, habeat rationem meriti, vel de meriti apud Deum.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmãs. Nam qui facit actum malum, non ſeruat Dei honorem, qui ei, vt vltimo fini, debetur: ipſe enim eſt vltimus finis, ad quem omnia referri debent: Etiam ex parte communitatis pertinet ad Deum retribuere de his quæ bene vel male fiunt, cum ſit ipſe rector, & gubernator totius communitatis. Et quamuis ex noſtris actibus nihil ei accreſcat, vel diminuatur; tamen homo, in quantum in ſe eſt, aliquid Deo ſubtrahit, cum non ſeruat ordinem quem ipſe inſtituit.

Primo. tributio in quantum eſt bonum vel malum ſingularis perſonæ, quæ eſt eadem agenti; niſi ſecundum quandam ſimilitudinem, prout eſt iuſtitia hominis ad ſeipſum.

Secundo. ritum, dicuntur in ordine ad retributionem, quæ fit ſecundum iuſtitiam: talis autem retributio ſecundum iuſtitiam, fit ex eo, quod quis agit in nocumentum, vel profectum alterius: vnde prout aliquis in ſocietate viuens, eſt aliquo modo pars, & membrum totius ſocietatis, ita quod agit in bonum vel malum alicuius exiſtentis in ſocietate, in totam ſocietatem redundat: ſicut qui lædit manum, per conſequens totum lædit hominem. Et ſi aliquid agit in bonum vel malum alicuius ſingularis perſonæ, duplex cadit ratio meriti, vel demeriti: vno modo, ſecundum quod debetur ei retributio a ſingulari perſona, quæ læditur, aut iuuatur: alio modo, prout debetur a toto collegio: nam ſi directè ordinatur in bonum vel malum in totum collegium, debetur ei retributio, principaliter a toto collegio, & ſecundariè ab omnibus collegij partibus. Sed ſi in bonum vel malum proprium aliquis operatur, ei debetur retributio, in quantum vergit in bonum commune, prout ipſe pars eſt collegij, licèt non debeatur ei re-

Luc. 18. Luc. 18. inducens publicanum orantem, Propitius eſto mihi peccatori; & ſic veniam conſecutus eſt. De ieiunio teſtatur Ioel ca. 2. dicens in perſona Domini; Conuertimini Ioel 1. ad me in ieiunio, fletu, & planctu: quis ſcit ſi conuertatur Dominus, & ignoſcat? De eleemoſynis teſtatur Daniel. 4. conſulens Nabuchodonoſori, Peccata tua eleemoſynis redime. & D. Paul. ad Hebr. 13. Beneficientiæ, & cõmunionis Hebr. 13. nolite obliuiſci: talibus enim hoſtiis reconciliatur Deus. Eſt inſigne teſtimonium Iſa. cap. 1. ad oſtendendum, quantam vim habeant opera miſericordiæ ad remiſſionem peccatorum impetrandam: habet in hunc modum; Lauamini, mundi eſtote, &c. ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam. & venite, & arguite me, dicit Dominus. Si fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur. Ecce offert ſe Deus arguendum ſi non dimiſerit peccata præterita propter opera miſericordiæ. Habemus ergo ex diuinis reuelationibus, quòd opera bona impiorum nõ ſolùm conducunt ad impetrandam remiſſionem peccatorum, ſed etiam habent comitem diuinam miſericordiam, ita vt veluti lege infallibili impetrent illam. Certè de oratione dicit S. Doctor. 2. 2. quæſt. 83. art. 7. & 16. quòd peccator, ſi petit pro ſe neceſſaria ad ſalutem, piè, & perſeueranter, infallibiliter exaudietur, Idq; confirmat autoritate D. Auguſt. & Chryſoſt. Ex omnibus his patet, inducendos eſſe peccatores ad opera bona, quandoquidem maximè conducunt ad remiſſionem peccatorum impetrandam. Cum ergo dicit D. Paulus, quòd opera, extra charitatem, nihil proſunt, intelligendus eſt per modum meriti; at verò proſunt, modis iam expoſitis ex diuina Theologia. Ex his facilè explicantur propoſita argumenta. D. Thom.

Exponuntur quædã D. Thom. verba. Caiet. ¶ Sed operæpretium erit explanare, quid eſt quod dicit D. Thom. ad finem art. quòd omnis actus bonus, quantum eſt ex ipſa ratione actus, meritorius eſt corã Deo? Ad hoc elucidandum dicit Caiet. actum bifariam dici meritoriũ; vno modo, ex ipſa ratione actus, qui bonus eſt ex obiecto, & circunſtantijs: alio modo, ex parte agentis, quatenus eſt in gratia, vel non eſt in gratia. Priori modo, omnis actus bonus, meritorius eſt coram Deo: poſteriori conſideratione, non eſt meritorius coram Deo, ſed ſolum actus bonus exiſtentis in gratia.

Obiectio. ¶ Sed contra eſt breuis obiectio. Nam nullus actus videtur eſſe meritorius, niſi operans mereatur: ſed nullus, niſi exiſtens in gratia, poteſt mereri apud Deum: ergo non omnis actus bonus, de ſe eſt meritorius apud Deum.

Solutio. Reſponſio eſt, quòd quemadmodum albedo non denominat ſubiectum album, niſi ſit extenſa per totum, vel per maiorem partem, ſic actus meritorius, quantum eſt de ſe, non denominat agentem, qui eſt auerſus ab vltimo fine, & Dei inimicus, & dona impiorum non probat altiſſimus. Quòd ſi daretur homo in puris naturalibus, & operaretur bonum morale, & ſtudioſum opus, certè mereretur aliquod præmium a Deo, licèt non viſionem beatificam: hoc enim eſt præmium ſupernaturale, ad quod bona merita hominis ex gratia deſtinantur.

IN TRACTATVM D. Thom. De Paſſionibus Præfatio.

Operis diſtributio. NIuerſam tractationem de paſſionibus animæ diuidit D. Tho. in partes quinque: primum docet, quidnam paſſio ſit, deinde quo in loco ſit ponenda; mox quomodo diſtribuatur, præterea vtrum omnis animæ paſſio ſit laude, aut vituperatione digna; poſtremò, de ſingulis animæ paſſionibus diſputat, ac fuſiſſimè diſſerit. Quoniam igitur de paſſionibus futura diſputatio eſt inſtituenda, operæpretium erit, quid paſſio ſit, definire.

Quid paſſio ſit, & quot modis accipiatur. ¶ Paſſio, ſeu animi affectio (quam Græci πάθος vocant) non eſt vnius ſignificationis, ſed multiplicem habet ſenſum. Primò namque id omne quod quis patitur, paſſionem vocare ſolemus, ſiue in ſubiecti ruinam tendat, ſiue ad eius ſalutem, & perfectionem ſpectet. In hac ſignificatione, ſentire, & intelligere, paſſiones nuncupantur, quas ſanè affectiones ad ſubiecti perfectionem tendere compertum eſt. Huic ſignificationi, quæ comprehendit omnes paſſiones, tum noxias, tum ſalutares, correſpondet alia ex parte, quam Græci ἐνέργειαν vocant; hanc nos operationem, vel efficientiã, aut actionẽ appellare ſolemus. Vſurpatur itidẽ paſſionis nomen pro receptione, cum expulſione, & iactura alterius: quod quidẽ duobus modis accidit. Quandoq; enim abiicitur, & deperditur illud, quod in ſubiecti nocumentum erat; vt cum quis ſanitatẽ adipiſcitur cum morbi expulſione: aliquando verò deperditur illud, quod erat in ſalutem, & ſubiecti perfectionem: & hoc modo, ægrotare, & morbo affici, paſſiones ſunt; nam abiicitur illud, quod ad ſubiecti perfectionẽ maximè conducebat: iſteq; eſt modus propriiſſimæ paſſionis. Et quòd omnes iſtæ paſſiones in anima reperiantur, manifeſtum eſt: etenim ſecundũ receptionẽ tantum ſentire, & intelligere paſſiones vocantur. Paſſio verò cum deperditione alterius, atque abiectione illius, non contingit animæ noſtræ, niſi ſecundum corporalem tranſmutationem; & ideò in hoc ſenſu, paſſio animæ noſtræ competere non poteſt, niſi ex eo, quòd corpori eſt coniuncta, cum corpus patitur. Eſt tamen differentia: nam quando eſt tranſmutatio in deterius aliquid, propriiſsimè eſt paſſio; quando verò in melius, non ita propriè paſſio cenſenda eſt. Hinc Ariſt. 1. de generatione docuit, quando ex ignobiliori nobilius generatur generationem eſſe ſimpliciter, & ſecundũ quid corruptionem; quãdo verò oppoſita ratione, ex nobiliori, id quod ignobilius eſt gignitur, ſimpliciter quidem corruptionem, ſecundum quid autem generationem eſſe exiſtimandam. Notandum eſt inſuper, hoc nomen paſſionis non ſolum pro affectibus immoderatis, ſed etiam aliquando pro rectè compoſitis vſurpari. Qua in re Stoici lapſi ſunt, paſſionem definientes, & eam dicentes animi perturbationem, a recta ratione auerſam, & contra animi naturam cõmotionem. Alij breuius definiunt, eſſe vehementiorem appetitum; vehementiorem autem appetitum illum eſſe volunt, qui a recta ratione recedit. Ex qua nominis definitione minus aptè colligit Cicero in quarta Tuſc. in virum ſapientem haud quanquã animi paſſionem cadere. ita namque argumentatur. In quem cadit paſſio, in eo animi perturbatio a recta ratione auerſa inueniri valet: at in ſapienti viro talis perturbatio a recta ratione auerſa minimè reperiri põt, non igitur in eum cadit aliqua paſſio. Ineptum quidem argumentum; hoc etenim paſſionis nomen, non tantum immoderatos affectus, ſed eos, qui optimè ordinati, atq; cõpoſiti ſunt, quandoq; deſignat. In eodem ſalo hæret Seneca lib. 1. de ira ad Nouatum, cum probare nititur, iram in ſapientem virum cadere minimè poſſe. Ira etenim, breuis inſania eſt, & quædam animi temeraria perturbatio: ſed inſania virum ſapientem tenere non poteſt; ergo neque ira in eo inueniri valet. Fallax equidẽ argumentatio, quippè quæ æquiuocum nomen nequaquam diſtinguit. Verum eſt tamen D. Hierony. in illud verbum, quod habetur Matt. 5. Qui viderit mulierem, &c. diſtinguere inter paſſionem, & propaſſionem; quòd paſſio perfecta ſit, quando rationi dominatur: propaſſio verò, quando inchoata eſt in appetitu ſenſitiuo, neque vlterius progreditur. Eandem diſtinctionem approbat D. Thom. 3. parte quæſt. 15. art. 4. & deinceps vſque ad vltimum. Hactenus de nomine. Proximum iam eſt, vt quid res ipſa ſit, definiamus. Ariſtot. Seneca. Hierony. Paſsio & propaſsio. D. Thom.

¶ Paſsio eſt quædam inclinatio, ſiue coaptatio quædam, relicta ab agente in paſſo; aut verò eſt inclinatio, & impetus, quo agens trahit paſſum ad ſe, verbi gratia. Ignis, ignem generans, reliquit calorem, & leuitatem in igne genito, quibus qualitatibus, impetu quodam in ſuperum ducitur locum, quem ſubſtantiæ igneæ inhabitant, & dum illic eſt, quieſcit, dum verò illuc tendit, impetu ducitur naturæ, oditq; locum inferum, tanquam aduerſum, ac ſibi minimè conſentaneum: Non aliter homo alicui affectus bono, ſi illud eſt iam adeptus, lætatur, & quieſcit; ſin minus, cupit & deſiderat, inimicitiaq; contrarium proſequitur, tanquam ſibi aduerſum, & minus aptum, odioq; habet appropinquare illi: quòd ſi aliquando fortè fortuna appropinquat, dolet, & mœrore afficitur. Iſtæ ſunt animi noſtri paſsiones, quas quidem nonnulli perturbationes, alij inclinationes, doctiores verò affectus nuncupare ſolent.

Omnispaſſio cognitionem aliquã ſequitur. ¶ Sed vt hæc definitio exactius elucidetur, eſt aduertendum, omnem paſsionem, ſiue inclinationem, cognitionem aliquam ſequi, ſiue coniunctam, vt in rebus cognitione præditis, ſiue ſeparatam, vt in rebus tali co-

gnitione carentibus. Habet itaque vniuerſa natura, quantumuis rudis ſit, & cognitionis expers, ſuas inclinationes naturales ab ipſo naturæ autore inditas: operatur etenim Deus in omnibus rebus, tanquam ſummum bonum ſui diffuſiuum, & omnia propter ſemetipſum conſtituit, vtpote qui finis eſt rerum omniũ vltimus. Quapropter in omnibus rebus reliquit Deus inclinationẽ & impetum, quo in finem vltimũ, per proximos, & immediatos fines ducantur. Hæc autem naturalis inclinatio variis nominibus appellatur: nunc ſiquidem impetus naturalis, nunc naturæ pondus, nũc impulſus, nonnunquam verò inſtinctus, & aliquando lex naturę dicitur & vocatur. De quibus nominibus videndus eſt Cicero libro primo, de finibus.

Prior cõcl.

Posterior.

Cicero.

QVAESTIO XXII.

De ſubiecto paſſionum, quæ habet articulos tres.

ART. PRIMVS.

¶*Vtrùm aliqua paſſio ſit in anima.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. In anima noſtra reperitur paſſio, impropriè accepto paſſionis nomine.

¶Posterior Concluſio. Paſſio propriè ſumpta, non reperitur in anima, niſi per accidens, ¶Eſt tamen mente repetendum, impetum hunc naturæ, non eſſe accidens, neque verò qualitatem aliquam ipſi naturæ ſuperadditam, qua in ſuum trahitur commodum, ſed eſſe ipſammet naturam, ſic a Deo inſtitutam, vt finem ſuũ conſequi valeat; quem ſi adeſſe conſpiciat quieſcit; ſi abeſſe contempletur, in illum fertur, odioq; contrarium proſequitur; quòd ſi ei aliquando appropinquet, inquieta manet. Et in hoc ſenſu dixit Heraclytus Philoſophus, omnia per litem, & amicitiam fieri. Paſſio verò quæ coniunctam ſequitur cognitionem, eſt tantum in natura cognoſcente; Et in hunc modum definitur. Eſt inclinatio, ſiue motus, ex alicuius conuenientis, aut diſconuenientis cognitione procedens. Iſtum autem ſeruat ordinem, & proportionem, vt ſi naturam conſequatur, non cognitionem, ſit naturalis paſſio, ſi verò cognitionem ſequatur ſenſitiuam, ſit animalis paſſio; ſi cognitionem rationis deliberantis, rationalis ſit; ſi verò cognitionem ſupernaturalem, ſiue fidei, ſiue diuinæ ſapientiæ ſequatur, erit paſſio diuina. Paſſiones itaq; omnium hominum, in quatuor diſtribuuntur genera; in naturales, animales, rationales, & diuinas. Ex his ſatis definitio paſſionis conſtare poterit. Hæc pro huius diſputationis introductione dicta ſint.

Heraclyt.

Humanæ paſsionis diuiſio.

EXPOSITIO HVIVS Quæſtionis.

CVm in anima noſtra variæ inueniantur potentiæ inter ſeſe diſtinctæ atque diuerſæ, vtpote appetitiuæ, intellectiuæ, ſenſitiuæ, atque aliæ, quæ nutritioni, & vegetationi deſeruiunt, præcipuum quod in tota hac quæſtione D. Thom. vocat in controuerſiam, eſt, an paſſiones animæ inueniantur tantum in parte appetitiua ſentiente, an verò etiam in voluntate, & intellectu collocari poſſint.

Vtrùm paſſiones ſint in intellectu reperiantur. Ariſto. Dionyſ.

¶Et quidem quòd in intellectu paſſiones ſitum habeant, & locum, manifeſtum apparet: tum, quoniam intelligere, quoddam pati eſt, ſi Ariſto. fides adhibeatur. 3. de anima ca. 4. tum verò, quoniam D. Diony. c. 2. de diuinis nominibus, laudans præceptorem ſuum virum ſanctiſſimum Hierothæum, inquit, ipſum diuina didiciſſe, cum diuina pateretur: at diuina pati non poterat in parte ſentiente, quippe quæ diuinæ perpeſſionis capax non eſt: ergo patiebatur ſecundum partem intelligentem. Deinde, paſſio (teſte Damaſ. lib. 2. ca. 22.) nihil eſt aliud, quàm motus quidam ex vno in aliud: at intellectus ex vno in aliud mouetur, cum ex principijs ad concluſiones diſcurrendo, & ſyllogizando progreditur; igitur, &c.

Damaſ. Secundo.

Tertio.

¶Præterea, paſſio etiam proprijſſimè ſumpta, ibi locum habet, vbi receptio vnius, cum alterius expulſione inuenitur: ſed in intellectu receptio vnius, cum alterius abiectione conſpicitur, vt cum deſtructo errore, ſcientia recipitur, & vitioſis habitibus deſtructis, ſtudioſi gignuntur, ergo, &c.

¶Inſuper, potentiæ rationales (teſte Ariſt.) habent ſe ad oppoſita: ſed in intellectu reperitur ſumma beatitudinis delectatio, vt demonſtrat Ariſto. 1. & 10. Ethic. ergo in intellectu poteſt reperiri triſtitia, & cõſequẽter ĩ eo eſt cõſtituenda paſſio.

Ariſtot.

Quarto.

¶Tandem, anima noſtra in operationibus intellectus, in quibus mouetur per dona Spiritus ſancti, vtpote per donum ſapientiæ, intellectus, & cõſilij, in his inquã operationibus potius mouetur quodã Spiritus ſancti impetu, quàm ſe moueat, potiuſq; dirigitur, quã ſeipſam dirigat: iſti ergo Spiritus ſancti impetus, inter paſſiones recenſendi ſunt. Idem demonſtratur de prima intellectione noſtri intellectus, quæ antecedit omnem voluntatis actum; ſi etenim alius fuiſſet voluntatis actus, iam prima intellectio non eſſet; nihil namq; volitum eſt, quin prius fuerit cognitum. In hac ergo intellectione, noſter intellectus potius mouetur, quàm ſeipſum moueat, & agitur potius, quàm ſe agat.

Vltima.

ART. SECVNDVS.

¶*Vtrùm paſſio magis ſit in parte appetitiua, quàm in apprehenſiua.*

¶Concluſio eſt affirmans.

¶Quòd verò in voluntate paſſiones inueniantur, manifeſtum apparet; in ea ſiquidẽ reperitur delectatio, & gaudiũ; delectatio verò (autore Ariſt.) non eſt operatio, ſed paſſio operationem conſequens. Huiuſmodi argumento Scot. in 1. diſt. 1. queſt. 4. & 4. diſt. 49. quæſt. 2. labefactare conatur D. Thom. ſententiam, qua aſſerit in hac quæſtione, paſſiones tantum inueniri in parte appetente ſenſitiua.

Vtrũ in voluntate collocetur paſſio. Prim. Ariſ. Scotus.

¶Idem ex ſacra Theologia comprobatur, quæ apertè docet, ex actu, ſiue amore voluntatis, naſci quendã impetum, & afflatum erga rem amatam. Ex quibus probant Theologi, patrem, & filium ſe amando, producere impulſum, & ſpiritum, quo mutuò ſe amant. In voluntate ergo, præter actum, eſt quidam impulſus quo trahitur in rem amatam. In contrarium eſt ſententia omnium philoſophorũ, tam Peripateticorum, quàm Stoicorum, dicentium, paſſiones animæ tantum in parte ſentiente eſſe collocandas. Subſcribunt etiam his ſancti Doctores, Damaſcenus, Gregorius Niſſenus, D. Thom. vt in hac quæſtione videre eſt. Suffragatur etiam ſancta ſcriptura, quæ appellat paſſiones carnis, quæ operantur in membris noſtris.

Secundo.

Damaſ. Gregor. D. Thom.

¶Pro huius quæſtionis expoſitione recolendum eſt ex his quæ dicta ſunt, Paſſionis nomen multiplicem habere ſignificationem. Quò ergo clarius quæſtio elucidetur, ſit prima concluſio.

¶Si paſſio vſurpetur pro quauis receptione, in intellectu noſtro paſſiones inueniuntur: intelligere namque, quoddam pati eſt, & recipitur in intellectu, a quo proficiſcitur: & in eadem ſignificatione, velle, eſt quoddam pati; imò omnis actio immanens hac ratione eſt quædã paſſio; recipitur enim in agente, a quo producitur.

Quomodo paſsiones reperiantur in intellectu. Prim. cõcl. Secun. cõc.

¶Secunda cõcluſio. Si paſſio ſumat pro receptione vnius, cum abiectione cõtrarij, certiſſimè in intellectu cõſtituitur: nam, vt demõſtratũ eſt, intellectus aliquãdo abiecto errore recipit ſcięntiã, & deſtructis vitijs, ſuſcipit habitus ſtudioſos.

¶Tertia concluſio. Si vſurpetur paſſio pro inclinatione, & propenſione, qua res naturæ in proprium cõmodum inclinantur, hac ratione paſſio in quauis natura inuenitur, ſiue cognitione prædita ſit, ſiue illius ſit expers. quod in ſuperioribus demonſtratum eſt. ¶Quarta concluſio. Si paſſio accipiatur pro paſſione animali, ex cognitione conuenientis, aut diſconuenientis prouenientę cum quadam corporis tranſmutatione, tantum inuenitur in parte appetitiua ſenſitiua. Ad quod intelligendum, conſiderare oportet, animam

Tert. cõcl.

Quar. cõc. Quæ nam paſsiones tantũ reperiant in appetitu ſenſitiuo.

animam noſtram, licèt ſpiritus ſit, propter coniunctionem quam ad corpus habet, compati ipſo corpore patiente & perturbato. Quod quidem duabus de cauſis euenire poteſt; Prima, quoniam anima, forma eſt, quæ corpori vnitur; quare debilitato corpore, debilitatur vnio animæ ad corpus, ac ſubinde ipſa anima. Et ita hoc paſſionis genus, initium ſumit a corpore, & in anima habet finem & terminum: comburitur corpus, mœror tranſit ad animam. Itaque prædicta paſſio ingreditur vſque ad potentias rationales: rationales namque potentiæ radicantur, & habent fundamentum in eſſentia animæ: debilitata igitur eſſentia animæ, debilitantur ſubinde potentiæ animæ. Alio modo paſſiones corporis ad animam tranſeunt; nam læſo, & perturbato organo, perturbantur facultates potentiarum, quę a tali organo dependent, ac ſubinde per accidēs, & ex conſequenti læditur facultas rationalis, in quantum recipit auxilia a potentijs, quæ organo corporeo vtuntur; nihil enim eſt in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu, & neceſſum eſt intelligentem phantaſmata ſpeculari; læſa ergo parte ſenſitiua, læditur intellectus, ſequunturque deliria, & inſaniæ.

Quare anima patiatur cum corpus patitur.

¶ Secunda cauſa ob quam contingit animam noſtram pati cum corporis perturbatione, exponenda eſt; hæc namque ad noſtrum inſtitutum maxime ſpectat. Eſt ergo aliud genus paſſionis, quod quidem initium ſumit ab anima, & finitur in corpore; & hæc paſſio vocatur animalis: oritur enim ex apprehenſione, & appetitione animalis, ad quam conſequitur perturbatio corporis; ſicut tranſmutatio mobilis, ſequitur ad operationem motoris. Quare ex diuerſis animalis affectionibus, variæ in corpore oriuntur perturbationes. In lætitia & gaudio dilatatur cor, quaſi velit illud bonum ſuis manibus ſuſcipere; in mœrore & triſtitia conſtringitur, & retrahitur, quaſi velit illud malum fugere: in ira feruet; in timore frigeſcit. Quare autem tam variæ cordis palpitationes ex animi noſtri affectibus oriantur, alia quæſtio eſt, quæ in alio loco commodius exponetur: Nunc rem concludentes, dicimus hoc genus paſſionis in parte rationali collocari non poſſe; nam facultas rationalis non vtitur organo corporeo, neque eius officium eſt immutare corpus immediate. Hoc igitur genus paſſionis, quod ſecū affert perturbationem corporis, in parte rationali non debet collocari. Rurſus dico, hoc genus paſſionis in facultate nutritiua, aut vero vegetatiua collocari non poſſe: nam hæc facultas tantum eſt in exteriorem materiam agens. Mox definio, hoc genus paſſionis in parte apprehenſiua ſenſitiua non poſſe conſtitui.

Deciſiones quæſtionis.

¶ Pro cuius explicatione notandum eſt, organum corporeum dupliciter pati; vno modo, tranſmutatione ſpirituali, veluti cum viſus recipit intentionem, & ſpeciem coloris, non recipit colorem, ſed intentionem coloris: alio modo, tranſmutatione naturali tranſmutatur, vt cum caleſcit, aut frigeſcit plus nimio: & hæc tranſmutatio per accidens ſe habet ad operationem partis ſenſitiuæ aoprehenſiuæ. Cæterum hoc tranſmutationis genus, per ſe ſpectat ad operationem partis appetitiuæ; quapropter in definitione motus appetitiuæ partis ponitur hæc tranſmutatio; definitur enim ira, quòd ſit accenſio ſanguinis circa cor. Alia huius rei demonſtratio eſt. Nam ex apprehenſione facultatis ſenſitiuæ nunquam ſequitur corporis perturbatio, niſi ratione appetitionis, quæ eſt veluti primus motus. Quamuis enim exiſtimemus malum mortis eſſe terribiliſſimum, nūquam fugimus, & timemus, niſi adſit appetitus, qui ad illam rem ſe habeat tāquam ad terribiliſſimam, & maxime incommodam. Vltima demonſtratio eſt. Nam paſſio nihil aliud eſt, quàm quædam inclinatio, qua agens trahit paſſum ad ſe: ſed anima noſtra magis trahitur ad res ipſas per vim appetitiuam, quàm per vim apprehenſiuam; trahimur enim appetitu ad res ipſas, prout ſunt a parte rei, in cognitione vero trahimur ad res ipſas, prout ſunt in cognoſcēte. Ex dictis conſtat, hoc genus paſſionis tantum in parte appetitiua ſenſitiua eſſe collocandum. Sed quanquā iſta certiſſima ſint, & Philoſophorum, & Theologorum ſententijs confirmata, & ea vera eſſe, & ratio, & fides conuincit, dicimus etiā in parte rationali inclinationes quaſdam eſſe, quas iure optimo paſſiones appellare poſſumus, & iſtæ ſunt potiſſimæ.

Quatuor principia quibus homo in ſua cognitione dirigi poteſt.

¶ Pro cuius expoſitione notandum eſt, quatuor eſſe principia quibus homo dirigitur, & ordinatur in ſuis operationibus ex parte facultatis cognoſcentis; ſcilicet, ſenſus, ratio, fides, Spiritus ſancti inſpiratio extraordinaria, & præter legem communem. Primum principium, nobis, ac brutis cō mune eſt: ſecundum conſtituit nos homines: tertium conſtituit nos chriſtianos, & pios: quartum conſtituit nos diuinos, & Deos. Præterea eſt notandum, vnumquodque iſtorum principiorum habere ſuum regnum, & imperium, vltra quod non progreditur. Senſus extendit ſe vſque ad ſenſibilia; quod ſi in perceptione ſenſibilium fallatur, a ratione corrigitur, & emendatur, vt eſt videre in baculo in aqua immerſo, qui fractus apparet, cum reuera non ſit. Ratio vero extendit ſe vſque ad veritates humanas. quòd ſi in earum cognitione erret, a fide corrigitur, quæ intellectum captiuat in Chriſti obſequium, & deſtruit omnem ſcientiam, quæ aduerſus Dei ſcientiam ſe extollit. Tertium extendit ſe vſque ad cœlos, & vſque ad interiora velaminis, & vſque ad ea, quæ nemo nouit, niſi ſpiritus Dei qui in ipſo eſt, nobis autem reuelauit per ſpiritum ſuum: de quo lumine dicit Paulus: Iuſtus meus ex fide viuit. Quoniam autem hoc principium imperfecte a nobis participatur, neceſſum fuit vt a Deo variis illuminationibus illuſtraremur, ſicuti pupillus a pædagogo dirigitur. Qua de cauſa oportuit quartū ſtatuere principium, ſcilicet diuinam inſpirationem, de quo Paulus ad Romanos 8. Quicunque ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt. Roma. 8.

¶ Illud inſuper conſideratione dignum eſt, quòd quemadmodū ex cognitione ſenſitiua oritur inclinatio, & propenſio ad ſenſibile bonum, quā paſſionem appellare ſolemus; ita ex cognitione rationis humanæ oritur in nobis quædam inclinatio longe purior, quæ natura trahimur ad beatitudinem appetendam, ad diligēdum Deum ſuper omnia, ad omneque genus virtutis colendum. Vnde inferunt Theologi, virtutes eſſe ſecundum inclinationem naturalem, vitia vero contra naturam: De his inclinationibus animo noſtro inſitis ab autore naturæ, vide Diuum Baſil in aſceticis capitulo ſecūdo, & tertio. Ex cognitione ſapientię diuinæ, aut fidei ſupernaturalis oritur in nobis, libere tamen, quidam affectus amoris diuinus, quo inflammata ſpōſa dicebat; Quoniam dilectione vulnerata ſum. & iterum; Quoniam amore langueo. Simili modo affectus dicebat Regius vates, Hei mihi quia incolatus meus prolongatus eſt. & iterum, Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam, & apparebo ante faciem Dei mei? De hoc incendio intelligitur illud; Fortis eſt vt mors dilectio, dura ſicut infernus æmulatio. Præterea ex inclinatione diuina extraordinaria, & præter legem communem, oritur in nobis quidam Spiritus ſancti impetus, quo ducimur in operibus noſtris. De hoc impulſu intelligitur illud, Trahe me poſt te, & curremus, &c. & illud Romanor. 8. Qui ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt. Aaſil. Roma. 8.

¶ Sed de his impulſibus magna controuerſia eſt, vtrum poſſimus cognoſcere quòd a Deo ſint. Et videtur cognoſci poſſe: nam ad Romanos. 8. dicitur; Ipſe ſpiritus teſtimonium perhibet ſpiritui noſtro, quòd filij Dei ſimus: teſtimonium vero Spiritus ſancti eſt infallibile. ergo. Deinde. 1. ad Corinthios 2. dicitur, Nos ſpiritum Chriſti accepimus, vt ſciamus quæ a Deo donata ſunt nobis: ergo per ſpiritū Chriſti certiſſime cognoſcere poſſumus Spiritus ſancti dona, quibus mouemur. Præterea 1. ad Corinthios 12. dicitur inter fideles eſſe facultatem ad diſcernendum vtrum ſpiritus ex Deo ſint. & 2. ad Corinthios vltimo. Voſmetipſos tentate ſi eſtis in fide, ipſi probate: an non cognoſcitis quòd Chriſtus habitat in vobis? niſi forte reprobi ſitis. Cui conſonat illud 1. Ioan. 4 Probate ſpiritus vtrum ex Deo ſint. In contrarium militat illud quod dicitur 2. Corinthiorum. 11. Angelum Sathanæ ſæpenumero transformare ſe in Angelum lucis. Vtrū poſſimus cognoſcere Dei impulſus. Roma. 8. Primo. Roma. 8. Secundo. 1 Corin. 2. Tertio. 1 Cor. 12. Vltimo. 2 Cor. vlti. 1. Ioan. 4. 2. Cor. 11.

¶ Pro huius quæſtionis expoſitione ſit prima concluſio. Quilibet fidelis certo & infallibiliter cognoſcit ſe illuminari a Deo fide ſupernaturali. id eſt, certo cognoſcit ſe habere fidem ſupernaturalem Probatur ex illo D. Pau 2 ad Corinthios vltimo Voſmetipſos tētate ſi eſtis in fide. Probatur inſuper illuſtrium virorum autoritate. D. Thom in illum locum Pauli docet, poſſe nos cognoſcere quòd fidem informem habeamus. idem aſſerit infra quæſtione. 112. articulo quinto, ad ſecundum. D. Ambroſ. Diuus Chryſoſtomus, Theophilactus, Liranus, explicantes adductam ſentētiam, dicunt nos poſſe certo cognoſcere fidem miraculoſū quæ non minus diuina eſt, quàm catholica. Dei de omnes Doctores Prima cō. Fidelis cer to cognoſcit ſe habere fidē. 2 Cor. vlti. D. Thom. Ambroſ. Chryſoſt. Theophi. Lyranus.

Doctores, qui noſtra ætate ſcripſerunt contra Lutherum, pro comperto habent, quòd ſi homo eſſet tam certus ſe habere gratiam, ſicut eſt certus Deum eſſe trinum & vnum, certò & infallibiliter cognoſceret ſe habere gratiam. Præterea homo Chriſtianus paratus eſt negare omnẽ ſenſuum ſcientiam, & euidentiam, potius quàm a perſuaſione fidei, diſcedat. ergo habet in ſe certitudinem, omni alia certitudine certiorem; alioqui qua poterit ratione animum ita habere præparatum? Sed & illud videtur euidens argumentum ad idem confirmandum. Si namque Chriſtianus non habet certitudinem infallibilem, ſe habere fidem ſupernaturalem, ſequitur poſſe illum meritò dubitare, vtrùm ſuus aſſenſus ſit falſus; quod quidẽ falſum eſſe, ex eo patet: quoniam dubius in fide, infidelis eſt. Quòd bene ſequatur, patet. Nam Chriſtianus poteſt dubitare, an fides quam habet ſit diuina, an humana; quæ fallax eſſe poteſt. ergo poteſt dubitare, vtrùm ſuus aſſenſus ſit fallax. Si dicas, Chriſtianum dubitare poſſe, vtrùm credat tanta firmitate & certitudine, quantam requirit fides diuina; exterùm ex parte obiecti certum eſſe, quòd Deus eſt trinus & vnus. Contra; nam rogo, quiſnam confert eam certitudinem, omni certitudine maiorem, qua Chriſtianus credit ex parte obiecti Deum eſſe trinum & vnum? certè tantummodo a lumine ſupernaturali, & diuino, poteſt talis certitudo prouenire. Mox, ab eo quod res eſt, vel non eſt, propoſitio dicitur vera vel falſa, aſſenſus dicitur verus vel falſus: ſed quilibet Chriſtianus eſt certus abſque hæſitatione & infallibiliter, Deum a parte rei eſſe trinum & vnum: ergo habet certitudinem infallibilem, qua certus redditur, aſſenſum ſuum eſſe certum, & infallibilem. Denique lumen fidei ſupernaturale ad hoc ponitur, vt præſtet nobis certitudinem, qua diuinis eloquijs adhærere poſſimus: præcepit namque nobis Deus vt diuinis reuelationibus certò, & infallibiliter hæreamus: ergo concedit etiam nobis lumen aliquod in nobis talem certitudinem producens, alioqui deficeret in neceſſarijs.

Obiectiones. ¶Sed contra iſtam ſententiam ſunt magna argumenta. Fides tantum reddit nos certos de his quæ proponit Eccleſia credenda; eſt enim fidei magiſtra: ſed Eccleſia non proponit, quòd iſte, vel ille habeat fidem diuinam: ergo non eſt certitudo infallibilis, quemlibet Chriſtianum habere fidem diuinam. Deinde, quòd habeamus fidem diuinam, non pendet ſolum ex diuina reuelatione, ſed ex noſtro corde, & ex noſtro conſenſu, atque ex firmitate qua credimus: ſed nemo poteſt certò cognoſcere, ſe credere ea firmitate qua oportet; ſæpe enim mens humana mentitur ſibi, vt patet in hæretico, qui conſtantiſſimè credit ſe habere fidem Chriſtianam: atq; etiam patet; quoniam aſſenſus fidei humanæ, eſt ſimilis maximè ſecundum ſubſtantiam, aſſenſioni fidei diuinę. Præterea, peccatum infidelitatis ex ignorantia culpabili procedẽs, diſſipat fidem, vt patet in hæretico, qui arbitratur ſe habere fidem diuinam: ſed nemo hominũ cognoſcere poteſt ſe non verſari in aliquo errore culpabili circa fidem. iuxta illud. Delicta quis intelligit? &c. De his peccatis loquitur Paulus, quando inquit; Miſericordiã conſequutus ſum, quoniam ignorans feci in incredulitate mea. Inſuper potiſſimum teſtimonium ad cognoſcendum nos habere fidem diuinam, eſt, mortẽ oppetere pro ea: ſed hoc teſtimonium eſt fallax, vt patet in hæretico, qui pro errore defendendo moritur. ergo. Poſtremò, probabilis eſt Theologorum opinio, quòd fides nunquam infunditur ſine ſpe, & charitate: atque adeò certum eſt fidem diuinam ſemper comitari ſpem, niſi per deſperationem auferatur: ergo ſi Chriſtianus eſt certus certitudine infallibili ſe habere fidem, aliquãdo erit certus eadem certitudine ſe habere charitatem, & ſpem; quod eſt hæreticum: nemo enim ſcit, vtrum odio, vel amore dignus ſit.

Solutiões. ¶His argumentis reſpondetur primò, cuique Chriſtiano euidentiſſimum eſſe ſe credere, nam hoc in ſe experitur; vn de Auguſtinus. 13. de Trinitate inquit; Video me credere, ſi credo. Secundò reſpondetur, non eſſe certum certitudine infallibili quòd Chriſtianus credat per infuſum fidei habitum: non enim eſt certum certitudine infallibili tales habitus eſſe conſtituendos, vt infrà demonſtrabitur. Tertiò reſpondetur, eſſe certum quemq; Chriſtianum habere aſſenſum fidei diuinæ, quapropter non petimus a Deo vt det nobis fidem, ſed vt augeat eam nobis; neq; deprecamur illũ vt illuminet nos, cum iam verã habeamus fidem, ſed vt radicetur, & confirmetur in nobis fidei cognitio. Dico quarto, inter gratiã, & fidem, eſſe latum diſcrimen quo ad certitudinem: primo, ſiquidem fides habet regulam externam per quam examinatur an ſit vera, ſcilicet, Eccleſiã Chriſti viſibilem: at gratia non habet eiuſmodi regulam per quam expendatur, & examinetur. Deinde, fides conſtituitur in intellectu ad dandam certitudinem, cæterum gratia non collocatur in intellectu, neque ad illam attinet certos nos reddere. Præterea, gratia dependet ex Dei acceptatione. fides verò minimè. Hæc tamen cum in diſputationem de gratia inciderimus, fuſius exponentur.

Secun. cõc. De quibus impulſibus nos nõ poſſimus cognoſcere eos eſſe a Deo. Ioan. 3. Iob. 4.

¶Secunda concluſio. De alijs impulſibus, quibus anima noſtra a Spiritu ſancto mouetur, non poteſt nobis certò conſtare vtrùm a Spiritu ſancto ſint, niſi per reuelationẽ; vt patet ex illo Ioan. 3. Spiritus vbi vult, ſpirat, & vocem eius audis, & neſcis vnde veniat, aut quo vadat. cui conſonat illud Iob. 4. Quaſi furtiuè ſuſcepit auris mea venas, id eſt vias ſuſurri eius. & iterum cap. 9. Si venerit ad me, non videbo eum, & ſi abierit, non intelligam. rurſus; Si fuero ſimplex, hoc ipſum ignorabit anima mea. Denique, ſi aliqua demonſtratione poſſet nobis conſtare quòd Spiritus ſancti habeamus impulſum, eſſet præcipuè quando parati ſumus pro Deo ſubire mortem: hoc autem ſignum fallax eſt; dicit namque Paul. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autẽ non habuero, nihil mihi prodeſt. 1. Ad Corin. 13.

1. Corin. 3. Tert. cõcl. Oportet virũ eſſe prudentem in ſpirituũ approbatiõe.

¶Tertia concluſio. In ſpirituum approbatione oportet virum prudentem cautiſſimum eſſe; tum, quoniam Angelus Sathanæ ſæpiſsimè ſe in angelum lucis transformat; tum verò, ob multorum vtriuſq; ſexus experimentum, qui dæmonis illuſionibus ſunt decepti, varijq; Theologi graues in eorum approbatione fuerunt infeliciſsimè lapſi, ſpiritus deſcernere neſcientes: tum etiam propter ſanctorum Patrum doctrinam, qui experientia, & bellis ſpiritualibus maximè fuere inſtructi: iſti autem grauiſsimè admonent. huiuſmodi ſpiritus, & impetus, communiter eſſe reprobandos; tum præterea, quoniam ſpiritus hi, ſi ſunt diuini, debent eſſe ſupernaturales, & miraculoſi, quando ſunt extra ordinarij: miracula autem non fiunt a Deo nulla neceſsitate poſita, neque publicè patrantur, niſi in fidei confirmationem: iſti verò impulſus præter communem legem, ſunt ſecreti, iuxta illud; Secretum meum mihi. Præterea, perſonæ quæ patiuntur hos impulſus, ſæpiſsimè eos alijs manifeſtant, quæ manifeſtatio eſt contra diuinam ſcripturam, contra ſanctorum doctrinã, & contra humilitatis virtutẽ.

Tripler de monũ impulſus. ¶Pro maiori huius explicatione ſciendum eſt, impulſum dæmonis triplicem eſſe; violentum, fraudulentum, & malignum. Impulſu violento afflixit Iob permiſsione diuina, a qua violentia ſola humilitate eſt liberatus, vt patet; Dominus dedit, Dominus abſtulit, &c. & ex illo, Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc: atq; etiã ex illo; Si bona ſuſcepimus, &c. Eadem ratione liberatus eſt Paulus a dæmone colaphizante eum. Fraudulentus impulſus, violento pernicioſior eſt, cum ſit magis occultus. Iſte verò impetus fallit hominem ſecundũ omne genus deceptionũ dialecticarũ, & iuxta quemque ſtratagematum modũ, atq; omni induſtriæ & nequitiæ differẽtia; celat ſe, nonnunquam ſe Theologum oſtendit, aliquando prælatum, iterum cõfeſſarium, & nonnunquã ſolitarium. Quando Euam decepit, perſonã induit Theologi; & ſimili ratione quando allegans ſcripturas Chriſtum tentauit: in actibus etiam Apoſtolicis virum agebat Theologum cum in pythoniſſa dicebat; Iſti homines ſunt ſerui Dei excelſi, qui vobis annuntiant ſalutis viam: quam prohibuit Paulus, faciebat enim hæc pythoniſſa magnum domino ſuo quæſtum. Itaque dæmone impellente, & Deo permittente, alijs datur ſermo ſapientiæ, alijs ſermo ſcientiæ, alijs vero donum linguarum, &c. Quòd verò dæmon poſsit iſta inducere, D. Pau. loquẽs de Antichriſto docet. Quapropter diabolus habet ſuos Apoſtolos, ſuos Prophetas, ſuos Euangeliſtas, & Doctores, Martyres, & Virgines, ad confirmationẽ corporis reprobi. Quo verò Sathanas transformetur in Angelum lucis, & poſsit opera ſua executioni mãdare, primum ſeminat ſpiritum ſuperbiæ, vt decipiat hominẽ, ac eũ ambulare efficiat in magnis, & ſupra le mirabilibus; hac fraude & dolo ſemetipſum decepit, cum dixit; Similis ero altiſsimo: eandemq; nequitia primos decepit parentes, cum dixit; eritis ſicut dij, &c. & alios miſeros ita infeliciſsimè

Paulus.

liciſſimè decipere conſueuit: quibus cum ſint innumeris complicati miſeriis, præcipit vt ſemetipſos tanquam Deos adorent, & colant. Alio modo decipit, inducendo, & ſuadendo carnis peccata; quod ſi expulſum ſemetipſum viderit, prouocat ad peccata ſpiritualia, ſcilicet ad ſuperbiam, & inanẽ gloriã, &c.

Aliã præterea fraudem nectit: reficit namque ſuos cibis delicatiſſimis, & ex adipe ſanctarum ſcripturarum, & meditationum: hoc autem præſtat, vt in ſuperbiæ ſpiritum inducat; atq; huiuſmodi infinitis vtitur captionibus. Malignus ſpiritus eſt, quando ex pura, & cogitata malitia prouocat hominem ad peccandum. Illud tamen aduertendũ eſt, malignum ſpiritũ non poſſe ferri in malũ ſub mali ratione; quoniã

Dionyſ. nemo intendens ad malum (vt ait Dionyſ.) operatur.

Auguſt. Hoc igitur impulſu dæmon malignus quærit phantaſticam, & ſuperbam libertatem. Exponit hoc D. Auguſt. 2. confeſſio. a ca. 4. vſque ad 8 de pomorum furto, quod cum adhuc puerulus eſſet, commiſit: concludit enim peccatum haud quaquam delectationi ſibi fuiſſe, ſed libertatem falſam peccandi. Impulſu iſto trahuntur, qui cum malefecerint, delectantur, & exultant in rebus peſſimis. Atque hæc de dæmonis impulſu dicta ſufficiant.

QVAESTIO XXIII.
De differentia paſſionum ab inuicem, quæ habet articulos quatuor.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Concluſio affirmatiua.

¶ Vtrùm paſſiones, quæ ſunt in concupiſcibili, diuerſæ ſint ab his quæ ſunt in iraſcibili.

¶ Concluſio eſt affirmatiua.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm contrarietas paſſionum iraſcibilis, ſit ſecundum contrarietatem boni & mali.

Quar. cõc. Spiritusnõ ſunt temerè reprobandi. 1. Theſſ. 5. 1. Ioan. 4.

¶ Quarta concluſio. Impetus, temere, & ſine ratione, non ſunt reprobandi: dicit namque Paul. 1. ad Theſſal. 5. Spiritum nolite extinguere, prophetiam nolite contemnere; omnia probate, quod bonum eſt tenete, ab omni ſpecie mala abſtinete vos. cui conſonat illud 1. Ioan. 4. Probate ſpiritus vtrum ex Deo ſint. Et certè negari nõ poteſt, quin aliquando huiuſmodi impulſus a Deo deriuentur.

Quin. cõc. Regulæ ad probãdos ſpiritus. Auguſt. Hugo de S. Vict. 1. Cor. 12. Gerſon.

¶ Quinta concluſio. Ad probandum ſpiritus vtrùm ex Deo ſint, multis rationibus vtuntur ſancti Patres. Primum eſt, per doctrinam ſacrarum ſcripturarum: docent enim ſacræ ſcripturæ quemadmodum ſpiritus diſcernantur, & quo nam modo veri prophetæ à falſis diſcriminentur. Secunda via eſt, per inſpirationem quandam internam, de qua loquitur copioſè D. Auguſt. 3. confeſſionum. cap. 11. & 12. & Hugo de Sancto Victore, in ſoliloquio de arrha animæ. Admonẽt tamen Doctores, hoc eſſe manna quoddam abſconditum, quod nemo nouit, niſi qui accipit. Tertius modus pertinet ad officium hierarchicum; nam in Eccleſia (vt ait Paul. 1. Corinth. 12.) aliis datur ſermo ſcientiæ, &c. Quarta ratio ad exercitium aſſiduum in opere virtutum, & in ſpiritualibus pugnis attinet: oportet enim diſcretorem ſpirituum experiri in ſe pugnam diuerſarum affectionum ſpiritualium; & quòd nunc in cœlum aſcenderit in abyſſos, & viderit mirabilia Dei in profundo; qui enim nauigant mare, narrant pericula eius: qui hæc experimento minimè comprobauit, quid nouit? Ille itaque iudicatur idoneus ad ſpiritus diſcernendos, qui in ſacra Theologia apprimè eruditus, in pugnis ſpiritualibus eſt optimè verſatus. Quintus modus eſt ex operibus; dicit namque Dominus; A fructibus eorum cognoſcetis eos. Iſtæ regulæ generales præ oculis habendæ ſunt in ſpirituum diſcretione: regulæ verò particulares, ſunt infinitæ, quas proſequitur Gerſon in tractatu de impulſibus, & in alio tractatu de approbatione ſpirituum, & de viſionibus, & de veris, & falſis reuelationibus. Atque hactenus de paſſionum ſubiecto. In cuius quæſtionis diſputatione, alij nonnullas immiſcent quæſtiones, vt, vtrùm in Chriſto Domino fuerint paſſiones: vtrùm anima corpore exuta verè patiatur, atque adeò vtrùm anima in corpore exiſtens, verè ex corporis coniunctione patiatur. Has tamen quæſtiones optimè pertractat D. Tho. de verit. quæſt. 26. artic. 1. 2. & 3.

CIRCA TOTAM HANC Quæſtionem annotationes & argumenta.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm ſit aliqua animæ paſſio non habens contrarium.

¶ Concluſio eſt affirmans.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm ſint aliquæ paſſiones differentes ſpecie in eadem potentia, non contrariæ ad inuicem.

¶ Concluſio eſt affirmans, tam loquendo de iraſcibili, quàm concupiſcibili.

De numero paſſionum.

DIſputat Diu. Tho. in hac quæſt. 23. de numero, & contrarietate paſſionum. Vt verò paſſionũ numerum inuenire poſſimus, eſt primo intelligendũ Paſſionum quaſdam eſſe ſummas; ac veluti in iſto genere primas; alias verò ſub his ſupremis poſitas, & conſtitutas. Quidam ſane duas tantũ paſſiones ſtatuerũt, voluptatem ſcilicet, & doloré: alij, vt Stoici, his alias duas copulantes, metum, & cupiditatem, quatuor paſſiones intellexerunt, & quidem hoc conſilio: Nam vniuerſam paſſionem ex boni & mali opinione proficiſci dicebant, ita ſanè, vt ex opinione boni præſentis, voluptatem procedere prædicarent; ex opinione abſentis, cupiditatem; ab ea verò quę eſt mali præſentis, dolorem, ſicuti ab illa quæ eſt abſentis, metum. Galenus, quinario numero paſſiones complexus, eas dicebat; dolorem, iram, excandeſcentiam, metum, & cupiditatem; qua verò ratione paſſiones diuiderentur, intactum reliquit. Diuus Thomas, paſſiones, ſumma ingenij dexteritate, partitur ex earum ſubiecto, obiecto & cæteris adiunctis. A ſubiecto quidem diuerſitatem paſſiones ſortiuntur, quoniam earum, quædam in concupiſcentia, ſeu concupiſcibili, aliæ in iraſcibili locantur; inter ſe diuerſæ, quippè cum ſubiecta diſtincta ſint, vt prima parte, demonſtratione comprobatum eſt; diuerſarum namque potentiarum, diuerſi ſunt actus, vt in viſu, & auditu contemplari quis poteſt. Eadem diſtinctio alia confirmatur ratione: diuerſas namque potentias, in diuerſa obiecta ferri eſt neceſſe, vt liquidò conſtat. Ergo diuerſarum potentiarum paſſiones, in diuerſa obiecta tendere debent: paſſio namque in obiectum ſuæ potentiæ fertur: ſed luce clarius apparet, paſſiones obiecto diſſidentes, ſpecie etiam diſtinctas eſſe, vt amor, & odium: ergo paſſiones in diuerſis potentiis ſitæ, inter ſe diuerſæ & conditinctæ ſunt. Iſtipſum tertiò probatur: Actus enim diuerſarum potentiarum, non ſolum ſpecie, ſed genere etiam diſtinguuntur, vt videre & audire, velle & intelligere; velle ſiquidem & intelligere, longius inter ſeſe diſtant, quàm intelligere hominem, & leonem; quæ opera cum intra eiuſdem obiecti amplitudinem contineantur, tantum ſpecie diſtinguuntur: at paſſiones iraſcibilis, & concupiſcibilis, ſunt actus diuerſarum potentiarum: non ergo ſola ſpecie, ſed genere etiam diſtinctæ ſunt. Ex quibus facilè diſcrimen inter ſpem, & deſiderium percipietur. Spes namque in iraſcibili conſtituitur, deſiderium verò in concupiſcibili collocatur. Præcipua tamen paſſionum differentia ex obiecto ſumitur; omnis enim animæ affectio, actio quædam eſt; actio verò, a principio agente ſpeciem ſumit, vt a colore calefactio, & illuminatio a lumine. Rurſus, omnis animæ affectio, paſſio quædam eſt; paſſioni verò competit ex obiecto, & fine ſpeciem ſortiri; vt calefactio paſſio, nihil aliud eſt, quàm motus ad calorem; amor nihil eſt aliud quàm motus quidam, & inclinatio in bonum. Itaque paſſiones animæ, ſiue vt actiones conſiderentur, ſiue vt paſſiones, ab obiecto differentiam vbique retinent. Obiectum ſiquidem appetitus noſtri eſt ſenſibile bonum, & conſequenter ratio, & cauſa ipſum appetitum mouens. Rurſus compertum eſt, finem eſſe illum, cuius adipiſcendi gratia laboramus. ergo paſſio animæ, ſiue vt actio, ſiue vt paſſio conſideretur,

Stoici.

Galenus.

D. Thom.

Paſſiones diſtinguuntur ex ſubiecto.

Potiſſima differentia paſſionum ſumitur ex obiecto.

consideretur, ab obiecto speciem sumit. Est deinde aduertendum, & actiuorum differentiam duplicem habere consiserationem; considerari enim possunt iuxta naturam suam, qua ratione ignis ab aqua differt: possunt etiam considerari secundum distinctum operandi modum: & ex vtraque differentia diuersi proficiscuntur effectus; idem enim obiectum diuersis consideratiouibus propositum, diuersas animæ producit passiones. Consideratione præterea illud eget, diuersitatem actuum, vel motuum, quæ secundum diuersam operandi virtutem desumitur, posse reperiri in passionibus secundum agentium naturalium similitudinem: omne siquidem naturale agens, trahit ad se passum, & a contrario expellit: Trahendo effectum, tria circa illum operatur; ignis namque generans ignem, in igne genito, calorem, & leuitatem producit, quibus in locum superum illum pertrahere valeat: deinde illi motum, & impetum tribuit, quo in locum naturalem, si extra illum esse cõtigerit, feratur: tandem si locum naturalem est adeptus, vt in illo quiescat, concedit. Eadem ratione in expulsione res se habet: nam ignis generans igni genito inclinationem quandam tribuit, qua veluti implacabili quodam odio locum inferum prosequatur, qua insuper illi appropinquare horreat, & si aliquando appropinquet, quasi mœrore afficiatur, & tristitia. Non aliter delectabile bonum, & eius voluptas trahit vnumquemque ad se appetitum, sicuti ex opposito malum, & disconueniens illum a semetipso repellit. Delectabile igitur bonum sub ratione conuenientis appetitui obiectum, allicit & mouet illum, & in amorem sui trahit, eique ad tale bonum consequendum, inclinationem concedit. Hæc est prior appetitus passio, quæ amor vocatur. Quòd si tale bonum adeptum minime fuerit, inclinationem ei confert vt illud consequatur; & affectio hæc desiderium appellatur: si vero bonum cõsequutum iam fuerit, consurgit in appetitu passio gaudij, atque delectationis. Est tamen aduertendum, ad gaudij passionem non referre q̃ bonum sit actu præsens, aut vero sit propinquum, & certũ quod possidetur: nam (iuxta Aristotelis sententiam) quod parum distat, nihil distare videtur. His tribus passionibus, correspondent tres aliæ, quæ circa malum versantur: nam cum obijcitur appetitui obiectum disconueniens, mouetur quadam displicentia, & auersione, quæ passio odium vocatur; cum vero disconueniens illud non aduenit, sed imminet, & prope est vt veniat, alia in appetitu oritur passio, quæ est fuga: cum vero malum illud præsens extiterit, causat in appetitu passionem mœroris & tristitiæ. Exemplo id clarius apparebit: canis namque videns aliquem flagella adducentem ad illum verberandum, primo aspectu odit, & auertitur; quòd si aduertit hæc sibi parari, fugam arripit; cum autem iam flagellum in caput fuerit expertus, dolore afficitur & tristitia. Hæ sunt passiones quæ in concupiscibili collocantur.

Quomodo delectabile bonũ ex diuersitate tractus causet diuersas passiones.

¶ De passionibus vero irascibilis ad hunc modum censendum est; nam in eis semper præsupponitur inclinatio ad bonum sectandum, & ad malum fugiendum, quæ se tenet ex parte concupiscibilis. Est enim irascibilis, veluti propugnatrix cõcupiscibilis. In hac igitur parte quinque passiones collocantur; spes, desperatio, audacia, timor, & ira: a qua, vt a manifestiori, irascibilis nominatur. Omnes istæ passiones obiectum habẽt arduum, & difficile: respectu boni nondum consequuti, est spes, quasi amor boni ardui, & difficilis, desperatio vero quasi odiũ & auersio ardui propter rei difficultatem; si vero malum imminens sit, sed nõdum præsens, versantur duæ passiones circa illud, timor scilicet, atque audacia: timor est veluti fuga mali ardui, audacia, prosequutio ad malum arduum superandum: cæterum ex malo iã præsente oritur ira, quæ est tristitia mali ardui: at vero ex bono præsenti etiam habito, nulla in irascibili nascitur passio; nam bonum cum præsens est, nullam habet rationem ardui, neque difficilis.

Vndecim animæ passiones ĩ appetitu referantur.

¶ Ex his constat, vndecim animæ passiones in appetitu reperiri; sed quidẽ in concupiscibili, quinque vero in irasci bili, quarum distinctio vt commodius exponatur, libet eã breuibus comprehendere. Cum ergo bonum est appetitui propositum, sequitur in appetitu sensitiuo amor, si vero vt incommodum, & noxium, odium. Ex futuri boni æstimatione oritur in appetitu sensitiuo desiderium; ex mali vero absentis æstimatione procedit fuga; atque adeo ex præsentis boni opinione oritur voluptas, & mali præsentis, tristitia. Simili methodo sunt passiones irascibilis distribuendæ. Atque hæc ratio est, qua artificiosè Diuus Thom. omne genus passionum animæ distribuit. Est alia diuisio passionum ex adiunctis, sicuti zelus est vehementissimus amor, atque excandescentia est furor iræ; cæterum hæc diuisio, accidentaria est.

Vtrũ irascibilis & cõcupiscibilis sint distinctæ potentia. Primo. Aristot.

¶ Sed operæpretium est vt ea quæ diximus diligentissime examinemus. In primis namque circa primam diuisionem subiecti est difficultas, vtrum irascibilis, & concupiscibilis sint distinctæ virtutes. Apparet siquidem non esse.

¶ Nam vna & eadem animæ facultas est circa vnam cõtrarietatem, dicente Arist. 2. de anima, sicut visus, albi & nigri est: sed commodum & incommodũ, aut disconueniẽs, sunt contraria; ergo eadem animæ vis circa vtrumque versatur; sed concupiscibilis versatur circa bonum, illud prosequendo, irascibilis autem circa incommodum, illud fugiendo: ergo est eadem animæ facultas.

Secundo.

¶ Deinde, per eandem potẽtiæ vim abscedit quis ab vno extremo, & ad alterum accedit; sicuti graue, sua grauitate deserit locum superum, & appropinquat deorsum: sed irascibilis discedit ab incommodo, illud fugiendo, concupiscibilis vero ad commodum accedit, illud prosequendo; non ergo sunt diuersæ potentiæ.

Tertio.

¶ Præterea, per eandem virtutem appetimus aliquid, fugimus contraria, & oppositis repugnantibus validissime resistimus, vt in naturalibus videre est, atque in moralibus. Nam eadem charitas, eademque amicitia, & amicum diligit & detestatur, eum offendere, & eadem iustitia reddit iustum vnicuique, & cauet alterius iniuriam. Ergo in appetitu sensitiuo non est ponenda vna potentia quæ bonũ prosequatur, & altera quæ contrarijs obsistat.

Quarto.

¶ Ad hæc, sensitiuus appetitus, supponit cognitionem sensitiuam; mouetur enim a bono apprehenso per æstimatiuam: sed eadem est vis animæ cognoscitiua sensitiua, quæ apprehendit commodum & incommodum, & quæ apprehendit bonum & arduum: ergo in potentia appetitiua non est nisi vna facultas. Et confirmatur. Nam in appetitu intellectiuo (vt apud omnes est notum) non constituuntur duæ facultates, vna ad bonum prosequendum, altera ad contrarijs obuiandum.

Confir.

Quinto.

¶ Insuper, potentiæ ex actione, & officio distinguuntur, vt constat: sed in officio irascibilis, continetur semper formaliter concupiscibilis munus & officium. ira enim, quæ maxime spectat ad irascibilem, includit formaliter in se vindictæ appetitum: spes includit in se desiderium præmij; non igitur distinguuntur.

Sexto.

¶ Tandem animæ potentiæ ex obiecto distinguuntur; sed concupiscibilis, & irascibilis, habent prorsus idem obiectum: ergo non distinguuntur. Probatur minor. Nam vtraque potentia habet pro obiecto bonum. Quòd si respondeas concupiscibilem habere pro obiecto bonum delectabile secundum sensum, irascibilem vero bonum arduũ. Cõtra; nam in appetitu intellectiuo est bonum secundum intellectum, & est bonum arduum, & tamen ista diuersas potentias haud quaquam exposcunt. ergo, &c.

Quomodo irascibilis, & concupiscibilis differant. Hippocra. Plato.

¶ Vt quæstio hæc exactius exponi possit, duo declaranda sunt; alterum est, quonam modo istæ potentiæ distinguantur; secundum est, qua ratione inter se inuicem affectæ sint. Et primi quidem probatio non est difficilis: Nam qua ratione Hippocrates, Medicorum princeps, demonstrauit corpus humanum ex pluribus elementis esse compositum, eadem ratione id, quod probare intendimus, cõfirmari posset. Si namque istæ potentiæ diuersæ non essent, nequaquam in anima nostra tam variæ perturbationes inuenirentur: in ea autem infinitas pene conspicimus perturbationes, illæ ergo in diuersa principia sunt reducendæ.

Plato.

Aliam prosequitur demonstrationem Plato, quarto libro de Repub. in hunc modum. Manifestum est, idem, secundũ idem, & ad idem, contraria simul pati non posse, sed appetere, & contemnere, allicere, & depellere, sunt contraria, vt constat, non ergo possunt ad idem pertinere, secundum idem. In huius rei confirmationẽ varia ac diuersa afferens Plato, in hunc modum concludit. Anima igitur sentiens, quatenus sitit, non quærit aliud, neque appetit nisi bibere. si ergo in anima nostra aliquid est, quod eam a potu abducat, manifestum est, esse distinctum, vt timor, tristitia, &c. Itaque sicut in sagittario nõ recte dicitur, ipsum eadẽ ma-

nu

nu propellere ſimul,& abducere arcũ, ſed vna propellere, altera abducere,ita in manu noſtra,vna facultas eſt quæ retrahit a bello,altera quæ ad pugnã prouocat. Profert aliud exemplum Plato de quodã Leontio Agaſonis filio, qui cũ iacẽtibus apud carnificem cadaueribus, voluiſſet ea videre, ſimul indignabundus oculos auertit, & tandem cupiditate victus,oculis apertis dixit;Ecce miſeri,,ſaturamini tam pulchro ſpectaculo.Ex qua ratione concluditur, in anima noſtra,cupiditatem,& iraſcibilem,quæ ſibi opponuntur,inueniri.Aliam demonſtrationem habet in eodem loco. Sæpe, inquit, aduertimus cum voluntas rapit quempiam contra rationem, ſe increpare,ſibique iraſci,& quaſi ſint duo diſſidentes,iraſcibilem rectæ rationi fauere.Itaque quemadmodum in republica ſunt homines quæſtuarij, auxiliares, & conſulares;ita in anima, cupiditas quæſtuoſa eſt,pars vero iraſcibilis, auxiliaris, & rectam rationem adiuuans. Iſtæ ſunt Platonis demonſtrationes, quæ ſi recte conſiderentur tantum ſunt topicæ:ſi namq; ꝙ intendunt demonſtrarent, oſtenderent etiam in appetitu intellectiuo eſſe duas facultates,cupiditatẽ,& iraſcibilẽ,quod falſum eſt.Ariſtoteles autem harum paſſionum diuerſitatem in hunc modum oſtendit. Primo potentiæ diſtinguuntur per actus:ſed iraſcibilis, & concupiſcibilis habent diuerſos actus. ergo. Minor probatur; nam appetitus ſenſitiuus, ſimilis eſt appetitui naturali; vterque enim tendit in appetentis commodum. Præterea, appetitus naturalis duo habet officia; vnum eſt,tendere in id quod ſibi eſt commodum, vt illud acquirat,ſicut graue deorſum tendit,vt ibi conſeruetur: alterum officium eſt, ea quæ tendunt in perniciem appetentis deſtruere, quod per qualitatem actiuam, quam ab autore naturæ ſuſcepit, præſtat. Et hoc quidem rei corruptibili perneceſſarium eſt; niſi enim virtutem haberet, qua contraria ſibi,& repugnantia deſtrueret, actum eſſet de illa. Prius officium appetitui competit per modum receptionis, poſterius vero per modum actionis: qua de cauſa diuerſa requiruntur principia:recipere namque, & agere, ab eodem principio nequaquam procedunt. Ignis enim leuitate ſurſum tendit, vt commodum ſibi locum poſſideat, at comburit,& operatur caliditate: non aliter hæc duo officia reperiuntur in ſenſitiuo appetitu; animal enim per cupiditatem deſiderat ſibi commodum, cuius obiectum bonum eſt delectabile; cupitque vincere, & ſuperare per iraſcibilem facultatem, cuius obiectum bonum arduum eſt. Secunda ratio ita habet.Diuerſa obiecta diuerſas expoſtulant potentias; at iraſcibilis, & concupiſcibilis habent diſtincta obiecta. ergo. Probatur minor. Nam aliam rationem habet quare bonũ delectabile appetatur,& aliam quare appetatur bonum arduum: ſæpe enim arduum auertit animal a iucunditate percipienda,& conſtituit eum in magnas anguſtias:taurus enim iucunditate relicta, aggreditur cum altero pugnam, ne ob nimium dolorem delectatione priuetur. Tertia ratio. Cupiditas, aut concupiſcibilis,videtur eſſe condita ad recipiendum, laborat namque vt ſibi commodum coniungatur;at iraſcibilis, effecta videtur ad agendum,& ſuperandum: quapropter in iraſcibili conſtituitur fortitudo, & conſtantia animi,quæ virtutes ad bellum paratæ ſunt:contra vero in concupiſcibili ponimus dilatationem, & conſtrictionem, quæ ad recipiendum idoneæ ſunt.Quarta,iraſcibilis, animanti eſt tributa, vt partem concupiſcibilem tueatur; ad hoc enim perneceſſarium fuit amanti victoriã de ſuis aduerſarijs conſequi, vt cupiditas abſque impedimento deſideratis potiretur: quapropter ſunt implacabiles pugnæ inter animantia,propter veneris,& cibi delectationem,vt autor eſt Alexander, ſexto de animalibus, capitulo decimo octauo.Ex quo demonſtratur,omnes paſſiones iraſcibilis,ex concupiſcibili originem trahere,& in ea habere terminum. Ita namque ex triſtitia initium ſumit, quæ in concupiſcibili moratur,quæ victoria parta,vindictaque ſuſcepta, in gaudium terminatur. Spes ſimiliter initium ex amore habet, & terminum delectatione ſortitur. Quinta, vires animi, vt ſupra dictum eſt, ex obiectis potiſſime diſtinguuntur: ſed iraſcibilis, & concupiſcibilis habent diſtincta obiecta.ergo,probatur minor Concupiſcibilis habet pro obiecto bonum per ſenſum delectabile,iraſcibilis vero tendit in bonum inſenſibile.

Ariſtot.

Alexãder.

¶Pro cuius expoſitione eſt notandum,animantibus,tum ex parte potentiarum cognoſcentium,tum ex parte potentiarum appetentium, duo conuenire poſſe: vnum eſt,quod competit animæ ſenſitiuæ ex propria natura; alterũ vero, quod ſibi ex coniunctione ad ſuperiorem naturam tribuitur.veluti gratia,facultas imaginatrix cõpetit naturæ ſenſitiuæ ſuapte natura;nã in ea formæ recipiũtur ſenſibiles;cæterũ cogitatiua,ſiue æſtimatiua, per quam animal cõſequitur intentionem,per ſenſum minime acceptam, vt quis percipit amicitiam filij,& inimicitiam lupi:hæc quidem potentia competit naturæ ſenſitiuę,quatenus particeps eſt cuiuſdam rationis imperfectæ; cuius æſtimationis cauſa,quædã animalia prudentiam habere dicuntur,vt docet Ariſtoteles primo Metaphyſicor. in principio Hinc prouenit,cogitatiuam,quæ in homine eſt,ex participatione rationis quam habet,diſcurrere,atque ex ſingularibus ſyllogiſmos cõficere.Non aliter ſe res habet in appetitiuis potentijs; nam ꝙ animal deſiderat bonum delectabile ſecundum ſe acceptũ, naturam ſenſitiuam nõ exuperat;at quòd relicto bono delectabili,appetat aliquid, quod ad victoriam pertinet,& cum dolore conſequitur,hoc competit appetitui ex commercio naturæ ſuperioris, & quatenus habet tale participium rationis imperfectæ. Ex his definitionibus patet, quomodo iſtæ potentiæ diuerſæ ſint,& quod nam ſit illarum obiectũ, quod officium,& qua ratione ſint inter ſe affectæ. Ariſtot.

¶ Argumentis ſatisfaciendum eſt. Ad primum reſponde tur,concupiſcibilem,conuenientis eſſe,& diſconuenientis, ſic tamen,vt alterum ſequatur, alterum odio habeat, cæterum iraſcibilis munus & officium eſt, pugnare, & vincere ea quæ aduerſantur. Ad argu. Ad primũ.

¶Ad ſecundum reſpondetur, eandem eſſe facultatẽ quæ accedit ad commodum,& ab incommodo recedit, ſed habere altitudinem quandam circa vtrumq;, & vincere rerũ difficultates vt contraria ſuperentur,& vt habitum bonum ſecurius poſſideatur,hoc officium eſt iraſcibilis.Ex quo ad tertium quid dicendum ſit,patet. Ad ſecũdũ & tertium.

¶ Ad quartum reſpondetur, etiam in virtutibus apprehenſiuis partis ſenſitiuæ geminam eſſe potentiam: vna eſt eorum, quæ non immutant ſenſum,& hæc eſt æſtimatiua, altera vero eſt illorum quæ ſenſum immutant, quæ imaginatiua vocatur. Eadem ratione ſtatuimus duas in parte appetitiua ſentiente facultates,iraſcibilem ſcilicet, & concupiſcibilem: hanc conſtituimus ad bonum delectabile ſecundum ſenſum, illã vero ad inſenſibile bonum, ſicuti pauloante expoſitum eſt.Eſt tamen attendendum,non tot eſſe potentias, ac facultates in parte appetente ſenſitiua, ſicuti in apprehenſiua: appetitus namque, non ordinatur in bonum potentiæ apprehenſiuæ,ſed appetitiuæ. Rurſus,inter ea bona quæ in ſenſibilibus appeti poſſunt, tantum duo genera inueniuntur; vnum eſt eorum, quæ ſenſu percipi poſſunt; alterum eorum, quæ ſenſum non immutant: & ideo duæ tantum conſtituuntur potentiæ in parte appetente ſenſitiua. Ad quartum.

¶ Ad quintum reſpondetur, in definitione paſſionum iraſcibilis, poni actum potentiæ appetitiuæ communem, non qui tantũ ſpectet ad concupiſcibilem;iraſcibilis enim etiam appetitus eſt: verum eſt tamen, aliquando in definitione paſſionum iraſcibilis, poni actum pertinentem ad concupiſcibilem,antecedenter,vel conſequenter, vt ſi quis iram definiat eſſe vindictæ appetitum, propter præcedentẽ triſtitiam; & ſpem eſſe amorem præmij, propter delectationem habendam. Ad Quintum.

¶ Ad ſextum reſpondetur,demonſtratum iam eſſe, quonam pacto paſſiones hæ, obiecto & officio diſcriminentur: vide tamen Dominum Caietanum in hac quæſtione, artic 1.vbi refellit Scotum, aſſerentem obiectum iraſcibilis non eſſe bonum arduum,ſed offendens. Quomodo autem iſtæ duæ potentiæ diuerſæ non ſint in appetitu intellectiuo, explicat copioſe D.Thom.1.p. quæſt.84.art.vlt.& de verit. quæſtione 25. Ad ſextũ. Caiet. D. Thom.

¶Circa rationem ſecundam,qua Diuus Thomas diuidit animæ paſſiones, ſunt ingentes difficultates. Prima quidem, quoniam Diuus Thom. ſupponit appetibile mouere appetitum noſtrum efficienter & actiue,quòd maxime cõtrouerſum eſt. Obiectiones contra ſecundam rationem. D.Thom.

¶Deinde ſupponit,actionem, ſpeciem habere ab actiuo principio; quod eſſe falſum, probatum eſt ſupra quæſtione prima,artic.3.nam ignis per calorem comburit,& liquefacit ceram,atque etiam lutum indurat, & tamen iſtæ operationes a principio actiuo ſpeciem non habent, alioqui ſpecie non diſtinguerentur. Præterea compertum eſt apud Pri. difficu. Secunda.

om-

omnes Philoſophos, actionem, ab obiecto ſpeciem habere, ergo non ab actiuo principio.

Tertia. ¶Eſt tertia difficultas. Nam Diuus Thom. aſſerit, diuerſitatem actionum animæ noſtræ, penſandam eſſe ex principij actiui diuerſitate, ſecundū diuerſam virtutem: at non explicat quæ ſit iſta virtus diuerſa operandi.

Quarta. ¶Quarta difficultas eſt. Nam in naturalibus eadem eſt inclinatio, qua res in ſuum commodum accedit, & qua ab incommodo recedit: ignis enim eadem leuitate aſcendit ſurſum, & locum inferiorem deſerit. ergo in paſſionibus animalis eadem eſt inclinatio, qua in bonum fertur, & qua contrarium fugit. Itaque eadem paſſio erit amor boni, & odium contrarij, ſicuti eadem inclinatio eſt in leui corpore amor ſuperioris, & odium inferioris loci. Et confirmatur. Nam quæ in inferioribus ſunt diſperſa, in ſuperioribus ſunt vnita: ſed agens naturale eadem appetitione fertur in bonum, & fugit contrarium; ergo in paſsionibus animæ noſtræ eadem erit inclinatio, qua in bonum tendimus, & contrarium fugimus. Id ipſum confirmatur. Nam eadem eſt in nobis virtus qua aliquid appetimus, & odio contrarium proſequimur: ſicuti eadem amicitia, & amat amicum & cauet eius offenſam.

Quinta. ¶Quinta difficultas eſt. Nam Diuus Thomas docet, malum repellere a ſe, & abducere: contrarium cuius manifeſtum videtur: nam omne agens trahit ad ſe paſſum, & nititur illud ſibi ſimile efficere. Et ipſe Diuus Thomas tertio, diſtinctione vigeſimaſexta, quæſtio. prima, artic. 2. ad tertium & quintum, dicit, delectationem collocandam eſſe in irascibili: at in diuiſione dictum eſt, collocandam in cōcupiſcibili. ergo Diui Thomæ doctrina non ſibi conſtat.

D. Thom. Scot. Atque adeò Scotus in 3. diſtinct. 34 opinatur, triſtitiam in irascibili eſſe conſtituendam, diſtribuitq; duplicem triſtitiam: quandam, quæ in concupiſcibili ſedem habet, quæ in cordis conſtrictione conſiſtit; alteram, quæ in irascibili collocatur, quę in accenſione ſanguinis circa cor operatur.

Solutiōes. ¶Primæ difficultatis expoſitio tradita iam eſt ſuprà quęſtione nona, art. 1. recole quæ ibi dicta ſunt.

Ad primā.

Ad ſecundam. ¶Ad ſecundam verò difficultatem reſpondetur, in morabilibus idem eſſe actionē habere principium ex actiuo principio, & ex obiecto: nam obiectum, ſcilicet appetibile bonum, eſt ratio quæ mouet, & appetitum allicit; & rurſus eſt finis, cuius adipiſcendi gratia laboramus. vide quæ dicta ſunt ſuprà quæſt. 1. artic 3.

Ad tertiā. ¶Ad tertiam difficultatem reſpondetur, actiua dupliciter inueniri; tum in eſſe naturæ, tum in eſſe apprehenſo. Et in agentibus quidem naturalibus manifeſtum eſt, aliam eſſe diſtinctionem ſecundum naturam, & aliam ſecundum virtutem operandi; vt conſtat in elementis, & animalibus: in agentibus verò per apprehenſionem, diſtinctio ſecundum naturam aperta eſt; vt cum talis cibus ab alio ſpecie differens, mouet appetitum. Diſtinctio verò ſecundum virtutem, ex diuerſa ratione apprehenſionis ſumenda eſt, & non ſub quacunque diuerſitate ſed ſub diuerſitate bonitatis aut malitiæ futuræ, aut verò præſentis. Præſens namq; malum alia ratione mouet, quàm malum futurum, illud mouet ad triſtitiam, hoc ad timorem, & fugam. Itaq; paſſiones odij, iræ, & timoris non ſunt diuerſæ, ex diuerſo malo, circa quod verſantur, verbi gratia, mortis, aut carceris, ſed ex diuerſa operandi virtute: hoc enim vult ſignificare Diuus Thomas cum inquit, diuerſitatem paſſionum non eſſe ſumendam ex agentium diuerſitate, ſed ex diuerſitate virtutis mouentium.

Obiectio. ¶Sed quæret aliquis, qua nam ratione agens naturale diuerſa virtute trahat paſſum ad ſe, cuius ſimilitudine vſus eſt Diuus Thomas hoc in loco. Pro huius expoſitione eſt

Solutio. annotandum, agentia naturalia dupliciter cōſiderari poſſe, & quatenus agunt, & quatenus trahunt paſſum ad ſe. Si quatenus agunt conſiderentur, eodem modo ſe habentia, efficiunt omnia; vt ignis, generans ignem, eadem actione producit leuitatem, & motum quo in ſuum locum tendat, & inclinationem, qua ibi delectetur. At verò ſi conſideretur quatenus trahit paſſum ad ſe, alio atque alio modo ſe habet; nam abſolutè cōſideratus, trahit ad ſe paſſum per quandam conuenientiam, & coaptionem; conſideratus verò vt abſens, trahit paſſum ad ſe per motum; ſi verò vt præſens, trahit ad ſe per quietem. Non aliter bonū apprehenſum, ſi abſolutè conſideretur, efficit in nobis paſſionē amoris, apprehenſum verò tanquam futurum, efficit in nobis paſsionem deſiderij, ſed vt præſens efficit gaudium, & delectationem.

Ad quartā. ¶Ad quartam difficultatem exponendam, notandum, ꝙ ſicut anima eſt ſuper agentia naturalia, ita modus tendendi in cōtraria in animantibus eſt ſupra modum quem habet natura in ſuis operationibus: natura enim non deſtruit incommodum, niſi proſequendo commodum. Itaq; natura non eſt conuenientis, aut diſconuenientis, ſed tantum id quod conueniens eſt, proſequitur: ex quo aliquando conſequitur, vt diſsipet diſconueniens. Ignis namque tantum calefactionem proſequitur, & illam proſequendo deſtruit frigus, & ſurſum aſcendēdo, inferum locum relinquit. Ratio huius eſt; nam natura eſt ad vnum determinata, & operatur, quia eſt: natura verò ſenſitiua, quæ operatur quoniam apprehendit, non eſt ad vnum determinata, & quoniam apprehendit ſub ratione boni, efficit in nobis paſsionem amoris; quoniam verò apprehendit aliquid ſub ratione mali, efficit in nobis paſsionem odij. Et cum dicis, ea quæ in inferioribus ſunt diſperſa, in ſuperioribus ſunt vnita. Reſpondetur verū eſſe, ſi cætera ſint paria; at in propoſito non ſunt paria, quoniam natura tantum proſequitur conueniens; at natura ſenſitiua ſequitur vtrumq; contrarium per ſe, cōmodum ſcilicet, & incōmodum. Et cum dicis; eadem appetitione appeto vnum, & eius contrarium fugio. Reſpondetur, falſum eſſe formaliter loquendo; nam accidit vt ex cōſideratione boni pulcherrimi exardeſcat in nobis amor, & tamen non remittatur odium contrarij formaliter, quoniam non conſideramus illud contrarium.

Ad quintā. ¶Ad quintam difficultatem reſpondetur, actiuorum diſtinctionem, manifeſtè quæſtionem ſoluere, agentia enim naturalia, quoniā ſuapte natura ſunt determinata ad producendum ſibi ſimile, non operantur, niſi trahendo ad ſe paſſum; at ea quæ per apprehenſionē agunt, non ſunt deſtinata in bonum obiecti apprehenſi, ſed in bonū appetentis, quapropter malum abducit, & a ſe repellit, quoniam in hac expulſione bonum & perfectio appetentis conſiſtit.

¶Ad ſextam dico mutaſſe ſententiam, vt videre eſt infrà quæſtione 31. art. 3. ad 2.

¶Sed Scotum dicitur in hac materia ſeruandū eſſe illud, quolibet proferente contraria ſollicitum eſſe, ſtulcum eſt.

Contrarietas duplici ter accidit. ¶Sequitur iam vt de paſſionū contrarietate diſputemus. Ad quam percipiendam, obſeruandum eſt, contrarietatem bifariam accidere poſſe; vno modo, per acceſſum, & receſſum ab eodem termino, ſicuti conſtat in generatione, & corruptione; alio modo, ex terminorum contrarietate, ſicut patet in dealbatione & denigratione. Deinde animaduerſione opus eſt, in concupiſcibili tantum inueniri contraria, ex terminorum contrarietate, vt conſtat in amore & odio, in gaudio atq; triſtitia: in irascibili verò reperiuntur contraria, per acceſſum, & receſſum ab eodē termino, vt conſtat in ſpe & deſperatione, atque etiam ex terminorum contrarietate, vt videre eſt in ſpe & timore.

Ira nō habet contrarium. Ariſtot. ¶Addit autem Diuus Thomas eſſe paſſionem quandā nullum habentem contrarium, iram ſcilicet, quod probat, tum autoritate Ariſtotelis quarto Ethicorum, tum etiam ratione; nam ira circa malum adiacens verſatur, malo verò adiacenti tantum aduerſatur bonum adeptum: bonum verò adeptum, rationem ardui non habet, quapropter non excitat aliquam in irascibili paſſionem, ſed tantum delectationem, & gaudium in concupiſcibili.

An gaudiū & triſtitia opponant. ¶Sed tamen apparet, triſtitiam & gaudium non eſſe cōtraria; nam duo contraria in gradibus ſummis eſſe non poſſunt: ſed anima Chriſti Domini ſumma fuit triſtitia affecta, vt patet ex illo. Triſtis eſt anima mea, &c. & ex illo. Repleta eſt malis anima mea: ex alia autem parte ſummo fruebatur gaudio, ob viſionem beatificam; erat enim beatus. Igitur nō ſunt contraria. Reſpondetur cōcedendo quidem contraria nō poſſe eſſe in eodem ſubiecto in gradibus ſummis per ſe, bene tamen per accidens; veluti cum quis ambulans in naui, mouetur in contrariū eius ad quod mouetur nauis: non aliter in anima Chriſti per ſe erat gaudium, ſcilicet per actum proprium, per accidens verò erat dolor, ſcilicet per corporis paſſionem. Secundò reſpondetur, illa non eſſe contraria, quoniam non erant reſpectu eiuſdem. Hæ ſolutiones ſunt D. Tho. de veritate, quæſtione vigeſimaſexta, artic. 10. ad nonum. Eſt tamen tertia ſolutio, qua dicitur, hæc contraria non fuiſſe in eodem ſubiecto; nam ſummum gaudium erat in ſuperiori parte, ſcilicet in

Reſpō. pri. Secunda. D. Thom. Tertia.

cet in voluntate, dolor vero in appetitu ſenſitiuo. Et quemadmodum per miraculum fiebat, vt gaudium partis ſuperioris, in gaudium partis inferioris non redundaret; ita etiam per miraculum fiebat, vt ſummus dolor appetitus ſenſitiui, ad partem animæ ſuperiorem non attingeret. Hæc ſolutio videtur eſſe Diui Thomæ 3. parte, quæſtione decimaquinta, articulo quarto, & ſexto, & quæſtione decimaoctaua, articulo ſexto, & præcipue, quæſtione quadrageſimaſexta, articulo ſeptimo, & octauo, quo in loco Dominus Caietanus tuetur hãc ſolutionem contra Scotum. Quarto reſpõdetur, intercedente miraculo poſſe duo contraria eſſe ſimul in gradibus ſummis in eodem ſubiecto. Quemadmodũ ergo miraculum fuit, vnũ eundemque hominem eſſe viatorẽ, & comprehenſorem; ita etiam miraculum fuit, vt in eadem anima gaudium & triſtitia exiſteret. Quinto reſpõdetur, quemadmodum Chriſtus Dominus per totam fere vitam detinuit gloriam animæ, ne in corpus reſultaret, ita in cruce ſaltem detinuit gaudium, quod ex clara Dei viſione proditurum erat. Concedendum tamen eſt, ex clara Dei viſione gaudium neceſſario conſequi, quemadmodum ex ſole lumen, & ex igne calorem: at ſol aliquando retraxit radios ſuos, & ignis quandoque a calore fuit detentus, vt in Babylonica fornace accidit. Hanc ſolutionem ad vnguem examinare ad tertiam attinet partem, & ad eum locum, quem nuper citauimus.

D. Thom. Caiet. Quarta. Prior cõc. Poſter. cõc. Quinta.

¶ Eſt alia dubitatio in hac quæſtione explicanda. Nam inquit Diuus Thomas, iram contrario carere: quod ex eo falſum apparet, quoniam manſuetudo & patientia iræ opponuntur. Reſpondetur, manſuetudinem paſſionem non eſſe, ſed virtutem, quæ iram moderatur. Reſpondetur ſecundo, etiamſi manſuetudo ſit paſſio, non opponi contrarie iræ, ſed priuatiue, aut negatiue.

QVAESTIO XXIIII.

De bono & malo in animi Paſſionibus, quæ habet articulos quatuor.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm bonum & malum morale poſſit in paſſionibus animæ inueniri.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. In paſſionibus, vt ſunt motus quidam irrationalis appetitus, non eſt bonum vel malum morale.

¶ Poſterior Concluſio. Si huiuſmodi paſſiones conſiderentur, vt ſubduntur imperio rationis, in eis bonũ vel malum morale inuenitur.

CIRCA TOTAM ISTAM quæſtionem annotationes.

Vtrum ſit naturalis inclinatio ad malum.

QVæſtio hæc, præcipuum hac in parte obtinet locum; in cuius expoſitionem ſtatim offert ſe quæſtio illa; vtrum ſit aliqua inclinatio naturalis creaturæ, quæ in malum inclinet. Et videtur quidem eſſe.

Prim. arg.

Nam habitus iniuſtitię eſt qualitas quędam noſtris operibus acquiſita, quæ in prædicamento qualitatis reponitur: hæc vero ſuapte natura in malum inclinat: quemadmodum enim habitus iuſtitiæ ſuapte natura in bonum inclinat, ſic iniuſtitiæ habitus ex propria natura ad malum inducit.

Secũdum.

¶ Deinde, Habitus opinionis eſt quædam qualitas intellectui noſtro inhærẽs, noſtris operibus parta; hæc vero ſuapte natura inclinat ad falſum, quod malum quoddam eſt intellectus.

Tertium.

¶ Præterea, Appetitus ſenſitiuus, eſt quædam potẽtia animæ noſtræ quæ ſuapte natura in malum nos ducit, & contra virtutem: obiectum enim eius eſt delectabile bonum, quòd vt in plurimum rationi aduerſatur. quod Pau. ſignificat ad Roman 7. Sentio aliam legem, &c. Et alibi; Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Et iterum, Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis: deſideria vero carnis naturalia ſunt.

Rom.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm omnis paſſio animæ ſit mala moraliter.*

¶ Concluſio eſt negans.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm omnis paſſio addat, vel diminuat ad bonitatem vel malitiam actus.*

¶ Concluſio eſt negans.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm aliqua paſſio ſit bona vel mala ex ſua ſpecie.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. In genere naturæ paſſio non eſt bona vel mala moraliter.

¶ Poſterior Concluſio. In genere moris, vt ſcilicet participat aliquid de voluntario: & iudicio rationis, eſt bona vel mala moraliter.

¶ Ad hæc, fomes, ſiue ſenſualitas ſuapte natura inclinat ad malũ, vt definiunt Theologi in ſecundo: ſed fomes nihil aliud dicit præter naturam, & potentiam dono originalis iuſtitiæ deſtitutam: ergo potentiæ dono iuſtitiæ originalis deſtitutæ, inclinãt ad malum. Confirmatur. Nam ſi homo conditus eſſet in puris naturalibus, ſcilicet abſque peccato & gratia, eodem modo ex parte appetitus ſenſitiui inclinaretur ad malum, ſicuti modo.

Quartum. Cõcluſio. Cõcluſio. Prior cõc. Poſte. cõc.

¶ Quinto, tam in voluntate, quàm in appetitu ſenſitiuo cõſurgunt motus quidam in malum, quos Theologi vocant primo primos, & iſti motus nihil aliud ſunt quàm quędam in malum inclinationes: ergo. Probatur minor. Nam iſti motus vel ſunt liberi, vel naturales: ſi liberi, ergo imputantur ad culpam, quod eſt falſum: ergo ſunt naturales.

Quintum.

¶ Mox, quando caro concupiſcit aduerſus ſpiritum ſine ipſius conſenſu, vel illa concupiſcentia, aut contradictio eſt naturalis, aut libera: & certe non eſt libera; quia nõ eſt peccatum: ergo naturalis. Et patet hoc manifeſte; nã ſi homo conſentit in illud quod caro concupiſcit, peccat; igitur illa naturalis concupiſcentia carnis erat in malum. De hac naturali inclinatione, & quæ non eſt in hominum poteſtate, conqueritur Paul. ad Roman. 7. Si quod nolo, operor, iam ego non operor illud, ſed quod habitat in me peccatũ; ſcio enim quòd non habitat in carne mea bonum.

Sextum. Rom. 7.

¶ Experientia inſuper conſtat, multos homines procliuiores eſſe ad vitia, & hoc ex propria complexione, aut vero ex ſyderum conſtellatione: ergo eſt in homine praua in malum inclinatio ſibi congenita.

Septimũ.

¶ Octauo, virtus (autore Ariſtot. 2. Ethic.) verſatur circa difficile: at ſi natura humana de ſe nos traheret ad bonum virtutis, huiuſmodi bonum non eſſet difficile, neque moleſtum nobis, atque adeo non eſſent nobis neceſſariæ virtutes ſuperadditæ: proprium enim virtutum munus, & officium eſt, reddere facile & iucundum id quod in opere virtutum erat difficile. Certe qui probabilius philoſophantur, docent, virtutes nõ eſſe neceſſarias ad ea, ad quæ natura ducimur, & trahimur: nemo enim eſt tam hæbes ingenij, qui exiſtimet virtutem eſſe neceſſariam vt homo deſideret felicitatem, & odiat miſeriam.

Octauum. Ariſtot.

¶ Inſuper Theologi omnes hac de cauſa conſtituunt originalem iuſtitiam in parentibus primis, vt contineret in virtutum officio appetitum ſenſitiuum, & vt pareret rationi ſine difficultate: at ſi appetitus ſenſitiuus ſuapte natura non aduerſaretur rationi, neque virtuti, non erat neceſſarium tale donum. ergo. &c.

Nonum.

¶ Tandem, ſecundum virtutem, & ſecundum legem Dei tenetur homo diligere Deum pluſquam ſe, & bonum commune

Decimum.

mune præferre priuato: ſed homo ſuapte natura in bonum proprium inclinatur: ergo in homine eſt inclinatio naturalis contra legem Dei. Et in huius confirmationē ſunt
Gene. 8. quàm plurima ſcripturæ teſtimonia, vt eſt illud Geneſ. 8. Senſus & cogitatio humani cordis prona ſunt ad malum
Sap. 12. ab adoleſcentia ſua, id eſt, ab origine ſua & Sapien. 12. Naturalis malitia eorum. Et illud. Spiritus quidem promptus
Ariſtot. eſt, caro autem infirma. & rurſus ſunt teſtimonia D. Paul. ſuprà citata. Eſt etiam Ariſtot. teſtimonium 2. Ethico. di-
D. Thom. centis, oportere vt homo ſit ſtudioſus, & ſe abducat a vitijs, ad quæ natura maximè inclinatur. Hoc teſtimonium refert Diuus Thom. 22. quæſt. 165. art. 2. ad 3. His rationibus, & teſtimonijs quidam autores innixi, ſentiunt naturam humanam de ſe inclinare ad malum: vnde aduerſus eam mille exortæ ſunt querelæ. vt dicāt eam eſſe nouercā, & inimicam, ſcelerum effectricem: vnde etiam ortum habuit illud abominandum dogma, hominem de ſe non poſſe, niſi malum: & etiam aliud; omnium hominum vniuerſa opera peccata eſſe mortalia, perpetuoq; ſupplicio digna. Item & illud naturæ humanæ iniuriolum, & eius autori, quo dicitur, Deum nos ad peccandum neceſſitare, & inducere ad malum, Deumq; nobis impoſſibilia præcipere, ac contra naturæ inclinationem.

Omnis inclinatio naturalis, bona eſt. Cōcluſio. Primo. ¶In huius quæſtionis explicationem, ſit concluſio. Omnis inclinatio naturalis, cuiuſcunque creaturæ, eſt bona, neq; inclinat in malum, neq; rationi aduerſatur. Probatur primò, inclinatio naturæ eſt a Deo; ergo non inclinat ad malum. Antecedens eſt notum, nam cum Deus ſit autor naturæ, conſequenter etiam eſt eorum quæ naturam conſequuntur conditor, & productor; qui enim dat formam, dat etiam conſequentia ad formam. Conſequentia probatur; quoniam motus naturalis, etiam qui ex inclinatione
Ariſtot. naturæ procedit, autori naturę tribuitur, vt probat Ariſt. 8. Phyſicor. Grauia enim & leuia, hac ſola de cauſa a generante, & autore naturæ mouentur, quoniam a Deo talem ſuſcepere inclinationem, & neceſſitatem talem ad motum. Itaque ſi peccatum eſſet lapidi deorſum deſcendere, & igni tendere ſurſum, in autorem naturæ eſſet referendum. Simili ratione, ſi homini eſſet peccatum felicitatem appetere, in autorem naturæ eſſet referendum, qui fecit hominem cum tali inclinatione. Hæc ratio efficax eſt ad demonſtrandum, actum illum non eſſe peccatum, qui ex inclinatione
D. Thom. a Deo tributa procedit: qua ratione vtitur D Tho. ad probandum, primum Angeli actum nō potuiſſe eſſe peccatū; nam primus actus eſt amor ſui, qui ex inclinatione naturæ progreditur.

Secundo. ¶Deinde, Deus nō poteſt producere in anima habitum inclinantem ad peccatum; hoc enim diuinæ bonitati repugnat, vt ad peccandum inducat: ergo neque inclinationem naturalem in malum. Probatur conſequentia. Nam nō minus cauſa eſt actus vitioſi inclinatio naturalis, quàm habitus vitioſus.

Tertio. ¶Tertiò, Deus non poteſt in intellectu condere habitū inclinantem ad falſum: ergo neque poterit inclinationem in malum producere. Probatur antecedens. Nam hac ratione demonſtrant omnes Theologi, fidei diuinæ non poſſe falſum ſubeſſe, quia a Deo infuſa eſt, qui neque fallere, neque falli poteſt. Et eadem ratione poſſumus demonſtrare, prima principia non poſſe eſſe falſa: nam ſi reſpiciamus Deum fallere non poſſe, aut verò falli, atque etiam humanam naturam ab eo cum neceſſitate hac, vt primis aſſentiatur principijs, eſſe conditam, hac ratione manifeſtè concluditur, prima principia eſſe vera: ſi enim falſa eſſent, & Deus neceſſitatem intellectui humano imponeret, vt eis aſſentiretur, manifeſtè conſtaret Deum hominem fallere.

Quarto. ¶Præterea, ſi homo induceret ad peccandum, peccaret vtique, ergo ſi Deus induceret hominem ad peccandum, etiam peccaret: quamuis enim hæc conſequutio non valeat. Deus concurrit cum homine ad peccandum, ergo peccat: nihilominus hæc conſequentia bona eſt; Deus ſe ſolo inducit hominem ad peccandum, ergo peccat, licèt antecedens ſit impoſſibile. Deus autem ſe ſolo producit inclinationem hominis, ergo ſi illa inclinat ad peccandum, Deus ſe ſolo inclinat ad peccandum.

Quinto. ¶Quintò, ſi eſt inclinatio naturæ bona; ergo conſentanea eſt rectæ rationi: ergo eſt recta, & per conſequens non in malum: tum vltrà, illa eſt conſentanea rectæ rationi, & diuinæ ſapientiæ; ergo operari ſecundum eam, erit diuinæ ſapientiæ conſentaneum, ergo bona.

Sexto. ¶Ad hæc, operari ſecundum impetum, & Dei impulſum eſt opus rectum, Deus enim nō inducit ad malum: ſed inclinatio naturalis eſt Dei impetus naturæ impreſſus; ergo operari ſecundū inclinationem naturalē, non erit malum.

Septimo. ¶Septimò, Deus vult, & inſtituit vt omnis natura conſequeretur illud, ad quod naturalē habet inclinationem; non ergo inclinat ad malum, aliàs Deus voluiſſet malum.

¶Confirmatur hæc ſententia ſacræ ſcripturæ teſtimoniis. Primum ex illo Iacob. 1. Deus intentator malorum eſt: at ſi Deus tribueret talem inclinationem ad malum, profectò tentaret, & induceret ad malum. Certè ſi dæmon talem induceret inclinationem ad malum, eſſet perſuaſor, & tentator ad malum: ergo ſi Deus hæc facit, tentator malorū eſt. Præterea Eccl. 7. Fecit Deus hominē rectum, &c. Eccl. 7. at ſi homo conditus eſſet cum peſſima inclinatione, nequaquam rectus eſſet. & Sapien. 8. Attingit a fine vſque ad Sap. 8. finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. At non eſſet ſuauis Dei diſpoſitio, condere hominem vt eum diligeret, & tribuere naturalem inclinationem incontrarium. Architectus ſapiens quando opificium conficit, tribuit media accommodata ad finis conſequutionem, quemadmodum ſi facit ſerram, quoniam inſtrumentum eſt ſecandi, facit eam dentatam, neque in contrarium inclinationem confert. Huic ſententiæ conſonat id quod habetur Gen. 1. Gene. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. & illud; Dei perfecta ſunt opera. atque illud; Omnis creatura Dei bona eſt. Certè ſi inclinatio naturæ humanæ eſſet peruerſa, natura humana eſſet peruerſa.

Arg. ſolut. Ad primū & ad ſecundum. ¶Ad argumenta, & ad primum reſpondetur, habitum iniuſtitiæ eſſe qualitatem quandam deficientem, quapropter nō eſt a Deo, ſed a voluntate noſtra deficiente, & ideo non mirum ſi ad malum inclinet.

¶Reſpondetur ſecundò, magnam eſſe inter Theologos quæſtionem, an malum morale ſit aliqua natura poſitiua: de qua infra, in materia de peccatis. Hoc tamen certum eſt, Deum ſe ſolo habitum iniuſtitiæ producere non poſſe, quemadmodum neque poteſt producere actum iniuſtitiæ. Ratio eſt, quoniam eſt quædam natura deficiens, &, talis natura in cauſam deficientem eſt referenda. Itaq;, quemadmodum operatio homicidij eſt a Deo, quatenus habet aliquid de perfectione, quatenus verò in malum tendit, a deficiente cauſa; ſimiliter de iniuſtitiæ habitu dicendum eſt, & ſicut operatio homicidij non eſt a Deo immediatè, licèt concurrat Deus ad ſubſtantiam operis cum cauſa ſecunda deficiente; ſic vt perfectio Deo, deformitas verò peccatori tribuatur; hoc modo de iniuſtitiæ habitu cenſendum eſt. Itaq; malum morale intrinſecè includit ordinem ad cauſam deficientem, ſicut actio vitalis ad principium vitale: vnde ſicut Deus ſe ſolo non poteſt producere actionem vitalem, ita nec peccatum, ſeu malum morale. Ad ſecundum idem reſpondetur. Ad tertium reſpondetur Ad ter. vſq; primò, licèt appetitus ſenſitiuus inclinet ad malum, illam Ad ſextū. inclinationem non eſſe malam morali malitia, ſi intra ipſius appetitus terminos contineatur: ſicut enim appetitus ſenſitiuus inclinat ad malum, ita bonum delectabile, vt vinum ſuaue, &c. & tamen vini natura bona eſt, & nemo conqueritur, quòd effecerit Deus vinum ſuaue. Itaq; iuxta ſolutionem hanc iudicandū eſt de appetitu ſenſitiuo, acſi eſſet a nobis ſeparatus, veluti mundus ac dæmon: cuius proinde inclinatio nobis non imputatur ad culpam, niſi adſit voluntatis conſenſus. Secundò reſpondetur, appetitū ſenſitiuum nō inclinare ad malum ipſius appetitus, ſed hominis: omnis enim appetitus eſt boni, & conuenientis, vt ſuprà demonſtratum eſt, quādo lupus occidit ouem, ille appetitus non eſt in malum lupi, ſed ouis. Tertiò reſpondetur, Deum non creaſſe hominem cum iſta inclinatione, induit enim illum iuſtitia originali, quæ habebat continere in officio appetitum ſenſitiuum in opere rationis, quòd ſi poſtea homo in hunc incidit laborem, ſibi potius quàm diuinæ ſapientiæ imputandum eſt, quemadmodū ſi oculos ſibi eruiſſet. Quartò reſpondetur, appetitum ſenſitiuū inclinare ſuapte natura in bonum hominis, & eſſe inſtitutum vt rationi obediat, verum eſt tamen ſæpe illum inducere hominem ad malum per accidens, ex noſtræ naturæ defectu, & ex abuſu noſtræ conſiderationis.

¶Pro cuius expoſitione notandum eſt, quòd ſicut potentiæ ſenſitiuæ ſuapte natura ordinantur ad perfectā hominis

tuis intellectionem,& cognitionem; omnes namque ſenſus,tam interiores,quàm exteriores,intellectui deſeruiũt, accidit tamen nonnunquam vt ſit occaſio errandi, vt patet in collo columbæ,& in baculo immerſo in aquam; iudicamus enim per ſenſum aliter quam ſunt. Et ſicut naturę corporales ſunt a Deo inſtitutæ propter hominis bonũ, quæ tñ ſunt aliqñ in ipſius tentationem,& laqueum,vt dr Sap.14. non aliter appetitus ſenſitiuus natura ſua eſt inſtitutus ad officia ſenſibilia,& corporalia, in quibus omnib⁹ paratus eſt rationi obedire:cæterùm per accidens ſæpenumero in malum inducit,& per nimiam adhæſionem ad bona ſenſibilia, cum quibus naſcimur,alimur,& creſcimus, atq; etiam pp imperfectionem noſtræ conditionis. Itaque ſm diuinam Theologiam definiendum eſt, omnem inclinationẽ appetitus ſenſituui naturalem, eſſe in hoīs bonũ. Quod probatur.Nam in hoc appetitu eſt inclinatio naturalis ad congreſſum cum muliere,quę optima eſt,& ad ſpecici conſeruationem neceſſaria: ꝙ verò inclinet ad alienã mulierem,hoc ex noſtro defectu eſt. Rurſus,in hoc appetitu eſt impetus naturalis ad reſiſtendum contrarijs, qui ad conſeruandam rem corruptibilem perneceſſarius eſt, ꝙ ſi inclinet ad vindicandam iniuriam propria autoritate,hoc nobis imputandum eſt. ¶ Quòd ſi dicas, motus ſubitos in malum,eſſe naturales,& non liberos.Reſpondetur eſſe naturales,i.non liberos,non tñ eſſe naturales,quia a naturali inclinatione proueniant,quẽadmodũ errores intellectus & ſenſualis aliqñ ſunt naturales,i.non liberi, cæterùm nõ ſunt naturales,quaſi a naturali inclinatione intellectus dimanent.Atq; hæc ſufficiant pro argumentis, quæ ad inclinationem appetitus ſenſituui pertinebant. ¶Ad aliud,de inclinationibus quas contrahimus,vel ex conſuetudine, vel ex conſtellatione ſyderum, reſpõdet Dominus Caietanus 2.2.quæſtio.121.art.1.inclinationem ſpeciei non eſſe ad malum, cæterùm indiuiduantes inclinationes ſæpenumero trahere ad malum. Quæ opinio non eſt abſurda admodũ: nam iſtæ inclinationes non prodeunt a Deo immediatè, ſed mediantibus cauſis ſecundis deficiẽtibus. Veritas tñ eſt omnem inclinationem,ſiue ſpecifica ſit,ſine indiuidua,dũmodo ſit naturalis,& ab autore naturæ indita,nõ poſſe eſſe in malum,vt probant argumenta ſuperius facta, ſola inclinario peccati eſt ad malum. ¶Ad octauum verò argumẽtum vt reſpondeatur, notandum eſt, hominẽ compoſitum eſſe ex duabus naturis repugnãtibus, rationali,& ſenſitiua quas Paul.ad Rom.7.appellat interiorem, & exteriorem hominem.Eſt inſuper aduertendum,ꝙ quia homo eſt,quatenus ratiõnalis eſt,nõ quatenus ſenſitiuus,illa inclinatio quæ competit homini quatenus rõnalis eſt, competit hoī quatenus homo eſt; cæterùm illa inclinatio, quæ homini competit quatenus ſenſitiuus, non cõpetit illi niſi ſm q̃d. Sentimus igitur difficultatem in opere virtutum,nõ quòd homo ex rationali inclinatione in opera virtutum non inclinetur, ſed propter pugnam,qua caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. ¶Ad vltimum,quanquam viri docti ſentiant hominem inclinari ad diligendum ſe pluſquam Deum, id tamen a veritate videtur deuiare; membrum namque magis inclinatur ad bonum totius, quàm ad bonum propriũ; periclitatur enim manus pro corporis ſalute; ergo homo quem Deus conſtituit Reipub.partem, plus inclinatur ad bonum vniuerſale,quàm ad priuatum,& magis ad diligendum Deũ,quàm ſeipſum,cùm Deus ſit vniuerſale bonum ſine quo creaturę ſubſiſtere non poſſunt.Non enim cõſentaneum eſt,Deum rebus inanimis,& membris extremis inclinationem ſuo fini conuenientem conceſiſſe, & vnico homini eam denegaſſe.Quod verò homo cum difficultate & mœrore,vitam,aut bona temporalia exponat pro Deo, non oſtendit hanc inclinationem naturalem non eſſe; nã mercator maximo cum mœrore proiicit merces in mare pro vita tuenda,quem tamen plus amare vitam, quàm diuitias, compertum, atque manifeſtum eſt.

¶ Ad teſtimonia ſcripturarũ reſpõdetur,optimè ea poſſe interpretari de appetitu ſenſitiuo, qui de ſe ad ſenſualia bona ducit,quæ vt in plurimum aduerſantur rationi, vel de appetitu rationali,conſuetudine ſcelerũ deprauato,conſuetudo enim altera natura eſt. Quod verò Paul. appellat concupiſcentiam malam,non eſt ſenſus, quòd ſit nulla formaliter,ſed quoniam eſt effectus mali; ſcilicet peccati originis,vel quoniam eſt origo, & fomentum malorum.

¶ Alia ſe offert quæſtio, verum omnis animæ paſſio, ſit mala moraliter; quod aliis verbis Philoſophi antiqui interrogabant, dum quærebant, an in virum ſapientem caderent animæ paſſiones.

¶ Et primùm probatur,omnes animæ paſſiones, neque bonas eſſe, neque malas:tum, quoniam bonum aut malum hominis eſt ſecundum rationem eſſe, aut eſſe præter rationem,autore Diu. Dionyſ. capitul. de diuin.nominib. Dionyſ. Sed paſſiones animæ non collocãtur in ratione, ſed in appetitu ſenſitiuo;ergo non pertinent ad bonum vel malum hominis.Deinde,paſſiones tantùm collocantur in appetitu ſenſitiuo, vt ſupra expoſitum eſt; ſed appetitus ſenſitiuus non habet libertatem:ergo non eſt capax boni aut mali moralis. Probat minor. Nam ſi appetitus ſenſitiuus haberet in homine libertatem, in eo poſſet eſſe virtus, aut vitium ſine rationis conſenſu, quod eſt falſum. Tertiò, autore Ariſtotel. ſecundo Ethicorum paſſionibus neque vituperamur, neque laudamur: ergo paſſiones non ſunt vituperio, aut laude dignæ. Quod autem in viro ſapiente paſſiones nequaquam inueniantur, ita probatur. Paſſio enim eſt quædam animi perturbatio, a recta ratione auerſa; id namque ſignificat hoc nomen: Paſſio, ſed in virum ſapientem non cadit animi perturbatio, a recta ratione auerſa, ergo.

¶ Deinde,omnis animi perturbatio,& paſſio,eſt motus præter naturam:ſed huiuſmodi motus in virum ſapientem non cadit,ergo. Probatur maior.Nam in omni animę paſſione additur aliquid,vel minuitur a motu naturali cordis: mouetur enim cor, vel vehementius, vel remiſſiùs dilatatione, vel conſtrictione.

¶ Tertiò,id quod perturbat rationis iudicium, ſapienti viro non euenit; ſed omnes animi paſſiones perturbant rationis iudicium, vt experientia conſtat,& Saluſtii ſententia confirmatur,qua ait;Omnes qui de rebus dubiis cõſultant, ab ira, odio, &c. vacuos eſſe debere.

¶ Quartò, id omne quod nos in malum inducit,cauendum eſt, ſed paſſiones inducunt ad malum, qua de cauſa ad Rom.7. vocantur paſſiones peccatorum, ergo.

¶Hoc etiam ſacrę literę videntur deſignare,vt ex ſupra dictis conſtat;atque etiam Matth.5.ira prohiberi videtur, dum dicitur; Ego autẽ dico vobis,omnis qui iraſcitur fratri, reus erit, &c. ¶ In huius quæſtionis ſolutionem duæ ſunt ſententiæ: vna aſſerit paſſiones cadere in virum ſapiẽtem,ſed moderatas,rationique ſubiectas,quæ ſententia Peripateticorum eſt. Alia dicit paſſiones in virum ſapientem haud quaquam cadere,quæ ſententia Stoicorũ eſt.Sed quãuis hæ ſententiæ differre videantur, potius habent de verbis,quã de rebus ipſis controuerſiã.Ita docet D.Aug.de ciui.c.4.& li 14.c.9.Stoici enim arbitrantur,hoc nomẽ,Paſſio,tñ ſignificare motum aīæ noſtræ turbulentum,& a recta ratione auerſum. Ex qua ſignificatione colligit Cicero 3.Tuſculan.paſſiones in virum ſapientem non cadere; nã in eũ cadit aī paſſio,in quẽ cadit animi perturbatio a recta rõne auerſa.Rurſus,in eũ cadit paſſio,in quẽ cadit morb⁹, & aī ægritudo;hæc verò ſapienti accidere nõ poſſunt. Simili argumento concludit,mediocritatẽ paſſionũ non eſſe approbandam,nã mediocris morbus,mediocre malum eſt,& mediocris ægritudo, ægritudo eſt.Ex eadem ſignificatione colligit Seneca lib.1.de Ira an Nouatum,iram in virum ſapienrem non venire.Cæterùm Peripatetici ſentiunt paſſionem eſſe omnem motũ appetitus ſenſitiui, qui ſi moderamine rationis fuerit compreſſus, laude erit dignus, ſin minus, vituperio. ¶ Vt verò materia hæc exactiùs intelligatur, notandum eſt, paſſiones duobus modis conſiderari poſſe,& ſecundum ſe,& quatenus ſubduntur rationiis imperio, & deliberationi voluntaris. Priori ratione, neque laude neq; vituperio dignæ cenſentur, qñ ſunt motus quidam appetitus irrationalis; quibus cũ aliis animantibus cõicamus. Si vero ſecundo modo conſiderentur, ſunt laude,aut vituperio dignę:appetitus n.ſenſitiuus propinquior eſt rõni,q̃ exteriora mẽbra:actus aũt exteriorũ membrorũ boni ſunt,aut mali,ea rõne, qua volũtarii ſunt:ergo ẽt motus appetitus ſenſitiui.Præterea, licet appetitus ſm ſe libertate careat,ex coniunctione tamen ad rationem, libertatẽ habet;quapropter in eo virtutes collocantur, vt fortitudo & temperantia,&c. Paſſiones itaque, quatenus voluntariæ ſunt, laudem merentur, vel vituperium. Sunt autẽ voluntariè bifariam, directe, quando imperantur a ratione, aut voluntate,& indirectè,cum nõ ꝓhibent qñ prohiberi deberent.

Ad ſeptimum. Caietan.

Ad octauum.

Rom.7.

Ad nonũ.

Vtrũ oīs aīæ paſſio ſit mala moraliter.

Primum.

Dionyſ.

Ariſtot.

Secundò.

Tertio.

Salluſt.

Quarto.

Rom.7.

Matth.

Sententiæ Paripateticorum, & Stoicorũ.

Auguſt.

Cicero.

Seneca.

Paſſiones conſiderãtur & ſecũdum ſe, & vt ſubduntur rõni.

deberent.Ex his argumenta primo loco facta, quibus probari videbatur, animæ affectiones neque laude,aut uituperio dignas eſſe, ſoluta manent. ¶ Eſt præterea annotandum,paſſiones animæ noſtræ moderatas,rationiq; ſubiectas,laudabiles eſſe.Quod ſecũdum fidem verum eſſe probatur;quoniam ipſa docet, Chriſtum Dominum, qui peccata nõ fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius, humanos habuiſſe affectus;eſurijt enim,& ſitiuit,&c.cœpit pauere, actædere,& turbatus eſt. Huius rei demonſtrationem vide

Ambroſ. apud D.Ambroſ.tract.de obitu Gratiani,& lib. de incarnatione Domini c.7.& in Commentariis ſuper Lucam li.10. exponens illud;ſi poſſibile eſt,tranſeat a me calix iſte.& in tracta.de prima interpellatione Dauid, & libr. de fide ad

Auguſt. Gratianũ capit.3. Et D. Auguſt.14. de Ciuit.c.9 ita loquitur; Quamobrem etiam ipſe Dominus in forma ſerui vitam agere dignatur humanam, ſed nullum habens omnino peccatum,adhibuit eas vbi adhibẽdas eſſe iudicauit:neque enim in quo erat verum hominis corpus,& verus hominis animus,falſus erat humanus affectus. Apud Chriſtianos itaque, qui iuxta ſcripturas ſacras ſanam doctrinã bibunt,metuunt,cupiunt,dolent,gaudent; metuunt pœnã æternam,cupiunt vitam perpetuam,dolẽt in re aduerſa,ingemiſcunt expectantes adoptionem,& redemptionem corporis ſui,gaudẽt in ſpe,quia fiet ſermo, abſurpta eſt mors

Paul. in victoria:dolent propter alios ſi perierint,& gaudent, ſi

Pri. ratio. liberantur. Qua de cauſa admonet Pau.gaudere cum gaudentibus,& flere cum flentibus. ¶ Probatur inſuper hæc ve-

Quare paſſiones animę moderatæ,laudabiles ſint. ritas rationibus. Primo,ex communi omnium hominum conſenſu. Quis enim humanos affectus.quibus ad virtutẽ exercemur, damnabit; dolor enim de malo,timor de ſupplicio, deſiderium de promiſſo, gaudiumque de præmio, quædam ſunt excitationes virturum. Propter hoc datus eſt uobis dolor, vt turpitudinem deteſtemur,& timor, vt malum fugiamus ¶ Deinde,omnis virtus eſt productiua rectæ affectionis:non autem eſt iuſtus,qui iuſta operando nõ delectetur: non ſobrius, qui ſobriè operando nõ gaudeat, &c.igitur virtus non excludit animæ paſſiones.

Tertia. ¶ Tertiò,virtus non excludit ſuum obiectum,at obiectũ virtutis circa quod negotiatur,ſunt animę paſſiones,quas moderatur,ergo. Confirmatur. Nam virtus moralis, quæ circa paſſiones verſatur, abſq; paſſionibus eſſe non poteſt, alioqui faceret appetitum ſenſitiuum ocioſum. Rationi autem conſonum non eſt, vt ea quæ rationi ſubiecta ſunt, a ſuis operationibus deſiſtant,ſed vt exequãtur ſua officia ex imperio rationis.Itaque quemadmodum virtus mouet exteriora membra ad actus debitos: ita mouet appetitum ſenſitiuum ad actus ordinatos ſecundum rationem.

Quarta. Præterea, appetitus ſenſitiuus datus eſt nobis ab autore naturæ;ſed virtus non diſſipat naturam, imò eam perficit: ergo non tollit funditus paſſiones,ſed moderatur, & regit.

Quinta. ¶ Ad hæc,virtus non deſtruit id quod eſt rationi cõſentaneum;ſed eſt conſentaneum rectæ rationi, vt comparatur homo amico dolenti,ergo. Concludimus itaq; eos qui nullo excitantur affectu,humanitatem totam potiùs amiſiſſe,quàm animi tranquillitatem poſſidere.In hac re optimè loquitur Cicero in oratione pro Murena, & Galenus

Cicero. Galenus Plato. tracta.de curatione affectuum,& cognitione,& Plato primo de legibus ait,huiuſmodi affectiones humanas,eſſe velati neruos,& muſculos ad contrarias actiones trahentes & retrahentes. Quemadmodum itaq; ſunt nerui quidã in brachio ad eius dilatationẽ,ſunt & alii ad eius contractionem, non aliter in anima noſtra ſunt affectiones aliæ ad iſtus operationes,alię ad alias inſtitutæ;omnes tamẽ,ſi modum ſeruent,ſuo tempore,& loco vtiles ſunt,Quod optimè exponit Horatius his verbis;Sperat infeſtis,metuit ſecundis,alteram ſortem benè præparatum pectus. Alius phi

Horatius. loſophus præclarè docet animi affectus non eſſe totaliter diſſipandos, ed potius ad mediocritatem eſſe reducendos. Neq; enim ſanitas in eo poſita eſt, vt calidum & frigidum humidum & ſiccum eximãtur,ſed in illorum temperie,& compoſitione conſiſtit;eſt enim eorum temperies. Neque verò muſicæ contentus tunc reperitur,quando acutum eximitur,& graue,ſed in acuti,& grauis ſoni conuenientia cõtinetur: non aliter virtus nequaquam in paſſionum extirpatione eſt conſtituta,ſed in earum moderamine, & com-

Ariſtot. poſitione.Loquitur optimè hac in cauſa Ariſt.2. Ethi.c.3. & 6. quo in loco dicit eſſe quaſdam animi paſſiones, quæ ipſo nomine malum & vitium præ ſe ferunt,vt impudentia, inuidia,maleuolentia:alias vero eſſe,quæ ipſo nomine boni tatem,& laudem declarant,vt miſericordia, verecundia,&c.alias eſſe, quæ indifferentes apparent, vt triſtitia, concupiſcentia,vide ibi quæ ad hanc attinẽt diſputationẽ.

Paſſiones meritorię ſunt & demeritorię. ¶ Eſt vltimò aduertendum,animæ noſtræ paſſiones meritorias eſſe,aut demeritorias; tum, qm̃ actus exteriorum membrorum,ſi voluntarii ſint,ſunt meritorii; ergo ſi affectus humanus voluntarius ſit,meritorius aut demeritorius erit;tum,qm̃ appetitus ſenſitiuus,vt ſupra dictũ eſt, habet libertatem quandam participatam,quapropter in eo collocari quaſdã virtutes diximus.Ergo in opere appetitus ſenſitiui poteſt eſſe meritum aut demeritum. ¶ Quod vt percipiatur,eſt intelligendum,paſsionem in ordine ad voluntatem tribus modis poſſe ſe habere. Vno modo,vt obiectum, qua rõne paſſiones meritoriæ ſunt,aut demeritoriæ,quatenus ſunt volitæ; Alio modo, vt principium;paſsio enim appetitus ſenſitiui nonnunquam mouet,& excitat volũtatẽ; vt cum quis ex concupiſcentia trahitur ad conſentiẽdum ipſi concupiſcentię,& ira ad appetendam vindictam.Tertio modo,vt effectus;aliquando ſiquidem ex efficaci volũtate excitatur paſsio in appetitu ſenſitiuo;vt cùm quis voluntate deteſtatur peccati turpitudinem,naſcitur continuò in appetitu verecundia. Aque his omnibus modis paſsiones animæ ſunt meritoriæ,aut demeritoriæ,ſed potiſsimè tertio modo.Qua autem ratione paſsio augeat,vel minuat voluntarium,quo item modo augeat,vel minuat liberum, ſupra q.6.expoſitum eſt. ¶ His conſtitutis, ad argumenta ſecũdo loco oppoſita,quibus probabatur paſsionem in virum ſapientem non cadere, reſpondendum eſt. Ad primũ reſpondetur, paſsionis nomen non tantum eas deſignare paſsiones,quę immoderatæ ſunt,& a recta ratione auerſę, ſed moderatas, & rationi etiam ſubiectas. Cuius nominis æquiuocatio,occaſionem errandi Stoicis præbuit. ¶ Ad ẽm reſpõdetur,quamuis omnis animi paſsio,motus naturalis limites exeat,non proinde omnem paſsionem, nocuam eſſe,aut contra naturam: nam conſentaneum maximè naturę eſt, vt motus cordis varius ſit. Dico inſuper,conſentaneũ eſſe vt inferatur aliquod detrimentum corpori propter bonum virtutis; in ambulatione enim, & exercitiis bellicis; vehementior eſt motus cordis, quàm eſſet naturalis ipſe motus, quæ tamen exercitia nemo damnare poteſt.

Triplicitèr ſe poteſt habere paſsio ad voluntatẽ.

Ad argu.

Ad primũ.

Ad ſcãm.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium reſpondetur, paſsiones, quæ anteuertunt vſum rationis, perturbare noſtrum intellectum: cæterum illæ quæ rationis iudicium ſequuntur, & moderatæ ſunt ac rationi ſubiectæ,non perturbant rationis iudicium, imò ſunt ei obedientes. ¶ Ad quartum reſpondetur, paſsiones immoderatas inducere ad peccãdum,at paſsiones benè diſpoſitæ ad virtutis officium maximè conferunt. Diuina uerò ſcriptura non condemnat omnes paſsiones, ſed paſsiones carnis eas, quæ ratione moderatæ non ſunt: iram etiã non omnem improbat,ſed eam,qua fratri iraſcimur,nõ ſanè illã qua aduers' peccatores, & eorũ peccata iraſcimur.

Ad quartum.

QVAESTIO XXV.

De ordine Paſſionum ad inuicem.

ANNOTATIO BREVISSIMA circa totam Quæſtionem.

VT vniuerſa paſsionum,& affectionum deſcriptio in conſpectu ponatur, has tabulas ſubiiciendas duximus, ex quibus facile erit intelligere, quem ordinem inter ſeſe habeant, & quæ nã ſint inter eas præcipuæ, quas vt commodius quilibet intelligere poſsit, quæ ſequuntur attendenda ſunt.

Amor paſſionũ origo. ¶ Paſsionum animæ origo prima,eſt amor:amor enim eſt animalis quædam inclinatio, ex boni apprehenſione conſurgens, atque in bonum tendens. Cum igitur bonum malo prius ſit, (malum namque non dicitur, niſi priuatio boni, & habitus perpetuò priuationem antecedit, qua de cauſa nihil odio habetur, niſi quia alicui bono quod diligitur, contrarium eſſe intelligitur) ſupereſt, ut omnes paſsiones, quæ in bonum tendunt, præcedant eas quæ in malum deſtinantur, ſiue in concupiſcibili ſitę ſint, aut verò irraſcibili. Inter eas autem quæ in bonum tendunt,

tendunt, vt ſunt deſiderium, delectatio, ſpes, deſperatio, amor primum tenet locum, quippe qui abſolutè in bonum fertur. Ex quo cõſequens eſt, eum præcedere eas animę paſſiones, quæ tendunt in bonum, vt abſens, vel iam adeptũ, uel ut futurum, & arduum, aut ſub alia quacumque limitatione. Ex his colligi etiam poteſt, concupiſcibilem, priorem eſſe origine, atq; etiã dignitate, iraſcibili. Quòd prior origine ſit, patet nam amor, qui eſt potentiæ concupiſcibilis, prior eſt, antiquiorq; quàm iraſcibilis operatio, vel affectio. Quòd verò dignitate ſit prior, liquet; nam iraſcibilis vniuerſa, cum omnibus ſuis affectibus inſtituta eſt propter concupiſcibilem, vt concupiſcibilis obtineat bonũ quod deſiderat, & eo fruatur: vnde ꝓuenit, quòd paſſiones iraſcibilis, ad paſſiones concupiſcibilis deſtinantur, vt ſpes atque audacia ad delectationem terminantur, ſi vincãt; deſperatio & metus ad triſtitiam cadunt, ſi vincantur.

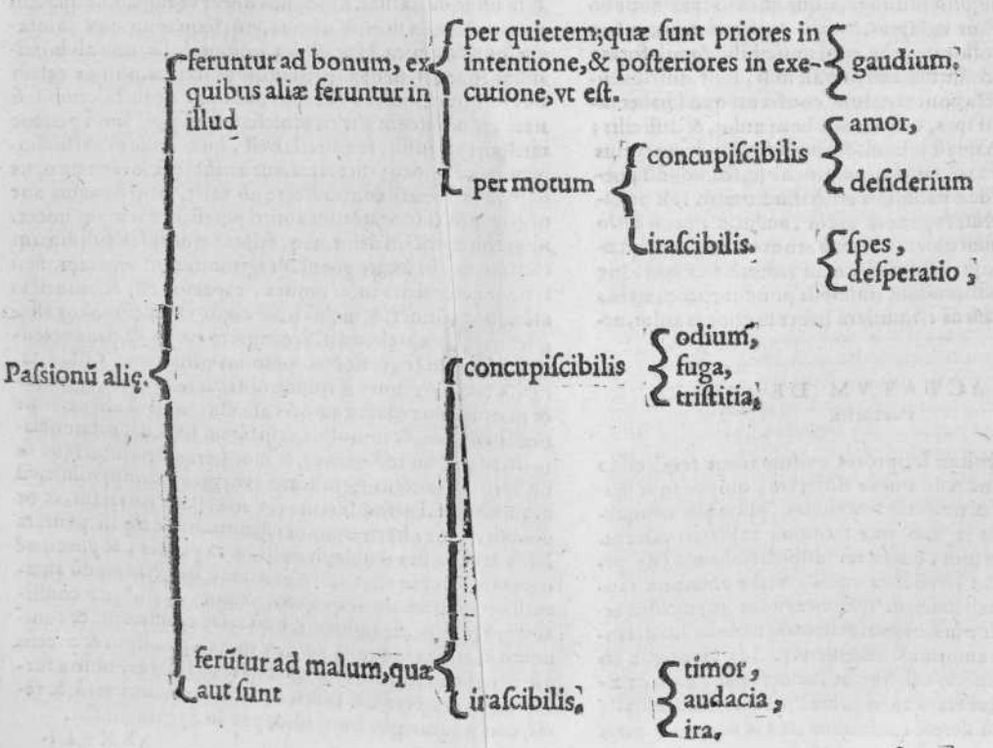
Quatuor paſsionum præcipua.

¶ Inuenimus præterea, omnes paſsiones ad quatuor ꝑcipuas reduci poſſe; quarum duæ in cõcupiſcibili ſunt, quę ſunt delectatio, & dolor; & duæ in iraſcibili, quas, ſpem & metum appellamus. Præterea, etiam ſub quadam ampliori ac latiori conſideratione, omnes ad duas reduci poſſe aſſerimus. ſecundum duplicem boni, & mali rationẽ; iſtæ ſunt delectatio, & dolor: imo verò ad vnum ſit omnium paſſionum reductio, ſcilicet ad amorem, licèt principalior, & cõſummatior paſſio ſit delectatio, hunc amorem conſequẽs, qua in re amata quieſcimus. Amplius verò, licèt amor ſit prima paſſionum ſortitur tamen concupiſcibilis nomẽ, a concupiſcentia, ſiue cupidine, ſic adeò, ut etiam ſecundum fictionem poeticam, Cupido Deus amoris nuncupetur. Cuius ratio eſt, quia bonum abſens, aut deſiderio habirum quando abeſt, maiorem in animo generat læſionem, magisque animus eius carentia triſtatur, atque ampliùs eius ſentit in ſemetipſo defectum, licèt in corpore non ita res perpetuò habeat. Sed diligentiùs oſtendamus quatuor eſſe præcipuas, animæ paſſiones, ſ. delectationem, dolorẽ, ſpẽ, & timorem. vnde illud Boetii decantatum; Gaudia pelle, pelle timorem, ſpemq; fugato, nec dolor adſit. Hæ nimirũ ſunt paſſiones præcipuæ. ¶ Paſſiones ſiquidem præcipuæ, duas conditiones expoſtulant; prima eſt, vt ſint per ſe, nihilq; accidentarij admittant. quod ſtatim exponetur. Secũdo eſt; ut ſint vltimæ in ſingulis generibus. Sunt autem, ſi res expendantur, quatuor paſſionum genera, ſ. motus in bonum, motus a malo, quies in bono, inquietudo in malo. Vltima in priori genere eſt ſpes: in primis enim ex bono generatur amor, deinde deſiderium; tandem ſpes accenditur ad vincẽdum bonum arduum. In ſecundo, timor; nam malũ, quàm primũ conſpicimus, abominamur, & tandem ſequitur timor imminentis mali. In tertio genere, vltimas & præcipuas partes tenet delectatio; nam omnes concupiſcibilis paſſiones, imò & iraſcibilis, ordinantur ad delectationem. In quarto genere collocatur triſtitia. Omnes iſtæ paſſiones ſunt per ſe, tam in ſe, quàm in ſuis cauſis: quod propter iram dictum eſt, quę vlterior motus in bonum eſt, quam ſpes, & exiſtit poſt ſpem, ſed ira conſurgit veluti per accidens; eſt enim effectus quidam audaciæ, & ideo non poteſt eſſe præcipua paſſio. Dicuntur itaq; prędictæ paſſiones principales, quia vnaqueq, in ſuo genere præcipuas partes obtinet. ¶ Sed antequam hinc diſcedamus, aduertat Theologus, quàm incongruè, ne dicam ineptè, de paſſionibus animæ ediſſerat Scot. in 1. d. 1. q. 4. ſcribit enim, in appetitu ſenſitiuo amorem propriè nõ collocari: cum namq; amor ſit prima paſſio appetitus ſentientis, ſi amare non cõuenit propriè appetitui ſentienti, ergo nec delectari, neq; timere propriè conueniet: ab amore enim cætera pendent, & amorem cæteræ paſsiones includunt; nam delectamur amato, timemus malũ amati: vnde ſi amor eſt improprie, cæteræ erunt paſsiones impropriè. Sed & aliud incommodum ſequitur longè maius; nam ſi paſsiones propriè non ſunt in appetitu ſentiente, & in appetitu intellectiuo ſecundum rei veritatem non reperiantur, nullibi propriè erunt. Illud etiam aduertat Theologus, quod dicitur omnem appetitum eſſe boni, & neminem ad malum intẽdendo operari, non opponi ei quod in litera dicitur, obiectum concupiſcibilis eſſe bonum vel malum. Dicendum ſiquidem eſt, malum non eſſe obiectum appetitus vt proſequendum, ſed ut fugiendum, & eadem ratione qua bonum expetitur, malũ refutatur. Vel dici poteſt, bonum eſſe obiectum appetitus per ſe primò, malum verò propter bonum, nam ideo refutamus & odio habemus malum, quia bono eſſe contrariũ exiſtimamus, quod bonum nos diligimus. Hæc ſufficiant pro principiorum declaratione: nunc ſequitur duplex tabula, vt iſta memoria poſsint retineri.

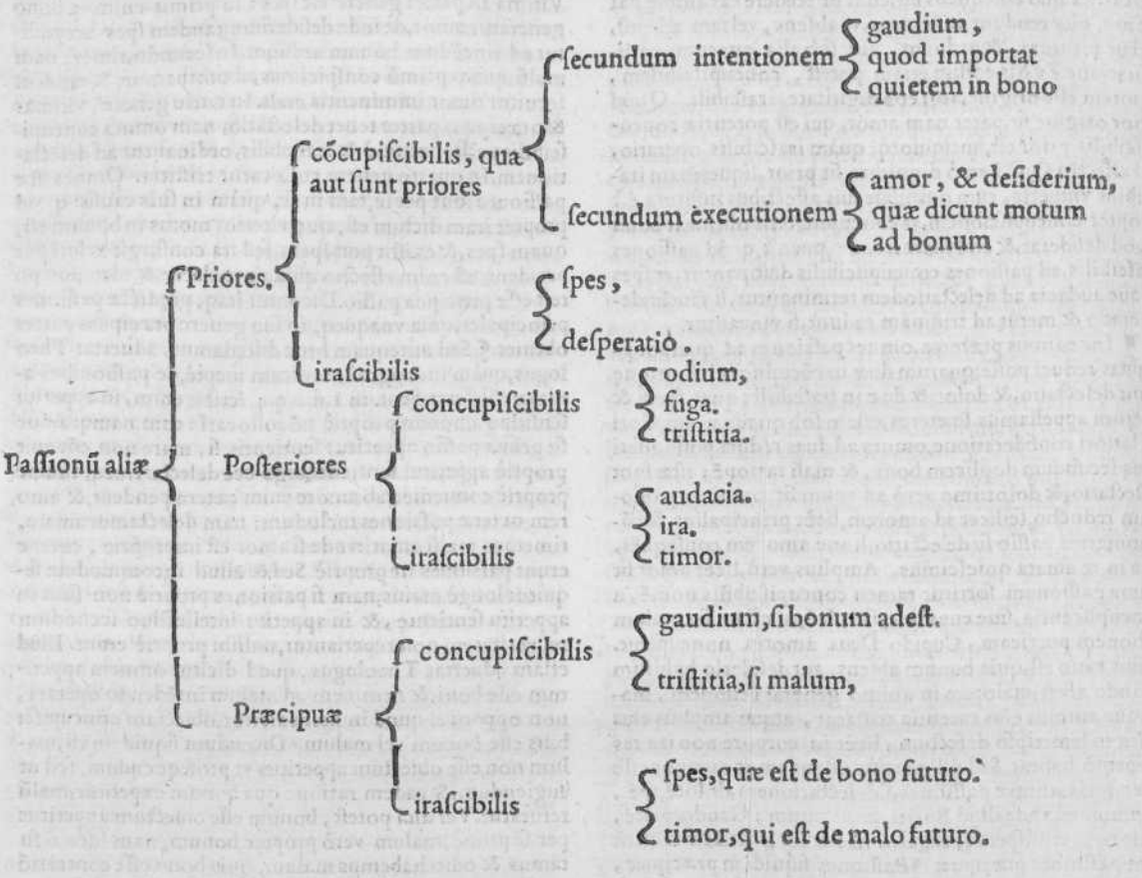
Boetius.

Paſsionis præcipuæ conditiones.

Prima tabula qua paſsionum ordo deſcribitur.

Secunda tabula,qua paßionum ordo deſcribitur.

SEd præſtabit,breuiter,& diſtinctè numerum,& ordinẽ paſſionum animæ noſtræ hic conſtituere.Ex documentis ſuperiùs poſitis conſtat, vndecim animæ paſſiones in appetitu reperiri, quarum numerus & ordo ſic colligitur. Nam cum bonum eſt appetitui propoſitum,ſequitur in appetitu ſenſitiuo amor,ſi verò vt incommodum, & noxium proponitur,ſequitur odium: ex futuri boni æſtimatione oritur in appetitu ſenſitiuo deſiderium:ex mali verò abſentis æſtimatione,procedit fuga,atque adeo ex præſentis boni opinione oritur voluptas,& mali præſentis,triſtitia.Sex iſtæ paſſiones collocantur in concupiſcibili. Simili forma paſſionẽsiquæ conſtituuntur in iraſcibili, ſunt diſtribuendæ.Nam reſpectu boni nondum conſecuti quod habet rationem ardui,eſt ſpes, quaſi amor boni ardui, & difficilis; deſperatio verò quaſi odium,& auerſio ardui,propter eius difficultatem:ſi verò malum imminens ſit,ſed nondũ præſens,verſantur duæ paſſiones circa illud,timor, ſ.& audacia,timor eſt veluti fuga mali ardui, audacia, proſecutio ad malum arduum ſuperandum.Verum ex malo iam præſenti,oritur ira,quæ eſt triſtitia mali ardui;ſed ex bono præſenti etiam habito,nulla in iraſcibili ponitur paſſio; nam bonum,cùm præſens eſt,nullam habet rationem ardui,neque difficilis.

IN TRACTATVM DE AMORE
Præfatio.

MVlti doctiſſimi ſcriptores exiſtimarunt rem eſſe difficillimam de amore diſſererc; quippe qui habeas obſcuras, & occultas ſententias, pluraque comprehendat myſteria, quàm quæ ſermone explicari valeant. Rurſus arbitrari ſunt, huius rei diſputationem eſſe periculoſiſſimam: hypocrita enim verba amatoria tantummodo apprehendens, inde occaſione perniciosè errandi occupatur: luxurioſus.& libidini deditus,luxuriandi, & turpibus amoribus inſeruiendi. Sed amor ipſe ab vtroque incommodo nos liberat, ac defendit, nam ex ſine amor,vel vituperationem habet, vel laudem. Nos de amore honeſto diſſerere curabimus, ſed & de amore turpi pauca indicabimus, non vt illum ſequamur, ſed vt vehementer fugiamus.

¶ Vt verò quàm neceſſaria ſit huius rei diſputatio deprehendatur,illud eſt aduertendum, quòd ex amore exeũt omnes cogitationes,& ſtudioſæ,& prauæ, ex eo prodeunt operationes vniuerſæ,in amorem tendunt, & terminãtur, nobiſcum naſcitur,nobiſcum creſcit, nosque ſemper comitatur;ſic adeò vt natura noſtra ſine amote,& amor ſine natura nunquã exiſtat.Amor nos docer vt fugiamus quæcunque incõmoda ſunt,& nociua,vtq; ſequamur quæ ſalutaria ſunt,& amica.Hæc eſt lex immutabilis, non ab hominibus inuenta, neq; a legislatoribus ſcripta,non ex cęleſtibus inſpirata,non ex aliorum exemplo deducta, nobiſcũ nata eſt,nobiſcum alitur,adoleſcit,& vſq; ad ſeniũ perſeuerat.Itaq; vt quiſq; ſe amet,lex eſt, quæ nullam perſuaſionem requirit,neq; rhetorica,aut artificioſa oratione opus habet,cui literati contradicere nõ valẽt, neq; ignauia aut negligentia aduocatorum amitti poteſt,nec tempus nocet, neq; contradictio delet,neq, falſitas eius ſplendidiſſimam claritatem obſcurare poteſt.Vt igitur iterum repetam, ſicuti figura circularis inter omnes, capacior eſt, & vniuerſas alias in ſe cõtinet,& includit,ſic amor vniuerſos alios affectus in ſe comprehendit,vt omnium origo,& fons perennis:de quo in ſequentibus copioſius ediſſeretur. Encomiũ amoris.

¶Illud ſanè in huius argumenti limine obſeruare oportet,q; ſanato & in ordinem redacto amoris affectu;vniuerſi alij pectoris noſtri affectus,& imouſus,ſanitatem habent, robur obtinent,ad pacem rediguntur,& morigeri efficiuntur.Hoc ſanè Spiritus ſanctus ſignificare (vt ego exiſtimo)voluit,cũ dixit Cant.2.Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem,id eſt,introduxit me in penetralia,& arcana ſua reuelauit mihi, & in primis, & præcipuè ordinauit in me charitatẽ?docuit me quemadmodũ amare illum debeam,& in quo charitatem, & amorem conſtituere,& collocare oporteat, quo rectè conſtituto & compoſito,omnia tranquilla ſunt,& quieta,gaudium & pacem afferunt ineffabilem. Amor enim inordinatus, noſtra turbatio eſt anxietatis,& timoris plena,ordinatus verò,& rectè conſtitutus,gaudium eſt,& pax in Spiritu ſancto. Cant.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Quid ſit, & vnde dicatur amor.

HIc aggreditur D. Th. ad explicandum, & definiendũ quid ſit amor. Vt verò ex nominis etymologia rem exordiamur. intelligendum eſt, ꝙ amor Græcè vocat Eros, ſcriptũ, o, paruo, aut magno, ſignificatq; deſiderium boni, aut pulchri: deducitúrq; (vt exiſtimat Plato) a verbo quodã quod ſignificat furari, ſiue prædari, eò ꝙ amantis cor deprædetur, & in poteſtatẽ alterius tra ducat; aut verò deducitur ex alio verbo, quod ſignificat obſtar ingere ſiue vincire aut ligare, eo ꝙ amantes vinciat, & in vĩcula trahat: Aut ex alio verbo qđ ſequi ſignificat, eò ꝙ amans rẽ amatam vehementer ſequatur. Alii verò deducũt ex alio verbo quod fortitudinẽ deſignat, vt ſignificetur amorem ſuper omnia fortem eſſe. Nonnulli verò aliam huius vocis etymologiã ſequuntur, dicunrq; trahere originẽ a verbo quod dicere ſignificat; amor. n. amãtes, dicaces, & eloquentes facit.

Prima cõ.

Secunda.

Plato.

Sed & aliã cõmemorant deriuationem, deducuntq; a verbo, quod eſt videre; amor. n. ex viſu naſcitur. Plato in Cratylo diſputãs quid ſignificet Eros, qui amor interpretat, dicit nõ eſſe difficilem huius rei inueſtigationem; nam deriuatur ab Erotos, vnde deriuatur nomen, Heroes, id eſt homines diuini, maximi pretii, qui omnes alios excellant, qui ex amore geniti ſunt, quẽ Dii

Gene. 8.

erga mulieres habuere. Fortaſſis alludit ad illud Ge. 6. Videntes filii Dei filias hominum, quòd eſſent pulchræ, acceperunt ſibi vxores ex omnibus quas elegerãt, & paulò inferius. Poſtquã ingreſſi ſunt filii Dei ad filias hominum, illæque genuerunt, iſti ſunt potentes a ſeculo viri famoſi.

¶ Hebræi deducunt hoc vocabulum a verbo Hahaba, quod eſt amo. Latini a verbo amo, quod ſignificat uehementer amare. Ex hoc deriuatur nomen Amicitiæ ſacroſanctum. At quæ nã ſit prima origo huius verbi, amo, a Latinis prorſus ignoratur: hoc tñ certiſſimum eſt, ꝙ quoties volunt affectum, vel deſideriũ appetitus exprimere, hoc nomine declarãt, & patefaciunt, Græci dicunt, Eros cum, ω, ſcriptum, in mala accipi partem, pro turpi amore; Eros vero per, o, pro honeſto, & laudabili ſumi. Ex hoc verbo phileo ꝙ pro amare accipiunt, mille conficiunt verborum cõpoſitiones, philozoos, amatorem vitæ. Sed iam de etymologia nominis ſat ſit, nunc rem ipſam aggrediamur.

¶ In omni rationis diſcurſu optimè diſpoſito, inueſtigati tria ſolent. ſi res ſit, quid, & qualis ſit; ad hæc quæſita, omnia referri ſolent. Si quiſpiam percontetur an amor ſit, rerũ omniũ vt ignorãtia eũ teneat, neceſſe eſt; eſt. n. luce ip

QVAESTIO XXVI.

De amore, habet articulos quatuor.

Introductio quæſtionis.

HIc aggreditur D. Th. ad diſputandũ de amore, & uniuerſum tractatum in partes tres diſtribuit: primũ definit quid ſit amor, deinde de eius cauſis per ueſtigat, tandem de amoris effectu ediſſerit.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm amor ſit in concupiſcibli.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Amor eſt aliquid pertinẽs ad appetitũ; vtriuſq; enim obiectũ, bonũ eſt; cõtinuò. n. ac bonũ appetitui oblatũ eſt, mouet eũ, & allicit ad ſe cõgruentia, & coaptatione quadam naturali; qualis eſt veri cum mente, formoſi cũ oculo. Itaque amor eſt inclinatio, ſine progreſſus ad bonum.

¶ Secũda Concluſio. Triplex eſt amor; naturalis, ſenſibilis, & intellectualis; nã ſm differentiã appetituũ, eſt ẽt differẽtia amoris: quidã. n. eſt appetitus naturalis, per quẽ res naturaliter appetũt quod eis cõuenit ſm naturã, vel per apprehẽſionẽ propriã vel per apprehẽſionẽ inſtituẽtis ſa clarius, amorẽ eſſe. Quid verò ſit amor, difficilem habet explicationẽ. Stoici dicũt amorẽ eſſe cupiditatem boni, & pulchri. Academici verò eſſe deſiderium fruendi eo quod quiſq; iudicat bonũ, & pulchrũ eſſe. Theophraſtus inquit; Amor eſt animi concupiſcentia, quæ celeré habet ingreſſum, tardũ verò regreſſum. Alii verò dicũt, ꝙ eſt impetus, & inclinatio ad id qđ pulchrũ, & formoſũ eſt. Sd nõnulli addũt hãc definitionẽ, eẽ deſideriũ obtinẽdi id qđ pulchrũ eſt, & eo fruẽdi. At omiſſis his definitionibus, quæ planè, & exactè rẽ nõ explicãt, Amor ſine dubio eſt guſtus ille, & cõplacẽtia, illa (inquã) inclinatio q̃ manet poſtquã videmus rẽ aliquã quæ nos recreat & delectar. Hic eſt amor deſiderij, & ſpei pr̃. Cui⁹ rei definitio vt exactiùs explicet, ſciẽdũ eſt ex D. Au. ꝙ amor eſt principiũ olum nr̃orũ affectuũ, & actionũ, habetq; clauẽ, & gubernaculũ nr̃æ volũtatis, qui nihil aliud eſt, quàm immutatio prima, q̃ in animo nr̃o imprimit ex re appetibili, & deſiderabili q̃ attrahit, & mouet ad ſe appetitũ nr̃m, quæ nihil aliud eſt quã cõplacentia appetibilis ex qua quidẽ motus in animo nr̃o oritur, qui deſideriũ appellatur. Græci (ſm Platonẽ) vocãt hymeros, qm̃ impellit animũ impulſu, & impetu ſuo, facitq; vt vehemẽter ad rẽ amatã deferatur, & ex hoc impetu hymeros appellatur. Deſideriũ ſm Theologos, eſt motus in bonũ, & velle quod abſens eſt, & nõdũ poſſidetur. Ex quo ſequitur, ꝙ amor, & deſiderium, mutuo ſe conſequuntur circa rem abſentem, & fraterna neceſſitudine connectuntur, ex eodem ſemine procreantur, ſed in primis amor producitur vt deſiderii cã.

Definitio amoris.

Auguſt.

¶ Differtque inter deſiderium & amorem: nam deſiderium fertur in bonum non habitum, amor verò & in reb⁹ poſſeſſis, & habitis, & in rebus abſentibus locũ habet. Ex qua doctrina, ſi rectè inſpiciatur, conſequens eſt, oẽm affectum animi noſtri ex amore habere originem. Amor primus impetus eſt, procedit per deſiderium, & per ſpem uires accipit, & tandem in delectatione ſedatur, & quietem habet. Quòd vt explicatius intelligatur, aduertat Theologus ꝙ bonũ, ſimul ac appetitui eſt oblatum, mouet eũ continuò, & allicit ad ſeſe. Motus hic appetitus, exhilaratio illius quædam eſt qua appetitui placet illud, quaſi bonum, & ſibi congruens: allubeſcentia appetitus poterit appellari: itaque allubeſcentia confirmata, amor eſt. Hunc licet definire, uoluntatis, ſiue appetitus inclinationem, ſiue progreſſum ad bonum; exiit enim voluntas obuiam bono venienti, ut id complectatur, vnde naſcitur cõiunctionis expetitio. Sed ex hoc illa naſcitur quæſtio

Differẽtia inter amorem; & deſiderium.

Vtrũ adepta re amata ceſſet amoris impetus.

non contẽnenda,ea eſt; Vtrũ poſtquã rem amatã adepti ſumus ceſſet amoris impetus? Vr̃ ꝙ ceſſet. ¶Nam uis motus habet ſuũ terminũ,& finẽ,quo adepto,quieſcit,& vltra nõ progreditur. ¶Deinde,rerũ naturalium augm̃,terminũ habet,& finẽ,ad quem cũ acceſſerint,non vltrà creſcunt, ſed ſtatim diminutio ſuccedit,& paulatim, & ſenſim deficiũt, & exicantur, & randẽ pereunt. ¶Demũ prouerbiũ eſt, ꝙ oĩs actio adepto fine quieſcit, & finẽ habet. Quòd ſi q̃ſpiã dicat;hæc oĩa probare,ꝙ deſideriũ animi debilitetur,& deficiat in rei adeptione,qđ eſt ueriſſimũ; at non probare ꝙ amor deſit,& diminutionẽ habeat. Huic obiici põt,ꝙ imminuto deſiderio,imminuitur ſubinde amor,qui eſt deſiderii fundamentũ & pr̃. Hæc dubitatio ſic explicatur;namq; dicẽdũ eſt, exẽpla eſſe optima,ſed in nr̃o ꝓpoſito minimè cõcludere. Nam ſolum concludunt in rebus naturalibus,q̃ ſemp habent eũdẽ,& vniformẽ tenorẽ; ſed in amore,& deſiderio nõ ſic accidit:amor. n.eſt ignis quidã ardentiſſimꝰ, q tantò magis inflãmatur,& ardet,quãtò de re amata plus guſtamus. Quòd ſi ardet,& incenditur in abſentia,qũo nõ ardebit in præſentia? Propter qđ Socrates ſcribit, amorem eſſe mortalem,& immortalẽ,iuuenem, & ſenẽ,rem nouã & veterẽ: ſicut.n. poſt ſtomachi repletionẽ ſequitur fames, & eiuſdẽ vacuitas,& poſt potũ quo homo extinguit ſitim, recurrit eadẽ,& deſideriũ,& cupiditas iterũ bibendi;nõ aliter deſideriũ expletur fruitione rei quã exoptabat,cuius rei guſtus incendit deſideriũ,& cupiditatẽ eiuſdem boni:& ſic concluditur,ꝙ adeptio rei amatæ, amorẽ & deſideriũ non extinguat. Cuius rei aliã rõnẽ ex diuina Theologia demõſtrare poſſumus. Certè non eſt cur amor in adeptione rei amatæ deficiat,& interrumpatur,quin potiùs creſcit. Nam amor(vt dictum eſt)a deſiderio ſic differt,ꝙ deſiderium eſt rei abſentis, amor verò potiſſimũ eſt rei præſentis:eſt enim amor cõplacẽtia ex re amata,q̃ ſine dubio in rei adeptione maior,& ſuauior eſt;ſed & deſideriũ creſcit,non vt habeat, ſed vt in ꝑpetuũ,& ſine intermiſſione poſſideatur. Hactenus de rei definitione,quæ in ſequentibus articulis accuratiùs explicabitur. ¶De diuiſione amoris nonnulla commemorat D.Th.in hoc art. vt definitionẽ amoris nobis explicet. Eſt quidam(inquit)amor naturalis,qui nihil aliud eſt, quã quædam naturalis inclinatio ad id qđ ſibi cõuenit, & conſentaneũ eſt ſm naturã ſuam; quo amoris impetu ferẽ lapis in locũ ſuum. Alius eſt amor ſenſitiuus, q eſt inclinatio in id qđ ſenſus iudicat eẽ bonũ. Tertius eſt intellectualis,qui ſequitur rõnis iudiciũ,& arbitriũ. ¶Sed libet hic annotare dr̃ias quę verſantur inter amorẽ naturalẽ,& aĩalẽ, q ꝑ ſenſitiuũ, & ĩtellectualẽ diuiditur. In primis differunt. Nam amor naturalis conuenit oĩbus rebus, aĩalis verò tm̃ cognitionẽ habẽtibus. Deinde differunt,ꝙ naturalis ſequit formã naturalẽ;aĩalis verò ſequitur formã præconceptã,& apprehenſam. Tertiò diſtant,ꝙ amor naturalis in actum prodit,abſq; actuali cognitione, vel apprehẽſione, ſed ꝑ ſolã naturã: aĩalis verò non ſe exerit in actũ, niſi præeunte cognitione. Sed & alio modo differunt: Nã amor naturalis non eſt operatio,& qđ dicunt Theologi,non eſt actus elicitus:grauitas.n.lapidis, & inclinatio eius amor appellat: amor verò aĩalis,eſt operatio,& actus elicitus, a uoluntate ꝓgrediens. Quinto differũt: Nã amor naturalis eſt ad vnũ determinatus,& ſemp eodẽ modo ſe habens, & neceſſariꝰ: aĩalis verò præcipuè in hoĩe eſt liber,q ꝓpe qui ſequit ex deliberatione & conſultatione rõnis. In brutis verò licet varius ſit & inconſtans;nunc.n.ouis carpit hanc herbã,nunc verò alterã,nunc cupit bibere,nunc comedere;liber nõ eſt, nã ſequitur ex impetu,& inſtinctu naturæ, nõ ex rõnis deliberatione. Rõ huius dr̃iæ eſt. Nã amor naturalis,ſequitur naturã quæ eſt determinata ad vnũ:aĩalis verò ſequitur cognitionẽ,quæ varia eſt,& ad vnũ minimè determinata. Ex hac dr̃ia cõſequitur & alia,qa naturalis amor eſt ab extrinſeco,ſ.ab autore naturę;aĩalis verò ab ipſo aĩali,oportet.n. ꝙ amans cognoſcat,& in bonũ cognitum differatur. Vltimò,differunt maximè;nã appetitus naturalis, eſt potentia reſpectu rei conueniẽtis ſibi; aĩalis verò eſt rei cõuenientis toti cõpoſito. Sic viſus appetit naturaliter viſibile ad actũ ſuũ;vt conſentaneũ,& conueniens viſui,ſed appetitus aĩalis appetit, & amat viſibile ad bonũ amantis. Qũo aũt oẽs iſti amores ſint collocandi in concupiſcibili,& non in irascibili,ex dictis in ſuperioribus manifeſtũ euadit, fuſiſſimè.n.explicauimus qũo diuidatur appetitus, in concupiſcibilẽ,& irascibilẽ,& quę ſint vtriuſq; partis officia & munera, cõſulat lector q̃ ibi annotata ſunt. Nos verò ad aliã qõnẽ difficilẽ tranſeamus, quã inſinuat D. Tho. ſol.ad 2.

Amoris diuiſio.

Amoris animalis & naturalis differẽtia.

Explicatur

Socrates.

D. Thom.

¶ Vtrũ amor ſit oĩum aliorũ affectuũ, & paſſionũ animi prima cauſa,& origo. A parte negatiua ſic arguitur.

Vtrum amor ſit omnium paſſionum prima cauſa.

Argu. Primò. Ariſt.

¶ Nã amor eſt quædã paſſio aĩ nr̃i,vt planè conſtat: ſed nõ oĩa quæ agit hõ,agit ex paſſione, ſed quædã ex electione,quædã ex ignorãtia,vt dr̃ in 5.eth.c.7. Ergo nõ oĩa quę hõ agit,agit ex amore. ¶Præterea, appetitus eſt principiũ motus in aĩalibus,vt teſtatur Ariſt. 4.de Ani.tex.40.ſi igit oĩa quæ agit hõ,agit ex amore;aliæ paſſiones appetitꝰ erũt ſuperuacaneæ, & ocioſæ. ¶Deinde,nihil cauſatur ſimul a cõtrariis cauſis,ſed q̃dã fiunt ex odio; nõ ergo oĩa ſunt ex amore. ¶Deinde,cã eſt prior effectu: at delectatio eſt quoq; cã amoris,q̃dã n.pp delectationẽ amant, vt dr̃ 8.Eth.ca.2. & 3.ergo delectatio eſt prior amore. Nõ ergo prima inter affectiones eſt amor. ¶Deinde, amor vnionẽ quãdã importat,eſt.n.uis vnitiua,vt dicit D.Dio.c.4.de diuin. noĩb.ſed deſideriũ eſt motus ad vnionẽ rei deſideratæ, ergo deſideriũ eſt prius amore. ¶Vltimo, non vr̃ planè intelligi qũo odiũ,& deſperatio ex amore naſcantur. ¶In huius rei expoſitionẽ eſt cõcluſio certiſsima,ꝙ oẽs aliæ affectiones aĩæ ex amore naſcant̃ ſic ꝓbat D.Au.li.14.de ci.Dei c 7. Amor inquit,inhians hr̃e qđ amat̃,cupiditas eſt;id ãt habẽs,eoq; fruens,lætitia eſt,fugiens qđ ei aduerſatur,timor eſt,idq; ſi acciderit ſentiens,triſtitia eſt;proinde mala ſunt iſta, ſi malus eſt amor;bona,ſi bonus. & in alio loco dicit; Amor efficit ut timeamus non poſſe nos acquirere id qđ deſideramꝰ amor efficit vt ſperemus nõ poſſe obtinere id qđ deſideramus,ſi hoc accidit,voluptas ſubſequitur, ſi contrariũ euenit,dolor. Huius verò concluſionis demõſtrationes varias cogitauit D.Th. Prima ſic habet. Oĩs alia aĩæ nr̃æ affectio importat motũ ad aliquid,vel quietẽ in aliquo, oĩs autem motus in aliqđ,vel quies in aliquo,ex aliqua cõnaturalitate,vel coaptatione ꝓcedit, quæ ptinet ad rationẽ amoris. Vniuerſa ergo aĩ affectio ex amore procedit,& conſurgit. Sed ſi cui hæc rõ non ſatis ꝓſuaſit,adhibet ſcđam rõnẽ D. Th.dicens. Nã agens,agit pp finẽ aliquẽ, ut ſuperiùs dictũ eſt;finis aũt eſt bonũ deſideratũ: & amatũ vnicuiq;,vñ manifeſtũ eſt,ꝙ oĩs affectio,& operatio ex amore ꝓcedit. Sed manifeſtiorẽ & euidentiorẽ ꝓſequitur D.Th.demonſtrationẽ,dũ inquit; Affectiones,quarũ obiectũ eſt bonũ, ſunt illis priores,quarũ obiectũ eſt malũ; bonũ.n.prius eſt malo, cũ malũ ſit priuatio boni;priuatio aũt poſterior ẽ pfectiõe quã priuat,id qđ mani feſtè patet. Nã ga bonũ quæritur,iõ refutatur contrariũ malũ,un fit ꝙ amor ſit prior odio, triſtitia,& cæteris affectibus,q malũ reſpiciunt. Iõ.n.iraſcimur, ga impedit bonũ qđ deſideramus, triſtamur,& dolemus,ga bonis optatis priuamur;& nihil odio habemus niſi ꝑ hoc ꝙ bono & cõuenienti cõtrariatur. Sed ꝓgit D.Th. demõſtrate,ꝙ in affectibus,q̃ circa bonũ verſantur,prima origo ſit amor; Nã bonũ hẽt rõnẽ finis; manifeſtũ eſt aũt ꝙ oẽ qđ tendit in finẽ aliquẽ, primò hẽt aptitudinẽ ad ipſum,ſcđò tẽdit in illũ,tertiò q̃ſcit in ipſo. Sed aptitudo, ſeu ꝓportio appetitus ad bonũ, eſt amor,q nihil aliud eſt quã cõplacẽtia boni,motus aũt ad bonũ,eſt deſideriũ; qes verò in bono,eſt gaudiũ,ſeu delectatio. Ex his ergo liquet quẽadmodũ amor ſit oĩũ affectionũ aĩæ nr̃æ fons, & origo. ¶Ex qua doctrina ſequitur,amorẽ eſſe gñale vocabulũ ad uniuerſam affectionẽ,& appetitionẽ,nomẽ tantæ amplitudinis & capacitatis,ut oĩa deſideria, oẽs nr̃æ affectiones cõtineat,quidquid hõ deſiderat,& ab hoĩe deſiderari põt, in amore occultũ,& abditũ eſt. Amor omnẽ deſideriorũ & affectuũ clauis,origo,fons,& finis eſt. Imo apertè ſequitur,hoĩem in oĩbus ſuis affectibꝰ,& affectionibus,nihil cogitare,nõ aliud efficere quã ut amet,& felicitatẽ ſuã amore ꝓſequat̃. Vñ rectiſsimè & ueriſsimè D.Di.c.4.de di.no. ſcribit,ꝙ pp amorẽ boni,oĩa agunt, quæcũq; agũt. Ex eadẽ doctrina cõſequit̃,ꝙ origo,fons, & principiũ oĩum bonorũ,eſt amor. Rurſus,finis,& ſcopus oĩum operũ humanæ vitæ eſt amor. Itaq; eſt principiũ,mediũ,finis. Si igitur cupit Chriſtianus vitã ſuã rectè inſtituere, id curet in primis,vt charitatẽ,& amorẽ rectè cõponat;nã uera & breuis definitio uirtutis, eſt ordinatus amor, ſic ut Aug. definire non dubitet,ꝙ temperantia ſit amor integrũ ſe præbens ei quod amatur:fortitudo, amor facilè tolerãs omnia propter quod amatur. Iuſtitia amor,ſoli amato ſeruiens,& ꝓpterea rectè dominans. prudentia amor,ea quibus adiuuatur:ab his a quibus impediatur, ſagaciter ſeligens.

Amoris amplitudo

Vide Bern. ſerm.81.in Cant. Dionyſ.

Auguſtin. li.1.de moribus c.15.

¶Hinc

Vtrũ amor sit principium bonorum an malorum.

¶ Hinc etiam facilè est dissoluere quæstionẽ illam, quæ felicissima ingenia vehementer torsit, vtrum amor sit principium, & origo omnium malorum, an verò omnium bonorum ? Nam si disputatio instituatur de amore sui immodico, & inordinato, qui philatiua solet appellari, omnium malorũ, & amaritudinum origo, & puteus ẽ. Hinc enim inimicitiæ, iniuriæ, ambitiones, & cætera peccatorũ lues oritur & nascit; cuius amoris insaniam, pulcherrimè describit Plautus dum inquit.

Cõclusio.

Plautus in Cist.

Credo ego amorem primũ apud homines carnificinam commentũ.
Hanc ego de me cõiecturã domi facio, ne foras ẽrã.
Qui omnes hoies supero, atque antideo cruciabilitatibus animi.
Iactor, crucior, agitor, stimulor, versor in amoris rota miser,
Exanimor, feror, diferor, distrahor, diripior, ita nullam mentem
Animi habeo, vbi sum, ibi nõ sum: vbi non sum, ibi est animus.
Ita mihi omnia ingenia sunt, quod lubet, non lubet iã id continuò.
Ita me amor lapsũ ãi ludificat, fugat, it, appetit.
Captat, retinet, iactat, largitur, quòd dat, non dat, deludit,
Modò quod suasit, dissuadit: quod dissuadit id ostentat.

Agẽtis naturalis duplex effectus.

Theophil.

¶ Theophilus dicit amorẽ è cœlo a Diis, ꝙ seditionem inter illos agitaret, expulsum fuisse effractis alis, ne rursus ad superiora volaret. Sed si de amore summi boni sermo habeatur, omnium bonorum fons est, & origo; ex eo nam que nascitur gaudium, pax, quies ineffabilis. Sed quoniam hoc ad reconditiorem Theologiam spectat, in alium locum differatur.

Ad argu. ad primũ.

¶ Nunc restat arg. obiectis satisfacere. Nam ad primum dicẽdum est, ꝙ obiectio illa procedit de amore, qui est affectio appetitus sentientis; nos aũt cum diximus amorem esse fontẽ, & originẽ omnium affectuum in anima nra, loquuti sumus de amore in gẽe & in cõi, vt cõprehendit sub se amorẽ intellectualẽ, rationabilẽ, sensibilẽ, naturalem; sic enim loquit̃ D. Dion. de amore c. 4. de diui. nomi.

Dionys.

Ad secundum.

¶ Ad ẽm dicendũ est, qd ex amore, vt iã dictũ est, causatur & desiderium, & tristitia, & delectatio & in vniuersum aliæ aĩę nr̃ę affectiones. Ex quo consequens, est, ꝙ oĩs actio, quę ex qua uis affectione progreditur, progreditur ẽt ex amore, veluti ex causa primaria: vnde aliæ animæ affectiones otiosæ nõ sunt, nec superuacaneæ: quippè quæ sunt actionis proximæ causæ, licèt amor primatũ teneat.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertiũ dicendũ ꝙ odiũ ẽt ex amore causatur, sicut iã dictũ est, & in sequẽtibus diligentiùs explicabitur.

Ad quartũ

¶ Ad quartũ dicendũ, quòd cũ quis amat aliquid ꝓpter delectationẽ, amor qdẽ ille causatur ex delectatione; sed rursus delectatio causat̃ ex alio amore præeunte; nullus enim delectatur, nisi in re quodãmodo amata, & dilecta.

Ad quintũ

¶ Ad quintũ sic dicẽdum est, dupli cẽ esse vnionem amati ad amantem: vna est realis, ẽm coniunctionem ad rẽ ipsam, & eiusmodi vnio ad gaudiũ, uel delectationem pertinet, quæ ad desiderium consequitur:

Duplex vnio amati ad amãtẽ.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm amor sit passio.*

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est. Amor est passio, propriè quidem secundum quod est in concupiscibili, communiter autem & extenso nomine secundum quod est in voluntate. Probatur sic. Nam passio est effectus agentis in patiente; sed amor, tam sensitiuus, quam intellectiuus, est effectus agentis, scilicet appetibilis; & appetitus sensitiuus habet annexam transmutationem corporalem, non verò appetitus intellectualis; solum enim immutatur ab appetibili. Igitur amor vniuersus, passio est: præcipuè verò & propriè amor appetitus sensitiui, qui habet adiunctam transmutationem corporalem. Vt verò hæc probatio explicetur vberiùs, sciẽdum est, quòd agens naturale duplicem effectum inducit in patiens; primò dat formam, secundò dat motum consequentem ad formam; sicut generans dat corpori grauitatem, & motum consequentem ipsam; & ipsa grauitas, quæ est principiũ motus ad locum connaturalẽ, potest dici quodammodo amor naturalis, sic etiam ipsum appetibile dat appetitui primo quidem quandam coaptationem, & congruentiam ad ipsum, quæ est quædam complacentia appetibilis, ex qua sequitur motus ad appetibile; nam appetitiuus motus circulo agitur, vt dicitur 3. de ani. text. 55. appetibile enim mouet appetitum, & appetitus tendit in appetibile realiter consequendũ, vt sit ibi finis motus, ubi fuit principium. Prima ergo immutatio appetitus ab appetibili, vocatur amor, quæ nihil aliud est, quàm complacentia appetibilis, & ex hac complacentia sequitur motus in appetibile, qui est desiderium, & vltimo quies, quę est gaudium. Sic igitur cum amor consistat in quadam immutatione appetitus ab appetibili, manifestum est, quod amor est passio, propriè quidem secundum quod est in concupiscibili; nam habet transmutationem corporalem adiunctam, quod est necessarium vt propriè & verè passio sit, vt uisum est retro quæst. 22. ar. 3. Communiter autem & extenso vocabulo est passio in voluntate, secundum quod appetibile immutat appetitum, & reducit de potentia ad actum.

Alia aũt est vnio affectiua, quæ nascitur ex hoc, ꝙ aliquid habet aptitudinẽ ad alterũ, & inclinationem, ex qua re iã participat aliquid eius: & sic amor vnionem importat, quæ qui dẽ vnio præcedit motum desiderij.

Ad vltimũ.

¶ Ad vltimũ iã patet ex dictis, qũo odiũ ex amore nascatur, & qui desperantes se morti tradunt, hoc ipso se amant; nam id faciunt, vt a miseria, & calamitate aliqua asserantur; fugere verò miseriã, quædã portio felicitatis ab ipsis existimatur.

In quo cõsistat amor

¶ Sed antequã hĩc discedamus, operæpretiũ est explicare, quo ĩ genere causę amor sit origo, & fons oĩum animæ affectionũ. Certè in genere causæ efficientis. Sicut. n. cognitio principiorũ, est cã cognitionis cõclusionis, sic amor finis, est causa oĩum aliarũ affectionũ, quæ ex finis amore nascũtur. Sicut. n. intellectus ex cognitione principii colligit conclusionem, sic sanè voluntas ex amore finis, inducit se in volitionem mediorum. Sed & alio modo est causa efficiens, sicut subiectum est causa efficiens passionum, quæ inde deriuantur; & sicut effectus prior, est causa alterius effectus, qui ex priori deriuatur: & quemadmodũ vna potentia animæ, est causa alteri', Agens enim nulla rõne posset producere ẽm effectũ, nisi primo producto. De hoc habet nõnulla Capr. in 1 d. 1. q. 1. ad arg. contra tertiã conclusionem Non tãtum hoc, sed & amor est causa impellens ad operandum vsque dum finem suum consequatur. Sed & illud verum est, esse causam finalem omnium, vt superiùs demonstratum est.

Amor in genere causæ efficientis est causa passionum.

Capr.

EXPLICATIO ARTICVLI.

ID quod dicit D. Th. appetibile effĩcienter mouere, & allicere appetitũ, a pleriſq; negatur: quòd certè in magnã conijciebat nos disputationẽ, nisi iam de hoc sensum meũ aperte explicuissem. ¶ Sed & illud hẽt dubitationẽ, qũo statuat D. Th. ꝓ certò. ꝙ amor sit cõplacẽtia; nã ex eo uĩ seq, amorẽ, & delectationẽ nihilo differre. Cõplacẽtia. n. nihil aliud vĩ cẽ quã delectatio, & gustus de re amata. Nõ desunt Theologi q̃ arbitrentur delectationẽ, & amorẽ, idẽ prorsus cẽ, idq; cõfirmãt autoritate D. Th. ſp falluñt oĩno q. Nã D. Th expresè hoc negat ĩ innumeris locis, & in hoc ar. minimè obscurè: asserit. n. ꝙ cõplacentia, q̃ est amor, est prior ipsa delectatione; amor. n. ꝓ desideriũ ꝓcedit, & ad delectationẽ vsq; ꝓuenit. Qd idẽ cõfirmatur exẽplo rerũ naturaliũ. Nã (autore D. Tho. grauitas in lapide, est amor reſpũ D. Thom.

Quomodo amor complacentia dicatur.

loci inferi; quies verò in naturali loco; delectationis rationem habet. ¶Quòd autem non ſit idem complacentia, & delectatio, patet ſic. In primis, damnati complacent ſibi, & amant ſe maximè, tanquam in ſe conſtituentes finem vltimum, & tñ in ſeipſis non delectantur, neq; vlla afficiũtur iucunditate.

Differentia iter cõplacentia & delectationem.

Amor nõ eſt delectatio.

Rurſus, beata virgo tpe paſſionis Dñicæ ſummè diligebat Chriſtũ; at conſtat ꝙ nõ ſummè delectabatur. Conſimiliter ſancti martyres ſummè amabant; at parum, vel in nullo delectabantur. Sed & fortis vehementer diligit actũ fortitudinis in periculo mortis cõſtitutus, at ea in re parum delectatur. Ex his conſtat, falſum eſſe quòd amor ſit delectatio, quia potius ex amore rei præſentis ſequitur delectatio. Vtra verò affectionum, videlicet amor, an delectatio, principalior ſit, & potior in ſequentibus explicandũ eſt. Nunc verò ad expoſitionem literæ redeamus. ¶Scribit S. doctor, quòd appetitiuus motus circulo agitur: idque confirmat autoritate Ariſ. 3. de ani. tex. 55. In cuius rei declarationem dixit quidam magnus philoſophus, amorem eſſe circulum, a bono & pulchro, in pulchrum procedens, & in pulchro commorans. Amor enim eſt quædam faſcinatio, quæ per oculos ad cor ingreditur; eſt ignis qui intrat per viſum, & poſtmodum interne adurit: eſt ſplendor potentiſſimus, qui penetrat vſque ad cordis intima, & ea ardere facit, neque quieſcit vſque dum bonum ipſum, a quo dimanauit, amplectatur, conſequatur, & teneat. Itaque a bono, & pulchro cauſatur amor, & irrequietus manet, vſque dum ad bonum, & pulchrum perueniat, & in eo commoretur; & ſic ibi eſt finis motus, vbi fuit principium.

Cõcluſio.

Ariſtot. quomodo differũt amor & dilectio, & in quo cõueniunt.

Amoris motus circulo agitur.

Ariſtot.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm amor ſit quædam dilectio.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Amor, dilectio, charitas, & amicitia, non ſunt idem. Nam amor magis communiter accipitur, quam charitas, & amicitia, quæ quaſi habitus eſt ſecundum philoſophum. 8. Ethicorum. capitulo quinto. dilectio autem addi ſupra amorem, præcedentem electionem; quare in voluntate eſt, & non in concupiſcibili. Sed amor, & dilectio in hoc conueniunt, quòd per modum actus, vel paſſionis ſignificantur; charitas vero addit ſupra amorem, quandam amoris perfectionem, in quantum id quod amatur, magni pretii eſtimatur, vt ipſum nomen deſignat.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Amor & dilectio in bonum & & malum ſummuntur.

IN explicationem huius articuli. Illud in primis aduertendum eſt, amorem, & ſic dilectionem, indifferenter & in bono, & in malo apud ſacras literas inueniri. Quod conuincit eſſe verum D. Aug. 14. de ciuit. Dei c. 7 quem locum inſpiciendum eſſe omnino cenſeo. Pſal. 10. Qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam, & in eodem Pſalm. Iuſtus Dominus, & inſtitiam dilexit, vbi diligere, aliquando in bonum, aliquando in malum accipitur 1. Ioa. 2. Si quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo; ubi diligere accipitur in malum, charitas verò in bonum. Quòd verò amor etiam indifferenter ſumatur, probatur: nam Ioa. 21. dicitur; Simon Ioannis amas me? vbi accipitur in bonum; econtra verò in malum accipitur 2. ad Timot. 3. Erunt homines ſeipſos amantes, & ſubdit ſtatim, voluptatis amatores magis quam Dei; vbi & in bonum, & in malum accipitur. Sed & illud aduertendum eſt quod dicit Orig. hom. 1. in Cant. quæ habetur tom. 7. operum D. Hieron. Videtur, inquit, mihi, quòd diuina ſcriptura voluerit cauere ne lapſus aliquis legentibus ſub amoris nomine naſceretur, pro infirmioribus quibuſque, eum, qui apud ſapientes ſeculi, cupido, ſeu amor dicitur, honeſtiori vocabulo, charitatem, vel dilectionem nominauit. Dionyſ. quoque 4. cap. de diui. nom. dicit, quòd quibuſdam ſanctorum viſum eſt, diuinius eſſe nomen amoris, quam dilectionis: cuius ſancti patris ſententiam in hunc modum explicat D. Thom. Amor, inquit, quandam paſſionem, ſiue affectionem animæ noſtræ importat, & veluti impulſum, & afflatum cordis noſtri. Dilectio verò præ-

Ioan. 21.

2. Tim. 3.

Orig.

D. Thom.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm amor diuidatur in amorẽ amicitiæ, & concupiſcentiæ.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Amor conuenienter diuiditur in amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ. Probatur ſic. Nam motus amoris in duo tendit; in bonum, quod quis vult alicui, vel ſibi, & in illud cui vult bonum. Ad illud bonũ ꝙ quis vult alteri, habetur amor concupiſcẽtiæ; & motus ille, vt reſpicit illud bonum, dicitur amor concupiſcentiæ. Ad illud autem cui quis vult bonum, habetur amor amicitię, & motus ille dicitur amor amicitiæ, atque id quod amatur amore amicitię, ſimpliciter, & per ſe amatur, quod autẽ amatur amore concupiſcentię, non ſimpliciter, & ſecundum ſe amatur, ſed alteri.

quirit rationis noſtræ iudicium, & deliberationem; eſt enim amor cum electione: magis autem in Deum homo poteſt tendere, & ferri paſſiuè, quodammodo ab ipſo attractus & inſpiratus (de hac enim tractione dicit Pau. qui ſpiritu Dei aguntur, ij filij Dei ſunt) quã ad hoc eum propria ratio, & deliberatio poſſit ducere, quod pertinet ad rationem dilectionis, ut dictum eſt: & propter hoc diuinius eſt amor, quã dilectio. Hæc diuiniſſimi Theologi de amore, & dilectione Dei excogitabant. Aliam Latini ſcriptores longè diuerſam faciunt in iſtis vocabulis differentiã, vt diligere ſit remiſſius, amare ardentiùs, ut apud Ciceron. Dolobellam antea diligebam, nunc amo. & ad Brutum apertiùs; Clodius Tribunus plebis deſignatus; valde me diligit, ſeu vt emphaticoteron dicam, valde me amat; Sed præſtat ſentire cum patribus, loqui verò cum multis. Quomodo autem amicitia, & charitas inter ſeſe differant, non eſt præſentis inſtituti: nam de hoc competentiùs in materia de charitate diſſerendum eſt, quo in loco etiam videndum eſt, an amicitia ſit habitus, & inter virtutes connumeratus; propter quod his dimiſſis, ad ſequentem articulum veniamus.

Cõcluſio.

Roman.

Cicero.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Diuiſio articuli non eſt ĩ diuerſas res ſed in diuerſas rationes.

OBſeruet Theologus in primis, quòd hæc diuiſio amoris nõ eſt diuerſarũ rerũ, ſed ẽm diuerſas rationes, vel habitudines eiuſdẽ actus ad diuerſa obiecta, in quæ fertur. Cũ enim volo alicui bonũ, reſpectu illius volo bonum, dicitur amor amicitiæ, ſed reſpectu boni quod alteri volo, & cupio, dicitur amor concupiſcentiæ. Et prima quidem conſideratione dicitur amor amicitiæ, non ꝙ ſemper quando cupio alteri bonum, ſit amicitia, ſed qm̃ habet ſimilitudinẽ amicitiæ. In amicitia enim perfecta, amicus vult bonũ amico propter ſeipſum, & amor eſt actus ille quo volumus bonum alicui propter ſeipſum, & vocatur amor amicitię, non amicitia, quia iuxta philoſ. 8. Eth. c. 5. amor actũ amãdi deſignat, ſed amicitia ſignificat habitũ. Illud verò bonũ, quod volo alteri; dicor amare amore concupiſcentiæ, non ꝙ ſit cõpiſcentia: ſed ꝙ habeat ſimilitudinẽ cũ concupiſcẽtia: illud namq; dicimur concupiſcere, qđ volumus nobis.

Ariſtot.

Num in brutis ſit amor amicitiæ & cõcupiſcentiæ.

¶ Sed ex hoc exiſtimabit aliquis, in brutis eſſe amorem amicitiæ, & concupiſcẽtiæ; nã brutũ alteri bruto vult bonũ. Sed ꝑfecto exiſtimatio hæc nõ ex vero eſt; nã cũ amor amicitiæ ex amicitia deriuetur, quæ brutis cõpetere non põt, ideo quantũ ad nominis appellationẽ, hæc diuiſio tãtũmodo cõuenit amori humano, ſiue intellectui, quanquã & appetitus brutorũ appetat bonũ ſibi, & aliis. Deinde obſeruandum eſt a uiro Theologo, ꝙ de amore cõcupiſcentiæ, & amicitiæ, in diuerſo ſenſu ſolet a Theologis, & ſapien-

Amor amicitiæ & concupiſcẽtiæ qđ.

ſapientibus inueſtigari. Amor enim concupiſcentiæ appellatur, cum amamus aliquid propter nos, & in noſtrum cõmodum, & bonum referimus. Amor amicitiæ nuncupatur, cum bona amato cupimus & procuramus propter ſeipſum, & non propter nos. Hic eſt germanus amicitiæ amor, qui nunquam eſt mercenarius, non petit præmium ſui, nõ expectat, quod eſſet contra amoris ingenium, & proprietatem. Nam ſi expectaret, iam nõ amaret amicum, quia bonus eſt, ſed quia ſibi expediẽs, conſiderationem boni habet amor in amico vnde naſcatur, non vtilitatis quò tendat. Exemplum eſt manifeſtum in filiis, quos parentes abſque vllo prorſus reſpectu ſuarum vtilitatum, mercedis, fructus amant propter ipſos tantum. Talis eſt amor Dei erga nos, talis debet eſſe noſter erga illum. ¶ Sed ſi quis dicat, quòd vnionem, & coadunationem deſiderat amicus cum amico; iam ergo videtur quòd amicus ex amico commodum aliquod acquirat, & expectet. Reſpondendũ eſt, quòd hanc volitionem non deſiderat, tanquam amoris, & operis ſui mercedem, ſed eſt meta, & finis ad quem amans ſuapte natura fertur, vt vnus efficiatur cum amico, non propter vtilitatẽ, aut fructum, ſed propter amoris ingenium, & proprietatẽ. Quuemadmodum enim non amas te vt tibi proſis, ſed prodes, quia amas: ſic non amas vt velis coniungi, ſed vis coniungi quia amas, nec deſideras coniungi vt delecteris, ſed ad id ſequitur delectatio, ex poſſeſſione, atque complexo boni noſtri. Sed ex hoc magna ſequitur controuerſa, quis iſtorũ amorum primas teneat, amor ne concupiſcentiæ, an amicitiæ? Nã quanquam amor cõcupiſcentiæ malè audiat, & plerisque vt infamis reprehendatur, quòd is potiſſimus ſit, & primas teneat, hæc argumenta ſuadent.

Obiectio. Solutio. Nũ amor cõcupiſcẽtiæ præſtet amori amicitia.

Prim. arg. ¶ In primis; Deus qui in amando principatum habet, & leges veræ amicitiæ præcipuè obſeruat, amat omnia, amicos quoque propter ſemetipſum; quod ad amorem concupiſcentiæ pertinet. Et quòd hoc ita ſit, planè conſtat; tum ex ſanctis ſcripturis, ex illo; Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus. tum verò euidenti ratione. Deus enim eſt vltimus finis, Alpha, & Omega, principium, & finis, & in ipſo, & per ipſum, & ad ipſum omnia referuntur: hæc enim eſt proprietas vltimi finis, vt ametur propter ſe, & omnia propter ipſum. Igitur Deus amat omnia amore concupiſcentiæ. Ex quo non obſcurè infertur, quòd amor concupiſcentiæ præcipuus ſit.

Secũdum.

Tertium. Ariſtot. ¶ Idipſum demonſtrat ſequens argumentum. Nam (vt inquit Ariſt. 9. c. eth. & eſt prouerbium omnium ore decantatum) Amabile quidem bonum, vnicuiq; autem propriũ. Cui ſimile eſt illud quod vulgo etiam iactatur; Amicabilia, quæ ſunt ad alterũ veniunt ex amicabilibus, quæ ſunt ad ſe. Ex quibus ſententiis liquido conſtat, quòd amor hominis ad ſeipſum, maior ſit, & potior quàm ad alterum; cauſa enim potior eſt ſuo effectu.

Quartum. ¶ Quartò, vnumquodque diligitur in quantum eſt bonum proprium: ſed id quod eſt ratio, & cauſa diligendi in amore, præcipuum locũ tenet: præcipuè enim diligitur id quod eſt ratio diligendi, quàm id quod propter hanc rationem diligitur. Igitur amor concupiſcentiæ primas partes obtinet. amare enim bonum proprium, ad amorem concupiſcentiæ ſpectare certiſſimum eſt.

Vltim. ¶ Vltimò, quantò quis magis diligit amicum, tantò magis diligit frui eo: ſed quãtò aliquis magis diligit frui amico, tantò magis diligit ſeipſum; hoc. n. eſt ſummũ bonum, quod aliquis ſibi optare poteſt, frui ſcilicet amico: ergo in amore amicitiæ præcipuè quæritur bonum propriũ, quod pertinet ad amorem concupiſcentiæ. Ad huius rei expoſitionem ſcire oportet, quòd amor ſui poteſt eſſe duobus modis, tum, ſecundum partem irrationalem, & brutã, quæ eſt vis animæ ſenſitiuę, qua cum beſtiis conuenimus; tum vero ſecundum partem intellectiuam, quæ in homine primatum tenet. Illi maximè ſeipſos amant ſecundum partem irrationabilem, qui quærunt ſuperabundantiam bonorũ corporalium, vt pecuniarum, honorum, delectationum, circa quas eſt intemperantia, & libido; & hanc ſuperabundantiã ſi adipiſci valent, applicant vt ſuis concupiſcentiis ſatisfaciant: ſi adipiſci non valent, conuertunt ſe ad lites, & pugnas: & quoniam homines propemodum ex maiori parte ſequuntur bona hæc ſenſibilia & caduca (viuunt enim ſecundum ſenſum, & non ſecũdum rationem) ideo homines pro maiori parte amant ſeipſos ſecundum partem irrationabilem: propter quod amator ſui præfert malum, & nõ bonum. Ille verò eſt amator ſui ſecundum partem intellectiuam, qui ſtudio virtutum, ſcientiarum, bonarumque artium tenetur, laboratq; in omnibus viuere ſecundum normam rectæ rationis, & legis diuinæ.

Vltim.

Duplex amor ſui.

Quis nam ſit amator ſui.

¶ His conſtitutis, facilè eſt intelligere, quomodo amor ſui ſit vituperabilis, quomodo verò ſit laudabilis. Nã amor ſui, ſecundum partem irrationabilem, & ſenſitiuam, vituperationes meretur: nam appetit plus iuſto bona hæc temporalia, & caduca, & cupit excellere in his bonis, quę brutorũ ſunt, nõ propria hominis; & de hoc amore loquimur cum vituperamus amantes ſemetipſos, & cum dicimus, ꝙ amor ſui, qui a Græcis Philantia appellatur, eſt principiũ, & fons malorũ omniũ. Verũ. n. vero amor ſui, ſecundum partẽ intellectiuã, laudes promeretur egregias; qui. n. cupit in bonis animæ intellectualibus excellere, qui in exercitio virtutũ gnauiter laborat, amat ſemetipſum; at hic laudes meretur inſignes. Certè quantò quis magis abundat bonis ſpiritualibus, tantò melior ab omnibus exiſtimatur, eo ꝙ quęrit, & poſſidet ea, quę sũt abſolutè, & ſimpliciter bona. Imo ſi rẽ accurratè examinamus, videmus apertè, ꝙ qui q̃rit abundantiã bonorũ ſpiritualiũ, eſt magis, amator ſui, quam qui quęrit bona hęc ſenſibilia, voluptates, honores, diuitias; nã deſiderat ſibi maiora, ꝙn potiùs optima bona; qualia ſunt virtutes, & earũ opera, & in eis excellere. Et ꝙ ſint optima bona, vel ex eo maximè demonſtratur, ꝙ quatò magis habent, magis proficiunt, & nunquã nocẽt, & nemo eis malè vtitur: bona aũt corporalia, ſi excedãt certum terminũ, admodũ nocẽt: vñ q̃ feſtinant ditari, aut delectari aut ĩ honoribus exaltari, perierũt. ¶ Profectò vnũquodque vr̃ eſſe illud, qđ ĩ eo primas tenet, at ĩ hoĩe ratio, & ītellect⁹ primas tenet. Qui ſequitur ergo rationis, & intellectus regulã, & ꝼm eã viuere ſtudet, is maximè, & p̃cipuè ſe amat. Cõtrà verò, prauus, & carnalis, diligit ſenſum, obedit ei, vi uit ꝼm ipſum, & ideo nõ eſt maximus amator ſui, vt homo eſt, quin potius vt beſtia eſt; qua de cã. D. Tho. in locis ſuæ doctrinæ minimè paucis, docet, ꝙ qui amat animam ſuam ſecundum partẽ ſenſibilem, odit eam, & quòd peccatores, qui videntur ſe maximè amare, vero odio ſe proſequũtur. Patet igit, ꝙ amare ſeipſum ꝼm partẽ intellectiuã, eſt maximè laudabile. ¶ Sed videbit fortaſſis alicui, ꝙ ſi vir ſtudioſus, eſt ſui amator maximus, ꝙ vir ſtudioſus ſibi præcipuè intẽdit, ſua bona potiſſimè amat, & cupit. Sed errat toto cęlo, qui ſic exiſtimat: nam amans ſeipſum ſecundum virtutem, multa agit (vt inquit Ariſt.) gratia amicorũ, & patrię; & ſi oportuerit pro illis mori, non deſerit amicum; nec patriam prodet; pecunias, honores, cæteraque bona fortunæ pro illis abiiciet; & pro nihilo habebit vt amicũ a periculo eripiat, & aſſerat; & in his omnibus procurat ſibi maius bonum, ſcilicet bonum honeſtum, & uirtutis, quod maius eſt omnibus prædictis, & ſic in omnibus maximè ſe amat. Hæc dicta ſunt ex ſententia Ariſtotelæa, quam Ariſtoteles, ſummus philoſophus docet pleniſſimè 9. li. ethic. Cui ſententiæ ſimile docet doctrina Chriſtiana, quando præcipit vt diligamus proximum ſicut noſmetipſos. Regula itaque amoris proximi, eſt amor ſuiipſius; ergo amor ſuiipſius primas tenet. Et ſane in bonis ſpiritualibus adeò certum, & exploratum eſt hoc; ut uitam ſpiritualem propriam præponere oporteat omnibus rebus mundi, ſic ut pro ſeruanda uita ſpirituali totius reip. non liceat uel mendacium leue dicere, neque uerò bonorum ſpiritualium aliquam iacturam facere.

Peccatores non ſe diligunt. D. Thom.

Ariſtot.

Ariſtot.

Amare ſeipſum ſi referatur ad amorẽ amicitiæ uel cõcupiſcentię.

¶ Sed hoc explicato, & probato, operæprætiũ erit explicare, utrum amare ſeipſum, referatur ad amorem amicitiæ, uel ad amorem concupiſcentiæ? in cuius rei explicatione multi decipiuntur. Dicendum eſt ergo, quòd diuiſio amoris, in amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ, non tam eſt diuiſio amoris, quam amatorum; ſeu, & in idem redit, nõ eſt diuiſio amoris ſecũdum ſe, ſed ſecũdum diuerſimodè amata. Cum enim omne concupitum, alicui concupiſcatur, nullus amor cõcupiſcentiæ eſt ſine amore amicitiæ illius, cui concupiſcitur: & rurſus, cum omni amico aliquid bonum velimus, nullus eſt amor amicitiæ, ſine amore concupiſcẽtiæ boni illius, quod amico concupiſcimus. Hæc Caiet. hic ſubſcurè: ſed adnitar id explicare, & dictinctè complecti.

Aut. expl.

¶ Cùm enim amare nihil aliud ſit, quàm velle bonum; cum quis ſeipſum amat, vult ſibi bonum, puta, honorem, uoluptatem, bene ualere; pecuniã; hic amor includit in ſe amorem concupiſcentiæ, quo concupiſcimus bonum, & commo-

commodum:ad illud ergo bonum quod quis cupit,habetur amor concupiſcentiæ; ad me autem cui ego volo bonum, habetur amor amicitiæ.Conſimili ratione,cum quis amat amicum, vult illi bonum, puta, honores, diuitias, rectè valere; ad illud bonum quod cupiat amico, habetur amor cõcupiſcentiæ; ad amicum verò cui vult bonum,habetur amor amicitiæ: amare ergo meipſum, non refertur ad amorem concupiſcẽtiæ,ſed potius ad amorem amicitię,imò amare ſeipſum,eſt regula,& norma amoris erga amicum; oportet enim diligere amicũ vt nos diligimus.Vnde p̃ ceptũ diuinę legis ſic habet: Dilige proximum, ſicut teipſum: quemadmodum enim nõ amas te,vt tibi proſis, & vtilitatẽ inde capias, neq; vt mercedẽ recipias, neq; verò vt delecteris,ſed prodes,delectaris quia amas: ſic non amas amicum, vt velis delectari,vt vtilitatem accipias, vt opere mercedem expoſtules,ſed vis cõiungi amico, delectari, miſcere ſermones cum illo, quia amas illum:& in hoc conſiſtit quòd amemus amicum propter ſeipſum, ſicut nos amamus propter noſmetipſos.

Cõcluſio.

Auguſt.

QVAESTIO XXVII.

De cauſa amoris, habet articulos quatuor.

ART. PRIMVS.

¶ Vtrùm bonum ſit ſolum cauſa amoris.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmatiua, quam probat D.Tho. in primis autoritate magni Aug.8.de Trin.c.3.Non amatur certè niſi bonũ. Sed & ratio idẽ demonſtrat. Nam bonum, eſt proprium obiectum amoris: ergo eſt propria cauſa motus, vel actus ipſius. Amor autem eſt actus potentiæ appetitiuæ, quæ eſt potentia paſſiua; trahitur enim ad obiectum. Antecedens verò probatur. Nam amor importat quandam connaturalitatem, vel complacentiam amantis ad amatum: vnicuique autem eſt bonum, quod eſt ſibi connaturale & proportionatum:igitur bonum eſt,proprium amoris obiectum.

Obiectum amoris amicitię & concupiſcentiæ differunt.

¶Ex his infertur differentia inter obiectũ amoris amicitiæ, & amoris concupiſcentiæ. Nam obiectum amoris amicitiæ, eſt amabile ſecundum ſe, & bonum ſeparatum ſubiecto,& per conſequens bonum per ſe amantis,vel amici, non enim diligimus amicum propter aliud bonum: ſicut diligimus equum propter bonũ vtile quod ſperamus. & ſic etiam amico volumus bonum propter ſe, ſicut volumus nobis: abſolutè enim volo amico honorem, non referendo in me,vel in aliud; ſed ſic vt volo mihi.Obiectum autem amoris concupiſcentiæ, non eſt abſolutè propter ſe amatum, ſed amatum alteri.Itaque concupitum amore cõcupiſcentiæ,habet rationem finis,& termini,non ſimpliciter, ſed ſecundum quid; ſicut quodlibet medium in motu, habet rationem termini, & finis, non ſimpliciter, ſed reſpectu partis motus præcedentis, reſpectu illius cui concupiſcitur, habet rationem medii: ſemper enim ille cui concupiſcitur aliquid, eſt finis illius quod concupiſcitur: ſemper enim oportet ſalutare in omni concupito amorem amicitiæ, quo magis amatur cui concupiſcitur, quàm concupitum.

Obiectio.

¶ Sed contra hanc doctrinam eſt argumentum.Nã poſſumus alicui dare aliquid, non propter ipſum, tanquam propter finem:ergo etiam concupiſcere aliquid alicui non propter ipſum, tanquam propter finem. Antecedens patet; quia Deus dedit vnigenitum ſuum hominibus, & in hoc maximè commendatur charitatis diuinæ excellentia, & Deus dat ſeipſum beatis, & tamen non datur Deus hominibus tanquam propter finem, vt certum eſt:ergo eadẽ ratione poteſt concupiſci aliquid alicui, nõ tanquam propter finem. Hoc ipſum confirmatur. Nam poſſum ego concupiſcere amico,& mihi,finem vltimum,abſque derogatione illius finis, quæ fieret, ſi ordinaretur finis vltimus in me,vel in amicum,tanquam in finem: ergo aliud eſt cõcupiſcere aliquid alicui, & concupiſcere aliquid propter alterum, tanquam propter finem. Hoc ipſum probat euidens argumentum ex diuina Theologia erutum. Nam per virtutem ſpei quiſque Chriſtianus deſiderat ſibi Deũ, tanquam bonum noſtrum:at non deſiderat propter ſe,tanquam propter finem.

Solutio.

¶Ad hæc argumenta dicendum eſt,quòd ſemper ille cui concupiſcitur aliquid,eſt finis illius quod concupiſcitur; vel ſimpliciter, ſi ſecundum ſe ſit ordinabile in illud; vel ſecundum quid,ſi non ſit ordinabile,itaque ſi concupitum non eſt ordinabile in illum cui concupiſcitur, tanquam in finem,ordinatur in illum non ſecundum ſe,ſed ſecundum aliquem effectum deſtinatur,exempli gratia. Filius Dei ad hominem, non tanquam ad finem,ſed vt illum liberet,redimat, deſtinatur, tanquam cauſa ad effectum, tanquam medicus ad infirmum: & ſic patet, quòd concupitum amore concupiſcentiæ, non dicit amatum propter aliud abſolutè, ſed amatum alteri, quod amatur amore amicitiæ. Ex his patet, quid ſit amor concupiſcentiæ, quid amor amicitię, & quomodo amare ſeipſum ſecundũ rectam rationem non ſit amor concupiſcentiæ.Nunc verò argumẽta in contrarium cõfutanda ſunt.

Arg.ſolut.

¶ Ad primum, quòd Deus amat omnia amore concupiſcentiæ, ſiquidem amat omnia propter ſe; dicendum eſt,quòd Deus non amat nos amicitia vtili:ſiquidem bonorum noſtrorum non indiget. Rurſus, non amat nos amicitia iucundi;ex ſe enim habet omnem iucunditatem, relinquitur ergo quòd nos amat amore amicitiæ,ſed quoniam eſt vltimus finis rerum omnium,fieri nõ poteſt,quin omnia amet propter ſe.Itaque ſic ego decerno,quòd Deus non amat amore amicitiæ,& amore concupiſcentiæ eminenter:ſic enim amat nos propter ſemetipſum,vt exerceat omnia opera propter amicum,vt ſi operaretur tantum propter amicum: & quidem vt ego iudico, fuit ſingulare, & incidibile beneficium, quòd Deus amet nos propter ſemet ipſum in laudem gloriæ gratiæ ſuæ, ſi enim nos diligeret propter nos, cum innumeris defectibus, & infirmitatibus, & impuritatibus circundemur, ſæpiſſimè amorem,& beneficia denegaret.

Ad alia argu.

¶ Ad alla argumenta dicendum, bene, & competenter probare, quòd homo poſt Deum plus ſe debeat diligere, quàm vniuerſos alios homines,etiam amicos, vnde amor ſui ordinatus, & ſtudioſus, eſt regula, & norma dilectionis erga amicos.

Ad vltim.

¶ Ad vltimum dico,quod amicus,non quia amat, quærit conuiuere amico,delectari cum amico, miſcere ſermones cum amico,denique frui amico, ſed vult coniungi cũ amico, & delectari cum illo, quia amat: delectatio verò, & ſuauitas quæ in amicitia eſt maxima, conſequitur ex amicitia, non quæritur præcipuè; coniunctionem rurſus quęrit amor, non tanquam operæ mercedem,ſed eſt veluti meta, & finis amoris, quo amor ſuapte natura fertur, vt ex duobus fiat vnum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

SAEpiſſimè mihi de amore cogitanti,maximè illud cõſiderandum videri ſolet,quod & D. Tho. in hac quæſtione inueſtigare aggreditur; vnde nam amor originem trahat, & quæ huius vera cauſa exiſtat.

De cauſa amoris varię ſententiæ.

¶Quidam cauſam huius diuini affectus in Deum referunt, qui vniuerſis rebus inclinationes, & impulſus natura conſentaneos diſtribuit. Neque vero hæc ſententia a veritate omnino videtur aliena. Quod enim a natura oriatur amor etiã in beſtiis quibuſdã animaduerti poteſt, quæ ex ſe natos ita amant ad quoddã tempus,ab eiſq; ita amãtur, vt facilè earum ſenſus appareat.Quod idem in homine multo eſt euidentius. Primum ex eo amore, qui eſt inter natos, & parentes;deinde admirabilis quędam exardeſcit amoris magnitudo, ex bonitate, & pulchritudine perſpecta, cuius inclinationis vim in ſolum autorem naturæ referri poſſe certum eſt. Neque enim poteſt certior cauſa reddi,quare amor ex bonitate, & pulchritudine perſpecta ſtatim gignatur, producaturq; Hoc ipſum euidenter demõſtrant amores,& cupiditates diuerſæ,atq; uarię inclinationes,quas hoĩbus a natiuitate inſitas eſſe cernimus: alios enim

enim ad Musicã, alios ad Dialecticam, alios ad Geometriã inclinatos esse cõtẽplari licet. Sed & illud admirabile vr, & in solũ autorem naturæ referri posse manifestissimũ est. Nam in quibusdam hominibus tanta animorum congruẽtia est, quæ illos occulto quodam naturæ concentu statim coniungit, vt quos antea nunquam videramus, ad primum conspectum diligamus: sicut contra inconuenientia, & incommoda auersamur, & odio prosequimur quosdam prorsus ignoratos: alios etiã de nobis beneméritos, adduci nullo modo possumus vt bona fide diligamus. Ex his patere arbitror quomodo a natura amor originem trahat. Itaque antiquissima, & pulcherrima est amoris causa, & ab autore naturæ nostris animis insita.

¶ Alii referunt causam amoris in sydera, & stellarũ cõstellationes: alii verò in parẽtes, & progenitores reducunt.

Plato. Sunt qui in rectam, & prauam institutionem. Diuinus Plato in similitudinem, & congruentiam animorum causam retulit: existimabat namque magnus philosophus, animã nostram esse harmoniam, siue numerorum cõcentum, sicque inter animas, alias ad primum gradum, alias verò ad secundum pertinere: portò quæ magis inter se conueniebãt, maioris amoris glutino coniungebantur. Quo fit, vt non ratò homines diuersissimis ingeniis: maximaq; contratia corporum constitutione, fidelissimè sese amauerint. Itaq; inter eas animas cõciliabatur amor, inter quas harmonia maximè conueniebat, qualis est sonorum in concentu musico, & proportionis humorum in sano corpore. D.Thom. excellentissimus tum Philosophus, tũ Theologus, in hoc articulo causam amoris in bonitatem, & pulchritudinem sapientissimè reduxit. Amor enim ex bono gignitur, & in bonum tendit. Ex hac opinionum varietate liquido constat, quàm occulta sit, & recõdita amoris causa: propter qã de amore Plutarchus rectissimè inquit; Nescias vnde venerit, aut quomodo irrepserit. In huius rei expositionem est prima conclusio. ¶ Prima, & præcipua causa amoris, est bonum; itaque gignitur amor omnis ex bono, & in bonum tendit. Huius probationem euidentissimam affert D. Tho. in artic. Sed & aliam non minùs euidentem producere in medium libet. Deus namq; qui omnia condidit in numero, pondere, & mensura, vniuersis rebus suas leges, atq; inclinationes distribuit: Intellectui dedit ad intelligendã veritatem naturæ suæ inclinationem. Voluntati verò, cuius potissimus actus est amor, hanc inclinationem tribuit, & concessit, vt bonũ, & pulchrũ amaret. Itaq; sicut obiectũ visus, color est, obiectũ verò auditus, sonus, sic sanè scopus, & obiectũ voluntatis, est bonũ quod mouet eã, & allicit ad se se congruentia quadã naturali, qualis est inter verũ, & mẽtẽ, & inter pulchrũ, & oculum: tãtaq; est coniunctio inter voluntatem, & bonum, vt nunquã voluntas, ẽt si velit possit amplecti, nisi bonũ, neq; in alio põt affectũ amoris sui constituere. Quod si aliquando contrariũ agit, & malum amplectitur, & contra voluntatẽ adulteriũ cõmittit; id fit sub specie pulchri, & boni. Ex hac inclinatione proficiscitur, vt diligamus etiam ignoratos homines, quando eorũ virtutes nobis cõmendãtur. Bonũ aũt hominis, & verum, & solidũ, est Deus. Itaq; vsq; ad Deũ amandũ sese extendit voluntas: qui, quoniam est immensus, fit vt amoris nostri affectus sit immensus, neq; re alia expleri, queat, prẽterquã Deo ipso, ibidq; demum sistit, & conquiescit. Ex hac rursus inclinatione oritur, vt res, quę melior videtur, & pulchior hæc vehementius expetatur, & diligentiùs ametur. Sed in bonitate rerũ iudicanda variant hominum sententię: iuuenili animo optimum bonũ videtur voluptas; viro perfecto decus; ęgro sanitas, seni victus, principi gloria, cuiq; vt est vel corpore, vel animo affectus. De his aũt amoris affectibus quare in infinitũ varii sint, disserit optimè Arist. in sua Rhetorica. Sed nos ad nostrã cõclusionẽ confirmandã reuertamur. Certè bonitas est obiectũ volũtatis; bonitas aũt ex operibus colligitur. Bonos censemus eos, qui probè sunt officio suo pfuncti erga Deũ, patriã, parentes, principem, amicos: haberentur ẽt pro viris bonis, qui cõplurimis profuerunt, prosunt, proderunt; hos oẽs amore prosequimur, pp eorũ perspectã bonitatẽ. Ex quo liquidò cõstat, ꝙ amor omnis ex bono gignatur, & in bonũ tendat. ¶ Secunda cõclusio. Pulchrũ etiã est cã amoris præcipua, sic docet Dion. c. 4. de diui. nom. sic ẽt D.Th. hic sol. ad 3. & ratio est manifesta. Nã pulchrũ, idẽ est cũ bono, sola ratione differens: cũ. n. bonum sit quod omnia appetunt, de ratione boni est ꝙ in eo appetitus quietetur, & quiescat. Sed ad rõnẽ pulchri pertinet, ꝙ in eius aspectu, seu cognitione quietetur appetitus: vnde illi sensus præcipuè respiciunt pulchrũ, qui maximè cognoscitiui sunt, nẽpè, visus, auditus, rationi deseruientes: dicimus. n. pulchra visibilia, & pulchros sonos. nũ aũt dicimus pulchros sapores, aut odores. Ex quibus patet, ꝙ bonũ dicitur id, quod simpliciter placet appetitui; pulchrum aũt dicitur id, cuius ipsa apprehẽsio placet. Sed sunt etiã causæ aliæ cur amorẽ ad se pulchritudo attrahit, quas ex Platone, & Platonicis desumemus. ¶ Nam pulchritudo Plato. est veluti radius quidã, & vestigium immensę illius pulchritudinis, ob idq; pro magno bono accipitur, illamq; admiramur. Sed & pulchritudo corporũ, pulchritudinẽ nostrorũ animorũ refert: perfectio. n. interior, perfectionẽ exteriorẽ gignit: illa vocatur bonitas, hæc pulchritudo, quæ est veluti flos quidam bonitatis. Præterea. Animus nõster in pulchritudinem, tanquam in simile, propendit; aspernatur deformitatẽ, tanquã dissimilẽ, & a se alienã; est. n. in amico cuiusq; species quædam, vel a natura, vel arte, vel a consuetudine depicta bonitatis, aut pulchritudinis, & cõtra, malitiæ, aut deformitatis Pictura ergo rei exterior, picturã illã interiorẽ contingens, si congruit cum nostro bono, & pulchro, amatur; si cũ malo, & turpi, reiicitur: vnde existit tanta in iudiciis, boni & mali, pulchri & deformis varietas, & dissensio. Vnde illa sententia Hieron y. in prolog. super 11. comen. Isa. Difficilè, imò impossibile est placere omnibus, Hierony. nec tanta vultuũ, quanta sententiarũ diuersitas est. Ad hũc modũ philosophantur Platonici philosophi, diuiduntque pulchritudinem, in pulchritudinẽ corporeã, quæ visu percipitur, quæ oculos ad se attrahit, & mouet, & in pulchritudinem vocis, & soni, quæ auditum ad se pertrahunt; & pul- Plotinus. chritudinẽ animę, quæ animũ ad sese allicit. Plotinus verò duas tantũ species facit, scilicet, pulchritudinem corporis & spiritus. Pulchritudinẽ corporis ita definit Cicero. 3. Tus cul. quæst. Pulchritudo est partiũ cõgruentia, cum quadã coloris suauitate. Ipse verò Cice. 1. offi. duo pulchritudinis constituit genera, in quorũ altero venustas insit, in altero aũt dignitas. Sed Arist. 1. Rheto. c. 5. varias pulchritudinis Aristot. constituit rationes; alia est siquidem pueri pulchritudo; alia viri, alia autẽ senis. Verus amator, videns corporis pulchritudinẽ, existimat, quod re uera est, illam esse radium immẽsæ, & infinitæ pulchritudinis, quæ est archetypus, & exemplar, ex quo oĩs pulchritudo exterior deriuata est, vt quo statim exardescit animus ad amãdam illam immensam, & immutabilem pulchritudinem, cuius comparatione cętera pulchra non sunt. De qua re diuinus Plato elegantissimè Plato. in primis disserit in Dialogo, qui Conuiuiũ appellatur, vbi variis ostendit argumentis, veram pulchritudinem in solo Deo inueniri posse. Sed de his aliàs; nũc enim tantùm explicatum est, quemadmodum bonũ, & pulchrum sint causę amoris præcipuè. ¶ Sed & illud explicare oportet, an bonũ & pulchrũ, causent amorẽ efficienter; an solum ad modum causæ finalis. Quæstio est, quæ solet viros in primis doctos remorari satis, ac detinere, & in cuius explicatione variãt eorũ sententiæ. Caie. pro certo habet in hoc arti. (quod mihi magnopere placet, & semper placuit) bonũ causare efficienter amorem, rapereq; efficaciter ipsam volũtatẽ. Itaq; bonũ, vt imprimit voluntati inclinationẽ, ad se mouet efficienter; vt verò tendit voluntas sic affecta ad boni consequutionẽ, mouet per modũ finis; sic amor omnis ex bono gignitur, & in bonum tendit, & circulo quodã peragitur. Hanc sententiam confirmat Caiet. ex his quæ dicit D. Tho. in isto artic. scribitque quatuor esse memorię commẽ- D.Thom. danda, videlicet, ꝙ vis appetitiua, est potẽtia passiua, & ꝙ obiectũ eius, est causa actiua; insuper ꝙ bonũ effectiuè causat amorẽ, & ꝙ in vniuersum obiectũ propriũ cuiuscunq; actus appetitus, est causa actiua illius. Certè nisi bonũ perspectũ causet efficienter amorem; non poterit Theologus vnquam demonstrare, quæ nam sit causa amoris efficiens, nisi velit fingere, aut sydera, aut humanã complexionem. amoris causam existere; quod philosopandi genus a vera philosophia, & Theologia alienum esse, manifestum est. Vide de his supra q. 9. art. 1. ¶ Tertia cõcl. Absq; dubio causa prima amoris nostri est autor naturę, qui dedit istã inclinationẽ nostræ voluntati, vt bonitatẽ amet, & diligat. quam ẽt inclinationẽ ex sydoribus, ex recta, aut praua istitutione & cõsuetudine, & beneficiis acceptis augeri, certissimũ est. Hanc conclusionẽ manifestè probãt arg. quæ initio disputationis

Plutarch.

1. Conclu. Prima, & præcipua amoris causa est bonum.

Pulchrum causa est amoris Diony. D. Thom.

An bonũ causet amorem efficienter.

3. Conclu. Prima causa amoris est autor naturæ.

tationis nulla rõne in re quapiã cõquieſcere valeat, niſi in ipſomet, qui talem conceſſit propenſionem. Qua de cauſa dicebat Aug. Feciſti nos Dñe ad te, & inquietũ eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te. Ille namque ſapiẽtiſſimus conditor in noſtro immiſit pectore ſpiritum quendã, vt ita dicam, & deſideriũ ſummi boni tale, vt ĩquietet, & ſolli citũ reddat ipſum hominẽ, quod quidem quaſi viſcera eius perpetuò corrodens, nunquam qeſcere valet, quo ad vſq; in ſuũ perueniat terminũ, ac in propriũ deueniat centrũ. Nã etiã ſi oẽs ſimul adiunctę, & in vnũ redactæ creaturę ſibi oferentur, neque decimam quidẽ cordis ſui portionẽ adimplere valẽt: vnde etiã ſi maria nauiges, terrã percurras, omnia perluſtres loca, nuſquam inuenies regionẽ vbi quietus huiuſcemodi maneat appetitus. Id quod elegantiſſimis ſententiis explicat D. Aug. in multis locis ſuarum confeſſionũ, vt in l. 3. Amare, de vena amicitiæ eſt; ſed quo vadit; quo fluit? vt quid decurrit in torrentẽ picis bullientis, & in æſtus immanes libidinum, in quo ipſe homo mutatur, & vertitur per nutum propriũ, de cęleſti ſerenitate detortus, atque deiectus? & l. 4. Miſer erã, & miſer eſt omnis animus, vinctus amicitia rerũ mortalium, & dilaniatur cum eas amittit, & tunc ſentit miſeriã, quia miſer eſt, & antequam amittat eas, & iterum in eodẽ lib. loquens de amore erga amicum ſic ſcribit: Itaque ſuſpirabam, ęſtuabam, flebam, turbabar, neque requies erat, neque conſilium. Portabam enim conſciſſam, atq; cruentam animam meam, impatientem a me portari, & vbi eam ponerẽ non inueniebam: non enim in amœnis nemoribus, non in ludis, atque cantibus, neque in ſuaue olentibus locis, neque in conuiuiis apparatis, neque in voluptate cubili, & lecti, non denique in libris, atque carminibus acquieſcebam, non in te vera requies: nam ſi conabar eam ibi ponere vt requieſceret, per inane labebatur, & iterũ ruebat ſuper me, & ego mihi remanſeram infelix locus, vbi neq; eſſe poſſem, neq; inde diſcedere. Certè elegãtius deſcribi non potuit, noſtrũ amorẽ, noſtrum pectus in amore rerum mortalium nunquam quieſcere. Idem proſequitur li. 6. cũ inquit. O tortuoſas vias; væ animæ audaci, quæ ſperat, ſi a te receſſerit, ſe aliquid melius habituram, verſa, & reuerſa in tergum, & in larera, & in ventrẽ, & dura ſunt omnia, & tu ſolus requies.

Aug. l. 1. confeſ. ca. 1.

Cõcluſio.

Auguſt.

Ariſt.

Auguſt. De amore ſententiæ.

ART. SECVNDVS.

¶ *Vtrum cognitio ſit cauſa amoris.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio affirmat: & quòd ita ſit, probat in primis Diuus Thom. autore Auguſt. 10. de Trinita. ſtatim in principio ſic dicentis; nullus poteſt amare id quod incognitum eſt. Ariſtot. 9. eth. c. 5. ſic habet; Viſio cordis ſui portionẽ adimplere valẽt: vnde etiã ſi maria nauiges, terrã percurras, omnia perluſtres loca, nuſquam inuenies regionẽ vbi quietus huiuſcemodi maneat appetitus. Id quod elegantiſſimis ſententiis explicat D. Aug. in multis locis ſuarum confeſſionũ, vt in l. 3. Amare, de vena amicitiæ eſt; ſed quo vadit; quo fluit? vt quid decurrit in torrentẽ picis bullientis, & in æſtus immanes libidinum, in quo ipſe homo mutatur, & vertitur per nutum propriũ, de cęleſti ſerenitate detortus, atque deiectus? & l. 4. Miſer erã, & miſer eſt omnis animus, vinctus amicitia rerũ mortalium, & dilaniatur cum eas amittit, & tunc ſentit miſeriã, quia miſer eſt, & antequam amittat eas, & iterum in eodẽ lib. loquens de amore erga amicum ſic ſcribit: Itaque ſuſpirabam, ęſtuabam, flebam, turbabar, neque requies erat, neque conſilium. Portabam enim conſciſſam, atq; cruentam animam meam, impatientem a me portari, & vbi eam ponerẽ non inueniebam: non enim in amœnis nemoribus, non in ludis, atque cantibus, neque in ſuaue olentibus locis, neque in conuiuiis apparatis, neque in voluptate cubili, & lecti, non denique in libris, atque carminibus acquieſcebam, non in te vera requies: nam ſi conabar eam ibi ponere vt requieſceret, per inane labebatur, & iterũ ruebat ſuper me, & ego mihi remanſeram infelix locus, vbi neq; eſſe poſſem, neq; inde diſcedere. Certè elegãtius deſcribi non potuit, noſtrũ amorẽ, noſtrum pectus in amore rerum mortalium nunquam quieſcere. Idem proſequitur li. 6. cũ inquit. O tortuoſas vias; væ animæ audaci, quæ ſperat, ſi a te receſſerit, ſe aliquid melius habituram, verſa, & reuerſa in tergum, & in larera, & in ventrẽ, & dura ſunt omnia, & tu ſolus requies.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Multæ huius articuli difficultates.

IN hoc articulo non paruę quæſtiones ſeſe offerebãt, niſi aliis in locis tam eſſent a nobis expoſitæ. In primis nãque occurebat illa quæſtio? Vtrum cognitio ſit cauſa amoris per ſe, an vero per accidens, ita cognitio ſe habeat, veluti approximatio ignis ſe habet ad comburendum. Res enim explorata eſt, quod hæc approximatio eſt cauſa per accidens combuſtionis: calor verò, & forma ignis ſunt cauſæ præcipuè combuſtionis. Ad eundem modum quidã philoſophi, & magni Theologi conſtanter affirmãt, quod bonitas eſt cauſa amoris præcipua, cognitio verò eſt cauſa veluti proponens, & quaſi per accidens, veluti conditio requiſita, quorum ſententia in ſuperioribus a me vehementer confutata eſt, & ex hoc art. non ineuidenter refellitur.

D. Thom.

Nam cum D. Tho. numerat cauſas amoris, certum eſt, eũ non numeraſſe cauſas per accidens: nam ea quæ ſunt per accidens, arte, & ſcientia comprehendi non poſſunt. Igitur cognitio, cauſa amoris eſt, non per accidens, ſed præcipua. Quod ſi D. Th. de verit. q. 25. ar. 1. ad 6. vẽ dicere, ꝙ apprehenſio per accidẽs ſe habet ad appetitiuas vires; illud intelligitur de apprehenſione ſecundũ ſe: nã ſi apprehenſio cõſideretur ſm quod eſt via ad dilectionẽ, ſic p ſe cõcurrit: & ita ille locus potius eſt pro nra ſententia: dicit. n. diuerſitas apprehenſionũ per accidens, ſe haberet ad appetitiuas vires; niſi diuerſitati apprehenſionum, coniungeretur diuerſitas apprehenſorum. Itaque cognitio, ſecundum quòd eſt via ad oſtendendas diuerſas bonitates, per ſe concurrit. quod elegantiſſime explicatur a D. Tho. 2. 2. q. 28. art. 2. ad 1. vbi dicit quòd dupliciter eſt aliqd cauſa dilectionis: primo, ſicut id quod eſt ratio volẽdi: & hoc modo bonũ eſt ratio volendi, vnumquodque enim diligitur inquantum habet rationem boni. Secũdo modo, quia eſt via quædam ad acquirendã dilectionem, & hoc modo cognitio eſt cã dilectionis, non quidẽ quòd ea ratione ſit aliquid diligibile, quia eſt cognoſcibile, ſed quia per cognitionem ducimur ad dilectionẽ. ¶ Sed ex hoc alia orieba tur non parua controuerſia, vtrum ad cauſandum amorẽ ſufficiat ſimplex boni apprehenſio; an vero requiratur cognitio iudicatiua, quaſi iudicemus aliquid eſſe bonum, & nobis conueniens. Sed de hoc alio in loco copioſiſſime, & fuſiſſime a me diſputatum eſt, & definitum veriſſime, ad cauſandum amorem, non ſatis eſſe boni ſimplicem apprehenſionem, ſed eſſe per neceſſariam cognitionem boni, & pulchri iudicatiuã. Ex hoc verò ꝙ amor ex iudicio boni oritur, & non aliàs, ſequitur in primis, in manu noſtra eſſe eum, non admittere, nihil enim eſt tam excellẽti, & pura bonitate præditum, quin admixtũ habeat aliquid quod nobis poſſit diſplicere, aut non expedire, qua in ratione ſolum Deum excipio, in quem beati, qui vident illũ ſicuti eſt ſummum, & infinitum bonum, abſque nocumẽti vllius admixtione, vehementi amore & neceſſario ferũtur, cætera omnia aliquid ſemper præſeferunt, aut incluſum continent, propter quod poſſint vel iudicari incõmoda, aut minus bona, & ſed quantuncunq; aliquid bonum iudicetur, poſſumus nihilominus ab eius intuitu, & cognitione auertere animi attentionem, & quod aiunt Theologi, ſuſpendere actum. Quo circa elici amor poteſt, vt ille dixit, exprimi non poteſt: & Claudianus dixit. Non extorquebis amari. ¶ Ex eodẽ principio facilè eſt intelligere, quid eſt, ꝙ cupiditates, & amores rerum naturalium, termi num habent aliquẽ, amores noſtri, & cupidines in infinitũ tendant, & nullam habeant metam, nullum modum? Hæc eſt euidentiſſima cauſa; nam amores noſtri non ex natura, ſed ex noſtro iudicio, & cogitatione alioqui fallaci, oriũtur, & prodeũt, qua de cauſa, non vitæ neceſſitates parunt, & augent amores, & cupiditatẽ, ſed falſa noſtra de illis perſuaſio; quemadmodum Cato Ciceronianus merito obiurat ſenes, ꝙ parent eo plus viatici, quò minus reſtet viæ, ſed metus id facit, & opinio fallax neceſſitatum; & ſic cupiditas nullum inuenit exitum, nuſquam conſiſtit.

D. Thom.

Claudian. Quare amor nĩ ter minũ non habeat.

Cato.

¶ Ex eodem principio ſequitur huius dubitationis expoſitio, quid nam ſit in cauſa, quòd Amor cæcus dicatur, cum ex cognitione ortũ & originẽ ducat: Certè amor, vt dictũ eſt, ex cognitione gignitur, ſed genitus ac productus, iudiciũ perturbat, efficitque, vt rei, quam diligimus, pulchrior appareat, quã re ipſa ſit. Sciunt quidẽ amatores qđ diligũt, ſed qđ ſibi expediat, ignorãt; offuſcat amor ĩteriores sensꝰ; ſed nõ exteriores. Hæc itaq; duo in ipſum cõueniunt & cõiungunt, ꝙ cæcus ſit, atq; ex cognitione oriatur. Et ſicut amor ex iudicio, & cognitione naſcitur, ita vbi vires eſt nactus, idẽ ipſum iudiciũ cõfirmat, vt iã amplius ſtatuere nõ poſſit de bono, aut pulchro qđ amat. Hinc ẽt amans apud animũ ſuũ, & amati bona auget, & vitia, vel deformitates extenuat, & ſicuti ex crebra cogitatione auget, ita ſi animi attentionem aliò diuertas, omnino depellitur, vt in occupationibus, & negotiis variis. Quòd ſi in rei amatæ ſcrutatione, malitia inſignis occurrat amanti, refrigeſcit amor, & retardatur impetus, & tandem eum diſſolui neceſſe eſt.

Quare amor dicat cæcus.

¶ Clariſſimè deinde inferẽ ex his, nõ ſecus amoſẽ diuinarũ rerum

Quomodo amor diuinarũ rerum in nostra anima gignatur.

rerum in anima nostra gigni, quam sensitiuus amor in eadem producitur. Quemadmodum enim corporeus visus, amoris sensitiui causa est, & ex illo initium, ac exordium accipit: eadem penitus ratione, animæ nostræ cognitio spiritualis amoris est principium, causa, & origo. Qua de causa, his, qui parum, aut nihil res contemplantur diuinas, & nullum in earum cognitione tempus insumunt, amorem ipsarum in semetipsis neque experiuntur, neque verò habere possunt.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm similitudo sit causa amoris.*

SVMMA TEXTVS.

Cõclusio.

Eccle. 13. D. Thom. Caietan.

COnclusio est affirmatiua, quam probat potissimè ex illo Eccl. 13. Omne animal diligit sibi simile, sic & omnis homo proximum sibi. Vt igitur Salomon ostendat, qua ratione similitudo si mater amoris, adducit animalium exempla quæ docent, id maximè esse naturale vt similia iungantur, non diffimilia. Omne, inquit, animal, diligit animal, secundsi genus sibi simile, ideoq; iungitur ei, & congregatur cum illo: non enim gallina cum aquilino genere consociatur, sed cum suo genere; & vt dicitur, aues concolores simul volant; & conueniũt pecudes, & iunctæ pabula carpunt. Vtitur hac ratione Cice. li. de amicitia; Si (inquit) hoc apparet in bestiis, vt requirant, atque apppetant ad quas se aplicent animantes, idque faciunt cum desiderio, & cum quadã si militudine amoris humani, quanto id magis in homine; & in eodem libro; Dispares mores disparia studia sequuntur; quorum dissimilitudo dissociat amicitias: neque ob alia causam vllam boni improbis, improbi bonis amici esse non possunt, nisi quòd tanta est inter eos, quanta maxima esse potest morum, studiorumque distantia. Hæc ille. Certè illud in veteribus celebratũ, in omni animantium genere vim habet; simile, amicum simili; vel simile gaudet simili, vnde est & illud; Similitudo mater amoris.

Vtrum cognitio sit amoris causa. Argum.

¶ Illud tamẽ dubitationẽ habet cõparuam, vtrum cognitio sit amoris cã, sic vt cognitio maior maiorem causet amorem, & quod maior amor maiorẽ exigat cognitionem. Ratio exquirendi est. Nã in vita præsenti magis Deus amatur, quã cognoscitur; in hac enim vita Deus per seipsum amatur, cũm tamen per seipsum haud quaquam cognosci possit. Idem aduertere licet in scientiis, quas quidam amant propter aliquam summariam cognitionem quã de his habẽt; videlicet quia sciunt Rhetoricam esse scientiã, per quã persuadere possumus, & in hoc Rhetoricã amant. In contrarium est, nam cum cognitio amoris sit causa, vr profectò minorẽ cognitionem, minorẽ etiam amorẽ producere, sicuti maior, maiorem producere vr. Huius rei causam eleganter in primis explicat D. Tho. fol. ad 2. scribit enim discrimen esse inter cognitionẽ, & amorem, & inter potentiã apprehensiuã, & appetitiuã. Cognitio enim ad rationẽ pertinet, cuius est discernere, atque distinguere inter ea, quæ re ipsa coniuncta sunt, & coniungere quodãmodo ea, quæ diuersa sunt, vnum alteri conferendo: idcirco ad rei exactã cognitionem, necessum est vt cognoscatur sigillatim quidquid est in re, siue ad substantiã, siue ad virtutes, proprietates, aut partes pertineat. Veruntamen amor est in vi affectiua, & appetitiua, quæ fertur in rẽ, ꝑm quod in se est; vnde ad perfectionem amoris sat fuerit, quòd res, prout in se apprehenditur, & conspicitur amatur, atque diligatur. Hæc igitur causa est quod aliquid plus amatur, quàm cognoscatur: quia potest perfectè amari, etiam si nõ perfectè cognoscatur: sicut maximè patet in exemplo scientiarũ, quod supra cõmemoratum est. ¶ Sed tñ si obiiciat Theologus in hũc modum. Cognitio est propria causa amoris; ergo minor cognitio minorẽ causabit amorẽ. Dicendũ est amoris perfectionẽ duplici ex capite proue nire posse, ex parte scilicet amantis, & ex parte rei amatę. porrò cognitio est causa amoris, ex parte rei amatæ, & sic perspicitur, qũo absq; augmento cognitionis, potest augeri amor ex parte amantis. Non igitur bonũ, neq; bonum cognitũ, est propria causa amoris, nisi ex parte rei amatæ. Qua de causa, alia causa amoris ex parte amantis exigitur & ideo minor cognitio nõ causat minorẽ amorẽ. explicat hoc subiecto & adhibito exẽplo. Nã passio, absq; dubio auget amorẽ, & cupiditatẽ, efficitq; vt amãs vehemẽtius in rẽ amatam propendeat, & feratur. Qua propter dicũt Theologi, eã augere voluntariũ, idq; verissimè; quippe quæ auget voluntatis inclinationẽ, cũ tñ passio perturbet iudiciũ rõnis, & cognitionẽ ĩminuat. Itaq; amor nõ solũ crescit ex cognitione, sed potissimè ex voluntatis inclinatione. Ex quo consequens est, hanc argumentationem inualidam esse: cognitio est causa amoris, est minor cognitio, ergo est minor amor. Iudico hanc efficaciter non concludere, quamuis contrariũ asserat Caie. hoc in loco. Cognitio est causa amoris; est maior cognitio; ergo maiorem gignit amorem, potest enim accidere vt maior cognitio nõ inferat maiorem amorem propter minorem voluntatis inclinationem. Hæc de isto articulo.

Caietan.

Cicero.

EXPLICATIO ARTICV.

Caietan. expositio.

QVòd similitudo sit mater amoris, satis superque vel sola experiẽtia exploratum est. Sed quęnam sit huius rei ratio, nõ facilè explicant diuini Theologi. Caie. enim mirum in modũ se torquet, & in omne latus vertit, vt rationem huius rei nobis patefaciat. Quinque, inquit, modis intelligi potest similitudinẽ esse amoris causam. In primis, vt bonũ quod dam particulare, sicut cætera bona; veluti cum quis vult assimilari alteri, vel alterum sibi simile efficere: & sic similitudo est mater amoris, sicut quod vis aliud bonum. Quo in sensu, non asserunt doctores similitudinem esse causam amoris, vt planè constat. Altero modo potest intelligi vt similitudo sit causa amoris, sic vt bonum non causet amorem, nisi simile sit. Itaq; similitudo sit veluti ratio afficiens, & determinans bonum vt causet amorẽ. Quod neq; hic sensus verus esse potest; nã bonum, ꝑm se amabile est, & desiderabile, vt omnis philosophia testat. Tertio intelligi potest vt similitudo sit cã amoris, quasi determinans bonũ vt huic efficiatur amabile. Itaq; bonũ vt sic sit amabile, & desiderabile, sed in quantũ bonũ simile, sit huic amabile: iuxta illud Aris. Amabile bonũ, vnicuiq; aũt propriũ; sicq; dicendum est, bonũ esse amabile absolutè, & sic absolutè, & simpliciter esse obiectũ amoris; sed bonum simile, esse amabile huic. Sed neq; hæc expositio consentanea vr, siquidẽ hic D. Tho. causas amoris peruestigat, in genere, & in communi. Propter quod Caie. adhibet quartũ, vt similitudo sit causa amoris, ut conditio requisita ad amãdum, sicut singularis est cõditio uniuersæ causæ naturalis; quæ expositio neque apparentẽ rationẽ præse ferre vr. Postremò intelligi potest, vt similitudo sit veluti dispositio ex parte subiecti, sic vt bonũ sit propria causa amoris ex parte obiecti; similitudo ad bonum sit propria causa amoris, vt propria dispositio ex parte subiecti, propter quod obiectũ idẽ, causat modo amorẽ, modò odium in eodẽ diuersimodè disposito, vt patet de Thamar respectu Ammon. Hanc vltimã expositionẽ amplectitur Caiet. Sed vir acutissimus dũ rẽ in tã varias partes distinguit, & diuidit, veritatis cognitonẽ mihi adimere vr; nam res ipsa euidentissima est.

Quinque modis potest intelligi similitudinem esse causam amoris.

Ariſtot.

Caietan.

Autoris explicatio.

¶ Cũ enim vnusquisq; sibi sit charissimus, præcipuè seipsum amat; atqui ex hoc amore nostri, oritur amor erga cõsimiles, similitudo enim, amoris causa est, tanquam in alterũ ipsum: qm similitudo idem quodam modo efficit, eoq; animãtes omnes ad simi les sibi formas facile aggregãtur, & pueri cõplectũtur, ac deosculant ꝑcula, in quibus imaginẽ sui aspiciunt, qm inesse intus arbitrãtur puerũ aliquẽ sibi similẽ. Quantã existimari conuenit fuisse illã amoris flammã, quæ in animo Adæ ad primũ Euę conspectũ excitata est? in qua ille velut semetipsum est intuitus nouo penitus aspectu. Sed ad amorẽ cõciliandũ fortior est animo-

rum

rum ſimilitudo quam corporum.

D. Thom. ¶ Addit tamen D.Tho.in hoc art.quòd ſimilitudo non nunquam eſt diſcordiæ cauſa, & huius rei elegantem rationem reddit. Nam amans; præcipuè ſeipſum amat, & magis alium; quia ſibi vnus eſt in ſubſtantia, alteri verò in ſimilitudine alicuius formæ,& id circo ſi ex eo ꝙ quis eſt ſibi ſimilis in participatione formæ,ipſemet impediat a conſequutione boni quod Prior con. amat, odioſus, & inuiſus ei efficitur, non in quantum ſimilis eſt, ſed in quantũ eſt proprii boni impedimentũ: & propter hoc figulus figulo inuidet,quia ſe inuicẽ impediunt in proprio lucro:& inter ſuperbos ſunt iurgia,quia ſe inuicẽ impediunt in propria excellẽtia. Vnde eſt,ꝙ Prou.13.dicitur.Inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia. Hæc de iſto articulo. Prou.13.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm aliqua paſsionum animę ſit cauſa amoris.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Cõcluſio. Impoſſibile eſt quod aliqua alia paſſio animæ in vniuerſum ſit cauſa amoris: neque enim aliqua alia paſſio animæ eſt, quæ non ſupponat amorem aliquem; quia omnis alia paſſio importat motum ad aliquid, vel quietem in aliquo, ex connaturalitate, vel coaptatione, quę ad rationem amoris pertinet: & hinc eſt, ꝙ omnes aliæ affectiones animæ ex amore cauſantur,vt dicit Auguſt.de Ciuit.Dei cap.7.9.

¶Poſterior Concluſio. Accidit aliquã aliam paſſionem eſſe cauſam amoris alicuius,ſicut etiam vnum bonum eſt cauſa alterius,veluti bonus artifex, vt Rethor, vel Dialecticus, cauſat delectationẽ, & delectatio amata, amorem artificis cauſat; & bonum deſiderarum ab aliquo, gignit amorem eius a quo illud bonum obtinetur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Qua ratione ex amore omnes affectus naſcantur. EX hoc articulo ſi rectè inſpiciatur,inueniet quilibet, qua ratione ex amore omnes affectus animæ noſtræ originem habeant. Sequimur, & concupiſcimus videlicet quæ amamus? fugimus, & odimus contraria iis quæ amamus; vt morbum quia diligimus ſanitatem, dedecus, quia diligimus decus. Ideoque qui non norunt bona, neque ea diligunt, neque contraria mala vel oderunt, vel reformidant, vt pueri gladios, aut præcipitia; & ille Satyrus, qui cum igne volebat ludere, nunquam antea ſibi viſo, ignarus nocumenti illius. Sed de hoc diligentius in ſequenti articulo vltimo, quo in loco percontatur D.Thom.vtrum amor ſit cauſa eorum quæ amans agit;nunc enim tantùm inueſtigatur, quæ ſint veræ amoris cauſæ; quas D.Thom. ad tres fontes præcipuos reduxit, ad bonum, cognitionẽ, & ſimilitudinem: hoc aduertat Theologus, ne exiſtimet D.Thnm. D.Thom.ſuſcepiſſe negotium enumerandi omnes cauſas amoris particularis.Certè inter particulares cauſas, præcipua eſt ipſe amor:nihil enim eſt amore fortius, ac validi?; nihilq; amotẽ æquè conciliat, vt amor:nulla certiora ſunt aut potentiora philtra. Quapropter optime inquit ille in Epigrãmate;Marce,vt ameris,ama;quod prius commemorauerat Seneca. Modò verè,ac bona fide;nam ficta,& ſimulata, nihil obtinent virium.Ignis in tabella pictus non calefacit;neq; rugit,aut ſæuit Leo marmoreus. ¶ Sed vnde hæc amoris reciproca generatio originẽ habeat,nõ facilè explicant Theologi.Quidã huius rei cauſam reddunt.Nã a quo nos amari cognoſcimus,hunc bonum eſſe virum arbitramur,eaque de cauſa vt bonus redamatur:qua de cauſa amans ſæpenumero non redamatur;ꝙ amatus amari ſe non ſentit. Platonici verò huius altius rationes inquirunt; aiunt enim, matrem amoris,eſſe ſimilitudinem: hincque ſequitur,vt quæ ſimilitudo, te vt me ames,inducit, eadem ipſa me, ad te amandũ,adducit. His accedit, quòd amans amanti faciem atque imaginẽ in animo ſuo inſculpit:qua de cauſa amantis animus,ſpeculum quoddam redditur,in quo amati relucet forma: cum ergo amatus in amantis ſe animo intuetur, & recognoſcit,amare illum compellitur, quemadmodum infantes imagines ſuas in ſpeculis deoſculantur. Ad hæc, amans ſeipſum ſibi aufert, & dat, ac mancipat amato:hunc ergo iam amatus, vt rem ſuam,charam habet,curatq; Si conſpici a nobis voluntas ſua poſſet,ex ea de amore iudicaremus,quod ſolus facit Deus ſcrutator cordium;ſed quoniam voluntas noſtra multiplicibus eſt inuoluta lucris contecta, ex operibus de illa ſtatuimus, prout ſunt magna,crebra,gratuita,prompta. Sed quanquã varias huius rei cauſas adduximus, nõdũ vera & legitima huius rei Amans ſeipſum amato tradit. cauſa expoſita eſt. ¶ Pro cuius rei explicatione illud præmonendũ eſt,aliquẽ aliũ diligere,nihil eſſe aliud, quã traditionẽ efficere quandã,qua amans credit ſemetipſum,ac bona ſua,amato,qua inquã,ſibi ſemetipſum aufert, vt ſui totius poſſeſſione res amata perfruatur. Hui? quidẽ vel illud magnũ eſt argumẽtũ, ꝙ amor eſt,id,quo voluntas amato cõcedit,creditur,ac traditur;quo qdẽ dono,nihil meli?, aut excellẽtius amato reſtat cõicandum. Eſt nãq; voluntas, regina, ac prĩceps hominẽ mouens, atq; dirigẽs:& mutans cũcta quæ in ipſo hoie inueniri poſſunt. Quapropter amare dicetur ille,qui ſemetipsũ totũ amato tradidit:illi. n.ſuã cõtulit voluntatẽ, quæ oĩum ſuorũ rationẽ habet,atq; virturẽ. Et quidem ſi rerũ communi vti velimus experimẽto, idipſum luce clarius agnoſcem?: amantẽ.n. nõ in ſe ſed in amato viuere,continuo de amato cogitare,cũ illo petuo colloqui,voluntatem ſuã cũ illius affectu habere ita coniunctã,vt nihil velit,niſi qđ dilectus,amat,nihil odiat, niſi quod dilecto malũ apparet,euidentiſsimè oſtẽdit,amatẽ,nõ iã ſui dñium habere,ſed amati poteſtati iã ſubditũ eſſe,ac omnino traditũ.Hinc elicere poſſumus,quã ſit a rõne diſſonũ,non redamare eũ,quẽ quis ſui amatorẽ intelligit;qui nãq; ita eſt, voluntatem amantis accipit,ac in ſemetipſo retinet,cùm tamẽ nullam amato referat cõdignã ſatisfactionẽ,aut reſtitutionem;quod nõ modicã in amante pœnæ habere rationẽ dicitur.Si nãq; cuiq; moleſtum eſt maximè,ſemetipſum honore,ac propriis bonis deſtitutum contẽplari,qũo æquo animo ferre poterit, cũ oĩbus bonis ſuis orbatũ,ac eorũ principio,propria ſcilicet voluntate,deſtitutum ſemetipſum aſpiciet; Huius ſanè doloris cauſam auget,ſi amans,continua animi meditatione,intelligat,id non propria culpa,ſed alterius vitio,ac ingratitudine prouenire,qui optimis acceptis,nihil reddit,aut verò reſtituere curat. Vnde cõpertũ eſſe poteſt, quã ſit rationi abſonũ, amantem non redamare, aut verò ipſum de noſtra ingratitudine certiorẽ non reddere,vt ſe,oĩa ſua,quę apud nos, malè,ac iniuſtè retinebam?, iterũ accipiat,atq; recuperet. Si namq; peſsimũ eſt facinus,alterius apud nos palliũ,honorem,famã,aut aliud quoduis iniuſtè retinere bonũ, quã quæſo intolerabile erit alterius in nobis detinere, iniuſtè quidem,ac impiè,voluntatem, quæ tam longo interuallo omnia alia excedit,atque exuperat;Qui namque ita eſt,alterius famam,vitam,animã,ac alia bona in ſe habet, imo & totum amantẽ iniuſtè poſsidet: ipſe namque amans, liber a natiuitate ortus,huic ſe totũ mancipauit,cùm ſuam volũtatem ei tradidit,vt hoc dato pretio,iſtius emeret amorẽ,ac redamationem:iſte verò accepto dono,nihil de mercede reddenda cogitat,ſed veluti iniquus venditor,pretiũ, ac merces ſibi accipit,& retinet. Hoc ſanè vile quid eſt,nobilitati maximè oppoſitũ;Eſt namque nobilitatis verę prĩũ,non ſolum cognitos,& nobis coniunctos,verũ etiam inuiſos,& inimicos diligere,eis benefacere,atq; bona opera impendere?ignobilitatis ergo, imò & beſtialitatis erit, amorem alterius,odio,aut nõ æquali amore coæquare,neque redamare amantẽ,ſed mille cauillationes,& ſophiſmata pro amore caſto reddere. Hac certè de cauſa omnes in æquali ſumus voluntate cõſtituti,licèt variè exteriora fortunę bona ſint diuiſa, vt æquum redderemus bonum,cum alterius apud nos poſitam voluntatem conſpiceremus,ipſam ſcilicet voluntatem noſtram,quæ æqualis eſt valoris, ac libertatis,cum ea,quã accepimus ab alio,voluntate,animique affectione. Quod quidem adeò verum eſt,vt quamuis Deus ipſe ab hac ſe poſſet continere regula:quippe qui in infinitum excedit voluntatem noſtram, cum ſit totius boni fons, & origo; nihilominus nobis ſemetipſum in hac lite æqualem reddit, iuſteque ſibi ſatisfactum putat, cum

Auguſt. Poſte.cõc.

Rationi diſſentaneum, nõ redamare amantem.

Cato.

Deus diligentes ſe diligis.

cum voluntatem ſuam, pro noſtra concedit, ac mutuat: qua de cauſa dicit: Ego diligentes me, diligo. & alibi: Qui diligit me, diligetur etiam a me. Liquet ergo, ac ſatis ex his conſtat, quamobrem amor, amoris cauſa ſit. Cùm enim quis alterius in ſemetipſo volũtatem contemplatur, imò totum alterũ in ſeipſo uidet, ut aliena bona iniuſtè non retineat, vtque dato pretio mercedem reddat, ſuã alteri tradere volũtatem, ac iuxta Terẽtianũ præceptũ, par pari referre tenetur. Vera igitur, vt in eadem perſiſtamus ſententia, amoris cauſa eſt, amare.

Teren.

¶ Coram Alphonſo Rege Tar raconenſi ventilata fuit quæſtio grauis, a grauiſſimis viris: an ſententia illa, & regula, quã tradidit Seneca, cum dixit; Si uis amari, ama, aliquam pateretur exceptionem: an ſcilicet poſſet quis inueniri, qui amatus, non redamaret? Aliis autem ſententiam tanto autori dignam, ac maiori ex parte veram laudantibus, ac probantibus, tandem rex: Salua (inquit) æſtimatione veſtræ cuiuſque ſententię oſtendam ego vobis apertè, ubi nã regula fallax inueniatur, & vbi nam reperiatur, qui non amatus, amet. Num quis reperietur, qui uerius, & perfectius quẽ que amet, quã ipſe orbis conditor creaturam ſuam, præſertim hominem, cuius gratia cætera cuncta creauit? cùm igitur res ita ſe habeat, vt nemo eam ignoret, aut de ea dubitet, non eſt tamen qui illi rependat vices: imo experientia docente comperimus. (quod mirabile dictu eſt, uel potius horrendum, & deteſtandum) amare hominem; & creaturas, & fieri poſſe (quod ſæpiſſimè contingit) vt fraudetur, nec ſimilem gratiam recipiat: cùm autem ſciamus, & certiſſimi ſimus, ſi Deum amamus, non ſolum ipſum redamaturum nos, ſed maximis beneficiis affecturum, adeo ſumus obdurati, aut cæci, ut nec ipſum amati redamemus: quod haud dubiè ex debilitate fidei noſtræ prouenit: Nam voluptatibus præſentibus capti, non ſolùm negligimus cœleſtia, ſed vix fidem illis habemus, illorum ſimiles, qui ſitibundi malunt turbidam, & cœnoſam, modò præſentem, aquam bibere, quàm longiuſcule ire, & diutinam ſitim, amœniſſimo fonte ſedare. Hæc ille.

Rex Alphonſus. Seneca. Cõcluſio.

Auguſt.

QVAESTIO XXVIII.

De effectibus amoris; hæc quæſtio habet articulos ſex.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrum vnio ſit effectus amoris.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Amor eſt virtus vnitiua: Nam duplex eſt vnio amantis ad amatum, vna ſecundum rem, vt cùm amatum præſentialiter adeſt amanti, quam effectiuè facit amor, quia mouet ad quærendã præſentiam amati, quaſi ad ſe pertinentis; alia verò ſecundum affectum, quæ vnio conſideranda eſt ex apprehenſione præcedente: omnis enim appetitus ſequitur appprehenſionem. Cum ergo duplex ſit amor, concupiſcentiæ, & amicitiæ; vterque procedit ex quadam apprehẽſione vnitatis amati ad amantem. Nã cùm aliquis amat aliquid, & illud concupiſcit, apprehendit ipſum quaſi pertinens ad ſuum bene eſſe: eodem modo cùm aliquis amat aliquem amore amicitiæ, vult ei bonum, ſicut & ſibi vult bonum; apprehendit enim eum vt alterum ſe: & inde eſt, quòd amicus dicitur alter ego. & Aug. in 4. conf. cap. 6. benè quidem dixit de amico ſuo, dimidium animæ meæ. Et hanc vnionem ſecundam facit amor formaliter, primam verò facit efficienter, ut dictum eſt. Vnde Auguſtin. ſcribit. 8. de Trinita. capitu. vltim. quòd amor eſt quaſi iunctura quædam, duo aliqua copulans, uel copulare intendens, ſcilicet amãtem, & quod amatur. Quod enim dicit Auguſt. copulans, refertur ad vnionẽ affectus; quod uerò dicit, copulare intendens, pertinet ad unionem realem; hoc ipſum accuratius explicat D. Thom. in ſolutione ſecundi; dicens, quòd vnio tripliciter ſe habet ad amorem, quædam enim vnio eſt, quæ eſt cauſa amoris, & hæc quidem eſt vnio ſubſtantialis, quantum ad amorem, quo quis amat ſeipſum; quantum verò ad amorem, quo quis amat alia, eſt vnio ſimilitudinis, ut dictum eſt. Quædam uero vnio eſt eſſentialiter ipſe amor, & hæc eſt vnio ſecundum coaptationem affectus, quæ quidem aſſimilatur vnioni ſubſtantiali, in quantũ amans ſe habet ad amatum, in amore amicitiæ, ut ad ſeipſum; in amore concupiſcentiæ, vt ad aliquid ſui. Quędam vero vnio eſt effectus amoris, & hæc eſt vnio realis, quam amans quærit de re amata: ut enim Philoſophus refert. 2. politi. capitu. 2. Ariſtophanes dixit, quòd amantes deſiderant ex ambobus fieri vnum; ſed quia ex hoc accideret, aut ambos, aut alterum corrumpi, quærunt vnionem quę conuenit, & decet, ut ſcilicet ſimul conuerſentur, ſimul loquantur, & in aliis huiuſmodi coniungantur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CErtè amor vnit, vnit & intellectio: ſed in dubium reuocari poteſt, vtra magis uniat. Et quòd intellectio magis vniat, hoc argumentum ſuadet. Nam (autore Ariſtotele tertio de Anima. textus 17.) intellectus in actu; eſt intellectũ ĩactu. & Auerrois dicit, quòd magis fit vnum ex intellectu, & ĩtellecto, quàm ex materia, & forma: At amãs in actu, nõ fit amatum in actu; Ergo intellectio magis unit, quam amor. Nihilominus tamen aſſerẽdũ eſt, quod & etiam aſſe runt vniuerſi ſapiẽtes, amorem eſſe virtutem unitiuã præcipue; amoris enim finis, & meta eſt, coniungi uſque ad vnitatẽ, quantum effici poteſt. Quapropter ſapiẽter admodũ, & aptè a Platone ficta eſt fabula, ꝙ cũ Vulcanus duobus ĩter ſe amiciſſimis occurriſſet, quiq; amoris mutui magna ederent ſigna, delectat⁹ illorum inter ſe beneuolẽtia, iuſsit a ſe petere donum. Dei munificentia dignum; cui reſpõderunt illi; O Vulcane, faber Deorũ, oramus te, ut tuis iſtis inſtrumentis, & camino, refringas nos ambos, & ex duobus vnum facias. Sed differentia eſt: nam corporis amor corporaliter uult iungi; amor animorum, animis, ut ſit in duobus corporib⁹ animus unus: unde exiſtit idem uelle, & idem nolle; & amicus eſt alter ipſe. Apertiſsimè Horarius, dimidium animi ſui Virgilium appellauit, cui erat amiciſsimus. Cui conſentiens D. Auguſt. libro quarto, confeſſ. cap. 6. & libro 2. retractat. cap. 6. uocat amicum ſuum, dimidium animæ ſuæ; quam ſententiam idem Auguſtinus, ſic explicat; dum enim de amico, morte ſublato, dolet grauiſsimè, in hæc verba prorumpit. Nam ego ſenſi animam meam, & animam illius, unam fuiſſe animam in duobus corporibus, & ideò mihi horrori erat vita, quia nolebam dimidius viuere. & ideò fortè mori meruebam, ne totus ille moreretur, quem multum amaueram. Hinc prouenit, ut quæcunque ad amicum pertinent, amicus nocet ſua. Vnde Phytagoræorum lex, Amicorum eſſe communia omnia. Ex quo prouerbio Socrates colligebat, omnia bonorum eſſe uirorum, non ſecus quam Deorum. Deorum, inquit, ſunt omnia, boni uiri Deorum ſunt amici

Vtrum magis uniat amor quã inteilectio. Ariſtot.

Auguſt.

Auerrois.

D. Thom.

Trib⁹ modis ſe habet unio ad amorẽ.

Plato.

Ariſto.

Ariſtophanes.

Horatius.

Auguſt.

Pythagoræorũ lex.

Socratis collectio.

amici,& amicorum in ſe communia omnia; bonorum ergo virorum ſunt omnia. Hinc etiam originem traxit prouerbium illud;amicitia, æqualitas; amicus,alter ipſe: hoc quoque prouerbium ad Pythagoram autorẽ referunt, ſignificatq́ue,in amicis eſſe eandem animam; & amicum; alterum ipſum. neque enim quicquam non cõmune, vbi fortunarũ æqualitas;nec diſſenſio, vbi idem animus; neque diuortium,vbi coagmentatio duorum in vnum. Ariſtot. magnorum mor. lib.2. Vna, inquit, anima eſt in duobus amicis.Idem in eodem libro: Eſt eñ, vt dicere ſolemus,amicus,alter ego. Plato libro de Legib. 6,citat,tanquam vetus dictum.& ceu prouerbium iactatũ: Amicitia,æqualitas: amicus, alter ipſe. Sed rationes. & cauſas huius rei demonſtrare, cuique non in promptu eſt.

Ariſto.

Cõcluſio.

Plato.

Quare amor vniat.

¶ In primis,amor eſt appetitus fruẽdi bono,id eſt,ſe illi adiungendi, vt ipſum amans, amati,hoc eſt, boni contactu fiat bonum:amor concupiſcentiæ,adiungi vult ea cõiunctione,qua ſatisfiat,vel deſiderio,vel detentioni:vinum bibo,cibum edo;quod olfacturus ſum, non tam prope admoueo:longius etiam ſonos, & quæ aſpicimus, applicamus: ueſtem adiungimus corpori,aut ſeruamus in veſtiario;amici,qua datur, adiunguntur præſentia corporum, conſpectu,colloquio,conuerſatione,mentione, memoria: cum non poſſunt,quantum cupiunt,vnà eſſe, ac cõuerſari,ſequitur moleſtia,& męſtitia; atque eo maior, ſi parum ſit quod coniunctioni obſtet:ita, quò abſunt propius, & deſtinentur,hoc ægrius,atq; impatientius ferũt ſeparationem.Quin etiam qui defunctos vita diligunt,quatenus datur,eum illis verſantur, crebra illorum recordatione,viſendo loca vbi ſoliti erant conuiuere,& congredi;aſpectu denique earum rerum, quæ memoriam illorum renouent: quæ omnia,erga abſentes amicos facimus. Itħæc in amore coniunctionis expetitio data eſt homini, ut cũ vero bono ſuo vniti velit,qui eſt Deus;quo, velut Deus quidam effectus (ut ſic loquar) conſors ſit ſempiternæ beatitudinis illius. Hæc demum vera eſt, ſolida, & fructuoſa coniunctio,coniunctiones reliquæ inanes ſunt,& abſque fructu; vt ſi quis ad examen reuocet, quid amici in mutuo illo amore quærant,nihil inueniet eſſe magis vacuum, nempe eſſe vnà,conſpicere ſe,colloqui. Huius etiam rei alteram rationem aſſignant viri ſapientes. ¶Hæc,inquiunt, differentia eſt inter intellectum, & voluntatem; quòd cognitio perficitur per hoc,quòd vnitur cognoſcenti ſecundum ſuam ſimilitudinem;itaque intellectus, cum res intelligit, efficit res ſibi ſimillimas,ſic adeo,vt ex rebus materialibus, efficiat ſpirituales,& intellectuales, aptaſque vt intelligantur;ſed voluntas quando rem amat, fertur ad rem, ipſam ſequitur,in eam ſe transformat,eam amplectendo; illique ſe copulando. Ex quo conſequens eſt, quòd intellectus aſſimillatur ſigillo:quod certè omne quod tangit,ſibi ſimile efficit;cæterum uoluntas ceræ ſimilis eſt, quæ ſtatim figuram recipit eius rei, ad quam adiungitur. Propter quod ſapientiſſime dicit Auguſt. idque creberrime, Si terram amas,terra es; ſi Deum amas. quid vis ut dicam?Deus es.

Differentia inter intellectũ, & uoluntatem.

Aug.

¶ Sed vt exactius res hæc demõſtretur,intelligendũ eſt, quòd hæc vnio,& transformatio amantis in amatum, naturalis non eſt,ſed ſpiritualis,neque enim amor vnam naturam in aliam tranſmutat, ſic vt metamorphoſim naturarum efficiat;ſed transformat corda,hoc eſt,affectus, deſideria,vitam omnem.Dic mihi obſecro; quid facit filius ſui amore,quod mater eius non faciat propter ipſum? filius,quoniam ſe amat,ſemper quod ſibi commodum, & vtile eſt, procurat, & vniuerſam uitam in ea re inſumit; nihilo minus mater facit,quæ eum charum habet, de illo cogitat,pro illo laborat,quod illi commodum & vtile exiſtimat,diligenter curas, dolet,ſi quid triſte accidat,ſollicitudo illius eam urit,affligunt illam illius dolores, flet cum flente,gaudet cum gaudente, iniurias filii,ut proprias exiſtimat, infirmitates, ut ſuas inſtinet. Itaque quemadmodum vmbra ſequitur corpus,facitque,& imitatur id,quod ipſum corpus facit,ſequiturque illius motum,& figuram; ſicſanè, ſi corda duorum amantium conſpiceremus, inueniemus abſque dubio,quòd quemadmodum & vnum eſt,& ſic & alterum ſe habet,quodque vnum, alterius affectus, & motus alterius ſequatur.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrum mutua inhæſio ſit effectus amoris.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmatiua. Itaque effectus amoris eſt mutua inhęſio; quę intelligi poteſt, & quantum ad vim apprehenſiuam, & quantum ad vim appetitiuam. Nam quantum ad uim apprehenſiuã,amatum dicitur eſſe in amante, in quantum amatum immoratur in apprehenſione amantis: quantum ad uim appetitiuam, in amato: & amãs paulatim moritur in ſe, viuit autem in amato. Præclara illa Platonis vox ab omnibus commendatur,quòd amator animus in proprio corpore mortuus eſt,in alieno uiuit. Hæc transformatio amantis in amatum,alia ratione demonſtratur. Nam ita comparatum eſt natura,ut homines ſummè adnitantur mutari, & conuerti in ea quæ amant,vnde qui nimis amat virtutes, adnititur ut ſtudioſus euadat;qui literas, vt literatus; qui ſanctitatem, vt ſanctus efficiatur. Hoc ipſum euidentius patebit; Nam uoluntas eſt animi uniuerſi dominatrix, & rectrix; quod enim eſt. Rex in regno, hoc eſt voluntas in animo;propter quod quando voluntas in aliquid propendet,& inclinatur,ſecum rapit omnia quæ in ſuo regno exiſtunt. Certè quemadmodum primum mobile ſecum trahit & rapit omnes alios cœlos,& ſidera vniuerſa; ſic uoluntas ſecum rapit uniuerſas animi noſtri potentias & uires;rapit ſecum intellectum,memoriam, deſideria,membra etiam corporea,& omnia quæ in nobis ſunt. Cùm igitur voluntas ſit animi noſtri dominatrix, & rectrix, & voluntatis amor;in id enim,ad quod amor inclinat, voluntas propendet,ſequitur,quòd id,ad quod amor inclinat, uoluntas lubenter amplectatur;hoc ipſum ſequitur homo,& uniuerſæ uires quæ in homine ſunt proſequuntur,ſicque accidit, ut uniuerſus homo in ea,quæ amat,transformetur. Quamobrem dixit Propheta Oſeas capitu.9 de improbis hominibus;Facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt. Ex hac transformatione amantis in rem amatam, ſequitur quòd habeat amans idem velle,& idem nolle, & prorſus diſpliceat,quod amico diſplicet, & quod amicus odio habet,amans ipſe odio proſequatur,ſi ait,ait, ſi negat,negat, & ſic in omnibus,& per omnia habeat idem uelle, & idẽ nolle,& unam prorſus uoluntatem, & uoluntate in hunc modum tranſmutata, continuò vniuerſa uita tranſmutatur,& inuertitur,& alios mores habet.

Simile.

Oſeæ 9.

¶ Sicuti enim abſciſſo arboris ramo, alteroque illius loco inſito, fructus, qui inde naſcuntur,naturam huius ſecundi conſequuntur,& eius habent ſpeciem, eadem ratione uoluntate hominis mutata, atque in uoluntate ipſius amici inſita, opera quæ inde conſequuntur, non hominis naturam,& mores ſapiunt, ſed amici conſuetudinem, ac modum redolent, quemadmodum ignitum ferrum, licèt ferrum eſſe non ſinat, proprietates tamen & conditiones ignis in ſe poſſidet. Verum igitur eſt quod D.aſſerit Dionyſi. amorem eſſe virtutem unitiuam. Cuius rei breuiſſimam rationem tradit D.Tho.in hoc articulo, refertque uniuerſam cauſam in rei ſimilitudinem; quoniam amicus, inquit,eſt alter ego. Inde probat,quòd ſit idem velle, & idem nolle;& quòd amor ſit,nexus, & unio quædam.

Dionyſ.

D. Thom.

¶ Argumentum uerò quod de intellectione adductum eſt in contrarium,ex dictis,ni fallor,habet ſolutionem: & addendum eſt quod hic ſcribit Caiet. Dicit namque,quòd cognitio uidetur magis unitiua formaliter, amor autem effectiuè, quærit enim præſentiam amati, & ei copulari realiter,& quia unio apud omnes nota non eſt, niſi realis, dicirur ꝙ amor eſt uis unitiua,& ꝙ unit magis,quàm cognitio.Quæ omnia ſunt uera,ſi referantur ad unionẽ realem. Vel dicendum,hoc differre inter intellectionẽ,& amorem,ꝙ intellectus unit res ſibi,amans uerò, extra ſe exiẽs, ad res amatas ſe adiungit,& copulat.

Argumentum initio poſitũ ſoluitur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo explicat D. Thom. eleganter quemadmodum amans ſit in amato,tũ,ſm apprehenſionẽ,tum verò, ſm appetitionẽ, & mutua conuerſione amatum in amante;

D. Thom.

Caieta. Qua ratione inter amicos ſit mutuus amor. Plato.

amante; quam ſententiam accuratius,& diligentius elucidat Caie. Sed nos tuntummodo exponamus,qua ratione inter amicos ſit mutua adhæſio, & amoris reciprocatio. Hoc explicauit elegãter in primis diuinus Plato; Amator, inquit,animus, in proprio corpore mortuus in alieno corpore viuit, ac in ſe mortuus, in alio reuiuiſcit. Vna vero dũtaxat in amore mutuo mors eſt, reuiuiſcẽtia duplex: moritur enim qui amat in ſeipſo ſemel, cum ſe negligit; reuiuiſcit in amato,cum ſtatim amatus eum ardenti cogitatione cõplectitur. Reuiuiſcit iterum,cum in amato ſe recognoſcit, & amatum ſe eſſe non dubitat. Felicem certe mortem, quam duæ vitæ ſequuntur: mirum commertiũ, quo quis ſeipſum tradit pro alio,neque habet,neque habere ſe deſinit: inæſtimabile lucrum,quando duo ita vnum fiunt, vt quiſque duorum, pro vno ſolo duo fiat, & tãquam geminatus, qui vnã habuerit vitã, vna interueniente morte,duas habeat. Scite admodum, & ſa

amans vero dicitur eſſe in amato, ſecundum apprehenſionem, in quantum amans non eſt contentus ſuperficiali apprehenſione amati, ſed ſingula ad amatum pertinentia nititur diſquirere, & ſic ad eius interiora ingreditur. Quo ad vim autem appetitiuam, amatum dicitur eſſe in amante, prout eſt per quandam cõplacentiam in eius affectu, vt vel delectetur in eo, aut in bonis eius apud præſentiam, vel in abſentia per deſiderium tendat in ipſum amatum per amorem concupiſcentiæ, vel in bona quæ vult amato, per amorem amicitiæ: non quidem ex aliqua extrinſeca cauſa, ſicut cum aliquis deſiderat aliquid propter alterum, vel cum aliquis vult bonum alteri propter aliquid aliud, ſed propter complacentiam amati interius radicatam. Econuerſo autem amans eſt in amato, aliter quidem per amorem concupiſcentiæ, aliter vero per amorem amicitiæ. Amor enim concupiſcentiæ, non requieſcit in quacunque extrinſeca adeptione amati, ſed quærit amatum perfecte habere, & quaſi ad intima illius peruenire: in amore vero amicitiæ amans eſt in amato, in quantum reputat bona vel mala amici,vt ſua.Poteſt etiam mutua inhæſio intelligi in amore amicitiæ, ſecundum viam redamationis, in quantum mutuo ſe amant amici, & ſibi inuicem bona volunt, & operantur.

Themiſti.

pienter a Themiſtio ficta eſt fabula, quòd tempore, quo Venus genuit Cupidinem, puer nimis gratioſus erat, & pulcher, ſupra quam dici, aut intelligi poterat, venuſtatemque matris exuperabat, verum ſemper erat ſtatura puſillus. Mater vero deſiderans vt in conuenientem exurgeret ſtaturam, oraculum Apollinis petijt, & de remedio interrogans, huiuſmodi habuit reſponſum; Poteſt quidem amor ſolus enaſci:at creſcere ſolus non poteſt,& ideo ſi vis vt creſcat,neceſſum eſt vt Anterotem habeat,qui amore reciproco beneuolentiæ correſpondeat, eritque conditio, & proprietas fratrum talis, vt alter alterum adiuuet, & creſcant pariter: ſicque Venus peperit Anterotem, quo vix nato, continuo Cupido creuit. Quo ſignificatur, quòd amor, vt creſcat, debet eſſe mutuus, & reciprocus. Sed hanc mutuam adhæſionem inter amantem, & amatum,perfectius multo exponunt diuinæ literæ. In primis,

2.Ioan.4. Ioannes ille dilectus ſic ſcribit in prima Epiſt. cap. quarto, Qui manet in charitate,in Deo manet, & Deus in eo. Nã animus vere amator,deſinit in ſe eſſe, de ſe cogitare,ſe curare, ſibi proſpicere, de amato cogitat,illum curat,amato proſpicit,ad gloriam amati viuit; moritur vbi eſt, & viuit vbi non eſt; ſuus cogitatus,deſiderium, ſuum cor in amato eſt. Vere ergo dicit Ioannes; Qui manet in charitate, in Deo eſt. Sed audi mutuam, & admirabilem adhæſionẽ, quam mens Angelica, ne dum humana,comprehendere minime valet;Et Deus (inquit) in eo:Nam Deus de amico cogitat,atque ſi nihil aliud conſiderandum haberet.Itaque totus ipſe,toto tempore,& ante tempus. quemlibet ſingularem amicum,ſimul, ſemperque cõſiderat,ac ſi nihil aliud conſiderandum habeat,ſicut ſi omnium oblitus ſit,& cuilibet ſingulari ſoli intendere velit. Rurſum,quemlibet amicum amat amore vnico & ſingulari: quapropter ita ſingulariter quemlibet curat, ac proſpicit, ac ſi totius creaturæ, cœli,& terræ oblitus,tantum ſingularem quenquam amet,

Hugo. vt nihil ei ſit curæ de alijs. Qua de cauſa venerabilis Hugo ſic dicit; Nihil priuilegio ſingularis amoris tui, ſocietas aliorum præſcribit, quia ſponſus tuus in omnibus diligit te, quos & quæ diligit propter te ac per hoc, & ſingulariter,& vnice diligit te,quia nihil diligit ſine te.& D. Auguſt. Auguſt. in libro conf. ſic habet; Vnumquemque curat, tanquam ſi ſolum curet,& ſic omnes,tanquam ſi vnum:cuius doni magnificentia ex alio manifeſtatur,quòd non ab æterno habitualiter nos amauerit, de nobis cogitauerit, ſed ſemper actuali amore, & perſeueranti cogitatione, abſque vlla momenti interpolatione ſuper nos fertur, alioqui non eſſet Deus, neque actus purus,& haberet aliquod imperfectionis admixtum, amatque nos ab æterno, amore infinito,amore ex tota voluntate, & ex toto corde, omni conatu, & virtute ſua: neque enim diuina ſimplicitas partitionem admittit. Sed & D. Pau. explicat eleganter, quomodo amatũ ſit in amante, ad Gal.2.cum inquit; Galat.2. Viuo ego, iam nõ Concluſio. ego, viuit vero in me Chriſtus,ideſt, ego iam Chriſto confixus ſum cruci,& mortuus, ſed pro morte hac, vitam habeo: non enim iam viuo, ſed viuit in me Chriſtus:id eſt, actiones vitales meæ, intelligere, cogitare,amare,delectari,triſtari,cupere,deſiderare,iam nõ ſunt meæ, iam non procedunt a me, ſed ex ſpiritu Chriſti qui in me viuit,qui me regit,me paſcit,me alit. Beatus qui tam bono, tamque diligenti paſtori ſe cuſtodiendum, paſcendum, immo viuificandum tradiderit. Eiuſdem ſententiæ eſt illud ad Phil.1 Mihi viuere Chriſtus eſt, & mori Philip.1. lucrum.Sed in Canticis hanc mutuam adhæſionem, & inter amantem,& amatum, explicat Spiritus ſanctus duobus in locis.Nam capitulo ſecundo, inquit. Dilectus meus mihi,& ego illi,& cap.7. Ego dilecto meo, & conuerſio illius Cant.2. Cant.7. ad me:ſenſus eſt. Dilectus meus,eſt mihi totum quod amo, quod cupio,quod quæro,quod cogito. & rurſum. Ego illi ſum totum quod amat, quod cupit,quod quærit. Vel alio modo. Dilectus meus mihi,id eſt, tota eius vita,vniuerſus cogitatus eſt propter me: & ego illi,id eſt,ad gloriam eius, & honorem viuam. Vel in alio ſenſu; Omne bonum quod in me eſt,& eſſe poteſt,ſeruit dilecto meo, totum ei debetur, totum ei dedico; ſiquidem omnia ab illo habeo; neque eſt cur amorem meum in alium cõſtituam: ſum enim illius tota, ac totus meus eſt ipſe, & in eo quod me amat, vniuerſum bonum meum conſiſtit: hoc igitur plurimi facio,quòd me amat, quòd conuerſio illius ad me,& conuerſio mea ad illũ.Vel vt ſit ſenſus planiſſimus;Dilectus meus mihi, & ego illi, id eſt, meus dilectus,& meus amator,& ego viciſſim dilecta ſua, & eius dilectrix.Hanc etiam mutuam adhæſionem inter amantem, agnoſco in illis verbis Domini; Qui manducat meam carnem, in me manet, & Ioan.6. ego in illo.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrum ecſtaſis ſit effectus amoris?

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmãs. Pro cuius declaratione obſeruandũ eſt ex Diuo Thoma, quòd ecſtaſim pati aliquis dicitur, cũ extra ſe ponitur: quod quidem contingit,& ſecũdum vim

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVid nomẽ hoc ecſtaſis ſignificet, in primis exponẽdũ eſt; deinde ad rei explicationẽ deueniẽdũ. Ecſtaſis, eſt affectus eorũ,qui mẽte ſunt emota;vt inqt Lactãtius;quos Lactant. Ecſtaſis q̃d.

Plinius. Epiphani. Plinius mente commotos appellat lib. 23.c.1. Ecſtaſis nomen variæ interpretationis eſſe ſcribit Epiphan. lib.2. contra hæreſ.cap.48. In primis,dicitur ſtupor,propter admirationis excellentiam;deinde dicitur inſania, eo quòd a propoſito,& libertate emouerat: ſignificat etiam ſoporem grauem, qualem immiſit Dominus in Adam. Nam dum dormit hõ transferuntur omnes ſenſus ad quietem cõ-

Auguſt. uerſi. D. Auguſt. in Pſal. 30. in prineipio ſic inquit; Ecſtaſis, vocabulum Græcum eſt, Latinè dicit excеſſus, qui fit duobus modis; vel pauore terrorum; vel mente rapta ad ſuperna, & inferiorum

Hieron. oblita. D. Hieron. in Epiſ. ad Suniam & Fratellam, ecſtaſim, transfert mentis exceſſum. Alij verò interpretantur pauorem. Sed iuxta Hebræos dicendum eſt, in ſtupore, & admiratione mea; vbi nos legimus in exceſſu meo. Sed iam ad rẽ ipſam explicandã proficiſcamur. In primis quæritur; Vtrùm ecſtaſis pertineat ad vim cognoſcitiuam, an potius ad vim appetitiuam: deinde explicandum eſt, quomodo inter ſeſe ecſtaſis,& raptus differant; Vltimò; vtrum in Dei amore erga nos ecſtaſis inueniatur.

1. Queſtio. Vtrum ecſtaſis pertineat ad vim cognoſcitiuam. ¶ Vt ergo prima quæſtio explicetur, videbitur fortaſſis alicui, ecſtaſim præcipuè ad vim cognoſcitiuam pertinere. Nam ecſtaſim pati, idem eſt quod extra ſe poni. At per intellectum, & mentem ponitur homo extra ſeipſum, cum fertur videlicet in aliquod obiectum, quod non eſt intellectui connaturale,& proportionatum.

Prim. arg. ¶Deinde, prophetæ, in prædicendis futuris, & in myſteriorum reuelatione, ecſtaſim patiebantur: eleuabantur. n.

Secũdum. eorum mentes ad abditiſſima arcana, & occultiſſima reuelationis myſteria, & prophetia ad intellectum pertinet: nã eſt occultarum rerum,& futurarum reſeratio. Vnde ecſtaſis ad mentem pertinere videtur.

Tertium. ¶Tertiò, ecſtaſis,& raptus, nulla ratione videntur differre, ſi vtriuſque natura rectè conſideretur: ſed raptus manifeſtè pertinet ad vim cognoſcitiuã, vt apertè docet D. Th.

D. Thom. 2.2.q.175.ergo. In oppoſitum eſt D. Tho. ſententia in hoc art. dicentis, ecſtaſim eſſe amoris effectum: ſed effectus amoris in voluntate conſiſtunt, ſicuti ipſe amor, a quo originem trahunt. Certè ecſtaſis, tam ad vim cognoſcitiuam,

Ecſtaſis ad vim appetitiuã & cognoſcitiuã pertinet. quàm ad vim appetitiuam pertinere dignoſcitur: amor. n. facit, vt amans paulatim moriatur in ſe, viuat autem in ipſo amato. Itaque moritur, vbi eſt, & viuit, vbi non eſt. Vi-

Paulus. uo ego, iam non ego, ait Apoſtolus, viuit autem in me Chriſtus: definit enim de ſe cogitare, ſe curare, ſibi proſpicere; de amato cogitat, amatum curat, amato proſpici: quæ omnia intellectus eſſe, non voluntatis, manifeſtum eſt. Sed

D. Thom. hæc omnia, vt ſcribit D. Th. pertinent ad amorem diſpoſitiuè; amor enim vrget vt hæc fiant. Illa verò ecſtaſis ad voluntatem propriè,& directè pertinet, qua voluntas ardet, vritur, æſtuat, ſic adeò; vt in ſe deficiat, a ſe exeat cor, optet, deſideret pro amico mori, apud ipſum commorari, & viuere, nullam requiem in ſe habeat, in amato ſolum conquie-

2.Corin.5. ſcat. Has ecſtaſis differentias exponit D. Paul. 2. Corint. 5. cum inquit; Siue mente excedimus, Deo, ſiue ſobrij ſumus vobis: charitas,n. Chriſti vrget nos. In qua ſentẽtia, duplex ecſtaſis commemoratur; tum voluntatis; tum intellectus. Charitas ecſtaſim habet,& charitatis ecſtaſis, mẽtis exceſſum cauſat. Huius ſententiæ D. Pauli explicatio, hæc eſt. Si quid, inquit, ſublime hactenus ſum loquutus, (ecſtaſim enim ſiue inſaniam hoc vocat, ſicut in aliquo loco vocat inſipientiam.) propter Deum hoc facio, cuius amore inſanio, qui nõ in me, ſed in Chriſto viuo; ſi verò modeſtum, & humile loquor, propter vos hoc facio, vt diſcatis humiliter,& abiectè de vobis ſentire. Vel alio modo. Inſanire quis nos exiſtimet, nihil mea refert, ſobrij, an inſipiẽtes, & inſani ab hominibus iudicemur, nihil intereſt: charitas.n. vrget nos, iudicãtes,& ſcientes, qm̃ ſi Chriſtus pro omnibus mortuus eſt: ergo oẽs mortui ſunt; & pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, vt qui viuunt, iam nõ ſibi viuant, ſed ei q pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit. Quis inquit Paul. nõ extra ſe exeat? quis nõ amore ardeat, inſaniatque hoc beneficiũ conſiderans? Chriſtus pro impiis mortuus eſt, vt impij vitam habeant: ille vitam. animamq; poſuit, propter illum impij viuimus, quia pro nobis mortuus eſt: qũo non ipſi viuimus propter quem vitam habemus? qũo non illum deſideramus? quomodo non cupimus diſſolui, & cum illo eſſe? qũo videtur vobis miraculum quod dixerim; audeo,& bonam voluntatem habeo peregrinari a corpore,& præſens eſſe ad Dominum? Præterea, ſi tanta re oſtenſa, ſi tanta redemptione oblata, ſi tam pretioſo ſanguine redemptus eſt mundus, quomodo non extra me exeam? quomodo nõ ardeam? qũo non vrar? quomodo non exæſtuem amore ineffabili, inſania amatoria, deſiderans q tam copioſa redemptio, q tam grande pretiũ ad cunctos homines deriuetur? O quantum, deſidero ò quantum opto, inſanus licèt iudicer, pro mundo iſto mori, pro quo Dominus meus in cruce pependit. Veniat mors, veniat crux, veniat aculeus, veniat ſartago, veniat infernus: nihil timeo, omnia ſubibo diſcrimina pro amico Chriſto, qui dilexit me,& tradidit ſemetſum pro me. Ex his parere arbitror ſatis, quemadmodum ecſtaſis, intellectus ſit,& voluntatis.

¶Sed & in alio ſenſu dicitur a quibuſdam, ecſtaſim eſſe effectum amoris, qui non eſt indignus, vt a me commemoretur. Amor ecſtaſim facit. i. inſaniam, & mentis exceſſum cauſat: vnde prouerbium eſt, Amare, & ſapere, vix a Deo conceditur. Hæc de prima dubitatione dixiſſe ſufficiat.

2 Queſtio. Qua rõne differãt raptus & ecſtaſis. ¶Vt ergo ſecunda dubitatio exponatur, intelligendum eſt ex D. Thom. 2.2.q.175.ar.1.& 2.q raptus addit aliquid ſupra ecſtaſim: Nam ecſtaſis importat ſimpliciter exceſſum a ſeipſo, nõ per violentiam aliquam, ſed per quandam inclinationem, & propenſionem voluntatis, cui nulla vis inferri poteſt: at raptus, ſuper hoc addit violentiam quandam. Violentum autem dicitur, cuius principium eſt extra, nihil conferente eo quod vim patitur, vt dicitur tertio Ethicor. & ideo oportet, quòd ille qui rapitur, ab aliquo exteriori rapiatur in aliquid, quod eſt diuerſum ab eo in quod eius inclinatio tendit. Quæ quidem diuerſitas attenditur dupliciter; vno quidem modo, quantum ad finem inclinationis, vt ſi lapis, qui naturaliter inclinatur in locum inferum, proiiciatur in ſuperũ. Alio modo quantum ad modum tendendi, vt ſi lapis velocius proiiciatur quàm

D. Thom.

Ariſtot.

quàm ſit eius motus naturalis. Sic igitur & anima hominis rapi dicitur in id quod eſt præter naturam; vno modo, quantum ad terminum raptus, puta, quando rapitur ad pœnas, ſecundum illud Pſal. Ne quando rapiat, & non ſit qui eripiat. Alio modo, quantum ad modum homini connaturalem, qui eſt, vt per ſenſibilia intelligat veritatem; & ideo quando abſtrahitur a ſenſibilium apprehenſione, dicitur rapi, etiamſi eleuetur ad ea, ad quæ naturaliter ordinatur; dum tamen hoc non fiat ex propria intentione, ſicut accidit in ſomno, qui eſt ſecundum naturam.

Abſtractio a ſenſibus quibus modis contingat.

¶ Huiuſmodi autem abſtractio, ad quæcunque fiat, poteſt ex quadruplici cauſa contingere: Vno modo, ex cauſa corporali, ſicut accidit in his, qui propter aliquam infirmitatem, alienationem patiuntur. Secundo modo, ex virtute dæmonum, ſicut patet in arreptitijs. Tertio modo, ex virtute diuina. Quarto modo, ex vehementia amoris, ſiue intentionis animæ: loquimur autem nunc de raptu, prout ſcilicet, aliquis ſpiritu diuino eleuatur ad aliqua ſupernaturalia, cum abſtractione a ſenſibus, ſecundum illud Ezech 8. Spiritus eleuauit me inter cœlum, & terram, & adduxit me in Hieruſalem in viſione Dei. Sed præcipue, & antonomatice dicitur raptus, quando homo corporaliter eleuatur a terra, cuiuſmodi raptus & D. Pau. & D Thom. contigiſſe certiſſimum eſt. Sed explicare, quomodo hic raptus fiat, difficillimum eſt; hoc tantum ſcimus, quòd fit virtute diuina: Deus enim tanta virtute, & fortitudine animum ad ſeſe trahit, vt ſecum etiam corpus deferat, non aliter atque Sol e terra vapores colligit, & aquila fortis & magnarum alarum, animal aliquod ſecum trahit. Huic autem tractioni nullo modo anima reſiſtere valet, quamquam raptus, & ſuauiſſime, & dulciſſime fiat; manetque corpus veluti emortuum, calore deſtitutum, ſicque eleuatus homo a terra, introducitur in cellam vinariam Domini, ibique oſtenduntur illi ſecreta cœleſtia, & ordinatur charitas; ſic vt vileſcat iam mundus omnis cum ſuis delectationibus. Sed hoc nullus explicare, vt par eſt, poterit, niſi qui rem ipſam expertus fuerit, & ideo huius rei expoſitionem Doctoribus relinquẽtes, ad tertiam dubitationem explicandam procedamus.

Ezech. 8.

Raptꝰ Pauli quomodo fieri & D. Thom.

Tertia quæſtio vtrum in Dei amore erga nos, ſit ecſtaſis. Dionyſ.

Hanc ſic explicat D. Dionyſ. capitulo quarto, de diuin. nomin. vt dicat, quòd amore ecſtatico Deus creaturas diligat, cuius verba ſic habent.

¶ Audendum autem & hoc pro veritate dicere, quòd etiam ipſe omnium cauſa, pulchro, & bono omnium amore per abundantiam amatiuæ bonitatis extra ſeipſum fit, ad omnia exiſtentia prouidentijs, & ſicut bonitate, & dilectione, & amore trahitur, &c. In quibus verbis manifeſte declarat, qua ratione ecſtaſis ad diuinum amorem comparetur: ex eo enim quòd virtus diuina in varios effectus deriuatur, per creationem, & gubernationem, vel per ſuauem omnium rerum diſpoſitionem, ideo ecſtaſis in Deo inuenitur, quia extra ſe fit per boni proprij communicationem. Sed non eſt ecſtaſis in diuino amore ſic intelligenda, vt in Deo ſumma ſapientia, ſit aliqua mentis alienatio, neque aliqui effectus, ſine præuia conſideratione diſpoſiti, ſed tantum quòd ſe exerit diuina virtus, vt exterius ſe communicet, & res creatas amare velit. Non eſt præſentis inſtituti differere, quemadmodum in Dei amore, quo voluit fieri homo propter homines, ecſtaticus amor præcipue reperiatur; hoc enim explicatur a diuinis Theologis, cum de myſterio incarnationis Dominicæ diſputationem inſtituunt.

Argumentorum ſolutio. Vtrũ Prophetæ ecſtaſim ſuerint paſſi.

¶ His elucidatis, fere omnia argumenta in principio poſita confutata ſunt, niſi quòd in ſecundo argumento quædam mouetur quæſtio, quam explicare oportet; Vtrum Prophetæ, in ſuis prædictionibus, & vaticinijs, ecſtaſim paſſi fuerint, ſaltem illam, quæ ad vim cognoſcitiuam ſpectat?

Pro parte affirmatiua arguitur. Dauid. Hierony.

¶ Pars affirmatiua ſuaderi videtur ex ſanctis ſcripturis. Nam Dauid, eximius Propheta, ecſtaſim patiebatur, cum dicebat in Pſal Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mẽdax. & illud. Ego dixi in exceſſu mentis meæ, proiectus ſum a facie oculorum tuorum. & iterum in alio Pſal. 67. Beniamin adoleſcentulus in mentis exceſſu: hunc autem mentis exceſſum, ecſtaſim interpretatur D. Hiero. in loco ſuperius citato. Deinde Prophetia ſæpenumero facta eſt in ſomnijs, vt patet ex multis ſacræ ſcripturæ locis, & ex omnium autorum ſententia: at in ſomnijs maxima eſt mentis alienatio, quam ecſtaſis importat: non ergo eſt abſurdum re, quòd Prophetæ in ecſtaſi vaticinia ſua eloquebantur.

¶ Oppoſitum huius aſſerit D. Hierony. in Prolog. ſuper Iſai. contra Montanum hæreticum ſic ſcribens. Non, vt Montanus ſommiauit, Prophetæ in ecſtaſi loquuti ſunt, vt neſcirent quid loquerentur, & cum alios erudirent, ipſi ignorarent quod dicerent; de quibus Apoſtolus ait. 1. ad Timoth. 1. Neſcientes quæ loquebantur, nec de quibus affirmant; ſed, iuxta Salomonem, ſapiens intelligit quæ profert de ore ſuo, & in labijs ſuis portabit ſcientiam. Itaque ipſi Prophetæ ſciebant, quid dicerent. Loquitur etiam de hac re D. Hierony. ſuper Epiſtol. ad Epheſ. capitulo tertio, & in Prolog. Abac. & quoniam longum eſſet nimis recenſere ea quæ ad hoc propoſitum referuntur, videatur Diuus Thom. 2. 2. quæſtio. 173. articulo 3. Nos etenim in huius rei explicatione approbamus eam ſententiam, quam habet D. Auguſt lib. quæſt. in Gene. quæſt. 80. quòd cum ecſtaſis fieri ſoleat in magnarum rerum reuelationibus, nemini dubium eſſe debet, quin Prophetæ ecſtaſim nonnunquam paterentur. Sed D. Hierony. negat Prophetas eſſe paſſos, ſic vt omnino neſcirent quid loquerentur: nam hæc fuit Montani inſania, de qua legendus eſt Euſeb. libro quinto, hiſtor. Eccleſ. capitulo decimoſexto, & decimoſeptimo, & D. Tho. in loco dudum citato. Hæc de iſto articulo dixiſſe ſatis erat.

Hierony. Soluitur quæſtio. 1. Tim. 1. Hierony. D. Thom. Auguſt. Euſebius. D. Thom.

Ecſtaſis effectus.

¶ Sed fortaſſis non ab re erit hic commemorare effectus, qui in amantibus ex hac ecſtaſi oriri ſolent. Nam ex eo, quòd amans in perpetua eſt cogitatione de amato, & cura, auocatur calor a ventriculo ad cerebrum, vnde ſequitur cruditas, & ſanguinis exhauſtio, & in ore pallor, ſimul ac in toto corpore anhelitus, item compreſſio, tum ex intentione vehementi animi ſuſpiria, potiſſimum vero ad aſpectum, aut mentionem rei charæ, tanquam videatur, ſpiritus ceu graui onere leuari: accedunt quoque non raro lachrymæ, quoniã ex calore illo capitis colliqueſcit humor a cerebro diſtillans per oculos: cantillant ſæpe amantes ad refocillandum animum contentione imaginationis defeſſum: intentiſſime, & inconuenienter expectant rem charam, neque alio deflectũt oculos, vtique ne cogitationem: eadem de cauſa, modo feruent, modo frigent, neſciunt loco conſiſtere, perpetua querimonia, laudationes importunæ, atque ineptæ. In amore, inquit Terentius, hæc omnia inſunt, iniuriæ, ſuſpitiones, inimicitiæ, induciæ, bellum, pax rurſum: & quæ a Plauto in Ciſtellaria deſcribũtur amoris actiones, & opera: Credo, inquit, ego primum amorem apud homines carnificinam commentum. Iactor, crucior, ſtimulor, vertor in amoris rota miſer, & quæ ſequuntur. Sunt quibus vel perturbata, vel nimium intenta mens non ſinit longos ſermones facere, vnum, aut alterum verbum dicunt longis interuallis. vt, ò amores, vita, ſpes, ſuauitas, ò formam cœleſtem, ac diuinam. Mirabiles ſunt huius amatoriæ inſaniæ effectus, & inter ſe veluti contrarij. Homines grauiſſimi, ſi quid valde amant, ſeruiunt etiam indignis; & fortiſſimi timent, & impudentiſſimi reuerentur, & anari mittunt munera, & demittunt ſe ſuperbi: cupiunt enim quacunque ratione animum explere, & deſiderio ſatisfacere. Dominari vt poſſint (inquit Auſonius) ſeruire volunt: quales ſunt qui in Principum comitatibus miſerrimam patiuntur ſeruitutem, vt aliquando dominatum exerceant. Reges quoque ipſi exercitibus ſuis, hominibus inſolentiſſimis, & perditiſſimis, ſeruiunt, vt per illos latius poſſint regnare. Præterea, dum amor eſt in ſqualore illo ingenti, impellit ad grandiora opera edenda, & admiranda, quæ vires, ingenium, & facultatem excedunt; aggrediuntur res magni animi, pericula ſubeunt, atque ſuſtinent, profundunt patrimonia, nec pluris faciunt quàm ſtipulas; & ſi dederit homo vniuerſam ſubſtantiam pro charitate (ſicut eſt in Canticis Salomonis) hoc pro nihilo æſtimabit. Auget idem calor ingenium, excogitant rationes acutas, inueniunt conſilia, fundunt verſus, exiſtunt repente facundi. Hæc, & omnia alia operta, efficit hęc inſania amatoria, de qua Diuus Tho. ediſſerit in hoc articulo.

Terentius. Plautus. Auſonius.

EXPLICATIO ARTICVLI.

ARticulus eſt perfacilis,& qui noſtræ explicationis nõ eſt indigus;oportet tamen explicare,quid ſit zelus,& vnde originem trahat, & quomodo a zelotypia differat, & vtrum Deo noſtro cõpetere poſſit.

ARTICVL. QVARTVS.

¶ *Vtrùm zelus ſit effectus amoris.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans, quę probatur in primis autoritate D.Dion.dicẽtis cap.4.de diui.no.quòd Deus appellatur Zelotes,propter multum amorem quem habet ad exiſtentia. Eadem veritas comprobatur euidenti ratione:Nam quanto virtus aliqua intenſius tendit ad aliquid, fortius repellit omne contrarium, & repugnans. Cum igitur amor ſit quidam motus in amatum, vt Aug. dicit lib. 83. q.q.35. & 36. hinc fit, ꝙ intenſus amor,& feruens, quęrat excludere omne quod ſibi repugnat,& aduerſatur.Sed aliter hoc contingit in amore concupiſcentiæ, aliter in amore amicitię. Nam in amore concupiſcentię, qui vehementer, & intenſe aliquid concupiſcit, mouetur contra id omne, quod repugnat & aduerſatur conſequutioni,vel fruitioni,vel etiam quieti eius quod amatur:& hoc modo dicuntur viri zelare vxores: Si eſt amor amicitię, præcipue quęrit bonum amici; vnde ſi vehemens eſt, & intenſus, facit hominem moueri contra omne illud quod repugnat, & aduerſatur bonis amici, & iuxta hoc dicitur aliquis zelare pro amico, vel pro Deo, quando ea quę ſunt contra honorem, vel voluntatem Dei, repellere pro virili conatur.

Qnid zelus. Caieta. Cõcluſio.

¶ Zelus dupliciter ſumitur, vt hic ſcribit Caiet. cauſaliter, pro feruenti dilectione; & formaliter, pro triſtitia deficientium ſibi,vel amicis.ſic definit Ariſt.2.Rhet. c.8.in hoc vero articulo ſumitur formaliter, & ꝓprie; ad huiuſmodi nãque triſtitiam ſpectat & zelus concupiſcentiæ,& amicitiæ:Ille enim triſtatur de defectu ſingularitatis,vel excellentiæ; vel fruitionis,aut quietis: iſte de defectu alicuius boni in amico;& vtriuſq; triſtitia ex amore oppoſiti boni proficiſcitur,& contra ingerentes huiuſmodi mala ſolicitat.Itaq; zelus cõcupiſcentiæ,eſt triſtitia animi,ſiue metus,vt aliquis potiatur eo,qđ ille ipſe concupierit.Zelus vero amicitiæ,eſt triſtitia animi,ſiue metus,ex eo, quòd aliquis bonum amici impediat,vel impugnet.Differtque inter zelum concupiſcentiæ, & amicitiæ: nam zelus concupiſcentiæ conatur repellere omne illud quod contrariatur,& impedit fruitionem, & plenam delectationem boni amati,in quantum eſt bonum ſuum; & ſic viri dicuntur zelare vxores ſuas vel alias fœminas. Sed zelus amicitiæ, quoniam præcipue quærit bonum amici, adnititur repellere omne quod contrariatur bonis amici;non propter ſe, id eſt propter vtilitatem amantis, ſed propter bonum amici.

Ariſtot. Dionyſ. Auguſt.

Duplex bonum.

¶ Sed hic obſeruandum eſt, ꝙ bonum,quod quis amat, geminum eſt; vnum eſt perfectum, quod poteſt a multis poſſideri ſimul, & ex amore eiuſdem boni, non cauſatur zelus inuidiæ,vel indignationis:nullus enim alteri inuidet cognitionem veritatis, vel viſionem lucis, quæ ſimul a multis cognoſci,& videri poſſunt: verumtamen de excellentia huiuſmodi cognitionis poteſt eſſe zelus,ex eo, quòd vnus præ alijs honoratur;ſed hoc iam pertinet ad bona imperfecta & temporalia. Aliud eſt bonum imperfectum, & deficiens,atque exiguum quod ſimul a multis poſſideri nõ poteſt,& ex amore talis boni, quando eſt immodicus,& inordinatus, gignitur zelus, vt de honoribus, & delectationibus,ac cæteris id genus.

Qua ratione differãt zelus & zelotypia.

¶ Quomodo autem differat zelus,& zelotypia,vel ex ipſo nomine euidentiſſimum eſt: Nam zelotypia,vt nomen ipſum ſonat,zelus eſt,de forma: itaque eſt triſtitia ex eo,ꝙ quis potiatur forma aliqua, quam ille ipſe concupierit.Zelus vero nomen commune eſt, vt ſignificet triſtitiam,quæ cauſatur ex eo,quòd quis potiatur bono quod nos ipſi cõcupiſcimus.Et quidem zelo mouemur, tum pro Deo, tum pro amico,tum pro bono proprio. Et pro Deo quidem dicitur quis zelare, quando ea quæ ſunt contra honorem,vel voluntatem Dei repellere pro virili conatur; ſicut legitur de Helia.3 Reg.19. Zelo zelatus ſum pro Domino exercituum, quia dereliquerunt pactum Domini filij Iſrael. & Numer.25.de Phinees dicit Dominus; Auertit Phinees iram meam a filijs Iſrael,quia zelo meo ſuccenſus virum Iſraelitam, & mulierem Madianitam interfecit, coeuntes ſimul. Ad idem pertinet illud; Zelus Domini exercituum comedit me. Pro amico autem zelare dicitur aliquis,quando ea quæ fiunt, vel dicuntur contra amicum,depellere,& auertere ſtudet. Zelus tertij generis oritur pro bono proprio, quo quis indignatur aduerſus eos, qui habent, vel quærunt habere conſortium in re amata: & iſte zelus eſt ſuſpitionibus plenꝰ, & proprie zelotypia nuncupatur,de quo dicitur Num. 5. Si ſpiritus zelotypiæ concitauerit virum contra vxorem, &c.

3. Reg.19. Nume. 25.

Nume.5.

¶ Sed iam ratio expoſtulat vt expliceмus; Vtrum zelus Deo cõpetere poſſit. Et quidem ſi accipiatur zelus proprie, pro triſtitia, & ægritudine animi, quæ cauſatur ex eo, quòd quis potiatur illo, quod ipſe concupierit, euidentiſſimum eſt quòd in Deo non inueniatur; ſiquidem in Deo nulla eſt triſtitia, nulla animi ægritudo: ſi vero zelus accipiatur pro feruenti amore, abſque dubio zelus proprijſſime in Deo inuenitur, immo Deo proprium epithetum eſt,& appoſitum,dici Deus zelotes. Vnde Exod. 20.ait Dominus. Ego Deus zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiã & quartam generationem,& faciẽs miſericordiam in millia his qui diligunt me. Sed zelũ hunc amoris diuini erga nos, explicauit Dominus Cant. vltim.cum dicit;Fortis eſt vt mors dilectio,dura ſicut infernus æmulatio, lampades eius lampades ignis atque flammarum; aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam.Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihilum deſpiciet eam His verbis explicat elegantiſſime ſanctam zelotypiam erga genus humanum, & ſponſam ſuam Eccleſiam. Quorum verborum ſenſus vt nobis innoteſcat,aduertendum eſt,ſponſum, vſque in hunc locum,nõ oſtendiſſe, neque vero manifeſtaſſe ſponſæ amorem, quo eam proſequebatur, quin potius inter nonnulla dilectionis, & ſuauitatis verba.quædam alia,non ita ſuauia proferebat, vt paulatim ipſa ſponſa amorem, quo a ſponſo diligebatur, aduerteret,& contemplaretur: poſtquam autem id iam ſponſæ animo manifeſtum agnouit,decreuit clariſſimis verbis, omnibus relegatis ambagibus, dilectionem ſuam patefacere,vt ab incepto amore ſponſa non deſiſteret, qua de cauſa ante prædicta verba ſubiungit;Pone me vt ſignaculum ſupra cor tuum, vt ſignaculum ſuper brachium tuum: quaſi diceret; Attende iam, quæſo, quibus te dilectionis ſignis fuerim proſequutus; memento qua ratione te ipſam dilexerim; in cuius rei rationem id a te exopto, vt nunquam ab incepto amore retrocedas, ſed me ipſum in corde tuo deſcriptum habeas,in eo mei ſimilitudinem,ac imaginem geras,atque nullius alterius effigiem ibi repræſentari permittas: ita effigiem meam in corde tuo vt ſcribas,ac depingas volo, quaſi ſigilli figuram ceræ liquefactæ hærere videmus: & ſicut a ſigillo in ceram, vna tantum prouenit imago, atque figura, quæ ſcilicet in ipſo ſigillo ſculpta, ac depicta eſt; ita in te mea tantum effigies locum habeat, nullam admittas aliam, & meam ita in te hærere volo, vt potius cor tuum in diuerſas partes diuiſum ſit, quàm ab eo mei ſimilitudo ſeparari poſſit, in eoque alia imprimi,atque deſcribi; pone me igitur vt ſignaculum ſuper cor tuum. Neque hoc contentus, eodem amoris merito deſidero, atque exopto, vt ponas me tanquam ſignaculum ſuper brachium tuum; deſidero ſiquidem vt non ſolum cogita-

Vtrũ zelus Deo cõpetat.

Zelus aliter eſt de amore amicitiæ aliter de amore concupiſcentiæ.

Exod.20.

Cant.vlt.

cogitatione mihi ſemper adſis, ſed etiam vt operibus exterioribus me ipſum quæras, ad me tendas: quod præſtare poteris, ſi me tanquam ſignaculum ſuper brachium tuum ponas, ac deferas. Quemadmodum qui literis, aut ſcriptis ſuis ſigillo fidem facere conſueuerunt, ſecum ſigillum in manu deferunt, ne alij literas falſificare, aut immutare poſſint; ita a te peto, vt me in operibus tuis, tanquam figurã, & effigiem, imprimas: & ne alius his ſe admiſcere poſſit, in manu me, in ſignum deferto, in manu inquam, quæ ſemper nobis adeſt, præcio conſpectui repræſentatur: pone me ergo vt ſignaculũ ſuper brachium tuum. Neque immerito id me a te exigere intellige: amor namque tuus ita cordi meo impreſſus manet, ita animo meo inhæſit, vt nec mortem, quam nullũ mortalium ſuperare poſſe intelligis, eo fortiorem eſſe videam: immo me ipſum ea ſubiecit ratione, qua mors cunctos viuẽtes ſolet, in omnibus voluntatis ſuę decretum opere mãdãs, abſque eo, ꝙ eius vis ab aliquo reſcindatur: Fortis enim eſt vt mors dilectio. His vt adiungas vnicũ erga me amorẽ volo, ac deſidero. Dura eſt. n. ſicut infernus ęmulatio. Amatoribus namque id cõmune eſt, vt moleſtiſſime ferant amoris habere cõſortem. Qua de cauſa maiori lætitia erunt affecti, & magis pacato ferent animo, ſi eis dicatur, ecce ſepulchrum vbi ſtatim es ſepeliendus; quàm ſi audiant, quam diligis, aliorum delectatur dilectione, atque amore. Hac igitur de cauſa me ſolum amato, ſicuti etiam amor meus, quem erga te habeo, idipſum meretur, & expoſcit. Vt autem amoris ſui magnitudinem exponeret ſubdidit; Lampades eius lampades ignis atque flammarum: ac ſi diceret; ſunt carbones, non cuiuſuis ignis, ſed fortiſſimi, ignem noſtrum longo ſuperantis interuallo: ignis ſiquidem noſter, aqua extinguitur; amoris autem ignis non ſuperatur, ſed omnes exuperat aquas, ac vincit: immo vero aquis aduenientibus magis ac magis accenditur. Aquæ ſiquidem multæ non potuerunt extinguere charitatem, neque flumina obruent illam. Adeo eſt amoris ignis fortis, vt nec etiam donis, aut muneribus flecti vlla ratione poſſit: non enim ad hæc inclinatur qui magnificus eſt, atque nobiliſſimus ignis: quapropter ſi dederit homo omnem ſubſtãtiam ſuam pro dilectione, tanquam nihilum deſpiciet eam. Cum igitur amor, quo te proſequutus ſum, ait ſponſus, has habeat perfectiones, iuſtiſſimum exiſtimo futurum, ſi æquo animo vicem reddas. Optime ergo dictum eſt, zelum, pro amore feruentiſſimo acceptum, in Deo inueniri.

Prim. cõc.

Secunda.

Oſeæ. 9.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrùm amor ſit paſſio læſiua amantis?*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Amor boni conuenientis, eſt perfectiuus, & vt ita dixerim, melioratiuus amantis: vnde homo maxime perficitur, & melioratur per amorem Dei. Probatur hæc Concluſio. Amor enim ſignificat inclinationem, vel coaptationem appetitiuæ virtutis ad aliquod bonum, vt antea dictum eſt: nihil autem ex eo, quod coaptatur ad aliquid quod eſt ſibi conueniens, lædit ur, aut detrimentum habet, ſed magis, ſi ſit poſſibile, perficitur, & melioratur.

¶ Secunda Concluſio. Amor boni, quod non eſt conueniens amanti, eſt læſiuus, & deterioratiuus amantis: vnde maxime lædit ur homo per amorem peccati, ſecundum illud Oſeæ. 9. Facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt. Hæc concluſio patet manifeſte: Nam quod coaptatur ad aliquid, quod non eſt ſibi conueniens, ex hoc ipſo lædit ur, & detrimentum habet. Itaque ſi fit ſermo de amore, quantum ad id quod in eo formale eſt, quantum ſcilicet ex parte appetitus, vtraque concluſio ſuperius poſita, verũ habet: ſi vero fiat ſermo de eo quod eſt materiale in paſſione amoris, quod eſt immutatio aliqua corporalis, veluti dilatatio cordis, aut conſtrictio, accidit, quòd amor ſit læſiuus, propter exceſſum immutationis, ſicut accidit in ſenſu, & in omni actu virtutis animæ, qui exercetur per aliquam immutationem organi corporalis.

¶ Tertia Concluſio quam habet D. Thom. in ſolut. 1. Amori tribui poſſunt quatuor effectus proximi, ſcilicet, liquefactio, fruitio, languor, & feruor: inter quæ primum eſt liquefactio, quæ opponitur congelationi: ea enim quæ ſunt congelata, in ſeipſis conſtricta ſunt, vt non poſſint de facili ſubintrationem alterius pati. Ad amorem autem pertinet quòd appetitus coaptetur ad receptionem boni amati, prout amatum eſt in amante, ſicut iam dictum eſt: vnde cordis congelatio, vel duritia, eſt diſpoſitio maxime amori repugnans: Sed liquefactio importat quandam cordis mollificationem, qua exhibet ſe cor habile vt amatum in ipſum ſubintret. Si ergo amatum fuerit præſens, & habitum, cauſatur delectatio, ſiue fruitio; ſi autem fuerit abſens, conſequuntur duæ paſſiones, ſcilicet triſtitia de abſentia, quæ ſignificatur per languorem. Vnde Tullius in 3. Tuſc. maxime triſtitiam, ægritudinem nominat. Deinde etiam conſequitur ex abſentia amati, deſiderium intenſum de conſequutione amati, quod ſignificatur per feruorem. Hæc D. Thom.

EXPLICATIO ARTICVL.

EA quæ hic ab autore dicuntur, facillima ſunt, & euidenter explicata. Sed non erit ab re paucis explicare, quomodo languor ſit effectus amoris; hoc enim & ad ædificationẽ morum erit neceſſarium, & ad intelligentiam articuli non inutile. Tertia.

¶ Quòd languor ſit effectꝰ amoris, patet ex illo Cant. 2. Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo. & capitulo quinto, Adiuro vos filiæ Hieruſalem ſi inueneritis dilectum meum vt nuncietis ei, quia amore lãgueo. Hic effectus ex amore naſcitur, vel ex eo, quod vulgo dici ſolet, & in prouerbiũ iam ore decantatũ aſſeritur; Animam potius ac prẽcipue eſſe vbi amat, quã vbi animat. Quando ergo id quod diligitur, longius ab amante recedit, magiſque ab eo elongatur, amans, deſiderio, mente, ac cogitatione rem proſequitur dilectam, & ideo minus corpori ſuo communicat: quin potius amatum proſequẽdo, a corpore ſuo elongatur. atque ita ipſum corpus vel derelinquit, vel ſaltem ita languidum, ac infirmum reddit, vt id ſenſibilibus, ac perſpicuis appareat ſignis. Id enim oſtendit faciei pallor, cordis ſubiti motus, & alia quę ab hac alienatione procedunt. Hinc prouenit illud, ꝙ amantes de re amata conquerentes, dicere ſolent, quod & apud Poetas vſitatum eſt, cum rem amatam, animam ſuam vocant, ac profitentur cor ſuum a ſe ſubſtractum, libertate ſua eſſe deſtitutos, viſcera deprædata: quod non hyperbolice dictum exiſtimes, ſed vere ita accidit ad modum a me ſuperius explicatum. Ex quo conſequens eſt, propriam huius animi deliquij, & infirmitatis, atque languoris medicinam eſſe, præſentia rei amatæ frui: hæc ſola poteſt tanto malo mederi. Quomodo lãguor ſit amoris effectus. Cant. 2. Cantic. 5. Quatuor amoris effectus. Liquefactio. Delectatio. Languor. Cicero. Feruor.

¶ Sed iam operæpretium erit verba ſponſæ ſuperius poſita breui exponere. Fulcite, inquit, me floribus. Hebræi legunt, fulcite me vinis: ſed quo ad ſenſum, nihil refert; nam odores, & vinum, reuocant deliquium animi: vnde per metaphoram dicit, fulcite. Si le-

gatur, fulcite me vinis, ſiue vaſis, forte alludit ad vinum illud, quod guſtauit in conclaui ſui ſponſi. Stipate me malis, id eſt, roborate me malis, quia amore lãgueo: hic languor, proprie corporis non eſt, ſed animi grauis afflictio, & hinc ſequitur corporis infirmitas, & defectio: & ꝙ huius lãguoris remedium præſentaneum ſit, præſentia rei amatæ, explicat Sponſa cũ ſubiũgit, Lęua eius ſub capite meo; & dextera illius amplexabit me. Hoc, inquit, eſt mei languoris remedium, hoc antidotum efficax, ſi dilectum meum coram me habeã, ſi ſigna dilectionis oſtendat, ſi mihi ex animo cõdoleat; ab eo ſalutem, & vitam expecto, ſi veniret, ò ſi me ſuis brachijs amplecteretur. Neque Sponſus, vidés Sponſæ ſuæ animi deliquium, diu diſtulit remediũ, continuo adfuit, & brachijs eſt illam amplexatus; quod cũ feciſſet, Sponſa inter amplexus ſuauiter obdormiuit: at Sponſus, ne quis illam a ſomno excitaret, his verbis admonuit. Adiuro vos filiæ Hieruſalẽ per capreas, ceruoſque camporum, ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam quoadũſq; ipſa velit. Adiuro vos, inquit per capreas: eſt venatorium iuramẽtum: ne ſuſcitetis dilectam, id eſt, amores meos, delitias meas. Hæc de iſto articulo dixiſſe ſatis eſt, ad aliũ articulum accedamus.

Cõcluſio.

Dionyſ.

Cõcluſio.

EXPLICATIO ARTICVL.

IN hoc articulo explicãdũ erat, quemadmodũ omnis motus, & affectus animi noſtri ex amore gignatur, & in amorem tendat, niſi prolixe ſatis ſuperius eſſet a nobis explicatũ. Ex qua doctrina ſequitur (quod nõ nunquam docent & diuinæ literæ, & ſancti Patres) quòd ordinato, & bene conſtituto animi amore, omnes cęteri animi noſtri affectus morigerati ſunt, & ex ordine conſtituti; verum ſi hic affectus animi noſtri non ſit recte compoſitus, omnia noſtra tam interiora, quàm exteriora, perturbata ſunt, atque confuſa. De huius amoris inordinati remedijs, pauca documenta, ex multis, quæ apud autores inueni, proponam.

¶ In primis minuitur amor inter initia, haud magno negotio: ideo amorum magiſter principijs monet abſtinere; & ĩ Tragœdia; Quiſquis primo obſtitit, pepulitque amorem, tut⁹, ac victor fuit. Deinde, ſicut crebra cogitatione augetur amor; ſic ſi alio cõuertas cogitationem, minuitur, & randem deterritur.

Remedia ad immoderatum amorem minuendum.

Cõcluſio.

Auguſt.

Otia ſi tollas (inquit ille) *periere Cupidinis arcus*.

Amatori, cuius præ amore mẽs fere emota eſt, opus eſt vt paulatim animus, tanquam ex peregrinatione, domum reuocetur, per muſicen, per conuiuia, per epulas, per vinum fere vſque ad ebrietatẽ, vt non immerito dixerint veteres: Sacra Liberi pertinere ad animi purgationem; per omne genus luſionum, & exhilarationis. Conducit etiam aperire venã, quo ptior ſanguis effluat, & nouus ſuccedat, vnde & noui ſpiritus oriantur. Cõducit etiam maxime rem amatam nunquam videre, de ea nunquã proloqui, & omnino ab ea fugere: adiuuat etiam, & potiſſimum, Deũ precari. Hæc de amore, quæ potuimus; cuius vires vt ſunt magnæ, & incredibiles, ita & nobis inextricabiles. Amore ſumus cõditi, amore perficimur, amore beamur, maxima ſunt amoris, profundiſſima, reconditiſſima, & incomprehẽſibilia myſteria: Sint tamẽ a nobis hæc in præſentia explicata.

Prim. cõc.

Secunda.

Tertia.

EXPLI-

ARTIC. SEXTVS.

¶ Vtrùm amor ſit cauſa omnium quæ amans agit?

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio affirmat, quam probat D. Thom. in primis ex autoritate D. Dionyſ. qui capitulo quarto, de diui. nomi. ſcribit, quòd propter amorem boni omnia agunt, quæcunque agunt. Deinde ſic probat: Nam omnis agens, agit propter finem aliquem, vt ante dictum eſt. finis autem eſt bonum deſideratum, & amatum vnicuique; vnde manifeſtum eſt, quòd omne agens, quandocunque agit, ex amore agit.

QVAESTIO XXIX.

De odio, hæc quæſtio habet articulos ſex.

ARTICVL. PRIMVS.

¶ Vtrùm cauſa, & obiectum odij, ſit malum?

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmatiua quæ probatur in argumento, Sed contra, optima ratione. Nam odium amori oppoſitum eſt, atq; contrarium: ſed obiectum amoris eſt bonũ: ergo obiectum odij, malum eſt. Exponit D. Thom. hanc rationẽ in corpore: ſicut enim amor eſt conſonantia quædam appetitus, in id, quod vt conueniens, atque conſentaneum apprehenditur; ita odium eſt quædam ipſius appetitus diſſonantia, erga id, quod vt malum, & nocuum concipitur. Quapropter ſicut omne quod conueniens iudicatur, boni rationem habere dicitur; ita etiam quod diſſonum, & nocuum videtur, rationem habet mali: & propterea ſicut bonum, amoris obiectum conſtituitur, ita malum, ipſius odij nuncupatur obiectum.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm odium ex amore cauſetur.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans, cuius rationem breuiſſimam D. Thom. aſſignat. Nihil etenim odio habetur, niſi ex eo quòd contrarium iudicatur rei amatæ: ergo odium ex amore, quem ad rem aliquam habemus, oritur. Qua de cauſa dixit D. Aug. 14. de ciui. omnes animæ affectiones ex amore, tanquam ex cauſa, originem habere.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm odium ſit fortius amore?

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Odium non poteſt eſſe fortius amore. Probatur. Nullus effectus fortior eſt ſua cauſa efficiente: ſed amor eſt cauſa odij, vt dictum eſt: ergo odium non poteſt eſſe fortius amore.

¶ Secunda Concluſio. Simpliciter loquendo, amor fortior eſt odio. Probatur: quoniam fortius mouetur aliquid in finem ipſum, quàm in id quod eſt circa finem: ſed amor eſt motus in ipſum finem, & bonum; & odium, quod eſt receſſus a malo, ordinatur ad conſequutionem finis: ergo ſimpliciter loquẽdo, amor odio fortior eſt. Confirmat hanc concl. D. Thom. in argumento, ſed contra. Nam bonum, fortius eſt malo, quippe cum malum nõ agat, niſi in virtute boni, vt docet D. Diony. c. 4. de diui. nom. Sed odium, & amor differunt ſecũdum boni, & mali differentiam: ergo amor fortior eſt odio.

¶ Tertia Concluſio. Aliquando fortius videtur odium ipſo amore: primo quidem; quia odium eſt magis ſenſibile, quàm amor, cum perceptio ſenſus ſit in quadam immutatione; &

EXPLICATIO ARTICVL.

VT ea quę hic ab autore dicuntur, melius intelligantur, paucis explicandum, quid ſit odium, & quomodo diuidatur, & in quæ ſeſe poſſit extendere, tandem in quibus poſſit inueniri; an ne Deus proprie aliquem odio habeat. Vt igitur a definitione exordiamur, odium varie definitur; Odium (inquit D. Thom.) eſt diſſonantia quædã appetitus, ad id, quod apprehenditur vt repugnans, & nociuum: ſic odit lupum, quatenus apprehẽdit eum vt ſuæ naturæ repugnãtem, & nociuum. Sicuti autem omne cõueniens, in quantum huiuſmodi habet rationem boni; ita omne repugnans, inquantum huiuſmodi habet rationem mali; & ideo, ſicut bonum eſt obiectum amoris, ſic malum eſt obiectum odij. In huius definitionis explicationem ſcribit Caietan. quòd obiectum, & cauſa odij, non eſt malũ ſimpliciter, ſed malum huic, quod eſt quoddam ens, quod non eſt malum huic, in quantum ens, ſed in quantum tale ens, quia ſic repugnat; percutiẽs enim me quoddam ens eſt, repugnans mihi; non in quantum ens, ſed ſolum in quantum tale, ſcilicet offendens me; ſicut aqua eſt mala igni, in quantum contraria igni, non in quantum ens.

¶Illud etiam obſeruandum eſt, autore Caietan. quòd in rebus, quæ cognitione carent, & habẽt tantummodo appetitum naturalem, vt lapis, & elementa, eodem actu numero diſcedunt a loco ſibi diſconuenienti, & accedunt a locum ſibi conſentaneum; lapis enim eodem motu deſerit locum ſuperum, & accedit ad locum inferum: itaque in his rebus eadem eſt conſonantia ad bonum, & diſſonantia ad malum. At res quæ cognitionem habent, & ſequuntur apprehenſionem potentiæ cognoſcitiuæ, alio actu amant id, quod ſibi conueniens exiſtimant, alio actu odio habent, quod ſibi nociuum eſſe arbitrantur, ſicut copioſe dictum eſt, cum actum eſt de paſſionibus in vniuerſali, & in communi. Alij vero Doctores ſic (& id quidẽ explicatius) definiunt odium; Odium eſt offenſio animi ex malo apprehenſo: eſt porrò malũ, quod nos offendit, quic quid eſt aduerſum nobis, ac inconueniens, & congruentiæ noſtræ inimicum; quemadmodum offendimur, cum deforme aliquid intuemur, vel abſurdos ſonos audimus. Congruentia autem hæc, vel eſt in corpore, vel in animo. In corpore congruentia, eſt harmonia illa, & congrua compoſitio, qua recte valemus; quæ cum aduerſo motu attingitur, offendimur, vt plaga, vulnere, fame, ſiti, & eiuſmodi. In animo vero congruentia eſt, primum in ſenſibus: habent enim ſinguli ſenſuum, cum certis rebus conuenientiam, a quarum contrarijs, & repugnantibus offenduntur, & ſic ea auerſantur, & odio habent.

Quid odiũ ſit. D. Th.

Prim. cõc.

Dionyſ.

Cai. Quid ſit obiectũ odij.

Secunda.

Caiet.

Prim. cõc.

Secunda.

Alia definitio odij.

Tertia.

Auguſt. Prima congruẽtia animi quo modo ſit ĩ ſenſibus.

Prim. cõc.

quãdo aliquid immutatum eſt, non ita ſentitur, ſicuti quando immutatur; & ideo repugnantia eius quod odio habetur, magis eſt ſenſibilis, quàm conuenientia eius quod amatur, vt patet in febre hectica, cuius calor, quamuis maior ſit calore tertianæ, non tamen ita ſentitur, quoniam calor hecticæ verſus eſt in habitum, & quaſi in naturam. Deinde, quia non comparatur odium ad amorem ſibi correſpondentem: nam ſecundum bonorum diuerſitatem, eſt diuerſitas amorum, in magnitudine, & paruitate, quibus odia oppoſita proportionantur: vnde odium, quod maiori amori correſpondet, magis mouet quàm minor amor.

ARTIC. QVARTVS.

¶ An aliquis poſſit odio habere ſeipſum.

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Impoſſibile eſt vt aliquis per ſe loquẽdo, odio ſeipſum proſequatur. Probatur. Vnuſquiſque enim appetit id, quod ſibi bonũ iudicat, adeo, vt nihil niſi ſub ratione boni poſſit appetere, vt docet D. Dionyſ. cap. 4. de diui. nom. Ergo vnuſquiſque amat ſeipſum, & ex conſequenti non poteſt ſeipſum odire.

¶ Secunda Concluſio. Per accidens poteſt ſeipſum aliquis odio habere: primo quidẽ, quia per accidens poteſt aliquis ſibi malum velle, atque deſiderare, ex eo quòd illud, quod reuera malum eſt ſibi, tanquã bonum ſibi appetit: Deinde vero, quoniam hominum aliqui amant id quod non ſunt, & odio proſequuntur id quod ſunt, homo enim præcipue eſt mens, & anima, ea ratione, qua id quod præcipuum eſt in aliqua re, dicitur ipſa res, ſicut ciuitas dicitur rex, quia eſt in ea præcipua pars: præcipua autem hominis pars, eſt mens, & anima. Aliqui vero exiſtimant ſe eſſe illud, quod ſunt ſecundum corpoream, & ſenſibilem naturam, & ſecundum hanc rationem amant ſeipſos, & ſecundum aliam, iuxta quam eſſe dicuntur, ſeipſos odio habent, dum volunt contraria rationi: & vtroque modo, ille qui diligit iniquitatem, odit non ſolum animam ſuam, ſed etiam ſeipſum.

ARTIC. QVINTVS.

¶ Vtrum aliquis poſſit odio habere veritatem.

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Bonum, cum ipſum omnia appetant, non poteſt odio haberi, neque in vniuerſali, neque in particulari. Vnde ſi quiſpiam odio habeat bonum aliquod in particulari, ex eo prouenit, quia habet aliquod malum admixtum.

¶ Secunda Concluſio. Neque ens, neque verum poteſt odio haberi in vniuerſali: quia diſſonantia, eſt cauſa odij; conſonantia vero, eſt cauſa amoris: in ente verò, & in vero in vniuerſali, omnes conuenimus.

¶ Tertia Cõcluſio. Nihil prohibet in particulari quoddam ens, & quoddam verum odio haberi: nam contingit, quoddã ens, & quoddã verum tripliciter voluntati repugnare, vel contrariari bono amato: vno modo, prout eſt originaliter in ipſis rebus, & ſic homo odit aliquam veritatem, dum vellet non eſſe verum, quod eſt verum: alio modo, put veritas eſt in cognitione ipſius hominis, quæ impedit ipſum a conſequutione amati, videlicet ſi velit non cognoſcere fidei veritatem, vt liberius peccaret: tertio modo, odio habetur veritas particularis, in quantum eſt in intellectu alterius, puta, cum aliquis vult iacere in peccato, & odit quòd aliquis veritatem circa peccatũ ſuum cognoſcat, & ipſum redarguat, vt ſcribit D. Auguſt.

ARTIC. SEXTVS.

¶ Vtrum vniuerſale poſſit odio haberi?

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Si ſit ſermo de odio, quod eſt ap-

Secũda cõgruẽtia in ſenſibus ĩteriorib⁹. Tertia cõgruẽtia in ratione.

bent. Eſt altera congruentia in interioribus ſenſibus, veluti in imaginatione, atque æſtimatiua: vnde in ſomnijs & delectationes verſantur, & terrores, quos, vt res a natura noſtra alienas, refugimus, & auerſamur. Eſt item congruentia in ratione, & hæc duplex: altera, circa veritatem, & id quod ſolum ſcitur: altera, circa id qđ agitur, quod verſatur in adminiſtratione, & vſu prudẽtiæ. Mendacium omnes odio habemus, & eo offendimur, alioqui autẽ delectat compoſitio, & artificium in mentiendo. Circa vitæ actiones, in quibus prudentia potiſſime locum habet, & imperiũ, tanta eſt diuerſitas in iudicando, vt ſit incredibile dictu, quàm varie exiſtãt ex eo offenſiones, vt vix duos reperias, quibus idem placeat. Quarta proportio, & conſonantia, eſt voluntas, de eo quod iudicatum eſt cuique bonum: ex quo ſequitur offenſio, & odium in contrarium, tanquam damnoſum, & repugnans noſtro bono. Odium autem, & offenſio voluntatis eo eſt grauior, quo interius penetrat: præcipua enim pars cuiuſcunque eſt, quod eſt in ea intimum; voluntas autem, & cor, in nobis intimum eſt: vnde grauiſſimæ omnium offenſiones ſunt in voluntate, minus graues in ratione, tum in ſenſibus, poſtremo in ſenſu corporeo: vnde etiam eſt, quòd neque offendimur ijs quæ lædunt corpus, ſi voluntas non auerſetur.

Secunda.

Quarta cõſonãtia eſt voluntas.

petitus ſenſitiui, tunc dicendum eſt, quòd ſi vniuerſale capitur pro eo, quod abſtractum a conditionibus indiuiduantibus, & ſeparatum ſit a materia indiuiduali, in quod nulla potẽtia partis ſenſitiuæ poteſt, odium appetitus ſenſitiui, non poteſt eſſe ad aliquod vniuerſale.

¶ Secunda Concluſio. Si accipiatur vniuerſale pro eo, cui poteſt accidere abſtractio vniuerſaliter, ſicut dicitur de colore, ꝙ ſecundum genus eſt obiectum viſus, non vt hic color; ſic odium ſenſitiuæ partis poteſt reſpicere aliquid in vniuerſali, ſiue vniuerſaliter; quia ex natura cõmuni aliquid aduerſatur animanti, & non ſolum ex eo quòd eſt quædam natura particularis, ſicut oui lupus, vnde ſemper eũ fugit; & furem, & calumniatorem odit vnuſquiſque, ſecundum Ariſtot. 2. rhetor. Sed ira ſemper cauſatur ex aliquo actu particulari, lædente, & iniuriante; & ſic ſemper reſpicit aliquod obiectum particulare.

¶ Tertia Concluſio. Si ſermo ſit de odio partis intellectiuæ, poteſt eſſe vtroque modo reſpectu vniuerſalis: nam intellectiua pars, vniuerſalium comprehenſionem conſequitur.

¶ In ſenſatione eſt offenſio, vel odium: quod enim non ſentitur neque offendit, neque diſſonat: vt homo muſcis offenditur, non elephantus, qui eas non ſentit. Ex his patere ſatis arbitror, quid ſit odium, ſiue offenſio animi noſtri. De varietate autem iſtarum offenſionum, dicemus diligenter in ſequentibus.

Odij diuiſiones. Caiet.

¶ Nunc oſtendendum eſt, quemadmodum odium diſtribuatur, & in varias ſpecies diſcindatur. Pro quo ſciendum eſt ex Domino Caiet. quòd quemadmodum amor diuiditur in amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ; ita odium, in odium oppoſitum amori cõcupiſcentiæ, quod nomen proprium non habet, & vocatur hic a Domino Caiet. odium abominationis; & in odium inimicitiæ. Et ſicut amare, eſt velle bonũ alicui, ex quo duo in ſe includit; bonum quod amatur, & amicum cui bene volumus: ſic ſane in odio duo includuntur, malum, quod abominamur vel auerſamur, & perſona, cui illud malum cupimus, vel a qua illud malum abeſſe deſideramus. Odium igitur, quod opponitur amori concupiſcentiæ, eſt offenſio animi, vel diſſonantia ad id quod apprehendimus vt repugnãs, & nociuum; & ſic odio habemus flagella, vulnera, famem, ſitim: & de hoc odio potiſſime loquitur D. Thom. in præſenti quæſtione, quòd eſt paſſio animi, contraria amori: dataque eſt homini hæc animi offenſio, ſiue odium, vt ad primum veluti mali guſtum, & apprehenſionem, ſtatim reſiliat, & non progrediatur vltra, ne in perniciem ſuam, & exitium pergat. Odium vero inimicitiæ, eſt diſſonantia ad id quod apprehendimus vt malum, & nociuum: ſed id quod apprehenditur vt malum, & nociuũ, inimico volumus, qui maxime nobis diſſonat, & quem maxime auerſamur. Itaque differt inter odium cõcupiſcentiæ, quod vocatur offenſionis, ſiue abominationis, & inter odiũ inimicitiæ; quòd in odio offenſionis auerſamur, fugimus, nolumus malum quod exiſtimamus nobis nociuum, aut repugnans in odio inimicitiæ, volumus malum, & nociuum inimico, quem maxime auerſamur, deteſtamur, fugimus. Quæ ſi recte intelligantur, perſpicietur facile, quomodo odium ſemper in diſſonantia, & offenſione conſiſtat. Sed nunc (vt ego iudico) non diſputat S. Tho. ex profeſſo de odio inimicitiæ, ſed de odio offenſionis, ſiue abominationis. Offenſiones vero cuique peculiares, in infinitum variæ ſunt: ahi feræ ſtridorem ferre nõ poſſunt, alij grunnitum ſuis, alij morderi linteum, alij frangi prunam ardentem forcipe: ſunt quos offendit geſtꝰ ad certum modum compoſitus, ſeſſio, inceſſus, motio manus, locutio; ſunt quos ruga alienæ veſtis: quis valeat explicare faſtidia, & odia huius animantis? nec ipſe tolerabilis eſt cuiquam, nec poteſt alia tolerare.

¶ His explicatis, proficiſcamur vt explicemus, quę ſunt illa, quę odiũ, aut faſtidium generare non poſſint, quibus nunquam homines offendũtur. Pauciſſima sũt illa, & quæ paucis enumerari poſſunt. In primis, nemo poteſt odio habere ſeipſum, per ſe loquendo: naturaliter enim vnumquodque appetit bonum, neq; poteſt aliquid ſibi appetere, niſi ſub ratione boni: nam malum eſt præter voluntatem, vt Diony. dicit c. 4. de diui. nomi. Amare autem aliquem, eſt velle ei bonum, vnde neceſſe eſt ꝙ aliquis amet ſeipſum, & impoſſibile eſt ꝙ aliquis odiat ſeipſum, per ſe loquendo; Vnde eſt quod Apoſtolus dixit ad Epheſ. 5. Nemo carnem ſuã odio habuit. Deinde, nemo poteſt odio habere bonum ſub ratione boni; quia bonũ eſt quod omnia appetunt: & ideo quod appetitur, ſub ratione boni appetitur. Ex quo liquido concluditur, quòd bonum, ſecundum rationem boni, non poteſt odio haberi, neque in vniuerſali, neque in particulari.

Tertia.

Dionyſ.

Ephe. 5.

¶ Quod vt intelligatur aperte, obſeruandum eſt, quòd aliud eſt odio haberi, aliud non amari: quodcunq; enim bonum poſſum non amare; at bonum ſub ratione boni, non poteſt odio haberi: non enim habet diſſonantiam, aut repugnantiam propter quam odio habeatur. Item obſeruare oportet, quòd aliud eſt per ſe, aliud eſt per accidens: nullum enim bonum, quantumcunq; bonum, vel minutiſſimum, ſub ratione ſuę bonitatis repræſentatum, odio habetur, per ſe loquendo; quia odium in malum reſpicit: ex quo ſequitur, quòd odio contrariatur vniuerſa boni latitudo. Per accidens vero poteſt particulare bonum odio haberi, per adiunctam aliquam imperfectionem, aut malitiam, quam ſecum affert, vt quotidie experimur. In vniuerſali vero, odio haberi bonum impoſſibile eſt; quia quilibet odiẽs, aliquid amat, ac per hoc non omne bonum odit.

Aliud eſt odio habere, aliud nõ amari.

¶ Sed & aliud eſt in rerum vniuerſitate, quod nemo hominum odio habere poteſt, neque auerſari, nempe ens, & verum in vniuerſali: cum enim diſſonantia ſit cauſa odij, & conuenientia cauſa amoris, ens autem & verum in communi, omnibus conueniant, & conſentiant, inde eſt quòd vniuerſi homines amant veritatem lucentem, & etiam mẽdaces homines nollent quòd alij ſibi mentirentur, quamuis quidam homines odio habeãt veritatem redarguentẽ, vt optime dicit Auguſt. 10. conf capitu. 23. Tandem, vt finiamus, nemo poteſt odio habere beatitudinem in vniuerſali, & in communi: omnes enim beati eſſe volumus, & miſeri eſſe nolumus, teſtante Diuo Auguſtino 13. de Trinitate capitulo tertio, & in alijs locis, minime paucis. quod quemadmodum verum ſit, ſuperius ſatis prolixe explicatum dedimus.

Bonũ ſub ratione boni non poteſt odio haberi.

Auguſt.

Auguſt.

¶ Sed hic duæ quæſtiones ſunt explicandæ; Prior eſt: Nũ Deus odio haberi poſſit; Poſterior; Num ipſum eſſe odio haberi queat: ſic adeo, vt damnati velint non eſſe, & melius ſit illis non eſſe, quàm ſic eſſe.

¶ Quæritur itaque, vtrum odio habeant, & abominentur

ipſum

1. Quæstio. Nũ Deus possit odio haberi.

ipsum esse. Vt prima Quæstio explicetur, sciendum est, ꝙ ea habet varias sententias inter Patres: & a parte affirmante sic arguitur ex diuinis literis. Nam Psal. 73. scribitur, Et gloriati sunt qui oderunt te in medio solemnitatis tuæ: & in Psal. 138. Nonne qui oderunt te, Domine, oderam? & illud quod præcipuè confirmat nostram sententiam Psalm. 73. Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. In huius rei confirmationem D. August. lib. 1. retract. c. 19. ita loquitur; Quod dixi (scilicet lib. 2. de sermone Domini in monte.) Nullius enim ferè conscientia Deum potest odisse. Video non fuisse dicẽdum; multi enim sunt de quibus scriptum est; Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper: & explicando in Ioannem hęc Christi verba; Qui me odit, & patrem meum odit; ostendit, damnatos, propter æterna supplicia quibus plectuntur, odire Deum, quem arbitrantur esse iniustum.

Prim. arg. Psalm. 73. Psal. 138. Psalm. 73. Confirm. August.

Secũdo arguitur ratione.

¶ Neque desunt rationes ad hanc sententiam comprobandam: Potest enim intellectus damnati errans, apprehendere, Deum sibi esse nocentissimum & iniustissimum, ꝙ pro vno peccato mortali, æternam infligat pœnam, a qua liberaretur, si non esset; & erroncè credit possibile Deum non esse, cuius iudicio voluntas consentit, nolens Deum subsistere: hoc autem est odium Dei.

Tertium. Caietan.

¶ Adde, quòd potest damnatus vindictam appetere, volens malè esse Deo, quod pariter est odium Dei. Sed efficacioribus argumentis hoc ipsum ostendit Caieta. 2. 2. q. 34. articulo 1.

Quartum.

¶ Nam potest homo velle ex iniqua voluntate, ꝙ Deus non sit, quamuis cognoscat id esse impossibile: voluntas. n. peruersa, est etiam impossibilium: inquit enim peccator, quamuis sciam hoc non posse, tamen ego vellem, & exopto quòd sic esset. Nec obstat quòd hæc voluntas impossibilium, sit velleitas, & non efficax voluntas; nam hęc velleitas, & voluntas optatiua, maximum peccatum est, & testificatur quàm mala voluntas esset efficaciter, si posset, vt patet in damnatis.

Quintum.

¶ Deinde, odium Dei opponitur, & aduersatur charitati, vt de se patet: constat autem opposita versari circa idem: constat rursum, charitatem amare Deum propter seipsum: est enim amor amicitiæ: ergo odium, tali amori oppositũ, est velle malum Deo propter seipsum, & in seipso, & propterea est maximum peccatorum, sicut charitas est maxima virtutum.

Dionys. Esdras. Ioan. 14. Dionys.

¶ In contrarium pugnant hæc argumenta quæ sequuntur. In primis, D. Dionys. capitulo 4. de diui. nomi. dicit, ꝙ omnibus, amabile, & diligibile, est primum bonum, & pulchrum: Sed Deus est ipsa bonitas, & pulchritudo: ergo a nemine odio habetur. Deinde in Apochriphis Esdræ dicitur, ꝙ omnia inuocant veritatem, & diligunt illam: sed Deus est ipsa veritas, vt dicitur Ioan. 14. ergo omnes diligunt Deum, & a nemine odio habetur. Præterea, odium est auersio quædam: sed (sicut D. Dion. dicit 1. cap. de diui. nomi.) Deus omnia ad seipsum conuertit: ergo nullus eum odio habere potest.

D. Thom. explicatio.

¶ Huius quæstionis difficultatem sic explicat D. Tho. vt dicat, Deum, secundum sui essentiam ab homine apprehensum, non posse odiri; quia Deus per suam essentiam est ipsa bonitas, quam nullus potest insectari odio; quandoquidem ratio boni efflagitat vt ametur, & ideo impossibile est, vt qui Deum vident per essentiam, eum odio habeant.

¶ Idem confirmatur: Nam in Deo nulla est imperfectionis, aut odij ratio, sed totus Deus, est totus desiderabilis, & amabilis: Si verò apprehendatur ab homine per effectus, qui voluntati humanę possunt esse contrarij: sicut inflictio pœnarum, prohibitio peccatorum per legem diuinam; hæc autem refugit deprauati hominis voluntas, & quantum ad huiusmodi effectus, Deus potest odio haberi, vt inflictor pœnarum, prohibitor peccatorum.

Caiet.

¶ Hæc sententia D. Thom. vera esse videtur; sed vt melius intelligatur, intelligere oportet ex Domino Caietano, ꝙ voluntas hominis non potest exire in actum odij Dei, qñ homo videt Deum, clara Dei visione, & faciali, quod dicunt Theologi; quia tunc obiectum quod mouet voluntatem, est vndique bonum, & ratio boni summi aperte videtur, & intuitiuè cognoscitur: sed ex apprehensione ipsius Dei, vt autor est effectuum displicentium, potest voluntas hominis viatoris exire in actum odij Dei: itaque apprehensio sumit exordium, tum ab effectu, tum a Deo, vt causa talis effectus est: odium tamen terminari potest ad ipsum Deum, secundum se, & prout in seipso est, & tunc propriè est odium Dei. Quia igitur odij obiectum malum est, vel malum apparens, ideo ratio, vel causa quare Deus habetur odio, redditur ex eo, quia Deus homini improbo apparet seuerus, & rigidus iudex, & inflictor pœnarum: sed ex hoc motiuo mouetur homo improbus vt Deum ipsum odio habeat, & velit non esse. Itaque (vt in summa sententiam D. Tho. referam) Deus, secundum se in ratione motiui, non potest odio haberi, quoniam secundum se, est ipsa bonitatis essentia, præhabens in se omnem perfectionem; sed in ratione terminatiui potest odio haberi, ex eo, quòd concipitur vt causa effectuum hominibus displicentium, propter quam causam ipsemet Deus secundum se odio habetur. Et hæc de ista quæstione sufficiant.

Sententia D. Thom.

2. Quęstio. Vtrũ damnati odio habeant ipsum esse. Ex Aug. arguitur primo.

¶ Sed proximum est, vt exponamus; An damnati odio habeant ipsum esse: sic vt velint non esse, potius quàm miseri esse. Hæc quæstio non habet paruam dubitationem: potissimè enim redditur dubia propter autoritatem Magni Patris Aug. scribit enim Aug. lib. 3. de lib. arb. c. 7. & 8. Considera, inquit, quàm magnum bonum sit ipsum esse, quod etiam beati, & miseri volunt. Neque defuerunt Augustino rationes ad suam assertionem confirmandam.

Pri. ratio.

¶ Is qui desiderat esse, etiam perpetuis afflictus tormentis, ei qui summè est, appropinquat: is autem qui absurdè appetit non esse, non cupit ei qui summè est, propinquare, sed ab eo quàm maximè discedere; & per consequens, melius est appetere esse, etiam in miseria, quàm non esse. Adde quod nemo potest rectè eligere quòd non sit, quandoquidem electio est eorum quæ sunt: non igitur quis potest rectè eligere vt nihil sit.

Confir. August.

¶ Hoc ipsum confirmatur. Cum quis aliquid rectè eligit appetendum, & ad id peruenerit, melior efficitur: melior autem esse non potest qui non erit: nemo itaq; rectè potest eligere vt non sit. Amplius lib. 11. de ciui. c. 27. dicit naturã refugere non esse, ex aduerso igitur, natura appetit esse: nemo igitur odio habet esse, ita vt desideret non esse.

¶ Sed euidentioribus argumentis conabor eandem sententiam confirmare, si prius statuatur pro certo, quòd idem est desiderare non esse, & fugere, & odio habere ipsum esse.

Rõne arguitur secundo.

¶ Nam qui vnum oppositum desiderat, alterum fugit, & auersatur: Cum igitur persuasum fuerit, neminem posse velle non esse, ex cõsequio necessario probatur, neminem posse odio habere ipsum esse. Hoc autem sic ostendo: Nam nihil appeti potest, nisi sub ratione boni, saltim apparentis, in eo autem quod est simpliciter non esse, nulla potest apparere ratio boni; nam fundamentum bonitatis est ens: id igitur quod non est, nulla ratione appeti potest.

Tertium. August.

¶ Deinde, si quis desiderat nõ esse, desiderat subinde non esse beatus: at nullus potest velle non esse beatus, omnes. n. natura duce, volunt esse beati, & miseri esse nolunt, sicut docet D. Aug. in multis locis suæ doctrinæ: nemo igitur potest velle non esse.

Quartum.

¶ Præterea, quicunque vult aliquid, vult subinde illud quod scit ex necessitate inde subsequuturum: Sed quilibet euidenter intelligit, ꝙ si non est, non potest esse beatus: ergo qui vult non esse, vult subinde non esse beatus. Hoc ipsum confirmatur: Nam esse accidentale, præsupponit esse substantiale: itaque esse hominem beatum, præsupponit hominem esse: ergo qui desiderat se esse beatum, desiderat esse: ergo a contrario, qui desiderat non esse, desiderat non esse beatus.

Quintum.

¶ Sed & hoc argumentum demonstrat, ꝙ nemo possit desiderare non esse: Nam remoto esse substantiali, remouetur. ex consequio esse accidentarium: ergo qui cupit non esse, cupit non esse beatus; & qui odio habet esse, & beatitudinem odio prosequitur.

Sextum.

¶ Item quicunque cupit aliquid, cupit illud vt beatus efficiatur: itaque quicquid cupit, cupit sub ratione beatitudinis, vt voti compos reddatur. Sed hoc est prorsus impossibile, si desiderat non esse: nam impossibile est prorsus ꝙ si homo non est, beatus sit, & beatitudinem sibi acquirat.

Septimũ.

¶ Sed ex alio principio sic argumentor. Est enim theologorum axioma, quòd Deus punit damnatos citra condignum, quod axioma sic exponitur a diuinis Theologis (neque enim potest habere aliam commodam explicationẽ) quòd peccator offendens Deum, meretur annihilationem:

vnde

vnde,quia meritò potuiſſet eum in nihilũ redigere,& acerbius hoc ſupplicium ſtatuere,nec facit,dicitur citra condignum punire. Ex quo axiomate, & eius explicatione,euidenter concluditur; quòd eſſe,miſeris & damnatis eſt melius,quàm nihil eſſe. Igitur damnati non rectè eligunt nõ eſſe,nec verò quiſpiam rectè eligere poteſt. Ex quo rurſus conſequitur,quod nemo odio habet ſuum eſie.

In oppoſitum. ¶In contrarium pugnant maiora argumenta, quæ probant non eſſe,melius eſſe, quàm in perpetua miſeria eſſe, atque adeo recta ratione poſſe appeti non eſſe.Ex quo conſequens eſt, quòd eſſe, odio poſſit haberi. Hoc probat D.

Hieron. Hieron.validiſſimis ſacræ ſcripturæ argumentis.

Hierem. ¶In primis, enarrans illum Hierem. locum; Maledicta dies in qua natus ſum , dies in qua peperit me mater mea non ſit benedicta : Maledictus vir qui annunciauit patri meo dicens,natus eſt tibi filius maſculus;ſic ſcribit Hiero. Qui putant animas fuiſſe in cœleſtibus , & de meliori in peiorem ſtatum præcipitatas , hoc, & huiuſmodi vtuntur teſtimonijs,ꝙ ſcilicet melius fuerit in cœleſtibus,quam in terrenis commorari,& corpus humilitatis aſſumere : noua quædam,imo iam vetera hæreſeos ſuæ argumenta quæren

Iob. tes. Nos verò legentes illud Beati Iob ; Maledicta dies in qua natus ſum, & nox illa, in qua dixerunt ; Ecce maſculus:& maledictus homo qui annunciauit patri meo dicens, natus eſt tibi puer: huic teſtimonio coaptamus , ꝙ ſcilicet melius ſit non eſſe , quàm viuere in ſuppliciis , iuxta illud quod ſcriptum eſt;Mors viro requies,cui clauſit Deus viã ſuam,& iterum;Quare data eſt miſero lux,& vita his, qui in amaritudine animæ ſunt:& in Euangelio ſimpliciter dictum legimus ; Melius ei fuerat ſi natus non fuiſſet homo

Origenes. ille:quia melius ſit non eſſe,quàm male eſſe : & in Matth. eundem de Iuda proditore locum exponendo,dicit ; Multo melius eſt non ſubſiſtere . Eandem ſententiam videtur approbare Origenes , explicans idem Euangelij teſtimonium. Hæc omnia confirmantur argumentatione ex diuina Theologia eruta.

¶Non eſſe,bifariam conſiderari poteſt ; vno modo, per ſe,& abſolutè;& ſic non eſt eligibile:quia nullam habet rationem boni,neque in illo apparere poteſt,quoniã eſt mera priuatio,& merum nihil:alio modo poteſt conſiderari, tanquam remedium,per quod homo a miſeria eripietur,&

Ariſtot. ſic,non eſſe,accipit illam rationem boni,nempe carere illa miſeria:Nam(vt quinto Phyſi.ait Philoſophus)carere malo,bonum eſt:& ſic poteſt etiam recta ratione optati. Itaq; cum quis deſiderat non eſſe, & ia nihilum rediri vt a ſumma miſeria liberetur , bonum deſiderat , & quodammodo deſiderat eſſe. Videtur enim eſſe euidens contradictio , ꝙ deſiderat bonum,& non deſideret eſſe , cum vnumquodq;

Suĩa autoris. ſit bonum,in quantum habet eſſe. Vnde ſic ſtatuo,fortaſſis alicui res incredibilis videbitur, quòd cum damnatus deſiderat non eſſe,quodammodo deſiderat eſſe:deſiderat enim ſe miſerum non eſſe,& abiicere eſſe, miſeriæ coniunctum: & quia euidenter cognoſcit ſe non poſſe abiicere eſſe miſeriæ,niſi deſinat omnino eſſe,deſiderat non eſſe,vt miſerum eſſe abrumpat , & ſic quodammodo deſiderat eſſe abſque miſeria coniunctum . Qui enim odio proſequitur eſſe miſeriæ coniunctum,conuincitur ſe velle eſſe abſque miſeria, & ærumna ; qui ergo deſinit eſſe , vt miſer non ſit , certè non eſt; verum hoc,quod eſt non eſſe,vt careat miſeria,eſt quodammodo eſſe abſque miſeria , & melius eſt non eſſe, quàm miſerum eſſe .

Argumentorum ſolutio. ¶Ad argumenta in aduerſum,& ad D. Augu. duplex eſt reſponſio ; Altera eſt,quòd D.Auguſt. ſequutus eſt contrariam ſententiam, quæ omni dubio procul , probabilis eſt : Altera eſt,quòd cum dicit D. Augu. quòd eſſe,adeò per ſe bonum eſt,vt etiam miſeri illud cupiant , loquitur tantum de miſeria huius vitæ,& præcipuè loquitur contra eos,qui ſe interficiunt:ſed illud eſſe, quod tanti facit Auguſt. vt ab

Ariſtot. omnibus appetatur,non eſt intelligendum de eſſe malo miſeriæ,& ærumnæ,vt 9.Ethicor. ait Philoſophus , ſed de bene eſſe,& bona vita.

Ad primã rationem. ¶Ad rationes breuiter reſpondendum eſt. Ad primum dicendum,quòd miſer,& infelix, qui deſiderat non eſſe vt ab vltima miſeria liberetur , magis appropinquat Deo , quàm qui in vltima miſeria conſtitutus manet : nam deſiderat carere ſumma miſeria ; carere autem malo , bonum eſt:& carere ſumma infelicitate,beatitudo quędam eſt. Sed ad illud addendum eſt in argumenti confutationem,quòd non ſemper ille qui magis appropinquat Deo, ſecundum eſſe naturæ melior eſt; nam qui moritur pro Deo , melior eſt eo,qui in vita hac mortali perſeuerat:at qui in vita mortali perſeuerat, ſecundum eſſe naturale magis Deo appropinquat,quàm ille qui vitam pro Deo profundit .

Ad ſecundam. ¶Ad ſecundam rationem dicendum eſt, (& hæc confutatio ſecundi argumenti accuratè animaduerſa, omnia argumenta euidenter enodat , & diſſoluit,excipio vltimum) dicẽdum itaque eſt,ꝙ cum aliquis vult a ſe miſeriam ſummam remoueri,vtitur ſe vt termino a quo, qui non eſt neceſſe,vt permaneat in motu ; & ideo poteſt aliquis appetere,& eligere non eſſe, vt careat miſeria:ſed cum aliquis appetit aliquod bonum ſibi , vtitur ſe tanquam termino ad quem,huiuſmodi autem terminum neceſſum eſt ſaluari in motu, & ideo non poteſt aliquis appetere , aut eligere ſibi aliquod bonum,quo habito, ipſe non maneat . Solutio eſt

D. Thom. D.Th.in diſputatis q.16.de Dæmonibus ar.3.ad quintum; ſecundum quam dicendum eſt , ꝙ cum electio eſt eorum, quę ducunt nos ad alicuius boni conſequutionem,ſemper eſt eorũ quæ ſunt:at cum electio eſt,vt miſeria, vel malum remoueatur,non eſt neceſſe,vt ſit eorum quæ ſunt,ſed poteſt quis eligere non eſſe,vt a miſeria liberetur.Vel dicito, ꝙ cum quis eligit non eſſe vt miſeriam effugiat,electio eſt eorum quæ ſunt,nam eligit interea quæ ſunt ; deliberatq; vtrum ſit melius,non eſſe,vel miſerum eſſe .

Ad tertiã. ¶Ad tertium argumentum dicendum ex ſuperiori documento;quòd cum quis aliquid apperendum ad alicuius boni conſecutionem , cum illud obtinet, melior efficitur : at cum quis appetit aliquid vt a miſeria liberetur , non eſt neceſſe vt melior efficiatur , ſed pro bono habet a miſeria liberari .

Ad quart. ¶Ad quartum argumentum dicendum,ꝙ natura omnis refugit non eſſe,& appetit eſſe; & bonum quod omnia appetunt,eſt eſſe:& Ariſt. 10.Ethic.c.7.dicit,omnibus delectabile eſt eſſe: non oportet autem accipere malam vitam , & corruptam in triſtitiis : hæc enim eſt mala ſimpliciter , & ſimpliciter fugienda. Itaque,eſſe,miſeriis coniunctum,deteſtabile eſt,& omnino fugiendum .

Ariſtot. ¶Ad omnia alia argumenta (excipio vltimum) ſi documenta ſuperiora exquiſitè ſunt animaduerſa , euidens patet confutatio. Nam cum quis appetit ſummam miſeriam a ſe remoueri, non eſt omnino impoſſibile ꝙ appetat non eſſe vt a miſeria liberetur in appetitu enim remotionis miſeriæ,non eſt neceſſe,vt qui appetit a ſe malum remoueri, permaneat:cæterum in appetitu proſecutionis, quando aliquod bonum poſſideri , & conſequi appetimus , fieri non poteſt, ꝙ appetam aliquod bonum per modum proſecutionis & ꝙ deſiderem non eſſe . Cuius rei euidentiſſimam rationem demonſtrauimus ſuperius ex doctrina D.Thom.argumenta verò propoſita procedunt de appetitu proſecutionis,quo quiſque deſiderat ſibi bonum.

Ad vltimã. ¶Ad vltimum argumentum non eſt omnino facilè ſatisfacere; neque enim facilè explicatur illud prouerbium; Quod Deus punit citra condignum. Citra condignum ab aliquibus Deus punire dicitur, ex eo , quòd cum iuſtè nos eodem temporis articulo,quo delinquimus, poſſit in tartara conijcere , indulget nihilominus pro ſua miſericordia tempus vitæ,quo poſſimus reſipiſcere . At verò hæc interpretatio non conſtat in Angelis , qui ſimul & in culpam lapſi ſunt & ſupplicio tradit, ob idque ſecunda poteſt adhiberi expoſitio;quòd quamuis in inferno , ex lege iam poſita, ad iuſtum Deus agat cum reprobis , nihilominus quia meritò potuiſſet acerbiora in illos ſtatuere ſupplicia , dicitur citra condignum punire.

Qõ tertia. Vtrum in Deo odiũ reperiatur. D. Thom. ¶Sed ſupereſt iam vt exponamus vltimam quæſtionem; An odium in Deum cadere poſſit ? Quæritur ergo ; Vtrum Deus ſic omnia amet, vt ſceleratiſſimos etiam hoĩes odio vero non proſequatur.Certè D.Thom. contra gent.ca.96. multa argumenta producit, vt demonſtret , ꝙ in Deo non eſt odium,niſi per metaphoram : in quam ſententiam ipſe lubens deſcendit.Sed in 1.p.q.20.art.3.in ſolut.vlt. diſtinctè concedit,ꝙ Deus odio habeat peccatores,& ſic ſanctæ ſcripturæ loquuntur,& ita ratio perſuadet.Nam Deus vult homines reprobos funditus perire,& vult illis malum ſub ratione mali, & vt male habeant : ergo verè illos odio habet. Fateor tamen, ꝙ odium ex maleuolentia , & indignatione, in Deum non cadit : ſed de hoc infra erit abundantior ſermo. Hæc de iſta quæſtione dicta ſint.

QVÆ-

EXPLICATIO QVAESTIONIS.

Quid noīe cōcupiſcētiæ intelligatur.

COncupiſcentiæ nomine multa ſignificantur, quę oportet diſtinctè explicare, ne quis ignarus decipiatur. In primis intelligitur nomine cōcupiſcentiæ, vis cōcupiſcendi, quæ concupiſcibilis appellatur, & eſt pcipua portio appetitus ſenſitiui, quę ab iraſcibili diſtincta eſt, prout ſuperius expoſitum eſt. Deinde intelligitur hoc nomine (& hæc eſt huius nominis creberrima vſurpatio in diuinis literis) praua inclinatio naturæ corruptæ, quā noſ fomitem, D. Paul. vocat peccatū habitās in carne, aut legē membrorum, repugnantem legi mentis noſtræ. Ad Roma.7. Roma.7. eiuſmodi etiam appellatione vocantur affectiones, ſiue actꝰ eiuſdem praue inclinationis, quibus caro concupiſcit aduerſus ſpiritum; aut aduerſus iuſſiones diuinas, quærens quæ ſua ſunt, non quæ aliorum. De Pſalm. 83. hac concupiſcētia dicit Iaco. c. 1. Con Iacobi 1. cupiſcentia cū conceperit, parit peccatum. & 1. Ioan. c. 2. D. Thom. 1. Ioan. 2. Omne quod eſt in mundo, aut eſt cōcupiſcentia carnis, aut concupiſcentia oculorum, &c. ſermo eſt de affectibꝰ, & cupiditatibus inordinatis, qui militant aduerſus ſpiritum. Sed in præſentia, concupiſcentia vſurpatur pro deſiderio, ſiue cupiditate, quę non ſemper mala eſt; quæ ad hunc modum definitur. Cōcupiſcentia, ſiue cupiditas, eſt appetitio boni, quod conducibile videtur, vel aſſequendi, ſi abſit, vel conſeruandi, cum adeſt. Vel alio modo; Concupiſcētia, eſt appetitio boni ſecūdum ſenſum, Conclu. prout eſt abſens, & trahens affectum vt tēdat in ipſum. Bonum enim ſenſibile, quod eſt obiectū appetitus ſenſitiui, aliter mouet appetitum, in quantum eſt pns, & aliter in quantum eſt abſens. Nam quando eſt præſens, facit quieſcere appetitū in ipſo; ſed quando eſt abſens, facit illum in ſe tendere, quod ad concupiſcentiam, ſeu deſiderium ſpectat.

QVÆSTIO XXX.

De concupiſcentia; hæc quæſtio habet articulos quatuor.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm concupiſcentia ſit in appetitu ſenſitiuo.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Concupiſcentia propriè eſt in appetitu ſenſitiuo, & in vi concupiſcibili, quæ ab ea denominatur. Nam ſicut duplex eſt delectatio; vna, in bono intelligibili, quod eſt bonum rationis, & hæc eſt animæ tantum; ſic alia eſt in bono ſecundum ſenſum; quæ eſt animæ, & corporis, cum ſenſus ſit virtus in organo corporeo; vnde eſt totius coniuncti; & talis delectatio appetitus ſenſitiui, dicitur concupiſcentia. Interdum autem ſapientiæ, vel ſpiritualium bonorum appetitus ſic nominatur, propter quandam ſimilitudinem, vel propter intenſionem partis ſuperioris in inferiorem, vt etiam in ſpirituale bonum tendat, & ipſum corpus in ſpiritualibus deſeruiat. Vnde in Pſalmo 83. dicit Dauid; Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum. Itaque vt ſummatim ſententiam Diui Thom. complectar, concupiſcentia bonorum ſpiritualium, eſt animæ tantum; concupiſcentia verò bonorum ſenſibilium cum quadam tranſmutatione corporali, eſt totius coniuncti, id eſt, animæ, & corporis, reſidetque in appetitu ſenſitiuo, cuius officium eſt, bona ſenſibilia proſequi.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm concupiſcentia ſit paſſio ſpecialis.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans. Nā reſpicit bonum ſenſibile, ſecundum ſpecialem rationem, Conclu. quod abſens eſt, & ſic deſiderium, ſiue cupiditas appellatur.

¶ Itaque concupiſcētia ſic differt ab amore & delectatione; qđ amor eſt prima inclinatio in bonum; primus ille guſtus, vel complacentia, quę ex bono, pulchroque naſcitur. Ex hac inclinatione amoris in bonum, naſcitur deſideriū, ſiue concupiſcentia adipiſcendi illud; poſtmodū ſequitur ſpes conſequutionis, & tandem ſequitur delectatio de bono iam adepto. Vel alio modo differunt, q amor eſt prima inclinatio in bonum & pulchrū, cui accidentarium eſt, q ſit præſens, vel abſens: concupiſcentia, ſiue cupiditas, eſt in bonum abſens; delectatio eſt de bono iam adepto. Concupiſcētia differt ab amore & delectatione. Conclu.

¶ Sed certè ex hoc non omnino facilis oritur dubitatio. Nam abſens, & præſens, videtur ſe habere vt elōgatio, & approximatio in agētibus naturalibus, quę ſunt veluti conditiones ſine quibus actio non fit: ergo ex abſentia boni, & præſentia, non differunt deſiderium, & delectatio, neq; enim bonum abſens, & bonum prę ſens, hñt ſe ſicuti differentiæ ſpecificæ, ſed ſicut conditiones ſine quibus actio non fit. Obiectiones. Arguitur primo. 1. Conclu.

¶ Hoc ipſum cōfirmatur: Nam videtur omnino, q bonum abſens: nō poſſit præbere deſiderio ſuā ſpeciem, ſic, vt deſiderium habeat ſuam ſpeciem ex abſentia boni. Quòd enim bonum ſit abſens, eſt ens rationis, ſicut quòd ſit futurum: ſed ex ente rationis, non poteſt haberi ſpecies entis realis, cuiuſmodi eſt deſiderium, & cupi- Confir.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm concupiſcentia diuidatur in naturalem, & non naturalem.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt Concluſio. Nā naturalis eſt, quæ eſt conueniens naturæ animalis, vt cibus, potus, & ſimilia: & iſtæ communes ſunt hominibus, & aliis animalibus, cum vtriuſque ſit aliquid conueniens, & delectabile ſecūdum naturam: & in his omnes homines conueniūt. Non naturalis concupiſcentia dicitur, quæ propriè hominis eſt; & magis cupiditas appellari ſolet, cum excogitatur, & apprehenditur aliquid, vt bonum, & conueniens, præter id, quod natura requirit.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm concupiſcentia naturalis poſſit eſſe infinita in actu.

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclu. eſt negans. Nam concupiſcentia naturalis, eſt eius, quod natura requirit; natura verò ſemper tendit ad aliquid finitum, & certum: vnde nunquam homo infinitum cibum, vel potum concupiſcit. Sed ſicut in natura contingit eſſe infinitum in potentia per ſucceſſionem: ita talis concupiſcentia ſecundum ſucceſſionem, poteſt eſſe infinita, vt ſcilicet poſt adeptum cibum iterum alia vice quis deſideret cibum, quia eiuſmodi corporalia bona, cum adue-

Arguitur ſecundo. D. Thom.

& cupiditas. ¶ Ex alia etiã parte augeſcit difficultas: Nam D. Tho. in art. 2. ſtatuit pro certo, ꝙ bonum apprehenſum agat in voluntatem, & quòd aliter trahit quãdo eſt abſens, aliter quando eſt præſens, quod magnopere dubium eſt. Nam plerique Doctores ſentiunt, ꝙ bonum apprehenſum non agat in voluntatem, neque moueat illam efficienter, ſed tãtum concurrit in genere cauſæ finalis.

Secunda.

¶ Secunda Concluſio. Concupiſcentia non naturalis, omnino eſt infinita, cum rationem ſequatur, quæ in infinitum procedere poteſt; vnde diuitias ſine termino aliquis concupiſcit.

Solutiones.

¶ Ad huius rei expoſitionem, non eſt neceſſe ediſſeri a nobis, quomodo ſit de eſſentia deſiderij bonum abſens: hoc.n. notius eſt quàm vt confirmatione opus ſit: quod enim habet quis, nõ deſiderat: ſed aduertere oportet, hoc in vniuerſum verum eſſe, quòd principium actiuum oportet, vt ſit præſens vt agere valeat, neq; ab hoc abhorret bonum, cum trahit appetitum, præſens enim eſt ſecundum apprehenſionem, & intellectionem. Illud ẽt conſiderare oportet, ꝙ hęc approximatio agentis ad paſſum, quicquid ſit, non eſt virtus actiua, neque verò ratio agendi, ſed conditio, ſine qua actio non eſſet: quod enim ignis applicetur ad comburendam ſtuppam, non eſt virtus ad comburendum. Sed & illud non eſt pretereundum, quod hic loquitur D. Thom. de præſentia, & abſentia reali: definit namque, quòd bonum abſens aliter trahit appetitum, aliter bonum præſens; & ſic habent ſe veluti partiales rationes agendi, quę diſtinguunt animi noſtri paſſiones: integratur enim ratio paſſionis appetitus ſenſitiui, ex bonitate, vel malitia, ꝙ alia affectio ſit ad bonum, alia ad malum; & bonitas quidem, vel malitia, ex natura appetitus exigitur: omnis enim appetitus per ſe appetit bonum, & refugit malum. Rurſus integratur ex rei præſentia, vel abſentia, vel indifferentia: amor enim indifferens eſt ad abſentiam, vel præſentiam: deſiderium eſt boni abſentis, delectatio boni præſentis. Deniq; aduertat Theologus, quòd hic eſt ſermo de diſtinctione paſſionum in genere naturæ, non in genere moris: concupiſcere enim delectabile, in aliena, vel in propria vxore, in genere naturæ non diſtinguuntur niſi ſolo numero, & ſub eadem ſpecie paſſionis exiſtunt. Sed in genere moris, ſunt diuerſarũ ſpecierũ, imò pertinent ad diuerſa genera, ſ. ad virtutem, & ad vitium. Ex hac doctrina ſequitur, quàm abſurdè errauerit Greg. in 1. d. 1. q. 2. art. 2. dicens, quòd nullus Doctorum, quos vidit, tenet cupiditatem, ſeu deſiderium diſtingui eſſentialiter ab amore.

Tertia.

Ariſtot.

Gregor.

¶ Tertia Concluſio. Concupiſcentia finis, eſt infinita: hoc aſſerit Ariſt. 1. Politi. c. 6. & rationem huius hanc demonſtrat; quia finis per ſe appetitur, vt ſanitas; vnde maior ſanitas, magis concupiſcitur, & quiſque appetit ſanitatem ſine termino: concupiſcentia verò eorum quę ſunt ad finem, non eſt infinita; nam ſecũdum illam menſuram appetuntur, quæ conuenit fini. Quare qui appetit diuitias, vt honeſtè viuat, ſufficientes ad id cupit, ſecus autem de his, qui concupiſcunt diuitias, finem in illis ponentes.

Ad primũ.

¶ Ad argumenta in contrarium. Ad primum argu. iam dictum eſt, quomodo abſentia, vel præſentia boni non ſe habeant veluti approximatio, vel elongatio, ſed vt rationes partiales boni: quod attrahit appetitum.

Ad ſcãm.

¶ Ad ſecũdum dicendum, quod bonum mouet, & trahit voluntatem, ſeu appetitum, vt finis; vt verò finis moueat, non eſt neceſſe vt ſit in rerum vniuerſitate, imò quando iam finis adeſt, ceſſat motus, ſed ſat fuerit quod ſit in apprehenſione. Certè negari non poteſt, quin bonum futurum ſit de eſſentia ſpei; obiectum enim ſpei, eſt bonum futurum arduum: ſic dubitari nullo modo poteſt, bonum futurum eſſe de eſſentia, & definitione deſiderij.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ quanquam bonum non moueat actiuè, trahit tamẽ appetitum, aliter abſens, aliter præſens: & hæc tractio eſt per modum finis, non per modum actiui principij: conſtat autem quòd finis aliter finalizat, quando eſt præſens, aliter, quando eſt abſens,

¶ Conſtituta igitur definitione, proximum eſt vt diſtribuamus genera, & ſpecies concupiſcentiæ. Diſtribuitur itaque concupiſcentia, quod alia ſit ſpiritus, alia carnis. Nam ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem, & caro aduerſus ſpiritum.

Concupiſcentiæ diſtributio.

¶ Concupiſcentia ſpiritus, perſequitur bona ſpiritus, & animi; concupiſcentia carnis, perſequitur bona corporis caduca, & incerta. Rurſus, alia eſt naturalis, alia præter naturã. Naturalis eſt eorũ bonorum, quæ pertinent ad neceſſitates vitæ tuendæ, ac propagãdæ; cuiuſmodi ſunt, cibus, potus, potio, medicina, ignis, tectũ, indumẽtũ: qui appetitus, potius dicitur concupiſcentia, q̃ cupiditas: in quibus rebus appetendis impetu rapitur animus, tacito naturæ ſtimulo incitatus, & cõmotus. Non naturalis eſt, cum excogitat, & apprehenditur aliquid vt cõueniens, & cõducibile, ꝑter id quod natura requirit, vt cibus aptè apparatus, vinũ in potionem, lana, & linũ textum; tum voluptates, & deliciæ; cõfingimus etiam nos, multa, & innumerabilia, vt nobilitatem, decus, famam, dignitatem, opes, gloriam; & hæc omnia non ſolum numero, ſed ingenti mole ac magnitudine adduximus, vnde examen erupit cupiditatum, ſine termino vllo, ac modo: vt meritò dicat Plinius II. Nulli animantium libidinem eſſe rerum omnium maiorem, quàm homini, cum alioqui pauciſſimis indigeat. De hac concupiſcentia non naturali dicit S. Thom. quòd eſt infinita, & ſine termino; nam ſequitur rationem, quæ in infinitum procedere poteſt. Præterea, concupiſcentia alia eſt mediorum, alia finis. Mediorum concupiſcentia, finita eſt; nam ſecundum eam menſuram appetuntur, quæ fini conuenit; finis verò concupiſcentia, infinita eſt; nam ſanitatem quiſque appetit ſine termino, neq; in hac appetitione modum adhibet vllum.

Plinius II.

S. Thom.

Dubium. Obiectio.

¶ Sed hinc naſcitur non parua dubitatio. Nam concupiſcentia finis, eſt naturalis: at cõcupiſcentia naturalis, infinita non eſt, ſi vera ſunt quæ in his articulis docuit D. Th. Ergo concupiſcentia finis, non eſt infinita, aut naturalis non eſt. Vt hanc dubitationem explicet Caiet producit nonnulla, quæ explicationis indiga ſunt. In primis docet, dupliciter poſſe intelligi concupiſcentiã eſſe infinitam, vel ex parte actus, vel ex parte obiecti. Ex parte actus poſſet eſſe infinita, vel intenſiuè, vel ſecundum ſucceſſionem: & quidem in præſentia non quæritur de infinita concupiſcentia ex parte actus, nam hæc infinita concupiſcentia, communis eſt etiam naturalibus. Ex parte autem obiecti eſſet infinita, ſi haberet obiectum infinitum, vel ſecundum perfectionẽ, vel ſecundum numerum; & in hoc ſenſu quęritur, num concupiſcentia vt infinita.

Caietan.

¶ Illud etiam notare oportet ex Domino Caietan. quòd duplex ratio infinitatis concupiſcentiæ a D. Tho. demonſtrata duplicem cauſam infinuat in obiecto concupiſcibili; altera, quæ ſe tenet ex parte concupiſcentiæ; altera, quæ ſe tenet ex parte concupiti. Et ex parte concupiſcentiæ duplex cauſa deſignata eſt; diſpoſitio naturæ, & diſpoſitio rationis, ex differentia inter naturam, & rationem: quia natura determinata eſt ad certum, ratio in infinitum procedit, & ſic obiectum correſpondens rationi, infinitatẽ compatitur, quemadmodum ratio apprehendere poteſt, vt conducibile, & bonum, infinitum honorem, infinitas diuitias, & ſimilia.

D. Thom. Duplex cã in obiecto concupiſcentiæ.

¶ Ex parte verò concupiti, duplex eſt obiectum prædeclaratum, videlicet finis, & id quod eſt ad finem: & ex eorum differentia, redditur ratio infinitatis concupiſcentiæ, quæ ſequitur rationem. Ex eo enim quòd id, quod eſt ad finem, debet eſſe commenſuratum fini omne concupitum propter finem, eſt finitum; ac per hoc omne naturaliter concupitum, eſt finitum, quia propter naturam, vt finem. De finis verò concupiſcentiæ ſic definit Diu. Thom. vt dicat, quòd finis ſine menſura appetitur; addit inſuper, quòd cum ratio de eo quod eſt ad finem, faciat finem, conſequens eſt, quòd concupiſcentia rationalis ſit quandoque infiniti. Sed aliter eſt infinita concupiſcentia, cum quis appetit honorem infinitum, & cum quis appetit ho-

D. Thom. Quõ appetatur finis.

tit honorem vt finẽ: primo.n. modo infinitas est veluti pars rei appetitæ; in secundo modo est veluti quidam modus, quo res terminat appetitũ: nam cũ res appetitur vt finis, appetitur sine mensura, sine determinatione, aut termino.

Ad dubiũ rñdetur. ¶His explicatis, & constitutis, ad dubitationem proposi tam respondet Caietan. quòd concupiscentia naturalis tẽdit in aliquid dupliciter, s. vt apprehensum, & vt inditum a natura; certè hirundo appetit apprehensam paleam, vt bonũ vtile ad nidum: appetit verò bonum delectabile in cibo & generatione, propter se, & vt finem. Ex quo cõsequens est, quòd considerando bonum delectabile propter se, tendat in finem, sed non totaliter exercentem rationem finis, quæ omne bonum quod apprehendit, subordinat naturæ, vt fini, & propterea concupiscentia naturalis infinita non est; concupiscit enim bonum delectabile, vt finis naturalis concupiscentia, modificatum tamen commensuratione ad naturam, & subordinatum fini indito, qui est natura, propter quod concupiscentia naturalis ipsius delectabilis satiatur. Concupiscentia verò quæ sequitur rationem, & intellectum, insatiabilis est, vt patet in personis deditis Venereis.

QVÆSTIO XXXI.

De delectatione, & habet articulos octo.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrum delectatio sit passio.*

SVMMA TEXTVS.

Conclu. COnclusio affirmat. Nam est motus quidam in animali, consequens apprehensionem sensus: & sicut cum res naturales consequuntur suas perfectiones naturales, quiescũt, quamuis id non sentiant; ita animalia, qñ constituuntur in eo, quod eis conuenit secundũ naturam, id sentiunt, & ex hoc sensu causatur quidã motus aiæ in appetitu sensitiuo: talis motus delectatio dicitur, quæ passio est, fit enim cum quadam transmutatione corporali, siquidem hilarescit cor, & dilatatur.

Ad argu. ¶Ex his documentis, ad argumentum sic respondeat Theologus, vt dicat, quòd concupiscentia finis, quæ sequitur rationem, non est naturalis, quia non sequitur instinctum, & impetum naturæ; sed est rationalis, quia sequitur rationem: concupiscentia autem quæ sequitur rationem, dirigitur a ratione, quæ potest procedere in infinitum: ex eo enim quòd in voluptate constituit quis finẽ, voluptas non commensuratur illius rationi, vt appetibile, sed vt infinitè appetibile, vt patet. Est igitur discrimen inter obiectum concupiscentiæ naturalis, & eius, quæ sequitur rationem; non ꝙ alterius finis, alterius verò id quod est ad finem, obiectum sit, sed ꝙ concupiscentiæ, quæ rationẽ sequitur, obiectum est finis, & habet totaliter rationem finis; concupiscentiæ verò naturalis obiectum est finis, non tamen habet totalem rationem finis: tum, quia habet modificationem, & limitationem ex natura; tum, quia ordinatur ad alium finem, inditum. s. ad naturam. Hæc Caiet. obscurissimè, quæ ego vix intelligere possum. Sed breuiter complectar ego sententiam D. Tho. cum dicit, concupiscentiam non naturalem, esse infinitam; naturalem verò finitam: sensus est, quòd appetitus bonorum, quæ sunt necessaria ad vitæ conseruationem & propagationem, est concupiscentia naturalis, quæ paucis, & definitis bonis determinata est, ac definita. Ceterum appetitio bonorum, quæ nos confingimus vt conducibilia ad finem consequendum, infinita est, & terminum non habet; sicut ratio, & excogitatio nostra, terminum non habent: quod nunc fingimus esse conducibile, postea refutamus vt malum, & nociuum, & in horas, & momenta examen erumpit diuersarum cogitationum, & diuersorum bonorum quæ nos nobis confingimus, ex quo examen erumpit cupiditatum, sine modo, sine termino, sine mensura. Concupiscentia verò finis dicitur infinita, non quòd non sit determinata a natura, sed quoniam appetitur finis, sine termino, sine modo, & mensura. Itaque appetit homo sanitatem, & quidem naturali appetitione: neque enim hæc appetitio, ex nostra cogitatione, aut fictione enascitur, sed dicitur infinita appetitio, quia est appetitio finis, cuius proprietas est, vt appetatur sine termino: quod potissimè verificatur de fine vltimo omnium rerum, qui est Deus. Itaque nostra anima vsque ad Deum cõcupiscendum sese extendit, qui quoniam est immensus, fit, vt cupiditas nostra etiam infinita sit, neque alia re expleri queat, præterquam Deo ipso; ibi demum sistit, & conquiescit. Sed pergamus, vt exponamus varia cupiditatis genera, & eiusdem proprietates designemus.

Autoris solutio. ¶Certè cupiditatis obiectum, bonum, & cõducibile est; & quæ res nobis conducibilior videtur, vehementius concupiscitur, & diligentius conseruatur. Sed in conducibilium existimatione variant hominum sententiæ: iuuenali animo conducibilissima videtur voluptas; viro decus, ægro sanitas; seni victus, principi gloria. Ex parte etiam subiecti variãt animi cupiditates: calidi, acutas habent cupiditates, vehementesque & quas celerrimè vellent explere, sed mirabiles & varias; frigidi autem, pauciores, & segnes, sed pertinaces, intenti in illã vnam quam sibi delegerunt. Qui securi sunt, concupiscentia rerum non sollicitantur, veluti adolescentes, & viri animosi, & ebrij, quibus multus, & feruidus est sanguis circa cor. Adde etiam eos, qui necessitatem non sunt experti, sed metus auget cupiditatem: vnde qui metuunt ne desit, auidè quærunt, & custodiunt. Denique, quibus sanguis ad cor est exiguus, & rarus, & tepidus, naturaliter hi anxij sunt, & solliciti ne desit, metu, & sollicitudine premente cor: quo fit, vt ex leuissima, & profusissima iuuẽta, nascatur sæpenumero senectus perparca, & nimis tenax: sobrij, & auari, liberales fiũt cum mero incaluerunt. Præter hos omnes, qui quod concupierant, non absque magnis laboribus compararunt, arctius id retinent, vel timore suscipiendi rursus labores, seu quòd cum labore parta, chariora sunt, quasi magno empta; sicut industrio mercatori pecunia, matri filius, & nos Christo, qui redemit nos vniuersos suo sanguine. Porrò cupiditates acceperũt ex rebus nomina particularia, veluti ex ære, auaritia, ex honore, ambitio; ex gustu, gula; ex venere, libidò. Vniuersas has concupiscentias D. Ioan. pauciss. imis verbis comprehendit, dicens; Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ.

EXPLICATIO QVAESTIONIS.

VNiuersam explicationem Quæstionis in partes quatuor distribuo: Nam primum, quid sit delectatio, siue voluptas, demonstrabo: deinde verò, in quo subiecto constituatur, ostendam: ad hæc, quomodo differat a gaudio, lætitia, iubilatione, perquiram: ad vltimum, de comparatione delectationum spiritualium, & sensibilium inuestigabo.

Delectatio quid. ¶Quod igitur ad primum attinet, scire oportet, minimè facilè esse delectationis definitionẽ inuenire: Quidam.n. sic definiunt delectationem. Delectatio, inquiũt, est quies, seu acquiescentia in bono sibi congruenti. Verum hæc definitio, exacta non est: nam lapis, ignis q; & cæteræ res inanimæ, quiescunt in suis locis conuenientibus: at res inanimæ non delectantur: quies itaque latius patet, quàm delectatio: omnis.n. delectatio est quies, at non omnis quies est delectatio. Cicero variis modis definit delectationem, siue voluptatem. Voluptas est quæ suauitate aliqua naturam ipsam mouet, & cum iucunditate quadam percipitur sensibus: & alio in loco, Voluptas est cum percipitur ea, quæ sensum aliquem moueat, iucunditas. & alibi. Voluptas est iucundus motus in sensu. Aristot. 1. rhetor. capitulo 10. sic definit delectationem; Est quidam motus animæ, & constitutio, simul tota, & sensibilis, in naturam existentem: quam definitionem explicat optimè Diuus Thomas in articulo 1. dicens. Sicut contingit in naturalibus aliqua consequi suas perfectiones naturales, ita hoc contingit in animali-

Cicero.

Aristot.

D. Thom.

aſalibus, & quamuis moueri ad perfectionem, non ſit totum ſimul, tamen conſequi naturalem perfectionem eſt totum ſimul. Hæc autem
1.Conclu. eſt differentia inter res naturales, & aſalia, ꝙ alię res naturales, quando cõſtituuntur in eo, quod conuenit eis
Secunda. ſecundum naturã ſuam, hoc non ſentiunt, ſed animalia hoc ſentiunt, & ex iſto ſenſu cauſatur quidam motus in anima in appetitu ſenſitiuo: & iſte motus eſt delectatio. His igitur principiis ſtatutis, explicatur definitio Ariſtotelęa. Nam in eo quod dicitur, delectationem eſſe motum animæ, declaratur genus delectationis: eſt enim paſſio, ſiue motus animæ: cum verò dicitur, & conſtitutio in exiſtentem naturam; ſignificatur cauſa delectationis, ſcilicet præſentia connaturalis boni. Per hoc autem quod dicitur, ſimul tota, deſignatur, quòd conſtitutio non debet
Tertia. accipi ſecundum quòd eſt in via, ſed prout eſt in termino motus, prout iam bonum connaturale eſt adeptũ. Non enim delecta-
Plato. tio eſt generatio, prout Plato exiſtimauit, ſed magis conſiſtit quando iam bonum eſt adeptum, vt docet
Ariſtot. Conclu. Ariſtot. 7. Ethicor. cap. 12. & libro 10. capitulo 3. Per id autem quod dicitur, ſenſibilis; excluduntur perfectiones rerum inſenſibilium, quarũ adeptiones nõ cauſant delectationẽ. Hæc Diuus Tho. in explicationem definitionis Ariſtotelicæ.

Obiectio. ¶ Sed cõtra hanc definitionem obijcitur, in hunc modum. Nam Ariſtoteles 10. Ethicor. capitulo quarto, vbi diſtinctè, & exquiſitè inueſtigat definitionem delectationis, demonſtrat multis argumentis, quòd delectatio non ſit motus; & tandem conſtituit definitionẽ delectationis. Delectatio, inquit, ſiue voluptas, eſt operationis perfectio, non ſicut habitus, qui intraneus eſt, & forma, & principium operationis, ſed veluti finis, qui ex operatione perficitur, ſicut decor ex iuuentute. Vnde Conclu.
Ariſtot. ſcribit, delectationem eſſe operationem humanam perfectã. Inde etiam proficiſcit ait, quòd homines perfectiſſimè operentur ea opera, in quibus delectantur. Ex quibus cõſequens eſt, ꝙ delectatio non ſit motus. Propter hoc argumentum quidam dicunt, definitionem illam in libris Rhetoricorum poſitam, non eſſe Ariſtotelæam, ſed Platonicam, eamque ſecutum fuiſſe Ariſtotelem eo in loco, quoniam erat famoſa & in ore omnium peruagata; quam argumentis ſubuertere non erat inſtitutum Ariſtotel. in libris Rhetoricorum, impugnauit tamẽ in libris Ethicorum vbi ſupra. Sed non 1.Conclu.
eſt neceſſe propter argumentum leue; definitionem illam reprobare, quod facillimam habet ſolutionem.

¶ Dicendum namque eſt, quòd in animali duplex motus conſiderari poteſt; vnus, ſecundum intentionem finis, qui pertinet ad appetitum; alter, ſecundum executionem, qui pertinet ad exteriorem operationem. Licèt ergo in eo qui iam conſequutus

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm delectatio ſit in tempore.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Delectatio ſecundum ſe, non eſt in tempore; quia in bono adepto conſiſtit, quod eſt quaſi terminus motus.

¶ Secunda Concluſio. Delectatio per accidens, eſt in tempore: nam ſi illud bonum adeptum ſubiacet tranſmutationi, talis delectatio per accidens erit in tempore: quia in tempore ea dicuntur eſſe, quorum eſſe eſt ſucceſſiuum; & de eorum ratione eſt ſucceſſio, vt motus, quies, locutio, & ſimilia. Per accidens verò id in tempore eſt, de cuius ratione non eſt ſucceſſio, ſed tantum alicui ſucceſſioni ſubiacet, ſicut eſſe hominem, de ſui ratione non habet ſucceſſionem, cum non ſit motus, ſed terminus generationis ipſius: ſed quia humanum eſſe ſubiacet cauſis tranſmutabilibus, ſecundum hoc hominem in tempore eſſe accidit; ſic de delectatione decernendum eſt.

¶ Tertia Concluſio. Quando bonum adeptum omnino eſt intranſmutabile, delectatio talis, neque per ſe, neque per accidens erit in tempore, ſiquidem nulla ratione ſubiacet tempori.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm gaudium differat a delectatione?*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmans. Sicut enim dictum eſt de concupiſcentijs naturalibus, & non naturalibus, quæ a ratione proficiſcuntur, ſic de delectationibus dicẽdum; quia quædam ſunt corporales, cum delectamur his, quæ naturaliter conſpicimus; & hæ ſunt communes etiam brutis: aliæ verò ſunt animales, quæ rationem ſequuntur; & iſtæ gaudij nomen ſortiuntur, quæ brutis non tribuuntur; Vnde latius patet delectatio, quàm gaudium; nam quando ſentitur aliqua delectatio ſecundum corpus, de qua non gaudemus ſecundum rationem, eſt delectatio, ſed non eſt gaudium; ſed tamen omne gaudium eſt delectatio, non tamẽ omnis delectatio, gaudium eſt, vt ex dictis patet.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm aliqua delectatio ſit in appetitu ſenſitiuo.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmans. Nam delectatio, quæ ſequitur rationem, eſt in appetitu intellectiuo, quæ dicitur gaudium: nam ad apprehenſionem non ſolum commouetur appetitus ſenſitiuus per applicationem ad aliquod particulare, ſed etiam voluntas, in qua eſt gaudium. Hęc autem eſt differentia inter vtrumque appetitum; quòd delectatio appetitus ſenſibilis fit cum aliqua corporali tranſmutatione; delectatio verò appetitus intellectiui nihil aliud eſt, quàm ſimplex motus voluntatis, quę ſic ſumpta, eſt in Deo, & in Angelis.

ARTICVL. QVINTVS.

¶ *Vtrùm delectationes intelligibiles ſint maiores ſenſibilibus.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Delectationes intelligibiles, maiores ſunt ſenſibilibus, ſi cõparatio fiat prout in earũ actionibus delectamur, videlicet in cognitione intellectus, & in cognitione ſenſus; nam multo magis delectatur homo de hoc, quod cognoſcit intelligendo, quàm de hoc, quod cognoſcit ſentiendo; quia perfectior eſt intellectualis cognitio, & magis reflectitur intellectus ſupra actum ſuum, quàm ſenſus, & eſt etiam magis delectabilis; quia nullus eſt qui non vellet magis carere viſu corporali, quàm intellectuali, eo modo, quo beſtię, vel ſtulti carent.

Secunda. tus eſt bonum, in quo delectatur, ceſſet motus executionis, quo tendit in finem, non tamen ceſſat motus appetitiuæ partis, quæ ſicut prius deſiderabat non habitũ, ita poſtea delectatur in habito. Et licèt delectatio ſit quies quædam appetitus, conſiderata præſentia boni delectantis, quod appetitui ſatisfacit, tamẽ adhuc remanet immutatio appetitus ab appetibili, ratione cuius delectatio, motus quidam eſt, & fit cũ quadam corporali tranſmutatione. Ex his patet, quomodo delectatio ſit motus, & non ſit motus, & quomodo ſit perfectiõ operationis. Sed & aliâ definitionem poſuit Ariſtot. 10. Ethico. capitulo tertio. Delectatio, eſt operatio nõ impedita: quæ definitio hunc habet ſenſum: Delectatio, eſt perfectio operationis nõ impeditæ. Vel delectatio, eſt paſſio quæ ſequitur ex operatione non impedita. Itaque cum dicitur, delectatio eſt operatio non impedita, non eſt prædicatio per eſſentiam, ſed per cauſam; quemadmodum dicimus eclypſim lunæ eſſe ĩter poſitionem terræ, inter Solem & Lunam; hoc eſt eclypſis cauſatur ex interpoſitione terræ inter Solem & Lunam. Vt igitur in pauca verba definitionem delectationis comprehendamus, ſic definitur delectatio.

Ariſtot.

Tertia.

Definitio delectationis.

¶ Delectatio, eſt quies in bono congruenti iam adepto, ſenſibilis, id eſt, quæ ſenſu percipitur: quod aliis verbis dixit Cicero: iucundus motus in ſenſu. Itaque ad delectationem iſtæ conditiones requiruntur,

1. Conclu.

Cicero.

¶ Secunda concluſio. Delectationes ſpirituales, ſecundum ſe, & ſimpliciter loquendo, ſunt maiores ſenſibilibus; nam ſpirituale bonum, maius eſt, & magis dilectum: quod patet; quia a maximis voluptatibus corporalibus abſtinent homines, ne perdant honorem, quoniam eſt bonum intelligibile, nobiliorq́; eſt cognitio intellectiua, quàm ſenſitiua; atque intimior; cùm ſenſitiua conſiſtat circa exteriora accidentia, intellectus verò penetret vſque ad rei eſſentiam: eſtque etiam perfectior, quia cognitioni ſenſitiuæ adiungitur motus, qui eſt actus imperfectus. Vnde delectationes ſenſibiles, non ſunt totæ ſimul, ſed in eis aliquid pertranſiit, & aliquid reſtat conſummandum, vt patet in delectatione ciborũ, & venereorum. Sed delectationes intelligibiles ſunt totæ ſimul, & ſine motu. Eſt etiam fir mior; quia corporalis delectatio cito deficit, & corrumpitur, bona verò ſpiritualia ſunt incorruptibilia.

¶ Tertia Concluſio. Delectationes corporales, quò ad nos, ſunt magis vehementes, propter tria: tum, quia ſenſibilia nobis magis nota, tum, quia delectationes ſenſibiles ſemper ſunt cum aliqua tranſmutatione corporali; quod non contingit in ſpiritualibus, niſi fortè per quandam redundantiam a ſuperiori appetitu; tum vltimò, quia delectationes corporales appetuntur vt medicinæ contra corporales moleſtias, vel defectus; quare contra triſtitias aduenientes magis acceptantur, quàm ſpirituales, quæ non habent triſtitias contrarias.

ARTIC. SEXTVS.

¶ *Quæ nam ſit potior inter delectationes corporales?*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Contingit delectatio ſecundum ſenſum, & propter cognitionem, & pter vtilitatem: vnumquodq;.n. eatenus delectabile eſt, quatenus diligitur: diligitur autem ſenſus, & propter cognitionem, & propter vtilitatem.

¶ Secunda Concluſio. Delectatio ſenſualis, quæ eſt ſecundum cognitionem, eſt propria hominis, quatenus homo eſt; ea autem quæ eſt propter vtilitatem, communis eſt omnibus brutis.

¶ Tertia Concluſio. Delectatio, quæ eſt ratione cognitionis, prout intellectui deſeruit, maior eſt ſecundum uiſum, quàm ſecundum alium ſenſum; ſicut & delectationes intelligibiles ſunt potiores ſenſibilibus.

¶ Quarta Concluſio. Delectatio ſenſus, quæ eſt ratione utilitatis, maxima delectatio eſt ſecundum tactum; quia utilitas ſenſibilium attenditur ſecundum ordinem ad conſeruationem naturæ animalis, ad quam propinquius ſe habent ſenſibilia tactus: unde animalia, quæ non habent delectationem ſecundum ſenſum, niſi ratione utilitatis, non delectantur ſecundum alios ſenſus, niſi in ordine ad ipſum tactum, ideoq́ue non gaudent canes odore leporum, ſed comeſtione; & leo non delectatur uiſu cerui, ſed comeſtione. Delectatio igitur tactus, eſt maxima, ſimpliciter; quia quod naturale eſt, in vnoquoque eſt potiſſimum.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶ *Vtrùm aliqua delectatio ſit non naturalis.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Naturales delectationes hominis dici poſſunt, quæ conueniunt homini ſecundum rationalem naturam; vt delectari in actibus virtutum, & contemplatione veritatis: quia ſecundum rationalem naturam, homo in ſpecie conſtituitur, & hæc eſt propria hominis natura.

¶ Secunda Concluſio. Ea quæ pertinent ad conſeruationem corporis; vel ſecundum ſpeciem, vt venereorum vſus; vel ſecundum indiuiduum, vt cibus & potus, & ſimilia, natu-

In primis coniunctio, & adeptio boni congruentis, vel quod exiſtimetur coniunctum, ſiue adeptum. Sæpe enim admonui, ad affectus, & animæ noſtræ paſsiones, non referre rem ita eſſe, nec ne, modò eſſe exiſtimetur. Quidam enim ſola phantaſiæ actione id cõſequũtur, vt in maximis ſibi bonis videantur verſari: ſicut ille apud Horatium.

Secunda.

Tertia.

Horatius.

Haud ignobilis, Argis.

Qui ſe credebat miros audire Tragœdos.

In vacuo ſolus ſeſſor, plauſorque theatro.

Quarta.

Nota eſt fabula. Deinde exigitur, quòd bonum adeptũ ſit congruens: congruentiam verò inuenire ſine proportione non poſſumus. Itaque debet eſſe proportio, & congruentia inter facultatẽ animæ, & obiectum, vt quædam ſit quaſi ſimilitudo inter iſta; tum, ne notabiliter ſit maior, quod adfert delectationem neque notabiliter minus, quàm ea vis quæ recipit voluptatem. Ideo mediocris lux gratior eſt oculis, quàm ingens, & ſubobſcura ſunt gratiora he beti viſui: eundem in modum de ſonis; quò fit, vt notis carminibus vo luptatẽ potius capiamus, quã ignotis; aliis auribus ijdẽ ſoni vaſti ſunt, aliis moderati. Requiritur præterea ad delectationem, vt cognoſcatur, tum bonum adeptum, tũ eius congruitas, tum verò eius adeptio; nam ſi hæc latent, delectatio non cauſatur. Vltimò requiritur immutatio appetitus, cum quadam ſuauitate, quę eſt delectatiõis eſſentia. Et de definitione

1. Conclu.

Secunda.

tione delectationis, hæc hactenus.

Quod ſit delectatio nis ſubiectum.

¶ Proximum eſt vt explicemus, in quo ſubiecto delectatio animi noſtri conſiſtat. Certè delectatio,& voluptas,in appetitu ſedem habent: appetitus enim verſatur circa bonum;voluptas autem, & delectatio, maximè circa bonum verſantur, & ex boni cõſecutione cauſantur: ergo delectatio,& voluptas, ī appetitu cõſiſtũt. Sed duplex eſt appetitus; intellectiuus,& ſenſitiuus:ille gaudet de bonis ſm rõnem, & intellectum apprehẽſis: iſte,de rebus q̃ ſenſu percipiũtur. Inter quos eſt ẽt alia euidentior differentia,q̃ delectatio appetit⁹ ſenſibilis eſt cum aliqua trãſmutatione corporali: dilatatur.n.& exagitatur cor cum hilareſcit, & cum repẽte delectatio contingit præter opinionem, vel expectationem noſtrã, exagitatur & dilatatur, adeo, vt etiã mors interdũ conſequatur, veluti in illis mulierib⁹ bello ſecũdo Punico, quæ cũ filios ſuos, quorum eſſet mors nunciata, repentè viuos aſpexiſſent, exanimatæ ſunt:celeriusq; ex ingenti delectatione expirauerit quis,quàm ex immodica ægritudine.Cæterum delectatio voluntatis,nihil aliud eſt,quàm ſimplex motus voluntatis,quo hilareſcit animus.

rales cauſant delectationes, & aliquando non naturales.Dicuntur cauſare naturales delectationes,quando ſunt commoda, & apta ad conſeruationem corporis.Et vocantur naturales a natura,vt condiuiditur rationi,ſecundum id quod eſt commune homini,& alijs, præcipuè quæ non obediunt rationi; ſed ſcire oportet,quòd id, quod eſt contra hominis naturam, vel quantum ad rationem, vel quantum ad corporis ſuſtentationem, fieri huic homini connaturale, propter aliquam corruptionem naturæ in eo exiſtentem, quæ corruptio poteſt eſſe ex parte corporis, ſicut ex ægritudine, vt in febricitantibus, quibus dulcia, amara videntur, & contra: & ex mala complexione, vt in his qui delectantur comedere carnes, & ſimilia; & ex parte animæ, vt in his, qui ex conſuetudine comedunt homines, coeunt cum beſtijs, aut cum maribus; quia corrumpitur in aliquo indiuiduo, aliquod principium naturale ſpeciei:unde id quod eſt contra naturam ſpeciei, per accidens ſit naturale huic indiuiduo; ſicut huic aquæ calidæ, calefacere, quæ ſecundum naturam propriam infrigidaret.

Vtrũ delectatio voluntatis ſit paſſio vel operatio. Scotus.

¶Sed ex hoc quæſtio naſcitur non parua,Vtrùm delectatio,& triſtitia in voluntate,paſſiones ſint,an operationes? Scot.in 3. ſententiarum.diſt.15. ex propoſito probare nititur,quòd delectatio,& triſtitia animi, non ſunt operationes voluntatis,ſed paſſiones: ponit enim hic autor in voluntate,tum operationes, vt amor, odium; tum paſſiones, vt delectatio,triſtitia: operationes dicit eſſe liberas; paſſiones naturales eſſe docet. Cuius opinionis hæc ſunt argumenta.

Prim. arg.

¶Primum,ſi triſtitia eſt operatio voluntatis, aut eſt velle,aut nolle: ſed non eſt velle, vt patet: neque nolle,quia

Secũdum.

Deus,& beati,poſſunt nolle,at triſtari non poſſunt. Deinde,ſummè nolente aliquid Petro euenire, ſi illud eueniat, triſtabitur;at in eo non fit aliqua operatio,quia iam ponitur quòd ſummè noluit.

Tertium.

¶Tertiò, operatio eſt immediatè in poteſtate voluntatis & dominio, vt patet de volitione,& nolitione: triſtari autem nõ eſt in poteſtate voluntatis, cum id quod nolumus, aduenit.

Quartum.

¶Denique,operatio voluntatis,eſt a voluntate,& in voluntate: triſtitia autem eſt quidem in voluntate,ſed non a voluntate:eſt enim de his, quæ nobis nolentibus accidunt.

1. Conclu. Delectatio voluntatis cauſatur a voluntate.

Ad expoſitionem huius difficultatis eſt prima concluſio.

¶Tam delectatio,quàm triſtitia voluntatis, eſt a voluntate, & in voluntate;nam omnis motus voluntatis, eſt ab intellectu proponente bonum, & a voluntate exercente,& proſequente, ſiue refutante: ergo omnis motus voluntatis, cauſatur a voluntate,quo ad exercitium; & ab intellectu, quo ad ſpecificationem,ſiue apprehenſionem. Delectatio igitur,& triſtitia,cum ſint animi motus, ſecundum appetitum intellectiuum, a voluntate ſunt,& in voluntate; ſunt enim actus immanentes. Hoc ipſum confirmatur. Nam voluntas eſt inclinatio, & appetitus ad bonum propoſitum per intellectum, ſicut appetitus ſenſitiuus eſt inclinatio ad bonum propoſitum per ſenſum: ergo omnis motus voluntatis, cuiuſmodi eſt delectatio,ſiue triſtitia, eſt actus exercitus voluntatis circa bonum apprehenſum per intellectum.Certè in definitione delectationis probatum eſt, quòd vt in voluntate ſequatur delectatio, neceſſum eſt, vt cognoſcatur bonum adeptum, & eius adeptio: ergo delectatio eſt actus voluntatis exercitus, ſequens intellectus apprehenſionem.

ARTIC. OCTAVVS.

¶*Vtrùm delectatio poſſit eſſe alteri contraria?*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmans: proportionatur enim delectatio quieti corporum naturalium. Sunt autem contrariæ quietes, in contrariis terminis; uidelicet ea quæ ſurſum eſt, & ea quæ eſt deorſum. Quod tamen in bono virtutis eſſe non poteſt; quia bonum uirtutis non capitur, niſi per conuenientiam ad aliquid vnum; in aliis nihil prohibet duo bona eſſe contraria,ut calidum, bonum eſt igni, & frigidum, aquæ.

2. Conclu. Delectatio propriè nõ eſt velle. Conclu.

¶ Secunda concluſio. Delectatio, propriè loquendo, non eſt velle, nec triſtitia,nolle. Probatur ſic.Nam fruitio, (vt ex dictis patet) eſt actus diſtinctus contra velle, cõſtat autem quòd fruitio in voluntate, aut eſt delectatio, aut eius ſpecies: & conſimili ratione,triſtitia diſtinguitur a nolle, ſi propriè loquendum eſt, nam largo vocabulo, per velle, omnis acceptatio voluntatis; & per nolle, omnis refutatio ſignificatur. Vnde Auguſtinus decimoquarto de ciuitate Dei, capitulo ſexto, dicit, quod lætitia nihil aliud eſt, quàm voluntas in eorum conſecutione, quæ volumus. Auguſt.

3. Conclu. Delectatio eſt a voluntate vt a natura.

¶ Tertia concluſio. Tam delectatio,quàm triſtitia eſt a voluntate, vt natura, ſed naturaliter,ad eum modum,quo ſuperius eſt dictum, quòd aliqua operatio voluntatis, eſt naturalis,vt velle beatitudinem, & amare Deum in patria, & fruitio Dei clarè viſi,eſt etiam naturalis. Probatur concluſio:quia non in poteſtate noſtra eſſe videtur, triſtari,vel delectari apprehenſis delectabilibus & triſtabilibus.

4. Conclu.

¶Quarta concl. Delectatio,& triſtitia,habent magis de ratione paſſionis,quàm amor,odium ve:nam delectatio,& triſtitia,ſemper videntur eſſe a volũtate,vt natura; odium verò,& amor, minimè: & ideo voluntas ad amorem,& odium ſe habet magis actiuè,quàm ad triſtitiam,vel delectationem;& ad amorem,& odium,cum dominio: ad delectationem,& triſtitiam,ſine dominio.

5. Conclu. Delectatio voluntatis propriè paſſio nõ eſt.

¶ Quinta concluſio. Delectatio,& triſtitia voluntatis, propriè paſſiones appellari non debent:nam paſſio,ſi propriè loquendum eſt (vt ex dictis conſtat) ſemper fit cum tranſmutatione corporali: at delectiones,ſiue triſtitiæ voluntatis, non ſunt cum tranſmutatione corporali, ſunt enim in anima ſeparata, & in Angelis,ergo propriè paſſiones non ſunt.

Solue arg. Ad primũ.

¶Ad argumenta Scoti:ad primum dicendum, quòd triſtitia,propriè neque eſt velle,neque nolle,ſed operatio voluntatis, contraria fruitioni: communiter loquendo, eſt nolle:non tamen ſequitur, q̃ poſſit eſſe in Deo; quia non eſt omne nolle: non enim ſe habent conuertibiliter, ſed ſicut animal,& homo.

Ad ſcdm.

¶Ad ſm dicendum, q̃ ſummè nolẽte Petro aliquid euenire,eueniente eo,triſtabitur certè,reſultante ex euentu apprehenſo,in voluntate nouo motu triſtitiæ. Neque inconuenit,

uenit, communicando cum Scoto in abuſu vocabuli, quòd cum ſumma nolitione obiecti, abſolute, vel futuri, aduenìat alia nolitio eiuſdem, iam præſentis, ſic enim cauſat triſtitiam: aliter enim mouet præſens, aliter abſens obiectum, vt dictum eſt.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium dicito, eſſe negandum quòd omnis operatio voluntatis ſit immediatè in poteſtate voluntatis, imò aliqua nunquam, vt prima, aliqua mediatè, vt delectatio, mediante ſcilicet apprehenſione, vel amore obiecti.

Adquartũ. ¶Ad quartum dicendum, quòd cum hoc, quòd triſtitia ſit de his, quæ nobis nolentibus accidunt, ſtat quòd ſit a voluntate, vt natura immediatè: his addo, quòd cum aduenìunt ea quæ nolebamus, triſtitiam voluntariè ſuſcipimus, & in ea voluntariè immoramur. Atque ſic explicata quæſtione ſecunda, ad tertiam veniamus, in qua de differentia inter delectationem, gaudium, lætitiam agebatur.

Quomodo differant, delectatio, gaudium, & lætitia. ¶Sanè delectatio, & gaudium in hoc differunt, ꝙ delectatio ſequitur quamcunq; cognitionem; gaudium verò ſequitur cognitionem intellectualem. Vnde gaudium eſt affectio appetitus intellectualis in earum conſecutione, quas volumus. Ex quo ſequitur, quòd delectatio latius pateat, quàm gaudium; omne enim gaudium eſt delectatio, at non omnis delectatio gaudium. Verumtamen inter gaudium & lætitiam, ſecundum nominum propriam ſignificationem, hoc differt, quòd gaudium eſt affectio animi, dum ad menſuram rationis exhilaratur, & iucundatur: lætitia verò, cum ita mouetur animus vt exterius, præcipue in vultu, immodicè appareat, & egrediatur. Vnde Stoici, qui omnes animi paſſiones, vt noxias, reiiciebant, gaudium permittebant viro ſapienti: lætitiam vero in virum ſapientem cadere omnino negabant. Vnde Cicero quarta Tuſculanarum. Cum ratione, inquit, animus mouetur, placidè, atque conſtanter, tunc gaudium dicitur; cum autem inaniter, & effuſe exultat, tunc lætitia nuncupatur.

Stoici.

Cicero.

Alia ſentent. Sed & alij viri bene docti dicunt delectationẽ, & lætitiam in hoc diſcriminari, ꝙ lætitia eſt veluti primus aduentantis boni motus, poſt illum autem, cum reſedit animus, & bono ſibi congruenti fruitur, & acquieſcit, delectatio, ſiue voluptas eſt. Sed quidquid ſit de hac vocabulorum differentia, certum ſit, & exploratum, quod hæc differentia nõ ſeruatur in diuinis literis: illa enim exuberantia gaudij in patria cœleſti, nunc appellatur lætitia, nunc delectatio.

Pſalmo. Dicitur enim in Pſalmo. Delectationes in dextera tua, vſq; in finem, & in alio Pſalmo. Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Hæc de tertia quæſtione dixiſſe ſufficiant.

Quænam maior ſit delectatio. ¶Ad quartam progrediamur; cuius explicatio in duabus, aut tribus aſſertionibus conſiſtit.

Prim. cõcl. Pſal. 118. Ariſtot. ¶Prima concluſio. Delectationes, quæ ſunt in appetitu intellectiuo, ſecundũ ſe ſunt maiores, & ſuauiores, quàm quæ ſunt in appetitu ſenſitiuo: vnde dicitur in Pſal. 118. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo. & Ariſtoteles dicit 10. Ethicorum ca. 7. quòd maxima delectatio eſt, quæ eſt ſecundum operationem ſapientiæ.

Sapiẽ. 6. 7. & 8. & in ſacro libro Sapientiæ, de iucunditate, & ſuauitate ſapientiæ mirifica dicuntur, cap 6. 7. & 8.

Probatur cõcl. ratione. ¶Et probatur ratione euidentiſſima. Nam ad delectationem tria exiguntur, ſcilicet bonum coniunctum, & id, cui coniungitur, & coniunctio vtriuſque, quæ requirit cognitionem; vt ad delectationẽ guſtus requiritur cibus delectabilis, & guſtus bene diſpoſitus, atq; adeo coniunctio vtriuſque cum cognitione: ſi enim res delectabilis coniungeretur guſtui dormientis, non ſequeretur delectatio: quia non eſſet cognitio. At verò bonum ſpirituale, ex cuius adeptione iucundatur voluntas, eſt præſtantius omnibus bonis ſenſibilibus, & eſt magis dilectum: cuius indicium eſt, quòd homines, vel perditi, nonnunquam abſtinent a maximis voluptatibus corporis, propter honorem, qui eſt bonum intelligibile. Rurſus, pars intellectiua, cui fit coniunctio, perfectior eſt, & nobilior, quàm ſit pars ſenſitiua, atq; adeo operatio, quam ſequitur delectatio, nobilior eſt in parte intellectiua, quam in parte ſenſitiua. Similiter coniunctio vtriuſque intimior eſt, perfectior, & firmior, quam in parte ſenſitiua. Intimior quidem, quia ſenſus perſiſtit circa accidentia externa, intellectus verò penetrat vſque ad rei eſſentiam, & vſque ad medullam cedri. Item perfectior eſt, quoniam coniunctioni ſenſitiuæ admiſcetur motus, qui eſt imperfectus. Item eſt firmior: nam bona delectabilia, ſunt bona corruptibilia, & citò deficiunt, bona verò ſpiritualia, ſempiterna, & perpetua. Certè vel ex hoc demonſtratur, quam tenuis, & caduca ſit delectatio ſenſualis: nam durat tantum per inſtans, & ſubita eſt: non enim eſt in tempore, vt dictum eſt art. 2. Delectatio verò ſpiritus, de ſe perpetua eſt. Et confirmatur. Nam iudicium de rebus, debet ſumi ex decreto ſapientum; ſed vox illa eſt viri ſapientis, & iuſti. Melior eſt dies vna in atriis tuis, ſuper millia. & illa: Renuit conſolari anima mea, memor fui Dei, & delectatus ſum. Quod ſi hæc non videantur vera hominibus carnalibus, non eſt mirandum: nam homines carnales non ſuſcipiunt delectationes ſpirituales, nec guſtant quam ſuauis ſit ſpiritus Domini: ſed lauentur peccatores, & mundi fiant, auferant malum cogitationum ſuarum, quieſcant agere peruerſè, & diſcant bene agere, & veniant, & arguant nos, niſi ea quæ diximus vera eſſe comprobauerint: certè narrant iniqui fabulationes, & delectationes ſuas, ſed non vt lex Domini Dei noſtri.

Confir.

Secun. cõc. Delectationes ſenſus vehementius mouent. ¶Secunda concluſio. Delectationes ſenſus, quo ad nos, vehementius mouent. Primò, quoniam bona delectabilia ſunt nobis magis cognita, nobiſcum creſcunt, nobiſcum nutriuntur, & coaleſcunt. Secundò, quoniam præmium boni delectabilis, continuo guſtatur, & obiectum præſens magis mouet. Tertiò, quoniam homines indigemus delectationibus, tanquam medicinis contra triſtitias, & diuerſos mœrores. Cum igitur plures homines non poſſint pertingere ad delectationes ſpirituales, declinant ad delectationes carnales. Quartò, homines mortales inchoamus noſtram perfectionem a bono ſenſus, & conſummamus illam in bono ſpiritus: & cum ſint plures inchoantes, quàm conſummantes, plures ſunt qui delectationes ſenſus ſectantur.

Tert. cõcl. Plato. Seneca. ¶Tertia concluſio. Plato, & vniuerſi philoſophi, tum ethnici, tum Chriſtiani, eſcam omnium malorum, voluptatem ſenſus appellant. De qua re ſententias philoſophorum in medium producere lubet. Seneca in quæſt. ſic ſeueriſſimè pronuntiat. Plerique etiam nunc ex hominibus ita voluptatis imaginem concipiunt, vt illam in ſolio ſtatuant regio, veluti humanarum planè reginã rerum. Quod verò ferendum minus eſt, virtutes ei ſubiiciunt, vt famulas, nutum quoque, ne quid indignationi deſit, obſeruantes, vt è veſtigio, quicquid viſum illi fuerit, exequantur, tanquam illud demum productio hominis ſpectet, vt cibum, potumq;, delectamentis implicitus, percolat. Hactenus Seneca. Antiſthenes aiebat libro 7. apophtegm. tertio, inſanire ſe malle, quàm voluptatiè deliniri: & rectè ille quidem. Nam libro decimoquinto apud Silium Italicum legimus.

Antiſthen.

Quippe nec ira Deum tantum, nec tela, nec hoſtes.
Quantum ſola noces animis illapſa voluptas.
Eorietas tibi fida comes, tibi luxus, & atris
Circum te ſemper volitans infamia pennis.

Ariſtoteles; Voluptatum initia obliuioni mandanda ſunt, & ſoli exitus memorandi, pœnitentia pleni. Cui conſonat illud Prouerbiorum 23. Ne intuearis vinum cum flaueſcit, cum ſplenduerit in vitro color eius: ingreditur blande, ſed in nouiſſimo mordebit vt coluber, & ſicut regulus venena diffundet: loquitur de voluptate per vinum ſignificata. Idem Ariſtot. 1. Ethic. cap. 1. ſcribit: Vita voluptuoſa, eſt vita pecudum. Socrates dicebat, eos, qui ſe ad continentiam, & frugalitatem exercuiſſent, & longè plus habere voluptatis, & minus doloris, quam qui ſumma cura vndique pararent oblectamenta; quòd voluptates intemperantium, propter animi ſibi male conſcij cruciatũ, propter infamiam, ac paupertatem, frequenter ipſi etiam corpori plus afferant moleſtiæ, quàm delectationis. Contra verò, quæ ſunt optima, eadẽ ſunt iucundiſſima, ſi quis aſſueſcat. Aiebat etiam eſſe turpe, ſi quis ſua ſponte ſeruiens voluptatibus, talem ſe faceret, quales nemo domi ſuę vellet habere ſeruos. Talibus autem nullam ſalutis ſpem reliquam eſſe, niſi pro eis Deos comprecarentur alij, vt bonos dominos nanſciſci poſſent, quando prorſus decretum erat ſeruire. Exiſtimat enim, nullos fœdiorẽ, miſerioremq; ſeruire ſeruitutẽ, quam qui, & animo, & corpore ſeruirent voluptatibus, lib. 3. apoph. octauo & nono. Idem, eo die, quo bibiturus eſſet venenum, cum detractis compedibus ex frictu ſen ſiſſet voluptatem, dicebat amicis: quàm mire hoc natura

Ariſtot. Proue. 23.

Ariſtot. Socrates.

comparatum eſt, vt hæ duæ res ſeſe inuicem comitentur, voluptas,ac dolor; niſi enim præceſſiſſet moleſtia,non ſentirem hanc voluptatem. Apoph.73.libro tertio, idem admonebat, voluptates non aliter, quàm ſyrenas eſſe prætereundas,ei,qui properat vt virtutem,veluti primam conſpiciat: alluſit ad Vlyſſem, qui cera obturatis auribus præternauigauit ſyrenas,vt Ithacæ fumum ſubſilientem cerneret. Apoph. nono.Diogenes aiebat,qđ qui ſcopũ non attingunt, hi vulgò, ἀτυχεῖν, id eſt,fruſtrari dicuntur:at ipſe negabat illos fruſtrari, qui aberrarent ab ſcopo, ſed eos,qui curas ſuas ad voluptates, velut ad ſcopũ dirigerent:nam ab his petunt beatitudinem cum per eas deueniant in ſummam miſeriam.

Diogen.

Cõcluſio.

QVAESTIO XXXII.

De cauſa delectationis,articulos habet octo.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm delectatio conſequatur operationem.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio. Nam ad delectationem duo exiguntur, conſecutio videlicet boni conuenientis, & cognitio cõſecutionis. Vtrumq; autem iſtorum in quadam operatione conſiſtit: cognitio enim

De hoc ſcribitur lib.tertio apophtegm.nonageſimoſexto poſt primum centenarium apophtegm. Alexander Darij Regiam ingreſſus;cum videret ſublime cubiculũ, & in eo ſtratum, menſas, cæteraq; omnia mirifico ornatu inſtructa; Hoccine, inquit,erat imperare; ſentiens non eſſe regium habitum,delicijs indulgere. Idem lectum ingreſſus, excuſſis accurate pallijs,dicere ſolebat: Nunquid hic delicatum, aut ſuperfluum mater addidit; adeò abhorrebat a muliebribus delicijs. Apoph. quinquageſimo primo, & quinquageſimoſecundo, libro 4.folio 247. pag. ſecunda.

Alexand.

Hieronymus libro ſecundo contra Iouinianum,tomo tertio,folio 34.& 35 Horatius irridet appetitum ciborum, qui conſumpti relinquunt pœnitentiam.

Hieron. Horat.

Sperne voluptates,nocet empta dolore voluptas.

Et cum in amœniſſimo agro in morſum voluptuoſorum hominum ſe pinguem, craſſumq; deſcriberet, luſit his verſibus.

Me pinguem & nitidum bene curata cute viſes,
Cum ridere voles Epicuri de grege porcum.

¶Solon,vnus de ſeptem ſapientibus, dixit, voluptatem fuge: ipſa namque poſtremò dolorem parit.Et vide ſi non ſententia cum Prouerbio Salomonis conueniat, qui dicit de vino,vel magis de voluptate,per vinum ſignificata. Ingreditur blandè, & in fine mordet vt coluber. Periander, ex eodẽ numero,voluptates mortales eſſe dicebat,veritatem autem æternam.Epictetus,Nil,inquit,vilius,quam amare voluptatem, aut quæſtum, aut iactantiam: nil magnificentius manſuetudine, & humanitate. Dionyſius in libris,quos de regno ſcribit,inter cætera præcipit. lege, vt labores amplectatur, ſpernatq; voluptatem,quæ,inter cætera mala, poſſidentem nemo ſuperfrui ſinit: at labor diutius labentem ſuſtinet,atque adiuuat. Iſocrates,Ducas,inquit, non ducaris a voluptatibus. Voluptates mundanæ, ſunt opera luti,& lateris,quibus affligebantur filij Iſrael in Ægypto,admixtis paleis,id eſt,ſubſtantia temporali, quã vndique conuertunt, vt pendant penſum Pharaoni regi Ægypti,id eſt,dæmoni,Regi tenebrarum, quia ſic admiſcent,& perdunt peccatores in opere luteo ſubſtãtiam, id eſt,in voluptatibus obſcœnis, vt ædificent Pharaoni duas ciuitates tabernaculorum,vt dicitur Exod. 1. vel theſaurorum,ſecundũ aliam literã,quia ibi recõdit dæmon vniuerſam annonam ſuam. Sunt autẽ nomina ciuitatũ Phyton qđ interpretatur,os abyſſi;& Rameſſes,malitia. vide quã quadrant nomina ſic: quia peccatores per opera ſua ædificant os inferni,in quo ſunt; a cuius ventre non abſunt,ni ſi paſſum mortis,vt glutiantur,& malitiam tineæ; hoc eſt, vermis cõſcientiæ, qui corroſurus eſt viſcera eorum in perpetuum:quia vermis eorum non moritur,vt ait Propheta. Ibi in operibus luti conſiſtit annona, & reditus dæmonis recondendi in inferno,quem ædificant illi,tanquã in horreo proprio. Huius eſt naturæ voluptas (ait Muſonius) vt paulatim illecta, & ſubrepens quotidie maiores campos acquirat, priuſq; totum occupet,quàm ex parte ſentiatur. Epictetus apud Arrian: Quod ſi te voluptatum phantaſia fortè rapuerit,eam aliis dele phantaſiis vt ſpatio interpoſito, poſſis reminiſci vtriuſque temporis: cum videlicet victus, quãdoq; a voluptate fueris, magnopere te pœnitebit,& cum abſtinueris magnum fuiſti gaudium aſſequutus. Si autem voluptas aderit tolerabilis,ea ſic vtere, vt tui ſis compos,habenaſq; manibus teneas. Epicurus apud Dogenem, frugalem victum,pane,aquaq; cõtentus amabat, nõ vt aduerſus voluptati, ſed quòd maiorem voluptatem in minima victus cura reperiret: ſumptus enim, & delitias,animi dolores, ac moleſtias gignere. Cicero de ſenectute inquit. Sequitur tertia vituperatio ſenectutis, quòd eam carere dicunt voluptatibus. O,inquit,præclarũ munus ætatis,ſiquidem id aufert nobis, quod eſt in adoleſcentia vitioſiſſimum. Accipite enim, optimi adoleſcentes, veterem orationem Architæ Tarentini, magni in primis, & præclari viri, quæ mihi tradita eſt, cum eſſem adoleſcens Tarenti cum Quinto Maximo: nullam capitaliorẽ peſtem quam corporis voluptatem hominibus dicebat a natura datam: cuius voluptatis auidæ libidines, temere, & effrænatè ad potiundum incitarent. Hinc patriæ proditiones, hinc Rerumpublicarum euerſiones, hinc cum hoſtibus clandeſtina colloquia naſci dicebat: nullum denique ſcelus, nullum magnum facinus eſſe, ad quod ſuſcipiendum non libido voluptatis impelleret: ſtupra verò,adulteria,& omne tale flagitium,nullis aliis illecebris excitari,niſi voluptate. Cumque homini, ſiue natura, ſiue quis Deus nil mente præſtabilius dediſſet, huic diuino muneri,ac dono,nil tam eſſe inimicum, quàm voluptatem. Nec enim libidine dominante temperantiæ locum eſſe, nec omnino in voluptatis regno virtutem poſſe conſiſtere. Quod quò magis intelligi poſſet,fingere animo aliquem iubebat,tanta incitatum voluptate corporis, quanta percipi poſſet maxima, nemini cenſebat forè dubium,quin tamdiu, dum ita gauderet,nil agitare mente,nil ratione,nil cogitatione conſequi poſſet. Quo circa nil tam deteſtabile, tamque peſtiferum, quàm voluptatem: ſiquidem ea cum maior eſſet,atq; longior, omne animi lumen extingueret.

Solon.

Salomon.

Periander.

Epictetus.

Dionyſ.

Iſocrat.

Exod.1.

Propheta.

Muſonius.

Epictetus.

Cõcluſio.

Epicurus.

Cicero.

Architas.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm motus ſit cauſa delectationis.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio. Efficitur namq; delectabilis ſecundũ illa tria,quæ concurrunt ad delectationem: bonum videlicet delectãs,coniunctio delectabilis, & ipſa coniunctionis cognitio. Natura autem actualis, eſt quædam operatio, bonumque adipiſcimur per aliquam operationem.

EXPLICATIO QVÆSTIONIS.

OMnes natura trahimur ad delectationem, & voluptatem ſolidam, & veram: ſed vbi nam ſit conſtituta, plerique ignorant. Plerique enim mortales voluptatem ſenſualem perſequuntur, pauci verò,quos Deus amat,voluptatem animi diligentius perquirunt: Sed vbi nam ſit pax, tranquillitas, & voluptas vera animi noſtri, explicat in primis eleganter Diu.Thom.in hac quæſtione. In mentis,inquit, perfectiſſima operatione, nam delectatio ſequitur operationem: ergo perfectiſſima delectatio, perfectiſſimam operationem. In mente itaque ſunt puriſſimæ, ac perfectiſſimæ delectationes, quibus illa non fatigatur, ſed reficitur; tales illic ſunt, quales nemo, niſi expertus, adduci poſſit vt credat. Sed documento poſſunt eſſe, hi, qui rerum omnium iacturam,facile, ac libenter pertulerunt,vt liberè illis,atq; ex animi ſui ſentẽtia liceret perfrui.Quæ in contemplatione ſunt voluptates,ex natura illarum ſunt, quibus nos in vita beata beatiſſimi reddemur, & ideo Pythagoras eam vitam dicebat eſſe omnium præcel-

Vbi nam ſit vera voluptas.

D.Thom.

Pythag.

præcellẽtiſſimam, & Ariſtoteles finẽ bonorũ omnium in contemplatione, & eius delectatione collocauit. Vnde Ariſtote. 10. Ethic. ca. 5. ſic ſcribit. Cæteris quidẽ animalibus in propria ſpecie, ſua eſt voluptas, & proprius cibus; homini tamen diuerſa ineſt voluptas: in cauſa eſt electio quam habet. Inter eius quoq; voluptates præſtãtior illa, quę cõtingit homini ſtudioſo, & ſecundum virtutẽ viuenti: cæteræ verò ſecundariæ. Habet etiam hæc delectatio animi noſtri, habet (inquã) aliã præexcellentiã, ꝙ nemo eam tollet a nobis, neq; impedire poterit, nemo.n. in hac parte lædit̃ niſi a ſeipſo: nunquam excidit: ſemper nos comitatur, & vbicunque ſumus, omnẽ delectationẽ, verã, & ſolidã circũferimus. Itaq; ſi quæris fontem, vnde lætitia vera, & gaudiũ ſolidũ exhauriatur, ſtudioſa vita, & operatio virtutis, potiſſimè verò diuina ſapiẽtia, & diuinarum rerũ contẽplatio eſt. Sed & aliũ fontem, longè vberiorem, fontẽ lætitię, & delectationis tibi demonſtrabo, ipſe eſt, Deus meꝰ, & glorificabo eũ. De qua re lubet hic cuiuſdã doctoris, bene docti, & pij, afferre ſententiã, quæ propemodũ his verbis ſcripta eſt. Cum Deus ſolus, qui eſt ſummũ, & incõmutabile bonũ, poſſit deſideria animæ rationalis ſatiare, quietaq; reddere, meritò ad hoc ardenti auiditate adſpirare deberet omnis homo, vt obtẽta vitæ pfectione, ipſi Deo in hoc exilio intimè vniretur. Nam ſi huc pertingeret homo, illum reuera intus inueniret, noſtra ſic inſtituta eſt, quòd motus eſt ſibi conueniens, & ex parte noſtra tranſmutatio efficitur delectabilis, ita quòd aliquid nunc conuenit, quod non conueniet poſtea: ſicut in hyeme calefieri, quod non conueniet in æſtate. Patet etiam ex parte boni delectabilis, quod coniungitur nobis: ex hac enim parte fit delectabilis tranſmutatio: nam actio continuata alicuius agentis auget effectum: quanto.n. quis diutius appropinquat igni, tanto magis calefit. Naturalis autem habitudo in quadam menſura conſiſtit; vnde ſi actio excedit menſuram, delectabile tranſiret, & ſequeretur labor, & ſic remotio efficeretur delectabilis. Patet etiam ex parte cognitionis, quòd deſiderat homo cognoſcere aliquid totum, & perfectum, quod cum totum ſimul apprehendi non poteſt, delectat in his tranſmutatio, vt vnũ tranſeat, & aliud ſuccedat, & ſic totum ſentiatur.

Cõcluſio.

Sententia cuiuſdã viri docti.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm ſpes, & memoria ſint cauſæ delectationis.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmãs. Nam delectatio cauſatur ex præſentia boni cõuenientis prout ſentitur, vel alio modo percipitur; fitq; nobis aliquid præſens, vel ſecundum cognitionẽ, prout cognitum eſt in cognoſcente ſecundum ſuam ſimilitudinem, vel ſecundum rem, prout vnum realiter alteri coniungitur, vel actu, vel potentia. Cumq; maior ſit coniunctio ſecundũ rem, quam ſecũdum cognitionem, quæ eſt ſecũdum ſimilitudinem: & maior ſit coniunctio rei in actu, quam in potentia, ideò maxima eſt delectatio, quæ fit per ſenſum, quæ requirit præſentiam rei ſenſibilis. Secundum gradum tenet delectatio ſpei, in qua eſt coniunctio, non ſolum ſecundum apprehenſionem, ſed etiam ſecundum poſſibilitatem adipiſcendi bonum, quod delectat. Tertium gradum tenet delectatio memoriæ, quæ habet ſolã coniunctionẽ apprehenſionis.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm triſtitia poſſit eſſe cauſa delectationis.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Triſtitia per accidẽs poteſt eſſe cauſa delectationis, in quantum memoratur homo ſe euaſiſſe ab aliquibus triſtibus, & doloroſis, & ſic ei accreſcit gaudij materia, & ſecundum quòd eſt in actu, cauſat delectationem, in quantum facit memoriam rei dilectæ, de cuius abſentia aliquis triſtatur, & tamen de ſola eius apprehenſione delectatur.

ARTIC. QVINTVS.

¶ Vtrùm actiones aliorum, poſſint eſſe cauſæ delectationis.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio affirmãs eſt. Nã tripliciter poteſt alterius operatio eſſe cauſa delectationis. Primò, cum per alicuius operationem aliquod bonũ conſequimur. Secundò, cũ per aliorũ operationem cauſatur in nobis aliqua cognitio, vel aliqua æſtimatio proprij boni; vnde homines delectantur in hoc, ꝙ laudantur, vel honorantur ab alijs, maximè a ſapientibus. Tertiò, prout aliorum bonæ operationes æſtimantur vt propriæ, propter vim amoris, qui facit ęſtimare amicum quaſi ſibi eundem.

ARTIC. SEXTVS.

¶ Vtrùm benefacere delectet.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio affirmat, in quantum alterius bonũ, propter vnionem amoris, ſicut proprium reputamus, & alijs benefaciendo ſperamus a Deo, vel ab hominibus bonũ nobis cõſequi. Spes aũt eſt cauſa delectationis, fitq; in nobis imaginatio quędã abundãtis boni in nobis exiſtẽtis, ex quo alijs communicare poſſumus, ex qua de ſentiretq; qui ſua iucunda præſentia omnẽ ab ipſo profligaret egeſtatem, & eum veriſſima opulentia locupletaret, ineffabiliq; repleret gaudio. Vnde iam homo euagari, & adultera oblectamenta a creaturis emendicare prohiberetur. illi enim inſipidum, amarumq; eſſet, quidquid Deꝰ non eſſet. Planè ſpiritus rationalis tam nobilis eſt, vt nullum bonum caducum ei ſatisfacere queat. Non enim his, quæ ſe inferiora ſunt, expleri; & beatus eſſe poteſt: ipſo autem inferiora ſunt, cœlum, terra, mare, & quidquid viſibile, ſenſibileq; eſt. Itaque, conditore Deo duntaxat (qui incomparabiliter ipſo melior, digniorq; eſt) contentus, ac beatus eſſe poteſt, ſine quiete, vagus, ſine refectione famelicus homo oberrat, quàm diu brachijs charitatis illũ perfectè non conſtringit, qui propter ſuam dignitatem non poteſt nõ concupiſci. Quibuſlibet diuitiis, ac delitijs affluat, quibuſlibet honoribus abundet, ſatiari nequit, niſi per contactũ amoris Deũ conſequatur. Quo, in pclariſſima tui portione, nempè in mente, ſemel inuento, creaturis omnibus libenter vale dicit, & cum Pſalmiſta cãtat; Mihi adhærere Deo bonum eſt; atque cum beato Iob ait: In nidulo meo moriar, & ſicut palma multiplicabo dies. Non iam aliqua ſolatia exterius requirit; quia illi intus copulatur, ꝙ eſt torrẽs; & pelagus inæſtimabilium voluptatũ, exuberãſq; plenitudo omniũ, quæ pulchra, amæna, ſuauia, præcellentia, & deſide-

Cõcluſio.

Dauid. Iacob.

Cõcluſio.

Cõcluſio.

deſiderabilia ſunt,atque cordi humano placere poſſunt.

Quomodo cognitio ad delectationē requiratur.

¶Sed iam deueniamus ad explicandum, quomodo ſit verum,quòd cognitio, quæ eſt intellectus operatio, & conſecutio,ſiue coniunctio boni congruentis, & conuenientis, cauſet delectationem; Nam quod cognitio requiratur,vt ſequatur delectatio, per ſe notum, & euidēs eſt. Si enim cibus poneretur in ore dormientis,non efficeret delectationem. Si rurſus imperiū iure hereditario ad ueniret alicui ipſo neſciente, nō propterea delectaretur.Vtrùm verò cognitio ſit cauſa per ſe delectationis,an verò tantum conditio requiſita, alia quæſtio eſt, variis in locis a me explicata. Sed quomodo conſecutio boni ſit cauſa delectationis; a domino Caieta difficilè explicatur:cum tamen, quantū mea fert opinio, nullam prę ſe ferat difficultatem: ſed eſt nodum in ſcirpo quærere, quod aiunt. Arguit igitur Caiet.

Cōcluſio.

Conſequutio quomodo cauſet delectationem.

Caiet.

Argum. Caiet.

¶Nam propriū eſſe, & viuere, & alia huius generis, maximè delectant,at eſſe,& viuere, non conſequimur per noſtram operationem: delectant quoq; nos multa,in quibus conſtituimur,non per operationes, ſed potius per hoc quod recipimus,& patimur, vt patet cum delectationem, & voluptatem capimus, quando refrigeramur, vel calefimus,& cōueniens locus nos delectat, in quo conſtituimur per eſſe in loco,& nō per operari. Hæc obiicit Caietanus, quæ facilem habent ſolutionem. Nam Diuus Thomas loquitur de delectatione, quæ aduenit ex bonis,quæ noſtro marte, & noſtris operibus conquirimus. Pro cuius explicatione nouiſſe oportet,quòd in bonis,quæ noſtro marte, & noſtris operibus conſequimur,neceſſum eſt vt bona conſequamur congruentia, vt ſequatur delectatio: delectatio enim eſt quies,quæ vſque ad boni adeptionem non exiſtit. Sed ſunt quædam bona nobis inſita,ſiue nobiſcum congenita, & nata, quæ delectant nos, non quia conſequimur, ſed quia habemus illa: & quoniā hæc delectatio eſt etiam naturalis, & nobis inſita, de ea Diuus Thomas minime fuit ſolicitus. Loquitur igitur Diuus Thomas de delectatione ex bonis ſuperuenientibus

Solutio.

¶Sed illud habet difficiliorem tractatum: de cauſa delectationis ex parte obiecti. Scribit enim D. Thomas,q̄ debet eſſe bonū congruū,& conueniens quod cauſat delectationē,& delectabile appellatur. De hoc dubitat Caietanus, an bonum cauſet delectationem,ratione bonitatis, an ratione conuenientiæ. Et videtur, quòd ratione bonitatis. Nam ratio,quæ cauſat delectationē,eſt ratio agendi; ratio autem agendi,non eſt relatio: ergo non eſt conuenientia, ſiquidē conueniētia relatio eſt,ſed erit bonitas cōueniens. Quod autē ſit ipſa conuenientia, probatur: quia niſi ratio apprehenderet aliquid vt conueniens,non cauſaret delectationē. In hac quæſtione explicanda, Scot.in 3.diſt.15.docet,q̄ bonū conueniens, ratione bonitatis,& ſecundū rationem abſolutum,cauſat delectationē,& delectabile dicitur: ſecundū verò relationē conuenientiæ, dicere cauſam, ſine qua non cauſaret delectationē. Itaq; conuenientia,eſt veluti approximatio agentis, ad agendum. Caietano verò

An bonū cauſet delectationē ratione bonitatis.

Arguitur.

Scot.

Caiet.

placet,q̄ relatio cōuenientiæ,aut diſconuenientiæ in actu exercito,cōcurrat ad cauſandam delectationē, vel triſtitiā, vt ratio agendi. Et mouetur ex eo,quod delectatio,& triſtitia de eodem,differunt ſpecie,quippe quę cōtrariæ ſunt: Ergo delectabile,& triſtabile, earū obiecta propria,& per ſe poſitiue actiua, differūt ſpecie,ſecundum rationes agēdi illas, ſed nō ſecūdum rationes abſolutas: Ergo ſecundū rationes reſpectiuas cōueniētiæ aut diſcōueniētiæ,ſiquidem in re nulla eſt differētia, cum ſit idem obiectum. Et confirmatur. Nam oportet omnino cōtrarias actiones, a contrariis rationibus agēdi proficiſci,in naturaliter agētibus ppriis,qualia ſunt delectabile, vel triſtabile. Sed cōſtat, q̄ idem abſolutū, putà, calor, modò cauſat delectationem, modo triſtitiam,apprehenſus, vel perceptus vt cōueniens,vel diſconueniens. Exiſtente igitur forma abſoluta eadē, & facto tranſito de delectabili in triſtabile, propter variationē de cōueniencia in diſconuenientiam,videtur ſequi euidenter,q̄ ratio conuenientiæ,vel diſconuenientiæ, ſit ratio cauſandi delectationem, vel triſtitiam, Sed & exemplo rerum naturaliū idem cōprobatur. Quis enim nunquā fugeret lupum, niſi apprehenderet ipſum vt diſconuenientē: & cōtinuò experimur, propter varias relationes,importantes conuenientiam,vel diſconuenientiā, apprehenſas de aliquo,varie immutari a delectatione in triſtitiam,& econtra. Certè, inquit Caiet. decipiuntur contrarium docentes, exiſtimantes q̄ relationes non ſunt principia actiua: nam quanquam relationes non ſunt principia actiua,vt relationes ſunt, ſunt tamen vt apprehenſæ ſunt: & qui negat hoc,negat quoque æſtimatiuam,cuius obiectum ſunt intentiones non ſenſatæ,elicitæ ex ſenſatis,vt vtile,amicum,inimicum. Sed altera cauſa deceptionis poteſt eſſe, quòd non diſtinguitur inter apprehendere relationē alicuius in actu ſignato,& in actu exercito. Exemplum ſit,quis nouit agnum, vt terminum lactationis, non quòd oporteat eam apprehendere ipſam relationem termini; quod eſſet apprehendere in actu ſignato, ſed quia apprehendit agnum, vt exercentem relationem termini lactationis; & ſimile eſt in aliis; ex talibus enim apprehenſionibus relationum cauſatur, vel delectatio,vel triſtitia, & cæteræ animi paſſiones. Hactenus Caiet.

Rō Caiet.

Confir.

Cōcluſio.

Exemplū eſt in naturalibus.

¶Sed vt meam ſententiam paucis explicatam reddam, ego ſic ſtatuo. Bonum, ſub ratione conuenientiæ,& congruitatis,cauſare delectationem,& diſconueniens, ſub ratione diſconuenientiæ, cauſare triſtitiam: quod adeò certum eſt, vt probatione alia non ſit opus. Sed dico, quòd hæc ratio conuenientiæ, quanquam explicatur vocabulo relatiuo,non ſignificat relationem, ſed perfectionem,aut pulchritudinem rei abſoluram. Beati enim non delectantur in vita beata, de relatione, ſed de bonitate,& pulchritudine diuinitatis: qui dulcedine mellis, & ſuauitatis delectatur, certè non de relatione ſed de perfectione dulcedinis voluptatem capit. Idemq; eſt animaduertere in cæteris bonis. Itaq; cum dicit D.Tho. quòd delectatio cauſatur ex adeptione boni conuenientis, ſenſus eſt,quòd delectatio

Autoris ſententia.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶*Vtrùm ſimilitudo ſit cauſa delectationis.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmās. Nā ſimilitudo eſt quę dam vnitas,& vnumquodq; ſic eſt delectabile,ſicut & amabile; & ſi id qđ eſt ſimile bonum, proprium nō corrumpit, ſimpliciter eſt delectabile:ſi verò corrumpit,per accidens efficitur contriſtans,non in quantum eſt ſimile, & vnū, ſed in quantum proprium bonum corrumpit; vno modo, per exceſſum,ſicut accidit in ſuperabundantibus cibis, qui faſtidium generant; alio modo, per directam contrarietatem ad ipſum bonum proprium,prout lectamur: & ideo liberaliter alijs tribuimus, maxime amicis, cum amor ſit cauſa delectationis.

ARTIC. OCTAVVS.

¶*Vtrùm admiratio ſit cauſa delectationis.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans. Habet enim adiunctam ſpem cōſequendi cognitionē eius,quod ſcire deſiderat; propter hoc enim admirabilia ſunt delectabilia, in quantum ſunt rara; & habet aliquis deſideriū addiſcendi cauſam, cum videat effectum,& ipſam ignoret, non ergo ex ignorantia habet delectationem, ſed in quantum admirans aliquid nouum addiſcit, gaudet enim anima in collatione vnius ad alterum; quia eſt hic proprius actus, & connaturalis rationis. vnus figulus alium odit, non vt figulus eſt, ſed in quantum per alium amittit propriā excellentiam,ſiue proprium lucrum.

ctatio cauſatur ex adeptione boni, quòd mihi eſt bonum, & cõueniens: ſtat enim, quòd id, quod aliis bonum eſt, mihi bonũ non ſit. Certè ſicut delectamur de bono cõueniẽte, ſic amamus bonum conueniens: Sed nemo dicat quòd amamus relationẽ conuenientiæ: ergo a nemine dicatur, q̃ delectamur de relatione conuenientiæ, id enim quod amatur, eſt delectabile. Sed iam finio quæſtionem, & ad aliam quæſtionem progredior.

Cõcluſio.

EXPLICATIO QVÆSTIONIS.

DE effectib⁹ delectationis breuiter, & ſtrictè ediſſeram, ſiquidẽ res eſt de ſe manifeſta ſatis. Certè nemo eſt q̃ nõ ſentiat, in delectatione, & lætitia exagitari cor, & dilatari; a qua cordis dilatatione exiſtit riſus, & exultatio: cũ enim iam pectus coercere nõ poteſt ſuum cor, tunc riſus, & geſticulatio, & quoque demẽtia. Qui molles ſunt corde, facile delectationem, & mœrorem ſuſcipiunt, vt ſigillum in cera: qui duro, & calido lætitiam citò capiunt, & diu retinent: ſicut contra, qui duro, & frigido, mœrorem, vt in atra bili. Eſt.n. mœror affectus terreſtris, frigidus, & aridus. Lætitia autem, calidus & humectus. Idcirco ea facile in pueris, iuuenibus, & benevalẽtibus naſcitur. Ex hac igitur cordis dilatatione exiſtit riſus, & exultatio. Riſus verò, affectus non eſt, ſed actus exterior, ab interiori manans: nã ex delectatione dilatat̃ cor, ad cui⁹ motũ, & facies extendit̃, eaq; potiſſimũ pars, q̃ eſt circa os, qui rictus nominatur, vnde riſus. Itaque riſus exteriorem ſedem habet in ore primum, hinc in oculis, & toto vultu; interiorem autem philoſophi affirmant eſſe in præcordiis; in his præcipua hilaritatis, & delectationis ſedes, quod titillatu maximè deprehenditur alatum, quas ſubit: & gladiatores, qui eo loco eſſent ſauciati, ridentes obierunt. Riſus aliquando omnino corporalis, & ex affectu non naſcitur, ſicut in titillatione ſub axillis, aut aliis in locis: Aliquando naſcitur ex indignatione, & mœrore, qualem fuiſſe Annibalis in curia Carthaginenſi a Scipione victi feruntur: ſed hic non riſus, ſed ſimulatio riſus fuit. Riſus qui ex affectu naſcitur, de lætitia eſt, aut delectatione noua; naſcitur enim primo illo cõtactu, quo delectatio recens mouet animũ: inſperata verò, & ſubita plus delectãt, & citius cõmouent riſum, & maiorem: nam de veteribus, & aſſuetis non ridemus: vehemẽs cogitatio, vt affectũ impedit, ita etiam riſum. Quibus de cauſis prudentes, & ſapientes viri non ita frequenter rident; cum, ob magnas, intentaſq; cogitationes, tum, quòd illis ob prouidentiam, pauca ſunt noua, aut inſueta: accedit his conſtitutio corporis in præſtantibus ingenio viris ad atram bilem inclinans. Inter animãtes ſolus homo ridet, quoniam is ſolus habet vultum, quo riſum teſtetur; cæteris autẽ facies ſmoto habitu torpet; non quòd animalia ad ſenſum boni, & voluptatis non cõcitentur; & edant

Riſus & exultatio.

Cõcluſio.

Mœror lætitia.

Secun. cõc.

Tert. cõcl.

Sedes exterior riſus. Interior riſus ſedes.

Eccleſ.

Quar. cõc.

Riſus Annibalis.

Prior. cõc.

Inter animantes ſolus homo ridet.

QVAESTIO XXXIII.

De effectibus delectationis, articulos habet quatuor.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm delectatio dilatet cor.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmãs. Nam delectatio, nomen eſt, quod motum ad latitudinem ſignificat: quæ cum dimenſio magnitudinis corporalis ſit, metaphoricè ſumitur in affectibus animæ. Et ex parte virtutis apprehenſiuę, apprehendit homo, ex coniunctione boni cõgruentis, perfectionem quandam ſe eſſe adeptum, quæ ſpiritualis magnitudo eſt, & ſecundum hoc animus magnificari dicitur, ſeu dilatari per delectationem. Ex parte etiam virtutis appetitiuæ, quæ aſſentitur rei delectabili, & in ea quieſcit, præbens ſe ei, ad interius ipſam capiendam: hominis affectus per delectationem dilatatur.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm delectatio cauſet ſitim vel deſiderium.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Quando delectatio eſt perfecta, tunc omnimodam habet quietem, & nullum habet motum, ſeu deſiderium tendens in non habitum, cum nihil ſuperſit deſiderandum.

¶ Secunda concluſio. Omnes ferè delectationes corporales, ſitum, & deſiderium excitant. Contingit enim rem non perfectè habere, quia res habita non eſt tota ſimul, quando recipitur ſucceſſiuè, vt ſunt propemodum omnes delectationes ſenſus.

¶ Tertia concluſio. Delectationes ſpirituales contrarium pariunt effectum, atque ſenſuales; quia corporales, & ſenſuales per excreſcentiam naturalis habitudinis efficiuntur faſtidioſæ, vt patet in delectatione ciborum; ſed ſpirituales non ſuper excreſcunt naturalem habitudinem animi noſtri, imò perficiũt naturam: vnde cum peruenitur ad conſummationem in ipſis, tunc ſunt magis delectabiles; niſi per accidens operationi contemplatiuę adiungantur aliquę operationes virtutum corporalium, quæ per aſſiduitatem operandi laſſentur. Quare in Eccl. dicitur. Qui bibit me, adhuc ſitiet.

¶ Quarta concluſio. Si conſideratur delectatio, prout eſt in memoria, & non in actu, ſic cauſat ſitim, & deſideriũ, quando homo redit ad illã diſpoſitionem, in qua erat ſibi delectabile id quod præterijt: ſi autem immutatus ab ea diſpoſitione ſit, memoria non cauſat delectationem, ſed faſtidium, ſicut ei, qui plenus eſt cibis, memoria cibi generat faſtidium.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm delectatio impediat vſum rationis.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio ſic habet. Delectationes corporales impediũt vſum rationis. Pro cuius expoſitione ſcire oportet, q̃ delectationes propriæ, adaugent operationes; extraneæ verò impediunt. Eſt ergo quędam delectatio, quæ habetur de ipſo actu rationis, ſicut cum aliquis delectatur in contemplando, vel ratiocinando, & talis delectatio non impedit vſum rationis, ſed adiuuat; quia illud attentius operamur, in quo delectamur: attentio autem adiuuat operationem. Verum delectationes corporales impediunt vſum rationis triplici de cauſa; primo quidem, ratione diſtractionis, quia cum fortiter inhæret intentio alicui rei, debilitatur circa alias res, vel ab alijs reuocatur. Deinde ratione cõtrarietatis: quædam.n. delectationes, maximè ſuperexcedentes, ſunt contra ordinem rationis; & per hũc modũ dicit Ariſt. 6. Ethicor. quòd delectationes corporales corrumpunt æſtimationem prudentiæ, non autem exiſtimationem ſpeculatiuam,

edant ſigna quædam, quæ riſus vim, & vicem obtinent, vt exultationes, & voces in ſuo illo genere inconditas, ſed quia vultum, vti nos, non mutant, ridere non dicuntur.

Agelaſti. Qui autem Græca voce Agelaſti nominantur, quaſi non ridentes, non ideo, quia ridere non poſſunt, ſic dicuntur, ſed quia rarò, vel ex natura melancholica, & duro corde, vel occupati cogitatione maiorum malorũ, qua excluditur delectatio, non prorumpunt in riſum.

Vtrũ beati aliquod faſtidium patiantur in viſione dei. Sed de hoc ſatis ſit.

¶Illud tamẽ habet dubitationẽ nõ paruã ad explicandum ſecundum articulum, quid eſt q̃ beati ſemper videntes Deum, & ex Dei viſione voluptatem perpetuam capientes, faſtidio, & ſatietate nõ alienentur? Ita enim comparatum eſt, vt faſtidio ſit quod in vita ſemper eiſdem rebus vtẽdum ſit, & omnino iucunditas in quadam permutatione poſita eſt: neq; enim in eo voluptas ſita eſt, ſi perpetuò eiſdem fruaris rebus. Atq; Lucianus in quodam dialogo perquàm eleganti, introducit quendam, qui cum Deus eſſet, optauit mortem: iam enim illi deſierat eſſe iucundũ, Deum eſſe; hac ratiocinatione perſuaſus. Nam quod iucundum vocant, id non ſimplex, ſed varium eſt: cum verò ſemper viuerem, inquit, & eiſdem perpetuo rebus vterer, ſole, luce, cibo, & cum omnia quę contingunt in vita, reciproco quodam orbe recurrerent, ſaturitas eorum me cępit: neq; enim voluptas in eo ſita eſt, vt perpetuo fruaris eiſdem rebus, ſed omnino in permutando poſita eſt. Hac itaq; ratiocinatione perſuaſus, mortem ſibi conſciuit, & vita diuinitatis faſtidium peperit. Sic ergo ratiocinantur quidam homines inerudiri de viſione beata, & timent ne faſtidio, & ſaturitate alienentur, ſi ſemper videant Deum, neq; in alio negotio ſint occupati. Sed hanc rationem dubitandi vulgarium hominum ſatis diſtinctè explicat D.Th. in 2.artic conſtituens differentiam inter delectationes corporales, & ſpirituales, deſignans veram rationem, quare delectationes corporales, faſtidium, & ſatietatem pariãt, ſpirituales minime. Eandem differentiã conſtituit Gregor. hom.36. in Euang. & Auguſt.tom.3. in quibuſdam ſententijs, ſententia 270. Temporalia (inquit Auguſt.) plus diliguntur antequam habeantur, vileſcunt autem cum aduenerint, æternum vero ardentius diligitur adeptum, quàm deſideratum. Quare idem Auguſt. ſuper Pſal. 85. in illud quod dicitur de beatis. In ſæcula ſæculorum laudabunt te, dicit, quòd in patria hæc erit actio noſtra, laus Dei; amas, & laudas; non autem deſinis amare; quia talis eſt quem vides, qui nullo te offendet faſtidio, & ſatiat te, & non te ſatiat. Mirum eſt quod dico: ſi dicam quia ſatiat te, timeo ne quaſi ſatiatus velis abſcedere; quod dico, nõ te ſatiat, timeo ne indigens videaris. Quid ergo dicã? nõ quod dici poteſt, cogitari vix poteſt & ſatiat te, & non te ſatiat; quia vtrumque inuenio in ſcriptura Matth. 5. Beati qui eſuriunt, quia ipſi ſaturabuntur. & Eccl.24. dicitur; Qui edunt me, adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient: vbi aduertit Augu. quòd non dixit, iterum, quaſi primo ſaginatus diſceſſerit, & digeſſerit, & redierit bibere, ſed adhuc, ſcilicet cum edunt, eſuriunt, & cum bibunt, ſitiunt. Quid eſt bibendo ſicire? nunquam faſtidire. Sed diſtinctius, & euidentius idem perſequitur D.Thom. in 3.contra gentes c. 62. Diuinæ, inquit, ſubſtantiæ viſio non corrumpit, ſed magis perficit intellectum: ne que ad hanc viſionem beatificam concurrit actus, qui per organa corporea exerceatur: ergo non poteſt faſtidio, & ſatietate aliquem a viſione beatifica alienare. Probatur conſequentia: quia faſtidium alicuius, quo prius aliquis delectabiliter fruebatur, accidit propter hoc, quòd res illa aliquam mutationem facit in re, corrumpendo, vel debilitando virtutem ipſius: vt patet in operatione virium ſenſitiuarum, & in operatione intellectus noſtri in hac vita, quæ ſine potentiis organicis compleri non poteſt, quæ laſſantur, & defatigantur. Deinde, diuina ſubſtantia, a quolibet intellectu creato, ſemper cum admiratione videtur, cum eam nõ comprehẽdat. Ergo diuinæ ſubſtantiæ viſio non poteſt faſtidium parere; nihil enim quod cũ admiratione conſideratur, poteſt eſſe faſtidioſum. Sed vltima huius rei demõſtratio mihi ad modum probatur, ea eſt, quòd licèt viſio beata vna ſit, & ſimplex, cæterũ in virtute cõtinet omnia bona, & in ea omne deſideriũ hominis cõpletur, vt ſit verum, quod beatitudo ſit ſtatus, omnium bonorũ aggregatione perfectus. De qua re elogium D.Thom. libet hic propemodum ad literam tranſcribere ex 3.contra gentes ca.63. In illa (inquit) beatifica viſione omne deſideriũ hominum impletur, ſecundũ illud Pſalmi: Qui replet in bonis deſiderium tuum: & omne humanum ſtudium in ea felicitate conſummationẽ accipit. Eſt enim quoddam deſiderium hominis, in quantum intellectualis, de cognitione veritatis, quod quidem homines adimplent per ſtudium contemplatiuæ vitæ: & hoc quidem maximè in viſione beatifica conſummabitur, quandoquidem per viſionem primæ veritatis, omnia, quæ intellectus naturaliter ſcire deſiderat, ei innoteſcent. Eſt etiam quoddam hominis deſiderium ſecundũ quod habet rationem, qua inferiora diſponere poteſt; eſt inquam, homini deſiderium dominandi, & gubernandi: quod quidem conſequuntur homines per ſtudium actiuæ, & ciuilis vitæ; quod deſiderium principaliter ad hoc eſt, vt tota hominis vita ſecundum rationem diſponatur, & gubernetur, quod viuere ſecundum virtutem cuiuſlibet viri ſtudioſi finis eſt in operando propriæ virtutis bonũ, ſicut fortis, vt fortiter agat. Hoc autem deſideriũ tunc omnino complebitur, quando ratio in ſummo vigore erit diuino lumine illuſtrata. Deſiderant inſuper homines, honores, ſublimitatem, quam homines inordinatè appetentes, ſuperbi, & ambitioſi fiunt. Ad ſummã autem honoris altitudinem, per illam viſionem Dei homines ſublimantur, in quantũ Deo quodammodo vniuntur, vt ſupra oſtenſum eſt; & propter hoc, ſicut ipſe Deus, rex ſæculorum eſt, ita & beati, ei coniuncti, Reges dicuntur. Et Chriſtus Apoc.19. dicitur Rex Regum, quoniam beati omnes, Reges ſunt. & Apoc.ca.20. Regnabunt cũ Chriſto. Conſequitur etiam ciuilem vitam aliud appetibile, quod eſt famæ celebritas, per cuius inordinatum appetitum, homines inanis gloriæ cupidi dicuntur. Beati autẽ per illam viſionem redduntur celebres, non ſecundum hominũ, qui decipi, & decipere poſſunt, opinionem, ſed ſecundũ veriſſimam cognitionem, & Dei, & omniũ beatorum: & ideo illa beatitudo in ſcriptura ſacra frequentiſſime gloria nominatur, ſicut in Pſalmo dicitur. Exultabuut ſancti in gloria. Eſt etiã & aliud in ciuili vita appetibile, ſcilicet diuitiæ, per quarũ inordinatũ amorem, homines illiberales, & iniuſti fiunt. In illa autem beatitudine eſt bonorum omniũ ſufficientia, in quantum beati perfruuntur illo, quod cõprehendit bonorum omniũ perfectionem. Propter quod dicitur Sapien.7. Venerũt mihi omnia bona pariter cum illa. & in Pſal. dicitur, Gloria, & diuitiæ in domo eius. Eſt etiam tertium hominis deſiderium, quod eſt ſibi, & alijs animalibus commune, vt delectationibus perfruatur, quod homines maximè conſequitur ſecundum vitam voluptuoſam, & per

ARTIC. QVARTVS.
¶Vtrùm delectatio perficiat operationem.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio affirmat: Nã certè delectatio perficit operationem per modum finis, ſecundum quod omne bonum completiuè ſuperueniens poteſt dici finis: ſuper iſtud enim bonum, quod eſt operatio, ſuperuenit aliud bonum, quod eſt delectatio, importans quietationem appetitus in bono adepto. Perficit etiam indirectè, in quantum agens delectatus in ſua actione, vehementius attendit ad ipſam, & ſic diligentius eam operatur.

Cõcluſio.

D.Thom.

Pſalm. Cognitio veritatis.

Deſideriũ dominandi & gubernandi.

Sublimitas honoris.

Apoc.19. Apoc.20.

Famæ celebritas.

Pſalm. Diuitiæ.

Sapien.7. Pſal.110. Deſideriũ perfruendi delectationibus.

per eius immoderantiã, intemperati, & incontinẽtes fiunt. In illa verò felicitate eſt delectatio perfectiſſima, tanto quidem perfectior ea, quæ ſecundũ ſenſus eſt, qua & bruta animalia perfruuntur, quantò intellectus eſt altior ſenſu; tanto etiam illud bonum, in quo delectabimur, maius eſt omni ſenſibili bono, & magis intimum, & magis cõtinuè delectans, quantò etiam illa delectatio eſt magis pura ab omni permixtione contriſtantis, aut ſollicitudinis alicuius moleſtantis, de qua dicitur in Pſalmo. Inebriabuntur ab vbertate domꝰ tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quartò eſt etiam naturale deſideriũ omnibus rebus commune, per quod conſeruationem ſui deſiderãt, ſecundũ quod poſſibile eſt; per cuius immoderantiã homines timidi reduntur, & nimis a laboribus ſibi parcentes; quod quidem deſideriũ tũc omnino complebitur, quando beati perfectam ſempiternitatem conſequentur, ab omni nocumento ſecuri, ſecundum illud Iſa. 49. & Apoc. 21. Non eſurient, neque ſitient, & non percutiet eos æſtus & ſol. Sic igitur patet, quòd per diuinam viſionẽ conſequuntur ſubſtantiæ ſpirituales veram felicitatem, in qua omnino deſiderium quietatur, & in quo eſt plena ſufficientia omnium bonorum; quæ ſecundũ Ariſt. ad felicitatem requiritur. Hęc de iſta quęſtione dicta ſufficiant.

Cõcluſio.

Pſalm. Deſideriũ propriæ cõſeruatiõis.

Iſa. 49. Apoc. 21.

Cõcluſio.

Ariſtot.

Epicurei.

QVAESTIO XXXIIII.

De bonitate, & malitia delectationum, articulos habet quatuor.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm omnis delectatio mala ſit.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Aliqua delectatio bona eſt, & aliqua mala. Pro cuius rei elucidatione ſcire oporret, quòd reſpicientes aliqui ad ſolas delectationes corporales, quæ ſunt magis manifeſtæ, neque diſtinguentes inter ſenſum, & intellectum, omnes malas eſſe poſuerunt. Quorum æſtimationem patet non eſſe conuenientem, cum nullus viuere poſſit ſine aliqua corporali delectatione, ac ſenſibili. Vnde dicendum eſt, cum delectatio ſit quies appetitiuæ virtutis in aliquo bono amato, & conſequens aliquam operationem, aliquas delectationes eſſe bonas, ſecundum quòd rectæ rationi, & legi Dei concordant; & aliquas eſſe malas, ſecundum quòd a ſuprà dictis diſcordant. Et ſicut in rebus naturalibus, id naturale dicitur, qđ conuenit naturæ, innaturale verò, quòd naturæ diſconuenit: idem patet ex parte operationũ, quarum quædam ſunt bonæ, quædam malæ: ſed operationibus ſunt coniunctæ delectationes, ideoq; bonarum actionum delectationes, bonæ ſunt, & malarum, malæ.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrum omnis delectatio bona ſit.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt negans, quæ ſatis euidenter ex præcedẽti articulo cõprobatur. Sed probat etiã accuratius D. Tho. inquiẽs, non eſſe dicendum omnes delectationes eſſe bonas, vt poſuerũt Epicurei, Stoicis omnino aduerſantibus; quia non diſtinguebãt inter id, quod eſt bonum ſimpliciter, & id, quod eſt bonum ſecundũ quid. Cum ergo delectatio ſit quies in bono, ſi id, in quo quieſcit appetitus, eſt ſimpliciter bonum, delectatio erit bona; ſed ſi ſit bonum ſecundum quid, puta, conueniens ſenſui, ſed contrarium rationi, erit delectatio bona ſecundum quid, id eſt ſenſui, ſed mala ſimpliciter, licèt apparens bona, vt fornicatio.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm aliqua delectatio ſit optimum.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Aliqua delectatio poteſt dici optimum inter bona humana. Nam optimum in vnoquoq; eſt finis eius, qui eſt ipſa res, & vſus rei; ſicut finis auari eſt pecunia, & poſſeſſio pecuniæ: ita etiam vltimus finis hominis eſt Deus, qui eſt ſummũ bonũ, & eſt etiã fruitio eius, quæ importat delectationẽ quandã in vltimo fine. Qua in re errauit Plato, exiſtimans delectationẽ nõ poſſe habere rationem vltimæ perfectionis, cum videret eas in quodã motu cõſiſtere; motus enim, & generatio ſunt actus imperfecti. Sed hæc exiſtimatio eſt manifeſtè falſa in delectationibus ſpiritualibus, cũ aliquis delectetur non ſolum in acquiſitione ſciẽtiæ, quãdo addiſcit; ſed etiam in cõtemplando, ſecundum ſcientiã acquiſitam. Decipitur alio modo Plato, quia arbitratur bonum ſummum, quaſi abſtractum, & ſeparatum, ſicut eſt ipſe Deus: nos autem loquimur de optimo in rebus humanis.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm delectatio ſit menſura, vel regula boni & mali moralis.

SVMMA TEXTVS.

PRior cõcluſio. Delectatio volũtatis eſt regula boni & mali moralis; vnde bonus eſt, q̃ gaudet in operibus virtutum; & malus, q̃ in operibus malis. Probat hæc cõcluſio. Nam bona, vel mala voluntas ex fine cognoſcitur, finis aũt eſt ille, in quo voluntas

EXPLICATIO QVÆSTIONIS.

EX doctrina horum articulorũ examen quęſtionũ emergere videtur. Nam in 1. & 2. articulo D. Thom. ſtatuit pro certo & euidẽti, quod ſi operatio eſt bona, & ſtudioſa, eius delectatio erit bona & ſtudioſa: rurſus, ſi operatio eſt mala, eius delectatio eſt mala. Quod principiũ diuinæ Theologiæ mouet de ſe has q̃ſtiones, quas ſubiungam. In primis hanc; Vtrùm liceat delectari in actibus excuſatis p ignorantiã inuincibilem, & inculpabilem? Licuit ne Iacob complacere, & delectari quòd cognouiſſet Liam? Certè ex principio, & documẽto Diui Thomæ videtur eſſe licitum, ſiquidẽ operatio illa bona fuit, & meritoria coram Deo: ergo & eius delectatio ſtudioſa erit. Sed & illam quæſtionem mouet; Vtrùm liceat complacere & delectari in fornicatione, aut in adulterio, ſi nõ eſſet lege diuina prohibitum? Ratio huius quæſtionis ex propoſito documento locũ habet. Nam ſi adulterium, aut fornicatio nõ eſſet lege diuina prohibita, peccatum nõ eſſet, ſed ſtudioſa operatio, vt ſentiũt pleriq; Theologi, & Diuus Paulus dicit Rom. 4. Vbi nõ eſt lex, neq; præuaricatio. Tertiã quæſtionem mouet nõminus difficilem: Num delectatio de cogitato actu licito cõditionaliter, ſit peccatum? verbi gratia, cogitat quis de actu coniugali cum tali muliere, ſi eſſet vxor ſua, & volũtariè de eo delectatur: quæritur, an ſit in crimine, poſtq̃ operatio, de qua delectatur, ſtudioſa

Cõcluſio. An liceat delectari ĩ actibus excuſatis per ignorantiam inuincibilem.

Secundi dub.

Platonis.

Paul.

Tertia.

Prior cõcl.

diosa ſit, & inculpabilis? accedere enim ad mulierem, ſi eſſet vxor propria, peccatum non eſt. Deinceps oritur alia
Quarta. quæſtio: Num vidua, quæ voluntariè delectatur de actu coniugali præterito, in crimine teneatur? Denique quærit?
Vltim. Num voluntaria delectatio, de viſa pulchra muliere, ſit cõputanda inter peccata: ſiquidẽ videre pulchrã mulierem; peccatum non eſt. Has & ſimiles quæſtiones in præſentia examinare non ſtatui, quoniam earũ exquiſita indagatio ad materiam de peccatis ſpectat, vbi cõcedente Domino eas inueſtigabo. Nunc ſciat Theologus regulã
D. Thom. D. Tho. in artic. 1. & 2. conſtitutã, eſſe certiſſimã, atque per eam propoſitas dubitationes habere euidentem ſolutionẽ, prout infrà videbimus.

Quæſtio p difficilis, an in delectatione ſita ſit beatitudo.

¶Circa 3. & 4. artic. difficilis oritur quæſtio, & irreconciliabilis diſſenſio in doctrina Diui Thom. Nam ſi delectatio, & fruitio in vita beata, eſt optimum, & perfectiſſimũ bonũ: ergo in delectatione conſiſtit beatitudo hominis, ſiquidem in optimo & perfectiſſimo beatitudo hominis cõſtituenda eſt. Hoc ipſum confirmatur. Nam Diui Thomæ euidens ſententia eſt, quod viſio diuinæ eſſentiæ, eſt optimum, & perfectiſſimum in vita humana: ergo non delectatio. Sed illud magis ſubit mirandũ, quod docet D. Thomas in vltimo articulo, delectationẽ eſſe regulam bonitatis, & malitiæ moralis: Nam ſi hoc verum eſt, vincit Epicurus, quando docet ſummũ bonum eſſe delectationẽ, & propter delectationẽ omnia eſſe ſubeunda; & ex delectatione, & voluptate, bona & mala eſſe menſuranda, beatitudinem & miſeriam. Certè D. Thomas non ſolũ in innumeris locis ſuæ doctrinæ, ſed in hac quæſtione art. 1. & 2. bonitatem, vel malitiã delectationis ad operationem reduxit, tanquã ad regulam, & normam, dicens, illam delectationẽ eſſe bonam quę conſequitur ad operationẽ bonam; illam malam, quæ conſequitur ad operationem malam. Ad hæc Caiet. ſic reſpondet, vt dicat, q̃ viſio diuinæ eſſentiæ, eſt optimum, & perfectiſſimum in genere naturæ: delectatio verò, eſt optimum, & perfectiſſimum bonum in genere moris, id eſt, id quod magis eſt conſonum rationi; quia nihil eſt melius moraliter ipſa, ſiquidem operatio, & delectatio conſequens ipſam, eadẽ numero bonitate morali, bonæ ſunt, eadem quidem conſonantia, vel diſſonantia, conſonant, vel diſſonãt rationi. Delectatio enim non habet aliam bonitatem, niſi quam habet ex operatione ad quam conſequitur: & ſic arbitrat Ca. ſatis cõciliaſſe ſententias D. Th. quæ aliquo modo pugnare videntur. Sed, quantum ego ſentio, melius ipſe D. Th. explicat mentẽ ſuam in ſolutione ſecundi, inquiens, q̃ delectatio nõ eſt aliquid extraneum ab operatione, ſed cõcomitans ipſam; & ideo pro eodem bono reputatur, videre

Prim.cõcl.
Epicurus.
Caiet.
Vera explicatio dubij & legitima.

conquieſcit: vnde ſecundũ delectationem voluntatis iudicatur homo bonus, vel malus.

¶Poſterior concluſio. Delectationes appetitus ſenſitiui nõ ſunt regula, & menſura bonitatis, vel malitiæ moralis: nam cibi cõmuniter delectabiles ſunt ſecundum appetitum ſenſitiuũ, & bonis, & malis, boni verò delectantur ſecundum conuenientiam rationis, quam mali non curant.

Poſt.cõcl.

QVAESTIO XXXV.

De dolore, ſeu triſtitia ſecundum ſe, articulos habet octo.

ARTIC. PRIMVS.

¶*Vtrùm dolor ſit paſſio animi.*

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Sicut ad delectationem duo requiruntur; coniunctio boni, & perceptio coniunctionis: ſic ad dolorem duo requiruntur; coniunctio alicuius mali, quod malum eſt, quia priuat aliquod bonum, & ipſius coniunctionis perceptio; vnde quando aliquid coniungitur, quod non habet rationem boni, vel mali reſpectu eius cui coniungitur, non cauſat delectationem, vel dolorem.

¶Secunda concluſio. Bonum & malum ſunt obiecta delectationis, & doloris; bonum cauſat delectationẽ, malum, dolorem.

¶Tertia cõcluſio. Dolor pertinet ad appetitũ: quod ſic oſtenditur. In primis ex eo, quòd bonum, & malum, circa quæ verſatur dolor, & delectatio, ſunt obiecta appetitus, & ipſum mouent; tum vero, quoniam omnis motus, cõſequens apprehenſionem, pertinet ad appetitum: appetitus enim eſt de bono apprehenſo. Cum igitur dolor, ſeu delectatio præſupponat in eodẽ ſubiecto ſenſum, vel apprehenſionem, vt dictum eſt; euidens eſt, quòd dolor ſit appetitus.

¶Quarta concluſio. Dolor, prout eſt in appetitu ſenſitiuo, propriſſimè paſſio dicitur; tum, quoniã ſemper fit cum quadam tranſmutatione corporali: tum deinde, quoniã omnis motus appetitus ſenſitiui, maximè qui in malum ſonat, paſſio dicitur.

¶Quinta cõcluſio. Motus doloris ſemper eſt in anima, dicitur autem eſſe in corpore, quia eius cauſa eſt in corpore, cum aliquid corpori nociuũ patimur.

Secun.cõcl.
Tert.cõcl.
Quar.cõcl.
Definitio doloris.
Quin.cõcl.
Cicero.
D. Thom.
Duplex eſt dolor.

¶Secunda concluſio. Bonum & malum ſunt obiecta delectationis, & doloris; bonum cauſat delectationẽ, malum, dolorem.

¶Tertia cõcluſio. Dolor pertinet ad appetitũ: quod ſic oſtenditur. In primis ex eo, quòd bonum, & malum, circa quæ verſatur dolor, & delectatio, ſunt obiecta appetitus, & ipſum mouent; tum vero, quoniam omnis motus, cõſequens apprehenſionem, pertinet ad appetitum: appetitus enim eſt de bono apprehenſo. Cum igitur dolor, ſeu delectatio præſupponat in eodẽ ſubiecto ſenſum, vel apprehenſionem, vt dictum eſt; euidens eſt, quòd dolor ſit appetitus.

¶Quarta concluſio. Dolor, prout eſt in appetitu ſenſitiuo, propriſſimè paſſio dicitur; tum, quoniã ſemper fit cum quadam tranſmutatione corporali: tum deinde, quoniã omnis motus appetitus ſenſitiui, maximè qui in malum ſonat, paſſio dicitur.

¶Quinta cõcluſio. Motus doloris ſemper eſt in anima, dicitur autem eſſe in corpore, quia eius cauſa eſt in corpore, cum aliquid corpori nociuũ patimur.

EXPLICATIO QVÆSTIONIS.

COmmentariũ huius quæſtionis in quinque partes diſtribuo. Primũ, quid ſit dolor definiã: deinde de diuiſione ſubiungam; tum de cõtrarietate pauca ſubiiciã: proximo loco de ſpeciebus triſtitię diſſerã, vltimò, de lachrymis, quæ ex dolore proficiſcuntur, definiam.

¶Dolor eſt animi, vel corporis cruciatus. Deducitur aũt a dolando, quod ſignificat, minuo; quippe lætitia augentur corpora, dolore minuũtur. Cicer. in 2. Tuſc. ſic definit dolorẽ. Dolor eſt motus aſper in corpore, a ſenſibus alienus, & 4. Tuſcul. Dolor eſt ægritudo crucians. Quas autem ille ægritudinis partes conſtituat, ex placitis Stoicorum facilè effet huc adducere, ſi ab Stoicis eſſent rectè tradita, & a Ciceronе animaduerſa: ſed neutrum videtur mihi; ſi cui autem placent, equidem non impedio, in promptu ſunt in 4. libr. Tuſcu. quæſtio. Vt ergo certa definitione, quid ſit dolor, ſiue triſtitia, circumſcribamus, ſic definitur dolor a D. Tho.

¶Dolor eſt motus appetitus, ſiue ſenſitiui, ſiue intellectiui, de malo præſenti, vel de eo quod iam habetur pro præſenti. Sanè dolor, delectationi contrarius eſt, & ideò definitionibus contrariis finiri debet. Vnde quemadmodum delectatio eſt quies in bono adepto, ſenſibilis, id eſt, quæ ſenſu, vel cognitione præcipitur, ſic dolor eſt motus de malo præſenti, ſenſibilis id eſt, qui ſenſu, vel cognitione percipitur. Igitur ad hũc modum definitione doloris conſtituta, ad diuiſionem progrediamur. Dolor, alius appetitus ſenſitiui, alius eſt appetitus intellectiui, qui propriè triſtitia dicitur. Differuntq; prædicti dolores admodum inter ſe; tum, quia dolor corporis ſemper fit cum aliqua tranſmutatione corporali; triſtitia verò appetitus intellectiui, non ſemper eſt cum corporea tranſmutatione, vnde eſt in angelis, & animabus ſeparatis; tum deinde, quoniam cauſa doloris ſenſitiui eſt in corpore, cum aliquid corpori nociuum patimur; triſtitia verò appetitus intellectiui non eſt in corpore, ſed in anima. Præterea differunt; nam cum ſenſus exterioris apprehenſio ſit ſolum

præſen-

præſentium, intellectus vero poſſit percipere præteritum, præſens, & futurum; triſtitia animi poteſt eſſe de præſenti, præterito, & futuro; dolor autem corporalis, qui ſequitur apprehẽſionẽ ſenſus exterioris, non poteſt eſſe niſi de præſenti. Sed & aliam differẽtiam colligo ego ex artic. 7. vbi dicit Sanctus Thom. quòd triſtitia interior, eſt maior quàm exterior, quæ venit ex corporis læſione. Nam obiectum doloris exterioris, eſt malum coniunctum corpori, ex quo ad animã redundat; malum verò, quod eſt obiectum triſtitiæ interioris, eſt coniunctum intimè ipſi appetitui, & animæ. Sed ex dictis magna oriebatur quæſtio, & a nemine ferè Theologorũ explicata; Quomodo Angeli, & animæ ſeparatæ, ſpiritus cũ ſint, ab igne corporeo patiantur, & triſtitiã & mœrorem inde concipiant, cum ignis non ſit potens agere in ſpiritum, neq; aliquam impreſſionem immittere, quæ afferat ſecum dolorem? Sed de hac quæſtione in quarto ſententiarũ ad finem diſputatur.

¶Porro nũc ad tertiam partem noſtræ diſputationis progrediamur, in ea qua quæritur, quomodo triſtitia, & delectatio opponantur. Certè vt delectatio, & triſtitia opponantur, neceſſum eſt quòd ſint de eodem: nam quòd quis gaudeat de vno, & de alio contriſtetur, nulla contradictio, aut oppoſitio eſt. Ex hoc documento ſoluit D. Thom. argumentum quoddam, qđ pleriſque Theologis difficillimũ

Cõcluſio.

Subꝺitur difficultas.

Prior cõcl.

Quæritur quomodo delectatio & triſtitia opponantur.

D. Thom. Poſte. cõcl.

ARTIC. SECVNDVS.

¶Vtrùm triſtitia ſit idem quod dolor.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt. Dolor latius patet, quàm triſtitia; ſic vt omnis triſtitia dolor ſit, non autem omnis triſtitia dolor eſt. Nam triſtitia ex interiori apprehenſione cauſatur, ſicut gaudium: dolor verò ex duplici apprehenſione, exteriori ſenſus, vel apprehenſione intellectus, vel imaginationis cauſari poteſt; ſicuti & delectatio: quamuis hoc nomine, doloris, in corporalibus magis vtamur, cum magis ſint nobis noti, quàm ſpirituales dolores. Eſt & alia differentia inter dolorem & triſtitiam: nam cum ſenſus exterioris apprehenſio ſit ſolum præſentium, vis autem cognitiua interior poteſt percipere præteritum, præſens, & futurum; triſtitia poteſt eſſe de præſenti, præterito, & futuro: dolor autem corporalis, qui ſequitur apprehenſionem ſenſus exterioris, non poteſt eſſe, niſi de præſenti.

ARTIC. TERTIVS.

¶Vtrùm triſtitia, ſeu dolor ſit contraria delectationi.

SVMMA TEXTVS.

PRior concluſio. Triſtitia, & delectatio, quę ſunt de eodem, habẽt oppoſitionem adinuicem. Nam præſens bonum, & præſens malum, ſunt obiectum delectationis, & doloris, ſiue triſtitiæ; ſed hæc ſunt contraria; ergo delectatio, & triſtitia, contraria ſunt. Per accidens verò vnum contrarium poteſt eſſe cauſa alterius, vnde ex magno deſiderio non recuſat aliquis ferre triſtitiam, vt ad delectationem perueniat, ſic luctus, & ſimilia, ad gloriam perducunt.

¶Poſterior concluſio. Triſtitia, & delectatio de diuerſis, non habent oppoſitionem ſecundum rationem ſpecie adinuicem, ſed diſparatæ dicuntur, ſicut triſtari de morte amici, & delectari de contemplatione, imò quandoque habent conuenientiam, & affinitatem, ſicut gaudere de bono, & triſtari de malo. Atqui ex hoc patet articulus 4.

ARTIC. QVINTVS.

¶Vtrùm delectationi contemplationis ſit aliqua triſtitia contraria.

SVMMA TEXTVS.

PRior concluſio. Contemplatio, ſi capiatur pro cauſa delectationis, poteſt habere triſtitiam contrariam; tunc enim delectatio non eſt de ipſa contemplatione, ſed de re cõtemplata: contingit namq; contemplari aliquid nociuum contriſtans, ſicut aliquid conueniens, & delectans.

¶Poſterior concluſio. Si accipiatur delectatio contemplationis, vt contemplatio eſt eius obiectum (vt cum aliquis delectatur de hoc ipſo quòd contemplatur) tunc contemplationi non opponitur aliqua triſtitia, per ſe loquendo; ſed neque aliquam triſtitiam habet annexam, cum ſecundum ſeipſam ſit delectabilis, & perfecta operatio. Per accidens verò admiſcetur triſtitia; vno modo, ex parte organi partis ſenſitiuæ, quod laſſatur; alio modo, ex impedimento apprehenſionis.

ARTIC. SEXTVS.

¶Vtrùm magis ſit fugienda triſtitia, quàm delectatio appetenda.

SVMMA TEXTVS.

PRior concluſio. Fortior eſt appetitus delectationis, quàm fuga triſtitiæ; quia cauſa delectationis eſt bonum conueniens; cauſa verò doloris, vel triſtitiæ, eſt malum, & diſconueniens; quod malum non poteſt eſſe totaliter abſque omeſt; quomodo anima Chriſti Domini in paſſione tota erat plena fruitione, & gaudio, & tota patiebatur dolorem: quomodo in eadem anima ſimul erat ſumma triſtitia, & ſumma delectatio. Sic enim ſcribit tertia parte, quæſtio. 46. articulo. 8. ad primum, quòd gaudium fruitionis, non contrariabatur directè dolori paſſionis, quia nõ erant de eodem: nihil autem prohibet contraria eidem ineſſe, nõ ſecundum idem: & ſic gaudium fruitionis pertinet ad ſuperiorem partẽ rationis per proprium actum: dolor autem paſſionis, ſecundũ ſubiectum. Itaque gaudiũ fruitionis pertinet ad animam ex parte potentiæ cui ſubijcitur: dolor vero pertinet ad eſſentiam animæ ex parte corporis, cuius eſt forma. Eandem ſolutionẽ perſequitur Diuus Thom. quæſtione de paſſionibus animæ articulo decimo ad nonum. Contraria, inquit, non poſſe eſſe in eodẽ ſubiecto, per ſe quidem; bene autem per accidens; vt cum quis in naui deambulans fertur in contrarium eius, ad quod nauis mouetur; item inquit in ſuperiori ratione animæ erat gaudium per ſe, quia per actũ proprium; dolor autem per accidens, quia per corporis paſſionem. Deinde reſpõdet, quòd gaudium illud, & dolor, non erant contraria, quia nõ erant de eodẽ. Sed hæc ſolutio non ſatisfacit quibuſdam viris doctis; quorum improbatio hæc eſt. Nam anima Chriſti, vidẽs ratiões in Dei eſſentia diuinas, de ſua

Prior cõcl.

Prior cõcl.

Prior cõcl. Arg. cõtra ſolut. D. Thom.

ſua morte lætabatur, quam cernebat rationi, & voluntati diuinæ eſſe conformẽ; triſtabatur autem de eadem, quia erat malum naturæ contrariũ: quare de eadẽ gaudebat, & triſtabatur, eratque idem obiectum gaudij, & triſtitiæ materiale. Nam formalis gaudij, triſtitiæq; ratio, ſemper, ſiue de eadem re, ſiue de alia triſtemur, & gaudeamus, diuerſa eſt: gaudij enim obiectum eſt res ſub ratione conuenientis; triſtitiæ verò, res ſub ratione diſconueniẽtis, licèt ſit eadem res. Non ergo negare poſſum, ſi in Chriſti voluntate gaudium ſummum, & triſtitia de morte ſua fuit, quin duo ſimul in eodẽ fuerint cõtraria. Propter hoc argumentum aiunt tripliciter prædictam difficultatem diſſolui poſſe. Primò, ſi dicamus in appetitu intellectiuo Chriſti nullam penitus triſtitiam extitiſſe; quoniam illa animi portio deo fruebatur pleniſſimè. Itaq; quemadmodum a ſuperiori potentia non deriuabatur gaudium ad inferiores, vt ſalutis myſterium in Chriſti paſſione tranſigeretur, ſic ab inferiore potentia non perueniebat ad ſuperiorem dolor: non fuit itaque in Chriſti volũtate triſtitia, ſed in appetitu ſenſitiuo, qui propriè triſtitiæ ſubiectũ eſt. Altera explicatio propoſitæ difficultatis eſt, ſi dicamus quòd in voluntate Chriſti intellectuali fuit etiam triſtitia: & tunc dicendum eſt, quòd per potentiam ſupernaturalem factum eſt, vt gaudiũ ſummum, & ſumma triſtitia in eodem fuerint ſimul: tum, quia nec propriè

Poſte. cõc.

Prima aliquorũ difficultatis ſolutio.

Cõcluſio.

Secunda.

ni conuenientia, bonum verò contingit abſque omni diſſonantia. Vnde delectatio poteſt eſſe integra, & perfecta; triſtitia autem ſemper eſt ſecundum partem, hinc ſequitur poſterior concluſio.

¶ Naturaliter maior eſt appetitus delectationis quàm fuga triſtitiæ. Patet certè: quia obiectum delectationis per ſeipſum appetitur; malum autem vitatur, quia priuatio boni eſt. Sed id quod eſt per ſe, potius eſt eo quod eſt per accidens, & ideo vehementius tendit appetitus in delectationem, quàm fugiat triſtitiam. Per accidens verò contingit aliquem magis fugere triſtitiam, quàm delectationem appetere; ex parte quidem apprehenſionis, cum ex indigentia amati procedat triſtitia; nam ex amiſſione illa magis ſentitur amor; ex parte etiam cauſæ contriſtantis, vel dolorem inferentis, quæ repugnat bono magis amato, quàm ſit illud bonum in quo delectamur; ſicut magis amatur conſiſtentia corporis, quàm delectatio cibi; vnde propter vitæ conſeruatiouem a cibis abſtinemus; ex parte etiam effectus, in quantum triſtitia impedit omnes delectationes.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶ Vtrùm dolor exterior, ſit maior, quam interior.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio ſic habet. Maior eſt dolor interior, quàm exterior: quia licèt in hoc conueniant, quòd vterque eſt motus appetitiuæ virtutis, differunt tamen quantum ad cauſam, quæ eſt bonum coniunctum, vel malum, & quantum ad apprehenſionem. Nam cauſa doloris exterioris, eſt malum coniunctum quod repugnat corpori, & ſequitur apprehenſionem ſenſus, maximè tactus: cauſa verò doloris interioris, eſt malum coniunctum appetitui, & ſequitur apprehenſionem interiorem, imaginationis, vel rationis. Si ergo comparentur cauſæ illæ, quæ pertinent ad dolorem interiorem, per ſe ſunt, quia ipſi appetitui repugnant; aliæ, ſcilicet exterioris doloris, quia corpori repugnant, per aliud ſunt: ſemper autem id quod per ſe eſt, & prius, & potius exiſtit eo quod eſt per aliud: vnde ex hac parte interior dolor præeminet exteriori. Patet etiam ex apprehenſione rationis, & imaginationis, quæ altior eſt apprehenſione tactus, cuius ſignum eſt, quòd aliquis voluntariè ſuſcipit exteriores dolores, vt vitet interiorem, qui exterior quodammodo fit delectabilis, & iucundus, propter interius gaudium, vt fuit in martyribus. Sed quandoque exterior dolor eſt cum interiori, & tunc dolor augetur: vnde quicquid eſt repugnans corpori, poteſt eſſe repugnans interiori appetitui; & quicquid apprehenditur ſenſu, poteſt apprehendi imaginatione, & ratione, ſed non è conuerſo. Quare dicitur Eccleſ. 25. Omnis plaga, triſtitia cordis eſt.

ARTIC. OCTAVVS.

¶ Vtrùm ſint tantum quatuor ſpecies triſtitiæ.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio affirmat tantum eſſe quatuor, videlicet miſericordiam, quæ eſt triſtitia de malo alieno, in quantum æſtimatur, vt proprium: alia eſt inuidia, quæ eſt triſtitia de bono alieno, in quantum aliquis bonum alterius exiſtimat vt nociuum ſibi. Sed quando animus ita deprimitur, vt non videatur eſſe refugium, anxietas, ſiue anguſtia vocatur; quæ aggrauatio, ſi in tantum procedit vt etiam exteriora membra ab opere immobiliter, vt dicitur accidia, quaſi vocem amputans; eſt enim vox inter omnes exteriores motus magis exprimens conceptus, & affectus, non ſolum hominum, ſed etiam aliorum animalium.

cõtraria erãt, cum non eſſent de eodem, neque circa idem: tum, quoniã per miraculũ fieri poteſt vt duo contraria ſimul in eodem inueniantur. Tertiam adhibent ſolutionem, quòd ſicut per totam vitam Dominus gloriam animæ per miraculum detinebat ne in corpus redundaret, ſic ſaltem in cruce tenuit gaudium viſionis beatificæ ne redundaret ad animam, vt ſummam triſtitiam pro nobis pateretur, & ſine aliqua conſolatione ſubiret mortem.

Sed acutæ licèt ſint iſtæ ſolutiones, ſoli dæ mihi nõ videntur; non enim habẽt fundamentum in doctrina ſcripturæ nec ſanctorum, nec philoſophorũ; mihi ſententia D. Tho. maximè probatur.

Reprobantur iſtæ ſolutiones.

¶ Sed iam opus eſt vt breuiter explicem⁹ ſpecies triſtitiæ. Miſericordia eſt prima ſpecies triſtitiæ, quam Ariſtoteles definiuit dolorem de malo, quod nobis videtur accidere indignè, vt morbus, mors, fames, ſitis, tormenta, plagæ, ſpoliatio, & quæ ſunt eiuſmodi. Sed, vt breuiter dicam, omnium malorũ genera in miſericordiã incidũt: miſeramur infames, mancos, & tardos, ſtultos, & improbos. Indigni ſunt malis, noſtra opinione, boni viri, & qui rectè ſunt officio functi; tum innocẽtes ad eam pœnam quam perferunt, ſimplices, vt infantes & pueri. adde his illos, qui magna fortuna ſunt deturbati; illos etiam quibus nõ licuit bonis ſuis frui. Eo aũt creſcit magis miſeratio, ſi pro bonis ſperatis, incidit quis in mala inopinata, vt regni hæres in captiuitatem

De ſpecieb⁹ triſtitiæ Ariſtot. Definitio miſericordiæ. Eccleſ. 25.

Cõcluſio.

Sympathiæ.

uitatem. Similitudo & ſympathiam efficit, & miſericordiã mouet, vt erga ſimiles ætate, moribus, conſtitutione, ſtudijs, dignitate, & genere, ſympathia eſt, veluti tactus vnius facultatis, cui aliæ facultates ſimiles concinunt, quemadmodum ferunt in duas chordas diuerſarum lyrarum ad eundem tonũ extentas, alteram alterius tactui correſpondere. Nihil eſt æque ſecundum naturam, quàm afflictos miſerari: quem affectum, mirãdum eſt Stoicos bono a viro reuellere; cum naſcatur ex ſimilitudine quadam, & ex congruentia animorum. Nec aliter poteſt animus facere, quàm vt dũ aliena mala intuetur, vel de ſeipſo cogitet, ſeque illis malis eſſe ſubiectũ; vel certe compatiatur, & ſimilem ſui naturam afflictari incommodis doleat. Quòd ſi amor non ſolum reddit omnia communia ſed vnum; quomodo poteſt amicus non dolere dolente amico; quomodo poteſt item animus dolere in vno amicorum, & non in alio? Certe ſi ſapientiæ, ac bonitatis præceptum eſt vt amicitiam colamus, & obſeruemus, profecto & natura, & ſapientia, & bonitas miſericordiam nobis inducunt, & præcipiunt. Sed non eſt opus longiori diſputatione, legatur Cicero, optime & elegantiſſime de hac re diſſerens contra Stoicos in oratione pro Murena.

Conclusio.

Cicero pro Murena.

¶ Opera miſericordiæ, amoris operibus ſunt ſimilia; & miſericordia ex amore profluit. Nullus affectus adeo habet promptas lachrymas, ac miſeratio; adeo, vt qui ſuis malis non illachrymant, ad aliena, quaſi victi, lachrymantur. Fit etiam ſæpenumero vt qui ſuis malis non lachrymãtur, tanquam oppreſſi mali magnitudine, in alienis malis dant lachrymas. Dicunt miſericordiã oculis maximè commoueri, quemadmodum Horatius inquit.

Horatius.

Segnius irritant animos demiſſa per aurem
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus.

¶ Et ideo olim Romani ad captandam miſericordiam paruos liberos producebant in forum, & prodibat reus ſordidatus, & oſtendebat cicatrices, & plagas in pectore denudato, & veſtes cruentatas, imaginem rei geſtæ in tabella depictam. Sed de miſericordia hæc dixiſſe ſufficiat, ſi admonuero, Deum ſic eſſe miſericordem, ſicque adiuuare afflictos & miſeris opem ferre, vt tamen non habeat dolorem, & miſeriam animi, quam nos paſſionem miſericordiæ nuncupamus. Sicque in Deo miſericordia eſt virtus præſtantiſſima, & præexcellentiſſima; at paſſio non eſt, ſicut in nobis accidit.

Quomodo miſericordia ſit in Deo.

Quid inuidia.

¶ Secunda ſpecies triſtitiæ, eſt inuidia, quæ ſic definitur. Inuidia eſt animi dolor de bono alieno, in quo ineſt morſus quidam, & cruciatus. Itaque eſt doloris ſpecies, & triſtitiæ. Bona autem quibus potiſſimum inuidemus, ea ſunt, ad quæ conſequuntur, pretium, æſtimatio, honor, decus, gloria: alijs non perinde inuidetur. Inuidia fere ex ſuperbia naſcitur: ſuperbus enim ſublimia hæc, & ſpecioſa magis ambit, quàm vera bona & ſolida. quocirca ſuperbi natura ſunt inuidi; ex cupiditate enim præexcellendi, inuidia oritur, & eo magis inuidet quis, quo inanior eſt a bonis quæ concupiſcit. Sed ex alia parte puſillanimi ſunt inuidentes, vnde Iob. capitulo quinto, inquit: Paruulum occidit inuidia: & præclare Cicero. Neminem alterius, qui ſuæ virtuti confideret, inuidere bonis. Inuidia res eſt abiecta & ſeruilis: quoniam quiſquis inuidet, maiora, aut potiora iudicat alterius bona, quàm ſua, aut certe id ne contingat, metuit. Quocirca nemo audet fateri, ſe inuidere alicui. Itaque qui odit, qui iraſcitur, qui metuit, qui amat, affectum ſuum alijs audet detegere; vnde maxima cordis ſequitur alleuiatio: ſed qui inuidet, comprimit animi miſeriam, ne ſe proferat; vnde magna corpori accidunt incommoda, pallor, macies, oculi profundi. Recte illi, qui inuidiam dixerunt eſſe iuſtiſſimam; quippe quæ inuidenti eſſet meritum ſupplicium. Inuidia cum creuit, deprauat iudicium magis quàm affectus cæteri, & minuta cenſet ingentia, & turpiſſima quæque, pulcherrima. Habet præterea inuidia odium atrociſſimũ; odium enim ex ira mitigatur facile; ex offenſione vero, ſatisfaciendo tollitur: inuidia vero nunquam manſueſcit, neque patitur ſibi ſatisfieri; immo irritatur beneficijs, vt ignis qui infuſione aquæ maius excitat incendium. Vnica ratione amittit vires, ſi felicitas, quam inuita vidit, tollatur. Sed de inuidia hæc ſufficiunt, nam de ea diſputat latiſſime Diuus Thom. in 2.2.

Cicero.

D. Thom.

¶ De anxietate, & accidia, quæ ſunt aliæ duę ſpecies triſtitiæ, non eſt neceſſe ediſſeri a nobis, cum ab omnibus teneatur, & explicationem perfacilem habeant.

¶ De lachrymis breuiter ediſſerendum. Lachrymatio non eſt animi affectus, ſicut neque riſus. Eſt enim lachryma, humor ex calefactione cerebri diſtillans per oculos, quando eſt magna calefactio, ſic, vt cerebro exiccato, non manant lachrymæ, vt in ira virorum; vel cum iam antea exiccatum, longo mœrore, ac luctu; vel cum ficcum eſt ex ſe, veluti in melancholicis. Profluunt autem lachrymæ, cum cerebrum eſt humectatum, vt in ebrijs; cum molle, ac tenerum, vt in pueris, mulieribus, ægris. Exiſtunt quoque ex vento valido, ex fumo, ex aduerſa aliqua valetudine, ex amore, ex deſiderio fruendi aliqua re, potiſſimum vero ex miſeratione profluunt lachrymæ. Tributæ ſunt ſimul homini lachrymæ ad teſtandum noſtrum dolorem, vt alios in noſtri miſerationem, atque ad ferendum opem adduceremus, vt auxilio mutuo iuuemus nos inuicem.

Quid lachryma ſit.

QVAESTIO XXXVI.

De cauſis triſtitiæ, ſeu doloris, articulos habet quatuor.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm cauſa doloris ſit bonum amiſſum, vel malum coniunctum.

SVMMA TEXTVS.

SIc habet Concluſio. Doloris magis eſt cauſa malum cõiunctum quàm bonum amiſſum. Nam in operibus animæ ita ſe habet motus appetitus animalis, ſicuti in rebus naturalibus motus naturalis. Si ergo in motibus naturalibus accipimus acceſſum, vel receſſum; acceſſus per ſe reſpicit id quod eſt conueniens naturæ; receſſus vero per ſe, id quod eſt contrarium naturę, ſicut graue per ſe recedit a loco ſuperiori, accedit autem naturaliter ad locum inferiorem, ſed ſi accipiamus cauſam vtriuſque motus, videlicet grauitatem, per prius grauitas inclinat ad locum deorſum, quã retrahat a loco ſurſum, a quo recedit vt tendat deorſum. Sic ergo cum triſtitia in motibus appetitiuis ſe habeat per modum fugę, vel receſſus, delectatio autem per modum proſecutionis, vel acceſſus, ſicut delectatio per prius reſpicit bonum adeptum, ita triſtitia reſpicit malum coniunctum, quod deteſtatur: cauſa tamen delectationis, & triſtitię, ſcilicet amor, prius reſpicit bonũ, quàm malum, ſic ergo eo modo, quo obiectum eſt cauſa paſſionis, eo magis eſt cauſa triſtitię, ſiue doloris malum cõiunctum, quàm bonum amiſſum.

EXPLICATIO QVAESTIONIS.

VNde naſcatur triſtitia, & animi dolor, explicat Diuus Thom. in hac quæſtione, quod ſcire operæpretium erit his, qui hunc malo mederi volunt. Naſcitur in primis ex malo præſenti, & coniuncto, quod maxime, & præcipue cruciat. Deinde ex boni amiſſione, immo ex boni abſentia, vt matri, cum vnicus filius diſceſſit. Multi quoque poſt delicias, & conuiuia, & dies feſtos, ac lætos triſtantur: eſt enim rei amiſſæ deſiderium, & animus inquietus aliquid ſemper requirens; ex triſtitia atra bilis gignitur, & ex hac

Vnde oriatur triſtitia.

hac viciſſim triſtitia ingraueſcit ſine alia mali opinione. Videas melancholicos triſtes, quibus alioqui nihil accidit mali, neque ipſi triſtitiæ ſuæ cauſas poſſunt reddere.

Tres cauſę triſtitiæ ex parte noſtri.

¶Poteſtas etiam maior, cui reſiſtere non valeamus, triſtitiam inferre ſolet; quippe quæ noſtrum bonum aufert, vel impedit. Ex parte verò noſtri, ſiue ex parte ſubiecti, tres cauſas referã, quãuis S. Thom. duas tantũ cõmemorat. Prima, eſt cupiditas boni, in quantũ vel ex ablatione, vel ex retardatione boni concupiti triſtamur. Secũda, eſt cupiditas vnitatis, quæ propter eandem rationem, triſtitiam & dolorẽ ſecum trahit. Tertia, eſt ipſamet anima, multis laboribus affligta, vel alioqui melancholiæ ex propria complexione ſubiecta: quam cauſam explicat in primis eleganter Auguſtinus quarto lib. cõfeſſionum his verbis. Suſpirabam, æſtuabam, flebam, turbabar, neque requies erat neq; cõſilium: portabam enim cõciſſam atq; cruentam animam meam impatientẽ à me portari, & vbi eam ponerem non inueniebã, & ego mihi remanſeram infelix locus, vbi neque eſſe poſſem, nec inde diſcedere.

Pri. concl.

Secunda.

Aug. lib. 4. conf. c. 7. Auguſt.

Tertia.

¶Sed circa hæc documenta dubitatio quædam parua ſuboritur. Dictum eſt enim, quòd malum coniunctum, & bonũ amiſſum, cauſant triſtitiam; dubitatio eſt. Nam malum coniunctũ & bonũ amiſſum, in re coincidunt, & ſunt penitus idem: malum enim in priuatione, & amiſſione conſiſtit. Ad hoc reſpondet Caietanus, quòd inter malum coniunctum, & bonũ amiſſum, hoc differt: quanquam enim in re, vtriuſque ratio conſiſtit in priuatione boni, verumtamen ratio boni amiſſi conſiſtit in priuatione, ratio verò mali conſiſtit in poſitione: amiſſio enim boni præſentatur in ratione priuationis boni, & conuenientis, vt patet: malum verò coniunctum, præſentatur vt diſconueniens, & vt nociuum, quod conſtat habere rationem cõtrarij bono amiſſo quod deſiderabatur. Itaque illamet priuatio; quæ in re eſt priuatio boni, & malum, apprehenſa vt priuatio boni, offertur vt priuatio, & mouet appetitum vt priuatio cõuenientis; apprehenſa verò vt malum, offertur, & mouet appetitum vt diſconueniens, ac ſubinde vt ens cõtrarium. Et hoc experimur in nobis, dum priuati rebus, amico, honore, & priuationem cõuenientis, & appoſitionem diſconuenientis diuerſimodè flemus; illud referendo ad ea quæ habeamus, vel ſperabamus; & hoc ad ea quæ patimur, vel timemus. Vſque adeò verò malum habet

Obiectio.

Cõcluſio.

Caieta.

ARTIC. SECVNDVS.

¶*Vtrùm concupiſcentia ſit cauſa doloris.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Si cõcupiſcentia conſideretur ſecundum propriam rationem, eſt cauſa triſtitiæ, in quantum ex retardatione, vel ablatione boni concupiti triſtamur.

¶Secunda concluſio. Concupiſcentia non poteſt eſſe cauſa vniuerſalis triſtitiæ, quia magis dolemus de ſubtractione bonorum præſentium, in quibus delectamur, quàm futurorum bonorum, quæ concupiſcimus. Auguſtinus verò aliquando ponit cõcupiſcentiam pro amore, & ſic vniuerſalem cauſam eam dicit.

¶Tertia concluſio. Concupiſcentia poteſt eſſe delectabilis, quamdiu manet ſpes adipiſcendi quod concupitur.

ARTIC. TERTIVS.

¶*Vtrùm appetitio vnitatis, ſit cauſa doloris.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt. Appetitus vnitatis ſicut concupiſcentia, vel cupiditas, ponitur cauſa doloris: nam bonum vniuſcuiuſque rei in quadam vnitate cõſiſtit, prout vnaquęq; res habet illa vnita, ex quibus perfectio eius cõſiſtit. Vnde Catholici poſuerunt vnum eſſe principium, ſicut & bonũ. Quare naturaliter vnumquodq; appetit vnitatem, ſicut bonitatem; & propterea ſicut amor, vel appetitus boni, eſt cauſa doloris, ſic appetitio vnitatis.

ARTICVL. QVARTVS.

¶*Vtrùm poteſtas maior, ſit cauſa doloris.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt. Poteſtatem maiorem ponit Auguſtinus cauſam doloris; quia per ipſam compellitur aliquis ad faciendum ea, quæ proprię voluntati repugnant. Quod autem aduenit contra inclinationem alicuius, non eſt niſi per actionem alicuius fortioris. Ergo maior poteſtas eſt cauſa doloris. Sed ſi fortior poteſtas tantum inualeſcat, quòd cõtrariam inclinationem mutet in propriam, iam non erit aliqua repugnantia; vt ſi fortius agens corrumperet aliquod corpus graue, tunc ferri ſurſum, non eſſet rei violentum, ſed connaturale; ſic igitur ſi maior tantum inualeſcat, quod auferat inclinationem voluntatis, vel appetitus ſenſitiui, non ſequitur dolor, ſed tunc ſolùm, quando remanet inclinatio in cõtrarium.

¶Sed nos aliam ſolutionem huius dubitationis adhibemus, ea eſt, quòd malum cõiunctum nõ eſt priuatio boni: hanc enim ſumus opinione, q malum eſt contrarium bono, vt docet Ariſtot. in poſt prædicamentis, & in capite de oppoſitis. Certa enim res eſt, quòd vulneratio quæ cauſat triſtitiam, priuatio nõ eſt; febris, famis, ſitis, plagæ, inter priuationes non numerantur: & quanquam malum moralè à pleriſque priuatio cẽſeatur (quorum ſententia mihi non probatur) malum verò pœnæ, quod cruciat, & affligit animum, non ſemp priuatio eſt, ſed ens quoddam bono contrarium, & à Deo eſt, iuxta illud; Si eſt malum in ciuitate quod non fecerit Dominus.

Aut. ſoluti.

Ariſt.

Cõcluſio.

Auguſt.

¶Sed ex hoc alia emergit dubitatio. Nam ſuprà multis in locis dictum eſt, actum appetitus nunquam eſſe in malum, ſub ratione mali; hic tamen docetur, quòd triſtitia, quæ affectio eſt appetit? noſtri, eſt de malo coniuncto, & ſub ratione mali. Sed hoc facilem habet explicationem; nam malum, quod eſt obiectum triſtitiæ, ponitur finis appetitui motus, non vt proſequendus, ſed vt fugiendus. Itaq; quando diximus, actum appetitus non ferri in malum, ſub ratione mali, intelligimus motu proſecutionis, & amoris; at motu diſſenſionis, & deteſtationis fertur in malum, ſub ratione mali; vnde odium deteſtatur malum, ſub ratione mali.

Solutio.

¶Sed denique dubitabit Theologus; quomodo malum ſub ratione mali ſit obiectum triſtitię, & tamen melancholici triſtantur, & mœrore conficiuntur, nullam valentes reddere ſuæ triſtitiæ cauſam, quibus nihil accidit mali? Reſpondeo, dicendum eſſe, quòd ex praua diſpoſitione melancholici ſic ſunt affecti, vt omnia, quæ occurrunt, & incidunt mala illis videantur, & diſconuenientia, ſic quòd illis nihil placet, nihilque illis, vt delectabile proponitur.

Vltima dubitatio.

Solutio.

EXPLI-

EXPLICATIO QVÆSTIONIS.

IN explicatione huius quæſtionis pauca adducenda ſunt. Triſtitiæ, ac doloris eſt obtenebrare ſpiritus; vnde hæc exiſtunt incõmoda: adimitur animo ſua alacritas, eademq; ex cauſa obſcuratur ingenium. Moleſtiæ (inquit Cicero) me hebetarunt. & Niobe in ſaxum dicitur eſſe ex luctu conuerſa. Inducit etiã triſtitia refrigerato cerebro ſomnum, quemadmodum eſt apud Pſalmiſtam. Dormitauit præ tædio anima mea. Subortur odium, tum hominum, tum lucis ipſius, rerumq; omnium humanarũ, iuuatque altius in mœrorem demergi, neque hilarora, nec conſolationes admittuntur. Augetur præterea triſtitia in meticuloſis, qui longiſſimè ſuſpitiones mittunt, & diffuſam texunt malorũ telam; ex hoc damno, illud, ex illo, aliud, deinde aliud naſcitur: tranſit poſtremò in odiũ ſui ipſius, in deſperationem, & rabiem. Corpus autem triſtitia exiccatur, & contrahitur cor, adeò vt in quibuſdam triſtitia extinctis, repertum ſit nõ latius membrana. Affectio hæc frigida eſt, & ſicca, & ideo inualeſcit in frigidis temporibus & locis, & in iis, qui diſpoſitionem habẽt melancholicam, vt in autumno, hyeme, & tempore nubilo, & nocte. Sed & ſapiens, Eccl. 38. explicat optimè, quæ incommoda ex triſtitia ſubſequãtur, dũ inquit; A triſtitia feſtinat mors, & cooperit virtutem, & cordis flectit ceruicem. Senſus eſt; triſtitia facit vt mors feſtinãter, & ante tempus aduenjat; ipſaque triſtitia vires hominis tegit, ita vt ſe non prodant, ſed obſcurẽtur, ac ſupprimantur; flectitq; ceruicẽ hominis, ita vt curuus, atque triſtis incedat. Vnde autem proueniat q; ſit in homine noxia triſtitia, ſequẽs ſententia indicat; ſubiungitur enim, In abductione permanet triſtitia, & ſubſtantia inopis ſecũdum cor eius. Senſus eſt, triſtitia permanet in homine per hoc q; abducit animũ ſuum a conſolatione, & conſideratione eorum quæ dolorem mitigare poſſent, & ſubſiſtentia pauperis, vel afflicti eſt ſecũdum cor eius: quia quale eſt cor eius, talis eſt & vita, atque ſubſiſtentia, vt ſi cor eius ſit mœrens, verè miſera ſit eius vita, & breuis futura. Vel alius ſenſus; ex corde pẽdet, dies ne ſit quis habẽdus, vel pauper: ſi enim modico cõtentus eſt, & vitam viuit iucundam, reputandus eſt vere dives: ſi verò triſtitia, & mœrore conficitur, etiã ſi multas poſſideat diuitias, vere pauper eſt. Itaque ſecundum iſtũ ſenſum ſignificatur triſtitiam eſſe ingens malum, quæ diuitem facit egenum, & pauperem bis infelicem.

Cõcluſio. Cicero.

Pſal. 118.

Cõcluſio.

Eccl. 38.

Cõcluſio.

QVAESTIO XXXVII.

De effectibus doloris, ſeu triſtitiæ, articulos habet quatuor.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm dolor auferat facultatem addiſcendi.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio affirmat magnum dolorem auferre facultatem addiſcendi. Cum enim potentiæ animæ in vna ipſius eſſentia radicentur, ideo neceſſe eſt quando eius intentio vehementer trahitur ad operationẽ vnius potentiæ, retrahatur ab operatione alterius; vnde ſi quid ad ſe trahat totam animæ intentionem, vel magnam eius partem, non compatitur ſecum aliquid, quod magnam intentionem requirat. Ideo, ſi dolor fuerit intenſus, impeditur homo a diſcendo. Dolor autem, & triſtitia per accidens, ſi erit moderata, ita vt cordis diſſolutionem, & euagationem non patiatur, poterit conferre ad doctrinam capeſſendam.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm aggrauatio animæ ſit effectus triſtitiæ.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio, qa motus appetitus animalis; ſunt ſimiles inclinationibus appetitus naturalis, ideò effectus paſſionum animæ aliquando metaphoricè nominantur ſecundum ſimilitudinem corporum ſenſibilium; ſic feruor attribuitur amori, dilatatio delectationi, & aggrauatio triſtitiæ, quia aggrauatur homo ex aliquo pondere, per quod impeditur a proprio motu. Contingit enim triſtitia ex aliquo malo præſenti, quod cum repugnet motui voluntatis, aggrauat animum, in quantum impedit ipſum, ne fruatur eo quod vult. Sed ſi non ſit tanta vis mali contriſtantis, vt auferat ſpem euadendi, quamuis aggrauetur animus, quantum ad hoc quod in præſenti non potiatur eo quod vult, remanet tamen motus ad repellendum nociuum contriſtans. Si verò tantum creſcat vt ſpes euaſionis excludatur, tunc ſimpliciter impeditur interior motus animi anguſtiati, & quandoque etiam exterior corporis motus, vt ſtupidus in ſeipſo remaneat homo.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm triſtitia, vel dolor debilitet omnem operationem.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio. Nunquã enim ita bene aliq̃d operamur cum triſtitia, ſicut cum delectatione: quia voluntas eſt cauſa operationis, quæ mouet, præcipuè ex bono, & delectabili. Sed ſi comparatur operatio ad triſtitiam, ſicut ad principium, & cauſam, ſic augetur operatio ex triſtitia; quia quãto aliquis magis triſtatur de aliquo, tantò magis conatur ad expellendam triſtitiam quæ impedit, ſi remanet ſpes, alioqui nullus motus, vel operatio ex triſtitia cauſatur.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm triſtitia magis noceat corpori, quàm aliæ paſſiones.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmãs. Illæ enim quæ important motũ appetitus cum fuga, ſeu retractione, quædam repugnant vitali motioni, non ſolum quantum ad quantitatem, & menſuram, ſed etiam ſecundum ſpeciem motus; ſicut timor, & deſperatio, & ſuper omnes triſtitia, quæ aggrauat animum ex malo præſenti, quod eſt fortius quàm futurum. Sed paſſiones animæ, quæ important motum appetitus ad proſequendum aliquid, non repugnant vitali motioni ſecundum ſpeciem, ſed ſolum poſſunt repugnare ſecundum quantitatem: vnde deſiderium, amor, gaudium, & ſimilia, ſecundum ſpeciem iuuant naturam corporis, quam ſolum

propter

EXPLICATIO QVÆSTIONIS.

DE remedijs triſtitiæ haud inutile erit pauca ſubijcere. Diluitur triſtitia, vel malo ſublato, vel reddito amiſſo bono, aut rebus lætis maioribus affluentibus, quas non pluris eſtimamus, quã illas quarũ abſentiam dolemus. Diſcutitur quoq; auerſione cogitationis, vt negotijs, & narrationibus iucũdis, recto iudicio, nempe reputatione non eſſe tãtum malum, non tanti æſtimandum eſſe vt nos affligamus, plus nos in eo qđ agimus perdere, quàm ſit in eo qđ dolemus deperditum: hanc eſſe communem ſortem, & ab illo fieri, cuius voluntati, & iudicio non parere nefas eſſet; mœrore remediũ non parari. Item, vt in alijs animi morbis clauus clauo retũditur; ſic etiã diluitur triſtitia, cũ oſtẽditur, vel periculũ maius qđ imminet, vt illud quod iã adeſt, pro nihilo ſit habẽdũ; ſicut q̃ dolet amiſſam pecuniã in diſcrimine captiuitatis, vel mortis: aut cum demonſtratur maximorum bonorum ſpes, vt famæ, immortalitatis, vel dignitatis aut illi⁹, quod omnia ſuperat bona, beatitudinis ſempiternæ. Diluitur etiam triſtitia his, quæ humectant atram bilẽ, vt cibis calidis & humẽtibus, vino potiſſimũ, de quo eſt in ſacris literis; Da vinum mœrenti. Delectatione quoque quauis mitigatur triſtitia, potiſſime viſus, vel auditus, vt cœlo aperto, campo & pratis patentibus, muſica; tametſi muſicæ eſt gen⁹ quoddam, quod mœſtis maiorẽ mœrorem

Cõcluſio.

Cõcluſio.

propter exceſſum poſſint nocere. Vnde magis nocet triſtitia, quàm aliæ paſſiones. Et ideo Eccleſiaſtici 38. dicitur. A triſtitia feſtinat mors, & ſpiritus triſtis exiccat oſſa.

QVAESTIO XXXVIII.

De remedijs triſtitiæ, ſeu doloris, articulos habet quinque.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm quælibet delectatio mitiget dolorem.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Quælibet delectatio remedium affert ad mitigandam triſtitiam, ſeu dolorem: quia delectatio eſt quædam quies appetitus in bono conuenienti: triſtitia autem eſt ex malo, quod repugnat appetitui. Vnde ſic ſe habet delectatio ad triſtitiam, ſicut quies corporis ſe habet ad fatigationem, quæ accidit ex aliqua trãſmutatione innaturali: nam & ipſa triſtitia fatigationem quandam, ſiue ægritudinem animæ importat. Sicut igitur quælibet quies corporis remedium affert contra quamlibet fatigationem, ex quacunque cauſa in naturali prouenientem; ita quælibet delectatio remedium affert ad mitigandum quamlibet triſtitiam, ex quocunque procedat. Neque obſtat quòd non omnis delectatio contrarietur omni triſtitiæ ſecundum ſpeciem, cum contrarietur ſecundum genus: ideo ex parte diſpoſitionis ſubiecti, quælibet triſtitia, per quamlibet delectationem mitigari poteſt.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrum fletus mitiget dolorem.*

SVMMA TEXTVS.

ESt affirmans Concluſio: quia omne nociuum interius clauſum magis affligit, cum intentio animæ circa ipſum multiplicetur: ſed quãdo ad exteriora diffunditur, quodammodo diſgregatur, & minuitur interior dolor. Eſt & alia ratio; quia operatio conueniens homini, ſecundum diſpoſitionem in qua inuenitur, delectabilis eſt; fletus autem, & gemitus, ſunt operationes conuenientes dolentibus.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrum compaſſio amicorum mitiget dolorem.*

SVMMA TEXTVS.

ESt affirmans concluſio: tũ, quia in eo qui triſtitia afficitur, fit imaginatio, quòd amici cum ipſo ferunt onus triſtitiæ: tum, quia ex hoc percipit ſe amari, quod eſt delectabile.

ART. QVARTVS.

¶ *Vtrum veritatis contemplatio mitiget dolorem.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans. Quia in contemplatione maxime conſiſtit delectatio, præcipue in ſapientiæ amatoribus. Vnde in contemplatione futuræ beatitudinis maxime gaudemus in tribulationibus. Quare Tyburtius martyr, cum nudis plantis ſuper ardentes prunas incederet, dixit; Videtur mihi quòd ſuper flores roſeos incedam in nomine Ieſu Chriſti.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrum ſomnium, & balnea mitigent dolorem.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans. Quia ea quæ reformant naturam corporalem indebitum ſtatum, repugnant triſtitiæ, & ipſam mitigant, quæ ſecundum ſe vitali motioni repugnat: per iſta igitur remedia, natura reducitur ad debitum ſtatum, & ſic ex his cauſatur delectatio, quæ triſtitiam diſſipat.

infert. Sed & luctu & lachrymis, & ſuſpirijs mitigatur doloris triſtitia, vt optime oſtẽdit D. Tho. articu. 2. Sed quomodo luctus, & lachrymæ, quæ res triſtes ſunt, triſtitiam diluant, haud facile eſt explicare, maxime cum nullus effectus diminuat ſuã cauſam; ſed fletus, & gemitus ſunt effectus triſtitiæ; quomodo ergo minuunt triſtitiam? Sed ſoluitur, ſi rerũ ordinem recte aduertamus. Nam in eo qui flet, tria ſunt cõſideranda, ipſe, qui triſtitia afficitur, & res, quæ triſtitiam cauſat; & effectus triſtitiæ, puta, flere. Et ſunt duæ contrariæ habitudines inter eũ qui triſtitia afficitur, & inter rẽ quæ triſtitiam cauſat: & inter eum qui triſtatur, & effectum. Nam prima habitudo, eſt habitudo diſconuenientiæ: Secunda vero habitudo, eſt cõuenientiæ; & propterea effectus ipſe, puta, fletus, habẽs vtrũque, quia eſt effectus cõueniens mœſto, & triſti, & præſentat obiectũ contriſtans vt cauſam; quamquam ratione obiecti triſtitiam augeat, propter qđ & fletus continuatur: ratione tamen ſui delectat, & recreat, & triſtitiam minuit; & quia res magis eſt ratione ſui, quam ratione alterius, ideo ſimpliciter conceditur quòd fletus mitigat triſtitiam. Sed & compaſſio amicorum mitigat dolorem, propter rationes quas cõmemorat D. Tho. in artic. 3. Hic tamen ſcire oportet, quòd aliena lætitia, triſtitiam noſtram exaugeat; ſicut feſti dies, & celebritates publicæ: cohibetur ab introrſum, & augetur triſtitia per appoſitionem contrarij

Quomodo fletus & gemitus minuant triſtitiam.

Reſpõſio.

Cõcluſio.

Cõcluſio.

D. Tyburtius mart.

Concluſio.

D. Thom.

trarij: quemadmodum calor viuentium corporum in hyeme. Sed & alteram huius rei causam demonstrare possumus; cũ enim videamus alios lætitia perfrui, nostra mala diligentius consideramus, & amissione bonorũ & ex impedimento lætitiæ cruciamur. Sed quomodo cõtemplatio veritatis tristitiam diluat, ostendit D. Thom. eleganter, & efficaciter in litera; de quo oritur parua dubitatio.

Prior con.

Obiectio. Posterior.

¶ Nam intellectus speculatiuus non mouet voluntatem, vt crebro docet Aristo. Sed speculatio veritatis pertinet ad intellectum speculatiuũ: quomodo ergo mitigat dolorem, & tristitiam voluntatis? Sed hæc obiectio facillime depellitur: nam licet contemplatio, ex parte rei contemplatæ, nõ moueat animum; qui enim cõtemplatur triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, nihil dicit vnde appetitus moueatur: mouet tamẽ animum ex parte ipsius contemplationis, quæ est quoddam bonũ hominis, & natura sua delectabilis. Hæc de remedijs tristitię dixisse sufficiat; qui plura desiderat, legat F. Petrarcham, in lib. de remedijs aduersæ fortunæ.

Aristot. Solutio.

Petrarch. Conclu.

EXPLICATIO QVÆSTIONIS.

DVo tantum sunt explicãda in præsenti quæstione: alterum est, quomodo tristitia secundũ se, & simpliciter, mala sit: alterum est, quomodo tristitia, seu dolor, potissime damnatorum, summũ hominis malũ nõ sit. Primum assertum habet D. Th. in 1. art. secundum vero, in vltimo.

¶ Et quidem primum assertum falsum dicere videtur. Nam id quod secũdum se, & simpliciter malũ est, nulla ratione potest recte fieri, sicut mendacium, & adulterium, quę secundũ se mala sunt, nulla ex causa honestari possunt, vt habet sana doctrina: ergo si tristitia secundũ se, & simpliciter, mala est, nulla ex causa potest esse bona: cuius contrarium docet D. Tho. in art. 2. & 3. Deinde, recta ratio docet, & dictat, q̃ appetitus quandoque priuetur quiete in bono, & anxietur de præsenti malo, vt patet in voluntarie assumẽtibus luctum propter Deum in suorum criminum satisfactionem.

Quomodo tristitia simpliciter mala sit.

Conclusio. D. Tho. Secundi.

¶ Alterum assertum ex eo Theologis potest facessere negotium; Nam optimum opponitur pessimo, vt docet Aristo. 8. Ethic. capitu. 10. sed quædam delectatio est summum bonum, vt delectatio beatitudinis: ergo aliqua tristitia est summũ malum. Iterum, summum bonum est videre Deum, & de eius fruitione delectari: ergo summum malum est carere visione beatifica, & de eius amissione contristari. Hoc ipsum confirmatur. Nam summa miseria, est summum; malum at vltima, & summa miseria est esse infelicem: esse autem infelicem, est carere visione beatifica, & eius delectatione priuari: ergo aliqua tristitia est summum hominis malum.

Vtrũ damnatorũ tristitia sit sũmũ malũ. Prim. arg.

Aristot. Secundò.

Confir.

Conclu.

¶ Ad defensionem, & explicationem primi asserti, nouisse oportet ex Sanct. Doctores in quodlib. q̃ actus humani quadripartiti

Aug. lib. de ve. rel. 12. Responsio primi dubij. D. Thom.

QVÆSTIO XXXIX.

De bonitate, & malitia tristitiæ, seu doloris, articulos habet quatuor.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrum omnis tristitia mala sit.

SVMMA TEXTVS.

PRior conclusio. Tristitia, secundum se; & simpliciter, mala est: anxiari enim appetitum hominis ex malo præsenti, malum est, quia impeditur quies in bono.

¶ Posterior conclusio. Supposito aliquo contristabili, & doloroso, ad bonitatem pertinet quòd aliquis de malo præsenti tristetur, vel doleat, nam si non tristaretur, procederet, vel quòd non sentiret, vel non reputaret illud malum sibi repugnans; quorum vtrumque est manifeste malum. Quare suppositia præsentia mali, ad bonitatem pertinet, quòd sequatur tristitia, vel dolor. Vnde aliqua tristitia est bona ex suppositione, sicut verecundia alicuius turpis commissi.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrum tristitia possit esse bonum honestum.

SVMMA TEXTVS.

COnclusio est. Tristitia potest habere rationem boni honesti: nam secundũ illam rationem, qua tristitia potest esse bonum, potest esse bonum honestũ. Dictum est enim, quòd tristitia est bonum, secundum cognitionem, & recusationem mali; quæ quidem duo in dolore corporali attestantur bonitati naturæ, ex qua prouenit quòd sensus sentit cruciatum, & natura refugit læsiuum, quod causat dolorem: in interiori verò tristitia, cognitio mali, quandoque est secundum rectum iudicium rationis; & recusatio mali per voluntatem bene dispositam, detestãtem quod vere malum est. Omne autem bonum honestum ex his duobus præcedit, scilicet ex rectitudine rationis, & voluntatis; vnde manifestum est, quòd tristitia potest habere rationem honesti.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrum tristitia possit esse bonum vtile.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans est conclusio. Nam ex malo præsenti duplex motus appetitus cõsurgit: vnus, quo appetitus contrariatur malo præsenti; & ex hac parte tristitia non habet vtilitatem: quia quod præsens est, non potest non esse præsens: alius, quo repellit tristabilem; & quantũ ad hoc, si est de aliquo quod fugiendum sit, tristitia habet vtilitatem; fugiendum autem est aliquid propter seipsum ex contrarietate quam habet ad bonũ, vt est peccatum. Alio modo fugiendum est aliquid, quia est occasio mali. Vtroque modo tristitia habet rationem vtilis in omni malo fugiẽdo: nam sicut delectatio de bono facit, vt bonum auidius quæratur, ita tristitia de malo, facit vt malum vehementius fugiatur.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrum tristitia, siue dolor, possit esse summum hominis malum.

SVMMA TEXTVS.

NEgans est conclusio. Nã culpa est maius malum, quàm pœna, vt in prima parte habitum est. Sed tristitia pertinet ad pœnam peccati, sicut frui rebus mutabilibus est malum culpæ. Dicit enim Diu. Augustinus in libro de vera religione. Quid est dolor, qui dicitur animi, nisi carere mutabilibus rebus quibus fruebatur, aut frui se posse sperabat? & hoc est totum quod dicitur ma-

Quadrupli ces actꝰ humani.

titi ſunt: quidam ſemper mali, vt mentiri; quidam per ſe, boni; vt colere Deum; quidam indifferentes, vt leuare feſtucam de terra; quidam ſolitariè ſumpti ſonant in malum, qui tamen poſſunt ex circunſtantijs honeſtari, vt occidere hominem; hoc enim ſolitariè ſumptum, importat aliquid inconſonum rationi. Violenta enim priuatio vitæ humanæ, rationi diſſonat; ſed ſi addatur circunſtantia propter maius bonum, propter conſeruationem, & liberationem Reipublicæ a nefarijs hominibus, efficitur conſentanea rationi. Nec propterea actus malus moraliter fit bonus moraliter; ſed actus qui, ſi ſecundū ſe, ideſt ſolitariè ſumptꝰ, fieret, eſſet malus, quando fit circundatus honeſtatis conditionibus, eſt bonus moraliter. In hoc quarto genere conſtituitur triſtitia, quæ in litera primi atticuli dicitur ſecūdum ſe mala, id eſt, ſolitariè ſumpta, in malum ſonat; quia ſi appeteretur, & haberetur ſola, mala eſſet; at ſi illa appetatur, & habeatur ex malo coniuncto, bona moraliter eſſe poteſt.

Secū. reſp.

Vel dicito, quòd triſtari temere, & ſine cauſa, ex nullo malo adiacenti, malum eſt, & hoc eſt quod dicit Diuus Thomas, quòd triſtitia ſecundum ſe, mala eſt, & non eſt de genere eorum quæ per ſe appeti debeant. Cæterùm triſtitia præſuppoſita præſentia mali, bona eſt, & rationi conſona: ſicut ſumere medicinam, niſi in infirmitate, aut neceſſitate, malum eſt; at in infirmitate, & neceſſitate, bonum eſt, & laudabile.

Ad primū Argum. Dupliciter eſt aliquid malum per ſe.

¶Ad argumenta in aduerſum, ad primum dicendum, quòd eſſe malum per ſe, cōtingit dupliciter: quod enim eſt malū per ſe, id eſt, de ſua ratione, aut proprietate naturali habet malitiam inſeparabilem, & ſic nunquā perdet illam: quod autem eſt malum per ſe, id eſt ſolitariè ſumptum, habet malitiam ſolitariè, quam perdit ex coniunctione cum alio, & hoc modo triſtitia dicitur ſecundum ſe mala.

Ad ſecundum.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd noſtram ſententiā admodum confirmat: nam oſtendit, quòd triſtitia eſt mala moraliter, ſi ſolitariè ſumatur: nam importat aliquid ſolitariè ſumptum rationi diſſonans, ſcilicet priuationem boni, & inquietudinem appetitus: at ex coniunctis efficitur bona, atque laudabilis. Certè, vt ego exiſtimo, nihil aliud vult docere Diuus Thom. niſi quòd ſunt quædam actiones ſiue animi affectiones, quæ bonæ non ſunt, niſi ex aliquo præſuppoſito; veluti pœnitentia bona non eſt, niſi præſuppoſito peccato; medicina, neceſſaria non eſt, niſi morbo præſuppoſito.

Solutio dubij ſecūdi.

¶Sed ad defenſionem alterius aſſerti progrediamur, & quidem non immorabimur in confirmanda ſententia Diui Thomæ, quòd triſtitia non ſit hominis ſummum malum; nam hoc adeò efficaciter demonſtrat Diuus Thomas, vt noſtra comprobatione non indigeat: ſolum confutabimus argumenta in contrarium: Nam ad primum dicendū eſt in primis, illud axioma ex Ariſtotele citatum, non ſemper dicere verum, prout demonſtratum eſt ſuperius in materia de beatitudine. Melius eſt enim eſſe ſtudioſum, quàm habere inclinationem naturalem ad virtutum ſtudia; at peius eſt non habere inclinationem ad virtutum ſtudia, quàm non eſſe ſtudioſum: nam ſi non habeas iſtam inclinationem, homo non eris, ſiquidem hæc inclinatio eſt inſita naturæ humanæ. Itaque non ſemper optimo opponitur peſſimum. Sed & illud addendum eſt in confutationem argumenti, quòd non eſt eadem ratio de delectatione beatitudinis, & triſtitia miſeriæ. Nam aliqua hominis delectatio poteſt eſſe ſummum hominis bonum, cum in ea nullum ſit malum, eo modo, quo ſuprà dictum eſt de delectatione, & beatitudine: triſtitia autem non poteſt eſſe ſummum hominis malū; nam in ea eſt aliquid bonum, ſcilicet verum iudiciū de vero malo & ordo debitus voluntatis, approbantis malū. Et ſic patet, quòd in dolore, vel triſtitia eſt aliquod bonum; quod ex eo vel maximè cōfirmatur. Nam triſtari de vero malo, tantum abeſt vt ſit malum, quòd ſecundum ſe ſit bonum, & laudabile: quod ſi in damnatis bonum non eſt, id ex ſua praua voluntate contingit.

Ad primū Argum.

Cōcluſio.

Quadruplex ſpes

¶Ad alia argumenta cōcedatur, me iudice, ſummam miſeriam, & ſummum hominis malum eſſe, carere viſione beatifica, & priuari fruitione beatæ vitæ; ex hoc tamen nō inferatur, quòd dolor inde ſubſecutus ſit ſummum hominis malum: nam peius eſt carere ſummo bono, quàm triſtari de carentia ſummi boni; quin potius hæc triſtitia ſecundum ſe, bona eſt, & laudabilis. Hæc de quæſtione.

Ad alia ar.

QVAESTIO XL.

De paſſionibus iraſcibilis, & primo de ſpe, & deſperatione, articulos habet octo.

ARTIC. PRIMVS.

¶*Vtrùm ſpes ſit idem quod deſiderium, vel cupiditas.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio. Spes differt a deſiderio: nam ſpecies paſſionis ex obiectis conſiderantur. Quatuor autem conditiones ſpei attenduntur. Prima, ſpes eſt de bono; & ſic differt a timore, qui eſt de malo. Secunda ſpes eſt de futuro; vnde differt a gaudio, quod eſt de præſenti. Tertia, requiritur quòd ſpes ſit de aliquo arduo cum difficultate adipiſcendi: non enim quis ſperat aliquod minimum, quod in promptu eſt: & ſic differt a deſiderio, quod eſt de bono futuro abſolutè, & ad concupiſcibilem pertinet, ſpes verò ad iraſcibilem pertinet. Quarta, quòd illud arduum ſit poſſibile adipiſci; quia non ſperat quis id quod adipiſci non poteſt: & ſic differt a deſperatione, & præſupponit deſiderium, ſicut omnes paſſiones iraſcibilis præſupponunt paſſiones concupiſcibilis.

Ad ſecundum. Arg prim.

Secundo.

D. Thom.

Variæ ſpei definitiones.

EXPLICATIO QVÆSTIONIS.

IN gratiam huius quæſtionis duo tantummodo explicabo; nam cætera de ſe ſunt manifeſta ſatis. Primum illud eſt, quomodo ſit de ratione ſpei bonum futurum arduum: Secundò, de cauſis ſpei, breuiter & ſummatim dicam. De definitione ſpei haud parua mouetur quæſtio. Num ſit de definitione ſpei bonum futurum. Quòd nō ſit, duo argumenta, nequaquam imbecilla, ſuadent. Alterum, quòd bonum ſit futurum, non eſt ens reale, ſed rationis; id enim quod non exiſtit in rerum vniuerſitate; non eſt ens reale, ſed ens rationis: Sed ſpes eſt affectus animi noſtri, verus, & realis. ergo non rectè definitur per id quod non eſt. Deinde ſi affectus ſpei, exactè, & rectè definitur ex bono futuro arduo, conſequens eſt, quòd in brutis non ſit ſpes, cuius contrarium definit D. Thom. in artic. 3. Quòd hoc rectè ſequatur, ſic oſtendo. Nam bruta animantia non cognoſcunt futura, ſiquidem habent ſolum cognitionem ſenſitiuam, quæ non eſt futurorum: ergo non expectant futura; ergo ſi ſpes eſt de futuro bono, bruta animantia non habent ſpem.

Vtrùm de ratiōe ſpei ſit bonum futurum.

¶Vt propoſita dubitatio exponatur, ſcire oportet, quòd

ſpes

ſpes variè a doctoribus definitur. Cicero ſic definit; Spes, eſt expectatio boni. Alii verò ſic definiunt; ſpes, eſt fiducia euenturum eſſe quod cupimus. Sed Diuus Thom. ſic definit ſpem; Spes, eſt motus appetitiuæ uirtutis, ſequens apprehenſionem boni futuri, ardui, poſſibilis adipiſci. Potrò in vniuerſis his definitionibus, futurũ bonum in definitione ſpei collocatur, propter quod operæpretium erit diligenter exponere, quomodo ſpes per bonum futurum definiatur. Certè cùm ſpes ſit motus appetitus, qui fertur ad res, ad extra, hinc prouenit, quòd aliter ſe habeat ad rem præſentem, quàm ad futuram, & aliter trahatur ad p̃ſentiam boni per delectationem, aliter verò ad rem futuram, per ſpem, & inquiſitionem: & ideo ſpes, ſicut deſiderium, reſpicit futurum per ſe: quod enim habet quis, non ſperat. Vnde ad argumenta propoſita dicendum eſt.

Cicero.

Cõcluſio. D. Thom.

Ad argu.

¶ Ad primum dicito, quod aliqd ſpectat ad rationẽ formalem obiecti, ex parte rei obiectæ alio mõ ex parte ſubiecti. Obiectũ ſpei, ex parte rei, eſt bonũ quod expectam⁹, ex parte noſtra redundat in obiectum eſſe futurum nobis; ſicut in obiectum fidei, vel humanæ, vel diuinę, non uiſum; ſi enim uideretur, non crederetur. Nihil autem prohibet huiuſmodi conditiones eſſe de ratione formali obiecti, ſic ut ſeparatis his cõditionibus non permaneat ſpecies: obiectum enim prius comparatur ad ſubiectum, quàm ad actũ, & propterea conditiones redũdantes in obiectũ ex ſubiecto, præueniunt actum, & ad integritatem formalis obiecti ptinere poſſunt. Nec obſtat, quòd entia rationis, ſint eiuſmodi denominationes: habent enim reales cauſas, quibus repuguant aliæ reales conditiones in eodem ex quibus redundant oppoſitæ denominationes in obiectis. verbi gratia in obiecto fidei & ſpei, non videri ad conditio denominatiua, quæ nihil reale ponit, ſed cauſa eius, putà, talis diſpoſitio ſubiecti realis eſt, & huic diſpoſitioni reali cõtrariat' alia diſpoſitio realis in eodem, putà, eſſe affectum lumine gloriæ, ex qua in obiectum redundat oppoſita denominatio, eſſe uiſum.

Ad primũ. Cõcluſio.

Cõcluſio.

Ad ſcđm Caiet.

¶ Ad ſecundum argumẽtum priuſquàm Dominus Caietanus reſpondeat, longam, & prolixam habet diſputationẽ; Vtrùm animalia bruta cognoſcant futura. Et a parte affirmãte ſic diſputat: Nã bruta mouẽtur ad futura, & appetũt illa, timẽs futura, & cauẽt ab illis: ergo cognoſcunt futura. Deinde, ad pfectionem aĩalis pfecti, requiritur ꝙ cognoſcat futura; exigit' nãq; ꝙ cognoſcant conueniens, & diſconueniens, inter ea q̃ cognoſci poſſunt p ſenſum. Sed pars ſenſitiua extendit ſe ad temporis perceptionẽ, vt patet ĩ memoria; ergo cognoſcũt futura, ad huius rei expõnẽ ſtatuit ĩ primis Caietanus, ꝙ ex exterioribus motibus manifeſtè demonſtrat' ĩ brutis aĩantibus eſſe appetitũ reſpũ futuri boni, vt patet de ſpe,

Vtrũ bruta futura cognoſcãt.

Cõcluſio.

Caiet.

R &

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm ſpes pertineat ad vim appetitiuam.*

SVMMA TEXTVS.

CConcluſio eſt affirmãs; Importat enim extenſionem quandam appetitus in bonum; motus autem ad res pertinet propriè ad appetitum. Virtutis enim cognitiuæ actio perficitur ſecundum quod res cognitæ ſunt in cognoſcente, & non ſecundum motum cognoſcentis ad res. Sed quia intellectus mouet appetitum repræſentando ei ſuum obiectum ſecundum diuerſas rationes obiecti apprehenſi, ideo in appetitu ſequuntur diuerſi motus, alius videlicet ex apprehenſione boni, alius ex apprehenſione mali, & ſimiliter alius ex apprehenſione præſentis, & alius ex apprehenſione futuri, abſoluti, & ardui, poſſibilis & impoſſibilis; & ſecundum hoc ſpes eſt motus appetiuæ uirtutis, conſequens apprehenſionem boni futuri, ardui, poſſibilis adipiſci.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm ſpes ſit in brutis.*

SVMMA TEXTVS.

CConcluſio eſt affirmans. Nam ſpes, eſt paſſio iraſcibilis; at in brutis eſt iraſcibilis; ergo & ſpes. Deinde, interiores paſſiones animalium ex exterioribus deprehendi poſſunt; ex quibus apparet quod in brutis eſt ſpes. ſi enim canis ꝛvideat leporem, aut accipiter, nimis diſtantem, non mouetur, quaſi non ſperans adipiſci poſſe; ſi ꝛverò eſt de propinquo, mouetur vt capiat.

ART. QVARTVS.

¶ *Vtrùm ſpei contrarietur deſperatio.*

SVMMA TEXTVS.

CConcluſio eſt affirmans. Nam in mutationibus inuenitur duplex contrarietas; vna ſecundum acceſſum ad contrarios terminos: & talis contrarietas ſola inuenitur in paſſionibus concupiſcibilis, ſicut amor & odium cõtrariantur; alio modo, per acceſſum, & receſſum, reſpectu eiuſdẽ termini; & hæc contrarietas in paſſionibus iraſcibilis inuenitur. Obiectũ enim ſpei, quod eſt. bonum arduum, habet rationem attrahendi, in quantum cõſideratur cum poſſibilitate adipiſcendi, prout autem cũ impoſſibilitate obtinendi conſideratur, eſt deſperatio, quæ repulſiui rationem habet.

Cõcluſio. Duplex cõtrarietas ĩ mutationibus.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrum experientia ſit cauſa ſpei.*

SVMMA TEXTVS.

REſpondetur affirmatiuè; vel, quia homo per experientiam acquirit facultatem aliquid faciendi, vel ſaltem experientia facit eum exiſtimare aliquid eſſe poſſibile. Primo modo, cauſa ſpei ſunt diuitiæ, fortitudo, & omnia quæ augent hominis poteſtatem, & hoc modo experiẽtia cauſat ſpem, quia facultatem facit aliquid de facili faciendi. Secundò modo, cauſa ſpei ſunt, doctrina, perſuaſio, & experientia; nam ex his fit exiſtimatio, quòd aliquid ſit poſſibile, quod prius reputabatur impoſſibile: & hoc modo ex diuerſa experientia poteſt cauſari defectus ſpei. Quare duobus modis cauſat ſpem experientia, & vno modo pefectum ſpei; vnde magis dicere poſſumus eam eſſe cauſam ſpei.

ARTIC. SEXTVS.

¶ *Vtrùm iuuenes, & ebrij, ſint magnæ ſpei.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. Iuuentus eſt cauſa ſpei; & hoc propter tria quæ requiruntur ad ſpem, ſcilicet, arduum, futurum, adipiſcile. Nam iuuenes habent multũ de futuro, & parum de præterito: ſpes enim de futuro eſt, & memoria de præterito, &

& deſperatione,atque etiã de timore.Deinde ſtatuit,quòd hæc rerum euidentia neceſſario ducit intellectum ad alteram duarum cauſarum,videlicet,ad naturam,vel ad apprehenſionem, & cognitionem boni futuri.Et quidem Diuus Thomas in ſolutione primi, tertii articuli,apertè reducit has demonſtrationes ad naturam: Inquit enim, quòd quãuis bruta animalia non cognoſcãt futura, tamẽ ex inſtinctu naturali mouentur ad aliquid futurum, atque ſi futurum præuiderẽt: huiuſmodi enim inſtinctus eſt inditus ab intellectu diuino præuidẽte futura.

Poſte.con. Ad hæc ſtatuit Dominus Caietanus, quòd quando diſputam⁹ de cognitione ſenſitiua; vtrùm ſeſe extendat ad futura,non diſputamus de cognitione ſenſitiua prout in nobis eſt: nam vt in nobis eſt ex coniunctione ad partẽ intellectiuam,plus aliquid ſortita eſt quàm ex natura ſua habere poſſit, vt patet de reminiſcentia, quæ eſt actus partis ſenſitiuæ, ut dicitur in libro de memoria,

Prior cõc.

Poſte.con. & reminiſcentia; & tamen ſoli homini cõuenit,propter cauſam dictã. Præterea ſtatuit ꝓ certo Caietanus, quòd futurũ, quatenus tempus eſt, poteſt percipi a potentia ſenſitiua: nam memoria tẽpus præteritum cognoſcit determinatè,vt heri;& indefinitè,& indeterminatè,vt olim.Ex quo etiam ſequitur,quòd futurum.ex hoc quod nõ eſt in ſeipſo,non repugnat quòd ſenſu percipiatur: in hoc enim conuenit cum præterito; neutrum enim eſt in ipſo,& tamen præteritum percipitur memorando.Denique,vt rem iam definiat, docet propriũ eſſe futuri vt diſtinguitur contra præteritum,& cõtra præſens non eſſe,nec fuiſſe.Itaque quod futurum eſt,nec eſt, nec fuit:ac per hoc neque immutauit,neque immutat ſenſum. Et quoniam tempus a potentia ſenſitiua non aliter percipitur,niſi per immutationem,futurum repugnat perceptioni ſenſitiuæ. Cum enim tempus ſit numerus motus ſecundum prius, & poſterius; non aliter percipitur ſenſu tempus,niſi percipiendo quandam diſtantiam ſucceſſiuam ab vna mutatione vſque ad aliam.& ideo temporis præteriti meminimus,quia aliqua immutatio tẽporis in memoria retinetur.Vnde cùm rerum futurarum immutationes non ſint in anima,quandiu futurum, imperceptibile erit

D.Thom. in parte ſenſitiua: & propterea D.Tho docuit, quòd bruta non cognoſcunt futura,ſed ſpes,& timor in eis, eſt motus animalis appetitiuus ſecundum ſubſtantiam,quia eſt actus ſecundus, elicitus ex cognitione, & ex obiecto cognito. Deniq; eſt motus ſequens apprehẽſionem boni, aut mali, & ex præſenti cognito ſperant ſecundum proprietatem, quia expectant futurum,ſed non ex futuro ab eis cognito, ideo multum uiuunt in ſpe iuuenes. Etiam propter caliditatem naturæ habent multos ſpiritus, vnde in eis cor ampliatur, & ſic in ardua tendunt, & ſunt animoſi, & bonæ ſpei. Iuuenes quoque, quia non ſunt paſſi repulſam, neque experti ſunt impedimenta in ſuis conatibus, ideo de facili arbitrantur aliquid eſſe poſſibile.

¶ Poſterior Concluſio.Ebrietas eſt cauſa ſpei, propter caliditatem cordis ex vino, & inconſiderationem periculorum: & hac eadem ratione communes ſtulti ſunt magnæ ſpei.

ARTICVL. SEPTIMVS.

¶ *Vtrùm ſpes ſit cauſa amoris.*

SVMMA TEXTVS.

PRior concluſio. In quãtum ſpes ſperatum bonum reſpicit, ſpes cauſatur ex amore; quia non eſt ſpes, niſi de bono amato,& deſiderato.

¶ Poſterior concluſio. Spes in quantum reſpicit illum, per quem nobis fit aliquid poſſibile,eſt cauſa amoris: cùm enim ſperamus per aliquem nobis prouenire poſſe bonum, in ipſum mouemur, ſicut in noſtrum bonum, & amare incipimus; & ex eo quòd amamus per accidens ex amore cauſatur ſpes,quia credimus ab eo redamari.Itaque ſpes eſt cauſa, & effectus amoris.

ART. OCTAVVS.

¶ *Vtrùm ſpes conferat ad operationem: vel magis impediat.*

SVMMA TEXTVS.

COnclusio eſt. Spes adiuuat ad operationem: hoc duobus modis: tum,ratione obiecti,quod eſt arduum poſſibile; arduum autem excitat attentionem; & id quod eſt poſſibile, non retardat conatũ; tum,ratione effectus, quia cauſat delectationem;delectatio autem adiuuat operationem.

QVAESTIO XLI.

De timore ſecundum ſe; articulos habet quatuor.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm timor ſit paſſio animæ?*

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt Concluſio. Nam ad rationem paſſionis ſpectat, quòd ſit motus appetitus de malo futuro difficili,cui reſiſti cõmodè non poſſit;ſicut ſpes eſt cõfidẽtia de bono

Cõcluſio.

Cauſa ſpei qua.

Spes eſt cauſa & effectus.

& ideo eorum ſpes eſt naturalis ſecundum quid, quia natura ſupplet cognitionem futuri. Hæc ſufficiant pro confutatione argumenti ſecundi, atque adeò pro explicatione illius quæſtionis, vtrũ bruta animantia cognoſcant futura. Plura dicit Caietanus,ſed qui voluerit ea legere,apud autorem inueniũtur, nos ad explicandas cauſas ſpei accedamus.

¶ Spes in primis vt naſcatur, non eſt opus euidentia ſcientiæ, quod ſit res futura, aut poſſibilis, ſed ſatis eſt coniectura opinionis, vel probabilitatis. Certè, hæ perſuaſiones, & ſimiles, valent ad ſpem concipiendam, quòd ſæpe factum eſt ſimile,ꝙ aliqñ, ꝙ in pari euẽtu idẽ accidit, quòd aliqua ratione, & cauſa debeat fieri, ꝙ par eſt vt fiat, quòd credibile eſt futurum hoc tempore, hoc loco, hoc negotio.Nulla eſt tam leuis, tam minuta,tam friuola ratio,dum modo apparẽs ſit, quæ non ſatis habeat virium ad ſpem ſuſtinẽdam: iucundiſſima eſt ſpei perſuaſio, & homini in primis neceſſaria inter tot ærumnas, & calamitates,ferè intolerabiles: omnia enim fierent ſine ſpei condimento, non ſolum fatua, ſed etiam inſuauiſſima: prudẽterque effictum eſt in fabulis, quòd in Pandoræ pyxide effuſis rebus omnibus,ac perditis,ſpes ſola reſederat in fundo,quæ eſt imago humanæ vitæ; ideoque ab artifice mundi effectum eſt, ut ſpes leuiſſimis de cauſis,& naſcatur,& ſuſtentetur. Huc pertinet illud prouerbium; Aegroto, dum anima eſt,ſpes eſt:ſententia eſt prouerbialis, admonens, ne in afflictiſſimis quidem rebus abiiciendam eſſe ſpem.Sumptum videtur adagium ex Theocriti Batto, quod non ineleganter tranſtulit Philelphus ad hunc modum.

Philelphꝰ. Alciatus.

Fidere Batte decet,melius cras forſan habebis:
Sperandum eſt viuis,non eſt ſpes vlla ſepultis,
Nunc pluit, & claro nunc Iuppiter æthere fulget.

Lege emblema Alciati de ſpe, in quo eleganter conditiones,cauſaſque ſpei,& eius comites deſcribit.

Cõmune prouerbium.

EXPLICATIO QVAESTIONIS.

TImor,eſt mali expectatio,vt vult Chryſippus; vel animi,ob mali expectationem,contractio,vt alijs doctoribus viſum eſt:aut etiam (vt Ariſt.li. 2. rheto.ſtatuit) eſt perturbatio ex futuri mali pernitioſi, aut moleſti imaginatione: & alibi dicit,quod timor,eſt mali appropinquantis phantaſia.Sed Diu.Thomas exactiùs,& pleniùs definit timorem, quòd ſit motus appetitus de malo futuro difficili,cui reſiſti cõmodè non poſſit;ſicut ſpes eſt cõfidẽtia de

Ariſto.

bono

bono futuro, arduo, poſſibili adipiſci. Verùm vt prædictæ definitiones exactiùs intelligantur, ſcire oportet nõ ſolùm in malum incidere, in malis eſſe habendum, ſed etiam a bono ſperato decidere, malum eſſe iudicandum. Itaque metus non ſolum naſcitur ex opinione mali futuri appropinquãtis, ſed etiam ex opinione amittendi, uel non conſequendi bonum ſperatum, quod quidem cùm uerum ſit, rationi conſentaneum eſſe uidetur, in plurimis ſpem, metumque concurrere, & metuunt, ſperantque ſimul. Illud etiam nouiſſe oportet, quòd cum timor oriatur ex periculi cõſideratione, qui plus conſiderant, plus timent, prudentes, ſobrii, experti. Sed & cum timor ex malo iã appropinquante ortum habeat, mala longinqua minus nos perturbãt; vt mors incerta, quam etiam ſenes homines abeſſe procul adhuc ſperant. Ex opinione futuri mali, vtique moleſti, uel corruptiui, naſcitur timoris perturbatio: non enim omnia mala expaueſcimus, quale eſt, ſi quis ſit iniquus futurus; aut ignarus; ſed quæ magnas moleſtias important animo, aut

Cõcluſio. corruptionem corporibus. Ex his, definitiones propoſitæ facilè intelligentur.

De timore Dei ſentẽtia ſcripturę. ¶ Illud tamen aduertendum eſt, quòd cum de timore Domini tam præclarè loquitur ſcriptura, cum dicit; Timor Domini, initium ſapientiæ, & iterum; Timor Domini; gloria, & gloriatio, & lætitia, & corona exultationis; &, Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiam, & gaudium, & longitudinem dierum; &, Timenti Dominum bene erit in extremis, & in die defunctionis ſuæ benedicetur, &, Pleniſionis primò requiritur quòd ſit motus paſſiuæ virtutis, ad quam comparetur ſuum obiectum per modum actiui mouentis; eò quòd paſſio eſt effectus agentis, & per hunc modum ſentire, & intelligere, pati dicuntur. Vel magis propriè, paſſio dicitur motus appetitus habentis organum corporale, qui fit cum aliqua tranſmutatione corporali. Propriiſſimè uerò dicuntur paſſiones, quæ aliquod incommodum important. Timor ergo eſt paſſio appetitus; quia eſt de malo; & bonum, & malum ad appetitum pertinent: & fit cum corporali tranſmutatione, ſcilicet cum contractione quadam. Vnde propriiſſimè conuenit ei ratio paſſionis poſt triſtitiam, quæ eſt de præſenti malo; quia timor eſt de malo futuro, quod non ita mouet, ſicut præſens.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm timor ſit ſpecialis paſsio?

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt Concluſio, Nam paſſiones recipiunt ſpeciem ex obiecto. Quare ſpecialis paſſio eſt, quæ habet ſpeciale obiectum, ſed obiectum timoris eſt ſpeciale, ſcilicet malum futurum difficile, cui reſiſti non poteſt: ſicut obiectum ſpei eſt bonum futurũ, arduum adipiſci; ergo timor eſt ſpecialis paſsio.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm ſit aliquis timor naturalis.

SVMMA TEXTVS.

Prima cõ. PRima Concluſio. Timor de malo corruptiuo, quod natura refugit propter naturale deſiderium eſſendi, eſt naturalis, ſiquidem natura refugit tale malum.

¶ Secunda Concluſio. Timor de malo contriſtatiuo, quod non repugnat naturæ, ſed deſiderio appetitus, non eſt naturalis, ſicut eſt timor qui naſcitur ex opinione mali futuri; ſæpiſsimè enim timemus ea, quæ naturaliter timenda non ſunt.

ART. QVARTVS.

¶ Vtrùm ſint ſex ſpecies timoris.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio. Sex ſunt ſpecies timoris; videlicet, ſegnities, erubeſcentia, verecundia, admiratio, ſtupor, & agonia. Nam timor eſt de malo futuro, quod excedit poteſtatem timentis, ita ut ei reſiſtere non poſsit: tale autem malum conſideratur, uel in operatione hominis, uel in exterioribus rebus. In operatione hominis duplex malum timeri poteſt; primum, labor grauans naturam, & ſic cauſatur ſegnities; quia fugit aliquis operari propter timorem excedentis laboris. Secundò, turpitudo lædens opinionem; quæ ſi timetur in actu committendo, erit erubeſcentia, ſi de actu turpi facto, eſt uerecundia. Malum autem quod eſt in rebus exterioribus, tripliciter poteſt excedere facultatem hominis ad reſiſtendum: primò, ratione ſuæ magnitudinis; quia conſiderat aliquis magnum aliquod malum, cuius exitum perſpicere non ſufficit, & ſic eſt admiratio. Deinde, ex deſuetudine, quia aliquid malum noſtræ conſiderationi offertur, & ſic noſtræ exiſtimationi magnum malum eſt, unde ex tali inſolita imaginatione ſtupor cauſatur. Tertiò cũ aliqua ex improuiſo accidunt, quæ præuideri non poſſunt, ſicut futura infortunia timentur, & talis timor dicitur agonia.

¶ Sed contra eã definitionem, quæ ſic habet; Timor eſt perturbatio de malo futuro appropinquante, eſt vnũ argumẽtum: Nam omnis paſſio eſt ex præſentia agentis prouenientis: ſed timor non eſt de aliquo præſenti, ſed futuro; ergo timor non eſt animi paſsio; neque perturbatio. Ad hoc dicendum eſt, quòd ſicut paſsio corporalis naturalis prouenit ex corporali præſentia agẽtis, & ſic paſsio animę prouenit ex animali præſentia agentis, abſq; præſẽtia corporali, uel reali, in quantum malũ, quod eſt futurum, realiter eſt præſens ſecundum apprehenſionẽ animæ. Hæc de iſta q̃ſtione dixiſſe ſufficiat: nam uniuerſæ aliæ quæſtiones, q̃ huc facilè adduci poterant, ſparſim in libris Diuinæ Theologię inueſtigãtur; videlicet de diuiſione timoris, in initialem, filialem, mundanum, ſeruilem, tractatur in ſecunda ſecũdæ, in materia de ſpe. De alia quæſtione, vtrum timere pœnas malũ ſit, tractatur in diuerſis locis diuinæ Theologiæ præcipuè cum tractatur de pœnitentiæ ſacramento. Itẽ alia, qũo in Chro fuerit timor de offenſa Dei; qũo rurſus in beatis, cũ tñ non ſit futura, nec poſſit eſſe in Chriſto, neq; in beatis offenſio culpæ, & timor ſemper ſit de futuro malo, & difficili, tractatur etiã in ſecũda ſecũdę, ĩ materia de ſpe; noſtis qõnibus ptermiſsis, ad aliã qõnẽ progrediamur, & fortaſsis in ſequẽti quæſtione pauca attingemus.

Quid ſit timor domini.

Obiectio Secunda.

Solutio.

Cõcluſio.

Aliæ quæſtiones q̃ hic poterant diſputari.

Obiectũ timoris comprehendit in ſe tria.

EXPLICATIO QVAESTIO.

VT ea, quę hic ab autore dicuntur, rectiùs intelligantur, nouiſſe oportet, quòd obiectum timoris comprehendit in ſe tria; malum, arduum, futurũ. Ex his demonſtratur ratio timendorũ, & non timendorũ, & magis & minus timendorum. Ex ratione namque futuri excluduntur multum diſtantia ſecũdum tempus, & præſentia, & quæ ineuitabilia ſunt: quæ enim apprehẽduntur aliquo horum modorum, ut minus futura habentur, vt patet ex ſecũdo articulo. Ex ratione verò ardui ſeu difficilis ad euadendum, ſiue reſiſtendum, excludũtur mala culpæ; & inſolita, & repentina magis timentur. Ex ratione verò mali non timetur per ſe, niſi malum, & magis timetur interminabile, vt in vltimo articulo dictũ eſt.

Cõcluſio.

¶ Sed circa ea q̃ timẽtur, duas, aut tres quæſtiones inueſtigare decreui, quæ cuique Theologo ſunt difficillimæ. Prima; Num Deus immediatè poſſit timeri? Secunda, vtrùm malum culpæ propriè timeri poſſit? Denique, Vtrum beati habeant, vel habere poſſint malum, quod poſſint timere; vel quomodo in uita beata, cum omnis mali ſit expers, timor habere locũ poſſit?

Ariſto.

An Deus immediate timeri poſſit; Arguitur primo.

¶ Et quidẽ prima quæſtio ſic diſputatur a parte affirmatiua. Nam Deus eſt bonum noſtrum: quia confert nobis bona: ergo cum inferat nobis malà pœnæ, erit malum noſtrũ: ac proinde poterit immediatè timeri. Secundò, De-

Dupliciter futurũ malum nõ apparet. Ariſto. Secundò.

QVAESTIO XLII.

De obiecto timoris, articulos habet ſex.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm obiectum timoris ſit bonum, uel malum.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Timor, primò, & per ſe reſpicit malum, vt propriũ obiectũ: timor enim eſt fuga; fugimus autem, & deteſtamur id quod malum eſſe exiſtimamus. Deinde, timor eſt de eo, quod eſt priuatiuum eius quod amamus. Cum ergo amor ſit boni, conſequens eſt, quòd priuatiuum, & corruptiuum boni, ſit malum, ergo timor eſt de malo. Timemus etiam eos qui poſſunt infligere malum; & per hunc modum timetur poteſtas hominis, maximè quãdo eſt læſiua, vel iniuſta, quia in promptu habet nocumentũ inferre.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm de malo naturæ poſſit eſſe timor?*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmatiua: Nam timor prouenit ex phantaſia futuri mali, corruptiui vel cõtriſtatiui, ut docet Ariſt. 2. rhetoricorum. Sicut autem contriſtatiuum malũ eſt, quod eſt contrarium voluntati; ita corruptiuum malũ eſt, quod contrariatur naturæ: & hoc eſt malum naturæ; vnde de malo naturæ poteſt eſſe timor. Certè mors eſt inter omnia mala terribiliſsimum, vt dicit Ariſto. 2. rhetoricorum: at mors, eſt malum naturæ. Sed ſcire oportet, quòd id, quod excludit phantaſiam, ſiue credulitatem futuri mali, timorem etiam remouet. Duobus autem modis contingit; quòd futurum malum non appareat: vno modo, quòd futurum ſit valde remotum, & diſtans: tale enim æſtimatur vt non futurum. Vnde Ariſtot. in 2. rhetoricorum: quæ valde longè ſunt, non timentur: Sciunt enim omnes quòd morientur, ſed quia non propè eſt, nihil curant. Alio modo exiſtimatur aliquid malum futurum, vt non futurum, quia reputatur, vt præſens: vnde in loco citato ſcribit Ariſtot. quod qui iam decapitantur, non timent, videntes ſibi neceſſitatem mortis imminere; ſed ad hoc quod timeatur, oportet adeſſe aliquã ſpem ſalutis, quia licèt malum ſit propinquum, cùm aliqua adeſt ſpes euaſionis, tunc adeſt timor.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm timor ſit de malo culpæ?*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Timor propriè de malo culpæ eſſe non poteſt: nam timor eſt de malo futuro arduo, quod de facili vitari non poteſt. Vnde qnod uoluntati noſtræ ſubiacet, non habet rationem terribilis; ſed malum culpæ ſubiacet noſtræ uoluntati; peccatum enim eſt uoluntariũ; ergo de malo culpæ non eſt timor. Sed quia uoluntas ab aliquo exteriori poteſt inclinari ad peccandum, ſi illud inclinans habeat magnam uim ad inclinandum, ſecundum hoc poterit eſſe timor de malo culpæ, in quantum eſt ab exteriori cauſa, vt ſiquis timeat in ſocietate malorum permanere ne ab eis ad peccandum inducatur, quãuis hoc magis ſit timere ſeductionem, quàm culpam ſecundum propriam rationem, ut eſt voluntaria.

ARTICVL. QVARTVS.

¶ *Vtrùm timor ipſe poſſet timeri?*

SVMMA TEXTVS.

SIc habet Concluſio. Timor ipſe timeri poteſt; nam rationem terribilis habet, quòd ex cauſa extrinſeca prouenit, & non quòd ex

Tertiò. Pſal. 17.

Cõcluſio. Hierony.

Vltimo.

D. Thom.

In oppoſitum.

D. Thom.

Cõcluſio.

us immediatè, ſecundum ſeipſum, poteſt odio haberi: ergo poteſt immediatè timeri. Conſequentia inde patet: quoniam vtrumque eſt de malo. Antecedens probatur; nam damnati in inferno, odio proſequuntur Deum propter ſeipſum, ſicuti amici Dei diligunt Deum propter ſeipſum. Tertiò, in Pſalmo decimoſeptimo dicitur; Cum ſancto ſanctus eris, & cum peruerſo peruerteris, cuius ſenſus eſt, quòd Deus, cum bonis eſt bonus, & cum peruerſis eſt peruerſus; ita explanat Diuus Hieronymus ſuper hunc Pſalmũ, & ſuper Eccleſiaſtem capitulo ſeptimo, enarrans illud verbum; Cõſidera opera Domini, quod nemo corrigit quem Deus deſpexit. Ergo Deus poteſt timeri, tanquam peruerſus nobis. Denique San. Tho. in officio corporis Chriſti dicit, quòd Euchariſtia eſt mors malis.

¶ In contrariũ eſt, quòd magna aſſeueratione docet Diuus Thom. 2. 2. quæſtione. 19. articu. primo, ſcribit enim, Deum immediate nõ poſſe timeri: ad cuius ſententiæ confirmationem tale cõficit argumentum. Timor, inquit, duplex obiectum habere poteſt; quorũ vnũ, eſt ipſum malum, quod homo refugit; aliud autẽ eſt illud, a quo malum prouenire poteſt. Primo igitur modo, Deus qui eſt ipſa bonitas, timeri non poteſt: nam obiectum timoris eſt malum. Deus autem eſt ipſa bonitas: ergo Deus immediatè timeri non poteſt. Sed ſecundo

Cõcluſio.

ſecundo modo poteſt eſſe obiectum timoris, in quantum ab ipſo poteſt nobis imminere malum pœnæ, & ſecundum hoc dicitur Hieremiæ 10. Quis non timebit te ò rex regum? & Malachiæ 1. Si ego dominus, vbi timor meus, Hæc ſententia D. Thom. mihi certa videtur, quapropter ad argumenta in cõtrariũ ſatisfaciẽdum eſt.

Hiero. 10. Malach. 1.

Ad primũ. argum.

¶ Ad primum dicendum, negando Deum noſtrum eſſe bonum noſtrũ, quia confert nobis bona, imo quia eſt bonum noſtrum, largitur nobis bonum: atque etiam quia eſt bonum noſtrum, infert nobis mala pœnæ in bonum noſtrum, malum enim pœnæ nõ auertit nos ab vltimo fine, nec nos a Deo ſeparat, quin potius ducit nos ad Deum: vnde in Pſal. 72. Quã bonus Iſrael Deus his qui recto ſunt corde. Dauid recenſens mala pœnæ, quibus Deus affligit ſuos iuſtos, non vocat Deum malũ ſed Deum bonum, quam bonus Iſrael, &c.

Pſal. 72.

Cõcluſio.

Ad ſcdm. primo.

¶ Ad ſecundum reſpondetur, quòd Deus, ſecundum ſeipſum, nec poteſt odio haberi, nec timeri, quemadmodum demonſtrat D. Tho. 2. 2. q. 34. Quare ad argumentum negatur antecedens: at vero damnati per magnum errorem, & deceptionem, reputant Deum ſummum malum ſuum, & ſic illum odio habent, & timent.

D. Thom.

Secũdo reſpondetur.

¶ Secundò reſpondetur, quòd Deus immediate poteſt odio haberi, & timeri. Quod verò D. Thomas dicit 2. 2. q. 19. artic. 1. & quæſt. 34 habet hanc intelligentiam, quòd motiuum nullum eſt in Deo, quare timeatur, aut odio habeatur: ſed omne motiuum eſt, quia inſtigit nobis pœnam, ex quo nobis diſplicet: hoc autem motiuo poſito, timor, & odium in Deum terminati poſſunt, ita explicat Caietanus D. Tho. 2. 2. q. 34.

Caieta.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non eſt ſenſus illius ſententiæ, quòd Deus cùm peruerſis ſit peruerſus, ſed intelligentia eſt, cum peruerſo peruerteris, id eſt peruerſe ages, & peruerſum te monſtrabis; hoc eſt, ſeuerum, & durum vltorem, & iudicem his, qui peruerſo ſunt corde: cui conſonat illud. quod vulgo dici ſolet, malo nodo malus quærẽdus eſt cuneus. Vel alio modo, quòd Deus ſancto ſanctus, & peruerſo peruerſus exiſtat, id eſt, vt qualis vnuſquiſq; eſt, talis ei videtur eſſe Deus. Ex hoc autem non colligitur, quòd Deus in ſeipſo poſſit timeri.

Ad quartum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Euchariſtia non eſt mors, ſed ſalus, & vita noſtra: dicitur autem afferre mortẽ impijs, occaſionaliter; quoniam indigne ſumentes iudicium ſibi manducant, & fiunt omnium hominum peſſimi.

Vtrũ culpa ſit timoris obiectũ Arguitur primo.

¶ Sed iam ad ſecundam quæſtionem accedamus; vtrùm malum culpæ ſit obiectum timoris. Et a parte negante ſic arguitur. In primis D. Thom. in hac quæſtione articulo 3. pro euidenti habet, quòd malum culpæ non poſſit timeri: idque confirmatur ex autoritate Ariſtotel. rhetoricor. cap. 5. Deinde, timor eſt de ijs quæ nobis nolentibus accidunt, & peccatum committitur nobis volentibus, & conſentientibus: ergo timeri non poteſt. Præterea, obiectum timoris eſt malum arduum, & terribile; ſed peccatum non eſt arduum, nam conſiſtit in noſtra voluntate, & facultate; ergo peccatum timeri non poteſt. Timemus certè ea mala quæ vix, & cũ magna difficultate depelli poſſunt; at peccatum ſola noſtra voluntate depellitur; timeri ergo non poteſt.

Ariſtot. Secundò. Tertio.

¶ In aduerſum eſt. Nam vniuerſi Theologi, ſecundum ſanam doctrinam, aſſerunt indubiè, eſſe ponendum timorem filialem, cuius officiũ eſt timere culpam, & offenſam aduerſus Deum, de qua re loquitur optimè D. Thom. in 2. 2. quæſtione 19. Ad huius rei expoſitionem examinare oportet diligenter, quod ſit obiectum timoris filialis: nam hinc vniuerſa huius rei difficultas pendet: in qua re variant doctorum ſententiæ. Quidam enim doctores exiſtimant, quòd per timorem filialem Deus immediatè timetur, & non culpa, iuxta illud; Timor Domini ſanctus permanet in ſeculum ſeculi: timor inquit, Domini, non culpæ. Sed Duran. in 3. d. 4 q 4 opinatur quòd obiectum timoris filialis ſit pœna damni, ideſt ſeparatio a Deo, ſed D. Tho. 2. 2. q. 19. art. 2. pro comperto habet, quòd obiectum timoris filialis præcipuum, eſt offenſa Dei; quæ ſententia haud dubie vera eſt, in primis ex Magiſtro Sententiarum loco citato 3. d. 34. & D. Aug. de verbis Apoſtoli, tracta. 13. 18. 19. & ſuper Ioannem tracta. 41 & 85. & in epiſt. 120 & ſuper epiſtolam ad Rom. c. 8. in illa verba; Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis in timore. Eſtq; pulcherrimum exemplum D. Aug. ad explicandum differentiam inter timorem ſeruilem, & filialem, de duabus mulieribus, quarũ vna cauet adulterium timore pœnæ, cuius timor eſt ſeruilis; alia verò deteſtat adulteriũ, amore viri, cuius timor ẽ caſtus, ac filialis. Hæc ſententia D. Th. conſonat illis verbis D. Pau. 2. Cor. 12. Timeo ne non vos inueniã quales deſidero, ideſt timeo ne Deum offenderitis. Præterea probatur grauiſſimis rationibus. Prima ratio. Malum culpę, eſt grauiſſimũ malũ noſtrum arduũ, atq; terribile: ergo meritò debent timeri: & non timore ſeruili: ergo filiali. Secunda ratio. Timor filialis creſcit creſcẽte charitate, diminuitur aũt timor pœnæ: ergo timore filiali nõ timetur pœna, ſed culpa. Tertia ratio. Timor pęnę oritur ex amore proprio: at timor filialis oritur ex perfecta charitate: ſed qui habet perfectam charitatẽ, magis timet offenſam Dei, quam oẽs pœnas dãni, & ſenſus; ergo timor filialis nõ habet pœnã pro obiecto, ſed offensã Dei. Ex his ſequit planè, ꝙ malũ culpę poſſit timeri. ¶ Ad argumẽta in cõtrariũ, ad primũ rñdetur, ꝙ culpa dupliciter põt cõſiderari, tũ, vt a libera volũtate dependet: peccatũ eñ ſpontaneè, & volũtariè, cõmittit, & hoc pacto ẽ obiectũ odij, nõ timoris: nã obiectũ timoris, ẽ malũ arduũ, & qđ vix depelli põt, & terribile oĩno: terribile autem

In contrium.

D. Thom. Obiectum timoris filialis.

Pſal. 18. Duran.

D. Thom. Mag. ſent. Auguſt.

2. Cor. 12.

Argumentorum ſolutio. Ad primũ.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrum repentina magis timeantur?*

SVMMA TEXTVS.

AFfirmat Concluſio. Nam malum imminens ſic malus apparet. Omnia enim corporalia, & bona, & mala, quanto magis conſiderãtur, minora apparent: & ideo ſicut propter diuturnitatem dolor præſentis mali mitigatur; ita etiam ex præmeditatione minuitur timor futuri mali. Patet ſecundo; quia cùm aliquid eſt inſolitum, & repentinum, facit ad debilitatem timentis, in quantum ſubtrahit remedia, quæ homo poteſt præparare ad repellendum malum futurum, quæ præparare non poteſt quando ex improuiſo malum occurrit.

ARTIC. SEXTVS.

¶ *Vtrum quæ non habent remedium, magis timeantur?*

SVMMA TEXTVS.

CConcluſio eſt affirmatiua. Nam cùm malùm ſit obiectum timoris, quod auget malum, certè auget timorem; ſed diuturnitas, vel perpetuitas mali auget malum, quod patet: Nam ſi pati malum tanto tempore, malum eſt, pati idem in duplicato tempore, eſt duplicatum malũ: & ſecundum hanc rationem pati idem in infinito tempore, erit quodammodo infinitum malũ. Sed irremediabilia, quorum nõ inuenitur auxilium, accipiuntur vt perpetua.

autem eſt, quòd a cauſa extrinſeca prouenit; Deinde verò poteſt conſiderari malum culpæ ex parte cauſarum, quæ inclinant, & incitant hominem ad peccandum: ſi enim cauſa inclinans habet vim ad inclinandum, ſecundũ hoc poterit eſſe timor de malo culpæ, in quantum eſt ab exteriori cauſa, vt cum quis timet in ſocietate malorum permanere, ne ab illis ad peccandum trahatur: hac enim ratione conſideratur peccatum vt malum arduũ, & difficile, & quod vix depelli poteſt: cuius difficultatem cõſiderans ſanctus Paulus, dicebat; Infelix ego homo, quis me liberabit de morte corporis huius? Et ex his documentis, ſi rectè expendantur, cætera argumenta euidenter cõfutantur.

Rom.7. Prim.con.

Nã in beatis at timor.

¶ Sed iam ſuccedat tertia diſputatio, Num in beatis maneat timor? Hanc quęſtionem verſat D. Thom. variis in locis ſuæ doctrinæ; in hac parte quæſt. 67. art. 4. in ſolutione ſecundi & 3. parte, quæſtione 7. art. 6. & 2. 2. quæſt. 19. artic. 11. D. Auguſtinus tractatu. 9. in primam Epiſtolam Ioannis, & copioſè, & fuſiſſimè 14. de Ciuitate Dei, capit. 9. & D. Greg. 17. moralium. Sed prædicti ſancti patres non ſibi ſatisfaciunt in huius quæſtionis explicatione: non enim poteſt ſatis lucidè explicari, quomodo timor habeat locum, vbi malum non eſt neque eſſe poteſt, cùm obiectum timoris, malum futurum ſit: non ergo ſubdit mirandum, ſi nos in eadem ſalebra hęreamus.

Secunda. Auguſt. Gregor.

Arguitur primo.

¶ Vt ergo oſtendatur euidentiùs quæſtionis difficultas, arguitur ſic. In vita beata non eſt timor pœnæ; quoniam quòd pœna ſit in beatis, omnino eſt impoſſibile; non ergo in vita beata erit timor filialis, quo malũ culpę timemus; ſiquidem malum culpæ, quod eſt eius obiectum, non eſt poſſibile quòd ſit in vita beata. Quod ſi dicas malum culpę eſſe poſſibile ſecundum naturam, quanquam non eſt poſſibile ſecundum beatitudinis ſtatum: contra hoc ſic arguitur; Nam etiam malum pœnę eſt poſſibile ſecundum naturam noſtram: ergo ſi propterea malum culpæ in vita beata timeri poteſt, poterit etiam malum pœnæ.

Secundo.

¶ Deinde, ablato obiecto formali, & eſſentiali actus, certè actus permanere non poteſt, neque verò habitus: obiectum enim formale, eſt veluti forma, quæ conſtituit rei eſſentiam: ſed in vita beata non manet obiectum formale timoris, quod eſt malum futurum imminens: ergo non manet timor. Præterea, beati non timent malum pœnæ, quia ſunt ſecuriſſimi de ſua felicitate, cui oĩs pœna repugnat, ſed etiam beati, ſunt ſecuriſſimi de diuina amicitia, a qua excidere non poſſunt per culpam: ergo non timent malũ culpæ.

Tertiò.

¶ Ad hęc, Chriſtus Dominus non potuit timere culpam; licèt enim naturæ eſſet poſſibilis, erat tamen prorſus impoſſibile, quòd perſona Chriſti Domini culpam committeret, vt apertè docet D. Thom. 3. parte loco dudum citato: ergo beati non poſſunt timere culpam: quanquam enim culpa naturæ noſtrę ſit poſſibilis, in ſtatu tamen beatitudinis fieri non poteſt, vt ſit culpa.

Solutio.

¶ Ad huius rei expoſitionem ſtatuendum eſt pro certo, quòd in vita beata non eſt timor, qui ſolicitudinem ſecum afferat: nam beati, ſecuriſsima in pace, & tanquilitate viuunt. Deinde ſtatuatur etiam pro certo, quòd timor filialis manet in vita beata: ſic enim videntur aſſerere ſanctæ ſcripturæ, ſic & ſancti patres, ſic & Theologi vniuerſi: de quare ſuſiſsimè ſolet tractari in 2. 2. quæſt. 19. Sed explicare, quomodo perſeueret timor in patria, hoc opus hic labor eſt; aduitar tamen id diſtinctè explicare, non de habitu, de quo præſens diſputatio non inſtituitur, ſed de actu. Manet ergo timor Domini caſtus: qui permanet in ſeculum ſeculi, manet inquam, timor Domini, id eſt, reuerentia Dei, & eius cultus, & vera pietas, hoc enim ſignificat hoc nomẽ in ſanctis ſcripturis, ſicut ſupra cõmemoratum eſt. Non enim timor in beatis, eſt expectatio futuri mali, non reſpicit ſeparationem a Deo per culpam, nec punitionem profilla, ſed diuinam excellentiam, & maieſtatem, quam ſubditi reuerentur, quæ reuerentia ex hoc naſcitur, quod apprehendunt excellentiam diuinę maieſtatis, & concipiũt tanquam ſummum malum, æqualitatem cum Deo; propter quòd continuò contrahunt alas ſuas, & procidentes in facies ſuas, timent, reuerentur, adorant ſummam Dei excellentiam, & maieſtatem. Sed & alium actum habet timor in vita beata; execratur videlicet, & abominatur culpam, quę abominatio; non incongruè appellatur timor. Præterea, timor, ſicut ſuperius a me commemoratum eſt, ex præterito naſcitur, quale eſt illud Virgilii; Namque animus meminiſſe horret. Narrant, Iudæum quendam in Gallia, qui cũ ex agro domum de nocte reuertiſſet dormiens in aſino, tranſiſſetque ruptum pontem, per anguſtam tabulam, poſtridiè cõſiderato periculo quod euaſerat, exanimatum eſſe. Sic beati horrent, conſiderantes quàm grande malum ſit Deum offendere, & in quantis peccatis iacuerunt, a quibus per diuinam miſericordiam ſunt liberati. Qui enim liberatus eſt a profundiſsima fouea, cum illã cõſiderat, horret animus, tremetque mens, nam imaginatio facit rẽ veluti præſentem, atque ſi modo generetur, & ſic timor eſt veluti de futuro repræſentato, conſiderat namque animus quid nunc fieret, ſi id accideret. Sed pergo explicare alium actum, quem habet timor; dictum namq; eſt in ſuperioribus, quòd timores extendunt ſe ad poſsibile, commemoratumque eſt, quemadmodum duo coniuges miſerabiliter ſint lamentati, quòd ad focũ eſſent collocuti, quid de ipſis foret ſi vnicum ſuum amitterent, qui illis erat ſanus, & valens. Cum igitur culpa naturæ ſit poſsibilis, conſiderant beati quid de ipſis fieret, ſi incidiſſent in culpam, quæ ſepa raſſet illos a Deo, & hinc naſcitur timor, inhorretque animus Nec eſt eadem ratio de malo pœnæ; nam malum pœnæ non decet illum ſtatum. Deinde, timor pœnæ oritur ex amore proprio: beati, ſi timent, propter amorem Dei timent; Hæc de iſta quæſtione ſatis erunt.

Tertia. Quarta. Auguſt. Huius rei exemplũ notabile.

QVAESTIO XLIII.

De cauſa timoris, articulos habet duos.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm cauſa timoris ſit amor?

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Obiectũ timoris eſt malum futurum propinquum, cui reſiſti de facili non poteſt. Ex quo infertur, quòd cauſa, veluti formalis, timoris, eſt tale malum: nam obiecta paſſionum animæ ad ipſas ſe habent ſicut formæ, cum paſſiones ab obiectis ſpeciem recipiant.

¶ Secunda Concluſio. Quod eſt cauſa obiecti, eſt cauſa paſſionis. Hęc concluſio liquidò concluditur ex prędecedenti.

¶ Tertia concluſio. Qui poteſt inferre malum, quod eſt obiectum timoris, eſt cauſa efficiẽs obiecti timoris, & per conſequens ipſius timoris.

¶ Quarta Concluſio. Amor eſt veluti cauſa diſpoſitiua timoris: nam ex eo, quòd aliquis amat aliquod bonum, ſequitur quod priuans eum tali bono, ſit ei malum, & tanquam malum timeatur. Ad hoc etiam facit quod dicit Diuus Auguſt. lib. 83. quæſtionum; Nulli dubium eſt non eſſe aliam cauſam metuendi, niſi, ne illud quod amamus, aut adeptum amittamus, aut non adipiſcamur ſperatum.

Timor auget auctis cauſis ex quibus naſcitur.

EXPLICATIO QVÆSTIONIS.

NOn eſt neceſſe diſſeri a nobis, quomodo amor ſit cauſa timoris; nã retro ſæpenumero admonuimus, quomodo amor ſit omnium affectuum animæ origo & fons. Neque vero in præſentia immorãdũ eſt, vt oſtẽdamus quo defectus virtutis, ſi timoris cauſa, qđ notius eſt quam vt explicari indigeat. Illud tamen non eſt prætereundum, quod augetur timor, auctis cauſis, ex quibus naſcit metus Naſcitur ex periculi conſideratione; qui plus conſiderant, plus timẽt, vt pendẽtes, ſobrij, experti: inexperti verò parũ timẽt, vñ illud prouerbium, Dulce bellũ inexpertis. Rurſus augeſcit

augeſcit timor ex magnitudine periculi: tum vero ex periculo iam iam imminenti, vbi præſidium noſtrũ debilitatur, vbi populus cõturbatur, quando magiſtratus timent, vel hi, qui ſoliti ſunt periculis ciuitatis ꝓſpicere. Timor quoque ex præterito malo enaſcitur, prout in ſuperiori articulo oſtenſum eſt; imaginatio enim facit rem præſentem, atque ſi nũc generetur. Extendunt ſe etiam timores ad poſſibile. Coniuges quidam miſerabiliter cęperunt lamentari, quòd eſſent ad focum collocuti, quid ipſis fieret ſi vnicum filium ſuũ amitterent; qui illis erat ſanus, & valens; ſed hoc imaginationis, & cogitationis regnum, ꝓ affectiones omnes patet, prout ſuprà diximus. Diſſipatur timor, & ſecuritas naſcitur, cum nullum credimus eſſe periculũ; idque vel ex conſideratione, uel ex ignorantia. Ex cõſideratione, cũ reuera omnibus cõſideratis, nullum periculum reſtare cognoſcimus. Ex ignorantia uerò, cùm id, quod verè periculoſũ eſt, non eſſe periculoſum exiſtimamus. Præterea, qui curã abiecerunt illius boni, quod periculo imperitur, ut diuitiarum, famæ, vitæ, non timent, nihil enim amplius habent de quo ſint ſoliciti, & quod amittere formident.

Concluſio.

Ariſt.

Cõclubo,

EXPLICATIO QVAESTION.

NOn admodũ obſcura ſunt quæ hic a D. Th. dicũtur, quæ ꝓpter in difficultatibus explicãdis, q̃ ferè nullæ ſunt, parũm immorabimur, tãtum ſtatui explicare diſtinctè & exquiſitè effectꝰ qui ex timore naſcuntur. Metus opera in corpore hæc ſunt; Metus primum omnium contrahit cor, & debilitat, ad cuius opem, & auxiliũ, ſuperiorẽ calorẽ natura illi ſũmittit; iſq; cùm non ſufficit etiam inferiorem eodem rapit: vnde pallor, & frigus, tremente corde, tremit vniuerſum corpꝰ; motũ enim cordis ſequitur; vnde linguæ titubatio, atque hæſitantia; quod in aliis animi affectionibus eſt animaduertere in quibꝰ cor celerrimè agitatur; veluti in ira, & lætitia, & in exercitatione, ſed in metu vox eſt exilis, quia calor a corde, & ſuperioribꝰ deſcẽdit, in ira grauior, qa aſcẽdit; ex metu etiam inhorrẽt capilli, quòd ex frigore comprimuntur meatus, unde pilorum rigor. Calor naturalis, ſi deſcendat, creſcit metus, deſerto corde; vnde & alius ſoluitur, & ex naturali ratione. Homerus de timido dixit, cor illi ad calcaneũ deſcẽdiſſe. In animo verò metus hæc operatur, perturbat, & confundit cogitationes; vnde rectè ille; Quomodo poterit cœlos, & elementa ſcrutari, cui perpetuò incumbit paupertatis, ſeruitutis, mortis metus? Tum illud Ciceronis; Pauor mihi ſapientiam omnem expectorat. Vnde in peticulis adeſſe animo, & conſilia ex re nata poſſe rectè excogitare, & inſpicere (ut de Annibale Liuius, & de Iugurtha Salluſtius memoriæ tradunt) non ſolum fortiſſimorum eſt,

Timoris effectus.

Prima cõ.

Secunda.

Homerus.

Tertia.

Cicero.

Titus Liuius.

Salluſtius.

Cõcluſio.

ART. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm defectus ſit cauſa timoris?*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmãs. Nam contrariorum ſunt contrariæ cauſæ: ſed diuitiæ, robur, multitudo amicorum, poteſtas, excludunt timorem, ut docet Ariſt. 2. rhetori. ergo ex contrario defectus horum bonorum cauſat timorem. Idem oſtenditur alia ratione. Nam obiectum timoris, eſt malum, quod de facili vitari non poteſt; ſed ex defectu virtutis contingit, quòd aliquis repellere non poſſit malum iam propinquum, & immines: ex defectu ergo virtutis naſcitur timor.

QVAESTIO XLIIII.

De effectibus timoris articulos habet quatuor.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrum timor faciat contractionem?*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Timor contractionem quãdam facit: Nam timor prouenit ex phantaſia alicuius imminentis mali, quod de facili repelli non poteſt. Iſta autem difficultas ex debilitatione virtutis procedit, quæ quanto eſt debilior, tanto ad pauciora ſe poteſt extendere: vnde ex ipſa imaginatione, quæ cauſat timorem, ſequitur quædam contractio in appetitu; ſicut patet in morientibus, in quibus propter debilitatem virtutis, natura ad interiora retrahitur; & ciues, quando in ciuitatibus timent, ab exterioribus ſe retrahunt, & quantum poſſunt ad interiora recurrunt: qui motus, non eſt idem in timentibus, & iratis; nam in iratis, propter calorem, & ſubtilitatem ſpirituum, qui proueniunt ex appetitu vindictæ, interius fit motus ſpirituum ab inferioribus ad ſuperiora, & ideo congregantur ſpiritus, & calor eſt circa cor; vnde irati, prompti, & audaces redduntur ad inuadendum; ſed in timentibus, propter frigiditatem ingroſſantem, ſpiritus mouentur a ſuperioribus ad inferiora; quæ frigiditas procedit ex imaginatione defectus uirtutis, & ſic non multiplicantur calor, & ſpiritus circa cor, imo magis a corde refugiunt; & propter hoc timentes non promptè inuadunt. & per hoc etiam tacent, & tremant. quia fit motus caloris, & ſpirituum a corde ad inferiores partes; & ſic formationi vocis contrariatur, quæ fit per emiſſionem ſpirituum ad ſuperiora, per os.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *An timor faciat conſiliatiuos?*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Timor conſiliatiuos facit. Homines enim in timoribus maximè quærunt conſiliari: quæ enim timorem incutiunt, apprehenduntur vt mala, quæ cum difficultate vix repelli poſſunt, & quaſi iam imminentia, unde conſiliari oportet ex parte ſolicitudinis.

¶ Secunda Concluſio. Si cõſideretur facultas bene conſiliãdi, nec timor, nec aliqua paſſio conſiliatiuos facit; imo perturbat: nam homini affecto ſecundum aliquam paſſionem, videtur illud eſſe maius, vel minus, quàm ut ſecundum rei veritatẽ; prout amanti, ea quæ amat, uidentur meliora, & timenti, terribiliora.

¶ Tertia Concluſio. Magis pertinet ad conſilium timor, quàm ſpes, quia ſpes eſt de bono, prout ipſum conſequi poſſumus; timor antem de malo, prout uix repelli poteſt; unde timor magis reſpicit rationem difficilis, quàm ſpes, in difficilibus autem, in quibus nobis nõ confidimus, conſiliamur.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *An timor faciat tremorem?*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Timor cauſat tremorem. Nam in timore,

eſt ſed etiam acutorum, magnique ingenii. Proueniũt etiam ex metu, demiſſio, obiectio ſui ipſius, aſſentatio, adulatio, ſuſpitiones, q̃ extimulant ad quærẽda in malis remedia in animis firmis: in infirmis vero exiſtit conſternatio, perturbatio. & exanimatio, pigritia, deſperatio, proſtratio, vt ſupra iacentem ingruat quid quid impendit, & minatur. Quapropter nulla eſt animi miſeria, quæ frequentiùs excruciet hominis animum, quàm metus; nulla ſeruitus fœdior. Sed de his ſatis eſt.

EXPLICATIO QVAESTIO.

QVæ in hac quæſtione dicuntur, manifeſta ſunt: illud ſolum habet dubitationem, ad definitionem audacię pertinens, vtrũ audacia habeat ꝓ obiecto bonum, an malum. Nam ſi malum eſt, aut eſt obiectum audaciæ per ſe, aut per accidens: ſi per ſe, ergo motus appetitus proſecutiuus eſt ꝓ ſe ad malum: cuius oppoſitum ſæpiſſimè dictum eſt: & omnes farẽtur malum eſſe quod omnia fugiunt, & bonum eſſe, quod omnia appetunt. Ex quo in ſuperioribus efficaciter comprobatum eſt, voluntatem, & appetitum motu proſecutiuo non poſſe ferri in malum, ſub ratione mali. Si verò dicas, quòd malũ eſt obiectum audaciæ per accidens: oportet ergo demonſtrare aliud obiectum per ſe, ſicut inuenitur in omnibus operationibus intellectus, & ſenſus; & tunc inquiram, an illud obiectum, ſit bonum, vel malum. Et augetur difficultas; quia autor variè videtur loqui ĩ huius rei expoſitione, nam in art. 2. ad tertiũ expreſſe docet, quòd audacia reſpicit malum, in art. 4. ad ſecundum dicit, obiectum audacię eſſe compoſitum ex bono, & malo. Ad huius rei expoſitionem Cardinalis Caietan⁹ addu Caietanus. cit nonnulla, quæ Sic reſpondet. obſcura ſunt admodum, vt ſolent eſſe hui⁹ doctoris Cõcluſio. acuta, & ſubtilia reſpõſa. In primis dicit, quòd in concupiſcibili, cui⁹ eſt obiectum bonum, vel malum abſolutè omnis motus reſpectu boni, eſt ꝓſecutiu⁹, & omnis mot⁹ reſpectu mali, eſt refugitiuus, in iraſcibili verò potentia, ſeu animoſa uirtute (q̃ dicunt alii) audacia & deſperatio ſimilem habẽt difficultatem; nam audacia eſt ad malum, deſperatio eſt a bono; & ſic cõtra ordinem a natura ĩſtitutum videntur ſe habere. Deinde docet, quòd iſtæ duę animi affectiones, audacia, & deſperatio, habent hoc ex eo, q̃ a verſantur circa arduũ & difficile, quod eſt obiectum iraſcibilis; propterea. n. in concupiſcibili nulla eiuſmodi paſſio reperitur. Quid autem ſit difficile, & arduum, nõ eſt difficile explicare: quoniam ſicut ędificationes, ſtructuræ, & picturæ, nõ collocãtur in alio extraneo genere ex difficultate, ſed modum quendam ſortiuntur illius eiuſdem naturæ, q̃ difficilis dicit, difficultas enim ædificationis ad artẽ ædificandi, & difficultas picturę ad artem pingẽdi ſpectat: ita bonũ difficile, ex difficultate non intrat rationem

Quod ſit audaciç obiectum.

Cõcluſio.

fit quædam contractio ab exterioribus ad interiora, ideo remanentibus exterioribus frigidis, in eis accidit tremor, qui cauſatur ex debilitate uirtutis continentis membra. Ad huiuſmodi autem debilitatem maximè facit defectus caloris, qui eſt inſtrumentum, quo anima mouet, unde reuocato calore ab exterioribus ad interiora, multiplicatur ipſe calor interiùs, & maximè uerſus inferiora, id eſt, circa nutritiuam partem: & ideo conſumpto humido, cauſatur ſitis, & interdũ ſolutio uentris, urinæ emiſſio, & quandoque ſeminis. Et quia in timentibus calor deſerit cor, a ſuperioribus ad inferiora tendens, in timentibus maximè tremit cor, & membra, quæ habent aliquam connexionem ad pectus, ubi eſt cor. tremit etiam labium inferius, & tota inferior mandibula, propter continuationem ad ipſum cor, vnde & ſtrepitus denrium ſequitur, & eadem ratione, brachia, & manus tremunt, vel etiam, quia eiuſmodi ſunt magis mobilia, propter quod & genua tremunt timentibus.

ARTICVL. QVARTVS.

¶ *Vtrùm timor impediat operationem.*

SVMMA TEXTVS.

AFfirmat Concluſio. Nam operatio exterior hominis cauſatur quidẽ ab anima, ſicut a primo motore, ſed a corporis membris, ſicut ab inſtrumentis. Contingit autem operationem impediri, & propter defectum inſtrumenti, & propter defectum principalis mouentis. Nam timor, quantum de ſe eſt ex parte inſtrumentorum corporalium, ſemper natus eſt impedire operationem exteriorem, propter defectum caloris, qui ex timore accidit in membris exterioribus: ſed ex parte animæ, ſi ſit timor moderatus, non turbans multùm rationem, confert ad bene operãdum; quia cauſat ſolicitudinẽ, & facit attentiùs conſiderare, & operari: ſed ſi in tantum creſcis timor, vt rationem perturbet, impedit operationem, etiam ex parte animæ.

QVAESTIO XLV.

De audacia, articulos habet quatuor.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm audacia contrarietur timori?*

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio. Nam ea inter ſe ſunt cõtraria quæ maximè inuicẽ diſtãt: audacia autem maximè diſtat a timore; quia aggreditur periculum imminens, vt uincat ipſum periculum: timor verò refugit nocumentum futurum, propter victoriam eius ſuper ipſum timentem.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm audacia conſequatur ſpem?*

SVMMA TEXTVS.

CHoncluſio eſt affirmãs. Ex hoc enim ꝙ quis ſperat ſuperare terribile imminens, ex hoc audacter inſequitur ipſum; ſicut ad timorem ſequitur deſperatio. Ideo enim aliquis deſperat, quia timet difficultatem, quæ eſt circa bonum ſperandum. Omnis enim motus appetitiuus, reducitur ad proſecutionem, uel fugam, quæ ſunt, uel alicuius per ſe, uel per accidens. Per ſe proſecutio boni eſt, quæ ad ſpem pertinet; per ſe fuga mali, ad timorem. Per accidens proſecutio mali eſſe poteſt propter aliquod bonum adiunctum, quod ad audaciam ſpectat: fuga autem boni ad deſperationem, propter aliquod malum adiunctum.

Cõcluſio.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm defectus aliquis ſit cauſa audaciæ?*

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Quęcunque ſunt nata cauſare ſpem;

tionem mali, ſed infra boni latitudinem conſiſtit. Quia tamen arduum, & difficile in re dicitur bonum difficile excedens menſuram in maius, & eo ipſo, quia difficile eſt, habet unde a ſe auertat, & repellat illum in cuius virtutis comparatione excedit: & hoc modo arduum eſt obiectū deſperationis:

conſimiliter malum arduum non excedens menſuram in maius, licet ex eo quod malum eſt, habet vnde auertat, ex eo tamen, quia eſt veluti quoddam magnum, non excedens menſuram, habet vnde trahat non concupiſcibilem potentiam, cuius eſt fugere, ſed iraſcibilem, cuius eſt tam bona, quā mala proſequi, vt oportet. Et hoc modo ſaluatur, quomodo audacia reſpicit per ſe ſuū proprium obiectum. Quod enim obiectum audaciæ ſit difficile malum, ex eo demonſtratur: quia ſicut nullus deſperat, niſi a bono deſiderato; ſic nullus audet, niſi ad timenda. Sed pergit Caietanus, & explicat, quomodo verificetur, ꝙ obiectum audaciꝫ malum eſt per accidens, quod docet Diuus Thom. in litera: ſcribit itaque, quòd audacia, vt includit & participat ſpem, habet pro obiecto bonum, & malū, vt etiam D. Tho. docet: reſpicit igitur audacia, prout participat ſpem, bonum victoriæ, ſeu repulſæ ſubiectionis imminentis: reſpicit autem malū, ratione ſui: eſt enim audacia, motus ſpei ad cōſequendum bonū: malum autem reſpicit ratione ſui; quia inſurgit aduerſus mala imminentia, forti, & infracto animo, vt tandem conſequatur bonum deſideratum. Hactenus Caieta. quam ſententiam in præſentia non reprobo; ſed videor mihi (vel ego fallor) aliam ſolutionem euidentiorem, neſcio an veriorem inueniſſe: ea eſt, quòd audacia reſpicit malum, & inſurgit aduerſus mala imminentia, motu quidem proſecutiuo; nō enim timet, aut fugit mala: ſed iſte motus proſecutiuus nō eſt vt conſequatur malum, ſed vt deſtruat, & ſuperet mala. Quando dicitur in diuina Theologia, quòd motus proſecutiuus eſt tantum boni, ſenſus eſt de motu proſecutiuo, vt conſequamur bonum: motus vero proſecutiuus, vt deſtruatur malum, & expellatur, ad malum fertur vel excludere timorem, ſunt cauſa audaciæ: audacia enim conſequitur ſpem, & contraria tur timori.

Autoris ſolutio.

¶ Secunda Concluſio. Cauſatur ſpes ex parte appetitiui motus, qui ſequitur apprehenſionem, per ea quæ faciunt exiſtimare, quòd poſſibile ſit adipiſci victoriā, vt eſt fortitudo corporis, experientia in periculis, multitudo amicorum, aliorum auxilium, & maximè diuinum. Nam qui bene ſe habent ad illud, audaciores ſunt, vt etiam dicit Ariſt. 2. rethoricorum.

¶ Tertia Concluſio. Cauſatur etiam audacia per excluſionem timoris, & per remotionem terribilium appropinquātium, vel quia homo nō habet inimicos, vel quia nolli nocuit, & ſimilia.

¶ Quarta Concluſio. Ex parte tranſmutationis corporalis cauſatur audacia, per prouocationem ſpei, & excluſionem timoris, vel ex iis, quæ faciunr caliditatem circa cor: vnde habentes paruum cor, ſunt magis audaces, quia calor naturalis citiùs id calefacit, ſic etiam habētes magnum pulmonem ſanguineum, ſunt audaciores, propter caliditatem.

¶ Quinta Concluſio. Nullus defectus virtutis cauſat audaciā niſi per accidens, in quantum habet adiunctam aliquam excellentiam veram, vel exiſtimatam ex parte alterius, vel ex parte ſui: vnde ebrietas cauſat audaciam, non in quantum eſt defectus, ſed in quantum facit exiſtimationem cuiuſdam magnitudinis.

modo iam expoſito. Ad eundem modum dicendum eſt de deſideratione, quòd non eſt diſceſſus, & fuga a bono, quaſi odio habeat illud, ſed quia non audet proſequi illud propter rei difficultatem. Itaque fuga a bono ſtat dupliciter, ſic vt bonum odio habeamus, aut nolimus, & ſic fuga a bono inueniri nequit: alio modo fugimus a bono & diſcedim⁹ ab illo, quia deſiſtimus ab eius proſecutione, propter rerū difficultates. His explicatis, facilè erit definitionē audaciæ conſtituere. Quidā ſic definiunt Audaciam, quod ſit confidentia in periculis, aduerſus mala apparentia depellenda, vel bona ardua conſequenda. Alii ſic; Audacia eſt ſecuritas, qua quis malum, neque futurum expectat, neque præſens horreſcit. Vel ſic. Audacia eſt fiducia, ſeu ſecuritas, qua quis aliquid audet, etiā cū periculo. Et pleriū que accipitur in malam partē, pro nimia confidentia, qua quis ſine vllo, aut periculi metu, aut pudoris reſpectu rem aliquam aggreditur Et audacia, & audentia hoc differunt; vt Latini volunt: quòd audentia ſit fortitudinis, audacia temeritatis, vt Salluſtius in Catillinam: Audacia, pro muro habetur. Audaciam, ab auide, id eſt cupide agendo dictam eſſe tradit Feſtus. Sed D. Th. ſit definit audaciā; Audacia eſt paſsio iraſcibilis potentiæ, qua ad depellenda mala ardua, & bona proſequēda animus erigitur. Audacia enim & timor, contraria ſunt timor refugit nocumentum futuum; audacia aggreditur periculum imminens, vt vincat ipſum.

Duplex eſt fuga a bono.

Audaciæ definitio.

Cōcluſio.

Audacia, & audētia differunt.

Salluſtius.

Feſtus.

D. Thom.

¶ Sed obſeruandum eſt, quòd audacia vocabulum eſt ambiguæ ſignificationis: aliquando vſurpatur pro vitio oppoſito fortitudinis virtuti, & ſic ſonat in malum, iuxta quem ſenſum audaces reprehendimus: aliquando audacia ſignificat affectionem, & paſsionem animi, qua aduerſus mala erigitur animus; & iuxta hunc ſenſum, aſſeritur, fortitudinem verſari circa timores, & audacias, vt eas animi affectiones, alioqui violentas, ad medium reducat, frenet, & compeſcat, Sed iam de ira ſermo ſuccedat; nam ea quæ dicta ſunt; parum expoſitionis ſunt indiga.

Audacia dupliciter.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm audaces in principio ſint promptiores, quàm in fine?*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Qui audaces ſunt ex motione appetitus ſenſitiui, qui ſequitur apprehenſionem ſenſitiuæ virtutis, promptiores ſunt in principio, quàm in fine in periculis, nam cùm audacia ſit motus appetitus ſenſitiui, ſequitur apprehenſionem virtutis ſenſitiuæ; virtus autem ſenſitiua, non eſt collatiua, neque habet inquiſitionem ſingulorum, quæ circunſtant rem, ſed ſubitum habet iudicium. Sed contingit aliquando ſecundum ſubitam apprehenſionem non cognoſci omnia quæ difficultatem habent, vnde ſurgit audaciæ motus ad aggrediendum periculum, in quo exiſtentes, maiorem ſentiunt difficultatem, quam exiſtimarent, & ideo deſiciunt.

¶ Secūda Concluſio; Fortes, qui ex iudicio rationis aggrediuntur pericula, in principio videntur remiſſi; quia non ex paſſionibus, ſed cum deliberatione debita, pericula aggrediē tes, cùm in ipſis non experiuntur aliquid improuiſum, ſed quandoque minora illis, quæ præcogitauerunt, ideo magis perſiſtunt: vel quia aggrediuntur pericula propter bonum virtutis, & ſic in eis perſeuerat boni voluntas.

Quæſtio

EXPLICATIO QVAESTIONIS.

IN hac quæſtione breuiter definiã quid ſit ira, & in quo ſubiecto cõſtituatur, & qua rõne ab odio differat: nã cætera perſpicua ſunt. Ira dicta eſt ab eo, quod eſt ire: nam a ſe it qui iraſcitur; vnde & qui iram deponit, ad ſe redire dicitur. Vnde Terẽt. in Adephis, Tandem, inquit, reprime iracundiam, & ad te redi. Eſt autem ira (autore Cicerone) appetitus puniendi eum, a quo iniuria offenſi ſumus. Vel, ira eſt concitatio animi acerba, q̃ bona ſua videt cõtemni quę putat non eſſe contẽnenda, cũ appetitione vindictę. Vel ira eſt accẽſio sãguinis circa cor cum appetitu vindictæ. Ira verò, in iraſcibili, ſiue in animoſa potentia cõſtituitur. Paſſiones cũ iraſcibilis in hoc differunt a paſsionibus concupiſcibilis, quòd obiecta paſſionũ cõcupiſcibilis, sũt bonum vel malũ abſolutè, obiecta aũt iraſcibilis, sũt bona, vel mala, cũ quadã eleuatione vel arduitate. Ira autẽ reſpicit duo obiecta, ſcilicet vindictã, quam appetit, & eum, de quo vindictam, quęrit: & circa vtrunque quandam arduitatem expoſtulat. Nõ enim inſurgit motus iræ, niſi aliqua magnitudine circa vtrumq; exiſtente; quæcunque enim nihil ſunt, aut parua valde, nullo modo digna æſtimamus, vt dicit Philo. 2. rhet. c. 2. propter quæ iraſci oporteat. Ex q̃bus principiis liquidò colligitur, quòd ira ſit in iraſcibili. Quomodo autem differat ab offenſione, & odio

Quid ſit ira.

Terrent.

Cicero.

Vbi ſit ira.

Ariſtot.

QVAESTIO XLVI.

De ira ſecundum ſe articulos habet octo.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm ira ſit ſpecialis paſſio, an generalis.

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Si generale ſumatur pro eo quod generale eſt ſecũdum prædicationem, ſicuti animal dicitur generale ad omnia animalia, ira non eſt paſſio generalis, & communis. Probatur hæc concluſio. Nam ira condiuiditur potius aliis paſſionibus, & non eſt ad eas communis.

¶ Secunda concluſio. Si generale dicatur id quod eſt generale in cauſando, ſicuti ſol reſpectu inferiorum; ira non eſt generalis paſſio. Ratio eſt, quoniam ira non eſt cæterarum paſſionũ communis, aut generalis cauſa, ſed amor, qui (vt ait D. Aug. 14. de ciuit. Dei c. 7. & 8.) eſt radix prima omniũ paſſionũ. Has rationes communes & generales attendentes D. Dama. li. 2. c. 16. & etiam Cicero. 4 Tuſc. q. dixerunt; iram, ſpecialem paſſionẽ eſſe, non verò generalem, aut communem. ¶ Tertia Concluſio. Si generale dicatur ea ratione, qua effectus ille generalis dicitur, qui ex multis ac variis cauſis in actu procedit; ira poteſt dici paſſio generalis: ſicuti enim cauſa, quæ multos producit effectus, dicitur generalis: ita effectus, qui a multis cauſis in actu exiſtentibus prouenit, poteſt etiam generalis dici. Probat Diu. Tho. hanc concluſionem ex eo, quòd ira a multis paſſionibus producatur; motus etenim iræ haud quaquam inſurgit, niſi adſit triſtitia ab alio illata, & niſi adſit etiam deſiderium, & ſpes vlciſcendi.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm obiectum iræ ſit bonum vel malum?

SVMMA TEXTVS.

COncluſio D. Thom. ita habet. Ira ſemper reſpicit duo obiecta; bonum ſcilicet, & malum. Explicat autem eam optimè. Duobus etenim modis aliquid ad rationem pertinet; vno modo, vt ſimplex eſt, veluti cum quis intelligit, aut conſiderat quidnam homo ſit: alio modo, vt dicit quandam compoſitionem, ſicuti quando intelligimus album ineſſe homini. Cùm verò motus appetitiuæ potentiæ, motum rationis ſequatur, duobus etiam modis in bonum, & malum tendere poterit; vna quidem ratione, per modum rei ſimplicis, vt cum abſolutè appetitus ſequitur, aut inhæret bono, aut verò cum malum refugit: alia ratione poteſt tendere per modum rei compoſitæ, vt cùm appetitus ad hoc fertur, vt velit aliquod bonum, vel malum circa aliquem fieri, aut vero id ipſum refutat. Quibus poſitis, probat D. Tho. concluſionem propoſitam, hac ratione. Ira tẽdit in vindictam, & in illum, de quo vindicari deſiderat, in vindictam autem fertur vt in bonum; eam namque, vt quod dam bonum, appetit, & ſperat, ac delectatur; in eum verò de quo vindictam quærit, tendit, vt in malum contrarium, & noxium. Ergo duo obiecta ſunt iræ, bonum videlicet, & malum. In quo ſanè ab odio, & amore diſtinguitur: nam ira ſemper hæc duo obiecta reſpicit; amor verò, & odium, quandoque vnum tantum obiectum reſpiciunt.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm ira ſit in concupiſcibili, an verò in iraſcibili?

SVMMA TEXTVS.

REſpondet D. Thom. vnica propoſitione, quę ita habet. Ira nõ eſt in concupiſcibili, ſed in iraſcibili, quã in argumento ſed contra, ita probat. Si ita eſſet in concupiſcibili, non denominaret ab ea vis iraſcibilis: at oppoſitum experientia cõperimus: ergo non habet ſedem in concupiſcibili, ſed in iraſcipaucis explicabo.

¶ Ira omnis ex offenſione naſcitur, non autem omnis offenſio, ira eſt. Differunt eñ duo hæc; vt generale, & ſpeciale; cõi tamen ſermone confundũtur, adeò vt altera ꝑ altera ſumatur: tantùm diſtant, quòd ira addit rationem contemptus, & vindictę appetitionem; vnde ira ſine contemptu nõ eſt, offenſio eſſe poteſt. Itaq; offendimur ex rebus inanimis & infantibus, cũ non ad arbitrium noſtrum nobis parent, nobiſmetipſis quoque, cum facti alicuius pœnitet, aut cum agere aliquid conamur: nec ſubſequitur: offenſio autem eſt hęc, propriè loquẽdo, non ira. Eſt ẽt quoddã genus inflammationis in pectore, cum cõcitat ſe animus, magnoſque ardores ad grande aliquid efficiendum concipit, quod ſine ira, & offenſione contingit, cum nulla ſit ſpecies mali, neque appetitio vindictæ: iraſci tamẽ vocãt omnes, imò & Ariſt. ipſe. & grã dia opera ad partẽ iraſcibilẽ referunt abutẽtes nomine, quòd omnẽ accenſionem ſanguinis ſub ira comprehẽdunt, cum potius ſit inflãmata cupiditas ad aliquid grãde perficiẽdũ, ſed ira non eſt. Porrò D. Th. aliquot ponit ex Ariſto. diſcrimina inter odiũ, & irã. Odiũ, inquit, creſcit tẽpore, ira minuitur: deponitur ira cũ vindicta ſumit; vltio & vindicta odii, eſt malefacere, & valde nocere. Ira vult sẽtiri ſuã vindictã; odium id non curat, modo malefaciat; itaque mortẽ inimico adfert, vel truncationẽ membri, morbum, egeſtatẽ, carcerẽ, exilium

Ira differt ab odio & offenſione.

Ariſtot.

D.Thom.

lium, dementiam quoque: ut olim Cretenſes, qui inimicis ſuis nihil imprecabãtur aliud, quam ut rebus malis delectarẽtur, & aſſueſcerẽt. Iratus dolet, odiens non dolet. Ira ſemper reſpicit duo obiecta, vindictã ſcilicet, & hominẽ ſibi nociuum, de quo vult vindictam ſumere. Odium vero quãdoque reſpicit vnum obiectũ, uelut cum quis odit vinũ. Præterea ira reſpicit vnũ obiectum, ſecũdum rationem boni, ſcilicet vindictã, quã appetit; & aliud ſecundum rationem mali, ſcilicet hominem nociuum, de quo vult vindicari: ſed odiũ vndiq; reſpicit malum: vult enim odiens malum alicui, quẽ exiſtimat malum, & ſibi incõmodũ. Sed potiſsimæ differẽtiæ inter odiũ, & iram ſunt, quas aſsignat D. Tho. ar. 6. Differunt certè ex obiecto: nam iratus vult malum ei, contra quẽ irascitur: ſicut odiens ei quem odit: ſed differunt ratione: nam odiẽs appetit malum inimici, in quantum eſt ei malum: iratus autem appetit malũ eius cõtra quem irascitur, non in quantũ eſt malum, ſed in quantũ habet quã dam rationem boni, prout exiſtimat illud eſſe iuſtum, in quãtum eſt vindicatiuum. Vnde odiũ eſt per applicationem mali, ad malum: ira autem per applicationem boni, ad malum.

Cretenſes.

D. Thom.

Cõcluſio.

¶ Sed cõtra hãc differentiã ſic obiicit Caieta. Nam in hac differẽtia, uel eſt ſermo de malo illi cui appetitur, vel de malo ſimpliciter: ſi primo modo, nõ eſt differentia inter iram, & odium; quoniam vtrobiq; appetitur malum illi: vindibilis: at oppoſitum experientia comperimus: ergo non habet ſedem in concupiſcibili, ſed in iraſcibili. Eandem in corpore arti. eleganti ratione confirmat. Paſſiones ſiquidem concupiſcibilis hac potiſſimum ratione ab his, quæ in iraſcibili collocantur, diſſident; quòd illarum obiectum ſit abſolutè aut bonum, aut malum, harum verò ſit bonum, vel malum vt habent quãdam ardui, & difficilis rationem. Atqui ira non ſolum reſpicit bonum & malum abſolutè, ſed ſub quadam ratione ardui; quippe cũ habeat pro obiecto & vindictam & eũ, de quo vindicari vult; quæ duo quandam rationem habent ardui, atque difficilis, reſpectu iræ; quoniam (vt dicit Ariſt. 2. rhet. c. 2.) quæcunque nihil ſunt, aut modica ualde, nullo modo digna æſtimamus. Ira igitur non ad concupiſcibilem pertinet, ſed ad iraſcibilem.

Obiectio Caietani.

Prim. con.

ARTICVL. QVARTVS.

¶ *Vtrùm ira ſit cum ratione.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio ita habet. Ira eſt quodammodo cũ ratione. Probatur in argumento, ſed contra, ex eo quod ait Ariſt. 7. Ethi. cap. 6. ira conſequitur rationem aliqualiter. Eandem concluſionem in corpore arti. ita probat. Ira eſt appetitus quidam vindictæ. Talis autem appetitus collationem quandam importat pœnæ infligendæ, pro nocumento, & danno illato, cùm ergo talis collatio ad rationem pertineat, procul dubio ira cum ratione eſſe dicitur.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrùm ira ſit naturalior, quam concupiſcentia?*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Si cõſideratur natura iræ, & concupiſcentiæ ex parte obiecti, concupiſcẽtia naturalior eſt, quàm ira. Probat D. Thom. hanc concluſionem, ex eo quòd obiectum cõcupiſcentiæ, præſertim ſi ſit ciborum, aut venereorum, naturalis eſt homini obiecto iræ. Naturale autem illud dicitur ab Ariſt. 2. Phyſ. tex. 4. quod a natura efficitur, & cauſatur. Vnde paſſionem eſſe magis vel minus naturalem, ex ſua cauſa prouenire poteſt. Cum ergo concupiſcentia habeat cauſam magis naturalem, quàm ira, magis erit naturalis ipſa concupiſcentia, quàm ira.

¶ Secunda Concluſio. Si conſiderentur ira, & concupiſcentia ex parte ſubiecti, ira aliquo modo eſt naturalior concupiſcentia, & e diuerſo. Hanc concluſionem explicat D. Tho. tali ratione. Quælibet res poteſt conſiderari, & ſecundum rationem generis, & ſecundum rationem ſpeciei, & ſecundum rationem indiuidui. Quod quidem in homine manifeſtum eſt, qui conſiderari poteſt, vt animal, vt homo, & ut habet aliquas indiuiduantes conditiones. Si ergo homo ſecundum naturam genericam conſideretur, ea videlicet ratione, qua animal eſt, naturalior eſt ſibi concupiſcentia, quàm ira; ex ipſa enim natura communi habet quandam inclinationem, qua appetit ea, quæ vitam conſeruare poſſunt. Si autem naturam hominis ſpecificam attendamus, quatenus ſcilicet rationalis eſt; ira magis naturalis eſt homini, quàm concupiſcentia; quippe cum ira magis cum ratione ſit, quàm concupiſcentia. Qua de cauſa dixit Ariſtot. 4. Eth. ca. 5. humanius eſſe punire, quod ad iram pertinet, quàm manſuetum eſſe. Et eadem ratione, ſi homo conſideratur ratione indiuidui, naturalior eſt ſibi ira, quàm concupiſcentia; nam ira facilius ſequitur habitudinem naturalem ad iraſcendum, quæ eſt ex aliqua peculiari complexione, quàm concupiſcentia habitudinem ad concupiſcendum. Cholera enim, per quam homo eſt diſpoſitus ad iraſcendum, citius mouetur; qua de cauſa igni aſſimilatur.

Reſpõſio. Caieta.

Ariſto. Eccl. 12.

Ariſtotel.

Caietanus.

cta enim eſt malum punito. ſi ſecundo modo, ſequitur impoſſibile, quòd ad malũ, ut malum, poſſit eſſe proſequutio appetitus, & acĩ volũtatis: patet enim quod odiens affectat malũ illi, quẽ odio proſequitur. Quòd autem hoc ſit omnino impoſſibile, ſuperius eſt demõſtratum. Sed reſpondet Caie. q odium reſpicit malũ, ſub ratione mali, in quo ab ira p̃cipuè diſcernitur: neque enim eſt impoſſibile appetitũ ferri in malum, & illud affectare contrario; nullus enim operatur aſpiciẽs ad malum ſibi, ſed bene ad malum cõtrario: hoc autem fit in odio, nõ primũ: & ſic ſoluitur argumentum propoſitũ, quod aliis etiam ſolutionib' ſuperius confutatum eſt. Poſtremò differt inter odiũ, & irã, quòd odiũ eſt inſatiabile; ira verò menſuram, & modum habet. Ratio huius differentiæ inde ſumitur: Nã odium appetit malum alterius ſecundum ſe; at ea quæ ſecundũ ſe appetũtur, ſine menſura appetuntur, vt Philoſo. dicit. 1. Polit. cap. 6. vt auarus diuitias. Vnde dicitur Eccl. 12. Inimicus ſi inuenerit tẽpus, nõ ſatiabitur ſanguine: ſed ira nõ appetit malum, niſi ſub ratione iuſti vindicatiui: vnde quando malum illatum excedit mẽſuram iuſtitiæ, ſecũdũ æſtimationem iraſcentis, tũc miſeretur. Vnde Phil. 2. rhet. c. 4. ait, quòd iratus, ſi fiant multa, miſeretur, odiens autem pro nullo.

¶ Sed q̃ hęc differentia nõ conſiſtat, probat Caiet. hoc argumento. Cõtingit enim odio habere aliquẽ quo ad aliquid, puta, præ-

ta, prælationem, vel dignitatē, vel poteſtatē ſupra ſe; & velle ei ſolum hoc malū, ſcilicet priuationē illius. Hoc ipſum confirmatur: quia cōtingit odio habere aliquem, ſolùm quia excedit ī re aliqua, putà, in diuitiis; & velle ei hoc ſolum malum, vt non ſit tā diues. Præterea contingit odio habere aliquem, quo ad vitam, ita quòd velit ei mortem, & tamen non velit ei alia mala, alia videlicet mortis genera. Ergo odium nō ſemp eſt inſatiabile. Sed hæc argumēta facilè cōfutātur: Nam hic eſt ſermo de odio inimicitiæ ſimpliciter, & non ſecūdū quid. Odium autē inimicitiæ ſimpliciter eſt, quo ꝑſona nō ſecundū quid, ſed ſimpliciter odio habet; argumēta verò ꝓpoſita ꝓcedunt de odio ſecundum quid. Vel alio modo euidentius confutatur argumentum, ſi dicamus, quòd differētia inter odium, & irā, attenditur ſecūdum ipſum proprium obiectum. Vnde proprium obiectū odii, nō habet de ſe menſurā, neque modū; quòd ſi habet, hoc eſt ꝑ accidēs. Proprium autem obiectū iræ de ſe habet menſuram, & ſi in aliquo caſu forte non habet, hoc eſt ꝑ accidens; proprium.n. obiectū iræ eſt uindicta, quæ cum reſpiciat offenſam receptā, manifeſtè per ſe includit proportionem ſaltem ſecundum æſtimationē irati; ex quo conſequens eſt, ꝙ ira menſuram habet. Proprium autem obiectū odii inimicitiæ eſt ſola perſona quæ odio habetur, & ſic ſecundum ſe refutatur, & abnegatur ab affectu, ac per hoc, nō ſecundum

Cōcluſio.

Autoris explicatio.

Cōcluſio.

Cōcluſio.

ARTIC. SEXTVS.

¶ *Vtrùm ira ſit grauior, quàm odium?*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio D. Tho. ita habet. Odium deterius, & grauius eſt, quàm ira. Hanc concluſionem probat in argumento, ſed contra, autoritate Aug. & in corpore arti. eleganti ratione. D. enim Aug. in regula odium comparat trabi, iram verò feſtucæ: at grauius, & maius quid eſt trabes quàm feſtuca. Ratio verò talis eſt. Quando malum appetitur ſub ratione mali, deterius, & grauius eſt, quam cū appetitur ſub ratione iuſti, qui autem odit, appetit malum inimici, ſub ratione mali: qui verò iraſcitur, appetit malum eius contra quem iraſcitur, ut habet quandam rationem boni, prout ſcilicet illud æſtimat iuſtum, quatenus eſt uindicatiuum. Ergo deterius, & grauius eſt odire quam iraſci.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶ *Vtrùm ira ſit ad illos ſolum, ad quos eſt iuſtitia?*

SVMMA TEXTVS.

REſpondet D. Tho. tali propoſitione. Ad eoſdem pertinet ira, ad quos pertinet iuſtitia, & iniuſtitia: inferre enim uindictam, ad iuſtitiam pertinet: & lædere aliquem pertinet ad iniuſtitiam. Quapropter tam ex parte cauſæ, quæ eſt læſio illata ab alio, quàm ex parte vindictæ, quam quis ab altero ſumere deſiderat, ira pertinet ad eos, ad quos pertinet iuſtitia, & iniuſtitia.

ARTIC. OCTAVVS.

¶ *Vtrùm conuenienter aſſignetur ſpecies iræ?*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt. Optimè numerantur trēs iræ ſpecies, quarum prima dicitur fel; ſecunda, mania; tertia, furor. Probat D. Th. hanc concluſionem; primò quidem autoritate Damaſc. li. 2. c. 16. & Greg. Niſſe. lib. 4. ca. 13. Deinde eandem ita explicat. Nā ſpecies iræ, quas Damaſc. & Greg. Niſſe. commemorant, ſecundum ea attendēdę ſunt, quæ iræ præbent aliquod augmentū. Hoc autem tribus modis accidere poteſt: primò quidem ex facultate ipſius motus, quæ ſane ira, fel vocatur, quia citò accenditur: deinde ex parte triſtitiæ, quæ iram efficit, & cauſat, quæ diu in memoria manet; atque hæc ideo mania dicitur; quoniā manet; dicitur enim a manendo; tandem ex parte uindictæ, quam iratus appetit; & hæc ad furorem pertinet, qui nunquam quieſcit, donec puniat. Qua de cauſa Ariſto. 4. Ethico. capitu. 5. quoſdam iraſcentium uocat acutos, qa diu irā retinent; alios difficiles, quoniam non quieſcunt, quoadusq; vlciſcātur, & puniāt.

QVAESTIO XLVII.

De cauſa effectiua iræ, & de remediis eius, articulos habet quatuor.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm motiuum iræ ſit ſemper aliquid factum contra eum qui iraſcitur?*

¶ Concluſio eſt affirmans.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrum ſola paruipenſio, vel deſpectio, ſit motiuum irę.*

REſpondet D. Th. hac propoſitione. Ad paruipenſionem reducuntur omnes cauſæ iræ.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrum excellentia iraſcentis, ſit cauſa irę.*

¶ Concluſio eſt affirmans.

ART. QVARTVS.

¶ *Vtrùm defectus alicuius ſit cauſa ut contra eum facilius iraſcamur.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Defectus, vel paruitas eius contra, quem iraſcimur, iram aualiquid ſic, & ſecūdum aliquid non; ac per hoc non in ordine ad aliud cui cōmēſuratū ſit; & ꝓpterea odium inſatiabile eſt. Neque obſtat, qđ id, quod odio habetur, ſit menſuratum quoddam, putà certus gradus potētiæ; hoc enim eſt per accidens. Quicquid enim, & quantumcunq; ſit illud quod odio habetur, ſine menſura refutatur; obiicitur enim odio, quicquid obiicit, vt quoddam totū, & nō ut certa mēſura ab aliis diſcretum. Propter quod non ſufficiens ſignū diſtinctionis odii abita accipiūt cōfeſſarii ex hoc, quod pœnitens dicit ſe nō apetiſſe, niſi certum malum illis, quos odiſſe ſe dicit; ſtat enim, & frequentiſſime, quòd cum odio habemus aliquem, & appetimus illi certi mali genus, odio proſequamur illum inimicitiæ ſecundum quid; ueluti cum prælationem alicui nolumus, & oppoſitū malum illi uolumus, & deſideramus, ut malum hoc illi eueniat. Ex his differentiis inter odium & iram, ſi rectè conſiderentur, manifeſtum fit, quemadmodum Deus propriè neminem odio habeat. Atque de iſta quæſtione hæc dixiſſe ſufficiat.

Cōcluſio. Deus proprie neminem odio habet.

EXPLICATIO QVAESTIONIS.

SEneca totā irā ſubito dicit exiſtere; cui merito Plutarchus refragatur. Creſcit enim ex ſuis cauſis, ſicut ignis ſubiecta materia. Creſcit vero eiſdem de cauſis, quibus erat orta, nempe ex contemptus opinione, per loca argumentorum

Cōcluſio. Seneca Plutarch⁹. Cauſæ iræ.

Prim. Cōc.

torum omnia. Ex eo, in quo eſt, creſcit ira, vel quia eſt delicatus, tener, laſſus, æger, famelicus, amans, iuxta vetera prouerbia: Amanti, & animo cupienti nihil ſatis eſt feſtinare, a laſſo rixam quæri, fame, ac morabilem concitari: Qui inſueri ſunt accipere iniuriam, iis offenſio eſt intolerabilior. In imbecillibus acuta eſt ira, & ꝓmpta; putant enim ſe deſpici, quia inualidi. Omnis etiam infirmitas magnam habet ſuſpitionem de cõtemptu ſui a ſuperiore: vnde ſenes, ægri, inopes, ignobiles, & ignominioſi, facilè iraſcũtur. Aquæ potores, vehementes, & ira cũdi ſunt; quia tenues habent ſpiritus, qui citò ardent incẽdio iræ. Qui vinũ potãt, vel ceruiſiã, craſſiores habẽt ſpiritus, & vt ardeãt, minꝰ faciles. Studioſi homines, quòd ob laborem cogitandi calor ad cerebrum rapitur, vbi ſedes eſt iracundiæ, huic affectioni ſunt obnoxii. Teneri quoque, & delicati, quibuſque multum indulgetur: ideo grauiſſimæ ſunt iræ principum, & diuturnæ, quibus omnes non ſolùm indulgent, ſed adulantur. Ex loco ira naſci ſolet, vt cum magiſter contemnitur in ſchola, & Prętor in ſua ciuitate. Ex his qui ſunt in loco, etiam apud hos, vel apud illos: multum enim refert apud quos fiat contẽptus; moleſtius enim patimur ſi apud illos contemnamur, apud quos cupimus eſſe quam honoratiſſimi. Ex tempore, cum iret ad petendam dignitatem, cum coronatus. Ex ſtatu rerum etiam creſcit ira, & grauior ducitur contumelia, ſi propter præſentem fortunam ſimus deſpectui, cum aliàs fuerit proſperior. Ex contradicente etiam iraſcimur, quia videtur paruifacere noſtrũ iudicium, maxime ſi amicus ſit, ſi affectus beneficiis, ſi ſubditus, ſi filius, ſi familiaris. Ex inſtrumento, vt ſi quis percuſſit pugno, vel palma, aut arundine. Ex modo actionis iraſcimur vehementer, vt planè conſtat. Incandeſcimus etiam, ſi paruipẽdatur id quod nos plurimi facimus; vt philoſophus, ſi philoſophia vituperetur: homo militaris, ſi militia; atque eo magis, ſi ab hominibus in expertis id fiat. Ex fine etiam oritur, & creſcit ira; vt, ſpoliauit, vt irrideret, aut illuderet. Ex cõtingentibus, cum contemptus, præter, aut contra opinionem accidit, eo ira acerbior eſt. Deſino huius monſtri innumeras cauſas referre? nam certè dolendum eſt, tot ex cauſis naſci, augerique viperã hanc, adeo perniciоſam humano generi.

Cõcluſio.

DE REMEDIIS IRÆ.

MIrum alicui forſitan videbitur, quòd cum D. Tho. de remediis itæ ſe diſputaturũ in titulo quæſtionis diſpoſuerit, in tractatu quęſtionis, de remediis, nec verbum quidem fecerit, Sed non eſt cur miretur: nam cum cauſas omnes iræ diligenter tractauerit, de remediis huius morbi, ſatis, ſuperque dixit. Cùm enim vniuerſa iræ cauſa ſit opinio iniuriæ, & perſuaſio, vniuerſale remedium iræ erit, opinionem iniuriæ, vel contemptus ex animis noſtris euellere. Itaque vt hoc remedium peculiariter admoueatur, ſciẽdum eſt, quòd deferueſcit ira, minuta opinione contẽptus, ſedatur omnino, ablata opinione contemptus. Item deferueſcit ira, vel quia nos ſumus obliti: vel quia auertimus cogitationem. Quapropter vtile eſt ſeſe ad lætiora transferre. Ceſſat ira, cum declaratum eſt, non fuiſſe cõtemptum, quẽ credebamus. Accedit his, cum nouo honore opinio contemptus adimitur, & cum animaduertimus amiciſſimos noſtros, recte ſentiendi iudices, non iraſci, & iudicare non eſſe contumeliam. Sed vt ſemel finiam, auferetur contumelia, & diſſipatur omnino, ſi humilitatem

QVAESTIO XLVIII.

De effectibus irę: articulos habet quatuor.

ARTIC. PRIMVS.

¶ An ira cauſet delectationem.

¶ Concluſio eſt affirmans.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ An ira maxime cauſet feruorem in corde.

¶ Reſpondet D. Thom. concluſione affirmante.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrum ira maxime impediat vſum rationis.

COncluſio eſt. Ira, inter cæteras paſſiones, manifeſtè impedit iudicium rationis.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrum ira maxime cauſet taciturnitatem.

COncluſio D. Thom. ita habet. Ira, tam ex eo quòd cũ ratione eſt, quam ex eo, quòd rationem impedit, poteſt taciturnitatem cauſare.

amplectamur, aſſequamurque; nam verè humilis a nemine hominum arbitratur ſe iniuriam aut contemptum pati.

EXPLICATIO QVAESTIONIS.

IN hac quæſtione in primis D. Caietan. explicat eleganter definitionem iræ: deinde proponit nonnulla dubia, in quibus inueſtigat, num ſint plures actus voluntatis, quàm a Diuo Thom. ſint in hoc tractatu commemorati. Dicit igitur Dominus Caietan. quòd ira eſt appetitus cum triſtitia, ac ſpe punitionis apparentis propter apparentem paruipenſionem eorum, quæ in ipſum, aut in ipſius aliqua non cõuenientem, quę definitio accepta eſt ex Ariſtot. 2. rhetoricorum. Ex qua definitione intelligitur in primis, iram eſſe compoſitam ex triſtitia, & ſpe, & cauſis, & conſequenter ex bono & malo; ac per hoc, ex parte triſtitiæ, mala, defectus, & in vniuerſum contriſtantia diſponunt ad iram, & in quibus triſtitia accepta permanet, aut renouatur, ira quoque facile conſurgit. Ex parte verò ſpei, audacia, delectatioque conſequitur, tam in cogitando, quam in ſperatæ præſentia vindictę. At ex parte ſucceſſus ſperatæ vindictę delectatio tanto eſt maior, quanto vindicta medicinæ contrapoſitæ habet rationem. Deinde ira habet obiectum vtrumque, ſcilicet rem, & perſonam. Res, eſt punitio apparens: perſona eſt, qui paruipendit. Ex parte punitionis appetitæ, & ſperatæ intelligitur quòd non eſt ira ad excellentes perſonas, quas non ſperamus poſſe punire, niſi in quantum cum adiutorio diuino confidimus non poſſe vindictam ſumere; & tunc, quamuis eſſet excellẽs perſona ad iratum comparata, non tamen comparata ad Deum adiutorem, quæ enim per amicos poſſumus, per nos poſſumus, vt dicitur 3. Ethicorum. Ex eadem definitione habetur, quòd ira non eſt, niſi ad quos eſt iuſtitia; punitio enim ad iuſtitiam ſpectat, & quòd eſt finita & menſurata: punitio enim, & vindicta iniuriæ commenſuratur; Ex parte verò apparentię colligitur aperte, quòd ira non eſt ad mortuos ſecundum ſe, neque ad inuiſibilia, quibus non poteſt apparere punitio, & quòd iratus appetat punitionem, ſic vt ſciat punitus, quid, a quo, & pro quo patitur, vt in 2. rhetoricorum dicitur. Ex perſona verò habes, quòd ira nõ eſt, niſi ad ſingulares perſonas: quoniam ſingularium eſt paruipendere. Habes deinde cauſam iræ apparentem paruipẽſionem. Sed & illud diſces, ex parte irati aliquam excellẽtiam, quam lædit paruipenſio, cauſam iræ eſſe, & ex parte eius cui iraſcimur, defectus; quem dedecet paruipẽdere excellentem. Denique intelligitur, iram non ex qualibet, ſed ex contra ſe, vel contra ſua, exiſtimata paruipenſione conſurgere. Vindicta enim pro ſe, vel pro ſuis fit: extraneas enim iniurias non magnopere curamus. Sed etiam oportet quòd paruipenſio ſit inconueniens, & iniuſta, ſaltem ſecundum noſtram exiſtimationem; quæ enim iuſta pari credimus, non quærimus vindicare, vt experientia ſæpe teſtatur in iudiciis. Ex quibus manifeſta differentia, inter iram, & odium declaratur: quòd ira eſt appetitus mali; ita quòd ſentiat ſe punitum pro tali iniuria: in odio autem appetitus eſt ſolius mali. Quod ſi homines rudes neſciunt exprimere affectus ſuos, ſaltem in hoc diſcriminantur, ſi appetunt malum; pro vindicta, vel punitione, aut ſimpliciter, vt habeat malum; illud ad iram ſpectat, hoc ad odiũ pertinere dignoſcitur. Hæc de paſſionibus in particulari dixiſſe ſufficiat. Sed ad extremum huius quæſtionis diſputat Caiet. vtrum omnes actus appetitus reduxerit S. Tho. conuenienter ad 17. actus, an vero ſint plures, vel paucio-

Caietan.

Quid ſit ira.

Ariſtot.

Ariſtot.

Ariſtot.

Vtrũ cõuenienter numeret. D. Thom. oẽs actus appetitus.

res; quæ diſputatio ſic planè & ex ordine eſt a Domino Caietan.diſputata, & expoſita, vt noſtram operam non requirat, & ideo ad quæſtionem 49. explicandam progrediamur.

EXPLICATIO QVAESTIONIS.

VT intelligantur rectè quę D.Tho.habeat in his duobus articulis, prætermiſſis quæſtionibus dialecticis, & in aliũ locum relegatis, ſciẽdum eſt ex D. Aug. quòd multis modis habitum dicimus, vel habitũ animi, ſicut eſt cuiuſcunque diſciplinę perceptio, vſu roborata, atque firmata: vel habitũ corporis, ſecundũ quẽ dicimus aliũ alio eſſe luculẽtiorem, & validiorẽ, quę magis propriè habitudo dici ſolet vel habitum eorũ, quæ mẽbris noſtris accommodantur extrinſecus, ſecundum quẽ dicimus veſtitum, calceatũ, armatum, & ſi quid eiuſmodi eſt. In quibus oĩbus generibus (ſiquidem nomen hoc deductum eſt ab illo verbo, qđ eſt habere) manifeſtum eſt in ea re dici habitum, quæ accidit alicui, vt ita poſſit eã etiam non habere. Nam & doctrina accidit animo, & ſuccus, ac robur corpori, & veſtis, atque arma non dubiũ eſt quin accidãt mẽbris noſtris, ita vt & imperitus poſſit eſſe anim⁹, ſi ei doctrina non accideret: & exile atq; languidũ corpus ſine ſucco viſcerũ, & robore: & nud⁹ ſine veſte, & inermis ſine armis, & pede nudo, ſine calceamentis eſſe homo poteſt. Habitus ergo ĩ ea re dicitur; quę nobis, vt habeatur, accidit. Ex his principiis colligit D. Auguſt. intelligentiam illius loci ad Philip. In ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. In explicatione huius loci variant Doctores tum Græci, tum Latini. Chryſoſto. accipit nomen habitus, pro figura, & ſpecie: & rectiſſimè quidem: nam Græce habetur σχῆμα, quod idem eſt, atque figura, & ſpecies. Itaque commentarius Chryſ. iſte eſt. Caro Chriſti habuit eandem figurã, & ſpeciem, quam natura humana habet. Diu. Ambroſ. ponit ſpeciem in exteriori conuerſatione, ita vt ſit cõmentarius. Chriſtus Dominus nobiſcum conuerſabatur atque cæteri homines Diu. Auguſt. loco citato arbitratur eſſe rẽ vltimi prædicamẽti; itaque commentarius eſt; quòd natura humana ſe habuit ad verbum diuinum, veluti veſtimentum: quemadmodum enim homo videtur per veſtimentum: ita verbum diuinum videtur per naturam humanam: & quẽadmodum veſtimentum, quando induitur, mutatur; ita ſanè natura humana, ex vnione ad Verbum diuinũ eſt mutata, & meliorata, Verbum diuinum permanſit immutatum; & in his conſiſtit ſimilitudo. Sed Auguſtini interpretatio (vt videre eſt apud Magiſtrum in 3.d.6.) quibuſdã occaſionem dedit, vt dicerent, vnionẽ Verbi cum natura humana accidentalem eſſe, quæ diſputatio ceſſat: ſi ſequimur Chryſoſt. Sed vt ad noſtrum propoſitum reuertamur, aduertendum eſt ſecũdo loco ex doctrina Ariſtotelæa, quod nomen habitus, æquiuocum eſt; aliquando eſt poſt prędicamẽtum, continens varia rerum genera; vt habere animã, habere amicũ, habere albedinem: aliquando verò ſignificat ornatum, vt eſſe veſtitum, calceatum, armatum; & ſic eſt vltimum prædicamentum; aliquando verò ſignificat qualitatẽ, vel

Habitus multis modis dicitur.

Huius tractatus diſtributio,

Cõcluſio. Ariſtot.

Ari.5.met. text.25.

Auguſt. Philip.2.

Chryſoſto.

Ambroſ.

Auguſt.

Cõcluſio.

Ariſtot. Habitus nomẽ æquiuocum.

Cõcluſio.

Prim. cõc.

QVAESTIO XLIX.

De habitibus in generali: articulos habet quatuor.

PRÆFATIO.

HIc agitur de principiis humanorum actuum, vel diuinitus infuſis, vel noſtris actibus aquiſitis. Et licèt habitus prior ſit ordine generationis, quàm actus, tamen in cõſideratione Theologica, prior eſt actus; nam per actus peruenimus ad finem ſupernaturalẽ, & vitam beatam: & habitus ſunt propter actus. Vniuerſum tractatum de habitibus diſtribuit D. Th. in quatuor partes: in primis definit, quid ſit habitus: deinde, de ſubiecto habituum differit; tertiò, de eorum acquiſitione, & deperditione; vltimò, de eorum diſtinctione. De hac materia diſputant Theologi. 3.diſt.23.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm habitus ſit qualitas.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans, quam aſſerit Ariſtot. in prædicam. & D.Tho. ita explicat. Habitus, cum ab habẽdo dicatur, duobus modis ſumi poteſt, ſicut & ipſum habere; vno modo, ſecundum quòd homo, vel quæcunque alia res dicitur aliquid habere: alio modo, ſecundum quòd aliqua res aliquo modo habet ſe in ſeipſa, vel ad aliquid aliud. Priori ratione, habere, commune eſt ad diuerſa genera; quamuis ſi inter habens, & id quod habetur, aliquid per modum actionis, & paſſionis mediet, conſtituat vnũ peculiare genus rerũ, quod prædicamentum habitus dicitur: de quo verba facit Ariſtot. cum inquit; inter habentem indumentum, & indumentum ipſum, eſſe habitum medium. Si autem poſteriori modo, habere, ſumatur, prout ſcilicet res aliqua dicitur quodammodo ſe habere in ſeipſa, vel ad aliquid aliud, cum iſte modus ſe habendi ſit ſecundum aliquam qualitatem, hac ratione, habitus, quædam qualitas eſt, de quo loquitur. Ariſt. cùm ait, habitum dici diſpoſitionem, ſecundum quam bene, vel male diſponitur diſpoſitum, aut ſecundum ſe, aut ad aliud. Cum ergo ſecundũ hanc rationem de habitu loquamur, dicendum eſt, habitum eſſe qualitatem.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm habitus ſit determinata ſpecies qualitatis.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmatiua; in cuius probatione D. Th. colligit numerum ſpecierũ qualitatis, quem Simplicius nõ optimè colligebat. Dicebat enim, ex qualitatibus, quaſdã eſſe naturales, quę ſemper inſunt, a naturaque ſunt, alias, aduentitias, quę ab extrinſeco efficiuntur, & amitti poſſunt. Aduẽtitię qualitates ſunt habitus, & diſpoſitiones, ſecundum facilè & difficilè mobile differentes. Naturalium autem qualitatum quædã ſunt, ſecundum quòd aliquid eſt in potentia, & ſic eſt ſecunda ſpecies qualitatis; quædam verò ſecundum quòd aliquid eſt in actu: & hoc duobus modis, vel in profundum quidem, & ſic eſt tertia ſpecies; vel ſecundum ſuperficiẽ, & eſt quarta ſpecies qualitatis; quę dicitur forma, & figura. Sed hæc diſtinctio ex eo inutilis eſt, quòd quædam ſunt figuræ non naturales, ſed aduentitiæ, multæ autem ſunt diſpoſitiones, non aduentitiæ, ſed naturales, vt ſanitas, & pulchritudo. Quare alia via incedendum eſt. Qualitas nihil eſt aliud, quam modus quidam ſubſtantiæ; quot ergo modis poterit ſubſtantia modificari, tot erunt qualitatis ſpecies. Subſtantia autem quatuor modis modificari poteſt, primò, ratione quantitatis, & ſic eſt quarta ſpecies qualitatis, quæ eſt figura, vel forma, quæ quantita-

quomodo hic loquamur de habitu.

vel diſpoſitionem, qua bene, vel malè diſponimur, & in hac vſitata ſignificatione, habitus ſcientiæ, appellatur qualitas, qua rectè diſponimur ad rectum cognitionem: & in hoc ſenſu de habitibus ſtatuimus diſputationem. Tertio

Habitus definitiones. Ariſt. 1. definitio 7. phyſ. text. 17.

appetendum eſt, quòd habitus, in hac tertia ſignificatione, variè definitur a Doctoribus. Ariſt. definit habitum in hunc modum: Eſt diſpoſitio perfecti ad optimũ; id eſt ẽ diſpoſitio pfecti ſubiecti, & pfectę naturæ ad optimam operationẽ. ¶ Hæc definitio Ariſto. videtur certè q̃ habeat duplex vitium; vnũ eſt, quod nõ comprehendit niſi ſolummodo habitus bonos; de habitibus vitioſis nullam fecit mentionem. Aliud vitium eſt in prædicta definitione; nam ex ea ſequitur, quòd fides ſupernaturalis non ſit virtus, neque habitus; non enim diſponit ad optimam operationem, ſed ad obſcuram, & ineuidentem. Idem argumentum poteſt confici de ſpe ſupernaturali: ſpes namque non diſponit ad optimum actum; melius eſt enim habere, & frui, quàm ſperare. Videtur ergo certè quòd illa definitio Ariſtotelea vitioſa eſt; propter quod Ariſt. conſtituit aliam definitionem, quæ ſic ſe habet. ¶ Habitus eſt diſpoſitio, qua bene, vel male diſponimur in ordine ad nos, vel in ordine ad alios. Hæc eſt definitio generalis, quæ comprehendit omnes habitus, tam bonos, quam malos: & ea ſemper vtẽdum eſt, præcipuè ſi ei addatur, claritatis gratia, difficilè mobilis, vt diſcernatur a diſpoſitione, qua etiam ſubiectũ bene vel malè afficitur. ¶ Sed hæc definitio videtur vitioſa, & non eſſe vera. Nam character ſacramentalis eſt habitus infuſus ad recipienda, vel adminiſtranda ſacramenta: ſed iſte habitus non diſponit ad bene vel male operandum & adminiſtrandum, ſed ad ſimpliciter, & abſolutè adminiſtranda ſacramenta: ergo illa definitio habitus, vitioſa eſt.

¶ Præterea quòd non ſit difficile mobilis, ſic oſtendo: Nã habitus opinionis, habitus eſt; ſed facilè dimouetur, fundatur enim in rationibus apparentibus, & minimè firmis, quę facilè confutantur. Rurſus, habitus charitatis facillimè dimouetur a ſubiecto; perditur enim per quodlibet peccatum mortale.

¶ Tertiam definitionem habet Ariſ. Potentia, inquit, eſt qua poſſumus: habitus verò, quo bene vel male poſſumus. Hæc definitio euidẽtis confutat. Nam habitus infuſi, hoc eſt, fides, ſpes, charitas, nõ dantur, vt recte, aut vt melius operemur, ſed ad ſimpliciter operandum. Quod conuincunt eſſe verum Patres in Cõcil. Mileuitano, & Arauſicano, ex illo Dñi; Sine me nihil poteſtis facere. Non dixit Dominus, ſine me difficillius, aut nõ recte poteſtis facere, ſed ſine me nihil poteſtis facere. ¶ Quartam definitionẽ habet Cõmẽt. Habitus, inquit, eſt quo quis agit cum voluerit. Similẽ definitionẽ habet D. Aug. Habitus, inquit, eſt quo quis agit cũ opus fuerit. ¶ Hęc definitio facillime confutatur. Nam habens gratiam, neceſſario vtitur illa quando operatur bene moraliter. Vnde eſt ſententia bonorum Theologorum quòd omne opus bonum exiſtentis in gratia, eſt meritoriũ. Deinde, habitus charitatis in vita beata habet actum neceſſarium, & non liberum, vt habet doctrina Theologorum; ſentiunt namque, quod beati non poſſunt ſuſpendere actum amoris. Vltimò, lumen gloriæ, habitus eſt, quo intellectus beati illuſtratus, neceſſariò videt Deum, ergo non bene definitur habitus, quòd poſſumus eo vti pro noſtra voluntate. ¶ Vltimam definitionem habitus habet Gabr. in 3. di. 23. q. 1. cui conſentiunt neotherici Theologi. Habitus enim eſt qualitas ex frequentatione actuum genita, inclinans in ſimiles actus, ex quibus genita eſt, Hæc definitio peſſima eſt, & non habet defenſionem. Nam habitus primorum principiorum, eſt verus habitus: at non acquiritur noſtris actibus, ſed eſt a natura inſitus. Rurſus habitus infuſi ſunt præſtantiſimi habitus, ſed non acquirũtur noſtris actibus, ſed diuinitus infunduntur. Præterea, omnium Philoſophorum ſententia aliqui ſunt habitus, qui proxime non inclinant ad actus, vt pulchritudo, ſanitas. Vltimò, non eſt omnino certum quòd habitus, inclinet ad actus; nam id negant Duran. & Scot. Vt videbimus in articulo ſequenti: ergo hæc particula non debet

Obiectiones. Arguitur primo cõtra iſtã definitionẽ. 1. Argum.

Ari. 2. definitio 5. meta. text. 25.

Obiectiones. Arguit 1. cõtra ſecũdam definitionem. Secundo.

Confirm. 3. Definitio. Ariſto. Eth. c. 5. & 6.

Obiectio. Cõc. Mile. Cõc. Arau. Cõmen. 3. anima tex. Aug. li. de bono cõiugali c. 21.

Obiectio Arguit 1. Secundo.

Tertio.

Gabr.

Impugnatio. Gabr.

Duran. Scot.

boni in definitione; definitio enim eſt veluti communis animi conceptio. ¶ Pro explicatione veræ definitionis ſciendum eſt ex communi omnium conſenſu, quòd habitus malus eſt, quo malè afficimur; habitus bonus eſt, quo bene afficimur. Ex quo primò facilè intelligitur quæ ſit definitio habitus in genere: eſt enim habitus, qualitas, qua recte, vel malè afficimur. Ex quo rurſus patet, quemadmodũ Ariſtot. de definitione habitus totiens loquens nunquam a ſeipſo diſſentiat; ſemper enim dicit, q̃ ſit diſpoſitio, qua bene, vel malè afficimur, Secundò aduertendum eſt, verſari differentiam inter potentiam, & habitum. Nam potentia eſt principium operandi, ſiue bene, ſiue malè habitus diſponit, & afficit ipſum cuius eſt habitus, vt rectè, vel male ſe habeat. ¶ His cõſtitutis, quæ facillima ſunt, dico primam definitionem Ariſtoteleam eſſe optimam: nam ad primum argumentum fatendum eſt prædictam definitionem non comprehendere, niſi habitus bonos, & ſtudioſos, cæterum ex ea facile poteſt conſtitui definitio, quæ cõprehendat habitus malos, in hunc modũ; Habitus malus eſt diſpoſitio imperfecti ad malam operationem. ¶ Ad ſecundum argumentum reſpondetur, quòd fides & ſpes, ſunt veri, & præſtantiſſimi habitus: nam ad rationem habitus, non eſt neceſſe quòd diſponat ad præſtãtiſſimam operationem, ſed ad præſtantiſſimam in ſuo genere, alioqui liberalitas, & temperantia non eſſent veri habitus: nã in eiſdem potentiis ſunt aliæ virtutes longe præſtantiores, vt fortitudo, & magnificentia. Sed de difficultate huius argumenti in ſequentibus diligentius tractandũ eſt. ¶ Deinde dico, ſecundam definitionem Ariſtotelicã eſſe optimam. Nam ad argumentum primum dicendum eſt, quòd D. Tho. in 3. d. q. 63. art. 2. reducit characterem ad ſecundam ſpeciem qualitatis, hoc eſt ad ad potentiã, vel impotentiam, nam character eſt potẽtia ad adminiſtrãda, vel recipienda ſacramenta abſolutè, non ut recte adminiſtrantur, neque ex hoc quòd eſt donum Dei, recte colligitur q̃ ſit habitus ad recte operandum, nam etiam intellectus eſt donum Dei, & non eſt habitus, ſed potentia.

¶ Ad ſecundum argumẽtum, de habitu opinionis, Pater Soto in prædicamento qualitatis dicit, quòd non eſt verus habitus, quoniam innititur infirmo fundamento: quod facillime refutatur. Sed ſi hæc ſolutio aliquid valeret, probaret etiam quòd habitus vitioſus non ſit habitus; nam innititur infirmo fundamento, quod facillime confutatur, Dicendum ergo, quòd habitus opinionis, & vitioſus, ſunt veri habitus, nam ex conſuetudine, & ex vſu roborantur, & firmantur. Ad tertium argumentum reſpondetur, quòd habitus charitatis de ſe eſt difficile mobilis a ſubiecto, ſic vt dicat Ioan. Qui natus eſt ex Deo, non peccat, quia ſemen Dei manet in illo, ſed neque peccare poteſt. Semen Dei nominat gratiam, & charitatem: cæterum ex parte liberi arbitrii, quod eſt flexibile in vtranque partem, facilè perditur. Hæc de ſecundæ definitionis defenſione dicta ſint. Proximũ eſt, vt tertia explicetur & defendatur, quod eſt facillimum. ¶ Nam ad argumentum in contrarium dicendum eſt, eſſe veriſſimum, quòd habitus infuſi commemorati dant poteſtatem, ad credendum, operandum, amandum, ſed præterea tribuunt vt rectæ credamus, ſperemus, & diligamus, & ideo inter habitus præcipuos numerãtur. Quartam tamen definitionem dico non eſſe propriam definitionem, ſed eſſe proprietatem conuenientem omnis habitibus operatiuis, vnde natum eſt illud prouerbium, Habitibus vtimur cum uolumus; non tamen habet veram intelligentiam in habitibus nõ operatiuis, pulchritudine, & ſanitate, &c.

¶ Ad primum argumentum reſpondetur, q̃ hæc ſententia vera eſt de habitu operatiuo, gratia vero non eſt habitus operatiuus, vt ſentiunt omnes Theologi. Deinde dicendum eſt, quòd gratia poſſumus vti & non vti, operari & non operari pro noſtra voluntate, cæterum dato, quod bene moraliter operemur, neceſſarium eſt quod opus bonum ſit Deo acceptum, nam eſt opus filii, & amici Dei. Vltimo dico, multos Theologos aſſerere quòd non omne

opus

Habitus bonus & malus.

Diſcrimen inter potẽtiam & habitum.

Solutio obiectionum.

Ad primũ. argu.

Ad ſcdm.

Ad ſecũdã obiectionẽ D. Thom.

Ad primũ. argum.

Ad ſecũdũ Reſpõdet. Soto.

Autoris ſol.

Ad tertiũ.

1. Ioan. 3.

Ad tertiã obiectionẽ

Ad argu.

Contra quartã definitionẽ.

Ad primũ. argu.

ſtantia modificari quo ad bonã vel malã operationem, in odine ad naturam rei: ſecundũ quã rationẽ conſtituitur prima ſpecies qualitatis. Habitus ergo, determinata ſpecies qualitatis eſt.

opus bonum exiſtẽtis in gratia ſit meritorium apud Deũ, niſi referatur in finem ſupernaturalem, quibus ego libenter ſubſcribo.

Ad ſcđm. ¶Ad ſecundum argumentum reſpõdetur, quòd habitus charitatis de ſe, habet actum liberum, ſed ex coniunctione ad viſionem beatificam habet actũ neceſſarium, ſicuti habitu ſciẽtię poſſumus vti cùm volumus: cęterum ſi quis habeat in intellectu hęc principia; omnis homo eſt riſibilis: Petrus eſt homo: neceſſe eſt aſſentiri concluſioni, quòd Petrus ſit riſibilis. Secundo reſpondetur, q̃ charitas ī vita beata neceſſario amat Deum, alia verò libere, ſicut Deus neceſſariò amat ſuã bonitatem, alia vero diligit libere.

Cõcluſio.

Ad tertiũ. ¶Ad tertiũ argumentum reſponde tur, quòd videntes Deum per lumen gloriæ, neceſſariò illum vident, non propter habitum, ſed quoniam habent Deum præſentem. Secũdò dicendũ eſt, q̃ lumẽ gloriæ non eſt habitus, licèt ſe habeat per modum habitus, potius ſe habet veluti lumen externum, quo illuſtratus oculus neceſſario videt. Vltimam definitionem non defendo: nam omnino vitioſa eſt, vt argumenta adducta efficaciter demonſtrant. Et tantum dictum ſit de his articulis.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrum habitus importet ordinem ad actum.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Omni habitui competit ſe cundũ rationẽ habitus, aliquo modo habere ordinem ad actum. Hãc in argumento, ſed contra, probat D.Th. autoritate D. Aug. qui inquit; Habitum eſſe quo aliquid agitur, cum opus eſt. In corpore autem artic. ſic probat. De ratione habitus eſt vt importet habitudinem quandam in ordine ad naturam rei ſecundum quòd conuenit, aut non conuenit: natura autem rei ordinatur vlterius ad alium finem, qui vel eſt operatio, vel aliquid operatum, ad quod quis per operationem peruenit: ergo habitus etiã importat ordinem ad operationẽ, quatenus eſt finis naturæ, vel producens ad finem. Quod ſanè cõfirmatur ex definitione Ariſtotelica, cum ait, habitum eſſe diſpoſitionem, ſecundum quam bene vel malè diſponitur ſubiectum; aut ſecundum ſe, id eſt in ordine ad naturam ſuam; aut ad aliud, ideſt in ordine ad finem. ¶ Secunda Concluſio. Aliqui habitus, peculiari ratione, ex parte ſcilicet ſubiecti, primo, & præcipuè important ordinem ad actum, vt illi qui ſunt in potentiis operatiuis: nam habitus, primò, & per ſe importat ordinem ad naturam rei: ſi igitur natura rei conſiſtat in ordine ad actum, habitus præcipuè importabit ordinem ad actum: talis eſt autem natura potentiarum; habitus ergo qui ſunt in illis, præcipuè dicunt, & important ordinem ad actum.

EXPLICATIO QVÆSTIONIS.

An habitus producant operationes efficienter.

IN hoc articulo dubium eſt; an habitus ſint principia, & cauſæ efficientes operationum ſimul cum ipſa potentia.

Arguitur primo pro parte negatiua.

¶ A parte negatiua ſic arguitur. Nam potentia, priuſquam habeat habitum, poteſt producere bonam vel malã operationẽ: ergo operatio tribuenda eſt potentiæ, non habitui.

Secundo.

¶Deinde, habitus concurrit ſæpenumero ad actum alterius potentiæ: ergo nõ poteſt efficere actum alterius potentiæ. Conſequentia, inde probatur. Nam habitus, qui eſt in vna potentia, non poteſt efficere alterius potentiæ actum. Antecedens probatur. Nam habitus iuſtitiæ, qui eſt in voluntate, facit vt rectè iudicemus ſecundum iuſtitiam: iudicium vero eſt actus intellectus. Rurſus, habitus religionis, qui eſt in voluntate, facit vt recte, & debitè fundamus præces; oratio verò eſt actus intellectus, & quædã collocutio cum Deo.

In propoſitum.

¶ In contrarium eſt. Nam potentia eſt principium operandi: ergo habitus qui perficit potentiam, perficit, & adiuuat ad operandum. Scot. in 1. di. 17. q. 1. dicit, quòd habitus non concurrit effectiue ad actum. Duran. I. 3. di. 23. q. 1. docet habitus ex neceſſitate eſſe conſtituendos: In qua re nullum habet contradicentem. In q. 2. docet quòd habitus non facit ad intenſionem actus: & probat his argumentis.

Scot.

Duran.

Vtrum habitus facit ad intẽſionem actus

Arguitur primo.

Duran.

¶ Nam habitus ſcientiæ non facit, quòd actus ſcientificus ſit clarior, aut euidentior, ergo non facit ad intenſionem actus. Conſequentia inde probatur. Nam quòd aſſenſus ſit intenſior, & perfectior, nihil aliud eſt, quàm quòd clarior, & euidentior. Probatur antecedens: nam in hac demonſtratione: omne animal rationale eſt riſibile; omnis homo eſt animal rationale, &c. tota euidentia & claritas reducenda eſt in cauſam, & in medium per quod demonſtratur, quod eſt veluti lumen, quod licèt ſæpiſſime reputatur, non cauſat maiorem euidentiam: conſtat autem quod ex repetitione demonſtrationis non intenditur habitus.

Secundo.

¶Secundo, ſi habitus adiuuat potentiam, & perficit eã ad operandum, vel eſt, quia intendit ipſam potentiam, & hoc ſine falſitate dici non poteſt; nam potentia non intenditur, neque remittitur, ſicut neque eſſentia: vel eſt, quia potẽtia, & habitus cõcurrũt vt duo agẽtia particularia eiuſdẽ ordinis, ſicut duo portãtes lapidem: & hoc affirmari nõ poteſt. Nã quando ſunt duo agentia parcipia eiuſdẽ ordinis, vnũ quodq; per ſe poteſt efficere effectũ vel partẽ effectus, ſed habitus ſine p̃ſidio potẽtiæ nihil poteſt efficere; ergo non ſe habent iſto pacto. Quod ſi dicat Theologus, qđ ſe habẽt veluti cauſæ ſubordinatæ, ſicut ſol, & homo; generant hominẽ: & intellectus, & ſpecies, producũt notitiam: cõtra eſt argumentum. Nã in cauſis ſubordinatis neutra ſine aliqua poteſt efficere aliqd: ſed potentia ſine habitu poteſt habere bonas, aut malas operationes: ergo non ſe habent ſicut cauſæ ſubordinatæ.

Tertio.

¶Tertio, actus producit habitum, vt apud omnes eſt in confeſſo: ergo habitus viceuerſa non producit actum. Cõſequentia inde probatur. Nam cum cauſa ſit perfectior ſuo effectu, conſequens eſſet, quòd actus eſſet perfectior habitu, & viceuerſa.

Quarto.

¶Vltimò, habitus ſe ſolo non poteſt producere actũ, vt de ſe patet: ergo neque intendere. Ex his argumentis concludit Duran. quod habitus per ſe non facit ad intenſionẽ actus, licèt per ſe accidens concurrat ad intẽſionem actus: qui enim diu ſe exercet in operibus temperantiæ, moderatur paſſiones, quibus moderatis, intellectus melius & fortius proponit obiectum voluntati, & ſic voluntas perfectius mouetur.

Habitus non determinat potentiã ad bonũ, vel malum ſecundum Duran.

¶In quęſt. 3. docet Duran. quòd habitus nõ determinat potentiam ad bonum vel malum in genere moris, ſed vniuerſam determinationem referendam eſſe ad voluntatem, & intellectum ſimul. Et probat ſic, Nam actus antecedentes habitum, ſunt ſingulares, & determinati ad bonũ, vel malum; ergo oportet ponere vnam cauſam, quæ determinet potentiam ante habitum.

Probatur. primo.

¶Secũdo, bonũ vel malum morale, eſt relatio: ergo habitus non eſt principium boni vel mali moralis. Conſequentia inde probatur. Nam relatio non habet cauſam, & ad relationem non eſt per ſe motus. Antecedens probatur. Nã bonitas, vel malitia moralis, nihil aliud eſt, quàm conformitas, aut difformitas ad rectam rationem: hæc verò conformitas, relatio quædam eſt.

Secundo.

Tertio. Ari. 7. Phi. tex. 17.

¶ Vltimo, habitus eſt relatio ergo non eſt operatiuus. Conſequentia inde patet. Nam relatio, operatiua non eſt. Probatur antecedens: nam Ariſ. dicit, quòd ad habitus non eſt per ſe motus, quoniam ſunt relationes. Ex quo concludo ſic argumentũ. Vel intelligit Ariſ. q̃ ſunt relatiua ſecundum dici, & non ſecundum eſſe; & tunc eius argumentum eſt inane & friuolum, nã ad vbi, & ad calorẽ eſt per ſe motus, quæ ſunt relatiua ſecundum dici, ergo intelligit quòd ſunt relatiua ſecundum eſſe.

¶In q. 4. docet Dur. quòd habitus non concurrit, vt facile, & prõpte, & delectabiliter operemur: & probat eiſdẽ argumentis, quibus probat quod nõ facit ad actus intenſionem

nem. Dicunt tamen Scot. & Dur. quòd loquuntur de habitibus acquiſitis; nam de infuſis aliud ſentiendum eſt. Ego vero dico, ꝙ prædicti autores dedita opera non legerunt autores, vel potius neglexerunt. Ariſtot. namque perpetuo docet, quòd habitus iuuat ad operationem, & actus perfectionẽ, promptitudinẽ, & ſtabilitatẽ ei accomodando. In 2. Eth. c. 1. dicit, quòd habitus generatur ex actib⁹, & iam genitus producit ſimiles, & meliores operationes & cap. 2. ſcribit, ꝙ ſicut virtus corporis facit hominem robuſtum, & laborum patientem, ſic virtus animæ facit vt hõ ſtudioſus, opera alioqui ardua aggrediatur, & vincat. & in c. 3. quòd ſignum generati habitus eſt delectatio, & voluptas, quam homo ſtudioſus in opere virtutis accipit. & c. 4. conſtituit conditiones veræ virtutis, ꝙ agens operetur ſciens & prudens cum delectatione propter finem virtutis, firmo, & ſtabili animo. & c. 5. conſtituit differentiam inter potentiam, & habitum, ꝙ potentia eſt indifferens ad bonum vel ad malum: habitus verò determinat ad vnum tantum. & c. 6 cõſtituit duas definitiones virtutis; vna eſt, Virtus eſt quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit: altera eſt, virtus eſt habitus electiuus, in medio conſiſtens, prout ſapiens determinauerit. In vltimo ca. docet, virtutem verſari circa difficile; nam eligit medium inter duo extrema: pertingere verò medium in circulo, non eſt cuiuſque, ſed optimi artificis: Denique Ariſt. multus eſt in huius rei demonſtratione 6. Ethic. c. 4. 5 & 6. & 2. lib. Ethi. ad Eudem. per totum 1. lib. magnorum moralium. c. 7. Itaque ſententia Duran. manifeſtè pugnat cum Ariſtot. doctrina: imò pugnat cum ipſa ratione, & cum diuina Theologia. Nam virtus oculi concurrit ad videndum; virtus equi ad currendum; igitur virtus animi ad operandum. Deinde, manifeſtum eſt ſine controuerſia, ꝙ artes, & ſcientiæ ſunt habitus operatiui: ergo cæteri habitus morales, ſunt habitus operatiui. Certè dubitari non poteſt, quin habitus prudentiæ illuminet, dirigat, præcipiat: nec dubitari poteſt, quin habitus virtutis eligat medium inter extrema: ergo indubitatum eſt, ꝙ habitus ſit operatiuus. Vltimò, habitus infuſi (vt conſtat ex diuina Theologia) ſunt operatiui: ergo habitus acquiſiti operatiui ſunt. Conſequentia inde probatur: nam Deus infundit habitus inſtar habituum humanorum.

Reſolutio autoris.

Conclu.

Ariſto. 7. phyſi. tex. 17.

Ariſtot.

Argumẽta Duran. ſoluuntur.

¶ Ad argumenta Durandi, & ad primum negatur antecedens; fortaſſis qui ſæpius repetit eandem demonſtrationem, euidentius, & clarius rem penetrat. Secundò, licèt antecedens ſit verum, conſequentia tamen nihil valet: nam euidentia, & intẽſio actus, ex diuerſis cauſis procedunt. Euidentia enim procedit ex medio, per quod concluditur demonſtratio: intenſio verò ex maiori conatu potentiæ, & perfectione: & quoniam ſcientia perficit potentiam, & adiuuat, perfectior ſcientia cum potentia, cauſat intenſiorem operationem.

Ad primũ.

Ad ſcdm.

¶ Ad ſecundum argumentum reſpondetur, idem argumentum poſſe fieri de habitibus infuſis, quod Durandus tenetur ſoluere. Rurſus idem argumentum conficitur de actibus, quomodo producant habitus. Secundò dicendum eſt cum Do. Caiet. facillimè, ꝙ habitus, & potentia concurrũt ad actum, non ſicut cauſæ partiales, neque ſicut cauſæ ſubordinatæ, nec verò tanquam intenſum, & remiſſum, ſed ſicut perfectum differt a ſeipſo imperfecto; potentia namq; poteſt producere operationes bonas vel malas, ſed habitus perficit potẽtiam, cuius eſt habitus, vt melius & perfectius operetur, ſicuti homo, cum eſt adoleſcens, poteſt generare, ſed imperfectè; factus verò vir poteſt generare perfectè; & manus vtcunque poteſt proiicere lapidem, ſed melius funda, & manus ſcribentis poteſt ſcribere, ſed melius cũ arte.

Caiet.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm ſit neceſſarium eſſe habitum.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans eam in argumento, ſed contra, probat D. Th. ex eo ꝙ habitus ſunt perfectiones quædam: perfectio aũt maximè neceſſaria eſt. In corpore verò artic. probatur: quoniam multæ ſunt res, ad quarum naturas, & operationes neceſſe eſt plura concurrere, quæ diuerſis modis cõmenſurari poſſunt: neceſſe eſt ergo habitus eſſe. Conſequentia probatur; nam habitus importat diſpoſitionem quandam in ordine ad naturam rei, & operationem, vel finem eius. Vt aũt aliquid diſponatur ad alterum, tria requiruntur: primò, vt id quod diſponit, ſit aliud ab eo ad quod diſponitur, ita vt habeat ſe ad ipſum, ſicut potentia ad actum, vnde quod non eſt capax actus, tota genere eſt perfectior habitu; nam eſt finis propter quem habitus inſtituitur. Rurſus, habitus eſt in potentia actus, & ideo ab Ariſtot. nominatur actus primus: actus verò, eſt actus ſecundus, & vltima rei perfectio, cæterum habitus eſt perfectior actu, hac ratione; quoniam cauſa illius exiſtit, quemadmodũ ſubſtãtia eſt perfectior accidenti, ſecundũ vnam conſiderationem; cæterum quoniã accidens actuat, & perficit ſubſtantiam: quemadmodum eſt perfectius ipſa ſubſtantia.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium argumentum reſpondetur, non eſſe incommodum quòd actus producant habitum, & rurſus habitus iam genitus producat ſimiles, & perfectiores actus. Præterea dico, non eſſe incommodum quòd actus ſit perfectior habitu, & viceuerſa, ſecundum diuerſas conſiderationes; actus tũ a toto

¶ Ad vltimum argumentum negatur cõſequentia: nam operatio habitus intrinſece dependet a potentia, ſicut operatio accidentis a ſubſtantia; operatio fundæ a manu proijcientis dependet. Inſuper habitus habent aliquid peculiare: ſubduntur namque libero arbitrio: verum enim eſt illud prouerbium; Habitibus vtimur cum volumus.

Ad quart.

¶ Ex his facilè intelligitur quid ſit dicendum ad argumenta quæ Duran. ſecundo loco poſuit. Nam ad primum argumentum dicendum eſt, quòd potentia poteſt ſeipſam determinare ad bonas vel malas operationes, ſed poſtquã habet habitum, ſic afficitur, & præparatur, vt melius ſuas operationes exercere valeat.

Ad argumenta Duran. ſecũdo loco facta.

¶ Ad ſecundum argumentum reſpondetur, quòd bonitas moralis, non eſt relatio, ſed eſt magna perfectio: magna enim perfectio eſt, quòd operatio humana ſit ad regulam, & normam deducta. Ex hoc verò quòd bonitas moralis dicat ordinem ad regulam, non eſt conſequens quòd ſit relatio; nam relatio non dicit ordinem ad alterum extremũ: tanquam ad regulam, & menſuram, ſed tanquam ad alterum correlatiuum, imò eſt prouerbium Metaphycorum, quòd vnum relatiuum nõ eſt cauſa alterius correlatiui. Secundò, dato quòd eſſet relatio, non eſt conſequens, quòd non habeat cauſam moralem; nam ordo vniuerſi, relatio eſt, & habet potiſſimam cauſam, nempè Deum, vt veriſſimè teſtatur Ariſt.

Ad primũ. Ad ſcdm.

¶ Ad tertium argumentum reſpondetur, quòd habitus apud Ariſt. non eſt relatio, ſed vera qualitas, vt ipſe Ariſt. loco citato teſtatur. Senſus ergo illius ſententiæ Ariſto. eſt, quòd habitus habet ſe veluti relatio: quemadmodum enim relatio ab agente naturali, primò, & per ſe non producitur, ſed conſequitur; ita habitus ab agente naturali non producitur, primò, & per ſe, ſed conſequenter. Hanc rem explicat optimè D. Thom. infra q. 52. artic. 1. ad tertiũ: dicit enim, ꝙ alteratio, primò, & per ſe inuenit in qualitatibus tertiæ ſpeciei, conſequenter verò in qualitatibus primæ ſpeciei: quando enim contingit animal alterari ſecundum calidum & frigidum, ſequitur animal alterari ſecundum ſanum, & ægrum: ſimiliter quando contingit animal alterari ſecundum paſſiones appetitus ſenſitiui, vel ſecundum vires ſenſitiuas apprehenſiuas, ſequitur alteratio ſecundum virtutes, & ſecundum ſcientias. Ad alia argumenta quæ fecimus in principio dubitationis ex dictis patet quid ſit dicendum.

Ariſto. lib. de mundo ad Alexandrum.

Ad tertiũ.

D. Thom.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo huius rei intelligentia ſciendum eſt, quod ſi loquamur de habitu in generali ſignificantia, pro qualitate, quæ eſt in potentia neceſſaria ad operandum, euidens eſt, quòd ſint habitus: nam in potentia viſiua ſunt

ſpecies intentionales, ſine quibus viſus conſtare non poteſt. Rurſus, in intellectu, & memoria ſunt ſpecies rerũ, & ſimilitudines, ſine quibus hmõi potentiæ nihil operari pñt. De innumeris ſimilitudinibus quas memoria apud ſe recõditas habet, veluti de miraculo quodã diuino loquitur D.

Aug li. 10. confeſ. c. 8. 9. & 10. Auguſt. Qñ verò iſtas ſpecies aliqui Theologi appellãt, habit⁹ in hac ſignificatione, euidẽs eſt

Quòd ſint habitus. ꝙ ſint habitus. Sed ẽt in ſtricta ſignatione, & magis propria, vt accipiatur habit⁹ pro qualitate, qua bñ vel malè afficimur, euidens eſt ꝙ ſint habitus: nã experientia euidẽs eſt, artifices, fabros, & pictores, poſt longã cõſuetudinẽ ſuas operationes ordinatiſſimè exercere, quas pri⁹ malè, & inordinatè faciebant: ergo euidẽs eſt, ꝙ in intellectu hñt artem, per quã ſuas operationes ex ordine pficiũt. Et qđ dicim⁹ de arte, idẽ cenſendum oĩno de habitibus moralibus, quos p longã conſuetudinem nobis conquirimus, vt ſcribit Ariſtot. In cuius rei demonſtratione oportet meminiſſe illud verbum Ariſt. Rudis, & indiſciplinati ingenij eſſe, eandem euidentiam in omnibus requirere. Sed ſi aliquis rerum experiẽtia contentus non eſt, & requirat demonſtrationes, his argumentis conuincetur.

Ariſ. 2. eth. c. 1.

Ariſ. 1. eth. c. 2.

¶In primis vniuerſa potentia, quæ eſt indifferens ad bonum vel ad malum, indiget aliquo determinante ad bonũ, ſed ſunt multæ potentiæ in homine indifferentes ad bonum, & ad malum, vt eſt intellectus; qui eſt indifferens ad verum, vel ad falſum; quorum vnum, ſcilicet verum, eſt bonum intellectus; alterum verò, ſcilicet falſum, eſt malum intellectus. Voluntas etiam, necnon appetitus ſenſitiuus indifferenter ſe habent ad boni vel mali appetitionem: ergo tales potentiæ indigent aliquo determinante: hoc autem facit habitus bonus: ergo neceſſum eſt conſtituere habitus bonos.

¶Deinde; omnis potentia, quæ in ſuo actu patitur difficultatem, indiget aliquo facilitante ipſam ad ſuum actum: ſed plures ſunt potentiæ in hoĩe quæ ſuis in actibus patiun

Ari. 7. eth. tur difficultatem. De cõtinente ſcribit Ariſt. ꝙ cum magna difficultate opus virtutis proſequitur imminente paſſione: ergo tales potentiæ indigent aliquo facilitante ipſas ad ſuos actus: hanc autem facilitatem, & promptitudinẽ præſtat habitus: ergo oportet conſtituere habitus.

Obiectio. ¶Sed dicet Theologus; ſi ita ſe res habet, ꝙ habitus præſtat facilitatem in operando, conſequens eſt, ꝙ habitus bonus diminuat meritum: nam ex ſententia omnium Theologorum, difficultas operis auget meritum; facilitas verò

Solutio. diminuit. Huic obiectioni dicendum eſt, ꝙ difficultas ex magnitudine operis anget meritum, & hanc difficultatem non tollit habitus bonus, quin potius facit vt opera maxima, & difficillima aggrediamur: ſed difficultas ex defectu operantis diminuit meritum; vnicuique autem difficile eſt, & laborioſum quod non prompta facit voluntate: & hanc difficultatem tollit habitus, & auget meritum: nam auget voluntarium, & facit quòd voluntas promptè, delectabiliterque operetur.

Vtrũ qui minorẽ patitur difficultatẽ in ¶Ex hoc ſequitur, multum errare eos, qui exiſtimãt, homines ſobrios, & temperatos, qui in ieiunijs nullam difficultatem ſentiunt, minus mereri, quàm qui improbam habent conſuetudinem, & ſentiunt magnam difficultatem: errant toto cœlo: nam facilitas operantis auget meritũ, vt antea dictum eſt. Ex eodem principio inferũt Theologi rectiſſimè, ꝙ charitas præcipuè auget valorẽ meriti; nã præſtat voluntati promptitudinẽ, & facilitatẽ in operando. Ex his quæ dixi, ſatis exiſtimo eſſe probatum ꝙ habitus ſint conſtituendi.

opere virtutis min⁹ mereatur.

¶Sed naſcit quædam parua qõ: nã qõ, an eſt, antecedit alias vniuerſas qõnes in ordine doctrinæ. Sed D. Tho. tria quæſiuit de habitibus, & tãdem demõſtrat habitus eſſe: ergo nõ ſeruat ordinem doctrinæ. Rñdetur optimè ſeruaſſe ordinẽ; nã hic non q̃rit D. Th. an habit⁹ ſint: hoc. n. eſt per ſe notũ experiẽtia, & de hoc mouere qõnem eſt hoĩs ne ſcientis diſtinguere inter per ſe notum, & id quod eſt notum ꝓp aliud; ſed inueſtigat, & demonſtrat D. Th. in præſentiarũ cauſas ꝓpter quas habitus ſunt conſtituendi: & qõ, quare res ſit ſubſequitur ad quæſtionem, quid eſt; nam quidditas, & definitio rei, eſt medium ad demonſtrandum cauſam quare res ſit, vt, vt autor eſt Ariſt.

Dubitatio.

Optimè D. Thom. ſeruat ordinẽ doctrinæ.

1. Conclu.

Ariſt. 2. poſterior. in princ.

QVÆSTIO L.

De ſubiecto habituum; articulos habet ſex.

ARTIC. PRIMVS.

¶*Vtrùm in corpore ſit aliquis habitus.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Nullus habitus, qui ordinatur ad operãdũ, eſt principaliter in corpore; ſicut in ſubiecto. Probatur. Nam oĩs operatio corporis eſt aut a

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE prima concluſione eſt magna concertatio inter Theologos. Ocham in 3. q. 10. & 11. & quodlib. 2. q. 16. & quodli. 3. q. 17. Gabr. in 3. d. 23. q. 1 dub. 1. Scot. in 3. d. 33. q. 1. ad 3 argumentum. Vniuerſi iſti autores ſentiunt, ꝙ in membris exterioribus habitus operatiuus ſit conſtituendus, & probant ſic.

Ocham. Gabriel. Scotus.

¶Nam membra exteriora facilius, & promptius operantur poſt conſuetudinẽ, vt patet in artificibus, citharœdis, pictoribus: quod eſſe verum, vel ſola experientia conuincit.

Argumẽta contra primam concluſionẽ.

¶Deindè, in membris exterioribus poſt conſuetudinem longam, vel eſt aliquid additum, vel ablatum: ſiquidem aliter ſe habẽt quàm antea: ſed non eſt ablatum: ergo additũ.

Arguitur primo.

¶Tertiò, quantumcunque aliquis ſit doctiſſimus in lingua Latina, ſi non conſueuit loqui latinè, nunquam rectè loquitur. Idem argumentum fieri poteſt de citharœdo peritiſſimo, qui ſi non habeat conſuetudinem pulſandi fides, nihil in arte proficiet: ergo præter habitum, qui in anima exiſtit, conſtituendus eſt habitus in membris exterioribus.

Secundo. Tertio.

¶Item hac de cauſa conſtituendi ſunt habitus, vt dixi in ſuperiori quæſtione, vt potentia, quæ in ſuo actu patitur difficultatem, facilè & promptè operetur: ſed manus citharœdi poſt longam conſuetudinem promptius & facilius operatur, quæ antea cum magna difficultate operabatur: ergo in manu habitus conſtituendus eſt.

Quarto.

¶Vltimò, virtutes, quæ ſunt in appetitu ſenſitiuo, & in potentiis ſenſitiuis apprehenſiuis, & iudicatiuis, ſunt in corpore, etiam ſecũdum viam D. Tho. ergo habitus in corpore ſunt conſtituendi. Antecedens probatur: nam appetitus ſenſitiuus in corpore, eſt in organo corporeo, ſecũdum veram philoſophiam.

Vltimo.

¶In huius rei explicationem Domi. Caieta. multa dicit: in primis dicit, quòd ſi loquamur de habitu in generali ſignificantia, inuenitur etiam in rebus inanimis, vt pulchritudo: nam omnes tres conditiones poſitæ in artic. quarto, præcedentis quæſt. inueniuntur in illis. Secundò dicit,

Caieta.

dicit, ꝙ ſi loquamur magis propriè de habitu, ad cognoſcendum in quo ſubiecto ſit collocandus, oportet animaduertere, quòd habitus acquiritur per conſuetudinem, & habituari, eſt aſſueſcere. Ex quo colligit Caie. ꝙ vbi nõ eſt conſuetudo, non eſt habitus; & vbi eſt conſuetudo, habitus eſt.

Ex quo ſtatim ſequitur, ꝙ vbi eſt natura ſine voluntario, non eſt habitus: nã licèt lapidẽ infinitics proiicias ſurſum, vt aſſerit Ariſto. non generatur habitus. Ex eodem principio colligit perfectè Caieta. ꝙ vbi eſt perfectè voluntariũ, propriè, & perfectè habit⁹ inuenit, ſ. in creatura rõnali. In aliis verò q̃ participant voluntariũ, ſecundariò inuenitur habitus, vt in mẽbris exterioribus, ĩ quibus cõſtituẽdi ſunt habitus, tum q̃n obediunt rationi; tum verò, quoniã conſuetudine, & exercitatione prõptius operant. Vltimò concludit, ꝙ in brutis inueniuntur habitus, tum, quoniam obediũt homini; tum verò, quoniã aſſueſcunt: imo generaliter dicit Caieta. ꝙ quidquid relinquitur ex operis conſuetudine, habet rationem habitus, vt cũ quis ex frequentibus minutionibus, iam inclinatur ad minutionẽ in tali tpe faciendam. Iſta ſunt multa, & affirmantur ſine rõne contra D. Tho. Sentio itaque in membris exterioribus habitum operatiuum non eſſe conſtituendum: quod ſic demonſtro.

Ariſt. 1. Ethic. c. 1.

Secunda.

Ariſtot. in prædicam.

In mẽbris exterioribus nõ eſt habitus operatiuus. Probatur primo.

¶ Nam habitus eſt diſpoſitio operantis: principium verò iſtarum operationum artificialium non eſt corpus, ſed anima: intellectus namque mouet ad ſcribendum, pingendum, & mouet voluntas membra exteriora ad operandum: ergo in potentiis collocandus eſt habitus, non in membro exteriori.

Secundo. Ariſt.

¶ Secundò; Habitus ponitur ad determinandam potentiam, vt ſupra dictum eſt: ergo cum potentia eſt determinata ad vnum, non indiget habitu. Hac ratione vtitur Ariſto. ad demonſtrandum, quòd naturalia, quæ ſunt determinata ad vnum, non aſſueſcunt, neque poſſunt habituari, ſicut ſupra oſtenſum eſt in exemplo lapidis: ſed mẽbra exteriora naturaliter ſunt determinata ad vnum, & obediunt rationi ad nutum, ſine reſiſtentia aliqua; ergo non indigent habitu.

Tertiò.

¶ Tertiò, in oculis non ponitur habitus ad videndum, nec in potentiis ſenſitiuis ad ſentiendum: ergo neque in digitis. Probatur conſequentia. Nam in oculis non ponitur habitus, hac de cauſa, quoniam præſente obiecto, naturaliter inclinantur ad videndum: ſed membra exteriora naturaliter inclinantur vt obediãt rationi ex neceſſitate: ergo. Præterea, ſi citharœdus perderet digitum, & alius reſtitueretur ei, tam promptè operarentur atque prius, ergo cuidens eſt quòd in digitis non eſt habitus.

¶ Vltimò, in digitis non eſt niſi motus localis: ſed per motum localem non acquiritur per ſe aliqua qualitas, non certè magis quàm in calamo, aut in penicillo quem artifex mouet.

naturali qualitate corporis, aut ab anima mouẽte corpus: quantum ad operationes autem, quæ ſunt a natura, non diſponitur corpus per aliquem habitum; quia virtutes naturales ſunt determinatæ ad vnum, operationes verò quæ ſunt ab anima per corpus, præcipuè quidem ſunt animæ, ſecundariò verò corporis: vnde & habitus, qui ex talibus operationibus generantur, præcipuè ſunt in anima, ſecundariò verò in corpore, quatenus ſcilicet corpus diſponitur, & redditur habile ad prõptè deſeruiendum operationibus animæ.

¶ Secunda Concluſio. Habitus, qui non ordinantur ad operationem, ſed ad naturam ipſam: poſſunt eſſe in corpore, vt ſanitas, & pulchritudo. Vnde Ariſtot. ſanitatem corporis, vel infirmitatem inſanabilem habitum nominari dicit. Verum eſt tamen huiuſmodi qualitates non habere propriè rationem habitus, quia cauſæ eorum de ſua natura facilè tranſmutabiles ſunt.

¶ Ad argumenta Ochaniſt. dicendum eſt, ꝙ facilitas, & promptitudo non eſt in manu ſcriptoris, aut citharœdi, ſed in intellectu, vbi ars collocatur: habens.n. intellectum præditum arte, mouet artificioſè membra exteriora, ſicuti mouet penicillum, aut calamum. Verum eſt tñ, ꝙ vt membra exteriora obediãt, neceſſe eſt, ꝙ ſint apta, & non impedita. De Demoſthene legitur ita fuiſſe balbus, vt primã literam artis, cui ſtudebat, ꝓnuncia re nõ poſſet; poſtea verò vſu, & exercitatione linguæ, ablatum eſt ei impedimẽtum, & fuit eloquẽtiſſimus. Ita que negari nõ debet, q̃n vſu, & exercitatione membra efficiantur habilia, & magis apta.

Solu. argumentorũ.

Demoſthenes.

Conclu.

¶ Sed hoc vertit in dubium; Vtrum ex iſta exercitatione in membris acquiratur aliquid, quod ĩclinet ad ſimiles actus, & habeat rationem habitus? Certè non acquiritur: nã ex motu locali, vt antea dictum eſt, per ſe nihil ꝓducitur; digiti verò tãtum mouentur localiter. Rurſus, ex motu digitorum ſurſum nihil producitur, ſed eodem modo mouentur digiti motu circulari, vel recto ab artifice: ergo ex tali motu nihil per ſe producitur; per accidens verò aliquid produci poteſt, vt manus frigida, exercitio acquirit calorem, & poteſt acquirere ſiccitatẽ, & firmitatem, & ſimilia: ſed hæc qualitas nõ habet rationem habitus, non magis quàm actio gladij, aut præparatio calami. Ratio eſt; quoniam membra exteriora obediunt ad nutum voluntati, & intellectui, ſine aliqua reſiſtentia, & ſunt determinata ad vnum.

In quo diſputatio ſita ſit.

2. Petri 1.

¶ Ex his confutantur omnia argumenta ſuperius adducta, excipio vltimum, in cuius confutationem dicendum eſt, ꝙ virtutes, quæ ſunt in appetitu ſenſitiuo, dicuntur eſſe in anima, quoniam ſunt in corpore, ratione animæ. Pulchritudo verò, & ſanitas ſunt in toto compoſito, ratione corporis. Vel dicendum eſt, quòd licèt appetitus ſenſitiuus ſit corporeus, quoniam non eſt determinatus ad vnum, ſed poteſt obedire, & non obedire, obedit tamen rationi principatu regali, quemadmodũ ſubditus obedit Prælato; ideo in eo poſſunt veræ virtutes conſtitui: de qua re diligentius infra artic. 5.

Ad vltim. argum.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm anima ſit ſubiectum habituum ſecundum eſſentiam, aut ſecundum ſuam potentiam?

SVMMA TEXTVS.

REſpondet D. Thom. hac Concluſione. Ex habitibus, quidã ſunt in corpore per ordinem ad animam: alij in eſſentia animæ; alij verò in potentijs. Eam verò ita probat. Habitus importat diſpoſitionẽ quãdam in ordine ad naturam, vel operationem: ex ea autem parte qua dicit ordinem ad naturam humanam, eſt aliquis habitus in corpore, vt articulo præcedenti expoſitum eſt. Si verò dicit ordinem ad naturam, ſecundum quòd homo poteſt eſſe particeps alicuius naturæ ſuperioris, iuxta illud. Vt ſimus conſortes diuinæ naturæ, eſt habitus in eſſentia animæ, vt gratia. Ex ea autem parte qua dicit ordinẽ ad operationes, habitus eſt in potẽtiis, quia aĩa principiũ eſt operationũ per ſuas potẽcias.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo notandum eſt, quòd nõ ſemper ea communi voce ſcholæ debemus habere in imaginatione, ꝙ habitus ſemper ordinatur ad actum: nam ſecundum iſtam rationem, gratia, habitus non eſſet: propter quòd malè quidam Theologi, vt Almayn. & Gabriel. definiunt habitum, quòd ſit qualitas noſtris actibus acquiſita, in ſimiles actus inclinans.

Habit⁹ nõ ſp ordinat ad actum.

Almayn.

Gabriel.

¶ Secundò aduertendum eſt, quòd gratia, & charitas, ſunt habitus diſtincti; nam gratia non datur ad operandum, ſed, vt efficiamur diuinæ naturæ participes,

Gratia & charitas ſunt habitus diſtincti.

2.Petr.1. ſecundum illud Petri. Vt conſortes diuinæ naturæ efficiamur. Rurſus, gratia eſt in eſſentia aiæ, cui datur eſſe illud diuinũ,& conſortiũ diuinæ naturæ.Tertiò,eſt effectus diuinæ dilectionis: ex co.n. ꝙ Deus nos diligit, ſumus illi grati, & accepti,ſm illud. Non quia prius dileximus Deũ,ſed quia priꝰ ipſe nos dilexit:charitas verò eſt, qua nos diligimus Deũ,ordinatur itaque ad dilectionẽ, & dilectio eſt in volũtate;igit charitas in voluntate conſiſtit. Sed de hoc diligentius infra q. 110.

1. Ioan. 4.

1. Conclu. Obiectio.

¶Sed dicet Theologus; ſi gratia dat eſſe ſupernaturale, cõſequens eſt ꝙ ſine gratia non poterit eſſe operatio ſupernaturalis: quod aduerſat ſanæ doctrinæ. Nam in homine peccatore eſt actus fidei,& ſpei ſupernaturalis, quòd rectè ſequatur,patet. Nam ſine eſſe naturali,non poteſt eſſe operatio naturalis:ergo ſine eſſe ſupernaturali,quod præſtat gratia, nõ poteſt eſſe operatio ſupernaturalis. Reſpondetur,gratia,non dat eſſe ſupernaturale vtcunque, ſed dat eſſe deificum, & conſortium diuinæ naturæ, quo anima efficitur Deo grata:ex quo conſequens eſt,quòd ſine iſto eſſe, nulla operatio poteſt eſſe grata Deo:non tamen conſequens eſt, quòd nulla operatio ſit ſupernaturalis.

Solutio.

ARTIC. TERTIVS.

¶*Vtrùm in potentijs ſenſitiuæ partis poſſit eſſe aliquis habitus?*

SVMMA TEXTVS.

1. Conclu. PRima Concluſio.Si potentia ſenſitiua cõſideretur, quatenus ex inſtinctu naturę fertur in ſuum obiectum, non ſunt habitus in ſenſitiuis potentijs.Probatur: quia ſi operatur ex inſtinctu naturę,erit determinata ad vnũ, ſicut ipſa natura: quare ſicut in potentiis naturalibus non ſunt aliqui habitus, ita nec in potentiis ſenſitiuis.

Argu. pri.

¶Nam appetitus ſenſitiuus in ſuis operationibus ſemper mouetur iuxta diſpoſitionem corporis,per qualitates naturales: ſi corpus multo calore afficitur,excitatur ad venerẽ; ſi friget,non perinde excitatur. Ex quo fit,vt per bñficium medicinę,& per exercitiũ corporale,auctis, vel diminutis qualitatibus naturalibus, appetitus ſenſitiuus diuerſimodè afficiatur.

Secunda. Secundũ.

¶Secundò,experiẽtia docet ꝙ poſt lõgã cõſuetudinẽ in operibus temperantiæ, poſt multã vini potationẽ,aut comeſtionẽ,perinde excitatur appetitus ſenſitiuus,atque ſi nullũ exercitium præceſſiſſet: ergo ſignum eſt,ꝙ dependet a qualitatibus naturalibus.

Ari. 3.eth. c.10.

¶Secunda Concl.Ea ratione, qua potentiæ ſenſitiuæ ſubduntur imperio rationis, poſſunt habere aliquem habitum; nam ea ratione ad diuerſa poſſunt determinari:ergo indigent habitibus,quibus diſponantur. Id ipſum confirmatur ex Ariſt. cum inquit, aliquas virtutes,ſ.temperantiam & fortitudinem,eſſe irrationabilium partium.

Tertium.

¶Tertiò,ſi habitus conſtituuntur in appetitu ſenſitiuo, cum appetitus ſenſitiuus ſit corporeus, & extenſus,vt conſtat ex philoſophia; conſequens eſt ꝙ iſti habitus ſunt extenſi:quod aſſerere,ab omni philoſophia alienum eſt. Rurſus ſequitur,quòd iſti habitus, fortitudo,temperantia, &c. non maneant in anima ſeparata; ſiquidem in anima ſeparata non manæt appetitus ſenſitiuus. Item ſequitur, quòd in anima Chriſti Domini in triduo iſtæ virtutes non permanſerunt: quod videtur aduerſari ſanæ doctrinæ. Reſpondetur, eſſe omnino certum in appetitu ſenſitiuo eſſe veros habitus,& veras virtutes, quibus rectè diſponitur vt obediat rationi.

In appetitu ſẽſitiuo ſũt veri habitus & virtutes.

¶Pro explicatione huius ſententię ſciendum eſt, ꝙ appetitus eſt quædam media potentia,inter potentias aiæ vegetatiuæ,& membra exteriora. Nam potentiæ aiæ vegetatiuę ſunt naturales,& determinatæ ad vnum,& non ſequuntur ductũ rõnis vt nutritiua,& augmentatiua:& ideo in hmõi potentiis habitus non conſtituitur: membra verò exteriora mouentur, & reguntur rõne, ſed eſt obedientia ſeruilis, & neceſſaria,ſic ꝙ reſiſtere non valeant;ſicuti calamus,aut penicillus. Hoc aſſerit Ariſt.pp quod in membris exteriorib⁹ habitus non conſtituuntur, quæ ſunt determinata ad vnũ:appetitus verò ſenſitiuus obedit rõni, obediẽtia quadã regali,& politica,ſic ꝙ reſiſtere valet,vt aſſerit Ariſto.loco adducto. Ex quo primo tale colligitur argumentum.

Ariſt.1.pol. c.3.

Ariſt.

¶Potentia,quæ eſt indifferens ad bene vel male operandũ, indiget habitu qui ipſam determinet ad ſtudioſas operationes:ſed appetitus ſenſitiuus eſt indifferens ad obediendum rõni, ergo indiget habitu per quem determinetur vt rectè imperio rõnis obtemperet. Secundò,experientia docet,ꝙ milites in bello,qui in principio timent res arduas, & difficiles, poſt longam conſuetudinem aggrediuntur illas fortiter,& cũ audacia,& facilitate: ergo ſignum eſt,ꝙ in appetitu fuit producta fortitudo, quæ formidinẽ expellit.Tertiò,idem probatur ex Ariſt.fortitudinem,& temperantiam eſſe conſtituendas in parte aiæ irrationali, quæ rõni obtemperat,& intelligit appetitum ſenſitiuum; Idem expreſſius habet D. Tho. de virtutibus. q.1.ar.4. ſtatim in prin. Hæc eſt ſnīa omnium antiquorum philoſophorum; cui conſonat diuina Theologia. Nam ſm diuinam Theologiam,in appetitu ſenſitiuo ſunt grauiſſima peccata:ergo appetitus ſenſitiuus eſt capax vitij, & virtutis.

Ari. 1.eth. c.vlti.& 3. eth. c.12. D. Thom.

¶Ad argumenta in oppoſitum. Ad primum & ſecũdum dicendum eſt,ꝙ qualitates corporeę,& naturales,primò,& per ſe non ordinantur, nec afficiunt hominẽ ad bonas, vel malas operationes,licèt aliquãdo per accidens id accidat: nã tranſmutato corpore,& diuerſimodè affecto, obiectum apparet exiſtimationi bonũ,vel malum;ſicut tempore hyemis appetimus calorem,quem fugimus tẽpore æſtatis; habitus verò prædicti primò, & per ſe ordinant, & diſponũt hominem ad ſtudioſas operationes; cuius euidens argumentum eſt, quòd inuariatis qualitatibus corporalibus, per

Argu.ſolu. Ad primũ & ſcđm.

An ex primis actib⁹ indeliberatis generetur habit⁹. Reſp. dubij.

1.Conclu.

IN hoc art. vt explicetur prima concl. eſt breue dubium, an ex actibus primis indeliberatis, generetur habitus? v.g. videt quis inimicum, & ſtatim abſque deliberatione incenditur ira: Quæſtio eſt, an eiuſmodi actibus habitus producatur. Reſpondetur primò,negatiuè;tum,quoniam eiuſmodi actus ſunt naturales, & ex inſtinctu naturæ proueniunt:tum verò,quoniam ex D.Th. hic,vbi non eſt obedientia ad rationẽ,habitus non eſt; iſti actus non obediũt rationi:ergo &c.tum vltimò,quoniam ſuperuacaneum eſt habitum ad eiuſmodi actus conſtituere; nam ſiue ſit habitus,ſiue non ſit,continuò atque tale obiectum præſens eſt, naturaliter talis motus excitatur. Secundò dico, habitus iam genitus habet ſuos motus primò primos;& naturales: nam experientia euidens eſt, ꝙ qui habet conſuetudinem iurandi,ſi conuertitur & mutat mentem,ſentit quoſdam motus ſubitos ad iurandum,quos non ſentiret,ſi non haberet conſuetudinem iurandi.Item,charitas in vita beata (vt ſentiunt Theologi)habet actum amoris neceſſarium & naturalem:ergo non repugnat habitui morali ꝙ habeat actũ naturalem: itaque ſicut diſtinguunt Theologi de voluntate,quæ poteſt conſiderari vt natura; & ſic habet actum naturalem & neceſſarium. Rurſus poteſt conſiderari vt voluntas,& ſic habet actum liberum, & ad eundem modum habitus poteſt cõſiderari vt natura, & ſic habet actum naturalẽ:poteſt iterum conſiderari vt habitus, & ſic habet actum liberum,non determinatum ad vnum.Sed nunquid ex actibus ſecundò primis generatur aliquis habitus? Actus verò ſecundo primos noīant Theologi actus indeliberatos, ſed tpe quo tenemur deliberare,& poſſumus, in quibus proinde põt eſſe culpa venialis. Hoc ſic ſtatuto, vr certè ꝙ generent habitus imperfectos per modum diſpoſitionis:nam in his actibus inuenitur vera ratio vitij,& virtutis.Ex alia parte videtur ꝙ iſti actus ſunt imperfecti,& quodammodo ex natura procedentes:itaque hæc dubitatio, quæ non magni momenti eſt, in vtranque partem poterit diſputari.

2. Conclu.

An ex actibus ſecundo primis generetur habitus.

Actus ſecundo primi.

Vtrum in appetitu ſenſitiuo ſint veri habitus.

Ocham. Gabr. Scot.

¶Eſt ſecundum dubium ad explicandam ſecundã concluſionẽ; Vtrum in appetitu ſenſitiuo veri habitus ſint conſtituendi? Aliqui hoc negant vehementer, vt Ochã quodli. 2.q.17. Gabr.in 3.diſ.23.q.1.dub.1.Scot.in 3.d.33.q.vnica diſputat, & negat in appetitu ſenſitiuo virtutes; concedit

per consuetudinẽ,& exercitationẽ,frænatur appetitus sensitiuus,& sequitur ductum rõnis:qui verò non habent talẽ consuetudinem,non facilè, & promptè rationi obediunt.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium argum. respondetur, ea incommoda, quæ commemorãtur in argumento,non esse absurda,sed ex necessitate conceden da. Concedendum itaque est,habitus, qui residẽt in appetitu sensitiuo,nõ permanere in aĩa separata formaliter, sed permanent in virtute:nam cõtinuo, atq; coniũgitur corpori, recuperat p̃dictas virtutes, quemadmodũ statim atq; coniungitur corpori habet virtutem sentiendi, quam separata non habebat.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm in ipso intellectu sit aliquis habitus.*

SVMMA TEXTVS.

DIuus Tho. explosa illorũ sniã,qui ponentes intellectum possibilem esse unum in oĩbus, dicebãt habitus cognoscitiuos nõ esse in intellectu,sed in viribus sensitiuis interioribus;tñdet conclusione affirmatiua, quam ita probat. Nam quidam habitus sunt ponẽdi in parte rõnali per essentiam, illi.s. qui sunt virtutes intellectuales, qui sunt,sciẽtia, sapientia, & intellectus,vt docet Ari.6.eth.Sed virtutes sensitiuę non sunt rõnales per essentiam, sed tãtum per participationem, vt docet Arist. ergo tales habitus in intellectu sunt ponendi. Deinde id ipsum probatur: sicut enim eius est potentia,cuius est operatio;ita etiã eius est habitus;cuius est operatio:intelligere autem,& confidere, est propria operatio intellectus:ergo habitus,quo intelligimus, & consideramus, etiam erit in ipso intellectu.

Conclu. An in potentiis sensitiuis apprehẽsiuis constituantur habit⁹. 1. Conclu. Aristot. Arist.1.eth. c.vlt. ¶Est aliud dubiũ; Vtrum in potentiis sensitiuis apprehensiuis sint habitus constituendi? In huius rei expositionem dico primum, non esse eandem rationem cõstituẽdi habitus in potẽtiis apprehensiuis sesitiuis, & in appetitu sensitiuo: nam appetitus sensitiuus sequitur imperium rationis,& ideo assuefieri põt, vt obtemperet rationi,potentiæ verò apprehẽsiuę nõ mouentur ab intellectu,potius ipsæ mouent intellectum:nam apprehendunt obiecta, & phantasmata, quibus intellectus mouetur per species intelligibiles.

2. Conclu. ¶Secundò dico,non esse inconueniens concedere,quòd in potentiis sensitiuis apprehensiuis interioribus aliqui habitus constituantur:nam,vt docet experientia,ex consuetudine memorandi, rectè, & facilè homo memoratur. Hoc etiam docet D.Tho. solutione ad 3. ex sententia Aristo. & ratio suffragatur. Nam licèt sensus in principio moueat intellectum, postmodum verò intellectus informatus specie intelligibili mouet sensus,dirigendo, illuminando,ordinando,& sic possunt assuefieri vt obediant rationi.

D. Thom. Arist.

3. Conclu. ¶Tertiò dico, in sensibus exterioribus habitus non est constituendus: nam sunt determinati ad vnum modum operandi,& obediunt obedientia quadam necessaria,& seruili,vt oculus ad videndum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Caiet. PRo explicatione huius art.sciendum est ex D. Caie. ꝙ aliqui discipuli D.Tho.ex hoc arti.colligunt,Scientiã nihil aliud esse, quã species bene ordinatas ad cognoscendum: quod videtur asserere Aristo. sed qui sic existimant, falluntur maximè,qđ sic ostendo. Nam species sunt necessariæ ex parte obiecti,& deseruiunt ad cognitionem & apprehensionem obiecti: sed scientia habet in officio iudicare de rebus ipsis:ergo scientia non est collectio specierum, sed iudicium de ipsis rebus: sed species præstãt primũ,scientia verò ẽm:ergo collectio specierum non est scientia. Tertiò,habitus infusi, fides,aut sapientia,non infunduntur nobis ad apprehendendã istam enunciationẽ;Christus est hõ: hanc.n.ita apprehendit infidelis, sicut Christianus, sed ad assensum,& iudicium de ipsa veritate: ergo habitus sciẽtiæ est facultas, qua rectè iudicamus. Vltimò, homo rusticus eodem modo apprehendit,atq; homo doctus; sed rusticus non habet scientiam,quia non iudicat: ergo scientia est facultas ad rectè iudicandũ, non ad rectè apprehendendum. Certè isti discipuli D.Th.non hñt aliquod fundm̃ suæ opinionis in D.Th.Nam D.Tho. apertè dicit in art.ꝙ intellectus informat⁹ speD. Thom. cie intelligibili,habet se sicut sciẽs in habitu: ergo autore D. Tho. species nõ est scientia. Secundò notandum In agente intellectu est, ꝙ in intellectu agẽte nullus habitus est cõstituẽdus, nullus est habitus. D. Thom. ita asserit D. Tho. art.seq.ad ẽm & ratio est euidens. Nã eius est habitus, cuius est operatio:sed intellectus agẽs nõ intelligit, non habet actum elicitũ, Conclu. sed tm̃ phantasmata illuminat. Tertiò notandũ est, ꝙ Arist.5.eth. quidã Philosophi parum intelligentes, existimant ꝙ c.1. scientiæ non sunt habitus, sed facultates,siue potẽtiæ: nam(autore Arist.) Arist.2.eth. potentia,& habit⁹ c.5. in hoc decernũtur, ꝙ potentia est,qua possumus; habitus verò,quo bene,vel male possum⁹; itaque habitus bonus est,quo rectè possumus,sed scientia.v.g.Rhetorica, Dialectica, nõ est qua recte possumus,nam Rhetor persuadet bona & mala,vtilia & inutilia,Dialectica docet,& decipit:ergo scientia potentia est,non habitus.Et confirmatur. Nam(autore D.Th.in- D.Thom. fra q.56.art.3.)hoc differt inter virtutem moralem,& intellectualem, ꝙ virtus intellectualis dat facultatẽ,sed non rectum vsum:qui sic existimant,falluntur oĩno: nã habitus intellectuales perficiunt intellectum,& dant perfectã intellectionem:vt officium Rhetoricę est perficere intellectum, vt dicendo possit persuadere; Dialecticæ,vt possit aptè argumentari:cæterum bona sint an mala quę persuadet orator, hoc ad artem nihil pertinet, sed ad vitium hoĩs: propter quod, eum qui artificiosè mala persuadet, bonum oratorem dicimus,hoĩem verò malum. Secundò dico, habitus Habit⁹ intellectuales tribuunt facultatem ad rectè operandũ; quo maximè a potentiis distinguuntur:nam potentia tm̃ est ad operandum. Tertiò dico,ꝙ scientiæ non solum tribuunt facultatem ad sciendum,sed ẽt tribuunt assensum,verum,infallibilem,euidentem Quartò dico hoc differre inter virtutem moralem, & intellectualem,ꝙ virtus moralis facit opus bonum cum debitis circunstantiis:& inclinat voluntatem,vt rectè & studiosè operetur:virtus verò intellectualis tantum præstat operationem intellectus perfectã: propter quod rectitudo voluntatis est accidentaria ad virtutem intellectualem. Ex quo sequitur,ꝙ si citharœdus optimè pulset citharam,licèt hoc faciat malo fine,& peruersa voluntate,optimè fungitur officio suæ artis: & in hoc sensu dicit S.Th ꝙ virtus intellectualis non dat rectum vsum,id est, D. Thom. non inclinat voluntatem vt studiosè operetur, quando oportet, & prout oportet.

ntellectuales dant facultatẽ ad rectè operandum. Quo differat virtus moralis ab intellectuali:

ARTICVL. QVINTVS.

¶ *Vtrùm in voluntate sit aliquis habitus.*

SVMMA TEXTVS.

COnclusio est affirmatiua, quam in argumẽto, sed contra, probat D.Th.ex eo ꝙ iustitia, quæ est in voluntate,habitus quidam est, vt docet Arist. In corpore verò eandem probat, & ex natura voluntatis, & ex natura etiam ipsius habitus. Ex natura quidem voluntatis;qm̃ uoluntas, cum sit potentia rationalis, potest diuersimodè ordinari ad agendum: omnis autem potentia quæ diuersimodè ordinatur ad agendum,indiget habitu.Ex natura verò habitus, quoniã habitus habet quendam principalem ordinem ad uoluntatem, prout habitus est, quo quis utitur, cum uoluerit.

Vtrũ req- ratur habi

EXPLICATIO ARTICVLI.

VTrum volũtas indigeat habitu ad vniuersa obiecta ad quæ fertur, est quæstio, vel solũ in ordine ad aliquid.

tus in voluntate reſpectu cuiuſuis obiecti. Rñſio.

Dico breuiter, ꝙ voluntas non indiget habitu ad amandũ bonum in cõi, neque ad finem vltimum proſequendum, nec verò vt homo velit eſſe ſapiens, aut viuere, aut intelligere? qm̃ ad iſthæc bona voluntas ſuapte natura eſt inclinata ſufficienter, non minus quàm oculus ad videndum:

1. Conclu. ergo ocioſum eſt cõſtituere habitũ. Deinde experiẽtia docet, ꝙ poſt longam conſuetudinẽ non prõptius, non facilẽ amam⁹ hæc bona, quã in principio: ergo voluntas non habituatur ad hæc bona amanda. Secundò dico,

2. Conclu. ad bona, ad quę voluntas ſuapte natura non eſt ſufficienter inclinata, conſtituendus eſt habitus in voluntate, v. g. ad reſtituendum alienum cõſtituendus eſt habitus iuſtitiæ in volũtate:

1. Conclu. nã ad bonum alienum non eſt ſatis inclinata volũtas, quod patet ex illo prouerbio; Amabile quidem bonum, vnicuique aũt proprium. Ex eodem principio conſequitur, eſſe neceſſariũ habitum ad amandum Deum, & ad amandũ proximũ.

Obiectio. ¶ Sed contra primũ aſſertũ eſt vna obiectio. Nã ſicuti voluntas ſuapte natura eſt ĩclinata ad amandũ vltimum finem, ſic intellect⁹ ad aſſenſum primorum principiorũ: vnde prouerbium eſt; Sic ſe habet vltimus finis in practicis, ſicut primum principiũ in ſpeculationibus: ſed vniuerſi philoſophi conſtituunt habitum in intellectu ad aſſentiendum primis principiis: ergo in voluntate eſt conſtituendus circa vltimum finem. Sed de hoc argumento quæſt. ſeq. art. 1. differendum eſt.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrum in Angelis ſint Virtutes morales acquiſitæ.

IN hoc art. eſt dubium; Vtrùm in Angelis ſint virtutes morales adquiſitæ. A parte affirmatiua ſic arguitur. Nã illæ virtutes ſunt naturales in Angelis, & non adquiſitę, conſequens eſt ꝙ permaneant in dæmonibus: quod eſt ab omni Theologia alienũ. Quòd rectè ſequatur, patet: quia naturalia mãſerunt integra in dæmonibus, vt habet Theologorũ axioma. Deinde, Angeli qui peccauerunt, fuerunt imprudentiſſimi: nã omnis qui peccat, errat, & imprudentiſſimus eſt: ergo perdiderunt prudentiam; prudentia igitur Angelis non eſt naturalis. Vltimò, liberum arbitrium Angelorum nõ eſt determinatum ad vnum a primordio ſuæ

D. Thom. conditionis, vt apẽ probat D. Tho. 1. p. q. 59 ar. 3. ergo indiget habitu determinante ad bonum. Propter hæc argumenta doctiſſimi patres, Victoria, & Soto, opinati ſunt in

Victoria. Soto. Angelis eſſe virtutes morales adquiſitas; & eorum ſententia valde probabilis eſt. Sed in contrarium eſt, quod Angeli ſunt creati a principio ſuæ conditionis in beatitudine naturali, ſicuti ſcribit D. Thom. 1. p. q. 62. arti. 1. ergo ſunt creati cum vniuerſis virtutibus, quæ ad beatitudinem naturalem neceſſariæ ſunt: huiuſmodi autem ſunt virtutes morales: ergo. Secundò, D. Tho. & plerique Theologorum affirmant, ꝙ Angeli in naturalibus errare non poſſunt: ergo in naturalibus peccare non poſſunt, probatur cõſequẽtia. Nam errãt omnes qui malum operantur. Ex quo eliciunt Theologi, ꝙ dæmones mõ non peccant in naturalibus præciſè, ſed in naturalibus in ordine ad finem ſupernaturalem ex odio Dei. Vtraque iſtarum opinionũ probabilis eſt.

D. Tho.

Secunda.

Tertia.

ARTIC. SEXTVS.

¶ *Vtrùm in Angelis ſit aliquis habitus.*

SVMMA TEXTVS.

CVm ſubiectum habitus non ſit, niſi ens in potentia, attendentes aliqui, Angelos eſſe immateriales, & non eſſe in eis potentiam materiæ, dixerunt, in Angelis nõ eſſe habitus, ſed quæcunque de eis dicuntur, eſſentialiter dici: nihilominus reſpondet D. Thom. tribus concluſionibus. Prima eſt. In Angelis ſunt habitus operatiui: nam licèt in Angelis nõ ſit potentia materiæ, eſt tamẽ in eis aliqua potentia: eſſe enim purũ actum, ſolius Dei proprium eſt. In quantum ergo eſt in potentia ad aliquid intelligendum, indiget perfici habitualiter per aliquas ſpecies intelligibiles ad operationem propriam; nam ſecundum ꝙ eſt actu, non eget habitibus, cum ſit in actu; in quo ab hoĩe Angelus ſecernitur. Nã intellectus humanus, cum ſit infimus in ordine intellectuũ, eſt in potentia reſpectu omniũ intelligibilium; at intellectus angelicus non ſe habet vt pura potentia in genere intelligibilium, ſed ſicut actus quidam cum permixtione alicuius potentiæ.

¶ Secunda concl. Ad attingendum ipſum Deũ per intellectũ, & voluntatẽ, neceſſarij ſunt Angelo habitus aliqui: etenim nullus Angelus pertingit ad perfectionẽ Dei, quin potius in infinitũ ab ea diſtat: ergo ad attingendum Deũ per intellectum, & voluntatem, indiget aliquibus habitibus, tanquã in potentia exiſtens, reſpectu illius puri actus.

¶ Tertia conclu. Habitus qui ſunt diſpoſitiones ad eſſe naturale; vt ſanitas, & pulchritudo; nõ ſunt in Angelis: rõ huius eſt, qm̃ Angeli ſunt immateriales.

QVÆSTIO LI.

De cauſa habituum, in quatuor articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm aliquis habitus ſit a natura.*

SVMMA TEXTVS.

VT reſpondeat D. Th. ſupponit duo: primũ eſt, naturale dupliciter dici; vno mõ ſm naturam ſpeciei, ſicuti riſibile naturale eſt homini; alio modo ſm naturam indiuidui, vt naturale eſt Socr. vel Plat. eſſe ægrotatiuum, vel ſanatiuum ſecũdum naturam ſpeciei, ſicuti riſibile naturale eſt homini; alio modo ſm naturam indiuidui, vt naturale eſt Socr. vel Plat. eſſe ægrotatiuum, vel ſanatiuum ſecũdum

Vtrũ habitus primorum principiorũ ſit neceſſario conſtituendus.

Pars negatiua ſuadetur.

Argu. pri.

Naturale dupliciter dicitur.

Secũdum.

naturam ſpeciei, ſicuti riſibile naturale eſt homini; alio modo ſm naturam indiuidui, vt naturale eſt Socr. vel Plat. eſſe ægrotatiuum, vel ſanatiuum ſecũdum

¶In contrarium eſt quod docet Ariſtot. 6. ethico. c.4. & 24. quo in loco numerans habitus intellectuales, præcipuè numerat habitum primorum principiorum. De habitu primorum principiorum inuenio quatuor opiniones. Prima eſt Do. Caiet. in comment. ſuper tertium articulum, quæ in his propoſitionibus conſiſtit. In primis dicit, ꝙ iſte habitus eſt qualitas ab intellectu diſtincta, & ſuperaddita. Deinde dicit, ꝙ hæc qualitas nō eſt coæua nro intellectui, ſed noſtris actibus producta: ꝙ nō ſit coæua, probatur. Nā (autore Ariſtotele) intellectus noſter ī principio eſt veluti tabula raſa, in qua nihil eſt depictum; at ſi haberet talem habitum, a natura inſitum, non eſſet veluti tabula raſa, in qua nihil eſt depictū: ꝙ verò noſtris actibus ſit producta, ex propoſita ratione manifeſtū eſt. Idē confirmatur. Nam Ariſtoteles ſecūdo poſteriorum c. vlt. inquirens ex qua cauſa habitus principiorum in nobis producatur, apertè docet, quòd ex ſenſibus, & ex experiētiis producatur. Tertiò dicit, quòd hic habitus appellatur naturalis; qm̄ propoſitis terminis ſtatim effluit, & emanat quædā qualitas in intellectu, qua aſſentimur primis principiis, ſicuti motus grauium, & leuiū in proprium locū ſtatim ſequitur. Item dicitur naturalis, quia ſemel fluit, & ſemper perſeuerat, & perſiſtit.

Quatuor opiniones. Prima. Caiet.

1. Conclu. Ariſt. 3. de anima.

2. Conclu. Ariſtot.

¶Secunda opinio dicit, quòd iſte habitus primorum principiorum nihil aliud eſt quàm ſpecies diſpoſitæ, & rectè conſtitutæ, quibus rectè diſpoſitis, intellectus per ſeipſum, abſque aliquo habitu intermedio, aſſentitur primis principiis.

2. Opinio.

¶Tertia opinio dicit, ꝙ habitus primorum principiorū non eſt qualitas addita intellectui, ſed eſt ipſemet intellectus ſuapte natura ad aſſenſum primorum principiorum ſatis inclinatus. Hæc opinio placuit Durando in ſecundo, d. 24. q. 1. & in 3. d. 34 q. 1. ad 2.

3. Opinio. Durand.

¶Quarta opinio eſt D. Tho. ꝙ habitus primorum principiorum eſt qualitas addita intellectui; rurſus eſt qualitas non noſtris actibus adquiſita, ſed a natura indita, & nobiſcum nata. Hanc ſententiam accepit ab Ariſtot. loco iam adducto, & poteſt cōfirmari his argumentis. Nam vniuerſi philoſophi morales, & ſancti Patres conſtituunt in intellectu practico habitum quendam a natura inſitum, quem vocant ſyndereſim, quo aſſentimur his principiis; bonum eſt faciendum, &c. Aſſerit hoc D. Auguſt. lib. 2. de ſermone Domini in monte, explicans orationem Dominicam, & fuſius ſuper Pſalm. 57. Aſſerit hoc Epiphan. lib. 2. contra hæreſes tom. 2. D. Hieron. in Epiſtola ad Demetriadem, ſcribit in hunc modum. Eſt in animis noſtris quædam ſanctitas naturalis a Deo impreſſa, quæ veluti in arce animi reſidens, praui, & recti iudicium exercet. Huic conſonat D. Paul. cum inquit; Gentes quæ legem nō habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt, & oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus eorum, id eſt impreſſum in cordibus eorum; ergo etiam in intellectu ſpeculatiuo eſt cōſtituendus habitus ad aſſentiendum primis veritatibus. Deinde vniuerſi Theologi in Angelis cōſtituunt habitus ſciētiæ naturaliter inditos: nec enim ſcientias paulatim acquirūt & per diſcurſum: ergo nihil abſurdi habet conſtituere in intellectu noſtro habitum quendā naturaliter inſitum ad ſciēdas primas veritates. Vltimò, Deus vniuerſam naturam cōdidit cū naturali diſpoſitione ad operandum: ergo non eſt veroſimile ꝙ intellectum nudum omnino condiderit, ſed quòd dederit illi iſtum habitum naturalem, vt ſeminarium omnium ſciētiarum.

Epiphan. Hieron. Rom. 2.

¶Pro explicatione exponendū eſt prius quid ſit habitus primorū principiorū; ex eius nāq; definitione dubiū propoſitum patebit facilè.

Deciſio q̄ſtionis.

¶Ad cuius rei expoſitionem aduertendum eſt, ꝙ ad omnem habitum intellectualem, qui verus eſt, tria ſunt neceſſaria: recta collectio ſpecierum, recta rerum apprehenſio, & rectum de rebus iudicium. Et ꝙ hæc tria neceſſaria ſint, patet. Nam ad plenam rei cognitionem iſta tria requiruntur: ſed habitus intellectualis, qui verus eſt, præſtat plenam rerum cognitionem: ergo hæc tria neceſſaria ſunt.

Quid ſit habitꝰ primorū principiorum? Not. 1. Tria requiruntur ad habitū intellectualem.

¶Secundò aduertendum eſt; ꝙ ad plenam rei cognitionem requiritur; tum ſpecies, tum lumen: quod animaduertere eſt in potentia ſenſitiua; nam ad viſionem in primis requiritur ſpecies ab obiecto vſque ad oculum deriuata: deinde requiritur lumen, quod illūſtret colores, & ipſam pupillam oculi. Not. 2.

¶Tertiò eſt aduertendum, quòd hoc lumen aliquando eſt naturaliter inſitum, iuxta illud: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine; aliquando verò ratione humana excogitatum, ſicut medium demonſtrationis, quod ſi ſapienter applicatur, rem optimè manifeſtat: ſi verò non congruè applicatur, rem obſcurè declarat. Not. 3.

¶Vlt. aduertendū eſt, ꝙ ſicut habitus acquiſiti præſtant Not. vlt.

facultatem, & promptitudinem acquiſitam, ſic habitus naturales præſtant promptitudinē naturalē ad operandum.

1. Conclu. Quid ĩcludat habit⁹ primorum principiorum.

¶His ita conſtitutis, ſit prima conclu. Habitus primorum principiorum, qui nominatur intellectus, tantum includit ſpecies intelligibiles, & lumen naturale intellectus. Probatur: nam iſte habitus tãtum eſt diſpoſitio ad aſſentiendum primis veritatibus: ſed intellectus informatus ſpecie intelligibili, lumine ſuo naturali, ſatis diſponitur ad aſſentiendū primis principiis: ergo nihil amplius requiritur.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm aliquis habitus cauſetur ex actibus.*

SVMMA TEXTVS.

Conclu. AFfirmans eſt concluſio, quam in argumento, ſed contra, probat Diuus Thomas autoritate Ariſtotelis, vbi docet, habitus virtutum, & vitiorum, ex actibus cauſari.. In corpore verò eam ita probat, & explicat: nam in agente, in quo ſolum eſt actiuum principium ſui actus, ex proprio actu non cauſatur habitus. Qua de cauſa dixit Ariſtoteles, res naturales non poſſe aliquid conſueſcere, aut diſſueſcere. Quando verò agens eſt tale, in quo eſt principium actiuum, & paſſiuum ſui actus, ex talibus actibus poſſunt in agente habitus aliqui effici, & produci: & ita ex multiplicatis actibus generatur quidam habitus in potentia paſſiua, & mota; ſicut habitus virtutum moralium cauſantur in appetitiuis potentiis, ſecundum quod a ratione mouetur; & habitus ſcientiarum cauſantur in intellectu, ſecundum quòd mouetur a primis propoſitionibus.

2. Conclu. Habit⁹ intellectus, partim eſt a natura, partim ex acquiſitione. Ariſ.2.eth. c.1.

¶Secunda propoſitio. Habit⁹ primorum principiorũ partim eſt a natura, partim ex acquiſitione: Eſt quidem a natura, propter lumē naturale mẽtibus noſtris impreſſum. Et rurſus partim acquiſitus, propter ſpecies quas acquirimus miniſterio ſenſuum, & intellectus agentis virtute, & præſidio. Vnde verum eſt, ꝙ intellectus noſter in principio eſt veluti tabula raſa, in qua nihil eſt depictum. D. Thom. Verum etiam eſt quod dicit D. Thom. in articulo, quòd habitus primorum principiorum partim eſt naturalis, partim acquiſitus. Hoc ipſum aſſerit Ariſto. & D. Thom. 2. contra gentes, cap. 78. Ariſt.2.poſter. ca.vlt.

3. Conclu.

¶Tertia concluſio. Lumen hoc quo aſſentimur primis principiis, non eſt intellectus agens; hoc enim aſſerere, aduerſatur D. Thom. loco allegato: aduerſatur item veritati; nã eius eſt habitus, cuius eſt operatio: ſed intellectus agens non iudicat, non aſſentitur: ergo non in intellectu agente, ſed in intellectu poſſibili cõſtituendus eſt iſte habitus: hoc aſſerit expreſſe Ariſtotel. nam ponit habitum principiorũ in ea potentia, in qua collocantur ſcientiæ: ſed ſcientiæ ponuntur in intellectu poſſibili ad ſciendum: ergo. Verum eſt tamen quod Ariſtoteles dicit, quòd intellectus agens eſt veluti lumen, & habitus; ſed in alio ſenſu: nam quemadmodū lumen externum illuminat colores, ita intellectus agens illuminat phantaſmata. Præterea habet ſe ſicuti habitus; nam facit hominem potentem intelligere, quando ſibi collibitum fuerit. Ariſ.8.eth. c.3. & 6. Ariſt.3. de anima.c.5.

4. Conclu.

¶Quarta propoſitio. Habitus primorum principiorum, vel eſt intellectus poſſibilis, illuſtratus lumine intellectus agentis, & receptione ſpecierum: vel eſt lumen naturale diſtinctum ab intellectu. Hæc concluſio patet ex ſufficienti partium enumeratione.

Ariſtot. D. Thom.

¶Vltima concluſio. Veroſimilius videtur, quòd habitus primorum principiorum ſit lumen a natura inditum, ab intellectu diſtinctum: hoc magis conſonat Ariſtot. loco citato, & D. Tho. in hoc artic. & vniuerſis philoſophis, qui conſtituunt ſynderesim in intellectu practico: & cunctis Theologis, qui conſtituunt in Angelis habitus ſcientiæ naturaliter inditos.

Solut. arg. Ad primũ.

¶Ad argumenta in contrarium, & ad primum reſponde tur, ꝙ intellectus de ſe non eſt inclinatus ad aſſenſum primorum principiorum, niſi medio lumine naturali, ſicut homo non eſt inclinatus ad ridendum, niſi media riſibilitate: cum hoc tamen rectè coniungitur, quòd inclinatur naturaliter; nam naturaliter habet tale lumen inſitum.

Ad ſecũm.

¶Ad ſecundum argumentum reſpondetur; ꝙ habitus primorum principiorum non eſt determinatus ad vnum, ſicut ignis ad comburendum; tum, quoniam verſatur circa multa principia; tum verò, quoniam eſt ſubiectus imperio rationis, poteſt enim aſſentiri, & non aſſentiri; intensè, & remiſſè aſſentiri pro noſtra voluntate, & ſemper in ordine ad rectam operationem, quo maximè a potentia diſtingui tur. Præterea dico, habitum primorum principiorum non ita eſſe determinatum a natura, ſicut oculus ad videndum, nam oculus eſt potentia tantum apprehenſiua, & ideo ſi habet ſpeciem, nihil præterea requirit vt videat: at verò intellectus eſt potentia apprehẽſiua, & iudicatiua, propter quod requirit ſpecies, & habitum ad iudicandum.

Ad tertiũ. Ariſ.2.eth.

¶Ad tertium argumentum reſpõdetur, quòd cum habitus principiorum eſt a natura, ex hoc cõſequitur quòd non facilius aſſentimur poſt lõgam conſuetudinem quàm in principio.

Ad quart.

¶Ad quartum argumentũ reſpondetur, eſſe differentiam inter voluntatem & intellectũ: nam voluntas ipſa eſt ĩclinatio ad bonum propoſitum per intellectum; & ideo non indiget habitu inclinãte ad vltimum finem: intellectus verò eſt potentia apprehenſiua, & iudicatiua; & ideo requirit ſpecies ad apprehendendum, & lumen ad iudicandum: itaque ſimilitudo non conſiſtit.

Ad vltim.

¶Ad vltimum argumentum reſpondetur, quòd cum iſte habitus naturalis non poſſit exire in propriam operationem, niſi per ſpecies miniſterio ſenſuum comparatas, & iſtæ ſpecies ordinatę vſque ad vſum rationis non acquirantur, conſequens eſt, quòd vſque ad iſtud tempus lateat nos iſte habitus.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Durand. CConcluſio hujus articuli eſt omnium Theologorum in 3. diſtinct. vigeſimatertia, vnus Durand. diſtinct. tri geſimatertia, quæſt. ſecunda, habet ſingularem modum dicendi, quòd actus intellectus, & voluntatis, nõ producunt efficienter habitus; ſed ipſæ potentiæ, quæ producunt actus, producunt habitus, ordine quodam, primò actus; ſecundò habitus: nam potentiæ exercitio actuum reddun tur habiliores ad operandum. Secundò dicit, quòd actus in ordine ad habitum, non ſe haber ſicut cauſa actiua, ſed ſicut diſpoſitio paſſiua, veluti mollities in cera comparatur ad ſigillum.

Arg. Durã. Primum. Ariſ.7.eth. tex.17.

¶Probat Durand. Nam, autore Ariſtot. ad habitus non eſt per ſe motus, nec alteratio: ſed ſi actus producerent habitus, ad habitus eſſet per ſe motus: ergo non producunt habitus.

Confir. Ariſ.1.eth. cap.1.& 9. met tex.15.

¶Confirmatur hæc ſententia; nam actus intellectus, & voluntatis, ſunt actiones immanentes, vt de ſe manifeſtè patet: ſed actiones immanentes nihil producunt, ſicut docet Ariſtot. ergo non producunt habitus.

Secũdum.

¶Vltimò, motus eſt eadem res cum termino ad quem eſt motus, vt patet ex phyſicis: ergo ſi actus producit habitum, conſequens eſt, quòd non eſt res diſtincta ab habitu: quod ab omni philoſophia morali alienum eſt.

Solutio. D. Thom. vera ſentẽ. Ariſ.2.eth. per totũ.

¶Ad hæc argumenta ſatisfaciendum eſt: nam ſententia Durand. ridicula eſt, veritas eſt quam docet D. Thom. in hoc articulo, quæ in primis conſtat autoritate Ariſt. Deinde manifeſta experientia euidens eſt, quòd citharizando efficiuntur citharœdi, & pingendo pictores, temperando delectationes, temperati, ex diuerſis doctrinis acquiritur ſcientia.

Ad primũ.

¶Ad primum argumentum Durandi reſpondetur, ꝙ id idem argumentum reuoluit in Durandum, ſi ſola potentia habitum producat. Secundò rñdetur, ꝙ Ariſto. loquitur de alteratione corporali, quæ vera, & propria alteratio eſt, vt de albefactione, & frigefactione. Aliã confutationẽ huius argumẽti habetis ſupra in nrĩs annotationibus. q.49. art.3.

¶Ad

Ad confir. ¶Ad confirmationem respondetur, quòd actiones immanentes nihil producunt extra potentiam operantem, bene autem possunt efficere aliquid quod in ipsa potentia permaneat. Secundò respondetur, hoc esse discrimen inter actiones immanentes, & transeuntes, quòd transeuntes semper ponunt aliquid in extera materia, actiones verò immanentes: non semper producunt aliquid, vt visio nihil producit.

Ad scđm. ¶Ad secundum argumentum respondetur, non satis consistere similitudinem de motu: nam motus comparatur ad terminũ, sicut imperfectum ad perfectum, & sicut via ad seipsum in esse perfectiori: motus namque est actus entis in potentia, secundum quod est in potentia: intelligere verò est actꝰ perfecti, quatenus in perfectione existit, & non comparatur ad habitum, tanquam via ad terminum, sed tanquam causa ad effectum. Videte de hac solutione Ferrar. 1. contra gent. cap. 53.

1. Conclu.

Arist. 1. eth. c. 7.

Ferrar.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm per vnum actum possit generari habitus.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Habitus, qui constituuntur in potẽtiis appetitiuis, non generantur vnico actu, sed multis. Ad quod probandum adducit D. Th. in argumento, sed contra, illud Aristot. vna hirundo ver non facit, neque ver una dies. In corpore autem ita probat. Habitus (vt dictum est articulo præcedenti) generantur per actum, quatenus potentia passiua mouetur ab aliquo principio actiuo; vt autem aliqua qualitas generetur in passiuo principio, oportet vt actiuum vincat passiuum; at principium actiuum, quod est ratio, non potest vnico actu omnino vincere appetitiuam potentiam; quoniam talis potentia habet se diuersimodè ad multa, & non potest effici vnico actu, ut feratur in unum & idem per modum naturæ, vt ratio habitus postulat: non ergo tales habitus vnico actu generantur.

¶ Secunda conclusio. Intellectus noster unico actu potest sibi comparare habitum scientiæ, non tamen habitum opinionis. Probatur prima pars; quia potest esse aliquod actiuũ, quod vno actu vincat potentiam sui passiui; ut una propositio per se nota, conuincit intellectum ad assentiendum conclusioni absque formidine. Secunda pars probatur; quoniam id non habet propositio probabilis; quia una ratio probabilis non conuincit potentiam intellectus.

¶ Tertia conclusio. Habitus, qui sunt in potentiis sensitiuis apprehensiuis, non generantur unico actu; necessarium est enim actus sæpe iterari, vt aliquid firmiter memoriæ imprimatur: qua de causa dixit Aristot. meditationem confirmare memoriam.

Tertia.

¶ Quarta conclusio. Habitus corporales possunt unico actu causari, si actiuum fuerit magnæ uirtutis; sicut quandoque medicina fortis inducit sanitatem.

Quarta.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm aliqui habitus sint hominibus infusi a Deo.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Conclusio est. Habitus aliqui supernaturales infundũtur hoĩ a Deo. Probatur: nam aliqui habitus sunt, quibus homo disponitur ad finem excedẽtem quia potest esse aliquod actiuũ, quod vno actu vincat potentiam sui passiui; ut una propositio per se nota, conuincit intellectum ad assentiendum conclusioni absque formidine. Secunda pars probatur; quoniam id non habet propositio probabilis; quia una ratio probabilis non conuincit potentiam intellectus.

¶ Tertia conclusio. Habitus, qui sunt in potentiis sensitiuis apprehensiuis, non generantur unico actu; necessarium est enim actus sæpe iterari, vt aliquid firmiter memoriæ imprimatur: qua de causa dixit Aristot. meditationem confirmare memoriam.

¶ Quarta conclusio. Habitus corporales possunt unico actu causari, si actiuum fuerit magnæ uirtutis; sicut quandoque medicina fortis inducit sanitatem.

Prior Conclusio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Articu. doctrina est Aristot. in 1. eth. c. 7. Secunda.

DOctrina huius articuli optima est, quam accepit D. Thom. ex Arist. & ratio qua probatur præcipua cõclusio, est in primis elegantissima. Nam vnus actus voluntatis non potest vincere difficultatem potentiæ, & appetitum in ordinem redigere. Vt, verbi gratia, mulier potest turpitudinem operari, vel propter delectationem, vel propter lucrum, vel ex metu, vel ex gula; & potest accidere quòd vna operatio vincat gulam, & quòd non vincat lucrum, nec metum. Ex eodem principio demonstrabimus in frequentibus, omnes virtutes esse connexas; nam vt quis sit temperatus, oportet temperatè agere, quando oportet, & prout oportet in omni euentu; & vt vincat omnia vitia, quibus virtus dissipari potest, quod non potest facere, nisi habeat omnes virtutes.

In generatione habitus, quidnã producant actus priores.

¶ His positis, est dubium; quando requiruntur multi actus ad productionem habitus, an priores aliquid producant in potentia; & si producunt, quid est illud quod producunt? De hoc inuenio tres modos dicendi. Gab. in 3. distinct. vigesimatertia, quæst. prima, dub. 4. & Almay. quæst. secunda, art. 3. dicunt quòd primus actus generat qualitatem minimæ intensionis ad vnum gradum: secundus vero generat intensionem duorum graduum, & sic deinceps, donec illa qualitas sit intensa, & valde perfecta: sed hæc intensio per additionem graduum vix potest intelligi, vt infra declarabitur.

Prim⁹ modus dicendi. Gabr. Almayn.

Secundus.

¶ Secundus modus dicendi est quorundam Thomistarum, ꝙ actus præcedentes nihil in potentia producunt, sed præparant, & eam disponunt, vt vltimus actus, ratione præcedentium, generet habitum. Explicant istam sententiam ex modo, quo guttæ paulatim cadentes cauant lapidem, quarum vltima, ratione præcedẽtium, cauat lapidem. Hic modus dicendi ambiguitatem habet: nam vix potest intelligi, ꝙ actus præcedentes disponant potentiam, & non faciãt in ea maiorem inclinationem ad operandum, quod est habitum causare. Deinde exemplum de guttis aquæ nihil adiuuat illam sententiam: nam guttæ præcedentes, dispositionem aliquam ponũt in lapide, nempè mollitiem.

Tertia.

¶ Tertius modus dicendi est, ꝙ primus actus producit habitum, secundum substantiam, qui tunc habet modum dispositionis; sequentes verò actus augent, & perficiunt habitum præexistentem; non per additionem, sed per maiorem radicationem in subiecto. Hic modus dicendi mihi non placet: nam ex eo sequitur, quòd per vnum actum voluntatis generetur habitus in voluntate, sicuti per vnum actum intellectus generatur habitus scientiæ in intellectu: quod asserere, aduersatur D. Tho. in articulo, & veritati. Quòd rectè sequatur, patet: nam per vnum actum intellectus, generatur habitus scientiæ imperfectus; ita, secundum istum modum dicendi, per vnicum actum voluntatis, generatur habitus in voluntate imperfectus: ergo nulla est differentia. Deinde sequitur ex isto modo dicendi, quòd quilibet actus voluntatis, quantumcunque remissus, generet habitum in voluntate; imò sequitur, quòd quælibet ratio probabilis generat habitum opinionis in intellectu: quod asserere, ab omni veritate, & experientia alienum est. Sentio itaque secundum modum dicendi ex necessitate amplectendum esse; potentia namque tantummodo ex assuetudine operum, absque aliqua qualitate superaddita, disponitur vt producat habitum.

Tertius.

Arist. li. de memor. & reminisc.

Quarta.

Prior Conclusio.

Propria sententia.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo explicatione huius arti. sciendum est ex D. Caieta. ꝙ habitus infusi sunt in duplici differẽtia; infusi per se, & infusi per accidens. Infusi per se sunt illi, qui viribus naturæ cõparari nequeunt, quorũ proinde acquisitio est diuina, & supernaturalis infusio, vt gĩa, fides, &c. Infusi per accidens

Caiet. Habitꝰ infusi p se & per accidens.

cidens illi ſunt,qui viribus naturæ comparari poſſunt, ſed ex munere Dei nobis conferuntur, vt ſcientia infuſa Salomoni, & Adamo, Secundo eſt aduertendum, quòd habitus infuſi per accidens, ſunt eiuſdem ſpeciei cum acquiſitis. Geometria enim infuſa, eiuſdem ſpeciei eſt cum adquiſita, quemadmodum oculus reſtitutus cæco, eiuſdem ſpeciei eſt cũ cæteris.

Dubium. An certa ſit ſecundũ fidẽ prima concluſio.

¶ His explicatis, quæ facillima ſunt, eſt dubium graue; An certa ſit fidei definitio, quòd iſti habitus infuſi ſupernaturales ſunt conſtituendi? Scot. in 3. diſt. vigeſimatertia, quæſtione vnica docet, quòd hæc veritas eſt ſecũdum fidem tenenda. Idem videtur habere Gab. in quæſtione ſecunda, concluſione 3. conſentit Almay. in ſuis moral. tract. 2. capitulo tertio, & probant ex illo. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo; quod etiam docet fides catholica. At pueri baptizati ante vſum rationis iuſtificantur, & placẽt Deo; ergo habent fidem: non actualem, ſiquidem rationis compotes non ſunt: ergo habitualem. De virtutibus Theologicis vniuerſis probant ex illo; Nunc autem manẽt tria hæc, fides, ſpes, charitas.

Scot. Poſter. cõc. Gab. Almay. Heb. 11.

¶ Pro explicatione dico primum, non certo conſtare ex diuinis literis eſſe huiuſmodi habitus ſupernaturales; nam teſtimonia in confirmationem huius ſententiæ adducta, commode explicari valent de actibus, non de habitibus; vt illud D Pauli. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo; commode explicatur de actu fidei; nã prius dixerat Apoſtolus, accedentem ad Deum oportet credere; Itaq; ille locus non loquitur de paruulis, ſed de adultis. Similiter teſtimonia de virtutibus Theologicis cõmode explicari poſſunt de actibus fidei, ſpei, & charitatis.

1. Cor. 13. Prim. cõcl. Non conſtat certo ex ſcriptura eſſe habitus infuſos.

¶ Idem demonſtratur. Nam Innoc. III. in c. maiores, de Baptiſmo, iſtam quæſtionem relinquit vt controuerſiam inter Theologos; vtrum in baptiſmate cõferantur virtutes infuſæ: & in Clementina vnica, de ſumma Trinitate, & fide catholica, definitur, illam opinionẽ, quæ aſſerit in baptiſmate cõferri virtutes, eſſe probabiliorem, & dictis Sanctorum magis conſentaneam.

Innoc. III. Clemẽ. vn. de ſum. trini. & fi. catho.

¶ Secundo dico, veritas fidei catholicæ eſt, quòd ablutis ſacro baptiſmo infunditur gratia, ad iſtum ſenſum, quòd efficiuntur Deo grati, & conſortes diuinæ naturæ, & de nouo renati in Chriſto. Patet ex illo. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto: & ex illo. Per lauacrum regenerationis, & renouationis. & ex illo; Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

Secun. cõc. Ioan. 3. Tit. 3.

¶ Tertio dico, ſecundum fidem catholicam aſſerendum eſt nobis diuinitus concedi Dei adiutorium, vt credamus, velimus, diligamus; quo in ſenſu catholico confitendum eſt, per inſpirationem, & infuſionem Spiritus ſancti, hæc omnia in nobis fieri: ſic definiunt patres in Cõcilio Arauſ. cap. 6. & probant ex illo. Quid habes quod non accepiſti? &, Gratia Dei ſum id quod ſum. item ex illo, Nemo poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit eum, &; Sine me nihil poteſtis facere. &, Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis.

Ter. conc. Fides docet nobis dari adiutorium ad credẽdum, ſperandũ, diligendũ. Cõc. Arau. 1. Cor. 4. & 15. Ioan. 6. Ioan. 15. 2. Cor. 3.

¶ Quarto dico, fides catholica docet, quòd hoc Dei adiutorium deſuper infuſum, eſt omnino neceſſarium, vt credamus, diligamus, &c. Itaque non eſt neceſſarium vt facilius credamus, & diligamus, ſed omnino eſt neceſſarium. Sic definiunt patres in Concil. Mileuit. cap. 5. & Arauſ. cap. 5. 6. 7. 8. & probant ex illa ſententia Domini. Sine me nihil poteſtis facere; non dicit Dominus, ſine me difficillime poteſtis, ſed ſine me nihil poteſtis facere.

Quar. cõc. Cõc. Mile. Cõc. Arau. Ioan. 15.

¶ Quinto dico exploratum eſſe inter omnes Theologos, Deum de potentia abſoluta poſſe mouere hominem ad actus ſupernaturales fidei, & charitatis, &c. ſine habitibus infuſis. Probatur. nam habitus concurrit ad actum in genere cauſæ efficientis, vt antea dictum eſt: ſed quidquid Deus poteſt facere cum cauſa ſecunda efficienti, poteſt facere ſe ſolo, vt habet axioma Theologorum: ergo poteſt Deus hominem ſine iſtis habitibus mouere ad operandum. Deinde D. Thom. & vniuerſi Theologi, quando conſtituũt iſtos habitus infuſos, dicunt pertinere ad ſuauem Dei diſpoſitionem illos conſtituere: ergo non ſunt abſolute neceſſarij. Tertio, vniuerſi Theologi concedunt, Deum poſſe iuſtificare hominem per gratiam ſuam, ſine gratia, quæ ſit qualitas ei inhærens.

Quinq. cõc. Sententia de habitib⁹ infuſis, ſcripturæ conſona. Tit. 3. Rom. 5. 1. Ioan. 5. Ioan. 15. 2. Pet. 1.

¶ Sexto dico, iſta veritas de habitibus infuſis valde conſonat ſacræ ſcripturæ; quoniã pleraq; teſtimonia commode explicari nequeũt ſine habitibus infuſis: ad Tit. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis, quem effudit abunde in nos. & ad Roma. Diffuſa eſt charitas in cordibus noſtris: habet emphaſim illud verbum, effuſum. Præterea illud, qui ex Deo eſt, non peccat, quoniam ſemen eius in eo manet: hoc ſemen Dei nihil aliud videtur ſignificare, quàm gratiam Dei habitualem. Idẽ videtur ſignificari Ioan. Si quis diligit me, diligetur a patre meo, & ad eum veniemus, & manſionẽ apud eum faciemus. & Petrus; Maxima, & pretioſa promiſſa nobis donauit, vt per hæc efficiamur diuinæ naturę conſortes. & Paul. Quicunq; in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. &, Deus ſignauit, & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris. Verbum, dedit, & verbum, ſignauit, ſignificant aliquid eſſe infuſum in cordibus noſtris. Præterea illud; Deus qui dixit de tenebris lucem ſplẽdeſcere, ipſe illuxit cordibus noſtris in faciem Chriſti Ieſu. & Petrus. Habetis firmiorem propheticum ſermonẽ, cui benefacitis attendentes, quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco. Certe hæc teſtimonia commode explicari nequeũt, niſi de lumine cordibus noſtris accenſo. Propter hæc teſtimonia vniuerſi Theologi vno conſenſu aſſerunt, virtutes Theologicas eſſe deſuper infuſas, & inſpiratas a Deo.

Gal. 3. 2. Cor. 1. 2. Cor. 4. 2. Pet. 1.

¶ Vltimò dico, noſtra tempeſtate non ſolum eſt temerarium & periculoſum, ſed ferè hæreticum, habitus infuſos negare. Quòd ſit temerarium, patet: Nam concilium Viennenſe (vt videre eſt Clementina vnica, de ſumma Trinitate) aſſerit, illam opinionem, quæ docet in baptiſmo conferri virtutes infuſas, eſſe longè probabiliorem, & dictis ſanctorum magis conſentaneam: ergo temeritas eſt eam opinionem deſerere, & alteram amplecti. Secundo vniuerſi Theologi vno conſenſu affirmant dari habitus infuſos: ergo temeritas eſt contrarium tueri. Vltimò, ſacræ Scripturæ ſuperius adductæ nequeunt cõmodè explicari, niſi de habitibus infuſis. Quòd verò hoc tempore ſit ferè hæreticũ probatur. Nam in Concilio Trident. Seſſ. 6. ca. 7. definitur hominem non iuſtificari per iuſtitiã Chriſti, qua Chriſtus iuſtus eſt, ſed per iuſtitiam animæ inhærentem, a Chriſto deriuatam: & paulò pòſt definit homines iuſtificari per charitatem diffuſam in cordibus eorum qui iuſtificantur, & illis inhærentem. & can. 11. ſic definit ſanctum Concilium. Si quis dixerit hominem iuſtificari, vel ſola imputatione iuſtitiæ Chriſti, vel ſola remiſſione peccatorum, excluſa gratia, & charitate diffuſa in cordibus noſtris, & illis inhærenti; vel gratiam qua iuſtificamur, eſſe ſolum Dei fauorem, anathema ſit. Ex his definitionibus ſacri Concilij apertè colligitur, quòd charitas ſit aliquid inhærens, & creatum in animis eorum qui iuſtificantur; ſed non eſt actus, vt patet in paruulis iuſtificatis: ergo habitus. Videre de hoc ſapientiſſimum Soto lib. 2. de natura & gratia ca. 17. & 18. vbi dicit, ſanctum Concilium abſtinuiſſe conſultò a nomine habitus; nam non voluit veritatem de habitibus infuſis definire.

Vlti. conc. Hæreticũ fere eſt habitus infuſos negare. Cõc. Trid. Soto.

¶ Dubi-

Vtrũ neceſſariũ ſit cõſtituere virtutes morales infuſas.

¶Dubitatur conſequenter; Vtrum neceſſarium ſit conſtituere virtutes morales infuſas, vt tẽperantiam, iuſtitiã, &c.

Durand. D. Thom.

Scot. in 3. diſt 36. quæſt. vnica, ſub lite relinquit hanc quæſtionem. Durand. in 3. d. 33. q. 6. aperte negat iſtas virtutes infuſas. D. Thom. hic, & infra quæſt. 63. artic. 3. conſtanter affirmat, cuius ſententiam nemo ſine temeritate negare poteſt. Nam Sapient. dicit; ſobrietatem, & iuſtitiam docet, prudentiam, & virtutem, id eſt, fortitudinem: in quibus verbis manifeſte ſignificatur, quatuor virtutes morales præcipuas nobis ex Dei munere conferri, & inſpirari. Quòd ſi Theologo videtur non eſſe validum hoc argumentum;

Sap. 8.

Cõc. Mile. Pſal. 93.

Deus docet hanc virtutem: ergo infundit eam diuinitus; ſciat eſſe optimum argumentum, & eo vſos patres Concilij Mileuit. cap. 4. nam ex illo Pſalm. Qui docet hominem ſcientiam; & ex illo, Beatus quem tu erudieris Domine; colligunt patres, ſcientiam ex Dei munere nobis infundi. Idẽ probatur ex illo Iacob. Qui indiget ſapiẽtia, poſtulet a Deo in fide nihil hæſitans. Ecce ſapientia, quæ non eſt virtus Theologica, ex Dei munere inſpiratur. Hoc idem patet ex illo, Alij datur ſermo ſapientiæ, alij datur ſermo ſcientiæ, &c. quæ omnia operatur vnus & idem ſpiritus, diuidẽs ſingulis prout vult. Eadem veritas demonſtratur ex D. Aug. explicante illa verba; Feci iudicium & iuſtitiam; Nomine, inquit, iuſtitiæ, non ipſa virtus, ſed opus eius ſignificatum eſt: nam iuſtitiam quis infundit, niſi qui iuſtificat impium? Vltimo idem demonſtratur Clementina vnica de ſumma Trinitate, ex Concil. Viennenſ. vbi dicitur; quòd opinio, quæ aſſerit iſtas virtutes infuſas, probabilior eſt, & patribus magis conſentanea. Quòd ſi dicat Theologus ibi fieri ſermonem de virtutibus Theologicis, vehementer errat; nam ibidem dicit ſacrum Cõcilium, quòd de iſtis virtutibus infuſis eſt magna contentio inter Theologos, ſed de virtutibus Theologicis eſt magna conſenſio inter Theologos: ergo Concilium agit de virtutibus moralibus infuſis. Hæc veritas maioribus argum. confirmari poterat, ſed quoniam D. Tho. ex propoſito de hac re diſſerit infra q. 63. eius amplior tractatus in illum locum referatur.

Iac. 1.

1. Cor. 12.

Augu. ſup. Pſal. 118. ſerm. 16.

Cõc. Vien.

D. Thom.

Vtrum per actus virtutum infuſarum generetur habitus.

¶Eſt aliud dubium; Vtrum per actus virtutum infuſarum generetur aliquis habitus ſimilis infuſo? Vtrum per actus credendi generetur in nobis habitus fidei ſimilis infuſo? In huius rei explicatione D. Thom. varius videtur: hic ſolutione ad tertium aperte dicit, quòd actus virtutum infuſarum non generant alium habitum, ſed intendunt, & perficiunt priorem infuſum: ſed in q. 17. de veritate, art. 1. ad quartum ſecundi ordinis ſcribit, quòd ex actibus charitatis infuſæ, generatur in nobis aliquis habitus dilectionis acquiſitus.

D. Thom.

Alm. Scot. Gab. Mar.

Idem docet Almayn. in 3. ſentent. d. 23. q. 3. Conſentiunt Scot. & Gab. in eadem diſt. & Marſil. in 3. parte, q. 14. Et probatur ita eſſe optimis argumentis. In primis, ſi Deus nõ infunderet habitum, & homo multoties crederet veritatibus fidei, certe per actus illos compararet ſibi habitum, per quem poſtea prompte, & facile crederet: ergo idem erit modo, quando habitum fidei habet infuſum.

Prim. arg.

Secũdum.

¶Secundo, fides infuſa, & adquiſita bene ſe poſſunt compati in eodem homine; nam fidelis credit, quia Deus reuelauit, & quia Eccleſia proponit. Rurſus, credit propter humana motiua, quia ſui parentes ita docuere, & ſapientes ita prædicant: ergo in homine fideli per actus credendi adquiritur fides acquiſita.

Tertium.

¶Tertiò, hæreticus qui diſcredit vni articulo, credit alijs prompte, & facile; vt experiẽtia docet: & non per fidem infuſam, quam iam perdidit: ergo per fidem adquiſitam, quã per actus præcedentes ſibi comparauerat. Idem argumentũ poteſt fieri de homine, qui per vnum peccatum mortale perdidit charitatem, qui inuenit ſe promptum, & facilem ad amandum Deum, & proximum.

Quartum.

¶Quarto, conſtituamus hominem fidelem exiſtẽtem in peccato mortali, qui ſe exercet in firmiſſimis fidei aſſenſibus, talis inuenit in ſe maiorem promptitudinem, & facilitatem in credẽdo, quàm in principio: ſed hæc maior promptitudo non prouenit ex eo quòd habitus infuſus ſit magis confirmatus, & auctus. quod ſic oſtendo. Nam habitus infuſi tantum augentur meritorie, vt habent vniuerſi Theologi; ſed iſte nihil meretur, ſiquidem eſt in peccato mortali: ergo hæc maior promptitudo prouenit ex habitu acquiſito, quem per præcedentes actus comparauerat.

Vltim.

¶Vltimò: certum eſt & nulla ratione negari poteſt, quòd per actus præcedentes virtutũ infuſarum manent paſſiones moderatæ, & in ordinem reductæ, etiam deperditis virtutibus infuſis, vt experientia docet: ergo manet habitus aliquis, qui iſtas paſſiones moderetur.

Sententia D. Thom. vera probatur.

¶Pro explicatione huius difficultatis ſciẽdum eſt, quòd ſententia, quam habet D. Thom. hic, eſt veriſſima; quam ſic demõſtro. Nam in omnibus materijs, & negotijs, actus, qui producitur ab aliquo habitu, nunquam producit alium habitum, ſed intendit, & perficit priorem iam exiſtentem: ergo idem dicendum eſt in habitibus infuſis. Antecedens patet inductiue in omnibus ſciẽtijs, artibus, & diſciplinis. Secundo, poſtquam Deus infudit Adam vniuerſas ſcientias rerum naturalium, poſtea per exercitium ſcientiarum non adquirebat alium habitum, ſed priorem intendebat, & confirmabat: ergo idem erit omnino de habitibus infuſis. Tertio, ſi iſti actus virtutum infuſarum generant denuo aliquẽ habitum; vel eſt eiuſdem ſpeciei, vel diuerſa: non primum; tum, quoniam duæ qualitates eiuſdem eſſe non poſſunt; tum vero, quoniam virtus infuſa iam eſſet omnino otioſa, & ſuperuacanea: tum vltimo, quoniã ſi hæc virtus acquiſita eſſet eiuſdem ſpeciei cum infuſa, conſequens eſt, quòd virtus acquiſita per vires naturæ, poſſet conſequi finem ſupernaturalem; quod aſſerere, Pelagianum eſt.

¶Sed ſi dicat Theologus quòd eſt alterius ſpeciei: cõtra. Nam actus ſimiles producunt habitum eiuſdem ſpeciei, vt aſſerit Ariſtot. actus enim temperantiæ non producunt habitum iuſtitiæ: ergo actus virtutum infuſarum, non producunt habitum acquiſitum alterius ſpeciei. Item interrogo; Vtrum iſte habitus acquiſitus inclinet ad actus ſimiles, aut diſſimiles? Ad diſſimiles inclinare non poteſt: ergo ad ſimiles: ergo eſt eiuſdem ſpeciei. Item, charitas infuſa amittitur per peccatum vnum mortale, vt plane conſtat: ergo ſi iſte qui ſic peccauit, habet charitatem acquiſitam, habebit etiã gratiam; gratia enim a charitate nunquam ſeparatur: ergo erit amicus, & inimicus Dei ſimul.

Ari. 2. eth. cap. 1.

Solut. arg. Ad primũ.

¶Ad argumenta, & ad primum, in primis negatur antecedens: nam ſi Deus non infundit habitus, non poſſumus habere iſtos actus, quoniam omnem naturam excendunt. Secundo negatur conſequentia; quoniam poſtquam habet quis habitum infuſum, actus ſubſequentes inueniunt iam habitum productum, & ſic nõ producunt de nouo, ſed perficiunt priorem: quemadmodum ignis, qui inuenit calorẽ iam productum, non producit de nouo calorem, ſed auget præexiſtentem.

Ad ſecũdũ & tertium.

¶Ad ſecundum, & tertium argumentum multi exiſtimant, quòd ſecundum D. Thom. habitus infuſi, & acquiſiti, non poſſunt eſſe ſimul circa eandem materiam: ſed non eſt verum: nam Diuus Thomas tantum negat quòd actus virtutum infuſarum generent alium habitum, bene tamen poteſt generari per actus fidei humanæ. & certe moraliter fieri non poteſt, quòd aliquis diu, & multo tempore ſe exerceat in aliqua veritate infuſa, quin habeat multas operationes naturaliter bonas, quibus comparat habitum acquiſitum, qui manet amiſſo infuſo; ſicut patet in eo, qui credit propter motiua diuina, & humana.

Obiectio.

¶Sed ſi inſtet Theologus, conſtituamus, inquiens, quòd iſte Chriſtianus nunquam credit, niſi ex fide ſupernaturali, neque amauit, niſi ex charitate ſupernaturali; tunc quid dicendum eſt ad propoſita argumenta? Reſpondetur, quòd moraliter caſus eſt impoſſibilis, ſed ſi ita ſe res habeat, dicẽdum eſt, quòd iſte inuenit ſe promptum, & facilem ad credendum, & amandum, non quia habet habitum acquiſitũ, ſed quia habuit virtutem infuſam præcedentem, ex cuius exercitatione præcedenti manent paſſiones moderatæ, & difficultates ſuperatæ: vt cum infidelis conuertitur ad fidem noſtram, qui prompte obſeruauit ieiunia propter ſuum idolum, inuenit ſe promptum ad ieiunandum, nõ quia ſtatim acquiſiuit habitum temperantiæ, ſed quia habuit habitum præcedentem, qui paſſiones aliquo modo moderatas reliquit. Item, ſicuti qui amiſit ſcientiam per delirium, in ipſa amentia conſtitutus inuenit ſe promptum, & facilem ad ratiocinandum, & argumentandum, non quòd habeat habitum ſcientiæ, ſed quia habuit.

Solutio.

¶Ad quartum argumentum, de augmento habituum, ſuo loco dicemus, hoc eſt, in quæſtione ſequenti.

Ad quartum.

¶Ad vltimum argumentum negatur conſequentia: iam enim eſt oſtenſum inter confutandum ſecundum, & tertium argumentum, quomodo maneant paſſiones moderatæ ſine habitu nunc permanente.

Ad vltimum.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Luc.17. DE augmentatione habituum diſputatur a Theologis in 1.d.17.& in primis ſtatuunt pro certo, & euidenti, habitus augeri:quod patet ex illo. Adauge nobis fidem. & ex illo D. Pau.charitas veſtra magis ac magis abundet. Aug.tract. 5.in Ioan. & ex D. Augu.charitas meretur augeri, vt aucta mereatur perfici. Sed explicare, quomodo augeantur,difficillimum eſt: de quo D. Thom. diſputat D. Th. 2. 2. q. 24. artic.5.De hac re inuenio tres opiniones.

Quomodo augeantur habitus. ¶ Prima opinio dicit, ꝙ augmentū fit per aduentū nouæ qualitatis,corrupta priori minus ītenſa.Hanc opinionē refert Sco. in 1. d.17.q.5. & eam tenet Durand. in q. 5.& 7. ſed iam hæc opinio ab ſchola exploſa eſt,& confutatur euidentiſſimis argumentis. Nam qualitas non corrumpitur, niſi a ſuo contrario:ergo ignis, qui intendit Aug. 6. de Trini. c.8. calorē, nō corrumpit calorem minus intenſum;iſti enim calores non contrariantur inter ſe. Itē ſequitur ex hac opinione, ſi vera eſt, quòd perfectiſſimꝰ Prim. cōc. actus charitatis, ꝙ auget charitatem, deſtruit charitatem præexiſtentē:quod eſt alienum a ſentē 1. Cor. 13. tia D.Paul. dicētis; Charitas nūquam excidit. Idem argumentum poteſt fieri de fide infuſa.ſ. ꝙ actus fidei perfectus, qui adauget fidem,deſtruat fidē præcedentē, & aliā producat: quod docere, a vera Theologia alienum eſt. Item ſequitur, ꝙ dum aqua redit ad frigiditatē, & paulatim remittitur calor, quòd aqua deſtruit calorē intenſum, & producat Secunda. calorē remiſſum: quod eſt falſum:nā intelligi nō poteſt quòd aqua habeat virtutem producti uam caloris. Vltimo, rationes probabiles augent, & perficiūt habitum ſcientificum,vt experientia docet:ſed ratio probabilis non deſtruit ſcientiam præexiſtentem: ergo intenſio non fit per hoc quòd abijcitur prior forma, & alia perfectior inducitur. Alia argumenta ſolent fieri ad confutandam hanc opinionem, quæ ex libris phyſicorum notiſſima ſunt, & cuique obuia.

QVAESTIO LII.

De augmento habituum,in tres articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrum habitus poſſint augeri.

SVMMA TEXTVS.

VT reſpondeat Diu. Tho. huic quæſtioni, ſupponit duo. Primum eſt; in rebus ſpiritualibus illud dici magnū, quod ad debitam peruenit perfectionem; ſicuti in quantitatibus corporalibus aliquid magnum dicitur, ſecundum quòd debitam habet quantitatem.Et ratio eſt;nam bonum habet rationem perfecti,quapropter in his quæ mole magna nō ſunt, idem eſt eſſe maius, quod melius,vt ait D. Auguſt. Secundum eſt; perfectionem formæ dupliciter poſſe conſiderari; & ſecundum ipſam formam;& ſecundum quòd ſubiectum participat formam.

¶ His poſitis: eſt prima concluſio.Qualitates, & formæ accidentariæ,quæ in ſe habēt ſpeciem, & non deſumunt eam ex aliquo extrinſeco, non poſſunt in ſe augeri. Probatur: nam illud,ſecundum quòd aliquid ſortitur ſpeciem, oportet eſſe fixū, & ſtans, & quaſi indiuiſibile: quæcunque enim ad illud attingunt, ſub ſpecie continentur; quæcunque vero recedunt ab illo, ſecundum magis & minus ad aliam ſpeciem pertinent: ergo ſi aliqua forma ſecundum ſeipſam ſortitur rationem ſpeciei, ſecundum ſeipſam habet determinatam rationem, quæ augeri non poteſt.

¶ Secunda concluſio. Qualitates, quæ ſumunt ſpeciem ex aliquo extrinſeco, in ſe augeri poſſunt, immota vnitate ſpecifica, quam habent ex vnitate eius ad quod ordinantur. Motus.n. intenſior,& remiſſior eſt ſecundum ſe, & tamen manet eadem ſpecies propter vnitatem termini,a quo ſpecificatur.

¶ Tertia concluſio. Si qualitates cōſiderantur in ordine ad ſubiectum, quædam earum augentur,ſuſcipientes magis & minus; & quædam non. Subſtantia enim non ſuſcipit magis & minus; quia eſt ens per ſe:quantitas autem propinqua eſt ſubſtantiæ, & quantitatem ſequitur figura; ideo in figuris non eſt magis & minus. Aliæ vero qualitates magis a ſubſtantia diſtāt, & coniunguntur actionibus, & paſſionibus; ideo magis & minus recipiunt.

¶ Quarta concluſio. Habitus vtroque modo augeri poſſunt, & ſecundum ſe, & ſecundum participationem ſubiecti. Quòd augeantur ſecundum ſe, patet: quoniam habitus ſunt formæ quæ ſumunt ſpeciem ab extrinſeco, ſcilicet ab obiecto. Quòd augeantur ex parte ſubiecti,probatur: nā ſcientia,aut ſanitas magis participatur ab vno, quam ab alio, ſecundum diuerſam aptitudinem, quæ in eis reperitur.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrum habitus augeantur per additionem.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio.Si habitus conſideretur in ordine ad ſubiectum quod afficit, non augetur per additionem, ſed per hoc quòd ſubiectum magis participat formam, vel habitum. Probatur in argumento, ſed contra, autore Ariſtot. dicente, ex calido fieri magis calidum, nullo producto in materia calido, quod non eſſet calidum,quādo erat minus calidum,Ratio huius eſt: nam ſicut per agens, quod eſt actu,fit aliquid actu calidum, quaſi de nouo incipiens participare formā; ita per actionem intēſam ipſius agentis efficitur magis calidum

Sec. opin. ¶ Secūda opinio dicit, ꝙ intenſio fit per additionem formæ, ad formā præcedentem, & per additionē gradus ad gradum. Itaque ſi ſit aliqua forma accidentaria, vt calor in aqua, intēditur per hoc, quòd alia forma, vel alius calor īducitur, qui facit vnū cum calore prius exiſtēte in eadem parte ſubiecti; & remiſſio fit oppoſito modo. Hæc ſententia, ſi intime conſideretur,vera eſſe non Quarta. poteſt. In primis eſt contra Ariſtot. is enim ſcribit, ꝙ ſpecies conſiſtunt in indiuiſibili, & ſunt ſicuti numeri; & quòd facta quacunque additione, vel ſubtractione, diſſoluit ſpecies. ergo ſi naturæ, vel eſſētiæ qualitatis, additur noua qualitas,diſſoluit ſpecies; & ſic qualitas intenſa, & remiſſa, differūt ſpecie. Ariſto. 8. Met. tex. 10. Secundo, Ariſt. & antiq philoſophi non valent intelligere, quomodo ex duabus qualitatibꝰ diſtinctis fiat vna qualitas,non enim iſtæ duæ qualitates faciunt vnum, per modū continuationis, vt duæ partes quantitatis; nec vero qa vna qualitas Prim. cōcl. eſt veluti potentia, & altera vt actus, qa vtraq; qualitas eſt actus: nec valet dicere ꝙ ſunt partes vnius totius; nā hoc inquirimus, Ari.4.phy ſic. tex.84. quomodo ex duabus qualitatib. fiat vna, plus quàm ex duabus animabus fiat vna. Tertio, iſti duo gradus caloris in aqua, ſolo numero differunt: ergo non poſſunt ſuſcipi in eodē ſubiecto, vt ex vtroque fiat calor intēſior. Probatur conſequentia: nā duæ qualita-

qualitates, ſolùm numero differentes, in eodem ſubiecto eſſe non poſſunt. Item ſequitur, quòd calidum vt duo, poſſit calefacere calidum vt quatuor; quod eſt falſum: vt patet ex illo axiomate; A proportione minoris virtutis non fit actio. ꝙ recte ſequatur, patet: Nã calidum vt quatuor põt fieri magis calidũ per additionẽ vni⁹ gradus caloris, vt habet hæc opinio: ſed calidũ vt vnũ, põt inducere vnũ gradum caloris: ergo poteſt calefacere calidum vt quatuor. Quòd ſi dicat aduerſarius, ꝙ põt inducere vnũ gradũ caloris, ſed non in tali ſubiecto. Contrà. Nam poſtquam poteſt inducere vnum gradum caloris, & ſubiectum poteſt illum recipere, explicandum eſt quomodo nõ poſſit recipere à tali agente; nos enim claram reddimus rationem quare non poſſit; quia non poteſt perfectiorem calorem, nec ita perfectum producere: aduerſarius verò non poteſt hoc reſpondere: nam nos tantùm petimus quòd inducat vnum gradum caloris. Vltimò arguitur de remiſſione. Nam conſtituamus calidum vt quatuor, & applicetur ei frigefactiuum vt viginti; certè aliquem gradum ex illis deſtruet: nam non eſt maior ratio de vno, quàm de altero, ſiquidem omnes ſunt æquales, & in eadẽ parte ſubiecti. Dicere verò, quòd Deus determinat agentem ad hunc gradũ deſtruendum potiùs quàm ad illud; ſtultiùs eſt quàm vt mereatur impugnationem. Sed omiſſis argumẽtis, quę ex Metaphyſica adducuntur, duo argumẽta ex diuina Theologia proferuntur, quorum primum eſt.

Secunda. Tertia.

¶Nam ſi quis aſſentiatur vni concluſioni per medium demonſtratiuum, & ſimul aſſentiatur per multas rationes probabiles, certiùs & intenſiùs aſſentitur concluſioni: ſed non poteſt intelligi, quomodo ex gradu opinionis, & ex gradu ſcientiæ efficiatur vna qualitas intenſa. Deinde; nã ſi quis aſſentiatur firmiter, & intensè vt decem huic propoſitioni, Deus eſt, per fidem infuſam; & adueniat demõſtratio euidens vt quatuor, certum eſt ꝙ aſſentitur certiùs, & intenſius quam prius; aſſentitur enim tum propter euidentiam, tum propter ſanctam ſcripturam; ſed non poteſt intelligi quomodo ex vno gradu ſcientiæ, & ex vno gradu fidei commiſceatur vna qualitas intenſior, & perfectior: ergo intenſio non fit per additionem gradus ad gradum.

¶Tertia opinio eſt D. Thom. quòd iſta intenſio fit per maiorẽ radicationem formæ in ſubiecto; vel per hoc, quòd à ſubiecto magis participatur, aut verò p hoc, quia dat perfectius eſſe ſubiecto: hæc. n. pro eodem accipi in propoſito debent. Quod hæc ſentẽtia ſit vera, conſtat à ſufficienti diuiſione; nam non fit intenſio per hoc, quòd præcedens forma abijcitur, & noua producitur: neq; verò per additionẽ nouæ formæ: ergo conſequens eſt, quòd fiat per hoc, quòd forma magis radicetur, & confirmetur in ſubiecto. Et profectò hæc explicatio de augmento qualitatum, eſt maximè accommodata ad explicãdum augmentum habituum. Nã habitus ex eo augeſcunt in animis noſtris, quoniam ex frequentatione actuum, & ex aſſidua excitatione magis radicantur, & ſtabiliuntur in animis noſtris.

D. Thom. ſententia.

¶Sed eſt ſciendum, quòd habitus ſcientiæ augeſcunt intenſiuè, & extenſiuè. Intenſiuè, quando magis perficiuntur, & confirmantur circa eandem concluſionem. Extenſiuè, quando ad plures cõcluſiones ſe extendunt; & tunc dicit S. Doct. ꝙ augeſcunt per additionẽ; nõ ꝙ ſit additio formæ ad formam, aut luminis ad lumen, ſed quia fit additio obiecti ad obiectum, & concluſionis ad concluſionem.

Habitus ſciẽtię intenſiuè & extenſiuè augentur.

¶Sed contra ſententiam D. Tho. eſt vnum argumentum ſatis importunum. Nam quando ignis intendit calorem; vel aliquid efficit, vel nihilum. Secundum dici non poteſt; nam incredibile eſt, quòd nihil efficiendo perficiat calorem; ſi verò aliquid efficit; ergo producit nouum calorem, & ſic fit additio graduum. Ad hoc argumentum multi dicunt, quòd in his qualitatibus inexiſtentia diſtinguitur ab eſſentia, atq; inhærẽtia magis ac magis perficitur, qualitate permanente inuariabili. Alij verò dicunt qđ iſta inhęrẽtia corrũpitur, & alia de nouo producitur magis pfecta qñ qualitas augetur: ſed hæc ſine vllo fundamẽto aſſerta ſunt.

Obiectio. Solutio.

¶Vera ſolutio eſt, quam habet D. Tho. art. 2. ad 2. & 3. ꝙ ignis aliquid efficit cùm intendit calorem, non quidem tanquam perfectiùs participans formam, non quia formæ aliquid addatur.

Vera ſolu.

¶Secunda concluſio. Habitus aliqui ſecundum ſe augẽtur per additionem: poteſt. n. quis plures concluſiones ſcire, quas antea non ſciebat.

¶Tertia concluſio. Habitus corporales nõ augentur per additionem: quia non dicitur animal ſanum, aut pulchrum, niſi ſecundum omnes ſuas partes ſit tale. Quòd autem perfectiorem commenſurationem partes habeant, prouenit ex tranſmutatione ſimplicium qualitatum, quæ quidem non augentur, niſi ſecundum intenſionem ex parte ſubiecti participantis, producit nouũ calorem, ſed facit, ꝙ calor magis inhæreat, & magis radicetur in ſubiecto; & hic eſt ſtatus, & finis controuerſiæ: ſicut. n. eſſe album, nihil aliud eſt quã albedinẽ informare ſubiectũ, ita eſſe magis album, nihil aliud eſt, quàm albedinẽ magis informare ſubiectũ.

Hæc tñ dicta ſint de his metaphyſicis; qui plura deſiderat, legat Caietan. in his commen. Capreol. 1. diſt. 17. q. 2. & Socin. 8. meta. q. 21. nos ad diuinam Theologiã reuertamur.

Caietan. Capreol. Socinus.

¶Eſt aliud dubium Theologicũ; Vtrum habitus infuſi augeantur per noſtra opera efficienter, an tantùm meritoriè? Videtur primum eſſe verum; nam homo conſtitiutus in peccato mortali, ſi diu ſe exerceat in aſſenſib⁹ fidei firmiſſimis, inueniet ſe promptum ad credendum; & hæc promptitudo non augetur meritoriè; peccator enim nihil meretur coram Deo niſi ſupplicium: ergo augetur efficienter.

Dubium. Vtrũ habitus infuſi augeãtur à nobis effectiuè.

¶Secundò, fides in homine peccatore, euidens eſt quòd poteſt habere actus fidei perfectiſſimos, ſe dicere, quòd iſtis actibus non roboratur fides, abſurdum eſt: ergo ſine merito augeſcit.

Prim. arg. Secundũ.

¶Tertiò, ſacramentum corporale, vt baptiſmus, virtute diuina auget virtutes infuſas efficienter, vt planè cõſtat ex diuina Theologia: ergo actus fidei auget habitũ fidei efficienter. Probatur conſequentia: nam actus fidei etiam procedit ex virtute diuina ſupernaturali.

Tertium.

¶Quartò, habitus fidei poteſt infundi ſine merito. ergo & augeri. conſequentia videtur nota, & probatur antecedens: nam habitus fidei aliquando infunditur homini, qui in peccato mortali vult ſuſcipere baptiſmum.

Quartum.

¶Vltimò, homo ſuis actibus poteſt cauſare virtutes infuſas, vt gratiam, & charitatem: ergo poteſt ſuis actibus eas augere Probatur antecedens: nam quicunq; introducit vltimam diſpoſitionem ad aliquam formam, cauſat, & introducit talem formam: ſed homo introducit vltimam diſpoſitionem ad gratiam, & charitatem, ſcilicet pœnitentiam: ergo cauſat iſtas virtutes.

Vltim.

¶In contrarium pugnant maiora argumenta. In primis eſt ſententia communis Theologorum, in 1. diſt. 17. quòd habitus infuſi ſolũ augẽtur meritoriè. ſic habet D. Thom. q. 2. art. 3 illius diſt. Durand. q. 8. Secundò, habitus infuſus à ſolo Deo cauſatur, vt habet ſana doctrina: ergo à ſolo Deo augetur. Conſequentia probatur: nam eiuſdem agentis eſt augere habitum, & illum producere. Tertio, habitus infuſus, qualitas altior eſt, & ſublimior, quàm vt per naturã haberi poſſit: ergo non poteſt augeri per noſtros actus; alioqui effectus exuperaret virtutem cauſæ. Vltimò; omnis efficacia actuum virtutum infuſarum prouenit ab ipſis virtutibus infuſis, ergo ſi actus iſti augent virtutes infuſas, cõſequens eſt, ꝙ ipſæ virtutes ſe augerent: qđ videtur abſurdũ.

D. Thom. Durand.

¶Pro explicatione dico primùm, charitas ſemper augetur meritoriè; nam opera charitatis ſemper ſunt meritoria. Secundò dico, certum eſſe quòd habitus fidei, & ſpei augentur in homine peccatore. Hoc patet ex argumentis initio poſitis: ſed explicare quomodo iſti habitus augeantur, difficillimum eſt. Pro quo dico tertiò, probabile mihi eſſe, ꝙ augentur per actus noſtros ſupernaturali auxilio productos, ſicut cæteræ virtutes. Quartò dico, probabilius eſſe oppoſitum, & dicendum eſt, quòd augẽtur meritoriè, ſicut docent Theologi ferè omnes, augentur, inquam meritoriè, ad iſtum ſenſum, quòd his, qui bene vtuntur habitibus infuſis, Deus præſtat augmentum; non quòd iſtud augmentum requirat meritum gratiæ, & charitatis.

Explicatio. Charitas augeſ meritoriè. Spes & fides augentur ſæpe in peccatore.

¶Ex his patet ad argumenta in initio poſita, præterquã ad vltimum, ad quod dicendum eſt, quòd non quicunque ponit

Ad argu.

ponit vltimam diſpoſitionem, producit formã; nam homo introducit vltimam diſpoſitionem ad rationalem animã, & non producit eã. Secundo reſpõdetur, quòd vltima diſpoſitio ad gratiam, eſt opus gratię operantis & non cooperantis, & ideo potius eſt tribuenda Deo conuertenti nos a peccato ad iuſtitiam, quàm noſtro libero arbitrio. Alijs ſolutionibus ſolet confutari hoc argumentum in materia de gratia.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrum quilibet actus augeat habitum.*

SVMMA TEXTVS.

PRior concluſio. Actus intenſiores, & perfectiores, habitu, augent ipſum habitum: actus vero æque intenſi, ac perfecti, diſponunt ad augmentum habitus. Probatur: nam de augmento habituum loquendum eſt ad ſimilitudinem augmenti animalis: non autẽ quodlibet alimẽtum aſſumptum actu auget animal, ſicut nec quælibet gutta cauat lapidem, ſed multiplicato alimẽto tandem fit augmentum.

¶ Poſterior cõcluſio. Actus imperfectiores, & minus intẽſi nõ augent habitum, quin potius diſponunt ad eius diminutionem. Probatur autoritate Ariſt. dicentis, aliquos actus ab habitu procedẽtes minuere ipſum habitũ, vtpote cum negligenter fiunt.

Prior cõcl.

EXPLICATIO ARTICVL.

DE quæſtione huiꝰ articuli sũt tres opiniones. Prima dicit, quòd actus remiſſus, & minus intẽſus nõ auget habitũ: hæc eſt D. Th. in articulo, & in alijs locis

D. Thom.

multis ſuæ doctrinæ. Secũda opinio dicit, ꝙ quilibet actus

Scot. Gab. Durand.

auget habitum: hæc eſt opinio Scot. in 1. d. 17. q. 4. Gabriel q. 4. Durand. in 1. d. 17. quæſt. 3. tenet opinionem mediam, quòd in habitibus infuſis, actus qui debet augere habitũ, debet eſſe perfectior, & intenſior ipſo habitu; quod tamen non requiritur in habitibus acquiſitis. Probat ſic: nam ille ſolus eſt dignus accipiendis, qui bene vtitur acceptis: ergo non eſt dignus recipiẽdis qui remiſſe vtitur acceptis. Quòd non ſit eadẽ ratio de habitibus acquiſitis, ſic oſtendit. Nam actus noſtri multiplicati, quantũcunq; remiſſi ſint, cauſant habitũ, vt experiẽtia docet: ergo quilibet actus auget habitum: nam habitus eiſdem cauſis augetur, quibus generatur.

Ari. 2. eth. c. 2. & 3.

¶ Sed ſententia D. Tho. eſt etiam Ariſto. dicit. n. ꝙ aliqui actus procedentes ab habitu, corrumpunt habitum, quando negligenter fiunt: quod euidenter experientia comprobatur. Nam artifices, quando diligenter ſe exercent in operibus artis, fiunt meliores; quando vero negligẽter, & ignauiter, deteriores. Similiter quando amicitia ſtrenue exercetur, creſcit; quando negligenter, diſſipatur. Secũdo, actus

Ari. 2. eth. c. 1. & 2.

ſimiles, producunt habitus ſimiles, autore Ariſt. ergo actus remiſſus non cauſat habitum intenſum. Tertio. omne agẽs intendit aſſimilare ſibi paſſum: ergo actus remiſſus non poteſt cauſare habitum, niſi ad ſuam ſimilitudinem. Quarto, omne agens in principio diſſimile eſt, in fine vero ſimile, vt habet Ariſto. Sed ſecundum oppoſitam opinionem hoc

Ariſt. 2. de ani. & multis alijs in locis.

verum non eſt, ſed contrarium. Item, calidum vt quatuor, non poteſt agere in calidum vt quinque, vt conſtat ex phyſica, & ex illo axiomate, A proportione minoris inæqualitatis non fit actio: ergo actus vt quatuor, non poteſt augere habitum vt quinque: vel demonſtretur, vnde hoc nouum priuilegium in habitibus, & actibus.

Corol. pri.

¶ Ex his probationibus, quæ veriſſimæ ſunt, ſequitur ſtatim, ꝙ actus remiſſus, licèt continuetur per multum temporis ſpatiũ, non auget habitum: quod patet in primis exemplo rerum naturalium. Nam calor vt quatuor, licet cõtinue applicetur, nunquam aget in calidum vt quinq;. Idem patet euidenti ratione: nam actus remiſſus in principio, non auget habitum, ſed per continuationem non adquirit nouam virtutem: ergo continuatus non auget habitum.

Secũdum.

¶ Sequitur ſecundo, quòd actus remiſſus, licèt ſæpenumero multiplicetur, non auget habitum. hoc patet ex ijſdem argumentis.

Tertium.

¶ Tertio ſequitur, quòd æquales actus diſponunt maxime ad augmentum habitus: nam exercent habitum, & conſeruant, & ruentur illum.

Quartum.

¶ Sequitur etiam quòd actus perfectiores, & intenſiores augent habitum, non ſecundum totam ſuam latitudinem, ſed ſecundum exceſſum ad habitum; nam calefactiuum vt octo, ſuperueniens calido vt quatuor, nõ auget niſi vt quatuor: ergo habens charitatẽ vt quatuor, ſi operatur vt octo, non augeſcit charitas eius niſi in quatuor.

Obiectio. Prima.

¶ Sed contra ſententiam D. Th. ſunt aliqua argumẽta. In primis, actus remiſſi nullam habent contrarietatem cũ habitu a quo procedunt: ergo non corrumpunt illum, omnis namque corruptio fit per contrarietatem.

Solutio.

¶ Reſpondetur, ꝙ actus remiſſi per ſe, non corrumpunt habitum, vt argumentũ efficaciter probat; ſed per accidẽs, quoniam cum homo negligenter, & tepide operatur, inſurgunt paſſiones, & cõtraria, q̃ diſſipãt illũ habitũ, ideoque qui vult ſuas virtutes habere ſecuras, oportet vt diligenter operetur.

Secunda.

¶ Secũdo arguitur, experiẽtia docet, ꝙ duæ aut tres lucernæ ſuperuenientes vni lucidiſſimæ & intẽſiſſimæ candelæ, æugẽt eius lumen, ergo experiẽtia docet, ꝙ agẽs remiſſum, agit in magis intenſum, ſic ruit fundamentũ doctrinę D. Th.

Poſterior.

Ari. 2. eth. cap. 2.

Idem probatur de ignibus, quorũ duo aut tres minores augent calorem magis q̃ vnus maior ignis. In confutatione huius argumenti eſt magna diſſenſio inter Theologos, vt videre eſt in Relectione de augmento charitatis doctiſſimi Victoriæ. Ego vero dico, ꝙ omnes illæ lucernæ illuminant tanquam vnum agens multo perfectius quàm vnaquæq; lucerna; & ideo non eſt mirum ꝙ producant intenſius lumẽ. Ex quo ſequitur, ꝙ in caſu connumerato, ſemper agens eſt maioris virtutis, quàm paſſum. Sequitur ſecundo, quod in caſu poſito ſemper verificatur illud; A proportione minoris inæqualitatis non fit actio. ¶ Quòd ſi dicat Theologus; ergo ſimiliter multi actus remiſſi coadunati augebunt habitum intenſum. Negatur conſequentia, nam actus diuerſi non ſe habent ficut vnum agens, ſed ſeorſum quilibet ponitur. Doctiſſimus Victoria dicebat paradoxum, ꝙ mille lucernæ non producebant intenſius lumen quam vna, ſed extendebant lumen per maius ſpatium, cæterum hoc de paradoxo alio in loco diſſerẽdum eſt. ¶ Vltimo arguitur; Nã quolibet actu charitatis, creſcit charitas, ergo falſum dicit D. Th. Probatur antecedens, nam quodlibet actu charitatis meritorio fit homo gratior Deo, & acceptior; & debetur ei maior gloria, ergo creſcit charitas. Probatur conſequentia, nã gloria correſpondet charitati, & gratia & charitas ſemper ſunt æquales. ¶ Et confirmatur, nam qui multiplicat ſæpe actus charitatis remiſſos, melior eſt, & magis amicus Dei, quàm antea, ergo creſcit charitas, & amicitia. ¶ Propter hoc argumentum quidam Theologi dicunt, ꝙ homo non meretur vitam æternam per quem libet actum charitatis, ſed ſolum per illum, qui eſt intenſior, & perfectior ipſo habitu Sed hæc ſententia falſa eſt, & quantũ ego exiſtimo, contra fidem. ¶ Alij vero aſſerunt, ꝙ homo per quemlibet actum charitatis meretur vitam æternam, ſed gratia nõ creſcit, niſi per actum qui ſit perfectior atq; intenſior. Sed hæc ſententia falſa eſt; nam quolibet actu charitatis homo fit gratior, & acceptior Deo, ergo creſcit gratia, gratia enim nihil aliud eſt, quàm acceptatio ad amicitiam, & ad gloriam. Deinde, quolibet actu charitatis homo fit dignior coram Deo, ergo creſcit gratia, gratia. n. nihil aliud eſt, quam dignitas ad vitam æternam. ¶ Alij vero dicunt, ꝙ quilibet actus charitatis auget charitatem; nã charitas augetur meritorie, vt ſupra dictum eſt, ſed quolibet actu charitatis augetur meritum, ergo & charitas. Neq; eſt idem de habitibus acquiſitis, qui augentur effectiue, non meritorie. In iſtam ſententiam, poſt longam diſputationem, videtur deſcendere doctiſſimus Victoria in Relectione de augmento charitatis. ¶ Vera ſolutio huius argumenti, quæ in hoc tempore in ſcholis circunfertur, hæc eſt. In primis dicendum eſt, ꝙ gratia, & charitas, re ipſa diſtinguuntur. nam charitas eſt habitus operatiuus, qua nos diligimus Deum, gratiæ vero eſt qualitas, qua Deo grati ſumus. Secundo dicendũ eſt, non eſſe neceſſe ꝙ in via, gratia, & charitas ſint æquales, nã in Chriſto Domino gratia fuit infinita in genere gratia, ſecundum Tgeologorũ doctrinam; charitas vero finita fuit.

Victoria.

Victoria.

Vltim.

Confir.

Quorundam ſentẽtia.

Aliorũ ſententia.

Aliorũ ſententia.

Vera ſolutio.

Tertio

Tertio dicendum est, ꝙ quolibet actu charitatis crescit gratia: hoc probant efficaciter argumenta superius adducta. Quartò dicendū est, ꝙ non quilibet actus charitatis auget charitatem: nam charitas est habitus operatiuus, sicut habitus iustitiæ; & crescit per nostros actus: ergo non crescit, nisi per actū intensiorem, & perfectiorē. Vlrimò dicēdū est, ꝙ sicut gratia ī genere gratiæ crescit per quemlibet actū charitatis, ita charitas crescit in genere amicitiæ; non tamen in genere qualitatis. Sed de hoc latius 2. 2. q. 24. art 6.

Prim. cōcl.

QVAESTIO LIII.

De corruptione, & diminutione habituum, in tres articulos diuisa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrum habitus corrumpi possit?*

SVMMA TEXTVS.

PRima cōclusio. Illi habitus, quorum subiectū est corruptibile, & quorū causa habet contrariū, possunt corrūpi per se, & per accidens. Duobus enim modis dicitur aliqua forma corrumpi; per se, & per accidēs. Tunc per se corrūpitur, quādo corrumpitur a contrario. Per accidens autem, quando corrūpitur ad corruptionem subiecti. Habitus ergo qui sunt in corruptibili subiecto, & quorum causa habet contrarium, poterunt corrumpi ad corruptionem subiecti, & a contrario; & consequenter per se, & per accidens.

¶ Secūda conclusio. Habitus, qui sunt in subiecto incorruptibili, non possunt corrūpi per accidens: cum enim nō possit corrūpi subiectū, non poterunt corrumpi ad corruptionē subiecti.

¶ Tertia Cōclusio. Aliqui habitus, qui nō possunt corrumpi per accidens, rōne subiecti primarij, possunt corrūpi per accidens, rōne subiecti in quo secundario residēt. Probatur: nā habitus scientiæ est in intellectu, tanquā in subiecto primario; in viribus autē sensitiuis, tanquā in secundario; qui sane habitus non potest corrūpi ad corruptionem subiecti primarij, quod est incorruptibile; corrumpitur tñ ad corruptionem subiecti secundarij.

¶ Quarta conclusio. Habitus, qui habēt contrariū, vel ex parte sua, vel ex parte suæ causæ, possunt per se corrūpi; qui vero nō habēt, non possunt per se corrūpi: vnde species intelligibiles, & habitus naturales, vt synderesis, & intellectus primorū principiorū per se corrumpi nō possunt: quia neque in se, neque in sua causa habent contrarium: habitus autem scientiæ, opinionis, & artis, per se corrumpi possunt; quoniam habent tale contrariū.

¶ Quinta cōclusio. Habitus ꝙ sunt in voluntate, & in appetitu sensitiuo, ꝑ se corrūpi valent: nā tales habitus efficiuntur, & generātur ex hoc ꝙ ratio nata est appetitiuam partem mouere, vnde per iudicium rōnis in contrariū mouentis, aut ex ignorantia, aut ex electione, corrumpi possunt.

¶ Contraria sententia est vera, quę probatur in primis exemplo rerum naturaliū. Nam paruus ignis si applicetur gelu frigidissimo, aliquātulum gelu de frigore remittit. Idē experientia patet; nam si quis habet habitum temperantiæ perfectum, si diu, & multo tempore, & per totam vitam in actibus intemperantiæ se exerceat remissis, sine dubio perdet habitum; immo per solam cessationem ab opere, vt declarabitur articulo tertio huius quæstionis.

¶ Ad argumenta in contrarium respondetur, quòd est quædam qualitas habens maximam virtutem ad agēdum, & minimam ad resistendum; & alia qualitas, quæ maximā virtutem habet ad resistendum, & minimam ad agendum: caliditas maxime valet ad agendum, & facillime extingui tur: humiditas vero contrario resistit maxime, sed ad agendum minime: non dissimiliter actiuitas cuiuscunque actus maior est resistentia cuiuscunque habitus, sicut actiuitas cuiuscūq; ignis, vel minimi, maior est quàm resistentia aquę. Et illud prouerbium; Actio semper debet esse a proportione maioris æqualitatis; verum habet in hoc sensu, quòd agens semper debet habere maiorem virtutem, quàm sit resistentia passi: non tamen in hoc sensu, quòd calidum vt duo, non possit agere in frigidum, vt octo.

¶ Est aliud dubium de habitibus qui non interiunt, & signanter de habitu primorum principiorum. Ratio dubitādi multiplex est.

¶ Nam D. Tho. in hoc art. dicit, ꝙ efficitur ab intellectu agenti; supra vero q. 51. art. 1. dixerat quòd erat inditus ab autore naturæ.

¶ Hæc obiectio facile dissoluit. Nā habitus principiorū, quantum

EXPLICATIO ARTICVL.

Pri. dubiū. An habit⁹ corrumpatur p actus cōtrarios. Forma dupliciter dicitur corrūpi.

IN hoc articulo sunt dubia quædā valde obscura: tū de habitibus qui corrūpuntur, tum de his q̄ sempiterni sunt. Primū dubiū; an habitus per se corrumpatur ex actibus contrarijs; an potius ex habitibus cōtrarijs. v.g. habet quis habitū intemperantiæ, & incipit operari tēperate; Vtrum isti actus destruant habitum oppositum; vel potius generēt habitū q̄ destruat alterum habitum? Gab. in 3. dis. 23. q. 1. dubio sexto, tenet hoc secūdum, & probat. Nā actus nō contrariatur habitui; potest enim esse simul cum habitu, quod manifestē ostēdit. Nam actus virtutis est simul cum vitij habitu in homine, qui de nouo ad virtutem conuertitur: ergo actus non destruit habitum. Hanc sententiam refert Almay. in eadem d. q. 2. & reprobat eam vehementer. Consentit Greg. Arimi in 1. d. 17. q. 3. sed vterque innititur infirmis argumentis, & rationibus. Pro explicatione veritatis sit prima propositio.

Secunda. Gab. Tertia. Almayn. Gre. Arim.

¶ Habitus contrarij possunt esse simul in eodē; in gradibus remissis. Probatur exēplo rerum naturalium: nam duæ qualitates cōtrariæ possunt esse simul in gradibus remissis; vt in aqua tepida est caliditas, & frigiditas in gradibus remissis: ergo tēperātia, & intēperantia possunt esse simul in gradibus remissis. Ex hac conclusione vī sequi, ꝙ habitus sciētię, & opinionis possunt esse simul in gradibus remissis.

Prim. cōcl. Habitus cōtrarij, possunt esse simul ī gradu remisso.

¶ Secunda propositio. Actus, primo, & per se, & efficiēter destruit habitum oppositum. Probatur: nam actus temperantiæ efficienter producit temperantiæ habitum, vt aperte constat: ergo efficienter destruit habitum oppositum. Consequentia inde probatur: nam causa quæ producit formam efficienter destruit cōtrariam. Deinde habitus operatur per actum, sicut ignis per calorem, & per calefactionem: ergo actus est qui immediate dissipat habitum contrarium.

Secun. cōc. Actus per se destruit habitū oppositum.

¶ Tertia propositio. Habitus oppositi mutuo se expellūt ab eodem subiecto, non efficienter, sed formaliter; sicut albedo expellit formaliter nigredinē; & sicut ignis producit quidē efficiēter calorē in aqua, sed calor immissus in aqua nō expellit inde frigiditatem efficiētet, sed formaliter. qđ sic ostendo. Nam quando forma operatur efficienter, subiectum in quo residet forma, operatur efficienter, vt de se manifestum est: ergo si calor immissus in aqua expellit efficiēter frigiditatem, consequens est ꝙ ipsa aqua expellat efficienter frigiditatem; quod asserere, ab omni veritate alienū est. Igitur habitus temperantiæ expellit tantum formaliter habitum intemperantiæ. Ad argumentum Gabrielis respōdetur, ꝙ actus contrarius, & habitus, possunt esse simul ī gradib⁹ remissis, vt supra dictū est.

Ter. conc. Habit⁹ oppositi formaliter se expellunt.

¶ Sequitur alia dubitatio; Vtrum actus remissior, & imperfectior possit destruere habitū valde intēsum, & perfectum? Videtur quod non.

Sec. dubiū Vtrū actus remissus destruat habitum intē sum.

¶ Nam omnis actio debet esse a proportione maioris æqualitatis, vt ante dictum est.

Prim. arg. Quarta.

¶ Idem confirmatur. Nam ista ratione ostēsum fuit supra, ꝙ actus remissus non potest augere habitum intensum.

Confir.

¶ Vltimo, actus remissus temperātiæ vt quatuor, ad summū potest producere habitum tēperantiæ vt quatuor: sed cum habitu temperantiæ vt quatuor, pōt esse simul habitus intē perantiæ in gradu remisso, vt antea dictum est: ergo actus remissus nunquam destruit habitum oppositum intēsum. Ita docet Grego. de Arim. in primo d. 17. q 3.

Secūdum. Quinta. Gre. Arim.

Solut. arg. Qualitatū proportio in actione & resistentia.

Actio est a ꝓportione maioris æqualitatis.

Ter. dubiū De habitibus incorruptibilibus.

Arg prim. Solutio.

quantũ ad lumen, eſt inditus a natura; quantũ vero ad ſpecies, & experientias, eſt adquiſitus ope intellectus agentis.

Secũdum. ¶Secunda rõ dubitandi eſt: nam D. Th. dicit, q̃ immedia te efficitur ab intellectu agente: ſed contrariũ vr̃ verũ. Nam intellectus agens non abſtrahit ſpecies, niſi a phantaſmati bus; quibus vtit̃ tãquam inſtrumẽtis.

D. Thom. ¶Sed reſpondet̃ breuiter, q̃ phãtaſ ma nõ ſe hẽt vt cã

Tertium. ad noſtram intelle

Cõcluſio. ctionẽ, ſed vt mate ria remota, ex qua intellectus agẽs ab ſtrahit ſpecies: ita aſſerit D. Tho. 1. p. quæſt. 84. articu. 6.

¶Vltima rõ dubi tãdi eſt: nã habitus primorum princi piorũ hẽt cõtrariũ: ergo p̃ ſe cortũpi poteſt. Probatur an tecedẽs: nã in intel lectu nõ ſolum eſt cõtrarietas rõne di ſcurſus, ſed rõne p̃

Cõcluſio. poſitionũ: nã huic propoſitioni; bonũ eſt faciendũ; cõtrariatur altera: bonũ non eſt faciẽdum.

Solutio. ¶Reſpõdetur, licẽt habitus princi piorũ hac de cauſa habeat contrariũ, nihilominus incor ruptibilis eſt; nam intellectus noſter ſuapte natura eſt determinatus ad aſſenſum primorum principiorum; itaque ſicut ignis non poteſt recipere frigiditatẽ, quia naturaliter ad calorẽ determinatus eſt; ita intellectus noſter non põt aſſentiri enunciationibus, q̃ contrariantur principijs primis.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrum habitus poſſint diminui.*

SVMMA TEXTVS.

Concluſio D. Tho. eſt Habi tus dupliciter diminuũtur, ſicut & augẽtur. Diminui. n. poſ ſunt p̃ ſe a contrario, ſi illud habeant; p̃ accidens vero, rõne ſubiecti: ſicut. n. ex ea cauſa augentur, ex qua generantur; ita ex ea minuũtur, ex qua corrũpuntur: qm̃ diminutio habitus eſt quædam via ad corruptionẽ ipſius.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrum habitus corrumpantur, vel diminuantur per ſolam ceſſationem ab opere.*

SVMMA TEXTVS.

Concluſio eſt hmõi. Habi tus corrũpuntur, & minuũ tur p̃ ceſſationem ab opere, per accidẽs; quatenus ſcilicet ceſſan te exercitio operum remouetur actus, qui prohibebat cauſas mi nuẽtes, & corrũpentes habitum: habitus. n. corrũpuntur per ſe ex cõtrario agente; cuius quidẽ effectus tollitur p̃ actũ ab habitu p̃ uenientem: ergo ſi ceſſatur a tali actu, contrariũ agat in habitũ, & corrũpet, aut minuet illũ, q̃d patet euidẽter in habitibus morali bus, & intellectualibus. Cum. n. aliquis nõ vtitur habitu virtutis ad moderãdas paſſiones, proueniunt multæ paſſiones, & opera tiones ex inclinatione appetitus ſenſitiui, vel aliorũ quæ exterius mouẽt; ex quibus minuitur habi tus virtutis, aut vero corrũpitur. Similiter cũ homo ab vſu intel lectualis habitus abſtinet inſurgũt imaginationes extraneæ, & qñq; ad contrarium ducentes, quibus homo ineptus redditur ad recte iudicandum, & qñque totaliter ad contrarium diſponi tur, vt Ari. lib. de longitudine & breuitate vitæ cap. 2. dicit, corru ptionem ſcientiæ, nõ ſolum eſſe deceptionem, ſed obliuionẽ. & 8. eth. cap. 5. dicit, in appellatione multas amicitias diſſoluere.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrum omnes habit⁹ minui poſſint. IN hoc articulo eſt dubium; An omnes habitus poſſint diminui? Pro parte affirmatiua ſic arguitur. Nam contraria habent fieri circa idem: ſed omnes habitus augeri poſſunt: ergo diminui. Conſequentia probatur: nam augmentatio, & diminutio, contraria ſunt.

Primũ ar. ¶Deinde, omnis habitus, qui naturalis non eſt, corrumpi poteſt: ergo diminui.

Secũdum. Conſequentia probatur: nam diminutio eſt via ad corruptionem.

Vltim. ¶Vltimum argumentum videtur eſſe palmarium. Omnis habitus habet latitudinem, & poteſt eſſe maior vel minor: ergo diminui poteſt.

In oppoſitum. ¶In contrarium eſt argumentum fortiſſimum. Nam charitas diminui non poteſt. q̃d ſic oſtendo. Nam duobus modis poſſumus imaginari q̃ habitus charitatis diminui poteſt; aut per peccatum veniale; aut per peccatum mortale. Per peccatum mortale nõ diminuitur, ſed offertur potius; per peccatum veniale non poteſt diminui; nam ſi poſſet diminui per peccata venialia, conſequens eſt q̃ multiplicatis peccatis venialibus, gratia, & charitas tollerentur: quam omne finitum, per ablationem finiti tandem conſumitur. De hac difficultate tractatur diligentius 2. 2. q. 24. art. 10. & doctiſſimus Victoria in Relectione de augmẽto charitatis in fine. Pro explicatione huius rei ſciẽdum eſt. non omnes habitus diminui poſſe. In primis, habitus naturales a natura inſiti diminui non poſſunt: nã habitus naturales ſunt quædam proprietates, & inclinationes ipſius naturæ, quæ ipſi naturæ naturaliter cõueniunt; & ideo ſicuti natura diminui non poteſt, ſic neq; ipſi habitus naturaliter inſiti. Item certum eſt, q̃ habitus charitatis diminui non poteſt. Pro cuius declaratione aduertendum eſt, q̃ charitas in ſe habet latitudinem, ſecundum quam augeri, & diminui poteſt: Deus. n. poteſt charitatem diminuere, qui eam auxit, ſed quoniam ſine pœnitentia ſunt dona Dei, & ex noſtra parte charitas non habet cauſam diminuentem, diminui nõ poteſt. Quòd vero ex noſtra parte non habeat cauſam diminuentem, ſic probo: nam peccatum mortale non diminuit charitatem, ſed prorſus tollit: peccatum vero veniale non diminuit charitatem, vt ſupra efficaci argumento probatum eſt.

Victoria. Explicatio. Habitus in natura inſiti nõ poſſũt minui. Habitus charitatis non poteſt diminui.

¶ Ad argumentũ primum reſpondetur, q̃ contraria habent fieri circa idem quãdo ſubiectum æqualiter ſe habet ad vtrumq;, quapropter ſi alterum ineſt naturaliter, alterum ineſſe nõ poteſt: charitas vero non æqualiter ſe habet ad augmẽtum, & diminutionem: nã habet cauſam augentem, & nõ diminuentem, & ideo ratio non eſt æqualis. Ad ptimũ.

¶ Ad ſecundum argumentum iam reſpõſum eſt, quẽadmodum habitus charitatis latitudinem habeat, ratione cuius augeri, aut diminui poterit a Deo. Ad tertium reſpondetur, quòd nihil valet. Ad ſecundum. Ariſt.

¶ Eſt aliud dubium; Vtrum habitus, qui eſt perfectior, & intenſior ex participatione ſubiecti, ſit perfectior, & intenſior in ſeipſo? Pro parte affirmatiua ſic argumentor. ¶Nã habitus qui eſt perfectior, magis actuat ſubiectum: ergo habitus in ſua natura perfectior eſt. Probat̃ cõſequentia: nã perfectior effectus, ex perfectiori cã procedit. ¶Secundo, habitus, ex ſententia omniũ Philoſophorũ, & Theologorũ, augẽtur, & diminuuntur: ergo in ſeipſis augentur, alioqui ſolũ ſubiectum variatur. ¶Vltimo, abſurdũ eſt aſſerere, q̃ charitas nõ ſit minor in vno, q̃ in alio; & q̃ lumẽ gloriæ non ſit perfectius in vno homine beato, quã in alio. ¶In contrariũ eſt, q̃ eſſentiæ rerũ habẽt ſe ſicut numeri, quibus ſi aliq̃d addatur, vel ſubtrahatur, diſſoluitur ſpecies: ergo ſi habitus intenſus, & pfectus, in ſeipſo variatur, qñ augetur diſſoluitur ſpecies & ſic habitus intenſus, & remiſſus non erunt eiuſdẽ ſpeciei. ¶Reſpõdetur, q̃ qualitates oẽs, q̃ intenduntur, & remittuntur, in ſeipſis ſunt magis & minus perfectæ; ita ait D. Tho. hic ad 2. & 2. 2. q. 24. art. 4. & ad 3. dicit ignorare propriã vocem, qui hoc negant; nã accidentis eſſe, eſt ineſſe, igitur qualitas, q̃ perfectius inhæret, in ſeipſa perfectior eſt. Et confirmatur, nam charitas ſuapte natura ordinatur ad actus meritorios producendos: ergo charitas, quę perfectiores actus producit, in ſeipſa perfectior eſt. Idem docet S. Thom. 1. p. q. 42. art. 1. ad primum, & ſuſius in quæſtionibus diſputatis, quæſtione vnica de virtutibus art. 11. & Caiet. 2. 2. q. ſupra citata tenet eandem ſententiam, & Conradus in hoc articulo. ¶Ad argumenta in contrarium reſpondetur, q̃ varietas, & latitudo in rerum eſſentijs aliquãdo prouenit ex ipſarum rerum eſſentia intima; & hæc ſemper diſſoluit ſpeciem. v. g. continuo atq; intelligimus duos angelos diſtinctos, intelligimus eos ſpecie diſtingui: nam eorum differentia ſumitur ex eſſentia ipſa. Alia varietas eſt quæ non prouenit ex ipſa eſſentia, ſed ab extrinſeco, vel ex ſubiecto, vel ex conditionibus indiuiduantibus, vel ex obiecto; & hæc non diſſoluit ſpeciem. Secundo reſpondetur, veriſſime dixiſſe Ariſt. ſpecies ſunt ſicut numeri, ſed nõ dixit, indiuidua ſunt ſicut numeri. Tertio reſpondetur, q̃ qualitas intenſior, in ſua natura perfectior eſt, non per additionem alicuius rei; ſed per maiorem radicationem in ſubiecto. vt ſupra dictum eſt. D. Thom. D. Thom. Caiet. Conra. Ad arg. in oppoſitũ. In oppoſitum. Solutio.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Gabriel. Prim. arg. contra dicta.

GAbriel in 3. diſt. 23. quæſt. 1. dubio ſexto tenet, quòd habitus deſtruitur per ſolam ceſſationem ab opere, etiamſi non inſurgant contraria.

¶Et probatur; quoniam habitus dependet ab exercitio actuum, nõ ſolum quantum ad fieri, ſed etiã quantũ ad conſeruari, ſicut lumen dependet ex præſentia ſolis; ergo per ſolã ceſſationẽ ab opere deſtruitur habitus.

Secundũ. Ariſtot. Tertium.

¶Secũdò, Ariſt. in libro de longitudine, & breuitate vitæ, cap. 2. dicit q̃ ſcientiã nõ ſolũ deſtruit deceptio, ſed etiã obliuio. & 8. Ethic. dicit, q̃ multas amicitias ſilentium diſſoluit.

¶Reſpondetur, cõtraria ſententia ſine dubio vera eſt; nã ſi dependentia, quam cõſtituit Gabriel, vera eſt, ſequitur q̃ ſi homo per vnũ diem nõ exercet habitũ, q̃ habitus ille in vno die deſtrueret. Rurſus ſequitur, q̃ quãdo homo dormit, diſponit̃ eius habit⁹ ad corruptionem, quod abſurdũ eſt.

Ad primũ.

¶Ad primum reſpõdetur, iam eſſe oſtenſum quemadmodũ iſti habitus non habent iſtam dependentiam ab operis exercitio.

Ad ſecundum.

¶Ad ſecundũ reſpondetur, q̃ ſcientia per ſe corrumpitur ab errore cõtrario, & ſyllogiſmo deceptorio; per accidens verò ab obliuione. Sed eſt notandum, quòd aliquis dupliciter poteſt obliuiſci demonſtrationis. vno modo, in particulari, quando non recordatur medij per quod concluſionẽ inferebat, ſed bene meminit ſe habuiſſe demonſtrationẽ; ſed iſte nõ amittit ſcientiam: nam facit hanc demonſtrationem, ego habeo euidentiam me demonſtraſſe hanc concluſionem; ergo hæc concluſio vera eſt. Alio modo contingit q̃ obliuiſcitur in particulari, & in communi; & tunc dicit Ariſt. quòd perdit ſcientiam; quod eſt intelligendum, quantum ad vſum, cuius euidens argumentum eſt: nam ſi poſtea recordatur, non dicitur de nouo ſcientiam comparaſſe.

Ad tertiũ.

¶Ad tertium argumentum reſpondetur, quòd amicitia duplex eſt; honeſta, & voluptuoſa. Honeſta nõ diſſoluitur per abſentiã, neq; per ſilentiũ; delectabilis verò per abſentiam, & ſilentiũ diſſoluitur: nam perdit bonũ delectabile, quod in ea amicitia potiſſimũ requiritur. Secundò reſpondetur, q̃ vera amicitia diſſoluitur per ſilentiũ, quando amicus ille eo temporis articulo, quo pro amico fari tenebatur, verbum nõ profert: & ſic diſſoluitur a ſuo contrario.

Dubium.

¶Sed dubium eſt, quem ſenſum habeat illa ſententia celebris, quam habet Ariſt. 6. Ethic. ca. 5 quòd prudentia non perditur per obliuionem? reſpondetur, hoc axioma habere varias expoſitiones, ſed breuiſſima explicatio hæc eſt; q̃ prudentiæ non poteſt eſſe obliuio, quoniã vſus eius eſt magis communis per totam vitam, quàm vſus aeris, & aquæ, & ſolis: & ideo in obliuionem non poteſt cadere.

Solutio.

QVAESTIO LIII.

De diſtinctione habituum, in quatuor articulos diuiſa.

PRÆFATIO.

IN hac quæſtione aggreditur S. Tho. diſtinctionẽ habituum explicare, vt quot ſint habitus Theologus facilè intelligat, & in numerato habeat. In cuius rei expoſitione Theologi nouitij varias inducũt diuiſiones. Prima diuiſio ſic habet. Habitus, alius naturalis, ab autore naturę inditus; vt habitus primorum principiorũ: alius eſt infuſus, & inſpiratus, vt habitus fidei, & charitatis: alius eſt acquiſitus; vt habitus ſcientiarum, & virtutum.

¶Rurſus ſic diſtribuuntur habitus, q̃ alij ſint actiui, alij factiui. Actiui nominantur, qui ordinãtur ad actiones, præter quas nihil manet, vt habitus ſcientiarum, & virtutum moralium: Factiui nominantur, qui ordinantur ad factiones, præter quas aliquid remanet; ſicut artes mechanicæ, ex quarum operationib. permanẽt opificia. Tertia diuiſio ſic habet. abit⁹ H, alius bonus, qui virtus appellatur: alius malus, qui vitiũ nominatur. Quarta diuiſio. Habitus, alius diſponit ad naturã, vt benè vel malè ſe habeat: vt ſanitas in corporalibus, & gratia in ſpiritualibus: alius eſt qui diſponit ad operandum, vt habitus ſcientiarũ, & virtutũ. Hæc dicuntur a nouitiis Theologis ſine ordine; ſed D. Thom. omnia hæc proſequitur ſumma cũ diſpoſitione.

ARTIC. PRIMVS.

¶Vtrùm multi habitus poſſint eſſe in vna potentia.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Dubiũ circa ſolutionẽ ad primum.

IN hoc articulo eſt difficile dubium quod hic proponit D. Tho. in ſolutione ad primum. Nam habitus diſtinguuntur ex obiectis, ex ſententia omnium philoſophorũ. Potentiæ ſimiliter diſtinguuntur ex obiectis, ex ſententia omnium philoſophorum. Potentiæ ſimiliter diſtinguũtur per obiecta, vt planè cõſtat: ergo vbicunq; eſt diuerſitas habituũ, erit diuerſitas obiectorum. Ex quo ſtatim videtur ſequi, quòd vbicunq; fuerit diuerſitas habituum, erit diuerſitas potentiarum; ſiquidem eſt diuerſitas obiectorum. Hoc argumentum vt ſoluat S. Th. ſtatuit nonnulla principia: in primis ſtatuit, quòd ea quæ differunt genere, differunt etiã ſpecie; non tamen è conuerſo. Deinde ſtatuit, quòd diuerſitas obiectorũ ſecundũ genus, conſtituit diuerſitatem potentiarũ: diuerſitas verò obiectorum ſecundũ ſpeciem, conſtituit diuerſos habitus. Ex hoc ſtatim ſequitur tertiũ principium, quòd diuerſarũ potentiarum actus, & habitus, differunt ſpecie; nam procedũt a potentiis quæ in obiectis differunt genere: cæterùm ſi ſunt multi actus, & habitus qui differunt ſpecie, nõ eſt conſequens quòd conſtituantur in diuerſis potentiis: non enim eſt conſequens: differunt ſpecie; ergo differunt genere. Hæc ſolutio D. Tho. in magnã nos inducebat diſputatione de diſtinctione potentiarum, atque ſcientiarum, quam in præſentia ſuperuacaneum eſt commemorare, nam cuique notiſſima eſt ex Phyſicæ, & Dialecticæ diſputationibus; quapropter argumento propoſito alia apertior adhibenda eſt ſolutio.

Solut. arg.

¶Dicendum eſt igitur; quòd potentiæ diſtinguuntur ex generali ratione immutandi, & tendendi in obiectum: ſicut enim alius eſt modus tendendi in obiectum vt in ſe eſt; & alius modus tendendi in obiectum, prout eſt in cognoſcente; ſic diſtinguuntur inter ſe potentia cognoſcitiua, & appetitiua: nam appetitus fertur in obiectum vt eſt in ſe: potentia verò cognoſcitiua fertur in obiectum, vt eſt in cognoſcente, habitus verò qui conſtituuntur in vna potentia, non conſtituuntur ex generali ratione immutandi, ſed ex diuerſa ratione obiectorum quæ eodem modo potentiã immutant: ſcientiæ enim quæ collocantur in intellectu, vniuerſæ tendunt in verum prout eſt in intellectu: itaque non diſtinguuntur hac ratione tendendi in obiectum; ſed diſtinguuntur ex diuerſa ratione veri, aut ſcibilis. Ex quo facilè intelligitur, quomodo in eadem potentia poſſunt eſſe multi habitus.

Secũ. ſolu. ad idẽ arg.

¶Secundò dicendũ eſt, q̃ non ſecundũ eandem rationẽ obiectũ cõparatur ad habitũ, & ad potẽtiã: nam potẽtia eſt qua ſimpliciter poſſumus amare, vel intelligere; habitus eſt,

SVMMA TEXTVS.

PRior cõcluſio. Habitus, qui ſunt diſpoſitiones ad naturã, poſſunt plures in eodem ſubiecto eſſe. Probatur: quoniã vnius ſubiecti partes diuerſimodè accipi poſſunt, ſecundũ quarũ diuerſam diſpoſitionem, diuerſi habitus efficiuntur: ſi enim partes, quæ ſunt humores in humano corpore, accipiantur prout diſponuntur ſecundum naturam humanam, eſt habitus ſanitatis: ſi verò accipiantur partes ſimiles; vt oſſa, nerui, carnes, earum diſpoſitio eſt fortitudo, ſicuti diſpoſitio partium diſſimilium, vt manus, brachij, capitis, eſt pulchritudo.

¶Poſterior cõcluſio. Habitus qui ſunt diſpoſitiones ad opera, qui propriè ad potẽtias pertinẽt, poſſunt eſſe plures in eadem potentia. Probatur: quoniam poteſt vna potẽtia moueri ab obiectis diuerſis ſpecie: ergo poteſt talis potentia reſpectu eorum obiectorum habere actus diuerſos ſpecie; ergo etiam poterunt eſſe habitus diſtincti ſpecie: habitus enim ſunt formæ inhæren tes potentiæ, quibus inclinatur potentia ad determinationem actus ſecundum ſpeciem.

quo bene vel malè, facilè vel promptè operamur: & ideo vbi fuerit diſtincta ratio boni, vel difficilis, erit diſtincta ratio obiecti, quãtũ ad habitum, ſed non quantũ ad potentiam. Ex quo duo ſequuntur: alterum eſt, ꝙ in eadem potentia poſſunt eſſe plures habitus: alterum eſt, ꝙ licèt potentiæ, & habitus diſtinguantur ex obiectis, diuerſa tamen ratione, vt antea dictum eſt.

ARTIC. SECVNDVS.

¶*Vtrùm habitus diſtinguantur ſecundum obiecta.*

SVMMA TEXTVS.

Concluſio eſt. Habitus tripliciter diſtinguuntur; ſecundũ principia actiua, ſecundum naturã, & ſecundum obiecta ſpecie differentia. Habitus namq; habet duo; & eſt forma quædam, & eſt habitus. Vt habitus ſunt formæ, diſtinguuntur ad modũ aliarum formarũ ex diſtinctione agentium, cum enim agens agat ſibi ſimile, diuerſi agentes, diuerſitates formarum efficiunt. Vt autem habitus ſecundũ rationem habitus conſiderantur, dicunt ordinem ad aliquid, & conſequenter diſtinguuntur ad diſtinctionem eorũ ad quæ ordinantur. Ad duo autem ordinatur habitus: nam eſt diſpoſitio ad naturam, & ad operationem naturam conſequentem, ergo habitus in ratione habitus habent diſtinctionem ex natura, & ex operatione quæ ſpecificatur ab obiecto.

EXPLICATIO ARTIC.

Cõcluſio. IN hoc art. dicit S.Tho ꝙ qualitates & habitus diſtinguũtur ex principiis actiuis, ex quibus procedunt.

Vtrùm habitus diſtinguantur ex principio actiuo. Hoc videt falſum; nam calor eiuſdẽ ſpeciei producitur ab igne, & ſole: ſol verò, & ignis, genere differunt. Reſpondetur, ſententia D.Tho. debet explicari de cauſis proximis, & vniuocis: cauſa nãque æquiuoca multifarios poteſt producere effectus. Vel explicãdus eſt D.Thom. de cauſis proximis, ad quas effectus dicunt intrinſecũ ordinem, ſicuti ſcientiæ, quoniam dicũt intrinſecum ordinem ad mediũ demonſtratiuum, ab eo ſuſcipiunt ſpeciem. Vltimò dicendum eſt, ꝙ licèt ſententia D.Tho. in cæteris qualitatibus non diceret verum, in habitibus certiſſima eſt: nam habitus diſtinguuntur ex actibus, ex ſententia omniũ philoſophorum, & actus cauſant habitus: ergo diſtinguuntur ex actiuis principiis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Argum. cõtra. Prim. cõcl. Primũ arg. IN hoc articulo prima cõcluſio examinanda eſt diligenter: nam videtur falſa. In primis idem habitus numero poteſt eſſe ſucceſſiuè bonus & malus; ergo habitus nõ diſtinguuntur ſecundũ bonũ & malum. Conſequentia manifeſta eſt, & probatur antecedẽs. Nam temperantia inclinat vt abſtineamus a carnibus feria ſexta, & comedamus feria quinta: ꝙ ſi Eccleſia mutet præceptũ a feria ſexta in quintã, iam ille habitus, qui antea inclinabat ad bonũ, inclinat ad malum, ſcilicet ad comedendum carnes feria quinta.

Secundo. ¶Secundò, ſi quis habeat cõſuetudinẽ cum cõcubina, per habitũ intemperantiæ, ſi poſtmodũ ducat illã in vxorẽ, ille habitus qui prius ad malũ inclinabat, certè ad bonũ inclinat. Idẽ argumẽtũ fieri põt de infideli, qui obſeruabat ieiunia propter idolũ: in quo, ſi cõuertitur ad fidẽ, habitus ille qui erat malus propter errorem, cõtinuò efficitur bonus.

Vltimo. Argumẽta ad probandum quòd diuiſio habitus in bonũ & malũ non ſit bona. ¶Vltimò, vnus idemq; actus ſucceſſiuè poteſt eſſe bonus & malus, vt demonſtratum eſt ſuprà quæſt. 18. & q. 20. art. vlt. ergo vnus idemq; habitus poteſt eſſe ſucceſſiuè bonus & malus. Conſequentia inde probatur; nam ſimiles actus, ſimiles generant habitus.

Arg. prim. ¶Ex alia parte videtur hæc diuiſio mala eſſe: nam poteſt dari habitus indifferens ad bonũ, & ad malum; ergo non bene diuiditur habitus in bonũ, & malũ. Antecedens probatur, tum, quoniã dantur actus indifferentes: tum verò, quoniã opinio videtur habitus indifferens; aliquando enim dicit verũ, aliquando falſum. Idẽ demonſtro euidentiori argumẽto. Nam opinio nõ eſt virtus, vt de ſe manifeſtum eſt; nec verò eſt habitus malus: nã ſi eſſet habitus malus, habere opinionẽ malũ eſſet. Et cõfirmatur: nam aſſentiri rationi probabili, malũ non eſt; ergo opinari, malum non eſt. Ad hoc dubiũ explicandum D. Caieta. dicit D. Tho. nõ negare ꝙ idem habitus ſucceſſiuè poſſit eſſe bonus & malꝰ, ſed tantum docet, ꝙ ſimul nõ poſſit eſſe malus & bonus: nã bonũ, & malũ contrariantur: contraria verò ſimul eſſe non poſſunt. Idem docet Scotus in 1. diſt. 17. quæſt. 2. ſed de hac ſententia in queſtione ſequenti iudicabimus: nunc ad argumenta propoſita ſatisfaciendum eſt.

Secundo. Confir. Caiet. Sententia. Scot.

¶Ad primum reſpondetur, ꝙ habitus bonus, vt habitus temperãtiæ, nõ tantum inclinat ad obiectũ materiale, ſed ad abſtinendũ, vel comedendũ ſicut recta ratio præcipit ſecundũ omnes circunſtantias, quando oportet, & prout oportet. Itaque tẽperantia quę modo inclinat ad abſtinendum feria ſexta; ſi mutetur præceptum in feriam quintam, inclinabit ad abſtinẽdum feria quinta, ſecundum iudicium prudentiale.

Arg. ſolut. Ad primũ.

¶Ad ſecundum argumentum reſpondetur, quòd ille habitus prior, eſt ſemper malus, & in malum inclinat; cæterùm ducta vxore, habet alios actus bonos, quibus habitus bonus comparatur in bonas operationes inclinans. Ad tertium argumentum idem reſpondendum eſt.

Ad ſecũdũ & tertium.

¶Ad quartum argumentum reſpondetur, ꝙ idem actus, quando tranſit de bono in malum, eſt alius in genere moris, & ideo producit alium habitum in genere moris; neq; eſt conſequens, quòd ſi eſt idem actus in genere naturæ, ſit idem habitus in genere naturæ: nam actus in genere naturæ, non generat habitum, ſed in genere moris.

Ad quartũ.

¶Ad alia argumenta quibus probatur dari habitum indifferentem, ad primum reſpondetur, quòd non dantur actus indifferentes in indiuiduo, & in exercitio, ſicuti oſtenſum eſt ſuprà quæſt. 18. artic. 8. & 9.

Ad alia ar. Ad primũ.

¶Ad aliud argumentum, ſecundum, Durand. in 2. d. 40. q. 3. ad primum, non habet pro abſurdo concedere, ꝙ habitus opinionis ſit indifferens: nam aliquãdo dicit verum; aliquãdo falſum. Stoici philoſophi aſſerebãt, opinati, eſſe malum; & vitum ſapientem nunquã opinari: nam qui opinatur: exponit ſe falſitatis periculo D.Tho. aſſerit ſemper ꝙ opinio non eſt virtus: ſignanter in quæſtione ſequenti art. 4. & q. 17. art. 2. ad tertium. Ex hoc tamen non eſt conſequens, quòd opinari ſit malum morale: tum, quoniam qui opinatur, nõ eligit malũ, ſed exponit ſe falſitatis periculo cum magna probabilitate ꝙ dicit verum; & vt plurimum verũ dicit; tum deinde, quoniã cognoſcere cõtingentia, & opinabilia, non eſt perfectio intellectus. Veram ſolutionẽ huius argumenti, & pulcherrimã habet S.Tho. 2. 2. quæſt. 60. art. 4. & ibidem dominus Caietanus.

Durand. Stoici. D.Thom. Vera ſolutio ſecundi argumẽti.

ARTIC. TERTIVS.

¶*Vtrùm habitus diſtinguantur ſecundum bonum & malum.*

SVMMA TEXTVS.

Prima concluſio. Habitus diſtinguuntur ſpecie: quia vnus bonus eſt, alius malus. Probatur a D.Tho. in arg. ſed contra, ex eo ꝙ habitus bonus habitui malo cõtrarius eſt: cõtraria aũt, ſpecie ſunt diuerſa. In corpore autẽ ita idipſum confir. Habitus enim diſtinguuntur ſpecie in ordine ad naturã: habitus autẽ bonus dicitur, qui diſponit ad actũ cõuenientẽ naturæ agentis; quia eſt ſecũdũ rationẽ: habitus verò malus eſt, qui diſponit ad actũ minimè cõueniẽtẽ naturæ: ſecũdũ ergo differentiã boni & mali, habitus ſpecie diſtinguuntur.

¶Secunda cõcluſio. Habitus acquiſitus, & infuſus differunt ſpecie. Probatur: qm̃ & ſi ambo rectè diſponãt, tamen acquiſitus diſponit naturam in ordine ad actũ cõueniẽtẽ naturę inferiori; habitus aũt infuſus diſponit ad actũ cõueniẽtẽ naturę ſuperiori,

EXPLICATIO ARTIC.

DOminus Caietanus in hoc articulo multa adducit ſcitu & conſideratione digniſſima. In primis dimicat contra Scotum, qui in Prolo. ſententiarum quæſt. 3. conatur ſubuertere rationem D. Tho. in hoc articulo poſitam. Sed certè Scotus non intellexit Diuum Thomam, & eius impugnatio à nemine hominum intelligitur: quapropter Dominus Caietanus nequit ſatis de iſto homine mirari. Deinde Dominus Caieta. impugnato Scot. docet, ꝙ habit⁹ ſcientiæ non ſunt multæ ſpecies intelligibiles (vt multi dixerunt) ordinatæ ad intelligendū: quæ ſententia ſine dubio veriſſima eſt. Nam fides non eſt ordinatio ſpecierum, ſed lumen ad credendum; prudētia non eſt collectio ſpecierum, ſed dictamen ad rectè iudicandum. Rurſus, ars non eſt collectio ſpecierum, ſed virtus ad operandū. Ergo ſcientia nō eſt ordinatio ſpecierum, ſed virtus ad iudicandum. Deinde, omnes ſapientes, & inſipientes, æqualiter apprehendunt res ſimplices: ſed ſapientes rectè iudicant: ergo ſapientia eſt facultas recte iudicandi. Vltimò, intellectus noſter eſt indeterminatus ad res ipſas apprehendendas ſimplices, ad quod adiuuatur ab ſpeciebus: rurſus, eſt indeterminatus ad rectè iudicandū, quod officiū præſtat ſcientia: ergo non eſt collectio ſpecierū. Adducit in confirmptionem huius D. Caietanus multa dicta D. Th. vnum eſt, quod ego nō probo in ſententia Caietani: dicit. n. ꝙ ſcientiæ rerum naturalium angelis nihil aliud ſunt, q̄ ſpecies intelligibiles, naturaliter inditæ. nam intellectus angelicus naturaliter eſt determinatus ad naturalium rerum cognitionem, ſicut intellectus noſter ad aſſenſum primorum principiorum. Hæc ſententia mihi non placet: nam ſi ſentiamus cum Diuo Thoma quòd habitus primorum principiorum eſt qualitas inſita à natura præter ſpecies intelligibiles, omnino dicendū eſt, ꝙ in angelis in primordio ſuæ creationis, præter ſpecies intelligibiles, infuſi ſunt habitus ſcientiæ ad rectè iudicandū. Deinde diſputat Dñs Caiet. cōtra quoſdā Theologos, qui aiūt, tot eſſe habitus ſcientificos, quot ſunt concluſiones q̄ in illa ſcientia p demonſtrationē intelliguntur; & tot eſſe virtutes, quot ſunt materiæ circa quas verſantur; vt alia ſit tēperantia circa oua, alia circa carnes; & hanc doctrinā habet Gregor. de Arimino in prologo, q. 3. Gabriel. in 3. d. 23. q. 2. concl. 5. Hæc ſententia falſa eſt, & abſurda ne p vnā fidē infuſam credimus omnib. veritatib. diuinis, q̄m cōueniunt in vna ratione formali, quæ eſt diuina reuelatio, ita dicit Paulus ad Eph: Vna fides. Rurſus, vna eſt charitas, quā ponit D. Paulus 1. Cor. c. 13. qua diligimus Deū, & proximū, & multas facimus operationes ſtudioſas, propter vnū motiuū formale, qd eſt Deo placere: præterea, ſtultū eſt ponere aliā virtutē miſericordiæ ad conferendū argentū; aliā ad cōferendū aurū: ſed vna virtus miſericordiæ eſt pp vnā rationē formalem, quæ eſt ſubleuare miſeriam pauperū. Itaq; quemadmodum artifex p vnā artē operatur multa artificiata, ſic dicendum eſt de virtutib. intellectualibus, & moralibus, ꝙ erit vna virtus circa obiecta diuerſa materialia, quando conueniunt in vna ratione formali virtutis: ita videmus in potentiis naturalib. ꝙ vna potentia viſiua fertur in albedinē, & nigredinē; q̄m conueniunt in vna rōne viſibilis. ¶ Sed contra hāc doctrinā ſic argumētor.

Caiet.

Scot.

Cōcluſio.

Habitus ſcientiæ nō ſunt multæ ſpecies intelligibiles.

Gre. Arim. Gabr.

Eph. 4.

1. Cor. 13.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm vnus habitus, ex multis habitibus conſtituatur.

SVMMA TEXTVS.

DIuus Tho. reſpondet vnica cōcluſione de habitibus operatiuis, de quibus præcipuè hoc in loco inſtituit ſermonem; & talis eſt. Habitus operatiuus non conſtituitur ex multis habitibus, ſed eſt vna ſimplex qualitas. Hanc in argumento, ſed contra, ita probat: Habitus eſt quædam forma ſimplex, eſt enim qualitas quædam: nullum aūt ſimplex conſtituitur ex pluribus: ergo vnus habitus non conſtituitur ex pluribus habitibus. Eandem argumento alio probat in corpore. Omnis perfectio proportionatur ſuo perfectibili: habitus aūt perfectiones ſunt potentiarū; oportet ergo vt potentiis proportionentur: potentia autem vna cum ſit, extendit ſe ad multa, prout conueniunt in vna communi obiecti ratione: ergo etiam habitus ad multa ſe extendet, ſecundū quòd habent ordinē ad aliquod vnum: ad vnam ſcilicet peculiarem obiecti rationem, aut ad vnam naturam; aut verò ad vnum principium. Quamuis ergo in habitu, conſideratis his ad quæ ſe extēdit, multiplicitatem inueniamus; quia tamen multiplicitas illa eſt ordinata ad aliquid vnum, ad quod præcipuè habitus reſpicit; habitus dicitur qualitas ſimplex, non conſtituta ex pluribus habitibus.

Nā qui habet habitū ſcientiæ circa vnā concluſionē p demonſtrationē, non pōt aſſentiri aliis concluſionibus, niſi aliæ aduenīāt demōſtrationes; ergo in ſcientia nō eſt vnus habit⁹, ſed quælibet demōſtratio generat habitū. Et confirmat: nā pōt accidere ꝙ quis habeat circa vnā cōcluſionem euidentē demonſtrationē, & errorē circa aliā in eadē ſciētia: ergo in ſciētia ſunt multi habitus. ¶ Secūdò autore D. Th. 3. p. q. 11. art. vlt. ſciētia infuſa aīæ Chriſti conſtat ex multis habitibus: ergo. ¶ Vltimò, liberalitas ē vna virtus; ſed cōſtituit⁹ ex multis habitib⁹, quorū vnus ponit⁹ in appetitu ſenſitiuo ad moderandas paſſiones pecuniæ, alter in volūtate ad dandū aliis liberaliter. ¶ Ad primū argumentum rñdet cū D. Th. ſolutione ad tertiū, ꝙcū quis aquieſcit vni cōcluſioni per demōſtrationem; acquirat habitum ſciētiæ: poſtmodū verò cū aſſentitur aliis concluſionibus p nouas demonſtrationes, nō acquirit habitū ſciētiæ, ſed prior extendit⁹, & pficitur. Ex quo ſequitur, ꝙ habens ſcientiā circa vnā cōcluſionē primā, non pōt aſſentiri cæteris concluſionibus; nō ꝓpter defectū luminis, ſed q̄m non habet media demonſtratiua. Sequit⁹ rurſus, ꝙ habens ſcientiā circa vnā concluſionē, pōt habere errorem circa aliā: q̄m poteſt habere mediū erroneum ad illā cōcluſionē. ¶ Ad ℔m rñdetur. ꝙ q̄ dicit D. Tho. ſcientiam infuſam animæ Chriſti eſſe diſtinctā per multos habitus, nomine habituum intelligit ſpecies intelligibiles, vt patebit textum intuenti. ¶ Difficultas tertij argumenti in q. 56. explicabitur. Atque de materia habituum hactenus dictum ſit.

Confir.

D. Thom. Secunda.

Vltim.

Arg. ſolu.

ad ſecūdū.

ad tertiū.

QVÆSTIO LV.

De virtutibus, quantum ad earum ſubſtantiam, in quatuor articulos diuiſa.

IN MATERIAM DE VIRTVTIBVS

Præfatio.

TRactatvm de virtutibus diſtribuit D. Tho. in partes quinq; Primò de virtutis nomine, & definitione diſſerit: deinde in quo ſubiecto conſtituatur, demonſtrat. Tertiò verò diuiſionē virtutis aggreditur. Quartò de virtutis cauſa tractat: vltimò de ꝓprietatib. virtutis diſſerit. Secundò notandum eſt, ꝙ de hac materia diſſerunt Theologi in 2. d. 26. & in 3. d. 23. & alibi ſparſim: nā magiſter ſententiarū non edidit particularē tractatū de virtutibus, ſed ſparſim diſputabat ꝓut occaſio ſe offerebat. Tertiò notandum eſt, ꝙ hoc nomen virtutis, plurib. à Latinis vſurpatur modis. Gabriel in 3. d. 23. q. 1. refert decem modos, & eò plures, ſed communiter quatuor modis accipitur. Primò, pro pfectione potētiæ, quæ ipſam rectè affectā reddit ad bene operandū; & hoc modo de virtute nunc loquimur. Secundò, accipitur pro operatione ipſius virtutis, vt in illo Marci. Non potuit ibi virtutem aliquam facere: id eſt opus miraculoſum, & ingentis virtutis non potuit facere: cui conſonat illud in eodē capitulo; Vnde huic ſapiētia & virtutes? Tertiò accipit⁹ pro obiecto, & materia virtutum: vnde Ariſt. ſic definit virtutē. Eſt vltimum potentiæ, id eſt, eſt vltimū in quod vnaquæq; res poteſt. In hoc ſē ſu ſolemus dicere; virtus Petri eſt portare decē libras: in eodem ſenſu dicit ſacra ſcriptura; Ficus, & vinea dederūt virtutē ſuam, id eſt, ꝓduxere fructus, quos produxere poterāt.

Diſtributio tractatus virtutū in partes quinque. Not. a.

Not. 3. Nomē virtutis variè accipitur. Gab.

Virtus accipit⁹ quatuor modis. Mar. 6.

Quartò, accipitur hoc vocabulum (& eſt celebris acceptio in diuinis literis) pro potentia, & valore; ſic accipitur in illo. Non.n. erubeſco euangelium: virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti, id eſt potentia Dei eſt: &, Verbum crucis pereuntibus ſtultitia eſt, iijs verò qui ſalui fiunt, virtus Dei eſt: id eſt, potentia Dei eſt: &, Non in perſuaſibilib. humanæ ſapientiæ verbis; ſed in oſtenſione ſpiritus, & virtutis. Et non eſt neceſſe tractari à me in præſentia à quo deriuetur nomen virtutis. Certè, à viro appellata eſt, vt aſſerit Cic. Rurſus, hoc nomen virtutis tanquã propriũ ſibi vendicat fortitudo: nam propria virtus hominis, & viri, fortitudo eſt: ſed inde deriuatum eſt nomen ad oẽs virtutes ſignificandas. ¶ Vltimò notandum eſt, ꝙ virtus varias habet definitiones, quas oẽs cõmemorat D. Tho. in hac quæſt. Ariſtoteles primo de cœlo, ſic definit: virtus eſt vltimũ potentiæ. quæ definitio paulò ante à nobis explicata eſt. Secunda definitio eſt. Virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimũ. Hæc accepta eſt ex Ariſtotele, cuius explicatio perfacilis eſt. Primò, eſt diſpoſitio perfecti ſubiecti ad optimam operationem. Optimam, inquàm, in ſuo genere: temperantia.n. vera virtus eſt, at non diſponit ad optimam operationem, ſed ad optimam in ſuo genere. Rurſus, fides Chriſtiana vera virtus eſt, at non diſponit ad optimã operationẽ, ſed ad optimam in ſuo genere. Tertia definitio. Virtus eſt quæ bonum facit habentem, & eius opus bonum reddit. Hæc acceptа eſt ex Ariſt. & eſt de ſe perſpicua, & explicationis non indiget. Sed vnum eſt aduertendum, quòd competit tantũ virtuib. moralib. nã virtutes intellectuales non faciunt bonum habentem ſimpliciter; ſed ſecundum quid. Quarta definitio ſic habet. Eſt habitus electiuus, in medio conſiſtens, prout ſapiens determinauerit. Hanc definitionem conſtituit Ariſt. 2. ethic. ſed eã non commemorat D. Tho. in præſenti quæſt. tum quoniam obſcura eſt, & multis indiget vt explicetur: quomodo virtus conſiſtat in medio, quomodo à prudentia dependeat: tum verò, quoniã hæc definitio ſolùm conuenit virtutibus moralibus; dicit.n. ꝙ ſit habitus electiuus; electio uerò eſt actus voluntatis. Quinta definitio celebris, qua vtuntur omnes Theologi, eſt hæc. Eſt bona qualitas mentis, qua rectè viuitur, qua nullus malè vtitur, quam Deus in nobis, ſine nobis operatur, Hæc definitio accepta eſt ex D. Aug. 2. lib. de libero arbitrio c. 19. & 1. retractationum c. 9. & approbatur ab vniuerſis Theologis, & explicatur elegantiſs. à D. Tho. in artic. 4. huius quæſt.

¶ Sed contra hanc definitionem ſunt optima argumenta. In primis, citharœdus, qui pulſat litram vt alliciat fœminã ad turpẽ amorem, malè vtitur arte: rurſus, qui pingit imaginem in alterius contemptum, abutitur arte: atque adeò qui credit propter vanam gloriam, abutitur fide: ergo malè definitur virtus, ꝙ ea nullus malè vtitur. ¶ Secundò, ſunt q̃ plurimæ artes, quarũ vſus malus eſt, & pernicioſus, vt ars mẽtiendi, adulandi, componendi venena; harum.n. malus vſus eſt mentiri, adulari. ¶ Tertiò, quando quis dat eleemoſynã ex miſericordia propter vanam gloriam, vtitur malè virtute miſericordiæ, ergo virtute poteſt aliquis malè vti. Ex his argum. videtur prædicta definitio eſſe vitioſa: nam non cõpetit omnib. virtutibus: quod alio argumento conuinco. ¶ Nam illa particula vltima, quam Deus in nobis, &c ſolũ conuenit virtutibus infuſis. Sed aliud vitiũ habet hæc definitio; nã cõpetit multis, quæ veræ virtutes non ſunt, quod ſic oſtendo. ¶ Nam dona ſpiritus ſancti, virtutes non ſunt, autore D. Tho. infrà q. 68. Sed vnumquodq; donum eſt bona qualitas mentis, qua rectè viuitur. Ad hęc argumenta ſatisfaciendũ eſt. ¶ Ad primũ reſpondet quidam, D. Aug. ſolũ agere de virtutib. moralibus, nõ intellectualibus: ſed iſtorũ reſpoſio eſt falſa. Dicendum eſt igitur, ꝙ vſus commemorati, boni ſunt, ſi referantur ad artem, mali verò, ſi referant ad voluntatis malitia. Pro quo notandũ eſt, ꝙ virtutes intellectuales habent in officio perficere intellectum, & non perficere voluntatem, & ideo poteſt contingere, ꝙ earũ vſus ſit bonus in ordine ad intellectũ, & malus in ordine ad voluntatẽ. Ex quo ſequit, ꝙ ſi quis habẽs artẽ opatur malum artificium, hoc non eſt opus artis, ſed contra artẽ: ſi verò operatur bonũ artificiũ, habens malam intentionem; iſtud eſt opus artis bonũ: quapropter qũ dicit in definitione ꝙ virtute nullus malè vtit, ſenſus eſt, qđ continuò atq; eſt malus, definit eſſe vſus virtutis. ¶ Ad ſm argumentum reſpondetur, eſſe magnam contentionẽ inter Theologos, vtrũ illæ artes cõmemoratæ ſint veræ virtutes, de qua re infrà q. 57. ar. 3. ſed ſi ſunt veræ virtutes, dicendũ eſt, ꝙ earum vſus bonus eſt, ſi referatur ad intellectũ: abominabilis verò ſi referatur ad voluntatẽ. Vel dicendũ eſt, ꝙ iſtarũ artiũ vſus nõ eſt decipere, neq; adulari, ſed demouſtrare naturã mali, vt illud caueamus. ¶ Ad tertium argumentũ rñdetur, ꝙ dare eleemoſynã, ppter vanã gloriã, non eſt actus miſericordiæ; nã miſericordia, quæ vera virtus eſt, dat eleemoſynam, qñ oportet, & ſicut oportet ſm regulas prudẽtię. ¶ Ad quartũ rñdetur; ꝙ ſi auferatur illa particula vltima, reliquũ definitionis cõpetit omnib. virtutibus moralibus, & intellectualibus acquiſitis, & infuſis. ¶ Ad vltimũ argumentum vt ſatisfaciamus, de diſtinctione donorũ, & virtutũ pauca dicẽda ſunt. Pro cuius declaratione ſciendum eſt, ꝙ in homine ſunt quatuor principia, quib. dirigitur, & illuminat in ſuis operationib. ex parte facultatis cognoſcitiuæ. ſ. ſenſus, rõ, fides, inſpiratio ſpiritus ſancti extraordinaria; & præter cõem legẽ. Primũ principiũ eſt cõe nobis, & brutis; qđ qui ſequũtur homines, bruti ſunt, non homines: ſm principiũ cõſtituit nos homines: tertiũ principiũ cõſtituit nos Chriſtianos; quartũ principiũ conſtituit nos diuinos, & heroicos viros. Secundò notandũ eſt, ꝙ vnũquodq; iſtorũ principiorũ habet ſuũ regnũ, & imperium, vltra quod non progredit. Senſus extendit ſe ad ſenſibilia, in quorũ cognitione ſi decipitur, ab intellectu corrigitur, & emẽdatur. v.g. ſenſus iudicat ꝑ errorẽ, baculũ in aquis immerſum, eſſe cõfractum; in quo errore ab intellectu corrigit. Secundũ principiũ ſe extẽdit ad oẽs veritates humanas, in quarũ rerũ cognitione ſi decipit, à fide corrigit, & emendatur: iudicat intellectus per errorẽ, virginẽ non poſſe parere, & Deũ non poſſe mori, in quo errore à fide corrigitur, quæ captiuat intellectũ in obſequiũ Chriſti, & deſtruit omnem ſcientiam extollentem ſe aduerſus, ſcientiam Dei. Tertium principiũ extendit ſe vſq; ad cœlos, & vſq; ad interiora velaminis, & ad ea quæ nemo cognouit, niſi ſpiritus Dei, qui in ipſo eſt; nobis aũt reuelauit per ſpiritum ſuũ Deus: de hoc principio, & motore dicit Paulus, Iuſtus meus ex fide viuit. Sed quoniam hoc principium imperfectè à nobis participatur, neceſſum fuit ꝙ nouis illuminationibus, & inſpirationibus à Deo illuminaretur, ſicut pupillus à pædagogo, & ideo neceſſum fuit conſtituere quartũ principium, qđ pertinet ad dona ſpiritus ſancti, quibus inſpiramur, & afflamur ad opera ſtupenda, quorũ homo nõ valet reddere rationẽ. de hoc principio dicit Paulus: qui ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt: notate illud verbũ, aguntur: id eſt ſecretò inſpirantur, & afflantur: huc etiam pertinet illud Pſalmi; Spiritus tuus bonus deducet me in terrã rectã. &, Nolite cogitare, qũo, aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. ¶ Vltimò notandum eſt, quòd vt rectè moueatur anima à primo motore, ponimus vires ſenſitiuas: vt autem moueatur à ſecundo motore, ponimus virtutes humanitùs acquiſitas, vt verò moueatur à tertio motore, conſtituimus virtutes Theologicas, & virtutes morales diuinitus infuſas; demũ vt moueatur à quarto motore, ponimus dona ſpiritus ſancti. Ex his principijs facilè eſt intelligere differentiam inter dona, & virtutes. Nã virtutes perficiunt hominem ſecundum normam rationis humanæ: dona verò ſecundũ impulſum ſpiritus ſancti. Rurſus, virtutes perficiũt hominem modo humano: dona perficiunt modo ſupra humano. Tertiò, in operibus virtutum homo habet ſe actiuè, conſultando, deliberando: in donis verò ſpiritus ſancti potiùs habet ſe paſſiuè; agitur potiùs quàm agat, & eſt patiens diuina, non agens. Ex his facilè ſoluitur argumentũ propoſitum: nam cùm dicitur in definitione virtutis, ꝙ ſit bona qualitas mentis, qua rectè viuitur; ſenſus eſt, ſecũdum normam, & conſilium rationis humanæ. Vel ſenſus eſt, qua rectè homo dirigit ſuas operationes ad vitã rectè inſtituendam: iſtæ verò conditiones ſic explicatæ non cõueniunt donis ſpiritus ſancti. ſic explicat D. Tho. infra q. 68. ar. 1. Hactenus de diſſinitione D. Auguſ. Damaſc. lib. 2. dicit virtutes omnes eſſe ſecundum naturam: vitia verò vniuerſa contra naturam: omne namq; vitium intelligitur eſſe contra naturam hominis, quæ eſt agere ſecundum rationem; aliàs quædam peculiaria vitia dicũtur contra naturam, videlicet quæ eſt homini communis cũ brutis; vt commixtio maris & fœminæ eſt naturalis, & cõmunis omnibus animalibus, concubitus autem maſculorum, qui ei contrariatur, erit ſpeciale vitium contra naturam: ſic D. Thom. infrà q. 94. artic. 3. ad ſecundum.

Rom. 1. 1. Cor. 1. 1. Cor. 2.

Cicero. lib. Tuſc. quæſtio.

Virtutis definitiones.

Ari. 7. phy. text. 17.

Ari. 2. Eth. cap 6.

Notandũ.

Ariſtot.

Auguſt.

Obiectiones.

Primò.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

Vltimo.

Solutio. ad primũ argum.

ad ſecundum.

ad tertium.

ad quartũ.

ad vltimũ.

dona à virtutibus diſtinguũtur.

Not. 1.

Not. 2.

Rom. 1.

Rom 8.

Pſalm.

Matt. 10.

vltimo notandum.

Solutio vltimi.

Damaſ.

D. Tom.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Ariſtot. CConcluſio huius articuli euidens eſt, tum ex ratione D. Thom. tum ex ratione quam adducit Ariſt. 2. Ethic. cap. 5. dicit enim, quòd in anima tria ſunt; potentia, paſſio, & habitus: ſed virtus non eſt potentia, nec paſſio; erit igitur habitus. Quòd non ſit potentia, nec paſſio, ſic oſtendo. Nam potentiis, & paſſionibus non meremur, aut demeremur laudem: virtutibus verò magnã laudem promeremur. Ratio autem quare habitib. meremur, eſt, quoniã illos noſtro marte, & exercitio cõparamus: & ideo ſi boni ſunt, meremur laudem, ſi mali, vituperationem. In hoc articulo dominus Caiet. mouet dubium ex Scoto quod in 3. articulo cõmodius explicabitur.

Cõcluſio.

Caiet.

EXPLICATIO ARTIC.

Aduertendum eſt. IN hoc articulo aduertendũ eſt, ꝙ gratia, & iuſtitia originalis, quæ fuerunt in Adam, quæ (autore Diu. Tho.) ſunt in eſſentia animæ, propriè non debent nuncupari virtutes: nam virtus eſt immediatè diſpoſitio ad operandũ; gratia verò immediatè nõ diſponit ad operandum, ſed vt efficiamur conſortes diuinæ naturæ, & dilẽcti, & grati Deo: charitas verò eſt per quam diligimus Deum, & reddimus vicẽ pro gratia.

Cõcluſio.

Ariſtot. 2. Ethi. c. 6.

Reſponſio cuiuſdã obiectionis. ¶Quòd ſi dicat Theologus; gratia eſt bona qualitas mentis, qua rectè viuitur, qua nullus malè vtitur, &c. ergo eſt virtus. Reſpondetur, quòd gratiæ non competit illa particula definitionis, qua rectè viuitur: nam gratia non datur immediatè ad rectè viuendum, ſed vt efficiamur conſortes diuinæ naturæ, & Deo grati.

Scot. Sciendum pro explicatione articulorum præcedentium. EXPLICATIO ARTICVLI.

VT iſti articuli præcedentes verè explicentur, ſciendum eſt, quòd Scot. in 1. diſt. 17. quæſt. 3. dicit res mirabiles, tum in falſitate, tum in obſcuritate. In primis dicit, ꝙ virtus non dicit differentiã diſtinctiuã habitus per ſe, ſed dicit reſpectum eiuſdẽ habitus ad dictamen rationis. v. g. temperantia inclinat ad comedendũ, vel ad abſtinendũ a carnibus, & certo ciborũ genere; ꝙ verò hoc ſit conſentaneum rationi, vel diſſentaneũ, hoc prouenit ab extrinſeco, ſcilicet ex dictamine rationis. Deinde dicit ꝙ habitus virtutis aliquando inclinat in bonas operationes, aliquando verò in malas; vt liberalitas inclinat vt liberaliter elargiamur bona noſtra; ſed ſi Reſpublica prohibeat huiuſmodi elargitiones, & præcipiat ꝙ cõſeruentur pecuniæ in bonum publicũ, liberalitas inclinat ad eaſdẽ elargitiones, quæ iam ſunt prohibitæ, & vitioſæ. Item tẽperantia, vt abſtineamus a carnibus feria ſexta, ad quod proinde inclinabit, etiã ſi reſpoppoſitũ præcipiat. Tertiò dicit, ꝙ idẽ habitus poteſt eſſe ſucceſſiuè bonus & malus; viciũ & virtus: ſicut idẽ homo poteſt eſſe ſucceſſiuè albus & niger, pater & filius. Vltimò dicit, ꝙ virtus, ſecundum ꝙ virtus eſt, nõ eſt operatiua: nam dicit tantũ relationẽ. verbi gratia, virtus temperãtiæ, quatenus habitus eſt, eſt operatiua: inclinat namq; ad comedendũ, vel abſtinendũ; cæterũ ꝙ ſit virtus, ab extrinſeco habet, nẽpè quia eſt conformis, vel difformis rectæ rationi.

Cõcluſio.

Ariſtot. 2. Ethi. c. 6. Auguſt. 2. de mori. Eccl. ca. 6.

Argu. pro opinioni Scoti. Prim. arg. ¶Hæc ſententia Scoti confirmatur his argumentis. Primò, idem actus numero poteſt ſucceſſiuè eſſe malus & bonus, vt oſtenſum fuit ſuprà q. 19. artic. 1 q. 20 art. vlt. ergo idem habitus numero poteſt eſſe ſucceſſiuè bonus & malus.

Secundo. ¶Deinde, idem habit⁹ numero poteſt eſſe obſcurus, & euidens ſucceſſiuè: ergo idem habitus numero poteſt bonus & malus eſſe ſucceſſiuè. Conſequentia inde probatur. Nam ſicut bonum & malum contrariantur; ita & obſcurum & euidens contrariantur. Antecedens probatur: nam Theologia, quæ in viatore eſt obſcura & inuidens, eadem manet euidens, & aperta in patria cœleſti, vt ſentiunt plerique Theologorũ. Item, donum ſapientiæ, quod in viatore eſt inuidẽs & obſcurũ, manet in patria euidentiſſimũ lumen. Deinde, habitus fidei in hoĩe iuſto, eſt vera virtus, at ſi labatur in peccatũ mortale, deſinit eſſe virtus vera, & tamen eſt idẽ habitus numero ſecundũ

ARTIC. PRIMVS.

¶Vtrùm virtus humana ſit habitus.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio, quam probat D. Tho. ex eo quòd virtus quandam potentiæ perfectionem nominat: virtutes autem humanæ ſunt perfectiones potentiarum: nam vniuſcuiuſque perfectio præcipuè attenditur in ordine ad ſuũ finem, finis autẽ potentiæ actus eſt; vnde potentia dicitur perfecta, ſecundum quòd ad ſuum actum determinatur: potentiæ autem hominis rationales determinantur ad actus, per habitus; quoniam tales potentiæ nõ ſunt determinatæ ad vnum, ſicuti potentiæ naturales, ſed ad multa. Cum ergo tales potentiæ virtutibus humanis determinentur, virtutes humanæ habitus erunt.

ARTIC. SECVNDVS.

¶Vtrùm virtus humana ſit habitus operatiuus.

SVMMA TEXTVS.

CConcluſio eſt affirmatiua, quæ ratione, & autoritate probatur. Inquit enim Ariſtoteles virtutem cuiuſque rei eam eſſe, quæ opus eius reddit bonum: hoc autem fieri non poſſet, niſi eſſet habitus operatiuus. Ratio talis eſt. Virtus humana, vt modo loquimur, non pertinet ad corpus, ſed tantum ad id quod eſt proprium animæ: etenim in virtutibus pertinentibus ad corpus, homo cõmunicat cum brutis: ergo virtus humana nõ importat ordinem ad eſſe, ſed ad agere. Hoc ita explicatur. Virtus dicit potentiæ perfectionem, & cum duplex ſit potentia; vna ad eſſe; alia ad agere; vtriuſque perfectio, virtus vocatur. Eſt tamen diſcrimen: quoniam potẽtia ad eſſe, tenet ſe ex parte materiæ, quæ eſt ens in potentia: at potẽtia ad agere, tenet ſe ex parte formæ, quæ eſt principium agendi. In hominis autẽ cõſtitutione corpus habet ſe vt materia, anima verò vt forma; quæ ita ſe habent, vt vires corporis cõmunes etiam ſint cæteris animalibus: illæ autẽ quæ ſunt animæ, ſunt propriæ hominis, virtus ergo humana ad animam pertinet: non ergo importat ordinem ad eſſe, ſed magis ad agere: ergo de eius ratione eſt, eſſe habitum operatiuum.

ARTIC. TERTIVS.

¶Vtrùm virtus humana ſit habitus bonus.

SVMMA TEXTVS.

CConcluſio eſt affirmatiua, quam probat D. Tho. autoritate, & ratione. Virtus enim (vt docet Ariſtot. & D. Auguſt.) eſt quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit: ergo virtus humana, bonus habitus eſt. Ratio autem talis eſt. Virtus humana ordinat hominem ad vltimam perfectionem; nam ordinat ad vltimum in quod potentia poteſt, vltimum autem in quod vnaquæq; potentia poteſt, eſt bonum: virtus ergo in ordine ad bonum dicitur. Eſt igitur habitus bonus.

Conſir. fidem catholicam. ¶Et confirmatur. Nam virtutes morales in homine iuſto ſunt veræ virtutes: at ſi labatur in peccatum mortale, & perdat charitatem, non ſunt veræ virtutes: nam ſine charitate nulla eſt vera virtus, vt definiunt Theologi; ergo habitus habet quòd ſit vera virtus ab aliquo extrinſeco, non de ſua eſſentia.

Vltim. ¶Vltimo; ſi Sarracenus, q ieiunat & abſtinet a vino in honorē ſui Mahometi, conuertatur ad veram religionem, continuo ille habitus, efficitur habitus ſtudioſus ad ſtudioſe ieiunandum.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrum virtus conuenienter definiatur.*

SVMMA TEXTVS.

COnclusio eſt. Definitione iſta; virtus eſt bona qualitas mentis, qua recte viuitur, & nullus male vtitur, quam Deus in nobis, ſine nobis operatur; perfecte explicatur tota ratio virtutis: quæ ſane definitio ex D. Auguſ. colligitur in multis ſuę doctrinę locis: præſertim ex

Solutio ad gumentorum. Ad primū argum. virtus eſt eſſentialiter habitus; ergo ſi definit eſſe virtus, definit eſſe habitus; ſicuti ſi Petr⁹ definit eſſe homo, definit eſſe animal. His poſitis reſpondetur ad argumenta, & ad primum argumentum in ſuperioribus ſatis expoſitum eſt, quomodo non valeat conſequentia.

Prim. con. Virtus eſt habitus operatiuus. ¶Pro explicatione huius difficultatis eſt prima propoſitio. Virtus eſt habitus operatiuus, & de ſua eſſentia inclinat ad bonas operationes, ſic, vt ſit impoſſibile inclinare ad malas. Probatur hæc propoſitio, primum ex varijs virtutis definitionibus. Virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimū. Item virtus eſt quæ bonum facit habentem, & eius opus bonum reddit. Rurſus, virtus eſt bona qualitas mentis, qua recte viuitur, qua nullus male vtitur: ergo virtus ex ſua eſſentia, & definitione ad optimum actum inclinat. Idem

Ariſt. oſtendo ex varijs ſententijs Ariſtotelis ſummi philoſophi; dicit enim 2. ethicorum, c. 1. quòd temperantia, & in vniuerſum omnis virtus inclinat ad ſimiles actus, ex quibus genita eſt: ſed temperantia gignitur ex operationibus temperatiæ: ergo inclinat in ſimiles actus. Et in c. 5. inueſtigat Ariſtoteles genus virtutis, & ſtatuit genus virtutis eſſe habitū; ſed ſi virtus eſſet relatio, non quæreret Ariſt. genus virtutis in prædicamento qualitatis, ſed in prædicamēto relationis. Et in c. 6. poſt quam demonſtrauit genus virtutis eſſe habitum, inueſtigat eius differentiam, & ſtatuit differentiam virtutis eſſe, quòd ſit habitus qui bonum facit habentem, & eius opus bonum reddit.

Scot. Arg cōtra. Scot. Primò. ¶ Scotus conatur reſpondere ad hanc authoritatem, & dicit quòd illud verbum, reddit, non dicit efficientiam. Sed profectò Ariſt. nequit intelligi, niſi dicatur, quòd virtus concurrit effectiuè ad ſtudioſam operationem. quòd patet exemplis ab Ariſtotele adductis in huius rei expoſitione. Virtus, inquit, oculi, facit ſanum oculum, & facit rectè videre: turſus, virtus equi, facit bonum equum, & facit rectè currere; & vniuerſa ars quærit mediū, & ponit illud, & defectum, & exceſſum fugit. Præterea Ariſtoteles ſexto

Ariſt. Secundò. ethicorum, capitulo tertio, dicit expreſsè, quòd opinio nō eſt virtus, quia aliquando dicit verum, aliquando fallit: ergo ſi habitus virtutis aliquando inclinat ad bonū, aliquando ad malum, nulla virtus eſt. Item, virtus infuſa ſemper inclinat ad bonum, vt conſtat ex diuina Theologia: ergo virtus humanitus acquiſita ſemper inclinat ad bonum. Conſequentia inde probatur, nam virtutes infuſæ infunduntur

Tertiò. Quarto. Caiet. inſtar virtutum moralium. Præterea arguit optimè Caietanus: nam ille habitus, qui, vt extimat Scotus, genitus eſt ex actibus elicitis ſecundum rationem erroneam oppoſitā prudentiæ in pagano, ſi poſtea in ſe immutatur efficitur virtus: vel inclinat ad actus ſimiles prioribus, vel ad diſſimiles: non ad diſſimiles: ergo ad ſimiles: ſed priores fuerunt vitioſi: ergo ſemper inclinat ad actus vitioſos. Item actus

Quintò. ille ad quem inclinat talis habitus; vel eſt ad medium in tali materia, vel ad extrema: ſi ad medium ſecūdum ſe, eſt vera virtus: nam ei competit definitio virtutis, quam ponit Ariſt. 2. Ethicorum. Eſt habitus electiuus in medio conſiſtēs: ſi ad extrema; ergo vitium eſt, vitium enim non poteſt tranſire in virtutem, ſicut neque albedo in nigredinem: contraria enim ſunt.

Ariſt. Secunda Concl. Virtus eſt habitus bonus ſm ſe. ¶Secunda propoſitio. Virtus ſm ſe eſt habitus bonus, boni operatiuus: itaq; non collocatur in prædicamento relationis. Hæc concluſio ex præcedenti liquet. Contra hanc

Tertia cō. Idem habitus nō poteſt ſucceſſiuè eſſe bonus, & malus. concluſionē ſolent fieri nonnulla argumenta importuna, quæ à me diligentiſſimè confutata ſunt q. 49. art. 3. recolite ea quæ ibi dicta ſunt. ¶Tertia concluſio. Idem habitus non poteſt eſſe ſucceſſiuè bonus & malus, virtus & vitium: nā ſcientia non pōt tranſire in errorē; prudentia nō poteſt tranſire in falſitatē: ergo virtus non poteſt tranſire in vitiū. Conſequentia probatur: nam ſicut eſt eſſentiale ſcientię inclinare ad verū, ita eſt eſſentiale virtutis inclinare ad bonū, ſicuti ſupra oſtenſum eſt. Item virtus & vitium differunt ex obiectis, & ex intrinſecis differentijs, vt aperte conſtat: ſicut albedo & nigredo: homo & brutum: ergo in inuicem tranſire non poſſunt. Vltimo, ſuperius oſtenſum eſt, quòd

Ad ſecundum. Caiet. Theophil. ¶Ad ſecundum argumentum in primis negatur antecedens: ego enim exiſtimo, ꝙ Theologia quam acquirimus in via, eadem nō manet in patria: ſic docet Caiet. explicans illud primę Cor. 13. Cum venerit quod perfectū eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Idem habet Theophilactus, explicans illum locū: ſed de hoc tractatur 1. par. quæſt. 1. art. 2. Ad illud, de dono ſapientiæ de quo dicit S. Tho. infrà q. 68. art. 6. quòd manet in patria, reſpondetur; quòd donum ſapientiæ eſt velut quædam prudentia, quæ de rebus agendis iudicat; prudentiæ verò nihil affert ꝙ iudicium ſit obſcurum, an manifeſtum, & ideo non eſt eadem ratio.

Secūdo reſpōdetur. ¶Secundò reſpōdetur negando cōſequentiā, nam Theologia, ſiue ſit obſcura, ſiue euidens, virtus eſt: at habitus malus, vitium eſt, & vitium non poteſt tranſire in virtutem.

Ad tertiū. ¶Ad tertium argumentum dicendum eſt, quòd idem habitus fidei manet in homine iuſto, & in homine peccatore; nec differt ſpecie, nec numero a fide formata: ex quo conſequens eſt, quòd ſi hic habitus erat virtus in homine iuſto, in homine peccatore eſt virtus ſecundum ſuam eſſentiam: ſed non manet cum modo, neq; ſtatu virtutis in homine peccatore; primùm, quoniam non facit bonum habentem: ſed hoc non prouenit ex defectu virtutis, ſed propter impedimentum peccati. Præterea, quoniam actus fidei dependet ex recta affectione voluntatis, nemo enim credit niſi volens; quapropter niſi ſit perfecta voluntas per charitatem, actus fidei non meretur nomen virtutis.

Ad quartum. Caiet. ¶Ad quartum argumentum reſpondetur, ꝙ virtutes morales in homine peccatore ſunt veræ virtutes in ſuo genere, vt pulchrè oſtendit D. Caiet. 2. 2. quæſt. 23. artic. 7.

Ad Vltimum. ¶Ad vltimum reſpondetur, ꝙ ille qui recenter conuertitur ad fidem noſtram; per actus bonos incipit cōparare habitū bonum: nam tenetur obſeruare multas circunſtantias ſecundū normam rectæ rationis, quas antea nō obſeruabat, in quibus ſentit difficultatē, & laborem. Verum eſt tamen, ꝙ in operibus temperantiæ, minorem ſentit difficultatem: quoniā habet paſſiones moderatas propter præcedentes operationes; & quoniam illæ operationes, licèt vitioſæ eſſent, non vt plurimum a virtute diſtabant, ſicuti prodigus facilius efficitur liberalis, quàm auarus.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Auguſt. Obiectiones Primo arguitur. IN explicatione huius definitionis, quam elegantiſſime conſtituit D. Aug. multa dicta ſunt in præfatione huius materiæ, ſed nō omnia dubia explicata ſunt. Nam videtur quòd hęc definitio habeat maximum vitium; non enim facit mētionem vllam legis: virtutis vero notitia ſine lege haberi non poteſt. quod ſic oſtēdo. Nam omnis virtus, & omnis bonitas, nihil aliud eſt; quàm conformitas ad regulam, & legem. Certe vbi non eſt regula, rectum non eſt. Item, relatio non poteſt definiri, niſi in ordine ad ſuum correlatiuum: ſed virtus, & bonitas nihil aliud eſt, quàm cōformitas ad regulā, oportuit ergo meminiſſe in hac definitione legis, & regulæ. Item, vbi non eſt lex, non eſt præuaricatio, nec peccatum: ergo vbi non eſt lex, neque eſt virtus, nec bonitas. Patet antecedens: nam hoc dicit aperte D. Paul. Romanor. 4. propter quod D. Auguſt. dicit, definiens peccatum; Eſt dictum, vel factum, &c. contra legem Dei. Vltimo Ariſtote. definiens virtutem ſemper facit legis mentionem; nominatim. 1. rhetoricorum cap. 9. dicit, Fortitudo

Secundo. Tertio. Rom. 4. Auguſt. Vltimo. Ariſto.

eſt

eſt qua ſortes ſumus in periculis, vt leges iubent. & 5. Ethicorum multis in locis: Iuſtum eſt, quod ſecundũ leges eſt: iniuſtum eſt, quod eſt contra leges. Et definiens iuſtitiam, hoc modo dicit: Iuſtitia eſt virtus, qua vnuſquiſque poſſidet quod ſuum eſt ſecundum leges. & 2. Ethicorum definiens virtutem in ordine ad regulã, ſic dicit. Eſt habitus electiuus in medio conſiſtens, rectæ rationi conſentaneus. Ad hoc dicendum eſt in primis quòd D. Aug. in hac definitione nõ prętermiſit mẽtionem legis, aut regulæ: nam in eo quod dicit; ꝙ eſt bona qualitas mentis, qua rectè viuitur, explicat regulam, & legẽ. Nam bona qualitas mentis ea eſt, quæ rectæ rationi eſt conſentanea: & rectitudo operis nihil aliud eſt, q̃ conformitas ad legem, & voluntatẽ diuinã. Sic explicat D. Th. ſolutiõe ad quartũ.

Solutio argumẽtorũ. Dicitur primo.

D. Thom.

¶Secundo dicendum eſt, quòd virtus, & vniuerſa bonitas moralis, eſt perfectio potentię, aut naturæ, ad ſuũ actum: & volo dicere, quòd virtus non eſt relatio, nec conformitas ad regulam, vt videtur ſignificare D. Caiet. in articulo ſecũdo huius quæſtionis. Rurſus volo dicere, ꝙ non eſt neceſſe virtutem definiri per ordinem ad regulam, aut ad legem: propter quod Cic. lib 2. de inuentione optimè definit virtutẽ, dicens: Eſt habitus naturæ moderationi conſentaneus, & in primo de legibus. Virtus nihil aliud eſt, quàm perfecta, & ad ſummũ perducta natura. Ex hoc verò ſequitur conformitas ad rectã rationem & regulam, in qua eſſentia virtutis non cõſiſtit, ſed eſt veluti quid conſequens, & appendix.

Dicitur ſecundo.

Caietan.

Cicero.

Supponendũ pro explicatione quæſtionis primo.

¶Tertiò dico, etiam ſi nulla eſſet lex, virtus eſſet, & vitium. Hæc ſententia confirmata eſt a me ſuprà multis quæſt. 18. & in materia de legibus, & ideo non eſt neceſſe cõfirmari. Certè Seneca dicit pulcherrimè: Etiam ſi Deus non eſſet, aut rerum humanarum prouidentiam non haberet, optimum eſt non timere, aut concupiſcere plus quàm oportet, & nulli iniuriam inferre.

Dicitur tertio.

Seneca.

2. de libero arbitrio cap. 18. & 19. & primo retractationum cap. 9. perfecta etenim ratio cuiuſque rei ex omnibus eius cauſis colligitur. Comprehendit autem huiuſmodi definitio omnes virtutis cauſas. Formalem quidem in eo, quòd dicitur bona qualitas: quoniam forma rei, ex genere, & differentia ſumitur, & genus virtutis eſt qualitas: differentia autem, bonum: materialis autem cauſa virtutis eſt res circa quam verſatur: quia autem hæc non potuit poni in prædicta definitione; quoniam per eam aſſignatur definitio virtutis in communi, per materiam autem circa quam, determinatur virtus ad ſpeciem; ideo materia in qua, aut ſubiectum, ponitur loco materiæ circa quã, cum dicitur eſſe bona qualitas mentis, Additur verò illa particula; qua rectè viuitur; vt ſecernatur ab illis habitibus, qui ſemper ſe habent ad malum, vt vitia. Ponitur deinde; qua nullus malè vtitur; vt ſeparetur ab his habitibus, qui quandoque ſe habent ad bonum, quandoque ad malum; qualis eſt opinio, quæ ſe habet ad verum, & falſum. Quòd tandem adiungitur; quam Deus in nobis ſine nobis operatur; dicitur propter virtutes infuſas: quapropter tota hæc definitio virtutibus infuſis tantummodo adaptatur: ſi tamen vltima particula tolleretur, omnibus virtutibus conueniret.

QVAESTIO LVI.

De ſubiecto virtutum, in ſex articulos diuiſa.

PRÆFATIO.

PRo explicatione huius quæſtionis ſtatuendum eſt primo loco ex prima parte D. Thom. ꝙ rationalis anima habet plures potentias; intellectum, memoriam, volontatem, appetitum ſenſitiuum: qui diuiditur in iraſcibilem, & concupiſcibilem, potentias ſenſitiuas, atque adeò potẽtias exequutiuas. Secundò notandum eſt, quòd virtus verſatur circa difficile, vt teſtatur Ariſto. & conſtat manifeſta experientia. Tertiò ſtatuendum eſt, ꝙ illa potentia, quæ eſt determinata ad ſuũ actũ, & nullam in ſuo opere patitur difficultatem, nullius indiget virtutis. Quartò ſtatuendum eſt, quòd quando duæ potentiæ concurrunt ad aliquam operationẽ, vt operatio perfecta ſit, neceſſe eſt vt vtraque potentia perfecta ſit. Vltimò notandum eſt, ꝙ quando duæ potentiæ concurrunt ad eandem operationem, in ea potentia collocanda eſt virtus, in qua ſubſtantia operationis conſtituitur. verbi gratia. quoniam credere, ſecundum ſuam ſubſtantiam eſt actus intellectus; fides, quæ ponitur ad credendum, in intellectu eſt collocanda, non in voluntate, licèt ad credendum requiratur actus voluntatis: nemo enim credit niſi volens. Ex his principijs facilè eſt intelligere in quo ſubiecto virtutes ſint ponendæ.

¶Ad argumenta in contrariũ reſpondetur; quòd virtus ſępenumero per ordinem ad legem definitur; quoniam notitia virtutis facilius habetur ex legibus, quàm ex perfectione, & inclinatione naturæ, quæ multis ignota eſt.

Ad argumenta reſpondetur primo.

¶Secundo reſpõdetur, quòd Philoſophi, & Theologi ſæpenumero definiunt rem ex effectibus, & ex adiunctis; ſed ea definitio, quæ explicat rem ex cauſis, potior eſt, cuiuſmodi eſt iſta; Virtus eſt bona qualitas mẽtis, &c. vt optimè explicat D. Tho. in articulo.

Secũdo reſpondetur.

D. Thom.

EXPLICATIO ARTIC.

IN his articulis magna & difficilis mouetur quæſtio, de liberalitate, & magnificentia: nam prædictæ virtutes videntur conſtitui in duabus potentijs, in appetitu ſenſitiuo, & in voluntate. quod ſic oſtendo. Nam quòd iſtæ virtutes conſtituantur in appetitu ſentiẽte, aſſerit D. Tho. infrà quæſt. 60. art. 4. & 2. 2. quæſti. 31. arti. 1. ad ſecundũ, & quæſtione 117. vbi agit de liberalitate. Et probatur hæc ſententia optimis argumentis. Nã liberalitas habet in officio moderari nimiam pecuniæ cupiditatẽ, quæ eſt paſſio appetitus ſenſitiui. ergo conſtituitur in appetitu ſenſitiuo. Rurſus, nimia cupiditas pecuniæ eſt paſſio vehemens, & difficilis ad vincendũ: ergo requirit virtutem in appetitu ſenſitiuo vt illam moderetur. Vltimò, auaritia, & puſillanimitas ſunt paſſiones immoderatæ appetitus ſenſitiui, vt planè conſtat: ergo in appetitu ſenſitiuo ſunt virtutes oppoſitæ.

Secundo.

Vltimo.

¶Quòd verò ſint in voluntate, ijs argumentis perſuadetur. In primis, D. Thom. in 1. par. quæſt. 21. art. 1. ad primum; & primo contra gentes capit. 93. & in 3. ſententiarum. d. 33. quæſt. 3. art. 4. docet apertè, liberalitatem & magnificentiam in voluntate eſſe conſtitutas: ex quo colligit efficaci argumento, quòd Deus propriè eſt liberalis, & magnificus. Et certè abſurdum videtur, & a vera Theologia alienum, ſentire quod Deus propriè non ſit liberalis, nec

D. Tho. docet quòd ſine voluntate. Probatur primo.

ARTIC. PRIMVS.

¶Vtrùm virtus ſit in potentia animæ, ſicut in ſubiecto.

SVMMA TEXTVS

CONcluſio eſt affirmatiua, quam probat D. Thom. tribus rationibus. Prima; virtus eſt perfectio potentiæ: ergo eſt in potentia: nam perfectio eſt in eo, cuius eſt perfectio. Secunda; virtus eſt habitus operatiuus, vt dictum eſt: ſed habitus operatiuus recipitur in anima, mediante aliqua potentia: ergo virtus immediatè in potentia animæ recipitur. Tertia; virtus diſponit ad optimum: optimum autem eſt finis, qui vel eſt operatio, vel aliquid operationem conſequens alicuius potentiæ: ergo virtutis ſubiectum potentia eſt.

magnificus: ſed ſi liberalitas & magnificentia verſantur circa paſſiones appetitus ſenſitiui, non magis erit liberalis, & magnificus, quàm temperatus, & iracundus.

Secũdo arguitur. ¶Deinde, liberalis & magnificus adiuuant bonum alienum in ordine ad alios: itaque reſpiciunt bonum alterius, & non proprium: ſed voluntas nõ eſt determinata ſuapte natura ad bonum alienũ: ergo indiget virtute in ipſa volũtate cõſtituta. Certè Ariſto. planiſſime docet, eſſe proprium liberalis & magnifici, ad ſeipſum minimè reſpicere, ſed ad cõmune bonũ. Et profecto ob id potiſſimè iuſtitia in voluntate conſtituitur: quia voluntas de ſe non eſt determinata ad bonum alienum.

Prim.cõcl. Ariſt.4. Ethi.ca,1.

Vltimo arguitur. Vltimò, prædictæ virtutes nõ verſantur circa paſſiones: neq; enim eas præcipuè moderantur; ſed circa actiones, & circa liberales & magnificas elargitiones, vt nomina ipſa præferunt, & aſſerit Ariſt. 2. Ethicorum ca. 7. ergo ſunt in voluntate.

Ariſtot. Conra. deciſio quæſtionis. ¶De hac quæſtione verſantur variæ opiniones. Conradus, & alij diſcipuli D.Thom. recentiores, dicunt, quòd liberalitas requirit duos habitus; alterum, qui conſtituatur in voluntate ad elargitiones faciendas, quando oportet, & animo lubenti: alterum verò, qui conſtituatur in appetitu ſenſitiuo ad moderandam pecuniæ nimiam cupiditatem. Itaque liberalitas integratur ex duobus habitibus, veluti ſcientia ex pluribus ſpeciebus conſtituitur: & idem eſt iudicandum de virtute magnificentiæ. Et ad locum D.Thom. ex prima parte, vbi videtur negare quòd iſtæ virtutes conſtituantur in appetitu ſenſitiuo, reſpondent prædicti autores, quod in eo loco loquutus eſt de præ dictis virtutibus ſecundum ſe, non vt ſunt in homine in vita mortali conſtituto: in aliis vero locis, in quibus docet collocari in appetitu ſenſitiuo, loquitur de his virtutibus, prout competunt homini in vita mortali conſtituto.

Caiet. Caietan. infrà quæſt. 60. artic 5. longè aliter ſentit: ponit enim in primis quandam explicationem ad conciliandà dicta D.Thom. quæ inter ſe diſſidere videntur, & reprobat illam tanquam minimè commodam: ea eſt, quòd liberalitas & magnificentia reſpiciunt, tum paſſiones, tum operationes: paſſiones quidem propinquè; operationes verò remotè. Dicit ergo hæc opinio, quòd in quantum reſpiciunt operationes, & ſumptus pecuniæ, ſunt in voluntate; ſed in quantum reſpiciunt paſſiones, ſunt in appetitu ſenſitiuo. Et quidem illud primum aſſertum, quòd ſint in voluntate conſtituendæ, vel ex hoc probatur; quia vti pecunia eſt actus voluntatis, qui quidem videtur eſſe potiſſimus actus liberalitatis & magnificentiæ.

Caiet. repro bat ſupra poſitã ſententiã his argumẽtis. Primo. ¶Hanc tamen explicationem reprobat Caiet. tum, quia iuxta D.Tho. doctrinam, vna virtus non poteſt ex æquo in duabus potentiis collocari: vnde ſi liberalitas eſt in voluntate, & in appetitu ſenſitiuo, neceſſum eſt dicere quòd ſit in appetitu ſenſitiuo, vt ſubeſt voluntati, vel in voluntate, vt ſubeſt appetitui ſenſitiuo: hoc ſecundum dici non poteſt: nam voluntas non ſubiicitur ex natura ſua appetitui ſenſitiuo: ſed nec primum dici poteſt: nam ſi propterea liberalitas eſt in appetitu ſenſitiuo, quia ille ſubeſt voluntati. hoc eſſet propter electionem participatam in ipſomet appetitu ſenſitiuo; ſed eſt commune omnibus virtutibus appetitus ſenſitiui, quòd earum electio pendeat ab electione voluntatis; igitur pari ratione eſſet ponenda temperantia in voluntate, & in appetitu ſenſitiuo.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm vna virtus poſſit eſſe in pluribus potentijs.*

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Nam poteſt vna virtus æqualiter eſſe in pluribus potentiis. Hanc concluſionem probat D.Tho. in argumento, Sed contra, tali ratione, Vnum accidens non poteſt eſſe in pluribus ſubiectis; at virtutes ſunt accidentia in potentiis animæ, vt in ſubiectis exiſtentia: non ergo vna virtus poteſt eſſe in pluribus ſubiectis. Alia ratione eandem concluſionem oſtendit in corpore: nam vbicunque eſt diuerſitas potentiarum, eſt diuerſitas habituum; non tamen è diuerſo; virtutes autem habitus ſunt: ergo ſi diuerſæ potentiæ ſunt, diuerſis virtutibus exornari debent. Maior illa nota eſt: quia potentiarum diuerſitas cõmunior eſt, quàm diuerſitas habituum: illa namque attenditur ſecundum generales & communes rationes obiectorum, hæc verò ſecundum ſpeciales, & particulares.

¶Secunda concluſio. Ordine quodam poteſt vna virtus eſſe in pluribus potentiis, ita vt in vna ſit præcipuè, in aliis vero per quandam diffuſionem, vel per modum cuiuſdam diſpoſitionis: vna enim potentia alteri ſubordinatur, & mouetur ab alia.

¶Secundò, fortitudo reſpicit paſſionẽ, & operationem: ergo ſimili ratione eſſet ponenda in Deo, propriè, & non metaphoricè; & tamen D.Tho. negat expreſſè fortitudinem eſſe propriè in Deo, quia reſpicit paſſiones. Secundo.

¶Denique per iſtam doctrinã non videtur fieri ſatis teſtimonio D.Tho. ex prima parte, vbi expreſſè negat liberalitatem eſſe in appetitu ſenſitiuo, & circa paſſiones. Vltimo.

Reſponſio Caiet. ¶Reſpondet ergo Caiet. q̃ D.Th. in hoc articulo loquitur ſecundum propriã ſententiã; at verò in aliis locis citatis in argumento loquutus fuit ſecũdum aliorum ſententiam, quia nondũ aſcenderat ad ſpeculam huius ſummæ Theologiæ. Et confirmat dictam ſententiam Caie quia D.Tho. deinceps, vt patet in 2.2. quæſt. 117. arti. 1. proſequutus eſt doctrinã quam ponit in hoc articulo. Et eſt ratio: quia iſtæ virtutes non reſpiciunt operationes ſecundum ſe, ſicut iuſtitia reſpicit, & partes iuſtitiæ: ſed ſecundum quòd operationes aliqualiter ſe habent ad paſſiones amoris pecuniæ, & ſpei in pecunia. Ex quo colligit Caier. quòd in Deo non eſt propriè liberalitas & magnificentia, niſi tantum metaphoricè. Et eodem modo philoſophatur Caiet. de virtute veritatis, quam Diuus Thom. 1. contra gentiles vbi ſuprà, numerat inter virtutes circa actiones, infrà verò quæſt. 60. artic. 4. omnes iſtas virtutes aſſerit eſſe circa paſſiones. Hæc ſententia Caiet. eſt valde probabilis, & ſententiæ D.Thom. valde conformis. Secunda. Confirmatio prædictæ ſententiæ.

¶Ex his tribus ſententiis relatis mihi probabiliſſima videtur ſententia Conra. Primò, quia cum in prima parte aſſerit D.Tho. Deo aliquod attributum competere, vel non competere; iam loquitur ſecundũ ſuam ſententiam; quia prima pars definitiua ſententiæ eſt de iis, quæ attinent ad Deum: aut igitur hic falſum dicit; aut fuit oblitus propriæ ſententiæ. Secundò, quia illud argumentum ſecundum quod in principio dubij poſuimus, non plenè ſoluitur, ſcilicet quòd Ariſt. dixit liberalitatem eſſe circa actiones: & multo minus ſoluitur tertium, quòd ſcilicet voluntas non eſt proportionata ad bonum alterius, ad quod ordinatur per ſe liberalitas, & magnificentia: ergo indiget habitu, vt promptè, & delectabiliter operetur. Denique aſſerere Deum eſſe liberalem, & magnificum, tantum metaphoricè, durum videtur, cum tot beneficia, & tam magna, & bona voluntate conferat hominibus. Quare ſupereſt vt reſpondeatur ad argumenta Caiet. Sententia Conradi probabiliſſima. Probatur primo Secundo. Vltimo.

¶Ad primũ, reſpondetur primò, q̃ vna virtus vnitate numerica, non poteſt eſſe æqualiter in duabus potentiis: at verò vna virtus vnitate ordinis, bene poteſt eſſe in duabus potentiis, ita vt illud quod perficit ad vnam operationem vnius ſpeciei, dicatur vna virtus; ſicut prudentia dicitur vna virtus, etiã ſi partiales habitus cõueniant ad actum prudentialem, ſcilicet, eubulia, ſynesis, & gnomi, de quibus iam dictum eſt. Sed tamen illa ſolutio non plenè ſatisfacit argumento Caiet. quærimus enim an liberalitas, quæ eſt in appetitu ſenſitiuo, ſit eadem virtus ſpecie cum liberalitate, quæ eſt in voluntate, & diſtincta numero; an verò differat ſpecie; ſiquidẽ eſt in potentia diſtincta ſpecie; & an liberalitas appetitus ſenſitiui ſit ſubordinata liberalitati quæ eſt in voluntate; vel è contra. Ad hæc reſpondetur primò, q̃ nõ eſt æqualiter in duabus potentiis vna virtus, neq; ſecundũ numerum, neque ſecundum ſpeciem. Dico ſecundò, q̃ liberalitas in homine principalius eſt in appetitu ſenſitiuo, quàm Solutio argumentorum Caiet. Ad primũ. Primo reſpondetur. Secũdo reſpondetur.

quàm in voluntate. Ratio eſt: quia maior difficultas eſt, per ſe loquendo, ad liberalem dationem in appetitu ſenſitiuo, quàm in voluntate: ergo ibi principaliter eſt collocanda virtus in hominibus. Antecedens experientia patet. Et ad argumentum in contrarium, quia voluntas non ſubordinatur appetitui ſenſitiuo, diſtinguo antecedẽs; vel in genere cauſæ efficientis: & ſic concedo: vel in genere cauſæ obiectiuæ, ſeu finalis, conſummantis actum voluntatis: & ſic nego: immo aliquando actus voluntatis perficitur & cõſummatur ex actu appetitus; quemadmodũ bona electio voluntatis in materia temperantiæ, eſt ſubordinata bonę intentioni appetitus ſenſitiui, quam efficit habitus temperãtiæ ibidem exiſtẽs: & rurſus, ipſa electio voluntatis in materia temperantiæ conſummatur ſecundum rationem virtutis per electionẽ appetitus ſenſitiui.

Prim. cõcl.

Aliquãdo actus volũtatis perficitur & cõſummatur ex actu appetitus.

Secunda.

Et hæc patent ex his quæ dicentur infra hac quæſtione, articulo ſeptimo, & ex doctrina Caietan. ibidem. Sed ergo nunc dicimus, quòd liberalitas, quæ eſt in voluntate hominis, & actus exiſtens etiam in voluntate, perficitur, & conſummatur in electione appetitus, & incipit etiam ex bona intentione eiuſdem appetitus ſenſitiui circa amorem pecuniæ; & per hunc modum dicitur homo liberalis, abſolute loquendo, quando promptitudine appetitus donat aliquid.

Obiectio.

¶ Et ſi quis obijciat contra iſtam doctrinam: ſequitur quòd iuſtitia ſit etiam ponenda in appetitu ſenſitiuo, & non ſolum in voluntate. Probatur ſequela; quia ad reddendum debitum ſecundum æqualitatem, eſt difficultas ex parte appetitus ſenſitiui; quoniam plus nimio afficitur ad pecuniam, & ad alia bona tẽporalia: ergo vt aliquis prompte & delectabiliter reſtituat quod debet, opus habet virtute perficiente appetitum ſenſitiuum.

Solutio.

Reſpondetur negando ſequelam. Ad probationem reſpondetur, quòd ſufficit virtus iuſtitiæ ad tollendam illam difficultatem appetitus ſenſitiui erga debitam pecuniam: nam ſi liberalitas ſufficit ad dandum quòd non debet, magis ſufficiet ad dandum debitum. & argumẽtum factum bene probat virtutes eſſe cõnexas, & quòd propter defectum vnius virtutis, alia virtus infirmatur.

Nota differẽtiã inter iuſtitiam & liberalitatem.

¶ Et notandum eſt, quòd hæc eſt differentia inter iuſtitiam, & liberalitatem: quod liberalitas ſecundum propriam rationem ſpecificam poſtulat vt homo prompto animo, & libenti operetur: iuſtitia vero non exigit hoc ſecundum ſuam ſpecificam rationem, ſed tantum ſecundum genericam rationem, quatenus virtus eſt: dum enim aliquis reſtituit tantum quantum debet, facit opus natura ſua iuſtum, etiam ſi non prompto animo id faciat, neque libenter: non autem dicitur homo facere opus liberaliter, niſi animo lubenti id faciat: ſi enim aliquis aliquid faciat ex metu, aut ſpe lucri, non eſt actio liberalis illa: primum enim

D. Thom.

quod conſideratur in dono, eſt amor donantis, vt optime, & eleganter docet Diuus Thom. prima parte quæſtio. 38. articulo ſecundo, Et profecto nomen ipſum, liberalis, hoc videtur inſinuare, quòd homo ſit liber a cupiditate, & auaritia pecuniæ, quæ dicitur idolorum ſeruitus, ſecundum Apoſtolum: & non ſolum importat quòd homo det aliquid ex libero arbitrio, quod non tenebatur dare ex iuſtitia; ſed vtrumque importat nomen liberalitatis, & nomen liberale.

¶ Ad ſecundum Caiet. reſpondetur, non eſſe eandem rationem de fortitudine, & liberalitate, vt ponatur fortitudo in Deo, ſicut ponitur liberalitas; quia licèt conueniant in hoc, quòd vtraque virtus reſpicit paſſionem, & operationem, & principalius paſſionẽ; in hominibus tamen eſt differẽtia: quòd liberalitas reſpicit bonum hominis, non in ſeipſo tantum, ſed in ordine ad alium: fortitudo autem, ſicut & temperantia, reſpicit bonum hominis in ſemetipſo: vnde iſte pronuntiatur in appetitu ſenſitiuo; quia voluntas non eget virtute ſuperaddita ad bonum proprium. Ex quo ſequitur, quòd nomẽ fortitudinis, & tẽperãtiæ, non poſſit transferri in Deũ, niſi metaphorice: nomen vero liberalitatis, & magnificentiæ, quia ſecũdum ſe vniuerſaliter poſtulat quòd ſit in voluntate, quia eſt ad alterum; quamuis in homine in ſtatu præſentis vitæ ſit neceſſaria, principaliter in appetitu: hac de cauſa Deus proprie eſt liberalis, & magnificus, licèt non ſint in illo paſſiones, ſicut in nobis: quemadmodum etiam Deus eſt proprie miſericors, quia confert bona per quæ liberamur a miſeria; non quia ipſe Deus triſtetur, vel compatiatur de malo alieno: ita etiam eſt liberalis, in quantum tribuit perfectionem rebus; non propter ſuam ipſius vtilitatem, ſed propter ſuam bonitatem: de qua re videndus eſt D. Tho. 1. par. quæſt. 21. art. 2.

Ad ſecũdũ Cai. reſpõdetur.

Differẽtia inter liberalitatem & fortitudinem.

Tertia.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrum intellectus poſſit eſſe ſubiectum virtutis.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Intellectus abſque omni ordine ad voluntatem poteſt eſſe ſubiectum habitus, qui dicitur virtus ſecundum quid: poteſt enim ſubiectum eſſe eorum habituum, qui conferunt facultatem operis, cuiuſmodi eſt habitus grammaticæ: hi vero habitus non dicuntur virtutes ſimpliciter, quia non ſimpliciter faciunt bonum habentem, neque opus reddunt ſimpliciter bonum, ſed in quadam facultate.

¶ Secunda Concluſio. Subiectum habitus, qui ſimpliciter dicitur virtus, non poteſt eſſe niſi voluntas, vel aliqua potentia, ea ratione, qua a voluntate mouetur: ille enim habitus dicitur ſimpliciter virtus, qui nõ ſolum dat facultatem operandi bonum, ſed etiam facit vt actu iuſte operemur. Quòd autem homo bene agat, prouenit ex eo, quòd habet bonam voluntatem: virtus ergo quæ bene operari facit in actu, & non ſolum in facultate, debet eſſe, vel in voluntate, vel in alia potentia, mota a voluntate.

Secunda.

¶ Tertia Concluſio. Secundum quod intellectus habet ordinem ad voluntatem, poteſt eſſe ſubiectum virtutis ſimpliciter; qua ratione intellectus ſpeculatiuus, eſt ſubiectum fidei; & practicus, eſt ſubiectum prudentiæ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Graue dubium.

IN hoc articulo eſt graue dubium de differentia quam conſtituit Diuus Thomas inter virtutem intellectualem, & moralem: quòd virtus intellectualis dat facultatem, ſed non rectum vſum: moralis vero præſtat vtrumque. Hæc differentia videtur quòd non poſſit conſiſtere.

Vtrum virtus intellectualis det bonũ vſũ. Arguitur. Primo. Secundo. Ari. 2. Eth. cap. 6. Tertio. Auguſt.

¶ Nam ſcientia non ſolum dat facultatem ad ſciendum, ſed etiam aſſenſum verum, euidentem, & infallibilem: & idem inuenitur in Grammatica, & omnibus alijs diſciplinis, & artibus: ergo virtus intellectualis etiam præſtat rectum vſum.

¶ Secundo Ariſt. expreſſe dicit, quòd ars inquirit mediũ, & conſtituit inter extrema: & idem dicit poſt pauca, de ſcientia ergo ars præſtat rectum vſum.

¶ Tertio; nam in ſuperiori quæſtione oſtenſum eſt multis argumentis, quòd ſcientijs, & artibus nullus male vtitur. Quòd confirmatur ex definitione D. Auguſtu. Virtus, inquit, eſt bona qualitas mentis, qua recte viuitur, qua nullus male vtitur.

Quarto.

¶ Quarto: temperantia, quæ vere virtus eſt, inclinat hominem vt ſobrie, & temperate agat: at homo pro ſua voluntate poteſt operari contra temperantiam. Simile reperitur in artibus, & diſciplinis: nam ars pingendi inclinat hominem vt recte pingat imaginem: ſed pictor pro ſua voluntate poteſt malam picturam efficere: ergo nulla eſt differentia.

¶ Vltimo, virtus intellectualis eſt perfectior omni morali: ergo virtus intellectualis non eſt virtus ſecundum quid. Rurſus, ergo præſtat bonitatem ſimpliciter; atque adeo

præſtat

Ari. 1. Eth. ca. 7. & 10. Eth. c. 7.

præſtat facultatem, & rectum vſum. Patet antecedens: nam Ariſtot. dicit, quòd beatitudo eſt actus optimæ virtutis; & quòd hæc virtus eſt ſapientia: ſapientia vero, ſine controuerſia, eſt virtus intellectualis: quæ ſententia ſine dubio veriſſima eſt. Nam intellectus eſt perfectior potentia, quàm voluntas; illuminat, dirigit voluntatem, & ei perfecta proponit: ergo virtutes intellectuales perfectiores ſunt, quàm morales. Hæc omnia confirmantur autoritate diuinæ ſcripturæ. Nam Diuus Paulus Romanorũ 1. dicit; ꝙ homines ſcelerati veritatem Dei in iniuſtitia detinent: quibus verbis ſignificat Paulus; quòd homines, qui ſecundum veritatem cognitam vitam non inſtituunt, vim inferunt veritati: ergo veritas de ſe cognita inclinat ad rectum vſum.

Hæc omnia confirmantur. Rom. 1.

Ad dubiũ reſpondetur. Exponitur. D. Thom. Prima expoſitio Caiet.

¶ Ad hoc dubium reſpondetur, quòd hæc veritas, quam conſtituit D. Thom. in articulo, varias habet expoſitiones. Prima eſt, quam hic habet D. Caieta. Differt, inquit, inter virtutem intellectualem, & moralem: nam intellectualis dat facultatem ad bonum actum, ſi homo velit ea vti; ſed non inclinat, nec perficit voluntatem vt ea recte vtatur; virtus vero moralis dat facultatem ad bonum actum & inclinat voluntatem vt ea vtatur, quando opus fuerit. verbi gratia. Grammatica dat facultatem recte loquendi: ſed grammaticus data opera poteſt loqui cõtra artem, & non loqui quando opus eſt; & hoc ſine vitio grammaticę, aut ignorantiæ. Iuſtitia vero non ſolum dat facultatem agendi iuſte, ſed inclinat voluntatem vt recte. & prompte iuſta operetur quando opus fuerit.

Secunda expoſitio.

¶ Secunda explicatio eſt; hoc differt inter virtutem moralem, & intellectualem; quòd opera, quæ procedunt ex virtute intellectuali, vt ſint perfecta, ſat fuerit quòd in ſe perfecta ſint: opera vero quæ procedunt ex virtute morali, vt perfecta ſint, debent eſſe ſecundum omnes circunſtantias, perfecta, & ſtudioſa. verbi gratia. vt pictura perfecta ſit, ſatis eſt quòd in ſe ſit perfecta, & ſuæ arti conſentanea, licèt malo fine fiat: opus vero virtutis vt ſtudioſum ſit, in primis oportet quòd agens operetur ex ſcientia: nam ſi operatur forte fortuna, vel ex ignorantia, opus virtutis non eſt. Rurſus requiritur, quòd operetur ex electione propter honeſtum finem: nam ſi operatur propter vanam gloriam, opus ſtudioſum nõ eſt. Vltimò requiritur, quòd operetur firmo, & ſtabili propoſito: nam ſi operetur inuitus, opus virtutis non eſt: hunc ergo rectum vſum ſola virtus moralis præſtare poteſt. ſic habet Ariſt. 2. Ethi. c. 4.

Ariſtot. Tertia explicatio.

¶ Tertia explicatio. Virtus intellectualis ſolum perficit intellectum, ſed non ſanat, nec perficit voluntatem, nec noſtros affectus moderatur, & regit. verbi gratia. quòd quis vehementer diſputet contra timidos, non facit quòd ex eius animo timiditas expellatur, concludere euidentem ſyllogiſmum ad demonſtrandam virtutis temperantiæ excellentiam, non gignit in animo noſtro temperantiam, eloquentiſſime agere contra arrogantiam, & ambitionem, non facit animum manſuetum, & mitem. Sola ergo virtus moralis facit, quòd temperate, & fortiter viuamus, & hunc appellat D. Thom. in articulo rectum vſum. Ex ijs patet, quòd minime ſit fidendũ virtutibus intellectualibus, ſiquidem minimam habent perfectionem. Sequitur ſecundo, eſſe veriſſimum quod dicit Ariſt. 6. Ethicorum. cap. 5. quòd in artibus, qui ſponte, & ex ſua voluntate operatur contra artẽ, non meretur reprehẽſionem, nec ars eius vituperatur, quoniam virtus intellectualis non habet in officio perficere voluntatem, ſed tantummodo intellectum, qui vero in moralibus voluntarie operatur opus defectuoſum, reprehenſionem, & vituperationem promeretur; virtus enim moralis habet in officio rectificare voluntatem. Ex his principijs facile intelligitur, quomodo virtutes intellectuales præſtent facultatem, ſed non rectum vſum. Ex eiſdem principijs ſoluuntur omnia argumenta in principio poſita, ſed vltimum argumentum diligentius eſt confutandum.

D. Thom. Ex his ſequitur primo. Sequitur ſecundo. Ariſto.

Virtutes intellectuales præſtãt facultatem ſed non rectũ vſum. Solutio vltimi argumenti.

¶ Dicendum eſt in primis; quòd quando fit comparatio inter virtutes vnius potentiæ ad virtutes alterius, fit comparatio inter genus, & genus; & inter præſtantiſſimam virtutem vnius potentiæ, ad optimam virtutem alterius potentiæ. Euidens autem eſt ex diuina Theologia, quòd lumen gloriæ, & viſio beata, perfectior eſt quàm charitas; & ſic verificatur, quòd virtus intellectualis; eſt perfectior virtute morali, quæ in voluntate conſtituitur. Cum hoc tamen recte coniungitur, quòd charitas ſit perfectior multis virtutibus intellectualibus, exuperat enim omnes ſcientias naturales; quemadmodum iuſtitia; licèt ſit perfectior temperantia, & fortitudine; cum hoc tamen recte ſtat, quòd vendere piſces iuſto pretio, non ſit æqualis meriti cum egregio opere fortitudinis, aut temperantiæ.

Secũdo reſpõdetur.

¶ Secundo reſpondetur, quòd inter virtutes humanas, prudentia, quæ eſt virtus intellectualis, primatum tenet, & ſic verificatur, quòd virtus intellectualis ſit perfectior morali.

Tertio reſpondetur.

¶ Tertio reſpondetur, quòd habitus intellectuales ſecundum ſe, ſunt perfectiores virtutibus moralibus; quod patet ex ſubiecto, & ex obiecto, & ex actu ipſo; cæterum virtus moralis participat magis de ratione virtutis, facit enim bonum habentem, & eius opus bonum reddit, quemadmodum ſcientia de anima perfectior eſt, quàm ſcientia Mathematicarum, tractat enim de nobiliori obiecto; ſed ratio ſcientiæ illuſtrior inuenitur in mathematicis; ſunt enim euidentiores.

Vltimo dicẽdum eſt.

¶ Vltimo dicendum eſt, quòd ſapiẽtia, in qua beatitudo noſtra conſiſtit, dependet ex rectitudine voluntatis, & ſemper habet coniunctam rectitudinem voluntatis; & ideo inter virtutes morales computanda eſt; qua ratione D. Thom. inter virtutes morales conſtituit prudentiam.

Ad autoritatẽ Pau. reſpondetur.

¶ Ad autoritatem D. Paul. Dicendum eſt, quòd veritas cognita inclinat appetitum ad rectam operationem, extrinſece, & remote; ſicuti finis, & obiectum; quemadmodum centrum inclinat lapidem ad deſcenſum, virtus vero moralis inclinat intrinſece, & effectiue, alliciendo, ſollicitando, ſanando, quemadmodum grauitas inclinat lapidem ad deſcenſum. Certe intellectus ad mouendum ad opera ſtudioſa, minimam habet efficaciam, nam tantum oſtendit cibũ, alimentum animæ; voluntas vero intra ſeipſam recipit alimentum, & fortiſſime creſcit, & auctis viribus procedit de virtute in virtutem.

Vtrũ fides tribuat facultatẽ & vſum.

¶ Conſequenter quæritur; vtrum fides, quæ eſt virtus intellectualis, tribuat vtrumque, & quòd conferat facultatem intellectui ad aſſentiendum rebus creditis, & quòd tribuat rectum vſum ex parte voluntatis.

Pars negatiua probatur. Primum.

¶ Huius pars negatiua ſuadetur in primis, quoniã fides eſt habitus intellectus, & ſpeculatiuus, qui non eſt ſecundũ ſe virtus ſimpliciter dicta, quæ bonum facit habentem, & eius opus bonum reddit, ergo fides non tribuit voluntati rectum vſum. Antecedẽs probatur, nam fides ſola, ſine charitate, facit Chriſtianum, & verum chriſtianum; quamuis non bonum chriſtianum; ergo poteſt quis vti habitu fidei, credendo propter vanam gloriam.

Confir.

¶ Confirmatur hoc argumentum, nam credere Deũ eſſe trinum, & vnum, eſt actus ſupernaturalis, ergo etiamſi fiat propter vanam gloriam, erit ab habitu ſupernaturali. Probatur conſequentia, quia finis extrinſecus alicuius actus non tollit eius ſpecificam, & ſpecialem rationem.

Secundo.

¶ Secundo, qui habet illum actum, maiorem certitudinem habet quòd Deus eſt trinus & vnus, quàm de quacunque re naturali, ergo ille aſſenſus eſt ab habitu fidei ſupernaturali. Conſequentia inde probatur, quoniam illa maior certitudo non poteſt eſſe, niſi ab aliquo principio ſupernaturali.

Tertium.

¶ Tertio, qui aſſentitur huic propoſitioni; Chriſtus eſt riſibilis, per hunc diſcurſum; Chriſtus eſt homo, ergo eſt riſibilis, eſt vere Theologus, etiam ſi antecedenti aſſentiatur propter vanam gloriam, ergo aſſenſus illius antecedentis eſt ab habitu fidei infuſo. Patet conſequentia, quia habitus fidei infuſæ, eſt, per quem aſſentimur primis principijs ſacræ Theologiæ.

Quartum.

¶ Quarto gratijs gratis datis, poteſt quis male vti peccando mortaliter; vt gratia ſanitatis poteſt quis male vti propter vanam gloriam; & tamen ſunt dona Spiritus ſancti, & ex auxilio ſupernaturali Dei fiunt talia opera mirabilia, ergo non eſt inconueniens, quòd Deus ſpeciali auxilio concurrat ad actum fidei ſupernaturalis propter vanam gloriam.

Quintum.

¶ Quinto, ſiquis velit efficaciter baptizari propter vanã gloriam, ſuſcipit ſacramentum, ergo ſi quis credat propter vanam gloriam, vere elicit actum fidei infuſæ. Patet conſequentia, quia vterque actus ſuperat naturæ facultatem. Hanc ſententiam tenet Caiet. quæſtione præcedenti art. 4. & 2. 2. quæſt. 5. art 2.

In oppoſitum. D. Thom.

¶ In oppoſitum eſt autoritas D. Thom. in vltima concluſione huius articuli, vbi aſſerit, quòd intellectus, quatenus

mouetur

mouetur à recta voluntate, eſt ſubiectum habitus, qui ſimpliciter eſt virtus nam in intellectu ſpeculatiuo ponitur fides Chriſtiana, quæ vera virtus eſt: in intellectu verò practico, prudentia eſt, quæ primatum obtinet inter omnes virtutes morales. In quibus verbis oſtendit Diu. Thom. quòd nemo poteſt malè vti habitu fidei infuſæ, ſicut neque habitu prudentiæ.

Primũ argumen. ¶ Hæc ſententia probatur in primis; quoniã ad actum credendi ex habitu fidei, etiam prima Cõ. informis, concurrit Spiritusſanctus ſpeciali auxilio, ad bonum ipſius credentis ordinato; ergo talis actus non poteſt eſſe peccatum. Probatur conſequentia: quia Spiritus ſanctus non concurrit ad peccatum ſpeciali auxilio; at credere propter vanam gloriã, eſt peccatum: ergo Secunda. non eſt ab habitu fidei infuſo.

Secũdum. ¶Secundò, nemo poteſt malè vti prudentia infuſa, vel etiam acquiſita propter vanam gloriam: ergo neque fide infuſa. Probatur conſequentia: quia prudentia eſt etiã habitus intellectualis. Sed reſpondebit aliquis, quòd prudentia eſt habitus practicus: fides autem ſpeculatiua virtus eſt. Ad hoc tamen reſpõdetur, quòd quamuis fides formaliter ſit habitus ſpeculatiuus, eminenter tamen eſt practicus; quia fides ordinatur per ſe, & nõ per accidens, ad faciendũ hominem bonum ſimpliciter; ſicut fundamentum, & principium intrinſecum totius bonitatis: iuxta illud; Sancti per fidem vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam.

Hebræ. 11. ¶ Tertiò arguitur. Habitu virtutis acquiſitæ, etiam quando non eſt in ſtatu virtutis, ſed eſt quædam bona diſpoſitio initiatiuè, nemo poteſt malè vti tanquam principio alicuius operis: ergo neque habitu fidei, quando non eſt in ſtatu virtutis. Probatur conſequentia: quia ſicut de ratione illius diſpoſitionis eſt, quòd eadem poſſit peruenire ad ſtatum virtutis, ita de ratione fidei infuſæ eſt, quòd poſſit eſſe virtus perfecta.

Confir. ¶Confirmatur: quia ad perfectam ſpeciem fidei pertinet quòd ſit virtus vera; ſiquidem ſecundum ſuam eſſentiam actus fidei dependet ex duplici principio; altero, lumine infuſo in intellectu; altero, pia affectione voluntatis ad captiuandum intellectum in obſequium fidei; quæ pia affectio non eſt perfecta ſine charitate: ergo vt actus fidei ſit omnino perfectus ex ſua ratione, neceſſaria eſt charitas: ergo ſecundum propriam ſpeciem ſuam poſtulat quòd habeat rationem virtutis.

Quartum. ¶ Quartò, Si fide informi poteſt quis malè vti peccando venialiter: ergo etiam peccando mortaliter. v.g. ſi homo conſtituat finem vltimum in vana gloria, propter quem finem credit; & tunc concedendum eſt, quòd credere Deum eſſe trinum & vnum ex fide infuſa, & ex dono Spiritus ſancti, erit peccatum mortale. Denique ſi fide informi poteſt quis malè vti peccando venialiter: ergo etiam fide formata; quæ eſt virtus ſimpliciter dicta. Probatur conſequentia: quia habitus charitatis non repugnat eſſe cum peccato veniali: ergo poterit aliquis credere quando habet habitum charitatis peccando venialiter. Certe argumenta vtrinque premunt, & vrgent, & vtraque quæſtionis pars magna probabilitate poteſt defendi.

Autoris ſẽtentia. ¶Mihi tamen illa ſententia magis probatur, quòd habitus fidei magis ſit adſimilis habitibus ſpeculatiuis. Ex quo conſequens eſt, quòd ſi quis credit propter vanam gloriam: ille actus, quatenus progreditur à fide bonus eſt: virtute enim intellectuali nullus malè vtitur, vt ſuprà definitum eſt: quòd vero fiat propter vanam gloriam, eſt finis ab extrinſeco adiunctus, & ideo non vitiat actum fidei, quatenus à fide progreditur: veluti cum quis argumentatur, vel rhetoricatur artificioſè ad perſuadendum ſcelus: vſus hic, quatenus à Dialectica, vel Rhetorica progreditur, bonus eſt; quatenus ordinatur à praua voluntate in malum finem, malus eſt: quod in ſuperioribus vberius explicatum dimus.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm iraſcibilis, & concupiſcibilis ſint ſubiectum virtutis.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Iraſcibilis, & concupiſcibilis ſecundum ſe, ideſt quatenus partes appetitus ſenſitiui, non ſunt ſubiectum virtutis, virtus enim eſt bona qualitas mentis: quod eſt accipiendum de mente per aſſentiam, aut per participationem, quorum neutrum conuenit iraſcibili, & concupiſcibili ſecundum ſe.

¶Secunda Concluſio. Iraſcibilis, & concupiſcibilis quatenus participant rationem, id eſt natæ ſunt obedire rationi, virtutis humanę ſubiectum eſſe poſſunt. Hac enim ratione fortitudo ponitur in iraſcibili, & temperantia in concupiſcibili; quæ verè virtutes ſunt. Deinde, actus qui progreditur ab vna potentia, ea ratione qua eſt mota ab alia, non poteſt eſſe perfectus, niſi vtraque potentia ſit bene diſpoſita ad actum; ergo in ijs, in quibus operantur iraſcibilis, & concupiſcibilis, vt ſunt à ratione motæ, debent poni habitus ad rectè agendum, qui eas potentias perficiant.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE ſecunda cõcluſione eſt magna controuerſia inter Theologos: nam Scotus in 3. diſt. 23. quæſt. vnica. & diſtin. 33. Scot. Ocham. in 3. diſt. 10. & 11. Ocham. Gabriel in 3. diſt. 23. & 33. Gabriel. Almay. in ſuis moralibus tractatu. 3. ca. 6. Almay. Buridanus et alij huius claſſis, Burid. ſentiũt, ꝙ in appetitu ſenſitiuo ſunt conſtituendi aliqui habitus, quibus rectè diſponatur vt obediat rationi, ſed non merentur nomẽ virtutis. Itaque omnes virtutes ad voluntatem ſunt referendæ. Patet hæc ſententia optimis argumentis.

¶In primis, virtus eſt habitus electiuus in medio conſiſtens rectæ rationi conſentaneus, ſic definit Ariſt. 2. Ethic. cap. 2. Sed electio eſt actus voluntatis, approbantis mediũ quod à ratione poſitum eſt: ergo appetitus ſenſitiuus non eſt capax virtutis, ſiquidem eligere non valet. Argumẽta contra ſecundam concluſionem.

¶ Secundò appetitus ſenſitiuus non habet libertatem. ergo non poteſt eſſe virtutis ſubiectum. Conſequentia inde probatur: nam in membris exterioribus non conſtituitur virtus: quoniam non habent libertatem: atque adeò ſequitur quòd concupiſcentia noxia, quæ in eo conſurgit cõtradicente volũtate, ſit peccatum; quod aſſerere falſum eſt: nam peccatum adeò eſt voluntarium, quod ſi non eſt volũtarium, non eſt peccatum. Quòd ſit peccatum, & quòd rectè ſequatur, patet. Nam illa concupiſcentia eſt libera, & in potentia libera: ergo peccatum. Primum. Secũdum.

¶ Tertiò, ſi in appetitu ſenſitiuo conſtituendæ ſunt veræ virtutes, maximè fortitudo, & temperantia, vt hic dicit S. Thom. ſed iſtæ collocantur in voluntate: ergo non ſunt conſtituendæ in appetitu ſenſitiuo. Quòd conſtituantur in voluntate, ſic oſtendo. In primis Diu. Auguſt. 14. de ciui. cap. 5. 6. & 7. & deinceps, docet expreſſè, quòd in voluntate ſunt paſſiones. ergo in voluntate ſunt conſtituendæ prædictæ virtutes ad moderandas paſſiones. & primo de moribus Eccleſiæ c. 15. dicit; quatuor virtutes cardinales, prudentiam, iuſtitiam, fortitudinem, & temperantiam, nihil aliud eſſe, quàm quatuor amores rectè ordinatos: ſed amor refertur ad voluntatem: ergo prædictæ virtutes ad voluntatem ſunt referendæ. Tertium. Auguſt.

¶Et confirmatur: Nam Ariſt dicit, neceſſe eſſe principem habere virtutem, vt imperet, & principetur rectè: ſed voluntas imperat appetitui ſenſitiuo ad moderandas paſſiones: ergo neceſſarium eſt has virtutes conſtituere in voluntate. Confir. Ariſt. 1. polit. c. 1.

¶Sed omiſſis autoritatibus, maioribus argumentis diſputandum eſt. In primis, ex actibus rectæ rationis generatur in nobis virtus prudentiæ: ergo ex actibus rectæ electionis in materia temperantiæ generatur in noſtra voluntate virtus temperantiæ. Maiora argumenta. Primum.

¶Deinde, voluntas ſuapte natura non eſt inclinata, nec determinata ad bonum temperantiæ, aut fortitudinis, ſicut non eſt determinata ad bonum iuſtitiæ: ergo indiget virtute, qua determinetur, & perficiatur. Secũdum.

¶Tertio in voluntate conſtituitur iſte actus; volo temperatè viuere, vt planè conſtat: ergo in voluntate conſtituenda eſt Tertium.

da eſt virtus temperantiæ, quæ illum actum elicit. Conſequentia, inde eſt euidens: quoniam virtus conſtituitur vbi eſt operatio.

Quartum. ¶ Quarto, habitus intemperantiæ conſtituitur in voluntate: ergo etiam habitus temperantiæ. Conſequentia inde probatur: nam contraria habent fieri circa idem. Antecedens probatur: nam voluntas non eſt determinata ad actus intemperantiæ: ergo ex frequentatione horum actum generatur in ea habitus intemperantiæ.

Vltimum. ¶ Vltimo, ex eo ꝙ iſtæ virtutes conſtituuntur in appetitu ſenſitiuo, ſequuntur maxima incommoda contra veram Theologiam. In primis ſequitur, ꝙ iſtæ virtutes non fuiſſent in ſtatu innocentiæ; ſiquidem in illo ſtatu omnes paſſiones fuiſſent moderatæ. Item ſequitur, ꝙ non maneant in anima ſeparata, neque in Chriſto Domino in triduo mortis: quod aſſerere a vera doctrina apparet alienũ. Quòd recte ſequatur, patet. Nam in anima ſeparata non manet appetitus ſenſitiuus. Sequitur etiam, quòd in beatis poſt corporis reſurrectionem non manent iſtæ virtutes; ſiquidem non manent paſſiones quas moderẽtur. Demum ſequitur, ꝙ fortitudo & temperantia infuſæ, collocarentur in appetitu ſenſitiuo; quod aſſerere a vera Theologia alienum eſt. Nam prædictæ virtutes infuſæ verſantur circa bonum diuinum, & ſupernaturale, ꝙ a potentia ſenſitiua non poſſe cognoſci, nec deſiderari, manifeſtum eſt. Pro explicatione veritatis eſt Prima concluſio. In appetitu ſenſitiuo ſunt habitus boni & mali. Hæc concluſio copioſe demonſtrata eſt ſupra q. 50. art. 3.

Prima cõc. In ſenſitiuo appetitu ſunt habitus.

Secũd. cõc. Fortitudo & tẽperantia ſunt in appetitu. Ariſt. 1. eth. c. vlti. & 3. Eth. c. 10.

¶ Secunda concluſio Fortitudo, & temperantia collocantur in appetitu ſenſitiuo, & non in voluntate. Hæc eſt expreſſa ſententia Ariſtot. dicit enim quòd fortitudo, & temperantia ſunt partium animæ irrationalium: intelligit irraſcibilem, & cõcupiſcibilem. Aduerſarij dicunt, quòd intelligit per hæc verba voluntatem, quæ non eſt rationalis per eſſentiam, ſed per participationem: & veriſſime dicunt: ita enim explicat Ariſt. 6. Ethic. cap. 1. & 10. magnorum moralium capitu. 5. Sed non poſſunt Ariſtotelem explicare in opuſculo de virtutibus, vbi expreſſe dicit, prædictas virtutes in appetitu ſenſitiuo eſſe collocandas. Præterea, virtus verſatur circa difficile: ſed vniuerſa difficultas in materia temperantiæ, & fortitudinis prouenit ab appetitu ſenſitiuo renuente, & ab eius paſſionibus: ergo iſtæ virtutes ad appetitum ſenſitiuum ſunt referendæ, vt illum frænent. Certe D. Paul. difficultatem huius negotij ad appetitum ſenſitiuum retulit, dicens: Condelector legi ſecundum interiorem hominem, id eſt ſecundum rationalem appetitum; ſed ſentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. & Ad Galat. 5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, vt non quæcunque vultis, illa faciatis. Item, conſtituamus hominem prudentem, qui ſciat, quid, & quomodo ſit operandum; careatque omni paſſione, & difficultate appetitus ſenſitiui; iſte facillime, & animoſe reſiſtit contrarijs, & temperate viuit, vt conſeruet vitam ſuam; ergo otioſum eſt has virtutes in voluntate conſtituere. quod eſſe verum, manifeſta experientia demonſtrat: nam tranſmutato corpore per ægritudinem, vel alias cauſas, ceſſant paſſiones; & pro eo tempore facillimum eſt habere optimum propoſitum temperantiæ. Vltimo, voluntas non indiget virtute ad diligendos noſmetipſos, ſiquidem ad hoc ſatis ex ſua natura eſt inclinata, & propenſa; ſed noſtra voluntas ſuapte natura eſt inclinata vt reſiſtat contrarijs, & vt viuat ſobrie ad conſeruandam vitam: ergo ad hæc officia virtute non indiget. Vim huius argumenti demonſtrat optime S. Doctor art. 6. huius quæſtionis.

Rom. 7.

Galat. 5.

Tertia cõ. In appetitu ſunt verę virtutes.

¶ Tertia concluſio. Virtutes quæ ſunt in appetitu ſenſitiuo, ſunt veræ virtutes: nam temperantia, & fortitudo ſunt in appetitu ſenſitiuo, quæ ſunt virtutes præcipuæ & cardinales. Item, in appetitu ſenſitiuo eſt verum vitium luxuriæ. & verum vitium puſillanimitatis: ergo in eo cõſtituendæ ſunt virtutes, quæ hæc vitia depellant.

Solutio argumentorum. Ad primũ.

¶ Ad argumenta in contrarium reſpondetur; & ad primum dicitur, quòd virtus quæ eſt in appetitu ſenſitiuo, eſt habitus electiuus. Probatur primo; quoniam eſt principium electionis participatæ in potentia inferiori: licèt enim electio ſit actus voluntatis, vt principaliter eligentis, eſt etiam potentiæ inferioris, vt obſequentis, & exequentis. Secundo

Temperãtia eſt principium electionis

eſt principium electionis in voluntate mediate, id eſt mediante intentione finis: cum enim qualis vnuſquiſque eſt, talis videatur ei eſſe finis, vt dicit Ariſt. ex eo quòd quis eſt recte affectus ad bonum temperantiæ, videtur ei optimum temperate viuere: ex quo principio per diſcurſum prudentiæ colligit electionis concluſionem, dicens; tunc temperate agendum eſt. Tertio, quoniam tollit impedimentum rectæ electionis: paſſiones enim immoderatæ trahunt voluntatem ad malam electionem.

ctionis voluntate. Ari. 3. eth.

¶ Ad ſecundum argumentum reſpondetur, non eſſe dubium quin appetitus ſenſitiuus in homine habeat libertatem: ſic docet D. Thom infra. q. 74. articu 3. & 4. & 1. par. q. 81. art. 3. eam rem probat elegantiſſime docet ſana doctrina: docet enim quod in appetitu ſenſitiuo eſt verum vitium, & peccatum. Nec ex hoc inferat Theologus, quòd in appetitu ſenſitiuo poſſit eſſe peccatũ ſine conſenſu voluntatis; eſt enim argumentatio inualida: ſicut enim ex eo quòd intellectus habeat libertatem, & ſit capax vitij & virtutis, nõ eſt conſequens quòd poſſit eſſe in eo peccatum ſine conſenſu voluntatis, ita neque in appetitu ſenſitiuo. Et ratio eſt; quoniam voluntas eſt appetitus vniuerſalis totius hominis, quæ mouet vniuerſas potentias, & ideo donec ipſa conſentiat, actus homini ad peccatum non imputatur.

Ad ſecundum. D. Thom.

¶ Ad tertium argumentum negatur quòd in appetitu ſenſitiuo non conſtituantur temperantia, & fortitudo. Et ad primum teſtimonium D. Aug. reſpondetur, quòd appellat animæ paſſiones, omnes animi affectiones; vt gaudium triſtitia, &c. non tamen vult docere D. Auguſt. quòd audacia, & puſillanimitas ponantur in voluntate, cum manifeſtum ſit eas in appetitu ſenſitiuo habere ſedem.

Ad tertiũ. Ad primũ teſtimonium. Auguſt.

¶ Ad ſecundum teſtimonium reſpondetur, ꝙ D. Aug. loquitur metaphoricè. Prima explicatio eſt omnes virtutes ſunt amores, id eſt, ſunt inclinationes in bonum: inclinatio autem in bonum, amor eſt: vel ſunt amores, vt dicit D. Aug. & hæc eſt ſecunda explicatio; quoniam præſupponunt amorem; vel quoniam ordinantur ad amorem.

Ad ſecundum.

¶ Ad Ariſt reſpondetur, quòd voluntas ſuapte natura eſt inclinata ad operandum, vt reſiſtat contrarijs: & ad ſobrie viuendum, vt conſeruetur vita, niſi paſſionibus præpediatur: & ideo in ſeipſa non eget virtute ad operandum.

Ariſto.

¶ Ad alia argumenta, quibus opinio Scotica maxime cõfirmabatur, ſatisfaciendum eſt. Et ad primum reſpondeo, quòd ex electionibus rectis in materia temperãtiæ, aut fortitudinis, generatur habitus in appetitu ſenſitiuo, & non in voluntate.

Ad argumenta ſecundo loco poſita. Ad primũ. Ad ſecundum.

¶ Ad ſecundum argumentum reſpondetur, quòd voluntas ſecluſis paſſionibus ſatis inclinata eſt vt recte viuat, & vt animoſe reſiſtat contrarijs; & ideo non eget virtute vt inclinetur.

¶ Ad tertium argumentum duplex adhibetur ſolutio: prior eſt, quòd hic actus, eſt actus elicitus temperantiæ: nec enim eſt neceſſe quòd habitus ſit in eadem potentia, in qua eſt actus elicitus: elicitur iſte actus voluntatis, volo credere, a fide, quæ eſt in intellectu. Rurſus, iudicare ex æquo & iuſto, cum ſit actus intellectus, eſt actus elicitus a virtute iuſtitiæ, quæ eſt in voluntate, atque oratio quæ eſt in intellectu, elicitur a virtute religionis, quæ eſt in voluntate. Nam ille actus dicitur elicitus ab aliqua virtute, qui intrinſece pertinet ad illam virtutem, & ad eius obiectum, & regulam. Ille autem dicitur imperatus, qui extrinſece ordinatur ad finem, & obiectũ alterius virtutis. Altera ſolutio eſt, quòd iſte actus non elicitur a virtute temperantiæ, ſed ab ipſa voluntate, quæ ſua natura ſat eſt inclinata ad bonum temperantiæ.

Ad tertiũ. Nota.

¶ Ad quartum reſpondetur, quòd habitus intemperãtiæ non producitur in voluntate, quoniam voluntas ſuapte natura eſt determinata ad bonum temperãtiæ; ſicut frigiditas nunquam producitur in igne, quoniam ignis ſuapte natura eſt determinatus ad caliditatem. Secundo reſpondetur, quòd producitur intemperantia in voluntate, ſed non meretur nomen vitij, aut habitus: quoniam non vehementer inclinat voluntatem contra bonum temperantiæ, ſed inclinat eam vt paſſiones ſequatur. Tertio dico, quòd in voluntate generatur habitus, qui vocatur incontinẽtia. Pro quo ſciendum eſt ex D. Thom. 2. 2. quæſt. 155. per totam, quòd in voluntate ponitur quidam habitus, qui continentia nominatur: hic vero habitus non meretur nomen virtutis, quoniam non ponitur ad faciendam rectam electionem, nec ad moderandas paſſiones, ſed vt ſtabiliat, & confirmet voluntatem, ne ex vehementibus paſſionibus abducatur:

Ad quartũ.

D. Thom.

quapropter

quapropter dicit Arist. 7. Ethic. ca. 7. 8. & 9. quòd incontinens, & incontinens circa passiones eodem modo se habent: huic habitui contrariatur in voluntate habitus incontinentiæ.

Aristot.

¶Ad quintum argumentum, quod rem ad incommoda adducebat; ad primum incõmodum Durandus, in 2. distin. 29 q. 2. asserit, quòd in statu innocentiæ non fuere virtutes morales ad moderãdas passiones: sed fallitur omnino; quoniam iustitia originalis nõ erat solitaria, sed secum adducebat omnes virtutes infusas, & morales: quemadmodũ gratia secũ affert omnes virtutes infusas & morales: tum verò quoniam licèt iustitia originalis sat esset ad impediendas effrænes passiones, non tamen satis erat ad eliciendas moderatas passiones: nam (vt ego existimo) iustitia originalis non erat operativa, nec constituebatur in potentiis animæ, sed in essentia, veluti gratia.

Ad quintum.

Durandus.

Cõclusio.

¶Ad secundum incommodum respondetur, quòd istæ virtutes non manent in actu, sed virtute, sicut optimè explicat D. Tho. in quæst. de virtu. art. 4. ad tertium. & quæst. de virtu. cardinalibus artic. 4 ad 13.

D. Thom.

¶Ad tertium incommodum respondetur, quòd istæ virtutes prædictæ manent in beatis post corporum assumptionem: quod autem officium habeant in beatis, explicat D. Thom. infra quæst. 67. artic. 1.

Subiectũ temperantiæ & fortitudinis infusæ.

¶Ad vltimum incommodum respondetur, quòd fortitudo & temperantia infusæ, sine dubio collocantur in appetitu sensitiuo: nam fortitudo infusa constituit medium inter timorem, & audaciam, quæ sunt in appetitu sensitiuo. Rursus temperantia constituit medium inter delectationem gustus, & tactus; quæ in appetitu sensitiuo sedem habent. Quomodo autem distinguantur à virtutibus acquisitis, in sequentibus dicetur.

ARTIC. QVINTVS.

¶Vtrùm vires apprehensiuæ sensitiuæ sint virtutis subiectum.

SVMMA TEXTVS.

COnclusio est negans, quam in argumento, sed contra, probat D. Thom. ex eo quòd in ijs potentijs non sunt virtutes morales, quia hæ ad partem appetentem spectant: neque intellectuales, quia hæ ad rationem pertinẽt, vt dicitur 6. Ethi. cap. 1. Omnis autem virtus, aut est moralis, aut intellectualis, vt patet 2. Ethic. 1. Deinde id ipsum in corpore, tali ratione probatur. Virtus est habitus perfectus, quo bonum operamur; ergo virtus in ea potentia est, quæ est consummatiua boni operis: cognitio autem veri non consummatur in viribus apprehensiuis sensitiuis; tales enim vires potius præparant ad cognitionem intellectiuam, quę est cognitio veri: in eis ergo virtus non est.

habet se ad voluntatem, quæ est appetitus rationalis, sicut motus ab ipsa, & non sicut mouens; & ita fit, vt opus appetitiuæ virtutis, consummetur in appetitu sensitiuo: sed tamen vires apprehensiuæ sensitiuæ magis se habent vt mouentes, respectu intellectus: sicut colores ad visum, ita phantasmata ad intellectũ: & ita opus intellectionis in intellectu terminatur. Vnde virtus cognoscitiua debet poni in intellectu, non in sensu. Sed contra hoc argumentor primò: Impertinens videtur quòd vna potentia se habeat vt mouens, vel mota, respectu alterius, ad hoc vt virtus ponatur potius in potentia mota, quàm in mouente: nam prudentia est in intellectu, & tamen intellectus per prudentiam se habet vt mouens voluntatem, maximè in actu electionis, de quo supra diximus formaliter esse a virtute intellectuali, quamuis sit actus elicitus a voluntate. Item religio est in voluntate, tamen oratio est in intellectu.

Aristot. 3. de anima text. 18.

Argumentum primũ contra solutionem D. Thom.

¶Secundò argumentor. Electio, vel intentio comestionis temperatæ, est principaliter in voluntate, & tamen virtus temperantiæ est in appetitu sensitiuo: ergo non est necessarium quòd virtus sit in potentia, quæ est consummatiua boni operis. Probatur consequentia: quia in voluntate consummatur principalis actus virtutis temperantiæ, scilicet electio.

Secundũ.

¶Tertiò argumentor. Aut D. Thom. nomine potentiæ consummatiuæ intelligit potentiã executiuam: & hoc modo virtus poneretur in gustu; aut intelligit potentiam quæ est principium actionis moralis, & consummatiua illius, & hoc modo virtus religionis esset ponenda in intellectu.

Tertium.

¶Quartò argumentor. Appetitus sensitiuus etiam mouet voluntatem, sicut phantasia intellectum ex parte obiecti, vt diximus, quæst. 9. artic. 2. & quæst. 10. artic. 3. Et confirmatur: nam phantasmata etiam terminant actionem intellectus; necesse est enim intelligentem phantasmata speculari: ergo eadem est ratio de appetitu sensitiuo.

Quartum.

Confir.

¶Denique argumentor sic. Cogitatiua ita mouetur ab intellectu, quòd etiam ipsa iudicat, & syllogizat circa singularia: ergo in illa potest esse virtus: non obstante ratione D. Tho. in articulo: siquidem syllogizatio intellectus peruenit vsque ad syllogizationem æstimatiuæ.

Vltimum.

¶Respondetur ad hæc omnia: quòd necesse est illam potentiam esse subiectum virtutis, quæ est consummatiua operis, ad quod ponitur talis virtus: cuius ratio est (vt bene docet Caiet. hic) quia non est possibile opus aliquod esse malum, si virtus exercet suum officium; sed si virtus poneretur in vna potentia, & consummatio operis, ad quod ponitur virtus, poneretur in alia potentia, posset esse mala consummatio, dum virtus exercet suum officium perficiendo aliam potentiam actualiter.

Ad argumenta. Necesse est illã potentiã esse subiectũ virtutis, quæ est consummatiua operis ad qđ ponitur talis virtus.

¶Respondetur ergo ad primum, quòd prudentia non per se primò ordinatur ad electionem, sed ad imperium, quod consummatur in intellectu: & sic est virtus intellectualis practica circa mores, quod sibi competit ex hoc, q intellectus sit mobilis a voluntate: & quamuis imperium moueat voluntatem, hoc prouenit, vel ex actione voluntatis, vel non mouet in genere causæ efficientis. Similiter respondetur de virtute religionis, quòd actus illius primus & præcipuus est deuotio, quæ est promptitudo voluntatis ad obediendum Deo, & cultui illius: cæterùm ipse intellectus non habet secundum se specialem difficultatem ad orationem exercendam, suppositа fide, & aliis donis: vnde oratio non est specialis virtus in intellectu.

Ad primũ Prudentia virt⁹ intellectualis practica circa mores.

¶Ad secundam obiectionem respondetur, quòd virtus temperantiæ ad hoc ponitur, vt homo se habeat cõformiter ad

Ad secundum.

Nota.

CIrca conclusionem notandum est, quòd non solum negat tales habitus esse virtutes morales, sed etiam negat esse virtutes circa proprium obiectum, eo modo, quo intellectuales habitus dicuntur virtutes secundum quid; quemadmodum etiam ars dicitur virtus secundum quid. Hoc patet ex ratione D Tho. quia cognitio veri non consummatur in viribus sensitiuis.

Obiectio.

¶Iam verò arguitur contra conclusionem. In sensibus exterioribus non sunt aliqui habitus etiam imperfecti: ergo neque in interioribus. Probatur consequentia; quia omnes sensus versantur circa singularia, & sensus etiam exteriores cooperantur ad cognitionem veritatis. Respondetur, quòd sensus exteriores non possunt conseruare aliquam impressionem ab obiecto, sicut neque recipere speciem nisi in præsentia obiecti: interiores verò sensus non solum recipiunt, sed etiam conseruant speciem in absentia obiecti, & ita bene possunt esse capaces alicuius habitus, quæ est qualitas permanens: ex quo sequitur, quòd neque etiam in sensu communi, quamuis sit sensus interior, potest esse habitus; quia neque potest conseruare species in absentia obiecti.

Solutio.

Secundum argumentum cõtra tertiã conclusionẽ.

¶Secundò argumentor contra præcipuam conclusionẽ D. Thom. Appetitus sensitiuus potest esse subiectum virtutis, in quantum obedit imperio rationis: sed etiam ad imperium rationis operatur memoria, & imaginatiua, & æstimatiua hominis: ergo possunt esse subiectum virtutis.

Solutio. D. Thom.

Ad hoc argumentũ respondet D. Tho. negando cõsequentiam: non enim est eadem ratio: quia appetitus sensitiuus

ter ad rectam rationem in appetitu delectabilium ſecundum ſenſum; quare eius actio propriè eſt in illo appetitu, qui per ſe eſt circa tale obiectum, qui eſt appetitus ſenſitiuus; voluntas autem naturaliter eſt determinata ad bonum proprium hominis, ad quod ordinatur temperantia, vt amplius dicem⁹ articulo ſequenti. Vnde dicimus, ꝙ electio, quæ eſt in voluntate, eatenus tribuit virtuti temperantię, quatenus deriuatur in appetitum ſenſitiuum, ita vt etiã ipſe appetitus eligat: proportionabiliter dico de bona intẽtione volũtatis, quod eſt opus virtutis tẽperantię, quatenus cõſummatur in appetitu ſenſitiuo, vbi eſt difficultas.

ARTIC. SEXTVS.

¶*Vtrùm voluntas ſit virtutis ſubiectum.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmãs: in argumento, ſed cõtra, ita probatur. Maior perfectio requiritur in mouente, quàm in moto: voluntas autem mouet iraſcibilem, & concupiſcibilem, magis ergo virtus debet eſſe in voluntate, quàm in iraſcibili, & concupiſcibili. In corpore autem articuli ita probatur. Quamuis enim voluntas ad hoc vt feratur in bonum rationis nõ egeat habitu, quando tale bonum eſt ſibi proportionatum; ad hoc enim ſola ratio potentiæ ſufficit, tamen vt feratur in bonum excedens voluntatem, virtute indiget, voluntas ergo eſt virtutis ſubiectum.

¶Nam licèt voluntas ex ſua natura ſat ſit inclinata ad beatitudinem in communi, & ad hoc non indigeat virtute, tamen ad beatitudinem in particulari amandam indiget virtute: ergo licèt voluntas ſat ſit inclinata ad bonum proprium in communi, tamen ad hoc bonum proprium, temperantię, & fortitudinis, & manſuetudinis indigebit virtute. amãdũ bonum proprium. Prim. arg. pro parte affirmatiua.

¶Secundò, licèt voluntas de ſe ſat ſit inclinata ad bonum proprium; at nõ eſt inclinata vt amet illud, quando oportet, & ſicut oportet: ergo propterea indigebit virtute. Secundũ.

¶Tertiò, voluntas poteſt bene, & malè operari circa bonum proprium, vt planè conſtat: ergo indiget virtute vt determinetur ad bonas operationes. Conſequentia inde probatur. Nam iſtæ ſunt cauſæ, propter quas conſtituuntur habitus, vt latè demonſtrauit D.Thom. ſuprà quæſt. 49. & 50. Tertium.

¶Quartò, ſententia eſt bonorum Theologorum, quòd homo naturaliter magis inclinatur ad diligendum Deum quàm ad diligendum ſeipſum: ſed ad diligendum Deum eſt neceſſaria virtus: ergo etiam ad diligendum ſeipſum. Quartum.

¶Quintò, homo naturaliter inclinatur ad ſciendas rerũ veritates; vnde illud prouerbium manauit; Omnis homo naturaliter ſcire deſiderat: ſed ad hoc opus conſtituitur in voluntate virtus ſtudioſitatis, de qua diſſerit D.Tho 2.2. quæſt. 166. ergo ad bonum proprium conſequendum voluntas indiget virtute. Et cõfirmatur: nam iraſcibilis ſuapte natura inclinatur ad reſidendum contrariis, & hoc nõ obſtante, in ea conſtituimus fortitudinem virtutem. Quintum. Confir.

¶Vltimò, non minus inclinatur intellectus noſter ad aſſenſum primorum principiorum, quàm voluntas vt diligat bonum proprium; ſed intellectus indiget habitu primorum principiorum, vt antea dictum eſt: ergo voluntas indiget virtute vt diligat bonum proprium. In contrarium eſt ſententia D.Thom. Pro veritate ventilanda & explicanda eſt prima propoſitio. Vltimum.

¶In voluntate, maximè, & potiſſimè ſunt conſtituendæ virtutes, Ratio eſt euidens: nam voluntas ſola libera eſt, & eſt primarium principium omniũ actuum, & affectuum humanorum; & illa eſt quæ mouet cæteras potentias, cui cæteræ reſiſtere non valent: ergo ex voluntate omne bonum & malum noſtrum dependet: ergo illa eſt quæ virtutibus maximè ornanda eſt, & perficienda. Huic veritati conſonant ſacræ Scripturæ, vt illud Prouer: Omni cuſtodia ſerua cor tuum, quia ex ipſo vita procedit. & Matth. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt: &, Ex corde exeunt prauæ cogitationes, homicidia, furta, &c. Hanc voluntatem habere rectam, hoc opus, hic labor eſt; propter quod dicitur; Quis poteſt dicere mundum eſt cor meum? De hac recta voluntate dicitur in Euangelio, quòd eſt arbor bona, quæ non poteſt malos fructus facere. Prim. cõcl. In voluntate ſunt virtutes conſtituendæ. Prouer. 4. Matt. 5. Matt. 15. Proue. 20.

¶Ex hoc principio eliciunt Theologi efficaci argumento, quòd omne bonum noſtrum, eſt amor bonus; & omne malum noſtrum, eſt amor malus. Rurſus colligunt; omne malum noſtrum eſſe, noſtrum amorem malè collocaſſe. Tertiò inferunt Theologi, quòd omnis virtus eſt amor boni; & omne vitium eſt amor mali: loquutio eſt familiariſſima ſanctis Patribus, nominatim D.Auguſt. multis in locis ſuorum operum. Quartò inferunt, quòd nullum eſt peccatum donec voluntas conſentiat; nulla eſt virtus donec voluntas admittat. D.Auguſt. deſcripſit duas ciuitates, Babylonem, & Hieruſalem cœleſtem: Babylonem ædificat amor ſui, vſque ad contemptum Dei; Hieruſalem cœleſtem amor Dei, vſque ad contemptum ſui. Itaque potiſſimè inuigilandum viro Chriſtiano vt rectam habeat voluntatem. Omne bonũ noſtrũ eſt amor bonus, & omne malum noſtrũ eſt amor malus. Auguſt. Secun. cõc. In voluntate cõſtituẽda virt⁹ in ordine ad bonũ excedens.

¶Secunda propoſitio. In voluntate in ordine ad bonum proprium,

Ad tertiũ. ¶Ad tertiam obiectionem reſpondetur, quòd potentia conſummatiua boni operis non dicitur quælibet potentia executiua; tum quia non omnis potentia executiua habet indifferentiam ſecundum ſe; tum etiam, quia per omnia obedit ad nutum imperio rationis. Dicitur verò potentia conſummatiua boni operis, illa, quæ exercet operationẽ ſecundum rationem formalem obiecti. Sed aduertendum eſt, quòd loquitur D.Thom. de bona operatione, ad quam ordinatur aliqua virtus per ſe primò: vnde reſpondetur ad inſtantiam allatam de virtute religionis, quòd oratio, non eſt operatio ad quã aliqua virtus per ſe primò ordinetur, ſed religio per ſe primò ordinatur ad deuotionem voluntatis, tanquam ad potiſſimum actum in quo conſiſtit cultus diuinus: oratio verò non eſt actus alterius virtutis ſpecialis. Idem eſt de voto, quod eſt promiſſio facta Deo, & eſt in intellectu, ſed tamen ex deuotione ordinatur ad cultum Dei, & eſt opus religionis virtutis, ſicut genua flectere, quatenus proficiſcitur a voluntate deuota.

Adquartũ. ¶Ad quartam obiectionem reſpondetur, quòd appetitus ſenſitiuus mouet voluntatem ex parte obiecti: neq; in hoc eſt differentia inter appetitum ſenſitiuum reſpectu voluntatis, & vires apprehenſiuas reſpectu intellectus, quæ etiam mouent intellectum poſſibilem virtute luminis intellectus agentis: ſed eſt differentia in hoc, quòd appetitus ſenſitiuus non mouet voluntatem ad actum bonum ſecundum rationem, niſi prius moueatur ipſe ab actu voluntatis bono ſecundum rationem; & ſic initium talis motus eſt a voluntate, & terminatur, & conſummatur in appetitu ſenſitiuo: ſed tamen in genere veri, initium eſt a ſenſibus, & conſummatio in intellectu; & ideo nõ ponitur aliquis habitus virtutis in potentiis apprehenſiuis ſenſitiuis, licèt ponatur in quibuſdam habitualis quædam diſpoſitio ordinata ex natura ſua ad habitum intellectus, tanquam quid imperfectum, & partiale reſpectu illius.

Ad confir. ¶Ad confirmationem reſpondetur, quòd cognitio veri non terminatur ad phantaſmata, tanquam ad perfectionem cognitionis, ſed contingit per accidens, propter cognitionem animæ exiſtentis in corpore, quòd non poſſit intelligere ſine phantaſmate: at verò actus temperantiæ conſummatur in appetitu ſenſitiuo, ſine cuius actu, non eſt actus temperantiæ in voluntate perfectus, aliàs Angeli eſſent temperati.

Ad vltimũ. ¶Ad vltimam obiectionem reſpondetur, quòd quamuis ex ſyllogiſmo intellectuali redundet in cogitatiuam quædam ſyllogizatio, tamen actio cogitatiuæ, non eſt conſummatio ſyllogizationis intellectiuæ ſcientificæ, ſed quid conſequens, & per accidens ſe habens ad conſummatam perfectionem ſyllogiſmi, quæ tota eſt in intellectu.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrùm volũtas egeat virtute ad amandum, & proſequendum bonum proprium indigeat virtute? Pro parte affirmatiua ſic argumentor.

IN hoc articulo dubitatur primò; Vtrùm voluntas ad

proprium, quando eſt difficile, & exceedens, conſtituendæ ſunt veræ virtutes. Hoc probant efficaciter argumenta in principio dubitationis propoſita: & quòd hæc doctrina ſit conſentanea doctrinæ D. Tho. quem interpretamur, patet.

D. Thom.

Nam Diuus Thomas ſolum dicit in articulo, quòd voluntas ad bonum proprium, & proportionatum, non indiget virtute: ex quo ſequitur, quòd ad bonum proprium difficile, indiget virtute. Et confirmatur: nam ſtudioſitas ab ipſo Diuo Thoma ponitur in voluntate ad ſciendas rerum veritates, ad quas naturaliter inclinamur, tanquam ad bonum proprium: ergo.

Nota.

¶ Pro cuius maiori declaratione notandum eſt, quòd inter ea quæ conueniunt homini, multa habet communia cum brutis; vt viuere, nutriri, ſentire; quædã habet ita propria, quæ brutis nulla ratione conueniunt: vt operari ſecundum rationem; in quod bonum voluntas noſtra ſua natura inclinata eſt: propter quod appellatur appetitus rationalis, eo ꝙ maxime inclinatur ad bonum, quod per rationẽ oſtẽditur eſſe honeſtum, & rationi conſentaneũ. Hoc egregie explicat Diuus Dio. c. 4 de diui. nomin. dicens; Bonum hominis proprium eſt eſſe, & viuere ſecundum rationem. Ex quo principio facile eſt intelligere, ꝙ viuere ſecundum iuſtitiam, & reddere vnicuique quod ſuum eſt, eſt hominis proprium bonum: ſed quoniã ad hoc bonum voluntas non eſt ſatis inclinata, aut determinata, indiget virtute iuſtitiæ: itaque ad bonum proprium hominis, quando eſt difficile, neceſſaria eſt virtus ex parte voluntatis.

Dionyſ. Viuere ſecũdum iuſtitiam hominis proprium.

Tertia cõ. Voluntas ad bonum proprium proportionatum nõ eget virtute.

¶ Tertia concluſio. Voluntas ad bonũ proprium, & proportionatum, & minime difficile, non indiget virtute; cuiuſmodi eſt, quòd homo ſe diligat, quòd reſiſtat contrarijs, quòd conſeruet propriam vitam. Hanc concluſionem efficaciter demonſtrant argumenta in articulo poſita. Idem confirmat autoritas Diu. Auguſtini, dicit enim; quòd non eſt opus præcepto vt homo ſe, & corpus ſuum diligat; nam inconcuſſa naturæ inclinatione ad hoc propendet. Idem habet Ariſto. in multis locis cuius ſunt illa prouerbia; Amabile quidem bonum, vnicuique autem proprium; &, Amicabilia quæ ſunt ad alterum, ex amicabilibus quæ ſunt ad ſe: in quibus ſignificatur, quòd inclinatio naturalis præcipua noſtræ voluntatis eſt amare bonum proprium, & ideo ad bonum proprium amandum non eſt neceſſaria virtus ex parte voluntatis.

Augu. 1. de doct. chriſ. cap 23.

Ariſtot.

Ad argumenta omnia præter vltimum.

¶ Ex his patet ſolutio omnium argumentorum quæ in principio poſita ſunt. Dicendum eſt enim, quod ſi conſtituamus hominem prudentem, qui ſatis videat quid in vnaquaque re agendum ſit, facile, & prompte diliget ſe, reſiſtet cõtrarijs, conſeruabit vitam, quando oportet, & prout oportet, ſi careat paſſionibus appetitus ſenſitiui.

Ad vltimum.

¶ Ad vltimum argumentum reſponderur, non conſiſtere ſimilitudinem: nam voluntas eſt ipſamet inclinatio ad bonum proprium; & ideo non indiget virtute inclinante ad bonum proprium: intellectus vero eſt potentia apprehenſiua, & iudicatiua, & ideo indiget ſpeciebus ad apprehendendum, & lumine ad recte iudicandum. Videte ſolutionem Diu. Thomæ in q. de virtut. art. 5. ad tertium.

Secundum dubium. Vtrũ ſit ponenda virtus in volũtate in ordine ad bonum alterius. Primum arg. Secũdum. Solutio.

¶ Aliud dubium eſt; Vtrum in ordine ad bonum alterius ſit ponenda virtus in voluntate: nam certe ſi rationes & argumenta D Thom. expendantur, quibus probat voluntatem non indigere virtute ad bonum proprium, probant ſimiliter non indigere ad bonum iuſtitiæ; quòd ſic oſtendo. Nam bonum iuſtitiæ, eſt bonum proportionatum voluntati, pertinerque ad ſuum obiectum. Deinde, homo naturaliter inclinatur vt viuat ſecundum rationem rectam: at opus iuſtitiæ, eſt opus ſecundum rationem rectam. Præterea, habitus iuſtitiæ facit bonum habentem, & eius opus bonum reddit: ergo opus iuſtitiæ eſt proprium bonum habentis: non ergo indiget voluntas virtute ad bonum iuſtitiæ proſequendum.

Caiet.

¶ Ad hæc argumenta ſatisfaciendum eſt: nam quòd volũtas indigeat virtute ad opera iuſtitiæ exhibenda, nemini poteſt eſſe dubium. Pro confutatione igitur argumentorũ dicit Caie. bonum iuſtitiæ æquiuoce accipi: tum, pro obiecto iuſtitiæ; tum, pro habitu iuſtitiæ quæ facit formaliter hominem iuſtum: dicit itaque Caietan. & vno vero (vt ipſe exiſtimat) confutat argumenta propoſita; quòd ad bonum iuſtitiæ, prout eſt obiectum, non inclinatur voluntas naturaliter; quia non eſt proprium bonum voluntatis, nec volentis, ſed alterius: cæterum ad habitum iuſtitiæ, quæ eſt formalis perfectio, & bonitas voluntatis, voluntas naturaliter, & immediate inclinatur: quia ad habitum non eſt alius habitus neceſſarius, alioqui eſſet proceſſus in infinitum.

Argumenta cõtra ſolutionem.

¶ Sed tamen ex hac doctrina Caiet. oritur maior difficultas: obijcitur enim contra illam multipliciter. Primo ſic. Nam volũtas eſt inclinata per ſe ad habitum: ergo ad obiectum: ergo etiam ad actum; quia habitus ex ſua ratione intrinſeca ordinatur ad actum, & ad obiectum, & inde ſpecificatur: ergo quicquid ordinatur, & inclinatur ad ipſum habitum naturaliter, neceſſe eſt quòd etiam inclinetur naturaliter ad actum ipſius habitus: vt ſi quid haberes naturalem inclinationem ad grauitatem, neceſſario haberet naturalẽ inclinationem ad centrum, & ad motum in centrum.

Secũdum.

¶ Secundo, ſi voluntas per ſe inclinatur ad habitum iuſtitiæ; ergo etiam ad media per quæ neceſſario eſt acquiren dus; ſed acquiritur per actus iuſtitiæ: ergo ad agendum iuſte erit per ſe naturaliter inclinata. Confirmatur, quia aliàs nunquam poſſet acquirere habitum iuſtitiæ, ſi ad actum prærequiritur habitus.

Confir.

Tertium. Ariſto.

¶ Tertio, propter quòd vnumquodque tale eſt, & illud magis, ſecundum Ariſto. ſed inclinatio voluntatis ad habitum eſt propter actum: ergo magis inclinatur ad actum, quàm ad habitum. Pro ſolutione nota, quòd habitus acquiſitæ virtutis moralis non eſt neceſſarius ſimpliciter ad agẽdum circa aliquod obiectum conforme rectæ rationi, ſed eſt neceſſarius ad perfecte, & melius agendum, videlicet prompte, & delectabiliter: habitus vero virtutum infuſarũ ponuntur non ſolum ad melius, & facilius operandum circa obiectum ſupernaturale, ſed ad ſimpliciter operandum, videlicet ad credendum, ſperandum, diligẽdum, & ita ij habitus dantur nobis ex diuina infuſione; quia prius natura præcedunt actus ipſos in genere cauſæ efficientis, licèt ipſi actus dicantur quædam diſpoſitiones, & præcedere habitus in genere cauſæ materialis, & diſpoſitiue, quatenus proficiſcuntur a libero arbitrio: actus vero virtutum acquiſitarum prius ſunt ſimpliciter loquendo, in genere cauſæ efficientis, quàm habitus: & propterea dicitur ab Auguſtino in definitione virtutis infuſæ, quam Deus in nobis, ſine nobis operatur: quæ eſt differentia inter virtutem infuſam, & acquiſitam.

Primũ dictum.

¶ Hoc ſuppoſito dico primum, ad habitum virtutis infuſæ, vel ad actum ipſius, non eſt in voluntate naturalis inclinatio; quia per vires naturæ nõ poteſt haberi talis habitus, vel actus; ſed tamen eſt quædam capacitas, & aptitudo naturalis ad recipiendum huiuſmodi habitus, & vtendum illis ex virtute ſupernaturali Dei. Et ita a quibuſdam bene ſolet dici, ꝙ in nobis eſt potentia obedientialis ad gratiam, charitatem, &c vt lignum habet potentiam obedientialem reſpectu artificis, ad ſtatuam, vel cathedram, &c.

Secũdum.

¶ Secundum dictum eſt: in voluntate eſt inclinatio naturalis ad omne obiectum bonum ſecundum rationem in qualibet materia virtutis, non tamen perfecta inclinatio, ſed initiatiua, taliter, quòd poſſit voluntas initiare propria inclinatione agere ſecundum rectam rationem in qualibet materia. Hoc patet ex doctrina Diu. Thomæ quæſtio. 63. articu 2. & 3.

D. Thom.

Tertium.

¶ Tertium dictum: voluntas ad bene operandum, id eſt, prompte, & delectabiliter, non eſt naturaliter inclinata ſecundum ſe circa quodlibet obiectum bonum ſecundum rectam rationem: ſed circa illud tantum, cuius ſpecifica ratio nullam addit difficultatem reſpectu volentis; & tale eſt obiectum temperantiæ, & fortitudinis; quod ſolum addit vt ſit proprium bonum volentis: difficultas vero in paſſionum commenſuratione, tantum eſt in appetitu ipſo ſenſitiuo; ſed tamen quando ſpecialis ratio obiecti addit aliquid quod eſt ſupra rationem communem boni appetibilis ſecundum rectam rationem, & habet ſpecialem difficultatẽ, tunc voluntas indiget habitu, vt prompte, & delectabiliter operetur; & tale eſt obiectum iuſtitiæ: quia ſpecialiter addit vt ſit bonum alterius, ad quod voluntas non eſt immediate inclinata, ſed difficile fertur.

¶ Aliud dubium; Vtrum temperantia, fortitudo, manſuetudo, in voluntate conſtituantur, an potius in appetitu ſenſitiuo. Sed de hac quæſtione inueſtigatum eſt diligenter articulo quarto huius quæſtionis: recolite ea quæ ibi dicta ſunt.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Virtutes intellectuales,& morales.

PRo huius quæſtionis expoſitione aduertendum eſt, quòd virtutes quædam ſunt intellectuales, quædam verò morales. Intellectuales in intellectu collocantur: morales vero ſedem habent in appetitu. Rurſus intellectuales aliæ ſunt ſpeculatiuæ, aliæ practicæ. Speculatiuæ ſunt quæ conſiſtunt in contemplatione. & cognitione veritatis, & ad praxim non deſtinantur; vt ſcientia, ſapientia, intellectus. Practicæ ſunt, quæ in intellectu practico cõſiſtũt, & ad praxim ordinantur; vt ars, & prudentia. Ars eſt recta ratio factibilium: Factibiles verò res ſunt, quæ fiunt per actionem tranſeuntẽ in exteram materiã; vt gladius, domus. Prudentia eſt recta rõ agibilium, ideſt recta rõ actuũ humanorum in nobis immanentium. Quid aurẽ interſit inter habitum practicum, & ſpeculatiuũ, inter praxim & non praxim; & vtrùm actus intellectus poſſit eſſe praxis, multis controuertunt Theologi in principio primi ſententiarũ, ſed hoc eſt alterius ſpeculationis: nũc breuiter de virtutibus intellectualib. diſſeramus, & primum de ſpeculatiuis, de quibus tres ſententiæ ſũt conſiderandæ. Prima eſt. ¶ Virtutes intellectuales, ſimpliciter, & abſolutè non ſunt virtutes, ſed ſecũdum quid: nam virtus ſimpliciter eſt quæ bonũ facit habentem, & eius opus bonum reddit: ſed ſecundum virtutes intellectuales homines non nominantur boni, aut mali, ſed ſcientes, Theologi, literati. Rurſus, virtus quæ abſolutè, & ſimpliciter virtus eſt, dat facultatem rectè operandi, & rectũ vſum: ſed virtutes intellectuales ſpeculatiuæ dant facultatem rectè operandi, ſed non dant rectum vſum: ſcientia enim nõ inclinat voluntatem vt operetur, quando, & prout oportet. Quomodo autem virtutes intellectuales dent facultatẽ & non rectum vſum, explicauimus ſatis quæſtione præcedenti, articulo 3.

Intellectus partĩ adiuuat, partim impedit volũtatis opationem.

¶ Secunda ſententia eſt, quod quamuis virtutes intellectuales ſpeculatiuæ ſint veræ virtutes, nimia tamen intellectus ſpeculatio nocet maximè ad virtutes morales comparandas. Itaque intellectus partim adiuuat, partim impedit voluntatis operationem, quæ eſt amor rerum diuinarum. Adiuuat quidem, in quantum præbet notitiam rei amatæ: nihil enim eſt volitum, quin ſit præcognitum. Impedit verò; nam cum virtus animæ noſtræ ſit finita, quantò plus intenditur ex vna parte, tantò magis ex alia remittitur; veluti fons aquæ per duas fiſtulas profluens, quantò plus aquæ per vnam emittit partem, tantò minùs per aliam emittit. Intellectus & voluntas animæ noſtræ habent ſe veluti bilances, quarum cũ vna eleuatur, altera deprimitur: id q; experientia cõſtat euidenter. Nam ſi quis cum fruitur Deo ſuauiſſimè, & auertit intellectũ ad aliquid ſpeculãdum de Deo, continuò illud bonum diſparet ab oculis eius: quapropter non ſine cauſa admonuit ſponſus ſponſam; Auerte oculos tuos à me, quia ipſi auolare me fecerunt.

Cõcluſio.

Ari.6.Eth. c.3.6.& 7.

¶ Tertia ſententia de virtutibus intellectualibus ſpeculatiuis hæc eſt. Prædictæ virtutes ſemper dicunt verum, & nunquam falſum. Ratio eſt; nam virtus determinatè ſe habet ad bonum, & nullo modo ad malũ, vt antea dictũ eſt. Sed bonum intellectus verum eſt; malũ eius, falſum. Vnde illi habitus dicuntur virtutes intellectuales, quibus ſemper dicitur verum, & nunquã falſum. Opinio vero, & ſuſpitio aliquando dicunt verum, aliquãdo falſum; & ideo virtutes intellectuales non ſunt, vt dicitur 6. Ethicorum. Vtrùm verò habitus opinionis ſit indifferens ad bonum & ad malum ſuperius dictum eſt.

Cant.6. virtutes intellectuales ſpeculatiuæ ſemp dicunt verum & nõ falſum.

Ari.1.met.

QVÆSTIO LVII.

De diſtinctione virtutum intellectualium; in ſex articulos diuiſa.

SVMMA TEXTVS.

¶ Vtrùm habitus intellectuales ſpeculatiui, ſint virtutes.

ARTIC. PRIMVS.

CONCLVSIO D. Th. eſt. Habitus intellectuales ſpeculatiui non ſunt virtutes ſimpliciter, ſed ſecundũ quid. quæ ſanè concluſio ex dictis art. 3. præcedentis quæſtionis probatur à D. Tho. Tales namq; habitus facultatem bonæ operationis faciunt, non tamen efficiunt vt actu ipſa potentia benè vtatur talibus habitibus: cùm enim aliquis habet habitum ſcientiæ ſpeculatiuæ, non inclinatur ad vtendum per illum habitum, ſed tantùm redditur habilis, & promptus ad verum ſpeculandum, cuius ſcientiam habet: attamen quòd vtatur ſcientia habita, à voluntate prouenit. Cum ergo virtus ſimpliciter ſit, quæ non ſolùm dat facultatem, ſed etiam vſum, iſti habitus non ſunt virtutes ſimpliciter.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm ſint tantùm tres habitus intellectuales ſpeculatiui, ſapientia, ſcientia, & intellectus.

SVMMA TEXTVS.

RESpondet D. Thom. concluſione affirmante, quam in argumento, ſed contra, probat autoritate Ariſtotel. & in corpore articuli ſic exponit. Virtus intellectualis ſpeculatiua eſt, per quam intellectus diſponitur ad conſiderandum verum; hoc enim eſt bonum opus eius. Verum autem duobus modis conſideratur: vno modo, ſicut per ſe notum; alio modo, ſicut per aliud notum. Ad conſiderandum verum per ſe notum perficitur mens noſtra habitu intellectus, qui eſt habitus principiorum; Ad conſiderandum autem verum per aliud notum, perficitur habitibus ſapientiæ, & ſcientiæ. Sapientiæ, quidem quando conſideratur verum, quod ſe habet vt vltimum reſpectu totiùs cognitionis humanæ, quod quidem eſt primum, & maximè cognoſcibile ſecundum naturam, quia quæ ſunt poſterius nota quo ad nos, ſunt prius nota ſecundum naturam: quapropter dicit Ariſt. ſapientiam conſiderare altiſſimas cauſas: ſcienti verò, quando conſiderat verum quod eſt vltimum in aliquo genere: quapropter ſecundum diuerſa genera ſcibilium, ſunt diuerſi habitus ſcientiarum.

Cõcluſio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Virtutes ſpeculatiuæ tres. Ari.6.Eth. c.3.5.& 6.

VIrtutes intellectuales ſpeculatiuæ tantùm ſunt tres, nec plures, nec pauciores; ſcilicet ſapientia, ſcientia, & intellectus: ita aſſerit Ariſtotel. & probatur ita eſſe. Nam virtus intellectualis ſpeculatiua eſt, per quam perficitur intellectus in veri cognitione, & contemplatione. Aut igitur perficitur intellectus in cognitione primorum principiorũ; & ſic conſtituitur vna virtus intellectualis, quæ intellectus nominatur: aut perficitur in cognitione concluſionis; & ſic ſtatuitur alia virtus, quæ ſcientia nominatur: aut verò perficitur in cognitione amborum; & ſic ſapientia conſtituitur. Itaq; ſapientia continet vtrumque, & ſcientiam, & intellectum primorum principiorum; non quòd integretur ex duobus habitibus: nam antea dictum eſt, quòd vnus habitus

habitus ex pluribus habitibus non conſtat: ſed continet ſcientiam, & intellectum modo eminentiori; vtitur namque principiis ad demonſtrandas concluſiones, quod eſt proprium ſcientiæ: iudicat prima principia eſſe vera, defendit, & diſputat contra negantes prima principia, quæ intellectus ſolum videt eſſe vera: & hoc facit reducendo ad altiſſimam cauſam: in quo apparet quòd eminẽtiori modo hæc officia operatur.

¶ Pro cuius ſententiæ declaratione aduertendum eſt, quòd habitus ſapientię inter ſcięntias humanas eſt metaphyſica, vt aſſerit Ariſtotele, primo Metaphyſi. capitulo primo, & ſecundo. Nam per altiſſimas cauſas, & communia principia iudicat de communibus. Ratio eſt: quia obiectum eius eſt ens vt ſic: & ita ad metaphyſicam pertinet conſiderare naturam entis, & omnes eius proprietates, & paſſiones. Rurſus ad eam pertinet iudicare de cõmunibus, & prima principia defendere, atque adeo eius officium eſt conſiderare ſubſtantias a materia ſeparatas: & ſic prior eſt dignitate, & honore, licèt ſit poſterior cognitione: propter quod dicit Ariſt. metaphyſicam eſſe ſcientiarum Deum, diuinam poſſeſſionem, & veritatis ſcientiam, in eaque cõſtituit vltimam felicitatem ſpeculatiuam, quæ in hac vita haberi poteſt.

Cõcluſio. Habitus ſapientiæ.

Ariſtot.

¶ Ex quo principio colligitur, quòd noſtra Theologia eſt veriſſima ſapientia: nam conſiderat Deum, quatenus Deus eſt; & non ſolum ea quæ de Deo per lumen naturale cognoſci poſſunt, ſed etiam quæ per lumen ſupernaturale dignoſci valent: quapropter ad hanc ſcientiã pertinet corrigere omnes ſcięntias particulares, & vniuerſam Metaphyſicam. Vnde dicit Paulus. Perdam ſapientiam ſapientium: &. Spiritualis omnia diiudicat; & ipſe a nemine iudicatur. Per iſtam ſapientiam (vt dicitur) captiuamus intellectum noſtrum in obſequium Chriſti, ad deſtruendam omnem ſcientiam extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei.

Theologia noſtra vera ſapiẽtia ad quã pertinet corrigere oẽs ſcientias etiam metaphyſicam.

1. Cor. 11.

2. Cor. 10.

¶ Sed contra diuiſionem eſt vnum argumentum. Nam vitioſa eſt diuiſio, qua condiuiditur genus contra ſpeciem aut è diuerſo. Sed ſapientia eſt quædam ſcientia: ergo malè diuiditur contra ſcientiam. Reſpondetur, quòd ſapientia eſt quædam ſcientia, quatenus habet quid commune cum omnibus ſcientiis, ſcilicet concluſiones ex principiis propriis demonſtratas, cæterùm eſt aliquid altius quàm ſcientia; nam iudicat de omnibus, tum concluſionibus, tum principiis: itaque ſcientia non eſt genus ad ſapientiam, Hactenus de virtutibus intellectualibus quæ in intellectu ſpeculatiuo conſiſtunt.

Argum.

Solutio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrum ars ſit virtus. Primum pro parte negatiua. Auguſt.

NVnc agendum eſt de virtutibus practicis, quæ in intellectu practico conſiſtunt. Et primo quæritur; Vtrũ aris ſit virtus; Pro parte negatiua ſic argumentor. Nam virtute nullus malè vtitur, vt habet D. Auguſtinus in definitione virtutis. Sed arte aliquis malè vtitur: poteſt enim artifex ſecundum ſcientiam artis malè operari. Igitur virtus non eſt.

Secũdum.

¶ Secundò, artes mentiendi, adulandi, & venena cõponendi, ſunt veræ artes; ſed virtutes non ſunt: nam earum vſus eſt malus.

Tertium.

¶ Tertiò, prædictæ artes ſunt vituperabiles: ergo virtutes non ſunt, Conſequentia inde probatur: nam de ratione virtutis eſt, quòd ſit laudabilis, & non vituperabilis.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm habitus intellectualis, qui eſt ars, ſit virtus.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio Diui Thomæ eſt. Ars habet rationem virtutis, ſicut & habitus ſpeculatiuis qui non ſunt virtutes ſimpliciter, ſed ſecundum quid, vt articulo ſuperiori dictum eſt. Ars enim ſecundum ſe, non dicit rectitudinem appetitus, ſed tantum curat vt opus quod fit bonum ſit: vnde non pertinet ad laudem artificis, qua artifex eſt, an recta, vel mala voluntate opus faciat; ſed an opus quod efficit, in ſe bonum ſit. Cùm ergo non detur virtus ſimpliciter abſque rectitudine voluntatis, vt ſupra dictum eſt; ars non erit virtus ſecundum ſe ſumpta, ſimpliciter, & perfectè. His adde, quod neque dat vſum bonum ſimpliciter, ſed tantùm dat facultatem operationis, ſicut alii habitus ſpeculatiui, qui hac de cauſa virtutes ſimpliciter non ſunt.

¶ Præterea, virtutes vel ſunt bona honeſta, vel inter honeſta numerandæ; ſed prædictæ artes non ſunt bona honeſta, nec digna honore: ergo non ſunt verè virtutes. Quartum.

¶ Item ſi ars mentiendi virtus eſt, ergo a Deo eſt, omnis namque virtus a Deo eſt. Rurſus ergo actus huius artis a Deo eſt, actus autẽ eſt artificioſè mentiri: ergo artificioſè mẽtiri a deo eſt. Quintum.

¶ Vltimo virtus intellectualis, ſemper, & infallibiliter verum dicit, vt antea dictum eſt: ſed intellectus humanus circa cõtingentia, circa quæ verſatur ars, nõ poteſt infallibiliter dicere verum: ergo ars non eſt virtus; ſiquidem non poteſt infallibiliter verum dicere. Vltimum.

¶ Propter hęc argumenta quidam Doctores tenent, quòd non omnes artes ſunt virtutes, ſed tantum illæ, quæ operantur bonum, nam de ratione virtutis eſt, quòd bonum faciat habentem, & eius opus in ſuo genere reddat bonum. Item vrgent vehementiſſime illo argumento ſupra adducto. Nam ſi ars mentiendi virtus eſt; ergo a Deo eſt. Rurſus, ſi ars mentiendi a Deo eſt: ergo Deus inclinat ad mentiendum. Item, ergo Deus ſe ſolo poteſt infundere in intellectu artem mentiendi atque etiam artem peccandi. Quod recte ſequatur patet. Nã vniuerſam virtutem quam noſtris actibus comparamus, poteſt Deus ſe ſolo mentibus noſtris infundere. Itaque ſecũdum iſtos autores ſola illa ars virtus eſt, quę eſt habitus operatiuus, & boni operatiuus. Contrarium huius videtur docere Dominus Caietanus in ſua ſumma; Verbo delectatio moroſa. Et probatur. Nam iſtæ artes, licèt ſint inutiles, & noxiæ vt exerceantur, vtiliſſimũ eſt eas diſcere, vt caueantur, & vitentur, vt docet Ariſt. 1. Rhetoricorum c. 1. Deinde licitum eſt homini complacere de arte excogitata mentiendi, & induſtria occidendi: atque adeo licitum eſt laudare hominẽ de huiuſmodi artificio, & induſtria occidendi. Vltimo, prę dictæ artes perficiunt ſemper ad verum intellectus, ſemper namque, & ſine errore conſtituunt medium inter exuberantiam, & defectum.

Opinio quorundã quod non omnes artes ſunt virtutes.

Opinio. Caieta.

Ariſtot.

¶ Sed prius quàm reſpondeamus obiectis argumentis, explicandum eſt, quomodo ars ſit vera virtus. Hoc explicat D Tho. art. 3. duplici argumento: tum autoritate Ariſt. 6. Eth. tũ vero ex definitione artis. Ars enim eſt recta ratio factibilium, vel eſt habitus factiuus cum recta ratione. Ex qua definitione manifeſtè colligitur quòd ſit virtus, nã eſt habitus boni operatiuus. Sed eſt obſeruandum diſcrimen inter opus artis, & opus moralis virtutis, nam opus artis vt rectum ſit, & bonum, ſat eſt quòd in ſe rectum ſit, & ſuæ rationi conſentaneum, licèt voluntas male affecta ſit, non enim refert ad artificem qua voluntate opus faciat, ſed quale opus ſit quod faciat, quemadmodum ad Geometrã nihil refert qua voluntate ſit prædictus, dum tamen verum demonſtraret. Ex quo ſequitur, quod ars aſſimilatur habitibus ſpeculatiuis, qui dant facultatem rectè operandi, ſed non dant rectum vſum.

Quõ ars ſit vera virt⁹. Ariſtot.

¶ Ad argumenta in contrariũ, & ad primum rñdetur, q̃ qñ quis pingit ad decipiendũ, vel ad iniuriã irrogandã, vtit male arte: non malitia oppoſita bonitati artis; nã ille malus vſus nõ proficiſcit ab arte, ſed a mala volũtate, itaq; nullus vtitur male arte, malitia oppoſita bonitati artis; continuo ergo atq; opificiũ malũ eſt, non eſt opus artis: vtitur tñ aliqs male arte, malitia oppoſita bonitati morali. ¶ Ad ſm argm̃ rñdetur, q̃ vſus iſtarum artiũ, ſi referatur ad intellectum, bonus eſt: ſi verò ad uoluntatem, malus eſt. Item dico, uſum prẽcipuũ iſtarũ artiũ eſſe, eas ſcire ut caueant.

Ad argu. Ad primũ. Ad ſcdm.

¶ Ad tertium argumentum reſpondetur, quod iſtæ uir-

Ad tertiũ.

tutes, ſi referantur ad intellectum, laudabiles ſunt, ſi vero ad voluntatem, vituperabiles. Rurſus, laudabile eſt eas addiſcere vt caueantur.

Ad quartũ ¶ Ad quartum argumentum reſpondetur, finem honeſtum iſtarum artium eſſe, eas ediſcere vt caueantur.

Adquintũ. ¶ Ad quintum argumentum videtur concedendum quòd ars mentiendi a Deo ſit: non tamen eſt conſequens quod Deus inclinet ad mentiendum, ſed tantum inclinat ad Cõcluſio. ſciendum artificium, & mirabiles modos, & ad ſciendũ eos vt caueantur.

Ad vltimũ ¶ Ad vltimũ argumentum, non poteſt exactè reſpõderi, donec explicemus quomodo prudentia ſemper dicat verum; quod poſtea explicabitur.

ART. QVARTVS.

¶ *Vtrum prudentia ſit virtus diſtincta ab arte.*

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt Concluſio: eam in argumento, ſed contra, probat Diuus Thom. autoritate Ariſtotelis ſexto Ethicorum, capitulo tertio, & in corpore articuli ita exponit. Vbi enim eſt diuerſa ratio virtutis, ibi diuerſæ virtutes ſunt conſtituendæ, diuerſa autem ratio virtutis eſt in arte, & in prudentia quoniam ars, virtutis rationem dicitur habere, ex eo quod dat facultatem operis; prudentia verò ex eo quòd dat etiam vſum boni operis: quapropter ars non præſupponit rectitudinem appetitus; prudentia verò eam præſupponit: & requirit: requirit enim vt homo ſit diſpoſitus, beneque effectus circa finem, quòd ſanè per rectitudinem appetitus fit: quapropter magis laudatur artifex qui peccat volens, quam ille qui peccat nolens: magis autem prudentiæ contrarium eſt vt aliquis peccet volens, quam nolens; quoniam rectitudo voluntatis eſt de ratione prudentiæ, non autem de ratione artis. Prudentia ergo ab arte diſtinguitur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrũ prudẽtia ſit uera uirtus. Pro parte negatiua. Primum. ESt dubium, vtiùm prudentia ſit vera virtus. Pro parte negatiua ſic argumentor. Nam virtus intellectualis ſemper dicit verum, vt antea dictum eſt. Sed prudentia non ſemper dicit verum: ergo virtus non eſt. quod non ſemper dicat verum, probatur. Nam verſatur circa contingẽtia quæ ſic, vel aliter poſſunt ſe habere: at circa contingentia ſemper dicere verum, ſuperat humanum ingenium.

Secũdum. ¶ Secundò, fides humana, & opinio aliquando dicunt falſum; quoniam verſantur circa contingentia credibilia; & ideo virtutes non ſunt: ergo prudentia aliquandò dicit falſum; ſiquidem circa contingentia verſatur.

Tertium. Tertiò, dare eleemoſynã pauperi, qui fingit ſe eſſe pauperem, eſt opus prudentiæ, & miſericordiæ: ſed prudentia in tali diſcurſu decipit, & fallit; nam facit iſtũ diſcurſum: pauperi eſt danda eleemoſyna: hic eſt pauper, ergo danda eſt eleemoſyna. In ſimilem errorem incidit Iacob cum acceſſit ad Liam; nam conſtruxit hunc ſyllogiſmum. Ad propriam vxorem eſt accedendum: hæc eſt propria vxor; ergo eſt accedendum.

Vltimum. ¶ Vltimò eſt palmarium argumentum. Prudentia recta docet, quòd ſequatur conſcientiam erroneam; & quòd mentiamur, quando exiſtimamus nos teneri ad mentiendum, vt ſupra latiſſimè demonſtratum eſt: ergo prudentia inclinat ad errorem, & mendacium intellectus; ergo non eſt virtus intellectualis. Pro explicatione ſit prima pro poſitio.

1. Conclu. Prudentia eſt virtus ab arte diſtincta. Sapien. 8. ¶ Prudentia eſt virtus ab arte diſtincta: nam virtus eſt quæ dirigit ad operandum ſecũdum rectam rationem: ſed recta ratio eſt ipſa prudentia: ergo eſt virtus. Deinde nihil eſt laude dignum, aut honore, niſi virtus: ſed prudentia laudatur a Spiritu ſancto Sapien. 8. eum dicitur; Iuſtitiam, & prudentiam docet, quibus in vita hominibus nihil vtilius. Vltimò, virtus eſt quæ bonum facit habentem, & eius opus bonum reddit: ſed huiuſmodi eſt prudentia: ergo virtus. Quod vero ſit diſtincta ab arte, ſic oſtendo. Nam ars ſic perficit intellectum, quòd non requirit appetitum rectum; prudentia uero requirit rectum appetitum, quod ſic demonſtro. Nam ſic ſe habet finis in practicis, ſicut prima principia in ſpeculatiuis; & ideo ad prudentiã, quæ eſt recta ratio de rebus agendis, requiritur quòd homo ſit bene diſpoſitus circa finem, quòd fit per appetitum rectum; nam qualis unuſquiſque eſt, talis uidetur ei eſſe finis.

¶ Secunda concluſio. Prudentia in intellectu practico conſiſtit; nam prudẽtia eſt recta ratio de rebus agendis, tractare uerò de rebus agendis, pertinet ad intellectum practicum. Prudentia eſt in intellectu practico.

¶ Sed contra hac concluſionem ſunt optima argumenta. Nam fortitudo, & temperantia ſunt in appetitu ſenſitiuo, ut antea dictũ eſt: ſed appetitus ſenſitiuus non mouetur niſi a ſenſu: obiectum enim appetitus ſenſitiui eſt bonum apprehenſum: ergo iudiciũ quod dirigit temperantiam, & fortitudinem, eſt in ſenſu, & illud eſt prudentiale: ergo prudentia in ſenſu conſiſtit. Obiectio.

¶ Deinde, prudentia uerſatur potiſſimè circa ſingularia; ſed ſingularia non cognoſcuntur niſi a ſenſu: dicit enim Ariſtoteles ſæpiſſimè, quòd intellectus eſt uniuerſalium, ſenſus uero ſingularium, ergo prudentia in ſenſu conſiſtit. Secunda. Ariſtot.

Quòd verò prudentia potiſſimè uerſetur circa ſingularia, ſic oſtendo. Nam propoſitiones uniuerſales quæ inueniuntur in diſcurſu prudẽtię, pauperi ſubueniendum, non mentiendum, potius pertinent ad ſyndereſim, uel ad philoſophiam moralem. Et cõfirmatur, nam potiſſimus actus prudentiæ eſt, præcipere quid facto opus eſt: ſed præceptum ſemper eſt de ſingularibus.

¶ Vltimò, D. Thom. in articulo quarto huius quæſtionis, ad ſecundum, manifeſtè dicit ex Ariſto. 6. Ethic. quòd prudentia eſt in parte animæ opinatiua non in parte ſcientifica, pars vero opinatiua (explicante Sancto Doctore, eſt cogitatiua. Vltim. D. Thom. Ariſtot.

¶ Ad hæc argumenta ſatisfaciendum eſt; Ad primum reſpondent quidam, quod appetitus ſenſitiuus in homine, ſi quidem eſt coniunctus appetitui intellectiuo, poteſt moueri immediatè ab intellectu. Itaque poſtquam iudicatum eſt per intellectum quòd oportet aggredi homines, anima producit in potentia iraſcibili audaciam, abſque eo quòd interueniat iudicium potentiæ ſenſitiuæ. Et uidetur ſanè quòd hic modus dicendi probabilis ſit, nam alioqui difficilè ſaluatur, quomodo iudicium ſenſus ſit directiuum uirtutis, potiſſimè infuſæ, in cuius obiecto includitur aliquid ſpirituale, & inſenſibile. Alio modò dicendum eſt, non eſſe inconueniens concedere quòd iudicium operis ſit directiuum temperantiæ, & fortitudinis: ſed hoc iudicium producitur a prudentia per deliberationem, & conſultationem. Quod ſi quærat Theologus, vtrum ex illo iudicio relinquatur aliquid in ſenſu interiori; poteſt reſponderi quòd relinquitur, nam autore Diuo Thom. ſupra q. 57. articulo quinto, in potentiis interioribus ſenſitiuis ſunt aliqui habitus præparatorii, qui deſerniunt ad veras intellectus uirtutes. Solutio argmentorum. Ad primũ. Duplex ſolutio. D. Thom.

¶ Ad ſecundum argumentum reſpondetur, efficaciter conuincere quòd intellectus cognoſcit ſingularia: alioqui prudentia in ſenſu conſtituitur, non in intellectu. Rurſus, ſi non intelligit ſingularia, conſequens eſt, quòd prudẽtia quæ cognoſcit ſingularia, nõ eſt in anima ſeparata, ſed de hac re diligentius prima parte quæſtio. 86. artic. primo. Ad ſecũm.

¶ Ad tertium argumentum reſpondetur, quòd prudẽtia principaliter conſtituitur in intellectu practico, ipſe enim eſt qui deliberat, & definit: ſecundariò verò in cogitatiua ſedem habet, a qua in cognitione, ſingularium maxime adiuuatur, non enim eſt incommodum concere, quod vnus habitus in una potentia præcipue ponatur, Ad tertiũ.

&

& ſecundariò in alia: ſed de hoc diligentius 2.2. quæſtion. 47. vbi de prudentia inueſtigatur. Nunc tantùm ſupereſt aduertere, quòd prudentiæ adiunguntur tres aliæ virtutes; primam vocant Græci euboliam; nos virtutem quantum nobis, tum aliis rectè conſulimus: ſecundam Græci vocant ſyneſim; nos virtutem iudicatiuam dicimus, qua iudicamus in caſibus extraordinariis, qui ratione communi comprehendi nequeunt. Iſtæ verò virtutes propriè nomẽ virtutis non merentur; nam diſponũt ad actum prudentiæ potiſſimum, qui eſt præcipere quid in vnaquaque re facto opus eſt: dictum autem eſt in præfatione huius materiæ, ibi collocandam eſſe virtutem, vbi potiſſimus actus ſedẽ habet.

Eubolia.

Syneſis.

Cõcluſio.

¶ Tertia concluſio. Prudentia ſemper dicit verum, & nunquam decipit: nam prudentia cùm ſit virtus intellectualis, ſemper diſponit ad bonum intellectus: bonum verò intellectus, verum eſt. Deinde verò prudentia eſt recta ratio rebus agendis; ſed recta ratio nunquam decipit. Tertiò, opinio ea ratione excluditur a ratione virtutis, quia aliquando falſum dicit, vt dicit Ariſtoteles ſexto Ethicorum cap. 3. ergo ſi prudentia aliquando decipit, virtus non eſt. Vltimò, dicere quòd prudentia decipiat, eſt dicere quòd prudentia ſit mala virtus, & quòd ſcientia ſit ignorantia: ſed explicate quomodo prudentia ſemper dicat verum, hoc opus, hic labor eſt: hæc difficultas deuorauit Ocham, Martinum de magiſtris, Almaynum, & huius nomenclaturæ cæteros. D. Thom. eam rem explicat articulo 5. ad tertium argumentum; dicit enim, quòd iudicium prudentiæ ſemper eſt verum practicè, licèt ſæpiſſimè ſit falſum ſpeculatiuè; veritas namque intellectus practici, non eſt conformitas ad res ipſas, ſed conformitas ad rectum appetitum. Accepit hanc ſententiam ex Ariſtotel. ſexto Ethicorum, capitulo ſecundo, cuius verba hæc ſunt; Veritas actiuæ mentis eſt cõſentanea recto appetitui. Hęc ſententia habet varias expoſitiones: Prima eſt, tunc intellectus practicus verus eſt, quando dirigit ad bonum & ad ſtudioſam operationem: hoc enim differt inter intellectum practicum, & ſpeculatiuum: quòd perfectio intellectus ſpeculantis eſt cognoſcere; perfectio vero intellectus practici eſt operari, & dirigere ad ſtudioſam operationem: & quoniam primum principium actuum humanorum voluntas eſt, quæ vniuerſas potentias ad operandum mouet, tunc intellectus practicus dirigit ad ſtudioſam operationem, quando recto appetitui fuerit conſentaneus. Secunda explicatio eſt, tunc intellectus practicus verum dicit, quando eſt appetitui recto conſentaneus; id eſt, quando direxerit ad operationem, quam appetitus rectè diſpoſitus approbauit; ſicut enim lingua febricitantis, infecta vino, aut melle rectum iudicium præſtare non poteſt; ſic appetitus malè diſpoſitus, de rebus humanis verum iudicium præſtare nõ poteſt. Itaque apperitus rectus iudicat de omnibus, & ipſe a nemine iudicatur. Tertia explicatio eſt; tunc intellectus practicus dicit verum, quando dirigit ad operationem, quam vir bonus, & probus approbat. Vir enim bonus eſt, qui habet rectũ appetitum. Ex his conſtat quomodo prudentia dicat verum ſemper.

3. Conclu. Prudentia ſemper dicis verum.

Ariſtot.

quomodo prudentia ſemper dicat verũ.

Ocham.

Martinus.

Almaynꝰ.

Ariſtot.

Veritas actiua mẽtis eſt conſẽtanea recto appetitui.

Prima explicatio.

Secũda explicatio.

Tertia explicatio.

¶ Sed contra hanc ſolutionem arguitur optimè. Nã appetitus ideo dicitur rectus, quia eſt conformis rectæ rationi, quod patet ex definitione virtutis. Virtus enim eſt habitus electiuus in medio conſiſtens, prout ſapiens determinat quid agat, ſed quomodo operetur, vt ſcilicet ſecundum rectam electionem operetur: vt vero electio recta ſit, neceſſarius eſt debitus finis, & id qđ conuenienter ad talem finem ordinatur; ergo ad rectam operationem non ſufficit debitus finis, ſed requiritur aliquid quod rectè in talem finẽ ordinetur. Sicut igitur neceſſariæ ſunt alię virtutes perficientes partem appetitiuam vt in bonum finem tendat: ita neceſſarius eſt habitus quidam rationis, per quem homo diſponatur ad id quod in debitum finem ordinari debet, & talis habitus eſt prudentia. Hęc igitur virtus neceſſaria eſt.

Argumenta contra hanc ſolutionem.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrum prudentia ſit virtus neceſſaria homini.*

SVMMA TEXTVS.

COnclusio eſt affirmans in argumento, ſed cõtra probatur ex illo: Sobrietatem, & iuſtitiam docet, prudentiam, & virtutem quibus nihil vtilius eſt in hac vita hominibus. In corpore verò probatur ſic. Prudentia neceſſaria eſt vt homo rectè operetur: ergo eſt homini neceſſaria. Antecedens patet; nam ad rectam hominis operationem non ſolùm requiritur ſentanea recto appetitui, & rectæ rationi: nam ſenſus eſt, quòd illa operatio recta eſt, quam vir bonus, & probus approbat. Vel dicendũ eſt, quòd cum dicitur illam operationem eſſe bonam, quæ recto appetitui fuerit cõſentanea, eſt definitio ab effectu, & a ſigno. Cum verò dicitur illam operationem eſſe ſtudioſam, quæ rectæ rationi fuerit conſentanea, eſt definitio ex propriis cauſis. Ex his patet ad omnia argumẽta propoſita, quibus probatur prudentiam non ſemper dicere vnum.

Solutio. D. Thom.

Ad argu. propoſita.

¶ Sed vltimum argumentum maiori explicatione indiget, & dicendum eſt, quòd ignorantia, & conſcientia erronea inculpabilis, eſt iudicium prudentiale verum: nam hoc iudicium in Iacob: hæc eſt a me cognoſcenda; verũ fuit, ſiquidem appetitui recto fuit conſentaneum.

Ad vltim.

EXPLICATIO ARTICVLI.

SEd dato quod prudentia ſit virtus, probatur quod non ſit homini neceſſaria. Nam ſi homo ægrotat, non oportet vt artem medicam habeat, ſed ſatis eſt conſulere medicum cui obtemperet: ergo ſi homo non eſt ſanus moribus, ſatis eſt conſulere peritiores, quibus obtemperet.

Vtrũ prudẽtia ſit neceſſaria. Arguitur primo pro parte negatiua.

¶ Secundo, idem oſtendo ex Ariſt. 1. Ethic. cap. 4. qui ex Heſiodo Poeta ſic loquitur.

Optimus eſt ille, ex ſeipſo qui bona nouit;
Proximus at ille eſt, qui paret recta monenti,
Sed qui nec ſapit ipſe, nec audit recta monentem.
Inuida ei mentem miſera natura negauit.

Secũdum. Ariſtot. Heſiodus.

¶ Vltimo, Philoſophia moralis docet ſatis vniuerſas virtutes, & inſtituit prudentiæ diſcurſum. nam hic diſcurſus; pauperi ſubueniendum eſt: hic eſt pauper, ergo, a philoſophia morali procedit.

Tertium.

¶ Ad primum reſpondetur, eſſe neceſſariam prudentiã quia non ſemper eſt in manu conſiliarius cui obtemperemus, eo vel maximè, quod petere conſilium eſt opus prudentiæ.

Solutio argumentorum. Ad primũ.

¶ Ad ſecundum argumentum reſpondetur, eſſe quoſdã homines qui propter ingenii tarditatem nati ſunt vt aliis obtemperent, qui vocantur ſerui a natura, & in iis optima prudentia eſt audire recta monentem.

Ad ſcđm.

¶ Ad tertium argumentum reſpondetur, quòd philoſophia moralis dat facultatem ad rectè operandum, ſed non dat rectum vſum; prudentia eſt quæ dat rectum vſum, vt operemur, prout oportet, & quando oportet.

Ad tertiũ.

¶ Sed eſt aliud dubium; Quomodo ars ſemper dicat verum, cùm verſetur circa contingentia; quæ infallibili ratione comprehendi nequeunt; ſumitur ne eius veritas ex conformitate ad rectum appetitum; ita docet Ariſtote. ſexto Ethicorum cap. 2. & Diu. Thom. in hoc articulo ad tertiũ. Pro cuius rei expoſitione ſciendum eſt, quòd rectitudo appetitus gemina eſt; altera eſt moralis in ordine ad bonum honeſtũ: altera eſt in ordine ad finẽ artis, quę eſt regula, & norma rei artificiatæ: volo dicere, tũc opus artis eſſe bonũ

Secũdum dubium. Qũo ars ſemper dicat verum. Ariſtot. D. Thom. Rectitudo appetitus gemina.

quando eſt conſentaneum voluntati artificis ſecundum regulas artis, verbi gratia, vult artifex facere imaginẽ pulcherrimam, & non poteſt prout vult; non eſt bonus artifex. Item, vult pingere imaginem deformem, & exiit pulcherrima, non eſt bonus artifex.

EXPLICATIO ARTICVL.

An gnomi ſit uirtus. Primum pro parte negatiua.

Cõcluſio. Ari.6.Eth. ca.7 9.10. & 11.

SEd circa iſtum articulũ ſextũ dubitatur; an gnomi ſit virtus. Et videtur quòd non: nã ſi eſt virtus; vel eſt virtus acquiſita aut naturalis: ſed neutro modo: ergo. Probatur minor; quia præter ſyndereſim, quæ eſt habitus quidã naturaliter inditꝰ circa prima principia practica, non ponitur alia virtꝰ naturalis in intellectu practico, ſicut neque in ſpeculatiuo intellectu ponitur alius habitus naturalis, niſi primorũ principiorum. Item acquiſita virtus non videtur eſſe gnomi; quia virtus intellectualis acquiritur experientis, quæ memoria retinentur, vt dicitur in prologo metaphyſicæ. Sed obiectum gnomi eſt de raro cõtingẽtibus, cùm ſit præter communes leges: ergo nõ poteſt acquiri virtus regulariter circa tale obiectum.

¶ Secundum argumentum. Nam D. Thom. dicit in tertia concluſione, gnomi iudicat ſecũdum rationem naturalem, ſed ratio naturalis non eſt virtus acquiſita, neque cauſat virtutem acquiſitam: ergo gnomi non eſt virtus acquiſita, ſed erit quædam perſpicacitas naturalis ingenii.

Secũdum.

¶ Ad hoc dubium reſpondetur, quòd quemadmodũ homo pauper ſtudioſus poteſt eſſe magnificus: non ſimpliciter in actu, quia non habet magnas diuitias quas expẽdat, quod quidem eſt neceſſarium ad magnificentiam exercendum; ſed tamen eſt magnificus in potentia propinqua, ſcilicet in præparatione animi. Cuius ratio eſt, quia virtutes ſunt connexæ (vt dicemus infra) morales quidem & cardinales, quarum materiæ frequenter occurrunt, ſunt ſimpliciter cõnexæ: aliæ virtutes, quarum materiæ rariſſimè, neque in omnibus occurrunt, ſunt cõnexę ſecundum quid, ſcilicet in potentia propinqua actui, non tamen in actu; ita poſſumus dicere de virtute gnomi, quod eſt virtus acquiſita propter connexionem cum aliis uirtutibus; & ſufficit quod mens exerciteꝰ circa principia ipſius gnomi, etiã ſi non occurrunt caſus gnomiſtici actus exercẽdi, niſi raro. Sunt autem principia ipſius gnomi uniuerſaliora, quàm ſyneſis, ad quæ penetranda multum ualet perſpicacitas naturalis ingenii, unde ratiocinatur intellectus quid ſit agendum in tali euentu, raro, & præter legem communem contingenti. Eſto exemplo: lex communis eſt quòd depoſitum reddatur: ſed ſi ille qui depoſuit eſt impugnator rei publicæ, iudicat gnomi quòd tunc non reddatur: quia penetrans homo rationem legis, ſcilicet quòd reddẽdum eſt ei bonum ſuuum, vtile ſibi, & conſiderãs ſimul bonũ reip. excellentius eſſe quàm bonum particulare illius, cõcludit quòd nõ eſt ei reddendũ, hic, & nũc depoſitum. Item lex communis modeſtiæ eſt, quòd homo nõ ſe gerat in motibus, & geſtibus inſtar amentis & fatui hominis, & tamen Dauid prudentiſſimè egit ex iudicio gnomiſtico, gerens ſe apud Regem Achis quaſi furens, & amens, quia bonum vitæ Dauid excellentius eſt, & vtilius reipublicæ ſuæ, quam bonum recti greſſus; & in tali caſu non fuit immodeſtia ita ſe gerere, ſed fuit maxima prudentia. Ex dictis ſequitur quòd frequentiùs occurrunt homini bus caſus ad exercendum gnomi, quàm magnificentiam: quia magnificentia a ſolis diuitibus exerecri poteſt, & hoc non ab omnibus. Sequitur ſecundò, quòd gnomi eſt excellẽtior virtus, quam ſyneſis; quia principia ipſius gnomi ſunt vniuerſaliota, per quę communes leges moderantur. Videte de re hac Diuum Thomam ſupra quæſtione 51. art. 4.

Cõcluſio.

1.Reg.12.

Primũ corolarium.

Secũdum.

D.Thom.

ARTIC. SEXTVS.

¶ Vtrum eubulia, ſyneſis, & gnomen, ſint virtutes adiunctę prudentiæ.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt Concluſio: quã aſſerit Ariſt. & D.Tho. exponit: nam erga humana agibilia, tres actus rationis inueniuntur; conſiliari, iudicare, & præcipere: ex quibus præcipuus actus, præcipere eſt, qui quidem ad prudentiam pertinet; alii duo ſunt minus præcipui, & pertinent ad eubuliam, ſyneſim & gnomen. Nam eubulia eſt benè conſiliatiua: ſineſis, & gnomen, pertinent ad partẽ iudicatiuam: quoniam ergo actus minus præcipui ad eum qui præſtantior eſt ordinantur, ideo prudentiæ tanquam præcipuæ adiunguntur, eubulia, ſyneſis, & gnomen.

QVAESTIO LVIII.

De diſtinctione virtutum moralium ab intellectualibus; in quinque articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm omnis virtus ſit moralis.

SVMMA TEXTVS.

REſpondet D. Thom. Concluſione negãte. Non omnis virtus eſt moralis, ſed illæ ſolũquę in vi appetitiua locãtur: probatque in argumento, ſed contra, ex eo quòd præter, virtutes morales, dantur etiam virtutes intellectuales: in articulo verò ita exponit. Nam virtus moralis dicitur a more, ſecundum quod mos ſignificat quandam Inclinationem naturalem, vel quaſi naturalem ad aliquid agendum; cui ſignificationi illa eſt affinis, qua mos ſignificat conſuetudinem; quæ quia quodammodo vertitur in naturã, efficit etiam inclinationem naturali ſimilem; quia autem inclinatio ad actum propriè conuenit appetitiuæ virtuti, cuius eſt mouere potentias ad agendum, ideo non omnis virtus moralis dicitur; ſed quæ eſt in parte appetitiua.

ARTICVL. SECVNDVS.

¶ Vtrùm virtus moralis diſtingua tur ab intellectuali.

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Non omnis virtus eſt ſcien-

EXPLICATIO ARTICVLORVM.

VT ea quę hic dicuntur a D. Tho. melius intelligantur quæritur. Vtrum omnis virtus ſit ſcientia, aut prudẽtia, vt Socrates dicebat. Pro parte affirmatiua ſic argumentor. In primis autoritate omnium antiquorum, qui pro eodem habebant virum ſaptentem, & ſtudioſum: dicebantque in virum ſapientem nõ cadere animi perturbationes, non iniuriam; & quòd ſola ſapientia ſatis erat ad vitam rectè inſtituendam. Huic conſonat diuina ſcriptura, in libro Sapientiæ & Eccleſiaſtici, in quibus mirum in modũ laudatur ſapientia, vt omnium bonorum mater, & omnium virtutum plenitudo. Secundo Ariſt. 3. Ethico. capit. 8. apertè aſſerit, quòd omnis prauus eſt ignorans: cui conſonat diuina ſcriptura Prouer. 14. cum dicit, Errant qui operantur malum: ergo veriſſimè docebat Socrates, omne peccatum ex ignorantia procedere; & quod exiſtente perfecta ſcientia, non poteſt eſſe peccatum. Tertio, idem Ariſto. 6. Ethicorum cap. de prudentia & 7. Ethico. capitul 3. dicit expreſſe, quod exiſtente perfecta ſcientia in particulari non poteſt eſſe peccatum. Conſentit Diuus Thom. hoc in articulo, & infra quæſtione 77. artic. ſecundo. Quarto exiſtente imperio efficaci ex parte intellectus, neceſſitatur

Vtrũ omnis virtus ſit ſcientia aut prudẽtia.

Prim. arg.

P parte affirmatiua.

Secũdum. Ariſtot.

Prouc. 14.

Tertium. Ariſtot.

D.Thom.

Quartum.

tatur voluntas vt rationi obtemperet, ſicut traditum eſt ſupra quæſtione decimaſeptima de imperio: ergo ſatis eſt prudentia ex parte intellectus, & non eſt neceſſaria virtus ex parte voluntatis. Conſequentia inde probatur: nam in corpore nõ conſtituitur virtus vt obtemperet rationi, quoniã neceſſario obtemperat: ergo ſi voluntas neceſſariò obtemperat, virtute non indiget. Vltimò, omne bonum, & omne malum noſtrum, in diſcurſu rationis conſiſtit: ergo omnis virtus in ratione conſiſtit. Probatur antecedens; nam ſi diſcurſus rationis rectus eſt, neceſſum eſt vt operatio recta ſequatur: ſi verò peruerſus, vt operatio peruerſa ſequatur, voluntas enim, non poteſt ferri, niſi in bonum propoſitum per intellectum, verbi gratia exiſtente hoc recto & efficaci diſcurſu; pauperi eſt dãda eleemoſina: hic eſt pauper ergo huic eſt danda eleemoſyna: non poteſt non ſeq; largitio eleemoſynæ. Ex alia parte videtur qđ omnis virtus, amor ſit. Certè ita dicit D. Auguſt. ſemper, nomina tim lib. 1. de moribus Eccleſiæ, cap. 15. tractatu. 32 in Ioãnem, tracta. 7. in priſirem Epiſtolam Ioannis. lib. de natura & gratia, capit. 38. 42. & 70. & in libr. de perfectione iuſtitiæ, & in Enchiridio ca. 17. Huic conſonant diuinæ ſcripturæ, in quibus habetur, quòd plenitudo legis eſt dilectio, quòd vinculum perfectionis eſt dilectio, finis præcepti, charitas.

Socrate. Vltimum. Ariſtot. Auguſt.

¶ Prima Concluſio. Licèt Angelus, aut quælibet alia creatura habet omnium rerum diuinarum, & humanarum ſcientiam habitualem, peccare poteſt; tum, propter inconſiderationem multarum circunſtantiarum, quas oportet conſiderare; tum verò, quoniam ſcientia non neceſſitat voluntatem, niſi tantummodo in beatitudine; tum, etiam, quoniam poteſt ſuſpendere actum conſiderationis, & ſic poteſt peccare peccatum omiſſionis: tum vltimò, & præcipuè, quoniam poteſt ſuperbire de ſcientiarum poſſeſſione, & perfectione: & hoc eſt quod dicit D. Pau. ſcientia inflat, charitas ædificat.

Omnis creatura quãuis habeat omnẽ ſcientiam peccare poteſt.

¶ Secunda Concluſio. Licet Angelus, aut alia creatura ſublimior, habeat prudentiſſimam prudentiam omnium negotiorum, circunſtãtiarum, & omnia rectiſſima iudicia, nihilominus peccare poteſt; quoniam prudentia non neceſſitat voluntatem, ſed liberè inclinat vt vtamur ea, quãdo, & quòd libitum fuerit: Vtcum verò Deus poſſit condere creaturam tantæ prudentiæ ex parte intellectus, & tãeximiæ virtutis ex parte voluntatis, vt per naturam eſſet impeccabilis, alterius negotii eſt; attinet enim ad materiã de Angelis.

Paulus. Omnis creatura prudentiſſima peccare põt.

¶ Tertia concluſio. Exiſtente efficaci imperio ex parte intellectus, neceſſitatur voluntas vt rationi imperanti obediat. Hæc concluſio ſatis demonſtrata eſt ſupra quæſtione 17. de imperio:

Aliæ virtutes neceſſariæ.

¶ Quarta concluſio. Nihilominus ex parte appetitus, tã intellectiui, quã ſenſitiui, neceſſariæ ſunt virtutes vt ratio rectè imperet, & principetur, nam voluntas magna cum difficultate obtemperat rationi circa quædam bona, vt cũ diligit bonum alienum, & cum proſequitur bonum diuinum, & amat iliud plusquam ſe; ergo indiget virtute, vt capitulo tertio, rationem imperãre appetitui dominio politico, quo ſcilicet aliquis præeſt liberis: qui habent ius in aliquo contradicendi.

¶ Secunda Concluſio. Virtus moralis diſtinguitur ab intellectuali. Hæc concluſio eſt Ariſtote. primo Ethicorum, capitulo vltimo; & probatur: quoniam, vt patet ex ſuperiori concluſione, ad hoc quod homo rectè agat, non ſufficit ſi ratio ſit rectè diſpoſita per habitum virtutis intellectualis, ſed etiam quòd vis appetitiua ſit rectæ diſpoſita per habitum virtutis moralis; ſicut ergo appetitus diſtinguitur a ratione, ita virtus moralis ab intellectuali: & ſicut appetitus eſt principiũ actus humani vt participat rationem: ita habitus moralis habet rationem virtutis, in quantum rationi conformatur.

promptè, & facile rationi optemperet. Deinde, appetitus ſenſitiuus ſuis paſſionibus perturbatus, perturbat iudiciũ: & imperium rationis, facitque vt ratio victa ſuccumbat, ergo vt ratio rectè imperet, oportet paſſiones pacatas habere. Tertiò, qualis quiſque eſt, talis ei videtur eſſe finis, vt aſſerit Ariſ. 3. Ethic. & euidens experientia demõſtrat: ergo vt ratio rectè iudicet, oportet vtrum que appetitum eſſe rectè diſpoſitum. Vltimò, ſicut ſe habet primum principium in ſpeculatiuis, ſic ſe habet finis ī practicis: ergo vt ſit recta ratio de rebus agendis, oportet quod homo ſit rectè diſpoſitus circa finem: hoc autem fit per virtutes morales appetitus; cuius obiectum eſt bonum, & finis. Ariſtot.

¶ Ad primum argumentum in cõtrarium reſpondetur, fortaſis antiqui philoſophi ſentiebant cũ Socrate, vniuersã virtutẽ eſſe ſcientiam. Vel quod vero ſimilius videtur, nomine ſapientiæ, omne corpus, & omne genus virtutum comprehendebant, in quo ſenſu, ſapiẽtia in diuinis literis maximè cõmẽdat. Solutio argumẽtorũ. Ad primũ.

¶ Pro cuius maiori intelligentia obſeruandum eſt, quòd ſi aliquando apud ſanctos Patres huiuſmodi loquutiones inueniremus, explicandæ ſunt, ſicut explicat Diuus Thomas in ſolutiune ad ſecundum articuli ſecundi, ſcilicet quõd omnis virtus participatiuè habet rationem ſcientiæ, & ſapientiæ; non eſſentialiter. Vel etiam aliquando loquuntur ſancti de ſapientia, quæ eſt donum Spiritus ſancti, quòd cum charitate infunditur. Vel etiam quòd loquuntur aliquando de fide viua: & in hac ſignificatione multa dicuntur de ſapientia, de ſapiente in ſacris literis, quæ tamen de virtutibus infuſis, verificantur, & de homine fideli iuſtificato virtutibus, quarum initium eſt eſt fides, & diuina ſapientia, Exempli gratia; Deuteron. quarto inquit, Obſeruabitis, & implebitis opere, ſcilicet præcepta mea: hæc eſt enim veſtra ſapientia, & intellectus coram populis, & Iob. 28. Ecce timor Domini, ipſa eſt ſapientia; & recedere a malo, intelligentia. Et Chriſtus Dominus reſimilat viro ſapiẽti qui ædificauit domum ſuam ſupra petram, illum hominem qui audit verba Chriſti, & facit ea. Et ſimiliter apud Lucam, auarus ille vies vocant ſtultus. Et ratio iſtarum loquutionum eſt; quia obſeruatio mandatorum, eſt exercitium ſapientiæ, & fidei & prudentiæ circa particularia agibilia. Et quamuis aliæ virtutes ſint neceſſariæ, tamen quia initium eſt in ratione, & in intellectu ad bene operandum: & ſimiliter etiam quia finis omnis noſtræ operationis eſt perfectiſsima cognitio ſummæ veritatis, omnis operatio quæ dirigit nos ad videndum Deum, ſapientia eſt. Nota. Oĩs virtus nomen ſapiẽtia habet. D. Thom. Deute. 4. Iob. 16.

¶ Ad ſecundum, & tertium reſpondetur, quòd ſcientia de rebus agendis duplex eſt, vna vniuerſalis, quæ habetur per ſcientiam moralem, per legẽ aut vero per prudentiam habitualem; altera eſt particularis, quæ efficaciter dictat, & definit, quòd hic, & nunc agendum ſit. Dicit itaque D. Thom. quod ſi Socrates, & antiqui Philoſophi ſentiebant de ſcientia particulari, veriſſimè dicunt omne peccatum ex ignorantia procedere, atque quod exiſtente ſcientia in particulari non poteſt eſſe peccatum; ex hoc tamen non eſt cõſequens, quod vniuerſa virtus ſit prudentia; nam ut ratio recte imperet, Ad ſcđm. & tertium

neceſſariè ſunt virtutes morales in appetitu, ne affectionibus, & paſſionibus perturbata ratio, victa ſuccumbat: has vero virtutes appellare ſcientias, ſtultum eſt.

Ad quartũ & quintũ. Neceſſariè ſunt uirtutes ex parte appetit⁹ vt uolũtas obtemperet ꝓpter quatuor.

¶ Ad quartum, & quintum argumentum reſpondetur quòd licèt poſito imperio efficaci ex parte intellectus neceſſitetur voluntas vt obtemperet, nihilominus neceſſariæ ſunt virtutes ex parte appetitus primò, vt rectè afficiãt appetitum in ordine ad finem; deinde vt moueãt intellectum ad imperandum. tertiò, vt rectè eligant, ex qua electione ſequitur imperium: quartò, vt promptè, & facilè obediant: nam licèt hæc obedientia ſit neceſſaria poſito imperio intellect⁹ efficaci, eſt tamen neceſſitas ex ſuppoſitione; & neceſſitas ex ſuppoſitione non tollit libertatem, nec virtutẽ ſicut ſupra dictum eſt ſæpe. Ex dictis, ſequitur, quòd vt homo ſit inſtruct⁹ ad omne opus virtutis, neceſſaria eſt virtus ex parte intellectus, & ex parte voluntatis. Sed (vt mea habet opinio) virtus quæ eſt in voluntate & quę eſt amor ordinatus, primas tenet; nam amor eſt cauſa omnium quæ amans operatur, vt late demonſtrat D. Thom. ſupra quæſtione 28. artic. vltimo, vnde ſi amor ordinatus eſt, omnia tuta ſunt, & ſecura, ſed de hoc in ſequentibus iterum redibit ſermo.

Cõcluſio. Ariſtot.

Corollarium.

Opinio autoris.

D. Thom.

Nota 1.

¶ Circa ſolutionem ad quartum articuli ſecundi notandum eſt, quòd prudentia dicitur participari a virtutibus moralibus, quatenus virtutes morales inclinant ad finem, & intendunt illũ per media determinata per prudentiam; quæ quidẽ voluntas eligit, & ſic uirtus moralis concurrit ad electionem ex imperio prudentiæ, & rurſus prudentia præſupponit inclinationem voluntatis ad finem; quam inclinationem facit virtus moralis.

Nota 2. Caieta.

¶ Denique notandum eſt cum Caieta. quomodo conformetur rationi virtus moralis, non quidem per relationem ſecundum eſſe, ſed per conformitatem intrinſecam, & eſſentialem habitui uirtutis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Argumẽta cõtra concluſionẽ.

DE concluſione huius articuli dubitatio eſt, videtur eã eſſe falſa. Nam prius eſt quòd ſit appetitus rectus circa finem, quam vt prudentia definiat, & determinet quid faciendum ſit, ſed iſta rectificatio fit per virtutem moralẽ, ergo virtus moralis prius eſt quam prudentia. Ex quo conſequens eſt, quòd poſſit eſſe ſine prudentia; prius enim nõ dependet a poſteriori.

Secũdũ argumẽtum.

¶ Secundò, uirtus moralis habet in officio rectificare appetitum in ordine ad finem; ex quo, tanquam ex principio, prudentia definit, & deliberat quid agendum ſit, ſed principium non dependet a principiato; ergo.

¶ Vltimò, conſtituamus hominem ſobrium atque temperatum, qui decipitur ab hæretico, qui alioqui exiſtimatur doctiſſimus, verbi gratia, docet hæreticus, quòd eſt licitum comedere carnes in quadrageſima, eius autoritate commotus ille vir bon⁹ comedit carnes; tunc iſte perdit prudentiam; nam decipitur grauiſſime, ſed non perdit temperantiæ virtutem; ergo virtus temperantiæ poteſt eſſe ſine prudentia. Reſpondetur, ſententiam Diui Thomę eſſe veriſſimã, quæ in primis conſtat ex definitione virtutis, virtus enim eſt habitus electiuus in medio conſiſtens, prout ſapiens determinauerit. Rurſus moralis virtus eſt habitus electiuus: electio verò eſt appetitus deliberatiuus, ex deliberatione, & conſultatione procedẽs, oportet ergo vt electio recta ſit, tum verã eſſe rationem, tũ rectum eſſe appetitum. Sed non oportet in re manifeſta immorari, eſt enim veritas animis noſtris inſita, quòd quamuis homo opera virtutis ĩnumera exerceat, ſi non prudenter, & tempore ſuo faciat, non meretur ſtudioſi nomen.

Vltimum.

Cõcluſio.

Definitio virtutis.

Gregor.

Solutio argumẽtorũ Vtrũ prudẽtia præſtituat finẽ virtutib⁹.

Argumẽtum Scoti.

Primum pro eius opinione.

¶ Ad argumenta, & ad primum, & ſecundum argumẽtum difficile eſt ſatisfacere, nam in his argumentis inueſtigatur illa quæſtio ſatis obſcura; Vtrum uirtus moralis præſtituat finem prudentiæ; an e contrario prudentia præſtituat finem uirtutibus moralibus; In cuius rei expoſitionẽ Scotus in tertio, diſtin. 36. quæſt. vnica artic. 2. contendit, quòd licet prudentia non dictet de fine communi omniũ uirtutum: puta, uiuendum eſt ſecundum rectam rationem, dictat tamen de fine proprio cuiuſque uirtutis, & probat. Nam uolitio finis, eſt actus uirtutis: ergo regulatur prudentia. Hæc ſententia poteſt confirmari maioribus argumentis; nam prudentia eſt lumen, & regula omnium uirtutum, ergo præſtituit finem omnibus uirtutibus, illuminando, dirigendo, &c.

Secũdum.

¶ Præterea, appetitus rectus circa finem quando oportet, & prout oportet, non poteſt eſſe ſine lumine, & directione prudentiæ, ut planè conſtat, ergo.

Tertium.

¶ Tertio, finis uirtutum moralium eſt conſtituere medium in operationibus, ut non deficiant, nec exurperẽt, ſed hunc finem conſtituit prudentia, ut conſtat ex definitione uirtutis, quæ eſt habitus electiuus, in medio conſiſtens, prout ſapiens determinauerit.

Quartum.

¶ Quartò, ſi uirtus moralis præſtituit finẽ prudentiæ, ſequitur quod uirtus moralis ſit præſtantior ipſa prudẽtia. Quod recte ſequatur, ſic oſtẽdo, nã uirtus quæ uerſat circa finẽ, præſtantior eſt & perfectior quam ea quæ uerſatur circa mediũ. Itẽ ſequitur, quod uirtus moralis ſit prior quam prudentia. Quod recte ſequatur oſtenſum eſt in argumẽtis adductus in principio dubitationis. Certe D. Thom. infra quæſt. 66. articulo 3. ad tertium, & ſuperius q. 19. artic. 3. ad

D. Thom.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Virtus moralis non poteſt eſſe ſine ſyndereſi, & prudentia, quæ eſt habitus primorum principiorum practicorum. Huius ratio eſt; nam licèt virtus moralis poſſit eſſe ſine aliquibus virtutibus intellectualibus, non tamen poteſt eſſe ſine prudentia: quoniam ad virtutem moralem non ſolùm neceſſaria eſt rectitudo finis, ſed etiam recta acceptio eorum quæ ſunt ad finem, quæ rectitudo a prudentia prouenit: quod non obſcurè docet Diuus Gregorius ſecũdo moralium capit. 53. & libro vigeſimoſecundo capitulo primo. Ex his conſequens eſt, non poſſe eſſe virtutem moralem ſine intellectu, & ſyndereſi; per intellectum enim cognoſcuntur principia naturaliter nota, tam ſpeculatiua, quàm practica: & ita ſicut recta ratio in ſpeculatiuis ſupponit intellectum principiorum, ita & prudentia, quæ eſt ratio recta agibilium.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrum virtus ſufficienter diuidatur in moralem, & intellectualem.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans, quam aſſerit Ariſtoteles ſecundo Ethicorum capitulo primo, & probat eleganter Diuus Thomas. Virtus namque humana eſt habitus perficiens hominem ad bene operandum: in recta autem operatione homo poteſt tantùm perfici quo ad duo principia, quæ ſunt, ratio, & appetitus: nam iſta ſunt principia humanorum actuum; ſi ergo virtus perficiat rationem, intellectualis virtus erit; ſi verò appetitum, erit moralis: optimè igitur virtus in intellectualem, & moralem diuiditur.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrum virtus moralis poſſit eſſe ſine intellectuali.*

ad ſecundum expreſsè dicit, quòd prudẽtia præſtituit finẽ in virtutibus moralib⁹. Hęc dubitatio maximè cruciat D. Caiet. infra loco allegrato: nam D. Tho. multis in locis ſuę doctrinæ conſtanter aſſerit, quòd prudentia nõ præſtituit finem virtutibus moralibus, ſed tantum de mediis diiudicat: docet hoc expreſſe 2. 2. q. 47. art. 6. & in iis articulis frequẽter docet, ꝙ prudentia p̃ ſupponit rectitudinem appetitus circa finem factè per virtutes morales; ex qua, prudentia definit quid faciẽdum ſit, iudicando de mediis. Item Ariſto. dicit qualis vnuſquiſq; eſt, talis ei videtur eſſe finis, & 6. Ethico. capit. 2. veritas, inquit, prudentię eſt conſentaneam eſſe recto appetitui, & cap. 12. dicit apertiſſimè, virtus moralis rectam finis intentionem facit: prudentia verò de mediis conſultat.

Caieta. D. Thom.

Ari. 3. Eth. c. 4.

¶Vltimò confirmatur hęc ſententia ex illo prouerbio; ſicut ſe habẽt prima principia in ſpeculatiuis, ſic finis in practicis, ex quibus prudentia concludit quid faciendum ſit. Certè prudẽtia apud Ariſto. tantum eſt reſpectu concluſionum, ſicut ſcientia etiã apud D. Tho. Hæc dubitatio videtur inexplicabilis Caietano. Mihi videtur dicendum, quòd prudẽtia præſtituit finẽ virtutibus moralibus tripliciter; tũ, illuminando, dirigendo, & tollendo errores intellect⁹; tum verò, faciendo quòd virtus moralis conſtituat medium in ſuis operationibus, quòd eſt finis virtutis moralis; veluti finis ſagittatoris eſt ſcopum attingere, tum tertiò, applicando efficaciter media, ſine quibus non poteſt eſſe perfectus appetitus finis. Cæterũ virtutes morales prę ſtituunt finem prudentiæ dupliciter, primò, afficiendò ad rectum finem, ſecundo, remouendo paſſiones, quæ cũ ſunt immoderatę, & effrænes, perturbant iudiciũ rationis, itaq; prudentia præſtituit finem illuminando, dirigendo, virtutes morales, afficiendo, inclinando, ſicut voluntas mouet intellectum afficiendo, applicando: intellectus, illuminando & dirigendo. Explicat hanc rem Caiet. vno verbo ſecũda ſecundæ loco allegrato, dicẽs; quòd virtus moralis præſtituit finem exequutiuè, prudentia vero autoritatiue.

quomodo prudentia præſtituat finem uirtutibus moralibus & ecõtra.

Caieta.

Solutio argumentorum.

¶ Ex iis ſoluuntur argumenta propoſita; nam dicendũ eſt, quod appetitus rectus circa finem, eſt prior quam prudentia in genere cauſæ efficientis, & exequentis; cæterum? in genere cauſæ illuminantis, & dirigentis, prios eſt prudentia.

Ad tertiũ.

¶Ad tertium argumentum reſpondetur, quod homo ille poteſt habere geminam ignorantiam; culpabilem, & inculpabilem: ſi habeat inculpabilem, non perdit prudentiam, nec vero temperantiam; nam illud iudicium, comedendę ſunt carnes in quadrageſima, in homine ſimplici, dicente viro doctiſſimo, practice verum eſt; ſi quidem recto appetitui conſentaneũ eſt, ſicut antea dictũ eſt de iudicio qđ habuit Iacob, quãdo acceſſit ad Liam. Si verò habet ignorantiam culpabilem, perdit tum prudentiam, tum temperantiã, vel ad earum corruptionem diſponitur, ſi acquiſitæ ſunt; nam comedere carnes in quadrageſima ex ignorantia culpabili, & aduerſatur prudentiæ & temperantiæ.

ARTIC. QVINTVS.

¶*Vtrùm virtus intellectualis poſſit eſſe ſine morali.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio ita habet. Prudentia non poteſt eſſe ſine virtute morali, aliæ autem virtutes intellectuales eſſe poſſunt ſine morali virtute. Probatur, nam prudentia eſt recta ratio agibilium, non ſolùm in vniuerſali, ſed etiam in particulari; ad rectam autem rationem neceſſaria ſunt principia, ex quibus ratio procedit ita vt ad rectam rationem circa vniuerſalia requirantur principia vniuerſalia; & ad rectam rationem particularium requirantur principia particularia, & vniuerſalia: & quidem circa vniuerſalia homo rectè ſe habet per naturalem intellectum principiorum; erga particularia per alias virtutes morales: ergo ad prudentiam aliæ virtutes morales requiruntur.

QVAESTIO LIX.

De diſtinctione virtutum moralium per comparationem ad paſſionem, in quinque articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶*Vtrum virtus moralis ſit paſſio.*

SVMMA TEXTVS.

REſpondet D. Thom. tali concluſione. Virtus moralis non eſt paſſio, ſed habitus efficiens moderatas paſſiones, ita aſſerit Ariſtot. 2. Ethicorum capit. 5. vbi docet paſſiones, nec virtutes, nec vitia eſſe. Et id variis rationibus probatur, Nam paſſio, motus eſt appetitus ſenſitiui: quòd a virtute morali alienum eſt: quæ non eſt motus, ſed potius habitus exiſtens principium appetitiui motus. Deinde quoniam paſſiones ex ſe non habent rationem boni vel mali; quia bonum vel malum hominis eſt ſecundum rationem; vnde poſſunt ſe habere ad bonum & malum; quod virtuti (quæ tantum ad bonum ſe habet) non competit. Tertiò, quia etſi aliqua paſſio ad bonum ſe haberet; tàmen motus paſſionis, qua paſſio eſt, principium habet in appetitu, & terminum in ratione, in cuius conformitatem apperitus tendit, tamen motus virtutis è contrario ſe habet principium habens in ratione, & terminum in appetitu ſecundum quod a ratione mouetur.

ARTICVL. SECVNDVS.

¶*Vtrùm virtus moralis poſsit eſſe cum paſsione.*

EXPLICATIO ARTICVL.

IN hoc articulo ſciendum eſt, ꝙ Scot. in 3. d 36. q. vnica ar. 2. contendit quod prudẽtia poſſit eſſe ſine virtute morali, & ꝙ vir improbus poteſt eſſe prudentiſſimus. Conſentit Gabr. in eadẽ. di. & q. Ocham in 3 q. 12. & quodlib. 4 q. 6. & probatur hæc ſententia.

Opinio. Scoti.

Gabr.

Ocham.

¶Nã virtus moralis præſupponit prudentiam, vt antea dictum eſt, ergo ſi prudentia viceuerſa præſupponit virtutẽ moralẽ datur circulus, & idem eſt prius, & poſterius ſimul.

Argumẽta contra cõcluſionem. Primum.

¶ Secundo, hic diſcurſus prudentiæ, pauperi danda eſt eleemoſyna, hic eſt pauper; ergo huic danda eſt eleemoſyna; non requirit rectitudinem voluntatis, quod ſic oſtendo. Nam maior illius diſcurſus habetur per philoſophiam moralem, minor vero, fide, aut credulitate humana, ergo prudentia non requirit rectitudinem voluntatis. Idem confirmatur, nam hic diſcurſus prudentiæ; Temperate eſt comedendũ come dere in tali tempore, & in tanta quantitate, eſt temperata cibatio; ergo eligenda; non requirit rectitudinem voluntatis, nam maior huius diſcurſus habetur per philoſophiam moralem, minor vero per legis cognitionem.

Secũdum.

Tertium.

¶Item quanquam veriſſime dictet prudentia quid ſit faciendum, poteſt volũtas non ſe conformare, imo poteſt eſſe diſſẽtanea; ergo prudẽtia poteſt eſſe ſine uirtute mortali.

Quartum.

¶ Præterea hoc differt peccatũ ex malitia, a peccato ex paſſione, & ignoratione, quòd qui peccat ex paſſione, aut ignoratione, peccat perturbato mentis oculo, qui uerò ex malitia peccat, peccat ſciens & prudens, ergo.

¶ Præterea, Angelus eſt prudẽtiſſimus, habet enim prudẽtiã inſitam a natura (vt mea fert opinio) & non perdidit: at Angelus malus nõ habet rectitudinẽ voluntatis, ergo.

Quintum.

¶ Idem confirmatur: nam chriſtianus qui eſt in peccato mortali cõſtitutus, non habet rectitudinẽ voluntatis, vt planè conſtat: at videtur habere prudentiã: nam habet fidem quæ in chriſtiano dirigit ad operandum, dicente Paul. Iuſtus ex fide viuit: fides ergo eſt regula ad operandum.

Prior.con.

Poſte.con. Roma.1.

¶ Hęc omnia cõfirmãtur autoritate ſanctorum Patrum D. Auguſtin. ſuper Pſalm. 123. in illud verbum. Fortè viuos deglutiſſent nos; dicit, illi viui abſorbentur, qui ſciunt malum eſſe quod operantur, & nihilominus operantur. Ecce per prudentiam ſciũt quid ſit faciendum, & per prauum affectum non faciunt. Et in Pſalm. 68. in illud verbum; Fiat menſa eorum coram illis in laqueum; dicit, coram illis qui ſciunt non eſſe cõſentiendum, & conſentiunt; & in Pſal. 118. ſuper illa verba; Concupiuit anima mea deſiderare; dicit, præuolat intellectus, ſequitur tardus, aut nullꝰ affectꝰ. Hæc ſententia videtur eſſe expreſſa Chriſti Domini in Euãgelio; dicit enim Luc. 12. Seruus ſciens voluntatem domini ſui, & nõ faciens, vapulabit multis. & Iacobi c. 4. Scienti bonum, & nõ facienti, peccatum eſt illi.

Confir.

Auguſt.

Auguſt. Stoici.

Luc. 4.

Cõcluſio.

Iacob. 4.

¶ Contraria ſententia ſine dubio eſt veriſſima, quã confirmat hic Caietanus variis argumẽtis. In primis probat ex Ariſt. 3. Ethic. cap. 1. vbi refert illud axioma celebre. Oĩs prauus eſt ignorans: cui conſonat diuina ſcriptura Prouerbiorum cap. 14. Errant qui operantur malum, & Do-

Contraria ſententia.

Caiet.

Ariſtot.

Stoici.

Proue. 14.

SVMMA TEXTVS.

PRior Concluſio. Si paſſiones dicantur inordinatæ affectiones, nõ poſſunt eſſe in viro ſtudioſo, ita vt poſt deliberationẽ eis conſentiat.

¶ Poſterior Concluſio. Si paſſiones dicantur quicunque motus appetitus ſenſitiui, poſſunt eſſe in viro ſtudioſo vt a ratione ordinantur. Hæ concluſiones ſunt D. Auguſtin. 14. de ciuitate Dei, cap. 9. pro quarum expoſitione notanda eſt doctrina eiuſdem Auguſt. 9. de ciuitate Dei, cap. 4. Stoicos exiſtimaſſe, paſſiones non poſſe eſſe in ſapiente, & ſtudioſo, quia cùm non diſtinguerent inter appetitum intellectiuum, & ſenſitiuum; non diſtinguebant paſſiones animæ ab aliis affectionibus humanis: & ita dicebant, paſſiones animę eſſe affectiones quaſdam rationi repugnantes. Peripatetici verò cùm diſtinguant inter appetitum ſenſitiuum, & rationalem, & paſſiones, ab aliis affectionibus, docent paſſiones eſſe quidem poſſe cum virtute morali, ſi tamen temperatę ſint, & ad medium redactæ.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm virtus moralis poſſit eſſe cum triſtitia.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio Diu. Thom. ita habet. Triſtitia de his quæ conueniunt virtuti, cum virtute eſſe non poteſt: virtus tamen moderatè triſtatur de iis quæ quoquo modo repugnant virtuti: vnde eo modo quo virtus moralis compatitur alias paſſiones ratione moderatas, compatitur etiam triſtitiam. Prior pars huius concluſionis ex eo manifeſta eſt, quòd virtus in propriis delectatur. Vt tamen alia pars & probetur & exponatur, notat Diu. Thom. quòd Stoici a ſapiente & ſtudioſo triſtitiam procul abeſſe debere docuerunt, tum, quoniã triſtitia eſt de malo quod accidit; quod in ſapiente non eſt; cùm in illum non cadat inhoneſtum malum, quod ſolum dicendum eſt malum, ſicuti ſola virtus dicenda eſt bona; tum; quoniam animus ſapientis non poteſt malo ſubſterni, quod fit in eo qui triſtitiam habet. Sed hæ rationes refelluntur, & concluſio probatur; & prima ratio nulla eſt: tum, quoniam homo ex anima & corpore componitur: ergo quod confert ad vitam corporis conſeruandam, etſi non ſit maximum bonum; aliquod tamen bonum eſt: ergo malum huic bono contrarium in ſapiente eſſe poteſt, & triſtitiam inducere; tum, quia nullus reperitur abſque leuibus peccatis, vt ait Ioannes: ergo poteſt de illo triſtari; tum tertiò, quia ſapiens laudabiliter dolet de malo, & peccato præterito, & poteſt de peccato alterius triſtari. Secunda etiam ratio improbatur: nam poteſt aliquod malum ſtudioſo eſſe præſens, cui ratio non ſubſternitur, ſed potius illud deteſtatur: relinquitur ergo virtutem moralem poſſe admittere triſtitiam: temperatam tamen: atque ad mediũ redactam.

ART. QVARTVS.

¶ Vtrùm omnis virtus moralis ſit circa paſſiones.

SVMMA TEXTVS.

DIui Thomæ concluſio eſt, non omnem virtutem moralem eſſe circa paſſiones, ſed quandam circa paſſiones, quandam circa operationes. Ratio eſt; nam virtus moralis circa id omne eſſe poteſt, quod ratione ordinatur, & moderatur; ratio autem non ſolùm ordinat paſſiones appetitus ſenſitiui, ſed etiam operationes appetitus intellectui; quæ quidem operationes paſſiones non ſunt: quia appetitus intellectiuus nõ eſt paſſionis ſubiectum, vt dictum eſt ſupra quæſt. 23. arti. 3. non ergo virtus moralis eſt tantum circa paſſiones.

minus Luc. 11. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totũ corpus tuum lucidum erit, non habens aliquam partẽ tenebrarum: vbi Dominus, ſecundum expoſitionem omnium ſanctorum oculũ appellat rectam finis intẽtionem, & voluntatẽ: recta namque intentio illuminat intellectum ad rectum iudicium de rebus agendis, ergo prudentia ad rectè iudicandum; requirit voluntatis rectitudinem. Idẽ oſtenditur ex Ari. 3. Ethicorum. cap. 4. vbi dicit; quòd vir bonus, & ſtudioſus iudicat & appetit id quod vere bonum eſt: Vitioſus vero id qđ apparet eſſe bonũ; & ſicuti qui natura ſani ſunt, & ſalubres, verè etiam ſalubres cibos appetunt: qui verò languidi ſunt, de bonis cibis rectũ iudicium non habent: ſic in materia morali contingit de rebus agendis. Ex quo concludit Ariſto. illud memorabile axioma; Qualis vnuſquiſque eſt, talis ei videtur eſſe finis; id eſt, pro diuerſitate affectuũ quiſque de rebus agendis diiudicat. Idẽ Ariſtote. 6. Ethicorum capit. quinto. demonſtrat, prudentiam non poſſe eſſe ſine virtute morali, hoc argumento. Nam omnis habitus qui in ratione conſiſtit, niſi a natura ſit, poteſt eſſe obliuio, ſed prudentiæ non poteſt eſſe obliuio; ergo prudentia nõ ſolùm in ratione conſiſtit, ſed præterea rectitudinem volũtatis expoſtulat. Vltimò ſic argumentatur Ariſt. codẽ in loco. Triſtitia, & malitia voluntatis ſæpenumerò corrumpunt prudentiæ rectam exiſtimationem, vt

Luc. 11.

Ariſtot.

1. Ioan. 1. Simlle.

Ariſtot.

Cõcluſio.

Prudentiæ non põt eſſe obliuio.

vt euidentia experientia commoſtrat: ergo rectitudo prudẽtiæ rectitudinem voluntatis expoſtulat. Certè rectè admonet Salluſtius, quòd homines, qui de rebus dubiis conſultant, ab ira, odio, & amicitia, vacui eſſe debeant. Ad argumenta, & ad primum dicendum eſt, quòd virtus moralis habet duplex officium, & rectificare appetitum in ordine ad finem, & eligere media ad finẽ conſentanea. Ratione prioris officii antecedit prudẽtiam: nam poſtquam quis habet rectam finis intentionem, per prudẽtiam de mediis cõſultat, & deliberat. Vnde D. Thom. ſæpe docet, quòd ex rectitudine appetitus circa finẽ, prudentia colligit quid faciẽdum ſit; ſicuti intellectus ſpeculatiuus ex primis principiis colligit concluſionẽ. Cæterùm quantũ ad ſecundum officium, prudentia præcedit virtutem moralem: nemo enim poteſt rectè eligere, niſi prius per prudentiam deliberauerit quid eligẽdum ſit. Sed eſt obſeruandum, quòd quando dicimus virtutem moralem præcedere ſecundum vnam actum, & ſecundum alterum ſubſequi, non eſt ſermo de prioritate temporis, ſed de prioritate, ordine naturæ.

Saluſtius.
Solutio argumentorum.
Ad primũ.
D. Thom.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrùm aliqua virtus moralis poſſit eſſe ſine aliqua paſſione.*

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Si paſſiones dicamus inordinatas affectiones, ut Stoici poſuerunt; ſic virtus perfecta eſt ſine paſſionibus. Hæc patet ex dictis.

¶ Secunda concluſio. Virtutes morales quæ ſunt circa paſſiones appetitus ſenſitiui, ſine paſſionibus eſſe non poſſunt: nã ſi abſque paſſionibus eſſe deberent, tales uirtutes redderent appetitum otioſum, quia non ſecum compaterentur paſſiones; non autem pertinet ad uirtutem, ut ea quæ rationi ſubiecta ſunt, a propriis actibus vacent, ſed ut actus proprios eliciendo exequantur rationis imperium.

¶ Tertia concluſio. Virtutes morales quæ ſunt circa operationes, poſſunt eſſe ſine paſſionibus; cuiuſmodi eſt iuſtitia; per eas enim applicatur voluntas ad proprium actum, qui paſſio non eſt: nam quamuis ad actum earum virtutum ſequatur gaudium, illud tamen gaudium in voluntate eſt, & paſſio non eſt: ſed quando maxima eſt huius gaudii perfectio, propter perfectionem actus virtutis fit redundantia ipſius uſque ad appetitum ſenſitiuum, ſecundũ quos uires inferiores ſequuntur motum ſuperiorum.

¶ Secundò notandum eſt, quòd euidens experientia demonſtrat; iram animi, & cæteras paſſiones perturbare iudicium rationis: euidens enim eſt, quòd iudicium illud particulare, vt rectum ſit; requirit tum veritatem intellectus, tum rectitudinem appetitus.

¶ His cõſtitutis, ad ſecũdum, & tertium argumẽtum dico, illum primũ diſcurſum non eſſe prudẽtiæ: nam concluſio prudentiæ non dicit dandam eſſe eleemoſynam, ſed dare eleemoſynam prompte, & delectabiliter. Deinde dico, ſecũdum diſcurſum eſſe prudentię: nego tamẽ quòd qs poſſit habere hoc iudiciũ particulare: hic & nunc in tanta ira conuenit irasci, niſi animꝰ à paſſionibꝰ liber exiſtat. ¶ Ad quartum argumentum reſpondeo, quòd exiſtenti efficaci imperio prudẽtiæ ex parte intellectus, neceſsitatur voluntas vt obediat, ut antea dictum eſt: hæc verò neceſsitas non tollit libertatem, nam eſt neceſsitas ex ſuppoſitione, ut antea dictum eſt copioſè. Secundo dico, qꝫ prudentia nunquam rectè imperabit, niſi animus a paſsionibus liber exiſtat.

Ari. 3. Eth. c. 4. & 5.
Nota ſecũdo.
Ad quartũ

¶ Ad ſecundum, & tertium argumentum ſciendum eſt, quòd in iis argumentis inueſtigatur difficultas quomodo prudentia habeat ſuum diſcurſum, & ſyllogiſmum cõcludat. In huius rei expoſitionem dicunt quidam, quòd in ſyllogiſmo prudentiali, nec maior, nec minor oportere quòd ſit a prudentia: maior enim aliquando pertinet ad ſyndereſim: minor interdum habetur fide humana, vel notitia intuitiua: ad prudentiam verò ſpectat applicare concluſionẽ prudentialem ad operandum. Alii verò dicunt, quòd concluſio prudentia non eſt iudicium ſpeculatiuũ: hoc eſt faciẽdũ, hoc eligendum; ſed imperium practicum efficax a volũtate depẽdens: quod explicatur his verbis, fac hoc, dilige, crede. Sed vt hoc euidentius oſtendatur, aduertete oportet, quòd in diſcurſu prudentiæ primum locum habet ſyndereſis, quæ eſt notitia primorum principiorum, oſtendens bonum honeſtum, & ſecundum rationem conueniens. Secundo loco ſuccedit ex parte voluntatis, inclinatio vniuerſalis ad bonũ, & cõueniens; quæ eſt quædam inchoatio, & ſeminarum virtutis. Tertio loco adiungitur Philoſophia moralis, quæ virtutum ſuades, & vitiorum vituperationẽ continet. Quarto loco accedit prudentia, quę cum ſit recta ratio de rebus agendis, & eius officium ſit diſcurrere, ĩ ſyllogiſmo prudentiali vtitur duabus præmiſsis: altera vniuerſaliſsima, quæ pertinet ad ſyndereſim, ſcilicet bonũ rationis, tam in paſsionibus quàm in actionibus ſequendũ eſt: vtitur ſubinde alia præmiſſa particulariſsima, ſcilicet bonum rationis & mihi conueniens ſaluatur hic & nunc in tanto cibo, in tanta ira, in tanto amore: & tandem concludit concluſionem prudentialem nõ in actu ſignato: id eſt, hoc eſt faciendum, hoc eligendum; ſed in actu exercito, fac hoc, crede, &c.

¶ In hoc ſyllogiſmo prudentiali valde obſeruãdum eſt, quod inter primam præmiſſam, & ſecundam, non eſt immediatus ordo ſicut in ſpeculationibus; ſed mediat rectitudo appetitus circa bonum, & finem, quę facit rectam prudentiæ exiſtimationem: nam ut animus rectè imperet, & iudicet, neceſſarium eſt quòd ab ira, & odio vacuus exiſtat: & de hac propoſitione particulari intelligitur Ariſt. quando dicit, qualis vnuſquiſque eſt, talis ei, &c.

Ad ſecundum & tertium.
Quomodo prudentia ſuum habeat diſcurſum.
Nota primo.
In diſcurſu prudentię inter primã prę miſſam & ſecundam non eſt immediatus ordo.

¶ Ad quintum argumentum reſpondetur, quod qui peccant ex malitia, nulla paſsione, aut ignoratione interueniẽte, adhuc habent mentis oculum excæcatum: nam excęcat illos malitia eorum, ne conſiderent quę cõſideranda ſunt. Secundò dico, quòd eiuſmodi habẽt ſcientiam ſpeculatiuã perfectam, ſed non habent rectam prudentiam.

Ad quintũ.
Secundo reſpondetur.

¶ Ad ſextum argumentum reſpondetur quod iuxta illorum opinionem, qui ſentiunt quòd in Angelis uirtutes morales ſunt acquiſitæ per propria opera, vt prudentia, iuſtitia, dicendum eſt, quod ſicut Angelus malus perdidit uirtutes morales, ita perdidit prudentiam. Si vero ſentiamus virtutes morales Angelis fuiſſe inditas a natura, ſicut ego ſentio, dicendum eſt, quod ſicuti angelus malus non perdidit prudentiam, ita non perdidit rectitudinem voluntatis naturalẽ, propter quod dicunt Theologi, quòd naturalia in angelis remanſerunt integra. Dicunt ſubinde, quod angelus non poteſt peccare in ordine ad naturalia, ſed ſemper peccat in ordine ad finem ſupernaturalem.

Ad ſextũ.

¶ Ad vltimum argumentum, de fide exiſtente in homine peccatore, dicendum eſt, quod licèt fides eminenter ſit practica, & ſpeculatiua, potiùs tamẽ ſpeculatiua eſt, & ideo non producit aſſenſum, & credulitatem ex rectitudine voluntatis, ſed ex diuina reuelatione. Ex quo inferũt Theologi, quod fides habet ſe ad modum uirtutis intellectualis, quapropter poterit actus fidei elicere actum malum ex parte uoluntatis: credere enim diuinis myſterijs propter vanã gloriam, eſt actus fidei.

Ad vltimũ Corolla.

¶ Ad autoritatem reſpondetur, euidenter conuincere, quod cum perfecta ſanctarum ſcripturarum cognitione poſſunt eſſe multa uitia coniuncta; & quod uir improbus poteſt eſſe magnus Theologus, ſed non probant, quòd vir improbus ſit verè prudens.

Ad autoritatem.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN tota iſta quęſtione definit D. Th. quod virtutes morales non extinguunt penitus, nec euellunt paſsiones animi noſtri; ſed eas moderant, & rõni ſubiiciũt: de qua re fuit olim

Stoici. Peripatet. Vtrum in uiro ſtudioſo ſint paſſiones.

olim magnum certamen inter Stoic.& Paripateticos. Stoici namque dicebant,quòd paſſiones animi uirtutes funditus euertebant: Peripatetici verò admittebant paſſiones, ſed moderatas,rationique ſubiectas.

Prim. arg. pro parte negatiua.

¶ Sed videtur profectò quòd opinio Stoicorum vera ſit, & quòd in virum ſapientem & ſtudioſum, paſſiones non cadant. Nam paſsio eſt quædam animi perturbatio,a recta ratione auerſa:hoc enim ſignificat hoc nomen,paſsio;ſed animi perturbatio a recta ratione auerſa non cadit in virum ſapientem:ergo.

Secũdum.

¶ Secundò,omnis motus præter naturam non cadit in virum ſapientem; ſed vniuerſa paſsio eſt motus præter naturam:ergo non cadit in uirum ſapientem. Probatur minor:nam in omni paſsione dimouetur cor a naturali motu,& a conſtitutione ſua naturali: nam vel mouetur vehementiùs,vel remiſsiùs,dilatatione,aut conſtrictione.

Tertium.

¶ Tertiò,id quod perturbat iudicium rationis nõ venit in virum ſapientem: ſed paſsiones perturbãt iudicium rationis;quod conſtat experientia, & ex illa Salluſtii ſententia memorabili. Omnes homines qui de rebus conſultant dubiis;ab ira,odio,& amicitia vacuos eſſe decet.

Salluſtius.

Quartum. Rom.8.

¶ Quartò, illud quod inducit ad malum,in virum ſapientem non cadit;ſed paſsiones inducunt ad malum:Vnde Ro.7.appellantur paſſiones peccatorum: propter quod Dominus in Euangelio omnem iram interdixiſſe viſus eſt,dicens;Ego autem dico vobis,quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo,reus erit iudicio.

Vltim.

¶ Vltimò,ſancti patres pro certo habent,quòd Chriſtus Dominus non verè timuit,non veram habuit triſtitiam, nec verè fuit capax naturãlium paſsionum: ergo ſentiunt ſancti patres, quòd in virum ſapientem & perfectum animi paſſiones non cadunt. Certè D. Auguſt. in enarratione ſecunda ſuper Pſalmum 21. apertè ſcribit, quòd Chriſtus Dominus non verè timuit, non veram habuit triſtitiam. conſimilem ſententiam habuit ſuper Pſa.103. Idem docet conſtanter Hilar.ſuper Pſalm.68.& 10 ac tri.& in Matth. can.31. Subſcribit D.Hie.lib.4 in Matt. exponens initium 26.cap & Iuſtin.imperator,vir.alioqui catholicus, ita adhæſit huic dogmati, vt ipſum imperiali edicto præceperit ab vniuerſis ſacerdotibus doceri,& ab omni plebe firmiter credi:teſtis huius rei eſt Euag. lib.4 hiſtoriæ Eccl. cap.39.

Auguſt.

Hilar.

Hieron.

Iuſtinian⁹.

Euagrius.

¶ De hac quæſt.ſunt duæ opiniones;vna dicit paſſiones cadere in virum ſapientem, ſed moderatas rationique ſubiectas;& hæc eſt opinio Peripateticorum. Altera dicit,paſſiones,non cadere in virum ſapientem, & hæ eſt opinio Stoicorum Sed licèt iſtæ ſententiæ inter ſe differre videãtur,potiùs de voce,quàm de rebus habent cõtrouerſiam, vt autor eſt D.Auguſt.lib.9.de ciui.c.4.& 5.& lib.14.capit. 8.& 6 Nam hoc nomen,paſſio,vt exiſtimabant Stoici, ſignificat animi affectum turbidum,& a recta ratione auerſum:ex qua nominis ſignificatione concludit Cic.in 3.Tuſcul.Paſſiones in virum ſapientem non cadere:nam animi perturbatio in uirum ſapientem non cadit: paſſio verò eſt animi perturbatio. Rurſus, animi ægritudo in uirum perfectum non cadit;paſsio verò eſt animi ægritudo. Conſimili argumento concludit, mediocritatem paſsionum nõ eſſe approbandam;nam mediocris morbus,malum eſt; & mediocris ægritudo, ægritudo eſt. Ex eadem nominis ſignificatione concludit. Sene.de ira ad Nouerum,capitu. 8. & 9. Iram in virum ſapientem non venire. Peripatetici verò ſentiunt,paſsionem,& affectum animi noſtri eſſe motũ appetitus ſenſitiui, qui ſi ſubdatur rationi, laudem meretur;ſin minus, vituperium.

Auguſt.

Cicero.

Seneca.

Not. 1. Paſsiones dupliciter conſiderãtur.

¶ Quæ ſententia vt exactiùs declaretur, ſciendum eſt, quòd paſsiones animi noſtri dupliciter conſiderari poſſunt;& ſecundum ſe;& quatenus ſubduntur rationi. Si ſecundum ſe cõſiderentur,paſsiones appetitus ſenſitiui nec laudem merentur,nec vituperium, nam ſecundum ſe ſunt communes nobis & brutis:cæterùm ſi conſiderentur quatenus ſubduntur rationi,& laudem merẽtur, & vituperiũ; quod ſic oſtendo. Nã appetitus ſenſitiuus propiùs accedit ad imperium rationis,quàm membra exteriora, ſed actus membrorum exteriorum ſunt boni vel mali, quando ſunt voluntarii, ergo motus appetitus ſenſitiui ſunt boni vel mali,quando ſunt volũtarii. Præterea:appetitus ſenſitiuus, licèt ſecundum ſe non habeat libertatem,ex coniunctione tamẽ ad rationem,libertatem habet;quapropter in eo collocantur veræ virtutes,fortitudo,temperantia, manſuetudo:ergo paſsiones appetitus ſenſitiui, laudem vel vituperium habent quando ſunt uoluntariæ. Sunt autem uoluntariæ directè,quando imperantur a ratione,uel uoluntate, indirectè verò, quando non prohibentur, cum deberent prohiberi.

¶ Secundò notandum eſt, quòd paſsiones animi noſtri moderatæ,rationiq; ſubiectæ laudem merẽtur apud Deũ, idque conſtat ex fide,& rationibus euidentibus In primis, fides docet quòd Chriſtus Dominus, qui nullum fecit peccatum,veros habuit animi affectus:eſuriuit,ſitiuit,doluit, cæpit tædere,& pauere,& turbatus eſt:de cuius rei demonſtratione videndus eſt D.Ambro. in tractatu de obitu Gratiani in lib.de incarnatione Domini c.7.& in commentariis ſuper Lucam,libro 19.explicans illud;Pater ſi poſsibile eſt,&c.& in lib.de prima interpellatione Dauid, & libr. 2.de fide ad Gratia.cap.3. Diuus Auguſtinus lib.14.de ciui tate Dei,cap.9.ſcribit in hunc modum;Ipſe etiam Dominus in forma ſerui agere vitam dignatus humanam paſsiones animi adhibuit,vbi adhibendas iudicauit. Nec enim in quo erat verum hominis corpus,& vera hominis anima falſus erat affectus humanus. Idem Auguſtinus paulò antè dixerat;Apud Chriſtianos,ſecundum ſcripturas ſacras,& iuxta ſacram doctrinam,ſancti homines metuunt,cupiũt, dolentque,gaudentque;metuunt pœnam æternam,cupiũt vitam æternam,dolentque in re aduerſa, & ingemiſcũt expectantes redemptionem corporis ſui,gaudẽtque in ſpe, ſcientes quod fiet ſermo, qui dictus eſt; Abſorbetur mors in victoria ſua;dolent propter alios ſi pereunt: gaudent ſi liberantur;qua de cauſa rectè admonet Diuus Paulus,gaudere cum gaudentibus,flere cum flentibus. Idẽ Paulus dicit 2.ad Cor.7. Triſtitia quæ ſecundum Deum eſt; pœnitentiam non pœnitendam operatur;pœnitentia vero nihil aliud eſt,quam triſtitia,& mœror pro peccatis voluntariè aſſumptus:ergo triſtari pro peccatis valde laudabile eſt. Præterea patet hæc veritas ratione. Primùm ex conſenſu omnium hominum; quis enim damnauit humanos affectus,qui ad virtutes ſunt veræ exercitationes? Dolor de malo,metus de ſupplicio,deſiderium de promiſſo,gaudium de præmio;nihil aliud ſunt,quam quædam exercitationes virtutum:dolor enim datus eſt ut deteſtemur malum; timor ut malum fugiamus. Deinde,vniuerſa uirtus eſt productiua alicuius rectæ affectionis, non enim eſt iuſtus,qui operando iuſta non delectatur;non ſobrius,qui operando ſobriè non gaudeat,ergo virtus moralis nõ extinguit omnes paſsiones quas moderatur,& regit,ergo non excludit eas. Præterea,appetitus ſenſitiuus datus eſt a natura vt obediat rationi;ſed virtus non deſtruit naturam, ſed perficit; ergo uirtus nõ deſtruit uniuerſos affectus appetitus ſenſitiui. Item,virtus non excludit id quod eſt conſentaneum rectæ rationi,ſed quòd compatiamur amico dolenti eſt conſentaneum rectæ rationi, ergo iſtam compaſsionem non excludit. Denique ſic concludo, eos qui tollunt humanos affectus,humanitatem totam potius exuere, quàm animi tranquillitatem poſsidere;loquitur de hac re optime Cicero in oratione pro Murena;ſed multò melius Plat. in 2.li. de legibus,atque etiam Ariſt.2.ethic. cap.3

Not.2. Quædam paſsiones merenter laudem.

Ambroſ.

Auguſt.

2.Cor.7.

Cicero. Plato. Ariſt.

¶ Ad argumenta,& ad primum reſpondetur, quod hoc vocabulum,paſsio, non tantum ſignificat immoderatas & effrænes paſsiones,ſed etiam moderatas,rationique ſubiectas,cuius nominis æquiuocatio fuit occaſio errandi Stoicis philoſophis.

Argu.ſolu. Ad primũ.

Ad ſecũm.

¶ Ad ſecundum argumentum reſpondetur, quòd licèt paſsio omnis limites motus naturalis excedat, non tamen uniuerſa nocet;nam eſt cõſentaneum rectæ rationi, quòd cor noſtrum uariè moueatur. Secundò reſpondetur,eſſe conſentaneum rectæ rationi, quod aliquod detrimentum corpori noſtro inferatur propter bonum virtutis: nam in ambulatione, & in exercitiis bellicis mouetur uehementius cor,quàm eſſet eius motus naturalis, quæ exercitia a nemine hominum reprehendi poſſunt.

Reſp.ſecũ.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium reſpondetur,quòd paſsiones,quæ anteuertunt iudicium rationis, perturbant intellectum noſtrum, & excæcant mentis oculum;ſed paſsiones moderatæ,& rationi ſubiectæ,non perturbant intellectum noſtrum, quin potius rectè obediunt.

Ad quartũ

¶ Ad quartum reſpondetur,quod paſsiones immoderatæ ad malum inducunt,& ſollicitant,morigeratæ vero, & rationi ſubiectæ, ad omne virtutis genus optimè deſeruiunt.

uiunt. Nec diuina ſcriptura condemnat omnes paſſiones, ſed paſſiones carnis, id eſt paſſiones quæ ratione non reguntur, aut moderantur: nec verò diuinæ literæ commendant omnem iram, ſed iram qua iraſcimur aduerſus peccata, & contra peccatores. ¶ Ad vltimum ex ſententiis patrũ dicendum eſt, ſanctos patres ſignificaſſe Chriſtum Dominum non verè timuiſſe, nec verã habuiſſe triſtitiam ſecundũ paſſionem, ſed verè timuit, & verè triſtatus eſt ſecundum propaſſionem. Conſtituunt verò hãc differentiam inter paſſionem, & propaſſionem: ꝙ paſſio perfecta ſit, quando rationi dominatur: propaſſio verò quando eſt ſchoata paſſio, & rationi non dominatur. Hanc diſtinctionem admittit Sãctus Thomas 3. parte, q. 15. articu. 4. & ſequentibus, & accepit eam ex D. Hieronymo ſuper Mat. c. 26. explicante illud; Cœpit triſtari, & mæſtꝰ eſſe. ¶ Eſt vltimum dubium, quomodo virtutes morales conſtituant medium in paſſionibus. In huius rei expoſitione dicũt quidam, quòd virtus moralis exiſtẽs in appetitu ſenſitiuo elicit operationẽ rectam in ipſa voluntate; quamuis in voluntate non reſideat; verbi gratia, opus virtutis temperantiæ eſt facere ꝙ voluntas rectè eligat abſtinentiam, in tali tempore, in tali loco, ſecundum alias circunſtantias virtutis. Rurſus, opus fortitudinis eſt facere vt voluntas eligat aggredi, vel fugere quando oportet. Patet iſta ſententia: nam ſi uirtus eſt habitus electiuus in medio conſiſtens, prout ſapiens determinauerit, ergo virtus moralis eſt quæ in appetitu ſenſitiuo electionem habet: electio verò eſt actus uoluntatis: ergo producit electionem in voluntate, nec enim eſt incommodum, quòd virtus, quę eſt in vna potentia, producat operationem in altera, ſicut antea dictum eſt. Oppoſitum docet D. Caietanus in hoc articulo, & dicit, ꝙ operatio temperantiæ, eſt abſtinentia temperata; & operatio fortitudinis, eſt audacia moderata, & ĩ vniuerſum operatio uirtutis quæ uerſatur circa paſſiones, eſt paſſio moderata. Hæc ſententia probabilior videtur, nam virtus moralis, quæ conſiſtit in appetitu ſenſitiuo, in appetitu ſenſitiuo habet præcipuè ſuam operationem, quæ nihil aliud eſt, quàm moderata paſſio. Deinde Diuus Thomas in hoc articulo ſolutione ad primum manifeſtè dicit, ꝙ virtus moralis eſt media inter paſſiones; non ſecũdum eſſentiam, ſed ſecũdum effectum: efficit.n. moderatas paſſiones. Quomodo autem moralis virtus, quæ eſt in appetitu ſenſitiuo, ſit habitus electiuus, ſuperiùs expoſitum eſt. Atque hactenus de tota iſta quæſtione; nam ſequentes articuli clari ſunt.

¶ Circa ſolutionem ad ſecundũ articuli primi aduertẽdum eſt, ꝙ D. Tho. non dixit, ꝙ paſsio eſt actus virtutis, ſi cut dixit quòd paſsio eſt actus vitii: ſed ait, paſsio cõcurrit ad actũ uirtutis. Cuius differẽtiæ ratio poteſt eſſe; quia ad actum uitii ſufficit quòd ſit motus appetitus ſenſitiui ſine regula rationis, quando homo poteſt, & tenetur moderari paſsionẽ; & ſic paſsio abſq; aliquo ſuperaddito, erit actus peccati, & uitii, at ut motus appetitꝰ ſit actus virtutis, neceſſe eſt ꝙ reguletur poſitiuè rõne recta: ex cuius prrticipatione, & impreſsione efficit actus uirtutis: vnde licèt materia liter ille motus qui eſt paſſio, ſit ẽt actus virtutis, tñ melius dicitur ꝙ paſſio cõcurrit ad actum virtutis, quã ꝙ ſit actus virtutis: quia paſſio materialiter ſe habet ad illud quod ad dit ſibi a ratione recta, quod quidẽ eſt modus intrinſecus conſiſtens in conformitate ad rectam rationẽ: poſſumus ẽt dicere, ꝙ paſſio moderata eſt actus virtutis: ita docet D. Th. ſupra in art. 6. ad primum arg.

Adv ltimũ.

D. Thom.

Vlt. dubiũ. Quomodo uirtutes morales cõſtituãt medium in paſsionib.

Caiet.

D. Thom.

Nota circa ſolutionẽ ad ſecũdũ. D. Thom.

QVAESTIO LX.

De diſtinctione virtutum moralium inter ſe, in quinque articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm ſit tantùm vna virtus moralis.*

SVMMA TEXTVS.

NEgans eſt concluſio. quam in argumẽto, ſed contrà, ita probat D. Thom. Vnus habitus non poteſt eſſe in diuerſis potentiis: ſed ſubiectum virtutum moralium non eſt vnicum, vt in 1. p. q. 89. art. 2. dictũ eſt non ergo poteſt eſſe vna tantum virtus moralis. Ratio verò quã adducit D. Thom. in corpore, talis eſt; quando materia recipit formam ab agente ſecũdum diuerſam rationem, formæ receptæ in materia diuerſæ ſpeciei ſunt: ſed ratio habet ſe reſpectu appetitus, vt imperans, & mouens, qui appetitus recipit impreſſionem rationis, non quaſi vniuocè, quia non ſit rationalis per eſſentiam, ſed per participationem, & ita participat rationem ſecundum diuerſum ordinem, ergo ſecundum diuerſitatem rationis appetibilia conſtituentur in diuerſis ſpeciebus, ſecundum quòd diuerſimodè participant rationem; ergo uirtutes morales diuerſæ ſunt. Maior exponitur a D. Th. Nam diſcrimen inter agens uninocũ, & æquiuocum eſt; quòd reſpectu illius materia ſemper recipit formam vnius rationis; reſpectu uerò iſtius recipit formas diuerſarum rationum, vt patet in formis productis virtute ſolis.

D. Thom.

EXPLICATIO ARTICVL.

IN hoc arti. mouet dubium D. Caie. quid eſt quod dicit D. Tho. ꝙ ratio imperat, & mouet voluntatem: & ꝙ voluntas eſt potentia mota, & imperata? nam ſuprà q. 19. art. 1. & 2. dictum eſt ex eodem D. Th. ꝙ voluntas tenet primum locum in mouendo, & quòd mouet ĩtellectum, & cæteras potẽtias ad imperã dum, vnde eſt actꝰ volũtatis vſus quo applicat vniuerſas potẽtias ad operandum. ¶ D. Caiet. multa verba cõſumit in huius dubii explicatione: ego verò clariùs dico, ꝙ intellectus mouet uoluntatem, quantum ad ſpecificationem, dirigendo, proponendo obiectum, voluntas verò mouet intellectum, quantum ad exercitium, applicando illum ad operandum.

Quomodo ratio moueat uolũtatem.

Caiet.

Primum dictum.

¶ Secundò de intellectu & voluntate poſſumus loqui dupliciter: vno modo ſicut loquũtur naturales, & metaphyſici, ſcilicet in quãtum ſunt quædã entitates naturales; alio modo ſicut loquũtur philoſophi morales. Priori modo voluntas mouet intellectum; nam applicat illum ad operandũ; poſteriori verò modo intellectus mouet voluntatem; nã gubernat, & dirigit, & eſt oculus voluntatis. Rurſus, intellectus ponit leges & imperia voluntati, quibus voluntas obtemperare tenetur: atq; adeò tota perfectio voluntatis in hoc ſita eſt, vt rationi obediat, & obtemperet.

Secũdum.

¶ Tertio dico, ꝙ intellectus eſt primum principium mouens voluntatem: nam omnis motus voluntatis præſuppo nit apprehenſionẽ intellectus: nã nihil eſt volitũ, niſi præcognitum, at uniuerſa apprehenſio intellectus non præſupponit motionem uoluntatis, alioqui eſſet abire in infinitum, vnde deueniendũ eſt ad vnum actum intellectus, qui ab autore naturæ nobis diuinitus infunditur: de qua re loquitur optimè D. Tho. 1. p. q. 82. art. 4. ad ultimum.

Tertium.

¶ Sed maior difficultas eſt in ſolutione ad primum, de vnitate prudẽtiæ, quã impugnat Scotus in 3. diſt. 36. q. vni art. 2. & contendit tot eſſe prudentias, quot ſunt uirtutes morales. Idem docet Gabriel. in eadem d. & q. notabili 5. Ocham. in 3. q. 12. Almayn. in ſuis moralibus tractatu 3. c. 7. Et patet ſic; nam ſicut intellectus per prudentiam dirigit ad res agendas, ita voluntas inclinatur per varias virtutes, ergo intellectus dirigit per multas prudentias. Secundò, non eſt una ars reſpectu omnium factibilium, ut planè cõſtat: ergo nõ eſt una prudentia reſpectu omniũ agibiliũ. Tertiò, non eſt una ratio omnibus ſpeculationibus, ſed multiplex atq; uaria: ergo non eſt una ratio de rebus agendis omnib. Quartò, põt eſſe ꝙ aliquis ſit prudẽs in materia tẽperantiæ, & ꝙ in materia fortitudinis ſit ignarus, & imprudens. certè monachus ſcit optimè ieiunare; ſed in rebus bellicis eſt omnino ignarus & nihil ſciens. Vltimò, alia eſt prudẽtia monaſtica. i. ad gubernandũ ſe, alia eſt œconomi

D. Thom. De prudentiæ unitate Scot. Gab. Ocham. Almayn. Prim. argu. Secũdum.

Tertium.

Quartum.

Vltim.

ca,ad gubernandã familiã:alia politica,ad gubernandam remp.teſtis huius rei eſt Ariſt.6.ethic.cap.8.& D. Th.2.2. q.47.art.11. ſed ſententia D. Thomæ poteſt probari. In primis conſenſu omnium:numerantur.n. tm quatuor virtutes cardinales,quarum vna eſt prudentia;& nõ eſt auditum ꝙ aliquis habeat multas prudẽtias. Idem poteſt demõſtrari ex prudẽtia infuſa:eſt.n. vnica;ẽm oẽs ; qđ apertè videtur ſignificari Sap.ca.8. cũ dicitur;Sobrietatẽ, & ſapientiã, id eſt, prudentiam docet. Tertiò,vna eſt dialectica qua cognoſcim⁹ rectũ ſyllogiſmũ in naturali philoſophia & mathematica, vt cõſtat:ergo vna eſt prudentia qua cõſultamus de tẽperantia, & de iuſtitia: eſt.n. vna ea demq; ratio cõſultandi de vtraque. Cõfirmatur: nam cùm virtus verſetur circa difficile, vbi non eſt diuerſa difficultas, non oportet diuerſas conſtituere virtutes: ſed qui nouit conſultare in materia temperantiæ, nouit ẽt conſultare in materia iuſtitiæ: eſt enim eadem ratio cõſultandi,putà adhibere ſacras ſcripturas,rationes naturales,& exempla bonorum virorũ.Certè vir prudẽs ex hoc principio,in dubiis tutior pars eſt eligenda;definit quid ſit faciendũ in rebus bellicis,in rebus pertinentibus ad religionem,atq; in rebus venalibus,& ex illo principio:quod tibi nõ vis,alteri ne feceris,colligit quomodo ſit reſtituẽdũ alienum;quomodo danda eleemoſyna. Prudentia ergo habet eandem rationẽ conſultandi de rebus agendis.Quartò, prudentia iudicat de diuerſis virtutũ materiis;ergo neceſſarium eſt conſtituere vna prudentiã quæ ad iudicandum ſedeat. Conſequentia inde probatur;nam hac ratione Ariſto.conſtituit ſenſum communẽ,vt iudicet de ſenſibus propriis;nam ſenſus particulares non poterant iudicare de alieno obiecto;nec vnum alteri comparare. Antecedẽs verò probatur;nã prudens aliquando iudicat,vtrũ potius ſit in iurias æquo animo tolerare;an eas bello, & armis ꝓſequi; iudicabit ne per prudentiam patientiç,an per prudentiam fortitudinis? Vltimò. Ariſt.pro euidenti concludit omnes virtutes morales eſſe cõnexas,hoc efficaci argumento: nã qui habet unam uirtutem moralem,habet prudẽtiam;qui verò habet prudentiam,habet omnes virtutes morales;qđ aigumentum infirmum eſſet,ſi alia eſſet prudentia regulatiua temperantiæ,& alia regulatiua fortitudinis.

Sapien.8.

Ariſt. 2.de anima.

Ariſ.6.eth. c.uic.

¶ Ad argumenta in contrarium, & ad primum negatur conſequentia : nam de rebus agendis eſt vna ratio veri,& eadẽ ratio conſultandi,& deliberãdi , vt antea dictum eſt : ſed non eſt eadem ratio boni; nam alia ratio boni eſt in religione,alia in temperantia. Ex hac ſolutione colligitur, quòd prudentia eſt virtus altioris ordinis; imperat namq;, & mouet cæteras , & ideo oportet quòd habeat amplius obiectum,& regnum;hoc enim commune eſt agenti,quòd quantò eſt ſuperius,habet amplius obiectum.

Arg. ſolu. Ad primũ.

¶ Ad ſecundum argumentũ negatur conſequentia : nã res agendæ ſunt inter ſe connexæ,& pendent ex iiſdẽ principiis;res verò artificioſæ non ſunt neceſſariò cõnexæ,nec pendent ex iiſdem principiis. Item eſt alia ratio differentiæ,nam prudentia iudicat de diuerſis materiis virtutũ; ars verò vna nõ iudicat de diuerſis artib⁹ ;imò ꝓuerbiũ eſt;Ne ſutor vltra crepidã.Vltimũ,ſimilitudo de arte nõ tenet in eo quod ponit,ſed potiùs in hoc cõſiſtit,ꝙ quemadmodũ una ars facit bonam domum , ita vna prudentia facit bonum hominem;& ſicuti ſi eſſet una faciendi hominem,nõ poneretur alia ars ad faciendas manus, & alia ad faciendos oculos;ſic ſanè cum prudentia ponatur ad faciendum bonum hominem, non ponitur alia prudentia ad faciendum temperatũ , alia ad faciendum fortem.

Ad ſcđm.

ARTICVL. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm virtutes morales quæ ſunt circa operationes,diſtinguantur ab his quæ ſunt circa paſſiones.*

SVMMA TEXTVS.

PRior concluſio. Si paſſio, & operatio referantur ad virtutem moralem tanquam effectus, uniuerſa uirtus moralis verſatur circa operationes , & circa paſſiones; omnis ſiquidem uirtus moralis habet aliquas operationes , quarum eſt productiua ; & delectationem aliquam,vel triſtitiam, quæ paſſiones ſunt.

¶ Poſterior concluſio.Si operatio,& paſſio referãtur ad virtutes ut materia circa quam verſantur, virtutes quæ verſantur circa operationes , diſtinguuntur a virtutibus moralibus quæ ſunt circa paſſiones,bonũ enim & malum in quibuſdam operationibus attenditur ſecundũ ſeipſas,quouis modo homo afficiatur ad eas : quatenus ſcilicet bonum & malum attenditur in eis ſecundum rationem commenſurationis ad alterum, in aliis verò bonum & malum attenditur ſolùm ſecundum cõmenſurationem ad operantem: oportet ergo vt in prioribus ſit aliqua virtus directiua operationum ſecundum ſeipſas, & in poſterioribus ſint virtutes circa interiores affectiones,ſeu paſſiones ; diſtinguendæ ergo ſunt huiuſmodi virtutes.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium argumentum negatur conſequentia , nam ſcientiæ cõſiderant res uniuerſales,& ſub diuerſis rationibus , aliter phyſicus, aliter mathematicus. Prudentia verò definit de rebus agẽdis per eadem principia,& ſecundum eãdem rationem , habetque idem obiectum formale,hoc eſt verum agibile a nobis,qđ qui non perſpicit in omni materia , & euentu,prudens non eſt.

Ad quartũ

¶ Ad quartũ arg. negatur antecedẽs non. n. poteſt eſſe homo prudens in una materia, quin ſit in omni materia,& euẽtu,nã ſi careat prudẽtia in materia fortitudinis, põt accidere caſus in quo careat prudentia in materia tẽperãtiæ,uerbi gratia minatur hæreticus mortẽ niſi fragam iemuniũ,aut uiolẽ uirginitatẽ,ſi nõ adſit fortitudo,non ero prudens,in materia temperantiæ,nec habeo rectum iudicium.Ex hoc argumento efficaci colligit Ariſto.omnes uirtutes morales eſſe connexas, & inter ſe colligatas.

Ad quintũ

¶ Ad quintum argumentum reſpondetur , ꝙ quãdo dicimus unã eſſe prudentiã,intelligimus eſſe unã de omnib. rebus agendis,quæ ad uitam propriam inſtituendã ſunt neceſſariæ,reliquæ uerò prudentiæ uel non ſunt ſimpliciter prudentiæ;uel procedunt per diuerſa media;uel habent nouas difficultates. Sed hæc ſpeculatio non eſt præſentis loci,pertinet enim ad 2.2.loco citato.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrũ omnis uirtus ; moralis ſit circa paſſiones & operationes. Primũ pro parte affirmatiua. Secũdum. Tertium.

IN hoc articulo eſt dubium; Vtrũ omnis uirtus moralis uerſetur circa operationes,& paſſiones,tãquã circa ꝓprium obiectum.Patet ꝙ ſic,nã iuſtitia habet facere rectam electionem circa proprium obiectum,redendo unicuique quod ſuum eſt; ſed multæ paſſiones perturbant animum ne reddat unicuique quod ſuum eſt,ut ira,auaritia,ergo iuſtitia habet in officio moderari paſsiones. Secundò ; ſi nõ moderatur paſſiones iuſtitia, maximè quia ordinat hominem ad alterũm , ſed hoc eſt falſum;nam ira,& concupiſcentia uxoris alienæ,ſunt iniurioſæ in alterum; ergo iuſtitia iſtas paſſiones moderari debet. Tertiò , omnis uirtus moralis reſpicit opus bonum ſecũdum omnes circunſtantias,quãdo oportet,prout oportet,&c.ex electione,ex ſciẽtia,ex firmitate,ſed iuſtitia eſt uirtus moralis,ergo reſpicit opus iuſtitiæ vt fiat ex electione, ex ſcientia , ex firmitate, cũ omnibus circunſtantiis,quapropter ſi quis reddat debitum ingrato animo,non facit opus uirtutis , aut iuſtitiæ , ergo iuſtitia reſpicit affectũ operantis,cuius cõtrarium docet D.Th.in art.4.& Ariſt.2.eth.c.4.expreſſe dicit , ꝙ non continuò atque homo facit opus iuſtũ,facit opus iuſtitiæ, nã ad opus iuſtitiæ oportet ꝙ fiat grato , & ſtabili animo. Ex alia parte uidetur ꝙ omnis uirtus moralis uerſet circa operationes,nã finis temperantiæ eſt,habere tẽperatas operationes;rurſus,finis fortitudinis eſt , fortiter aggredi hoſtes.Vltimò,de ratione cuiuſque uirtutis eſt , ꝙ ſit habitus electiuus

Ariſt.

electiuus:ergo ꝙ versetur circa electiones:ac subinde circa operationes. Propter hæc argumenta Buridan. 3. ethic. q. 1. miratur de D. Th. ꝙ talem constituerit differentiam, ꝙ aliæ virtutes morales versentur circa operationes, & aliæ circa passiones: & diuidit vnãquamq; virtutem in duas, ita vt sit alia iustitia in voluntate ad habẽdas rectas electiones, alia in appetitu sensitiuo ad moderãdas passiones; & sic alia ẽ tẽperantia in volũtate ad rectas electiones, alia in appetitu sensitiuo ad moderãdas passiones. ¶ Pro explicatione veritatis est prima assertio. Virtutes morales, præcipuè cardinales, sibi inuicẽ auxiliantur. verbi gratia. iustitia habet in officio reddere vnicuique quod suũ est: ad hoc adiuuatur à prudentia, tollẽdo errorẽ, & ignorantiã: rursus adiuuat à tẽperantia, a fortitudine, & mãsuetudine, quæ auferunt itam, auaritiam; & timorem, quib. iustitia suo officio præpeditur. ¶ Secunda assertio. Vniuersa virtus moralis habet in officio tollere impedimẽta, quæ intra suum obiectũ, & regimen continentur: cætera verò remouet per virtutes auxiliares. verbi gratia. officiũ iustitiæ propriũ est, tollere difficultatẽ quæ est in volũtate ad restituendum aliena, cætera verò impedimẽta extrinseca, vt iram, auaritiam, per virtutes sibi auxiliares remouet. ¶ Tertia assertio. Si operatio, & passio referantur ad virtutes morales, sicuti effectus, vniuersa virtus moralis versat circa operationes, & passiones, verissimè. n. dicit Arist. ꝙ omnis virtus moralis versat circa delectationes, & tristitias: si. n. operatur secundum uirtutem, delectatur in operatione virtutis, & dolet de contrario: & alibi dicit Arist. non est iustus, qui operando iusta, non delectatur.

¶ Quarta assertio. Iustitia primò, & per se versat circa operationes, reliquæ verò virtutes, vt fortitudo, tẽperãtia, primò, & per se versantur circa passiones. Pro cuius declaratione notandũ est, ꝙ nomine operationis in præsentia intelligimus electionẽ voluntatis, vel operationẽ exteriorẽ in ordine ad alterũ, & non in ordine ad operantem, nomine verò passionis intelligimus motionẽ appetitus sensitiui, quæ semper est cum quadã transmutatione corporali. Secundò notandũ est, ꝙ in exercitio virtutum sæpenumero admiscentur opationes passionibus, & è diuerso: nã cũ quis sobriè comedit, admiscetur delectatio cibi & potus: cũ aggredit hostes, admiscet audacia, vel timor, cũ restituit alienũ, admiscet tristitia. Tertiò notandũ est, ꝙ ex concursu operationũ, & passionum circa idem, possunt esse diuersæ virtutes: nã qui percutit proximum ex ira, lædit duplicẽ virtutẽ; & iustitiã, cuius est officium non lædere alterũ, & mansuetudinẽ, cuius est officium iram moderari, similiter qui adulteriũ cõmittit, & lædit iustitiã, & castitatẽ. His positis, facilè est intelligere quẽadmodum iustitia versatur circa operationes, & non circa passiones. Nã iustitia non cõstituit medium in passionibus sed constituit mediũ rei in ordine ad alterũ, debes alteri centũ, restitutis centũ, seruasti mediũ iustitię. Deinde, mediũ iustitiæ, est mediũ inter plus mihi, & minus tibi; reliquæ verò virtutes ponũt mediũ inter plus mihi, & minꝰ mihi: quapropter semp dicũt ordinẽ ad effectũ operãtis: vnde cibus tẽperatus dr, qui nec excedit, nec deficit in ordine ad stomachũ comedẽtis. Tertiò, iustitia habet determinatũ mediũ a natura ipsa: debes decẽ, a natura determinatũ est vt reddas decẽ: mediũ verò aliatũ virtutũ determinatur a ratione & prudẽtia,) ſm diuersam dispositionẽ operantis: nã comedere sex libras panis, quod erat tẽperatũ Miloni, non est temperatum Socrati. Vltimò, iustitia ex propria & specifica ratione iustitiæ, tñ habet cõstituere æqualitatem ad alterũ, sed ex cõi rõne virtutis habet ꝙ operet, qñ oportet, & prout oportet, ex electione, ex firmitate, at verò cæteræ virtutes, ex cõi ratione virtutis, & ex propria, respiciunt affectũ operãtis: nã habent in officio moderari animi nostri affectus. Ex his patet qũo iustitia versẽ circa operationes. Quomodo aũt cæteræ versentur primò, & per se circa passiones, sic ostẽdo. Nã officiũ mãsuetudinis, & tẽperãtię, & fortitudinis est moderari passiones, qbus moderatis sequitur debita electio, & sobria comestio: & licèt dicamus, quòd istæ virtutes principaliter versantur circa electiones, non sequitur quòd versantur circa operationes, quæ sunt in ordine ad alterum, quo potissimè distinguitur iustitia a cæteris virtutibus. Ex dictis argumenta proposita solutionem habent.

Virtutes morales sibi inuicem auxiliantur. Prim. cõc.

Secũd. cõ.

Tert. cõcl.

Quę uirtus moralis versetur circa operationes & passiones. Ari. 2. eth. cap. 3.

Quar. cõc.

Nota. 2.

Nota. 3.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm circa operationes sit vna tantum virtus moralis.*

SVMMA TEXTVS.

PRior conclusio. Omnes virtutes quæ sunt circa operationes, conueniunt in vna ratione generali iustitiæ, quæ attenditur secundum debitum ad alterum. Probatur, nam in operationibus exterioribus ordo rationis statuitur, non secũdum proportionem ad affectũ hominis, sed secundum conuenientiam rei in seipsa, secũdum quam conuenientiam accipitur ratio debiti, ex quo ratio iustitiæ constituitur: ergo omnes virtutes morales, quæ sunt circa operationes, conueniunt aliqua ratione in ratione iustitię; nam ad iustitiam pertinet vt quis debitum reddat.

¶ Posterior conclusio. Virtutes, quę sunt circa operationes in ordine ad alterum, uariæ sunt, & distinctę secundum diuersas rationes debiti. Probatur in argumento, sed contrà: nam religio, uirtus distincta est a pietate, quarum vtraque versatur circa operationes quasdam. In corpore verò tali argumento probatur; nam secundum diuersam rationem debiti, summuntur diuersę virtutes; sed debitum non est vnius rationis in omnibus; nam alia est ratio debiti respectu Dei, alia respectu parentũ, &c. ergo variæ sunt virtutes quæ sunt circa operationes, si secundum peculiares rationes debiti considerentur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo est parua dubitatio de prima conclusione. Nam liberalitas, magnificentia. misericordia, sunt virtutes quæ versantur circa operationes; at per istas virtutes donamus bona nostra amicis, & pauperibus, sine aliquo debito: ergo falsum dicit D, Tho. quòd vniuersæ virtutes quæ sunt circa operationes, respiciunt rationem debiti. Respondetur, quòd prædictæ virtutes versantur circa passiones, vt statim explicabitur. Secundo respondetur, duplex esse debitum: alterum de rigore iustitię; alterum de honestate; prædictæ uirtutes non respiciunt de iustitia, sed de honestate, quod explicatur hoc exemplo. Nam si quis det parasito mille aureos, non est liberalis, nec magnificus, nam non dedit pro decore personæ, sed si dedit insigni amico, aut consanguineo liberalis est; quia dedit pro dignitate personæ. ¶ In solutione ad primum notandum est, quòd iustitia legalis est distincta specie a iustitia particulari: nã iustitia legalis est virtus, qua ordinamur rectè ad bonum commune: iustitia verò particularis est virtus, qua ordinamur ad bonũ particulare. Ex quo statim sequitur, ꝙ iustitia legalis habet in officio ordinare cæteras virtutes in bonum cõe, huiusmodi namq; bonum, ex bonis, & virtutibꝰ particularibus ciuium consistit. ¶ Sequitur secundò, ꝙ iusti tia legalis inter oẽs vittutes morales primatum teneat, nã respicit bonũ cõe; cæteræ verò bonũ particulare, &, vt rectè admonet Caie. qñ cõparat iustitia legalis ad cæteras virtutes, cõparatur ad totũ partes, & Arist. dicit, ꝙ est pfectissima virtus, ꝙ nec Hesperus, nec Lucifer est ęquè mirabilis, & paulò pòst. Iustitia in sese virtutẽ continet omnẽ. Et Plat. de repu. dicit; iustitiã legalẽ esse virtutẽ aninæ nostræ vniuersalẽ: ex qua fit, vt quęlibet potentia animæ in suum opus intenta, aliena, quæ ad ipsam minimè attinent, non curet. Ex quo sequitur, ꝙ potẽtię inter sese miro artificio cõueniant, veluti in cantu, & fidibus: quẽadmodũ. n. in cantu quęlibet uox suum edit sonũ, & ex earũ conuenientia,

Examinatur pri. cõ. Argum.

Solu. pri.

Solu. secũ.

Not. Iustitia legalis & particularis.

Corol. pri.

Cor. secũ.

Caiet.

Aris. 5. eth. c. 1.

plat. lib. 4.

co n-

concentus, & harmonia efficitur, ſic dum quælibet potentia animæ ſuo munere rectè fungitur, ex earum concordia, animæ harmonia efficitur, quam efficit iuſtitia legalis, diſtribuendo vnicuique quod ſuum eſt.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Numerus virtutum moraliũ.

IN hoc articulo ſiueſtigat D.Th. quot ſint uirtutes morales animi noſtri, & in ſumma dicit eſſe decẽ virtutes morales in appetitu ſenſitiuo ad moderãdas paſſiones, & vnam in volũtate ad operationes ī ordine ad alterũ, quæ iuſtitia nominatur. Eaſdẽ numerat Ariſt. admirabili artificio, 2.eth.c.7. Itaq; in cõcupiſcibili ſunt ſex virtutes, tẽperãtia, liberalitas, philotimia. id ẽ, amor honoris, amicitia ſiue affabilitas, veritas, & eutrapelia ſiue vrbanitas. In iraſcibili verò ſunt quatuor virtutes, fortitudo, mãſuetudo, magnificentia, magnanimitas q̃bus ſi addas iuſtitiã, numer⁹ prædictus manifeſtè cõſtat. Quomodo autẽ hic numer⁹ colligatur, demõſtrat D. Th. in arti. quẽ legite. ¶ In hoc articulo ẽ prima dubitatio, de ſubiecto liberalitatis, & magnificentiæ. Nam D.Th. in hoc arti. ponit eas in appetitu ſenſitiuo, ſed in aliis locis minimè paucis cõſtituit eas in volũtate: ſignanter 1.p.q.21. art.4. ad primum, & primo cõtra gẽtes c.a.63. Et in patrociniũ huius ſententiæ adducitur magnũ argumentum. Nam Deus propriè eſt liberalis, atq; magnific⁹, at ſi prædictæ virtutes collocantur in appetitu ſenſitiuo ad moderandas paſſiones, conſequens eſt q̃ Deus ſm proprietatẽ non ſit liberalis, nec magnificus, non certè magis quã temperatus, & manſuetus; de hoc dubio diximus multa ſuperiùs q.50 art.2. vbi agitur a D. Tho. Vtrum vna uirtus poſſit eſſe in multis potentiis, recolite quæ ibi dicta ſunt.

De ſubiecto liberalitatis & magnificẽtiæ.

D. Thom.

Dub. ſecũ. Quare nõ ponatur virtus ad moderandã triſtitiã. Reſpõ. pri. Not. 1. Not. 2.

¶ Eſt aliud dubiũ, cũ triſtitia ſit vehementiſſima paſſio, & ſæpe accidat in vita humana, quid eſt q̃ Ariſt. non conſtituerit uirtutem ad triſtitiam moderandam, cũ ſit difficile eam moderari, nec verò D.Th. huius virtutis, aut huius paſſionis vnquam meminit? Ad hoc explicandum, dicẽdũ eſt, q̃ ad moderandum triſtitiam non eſt neceſſaria virtus ſpecialis, & determinata. Pro cuius explicatione ſciendum eſt, q̃ triſtitia oritur ex odio, uel ex fuga alicuius mali, ut conſtat. Secundò notandum eſt, quòd ad eandem virtutem ſpectat moderari amorem alicuius boni, & triſtitiã de oppoſito, quod patet inductiuè. Nam ad temperantiam pertinet moderari amorem cibi, & odium de abſtinentia. Item, ad charitatem partinet gaudere de bono amici. & cõtriſtari de contrario. Tertiò notandum eſt, quòd quemadmodũ ad eandem virtutem ſpectat moderari amorẽ, concupiſcẽtiam, & delectationẽ; ita ad eãdem uirtutem ſpectat moderariodiũ mali, atq; ẽt triſtitiam. Ex quibus principiis, ſi rectè animaduertantur, liquidũ eſt, quòd quælibet uirtus in ſua materia habet moderari delectationes, & triſtitias. Not. 3.

¶ Secũdò reſpõdetur, quòd ſi qua eſt virtus humana ad moderandas triſtitias, nõ meretur nomen uirturis, ita definiuit D.Th. ſuprà q.57.artic.3. ad 2. Reſp. ſecũ. D. Thom.

¶ Tertiò dico, q̃ ſi qua eſt virt⁹ moderatrix triſtitiæ, ad fortitudinẽ reduci debet; nam in re affligente & cõtriſtante, qñ apparet ratio ardui, ſuſtinere, eſt op⁹ fortitudinis, nam ut rectè admonet S. Tho. ſuſtinere malũ arduũ, eſt opus potiſſimum fortitudinis. Demum dicendũ eſt, quòd ſuſtinere triſtitias ne homo abſorbeatur earum impetu, pertinet ad quandã uirtutem infuſam, quæ patientia nominatur, de qua diſſerit S. Thom. 2.2.q.136.

¶ Circa ſolutionẽ ad quartũ dubitatur, quid ſit dicere, q̃ malũ non ingerit difficultatẽ rationi, quæ requirat uirtutem, niſi ſit malum excellens? Videtur enim hoc eſſe falſum. Nã virtutes multæ ponuntur circa paſſiones ad bonũ & malum, ut circa delectationes & triſtitiam. Item etiam ponitur tẽperantia ad concupiſcendum cibum ſecundum menſuram rationis, & ad deſtandum malum oppoſitum, ergo vtrũque difficultatẽ ingerit rationi. Reſpondetur, quòd eſt ſenſus, nullam virtutem per ſe ordinari ad malum, ſed per ſe ordinatur ad bonum ſm rationẽ in tali materia. Sed tamẽ eſt exceptio; niſi malum ſit excellens; quod nõ ita eſt intelligendum, vt excellentia illa competat malo ſecundũ quòd eſt maior priuatio rectitudinis rationis, vt ſi eſſet maius peccatum; ſed talis excellentia conſideranda eſt ſecundum aliquam rationẽ bonitatis adiunctæ in obiecto, per quam arduum efficitur obiectum ipſum, & ſuperans uirtutem appetitus concupiſcibilis tendentis ad bonum abſolutè: & ad hoc

Exponitur ſolutio ad quartum. Argum.

Solutio.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm circa diuerſas paſſiones, diuerſæ ſint uirtutes morales.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Non eſt vna, ſed multiplex virtus circa paſſiones appetitus ſenſitiui, aliæ enim ſunt in iraſcibili, aliæ in concupiſcibili.

¶ Secunda concluſio. Non quælibet diuerſitas paſſionum ſufficiens eſt ad conſtituendas diuerſas uirtutes, ſed vna virtus verſatur circa diuerſas paſſiones; vt fortitudo circa audacias, & timores: quædam enim paſſiones ſibi opponuntur contrariè, circa quas vna virtus eſt; ſicut in naturalibus unum eſt medium inter contraria; & virtus moralis in mediocritate conſiſtit. Deinde quoniam diuerſæ paſſiones inueniuntur ſecundũ eundem modum rationi repugnantes: quia earum motus ſecundum quendam ordinem ſe inuicem conſequuntur; ut ex amore oritur concupiſcentia, ex qua ad delectationem peruenitur; ad quas reprimendas vna virtus moralis ſufficit.

¶ Tertia concluſio. In iraſcibili ſunt diuerſæ virtures; quia in ea ſunt diuerſæ paſſiones ad diuerſa ordinatæ; nam audacia & timor ordinantur ad aliquod magnum periculum, ſpes & deſperatio, ad aliquod bonum arduum.

ARTIC. QVINTVS.

¶ Vtrùm virtutes morales diſtinguantur ſecundum diuerſa obiecta paſſionum.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio, quam eleganter exponit D.Tho. Cũ enim vittutes diuerſificentur ſecundum ordinem ad rationem, paſſiones verò ſecundum ordinem ad appetitũ; obiecta paſſionum prout diuerſimodè ordinantur ad appetitum ſenſitiuum cauſant diuerſas paſſionum ſpecies, prout verò comparantur ad rationem; cauſant diuerſas ſpecies virtutum, reſpectu diuerſarum paſſionum pertinentium ad diuerſas potentias. Quare Ariſtot. decem uirtutes ponit quæ circa paſſiones verſantur; videlicet fortitudinem, contra maximos timores; temperantiam, circa delectationes guſtus & tactus: liberalitatem, circa mediocres ſumptus, magnificentiam, circa magnos ſumptus; magnanimitatem. circa ſpem, & deſperationem; philotimiam, id eſt, amatiuam mediocris honoris, manſuetudinem circa iras: amicitiam, quæ attenditur in factis; veritatem, per quam vnus alteri, uerbis, aut factis ſe manifeſtat; eutrapeliam, quæ decentiã ſeruat in ludis tam in verbis, quàm in ſignis, & factis: ad quas uirtutes additur iuſtitia, quæ circa operationes eſt, & ita vndecim ſunt.

ad hoc neceſſaria eſt aliqua virtus in alia potentia quæ verſatur circa arduũ; & de tali malo arduo dicit D. Tho. in ſolutione ad quartum, ꝙ videtur eſſe unum in vno genere paſſionis. verbi gratia. circa malum iam illatum nobis, eſt paſſio iræ, quæ quidem eſt appetitus vindictæ: & quãuis illud malum illatum ſit maximum, ſufficit una manſuetudo ad moderandas iras omnes. Cuius ratio eſſe poteſt, ꝙa poſtquam iam ſemel in obiecto ipſius paſſionis intrinſecè includitur arduum, vel eminens, iam non variatur ſpecies virtutis per magis & minus arduum, ſicut non uariatur ſpecies potentiæ quæ verſatur circa arduum, & ita ſufficit fortitudo ad moderandas audacias & timores, quia de rõne taliũ paſſionum eſt, eſſe circa malum excellens: non.n. quilibet timor requiritur fortitudinem.

D. Thom.

Cõcluſio.

¶ Præterea explicatione opꝰ habet in eadẽ ſolutione qđ dicitur, quòd bonũ ingerit difficultatem rationi, quæ requirit virtutem, etiam ſi nõ ſit excellens in genere talis paſſionis. Videt enim hoc falſum eſſe: quia bonum potiùs eſt cõ naturale, & conueniens rationi: ergo nõ ingerit difficultatẽ rationi. Ad hoc reſpõdet, quòd illud bonum ſecundũ rationem, ad quod aſſequendum nõ eſt homo naturaliter propẽſus, ſufficienter iſtud eſt quod difficultatem ingerit, quia ipſa ratio debet ſe exercere, uel contra paſſiones appetitus ſenſitiui, vel ſupra ꝓportionẽ voluntatis, ſcilicet determinã

Argum. Cõcluſio.

Solutio.

QVAESTIO LXI.

De virtutibus cardinalibus, in quinque articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm virtutes morales debeant dici cardinales, vel principales.

SVMMA TEXTVS.

HIuſmodi eſt cõcluſio. Iure optimo inter virtutes morales ponũtur illæ quæ dicũtur principales, aut cardinales. Probatur; nam virtutes quæ rectitudinem appetitus continent, principaliores ſunt aliis intellectualibus, quæ talem rectitudinem non expoſcunt, quippe quæ perfectiores ſunt eis: huiuſmodi autem ſunt virtutes morales, quæ non ſolùm facultatem boni operis præſtant, ſed ipſum etiam uſum cauſant. Eſt inſuper inter intellectuales, prudentia, quæ quodammodo moralis eſt ſecundum materiã, aliæ verò virtutes intellectuales, etſi principales dicantur quo ad rationem ſubiecti, non tamen ſecundum rationem uirtutis, quæ reſpicit bonum quod appetitus obiectum eſt.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm ſint quatuor virtutes cardinales.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio D. Tho. ita habet. Virtutes cardinales quatuor ſunt, quarum numerus colligitur ex principio formali virtutis, & ex ſubiectis eius. Etenim principium formale virtutis eſt bonum rationis: quod dupliciter poteſt conſiderari, aut ſecundum quòd in ipſa conſideratione rationis cõſiſtit, & ſic erit prudentia: alio modo, ſecundum quòd circa aliquid ponitur rationis ordo; qui ordo ſi ponatur circa operationes, erit iuſtitia; ſi circa paſſiones, temperantia, & fortitudo. Deinde quadruplex inuenitur ſubiectum uirtutis; ſcilicet rationale per eſſentiã, quod prudentia perficitur; & rationale per participationem, quod diuiditur in voluntatem, quæ eſt ſubiectum iuſtitiæ: & concupiſcibilem, quæ eſt ſubiectum tẽperantiæ; & iraſcibilem, quæ eſt ſubiectum fortitudinis. Quatuor ergo ſunt virtutes cardinales; prudentia, iuſtitia, temperantia, & fortitudo.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm aliæ virtutes debeant dici magis principales, quàm iſtæ.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt. Hæ quatuor virtutes ſunt principales ratione materiæ; quamuis enim ſi hæ quatuor uirtutes conſiderentur ſecundum rationes formales communes, & ita dicantur principales, quaſi generales ad omnes uirtutes; quia omnis uirtus quæ facit bonum in conſideratione rationis, dicitur prudentia, quę uerò bonum debiti & & recti in operationibus, iuſtitia, &c. tamen ſi conſiderentur hę quatuor uirtutes ſecundum quòd denominãtur ab eo quod eſt præcipuum in vnaquaq; materia, ſunt virtutes ſpeciales; cõtra, aliàs diuiſę. Et dicuntur principales, propter principalitatem materię; ſecundũ quã rationem prudentia dicitur; quæ præceptiua eſt; iuſtitia, quæ eſt circa actiones debitas ĩter ęquales; tẽperantia, quę reprimit delectationem, & cõcupiſcẽtiam: & fortitudo, quę firmat contra pericula mortis. Quamuis ergo alio titulo reliquę virtutes principaliores ſint, ratione tamen materię hę ſunt præcipuæ.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm uirtutes cardinales differant ab inuicem.

SVMMA TEXTVS.

PRior concluſio. Si hę virtutes conſiderentur ꝓut ſignificãt quaſdam generales cõditiones humani animi, ut. ſ. iuſtitia ſit quędo, & quærendo modum, quo homo fiat potẽs operari huiuſmodi bonum ad modum naturę: & ita ponũtur diuerſæ uirtutes circa concupiſcentias, verbi gratia. circa concupiſcẽtiã cibi ponitur abſtinẽtia, circa cõ cupiſcẽtiã delectationis in ludo, ponitur eutrapelia.

EXPLICATIO ARTIC.

PRo explicatione ſciendũ eſt, quòd hæc nominis appellatio non eſt apud vetuſtiores philoſophos, vel Græcos, vel Latinos: incurat, tñ eſt ab autoribus Eccleſiaſticis; non ſolum recẽtioribus. ſe. antiquioribus. Certè D. Ambroſ. Hieron. Cyprian. Leo Papa, ſæpenumero uruntur hoc nomine, ad ſignificandum rem præcipuam, & tribuũt illud uirtutibꝰ moralibus. Sicut enim oſtium uertitur in cardine, ſic vita humana in his uirtutibus fundatur; & ſicut cardo eſt oſtii fundamentũ; ſic vita humana in exercitatione uirtutum fundatur.

Not. 1.

Cõcluſio.

Ambroſ. Hieron. Cypria. Leo.

¶ Secundò notandum eſt, quòd inter uirtutes morales tantũ quatuor cardinales appellãtur, ſcilicet prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperantia; quas habemus cõmendatas in diuinis literis; dicitur enim Sapien. 8. Sobrietatem & ſapiẽtiam, iuſtitiam & uirtutem docet. Et ꝙ tãtum ſint quatuor uirtutes cardinales, in primis aſſerunt ſancti patres: D. Ambroſ. in 5. lib. in Luc. ca. 6. D. Greg. lib. 2. moralium. c. 36. & li. 22. c. 1. Cice. lib. 2. de inuentione, & de offic. & Seneca, & alii multi. Et probatur breuiter. Nam omnis materia

Not. 2.

Sapien. 8.

Prior cõcl. Ambroſ. Greg. Cicero.

Quare ſint tantũ quatuor uirtutes cardinales.

ria virtutum moralium,vel conſideratur quatenus eſt cõſultabilis, & deliberabilis, & ſic eſt prud ẽtia:vel quatenus perficit appetitum:& hoc ſi circa operationes,iuſtitia eſt;ſi circa paſſiones iraſcibilis, fortitudo eſt; ſi circa paſſiones cõcupiſcibilis, tẽperãtia eſt. ¶Tertiò obſeruandum eſt, ꝙ iſtæ virtutes appellantur cardinales, aliqua ex quatuor cauſis. Prima cauſa eſt, quoniã principaliter ſibi vendicant quatuor cõditiones, quæ cõiter in omnibus virtutibus inueniuntur;vt fortitudo ſit mitatem;temperãtia medium & modũ;iuſtitia rectitudinẽ;prudẽtia ſciẽtiam ſibi principaliter uendicat. Secũda cauſa eſt,quoniã aliæ oẽs virtutes reducuntur ad iſtas, & ab illis dependent. Tertia cauſa eſt, quoniã iſtæ virtutes verſantur circa materiam magis præcipuam & neceſſariã humanæ vitæ. Quarta ẽ, quoniã inter virtutes morales primatum tenent; de quarum excellentiis,& prę rogatiuis dicemus copioſius infrà q. 66. Verum eſt ꝙ D.Greg. 22.li.morali.ca.1. vbi optimè loquitur de virtutibus cardinalibus.dicit, ꝙ quælibet uirtus dum tñ habeat ſtatum virtutis, prudens eſt, fortis,iuſta & temperata, nã omnes iſtæ virtutes communicant ſibi alterutrum ſuas conditiones,& ſibi mutuo auxiliantur, & quod eſt proprium unius inuenitur in alta participatiuè,ſicut dicimus, prudẽtia eſt temperatè viuere,& ſapientia contemnere pecunias.

Not.3; Iſtæ uirtutes dicũtur cardinales quatuor cauſis. Prima. Secunda. Tertia. Quarta. Gregor.

dã rectitudo animi qua homo rectè operatur; temperantia ſit quædam diſpoſitio animi, quæ modum quibuſcumque paſsionibus, vel operationibus imponit, &c.prudentia quidem erit uirtus diſtincta ab aliis: aliæ autem tres nequaquam inter ſeſe diſtinguerentur:omnes enim illæ tres virtutes, quia habitus ſunt,expoſcerent firmitatem, quia uirtutes ſunt, ordinarentur ad bonum,in quo ratio recti importatur: quoniam verò morales ſunt, rationem participarẽt, ac mediũ rationis ſeruarẽt;quorum primum fortitudini attribuitur:ſecundum iuſtitiæ; ſicuti tertium temperantiæ. Solum autem hoc quod eſt diſcretionẽ habere,quod attribuitur prudẽtiæ,videtur diſtingui ab aliis, in quantum hoc eſt ipſius rationis per eſſentiã:alia verò important quandam applicationẽ rationis ad paſsiones, vel operationes.

¶ Poſterior concluſio.Si cõſiderentur hæ virtutes ut earum vnaquæque ad particulares materias determinatur, ſunt habitus inter ſe diuerſi: quippe cum diuerſitas ſit in talium uirtutum obiectis.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrùm virtutes cardinales conuenienter diuidantur, in poli-*

¶ Sed dubiũ eſt:vtrũ iſtæ virtutes cardinales, potiſſimè quæ verſantur circa paſſiones,& circa commutationes,ut fortitudo;temperantia,iuſtitia,cõueniant,angelis, vel ipſi Deo?Scot.in 3.d.33.q.1.tenet partem affirmatiuam quæſtionis, & probat:nam angelus poteſt deſiderare mihi bonum temperantiæ,vt planè conſtat; ergo in angelo poteſt eſſe virtus temperantiæ, & eadem ratione poterit eſſe in Deo,ſecluſa omni imperfectione.Conſequentia inde probatur;nam hæc electio eſt actus temperantiæ: ergo enim habitu temperantiæ deſidero mihi temperantiæ bonum.

Vtrum omnes uirtutes cardinales conueniãt angelis. Opin.Sco. Prim. arg. Secũdum.

¶ Deinde,angelus propoſito ſibi per intellectũ obiecto temperantiæ,rectè eligit quid ſibi eſſet faciẽdum, ſi ſibi delectationes carnis competerent;ergo in eo eſt habitus temperantiæ. Conſequentia probatur:nam ex electionibus huiuſmodi frequentatis generatur habitus temperantiæ.

Tertium.

¶ Tertiò,in ſtatu innocentiæ in primo parẽte fuit vera uirtus pœnitentiæ,vt communiter docent Theologi,quãquam actus iſtius virtutis illi ſtatui omnino repugnaret. Præterea, virtus pœnitentiæ manet in beatis ut autor eſt D.Th.in 4.ſentent.d.14.q.1.ar.3. quanquã actus pœnitentiæ omnino illi ſtatui aduerſetur, ergo in angelis poteſt eſſe habitus temperantiæ, quanquàm actus temperãtiæ illis repugnet omnino.Et ꝙ actus cõditionatus ſufficiat ad cõparandam virtutem,ſic oſtendo.Nam in primo parẽte fuit iſte actus conditionatus pœnitentiæ, ſi contingat peccare, ex nunc doleo,uel vellem dolere de peccatis. Quòd verò iſte actus expoſtulet uirtutem, probatur; nam eſt difficilis;vt ergo prõptæ & delectabiliter habeatur,neceſſaria eſt virtus:Sed hæc ſentẽtia Scot. abſurda eſt. Ariſt. 10.eth.c.8 dicit eſſe ridiculum,Deo, aut angelis temperantiã,vel fortitudinẽ tribuere: idẽ Ariſt.2. ethic. ferè per totum dicit, ꝙ fabricando fabri, abſtinendo abſtinentes, operando fortes efficiuntur homines, non per illa deſideria impfecta, quæ ponit Scotus. Præterea, pater dſiderat filio temperantiã, cùm ipſe ſit intẽperans, & impudica mater deſiderat filię pudicitiã,quã ipſa non habet. Item,uirtus uerſat circa difficile; at non eſt difficile habere iſtos actus conditionatos. Vltimo,angelus eſt prudentiſſimus: ergo non habet iſtos actꝰ otioſos & inanes.

Ariſt. Soluũ arg. Scot. Ad primũ. Ad ſecũm. Ad tertiũ. D. Thom. Replica. Solutio.

¶ Ad primũ argumẽtũ rñdetur, ꝙ tale actus non pertinent ad temperantiam, ſed ad amicitiam,& dilectionem.

¶ Ad ſecũdũ argumentum reſpõdetur,quòd tales actus non pertinent ad virtutem temperantiæ,licèt bonitatem habere videantur:ſicuti pauper per hoc quòd vellet,ſi poſſet facere magnificos ſumptus,nunquã erit magnificus. Certè ut rectè admonet Caie. virtutes non comparantur per actus conditionales; ſed per abſolutos,& efficaces,atque exercitos in materia uirtutis.alioqui homines ſomniantes,per ſomnia,& imaginationes de rebus bellicis acquirerent fortitudinem.

¶ Ad tertium argumentum reſpondetur, ꝙ in primo parẽte in ſtatu innocentiæ ſine dubio fuit uirtus pœnitentiæ infuſa,ut docet D.Tho.1.1.p.q.95.art.4.Nam quanquam actus pœnitentiæ illi ſtatui aduerſaretur,potuit tamen perdere ſtatum illum; & ideo homini abſolutè non repugnabat pœnitentiæ actus.Sed dicet Theologus.certè uidetur ꝙ pœnitentia inaniter fuerit infuſa in ſtatu innocentiæ: nã ante peccatum in actũ exire non potuit:per peccatum uerò mortale perditur pœnitentia infuſa. Reſpondetur, ꝙ fortaſſis habuit illum actum conditionatum ſupra memoratum. Vel dicatur, quòd fuit pœnitentia eiuſdem ſpeciei cum acquiſita,quæ non perditur per unum peccatum mortale. Vel dicendũ eſt, ꝙ cũ Deus infundit homini gratiã, infundit omnes virtutes homini neceſſarias, ꝙ verò aliqua nõ poſſit in actũ ꝓdire,accidentariũ eſt,ſicuti paruulo in baptiſmo infundit pœnitentiã, quæ nũquã poteſt in actum

ticas, purgatorias, purgati animi,& exemplares.

SVMMA TEXTVS.

COnclusio eſt affirmãs, cuius ratio eſt, quoniam exemplar humanæ virtutis in Deo præexiſtit, ſicut in eo præexiſtunt omnium rerum rationes, & ita uirtutes, ut ſunt exemplariter in Deo, dicuntur exemplares,quatenus ſcilicet in Deo ſecundum aliquas rationes reperiuntur: quia verò homo ſecundum ſuam naturam eſt animal politicum, uirtutes huiuſmodi prout in homine exiſtunt ſecundum conditionem ſuæ naturæ, politicæ vocantur: ſed quia homo ad diuina tendere debet quantum poteſt,neceſſum fuit ponere quaſdam virtutes medias inter politicas, quæ ſunt virtutes humanæ,& exemplares;quæ ſunt virtutes diuinæ; quæ quidem uirtutes, aut ſunt tranſeuntium, & in diuinam ſimilitudinem tendentium, & ſunt purgatoriæ: aut ſunt virtutes iam aſſequentium diuinam ſimilitudinem, quæ uocantur uirtutes purgati animi, quas quidem virtutes dicimus eſſe beatorum, vel aliquorum qui in hac vita perfectiſsimi ſunt.

actum prodire; per peccatū verò mortale tollitur virtus in

ad quārtū. fusa. ¶Ad quartum argumentum respondetur, quòd in beatis manet habitus pœnitentiæ; tum ad ornatum: tum vt gaudeant de victoria habita contra vitia: in angelis verò, quoniam non sunt capaces aut pœnitentiæ, aut temperantiæ, istæ virtutes non sunt collocandæ.

ad vltimū. ¶Ad vltimū argumentum respondetur, quòd actus conditionatus, & imperfectus in eo qui potest habere exercitium actus, reducitur ad eandē speciē virtutis: sed in eo qui non potest habere exercitium actus perfecti, non reducitur ad eandem speciē. Ex dictis patet, quomodo virtutes cardinales solùm inueniantur in vita humana; & qua ratione istam appellationē promereā

Cōclusio. tur. ¶Sed est sciendm, quòd istæ virtutes habent varios status, & gradus, à quibus diuersam appellationem sortiuntur. Vocantur politicæ, purgatoriæ, purgati animi, exemplares. Politicæ quidem, quatenus rectè componunt hominem in vita humana; tum erga se; tum erga proximum. Purgatoriæ verò, quatenus per istas virtutes conamur ex rebus transitorijs in diuinam transire similitudinem; secundum illud; Estote perfecti, sicut pater vester cœlestis perfectus est. Purgati animi dicuntur, quando iam sumus consequuti diuinam similitudinem in vita beata, vbi prudentia nihil meditatur nisi diuina; temperantia cupiditates terrenas non agnoscit; fortitudo passiones ignorat: iustitia in

Varij stat⁹ virtutum. voluntate diuina perpetuò consideratur. Exemplares dicūtur, quatenus sunt in Deo: in Deo namq; omnia exēplaria virtutum existunt; prudentia in Deo, est diuina sapientia: iustitia, obseruatio legis aternæ: fortitudo, est immutabilitas diuini consilij; temperantia, est conuersio diuinæ voluntatis ad seipsam, & ad Deum. De hoc disserit optimè Diu.

Quare dicantur quę dā virtutes cardinales. Thom. art. 5. ¶Sed videtur profectò quòd istæ virtutes sine causa appellentur cardinales, & præcipuæ. Primò potest argui de virtutibus theologicis, quæ principaliores sunt; deinde virtutibus pertinentibus ad vitam contemplatiuam, quæ perfectiores sunt. Tertiò de scientia, & sapientia, &

Prim. arg. reliquis virtutibus intellectualibus, quæ perfectiores sunt.

Secūdum. Quartò de quibusdam virtutibus quæ omni dubio procul sunt optimæ, & præstantissimæ; vt misericordia, religio, iustitia legalis, obedientia. ¶Pro explicatione sciendum est ex

Not. 1. D. Thom. D. Tho. in q. de virtutibus cardinalibus art. 1. quòd triplex

Triplex hominis vita. est hominis vita: vna est sensitiua, quæ nō est humana, sed belluina; Secunda est contemplatiua, & hæc nō est propriè humana, sed supra humana, & planè diuina, quapropter di

Ari. pol. 2. cit Arist. q; homo, solitariæ, & contemplatiuæ vitæ deditus plus quàm homo est. Tertia est actiua, quæ cōsistit in actionibus erga proximum rectis, & in moderatione passionum erga seipsum: & hæc est propriè vita humana: quoniam est totius coniuncti secundum rectā rationē, & est quam cōiter homines viuunt. ¶Scdò notandum est ex D. Thom. supra

Not. 2. D. Thom. q. 56. art. 3. q; virtus humana perfecta requirit rectitudinem appetitus: quapropter habitus qui possunt esse perfecti sine rectitudine appetitus, non propriè appellantur virtutes humanæ perfectæ, vt scientia, & sapientia.

ad primū. ¶His constitutis ad primum argumentum respondetur, q; virtutes theologicæ, sunt supra hominem, cœlestes, & diuinæ: nos loquimur de virtutibus humanis, quæ principaliùs & crebriùs versantur in vita humana. ¶Ad secundum

ad secūdū. argumentum idem dicendum est. Vel dicatur, q; virtutes pertinentes ad vitā contemplatiuā, sunt virtutes paucorum hominū: hic verò agimus de virtutibus quæ crebiùs veniunt

ad tertiū. in vitā humanā. ¶Ad tertiū arg. patet ex scdo notabili quid dicendum sit. ¶Ad vltimū argu. respondetur, q; quamquàm aliquæ virtutes habeant quasdā excellentias, & principalitates, earū tñ materia non principaliùs, & crebriùs in vita humana versatur. Itaq; prædictæ virtutes appellantur cardinales, qa principaliùs & crebriùs in vita humana versantur; sicuti vitia dicunt capitalia; nō qa sunt grauiora, sed qm crebriùs & frequentiùs eueniunt in vita humana.

ad vltimū.

QVAESTIO LXII.

De virtutibus theologicis, in quatuor articulos diuisa.

ARTIC. PRIMVS.

¶Vtrùm sint aliquæ virtutes theologicæ.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans est conclusio, quam Diu. Thom. probat: quoniam homo tendit in beatitudinem supernaturalem, quæ eius naturam, & facultatem excedit: quapropter non potest ad eam sufficienter ordinari per naturalia principia, sed oportet vt supperaddantur alia supernaturalia principia, per quæ ordinetur ad illam felicitatem supernaturalem; sicut per naturalia principia ordinatur ad finem connaturalem. Huiusmodi autem principia dicuntur virtutes theologicæ; tum quia Deum habēt pro obiecto; tum, quia à solo Deo nobis infunduntur; tum, quia sola reuelatione huiusmodi virtutes in sacra scriptura traduntur.

EXPLICATIO ARTIC.

Vtrum sit certū ex fide esse in nobis virtutes theologicas.

IN hoc articu. q. grauissimæ sunt explicandę. In primis quæritur; Vtrum sit veritas fidei catholicæ istas virtutes theologicas, fidē, spē, & charitatē esse in nobis? Et de hoc disputatū ē diligētius supra q. 51. art. 4. cuius rei veritas consistit in duobus pūctis. Primū est, q; qui tolleret de medio istas virtutes theologales, nō esset plane hæreticus: nam testimonia sacræ scripturæ, & sanctorū cōciliorum, quæ loquuntur de fide, spe, & charitate, salua fide, de actibus supernaturalibus satis explicari possunt. Scdo dico, q; hac tēpestate negaret virtutes theologales infusas, fere hæreticus esset, & grauissime erraret, sicut demonstratū est supra loco dudū allegato.

Vtrum istæ virtutes sīt necessariæ ad simpliciter operandum.

¶ Secunda quæstio est, vtrum istæ virtutes theologicæ diuinitus infusæ, sint absolute & simpliciter necessarię ad credendum, liberandum, & amandum, sic q; vsque illis non possimus credere, sperare, & amare vt oportet. In huius rei expositione multi theologi grauiter errauerūt, existimātes q; homo p facultatē naturæ pōt sperare, credere, & amare vt oportet; habitus vero infusi ponūtur vt melius, facilius, & intensius credamus, & diligamus. Hæc sententia placuit Duran. in 2. d. 28. q. 1. Scoto in 3 d. 23. Gabrie. & Almayn. in 3. d. 33. Pro explicatione veritatis est prima propositio.

Durand. Scot. Gabr. Almayn.

¶Ad credendum, sperandum & amandum vt oportet, necessarium est omnino adiutorium Dei supernaturale. Et hæc est certa fidei definitio: dicit enim Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere: & vt constat ex antecedentibus, & sequentibus; apertissime fit sermo de adiutorio Dei supernaturali. & 1. ad Cor c. 12. Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto, & 2. ad Cor. c. 3. habetur illud insigne testimonium; Non sumus sufficiētes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis. Denique in vniuersa scriptura planissime asseritur, fidem, spem, & charitatem esse dona Dei in nostris cordibus infusa. Hæc veritas definita est in concilijs congregatis contra Pelagium; in concilio Mileuitano, Araulicano, Africano, in quibus definiunt patres, gratiam Dei esse omnino necessariam ad credendum, sperandum, & amandum; & non vt facilius credamus, & amemus. Dominus enim non dixit: Sine me difficilius poteritis, sed si ne me nihil potestis facere.

Pri. concl. Ioan. 15.

1. Cor. 12. 2. Cor. 3.

Concilia.

¶Secunda Cōclusio. Nō est certa fidei definitio, q; virtutes theologicæ diuinitus infusæ, sint simpliciter necessariæ ad credendū, amandum, &c. Probatur: nam nō est de fide q; istæ virtutes sint, vt antea demonstratum est: ergo non est de fide quòd sint necessariæ ad amandum credendum, &c.

Secun. cōc.

¶Tertia Conclusio. Deus de potentia sua absoluta bene potest mouere hominem ad credendum, amandum, sine habitibus diuinitus infusis. Probatur: nam quicquid Deus potest facere cum causa secunda efficienti, potest de se solo facere, vt habet axioma Theologorum: sed isti habitus infusi concurrunt ad credendum, & amandum in genere causæ efficientis: ergo Deus absq; illis potest mouere ad credēdū, & amandum. Item certum est apud vniuersos Theologos, q; homo de potētia Dei absoluta bene potest esse Dei amicus absq; charitate, quæ sit qualitas inhærens aīæ nīræ.

Tert. conc.

Quart. cõ. De lege ordinaria iſtæ virtutes ſunt neceſſariæ.

¶Quarta concluſio. De lege ordinaria,& ſecundum cõmunem curſum,neceſſariæ ſunt iſtæ virtutes theologicæ ad credendum,amandum,&c.nam Deus diſponit omnia ſuauiter, & mouet vnamquamq; creaturã ad finem ſuum per principia intrinſeca,& virtutes naturales ; ergo ad ſuauem Dei diſpoſitionem ſpectat vt moueat hominem ad finẽ ſupernaturalẽ per principia intrinſeca ſupernaturalia, quæ vocantur virtutes theologicæ. Deinde, homines ſumus deſtinati ad beatitudinẽ ſupernaturalem, ad cuius cõſecutionem ſunt neceſſariæ operationes ſupernaturales : oportet ergo in animis noſtris conſtituere principia ſupernaturalia, operationibus ſupernaturalibus proportionata. Sed nunquid eſſet hæreticus qui negaret iſtas virtutes theologicas eſſe neceſſarias omnino ad amandum & credendum ? Reſpondetur, periculoſe erraret, & eſſet fere hæreticus : nam teſtimonia ſcripturarum,& conciliorum,quæ aſſerunt habitus infuſos eſſe ; oſtendunt etiã eſſe neceſſarios: ſignanter probatur hoc eſt concil.Triden. Seſſ.6.cap.7.& canone 11.

Cõcluſio.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrum virtutes theologicæ differant a moralibus, & intellectualibus.*

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio, eam in argumento:ſed contra,probat D.Tho. ex eo quòd virtutes morales, & intellectuales ſunt ſecundum naturã homi nis ; theologicæ autem ſupra ipſius naturam. Id autem quod eſt ſecundum naturam, differt ab eo quod ſupra naturam eſt. In corpore vero probat ex diuerſitate obiecti eandem concluſionem: quoniam virtutes morales, & intellectuales habent pro obiecto id quod humana ratione comprehendi poteſt : theologicæ vero habent pro obiecto Deum, vt humanam facultatem excedit.

Auguſt.

obiecto: tum vero, quoniam ex facultate naturæ compa rari poteſt. Secundo inferunt, quòd theologia non eſt virtus theologica, quoniam facultate ingenij comparari poteſt. Tertio inferunt, quòd virtutes prædictæ, acquiſitæ non ſunt virtutes theologicę, quoniã nõ ſunt diuinitus infuſæ. Hæc ſolutio mihi non probatur:tum quoniam procedit ex definitione nominis, quam fortaſſis aduerſarij negarent: tum vero, quoniam non procedit ex proprijs cauſis: demum, quoniam petit principium: nam hoc erat exponendum, quid eſt quòd iſtæ virtutes non vocantur theologicæ, cum habeant Deum pro obiecto, vt eſt finis ſupernaturalis. Propter quod dicendum eſt,quòd vt ſit virtus theologica, non ſat eſt quòd verſetur erga Deum quomodocũq;,ſed quòd verſetur erga Deum, vt eſt obiectũ ſupernaturale. Ex quo ſtatim ſequitur,quòd actus qui attingit efficaciter illud obiectum, debet eſſe ſupernaturalis: nam cum obiectum ſit ſupernaturale;notum eſt quòd actus qui attingit illud efficaciter, ſupernaturalis eſt. Sequitur ſecundo, quòd virtus quæ producit illum actum, debet eſſe ſupernaturalis: nam effectus eſt ſupernaturalis: ergo cauſa debet eſſe ſupernaturalis. Tertio ſequitur, quòd virtus illa debet eſſe diuinitus infuſa, ſiquidẽ eſt ſupernaturalis. Sequitur quarto,quòd regula huius virtutis debet eſſe plane diuina & ſupernaturalis, quæ ratione humana comprehendi nequeat.

Solutio q̃ſtionis. Virt⁹ theologica. Corol.pri. Secũdum. Tertium. Quartum.

¶ Ex ijs principijs facile eſt intelligere, quomodo differant inter ſe virtus theologica,& virtus acquiſita de myſterijs noſtræ religionis.

Quomodo differãt virtus theologica & acquiſita. Prima differẽtia.

¶Primo differunt: nam virtutis theologicæ obiectum & materiale,& formale, eſt ſupernaturale, & quod ratione humana comprehendi non poteſt: obiectum vero virtutis acquiſitæ eſt naturale, quod ratione humana comprehendi poteſt. Secundo differunt : nam ratio formalis virtutis theologicæ,eſt diuina & ſupernaturalis: Chriſtianus enim credit myſterijs diuinis,quia Deus reuelauit; hæreticus vero eiſdem credit propter autoritatem ſui præceptoris Lutheri, vel propter ſuum cerebrum,& opinationem;ſi enim crederet quòd Deus reuelauit, vniuerſis veritatibus fidei fidem adhiberet.

Secunda.

¶ Tertio differunt ; quòd fides infuſa attingit efficaciter ſupernaturalem finem;fides vero hæretici acquiſita non attingit illum efficaciter vt oportet : quemadmodum qui habet actum imperfectum amandi Deum, non habet charitatem, nec habet actum charitatis infuſę.Item differunt,quoniam fides acquiſita innititur fallibili fundamento,& ideo decipere poteſt:propter quod virtus non eſt;at fides infuſa innititur infallibili fundamento. Vltimo,hæreticus per fidem acquiſitam non credit,& ſperat ea firmitate & ſtabilitate,quam fides Chriſtiana de ſe requirit.

Tertia. Quarta.

¶Sequitur dubiũ ſecundum;Vtrum actus virtutis theologicæ differat tota ratione ab actu virtutis acquiſitæ perfimili,& in genere naturæ,& in genere moris.Contingit etiam ſæpenumero ꝙ ea quæ non differunt in genere naturæ,differãt in genere moris.verbi gratia. occiſio hominis facta a tauro, & a latrone, & a iudice iuſtiſſimo, non differunt in genere naturæ, at differunt in genere moris,vt plane conſtat.Ediuerſo vero aliqua differunt in genere naturæ, quæ non differunt in genere moris ; ſicut comedere oua, & piſces, certe differunt in genere naturæ, ſed non differunt in genere moris;nã pertinent ad eandem virtutem tẽperantię. Quæritur ergo in propoſita dubitatione, vtrũ actus virtutis

Vtrũ actus virtutis infuſæ & acquiſitæ differat etiã in genere naturę.

Conc.Tri. Vtrũ virtutes theologicæ requirantur ad omnes actus.

Solutio.

Cęleſtin⁹.

Sozimus.

Cõc.Arau.

D.Auguſt.

Ioan. 15. 2. Cor.3.

Vtrum fides, ſpes, & charitas acquiſita ſint virtutes theologicæ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo. quæritur primo, vtrum fides acquiſita de articulis fidei,ſpes,& charitas acquiſitæ, ſint virtutes theologicæ, an potius tota ratione diſtinguantur a virtutibus theologicis, verbi gratia. hæreticus credit per fidem acquiſitam Deum eſſe trinum & vnum,& Chriſtum Dominum eſſe crucifixum, & ſperat ſe conſequuturum beatitudinem ſupernaturalem ; & vt ipſe exiſtimat, amat Deum ſuper omnia vt eſt finis ſupernaturalis:quæritur,an iſtæ virtutes ſint virtutes theologicæ? Hanc difficultatem quidam diſcipuli D.Thom.facillime explicant, docentes,quòd ad virtutem theologicam requiruntur tres conditiones.Prima eſt,vt habeat Deum pro obiecto immediato : Secunda eſt,

tis theologicæ differat in genere naturæ, & in genere moris ab actu virtutis acquisitæ? In cuius rei explicationē quidam discipuli D. Th. contendunt, ꝙ non differant nisi tantum in genere moris. Huius doctrinæ est Capr. in 1.d.17. q.1.ad 1.& 2.Aureol.contra secundam conclusionē, & ad tertium. Greg.contra primam & secūdam cōclusionem. Idem sentit Caiet. explicans D. Tho. 2.quæst. 171. art.2. ad 3. Et hanc sententiam videtur docere aperte D. Th. ibidem: dicit.n. ꝙ diligere Deū super omnia, superat naturam quantum ad modum, sed non quantum ad substātiā. Patet hæc sententia: nā actus malus secundum substantiam potest cōtinuari cum actu virtutis theologicæ: ergo non differunt secundum substantiam, & in genere naturæ. Consequentia inde probatur: nam quæ differunt secundum substantiam & in genere naturæ, continuari non possunt. Antecedens vero probatur: nam confessio fidei exterior potest continuari propter vanam gloriam. Secundo actus interior fidei humanæ potest continuari cum actu fidei supernaturalis: ergo non differunt in genere naturæ. Quòd consequentia argumenti sit efficax, constat ex superiori argum. Probatur antecedens: nam constituamus Iudæum qui parum ante Christi natiuitatem habeat iudicium; Christus nascetur; quod erat de fide diuina; & constituamus ꝙ continuet idē iudicium, & in eo perseueret Christo iā nato; tunc illud iudiciū quod antea erat fidei diuinæ, efficitur fidei humanæ, & errantis iudicium. Et confirmatur: nam hac de causa desiniunt omnes theologi, ꝙ idem actus bonus & malus, est idem in genere naturæ, quoniam continuatur; & in principio est bonus, & postea malus, Tertio, ex sententia bonorū Theologorum, attritio ex facultate naturæ comparata, adhibito sacramento efficitur supernaturalis: ergo actus naturalis, & supernaturalis non differunt in genere naturæ.

Capr. Aureol. Gregor. Caiet. D. Thom.

Cōclusio. 1.Cor. 13. Prim. arg.

1. Cor. 2.

Secūdum.

Tertium.

¶Pro explicatione sit prima concl. Auxilium Dei supernaturale est omnino necessarium ad credēdum, sperandū, & amandum, & in vniuersum ad vnumquemq; actum virtutis theologicæ: itaq; non requiritur tantum ad modū operis. Hæc concl. est primum principium religionis nostræ, definita in Concilijs congregatis contra Pelagium, Mileuitano, Arausicano, & Africano; & probabant patres efficaciter ex illo Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere.

Prim. cōcl.

Concil.

Ioan. 15.

¶Secunda propositio. Actus virtutis theologicæ, & actus virtutis acquisitæ differunt in genere naturæ, & secundum substantiam, ad istum sensum, quòd non differunt solum quantum ad modum. Hæc conclusio est de fide catholica, & sequitur euidenter ex præcedenti.

Secun. cōc.

¶Tertia propositio. Non est dogma hæreticum, nec aduersarium tamē doctrinæ, asserere, ꝙ ista opera differant tantum in genere moris. Patet primo; quoniam Capr. & Caie. docent istam sententiam & non condemnantur erroris. Deinde, cum hoc quòd differant tantum in genere moris, saluatur optime salua fide, quòd nemo potest credere & amare sine Dei adiutorio. Nam ex hoc, quòd occisio hominis facta a tauro, & a latrone, & a iudice differant tantum in genere moris, saluatur optime quòd vna non est actus humanus, alia sit actus humanus; & quæ est actus humanus, vna est bona, & a Deo, altera mala, & nō a Deo. Vltimo, in sanctis concilijs non dicitur absolute quòd nemo potest credere sine Dei adiutorio, sed quòd nemo potest credere, vt oportet credere.

Tert. cōcl. Nō est hæreticū negare quòd ista opera differāt in genere naturæ.

¶Quarta cōclusio. Verosimilius videtur, & diuinę Theologiæ magis consentaneum, quod isti actus differant etiam in genere naturæ, secundum substantiam. Probatur: nam si non differunt secundum substantiam: ergo differunt secundum modum. Tunc quæro, quid sit iste modus: certe non est quòd actus virtutis theologicæ sit firmior, aut intensior, sicut supra ex fide demonstratum est; nec vero est quòd actus virtutis theologicæ meritorius sit: nam actus fidei informis, est actus virtutis theologicæ; at non est meritorius: ergo differunt secundum substantiam & naturam. Deinde, actus virtutis theologicæ attingit efficaciter obiectum supernaturale: actus vero virtutis acquisitæ attingit obiectum naturale: ergo differūt ex obiectis, ac subinde in gñre naturæ. Tertio, scientiæ quæ differunt ex diuersis principijs formalibus, differunt in genere naturæ, vt constat: sed actus fidei infusæ, & acquisitæ, procedunt ex diuersis principijs formalibus: nam fides diuina procedit ex lumine supernaturali infallibili; fides vero humana ex lumine humano fallibili: ergo differunt in genere naturæ. Quarto, id quod est de se & ex sua natura supernaturale, distinguitur ab eo quod est secundum naturam, sed actus virtutis theologicæ de se; & ex sua natura est supernaturalis: ergo distinguitur in genere naturæ ab ijs operibus, quæ naturaliter comparari valent.

Quar. cōc. Isti actus differūt in genere naturæ.

ARTIC. TERTIVS.

¶Vtrum conuenienter fides, spes, & charitas, ponantur virtutes theologicæ.

SVMMA TEXTVS.

Conclusio est affirmatiua, quā statuere vī Pau. 1.Cor. 13.& D.Th. ita probat. Homo in finē sibi cōnaturalē ordinatur p intellectū, & volūtatē: ista autem attingere nō possunt finē supernaturalē; iuxta illud; Non oculus vidit, nec auris audiuit, &c. debent igitur perfici per aliquid superadditū vt ad finē supernaturalē ordinētur: & quidem intellectus pficitur fide: volūtas aūt spe & charitate; spe, quantū ad motū intentionis in ipsum tēdentem, sicut in id quod est possibile cōsequi: charitate vero, quo ad vnionē quādam spiritualem, per quā quodāmodo transformatur in illū finē. Tres igitur virtutes theologicæ conuenienter connumerantur; fides, spes, & charitas.

¶Ad argumenta in contrarium, & ad primum respondetur, quòd D. Thom. loquitur de dilectione Dei in genere: possumus enim diligere Deum per facultatem naturæ: cæterum diligere Deum per regulas supernaturales, superat facultatem naturæ, & quantum ad substantiam, & quantum ad modum.

Solu. arg.

¶Ad alia argumenta dico quòd habent difficilem solutionem. Vel enim dicendum est; multa continuari quæ differunt secundum naturam, vt videre est in insertis, & in virga cuius medietas sicca est, & alia viridis. Vel dicendum est, quòd multa ad sensum videntur continuari, quæ reuera non continuantur: sicut patet in exemplis adductis. Item patet in motu canis de alta turri cadentis, qui (si credimus philosophis) dum canis moritur in via, interrumpitur. Ego certe non possum credere, quòd actus fidei humanæ, & diuinæ continuentur. Præterea Theologi nunquam dicunt quòd attritio sit contritio adhibito sacramento, sed quòd attritus sit contritus.

EXPLICATIO ARTICVLI.

INhoc ar. 1. sciendum est, ꝙ istæ virtutes, theologicæ nominantur, quoniam habēt Deum pro obiecto, quatenus beatificū est, & quatenus loquitur p diuinas reuelationes: differuntq; inter sese; qm̄ diuersa ratione formali feruntur in Deum. Fides namq; respicit Deum, vt est prima veritas, q̄ nec falli, nec fallere potest. Spes vero respicit Deum, vt est bonum nostrum proprium, expectans ab illo propriā beatitudinem: & sic est amor concupiscentiæ. Charitas respicit Deum, vt est bonum infinitum in se; etiamsi ab illo nulla nobis proueniret vtilitas; & sic est amor amicitiæ.

Not. 1.

¶Secundo notandum est, quòd Lutherus contendit non esse distinctionem inter fidem, spem, & charitatem; contenditq; fidem, reipsa ab spe & charitate non esse distinctam. Verum has virtutes inter se esse distinctas, sanctæ scripturæ aperte demonstrant: dicit enim Paulus. Nunc manent tria hæc; spes, charitas, fides; maior autem horum est charitas. Tria, inquit, hæc oportet esse: ergo distincta. Præterea, inqt, nunc manent; nam post istam peregrinationē in vita beata manet sola charitas, quæ nunquam excidit, vt ibidem declarat Paul. oportet ergo esse distincta: siquidem manente charitate, reliquæ non manent. & paulo superius demonstrauit D. Paul. charitatē etiam in hac peregrinatione a fide esse separabilem, dicens; si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Idem testatur Diuus Ioan. dicens; Veruntamen multi ex principibus crediderunt in eo, sed propter Pharisæos non confi-

Not. 2. Lutherus.

1. Cor. 13.

Ioan. 12.

confitebantur: dilexerunt.n. magis gloriam hoīum quàm Dei;ecce fidem ſine charitate, Idem euidentius demōſtratur ex illo Matt.7. Multi dicent mihi in illa die, Dñe, Dñe, nonne in nomine tuo prophetauimus, & dæmonia eiecimus?&c. profectò magna eſt fides, qua duplicato dicitur, Dñe, Dñe; & qua fiunt miracula; at erat ſine charitate: nā reſpondet Dñs; Nunq̄ noui vos. Diſcedite a me operarij iniquitatis.

Matth.7.

ARTIC. QVARTVS.

¶*Vtrùm fides ſit prior ſpe, & ſpes charitate.*

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Ordine generationis fides eſt prior ſpe, & ſpes charitate. Quod intelligendum eſt quo ad actus: habitus enim ſimul infundūtur. Probatur: quia non poteſt appetitus per ſpem, aut amorē in aliquid tendere, niſi cognitum illud ſit: per fidem autem cognoſcit homo quæ ſperat, & amat. Deinde, homo aliquid amat, quia appre hendit illud vt bonum ſuum: per hoc autem ꝙ homo ab aliquo ſperat ſe bonum conſequi poſſe, reputat illud in quo ſpem habet quoddam bonum ſuum. Spes ergo charitatem præcedit, & fides ſpem.

¶Secunda concluſio. Ordine perfectionis, charitas eſt prior fide, & ſpe, & inter omnes virtutes primatum tenet; tam enim fides quam ſpes formantur per charitatem, & ab ea perfectionem virtutis acquirunt.

Not. 3. Durā. arg. Ariſtot. Solutio. 1. Conclu.

¶ Tertiò ſciendum eſt, ꝙ Duran. in 3.d.23.q.6. contendit fidē nō eſſe ſimpliciter virtutē: nā virtus (autore Ariſt.) eſt diſpoſitio perfecti ad optimum actū: ſed fides non diſponit intellectū ad optimum actū, ſed ad obſcurum, & caliginoſum: ergo nō eſt virtus vera. Ad hoc argumentum dicendum eſt in primis, fidem, & ſpem humanitus acquiſitas, non eſſe veras virtutes, vt argm̄ probat: at verò fides & ſpes Chriſtianæ, ſunt præſtantiſſimæ virtutes; tum, quoniam diſponunt ad optimum actum, qui in hac peregrinatione haberi poteſt: non enim eſt neceſſariū ad veram virtutem vt diſponat ad optimū actum ſimpliciter, ſed ſatis eſt ꝙ diſponat ad optimum actum in ſuo genere, ſicut videre eſt in liberalitate, & temperantia; tū verò, quoniam præſtantius eſt de rebus diuinis habere cognitionem certam, & ſupernaturalem, quàm de rebus humanis euidentem, hoc eſt quod dicit D. Paul. Quod ſtultū eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: tum vltimò, quoniam fides diuina innititur principio infallibili, quod nec fallere, nec falli poteſt, & ideo ſemper inclinat ad verum; fides verò humana innititur principio fallibili, quod fallere poteſt: & ideo virtutis appellationem non meretur. Idem Duran. in 3.d.26 q.2. contendit, ſpem propriè non eſſe virtutē theologicam: nam non habet Deum pro obiecto immediato, ſed beatitudinem noſtram quam ab illo expectamus. Sed fallitur omnino Durandus: nam ſicut fides reſpicit Deum, vt eſt prima veritas, & charitas reſpicit Deum, vt eſt ſumma bonitas: ſic ſpes reſpicit Deum, vt ſummum bonum noſtrum. Sed de hoc inueſtigatur diligentius in materia de ſpe. 2.2.q.17.

Not.

¶ Præterea circa illud quod aſſerit D. Tho. in articulo, videlicet duas virtutes eſſe neceſſarias in voluntate reſpectu finis ſupernaturalis: alteram ad perficiendum motum intentionis tendentis in finem; alteram ad faciendā vnionem voluntatis ſpiritualem, per quam quodāmodo transformatur in ipſum finem; notandum ꝙ tendere in finē per deſiderium, ad amorem, ſeu charitatrm ſpectat tanquam paſſio illius, ſed intendere finem, vt poſſibilem & arduum, eſt virtutis ſpei quæ innititur diuinæ miſericordiæ, & auxiliis diuinis. Eſt enim hic ordo in actibus voluntatis: nam primò eſt actus amoris, per quem trāsformatur in volitū, vt ſibi conueniens, & vnitur illi ſpiritualiter: deinde eſt deſiderium eius, ſi abſens eſt obiectū, vel fruitio, ſi eſt præſens: ſi verò fuerit abſens, & conſideretur vt poſſibile abſolutè ſine arduitate aliqua, tunc ſufficit amor ad intentionē illius boni: at verò quia maximè arduum eſt conſequi finē beatitudinis, & fides ita repræſentat illum finem vt arduum ēt habēti charitatem, ad hoc requiritur virtus ſpei, de qua dicit Apoſtolus, quam ſicut anchoram habemus aīæ tutā, ac firmam, & incidentem vſque ad interiora velaminis.

Hebr.6.

¶Circa ſolutionem ad ſecundum notandum, ꝙ ſicut fides humana, & ſpes humana, circa ſua obiecta proportionata ſibi, non ſunt virtutes, licèt poſſint eſſe quidam habitus; ita & multò minus erunt virtutes reſpectu obiecti ſupernaturalis: quia minor eſt proportio ipſarum ad talia obiecta ſupernaturalia. Ex quo ſequitur, quòd quamuis homo habens fidem infuſam, per exercitium illius acquirat aliquem habitum acquiſitum fidei, non tamen ille habitus erit virtus. Et ſimiliter dicendum erit de ſpe acquiſita concomitanter per exercitiū ſpei infuſæ. Sed tamen vtrum tales habitus acquirantur per exercitium virtutis infuſæ, dicemus quæſtione ſequenti.

EXPLICATIO ARTICV.

IN hoc artic. eſt primum dubiū; quid eſt ꝙ dicit D. Th. iſtas tres virtutes ſimul infundi? hoc.n. videtur eſſe falſum. Nā fidelis qui fuit in peccato, qñ conuertitur ad veram pœnitentiam, recipit charitatem, ſed nō recipit fidē, nec ſpem. Eſt.n. de fide catholica, quòd fides, & ſpes, per peccatum mortale non deperduntur. Rurſus: ſi adultus baptizatur, volens eſſe vel fieri Chriſtianus, habens affectum peccati mortalis, iſte recipit veram fidem, at non recipit charitatem propter obicem quem ponit Sacramento. Tertiò D. Pau. dicit apertè, fidem in hac peregrinatione a charitate eſſe ſeparabilem, ergo poteſt infundi ſine charitate. Reſpondetur, quòd hanc doctrinam D. Tho. communiter docent vniuerſi Theologi 3.d.23. & approbat eam Scotus in d.26.ar.4. & quod maius eſt, Innocentius III. in c.maiores, de baptiſmo, & eius effectu; & probant iſta ratione. Nam quem Deus ſanat, perfectè ſanat: & adducunt in hu ius rei confirmationem illud Ioan. Mihi indignamini ꝙ totum hominem ſanum feci in ſabbatho. Sed vt hæc doctrina vera ſit, habet tres expoſitiones. Prima expoſitio eſt, quòd omnes iſtæ virtutes ſimul infunduntur, quod eſt ex parte Dei infundentis, niſi recipiens ponat obſtaculum & impedimentum. Secunda expoſitio eſt, quòd omnes iſtæ tres virtutes infunduntur ſimul in eſſe virtutis: nam fides & ſpes ſine charitate mortuæ ſunt, & non habent ſtatum virtutis. Iſtam explicationem habet Do. Caiet. 2.2.q.art.2. ad 3. Tertia explicatio eſt, non eſſe repugnantiam, quòd iſtæ virtutes ſimul infundantur: at repugnantia eſt, quòd actus fidei non ſit prior charitatis amore: nam voluntas nō poteſt amare bonum ſupernaturale, niſi per fidem oſtendatur, & demonſtretur.

Vtrū virtutes theologicæ ſimul infundantur. Prim. arg. Secunda. Secūdum. Tertium. 1. Cor.13. Solutio. Inno. III. Ioan.7. Explicatur doctrina. D. Thom. Caiet.

¶De ſecunda conclu. dubium eſt: qūo charitas ſit forma fidei, & cæterarum virtutū: nam forma dat eſſe rei, vt tradit Ariſt. at verò in Chriſtianis peccatoribus eſt vera fides, & vera ſpes ſine charitate, vt dictū eſt: ergo charitas nō eſt forma fidei, & cæterarū virtutū. Rūdetur, ꝙ charitas non dat fidei eſſe propriæ naturæ: propria namq̄; natura fidei eſt firmus aſſenſus veritatis reuelatæ: hanc aūt non habet a charitate: poſſum.n. credere illi quem non diligo, & a quo nihil ſpero me cōſequuturū: cæterū charitas dat fidei eſſe virtutis euangelicæ: a charitate.n. habet ꝙ ſit virtus non humana, non philoſophica, ſed diuina, & euangelica, habens virtutē commutandi totum hoīem in melius, vt ſit iuſtus, & filius Dei, potensq̄; vincere mundū & infernū, iuxta illud ad Hebr.11. Sancti per fidē vicerunt regna &c. per fidē formatam charitate, & per dilectionem operantem; quo modo non ſolum charitas eſt forma fidei, ſed cæterarū omnium virtutum; efficit namque quòd cæteræ virtutes ſint diuinæ, & euangelicæ, relatæ in Deum ſummè dilectum; fides verò a charitate deſtituta, vocatur fides informis a D. Paul. impotens, & otioſa: dicit enim 1.Cor.13. Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferem, charitatem aūt non habuero, nihil ſum, nihil mihi prodeſt. Et D. Iac. appellat illam fidem mortuam: nam quod caret forma, actione ſubinde caret, & mortuum, & exanime manet. Et quanquam iſtæ appellationes virtutis informis, & formatæ, non ſint in ſanctis ſcripturis, non propterea ab illis abſtinendum eſt: nam Diuus Paul. 1.ad Timot. capitulo vlti. quando prohibet

Qūo charitas ſit virtutum forma. Ariſtot. Solutio. Hebr.11. 1.Cor.13. Iacobus. 1.Tim.vlt.

hibet vocum nouitates, non prohibet quaſcunque vocum nouitates, ſed prophanas prohibet contra fidei religionem. Atque tantum de virtutibus theologicis.

Vtrum ſit idem ordo habitus & actus virtutis infuſæ.

¶Sed quæritur, quare D. Tho. fecit differentiam inter actus ipſarum virtutum, & habitus, quantum ad hoc, quòd via generationis ē prior fides ſpe, & ſpes charitate, quā tū ad actus; & non dixit ſecundum habitus, ſed poti⁹ inquit; nā habitus ſimul infunduntur.

QVAESTIO LXIII.

De cauſa virtutum, in quatuor articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶Vtrum virtus inſit nobis a natura.

Argum. Et ratio dubij eſt; nam idem ordo videtur eſſe inter habitus virtutum, & inter actus ipſarū. Item, ſicut habitus ſimul infundūtur, quātum eſt ex parte infundentis; ita & actus ſunt ſimul, quātum eſt ex parte adiuuātis: ſimul enim aliquis credit, ſperat, & amat Deum quando conuertitur ad ipſum.

Prim cōcl.

Solutio. Reſpōdetur, quòd obſcurum eſt quid intendat D. Tho. in hoc; nobis tamē videtur dicēdum, quòd via generationis, non ſit ordo prioris, & poſterioris immediate inter ipſos habitus; ſed ratione actuum ad quos ordinantur, ſicut in puero baptizato; vel cum quibus, vt com diſpoſitionibus generantur habitus, ſicut in adulto qui iuſtificatur cum proprijs actibus: & quamuis aliquando ſint ſimul iſti actus virtutum theologicarum, tamē poteſt quis habens tres habitus, vti vno tantum habitu credendo, vel etiam duobus ſperando; & ita videtur eſſe aliqua differentia inter ipſos habitus, & actus.

Platonici.

¶Circa ſecundam concluſionem quæritur; an ordine perfectionis ſpes ſit prior fide, ſicut charitas præcedit fidē, & ſpem? Reſpondetur primo; certa res eſt, quòd qui habet ſolam fidem ſine ſpe, eſt imperfectior, quàm qui habet ſpē. quia iſte neceſſario habet fidem, & ſperat: & quemadmodum ille qui habet ſcientiam, eſt perfectius diſpoſitus quā ille qui tantum habet intellectum principiorum; ita qui habet ſpem, eſt perfectius diſpoſitus quàm qui habet ſolam fidem. Vnde dico ſecundo, quòd videtur nobis probabile, quòd fides eſt perfectior ſpe. Ratio eſt; quia fides reſpicit Deum ſecundum ſe, magis quàm ſpes, eo quòd fides reſpicit veritatem, & autoritatem diuinam; ſpes autem reſpicit Deum, vt proprium bonum ipſius hominis, a quo ſperat beatitudinem: vnde in ratione virtutis theologicæ videtur fides excedere ſpem. Item, ſuppoſito quòd vtraque ſit informis ſine charitate; videtur quòd illa ſit potior quæ fundamentum eſt alterius; ſed fides definitur ab Apoſto. quòd ſit ſubſtantia rerum ſperandarum; ergo fides eſt potior ſpe, ſicut definitio rei eſt potior quàm paſſio quæ ſequitur eſſentiam. Dico tertio, quòd nihilominus ſpes ſecundum aliquā rationem poteſt dici forma fidei; tum, quia diſponit ad charitatem per quam formatur fides; tum etiā, quia facit perſeuerare in fide, vt docet D. Tho. 2.2.q.4.ar.7.ad 2.

An ordine perfectionis ſpes ſit prior fide. Reſp. pri.

Reſp. ſecū.

Heb. 13.

Reſp. tert.

D. Thom.

¶Denique pro intelligentia doctrinæ D. Tho. ad 3. lege illum 2.2.q.17.ar.2.vbi dicit, quòd proprium & principale obiectum ſpei eſt beatitudo æterna. Ex quo poſſumus colligere, q̄ amor beatitudinis æternæ, ſecūdum quòd eſt bonū propriū, non elicitur a charitate via generationis, ſed eſt amor concupiſcentiæ, nō amicitiæ, quem neceſſario præſuppo nit ſpes; qui quidē etiam amor poteſt eſſe informis, ſicut eſt ī peccatore ſperante vitam æternam; nihilominus eſt amor ex diuino auxilio procedens, ſicut pia affectio voluntatis eſt donum Dei, quam præſupponit fides etiā informis. Notandum tamen, q̄ in habēte charitatem, poteſt etiam ille amor beatitudinis æternæ elici a charitate: ſicut enim poteſt homo ex charitate velle proximo ſuo vitā æternam, ita ſibi ordinando tamen ſe in Deum, vt in vltimum finem. Sed de hoc in 2.2. in materia de charitate, & ſpe.

Auicenna.

Ariſt.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

¶Sed videtur dixerunt, omnes virtutes præexiſtere in anima; eas tamē grauitate corporis impediri, ne ſe in operationes ſuas exerant. Auicenna dixit, omnes virtutes ex influentia intelligentiæ agentis in nobis produci. Ariſt. autem multo verius docuit, q̄ formæ naturales efficiuntur ab agenti naturali, ex potētia, & aptitudine materiæ: affirmat namque in 2. eth. in principio virtutes ineſſe nobis a natura ſecundum inchoationem & aptitudinem, non autem ſecundum perfectionem.

¶Secunda cōcluſio. Hæc aptitudo ad virtutem eſt nobis naturalis ex natura ſpeciei humanæ, & ex natura indiuidui. Ex natura quidem ſpeciei, quoniā ineſt nobis naturaliter habitualis quædam cognitio principiorum; tā in ſpeculabilibus, quām in agibilibus: rurſus ineſt naturalis inclinatio voluntatis ad bonum. Ex natura vero indiuidui, quoniam ex complexione corporis quidā ſunt magis apti, vel minus diſpoſiti ad virtutem.

¶Tertia concluſio. Virtutes partim ſunt a natura, partim labore noſtro comparantur. Hæc liquido colligitur ex prædictis.

¶Quarta concluſio. Virtutes theologicæ totaliter ſunt ab extrinſeco; nam non habemus aptitudinem naturalem ad finem ſupernaturalem.

EXPLICATIO ARTICVL.

IN hoc arti. tria ſunt neceſſaria. In primis certum eſt, quòd virtutes ſecundum perfectionem, & conſummationem non ſunt nobis a natura: nam id quod eſt a natura, eſt commune omnibus hominibus, & non tollitur per peccatum: propter quod dicunt vniuerſi Theologi cum D. Dionyſ. cap. 4. de diui. nom. naturalia māſiſſe integra in dæmonibus poſt peccatum. Sed virtus non eſt communis omnibus hominibus, & tollitur per peccatum: ergo non eſt a natura. Deinde, natura eſt determinata ad vnum: ſed virtutes ſecundum perfectionem & conſummationem diuerſimode operantur ſecundum diuerſas materias, & circunſtantias, & habent vim in oppoſita; ergo non ſunt nobis a natura. Confirmatur: nam illud quòd eſt naturale, nūquam aliter aſſueſcit; lapis nunquam aſſueſcit ad motum ſurſum: ignis nunquam aſſueſcit ad locum inferum. Sed virtutes aſſueſcunt, ſic vel aliter pro diuerſitate circunſtantiarum: ergo non ſunt nobis naturales.

Virtutes ſecundū perfectionē & cōſummationem nō ſunt nobis a natura. Dionyſ.

¶Sed videtur q̄ iſtæ rationes non ſint validæ: nam licèt optime concludant de virtutibus moralibus, & artibus, quę ſunt principia variarum operationum ſecundum varias circunſtantias, & materias, ſed non concludunt de habitu primorum principiorum: nec vero de ſcientijs. Nam habitus primorum principiorum ſemper eodem modo operatur, nempe cognitis terminis ex lumine naturali.

Obiectiones. Pri. obiect. Secunda.

¶Rurſus, ſcientia eodem modo ſemper operatur, nempe demonſtrando concluſionem ex principijs: ergo. Confirmatur: nam in angelis, & in Deo ſunt virtutes connaturales. Certe angeli non acquirunt virtutes, & ſcientiã, per diſcurſum & ratiocinationem ſicuti homines, ſed eas a principio ſuæ conditionis inſitas habent. ¶Præterea, licèt natura angeli non ſit determinata ad vnum modum intelligendi, aut amandi, habent nihilominus virtutes inſitas a natura: ergo licèt natura humana non ſit determinata ad vnum modum operandi, poterit habere virtutes a natura inſitas.

Tertia.

¶Ad hoc dicendum eſt, quòd actus habitus primorum principiorum, & vniuerſæ ſcientiæ, conſiſtit in affirmatione, & negatione: ac ſubinde in quadam compoſitione: hæc vero compoſitio ab intellectu diuerſimode conficitur: nam aliter ſcientia componit in materia remota, aliter in materia neceſſaria, aliter in Dialectica, aliter in Phyſica. Præterea primorum principiorum intellectus aliter componit cum iudicat contradictionem non poſſe eſſe veram; aliter, cum iudicat omne totum eſſe maius ſua parte; & hominem eſſe animal rationale: quanquam de habitu primorum principiorum poſſemus facile dicere, quòd non eſt perfecta virtus, ſed inchoatio virtutis. Illud vero quod de angelis adducitur, ita perſuaſit Domino Caieta. in hoc articulo, vt dicat, quòd in angelis nõ eſt habitus intellectualis, nec reſpectu principiorum, nec reſpectu cõcluſionum ſuperadditus ſpeciebus intelligibilibus: & quoniam ſpecies intelligibiles ſunt naturaliter inſitæ angelis, vt optime demonſtrat D. Thom. 1. p. q. 55. art. 1. conſequens eſt, quòd habitus intellectuales ſunt naturaliter inſiti angelis; non autem in nobis, qui paulatim, & per diſcurſum ſcientias acquirimus. Hæc ſententia Domini Caie. quantum ad illud quod dicit, quòd ſcientiæ ſint naturaliter angelis inſitæ, veriſſima eſt: quantum vero ad illud quod dicit, ſcientiam a collectione ſpecierum nõ eſſe diſtinctam, falſa eſt: nam ſupra multis argumentis oſtendimus, ſcientiam, ab ſpeciebus eſſe diſtinctam.

Caiet.

D. Thom.

¶Dicendum itaque eſt pro confutatione argumenti, quòd natura angelica, ex eo quòd non eſt determinata ad vnum modum operandi, indiget virtutibus ſuperadditis vt ad bonum determinetur: ex eo vero quòd nõ acquirit ſuam perfectionem per diſcurſum, habet eas inſitas a natura; quod in nobis non contingit.

¶Secundo, certiſſimum eſt virtutes eſſe in nobis a natura ſecundum quandam inchoationem, & aptitudinem: eſt namq; nobis a natura infuſum quoddam virtutis ſeminarium, vt patet ex illo Pſalm. Signatum eſt ſuper nos lumen &c. & ex illo Ioan. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum &c. & Rom. 2 Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, & oſtẽdunt opus legis ſcriptum in cordibus eorum; de qua re vide D. Auguſt. ſuper Pſal. 57. in principio: & D. Hiero. ſuper Iſa. c. 24. ¶Tertio, certiſſimũ eſt virtutes theologicas totaliter ab extrinſeco prouenire, & de foris: nã veniunt ex munere & dono Dei, ſicut demonſtratum eſt copioſe in quæſtione præcedẽti. ¶Sed ex hoc naſcitur duplex dubitatio pdifficilis; quomodo ſit verũ quod dicit D. Th. in hoc ar. quod non eſt aptitudo naturalis ad gratiã, & charitatem, & ad virtutes theologicas: nã infra q. 113. ar. 10. dicit expreſſe, ꝙ rationalis anima eſt naturaliter capax gratiæ, & charitatis: ex quo colligitur, iuſtificationẽ impij, in qua confertur gratia, & charitas, non eſſe miraculoſam; ꝙa in anima eſt naturalis capacitas ad gratiã & charitatẽ. Huic ſententiæ videtur eſſe conſentaneum illud, quod ex Aug. ſolet adduci: poſſe habere fidẽ & charitatẽ, naturæ eſt hominum. ¶Præterea, gratia & charitas qñ infundũtur de nouo, non creantur, nec veniunt de foris, ſed educuntur de potentia animæ; ergo falſum eſt dicere ꝙ totaliter ab extrinſeco proueniant. Probatur antecedens: nã illa forma educitur de potẽtia materiæ, quæ dependet in fieri, & cõſeruari ab ipſa materia, vt plane conſtat ex phyſicis: ſed gratia & charitas cũ infunduntur, cũ ſint accidentia, dependent in fieri, & cõſeruari ab ipſa aĩa: ergo educuntur de potentia animæ; nõ ergo totaliter veniunt de foris. ¶Vltimo, ſentẽtia eſt bonorũ theologorum, ꝙ in nobis eſt inclinatio, & aptitudo naturalis ad videndũ Deũ, qui eſt finis ſupernaturalis: ergo in nobis eſt inclinatio naturalis ad virtutes theologicas, quæ ſunt media neceſſaria ad videndũ Deũ. Ex quo cõſequens eſt, ꝙ iſtę virtutes ſint nobis naturales ſm inchoationem, & aptitudinem. ¶Præterea vr & eſt ſecunda dubitatio, ꝙ iſtæ virtutes theologicæ ſint naturales hominibus, tum in ſtatu innocentiæ, tum in ſtatu beatitudinis; atque etiam Chriſto Domino. Quòd in ſtatu innocentiæ fuiſſent naturales, ſic oſtendo. Nam in illo ſtatu homines fuiſſent nati in iuſtitia originali: iuſtitia vero originalis ſine gratia exiſtere non poteſt: ergo fuiſſent nati in gratia. Ex quo cõſequens eſt, ꝙ fuiſſent nati cũ virtutibus theologicis, & infuſis, quæ ſemp gratiã ipſam comitantur. Et confirmatur: nam tũc habuiſſent virtutes illas per actum generationis: ergo fuiſſent naturales. Certe quemadmodum modo naſcimur natura filij iræ, & contrahimus peccatum originale hæreditarium; ſic tunc naſceremur natura filij Dei, & contraheremus iuſtitiã hæreditariam. Quòd vero in ſtatu beatifico prædictæ virtutes ſint naturales, ſic probo. Nam ex Dei viſione clara, & aperta, cõſequio naturali ſequitur amor, ſic vt dicãt Theologi, ꝙ beatus videns Deũ, non poteſt non amare Deũ: ergo charitas beatis naturalis eſt & neceſſaria. De Chriſto vero idem demonſtro; nã ex gratia vnionis, naturali ſequela ſequebatur gratia habitualis: ex qua rurſus ſequebantur vniuerſæ virtutes, vt optime dicit S. Th. 3. p. q. 7. art. 1 & 2.

Secũdum.

Vltim.

Vtrũ virtutes theologicæ ſit naturales beatis, Chriſto, & homini in ſtatu innocẽtiæ.

Prim. arg.

Confir.

¶Vtiſtæ dubitationes exponantur, ſit 1. concl Virtutes theologicæ ſunt diuinitus infuſæ, & inſpiratæ. Hæc concluſio in præcedenti quæſtione ſatis demonſtrata eſt.

D. Thom. Prim. con.

¶Secunda concl. Virtutes theologicæ non infunduntur nobis ſecundum capacitatẽ, aut aptitudinẽ naturalem, ſed ſm voluntatem Spiritus ſancti, diuidentis ſingulis prout vult. Patet hoc ex illo Ioã, Spiritus vbi vult ſpirat, & 1. Cor. 12. Hæc omnia operatur vnus & idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. & ad Epheſ. Vnicuiq; data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti. & Rom. Vnicuiq; ſecundum menſuram fidei, quam Chriſtus donauit. Præterea probatur euidenti rõne: nam virtutes theologicæ excedunt facultatem naturæ, vt habet fides catholica: ſed id quod excedit facultatẽ naturæ, non eſt connaturale, nec habetur ex principijs naturæ: ergo prædictæ virtutes ſolũ habentur ex inſpiratione Spiritus ſancti. ¶Ter. conclu. In nobis non eſt aliqua potẽtia, aut aptitudo naturalis ad virtutes theologicas; nam nemo poteſt ex viribus naturæ iſtas virtutes adipiſci, vt habet ſana doctrina contra Pelagium: ergo nõ eſt potentia naturalis ad eas obtinendas. Patet conſequentia: nã potẽtia miraculorũ ea de cã naturalis nõ eſt, quia per facultatẽ naturæ obtineri non põt. Deinde, potentia naturalis ea eſt, q̃ per agens naturale ad actũ reduci põt: in materia. n. iõ eſt potentia naturalis ad formã ignis, quia per agens naturale ad actum reduci poteſt: in cœlo vero non eſt potentia naturalis ad calorẽ, quia per agens naturale ad actum iſtũ reduci non poteſt: ergo non eſt potentia naturalis ad iſtas virtutes. Præterea, nam ita comparatum eſt, ꝙ vbicunq; eſt potentia naturalis paſſiua receptiua, eſt potentia naturalis actiua; ſed nõ eſt potentia naturalis actiua ad virtutes theologicas faciendas, vt conſtat: ergo non eſt potẽtia naturalis ad virtutes theologicas. Hæc, & alia id genus argumenta proſequitur optime Dominus Caiet. ad finem primæ partis, in quæſtione ſpeciali de potentia naturali ad actus ſupernaturales. Hanc veritatem teſtantur paſſim ſanctæ ſcripturæ, quæ iſtas virtutes in ſolam diuinam voluntatem, & gratuitam donationem reducunt. ¶Quarta concl. Virtutes theologicæ non poſſunt eſſe connaturales vlli creaturæ creatæ, nec creabili. Probatur: nam id quod excedit facultatem naturæ, nulli creaturæ poteſt eſſe connaturale, nec ex principijs naturæ acquiſitum, ſed virtutes theologicæ, vt dictum eſt, ſunt huiuſmodi: ergo. Rurſus, id quod eſt ſuperioris ordinis, non poteſt eſſe connaturale inferiori ordini, ſed virtutes theologicę ſunt ſuperioris ordinis, & diuini, & quædam participationes naturæ diuinæ, ergo inferiori creaturæ non poſſunt eſſe connaturales. Vltimo id eſt connaturale, quod ex principijs naturæ prouenit, ſed virtutes theologicæ non poſſunt prouenire ex potentia naturali, ſed ex ſola Dei gratuita beneuolentia, ergo nulli creaturę poſſunt eſſe naturales. ¶Quint. concl. Virtutes theologicæ veniunt omnino de foris, & de ſupernis; vt ſemper ſit verum illud quod dicit Iacob. Omne datum optimum, & omne donũ deſurſum eſt, &c. Et probatur euidenti ratione, nã quatuor ſunt, ratione quorum poſſunt theologi imaginari quòd virtutes theologicæ nobis infundantur. Primum, eſſentia animę cum potentijs: Secundũ, actus liberi arbitrij ex facultate naturæ prouenięs: Tertium, actus liberi arbitrij ex Dei adiutorio productus. Quartum, diuina voluntas diuidens ſingulis

D. Thom. Prim. con. Virtutes theologicæ non infunduntur ſecundum capacitatẽ naturalẽ. Sec. concl. Ioan. 3. 1. Cor. 12. Epheſ. 4. Rom. 12.

Tert. conc. In nobis non eſt naturalis potẽtia ad virtutes theologicas.

Caiet.

Quar. cõc. Virtutes theologicæ nulli creaturæ poſſunt eſſe connaturales.

Quint. cõc.

Iacob. 1.

ſingulis prout vult. Virtutes theologicæ non infunduntur ſecundum capacitatem naturalem, vt ſupra diximus nec vero ſecundum actum liberi arbitrij ex facultate naturæ acquiſitum: hoc enim ſentire, eſt Pelagianum. Quanquam vero prædictæ virtutes infundantur ſecundum actum liberi arbitrij ex Dei adiutorio productũ, nõ tã hoc probat, ꝙ non veniant de foris: immo contrarium perſuadet; nam hoc diuinum adiutorium diuidit Deus ſingulis prout vult: ergo tandẽ in ſolam diuinam voluntatem iſtæ diuinæ virtutes reducendæ ſunt.

Prior con.

Soluũ. arg. Ad primũ.

¶ Ad argumenta primæ dubitationis, ad primum reſpondetur, ꝙ D. Tho. loco illo loquitur de potentia remotiſſima; & ſignificat, ꝙ in natura humana eſt capacitas ad gratiam & charitatem: eſt enim homo conditus ad imaginem & ſimilitudinem Dei; quæ capacitas non inuenitur in brutis, nec in rebus inanimis. Conſimilem ſententiam habet Aug. lib. de prædeſtinatione Sanct. c. 5. cum dicit; Poſſe habere fidem & charitatem, naturæ eſt hominum. Vel dicẽdum eſt, ꝙ Deus ab initio conſtituit creaturam rationalem ad ordinem gratiæ eſſe eleuandam. Et hunc ordinem appellauit D. Th. naturalem; quoniam fuit inditus ab exordio naturæ humanæ, & toti naturæ humanæ, quam appellationem non meruiſſet, ſi tantum Deus inſtituiſſet ordinem rerum naturalium. Vltimo dicẽdum eſt, quòd cum homo ex natura ſua ſit capax gratiæ, & ad eandẽ ſe diſponat diligendo, & credendo; collatio gratiæ non dicitur miraculoſa, ſicut ſuſcitatio mortui, ad quam materia de ſe nihil adiuuat.

Auguſt.

Ad ſecundum.

¶ Ad ſecundum argumentum reſpondetur, quòd vt aliqua forma educatur de potentia materiæ, non ſat fuerit quòd dependeat in fieri, & conſeruari a materia: ſed præterea requiritur quòd in materia ſit potentia naturalis ad illam formam; nam educi de potentia materiæ, eſt incipere eſſe in actu in materia, quæ prius erat in potentia materiæ: & ideo nihil valet argumentum, quia in anima non eſt potentia naturalis ad gratiam.

Ad tertiũ.

Reſp. ſec.

¶ Ad tertium reſpondetur, quòd illa ſententia eſt falſa (ſicut ego exiſtimo) de qua re ſolet dubitari. 1. p. q. 1. arg. 1. & q. 12. Secundo, dato quòd illa ſententia ſit vera, non ſequitur quòd ſit inclinatio naturalis ad media neceſſaria, quæ ſunt virtutes theologicæ: nam ille finis eſt ſupernaturalis in aſſequutione, & ideo non eſt mirum quòd media ſint omnino ſupernaturalia; ſicut animaduertere eſt in corporum reſurrectione; reſurrectio namque eſt naturalis ex parte termini, & obiecti: anima enim exuta corpore deſiderat ſuum corpus; ſed quoniam eſt ſupernaturalis ex parte aſſecutionis, & ex parte principij actiui, non ſunt media neceſſaria in natura ad illam efficiendam.

Ad argu. ſecũ. dub. Ad primũ.

¶ Ad arg. ſecundæ dubitationis, & ad primum reſpondetur, quòd homines in illo ſtatu naſcerentur cum iuſtitia originali, & cum gratia, & cum omnibus virtutibus infuſis, vt argumentum probat; cæterum illæ virtutes non eſſent naturales; nam non prouenirent ex principijs naturæ, ſed ex munere, & Dei gratia: inſtituerat namque Deus conferre gratiam, & virtutes infuſas animæ rationali continuo atq; corpori infunderetur, & id ex dono ſuo.

Ad ſecundum.

¶ Ad ſecundum, de ſtatu beatifico, reſpondetur, concedendum eſſe, quòd ex Dei viſione clara, & aperta, naturali ſequela ſequitur amor: ex hoc vero non ſequitur, quòd charitas ſit naturalis animæ noſtræ; nam non prouenit ex principijs naturæ, ſed ex lumine gloriæ, quod eſt donum Dei excellentiſſimum. Conſimilem ſolutionem habet argumẽtum illud de Chriſto Domino. Nam dicendum eſt, quòd illæ virtutes non erant connaturales animæ Chriſti Domini: nõ enim proueniebant ex principijs naturæ intrinſecis, ſed ex gratia vnionis, quæ eſt donum ſuper omne donum.

¶ Vtrum vero intellectus habens lumen gloriæ, naturaliter videat Deum; & habens charitatem, naturaliter amet Deum; ſicut aqua calefacta naturaliter calefacit; hanc quæſtionem eruditiſſime explicat Caiet. 1. p. q. 12. art. 5. dicens, quòd habens charitatem, vt ſic, naturaliter diligit Deum; nam non minus naturaliter habitus charitatis inclinat ad ſuum actum, quàm cæteri habitus; cæterum ſi ſit ſenſus, ꝙ ex viribus naturæ, ſine dono Dei. diligat Deũ ſuper omnia dilectione ſupernaturali, hæreticum eſt, & Pelagianũ, & condemnatũ in cõcilio Mileuitano, & Arauſicano.

Caiet.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrum aliqua virtus cauſetur in nobis ex aſſuetudine operum.*

SVMMA TEXTVS.

PRior Conclu. Virtutes quæ ſunt ſecundum rationem naturalem, & quæ non ſuperant facultatem naturæ, acquiruntur exercitio & aſſuetudine operum. Hanc in argumento, ſed contra, probat Diuus Thom. Nam ex Diuo Dionyſ. 4. capitulo de diuin. nominib. bonum fortius eſt quàm malum: ſed ex malis actibus cauſatur habitus vitiorũ: ergo multo magis ex actibus bonis poſſummate eſt habitus inditus naturaliter: ergo non eſt vniuerſalis concluſio D. Th. Confirmatur: nam ſyndereſis eſt etiam habitus perfectus primorum principiorum practicorum; & tamen eſt a natura inditus perfecte: ergo. Reſponde tur ad argumentum, primo concedendo maiorem, & negando minorem: nam habitus primorũ principiorum conſummatur per aliquid acquiſitum. ſ. per ſpecies intelligibiles abſtractas a ſingularibus, vt docet Ariſt. Secundo reſpõ detur, ꝙ non eſt incõueniens cõcedere, ꝙ aliqua virtus intellectualis ſit nobis a natura conſummata in ſua ſpecie, & eſſentia, quæ tñ non eſt virtus ſimpliciter q̃ bonum facit habentem, neq; vſum bonum. Ad confirmationem autem reſpondetur, ꝙ ſyndereſis eſt habitus quidam intellectualis iudicatiuus circa vniuerſalia principia, & neceſſaria: & iſto modo eſt virtus intellectualis, ſicut habitus primorum principiorum ſpeculatiuus. Poteſt ſecundo conſiderari ſyndereſis vt eſt quidam habitus moralis, i. ad inclinationem bonã voluntatis ordinatus: & ſic non eſt ſimpliciter virtus moralis, ſed eſt inchoatio virtutis moralis, & veluti ſemen ad virtutes morales acquirendas. Et ratio huius eſt manifeſta; quia virtus ſimpliciter moralis debet eſſe habitus cũ ratione electiuus, vt iam in præcedentibus ſatis explicatum eſt: at vero ſine prudentia non eſt perfecta electio: vnde ſola ſyndereſis non facit electionem; etiam præſuppoſita bona intentione naturali voluntatis circa bonum ſecundum rationem in communi: quamobrem ſyndereſis non habet rationem virtutis moralis ſimpliciter, ſicut ipſa prudentia, licet ſyndereſis ſit perfectior prudentia in ratione virtutis intellectualis, eo ꝙ eſt circa neceſſaria, prudentia vero circa contingentia. Itẽ eſt alia ratio quare ſyndereſis non ſit virtus ſimpliciter dicta, ſeu moralis: quia bonum virtutis moralis conſideratur circa particulares actiones, & circunſtantias, quatenus virtus præſtat facultatem ſufficientẽ, ad vbique, & ſemper recte agendum, ſyndereſis autem eſt per ſe facultas quædam ad bonum ſecundum rationem in communi iudicandum, & ad faciendam bonam intentionem voluntatis ad bonum virtutis in communi.

Examinat prior concluſio. D. Thom. argum. Dionyſ.

Confir.

Ad argu.

Ariſt. 2. poſteriorum.

Ad confir.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN ſolutione ad ſecundum inquit D. Th. ꝙ virtus infuſa, præſertim ſi in ſua perfectione conſideretur, non compatitur ſecum peccatum mortale. Contra hoc eſt argumentum. Fides & ſpes ſunt virtutes infuſæ, & tamen compatiũtur ſecum peccatum mortale: ergo. Reſpondetur, ꝙ propterea D. Th. dixit; maxime ſi in ſua perfectione conſiderentur iſtæ virtutes infuſæ; quia ſciebat ꝙ in peccatore manet fides & ſpes, ſecundum veram rationem habitus infuſi, nõ autem in ratione virtutis. Sed contra. Sequitur ꝙ non ſit differentia inter virtutes acquiſitas, & infuſas, quantum ad hoc ꝙ ſecum compatiantur peccatum mortale, vel non cõpatiantur. Probatur ſequela: quia virtus acquiſita, adueniente peccato mortali amittit rationem virtutis, ex eo ꝙ non facit bonum habentem ſimpliciter, ſed tantum manet in ratione cuiuſdam habitus acquiſiti.

Vtrũ virtus infuſa poſſit eſſe cũ peccato mortali. Argum.

Obiectio.

¶ Ad hoc reſpondetur, ꝙ differentia inter virtutes infuſas & acquiſitas, hæc eſt; quòd virtus infuſa, natura ſua ſequitur ex gratia infuſa: virtus autem acquiſita generatur

Solutio.

ex actibus potentiarum naturalium; ex quo ſequitur, quòd peccatum mortale non ſit ſimul cum virtute infuſa, quantum eſt ex parte principij, & radicis ipſius virtutis infuſæ, quæ eſt gratia: vnde ſicut homo per peccatum mortale amittit gratiam: non quia effectiuè corrumpat gratiam, ſed demeritoriè, ita etiam amittit omnes habitus virtutum infuſarum quantum eſt ex parte peccati demeritorij: & ita mereretur homo quòd Deus auferret ab illo omnes habitus infuſos, etiam fidei & ſpei, niſi Deus ſua miſericordia voluiſſet ſeruare habitum fidei infuſæ, & ſpei, vt homo poſtea facilius cõuertatur: at verò virtus acquiſita ex noſtris actibus nõ corrumpitur demeritoriè, ſed efficienter: & non per vnum actum peccati mortalis, eo ꝙ habitus contrarius virtuti non introducitur per vnum actum; & ita differentia poſita conſiſtit, quantum eſt ex parte habitus infuſi, vel acquiſiti ſecundum modum generationis vtriuſque habitus:

Poſter. cõcluſio.

Auguſt.

terunt actus virtutum cauſari. In corpore verò eandem concluſionem explicat ex eo ꝙ bonũ hominis conſideratur ſecundũ ꝙ attingit debitam regulá; quæ quidem duplex eſt; ſ. ratio humana, & lex diuina. Virtus autem quæ ordinatur ad bonum hominis naturale, & regulatur ratione humana, poteſt ex actibus humanis cauſari, in quantum huiuſmodi actus procedunt a ratione, ſub cuius poteſtate & regula tale bonum conſiſtit.

¶ Poſterior concluſio. Virtutes quæ ordinantur ad finem, rationem humanam excedentem, & quæ ordinant hominem ad bonum ſecundum quòd modificatur per legem diuinam, non acquiruntur ex noſtris operibus, ſed ſolum ex infuſione, & operatione Dei. Probatur ex definitione, quam ijs virtutibus adaptauit D. Aug. lib. 2. de libero arbitrio cap. 18. & 19. vbi dixit; virtutem eſſe quam Deus in nobis, ſine nobis operatur.

aliunde tamen poteſt contingere quòd maneat fides etiam infuſa ſine gratia, & cum peccato mortali. Vtrum autem ſint veræ virtutes in peccatoribus ſine charitate, in q. 65. art. 2. dicetur, vbi etiam explicabitur dictum Aug. quod eſt primo in argumento D. Tho. ſcilicet quòd omnis vita infidelium eſt peccatum.

Vtrum peccata cõtra virtutes theologicas, vitari poſſint ſine gratia.

Argum.

¶ Præterea arguitur contra illud quod dicit D. Thom. in eadem ſolutione ad ſecundum, videlicet eſſe quædam peccata mortalia, quæ homo ſine gratia nullo poteſt vitare modo; & hæc ſunt quæ directè opponuntur virtutibus theologicis. Videtur hoc falſum, nam poteſt homo qui ſemel recepit fidem, credere, & implere præceptum fidei in peccato mortali exiſtens: ergo poterit vitare peccatum contrarium fidei ſine gratia. Item, infideles negatiuè, ſcilicet qui nihil audierunt de Euangelio, non peccant peccatum infidelitatis, ſed excuſantur: ergo ſine gratia poteſt aliquis vitare peccatum infidelitatis. Item, ſi de facto audiat infidelis Euangelium, & credat; poteſt vitare peccatum infidelitatis ſine gratia: quia ſuppono quòd vult manere in fornicatione, & recipit fidem; vitat etiam peccatum deſperationis, ſiquidem non deſperat: & peccatum odij, quod directè opponitur charitati, & tamen eſt ſine gratia.

Solutiones.

¶ Reſpondetur, quod D. Tho. explicationem huius aſſerti remiſit ad ea quæ dicenda ſunt in materia de gratia: nunc autem breuiter dicimus, quòd nomine gratiæ non intelligimus neceſſariò gratiam gratum facientem, ſed poteſt intelligi gratuitum Dei auxilium, ſine quo nemo poteſt credere; & ad vitandum peccatum infidelitatis eo tempore quo tenetur homo credere, eſt neceſſarium auxilium ſupernaturale pro illo tempore quo tenebatur recipere Euangelium. Cæterum de ſpe & charitate non videtur eſſe eadem ratio: nam poteſt quis non ſperare actu, nec diligere Deum actu, quando ſibi primò proponitur Euangelium, & tamen homo non propterea deſperat, vel odio habet Deum; ergo ſine gratia auxilij ſupernaturalis vitat odiũ Dei, & deſperationem. Poſſumus autem ſecundò reſpondere, quòd D. Thom. intellexit per peccata quæ contrariantur virtutibus theologicis directè, non ſolum illa quæ poſitiuè contrariantur; ſicut deſperatio, & odium: ſed etiam illa quæ opponuntur per omiſſionem actus virtutis theologicæ; per quam quidem omiſſionem directè tranſgreditur homo præceptum affirmatiuum charitatis & ſpei; quod quidem homo nõ poteſt vitare ſine gratia Dei vel auxiliante, vel gratũ faciente.

Conclu:

¶ Circa ſolutionem ad tertium notat Caieta. quo modo D. Thom. innuerit, quòd in omni generatione virtutis ſemper eſt nobilius generans virtutẽ, q̃ ipſa virtus. Sed tamen nos aduertimus, ꝙ iſta nobilitas non eſt ſemper in genere cauſæ vniuocæ; nã ſyndereſis aliquid nobilius eſt quàm prudentia: & tamẽ ſyndereſis non habet rationem virtutis ſimpliciter dictæ, quę bonum facit habentem, cum ſit in homine vitioſo valde, ſed eſt aliquid nobili⁹ in genere intellectualis habitus, inditus ab autore naturę, qui quidem ſimul cum naturali inclinatione voluntatis ad bonum ſecundum rationem in communi poteſt cauſare habitum virtutis per actus inchoatos cum aliqua difficultate a potentiis naturalibus.

Caiet.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm aliquæ virtutes morales ſint in nobis per infuſionem.*

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio; cuius ratio eſt: quoniam ſicut virtutes morales, & intellectuales, quæ ex noſtris actibus acquiruntur, procedunt ex quibuſdam principiis naturalibus in nobis præexiſtentibus; ita diuinitus infunduntur nobis quædam aliæ virtutes ad finem ſupernaturalem; quæ ita ſe habent ad virtutes theologicas, ſicut morales, & intellectuales ad principia naturalia virtutum. Nam virtutes theologicæ nos ordinant ſufficienter in finem ſupernaturalem ſecundum quandam inchoationem ad ipſum Deum immediatè; ſed per alias virtutes infuſas perficitur anima circa alias res, in ordine tamen ad ipſum Deum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE quæſtione huius articuli diſputant doctores in 3. diſtinct. trigeſimatertia. & Scot. diſtinct. vigeſimaſexta, quæſt. vnica, artic. 3. ſub dubio relinquit hanc quæſtionem. Durand. verò diſtinct. 33. quæſt. ſexta, vehementer affirmat iſtas virtutes eſſe otioſas, & de medio tollendas: & probat.

Scot. Durand.

¶ Nam iſtæ virtutes infuſę non ſunt neceſſariæ ad vitam Chriſtianam: ergo ſuperfluæ. Antecedens probatur: nam per virtutes theologicas ſufficienter ordinamur per virtutes humanitus acquiſitas, quatenus a charitate ordinantur, & referuntur in finem ſupernaturalem.

Argu. contra concluſionem.

Prim. arg.

¶ Secundò, virtus moralis infuſa, & acquiſita, in hoc potiſſimè diſtinguuntur, quòd infuſa operatur circa bonum diuinum: acquiſita verò circa bonum humanũ rationi conforme: cum ergo a charitate iſtæ virtutes referantur in bonum diuinum, aliæ virtutes otioſę ſunt.

Secũdum.

¶ Præterea, ſi virtutes morales eſſent ponẽdæ, eſſent præſtantiores quàm virtutes acquiſitæ: ſed hoc falſum eſt: ergo. Maior probatur: nam ſunt diuini ordinis, & ex Dei munere veniunt: ea verò quæ Deus immediatè operatur, ſunt præſtantiora ijs quæ intermediis cauſis operatur: ſicut patet in miraculo de vino Io. 2. & in ſanitatibus quas perficiebat Dominus Ieſus. Minor probatur: nam puer baptizatus, cui ſecundum iſtam ſententiam, iſtæ virtutes infuſæ infunduntur, cum peruenit ad vſum rationis, magnam difficultatem ſentit in operibus virtutum, quam non ſentiret ſi haberet virtutes acquiſitas. Idem dicendum eſt de adulto; cui, cum iuſtificatur, infunduntur omnes iſtæ virtutes deſuper,

Tertium.

Ioan. 2.

ſuper, qui tandem ſentit multam difficultatem in operando, quam non ſentiret ſi haberet virtutes acquiſitas.

Quartum. ¶Quartò, ſit homo ne quam in ſceleribus multum verſatus, ſi conuertatur ad veram pœnitentiam, iſte adhuc habet habitum intemperantiæ, & iniuſtitiæ; nam per vnum actum non diſſipantur habitus præcedentes: ergo non habet per infuſionem, temperantiam, & iuſtitiam, nam iſti habitus repugnant inter ſeſe, & manifeſtè contradicunt.

Vltimum. ¶Vltimò, fortitudo, & temperantia infuſæ, vel conſtituuntur ad moderandas paſſiones tantum; vel ad moderandas paſſiones propter finem ſupernaturalem. Primum dici non poteſt: nam virtutes acquiſitæ moderantur ſufficienter paſſiones; nec verò ſecundum: nam ad hoc officium ſatis eſt fides, aut charitas, quæ virtutes acquiſitas in finem ſupernaturalem referant.

Temerariũ eſt, negare virtutes morales infuſas. ¶In huius rei expoſitionem eſt prima propoſitio. Adeò eſt conſentaneum ſanctis ſcripturis, concilijs, & patribus, eſſe virtutes morales diuinitus infuſas, vt eas negare ſit ingens temeritas. Hæc concluſio demonſtrata fuit ſupra quæſtio. quinquageſimaprima, artic. quarto, cum de habitibus infuſis ageremus.

¶Secunda propoſitio. Certum eſt ſecundum fidem catholicam, quòd eſt aliqua virtus moralis infuſa, præter virtutes theologicas: nam pœnitentia non eſt virtus theologica, ſed moralis, vt apertè conſtat: hanc autem docet fides catholica non poſſe haberi, niſi ex munere, & inſpiratione diuina.

¶Tertia concluſio. Videtur mihi certum ſecundum fidem catholicam, quòd prudentia, religio, continentia, Pſalm. 93. ſint virtutes infuſæ. De prudentia ſic oſtendo ex illo Pſal. Iac. 1. Qui docet hominem ſcientiam. & iterum: Beatus quem Rom. 8. tu erudieris Domine & Iacob 1. Qui indiget ſapientia, poſtulet a Deo, & ad Rom. 8. prudentia carnis, mors eſt; prudentia ſpiritus vita. Et eſt euidens ratio: nam prudentia de præceptis ſupernaturalibus ſeruandis non poteſt eſſe humanitus acquiſita; ergo eſt infuſa. De religione verò Rom. 8. ſic demonſtro: nam Rom. 8. dicit Paul. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis in timore, ſed accepiſtis ſpiritum filio- Gal. 4. rum, in quo clamamus, Abba pater. Et idem ad Galat. 4. & Roman. 8. iterum dicit. Nam quid oremus, neſcimus ſicut oportet, ſed ipſe ſpiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Et Apoſtoli dixerunt; Doce nos orare. Ex quo conſequens eſt, quòd religio quæ docet nos orare, virtus infuſa eſt. De continentia verò quòd ſit virtus in- Sap. 8. fuſa, eſt inſigne teſtimonium Sapien. 8 Cognoui optimè quòd nemo poteſt eſſe continens, niſi tu dederis. Propter Auguſt. quod dicebat Auguſt. Continentiam iubes; da quod iubes, & iube quod vis.

¶Quarta concluſio. Quòd ſint virtutes morales infuſæ, eſt multum conſentaneum diuinæ Theologiæ, & rationi. Rationes ad iſtã concluſionem demonſtrandam ſunt optimæ. In primis ea; quam adducit S. Thom. in articu. quem legite. Secunda ratio eſt; quoniam medium quod eligit virtus infuſa, tota ratione eſt diſtinctum a medio quod eligit virtus acquiſita: ergo requirit diuerſam virtutem. Probatur antecedens; tum, quoniam temperantia acquiſita eligit temperate comedere ad tuendam valetudinem; ſicut ratio humana dictat, infuſa verò eligit temperatè comedere, vt corpus ſubdatur ſpiritui propter regnum cœlorum. Certè alia ratione ſunt temperati & fortes philoſophi, & alia Cyprian. ratione Chriſtiani martyres: propter quod dicit D. Cypri. in ſermone de cœna Domini; Nec terreant crucifixi hæredes mortis ſupplicia, ſed potius paſcant, & reficiant maturæ reſurrectionis gratulabunda ſolemnia. Tum verò, quoniam medium quod eligit temperantia acquiſita, eſt conſentaneum rationi humanæ: medium verò temperantiæ 1. Cor. 2. infuſæ videtur ſtultitia, ſi ratione humana examinetur: propter quod dicit Paul. Animalis homo non percipit quę Dei ſunt: ſtultitia enim eſt illi quod ſpiritualiter examinatur. Tertia ratio eſt, quoniam per virtutes acquiſitas operatur homo vt filius huius ſeculi; per virtutes verò infuſas operatur vt filius alterius ſeculi, & cœleſtis Hieruſalem: quantum diſtant iſtæ reſpublicæ inter ſeſe, tantum inter Auguſt. ſeſe virtutes diſcernuntur. Quarta ratio eſt; nam virtutes morales permanent in patria cœleſti, vt docet Aug. & omnis Theologorum ſententia: ergo ſi puer repentè baptizatus ab hac vita demigret in patriam cœleſtem habebit virtutes morales, non acquiſitas: ergo infuſas. Vltima ratio eſt; nam fides ſupernaturalis non ſolum docet veritates ſupernaturales, ſed etiam naturales: nam ſcientia rerum naturalium non poteſt haberi a nobis, niſi per longum temporis ſpatium, & admixta multis erroribus: ergo Deus non ſolum infundit virtutes theologicas circa bonum ſupernaturale, ſed etiam virtutes morales circa bonũ morale: nam iſtæ virtutes morales acquiruntur per multum temporis ſpatium: & admixtę multis erroribus. Et confirmatur: nam multi publicani, & multæ meretrices ſubitò in religione Chriſtiana facti ſunt in omni genere virtutum perfecti, vt cogamur dicere; hæc mutatio dexteræ excelſi: ergo euidẽs argumentum eſt quòd infunduntur diuinitus.

Argumẽta ſolu. ¶Ad argumenta, & ad primũ negatur antecedens: imò ſunt neceſſariæ multis titulis, quos commemorauimus in probationibus quartæ concluſionis. Ad probationem in Ad primũ. contrarium reſpondetur, quòd licèt charitas poſſit referre, & multoties referat virtutes humanas in finem ſuum, hoc eſt multum remotè, & cum magna difficultate: nam actus virtutum acquiſitarum ſunt improportionati ad finem ſupernaturalem; oportet ergo conſtituere virtutes infuſas, quæ ſunt inſtrumenta proportionata ad finem ſupernaturalem. Itaque ſicut fides, prudentia, & finis ſunt ſupernaturalia; ita virtutes ſunt ſupernaturales; maximè cum iſtę virtutes infuſæ verſentur in multis caſibus, ad quos humana prudentia non ſe extendit.

Ad ſcdm. ¶Ad ſecundum argumentum eadem eſt adhibenda ſolutio.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium argumentum concedo, ꝙ ſunt multo perfectiores. Et ad probationem in contrarium dicendũ eſt cum D. Th. 3 p. q. 69. ar. 4. ad 3. ꝙ virtutes infuſæ perfectius in- D. Thom. clinant potentias ad ſuos actus; ſed quia gratia, & baptiſmus non auferunt impedimenta fomitis, & paſſionum, & concupiſcentiæ, hinc prouenit ꝙ homo baptizatus, cum peruenit ad vſum rationis, ſentit multam difficultatem. In virtutibus verò acquiſitis contra ſe res habet: nam conſuetudine, & exercitio victa ſunt contraria; & ideo homo ſtudioſus facilè & iucundè operatur. Vnde dico, ꝙ virtutes infuſæ in anima noſtra, ſunt ſicuti arma Saulis, quibus Dauid non potuit occidere Philiſthæum, quem poſtea occidit in funda, & lapide: certè virtutes infuſæ non adeo congruunt naturæ humanæ. Profecto ſi argumentum Durandi aliquid valeret, probaret etiam ꝙ puer baptizatus non habet fidem infuſam: nam cum peruenit ad vſum rationis, ſentit magnam difficultatem in credendo. De confutatione huius argumenti vide D. Tho. in q. de virtutibus in com- D. Thom. muni, art. 10. ad 14. & 15. argumentum.

Ad quart. ¶Ad quartum argu. reſpondetur, ꝙ cum homo iuſtificatur, incipiunt langueſcere vitia, & habere ſtatum diſpoſitionis: diſpoſitio verò bene poteſt eſſe ſimul cum habitu perfecto. Deinde dicendum eſt, non eſſe incommodum ꝙ contraria in gradibus remiſſis ſimul exiſtant. Vltimò dico, ꝙ virtutes infuſæ non ſunt eiuſdem ſpeciei cum virtutibus acquiſitis, quibus contrariantur habitus vitioſi.

Ad vltim. ¶Ad vltimum reſpondetur, quòd virtutes infuſæ ſunt neceſſariæ; tum, ratione obiecti; nam obiectum virtutis infuſæ diſtinctum eſt ab obiecto virtutis acquiſitæ, vt ſtatim explicabitur: tum verò, ratione medij; & ratione finis, ſicut ſupra expoſitum eſt.

Vtrũ fortitudo & tẽperãtia infuſę ſint in appetitu ſenſitiuo. Argumen. Confir. ¶Eſt aliud dubium; vtrùm fortitudo, & temperantia infuſæ, conſtituantur in appetitu ſenſitiuo; an potius in voluntate. Videtur hoc vltimum eſſe tenendum. Nam iſtæ virtutes verſantur circa bonum diuinum, & ſupernaturale, quod ſenſu comprehendi nõ poteſt, & cuius appetitus ſenſitiuus capax non eſt. Confirmatur: nam nulla potentia poteſt eleuari extra latitudinem ſui obiecti: ſed obiectum appetitus ſenſitiui eſt bonum ſenſibile: ergo non poteſt eleuari ad bonum diuinum, & ſupernaturale: ergo non indiget ijs virtutibus vt ad hoc bonum determinetur. His non obſtantibus, veritas eſt, quòd iſtæ virtutes in appetitu ſenſitiuo commorantur: nam fortitudo infuſa ponit medium ſupernaturale inter audacias, & timores; quæ ſunt in appetitu ſenſitiuo. Rurſus, temperantia infuſa conſtituit medium ſupernaturale inter delectationes carnis, cibi, & potus; quæ in appetitu ſenſitiuo ſedem habent. Ex dictis patet, quòd iſtæ virtutes verſantur circa bonum ſenſibile, ſed ſupernaturale, & planè diuinum.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Marſyl. IN hoc articulo ſciendum eſt, quòd Marſil. in 4. quæſt. 10. poſt quintam concluſionem, negat concluſionem D.Thom. & dicit, quòd iſtæ virtutes infuſæ non diſtinguuntur ſpecie a virtutibus acquiſitis. Ex quo ſtatim infert, quòd ſi homo adultus, prædi tus virtutibus moralib' baptizetur, non habet per infuſionem virtutes morales; nam ſunt eiuſdem ſpeciei cũ acquiſitis: & duo accidentia ſolo nu mero differentia, in eodem ſubiecto exiſtere non valẽt: ſed quoniam paruuli cum baptizan tur, carent virtutibus acquiſitis, quas niſi longo tempore comparare nõ poſſunt, propterea Deus qui dat omnibus affluenter, infundit illis virtutes infuſas, quas longo tempore comparare debebant; ſicut infudit Adamo vniuerſas rerum ſcientias. Et adducit in huius rei confirmationem ſimilitudinem non ineptam. Sicut, inquit, fides non ſolum oſtendit veritates ſupernaturales, ſed etiam veritates naturales, quòd Deus ſit vnus, immutabilis, quas homo longo tempore addiſcere debebat: ergo Deus non ſolum infundit virtutes ſupernaturales, ſed etiam morales, quas homines longo tempore comparare debebant. Sed hæc ſententia eſt falſa nimis, & ſententia Diui Thomæ vera valde. Nam ex ſententia Marſylij ſequitur quòd iſtæ virtutes infuſæ non corrumpuntur, corrupta charitate per vnum peccatum mortale, ſicuti nec acquiſitæ: quod aſſerere, falſum eſt, contra omnes ponentes virtutes infuſas. Et videtur eſſe contra diuinam Theologiam: nam ſecundum diuinam Theologiam homo peccator eſt imprudentiſſimus: ergo non habet prudentiam infuſam: rurſus, ergo non habet virtutes infuſas. Deinde ſequitur ex iſta opinione, quòd quando puer baptizatus peruenit ad vſum rationis, & dat operam virtutibus acquirendis, iſtæ virtutes acquiſitæ corrumpant virtutes infuſas; nam cùm ſint eiuſdem ſpeciei, non poſſunt eſſe ſimul in eodem: vel ſaltim ſequitur, quòd non acquirantur virtutes acquiſitæ: quod eſt contra euidentem experientiam. Vltimò, prudentia infuſa differt ſpecie a prudentia acquiſita, vt conſtat ſine probatione; ergo virtus infuſa differt ſpecie ab acquiſita. Ad idem demonſtrandum valent omnia argumenta, quæ adducta ſunt in ſuperiori articulo: inſuper valent rationes euidentes huius articuli. Ex hac doctrina ſequitur, quòd actus virtutis acquiſitæ, & infuſæ, differunt ſpecie; ſiquidem virtutes ſpecie differunt.

Conclu.

Vtrũ virtutes infuſæ augeantur per ſuos actus effectiuè.

¶Sed in hoc articulo dubitari ſolet; Vtrùm per actus elicitos a virtutibus infuſis, augeantur ipſæ virtutes, non ſolum per modum meriti, ſed etiam vt a cauſa efficiente: quæ quæſtio, quamuis ſupra ſit ex parte agitata, nunc plenè examinabitur.

Prim. arg.

¶Argumentor primo pro parte affirmatiua. Homo efficienter concurrit ad productionem gratiæ iuſtificantis: ergo ad habitus qui conſequuntur gratiam. Patet conſequentia: nam qui dat formam, dat ea quæ conſequuntur ad formam. Et probatur antecedens. Homo efficienter concurrit ad actus fidei, ſpei, & charitatis, & contritionis: ergo ad gratiam ipſam. Antecedens patet; quia illi ſunt actus vitales. Probatur conſequentia: quia illi actus ſunt vltima diſpoſitio ad gratiam iuſtificantem: ergo ſi homo attingit ad vltimam diſpoſitionem, efficienter concurret etiam ad ipſam formam ſaltem introducendam in ſubiecto; quemadmodum homo dicitur generare hominem, & attingere efficienter ad vnionem animæ cum corpore; quia attingit ad ipſam vltimam diſpoſitionem ad formam.

¶Secundò arguitur. Eſto ita quòd illi habitus a ſolo Deo infundantur vt a cauſa efficiente; tamen poſtquam homo iam eſt perfectus cum ipſa gratia, & virtutibus, nihil obſtat quo minus per actiones proprias proceden tes a virtutibus ipſis infuſis, efficien ter augeat ipſas virtutes infuſas. Quod probatur a ſimili dupliciter: primò; nam quam uis homo non poſſit mereri ſuam iuſtificationem, tamen ſecundum fidem eſt certum, quòd poſt quam homo eſt iam perfectus per gratiã, & virtutes, poteſt mereri augmentũ gratiæ, & virtutum: ergo pari ratione & ſi non poſſit efficere gratiam, & virtutes efficienter, poterit tamen efficere augmentum gratiæ, & virtutum. Item probo alio ſimili in naturalibus; nam quamuis homo non poſſit eſſe cauſa efficiens ſuæ generationis, poteſt tamen eſſe cauſa efficiens ſui augmenti: ergo pari ratione quamuis homo non poſſit eſſe cauſa efficiens ſuæ generationis ſpiritualis, poterit tamen eſſe cauſa efficiens augmenti in iſto eſſe ſpirituali.

Secũdum.

Ariſt. 3. polit. c. 3.

¶Tertiò argumentor. Homo effectiuè concurrit ad ſuam beatitudinem, quæ conſiſtit in viſione Dei; quæ quidem eſt ab intellectu creato, informato lumine gloriæ, tanquam a principio effectiuo; ergo poterit concurrere effectiuè ad gratiam, & ad augmentum eius, & etiam ad ipſos habitus virtutum agendos. Probatur conſequentia: quia gloria eſt gratia conſummata: ergo ſi ad gratiam conſummatam concurrit homo effectiuè, multò magis poterit concurrere ad gratiam initiatam, & imperfectam.

Tertium.

¶Quartò arguitur. Ablutio baptiſmalis aquæ efficienter concurrit ad gratiam efficiendam, vel augendam in virtute Spiritus ſancti principalis agentis: ergo actus charitatis multò melius poterit concurrere efficienter ad augmentũ gratiæ, & virtutum in virtute Spiritus ſancti agentis principalis. Probatur conſequentia: quia talis actus non eſt minus, ſed magis aptus vt eleuetur ad talem effieientiam ſupernaturalem: Ad cuius rei maiorem intelligentiam ſit prima concluſio.

Quartum.

¶Non eſt error quòd homo efficienter cõcurrit medianti bus actibus liberi arbitrij ex diuino auxilio ad gratiã, & virtutes producendas, & augendas. Probatur primò: quia non datur aliquis locus, aliqua autoritas, vel ratio ad oſtendendum hunc eſſe errorem. Secundò: quia in conciliis, & in ſcriptura ſacra, & ſanctis, ſolum negatur meritum noſtrum ad iuſtificationem, & infuſionem gratiæ; non autem negatur efficientia, ita vt oppoſitum ſit error.

1. Conclu. Sententia autoris.

¶Tertiò, quia in Concil. Trident. Seſſ. 6. cap. 5. dicitur, q̃ iuſtificatur homo aſſentiendo liberè gratiæ Dei mouentis, & cooperando diſponitur; & quòd homo nonnihil agit recipiendo diuinam inſpirationem. Et canone 4. anathematizatur qui dixerit, liberum arbitrium hominis nihil cooperari, ſed merè paſſiuè ſe habere ad iuſtificationem: non igitur alienum eſt omnino a ſana doctrina, aliquam efficientiam liberi arbitrij ad infuſionem gratiæ ponere. Neque tamen definitio concilij ita accipienda eſt, q̃ motus liberi arbitrij efficiat iuſtificationem, vel infuſionem gratiæ; ſed ſenſus eſt, quòd illa efficientia, ſiue cooperatio liberi arbitrij eſt neceſſaria, tanquam diſpoſitio ad ipſam gratiam, & iuſtificationem.

Conc. Tri.

¶Secunda concluſio. Nihilominus aliquid habet temeritatis affirmare, q̃ nos efficienter concurrimus ad generationem virtutum ſupernaturalium, ſcilicet fidei, ſpei, & charitas.

2. Conclu.

charitatis. Probatur ex definitione Augu. quæ acceptatur ab omnibus Theologis ſcholaſticis; quam Deus in nobis ſine nobis operatur; id eſt, ſine nobis efficientibus, non ſine nobis conſentientibus.

Tert. cõcl. Nõ eſt temerariũ dicere virtutes infuſas augeri à nobis efficiẽter.

¶ Tertia concluſio. Aſſerere ꝙ argumentum virtutum iſtarum ſit a nobis efficienter, ſicut meritoriè, nihil habet temeritatis. Patet: quia D. Auguſt. non negauit in ſua definitione quòd nos efficiẽter poſſimus augere virtutes; ſed quòd poſſimus generare.

Quar. cõcl.

¶ Quarta concluſio. Per diuinam potentiam fieri poteſt vt actus humani aſſumantur a Deo vt inſtrumenta effectiua gratiæ, & virtutũ, & augmenti ipſarum. Probatur: quia de facto aſſumuntur ad talem efficientiam ſacramẽta, quæ ſunt res ſenſibiles corporales: ergo poſſunt aſſumi actus humani. Confirmatur ita eſſe; quia D. Tho. 3 p. q. 89. art. 1. ad primum docet, quòd ipſa pœnitentia, ſecundum quòd eſt pars ſacramenti, effectiuè eſt cauſa gratiæ, & iuſtificationis; & tamen ipſa contritio eſt actus humanus; & confeſſio, & ſatisfactio.

D. Thom.

Quin. cõcl.

¶ Quinta concluſio. De facto Deus non aſſumit actus noſtros vniuerſaliter, vt ſunt actus virtutis, ſicut inſtrã ad efficiendum habitum, vel augendum. Et quidem ꝙ non ad efficiendum, patet ex Aug. definitione, quam Deus in nobis, ſine nobis operatur: ergo non concurrimus inſtrumentaliter cum ipſo Deo ad infuſionem gratiæ, & virtutum. Probatur: quia aliàs nõ verificaretur, quòd Deus in nobis, ſine nobis operatur; ſicuti non verificatur Deus ſine ſacramento iuſtificat paruulum, eo quòd ſacramentum eſt cauſa efficiens inſtrumentalis: at ꝙ nec ad augmentum concurrant actus noſtri vt inſtrumenta, dicetur ad quartum.

Sex. concl.

¶ Sexta concluſio. Non eſt poſſibile, vt homo, vel Angelus, de potentia Dei abſoluta ſit cauſa principalis gratiç effectiua, & virtutum ſupernaturalium. Et notãdum pro explicatione huius concluſionis, ꝙ cauſa principalis dicitur illa, quæ agit per propriam formam, per quam eſt in actu, & cui aſſimilatur effectus; quamuis ad talem actionem cõcurrat alia cauſa ſuperior, verbi gratia, ignis eſt cauſa principalis ad generandũ ignem, etiam ſi ſol ſit cauſa principalior, & Deus principaliſſima. Secundò notandum, eſſe impoſſibile vt effectus ſit perfectior cauſa ſua ſecũdum ꝙ ab illa procedit; põt tamen effectus eſſe perfectior ſua cauſa inſtrumentali; ſicut imago perfectior eſt ipſo penicillo. His ſuppoſitis, demonſtratur ſexta concluſio. Omnis cauſa efficiens agit in quantum eſt in actu per propriam formam cui aſſimilatur effectus: ſed nullus homo vel etiam Angelus poteſt eſſe in actu per aliquam formam cui aſſimiletur effectus, qui eſt habitus gratiæ, vel charitatis: ergo &c. Probatur minor. Habitus gratiæ non præſupponit aliam formam in homine, niſi naturam rationalem quæ ſe habet vt ſubiectum capax gratiæ: ergo nulla forma poteſt præcedere quę ſit principium efficiens gratiæ. Et ſi dicatur, ꝙ aliam formam poteſt Deus conferre homini ante gratiam, quæ ſit primum principium efficiens gratiæ. Contra. Nulla forma eſt creabilis, quæ non ſit gratia Dei, quæ poſſit eſſe tam bona, ſicut gratia. Probatur: quia gratia eſt, per quam efficimur formaliter participes diuinæ naturæ; & filij Dei adoptiui; ergo nulla forma poterit eſſe quæ magis nos eleuet, vel æqualiter cum ipſa gratia; ſolus ergo Deus poteſt eſſe cauſa principalis efficiens gratiæ, & virtutũ quæ gratiam conſequuntur: creatura verò poterit aſſumi ſicut cauſa inſtrumentalis, ſicut ipſa ſacramenta aſſumuntur.

Cauſa principalis quę ſit.

Obiectio.

¶ Sed contra hoc eſt argumen. Anima Chriſti eſt cauſa efficiens noſtræ gratiæ, per gratiam quã habet habitualem cui aſſimilantur ipſi gratificati: ergo eſt cauſa principalis, licèt ſecundaria. Reſpõdetur ad hoc primò, ꝙ noſtra propoſitio intelligitur ita, ꝙ nulla creatura in ſeipſa poteſt efficere gratiam. Secundò reſpondetur, & melius, quòd anima Chriſti, ſiue Chriſtus in quantum homo, id eſt, ſecundum humanitatem perfectam omnibus gratiis infuſis, non eſt cauſa principalis noſtræ gratiæ efficiens, ſed inſtrumentalis, & miniſterialis; quanquam ſit excellentiſſimum inſtrumentum, ſecundum quòd eſt coniunctum verbo Dei perſonaliter. Hæc doctrina patet ex D. Thom. in 3. p. q. 46. ar. 3. cuius ratio eſt: quia ipſa gratia, & virtutes infuſæ non ſunt ſecundum ſpeciem ſuam effectiuæ qualitates per actionem tranſeuntem alterius gratiæ, vel aliarum virtutum ſimilium in altero ſubiecto: nam ſi hoc illis conueniret ſecundum propriam ſpeciem, vbicunque eſſent, poſſent eundem effectum operari; ſicut calidum efficit calidum in ſubiecto receptiuo caloris, ita homo gratus poſſet alium gratificare; ergo gratia habitualis Chriſti habet efficere noſtram gratiam, ſicut inſtrumentum verbi diuini, ſicut & ipſa humanitas Chriſti cui inhæret gratia. Ex quo ſequitur vnum corollarium notandum, quòd gratia non facit nos immediatè, & per ſe primò ſimiles ipſi Chriſto, ſed Deo, cuius diuinæ naturæ ſumus participes per gratiã, & hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti; erit tamen Chriſtus Dominus cauſa exemplaris noſtræ iuſtificationis; quemadmodum ſi faber ferrarius vno malleo vtitur ad faciendum alium ſimilem; tunc malleus ille quo vtitur vt inſtrm, non eſt cauſa efficiens principalis alterius mallei; & quamuis malleus effectus euadat ſimilis priori malleo, hoc eſt per accidens, quantum attinet ad efficientiam ipſius inſtrumenti propriam; ſed euadit ſimilis, quia vterq; aſſimilatur ideæ quæ eſt in mente artificis. Potuit tamen ipſe artifex conſiderare malleum præexiſtentem vt quoddam exemplar alterius fabricandi, & ita malleus præexiſtens, ſecundum ꝙ erat in mente artificis, eſt cauſa exemplaris; & per hunc modum Chriſtus Dominus, in quantum homo, non ſolum habet miniſterium excellẽtiæ, ſed eſt vera cauſa exemplaris quatenus Deus intendit nos illi aſſimilari; & conformes fieri imaginis filij ſui, vt ipſe ſit primogenitus in multis fratribus. Præterea, Chriſtus eſt cauſa moralis noſtræ iuſtificationis; & non tantum inſtrumẽtalis, ſed cauſa meritoria principalis noſtræ iuſtificationis, quo pacto nos ſumus cauſa principalis meritoria augmenti gratiæ, & virtutum. Præterea probatur eadem propoſitio a ſimili. Homo nunquam potuiſſet acquirere ſcientiam & virtutes, niſi in hominis natura præexiſteret aliqua forma, quæ ſit principium ſufficiens, vt per exercitium potentiarum acquiratur ſcientia vel virtus, vt præcedit habitus primorum principiorum, & ſyndereſis ad acquirendam ſcientiam, & virtutes: ergo nullo modo homo poteſt acquirere gratiam, & virtutes ſuper naturales per ſuos actus efficiendo habitus.

Corollar.

Solutio.

D. Thom.

De augmẽti cauſa in virtutibus. Ariſtot. 2. Ethic.

¶ Septima concluſio. Neque etiam ad augmentum gratiæ, & virtutum infuſarum põt homo concurrere vt cauſa efficiens principalis. Probatur primò, quia ſecundum Ariſto. habitus augentur per eoſdem actus, ex quibus generantur: ſed non poſſunt generari per noſtros actus: ergo nec augeri. Secundò ſic, habitus primorum principiorum, tam ſpeculatiuus, quàm practicus, non põt augeri per noſtros actus, eo ꝙ ſunt inditi ab ipſo autore naturæ: ergo nec habitus infuſi; quia ſunt inditi ab ipſo autore gratiæ. Tertiò probatur: nam habitus infuſus ſi augmentum recipit, neceſſe eſt vt præexiſtat ſaltẽ prius natura, aliqua forma quæ ſit principium efficiens tanti augmenti: ſed nulla talis poteſt in nobis præcedere reſpectu habitus augendi: ergo a nobis efficientibus non poteſt augeri habitus infuſus. Probo minorem: nam ſi qua forma præcederet ſufficiẽs, illa eſſet gratia habitualis: ſed illa non eſt ſufficiens: quia ipſamet eſt augenda: ergo non poteſt eſſe principium efficiẽs talis augmenti. Colligamus ergo ꝙ ſolus Deus, aut Chriſtus Dominus, in quantum Deus, eſt cauſa principalis efficiens ipſius habitus gratiæ, & virtutum ſupernaturalium, & augmenti earundem virtutum: nos autem per noſtros actus mereri poſſumus augmentum gratiæ, & virtutum, veluti cauſæ morales principales, de quo merito infra q. vltima, dicendum eſt.

Soluuntur argumẽta. Ad primũ argumen.

¶ Ad argumenta reſpondetur, ad primum, negando antecedens. Et ad probationem negatur conſequentia: & ratio eſt; quia illi actus noſtri nihil producunt, ſed ſunt diſpoſitiones in genere cauſæ materialis ad recipiendã gratiam. Item, quamuis nos efficienter cõcurramus ad illos actus, & illi ſint vltima diſpoſitio ad gratiam; tamen non ſequitur inde; ergo concurrimus efficienter ad diſpoſitionem ad gratiam: ratio eſt; quia illi actus non ſunt diſpoſitiones ad gratiam, vt ſunt a nobis, ſed quatenus ſunt ab ipſo Deo, & ad gratiam ordinantur ab ipſo. Cuius ratio eſt; quia nos non habemus aliquam formã, vel eſſentiam per quam poſſimus tribuere noſtris actibus vt attingant ipſam gratiam, vel vnionem eius ad aĩam: quia ipſa gratia, vel vnio eius ad animã, eſt aliquid excellẽtius quàm quæcunq; alia forma, quæ in nobis præintelligitur exiſtere. Neque illud ſimile, de homine attingente vnionem animæ ad corpus per generationem, aliquid concludit: quia homo generans eſt actuatus per animam rationalẽ, in cuius virtute producit

diſpoſi-

diſpoſitiones ſufficientes ad vnionem animæ ad corpus, & ita homo generat hominem. Ita etiam in generatione ſpirituali, Deus ſolus eſt pater noſter, ſicut cauſa efficiens, quia eſt Deus per eſſentiam, & poteſt generare Deum per eſſentiam, ſ. filium naturalem, & Deos per participationem, ſcilicet adoptiuos filios per gratiam adoptionis.

QVÆSTIO LXIIII.

De proprietatibus virtutum, in quatuor articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm virtutes morales conſiſtant in medio.*

SVMMA TEXTVS.

Ad ſecũdũ & tertium. ¶ Ad ſecundum patet quid dicendum ſit ex doctrina ſeptimæ concluſionis.

¶ Ad tertium reſpondetur negando conſequentiã. Et ad probationẽ reſpondetur, quòd beatitudo, ſine gloria, dicitur gratia conſumata, non identicè, ſed cauſaliter: quia eſt conſummatio gratiæ: item, quia beatitudo ipſa eſt eſſentialiter noſtra operatio, & ideo debet eſſe efficienter a nobis: at verò gratia pertinet ad ipſum eſſe diuinum; quare non poteſt eſſe efficienter a nobis.

Cõcluſio. Ariſtot.

COncluſio eſt affirmans, quam in argumento, ſed contra, probat D. Thom. autoritate Ariſtotelis 2. Ethic. ca. 6. vbi dicit, virtutem eſſe habitum electiuum, in mediocritate conſiſtentem. In articulo verò idipſum probat ex eo, quòd bonũ cuiuslibet menſurati & regulati conſiſtit in hoc, quòd conformetur ſuæ regulæ: vnde bonum virtutis moralis cum menſuretur ratione tanquam regula, conſiſtit in adæquatione ad menſuram rationis: adæquatio autem iſta eſt æqualitas, ſiue conformitas inter exceſſum, & defectum. Virtus ergo moralis in medio conſiſtit.

Ad quart. ¶ Ad quartum reſpondetur, ꝙ probat quartam concluſionem noſtram: ꝙ autem de facto Deus nõ aſſumat actus noſtros vt inſtrã ad augmentũ gratiæ, quod in quinta concluſione diximus, non aliunde poteſt probari, niſi quia hoc dependet ex libera voluntate Dei, & non reuelauit nobis ſe ita facere: neque ratione Theologica id poteſt colligi, niſi de ſola contritione, vel confeſſione vt ſint partes ſacramenti pœnitentiæ. Neque tamen ſi de facto eſſemus inſtrumenta per actus noſtros ad efficiendum augmentũ gratiæ, eſſet magna dignitas hominis: cum hoc ipſum de facto communicetur ipſis ſacramentis; Verum eſt tamen, ꝙ eſſe inſtrumentum coniunctum hypoſtaticè verbo Dei, eſt magna dignitas: & tale inſtrumentum eſt ſanguis Chriſti, & humanitas eius per vnionem ad verbum.

Quõ ſint diuerſę virtutes ciuium. ¶ Deniq; in hoc art. circa id quod dicit D. Tho. ꝙ diuerſæ ſunt virtutes ciuium ſecundum quod bene ſe habẽt ad diuerſas politias, vide quæ ſupra diximus. q. 60. art. 3. ad 2. vbi explicatum eſt, ꝙ virtus moralis ſecundum ꝙ a iuſtitia legali imperatur, accipit nomen iuſtitiæ legalis. Sed difficultatem habet, quomodo ſint diuerſæ ſpecie virtutes ciuium ſecundum ꝙ bene ſe habent ad diuerſas politias, id eſt ad diuerſas reſpu. conſtitutas per diuerſam gubernationem. Et ratio dubitandi eſt: nam temperatus, & fortis in vna rep. non neceſſe habet acquirere aliàs virtutes quando tranſit ad aliam rempu. ergo non differunt ſpecie iſtæ virtutes ſecundum ꝙ ad diuerſas politias ordinantur. Notandum eſt, quòd virtus boni viri eadem eſt qua bene ſe habet ad omnes politias: ſed virtus boni ciuis variatur in ordine ad diuerſas politias: docet enim Ariſtot. 3. Polit. cap. 3. & D. Thom. ibidem lectione 3. quòd non eſt eadem virtus boni viri, & boni ciuis. Nam virtus boni ciuis cõſiſtit in hoc, quòd conuenienter faciat officium ſuum, & miniſterium ciuile in ordine ad finem gubernationis reipu. ſicut bonus nauta dicitur qui bene facit officium ſuum in ordine ad ſalutem nauis: & tales virtutes variantur per ordinem ad diuerſas politias: quemadmodum etiam alia eſt ars gubernandi nauim, alia gubernandi triremem. Ex quo ſequitur, quòd ſi hoc modo intelligamus Ariſt. virtus boni ciuis vt ſic, non eſt virtus ſimpliciter dicta. Altero modo poteſt explicari, ſcilicet ꝙ ipſemet virtutes morales, quatenus induunt rationem iuſtitiæ legalis, variãtur ſpecie ſecundum ꝙ per illas bene nos habemus ad diuerſas politias: ſed tunc neceſſe erit dicere, ꝙ ipſa iuſtitia legalis eſt alia virtus eſſentialiter, & alia in ordine ad diuerſas politias: & per iſtũ modum bene verificatur quod dicit D. Th. in arti. ſ. virtutes morales infuſas differre a virtutibus moralibus acquiſitis, per hoc ꝙ ordinantur ad diuerſam politiam: nimirum ad politiam regni cœlorum; quare neceſſe eſt, ꝙ ipſa iuſtitia legalis huius politiæ diuinæ plus differat a iuſtitia legali acquiſita, quàm virtutes morales infuſæ, a virtutibus moralibus acquiſitis; quia per ordinem ad iuſtitiam legalem accipitur iſta differentia virtutum.

¶ Sed eſt ſciendum, quòd de actibus virtutum infuſarum ſolent variæ pertractari qõnes. In primis tractatur: vtrũ actus virtutis infuſæ diſtet ab actu virtutis acquiſitæ, non ſolum in gñe moris, ſed etiam in genere naturæ. Hæc qõ explicata fuit ſupra q. præcedenti ar. 2. & definitum eſt, ꝙ differunt non ſolum in genere moris, ſed etiam in genere naturæ: recolite q̃ ibi diximus. Rurſus ſolet inueſtigari; vtrum idem actus numero poſſit prodire ab vtraque virtute infuſa & acquiſita. Hæc dubitatio ex præcedenti ſolutionem habet. Nam ſi actus differunt in genere naturæ, impoſſibile eſt quòd idem actus numero ab vtraq; virtute proficiſcatur. Præterea ſolet tractari; vtrum ex actibus virtutum infuſarum generetur in nobis aliquis habitus perſimilis virtuti infuſæ: ſed de hoc copioſè ſupra quæſtio. 51. art. 4.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Examinat cõcluſio articuli. DVbium eſt de iſta concluſione: nam apparet quòd aliquot virtutes morales non ſunt in medio, ſed in extremo. In primis, humilitas chriſtiana eſt in extremo: peccari enim poteſt contra humilitatem ſuperbiendo, ſed non poteſt peccari per exceſſum: quantò enim quis humilior eſt, tantò melior eſt: vnde Luc. 14 dicit Dominus; Recumbe in nouiſſimo loco: & Eccle. 3. Quantò maior es, humilia te in omnibus.

Ad primũ argu. Luc. 14. Eccle. 3.

Secũdum. ¶ Deindè, in virtute pœnitentiæ non poteſt peccari per exceſſum: per defectum quidem peccatur, quando homo non conteritur ſicuti oportet; ſed per exceſſum non contingit peccare: nam quantò quis plus de peccatis dolet, tantò melior eſt coram Deo.

Tertium. ¶ Tertiò, virtus iuſtitiæ non conſiſtit in medio inter duo vitia extrema, ſed tantum habet vnum vitium extremum, nempe iniuſtitiam; nam quomodocunque ab æqualitate diſcedas, iniuſtus es.

Argumẽta ſecundo loco poſita. Prim. arg. Ariſtot. ¶ Sed videtur maioribus argumentis quòd nulla virtus moralis conſiſtat in medio. Nam ſi virtus moralis conſiſtit in medio ad iſtum ſenſum, quòd nec excedat, nec deficiat: conſequens eſt quòd conſiſtat in indiuiſibili: quod videtur affirmare Ariſto. 2. Ethicor. cap. 3. dicens eſſe difficile viuere ſecundum virtutem, ſicut difficillimum eſt attingere ſcopum, vel centrum in circulo inuenire. Ex quo ſtatim colligit, quòd malum eſt infinitum; bonum verò finitum & determinatum: nam aberrare ab ſcopo contingit in finitis modis: rectè verò attingere ſcopum, vno tantùm modo. Ex eodem principio colligit Ariſt. circa finem c. 6. quòd virtus eſt ſimplex omnino: vitium omnigenum: ergo ſi virtus conſiſtit in medio, conſiſtit in indiuiſibili: quod aſſerere, falſum eſt. Nam ex hoc ſequitur, quòd virtus non augeretur, aut diminueretur: id enim quod conſiſtit in indiuiſibili, non habet augmentum, nec diminutionem. Rurſus ſequitur, quòd nemo ferè hominum aſſequeretur virtutem: nam non eſt humanæ prudentiæ attingere medium in indiuiſibili.

Secũdum. ¶ Præterea; de extremo ad extremum non fit tranſitus niſi per medium, vt de ſe patet: ergo ſi virtus conſiſtit in medio, conſequens eſt non poſſe fieri tranſitum de vno oppoſito vitio ad alterum extremum, niſi per virtutem: quod conſtat eſſe falſum.

Item,

Tertium. ¶Item, medium æqualiter distat ab extremis: sed virtus non æqualiter distat ab extremis: fortitudo enim propinquior est audaci quàm timido: & liberalis propinquior est prodigo quàm auaro: ergo non consistit in medio.

Vltimum. Aristot. ¶Vltimò, virtus est vltimum potentię autore Arist. 1. de cœlo tex. 116. sed vltimum repugnat rationi medij: ergo.

Caiet. ¶Pro explicatione veritatis, & confutatione argumẽtorum notat D. Caiet. posse intelligi quòd virtus moralis cõsistat in medio dupliciter: tum, quantum ad substantiã habitus; tum verò, quantum ad effectum operis. Illa virtus consistit in medio quantum ad substantiam habitus, quæ constituit medium inter duos habitus vitiosos. v.g. fortitudo consistit in medio inter nimiam audaciam, & nimium timorem. Illa verò virtus consistit in medio quantum ad effectum operis, quæ producit operationes suas secundum omnes circunstatias debitas à prudentia præscriptas, sic vt non deficiant, nec exuperent: defectus namque in materia virtutum est, non operari cum debeas operari; excessus verò est, operati quando oportet non operari.

Virtutes morales excepta iustitia consistũt in medio inter duos habitus vitiosos. †Prima propositio. Omnes virtutes morales, excepta iustitia, cõsistunt in medio inter duos habitus vitiosos. Hæc conclusio probatur inductiuè: fortitudo enim est medium inter nimiam audaciã, & nimiũ timorẽ; tẽperantia est mediũ inter insensibilitatẽ, & intẽperantiam; liberalitas inter auaritiam, & prodigã litatem; humilitas christiana est medium inter superbiam, & pusillanimitatem; pusillanimus est quæ despicit honores plus iusto: vnde si viro docto & spirituali offeratur dignitas spiritualis, & eam despiciat ex animi pusillanimitate, peccat contra humilitatem per excessum. Insuper pœnitentia est medium inter duritiam cordis, & nimiam pœnitentiam: propter quod siquis mœrore, & tristitia se interficiat, peccat contra pœnitentiam per excessum. Quòd verò iustitia non consistat inter duos habitus vitiosos, sic patet. Nam quomodocunque discedas ab æqualitate, iniustitiam committis: ergo nõ habet nisi vnũ extremum. ¶Secunda propositio. Omnes virtutes morales consistunt in medio, in secundo sensu superiùs exposito. Nam omnes virtutes morales producunt operationes suas secundum circunstantias debitas, sic vt nec deficiãt, nec excedant. Ex quo sequitur, quòd iustitia in hoc secundo sensu consistit in medio; defectus verò in materia iustitiæ est, non reddere alienum, quando oportet reddere: excessus verò est, reddere alienum quando nõ opportet reddere, vt si reddas gladium furioso, vel restituas pecunias intempesta noctẽ.

Obiectiones. ¶Sed videtur certè q̃ iustitia sit mediũ inter duo vitia extrema. Nam à regula deuiari potest per excessum & defectum: cùm ergo iustitia sit regula, versatur inter excessum & defectum, tamquam inter duo vitia. Deinde, iustitia sicut quælibet alia virtus, dirigit medium inter excessum & defectum: ergo versatur inter duo vitia.

Eccl. 7. Huic videtur esse consona sacra scriptura; dicitur enim Eccl. 7. Noli esse iustus multùm: ergo in materia iustitiæ peccatur per excessum & defectum.

Solutio. Respondetur, hoc esse singulare in virtute iustitiæ, quòd non versetur inter duos habitus vitiosos: nam in ceteris virtutibus contingit peccare per excessum & deffectum; in sola iustitia per se nõ contingit peccare per excessum: nam si debes centum, & restituis bis centum, non est iustum: sed si debes decem, & restituis nouẽ, peccasti contra iustitiam. Itaq; vno tantùm modo peccat contra iustitiam, videlicet ex eo q̃ vnus habeat minus, & alius habeat plus quàm debeat habere. Itẽ alia ratio demõstrat q̃ hæc virtus nõ habeat nisi vnũ vitiũ extremñ: Nam vno tantùm modo ab æqualitate deuiatur: siue enim acceptum excedat id quod redditur, siue id quod redditur excedat acceptum, eodem modo corrumpitur æqualitas: si enim sunt duæ lineæ æquales, idem est quod ab vna auferatur, & alteri addatur, & viceuersa vt æqualitas corrumpatur.

¶Ad argumenta respondetur, optimè probare quòd iustitiæ virtus consistat in medio, in secundo sensu superiùs exposito. Ad autoritatem scripturæ respondetur, q̃ loquitur de iustitia pro omni virtute: & sensus est, noli esse nimium temperans, nimium fortis, &c. Vel dicendum est, q̃ loquitur de iustitia vindicatiua, in qua potest esse excessus crudelitatis.

Augustin. Tertiò intelligitur illud testimonium, sicut Aug. explicat tracta. 95. in illud Ioan. cap. 16. Cùm venerit ille arguet mundum de iustitia; vbi dicit, quòd in Eccl. cap. 7. Noli esse iustus multùm; non est notata iustitia sapientis, sed superbia præsumentis: qui ergo fit multùm iustus, ipso nimio fit iniustus; quia seipsũ existimat esse sine peccato. Et quòd iste sit sensus illius loci, colligitur ex eo qđ ibidem dicitur; Non est enim iustus homo in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Nunc superest respondere ad argumenta in principio posita; & argumenta quidem primo loco adducta, ex iis quæ diximus habent solutionem. Soluuntur argumẽta allata secũdo loco.

¶Ad argumenta secundo loco adducta satisfaciendum est. Ad primum respondetur, quòd medium virtutis, non est medium rei, sed rationis & prudentiæ: vnde Aristot. 2. Ethic. capit. 6. definit virtutem, quòd sit habitus electiuus in medio consistens, prout prudens definierit: prudentia verò humana non attingit puncti metam: itaq; mediũ prudentiæ latitudinem habet, & non consistit in indiuisibili. Ad primũ argumentum. Arist.

¶Ad secundum respondetur: quòd in motu continuo non transitur ad extremum, nisi per mediũ: at motus qui fit de vitio ad virtutem, vel è diuerso, non est motus continuus, sicuti nec motus intellectus, aut voluntatis quando ad diuersa fertur: & ideo non est necesse q̃ de vitio ad alterum vitium fiat transitus per virtutem. ad 2m.

¶Ad tertium argumentum respondetur, quòd cùm virtus, vt sæpè dictum est, non habeat medium rei, sed rationis, non oportet quòd æqualiter distet ab extremis, sed secundum quòd recta ratio dictauerit; vnde in illis rebus in quibus bonum virtutis cõsistit in frænaudo passiones, virtus propinquior est diminuto quàm superfluo, vt in mansuetudine & temperantia: in illis verò in quibus bonum virtutis consistit in eo quod est inducere ad id ad quod impellit passio, virtus propinquior est superfluò quàm diminuto, vt in fortitudine videre est. ad tertiũ.

Ad vltimum respondetur, q̃ est vltimum potentiæ virtus, id est, vltimum in quod virtus potentiæ sese extendit; quod quidem difficillimum est. Ex quo consequens est, quòd virtus contingit in medio; nam medium contingere difficillimum est. Aliam solutionem habet hic D. Thom. ad primum, legite autorem. ad vltimũ.

¶Ex doctrina huius articuli sequuntur tria maximè obseruanda. Primum est; quòd virtus versatur circa difficile: nam medium & scopum attingere, difficillimum est. Secundum est; quod si alicui desuerit medium virtutis, & inuenerit se in aliquo extremo vitio, vt studiosus euadat, debet propendere in aliud extremum, sicut solent facere qui curua & flexa retificant; itaq; auarus vt studiosus euadat, non debet paulatim donare, sed propendere in extremum prodigalitatis. Tertiò etiam sequitur explicatio illius rei, quæ cuiq; Theologo est difficillima ad explicãdum; Quid est quòd in cęteris speciebus malum reperitur vt in pluribus? in sola specie humana malum contingit vt in paucissimis? Quid est quòd sit tanta bonorum raritas, & virtutis penuria, vt verum sit dicere;

Rara auis in terra, nigroq; simillima cigno.
Vir bonus & sapiens, qualem vix reperit vllum.
Millibus è multis hominum consultus Apollo.

Quare in specie humana malũ contingat vt in pluribus.

Cui consonat sacra scriptura Eccl. 1. dicens; Peruersi difficilè corriguntur, & stultorum infinitus est numerus, & Matth. 7. Arcta est via quæ ducit ad vitam, & pauci ingrediuntur in eam. & capit. 10. Multi sunt vocati, pauci verò electi. & in Psal. Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. & in alio Psal. Saluum me fac Deus, quoniam defecit sanctus. Hanc raritatem bonorũ deplorat Micheas Propheta cap. 7. dicens. Væ mihi quia factus sum sicuti qui colligit in autumno racemos vindemiæ, & non est botrus ad comedendum. & Isai. capitul. 24. Quomodo si paucæ oliuæ quæ remanserunt, excutiantur ex olea, & racemi cũ finita fuerit vindemia. Certè in diluuio tantùm octo animæ dignæ inuentæ sunt quæ saluarentur: & in illis quinque ciuitatibus quæ igne celesti conflagrarunt, tantùm eduxit Dominus Lot cum vxure sua, & duabus filiabus: & vxor respiciens retrò periit, vt habetur Genes. 19. Ex Ægypto exierunt sexcenta millia virorum armatorum, & ex illis tantùm duo ingressi sunt in terram promissionis. Vnde ergo est tanta bonorum raritas, & virtutum penuria; maximè cum virtutes sint nobis secundum inclinationem naturalem? vt docuit D. Thom. q. præcedenti articulo 1. Huius rei variæ demonstrãtur rationes. Prima est: quoniam bona hæc sensibilia sunt magis nota nobis. & magis nos mouent & alliciunt. Secunda ratio est, quoniam hæc bona sensibilia afferunt secum præmium suum, videlicet voluptatem. bona verò honesta promittunt in futurum. Eccl. 1. Matth. 7. Psal. Micheæ 7. Isa. 24. Gen 19.

turum. Hæc cauſa explicatur euidẽtiſſimè apud Ezec. c. 12. cum dicunt impij; Viſio quam hic videt, in dies multos; & in longa tpa iſte prophetat. & apud Iſa. c. 28. Expecta, reexpecta, manda remanda, modicum ibi, modicum ibi. Tertia cauſa eſt; qm̃ voluptas carnis nobiſcum creſcit, nobiſcum alitur, cũ ea ab infantia ſumus conuerſati; pp qđ difficillimũ eſt & paucorum iſtũ affectũ a nobis extrudere. Hanc cauſam proſequitur optimè Ariſtot. 2. Ethico. c. 3. Quarta rõ eſt; qm̃ gerimus bellũ aduerſus hoſtes fortiſſimos, & aſtutiſſimos: de qua re dicit Paul. ad Epheſ. 6. Nõ eſt nobis colluctatio aduerſus carnẽ & ſanguinẽ, ſed aduerſus principes & poteſtates; aduerſus mundi rectores & tenebrarum harũ &c. Præterea, eſt cruentiſſimũ bellum internum, quo caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſum carnem. Demum eſt potiſſima cauſa quæ educitur ex doctrina huius arti. Nam virtus conſiſtit in medio: medium verò & ſcopum attingere, paucorum eſt; aberrare verò ab ſcopo, multorum eſt. Hanc rationem inſinuat Dauid in Pſal 11. vbi inquirit cauſam vnde eſt tanta malorum colluuies, & dicit; In circuitu impij ambulant, virtus verò in medio conſiſtit: quaſi dicat, cuiq; facillimum eſt circulum & circunferentiam attingere, medium verò attingere, difficile eſt & paucorum.

Ezech. 12. Iſa. 28. Ariſtot. 1. Conclu. Epheſ. 6. Pſal. 11.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm medium virtutis moralis, ſit medium rei, vel rationis.*

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Medium virtutis moralis, eſt mediũ rationis, non quidẽ eſſentialiter, quaſi ipſe actus rõnis ad medium reducatur, ſed cauſaliter, & effectiuè. Ratio huius concluſionis eſt: qm̃ virtus moralis non perficit actum rõnis, ſed actum virtutis appetitiuę, & ideo per eam ipſe actus rationis non reducitur ad medium: cæterũ, quoniam virtus moralis conſiſtit in medio per conformitatẽ ad rectam rationem, ideo medium ipſius erit illud, quod a recta ratione efficitur.

¶Secunda concluſio. In virtute iuſtitiæ, medium virtutis eſt medium rei & rationis: iuſtitia enim conſiſtit in operationibus exterioribus, in quibus rectum debet ſtatui ſimpliciter & ſecundum ſe.

¶Tertia conclu. In virtutibus quæ collocantur in appetitu ſenſitiuo ad moderãdas paſſiones, medium virtutis non eſt mediũ rei, ſed rationis: rectitudo namq; rationis in paſſionibus conſtituitur per ordinem ad nos, propterea quòd homines diuerſimodè ſe habent ad paſsiones quibus afficiuntur.

¶Eſt aliud dubiũ; Vtrũ vitia in medio conſiſtant? Quæſtio eſt quam ponit Ariſ. 2. Eth. c. 6. vbi inueſtigat de medio virtutum. Pro parte affirmatiua ſic argumentor. Nam vbi eſt magis & minus, medium etiam inuenitur: ſed in vitijs eſt magis & minus, vt apertè conſtat: ergo intentum.

¶Deinde, ars mentiendi, & furandi, quæ ſine dubio vitium eſt, in medio conſiſtit: nam non exuperat, nec deficit a ſua regula a qua dependet.

¶Tertiò, omnis natura poſitiua habet ideam in mente diuina, cui ſic correſpondet, vt nec exuperet, nec deficiat.

¶Quartò, omnis natura poſitiua conſiſtit in numero, pondere, & menſura, vt aſſeritur Sap. 11. Sed vitium eſt natura quædam poſitiua: ergo conſiſtit in numero & menſura.

¶Vltimò, omnis natura poſitiua ea de cauſa conſiſtit in numero pondere, & menſura: qm̃ habet eſſe, & eſſentiam, & proprias paſſiones: ergo conſiſtit in numero, pondere, & menſura, & in medio, ſic vt nec excedat, nec deficiat: Ad hoc dubium dicendum eſt; ꝙ licèt in vitiis medium inueniatur, certè non inuenitur in vitiis medium prudentiæ, aut rationis: nam medium rationis eſt regula & norma vt opera rectè fiant: ſed vitia non poſſunt rectè fieri: ergo non habent medium rationis, nec prudentiæ. Deinde, medium rationis, eſt medium quod dictat prudentia faciendũ eſſe, vel cauendum: ſed prudentia non dictat vitia eſſe committenda: ergo non conſiſtit in medio. Probationes ſunt Ariſt. in loco ſuperius citato.

¶ Ad primum in contrarium reſpondetur, ꝙ medium quod in vitiis inuenitur, non eſt medium virtutis & prudentiæ, ſicut ſupra diximus.

¶Ad omnia alia argumẽta dicendũ eſt, ꝙ vitium & peccatum, non eſt priuatio, ſed natura quædam poſitiua deficiens, & ideo non habet ideam cui correſpondeat: nec verò habet regulam cui ſit conſentanea: imo ſua eſſentia, & definitio eſt a regula deficere. Ex eodem principio ſequitur ꝙ non conſtat in pondere & menſura: quin potius ſua definitio eſt, quòd deficit a numero, & menſura.

Vtrũ viti a conſiſtant in medio. Ariſtot. Prim. arg. Secũdum. Tertium. Quartum. Sap. 11. Vltimum. Solutio argumentorum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CConcluſiones huius articuli acceptæ ſunt ex Ariſtot. 2. Ethicor. ca. 6. Pro cuius rei declaratione ſciendum eſt, ꝙ medium rationis in materia virtutum, eſt facere opus quando oportet, & prout oportet ſecundum regulam a prudentia præſcriptam; ſic vt nec excedat, nec deficiat; exceſſus verò eſt operari opus quando non oportet, & ſicuti non oportet, vbi affirmatur materia, & negantur circunſtantiæ: defectus verò eſt quando negatur materia, & affirmantur circunſtantiæ, vt nõ delectari quàndo oportebat delectari.

Ariſtot: Secunda. Tertia.

¶ Secũdò notandum eſt, quòd medium rei eſt æqualitas a parte rei determinata: ſi enim debes centum, & reſtituas centum, ſeruaſti medium rei: nam centum ſunt æqualia aliis centum, ſicut vnum pedale eſt alteri pedali æquale.

Medium rei.

¶Illud etiam notandum eſt, ꝙ hoc medium rei duplex eſt: Arithmeticum, quod in æqualitate duarum quantitatum conſiſtit; vt ſi accipiamus duas lineas, quarum vna non exuperet alteram, nec exuperetur ab ea: hoc medium ſeruatur ſemper à iuſtitia commutatiua, quæ reddit tãtum quantum debet. Secundum eſt Geometricum, quod in æqualitate proportionum conſiſtit, quod ſemper ſeruatur à iuſtitia diſtributiua: habet. n. in officio iuſtitia diſtributiua diſtribuere vnicuique ſecundùm propria merita. v.g. ſi dux in bello debet diſtribuere bona parta militibus, oportet vt obſeruet iſtam proportionem, ꝙ reddat vnicuiq; militum ſecundùm propria merita. Sed eſt ſciendum, ꝙ hoc medium rei, eſt etiam medium rationis: medium enim rationis nihil aliud eſt, quàm medium rectæ rationi conſentaneum: ſed nihil eſt magis conforme rectæ rationi; quàm vt reddas id quod debes ad æqualitatem.

¶Vltimò notandum eſt, quòd inter medium iuſtitiæ, & medium aliarum virtutũ, multis differt. In primis differt, quòd medium iuſtitiæ eſt determinatum ſuapte natura, & inuariabile: determinatum namque eſt à natura, & inuariabile prorſus, quòd ſi debes centum, totidem reſtituas: medium verò aliarum virtutum non eſt determinatum à natura, ſed eſt variabile ſecundùm diſpoſitionem operantis, verbi gratia in materia temperantiæ medium non eſt comedere vnam libram panis, ſed pro loco, & tempore, & complexione, & robore, aliquando erit ſumere vnam libram, aliquando tres vncias, aliquando tres libras. Et ratio eſt euidens: nam cùm iſtæ virtutes verſentur circa paſſiones animi interiores, non poteſt rectum vno modo conſtitui propter diuerſas hominũ cõplexiones, & paſſiones.

¶Secundò differunt; nam medium iuſtitiæ, eſt mediũ inter plus mihi, & minus tibi: quapropter ſemper dicit ordinem ad alterum in ordine ad quem æqualitas eſt conſtituẽda: medium verò cæterarum virtutum eſt inter plus mihi, & minus mihi; & ideo ſemper reſpicit ordinem ad operantem, ex cuius varia diſpoſitione variatur & medium.

¶Tertiò differunt; nam medium iuſtitiæ de ſua ſpecifica ratione tantùm dicit æqualitatem rei ad rem, non reſpicit quo tempore, quo animo fiat; niſi quando iſtæ circunſtantiæ redundant in rerum inæqualitatem: medium verò aliarum virtutum reſpicit primò, & per ſe quo animo, quo affectu opus fiat: nam habent in officio moderari paſſiones,

& affectus

Obiectiones. & affectus humanos. ¶ Sed videtur, certè ꝙ medium iuſtitię non ſit medium determinatũ, & inuariabile: nã non æquali ſupplicio punitur qui percutit Regem, atq; ille qui percutit plebeium hoīem: rurſus non æquali ſupplicio punitur qui occidit meditato, & ex odio, atq; ille qui occidit ſubitò & ex iracũdia. Præterea non eſt potẽs reſtituere, reſtituat: atq; adeo iuſtũ eſt, vt qui debet cẽtum, ſi non põt reſtituere niſi quinquaginta, reſtituat quinquaginta: ergo medium iuſtitię variatur ſecundũ diſpoſitionẽ operantis.

1. Conclu.

Solutio. ¶ Ad hæc argumenta rñdendum eſt, & ad primũ dico, ꝙ licèt iuſtitia reſpiciat medium rei, cõſiderat tamẽ dignitatem perſonæ ex qua creſcit iniuria, vt fiat recõ penſatio debiti ad æqualitatem.

Ariſto. 10. met. tex. 5. ¶ Ad alia argumenta dicendũ eſt, ꝙ aliter loquendũ eſt de ipſo iuſto, aliter de ipſa exequutione iuſtitię: iuſtũ ſanè eſt & æquale, vt qui debet centũ, centũ reſtituat; cũ hoc tñ rectè ſtat, vt qui impotẽs eſt reſtituere, ab exequutione iuſtitiæ excuſetur.

Secunda.

Quare virtus ſit circa difficile. ¶ Sed in hoc articulo notandum eſt, ꝙ virtus ideo verſatur circa difficile, quia conſiſtit in medio rationis, id eſt, ꝙ ipſa ratio debet conſtituere medium: eſt enim difficile ꝙ rõ cauſet medium in appetitu, in iis in quibus non eſt determinatus ex natura ſua. Ex quo ſequitur ꝙ difficultas quæ eſt in virtute iuſtitiæ, ſolum conſiſtit in hoc ꝙ voluntas debet conformari, & regulari cum ipſa ratione ad bonum alterius, ad quod non eſt determinata ex natura ſua: non autem conſiſtit difficultas in cõſtituendo medio rei: difficultas aliarum virtutum conſiſtit in cõformando appetitum ſenſitiuum rectæ rationi, modificando paſſiones eius, & reducẽdo ad medium rationis, ad quod non eſt appetitus ſufficienter determinatus.

Tertia.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm virtutes intellectuales conſiſtant in medio.*

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Mediũ virtutis ītellectualis ſpeculatiuæ cõſiſtit in conformitate intellectus ad rem ipſam. Exceſſus autẽ eſt affirmare quod nõ eſt: defectus verò negare quod eſt; etenim bonum alicuius rei conſiſtit in medio ſecundum quod conformatur regulæ, vel menſuræ quam contingit tranſcendere, & ab ea deficere: res autem eſt menſura intellectus noſtri, vt dicit Ariſt. vnde bonũ virtutũ intellectualiũ conſiſtit in quadam conformitate ad rem ipſam, ſecundum quã cõformitatem ſumitur medium virtutis intellectualis.

¶ Secunda conclu. Medium virtutis intellectualis practicæ, cuiuſmodi eſt prudentia, ſi conſideretur vt eſt habitus cognoſcitiuus, conſiſtit in conformitate intellectus ad rem ipſam: ſecundum enim hanc rationem eodẽ modo medium accipitur in virtutibus intellectualibꝰ practicis, ſicut in ſpeculatiuis.

¶ Tertia conclu. Medium virtutis intellectualis practicæ, quatenus dirigit ad ſtudioſam operationem, non ſumitur ex rebus ipſis, quin potius ipſum iudiciũ practicum eſt regula operationis ſtudioſæ, ad quam ſtudioſa operatio dirigitur, & regulatur; ſicuti ars eſt regula artificiati, & ipſum artificiatum ad regulam artis debet menſurari. Quòd ſi dicat Theologus, qua regula iudicium practicũ debet regulari? dicendum eſt, ꝙ ex ipſis rebus, id eſt ex ſyndereſi, atq; adeo ex lege diuina, per quam oīs ſtudioſa operatio regulari debet. Pro cuius rei maiori declaratione ſciendum eſt, ꝙ prudẽtia habet in officio dictare quid ſit eligendum, quid verò cauendum: & in hoc officio prudentia non menſurat res, quin potius ex rebus menſuratur: tunc enim vera eſt prudẽtia, quãdo dictat id quod verè eligendum eſt. Habet aliud offitium prudentia, nimirum dirigere & ordinare ad ſtudioſam operationem: & in hoc officio prudentia eſt mẽſura, & norma ſtudioſæ operationis. Itaque prudentia eſt menſurata, & menſura: menſuratur quidem ex rebus ipſis, & ex lege diuina: menſurat quidem in quantum dirigit ad ſtudioſam operationem, quemadmodum ara menſuratur ex regulis & documentis artis: menſurat verum artificium externũ, vt ad regulas ſuę artis dirigatur, & fiat conforme. Et hæc de iſto articulo.

Secũdum.

Argumẽta contra primam concluſionem. Prim. arg.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CErtè videtur ꝙ virtutes Theologicæ conſiſtant in medio: nam medium virtutis, vt antea dictum eſt, eſt facere opus quando oportet, & ſicut oportet: exceſſus verò eſt facere quando non oportet, & ſicuti non oportet: defectus autem eſt non facere cum oporteat facere: ſed hoc mediũ conſtituit fides diuina; nam credit quando oportet, & ſicuti oportet: & exceſſus eſt credere, quæ non oportet; defectus verò non credere, quod oportet credere: ergo conſiſtit in medio. Deinde, fides conſiſtit in medio inter leuitatem qua quis citò credit, & leuis eſt corde; & inter duritiam cordis qua quis pertinaciter repugnat credere, iuxta illud; Stulti & tardi corde ad credendum: ergo conſiſtit in medio.

Tertium. ¶ Tertiò, hæc veritas; Deus eſt trinus & vnus; interſtat media inter duos extremos errores; alterum Arrij, qui diuidit eſſentiam, & perſonas; alterum verò Sabellij, qui confundit eſſentiam, & perſonas.

Quartum. ¶ Quartò, veritas fidei catholicæ eſt adæquatio, & conformitas ad rẽ ipſam: ergo cõſiſtit in medio. Patet cõſequentia: nam oīs veritas conſiſtit in medio: & exceſſus eſt affirmare qđ nõ eſt: & defectꝰ negare quod eſt. Certè ī rebus credẽdis contingit excedere, deficere, & adæquari: contingit nãq; credere pluſquã oportet, & minus q̃ oportet, & tñ quantum oportet: ergo fides in medio conſiſtit. De ſpe verò certiſſimũ eſt ꝙ ſit media inter p̃ſumptionem, & deſperationẽ. De charitate aũt ſic oſtendo. Nã charitas diligit Deum qñ oportet, & ſicuti oportet ſecundũ regulã prudentiæ: exceſſus verò eſt diligere deũ, qñ oportet vacare dilectioni proximi, vel aliis negotiis neceſſariis: defectꝰ verò eſt non diligere cũ oportet diligere. Item, defectꝰ charitatis eſt amare tñ amicos propter Deum: exceſſus eſt amare malos in ſuis malitiis: nã (vt inquit Augu.) homines diligendi ſunt, errores verò deteſtãdi. De vniuerſis virtutibus Theologicis ſic conficio argumentum. Virtutes Theologicæ diriguntur ad regulam prudentiæ infuſæ: prudentia namque docet quando diligendum, credendum, ſperandũ: ſed hanc regulam contingit tranſcendere, & ab ea deficere: ergo virtutes Theologicæ conſiſtunt in medio, ſic vt non tranſcendant ſuam regulam ne ab ea deficiant.

Auguſt.

Triplex modus cõſiderari poteſt ī virtutibꝰ Theologicis. ¶ Pro explicatione veritatis ſciendum eſt, quòd in virtutibus Theologicis, & in quibuſcunque aliis virtutibus, triplex modus conſiderari poteſt; videlicet ſecundum limitationem eſſentiæ; ſecundum determinationem circunſtantiarum; atque adeo ſecundum proportionem medij ad exceſſum, & defectum. Si loquamur de primo modo, certum eſt ꝙ virtutes Theologicæ habent modum, & conſiſtunt in medio. Nã omne illud quod eſt in certo genere & in certa ſpecie, habet modum, & limitem ſuæ eſſentiæ: ſed virtutes Theologicæ conſiſtunt in certo genere, & in certa ſpecie: ergo habent modum ſecũdum limitationem ſuæ eſſentiæ. Si verò loquamur de ſecundo modo, exploratum eſt quòd virtutes Theologicæ habent modum, & conſiſtunt in medio: Nam virtutes Theologicæ operãtur quando oportet, & ſicuti oportet ſecundum regulas prudentiæ infuſæ. Verum ſi fiat ſermo de tertio modo, certiſſimum eſt, quòd virtutes Theologicæ non habent modum, nec conſiſtunt in medio.

medio. Nã vbi inuenitur talis modus, cõtingit peccare per exceſſum: ſed actus amandi, credendi, ſperandi in Deũ, nõ poſſunt vitiari per exceſſum; ergo virtutes Theologicæ nõ cõſiſtũt in medio inter exceſſum & defectũ. Maior huius argumenti eſt euidens patet & minor: Nam nemo põt nimis amare Deũ, & nimis credere, & ſperare in Deũ. qđ cõfirmo efficaci argumẽto. Nam nũquã homo põt diligere Deũ quantũ dẽt; nec verò credere, aut ſperare in Deum quãtũ dẽt: ergo multò minus põt ibi exceſſus interuenire. Cui conſonat ſacra ſcriptura, dicitur. n. Eccl. 43. Benedicentes Deũ exaltate eum quãtũ poteſtis, maior eſt. n. omni laude. & D. Bernar. dicit in li. de diligendo Deũ: Cauſa diligendi Deũ, Deus eſt: modus autẽ ſine modo diligere.

Prim. con.

Eccld. 43.

Bernard.

¶ Ad argumenta in oppoſitum in primis dicendum eſt, optimè probari q̃ virtutes Theologicæ cõſiſtant in medio ex parte noſtra: quod libenter concedit D. Tho. in ſecunda concluſione; at nõ ex parte ſuæ regulæ, quæ infinita eſt, quã p̃inde non cõtingit excedere. Secunda cõfutatio hortũ argumẽtorũ eſt quã hẽt D. Tho 2 2. q. 11. art. 5. ad 2̃m, nimirum q̃ virtutes Theologicæ, quãtũ ad obiectũ ſecũdariũ, in medio cõſiſtunt, non autem quantũ ad obiectũ primarium, fides n. nõ hẽt medium, nec extrema, ĩ hoc q̃ innititur primæ veritati; nullus. n. nimis innitit̃ primæ veritati: ſed ex parte eorũ q̃ creduntur poteſt habere mediũ, & extrema: ſicut omne uerũ eſt mediũ inter duas opiniones falſas. Similiter, ſpes ex parte principalis obiecti non habet mediũ, nec extrema; nullus. n. innititur nimis diuino adiutorio, ſed ex parte eorũ quæ aliquis ſperat ſe adepturũ, p̃t eẽ mediũ & extremum, in quantũ præſumit ſe conſequuturum ea q̃ excedũt ſuã proportionẽ, vel deſperat de iis quæ ſunt ſibi proportionata. Tertiã ſolutionẽ hẽt Scot. in 3. diſt. 26. q. 1. ad 2̃m; dicens, q̃ virtutes Theologicæ ex parte obiecti non conſiſtunt in medio, nec habent extrema: nã non tẽdunt in nimis verũ, aut nimis bonum, eſt. n. omnibus modis infinitũ bonũ: ſed ex parte actus bene conſiſtunt in medio, nã contingit nimis tendere in Deũ, & amare q̃ non oportet. Sed hæc ſolutio falſiſſima eſt: nam argumenta ſuprà adducta efficaciter probãt, quòd virtutes Theologicæ, nec ex parte obiecti, nec ex parte actus conſiſtant in medio: non eñ contingit nimis amare Deum. Vltima explicatio eſt Duran. in 2. di. 27. q. 2. quòd virtutes Theologicæ conſiſtunt in medio, quantum ad determinationẽ circunſtantiarum: quod euidenter demonſtrant argumenta ſuprà adducta: ſed non conſiſtunt in medio, ſecundum proportionem mediĩ inter exceſſum & defectum. Hæc ſolutio maximè omnium mihi p̃batur.

Solutio ar. Eccle. 43.

D. Thom.

Secunda.

Prim. cõc.

Scot.

Durand.

Secunda.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm virtutes Theologicæ conſiſtant in medio.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Si virtutes Theologicæ conſiderentur in ordine ad ſuam regulam infinitam & increatam, non habent medium, neque conſiſtunt in medio. Ratio huius concluſionis eſt; quoniam in omnibus virtutibus quæ conſiſtunt in medio, contingit peccare per exceſſum ſicut per defectum; ſed circa Deum, qui eſt obiectum virtutis Theologicæ, non contingit peccare per exceſſum: vnde dicitur Eccl. Benedicentes Deum exaltate illum quantum poteſtis: maior eſt enim omni laude. Vnde nunquam poteſt homo diligere Deum quantum debet, nec tantum credere, aut ſperare ipſum vt excedat.

¶ Secunda Concluſio. Si cõſiderentur virtuses Theologicæ in ordine ad nos, medium habent: ut ſpes media dicitur inter præſumptionem, & deſperationem; & fides inter contrarias hæreſes.

QVAESTIO LXV.

De connexione virtutum; in quinque articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm virtutes morales ſint ad inuicem connexæ.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Virtutes morales imperfectæ, quæ nihil aliud ſunt quàm inclinatio quædam in nobis exiſtens ad opus aliquod de genere bonorum faciendũ, ſiue talis inclinatio ſit a natura, ſiue ex aſſuetudine, non ſunt connexæ. Videmus anim aliquem ex natu rali complexione, aut ex aſſuetudine promptum eſſe ad opera liberalitatis, qui tamen promptus non eſt ad opera caſtitatis.

¶ Secunda Concluſio. Perfectæ virtutes morales, quæ ſcilicet ſunt habitus inclinantes ad opus bonum bene agendum, connexæ ſunt. Hæc concluſio probatur tam ex generali ratione virtutum, quam quælibet virtus moralis induit; quàm ſecundum peculiares materias circa quas quælibet verſatur: etenim firmitas animi, quæ habet conditionem generalem fortitudinis, non habet laudẽ virtutis ſi ſit ſine moueratione, aut rectitudine, aut diſcretione, & eadẽ eſt ratio de aliis & ſecundũ hãc rationem D. Aug. & D. Greg. aſſignant connexionem virtutũ. Deinde, nulla virtus moralis poteſt perfectè ſine prudentia haberi: quia proprium virtutis moralis eſt facere rectam electionem, ad quam non ſufficit debita inclinatio in finem quæ fit per virtutem moralem, ſed requiritur vt aliquis rectè eligat quæ ſunt circa finem, quod per prudentiam fit. Neque vero prudentia eſſe poteſt, niſi virtutes morales habeantur: quoniã prudentia eſt recta ratio agibilium, quæ ſicut ex principiis procedit ex finibus agibilium, ad quos aliquis rectè ſe habet per uirtutes morales: unde ſicut ſcientia ſpeculatiua haberi non poteſt ſine intellectu principiorum; ita nec prudentia ſine virtutibus moralibus, & hac ratione Ariſtot. 6. Ethico. cap. vltimo probat connexionem virtutum inter ſe.

EXPLICATIO ARTIC.

NEgatiuã partẽ huius quæſtionis docent Doctores in primis graues, nominatí Sco. in 3 diſt. 36. q. 1. arti. 1. Gabri. ibidem Och. in 3. di. 11. & 12. & quod lib. 4. q. 6. Almayn. tract. 3 ca. 7. Sco. in confirmationem ſuæ ſnĩæ ſic arguit.

Auguſt. Grego. Scot. Gab. Ocham. Almayn.

¶ Nã virtutes morales ſunt q̃ dã perfectiones partiales hominis: ergo homo poteſt perfici ſecundum vnam, & non ſecundum aliam: ſicuti perficitur ſecundum uiſum, & non ſecundum auditum.

Prim. arg.

¶ Secundò, tota definitio uirtutis competit fortitudini, abſque temperantiæ conſortio: ergo poteſt haberi ſine temperantia. Conſequentia euidens eſt, & probatur antecedens: nam definitio virtutis ſic habet: Eſt habitus electiuus in medio conſiſtens, prout prudens determinauerit, in qua definitione tantùm aſſeritur, quòd ſit neceſſaria connexio ad prudentiam, non ad cæteras uirtutes.

Secũdum. Ariſtot.

¶ Tertiò, virtutes iſtæ morales acquiruntur exercitio, & noſtro labore: ſed experientia conſtat quòd aliquis

Tertium.

quis diu multumq; verſetur circa vnam materiam, & non circa aliam: ergo poteſt acquiri vna virtus abſque aliis.

Adquartũ. ¶Quartò, virtutes quæ magis propinquæ ſunt, non ſunt connexæ, vt virginitas, & caſtitas coniugalis: ergo multo minus temperantia, & fortitudo.

Adquintũ. ¶Quintò, deducit ad inconuenientia, ſequitur primò, quòd virtus ſit virtus priuſquàm ſit virtus. Patet: nam per te, temperantia virtus exigit fortitudinem virtutem, ergo fortitudo prius eſt virtus. Rurſus, fortitudo virtus exigit temperantiæ virtutem, ergo non eſt virtus. Secundò ſequitur, ℘ nulla virtus moralis eſſet prima. Patet, quia omnes prærequirit, & præexigit. Tertiò ſequitur, quòd omnes virtutes morales generentur vnico actu, quod conſtat eſſe falſum. patet conſeq. nam cõſtituamus hominem qui multum ſit verſatus in materia temperantiæ, cui deſit tantum vnicus actus, quãdo producit iſtum actũ, generantur ſimul temperantia, fortitudo, & cæteræ virtutes. Quartò ſequitur, ℘ qui peccat contra vnam virtutem, peccet contra omnes propter earum connexionẽ, quod conſtat eſſe falſum, alioqui ſequeretur, ℘ vniuerſum peccatũ eſſet contra temperantiam, fortitudinem, & cæteras virtutes.

Argumentum Gabr. ¶Gabr. proximè poſt Scot. impugnat connexionẽ virtutum eiſdem fere argumẽtis quibus Scot. Vnum adducit ex propriis, quod ſic ſe habet. Iſta, inquit, connexio virtutum non probatur ex iſtis actibus virtutum, ſiquidem diſtincti ſunt, & ſeparati, nec verò ex ipſo obiecto; materia namq; virtutũ moralium longè diuerſa eſt, nec ex fine, nam finis vnius virtutis, alius eſt a fine alterius, nec verò ex eo quia connectuntur in vno habitu intellectuali, videlicet in prudentia, aut in ſyndereſi: nam oẽs ſcientiæ connectuntur in habitu primorũ principiorũ intellectuali, nihilo ſecius tamen ſcientiæ ab inuicem ſeparantur, & nõ ſunt connexæ.

Almayni argumẽta. Prim. arg. ¶Almay. loco adducto ſic arguit. Si, inquit, virtutes morales connexæ ſunt, maximè quia connectuntur in prudentia; ſed hoc eſt falſum, nam poteſt eſſe vir prudens in vna materia, & non circa aliam, ſicut poteſt eſſe ars circa quædam factibilia, & non circa alia.

Secundũ. ¶Secundò, ſi virtutes ſunt connexæ, ſequitur quòd nullus habitus ſit virtus, niſi ſit in gradu heroico: quod conſtat eſſe falſum, alioqui nullus eſſet ſtudioſus. Quòd rectè ſequatur, patet: nam ſecundum iſtam opinionẽ quæ aſſerit connexionem virtutum, vt temperantia ſit virtus, non ſat eſt quòd promptè & delectabiliter operetur in propria materia, quando non concurrit cum alia, ſed oportet quòd operetur in omni euentu occurrente: ſed hoc non poteſt facere niſi ſit in gradu heroico, nam poteſt accidere caſus qui ſuperet omnem facultatem humanam, quem ſola virtus in gradu heroico poſſit vincere.

Tertium. ¶Certè connexionem virtutum moralium maximè impugnat ipſa rerum experientia: conſtat namq; quòd ſunt multi liberales, & iuſti, qui timidi ſunt. Rurſus, fœminæ ſunt manſuetæ, iuſtæ, quæ virtutem fortitudinis non habent. Certè Ariſt. expreſsè dicit: quòd inops non poteſt eſſe magnificus, quanquam alias virtutes habeat, & ibidem dicit, quòd qui paruis dignus eſt, & iis ſe dignificat, manſuetus eſt, ſed magnanimus non eſt.

Ariſtot. 4. Eth. ca. 2.

Ambroſ. ¶In contrarium eſt ſententia ſanctorum Patrum, & philoſophorum omnium. D. Ambr. 5. lib. in Luc. explicans illud: Beati pauperes ſpiritu; dicit, connexæ ſibi ſunt, & concatenatæ virtutes. D. Hierony. ſuper Iſa. ca. 16. & 56. & 1. lib. contra Pelagianos dicit; Virtutes morales ita ſibi cohærent, vt qui vnam habuerit, omnes habeat, & qui vna caruerit, cunctis careat. D. Auguſt. lib. 6. de Trin. ca. 4. inquit, quòd virtutes quæ in animo noſtro ſunt, nullo modo ſeparantur ab inuicem. D. Greg. 22. lib. moralium ca. 1. dicit, quòd vna virtus ſine aliis, aut nulla eſt, aut imperfecta eſt. Idem proſequitur latiſſimè D. Auguſt. in Epiſt. 29. quæ eſt ad D. Hier. Cic. in 2. Tuſculana. ſic ſcribit, Si vnam virtutem confeſſus es te non habere, nullam te habiturum neceſſe eſt. Idem habet lib. 1. de offic. & lib. 1. de oratore. Conſentiũt omnes philoſophi Platonici, Seneca, Plutarc. Macrob. &c. Ariſt. 6. Ethi. ca. 12. & 13. eruditiſſimè eandem ſententiam comprobat variis argumentis. Ad idem demonſtrandum ſunt duo argumenta efficaciſſima.

Hierony. Auguſt. Gregor. Auguſt. Cicero. Ariſtot.

Argumenta efficaciſſima. ¶In primis, temperantia perfecta inclinat ad tuendum bonum temperantiæ in omni materia, & in omni euentu occurrenti quando oportet: ſed hoc nõ poteſt efficere ſine præſidio, & conſortio aliarum virtutum moralium: ergo ſunt connexæ virtutes morales. Quòd verò hoc non poſſit efficere ſine conſortio aliarum virtutum, ſic oſtendo: conſtituamus enim fœminam, quæ per caſtitatem delectationes carnis in ordinem redegit, iſta mulier poteſt corrumpi vt agat contra caſtitatem pretio, vel metu, vel pollicitatione: ergo neceſſe eſt ad tuendum bonum caſtitatis vt habeat virtutem liberalitatis, & fortitudinis, quibus moderetur tum auaritiam, tum timorem. Et ratio eſt, quoniam virtus non ſolum corrumpitur ex contrariis propriis, tanquam ab hoſtibus intrinſecis, verum etiam a contrariis aliarum virtutum, tanquam ab hoſtibus extraneis.

Aduerſariorum ſolutio. ¶Sed dicunt aduerſarij, quòd temperantia ſatisfacit ſuo muneri, ſi compeſcat delectationes carnis in propria materia: vnde illa mulier quæ pretio agit contra caſtitatem, auara eſt, non intemperans. Hoc autem falſiſſimum eſt: nam quomodocunque; & qualitercunq; hæc mulier agat contra caſtitatem, impudica eſt & intemperans: ſi facit pretio, auara eſt & impudica; ſi metu id operetur, puſillanimis eſt & impudica mulier. Veriſſime enim dixit Ariſt. ℘ qui furatur vt mœchetur, fur eſt & mœchus, ſed præcipuè mœchus eſt. Et confirmatur: nam ſi meretrix, vel matrona, non amore delectationum, ſed ex auaritia ſe proſtitueret, quis eam diceret temperatã, & caſtam? Secundò, virtus moralis perfecta requirit perfectam prudentiam, quod facilè poteſt ex definitione virtutis demonſtrari, quæ ſic habet, Eſt habitus electiuus in medio conſiſtens prout prudens determinauerit: ſed perfecta prudentia requirit omnes virtutes: ergo qui habet vnam virtutem perfectam, neceſſe eſt omnes habere. Quòd verò qui habet prudentiã, habeat omnes virtutes morales, ſic oſtendo: tum, quoniam qui prudens eſt, vir bonus eſt: vir autem bonus, niſi præditus ſit omnibus virtutibus moralibus, eſſe non poteſt: tum verò, quoniam perfecta prudentia requirit perfectum & integrum iudicium de rebus agendis; perfectam autem iudicium non poteſt eſſe, ſi deſit aliqua virtus moralis, & aliqua paſſio perturbet, nam paſſio excæcat iudicium rationis, & corrumpit rectam exiſtimationem, tum vltimò, quoniam prudentia non eſt timida, non eſt iniuſta, non intemperans: ergo ſecum ducit omnes virtutes. De valore huius ſecundi argumenti commemoranda ſunt ea quæ dicta ſunt ſuprà quæſt. 58. ad finem. & quæſt. 60. art. 1. de vnitate prudentiæ contra Scotum.

Ariſtot.

Nota. Triplex virtutis ſtatus. ¶Sed pro maiori huius materiæ declaratione ſciendum eſt, quòd Doctores in 3. d. 36. vbi inueſtigant de connexione virtutum, diſtinguunt triplicem virtutis ſtatũ. Primum vocant continentiæ, quando paſſiones ſunt vehementes, ſed eis vehementer reſiſtunt homines. Secundum vocant temperantiæ, quando paſſiones iam ſunt moderatæ, & ad ordinem redactæ. Tertium appellant heroicum, quando paſſiones iam penitus ſunt ablatæ, & prorſus ignorantur. Quando ergo dicimus quòd virtutes morales ſunt ſibi connexæ, non loquimur de virtutibus in gradu continentiæ, nam qui habet vnam virtutem imperfectam, non eſt neceſſe vt habeat omnes: nec verò loquimur de virtutibus in gradu heroico, & planè diuino: nam iſtæ virtutes vix reperiuntur in vita mortaliũ, loquimur ergo de virtutibus perfectis in gradu temperantiæ. Voco ergo virtutem perfectam, non virtutem intenſiſſimam, ſed quando homo per eam operatur ex electione, & ex certa ſcientia firmiter & promptè in omni materia occurrenti.

Solutio argumẽtorũ. Ad primũ argum. Ad ſecundum. ¶His conſtitutis, ad argumenta Scoti reſpondetur, & ad primum reſpondetur, ℘ licèt virtutes morales ſint perfectiones partiales: ab inuicem nunquam ſeparantur.

¶Ad ſecundum argumentum reſpondetur, ℘ in definitione virtutis habetur planè quòd habeat connexionem cum prudentia; in hoc verò ſignificatur ℘ habeat connexionem cum omnibus virtutibus moralibus: nam prudentia ſecum ducit omnes virtutes morales, vt ſuprà diximus. Pro cuius declaratione notandum eſt, quòd duplex eſt modus connexionis virtutum moralium; eſſentialis, & diſpoſitiuus. Eſſentialis adhuc duplex eſt; primus, quando vna virtus dependet ab alia in ſua quidditate & eſſentia: ſicut virtus moralis dependet a prudentia. Secundus eſt, quando virtutes morales non connectuntur immediatè, ſed in aliquo tertio, in quo habẽt connexionem, & ſic omnes virtutes morales connectuntur in vna prudentia. Diſpoſitiuè verò connectuntur omnes virtutes: quando vna ab altera in ſua operatione adiuuatur, ſicut tempe-

rantia adiuuatur a fortitudine, ne metu & timore agat contra castitatem, & temperantiam.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium argumentum respondetur, quòd virtutes morales sunt sibi connexæ, sicut qui habuerit vnã, omnes habeat spectantes ad proprium statum. Et ꝙ hoc verũ sit, patet: nam Angelus habet iustitiã, & non temperantiam, quoniã temperantia nõ pertinet ad eius statum. Ex quo sequitur, quòd si quis esset constitutus in nemore, quo in loco non posset occurrere materia fortitudinis, talis posset habere temperantiam sine fortitudine perfectam: nam temperantia perfecta habet in officio temperatè agere in omni euentu regulariter occurrente. In iis verò virtutib⁹ nemo potest diu multumq; in vna materia exerceri, quin exerceatur in aliis: in aliis verò virtutibus quæ pertinent ad eminentiorem statum, qui habuerit vnam, non habet omnes in actu, sed in potentia propinqua, & in præparatione animi: nam prudentia dictat præparationẽ animi quando deficit materia.

Prima cõc.

Secũda cõ.

Ad quartũ. ¶Ad quartum argumentum respondetur, quòd nos loquimur de virtutibus necessariis ad cõmunem statum, & vitam: virginitas pertinet ad eminentiorem statum. Vel dicendum est, quòd qui sequitur virginitatem, in præparatione animi paratus est ducere vxorem si bono communi expedierit: rursus qui sequitur castitatem coniugalem, a voluptatibus venereis abstinebit si opus fuerit.

Ad quintũ. ¶Ad quintum argumentum respondetur, quòd omnes virtutes morales generantur simul tempore. Ex quo sequitur, quòd vna virtus non est prior altera tempore. Secundò sequitur, quòd omnes virtutes morales generantur vnico actu, quamuis in virtute multorũ actuum præcedentium. Ex quo sequitur, quòd virtus non sit virtus, antequam sit virtus. Et ad argumentũ Scoti, temperantia non est virtus sine fortitudine: ergo fortitudo est prius virtus: negatur consequentia: nam sat est quòd simul virtus sit. Secundò dico, non esse necesse quòd omnes virtutes morales generentur simul simultate physica, & instantanea; sed sat est si multas moralis. Tertiò dico, quòd qui defendunt doctrinam D. Tho. de connexione virtutum, non necessitantur concedere quòd simul generentur virtutes: nam secundum D. Tho. virtutes imperfectæ, quæ secundum essentiam sunt veræ virtutes, possunt esse sine aliis. Vltimò dicendum est pro confutatione argumenti, ꝙ aliquando vnico actu heroico generantur omnes virtutes. v.g. mulieri castæ proponitur adulterium, & pretium, & mors crudelissima si non fiat, si perseuerat in castitate, generantur omnes virtutes simul, temperantia, iustitia, fortitudo. Ex his patet omnia inconuenientia Scoti esse vanissima. Vltimũ inconueniens oportet particulariter cõfutare; propter quod aliqui Theologi tenent, ꝙ qui peccat cõtra vnam virtutem, peccat contra omnes, & sic explicãt illud D. Iacobi: Qui in vno offendit, factus est omnium reus. Sed hæc explicatio falsa est: nam qui peccat contra vnam virtutem, non peccat immediatè cõtra omnes, sed peccat contrà prudentiã, qua debili tata, vel destructa, debilitantur vniuersæ virtutes morales.

Ad argumentum Gab. ¶Ad argumentum Gabr. dicendum est, quòd ex omnibus illis titulis habetur, connexio virtutum, ex actibus, ex materia, ex fine, potissimè verò ex prudentia, sicut iam demonstratum est. Nec argumentum de scientiis habet similitudinem; nam virtus moralis habet connexionem cum prudentia, quæ secum ducit omnes virtutes, sed scientiæ non habent connexionem in conclusionibus, sed in habitu primorum principiorum, qui non secum ducit omnes conclusiones.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm virtutes morales esse possint sine charitate.*

SVMMA TEXTVS.

PRima conclusio. Virtutes acquisitæ esse possunt sine charitate: possunt enim per opera humana acquiri, sicuti eas gentiles consequuti sunt.

¶Secunda conclusio. Virtutes morales infusæ non possunt esse sine charitate, nam vt dictum est suprà, nec prudentia potest esse sine aliis virtutibus moralibus; nec è diuerso: ad rectam autem rationem prudentiæ multo magis requiritur vt homo rectè se habeat circa vltimum finem, quod fit per charitatem, quàm circa alios fines, quod fit per virtutes morales: vnde sicut prudentia infusa non potest esse sine charitate, ita nec aliæ virtutes infusæ sine prudentia, & ex consequenti non poterunt esse sine charitate.

¶Tertia conclusio. Virtutes morales acquisitæ sunt virtutes secundum quid: morales verò infusæ, simpliciter, illæ enim nõ ordinant hominem vt rectè se habeat erga finem vltimum simpliciter; sed vt rectè se habeat circa finem in aliquo genere vltimum: istæ verò ordinant hominem vt rectè se habeat erga finem simpliciter vltimum.

¶Ad argumenta Almayni, & ad primum respondetur, in superioribus esse satis demonstratum, quemadmodum sit vna prudentia respectu omnium agibilium, & quomodo illa similitudo de arte nõ consistat: videre suprà in annotationibus nostris, q. 58. ad finẽ. & q. 60. art. 1.

Ad argumenta Almayn. Ad primũ.

¶Ad secundum respondetur, quòd vt sit temperantia perfecta, satis est ꝙ operetur temperatè & sobriè in omni euentu regulariter occurrenti, & ad hoc non est necessaria virt⁹ heroica.

Ad secundum.

¶Ad experientias respondetur, ꝙ ipsa experientia nos docet, quòd non potest homo diu se exercere in materia vnius virtutis, quin in materia aliarum exerceatur, & ideo comparata vna virtute, alia quoque comparatur.

Ad experientiam.

¶Ad Arist. respondetur, quòd loquitur de actu exteriori, qui est obiectum interioris, cæterùm per electiones internas, etiam inops se exercet in magnificentia, & hoc sufficit vt magnificus censeatur, præterea, vt suprà dictum est, satis est in præparatione animi, & in potentia propinqua habere magnificentiam: quoniam in cæteris virtutibus versatus, facilis existit ad has quoque operationes exercendas. Similiter est dicendum ad reliqua argumenta quæ in hunc modum habent.

Ad Arist.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DVbium est circa tertiam conclusionem, videtur falsa. Nam virtutes quæ fuerunt in gentilibus, & quæ modo sunt in Christiano peccatore; videntur propriè virtutes in suo ordine, vt patet. Nam definitio virtutis acquisitæ non dicit aliquem ordinem ad finem supernaturalem, sed tantum ad finem rationis naturalem; ergo virtus acquisita quæ disponit hominem ad finem naturalem, simpliciter est virtus. Antecedens probatur ex Aristot. definitione. 2. Ethic. ca 6. virtus est habitus electiuus in mediocritate consistens, sicut recta ratio dictat: quæ bona definitio est.

Expẽditur tertia conclusio articuli. Prim. arg. Aristot.

¶Rursus, duo sunt hominis status, alius naturalis, qui in hoc consistit vt homo viuat secundũ rectã rationẽ, alius supernaturalis, qui cõsistit in eo vt homo viuat secundũ rationẽ fidei & charitatis infusæ: ergo virtus quæ verè perficit hominem in quolibet statu, absolutè est dicenda virtus.

Secundũ.

¶Rursus, virtutes acquisitæ, quæ acquiruntur per proprios actus diu & longo tempore, nõ est verosimile, quòd vno actu contrario fiat vt non sint veræ virtutes: verbi gratia, temperantia quæ multo tempore acquisita est. His rationibus ferè omnes Theologi Scholastici tenent contrà D. Thom. quòd sine charitate sunt virtutes perfectæ in suo genere, & gradu: ita Scotus dist. 36. quæst. 1. art. 3. Durand. quæst. 1. Gabr. & reliqui omnes.

Tertium. Scot. Durand. Gabriel.

¶Ad hoc dubium dico, ꝙ est propriũ illorũ qui volunt omnia implere vocibus, quoniã est magis de verbis quàm de re. Caiet. bene dicit hic: ait enim ꝙ sapientes multoties proferunt diuersas sentẽtias, quæ videntur cõtrariæ, quæ tñ si referantur ad diuersas causas, sunt veræ. Est v.g. infirmus laborãs morbo; medicus dicit cito illum moriturũ: astrologus aũt qui cõtemplatur astra in quorũ signis natus est ille homo, docet ꝙ viuet multum tempus: istæ sententiæ videntur contrariæ: sed veræ sunt, consideratis diuersis causis.

Solutio dubij. Caiet.

Sic philoſophia moralis, cuius finis eſt informare vitam hominis bene ſecundum rationem animalem, docet quòd virtutes acquiſitæ ſunt ſimpliciter virtutes, etiam ſine conſortio charitatis infuſæ; quoniam faciunt hominem promptè operari ſecundum humanam prudentiam: Theologus verò, cuius eſt informare vitã hominis in ordine ad felicitatem ſupernaturalem, docet nullam eſſe virtutem ſimpliciter, niſi quæ iuuat ad finem ſupernaturalem, quod non faciunt acquiſitæ niſi cum charitate: ſic loquũtur ſancti. & Paul. 1. Cor. 13. nihili facit eleemoſynam & fidem ſine charitate, quoniam ſola charitas diligitur a ſanctis; ſine ea facilè deſpiciunt omnia.

1. Cor. 13.

Cant. 8. Legitur Cant. 8. Si dederit homo pro dilectione omnem ſubſtantiam ſuam, quaſi nihilum deſpiciet illam: ergo dicit bene Caiet. quòd in hac quæſtione vnuſquiſque abundet in ſuo ſenſu, philoſophus docet bene, Theologus etiam.

¶Secundò notandum cum Caietano, quòd ſicut prudentia acquiſita pendet a virtutibus acquiſitis, tanquam a primis principiis quæ faciunt rectum appetitum circa finem virtutum, pendet etiam ab appetitu naturali circa finem vltimum naturalem, ita etiam prudentia infuſa pendet a virtutibus moralibus infuſis, tanquam a proximis principiis, a charitate tanquam a principio primo, a charitate, inquam, conſtituente vltimum finem ſimpliciter: vnde virtutes iſtæ infuſæ, quia talem finem habent, ſunt ſimpliciter virtutes.

ARTIC. TERTIVS.

¶Vtrùm charitas poſſit eſſe ſine alijs virtutibus moralibus.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio D. Thom. eſt negans: aſſerit enim cum charitate infundi omnes morales virtutes. Hanc concluſionem in argumento, ſed contrà, probat D. Tho. nam per charitatem tota lex impletur, vt patet Ro. 13. lex autem tota impleri non poteſt, niſi adſint omnes virtutes morales, lex enim præcipit actus omnium virtutũ, vt dicit Ariſt. In corpore verò ita eandem cõcluſionem probat. Deus non minus perfectè operatur in operibus gratiæ, quàm in operibus naturæ; ſed in operibus naturæ non eſt principium aliquorum operum in aliqua re, quin inueniantur in ea illa quæ neceſſaria ſunt ad huiuſmodi opera perficienda: multo igitur magis in operibus gratiæ; cum charitas ſit principium ordinans hominem ad vltimum finem, erunt cum charitate aliæ virtutes morales, quibus homo perficit ſingula genera bonorum operum: vnde qui per peccatum mortale amittit charitatem, amittit etiam omnes alias virtutes morales infuſas.

¶In oppoſitum eſt, quòd per gratiam, & virtutes infuſas efficitur homo rectus, & iuſtus ſimpliciter loquendo; ergo habet virtutes infuſas ſimpliciter. Item in Clementina vnica, de baptiſmo: & capit. maiores, dicitur ꝙ paruulis infunduntur virtutes in baptiſmo, & tamen manet pugna carnis, & fomes peccati in illis: quod apparet quãdo veniunt ad vſum rationis. Itẽ, ſi difficultas ex parte paſſionis deſtrueret rationem virtutis perfectæ, ſequitur quòd aliquis magis gratus Deo, eſſet minus ſtudioſus. Probatur ſequela: nam ſi quis naturaliter ſit procliuior ad luxuriã ex mala conſuetudine præterita, & debeat gratiam vt octo, ſentiet iſte maiorem difficultatem in operando, quàm ille qui habet gratiam vt quatuor, & non eſt procliuis ad luxuriam, vel etiam habet quaſdam virtutes acquiſitas: ergo ille prior magis gratus Deo, haberet virtutes imperfectiores quàm iſte ſecundus.

¶Ad hoc dubium Magiſter Cano dupliciter reſpondebat. Primò, virtutes infuſas, quæ ſunt cum contrariis diſpoſitionibus, nõ habere ſtatum virtutis. Et ad Clementinam reſpondebat, quòd loquitur de habitibus infuſis, qui ex ſpecie ſua ſunt virtutes, licèt non habeant ſtatum virtutis quouſque paſſiones ſunt moderatæ. Secundò dicebat, ꝙ ſi hoc non placet, poteſt dici, quòd virtutes infuſæ ſunt ſimpliciter virtutes, & faciunt perfectum habentem ad omne opus bonum paratum. Difficultas autem quæ prouenit ex parte paſſionum, non deſtruit rationem virtutis infuſæ, ſicut deſtrueret rationem virtutis acquiſitæ: quia in acquiſitis requiritur illa promptitudo, vt ſint virtutes ſimpliciter, eo quod in rebus inferioris ordinis multa requiruntur vt aliquis ſit perfectus; ſed tamen in rebus ſublimioribus non eſt neceſſarium vt tot conditiones concurrant vt aliquis dicatur bonus & perfectus in illis, vt videtur D. Thom. docere in prologo ſuper libros de Animâ. Item eſt alia ratio, quia in virtutibus humanis acquiſitis etiam non requiritur vt ſint perfectæ, illa delectabilitas vniuerſaliter, & in operando promptitudo: nam cum aliquis fortiter patitur tormenta propter virtutem, non neceſſe eſt vt delectabiliter patiatur, ſed ſi conſtanter patiatur, ſufficit. Item etiam eſt alia ratio de virtutibus acquiſitis & infuſis, quia impedimenta illa extrinſeca paſſionum non corrumpunt principium virtutis infuſæ, ſcilicet prudentiam a Deo infuſam, corrumpunt tamen principium virtutis acquiſitæ, ſcilicet prudentiam ipſam acquiſitam. Nos verò reſpondemus, quòd ex his duobus modis dicendi, ille prior non eſt probabilis; vt oſtendunt argumenta pro parte affirmatiua; ſecundus verò eſt certiſſimus, & communis ſententia Thomiſtarum.

Cano.

D. Thom.

¶Vnde ad primum argumentum partis negatiuæ reſpondetur, quòd illa maior intelligitur quantum eſt ex parte virtutis, non autem ſi impedimentum ſit extrinſecum. Et ſi obiiciatur, quòd etiam virtus acquiſita in gradu remiſſo, quantum eſt ex ſe, facit delectabiliter operari, ergo in hoc nulla eſt differentia. Reſpondetur negando antecedens: quia virtus acquiſita ex propria natura habet directè & formaliter contrariari inordinationi appetitus; quare tanto erit imperfectior, quanto inordinatio fuerit maior in appetitu: at vero virtus infuſa ex proprio genere ſuo non contrariatur formaliter inordinatæ inclinationi,

Soluuntur argumẽta. Ad primũ argumentum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Charitati tribuuntur aliarũ virtutũ opera. Rom. 13.

1. Cor. 13.

DE hoc articulo ſuprà actum eſt quæſt. 63. art. 3. vbi docuit D. Tho. virtutes morales infuſas eſſe ponendas. In ſolutione ad primum hic notandum eſt, quòd Sacræ Scripturæ charitati tribuunt operationem reliquarum virtutum, vt ad Rom. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit, & iterum, Plenitudo ergo legis eſt dilectio, & 1. ad Cor. 13. Charitas patiens eſt, &c. Sed tamen non inde eſt colligendum, quòd charitas eliciat operationem aliarum virtutum, ſed quia ſimul cum charitate ſunt reliquæ virtutes, ideo dicitur charitas omnia operari. Vel ſecundò, quia imperat reliquis virtutibus, & earum operationes in vltimum finem dirigit, vnde habent eſſe meritoriæ.

An virtutes infuſę ſi adſint paſſiones, ſint ſimpliciter virtutes.

Prim. arg.

¶Circa ſolutionem ad ſecundum, & tertium quæritur, An virtutes infuſę ſint ſimpliciter virtutes quãdo ſunt cum paſſionibus inordinatis, ſiue illæ paſſiones ſint naturales, ſiue ex mala conſuetudine acquiſitæ. Videtur quòd nõ ſint ſimpliciter virtutes. Primò, quia ad virtutem ſimpliciter pertinet vt faciat operari promptè, & delectabiliter: ſed per virtutes in illo ſtatu non operatur homo promptè & delectabiliter, ſed ægrè, & cum difficultate vincit. ergo &c.

Secundũ.

¶Secundò, temperantia acquiſita, vt ſuprà diximus, aliquando non eſt perfecta, ſolum ex eo quòd impedimentũ eſt aliquod extrinſecum ex defectu fortitudinis: ergo vndecunque proueniat difficultas operandi, non erit ſimpliciter virtus quæ non promptè, & delectabiliter operatur in quocunq; euentu.

Tertium.

Tertiò, virtutes acquiſitæ, ſi homo eſſet in puris naturalibus, non eſſent ſimpliciter virtutes, vt diximus articulo præcedenti, quia non ſufficerent ſanare hominem; ſed infuſæ etiam non auferunt fomitem peccati, & rebellionem, ergo non ſunt ſimpliciter virtutes.

Confirmatio.

Cõfirmatur ex illo quod inquit Apoſtolus: Virtus in infirmitate perficitur: vbi datur intelligi, ꝙ virtus moralis infuſa perficitur per exercitium contra pugnam carnis.

tioni, ſed effectiuè contrariatur, quare virtus erit ſimpliciter in quocunque gradu a Deo infundatur: quia minima charitas cum ſuis virtutibus annexis potens eſt vincere omnes vehementes paſſiones.

Ad ſecundum. ¶Ad ſecundum reſpondetur, ꝙ temperãtia acquiſita nõ eſt virtus ſimpliciter, etiã ſi nihil illi deſit niſi connexio fortitudinis: quia tunc impedimentũ non ſolũ eſt extrinſecũ alterius virtutis, ſed etiã intrinſecum: quia principiũ cui ſubordinatur intrinſecè ipſa temperantia, ſcilicet prudẽtia, eſt imperfectũ: virtꝰ verò infuſa eſt pfecta cũ paſſionibus & ſine virtute acquiſita.

Prima concluſio.

Ad tertiũ. Secũda cõcluſio. ¶Ad tertium reſponderur, ꝙ licèt maneat fomes, & pugna in iuſtificatis, tamẽ ipſæ virtutes infuſæ in quouis gradu ſufficientiſſimæ ſunt ad vincendũ motus inordinatos: non autẽ virtutes acquiſitæ, etiã ſi homo eſſet in puris naturalibus abſque peccato. Et ſi obiiciatur, quia homo in gratia Dei exiſtens nõ poteſt per ſolas virtutes infuſas ſine nouo auxilio Dei vincere tentationes omnes; multo autem minus perſeuerare vſque in finem; at verò cum iſto auxilio Dei ſupernaturali, & cum virtutibus acquiſitis etiam poteſt vincere omnes tentationes: ergo virtutes infuſæ non propterea ſunt virtutes ſimpliciter ꝙ ſecundum ſe ſufficiunt magis quam acquiſitæ. Reſpondetur, quòd ſicut ignis in naturalibus dicitur ſufficiens ſecundum propriam naturam ad generandum ignem, licèt requiratur concurſus cauſarum vniuerſalium, & maximè primæ cauſæ, cui omnes cauſæ naturales neceſſariò ſubordinantur: ita etiam habitus virtutum infuſarum dicuntur ex natura ſua ſufficere ad vincendas omnes tentationes, licèt requiratur auxilium Dei ſupernaturale, ſicut cauſa ſuperior eiuſdem ordinis cum virtutibus infuſis. Virtutes autem acquiſitæ meritò dicuntur inſufficientes ex natura ſua ad vinceudum omnes tentationes hominis infirmi, quia ſecundum ſe ſubordinantur tantum auxilio Dei generali, & naturali, quo Deus concurrit cum omnibus rebus quas creauit ſecundum ſpeciem cuiuſque: quare non eſt eadem ratio de vtriſque virtutibus.

Chryſoſt. ¶Ad teſtimonium Apoſtoli reſpondetur, quòd virtus in infirmitate perficitur, intelligitur primò (vt explicat Chryſoſtomus) id eſt, mea virtus diuina, dicit Deus, manifeſtatur dum per vos infirmos magna facit: iuxta illud quod alibi dicit Apoſtolus. Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus, vt ſublimitas ſit virtutis Dei, & non ex nobis. Secundò intelligitur, quòd virtus in infirmitate perficitur, id eſt, pugnando contra infirmitatem augetur, & coronatur; non autem quòd antea non fuerit perfecta ſine infirmitate.

ARTIC. QVARTVS.

¶Vtrùm fides & ſpes poſſint eſſe ſine charitate?

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Fides & ſpes, ſi conſiderentur ſecundum naturã & eſſentiam ſuam, vt habent ſtatum virtutis imperfectum, poſſunt eſſe ſine charitate: poteſt enim aliquis credere Deo, & ſperare, etiam ſi Deum ex charitate non amet.

¶Secunda concluſio. Si fides & ſpes conſiderentur ſecundũ ſtatum virtutis perfectum, ſine charitate eſſe nõ poſſunt, virtus enim perfecta non ſolum bonum operatur; ſed operatur bonum perfectè: fides autẽ & ſpes non operantur bonum perfectè ſine charitate: ad debitè enim credendum, & ad rectè ſperandum requiritur voluntas charitate perfecta.

ARTIC. QVINTVS.

¶Vtrùm charitas viceuerſa poſſit eſſe ſine fide & ſpe.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt negatiua: cuius ratio talis eſt. Nam charitas ſuper amorẽ addit mutuam quandam redamationem cum quadam mutua communicatione; vnde 1. Io. 4. dicitur; Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. iſta autem mutua communicatio in præſenti inchoatur per gratiam, & perficitur in futuro per gloriã, quorum vtrumque fide & ſpe tenetur: nemo ergo poteſt amicitiã charitatis habere ad Deũ, niſi fidem habeat, per quam credat huiuſmodi communicationem & ſocietatem hominis ad Deũ, & ſperet per ſpem ſe ad hanc ſocietatem pertinere: nemo ſiquidem poſſet cum aliquo amicitiam habere, ſi diſcrederet, aut deſperaret ſe aliquam ſocietatem, aut familiaritatem cum ipſo habere poſſe.

Scot. tia ſit perfecta, voluntas charitate, & intellectus fide. Scotus in 3. diſt. 25. queſt. 1. impugnat hanc rationem, dicitq; quòd actus fidei non pendet a voluntate humana, ſed ſolum ab intellectu: requiritur tamen quòd voluntas non repugnet, nec contradicat veritatibus propoſitis ab intellectu, nec diuertat intellectũ ab illis. Et probat:

Argumentum. nam ſi voluntas traheret intellectũ ad

Cõcluſio. credendum, ſequitur quòd propoſita hac propoſitione, aſtra ſunt paria: de qua nihil ſcimꝰ, poſſet aliquis intellectus trahi per voluntatẽ ad credendum firmiter aſtra eſſe paria: quod tamen eſt falſum, vt docet experientia.

1. Ioan. 4. Reſpondetur, fundamentũ D. Tho. eſſe verum, & eſſe D. Augu. tract. 21. ſuper illa verba: Nemo poteſt venire ad me niſi pater meus, &c. Ioan. 6. Et confir. Rom. 10. Corde creditur ad iuſtitiã, &c. vbi nomine cordis voluntas intelligitur a ſanctis. Et ratione patet: motiua enim & rationes naturales quæ inducunt ad fidem, non coniuncunt intellectũ vt firmiter credibilibus aſſentiatur; ergo neceſſe eſt quòd per propriam voluntatem trahat quis intellectum ad aſſentiendum, iuxta illud Corin. 10. Captiuantes intellectum in obſequium fidei, quod fit per voluntatem.

Auguſt. Ioan. 6. Rom. 10.

Solutio argumenti. Ariſt. 3. de anima c. 3. ¶Ad Scotum reſpondet Caiet. poſſe trahi intellectum per voluntatem ad affirmandum aſtra eſſe paria: nec inde ſequitur abſurdum aliquod. Sed ſecundò reſpondetur negando poſſe id fieri: nam Ariſt. inquit, quòd imaginari quidem poſſumus etiam abſque ratione cum volumus, ſed opinari non poſſumus cum volumus, niſi aliqua ratione adiecta: quare in illo caſu nõ trahetur intellectus ad aſſenſum: quando verò motiua ſunt ſufficientia vt quis non leuiter credat, poteſt voluntas trahere intellectum vt credat: nulla verò motiua ſunt quæ inducant ad credendum aſtra eſſe paria, quare argumentum non currit.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrũ charitas ſit mutua amicitia inter nos & Deum. Primũ arg. Secundũ. Tertium. INhoc articulo eſt dubium circa id quod dicit D. Tho. charitatem Chriſtianam eſſe mutuam amicitiam inter nos & Deum. Patet hoc eſſe falſum. Nam nos diligimus Deum per charitatem finitam: Deus verò diligit nos per charitatem infinitam quam habet: ergo non eſt mutua hæc dilectio. Secundò, Deus infundit nobis habitum gratiæ quando nos diligit: nos verò quando eum diligimus, nihil infundimus: ergo. Tertiò, inter homines alia eſt charitas qua Petrus diligit Paulum, & alia qua Paulus diligit Petrum: ergo inter nos & Deum non eſt vna amicitia mutua.

D. Thom. ¶Ad hoc dubium reſpondet D. Thom. ad aliud propoſitum 2. 2. quæſt. 23. art. 1. Modo reſpondetur, quòd D. Tho. non dicit ꝙ charitas Chriſtiana ſit mutua amicitia, in hoc ſenſu, ꝙ eadẽ charitate nos diligimus Deum, qua ipſe diligit nos, ſed vult dicere, ꝙ charitas Chriſtiana non eſt tantũ amicitia ſimplex, id eſt ex altera parte tantum, ſed connotat etiã ex parte ipſius Dei reciproca vice amorẽ erga nos,

ſed

ſed tantum hoc facit per ſuam charitatem: diligit ergo nos charitate illa æterna, quæ ipſe Deus eſt: infundit tamen nobis gratiam, & charitatem finitam, qua nos diligimus Deum. Fundatur verò hæc amicitia in fide & ſpe: nam quòd Deus inhabitet nos per iſtam gratiam & charitatem, nullus ſcit, ſed credimus, & ideo amamus quaſi nobiſcum conuerſantem, & commorantem. Similiter & ſumus beatificandi in æternũ, & cum Deo victuri, nondum habemus, ſed credimus, & ſperamus. Igitur vt amemus Deum, prærequiritur fides & ſpes. Debet autẽ intelligi de viatoribus hæc neceſſitas fidei: nam in patria eſt charitas ſine fide, quanquã non ſine aliquo excellentiori lumine, ſcilicet viſione: item ibi eſt etiam comprehenſio, quę correſpondet ſpei. Per hæc patet ad argumenta facilè, quòd eſt mutua amitia, ſiue vna, ſiue pluribus charitatibus.

Solutio argumentorum.

¶Eſt aliud dubium, vtrùm fides ſine ſpe, & ècontrà poſſit eſſe. Reſpondetur, quòd ſicut fides poteſt eſſe ſine charitate, ita ſine ſpe. patet. Poteſt quis credere articulis fidei, & deſperare propter ſua ſcelera, ſicut contigit Cain Gen. 4. & cõtingit multis qui ſe ſuſpendunt.

Vtrùm fides poſſit eſſe ſine ſpe, & contra.

Gen. 4.

¶Sed tamen an ècontrà eſſe poſſit ſpes ſine fide, maius dubium eſt. Nã Almay. trac. 3. ſuorum moralium ca. 9. partem affirmatiuam tenet, & probat: Hæreticus non credit articulis fidei, & tamen retinet ſpem conſequendi vitam æternam: ergo.

Almayn.

¶Secundò, hæreticus qui amittit fidem, nõ continuo ſequitur & debeat deſperare: ergo poteſt ſe cõſeruare in ſpe.

¶Sed ad dubium reſpondetur, quòd nulla ratione poteſt eſſe ſpes ſine fide. Patet: fides eſt fundamentũ reliquarum omnium virtutum: ad Hebr. 11. vbi dicitur, & eſt ſubſtantia ſperandarum rerum: ergo ſine fide non poteſt eſſe ſpes futurarum rerum, ſicut nec ædificium ſine fundamẽto, aut accidens ſine ſubiecto. Rurſus, in Concilio Tridentino Seſſ. 6. ca. 8. dicitur, quòd ſine fide, quæ eſt ianua virtutum, non poteſt reperiri aliqua virtus, iuxta illud Pſal. 136. Exinanite, exinanitè vſq; ad fundamentum in ea; loquitur in perſona Dæmonum exoptantium deſtrui virtutes in homine vſque ad ipſam etiam fidem. Tandem ſpes Chriſtiana ſupponit cognitionem eorum quæ ſperamus, aliàs ſpes non eſſet: ſed per fidem cognoſcimus: ergo.

Hebr. 11.

Conc. Tri.

Pſal. 136.

QVAESTIO LXVI.

De æqualitate virtutum, in ſex articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶Vtrùm virtus poſſit eſſe maior, vel minor.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Virtutes ſpecie differentes ſunt inæquales in perfectione; etenim cauſa potior eſt ſuo effectu: & inter effectus ille qui eſt cauſæ propinquior, perfectior eſt: & ideo cum cauſa humani boni ſit ratio, prudentia quæ perficit rationem, præfertur in bonitate alijs virtutibus moralibus perficientibus vim appetitiuam, in quantum participat rationem: & in his etiam tanto vna eſt altera melior, quanto magis ad rationem accedit: vnde iuſtitia præſtat temperantiæ, & fortitudini, quia magis rationem participat, & fortitudo temperantiæ, propter eandem cauſam.

¶Secunda concluſio. Virtutes quæ ſunt eiuſdem ſpeciei in diuerſis hominibus, ex parte obiecti ſunt æquales; ex parte ſubiectorum inæquales, quicunq; enim habet temperantiã, habet ipſam quantũ ad omnia ad quæ ſe extendit. & idem dicendum eſt de alijs virtutibus. Cæterùm quia ad attingendum medium virtutis, quod eſt ſecundum rectam rationem, vnus eſt melius diſpoſitus alio; vel propter maiorẽ aſſuetudinem; aut meliorem naturæ diſpoſitionem, vel propter perſpicacius iudicium rationis; aut verò propter maius gratiæ donum: ideo ex parte ſubiectorum virtutes eiuſdem ſpeciei inęquales ſunt.

¶Tertia concluſio. Ex parte ſubiecti etiam eadem virtus numero poteſt ſe ipſa perfectior eſſe pro diuerſis temporibus. Hæc ex ſuperiori patet: quod enim dicitur de diuerſis ſubiectis, dici poteſt de eodem pro diuerſis temporibus.

ARTIC. SECVNDVS.

¶Vtrùm virtutes ſimul in eodem exiſtentes ſint æquales.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Virtutes quæ ſpecie differunt, non ſunt æquales. Hæc concluſio articulo præcedenti probata eſt.

Prima concluſio.

¶Secunda concluſio. Secundum intenſionem ex parte ſubiecti in quo ſunt, omnes virtutes ſunt æquales in eodem homine æqualitate proportionis; ſicut digiti vnius manus æqualiter creſcunt, nõ ſecundũ quantitatem, ſed ſecundum proportionem. Ratio autẽ huius ęqualitatis eadem eſt, quæ & ratio connexionis earũ, oportet enim omnes cõditiones generales virtutum, in omni virtute æqualiter concurrere, & medium rationis in ipſis conſiſtere. Hanc

¶Ad argumenta reſpondetur, quòd illa ſpes in hæretico non eſt infuſa, ſed acquiſita & humana, ſicut & fides qua credit aliis articulis, negatis aliis. Vide D. Tho. 2. quæſt. 4. art. 7.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo eſt notandum, quòd D. Tho. agit de virtutibus moralibus acquiſitis, nã infuſæ, & Theologicæ nullo modo cõparãtur cum acquiſitis, cum ſint alterius ordinis. De acquiſitis verò quæ ſimpliciter ſũt virtutes, agit, ſcilicet quæ cum prudentia verè ſunt coniunctæ; ita hic Caiet. qui excludit omnes intellectuales, & informes, etiã Theologales ab hac quæſtione.

¶Secũdò notandum eſt, quòd virtus vna poteſt eſſe perfectior alia dupliciter: vno modo ex parte ſubiecti in quo eſt: alio modo ex parte obiecti circa quod verſatur. verbi gratia ſcientia quæ ſe extendit ad decem concluſiones, perfectior eſt quã quæ ſe extẽdit ad quinque: ex parte verò ſubiecti eadem quæ ad decem extenditur, magis radicata eſt in vno quàm in alio. Hæc autem perfectio ex parte obiecti non reperitur maior & minor in vna virtute morali: ſunt enim æquales omnes ex parte obiecti; quia ſe extendunt ad totam latitudinem ſui obiecti, propter rationem D. Tho. quia ſcilicet ſunt in appetitu; qui eſt inclinatio ad obiectum ſuum bonum. Quare D. Thom. 2. 2. quæſt. 24. art. 5. inquit, charitatem ex parte obiecti minimè augeri, quia eſt virtus in appetitu.

¶Quòd ſi quis obiiciat, ſicut ſe extendit ſcientia in dies ad nouas concluſiones: ita virtus moralis, & charitas ad noua obiecta: ergo perficitur moralis virtus ſicuti ſcientia ex parte obiecti. Reſpondetur negando conſequentiam, nam ratio formalis moralis virtutis quæ modo ſe extendit ad plures materias, eadem eſt, & ſimul, & ſemel acquiſita ſeu infuſa. Ratio tamen formalis ſcientiæ partibiliter acquiritur; quia cum ſe extendit ad plures cõcluſiones, præter lumen principiorum requiritur etiam nouum lumen, quo determinetur habitus ſcientiæ ad cognitionem talis, & talis concluſionis. Hinc tertiò Caiet. infert, hoc differre intellectuales virtutes, & morales; quòd illæ poſſunt eſſe virtutes ſecundũ ſtatum imperfectum: iſtæ non, niſi ſecundum ſtatum perfectum, vt ſuprà dictum eſt q. 65. art. 1.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Examinatur D.Th. probatio.

CIrca rationem D.Tho.eſt dubium: nam videtur ratio nulla: inquit enim quòd per intellectum apprehendimus quidditatem in communi; per voluntatem verò non apprehendimus bonum in cõmuni: ſed in particulari: cõtra quã ſic arguitur.

Explicatio probationis.

¶Etiam voluntas fertur in bonũ in communi vt ſic, & intellectus intelligit ſingularia: ergo. Reſpondetur, quòd licet intellectus & voluntas in hoc conueniant, ꝙ feruntur in verum & bonum in communi; & rurſus intellect⁹ cognoſcat exiſtentias, & voluntas feratur in bonum in communi, vt poſſideat illud in rerum natura exiſtens; diſcrimen tamen eſt, ꝙ cum intellectus ſit potentia apprehenſiua; & iudicatiua, ſatis perficitur per rerũ cognitiones, ſiue res exiſtant, ſiue non exiſtant: appetitus verò cum feratur in obiectũ prout eſt a parte rei, non ſatis perficitur, niſi illud habeat exiſtẽs, & poſſideat, & eo fruatur: exiſtentia autem eſt cõditio indiuidui, primò & per ſe; quare materialis cenſetur, quare obiectum quod hanc conditionem poſtulat, materialius cenſetur.

rationem æqualitatis aſſignat D.Auguſt.6.de Trinitate cap.4. dicens; Si dixeris æquales eſſe iſtos fortitudine, ſed illum præſtare prudentia, ſequitur quòd huius fortitudo minus prudens ſit, ac per hoc nec fortitudine æquales ſunt; quandoquidem eſt illius fortitudo prudentior.

¶Tertia concluſio. Ex parte prudentiæ vnde ſumitur ratio virtutis formaliter, & connexio, æquales ſunt omnes; ſed ex parte inclinationis ſubiecti vnde ſumitur ratio materialis virtutis ſunt inæquales: exiſtente namque ratione æqualiter perfecta in vno & eodem, oportet vt proportionaliter ſecundum rectam rationem medium conſtituatur in qualibet materia virtutum: ſed quia vnus homo promptior eſt ad actum vnius virtutis quàm ad actum alterius, vel ex natura, vel ex conſuetudine, vel ex dono gratiæ; ideo ex parte inclinationis ſubiecti virtutes in eodem æquales non ſunt.

ARTIC. TERTIVS.

¶*Vtrùm virtutes intellectuales ſint præſtantiores moralibus?*

Examinatur, quomodo virtutes intellectuales ſint moralibus præſtantiores.

¶In hoc articulo eſt maius dubium, quomodo verum ſit ꝙ virtutes intellectuales ſint nobiliores moralibus? nam contrarium eſſe verum his argumentis oſtendo.

Prim. arg.

¶Primò, virtutes intellectuales dant facultatem operandi, ſed non rectum vſum, vt optimè probauit S. Tho. ſuprà quæſt.56.artic.3.& 57.artic.1.ſed virtutes morales dant facultatem & rectum vſum: ergo virtutes morales ſunt præſtantiores.

Secundũ.

¶Secundò, virtutes intellectuales non faciunt hominem bonum ſimpliciter, ſed bonum rhetorem, Theologum, &c. virtutes verò morales faciunt bonum habentem, & eius opus bonum reddunt: ergo præſtant in dignitate & excellentia.

Tertium.

¶Tertiò, virtutes intellectuales ſunt cõmunes bonis & malis: virtutes morales tantum cõpetunt viris bonis: ergo.

Quartum.

¶Quartò, omnes definitiones virtutum præcipuè & potiſſimè conueniunt virtutibus moralibus. quod ſic oſtendo. Nam illa definitio; Virtus eſt quę bonum facit habentẽ, & eius opus bonũ reddit, præcipuè conuenit virtuti morali. Rurſus illa; Eſt habitus in medio cõſiſtens electiuus prout faciens determinauerit: ſolum cõuenit virtuti morali: atq; etiam illa D.Aug. Eſt bona qualitas mentis, qua rectè viuitur, &c. potiſſimè conuenit virtutibus moralibus: nam virtutibus moralibus nullus malè vtitur, virtutibus verò intellectualibus abutimur ſæpiſſimè. Item, virtutes morales maximè conducunt ad vitam beatam obtinendam, vt conſtat: ergo perfectiores ſunt.

Ad vltimũ.

¶Vltimò, D.Thom.2.concluſione aſſerit planè quòd in virtute morali ratio virtutis plenior inuenitur: ergo virtus moralis in perfectione præſtantior eſt. Ex quo videtur ſequi, ꝙ ſit manifeſta repugnantia inter primam, & ſecundam concluſionem. An non eſt repugnantia dicere quòd virtutes intellectuales ſint nobiliores moralibus, & quòd in virtutibus moralibus ratio virtutis plenior inueniat? Propter hæc argumenta quidam Doctores in primis graues, nominatim Caiet. & Cont. exiſtimant D.Thom. intelligere, quòd virtutes intellectuales in ratione habitus & entis ſunt perfectiores; at in ratione virtutis præſtant morales. quẽadmodũ ſi aliqua ſtatua exprimatur perperam in auro, alia verò optimè in plumbo; prior figura in genere entis perfectior eſt, ſecunda verò in ratione artis; & figuræ. Hæc ſolutio mihi non probatur: nec verò placuit doctiſſimis viris, Soto, & Victoriæ. Nam D.Tho. hic agit de æqualitate & excellentia virtutum in quantũ virtutes ſunt, definit autẽ in prima concluſione eſſe nobiliores moralibus; ergo debet intelligi formaliter de virtutibus, in quantum virtutes. Deinde, præcipua nobilitas virtutum ex obiecto inueſtiganda eſt, ſed D.Thom. conſtituit in articulo obiectum virtutum intellectualium eſſe nobilius: ergo ſunt nobiliores virtutes. Vltimò, ad extremum articuli docet S.Thom quòd virtutes intellectuales ſunt perfectiores habitus, & ſunt virtutes; ergo ſunt perfectiores virtutes, ſicut recte ſequitur, iſtud eſt perfectius ens, & eſt ſubſtantia, ergo eſt perfectior ſubſtantia.

¶Sed probatur euidentioribus argumentis ꝙ virtutes intellectuales in dignitate antecedãt morales: hoc oſtendo in primis ratione ſubiecti. Nã virtutes intellectuales collocantur in intellectu; morales verò in appetitu. intellectus autẽ præſtantior eſt voluntate, tum, quoniam intellectus rationalis eſt per eſſentiam, voluntas verò per participationem: ſic habet Ariſt.1.Ethic.cap. vltimò; tum verò, quoniam perfectio voluntatis in hoc conſiſtit, vt intellectui & rationi obtemperet: ergo intellectus præſtantior eſt.

¶Secundò, demonſtro idem ratione obiecti: nam obiectum virtutum intellectualium nobilius eſt obiecto virtutum moraliũ: ergo virtutes intellectuales nobiliores ſunt Antecedens probatur: nam obiectum virtutũ intellectualium eſt verum: obiectum virtutum moralium eſt bonũ. verum autem longè præſtantius eſt quàm bonum quod ſic oſtendo. Nam intellectus ſatis perficitur rerũ cognitione, & contemplatione, licèt res in rerũ natura nõ exiſtant: appetitus verò nunquã fertur in bonũ, niſi vt habeat illud, & eo fruatur, quod ſecum affert exiſtentiam: exiſtentia verò eſt veluti conditio materialis; competit enim indiuiduo exiſtenti,

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Simpliciter loquendo de virtutibus ſecundũ ſe, præſtantiores ſunt virtutes intellectuales, quàm morales quæ in appetitu ſunt: illa enim virtus ſimpliciter loquendo nobilior eſt, quæ habet nobilius obiectum: obiectum autem rationis nobilius eſt obiecto appetitus; quippe cum ratio apprehendat aliquid in vniuerſali; appetitus verò tendat in res particulares: ergo ſimpliciter loquendo virtutes intellectuales nobiliores ſunt, moralibus, quia illæ perficiunt rationem; iſtæ appetitum.

¶Secunda concluſio. Virtutes morales in ratione virtutis nobiliores ſunt quàm intellectuales: virtuti enim competit mouere tanquam principio ad actum, ideo namque eſt perfectio potentiæ: virtus autem moralis magis mouet ad actum; quoniã perficit appetitum cuius eſt mouere alias potentias ad actum: ergo in ratione virtutis præeminẽt virtutes morales intellectualibus; quamuis virtutes intellectuales ſint nobiliores habitus ſimpliciter.

exiſtenti, ex quo conſequens eſt, quòd verum ſit magis ſeparatum, & diuinum, quàm bonum. Pro declaratione huius rationis quam hic ponit D. Thom. quam plerique impugnant, quia non intelligunt, recolenda ſunt quæ in principio huius articuli poſita ſunt.

¶ Tertiò idē oſtēdo; quoniam Ariſt. demonſtrat noſtrā felicitatē eſſe conſtitutam in virtutibus intellectualib⁹; tum, quoniā ſunt in nobiliori potentia: tum verò, quoniam ſunt de nobiliori obiecto, tum etiam, quoniā intellectualis operatio magis eſt continua & ſempiterna quàm exercitiū virtutū moraliū; tum verò, quia maiori delectatione afficit mentē noſtrā; tum quintò, quoniam facit homines magis ſimiles Deo, qui in eōtemplatione rerum diuinarum ſuam habent beatitudinē: tum vltrà, quoniā virtutes omnes morales ordinantur ad virtutē intellectualem ſcilicet, ad ſummam felicitatē perpetuam, quæ in Dei viſione conſiſtit. Iſtam ſententiam adeò multis argumentis confirmauimus, vt oſtendamus, quanto in errore verſentur qui plus dignitatis deferunt virtutibus moralibus quàm intellectualibus; quibus præbuit occaſionem illa opinio, cuius autor eſt Scotus in 4. diſt. 49. queſt. 4. quòd voluntas eſt prēſtantior quàm intellectus: ex hoc inferunt continuò, ꝙ beatitudo in actū voluntatis, & non in actu intellectus conſiſtit. Inferunt deinde, ꝙ vita actiua eſt perfectior quàm vita cōtemplatiua. Inferunt tertiò, quòd nō ſolum virtutes morales præemineant intellectualibus, verum etiam ꝙ inter ipſas virtutes morales iuſtitia ſit altioris gradus quàm prudentia, cùm tamen ſit corollarium euidens ad noſtram concluſionem, ꝙ prudentia inter omnes virtutes morales primatū teneat, nam prudentia eſt directrix & gubernatrix omnium aliarū virtutum. Deinde, perfectio cæterarum virtutum in hoc cōſiſtit, ꝙ ſit conſentanea rectæ prudentiæ, vt patet ex virtutis definitione: ergo prudentia eſt regula & forma cæterarum virtutum.

Ariſto. 10. Ethi. c. 6. 7. & 10.

Solutio argumentorum.

¶ Sed ſupereſt argumentis in contrariū ſatisfacere: pro quorū confutatione ſciendum eſt, ꝙ quādo comparantur virtutes vnius potentiæ ad virtutes alterius potentiæ, fit cōparatio inter genus, & genus, & inter præſtantiſſimā virtutem vnius potentiæ, & optimam alterius: conſtat autē euidentiſſimē, quòd virtus intellectualis præſtantiſſima, eſt præſtantior optima virtute voluntatis, videlicet lumen gloriæ quod nos beatos efficit; ex quo charitas & amor dimanant. Ex quo euidens eſt, quòd virtutes intellectuales præemineant moralibus. Cum hoc tamen ſtat, quòd aliqua virtus in voluntate ſuperet dignitate multas virtutes intellectuales, ſicuti charitas excedit ſcientias & artes.

¶ Secunda confutatio eſt, quòd prudentia inter virtutes morales ſecundum modum humanum acquiſitas, primatum tenet, vt ſuprà oſtenſum eſt; ratione cuius optimè verificatur, quòd virtus intellectualis ſit præſtantior.

¶ Tertia cōfutatio eſt, ꝙ virtutes intellectuales ſecundū ſe perfectiores ſunt, quod liquet ex ſubiecto, & obiecto: cæterū virtutes morales plus habent de ratione virtutis; faciunt enim bonū habentē; & eius opus bonū reddūt; quod non contingit virtutibus intellectualibus: quemadmodum ſcientia de anima, ratione obiecti nobilior eſt quàm ſcientiæ mathematicæ, verū ſcientiæ mathematicę plus habent de ratione ſcientiæ; ſunt enim euidentiores & clariores.

¶ Vltimò dicendū eſt, ꝙ licèt virtutes intellectuales ſint præſtantiores, tamen ſine virtutibus moralibus parum aut nihil poſſunt: ſicut rationalis anima in homine præſtantior eſt ſenſitiua & vegetatiua, cæterùm ſine ſenſitiua & vegetatiua nihil prorſus operatur. Aliud dubium ſolet moueri in hoc articulo, vtrùm prudētia præſtituat finem virtutibus moralibus, an viceuerſa; ſed de hoc latè agitur in 2. 2. q. 47. vbi de prudentia agitur.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm iuſtitia ſit præcipua inter virtutes morales?

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Iuſtitia eſt præſtantiſſima virtutum moralium, excepta prudentia. Probatur iſta concluſio: quia inter omnes virtutes morales, excepta prudentia, iuſtitia rationi propinquior eſt; quoniam eſt in voluntate, quæ eſt appetitus rationalis; & eſt circa operationes quibus homo ordinatur nō ſolum in ſeipſo, ſed etiam in ordine ad alterum: virtus autem ſimpliciter perfectior eſt ſecundum quòd in ea maius bonum relucet rationis. Poſt iuſtitiam autem conſtituitur fortitudo; quia inter virtutes morales quæ ſunt circa paſſiones, tanto in eis magis relucet rationis bonum, quanto circa maiora ſubditur rationi motus appetitus: fortitudo autem ſubdit motus appetitus rationi in his quæ maximè pertinent ad hominem; in his ſcilicet quæ pertinent ad mortem, & ad vitam. Vltimum locum inter virtutes quatuor morales tenet temperantia, quæ ſubdit appetitum rationi circa ea quæ immediatè ordinantur ad vitam, vel in eodem indiuiduo, vel in eodem ſecundum ſpeciem.

EXPLICATIO ARTIC.

Vtrùm iuſtitia inter virtutes morales primatum teneat.

PRo huius articuli explicatione ſciendum eſt, ꝙ Ariſt. 5. Ethic. ca. 1. pronuntiat apertè, iuſtitiam eſſe præclariſſimā omniū virtutū moralium: dicitq; quòd Lucifer nō eſt adeò admirabilis, & aliis multis encomiis iuſtitiam cōmendat; dicitq; eſſe prouerbium, quòd iuſtitia virtutem continet omnē Cice. lib. 1. de officiis ca. de iuſtitia dicit, quòd in hac virtute eſt maximus omniū ſplēdor.

Ariſtot. 5. Ethi. ca. 1. Prouerbiū Biātis philoſophi.

¶ Quòd igitur iuſtitia ſit præclariſſima omnium virtutum moralium, ſic oſtendo, tum ratione ſubiecti: reſidet enim in appetitu rationali, qui præſtantior eſt appetitu ſenſitiuo, in quo cæteræ virtutes reſident: tum verò ratione obiecti; nam virtus verſatur circa difficile: difficilius autē eſt hominem eſſe rectè affectum ad bonū alienum ad quod natura noſtra non eſt propenſa, quàm ad bonum propriū ad quod ſatis eſt inclinata: propter quod dicit Ariſt. eſſe plures qui in propriis bonis valent virtute, in alienis verò non valent: quia eſt res magis ardua: vnde approbat dictū Biantis Philoſophi; Magiſtratus virum oſtendit: quoniam in hoc munere iam reſpicit alium. Ex quo concludit, optimū eſſe qui in ordine ad ſe, & in ordine ad alios bonus eſt.

¶ Idem oſtendo ex effectu: nam iuſtitia habet in officio tueri pacem & tranquillitatem Reipub. qua de cauſa Ariſt. comparauit illam Lucifero: affert enim ingentiſſimam pulchritudinem Reipu. conſeruando eius pacem & tranquillitatem. Rurſus, iuſtitia eſt neceſſaria in omni tempore, in omni loco, & in omnibus hominibus: fortitudo tantum eſt neceſſaria in bello, & ad tuendā iuſtitiam: propter quod Ageſilaus interrogatus, vtra eſſet perfectior, iuſtitia, an fortitudo? reſpondit, ſi omnes eſſemus iuſti, fortitudine non eſſet opus.

Ageſilaus.

¶ Vltimò, nomine iuſtitiæ hic cōprehendimus iuſtitiā legalē, quæ abſque dubio præclariſſima eſt, cōſulit namq; & tuetur bonum commune, quod eſt bonum diuinum.

De fortitudine vtrū ſit iuſtitia ipſa præſtātior.

¶ Sed contrà eſt argumentum: nam fortitudo rectificat appetitum circa vitam & interitum, & circa operationes quæ ſunt maximè arduæ: iuſtitia verò verſatur circa commutationes & res venales, ſed priores operationes ſunt longè præſtantiores quam ſecundæ, iuxta illud Iob. 2. Pellem pro pelle, & omnia quæ habet homo dabit pro anima ſua: id eſt membra, & omnem ſubſtantiam.

Prim. arg.

¶ Deinde, nobilitas virtutū, vt antea dictū eſt, ex prēſtantiſſimo actu inueſtigāda eſt; ſed actus præſtātiſſimus fortitudinis exuperat in dignitate oēs actus iuſtitiæ, videlicet martyrium, & oppetere mortē pro Deo, & pro iuſtitia, iuxta illud; Maiorē charitatē nemo habet quàm vt animā ſuā ponat quis pro amicis ſuis: ergo fortitudo primatum tenet.

Secundū.

¶ Denique, virtus verſatur circa difficile: ſed fortitudo verſatur circa difficilius, & magis arduū obiectū, ſcilicet circa pericula mortis, quæ omniū terribilium terribiliſſima eſt.

Tertium. Solutio argumentorum.

¶ Ad hæc argumenta dicendum eſt breuiter, ꝙ iuſtitia non rectificat appetitum circa cōmutationes & res venales tantum, ſed etiam circa vitam, & interitum: cum enim homo debeat mori pro bono publico, ſubire hanc mortem

eſt actus iuſtitiæ, cuius officium eſt reddere vnicuiq; quod ſuum eſt: ſed ſi conſideretur hæc mors quatenus terribilis eſt, pati mortem eſt opus fortitudinis, cuius officium eſt confirmare animum ne fugiat. Ex his patet ad primum, & ſecundum argumentum.

¶Ad tertium reſpondetur, ꝙ licèt verſaretur circa difficilius obiectum, non eſt cõſequens ꝙ ſit nobilior virtus: nam nobilitas virtutis nõ ex difficultate, ſed ex nobilitate obiecti inueſtiganda eſt: ſicut dilectio inimicorũ difficilior eſt, quã amicorũ dilectio; at amicorum dilectio perfectior eſt. De reliquis pertinentibus ad hunc articulum legite autorem.

Cõcluſio.

EXPLICATIO ARTIC.

1.Cor. 13. Concluſio articuli huius eſt de fide catholica. Patet ex illo; Nunc manent tria hæc, fides, ſpes, charitas: maior autem horum eſt charitas: Ad Col.3. & ad Coloſſ.3. Super omnia charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis: & in alio loco dicit Paulus; Adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro: æmulamini charismata meliora. Loquitur apertè de charitate. Et ratio eſt euidẽs: Nam inter virtutes Theologicas ea eſt præcipua, q̃ magis nos vnit Deo; ſed charitas magis nos vnit Deo; ergo præcipua eſt. Patet minor: nam fides, & ſpes important quandam diſtantiã a Deo: fides enim eſt de non viſis, ſpes de non habitis, charitas verò importat maximã vnionẽ ad Deũ, ſecundũ illud 1.Ioã. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

1.Ioã.c.4.

Vtrùm prudentia ſit præſtãtior charitate; & idẽ quæritur de fide Primum.

Sed contrà, Nam prudentia dirigit charitatem, & eius opera: ergo eſt perfectior. Deinde, fides eſt in intellectu, & verſatur circa verum, quod eſt nobilius obiectum quàm bonum, vt diximus.

Secundũ.

¶Præterea dirigit charitatem, & oſtendit, quomodo, & quatenus diligendus eſt Deus: ergo.

Tertium.

Argumentorum ſolutio.

¶Ad primum argumentum confutandũ dicendum eſt, quòd charitas verſatur circa principia ſupernaturalia, ſicuti ſyndereſis circa principia moralia naturalia: & ideo nõ regulatur a prudentia, quæ verſatur circa concluſiones. Secundo dico, quòd ſi aliqua virtus dirigit claritatem, ſapientia eſt, de qua non facilè definierim an ſit præſtantior charitate. Tertiò dicendum eſt (& eſt mirabile paradoxum) quòd charitas non indiget directore: charitas namq; omnia dirigit, omnia credit, omnia ſperat, omnia operatur: ita Paulus.

Ad primũ.

Paradoxũ de charitate.

¶Ad ſecundum argumentum dicendum eſt, quòd fides nõ eodem modo ſe habet ad virtutes Theologicas, ſicuti prudentia ad virtutes morales: nã virtutes Theologicæ habẽt obiectum quod eſt ſupra hominem, prudentia verò & virtutes morales habent obiectum infra hominem: in his verò quæ ſupra hominem exiſtunt, melior eſt dilectio quam cognitio. Ratio huius eſt; quia cognitio eſt ſecundũ quod cognitum eſt in cognoſcẽte: amor verò perficitur per hoc quòd diligens trahitur ad rem dilectã: id verò quod eſt ſupra hominẽ, perfectius eſt in ſe quam in noſtro intellectu (vnũquodque enim quod recipitur, ad modum recipientis recipitur) èconuerſo verò res ſe habet in his quæ infra hominem exiſtunt. Ex hoc documento ſtatim ſequitur, quòd fides eſt inferior charitate: nam charitas fertur in Deum, prout eſt à parte rei; fides verò prout eſt in intellectu noſtro caliginoſo & obſcuro. Item eſt aliud diſcrimen, ꝙ prudentia ſic moderatur opera virtutũ moralium, ꝙ conſtituit illis limitẽ: cõſiſtunt namque in medio: fides verò ſic dirigit charitatem, quòd non conſtituit illi limitem: virtutes enim Theologicæ non conſiſtunt in medio, vt antea dictum eſt.

1.Cor. 13. Ad ſecundum.

Cõcluſio.

Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

QVAESTIO LXVII.

De duratione virtutum poſt hanc vitam; in ſex articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶Vtrùm virtutes morales maneant poſt hanc vitam.

SVMMA TEXTVS.

Prima concluſio. Virtutes morales, quo ad materiale, id eſt quantum ad moderationem paſſionum, non manent in patria. Ratio eſt: quoniam in futura vita non habebunt locum concupiſcentiæ, neque delectationes ciborum, aut venereorum, neque timores & audaciæ circa pericula mortis; aut verò diſtributiones, & communicationes rerum, quæ in vſum præſentis vitæ veniunt.

¶Secunda concluſio. Virtutes morales manent in vita beata quantum ad formale; id eſt quantum ad modum a ratione definitum; in quantum ſcilicet ratio vniuſcuiuſque rectiſſima erit circa ea quæ ad ipſum pertinent circa ſtatum illum: vis appetitiua mouebitur ſecundum ordinem rationis in his quæ ad ſtatum illum pertinent: vnde prudentiæ actus erit, nullum bonum Deo præponere, vel æquare, fortitudinis, ei firmiſſimè inhærere; temperantiæ, nullo affectu noxio delectari: ad iuſtitiam verò pertinebit Deo ſemper ſubditum eſſe.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Examinatur quomodo virtutes morales maneãt in vita beata. Aug.14.de ciuit.ca.9. Cicero.

Quæſtionẽ huius articuli eruditiſſimè tractat D.Aug. contra Cic. qui in Dialogo, qui inſcribitur Hortenſius, dixit poſt hanc vitam non eſſe virtutes Cardinales, ſed eſſe beatos homines conſideratione naturæ, qua nihil melius, nec mirabilius excogitari poteſt. Ratio huius autoris eſt, quoniam beati non egent præſidio iſtarum virtutum acquiſita beatitudine. Contrà docet D.Auguſt. quòd iſtæ virtutes quas noſtro labore comparamus, manent poſt hanc vitam, licèt habeant diuerſos

ſos actus pro ſtatus conditione, & qualitate. Conſentit Diuo Auguſtino Diu. Thomas in hoc articulo, & explicat eleganter quos actus iſtæ virtutes habeant in vita beata. De qua re diſputant Doctores in tertio, diſtinct. 33. & Durand. quæſt. 4. dicit duo: alterum eſt, quòd prudentia & iuſtitia manent in vita beata: nam reſident in ſubiectis incorruptibilibus; & non eſt quare in vita beata corrumpantur: potiſſimè cùm habeant ſuos actus præſtantiſſimos; Alterum eſt quòd virtutes appetitus ſenſitiui non manent in vita beata: nam corrupto corpore, corrumpitur appetitus ſenſitiuus: eſt enim virtus in organo corporis exiſtens; corrupto autem appetitu ſenſitiuo, corrumpuntur virtutes in eo exiſtentes: poſt reſurrectionem verò non ſunt futuri actus, quibus iſtæ virtutes comparari queant, ergo nõ manent. Hanc ſententiam video placere viris doctiſſimis, & probatur ſic.

D. Thom. Durand. Pri. Concl. Secunda.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm virtutes intellectuales maneant poſt hanc vitam.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Virtutes intellectuales quo ad materiale, id eſt quo ad phantaſmata, non manent poſt hanc vitam: corrupto namque corpore, phantaſmata corrumpuntur.

¶ Secunda Concluſio. Virtutes intellectuales quo ad formale, id eſt, quo ad ſpecies & habitus, manent poſt hanc vitam. Ad cuius concluſionis probationem ſupponit D. Thom. quorundam ſententiam, qui aſſerebant, corrupto corpore nullam ſcientiam aut virtutem intellectualem manere. quia ſpecies intelligibiles non manent in intellectu, niſi quando actu intelligit; neque ſpecies conſeruari poſſunt, niſi vires ſenſitiuæ actu conſiderent: vnde cum corrupto corpore ceſſet huiuſmodi conſideratio, tolluntur omnino ſpecies, & ſcientiæ. Hanc opinionem D. Thom. refellit; tum, quoniam eſt contra Ariſtotelem tertio de anima tex. 8. tum, quoniam ſpecies recipiuntur in intellectu, ſecundum modum intellectus: ideo ſicut intellectus incorruptibilis eſt, ita & ſpecies ſunt incorruptibiles.

¶ Nam in Angelis non conſtituuntur iſtæ virtutes: quoniam non poſſunt habere actus prædictarum virtutum; ſed in beatis non poſſunt eſſe actus iſtarum virtutum: ergo nõ permanent in patria.

¶ Secundò, in beatis non conſtituitur virtus pœnitentiæ, quoniam non poſſunt habere dolorem de peccatis in vita beata. ergo iſtæ virtutes in beatis non ſunt conſtituendæ; ſi quidem non habent actus proprios.

¶ Tertiò, in beatis non manent fides vt ſentiunt vniuerſi Theologi: hac de cauſa, quoniam non poteſt habere actum proprium: ergo ſi virtutes iſtæ non habent actũ proprium, in vita beata certè non manent. Item, eſſentia & ſubſtantia iſtarum virtutum eſt moderari paſſiones, & conſtituere modum inter exceſſum & defectum: ergo ſi non manent, quantum ad moderandas paſſiones, quod uocat D. Th. quantum ad materiale, certè non manent.

¶ Vltimò, perfectio & ornamentum virtutum eſt producere ſuos actus perfectè: ſed iſtæ virtutes non producunt ſuos actus in vita beata: ergo non manent quantum ad ornamentum, & perfectionem.

Secunda.

¶ Gabriel quæſt. 1. dubio tertio tenet, quòd iſtæ virtutes manent poſt reſurrectionem: & probat ſic. Nam iſtæ virtutes ſunt ornamenta, & inſignia illuſtriſſima hominis ſtudioſi: ergo manent in vita beata ad illuſtrandum illum & decorandum. Sanè quemadmodum in carne Chriſti Domini manent cicatrices, in quibus beati contemplentur victoriam præteritæ paſſionis: ſic in vita beata manent iſtæ virtutes, in quibus beati contemplantur victoriam quam de ſuis paſſionibus reportauerunt.

Gabriel. Primum.

¶ Deinde, in vita beata nulla eſt potentia quæ otioſa ſit. Intellectus prudentiſſimè iudicat: voluntas obtemperat rationi: concupiſcibilis delectatur ſuauiſſimè atque rectiſſimè: iraſcibilis audet fortiſſimè vt aggrediatur res maximè arduas: ergo non eſt quare in vita beata iſtæ potentiæ ſuis virtutibus orbentur.

Secũdum.

¶ Præterea in vita beata in ſenſibus ſunt inenarrabiles iucunditates: & (vt exiſtimant doctiſſimi Theologorum) etiam in guſtu; ergo ad iſtas delectationes moderandas neceſſariæ ſunt virtutes.

Tertium.

¶ Vltimò, actus fortitudinis non ſolùm eſt vincere pericula, ſed ſuperatis periculis gaudere, & triumphare. Rurſus, non ſolùm eſt actus temperantiæ moderari paſſiones, ſed eis moderatis gaudere, & fruitionem ſuſcipere: iſti verò actus præſtantiſſimè inueniuntur in vita beata.

Vltimum.

¶ Et ad argumentum Durand. reſpondetur, quòd nihil valet: nam ſicuti per magnum miraculum in reſurrectione corpus noſtrum reſtauratur: ita reparatur appetitus ſenſitiuus oĩbus ſuis virtutibus exornatus. ¶ Ad alia verò argumenta ex dictis patet quid dicẽdum ſit: nam expoſitũ eſt, quos actus prædictæ virtutes in vita beata habeant.

Solutio argumentorum.

¶ Sed dicet Theologus; ex iſta doctrina manifeſtè ſequitur, fidem permanere in vita beata, ſiquidem manebit ad victoriam & triumphum de difficultate credendorum ſuperata. Reſpondetur, non recte ſequi: nãm fides dicit imperfectionem repugnãtem cum vita beata: eſt enim lumẽ obſcurum de non viſis. Ex quo documento ſequitur ſolutio illius argumenti, quod in præſenti ſolet adduci, quod eſt huiuſmodi.

¶ Adueniente fine ceſſant media neceſſaria ad finẽ: ſicut cum ventum eſt in portum, iam non eſt neceſſaria nauis: ſed virtutes morales ſunt media neceſſaria ad vitam obtinendam: hoc enim diſcrepant à virtutibus Theologicis, quòd virtutes Theologicæ verſantur circa finem vltimum, morales circa media: ergo cum peruentum eſt in vitam beatam, virtutes morales neceſſariæ non ſunt.

¶ Ad hoc argumentum dicendum eſt, quòd non omne quod ordinatur ad finẽ, ceſſat acquiſito fine; ſed id tantũ quod dicit imperfectionem: virtutes verò morales tantùm abeſt vt dicant imperfectionem, vt maximè conducant ad vitæ beatæ perfectionem. Vide Diu. Thom. quæſt. de vir. card. articulo vltimo.

D. Thom.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DVbium eſt in hoc articulo, an concluſio ſecunda vera ſit? Probatur quòd non.

Dubiũ de veritate ſecundæ cõcluſionis.

¶ Nam (autore Ariſt. 3. de anima) oportet intelligentem phantaſmata ſpeculari; ſed in anima ſeparata non ſunt phantaſmata: ergo non manet rerum cognitio.

Ariſtot.

¶ Secundò, omnis noſtra cognitio ortum habet à ſenſu, vt conſtat: ſed in anima ſeparata non manet vlla rerum cognitio ſenſitiua: ergo nulla manet.

Argumenta à parte negatiua.

¶ Tertiò, ſcientia diuinæ Theologiæ non manet in vita beata. quod eſſe verum, ſic demonſtro. Nam Theologia noſtra habet ſecum coniunctam obſcuritatem: obſcuritas verò repugnat viſioni claræ quæ habetur in vita beata: ergo ſcientiæ quas hic comparamus, non manent in vita beata.

Primum. Secundũ. Tertium.

¶ Vltimò, Diu. Thom. in probatione huius concluſionis vtitur magna æquiuocatione: nam rectè demonſtrat quòd maneant ſpecies intelligibiles in anima ſeparata: ſed ſpecies intelligibiles non ſunt ipſæ ſcientiæ, vt antea demonſtratum eſt: ergo eius probatio inualida eſt.

Vltimum. D. Thom.

¶ Reſpondetur, quæſtio huius articuli in magnam nos inducebat diſputationem de cognitione animæ ſeparatæ, niſi priùs expoſita eſſet prima parte, q. 89. per multos articulos. Hac igitur veritate ſuppoſita, & ſtatuta, ex illo loco ad ſolutionem argumentorum accedamus.

Solutio argumentorum contra ſnĩam.

¶ Ad primum, & ſecundum dicendum eſt, quòd anima viuit vitam iſtam mortalem, propter colligationem quam

Ad primũ & ſm.

quam habet eum corpore, non poteſt quidquam intelligere, niſi conuerſione ad phantaſmata. quod liquet in hominibus ſtultis, & inſanis, qui propter læſionem phantaſiæ nihil poſſunt aut rectè intelligere, aut ratiocinari. Cæterum anima ſeparata in ſtatu reſurrectionis glorioſæ, ſicut habet alium modum eſſendi, ita habet alium modum intelligendi: & ſicuti non dependet à corpore, quin potiùs corpus dependet ab ipſa, ſic vtitur ſpeciebus ſine dependentia à corpore, & intelligit per habitus ſcientiæ, quos hic comparauit.

Concluſio.

Alia ſolutio.

¶ Alia confutatio horum argumẽtorum eſt, quæ aſſerit multum probabiliter quòd animæ ſeparatæ ſpecies infundũtur ad res ſingulares cognoſcendas: nam ad res vniuerſales ſatis valent ſpecies intelligibiles quas hic comparamus.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium argumentum reſpondetur, quòd noſtra Theologia quam hic comparamus non manet in patria, ſiquidem obſcura eſt; & omnis obſcuritas repugnat viſioni claræ, quæ in vita beata poſſidetur: & ideo non eſt eadem ratio de cæteris ſcientijs quæ euidentiam habent. Sed de hoc latiùs diſputatur in prima parte in principio.

Advltimũ.

¶ Ad vltimum argumentum reſpondetur cum Domino Caiet. quòd D. Thom. prætermiſſis habitibus, de quorum eſſentia & quidditate verſantur diuerſæ ſententiæ inter Doctores, acceſſit ad radicem, ſcilicet ad ſpecies intelligibiles, quibus permanentibus, euidenter concludit virtutes intellectuales permanere in vita beata: & ſcientia tanto certior eſt, quanto vniuerſalior, & ab opinionibus magis remota.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm fides maneat poſt hanc vitam.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt negans, quam tali ratione probat Diu. Thom. De ratione fidei eſt imperfecta cognitio, cùm ſit ſubſtantia ſperandarum rerum argumentum non apparentium; vnde de ratione fidei eſt vt credens non videat id quod credit: at beatitudo ex ſui ratione habet perfectionem cognitionis ex parte ſubiecti: requirit enim vt beatus videat id quod beatificatur: ſed impoſſibile eſt perfectam & imperfectam cognitionem ex parte ſubiecti ſimul eſſe in eodem: ergo impoſsibile eſt fidem manere in vita beata. Et confirmatur, etenim (vt dicitur.) Per fidem ambulamus, & non per ſpeciem, quamdiu exiſtentes in corpore peregrinamur à Domino: illi autem qui ſunt in vita beata non peregrinantur à Domino, ſed ſunt ei præſentes: ergo fides in illis non manet.

¶ Tertiò, dicit, quòd actus fidei, et viſionis claræ non inter ſeſe repugnãt, vt exiſtimat D. Thom. quapropter poſſunt eſſe ſimul: Sed probabilius eſt quòd nõ maneant ſimul. Prima pars probatur. Nam quando manet ratio formalis actus, & operationis, manet ipſa operatio, & actus: ſed in vita beata manet ratio formalis viſionis, & ſcientiæ, & fidei, qđ ſic demonſtro. Nam ratio formalis viſionis eſt, quòd obiectum ſit præſens potentiæ cognoſcitiuæ: hanc autem manere, certius eſt quàm vt ſit oſtendendum. Ratio autem formalis ſcientiæ eſt, ſcire concluſiones per principia: hanc autem manere liquet. Ratio verò fidei eſt, aſſentiri propter autoritatem primæ veritatis: beati verò aſſentiuntur articulis fidei propter autoritatem Dei teſtificantis, quæ non minor eſt in cœlo quàm in terra: ergo in vita beata manet viſio, & actus credendi.

Tertiũ dictum Dur.

pri. Argu.

Secũdum.

¶ Secundò, actus fidei, & claræ viſionis differunt ſicut perfectum & imperfectum: ſed ſcientiæ naturales, & clara Dei viſio differunt ſicut perfectum & imperfectum; & nihilominus manent in vita beata: ergo actus credendi, & viſionis claræ manent ſimul. Et arguitur in patrocinium huius ſententiæ Durandi.

Tertium.

¶ Nam fidei non repugnat rerum euidentia, & clara Dei viſio: ergo poſſunt eſſe ſimul. Conſequentia euidens eſt, & probatur antecedens. Nam primus Angelus cognouit euidenter Deum non poſſe mentiri, quod de ſe liquet. Rurſus cognouit Deum reuelare illi Trinitatis myſterium. quod ſic oſtendo. Nam cognouit euidenter quòd alius Angelus hoc ſibi non reuelabat, atque adeò cognouit quòd ſuus intellectus hoc ſibi non prædicebat: ergo cognouit euidenter myſterium Trinitatis eſſe verum; & ſimul habebat fidem: ergo fides, & rerum euidentia non repugnant.

Quartum.

¶ Deinde, mitacula quæ Chriſtus Dominus operabatur, euidenter oſtendebant Apoſtolis illum eſſe Deum: ergo euidenter oſtendebant illum non poſſe mentiri: ſed prædicebat myſteria Trinitatis: ergo euidenter cognoſcebãt Deũ eſſe trinum & vnum; & habebant fidem: ergo. Antecedens huius argumenti aſſerit Diu. Thom. 3. parte quæſt. 47. art. 5. & in 22. quæſt. quinta articul. 2. & de veritate quæſt. 14. articul. 9. ad 4.

Vltimum.

¶ Vltimò, Chriſtus Dominus per viſionem beatificam vidébat eſſentiam diuinam, & Trinitatem perſonarum, & per ſcientiam inditam cognoſcebat Trinitatem perſonatũ multò meliùs quàm omnes Prophetæ: & hoc quidem per reuelationem, & fidem, quantum videtur: nam nec aliqua creatura, nec aliquis effectus, nec aliqua ſpecies creata poteſt repreſentare Deum vt trinum, ſed tantum vt vnum: omnia enim opera Trinitatis ad extra ſunt indiuiſa, vt optimè oſtendit Diu. Thom. 1. par. quæſtio. 32. articul. 1. ergo. Secunda pars aſſertionis patet: nam actus fidei eſt obſcurus: ergo non poteſt eſſe ſimul cum clara Dei viſione. Deinde actus fidei ſemper eſt de non viſis; ergo non poteſt eſſe ſimul cum clara Dei viſione.

Expoſitio quæſtionis pri. Concl. Ad Hebꝛ.

¶ Pro explicatione veritatis dico primo, qui aſſerit quòd actus fidei manet ſimul cũ clara Dei viſione, periculosè loquitur, & violentiam infert ſacris ſcripturis: nam Diu. Paulus ſic definit; Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum argumentum

EXPLICATIO ARTICVLI.

Num actus fidei & viſio dei clara poſſint eſſe ſimul. Durand.

IN hoc articulo eſt prima dubitatio, an actus fidei, & viſio Dei clara poſſint eſſe ſimul? De hac re tractant Theologi in tertio diſtinctione 31. Et Durand. quæſt. 3. & 4. in huius rei expoſitionem tria dicit.

¶ Primum eſt, non eſſe contra fidem, nec contradictionem ſcripturarum aſſerere, quòd actus fidei, & clara Dei viſio poſſint eſſe ſimul: nam non eſt aliquis ſcripturæ locus qui hoc conuincat: ſcripturæ namque loquuntur de facto, non de poſſibili.

1. Cor. 13.

¶ Secundò dicit, non eſſe contra fidem, nec contra traditionem ſcripturarum aſſerere, quòd actus fidei, & viſio Dei clara de facto maneat ſimul in vita beata: nam ſi probatur oppoſitum, maximè ex illo 1. Corinthiorũ 13. Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus: cum venerit qđ perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt: id eſt, cum venerit viſio beata, euacuabitur, & deſtruetur fidei cognitio, quæ obſcura & imperfecta eſt. & ibidem dicitur; Videmus nunc per ſpeculum, & in ænigmate; tunc autem facie ad faciem. Sed ex hoc loco id non probatur: nam præmiſerat Paulus de charitate dicens; Charitas nunquam excidit, ſiue prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſiue ſcientiæ deſtruentur: ſed hoc non obſtante, non eſt error aſſerere quod donum prophetiæ maneat in patria: quòd enim maneat, aſſerunt Doctores graues; & Chriſtus Dominus fuit verè Propheta, & erat verè beatus, & comprehenſor. Certè ipſe Dominus appellat ſe Prophetam, cum dicit; Matth. 13. Nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua.

Donũ prophetiæ an maneat in patria.

primũ arg. Matth. 13.

Secũdum.

Tertium.

¶ Præterea, donum linguarum, & eius vſus manent in vita beata, vt ſentiunt plerique Theologi.

¶ Denique, ſcientiæ humanitus acquiſitæ permanent in

mentum non apparentium. In qua definitione duo dicuntur: vnum eſt, quòd fides eſt fundamentum ſpei, ſed in vita beata non manet ſpes: ergo non manet fides, Deinde dicit, quòd eſt argumentum nō apparentium, id eſt perſuaſio de rebus quæ non videntur; dicit enim idem Paul. Quandiu ſumus in corpore, peregrinamur a Domino: per fidem enim ambulamus, in qua ſententia conſiderandum eſt, quas diſpoſitiones ponat in nobis fides: in primis facit nos peregrinos & exules a patria cœleſti: deinde facit nos viatores; vnde dicit; Per fidem enim ambulamus; viſio vero beata facit nos domeſticos Dei, & comprehenſores diuinæ viſionis: ergo viſio beata, & actus fidei omnino repugnant. Hoc enim aſſerunt ſancti Patres: dicit enim Diu. Auguſt. 27. ſermone de verbis Apoſtoli; Quid eſt fides, niſi credere, quod non vides? Idem teſtatur D. Gregor. homilia 26. in euangelia explicans illud Ioannis capitulo 20. Quia vidiſti me Thoma, &c. Item Durando poſſumus dicere; quod videt quis, quid credit? quemadmodū dicit Paul. Quod habet quis, quid ſperat?

2. Cor. c. 4.

Auguſt. Gregor.

Sec. concl.

¶ Secundo, dico etiam ſecundum rationem naturalem repugnantia eſt, quòd ſint ſimul actus fidei, & claræ viſionis; ſicut repugnantia eſt quòd ſint ſimul in eodem cognoſcente clara, & obſcura notitia eiuſdem obiecti: nam actus fidei extrinſece, & ex ſua eſſentia eſt actus obſcurus: ergo impoſſibile eſt quòd ſit ſimul cum clara viſione eiuſdem obiecti.

Argumentorum ſolutio.

¶ Ex quo documento vniuerſa argumenta Duran. ſolutionem habent. Nam illud quod adducit, quòd in vita beata manet ratio formalis credendi, falſum eſt. nam ratio formalis credendi non eſt aſſentiri veritatibus propter autoritatem dicentis, ſed aſſentiri obſcure & ænigmatice: propter quòd dicit D. Pau. Videmus nunc per ſpeculū, & in ænigmate. & D. Petrus de lumine fidei dicit; Cui bene facitis attendentes quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco.

Ad primū.

Secūdum.

¶ Item ſecundum argumentum quod facit Dur. inane eſt prorſus: dicit enim, q̄ actus fidei, & viſionis claræ differunt ſicut perfectum & imperfectum: ſed differunt etiam ſicut clarum & obſcurum, ſicut lucidum & caliginoſum; & ideo ſimul manere non poſſunt.

Ad tertiū.

¶ Ad tertium argumentum, q̄d fecimus in fauorem Dur. dicendum eſt primo, quòd euidentia in atteſtante non repugnat fidei: euidentia vero rerum in ſeipſis aduerſatur fidei. Voco euidentiam in atteſtante, quando eſt euidens tantum propter teſtimonium dicentis. Secundo reſpondetur, quòd euidentia in atteſtante repugnat fidei: ſic habent vniuerſi interpretes Diu. Thom. contra D. Caiet. 2. 2. quæſtio. 5. articulo primo.

¶ Et argumento de Angelo dicendum eſt, quòd Angelus inferior poterat illuminare ſuperiorem de myſterijs ſupernaturalibus. Præterea dico, q̄ Deus potuit creare alium Angelum ſuperiorem, qui de hac re illū illuminaret: atq; adeo potuit Deus myſterium ſic obſcure & ænigmatice proponere, vt Angelus non potuerit intelligere niſi obſcure.

Quartum.

¶ Ad quartum reſpōdetur, quòd miracula quæ Chriſtus faciebat, erant quidem ſigna euidentia diuinitatis, his qui penetrabant miracula, & modum faciendi miracula; quod communiter non cognoſcebatur, niſi per fidem infuſam. Secundo reſpondetur, quòd euidentia in arte ſtante, vt paulo ante dictum eſt, non aduerſatur fidei obſcuritati.

Quintum.

¶ Ad quintum reſpondetur, quòd Chriſtus Dominus per ſcientiam inditam non cognouit euidenter eſſentiam diuinam, & myſterium Trinitatis: ſic docet S. Thom. 3. p. quæſt. 11. artic. 1. quamuis contrarium aſſerat Caiet. ibidem ſed falſo. Secundo reſpondetur, quòd Chriſtus Dominus cognouit per diuinam reuelationem myſterium Trinitatis; ſed diuina reuelatio non eſt ratio formalis fidei, ſed diuina reuelatio obſcura & ænigmatica, qualis in Chriſto Domino inueniri non potuit.

Reſ. ad D.

¶ Supereſt reſpondere ad illum locum D. Pau. 1. Cor. 13. Siue prophetiæ euacuabuntur &c. & dicendum eſt, nō eſſe eandem rationem fidei, & cæterorum donorum quæ prædicabat Pau. eſſe euacuāda: nam fides habet obſcuritatem intrinſecam, quæ proinde ab ea nunquam ſeparatur: cætera vero chariſmata habent accidentariam imperfectionem pro ſtatu huius vitæ, quæ proinde ab eis ſeparari valet. Secundo reſpondetur, quòd bonum prophetiæ non manet in vita beata ſecundum ſubſtantiam: nam prophetia eſt ad aliquid futurum: & propheta eſt ille qui fatur ea quæ procul ſunt a cognitione audientium: in vita beata omnes beati intuētur omnia præſentia, & dicunt: Sicut audiuimus, ſic vidimus in ciuitate Dei noſtri. Verum eſt tamen, q̄ Chriſtus Dominus licèt eſſet comprehenſor, & beatus, fuit vere propheta: nam prædicebat ea quæ procul erant a cognitione audientium. De dono linguarum vero ſimilius eſt quòd non maneat in vita beata: nam ad perfectionem patriæ cœleſtis ſpectat, quòd idipſum ſapiant omnes, & vno eodemque loquantur idiomate. De ſcientia iam dictum eſt in præcedenti articulo, quòd manet tantum quo ad formale, non tamen quantum ad materiale.

¶ Secundum dubium eſt, vtrum habitus fidei maneat ſimul cum clara Dei viſione. Hanc quæſtionem explicat Duran. loco citato; & dicit in primis, non eſſe contra fidem aſſerere quòd manet ſimul cum viſione Dei clara. Deinde dicit, hoc eſſe omnino incertum. Tertio dicit, probabilius eſſe quòd ſint ſimul. Probatur hæc ſententia optimis argumentis.

Nū habitꝰ fidei maneat ſimul cum clara Dei viſione. Durand.

¶ In primis, D. Paul. in raptu vidit diuinam eſſentiam, vt conſtanter affirmat tum D. Auguſt. tum D. Thom. & non perdidit fidem, vt vniuerſi Theologi affirmant, & nomina tim D. Thom. 2. 2. quæſtio. 175. articu. 3. ergo habitus fidei perſeuerat ſimul cum clara Dei viſione. Nec valet dicere quòd D. Pau. vidit diuinam eſſentiam ad horam, & in tranſcurſu, & non permanenter: nam quòd habitus fidei non permaneat cum clara Dei viſione, non facit longitudo temporis, ſed natura oppoſitionis: ergo ſi in vno inſtanti perſeuerant ſimul, poterunt per longum temporis ſpatium perſeuerare.

Primum arg. Auguſt. D. Thom.

¶ Secundo, habitus fidei humanæ poteſt perſeuerare cū ſcientia rerum euidenti: ergo habitus fidei diuinæ poteſt perſeuerare cum clara Dei viſione. Conſequentia euidens eſt, & probatur antecedens. Nam ſiquis credat Aſtrologo aliquam veritatem, vt q̄ Luna eclipſabitur, quam poſtea vidit proprijs oculis eclipſari, non amittit fidem quam adhibuit Aſtrologo; immo adhibet illi fidem certiorem.

Secūdum.

¶ Tertio, habitus opinionis manet cum ſcientia, & adiuuat illam: ergo habitus fidei manet cum clara Dei viſione. Antecedens probatur: nam ſi quis aſſentiatur alicui veritati propter rationes probabiles, cuius poſtmodum adinuenit demonſtrationem, ille aſſenſus ſcientificus certior eſt, & firmior propter rationes probabiles: ergo opinio adiuuat ſcientiam.

Tertium.

¶ Quarto, ſi Philoſophus qui cognouit Deum eſſe, conuertatur ad religionem noſtram, & ſuſcipiat fidem, ille aſſenſus ſcientificus & euidens, fit firmior & certior propter fidē: ergo fides, & clara rei euidentia poſſunt eſſe de eodem.

Quartum.

¶ Quinto, noſtra Theologia quam hic addiſcimus in terris, manet in vita beata, vt habet opinio probata multorum Theologorum: ergo habitus fidei manet in vita beata: nam habitus fidei eſt habitus primorum principiorum in diuina Theologia.

Quintum.

¶ Item ſi fides nō perſeuerat in vita beata, maxime quia non poteſt habere actum ſuum, qui obſcurus eſt. Sed hæc ratio inualida eſt: nam virtutes morales manent in vita beata, cum tamen actus proprios in vita beata producere non valeant.

Sextum.

¶ Ad hoc dubium explicandum, dicendum eſt, quòd ſententia Durandi hæretica non eſt; nihilo ſecius tamen probabilius eſt, & magis conſentaneum diuinis literis, quod habitus fidei non perſeueret cum clara Dei viſione. Nam D. Pau. in teſtimonijs adductis in præcedēti dubio apertiſſime pronunciat, quòd fides non manet in vita beata ſine diſtinctione inter habitum & actum. Deinde, lumen fidei eſt obſcurum, & caliginoſum, & quod lucet quaſi lucerna lucens in caliginoſo loco: ergo aduenient lumine gloriæ ſplendidiſſimo, ſtatim diſſipabitur. Idem confir. Nam impoſſibile eſt quòd aer ſimul ſit ſplendidus, & caliginoſus: ergo impoſſibile eſt quòd intellectus noſter ſimul ſit illuſtratus lumine gloriæ clariſſimo. & fidei obſcuriſſimo. Vltimo lumen fidei habet in officio efficere homines viatores, peregrinos, & exules a patria cœleſti; quemadmodum dicit Paulus 2. Corint. 5. Quamdiu ſumus in corpore peregrinamur a Domineo: per fidem enim ambulamus: ſed viſio Dei facit homines beatos, & comprehenſores: ergo non perſeuerant ſimul.

Expoſitio dubitationis.

2. Cor. 5.

Solutio argumentorum.

¶ Ad primum argumentum, de viſione Pauli, multi affirmant quòd non vidit diuinam eſſentiam: quorum ſententiam

Ad primū.

tiam ego lubenter amplector, & ſecundum iſtam ſententiam non procedit argumentum. Alij, vt D. Auguſt. & Diu. Thom. affirmant conſtanter D. Paulum vidiſſe diuinam eſſentiam in raptu, & ſecundum iſtam ſententiam argumentum habet ſummas vires.

Quomodo Paulus viderit diuinam eſſentiam.

¶ Dicendum tamen eſt, quòd D. Pau. vidit diuinam eſſentiam, ad horã & in tranſcurſu, & ideo lumen glorię in illo potius habuit rationem diſpoſitionis, quàm habitus perfecti; ꝓpter quod potuit perſeuerare ſimul cum habitu fidei, ſicut diſpoſitio intemperãtiæ poteſt eſſe ſimul cum habitu temperantiæ: cæterum perfectus habitus intemperãtię non perſeuerat ſimul cum habitu temperantiæ. Hãc ſolutionem habet hic Cai. ex D. Th. 2. 2. loco citato. Alij vero Doctores dicunt quòd ſi Paulus vidit diuinam eſſentiã in raptu, lũmen gloriæ tunc diſſipauit lumẽ fidei, ſed poſtea iterum infuſa fuit illi fides ad credendũ. Sed hæc opinio nulla ratione probari debet; tum, quoniam nouitia eſt; tum, quoniam nullum fundamentũ veritatis habet. Quarta ſolutio eſt, quòd Diu. Pau. licèt viderit diuinã eſſentiam, & Trini tatem perſonarũ, non vidit omnia dogmata ad fidem ſpectantia; non vidit an eſſet in corpore, aut extra corpus; & reſpectu illorum quæ non vidit, manſit fides.

Cõcluſio.

Caieta.

Cõcluſio.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrum ſpes maneat poſt mortem in ſtatu gloriæ.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt negãs; cuius ratio eſt. Nam ſpes importat motum quẽdam in id quod non habetur; quare cum habetur id quod ſperatur, ſpes eſſe non poterit: in vita autẽ beata habetur iam quod ſperabatur, ſcilicet diuina viſio, & fruitio: non ergo ibi ſpes eſſe poterit: ſicuti neque aſſecuto termino motus, manet ipſe motus: vnde dicitur Rom. 8. Quod videt quis, quid ſperat? Spes ergo in vita beata manere nullatenus poteſt.

ARTIC. QVINTVS.

¶ Vtrum aliquid fidei, aut ſpei remaneat in gloria?

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt negatiua; quam probat D. Thom. primo. Fides eſt quidam habitus ſimplex: ſimplex autem vel totum tollitur, vel totum remanet: cum igitur fides non totaliter maneat, ſequitur eam omnino tolli, & deperdi. Secũdo eã probat, & ſimul refellit opinionem quandam aſſerentium fidẽ in vita beata non totaliter tolli, ſpem autem omnino ſubtrahi: ſed tamen ſi hæc opinio intelligat manere in patria eundẽ habitum genere, id eſt ſecundum quòd cognitionẽ dicit, vera eſt huiuſmodi opinio: cęterum hoc non eſt manere fidem; impoſſibile eſt enim eandem cognitionem numero manere in patria, cum illa quæ fuit in via. Nam ſublata differentia alicuius rei, manet quidem ſubſtantia generis, ſed non eadem natura illius rei: non enim remanet eadem animalitas, ſi non ſit eadem anima conſtituens animal. Cum ergo in alia vita corrumpatur vltima differentia fidei, implicat vt eadem numero cognitio, quæ prius fuit ænigmatica, fiat viſio aperta.

Cõcluſio. Ad quintum.

¶ Sed contra hæc omnia eſt vnum argumẽtum difficile. Nam qui vidit Romã, non amplius credit Romã eſſe: ſed D. Pau. vidit diuinam eſſentiam, & recordatur ſe vidiſſe: ergo nõ habuit fidẽ de hoc myſterio. Dominus Cai. loco citato ſic refellit argumentũ, vt dicat, ꝙ reſpectu illorum quæ vidit Paulus, non habuit fidẽ niſi in præparatione animæ: paratus enim erat aſſentiri his veritatibus, licèt euidẽtiam non haberet. Alij vero ex magiſtris noſtris aſſerunt, quòd D. Pau. non recordabatur ſe vidiſſe diuinam eſſentiam. Sed mirum eſt ꝙ D. Pau. narret hiſtoriam huius viſionis, & ꝙ ex eius narratione colligunt Doctores, D. Pau. vidiſſe diuinam eſſentiam, & quòd non recordaretur huius viſionis. Certe argumentum eſt difficillimum, & videtur dicẽdum, quòd ſicuti euidentia in atteſtante non repugnat fidei, ſicut antea dictum eſt; ſic nec aduerſatur fidei notitia memoratiua euidens, quando non eſt per propriam ſpeciem.

Caiet.

Ad ſecundum.

¶ Ad ſecundum argumentum reſpondetur, quòd ille homo iam non adhibet fidem Aſtrologo circa illam veritatem; ſed poteſt ei dicere, iam non credo propter tuam loquelam, ſed quia video.

Ad tertiũ, & quartũ.

¶ Ad tertium, & quartum argumentum dicendum eſt, ꝙ opinio, ſcientia, & fides ſe mutuo adiuuant his, in quibus non opponuntur. Habitus enim opinionis inclinat intellectum ad aſſentiendum, ſed cum formidine: aduenientе autem ſcientia, ille aſſẽſus fit firmior, & certior ratione habitus opinatiui, ſed tollitur formido: ſimiliter fides diuina dat aſſenſũ certum, ſed ineuidentem: aduenientе ſcientia, ille aſſenſus fit firmior, & certior, ſed tollitur ineuidentia. Cęterum in vita beata eſt tanta certitudo, tum ex præſentia Dei, tum ex lumine gloriæ, vt nõ opus ſit habitu fidei obſcuro. Vel dicendum eſt, ꝙ bene poteſt homo aſſentiri eidem veritati per mediũ demonſtratiuum, & per rationes probabiles: cęterum non eſt conſequens ꝙ ſciat, & opinetur eãdem veritatem, ſicut optime explicat S. Th. 2. 2. q. 1. art. 5. ad 4. & in 3. p. q. 9. art. 3. ad 2.

S. Thom.

ARTIC. SEXTVS.

¶ Vtrum maneat charitas poſt hanc vitam in gloria?

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio, quam ita probat D. Thom. Quando imperfectio alicuius non eſt de ratione ipſius ſpeciei, nihil prohibet, id quod antea imperfectum erat, poſtea perfectũ eſſe: ſicut cum homo per augmẽtum perficitur: charitas autem eſt amor, de cuius ratione nõ eſt aliqua imperfectio; poteſt enim eſſe habiti, & non habiti; viſi, & non viſi: ergo charitas non euacuatur per glorię perfectionem, ſed eadem numero manet.

Ad vltimum.

¶ Ad vltimum reſpondetur, quòd virtutes morales habẽt actus proprios & perfectos in vita beata, ſicut expoſitum eſt in primo articulo.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CIrca iſtum articulum ſolum decet aduertere, ꝙ eius cõcluſio eſt de fide catholica, vt patet ex illo Pauli Ro. 8. Quod videt quis, quid ſperat? Et ratio euidẽs eſt. Nam ſpes non eſt boni præſentis, & iam poſſeſſi, ſed futuri. Item ſpes dicit tendentiam: & motum ad aſſequẽdum finem: ergo acquiſito fine, ceſſat ſpes, & omnis motus. ¶ Sed ex hac definitione oritur duplex difficultas: vna eſt, an animæ beatæ per ſpem chriſtianã deſiderent corporis vnionẽ, & reſurrectionem? Altera eſt, an deſiderent per ſpem chriſtianã alijs beatitudinem futuram? Hanc rem explicat eleganter D. Th. 2. 2. q. 18. ar. 2. & elegãtiſſime ſolutione ad 3. & 4. legatur ibi.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COncluſio huius articuli eſt de fide catholica: dicit. n. Paulus; Charitas nunquam excidit. Ex iſta concluſione

1. Cor. 13.

ne duplex naſcitur difficultas.

Dubiũ de veritate cõ cluſionis.

¶ In primis videtur quòd charitas in vita beata ſit otioſa, & ſuperuacanea. Nam voluntas in vita beata neceſſitatur ad amandũ Deum, vt ſentiunt doctiſſimi Theologi in materia de beatitudine: ergo non indiget habitu charitatis ad amandum Deum. Deinde, voluntas naturaliter inclinatur ad amãdum Deum, & habet

Prima cõ. Deum præſentem ſufficienter propoſitum: ergo non indiget habitu charitatis.

Dubiũ 2. Vtrũ charitas viæ & patriæ ſint eiuſdẽ ſpeciei.

¶ Secunda difficultas eſt, vtrũ charitas viæ, & patriæ, ſint eiuſdẽ ſpeciei. Et videtur quòd differant ſpecie. Nam amor patriæ eſt neceſſarius & naturalis; amor viæ eſt liber: ſed liberum & neceſſariũ differunt genere, vt conſtat ex metaphyſica: ergo non ſunt eiuſdem ſpeciei. Secundo, charitas viæ nunquam poteſt adæquare charitatem patriæ, vt conſtat aperte: ergo nõ ſunt eiuſdem ſpeciei. Cõſequentia inde probatur: nã id quod eſt imperfectũ, per continuum augmẽtum poteſt adęquare id quod perfectũ eſt, quãdo ſunt eiuſdem rationis. Sed de his dictum eſt ſatis ſupra q. 4. art. 4. cum de beatitudine actum fuit, dicetúrque diſtinctius & clarius in 2. 2. quæſt. 24. ar. 7. Satis modo dictũ ſit de durationę virtutum.

Primũ ar. Secũdum. Secunda.

EXPLICATIO QVÆSTIONIS.

Quomodo diſtinguantur dona a virtutibus.

DE hac re diſſerunt Doctores in 3. diſt. 34. Et quidem de diſtinctione bonorum a virtutibus eſt communis opinio, ꝙ reipſa non diſtinguuntur, ſed tantũ nominis appellatione. Dicuntur virtutes, quoniam perficiunt potentias ad recte & ſtudioſè operandum. Vocãtur rurſus dona eædem virtutes, quoniam ſpirantur a Spiritu ſancto: ſic docet Scot. quæſtio. vnica con ſentiunt Gab. Almay. Ocham, & cęteri huius clariſ. Sed D. Thom. in hac q. artic. primo, poſtquã confutauit multos modos diſtinguẽdi virtutes, in fine ponit modum ſecundũ propriam ſentẽtiam, dicens, quòd ad inueſtigandum quomodo differant dona a virtutibus debemus modum loquẽdi ſacrę ſcripturæ ſequi, in qua recenſentur hæc dona, non ſub nomine donorum, ſed ſub nomine ſpirituũ, & impulſuũ. Dicitur enim Iſa. 11. Requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij, & fortitudinis, &c. Ex quo datur intelligi, quòd hæc dona inſunt nobis ex inſpiratione diuina. Inſpiratio vero diuina ſignificat motionẽ ex exteriori principio prouenientem. Eſt enim conſiderandum, quòd in homine eſt duplex principiũ mouẽs: vnũ interius quod eſt ratio, alterum exterius, quod eſt Deus: ſic Docet Ariſt. 7. Ethic. ad eundem c. 18. loquens de bona fortuna.

Scot. Gabriel. Almayn. Ocham. D. Thom. Iſaiæ 11. Prima cõc. Iſaiæ 11. Secunda. Duplex principiũ mouẽs in homine. Ariſto.

¶ Secundo notãdum eſt, quòd omne quod mouetur, vt recte moueatur, neceſſarium eſt, ꝙ ſit proportionatũ motori; & perfectio mobilis quatenus mobile, eſt qđ ſit recte diſpoſitum vt recte a ſuo motore moueatur: & quanto motor fuerit altior, atq; ſublimior, tanto in mobili

Prima cõ. Secunda.

QVÆSTIO LXVIII.

De donis Spiritus ſancti; in octo articulos diuiſa.

PRobationes literæ D. Thomæ in hac quæſtione, & duabus ſequentibus non ponuntur, vt ſolet fieri; quoniam in annotationibus habẽtur expreſſæ.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrum dona differant a virtutibus?

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Si loquamur de dono, & virtute ſecundum nominis rationem, non oportet vt diſtinguantur inter ſe.

¶ Secunda Concluſio. Dona diſtinguuntur a virtutibus ſecundum propriam rationem.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrum dona ſint neceſſaria homini ad ſalutem.

¶ Concluſio eſt affirmans.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrum dona Spiritus ſancti ſint habitus?

¶ Concluſio eſt affirmans.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrum conuenienter ſeptem dona Spiritus ſancti numerentur?

¶ Concluſio eſt affirmans.

ARTIC. QVINTVS.

¶ Vtrum dona Spiritus ſancti ſint connexa.

¶ Concluſio eſt affirmans.

ARTIC. SEXTVS.

¶ Vtrum dona Spiritus ſancti remaneant in patria?

SVMMA TEXTVS.

PRima Cõcluſio. Dona perfectiſſimè erunt in patria quantum ad eorum eſſentias.

¶ Secunda Concluſio. Dona, quantum ad materiam circa quam operantur, non habebunt operationem in ſtatu gloriæ, nec manebunt in patria, ſicut de virtutibus cardinalibus dictum eſt ſupra quæſtion. 67. art. primo.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶ Vtrum dignitas donorum attendatur ſecundum enumerationem Iſaiæ c. 11.

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Simpliciter loquendo de dignitate donorum, id eſt in comparatione ad proprios actus, eadem eſt ratio comparationis in ipſis, & in virtutibus. Dona enim perficiunt hominem ad omnes actus potentiarum animæ, ad quos perficiunt virtutes: quare ſicut virtutes intellectuales moralibus præferuntur & inter intellectuales, contemplatiuæ præſtant actiuis: ita in donis, ſapientia, intellectus, ſcientia, & conſilium præferuntur pietati, fortitudini, & timori.

¶ Secunda Concluſio. Quantum ad materiam, fortitudo; & conſilium præferuntur ſcientiæ, & pietati: fortitudo enim & conſilium habent locum in arduis: pietas autem & ſcientia in communibus. Vnde donorum dignitas ordini enumerationis reſpondet; partim quidem ſimpliciter, ſecũdum quòd ſapientia, & intellectus omnibus præferuntur; partim autem ſecundum ordinem materiæ, qua ratione, conſilium & fortitudo præferuntur ſciẽtiæ, & pietati.

ARTIC. OCTAVVS.

¶ Vtrum virtutes ſint præferendæ donis.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Virtutes theologicæ præferuntur donis.

¶ Secunda. concluſio. Si comparemus dona ad alias virtutes intellectuales, vel morales, dona præſtant virtutibus.

Secunda.

bili maior diſpoſitio neceſſaria eſt. Quod apertè videmus: nam in diſcipulo maior diſpoſitio & excellentior requiritur ad excellentiorem doctrinam percipiendam.

¶Tertiò notandum eſt, quòd virtutes humanæ perficiunt hominem ſecundum quòd natus eſt moueri & gubernari per rationē in omnibus quę agit tum interius, tum exterius; oportet ergo ineſſe homini alias perfectiones, ſecundū quas diſponatur vt diuinitus moueatur. Et iſtæ perfectiones vocantur dona Spiritus ſancti, non ſolum quia ab ſpiritu Sancto inſpirantur, ſed quoniam ſunt diſpoſitiones quędam, quibus anima diſponitur vt rectè & promptè
Iſa.50. moueatur ab inſpiratione diuina, ſecundum illud Iſa. 50.
Ariſtot. Dominus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, retrorſum non abij. & Ariſt. loco dudum citato dicit expreſſe, quòd ei qui mouetur per inſtinctum diuinum, non expedit conſiliari per rationem humanam, ſed ſequi eius ductum; mouetur enim a nobiliori principio quàm ſit ratio humana. Quæ ſententia vt melius intelligatur, quæritur diſtincte; Num Spiritus ſancti dona a virtutibus diſtinguantur.

Quæſtio vtrum dona a virtutibus diſtinguantur.

¶A parte negatiua hæc ſunt argumenta. Principio Diu. Auguſt. & Gregor. ſæpiſſimè ipſas virtutes appellant dona: nam beatus Auguſt. libr. 1. de quæſt. Euangel. quæſt. 8. exponens illud quod habetur Matth. 12. Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus, &c. ſic inquit; Septem vitia ſunt contraria ſeptem virtutibus Spiritus ſancti, id eſt ſeptem donis. Et lib. 15. de Trinit. appellat charitatē, donum dicens; nullum eſſe iſto dono excellentius, ſolumq; eſſe. quod diuidit inter filios regni, & filios perditionis. D. Gregor. 1. Moral. cap. 28. exponens illud Iob; Nati ſunt ei ſeptem filij, ſic ſcribit; Septē nobis naſcuntur filij; cum per conceptionem bonæ cogitationis, Sancti ſpiritus ſeptem in nobis virtutes oriuntur. Et adducit illud quod habetur
Iſa.11. Iſaiæ 11. Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, &c. quo in loco enumerantur ſeptem Spiritus ſancti dona.

Prim. arg. Auguſt. Gregor.

Secundū. ¶Præterea, quorum eſt eadem definitio, ipſa quoque inter ſe ſunt eadem: ſed definitio virtutis conuenit donis; vnumquodque enim donum eſt bona qualitas mentis, qua rectè viuitur, qua nullus malè vtitur, quam Deus in nobis ſine nobis operatur: ergo dona a virtutibus non diſtinguuntur.

Tertium. Ariſtot. ¶Ad hæc, virtus (autore Ariſtot.) eſt diſpoſitio perfecti ad optimum; eſtq; vltimum potentiæ; atque adeò eſt quæ bonum facit habentem, & eius opus bonum reddit. Atqui omnes prædictæ definitiones verè & propriè competunt donis, vt planè conſtat: dona ergo a virtutibus nō diſſidēt.

Quartum. ¶Quid; quòd pleraq; inter dona connumerata, proprijſſimè & veriſſimè ſunt virtutes. Etenim ſapientia, intellectus, & ſcientia, ſunt virtutes intellectuales, conſilium verò ad prudentiam pertinet; pietas autem ſpecies eſt iuſtitiæ; fortitudo quædam virtus moralis. videtur ergo quòd dona, & virtutes non diſtinguantur.

Vltimum. ¶Vltimò, ad perfectionem naturalem ſufficiunt acquiſitæ virtutes: ergo ad ſupernaturalem, infuſæ: vnde non oportet conſtituere dona a virtutibus diſtincta.

Confir. ¶Hoc ipſum confirmatur. Nam ad ſalutem hominis ſpiritualem ſat fuerit quòd homo ſe rectè habeat, tum circa diuina, tum circa humana; ſed per virtutes Theologicas homo rectè & ſtudioſe ſe habet circa diuina; per virtutes autem morales circa humana: ergo ſuperuacaneum eſt virtutibus dona ſuperaddere diſtincta. In contrarium eſt ſententia Diui Thomæ.

In oppoſitum. D. Thom. Iſa.11. ¶Ad huius rei expoſitionem animaduertendum eſt, eſſe omnium Doctorum ſententiam, quòd dona ſint ponenda ex Iſaia cap. 11. & de ſingulis donis ſunt teſtimonia euidentia in diuinis eloquijs. Sed contentio eſt, an diſtinguantur a virtutibus, & ad quos actus deſtinentur; In limine tamen quæſtionis operæpretium erit referre verba Iſaiæ, ex quibus doctrina donorū a diuinis Theologis eruta eſt. ſic habet Iſai. loco citato. Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. In huius ſententiæ elucidationē variant Sanctæ Scripturæ interpretes: nam Athana. lib. de fide vnitatis, ſeptiformem ſpiritum apud Iſaiam deſcribi ait; & numero hoc ſeptenario ſignificari plenitudinē diuinitatis Spiritus ſancti in Chriſto fuiſſe. Idem habet

Exponitur locus. Iſa.11.

Athanaſ.

Tertul. libr. 3. aduerſus Marcionem, & Origenes hom. 6. in Numeros, & Irenæus libr. 3. cap. 10. Videtur igitur voluiſſe prophetam horum ſpirituum appellatione, ſignificare Chriſtum habiturum omnem plenitudinem ſpiritus: ſicut cum præcipitur vt Deum amemus toto corde, tota anima, omnibus viribus, omni mente; nihil aliud videtur voluiſſe quàm id quod alibi dicitur; Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me ſunt nomini ſancto eius. Sic hoc loco dicit, omnes virtutes ſpiritus, quotquot vſquam in Chriſto reperiuntur, in Chriſto futuras eſſe. Cæterùm alij ſancti patres ex hoc loco efficaciter colligunt ſeptem Spiritus ſancti dona: nominatim Greg. Nazianzenus in ſanctam Pentecoſten. D. Baſil. contra Eunomium libr. 5. cap. 14. Aug. contra Fauſtum lib. 12. cap. 15. Iſychius in Leuiti. lib. 1. cap. 14. Cypria. lib. 1. aduerſus Iudæos cap. 20. & Hilarius in Matth. cap. 15. & Eccleſia canit. Tu ſeptiformis munere, &c Sed quidam nouitij Theologi, vt Vatablus, & Pagninus, tantum ex hoc loco numerant ſex Spiritus ſancti dona: nam pro eo quod ad finem huius ſententiæ dicit Iſa. Et replebit eum ſpiritus timoris Domini, vertunt iſti noui interpretes: odorari faciet eum omnes in timore Domini: vt ſit ſenſus, quòd Chriſtus citò odoretur eum qui timet Dominum: id eſt, cognoſcet bonos & malos. Sed nobis non licet relicta ſanctorum patrum autoritate, ad iſtorum ſententiā deflectere, qui amplectuntur Rabinorum, & Iudæorum ſententiam, ſanctorum patrum prætermiſſo conſenſu. Sit ergo exploratū & certum apud virum Theologum, quòd ex hoc loco efficaciter colliguntur ſeptē dona Spiritus ſancti, ſed quomodo diſtinguantur a virtutibus, & inter ſeſe, magna eſt diſceptatio inter doctores Theologos. Dur. in 3. diſt. 34. q. 1. refert de hac re quatuor Doctorum ſententias.

Tertul. Orig. Irenæus. Gre. Nazi. Baſilius. Auguſt. Iſychius. Cyprian. Hilarius. Vatablus. Pagninus. Quomodo dona a virtutib⁹ & inter ſe diſtinguātur.

¶Prima opinio eſt eorum, qui dicebāt virtutes, & dona realiter diſtingui: quia virtutes dantur ad bene operandum: ſed dona ad reſiſtendum tentationibus. Sed hanc opinionem reiicit idem Durand. quia per idem datur alicui facultas ad bene operandum, & ad reſiſtendum malo contrario: ſicut enim per temperantiam aliquis habet temperate viuere; ita per eandem habet reſiſtere oppoſitis temperantiæ: quod etiam in alijs virtutibus intelligendum eſt. Vnde de charitate, quæ imperat actus omnium virtutum, dicitur Cant. 8. Aquæ multæ, id eſt tentationes qualeſcunque, non potuerunt extinguere charitatem. Si ergo virtutes perficiunt ad rectè operandum, non oportet ponere alios habitus qui perficiant nos ad reſiſtendum tentationibus.

Durand. Cant. 8.

¶Secunda opinio dicit, dona differre a virtutibus; quia per virtutes euitantur peccata, per dona autem purgantur ſequelæ peccatorum. quod videtur probari ex ſententia D. Greg. qui ait; Sapientiam dari contra ſtultitiam: intellectum verò contra hebetudinem &c. quæ quidem nō ſunt peccata, ſed peccatorum ſequelæ. Sed hanc etiam expoſitionem refellit Durand. quia omnis huiuſmodi delectus tollitur per virtutes. ſicut per donа: ſapientia enim & intellectus, ſiue ſumantur vt virtutes, ſiue vt dona, æqualiter tollunt ſtultitiam & hebetudinem intellectus. Deinde pronitas ad peccandum eſt ſequela peccati: iſta autem pronitas tollitur per aſſuefactionem in actibus ſtudioſis.

Greg.

¶Tertia opinio dicit, virtutes, & dona differre ſicut ſuperius, & inferius; ita quòd omnis virtus eſt donum, non tamen omnè donum eſt virtus; Differentia autem nominum eſt, quòd illud idem quod dicitur virtus prout perficit nos ad bene operandū, dicitur donum prout datur a Deo: virtus enim ſortitur rationem doni; quia per infuſionem habetur: & hoc videtur in ſcriptura ſignificari. Sapientia enim quæ ſecundum ſe eſt virtus quædam, vocatur donum prout nobis a Deo infunditur: quod deſignat beatus Iacobus in ſua Canonica dicens; Omne datum optimū, & omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a patre luminum. Et deinde in particulari de ſapientia loquens, ait; Si quis indiget ſapientia, poſtulet a Deo, &c. Simili modo Pau. loquitur de fide, vocans eam donum ad Epheſ. 2. Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis: donum enim Dei eſt.

Iacob. Epheſ.2.

¶Contra hanc autem ſententiam non eſt argumentum. Nam ſi donum, & virtutes ſunt idem re, & ſolum differunt ſecundum rationem, quot ſunt virtutes, tot erunt dona: & temperantia quæ eſt virtus, erit etiam donum &c. Qui hanc ſequuntur opinionem, concedunt tot eſſe dona, quot

ſunt

ſunt virtutes infuſæ: quia ex infuſione ſortiuntur nomen doni. Quòd ſi roges, quomodo apud Iſa. non ponuntur iuſtitia, nec temperantia, &c. dicunt etiam ab Iſa. poni iuſtitiam, & temperantiam inter dona, ſi attendatur eorum caput: ſubdit enim; Et erit iuſtitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renum eius: & ita iam ibi ponitur fides & iuſtitia. Et ſub fide & ſpe, & charitatem dicunt contineri, Temperantiam autem dicunt intelligi debere in dono timoris, quia maximè per timorem a delectationibus carnis retrahimur, ſecundum illud; Confige timore tuo carnes meas. Prudentia verò nomine conſilij comprehenditur, & ita omnes virtutes intellectuales, morales, & Theologicæ; vt a Deo infunduntur, dona dicuntur. Et ſi obiicias, plura ergo ſunt dona quam ſeptem. Concedunt conſequentiã. Quòd verò a quibuſdã tantum ſeptem dona numerentur ex eo dicunt prouenire, quia initium tantum ca. 11. Iſaiæ conſideraverunt, non autem totũ proceſſum illius, attamen quia quædã ſunt quæ inclinant hominem ad rectè operandum, & a contrariis retrahunt, quamuis non ſint virtutes, tamen talia quando a Deo infunduntur, ſunt quædam dona; vt timor, ſiue accipiatur pro paſſione, ſiue pro affectione voluntatis actuali, vel habituali, ſecundum quam rationem donum magis extenditur quàm virtus, quia non omne donum eſt virtus, ſed omnis virtus eſt donum quando a Deo infunditur.

Duplex mod⁹ operandi.

¶Quarta opinio eſt, quòd dona differunt a virtutibus: quia dona perficiunt ad operandum altiori modo quàm virtutes. Ad quod intelligendum, aduertendum eſt quòd habitus non requiruntur ad eliciendam ſubſtantiam operationis, ſed propter modum operandi. Modus autem operandi, vt ad præſens attinet inſtitutum, eſt duplex, humanus & ſuprahumanus. Primum modum experimur in nobis: de ſecundo verò loqui videtur Ariſt. 7. Ethic. diuidens contra virtutem abſolutè & ſimpliciter acceptam, virtutem heroicam, quam vocat diuinam, eo quòd ſecundum eam quaſi diuino modo homo operatur. Ex quo ſic argumentatur Durandus: Vbi eſt alius & alius modus operandi, diuerſi habitus ſunt conſtituendi: ſed ſecundum virtutes operamur modo humano; ſecundum dona verò modo diuino; ergo ſunt differentes habitus. Confirmatur: quia cum homo ſit quid medium inter bruta, & ſubſtantias ſeparatas, quæ diuinæ dicuntur, ſicut in malitiis inuenire eſt modum humanum, & ſuperhumanum, vel beſtialem, ſicut ſunt peecata contra naturam, quæ excedunt modum naturæ humanæ, & malitiæ humanæ: ſic in bonis eſt inuenire humanum modum, ad quem perficiunt virtutes; & ſuperhumanum, ſiue diuinum, ad quem perficiunt dona. Tandem Durand. ingenuè fatetur ſe ignorare quomodo hæc dona a virtutibus diſtinguantur. Scotus in 3. diſt. 34. dicit ſine aſſertione quòd dona nõ diſtinguuntur a ſeptem virtutibus: nam conſilium eſt prudentia; fortitudo exprimitur nomine ſuo inter dona; temperantia in timore continetur; iuſtitia in pietate; charitas per ſapientiam; fides per ſcientiam, & intellectum; ſpes autem non explicitè numeratur, ſed datur intelligi per ſapientiam, quæ eſt charitas. Itaque opinio Scot. parum diſſidet ab opinione tertia, quam refert Durand. Gabr. ad literam tranſcribit Scot. D. Thom. in hac quæſt. art. 1. & in 3. diſt. 34. quæſt. 1. art. 1. conſtanter affirmat, quòd dona, & virtutes inter ſe diſtinguuntur. Atqui hæc opinio fuit antiquorum omnium, Henrici, quolibet 4. quæſt. 33. Bonauenturæ. & Richardi in 3. diſt. 34. His conſtitutis, vt ad rei definitionem deueniamus, ſtatuitur prima concluſio.

Ariſtot. Scot. Gabr. D. Thom. Henric. Bonauen. Richard.

¶ Dona & virtutes inter ſe diſtinguuntur. Probatur, quoniam ſingulis virtutibus Theologicis & cardinalibus nullum correſpondet donum in numeratione donorum Spiritus ſancti: nullum enim reſpondet charitati, nullum ſpei; ſoli fidei correſpondet donum intellectus, & ſapientiæ: ergo conſtat quòd non ſint idem. Præterea, imaginatio Scotica, ſecundum quam adaptatur ſapiẽtia ad charitatem, & ſpem, conficta eſt, & inanis prorſus. Præterea, iuxta commentum Scoti non omnes virtutes fuiſſent in Chriſto; quia non fuit fides, quæ autore Scoto intelligitur nomine intellectus, & ſcientiæ. Deinde, dona infunduntur a Deo; at virtutes morales ſecundum Scot. & Durand. non infunduntur a Deo. Sed adducamus fortiora fundamenta in huius ſententiæ confirmationem. Primum fundamentũ doctrinæ D. Thom. eſt, quòd virtutes perficiunt hominem vt eſt natus moueri a ratione; dona vero perficiunt hominem vt eſt natus moueri a Deo. Vnde dona reddunt hominem promptè mobilem a diuina inſpiratione; virtutes verò reddunt mobilem a prudentia, & a ratione. Sane ratio mouet hominem, atque etiam Deus, vt Ariſtoteles teſtatur in capitulo de bona fortuna ſuprius allegato. Cum ergo motus oporteat vt ſit motori proportionatus, & perfectio mobilis ſit diſpoſitio vt rectè moueatur, quanto motor altior fuerit, tanto magis mobile perfectiori indiget diſpoſitione: diſcipulus namq; ad altiorem doctrinam perfectiori opus habet diſpoſitione. Hæc eſt potiſſima cauſa quare dona a virtutibus diſtincta conſtituantur, vt bene efficiant hominem vt rectè & promptè a diuino ſpiritu concitetur, & moueatur. De hoc dicitur Iſa. 50. Dominus aperuit mihi aurem, ego non contradico, & Ariſtoteles libro ſuperius citato dicit, quòd ei qui mouetur inſtinctu diuino, non expedit conſiliari ſecundũ rationem humanã: ſequitur enim interiorẽ inſtinctum, nõ rationẽ humanã. Ariſto. Iſa. 50. Ariſto.

¶Sed hoc fundamentum D. Thom. aditur conuellere, & labefactare Scotus: nam inquit falſum eſſe quòd virtus perficiat voluntatem vt moueatur a ratione; ratio enim non mouet voluntatem, ſed contra: vnde falſum videtur quòd virtus perficiat voluntatem vt eſt mobilis a ratione: dona verò, vt eſt mobilis ab Spiritu ſancto. Scot. argu. Prim. arg.

¶Deinde, per idem aliquid eſt proportionatum mouenti primo, & ſecundo: ergo ſi per virtutem proportionatur voluntas rationi, per eandẽ proportionatur Spiritui ſancto, & conſequenter non oportet ponere alios habitus propter motionem ab Spiritu ſancto. Antecedens probatur: quia ex quo Deus dedit habitũ voluntati, ſemper aſſiſtit voluntati, & habitui ad actus ſibi conuenientes; ſicuti ex quo miraculoſe illuminauit cæcum, ſemper aſſiſtit illuminato, vt poſſit mouere illam potentiam. Secũdum.

¶Præterea, qui ex dono operatur, vel iudicat ſecundum intellectum & rationem aliquid eſſe agendum; vel non: ſi primum; ergo mouetur a ratione: ſi ſecundum; ergo temeraria eſt motio, & operatio. Imo ſequitur quòd non eſt bona & ſtudioſa operatio, ſiquidem non eſt conformis rectæ rationi, & ſic opus temerarium & non ſtudioſum eſſet ab Spiritu ſancto. Tertium.

¶Vltimò ſequitur ex fundamento D. Tho. quòd quando homo operatur per motionem Spiritus ſancti, & inſtinctum, quòd non concurrat actiuè, ſed potius agatur, & impellatur: quod videtur abſurdum eſſe, & alienum a vera Theologia. Vltim.

¶Ad hęc argumenta non eſt difficile reſpondere. Ad primum dicẽdum eſt, quòd ratio verè mouet voluntatem, præcipiendo, illuminando, & vt ita dixerim regulando. Vnde veriſſimè dicitur virtutes morales eſſe diſpoſitiones appetitus, vt mobilis a ratione. Solutio. Ad pri. ar.

¶Ad ſecundum argumentũ ſubobſcurè reſpõdet Caiet. in primo articulo huius quæſtionis, ſed diſtinctè dicendum eſt; verum eſſe quòd per eandem formam, qua apti & promptì efficimur vt moueamur a ſecũdo motore, apti certè efficimur vt moueamur a primo: verum non eſt neceſſe, quòd per eandem formam & diſpoſitionem, qua efficimur apti vt moueamur a primo motore, efficiamur ex cõſequẽti apti vt moueamur a ſecundo. Itaque quando Deus & ratio ſimul mouent, per eandem diſpoſitionem & virtutem mouent: at quando Deus ſolus mouet, & impellit ad operandum, tunc per donum Spiritus ſancti mouet, non per virtutem: ſicut ſi Deus ſolus calefaceret aquam, non faceret per calorem ignis. Explicatur vberius hæc ſolutio. Natura ita comparatum eſt, vt ad diuerſas formas diuerſæ ſint diſpoſitiones, & a diuerſis motoribus, per diuerſas & varias diſpoſitiones, ea quę mouentur efficiantur apta atq; idonea. Porrò in homine tres ſunt motores; ratio lumine naturali prædita, & prudentia; ratio prædita lumine gratiæ, & fidei; & mens humana pulſata inſtinctu Spiritus Sancti. Ad hoc vt vires animę obediant primo motori, conſtituuntur virtutes morales acquiſitæ, tendentes ad media, & fines ab illo motore præſtitutos: ad hoc verò quòd vires animi obediãt ſecundo motori, ponuntur virtutes Theologicæ, & infuſæ: vt verò omnes animæ potentiæ obediant, & obtemperent ſupremo motori, ponuntur dona tendentia in fines proprios, a tali motore præſtitutos, & demonſtratos. Neceſſitas autem diſtinguendi duos ordines habituum infuſorum ad obediendum, monſtratur a Diuo Thoma in litera, Ad ſecũdũ Caiet.

litera,ex imperfecta participatione motoris ſupernaturalis per habitus virtutũ Theologicarũ, ſi motor ſupernaturalis pfecte in nobis per illos habitus haberetur,ſicut habetur per lumen naturale,& prudentiæ motor naturalis,ſufficeret fortaſſis virtutes Theologicæ,& virtutes infuſæ:ſed quoniã per infuſas virtutes,& theologicas imperfectè participatur motio ſupernaturalis, cogimur dona diſtincta a virtutibus conſtituere: innumera enim ſunt opera ad quæ nos Deus per inſtinctum Spiritus ſancti mouet, quæ ſub virtutibus infuſis non cadunt.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium reſpondetur, ex neceſſitate concedendum eſſe,quòd intellectus iudicat, & proponit id quod agendũ eſt,& quidem ſub ratione boni; aliàs voluntas non vellet: ſed non iudicat ratio; quia ratione humana non comprehenditur tale opus, ſed inſtinctu diuino intellectus iudicat id quod agendum eſt.

Ad quartũ. ¶Ad quartum dicendum, quòd cum homo operatur ex inſtinctu Spiritus ſancti,potius agitur quàm agit; & comparatus ad Spiritum ſanctũ paſſiuè ſe habet: cæterum iam motus ab ſpiritu ſancto liberè conſentit,& operatur, & effectiuè concurrit ad operationes ſapientiæ, & intellectus, &c. Sed de hoc memini me ſuprà dixiſſe in pluribus locis, quomodo aliud ſit quòd animæ vires concurrant actiuè ad operationes,& quod moueant ſe ad operandũ. Certè cum volumus beatitudinem, effectiuè producit voluntas hanc volitionem,ſed non mouet ſe ad hanc volitionem,ſed mouetur ab autore naturæ: ſic ſanè cum homo per dona operatur,elicit proprias operationes,ſed nõ mouet ſe per propriam operationem,& cõſilium ad operandum,ſed mouetur ab inſtinctu Spiritus ſancti.Hactenus de primo fundamento D.Thomæ.

¶Aliud fundamentum ſtatuit Diuus Thomas; nempè, quòd aliqui actus ſunt ab Spiritu ſancto; ad quos non ſufficiunt virtutes infuſæ, neque acquiſitæ.Quòd fundamentum vt intelligatur,ſtatuit rurſus, quòd virtutes vniuerſæ ſunt limitatæ. Certè fides ad illa ſeſe extendit ſolum quæ continentur in diuinis ſcripturis, & traditionibus Apoſtolicis,quæ ſpectant ad religionem fundandam. Præterea fides ex auditu eſt: vnde conſequens eſt, quòd quando quis intelligit aliquid in diuinis ſcripturis, & non ex auditu, non intelligit per fidem, ſed per donum Spiritus ſancti. Vnde etiam eſt,quòd quando quis facit opus virtutis,quod non legitur in diuinis eloquijs,nec habetur ex auditu,nec exemplum eius inuenitur in omni ætate,ſignum eſt, quòd ſit ab inſtinctu Spiritus ſancti.Ad eundem modum diiudicandum eſt de virtute prudentiæ,quæ limitata eſt & finita ad omnia agenda quæ ratione humana,& cõſilio humano continentur. Vnde ſi quis faciat opus bonum, & ſtudioſum,quòd ratione humana,& conſilio humano inueſtigari non valet,ad inſtinctum Spiritus ſancti referendum eſt. Vnde ſi quis moueretur nũc ad opus egregium & eximiũ, vt ad nauigandum ad terram incognitam,quia Spiritus dicit multos ſe in ea ad noſtram religionem conuerſurũ, ad hoc non ſufficit fides,neque humana prudentia, ſed donũ intellectus,& ſapientiæ,quo eruditur homo:& donum fortitudinis,vt infracto animo id opus aggrederetur: vt Samſon,& Iudas Machabæus aggreſſi ſunt opera ſupra humanas vires. Vnde cum dicitur;Ductus eſt Ieſus ab ſpiritu; nõ abſurdè de dono cõſilij,& fortitudinis intelligi poteſt:mouebatur enim, & inſpirabatur ſupra omne rationis humanæ captum. Vnde ſit regula.

Samſon. Iudas Machabæus. Regula ad cognoſcẽdũ impulſum Spiritus ſancti. Rom.8.

¶Quando non poteſt aſſignari ratio facti,& opus eſt ſtudioſum,& rectum, in inſtinctum, & donum Spiritus ſancti referendum eſt. Profectò innumera ſunt opera ad quæ non ſufficit humanum conſilium; quia quid oremus ſicut oportet, neſcimus, ſicut ſcribit Paulus Romanorum 8.tamen ijs ſpiritibus inſpirati ſancti Dei homines operantur. Hæc omnia confirmantur: quia plures idiotæ intelliguut myſteria fidei(vt ſcribit Diuus Poter Auguſtinus de Beato Antonio) ad quod non ſufficit fides: fides enim prodire in actum non poteſt,niſi ex auditu:at Diuus Antonius intelligebat quæ nunquam audierat. Huic ſententiæ fauent ſanctæ Scripturæ. Romanorum 8. Qui ſpiritu Dei aguntur,hi ſunt filij Dei.& in Pſalmo. Spiritus tuus rectus deducet me.& 1.Ioannis 2.Non neceſſe haberis vt aliquis doceat vos,ſed vnctio docebit vos de omnibus.& illud ex D. Paulo,Spiritualis diiudicat omnia.

Auguſt. Rom.8. 1.Ioan.2.

¶Sed obſeruandum eſt,quòd hæc diſtinctio non ſumitur duntaxat ex eo quòd non dona mouent hominem ad actum bonum motione diuina extrinſeca, virtutes autem mouent intrinſecè:neque ex eo quòd mouent ad actus bonos humanos,dona verò ad actus diuinos,& heroicos:ſed differentia eſt quadripartita.

¶Prima eſt, quòd virtutes ordinant diuerſas potentias ad bonum.verbi gratia.Theologicæ ordinant intellectum & voluntatem ad Deum vltimum finem. Intellectuales perficiunt intellectum ſpeculatiuum & practicum. Morales perficiunt partem appetitiuam: verum dona ſpiritus perficiunt omnes animæ vires,vt rectè,& ordinatè Deo primo motori ſubdantur,& in ipſum ordinentur.

¶Secunda differentia eſt, quòd virtutes ſunt principia in homine operandi bonum modo humano ſecundum normam rationis humanæ: dona verò ſunt principia impulſiua,vt ita dicam, inſpirantia ad bonum modo quodam diuino,& ſupra humano. Itaque dum homo afflatur inſpiratione diuina,non homo planè videtur: neque humanũ quoddam ſpirare,ſed diuinum;ſicut Ioannes Euangeliſta afflatus dono ſapientiæ,& intellectus,intonuit; In principio erat verbum, &c. & D. Stepha. afflatus dono fortitudinis,faciebat ſigna & prodigia multa in populo.& Paul.in omnibus Epiſtolis ſuis diuinum ſpirat ſpiritum, non humanum.

D.Ioãnes. D.Stepha. D.Paulus.

¶In hoc ergo conſiſtit præcipua diſtinctio donorum a virtutibus,quòd virtutes perficiunt homines modo humano, & ſecundum normam rationis humanæ: dona vero modo planè diuino & heroico; & ideo dici poſſunt diuinæ virtutes. Et reducuntur ad virtutes exemplares, quas in Deo conſtituimus propter earum excellentiam: de quibus conſtat q̃ non ſunt eædem cum virtutibus humanis, ſed altioris ordinis, & planè diuini. Sanè ſicut magnanimitas(vt docet Ariſtoteles 4. Ethicor.) ſe habet ad alias virtutes morales: ſic dona Spiritus ſancti ad virtutes. Magnanimitas autem in hoc diſcernitur a cæteris virtutibns, quòd eſt principium operandi bonum excellentiſſimè & magnanimè in omni genere virtutis: cæteræ verò virtutes ſunt principia operandi bonum modo conſueto,& ſecundum communem curſum.verbi gratia. fortis fortiter agit, ſed magnanimus intendit magnanimiter operari,fortiter & gnauiter agendo.

¶Tertia differentia eſt, quòd cum homo opera virtutum exerceat,ipſe ſe mouet,& incitat per propriam delibe rationem, & conſilium, vt rectè operetur; at cum homo per dona Spiritus ſancti operatur, potius agitur inſpiratus a Deo,quàm ipſe ſe moueat,& incitet ad operandum: vnde adeo diuine & ſuperhumane homines quidam operantur,quòd videntur dij inter homines.

¶Quarta differentia eſt, quòd opera planè diuina, quæ ex donorum inſtinctu & inſpiratione procedunt,regulantur altiori regula quàm opera cæterarum virtutum: opera namque virtutum acquiſitarum regulantur ratione humana,atque prudentia: opera vero virtutum Theologicarum regulantur ex fide, vel a Deo ſecundum cõmunes regulas,& operandi normas:ſed opera quæ ex donis proficiſcuntur, regulantur ex diuino inſtinctu, & inſpiratione, quæ communibus legibus non comprehenduntur. Atque hæc dicta ſint de donorum diſtinctione,& virtutum.

¶Secunda concluſio. Septem ſunt dona Spiritus ſancti; non plura, nec pauciora. Hæc concluſio probatur in primis ex Iſaiæ capitulo vndecimo, vbi diſtinctè ſeptem dona Spiritus ſancti numerantur: ſic enim inquit: Requieſcet ſuper eum, ſcilicet Chriſtum, ſpiritus ſapientiæ & intellectus,ſpiritus conſilij & fortitudinis,ſpiritus ſcientiæ & pietatis. Et replebit eum ſpiritus timoris Domini. Viſo ergo quòd ſint ſeptem dona ex doctrina ſacræ ſcripturæ,reddenda eſt ratio qnare ſunt ſeptem: in qua demonſtranda variant doctores.Aliqui dicunt quòd ſunt ſeptem: quoniam dantur tanquam ſeptem remedia contra ſeptem vitia capitalia. Alij verò inquiunt quòd ſunt ſeptem;quoniam opponuntur ſeptem vitijs quæ cauſantur in potentijs animæ,ſcilicet iraſcibili,& concupiſcibili; & rationali ex peccato. Nam in concupiſcibili ex peccato cauſatur duritia, qua non flectitur homo ad ſubueniendum proximo indigenti, contra quam infunditur donum pietatis. In iraſcibili autẽ ex peccato cauſatur timiditas aggrediendi,& ſubſtinendi ardua pro Deo,& pro bono virtutis,contra quam fortitudo infunditur.Cauſatur etiã præſumptio, &

Dona Spiritus ſancti ſeptem. Iſa.11.

& temeritas, qua aliquis pluris quàm æquum ſit ſeipſum æſtimat, cui ſubuenitur per donum timoris. In parte inſuper rationali efficitur hebetudo reſpectu finis, qua homo a cognitione vltimi finis retrahitur; contra eam verò infunditur donum intellectus. Cauſatur etiam ex peccato ſtultitia, qua homo retrahitur a deſiderio & amore vltimi finis; & contra eam donum ſapientiæ infunditur. Reſpectu verò eorum quæ ſunt media ad vltimum finem ex peccato prouenit ignorantia, qua neſcit homo ea media eligere, quæ maximè ad vltimum finem conducunt: & contra eam infunditur donum ſcientiæ. Cauſatur tandē ex peccato p̄cipitatio, qua homo magis ducit' paſſione, quā electione; & contra eam donum conſilij infunditur. Et quidem hic modus dicendi nihil continet abſurditatis, & defendi p̄ōt. Cæterùm multò meliùs alii dicunt, rationem ſeptem donorum accipi ex eo quòd dona perficiunt vitam cōtemplatiuam, & actiuam, excellentius quidē quàm habitus intellectuales, & morales. Ipſa enim dona comparātur ad virtutes, ſicut perfectiones ſuperadditæ: ita ꝙ multò magis perficiunt hominem ad vitam actiuam, & cōtemplatiuā, quàm ipſæ. Ex quibus ita deducitur numerus donorum. Dona. n. quæ ſunt perfectiones virtutibus ſuperadditæ, vel perficiūt uirtutem pertinentem ad vitam cōtemplatiuam, aut virtutem pertinentem ad vitam actiuam. Si igitur quò ad vitam contemplatiuam perficiant virtutes, aut perficiunt ipſam virtutem per modum experientiæ, & guſtus; & hoc fit per donum ſapientiæ; aut per motum intimæ penetrationis, aut ſpeculationis; & hoc fit per donum intellectus. Si verò quo ad vitam actiuam perficiant: aut perficiunt ipſam virtutem quantum ad receſſum a malo; & hoc fit per donum timoris, quo homo peccatum timet; non quidem propter pœnam, ſed ex Dei dilectione; vel perficiunt virtutem quantum ad operandū bonum; & hoc duobus modis, quoniam vel illud bonum omnes tenentur operari, vel non omnes: ſi omnes, duobus iterum modis poteſt euenire; quo niam vel donum in ipſa operatione virtutem perficit tanquam opus ipſum exequens: & hoc fit per donum pietatis: vel tanquam opus ipſum dirigens; & hoc fit per donum ſcientiæ. Si quantum ad operationem boni ad quod non omnes tenentur, duobus iterum modis contingit; quoniā vel donum perficit virtutem in operatione tanquam opus ipſum arduum exequens, & hoc fit per donū fortitudinis, vel tanquam opus ipſum arduum dirigēs, & hoc fit per donum conſilii. Septem igitur ſunt Spiritus ſancti dona.

Dona hominibus neceſſaria ad ſalutē. Sap. 9. Eccleſ. 1.

Tertia Concluſio. Dona Spiritus ſancti ſunt homini neceſſaria ad ſalutis conſequutionem. Et de aliquibus donis eſt expreſſa ſententia ſcripturæ: ſcribitur enim Sapiē. 7. Neminem diligit Deus, niſi eum qui cum ſapientia inhabitat. & Eccl. 1. ca. Qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. Sed rationes quæ demonſtrant ex diuina Theologia horum donorum neceſſitatem, iſtæ ſunt. Deus, vt optimus rector & prouiſor, unicuique naturæ prouidet de mediis cōſentaneis, quibus proprium conſequatur finem, homo autem duos fines habet: videlicet naturalem, & ſupernaturalem. Naturalis quidem vt viuat ſecundum rationis normā & regulam, & vt rerum naturas intelligat; & ad hunc finē conſequendum indidit ſibi intellectum; & voluntatem, & primorum principiorum euidentiam, in quibus omnibus ſcientia innititur & incumbit. Vt igitur homo hunc finē naturalem conſequeretur, neceſſum fuit ei conferre virtutes intellectuales, arq; morales; quibus rectè vitam inſtitueret ſecundum rationis regulam. Supernaturalis autē finis eſt, vt uniatur per uiſionem, & fruitionem ſummæ ac primæ veritati: ad hanc autem vnionem obtinendam nō ſufficiunt virtutes intellectuales, & morales humanitus acquiſitæ; quoniam cùm finis ſit ſupernaturalis, oportet omnino media eſſe ſupernaturalia. Vt igitur homo finem ſuum ſupernaturalem conſequeretur, neceſſum fuit Deū in animam deſuper infundere virtutes tres theologicas, fidem ſpem, & charitatem, quibus homo rectè diſponitur ad conſequendam æternam beatitudinem. Et quidem ſi huiuſmodi virtutes perfectè poſſiderentur ab homine uiatore, & ſecundum eas perfectè, & p̄ōptè, & expeditè operetur opera meritoria, non eſſet neceſſe ſuperaddi alios habitus infuſos, quibus virtutes theologicæ confirmarentur & ſtabiliārētur. Profectò qui habet perfectè formam aliquā, poteſt per formam illam perfectè operari ſine alterius adminiculo & ſubſidio; ut quia ignis perfectè habet calorem, poteſt per ſuum calorem perfectè calefacere, neque eſt neceſſe ipſum a diuuari ab alio: verū quia homini viatori, dum hanc vitam agit, cōicātur virtutes theologicę modo imperfecto; quamdiu enim ſumus in corpore peregrinamur a Domino, & imperfectè ipſum cognoſcimus atq; diligimus: qui quidem modus correſpondet, & quadrat imbecillitati naturæ humanæ, quæ in hac vita poſita exiliter & tenuiter participat actum intelligendi, & amandi diuina; ideoque vt perfectiùs & expeditiùs tendat in Deum intellectu, & affectu, ac rectius ſe habeat in rebus agendis, neceſſe eſt vt diuina bonitas hominem moueat per habitus bonos ſupernaturales additos virtutibus theologicis, quos dicimus dona diuina: veluti qui imperfectè habet formam aliquam, non poteſt per illam perfectè operari, niſi adiuuetur ab eo, in quo perfectè forma illa reperitur: hinc eſt quòd luna imperfectè illuminet, niſi lumine ſolis adiuuetur; & diſcipulus non poteſt perfectè atque exactè diſputare, niſi adiuuetur præceptoris doctrina: ſic in propoſito dicendum eſt de donis, ꝙ neceſſaria ſint, ſi loquamur de donis gratum faciētibus, & nō de donis gratis datis, vt ſunt genera linguarum, virtus miraculorum. Hæc demonſtratio ſatis erit ad concluſionem propoſitam oſtendendam: nam euidentius, & fuſius hæc veritas demonſtrata eſt in prima cōcluſione huius diſputationis. Argumenta verò quibus hæc veritas conſutari ſolet, initio quæſtionis propoſita ſunt, & ad finē diluentur.

Dona in vita beata manent. Iſa. 11.

¶ Quarta concluſio. Dona hæc quæ a nobis ſunt commemorata, permanent in vita beata. Hæc concluſio cōiter aſſeritur a diuinis Theologis. Cuius rei prima probatio eſt; quoniā fuerunt in Chriſto (vt habetur Iſaiæ 11.) qui fuit ſimul viator, & comprehenſor: ergo in vita beata non excludūtur dona Spiritus ſancti.

Mag. ſent.

Deinde magiſter in 3. diſt. 34. tenet partem affirmatiuam huius quæſtionis; cōprobatq; autoritate D. Ambr. in lib. de Spiritu ſancto, qui inquit, Ciuitas illa Hieruſalem cęleſtis nō meatu alicuius fluuii terreſtris alluitur, ſed ex vitæ fonte procedēs Spiritus ſanctus, cuius nos breui ſatiamur hauſtu, in illis cęleſtibus ſpiritibus videtur redundantius effluere pleno ſeptem virtutum ſpiritu alium feruens meatu, quas enumerauit Iſaias dicens; Spiritus ſapientiæ & intellectus, &c. Hæc D. Ambr. ex cuius ſententia efficaciter colligit Magiſt. dona Spiritus ſancti eſſe permanſura in vita beata. Idem confirmat D. Thom. in artic. 6. ex D. Ambroſ. Sed quos actus habeāt dona hæc in vita beata, difficilè explicatur. De timore filiali, quem diximus eſſe donum, in ſtatu huius vitæ habemus tres actus. Primò facit nos timere ne Deum, vt patrem peccato offendamus. Secundò, ne ex offenſa repellamur, & ſeparemur ab eo. Tertiò, facit nos eum vt patrem reuereri, & uoluntariè ſubiici. Donum timoris utrum maneat in vita beata, quantum ad primum, & ſecundum officium; magna contentione diſceptant Theologi, de qua re nos ſupra multa ſcripſimus. Verū quicquid ſit de hac graui cōtentione, hoc exploratum eſt, quòd in vita beata tertium officiū timoris perſeuerat in perpetuum; quoniam ex charitate perfecta Deo reuerentiam, & honorem & volūtariā ſubiectionem, vt filii dilectiſſimo patri exhibebimus, unde in Apoc. c. 7. Sancti in cœlis Deum colunt dicentes; Benedictio, & claritas, & ſapientia, & gratiarum actio; honor, virtus, & fortitudo Deo noſtro in ſæcula. Dono pietatis multa opera attribuūtur, ſed potiſſima pietatis officia in vita beata erunt cultus Dei, atque ſanctorum. Atqui de hoc dono indubitabile eſt ꝙ in vita beata pmaneat. Dono ſciētiæ attribuitur rerū oīum humanarū & tēporaliū certa & exacta cognitio, quæ oī dubio procul pmanebit in patria. Dono fortitudinis attribuit' conſtāter & inuictè bono inhærere, & id pfectiſſime erit ī vita beata, vbi inſeparabiliter beati Deo adhærebunt ex pfectiſſima rei dilectione. Timores uerò, & audacia a uita beata ꝓcul erunt. Dono conſilii tribuitur ſm D. Greg. in 1. moral. ꝙ rōne animum repleat, & mentē illuminet; & id quidē pfectiſſime in beatitudinis ſtatu & cōſeruabitur. Dono intellectus tribuitur, ꝙ ex ſuper īfuſo lumine adeo mētē eleuat, vt diuina, & ſpiritualia certiſſime inſpiciat, & penetret. Quēadmodū. n. intellect' primorū principiorū prima principia illuminat; ſic donū ītellect' ꝺ auditis & reuelatis adeo mētē illuſtrat, ꝙ veluti prīa prīcipra ſtatī audita approbat: vñ q hoc donū cōſequutus fuerit, ita cōfirmat' ī diuinis myſteriis credēdis, ꝙ nulla rōe nullis pęnis p̄t eis diſſentire, vt patet in Apoſtolis, & ſacris Martyrib', qđ qđē officiū in uita beata pfectiſſime pmanebit. Do-

Apoc. 7. D. Greg.

D. Thom. De actibus donorū in vita beata.

bit. Dono ſapientiæ tria opera perfectè attribuũtur, in primis facit oĩa terrena in mente nr̃a vileſcere, diuina autem & æterna, dulciora mell e: vnde dicitur in perſona ſapiẽtiæ
Eccleſ. 24. Eccleſ. 24. Spiritus meus ſup̃ mel dulcis, & hæreditas mea ſuper mel & fauum. Et confirmatur dicto beati Gregorii,
Gregor. Guſtato ſpiritu de ſipit oĩs caro. Secũ dò facit holem cor pore quidẽ eſſe in mundo, conuerſatione autẽ, & contemplatione inter diuinos ſpiritus viuere; vnde Paulus dono ſapientiæ affectus ad Philippẽ.
Philip. 3. c. 3. ſcribit; Nr̃a cõuerſatio ĩ cælis eſt.
Cõcluſio. Tertiò, ſicut facit bona æterna dulciora ſuper mel, ſic mala iis oppoſita oĩno abhorrere, & abominari facit: nã velut a facie ſerpẽtis facit diffugere carnales cõcupiſcentias, & oĩa vitia, quibus homo a via ſalutis deflectitur; non enim habitat in maleuola aĩa, neq; in corpore ſubdito peccatis, vt dr̃ Sapien. 1.
Sapien. 1. Hęc omnia officia in vita beata pmanere certiùs ẽ quã vt ſit oſtendendũ. Vnde inter oĩa dona in beatitudinis ſtatu maximè permanebit hoc donũ ſiquidẽ magis perficit vitã contẽplatiuam. Qũo autem donum ſapientiæ, quod in hac vita poſſidemus, maneat in vita beata, & non pſeueret fides, atq; ẽt diuina Theologia quam in hac vita comparamus, difficilem habet explicationẽ, quã ĩ ſuperioribus pluribus in locis verè ex diuina Theologia, ac dili gẽter adhibuimus.
Arg. ſoluũ. initio facta. ¶ Iã tempus eſt vt ad argumenta in principio poſita ſatisfaciamus.
Ad primũ. Ad primum argm̃ ex ſanctorum patrum autoritate deſumptum, rñdetur dona aliquando dici virtutes, latè ſumpto virtutis nomine, quatenus
Prima cõc. omne opus bonũ a virtute proficiſcitur: cæterùm in proprietate loquẽdo, dona habent

QVAESTIO LXIX.

De beatitudinibus, in quatuor articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm beatitudines diſtinguantur a virtutibus & donis.

SVMMA TEXTVS.

COnclusio ſic habet. Beatitudines diſtinguuntur a virtutibus & donis; nõ ſicut habitus diſtincti ab eis, ſed ſicut actus: nam finem dicitur aliquis iam habere, propter ſpem finis obtinendi; ſpes autẽ de fine conſequendo conſurgit ex hoc, quòd aliquis conuenienter mouetur ad finem, & ad ipſum appropinquat, quod fit per aliquam actionem. ad finem autem beatitudinis appropinquat aliquis per operationes virtutum, & maximè per operationes donorum: ad quam beatitudinem non ſufficit ratio, ſed in eam inducit Spiritus ſanctus, ad cuius ſequelam per dona perficimur.

ARTICVL. SECVNDVS.

¶ Vtrùm præmia quæ attribuuntur beatitudinibus ad hanc vitam pertinent.

DOctores ſancti variè circa hanc quæſtionem loquuti ſunt: cæterùm vt D. Tho. eam explicet, ſupponit ſpem futuræ beatitudinis poſſe eſſe in nobis propter duo & propter aliquã præparationem, vel diſpoſitionem ad beatitudinem, quod eſt per modum meriti; & per quãdam inchoationem imperfectã futuræ beatitudinis in viris ſanctis, etiam in hac vita. Sit ergo prima concluſio.

¶ Quæ in beatitudinibus ponuntur tanquam merita, ſunt quædam præparationes, vel diſpoſitiones ad beatitudinem, aliquid ſuperueniens rationi communi virtutis, quatenus ſ. ſunt quædam diuinæ virtutes perficientes hominem in ordine ad motũ diuinum: quapropter, vt dictũ eſt ſuperi⁹, ſuprà virtutem cõem ponit Ariſt. 7. Ethi. cap. 1. quandam virtutem heroicam, vel diuinã, ſecũdũ quã aliquis diuini vi
Ariſt. vel perfectam, vel inchoatam.

¶ Secunda concluſio. Quæ ponuntur tanquam præmia, poſſunt eſſe vel ipſa beatitudo perfecta; & ſic pertinet ad futuram vitam; uel aliqua inchoatio beatitudinis, ſicut eſt in uiris perfectis; & ſic præmia pertinent ad præſentem uitam, cum enim aliquis incipit proficere in actibus virtutum, & donorum, poteſt ſperari de eo quòd perueniet ad perfectionem vię, & poſtea ad perfectionẽ patriæ.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm conuenienter numerentur beatitudines.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio, quam D. Tho. ita explicat. Triplicem beatitudinem ſtatuerunt nonnulli antiquorum. Quidam enim beatitudinem in vita voluptuoſa poſuerunt, alii in actiua, nonnulli in contemplatiua. Iſta autem ita ſe habent; vt beatitudo voluptuoſa falſa ſit, rationi contraria, & impediens beatitudinem futuram. At beatitudo vitæ actiuæ ad futuram diſponit; ſicut beatitudo cõtemplatiua, ſi ſit perfecta, eſt eſſentialiter ipſa beatitudo futura; ſi imperfecta, eſt quædam eius inchoatio. Vt ergo Dominus primò remoueret impedimentum voluptuoſæ beatitudinis ſtatuit tres priores beatitudines, quibus tollitur affluentia bonorum & diuitiarum per pauperatem; concupiſcentia paſſionum per manſuetudinem; & voluptas per luctum. Deinde, quia in vita actiua quædam exhibentur proximis vt debita, alia ſub ratione ſpõtanei beneficii, ponit alias duas beatitudines reſpectu eorum qui ſitiunt iuſtitiam, & reſpectu eorum qui ſunt miſericordes: per iuſtitiam enim debita exhibemus; ſpontanea vero per miſericordiam damus. Ea verò quæ ad vitam contemplatiuam pertinent vel
Ad ſcdm. rñdetur negando minorem: non eñ
Secũda cõ. donis, definitio virtutis cõpetit, cũ. n. in definitione virtutis dr̃ eſſe bonã mẽtis qualitatem, qua rectè uiuitur, intelligẽdũ eſt, qua rectè uiuitur ſm regulã rõnis; qđ donis non conuenit, ut in hac qõne expoſitũ eſt: & eodẽ mõ aliæ virtutis definitiones quæ ex Ariſt. adducuntur ſunt interpretãdæ, quæ in donis minimè quadrant.
Ad tertiũ. ¶ Ad aliud argm̃ rñdetur, alia atque alia rõne ſapientiã dici virtutẽ & donum: dr̃. n. intellectualis virtus, ſm qđ exiudicio, & regula rõnis procedit, at appellat donum, ſm qđ operatur ex inſtinctu diuino. Eadem rõne de aliis dicẽdũ eſt, quæ inter virtutes & dona connumerantur diuerſis rationib⁹.
Cõcluſio. ¶ Ad quartũ negatur conſequentia; virtutes enim Theologicæ plenè & perfectè a nobis non participantur, & iõ ꝑter eas donis indigemus (vt paulò ante demonſtratum eſt) quibus a Spiritu ſãcto moueamur. Ex iis ſolutio patet ultimæ confirmationie; per uirtutes enim theologicas & morales non ita pficitur hõ in ordine ad vltimũ finẽ, quin ſemper indigeat moueri inſtinctu Spiritus ſancti, pp rõnẽ ĩſuperiori ſolutione; & in ipſa quæſtione expoſitam.
Ad quartũ

EXPLICATIO QVAEST.

DOctrina de beatitudinib⁹ præcipua eſt, & maxima pars legis Euangelicæ, quam Chriſtus Dominus in monte tradidit ore ſuo ſacro ſãcto: in

cto: in qua præcipuè traditur, quid Chriſtiana iuſtitia vltra fidem complectatur, & poſtulet. Deinde, quomodo iuſtis corona iuſtitiæ (vt Paul. vocat) vel merces plena æternaque non ſine labore obueniat. Atque Euangelicæ legis beatitudines apud Matth. Euangeliſtam octonario numero recenſentur in hunc modum. Beati pauperes ſpiritu; quoniam ipſorum eſt regnũ cœlorum. Beati mites; quoniam ipſi poſſidebunt terrã. Beati qui lugent; quoniam ipſi conſolabuntur. Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Beati miſericordes: quoniam ipſi miſericordiam conſequẽtur. Beati mundo corde; quoniam ipſi Deũ videbunt. Beati pacifici; quoniam ipſi filii Dei vocabuntur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam; quoniã ipſorum eſt regnũ cœlorum.

¶ Circa hanc de beatitudinibus doctrinam, diuina & recõdita myſteria obſeruauerunt ſancti patres, Chryſ. Hieronym. Theophil in Matthæũ. Item Auguſt. lib. de ſermone Domini in monte. Chromatius Epiſcopus in declamatione de octo beatitudinibus. Bernardus I ſermone 1. in feſt. omnium Sãctorũ.

Cõcluſio. Chryſoſt. Hierony. Teophil. Aug. Chromat. Bernard.

Sed & Scholaſtici Doctores, & q doctrinales appellantur multa de beatitudinibus diſputant in 3. diſt. 34. In primis diſputant, vtrùm beatitudines diſtinguantur a virtutibus, & donis? de qua re non eſt una eorum ſententia. Scot. tenet, quòd idem habitus dicitur virtus, quia facit bonum habentem. Donum, quia donatur, & gratis confertur. Beatitudo, qa per ipſum ſumus beati in ſpe. Vnde beatitudines (autore Scoto) ſunt habitus: docetque quòd nominibus beatitudinum exprimunt virtutes cardinales. Conſentit Gabr. in eadem diſtin. ſcribitque, quòd inter beatitudines Euangelicas enumerantur duæ ſpecies temperantiæ: altera contra honores, ſ. humilitas, quæ explicatur nomine paupertatis ſpiritus, altera contra concupiſcentias, quæ explicatur illis in verbis, Beati mundò corde. Fortitudo exprimitur in ſua ſpecie perfecta, videlicet in patiẽtia, quę explicatur in illa ſnĩa, Beati qui perſecutionem patiuntur. Iuſtitia in tribus ſpeciebus declaratur, Beati mites, Beati pacifici Beati miſericordes. Charitas explicatur in illo verbo, Beati, qui eſuriũt, & ſitiũt iuſtitiã. Spes in illo; Beati qui lugẽt, ſiquidẽ hic luctus ptinet ad ſpei deſideriũ. Fides & Prudẽtia non diſtinctè & planè inter beatitudines enumerãtur, ſed ſubintellectè & implicitè continentur: quia aliæ virtutes non poſſunt conſiſtere ſine iſtis, ergo aliis expreſſis iſtę etiam ſufficienter inſinuantur. ¶ Contra hanc doctrinam hæc fiunt argumenta. In primis Ariſt. 1. & 3. ethi. expreſsè docet, cp beatitudo non conſiſtit in habitu, ſed in actu, & in operatione; aliàs dormiẽs eſſet felix & beatus: ergo beatitudines euangelicę non conſiſtunt in habitu, ſed in actu.

Gab.

¶ Deinde, beatitudo in ſpe eſt moueri ad illam per meritum, & egregiam operationẽ: hoc verò in actu conſiſtit. Ad hæc, beatitudo in patria cæleſti nõ in habitu, ſed ĩ actu conſiſtit, ergo beatitudo in hac vita inchoata, in actu, non in habitu collocat.

Ariſt.

Quærunt inſuper bella & litigia propter ſecuritatem futuram, a quibus auocantur permanſuetudinem, cui promittitur ſecura terræ poſſeſſio. Quærunt inſuper conſolationem in concupiſcentiis & voluptatibus & ideo Dominus conſolationẽ veram lugentibus repromiſit. In vita autem actiua homo retrahitur ab operibus iuſtitiæ inordinatum appetitum boni proprii, & ideo dominus eſuriẽtibus iuſtitiam, ſaturitatem promiſit. Auocatur etiam ab operibus miſericordiæ, ne ſe immiſceat aliis miſeriis; & ideo miſericordibus deſignat miſericordiam; qua ab omni miſeria liberabuntur. Aliæ verò duæ beatitudines, pertinent ad felicitatẽ contemplatiuam; & ideo ſecundum conuenientiam diſpoſitionum quæ ponuntur in merito, præmia redduntur. Et quia mũditia ocnli diſponit ad clarè uidendum, ideo dicitur; Beati mũdo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Conſtituere verò pacem in ſe, vel inter alios indicat hominem eſſe Dei imitatorem, qui eſt Deus vnitatis & pacis; & ideo in præmium pacifici ponitur diuina filiatio; Quia filii, inquit, Dei vocabuntur.

¶ Itẽ, beatitudo dicit qd excellẽtiſſimũ, & gradũ heroicũ in actu virtutis: non enim dicũtur beati liberales, aut qui non furantur, vel obſeruãt iuſtitiam: ſed qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiã, nõ ergo quęlibet virtus eſt beatitudo, quia licèt vniuerſus actus virtutis ſit meritor⁹, non tamẽ facit certã ſpem beatitudinis, hanc ſolã generat actus egregius, & heroicus, quem qui habet regulariter in gratia moritur. Ex ijs argumentis, ſi bene expendantur, efficaciter concluditur quòd beatitudines euãgelicæ nec ſunt dona, nec virtutes, ſed ſunt actus virtutum, ſeu donorũ, per quos certa cum ſpe ad beatitudinis conſecutionem ferimur: ſic paupertas ſpiritus, ſic luctus, pariter dicũtur beatitudines. Vel dicuntur beatitudines, quia ſunt veluti quædã vitæ beatæ inchoationes, & præguſtationes. qua hic quodammodo poſſidẽt regnũ, & illo fruũtur. ¶ Sed & aliam quæſtionem mouent de beatitudinibus euangelicis, An ſint præcepta, an conſilia? Chryſo. & alii videntur ſignificare quòd ſint præcepta. Chryſ. ſcribit, quòd id fecit Chriſtus, ut ſuauius poneret legem ſub nomine beatitudinis, quàm mandatorum, quo ſignificare videtur, quòd ſint præcepta. Sed in contrariũ eſt argumentum. Nã beatitudines (vt dictum eſt) ſunt gradus heroici virtutum, & donorũ, at gradus heroici ſub præcepto nõ cadũt. Certè ex texto Euãgelii neq; habetur, cp ſint præcepta, nec verò cõſilia. Chriſ Dñs in qualibet beatitudine cõiunctim duo ꝓpoſuit, quorũ alterũ eſt actus virtutis, & beatitudo (vt nuncupat) huius vitæ: alterũ verò æternę vitæ præmium ſuo meritò cõgruẽs, quã beatitudinẽ patriæ licet appellare. Sicut autẽ prior pars laborẽ & difficultatẽ offert credẽtibus, ita poſterior quæ ſtatim in ſingulis beatitudinibus adiicitur, magnitudine propoſiti præmii cõſolationẽ admiſcet, lenitq; labores. Hoc tm docet Chriſtus. Vtrum verò beatitudines iſtæ ſint præcepta, ex doctrina Chriſti non planè colligitur, & potius videntur conſilia ueris Apoſtolicis propoſitæ. ¶ Verum non quieſcunt Theologi, & tertiam mouent quæſtionem, utrum præmia quæ proponuntur beatitudinibus euangelicis, ad hanc vitã pertineant? Illud prẽterea interrogant, utrum beatitudines, atque adeò præmia beatitudinum conuenienter proponãtur? Sed has quęſtiones adeò dilucidè explicat D. Tho. ut noſtra explicatione opus non ſit. ¶ Hic tamen ad extremũ huius quęſtionis aduertendum, vanam eſſe huius mun-

An de beatitudinib⁹ ſit præceptum. Chryſoſt.

ARTICVLVS QVARTVS.

¶ *Vtrùm præmia beatitudinum conuenienter enumerentur.*

SVMMA TEXTVS.

Concluſio eſt affirmatiua. Probatur autoritate Domini, qui præmia huiuſmodi propoſuit & deſignauit; & meritò quidem. Nam in beatitudine voluptuoſa quęrunt homines diuitias & abundantiam, a quibus retrahuntur ex promiſſione regni cœleſtis, ſunt ipſa beatitudo finalis; vel aliqua eius inchoatio; & ideo non ponuntur tanquam merita, ſed tanquam præmia. Ponuntur autem tanquam merita effectus vitæ actiuæ, quibus homo diſponitur ad contemplatiuam vitam; qui effectus, quantum ad virtutes & dona quibus perficitur homo in ſeipſo, eſt munditia cordis; vnde ponitur ſexta beatitudo: Beati mundo corde. Sed quantum ad virtutes & dona quibus perficitur homo in comparatione ad alterum, eſt ſeptima beatitudo, pax: vnde dicitur; Beati pacifici. Optimè ergo beatitudines aſſignatæ, & numeratæ ſunt.

di de beatitudine ſententiam, quę per multos fallit ac perdit: nam beati vulgò putantur diuites præpotentes, gloria & autoritate clari, bonis fortunæ affluentes, voluptatibus indulgentes: verum Chriſtus, væ, væ iſtis opponit Luca. 6. & liberè hic Iſaias exclamat cap. 3. Populę meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiũt, & viam greſſuum tuorum diſſipant. & Dauid in Pſalm. 143. Beatus populus cuius Dominus Deus eius.

Luc. 6.
Iſa. 3.
Pſal. 143.

QVAESTIO LXX.

De fructibus Spiritus ſancti in quatuor articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm fructus Spiritus ſancti numerati ab Apoſtolo ad Galat. 5. ſint actus.

¶ Concluſio eſt affirmans.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm fructus a beatitudinibus differant.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affrmatiua; cuius ratio eſt; quoniam plus requiritur ad rationem beatitudinis, quàm ad rationem fructus. Nam ad rationem fructus ſufficit quòd ſit aliquid habens rationem vltimi: & delectabilis: ad rationem, autem beatitudinis vlterius requiritur vt ſit aliquid perfectum & excellens. Vnde licèt omnis beatitudo fructus dici poſſit, non tamen è conuerſo res ſe habet; vt dictum eſt: differunt ergo fructus a beatitudinibus.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm fructus conuenienter numerentur ab Apoſtolo

¶ De numero verò fructuum ſpiritus ſciendum eſt, quòd a Diuo Paul. ad Galat. 5. duodecim fructus numerantur. Primus eſt charitas; fructus quidem generoſiſſimus, & radix bonorum omnium, ſine qua nõ poſſunt prodeſſe cætera bona, vt ſcribit Paul. 1. Corint. 13. & qui habet ipsã, habet omnia bona: propter quod dicit Paul. Super omnia charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis: in ipſa namque connectuntur, & copulantur omnium virtutum operationes & perfectiones. Alter fructus eſt gaudium hoc præſtans, ut homo ſpiritualis alacriter lætequę ſeruiat Deo. Tertius, pax, quæ eò ſpectat, vt in huius mundi procellis animi ſeruetur trãquillitas. Quartus patientia, quæ in duris ferendis eſt ſita. Quintus, longanimitas, quæ magnitudinem animi in futuris bonis expectandis declarat. Sextus, bonitas, quæ nulli nocet, ſed bene vult omnibus. Septimus, benignitas inuitans ad familiaritatem, dulcis alloquio, moribus temperata. Octauus, eſt manſuetudo, quæ omnes iræ motus ſedat, & mitigat. Nonus, fides in proximum, vt fideles, pactorumque ac promiſſorum obſeruatores ſimus. Decimus, modeſtia, quæ omnem faſtus & arrogantiæ ſuſpicionem excludit. Vndecimus continentia, qua non ſolum ab eſcis, ſed etiam ab omni nequitia abſtinemus. Duodecimus, caſtitas, quæ mentem caſtam in corpore caſto conſeruat. De iis fructibus prolixum eſſet nunc agere ſingulatim: nunc tantummodo conſiderandum eſt, quòd vſus iſtorum fructuum ſpiritualium eò ſpectat, vt uirtutes Theologicæ, ſimul & cardinales ſuam in nobis vim & operationem expediant, & expeditæ perficiãt. Illud etiam commodi afferũt, vt homo Chriſtianus aduerſus carnis opera, veluti ſpirituali quadam armatura ſit inſtructus; nunquam enim fallet canon Apoſtolicus, qui habet, ad Gal. 5. Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis: Ro. 8. Si ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Hæc de iſta quæſtione.

De numero fructuũ.
1. Cor. 13.
Prima cõ.
Secunda.
Auguſt.
Galat. 5.
Rom. 8.

¶ Concluſio eſt affirmans.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm fructus Spiritus ſancti contrarientur operibus carnis.

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Si opera carnis, & fructus Spiritus ſancti ſumantur in communi, ſecundum rationem communem fructus Spiritus ſancti contrariantur operibus carnis: etenim motus ſurſum, & motus deorſum contrariantur in naturalibus: Spiritus autem ſanctus mouet humanam mentem ad id quod eſt ſuper rationem: appetitus autem carnis, qui eſt appetitus ſenſitiuus, trahit ad bona ſenſibilia, quæ ſunt infra hominem: vnde dicit Apoſtolus. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, &c.

¶ Secunda Concluſio. Secundum proprias rationes fructuum enumeratorum, & operum carnis, non oportet ſingulos ſingulis contra ponere; Apoſtolus enim non intendit numerare omnia ſpiritualia, neque omnia opera carnalia. Verum eſt tamẽ Diuũ Auguſtinum ſuper epiſtolam ad Gal. cap. quinto, ſecundum quandam adaptationem contra poſuiſſe ſingulis operib⁹ carnis ſingulos fructus, ſicut fornicationi opponitur caſtitas; & ſic de aliis.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vitium un de dicatur. Horat. in 1. epist. Cicero.

VItium (quod virtuti opponitur) a vito, quòd vitandum sit, & fugiendum, deductum est: vnde Horatius; Virtus est vitium fugere. Cicero li. 1. de finibus, sic inquit; Quòd enim vituperabile est per seipsum, ideo ipso vitium nominatum esse puto, vt etiam a vitio dictum vituperari; sin malitiam dixisses, ad aliud nos vnum certum uitium consuetudo Latina traduceret, & paulò ante; Quas Græci κακίας appellant, vitia malo quàm malitias nominare. Vnde apud Ciceronem vitium, vituperio est, vel id quod vituperari solet. Sed & uitium non solum ad animum refertur, sed ad corpus; vt vitiosum mancipium; uel vitiosum iumentum, id est, morbosum. Vlpianus in titulo de ædilitio edicto: lege prima: Aiunt ædiles; Qui mancipia uendunt certiores faciant emptores qd morbi, vitijve sit. Vitium quoque omnis corruptio dicitur: quo in significato (quàtum ego existimo) vitium a Diuo Thoma in præsentia vsurpatur; dicit enim quòd vitium opponitur virtuti secundum essentiam, virtus namque est disposito perfecta conueniēs rei naturæ: vitium verò est corruptio, & dispositio naturæ disconueniens. His explicatis quæ ad notionem nominis expedire videbantur, proximum est vt dubitationes explicemus.

Vlpianus.

Distributio huius operis de peccatis.

QVAESTIO LXXI.

De vitiis & peccatis, in sex articulos diuisa.

PRAEFATIO.

HAEC disputatio de vitijs & peccatis non habet certum locum apud Magistrum sententiarum, neque apud eos autores qui ordinem Magistri sequuntur, & Sententiarij appellantur. Nam Magister agit de peccatis cũ sese occasio offert: in 2. d. 21. differit de peccato Adæ: & di. 24. interserit tractatum de gratia, & libero arbitrio, in dist. 30. disputat de peccato actuali & di. 35. de singulis peccatis. Diuus Thomas hic est ad mirabilis, siue eruditionem, siue di sputandi rationẽ & methodũ consideres: & distribuit hoc opus in sex partes. Primum definit quid sit peccatum: deinde, quomodo distinguantur peccata: proximo loco de comparatione eorum ad inuicem: deinceps de subiecto peccatorum: quintò, de causa peccati: denique quæ sint incommoda, & effectus peccatorum demonstrat.

¶ Est igitur. Prima dubitatio, vtrum vitium, peccatum, malitia, idem valeant, an diuersa sint? Hæc causa inquirendi est, nam quanquam D. Thom. in articu. nonnullam discriminis differentiam designauit, sed in solutione primi affirmare videtur, quòd sint idem, secundum diuersas considerationes.

Vtrũ, peccatum, malitia, sit idẽ D. Thom.

Dubium.

¶ Huic affine est aliud dubium; non enim facilè intelligitur id quod D. Thom. in litera dicit, quòd bonitas est consequens ad essentiam virtutis; ex quo deducere videtur, quòd malitia, quæ opponitur bonitati, non opponatur virtuti secundum essentiam, sed secundum id quod ad virtutem consequitur. Verum id quòd D. Th. statuit pro principio, falsum esse videtur, & improbabile. Nam bonitas de ratione essentiali virtutis est: virtus enim est habitus bonus, & boni operatiuus, vel est bona qualitas qua rectè viuitur, vt definit Aug. Sed hæc haud difficilè erit explicare. Dicendum namque est, quod peccatum accipitur pro actu inordinato, non pro habitu; vitium verò sumitur pro habitu vitioso, licèt aliquando accipiatur pro actu improbo, & vituperabili: malitia verò ad vtrumque consequitur, licèt propriùs ad vitium. Itaque vitium in præsenti tractatu significat habitum prauum, non enim dicimus equum habere vitium, qui semel in cursu deficit, nisi sit continuus defectus: propter quod Arist. scribit vitium esse simile hydropi, qui est infirmitas perseuerans; sed actus peccati est similis morbo comitiali, qui licèt grauissimè cruciet, nõ tamẽ est continuus. Denique nõ dicimus hominem vitiosũ, ex eo ꝙ semel atque iterum in peccatum est prolapsus, nisi peccare ducat in consuetudinem. Vitium ergo significat habitum peccandi confirmatum. Quemadmodum eñ ad virtutem exigitur ꝙ sit habitus bonus difficilè mobilis; sic ad vitium perneceſſarium est vt sit habitus confirmatus. Ex his patet discrimen inter peccatum, malitiã, & vitium.

Ari. 7. ethi. cap. 8.

¶ Sed iã habeamus vt exponam⁹ qũo bonitas consequitur virtutis essentiã, vt vr̃ astruere D. Th. Quã sententiã sic explicat Caie. vt dicat, ꝙ secundũ snĩam Aris. 1. Post dupliciter conuenit aliquid perse alicui; tum p se primo, & adæquatè, veluti homini cõuenit esse rationalẽ, tum per se secundò, sicut conuenit homini esse animal; & hoc secundo modo verè affirmatur ꝙ bonitas consequitur ad essentiam virtutis, consequitur enim iste secundus modus ad primũ, veluti si dicamus hominem directè esse rationalẽ, consequitur verò esse animal. Sed hęc explicatio certè mihi nõ probatur; nemo enim dicit ꝙ animal cõsequitur ad hominis essentiam, quia animal est ꝙ primò constituitur in hominis definitione. Itẽ sequeretur ex opinione Caie. quod esse habitũ. consequeretur ad essentiã virtutis (est. n. genus virtutis, sicut animal est hominis genus.) Euidentior igitur huius solutio est, ꝙ duplex bonitas in virtute considerari & expendi potest; vna, ꝙ sit habitus, vel dispositio alicuius rectè se habentis ſm naturam suam; & hæc bonitas est de essentia virtutis, imò ipsa virtus, Altera est, quòd sit boni operatiua; & hæc bonitas ad rationẽ virtutis consequitur. Itaq; bonitas virtutis præcipua nõ est expẽdẽda ex ordine ad actũ quẽ põt producere, sed ex recta & conuenienti dispositione in ordine ad naturã, atq; primæ & præcipuæ bonitati opponitur vitiũ, scdæ opponit̃ malitia siue peccatũ.

Quomodo bonitas virtutem consequatur. Caiet. Cõclusio. arti.

Impugnat̃. Caiet.

Duplex bonitas.

¶ Vltimò dubitatur, vtrũ habitus vitiosus qui manet in homine existente in gratia, mereatur nomen uitij? Certè non meretur, tum, qm̃ homo existens in gratia, est bonus & amicus Dei, ergo non est uitiosus, ac subinde nõ habet uitium. Tum deinde, nã uirtus quæ nõ facit hominẽ bonũ simpliciter & absolutè, sed ſm quid, nõ est uirtus simpliciter, sed ſm quid, ut animaduertere licet in uirtutibus intellectualibus, habitus uerò uitiosus qui manet in hoĩe existẽte in gr̃a, simpliciter & absolutè nõ facit illũ uitiosum; ergo simpliciter & absolutè uitii nomen non meretur.

Habitus vitiosus in homine iusto non dicitur vitiũ.

¶ Sed argumentabitur fortasse aliquis. Nam ille habitus inclinat ad malum, ergo est uitiosus. Cui respondendũ est, ꝙ quanquam de se inclinet ad malum, uincitur tñ rõne uirtutis, sed quanquam maneret & uitiũ, nõ satis esset denominare hoĩem uitiosum, sicut uirtus acquisita in homine peccatore quanquam uera uirtus est, nõ satis est ut denominet hominem bonum. Quòd si pergat discipulus argumen-

Obiectio.

gumentari, inquiens, formam non poſſe eſſe ſine ſuo effectu formali; ſed in homine exiſtente in gratia manet habitus vitioſus; non enim corrumpitur per vnum actum virtutis: ergo efficit hominem vitioſum. Reſpondere oportet, quòd manet vitioſus habitualiter, & ſecundum quid.

Solutio.

Ex definitione huius articuli colligitur, quam fugiendum & deteſtandum ſit peccatum; aduerſatur enim virtuti, cuius nobilitatē & pulchritudinē ſi oculis cerneremus, mirabiles de ſe conciliaret amores, vt veriſſimè dixit diuinus Plato.

Cōcluſio.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm uitium ſit contra naturam.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans. Nam uitium opponitur virtuti, prout eſt indiſpoſitio quædam contra id quod rei naturæ conuenit: vnde uitium eſt contra naturam; naturaque cuiuſcunque rei potiſſimè eſt forma ſecundum quam res ſortitur ſpeciem; ſed homo conſtituitur in ſpecie per animam rationalem; vnde quod eſt contra ordinem rationis, propriè eſt contra naturam hominis, inquantum eſt homo, quia bonum hominis eſt ſecundum rationem eſſe, & malum hominis, eſſe præter rationem. Sic ergo vitium intantum eſt contra naturam hominis, inquantum eſt contra ordinem rationis.

EXPLICATIO ARTICVL.

Peccata contra naturam.

QVomodo vitium & peccatum ſit contra naturam a pleriſque quæritur, & a nemine ſatis explicatur. Nam viri ſapientes tantum vocant peccata cōtra naturam, quæ ipſæ beſtiæ abhorrent: quo circa D. Pau. vitium Sodomiæ appellat peccatum contra naturam. Deinde, mors, febris, & cæteræ corruptiones ſunt homini cō naturales, quia conueniunt homini ratione materiæ: ergo peccatum quod conuenit homini ſecūdum naturam ſenſitiuam, erit homini connaturale: præcipuè quòd Diu. Pau. dicit naturam ſenſualitatis eſſe, repugnare rationi, concupiſcere aduerſus ſpiritum, & repugnare legi mentis noſtræ. Sed hæc facilia ſunt. Illud verò difficillimum: nam peccatum infidelitatis, & in vniuerſum omnia peccata contra finem ſupernaturalem, non ſunt contra hominis naturam, neque cōtra rectam hominis rationem: natura enim hominis nihil dictat de fine ſupernaturali, neque recta ratio hominis de eo quicquam decernit. Hoc ipſum confirmatur. Nam virtus ſupernaturalis, cui opponitur peccatū contra finem ſupernaturalem, non eſt ſecundum naturam hominis, ſed ſupra omnem naturam. ergo peccatum quod opponitur huic virtuti, non erit contra naturam.

Rom.1.

Rom.7. Gal.5.

¶ Ad huius rei explicationem ſcire oportet, hominem eſſe compoſitum ex duabus partibus, ſenſitiua, & rationali, quas vocat Paul. interiorem, & exteriorem hominem, quod nō ſic intelligendum eſt, vt ipſa rationalis anima ſit homo interior; & exterior, corpus, ſed totus homo ſecūdum ſpiritum, eſt homo interior, & idem ſecundum carnem eſt homo exterior.

Homo interior & exterior. Rom.9.

¶ Deinde obſeruandum eſt, quòd forma hominis, quatenus homo eſt, vt D. Thom. admonet in articulo, eſt anima rationalis, quatenus rationalis eſt, non quatenus ſenſitiua eſt: & ſic homo eſt, quatenus rationalis eſt, non quatenus ſenſitiuus eſt. Vnde inclinatio hominis abſolutè, & diſtinctè eſt inclinatio hominis quatenus rationalis eſt, & non quatenus ſenſitiuus eſt, hoc eſt, inclinatio voluntatis & intellectus, nō inclinatio ſenſus, quæ non eſt propria inclinatio hominis, aut eſt hominis ſecundum quid, comparatur enim inclinatio ſenſus ad rationem vt aliquid extrinſecū, neque plus debet dici inclinatio hominis, quàm inclinatio dæmonis, aut mundi, cupit enim dæmon & mūdus trahere humanam voluntatem ad malum; cupit etiam appetitus ſenſitiuus, ſed ſicut nil refert ſi mundus, aut dæmō aliquid moliatur, ſi ego ipſe per voluntatem non conſentio; ſic quod concupiſcat caro, nil nocet, neque dicitur opus noſtrum, donec per liberum arbitrium cōſenſum præbeamus.

Anima rationalis vt ſic, forma eſt hōis.

Naturale eſt homini ſtudioſe operari.

His conſtitutis facilè eſt intelligere quemadmodum ſit homini connaturale, & ſecundum propriam naturam ſtudioſè operari. Nec ſolum aſſerimus, operari ſecūdum rationē eſſe homini naturale, ſicut eſt natiuum auibus uolare, & piſcibus natare: hæc enim non ſunt fines, ſed media quibus prædicta animalia ad ſuas perfectiones deueniunt, ſed dicimus finem & ſcopum in quem nos natura produxit, eſſe uiuere ſm rōnem, ſicut eſſe graue, eſt moueri ad centrū, & rei leuis ferri ſurſum. Neq; hæc propoſitio indiget expoſitione, ſiquidem eſt axioma, & veluti primū principiū p ſe notum, hominē eſſe animal rationale; in hoc natum vt viuat ſm rōnem. ¶ Ex hac doctrina ſequuntur hæc documenta, quæ in ſacra Theologia ſunt conſtitutiſſima. Primum, Oē qđ eſt ſecūdum inclinationē naturalē hōis, bonū eſt, ſiquidem inclinatio naturalis hominis ad bonum eſt. Secundum: Omne quod eſt cōtra eius inclinationem, malum eſt. Tertium; virtus, & omne opus honeſtum eſt ſecundum naturā hominis. Quarum vitium eſt contra naturam hominis, & eam deſtruit ac diſſipat. vnde Dionyſ. dicit, bonum hominis eſſe ſecūdum rationem viuere: malum uerò præter rōnem eſſe.

Quod eſt ſecūdum naturalem inclinationē homini bonū eſt.

Dion. ca. 4. de diui. nominibus.

¶ Sed ſciſcitabitur Theologus, num vitia atque peccata ſint contra naturalem inclinationem appetitus ſenſitiui? Pater Soto lib. 1. de natura & gratia, cap. 2. & doctiſsimus Victoria in relectione de homicidio, exiſtimāt quòd inclinatio appetitus ſenſitiui eſt ad malum, quare peccata non ſunt contra inclinationem appetitus ſenſitiui, ſed potius ſm eā. Nos verò ſupra cum de paſſionibus animæ ageremus, demonſtrauimus omnem inclinationem naturalem appetitus ſenſitiui eſſe ad bonum, & ut obediat rationi. Ex qua definitione liquidò conſtat, ꝙ peccatum nō fit ſm inclinationem naturæ, ſed ex abuſu animi noſtri. His conſtitutis ad argumenta ſatisfaciendum eſt. ¶ Ad primum dicē dum, ꝙ illa peccata ſunt grauiſſima in hominibus, a quibus uel ipſæ beſtiæ abhorrent, & quæ pugnant non tantū cum ratione, ſed etiam cum natura ſenſitiua, quæ proinde peccata contra naturam antenomaſicè appellātur, cū hoc tamen rectè cohæret, quòd peccata vniuerſa ſint quodam modo contra naturam. ¶ Ad ſm iam dictum eſt quēadmodum peccata nō ſint ſecūdū inclinationē naturalē partis ſē ſitiuæ: & dato ꝙ eſſent, hoc non labfactaret noſtrā concluſionē, ſiquidem natura ſenſitiua nō eſt inclinatio hominis quatenus homo eſt. ¶ Ad tertium breuiter & ſummatim dicendū eſt, ꝙ qñ D. Tho docet uitium eſſe contra naturā, non loquitur de uniuerſis uitiis, aut peccatis, ſed tm̄ dē his quæ ſm rationem peccata eſſe cognoſcuntur; de his verò quæ ſunt contra finem ſupernaturalē, de quibus rō hōis nihil dictat, non aſſerit D. Th. ꝙ ſint contra naturā. Vtiū verò poſſit defendi, ꝙ ēt peccata contra finē ſupernaturalem ſint contra naturā, inferius inueſtigandū eſt. In ſolutione tertii lege Dōm Caie. explicātē optimè quo nā pacto in cęteris ſpeciebus reperitur malum ut in pauciorib⁹; in ſola verò ſpecie humana ut in plurib⁹, quod argm̄ perſequitur ēt in quadā rōne de natura mali. Cuius rei varię sūt demōſtrationes. Prima eſt quā hic D. Th. adducit, nā p operationes partis ſenſitiuæ neceſſum eſt deueniamus ad actum rōnis, & ad opera ſtudioſa, quæ rōne reguntur. Sunt aūt plures qui poſſunt aſſequi principiū, quā operis cōſummationē: cū igitur vitia & peccata ex hoc proueniāt, ꝙ hōies ſequuntur bona ſenſibilia, & uoluptates corporis amplectuntur, conſequens eſt ꝙ ſint plurimi qui prætermiſſo rōnis ordine ad vitia dilabāt. Scđa demōſtratio eſt, qm̄ hæc bona ſenſibilia q̄ ſenſus alliciūt, ſunt nobis magis nota, & iō magis mouēt, ſicut obiecta magis ꝓpinqua. Tertia demōſtratio, qm̄ bona ſēſibilia, & uoluptates corporeæ afferūt ſecū p̄miū ſuū, & ſtatim ex eis uoluptatē capim⁹: ac bona honeſta ꝓmittūt in futurū, ſed in p̄ſenti, ſaltē in exordio triſtitiā p ſe ferūt. Quarta demōſtratio, qm̄ voluptates ſenſitiuæ ab ineūte ætate nobiſcū creſcūt, nos ab utero ſuſcipiūt, & aiūt, aduenięte aūt rōnis uſu, durū eſt cōſueta relinquere, & hunc ſpiritū inhibitum extrudere, vt ait Philoſophus. His accedit, quòd habemus hoſtes fortiſſimos, cum quibus belligeramus, atque adeo habemus bellum cruentiſſimum, quo caro concupiſcit aduerſos ſpiritum, & ſpiritus

Ad primū.

Ad ſcđm.

Ad tertiū. Exponitur concluſio. D. Thom.

Caieta. In ſpecie humana repetitur malū vt in pluribus.

Ariſtot. 10. ethic. c. 9.

tus aduersus carnem. Sed potissima huius miseriæ & calamitatis causa in altissimum inscrutabile Dei iudicium referri debet; quam viam ingressus est Dauid cum dicit; Saluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum: quo in loco intendit assignare rationem, quare vix sit sanctus, & vir bonus in terra: & tandem ad diuinum iudicium causam refert, cũ ait; Secundum altitudinem tuã multiplicasti filios hominum: hoc est, secundum profunditatem consilii tui, qui tot malos propter maius bonum prædestinatorum tuorum permittis.

Psal 11.

Cõclusio.

EXPLICATIO ARTICVL.

DVo sunt quæ solent obiici contra conclusionem artic. Alterũ, quòd omnis causa efficiens est maior suo effectu; tũ in bonitate, tum in malitia: sed habitus vitiosus est causa actus: ergo peior actu. Alterum est, quod gratia habitualis, qua Deo grati sumus, præstat omni actui; nam per eã diligit nos Deus, & facit consortes diuinæ naturæ; quod multo melius est, quã quòd nos Deum diligamus.

Obiectiones contra cõclusionẽ articuli.

Prima.

Secunda.

Prima cõ.

Ad primã.

¶ Ad primam dicendum, quòd omnis causa efficiens, si præcipua sit, est potior suo effectu: non autem si sit instrumentaria; veluti calamus non est præstantior scriptura: habitus verò est causa efficiens actus instrumentaria, & ideo non est necesse quòd sit potior neque in bonitate, neque in malitia. His addendum existimo, quòd quanquam omnis causa efficiens sit potior suo effectu, non tamen sequitur quòd in malitia sit potior: nam in malitia esse potiorem, est esse peiorem, ac magis deficientem.

Ad secũdã.

¶ Ad secundam dico, quòd D. Tho. loquitur de habitu operatiuo; gratia verò non est huiusmodi, ut in sequentibus demõstrabitur. Vnde si comparetur actus diligere Deũ ad habitum charitatis, præstat diligere Deum quàm habere habitum charitatis. Ex determinatione huius articuli colligat Theologus, quòd habitibus, (quamlibet studiosi, aut proterui sint) non meremur, aut demeremur, sed actibus meritum aut demeritum comparamus. Ex quo nouũ colligitur argumentum ad comprobandum, actum vitii vitio esse peiorem.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo non est necesse explicari a nobis quẽadmodum per peccatum mortale quodcunque corrumpã

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm vitium sit peius, quàm actus malus.*

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est. Actus vitiosus peior est vitio: nam habitus medio modo se habet inter potentiam & actum: melius enim est bene agere, quàm posse bene agere; & habitus cùm medium gradum teneat inter potentiam & actum, tum in bonitate, tum in malitia, consequens est, quod actus præemineat habitui; habitus enim non dicitur bonus, uel malus, nisi ex hoc quòd ad bonum, uel malum inclinat. Vnde propter bonitatem, vel malitiam actus, bonus, vel malus dicitur habitus.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm peccatum possit esse simul cum aliqua virtute.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. In naturalibus forma nõ potest esse cũ actu contrario; verùm habitus bene potest esse cum actu contrario. Probatio conclusionis hæc est: nam in re naturali forma ex necessitate producit operationem sibi conuenientem, & sic non potest esse cum forma naturali, actus formæ cõtraria; sicut calor non potest esse cum actu infrigidationis. Habitus verò in anima non producit ex necessitate suam operationem, sed homo vtitur eo cum voluerit. Quare habitu existente in homine, potest homo non vti habitu, & agere contrarium; & sic habens virtutem potest producere actum peccati.

¶ Secunda Cõclusio. Si actus peccati comparetur ad ipsam virtutem prout habitus est, vnus actus peccati non corrumpit virtutem, quia sicut habitus per vnum actum non generatur, sic nec corrumpitur.

¶ Tertia Conclusio. Si comparetur actus peccati ad causam virtutum, sic possibile est per actum unius peccati corrumpi uirtutes; quodlibet enim peccatum mortale contrariatur charitati, quæ est radix omnium uirtutum infusarum inquantum sunt uirtutes: quare per vnum actum peccati mortalis excluſa charitate, excluduntur omnes virtutes infusæ; & illæ quæ remanent, vt fides & spes, sunt habitus informes, & non virtutes.

¶ Quarta Conclusio. Peccatum veniale non aduersatur charitati, neque virtutibus infusis, neque adquisitis; quare potest esse cum eis.

tur, & excludantur omnes virtutes infusæ: nam de hoc satis disputatum est, vt arbitror, suprà quæst. 63. Quòd hic habet dubitationem est; vtrùm per peccata venialia sæpiùs repetita corrumpantur virtutes. De qua re quorundam sententia circunfertur, quæ ferè ab omnibus probatur, quòd per peccata venialia, possunt corrumpi virtutes quædam exigui momenti, & minimè necessariæ; vt per inurbanitates frequentes corrumpitur eutrapeliæ virtus, virtutes uerò necessariæ, ut fortitudo, iustitia, temperantia, non dissipantur per peccata venialia. Sed de temperantia ac quisita non omnino mihi probatur hæc sententia: nã per consuetudinẽ gulæ efficitur quis tam malè temperatus, ac dispositus ad sobriè ac temperatè viuendum, atque si nunquam comparasset uirtutem: ergo uirtus acquisita in illo periit, ac dissipatur: Et fortassis erit regula certa, quarum uirtutes, quarum vitium, uel actus contrarii è genere suo non sunt peccata mortalia, possunt corrumpi per peccata venialia, & sic acquirit improbus habitus vitii contrarii. Certè si quis qui antea liberalis erat, incipiat studio pecuniæ dare operam, & tenax esse, perdit liberalitatis virtutem, & uitium auaritiæ conquirit; quanquam auaritia hæc non sit peccatum mortale. Verum non simpliciter dicendus est vitiosus: quia habitus gulæ aut auaritiæ in illo homine non est simpliciter vitium, quia non deordinat, neque auertit illũ ab vltimo fine. Si autem vitium quod opponitur virtuti, ex genere suo est peccatum mortale, tunc virtus acquisita, per peccata venialia non corrumpitur. Certè habitus iustitiæ acquisitæ non amittitur per peccata venialia, neque acquiritur habitus iustitiæ, neq; homo qui peccat venialiter in materia iustitiæ, dicitur iniustus simpliciter, nec dicitur fur aut latro, sicut alius dicitur auarus, aut gulę deditus. Ratio huius est; quia in abstinentia & sobrietate graue existimatur, multum & sæpè, vel inordinatè deuorare; sed in rebus quæ pertinent ad iustitiam, non existimatur graue, nisi lædatur iustitia in re graui, & maioris momenti. Hæc probabilia sunt.

Vtrũ per peccata venialia sæpius repetita corrumpãtur virtutes.

Quanam virtutes corrumpã tur per peccata venialia.

EXPLICATIO ARTICVLI.

De omiſſione uarię opiniones.

DE quæſtione huius articuli diſputant Doctores in 2. d.35.& verſantur tres celebres opiniones. Prima dicit,ꝙ omiſſio nũquã datur ſine actu. Patet: qñ omiſſio nõ eſt meritoria ſine actu:ergo non demeritoria ſine actu. Patet conſequentia:

Prim opinio & pri. arg.pro ea.

quoniam Deus ꝓnior eſt ad miſerẽdum,quàm ad puniendum. Patet antecedens;nam nos modò omittimus furari & occidere, in qua omiſſione nõ meremur,quoniam non habemus actum.

Cõcluſio.

Secũdum.

¶ Secundò,peccatum non eſt ſine voluntario, dicẽte Auguſt. Peccatum adeò eſt voluntarium, quòd ſi non eſt uoluntarium peccatum non eſt: ergo peccatũ omiſſionis non eſt ſine actu voluntatis formaliter, vel interpretatiuè.

Auguſt.

Tertium.

¶ Tertiò, demus hominem qui nihil recordatur Miſſæ audiendæ; tunc quæro,vtrùm peccet, vel non?ſi primum; ergo peccat in eo quod vitare non poteſt;nam ſi non venit in mentem,non potuit eſſe ĩ eius poteſtate; ſi ſecundum, ſolũ eſt in cauſa, quia non habuit actum poſitiuum.

Quartum.

¶Quartò,obliuio ſine aliquo actu non eſt culpabilis, ergo omiſſio ſine actu non eſt culpabilis. Probatur antecedens; nam obliuio ſine actu eſt naturalis.

Quintum.

Quintò,quãdo homo ſæpenumero omittit ieiunium orationẽ,&c. acquirit habitũ vitioſum,& diſſipat cõtraria virtute, ergo iſtæ omiſsiones habẽt aliquẽ actũ cõiunctum; nã habitus nõ producitur niſi ab actib⁹.

Sextum.

¶Sextò,ſi detur omiſsio ſine actu, ſequitur quòd inter omiſsionem ſine actu, & omiſsionem cũ actu eſſet diſtantia infinita in malitia. Argumentum eſt quod fecit Adangodam,cuius uires demonſtrat Cap.in 2.d.35 q.vni. in ſolut.argumentorum contra ſecundã concluſionẽ, quo in loco refert autores huius opinionis. ¶Secũda opinio aſſerit,quòd datur omiſſio ſine actu. Hanc docet Dur.di.35. q.2.Marſil.in 2.q.21.artic.2.Adr.in 4.q.4.de Euchariſtia, ſolutione ad tertiũ principale. Almay.in ſuis moral.trac.3. c.25.Probatur;nam de eſſentia omiſſionis non eſt aliquis actus:ergo poteſt eſſe ſine actu. Probatur antecedens: nam rõ omiſſionis in hoc conſiſtit,ꝙ homo non faciat quod tenetur facere cũ poſſit, quod expoſuit. Iac. cum inquit; Sciẽti bonũ,& non facienti,peccatũ eſt illi. Sed̃ò aliæ omiſsiones poſſunt eſſe ſine actu;ergo omiſsio præcepti põt eſſe ſine actu. Probatur antecedẽs,nã nos modo omittimus adire Romã,&c.ergo. Hoc ipſum confirm.nã qñ non eſt præceptum de audiẽda miſſa,põt quis nõ audire miſſam,abſque eo ꝙ habeat aliquem actũ ad quem reducatur ꝑ ſe,vel ꝑ accidens ipſa omiſsio,ergo ẽt ſi ſit præceptum de audienda miſſa. Antecedens patet,quia nemo habet actũ ad faciẽdum ea quæ non tenetur facere.ſed merè negatiuè nos habemus ſæpiſſimè;ergo. Conſequentia probatur, quia præceptum non tollit libertatem arbitrii,neq; ponit,ergo.

Adãgodã Capr. Secun.opi. & arg. pro cap.

Duran. Marſil. Adrian. Almayn. Arg. prim. Iac.4.

Secũdum. Confir.

Tertium.

Tertio, quando quis per inconſideratiõnẽ omittit implere aliqđ præceptũ affirmatiuum, certè talis omiſſio eſt culpabilis, & ei imputatur ad peccatũ.

Quartum.

Hoc idẽ oñdit̃ euidentiùs. Nam actus q̃ eſt cã, uel occaſio omiſſionis, eſt actus liber quãtũ ad exercitiũ vt planè cõſtat,ergo poterit homo illũ actũ ſuſpẽdere vel nõ habere.

Quintum.

Præterea,qñ quis tenetur audire rẽ ſacrã, & ſuſpendit omnẽ actũ volũtatis internũ & externũ, vidẽs ſe teneri, certè hmõi omiſſio culpabilis eſt, & meretur vituperatione, alioqui qui ſuſpenderet oẽm actũ,liberaretur ab omnibus peccatis, ergo datur omiſſio ſine actu, aliàs ſequeretur ꝙ omne peccatũ eẽt peccatum commiſsionis,nã in omni peccato eſſet actus cõtra legẽ Dei.

Sextum.

Sexto negationis & priuationis nõ eſt neceſſe dare cãm poſitiuam,ſatis eſt cã negatiua, aut priuatiua, ſicut abſentia nauæ eſt cauſa ſubmerſionis nauis,& licèt omiſſio ſit uolũtaria,nõ tñ eſt neceſſariũ ꝙ ſit uolũtaria ꝑ aliquẽ actũ poſitiuum,ſed ſatis eſt ꝙ ſit in potentia uoluntatis, & non caueatur cum ſit obligatio, vt optimè exponit D.Th. ſuprà q.6.arti.9.& q.2.de malo,arti 1.ad 2.& hic ad 2.

D. Thom. Tertia opinio quæ ẽ. D. Thom. Prima cõc. Secũda cõ. Tertia cõ. Moraliter loquendo omiſſio nõ eſt ſine actu.

¶ Tertia opinio eſt D.Tho.quæ exponitur duabus vel tribus propoſitionib⁹. ¶Prima, de eſſentia omnis boni nõ eſt aliquis actus. in hac oẽs conueniunt. ¶ Secunda concluſio. Si daretur omiſsio libera abſq; omni actu, eſſet certè culpabilis,& nobis imputaretur ad culpã, in hac ẽt oẽs conueniunt. ¶Tertia cõc. Moraliter loquendo non datur omiſsio abſq; actu uel præcedente,uel concomitanter. Dixi,moraliter loquendo, nã ſm potentiã logicam bene poteſt eſſe omiſsio ſine actu, ſicuti moraliter loquendo non poſſunt caueri omnia peccata venialia,at uero ſm potentiã logicã, aut miraculosè põt homo omnia uenialia uitare peccata.

¶ Pro huius explicatione notandum,ꝙ in tribus caſibus põt omiſſio referri in aliquem actum poſitiuum tanquam in cauſam. Primus eſt,qñ ipſe actus uolũtatis fertur directè in ipſam omiſſionem,ut qñ quis dicit; uolo non audire rẽ ſacrã. Secundus eſt,qñ actus uolũtatis fertur in aliqđ opus,cui ex neceſſitate eſt coniuncta omiſsio præcepti, ut qñ quis tempore quo tenetur audire miſſam, uult dormire,aut ludere. Tertius eſt, quando actus voluntatis fertur in

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrùm in quolibet peccato ſit aliquis actus.*

SVMMA TEXTVS.

HAec quæſtio proponitur propter peccatum omiſſionis: de quo eſt prima concluſio.

¶ Si in peccato omiſſionis intelligatur illud ſolum quod pertinet ad rationem peccati, ſic quandoque peccatum omiſſionis eſt cum actu interiori; vt cùm aliquis vult non ire ad eccleſiam, aliquando, verò ſine omni actu interiori,vel exteriori; ſicut cum aliquis hora qua tenetur ire ad eccleſiam, nil cogitat de eundo, aut non eundo ad eccleſiam.

¶ Secunda concluſio. Si peccatum omiſſionis conſideretur ſecundum cauſas, ſiue occaſiones omittendi, ſic neceſſe eſt in peccato omiſſionis eſſe aliquẽ actum:non enim eſt peccatum omiſſionis, niſi quando aliquis prætermittit quod poteſt facere,& non facere. Vt autem quis declinet ad nõ faciendum illud,quòd poteſt facere & non facere, non eſt niſi ex aliqua cauſa coniuncta,vel præcedente, quæ cauſa ſi non eſt in poteſtate hominis, omiſſio non habet rationem peccati; ſicut ſi aliquis prætermittit ire ad eccleſiam propter infirmitatem. Sed ſi cauſa,vel occaſio omittẽdi ſubiaceat voluntati, omnino habet rationem peccati; & tunc ſemper oportet quòd iſta cauſa, inquantum eſt voluntaria, habeat aliquem actum, ad minus interiorem voluntatis; qui actus quandoque fertur in ipſam omiſſionem (vt ſi quis propter laborem vult non ire ad eccleſiam) & tunc talis actus per ſe pertinet ad omiſſionem:ſed quando actus volũtatis directè fertur in aliud per quod homo impeditur ab actu debito,ſiue id in quo fertur voluntas ſit coniunctum omiſſioni; ut ſi aliquis vult ludere quando tenetur ire ad eccleſiam; ſiue etiam ſit præcedens; vt ſi aliquis vult vigilare diu deſerò, ex quo ſequitur quòd non poteſt ire ad eccleſiam; tunc actus iſte interior, vel exterior per accidens ſe habet ad omiſſionem; quia omiſſio ſequitur præter intentionem.

¶ Tertia concluſio. Vera eſt illa ſententia, quòd peccatum omiſſionis eſt abſque actu;nam iudicium de rebus datur ſecundum illud quod per ſe eſt, & non ſecundum illud quod eſt per accidens: per ſe autem peccatum omiſſionis in hoc conſiſtit,quòd non facias illud quod poteras,& tenebaris facere.

in aliquod opus præcedens, ex quo sequitur omissio præcepti; vt cum quis multum nocte vigilauit, aut se inebriauit. Præter istos casus affirmo in vniuersum, quod moraliter loquendo nunquam datur omissio sine actu, nã quando quis aduertit se teneri aliquo præcepto,& cessat ab eius impletione; vel cessat, quia vult non implere, vel quia fugit laborem, vel quia intendit ad aliud negotium confabulando, aut ludendo. Deinde, ex proposito non velle, est virtualiter nolle, sed omnis nolitio præsupponit voluntatis actum; ideo nolo infirmitatem, quia volo salutẽ, ergo qui aduertenter non vult seruare præceptum affirmatiuũ, virtualiter vult non seruare: atque ex consequenti in omni omissione est aliquis actus positiuus.

Duran. ¶ Sed dicit Duran. nos posse suspendere omnem actum voluntatis. Respondetur, quòd possumus logicè: nos verò moraliter loquimur. Secundò dicitur, quòd etiam in hoc casu datur actus positiuus in quem referatur omissio, scilicet in hunc, volo suspendere actum. Sed maior difficultas est, quando omissio est alicuius præcepti per inconsiderationem, aut inaduertentiam, vtrum tunc detur omissio sine actu? Respondetur quòd etiam tunc interuenit actus; nam si ego culpabiliter non animaduerto, est quia aliquod negotium interuenit vel loquutionis, vel ebrietatis, &c.

Arg. solut. Ad primũ. pr. opinio. Dyon. c. 4. de diuinis nomin. ¶ Ad argumenta vtriusque opinionis, ad primum primæ opinionis dicendum, quòd plura requiruntur ad bonum quàm ad malum, eò quòd bonum consurgit ex integra causa, malum autẽ ex singularibus defectibus vt Dionys. dicit. Et ideo peccatum potest contingere, siue aliquis faciat quòd non debet, siue non faciendo quod debet: sed meritum nõ potest esse, nisi aliquis faciat volũtariè quod debet: & ideo meritum non potest esse sine actu: sed peccatum potest esse sine actu. Certè meritum non potest esse nisi quis ad regulam operetur, at deficere a regula, stat dupliciter, vel transgrediendo regulam, id est, faciendo quod non debeas; vel non faciendo quod debeas.

Ad scẽdm. Volũtariũ Arist. 3. eth. ¶ Ad secundum argumentum dicendum, quòd aliquid dicitur voluntarium, non solum quia cadit super ipsum actus voluntatis, sed quia in potestate nostra est vt fiat, vel non fiat, vt dicit Arist. vnde etiam ipsum non velle, potest dici voluntarium, in quantum in potestate nostra est velle & non velle.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium dicendum, quòd inaduertentia si sit naturalis, non est peccatũ, secùs si libera est, sed vt libera sit, nõ requiritur, quòd sit aliquis actus positiuus, sed satis fuerit quòd sit in potestate voluntatis.

Ad quartũ Adquintũ. Virtus per cessationẽ ab actu dissipatur. ¶ Ad quartum idem dicendum est.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ per illas omissiones haud dubiè virtus dissipatur: nã per solam cessationem ab opere excluditur virtus, & corrumpitur, vt planè docet D. Th. supra q. 53. ar. 3. ergo multò magis per omissiones præceptorũ. Certè hoc aliquibus videtur difficilè, quia virtus non corrũpitur nisi per suum contrariũ, & positiuè agens: at in argumenti solutione statuitur, quòd nullus actus interuenit, sed tãtùm omissio, scilicet non restituere, quomodo ergo corrũpit virtutẽ? sed poterit quis respondere, quòd sem per in his omissionibus interuenit aliquis actus, vt ostendit D. Thom. in art. Sed hæc solutio non satis explicat rei difficultatem: nam actus qui interuenit nõ semper est peccatum, saltem distinctum ab omissione, vt infra demõstrabitur, quomodo ergo corrũpit virtutem: Dicat ergo Theologus, quòd tametsi nullus actus intetueniat; satis est cessatio voluntaria a debito virtutis actu vt corrumpatur virtus: vnde si aliquis sæpe petit mutuum, & nunquam soluit, perdit certè habitum iustitiæ, quem antea comparauerat; neque promeretur nomen iusti, neq ue enim tunc est pura cessatio ab opere, de qua dicit S. Thom. q. 53. art. 3. ꝙ per accidens corrumpit habitum, sed est cessatio voluntaria a virtutis vinculo & debito.

D. Thom.

An per omissionẽ generetur habitus. ¶ Sed hinc enascitur maius dubium, vtrum hæc omissio voluntaria satis sit ad generandum habitum vitii, uirtuti contrarium; Ad cuius rei explicationem scire oportet, non esse connexionem necessariam, quòd si corrumpitur habitus iustitiæ, generetur habitus iniustitiæ, nã potest aliquis esse sine habitu iustitiæ & iniustitiæ: unde potest quis dicere, & satis probabiliter, quòd per omissiones corrumpitur uirtus, sed non generatur habitus uitii. Mihi verò dicendũ uidetur, quòd & corrumpitur uirtus; & generatur habitus uitii contrarius: nam in istis omissio nibus formaliter, uel uirtualiter est ita uolitio, uolo non seruare præcepta iustitiæ; ex qua frequenter exercita, generabitur habitus uitiosus; maximè quòd omissio est speciale peccatũ, oppositum uirtuti iustitiæ, ut optime declarat D. Tho. 22. q. 79. ar. 3. & sic per istas omissiones potest generari specialis habitus uitii, omittendi & non faciendi quod iustitia præcipit, distinctus ab habitu rapiendi, uel accipiendi aliena. D. Thom.

¶ Quod si quis obiiciat, omnem habitum de se ordinari ad actum: ergo non potest esse aliquis habitus omittendi. Responderi potest, de habitu uitioso non semper esse necessarium quòd directe ordinetur ad actum positiuum, solum sufficit quòd impediat operis studiosi exequutionem: & ita potest comparari habitus negligentiæ, & omissionis Sed hoc est incidere in magnas disputationis angustias, Ideo præstat dicere, quod generabitur habitus iniustitiæ inclinans ad iniustitiam faciendam: nam detinere alienũ, iniustitiæ est.

Ad sextũ. ¶ Ad sextum argumentum dico, non ideo peccatum cõmissionis esse grauius quàm omissionis, quia includit aliquid positiuum, vnde habet rationem entis & boni, sed quia est contra legem Dei, & auertit magis a Deo: & in hoc potest contingere quòd aliquando peccatum omissionis sit grauius, quàm peccatum commissionis, quia magis auertit a Deo, sed de grauitate omissionis in fra dicendum est.

Ad arg. secundę opiniones. Ad primũ. Ad scdm. Diserimen inter omissionem culpabilẽ ab aliis. ¶ Ad argum. secundæ opinionis, ad primum dicendum euidenter probare quòd de essentia omissionis non sit aliquis actus, cæterum si cõsideremus causas omissionis, semper habet adiunctum actum, sicut supra expositum est;

¶ Ad secundum neganda est consequentia argum. & ratio discriminis est duplex. Prima, quoniam aliæ omissiones quæ non sunt de re præcepta, neque sunt uoluntariæ, neque inuoluntariæ, sed non voluntariæ, & ideo non est necesse demonstrare causam positiuam in quam referatur, cæterum quando est omissio culpabilis præcepti, est voluntaria indirectè, & ideo oportet demonstrare causam positiuam, propter quam omitto præceptum. Deinde differunt, quoniam non est verosimile, quòd quis culpabiliter transgrediatur præceptum, & non aduertat, siue formaliter, siue interpretatiue, cæterùm de re non præcepta, & ad nos nil pertinente, sæpenumero accidit, quòd nihil cogitamus. Ex his patet ad confirmationem.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium, de omissionibus quę accidunt ex inaduertentia, & inconsideratione, uel etiam quia suspendimus actus, iam superius arbitror me dixisse satis copiosè.

Peccatum commissionis & omissionis distinguunt. ¶ Ad illud verò quòd additur, quod semper omne peccatum esset commissionis, siquidem includit actum positiuum contra legem Dei; dicendum est, quod peccatũ omissionis non dicitur omissionis, quia excludit actum positiuum, sed quia omittitur actus præcepti, peccatum verò cõmissionis dicitur ex eo, ꝙ fit actus prohibitus, & interdictus, itaque hæc volitio; uolo non audire missam, quanquam includit actum positiuum, est peccatum omissionis, quia per eam uolo prætermitere id quod mihi præceptum est, at uelle futuri, peccatum est commissionis, quia per id facio quod mihi interdictum est.

Ad quartũ. An actus qui est cũ omissione sit peccatũ. ¶ Ad quartum dicendum, quòd negationes aut priuationes pro causa per se habent negatiuum aliquid, uel priuatiuum, sed pro causa per accidẽs bene possunt habere causam positiuam: & certe omissio aliquando habet pro causa per se actum positiuum, ut cum quis dicit, uolo non audire missam.

¶ Sed est magna quæstio, utrum ille actus moralis qui semper cum omissione est, sit peccatum. v. g. tempore quo quis tenetur audire missam, ludit, studet, aut dormit: quæstio est an ille actus qui interuenit cum omissione, sit peccatum? Durand. ubi supra tenet ꝙ non, nisi alioqui actus sit malus. Probatur, tum, quia ille actus de se non est malus, neq; prohibitus, tum deinde, quoniam nemo explicat in confessione tales actus positiuos, sed tantùm dicit se nõ audisse missam. Tertio, quoniam tales operationes non sunt contra aliquod determinatum præceptum. Sed potest quis dicere quòd hoc opus sit contra præceptum de audiẽda missa, quo prohibentur omnes actus incompossibiles huic præcepto. Contra, sequitur, ꝙ si quis firma uoluntate decreuit se non audire missam, si interim ne sit otiosus dat operam literis, quòd sit peccatum, illud studium.

Duran. Argum. Pro sentẽtia Duran. Primum. Secũdum. Tertium. Confir. Capr. Argum. ꝓ sẽtẽtia. Capr.

¶ Contrariam sententiam tenet Capr. & probatur: tum, quoniam

quoniam ille actus eſt cauſa omiſſionis & peccati: tũ verò, quoniam illi actui deeſt circunſtantia temporis neceſſaria, ſtudeo enim quando non oportet, & oportet audire miſſam. Et confirmatur; quoniam D.Thom.q.2.de malo, ar.1.ad 7.in argum. ſed contra, dicit apertè, quòd laudare Deum quando teneor alia opera facere, eſt peccatum: ergo etiam confabulari cum amico quando teneor audire miſſam, eſt peccatum.

Actus qui eſt cauſa omiſsionis eſt peccatũ

¶ Pro expoſitione dico primum, quòd ſi actus poſitiuus ſit cauſa omiſſionis, abſque dubio eſt peccatum. Probatur, nam eſt cauſa libera peccati, ergo eſt mala. Probatur conſequentia: nam omues Theologi hac de cauſa habent pro certo quòd Deus non cauſat peccatum, quoniam ſi cauſaret, eſſet malus, & peccaret. Secundò, volitio occidendi eo eſt mala, quoniã eſt cauſa operationis malæ, & habitus ideo eſt malus, quia eſt cauſa actus mali; ergo ſi ſtudiũ eſt cauſa omiſſionis, peccatum eſt. Tertio, occaſiones peccatorum ſunt cauendæ, licèt alioqui eſſent honeſtæ & laudabiles. v.g. ingrediot domum mulieris cum ſcandalo proximi aut cum peticulo proprio, teneor illud cauere: ergo ſi ſtudium eſt cauſa omiſſionis, teneor cauere illud. Quarto, ſi maritus ex inordinato amore vxoris trãſgreditur aliquot præcepta diuina, ille amor malus eſt. Quintò, ſi quis ex incauta ſagittatione occidit hominem, ea mala eſt, quoniã ex ea homicidium eſt ſubſequutum, atque adeo ſi quis faciat opus alioqui ſtudioſum, ex quo ſcandalizatur proximus, peccat, vt dicit Paul. Si eſca fratrem meum ſcãdalizat &c. ergo ſi ſtudium eſt in cauſa ꝙ omittam præceptum diuinum, malum eſt.

Rom.14. 1. Cor.10.

¶ Secundò dico, ſi actus poſitiuus non eſt cauſa, nec occaſio omiſſionis, ſed tantũ concomitans, nullum eſt peccatum. v.g. decreuit quis non audire miſſam, & ne ſit otioſus, ſtudet, aut viſitat infirmum; hæc opera non ſunt peccata; tum quoniam bona ſunt ex obiecto & ex circunſtantiis, & non ſunt occaſio peccati: tum verò, quoniã melius eſt homini nolenti audire miſſam ſtudere quam eſſe otioſum, & hoc eſt illi conuenientius, & conſulendum. Præterea, quoniam iſte actus poteſt eſſe impletiuus præcepti, vt ſi quis interim perſoluat penſum horarum: atque adeò ſi iſte actus eſſet peccatum, quidquid faceret, peccaret, ſiue daret eleemoſynam, &c.

Ad argum. Duran.

¶ Ad arg. Duran. ad primum dicendum, quòd ille actus eſt malus. tum, quoniam eſt cauſa peccati, tum verò, quoniam ſit tempore indebito.

Ad primũ.

Ad ſcdm.

¶ Ad ſecundum dicendum, neminem in confeſſione explicare hunc actum, quoniam fortaſſis non eſt diſtinctum peccatum ab ipſa omiſſione, de quo continuo dicemus.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ eo præcepto quo præcipitur nobis audire miſſam, præcipitur nobis vt tollamus omnia impedimẽta, & adhibeamus omnia media neceſſaria adimpletionem huiuſmodi præcepti: quapropter ſtudium quod eſt cauſa omiſſionis, hoc præcepto nobis interdicitur. Ex quo patet ad replicam arg.

Obiectio.

¶ Sed contra ſecundum dictum eſt arg. ſequitur quòd ſi clericus nauigaturus decreuit non dicere officium diuinũ, & poſtmodum proiicit Breuiarium in mare, quòd hęc proiectio non ſit peccatum nouum; quod aſſerere eſt abſurdũ. Probatur ſequela: nam hæc proiectio non eſt cauſa omniſionis, nec occaſio, ſed tantum concomitans. Præterea probatur; nam etiam ſequitur, eum qui fecit votum religionis, & decreuit ducere vxorem, poſtmodum non peccare quando ducit vxorem. Probatur ſequela: nam ducere vxorem non eſt cauſa omiſſionis, ſed illa volitio præcedens. Tertio, ſtudium quod fit quando teneor audire miſſam, non habet circunſtantiam temporis; fit enim tempore indebito: ergo eſt malum.

Solutiones

¶ Ad primum, & ſecundum reſpondetur, quòd in vtroque caſu eſt nouum peccatum, nam qui ducit vxorem, facit contra votum: qui verò proiicit Breuiarum in mare, peccat mortaliter, quoniam facit ſe impotentem ad implẽdum mẽdacium, & quoniam ſcriptura dicit; Septies in die cadit juſtus, & reſurgit; ideo qui ſe reddit impotentem, peccat de nouo, & reſiſtit Spiritui ſancto. Solutio eſt communis, ſed videtur falſa: nã ex ea ſequitur, quòd qui decreuit non audire miſſam, & iuit dormitum, peccat mortaliter, Probatur ſequela: nam ſe impoſſibilitat. Rurſus ſequitur, quòd qui tenetur dare eleemoſynam, & ſtatuiſſet non dare, ſi poſtmodum ſolueret debitum, aut emeret neceſſaria; peccaret de nouo mortaliter. Probatur ſequela: nam ſe reddit impotentem ad dandam eleemoſynam. Reſpondetur, quando multo tempore ſe reddit impotentem, ſine dubio peccat mortaliter de nouo, ſed in aliis caſibus eſt regula, Quando inſtat præceptum, & decreuit quis nõ audire miſſam, & poſtmodum it dormitum, non peccat, quoniam in hoc caſu eſt omiſſio, & non eſt verò ſimile quòd mutabitur illius voluntas.

Prouer.14.

¶ Ad tertium reſpondetur, quod ſuppoſito quod iſte decreuit non audire miſſam, illud tempus ad ſtudium eſt aptiſſimum, quoniam non impedit audire miſſam.

Ad argu. Cap.

¶ Ex his patet ad argumenta Capr. quibus intendit probare, quòd omnis actus interueniens cum omiſſione ſit peccatum. Ad primum nunc dictum eſt, ſed adhuc euidentiùs reſpondetur, ꝙ circunſtantia temporis aliquando ſpectat ad propriam ſpeciem actus boni, tãquam accidens neceſſarium, vt actus bonus ſit: veluti celebrare miſſam ante prandium, eſt circunſtantia miſſæ celebrandæ, intrinſeca tamen & neceſſaria, aliquando verò eſt omnino extrinſeca, vt quod tempore quo tenebatur Petrus audire miſſam, ſtudeat: priori ergo modo ſi deſit circũſtantia tẽporis, ſemper uitiatur actus, ſed poſteriori modo tametſi deſit, non ſemper uitiatur actus, niſi ex operantis intentione ordinetur non audire miſſam ad ſtudium, vel aliquo modo amor ſtudit ſit cauſa huius omiſſionis, & tunc ſtudium literarum vitioſum erit ex mala circunſtantia temporis.

Ad primũ.

Ad ſcdm.

¶ Ad ſecundum ex autoritate D. Thom dicendum eſt, quod D.Tho. loquitur quando tempus eſt indebitum, vel quando propter ipſum ꝙ eſt laudare Deum, omittitur aliquid ꝙ in præcepto Eſt aliud dubium, vtrum actus quieſt cauſa omiſſionis, ſit diſtinctum peccatum ab ipſa omiſſione? Dicẽdum eſt, ꝙ ſunt duo peccata materialia, & vna malitia formalis, a qua vtrumque dicitur peccatum. Itaq; in hoc caſu cenſendum eſt ſicut ſuprà diximus de actu interiori, & exteriori, ſcilicet ꝙ ſunt duo peccata, malitia vero vna tantum formaliter, quæ formaliter eſt in actu interiori, denominatione verò in exteriori. Probatur; nã quando quis propter ſtudium omittit audire miſſam, illud ſtudium non eſt malum, niſi quia eſt cauſa omiſſionis: ergo tantum habet malitiam omiſſionis. Secundo, quando quis expreſſe dicit; ego volo non audire miſſam: illa volitio nõ habet aliam malitiam niſi omiſſionis, ergo maiori iure, ſi quis propter ſtudium omittit audire miſſam; illud ſtudiũ non habebit diſtinctam malitiam: ergo tantùm habet malitiam omiſſionis. Ex hoc ſequitur, ꝙ ſatis eſt dicere in confeſſione, non audiuiſſe miſſam. Secundò dico, leuius peccatum eſt omittere miſſam propter ſtudium; quam omittere quia lubet. Probatur tum ex communi hominum ſenſu: nam primum peccatum habet excuſationem; ſecundũ minimè. Secundò probatur, nam qui furatur propter alendũ patrem, leuius peccat quàm qui propter libidinem furãdi, ergo leuius peccat qui omittit miſſam propter ſtudium; quàm qui omittit ex voluntate omittendi. Sed contra, maritus qui ex inordinato amore vxoris furatur, habet duplex peccatum: vnum, ꝙ furatur; alterum, ꝙ inordinatè vxorem amat: ergo qui ex inordinato amore ſtudii omittit audire miſſam, habet geminum peccatum; alterũ, ꝙ omittit audire miſſam, alterum, quòd inordinatè amat ſtudiũ, Secundo, quando quis timore oppreſſus negat fidem Chriſti, duplex facit peccatum; vnum contra fidem; alterum cõtra fortitudinem: ergo ſimiliter in noſtro caſu peccat duplex peccatum. Tertiò, amor atque timor mundanus eſt peccatum mortale, vt opinatur D.Thom.2.2. q.19. quando eſt cauſa transgreſsionis mãdatorum Dei: ſed ſtudium in propoſito eſt cauſa omiſsionis: ergo de ſe eſt peccatum mortale.

Actus qui eſt cã omiſſionis, & omiſſio vna forma liter malitiã habent

D. Thom.

¶ Propter hæc argum. aliqui doctores tenent, quòd ſunt duo peccata in cõfeſsione neceſſario explicanda, & quod grauius peccat qui omittit audire miſſam propter inordinatum amorem literarum; quàm qui omittit quia lubet. Sed certè iſti contra omnem ſenſum & euidentiam loquũtur. Dicendum ergo ad argum. quòd cum hoc ſtudium ſit malum, quia eſt cauſa malæ electionis, non habet niſi malitiam omiſsionis, & quodammodo eam extenuat, vt probatum eſt. Probatur hæc ſolutio; nam quando quis incautè ſagittando occidit hominem, certum eſt ꝙ non ſolùm occiſio eſt peccatum, ſed etiam, incauta ſagittatio, & tamẽ certum eſt quòd eſt leuiùs peccatum ex incauta ſagittatione oc-

ne occidere hominem, quàm occidere ex proposito. Itaque licèt omittere missam propter studium, duplex peccatum esset (quòd non concedo) leuius peccatum est quàm omittere ex proposito; quia vnum peccatum alterum extenuat, & excusat.

Quando imputetur peccatũ omissionis. D. Thom. Marsil.

¶ Est aliud dubium; Quando imputetur nobis peccatum omissionis; vtrum ne quando erat tempus operandi, an verò statim ac se exponit periculo non adimplendi præceptum; vel quando quis facit se impotentem ad operandũ? Hanc quæst. explicat D. Thom. in solut. tertii, de qua versantur ttes opiniones celebres. Prima est Marsilii in 2. q. 21. art. 2. propositione secunda, quòd tunc imputatur, quãdo instat tempus implendi præceptum, licèt tunc non sit in nostra potestate implere præceptum, tametsi tunc non habeat homo vsum rationis, vt si sit ebrius, aut dormiens.

D. Thom.

Idem videtur sentire D. Tho. hic ad tertium; scribit enim, quòd solùm pro eo tempore dicitur quis omittere cessando ab opere, quando præceptum obligat affirmatiuum, & in 2. 2. q. 79. art. 3. ad tertium. probat opinionem asserentium, quòd tunc incipit omissionis peccatum, quãdo quis aggreditur opus quod est incompossibile cum actu ad quẽ tenetur: docetque ex propria sententia, peccatum omissionis tunc imputari ad culpam, quando fuit tempus operandi. Idq; persuadet hoc argumento: quia si homo abiens seò dormitum cum periculo non exurgendi ad audiendam missam, & excitatur post per violẽtiam, & audit missam, certè non diceretur omittere: ergo tunc dicitur omittere: quando instat tempus quo operari tenebatur. Ex hoc elicit Marsilius dubium loco citato, quòd stat quempiam ire dormitum siue sua culpa, & quòd dormiẽs peccat, & perdit gratiã Dei, si tunc currat præceptum. Sed hæc sententia sic explicata, falsa est; quoniam in hoc casu nulla est libertas; ergo nullum peccatum: peccatum enim adeò est liberum & voluntarium, quòd si non est liberum & voluntarium, peccatum non est, vt omnibus est notum. Rursus sequitur ex prædicta sententia, quòd aliquando homo sit extra salutis statum: nam quando homo iuit dormitum, erat in gratia, postea vero in somniis labitur in peccatum, a quo pro eo tempore non potest exurgere: ergo est extra statum salutis. Præterea sequitur, quòd pollutio inuoluntaria esset peccatum in somniis: nam peius est pollui, quàm non audire missam: ergo si imputatur homini non audire missam, imputabitur ei etiam pollutio. Vnde euidens est, quòd si quis se impotentem reddit sine sua culpa, neq; peccat peccatum omissionis, neque commissionis.

Impugnat Marsilius.

¶ Secunda opinio docet, quòd huiusmodi peccata non imputantur homini, nisi in sua causa: itaque quando homo voluntariè ponit causam omissionis, tunc peccat. Sed non peccat quando dormit, neque quando est ebrius, licèt omittat præcepta diuina. Hæc opinio placuit Adriano. in 4. q. 3. de Eucharistia: & videtur quibusdam viris doctis probabilis. Sed longò probabilior & verior est tertia opinio, quam docet D. Tho. in hoc artic. & 2. 2. loco dudum citato, & q. 150. artic. 4. quæ explicatur 5. conclusionibus.

Adrianus. D. Thom.

1. Conclu. Quãdo omissio sit.

¶ Prima conclusio. Propriè & verè non est omissio; neque dicitur homo omittere, nisi tunc quando est tempus implẽdi præceptum affirmatiuum: nam ante illud tempus non tenetur homo operari; ergo ante illud tempus non est omissio. Consequenntia inde probatur; quia omittere, est non facere quod quis tenetur facere.

2. Conclu. Qui exponit se periculo omittendi peccat.

¶ Secunda cõclusio. Quando aliquis dat causam peccati, notum est quòd peccat, volo dicere, quòd quãdo aliquis voluntariè ponit impedimentum ad impletionem præcepti affirmatiui, vel se exponit periculo omittendi, peccat. Patet; nam se exponit periculo peccandi: ergo peccat. Certè si quis voluntariè se inebriat, ex quo postmodum sequitur, quòd nõ audit missam, continuò peccat quãdo se inebriat, non solum peccatum ebrietatis, sed etiam quia se exponit periculo omittendi: & ita dicit D. Thom. 2. 2. q. 79.

D. Thom.

quòd inebriatio non est omissio, sed causa omissionis: & quòd omissio postmodum suo tempore imputatur ad culpam propter voluntatem præcedentem.

3. Conclu.

¶ Tertia concl. Peccatum quòd quis facit quando se exponit periculo omittendi, nõ est formaliter peccatũ omissionis. Patet: nam non est perfectum homicidium quando quis se exponit periculo occidendi, nisi expresse velit occidere: ergo non est perfecta & formalis omissio quãdo quis se exponit periculo omittendi, nisi directè velit omittere: nihilominus si postea omittit, reductiuè pertinet ad peccatum omissionis.

4 Conclu. De ebrio omittente Arri. 2. heto. c. 25. & 2. poli. c. 1.

¶ Quarta conclusio. Quando ebrius blasphemat, percutit, & omittit præceptum, si hæc opera fuerunt præuisa, tunc etiam peccat, licet tunc non sit mentis compos. Probatur; nam ad hoc q; hæc opera sint peccata, satis est quòd fuerint volita in causa præcedenti. Secundo, Aristo. dicit, q; ebrius duplicem pœnam promeretur: vnam, quoniam occidit hominem; alteram, quia se inebriauit. Tertiò, actus exterior quo quis interficit hominem, est peccatum, quia procedit ex mala voluntate præcedente, licèt ille actus nullã habeat libertatem nouam; ergo similiter licèt ebrius non sit mentis compos, si interficit hominem: peccat, quoniam illa occisio oritur ex libertate præcedente. Quartò, quãdo quis emittit sagittam in hominem quem cupit occidere, non solum emissio sagittæ est peccatum, verum etiam ipsa occisio, & tamen sagitta postquam semel est emissa, non potest reuocari per facultatem hominis, ergo similiter licèt ebrius nõ habeat facultatem, quia tamẽ habuit in sua causa, si percutit, & si omisit, imputatur ad culpam, si hæc opera fuerunt præuisa.

5. Conclu.

¶ Quinta concl. Peccata quę facit ebrius, aut homo qui mentis compos non est, malitiam nullam habent, nisi eam quæ est in præcedente causa, Patet, nam non habent aliam libertatem, ergo non habent aliam malitiam. v. g. iuit quis dormitum culpabiliter, peccauit vt vnum, quia dedit occasionem omissionis missæ audiendæ, dormiens omittit, nõ peccat aliud peccatum; & si moreretur antequam obligaret præceptum, peccaret vt unum, & puniretur vt vnum, quemadmodum si omittat; itaque totum peccatum fuit in causa.

Argu. contra sententiam. D. Thom. Primum.

¶ Sed contra istam sententiam D. Tho. arguitur. Sequitur ex ista sentẽtia, q; homo possit esse in gratia, & in peccato mortali. Probatur sequela. Constituamus hominem qui postquam emisit sagittam in clericum quem vult occidere, antequam perueniat sagitta pœniteat de peccato, tũc est in gratia, quoniam habet veram contritionem sui peccati, rursus tunc est in peccato mortali, quoniam tunc occidit clericum, quæ occisio est mortale peccatum ratione volitionis præcedentis.

Secũdum.

¶ Secundo, iste propter istum actũ exteriorem excommunicatus est, nam ecclesia non iudicat nisi de actibus exterioribus, ergo est peccatum mortale.

Tertium.

¶ Rursus, illa libertas quæ est in ebrio nõ sufficit ad meritum, neq; ad emittendum votum, neq; ad administrandum sacramenta, neque ad persoluendum pensum horarũ; ergo neque ad peccatum mortale. Probatur consequentia, nam est regula Theologorum, Eam libertatem satis esse ad bonum, quæ satis est ad peccatum mortale.

Ad primũ.

¶ Ad primum respondetur, q; illud opus externũ nõ imputatur nisi ratione volitionis præcedentis, & ideo ea retractata, non est cur illi imputetur. Secundò dicendũ, illud argumentum tantum concludere, quòd illud opus non habeat nouam malitiam præter illam quæ est in causa. Respondetur tertiò, quòd ille homo dum est in gratia, prolabitur in excommunicationis sententiam, quoniam dedit causam voluntariam & culpabilem occisionis clerici.

Ad sedm.

¶ Ad secundum respondetur negando consequentiam, nam plura requiruntur ad bonum quã ad malum, vt constat ex illo, bonum ex integra causa, &c. Secundò respõdetur, homicidium præuisum imputari ebrio, quoniam tenebatur cauere, & potuit, & non cauit, sed dicere officium diuinũ, & emittere votum, nulla ratione fuerunt ebrio voluntaria, & ideo non ei imputatur ad culpam. Tertiò respõdetur; quòd homo qui non est cõpos mentis, sæpenumero potest implere præceptum diuinum, vt si ebrius ex præcedẽte volitione baptizatur, atque adeo si quis in phrenesim lapsus a peccatis absoluitur.

De grauitate omissionis. Almayn.

¶ Est vltimum dubium, vnde sit expendenda grauitas in omissione? de hoc differit abundè Almayn. in suis moral. trac. 3. c. 26. Pro explicatione huius dubii dico, grauitatem omissionis potissimũ ex actu qui omittitur expendendam esse, vt si qs omittit corripere, &c. & nõ corripit, tenet date eleemosynã, & omittit: deterior omissio est nõ corripere, quia corripere est melior actus: Rursus attẽditur ex causa; omittit quis audire missam propter ludum, alius vero propter studiũ: primus grauius peccat. Præterea ex difficultate, omittit quis corripere metu mortis, alius ne contristet fratrem

trem ſuum, primus leuiùs peccat. Præterea ex maiori obligatione teneris dare panẽ extremè indigenti, & non das; alius verò omittit reſtituere decẽ aureos creditori, ille grauiùs peccabit propter maiorem obligationem, Deniq; eſt regula generalis; Grauitas omiſſionis eſt penſanda ex materia, & reliquis circunſtantiis; ſicut grauitas cõmiſſionis, ſi cætera ſint paria. Sed nũquid omiſſio quę eſt cũ actu, eſt grauior quam ſine actu; v.g. qui omittit audire miſſam cum nolitione, alius verò ſine nolitione, vter grauius peccet? Quidã calculatores dicũt, ꝙ qui habet actum, grauius in infinitum peccat; ſed hæc ſententia eſt falſiſſima: nã illa volitio vel nolitio, quæ eſt cauſa omiſſionis, non eſt mala niſi propter omiſſionem: ergo non eſt peior quam omiſſio. Secundo, nolle audire miſſam, de ſe non eſt malum, vt patet quando non tenemur audire: ergo ſi eſt malum, eſt ratione omiſſionis. Tertiò, nam confeſſarii non ſolicitè quærunt de huiuſmodi volitionibus, aut nolitionibus, ergo non augent in infinitum malitiam.

ARTIC. SEXTVS.

¶ *Vtrùm ſufficienter & conueniẽter definiatur peccatũ: quod ſit dictum, vel factum, aut concupitum contra legem Dei.*

SVMMA TEXTVS.

AFirmans eſt concluſio. Nam peccatum nihil aliud eſt, quàm actus humanus malus: in tantum enim humanus dicitur, in quantum voluntarius eſt, vel quaſi a voluntate elicitus, vel quaſi imperatus. Qui actus humanus malus eſt ex hoc, quòd caret debita commenſuratione ad regulam, quæ duplex eſt; vna propinqua & homogenea: videlicet ratio humana: alia eſt lex æterna: vnde Augu. in definitione peccati duo hæc comprehendit; vnum quod pertinet ad ſubſtantiam actus humani, quod eſt quaſi materiale, cum dixit; dictum, vel factum, vel concupitum: & aliud quod pertinet ad rationem mali, quod eſt quaſi formale, cum ſit contra legẽ æternam, per quam regulamur in multis ſupra rationem humanam. Itaque in ſumma probatio D.Tho. hæc eſt. In prædicta definitione explicatur & materiale, & formale peccati: & hæc quidem ſufficienter: ergo prædicta definitio conueniens eſt.

EXPLICATIO ARTICVLI.

GRauis res peccatum, & morbus animæ acerbiſſimus, & iniquus, quæ neruos animæ præſcindit, & æterno igni obnoxiam facit, malum liberi arbitrii, germenque voluntarium, nam quòd voluntariè peccemus: dicit quodam in loco apertè Propheta; Ego plantaui vineam fructiferam totam veram; quomodo conuerſa eſt in amaritudinem, vti vinea aliena? Plantatio quidem bona, ſed fructus ex voluntate malus, atque adeò plantator in culpa non eſt. Vinea autem comburetur, quoniam in bonum plantata eſt, & in malum fructificauit. Fecerat enim Deus hominem rectum (vt inquit Eccleſ.) ſed ipſe quæſiuit quæſtiones multas, & Apoſt. dicit; Ipſius enim ſumus factura, creati in operibus bonis quę præparauit Deus ut ambulemus in illis. Creator itaque, cum ſit bonus, bonos creauit; creatura verò, voluntate propria in amaritudinem conuerſa eſt.

Eccl.

Quid ſit peccatum. D.Thom.

¶ Sed ſi quærat aliquis quidnã eſt peccatũ; animal ne eſt an angelus, vel dæmon; Eam rem explicat D.Tho. hic eleganter, & in primis demonſtrat, qũo peccatum non ſit inimicus homo, qui tecum exterius pugnet, neq; peſſimus dæmon qui te nolentem in peccatum trahat, neq; natura aliqua rea, & noxia quæ in te ſit, ſed actus volũtarius inordinatus, & mala ſoboles, a tetipſo voluntariè propagata. Vt verò Theologus rem hanc, quæ alioqui difficilẽ explicatiõ habet, rectius intelligat, ſcire eũ oportet; peccatũ variè definiri. Cic. dicit peccatũ eſſe quidquid ſit cõtra officiũ, ꝙ & culpa vocatur. Ambroſ. ſic definit; Peccatum eſt legis diuinæ præuaricatio, & cœleſtium inobedientia mandatorũ. Peccatũ verò (teſte Aug.) eſt voluntas retinendi, vel conſequendi quod iuſtitia vetat, & vnde liberũ eſt abſtinere. Et alibi docet peccatũ nihil aliud eſſe, q̃ neglectis rebus æternis tẽporalia ſectari. Sic definit peccatũ primo de lib. arb. c. 16. & c. vlt. & lib. 83. q. 30. Sed 22. lib. contra Fauſtum cap. 27. præclariſſimè definit dicens, peccatũ eſt dictũ, vel factũ vel concupitũ contra legẽ Dei. Quanquã, n. oẽs prædictæ definitiones ſm rem explicent nobis quid ſit peccare, & malè facerè, exactius tũ & euidentius id explicat hæc definitio Auguſtiniana, q̃ vltimo loco poſita eſt, quæ proinde ab omnibus Theologis eſt approbata, & in ore omnium decantata. Nam in hac definitione apertè explicatur, ꝙ nõ ſolùm interior animi actus ſit peccatũ, ſed ẽt exterior. Rurſus datur intelligi, ꝙ non ſolùm exterior, ſed ẽt interior concupiſcentia, etiã ſi nõ ſequatur actus exterior, peccatũ ſit. Denique elucidat prędicta definitio, id quod pertinet ad ſubſtãtiam actus humani, & voluntarii, dum dicitur; eſt factũ, vel dictum, vel concupitũ. Illud ẽt quod pertinet ad rationẽ formalem, vel eſſentialem peccati, dum dicitur, ꝙ ſit contra legẽ Dei æternam. Et ſi dicat aliquis; ergo quę committimus cõtra leges humanas, ſm Aug. non ſunt peccata: quia non ſunt contra legem Dei. Qui ſic argumentatur, errat in inferendo: quoniam quidem lex Dei eſt audire Apoſtolos, eorumque ſucceſſores & Epiſcopos, & obedire præpoſitis eccleſiæ, & ſubiacere eis. Inſuper lex Dei eſt, non reſiſtere poteſtati ſeculari, dicente Paul. Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. De qua lege D. Bernard.

Luc.16. Heb.13. Rom.13. Ber. in tractatu de p̃cepto & ordinatione.

¶ Sed quæret rurſus Theologus; Quid eſt ꝙ D. Augu. ſiniendo peccatũ diſtinctè poſuit tria illa, factũ, dictũ, concupitum; nõne ſat erat dicere; eſſe actũ contra legem Dei. Certè id fecit D. Pater Aug. cauſa explicãdi ſcripturas, quibus docemur, ꝙ non ſolùm facto peccant homines, ſed & dicto, & cõcupiſcentia citra factũ. De malefactis quidẽ nullum eſt dubium. De concupiſcentia verò cordis ꝙ ſit peccatũ clarè demonſtrat nonũ & decimũ mandatũ Decalogi; illud quo q; Apoſt. Cõcupiſcẽtiam, neſciebã. ſ. eſſe peccatũ, niſi lex diceret; non cõcupiſces: quibus addit Saluator; Quicunque viderit mulierẽ ad concupiſcẽdã eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo. Quod verò verbo peccamus, etiam hoc certũ eſt ex ſecundo & octauo mãdato Decalogi, ex doctrina Saluatoris, dicentis. Qui dixerit fratri ſuo Racha, reus erit concilio: qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. ¶ Cæterum ne fallaris, ex dicta definitione Aug: obſeruabis regulas quas adhibuit D.Th. in ſolutionibus argumentorũ in explicationem huius definitionis. Quatuor. n. ſunt quæ illam labefactare & cõcurere videntur. In primis, peccatũ omiſſionis verè peccatũ eſt, at non eſt dictum. vel factũ, vel concupitũ contra legẽ Dei. Propter hãc difficultatẽ quidã doctores in 2.d.33. affirmant, ꝙ omiſſione præcepti ſemper eſt aliquis actus poſitiuus, de quo reuera enuntiatur, ꝙ ſit dictũ, vel factũ &c. Sed hæc ſententia in ſuperiori articulo ſatis eſt (vt exiſtimo) cõfutata. Alii dicũt ꝙ D. Aug. tantum definiuit peccatum commiſſionis, non verò peccatum omiſſionis, aut negligentiæ. Vnde ſi quis, inquiunt, velit ſub vna definitione omnia peccata cõprehẽdere, ſic definiet peccatũ. Peccare, eſt a lege deuiare. Peccatũ verũ, deuitatio a rectitudine legis, ſiue cõmiſſione, ſiue omiſſionẽ fiat, aut negligẽtia. Sed melior eſt ſolutio D.Th. quam habet hic ſolutione primi, ꝙ affirmatio & negatio reducuntur ad idem genus, ſicut in diuinis genitum & ingenitum ad relationem, vt dicit D.Aug. 5. de trin. & ideo pro eodem eſt accipiendum dictum & non dictum, factum vel non factum.

De peccatis omiſſionis, an eis competat propoſita definitio. Auguſt. Auguſt.

¶ Deinde obiicitur contra prædictam definitionem. Nã peccatũ (tradente Aug.) eſt voluntas conſequendi, aut retinendi quod iuſtitia vetat, ergo ſatis eſt dicere in definitione peccati, quòd ſit concupitum cõtra legem Dei. Propter hoc argumentum quidam affirmant, quòd ſolus actus interior ſit peccatum coram Deo: quorum ſententia damnabilis

Aug. li. de duabus animabus. c.12.

Definitiones peccati.

Cicero. Amb. li. de paradiſo c.8. Aug. lib. 1. retract. ca. 11. & li. de duab⁹ animabus. ca. 11.

Explicatio definitionis.

lis eſt, eſt. n. hæretica: nam lex diuina præcipuè præcipit actus externos; itaque in definitione peccati Aug. duos errores confutauit, alterũ, eorũ hominũ qui dicunt actum animi internum non eſſe peccatum; in quo errore detinebantur Iudæi; Ioſephus namq; reprehendit grauiter Polibium hiſtoriographũ, eò q̃ Antiochum illuſtrem peccaſſe teſtet ob id quod voluit templũ Dianę deuaſtare: quod Ioſephus abſurdum dictu definit; quia deſiderium quod opere non completur, peccatum nõ eſſet. Alterũ eiiã errorem illorũ, qui aſſeuerant actum tantũm interiorem eſſe peccatum coram Deo. ¶ Sed tertia quæſtio oritur ex prædicta definitione. Nam non ſolum in ſanctis Patribus, verũ etiam in ſacris ſcripturis peccatum eſt auerſio a Deo; & a bono incõmutabili, conuerſio ad bonũ cõmutabile, quòd diſertè docet Aug. ſæpiſſimè. Rurſus, peccatũ in ſacris ſcripturis crebrò appellatur auerſio, aut elongatio quędã rationalis creaturæ, voluntariè recedentis & elongãtis a Deo. Vnde Iere. 2. dicit Dñs: Quid inuenerunt Patres veſtri in me iniquitatis, quia elongauerunt a me, & ambulauerunt poſt vanitatem, & vani facti ſunt? rurſum. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & infra. Scito & vide quã malum & amarũ ſit reliquiſſe Dñm, & c. 14. Multæ ſunt auerſiones noſtræ, & c. 3. Sanabo auerſiones veſtras: & Zacharias dicit; Noluerunt attendere, & auerterunt ſcapulã recedẽtes, & cor ſuũ poſuerũt vt adamantẽ ne audirent legẽ Dñi. Certè lex Dei via eſt qua itur ad Deum, iuxta illud; Si vis ad vitã ingredi ſerua mandata. Vnde quicũq; peccat, a lege deuiat. Huius autẽ auerſionis nulla fit mentio in definitione cõmemorata. Hanc quæſtionem ſic explicat D. Tho. ſolutione tertii, vt dicat, q̃ lex æterna primò & principaliter ordinat hominẽ ad finẽ, conſequẽter aũt facit vt bene ſe habeat circa ea quæ ſunt ad finẽ: & ideo in hoc quod dicit peccatũ eſſe cõtra legem æternam, explicat auerſionem a fine: & omnes alias deuiationes, & inordinationes, Sed auertat Theologus, q̃ hæc auerſio & elongatio a Deo, quando homo peccat, non fit ſecundum locum paſſibus corporeis, ſed ſecũdum ſpiritum affectibus mentis; ſicut affectu iungit ſe homo & vnit amico, ſeiungit, & elongat ſe ab inimico, etiã ſi in eodem loco immotus permaneat.

¶ Sed ex hoc magnam mouet & difficilẽ quæſtionẽ Dñs Caie. de natura peccati, & quærit, vtrum peccatum ſecundum ſuã rationẽ formalẽ ſit aliqua natura poſitiua, an potius priuatio boni. Quã quæſtionẽ proponit Caie. ſub alio tenore verborum: vtrũ. ſ. ſit magis de ratione peccati inordinatio poſitiua, an verò priuatiua, quod eſt quærere; vtrũ ſit magis de ratione peccati cõuerſio inordinata, an auerſio? De hac difficultate verſantur diuerſæ opiniones inter Theologos, & adhuc ſub iudice lis eſt. Prima opinio docet, quòd peccatum ſecundum ſuam rationem formalẽ eſt priuatio rectitudinis, & deuiatio a lege Dei; Idque optimis argumentis ſuadetur eſſe verum.

¶ In primis D. Aug. perpetuus in hac ſententia dicit, q̃ peccatũ nil aliud eſt, quã priuatio boni; explicãs illud Ioã. 2. Sine ipſo factũ eſt nihil; vbi per, nihil, peccatũ intelligit, eò q̃ ſit priuatio boni, & lib. q. ſcribit, nullam eſſe malam naturã; omnis. n. natura bona eſt; malũ aũt nil eſt, niſi priuatio boni: & alibi ſic ait; nulla natura mala eſt, ſed boni a miſſio mali nomẽ accepit. & li. 2. contra Manichæos. Totum, inquit, illud quod dicimus malũ, nihil aliud eſt quàm corruptio boni, & in Enchirid. ſic ratiocinatur D. Augu. Si peccatum aliqua natura eſt, ergo in aliqua ſpecie eſt, vbi vero ſpecies eſt, modus eſt; vbi modus eſt, bonũ eſt: peccatum ergo bonũ erit. Sed & D. Tho. acutiſſimus veritatum indagator: hanc opinionẽ aſſerere videtur: nã cum in hoc articulo dixiſſet, peccatũ eſſe actum humanum malum; poſtea ſubdit, actum humanũ eſſe malum, ex eo q̃ caret debita cõmenſuratione ad regulã, ſcribitq; hoc eſſe veluti formale in peccato. & in 1. p. q. 47. articul. 1. dicit, q̃ nomine mali nihil aliud ſignificatur quã abſentia boni, ſed peccatũ eſt formaliter malũ: ergo formaliter eſt abſentia boni, & ſupra q. 18. apertè docet, q̃ actio humana dicitur mala, qa caret rectitudine debita ineſſe, definitq; malitia eſſe carentiã rectitudinis debitæ ineſſe, & q. 109. art. 2. ad 2. dicit, q̃ peccare nihil aliud eſt quàm deficere a bono. Demum oẽs doctores cõueniũt in hac ſnĩa, quod peccatũ de formali, & eſſentiali ratione ſit carentia rectitudinis debitę ineſſe; quã complectitur D. Th. 3. contra gent. ca. 7. Magiſter in 2. diſt. 35. Scotus ibidem, Sed prætermiſſis autoritatibus, argumẽ

Ioſeph. 12. de antiq. c. 13.

Aug. l. 1. ad ſimpl. q. 2. & li. 83. q. q 39. & 1. l. de li. arb. c. 16.

Iere. 2.

Zach. 7.

Auerſio a Deo, per affectũ eſt.

Caieta. An peccatũ formaliter ſit natura poſitiua.

Prima opinio, aſſerẽs peccatũ eſſe quid priuatiuum.

Auguſt. Prim. arg. Pro hac prima opinione libr. 83. q. 6. & 21.

Li. 11. de ciui. Dei. c. 9. c. 29. & li. contra epiſt. fundamẽti c. 35. c. 11. 12. & 13. & li 83. quæſt. q. 6.

D. Thom.

D. Thom. Magiſt. Scot.

tis agendũ eſt. ¶ Certè bonũ & malũ opponũtur priuatiuè; ſed peccatũ eſt eſſentialiter malũ, ergo opponitur bono priuatiuè, & ſic dicit priuationẽ boni, & deuiationẽ a regula. Maior ſyllogiſmi ſic oſtenditur. Nam in naturalibus malum eſt boni priuatio: cæcitas. n. eſt priuatio viſus; mors priuatio vitæ ignorantia priuatio ſciẽtiæ. & D. Thom. 1. p. q. 48. ar. 1. dicit ex D. Dion. q̃ malũnõ eſt exiſtens per ſe, neque in exiſtentibus vt accidens, ſed eſt abſentia boni. Secũdum.

D. Thom.

¶ Deinde in conciliis & ſanctis Patribus ſæpiſſimè definitur contra Manichæos, q̃ malum nõ eſt aliqua natura, & quòd omnis natura bona eſt, & reprehenduntur Manichæi, aſſerentes q̃ peccatũ eſt res quædã rea & noxia in hominibus exiſtens; ergo peccatum, ſecundum documẽta ſanctorum Patrum, non eſt natura poſitiua, ſed priuatio boni. Tertium.

¶ Ad hæc, ſi eſſentia, & ratio peccati cõſideretur ſm aliquid poſitiuũ; conſequens eſt, q̃ ſit ens & bonũ, tametſi cõtrarietatẽ habeat ad actũ virtutis, ergo ratio formalis peccati non põt conſiſtere in aliquo poſitiuo, aliàs ratio formalis peccati eſſet bonitas quædam. ¶ Præterea (& videtur primariũ arg.) nã ſi peccatũ ſecundũ ſuã rationem formalẽ eſt natura quædã poſitiua, ſequitur q̃ ſit a Deo, nam omnis entitas, & natura poſitiua a Deo eſt; ergo ſi formale peccati eſt natura, & entitas poſitiua a Deo eſt, profecto dicere, aliquam naturam aut entitatem eſſe, & a Deo non eſſe, pertinet ad Manichæorum hæreſim. Quartum. Quintum.

¶ Item, ſi formale peccati eſt natura quædam poſitiua & entitas, ſequitur q̃ hæc natura, cùm non ſit prima, debeat referri in aliquam cauſam per ſe, quæ ſit prima in illo genere, priuationes verò ſatis eſt q̃ referantur ad cauſas per accidens, ſed hęc entitas poſitiua nõ debet referri in Deũ vt ad cauſam per ſe, ergo neceſſum eſt dicere quòd referatur in malum, quod de ſe eſt malum, & primum malum: quod eſt relabi in Manichæorum hæreſim. Sextum.

¶ Vltimò, vt opus humanum ſit peccatum, ſatis eſt q̃ ſit actus inordinatus deuius a regula: ſicut peccatũ in artificia tis ſatis eſt q̃ ſit opus a regula deuium, & nihil aliud requiritur; ſed q̃ deficiat a regula, & deuiet, tm̃ eſt priuatio, ergo peccatum tantum eſt priuatio de formali ſignificatione. Septimũ.

¶ Explicatur hoc euidentius, conſtituamus q̃ opus opponatur virtuti, & multis modis eam ſubuertat, nondum erit peccatum, donec a regula deuiet, & a bono deficiat, ſi verò conſtituatur q̃ actus a regula deuiet, continuo intelligitur eſſe peccatum; ergo peccare, & malè facere nihil aliud eſt, quàm a regula deuiare. Itaq; poſito q̃ actus humanus deuiet, peccatum eſt: poſito verò q̃ non deuiet, peccatum nõ eſt, tametſi conſideretur ut actus contrarius uirtuti, ergo deuiare a regula, eſt formale peccati, & non contrarietas ad virtutem, nam illud eſt formale peccati, quo conſtituto, conſtituitur: quo ſublato, aufertur peccati eſſentia, & ratio.

¶ Secunda opinio docet, q̃ peccatum ſecundum ſuã rationem formalem eſt aliquid poſitiuum. Autores huius opinionis loquuntur ſolum de peccato commiſſionis, nõ de peccato omiſſionis, de quo iam ſuprà diximus, quod in ſua eſſentia & ratione non includit aliquid poſitiuum, ſcilicet actum. 2. opinio, quæ dicit peccatũ ſecundũ ſua rationẽ eſſe quid poſitiuum.

¶ Argumenta huius opinionis hæc ſunt. Principio, Malum morale tribuit ſpeciem habitibus & actibus vitioſis, vt patet; alia. n. ſpecies vitii eſt furari rem alienam, alia verò adulterium cõmittere, ergo malum morale eſt aliquid poſitiuum. Id enim quod tribuit ſpeciem poſitiuam, poſitiuum eſt, non negatiuum, neque priuatiuum. Arg. ſecundę opinionis. Primum.

¶ Deinde, bonum & malum morale opponuntur cõtrariè, non priuatiuè, vt oſtendit Ariſtot tum, quoniam inter bonum & malum morale datur mediũ, videlicet actus indifferens, at inter contradictoriè oppoſita non datur medium, neq; verò inter priuatiuè oppoſita in ſubiecto apto nato, ergo opponuntur contrariè. Secũdum. Ariſt. c. de oppoſitis.

¶ Tum deinde, quoniam a malo ad bonum eſt recurſus & regreſſio, at a priuatione ad habitum non eſt regreſſio. Tertium.

¶ Tũ verò, quoniã inter priuatiuè oppoſita in ſubiecto apto nato nõ datur mediũ, vt teſtatur omnis philoſophia at inter bonum & malum morale datur medium, ſcilicet actus indifferens. Eandem ſententiam videtur docere D. Aug. cũ definit peccatũ, dicẽs peccatum humanum actum eſſe contra legem Dei; non dixit deficiens a lege. Quartum. Auguſt.

¶ Præterea, habitus iuſtitiæ & iniuſtitiæ, habitus temperantiæ & intemperantiæ, opponũtur inter ſe contrariè, vt Quintum.

planè

planè conſtat; ergo actus iſtorum habituum quibus illi habitus ſpecificãtur, opponuntur contrariè. Cuius rei eſt altera euidens demonſtratio: nam habitus iniuſtitiæ eſt quædam qualitas noſtris actibus comparata, & conſtituta in prædicamento qualitatis. Itaq; nemini poteſt eſſe dubium, ꝙ ſit quædam qualitas poſitiua: hæc autem qualitas de ſe mala eſt, inclinans ad malum: ergo malum morale eſt aliqua natura poſitiua. Huic accedit alia demõſtratio. Nam actus iniuſtitiæ producit efficienter habitũ iniuſtitiæ, expellitq; contrariũ habitũ iniuſtitiæ; ergo non eſt priuatio, ſed aliquid poſitiuum. ¶Præterea argumentor deducendo rẽ ad incommoda, quod genus argumentandi non eſt omnino inualidũ. Nã ſi bonũ & malũ opponuntur priuatiuè, cõſequens eſt, prodigalitatẽ & auaritiã eſſe vitia eiuſdem ſpeciei: ꝙ apertè falſum eſt. Quod verò apertè ſequatur, patet: nam priuationes diſtinguuntur ſpecie ex actu, vel ex forma qua priuãt, ſed actus, vel forma qua priuant, eſt eiuſdẽ ſpeciei, videlicet liberalitas: ergo nõ diſtinguunt ſpecie. Itẽ ſi peccatum priuatio eſt, conſequens eſt ꝙ peccatũ ſit nihil. Cuius ſententiæ abſurditatẽ reprehendit D. Hieron. explicans illud prophetæ; Propter immunditiã corrupti fuiſtis nullo proſequente. Rurſus ſequitur aliud incommodũ, quòd cũ ſacerdos abſoluit & remittit peccatũ, propriè non abſoluat, neq; propriè remittat; ſiquidẽ peccatũ eſt nihil: ipſum verò nihil qũo poteſt tolli, aut remitti? Itẽ ſequitur, ꝙ cũ Deus puniat peccatorẽ propter peccatũ, illum puniat pro nihilo: Hæc ſententia, videlicet ꝙ peccatũ ſit aliquid poſitiuum, placuit Caie. ſupra q. 18 ar. 5. & accepit eã ex D. Thom. 1. p. q. 47. art. 1. ad 2. & 3. contra gent. capit. 9.

Sextum.

Septimũ.

Hieron. in Mich. c. 2.

Caiet. D. Thom. Tert. opin.

¶Tertia opinio eſt, quòd ſi peccatum conſideratur in genere mali abſolutè, procul dubio priuatio boni eſt; ſi verò in ſpeciali conſideretur, non eſt formaliter priuatio, vt homicidium, adulterium, &c. in quibus certum eſt, quòd ſpecificentur ex obiecto cõtrario rationi. Hæc (vt dicitur) fuit opinio doctiſſimi Patris Victoriæ.

Doctiſ. Victoria.

¶Quarta opinio fuit acutiſſimi Patris Can. quę opinio conſiſtit in tribus propoſitionibus. Prima propoſitio.

Quar. opi. Mag. Can. Pri. propo.

¶Malum in communi nihil aliud eſt, quam priuatio & abſentia boni. Hanc concluſionem probat ex D. Thom. 1. p. q. 48. art. 1. quo in loco eam expreſsè docet ex B. Augu. & ex D. Dionyſio.

D. Thom. D. Dion. & Aug.

¶Secunda propoſitio. Malum morale eſt aliqua natura poſitiua. Hanc accepit ex D. Thom. 3. contra gentes cap. 9. Cuius probationes iſtæ ſunt. Prima ſic ſe habet. Nam malum morale eſt voluntatium, ſed auerſio a Deo, & deuiatio a regula eſt præter operantis intentionem: ergo malũ morale non eſt priuatio. Secunda, ſpecies in moralibus præciuè ſumitur ab eo quod per ſe intenditur, vt ſi quis bibat vinum alienum ex delectatione, eſt intẽperatus; ſi ex auaritia, eſt auarus; ſi ſobriè ex voluntate Domini, erit temperatus: ſed auerſio a bono, & deuiatio a regula eſt præter intentionẽ, ergo ex auerſione nõ ſumitur ſpecies, ſed ex cõuerſione ad obiectum contrarium virtuti, quod eſt aliquid poſitiuum. Tertia probatio. Nam D. Tho. 2. 2. q. 10. arti. 6. ad primum, vbi quærit vtrum ſint multæ infidelitatis ſpecies, & arguit ꝙ non; quia omnis infidelitas priuat eodem bono, ſcilicet veritate prima; reſpondet, ꝙ formalis ratio alicuius peccati poteſt accipi dupliciter, vno modo ſm intẽtionẽ peccantis, & ſm hoc id ad quod cõuertitur peccãs eſt formale peccati obiectum, & ex hoc diuerſificantur infidelitatis ſpecies; alio modo ſm rationẽ mali, & ſecundum hoc: id a quo recedit bonum, eſt formale obiectũ peccati; & ex hac parte nõ habet ſpeciem, imò eſt priuatio ſpeciei. Itaq; pro indubitato dogmate habet prędictus Magiſter, ꝙ peccatum ſit aliquid poſitiuum, & ꝙ eius ſpecies conſtituitur ex aliquo poſitiuo, nõ ex priuatione, aut abſẽtia boni.

D. Thom.

¶Sed ſubiungebat tertiam cõcluſionẽ, ꝙ malum morale erat aliquid poſitiuum, ſed illud poſitiuũ erat ens rationis, quapropter non erat a Deo. Hanc concluſionẽ hiſce rationibus ſibi perſuaſit. Nam bonitas virtutis, & in vniuerſum bonitas moralis eſt ens rationis: ergo malitia moralis licèt ſit entitas poſitiua, erit ens rationis: Antecedens ſic oſtendit. Nã bonitas moralis nihil aliud eſt, quàm conformitas ad rectam regulam, quæ cõformitas relatio rationis eſt. Ex eo enim ꝙ morale opus ſit cõforme gratiæ, aut difforme, non acquirit aliquam entitatẽ realẽ, ſicut pãnus ꝙ ſit menſuratus vlua, aut palmo, non acquirit aliquam entitatem realem ex eo quòd menſuræ ſit conformis, aut difformis. Hoc ipſum confirmatur. Nam malitia moralis nihil aliud eſt quã difformitas ad rectam rationem: hæc verò difformitas relatio rationis eſt. Præterea, actus humanus habet ſpeciem ex fine, quando non exiſtit, vt cõſtat, nã infirmus appetit ſanitatẽ quam non habet; ſed conformitas, aut difformitas, quæ eſt inter actum humanũ, & tale obiectum, non poteſt eſſe relatio realis, ſiquidem relatio realis debet eſſe inter duo extrema realiter exiſtentia, ergo tantùm erit relatio rationis.

Mag. Can. tertia propoſitio.

¶De his opinionibus grauiſſimorum hominum cenſere difficile eſt, maximè quoniã quid ſit verũ in hac re vix cogitatione apprehendere valemus. Certè D. Petri ſũa illa, quæ refertur a D. Clemente, quæſtionem hanc facilè exoluit; aiebat. n. Chriſtum Dñm nos docuiſſe, non quid ſit malum, quæ de natura peccatum eſſet, ſed quo peccatum deteſtaremur, & ab illo liberaremur. Sed dicendum eſt aliquid in grauiſſimæ quæſtionis explicationem.

Autoris mens operitur. D. Petri ſẽtentia notanda.

¶Certè prima opinio quæ aſſerit peccatũ eſſe priuationem boni; & nihil, ſi intelligat, ꝙ formale peccati ſit tm priuatio, & abſentia boni, improbabilis mihi videtur omnino, eamq; vehementer improbant argumenta ſecundæ opinionis. Tertia ẽt opinio mihi videtur falſa & improbabilis, eſt. n. falſum & abſurdum, tum in Dialectica, tum in Metaphyſica, ſpeciem aliquam poſitiuã, vt poſitiua eſt, cõtineri ſub genere priuatiuo. Certè ſi genus eſt ens rationis neceſſum eſt vt ſpecies ſit ens rationis: ſi genus eſt priuatio, ſpecies item priuatio erit. Sed & quarta opinio videtur falſa, nam ex ea ſequitur, ꝙ virtus ſit ens rationis, nam vt exiſtimat huius opinionis autor, formale virtutis, quæ eſt conformitas ad rectam rationẽ, eſt relatio rationis. Præterea ſequitur, ꝙ virtus non ſit boni operatiua, nam relatio, præcipuè ſi ſit ens rationis, nõ eſt operatiua. Rurſus ſequitur, ꝙ conſtitueretur in prædicamento relationis, & non qualitatis. Deniq; ſequitur habitum iniuſtitiæ eſſe ens rationis, quod nullus concedit. Alia incommoda ſequuntur ex prædicta opinione, ſed hæc commemoraſſe ſat fuerit.

Quid de propoſitis opinionib⁹ ſentiendũ ſit.

¶Impugnatis iam & ſubuerſis aliis opinionibus, videt ꝙ opinio & ſententia Caie. ſit vera; nempe peccatũ eſſe aliquid poſitiuũ reale, id quod D. Tho. magna aſſeueratione ſuadet 3. contra gentes cap. 9. ſcribit. n. malum morale de ſui natura eſſe aliquid poſitiuum, & bonam naturam, malam aũt homini, quia contrariatur bono hominis, & priuat eũ rectitudine debita; ſicut bonũ delectabile, videlicet comedere ſex libras panis, bonum erat Miloni, & illi conueniens, ſed alteri homini malum eſt; quia cõtrariatur bono rationis, &, & priuat illum rectitudine debita. Prætetea occidere hominem, natura actionis bona eſt; quare ꝙ occidat leo aut taurus hominem, non eſt malũ illis, aut peccatum, at homini malum eſt, quia opponitur virtuti iuſtitiæ ꝙ quis occidat hominem priuata autoritate. Idem animaduertere licet in naturalibus. Nã igni calor bonus eſt, ſed aquæ malus, quia ipſi cõtrariatur, & opponitur. Iuxta hanc ſnĩam dicendum eſt, ꝙ in peccato intemperãtiæ tria inueniuntur, primum tanquam genericum, ſcilicet actus voluntarius; ſecundo forma contraria tẽperãtiæ, videlicet forma intemperantię, quę contrariatur temperantię, ſicut albedo nigredini, tertiò priuatio rectitudinis debitæ ineſſe illi actui, & deuiatio a regula temperãtiæ, formale aũt peccati non eſt primum, ſiquidem genericum eſt, nec tertium, ſed ſm, ex hoc. n. peccatũ eſt intemperantię, quia eſt cõtrariũ tẽperãtiæ. Hęc ſnĩa Caie. olim in certaminibus Theologorum mihi videbatur neceſſariò amplectenda, ſed & nunc eam amplector, quia veriorẽ nõ inuenio, vellem certè veram eſſe opinionem quã D. Th. inſinuat ſupra q. 18. ar. 5. ad ſm, quo in loco breuiter & ſummatim difficultatẽ huius quæſtionis cõplexus eſt dicens, quòd actus humanus dicitur malus, & peccatum ſecundum ſuã ſpeciem, nõ ex eo quòd nullũ habeat obiectũ, ſed quia habet obiectum non conueniens rationi, ſicut tollere aliena. Vnde in quantum obiectum eſt aliquid poſitiuum, poteſt tribuere ſpeciẽ mali actus. Vult ergo docere D. Th. quòd peccatum deſumit ſpeciem mali ex obiecto, non vtcumque, ſed vt habet annexam negationem in ſubiecto apto, &c. & deuiationẽ a regula. Docet ſubinde, quòd peccatum non ſit priuatio, & nihil, ſed quod ſit actus voluntarius circa obiectum diſconueniens rationi, ſicut cùm ſagittator ad ſcopum dirigit ſagittam, & in ictu ab ſcopo abertas, ille actus non eſt priuatio, ſed motus quidam ad ſcopum, ſed ab eo abertãs.

Cõfirmat. Domini Caietan. ſententia. D. Thom.

Tria reperiuntur in peccato.

D. Thom.

Itaque

Differt inter peccatū & alias priuationes.

Itaq; differt inter peccatum, & alias priuationes, ꝙ cæterę priuationes nihil sunt, nec aliquid ponunt in subiecto, quin potius sunt corruptiones, vt cæcitas, mors: sed peccatum est actus quidam inordinatus circa obiectum inconueniens rationi: quapropter ex obiecto speciem habet, & virtuti contrariatur, siquidem non est mera priuatio, licèt habeat priuationem annexam; neque ex priuatione præcisè speciem habet, sed ex obiecto non cōueniente rationi. Hæc sententia vera certe videtur, & omnes quæstionis huius difficultates euincere, quā etiam insinuat diuinus Doctor in 2.2.q.10.art.3.ad primum, & in prima parte q.48. art.1.ad secundum.

D. Thom.

¶ His constitutis deueniamus ad argumenta primę opinionis, quæ sententiam Domini Caiet. & nostram subuertere videntur.

Ad argu. primæ opinionis. Ad primū.

¶ Ad primum dicendum, ꝙ in peccato tria inueniūtur, quibus vniuersa ratio peccati contiuetur. Primum est substantia actus, cuius Deus absque dubio causa existit. Secundum est conuersio ad bonū cōmutabile contra legē, & virtutem; quod esse aliquid positiuum, satis existimo esse probatum. Tertium est auersio, & deuiatio a regula: & ratione huius dixit Aug. peccatum esse nihil, sicque interpretandi sunt vniuersi alii Doctores, qui affirmant peccatum esse priuationem boni. Vel dicendum est (& in idem redit) ꝙ quanquam peccatum sit actus positiuus, & consistat in cōtrarietate contra rationem, habet tamen coniunctam priuationem, & deuiationem a regula.

Ad scdm. Malū equiuocè dictū de naturali & morali.

¶ Ad secundum argumentum dicendum, quòd malū in communi opponitur bono priuatiuè: sed malum morale contrariè opponitur, vt supra dictum est. Ex quo sequitur ꝙ malum dicitur æquiuocè de malo naturali, & morali; quòd peccatum prius est malum morale contrarium virtuti, quàm quòd sit malum simpliciter. Ex eo enim quòd sit malum contrariè, sequitur quòd sit priuatio boni.

Ad tertiū.

¶ Ad tertium respondetur, malum morale esse bonum quoddam de sua natura, sed est malum homini, quia cōtrariatur bono hominis, & priuat eum rectitudine debita. Vel dicendum, ꝙ cùm Concilia contra Manichæos definiunt peccatum non esse naturam aliquā, & omnē naturam bonam esse, statuunt peccatum non esse in rebus, & in naturis quas Deus condidit, sed in abusu voluntatis nostræ: nō tamen negant sancti Patres, quòd motus voluntatis, quo male vtitur rebus, sit quædam entitas a nostra voluntate prodiens, deficiens tamen.

Ad quartū

¶ Ad quartum dicendum, quòd licèt peccatum sit aliquid positiuum præcisè consideratum, & secundum hanc considerationem bonum sit, tamen simpliciter est malum homini; tum, quia contrariatur bono rationis: tum etiā quia deficit illi bono alia bonitas debita inesse secundum rectam rationem. Et eiusmodi priuatio, seu absentia boni est necessariò connexa actui morali peccati. Itaque in peccato est conuersio ad bonum cōmutabile, & inconueniens rationi, & hinc prouenit quòd illa conuersio mala sit.

Ad quītū. Peccatum non est a Deo, quia est entitas deficiens.

¶ Ad quintum dicendum, quòd peccatum nō est a Deo: tum, quoniam licèt sit entitas positiua, est entitas positiua deficiens: entitas verò deficiens in causam deficientem referenda est, scilicet in nostram voluntarem. Vnde secundū hanc doctrinam dicendum est, non omnē entitatem positiuam esse a Deo, quando deficiens est. Tum deinde confutatur argumentum, si dicamus, quòd peccatū formaliter loquendo includit in se priuationem rectitudinis, specificatur enim ex obiecto nō conueniente rationi, vt expositū est: huius autem priuationis & defectus Deus non est causa, sed nostra voluntas, & ideo peccatum ex Deo non est, Item dicitur secundum philosophiæ documenta, effectus vniuersos ad causas proportionatas esse referendos; singulares, ad causas singulares; vniuersales, ad causas vniuersales; morales, ad causas morales; naturales insuper ad causas naturales. Itaque peccatū, cùm sit quidam effectus, vel potius quidam defectus moralis, ad causam moralem referendum est, scilicet ad voluntatem nostram deficientē. Et quoniam Deus non est causa moralis; non enim consulit, neque præcipit, quin potius prohibet: ideo nulla ratione Deus dicendus est causa peccati; de qua re diligentius inuestigabitur infra q.79. vbi quæritur; Vtrum Deus sit causa peccati.

Ad sextū.

¶ Ad sextum dicendum, quòd cum peccatum sit quędā natura positiua deficiens, non est necesse ꝙ referatur ad vnum summum malum, omnium malorum causam; quem admodum Manichæi constituebant Deum vnum omniū malorum autorem: sed oportet ꝙ referatur in voluntatem deficientem. Vnde est illa sententia D. Aug. memorabilis; Non quæras causam peccati extra tuam voluntatem. quo modo autem peccatum non habent causam per se; sed causam per accidens, explicat optimè D. Th. 1.p.q.40.art.vlti mo in solutionibus argumentorum.

Augusti. D. Thom.

¶ Ad vltimum argumentum dicēdum est, quòd vt actus sit malus, sat fuerit vt sit actus inordinatus, & deficiens a regula, vt argumentum probat. Sed deficere a regula stat dupliciter: vno modo priuatiuè, veluti cùm quis non operatur cum operari tenetur: tum positiuè, quando quis regulam transgreditur; sicut accidit in omnibus peccatis quæ commissionis appellantur; in quibus dicimus, ꝙ peccatū non est priuatio, aut nihil, sed facere contra legem & regulam. Fateor tamen, ꝙ quando quis facit contra legem, & bonum, consequitur statim priuatio boni, & rectitudinis debitæ inesse: sed non in hac priuatione peccatum cōsistit, sed in actu positiuo ad obiectum positiuum non conueniens rectæ rationi. Tantum de hac difficultate dixisse sufficiat.

Ad vltim. Duplex defectus a regula.

¶ Quarta difficultas emergit ex definitione D. Aug. Nā ex ea sequitur, quòd si non esset lex ptohibens homicidiū, aut adulterium, nō essent peccata, quod aperte falsum est, nam hæc opera de se sunt mala, & habent intrinsecam malitiam, ꝙ non sunt mala, quia vetantur; sed potius vetantur, quia mala sunt, vt demonstrat D. Augusti. Quòd hoc sequatur ex definitione Augustiniana, liquidò constat. Nam docet peccatum esse dictum, vel factum contra legem Dei: ergo si non esset lex, non esset peccatum. Hanc difficultatē explicat D. Th. ad quartum, dicitq; ex necessitate esse concedēdum quod inferebatur pro absurdo. Itaque tunc adulterium, si non prohiberetur lege, esset veluti peccatum naturæ, & monstrum, quia nō correspōderet rectæ rationi, at propriè peccatum & malum morale non esset, quia vbi non est lex, nec præuaricatio, vt dicit D. Paul. de quare dictum est copiosè supra q.18.

Dubiū circa definitionem. Augusti. Aug. lib.1. de li.arb.c. 2. & 3. D. Thom. Rom.4.

¶ In solutione quinti mouet Dominus Caie. grauē quæstionem, ad examinandam illam sententiam D. Th. quòd Theologus considerat peccatum prout est offensa Dei; Philosophus verò prout virtuti opponitur, & prout rectæ rationi contrariatur. Quæritur, vtrum peccatum, eo ipso ꝙ sit contra rectam rationem, sit offensiuum Dei, & ab ipso Deo auertat & separet.

Vtrū peccatū eo ipso ꝙ est cōtra rectā ratiō nē, sit offensiuum Dei.

¶ A parte negante sic arguitur. Nam D. Tho. distinguit apertè in articulo, dicitque, ꝙ considerare peccatum vt est offensa Dei, pertinet ad Theologum, vt verò contrariatur rationi, & virtuti, pertinet ad philosophum: ergo distinctè docet, ꝙ peccatum vt contrariatur bono rationis, non est Dei offensiuum, alioqui ad philosophum spectaret agere de peccato vt offensa Dei, si vnū esset, quòd esse offensam Dei sequitur necessariò ad hoc quòd peccatum contrarietur bono virtutis.

Argumēta pro parte negatiua. D. Thom. Primum.

¶ Deinde, ex eo ꝙ quis priuatur aliquo bono per participationem, non est consequens quòd priuetur bono per essentiam: ergo peccatum ex hoc quòd est cōtra humanā rationem, non est consequens ꝙ sit contra ipsum Deum, & offensiuum Dei, quasi priuans ipsum Deum aliquo quod sibi conuenit.

Secūdum.

¶ Præterea, illa probatio qua suadetur omne peccatum esse contra Deum, quia regula humanæ rationis deriuatur a Deo inualida est: nam etiam deriuatur a Deo cognitio sensitiua: & non omne quod contrariatur cognitioni sensitiuæ est contra Deum, vt cæcitas, surditas.

Terrium.

¶ Denique ex hoc ꝙ peccatum sit contra rationem humanam quæ deriuatur a Deo, nihil aliud colligitur, nisi quòd est contra Deum secundum quid, inquantum diuina ordinatio participatur ab humana ratione; & hoc modo non colligitur quòd sit contra Deum, sed contra effectum suū. In aduersum est, ꝙ odium Dei, & blasphemia, sunt peccata & offensa Dei, etiam secluſa fidei notitia id namque cognoscitur ex lumine rationis humanæ.

Vltimum.

¶ Ad huius rei explicationem sciendum est, quod peccatum in sanctis scripturis variis nominibus appellatur. Dicitur auersio a Deo, & elongatio, vt ex superioribus constat. Dicitur, culpa Dan.6. Appellatur offensa, tum, quoniam in quouis peccato sit contra debitum obedientiæ: tum,

Peccatū variis nominibus appellatur. Dan.6.

tum, quoniam in omni peccato mortali conſtituimus vltimum finem in creaturam, ſpreto Deo; quæ eſt maxima Dei offenſa. Dicitur præterea peccatum iniquitas, dicente
1.Ioa.c.3. D.Ioãne, Omnis qui facit peccatum, iniquitatem facit, & peccatum eſt iniquitas. Ideo autem eſt iniquitas, quia fit contra æquitatem ſeu debitum, quo omnis obligatur creatura ſuo creatori, redemptus a morte ſuo redemptori, ſeruus ſuo Domino. Dicitur impietas; quia cõtra affectum amoris, & gratitudinis Deo vt patri debitum, fit: quanquã impietas aliquãdo ſtrictius pro infidelitate vſurpetur, vt
D.Gre.25. li.mora. c. 13. notat D. Gregor. quo in ſenſu dicit illud; Non reſurgent impii in iudicio: ſed aliquando pro omni peccato accipitur, vt
Pſal.1. Hie.3.18. & 33. patet Hiere.3.18. & 33. Illud etiam eſt conſiderandum pro explicatione propoſitæ quæſtionis, quòd peccatum eſſe contra rationis regulam, & eſſe contra Deum, non diſtinguuntur vt duæ rationes omnino diuerſæ, ſed ſunt ſibi inuicem ſubordinatæ. Itaque eſſe contra rationis regulam eſt veluti inferius ad eſſe cõtra Deum: vnde rectè ſequitur, hoc eſt contra rationem: ergo eſt contra Deum, non tamen ſequitur ecõtra; eſt contra Deum; ergo eſt contra rationem.

Eſſe cõtra rationẽ & cõtra Deũ in peccato, non ſunt duæ rationes omnino diuerſę

¶ Notat etiam Caiet. quòd finis creaturæ rationalis eſt Deus ipſe dupliciter cauſa: tum, vt eſt obiectum beatitudinis naturalis; tum verò, vt eſt obiectum beatitudinis ſupernaturalis, & reuelatus diuinitùs. Nec tamen Deus ſic cõſideratus ſe habet vt duo fines omnino diuerſi, ſed Deus ut eſt ſummum bonum naturale, eſt vltimum bonum in tali genere, ſubordinatum tamen ipſimet vt eſt finis ſupernaturalis: Vnde conſequens eſt, quòd quidquid contrariatur

Deus finis eſt creaturæ rationalis, dupliciter.

Quod contrariatur Deo vt finis naturalis, etiã ei opponitur vt finis ſupernaturalis.

Deo vt eſt finis naturalis, contrariatur ipſi vt eſt finis ſupernaturalis, licèt non econuerſo, vt docet D.Tho.quæſt. 73.art.7.ad tertium, ſcribit enim, quòd auerſionem, & deuiationem a rationis regula conſequitur auerſio, & deuiatio a Deo, cui homo debet coniungi per ipſam rectitudinẽ. Quod aptè & commode intelligi poteſt de coniunctione ad Deum, tum ex amore naturali, tũ ex amore ſupernaturali. Impoſſibile enim eſt quòd quis diligat Deum, & ei cõiungatur amore ſupernaturali ſuper omnia: & quòd peccauerit contra Deum vt eſt finis naturalis. Sed hæc eadem veritas oſtenditur euidẽtiùs Nam peccare, & malè facere, nihil aliud eſt quã a lege deuiare, & deffectere. Qui ergo peccat contra legem naturæ, legem Dei naturalem tranſgredi tur: ex quo euidentius eſt quòd Deum offendat, ſiquidem inobediens fuit diuinis mandatis: lex enim naturalis ex Deo eſt. Ex quo etiam conſequens eſt, quòd auerſus eſt a fine ſupernaturali: eum enim qui a rectitudine naturali deuius eſt, ſupernaturali fini diſcordare neceſſe eſt.

Ad argu. in contrarium.

¶ Ad argumenta in contrarium, ad primum dicendum, quòd conſiderare peccatum vt offenſa Dei eſt, immediatè ad Theologũ ſpectat; ad philoſophũ verò ſpectat cõſiderare immediatè peccatũ, vt virtuti, & bono rationis oppoſitũ eſt; ex quo, vel ex lumine rationis naturalis põt cõſcẽdere vt cognoſcat peccatum eſſe Dei offenſam, ſed hic Philoſophus definit, & incipit Theologus. Vel dicatur, quòd ad Theologum ſpectat inueſtigare de peccato vt eſt offenſa Dei, vndecunque oriatur, vel ex præuaricatione cœleſtium mandatorum, quæ in lege naturali continentur, vel ex trangreſſione legis ſueprnaturalis, quam philoſophus dignoſcere non poteſt. Et quanquam hæc argumentatio valida ſit; Homo peccat contra legem naturalem; & cõtra regulam rectæ rationis: ergo eſt contra finem ſupernaturalem, ſuppoſito quòd Deus ordinauerit hominem ad finem ſupernaturalem, philoſophus tamen qui hoc non cognoſcit (ſolum enim habetur ex diuina reuelatione) non poteſt comprehendere quomodo peccatum ſit contra finem ſupernaturalem.

Ad primũ.

QVAESTIO LXXII.

De diſtinctione peccatorum; in nouem articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm peccata diſtinguantur ſecundum ſpeciem ex obiectis.

SVMMA TEXTVS.

AFirmans eſt concluſio. Nam ad rationem peccati duo cõcurrunt, videlicet actus voluntatis, & inordinatio, quæ eſt per receſſum a lege Dei. Sed primũ cõparatur per ſe ad peccãtem, qui intendit exercere talem actum voluntarium in tali materia: inordinatio autẽ per accidens ſe habet ad intentionẽ peccantis, quia nullus intendẽs ad malum operatur. Quare vnumquodque ſpeciem conſequitur ſecundum illud quod eſt per ſe, & non ſecundum id quod eſt per accidens, cùm ea, quæ per accidens ſunt, extra rationem ſpeciei ſint. Vnde peccata ſpecie diſtinguuntur ex parte actuum voluntatis, magis quàm ex parte inordinationis exiſtentis in peccato: ſed actus voluntarii diſtinguuntur ſpecie ſecundum obiecta: ergo peccata ſic propriè diſtinguuntur.

Ad ſecũd. Peccatum quare dicatur Dei offenſiuum.

¶ Ad ſecundum dicendum, peccatum non ideo eſſe contra Deum, vel offenſiuum Dei, q̃ aliquid deſtruat, aut tollat ex Deo; ſicut aqua frigida deſtruit calorẽ, immittẽdo frigiditatẽ cõtrariã; ſed dicitur peccatũ eſſe offenſa Dei obiectiue, & ex affectu; quia peccator, quãtum eſt de ſe, affectu ſuo expreſſe, vel ſubintellectiuè vellet nõ eſſe Deũ: nam peccans mortale peccatum, conſtituit vltimum finem in creatura: & cùm non poſſint eſſe duo vltimi fines, ex conſequenti vult Deum non eſſe vltimum finem. Et in hoc dicitur offendere Deum, auferendo illi ſuum honorem debitum, ac amorẽ, quamuis ipſi Deo nihil mali accidat, quia de ſua natura eſt immutabilis, & æterna beatitudo. Quando autem aliquis peccat ex odio Dei, tunc diſtinctius apparet quomodo velit Deum non eſſe. Certe, peccator dicitur Deum offendere, quia præuaricando eius mãdata, obedientiæ debitum ei denegat.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium dico, non eſſe ſimilẽ rationem de eo quod aduerſatur creaturæ ſenſitiuæ, & de eo q̃ aduerſatur regulæ rectæ rationis. Nam alia mala quæ non aduerſantur prę dictæ regulæ, poſſunt ordinari ad Deum vt ad finem vltimum, & ſic poſſunt eſſe a Deo volita, ſunt enim bona ſimpliciter, licèt ſint mala ſecũdum quid, peccatum verò quod contrariatur rationi rectæ, eſt etiam contra vltimum finẽ, qui eſt æterna regula, cui regula humanæ rationis ſubordinatur, per quam homo fectus eſt ad imaginem & ſimilitudinem Dei. Natuta verò ſenſitiua non aduerſatur ultimo fini, etſi deficiat in ſua operatione, quia talis defectus ordinabilis eſt in ultimum finem. Hæc eſt longa & prolixa huius argumenti confutatio, breuior eſt, quòd qui peccat contra regulam rationis rectæ, peccat cõtra legem naturalem, quam Deus mentibus noſtris impreſſit: quare diſcrepat, & auertitur a lege diuina, & ſic offendit Deum: ſed cęcitas, aut ſurditas licèt contrariãtur potentiis ſenſitiuis, nõ autem opponuntur legi diuinæ.

Ad vltim.

¶ Ad quartum argumentum ex eiſdem documentis reſpondendum eſt, rectam eſſe ratiocinationem, Peccatũ eſt contra regulam humanæ rationis, ergo eſt Dei offenſa, ipſa enim recta ratio eſt cõformis regulæ diuinæ, & fini vltimo, qui eſt Deus; quapropter ſi eſt deuiatio a regula rectæ rationis, euidenter colligitur quòd eſt auerſio, & deuiatio a lege æteena, quæ in mente diuina conſiſtit.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Triplici ex cauſa poſſunt peccata diſtingui.

IN explicationem huius articuli intelligẽdum eſt, quòd peccata ex triplici cauſa diſtingui poſſunt. Primum ex parte auerſionis, & hoc modo diſtinguit peccata Scotus in 2.diſtinctio.35.quæſtione.2. Nam vt exiſtimat Scotus, auerſio eſt ratio formalis peccati; ideo enim eſt peccatum quia eſt contra legem Dei. ſpecies autem ex formali ratione, & non ex materiali deſumi debet, vnde comedere carnes ouillas, & bouillas, eſt peccatum eiuſdem ſpeciei, quia eſt contra vnũ præceptũ, & eodẽ modo a lege Dei auertit.

Hoc

Hoc ipſum confirmat. Nam peccatum habet ſpeciem naturalem ex parte conuerſionis: ergo moralem, & culpabilem habet ex parte auerſionis.

¶ Sed & contra probationem D. Thom. ſic arguit. Ratio D. Thom. eſt quòd conuerſio per ſe intenditur, & ideo dat ſpeciem. Contra, inquit Scotus: nam peccatum non habet rationem offenſæ & culpę; quia intenditur, ſed quia prohibetur. Sanè ex hoc quòd intenditur, ſolùm habetur quòd ſit voluntarium: voluntarium autem non complet rationem peccati; imo eſt indifferens ad bonum & ad malum. Itaque vt ſummatim ſententiam Scoti comprehendamus, peccatum (inquit Scotus) ſolum eſt priuatio boni formaliter loquendo, quod ipſe probat hoc argumento. Nam agens inferius tenetur ſe conformare regulæ ſuperioris; quòd ſi non ſe conformat, peccatum eſt. Actus, inquit, qui eſt in poteſtate diſcordantis, non eſt formaliter peccatum; quia ſi ille actus eſſet regulæ conformis, non eſſet peccatum: ergo in illo actu ratio peccati præciſe in hoc conſiſtit, quòd ſit a regula deuiatio. Et declarat cuius boni ſit priuatio, & cuius rectitudinis, & dicit. Hæc priuatio oportet vt opponatur illi bono, vel rectitudini, tanquam priuatio habitui: non autem opponitur rectitudini quæ ineſt, nec ei quæ futura eſt, ſed quæ debet ineſſe: & omninò arbitror eum intelligere, quòd eſt priuatio actus oppoſiti, vt actus intemperantiæ eſt priuatio actus temperantiæ. De diſtinctione verò peccatorum dicit apertè, quòd cum priuationes diſtinguantur ſpecie ex diſtinctione habituum ſpecifica, peccata diſtinguuntur formaliter ex diſtinctione talium rectitudinum. Itaque diſtinguuntur peccata per comparationem ad aliam & aliam rectitudinem ſpecie, quæ deberet ineſſe diuerſis actibus; vt peccatum intemperantiæ diſtinguitur ſpecie a peccato iniuſtitiæ; quia illud priuat rectitudine temperantiæ; iſtud verò rectitudine iuſtitiæ: quæ duæ rectitudines ſpecie diſtinguuntur. Et conſequenter dicit, quòd illud peccatum eſt grauius, quod opponitur rectitudini meliori.

D. Thom. Scotus.

Argumen. Scoti.

Impugnat Scot. argumentis.

¶ Hæc opinio Scoti confutatur euidentibus argumentis a Domino Caietano. In primis ſequitur ex hac opinione, quòd actus auaritiæ & prodigalitatis, & omnia peccata, quæ aduerſantur eidem virtuti, eſſent eiuſdem ſpeciei: quia priuant eodem bono, & eadem virtute; ſicut cæcitas Petri ac Pauli ſunt eiuſdem ſpeciei; quia priuant eadem perfectione.

¶ Rurſus ſequitur, homicidium, adulterium, furtum eſſe eiuſdem ſpeciei: priuant enim eadem rectitudine virtutis.

¶ Præterea, peccata omiſſionis diſtinguuntur ex actibus quibus priuant: ergo peccata commiſſionis ex eiſdem non diſtinguuntur: alio enim modo diſtinguuntur peccata omiſſionis, & commiſſionis. Iam verò peccatum (vt in ſuperiori articulo dictum eſt) eſt aliquid poſitiuum, & non priuatiuum: ergo non conſtituitur, neque diſtinguitur ex priuatione, ſed ex obiecto contrario bono rationis. Certè de habitu iniuſtitiæ euidens eſt & exploratum, quòd priuatio non ſit, ſed qualitas vitioſa noſtris actibus comparata: idem de ebrietate cenſendum. Ratio autem Diui Thomæ in articulo hoc ipſum oſtendit; quia in moralibus ſpecies ſumitur ab eo, quod intenditur: vnde ſi quis bibat vinum alienum ex delectatione, intemperatus eſt; ſi ex auaritia, auarus; ſi vt rapiat aliena, iniuſtus: auerſio verò & deuiatio a regula eſt præter intentionem: ergo ex obiectis, non ex priuatione peccata diſtinguuntur. Sanè ſicut ſupra dictum eſt in materia de circunſtantijs, quòd circunſtantiæ dant malitiam, non actui, ſed obiecto, & actus capiunt totam bonitatem vel malitiam ex obiecto: ita lex quidem facit obiectum eſſe malum, & prohibitum; & ſic actus accipit malitiam & ſpeciem ex obiecto.

Alia ratio diſtinguendi peccata. D. Thom.

¶ Secundus modus diſtinguendi peccata eſt penes diuerſa præcepta quibus aduerſantur. Itaque furtum & homicidium diſtinguuntur ſpecie; quoniam diuerſis præceptis aduerſantur. Iſtum modum dicendi demonſtrat eſſe falſum D. Tho. hic articulo ſexto ad ſecundū. Nam accidit quòd diuerſa peccata vno aut diuerſis præceptis prohibeantur: ſi enim eſſet vnum tantum præceptum ne quis iniuſtitiam faceret, adhuc eſſent diſtincta peccata, homicidium, & adulterium. Rurſus, qui furatur, peccat contra legem naturalem, ſcriptam, & humanam; & tamen non peccat niſi vnum peccatum: ergo peccata non diſtinguuntur ex diuerſis præceptis. Iam verò Eccleſia non poteſt facere, quòd non audire miſſam, & non ſeruare ieiunium non ſint diſtincta peccata, imò Deus non poteſt facere, quòd homicidium & adulterium non differant ſpecie; ſicut non poteſt efficere quòd homo & equus non differant ſpecie: ergo ſignum eſt, quòd diſtinguuntur hæc peccata ex natura rei, & obiecto, & non ex præcepto. Itaque Eccleſia per ſuam prohibitionem poteſt efficere quòd ſit peccatum: ſed quòd ſit huius, aut alterius ſpeciei, hoc ex natura rei expendendum eſt. Præterea, actus interior & exterior ſunt eiuſdem ſpeciei, & tamen in Decalogo in diuerſis præceptis prohibentur. An verò quando actus interdicitur in diuerſis præceptis, ſit in eius tranſgreſſione multiplex peccatum, quæſtio difficilis eſt, quæ habet propriam ſedem in materia de voto.

¶ Tertius modus diſtinguendi peccata eſt penes diuerſa obiecta: & hic eſt veriſſimus. Nam peccata non diſtinguuntur per accidens, ſed per ea quæ ſunt per ſe: in peccato verò, auerſio, & priuatio eſt præter intentionem operantis; conuerſio verò ad obiectū, per ſe: ergo peccata diſtinguuntur penes obiecta. Secundò, peccatum vndique eſt voluntarium; auerſio non eſt voluntaria, ſed tantum conuerſio ad bonum commutabile. Tertiò, grauitas peccatorum præcipuè ſumitur ex obiecto: ergo ſpecies peccatorum ex obiecto ſumenda eſt.

Tertius modus diſtinguēdi peccata.

¶ Sed eſt dubium; cum in peccato ſint duæ deformitates; vna priuatiua, quæ eſt auerſio; alia poſitiua, quæ eſt conuerſio; vtra eſt magis intima & eſſentialis peccato? In huius rei expoſitionem eſt primum aſſertum.

Quæ nam deformitas ſit eſſentialior peccato, priuatiua, an poſitiua.

¶ Auerſio & deuiatio a regula eſt de ratione peccati. Hoc ita eſſe probatur his argumentis. In primis, de ratione & eſſentia peccati eſt, quòd ſit malum; at de ratione mali eſt priuatio boni. Peccare certè, & malè facere, eſt deficere; deficere verò eſt a regula aberrare. Deinde, de ratione & eſſentia peccati eſt actus inordinatus: at actus inordinatus intelligi nequit ſine deuiatione & obliquitate a regula: ergo de ratione peccati eſt auerſio, & deuiatio.

De ratione peccati eſt auerſio.

¶ Secundum aſſertum. De ratione & eſſentia peccati (loquor de peccato commiſſionis) eſt conuerſio ad bonum commutabile, contrarium bono rationis. Hoc liquido conſtat ex definitione peccati: ſic enim definitur peccatum, q̄ ſit dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Præterea, peccatum eſt actus voluntarius ex omni parte: ergo de ratione eius eſt quòd feratur voluntas in aliquod obiectum.

De ratione peccati cō miſſionis eſt conuerſio ad bonum commutabile.

¶ Tertium aſſertum. Conuerſio ad obiectum contrarium bono rationis eſt magis eſſentialis peccato quam auerſio & deuiatio a regula. Etenim ſi vera eſt doctrina ſuperius tradita; conuerſio tribuit ſpeciem peccato non auerſio. Hoc ipſum confirmatur: nam ex eo quòd actus humanus ſit contra legem, & contra virtutem, ſubſequitur auerſio a Deo, & priuatio boni: ergo conuerſio eſt magis intima peccato; auerſio vero conſequitur; ſicut magis eſt intimum calori quòd ſit contra frigiditatem, quàm quòd frigiditate priuet.

Eſſentialior eſt cōuerſio quā auerſio.

¶ Quartum aſſertum. Quando apud Sanct. Thom. inuenitur quòd auerſio eſt formale in peccato, prout videtur dicere in ſecunda ſecundæ quæſtio. decima, artic. 3. non eſt ſenſus quòd auerſio tribuat ſpeciem formalem peccato, ſed quòd eſt vltimum quod eſt in peccato, & veluti complementum peccati.

Exponunt quædā ſententiæ D. Thom.

¶ Quintum aſſertum. Peccatum in ſua ratione integra & perfecta includit conuerſionem, & auerſionem: nam includit actum humanum circa obiectum non conueniens legi, aut regulæ: quapropter nec eſt bonum, neque a Deo procedit.

Peccatum includit auerſionē, & conuerſionem.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Grego.lib. 13. moral. cap.31.

DE quæſtione huius articuli videndus eſt Diuus Gregor. cuius eſt illa ſententia; quòd de ſeptem vitijs capitalibus, quinque ſunt ſpiritualia, & duo carnalia. Sed illud habet dubitationem in hoc articulo; Num in Angelis poſſint eſſe peccata carnalia. Pro parte affirmatiua hęc ſunt argumenta.

Vtrum in Angelis poſſint eſſe peccata carnalia.

Cõcluſio. Prim. arg.

¶ In primis Diuus Ambroſius tradere videtur, quòd Gigantes, qui diluuium præceſſerũt, fuerint ex Angelorum & mulierum cõcubitu procreati; & in libro primo de virginibus, non longè a fine, indicat cauſam Angelicæ ruinæ fuiſſe, quòd Angeli cum mulieribus turpiter coierint. Ab hac Ambroſiana ſententia non admodum abhorret Diuus Chryſoſtomus, cum inquit; Mulier non ſolum homines, ſed etiam Angelos de cœlo proſtrauit. Idem docet Philo in libro de Gigant. Lactan. de hac re ſic loquitur; Cum ergo numerus hominum cœpiſſet increſcere, prouidens Deus ne fraudibus ſuis diabolus, cui ab initio terræ dederat poteſtatem, vel corrumperet, vel diſperderet homines quos in exordio fecerat, miſit Angelos ad tutelam cultumque generis humani: quibus præcepit ante omnia, ne terræ contagione maculati, ſubſtantiæ cœleſtis amitterent dignitatem. Itaque illos cum hominibus commorantes, Dominator ille terræ fallaciſſimus, conſuetndine ipſa ad vitia pellexit, & mulierum congreſſibus inquinauit: propter quod peccatum ceciderunt in terram. Idem docet Iuſtinus Martyr in Apologia ad Senatum Romanum, & in Apologia ad Antoninum Pium: & Clemens Alexandrinus clariſſime ſcribit, Angelos peccaſſe cum fœminis. His ſubſcribit Tertul. dicens; Angeli ad filias hominum ruerunt de cœlo, & poſt libidinum vaporata momenta, cœlum ſuſpirabant. In eandem ſententiam explicat Euſebius illud Geneſ. capitulo ſexto. Videntes filij Dei filias hominum, quòd eſſent pulchræ, ſumpſerunt ſibi vxores. Neque deſunt hoc loco argumenta ex diuina Theologia.

Duplex delectatio.

Chryſ.ho. in feſto de collationis Ioã. Bapt. Philo. Lactan. li. 2.diuinarũ inſtit.c.15.

Iuſtinus. Clemẽs in 3.& 5. vol. ſtromatũ. Tertu. lib. de habitu mulierum. Euſeb. li.5. de prępara tio.Euang. cap.4.

¶ Nam in Angelis poteſt eſſe virtus temperantiæ, quæ verſatur circa delectationes guſtus & tactus: ergo in Angelis poſſunt eſſe peccata intemperantiæ, vt luxuria & gula, ad quæ compeſcenda virtus temperantiæ eſt neceſſaria. Antecedens probatur; tum, quia Angelus poteſt mihi conſiderare bonum temperantiæ, & hoc deſiderium pertinet ad virtutem temperantiæ: ego enim virtute temperantiæ deſidero mihi bonum temperantiæ: tum verò, quoniam Angelus propoſito ſibi per intellectum obiecto temperantiæ, rectè obliget quid ſibi eſſet faciendum, ſi ſibi delectationes carnis competerent: ergo in Angelo poteſt eſſe virtus temperantiæ: ex huiuſmodi enim actibus frequentatis generabitur habitus: tum tertiò, quoniam actus conditionatus ſufficit ad virtutem, & ad vitium: at Angelus poteſt habere actus conditionatos in materia temperantiæ & intemperantiæ, vt de ſe patet: poteſt enim deliberare quid faciendum eſſet, ſi delectationes carnis ſibi competerent, & in hac deliberatione rectè ac prauè eligere: ergo in Angelo poſſunt eſſe peccata carnalia. Maior huius argumenti ſic oſtenditur. Nam in primo parente ante lapſum fuit vera virtus pœnitentiæ, qui tantummodo habuit hunc actum conditionatum; ſi contingat peccare, ex nunc doleo; vel vellem dolore de peccatis. Quòd verò actus conditionatus expoſtulet virtutem, patet. Nam eſt difficilis; vt ergo promptè & delectabiliter fiat, neceſſaria erit virtus.

Prima rõ.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm conuenienter diſtinguantur peccata ſpiritualia a carnalibus.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio. Conſiſtit enim peccatum in appetitione alicuius commutabilis boni, quod inordinatè appetitur; & eo habito, aliquis inordinatè delectatur. At delectatio duplex eſt; vna animalis, quæ conſummatur in ſola apprehenſione alicuius rei ad votum habitæ; vt cum aliquis in laude, vel in honoribus delectatur: & hæc ſpiritualis eſt: alia eſt corporalis, aut naturalis, quæ in tactu corporali perficitur; & hæc delectatio carnalis nuncupatur. Itaque cum peccata ex obiectis diſtinguantur, & in ſpecie conſtituantur, aliqua dicuntur ſpiritualia, quæ in delectatione ſpirituali perficiuntur; alia verò carnalia, vt gula, & luxuria, quæ in delectatione carnali perficiuntur.

¶ Secunda ratio hæc eſt. Nam in quemcunque cadit delectatio alicuius peccati, poteſt cadere peccatum illud: ſed dæmones etiam delectantur in obſcœnitatibus carnalibus, vt Auguſtin. docet: ergo in dæmonibus etiã peccata carnalia eſſe poſſunt.

Secũda ratio.

Augu.4.de ciuit. Dei.

¶ In explicationem huius quæſtionis non eſt neceſſe explicari a nobis, quod nam fuit peccatum Angelorum; an ne ſuperbia, vel inuidia, an potius luxuria quædam ſpiritualis, ſicut arbitratur Scotus in ſecundo diſtinctione ſexta, quæſtione vltima. Sed tãtum demonſtremus, quemadmodum peccata carnalia in Angelis eſſe non poſſunt. Conſtituimus ergo tres concluſiones.

Scot.

¶ Prima concluſio. Omnia peccata poſſunt eſſe in Angelis ſecundum reatum. Nam dum homines ad omnia peccata adducunt, omnium peccatorum reatum incurrunt: non enim ſolum conſentiunt facientibus, ſed inducunt, & ſollicitant ad faciendum.

Peccata oĩa pñt eſſe in Angelis quo ad reatum.

¶ Secunda concluſio. In Angelis peccata carnalia ſecundum affectum eſſe non poſſunt. Nam ſolum illa peccata in Angelis malis eſſe poſſunt, ad quæ contingit affici ſpiritualem naturam: ſpiritualem autem naturam affici non contingit ad bona, quæ ſunt propria corporis, ſed ad ea quæ in rebus ſpiritualibus inueniri poſſunt: nihil enim afficitur niſi ad id quod naturæ ſuæ poteſt eſſe quodammodo conueniens. Certè Chryſoſt. docet non ſolum abſurdum, ſed etiam impoſſibile eſſe, vt improbi Angeli cum fœminis coitum exerceant: & Caſſianus ſic ſcribit; Nullo modo credendum eſt, ſpirituales naturas cum fœminis coire poſſe. Conſimilem vim habent quæ Philaſtrius capitulo 108. aduerſus hæreſes in hunc modum recenſet. Alia hæreſis eſt quæ de Gigantibus aſſerit, quòd Angeli miſcuerunt ſe cum fœminis ante diluuium; & inde natos eſſe Gigantes. Neque ab his abhorrent qnæ Cyrillus Alexandriæ Epiſcopus in eandem ferè ſententiam diſſeruit libro tertio Allegoriarum in Geneſin, ſtatim a principio. His accedit autoritas Concilij Ancyrani, deteſtantis inſanam opinionem quarundam veneficarum mulierum, aſſerentium ſe longa per ſpatia ab ſpiritibus noctu deduci ad loca quædam, vbi cum dæmonibus indulgeant variis voluptatibus, & epulis, & libidinibus.

Peccata carnalia nõ pñt eſſe in Angelis ſecundum affectum.

Chryſ.ho. 22. in Geneſ. Caſſianus colla.8.ca. 21. Philaſtri⁹. Cyrillus. Conc.Ancyranum.

¶ Tertia concluſio. Nulla ratione negari poteſt dæmones in aſſumptis corporibus cum mulieribus coire poſſe. Id enim aſſerit magna aſſeueratione D. Auguſt. his verbis; Apparuiſſe hominibus Angelos in talibus corporibus, quæ non ſolum videri, verum etiam tangi poſſent, veriſſimè ſacra ſcriptura teſtatur. Et quoniam creberrima fama eſt, multoſque ſe expertos, vel ab his qui experti eſſent (de quorum fide dubitandum non eſt) audiſſe confirmant, Syluanos, & Faunos, quos vulgo Incubos vocant, improbos ſæpe mulieribus extitiſſe, & earum appetiiſſe, & peregiſſe concubitum: & quoſdam dæmones, quos Duſios Galli vocant, hanc aſſiduè immunditiam & tentare, & efficere: pluresque tales aſſeuerant, vt hoc negare impudentiæ videatur. Extat & Innocentij Papæ VIII. decretalis Epiſt. aduerſus maleficarum mulierum hæreſim, in qua hæc verba leguntur. Non ſine ingenti moleſtia ad noſtrum peruenit auditum, complures vtriuſque ſexus perſonas, propriæ ſalutis immemores, & a fide Catholica deuiantes, cum dæmonibus incubis ac ſuccubis abuti. Quapropter ne labes huius hæreticæ prauitatis

Dæmones in aſſumptis corporibus cum mulieribꝰ coire poſſunt. Aug. li.15. de ciui. ca. 23.

Innocen.

prauitatis in perniciem animarum ſua venena diffundat, ſtatuimus, vt Inquiſitores per nos deputati, debitum inquiſitionis officium in huiuſmodi perſonas exequantur. Hæc eſt Auguſt. & Innoc. & totius Eccle. indubitata determinatio, à qua diſcordare nulla ratione licitum eſt. Propter quod quando ſancti Patres in ſecunda concluſione cõmemorati aſſerũt, dęmones non poſſe cum fęminis coire, intelligunt non poſſe coire cum fœminis animaliũ naturalium more, hoc eſt, ſemen de ſua ſubſtantia mittendo, aut delectationes carnis percipiendo: hoc enim fieri non poteſt, cũ ſint incorporeæ, & ſpirituales ſubſtantiæ: alioqui (vt inquit Auguſtinus) dæmones non ſolum cum mulieribus coire poſſunt, ſed etiam filios verè homines generare; non virtute proprij ſeminis, quod nullum ex ſe ipſis habent; ſed ope alicuius hominis, quod ipſi maribus turpiter ſuccubãtes exceperunt, exceptumque fœminis incubantes infundunt, ita (vt Auguſtinus 3. de Trinit. ait) diſponente Deo, ne ſit ille qui naſcitur filius dæmonis, ſed filius illius hominis a quo eſt ſemen acceptum.

Sanctorũ dicta expo nuntur.

Cõcluſio.

Auguſt.

¶ His rebus expoſitis facile confutantur argumenta, quæ in principio ſunt poſita. Nam ad ſanctorum Patrum teſtimonia dicendum eſt; ſanctos Patres, per Angelos non intellexiſſe ſubſtantias ſpirituales, ſed viros illuſtres, & vnius Dei cultores, ex ſancta ſtirpe Seth deſcendentes; quos quia in eam diem in cultu vnius Dei permanſerant atque fide, Moyſes bene, eloin, hoc eſt filios Dei appellauit. Septuaginta interpretum vetuſtior editio, Angelos Dei nuncupauit, quam in decimoquinto de ciuitate Dei capitulo vigeſimotertio, expoſuit Auguſtinus. Eandem expoſitionem amplectitur Auguſtinus in hunc modum. Quæritur, quomodo potuerunt Angeli cum filiabus hominum concumbere, vnde Gigantes nati eſſe perhibentur? quamuis nonnulli & Latini, & Græci codices, non Angelos habeant, ſed filios Dei. Quos quidem, ad ſoluendam hanc quæſtionem, iuſtos homines fuiſſe crediderunt; quoniam potuerunt etiam Angelorum nomine nuncupari: nam de homine Ioanne ſcriptum eſt; Ecce ego mitto Angelum meum. Vnde credibilius eſt, homines iuſtos appellatos eſſe, Angelos, vel filios Dei, quàm Angelos carnem non habentes vſque ad illud peccatum deſcendere potuiſſe; quamuis de quibuſdam dæmonibus qui ſunt improbi mulieribus a multis tam multa dicuntur, vt non facilè ſit de hac re definienda ſententia.

Argumẽta diluuntur.

Expoſitio ſeptuaginta interpretum.

Aug. in q. ſuper Gen. q. 3.

¶ Ad alias rationes ex diuina Theologia adductas ad primam ſic reſpondeo, vt negem omnino in Angelis poſſe reperiri temperantiæ virtutem. Et ad primam probationem facilè reſpondetur, quòd talis actus deſiderij non pertinet ad temperantiam, ſed ad amicitiam & dilectionem, qua bonum nobis deſiderant. Ad ſecundam probationem dico, quòd actus conditionati non pertinent ad virtutem temperantiæ, quanquam bonitatem habere videantur: ſicut pauper per hoc quòd vellet, ſi poſſet, magnificos ſumptus facere, nunquam erit magnificus. Certè experientia docet, quòd per actus conditionatos non comparãtur virtutes, nec efficiuntur homines ſtudioſi: ſed per abſolutos, & efficaces, & exercitos in materia virtutum: alioquin homines ſomniantes, per ſomnia, & imaginationes de rebus bellicis acquirerent fortitudinem. Tertia probatio eodem modo refellitur; dicendum namque eſt, quòd actus conditionatus & imperfectus in eo qui poteſt habere exercitium actus, reducitur ad eandem ſpeciem virtutis: ſed in eo qui non poteſt habere exercitium actus perfecti, non reducitur ad eandẽ ſpeciem.

Ad ſecundam rationem.

¶ Ad ſecundam rationem dicendũ eſt, efficaciter probare quòd in Angelis malis poſſunt eſſe omnia peccata, quãtum ad reatum, prout expoſitum eſt. Inſuper dicendum eſt, quòd dæmones non delectantur in obſcœnitatibus carnalibus, quaſi ipſi afficiantur carnalibus delectationibus, ſed hoc totum ex inuidia procedit, quòd in peccatis hominum quibuſcunqde delectantur, in quantum ſunt impedimenta humani boni. Sed de hoc dictum eſt ſatis.

Ad primã rõnem. In Angelis non poteſt eſſe tẽperãtia virtus.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum cauſas.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio ſic habet. Non differunt peccata ſpecie ſecundum diuerſas cauſas actiuas, vel motiuas, ſed ſecundum diuerſitatem cauſæ finalis, quæ eſt obiectum voluntatis: nam ex quatuor cauſis, formalis & materialis reſpiciunt propriè ſubſtantiam rei; vnde ſubſtantiæ, ſecundum formam & materiam, ſpecie & genere diſtinguuntur: agens verò & finalis reſpiciunt directè motum, & operationem; quare motus & operationes ſpecie diſtinguuntur ſecundum huiuſmodi cauſas; ſed non eodem modo: quia principia actiua naturalia ſunt ſemper determinata ad vnum, & ad eoſdem actus, cum agant ex neceſſitate naturæ, vt calor in igne: & propter id motus & actiones naturales diuerſificantur non ſolum ex parte cauſæ finalis, ſed etiam ex parte efficientis, id eſt actiui principij. Sed actiua in actibus voluntatis, cuiuſmodi ſunt actus peccatorum, non ſe habent ex neceſsitate ad vnum; & ideo ex vno principio actiuo, vel motiuo poſſunt procedere diuerſæ ſpecies peccatorum; vt ſi homo furetur, vel occidat, vel deſerat gregem ſibi commiſſum ex timore malè humiliante, vel ex amore malè inflammante. Vnde patet peccata non differre ſpecie ſecundum diuerſas cauſas actiuas, vel motiuas: eiuſdem enim ſpeciei eſt homicidium perpetratum ex timore malè humiliante, & ex amore malè inflammante: & ab eadem cauſa motiua procedere poſſunt peccata ſpecie diuerſa. Relinquitur ergo quòd ſolum ſecundum diuerſitatem cauſæ finalis peccata diſtinguantur ſpecie: finis enim eſt obiectum voluntatis, & actus humanus ex fine ſpeciem habet.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo docet D. Thom. propemodum ad ſinem articuli, quòd quemadmodum peccatum conuenienter diuiditur in peccatum, in Deum, & in ſeipſum, & in proximum; ſic vniuerſæ virtutes quibus peccata opponuntur, ſecundum hanc differentiam diſtribuuntur. Manifeſtum enim eſt ex dictis, quòd virtutibus Theologicis homo ordinatur ad Deum; temperantia & fortitudine ad ſeipſum; iuſtitia verò ad proximum. Itaque nunc erit homo vniuerſis virtutibus ornatus, cum rectè ſe habuerit ad Deum, ad ſeipſum, & ad proximum. Quod luculenter expreſſit Michęas 6. ſuæ prophetiæ cum dicit; Oſtendam tibi quid Dominus requirat a te. Vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam, & ſolicitum ambulare coram Domino Deo tuo. Primum pertinet ad ſeipſum, ſecundum ad proximum, tertium ad Deum.

Michęę 6.

EXPLICATIO ARTICV.

Vtrũ diuiſio peccati in mortale & venia le ſit ſpeci fica.

QVæſtio præcipua ĩ hoc articulo eſt ; Num diuiſio peccati, in mortale & veniale, ſit ſpecifica, ex eo quòd peccatum mortale inducit reatum æternæ pœnæ ; veniale verò temporariæ : reatus verò eſt obligatio ad pœnam. De hac quæſtione diſputant Doctores in ſecunda diſtinctio. quadrageſimaſecũda. Alij 35. alij 21. & in quarto, diſtinctione vigeſimaprima. Pro explicatione eſt prima cõcluſio.

Equites Cruciferi.

Peccatum mortale & veniale nõ differunt eſſentialiter ex obligatione ad diuerſam pœnam.

¶ Peccatum mortale & veniale non differunt eſſentialiter, ex eo quòd mortale obliget ad pœnam æternam, veniale ad temporalem. Nam licèt Deus non ſtatuiſſet ꝓ peccatis ſupplicia, adhuc eſſent peccata mortalia & venialia ex natura rei. Secundò, qui ſunt damnati, quotidiè prolabũtur in culpam nouam; at non incidunt in nouam pœnam: ergo peccatum non eſt obligatio ad pœnam. Tertiò, quando quis per veram contritionem dolet de peccatis, remittitur illi omnis culpa : non tamen remittitur ei omnis pœna, vt planè dicit ſcriptura : ergo peccatum aliud eſt quàm obligatio ad pœnam.

Conclu.

¶ Secunda concluſio. Peccatum mortale & veniale non diſtinguuntur ex eo, quòd mortale ſit dignũ ſupplicio æterno ; veniale temporali: nam prius eſt, ꝙ committamus peccatum, quàm ꝙ ſimus digni pœna: ex eo enim ſumus digni ſupplicio, quia peccauimus ; ¶ Sed eſt notandum cum Domino Caietano hic, quòd motiuum ad peccandum aliquando concurrit efficienter tantum; aliquando verò trãſit in rationem obiecti. Primo modo non dat nouam ſpeciem; ſed altero modo nouam tribuit, verbi gratia fornicatur mulier ex amore tantum, tanquam ex motiuo; non peccat niſi vnum peccatum : ſed ſi fornicatur cum laico, vt non perdat amicum clericum; quoniam illud motiuum tranſit in rationem finis, mutatur illa ſpecies, & non tantum eſt fornicatio, ſed ſacrilegium. Quæ doctrina notanda eſt pro voto quod emittunt Equites Cruciferi, quod a pleriſque dubitatur vtrum ſit verum votum, & valeat coram Deo. Ratio dubi- eſt: nam prædicti faciunt votum religionis propter locupletiſsimos reditus, & propter vitam delicatè tranſigendam. Reſpondetur, quod ſi illud motiuum concurrit tantum efficienter, & non tranſit in rationem finis, verum eſt votum, & validum coram Deo : cæterum ſi tranſit in rationem finis, non eſt votum. Sed de hoc in materia de voto.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm peccatum conuenienter diſtinguatur in peccatum in Deum, in ſeipſum, & in proximum.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio. Nam triplex ordo in homine inuenitur. Vnus ſecundum comparationem ad regulam rationis æternæ ; & eſt reſpectu illorum quæ ſoli Deo debentur : & qui in talibus peccant, contra Deum peccare cenſentur, vt infidelis, hæreticus, ſacrilegus, & blaſphemus. Alius eſt per comparationem ad actus noſtros, quorum menſura & regula eſt ratio, quæ dupliciter regulat hominem, videlicet in ordine ad ſeipſum, & per comparationem ad alium. Qui ergo peccat contra primum ordinem, tunc contra ſeipſum peccat, vt gulo- ſus, luxurioſus, & ebrius; quando verò peccat contra ordinem rationis ad alium, tunc peccat contra proximum, ſicut facit fur, & homicida, & omnis iniuſtus; quia iuſtitia propriè eſt ad alium.

ARTIC. QVINTVS.

¶ Vtrùm peccata diſtinguantur ſpecie ſecundum reatum pœnæ.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt negans. Id enim quod eſt per accidens, nunquam conſtituit rationem ſpeciei : id verò quod eſt præter intentionem agentis, eſt per accidens in actibus humanis. Cum igitur pœna ſit præter intentionem peccantis, ideo per accidens ſe habet ad peccatum ex parte ipſius peccantis : ordinatur enim ad peccatum ab exteriori, videlicet a iuſtitia iudicante, quæ ſecundum diuerſas conditiones peccatorum diuerſas pœnas infligit. Vnde differentia quæ eſt ex diuerſo reatu pœnæ, poteſt conſequi diuerſam peccatorum ſpeciem, non tamen conſtituit diuerſitatem ſpeciei, ſed nonnunquam conſequitur diuerſitatem ſpeciei. Ad eundem modum dicendum eſt, quòd diſtinctio peccati, per veniale, & mortale; non conſtituit diuerſitatem ſpeciei; ſed nonnunquam conſequitur diuerſitatem ſpeciei : nam ſequitur inordinationem actus mali, quæ eſt formale in ratione peccati. Cum enim auerſio eſt ab vltimo fine, qui eſt principium totius vitæ, & ordinis, tunc mortale peccatum eſt : ſi citra vltimum finem deordinatio ſit, tunc tantum veniale peccatum eſt. quemadmodum propterea ſumus digni præmio, quia opera ſtudioſa fecimus. Secundò, de ſe notum eſt, quòd actus inordinatus ſit peccatum : at, non eſt per ſe notum, ꝙ peccatum ſit dignum ſupplicio, aut præmio coram Deo : ergo peccatum non benè declaratur per hoc, quòd ſit dignum ſupplicio.

Veniale peccatum, & mortale non differunt, qa vnũ eſt cõtra finem, aliud contra mediũ.

¶ Tertia concluſio. Hęc peccata non diſtinguuntur ex eo, ꝙ mortale ſit contra finem ; veniale contra medium: quod quidã Theologi malè colligunt ex litera huius articuli. Probatur : nam peccata mortalia ſunt contra finem, & contra media ; etiam venialia : ergo non diſtinguuntur ex hoc. Probatur antecedens : nam fornicatio eſt contra media ; & infidelitas contra fiuem, mendacium quod eſt veniale, eſt contra medium; motus non plenè deliberatus infidelitatis eſt cõtra finem, & eſt tantum veniale.

Conclu.

Impugnat Scot.

¶ Quarta concluſio. Hæc peccata non diſtinguuntur eſſentialiter, ex eo quòd mortale ſit contra præceptum, veniale contra conſilium. In quo fallitur Scotus in ſecundo diſtinctione vigeſimaprima. quæſtione prima. Nam ducere vxorem, eſt cõtra conſilium virginitatis, dicente Paulo ; De virginibus præceptum Domini non habeo; Conſilium autem do, &c. Ducere autem vxorem, nullum eſt peccatum. Præterea, mendacium iocoſum eſt veniale, cum ſit contra præceptum : ergo.

1. Cor. 7.

¶ Sed

Argu. pro ſententia Scoti.

¶Sed pro ſententia Scoti ſunt tria argumenta. Primum, Iſte actus; nolo eſſe religioſus; non eſt bonus: ergo malus; qui tamen non eſt niſi contra conſilium. Secundò, Iſte actus; nolo pœnitere quando nò teneor; eſt malus: includit enim iſtum actum; volo permanere in peccato; cum tamen non ſit niſi contra conſilium.

¶ Tertiò, Ducere vxorem eſt ponere obſtaculum Spiritui ſancto, qui ſemper nos impellit ad altiorem ſtatum: ergo eſt malus actus. Confirmatur: nam qui vouit facere contra conſilium, abſque dubio peccat; quoniam ponit obicem Spiritui ſancto: ergo, ſi ducere vxorem, eſt ponere obicem Spiritui ſancto, peccatum eſt.

Soluuntur argumẽta facta pro Scoto.

¶Ad primum reſpõdetur, quòd iſte actus ex obiecto eſt indifferens, ſed ex circunſtantia, & in exercitio poteſt eſſe ſtudioſus, vt ſi quis dicat; nolo eſſe religioſus, quia ſum delicatus; eſt bonus actus.

¶Ad ſecundum reſpondetur idem. Ad tertium reſpondetur, non eſſe peccatum ponere obicem Spiritui ſancto ad altiorem ſtatum, niſi in his ad quæ ex præcepto obligamur. Ad confirma. dicito, quòd qui vouet facere contra conſilium, non ex eo peccat, quia ponit obicem ad altiorem ſtatum, ſed ex eo, quia offert Deo, vt rem acceptiſſimam illud quod Deo diſplicet: quamuis enim non diſpliceat Deo, quod non ſequaris eius conſilium; ſed diſplicet, quòd promittas, nunquam eius conſilium ſecuturum.

Nõ omne peccatum prædeſtinati eſt veniale, & præſciti mortale, vt dixit Lutherus.

¶Quinta concluſio. Peccatum mortale & veniale non ex eo diſtinguuntur, q̃ omne peccatum præſciti ſit mortale, & omne peccatum prædeſtinati ſit veniale: ad hũc enim modum diſtinguit hæc peccata Lutherus, ſed hæreticè. Nam conſtat ex ſacris ſcripturis, prædeſtinatos commiſiſſe multa peccata mortalia, vt Paulus, Petrus, & Magdalena. Item conſtat ex ſacris ſcripturis multos reprobos multa fecciſſe peccata venialia, & eis multa peccata mortalia fuiſſe remiſſa, vt patet de Iuda, Saule, &c.

Peccatum veniale & mortale differũt ex natura rei.

¶ Sexta concluſio. Peccata mortalia, & venialia differunt ex natura rei, & non ex Dei gratia, & miſericordia. Hoc aſſeritur contra Gerſonem, qui opinatus eſt, omne peccatum veniale, etiam otioſum verbum, ex merito ſuo eſſe dignum ſupplicio æterno; ſed per Dei miſericordiam non imputari nobis, niſi ad temporale. Hoc eſt falſum: nam ſi peccatum veniale mereretur ſupplicium æternum, non conſtat nobis quòd Deus non puniat illud ſupplicio æterno. Secundò, ſi mereretur ſupplicium æternum, mereretur etiam ſeparationem a Deo, & ipſius odium: ergo eſt peccatum mortale. Tertiò, repugnat Deo, quòd aliquod opus ſit peccatum, & non odio habeatur a Deo: ergo impoſſibile eſt, quòd non tantum odiatur peccatum, quantum meretur. His a nobis reprobatis ſupereſt ſtatuere ſententiam D. Thom. quæ conſiſtit in tribus concluſionibus.

Exponitur D. Thom.

¶ Prima concluſio. Diuerſitas reatus & obligationis ad pœnam non diſtinguit peccata ſecundum ſpeciem. Patet: nam reatus eſt quid poſterius, & præter intentionem operantis.

¶ Secunda concluſio. Diuerſitas reatus aliquando reperitur in peccatis diſtinctis ſecundum ſpeciem, aliquando intra eandem ſpeciem. Nam quando eſt peccatum mortale ex obiecto; vt homicidium, adulterium; ſine dubio differt ſpecie a peccato veniali ex obiecto, vt verbum otioſum, &c. cæterum quando eſt peccatum veniale ex imperfectione libertatis, aut ex leuitate materiæ, ſine dubio eſt in eadem ſpecie, in qua eſt peccatum mortale, ſicut furari parum vel magnum aſſem, aut ſcutum aureum. Tum, quoniam verſantur circa idem obiectum; tum etiam quoniam eliciuntur ab eodem habitu iniuſtitiæ: præterea quoniam ſolum differunt ſecundum magis & minus. Ex hoc ſequitur, quòd eſt neceſſarium in confeſſione explicare circunſtantias, etiam quæ non mutant ſpeciem: nam aliquando augent in infinitum, & faciunt peccatum mortale eiuſdem ſpeciei cum veniali.

Circũſtantia nõ mutantes ſpeciem.

¶ Tertia concluſio. Peccatum mortale & veniale differunt eſſentialiter penes auerſionem a Deo. Nam peccatum veniale non prorſus eſt auerſio a Deo, neque ponit inimicitiam inter Deum & hominem: neque verò diuidit inter vitam gratiæ, & animam, vt inducat mortem: ſicut in corpore eſt quædam infirmitas, quæ habet tantam inordinationem, vt penitus extinguat principium vitæ: aliæ verò ſunt quæ non penitus extinguunt principium vitæ, & huiſmodi ſunt venialia peccata.

Peccatum veniale an poſſit dici præter legem, non cõtra legẽ. D. Thom. Mag. ſent. Durand. Matth. 19.

¶ Sed nunquid iſte modus dicendi, quod peccatum veniale non ſit contra legem, ſed præter legem, eſt ſatis conueniens? Hunc modum dicendi habet Diuus Thom. infra quæſtio. 88. articulo primo ad primum. & in ſecunda diſtinctio. quadrageſima ſecunda, quæſtio. prima, arti. tertiò, in principio, & Magiſter in ſecunda diſtinct. 55. Durand. verò in ſecunda diſtinctio. quadrageſima ſecunda, quæſtio. ſexta, dicit, quòd peccatum veniale eſt contra legem. Sed certè modus loquendi D. Thom. eſt magis conſentaneus: nam Matth. decimonono, dicitur; Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Sed qui tantum venialiter peccat, habet ingreſſum ad vitam: ergo non operatur contra mandata, ſed præter. Secundò 1. Ioan. 2. dicitur; Si quis dixerit, quòd diligit Deum, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt. Sed qui tenetur tantum peccato veniali, diligit Deum: ergo mandata eius ſeruat: ergo non operatur contra mandata. Præterea ad Roman. decimotertio, dicitur; Plenitudo legis eſt dilectio; & qui diligit, legem impleuit: ſed qui tenetur tantum peccato veniali, diligit Deum: ergo non operatur contra legem. Præterea qui peccat venialiter, non facit contra amicitiam & charitatem: ergo non operatur contra legem: finis enim legis eſt charitas. Denique, qui dicit officium diuinum negligenter, certè non operatur contra legem, ſed tantum ponit quoddam impedimentum decori legis: igitur peccatum veniale, non eſt contra legem.

Matth. 19. 1. Ioan. 2. Roma. 13. 1. ad Ti. 2.

¶ Sed inquit Durand. ſequitur ex iſto modo dicendi, quòd peccatum veniale non ſit ſimpliciter peccatum, cum non ſit contra legem. Conſequens eſt falſum; nam in ſacro eloquio dicitur peccatum, vt in illo Ioannis 1. cap. 1. Si dixerimus quòd peccatum non habemus, &c. & Eccl. 7. Non eſt homo qui non peccet. Ad hoc reſpõdet Dominus Caietanus infra quæſtio. 88. artic. primo, ad 1. quòd peccatum veniale non eſt ſimpliciter peccatum, ſed ſecundum quid; & ita liberè concedit quod Durand. dicit de peccatis venialibus, quæ ex imperfecta deliberatione admittuntur: de aliis vero affirmat eſſe ſimpliciter peccata. Sed Caietan. vbi ſupra, dicit peccatum veniale eſſe ſecundum quid peccatum, & imperfectè tantum, ratione imperfectæ deliberationis: nam de ratione peccati eſt quòd ſit liberum; ergo ſi eſt imperfectè liberum, eſt imperfectum peccatum. Tum verò ratione obiecti, vt furari rem paruam: tum tertiò, ratione præcepti, quando non eſt neceſſarium ad amicitiam diuinam conſeruandam, vt verbum otioſum. Itaque autore Caietano, peccatum veniale, eſt peccatum ſecundum quid: quæ reuera eſt ſententia Diui Thomæ in illo loco. Dicendum eſt tamen, quæſtionem iſtam eſſe de nomine: certum eſt enim, quod peccatum veniale appellatur peccatum ſimpliciter in ſacro eloquio: verum eſt tamen, quòd aliquando per ſe ſumptum accipitur tantum pro peccato mortali, vt in illo; Quorum remiſeritis peccata, &c. Deinde eſt certum, peccatum veniale comparatum mortali, eſſe imperfectè peccatum, & ſecundum quid: abſolutè tamen mihi videtur, quod ſit ſimpliciter peccatum.

Arg. Durã. 1. Ioan. 1. Eccle. 7. Caieta. Durand. An peccatum venia le ſit dicendum peccatum ſimpliciter. Ioan. 20.

¶Et ad argumentum Duran. nego conſequentiam; tum, quia D. Auguſt. tantum definiuit peccatum propriiſſimè, quod eſt mortale: tum verò, quoniam eſſe contra legem ſtat dupliciter; vno modo contra intentum & finem legis, & charitatem; & hac ratione peccatum veniale nõ eſt contra legem Dei: Alio modo dicitur peccatum eſſe contra legem, quoniam eſt contra aliquod præceptum, & contra dictamen rationis, & contra virtutem; & hac ratione peccatum veniale eſt contra legem Dei.

Soluitur argum. Dupliciter poteſt dici aliquid cõtra legem.

¶ In ſolutione ad primum dicit D. Thom. quòd peccatum mortale & veniale diſtinguuntur in infinitum ex parte auerſionis. Hoc videtur falſum. Nam peccatum mortale & veniale non ſemper differunt in infinitum, & ſpecie, ex parte conuerſionis: ergo neque ex parte auerſionis: auerſio enim conſequitur conuerſionem: ergo ſi conuerſio eſt eiuſdem ſpeciei, auerſio etiam eiuſdem ſpeciei erit. Ad hoc primo negatur conſequentia: nam ex eadem operatione ſpecie ſequuntur priuationes diuerſarum ſpecierum; ſicut ex calefactione ſequitur priuatio frigiditatis, & humiditatis. Dicendum ſecundò, quòd ſi auerſie in paruo furto, & magno conſiderentur in ordine ad

An peccatum mortale, & veniale diſtinguãtur in infinitum.

iuſtitiam qua priuant, certè ſunt eiuſdem ſpeciei, & differunt ſolum ſm magis & minus: cæterum ſi conſiderentur in ordine ad auerſionem a Deo, & ab eius amicitia, differunt plus quàm ſpecie: nam differũt genere. Notandæ ſunt argumentorum ſolutiones pro argumentis quæ circa hãc materiã fieri poſſunt.

ARTIC. SEXTVS.

EXPLICATIO ARTICV.

¶ *Vtrùm peccatum commiſſionis, & omiſſionis differant ſpecie.*

SVMMA TEXTVS.

Examinat' concluſio D. Thom. Prim. arg. Conclu.

CONtra concluſionem poſitã ſunt quædam argumenta. In primis, ſuperabundãtia & defectus faciunt diuerſas ſpecies, vt p. Tho. tradit arti. 8. igitur multo magis omiſſio & cõmiſſio: defectus enim ſemper includit omiſſionem.

CONcluſio ſic habet. Peccatum commiſſionis & omiſsionis materialiter differunt ſpecie, videlicet ſm diuerſitatem actuũ: quia omiſsio eſt priuatio, & cõmiſsio eſt actº. Verum formaliter non differũt, qñ ad idem ordinãtur, & ex eodẽ motiuo procedunt: auarus, n. ad congregandum pecuniam & rapit aliena, & non dat quæ dare debet: & guloſus ad ſatisfaciẽdum gulę, & ſuperflua comedit, & debita ieiunia prætermittit. Semper. n. negatio fundatur ſupra aliqua affirmatione ĩ rebus. irregularitas. Propter quod iudex qui occidit hominem, eſt irregularis ſine peccato; & qui ducit aliã vxorem poſt prioris mortem, eſt etiã irregularis abſque aliquo delicto. Aliæ ſunt pœnæ quæ inuoluunt aliquod præceptum; vt ſi prælatus præciperet ſub pœna excommunicationis vt ieiunaretur in Quadrageſima. Et iſtæ ſunt in duplici differẽtia. Quædam ſunt quę prohibent actum iam prohibitum; vt ſi prohiberet homicidium lex humana; & iſtæ non faciunt peccatum, nec dant nouam ſpeciem, licèt ſecũdũ aliquos augeãt peccatum: cæterũ quando fertur in actum alioqui non prohibitum, facit peccatum, ſed non dat ſpeciem; vt ſi prælatus præcipiat ſub ſententia excõmunicationis quòd ieiunetur in ſabbatho: non ſeruare ieiunium, peccatum eſt, ſed ſpeciem habet ab obiecto diſſentaneo contra temperantiam.

Secũdum.

¶ Præterea, ſi quis committat peccatum prodigalitatis, & alius omittat actum liberalitatis, non ſunt peccata eiuſdem ſpeciei: alterum enim pertinet ad prodigalitatem; alterum ad auaritiam: ergo.

Tertium.

¶ Deinde, tranſgreſſio eſt cõmiſſionis peccatum, vt perſpicue patet: at tranſgreſſio eſt ſpeciale peccatum, diſtinctũ ſpecie a peccato omiſſionis, prout apertè docet D. Th. 2. 2. q. 79. arti. 2. & 3. ergo falſum dicit D. Tho. in hoc artic. & eius doctrina non videtur eſſe eadem.

D. Thom.

Primũ documẽtum. Cõmiſſio, & omiſſio oppoſitæ virtutis nõ differunt ſpecie ĩ genere moris.

¶ In explicationem huius dubij rectè procedet Theologus, ſi animaduertat hæc documenta diuinæ Theologiæ. Primum eſt. Commiſſio & omiſſio oppoſitæ virtutis non differunt ſpecie in genere moris, verbi graria. Auarus ad congregandam pecuniam & rapit aliena, & non reſtituit quæ debet. Hæc duo peccata ad eandem ſpeciem iniuſtitiæ ſpectant.

Secũdum documen.

¶ Secundum documentum, quando dicit S. Doctor, ꝙ commiſſio & omiſſio non differunt ſpecie, non loquitur de omni commiſſione & omiſſione, ſed quando vna ſequitur ex altera; vt furari, & nõ reſtituere. Sic diſtinctè & breuiter explicabat Doctiſſimus pater Victoria D. Tho.

Explicatio Victoriæ.

¶ Tertium documentum. Omiſſio & commiſſio circa eandem materiam ſub eadem rõne formali non differunt ſpecie; veluti cum quis furatur aliena & non reſtituit, peccata ſunt eiuſdem ſpeciei, vt dictum eſt. Verum ſi verſentur circa eandem materiam ſub diuerſa ratione formali, non pertinent ad eandem ſpeciem: qui enim occidit hominem, peccat peccatũ iniuſtitiæ: & ſi quis non pauit pauperem quem tenebatur paſcere, & moritur, eſt alia ſpecies peccati: ſiquidem non eſt contra iuſtitiam, ſed contra charitatem, vt ſentiunt Theologi bene docti: non enim tenebatur alere pauperem ex iuſtitia, ſed ex charitate.

Tertium documen.

Quartum documen.

¶ Quartum documentum, quod habetur in ſolutione ſecundi. Facere contra diuerſa pręcepta, non diſtinguit ſpeciem peccatorum. Patet in homicidio, quod licèt ſit contra legem naturalem, ſcriptam, & humanam, non eſt niſi vnum peccatum ſpecie. Pro cuius maiori expoſitione notandum, ꝙ lex particularis quæ additur ſupra alteram, dupliciter ſe habet: vno modo, quòd transferat actum ad aliam virtutem. v. g. Monachus ex iuſtitia tenetur reddere alienum: accedit ptæterea præceptum prælati, quod tranſfert actum ad virtutem obediẽtiæ. Item tenetur monachus ex virtute caſtitatis non fornicari; accedit præterea voti vinculum, quod transfert actum in virtutem religionis. Alio modo ſe poteſt habere, non transferendo actum ad aliam virtutem, vt patet in homicidio, quod diuerſis licèt præceptis prohibeatur, ſemper tamen manet intra materiam iniuſtitiæ. Quando ergo particularis lex transfert actum ad aliam virtutem, eſt duplex obligatio, & qui tranſgreditur, peccat duplex peccatum diſtinctum ſpecie: cæterum quando non transfert actum circa aliam virtutem, peccat tantùm vnum peccatum, vt patet in homicidio multis prohibitum legibus.

Duplex pęna a lege ſtatuta.

¶ Item notandum, quòd pœna quæ imponitur in lege, aliquando non inuoluit præceptum aliquod: & hæc quidem nec facit peccatum, nec dat nouam ſpeciem; vt eſt

¶ Sed dices, ex dictis videtur ſequi, ꝙ ſi quis ſemel fecerit votum de fornicatione non admittenda, & iterum atq; iterum & ſæpius confirmat idem votum, ꝙ non inducat aliam obligationem præter primam; ſicut ex eo ꝙ homicidium ſit prohibitum lege humana, non induit nouam obligationem præter illam quæ eſt in lege naturæ. Certè ita videtur conuincere argumentum: ſed de hoc latius in materia de voto.

Vtrũ peccans cõtra pręceptũ naturale & ſupernaturale peccat duplex peccatum ſpecie.

¶ Sed ex hoc oritur non parua dubitatio; Vtrùm quando quiſpiam in vno eodemque actu peccat contra præceptum naturale & ſupernaturale, peccet duplex peccatum ſecundum ſpeciem diſtinctum; veluti cum quis non abſtinet quando tenetur abſtinere ſecundum legem naturalem & ſupernaturalem: aut cum quis non ſubuenit pauperi, cum ex præcepto vtriuſque legis tenetur. Certè videtur dicendum quòd ſunt duo peccata ſpecie diſtincta: nam talis actus eſt contra duplicem virtutem ſpecie diſtinctam, ſcilicet contra temperantiam infuſam, & acquiſitam; quæ ſine dubio ſpecie differunt. Hoc idem confirmat. Nam ſi vnus peccat contra temperantiam acquiſitam, & alius quiſpiam contra infuſam; illa peccata differrent ſpecie, ſicut actus virtutum quibus opponuntur: ergo eciam in eodem poteſt eſſe duplex malitia ſecundum ſpeciem diſtincta. Explicatur hoc adhibito exemplo. Nam cum ſit præceptum legis naturalis vt veritatem dicamus, & non mentiamur; ſi ſupermeniat præceptum prælati in virtute Spiritus ſancti, & ſanctæ obedientiæ, vt non mentiaris; certè ſi mentiris, & peccas contra virtutem, & contra prælati obedientiam; & duplex malitia eſt diuerſa ſecundum ſpeciem.

Solut. arg. Ad primũ.

¶ Ad aguementa in contrarium poſita, ad primum faciè reſpondetur, quòd D. Thom. loquitur de commiſſione, & omiſſione circa eandem materiam ſub eadem ratione, vel quando omiſſio ſequitur ex commiſſione, prout tradidimus in documentis noſtræ doctrinæ. Ad ſecundum argumentum ſic reſpondeo, quòd quando committitur peccatum prodigalitatis, ex quo fit homo minus potens, vt det liberaliter, tunc commiſſio & omiſſio quæ inde conſequuntur, pertinent ad eandem peccati ſpeciem: cæterum ſi quis omittat actum liberalitatis ex auaritia, ad aliud vitium ſpectat.

Ad ſcãm.

Ad tertiũ.

Caieta.

¶ Ad tertium argumentum confutandum non eſt faciè loca D. Thom. quæ ſibi inuicem aduerſari videntur, ad concordiam reducere: in qua re laborat maximè Caietan. in 2. 2. loco citato. Sed breuiter ſic ſtatuo, quod tranſgreſſio, de qua dicitur loco citato, quòd ſit ſpeciale peccatum, non vſurpatur pro peccato commiſſionis in vniuerſum. Pro cuius declaratione aduertendum eſt, quòd tranſgreſſio accipitur bifariam; tum materialiter pro omni commiſſione contra diuina mandata: & hoc modo non eſt ſpeciale peccatum, ſed ſpargitur per omnia peccata quæ contra legem committuntur: tum formaliter pro præuaricatione,

ricatioñe, & expreſſa intentione faciendi contra legem, & contra debitum; & tunc eſt ſpeciale peccatum contra iuſtitiam legalem; quo in ſenſu loquitur D. Th. de tranſgreſſione in 2. 2. Ad eandem formam eſt explicandum quando dicit S. Tho. quòd omiſſio eſt ſpeciale peccatum. Vide Caie. ſuper illum locum in 2. 2.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶ *Vtrùm conuenienter diuidatur peccatum, in peccatum cordis, oris, & operis.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans. Aliqua enim differunt vno modo ſecundum ſpeciem completam; vt bos & homo: alio modo, ſecundum diuerſos gradus in eadem generatione; vel motione capiuntur diuerſæ ſpecies, ſicut ædificatio, completa domus: fundamenti verò collocatio, & parietis erectio ſunt ſpecies incompletæ. Sic ergo peccatum diuiditur per hæc tria; cordis, oris, & operis; non ſicut per diuerſas ſpecies completas; quia conſummatio eſt in opere, ſed prima inchoatio eſt in corde, ſecundus gradus in ore, tertius in conſummatione operis: quæ tria etſi ſecundum diuerſos gradus peccati differunt, tamen ad vnam peccati ſpeciem pertinere poſſunt. Iracundus enim ex hoc ꝙ vindictam appetit, primò conturbatur in corde; ſecundò verba contumelioſa profert; tertiò procedit vſque ad facta: & idem patet in luxuria, & in quolibet alio peccato.

ARTIC. OCTAVVS.

¶ *Vtrùm ſuperabundantia & defectus diuerſificent peccatorum ſpecies.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans. Nã in peccato duo ſunt; ipſe actus volitus, & inordinatio prout receditur ab ordine rationis, & legis diuinæ. At ſpecies peccati non attenditur ex parte inordinationis, quæ eſt præter intentionem peccantis; ſed magis ex parte ipſius actus, ſecundum quod terminatur ad obiectum in quod fertur intentio peccantis: quare vbicunque occurrit diuerſum motiuum inclinans intentionem ad peccandum, ibi eſt diuerſa ſpecies peccandi. Cum ergo non ſit idem motiuum ad peccandum in peccatis quæ ſunt ſecundum ſuperabundantiam, & in peccatis quę ſunt ſecundum defectum; imo ſunt motiua contraria, vt motiuum in peccato intemperantiæ eſt amor delectationum corporalium; & in peccato inſenſibilitatis motiuum eſt odium earum; & ideo iſta peccata non ſolum differunt ſecundum ſpeciem, ſed ſunt etiam contraria.

ARTIC. NONVS.

¶ *Vtrùm peccata diuerſificentur ſpecie ſecundum circunſtantias.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Quando eſt idem motiuum peccandi, circunſtantiæ non faciunt diuerſitatem ſpeciei: vt liberalis propter inordinatum appetitum pecuniæ accipit quando non oportet, & plus quàm oportet: & talium circunſtantiarum corruptiones non diuerſificant ſpeciem, ſed ad vnam & eandem pertinent.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo notandum id quod ſupra memorauimus contra Scotum, ſcilicet peccata non diſtingui ſpecie ex auerſione, ſed ex conuerſione: ſi n. diſtinguerẽtur ſpecie ex auerſione & priuatione, certè auaritia, & prodigalitas eſſent eiuſdem ſpeciei: priuãt enim rectitudine eadem liberalitatis: diſtinguuntur itaque ex conuerſione ad obiecta.

¶ Pro cuius articuli elucidatione notandũ eſt ex Caietan. id quod Sanctus Thom. dicit, quod intemperantia oritur ex amore delectationum; inſenſibilitas ex odio earum: vnde non videtur ponere obiecta, nec motiua contraria, ſed actus. Sed intelligendum, quòd intemperãtia oritur ex delectatione amabili: inſenſibilitas ex delectatione exoſa. Hoc eſt verum; quia vnus fertur in delectatione tanquam in bonum, alius verò tanquam in malum. Dubia, quæ circa hunc articulum moueri poterant, articulo ſequenti ſatis elucidabuntur. Vide ſolutiones argumentorum, & videndus eſt Caietanus ſolutione ad tertium.

Caietan.

1. Conclu.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE hac quæſtione; quænam circunſtantia conferat nouã ſpeciẽ actibus humanis; diſſeruimus ſupra quæſt. 18. art. 3. præcipuè art. 10. & 11. Sed contra definitionem huius articuli arguitur.

¶ Nam furari in loco ſacro eſt ſacrilegium, licèt is qui furatur de loco ſacro nollet ꝙ eſſet in loco ſacro; vel qui culpabiliter ignorat eſſe locum ſacrum; & ſi ſciret, doleret quòd eſſet in loco ſacro: & tamen hæc circunſtantia loci ſacri non eſt volita, nec tranſit in rationem obiecti: ergo ſententia D. Thom. eſt falſa.

Veritas articuli diſcutitur. Prim. arg.

¶ Secundò, qui adulterium committit cum vxore aliena, nolens quòd eſſet aliena, & dolens quòd eſſet aliena, certè adulterium committit; & tamen hæc circunſtantia non eſt volita, nec tranſit in rationem obiecti: ergo.

Secũdum.

Hier. ſuper Ezech. 43. Mag. ſent. Cõcluſio. Hæc peccatorũ diuiſio accepta eſt ex D. Hiero. & ex Magiſtro in 2. di. 42. & hanc diuiſionem in noſtra methodo cõfitendi ſequimur: dicimus n. peccari locutione, cogitatione, & opere. Sed pro huius declaratione notandũ eſt, quædã peccata eſſe, quæ corde perficiunt, & cõſumantur, vt odiũ, & hæreſis: alia verò quæ ore conſummant, vt cõtumelia, conuitium, atq; detractio: tertiò ſunt alia peccata, q̃ opere perpetrantur; vt furtum, & homicidium. Et hæc peccata manifeſtè diſtinguuntur genere & ſpecie; de quibus proinde nõ loquitur D. Tho. in articulo.

Quædam peccata cõ ſummãtur corde, alia ore, alia opere.

Exponitur D. Thom. ¶ Secũdò notandum, ꝙ hæc peccata circa idem obiectum, ſi conſiderentur quatenus vnũ eſt præparatio ad alterũ, nulla rõne ſpecie diſtinguunt, vt optimè declarat D. Tho. ſolutione ad tertium v. g. meditatur quis de fornicatione admittẽda; deinde ſollicitat mulierem; tandem adhibet manus ad opus: vniuerſa hæc peccata ſunt vnum peccatum. Item cũ quis cupiens occidere hoĩem ſe armat, parat gladium, occidit: omnia hæc vnum peccatum reputantur. Cæterum ſi hæc peccata conſiderentur quatenus peccator ex ſua intentione ſiſtit in vnoquoque illorum, tunc ſunt diſtincti gradus peccatorum, & dicuntur quadã ratione differre ſpecie imperfectè. v. g. delectatur quis in turpi cogitatione, nec vltra progreditur; hoc eſt peccatum cordis: rurſus alius delectatur in loquutione impudica, nec vltra ſe extendit; eſt peccatum oris: ſed ſi perpetrat, eſt peccatum operis, quæ quidem ſpecie non diſtinguuntur, ſed intentione operantis. Hæc eſt explicatio D. Thom. licèt D. Hiero. non loquatur tam ſtrictè ſicut D. Thom. tantum enim videtur conſtituere tria prædicamenta ad quæ omnia peccata poſſunt reduci.

Conclu. Concluſio eſt affirmans. Nã in peccato duo ſunt; ipſe

Dupliciter circūſtātia volita eſt.

¶Ad hoc dico, dupliciter circunſtantiam eſſe volitam, & tranſire in rationem obiecti: Vno modo formaliter; vt cū quis dicit; volo furari de loco ſacro, voloque quòd ſit in loco ſacro: Alio modo interpretatiuè, & virtualiter; vt cùm quis dicit; ego nollem furari in loco ſacro, ſed quoniam alibi non inuenio, volo furari de loco ſacro: aut quando quis vincibiliter ignorat eſſe locum ſacrum. Et in vtroque caſu, circū ſtantia confert nouam ſpeciem. Et quòd in primo caſu det, patet: quòd verò det in ſecundo, probatur. Nam quāuis nolit, omnibus tamē circunſtantijs conſideratis abſolutè vult furari de loco ſacro: ergo abſolutè cōmittit ſacrilegiū. Etiam probatur quando ignorat culpabiliter. Nam iſte tenetur cauere furtum de loco ſacro, & non facit: ergo imputatur ſibi ad ſacrilegium. Quapropter cùm inquit Diuus. Th. eam circunſtantiam dare ſpeciem nouam, quæ eſt volita, & tranſit in rationem obiecti; interpretandus eſt: quòd ſit formaliter, vel interpretatiuè volita. Ex quo ſequitur, omne peccatum quod procedit ex ignorantia culpabili, contineri in ſpecie, ac ſi procederet ex certa ſcientia.

¶Secunda Concluſio. Quando proueniunt ex diuerſis motiuis, quia motiuum ad peccandum eſt finis & obiectum, tales corruptiones circunſtantiarum diuerſas peccati ſpecies conſtituunt: vt ſi quis præpropere comedit poteſt hoc prouenire, quia non poteſt ferre dilationem cibi propter facilem conſumptionem humiditatis: ſi verò appetit immoderatum cibum, poteſt hoc contingere propter virtutem naturæ potentem ad cōuertendum multum cibum: ſi autem appetit cibos delitioſos, contingit propter delectationem in cibis exiſtentem.

QVÆSTIO LXXIII.

De comparatione peccatorum ad inuicem; in decem articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶Vtrùm omnia peccata ſint connexa:

Arguitur contra ſolutionem. Prim. arg.

¶Sed contra hanc definitionem ſic argumētor. Id quod eſt per accidens, & præter intentionem operantis, non cōſtituit ſpeciem in actibus humanis, vt ſæpe dictum eſt: ſed iſtæ circunſtantiæ ſunt præter intentionem operantis: ergo non dant ſpeciem. Confir.

Et confirmatur. Nam hac de cauſa auerſio à lege diuina non conſtituit in ſpecie peccatum, quoniam eſt præter intentionem operantis: & idem eſt de reatu & obligatione ad pœnam.

Secūdum.

¶Secundò, ſequitur ex hac definitione, quòd qui accederet ad mulierem volens quòd non ſequeretur mors ſpiritualis mulieris, peccaret peccatum duplex; alterum (quod eſt planiſſimum) contra caſtitatem; alterum, contra charitatem proximi: nam huic peccato eſt coniūcta ſemp mors ſpiritualis mulieris, & vult illam interpretatiuè: & hoc ſatis apertum eſt ſufficere ad dandam nouam ſpeciem: ergo.

Tertium.

¶Item ſequitur, quòd qui fornicaretur, ſemper peccaret geminum peccatum; vnum contra caſtitatem; alterum cōtra obedientiam: omni namq; peccato ex neceſſitate eſt cōiuncta inobedientia ſuperioris, quæ eſt volita virtualiter; & hoc ſatis eſt vt det nouam ſpeciem: ergo. Confirmatur.

Confir.

Nam ſi quis formali intentione fornicaretur, vt eſſet inobediens prælato, certè commiteret duplex peccatum: ergo ſi interpretatiuè vult tranſgredi præceptum ſuperioris fornicando, etiam peccaret duplex peccatum.

Solutio. ad primū.

¶Ad primum dico, quòd iſtæ circunſtantiæ ſunt interpretatiuè volitæ, & tranſeunt in rationem obiecti, quæ ſecum afferunt nouam deformitatem ad rationem; & ideo dant nouam ſpeciem: auerſio verò, licèt interpretatiuè volita, non tamen tranſit in rationem obiecti; & ſic non dat nouam ſpeciem.

Ad ſecundum, & tertium dico, quòd iſtæ circunſtantiæ ſunt generales omni peccato, & ideò nouas ſpecies peccatorum non conferunt. Generale namque eſt omni peccato quòd ſit contra charitatem, & quòd in omni peccato ſit inobedientia præceptorum: ſecus eſſet ſi quis in caſu ſecundi argumenti ad mulierem accederet, eo propoſito formaliter, vt mulier periret ſpiritualiter in ſempiternum: nam certè tunc duplex peccatum peccaret; alterum contra caſtitatem; alterum cōtra charitatē, quæ ſpeciali præcepto mandat ne alteri velimus damnum ſpirituale. Item in caſu tertij argumēti eſſet etiam duplex peccatum; vt ſiquis fornicaretur formaliter, ea intentione vt tranſgrederetur præcepta maiorum, peccaret tunc & contra caſtitatem, & contra obedientiā, quę ſpeciali præcepto præcipit, ne quis maiorum præcepta contemnat.

Ad ſecundum & tertium.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt negans: cuius rei ſunt tres demonſtrationes. Prima eſt, quoniam quędam peccata ſunt contraria; vt prodigalitas & auaritia; audacia & puſillanimitas: contraria verò ſi mul ineſſe non poſſunt. Secunda eſt, quia intentio peccantis nō eſt diſcedere à regula rectæ rationis, ſed tendere in aliquod bonum appetibile: bona autem appetibilia propter quæ homo recedit à regula rectæ rationis, non ſunt connexa: ergo neque peccata connexa ſunt. Conſequentia inde probatur: nam peccata conſtituuntur ex obiectis, ad quæ peccans conuertitur. Tertia eſt, quia peccatum non committitur ex eo quòd homo recedit à multitudine, & accedit ad vnitatem (ſicut in actibus virtutum accidit) ſed potius ex eo quod recedit ab vnitate ad multitudinem: ergo non eſt neceſſe, quòd peccata ſint connexa.

Cōcluſio.

¶In hoc articulo ſolet alia diſputari quæſtio; Vtrū circunſtantia temporis ſacri nouam conferat ſpeciem? Sed hæc quæſtio habet propriam ſedem. 2.2.q.112.art. 4 vbi negatiuè reſpondetur. Soluet ēt alia pertractari quęſtio; vtrùm iſtæ ſpecies gulæ quas ponit D. Tho. in hoc art. pro exemplo, ſufficienter diſtinguantur per has circunſtantias, præponerè, nimis lautè, ardēter, ſtudioſè. Sed hæc quæſtio pertinet ad 2.2.q.148.artic.4. In fine huius quæſtionis notandum, quòd in diuinis ſcripturis apertiſſimè diſtribuuntur peccata, in peccatum originale, mortale, & veniale: ac etiam fit mentio de peccato in Spiritum ſanctum, de peccato ad mortem, de peccatis in cœlum clamantibus; quæ omnia peccata non diſtinguuntur ſpecie, ſed tantùm ſignificant diuerſos ſtatus, & conditiones varias peccatorum.

De circunſtantia tēporis ſacri

Circunſtiæ regulę. Diſtributio peccatorū in diuina ſcriptura.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVod omnia peccata non ſint connexa, euidens eſt ex ratione naturali, & ex ſacra ſcriptura: cum hoc tamen rectè cohæret, quòd aliqua peccata habeant inter ſe colligationem & vinculum. Primò, quando in uno actu ſunt multæ deformitates: vt in adulterio eſt vna deformitas contra iuſtitiam, & alia contra caſtitatem. Præterea, quando vno opere tranſgredimur diuerſa præcepta, contra diuerſas virtutes; vt quando monachus fornicatur, peccat tum contra caſtitatem, tum contra votum religionis.

Quædam peccata habent inter ſe colligationem.

¶Tertiò quando vnum peccatum trahit ad alterum: veluti ex ebrietate naſcitur impudicitia, & ex ſuperbia inuidia, & ex ſeptem vitijs capitalibus numeroſa proles peccatorum. Qua ratione dicunt ſancti patres, vniuerſa peccata inter ſe eſſe connexa; nominatim Gregor. Diu. Thom. non loquitur contra ſanctos Patres; eius enim

nim doctrina absolutè est vera : non enim oportet vt qui habet vnum peccatum, ex necessitate habeat omnia peccata.

D.Gregor. 31. mora. cap. 31.

¶ In solutione primi exponit D. Thom. illam difficilem sententiam Iacobi. 2. Qui offendit in vno, factus est omnium reus. Prima expositio est, quòd per illud vnum delictum, intelligit illud vnum magnum & graue delictum, quo contra legem charitatis Dei, & proximi, & cõtra legislatorem, nõ ex humana fragilitate, sed ex legislatoris contemptu peccatur : aduersus quã charitatem, ac legislatorem si quis crimen admiserit, meritò totius legis fit reus ; quia plenitudo totius legis est charitas, & in ea tota lex pẽdet. Itaq; hunc locum exposuit Augustinus dicens ; Qui offenderit in vno, factus est omnium reus. Quid est hoc vnum, nisi illud quod Apost. dicit; Omnis lex in vno sermone completur. Diliges Dominum tuum, & proximum tuum sicut te ipsum ? & alibi ait ; Qui in vno offenderit, fit omnium reus, si contra charitatem facit, vnde tota lex pendet : reus enim fit omnium faciendo contra eam, in qua pendent omnia. Ex quibus apparet, eius sententiæ seueritatem non contra omnes peccatores qui in alio offendunt promulgari, sed contra eos solum, qui legem charitatis, atq; eius legislatorem Deum ex contemptu & despectu legis, atque legislatoris, non carnis fragilitate, sed malitiæ ac malignitatis iniquitate offendunt. Rursus iuxta Cyrilli expositionem dici potest, eos qui in vno defecerint, pronunciari totius legis reos : non quia puniantur de cæteris præceptis quę obseruarunt, tanquam si ea transgressi fuissent (hoc enim iniquum esset omnino) sed quia propter vnius mandati transgressionem priuabuntur æterno præmio, non aliter quàm si omnia diuina præcepta contempsissent. D. Thom. ab hac interpretatione nõ admodum discrepans, ait, peccatorem in vno deficientem, reum fieri omnium mandatorum ; ea ratione, quia in vnius transgressione illum ipsum contemnit, qui omnium præceptorum est autor. Alia expositio est Burgensis, in illum locum ; Condemnauit, inquit Diuus Iacobus, errorem Pharisæorum, scilicet quòd si quis seruauerit maiorem partem legis, licèt in aliis mandatis laberetur, Deus non imputabat illa peccata propter maiorem obseruantiam legis. Iste error est condemnatus in scripturis sanctis : dicitur enim ; Maledictus homo qui non permanserit in sermonibus vniuersis huius legis : &, In quacunque die iustus se auerterit a iustitia, & fecerit iniquitatem, in peccato suo morietur.

Exponitur quõ offendens in vno, fit reus omnium.

Conclu.

duplex priuatio.

Augu. sermone 4. de tempore.

Epist. 29. ad Hiero.

Cyrillus.

Burgensis.

Deute. 27. Ezech. 18.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm omnia peccata sint paria.*

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est negans : quamuis Stoici dixerint contrarium, qui decipiebant ex hoc, quòd considerabant peccatum ex parte priuationis tantùm, & sic illam non suscipere magis & minus. Sed sciendum est, duplex esse priuationis genus : Vna priuatio est pura & simplex, quę consistit in corruptum esse ; vt mors est priuatio vitæ ; & tenebræ priuatio luminis : & hæc non recipit magis & minus ; quia nihil est residuum de habitu opposito. Alia est priuatio non simplex, sed aliquid retinens de habitu opposito ; quæ priuatio magis consistit in corrumpi, quàm in corruptum esse ; sicut ægritudo quæ priuat debitam commensurationem humorum : remanet tamen aliquid eius, alioquin animal non esset viuum : & hæc priuatio recipit magis & minus ; quia multum refert ad ægritudinem, vtrùm plus vel minus recedat à debita humorum conmensuratione. Sic ergo dicendum est de peccatis : ita enim in eis priuatur debita commensuratio rationis, vt non tollatur ordo rationis ; alioquin malum si sit integrum, destruit seipsum ; nam non posset remanere substantia actus, vel affectio agentis, nisi aliquid remaneret de ordine rationis. Vnde multum interest ad grauitatem peccati, vtrùm plus vel minus recedatur à rectitudine rationis. Non ergo peccata sunt paria ; sed sicut vna ægritudo est grauior alia, & tantò grauior, quantò magis tollitur debita commensuratio humorum per commesurationem prioris principij : sicut ægritudo quæ prouenit in corpore humano ex corde, quod est principium vitæ, vel ex aliquo quod appropinquat cordi, est periculosior : ita peccatum tantò est grauius, quanto deordinatio contingit circa aliquod principium, quod est prius in ordine rationis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVod christianis debeant peccata iudicari inæqualia, hoc est inæqualis malitiæ, offensæ, & demeriti, fit euidens ex loco Matth. 5. vbi docet Saluator, diuersis peccatis diuersas constitutas esse pœnas, easque multũ inæquales. Item ex eo quod dicit ; Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus : spiritus autem blasphemiæ non remittetur : & quicunq; dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei : qui verò dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Itaque peior est damnabilior q; blasphemia contra Spiritum sanctum, quã blasphemia contra filiũ hominis. Tertio ex eo quod dicit ad Pilatũ ; Qui me tradidit tibi, maius peccatũ habet. Habes quidem tu Pilate peccatũ, sed maius qui me tradidit tibi. Quartò ex eo quod scribit Apostol. Omnino auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter gentes. Inter gentes quidem inuenitur fornicatio ; at non tanti sceleris quàm est illa, qua quidam inter vos habet vxorem patris sui : quapropter eum qui operatus est eiusmodi, tradidi Satanæ præ aliis peccantibus inter vos.

Peccata inæqualia sunt. Matth. 5.

1. Corin. 5.

¶ Sed dices ; vnde igitur ratio istius inæqualitatis ? Respondetur, ex modo quo contra Deum est : quia vnum magis repugnat beneplacito Dei, quàm aliud. Quod testantur minæ grauissimæ, quibusdam, non omnibus mandatis superadditæ. Secundò, ex natura deuiationis : quoniam licèt omnis deuiatio a via est error ; tamen in vna est error multo maior quàm in alia, eo quòd vna facit longius recedere a termino intento, quàm alia ; ita omnis quidem auersio a lege est peccatum, sed quia vna longè magis elongat a Deo, quàm alia, ideo vnum peccatum longè grauius est alio. Sicut etiam omnis recessus a proportione quatuor humorum in corpore humano est infirmitas, verum quia vnus recessus maior est alio, disturbans magis dictam proportionem, magisq; vitians noxiis materiis naturam, ne regressus fiat ad debitam proportionem, ideo vnus morbus maior est, & periculosior, ac diuturnior alio. Sic est de peccatis : quoniam vnum plus alio inuertit affectum, magisque obscurat ac vulnerat vires animæ, quò minus possit se conformiter habere ad legem Dei. Tertiò, ex qualitate eius in quo peccatur : quia agibilium vnum est sacratius alio ; vnum alio magis aut minus necessarium vsibus humanis : vnum denique magis contra naturam, & omnem eius honestatẽ quàm aliud. Hinc sacrilegium grauius peccatum est quàm furtum : & simonia detestabilior quàm vsura : sodomia multò abominabilior quàm fornicatio. Quartò, ex diuersa dispositione peccantium : quia alij peccant

Vnde ratio inæqualitatis peccatorum.

cant ex deſtinata malitia, alij ex infirmitate. Eundem itaq; actum peccati fecerunt Pilatus, & Iudæi condemnantes Chriſtum iniuſtè: attamen Saluator reſpondendo Pilato, pronuntiat, Qui me tradidit tibi, maius peccatum habet; quia illi certa ſcientia, & deſtinata malitia faciunt; tu verò infirmitate. Alij inſuper per ignorantiam, alij ex certa ſciẽtia; quorum hoc criminoſius eſt, quàm illud, iuxta ſententiam Saluatoris dicẽtis. Seruus ſciens voluntatem Domini ſui, & non faciens, plagis vapulabit multis: qui aũt non cognouit, & facit digna plagis, vapulabit paucis. De qua re videndus eſt D. Gregor. Quintò ſurgit peccatorum inæqualitas ex diuerſitate nocumenti quod peccando inferimus: quod euidenter demonſtrat ſententia Saluatoris dicentis; Ego autem dico vobis, quoniam omnis qui irascitur fratri ſuo, reus eſt iudicio: qui autem dixerit fratri ſuo Racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. Grauius itaque peccatum eſt poſtremum, quàm duo priora. Vnde grauiſſima peccata ſunt hereſis, & ſchiſma, quia ſummè nocent in his, ſine quibus ſalus eſſe non poteſt. Quòd autem cęteris peccatis grauius ſit ſcandalizatio puſillorum, ſeu ſeductio innocentis, teſtatur Saluator dicens; Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis his, expedit ei vt ſuſpẽdatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Et ſicut diuerſa æſtimatio eius in quo fit nocumentum, auget vel minuit iniquitatem peccati: ita & diuerſa quantitas nocumenti: alia quoque & alia dignitas perſonæ cui infertur nocumẽtum. Vnde criminoſiſſimum peccatum erat traditio, qua Iudas tradidit Chriſtum, vti bene explicatur Matth. 26. & grauius eſt crimen læſæ maieſtatis, quàm contumelia in plebeium. Porrò omnium grauiſſimum eſt rebellare Deo, vt Deus eſt; aut blaſphemare Spiritum Sanctum, vt Sanctus eſt, & ſanctificator hominum. Verùm non ita enormis cenſetur blaſphemia contra filium hominis in humana natura apparentem, prout patet ex dicto Saluatoris; quia procedit ex infirmitate humani iudicii, cui difficillimè ſuaderi poteſt, vnam eandemque perſonam Deum eſſe & hominem. Ex his conſtat concluſionem D. Thom. eſſe certam, & irrefragabilem.

Conclusio.

Greg. libr. 25. mor. c. 16.

Matt. 26.

Matt. 12.

Exponitur contradictio apparens in D. Thom.

¶ Sed circa probationem D. Thom. dubitatio eſt: nam quæſtione præcedenti, artic. 2. dixit D. Thom. hoc diſtare inter peccatum mortale & veniale, quòd mortale funditus tollit vitæ principium: veniale verò minimè; hic verò dicit, quòd vnum mortale delictum magis deſtruit principium vitæ quàm aliud: ergo ſibi contradicit. Ad hoc dicẽdum eſt, quòd peccatum mortale poteſt comparari ad duplex principium vitæ: vno modo ad principium vitæ quaſi formale, vt eſt gratia & charitas, per quam vnimur Deo: & hoc principium funditus tollit peccatum mortale; & de hoc loquebatur D. Tho. quæſtione præcedenti. Aliud principium vitæ, & quaſi effectiuum, eſt humana ratio, quæ dirigit noſtras operationes; & hoc principium perturbat mortale peccatum, non tamen funditus tollitur a peccato mortali: & de hoc principio loquitur hic in articulo: & ſic conciliatur D. Thom. ¶ Dubitatur præterea; Vtrùm auerſio quæ eſt in peccatis mortalibus, ſit omnino æqualis? Ratio dubitandi eſt. Nam auerſio eſt priuatio; & priuatio non ſuſcipit magis & minus. Reſpondetur negatiuè. Ita reſpondet Sanctus Thomas in 2. 2. quæſtio 10. artic. 3. & in hac quæſt. artic. 3. ad ſecundum: & probatur.

Duplex principiũ vitæ.

Vtrum auerſio peccatorum ſit æqualis. D. Tho.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm grauitas peccatorum attendatur ſecundum obiecta.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Differentia grauitatis quæ attenditur penes obiecta, eſt principalis, quaſi conſequens ſpeciem. Cuius rei duplex probatio eſt: altera, quoniam ſpecies peccatorum ex obiectis ſumitur: ergo quò fuerit peius obiectum, malitia peccati in ſua ſpecie peior erit. Altera eſt; nam ratio ordinat omnia in agibilibus ex fine; & ideo quanto ex altiori fine peccatum contingit in actibus humanis, tantò grauius peccatum eſt: ſed obiecta actuum ſunt fines eorum, & ideo ſecundum diuerſitatem obiectorum attenditur diuerſa grauitas peccatorum. Hoc ipſum euidentius explicatur. Nam res exteriores ordinantur ad hominem ſicut ad finem, homo verò ad Deum: quare peccatum quod eſt circa ſubſtantiam hominis; vt homicidium; grauius eſt furto, quod eſt circa res exteriores: ſed grauiora peccata ſunt infidelitas, & blaſphemia, quæ immediate committuntur contra Deum.

Nam auerſio ſequitur conuerſionem, ſicut expulſio frigiditatis ſequitur calefactionem: ergo quo peior fuerit conuerſio, deterior fuerit auerſio. ¶ Præterea, priuationes quæ conſiſtunt in priuari, & non in priuato eſſe, ſuſcipiunt magis & minus, vt ægritudo, turpitudo, deuiatio a via: ſed auerſio in peccatis cõſiſtit in priuari, & non in priuato eſſe, vt optimè declarat S. Thom. in artic. ergo ſuſcipit magis & minus.

¶ Tertiò, omnes priuationes, quæcunque ſint illæ, ſic ſe habent, ꝙ vna eſt deterior altera: vt mors cæcitate, cæcitas ſurditate: ergo licèt peccata eſſent priuationes ex parte auerſionis, alia aliis eſſent deteriora.

¶ Quartò, abſurdũ eſt aſſerere ita auerſũ eſſe a Deo, qui furatur, ſicut qui eſt hæreticus, aut apoſtata: item abſurdum eſt aſſerere ita auerſum eſſe a Deo qui ſemel furatur, ac ille qui habet conſuetudinem furandi.

¶ Sed dubium eſt; Quid eſt quod dicit D. Thom. quòd priuationes quæ conſiſtunt in priuari, & non in priuato eſſe, non auferunt totum bonum oppoſitum? vt ægritudo quæ tollit commenſurationem humorum; ita tamen tollit, vt aliquid eius permaneat. Ita cenſendum eſt de peccato. Hoc videtur falſum. Nam actus intemperantiæ omnino tollit bonum oppoſitum, quod eſt bonum temperantiæ; & infidelitas omnino diſſipat lumen fidei, quamuis non tollat bonum actionis humanæ; quoniam eſt ſubiectum: ſicuti nulla priuatio tollit ſuum ſubiectum. Hoc dubium explicat optimè Caiet. ſupra q. 18. art. 8. vide illum.

Dubitatio.

Caiet.

¶ Dubium præterea eſt; Vtrùm macula in peccatis ſit omnino æqualis? Reſpondetur, de fide eſt quòd non ſit in omnibus peccatis æqualis, vt patet ex teſtimonijs ſcripturæ ſuperius poſitis. Sed nunquid pœna damni, hoc eſt carentia diuinæ viſionis, quæ correſpondet omnibus peccatis mortalibus, ſit in omnibus æqualis? Reſpondetur quòd non: nam pœna damni eſt grauiſſima pœna, & iniuſtum eſſet, quòd inæqualibus delictis, æqualis correſponderet pœna.

Neque macula eſt æqualis in peccatoribus, neque pœna damni illis retributa.

EXPLICATIO ARTICVLI S.

IN explicatione huius articuli, & ſequentium, notandum eſt ex Durando in 2. d. 42. q. 8. quòd tribus modis peccata comparari poſſunt in grauitate. Primo modo peccata diuerſorum generum, quantum ad auerſionem, vt peccatum mortale & veniale. De hac comparatione non agit Diu. Thom. in præſentia: ſtatuit enim pro certo ex dictis, peccatum quodcunque mortale excedere in infinitum peccatum veniale, vel maximum. Secundò comparantur peccata diuerſarum ſpecierum ex parte obiecti, vt homicidium cum furto. Denique comparantur peccata eiuſdem ſpeciei ex variis circunſtantiis, vt furtum magnum & paruum. De his duobus modis agit hic D. Tho. & ſic eſt prima concluſio.

Durand. Tripliciter comparari poſſunt peccata in grauitate.

Prima concluſio. Peccatorũ grauitas variatur ex obiecto.

¶ Grauitas peccatorum variatur ſecundum obiectum. Itaque peccata quæ ſunt immediatè contra Deum, ſunt grauiora: nam in corporalibus illæ ægritudines grauiores ſunt, quæ magis tangũt cor, quod eſt principium vitæ: ſed in moralibus Deus eſt principium vitæ noſtræ; eſt enim finis vltimus: ergo. In peccatis verò quæ ſunt contra proximum, primum locum habet homicidium: nam ad vitam hominis omnia ordinantur: deinde fornicatio, qua homo peccat in corpus ſuum: tertiò,

tiò, furtum quod circa res alienas versatur.

Secunda conclusio. An peccatum grauius ex obiecto sit absolutè magis malum.

¶ Secunda conclusio. Grauitas ex obiecto est principalis, & substantialis; grauitas verò ex circunstantiis, accidentalis est. Sed vt hæc secunda conclusio explicetur, dubitatio est; vtrùm peccatum quod grauius est ex obiecto, sit simpliciter & absolutè magis malum: an potius possit superari ex circunstantijs? Quæstio ergo est; vtrum homicidium omne sit grauius quocũque furto. Reperies quosdam discipulos D. Th. asserentes, omne peccatum ex obiecto grauius simpliciter esse, nec posse ex circunstãtiis superari: quod falsissimũ est. Sunt enim quędam peccata minus grauia ex obiecto, quæ ex circunstantiis sunt grauiora: maius enim delictum est furari totum ærarium Reipublicæ, aut Regis, quàm occidere hominẽ plebeiũ: Præterea maius delictũ est il lustrẽ psonã de crimine hęresis, aut proditionis infamare, q̃ occidere hominẽ plebeium, atq; adeo grauius occidere quatuor, q̃ blasphemare semel nomen Christi. Itaq; sãa D. Th. ex parte obiecti exponenda est, cæteris paribus. quod ẽt videre est in naturalibus: aurum.n. pretiosius est q̃ argentum: cæterum tm̃ argentum põt accumulari, vt plũris æstimetur q̃ aurũ. Itẽ coruus viuit magis quam homo: cæterũ coruus qui ex intẽ pestiua morte demorit, non viuit magis quàm homo. Ita in moralibus, licèt blasphemia suapte natura, & ex obiecto sit grauius peccatum, quàm homicidium; ramen tantum potest crescere ex aliis circunstantiis homicidium, ꝙ exuperet peccatum blasphemiæ. An verò periurium, non solum suapte natura, & ex parte obiecti simpliciter & absolutè sit grauius delictum, quàm quodcunque contra proximum commissum, quæstio est, quæ habet propriam sedem 2. 2. quæst. de periurio. videnda sunt D. Thom. argumenta & solutiones eorum; & videndus est Caiet.

Prima conclusio.

Quomodo exponẽdus sit D. Thom.

Vtrùm minus malum possit strictius prohiberi a Deo.

¶ Sed dubium est; Vtrùm Deus peccatum minus malũ, grauius ptohibere valeat, vt sic sit maius peccatum? Certè in hoc est euidens contradictio; & sic fieri non põt. Nam si peccatum est grauius, tunc obiectum est peius: ergo euidens contradictio est, quòd sit minus peccatum, & grauior offensa coram Deo. Rursus ex alia parte constat quòd sit euidens contradictio: nam si est minus peccatum: ergo minus displicet Deo: ergo non potest grauius offendere Deũ. Vnde censeo esse euidentem contradictionem, quòd Deus non odio habeat peccatum, quantum peccatum meretur; vel quòd magis detestetur, quàm sit detestabile, vel quòd minus quàm peccatum promereatur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

An vera sit articul. doctrina.

Primum argum.

Secũdum.

Solutio.

CONtra conclusionem articuli sic arguitur. In primis sequitur ex hac cõclusione, furtum esse grauius pctm̃, q̃ sit fornicatio: opponitur. n. iustitiæ, quæ est præstantior virtus quàm temperantia, cui opponitur fornicatio.

¶ Deinde; Nulla iniustitia est ita magnum peccatum, sicut peccatum contra naturam, quod tamen opponitur virtuti temperantiæ. Vt hæc argumenta dissoluantur, semper habeatur ante oculos documentum illud, quod in superioti articulo commemorauimus; comparationes peccatorum debere fieri, si cætera sunt paria; aliàs sæpe fallemur iudicantes maius esse peccatum, quod minus est. v. g. maius peccatum est fornicatio quàm furtum aliquod; quanquam fornicatio minori virtuti opponitur. Oportet ergo quòd fiat comparatio, vt appareat quod peccatũ maius sit, quodnè minus, inter maxima peccata vtriusque virtutis; & sic semper erit maius peccatum, quod maiori virtuti directè opponitur. v. g. maximum peccatum contra iustitiã est, destruere rempublicam, aut occidere Regem, & sic erit maius peccatum, quam maximum pctm̃ intemperantiæ, etiam si sit cõtra naturam. Cæterum si compares maximum peccatum intemperantiæ cum mediocri, aut minimo iniustitiæ, haud dubiè poterit esse maius peccatum i ntemperãtiæ: vt pctm̃ contra naturam maius est quam furtum. Atqui hoc documentum in operibus virtutum distinctè & apertè intelligitur esse verum. Nã quanquam iustitia præstantior sit fortitudine, non tamen est consequens quòd omne opus iustitiæ; vt vendere triticum iusto pretio; excedat omne fortitudinis opus: nam certè maius opus est fortiter Rempublicam defendere, quàm vendere mercimonia iusto pretio. Itaque comparatio virtutum & vitiorum debet fieri maximi ad maximum.

Ari. 8. Eth.

Secunda.

Arguitur contra solutionem D. Tho.

¶ Sed contra hanc doctrinam sic arguitur. Nam fortitudo est maior virtus quàm temperantia, vt planè docet D. Thom. supra quæst. 66. articul. 4. At maximum peccatum quod opponitur fortitudini, non est maius peccatum quàm maximum quod opponitur temperantiæ: ergo doctrina superius tradita vera non est. Probatur minor: nam peccatum sodomiæ, quod aduersatur temperantiæ, maius peccatum est quàm omnis timiditas, vel audacia, quæ virtuti fortitudinis contra est. Hanc obiectionem poterit quis facile depellere negando minorem argumenti: maius enim peccatum est si quis ex audacia temerariè vitam certo periculo exponat, vel se interficiat, quàm peccatum sodomiæ. Quod euidentius ostenditur alio exemplo adhibito. Nam si quis metu perculsus fugiat ex bello; ex qua fuga sequitur reipublicæ calamitas & exitium, maius peccatum est quàm omne peccatum intemperantiæ. Quòd siquis dicat non esse maius peccatum, ex eo quòd directè opponitur fortitudini, sed quia sequitur magnum detrimentum reipublicæ; pro huius declaratione nouisse oportet, quòd fortitudo excellentior virtus est quàm temperantia, ex duplici causa. Primò, quia versatur circa maius bonum, videlicet circa vitam propriam tuendam, vel profundendam, si necessitas expostulauerit: quo fit, vt subiiciat motus appetitus sentientis, regulæ & rationi in re difficillima, & maximè ardua; temperantia verò non est immediatè circa vitam, sed circa cibum, & potum, & venerea, quæ ordinantur ad vitam propriam, vel speciei humanæ conseruationem. Deinde excedit fortitudo temperantiam, quia comparata ad bonum commune, vtilior est ex propria ratione: nam nobilius est & laudabilius cum periculo vitæ propriæ tueri rempublicam, fidem, religionem & (quod aiunt) pro aris, & focis pugnare, quàm propagare rempublicam per naturalem generationem. Ex his sequitur, esse proprium fortitudinis, & non alienum, neque extraneum, non solum vitam propriam tueri, & pro eius conseruatione fortiter pugnare, sed etiam pro ipsa republica, cuius homo est pars. Erit igitur

Maius peccatum temere se occidere, quã sodomia.

Fortitudo excellentior temperantia.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm grauitas peccatorum differat secundum dignitatem virtutum quibus opponuntur.

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Principaliter & directè maximæ virtuti contrariatur maximum peccatum, quasi maximè ab eo distans in eodem genere: nam ex parte obiecti attenditur maior grauitas peccati, prout in superiori articulo expositum est; sicut attenditur maior dignitas virtutis, cum virtutes & peccata ex obiectis distinguantur, & speciem sortiantur: ergo maximę virtuti maximum vitium opponitur. Dicit enim Arist. quòd pessimum optimo contrarium est: si enim obiectum virtutis est maximum bonum, obiectum vitij contrarij erit maximè rationi contrarium.

¶ Secunda Conclusio. Si consideretur oppositio virtutis ad peccatum, secundum quandam extensionem virtutis cohibentis peccatum, quantò virtus fuerit maior, tantò magis elongat hominem à peccato: sicut enim sanitas quantò maior fuerit, tantò etiam minores discrepantias excludit: sic quantò aliqua virtus fuerit maior, tantò etiam minora peccata cohibet. Et per hunc modum maiori virtuti minus peccatum opponitur secundum effectum.

igitur peccatum directè contra fortitudinem, non expone re vitam periculo quando tenetur pro republica pugnare. Similiter contra fortitudinem peccabit, quia aggreditur pugnam temerariè cum periculo vitæ; & in multò grauius peccatum labetur, ſi ſit cum periculo reipublicæ. Vnde vero ſimile ſit, & probabile, maius eſſe peccatum vel timiditatis, vel audaciæ temerariæ in caſibus commemoratis, quàm omne peccatum, quod temperantiæ aduerſatur.

D. Th. docet, non oportere principalia uitia opponi præcipuis virtutibus.

¶ Sed tamen vt verum fatear, hęc argumenti confutatio aduerſatur doctrinæ D. Thom. Nam infra quæſtio. 84. artic. 4. ad primum inquit, non oportet quod principalia vitia opponantur principalibus virtutibus: & in 2. 2. quæſt. 118. artic. 7. ad primum idem repetit expreſſe. Et quod magis vrget, in quæſt. 142. articul. 3. diſtinctè quærit, vtrum timiditas ſit maius vitium quàm intemperantia; & reſpondet, quod tam ex parte obiecti, quàm ex parte hominis peccantis grauius peccatum eſt intemperantia quàm timiditas. & ad finem articuli dicit, quòd intemperantia ſimpliciter maius peccatum eſt quàm timiditas. Et prima ratio eſt ex parte obiecti. Nam timiditas refugit pericula mortis, ad quę vitanda inducit maxima neceſſitas conſeruandi vitam: temperantia vero eſt circa delectationes, quarum appetitus non eſt ita neceſſarius ad vitæ conſeruationem; quia intemperantia magis eſt circa delectationes contrarias homini, quàm naturales. Hinc conficitur tale argumentum.

¶ Quanto illud quod mouet ad peccandum eſt magis neceſſarium, tantò leuius eſt peccatum: ſed motiuum ad timeudum eſt magis neceſſarium, quàm motiuum intemperantiæ: ergo timiditas ex obiecto ſuo eſt minus peccatum, quàm intemperantia; ſiquidem ex parte obiecti habet maiorem excuſationem. Ex parte vero ipſius hominis peccantis probat D. Thom. tripliciter quòd timiditas ſit minus peccatum, quàm intemperantia. Primò, quia timiditas turbat magis mentis iudicium. Secundò, quia minus habent de voluntario, quæ fiunt ex timore, quàm quæ fiunt ex delectatione. Tertiò, quia contra intemperantiam poteſt magis de facili adhiberi remedium, quàm contra timiditatem. Nam exercitium circa pericula belli, & mortis, rarius occurrit; & quando occurrit, periculosè homo exercetur in huiuſmodi periculis ad expellendam timiditatem. At vero ſine periculo poteſt homo per totam vitam ſe exercere circa delectationes concupiſcentiæ, illas moderando: quare minus excuſationis habet intemperatus, quàm timidus. Et ad argumentum illud; Fortitudo eſt maior virtus quàm temperantia: ergo timiditas, quæ eſt vitium oppoſitum fortitudini, maius eſt peccatum quã intemperantia, ſi vera eſt doctrina quam in hoc articulo D. Th. definit dicens, maiori virtuti maius vitium eſſe oppoſitum. Reſpondet Dominus Caietanus in 2. 2. loco dudum citato, quòd excellentia fortitudinis ſupra temperantiam poteſt dupliciter conſiderari; Vno modo ex parte finis, quod quidem pertinet ad rationem boni: & ex hac parte timiditas eſt peior quàm intemperantia; quia ſicut fortitudo magis ordinatur ad bonum commune, quàm temperantia; ita timiditas magis deſtruit bonum commune, deſiſtendo a defenſione illius quando oportebat, quàm ipſa intemperantia. Alio modo conſiderari poteſt ex parte difficultatis, inquantum difficilius eſt ſubite pericula mortis, quàm abſtinere a quibuſdam delectationibus: & quantum ad hoc, non oportet quod timiditas excedat intemperantiam; quia ſicut eſt maioris virtutis non vinci a fortiori, ita minoris vitij eſt vinci a fortiori. Illa enim maſſima, & veluti certa ſententia; Peſſimum optimo opponitur; non ſemper eſt vera ſimpliciter loquendo, ſed quantũ ad rationem per quam opponitur maiori bono id quod dicitur eſſe peius. Et quia timiditas opponitur fortitudini ſolum ex illa parte ſecundum quam fortitudo ad bonum commune ciuitatis ordinatur, ideo timiditas non eſt ſimpliciter maius vitium quàm intemperantia, ſed ſolum quantum ad finem fortitudinis.

Caiet.

Sententia autoris.

¶ Nos verò duo dicimus circa deciſionem huius difficultatis. Alterum eſt, eſſe probabile ſatis, quòd omnibus penſatis, ſit maius peccatum intemperantia, quàm timiditas, propter rationes D. Thom. in 2. 2. quæſtione 141. Et ad argumentum noſtrum, quòd eſt maius peccatum fugere periculum vitæ ex timiditate quando oportet pugnare pro defenſione reipublicæ; Reſpondetur, quòd tunc quidem erit maius peccatum timiditas, ſed non ex proprio obiecto timoris, ſed ex eo quod ſimul lædit iuſtitia, vel caritas erga patriam: intemperantia vero ex proprijs ipſius obiecti aggrauatur, & eſt maius vitium. Nihilominus dicimus ſecundò, quod in doctrina Diu. Thom. inſiſtendo, nobis probabilius eſt, quòd timiditas eſt maius peccatum, quàm intemperantia, propter rationem huius quarti articuli, & propter alias rationes iam factas pro iſta ſententia.

Timiditas maius peccatum intemperantia.

¶ Et ad dicta D. Thom. in oppoſitum reſpondetur, & loquitur D. Thom. de vitio principali, ex quo alia vitia originantur, tanquam ex capitali: & de huiuſmodi inquit, nõ oportere quod opponantur virtutibus cardinalibus principaliter, vt manifeſtum eſt; nam iniuſtitia non ponitur vitium capitale, & tamen eſt maius peccatum quàm gula.

¶ Ad aliud teſtimonium. 2. 2. reſpondetur, quod ſimpliciter intemperantia dicitur maius peccatum quàm timiditas; quia ex pluribus excuſatur: ſed ex ea parte vnde timiditas habet rationem peccati talis ſpeciei, ex obiecto ſcilicet formali ſecundum quod directè opponitur fortitudini, ſimpliciter eſt timiditas peius peccatum quàm intemperantia: quia priuat maiori bono ſecundum rectam rationem. Comparatio vero illa facta a D. Thom. inter timiditatem ex parte obiecti, & temperantiam, conſtat quòd non procedit ſecundum rationem formalem ſpecificam obiecti timiditatis, ſed ſecundum motiuum ad fugiendum periculum ex neceſſario amore vitæ. Docet enim Diu. Thom. in 2. 2. quæſtione. 127. articul. 2. ad primum, quòd oppoſitio vitii ad virtutem non attenditur principaliter ſecũdum cauſam vitii, ſed ſecundum ipſam vitii ſpeciem; & ſecundum hanc dicimus modo vniuerſaliter, quòd maiori virtuti maius & peius vitium opponitur, licèt aliud vitium poſſit habere cauſas alleuiantes. Verum eſt tamen, quod ſi inueniatur actus contrarius fortitudini cum difficultate magna ex parte obiecti ad quod conuertitur peccans, illud eſſet perfectius oppoſitum, vt patet ex ſolutione ad ſecundum hic. Et fortaſſe poſſumus exemplum tale proferre. v.g. ſi quis vt fugiat martyrium ex timore mortis confugiat ad feras, ſiue leones ex eodem periculo vitæ dilaniandus; vel etiam ſi quis vt æſtimetur fortis, mortem oppetat temerè quando non oportet; tũc maius peccatum erit illa audacia, quàm grauiſſima intemperantia: & denique quando aliquis ex timiditate fugit minima pericula mortis deſiſtens a defenſione virtutis, tunc etiam apparet quòd ſit maius peccatum, quàm intemperantia.

Exponitur illa ſententia; optimum opponitur peſſimo.

¶ In hoc articulo exponit Dominus Caietanus illam ſententiam Ariſtot. ex 8. Ethicor. Oprimum peſſimo opponitur; ſed melius & exactius exponit eam 2. 2. quæſtio. 142. articulo tertio. & Ferrarien. optimè eam exponit. 3. contra gen. capit. 26. & nos nonnulla diximus ſupra quæſt. 3. articul. 4. Ex quo loco diſcet Theologus, quomodo eum non fallat argumentum illud, quod in tractatu de beatitudine fieri ſolet; Odium Dei eſt peſſimum malorum: ergo amor Dei eſt optimum. Sed beatiiudo conſiſtit in optimo: ergo in amore conſiſtit. Nam propoſitio illa; Peſſimum optimo contrariatur; eſt intelligenda in rebus habentibus contrarium; non autem habet locum in carentibus contrario; lumen autem gloriæ, & viſio beatifica non habent contrarium; & ideo non opponitur illis peſſimum, cum tamen ipſa ſint optima bona hominis. Imo hoc atteſtatur excellentia beatitudinis, & luminis gloriæ, quod contrarium non habeat, ſicut & ipſe Deus eſt optimus, & non habet contrarium; quia ſi quod contrarium haberet, oporrebat eſſe ſummum malum, quod tamen impoſſibile eſt exiſtere in rerum natura: nam ſi eſt, iam habet aliquod bonum in eo quod eſt: vnumquodque enim inquantum eſt ens, eſt bonum.

ARTICV-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Gregor. ISte articulus poſitus eſt ad explicandum D. Gregor. 31. moral. c. 31. quem vide. Pro explicatione notãdum, eſſe quoſdã hoïes qui prolabuntur in peccata ſpiritualia; & hi ſunt dæmones, & difficillimè curant, & conuertuntur ad Deum. Alij ſunt qui ꝓlabunt ī peccata carnalia, & hi sũt bruta, ſed non adeò difficile curantur; vt meretrices, milites. Alij ſunt, qui vno & altero genere peccatorum irretiuntur, vt ſuperbi, & luxurioſi: & hi sũt monſtra hoïum, ſemibeſtiæ, & ſemidiaboli; & hi ferè sũt ſine remedio. Secũdò notandum, ꝙ qñ homo ex maiori motiuo extrinſeco, & ex cauſa magis impellente peccat leuius talis peccat, v. g. Narratur 2. lib. Reg. c. 11. ꝙ Dauid deambulãs in ſolario, &c. illud peccatũ leuius fuit, q̃ ſi quæſiſſet illã, ad peccandum cum illa; & ſic verificatur illud axioma Theologorũ; Leuius peccat qui accederet ad mulierẽ pulchrã, quam qui accederet ad mulierem fœdam: qđ intellige, quando occurrit oculis hominum, & ſubitò rapit eius volũtatem: nam ſi homo quærit mulierem pulchram ad peccandũ cum ea, certè grauius ꝓpeccat: quærit enim magis intenſe, & magis voluptuoſe peccare.

1. Conclu.

Leuiꝰ peccatũ, quod eſt ex maiori motiuo.

2. Reg. 11.

Theologorum propoſitio.

Secunda.

Tertia.

EXPLICATIO ARTICV.

Intẽſio volũtatis præ uæ non eſt de neceſsitate cõfeſſionis ſem per.

PRo expoſitione notandum, quòd licèt intenſio voluntatis augeat peccatum, hæc tamen grauitas non eſt de neceſſitate confeſſionis communiter loquendo. Primum, quoniam non facilè cognoſcitur. Deinde, quoniam non facilè exprimitur in confeſſione: quamuis enim pœnitens dicat magno feruore odio habuiſſe Paulum, non ſatis explicat intenſionem voluntatis: nam in iſto feruore eſt magis, & minus. Tum tertiò, quoniam non notabiliter aggrauat: quòd ſi eſſet notabiliſſima intenſio; vt ſi homo amaret mulierem vt Deum, certè eſſet exponenda in confeſſione. Tum quartò, quoniam hæc intenſio melius explicatur ex aliis circunſtantiis, ex conſuetudine, ex perſeuerantia, &c. Eſt tamen notandum, falli turpiter in hac parte Summiſtas, qui dicunt, hanc circunſtantiam non eſſe neceſſariò confitendam; quoniam non mutat ſpeciem. Hæc ratio improba eſt: nam peccatum veniale & mortale ſæpenumero non differunt ſpecie, vt ex ſupra dictis conſtat; & tamen hæc differentia explicanda eſt in confeſſione. Rurſus, furari decem millia aureorum, & furari decem aureos, non differunt ſpecie, & tamen in confeſsione magnitudinem furti oportet exponere: ergo regulà illa falſa eſt.

Circũſtantiæ nõ mutantes ſpeciem, ſæpe exponẽdæ in confeſſione.

¶ Eſt dubium circa ſecundam concluſionem; Vtrùm ſit grauius peccatum occidere hominem propter furtum, aut propter odium. Ratio dubitandi eſt: nam hæc circunſtantia furti addit peccatum peccato: ergo non excuſat. Sed contra eſt. Nam quanto finis eſt leuior, tanto peccatum eſt leuius: ſed furtum eſt leuius peccatum quàm odium proximi: ergo leuius peccatum eſt occidere propter furtum quàm propter odium. Reſpondetur, duplex eſt odium proximi; generale, quod includitur in omni peccato contra proximum commiſſo: & huiuſmodi odium non auget peccatum homicidij. Quapropter dicendum eſt, quòd occidere hominẽ propter furtum, grauius peccatum eſt quàm occidere hominem propter odium. Eſt aliud odium proximi ſpeciali ratione contra amicitiam & charitatem; & hoc odium ſuperat grauitate omnia peccata, quę contra proximũ committuntur. Quapropter dicendum eſt, quòd occidere hominem propter odium ſecundo modo, grauius peccatum eſt quàm propter furtum hominem occidere.

An grauiꝰ ſit occidere hominẽ ꝓpter furtum, an ꝓpter odiũ. 1. Conclu.

Secunda.

Duplex odium proximi.

Tertia.

¶ Circa ſecundum argumentum D. Thom. obſeruandum eſt, quòd quando paſsio concupiſcentiæ volita eſt, & ſub voluntatis conſenſu cadit, vbi eſt maior concupiſcentia, eſt maior culpa: vt cum quis intenſe vult occidere, & in actu occiſionis creſcit ira, grauius peccat; ſi verò paſſio concupiſcentiæ antecedit iudicium rationis, diminuit peccatum. Quæ doctrina vt certa ſit, eſt intelligenda per ſe loquendo: neque enim ſemper paſſio antecedens iudicium aliquod rationis excuſat a peccato; quia fieri

Paſſio concupiſcẽtiæ volita nõ minuit peccatum.

ARTICVL. QVINTVS.

¶ Vtrùm peccata carnalia ſint minoris culpæ quàm ſpiritualia.

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Spiritualia maioris culpæ ſunt, quàm carnalia cæteris paribus. Quod per tres rationes patet. Primò ex parte ſubiecti: nam peccata ſpiritualia pertinent ad ſpiritum, cuius eſt conuerti ad Deum, & ab eo auerti; ſed carnalia conſumantur in delectatione carnalis appetitus, q̃ principaliter conuertitur ad bonum corporale; vnde peccatum carnale plus habet de conuerſione, & ſpirituale plus habet de auerſione, ex qua procedit ratio culpæ. Secundò patet ex parte eius in quem peccatur: nam peccans carnaliter, in proprium corpus peccat, quod eſt minus diligendum quàm Deus, & proximus, in quos peccatur per peccata ſpiritualia. Tertiò patet ex parte motiui; quia quantò eſt maior impulſus, tantò minus homo peccat; ſed peccata carnalia habent maiorem impulſum propter concupiſcentiam carnis nobis innatam: vnde ſunt minoris culpæ.

¶ Secunda Concluſio. Peccata carnalia ſunt maioris adhęſionis, ac ſubinde difficilioris curationis. Hæc concluſio patet ex dictis.

¶ Tertia Concluſio. Peccata carnalia ſunt maioris infamiæ; ſunt enim circa illas delectationes, quæ ſunt communes nobis & brutis: vnde quodammodo per hæc peccata homo brutalis redditur.

ARTIC. SEXTVS.

¶ Vtrùm grauitas peccatorum attendatur ſecundum cauſam peccati.

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Vbi voluntas eſt maior ad peccandum, ibi grauior eſt culpa: eſt enim voluntas propria & per ſe cauſa peccati: vnde comparatur ad peccatum, ſicut arbor ad fructum.

¶ Secunda Concluſio. Ex cauſis extrinſecis & remotis quæ inducunt voluntatem ad peccandum ſecundum naturam ipſius voluntatis, vt finis qui eſt proprium obiectum voluntatis, augetur peccatum; quia grauius peccat illa voluntas, quæ inclinatur ad peccandum ex intentione peioris finis.

¶ Tertia Concluſio. Aliæ cauſæ quæ inclinant voluntatem ad peccandum præter naturam & ordinem ipſius voluntatis, quæ per ſe nata eſt moueri liberè ſecundum iudicium rationis, tales diminuentes iudicium rationis, vt ignorantia; vel diminuentes liberum motum voluntatis, vt metus, violentia, infirmitas, diminuunt peccatum, ſicut diminuunt voluntarium, intantum, quòd ſi actus eſſet omnino inuoluntarius, nullam haberet rationem peccati.

fieri poteſt vt in aliquo homine ſit maxima negligentia non reprimendi tales paſſiones iam cognitas, vel occaſiones non fugiendi, vbi huiuſmodi paſſiones exardeſcunt. Exod.21. Huius rei exemplum habes Exod.21.vbi dicitur; Quòd ſi bos alicuius occiderit hominem, dominus bouis ſit innocens: at verò ſi admonitus fuerat dominus, ꝙ bos eius erat cornu peta ab heri & nudius tertius, & non recluſerit eum, ipſemet dominus præcipitur occidi cum boue. Cõcluſio. Simile eſt de paſſione, quæ ex negligentia exoritur, & præualet.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Adulteriũ an ad iniuſtitiam pertineat.

DE hoc articulo viſum eſt in ſuperioribus. q.7. & q.18.artic.10. & 11.in præcedente quæſtione artic. 9. Sed illud habet difficultatem ſpecialem in hoc art. nam dicit D.Tho. ꝙ circũſtantia vxoris alienę transfert actum in aliud peccati genus, videlicet ad iniuſtitiam; & ſecundum hoc adulterium graui⁹ peccatũ eſt quàm fornicatio. Videtur hoc falſum, & improbabile. Nam adulterium eſt ꝓpria ſpecies luxuriæ, vt docet Diu. Thom. 2.2.q.154. articu.1.ad 2. ergo eſt ſub eodem genere, ſub quo fornicatio cõtinetur: vnde non cõtinetur ſub genere iniuſtitiæ. Hęc dubitatio facillimè explicatur: non.n.eſt inconueniens, ꝙ in eodem actu concurrant duæ malitiæ, & duæ deformitates diuerſorũ vitiorũ, & ſic adulterium & luxuria eſt, & iniuſtitia.

Tribus modis aggrauatur peccatũ a circunſtantiis.

D.Thom.

¶ Sed obſeruate oportet, quòd adulterium poteſt comparari, vel ad genus proprium adulterij, quod eſt luxuria; vel ad ſpeciem aliam ſub eodem genere, ſcilicet ad fornicationem ſimplicem. Si comparetur ad genus, non transfert actum ad aliud genus; ſiquidem adulterium ſemper eſt ſpecies luxuriæ. Si verò comparetur ad fornicationem, tunc circunſtantia vxoris alienæ conſtituit aliam ſpeciem diſtinctam a fornicatione, & ſic veriſſimè dicitur, quòd illa circunſtantia transfert actum ad aliud genus peccati, ideſt, ad aliam ſpeciem. Verum eſt tamen, quòd ſi in adulterio conſideretur iniuria, quæ fit viro cuius eſt vxor, tunc adulterium conſtituitur directè ſub genere iniuſtitiæ. ¶ Ad vltimum obſeruare oportet, ꝙ licèt vitij differentia propria non poſſit expliari niſi ex circunſtantia adiuncta ex altero vitio, ex hoc tñ non licet colligere, quòd differentia alterius vitii conſtituat illud formaliter: fornicatio ſiquidem eſt ſpeciale peccatum luxuriæ, tñ eius malitia explicati nõ poteſt, niſi per ordinem ad iniuſtitiam, quæ ſit proli naſcituræ. Ad eũdem modũ adulterium eſt ſpecies luxuriæ, propriam habens malitiam vt cõſtituitur ſub genere luxuriæ, vt docet D. Th. vbi ſupra arti. 8. eius tamen grauitas explicatur ꝑ iniuſtitiam, quę ſit viro cui⁹ eſt vxor. Ad eundem modũ raptus ponitur a D.Tho. ſpecies luxuriæ, qñ quis per violentiam opprimit virginem, vel fęminã, cuius peccati grauitas explicatur ex violẽtia, quæ ad iuſtitiã ſpectat: accipitur aũt vt ſpeciale ſignum magnitudinis cõcupiſcentiæ; & ita ponitur in definitione raptus. Per hunc etiã modum D.Th.q.2. de malo, ar.6. ponit ſacrilegium ſpeciẽ furti; quanquã in 2.2. non ponatur inter ſpecies furti, neq; furtũ in ſpecie ſacrilegii, ſed ſe habẽt accidentaliter: furtũ. n. creſcit in grauitate, qñ fit in loco ſacro ex circũſtãtia loci ſacri.

Prima cõcluſio.

D. Thom.

Secunda.

Tertia.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶ *Vtrùm circunſtantia aggrauet peccatum.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans. Nam cum peccatum cauſetur ex defectu alicuius circunſtantiæ, quando ex hoc receditur ab ordine rationis, non obſeruando debitas circunſtantias, patet per eas aggrauari peccatum. Quod tripliciter contingit: vno modo, quando circunſtantia transfert in aliud genus peccati; ſicut committit fornicationem qui accedit ad non ſuam: ſed ſi addatur hæc circunſtantia, vt ſit alterius vxor, transfertur in aliud genus peccati, videlicet in iniuſtitiam, in quantum rem alterius vſurpat: vnde adulterium grauius eſt fornicatione. Aliquando tamen circunſtantia non aggrauat peccatum, quaſi trahens in aliud genus peccati, ſed ſolùm multiplicat rationem peccati: vt ſi prodigus det quando non debet, & cui non debet, multiplicius peccat eodem genere peccati, & ex hoc peccatum fit grauius; ſicut grauior eſt infirmitas quæ inficit plures partes corporis. Tertiò aggraũat circunſtantia peccatum, ex eo, quòd auget deformitatem prouenientem ex alia circunſtantia; ſicut accipere alienum conſtituit ſpeciem furti; quòd ſi addatur hæc circunſtantia vt multum accipiat, erit grauius peccatum: etſi parum vel multum, de ſe non dicit rationem boni vel mali.

Adulteriũ ad duo cõparari põt.

ARTIC. OCTAVVS.

¶ *Vtrùm grauitas peccatorum attendatur ſecundum maius nocumentum.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Nocumentum, quod prouenit ex peccato, ſi eſt præuiſum & intentum directè, auget grauitatem peccati: vt ſi quis operatur aliquid animo nocendi alteri vt fur, & homicida, tunc directè quantitas nocumenti auget grauitatem peccati: quia tunc nocumentum eſt obiectum peccati volitum.

¶ Secunda concluſio. Qñ nocumentum eſt præuiſum, ſed non intentum, indirectè quantitas nocumenti aggrauat peccatũ; videlicet ſi aliquis tranſit per agrũ vt occultè vadat ad fornicandum, & infert nocumentũ in ſegetibus agri ſcienter, licet nõ aĩo nocendi, tunc quantitas nocumenti indirectè auget pctm̃, in quantum ex voluntate inclinata ad peccandum non prętermittit facere damna, quæ ſcit ex ſuo opere ſubſequutura.

¶ Tertia concluſio. Quando nocumentum neque eſt præuiſum, nec intentum, tunc ſi per accidens ſe habet ad peccatum illud, directè non aggrauat, ſed propter negligentiam conſiderandi nocumenta quæ conſequi poſſunt, imputantur homini ad pœnam mala quæ eueniunt præter eius intentionem, quando dat operam rei illicitæ: vt cum quis incautè emittit ſagittam, & occidit hominem, efficitur irregularis; quia dabat operam rei illicitæ, difficultates. ¶ In primis ait D.Thom. ꝙ qñ nocumentum neq; eſt præuiſum, nec intentum, ſi per accidens ſe habet ad peccatum, directè non aggrauat peccatum; in quo videtur inſinuare, ꝙ indirectè aggrauet, & tunc nulla eſt differentia inter ſecundam, & tertiam concluſionem.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVæ hic ab auctore ſ̃ prima & ſecunda concluſione aſſeruntur, perſpicua ſunt, neque explicatione indigẽt. Sed tertia cõcluſio accurata explicatione opus habet: nam ex ea emergunt graues

Dubium circa tertiam concluſionẽ.

¶ Deinde docet D.Th. ꝙ pp negligentiam conſiderandi imputantur homini ad pœnã mala quæ ex pctõ ſequũtur: ex quo vr̃ colligi, ꝙ non imputantur ad culpam; in quo eſt euidens contradictio. Nam ſi pp negligentiam imputantur: ergo pp culpam: negligẽtia.n. conſiderandi, culpa eſt.

Primum argum.

Secũdum.

Vel

Vel enim loquitur D. Tho. de negligentia culpabili, vel inculpabili. Si de culpabili, ſicut nocumentum imputatur ad pœnam in iure decretam, ſic etiam ad culpam, quod D. Tho. videtur negare. Si de negligentia inculpabili loquatur, ſententia D. Tho. ab abſurdo excuſari non poteſt: tum, quoniam negligentia ſemper dicit culpam; tum, quoniam ſicut nocumentum, quando eſt negligentia inculpabilis, non imputatur ad culpam, ſic neque ad pœnam. v. g. clericus venatur in nemore alieno; qui proinde dat operã rei illicitæ; & adhibet omnem diligentiam ne ſequatur homicidium: infortunio quodã ſequitũ eſt, quod nec in ſe, nec in cauſa ſua eſt voluntarium: ergo non eſt irregularis. Probatur conſequentia: nã ſolum homicidium voluntariũ inducit irregularitatẽ, vt planè definitur in Decretalibus, Titulo de homicidio volũtario & caſuali.

& fuit negligens in ſagittando.

¶ Quarta concluſio. Si nocumentum per ſe ſequitur ex peccato, licèt non ſit intentum, neque præuiſum, directè aggrauat peccatum: quia quæcunque per ſe conſequuntur peccatum, pertinent quodammodo ad ſpeciem peccati: vt ſi aliquis publicè fornicetur, & ſequatur ſcandalum plurimorum; tametſi id non intendit, nec fortaſſis præuidit; directè tamen per hoc aggrauatur peccatum.

¶ Quinta Concluſio. De detrimento quod incurrit ipſe peccans, ſi nocumentum non eſt præuiſum, neque intentum, & ſequitur per accidens ex actu peccati, non auget peccatum: vt ſi quis currens ad interficiendum hominem fortè læſit pedem ſuum.

¶ Sexta Concluſio. Si tale nocumentum ſequitur per ſe ex actu peccati, & non eſt præuiſum, neq; intẽtum, non facit grauius peccatum: quin potius dicẽdum eſt, quòd grauius peccatum infert grauius nocumentum homini peccatori; veluti infidelis qui ignorat pœnas inferni, grauius punitur pro peccato homicidij, quàm pro peccato furti: & tunc grauius nocumentum, quod incurrit ex homicidio, non facit homicidium eſſe grauius, quin potius quia erat grauius peccatum, grauiori pœna punitur.

¶ Septima concluſio. Grauius peccat fidelis qui ſcit pœnas inferni, quàm infidelis qui illas ignorat: quia fidelis contemnit maiores pœnas vt ſuam voluntatem peruerſam adimpleat.

dit puerum; fingamus illum eſſe fratrem Minoritam, cuius regula vetat equitare; non propterea eſſet irregularis, licèt daret operam rei illicitæ. Tertium in capitulo, Ex literis. 1. eodem titulo, excuſatur quidam clericus, qui deiiciens perticam ex curru inopinatè occidit puerum: fingamus perticam illã fuiſſe furto ſublatam, nõ ideo erat irregularis. Quartum, ex capitulo, Ex literis 2. excuſatur quidã monachus, qui deponens campanã ex campanili, eiecto ligno caſu occidit puerum: ſit caſus, monachum fe eiſſe hoc opus contra obedientiam, vel in die feſto; certè ex hoc nõ eſſet irregularis. Quintum, ſi ſcindens arborem alienam fecit omnem diligentiam ne ſequeretur homicidium, infortunio quodam ſubſecutum eſt, non ſubinde eſſet irregularis, quemadmodum non eſſet, ſi arbor eſſet ſua. Commemorantur iſti actus in Decrtis diſt. 50. capitulo, hi qui arborem. Sextum, ſi clericus, qui venatur in nemore alieno, adhibuit omnem diligentiam ne ſequeretur mors; caſu verò ſubſequuta eſt; certè non eſt irregularis, licèt daret operam rei illicitæ. Omnium horum vna eſt ratio: quoniam in his omnibus caſibus homicidium eſt caſuale, & omnino fortuitum: homicidium verò caſuale haud inducit irregularitatem, vt habetur in capitulo, Dilectus, & in capitulo. Ex literis primo & ſecundo; & in capitulo, ſignificaſti, & in capit. Ioannes, de homicidio voluntario; & in Decretis diſt. 50 cap. quantum, & in capitulo, hi qui arborem, & 15. q. 1. cap. nec is qui inuitus.

Tertium. ¶ Præterea docet D. Th. in tertia concluſione, q̃ incurrit̃ irregularitas, quando datur opera rei illicitæ. Hoc videtur falſum, & improbabile: nam qui adhibet omnem diligentiam, ſiue det operam rei illicitæ, ſiue licitæ; non incurrit irregularitatem: ſi uero ex negligentia culpabili, ſiue det operam rei illicitæ, ſiue licitæ, eſt irregularis: ergo illa diſtinctie D. Tho. eſt nulla. Quorundã expoſitio. ¶ Ad hoc dubium multi tenent, q̃ D. Tho. loquatur de negligentia, quæ nullo modo eſt culpabilis: dicuntq; imputari tale homicidium ad irregularitatem; quia dabatur opera rei illicitæ: ex quo inferunt, q̃ illa venatio in clerico ſi eſſet licita, non imputaretur homicidium ad irregularitatem. Huius rei rationem non aliter demonſtrant, niſi quia ita eſt in iure decretum. De iure continuo videbimus. Hanc ſententiam habent omnes Canoniſtæ in capitulo, Dilectus, in capitulo, Continebantur, & in capit. Ex literis. 2. de homicidio voluntario. Subſcribit Sylueſter, verbo homicidium. 2. §. ſecundo. Conradus in hoc articulo eſt eiuſdem ſententiæ. Dominus Caietan. 2. 2. q. 64. art. 8. & ipſe D. Th. in loco allegato ponit iſtam regulam. Quicunq; dat operam rei illicitæ, ſi ſequitur homicidium, eſt irregularis. Idem docet in addit. ad 3. p. q. 39. art. 4. Hanc ſententiam demonſtraui eſſe falſam. 2. 2. loco commemorato. Nunc verò ſtatuuntur tres regulæ.

Sylueſt. Cõradus. Caieta.

Regula ad dignoſcendum, an quis irregularitatẽ propter homicidiũ incurrerit. Varia exẽpla in quibus nõ incurritur irregularitas ex homicidio, facto ab eo qui dat operam rei illicitæ.

¶ Prima. Omnis pœna, præter irregularitatem, non incurritur; niſi incidatur in culpam, contra quam decreta eſt. Hoc patet in excommunicatione, in pœna pecuniaria, &c. v. g. occidit quis hominem ignorans inculpabiliter eſſe clericum; quia non admiſit ſacrilegium, non eſt excommunicatus. Rurſus, intendebat quis furari a ſacriſtia, accendit lucernam, adhibuit omnem diligentiam ne ſequatur incendium, fortè fortuna vento ſurgente incendiũ ſequutum eſt; ſicut excuſatur iſte a peccato incendii, ita excuſatur a pœna lata contra incendiarios.

¶ Solum ſupereſt dubium de irregularitate, quæ abſque culpa ſolet imputari, vt videre eſt in iudice, & in milite, & in bello iuſto. de qua eſt ſecunda regula. Non quicunque dat operam rei illicitæ, eſt irregularis, licèt ſequatur mors.

¶ Tertia regula. Omne homicidium caſuale, quod nulla ratione eſt voluntarium, non inducit irregularitatem. Iſtæ regulæ probantur variis exemplis. Primum, ſi clericus deprehenſus in adulterio occidat maritum in propriam defenſionem, non eſt irregularis, vt refertur in Clementina vnica, de homicidio voluntario; & tamen dabat operam rei illicitæ. Secundum, in capitulo, Dilectus, de homicidio voluntario, excuſatur quidam clericus, qui cùm ſedebat equo qui non bene parebat habenis, infortunio quodam occi-

¶ Sed contra iſtam ſnĩam ſunt varia argumenta. Primò, D. Th. vbique ſtatuit hanc regulam generalem, q̃ qui dat operam rei illicitæ, eſt irregularis ſi ſequatur homicidium: quam ẽt colligunt iuriſperiti ex capitulo, Dilectus, & ex capitulo, Ex literis. 2. de homicidio, a contrario ſenſu. Definiunt. n. Summi Pontifices quoſdam caſus nõ imputari ad irregularitatem, qm̃ non dabatur in illis opera rei illicitæ: ergo à contrario ſenſu, ſi dabatur opera rei illicitæ, imputabitur ad irregularitatem. Reſpõdetur primò, q̃ qui dat operam rei illicitæ, ex qua communiter ſequitur mors, eſt irregularis, ſi ſequatur homicidium: vt ſi clericus admoueret ignem machinæ bellicæ in populi frequentia, aut expugnaret arcem, aut vacaret venationi, quæ fit telis & ferocibus armis, ex quibus operibus regulariter ſequũntur mortes; certè imputabitur ad irregularitatem: cæterum ſi dat operã rei illicitæ ex qua rarò ſequitur mors, & adhibuit omnem diligentiam ne ſequeretur, non imputatur ad irregularitatem; quoniam eſt omnino caſualis ſi aliquando mors ſequitur. Dicitur ſecundò, qui dat operam rei illicitæ, in qua directè vel indirectè vult homicidium, eſt irregularis ſi ſequatur: cæterum ſi nullo horum modorum voluit homicidium, non eſt irregularis. ita explicat ſententiam hanc D. Tho. 2. 2. vbi ſuprà, quem locum non conſiderauit Dominus Caietanus. Dicitur tertiò, qui dat operam rei illicitæ, & eſt negligens in cauendo homicidio, eſt irregularis ſi

Argumẽta D. Thom. Primum argum.

Solutio.

D. Thom.

ſequatur

Argumentum a contrario ſenſu,infirmũ in moralibus.

ſequatur, ita exponit D.Tho. in articulo. Dicitur quartò, argũm a contrario ſenſu in iure poſitiuo,potiſſimè in pœnis non habere vires, vt ipſi Canoniſtæ ingenuè fatentur.

Secũdum.

¶ Secundum argumentum eſt. Nam ſi D.Th.loquitur de negligentia culpabili, per quam imputatur homicidiũ, & eſt quodammodo voluntarium,nihil refert, ꝙ detur opera rei illicitæ, vel licitæ: nam quomodocunque homo velit homicidium,irregularis eſt ſi ſequatur: & tamen notanter dicit D.Tho.ſed dat operam rei illicitæ.

Solutio.

¶ Reſpondetur,D.Tho.tantùm velle docere,quòd diligentia quæ ſatis eſt in eo, qui dat operam rei licitæ; eſt negligentia in eo,qui dat operam rei illicitæ: nam qui operatur malè, debet adhibere diligentiſſimam cautionem, ne ex ſuo opere ſequatur alteri malum. Itaque in foro exteriori,qui dat operam rei illicitæ, non poteſt excuſari bona fide,& ex præſtita diligentia, quibus poteſt qui dat operam rei licitæ. Dicitur ſecundò,quòd hic D.Th. loquitur de peccato,quod ex detrimento creſcit, & ideo loquitur de peccato,quando opera rei illicitæ creſcat ex homicidio ſubſequuto,quod quodammodo ſit voluntarium.

Tertium.

¶ Tertium argumentum, quoniam D. Tho. videtur affirmare, quòd tale nocumentum non imputatur ad culpam: ergo non loquitur de negligentia culpabili.

Solutio.

¶ Reſpondetur,quòd D.Thom. tantùm affirmat, quòd tale nocumentum non aggrauat directè;in quo ſignificat, quòd aggrauat indirectè. Deinde dicit, quòd eſt negligentia,in quo ſignificat, quòd eſt culpa.

Quartum.

¶ Quartum argumentum,quoniam irregularitas incurritur ſine culpa,vt conſtat in iudice, & milite: ergo non oportet recurrere ad negligentiam culpabilem.

Solutio.

¶ Reſpondetur, non oportere, ꝙ ſemper recurratur ad negligentiam culpabilem, ſed oportet ꝙ recurratur ad occiſionem voluntariam; quapropter quando non eſt voluntaria,licèt detur opera rei illicitæ, non eſt irregularitas.

Quintum.

¶ Quintum argumentum,qui dat operam rei illicitæ,& ſequitur homicidium,indirectè vult homicidium: ergo eſt irregularis. Conſequentia eſt euidens,& probatur antecedens. Nam qui dat operam rei illicitæ,& ſequitur mors, tenebatur impedire operationem illicitam, & potuit, & non impediuit; ergo voluntariè indirectè voluit homicidium. Probatur conſequentia: quoniam iſtę tres conditiones requiruntur ad voluntarium indirectè;quòd teneatur, & poſſit, & non faciat.

Solutio.

Reſpondetur eſſe obligationem ad cauendam operationem illicitam, non quidem ex eo, quòd inde ſequeretur homicidium, ſed quoniam alia ratione operario erat illicita, & ideo ad irregularitatem homicidium non imputatur.

4. cõcluſio examinat.

¶ Circa quartam concluſionem vt explanetur, eſt dubium. Nam dicit quarta concluſio, ꝙ quando nocumentũ ſequitur per ſe ex actu peccati, licèt non ſit præuiſum, neque intentum,aggrauat directè peccatum. Circa hoc emergit dubium. Nam quando quis tranſit per ſegetes alienas vt vadat occultè ad fornicandum,illud nocumentum indirectè aggrauat peccatum, vt aſſeritur in ſecunda concluſione: illud tamen nocumentum per ſe ſequitur ex actu peccati, ſicut ſequitur ſcandalum ad fornicationem publicã; imo magis per ſe ſequitur ex actu peccati: poteſt enim eſſe publica fornicatio, & quòd non ſequatur ſcandalum. Sed hæc dubitatio facilè depellitur; nam dicendum eſt, ꝙ illud nocumentum quod ſequitur ex actu peccati per ſe,vt in plurimum directè auget peccatum: nam tale nocumentum ad ſpeciem peccatu quodammodo pertinere videtur:& hoc aſſerit quarta concluſio. At verò quando nocumentum ſequitur ex aliqua ſingulari circunſtantia,quæ nõ ſpectat ad ſpeciem peccati,tunc indirectè aggrauat peccatum; & in hoc caſu loquitur ſecunda concluſio: tranſire enim per alienas ſegetes, vnde nocumentum ſequitur, non eſt aliquid per ſe pertinens ad fornicationem;ſicut ex publico peccato ſequitur ex natura rei puſillorum ſcandalum.

An nocumentũ peccantis augeat pctũ.

¶ Circa quintam, & ſextam concluſionem eſt dubium facile, An ſit ſemper verum quòd nocumentum, quod incurrit ipſe qui peccat,non augeat peccatum? Videtur quòd non ſemper verum ſit. Nam ſi homo peccatum admittat, ex quo ſequitur grauis eius infamia, grauius peccatum committit,quàm ſi in abſcondito peccaret.

¶ Rurſus, ſi quis comedat aliquid,ex quo ſequitur damnum propriæ ſalutis, grauius peccat quàm ſi tale nocumentum non ſequeretur.

¶ Denique,ſi quis ex eo quòd luderet exponeret ſe periculo fractionis cruris,brachij,aut capitis,grauius peccaret quàm ſi tale nocumentum non ſubiret: atque adeo ſi quis interficiens alterum hominem exponeret ſe periculo, vt continuò in patibulo pateretur, certè grauius peccaret, quàm ſi tale nocumentum non ſequeretur. Reſpondetur quòd D. Thom. tantùm voluit ſignificare, non eſſe idem de nocumento proprio,atque alieno. Et eſt duplex differentia: prima, quòd in detrimentis proprijs cauendis ſumus ſatis ſoliciti,ſed in aliis ſumus negligentes:quòd ſi fingatur eſſe hominem in detrimentis propriis cauendis negligentem,concedendum eſt inde grauitatem peccatorum excreſcere. Reſpondetur primò.

Secunda differentia eſt,quòd habemus dominium noſtrorum bonorum: quare aliquando ſine peccato poſſumus eorum iacturam ſubire: cęterùm in bonis alienis non habemus tale dominium. Secundò reſpondetur,quòd D.Thom.loquitur de detrimento pœnali, de quo ita cenſendum eſt. Si detrimentum tale ſequitur ex actu peccati per ſe, non inducit grauius peccatum; quin potius grauius peccatum inducit grauius detrimentum: At verò ſi detrimentum ſequitur per accidens ex actu peccati,eſtque præuiſum, certè auget peccatum, vt argumenta probant. De aliis verò euentibus & detrimentis quæ ſequuntur ex opere meo ex malitia alterius, vt cum do ſacramentum Euchariſtiæ peccatori, cum vendo res infidelibus,quibus ſcio abuſuros in ſuis ſacrificiis, erant magnæ quæſtiones,ſed expoſitæ ſunt ſupra q.10.art.5.

Reſpõdetur ſecundo.

¶ In ſolutione ad tertium Caietan.ponit multa verba, ad probandum, grauius peccare qui ſolicitat mulierem ad fornicandum, quàm qui occidit eam corporaliter: quoniam qui ſolicitat,per ſe eſt cauſa vt perdat vitam ſpiritualem,quę grauior iactura eſt quàm perdere vitam corporalem. Contrarium docet D. Thom. ad tertium, & probat duplici argumento: tum, quoniam occiſor per ſe & directè vult vitam alterius auferre; fornicator verò non vult per ſe & directè vitam ſpiritualem auferre,ſed quęrit ſuam voluptatem. Secundò,quoniam occidens eſt cauſa efficax & ſufficiens vitæ corporalis penitus auferendæ: ſed qui ſolicitat mulierem, non eſt cauſa efficax vitæ ſpiritualis auferendæ: nemo enim peccat niſi uolens; & in ſpiritualibus nemo lædituꝛ niſi a ſe ipſo. Sed ex prima ratione videtur ſequi, quòd qui ſolicitaret mulierem ad fornicandum ea intentione, vt perderet vitam ſpiritualem mulieris, grauius peccaret quàm ſi occideret eam corporaliter: nam detrimentum eſt multò grauius, & præuiſum, & intentum. Hoc concedit ingenuè Dominus Caietanus.

Caiet. ſententia circa tertium D. Thom. Non grauius peccat ſolicitans mulierem ad fornicationẽ, quã eã occidẽs.

¶ Sed hanc ſententiam eſſe falſam probo. Primò: occidens corporaliter eſt cauſa efficax mortis corporalis: illè vero qui ſollicitat, quamlibet praua intentione, non eſt cauſa efficax mortis ſpiritualis,vt demonſtratum eſt.

Impugnat Caieta. Primum argum.

¶ Secundò, qui occidit corporaliter, infert damnum irreparabile: qui verò ſpiritualiter, reparabile: ergo. Ex quo concluditur cum Domino Caietano, quòd qui eſſet proximus mortis,& alter illi perſuaderet hæreſim,aut peccatum,hac peruerſa intentione, vt in eo moreretur, certè grauius peccaret quàm ſi occideret corporaliter: nam dat grauiſſimum detrimentum moraliter irreparabile.

Secũdum.

¶ Tertiò, quoniam ſi ſolicitare mulierem, vt perderet vitam gratiæ, eſſet grauius quàm homicidium corporale, ſequitur eſſe grauius quàm mille homicidia. Probatur ſequela; nam perdere vitam gratiæ,grauius detrimentum eſt quàm perdere mille vitas.

Tertium.

¶ Quartò,ſi hoc eſſet grauius peccatum,quia eſt grauius detrimentum, ſequeretur quòd perſuadere peccatum veniale eſſet grauius peccatum quàm occidere corporaliter. Probatur ſequela; nam eſt grauius detrimentum peccare venialiter, quàm perdere vitam corporalem: illud enim eſt peccatum, hoc verò minimè. Ex hoc ſoluitur argumentum quod ſolet fieri ad probandum, quòd perſuadere peccatum veniale,eſt peccatum mortale,quod tale eſt. Nam peccatum veniale grauius detrimentum eſt,quàm perdere centũ aureos,vt cõſtat;ſed ſi quis eſſet in cauſa, ꝙ alius perderet centum aureos,peccaret mortaliter:ergo perſuadere veniale,eſt mortale. Reſpondetur, peccatum veniale eſſe grauius detrimentum; quoniam eſt alterius ordinis: eſt enim peccatum; cæterùm in ſuo genere eſt res læuiſſima,& ideo eſt veniale. Hæc argumenta olim videbantur

Quartum.

Defenditur Caiet. ſententia.

bantur mihi efficaciſſima ad reprobandum opinionem Caiet. ſed nunc videtur mihi quòd poſſunt habere ſolutionem, & quod qui voluerit Caiet. placitum tueri, hoc modo poterit procedere. In primis, argumenta propoſita ſi aliquid probarent, certè probarent quòd odium Dei non ſit grauius peccatum, quàm occidere hominẽ: quia ex odio Dei nullum nocumentum infertur Deo efficaciter. Itẽ probarent quòd odiũ, ſiue inuidia fraternæ gratiæ eſſet minus peccatum quàm homicidium? quod tamen falſum eſt: nam eſt peccatum contra Spiritum ſanctum. Præterea, ſi homo eſſet in hac conſtitutus neceſſitate (loquor diſputationis gratia) vt vel deberet occidere hominẽ ſpiritualiter, vel corporaliter, & daretur ei optio; certè deberet eligere priuare illum vita corporali, quàm ſpirituali. Denique ſi argumenta propoſita verum concludunt, videtur certè dicendum, quòd homicidium ſit grauius peccatum, quàm quodcunque peccatum contra Deum admiſſum, quàm hæreſis, quam infidelitas. Poterit ergo dicere Theologus, quod ſicut ſolo affectu deſiderare malum mortalis culpæ homini, eſt maius peccatũ quàm deſiderare illi mortem; ſic ſanè fieri poteſt quòd ex tali affectu vel intentione ſcandalizare, vel ſolicitare ſit grauius quàm occidere, quamuis in ratione nocumenti, & violentiæ excedat corporale homicidium: cæterum de peccato veniali non eſt eadem ratio, vt ex dictis patere poteſt.

Cõcluſio.

ARTIC. NONVS.

¶ *Vtrùm peccatum aggrauetur ex perſona in quam peccatur.*

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio. Nam cum prima grauitas peccati attendatur ex parte obiecti, quanto eſt principalius obiectum & finis, tanto maior attenditur grauitas in peccato: ſed fines principales actuum humanorum ſunt, Deus, homo, & proximus: quidquid enim facimus, propter aliquod horum facimus, quamuis horum vnum ſub altero ordinetur: ex parte ergo horum conſideratur maior vel minor grauitas in peccato ſecundum conditionem perſonæ in quam peccatur. Primò, ex parte Dei: nam maximum eſt peccare contra Deum. Deinde peccatum eſt grauius contra perſonam Deo coniunctam, vel ratione virtutis, vel officij: vnde dicitur; Qui vos tetigerit, tanget pupillam oculi mei. Sed ex parte ſui ipſius tanto maius eſt peccatum, quanto in perſonam magis coniunctam naturali neceſſitudine, vel beneficijs, vnde dicitur; Qui ſibi nequam eſt, cui erit bonus? Ex parte autem proximi tanto eſt grauius peccatum, quanto plures tangit; vt putà Regem, Principem, & alios ſimiles: quia in damnum plurium redundat. Vnde grauius peccat qui ſeipſum occidit, quàm qui alium; quia naturalia & ſpiritualia bona non ſubſunt dominio noſtræ voluntatis, ſicut res poſſeſſæ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Qualitas perſonę in qua peccatur, quomodo aggrauet peccatum.

CIrca iſtum articulum notandum, quòd qualitas perſonæ in quam peccatur, dupliciter poteſt aggrauare peccatum: Vno modo, mutando ſpeciem peccati, vt ſi quis occidit hominem ſacerdotem, ſacrilegium eſt, aut ſi patrem, parricidium eſt: Alio modo, non mutando ſpeciem; vt ſi aliquis occidat virum iuſtum & ſanctum. Dicendum eſt igitur, quòd qualitas perſonæ in quam peccatur, eſt explicanda in confeſſione quando mutat ſpeciem: at verò quando non mutat ſpeciem, non eſt neceſſario explicanda in cõfeſſione, niſi fortè notabiliter inde ſequatur aliquod nocumentum communitati ex occiſione alicuius viri ſanctiſſimi: vt ſi quis occideret virum virtutibus ornatiſſimum: cuius vita erat valde vtilis reipublicæ; & fortaſſis tunc iam peccatum erit alterius ſpeciei, contra pietatem debitam ipſi patriæ. Denique notandum, in quibuſdã peccatis impertinẽtes eſſe quaſdam perſonarũ dignitates. verbi gratia. ſi aliquis furatur a viro plebeio, vel illuſtri; clerico vel laico: At verò ſi pereuteret virum illuſtrem; aut illi diceret verbum iniurioſum, maius peccatum eſſet, quã percutere plebeium.

ARTIC. DECIMVS.

¶ *Vtrùm magnitudo perſonæ peccantis aggrauet peccatum.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmãs. Nam magnitudo perſonæ peccantis ex deliberatione aggrauat peccatum propter quatuor. Primò quidem; quia facilius poſſunt reſiſtere qui ſcientia & virtute excellunt. Secundò, propter ingratitudinem; quia omne bonum quo quis magnificatur, eſt Dei beneficium, cui homo ſit ingratus peccando: vnde potentes potenter tormenta patientur. Tertiò, propter ſpiritualem repugnantiam actus peccati ad magnitudinem perſonæ; ſicut ſi princeps iuſtitiam violat, qui ponitur iuſtitiæ cuſtos. Quartò, propter exemplum, ſiue ſcandalum: nam ad plurium notitiam perueniunt.

¶ Circa ſolutionem ad ſecundum vide Magiſtrũ Cano relectione de pœnitentia; qui perſuadere nititur, quòd ſumus domini gratiæ, & virtutum, neq; Diuus Thom. in hac ſolutione ad ſecundum, oppoſitum dicit.

Magiſter Cano.

Cõcluſio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN ſolutione primi habes bene doctam explicationem eius quod legitur 2. Paralipp. ca. 30. quòd Dominus bonus propitiabitur cũctis qui toto corde requirunt eum, & non imputabitur eis qđ minus ſanctificati ſunt. Hanc ſententiam ſic explicat Diu. Thom. vt dicat eſſe intelligendam de ijs, quæ per ſurreptionem humanæ infirmitatis negligenter aguntur, quod nõ ſolũ intelligas de peccatis venialibus, ſed etiam de peccatis mortalibus. Sunt enim quędam peccata mortalia, quæ ex ſcientia, & deliberatione, & veluti ex malitia committuntur: & hæc grauius imputantur his qui ſunt maiores virtute & ſcientia; ſed peccata, etiam mortalia, quæ committuntur vel ex ignorantia, vel ex imbecillitate, vel ex ſubita animi perturbatione, minus imputantur his qui in maiore dignitate ſunt conſtituti, propter rationem quam Diuus Thom. in articulo demonſtrat.

EXPLICATIO ARTICVLI.

An peccatum ſit ſolum actus voluntatis elicitus. Scot.

EDiſſerunt Theologi de quæſt. propoſita in his art. in 2. diſt. 35. & 42. & interrogant; Vtrùm peccatum ſit ſolum actus elicitus a voluntate, an etiam imperatus. Scot. in d. 42. quæſt. 2. & 3. affirmat, peccatum ſolum formaliter reperiri in actu voluntatis; in actu verò aliarũ potentiarum reperiri tantũ materialiter. Subſcribit Gabr. ibidẽ q. 1. & omnes moderni definiunt, ꝙ peccatũ furti eſt volitio furãdi formaliter: actus verò exterior furandi dicitur peccatum; quoniã eſt effectus peccati. Itaq; quemadmodũ animal, pomum, & vrina, vniuerſa hæc dicuntur ſana, ſed differenti ratione, nam animal ſolum dicitur ſanum formaliter, & intrinſecè, cætera denominatione extrinſeca; vrina, quia eſt ſignũ; pomum, quia efficit ſanitatẽ. Itẽ quemadmodum veritas multa denominat, propoſitionẽ, rem ipſam, & intellectum, ſed diſtincta ratione, nã intellectus ſolus eſt verus formaliter; propoſitio, quia eſt veritatis ſignũ; res ipſa efficit veritatẽ: nõ aliter peccatũ (autore Scoto) denominat operationes exteriores appetitionẽ appetitus ſenſitiui, & volitionẽ voluntatis; ſed diſſimili ratione, nam ſolus actus voluntatis eſt formaliter peccatum, cætera ſunt peccata denominatione extrinſeca; quoniam ſunt effectus peccati. Probatur: nam ſolus actus voluntatis eſt formaliter voluntarius: ergo ſolus actus voluntatis eſt formaliter

Gabr.

D. Thom.

peccarum. Huic ſententiæ fauere videtur D. Tho. in 1. art. affirmat enim omnia peccata eſſe actus immanentes in voluntare; ſed occidere, & furari nõ ſunt actus immanentes in voluntate, ſed tranſeuntes; ergo non ſunt formaliter peccata. Denique omnes D. Tho. diſcipuli, qui per altiſſimes tenebras explicant quomodo omnia peccata ſint actiones immanentes, & quomodo nõ collocantur in membris exterioribus, velint nolint incidunt in opinionẽ Scoti, quam execrantur. Cettè dominus Caietanus in hoc articulo in placitum Scoti delabitur: dicit enim, quòd illa ſententia Diui Thomæ, quæ aſſerit, omnes actus morales eſſe immanentes, eſt intelligenda formaliter. Pro cuius intellectu ſtatuit in primis, ꝙ cum ſubiectum actus moralis ſit actus voluntarius, oportet vt actus ſit moralis, in quantũ eſt voluntarius. Oportet rurſus vt ſi non ſit voluntarius, moralis nõ ſit: cum ergo actus exterior moralis a pluribus principiis efficiatur, vt occiſio hominis cauſatur a voluntate, ab iraſcibili, a manu, tanquã a principiis ſubordinatis, ſi comparetur ad manum, non eſt ab ea vt voluntarius actus; manus ſiquidem non eſt principium aliquo modo liberum, ſed ſeruit imperio rationis ſeruiliter: ex quo conſequens eſt, quòd non eſt actus moralis & humanus ſecundũ quòd a manu proficiſcitur, ſed ſecundum quòd ſubiacet actioni voluntatis immanenti & liberæ: cæterum ſi comparetur occiſio ad voluntatem, ab ea proficiſcitur vt voluntarius actus & moralis, & eſt quodammodo a voluntate elicitus, in quantum eſt volũtarius & moralis. Ex quo deducit Caietanus, quòd non ſolum eſt verum, peccatum eſſe in voluntate, ſed omne peccatum eſſe in voluntate: nam ratio Diui Thomæ in primo articulo vniuerſaliſſima eſt, & in vniuerſum concludit, omne peccatum eſſe actum immanentẽ, & eſſe a voluntate: ergo eſt in voluntate.

Caiet.

¶Sed quia Diuus Thomas in articulo ſecundo definit, quòd non ſola voluntas eſt ſubiectũ peccati, videtur eſſe euidens contradictio, quòd omne peccatum ſit in voluntate tanquã in ſubiecto, & quòd aliquod peccatum ſit in alia potentia tanquam in ſubiecto. Vt hanc obiectionẽ depellat Caietanus ſtatuit ſecundo loco, nõ eſſe inconueniens vt idem peccatum ſit in pluribus ſubiectiuè ſecundum diuerſa quæ ſunt neceſſaria ad peccatum, ſicut põt eſſe a pluribus principiis ſubordinatis. Idem enim eſt in actionibus immanentibus eſſe a principio, & eſſe in principio. Idipſum illuſtratur adhibito exemplo. Cum enim quis vitioſè iraſcitur, aut concupiſcit, neceſſum eſt dicere hoc peccatum eſſe in voluntate, cum omne peccatum a voluntate procedat, vel poſitiuè, vel priuatiuè; quia non reſiſtit concupiſcentiæ, & eam reprimit. Rurſus, ira vel concupiſcentia neceſſum eſt vt conſtituatur in iraſcibili, a qua immediatè elicitur, & ſic manifeſtum eſt, aliquod peccatum poſſe collocari in tribus potentiis, videlicet in ratione, voluntate, & concupiſcibili. In ratione quidẽ, vt in primo dirigente: in voluntate verò, vt in proximo mouente: in concupiſcibili, vt in proximo & immediato eliciente. Hæc eſt ſententia Caiet. quæ nec latum vnguem (ſicut ego iudico) a ſententia Scoti diſcedit.

¶Vt igitur veritas eluciderur, ſcire oportet, quòd actus exterior poteſt bifariam cõſiderari, Vno modo ſecundum ſpeciem ſuam ex obiecto. verbi gratia. occidere hominem antequam ab aliquo homine fiat, eſt malum; quia diſſonũ rectæ rationi. Aliter cõſiderari poteſt quando homo exercet hunc actum in exercitio voluntatis, ſic adeo quòd homini exercenti imputatur ad vituperium. Hæc diſtinctio eſt lucerna ad intelligendam propoſitam quæſtionem.

Nor. 1. Actus exteriorꝭ duplex conſideratio.

Secundò

Quare oportet proprium ſubiectum actus peccati eſſe potentiam, quæ eſt principium actus. Sed quia proprium eſt actuum moralium vt ſint voluntarij, ſequitur quòd voluntas, quæ eſt principium actuum voluntariorum bonorum ſeu malorũ quæ ſunt peccata, ſit principiũ peccatorum. Vnde in voluntate ſunt, ſicut in ſubiecto.

ARTIC. SECVNDVS.

¶*Vtrùm ſola voluntas ſit ſubiectum peccati.*

SVMMA TEXTVS.

NEgans eſt concluſio. Nam actus voluntarij dicuntur non ſolum illi, qui eliciuntur a voluntate; ſed etiam illi qui a voluntate imperantur. Ex quo ſequirur, quòd non ſolum voluntas, ſed omnes illæ potentiæ quæ poſſunt moueri ad ſuos actus, vel ab eis reprimi per voluntatem, poſſint eſſe ſubiectum peccati: eadem enim ſunt ſubiecta habituum moralium bonorum, vel malorum: quia eiuſdem eſt actus & habitus: nam non peccatur niſi voluntate, ſicut primo mouente: alijs verò potentijs ſicut ab ea motis: comparantur enim ad rationem quaſi liberæ; quia ab ea, agunt, & aguntur.

QVÆSTIO LXXIIII.

De ſubiecto peccatorum, in decem articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶*Vtrùm voluntas ſit ſubiectum peccatorum.*

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio. Eſt enim peccatum inordinatus actus. Sed actuum quidam tranſeunt in exteriorem materiam, vt vrere, & ſecare; & iſti actus habent pro materia & ſubiecto id in quod tranſit actio. Alij verò ſunt actus non tranſeuntes, ſed manentes in agente, ſicut appetere, & cognoſcere; & tales ſunt omnes actus morales, ſiue ſint actus virtutum, ſiue vitiorum.

Quare oportet proprium ſubiectum actus peccati eſſe potentiam, quæ eſt principium actus. Sed quia proprium eſt actuum moralium vt ſint voluntarij, ſequitur quòd voluntas, quæ eſt principium actuum voluntariorum bonorum ſeu malorũ quæ ſunt peccata, ſit principiũ peccatorum. Vnde in voluntate ſunt, ſicut in ſubiecto.

ARTIC. SECVNDVS.

¶*Vtrùm ſola voluntas ſit ſubiectum peccati.*

SVMMA TEXTVS.

NEgans eſt concluſio. Nam actus voluntarij dicuntur non ſolum illi, qui eliciuntur a voluntate; ſed etiam illi qui a voluntate imperantur. Ex quo ſequirur, quòd non ſolum voluntas, ſed omnes illæ potentiæ quæ poſſunt moueri ad ſuos actus, vel ab eis reprimi per voluntatem, poſſint eſſe ſubiectum peccati: eadem enim ſunt ſubiecta habituum moralium bonorum, vel malorum: quia eiuſdem eſt actus & habitus: nam non peccatur niſi voluntate, ſicut primo mouente: alijs verò potentijs ſicut ab ea motis: comparantur enim ad rationem quaſi liberæ; quia ab ea, agunt, & aguntur.

Not. 2. Duplex bonitas & malitia moralis.

¶Secundò est obseruandum, ꝙ bonitas vel malitia moralis est duplex: vna in essendo, siue obiectiua: altera in exercitio, seu in more, aut moralis, & libera, quemadmodum solent distinguere Metaphysici, ꝙ est veritas in essendo, qualis est in omnibus rebus, & veritas in dicendo, & in cognoscendo, qualis est in solo intellectu.

Not. 3.

¶Tertiò animaduertere oportet, ꝙ actus exterior formaliter est malus in essendo, id est, est absonus rectæ rationi, & cõtra legem Dei. Qua ratione optimè debet concedi ꝙ est peccatum formaliter, & oppositum affirmare non est tutum; quoniã lex diuina non prohibet præcipuè voluntatem occidendi, sed occidere. Quòd si prohibet voluntatem occidendi, est, quoniam occidere est malum. Deinde, nã nõ iubet præcipue actus interiores, sed exteriores: Honora parẽtes. Sabbathum sanctifices, &c. Præterea, Dominus in Euãgelio non dat præmium propter electionem, sed propter actus exteriores: dicit enim, Esuriui, & dedistis mihi, &c. & Oseæ. 9. dicitur; Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt. in qua sentẽtia demonstratur, dilectionẽ & amorem esse abominabilẽ, quoniam obiectũ est malum. Deniq; compertũ est, ideo velle dare eleemosynã esse bonũ, quoniam dare eleemosynam est bonum: & ideo velle occidere hominem priuata autoritate esse malũ, quoniã occidere hominẽ, malũ est. Itaq; prima radix, & ratio bonitatis & malitiæ actus interioris est in actu exteriori.

Matt. 25.

Oseæ. 9.

Not. 4. Quomodo solus actus interior malus sit.

¶Quartò obseruandum, quòd solus actus interior liber aut voluntarius est formaliter malus in exercitio & more, & in demerendo. Probatur primò. Actus exterior non imputatur homini nisi ratione actus interioris, & tantum imputatur; quantum actus interior promeretur: ergo in exercitio, & in demerendo actus exterior non est formaliter peccatum; quoniam est effectus malæ voluntatis. Deinde, actus exterior, nõ addit bonitatem aut malitiam suprà interiorem: vt iam dictum est: ergo non imputatur nisi ratione actus interioris. Tertiò, actus exterior non habet libertatem in se, nec est capax virtutis aut vitij: non enim collocantur virtutes in membris externis. Quartò, si homo inuitus & contra suam voluntatem faciat opera exteriora nefandissima, non ei imputantur ad peccatum, ergo opera externa tantum imputantur ratione actus interioris; nã membra exteriora perinde mouentur ad peccatũ, sicut instrumenta, calamus &c. sed formaliter loquendo peccatum nõ est in gladio; ergo nec in membris exterioribus.

Pri. coroll.

¶Ex hac doctrina sequitur primò modus diluendi vnũ argumentum, quod hoc in loco solet fieri, scilicet; Homicidium est peccatum: sed homicidium est actus transiens in exteriorem materiã; ergo non omne peccatum est actus immanens in voluntate. Hoc argumentum dissoluunt quidam negando consequentiam, & recurrunt ad defectum appellationis. Alij dicunt, ꝙ si occisio consideretur vt res quædam est, sic est in occiso, sicut actio est in voluntate. Respondetur tamen, occidere hominẽ esse peccatũ formaliter, id est, dissonum rationi: sed peccatum in hac significatione non est actio immanens, sed actus externus. Cæterũ si accipiatur peccatum in exercitio & in demerendo, dico ꝙ actus occidendi nõ imputatur nisi ratione actus interioris, qui est actus immanens, & hoc modo omne peccatum necessariò est actio immanens.

Homicidium exercitum est peccatũ ratione actꝰ interioris.

Secu. coro. D. Thom. Omne peccatũ in exercitio est actio immanens.

¶Secundò sequitur, ꝙ omne peccatum in actu exercito est actio immanens, quod docet D. Th. art. 1. tum, quoniã omne peccatũ in actu exercito est tantum actus interior, vt suprà demõstratum est: actus verò interior est actio immanens. Tum verò quoniam peccatum in actu exercito est actio libera formaliter; actio verò libera est actio immanens: actus enim exterior non est liber, nisi denominatione extrinseca; quia prodit a libera voluntate.

¶Tertiò, peccatum in actu exercito est actio moralis, ad quam assuescimus per exercitium operum: sed actio talis moralis est tantum actus interior; actus enim exterior est determinatus ad vnũ, & ideo in mẽbris externis non ponimus habitum ad assuescendum.

¶Quartò, actus exterior nõ imputatur, nisi ratione actus interioris, ergo demeritum formaliter solum consistit in actu interiori; in actu verò exteriori solum denominatione extrinseca, quoniam est effectus malæ voluntatis. Et in hoc sensu optimè loquitur Scotus, dicens, ꝙ actus exter

ARTIC. TERTIVS.

¶Vtrùm in sensualitate possit esse peccatum.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans est conclusio. Sensualitas enim, seu apppetitus sensitiuus natus est moueri a ratione: nam aliquæ vires partis sensitiuæ, quamuis sint communes nobis & brutis, in nobis tamen habẽt aliquam excellentiam ex hoc quòd rationi iunguntur: & quantum ad hoc potest esse principium actus voluntarij; & per consequens subiectum peccati. Et quamuis homo possit reprimere singulos motus inordinatos sensualitatis si præsentiat, diuertendo cogitationem ad alia; non tamen potest homo vitare omnes motus concupiscentiæ, propter corruptionem prædictam, sed solum sufficit ad rationem peccati voluntarij, vt possit vitare singulos.

nus est peccatum extrinseca denominatione.

Not. 5.

¶Quintò est aduertendum, non solum voluntatem, sed etiam appetitum sensitiuũ, & intellectũ, & in vniuersum omnem potentiã quæ participat libertatẽ esse subiectũ peccati. Quapropter labitur Scotus qñ affirmat peccatum solum esse actũ voluntatis. Probatur: nam prædictæ potentiæ sunt subiecta virtutum: ergo subiecta peccatorũ. Probatur consequentia, nã contraria habent fieri circa idem. Secundò, in intellectu collocatur ignorantia & error, quæ manifestè sunt peccata, in appetitu sensitiuo, ira, timiditas: quæ absque dubio peccata sunt. Tertiò, perinde est dicere ꝙ in voluntate solũ collocatur peccatum, ac affirmare, ꝙ in voluntate solum collocantur virtutes, & vitia, quod absurdũ est, & contra omnem philosophiã. Sed dato ꝙ aliquod peccatũ collocetur in appetitu sensitiuo, & in alijs potentijs, quæro. vtrũ possit cõcedi omne peccatũ esse in voluntate subiectiuè; non. n. inconuenit vnum peccatũ esse in duabus potentijs ordine quodam, sicut liberalitas ẽm quosdam est in appetitu sensitiuo, & in voluntate. Dominus Caiet. in 1. art. respondet affirmatiuè, & videtur esse sententia D. Th. ibidem, & art. 6. ad 1. Dicendum tamen, certum esse in philosophia morali multos actus diuersarum potentiarũ concurrere ad peccandũ, ex quibus fit vnum peccatũ numero. v. g. In quolibet peccato ex parte intellectus interuenit error, & imperium. Ex parte voluntatis, si peccatum consistit in voluntate, concurrunt decem actus, & eo plures: quos habes in D. Thoma suprà q. 16. in fi. Si verò in appetitu sensitiuo consistit, ad minimum cum errore intellectus interuenit mala appetitio. Cæterùm hoc videtur certum, quòd peccatum erroris, aut timiditatis non collocetur in voluntate; sed in appetitu sensitiuo, aut in intellectu. Quapropter non sentio cum Domino Caietano, nec ratione, eius sunt validæ, imo aduersatur D. Tho. qui art. 2. ad 1. clare dicit, omne peccatum esse in voluntate, tanquam in primo mouente, non tanquam in subiecto.

Caiet. D. Thom. Multi actꝰ diuersarũ potentiarũ concurrũt ad vnũ peccatum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Quid sensualitas sit. Prim. doc.

IN primis oportet constitnere quid sit sensualitas: de qua re videndus est D. Th. 1. p. q. 81. art. 1. & 2. & in 2. d. 24. q. 2. art. 1. ex quibus locis hæc documenta habentur.

¶In primis, sensualitas non est tota vis sensitiua, vel apprehensiua, & appetitiua; sed solũ vis appetitiua sensitiua: nã sensualitas videtur dici a motu sensuali: motus verò nõ est propriè in vi apprehensiua: quia apprehẽsio fit per hoc ꝙ obiectum est in potentia apprehendente; sed actus appetitus est inclinatio ad obiectum, & sic videtur esse motus.

Secun. doc.

¶Secundum documentũ. Sensualitas & appetitus sensitiuus idẽ sunt; differunt tamen ratione. Appetitus. n. sensitiuus significat nudã potentiã, qua sensibilia bona appetimus. Sensualitas verò significat appetitũ sensitiuum, quatenus præuenit rationis deliberationem. Hæc ratio dicti-

minis ſumitur ex vſu ſcolaſticorum; neq; enim hoc nomẽ
Augu. 12. de Trinit. ca. 12. inuenitur apud priſcos autores, vtitur tamen eo D. Aug.

¶Tertium documentum. Senſualitas non eſt vna potentia ſpecie, ſed genere: quia includit iraſcibilem, & cõcupiſcibilem: de cuius rei diſtinctione differit D. Th. in multis locis ſuæ doctrinæ. ¶His conſtitutis, quæritur; Num appetitus ſenſitiuus,
Tert. doc.
An appetitus ſenſitiuus propria libertate gaudeat.
habeat proprium libertatem non dependentem a libertate voluntatis: ita ꝙ ante actum voluntatis ſit in poteſtate eius habere actum, & nõ habere. poſitis omnibus requiſitis ad operandum. Caie. in art. ſequenti tenet ſingularem ſententiam, & docet ꝙ in appetitu ſenſitiuo, abſque
Caiet.
eo quòd moueatur a voluntate, poteſt eſſe peccatum veniale, non autem mortale, propter libertatis imperfectionem; vnde affirmat, ꝙ in appetitu ſenſitiuo eſt ſufficiens libertas ad peccatum, ſeclu ſo etiam omni dominio voluntatis per appetitum ſenſitiuum. Hæc ſententia ſic ſuadetur.

Arg. prim. ¶In primis hoc differt inter appetitum ſenſitiuum, & membra exteriora; ꝙ membra iſta ſunt ad vnum determinata; appetitus verò ſenſitiuus agit, & agitur, & non eſt de-
D. Thom. terminatus ad vnum, ita aſſerit apertè D. Tho. art. 2. ad 3. igitur appetitus ſenſitiuus habet libertatem, illa enim potentia eſt libera, quæ non eſt determinata ad vnum.

Secundũ. ¶Secundò, hoc differt inter membra exteriora, & inter appetitũ ſenſitiuũ in homine; ꝙ membra obediũt rationi, & volũtari ad neceſſitatẽ, & ad nutum, quod aiunt philoſophi diſpoticè: appetit⁹ vero obedit regaliter, & politicè; qua ratione ciues ſubdunt imperio; qui licèt ſubdantur, poſſunt
Ariſtot. obedire, & cõtradicere. Hanc differentiã conſtituit Ariſt. 1. pol. ca. 3. ergo appetitus ſenſitiuus in hoĩe habet libertatẽ; ſiquidẽ põt obedire & nõ obedire, operari & nõ operari.

Tertium. ¶Tertiò, ſi appetitus in ſe nullã habet libertatẽ, ſequitur ꝙ in eo nõ collocentur peccata, & ꝙ in eo non ſint conſtituendæ virtutes, quod aduerſatur philoſophiæ. Probatur ſequela: nam hac de cauſa nõ colliocantur in membris exterioribus peccatũ, neq; virtus; qm̃ non habent libertatem.

Quartum. ¶Quartò, cogitatiua in homine ex coniunctione ad portionem hominis ſuperiorem diſcurrit, & conficit ſyllogiſmum, & idem habet reminiſcentia: ergo appetitus ſenſitiuus ex coniunctione ad portionẽ hominis ſuperiorem habet iſtam excellentiam, quòd habeat libertatem, &
D. Thom. obediat rationi, quod apertè aſſerit D. Thom. ad 1.

Quintũ. ¶Quintò, experientia cõſtat appetitũ ſenſitiuũ adductis rationibus per intellectũ mitigari, aut verò accẽdi ita & furore: ergo habet libertatẽ: id enim qđ expers eſt libertatis,
D. Thom. impersuaſibile eſt. Hæc ſentẽtia videt eſſe D. Th. in art. 2. ad 3 & hic ſolutione ad 1 & ad 3. vbi docet, ꝙ in ſenſualitate põt eſſe peccatũ veniale ꝓpter ſuã imperfectionẽ, nõ aũt mortale, quod iterũ cõfirmat in art. 4. cum inquit, ꝙ in ſenſualitate nõ põt eſſe peccatũ mortale. Quòd ſi loquamur de appetitu ſenſitiuo, quatenus mouet a voluntate, certè in eo põt eſſe peccatũ mortale: ergo loquit̃ D. Th. de appetitu ſenſitiuo ſine libertate volũtatis. Eandẽ ſententiã cõfirmat apertius D. Th. 1. p. q 81. art. 3. vbi explicat optimè iſtã ſentẽtiam, dicens appetitum ſenſitiuũ habere geminũ motum; vnum, qui cõpetit ei ſuapte natura, qui eſt ferri in bonum delectabile ſecundũ ſenſum; alterũ, qui cõpetit ei ex cõiunctione ad portionẽ ſuperiorẽ hominis, qui eſt liberè obedire rationi, nõ aliter q̃ ſphæra ignis, quæ eſt coniuncta corpori cęleſti, habet geminũ motũ; vnũ qui cõpetit ei ſuapte natura, qui eſt ferri ſurſum; alter, qui cõpetit ei ex coniunctione ad cęleſte corpus, quo circulariter mouetur. Itaque ſententia domini Caiet. videtur eſſe ex principiis D. Tho. deducta, atque rationi maximè conſentanea.

Falſa iudicatur Cai. ſententia. ¶Verum licet hæc ſententia ſit ingenioſa, tñ eſt noua, & nõ probatur ratione, nec àutoritate, & ideo credo eã falſam, & cõtra D. Tho. Nam in 2. d. 24. q. 3. art. 2. ſic dicit, peccatũ, vt pertinet ad præſentẽ conſiderationẽ, nõ eſt aliud quàm inordinatus actus ad genus moris pertinẽs: nullus aũt motus pertinet ad genus moris, niſi habita cõparatione ad voluntatẽ, quæ principiũ eſt actuũ moralium: & ideo ibi incipit genus moris, vbi primũ dominium voluntatis inuenitur. Et in hac q. art. 2. dicit, ꝙ ſolę illæ potẽtię poſſunt eſſe ſubiectũ peccati, q̃ poſſunt moueri ad ſuos actus, vel ab eis reprimi ꝑ volũtatẽ. Et in hoc articulo ex eo ꝓbat in ſenſualitate poſſe eſſe peccatũ, qa actus eius põt eſſe volõtarius, in quãtũ ſenſualitas nata eſt moueri a volũtate. Præterea D. Aug.
Auguſt. ſæpenumero dicit, ꝙ volũtas eſt qua peccatur, & rectè viuitur. & iterũ, Non niſi voluntate peccatur, & alibi; Peccatũ eſt adeo voluntariũ, ꝙ ſi non eſt voluntariũ, non eſt peccatum: ergo ſine libertate voluntatis nunquam peccamus.

¶Secundò ſequit̃ ex opinione Caiet. ꝙ ſi eſſet aliqua cõcupiſcentia noxia in appetitu ſenſitiuo, quam voluntas nõ poſſet reprimere, nihilominus talis cõcupiſcentia eſſet peccatũ, ſiquidẽ eſt formaliter libera: imo ſequitur, ꝙ etiã ſi voluntas renueret: adhuc eſſet peccatũ propter prædictã rationẽ; & tunc voluntas, & appetitus ſenſitiuus haberẽt ſe ſicut duo homines, & vno nolente & renuente alius peccaret. Hoc ipſum cõfirmatur. Nam ſi haberet propriã libertatẽ ſenſualitas, ergo renitente voluntate poterit cõtinuare motum concupiſcentiæ noxiæ, etiã liberè; & ſic voluntate nolente homo peccaret. Probatur cõſequentia: quoniã cum appetitus nõ obediat ad nutũ rationi, ſequitur ꝙ cum liberè agit, poterit nõ obedire voluntati, & ſic poterit peccare.

¶Præterea ſequitur ex opinione Caiet. ꝙ ſimul in eodẽ eſſet actus virtutis & vitij circa idem obiectũ in eodẽ temporis articulo. Probatur ſequela in caſu Pauli ad Rom. 7. Rom. 7.
Non enim, inquit, quod volo bonũ hoc facio, ſed quod odi malũ: in quo caſu habet actum meritoriũ ex parte voluntatis renuente concupiſcentiæ: & ſimul peccat appetendo per appetitum ſenſitiuum: ergo. Tertiò. Nam non videtur conſentaneum rationi, ꝙ in aliqua potentia ſit libertas ad peccatum veniale, & non ad mortale; alioqui Deus poſſet facere aliquam naturã, quæ ſuapte natura nõ peccaret, niſi venialiter, & non mortaliter. Quartò, libertas prouenit ex indifferentia iudicij: ſed ſenſus quem ſequitur appetitus ſenſitiuus nõ eſt indifferens, ſed determinatus; eſt enim potentia materialis, ergo appetitus ſenſitiuus nõ habet in ſe libertatem. Ad huius rei expoſitionẽ, eſt prima concluſio.

¶In appetitu ſenſitiuo hominis eſt aliqua libertas participata. Hoc probãt efficaciter argumẽta adducta in principio in fauorẽ Caiet. Vnde ſequitur, ꝙ nõ ſit potentia purè naturalis, quæ nullo modo obediat rationi, quemadmodũ vegetatiua potẽtia; neq; obediat ad nutum, quemadmodũ membra exteriora: nõ. n. obedit rationi deſpoticè, id eſt, ſeruiliter, vt ſeruus, domino, ſed politicè vt ſubditi, Regi; qui nõ in omnibus obediunt, vt S. Tho. dicit 1. p. q. 81. art. 3. & Ariſt. 1. Pol. Quæ omnia patent experiẽtia: experitur enim homo ꝙ aliquãdo nollet pati tentationes, & patitur; & aliquando nollet iraſci, & iraſcitur; & aliqñ vellet gaudere, & nõ poteſt. Et iterum experimur, ꝙ per imperiũ voluntatis reprimitur ira, quàm prius habebat, & timor: & aliquãdo excitat ex imperio voluntatis cõpaſſionẽ & dolorem.

¶Secunda concluſio. In appetitu ſenſitiuo nõ poteſt eſſe peccatũ, niſi quatenus a voluntate mouetur. Licèt enim voluntas ſit libera formaliter, nunquã tamen in ea poteſt eſſe peccatũ, niſi ex errore intellectus, a quo mouetur: nõ ergo eſt impoſſibile ꝙ in appetitu ſenſitiuo ſit libertas, & quòd in eo non poſſit eſſe peccatum, niſi quatenus a voluntate mouetur; voluntas enim appetitus eſt vniuerſalis totius hominis: quare vt aliquod opus imputetur ad peccatum, oportet quòd voluntas conſentiat. Certè D. Aug. habet pro delirio aſſerere, quòd poſſit eſſe peccatũ ſine voluntate. Chryſ. Homilia 52. operis imperfecti, & homil. 13. in Epiſtolam ad Rom. Baſilius in inſtitutione illorum qui vitam volunt ducere perfectam. Idem aſſerit Origenes: & Anſelmus in illud; Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Ex his patet quomodo in ſenſualitate ſit peccatum.

¶Sed contra poteſt argui ex Scoto in 2. diſt. 24. quæſt. 3. Si aliqua malitia inuenitur in ſenſualitate, illa non eſt niſi omiſſio voluntatis, quæ nõ compeſcuit concupiſcentiam, quam oportuit compeſcuiſſe; & ſic videtur quòd peccatũ non ſit in ſenſualitate, ſed in voluntate.

¶Reſpondetur facilè, quòd quando aliquis actus eſt voluntarius, etiam ſi nõ ſit formaliter, ſed virtualiter, iam eſt commiſſio & non omiſſio: & ſic eſt de actu ſenſualitatis. Quod efficaciter probatur ex definitione peccati: eſt enim dictum, vel factum; vel concupitum, contra legem Dei. Sed tunc eſt aliquid concupitum cõtra legẽ Dei per motũ liberũ, licèt libertate participata: ergo eſt peccatum commiſſionis, quanquã non eſt tam perfecta cõmiſſio, ſicut ſi voluntas expreſsè conſentiret. ¶Secundò arguitur ſic. Ille actus ſenſualitatis de ſe non eſt malus: ergo voluntas, dato quòd poſſit, non tenetur eum reprimere. Antecedens patet: quia de ſe non habet libertatem. Et confirmatur: quia pædagogus non tenetur reprimere iram pueri iraſcentis in puerum, vt patet: ergo neque ratio iram ſenſualem.

Reſpon.

Prim. cõcl. In appetitu ſenſitiuo eſt libertas participata.

Ariſt.

Secun. cõc. In appetitu ſenſitiuo nõ põt eſſe peccatum, niſi vt a volũtate mouetur.

Aug. lib. de duab⁹ anima. ca. 10. & li. de vera religione c. 14.

Chryſoſt.

Baſilius.

Orig. homil. 27. in Num.

Anſel.

Argum. Scoti.

Primum.

Solutio.

Secundũ.

Respon. pri.

¶ Rñdetur primò, antecedens esse falsum: imò concupiscentia obiecti prohibiti de se est mala, vt D. Tho. dicit art. 8. ad 2. Delectatio, inquit, quæ est de ipso peccato fornicationis, est pctũ mortale. Secundò dico, ꝙ voluntas & ratio tenetur regere appetitum sensitiuum sicut membra exteriora, prout docet D. Tho. art. 6. & sic sicut peccant si non dirigunt actus exteriores. ita peccant si non dirigunt interiores passiones: si .n. manus mea interficeret hominẽ sine imperio voluntatis, peccaret voluntas potens reprimere, & non reprimens. Nec est idẽ de puero, de quo idẽ est iudiciũ sicut de catulo. Facit ad hoc ẽt quod dicit D. Th. in 2. d. 21. q. 1. art. 2. ꝙ non solùm caro cõcupiscit aduersus spũm, sed totum coniunctum, qđ est homo: & iõ inquit, tentatio carnis est pctũ in eo qui tentatur. Hæc ergo vr̃ rõ quare motus in sensualitate circa rẽ prohibitã sit pctũ; quia homo concupiscit illicitũ: si ergo voluntariè concupiscit illicitũ, pctũ est: vr̃ aũt voluntariè concupiscere, cũ põt nõ concupiscere, reprimendo concupiscentiam, & non reprimit.

Respon. secun.

Vtrum oĩs motus sensualitatis circa illicita sit peccatum. Altisiodor.

¶ Sed ex hoc sequitur magna quæstio, vtrum omnis motus in sensualitate circa illicitũ sit ad minus veniale peccatum? In hac quæstione explicanda Altisiodorensis, li. 2. tra. 28. c. 1. tenet, ꝙ omnis carnis illecebra, licèt non sit in nostra potestate, est peccatum. Probatur hæc sententia.

Primum arg.

¶ Qm̃ peccatum originis nobis imputatur, licèt non sit in nostra potestate; qm̃ fuit voluntarium in sua causa; sed istę illecebrę fuerũt voluntariæ in sua causa: ergo nobis imputantur. Et confirmatur. Nam pctũ originis in sua causa nobis imputatur; carnis illecebra oritur ex peccato originali; ergo.

Cõfir. pri.

Cõfir. sec.

Confirmatur secundò, peccata ebrii imputantur illi in sua causa, qm̃ voluntariè lapsus fuit in ebrietate.

Secũdum.

¶ Secundò arguitur, si quis iret ad fornm vbi sciret se habiturum tentationem carnis, licèt postquam illuc venit non posset non habere illecebram carnis, certè illi imputatur in sua causa, licèt postmodum in facultate hominis non sit posse vitare. D. Tho. videtur esse huius sententiæ in 2. d. 21. q. 1. art. 2. in corpore, & ad 5. & in 3. p. q. 41. art. 1. ad 3. dicit, ꝙ in Christo non fuit tentatio interior, quoniam hæc semper est peccatum, & D. Aug. dicit, nonnullum peccatum est quando caro concupiscit aduersus spiritum.

Aug. li. 19. de ciu. c. 4.

Tertium.

Quartum.

¶ Tertiò arguitur: nã talis tentatio nõ est nisi appetitus sensitiui illiciti, alioqui non est tentatio: ergo est peccatum.

Quintum Confir. Rom. 7.

¶ Præterea, si non esset peccatum, quare cùm voluntas possit reprimere tales illecebras, tenetur reprimere? ¶ Item, si non esset pctũ, liceret in illis complacere; quia naturaliter insurgunt. ¶ Denique, hæc omnia confirmantur ex illo. Quod odi malum hoc facio: in qua sententia vr̃ significari, ꝙ licèt appetitio nõ sit in nostra potestate, est pctũ.

In contrarium est, nam si isti motus essent peccata, nunquã liceret eos permittere: consequens est falsum; nam licèt mihi audiendo confessiones, vel legendo materiã temperantiæ, eos permittere, vt infrà dicetur.

Qui motus sensualitatis sint peccata.

¶ Pro expositione dicẽdum est, illos motus, sensitiui appetitus esse peccata, quæ sunt de malo obiecto, & sunt in nostra facultate, & nullos præterea. Probatur primò ex consensu omnium sanctorũ, quos recensui in superiori dubio. Item ex illo Pauli; Fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet ex tentatione prouẽtum. Sed certè si carnis motus contra nostram voluntatem esset in nobis pctũ, tenaremur suprà id qđ possumus: imò dæmon posset à nobis extorquere pctũ nobis inuitis; has. n. tentationes carnis põt suggerere. Præterea, motus sensualitatis inordinati sũt peccata actualia: ergo non imputantur nisi rõne propriæ voluntatis. Pctũ verò originis, sicut origine contrahitur, ita ex mala Adæ voluntate ortum habet, in quo proinde omnes sumus æquales, at in carnis illecebris non sumus æquales: ergo non imputantur nobis rõne originis. Præterea D. Th. art. 3. in corpore, & ad 2. quem modo examinamus, apertè docet, illos motus sensualitatis nobis imputari, qui sunt in nostra facultate. Præterea, impossibile est ꝙ his illecebris non tangamur: ergo impossibile est in illis esse pctũ. Item, si illecebra carnis quæ non est in nostra potestate esset pctũ, in eodẽ tpe mereremur, & demereremur in illecebra carnis, demereremur quidẽ; qm̃ haberemus carnis tribulationem; ex alia parte mereremur in resistendo, qm̃ faceremus opus egregię virtutis. Deniq; si motus appetitus sensitiui qui non est in nostra facultate, imputaretur nobis ratione peccati originalis, etiam esset peccatum in amente, & in dormiente, qđ absurdum est asserere. Atque adeò sequitur, ꝙ ignorantia inuincibilis esset peccatum nobis, si quidem est volita in peccato originis. Hæc omnia confirmantur ex illo. Nihil ergo damnationis est iis qui sunt in Christo Iesu, qui non ſm carnem ambulant, sed secũdum spiritum; qua in sententia loquitur Paulus de pugna carnis contra spiritum; dixeratq; in fine c. 7. quod per gratiam Christi liberamur à peccato: cui concinens in c. 8. subdit. Nihil ergo damnationis iis, &c. Cuius snĩæ hic est cõmentarius, ꝙ ẽt si cato concupiscat aduersus spiritum, nulla tñ culpa imputabitur illis qui perseuerant resistendo per spiritum. Idem patet euidentius. Nam in baptismate remittit pctũ originale, & remanet fomes ad pugnã, & ad coronã potius q̃ ad culpam; ergo qui legitimè certauerit contra cõcupiscentię motus, coronabitur; tm̃ abest vt cõmittat pctũ. Ad argumenta in principio posita satisfaciendum est.

Rom. 8.

Argum. diluuntur.

Ad primũ

Ad primã cnnfir.

¶ Ad primũ dicendum, ꝙ solum peccatum originale imputatur nobis rõne primi parentis: peecata verò actualia, cuiusmodi sunt carnis illecebræ, non imputantur nisi rõne propriæ voluntatis. ¶ Ad primam confirmationem dicendum, ꝙ licet imputarentur nobis isti motus ratione peccati originalis, non imputarentur noua imputabilitate. Secũdò respondetur, ꝙ carnis illecebræ sunt multoties motus naturales, sic etiam ꝙ si nõ haberemus peccatum originis, sequerentur: vt si essemus in puris naturalibus conditi.

Ad secũdũ confir.

¶ Ad secundam confirmationem dicendum, ꝙ peccata ebriorum imputantur illis, non noua imputabilitate. Secũdò dr̃, ꝙ imputantur ratione propriæ uoluntatis, quæ præcessit: sunt. n. actualia. Atq; adeò dr̃, ꝙ non sequuntur, nisi sæpenumero ex inclinatione naturali: peccatum verò originis fuit causa sine qua non.

Ad secũdũ Ad D. Th.

¶ Ad aliud dicendum, ꝙ talis illecebra imputatur, quia fuit uolita in propria uoluntate, ex qua fuit subsequuta. ¶ Ad alia argumenta fortiora rñdendum est, & ad D. Th. dicitur, ꝙ mutauit sententiã, vt patet ex hoc loco. Ad illud de Christo rñdet, ꝙ carnis illecebra ex suo gñe est peccatum, nisi inaduertentia excusetur, quæ in Christo non potuit esse: qua pp si in Christo fuisset tentatio carnis, fuisset pctũ: fuisset namq; puisa. Itẽ cõsurgit ex fomite & corruptione naturę, in Christo verò non fuit fomes peccati. Item, in Christo nullus actus fuit in deliberatus; quare si fuisset tentatio carnis, esset peccatum.

Ad D. August.

¶ Ad D. Aug. respondetur, ꝙ intelligit, qm̃ homo potest reprimere talem motum, & non reprimit. Vel intelligit no mine peccati corruptionem humanæ naturæ, qm̃ est effectus peccati: vel quoniam solicitat ad peccandum.

Ad omnia alia argumenta.

¶ Ad omnia alia argumenta rñdetur, optimè concludere, ꝙ motus sensualitatis de malo obiecto, ex genere est pctũ: cæterũ non imputatur, qm̃ nõ est in nostra facultate.

Ad locum Pauli.

¶ Ad locũm Pauli dicitur, ꝙ certè difficilis est, quoniam variè exponitur a Doctoribus: tum etiam, quoniam Paulus rẽ obscurat allegoriis; distinguit enim in homine duas psonas; vnã spiritualem, alteram carnalem; illa semper vult bonum; ista verò malum, qđ fortè fuit occasio Manichæis ad dicendum, ꝙ in homine erat quædam natura mala, quæ semper ad malum inducit. Tertiò, est obscurus ille locus; quoniam ex eo videtur sequi, ꝙ concupiscentia naturalis sit peccatum. Dicitur tamen, ꝙ cùm sermo sit de viro iusto, sensus est, (quod enim operor, non intelligo) ideſt, non approbo, sed me nesciente, & aliud agẽte, & omnino repugnante insurgit affectio. quæ mala dicitur, quia ad malum prouocat, vel quia est effectus peccati. Præterea dicitur mala, quoniam ex genere suo est mala, licèt nobis non imputetur. Quartò, quoniam licèt non intelligam deliberate & perfectè, intelligo imperfectè, & ideo est culpa venialis.

1. Cor. 10.

D. Tho.

Exponitur solutio secundi.

Fomes nõ tollitur in hac vita.

¶ In solutione secundi habet Diuus Thomas quatuor sententias, quæ sunt valde animaduertendæ. In primis dicit, quòd corruptio sensualitatis perpetua, quæ fomes est, secundum quem sensus nostri proni sunt ad malũ ab adolescentia sua, nũquam tollitur in hac uita, peccatum enim originis licèt transeat reatu, ideſt, quantum ad culpam, manet actu, quantum ad fomitem; ideſt, quantum ad inclinationem. Secundò dicit Diuus Thomas, ꝙ singulos motus sensualitatis possumus cauere ex liberi arbitrii facultate. Tertiò dicit, ꝙ omnes simul non possumus compescere, sed necesse est aliquando labi. Quartò dicit, ꝙ motus sensualitatis inordinatus imputatur ad peccatum, quoniam singulos possumus cauere pro nostra libertate. Istæ assertiones sunt prima principia in nostra religione, quæ sunc exacte exposita in materia de gratia.

Triplex de potẽtia ſermo.

¶Vt verò hęc doctrina elucidetur, nouiſſe oportet quod antea a nobis admonitũ eſt, ꝙ de potentia poſſumus loqui tribus modis, logicè, phyſicè, moraliter. Logicè quidẽ, vt cũ dicimus, cõtradictoria nõ poſſe ſimul eſſe vera, Phyſicè, vt cum dicimus nõ ceſſaturas rerum generationes. Moraliter, vt cũ dicimus, nequit fieri vt omnes homines ſint ſtudioſi, ſed neceſſe eſt vt veniant ſcãdala, neceſſum eſt hæreſes eſſe. Di

Cõcluſio. cimus ergo, ꝙ homo nõ põt, non ſolũ loquendo de potentia morali, ſed ẽt de potẽtia phyſica, ſingulos motus ſenſualitatis prẽuenire, vt non inſurgant ante rationis iudiciũ, nam appetit⁹ ſenſualis ſequitur apprehenſionẽ ſenſus, quæ naturaliter prior eſt quã rationis iudicium: ergo neceſſum eſt vt appetitus ſenſitiuus ſæpenumero ſequatur bonũ apprehẽſum per ſenſum, antequã rationis iudicio reprimi poſſit: & de talib⁹ motibus diximus,

Cõcluſio. nullo mõ eſſe peccata venialia. Hoc aũt quod diximus, intelligendum eſt ſm legem ordinariam, & ſecundum cõmunem curſum. Nam ex ſpecialiſſima gratia, beatiſſima Virgo continebat oẽs motus portionis inferioris,

De beatiſſima Virgine. ne inſurgerẽt ante rationis iudicium.

¶Illud etiã addendũ eſt pro explicatione doctrinæ D. Tho. ꝙ moraliter loquendo non poteſt homo ita eſſe in promptu, vt ſtatim reprimat omnes motus inſurgentes, cum primum poteſt reprimere; licèt ſingulos poſſit. Et hoc probat ratio D. Tho. in ſolutione ſecundi cum inquit, accidere ſæpenumero, vt dum quis vult motum concupiſcentiæ reprimere, diuertendo cogitationem ad ſcientiæ cognitionem, inſurgat alius motus impræmeditatus inanis gloriæ. Quod non ita intelligendum eſt, ꝙ ille motus vanæ gloriæ cum primum inſurgit, peccatum ſit, ſed quia homo eſt in quali mora in reprimendo illum, quia interim occupatur in compeſcendo carnis inſultum. Et quidem moraliter loquendo, ne ceſſum eſt vt tot tentationibus occupatus & circumuallatus aliquã negligentiam habeat in huiuſmodi motibus compeſcendis, nec tamen propterea definit eſſe peccatum veniale; quia ad hoc ſatis eſt illa potentia reprimendi ſingulos.

Durand. Hæc eſt doctrina D. Thom. in hac ſolutione, quam etiam amplectitur Durand. in 2. diſt. 24. quæſt. 5.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COnſtituto & probato in ſuperiori articulo ꝙ in ſenſualitate poteſt eſſe peccatũ, quærit D. Tho. in hoc articulo quale peccatũ; mortale, an veniale. Et reſpondet D. Tho. hic, & in 2. d. 24. q. 3. art. 2. quòd ſolum veniale; & probatio D. Tho. ſatis efficax eſt ad id ſuadẽdũ. Sed vt exactius rem definiamus, ſciendũ eſt, ꝙ appetitus ſenſitiuus poteſt variis modis cõſiderari. Primò, ſine ordine ad rationẽ & voluntem, cuiuſmodi eſt in brutis, & hoc modo nõ poteſt eſſe ſubiectũ peccati. Secũdò, vt eſt appetitus hominis abſq; eo ꝙ

Varia cõſideratio ſenſitiui appetitus.

mouea' a ratione, vel volũtate, & hoc modo dicit Caiet. quod eſt ſubiectũ peccati venialis; cuius ſententiã in ſuperiori articulo cõfutauimus. Tertiò põt conſiderari vt præuenit rationis deliberationẽ, cũ motus illius poterat reprimi a ratione, & non reprimitur, & tũ nõ eſt cũ deliberatione, & ſic põt eſſe ſubiectũ peccati venialis tantũ. Nam in

Cõcluſio. appetitu ſenſitiuo poſſunt eſſe duplices mot⁹; quidã ſequẽtes deliberationẽ rationis: alij q nõ pcedunt ex imperio rationis, ſed volũtas põt eos impedire. Priores quidẽ, licèt ſint in appetitu ſenſitiuo, tñ quia ſunt a ratiõe vt a principio, attribuuntur rationi, & nõ ſenſualitati; quia ſenſualitas, vt dictũ eſt, dicitur in quantum prẽuenit deliberationẽ: poſteriores verò tribuũtur ſenſualitati, quæ propter imperfectã deliberationẽ non poſſunt eſſe peccata mortalia. Sed & alio modo põt conſiderari appetit⁹ ſenſitiuus, quãdo mouet' a ratione imperfecta, & nõ plenè deliberata; & hoc pacto etiã eſt ſubiectũ peccati venialis tantum. Vltimò poteſt conſiderari vt mouetur a ratione perfectè & deliberatè, & hac cõſideratione eſt ſubiectũ virtutis & vitij, atq; culpæ mortalis. Quare non eſt idem dicere, in ſenſualitate non põt eſſe culpa mortalis, & in appetitu ſenſitiuo non poteſt eſſe culpa mortalis; nã ſenſualitas dicit appetitũ ſenſitiuũ, quatenus prẽuenit rationis deliberationem. Sed in ſequentibus articulis euidentius & vberius definiam, quando motus appetitus ſenſitiui ſint peccata mortalia: nunc verò ſatis explicarũ exiſtimo, quomodo in ſenſualitate ſit tantum peccatum veniale.

Duplex metus appetitus ſenſitiui.

ARTIC. QVARTVS.

¶Vtrùm in ſenſualitate poſſit eſſe peccatum mortale.

SVMMA TEXTVS.

COnclusio eſt negans: quia ſicut inordinatio corrmpens principium vitæ corporalis cauſat mortem corporalem; ita etiam inordinatio corrumpens principium vitæ ſpiritualis, qui eſt vltimus finis, cauſat mortem ſpiritualẽ peccati mortalis. Sed ordinare aliquid in finẽ, nõ pertinet ad ſenſualitatem; imo ad rationem: deordinare autem a fine non eſt niſi rationis, cuius eſt ordinare: ergo peccatum mortale non eſt in ſenſualitate.

ARTIC. QVINTVS.

¶Vtrùm peccatum poſſit eſſe in ratione.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio. Nam cum ratio duplicem habeat actum; vnum ſecundum ſe in comparatione ad prorium obiectum, quod eſt cognoſcere aliquod verum: alium vero in quantum ratio eſt directiua potentiarum aliarum; vtroque modo in ratione contingit eſſe peccatum: & primo, in quantum errat in cognitione veri, quod tunc imputatur ei ad peccatum quando habet errorem, vel ignorantiam circa id quod poteſt, & debet ſcire. Secũdo modo quando inordinatos actus inferiorum virium vel imperat, vel etiam poſt deliberationem non coercet.

ARTIC. SEXTVS.

¶Vtrùm peccatum moroſę delectationis ſit in ratione.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio. Nam ratio non ſolum eſt directiua actuum exteriorũ, & ſed etiam paſſionum interiorum; ideo quando ratio deficit in directione interiorum paſſionum, dicitur eſſe peccatum in ratione: ſicut quando deficit in directione exteriorum actuum. Sed deficit ratio in directione paſſionum interiorum dupliciter: vno modo, quando imperat illicitas paſſiones, ſicut quando homo ex deliberatione prouocat ſibi motum iræ, vel concupiſcentiæ: alio modo, quando non reprimit illicitum motum paſſionis, veluti quãdo homo deliberauit, ꝙ motus paſſionis inſurgens eſt inordinatus; tamen circa ipſum immoratur, & nõ expellit: & ſecundũ hoc dicitur peccatum delectationis moroſæ eſſe in ratione.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE ratione, quid ſit, & quomodo diſtinguatur ab intellectu, & quemadmodum diuidatur in rationem ſuperiorem, & inferiorem, ediſſerit D. Tho. 1. p. q. 79. art. 8. & 9. & in 2. d. 24. q. 2. art. 2. ex quibus locis poterit lector petere quæ ad hanc quæſtionem intelligendam neceſſaria videbuntur. Sed nunc explicitè & diſtinctè elucidanda eſt illa quęſtio magna, & perdifficilis; quando motus illiciti appetitus ſenſitiui erũt peccata mortalia, quando verò venialia, quãdo ad peccata nõ imputantur, quę quæſtio cuiq; Theologo eſt difficillima. Hãc queſt. fusè ſatis explanat Almayn.

D. Thom. Grauis quæſtio exponitur, quãdo ſcilicet motus appetitus ſenſitiui ſint mortalia peccata, Almayn.

tract 3.ca.24.& in eius elucidatione distinguit tria tempora. Primum, in quo ratio deliberare non potuit, vt cum visa muliere pulchra subitò rapitur homo in eius amorem, absque aliqua deliberatione: aut cum quis viso inimico, subita concitatur iracundia. Et isti motus, quoniam sunt naturales, & non sunt in nostra facultate, non imputantur ad peccatum. Sed notandum, ꝙ quamuis isti motus sint naturales, & propterea non sint nobis peccata, nulla tamẽ ratione, ꝙ in Christo fuerint, est admittẽdum, propter rationes positas in artic. 4. in secundo dubio: Sed neq; ꝙ fuerint in beatissima Virgine, vlla ratione est concedendum: nam licèt habuerit fomitem ante cõceptum Christi, hic fuit ligatus per assistentiam Spiritus sancti, vt nõ potuerit in actũ illicitum contra rationem prodire; post verò conceptum Christi fuit fomes omnino ablatus, vt dicit D. Tho. 3. par. q. 27. art. 3. Secundũ tempus est, cum ratio potest deliberare, sed cũ magna difficultate; & tunc si non compescat affectum noxium insurgentem in appetitu sensitiuo, peccat venialiter, & non mortaliter: nam Deus, qui summa pietas est, non obligat nos ad mortale cum tanta difficultate. Tertiũ tempus est, in quo ratio de facili potest deliberare & statuere quid sit faciendum circa motũ illicitum appetitus nostri: & tunc si ratio non reprimat, cum facile possit, si materia est mortalis, est peccatum mortale; si verò leuis, erit veniale. Ista sententia non videtur vera: & primò falsum est, ꝙ qñ non compescimus motum illicitum appetitus sensitiui quem possumus cum magna difficultate, semper sit veniale: nam ad maiora mandata seruãda non obligamur cũ tam magna difficultate. verbi gratia. ego teneor audire missam, distat multum Ecclesia, si currerem velocissimè, certè audirem, sed non teneor cum tanta difficultate. rursus, distat cõfessarius per quatuor leucas, teneor cõfiteri: certè non teneor adire cum tanto labore. Secundò insurgit in homine motus illicitus, quem poterat compescere si verberibus se affligeret; certè ad id nõ esset obligatus. Præterea, nõ tenetur homo facere tantam diligentiam, quanta legitur de beato Benedicto, & de beato Francisco, qui cum a libidine tentarentur, coniiciebant se in spinas, & nudi in niuem. Deniq; si intelligit aliquis ꝙ qñ cænat, insurgit in lecto motus libidinis, non propterea tenetur se abstinere a cæna. Hoc intellige, quando isti motus nõ trahunt ad consensum voluntatis: nam tunc potius esset moriendum. Præterea istæ autor dicit falsum in eo quod dicit, ꝙ qñ de facili possumus affectum noxium reprimere, & non reprimimus, & est materia mortalis, ꝙ tunc est peccatum mortale: nam aliquando, ꝙ non reprimamus affectum noxiũ quem de facili poteramus, prouenit ex inaduertentia naturali, vel ex inaduertentia leui, & tunc vel nullum erit peccatum, vel erit veniale tantum. Alij verò Theologi facile ab hac quæstione se expediunt; diuidunt enim motus illicitos in appetitu sensitiuo, in motus primò primos, & in motus secundò primos, & in motus perfectè deliberatos. Motus primò primus dicitur, quem voluntas reprimere non potest, sed subito sine deliberatione insurgit. Motus autem secundò primus dicitur, quem ratio potest reprimere, sed tñ est indeliberatus motus. Perfectè deliberatus quid sit, nemo est qui ignoret. Dicunt ego prædicti autores claritatis amatores, ꝙ motus primò primus non erit peccatum, dato ꝙ sit conformis passioni illicitæ; siquidem non est in manu nostra: motus verò secundò primus erit peccatum veniale propter imperfectionem deliberationis: motus perfectè deliberatus erit peccatũ mortale, si fuerit concupiscẽtiæ prohibitæ in re graui. Certè isti Doctores vera dicunt, sed nõ explicant quod desideramus, nempè quomodo in euentibus particularibus, quæ de rebus agendis se offerũt, possimus dignoscere quando erit motus primus; quando secundò primus, quando denique erit perfectè deliberatus: potissimè verò, quando negligentia reprimendi noxias concupiscentias imputabitur ad peccatum. Igitur hãc rem explicat eleganter Dominus Caie. in sua summa, verbo delectatio, ex quo hæc documenta sunt memoriæ mandanda.

D.Thom.

Impugnatur Almay.

Diuisio eorũ motuũ qui sunt in appetitu.

Dñi Caiet. optima expositio. Prim. doc.

¶Primum documentum. Motus illiciti appetitus sensitiui ex obiecto expendendi sunt. Itaq; si actus de quo delectatur homo, est peccatum mortale, ipsa affectio erit peccatum mortale, si adest voluntatis consensio: si verò est de re prohibita in materia leui, erit peccatũ veniale & leue: si verò est de obiecto bono, affectio erit bona. Hæc regula de se est manifesta, & propterea confirmatione non indiget.

¶Secundum documentum. Quando non consentimus concupiscentiæ, nõ imputatur nobis ad peccatũ, quamlibet praua sit: nam peccatum adeò est voluntarium, quòd si nõ est voluntarium, peccatum nõ sit: & esse magnum deliriũ scribit August. dicere, ꝙ sine voluntate est peccatũ: quapropter quando præcipitur in lege, Non concupisces, nõ dicitur carni, non concupisces, sed homini, qui dicitur tunc operari, quando secundũ rationis deliberationẽ operatur. Præterea est alius sensus huius præcepti; Non cõcupisces, id est, post concupiscentias tuas nõ eas, vel ne obedias concupiscentiis, vel non regnet concupiscentia. Itaq; non prohibet lex quòd in nobis insurgat cõcupiscentia, hoc enim erat præcipere rem prorsus impossibilem.

Secũdo documen.

Quãdo nõ cõsentim' cõcupiscẽtiæ, nõ imputatur ad peccatum. August.

¶Tertium documentũ. Si persona cogitando de aliquo actu quantumcunq; malo, delectatur non aduertendo ad id de quo delectatur, ita quòd si aduerteret, non approbaret, etiam si per vnũ diem cogitet, & licèt facilè reprimere possit, nõ est ibi peccatũ. Probatur: quia actus sine aduertentia non est actus humanus; ergo non potest esse peccatum. Deinde D. Tho art. 3. huius quæstionis ad secundũ dicit apertè, motum sensualitatis tunc imputari ad peccatum, quando ratio præsentit, & non reprimit: ergo si non præsentit, nõ reprimet, & sic ad tertium sic scribit. Peccatũ morosæ delectationis non consistit in mora temporis, sed in mora voluntatis; quando ratio aduertit: ergo si non aduertit, peccatum non est. Idem docet August.

Tertio documen.

Delectatio de malo obiecto, sine aduertẽtia, peccatũ nõ est.

D. Thom.

August.

¶ Sed contra hoc documentum quòd non sit certum, fiunt aliquot argumenta.

12. de Trinit. ca. 12.

¶Principio D. Tho. art. 3. ad 3. expresse docet, quòd motus sensualitatis præueniens rationem, est peccatum veniale: ergo licèt ratio non aduertat, erit peccatum veniale.

Argum. contra tertium documentum.

¶Deinde D. Tho. art. 7. huius quæstionis ad quartũ docet, ꝙ quando ratio potest deliberare, & nõ deliberat reprimendo concupiscentiã, imputatur ad peccatum. Quæ omnia confirmantur optima ratione, nam ratio potest aduertere quando insurgit libido, & tenetur aduertere: ergo si nõ aduertit, imputatur ad peccatũ. Certè si quis dedita opera dissimulet, & nõ aduertat, sine dubio peccat: ergo licèt ratio nõ aduertat, imputatur ad peccatũ. Profecto videtur vrgens argumentũ: nam talis potest facilè deliberare, & ideo si nõ deliberat, iam videtur ei imputari. Ad hæc argumẽta dicendũ est, documentũ esse intelligendũ quando inaduertentia est subita, & naturalis, & minimè negligẽs, secus esset si esset affectata; atque adeò aliud esset si homo sæpenumero esset expertus in se suã inconsiderationẽ, & daret causam tali incõsiderationi, tũc sine dubio talis inaduertentia esset peccatũ, & libido inde subsequuta. Sed & illud addendum pro argumentorũ confutatione, ꝙ licèt possimus reprimere concupiscentiæ motum in casu cõmemorato, non tenemur, cum non aduertimus delectari, aut male agere.

Primum. Secundũ. D. Thom. Confir.

Solutio.

¶Quartum documentũ. Si aduertit homo se delectari, vel tentari, sed prævalẽte impetu passionis nõ plenè aduertit, est peccatũ veniale propter imperfectionẽ deliberationis. Hoc documentũ amplectuntur viri doctissimi: Caiet. in sua summa, verbo, delectatio. Sylvest. eodẽ verbo: Adria. in 4. in materia de Eucharistia quæst. 4. Ioan. Nider in opusculo de decẽ præceptis, elucidans illud; Non concupisces. Huius rei sunt tres probationes. Prima est: nam ad peccatũ requiritur aduertentia, & deliberatio, ergo ad perfectum peccatũ, quale est mortale, requiritur perfecta deliberatio. Secunda probatio est; quoniã iste videtur esse sensus illius sententiæ; Concupiscentia cum conceperit, parit peccatũ; peccatũ cum cõsummatũ fuerit, generat mortẽ. Tunc dicitur cõcupiscẽtia parere peccatũ, quando admonet rationẽ; ac si diceret; ecce adsum, quando verò ratio perfectè consentit, tunc consummatur peccatum, & mortem generat. Tertia probatio est; nam vel sola ista causa excusantur homines surgẽtes è somniis a delectatione pollutionis, si quid mali illis complacuit antequam perfectè consentiant.

Quar. doc.

Caiet. Sylvest. Adrian.

Iac. 1.

¶Quintũ documentũ. Si plenè aduertit, vel dissentit, vel cõsentit, vel negatiuè se habet; si primũ, clarum est ꝙ nullũ est peccatum; dico si dissentit non solũ in opus, sed in delectationẽ, & motũ curat reprimere: si cõsentiat, peccat mortaliter, etiã si dissentiat in opus: si verò se habet negatiuè, & est in ancipiti, nõ consentiẽs, neq; dissentiẽs, peccatũ est mortale, si sit de re prohibita in materia graui. Ita decernit Caiet. vbi suprà. Idẽ docet Lyranus, elucidãs illud Matt. 5. Qui viderit mulierẽ ad concupiscendum eam. Subscribit D. Thom.

Quin. doc.

Caiet. Lyranus. D. Thom.

D.Tho de veritate q. 15. art. 4. ad 10. & hic in ſolutione 3. & 4. art. ſequentis. & in art. 8. Sed probatur euidentius: nam qui ſciens ac prudens admittit cõcupiſcentiam carnalem, exponit ſe periculo peccandi mortaliter: ſed qui amat periculum, peribit in illo: ergo peccat mortaliter. Deinde, qui aduertit, & hæret in ancipiti ex parte voluntatis, habet conſenſum interpretatiuum: ergo peccat mortaliter. Eccleſ. 5. Antecedens ſic oſtenditur: nam ille tenetur reprimere illã concupiſcentiã noxiam, & non reprimit cum poſſit: ergo tenetur in crimine, & conſentire conuincitur. Præterea eſt præceptum negatiuũ; Non concupiſces; ergo qui poſt perfectam deliberationem admittit concupiſcentiã noxiam, quam poteſt reprimere, tranſgreditur illud præceptum. In ſumma, talis conuincitur cõſentire ex ipſa cõtinuatione delectationis; quia nõ prohibet voluntas qñ poteſt, & debet, tunc enim homo dat operam peccato mortali quantũ eſt de ſe; & prius excuſabatur, quia non aduertebat, nunc autẽ iam poteſt prohibere, & aduertit plenè, & ideo ſi non prohibet, peccat mortaliter, ſicut ſi nõ prohiberet manum ab opere malo inchoato in ſomno. Caiet. Limitat tamen Caiet. hoc dictũ, dicens, ꝙ diſtinguendũ eſt, ex qua cauſa iſte negligat reprimere talẽ cogitationẽ de delectatione: ſi enim negligit cohibere ex cõplacentia delectationis volũtaria, eſt delectatio moroſa, & imputatur ad peccatum mortale: ſi aũt nõ ex cõplacentia, ſed ex eo ꝙ quodammodo ſpernit illam, certus ꝙ non trahet illũ ad conſenſum, peccat quidẽ venialiter; quia tenetur homo adhibere vires ad perſequendos hos inſultus, donec deficiant; ſed non eſt peccatũ mortale: virtualiter enim diſſentit; imo non videtur continuare illam delectationẽ, ſed pati potius illã, & hoc ſæpenumero accidit in viris perfectis. Hæc Caiet. in ſumma. Ex hac doctrina ſequitur, ꝙ quando cõcupiſcentia noxia non eſt volita in ſe, nec formaliter, nec interpretatiuè, ſed tantum in ſua cauſa, iudicandũ eſt de illa ſicut de ſua cauſa: ſi cauſa eſt bona, affectio erit bona; ſi mala, noxia erit affectio: ꝙ ſi eſſet indifferens, affectio quoq; erit indifferens. v.g. confeſſarius audit confeſſiones, & in eis res obſcœnas, propter quas patitur motum inordinatũ in appetitu ſenſitiuo repugnante voluntate, nõ oportet ꝙ habeat ſcrupulũ, quia cauſa bona eſt. Itẽ lectores & prædicatores, quos pro ſuo officio oportet de rebus libidinoſis diſputare, non propterea debent timere, licèt patiantur motus inordinatos appetitus ſenſitiui repugnante voluntate, alioqui, vt optimè dicit Caiet. opuſculo 27. queſtionũ q. 16. oportebat homines aut eſſe angelos, aut priuilegiatos: quo in loco diſputat illam quæſtionẽ de pollutione ex audientia confeſſionis proueniente, num peccatum ſit; de qua paulo inferius diligenter inueſtigabitur. Hæc documenta a domino Caiet. ingeniosè ſatis excogitata, non ab omnibus vt indubitata approbantur; nõ enim, vt quidã exiſtimãt, ſufficienter probat Caiet. ꝙ conſenſus in delectationẽ noxiam ſit mortale peccatũ; imo ex autoritate Iacobi; Concupiſcentia cum cõceperit, parit peccatũ; videtur oppoſitum ſequi, nam ibi dicitur, ꝙ peccatum cum conſummatũ fuerit, generat mortem, vnde videtur, quòd priuſquã conſummetur, non eſt mortale, ſed clarum eſt quòd peccatum nõ conſummatur niſi per opus ipſum, vel ſaltem per conſenſum in opus: ergo prius non eſt mortale, & cõtenſus in delectationẽ ſolum videtur eſſe concupiſcentiam concipere, quod non videtur mortale ſecundum Apoſtolũ. Nec verba Auguſt. ſatis apertè hoc docent, imo peccatum hoc videtur reponere inter venialia, quia dicit; ꝙ pro illis oportet pectus tundere, & dicere, Dimitte nobis debita noſtra, vt refert D. Tho. in hac queſt. art. 8. in ſexto argumento. Sanè ſi delectatio de ſe eſſet mortalis, teneretur homo ſempet eam reprimere, nec excuſaretur propter officiũ, vel opus honeſtum, cuius oppoſitum ſuprà dictum eſt, vide Adria. in q. 4. de Euchariſt. vbi ponit quinque argumenta contra hoc documentum Caiet. ſed tandem tenet quod dictum eſt, & allegat Bonauenturam in huius ſententiæ confirmationẽ. Et profectò hæc ſententia efficaciter probatur ex illo præcepto; Non cõcupiſces; quod ſine dubio tranſgreditur, qui cõſentit in prauam concupiſcentiam, aut delectationem. Item probatur ex illo; Matt. 5. Si quis viderit mulierẽ ad cõcupiſcendũ eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo; ſed talis cõcupiſcit, & quidẽ voluntariè; ergo in crimine tenetur. Sed & illud documentũ Caiet. in quo aſſerit quòd tenetur homo quãdo aduertit reprimere noxiam concupiſcentiam, nõ omnibus probatur: nam

Caiet.

Obiectiones contra doctrinam Caiet.

Auguſt.

D.Thom.

Adrian.

inquiunt, quòd nulla eſt autoritas ſcripturæ ad probandũ ꝙ negligentia reprimendi talem motum ſit peccatum: & Adrian. vbi ſuprà, videtur dicere ꝙ non eſt mortalis talis negligentia, niſi ratione periculi, & hoc etiã videntur ſonare verba D. Tho. de veritate, q. 15. art. 4. Vnde quibuſdam Doctoribus videtur probabile; ꝙ quando ex huiuſmodi delectatione homo non exponit ſe periculo conſenſus in opus, nunquam negligentia reprimendi ſola eſt mortalis: dico, ſola; quia ſi talis negligentia eſſet (vt ait Caiet.) vt delectaretur, nõ excuſaretur a mortali; & qui vel ex complexione, vel dæmonis ſuggeſtione frequẽter pateretur huiuſmodi tentationes, & iam de ſe ſumpſit experientiã de conſtantia ſua, non exiſtimant viri docti obligari ſemper ad repellendas tales delectationes, ſed poteſt eas cõtemnere, imo nec venialiter videtur ſic peccare. Sed certè ſententia Caiet. vera eſt, & omni dubio procul tenẽda: nam D. Aug. ita decernit in loco citato, & Magiſter ſenten. in 2. d. 24. & argumẽta adducta ſuperius eam euidenter demonſtrãt: & ratio D. Tho. in hoc articulo eſt admodũ efficax. Nam ratio tenetur paſſiones animi ſui dirigere, veluti tenetur membra coercere ne aliquid illicitũ efficiant, tenetur itaq; homo reprimere concupiſcentias ne ad illicita ferantur.

D.Thom. Defendit Caiet. D. Auguſt. Mag. ſenten.

¶ Sed ex dictis oritur aliud grauius dubium, non enim videtur verum, quòd quandocunq; homo aduertit, & poteſt vitare tales motus, teneatur reprimere, vel vitare, vt animaduertere licet in illo qui audit cõfeſſiones, vel ſtudet in materia de peccatis venereis, qui non peccat, neque tenetur deſiſtere propter motus inſurgentes. Quod vt vberius elucidetur, quæritur; vtrùm quando actus inordinatus nõ eſt volitus in ſe, ſed in ſua cauſa, teneatur cauſam auferre. verbi gratia, vt quis comparet periciam Latinæ linguæ, legit Martialem, ex lectione cuius ſequitur pollutio, aut delectatio noxia in appetitu ſenſitiuo; quæſtio eſt, an teneatur a tali lectione abſtinere. Item confeſſarius audiens res turpes in confeſſione, ex quo ſequitur pollutio contra eius voluntatem, quæſtio eſt an teneatur a confeſſionibus audiendis abſtinere. Et videtur quòd ſic.

An quãdo actus inordinatus eſt volitus in ſua cauſa, neceſſario ſit tollenda cauſa.

¶ Nam omnis ſeminatio voluntaria, extra matrimonium, eſt peccatum mortale: ſed hæc pollutio eſt huiuſmodi, ergo. Minor probatur: nam confeſſarius poteſt pro ſua voluntate abſtinere a confeſſionibus audiendis, & ſic non ſequetur ſeminatio.

Primum argum.

¶ Secundò, ſi hæc ſeminatio eſt excuſanda, maximè quia põt accidere, ꝙ cauſa ſit volũtaria, & ꝙ effectus nõ ſit volũtarius, ſed hoc non põt eſſe in cauſis naturalibus, ex quibus naturaliter ſequit effectus. Sequela eſt notanã qui vult antecedens, vult neceſſariò cõſequens, quod ſcit neceſſario ex antecedẽte ſequi: ergo hæc ſeminatio non poteſt excuſari. Et cõfirmatur: nã iſte effectus eſt inordinatus, ſcilicet extra matrimonium pollui, & eſt voluntarius; ergo peccatum.

Secundũ. Confir.

¶ Tertiò, ſi quis aſpiceret mulierem pulchram, & ex tali viſione, ſequeretur pollutio, tenetur a tali viſione abſtinere, licèt alias eſſet iuſtum.

Tertium.

¶ Quartò, ſi quis maritus oſcularetur vxorẽ ſuã, aut verò tangeret, ſic adeò ꝙ ex oſculis & tactibus ſequeretur pollutio extra vas legitimũ, certè tenetur ab oſculis & tactibus abſtinere, vt optimè docet Caiet. verbo, interrogatio, in ſua ſumma, circa ſextũ præceptũ: ergo ſi confeſſarius audit cõfeſſionẽ, & ex tali cõfeſſionis ſui ſitione ſequitur pollutio, obligandus eſt a talibus confeſſionibus audiẽdis abſtinere.

Quartum. Caiet.

¶ Pro expoſitione notandũ cum domino Caiet. aliquid eſſe voluntarium dupliciter, vno modo in ſeipſo: vt cum quis vult dormire, alio modo in ſua cauſa, vt cum quis ſe ingurgitat cibo & potu, vult ſomnium in ſua cauſa.

Not. 1. Volũtariũ duplex.

¶ Secundò notandum, ꝙ quando aliquid eſt volitũ in ſua cauſa, nihil refert, fiat ne in ſomnis, aut in vigilia, quod attinet ad bonitatem, vel malitiã moralem, ſicut ſi nauta eat dormitum, & eius abſentia & negligẽtia ſubmergatur nauis, perinde peccat ac ſi eo præſente & videte ſubmergeretur. Ratio eſt: quoniam hoc tantũ habet rationem voluntarij in ſua cauſa, ergo tantum habet rationem peccati in ſua cauſa. Ex hoc ſequitur, ꝙ quando pollutio in ſua cauſa eſt volita: nihil refert ꝙ fiat in ſomnis, aut in vigilia. Ex quo ſequitur, ꝙ id quod in ſomno non eſt peccatum, nec aufert virginitatem, etiam ſi accidat in vigilia, non eſt peccatum, nec aufert virginitatem.

Not. 2.

¶ Tertiò notãdũ, ꝙ pollutio ſequuta in ſomniis ex audiẽtia cõfeſſionis, aut ex diſputatione de re venerea, nõ eſt peccatum

Not. 3.

earũ mortale,nec aufert virginitatẽ,vt cõſtat ex omniũ ho minum conſenſu:ergo ſi vera ſunt quæ diximus, licèt ſequatur in vigilia,propter eaſdem cauſas: non erit peccatũ mortale. Antecedens,præterquam quod conſtat ex conſenſu omnium,aſſerit illud D.Tho.in 4.diſt.9.

D.Thom. Not.4. ¶Quartò notandum,quòd huiuſmodi pollutiones quæ in ſe non ſunt volitæ,ſed tantum in ſua cauſa,non habent aliam bonitatem aut malitiam, quam eam quæ eſt in ſua cauſa:cum igitur audientia confeſſionis, & diſputatio de rebus venereis ſit licita,& meritoria,ſit conſequens, quòd qui patitur inuitus pollutionem, non peccet, nec amittat virginitatem,nec polluat eccleſiam,magis,quàm ſi in ſomnijs id accidiſſet.

Not.5. ¶Quintò notandum, quòd voluntarium contingit dupliciter;directè,vt cum quis vult ſubmergere nauim; indirectè, quando quis non operatur quando debet operari. Ad hoc vero tres cõditiones requiruntur,ꝙ poſſim,teneat, & non faciam; vt docet D.Thom. ſuprà quæſt.6.artic.3. D.Thom. ſed in noſtro caſu pollutio ſubſequuta non eſt voluntaria indirectè,licèt enim poſſim diuertere ab auditu confeſſionis,& a diſputatione turpi,ad id tamen non teneor.Et confirmatur: nam nullus artifex tenetur omittere opus inceptum propter defectum materiæ: ſtultè enim faceret artifex qui omitteret conſtructionem ſerræ, aut gladij, quia contrahunt rubiginem: iſti enim ſunt defectus ex parte materiæ: Pollutiones enim, & carnis ſtimuli oriuntur ex parte materiæ;ex eo enim quòd res venerea eſt materia tractanda a nobis, oriuntur ex neceſſitate ipſius materiæ prædicti ſtimuli,& carnis pollutiones repugnante voluntate. ergo propter huiuſmodi defectus ex neceſſitate materiæ ſubortos non debet confeſſarius ab huiuſmodi auditu confeſſionis abſtinere,aliàs oporteret eſſe homines, angelos, aut priuilegiatos.Item ſi propter pollutiones quas confeſſarius inuitus patitur, deberet a confeſſionibus abſtinere; ſæpenumero ſcandalizaret pœnitentem,& ei inferret iniuriam:ergo propter hoc non eſt a confeſſionibus abſtinendum. Præterea,ſi ad hoc obligatur aliquando Sacerdos,eſſet perplexus citra culpam ſuam;& ſi eſſet vnus parochus in vno oppido paruo, qui inuitus huiuſmodi pollutiones patitur,tunc ſi audit confeſſiones,peccat mortaliter; quoniam patitur pollutionem;ſi verò non audit,peccat mortaliter;quoniã non eſt alius ſacerdos,& eſt extrema, aut grauis neceſſitas: itaque eſſet perplexus extra culpam ſuam. Item,aliàs Deus non bene ſuæ Eccleſiæ prouidiſſet de miniſtris tam neceſſarij ſacramenti; vix enim reperies ſacerdotes,qui tentationibus carnis non cõmoueantur.Vltimò, ſi ex cibo & potu inſurgeret motus impudicus in membris pudendis,aut verò in appetitu ſenſitiuo, repugnante voluntate, nõ propterea obligandus eſſet homo a cibo & potu abſtinere: ergo ſi ex audientia confeſſionis inſurgit motus inordinatus,non propterea ab illa abſtinendum eſt.

Solut.arg. Ad primũ. ¶Ad argumenta, ad primum dicendum eſt,quòd omnis ſeminatio voluntaria in ſeipſa, extra matrimonium, eſt peccatum mortale; cæterum non omnis ſeminatio voluntaria in ſua cauſa,extra matrimonium,peccatum eſt, vt eſt videre in eo qui polluitur in ſomnijs ex diſputatione habita de re venerea,aut ex audientia confeſſionis.Secundò reſpondetur, quòd ad hoc quòd voluntarium indirectè imputetur ad peccatum,eſt neceſſariũ quòd voluntas poſſit,& debeat,& non faciat.At verò pollutionem iſtam non tenetur voluntas cauere, vt patet; & ideo non eſt voluntaria.Tertiò,pollutio præelecta ſemper eſt peccatum mortale,ſed ſubſequuta ex neceſſitate materiæ,vel me comedente,non eſt peccatum,aut me diſputante.

Ad ſecundum. ¶Ad ſecundum dicendum,quòd pollutio quæ volita eſt in ſua cauſa iuſta & vrgente,nõ habet aliam malitiam,niſi eam quæ fuit in cauſa. Secundò dicitur,hoc argumentũ habere eaſdem ſolutiones quas babuit præcedens: atque adeò dicitur,nõ eſſe certam illam regulam, Qui vult antecedens, vult neceſſariò conſequens. quod videt ex tali antecedente ſubſequi: de quo alibi dictum eſt.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium dicendum,quòd qui ſine cauſa vrgente exponit ſe periculo pollutionis,abſque dubio peccat mortaliter,cæterum ſi ex cauſa vrgente & neceſſaria permittit pollutionem;& magis ex neceſſitate materię,quàm ex electione,nullum peccatũ eſt ſi fiat renitente voluntate. verbi gratia, ſi mulier exeat de domo ſua ſine cauſa, quando ſcit a iuuenibus ſe adamandã, certè peccat mortaliter; verum ſi egreditur e domo ſua ex vrgente cauſa, licèt intelligat ſe a iuuenibus adamandam, non peccat.

Ad quartũ. ¶Ad quartum dicendum eſt,ſicut ad tertium: ego enim non approbo illam regulam ſuperius inſinuatam, quòd ſi cauſa pollutionis eſt licita, quando pollutio eſt volita in ſua cauſa tantum,non eſt peccatum, addendum eſt,ſi cauſa iuſta eſt vrgẽs & neceſſaria,& polllutio ſequitur ex neceſſitate materiæ,& iam adhuc cũ iſta limitatione non eſt adeò certa,quin oppoſita ſit probabilis.

Dubium. An liceat de pollutione inculpabili gaudere. ¶Aliud dubium eſt, Vtrùm ſit licitum gaudere de pollutione tranſacta inculpabili, vel in ſomnis, vel ex audientia confeſſionis.Et videtur quòd ſic. Nam ſi obiectum voluntatis non eſt malum,voluntas non eſt mala;actus enim ex obiecto ſpeciem ſortitur: ſed illa pollutio fuit licita,& inculpabilis: ergo licèt de illa gaudere.

Prim. arg. Secundũ. ¶Secundò,acceſſus Iacob cum Lia fuit licitus, & inculpabilis: ergo licuit propterea delectari.

Tertium. ¶Tertiò,licitum eſt gaudere de mendaciis,& aliis peccatis quæ committunt ebrij, & ſtulti; ergo licitum eſt gaudere de pollutione quæ mihi in ſomnijs accidit.

Ad quartũ. ¶Quartò licitum eſt gaudere de fine conſequuto ex pollutione, ſcilicet de ſanitate: ergo licet de pollutione. Probatur conſequentia: nam quandocunque licet gaudere de fine, licet gaudere de medio neceſſario ad finem: ſed quando pollutio eſt volita in ſua cauſa, aut in audientia confeſſionis,aut in diſputatione de re venerea,eſt licita & iuſta, & non excuſatur ignorantia: ergo licitum eſt eam appetere, & conſequuta, de ea delectari. Ad hoc dubium autor ſummæ angelicæ,verbo, Pollutio, dicit tria; vnum eſt,quòd licet delectari. Secundum, quòd eſt licitum eam deſiderare. Tertium,quòd non eſt licitum eam procurare. In primo dicto conſentit Sylueſt.verbo, Pollutio §.ſecundo.& D.Tho.in 4 diſt 9.art.4.ad 4.

Summa angelica. Sylueſt.

Prim.cõcl. Quod licet deſiderare, licet procurare. ¶Pro explicatione eſt prima concluſio. Id quod eſt licitum deſiderare,licitum eſt procurare: quapropter ſi liceret deſiderare pollutionẽ, ergo pollutio eſt licita; ergo licebit eam procurare. Secundò,in omnibus aliis rebus quæ licèt deſiderare, licet procurare: ſed hæc pollutio de qua diſſerimus,eſt mihi commoda,& licita,& nulla lege interdicta: ergo licet procurare, ſi licet deſiderare. Sed videtur quòd hæc concluſio non ſit vera: nam licet mihi deſiderare quòd latro interficiatur, & tamen non licet procurare.

Obiectiones. Secundò licuit prophetis deſiderare mortẽ Chriſti, ſed nõ procurare: atq; adeo licitum eſt mihi conſulere alteri minus malũ,& tamen nõ licet procurare. Præterea licet mihi deſiderare ꝙ cõdemnatus ad mortẽ infringat carcerẽ, & tamen nõ licet procurare,nec adiuuare.

Solutio. Reſpondetur,in omnibus his caſibus,eo modo quo licet mihi deſiderare,licet procurare: licet vtique procurare vt Deus, aut Prætor interficiat latronem; idq; a Deo licet procurare oratione & prece: a Prætore verò debita iuſtitia. Præterea,licuit prophetis ſanctis deſiderare mortem Chriſti, eamq; orationibus poſtulare; & licitum eſt mihi conſulere alteri minus malum,& idipſum procurare per conſilium,&c.

Secun.cõc. ¶Secunda concluſio. Licitum eſt gaudere de bono ſubſequuto ex tali pollutione,ſcilicet de ſanitate. Hæc concluſio eſt aperta.

Tert.cõcl. Non licet gauderede pollutione inculpabili. ¶Tertia concluſio. Non eſt licitũ gaudere de pollutione inculpabili tranſacta in ſomniis: nam hæc pollutio ſuapte natura eſt peccatũ mortale: ergo non licet de ea gaudere. Secundò, hæc pollutio excuſata fuit per ignorantiã: quoniam nõ fuit voluntaria: ergo ſi aduertat voluntas,nullam habet excuſationem. Tertiò,habere delectationem de tali pollutione affert ſecum magnum periculum cõſentiendi: ergo. Quartò, non licet gaudere de eo quòd proximus a fera deuoretur, licèt hæc deuoratio ſit inculpabilis.

Quar.cõc. ¶Quarta concluſio. Non licet gaudere de pollutione ſubſequuta ex audientia confeſſionum.

Quin.cõc. ¶Quinta concluſio. Non licet deſiderare pollutionem ſubſequi ex audientia confeſſionum. Iſtæ propoſitiones patent:nam pollutio ſubſequuta ex audientia confeſſionum tantum habet excuſationem,quoniam eſt in ſua cauſa volita: ergo ſi eſt volita in ſe, nullam excuſationem poterit habere. Argumenta vero oppoſita, & alia quæ fieri poſſunt,facilè ſoluuntur ex dictis.

¶Circa hanc materiam ſupereſt aliud dubium explicandum; vtrùm in voluntate ſint ponendi etiam motus naturales,& liberi ſemipleni,vt ponimus in appetitu ſenſitiuo;

proderit

proderit enim hæc cognitio non ſolum vt intelligamus vim voluntaris, ſed etiam vt ſciamus, vtrùm omnis actus voluntatis proſequutiuus concupiſcentiæ prohibitæ ſit malus, & ſi malus, an ſemper mortalis. Ad huius rei expoſitionem eſt prima concluſio.

1. concl. In voluntate ſũt aliqui mot⁹ naturales & non liberi.

¶ In voluntate ſunt aliqui motus naturales, & non liberi, vt patet in pueris, & in amentibus: de quo latiſſimè diſputatum eſt ſupra quæſtio. 10. art. 2. & 3.

2. concluſ. Prima cõc.

¶ Secunda concluſio. In voluntate ſunt aliqui motus liberi ſemipleni, in quibus proinde non eſt niſi peccatum veniale: nam ſæpenumero complacentia uoluntatis eſt ex ſubita rationis apprehenſione, in qua non poteſt eſſe perfecta deliberatio: & ſic erit peccatum veniale.

2. conclu.

3. concluſ.

¶ Tertia concluſio. In voluntate ſunt actus plenè liberi. In hac concluſione probanda non eſt nobis neceſſe prodigere verba; eſt enim per ſe euidens.

EXPLICATIO ARTICVLI.

MVlta hic eſſent dicenda de conſenſu, quomodo pertineat ad rationem ſuperiorem, niſi eſſent à nobis vberrimè explicata ſupra q. 15. artic. 4. Nunc verò dubium quod hic proponit Caie. Operæpretium erit definire. Videtur quidem, quòd quemadmodũ cõſenſus in opus pertineat ad rationem ſuperiorem, ſic etiam conſenſus in delectationem; & quemadmodum cõſenſus in delectationem pertinet ad rationem inferiorem, ſic etiã conſenſus in opus. Nam ſicut per rationes inferiores non conſultis rationibus æternis poteſt ratio inferior conſentire in delectationem; ſic etiam in actum peccati: & ſicut ratio ſuperior neglectis rationibus æternis cõſentit in opus, ſic etiam aliquando conſentit in delectationem: ergo nulla eſt differentia, ſed indifferenter poteſt conſenſus in rationem inferiorem, & ſuperiorem referri. Hoc argumento cõuictus Caietan. dicit, quòd vterque conſenſus ſecundum rem, quando fit ſecundum rationes temporales, eſt rationis inferioris; quando verò fit ſecundum rationes æternas ſolas (vt ſi quis ex ſolo contemptu æternæ legis conſentit in delectationem, vel in actum) eſt rationis ſuperioris; in hoc tamen eſt differentia, quòd quando eſt rationis inferioris, eſt etiam ſuperioris, ſaltem negatiuè; quia tenetur obuiare dirigendo ſecundum legem æternam, & non obuiat: quando verò eſt ſuperioris, non eſt neceſſe vt ſit inferioris; quia non ſpectat ad inferiorem de propriis ſuperiori indicium deferre: vt cum quis morosè delectatur de iniuriis fidei. Verificatur itaque doctrina Auguſt. & D. Thom. per quandam appropriationem, quæmadmodum in diuinis ſapientia appropriatur Filio, bonitas Spiritui ſancto, non q. Spiritus ſanctus non ſit ſapiens, & Filius non ſit bonus; ſed quoniam a nobis prius intelligitur ſapientiam cõuenire Filio ex modo ſuæ proceſſionis, & bonitatem Spiritui ſancto. Sic ſtatuit Caieta. quòd rationi inferiori appropriatur conſenſus in delectationem; quia de lectatio occurrit primo rationi inferiori vt bonum quoddam tẽporale; at rationi ſuperiori occurrit act⁹ iudicandus an ſit licitus, vel non, ſecũdum regulas æternas. Quòd ſi ratio ſuperior non reprimit motum inferiorem, conſulendo leges æternas, iam conſenſus in delectationem imputatur ipſi nõ poſitiuè, ſed negatiuè ad modum iam expoſitum. Sed nobis videtur (quod alio in loco vberius explicatum eſt) differentiam in hoc cõſiſtere, quòd ratio inferior nunquam conſentit in actum peccati, niſi quatenus participat aliquid rationis ſuperioris, quatenus ratione ſuperiori regulatur, vel non regulatur cum poſſit regulari, quod apertè docet D. Thom. arti. ſequenti ad 1. Conſimiliter dico, quòd conſenſus in delectationem poteſt pertinere ad rationem ſuperiorem, quatenus delectatio eſt veluti vltimus actus, vltimo iudicio definitus; vt cum aliquis ſic ſtatuit: Volo delectari in cogitatione rei turpis, tametſi rem turpem non ſim facturus. Delectatio verò vt præambula eſt ad actum peccati, pertinet ad rationem inferiorem. Hæc de iſto articulo.

De conſenſu in delectatione, & in opus.

Caiet. ſententia.

Duæ opiniones.

Prima cõc.

Secunda concl. Authoris ſententia.

D. Thom. 3. Conclu.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶ Vtrùm conſenſus in actum peccati pertineat ad rationem ſuperiorem.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio eſt affirmatiua.

¶ Secunda concluſio. Conſenſus in delectationem communiter pertinet ad rationem inferiorem.

¶ Tertia concluſio. Conſenſus in delectationem aliquando pertinet ad rationem ſuperiorem. Probationes harum concluſionum ex eodem principio eruuntur. Nam in actibus humanis præambula eſt ipſa delectatio quæ inducit ad actum, & vltimò occurrit ipſe actus. Quare ſicut ad rationem inferiorem, quæ habet inferius iudicium, pertinet iudicium præambulum; ita ad rationem ſuperiorem pertinet conſenſus in actum: finale enim iudicium eſt de eo quòd vltimò occurrit, & ſic vltima ſententia per quam iudicium finaliter terminatur, ad ſuperiorem rationem pertinet; quamuis etiam de delectatione ratio ſuperior iudicare poſſit: quia quidquid ſubdirur iudicio inferioris, ſubditur etiam iudicio ſuperioris, ſed non ècontra.

ARTIC. OCTAVVS.

¶ Vtrùm conſenſus in delectationem ſine opere ſit ſemper peccatum mortale.

SVMMA TEXTVS.

DE propoſita quæſtionæ ſunt duæ opiniones diuerſæ. Prima dicit, quòd eſt mortale; alia, quod eſt veniale; & vtraque verum dicit, ſi rectè res expendatur. Pro quo eſt prima concluſio.

¶ Talis eſt delectatio, quale obiectum: ſi res eſt peccatum mortale, delectatio mortalis; ſi veniale, venialis, ſi indifferens, indifferens erit delectatio. Hæc concluſio liquida eſt de ſe, neque probatione indiget.

¶ Secunda concluſio. Si aliquis conſentiret in delectationem, quę eſt de cogitatione fornicationis, peccatum eſſet veniale, & interdum nullum peccatum: nam cogitatio ſecundum ſe non eſt peccatum mortale, ſed quandoque veniale, vt ſi quis inutiliter de ea cogitat; quandoque id erit ſine peccato omnino; vt ſi quis vtiliter cogitat de ea ad prædicandum, vel diſputandum.

¶ Tertia concluſio. Conſenſus in delectationem peccati mortalis, eſt peccatum morta-

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo nonnulla dubia ſunt explicanda, quorum notitia ad componendos mores, & vitam inſtituendam eſt omnino perneceſſaria. Prima dubitatio eſt; Quid ſi quis delectatur de opere cum propria vxore, ſiue præterito, ſiue futuro, & in eam delectationem lubenter conſentit, verbi gratia, vir cogitans de vxore abſente, & actu coniugij, voluntariè delectatur de illo, num in crimine tenetur? Reſpondet Caieta. in ſua ſumma, verbo, delectatio: idem eſſe iudiciũ, ſicut de opere, & ideo conſenſus in talẽ delectationem non poteſt eſſe mortalis: ſiquidem opus ipſum

De viro cõſentiẽte in actu coniugij præteriti. Caieta.

sum peccatū non est. Dicit tamen, ꝙ erit peccatū veniale; quia nec necessitas, nec pietas suadet sibi talē mentis occupationē: intellige, si fiat sine periculo. Sylvest. eodē verbo limitat, & dicit verū esse, si adest locus, & tempus, & voluntas consummandi: sed his seclusis, idem, inquit, est iudicium Sylvest. sicut de tactib⁹ impudicis. Sed quidquid Sylu. dicat, postquam delectatio nō est de opere prohibito, nō credo esse mortale.

¶Secundum dubium; Quid de vidua dicendū, quæ delectatur de opere præterito cū viro? Respōdet Caie. non peccare mortaliter: tum, quia delectatur de operib⁹ sibi licitis pro tēpore quando fuerunt licita; tum verò, qm̄ plus est distinctè expliciteq; approbare quā delectari: sed constat ꝙ vidua licitè approbat prædictas delectationes: peccat tamen venialiter in huiusmodi memoria, quia caret necessitate, & pietate talis delectatio. Limitat Syl. si sistat tantū in memoria de re præterita cum displicentia præsentis concupiscentiæ. Sed nō est opus superadditione huiusmodi limitationis, sed absolutè, & simpliciter vera est definitio Caiet. si tamen absit periculū. Verum est tn̄ ꝙ nō liceret, vt rectè admonet Syl. imaginari virum præsentem vt delectaretur.

¶Tertium dubiū; Quid si quis speret se habiturū puellā in vxorē, & delectatur in cogitatione futuri operis: de hoc dubio neq; Caiet. neque Sylu. verba faciunt, sed sequendo istorū autorū documenta, videtur ꝙ nō sit mortale. Et hæc fuit sententia doctissimi Patris Victoriæ. Nam idem est iudiciū sicut de opere futuro cum propria vxore: licet enim vellē cognoscere istā q̄n̄ erit vxor mea; & ex ista volitione naturaliter sequitur delectatio: ergo nō teneor vitare illā.

¶Quartum dubium; Sed quid si delectatur quis de opere cum muliere si esset vxor? putà; si esset vxor, vellem cognoscere eam, alioqui minimè, ex quo sequitur delectatio. Videtur ꝙ non sit peccatū mortale talis delectatio, postquā sequitur ex actu nō malo. Respondet Caiet. ꝙ est mortale peccatum; quia delectatio non sequitur ex actu conditionato. Pro quo obseruandum est, quòd cum aliquis desiderat actum coniugij cum aliqua conditionaliter, id est, si esset sua; non peccat: quoniam tale desiderū habet obiectum rationi consentaneum; sed cum delectatur quis de huiusmodi actu conditionato cogitato, delectatio ipsa nō spectat ad obiectum desideratum, & cognatum, quatenus est conditionale; ac per hoc redit ad naturam sui generis, scilicet delectationis morosæ de illicito concubitu, & relinquitur in specie delectationis voluntariæ de concubitu, ac si illa conditio non esset cogitata. Et quòd hæc doctrina sit ex necessitate amplectenda, vel ex hoc demonstratur: alioqui omnia replerentur libidinibus & delectationibus; nam & religiosus posset habere istas delectationes, & monachus in istis delectationibus conditionalibus occupari.

¶Quintū dubium; Quid sit sentiendū de delectatione tactuum, & aspectuum? Respondetur, pro regula generali habendum esse, ꝙ si delectatio est de opere bono, est bona; si de malo, est mala; & si de mortali, est mortalis; si de veniali, venialis. Tactus ergo si sunt mortales, putà, si sunt vel ex se, vel ex intentione libidinosi, velle delectari in illis erit mortale; si sunt honesti, velle delectari in illis erit honestum, vt cum sorore, vel secundū patriæ probatā consuetudinē sine alia mala intentione. Similiter dicendū est de aspectibus: videre enim speciosam mulierem de se non est peccatū, saltem mortale, & per consequens nec hoc facere delectationis causa, vt ait Caiet. vnde infert Sylu. & rectè, ꝙ nō solum facere, sed etiam pati tactus de genere suo impudicos, est mortale. Et idem est si patiatur tactus alioqui non impudicos, sed quos credit, vel dubitat fieri malo animo. Sed hoc vltimum intelligendum est, vt ait Sylvest. si possit vitare sine scandalo. Ex his infert Sylvest. ꝙ puellæ, alioqui castæ, quæ tamen sensuali amore allectæ consentiunt in delectationem osculorum, & complexuum; si delectatio sit ex amore libidinoso, erit mortale; si verò ex amore casto, erit vel nullum, vel veniale; sicut soror fratrē amat. sed de his dicetur in 2.2. in materia de temperantia.

¶Sed circa hæc vniuersa notandū est, quòd multum refert delectari in opere, vel in modo operādi: potest enim quis rex delectari hoc modo: si vellem occupare regnum Franciæ, sic & sic agerem, & his artibus vterer; & si vellem interficere hominem in duello, hoc & hoc modo facerem: neque hoc est mortale: sed vel curiosum, vel aliquando bonum, vt docet Caiet.

¶Sed iam dubium est; Quomodo cognoscemus quādo ratio nō consenserit concupiscentiis carnis? Certè si quis vbi primū aduerterit, sese cōuerterit ad aliquod remediū, more Sanctorū Patrū, D. Hieronymi, & Benedicti; quorū alter vicit carnis cōcupiscentias volutando se nudum in spinis, & vepribus; alter tundendo indesinenter pectus propriū saxo: aut si hoc difficile videtur, saltē placeat modus Christi, vincendi per scutum fidei, qui singulis suis tentationibus obiecit scripturā, dicens; Scriptum est. Sic quoq; cum tentatur Christianus, cogitet mandatū esse a Domino cœli & terræ; insuper scriptum esse in volumine legis; Non concupisces: & iterum; Neq; fornicatores, neq; adulteri regnū Dei consequentur. Ex quibus subinferat Christianus; ego qui sum qui resistam Domino Deo meo? & extra regnū Dei quid inueniā præter suppliciū & mortē? præter confusionē, & amaritudinem. Istud est vti fide, quæ suo loco adhibita miram habet vim superandi, iuxta illud Ioan. Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Si verò nec tale aliquid feceris, interim tamen cōstantiam retine mentis, nec dimouearis illectamentis carnis; tunc certū est te non consentire, iuxta Apost. Si quod nolo malū hoc ago, iam ego nō operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Præterea, si in principio fortiter cōcupiscentiæ obstiteris, iuxta illud, Beatus qui tenebit, & allidet paruulos suos; hoc est, prauas cōcupiscentis subito insurgentes; ad petram; petra autē erat Christus. Si nouissima quæ superuenient, ob oculos reuoces, prout sapiens dicit; Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Si cæperis incumbere studiosè alicui negotio sancto, & honesto; quoniam desideria (vt Sapiens inquit) occidunt pigrum; nolue runt enim quidquam manus eius operari, tota die cōcupiscit, & desiderat. Si igitur vnum ex præmissis, aut aliquid simile feceris, certū habe te non consensisse. Rursus, certū habe è diuerso, si manseris in otio, si luserit tecū hæc cōcupiscentiæ cogitatio, si cum aduerteris plenè nō resistas, fiet interea delectatio morosa, quæ nō est sine cōsensu, saltem interpretatiuo, vt superius explanatū est. Sed & illud animaduertendum est, ꝙ si sit vir probus, qui nō cognoscit se affectum ad res turpes, non est periculū quando dubitat an cōsenserit, ꝙ inclinet in meliorē partem, & credat se non consensisse: si verò sit homo desidiosus, & cōflictatur quoti diè cum suis passionibus, & sæpenumero cadit, declinandū est in deteriorē partem, & existimandum ꝙ consenserit.

Sylvest. De vidua quæ delectatur de opere præterito. Quar. cōc. Sylvest. De eo qui delectatur de actu futuro. Victoria. De eo qui delectatur in opere cōditionali. Caiet. Delectatio tactus & aspectus.

ARTIC. NONVS.

¶Vtrùm in superiori ratione possit esse peccatum veniale, secundum quòd est directiua virium inferiorum.

SVMMA TEXTVS.

Affirmans est conclusio; cuius sunt duæ probabiles: nam si aliquis cogitat de fornicatione, & delectatur de ipso actu cogitato; hoc non contingit, nisi quia affectio eius inclinatur ad hunc actum: nemo enim delectatur, nisi in eo quod est conforme appetitui suo. Quod autē ex deliberatione eligat vt affectus eius conformetur iis quæ secundū se sunt peccata mortalia, mortale peccatum est.

¶Quarta conclusio. Consentire in delectationē de operandi modo artificioso excogitato, nullum est peccatū nisi sit periculum consentiendi in opus. Probatio huius conclusionis est euidens: nam modus artificiosus nō est peccatum, neq; de eo cogitare: ergo delectatio de modo operandi, peccatum non est: vnde consentire in talem delectationem, peccatum non est.

Delectari in opere, aut in modo operandi. Cōclusio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

In his articulis parua est dubitatio; Num in ratione superiori, secundum quòd consuluit leges æternas cum deliberatione, Quomodo cognoscetur rationem nō consensisse in concupiscētiis carnis. 1. Ioan. 5. Rom. 7. Psal. 136. Eccl. 7. Dubitatio ad articulorum intelligentiam pertinens.

liberatione,& circa proprium obiectum poſſit eſſe peccatũ veniale? Et videtur quòd poſſit eſſe. Nam lex æterna præcipit non mentiendum eſſe,& tamen ratio ſuperior, ſi ex deliberatione conſentiat in actum mendacij, non peccat mortaliter, ſed tantùm venialiter. In aduerſum eſt doctrina D. Thom.in vltimo articulo, vbi docet ad finẽ articuli,quod circa proprium obiectum ſolùm contingit peccare venialiter in ſubitis motibus pp imperfectam deliberationẽ Reſpondetur, quòd ex doctrina huius articuli ſolùm colligitur, quòd quando obiectum proprium,rationis ſuperioris ex genere ſuo eſt peccatum mortale, poterit eſſe in ſuperiori ratione peccatum veniale ex ſubitis motibus:quod non eſt intelligendum de motibus primò primis, ſed de aliqua mora in reprimendis huiuſmodi motibus imperfecta. At verò reſpectũ obiecti inferiorũ virium nunquam ratio ſuperior poterit peccare venialiter, ſi obiectum ex genere ſuo ſit peccatum mortale. Et ratio eſt: quia tũc ratio ſuperior peccat, inquãtum eſt directiua virũ inferiorũ per deliberationem. Cæterùm ſi obiectum rationis ſuperioris ſit ex genere ſuo peccatum veniale: vt mendaciũ;haud dubiè, conſentire in illud etiam per deliberationem, erit tñ peccatum veniale; neq; contrarium huius docet Diu. Thom. in articulo.

Solutio.

Prima cõ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Apud veteres erat grauis quæſtio cum hæreticis, & maximè cũ Manichæis, de cauſa mali, vnde nam pctñ ortũ haberet: quę res multum torſit D. Aug. & detinuit illum in errore Manichæorum per nouem annos. Manichæi non referebant malum in noſtrum liberum arbitriũ, ſed in malum Deum; conſtituebant namque duos Deos, vnũ,ſummũ bonum, à quo oĩa bona; & vnum,malum,omnium malorũ cauſam. Contra hos diſputauit acerrimè D. Pater Aug. poſtquã conuerſus eſt ad veram fidẽ, præcipuè in lib. quem compoſuit contra Manichæos de natura boni; & in lib.de libero arbitrio; & in libr.2. de moribus Eccleſię, in diſputatione quam habuit cum Fortunato Manichæo. In his libris demonſtrat copioſè, peccatum eſſe referendum in nr̃am volũtatem,quæ pro ſua libertate operatur, nõ adhibita rationis regula. Pctñ itaque eſt germen liberi arbitrii,neq; cauſa eius extra voluntatem quærenda eſt: voluntate enim peccatur,aut rectè viuitur. Peccatur quidem, cũ voluntariè operamur, non adhibita rationis, aut legis diuinæ regula. Rectè viuitur, cũ adiuti diuina regula rectè operamur. Vnde pctñ nec animal eſt, nec angelus,nec dæmõ, ſed eſt mala ſoboles à teipſo voluntariè prorogata. Inuenta iſta cauſa in q̃ reducitur malum, triumphat Auguſ. cõtra Manichæos aſſerens, non eſſe quærendã cauſam peccati extra volũtatem, docetque ſubinde,potius habere cauſam deficientem,quàm efficientem; ſiquidem peccatum defectus quidam eſt: igitur peccatum non eſt aliqua natura quæ nos ſolicitet ad peccãdũ, ſed ortũ habet ex cauſa deficiente,ex bono p accidens, ex bono imperfecto, atque adeò ex bono qđ ex nihilo producitur. Quod vt vberius exponatur, tũ in moralibus, tum in naturalibus quo modo malũ oriatur, patefaciendum eſt.

Grauis qõ de cauſa mali.

Aug. Manichæorum error.

Secunda concluſio.

¶ Certè in naturalibus malum cõtingit ex parte agẽtis, ex

Tertia cõ.

Peccatum voluntatis germen.

Aug.ſ.cõf. c.10.lib.vnico de duabus animabus c. 10. & li. 3. de li. ar. c.17. & li. 3. contra Iulian. pelag.c.5.

Qũo oriatur malũ in naturalibus & moralibus

¶ Secunda concluſio. Deliberatus conſenſus in his quæ ex genere ſuo ſunt peccata mortalia, eſt peccatum mortale; & ideo ratio ſuperior ſemper mortaliter peccat, ſi actus inferiorum virium ſint peccata mortalia: nam in directione inferiorum virium ſemper ratio ſuperior habet ſe per modum deliberationis.

¶ Tertia concluſio. Ratio ſuperior circa proprium obiectum ſecundum ſimplicem intuitum poteſt habere aliquem actum inordinatum circa diuina; vt cùm quis patitur ſubitum infidelitatis motum, qui eſt peccatum veniale, antequam lex Dei plenè conſulatur; quamuis infidelitas ex ſuo genere ſit peccatum mortale: ſed poſt deliberationem ſi talis motus maneret, eſſet peccatum mortale: & ideo circa proprium obiectum etiam ſi ſit peccatum mortale ex genere, poteſt ratio ſuperior peccare venialiter in ſubitis motibus.

QVÆSTIO LXXV.

De cauſis peccatorum in communi, in quatuor articulos diuiſa.

DE hac re diſſerunt Theologi in 2.diſt.36.& D.Thom.q.3.de malo,& 1.p.q.48. & 49.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm peccatum habeat cauſam.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio prima. Omnis entis tam priuatiui,quam poſitiui,danda eſt cauſa, excepto Deo. De ente poſitiuo non eſt dubium. De priuatiuo patet: nam poteſt geminam habere cauſam: vnam negatiuam,ſicut cauſa tenebrarum eſt abſentia luminis; alteram poſitiuam, quæ eſt cauſa per accidens priuationis,vt ignis eſt cauſa per ſe caloris, per accidens vero cauſa frigiditatis.

¶ Secunda Concluſio. Om-

tis,ex parte effectus,ex parte materiæ,& ex parte formæ. Ex parte quidem agentis, quando patitur agens defectum virtutis,ex quo ſequitur actio deficiens, vt patet in membro impedito, ſiue imbecillo,in tibia clauda,in arbore vitioſa,quæ proinde fructum vitioſum producit. Hoc malũ ortum habuit ex bono; quia producitur ab agẽte; cui accidentarium eſt quòd habeat defectum virtutis: atq; de hoc malo verificatur illa ſentẽtia, quòd habeat pro causam deficientẽ quàm efficientem. In quo malorum genere in vniuerſum hoc inuenit, quòd id quod perfectionis eſt in effectu, in cauſę perfectionem reducẽdum eſt: ſic ſe habet res ĩ noſtra voluntate. Nam voluntas accedens ad operandũ non adhibita rationis regula producit malum actum voluntarium, in quo id quod eſt perfectionis, in bonitatem voluntatis referendum eſt; quidquid verò vitij, in defectum regulæ reducendũ. Dicitur autem noſtra voluntas cauſa per accidens peccati, quia accidit operãti, & volenti quòd operetur non adhibita rationis regula. Rurſus dicitur cauſa deficiens, quia operatur cum tali defectu non adhibita rationis regula. Ex his ſequitur, ꝙ quando cauſa quę producit effectum eſt ex omni parte perfecta,& omnibus modis indeficiẽs, defectus operationis non eſt in talẽ cauſam referẽdus, ſed oportet inuenire aliã deficientẽ cauſam, in quã referatur. verbi gratia. vitiũ fructus in arbore nõ debet reduci in cauſas vniuerſales, quæ in ſuo genere ſunt perfectiſſimæ, ſed in cauſam proximã, ſcilicet in radicem arboris putridam, & deficientem. Ad eundem modum peccatũ non eſt reducendũ in Deum; vt olim faciebant Manichæi,& noſtra ætate faciũt Lutherani; ſed in noſtrã voluntatẽ, quæ operatur peruerſe, nõ adhibita rationis regula. Explicato iam & probato quemadmodũ malũ oriatur ex defectu agentis, operæpretiũ erit explicare quomodo oriatur ex parte effectus,& ex parte materiæ,atq; adeò ex parte formæ. Ex parte materiæ oritur, quãdo nõ eſt bene diſpoſita ad ſuſcipiẽdã agentis impreſſionẽ: qua de cauſa eueniunt mõſtra in partu mulierũ. Ex parte formæ, quãdo formæ adiungitur ex neceſſitate priuatio alterius formæ,& ſic generatio vnius, eſt corruptio alterius: & ꝙ vni eſt cõmodum, alteri eſt incommodũ,& præter intentionẽ operantis. Nõ aliter in moralibus voluntas accedẽs ad operandũ non adhibita rationis regula,& intendẽs aliquod bonum cõmutabile, incurrit indefectũ,& peruerſitatẽ, quæ ex neceſſitate ſequebatur ex bono commutabili amato non ſecundũ rationis regulam, quamtamen ipſa nõ prætendebat; perinde atq; ſi quis quærens theſaurum inueniret viperã. Ex his patet (vt ego arbitror) quomodo actus peccati habeat cauſam, & quomodo in voluntatem noſtram operantem nõ adhibita rationis regula ſit referendus. Et quanquam hæc doctrina verificetur expreſſe & diſtinctè de peccato cõmiſſionis, põt ſine dubio verificari etiam de peccato omiſſionis; tum, qm̃ omiſſio non datur ſine actu, vt ſuprà probatũ eſt; tum vero, quoniã in ipſa omiſſione poteſt cõſiderari aliquid cuius voluntas ſit cauſa per ſe, eo modo quo negatio eſt cauſa negationis & affirmatio cauſa affirmationis: & hoc erit abſentia actus poſitiui ſecũdum ſubſtantiam, cui adiungitur aliquid per accidens, & præter intentionem: & id quidem eſt auerſio,& inordinatio a diuina lege, propter quam omiſſio eſt mala, & culpabilis.

Tert.cõcl. Quar.cõc. Quare voluntas cauſa per accidens peccati dicatur, & cauſa deficiens. Cõcluſio. Carẽtia regulę rationis,& legis diuinæ. Nulla creatura ſuapte natura impeccabilis eſt, nec talis poteſt a Deo creari. Sola diuina volũtas ſuapte natura eſt impeccabilis.

¶ Tertia concluſio. Cauſa per accidens debet reduci ad cauſam per ſe, ſicut cauſa corruptionis frigiditatis debet reduci ad cauſam productiuam caloris. Itaque prius eſt cauſa per ſe, quàm per accidens: prius enim ignis immittit calorem quàm ſit priuatio frigiditatis. Non aliter in noſtro propoſito, voluntas prius per ſe producit actum voluntarium in ordine ad aliquod bonum commutabile, ex quo per accidens ſequitur deformitas in opere, & carentia rectitudinis debitæ ineſſe.

¶ Quarta concluſio. Voluntas carens rectitudine rationis, & regulæ diuinæ, accedens ad operandum, non adhibita regula rationis, eſt cauſa per ſe actus voluntatij, per accidens vero eſt cauſa deformitatis, & carentiæ rectitudinis. Itaque quod eſt poſitiuum in peccato, in voluntatem, tanquam in cauſam referendum eſt; cæterum deordinatio, atque deformitas in defectum rationis & voluntatis referenda eſt.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm peccatum habeat cauſam interiorem.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio ſic habet. Peccatum habet cauſam interiorẽ mediatam, & immediatam. Immediata quidem & proxima cauſa humani actus eſt ratio, & voluntas ſecundum quã homo eſt liberi arbitrij: cauſa autem remota, eſt apprehenſio ſenſitiuæ partis,& etiam appetitus ſenſitiuus. Cauſa enim peccati eſt aliquod bonum apparens motiuum cum defectu debitæ regulæ, vel legis diuinæ: ſed motiuum quod eſt apparens bonum, pertinet ad apprehenſionem ſenſus,& ad appetitum: abſentia verò debitæ regulæ pertinet ad rationem, quæ nata eſt talem regulam conſiderare: at ipſa perfectio actus volũtarij peccati pertinet ad voluntatem, ita quòd ipſe actus voluntatis, & approbatio, præmiſſis ſuppoſitis, eſt peccatum.

¶ In ſolutione tertij eſt cõſiderandum vnum myſterium reconditum quòd carentia regulæ rationis,& legis diuinæ in noſtra voluntate, quę accedit ad operandum malum, antequã operetur, non habet rationẽ mali, nec pœnæ, nec culpæ, ſed eſt pura negatio: & habet hoc ex hoc quòd eſt condita ex nihilo, & ex hoc quòd eſt condita liberi arbitrij potẽtis deficere. Ratio eſt: quoniã noſtra volũtas nec eſt regula infallibilis, nec neceſſario coniungitur regulę infallibili in ſuis operationibus, & ideo poteſt deficere in ſuis operationibus. Iſta enim pura negatio eſt prima radix, & primum principium peccati: vnde peccatum nõ habet pro cauſa aliquod malũ, nec aliquam ſubſtantiam malam, ſed bonã voluntatẽ cum negatione alterius boni, ſcilicet cum negatione regulæ rationis, aut legis diuinę; quam negationem (vt dicit Aug.) habet ex hoc ꝙ eſt condita ex nihilo. Ex hoc ſequitur primò, ꝙ nulla voluntas, & nulla natura creata, poteſt eſſe impeccabilis ſuapte natura. Secundò ſequitur, ꝙ nulla natura poteſt a Deo creari, quæ ſuapte natura ſit impeccabilis. Probatur: nam omnis creatura eſt cõdita ex nihilo: ergo omnis creatura ſuapte natura tendit in nihilum: ergo poteſt deficere. Item omnis creatura habet aliquã imperfectionem; ſolus Deus habet omnem perfectionem: ergo poteſt deficere omnis creatura. Item, omnis creatura nõ eſt regula infallibilis, nec coniungitur neceſſario regulæ infallibili in ſuis operationibus: ergo poteſt deficere. Tertiò ſequitur, ꝙ ſola diuina voluntas ſuapte natura eſt impeccabilis, quia illa ſola eſt ipſamet regula infallibilis ad operandum. Vnde dicit Paulus. Nunquid iniquitas eſt apud Deum? abſit. & ad Epheſ. cap. 1. Omnia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ. Notate quod in diuina voluntate ſemper eſt conſilium, & ſemper eſt ratio. Quartò ſequitur, quòd ſi aliqua natura eſt impeccabilis, habet hoc ex gratia, & ex diuino fauore & participatione diuinæ naturæ, non tamen ex propriis naturæ ſuæ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

VIdebitur fortaſſis alicui, quòd appetitus ſenſitiuus, & ſenſus ſint cauſæ immediatæ peccandi; ſiquidem peccatum ferè ſemper oritur a ſenſu,& concupiſcentia ſenſibili,&

li, & consummatur in voluntatis consensu. Dicendum tamen est, quòd intellectus, & voluntas non dicuntur causæ immediatæ peccati, ex eo ꝙ primò ad peccatū concurrant, sed dicuntur causæ immediatæ peccati, quoniā peccatū in illis immediatè consistit; peccatum enim nō est, nisi voluntas libere consentiat. Sed illud notandū est ex domino Ca. ꝙ tres istarum causarū concurrunt quantū ad specificationē, nā iudicium sensus, & appetit⁹ sensitiuus, atq; etiam ipsa ratio tantum faciunt apparere obiectum pulchrum, & elegās, & determināt voluntatē ad istum actum, & non ad actum oppositum; cæterùm sola voluntas est causa peccati quantum ad exercitiū; quoniā istæ repræsentationes nō necessitant voluntatem, sed ipsa liberè se mouet; & ideo in illa consummatur nostrū malum, & nostrū exitiū. Legite Caietan.

Intellect⁹ & voluntas causæ immediatę dicuntur peccati.

Caiet.

Cōclusio.

Voluntas sola causa peccati quantū ad exercitiū.

ARTIC. TERTIVS.

Vtrùm peccatum habeat causam exteriorem.

SVMMA TEXTVS.

Conclusio. Aliquid exterius potest esse aliqua causa mouens ad peccandū, non tamen sufficienter inducens, vnde causa sufficienter complens peccatum est sola voluntas. Etenim homo, vel dæmon persuadent peccatum, & rationē mouent. Possunt etiam sensibilia exteriora mouere appetitum sensitiuū, ex quo inducatur homo ad peccandum, quamuis ista ex necessitate non moueant, licèt aliquo modo disponant. Nec etiam appetitus sensitiuus ex necessitate mouet rationē & voluntatem.

ARTIC. QVARTVS.

Vtrùm peccatum sit causa peccati.

SVMMA TEXTVS.

Conclusio est affirmās. Nam cum peccatum habeat causam ex parte actus, hoc modo potest esse causa alterius, sicut vnus actus potest esse alterius causa.

EXPLICATIO ARTICVLI.

D. Thom. intentio.

Cōclusio.

IN hoc articulo, atq; etiā in præcedētibus hoc vult statuere D. Thom. pro certo, ꝙ peccatum nō est aliqua natura, quæ nobiscum exterius pugnet; & quòd nulla res, nec exterior, nec interior potest sufficienter mouere nostram voluntatem ad peccandum. Ex quibus principiis liquido constat, quòd peccatum sit malum liberi arbitrij, germenq; voluntarium. Sequitur rursus, quòd extra voluntatem causa peccati quærenda non sit.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrùm ex vno peccato aliquando aliud sequatur necessario.

IN hoc articulo perspicua sunt omnia, solum illud habet dubitationem; vtrùm vnum peccatum possit esse causa sufficiens alterius peccati; ita vt necessario sequatur ex illo: quod pertinet ad illam quæstionem de perplexitate, vtrùm ne possit dari homo perplexus sic, vt quidquid faciat, necessario peccet. Et breuiter, & summatim dicendum est, quòd in sensu diuiso vnum peccatum non sequitur necessario ex alio; quia potest pœnitere de primò, sed in sensu composito bene potest consequi necessario, si non pœnitet: vt qui habet concubinam, & tenebatur celebrare, quidquid faciat, si non pœnitet, & deserat concubinam, imputatur ei ad peccatum: si celebrat, peccat; siquidem celebrat in peccato mortali; si non celebrat, peccat, siquidem tenetur celebrare, & potest; ergo si non celebrat, in crimine tenetur. Quando vero asserunt Theologi neminem in hac vita esse perplexum, & constrictū, vt quidquid faciat peccatum sit, intelligunt sine culpa sua. Rursus intelligunt in sensu diuiso, non autem in sensu composito, prout iam expositum est.

QVÆSTIO LXXVI.

De causis peccati in speciali; & primò de ignorantia, in quatuor articulos diuisa.

Introductio in tractatum de ignorantia.

Et secundum quatuor genera causarum vnum peccatum contingit esse alterius causam. Primo, secundum modum causæ efficientis, vel mouentis secundum se; vt cum ex vno actu humano disponitur ad similem facilius cōmittendum: ex actibus enim causantur dispositiones, & habitus inclinantes ad similes actus. Sed etiam per accidens potest; quia per vnum peccatum, cum homo amittit gratiam, vel verecundiam, vel aliud retrahens a peccato, ex hoc incidit in aliud; & sic primum est causa secundi per accidens. Secundū verò genus causæ materialis peccatum est causa alterius, inquantum ei præparat materiam: sicut auaritia præparat materiam litigio. Sed secundum genus causæ finalis vnum peccatum est causa alterius inquantum propter finem vnius peccati aliquis committit aliud peccatum; vt si quis committat simoniam propter finem ambitionis. Et quia finis dat formam in moralibus, ex hoc etiā sequitur, quòd vnum peccatum sit causa formalis alterius: nam si quis cōmittit fornicationem propter furtum, fornicatio est sicut materiale, furtum verò sicut formale.

TRactatus de ignorātia quā sit vtilis & necessarius, vel ex hoc est videre, ꝙ in sacris literis inueniuntur quidā ꝓpter ignorantiā grauiter reprehensi, & ècōtra multi excusantur propter ignorātiā. De primo dicitur; Si qs ignorat, ignorabitur. & iterum. Habētes intellectū alienatū a via Dei per ignorantiā, & Hier. 5. reprehenduntur ignorātes viā Dei sui. & Ro. 10. ignorantes Dei iustitiam. & Psal. 24. Delicta iuuentutis meæ; & ignorātias meas ne memineris. & Paulus. Testimoniū illis perhibeo, ꝙ æmulationē quidem habēt, sed nō secūdū scientiā. & in Euāgelio; Vt omnis q persequitur vos, arbitretur se obsequiū præstare Deo. & alibi: Quia nō cognouisti tem p⁹ visitationis tuæ. Ex alia parte videntur multi excusati, in grauissimis quidem alioqui crimi nibus, ꝓpter ignorantiā, vt patet ex Paulo. Misericordiā Dei cōsequutus sum, quia ignorās feci in incredulitate mea. & Petrus excusat occisionē Christi dicens; Et nunc fratres scio ꝙ per ignorantiam fecistis. Sed ignorantia quid sit, & quomodo in varia genera distribuatur, paucis explicandum est. Ignorantia vt pertinet ad humani ingenij vitium, est quando quis non satis intelligit quid faciat, aut dicat. Differtq; inter ignorantiam, & nescientiā, autore D. Tho. in 2. art. huius quæstionis, quòd ignorantia non dicitur respectu omniū quæ homo potest scire absolutè, sed eorū quæ aptus natus est scire secundū statū personæ. Non enim rusticus dicitur ignorare Geometriam propriè, sed nescire. Vnde ignorātia est, cum quis est ignarus rerū quæ ad se pertinēt; nescietia verò, cum nescit ea quæ ad se nō attinent. Sed de vocibus non ex professo disputamus; nam alioqui in cōmuni sermone, altera vox pro altera sæpe vsurpatur. Ignorātia vero variis diuisionibus manifestatur, ꝙ alia sit priuatiua, alia positiua; alia vincibilis, alia inuincibilis; alia voluntaria, alia inuoluntaria; alia antecedens, alia cōsequens; alia cōcomitans; alia iuris, alia facti & iuris; alia est iuris diuini, alia humani; & iuris diuini, alia est iuris diuini naturalis, alia positiui. His, & aliis similibus distinctionibus diuiditur ignorantiæ regnū, quod de se latissimū est, de quibus in q. 6. definiuimus, dicemusq; vberius in sequentibus. His principiis cōstitutis, veniamus ad quæstiones, quas D. Tho. quatuor mouet præcipuas, ex quibus aliæ oriuntur; de quibus edisserūt Theologi in 2. dist. 22. & Summistæ verbo, ignorantia.

Disputatio de ignorantia, necessaria.

Vtrū peccatum pōt esse causa alterius secundū quatuor causa tū modos.

1. Cor. 14. Ephes. 4.

Hier. 5.

Psal. 24.

Rom. 10.

1. Tim. 1. Act. 3.

Ignorantia quid? Discrimen inter ignorantiā, & nescientiā.

Ignorantiæ diuisio.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

De inuincibili ignorantia, an sit causa peccati.

IN hoc articulo est breuis dubitatio, quæ sit ista ignorantia quę est causa peccati; & præcipuè dubitatur de ignorantia inuincibili, vtrùm sit causa peccati. Et videtur quòd non. Nam si aliquid fiat ex ignorantia inuincibili, iam non est peccatum: veluti cũ Iacob accessit ad Liam: ergo talis ignorantia nõ est causa peccati. Idẽ confirmatur. Nam si ignorantia excusat actum a culpa, sicut excusat ignorantia inuincibilis, iã nõ est peccare ex ignorãtia.

1. concl. ¶ In cõtrarium est. Nam illa ignorantia, quæ tollit scientiã prohibentem actum peccati, est causa peccati, prout docet Diuus Tho. in articu. sed ignorantia inuincibilis tollit scientiam, quę si adesset prohiberet actum peccati: ergo est causa peccati. In

2. concl. explicationem huius dubitationis

Caiet. explicatio. scribit Caie. q̃ omnis ignorantia quę tollit scientiã, qua posita, non poneretur peccatum, dicitur causa peccati; & hæc põt esse iuris, facti, antecedens, consequens, voluntaria, inuolũtaria, vincibilis, inuincibilis: & ad summum, omnis ignorantia, excepta concomitante. Concomitans autem nullo modo potest esse causa peccati: qđ patet duplici argumẽto. Primò, illa ignorãtia est causa peccati, quæ tollit scięntiam prohibẽtem actum peccati: sed ignorantia concomitans non tollit scientiam prohibentem actum peccati: nam etiam si adesset scientia, committeretur peccatum. Secundum argumentum est, quia in tantum aliqua ignorantia est causa peccati, inquantum facit peccatum inuoluntarium, vel simpliciter, vel secundum quid; quælibet autem

Arist. ignorantia facit aliquo modo inuoluntarium, præter concomitantem, prout docuit D. Tho. suprà quæst. 6. & Aristo. 3. Ethic. Et ad argumentum propositum, ad probandum q̃ ignorantia inuincibilis non sit causa peccati, respondet Caie. non esse faciendam vim in verbo: intelligitur enim, vel peccati quod est, vel quod esset si sine ignorantia fieret. Et profectò hæc sententia Caiet. videtur esse multum consentanea & veritati, & doctrinæ Aristotelicæ. Nam quando quis ex ignorantia inuincibili interficit hominem, dicitur ex ignorantia feciſſe homicidium, & propter ignorantiam ab homicidio excusari: ergo ignorantia fuit causa homici-

Adriani sẽ sentia. dij. Sed Adrianus quodlibeto quarto docet, quòd si ignorantia excusat a peccato, non est causa peccati, quæ sententia doctioribus magis probatur. Nam peccatum est actus peccantis; sed tunc nullus est peccans: ergo nullum est peccatum: ergo talis ignorantia non causat peccatum. Deinde peccatum est voluntariũ; sed talis ignorantia causat omnino inuoluntarium: ergo efficit vt non sit peccatum, tantum abest vt sit causa peccati. Præterea ob id talis ignorantia excusat omnino a pcto, quia de facto non causat peccatum: ergo absolutè & simpliciter non est causa peccati. Ad hęc peccatum non solum dicit actum, sed ẽt deformitatem: sed cùm quis operatur ex tali ignorantia, nulla est deformitas: ergo ignorantia inuincibilis nõ est causa peccati. Certè si ignorantia inuincibilis ob id esset causa peccati, quia est causa actus, qui secundũ se est peccatum, sequitur quòd Deus esset causa peccati, siquidem est causa actus, qui est peccatum. His argumentis probatur sufficienter, quòd ignorantia inuincibilis non est causa peccati. Quando ergo dicit D. Tho. in articulo quòd illa ignorantia est causa peccati, quæ tollit scientiam prohibẽtem peccatũ, intelligitur, quando actus qui sequitur ex ignorantia, reuera est peccatũ; & tunc verum est, quòd si ignorantia tollit scientiam, qua posita peccatum non fieret, ista ignorantia est causa peccati, sed quando est ignorantia inuincibilis, iam non est peccatum: non ergo loquitur de ignorantia inuincibili.

3. conclu.

Exponit D. Thom.

1. conclu.

Dionys.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm ignorantia sit causa peccati.

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Duplex est causa ex 8. Phisicorum; per se, & per accidens, Per se, quidem est, quæ propria virtute mouet: sic generans est causa mouens grauia & leuia. Per accidens verò sicut remouens prohibens; qui enim remouet impedimentum quo lapis detinebatur ne descẽderet in locum suum, est causa per accidens quare lapis descendat.

¶ Secunda conclusio Actus humani procedunt à ratione per duplicem scientiam, scilicet vniuersalem, & particularem: ratio enim humana conferens de rebus agendis, vtitur quodam syllogismo, cuius conclusio est, iudicium, siue electio aut operatio; actiones verò in singularibus sunt. Vnde conclusio syllogismi operatiui semper est de re singulari; conclusio autem de re singulari nunquam colligitur ex propositione vniuersali, nisi mediante aliqua propositione singulari, sicut homo prohibetur ab actu patricidij, per hoc quòd scit patrem non esse occidendum, & per hoc, quòd scit hunc esse patrem, conficiturque sic syllogismus; Pater non est occidendus; hic est pater; ergo hic non est occidendus.

¶ Tertia conclusio. Vtriusque rei ignorantia potest esse causa peccati, scilicet vniuersalis principij, quod est veluti regula rationis; & singularis circunstantiæ, si tollat scientiam prohibentem actum peccati: nam talis ignorantia tollit scientiam, quæ si adesset, non sequeretur peccatum: ergo est veluti causa remouens scientiam prohibentem peccatum. Quare si voluntas alicuius sic esset disposita, vt non prohiberetur ab actu parricidii, etiam si patrem agnosceret; ignorantia patris non est huic causa peccati, sed concomitanter se haberet ad peccatum; vnde talis non peccaret propter ignorantiam, sed peccaret ignorans, secundum philosophum 3. Ethic.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm ignorantia sit peccatum.

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Ignorantia à nescięntia differt: quia nescientia simplicem negationem scientiæ dicit, secundum quem modum Dionysius ponit illã in Angelis. Vnde cuicunque deest scientia aliquarum rerũ, potest dici nescire illas; sed ignorantia importat priuationem scientiæ eorum, quæ ali-

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN explicationem huius articuli, graues & perdifficiles quæstiones explicandæ sunt; & vt à facilioribus exordiamur. Quæstio est; vtrùm ignorantia sit peccatum. A parte negatiua sunt argumenta.

Vtrũ ignorantia sit peccatum.

¶ Nam peccatum (autore Augustino) est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei: sed ignorantia nihil horum est: ergo peccatum non est.

Primum. ¶ Deinde ignorantia si est peccatum, est inquantum uoluntaria; quia peccatum consistit in voluntate; & per consequens ignorantia solùm est effectus peccati.

Aug. Secũdum. ¶ Tertiò arguitur. Nam omne peccatum opponitur per se virtuti morali: sed ignorantia per se solùm opponitur scientiæ, quæ est virtus intellectualis: ergo non est per se, & propriè peccatum.

Tertium.

¶ Quartò,

Quartum. ¶ Quartò, ſi ignorantia per ſe eſt peccatum; ergo quamdiu manet ignorantia, ſemper quis peccaret continuè: quod videtur falſum, & improbabile.

Quintum. ¶ Quintò ſic. Si ignorantia eſt peccatum, ſequitur quòd non poſſit deleri per pœnitentiam, Patet conſequentia; qa p pœnitētiā nō tollitur ignorātia.

1.conclu. Homo tenetur ſcire quæ ſunt fidei.

¶ Qō propoſita pēdet ex alia; vtrū homo teneatur ſcire aliquid, Si.n.homo tenetur ſcire aliquid; ignorare illud, euidens eſt q̄ erit peccatum. Sit ergo prima propoſitio in expoſitionem vtriuſque qnæſtionis.

¶ Homo ſcire tenetur ea quæ ſunt fidei. Nam omnes homines tenentur credere articulos fidei, & ſecundum fidei doctrinam vitam dirigere; ergo tenentur ſcire ea quæ ſunt fidei. Cō-

quis aptus natus eſt ſcire.

¶ Secunda concluſio. Inter ea quæ homo aptus natus eſt ſcire, quædam ſcire tenetur, quædam non. Prima ſunt ea, quæ ſunt fidei, & vniuerſalia iuris præcepta, & ſinguli, quæ ſpectant ad eorum ſtatum & officium.

¶ Tertia concluſio. Ignorantia eorum quæ homo poteſt & tenetur ſcire, eſt peccatum, ſi oriatur ex negligentia: nam qui negligit habere, vel facere quod tenetur, peccat peccato omiſſionis; & ideo talis ignorantia peccatum eſt.

¶ Quarta concluſio. Si neſciat homo ea quæ ſcire non poteſt, quorum ignorantia dicitur inuincibilis, non imputatur homini ad negligentiam, neque ad peccatum: nemo enim obligatur ad impoſſibile, & ad id quod in ſua poteſtate non eſt.

¶ Quinta concluſio. Ignorantia eorum quæ quis ſcire nō tenetur, prout ſunt theoremata Geometriæ, & ſimilia, non eſt peccatum: nam vbi non eſt obligatio ad ſciendum, ignorantia, aut neſcientia peccatum non eſt.

parochus tenetur ſcirè vtrùm ſubditi fecerint confeſſionem annualem, & vtrùm receperint Euchariſtiam in Paſchate, quæ omnia pertinent ad ſcientiam facti. Ex his concluſionibus patet explicatio alterius quæſtionis, in qua quæritur; vtrum ignorātia ſit peccatum, quæ elucidatur ſufficienter duabus concluſionibus.

¶ Prima. Ignorantia aliqua eſt peccatum. Probatur primò ex pſalmo 24. Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris, & 1.Corin.14. Qui ignorat, ignorabitur. Item patet euidenti ratione: quia homo tenetur ſcire aliquid, vt ſatis probatum exiſtimo: ergo ignorantia illius, vel omiſſio, quod pro eodem capio, erit peccatum.

Aliqua ignorantia peccatum eſt.

1.Cor. 14.

Mar. vlt. Ioan. 15. Auguſt. 1. Cor. 14.

gruentia argumenti inde probatur: quia nemo poteſt diſtinctè credere quòd ignorat: nulluſque poteſt vitam dirigere ad normam quam non intelligit. Eadem veritas patet ex illo; Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit &c. & Ioan. 15. Si non veniſſem, & loquutus eis fuiſſem, peccatum nō haberent. quem locū intelligit Auguſtinus de peccato infidelitatis: tenebantur ergo credere; ac per conſequens ſcire, & cognoſcere quid credendum ſit. Ad extremum probatur ex illo; Qui ignorat, ignorabitur; ſermo eſt de ignorantia rerum diuinarum. Cum ergo pœna non inferatur niſi pro culpa, euidens eſt, quòd ignorare ea quæ ſunt fidei, peccatum ſit.

2.conclu. Homo tenetur ſcire præcepta decalogi. Deut. 6. Eſa. 5. Hier. 4.

¶ Secunda concluſio. Homo tenetur ſcire vniuerſalia iuris naturalis præcepta, vt ſūt præcepta decalogi. Probatur, Nam Deuteronō 6. præcipitur omnibus ſcire legem Dei, cum dicitur; Hoc quod ego præcipio tibi hodiè, erit in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis: ergo omnes tenentur ſcire hanc legem; ergo ignorare peccatum eſt. Et confirmatur: quia in ſcriptura maximè reprehenditur ignorantia legis Dei, Iſaiæ 5. & Hieremiæ 4. Præterea probatur; homines tenentur ſeruare hæc præcepta, & non poſſunt ſeruare niſi illa cognoſcant: ergo.

3.conclu. Homo tenetur ſcire ea quæ ad ſuum ſtatum pertinent iuris poſitiui. Rom. 13.

¶ Tertia concluſio. Homo tenetur ſcire ea quæ ſunt iuris poſitiui, quæ ad ſuum ſtatum pertinent. verbi gratia tenetur fidelis ſcire quòd ſit ieiunandum in quadrageſima; q̄ ſint confitenda peccata ſemel in anno. Probatur. Nam omnes fideles ad hæc præcepta obſeruanda tenentur; at non poſſunt illa ſeruare, niſi ſciant: ergo tenentur ſcire. Deinde, quicunque fidelis tenetur obedire præpoſitis & prælatis ſuis, vt habetur planè ad Romanos decimotertio, & primæ Petri ſecundo: ergo tenetur ſcire leges in quibus oportet obedire.

4.conclu.

¶ Quarta concluſio. Singuli tenentur ſcire ea quæ ad eorum ſtatum, vel officium ſpectant: nam ſi quis non ſcit ea quæ ad ſtatum & officium ſuum ſpectant, neceſſum eſt eū turpiter, & culpabiliter labi, nec poterit ſatisfacere officio ſuo. Itaque probatio concluſionis hæc eſt. Quilibet tenetur ſatisfacere officio ſuo: ſed nō poteſt ſatisfacere officio ſuo, nec ea quæ ſui ſtatus ſunt debitè exequi, niſi ſciat ea quæ ad officium & ſtatū ſuum ſpectant: ergo tenetur ea ſcire.

5.conclu. Tenetur homo nō nullas circunſtātias ſcire.

¶ Quinta concluſio. Non ſolum tenetur homo ſcire ea quæ ſunt fidei, & vniuerſalia iuris præcepta, & ea quæ ad ſuum ſtatum vel officium ſpectant; ſed etiā circunſtitias nonnullas quæ ad res agendas ſpectant; quarum rerum cognitio vocatur a iuriſperitis ſcientia facti. Certè tenetur Epiſcopus ſcire mores ſubditorum ſuorum, & quemadmodum ea quæ ſunt diuini cultus exerceantur. Nam prælati non ſolum tenentur ſcire leges ſecundum quas debent gubernare ſubditos, ſed etiam vtrū leges ſeruentur: hoc enim eſt officium paſtoris, cognoſcere vultum pecoris ſui, & mores ſubditorum ſuorum. Deinde prælatus tenetur corrigere delinquentes: ergo tenetur ſcire delicta: & hoc eſt quod dicit Paulus. Qui præeſt in ſolicitudine: ſolicitudo enim circa facta ſingularia verſatur. Denique idem probatur. Nam

Rom. 12.

¶ Prima. Ignorantia aliqua eſt peccatum. Probatur primò ex pſalmo 24. Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris, & 1.Corin.14. Qui ignorat, ignorabitur. Item patet euidenti ratione: quia homo tenetur ſcire aliquid, vt ſatis probatum exiſtimo: ergo ignorantia illius, vel omiſſio, quod pro eodem capio, erit peccatum.

Aliqua ignorantia peccatum eſt.

1.Cor. 14.

¶ Secunda concluſio. Ignorantia ex negligentia eorum quæ ſunt fidei, & præceptorum iuris vniuerſalis, & eorum quæ ſpectant ad ſingulorum officium, eſt peccatum. probatur efficaciter ex prædictis: nam ignorantia eorum quæ quiſque tenetur ſcire, ex negligentia peccatum eſt: ſed quiſque tenetur ſcire ea quæ ſunt fidei, & vniuerſalia iuris præcepta, & ea quæ ſpectant ad proprium ſtatum: ergo prædicta ignorare peccatum eſt. Diximus, quando hæc ignorantia prouenit ex negligentia; nam ſi quiſpiam paganus, qui nihil de Euangelio audiuit, ignoret legem Euangelicam, non imputatur illi ad peccatum. His conſtitutis & explicatis, ad argumenta in principio ſatisfaciendum eſt.

¶ Ad primam dicendum, quòd in prædicta definitione intelligendæ ſunt negationes oppoſitæ, ſcilicet, non dictū, non factum, non concupitum, à lege diuina alienum. itaq; non ſcire quod debeas ſcire, peccatum eſt.

Soluuntur argumētū. Ad primū.

¶ Ad ſecundum dicendum eſt, quòd ſicut in tranſgreſſione legis diuinæ non ſolùm peccatum eſt in actu voluntatis, ſed etiam in actus imperato, vt in homicidio, & furto; ita etiam in omiſſione non ſolum eſt peccatum actus voluntatis: ſed etiam omiſſio & ignoratio.

Ad ſecūdū

¶ Ad tertium argumentum reſpondet hic Caietanus, verum eſſe quòd ignorantia propriè & per ſe non eſt peccatum, & ideo non tractatur de ignorantia in 2.2. vbi agitur de vniuerſis peccatis: ſed dicitur peccatum, pro quanto procedit à negligentia, quæ eſt vitium oppoſitum virtuti ſtudioſitatis, de qua Sanctus Thomas 2. 2. q. 166. cuius actus eſt propriè cognitio eorum quæ homini conuenientia ſunt; vitia verò oppoſita ſunt, curioſitas per exceſſum; per defectum autem non habent proprium nomen, ſed eſt negligentia ſtudendi: & ſic licèt cognitio ſit in intellectu, tamen imperatur ab appetitu, vt docet Diuus Thomas vbi ſuprà art. 2. ad ſecundum, vbi ſimile argumentum facit de cognitione, ſicut hic fecimus de ignorantia: & per ſtudioſitatem exiſtentem in appetitu moderamur deſiderium illud ſciendi, de quo dixit Ariſtoteles, quòd omnes homines naturaliter ſcire deſiderant, vt nec ſint curioſi nec deſides, vel negligentes. Vnde ſicut cognitio eſt actus ſtudioſitatis, ita ignorantia eſt actus negligentiæ, Durandus in ſecundo, diſtinctione vigeſima ſecunda, quæſt. 2. Caietano conſentiens dicit, quòd ignorantia ſecundum ſe nō eſt peccatum, ſed negligentia. Sed de hoc in ſequenti dubitatione exactiùs cenſebimus.

Ad tertiū Caietanus docet ignorantiā pro prie & per ſe non eſſe peccatum. D. Tho.

Ariſtot. in principio Mera. Duran.

¶ Ad quartum argumentum reſpondetur, quòd ſicut in

Ad quartū

alijs

aliįs omiſſionibus ſolo illo tempore actu peccator, pro quo præceptū affirmatiuū obligat, ita eſt de peccato ignorantiæ; non enim continuè ignorans actu peccat, ſed ſolùm quando eſt tempus acquirendi ſcientiam, quā habere tenetur. Non ergo quia ignorat præcepta, peccat cōtinuè; ſed peccat cùm vocatus ab Epiſcopo, vel prædicatore noluit ire; vel poſtea cum poteſt habere opportunitatem, &c negligit eam.

Ad quintū Per pęnitētiā ignorātia vincibilis tollitur vel fit inuincibilis.

¶ Ad quintum argumentum dicendum eſt, quòd per pęnitentiam licèt non tollatur ignorantia, tollitur tamen negligentia, ratione cuius ignorantia erat volūtaria, & vincibilis. Ex quo infertur, quòd omnis ignorātia quæ erat vincibilis, per pęnitentiam fit inuincibilis, & inuoluntaria, ſi manet: nam ſi verè pęnitet, ergo iam adhibet diligentiam, quam dębet adhibere; vel ergo tollitur ignorātia, vel ſi manet, nō poteſt tunc vinci, ſed iterum redibit peccatum ignorantiæ, ſi habita opportunitate non adhibeat diligentiam. Et hoc eſt maximè notandum: nam proderit ad multa in hac materia intelligenda.

Vtrū per ſolā pęnitētiā ignorātia culpabilis fiat inculpabilis.

¶ Sed ex hoc naſcitur dubitatio; vtrum per ſolam pœnitentiam ignorantia culpabilis fiat inculpabilis? & videtur quòd non. Nam ſi aliquis habeat ignorātiam quòd furtum ſit illicitum, eo ipſo quòd pœnitet de hac ignorantia, iam intelligit furtum eſſe illicitum: ideo enim pœnitet, quia intelligit ſuum errorem; ergo non poteſt fieri quòd poſt pęnitentiam maneat ignorantia, & quòd ſit inuincibilis.

Solutio.

¶ Ad huius dubii expoſitionem primo dicendum eſt, q̄ per pœnitentiam, qua homo in gratia conſtituitur, ignorantia quę antea erat vincibilis, manet inuincibilis, & inculpabilis. Explicatur hoc diſtinctè, & probatur. Fuit aliquis Lutheranorum erroribus detentus, poſtea verò ad veram fidem conuertitur, & agit pœnitentiā de peccatis proponens quęrere Doctores qui illum doceant. Certum eſt illū non continuò cognoſcere omnes fidei veritates, ſed ad hoc manet cum ignorantia donec inſtruatur. In quo caſu exploratum eſt, quòd ignorantia manet inculpabilis: nam in illo nullum manet peccatum, ſi quidem per veram pęnitentiam ad Deum conuerſus eſt, & coram Deo iuſtificatus. Secundò dicendum eſt, quòd non ſolum per pęnitentiam, qua homo in gratia conſtituitur, ſed etiam per pęnitentiā quam habet de ipſa ignorantia, etiā ſi aliàs maneat in peccato, ignorantia culpabilis fit inculpabilis. Probatur in eodem caſu, ſi Lutheranum illum pęniteat quòd fuerit detētus in illis erroribus, & talis proponat quęrere Doctorem vt vincat illam ignorantiam, cæterùm vult manere concubinariùs, illa ignorantia eſt inculpabilis. Tertiò dicitur etiam ſine pœnitentia de ipſa ignorantia, per hoc ſolum q̄ homo proponat adhibere diligentiam vt vincat ignorantiam, fit inculpabilis. Patet; ſi quis ignoret articulos fidei, & non pœnitcat de præterita ignorantia, vult tamen habere notitiam articulorum, & adhibet diligentiam, illa ignorantia eſt inculpabilis.

Notanda expoſitio.

Obiectio.

¶ Sed contra primum dictum ſic arguitur. Nam ſequitur ex eo quòd aliquis exiſtens in gratia habet ignorantiam inuincibilem articulorum fidei. Quod rectè ſequatur patet in caſu commemorato de hæretico Lutherano, qui ab hæreſi ad Eccleſiā reuertitur, proponēs quærere Doctores qui illum inſtruant, & verè pęnitat ſui delicti: ille ſanè per hanc pęnitentiam verè iuſtificatur, in quo manet ignorantia inuincibilis articulorum fidei. Rurſus ſequitur ex prædicta ſententia, quòd exiſtens in gratia poſſit habere ignorantiam inuincibilem præceptorum decalogi, & cultus vnius Dei.

Solutio.

¶ Ad primum inconueniens dicendū eſt, non eſſe incōmodum aliquod quòd per breue tempus aliquis exiſtens in gratia ignoret inuincibiliter articulos fidei; at per multum tempus non poteſt: nam ſi adhibet diligentiā ut ſciat, iam non ignorabit: ſi verò non adhibet, peccabit. Ad ſecundum inconueniens idem reſpondendum eſt.

Not.

¶ Sed aduertat Theologus, nulla ratione eſſe concedendum, quòd quis ſit in gratia, & habeat ignorantiam inuincibilem de cultu vnius Dei, ſic vt exiſtimet ex errore inculpabili plures Deos eſſe colendos, nam ſi eſt in gratia, ergo habet ueram fidem, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, ut inquit Paulus, & ſubdit. Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt, ſed de hoc in materia de fide.

Heb. 11.

Dubium.

¶ Sed videtur profecto quòd ignorantia alioqui vincibilis, fiat deinceps inuincibilis, nō requiratur dolere de negligentia illa præterita, nec requiratur vera pęnitentia omnium peccatorum. Nam conſtituto Petrum qui ex negligētia omiſit opportunitatem ſciendi veritatem circa aliquid expediens ſuo ſtatui; exēpli gratia; eſt parochus qui ignorat vtrùm teneatur dare Sacramentum Euchariſtiæ peccatori occulto petenti publicè, & ipſe putat q̄ non licet dare, & ſic habet ignorantiam vincibilem, nunc in caſu q̄ talis peccator petit Euchariſtiam publice, iſte parochus nihil cogitat de negligentia pręterita, ſed facit quod poteſt, conſulit libros, & ſi eſt quis qui doctior ſit, & adhuc manet in ſua ignorantia, ſcit tū diligentiam quam nunc facit, non ſatis eſſe, quia ipſe ſcit ſe indoctum, nec habet hominem idoneum quem conſulat. Arguitur ſic. Si iſte dat Euchariſtiā, facit contra conſcientiam, & ſic peccat: ſi non dat etiā peccat: nam ignorantia cùm ſit culpabilis, & ex negligentia, nō excuſat illum a crimine. Et non eſt dicendum eſt q̄ eſt perplexus; ergo licet non dare conformiter ad ſuam ignorantiam, & ſic ignorantia alioqui culpabilis, efficitur inculpabilis ſine aliqua pęnitentia.

Solutio.

¶ Certè videtur mihi q̄ in eo caſu, ī quo res differri nō poteſt, ſic agens non peccaret, & virtualiter eſt pęnitentia de præterita negligentia. Vel dicatur, ſatis eſt vt efficiatur ignorantia inuincibilis, quæ antea erat vincibilis, et proponat deinceps adhibere debitam diligentiam, prout ſupra expoſitum eſt.

Vtrū ignorantia ſit peccatū ex propria ratione.

¶ Secunda dubitatio eſt, vtrùm ignorantia ſit peccatum ex propria ratione ſua: an vero ratione negligētiæ; Et probatur bonis argumentis, quòd ratione negligentiæ tantū.

Primum.

¶ In primis D. Th. in hoc articulo apertè aſſerit, q̄ ignorantia eorum quæ quis ſcire tenetur, propter negligentiam ſit peccatum, & idē repetit in ſolutione 1. & 2. Hoc ipſum confirmatur. Nam inueſtigans in 2. 2. de omnibus peccatis in ſpeciali, in q 54. tract. de negligentia, de ignorantia verò nullum verbum.

Confir.

Secūdum.

¶ Deinde, ignorantia ſecundum propriam rationē non opponitur alicui virtuti morali: ergo ſecundum propriam rationem non eſt peccatum. Conſequentia patet: Et antecedens probatur. quia ignorantia tantum opponitur ſcientiæ; ſcientia verò non eſt virtus moralis.

Tertium.

¶ Tertiò, ſi ſecludamus omnem negligentiam circa ea quæ ſcire tenemur, tunc ignorantia nullum eſt peccatum: ergo. Conſequētia videtur nota: antecedens probatur: quia tunc illa erit ignorantia inuincibilis, quando quidem adhibito omni ſtudio non poteſt ſuperari.

Quartum.

¶ Quarto, priuatio gratiæ nō eſt ſecundum ſe peccatum, ergo nec priuatio ſcientiæ quæ eſt ignorantia. Antecedens eſt notum: nam priuatio gratiæ magis eſt pœna quàm culpa. Conſequentia vero probatur: quia priuatio gratiæ magis aduerſatur virtuti morali, q̄ priuatio ſcientiæ. Caie. hic ductus duobus primis argumentis factis, tenet ignorantiā non eſſe peccatum, niſi tm̄ ratione negligētiæ. Itaq; ſm illū nō eſſet peccatum, ſed effectus peccati. Idem habet Du. in 2. d. 22. q. 3. ¶ Pro explicatione notandū, q̄ aliud eſt aliquem actum eſſe peccatum ſm ſe, aliud eſt imputari operā ad peccatum, & pōt vnū dari ſine altero. v. g. furari, ſm ſe eſt peccatum, tm̄ non imputatur alicui, niſi quia eſt volūtarium: quare amenti non imputatur furtum. Hoc ſuppoſito eſt prima concluſio. ¶ Ignorantia eorū quæ aliquis ſcire tenetur, eſt peccatum ſm ſe, & non tm̄ rōne negligentiæ, ſed ex ſua propria rōne. Probatur, omiſſio alicuius p̄cepti ſm ſe eſt peccatum, & nō tm̄ ratione negligentiæ: ergo ēt ignorantia eius qđ quis ſcire tenetur. Conſequentia probatur; nam ignorantia eſt omiſſio ſcientiæ quam debeo hr̄e. Antecedens probatur, ſi quis omittat audire miſſam, non tantùm peccat quia fuit negligens in ſciendo horam miſſæ, ſed quia non interfuit miſſæ, cum tenebatur intereſſe. Secundò, facere contra præceptū, ſecundum ſe, & ex propria ratione eſt peccatum: ſed qui ignorat id quod ſcire tenetur, facit contra præceptum; ergo illa ignorantia ſm ſe eſt peccatum. ¶ Secunda concluſio. Negligentia ſcīēdi ea quæ quis ſcire tenetur, ideo eſt peccatum, quia ignorare illa eſt peccatū. Probatur. In oībus aliis p̄ceptis negligentia adimplēdi p̄cepta iō eſt peccatū; q̄a non implere p̄cepta eſt peccatū, ergo negligentia ſciendi ea q̄ ſcire tenemur, iō eſt peccatū: q̄a ignorare illa eſt peccatū. Cōſequentia eſt nota, antecedens probatur, quia negligētia in ſumendo cibo, qñ eſt neceſſariū illū ſumere, ideo eſt peccatū, q̄a nō ſumere, eſt peccatum; vt patet in ægroto; & ſic in omnibus aliis

Duran. Aliud eſt aliquē actum eſſe peccatū ſecundū ſe, aliud imputari operanti.

1. Conclu. Ignorātia ſecundū ſe & ex propria rōne eſt peccatum.

2. Conclu.

præceptis. Secundò, diligentia ſciẽdi ideo eſt in præcepto, quia ipſum ſcire eſt in præcepto: ergo negligentia in ſciendo ideo eſt contra præceptum, quia neſcire eſt contra præceptum.

3. Conclu. Ignorãtia nõ imputatur niſi ratione negligentiæ.

¶ Tertia concluſio. Nihilominus ignorantia non eſt imputabilis homini ad peccatum, niſi ratione negligentiæ. probatur: ſi adſit omnis diligentia ad ſciendum id quod ſcire tenemur, iam ignorantia erit inuincibilis, ergo non imputabitur homini ad peccatum. Conſequentia eſt nota; antecedens probatur ex D.Tho. qui dicit, quòd illa eſt ignorantia inuincibilis, quando poſito omni ſtudio non poteſt vinci. Secundò, ſi nulla adſit negligentia, etiam ſi actus ſecundum ſe ſit peccatum, tamẽ homo excuſatur vt de facto non peccet: ergo talis ignorãtia nõ imputatur ad peccatũ.

Notanda explicatio

¶ Sed contra. Nam hæc concluſio pugnat cũ præcedenti. Reſpondetur, quòd ſicut velle furari ideo eſt peccatum, quia furari eſt peccatum, nihilominus furtum nõ imputatur alicui niſi ratione voluntatis; ita ſimiliter negligentia ideo eſt peccatum, quia ignorãtia eſt peccatum; nihilominus ignorantia non imputatur niſi ratione negligentiæ; quia ratione negligentiæ ſit voluntaria.

Ad argu. Ad primũ.

¶ Ad argumenta reſpondetur; ad primum dicendum, ꝙ S. Thom. in hoc articulo intelligitur quantum ad imputationem. Ad illud quod adducitur ex 2.2. reſpondetur D. Th. in 2.2. tractaſſe de omiſſionis peccato, in quo voluit includere ignorantiam; quia eſt omiſſio ſciẽtię; tractat verò ſpecialiter de negligentia, quoniam tractauerat de ſolicitudine, quæ eſt pars prudentię, ideo voluit agere de negligentia, quæ eſt vitium oppoſitum ipſi prudentiæ.

Ad ſecũdũ. Ignorãtia opponitur ſtudioſitati.

¶ Ad ſecundum reſpondetur negando antecedens. Et ad probationem dico, ignorantiam non tũ opponi ſcientiæ, verum etiam virtuti morali, quæ dicitur ſtudioſitas; de qua D.Tho. 2.2. q. 166. cuius virtutis officium non tantum eſt adhibere ſtudium ad ſciẽdum neceſſaria, ſed ipſum etiam ſcire eſt actus eius; & in hoc actu peccator per exceſſum, ſi quis ſciat curioſa, & ſuperflua: peccatur etiam per defectũ ſi quis neſciat, ea quæ ſunt neceſſaria ſcitu; & ad hoc pertinet peccatum ignorantiæ.

¶ Quòd ſi arguas: ſcire eſt actus intellectus: ſtudioſitas eſt virtus exiſtens in voluntate: ergo ſcire non eſt actus ſtudioſitatis. Reſpondetur, ꝙ ſicut religio eſt virtus exiſtens in voluntate; oratio verò actus intellectus; tñ oratio eſt actus religionis, quia pertinet ad obiectum religionis, & fit ab illa ſine aliquo medio habitu; ita ſimiliter in propoſito. Præterea, dico negandam eſſe conſequentiam: multa enim ſunt peccata quæ aduerſantur virtutibus intellectualibus voluntariis, ſicut infidelitas, & hæreſis, & error artis in artifice qui tenetur operari.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium, reſpondetur negando maiorem, quia licèt ignorantia illa non imputetur operanti quando adeſt diligentia, tamen ẽm ſe peccatum eſt. Quod ſi quis obiiciat; ſequitur ꝙ ignorantia inuincibilis ſit peccatum; conſequẽs eſt contra tertiam concluſionem D. Tho. ergo probatur ſequela; quia tenus inuincibilis, eſt inuoluntaria: vnde ſub hac ratione non poteſt eſſe peccatum. Et ita intelligitur D. Th. Si verò loquamur de ignorantia inuincibili ẽm quòd eſt ignorantia eorum quæ ſcire tenemur, ſecundum ſe eſt peccatum: & ita conceditur ſequela; nec hoc eſt contra D. Thom.

Ad quartum.

¶ Ad quartum reſpondetur primo, ſicut rñdet S. Th. ſolutione ad ſecundum: Rñdetur ſecundo cõceſſo antecedẽte, & negando conſequentiam. Differentia eſt: nam præcepta non dantur de habitibus, ſed de actibus: vnde cum gratia ſit habitus, non eſt præceptum de gratia; at verò ſcire, eſt actus: vnde cum ſit præceptum ſciendi, ignorare eſt cõtra præceptum. Tertiò rñdetur negando conſequentiam, alia ratione: quia de gratia non eſt aliquod præceptũ diſtinctum a præceptis decalogi: itaque teneor tantum eſſe in gratia, non furando, non occidendo &c. at verò de ſciẽtia eſt præceptum peculiare: vnde ignorantia eſt cõtra hoc præceptum.

An omnis ignorãtia vincibilis ſit peccatũ Gab.

¶ Dubitatur prẽterea; vtrum omnis ignorantia vincibilis ſit culpabilis; & an omnis in vniuerſali nonnullũ peccatum ſit? Ab huius dubitationis dilucidatione facilè ſe expediunt doctores quidam neoterici, vt Gabriel in 2. diſt. 22. quæſt. 2. artic. primo. & Almay. in ſuis moralibus tract. 1. cap. 4. dicunt enim ignorantiam vincibilem eſſe eam, quæ eſt peccatum; inuincibilem verò quæ non eſt peccatũ quę definitiones ſi exactę ſunt, breuiter propoſitam dubitationẽ elucidant: ſed hoc nõ eſt rem elucidare, ſed conculcare. Multò doctius & vberius rem explanat D. Tho. In primis definit ignorantiam vincibilem eam eſſe, quã quis poteſt vincere adhibita diligentia, iuxta qualitatem negotii. Eam verò eſſe inuincibilem, quam homo adhibita diligentia non poteſt vincere. Quibus definitionibus ſtatutis facilè eſt ad propoſitam quæſtionem reſpondere. Sit igitur prima propoſitio.

Almay.

D. Thom. definitio.

1. Conclu.

¶ Ignorantia vincibilis eorum quæ ſcire non tenemur, peccatum non eſt. Nam ſi quis ignarus ſit concluſionum Geometriæ, quas ſcire poteſt, non peccat; ſiquidẽ ignorantia eſt earum rerum quas ſcire non tenetur.

2. Conclu.

¶ Secunda concluſio. Omnis ignorantia vincibilis eorũ quæ quis ſcire tenetur, peccatum eſt, nam ſi quis ſcire aliquid tenetur, & non ſciat cum poſſit, indubiè peccat. Hoc ipſum confirmatur. Nam ſi quis tenetur ſcire, & poteſt ſcire, ſi non ſciat, omittit facere quod tenetur: ergo peccat.

3. Conclu. Nulla ignorantia inuincibilis eſt peccatum.

¶ Tertia concluſio. Nulla ignorãtia inuincibilis eſt peccatum: nam ignorantia inuincibilis non eſt in poteſtate noſtra, ergo non imputatur ad peccatum. Verum ex hoc magna naſcitur quæſtio; Quid requiratur ad hoc quod aliqua ignorantia ſit inuincibilis? Et primò oportet videre quid homo poteſt facere ad tollẽdam ignorantiam, & poſtea quid teneatur facere. Certum eſt autem, quòd ſi quis ignorat, non poteſt doceri niſi vel lumine naturali, vel ab hominibus, vel a Deo. Iam ergo omnes fatentur, quòd ad hoc quòd ignorantia ſit inuincibilis, tenetur homo facere probabilem diligentiam, primò apud ſe conſiderãdo quid verius ſit, & ſecũdo etiam vt miniſterio hominum inſtruatur; alias non erit ignorantia inuincibilis, & inuoluntaria: nec opus eſt vt faciat totum quod poteſt, ſed id quod verò ſimile eſt ſufficere ad ſciendum, quid verius, quid probabilius ſit.

Quid requiratur ad ignorãtiã inuincibilẽ.

¶ Sed dubiũ eſt de tertio; an ſcilicet homo teneatur facere quod ī ſe eſt ad hoc quod inſtratur a Deo, ſcilicet orare Deum, & diſponere ſe ad gratiam pęnitendo a peccatis, quia in maleuolam animam non introibit ſapientia; an ſatis ſit adhibere diligentiam humano modo interrogãdo doctiores. Quæſtionem hanc latiſſimè diſputat Adrian. quodlib. 2. q. 1. & quodlib. 7. ar. 1. cuius ſententia poſt longam diſputationem duabus concluſionibus comprehendi tur, quę vt planè intelligantur Adria. ſic diſtinguit. Eorum inquit, quæ ſunt legis diuinę, quædam ſunt quorum notitia eſt omnibus adultis neceſſaria ad ſalutem, vt præcepta communia iuris naturalis, & præcepta decalogi, articuli fidei principales, vt de omnipotẽtia Dei, de Chriſti humanitate, paſſione, & reſurrectione. Alia ſunt quorum notitia non eſt neceſſaria ad ſalutem: quæ in duplici ſunt differentia, quædam pertinent ad ius naturæ, vt hunc contractum eſſe vſurarium; quædam vero pertinent ad ius poſitiuum. His conſtitutis, ſequitur prima concluſio Adriani.

An homo teneat facere totũ quod eſt ī ſe, vt a Deo inſtruatur. Abrian.

1. Conclu. Arian.

¶ In his quæ non ſunt neceſſaria omnibus ad ſalutẽ, ſatis eſt ad ignorantiam inuincibilem vt homo faciat quod in ſe eſt, humano more, vt miniſterio hominum inſtruatur, vt in contractibus vſurariis, & in his quę ſunt iuris poſitiui ſatis eſt conſulere viros doctos, vnde ſequens erroꝛ alicuius doctoris, vel viri docti, excuſantur a peccato.

2. Conclu.

¶ Secunda cõcluſio. In his quæ ſunt ſimpliciter neceſſaria ad ſalutẽ, vt in præceptis decalogi, in articulis fidei, in pręcepto baptiſmi, & confeſſionis; non ſat fuerit quòd homo adhibeat diligentiam externam, vt inſtruatur miniſterio hominum, niſi etiam ſe diſponat per charitatem, & orationem ut inſtruatur a Deo. Autoritates pro hac opinione ſunt iſtæ. 1. Ioan. 2. Non neceſſe habetis vt aliquis doceat vos, ſed vnctio docebit vos de omnibus & Pſal. 59. Dediſti metuentibus te ſignificationem, ut fugiant a facie arcus. Iſaiæ. 29. Eò quòd appropinquat populus iſte ore ſuo, & labiis ſuis glorificat me, cor autem eius longè eſt a me: & timuerunt me mandato hominum, & doctrinis; admirationem faciam populo huic, miraculo grandi, & ſtupendo. Peribit ſapientia a ſapientibus, & intellectus prudentum abſcondetur, & paulo ante, Miſcuit vobis Dominus ſpiritum ſoporis, claudet oculos veſtros, principes & prophetas, Ezechiel 14. Ego decepi prophetam

1. Ioan. 2. Pſal. 50. Iſa. 29.

Ezech. 14.

phetam illum,& portabunt iniquitatem,& iuxta iniquitatem interrogantis iniquitas prophetæ erit. Ex quibus ſententiis videtur apertè colligi, quòd ſi quis quærat ueritatẽ animo contrito & humiliato,abſq; dubio a Deo illuminabitur.Hãc ſententiam Adriani docent Theologi in primis graues: Altiſiodor. 3. parte ſuæ ſummæ in quæſtione ſpeciali,vtrum fidei poſſit ſubeſſe falſum: dicit,vetulam etſi audiat prælatum prædicantem, quòd Pater ſit maior Filio,nõ excuſari; quia poteſt ab alio veritatem diſcere, ſ.a Deo, ſi ei aperiat hoſtium cordis ſui per deuotã Dei glorificationem.Vnde docet,quòd in his quæ ſunt iuris diuini neceſſaria ad ſalutem,non poteſt cadere ignorantia inuincibilis. Quod comprobat magno argumẽto. Nam vel homo facit quod in ſe eſt, & vtique dirigetur a Deo miniſterio hominum,vel interna inſpiratione: vel non facit,& tunc error non erit inuincibilis,neque habebit legitimam excuſationem. Eadem fuit ſententia Guillelmi Pariſiẽſis, qui eodẽ argumento vtebatur in ſuæ ſententiæ cõfirmationem.Gerſon etiam lectione 4. de vita ſpirituali, ſic ſcribit: Quidquid ſit de ignorantia facti, aut iuris humani, vera ſentẽtia eſt,nullam in his,quæ legis diuinæ ſunt,cadere ignorãtiam inuincibilem: quia facienti quod in ſe eſt,Deus ſemper aſſiſtit paratus illuſtrare mentem quantum oportebit ad ſalutem, & ad erroris euitationem. Idem docet Alexander Halenſ.2.parte, q.129.membro.8.Inter iuniores ſequitur iſtam ſententiam.Gabr.in 2.diſt.22.q.2. Sylueſt.verbo ignorantia §.6. imò Diuus Thom. videtur docere eandem ſententiam expreſsè quodlib.ar. 10. quo in loco dicit. In his quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem,non cadere ignorantiã inuincibilem,alioqui haberent nunc excuſationem rudes homines,qui ſequerentur dogmata Arij,Neſtorij, aut Lutheri.Et probatur quòd hæc ſententia vera ſit optimis argumentis.

Altiſiodor. trac.3.c.2. q.3.

Ouille Par Gerſon le. 4. corol.3.

Alex.Hal. Gab. Sylueſt. D. Thom.

Prim. arg. ¶In primis;ſi homo faciat quod in ſe eſt,infallibiliter illuminabitur a Deo de veritatibus neceſſariis ad ſalutem: Deus enim non deficit in neceſſariis, ſed illuminat omnẽ hominem venientem in hunc mundum: ergo ſi ignorat, ſua culpa ignorat, ſiquidẽ non facit quod in ſe eſt;ac ſubinde talis ignorantia culpabilis eſt, & vincibilis.

Secũdum. ¶Deinde, quicunque homo tenetur ſcire & credere articulos fidei, & poteſt credere: nam ſi faciat quod in ſe eſt, infallibiliter a Deo illuminabitur: ergo ſi non credat, excuſationem non habet. Certè qui poteſt implere præceptum aliquod ad quod tenetur, & non implet, peccatum eſt illi.

Tertium. ¶Præterea, quicunque homo tenetur facere quod in ſe eſt, & ab hoc præcepto nulla ignorãtia poteſt excuſare;ſed ſi faciat quod in ſe eſt, illuminabitur a Deo: ergo ſi ignoret, non excuſabitur.

Quartum. ¶Ad hæc,medium conſentaneum & aptum ad ſciendũ ea quę ſunt neceſſaria ad ſalutem,eſt,vt homo ſe diſponat vt interiùs illuminetur a Deo,ergo ſi nõ adhibeat hoc medium,non excuſatur.Antecedens probatur ex illo;Non neceſſe habetis vt aliquis doceat vos, ſed vnctio docebit vos de omnibus,& Pſalm.59.Dediſti metuentibus te ſignificationem,vt fugiant a facie arcus.

1. Ioan.2. Pſal.

Quintum. ¶Item, nullus poteſt excuſari a peccato per illud quod Deus decernit in pœnam peccati; ſed in pœnam peccatorum præcedentium permittit Deus aliquando hominem excæcari; & ignorare ea quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem,ergo per iſtam ignorantiam nullus excuſatur. Probatur minor ad Rom 1.c..propter quod tradidit illos Deus in reprobum ſenſum.& Iſa.20.Peribit ſapientia ſapientium, & intellectus prudentum abſcondetur,& Ezech.in pœnam eius qui noluit veritatẽ cognoſcere,dicit Dominus, ſe permiſſurum,vt prophetæ mentiantur, & decipiant eum, dicens: propheta cum errauerit,ego Dominus decepi eum: loquitur de illo, qui interrogat non vt cognoſcat veritatẽ, ſed vt inueniat prophetam, qui ei reſpondeat iuxta ſuum deſiderium.

Rom.1. Iſa.29. Ezech.14.

Vltimum. ¶Vltimò, nemo hominum eſt qui non habeat ex Deo ſufficiens auxilium ad credendum, ſiquidem nemo hominum eſt qui nõ habeat ex Deo ſufficiens auxilium ad ſalutem æternam conſequendam, quod adeo certum eſt,vt cõtrarium dogma exiſtimem eſſe temerariũ, & erroneũ, ergo nemo hominũ excuſatur ex eo ꝙ non credit; & aticulos fidei non ſciat ad credendum. Antecedens huius argumenti ſtatuitur pro certo, conſequentia vero inde probat. Nã ſi quis ex miniſterio hominum haberet ſufficiens auxilium ad credendum, & non crederet, certè excuſationẽ non haberet de peccato ſuo, ergo cùm quiſque hominum habeat ex Deo ſufficiens auxilium ad credendum,nõ excuſabitur ſi non credat. Non enim minus efficax eſt ſufficiẽs auxilium diuinitus infuſum, quam ex miniſterio hominum comparatum.

¶Ad huius quæſtionis (quæ grauiſſima eſt) expoſitionem,eſt prima concluſio.

1.Conclu. Quædam ſunt quorum eſſe non poteſt ignorãtia ĩuincibilis ĩ homine.

¶De rebus agendis ſunt quædam propoſitiones per ſe notæ,& omnibus de ſe perſpicuę,de quibus non poteſt eſſe ignorantia inuincibilis apud eũ qui habet rationis vſum, tales ſunt;quod tibi non vis,alteri ne facias; bonum eſt faciendum,malum fugiendum. Hæc concluſio liquida eſt, propter quod non indiget cõfirmatione, aut probatione.

¶Secunda cõcluſio.Circa præcepta decalogi, quæ facili negotio ex his principijs eliciuntur,poteſt eſſe ignorantia inuincibilis per breue temporis ſpatium, ſed nõ poteſt diu perſeuerare.Prima pars huius propoſitionis ſic probatur. Nam hæc præcepta non ſunt per ſe ficta,ergo indigent aliquo tpe,in quo per diſcurſum,& ratiocinationem probentur,& perſuadeãtur.Hoc ipſum confirmatur:quia ſi in aliqua republica exiſtimaretur furtum non eſſe peccatum, vt D.Th.dicit infra q.49.ar.4. exiſtimatum olim fuiſſe inter Germanos, vt refert Cæſar, tunc ergo cum aliquis homo perueniret ad vſum rationis,& videret furtum exiſtimari ab oĩbus eſſe licitum, & ſi rogaret maiores, ita rñderent; certè ille ad breue tps poſſet ignorare inculpabiliter,donec per lumen intellectus cognoſceret eſſe contra illud primũ principiũ;quod tibi non vis,alteri ne feceris.Secunda pars probatur, quoniam iſta præcepta ſtatim & facili negotio colliguntur per euidentem conſequentiam ex primis principiis per ſe notis:quod tibi non vis,alteri ne feceris;bonũ eſt ſequendum malum fugiendum:nemo ergo poterit per multum tempus hęc ignorare præcepta;nõ enim opus eſt conſulere Doctores,nec multo ſtudio,& ingenio;ſed ſufficit lumen rationis naturalis,ad quod ſi quis uelit aduertere,& non ſe excæcare,facilè poterit cognoſcere,ſi aũt non aduertat, iam non erit ignorantia inculpabilis. Hoc ipſũ confirmatur Nam ignorãtia præceptorum iuris naturalis non põt oriri niſi ex magna offuſcatione luminis naturalis.Idem patet ex illo; Gentes quæ legem non habẽt,naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, vbi docet Paulus legẽ naturę ab ipſa natura inditam eſſe,& inſitam humano cordi, & nobiſcum natam, ergo facilè ſi homo velit aduertere,cã cognoſcet.Profecto Ariſt.docet apertè,quod propter ignorantiam vniuerſalis iuris homo eſt vituperabilis, & reprehenſionem meretur,& nulla eſt tam fera,& barbara natio, apud quam homicidia,furta,& cetera peccata,quę prohibet lex naturæ,non videantur iniqua.

2.Conclu. Per breue tẽpus põt eſſe ignorantia inuincibilis circa præcepta decalogi. S. Thom. Iulius Cæſar li.6. de bello Galli co.

Rom.2.

Ari.3.Eth. ca.3.

¶Tertia cõcluſio. Circa alia præcepta naturalia,quæ eliciuntur ex præceptis Decalogi per conſequentiam,& argumentationem non valde euidentem, ſed multo labore, & inquiſitione, poteſt eſſe ignorantia inuincibilis per multũ tps,niſi de huiuſmodi veritatibus ab aliquo erudiamur & illuminemur.v.g. an ſit licitum habere plures vxores; an fornicatio ſimplex ſit licita; an ne ſit licitum vindicare proprias iniurias.Nam Cicero,vir ſapiẽtiſſimus,primo de officiis cap.de iuſtitia dicit primum munus iuſtitiæ eſſe ne quis aliquem lædat, niſi laceſſitus iniuria, exiſtimat ergo licitam eſſe vindictã propria autoritate, quãdo laceſſimur iniuria. Item, an ſit licitum ſacrificare homines Deo, vt apud Indos conſuetum erat.Ratio huius propoſitionis eſt quia ex errore, & conſuetudine vulgi, inſuper ex ingenii tarditate non poteſt homo ita cito aduertere inordinationem in huiuſmodi actibus. Notandum tamen, ꝙ inter Chriſtianos non itẽ facile eſt admittenda ignorãtia inuincibilis in aliquo præceptorum Decalogi,aut etiam in præcepto non fornicandi, nõ habendi plures vxores, quia eſt frequens doctrina inter Chriſtianos,iſta eſſe illicita, vnde qui illa ignorat, ex negligentia ſua ignorat. At verò circa alia præcepta, quorũ explicatio & doctrina in ſpeciali nõ eſt ita frequẽs,facilè põt admitti ignorãtia in aliquo Chriſtiano.verbi gratia,an aliquis contractus ſit vſurarius, vel nõ;imò,vtrum ſit licitum accipere lucrum aliquod ex mutuata pecunia, ſicut ex mutuata domo, poteſt eſſe ĩ aliquo ignorantia inuincibilis per aliquod tempus; quia debilior eſt huius præcepti explicatio, quàm quæ poſſit intelligi

3.Conclu. Circa non nulla p̃cepta naturalia põt eſſe ignorantia inuincibilis per multũ tps.

facilè ab oĩbus, ſed opus eſt magiſtro & doctore, vt manducatur aliquis: nihilominus fieri poteſt, vt aliquis nutritus inter barbaros ignoret inuincibiliter fornicationẽ ſim plicem eſſe peccatum.

4 Conclu. Circa myſteria noſtræ religionis poteſt eſſe inuincibilis ignorãtia.

¶Quarta Concluſio. Circa articulos fidei,& omnia myſteria religionis Chriſtianæ poteſt eſſe ignorantia inuincibilis. Hæc concluſio ſtatuitur contra Adrianum, & alios Doctores commemoratos:& eſt certa,& ſatis explorata in diuina Theologia. Probatur primò ex Diuo Thoma,qui in 2.2.quæſtione decima, articu.primò apertè docet, quòd infidelitas purè negatiua,qualis eſt eorũ qui nihil de Euãgelio audierunt,non eſt peccatum. Idem patet ex illo: Quo modo credent ſine prædicante? quo in loco docet Paulus neminem poſſe credere ſine prædicatione Euangelij externa:ergo qui nihil audierunt de Euangelio,non poſſunt credere; ac per conſequens excuſantur: & Diuus Paulus hoc in loco condemnat infideles & incredulos, quòd cùm audiſſent, noluerunt credere, dicens; Nunquid non audierunt:Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum. Hoc ipſum probatur ex illo; Si non veniſſem, & loquutus eis fuiſſem,peccatum non haberent: quod explicat Diuus Auguſtinus de peccato quod commiſerunt non credendo in Chriſtum.His accedit alia probatio euidens. Nam paulo poſt Chriſti paſſionem certum eſt apud omnes,quòd Iudi,& Hiſpani,qui nihil audierant de aduentu Chriſti,habebant ignorantiam inuincibilem, & inculpabilem circa myſteria fidei,licèt eſſent in peccato mortali:& ita concedit Adrianus:ergo cõſimiliter Inſulani,qui nihil audierũt de fide Chriſti,nec audire potuerunt,habent ignorantiam inuincibilem fidei, & religionis noſtræ. Hæc eſt expreſſa ſententia Auguſt.& in epiſt.ad Sixtum. Falluntur tamen prædicti autores;nam exiſtimant, quòd ſi ſemel admittamus ignorantiam inuincibilem fidei,aut baptiſmi,ex hoc cõtinuò inferri,quòd poſſit aliquis ſalutem conſequi ſine fide, aut baptiſmo;quod tamen non ſequitur: quia barbari, ad quos non peruenit notitia de fide, & religione chriſtiana,non condemnabuntur propter peccatum infidelitatis,ſed propter idolatriam,& alia crimina quę contra legẽ naturæ committunt:ſic docet D. Tho.2.2. loco citato, & D.Auguſtinus.

Ioan.15.

Auguſt.

Aug. li. de nat.& gratia ca.14. & 8.

D. Thom.

Aug.epiſt. ad Sixtũ, & l.de na. & gratia ca.4.

¶Sed ex hoc naſcitur dubitatio; vtrùm inter fideles poſſit eſſe ignorantia inuincibilis articulorum fidei, & ſacramentorũ Eccleſię? reſpondetur,quòd D.Tho.lectione 4.1. Cor.11.inquit, quòd nullus fidelis propter ſuam ſimplicitatẽ excuſatur,ſi habeat errorem circa illa myſteria fidei, quæ cõiter celebrantur in Eccleſia;ſed tamen iſta doctrina intelligenda eſt de fidelibus,qui verſantur vbi celebrantur talia myſteria, & eſt aliqua fidei prædicatio. Vnde dicimus ſecundò,q, bene poteſt fieri vt fidelis baptizatus inuincibiliter ignorat omnia, vel aliqua neceſſaria ad ſalutẽ. Patet: vt ſi infans baptizatus captiuetur apud infideles,ille veniẽs ad vſum rationis,& peccans contra lumen naturale,ignorabit inuincibiliter oẽs fidei articulos. Item, multi ruſtici Chriſtiani, qui nunquam ſunt catechizati, de myſterio trinitatis inuincibiliter ignorant: quare iſti excuſabuntur a peccato etiam ſi habeãt errorẽ circa talia myſteria; imo etiam aliquando excuſabantur a peccato negligentiæ inquirendi ſcientiam;quia non eſt qui doceat illos articulos fidei:ſed tamen Epiſcopi,& parochi punientur a Deo:quia paruuli petierunt panem,& non erat qui frangeret eis.

Vtrum apud fideles poſſit eſſe ignorantia inuincibilis fidei.

5.Gonclu. Ad vincendã ignorantiã nõ ſemper tenet homo facere totũ qđ eſt ī ſe.

¶Quinta concluſio. Ad hoc vt aliqua ignorantia ſit inculpabilis,& inuincibilis, etiam circa ea quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, nõ eſt neceſſe vt homo faciat totum quod in ſe eſt, & ſe ad gratiam diſponat;ſed ſatis eſt vt adhibeat externam diligentiam,interrogando Doctores; audiendo prædicatores qui poſſunt illum inſtruere. Huius concluſionis variæ ſunt probationes. Prima colligitur ex dictis; nã infideles,qui nihil audierunt de Euangelio;habẽt ignorãtiam inuincibilem fidei noſtræ,etiam ſi ad gratiam non ſe diſponant,& ſint irretiti grauiſſimis criminibus:ergo hęc diſpoſitio non eſt neceſſaria,vt ignorantia ſit inuincibilis, Secunda probatio. Nam vel illa diſpoſitio ad gratiam per veram pœnitentiam eſt neceſſaria,vt homines inſtruantur à Deo ſecundum cõem curſum,& cõſuetum per prędicatores,& miniſterium hominum, vel per miraculum. Nõ primum:nam multi exiſtentes in peccatis illuminati ſunt de veritate Euangelii per prædicatores;imo notitia Euangelii eſt diſpoſitio ad pœnitentiam,& non ècontra. Præterea circa ſupernaturalia eſt efficacior ratio;nullus enim poteſt ſcire ſe teneri ad illa ſcienda, vel credenda, antequã quidquam audiat de illis per prædicatorem: ergo non tenetur ſe diſponere ad acquirendam talem cognitionem. Nec poteſt dici,quòd requiratur hæc diſpoſitio, vt miraculosè homo a Deo inſtruatur:nam ſi requireretur miraculum, ſequeretur quòd Deus non ſufficienter prouidiſſet ſuæ Eccleſiæ ad hoc vt homines illuminarentur: maximè quòd miracula ad hoc ſunt neceſſaria,vt prædicatorũ doctrina cõfirmetur, non vt aliquis de nouo per miraculum inſtruatur. Tertia probatio. Quantumcunque aliquis ſe ad gratiã diſponat, ſi Eccleſię Doctores aliter docẽt,quàm ipſe interius ſentit, tenetur potiùs credere doctoribus: & oppoſitũ eſt error illuminatorum,& Lutheranorum:ergo illa diſpoſitio non eſt neceſſaria. Hæc eſt etiam ſententia Diui Auguſtini dicentis,Euangelium per homines docendum eſſe, & eſſe maximè periculoſum proprio ſpiritui in hac parte credere. Præterea ſequitur ex ſententia Adriani,quòd nullus exiſtens in gratia poſſit ignorare,nec vincibiliter, nec inuincibiliter aliquid quod ſecundum ſe ſit neceſſariũ ad ſalutem. Quod rectè ſequatur,patet:nam ſecũdum Adria. ſi homo ſe diſponat per veram pœnitentiam,ſtatim illuminatur a Deo de neceſſarijs ad ſalutẽ:& ſic Adria.in quod lib.2.quæſt.1.ad 2. concedit id quod infertur pro incommodo. Sed profectò nulla ratione id poteſt concedi, nam aliquis fidelis, qui confitetur modò cum vera contritione ſe ignoraſſe articulos fidei, & ſtatuit firmiter inquirere,& audiet doctores, & prædicatores qui illum inſtruant; certè talis conſequitur gratiam, at in eo manet ignorantia inuincibilis aliquorum articulorum fidei. Item, ſi inter infideles eſſet aliquis,qui veniens ad vſum rationis faceret qđ in ſe eſt,& proponeret viuere ſecundum rectam rationem, Deus iuſtificaret illum in illo inſtanti, & tamen non ſtatim ſciret baptiſmum eſſe neceſſarium ad ſalutem.

Augu.1.de doct.Chriſtiana circa principium.

¶Sed dicet Theologus, prædictas probationes in nullo aduerſari ſententiæ Adriani; quoniam ille loquitur quando homo non poteſt adhibere diligentiam externam,neq; habet hominum magiſterium. Sed reſpondetur, quòd etiam quando non poteſt adhibere iſtam diligentiam, non tenetur ſe ad gratiam diſponere,ſed omnino excuſatur,vt patet de infidelibus, qui nihil audierunt de Euangelio. Fateor tamen,quòd vt ignorantia ſit inuincibilis,& inculpabilis,tenetur homo quantum eſt in ſe excludere propriam affectionem,quæ poſſet illum excæcare ne cognoſcat veritatem;ſicut cõtingit Iudæis,qui excæcati ſunt propria malitia ne cognoſcerent Chriſtum. Deinde aĩo, q, qui per ſe ipſum non poteſt cognoſcere veritatẽ,tenetur interrogare eos qui poſſunt illum inſtruere; quòd ſi hoc faciẽs adhuc ignoret,ignorantia erit inculpabilis. Sed hoc eſt verum in communibus negotiis;at in re grauiſſima,ex qua animæ ſalus dependet,ſi homo nõ habeat ad manum magiſtros, tenetur Deum orare,vt planè aſſerit D. Aug. Itaq; ſi hæreticus Lutheranus, incipit dubitare de hæreſi quam ſequitur, & non habet ad manum magiſtros, & prædicatores, tenetur Deum orare, non tamen ſe ad gratiam præparare.

Aug lib.de vtilit.cred. & li. cõtra Epiſtolam fundum.

¶Ex prædictis concluſionibus ſequitur in primis,quòd circa omnia præcepta iuris diuini poſitiui poteſt eſſe ignorantia inuincibilis. Rurſum ſequitur, circa omnia præcepta iuris humani poſſe cadere ignorantiam inuincibilem. Ad extremum ſequitur,circa omnes res agẽdas in particulari poſſe cadere ignorantiam inuincibilem,quam vocant ignorantiam facti. Hæc omnia ſequuntur ex prædictis cõcluſionibus per locum argumentandi a maiori.

Circa oĩa præcepta iuris diuini poſitiui & humani põt dari ignorãtia ſuincibilis

Argum. initio facta diluun tur.

¶Ad argumenta in principio facta,ad primum dicẽdũ, quòd dupliciter poteſt facere homo totum quod in ſe eſt. Primò,in ordine ad totam vitam,hoc eſt,ſeruando naturę legem,præparando ſe ad gratiam; altero modò,in ordine ad aliquid particulare, ſ.ad vincendam aliquam ignorantiam. Vnde dico, quod ſi homo faceret totum quod in ſe eſt primo modo,infallibiliter illuminaretur a Deo:ad cauẽdam tamen ignorantiam peccati,ſat fuerit quòd homo ſit bene diſpoſitus ad quærendam veritatem,quam ignorat; quæ bona diſpoſitio tunc eſt, cùm adhibet media proportionata & conſueta,id eſt,quando interrogat Doctores,& maiores. Qđ vt euidentiùs intelligatur,ſciendum eſt,quòd præcepta nõ obligant ad ſui impletionẽ vt adhibeatur oẽ medium poſſibile,ſed ſatis eſt proportionatum,& commu

Ad primũ. Dupliciter põt homo facere qđ eſt in ſe.

niter

niter ordinatum ad talem finem. v.g. tenetur homo vitam conſeruare propriam ex præcepto naturali, ſed non omni medio poſſibili; non enim tenetur vti medicina pretiosiſſima vt conſeruet vitam, ſed ſatis eſt vti medicina conſueta, & communiter ordinata ad talem finem: Imo dato quòd eſſet mediũ proportionatũ ad talem finem, oporteret omnino q̃ homo poſſet cognoſcere talem ordinem, & proportionem, vt teneatur illud medium adhibere. Eſt autẽ impoſſibile vt cognoſcat homo, q̃ agere pœnitentiã, & dolere de peccatis, ſit medium ordinatum vt illuminetur a Deo, niſi prius aliquid audierit de Euangelio. Alio modo poteſt confutari hoc argumentum, ſi dicamus, quòd etiã ſi faciat homo totum quod in ſe eſt, & præparet ſe per verã pœnitentiam, non eſt neceſſe vt ſtatim illuminetur a Deo, ſaltem quo ad cognitionem explicitam articulorum fidei: nam hæc, ſm cõem curſum, non fit niſi per prędicatores: vnde interim dum audit prędicatores, potest habere ignorantiam inuincibilem. ¶ Ad ſm argm̃ dicẽdum eſt, q̃ ſi hõ faciat quod in ſe eſt, adhibendo media oportuna ad vincẽdam ignorantiam, non eſt neceſſe q̃ continuò illuminetur a Deo: ſed ſi faciat quod in ſe eſt in ordine ad totam vitam, ſe diſponendo per orationem, & verã pœnitentiam, ſtatim illuminabitur. Verum ad hoc medium adhibendũ non tenetur vt vincat ignorantiam; quia non eſt medium ordinarium quod ſoleat ab hominibus adhiberi ad tollẽdã ignorantiam: ſicut tenetur homo corripere fratrem, admonendo, conſulendo, adhibendo teſtes, dicendo Eccleſiæ; ſed nõ tenetur ſe cõſtituere in gratia vt illum conuertat: quia hoc eſt medium extraordinarium ad corripiendum.

Ad ſcdm.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium dicendum primò, ſi loquamur de præcepto faciendi quod in ſe eſt abſolutè, quòd includit obſeruantiã omnium mandatorum, & pœnitentiam de prętęritis peccatis, ſicut homo poteſt excuſari a pręcepto ſupernaturali credendi, ita poteſt excuſari a præcepto ſupernaturali pœnitendi. Secundò dicitur, ẽt ſi non excuſetur, non tamẽ tenetur pœnitere, hoc fine, vt illuminetur a Deo. Dicitur tertiò, ſi loquamur de præcepto faciendi quod in ſe eſt, tm̃ ad vincendam ignorantiam, non continuò illuminabitur, vt ſuprà expoſitum eſt.

¶ Ad quartum negandum eſt antecedens; & ad probationem reſpondetur, quòd ille locus Ioannis; Vnctio docebit vos de omnibus, intelligitur, quòd vnctio docet nos de omnibus, miniſterio hominum, & Eccleſiæ catholicæ. Vel ſenſus eſt, quòd niſi interius vnctio Spiritus ſancti moueat, parum prodeſt externa prædicatio. Certè credere proprio ſpiritui, neglectis Patrum ſententiis, eſt error Illuminatorum, & Lutheranorum, quo inuertunt ordinem Eccleſiæ; contra quem errorem eſt inſigne teſtimonium Deuter. 17. & Matth. 23.

Deute. 17. Matt. 13.

Ad quintũ ¶ Ad quintum argumentum dicendum eſt, quòd ignorantia, quam Deus decernit in pœnam peccati, de qua loquuntur prædicta teſtimonia, eſt ignorantia culpabilis, & affectata, qñ homo non quærit Doctores, qui illuminent, & inſtruant veritatem, ſed qui adulentur, & loquantur placentia, & de hac eſt ſermo Ezech. 14.

Ad vltimũ. ¶ Ad vltimum argumentum dicendum eſt, quòd Deus dat vniuerſis hominibus ſufficiens auxilium, vt rectè, & ſtudioſè inſtituant vitam, quod ſi facerent, ſine dubio illuminarentur; ſed non dat immediatè auxilium. & medium ad credendum; & ideo multi excuſantur a ſua incredulitate, qui non excuſantur a vitæ peruerſitate.

1. Conclu. ¶ Ad D. Th. dicendum eſt, q̃ loquitur de homine, qui relicto teſtimonio ſcripturæ manifeſto, vel decreto eccleſiæ irrefragabili, ſequitur opinionem magiſtri priuatam.

¶ Eſt alia dubitatio, vtrùm teneatur homo adhibere ſummam diligentiam ad vincendam ignorantiam; Ad huius rei expoſitionem eſt prima concluſio.

An ad vincẽdã ignorãtiã teneamur ſummam adhibere diligẽtiam.

¶ Secunda concluſio. Ignorantia quæ non eſt cauſa actus, non facit hominem inuoluntarium, ſed non volentẽ, vt expreſsè docet Ari. & exemplo idẽ manifeſtatur. Nã ſi quis putans ſe occidere ferã, occidiſſet inimicũ, quẽ ſi cognouiſſet, ẽt occidiſſet, talis ignorantia non eſt cauſa actus; nam non tollit ſcientiam, quæ ſi adeſſet, prohiberet actum: nam etiam ſi adeſſet ſciẽtia, ſequeretur actus: ex quo ſequitur, q̃ talis ignorãtia nõ cauſat Inuolũtariũ, ſiquidẽ nõ eſt cã actus, non ergo facit hoĩem inuoluntarium, ſed nõ volentem.

¶ Ad vincendam ignorãtiã non tenetur homo ſummã diligẽtiã adhibere. Probatur: nã ignorantia Iacob qñ acceſſit ad Liã, fuit omnino inculpabilis: at potuit adhibere cãdelam, vel ex voce cognoſcera Liã; ſed quia cõiter homines nõ ſolent facere eã diligentiam, excuſatus eſt ex ignorantia inculpabili.

¶ Secunda propoſitio. Non tenetur homo ad vincẽdam ignorantiam facere totũ ad qđ obligatur. Hãc cõcluſionem conſtituit Almayn. in ſuis moral. c. 4. & vera eſt. Et patet de Iudæo qui neglexit ire Hieruſalem in die Pẽtecoſtes, qui ſi iuiſſet certè cognouiſſet ex prędicatione Apoſtolorum neceſſaria de fide Chriſti: talis ignorabat adhuc inuincibiliter Chriſtum, & tamen ſi feciſſet totũ ad quod tenebatur, viciſſet ignorantiã. Explicatur idẽ alio exẽplo. Tenebatur aliquis ire ad Eccleſiã, & pronũtiatũ eſt illic p̃ceptum Epiſcopi, quo præcipiebatur ſub ſententia excõicationis obſeruari feſtũ inſolitum, & non iuit propter ſuam negligentiam: ignorantia huius pręcepti erat iuuincibilis, quia non tenebatur adire Eccleſiam ad ſciendum illud. Dicе ergo, quòd requiritur, & ſufficit quòd adhibeat diligentiam, quam ſolent viri boni adhibere ad ſciendum, & quа poſita ſolent ſciri conuenientia ad ſalutem, & ſtatum. Almaynus dicit, q̃ illa ignorantia eſt inuincibilis, quam adhibendo eam diligẽtiam quam tenemur adhibere, malum effectum non poſſumus vincere. Sed hoc videtur petere principium, & non explicare diſtinctè propoſitam dubitationem, hoc enim qnæritur, quid teneatur facere. Certè tenetur facere homo qui ignorantia tenetur, quòd vir p̃bus & timoratus ſolet facere, & adhibere ea media, quæ communiter ſolent adhiberi.

Secunda.

Almay.

Almay.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm ignorantia excuſet ex toto a peccato.*

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Ignorantia facit actum inuoluntarium cuius eſt cauſa. Probatur, & declaratur. Nam tunc ignorantia dicitur cauſare actum, quando tollitur ſcientia quæ actum peccari prohiberet; & ideo talis actus, ſi ſcientia adeſſet, eſſet contrarius voluntati, quod importat nomen inuoluntarij.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo eſt graue dubium circa tertiam concluſionem, de ignorantia concomitante; vtrum excuſet a peccato? verbi gratia ſtatuit Petrus occidere inimicum, vbicunque eum inuenerit, & fortè in nemore, putans ſe occidere feram, occidit inimicum, quẽ ſi cognouiſſet, multò libentius occidiſſet quæſtio eſt. An ne talis ignorantia excuſet a peccato? De qua re diximus ex parte ſupra q. 6. ar. octauo, ſed nunc explicatius, & vberius rem inueſtigemus. Et quæritur: An illa occiſio ſit peccatum? Et quòd ſit peccatum, ſic oſtendo.

An ignorãtia cõcomitãs a peccato excuſet.

¶ Nam talis actus ſecundum ſe malus eſt, & ignorantia concomitans non excuſat, ut apertè docet S. Thom. in artic. ergo peccatum eſt. In aduerſum eſt, quòd peccatum adeò eſt voluntarium, vt ſi non ſit voluntarium, peccatum non ſit, ſed ignorantia concomitans facit non voluntarium, ut docet Diu. Thom. tum ſuprà quæſtio. ſexta. artic. 8. tum euidentius in hoc articu. 2. concluſione, ergo non eſt peccatum.

Argum. D. Thom.

¶ Ad huius rei expoſitionem ſcire oportet, quòd tribus modis contingit aliquid eſſe uoluntarium, formaliter, interpretatiuè, & virtualiter, ſic enim loquuntur Scholaſtici. Primi generis eſt, quando actus eſt cognitus, & diſtinctè volitus, ut velle occidere inimicum. Ad ſecundum modum pertinet, cum homo operatur ex ignorantia culpabili, tũc enim opus quod operatur, quamquam non eſt uolitum

Trib⁹ modis aliquid eſt volũtarium.

formaliter,ſiquidē incognitū eſt, eſt tñ interpretatiuè volitum. Sit exẽplum qui iaculatur in medio foro, & occidit hominem præter intentionem,& volũtatẽ; tale homicidiũ eſt volitũ interpretatiuè,quia tenebat cauere opus illud ex quo ſubſequutum eſt homicidium,& non cauit,fuit enim culpa nõ animaduertere,ꝙ iaculari in medio foro, per quod homines cõ ſueſcunt tranſire, periculoſum erat. Tertio modo euenit,qñ actus imperatur, & progrediẽ ex præcedenti volitione.v.g. inebriaẽ quis volẽs & ſciẽs cũ periculo occidẽ di homines,ſcit.n. ꝙ cùm eſt ebrius, percutit,vulnerat: ſi occidit, tale homicidiũ eſt volitũ virtualiter in præcedenti volitione qua voluit inebriari,& iõ non habet diſtinctã malitiã a præcedenti volitione. His conſtitutis, ſunt viri docti, etiã inter diſcipulos D.Tho.exiſtimantes, quòd homicidium, quod ſequitur ex ignorantia concomitante,ſit peccatum, & quòd imputatur occidenti: nam quanquam non eſt formaliter volitum , at eſt virtualiter volitum in præcedenti volitione , qua ſtatuit occidere illum , vbicunque inueneritillũ Sed ſalua pace iſtorũ Doctorũ, hæc ſnia nunquam mihi probari potuit.Vt ergo veritas elucidetur, eſt prima concluſio.¶Si conſideremus modũ loquendi ſatis propriè loquitur D. Tho.qñ dicit,ꝙ ignorantia concomitans non excuſat;ſic enim loquitur Ariſt. ſummus Philoſophus, & vir ſapientiſſimus,tũ in loquendo;tũ in ſentiẽdo.Is.n.3. Ethi. c.1.dicit,ꝙ illa ignorantia excuſat a peccato,qñ operans, poſtquã ſcit,dolet ſe feciſſe:ſed q operat cũ ignorãtia concomitante nõ dolet poſtquã ſcit ſe feciſſe:ergo non hẽt excuſationẽ. Sic loquũtur in diuina Theologia viri perit iſſimi;Dur.in 3 d.22.q.4.Gab eadem d.q.2.Marſil.in 2 q.15 ar.2.dub.2. ſic hẽt cõis modus ſentiendi,& loquendi oĩum hominũ. Neq; n.homo ſe excuſat ab homicidio quod fecit ignorans , qđ feciſſet libẽtiùs,ſi ſciuiſſet, & tẽ intellexiſſet. Ad extremũ ignorantia excuſat opus qđ ꝓcedit ex ignorãtia, ſicut opus quod procedit ex paſſione excuſationẽ hẽt, ſed ignorantia cõcomitans nõ eſt cauſa actus, ſed habet ſe concomitanter, & veluti res impertinens: ergo nõ excuſat a peccato.¶ Scda concluſio. Ignorantia concomitans non accuſat,ꝓp qđ homicidiũ,qđ ex ea cõſequitur, nõ imputat ad culpam.Huius rei multæ ſunt demonſtrationes. Prima eſt;qm peccatũ,vt peccatũ ſit,neceſſum eſt vt ſit volũtariũ; ſed ignorantia cõcomitans,vt antea probatũ eſt,facit non voluntariũ ; ergo ignorantia concomitans non facit actũ eſſe malũ,vnde non accuſat. Scda demõſtratio. Illa volitio ĩterior qua iſte homo voluit occidere ferã ſine aliqua mala voluntate occidendi hoĩem,antequã emitteret ſagittam non erat mala , ergo qñ emiſit ſagittam , pro illo inſtanti non erat mala. Conſeq. argumenti inde probatur. Nã opus externũ nihil addit bonitatis,aut malitię ſup actũ ĩteriorẽ, Cuius rei altera probatio euidentior eſt,qm idẽ obiectum eſt ſicut prius:ergo ſi volitio prior nõ erat mala,nec poſterior.Explicatur hoc euidentius. Etenim ſi illa ſagitta non tetigiſſet hominẽ qui in ſylua latebat,nullũ eſſe peccatũ : ſed ꝙ percutiat,vel vulneret,eſt oĩno euẽtus caſualis,& nihil facit ad bonitatẽ,vel malitiam voluntatis:ergo non reputatur ad peccatũ.Tertia demonſtratio.Deus pronior eſt ad miſerendum,quã ad puniẽdũ. pono ergo aliquẽ in gr̃a qui habuit voluntatem dandi cuilibet pauperi aureũ , nũc petit ab eo pauper eleemoſynã,& nil ipſe cogitãs de aureo credit ſe ſolũ habere nummũ argẽteũ,& dat,ſi tñ ſciret eſſe illi aureũ,ẽt daret, talis inquã non tm meretur ac ſi dediſſet ſciens & prudens aureum,quod ignorabat concomitanter duntaxat,ergo nec alius tm peccat.Quarta demonſtratio. Conditionales de rebus agendis nihil faciunt ad meritum,nec demeritum,quod exemplis adhibitis euidẽter oſtẽditur eſſe verum. Cõiugatus qui accedit ad propriã vxorẽ ſine aliqua mala voluntate,qui tñ accederet ad alienam,ſi illã in lectulo reperiſſet,prædicta conditionalis nõ vitiat acceſſum ad ſuam vxorẽ. Cõſimiliter, ſcit Deus ꝙ ſi mihi daretur occaſio delĩquẽdi certè delinquerẽ , nõ tñ iõ delinquo; ergo in propoſito illa conditionalis ſi ſcirẽ,meli⁹ & libẽtiùs occiderem inimicũ, nõ vitiat volũtatẽ qua volo occidere ferã abſque aliqua mala voluntate occidendi hominẽ. Quinta demõſtratio. Si alicui viro expectãti vxorem ſupponeretur alia pulchrior vxore, & quæ placuerat in oculis eius , & iſte licèt nunquam cogitauerat conuenire cum illa,tamen non eſt dubium quòd oblata tali opportunitate conueniſſet, hic, inquam, non peccat. Patet manifeſte, quia aliàs ſequeretur , ꝙ eſt perplexus, ẽt ſine culpa præcedẽte.Nã ponamus ꝙ illa petat debitum;ſi nõ reddat, peccat faciens contra conſcientiã;exiſtimat.n. ex conſcientia erronea,quæ ſine dubio obligat,ꝙ ſit vxor,& teneat reddere debitũ mulieri,quã putat eſſe ſuã:ergo non peccat reddendo debitum, alioqui non poterit effugere peccatum, ſi peccat reddendo,& non reddendo. Ex quo cõſequens eſt, ꝙ ignorantia concomitans non accuſat. Idẽ oñditur aliis exemplis,volo enim ꝙ ſit aliquis qui nunquã cogitauit de adulterio,ſed tñ eſt fornicator frequens,& ita intẽperans , ꝙ ſi haberet opportunitatẽ,adulteraret,nunquã tñ de hoc cogitauit, accedat iſte ad nuptã,ignorans inuincibiliter eſſe nuptam,credensq; eſſe ſolutam,arguitur ſic,iſta ignorãtia eſt concomitans, vt patet & tñ non eſt adulter,quod ſic oſtendo, nam nunquam cogitauit ,nec voluit adulterium committere. Eſt aliud exemplum. Sit Petrus nimis auarus, qui tñ nunquam cogitauit capere alienum,ſcit tñ Deus,ꝙ ſi haberet opportunitatem capiendi ſecreto,& ſine ſcandalo,caperet alienum,inuenit in domo ſua aureum,quẽ credit inuincibiliter eſſe ſuũ,& reuera eſt alienus, ſequitur ꝙ talis accipiens peccaret. Patet,quia ignorantia eſt cõcomitans,quæ (vt autores contrariæ opinionis exiſtimant) accuſat. Quod autem ſit falſum,patet quia prius erat in gratia,nam auaritia nõ erat mortalis:nunquã enim cogitauit de alieno,& nunc credens inuincibili ignorantia eſſe ſuũ, accipit,quod ſi non tolleret,peccaret,& ſic eſſet perplexus: ergo non peccat accipiendo. Vltimò ſequitur ex iſtorum Doctorum ſententia,quòd infidelis, qui ſemel & ſe & oĩa ſua retulit in idolum, peccaret in omnibus operibus ſuis, quãdo honorat parentes,obſeruat amicos,quãdo dat eleemoſynam. Quòd rectè ſequatur, patet, nam ſi infidelis in omnibus his operibus recordaretur idoli quod pro Deo colit,libenter referret hæc opera in idolum quod pro Deo ſuo habet: ergo eſt ignorantia concomitans ſi non recordatur . Vnde , ſi vera eſt iſtorum opinio , imputatur ad crimen.

¶Sed iam tempus eſt vt argumentum propoſitum in cõtrarium diſſoluamus. Dicendum itaq; eſt,ꝙ illud opus ẽm ſe malum eſt,concedoq; non excuſari iguorantiam cõcomitantẽ;ſed neq; accuſatur;quia nõ eſt volũtariũ. Qđ verò aiunt viri docti,ꝙ illud opus eſt virtualiter volũtariũ, nulla rõne,neq; apparẽti quidẽ fulciri poterit , quod euidẽter demonſtrauimus ſupra q.6.ar.8. ¶Circa quintã,& ſextam concluſionem dubitatur; An dans operam rei illicitæ ſciẽter ignorata aliqua mala circũſtãtia,excuſetur ab illa mala circunſtantia ignorata?verbi gratia aliquis inuincibiliter putat ſe accedere ad ſolutam,& accedit ad nuptã,quæritur;

3.Conclu.

4.Conclu.

5.Conclu.

Prim.con. Propriè loquitur. D.Thom.

Duran. Gab. Marſil.

2.Conclu. Ignorantia concomitans nõ accuſat.

6.Conclu.

An dãs operam rei illicitæ excuſatur ab aliqua circunſtantia mala ignorata.

ritur; vtrum ſit adulter, vel fornicator? Exemplū eſt de Iuda, qui cognouit Thamar nurum ſuam, exiſtimās eſſe mulierem meretricem, & communē. ¶ Rñdetur, ꝙ totaliter excuſatur ab illa circunſtantia, vt Iudas ab inceſtu. Et hoc eſt vniuerſaliter verum, ꝙ ignorantia inuolūtaria excuſat totaliter reſpectu ignoratæ circunſtantiæ. Nec in hoc differunt, dās operās rei licitæ, vel illicitæ, quia reſpectu illius circunſtantiæ æqualiter ſunt inuiti. Vnde Iacob cognoſcens Liam prima nocte; ēt ſi malam intentionē habuiſſet nō fuiſſet adulter. Quod patet euidēti ratione: quia nō habet actꝰ plus de peccato, quàm de volūtario: & ſi eſſet lata aliqua ſnīa reſpectu illius circūſtantię, talis nō incurreret eā, vt de excommunicatione lata contra percutientem clericū. Secus aūt fortè eſſet de irregularitate, quæ nō ſemper inducitur pro peccato, ſed poteſt cōtrahi ſine culpa. Rō huius eſt, quia quando pęna lata eſt pro aliqua culpa, qui non incurrit illā culpam, nō incidit in pęnam. ¶ Sed circa hoc dubitatur: vtrū ſimile ſit de ignorātia iuris; hoc eſt; vtrū ſi quis committens ſcienter peccatum ignorat eſſe ſnīam latā ꝑ illo peccato; puta, percutiens clericum ſcienter, ignorans autem inuincibiliter ſententiam excommunicationis eſſe latā, quæſtio eſt, vtrùm incidat in pœnam latā? Ad huius rei expoſitionem eſt prima propoſitio. ¶ Ignorantia circunſtantię ſicut excuſat a culpa, ſic excuſat a pęna lata contra tale peccatū rōne talis circunſtātiæ v.g. ignorat quis inuincibiliter aliquē eſſet clericū, tametſi ſciat eſſe hoīem, percutit illū; non incidit in excōicationē latam contra percutientē clericū; nā illa pœna imponitur pro ſacrilegio cōmiſſo contra clericū: ſed iſte eſt tm̄ homicida & nō ſacrilegus; ergo nō incurrit illam pęnam. Quapropter Scot. in 4 diſt. 6. q. 4. doctè ſcribit, ꝙ qui baptizat puerū ignorans inuincibiliter eſſe baptizatū, non incidit in pęnas decretas contra rebaptizātes. Oportet ergo notare in his legibus pęnalibus, quę peccata puniantur. Nā ſi excuſatur homo a peccato, excuſat ēt a pęna decreta contra tale peccatū: nā pęnæ ſunt reſtringendæ, & non ampliandę. ¶ Scda cōcluſio. Q ñ pęna nō eſt aīaduerſio peccati, ſed imponit rōne ſignificationis, aut ratione alicuius operis, ſiue ſit peccatū, ſiue nō, īcurrit abſq; oī culpa. v.g. in iure eſt irregularis qui occidit hoīem pp ſignificationē: ſiue quis occidat hoīem iuſtè, ſiuè iniuſtè, eſt irregularis. Itē in iure eſt irregularis bigamus, rōne ſignificationis: nō. n. cōgruit miniſterio altaris Chri, q tm̄ vnicā ſpōſam ſibi deſpōſauit: & iō ſiue ſit bigamus ex ſua culpa, ſiue ſine culpa, eſt irregularis, ſiue ignorādo inuincibiliter, ſiue non. ¶ Tertia cōcluſio. Qñ quis ſciēter facit opus, licet ignoret inuincibiliter pęnā, incurrit ipſam pœnā. Probat cōcluſio exēplis. Si qs occidat clericū ignoras inuincibiliter pęnam excōicationis, incidit in pœnā excōicationis. Itē, labitur quiſpiā in hæreſim, & ignorat inuincibiliter ſnīam latā contra hæreticos, incidit in ſnīam excōicationis. Itē, tranſgreditur quiſpiā legē diuinā, ignorans inuincibiliter pœnas inferni, incidit nihilominus in illas pœnas. Itē, furat quis, & ignorat inuincibiliter ſupplicium decretū contra latrones per leges humanas, nō ideo excuſatur a ſuppli cio.

Solutio. Prim. con. Secun. cō. 3. Conclu. 4. Conclu. Aliud dubium de ignorantia iuris. 1. Conclu. Ignorātia circūſtātia ſicut excuſat a culpa ſic excuſat a pœna. Scotus. 2. Conclu. Pœna impoſita rōne ſignificationis, īcurritur ēt ſine culpa. 3. Conclu. Faciēs opꝰ & ignorās pœnā, illā incurrit.

ART. QVARTVS.

¶ *Vtrùm ignorantia diminuat peccatum.*

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. In tantum ignorantia minuit peccatum inquantum minuit voluntarium; quod ſi voluntarium non diminuit, nullo modo peccatum diminuit. Hæc concluſio non indiget confirmatione; eſt enim de ſe perſpicua.

¶ Secunda conluſio. Ignorantia quæ totaliter excuſat non minuit peccatum, ſed aufert totaliter, quia totaliter aufert voluntarium: ergo omnino tollitur peccatum.

¶ Tertia Concluſio. Ignorantia quæ non eſt cauſa peccati, ſed concomitanter ſe habet ad peccatum, nec diminuit, nec auget peccatum, ſed veluti impertinens ſe habet.

¶ Quarta concluſio. Illa ſola ignorantia poteſt minuere peccatum, quæ eſt cauſa peccati, & tamen nō excuſat totaliter a peccato: nam ſi totaliter excuſat, aufert, & non minuit peccatum.

¶ Quinta Concluſio. Ignorātia affectata videtur augere peccatum. 5. Conclu.

¶ Sexta Concluſio. Ignorantia culpabilis non affectata diminuit peccatum. Iſtę duæ concluſiones quæ poſtremo loco conſtituuntur, ſimul probantur. Contingit enim aliquando quòd ignorantia directè, & per ſe ſit volita; ſicut cùm aliquis ſua ſponte neſcit vt liberius peccet: & talis ignorantia auget voluntarium, & peccatum quia ex intenſione voluntatis ad peccandum prouenit, quòd aliquis vult ſubire ignorantiæ damnum propter libertatem peccandi. Sed quando ignorantia quæ eſt cauſa peccati, non eſt directè voluntaria, ſed indirectè, & veluti per accidens; vt ſi quis non vult laborare in ſtudio, ex quo ſequitur eum eſſe ignorantem; talis ignorantia diminuit volutarium, & per conſequens peccatum: nam cū aliquid non cognoſcitur eſſe peccatum, nō poteſt dici quòd voluntas directè, & per ſe feratur in peccatum, quare eſt ibi minor contemptus, & per conſequens minus peccatum.

¶ Ab iſta regula generali excipitur vnus caſus tātum, qui refertur capitulo, Vt animarum periculis, de cōſtitutionibus li. 7. tit. 2. cuius tenor eſt iſte. Vt animarum periculis obuierur, ſententiis p ſtatuta quoruncunq; ordinationum pronuncia tis, ligari nolumus ignorantes. Sed de hoc in materia de excommunicatione. Peculiaris exceptio, ī 6. tit. 2. de conſtitit. 6. Conclu.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CIrca hunc articulum dubitatur; Vtrum actus qui cum ignorantia non excuſatur, ſit in eadem ſpecie in qua eſſet cum ſcientie; Videtur quòd ſic, quia in nulla alia ſpecie eſt. Itē Paul. 1. Ti. 1. dicit, Quia fui blaſphemus, & perſequutor, & tamē ibidem dicitur, ꝙ ignorans feci. In oppoſitū eſt, quia ſpecies in actibus humanis non ſumuntur niſi ab eo quod per ſe intenditur, peccans autem ex ignorantia non per ſe intendit peccatum, ſed per accidens, vt S. Tho. dicit in iſto articulo. An actus peccati cū ignorātia ſit eiuſdē rationis ipſo præſente ſciētia. 1. Tim. 2. Duplex ignorantia volūtaria.

¶ Sed eſt notandum, quòd duplex eſt ignorantia voluntaria, quædam priuans vſu rationis, vt ebrietas, alia quæ priuat ſola ſcientia. Et iterum hæc duplex eſt; quædā iuris ſiue vniuerſalis, ſine particularis, vt cum quis neſcit homicidium eſſe peccatum; alia facti, vt cū quis ſua negligētia ignorat hoīem eſſe vbi ipſe ſagittat. Iterū, peccata facta ex ignorātia iuris, aut de ſe mala, vt furtū, aut ſolo iure poſitiuo mala ſunt, vt non ieiunare. ¶ Prima propoſitio. Peccata ex ignorantia iuris, quæ ſm̄ ſe ſunt mala, ſunt in eadē ſpecie cū factis ex ſcientia. Probatur: quia ſunt voluntaria formaliter, quantū ad conuerſionē in obiectū: hoc enim eſt ipſi voluntati ratio quare actus eſt malus, putà, gentilis volens accedere ad iſtā nō ſuā, quia neſcit eſſe malū, quamuis non velit id per ſe inquantū cōtrariatur virtuti, vult tamē fornicari: ſpecies aūt ſumitur ab ipſo obiecto, & ſic Paulus voluit occidere Stephanū cō fitentem Chriſtū Nazarenū. Et quod S. Th hic dicit, quòd talis non vult per ſe peccatum, intelligendus eſt formaliter, quod non eſt, niſi cum quis ſcit actum eſſe peccatum, id eſt contrarium virtuti: cū hoc tamen ſtat, quòd velit formaliter actum, qui eſt peccatum ſecundum ſe. Quòd autem habeat formaliter eandem ſpeciē, probatur, quia ſpecies ſumitur ex obiecto. ¶ Secūda propoſitio. Qui occidit hoīem in venatione negligentia ſciēdi, q̄ ignorātia eſt circa factū, homicida eſt virtualiter, & interpretatiuè, & eius actio eſt in ſpecie homicidii. Patet, quia eſt virtualiter, & indirectè uolita. Quod eſſe verū demonſtraui euidenter ſuprà. q. 7. 2. ar. 9. & q. 18. ar. 3. 1. Conclu. 2. Conclu.

3.Conclu. ¶ Tertia conclusio. De peccatis factis ex ignorantia iuris positiui dicendum est, quòd sunt in eadē specie reductiuè, & indirectè, in qua essent cū scientia, verbi gratia nō obseruat quis ieiunium ex ignorantia culpabili; intemperatus est: & peccat contra temperātiam, quia omittit ieiunium ad quod tenetur, & id quidē voluntariè, quanquā indirectè, & reductiuè. Est alia quæstio nō cōtemnenda: Vtrùm liceat complacere in actibus factis p ignorantiam inuincibilem; putà, an Iacob liceret placere ꝙ cognouisset Liā; de qua quæstione videdæ sunt annotationes nostrę supra q. 74 art. 6. ¶ Est alia dubitatio; An actus excusat⁹ totaliter per ignorantiam, sit bon⁹ moraliter. De qua quęstione quanquam versantur diuersæ opiniones, vera definitio est, ꝙ manet bonus moraliter; manet ēm meritorius, & per consequēs ex charitate imperatur: & cum charitas sit bona moraliter, & nunquam inclinet ad malū, consequens est quod actus imperatus sit bonus moraliter. Et quoniā de hac re memini me supra ex parte disputasse, ab eius diligētiori discussione supersedendū censeo.

Prim.con.

Actus totaliter per ignorantiā excusatus est bonus moraliter.

2.Conclu.

QVAESTIO LXXVII.

De causa peccati ex parte appetitus sensitiui: in octo articulos diuisa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm voluntas possit moueri a passione appetitus sensitiui.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Passio appetitus sensitiui non potest directè trahere, aut mouere voluntatem; nullum enim immateriale potest moueri ab aliquo materiali; sed voluntas est potentia quædam immaterialis; appetitus autem sensitiuus est vis materialis; & corporea; ergo passio appetitus sensitiui non potest directè mouere voluntatem.

¶ Secunda conclusio. Passio appetitus sensitiui potest indirectè mouere voluntatem dupliciter; vno modo, secundum quandam abstractionem: cum enim omnes potentiæ animæ in vna eius essentia radicentur, necesse est quando vna potētia in suo actu intenditur, alteram in suo remitti, vel totaliter impediri: nam virtus ad plura dispersa fit minor: & econuerso; quando intenditur circa vnum, minus potest ad alia dispergi: requiritur enim in operibus animæ quædā intentio, quæ dum vehementer applicatur in vno; non potest vehementer in alia immergi: vnde quando motus appetitus sensitiui secundum passionem fortificatur, oportet remitti, vel totaliter impediri motum proprium appetitus rationalis, qui est voluntas: Alio modo ex parte obiecti voluntatis, quod est bonū apprehēsum ratione: nam impeditur iudicium, & apprehensio rationis propter vehementem & inordinatam apprehensionem imaginationis, & iudicium virtutis æstimatiuæ, vt in amentibus patet. Apprehensio enim imaginationis, & æstimatiuæ iudicium, passionem appetitus sensitiui sequitur, sicut iudicium gustus sequitur dispositionem linguæ. Quare videmus homines in aliqua passione existentes, non facilè ab ea imaginatione auerti. Vnde iudicium rationis plerunque sequitur passionem appetitus sensitiui, & per consequens motus voluntatis abertat, qui natus est semper sequi iudicium rationis:

EXPLICATIO ARTIC.

QVòd passio appetitus sē sitiui moueat voluntatē ad peccandū, est certum, & indubitatū quod patet ex illo Cōcupiscētia subuertit cor tuū, & Iaco. 1. Vnusquisque tentatur a cōcupiscētia sua abstractus & illectus. Idē explicat Pau. cū ait; Sēcio aliā legē in membris meis repugnātē legi mētis meę, & captiuū me ducētē in legē peccati: qb⁹ verbis explicat motū appetitus sensitiui, q vi sua trahit volūtatem. vt sequatur

Dan.13.

Iacob.1. Rom.8.

Sapien. 9.

ARTICVL. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm ratio quandoque superetur a passione contra suā scientiam.*

SVMMA TEXTVS.

HOc idem est, atque percontari; vtrùm existente perfecta scientia ex parte intellectus, possit esse peccatum in voluntate propter passionis vehementiam.

¶ Prima conclusio: Homo potest peccare contra scientiam vniuersalem quam habet, & cōtra particularem etiam quam habet in habitu, dum actu non considerat.

¶ Secunda conclusio. Existente scientia in particulari, & in vniuersali, & recta cōsideratione actuali, impossibile est quòd sit peccatum in voluntate.

¶ Tertia Conclusio. Impossibile est quod sit peccatum in voluntate sine errore ex parte intellectus. Sed videndum est, quomodo probationes D. Tho. rectè procedant. Scribit ergo Sanct. Thom. fuisse opinionem Socratis, quòd scientia nunquā possit superari a passione: vnde dicebat, omnes virtutes esse sciētias, & omnia peccata esse ignorantias. In quo quidem non omnino a vero deuiabat. Cum enim voluntas sit boni, vel apparentis boni, nunquā volūtas in malum moueretur, nisi id quod non est bonum, aliquomodo rationi bonum appareret; & propter hoc, voluntas nunquam in malum tenderet, testimoniis, ꝙ passio appetitus sensitiui mouet voluntatem ad peccādū, quod vel sola experiētia satis liquet. Sed explicare, qūo appetitus sensitiu⁹ moueat voluntatē difficilè est: explicatum tñ est diligētissimè supra q. 9. art. 2. ex quo loco explicatio huius difficultatis petenda est.

EXPLICATIO ARTICVL.

DE hac qstione; vtrū possit esse peccatū in voluntate, existēte perfecta sciētia ex parte intellectus; Scotus in 3. di. 36. sic decernit, vt dicat illud esse possibile, & accidere sæpenumero: idq; probat optimis argumētis. ¶ Primò, in sacro eloquio apertissimè dr ꝙ multi sciētes peccant, vt in illo; Seruus qui cognoscit voluntatem Dñi sui; & nō facit, vapulabit multis; &, Scienti bonū, & nō facienti, peccatū est illi. ¶ Secōdo, adducit varias autoritates B. Aug. dicētis, ꝙ aliquando sciētes peccamus. ¶ Tertiò, adducit articulū pari s. huius tenoris; Dicere ꝙ existente perfecta scientia in cōmuni & in particulari in intellectu, nō pōt esse peccatū īvolūtate, error. ¶ Quartò, adducit Aris. dicentem, ꝙ scire, parū aut nihil valet ad vitā rectè instituendam. Sed si existēte pfecta scientia in intellectu nō pōt esse peccatū in volūtate, maximè conducit ad vitam rectè instituendam: imo consulendum esset hoīnibus ꝙ nō, rectè vellēt, sed quòd rectè cōsiderarent.

Scoti sententia.

Prim.arg.

Prim.con. Luc.12.

2.Conclu. Iacob.4. August. Ari. Paris.

3.Conclu.

Probatione. D.Thom.

Ari.2.Eth.

rarent. Sed dimissis autoritatibus, hoc probatur optimis rationibus. ¶ Primò, existente perfecta scienti a ex parte intellectus, adhuc voluntas manet libera, vt patet; ergo potest peccare.

Prima ratio.

Secunda. ¶ Secundò, existēte perfecta scientia, & perfectissimo iudicio in intellectu voluntas potest suspendere actū suū: non enim necessitatur a iudicio intellectus: ergo potest voluntas peccare.

Tertia. ¶ Tertiò, in Angelis fuit peccatū quod nullus error præcessit, vel quoniam in Angelis non potest esse error, cùm sciant omnia, & sint naturaliter beati; vel quoniam saltem non potuit præcedere culpa: ergo in voluntate potest esse peccatum sine errore intellectus. Idem cōfirmatur.

Confir. In primo homine fuit peccatum originale, quod nullus error præcessit intellectus: nisi velis dicere, quòd in statu innocentiæ ante peccatū fuit malum pœnæ, cuiusmodi est error.

Quarta. ¶ Quartò, rectitudo intellectus in practicis, & similiter in speculabilibus oritur vel ex ipsis terminis, vel ex forma syllogismi perfecta, quidquid sequatur in voluntate; ergo potest esse peccatum in voluntate, existente perfecto intellectu. Certè rectitudo ītellectus, quæ prouenit ex isto principio; omnis fornicatio est cauenda; hæc est fornicatio: ergo, &c. non tollit quin voluntas possit velle fornicationem.

Vltima. ¶ Vltimò, stat quòd ratio ostendat vtrumque oppositorum secundum quòd in se est, v.g. fornicari & non fornicari; & quòd voluntas per suam volitionem se determinet ad vnum, quia vult. Hoc apertè ait Aristot. 9. Meta. dicit enim; quòd scientia est oppositorum, sed determinatur per electionem ad unum illorum: non ergo oportet intellectum errare, aut ignorare vt voluntas malè eligat. Certè damnati & dæmones euidenter cognoscunt quòd Deus nulla ratione est dignus odio: at ex malitia voluntatis suæ odio habent illum. Item, qui desperantes se suspendunt, euidenter iudicant non esse desperandum, aliàs si haberent aliud iudicium, hæretici essent: nihilominus desperantes se suspendunt ex malitia suæ voluntatis: ergo potest esse peccatum in voluntate sine errore ex parte intellectus.

Com. 3.

In oppositum. ¶ In contrarium est veritas certissima, quam asserit in primis Aristot. 3. Ethico. capitu. 3. quòd omnis peccans est ignorans, & 6. Ethico. dicit, quòd existente recta prudentia in particulari non potest esse peccatum: & 7. Ethicorum capitulo 3. quo in loco ex professo inuestigat hanc quæstionem, dicit, quòd cum vltima propositio rei sensibilis sit opinatio rei particularis, quid hic, & nunc agēdum est, quæ est domina nostrorum actuum, hanc non habent incontinētes, vel si habent, in habendo nō est scire, sed dicere, sicut temulentus, qui profert carmina Empedoclis, & nō intelligit. Huic sententiæ consonant sacræ scripturæ. Prouerb. 14 Errant qui operantur malum. Dan. 13. Euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos vt non uiderent cælum. & Ro. 1. Tradidit illos Deus in reprobum sensum. Hinc est, quòd in sacra scriptura homines iusti appellantur sapientes: improbi verò, insipientes. Hanc sententiam docent ferè omnes Theologi, D. Thom. ista quæstione articulo. 2. Caieta. supra eundem articulum. Capreol. in 3. distinct. 36. quæstione unica. Durandus. in 2. distin. 39. quæst. 1. Adrianus quodli. 4 articulo 1. Buridanus. 7. lib. Ethic. q. 7. Probatur ratione: nā obiectū nostræ voluntatis est bonum, & conueniens per intellectum propositum, vt patet; ergo si fertur in malum; est quia apponitur vt cōueniens ex errore, aut inconsideratione intellectus. Secundò, voluntas vel fertur in verum bonum, vel in apparens, quod re vera bonum non est. Si primum, non peccat, nam in appetitione veri boni peccatum non est. Si verò fertur in bonum apparens, quod reuera bonum non est, iam contingit error intellectus, ergo omne peccatū ex errore intellectus prouenit. Tertiò, electio uoluntatis oritur ex imperio efficaci intellectus, quod explicatur his verbis, fac hoc, faciendum est, nisi enim animus imperaret aliquid faciendum, voluntas nihil eligeret. Hoc igitur imperium uel est de re bona, & licita secundum omnes circunstantias, quando oportet, sicut oportet: & tunc iudicium intellectus est rectum, & electio recta. Si verò iudicium & imperium est de re alioqui illicita, falsum est imperium, & peruersum, & electio uoluntatis peruersa. Omnis ergo electio mala prouenit ex falso imperio intellectus. Quartò, electio voluntatis necessariò sequitur ex imperio efficaci intellectus, non enim stat, quòd intellectus imperet efficaciter aliquid faciendum, & quòd voluntas non eligat illud, ergo si imperium est rectum, electio est recta, & è diuerso. Vltimò, si existente omni veritate, & omni integritate intellectus potest

Prouer. 14. Dan. 13. Rom. 1. D. Thom. Caiet. Cæpreo. Durand. Adria. Burida.

Aristo.

nisi cum aliqua ignorantia, vel errore rationis: vnde dicitur, Errant qui operantur malum. Ex qua ratione, si rectè inspiciatur, efficaciter probatur tertia conclusio articuli. Sed quia experimento patet, quòd multi agunt contra ea quorum scientiam habent vt dicitur Lucę. 12. Seruus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens, plagis vapulabit multis, sciendum est, hominem dirigi ad rectè agendum duplici scientia; vniuersali videlicet, & particulari, vnde vtriusque defectus sufficit ad hoc vt impediatur rectitudo voluntatis, & operis. Nam contingit quòd aliquis habeat scientiam in vniuersali; putà, nullam fornicationem esse faciendam; sed non cognoscat in particulari, hunc actum, qui est fornicatio, non esse faciendum: & istud sufficit ad hoc quòd voluntas non sequatur vniuersalem scientiam rationis. Vlteriùs considerandum est, aliquid posse sciri in habitu, quod tamen in actu non consideratur. Vnde potest contingere, quòd aliquis habeat rectam scientiam in singulari, & non solùm in vniuersali, sed tamen in actu non consideret. Sic ergo non videtur difficile, vt præter id quod actu non considerat, homo agat. Sed quòd homo non consideret in particulari id quod scit habitualiter, aliquando prouenit ex solo defectu intentionis; vt si Geometra non consideret Geometriæ conclusiones, quas in promptu habet. Aliquando autem homo non considerat id quod habet in habitu propter aliquod impedimentum superueniens, ut per aliquam occupationem exteriorem, vel propter aliquam infirmitatem corporalem: & hoc modo, qui in passione constitutus est, non considerat in particulari id quod scit in vniuersali, propter passionem impedientem. Impedit ergo passio in particulari atque in actu tripliciter: primò, per quandam distractionem, ut dictum est. Secundò, per contrarietatem, quia plerunque passio inclinat ad contrarium huius quod habet scientia vniuersalis. Tertiò, per quandam corporalem immutationem, ex qua ratio quodam modo ligatur ne in liberum actum exeat, sicut patet in somno, & ebrietate. Sed quòd in passionibus contingat, patet: nam cùm passiones multum intenduntur, homo amittit vsum rationis; vt propter abundantiam amoris & iræ multos videmus in insaniam esse conuersos; & sic passio trahit rationem ad iudicandum in particulari contra scientiam quam habet in vniuersali. Ex his documentis probationes pro prima & secunda conclusione manifestè eruuntur.

teſt eſſe peccatum in voluntate, ſequitur ꝙ homo corruptiſſimis moribus poſſit eſſe prudentiſſimus; quod aduerſatur omni Philoſophiæ morali, & politicæ Ariſt. His conAri. 7. Eth. c. de prudẽtia. ſtitutis, pro ſolutione argumentorũ dicit Caie. vbi ſuprà; omne peccatum procedere ex errore, & ignorantia intelle

Caiet. ctus, extendendo ignorãtiam ad inconſiderationem:

D. Thom. ſic explicat D. Th. 1.p.q. 63. arti. 1. ad quartum. Secundò dicit Caie. ꝙ vt voluntas aliquid appetat, ſemper requiritur iudiciũ,

Cõcluſio. vel imperiũ intellectꝰ, quod explicat his verbis; faciendum eſt hoc; fac hoc, &c. & in hoc iudicio ſemper errat omnis qui peccat. Quod vt planè intelligatur, hoc nota; ꝙ iſtæ loquutiones, faciendum eſt hoc; operandũ, & eligendum; tripliciter explicari poſſunt. Primò, ut ſit ſenſus: dignum eſt vt hoc fiat. Secundò, debitum eſt ſecundum legẽ ut hoc fiat. Tertiò, ut ſit ſenſus, hoc exequutioni eſt mandandum, quidquid inde ſequatur. Et in hoc ſenſu accipitur in diſcurſu practico, quando de agendis deliberamus. Itaque qui fornicatur, habet hoc iudiciũ rectum; omnis fornicatio eſt cauenda ſecundum legem Dei: item hoc; hæc fornicatio eſt cauenda ſecundum legẽ Dei: cæterùm habet iudicium hic, & nunc propter delectationem fornicatio eſt committenda, & exequutioni mandanda, & in hoc errat. Ex hoc ſequitur, quòd in eo qui fornicatur ex paſſione ſunt duo iudicia, quæ contradictoria eſſe videntur, ſed non ſunt. Nam ille qui fornicatur ex paſſione, credit hanc fornicationem ſecundum ſe non eſſe faciendam: item credit omnibus concurrentibus eſſe cõmitẽdam: ſi enim hoc non ſentiret, nunquam eam committeret. Sed iudicia iſta contradictoria non ſunt: nam non ſunt ad idem, & reſpectu eiuſdem, & in eodem ſenſu. Secundò ſequitur, quòd ſtante ſcientia in vniuerſali, & in particulari, poteſt eſſe peccatum in voluntate, vt dictum eſt. Quando ergo dicunt Theologi, omne peccatum uoluntatis ex errore intellectus prodire, non loquuntur de errore contra

Quomodo intelligenda ſit. D. Thom. ſententia. ſcientiam moralem, ſed de errore contra prudentiam.

¶ Ad autoritates ergo ſanctarum ſcripturarũ, in quibus dicitur, ꝙ multi ſcientes peccant, reſpondetur, ꝙ loquuntur de ſcientia in vniuerſali, vel de ſcientia in particulari, in habitu, vel de iudicio intellectus practice ſine imperio efficaci: at verò quando eſt imperium intellectus efficax, & verũ, impoſſibile eſt ꝙ recta electio non ſubſequatur. Ad autoritates D. Aug. idem dicendum eſt.

Ad autoritates.

Ad primũ. rationem. ¶ Ad eundem modũ explicãdus eſt articulus Pariſiẽſis, affirmat namque, ꝙ ſtante ſcientia in uniuerſali, & particulari, poteſt eſſe peccatũ in voluntate, & oppoſitũ erroris condemnat Ariſt. verò loquitur de ſcientia morali, quæ de virtutibus inueſtigat; nõ loquitur de perfecto iudicio prudentiæ, quod conſtat eſſe formam omnium uirtutum.

¶ Ad primam rationem negatur conſequentia: nã licèt ex efficaci imperio intellectus neceſſariò ſequatur electio voluntatis, non eſt cõſequens quòd tollatur libertas, eſt. n. neceſſitas ex ſuppoſitione, quæ non tollit libertatem: poteſt. n. intellectus non conſiderare, aut omittere illud iudicium, & ſic voluntas poterit peccare.

Ad ſecũdũ. ¶ Ad ſecũdã negatur antecedens: impoſſibile. n. eſt quòd intellectus rectè, & efficaciter aliquid præcipiat, & quòd nõ ſequatur electio in uoluntate tali præcepto conformis.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm peccatum ex paſſione debeat dici ex infirmitate.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans. Nam in anima dicitur infirmitas, ad ſimilitudinem infirmitatis corporis, quod infirmum appellatur, cùm propter inordinationem partiũ ipſius in exequutione propriæ operationis impeditur, uel debilitatur. Sic ergo animæ eſt infirmitas, quando in propria operatione impeditur; quia partes eius ordini rationis non ſubdũtur. Cùm itaque concupiſcibilis, aut iraſcibilis extra ordinem rationis aliqua paſſione afficitur, peccatum ex infirmitate dicitur. Quare Ariſto. incontinentem paralytico comparat, cuius partes mouentur in contrarium eius quod ipſe diſponit.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm amor ſui ſit principium omnis peccati?*

SVMMA TEXTVS.

AFirmans eſt Concluſio. Propria enim cauſa peccati accipienda eſt ex parte conuerſionis ad commutabile bonum, ex qua parte omnis actus peccati procedit per inordinatum appetitum alicuius boni temporalis, ad quod ſe conuertit homo per inordinatum ſui ipſius amorem: ideo inordinatus amor ſui eſt cauſa & origo omnis peccati.

Quomodo autem hoc non tollat libertatem voluntatis, ad primum argumentum dictum eſt.

¶ Ad tertiam reſpondetur, peccatum Angelorũ proceſſiſſe ex eorum inconſideratione, vt optimè explicat D. Th. 1.p.q. allegata ſuprà. In peccato verò primi hominis dico ſimul fuiſſe erroꝛẽ, & peccatũ: qđ idem poteſt dici de peccato Angelorum.

Ad tertiã. D. Thom.

¶ Ad quartã negatur ꝙ rectitudo intellectus practici pendeat ex ſolis terminis, & forma ſyllogiſtica, ſed potiùs ex appetitu recto: vnde dicit Ariſto. ꝙ verum intellectus practici eſt conformiter ſe habere ad appetitum rectum, quia qualis vnuſquiſq; eſt, talis ei videtur eſſe finis. Vel dicatur, ꝙ rectitudo intellectus ꝑm ſe pẽdet ex ſolis terminis, & ex forma ſyllogiſtica; ſed vt iudicanda, & præcipiẽda, pendet ex appetitu recto. Tertiò dicẽdum, quòd prima principia in practicis ex ipſis terminis nota ſunt, & concluſiones inde reductæ per ſyllogiſmum euidentes ſunt: ſed qui perturbant paſſione, impeditur ne rectè ſyllogizet de rebus agendis. Vnde dicit Ariſt. quòd ſyllogiſmus incontinentis habet quatuor propoſitiones: duas vniuerſales, quarum una eſt rationis, ſcilicet fornicationem non eſſe committendam; altera paſſionis, ſcilicet delectationem eſſe ſequendam: & paſſio ligat rationem ne ſubſumat, & concludat ſub prima, & ideo ea perſeuerante in intellectu, ſubſumit ſub ſecunda, ſcilicet fornicandum eſt.

Ad quartã. Ari. 6. Eth. ca. 2. Cõcluſio.

Ari. 7. Eth. ca. 3.

¶ Ad vltimam reſpõdendum, ꝙ eo ipſo ꝙ voluntas determinat ſe ad alterum oppoſitorum quod malum eſt, interuenit ignorantia aliqua: oportet. n. voluntate aliquid appetente prius iudicare illud eſſe appetendum, & cùm in ueritate non ſit appetendum, error eſt, & ignorantia. Ex his manet explicatus iſte articulus.

Ad vltimã.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVòd amor ſui inordinatus nõ ſit cauſa omnis peccati, iis argumentis ſuadeo, vt veritas doctrinæ magis eluceſcat.

Concluſio articuli quarti diſcutitur.

¶ In primis, omne peccatum procedit ex odio ſui: ergo non procedit ex amore ſui. Antecedens patet. quia D. Th. 2.2.q.23.art.7. docet expreſſe, quòd peccator, dum peccat, vult ſibi malum & nociuum, non tantùm animæ, ſed etiã corpori.

D. Thom. Secũdum.

¶ Deinde, quando peccator habet odium ſui, certè peccat; ſed tale peccatum non procedit ex amore ſui.

Tertium.

¶ Præterea, qui ſe interficiunt deſperantes, & damnati qui deſiderant non eſſe, non ſe amant, cùm non uelint ſibi bonum.

Vltimum.

¶ Vltimò, ſi amor ſui inordinatus eſt cauſa omnis peccati, ſequitur ꝙ in omni peccato ſit duplex peccatum; ſcilicet, peccatum cuius eſt cauſa, & amor ſui inordinatus. Ad huius rei expoſitionem eſt prima concluſio.

Prima con. Amor ſui ordinatus, bonus & laudabilis. Secũda cõ. Amor ſui inordinatus vituperandus.

¶ Amor ſui ordinatus, bonus eſt, atque laudabilis, datuſque homini ad tuendam, & cõſeruandam uitam. Vnde eſt, ꝙ odium ſui, peccatum eſt; & diligere ſeipſum, corpus, & animam lege naturæ homo obligatur.

¶ Secunda concluſio. Amor ſui inordinatus; qui a græcis philantia nũcupatur, multis nominibus eſt vituperandus,

vt

vt neminem tam attentum, tam modestum, tamque ocula tum inuenias, quin in propriis æstimandis, quadam animi propensione corruptus cæcutiat, atque hallucinetur. Ecquem vnquam vidimus tam barbara in regione natum, cui sua patria nō uel optima videatur? Quę gens tam effera, tam horrida lin gua, quę non alias præ sua contēnat? Quæ tam ferina corporis species, quæ sibi non appareat formosissima? Quò circa verè Arist.lib.2. Retho. scripsit Arist. Quoniam autem omnes sui sunt amantes, & sua cuiq; iucūda esse necessū ē, vt facta, dictaq;, idcirco etiā assen- Cōclusio. ratoribus gaudet. Id tametsi omnib⁹ in rebus generaliter verum est, ut sit, quemadmodū Horat. ait Horat. cæcus amor sui; tamē in artifices, atque ex iis potissimum in poetas, ad hæc in amantes potissimū quadrare videtur. Etenim rectissimè Arist.lib.4. morali. scripsit Aristot. suo quemque artificē opere impensè delectari, non aliter quàm rebus quibusdam ex sese progna tis. Neque secus adamant sua carmina Poetæ, quàm parentes liberos. Est enim artificis opus, quasi quidam ingenii fœtus, de quo Socrates ait; Rectiùs iudicare obstetricē, Socrates. quàm matrem ipsam. Huc pertinet etiam illud quod ait Cicero; Suo quisque studio maximè ducitur. Et lib. 1. Offic. Cicero li. 5. de finibus. Quorum vterque suo studio delectatus, contempsit alterum. Quanquam hoc venia dignum, hactenus communem illam philantiam valere, vt suis quisque liberis, suis artibus, suo instituto, suis inuentis, suæ patriæ paulò impēsius faueat; nisi eousque cæcitatis nos rapiat, vt & alienas virtutes calumniemur, & nostris blandiamur uitiis, eaque uirtutum nomine donemus, ac sibi quisque sit, quod sibi fuit Catullianus, aut Mæuius Horatianus: quod vitii Flaccus in Epistolis notans;

Dum mala, inquit, detester mea, me vel denique fallant.

Et alibi;

Turpia decipiunt cæcum uitia, aut etiam ipsa hæc
Delectant, veluti Balbinum Polypus Agna.

Nam Balbino stulto amanti, etiam polypus amicæ Agnæ suaue quoddam olere videbatur. Est autem polypus, vitium narium grauè olentium. Itidem in his rebus in quibus exercitati sumus satis, nec poeta vnquam, nec orator Plaut.in Sticho. fuit qui quenquam meliorem se arbitraretur. Plaut. eandem sententiam diuersis verbis, nimisque eleganter extulit.

Suus, inquit, Rex reginæ placet, cuique sponsa sponso.

Huc etiam referendum est & illud Theocriti; Nec mihi profectò forma mala est, si vera loquuntur: quod imitans Maro I Bucoli. Maro ait?

Nec sum adeò informis, nuper me in littore uidi,
Cum placitum ventis staret mare.

August. Neque dissidet ab hac forma quod August. cum in aliis aliquot locis, tū in epistola. 48. adducit ex Tichonio quodam; Quod volumus, sanctum est. Atque ad eandem sententiam attinet, quod eleganter scripsit Lucianus; Patriæ, Lucianus, ī Encomio patriæ. ait, fumus, igne alieno luculentior. Extat huius rei elegās Ouidius. Ouidii distichum.

Nescio quia natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non sinit esse sui.

Aristo.li.9. moral. Aristo. satis indicat amatores sui uocari philautos: hanc autem philauti probrosam appellationem, ceu prouerbialem vulgò iactatam fuisse, cum ait, homines sui supra modum amantes a multitudine malè audire: quippe qui fœdo infamique cognomine vocentur philauti, contrà qui sibi displicent, putiduli vocātur. Denique, vt videas quæ uitia co mitentur philautiam, audi Apostolum; In nouissimis, inquit, temporibus instabunt tempora periculosa: erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, &c. quæ sequū tur. 2.Timo.3.

ARTIC. QVINTVS.

¶ Vtrùm causæ peccatorum conuenienter reducantur ad hæc tria; concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & ad superbiam uitæ.

SVMMA TEXTVS.

Conclusio est affirmās; nam ad duo priora reducuntur omnes passiones concupiscibilis; quia duplex est concupiscentia: una naturalis, ea est eorum quibus natura corporis sustentatur; siue ad conseruationem indiuidui, ut cibus, & potus; siue ad conseruationem speciei, sicut actus venereus; & horum inordinatus appetitus dicitur concupiscentia carnis. Alia est concupiscentia animalis, eorum scilicet quæ per sensum carnis, sustentationem, vel delectationem non afferunt, sed secundum apprehensionem imaginationis sunt delectabilia; prout est pecunia, ornatus vestium, & similia; & hæc animalis concupiscentia, oculorum dicitur; siue respectu visionis, quæ fit per oculos, & ad curiositatem refertur; siue proprer concupiscentiam rerum, quæ exterius oculis proponuntur, & ad cupiditatem refertur. Sed ad tertium reducuntur omnes passiones irascibilis: appetitus enim inordinatus boni ardui attinet ad superbiam vitæ, quia superbia est inordinatus appetitus excellentiæ.

¶ Tertia cōclu. Amor sui inordinatus omnium peccatorum fons est, & origo. Sic asserit Plato: sed & August. huius rei locupletissimus est testis, ait enim, Amorem sui ædificare ciuitatem Babylonis usque ad contemptum Dei: amorem verò Dei ædificare ciuitatē Hierusalem vsque ad contemptum sui. Huius autem demonstratio hæc est: Nemo enim peccat, nisi vt aliquod bonum consequatur, quod inordinatè amat; sicut Iudas peccauit ex inordinato amore pecuniæ; Dauid ex concupiscentia Bethsabee corruit; Eua ex inordinato amore vescēdi ex ligno uetito lapsa est; omnes denique prædictas concupiscentias ex amore inordinato procedere certum est. Tertia cō. Amor sui inordinatus peccatorū fons. Plato. August. 14. de ciuitate cap. 28.

¶ Ad argumenta in contrarium satisfaciendum est. Ad primum dicendum, quòd peccator errat, & decipitur miserè, non quia quærit bonum; sed quia inordinatè inuenit malum. Itaque dum se amat sine ordine, in malum incidit. Ad argumenta. Ad primū.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum quis habet odiū sui, & tristitia, vel mœrore conficitur, id ex amore sui inordinato procedit: nam cum ea bona quæ amat, non sibi pro animi sententia succedant, in odium sui, & desperationem cadit. Et sic uerum est, quòd omnis animi affectio ex amore procedit, & in eo fundatur. Ad scām.

¶ Ad tertium dicendum, quòd qui se desperantes interficiunt, & damnati qui uolunt non esse, nimis se amant; quia ex inordinato amore sui nolunt sufferre miserias, & ærumnas, eisque omnibus carere pro magno bono ducunt. Ad tertiū.

¶ Ad quartum dicendum negando consequentiam illius, eò quòd amor sui inordinatus non facit numerum cū aliis peccatis, quia spargitur per omnia peccata, sicuti & inobedientia. Ad quartū

EXPLICATIO ARTICVLI.

Cvm in superiori articulo fuerit definitū ꝙ amor sui inordinatus sit omnium peccatorum radix, & causa, sitque proprium amoris proprii, & philantiæ, amare inordinatè omnia bona quæ corpori nostro seruiunt, quæ pœnè sunt innumerabilia; miro artificio D. Ioan. in sua Canonica reducit ad tria prædicamenta, videlicet ad res familiares, ad honores, ad delectationes. Sed sicut in vniuersō cōstituimus quatuor vē tos præcipuos, qui ex quatuor mū di partibus spirant, inter quos connumeramus alios minus principales, qui propemodum sunt infiniti: sic sanè triplex humanarū rerum concupiscentia, est causa & fons omnium peccatorum præcipuus, ad quam tripartitam scaturiginem alia peccata minus præcipua; ferè innumera re ducuntur, prout hæc explicat diuinè diuinus Doctor.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Prim. arg. VIdebitur alicui fortaſſis quòd paſſio ſemper augeat peccatum: quia cauſæ auctæ ſemper augent ſuos effectus: ſi namque calidum calefacit, magis calidum magis calefacit: ſed paſſio eſt cauſa peccati, vt dictum eſt: ergo aucta paſſione, augeſcit peccatum.

Secũdum. ¶ Deinde, qui ex inordinato uxoris amore furatur, cõmittit duplex peccatum; alterum, Cõcluſio. quòd furatur, alterum quòd inordinatè amat vxorẽ: qui verò ex malitia furatur, nõ peccat niſi vnum peccatum furti. ergo, qui peccat ex paſſione, grauiùs peccat.

Tertium. Vltimum. D. Thom. ¶ Vltimò, paſſio (vt dicit D. Th. ſuprà q. 6. arti. 7.) auget voluntariũ; facit enim ꝙ volũtas ſuauius, & vehementius feratur in obiectum: ergo auget peccatum: qui.n. ex intenſiori voluntate fertur in malum, certè grauius peccat.

¶ In cõtrarium eſt, ꝙ paſſio cõcupiſcentiæ, tentatio carnis appellatur: ſed qui maiori tentatione proſternitur, minus peccat, Aug.li. 14. de ciuitate. vt docet Aug. Ad huius explanationem non eſt opus addere nouas probationes, definitiones ve, quia cõcluſiones Diui Tho. ſunt certiſſimæ, & euidenter a Diuo Tho. demonſtratæ: reliquum eſt vt argumentis in aduerſum adductis Ad primũ. ſatisfaciamus. ¶ Ad primum dicendum, quòd paſſio eſt cauſa peccati ex parte conuerſionis: grauitas verò peccati magis attenditur ex parte auerſionis, quæ ſequitur p accidens ad conuerſionem, hoc eſt, præter intentionem operãtis: & cauſæ per accidens licèt augeantur, nõ tamen ſubinde augent effectum, ſed ſolùm cauſæ per ſe. Item dicendũ, quòd aucta cauſa peccati adæquata, creſcit ſine dubio peccatum: paſſio verò nõ eſt cauſa adæquata, ſed conſenſus liber uoluntatis. Hæc eſt ſolutio D. Thom. in hoc articulo. D. Thom. Caieta. Sed habet magnam calumniam: nam ſupra q. 73. ar. 3. docuit, grauitatem peccatorum ex obiecto ſumendam eſſe, hoc eſt, ex cõuerſione ad obiectum: hic verò dicit, quòd ex auerſione; quæ videtur eſſe euidens contradictio: quam ut enodet Caie. dicit, grauitatem peccatorum eſſe ſumendam ex obiectis cauſaliter; quò enim obiectum eſt peius, auerſio, & priuatio boni eſt peior, ſed ex auerſione ſumitur formaliter: ſicque conciliat iſthæc loca D. Thom. quæ diſſidere videbantur. Autoris expoſitio. Sed præſtat vt dicamus, aliud eſſe, ſumendam eſſe peccatorum grauitatem ex obiecto; quod eſt veriſimũ; & aliud ex conuerſione ad obiectum; quod eſt falſiſimum. Non enim rectè ſequitur; voluntas ſuauius, & vehementius fertur in obiectum: ergo grauius peccat: poteſt ſiquidem libertas aliunde impediri ex impetu paſſionis, & perturbatione. Verum rectè, & euidenter ſequitur, voluntas intenſius, & vehementius auertit ſe a bono rationis, ergo grauius peccat, & id uult dicere D. Thomas, & nihil aliud.

ARTIC. SEXTVS.

¶ Vtrùm paſſio diminuat peccatum.

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Paſſio anteuertens iudicium rationis, & electionem, peccatum diminuit; eatenùs namque actus eſt peccatum, quatenùs voluntarius eſt, & in nobis exiſtens; ſed in nobis aliquid dicitur exiſtere per rationem, & voluntatem; quare quantò ratio, & voluntas aliquid ex ſe agit, non ex impulſu paſſionis, magis eſt voluntarium, & in nobis exiſtens; paſſio verò quæ ſuo impetu trahit volũtatem, diminuit voluntarium, ergo diminuit peccatum.

¶ Secunda Concluſio. Paſſio conſequens iudicium rationis, & electionem. magis aggrauat, & auget, quàm diminuat, quia demonſtrat intenſionem voluntatis ad actum peccati. Igitur quanto maiori concupiſcentia aliquis peccat, tantò magis peccat; ſi loquamur de concupiſcentia quæ ſequitur actum.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶ Vtrùm paſsio totaliter excuſet à peccato.

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Si paſſio totaliter aufert rationis vſum, totaliter a peccato excuſat.

¶ Secunda Concluſio. Si non totaliter intercipiat rationis vſum, non totaliter excuſat a peccato. Probatio vtriuſque concluſionis iſta eſt. Nam paſſio a peccato tunc totaliter excuſat, quando totaliter reddit actum inuoluntarium; eò maximè, quia peccatum adeò eſt voluntarium, quòd niſi ſit uoluntarium, non ſit peccatum: ſed quando totaliter aufert vſum rationis, reddit actum omnino inuoluntarium, & minimè liberum: ergo penitus excuſat a peccato. Et ex eodem principio patefit ſecunda concluſio, quia quando paſſio non omnino intercipit rationis vſum, non reddit actum omnino inuoluntarium, ergo non totaliter excuſat. Vt autem hæc doctrina clarius eluceſcat, duo ſint conſideranda. Primum, quòd aliquid poteſt eſſe voluntarium vel ſecundum ſe, vti quando voluntas fertur directè in ipſum; vel etiam ſecundùm ſuam cauſam, quando voluntas fertur in cauſam, & non in effectum, vt patet in eo qui voluntariè inebriatur; nam hoc quaſi uoluntarium imputatur

¶ Ad ſecundum dicendum, optimè probare, quòd paſſio quæ ſequitur rationis iudicium, & electionem voluntatis, augeat peccatum. Aut fortaſſe concedẽdum eſt, cum qui furatur ex amore vxoris inordinato grauius peccare, quam qui furatur abſque paſſione, non quidem ita quòd paſſio peccatum augeat, ſed quia ſunt duo peccata diſtincta. Sic reſpondent viri doctiſſimi. Ego uerò ſenſerim, quòd etſi cõmitrat duo peccata, non ob id grauius peccat: quia ambo peccata non habent tantam grauitatem, quantam habet vnũ ex malitia perpetratum, alterũ namque diminuit alterum: ſicut grauius peccatum eſt homicidium ab homine ſobrio admiſſum, quàm ab ebrio, attamen ebrius habet duplex peccatum, ebrietatem ſcilicet & homicidium, quod præclarè docuit autor ſupra q. 76. art. 4. ad ſecundum. ¶ Ad tertium dicit, quòd paſsio in vno ſenſu auget voluntarium, & in alio diminuit. Auget quidem eò quòd eſt cauſa quòd uoluntas ſuauius, & intenſius feratur in obiectum. Diminuit verò, quia diminuit libertatem perturbans rationis iudicium. Et ſic conciliantur duo loca Diui Thomæ: nam ſupra q. 6. artic. 7. aſſerit, quòd paſſio auget voluntarium: hic verò docet quòd minuit.

Ad ſecũm. D. Thom. Ad tertiũ. D. Th. loca conciliantur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

SEd dubium ſtatim occurrit hic circa primam concluſionem. Si quis ſua culpa infirmatur, an imputetur ei quòd non ieiunat, & deinceps non dicit officium horarum. Ratioque dubitandi pro affirmante parte ſic mouetur, & eſt duplex. Prima, quia ſic uidetur doceri ſuprà in prima concluſione, & ad tertium. Secunda eſt iſta, quia iſta omiſſio fuit uoluntaria in ſua cauſa: culpabilis ergo.

Dubium.

¶ Reſpondetur tamen, quòd iſta omiſſio non eſt culpabilis, Solutio.

bilis;tum,quia ieiunium infirmos non obligat, siue sint infirmi ex culpa sua,siue non; tum, quia omissio illa non fuit voluntaria:nam non ægrotauit vt omitteret ieiuniũ; tunc enim aliud esset,& certè imputaretur ad culpam, donec huius rei pœniteret: nam fuit uoluntaria in sua causa, sicut dicitur de ebrio qui se inebriat, vt a præcepto liberetur; & de illo qui proiicit breuiarium in mare ne dicat officiũ horarum,sed de iis dictum est copiosius supra q. 71. articu. 6.

EXPLICATIO ARTICVL.

DOctrina huius articuli de se perspicua est; hoc tantum animaduersione dignum est, quòd etsi ratio deliberans passionem nõ excludat, nec concupiscentiam noxiam, aliquando namq; est tam vehemens, ut nulla ratione compesci queat:si tamẽ ratio deliberãs nõ consentiat, peccatum mortale non est. Iam enim a nobis dictum est, quòd non præcipitur nobis ne habeamus concupiscentias,sed ne cõsentiamus concupiscentiis. Hæc de ista quæstione satis erunt.

EXPLICATIO ARTIC.

Quid nam sit ex malitia peccare.

AD huius articuli expositionem dubitatio est, quid sit peccare ex malitia? Certè non est velle malum sub ratione mali, vt perperam sentit Scotus. Cõclusio. Scot. 2. distinct. 43. Voluntas namque non potest ferri in malum sub ratione mali, ut dictum est supra q. 8. artic. 1. Secundò, non est peccare ex habitu uitioso,& praua consuetudine, cum multi ex malitia peccent, qui non habuere habitum praui, vt Angeli. Rursum, nec est peccare ex præcedẽti peccato; quia ei quod per ebrietatem committit. Secundum, aliquid dicitur voluntarium directè, ut id in quod voluntas per se fertur: indirectè verò illud, quod voluntas potuit prohibere, & non prohibuit. Quo circa secundùm hoc est distinguendum; quia passio nonnunquam est tanta vt totaliter auferat vsum rationis, ut in ijs qui per amorem, vel iram insaniunt: tuncque si talis passio fuerit a principio voluntaria, talis actus imputatur ad peccatum, quia fuit in sua causa voluntarius, vt dictum fuit de ebrietate. Quòd si causa non fuit voluntaria, sed naturalis; vt si ex aliqua ægritudine incidat homo in talem passionem, quæ totaliter aufert vsum rationis, actus redditur omnino inuoluntarius, & totaliter a peccato excusat. Cæterùm aliquando non est tanta vt omnino rationis usum intercipiat, & tunc ratio potest passionem excludere diuertendo ad alias cogitationes, uel impedire ne suum assequatur effectum, quia membra operi non applicantur, nisi per consensum rationis: ea propter talis passio non excusat a peccato.

ARTICVL. OCTAVVS.

¶ Vtrùm peccatum, quod est ex passione, possit esse mortale?

SVMMA TEXTVS.

CONclusio affirmat. Nam tale peccatum consistit in auersione ab vltimo fine, qui est Deus, quæ auersio ad rationem deliberantem attinet;nam ipsa in Deum ordinat. Et quòd id non sit mortale peccatum,quod fini ultimo contrariatur, non est nisi quia ratio deliberans non potest occurrere, vt in subitis motibus contingit. Sed quando quis ex passione procedit ad actum peccati aut ad deliberatum consensum, hoc non fit subitò, sed ratio potest deliberare, & sic passionem excludere: vnde si non facit, peccatum mortale est; uti videmus multa adulteria, & homicidia per passionem committi, quæ subito non fiunt.

QVAESTIO LXXVIII.

De causa peccati, quæ est malitia, in quatuor articulos diuisa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm aliquis ex certa malitia peccet?

SVMMA TEXTVS.

AFfirmatiua est Conclusio: quia homo, sicut & quæuis alia res, naturaliter habet appetitum boni; qui si ad malum declinet, non contingit nisi ex corruptione, aut inordinatione in aliquo hominis principio: principium autem actuum humanorum sunt intellectus & voluntas,& appetitus sentiens: sed peccatum accidit aliquando ex defectu intellectus, vt cùm aliquis per ignorantiam peccat: nonnunquam peccatum est ex defectu appetitus sensitiui; vt cùm aliquis ex passione peccat: ita etiã contingit ex defectu voluntatis, qui est eius inordinatio. Inordinata uerò uoluntas est, quando minus bonum magis amat. Consequens autem est ut aliquis eligat detrimentum pati in bono minus amato, ut potiatur bono magis amato, sicut cum homo uult pati abscisionem membri, etiam scienter, vt conseruet uitam, quam magis amat:simili modo quando inordinata voluntas aliquod temporale bonum plus amat, ut putà, diuitias,vel voluptatem,ex malitia nonnunquam est primum peccatum, vt est uidere in Angelis. Dico ergo,quòd peccare ex malitia,est nulla impellente passione eligere malum,quod scitur esse malum.

¶ Pro quo notandum est ex autore q. 3. de malo, articu. 12. quòd voluntarium non solum est illud ĩ quod voluntas vltimò fertur,tanquam in finem, sed etiã medium in quod ipsa fertur: ægrotus enim non solum vult sanitatem, sed & uult bibere medicinam amaram ad salutem assequendam: & negotiator non solũ vult saluus esse, sed etiam proiicere merces in mare, vt saluetur:ita contingit peccatorem sic esse affectũ ad delectationem fornicationis, aut adulterii, aut aliquod cõcupitum, quòd statuat apud sese incurrere in offensam Dei, & priuationem bonorum spiritaliũ, vt bono delectabili potiatur. Ex dictis sequitur,quòd talis tendit in malum,quod scit esse malum, vt bono cõcupito fruatur. Sequitur secundò, quòd nemo intendens ad malum, operatur,ut asserit Dionys. intendere enim est uelle aliquid propter se, & primò,& per se: in casu uero commorato licèt homo eligat malum, quod scit esse malum, est vt bono delectabili potiatur: quærit itaque vltimatè bonum. Tertiò sequitur, quòd volũtas peccantis ex malitia tendit in malum, quod scit esse malum; quoniam vel arbitratur esse medium, vel aliquid necessarium ad delectationem capiẽdam. Vltimò sequitur,quõd peccare ex malitia, est nulla opprimente, uel impellente passione eligere quod scitur esse malum,aut,vt vno verbo dicam, est Deum,& bonum creatum

D. Thom

Dion. ca. 4. de diui. nomini.

creatum in ſtatera conſtituere, & ex voluntatis vitio Deo creaturam præferre.

Obiectiones. ¶ Iſta tamen explanatio obſcuriſſima eſt;quia obiectum voluntatis eſt bonum, ut teſtatur omnis moralis philoſophia:ergo non poteſt voluntas eligere malum, quod ſcit eſſe malum. Et cõfir. quia viſus non poteſt videre ſonũ nec ſpiritum, quoniam hæc continẽtur extra obiectum ſuum : vnde neque voluntas in malum ferri poteſt, cùm eius obiectum ſit bonum.

Confir.

Secunda. ¶ Præterea,ſi ille qui peccat ex malitia,eligit malum quod ſcit eſſe malum, maximè quia eligit fornicationem,vel aliud ; ſcitque euidenter quòd ex eo incurret Dei offenſam, & priuationem bonorum ſpiritalium: ex quo conuincitur eligere malum , quod ſcit eſſe malum. Sed hæc ratio inualida eſt, vtpotè cum non ſemper quòd uoluntas aliquid uult, uult & id quod ad illud neceſſariò ſequitur. Exemplis id patefit;quia bene ſequitur,conteror,ergo peccaui;& tamen non ſequitur; volo cõteri, ergo volo peccaſſe. Rurſus ſequitur optimè , Petrus facit minus malum:ergo facit malum:ſed nõ ſequitur;ego conſulo,& volo quòd faciat minus malũ: ergo volo quòd faciat malum.

¶ Vlterius ſequitur rectè, iſte peccator non facit pœnitentiam,ergo permanet in peccato ; ſed non ſequitur : hic peccator vult non pœnitere,ergo vult permanere in peccato.Item aliud, ſcit aliquis confeſſarius euidenti experientia quòd ex audiẽtia confeſſionum ſemper ei ſequitur pollutio:tamen non ſequitur; vult audire confeſſiones , ergo & pollui.

Tertia. ¶ Sed alia de cauſa explicatio ſuprà dicta inconueniens apparet;quia actus humanus non habet neque denominationem,nec ſpeciem ab eo quod eſt præter intẽtionem , & veluti per accidens voluntarium:at verò malum eſt præter intentionem operantis,vt habet Dionyſius, ergo non dat ſpeciem actui malo:ergo peccare ex malitia,non eſt eligere malum,quod ſcitur eſſe malum. Et confir.quia priuatio non dat ſpeciem actui humano, atqui malum priuatio eſt: ergo non dat actui ſpeciem.

Confir.

Solutio. Ad primũ. ¶ His argumentis breuiter reſpondendum, & ad primũ dicendum,quòd voluntas ſemper fertur in bonum principaliter, ſed ex vehementi affectu ad aliquod bonum contingit quòd ſuſtineat malum quod eſt coniunctum tali bono. Vel dicatur, quòd primarium voluntatis obiectum eſt bonum, ſecundarium vero, malum eſſe poteſt: ita docet autor prima p. quæſt. 20.articu. 1. Sic ergo qui ex malitia delinquit,eligit malum,quod ſcit eſſe malum, ſed vt temporali bono potiatur : itaque primò & principaliter bonum quærit.

D. Thom.

Ad ſecũdũ. Qui uult antecedẽs, uult conſequens. ¶ Ad ſecundum dicitur,quòd nemo poteſt velle antecedens,quin velit conſequens quod inde ſequitur,ſi neceſſaria eſt conſequentia , & priùs nota ; & loquor de volitione,ſiue principali , ſiue ex conſequenti , ſiue per ſe , ſeu per accidens ; alioqui quiuis peccator ſe a crimine liberaret,dicens ſe velle delectationem quam amat , non tamen offenſam Dei,quæ inde ſequitur. Simili ratione ebrius ſe excuſaret,dicens ſe velle bibere vinum, nõ ebrietatem quæ inde conſequitur.

¶ Ad exempla vero adducta in conſequentibus, dico ad primum, non rectè ſequi:volo conteri , ergo & peccaſſe ; non enim peccaſſe ſequitur ad cõtritionem quam habeo, ſed eſt præambulum , & requiſitum ut pœniteam. Vel dicendum , quod conteri,non eſt velle peccatum,ſed illud deteſtari;& ſic non ſequitur,volo conteri , ergo uolo peccaſſe ; ſicut nec ſequitur ; deteſtor peccatum, ergo uolo peccatum.

¶ Ad ſecundum dicitur,non rectè ſequi;conſuluit minus malum , ergo vult malum ; quia qui conſulit minus malum , non conſulit ut mentiaris , aut fornicationem commitras , ſed ſolummodo conſulit hoc modo ; ſi apud te decreuiſti adulterari , aut mentiri , rogo te vt a maiori malo deſiſtas. Quare propriè loquendo nec malum conſulit,neque minus malum : ſed illud minus,vt utar uerbis Caietani.

¶ Ad tertium ſunt viri ſapientes qui dicunt , quòd licèt pro aliquo tempore liceat non pœnitere ; non tamen licet pro illo tempore uelle non pœnitere. Autor huius ſententiæ eſt Cano. in relectione de pœnitentia. Ego verò dico , quòd ſicut pro aliquo tempore licet non pœnitere, ita pro eodem tempore licet velle non pœnitere, & pro eodem tempore licet velle non exire a peccato.Sed notandum , quòd iſta ſententia ; volo pro iſto tempore non exire a peccato ;poteſt dupliciter interpretari , primo , ut ſit ſenſus , placet ſtatus peccati,ſic accepit Cano, & in hoc ſenſu eſt peccatum mortale. Secundò, ut ſit ſenſus, nolo nunc agere de exitu a peccato , nam ad hoc modo non teneor ; & in hoc ſenſu non eſt aliquod peccatum.

Cano.

> boni priuatio. Cùm ergo aliquis ſcienter vult priuari bono ſpirituali , quod eſt malum ſimpliciter , vt potiatur bono temporali, tunc dicitur peccare ex malitia , quaſi ſcienter , & ex induſtria malum eligens.

¶ Ad quartum dicitur , quòd in illo caſu pollutio non ſequitur ex voluntatis electione , ſed ex neceſſitate materiæ , ſicut ſi ſequeretur ex potu , ciboque temperatè ſumptis,aut uerò ex diſputatione de re uerenerea. Aut dicendum , quod non ſemper eſt peccatum , velle pollutionem in ſua cauſa , quando cauſa licita eſt , & alioqui vrgens.

Ad tertiũ: ¶ Ad tertium argumentum dicitur,quòd peccãs ex malitia non eligit malum quod ſcit eſſe malum, tanquam finem intentum, aut medium vt bono temporali potiatur ; ſed vult illud tanquam effectum conſecutum ex neceſſitate finis,quem deſiderat,ſicut nec medicus vult debilitatem ægroti,nec tanquam finem,nec tanquam medium,ſed tanquam effectum ex medicina ſanante ſubſecutum , ſic qui peccat ex malitia non uult.incurrere malum, & Dei offenſam,nec tanquam finem,nec tanquam medium , ſed tanquàm effectum qui ex neceſſitate ſequitur ad bonum concupitum,itaque vult fornicationis delectationem, non obſtante quòd intelligit priuationem bonorum ſpiritalium habere coniunctam. Hinc patet ſolutio argumenti , quia peccatum ex malitia non ſpecificatur a malo, aut priuatione,ſed ab obiecto,& bono delectabili,cui ſpirituale damnum eſt annexum.Inde fit,quòd peccatum ex malitia , & ex paſsione ſint eiuſdem ſpeciei quam habent ab obiecto, & bono delectabili, ſed differunt ſicut perfectum , & imperfectum.

Vtrùm diuiſio peccati in peccatũ ex ignorantia,paſſione , & malitia, ſit bona. ¶ Eſt aliud dubium, An hæc diuiſio peccati ex ignorantia,ex paſſione,ex malitia,bona ſit ? Ratio dubii eſt , quia omne peccatum procedit ex ignorantia, ut ſuprà dictum fuit. Reſpondetur eſſe optimam , ſi nomine ignorantiæ comprehendamus inconſiderationem. Pro quo notandum,quòd omne peccatũ procedit ex deficiẽte principio, principium uerò humanorum actuum in primis eſt intellectus,ex cuius defectu peccatum prouenit ignorãtiæ.Præterea eſt appetitus ſenſitiuus , ex cuius defectu peccatum ex paſſione originem habet.Vlterius eſt voluntas,ex cuius deordinatione peccatum ex malitia originatur , nempe quando propoſitis duobus bonis, & unum eſt maius , & alterum minus , ſcienter eligit quod eſt minus cum detrimento in ſuperiori bono,& in hoc peccato eſt error in praua electione,id eſt,in imperio efficaci intellectus , qui ſtatuit hoc minus eſſe amplectendum , etiam cum detrimento boni ſuperioris , idque ſine paſſione aliqua , & de induſtria , quò maximè diſcernitur hoc peccatum a peccato ex paſſione.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrùm habens habitum eo necessario vtatur. Primum.

EST dubium circa primam cõclusionem, in qua dicitur, ꝙ qui habet habitum, non necessariò vtitur eo. Hoc videtur falsum. Quia qui habet gratiã, necessariò vtitur ea, ꝙñ bene moraliter operatur. Vnde sentẽtia est plurium Theologorum, ꝙ omne opus bonũ existentis in gratia est meritorium.

Confir.

Et confirmatur. Nam si sententia Diui Thom. est vera,

Cõclusio.

sequitur quòd posset aliquis existens in gratia operari bene moraliter, & quòd habitus supernaturalis non concurrat ad illud opus: consequens est falsum, tunc enim nõ omne opus bonũ existentis in gratia esset meritorium, siquidem non procedit a principio supernaturali.

Secũdum.

¶ Præterea, charitas in beatitudine habet actum necessarium, & non liberum, sicut dicunt Theologi; ꝙ scilicet beati non possunt actum amoris suspendere.

Tertium.

¶ Tertiò, lumen gloriæ est habitus, quo illustratus intellectus beati necessariò videt Deũ; ergo sententia Diui Thom. non est vera.

Solutio.

¶ Respondetur, sententiam Diui Tho. esse certam, patetque ex illo; Habitibus vtimur cùm volumus. Rursus, quia habitus est causa moralis: ergo libera: ergo liberè inclinat. Vltimò, habitus non minus subduntur nostræ facultati, quàm potentiæ, in quibus residentiat verò potentiis vtimur cùm volumus, ergo & habitibus.

Ad primũ.

¶ Ad primum dicitur, quam plures Theologos asserere non omne opus bonum existentis in gratia esse meritorium: quibus ego facilè subscripserim. Alii tamen oppositum opinantur, existimantes omne tale opus relatum esse in finem supernaturalem formaliter, vel uirtualiter. Ego verò dico ad argumentum, quòd gratia non est habitus operatiuus, vt constat ex Theologia: autor verò loquitur de habitu operatiuo. Rursumque dico, quòd etiam gratia vtimur cum volumus: possumus.n. operari, & non operari: sed dato ꝙ bene moraliter operemur, iam concurrit gratia, ut opus sit meritorium.

Ad secũdũ

¶ Ad secundum dicitur, quòd habitus charitatis de se actũ habet liberum, sed ex coniunctione ad diuinam visionem habet actum necessarium, sicut habitu scientiæ utimur cùm volumus: sed dato quòd habemus hæc principia in intellectu, omnis homo est risibilis; Petrus est homo, necessariò debemus assentiri Petrum esse risibilem. Dico secundò, ꝙ charitas potest considerari vt natura quædã est, & sic actum habet necessarium: potest etiam considerari vt habitus quidam est, sicque habet actum liberum; sicut solent Theologi distinguere de uoluntate, quòd consideratur vt natura quædam est, & ut potentia libera est. Sed de hoc agitur suprà q. 4. art. 4. ad tertium.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm qui ex habitu peccat, ex malitia peccet?

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Non est idem peccare habẽtem habitum, & ex habitu peccare: vti enim habitu non est necessarium, sed subiacet voluntati habentis: vnde habitus definitur, quòd sit quo quis, cùm voluerit, vtitur. Et ideò sicut potest contingere, quòd aliquis habens habitum vitiosum prorumpat in actum uirtutis, eò quòd ratio non totaliter corrumpitur per malum habitum, ex quo prouenit quòd peccator aliqua operatur de genere bonorum: ita etiam potest contingere, quòd aliquis habens habitum vitiosum, interdum non ex habitu operetur, sed ex passione surgente, vel etiam ex ignorantia.

¶ Secunda Conclusio. Qui ex habitu peccat, ex malitia peccat: quia cuius habenti habitum per se diligibile est id quod secundùm proprium habitum est ei conueniens; quia sic sit ei connaturale quodammodò, secundum quòd consuetudo, & habitus vertitur in naturam; sed hoc quod alicui est conueniens secũdùm habitum vitiosum, est id quod excludit bonum spiritale. Ex quo sequitur, ut homo eligat malum spiritale, ut potiatur bono quod est ei secundùm habitum conueniens, & hoc est ex certa malitia peccare.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium dicitur, ꝙ habens lumen gloriæ necessariò videt Deum, non tantum ob habitum luminis, sed quia habet Deum præsentem. Vel dicendum, quòd lumen gloriæ non est propriè habitus, licèt infundatur per modum habitus permanentis, sed est veluti lumen externum, quo illustratus oculus necessariò videt colorem.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm qui peccat ex certa malitia, peccet ex habitu?

SVMMA TEXTVS.

CONclusio negat. Certè peccatum ex certa malitia semper præsupponit in homine quandam inordinationem, quæ tamen non semper est habitus: voluntas enim ex natura suæ potentiæ inclinatur ad bonum rationis, sicut ad proprium obiectũ. Quòd autem eligẽdo in malum eliciendo passionem immoderatam in appetitu sensitiuo, ergo qui peccat ex tali habitu, peccat ex passione: ergo nõ ex malitia. Respondetur, conclusionem D. Th. esse intelligendam de quouis habitu prauo, vt ipse dicit artic. 4. dicit enim ꝙ intẽperatus peccat ex malitia, assimilaturq; febri continua laboranti: incontinens verò peccat ex passione, & assimilatur ægroto interpolatè laboranti. Et in solutione ad secundum ponit differentiam inter passionem, & habitum prauum appetitus sentientis, ꝙ passio mouet voluntatem quasi violenter, habitus verò quasi naturaliter: est enim consuetudo altera natura.

Secũdò dicitur primò, ꝙ habituatus non eget passione quæ excitet illũ, imo ipse excitat passiones. Dico secundò, ꝙ etsi semper moueretur passione, dicitur tamen peccare ex certa malitia, quia illa passio est affectata, & volita per longam consuetudinem. Dico tertiò, ꝙ si ille qui habet habitum prauum rapitur aliquando passionis impetu, concedo ꝙ non peccat ex malitia, ita enim docet autor in prima conclusione.

¶ Dubitatur secundò circa secundam conclusionẽ, de quo habitu loquatur autor: an ne loquatur de habitu prauo existente in uoluntate; an uero existente in appetitu sensitiuo? Et videtur esse necessarium quòd habitus prauus existat in uoluntate vt sit peccatum ex malitia; quia peccatũ ex malitia procedit ex deordinatione voluntatis, ut ait D. Tho. artic. 1. ergo oportet quòd habitus deordinatus sit in voluntate.

Secũda D. Tho. conclusio discutitur.

Prim. arg.

D. Thom.

¶ Secũdò, peccatũ ex passione nõ dicitur ex malitia, quia passio est veluti causa extrinseca, quæ trahit uoluntatem: sed habitus existens in appetitu sensitiuo est huiusmodi, ergo qui peccat ex tali habitu, non peccat ex malitia. Et confirmatur: nam habitus intemperantiæ non inclinat voluntatem, nisi

Secũdum.

Cõclusio.

Confir.

Exponitur conclusio.

¶ Ad argumenta dicitur primò, ꝙ malè habituatus non eget passione quæ excitet illũ, imo ipse excitat passiones. Dico secundò, ꝙ etsi semper moueretur passione, dicitur tamen peccare ex certa malitia, quia illa passio est affectata, & volita per longam consuetudinem. Dico tertiò, ꝙ si ille qui habet habitum prauum rapitur aliquando passionis impetu, concedo ꝙ non peccat ex malitia, ita enim docet autor in prima conclusione.

Solut. arg.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo tria sunt notanda, ut docet D. Tho. Primò, posse fieri quòd aliquis habens habitum studiosum nec turbetur passione, nec abiiciat spem, uel timorem Dei: & quòd peccet ex malitia certa eligendo malum, quod videt esse malum. Sed id raro contingit: & sic primũ peccatum

catum poteſt eſſe peccatum in Spiritum ſanctum, de quo diſputat autor. 2. 2.q. 14. artic.4. Secundò dicit in articulo D.Tho. quòd ſunt in nobis quædam naturales inclinationes ad peccandum: quæ ſententia habet difficillimam explicationem: quia naturalis inclinatio eſt a Deo autore naturæ: ergo inclinat ad bonum: ergo non ad peccãdum. Quo unico argumento conuincitur, impium eſſe dogma aſſerere ſydera, & eorũ conſtellationes inclinare homines ad peccandum, cũ natura ſyderũ bona ſit: ergo non inclinat ad peccandũ. Sententia ergo D. Thom. habet duas explicatiões. Prima eſt Caieta. 2.2.q.141.articu.1. vbi ait, quòd inclinatio ſpecifica ſemper eſt ad bonum: at inclinationes indiuiduorum ſæpenumero trahunt ad malũ; quia huiuſcemodi inclinationes non prodeunt immediatè a Deo, ſed a cauſis ſecundis deficientibus. Non eſt omnino abſurda iſta explicatio. Veritas tamen eſt, quòd omnis inclinatio, ſiue ſpecifica, ſiue indiuidua, dummodò ſit naturalis, eſt a Deo, & in bonum tendit. Quò circa, optima explicatio Diui Thomæ eſt, quòd ſunt in nobis naturales inclinationes ad peccãdum; id eſt, non liberæ, nõ quæ prodeant ex naturali inclinatione; ſicut error in intellectu aliquãdo eſt naturalis, id eſt nõ liber. attamen non eſt naturalis in hoc ſenſu, quòd prodeat ex inclinatione naturali intellectus, qui ſuapte natura non inclinat ad falſum, ſed ad verum. Autor in articulo dicit, quòd ſunt in nobis inclinationes naturales ad peccandum ex corruptione naturæ, non ex ipſa natura. Tertiò eſt intelligendum, quod ait D.Thom. eum qui peccat ex naturali inclinatione ad malũ, peccare ex malitia. Pro cuius expoſitione notandum ex q.31.artic.7. quòd inclinationes ad malum nonnunquam oriuntur ex corporis ægritudine, aliquando verò ex mala complexione, ſicut aliqui delectãtur in comeſtione terræ, & carbonum; aliqũ ex animæ ægritudine: ſicut delectantur quidam in comedendis carnibus humanis, & in coitu beſtiarũ, & maſculorum. Sententia autoris intelligenda eſt de inclinationibus tertii generis; nam aliæ inclinationes potius diminuunt peccatum.

D.Thom. Quomodo ſit verũ eſſe in nobis quaſdã naturales inclinationes ad peccandum.

Caiet.

lum inclinetur, aliunde ei contingit aliquando ex rationis defectu, ut cum quis ex ignorantia peccat: & aliquando ex appetitus ſenſitiui impulſu, cum ex paſſione peccat. Neutrum tamen horum eſt ex certa malitia peccare, ſed tunc, quando voluntas ex ſe mouetur ad malũ. Quod contingit; vel quia poteſt homo aliquam diſpoſitionem habere corruptam inclinantem ad malum, ita quòd ſecundum illam diſpoſitionem ſit ei quaſi conueniens, & ſimile aliquod malum, voluntas verò in illud tendit quaſi in bonum ratione conuenientiæ, quia quoduis ſecundum ſe tendit in id quod eſt ſibi conueniens; talis verò diſpoſitio corrupta aut eſt habitus acquiſitus ex conſuetudine quæ vertitur in naturam; vel aliqua habitudo ægritudinis ex parte corporis. Vel etiam contingit quòd voluntas de ſe tendit in aliquod malum per remotionem alicuius prohibentis: vt ſiquis prohibeat peccare, non quia peccare ei ſecundum ſe diſpliceat, ſed propter ſpem vitæ æternæ, vel timorem gehennæ ignis. Remota ſpe per deſperationem, vel remoto timore per præſumptionem; ſequitur quòd ex certa malitia, quaſi abſque fræno peccet. Sic ergo patet, quòd peccatum, quod eſt ex certa malitia, ſemper præſupponit in homine aliquam inordinationem, quæ tamen non ſemper eſt habitus. Vnde non eſt neceſſarium, quòd quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

ART. QVARTVS.

¶ *Vtrùm peccatum ex certa malitia ſit grauius peccato ex paſſione?*

SVMMA TEXTVS.

AFfirmatiua eſt Concluſio. Primò, quia peccatum principaliter in voluntate conſiſtit: quantò ergo peccati motus eſt magis proprius voluntati, tanto cæteris paribus, grauius eſt peccatum. Sed quando ex certa malitia peccatur, motus peccati eſt magis proprius voluntati, quæ ex ſe mouetur in malum, quàm quando ex paſſione peccatur. quaſi impulſa ex quodam extrinſeco ad peccandum. Quare peccatum ex malitia aggrauatur, & tantò magis, quantò maior eſt malitia. Econuerſo ſe habet paſſio; quia quãtò fuerit maior, tantò minuitur peccatum. Secundò, paſſio inclinans ad peccandum cito tranſit. & ſic homo pœnitens de peccato cito ad bonitatẽ redit; at habitus quo ex malitia delinquitur, eſt qualitas permanẽs, & ideo peccatum ex malitia diu turnius durat. Vnde Philoſoph. comparat intemperatum, qui peccat ex malitia, infirmo qui continuo laborat; incontinentem vero peccantem ex paſſione, ei qui laborat interpolatè. Tertiò, peccans ex certa malitia eſt malè diſpoſitus quò ad finẽ, qui eſt principium in operabilibus: vnde eius defectus eſt periculoſior, quàm eius qui ex paſſione peccat; cuius propoſitum tendit in bonum finem, etſi hoc propoſitum ad horam interrumpatur; ſed defectus principij eſt peſſimus: quare maius eſt peccatum ex malitia.

EXPLICATIO ARTICVL.

PRo explicatione oritur quæſtio; vtrùm peccatum ex habitu ſit grauius & ex conſuetudine, ſit grauius peccatũ, quàm peccatum incõſuetum, v.g. habet quis fornicandi conſuetudinem, eſt ne primum peccatũ minus graue, & ſecundum grauius, & ſic deinceps? Altiſiod. lib.2.tract. 30.c.1. q.4. Almay. tractatu.1 capitu. 9. ſentiunt, quòd primũ peccatum eſt grauius, ſecundum verò minus graue, & ſic deinceps. Ita que cõſuetudo peccandi (vt ij dicunt) diminuit peccatum. Vtrũ peccatum ex habitu ſit grauius quã peccatum inconſuetum. Altiſiodo. Almayn.

¶ Probaturque ſic: hoc primum peccatũ perdit gratiam, & dona Spiritus ſancti, & ſi eſt peccatum fornicationis perdit virginitatem, quod eſt damnum irreparabile. Prim. arg.

¶ Præterea, primum peccatũ perdit innocentiã baptiſmalem, quod eſt maximum Dei beneficium, ergo in eo eſt maxima ingratitudo. Secũdum.

¶ Rurſus, primum peccatum eſt magis voluntatiũ, habet enim minus motiuum, ſequentia verò peccata ducta in conſuetudinem habẽt magna motiua: ſunt enim iam ueluti naturalia. ¶ Vlterius, primum peccatũ facilẽ caueri poterat; habebat. n. homo gratiã, & auxiliũ Dei paratiſſimum ad reſiſtendum, quò magis verò homo peccat in cõſuetudine, minora habet Dei adiutoria, minus ergo peccat. In oppoſitum eſt autoritas omniũ ſanctorum Patrum, dicentium peccatum ex cõſuetudine eſſe grauiſſimum peccatũ. ¶ Pro explicatione dico primò, peccatũ primum, Tertium. Quartum. Autoris ſẽtentia.

mum,& peccatum ductum in consuetudinem,hẽnt se sicut excedens,& excessum:quia primum pctũ perdit gratiam, & innocentiam,& virginitatẽ,hẽrque maius adiutoriũ ad resistendum, & præterea alia incõmoda quæ dicta sunt in argumentis:in peccatis verò ex consuetudine sunt alia quę pctũ magis aggrauant.In primis, q peccant ex consuetudine, sunt in peiori statu, habẽtq; plura peccata; & ex consuetudine ruunt in desperationem,& contemptum Dei,& difficillimè liberantur. Deinde,in peccatis ex cõsuetudine est maior ingratitudo:quod primo patet. Quia expecta-
Cõclusio. re peccatores ad pœnitentiã est maximum Dei beneficiũ, qd amplificat Apost.dum ait; An
Rom. 2. ignoras q benignitas Dei ad pœnitẽtiam te adducit ? Item,q̃uis donũ innocentiæ ẽm se cõsideratũ maius sit, q̃ donum pœnitentiæ,cæterũ donum pœnitentiæ,qm̃ cõferẽ peccatori, qui tali munere erat indignus,& q merebatur ęternũ supplicium, maius beneficium consecutur. Ita D.Tho.2.2.q. 106.ar.2 Iterũ, q peccant ex consuetudine, peccant ex cõtẽptu,ẽm illud; Impius cũ in profundum pctõrum venit, contẽnit.Itẽ peccãt ex maxima libidine peccandi, ẽm illud Psal.Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum, & transierunt in affectum cordis.Vltimò,eorum malitia est quasi naturalis, dicente scriptura;
Sapie. 12. Naturalis malitia eorum.Secundò dico, absolutè, & simpliciter peccatum ex consuetudine grauius est.Hoc probant argumenta modò adducta. Tertiò dico, postquam quem pœnituit suæ prauæ consuetudinis, talis consuetudo diminuit peccatum: nam iam est inuoluntaria,& quodammodo naturalis.

QVAESTIO LXXIX.

De causis exterioribus peccati; in quatuor articulos diuisa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm Deus sit causa peccati ?

SVMMA TEXTVS.

COnclusio negat. Non enim potest esse causa peccati, vel sui, vel alterius: est namque peccatum per recessum ab ordine qui est in Deum, sicut in finem: sed Deus omnia inclinat, & conuertit in seipsum; sicut in vltimum finem: vnde impossibile est quòd sibi, vel alijs sit causa discedendi ab ordine qui est in seipsum. Neque etiam potest esse causa peccati indirectè: quia etsi non præbet aliquibus auxilium ad vitanda peccata, hoc totum facit secundum ordinem sapientiæ suæ, & iustitiæ: quare ei non imputatur: sicut nec nauis gubernator dicitur causa submersionis, ex eo quòd nauim non gubernat, nisi quando potens, & debens gubernare subtrahit gubernationem.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Mag. Sot. Mag. Can. DE quæstione proposita disputant Doc.2.d.37.autor in q.de malo,diffusissimè q.3.de causa peccati,ar.2. Soto li.1.de natura & gratia c.17.& 18. Cano.li.2.de Locis, c.4 Aug. ẽt in li.de libero arbitrio longam de hac re cõtexuit disputationem. Cæterum vt certiori methodo disputatio instituatur,quæritur;Vtrùm Deus sit causa peccati?

1.argum. ¶A parte affirmatiua sic arguitur. In primis ex testimoniis sanctarum scripturarum, Iob. 12. Qui immutat cor principum populi terræ,& decipit eos:& iterum;Et errare eos faciet quasi ebrios.& Ezech.14.Propheta cũ errauerit, ego Dominus decepi eum. Isa.63,Quare errare nos fecisti Domine de vijs tuis? induraſti cor nostrum ne timeremus te? &c.6. Excæca cor populi huius. Exo.10. dicitur q indurauit Dominus cor Pharaonis. Isa.45.habetur; Ego Dominus creans malum.& Amos.3.Si est malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit: atqui Rom.1. id dicit Paul. cùm ait: Tradidit illos Deus in reprobum sensum. Et.2. Thess.2. Quia charitatem veritatis non receperunt, immi sit illis Dominus operationem erroris,

¶Præterea id probatur autoritate magni Aug. qui dicit, Secũdum. Aug.li. de gr.& de li. arb. ca.21. & de natu. & gratia. c.21. q Deus inclinat hominum voluntatem in malũ, & li.5. contra Iul. c. 3.dicit, Deũ nõ tradere peccatores in praua desideria;nõ solum deferendo, sed etiam inclinando eorum voluntates in malum.

¶ Tertiò, rõne sic probatur. Omnis pœna peccati iusta a Deo est: sed vnum peccatũ est pœna alterius peccati; secundum illud; Propter quod tradidit illos Deus in reprobum sensum:ergo illud peccatum p qđ homo punitur, a Deo est. Cõclusio. Tertium. Rom.1.

¶Vlterius; Omnis natura, & entitas positiua a Deo est, vt docet omnis Theologia: at verò pctũm,etiam pro formali, est entitas ac natura positiua, vt dicit autor hic, & supra q.71.ar.6. & q.72.art.1.ergo pctũm a Deo est. Quartum. D. Thom.

¶Rursum, habitus iniustitiæ est q̃dam qualitas, & essentia de se inclinans ad malum: at omnis qualitas a Deo est: ergo habitus iniustitię a Deo est. Et cõfirmatur: quia tam absurdũ videtur quòd Deus causet habitum inclinantem ad malum,quàm causare malum:ergo si habitus iniustitiæ a Deo est,malum a Deo est. Et confir. secundò, quia habitus iniustitiæ de se causat malum:ergo si Deus efficiat habitum iniustitiæ, causat malũ; quia quicquid est causa causæ,est causa causati. Quintum. Confir. 1. Confir. 2.

¶Præterea,appetitus sensitiuus est a Deo,& eius naturalis inclinatio;nam qui tribuit formam,dat etiam consequẽtia ad ipsam: at inclinatio naturalis appetitus sensitiui est in malum,iuxta illud; Caro concupiscit aduersus spiritũ. & Rom.7.video aliam legem in membris meis,repugnantem &c.ergo Deus inclinat in malum. Sextum. Gal.5.

¶Amplius,potentia peccandi est a Deo: ergo inclinatio naturalis ad peccandum est a Deo. Consequentia ex eo patet: quia oĩs potentia inclinatur naturaliter in suum actũ. Et probatur antecedens; quia liberum arbitrium creatũ est a Deo; de essentia vero ipsius est posse peccare: ergo posse peccare est à Deo. Et confir.posse peccare non est culpa,aliàs semper essemus in culpa:nec verò pœna,fuit.n.in statu innocentiæ,in quo non est pęna;sed est qdam naturæ defectus,sicuti & posse mori.¶Sed ex alia parte nascit alia difficultas, qũo cohæreãt ista duo, q actio peccati sit a Deo,& pctũm non sit a Deo ? nam accipio hanc volitionem; volo furari; Deus est causa huius volitionis, & volitio ista est peccatum,ergo Deus est causa peccati. Nec satisfit huic, dicendo q variatur appellatio:nam accipio odium Dei q de se,& ẽm speciem suam malum est: & sic arguitur. Septimũ. Alia arg. Primum.

Secũdum. ¶Quicquid eſt cauſa alicuius, eſt cauſa eius quod competit ei ſuapte eſſentia:ergo ſi Deus eſt cauſa actus odij, eſt cauſa peccati, & mali competentis illi actui ſecundum ſpeciem ſuam.

Tertium. ¶Item, homo non aliter eſt cauſa peccati, niſi cauſando actum ex quo ſequitur deformitas: at Deus cauſat actum ex quo ſequit deformitas neceſſariò: ergo cauſat peccatũ.

Quartum. ¶Præterea, cauſa per ſe alicuius formæ, eſt cauſa per accidens priuationis oppoſitæ formæ. calor. v.g. cauſat per ſe calorem, & eſt cauſa per accidens priuationis frigiditatis: at Deus cauſat per ſe actum peccati: ergo cauſat per accidens deformitatẽ, & priuationem quæ ex actu cõſequitur.

Quintum. ¶Amplius, quando duo inſeparabiliter ſunt coniuncta, qui vult vnum, conuincitur & velle alterum: at in operationibus moralibus materialis actus peccati, & deformitas, ſunt inſeparabiliter coniuncta: ergo ſi Deus vult actum peccati, ex conſequenti vult deformitatem peccati. Hoc ipſum confirmatur: quia qui vult antecedens, neceſſum eſt vt velit conſequens neceſſariò ad illud: at verò ex actu peccati neceſſariò conſequitur inordinatio: ergo ſi Deus vult ſubſtãtiam, & actionem peccati, neceſſariò debet velle inordinationem inde conſequutam.

Vltim. ¶Vltimò, Deus eſt cauſa claudicationis tibiæ, cæcitatis oculorum, & multorum defectuum in naturalibus, quantumuis Deus non ſit cauſa deficiens: ergo poteſt eſſe cauſa actus deficientis, etſi non ſit cauſa deficiens. Explicatur id apertius: quia etſi Deus ſit cauſa cæcitatis, defectus cæcitatis in ipſum non refunditur: ergo etſi Deus ſit cauſa actus deficientis, defectus in Deum referri non debet. Pro explicatione ſit prima concluſio.

1. Conclu. Scriptura docet Deũ non poſſe, nec velle peccare. ¶In ſanctis ſcripturis manifeſte aſſeritur Deum non eſſe cauſam peccati: dicitur enim Sap. 11. Nihil odiſti eorum quæ feciſti: ſed Deus odit peccatum, ſecundum illud; Odio ſunt Deo impius, & impietas eius: ergo. Idem dicitur Oſeæ 13. Perditio tua ex te Iſrael, tantummodo in me auxilium tuum. & Abacuc 1. Mundi ſunt oculi tui, ne videas malũ, & ad iniquitatem reſpicere non poteris, id eſt, iniquitatem non probabis. & Deut. 32. Fidelis Deus, & abſque vlla iniquitate. & Gen. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. & Eccl. 3. Cuncta fecit Deus bona in tempore ſuo. Et Paul. 1. Tim. 4. dicit; Omnis creatura Dei bona eſt. & Iac. 1. Nemo dicat ꝙ a Deo tentatur: Deus enim neminem tentat: id eſt, neminem ad malum ſolicitat. Et Eccl. 15. Non dixeris, per Deum abeſt. Et iterum; Non dixeris, ille me implanauit, id eſt, decepit.

2. Conclu. Rõne euidenti conſtat, Deum non poſſe peccare. ¶Secunda concluſio. Ratione euidenti conſtat Deum non poſſe peccare. Certè id Ro. 9. pro euidenti relinquitur, cum dicitur; Nunquid iniquitas apud Deũ, abſit. & Pſal. 5. Quoniam non volens iniquitatem tu es.

Aug. lib. 1. de ſymbo. c. 1. ¶Prima ratio eſt. Deus eſt omnipotens: ergo non poteſt peccare: quia peccare poſſe, eſt deficere. Vnde Aug. pro eodem reputat, poſſe peccare, & poſſe deficere. Secunda eſt, qm̃ Deus eſt ſumma bonitas, qua maior, & melior excogitari non poteſt: ergo impoſſibile eſt, ꝙ poſſit peccare; quia aliàs alia maior bonitas poſſet excogitari, vtpotè illa quæ peccare non poſſet. Tertia eſt, oĩa quæ operatur Deus, cõuertit in ſeipſum, & in ſuum amorem, vt dicit Diony. & ẽt diuina ſcriptura cum ait; Omnia pp ſemetipſum operatus eſt Dñs: ergo peccare non poteſt. Conſequentia patet; quia peccatum eſt receſſus a Deo, & non ordinatus ad Deum. Ad hæc, Deus eſt regula, & ipſamet rectitudo, quæ a nullo alio regulari poteſt: ergo peccare non poteſt. Conſequentia inde liquet; quia ſi manus ſcribentis eſſet regula, & ipſa rectitudo, quancunque lineam duceret, eſſet regulata, & recta; ſiquidem a regula non diſcordaret. Item, ſi Deus, quidquam vult, illud eſt conforme, & contentaneum ſuę voluntati, ac ſubinde regulæ diuinæ, & legi: ergo oẽ quod Deus vult, neceſſe eſt ꝙ ſit rectum, qm̃quidem regulæ diuinæ conforme eſt. Præterea arguitur ex D. Th. 1. p. q. 19. art. 9. Deus quod ſumtuè diligit, eſt ſua bonitas, quæ eſt ſummum bonum: ergo nequit velle peccatum. Cõſequentia probatur; quia peccatum, quantum eſt in ſe, priuat, & deſtruit bonũ diuinum. Vbi nota, ꝙ in hoc diſcernitur malum culpæ a cæteris malis; ꝙ malum culpæ, quantum in ſe eſt, deſtruit diuinum bonum, ſi id poſſibile eſſet; ſicut amor amicitiæ erga Deum, ponit Deum, ſi id poſſibile eſſet. Ex quo ſequit, argumẽtationem propoſitam eſſe euidentẽ. Vltimò, quod Deo placitum eſt. bonum eſt: ſcripſit, namque Ariſt. voluntatem eſſe per ſe boni, at noſtra voluntas ſæpè eſt apparentis boni, & non veri; diuina verò voluntas veri boni eſt, & non ſolum hoc, ſed & ex hoc omne bonum eſt; quia a Deo amatur, & non eſt ſicut nos, qui pendemus a bonitate rei quam amamus; quippe qui non poſſumus rebus bonitatẽ impartiri: nam ſicut mens noſtra non eſt cauſa veritatis, ita neque voluntas cauſa eſt bonitatis. Ex quibus planum eſt, euidenter ſequi, quòd ſi Deus vult peccata, peccata bona ſunt: quòd ſi bona, ergo non mala: & ſi non mala, quomodo peccata erunt?

Arist. li. 3. Ethi. c. 4.

Obiectio. ¶Contra hanc tamen conclu. arguitur. Quia Deus poteſt peccare ſi vult: ergo abſolutè poteſt peccare. Cõſequentia patet ex eo, ꝙ quæ poſſumus, ſi volumus, abſolutè & ſimpliciter poſſumus. Sed antecedẽs probatur ſic: quia quicunq; vult peccare, peccat: ſed bene ſequitur; Deus peccat: ergo poteſt peccare, ergo etiam bene ſequitur, ſi Deus vult: ergo peccare poteſt. Ad hoc argumentum (cuius difficultatem inueſtigat D. Th. quodl. 5 ar. 4.) dico primo, illam conditionalem eſſe veram, & neceſſariã, ſicut & iſta eſt neceſſaria; ſi Deus mentitur, peccat: ſed ſicut antecedẽs eſt impoſſibile, ita & conſequens: nam impoſſibile eſt, ꝙ Deus velit peccare. Dico ſecundò, ꝙ ſi Deus vellet peccare, & peccaret, & non peccaret: nam ex illo impoſſibili ſequitur contradictio: quia ſi vellet peccare, certè peccaret, cum eius voluntas ſemper impleatur: & non peccaret, quia illud opus eſſet conforme diuinæ voluntati, ac ſubinde diuinæ regulæ: vnde ſequitur, quòd eſſet opus rectum, ac ſtudioſum.

3. Conclu. Blaſphemũ eſt dicere Deũ eẽ cauſam peccati. ¶Tertia concluſio. Blaſphemum eſt & execrandum, aſſerare Deum eſſe cauſam peccati, & nos ad peccandum cogere, vt aſſerit Lutherus, Caluinus, Melanchthon. Aſſeruit namque hi impij, non eſſe in hominis poteſtate vias ſuas malas facere; & quòd Deus, ſicut bona, ſic & mala in nobis operatur, ſic adeò, vt non ſit minus opus Dei Iudæ proditio quàm D. Pauli vocatio. Hoc dogma anathematizat ſacroſancta Triden. Synodus, & quàm ſit execrandũ oſtendit Soto lib. 1. de natu. & gra. c. 17. & nos ſupra abundantius, & copioſè demonſtrauimus. Hoc tamen adnotet Theologus, iſtos hæreticos Manichæis eſſe multò peiores: illi namque mala, & peccata, malo Deo tribuebant, bona verò bono Deo: ſed ij nepharij Lutherani optimum Deum dogmatizant eſſe cauſam peccatorum efficientem; imò ad peccata non ſolum inducentem, ſed & cogentem: quo dogmate nullum vnquam aut peſtilentius, aut abſurdius accidiſſe memoriæ proditum eſt.

Conc. Tri. Seſſ. 6. cano. 6. Mag Soto.

4. Conclu. Mag. ſent. ¶Quarta conclu. Explicare quomodo actio peccati ſit a Deo; & non peccatum, eſt difficillimum. Magiſter 2. diſ. 37. refert quorundam opinionem, dicentium, ꝙ actus peccati non ſit a Deo, ſed ab homine, vel a diabolo: & cum Aug. dicit; Omne quod eſt, inquantum eſt, bonum eſt, & Deum habet autorem; interpretantur de eſſe ſubſtantiali, non de illo eſſe quod habet actio mala, & vitioſa. Hanc ſententiam commemorat D. Tho. in prædicta diſtin. affirmatque eſſe errorem: cui ſuffragantur omnes Theologi. Et certè probationes ipſius in hoc articulo poſitæ, rem ita eſſe, euidenter demonſtrant. Profectò ex eo ꝙ aliqua actio non ſit a Deo, apertè colligitur, quòd Deus non ſit primum ens, neque primus actus per eſſentiam ſuam, ſiquidem eſt aliquod ens, & aliqua actio, & non ab ipſo Deo.

Sententia Durand. ¶Durand. 2. diſt. 1. q. 5. & d. 37. q. 1. dicit, quòd Deus non eſt cauſa immediata, & proxima actus peccati, ſed eſt cauſa prima, & vniuerſalis: quia Deus conſtituit hominem, & dedit ei liberum arbitrium, & illud in eſſe conſeruat: ſed liberum arbitrium conſtitutum, & a Deo conſeruatum, indifferens eſt ad bonum, & malum, & determinatio ad malum a libero arbitrio eſt, & idcirco in Deum referenda nõ eſt. Iſta ſententia continet intollerabilem errorem. nam veritas diuina eſt, ꝙ Deus eſt cauſa intima, & immediata omnium operationũ: tum, quia Deus tribuit virtutẽ, & potentiam creaturæ per quã operatur: tũ vero, quia hanc virtutẽ ipſe conſeruat, & non tm̃ hoc, verũ ẽt applicat oẽs creaturas ad operandum, & ab eo oĩs actus, motusq; incipit; ſiquidem eſt primus motor, & principale agens, ex cuius virtute cætera operantur: ſed & ipſe Deus eſt qui dirigit operationes cuiuſque rei in finem ſuum. Hæc omnia eſſe vera demonſtrat D. Thom. 3 contra gent. c. 66. & 67. Præterea ex ſententia Durand. grauiſſima incommoda ſubſequuntur. In primis ſequitur, quòd Deus ſit vniuerſalis cauſa, prima, & mediata peccati: quod facile a Durando cõceditur.

Impugnat Durand.

Sed

Sed id viris doctis vł improbabile dogma, tribuere Deo vlla rõne deformitatem, & deordinationem peccati. Sed & aliud incommodum sequitur, nempe ꝙ Deus non est magis causa eleemosynæ, quàm furti; siquidẽ vtriusq; actionis Deus est causa vniuersalis, non determinans liberum arbitrium, sed conseruans in sua indifferentia, & indeterminatione. ¶ Greg. Arimin. 2. dist. 34. art. 3. asserit, ꝙ peccatum non habet causam; quia peccatum est nihil, & priuatio. Huius tamen autoris opinio falsa est, & irrationabilis: consequitur namq; ex ea, ꝙ homo non sit causa peccati; vel ꝙ Deus erit causa peccati, sicuti & homo, vtpotè, causa per accidens. Præterea, supra q. 71. ostendimus apertè quo pacto peccatum non sit priuatio, sed potius actus positiuus, actui virtutis directè contrarius. Deinde Greg. non sibi satisfaciens, addit, ꝙ Deus quidem facit actum malum, sed non malè, neq; contra regulam rectæ rationis; vt cum quis adulterat, Deus producit puerum licitè, sed homo illicitè. Iste tñ modus dicendi absurdissimus est: etenim absurdum est valde, & absonum, cõcedere Deum esse causam & autorem mali culpæ. Sed pergit Greg. & adiicit aliam solutionem, dicitq;, ꝙ Deus nõ est in causa vt homo exerceat talem actum, confert tñ illi liberum arbitriũ sine quo operari non valet: sed ex eo ꝙ dat liberum arbitrium per quod homo peccat, non dicitur esse causa peccati. Isthæc sententia vltimo loco a Greg. asserta sustineri nequit, quia deflectit ad opinionem Durand. damnatam. ¶ Ocham, & Gabr. affirmant, ꝙ Deus in rigore, & in proprietate locutionis est causa peccati: sed dicunt, ꝙ ista locutio; Deus est causa peccati; habet duplicem sensum. Primus est, ꝙ Deus est causa actus mali: & iste sensus verus est, vt prædicti autores existimant. Secundus est, ꝙ Deus peccat: & is sensus falsus est, negaturq; a sancta scriptura; põt. n. esse, creaturã & Deum ad eundem actum concurrere malum, & ꝙ creatura peccet, & non Deus; quia creatura tenebatur cauere illum actum, & nõ Deus. Iste modus dicendi est falsissimus: facit namque Deum autorem peccati, quod sanctis scripturis, & sanctis Patribus aduersatur. Deinde, sancti Patres conantur adimere excusationem quam peccatores solent prætendere sibi suorum peccatorum: ꝙ si Deus induceret ad peccandum, homo a suo peccato merito excusaretur, licèt Deus non peccaret. ¶ Scot. 2. d. 37. q. vnica dicit, quòd actus adulterii, vel odij habet causam effectiuam; sed ꝙ sit peccatum, non habet ex causa, sed ex hoc ꝙ causa tenebatur ponere rectitudinem, & non posuit, ideoque peccauit; hoc. n. est formaliter peccare: ponitis namq; omnibus aliis causis, si auferatur obligatio ponendi rectitudinem, nõ est peccatum. Vnde concludit Scot. Deum non esse causam peccati, non solum quia non tenetur, sed quia per ipsum non stat quin voluntas rectè agat. ¶ Caiet. in ijs commentarijs dicit multa in huius expositionem, & in summa vult dicere, ꝙ in peccato sunt tria, actio. s. peccati, quæ absq; dubio a Deo; deinde conuersio ad bonum commutabile contra virtutem, in quo ratio peccati essentialiter sita est, vt dictum fuit q. 71. art. 6. & ista videtur ꝙ sit a Deo; quia est aliquid positiuum. Et confirm. quia habitus iniustitiæ a Deo est: ergo & actus contra iustitiam. Rursus inuenitur in peccato auersio a regula diuina: & isthæc a Deo nõ est. Sed in hoc, ait ipse, versatur difficultas, quomodo Deus sit causa malæ conuersionis, contra virtutem, & non auersionis, & deformitatis quæ inde sequitur. Pro cuius elucidatione statuit Caie. ꝙ de ratione mali moralis est, ꝙ a mala & deficiente voluntate ptocedat: quia morale, & liberum sine voluntate intelligi non põt: ergo malum morale sine mala voluntate intelligi non põt. Præterea, peccare nihil aliud est quàm a bono uoluntariè deficere: ergo de ratione peccati est ꝙ a deficiente volũ tate procedat. Ex quo sequitur, Deum non posse esse causam peccati, aut posse peccare; quia Deus non est causa deficiens, sed omnium perfectissima. Sequitur secundò, ꝙ actio peccati, cum sit deficiens, quatenus actio, in Deum referenda est, sed quatenus deficiens, in causam deficientem. Tertiò sequitur, non esse idem concurrere ad actum, quatenus prodit ab agẽte, & quatenus prodit ab agente deficiente. Quartò sequitur hanc non esse bonã consequentiam: est causa actus secundum speciem: ergo est causa deformitatis quæ inde consequitur: valet autem; est causa deficiens huius actus; ergo est causa defectus qui inde consequitur. Ratio istius est; quia deformitas consequitur ad actum, non prout procedit ab agente, sed quatenus ab agente deficiente procedit: & ideo in Deo non valet ista consequentia: in libero arbitrio optimè valet. Itaq; in causis moralibus, naturalibus, & artificiosis actio tribuitur agenti primo; defectus verò causæ mediæ, & particulari. Cœlum, v. g. cõcurrit ad actionem claudicationis, defectus verò claudicationis in tibiam est reducendus. Artifex concurrit ad scripturã vnde sequitur deformitas, cuius nõ est causa artifex, sed calamus paratus malè. Quòd si arguas: Deus mediante libero arbitrio producit entitatẽ, cui est annexa deformitas peccati: ergo se solo põt producere; quia effectiue cõcurrit ipsum liberũ arbitriũ: & quicquid Deus facit cum causa secũda efficienter, põt facere se solo: ergo poterit peccare. Respondetur, ꝙ illud axioma est verũ, quãdo est habitudo sola effectus ad causam efficientẽ: atqui qñ est habitudo essentialis, & formalis inter causam & effectũ, non est verũ: sicut comedere dicit intrinsecũ ordinem ad animal viuum: est namq; operatio vitalis, de cuius ratione est ꝙ procedat a principio vitali intrinseco, ideoq; se solo Deus nequit comedere, licèt sit causa totius entitatis quæ in comestione reperitur: sic etiam quoniã peccatum dicit ordinem intrinsecum ad causam deficientem, Deus peccare nõ potest; sicut etiã voluntas humana actione meretur, & Deus non potest mereri; quia meritũ dicit intrinsecũ ordinem ad causam inferiorẽ. Hic modus dicendi Caiet. etsi sit acutissimus, & ad soluenda argumẽta proposita satis aptus, nõ videtur sacræ Theologiæ consentaneus: nam asserere Deum esse autorẽ malæ cõuersionis cõtra virtutẽ, valde absurdũ est; sequitur enim ex eo, Deum esse causam mali moralis, præsertim secundũ ipsum, qui tenet formale in peccato esse cõuersionẽ contra virtutẽ. Vlterius sequitur ex eo, ꝙ Deus hominẽ moueat ad operandũ contra virtutem; quod tamen sacris literis non bene consonat. Item supra dictum est, opus quod fit, & est volitum a Deo, eo ipso esse diuinæ regulæ, & virtuti cõforme: ergo implicatio contradictionis est ꝙ Deus moueat contra virtutẽ. Quòd si quis defendat Caiet. dicens, quòd Deus est causa actus peccati, prout est contrarius virtuti, & priuatio temperantiæ; nõ tamen quatenus est priuatio rectitudinis debitæ inesse: itaq; respectu Dei est priuatio rectitudinis, sed non priuatio rectitudinis debitæ in esse: qui sic Caiet. defendit, videat se incidere in opinionem Gabr. supra dictum quòd Deus non peccat, quia non tenetur. Doctissimus Pater Cano, in huius expositionem, aliorum sententiis reprobatis, aiebat Deũ non esse causam peccati. existimabat namq; acutissimus vir, vltimam peccati differentiam, & rationem formalẽ esse cns rationis, cuius Deus nõ est causa. Sed hunc modũ dicendi esse falsum, & improbabilem, a nobis efficaciter est demonstratum supra q. 71. Pater Soto, in principio disputationis loci eõmemorati sic dissoluebat propositam dubitationem, vt diceret, quòd secundum veræ philosophiæ documenta oportet reducere effectus in causas proportionatas, effectus naturales in causas naturales, morales ad causam moralem: & quoniam peccatum est effectus moralis, & liber, oportet illud reducere in causam moralem. Cum igitur Deus non sit causa moralis peccati; non enim præcipit, non consulit, non adiuuat; dicendũ est secundum veram Theologiam, Deum non esse causam peccati. Sed hic modus dicendi mihi nõ probatur: nam licet fundamentum eius verum sit, quòd Deus non præcipit, non consulit peccatum; non tamen negari potest, quin Deus liberè operetur omnia, quæ ad extra operatur, etiam si ad modum naturæ operetur præbens vniuersis rebus auxilium generale ad operandum. Ergo potius dicendus est causa libera peccati, quàm naturalis. Hoc ipsum explicatur euidentius: nam causa moralis non solum est consulens, aut præcipiens, sed liberè volens, & operans aliquid: ergo etiam si Deus non consulat, aut præcipiat, poterit esse moralis causa peccati. Præterea, quòd Deus sit causa naturalis peccati, tam absonum videtur, & a vera Theologia abhorrens, quàm quòd Deus sit causa moralis peccati: imò peius esse videtur: significatur namque quòd Deus sua natura malus sit.

¶ Pro vera tamẽ huius difficultatis elucidatione statuendum est pro certo, esse de ratione mali moralis, ꝙ prodeat a mala, & deficiente voluntate; quod superius satis probatũ esse credo. Illud etiam pro euidenti statuat Theologus, ꝙ quãdo duo principia cõcurrunt ad aliquem effectũ producendũ, vt effectus sit ꝑfectus, necessum est vtrumq; principium

Opinio. Greg. Arimin.

Sententia. Ocham. Gabriel.

Improbatur hæc sẽtentia.

Modus dicẽdi Caiet. non vndequaque verus.

Magister Cano.

Mag. Soto.

Impugnatur.

Autoris sententia.

Quid sit de ratione mali.

pium eſſe perfectum: ꝙ ſi alterum fuerit imperfectum, effectus erit imperfectus, vt patet in artifice & inſtrumento, in corpore cœleſti,& cauſa particulari: in intellectu & voluntate. Sed & illud eſt obſeruandum, ꝙ quando dicitur aliquem actum eſſe malum ſecundum ſuam ſpeciem, non eſt ſenſus, ꝙ malitia tribuat ſpeciem actui: dictum.n.eſt ſuprà, ꝙ malitia non tribuit ſpeciem, ſed obiectum: nec eſt ſenſus, ꝙ malitia conſequatur ad illum actum ex ſpecie ſua: ſed ſenſus eſt, ꝙ conſequatur illum actum prout progreditur ab agente deficiente v.g. homicidium, & fornicatio ſunt actus de ſua ratione mali: quoniam a mala,& deficiente voluntate progrediuntur, & a recta voluntate nec deſiderari, nec expeti poſſunt: cęterum præfati actus ſm naturam, & ſubſtantiam ſuam non ſunt mali: occidere namque in leone,in amente,in iudice,non eſt malum. Dico itaque, ꝙ qñ Deus eſt cauſa alicuius actus, eſt etiam cauſa priuationis,quæ ex natura talis actus conſequens eſt. v.g.ſi Deus cauſat calorem,eſt etiam cauſa priuationis frigiditatis.Præterea,ſi Deus ad actum fornicationis concurrit, eſt etiam cauſa priuationis virginitatis; quia amiſſio virginitatis ad actum illum ex natura rei conſequentia eſt: attamen ad deformitatem peccati non concurrit; quia deformitas peccati non ſequitur ad illum actum, niſi quatenus a libero arbitrio deficiente proficiſcitur. Itaq; omnis deformitas, & inordinatio peccati in liberum arbitrium deficiens eſt referenda. Propter quod optimè dixit Aug. Non quæras cauſam peccati extra tuam voluntatem: & iſta eſt ſententia D.Th.q.3. de malo,ar.2. Sed adnitar eam diſtinctius & vberius explicare. ¶ Eſt aũt aduertendum, & obſeruandum non indiligenter,in peccato duo eſſe diſcernenda;& actum peccati,& inordinationem. Primum nuncupatur a Theologis materiale; ſm verò formale. Hæc autem ſi adinuicem conferantur, videbit apertè Theologus inordinationem non eſſe intrinſecam actui peccati; quia actio peccati bona eſt,ſiquidem ens eſt: inordinatio verò mala;quinimò malitia eſt;malitia verò non eſt intrinſeca alicui bono. Sanè vt priuatio viſus non eſt de ſubſtantia oculi,ſed tm̃ eſt cæcitas ratio,& definitio:ita ẽt inordinatio non eſt eſſentialis actui peccati. Quamobrem alia eſt habenda ratio adulterij,furti,homicidii, & aliorum id genus criminum, quæ intrinſecè mala eſſe Theologi tradunt:alia verò ratio habenda eſt actus peccati,ſi ab inordinatione ſeiuncta conſideretur. Nam commemorata crimina habent intrinſecam malitiam, quam exuere non poſſunt;ſed non ratione ſubſtantiæ actus, quæ cum bona ſit, non impartitur malitiam peccato,ſed iſta ex inordinatione proficiſcitur.Vnde ſicut cęcus intelligi nequit citra priuationem,ita nec huiuſcemodi peccata ſine inordinatione:at verò actus peccati abſq; inordiuatione intelligi valet,quandoquidem bonus eſt. Imo poteſt amari ſine inordinatione: nam peccatores volunt frui actu peccati,& nolent inordinationem,quia vellent frui peccato,ſine peccato,id quod etiam ſi impoſſibile eſt, voluntas tamen eſt impoſſibilium. Non ergo ſubeat mirandum ꝙ Deus velit actum peccati, & nolit inordinationem eiuſdem, tametſi connexa ſint actus peccati,& eiuſdem inordinatio. ¶ Vltimò eſt obſeruandum,ꝙ licèt Deus ſit cauſa actus peccati, non tamen deformitatis quæ inde conſequitur:quia deformitas non ſequitur ex modo operandi Dei, ſed ex modo operandi creaturæ. Nam Deus cùm concurrit ad actũ peccati,facit hoc conformiter ad regulam,non ſolum quia ipſe eſt regula,quæ non habet ſuperiorem,ſed quia operatur ſecundum dictamen rectæ rationis: dictat.n.recta ratio, ꝙ primum agens permittat,& non tollat liberum arbitrium, & det ei neceſſaria ad operandum.Itaq; quamuis Deus cõcurrat ad actum peccati,& defectum,non tm̃ cõcurrit defectuoſe,& peccando. ¶ Ad argumenta in principio poſita,ad primum ex ſanctis ſcripturis reſpondetur,ꝙ iſta verba;excæcauit: induruit,decepit, tradidit in reprobum ſenſum, aliaque id genus multa,quæ videntur actionem Dei ſignificare explicant ſancti Patres,ideſt, permiſit cadere in deceptionem,cæcitatem,reprobum ſenſum. Eſt enim familiare in ſacro eloquio,permiſſionem Dei appellare Dei actionem: imò aliquando appellntur Dei præceptum, vt cum dicit Dauid de Semei; Dominus præcepit ei vt malediceret mihi; vbi præceptum pro Dei ordinatione, & permiſſione accipitur. Dicitur itaque Deus excæcare, quia ſubtrahit diuinum lumen, quo ſublato, nihil ſupereſt niſi caligo,& cæcitas. Dicitur indurare; quia ſubtrahit adiutorium diuinæ gratiæ,quo ſemoto, corda noſtra cum lapidibus obdureſcunt. Certè qui aufert hanc lucem ab oculis,excæcare nos dicitur; & qui diruit columnam qua domus ſuſtentatur, diruere domum manifeſtè conuincitur. Vnde Chryſoſt.in illud; Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum;Quod autem hic dicit,tradidit, nihil aliud eſt quã permiſit: quemadmodum enim ſi dux quiſpiam exercitus belli ingraueſcente bello ſeſe ſubduceret, quid quæſo aliud faceret quàm quòd milites hoſtibus traderet? non ꝙ ipſe illos in ſtragem impelleret,ſed quod eos ſuo priuaret auxilio. Ad eum ſanè modum & Deus eos, qui quod ab ipſo offerebarur auxilium amplecti non ſuſtinentes,priores reſilierunt, reliquit. Ad alias autoritates ſcripturæ ſanctæ, in quibus aſſeritur Deum creare malum, & non eſſe malum in ciuitate, quod non fecerit Dominus; rñdet hic D.Thom.art.1.ad primum, ſecundum,& quartum: & Baſil.in homil.Quod Deus non ſit autor malorum.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd Deus inclinat ad malum indirectè, quoniam non impedit malum,& ſinit homines ire in deſideria cordis eorum: ſic interpretatur Auguſt.lib.de Prædeſtinatione,& gratia. cap.4. Quod autem Aug.contra Iulia. ſcribit; Deum ttadere peccatores in praua deſideria, non ſolum deſerendo, ſed compellendo, & inclinando voluntates illorum in malum; intelligendum eſt,non quaſi Deus velit irrogare,vel immittere malitiam, ſed quod iuſto iudicio vindicans, non ſolum non apponit gratiam, qua cohibeantur malæ voluntates, ſed etiam ponit occaſiones, & oſtendicula, ad quæ grauius impacturi ſunt,ſuo tamen vitio, videlicet vertentes occaſiones quibus emendari debuerant, in occaſiones pecccandi,ſicut in Pharaone videre licet. Aut quia voluntatem ex ſe inclinatam ad malum, flectit vt in certos homines ſuam malitiam exerceat, ſicut & Semei præcepis vt malediceret Dauid. Quod autem non ſentiat Auguſt. Deum eſſe autorem malarum voluntatum, in locis commemoratis expreſſit verbis manifeſtis. Facit,inquit libr.5.contra Iulian. capitulo 3.hæc miris,& ineffabilibus modis, qui nouit iuſta iudicia ſua, non ſolum in corporibus hominum, ſed in cordibus operari, qui non facit voluntates malas, ſed vtitur eis vt voluerit.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ Deus punit peccatum dupliciter; vno modo, directè cauſando pœnam: alio modo, permittendo ꝙ peccator in aliud peccatum labatur, ſine vt confundatur,ſiue vt pereat.Et huiuſmodi permiſſionis, quæ eſt grauiſſimum ſupplicium, Deus cauſa eſt: peccati vero quod inde ſequitur,non eſt cauſa,niſi permiſſiua.Caietan ſuper illud 2.Reg.12. Ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua,&c dicit,ꝙ intelligitur de malo pœnæ: nam Deus non eſt cauſa peccati,vt ſic, eſt tamen cauſa peccati, vt eſt pœna alterius peccati.& ſuper illud capitul. 16.Præcepit Dominus Semei vt malediceret Dauid, dicit Deum fuiſſe autorem illius maledictionis, quatenus pœna fuit Dauid. Itaque, autore Caietan. Deus eſt cauſa peccati, prout eſt pœna alterius peccati. Hanc ſententiam conatur efficere probabilem Cano. libro de locis ſecundo, capitulo 4.ad ſeptimum, dicitque quòd in eodem opere poteſt conſiderari actio,& paſſio; Vt verò conſtat ex Phyſicis, actio, & paſſio idem motus ſunt. verbi gratia. dæmon abſtulit ſalutem, & omnia bona Iob, abſtulit etiam Deus: itaque in eodem opere eſt actio dæmonis mala, & paſſio Iob bona. Non ergo eſt abſurdum actionem malam in dæmonem reducere, paſſionem verò ſtudioſam in Daum. Idemque poteſt explicari de Semei. Sed iſthæc ſententia Caietan. quod peccatum, quando eſt pœna alterius peccati, ſit a Deo, non videtur probabilis: nam in tali caſu, nec actio, nec paſſio honeſta eſt. Cum enim gentes traditæ eſſent in paſſiones ignominiæ, vt maſculi in maſculos turpitudinem operarentur, vt dicitur Romanorum 1.nihil eſt in tali opere cuius Deus cauſa ſit. Præterea, ſi peccatum,quod eſt in pœnam peccati,a Deo eſt, ſequitur quod Deus ſit cauſa directa excęcationis,& indurationis,quæ ſunt pœnæ peccatorum præcedentium:quod tamen omnes ſancti negant. Vltimò, ergo Deus vult illud peccatum quod eſt pœna alterius peccati: quia agens per intellectum,& voluntatem,agit eo ſciente, & volente. Vnde ſi Deus eſt cauſa peccati,quod eſt pœna alterius peccati, ſequitur quòd Deus velit illud peccatum. Reſpondeꝛ ergo

Quid ſit actum eſſe malum ſecundũ ſuã ſpeciem.

In peccato ſunt actus, & deordinatio.

Deus non eſt cauſa deformitatis.

Argu. diluuntur. Ad primũ. Quid ſignificet, excæcare, decipere, &c. 2.Reg. 16.

Chryſoſt. exemplũ accommodum.

Ad 2. Quomodo Deus ad malum inclinet. Aug.lib.5. ca.3.& lib. de gratia & libe.ar. cap.21.

Dupliciter Deus peccatum punit. Ad 3. Caie. ſent.

Impugnat ſententia Caietan.

ergo ad argumentum, ꝙ Deus est autor pœnæ, quæ peccatum non est; pœnæ verò, quæ alioqui peccatum est, Deus non est causa, nisi permissiua. Item dico, quòd peccatum propriè loquendo non est pœna, de qua re inuestigat D. Thom. infra q. 87. artic. 2. ¶ Ad quartum dicitur, ꝙ peccatum est actio deficiens: qua ratione est actio, in Deum referenda est, sed vt deficiēs est, in liberum arbitrium reducenda est: sed de hoc supra dictum est. q. 71. ar. 6. Ad quintū satis fit dicendo, ꝙ habitus iniustitiæ est malum quoddam morale, ideoque oportet ꝙ a mala, & deficiente voluntate oriatur: & hinc est quòd ebrius, licèt sæpenumero furetur, non acquirit habitum iniustitiæ, & taurus, licèt multa mala inferat, & detrimenta iniustus non est; quia hæc opera a mala, & deficiente voluntate non proficiscuntur. Ex quo sequitur, Deum non esse causam habitus iniustitiæ, sed malam voluntatem. Sequitur secundò, ꝙ Deus se solo nequit producere habitum iniustitiæ, sicuti nec habitum inclinantem ad falsum. ¶ Ad sextum dico primò, quòd licèt appetitus sensitiuus inclinet ad malum hominis, illa tamen inclinatiò non est mala malitia morali, si continetur intra terminos appetitus sensitiui: appetitus namque sensitiuus sic inclinat ad malum, & delectabile, sicut vinum suaue, cuius tamen natura bona est, nec quisquam conqueritur ꝙ Deus fecerit vinum suaue. Itaque ſm hanc solutionem iudicandum est de appetitu sensitiuo, sicuti si esset suppositum distinctum, & separatum, veluti mundus, aut dæmon, cuius inclinatio non imputatur nobis ad culpam, nisi voluntas consenserit. Secundò dico, quòd appetitus sensitiuus semper est in bonum appetens, licèt aliquando sit in malum hominis: omnis namque appetitus est boni, & conuenientis, vt dictum fuit: sicut & appetitus Lupi est in bonum suum, licèt sit in malum Ouis. Tertiò dicitur, quòd Deus non creauit hominem cum hac inclinatione ad malum: vestiuit enim illum originali iustitia, quæ continebat appetitum sensitiuum in obedientia rationis, & officio virtutum: quòd si sua culpa incidit in labores, sibi imputatur, non verò diuinæ sapientiæ, sicuti & si oculos sibi eruisset. Quartò dico, appetitum sensitiuum de sua natura semper inclinare ad bonum, & esse instituturn a Deo vt obediat rationi. Verum est tamen, ꝙ per accidens sæpe inducit hominem ad malum, vel ex naturæ corruptione, vel ex abusu nostræ consuetudinis: sicut potentiæ sensitiuæ suapte natura ordinantur ad perfectam hominis intellectionem: omnes n. sensus interiores, & exteriores intellectui deseruiunt, nihilominus sæpe sunt occasiones errandi, vt patet in baculo immerso in aquam, & in quantitate Solis. Præterea creaturæ omnes corporales ad bonum hominis destinantur, nihilosecius tamen sunt occasiones ex hominum insipientia ad peccandum, vt dr̄ Sap. 19. Sic dico de appetitu sensitiuo: de qua re fusissimè agit Victoria in Relectione de homicidio.

¶ Ad septimum multa dicunt Doctores. 2. distinctio. vltima. Durand. dicit peccandi potentiam a Deo esse; negat verò peccatum à Deo esse: tum, quia potentia actui coniuncta in bonis perfectionem dicit, in malis verò imperfectionem, & defectum, cuius Deus autor non est: tum, quia Deus, vt docet Durand. non est causa immediata, & proxima actionis peccati, sed causa vniuersalis, & prima: quia dedit voluntatem qua peccatur. Sed D. Thom. negat potentiam peccandi a Deo esse, cuius sententiam tuetur Capr. 2. distinctio. vltima. Et ad probationem in oppositum dicitur, quòd licèt potentia, & aptitudo ad peccandum non sit culpa, nec pœna, ordinatur tamen ad peccandum, cuius ordinis Deus causa non est. Vbi notat Capr. quòd potentia peccandi, quò ad id quod habet de potentia, a Deo est; nam est liberum arbitrium, quod absque dubio a Deo est; atqui quò ad defectibilitatem a Deo non est: tum, quia defectus in Deum neutiquam est referendus: vnde Augustin. dicit, quòd Deus non est autor vt aliquid tendat in non esse: tum verò maximè, quoniam isthæc defectibilitas est purum ens rationis: ens autem rationis non habet causam. ¶ Ad alia argumenta, quibus probatur, ꝙ Deus non possit esse causa actus peccati, quin sit inordinationis, quæ ex actu peccati sequitur, dicendum.

¶ Ad primum facilè rñdetur negando consequentiā; procedit siquidē ab identica ad formalem; vel mutatur quid in ad aliquid. Simile vitiū committitur in hac consequentia; Deus concurrit cum causa secunda ad meritum: ergo Deus ipse meretur: aliud enim est cōcurrere ad substantiam actus, aliudque concurrere ad modum actus.

¶ Ad ſm dico, ꝙ malitia non est intrinseca actui peccati, nec ex illo per se consequitur, vt suprà satis superque probauimus: concedo tñ ꝙ malitia est intrinseca odio Dei, sed non actui voluntatis, de qua re superius est sufficienter definitum. Ad tertium simili ratione dicendum: concedo namque causam per se formæ alicuius esse subinde causam priuationis formæ oppositæ, quando talis priuatio ex positione formæ necessariò consequitur. Attamen deformitas, & inordinatio non sequitur per se ex actu peccati, sed solùm prout progreditur ex libero arbitrio deficiente. quod hoc exemplo explicatur. Nam si Deus mihi præciperet, vel concederet, vt aliena caperem, & alius eadem acciperet, acceptio eiusdem speciei existeret: at ex acceptione mea non sequitur deformitas, vtpotè qui volente Deo illa accepi, ideoque furtum non committo: ex acceptione verò alterius, deformitas, & inordinatio subsequitur: quia alienas res accipit inuito domino, quas lege diuina adstringitur non accipere. Sed pergo hoc idem expressius explanare: & quidem inordinatio, rectitudinisque priuatio, quæ secundum legem est, non est intrinseca ad speciem, vel substantiam actus, sed consequitur ad illam; estque indirectè volita ab arbitrio libero, quod tenebatur non perpetrare opus, ad quod inordinatio erat subsequutura, non autem est volita indirectè ab ipso Deo: id vel maximè, quia non tenetur non concurrere ad illum actum, sed solùm permissa est a Deo, qui poterat cohibere, & non cohibet.

¶ Ad quartum supra fecimus satis, explicantes quomodo actus peccati, & inordinatio non inseparabiliter connectantur, quatenus actus peccati ex Deo progreditur. Ostensum est insuper, qualiter quæ inseparabiliter coniuncta sint, intellectu, & voluntate separari ualent: accidit enim apud nos; vt volito antecedente, consequens odio habeatur, tametsi consequentia sit necessaria: nemo enim peccatorum est qui gehennæ supplicia amet: at ex peccato mortali quod diligit, consequentia sunt. Et per hæc ruit confirmatio. ¶ Ad vltimum dicendum, quòd priuationes naturalium potentiarum, & perfectionum, sunt malæ secundum quid; vt cæcitas est priuatio cuiusdam boni; sed sunt bonæ simpliciter comparatæ ad causam vniuersalem, quæ vult illas priuationes ad aliquem bonum finem. Vnde Deus est harum priuationum moralis causa, non verò naturalis. Certè Sol non est naturalis causa claudicationis, etsi sit causa motus claudicationis; sed ipsa claudicatio refertur ad principium deficiens; sic in moralibus Deus est causa actus peccati, sed non est causa peccati: peccatum enim in causam deficientem referendum est. Imò non solùm Deus est causa moralis, & libera actus peccati, absque eo quòd causa peccati sit, sed etiam homo; si enim Petrus consulat, vt fornicetur potius quàm adulterium committat, certè est causa moralis ipsius exercitij actus, qui est fornicatio, cùm tamen non sit causa peccati, neque fornicationis; sed Petrus rectè, & studiosè operatur, consulens minus malum.

Deus non est causa habitus mali, vt iniustitia.

De appetitus sensitiui inclinatione.

De potentia peccādi an a Deo sit.

Aug. li. 83. quæstionū. q. 21.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm Deus sit causa excæcationis?

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Excæcati, & indurati habent.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo in primis explicandum est ex sententijs patrum, quomodo Deus dicatur excæcare, & indurare peccatores. In cuius rei gratiam variæ sunt sanctorum Patrum explicationes. Principiò Deus dicitur excæcare, & indurare, nō ꝙ duritiam, aut malitiam impartiatur, sed quia non impartitur gratiam, qua homines illuminentur, & eorū corda emolliantur. Itaque dr̄ indurare, & excæcare, quia indurari, & excęcari permittit. Sic docet Aug. consentiunt Hierony.

Exemplū appositū.

Qua rōne dicat Deus excæcare & indurare peccatores.

Aug. lib. 1. simp. & Epi. 105. & lib.

de eſſentia diuini & ſermone de Pharaonis indurat.

Hierony. & Ambro. ſuper illud Romano. 1. Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum: & Hieron. in epiſt. ad Ediuiam. quæſt. 10. & Euthymius, & Damaſce. Origenes alio modo procedit; dicit namque ꝙ Deus non alio modo indurat peccatorem, quàm patienter tolerando. Rurſus dicit, ꝙ Deus indurat peccatorem eo modo loquendi, quali dominus, dum eſt benignior in ſeruum, & ille fit inſolentior, ſolet dicere; Ego te perdidi, mea patientia fuit cauſa tuæ inſolentiæ. Hac figura locutionis utuntur illi qui dicebant: Eſa. 63. Quare errare nos feciſti de viis tuis, & induraſti cor noſtrum ne timeremus te? Quam indurationis cauſam ponit Apoſt. dum ait; Rom. 2. An ignoras ꝙ benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? tu autem ſecundum duritiam tuam, & impœnitens cor tuum, &c. Ecce benignitas Dei eſt occaſio peccatoribus vt in peccatis indureſcant, & firmentur. Eandem rationem indurationis perſequitur optimè Auguſt. ſermone de Pharaonis induratione. Tertiam explicationem habet Auguſt. ꝙ ſcilicet Deus excæcare dicitur, ideſt, non illuminando; deinde occaſiones, & offendicula adminiſtrando, quibus humana mens magis ac magis excæcatur iuſto Dei iudicio, ſed ſuo malo vitio. Quartam rationem explicandi tradidit Hieron. vbi ſupra; quòd ſicut idem ſolis calor liquefacit ceram, & indurat lutum, ita eadem Dei benignitas quendam emollit & manſuetum reddit, alium ferocem, & induratum. Quinta ratio explicandi: Deus indurare dicitur, quia ad ſuæ vindictæ opera exequenda miniſtris Satanæ, qui mentes hominum excæcant, vtitur: & ideo excæcare dicitur, quoniam Deus dicitur facere, quod miniſtri eius ſua autoritate faciunt. Sed libet hic ſententias ſanctorum patrum tum diligentius, tum vberius commemorare. Cyrillus ſic ſcribit; Dicitur Deus excæcare peccatores, non quòd odire illos velit, ſed propter indignitatem, quòd oculos ſuos ipſi clauſiſſent. vbi enim ſpontanea prauitas: ibi & impedimentum gratiæ. Sed & aliam explicationem adhibet non ineptam. Dicitur Deus excæcaſſe infidelium mentes in malo, vt ſancta reſpicerent. Non enim dicit ſcriptura obcæcaſſe eorum animam, ſed cogitationes infidelium: hoc autem perinde eſt ac ſi diceret; obcæca ſcortatoris libidinoſas cogitationes, & ſeruabitur homo: excæca furis rapacitatem, & ſeruabitur homo. Sed ſi non vis de hoc ita ſentire, eſt & alia interpretatio. Obcæcat Sol & lippos, & ex oculis laborantes, malè affectos propter luminis vim; non quòd Sol habeat vim excæcandi, ſed quòd corrupta videntium natura videre per ſe non poſſit: ſic & infideles in corde ægrotantes non poſſunt videre diuinitatis radios. Et non dixit; excæcauit cogitationes vt non audirent Euangelium, ſed vt non intuerentur ſplendorem Euangelij Domini noſtri Ieſu Chriſti. Audire enim Euangelium omnibus licet; gloria autem Euangelij ſolis Chriſti germanis definitur & aperitur. Loquebatur Dominus ijs qui audire non poterant in parabolis, diſcipulis autem ſeorſum diſſoluebat parabolas: ſplendor gloriæ illuminatis, excæcatio autem infidelibus. Greg. ait; Obdurare quippe dicitur Deus motum animi ſui inhærentis malo, & auerſi a diuino lumine: & quo ad hoc Deus nō eſt cauſa excæcationis, & indurationis, ſicut nō eſt cauſa peccati.

Hier. Euth. in c. Io. 15. Damaſce. lib. 4. c. 20. Orig. li. 3. periarchō. cap. 1.

Aug. lib. 5. contra Iul. cap. 3.

Cyrillus in Cathecheſi. 6.

Greg. libr. 11. mora. cap. 5.

¶ Secunda concluſio. Deus eſt cauſa excæcationis, & indurationis, prout gratiam ſubtrahit, vnde mens diuinitus non illuminetur ad rectè videndum, & cor non emolliatur ad rectè viuendum: eſt tamen Deus cauſa illuminationis animarum vniuerſalis, ſicut & Sol illuminationis corporum.

¶ Tertia concluſio. Multò aliter Deus eſt cauſa vniuerſalis illuminationis animarum, quàm Sol illuminationis corporum: nam Sol agit illuminando per neceſſitatem naturæ; Deus verò voluntariè per ordinem ſuæ ſapientiæ. Sol autem, licèt quantum in ſe eſt, omnia corpora illuminet; ſi quod tamen impedimentum in aliquo corpore inueniat, illud tenebroſum relinquit, ſicut patet de domo cuius feneſtræ ſunt clauſæ, ſed tamen illius obſcurationis nullo modo cauſa eſt Sol; non enim ſuo iudicio agit vt lumen interius non immittat: ſed cauſa ipſius eſt ille, qui clauſit feneſtras: Deus autem proprio iudicio non immittit lumen gratiæ ijs in quibus obſtaculum inuenit. Vnde cauſa ſubtractionis gratiæ eſt non ſolùm ille qui ponit obſtaculum, ſed & Deus qui ſuo iuſto iudicio gratiam non apponit. Et quia ad cognitionem maximè deſeruit viſus, dicitur excæcatio; & propter diſciplinam auditus, dicitur aggrauatio, & quo ad affectum dicitur induratio.

¶ Quarta concluſio, quæ habetur in ſolutione tertij. Culpa præcedēs eſt cauſa meritoria excęcationis, & indurationis, per iuſtitiam, quando cor reprobum per gratiam non emollit: & alibi; Pharaonis, ait, cor Dominus obdurauſſe deſcribitur, non quòd ipſe Dominus duritiam contulit, ſed quòd exigentibus eius meritis nulla illum deſuper inſuſi timoris ſenſibilitate mollinit. Imò & Bernard. Quæris quid ſit cor durum? ſolùm eſt cor durum, quod ſemetipſum non exhorret; quia nec ſentit. Quid me interrogas? interroga Pharaonem. Nemo duri cordis ſalutem vnquam adeptus eſt, niſi quem fortè miſerans Deus, abſtulit ab eo iuxta Prophetā, cor lapideū & dedit cor carneum. Quid ergo cor durum? ipſum eſt quod nec compunctione ſcinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus, minis non cedit, flagellis duratur, ingratum ad beneficia eſt, ad conſilia infidū, ad iudicia ſęuum, inuerecundum ad turpia, impauidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad diuina, præteritorum obliuiſcens, præſentium negligens, futura non præuidens, ipſum eſt cui præteritdrum, præter ſolas iniurias, nihil omnino non præterit, præſentium nihil non perit, futurorum nulla, niſi fortè ad vlciſcendum perſpectio, ſeu præparatio eſt: & vt in breui cuncta horribilis mali mala complectat, ipſum eſt quod nec Deum timet, nec hominem reueretur. Grego. ſic ſcribit; Semetipſum Dominus hanc duritiam gignere perhibet, non quòd prauorum mentes ipſe ad culpam formet, ſed quòd a culpa non liberet, ſicut hic ſcriptum eſt; Ego induraui cor Pharaonis: quod quia miſericorditer emollire noluit, profectò diſtrictè ſe obdurare nunciauit. Idem Gregor. Hoc autem, ait, cum tremore nobis conſiderandum eſt, quomodò iuſtus, & omnipotens Deus cùm præcedentibus peccatis iraſcitur, permittit vt cæcata mens etiam in aliis labatur. Vnde Geneſ. 15. Nondum completa ſunt peccata Amorrhæorum. & Pſal. 68. Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum, & non intrent in iuſtitiam tuam. & Oſeæ. 4. Maledictum, & mendacium & homicidium, & furtum, & adulterium inund auerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit. Sanguis enim ſanguinem tangit, quando peccatum peccato additur, vt ante Dei oculos adiunctis iniquitatibus anima cruentetur. Paul. 1. Theſſaloniſſ. 2. Vt impleant peccata ſua ſemper. Ioanni quoque dixit Angelus Apoc. vltimo. Qui nocet, noceat adhuc, & qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. Vnde & Dominus dicit; Si conuerſus iuſtus a iuſtitia ſua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo: ac ſi apertè dicat; quia videre pœnitendo noluit, vbi iam impingit, iuſto eum iudicio deſerens, ponam ei vt & alibi impingat. Quod tū Domini ponere eſt, nequaquā ad peccandum premere, ſed nolle a peccato liberare, ſicut & de Pharaone dicitur; Ego indurabo cor eius: non enim Dominus cor peccatoris obdurare dicitur, ſed obdurare dicitur, cùm ab obduratione non liberat.

Lib. 31. moral. c. 11.

Aere. lib. 1. de conſideratione.

Quid nam cor durū.

Grego. lib. 29. mor. c. 24. in illud Exod. 10. Ego induraui cor eius. Hom. 11.

Exod. 4. Quomodo culpa præcedens dicatur rauſa meritoria excæcationis & indurationis.

Aug. li. 83. quæſtionū q. 65. & li. de natu. & gratia. cap. 22.

¶ Secunda dubitatio eſt, quid eſt quod ait autor in vltima concluſione, ꝙ culpa præcedens ſit cauſa meritoria excæcationis, & indurationis? quod etiam aſſerit Auguſt. Quæ ſententia videtur efficacitur colligi; quia diuinæ ſcripturæ

ſcripturæ habent, Deum tradere quoſdam in reprobum ſenſum ob præcedentia delicta, vt habetur Ro. 1. Sed quo nam pacto hoc ſtare poteſt, cùm Paul. affirmet, quòd indurationis ratio & cauſa ſit ſola diuina voluntas, & non humanum meritum? dicit enim: Cuius uult miſeretur, & quem vult indurat, ideſt, pro libera ſua voluntate Deus quidem indurat, non ob ulla merita, præſcita ēt. Ad hanc dubitationem bifariam dr̄. Primò, indurare hic accipi ab Apoſt. vt ſignificet non reprobationis effectum, qui eſt deſerere hoīem, multa operari, tum foris, tū intus, quibus occaſione accepta fiat deterior; ſed reꝓbationem ipſam, quam conſtat fieri non propter vllū meritum. Verum quia ſcriptura cita ta ex Exodo palā agere videtur de induratione, quæ eſt reprobationis effectus, aliter reſponderi poteſt, q̄ ſcilicet, reprobatio Pharaonis redꝺita quidem eſt prioribus meritis, ſicut & ſcripſit Aug. ſed q̄ huius indurationis propria cauſa non eſt alia, q̄ Dei voluntas nolentis cor Pharaonis emolliri ad veri Dei cognitionem. Quòd .n. è duobus æquè indignis, & ex ſe æquè rebellibus alterū Deus pro ſuis meritis ſinit fieri rebelliorem, & duriorem ad occaſionem multorū beneficiorum, alterius verò ad eorūdē occaſionē cor emolliat, vel ſimilium beneficiorū, ad ſolam Dei volūtatē referri pōt.

Rom. 5. Rom. 9.

Solutio dubitationis.

Concluſio.

Alia dubitatio. Concluſio.

¶ Tertia dubitatio eſt; An Deus omnibus peccatoribus, etiā induratis, & excæcatis conferat auxilium gratiæ neceſſarium, ut ſalutem æternam ualeant aſſequi? Sed iſthæc quæſtio cōmodius ediſſeretur in tractatu de gratia, vbi inueſtigabitur de neceſſitate diuinæ gratiæ, qua quæſtione in illum locum repoſita, ad alium articulum progrediamur.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm excęcatio, & obduratio ſemper ordinentur ad ſalutem eius qui excæcatur, & obduratur.

SVMMA TEXTVS.

Concluſio eſt. Excæcatio, vel obduratio per ſe ordinatur ad damnationem: ex diuina verò miſericordia, vel prouidentia ad ſalutem, inquantum Deus permittit aliquos cadere in peccatum, vt illud agnoſcentes humilientur, & conuertantur. Excæcatio ergo ad tempus medicinaliter ordinatur ad ſalutem prædeſtinatorum, quibus omnia cooperantur in bonum: quantum verò ad alios, ad damnationem. Et omnia mala quæ Deus facit, aut permittit fieri, in aliquod bonum ordinantur, non tamen in bonum eius in quo eſt malum, ſed quandoque ad bonum alterius, vel totius vniuerſi; ſicut culpam tyrannorum ordinat ad martyrum bonum; & damnatorum pœnam ordinat ad gloriam iuſtitiæ ſuæ.

QVAESTIO LXXX.

De cauſa peccati ex parte diaboli; in quatuor articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm diabolus ſit cauſa peccati?

SVMMA TEXTVS.

Concluſio ſic habet. Diabolus non poteſt eſſe cauſa peccati directè, ſed ſolum per modum perſuadentis, vel proponentis appetibile. Nihil enim poteſt eſſe cauſa peccati, niſi quod poteſt mouere voluntatem ad agendum, cum proprium principium actus peccati ſit voluntas, inquantum omne peccatum eſt voluntarium. Sed voluntas duobus modis moueri poteſt. Vno modo ab obiecto, prout appetibile apprehenſum mouet appetitum. Alio modo ab eo quod intrinſecus inclinat voluntatem ad volendum, quod non eſt niſi ipſa voluntas, vel Deus; ſed Deus non poteſt eſſe cauſa peccati: ergo ex hac parte ſola voluntas poteſt eſſe directè cauſa peccati. Atqui ex parte etiam obiecti tripliciter valet moueri voluntas. Vno modo per ipſum obiectū propoſitum; ſicut dicimus cibum hominis appetitum excitare ad comedendum. Alio modo per eum qui proponit, & offert tale obiectum. Tertio modo per eum qui perſuadet propoſitum obiectum habere rationem boni. Primo modo res ſenſibiles extrinſecus apparentes mouent voluntatem hominis ad peccandum: ſed ſecundo, vel tertio modo diabolus, vel homo poteſt excitare ad peccandum, aut offerendo ſenſui appetibile, ſeu perſuadendo rationi: ſed directè non poſſunt, quia voluntas non mouetur ex neceſſitate ab aliquo obiecto, niſi ab vltimo fine. Diabolus ergo non poteſt eſſe cauſa peccati directè, ſed ſolùm per modum perſuadentis, vel proponentis appetibile.

nis Theologis multis in locis inueſtigata; Cur homo non eſt factus vt non peccet, vt nec eo volente peccare detur? Sed & huic tertiam adiungunt; Cur lignum vetitum poſuit Deus in paradiſo, per quod perditio noſtra proceſſura erat? Vltimò diſputant Theologi, cur Deus creauit quos damnandos eſſe præſciuerat? Sed oēs has quæſtiones in tractatu de legibus explanabimus, in quo inueſtigabimus diligēter, an deceat ſummam Dei bonitatem permittere mala fieri: vnde in iſtum locum prædictæ quæſtiones referantur: nunc verò ad aliam quęſtionem deueniamus.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Diabolus, latinè calumniator, ſiue accuſator dr̄: quia idem, & cooperator, & accuſator peccatorū noſtrorum exiſtit. Qui etiam Satanas vocatur; quia oppoſitus eſt, & contrarius bono: hoc enim ſignificat vox hebræa. Quod vero diabolus inducat nos ad peccandum, docet expreſſe ſācta ſcriptura: nam Ge. 3. diabol⁹ ſuo ſuaſu primos parētes deuicit: & 1. Pet. vlt. dicitur, q̄ circuit quęrens quem deuoret: & Epheſ. 6. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnē, & ſanguinem, ſed aduerſus principes, & ptātes, &c. Sed illud q̄runt Doct. Vnde diabolo bellū aduerſus nos? Rñſio eſt, quia eſt omnis malitiæ receptacu lū: ſuſcepit ēt inuidiæ morbū, & inuidit nobis honorē. Non igitur nobis inimicus creatus eſt, ſed ex inuidia inimicitiā contra nos ſuſcepit. ¶ Sed ex hoc alia naſcit dubitatio; An diabolus neceſſariò, an potiùs liberè inducat nos ad peccādum? Rō propoſitæ dubitationis eſt: nā diabolus, vt hēt ſana doctrina, hēt liberū arbitrium inflexibile, & immutabile in malo. Nihilo ſeciùs tñ dicendū eſt; q̄ q̄ q̄ diabolus habeat aīum obſtinatum in malo, & in auerſione ab ultimo fine: at circa media quæ ipſe ordinat ex malitia ſua in Dei offenſam, liberè ſe hēt, & ſic pōt tētare, & nō tentare hoc, vel illo modo ad malū ſollicitare, ſicut Angeli beati in dilectione Dei neceſſitantur oīno. In illis verò quæ eis a Deo demandantur, libera voluntate obſequunt.

Gen. 3.

Epheſ. 6.

Diabolus liberè tentat, & inducit ad malum.

Dub.Caic. ¶Hic mouet Dominus Caieta. dubium circa illam propoſitionem; Nihil poteſt eſſe cauſa directè alicuius actus, niſi per hoc quòd proprium principium illius actus moueat ad agendum: nam huic propoſitioni contrariatur illud prouerbium inter Theologos decantatum; quòd Deus poteſt ſupplere vicem cauſæ efficientis, & ſic poterit eſſe cauſa directa actus, abſque eo ꝙ moueat proprium principium illius actus. In huius expoſitione Caietan. multa dicit: vide illum ſi vacat. Ego credo quòd loquitur D. Thom. de actu creaturæ rationalis, vel animalis, de quibus ſententia D. Tho. veriſſimum dicit: nõ enim poteſt Deus producere viſionẽ, niſi moueat potentiam viſiuam, neq; conſenſum in noſtra voluntate, niſi moueat voluntatẽ: ſunt enim hæc opera vitalia, de quorum ratione eſt, quòd prodeant a principio vitali intrinſeco.

Cõcluſio.

EXPLICATIO ARTICV.

QVòd diabolus non poſſit directè mouere noſtram voluntatẽ ad peccandum, nec imprimere malitiam in noſtra volũtate, planiſſimè demonſtrauit Diu. Thom. ſupra q. 9. artic. vltimo, & hic ſtatuit pro certo, & euidenti. Vnde diabolus mouet noſtram voluntatem ad peccandum indirectè per modũ perſuadentis, & proponẽtis bonũ, & appetibile. Et id facit varijs modis, nunc argumentando, ſuadendo, rhetoricãdo; nunc excitando paſſiones appetitus ſenſitiui, quibus homo affectus, & illectus, iudicat eſſe verum bonum, quod reuera non eſt. amans namq; facillima perſuaſione in rem amatam inclinatur; nunc verò mouendo phantaſmata, & ea perturbando, ex quo admirabiles, & penè diuinæ videntur ſequi viſiones. Qua de cauſa iudicabit Theologus, quid ſit cenſendum de quibuſdam mulierculis, quæ viſiones ſibi videntur habere: cauſantur enim ex dæmonum illuſione, & ſpirituum, humorumque commotione, ſic adeò, ꝙ vigilantes tam vehementer apprehendũt, vt videatur ſibi rem corã oculis geri, non enim eſt impoſſibile quòd patiatur idem vigilans, quod patiatur ſomnians, vt videre eſt in phreneticis. Vide de hoc Caiet.

D. Thom.

ARTIC. SECVNDVS.

¶Vtrùm diabolus poſſit inducere ad peccandum, interius inſtigando.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio aſſerit. Sed vt intelligatur, quo nam pacto diabolus moueat ad peccandum animam, interius ſuggerendo, inſtigandove, ſtatuit in primis autor, quòd interior pars animæ, intellectiua eſt, & ſenſitiua. Intellectiua continet intellectum, & voluntatem. De voluntate quidem dictum eſt quomodo ad eam diabolus ſe habeat. Intellectus verò per ſe mouetur ab aliquo illuminante ipſum ad veritatis agnitionem, quod diabolus circa hominem non intendit, ſed magis obtenebrat rationem eius ad conſentiendum peccato; quæ obtenebratio prouenit ex phantaſia, & appetitu ſenſitiuo, circa quæ interior diaboli operatio eſſe videtur. Vtrumque enim horum commouendo inducere poteſt ad peccandum. Nam imaginationi aliquas imaginarias formas præſentat, & appetitum ſenſitiuum concitat naturaliter ad aliquam paſſionem: quia corporalis natura obedit ſpirituali ad motum localem. Quare omnia quæ ex motu locali corporum inferiorum prouenire poſſunt, cauſare poteſt diabolus, niſi diuina virtute reprimatur. Vnde talis motus localis ſpirituum, vel humorum procuratur a dæmonibus, ſiue dormiant homines, ſiue vigilent: & ſic homo aliqua imaginatur. Cooperatur etiam diabolus concitando appetitum ſenſitiuum ad aliquas paſſiones ſecundum quendam determinatum motum cordis, & ſpirituum, & ex hoc homo magis percipit motum, ſiue intentionem ſenſibilẽ modo præfato ad principium apprehenſiuum reductam. Vnde Ariſtot. dicit; Amantes modica ſimilitudine rei amatæ mouentur. Quare contingit ex hoc quòd paſſio eſt concitata, vt id quod proponitur imaginationi iudicetur proſequendum: quia ei qui detinetur in paſſione, id videtur eſſe bonum, ad quod per paſſionem inclinatur: & per hunc modum diabolus interius inducit ad peccandum.

ARTIC. TERTIVS.

¶Vtrùm diabolus poſſit inducere homini neceſſitatem ad peccandum.

SVMMA TEXTVS.

NEgans eſt Concluſio. Certè niſi a Deo refrænetur, poteſt aliquo modo inducere ex neceſsitate ad faciendum aliquem actum qui ex genere ſuo ſit peccatum: ſed nequit peccandi neceſsitatem inducere. Licèt namque diabolus mouendo imaginationem, & appetitum, totaliter vſum rationis aliquando impedit, tunc ligata ratione, quicquid homo agit, non imputatur ei ad peccatum: ſed ſi ratio non eſt funditus ligata, ex ea parte poteſt reſiſtere peccato. Quapropter nullatenus diabolus poteſt inducere homini neceſsitatem ad peccandum.

Confirm. concl. art.

QVanquã diabolus fortiſſimus ſit, & acutiſſimus, nõ poteſt inducere hoĩ neceſſitatẽ ad peccãdum, vt patet ex illo 1. Pet. vl. Cui reſiſtite fortes in fide. & 1. Corint. 10. Fidelis Deus qui nõ patietur vos tentari vltra id qđ poteſtis. Ratioq; D. Th. eſt euidens: Nã diabolus non mouet noſtram voluntatem niſi per modũ perſuadentis, & ꝓponentis bonum: ſed nullum bonum in hac vita neceſſitat noſtram voluntatem, vt demonſtratum eſt in tractatu de beatitudine. Illud ẽt aduertendũ eſt, ꝙ in iis etiam, quæ diabolus põt ex facultate naturæ, impedit a Deo ne faciat quicquid poteſt; quod eſſe verum, demõſtrat ex ſacro eloquio D. Greg. lib. 1. Moralium, in princip.

1. Cor. 10.

Ariſtot. D. Thom. ratio.

Gregor.

¶Hic mouet dubium Caiet. Nam hic, ſolutione ad tertium docet autor expreſſe, ꝙ carnis tentatio, quando ei ratio actualiter reſiſtit, non eſt peccatum. Sed in tertia parte, in quæſtione de tentatione Chriſti, ex Auguſtini autoritate dicit, ꝙ nõ poteſt eſſe abſq; peccato tẽtatio carnis; quæ videtur eſſe in doctrina euidens contradictio. Caietanus in huius dubij explanationem neſcio quam explicationem appoſuit, quam ego non intelligo. Veritas eſt, quòd cum dicit D. Tho. tertia parte, ꝙ tentatio carnis ſemper eſt cum peccato, intelligit de tentatione quam homo poteſt, vel potuit vitare, percipiens quid faciat. Tentatio ſiquidem eſt ſumere experimentum de aliquo, an ſciat, velit, vel poſſit, vt docet D. Tho. 1. par. q. 114. articu. 2. Vel dicatur, ꝙ omnis tentatio carnis contra ſpiritum, vel ſemper eſt cum peccato, vel ex defectu peccati procedit: niſi enim præceſſiſſet peccatum, hic defectus præter ordinem naturæ, ꝙ caro concupiſceret aduerſum ſpiritum, in nobis non eſſet. Igitur quoniam a Chriſto non

Exponitur contradictio apparens in lite ra. Conclu.

D. Thom.

non ſolum procul abeſt peccatum, verum & omnis defectus qui imperfectionem importat, ideo huiuſmodi tentatio carnis in Chriſto non fuit.

Cõcluſio.

EXPLICATIO ARTICV.

IN hoc articulo ſolum eſt aduertendũ, quòd non omnia peccata fiũt ex diaboli ſuggeſtione. Homo n. per liberum arbitrium, etiam ſi diabolus non eſſet, grauiſſima ſcelera excogitare poſſet, & committere: ſi quæ verò ex diaboli ſuggeſtione cõmittit, eo modo fiunt, quo primi parentes ad peccatum ſunt inducti. Quomodo autem diabolus inducat, & quibus artibus decipiat, explicat optimè Baſil.

D. Baſil. opuſculo, ꝙ rebus ſecularib. non eſt adhærẽdũ. & in alio opuſculo; quòd Deus non ſit author malorum.

EXPLICATIO ARTICV.

DE quæſtione propoſita diſſerunt Theologi. 2. diſtinctione 30. vſque ad 33. & Auguſtinus multis in locis ſuæ doctrinæ cõtra Pelag. Sed & neotherici Theologi qui hac tẽpeſtate cõtra Lutherum diſputãt, hoc argumentum ediſſerunt, quod autor hoc mõ diſtribuit. Primò diſputat, an peccatum originale ſit. Secundò, quę ſit eius cauſa, & qũo traducat'. Tertioque, quid ſit peccatum originale. Quartò, in quo ſubiecto cõmoret'. Ac deniq; de eius effectibus, & quæ pœna ei debeatur. Secundò notandũ, quòd eſſe peccatũ per originem traductum (quod autor in prima docet concluſione) naturali ratione conſtare non poſſet, niſi Deus reuelaſſet: extat de hoc teſtimonium Pſal. 50. Ec-

Prima cõ.

2. Conclu.

Peccatum originale ex diuina reuelatiõe cognoſcit'.

Pſalm. 50.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm omnia peccata hominum ſint ex ſuggeſtione diaboli.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt negatiua. Nam quanquam occaſionaliter, & indirectè diabolus eſt cauſa omnium peccatorum, in quãtum induxit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato vitiata eſt natura; vnde omnes procliues ſumus ad peccandum; ſed directè non eſt cauſa omnium peccatorum: quia ſi diabolus non eſſet, homines haberent appetitum ciborum, & venereorum, qui poſſet eſſe inordinatus; ſicque eſſet peccatum, niſi ratione ordinaretur, quod ſubiacet libero arbitrio.

QVÆSTIO LXXXI.

De cauſa peccati ex parte hominis, in quinque articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ An primum peccatum primi parentis per originem in poſteros traducatur.

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Secundum fidem catholicam primum peccatum primi hominis originaliter tranſit in poſteros; ob idque pueri mox nati ad baptiſmum deferuntur, tanquam ab aliqua culpa abluendi: oppoſitumque eſt hæreſis Pelagiana.

¶ Secunda Concluſio. Explicare qualiter tranſeat in alios, hoc opus, hic labor eſt. Quidam enim conſiderantes, quòd peccati ſubiectum eſt anima rationalis, poſuere quòd cum ſemine rationalis anima traducatur, vt ſic ex infecta anima, infectæ animæ deriuari videantur. Alij hoc tanquam erroneum repudiantes, conati ſunt oſtendere, quo pacto culpa animæ parentis in prolem traducatur, etſi anima non traducatur, per hoc quòd corporis defectus traducuntur in prolem; ſicut leproſus generat leproſum; & podagricus podagricum, ob aliquam ſeminis corruptionem; etſi talis corruptio, podagra, vel lepra non dicatur. Cum autem corpus animæ ſit proportionatum, & animæ defectus in corpus redundent, & è diuerſo; ſimili modo dicitur, quòd culpabilis animæ defectus per ſeminis traductionem in prolem deriuatur, etſi ſemen non ſit actualiter culpæ ſubiectum. Sed vtraque via eſt inſufficiens. Nam eſto, aliqui corporei defectus a parente per origiuem in prolem tranſeant, & ex conſequenti aliqui defectus animæ ob corporis diſpoſitionem, ſicuti interdum ex fatuis fatui generantur: tamen hoc ipſum, quod eſt ex origine aliquem defectum habere, videtur excludere rationem culpæ, de cuius ratione eſt quòd ſit voluntaria. Vnde etiam poſito quòd rationalis anima traduceretur cum ſemine, ex hoc ipſo quòd infectio animæ prolis non eſſet in eius voluntate, amitteret rationem culpæ obligantis ad pœnam: nam, vt dicitur tertio Ethicorum, nullus improperabit cæco nato, ſed magis miſerebitur. Et ideo dicendum eſt, quòd omnes homines qui naſcuntur ex Adam, poſſunt conſiderari vt vnus homo, prout omnes in natura conueniunt, quam a primo parente accipiunt, ſicut in ciuilibus omnes homines vnius communitatis reputantur quaſi vnum corpus, & tota communitas quaſi vnus homo. Sic ergo multi homines deriuati ſunt tanquam membra vnius corporis ab Adam. Sed actus vnius membri corporalis; vt manus; non eſt voluntarius voluntate ipſius manus, imò voluntate animæ quæ mouet manum. Vnde, homicidium non imputatur manui, ſi conſideretur ſecũdum ſe diuiſa a corpore, ſed quatenus eſt alice enim in iniquitatibus conceptus ſum &c. vbi ſecundum literam Hebraicam dicitur; In iniquitate, & peccato, &c. Imò & Eccl. 25. dicitur; A muliere initium peccati, & per illã omnes moriũtur, & Iob. Pereat dies in qua natus ſum, & nox in qua dictum eſt, Conceptus eſt homo. & ca. 14. Quis poteſt facere mũdum de immundo conceptum ſemine? & c. 25. ſecundum Septuaginta; Nemo mundus a ſorde; neque infans vnius diei. Vnde & Ioã. Baptiſta, Ecce, ait, agnus Dei, ecce q tollit peccata mundi. Græcis in codicibus habetur: qui tollit peccatũ mũdi; quibus etiam aliqui Latinorum codicũ adſtipulantur. In nouo teſtamento ſunt apertiora teſtimonia. In primis eſt illud; Per vnum hoſem peccatum intrauit in mundum, & per peccatũ mors: & ita in omnes homines pertrãſijt, in quo omnes peccauerunt. & iterũ; Iudicium ex vno, ſcilicet delicto in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iuſtificationẽ: rurſumque. Sicut per vnius in obedientiam peccatores conſtituti ſunt multi, &c. & 1. Cor. 15. Sicut in Adam omnes moriuntur &c. id eſt, ſicut in Adam omnes habemus mortem & tẽporalem, & ſpiritalem; ita & in Chriſto omnes habemus vitã & temporalem corporis, & etiã vitam animæ ſpiritalem. & 2. Corinth. 5. Si Chriſtus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt: Sed Chriſtus pro paruulis mortuus eſt: ergo paruuli mortui ſunt: & non ſunt mortui

Eccle. 25.

Iob 3.

Rom. 5.

Ariſtot.

1. Cor. 15.

2. Cor. 5.

Epheſ.2. mortui actuali peccato: ergo originali. Et confirmatur ex illo; Omnes eramus natura filij iræ. Id ipſum dicitur in omnibus concilijs congregatis contra Pelag. In Conci. Seſſ.5.can. Mileuit.Arauſic.Aphrica. & in Concil.Trident. Idemque 2.3.&4. roboratur ſententiis omnium Patrum a D. Petro vſque ad noſtram hanc ætatẽ, quas refert Auguſti. Idque ipſum conſtat ex vſu Eccleſiæ, quæ ideo cũ paruulis ad baptiſma properat, vt a peccato abluãtur. Nec tamen ſilentio eſt prætereundum, quòd Pelag. Iulianus, & Cæleſtius dicebant, præuaricationem Adę ſibi ſoli nocuiſſe,& non eius propagini. Et ad illud; Per Rom.5. vnum hominem peccatum intrauit in mũdum in quo oês peccauerunt, reſpondent, peccatum Adæ ad poſteros tranſiiſſe, non origine, ſed exemplo, & imitatione. Eandem expoſitionem amplectitur Eraſmus, & conatur, quantum poteſt, amouere intelligentiam peccati originalis ab illo loco: ſicque deprauat hunc locum: nam pro eo quod in noſtra editione habetur; In quo omnes peccauerunt; ille vertit; Quatenus omnes peccauerunt. Sed hanc intelligentiam eſſe violentam,& Apoſtolum apertè loqui,de peccato originali, demonſtrat Diuus Auguſtinus multis in locis. Nam ex iſta explicatione ſequitur, quòd in paruulis per baptiſma non ſoluitur peccatum originale. Præterea, ſi voluiſſet Apoſtol. ſignificare peccatum quod intrauit in mundum imitatione,non propagatione,non Adam poſuiſſet,ſed diabolum,de quo ſcriptum eſt;Ab initio diabolus peccat; & rurſum. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum: & ſtatim ſubditur; Imitantur eum qui ſunt ex parte eius.Item Chriſtus, in quo omnes viuificantur, præterquam quòd ſe ad iuſtitiam exemplum imitandum proponit, dat etiam ſui ſpiritus occultiſſimã gratiam fidelibus.Sic & ille,in quo omnes moriuntur,præterquam quòd eis qui præuaricantur præcepta imitationis exemplum eſt,occulta etiam tabe tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe venientes. Deinde quod ſequitur; In quo omnes peccauerunt,quàm circunſpectè,quàm propriè,quàm ſine ambiguitate poſitum eſt. Si enim peccatum intellexeris, in quo omnes peccauerunt, manifeſtum eſt alia eſſe propria cuique peccata,aliudque id vnum in quo omnes peccauerunt. Quòd ſi intellexeris;in quo vno homine omnes peccauerunt,quid etiam hac manifeſtatione manifeſtius? Quippe legimus iuſtificari in Chriſto ob occultam communicationem; non verò legimus iuſtificari in Paulo,Apollineve,quos imitamur. Sed nullibi legitur aliquem peccare in diabolo, quem omnes imitantur. Sed vide quid ſequatur; Vſque ad legem peccatum in mũdo fuit; id eſt, quia nec lex potuit auferre peccatum, quod quidem non imputabatur, cum lex non eſſet: Quid ſibi vult, non imputabatur; niſi quia ignorabatur,& peccatum non eſſe putabatur? Sed regnauit,ait,mors ab Adam vſq; ad Moyſen, id eſt,nunquam lex ipſa potuit regnum mortis auferre. Et ſubditur etiam; In eos qui non peccauerunt in ſimilitudinem prævaricationis Adæ; id eſt,qui nondum ſua voluntate,ſicuti ille peccauit, ſed ab eo originale peccatum traxerunt,qui eſt forma futuri. Scio equidem plerosque codices Latinos habere; Regnauit mors ab Adam in eos qui peccauerunt,in ſimilitudinem prævaricationis Adæ;quod tamen qui ita legunt, ad eundem intellectum referunt,vt in ſimilitudinem prævaricationis Adæ peccaſſe accipiant, qui in illo peccauerunt, vt ei ſimiles crearentur; ſicut ex homine homines, ita ex peccatore peccatores; ex mortuo morituri, damnatoque damnati. Græci autem codices habent primam lectionem. Sed non, inquit, ſicut & delictum,ita & donum: ſi enim vnius delicto mortui ſunt multi, multo magis gratia Dei, & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in multos abundauit. Non magis multos: nec enim plures iuſtificantur quàm condemnantur;ſed abundauit: quia Adam ex vno delicto, ſuos reos genuit, Chriſtus autem ex multis delictis in iuſtificationem. Vrget præterea Auguſti. ſx illa ſententia, q̃ ſequuntur: Et non ſicut peccatum,ita & donum: nam iudicium quidem ex vno in condemnationem, ſed gratia ex multis in iuſtificationẽ. Ex vno, Epheſ.2. inquit, in condemnationẽ: quo vno, niſi delicto? hoc enim explanat, cũ ait; Gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem. Nunc dicant; vbi locum habet in his verbis imitatio? Sed & quod ait Apoſtolus de Chriſto; Per vnius iuſtificationem; magis hoc explicuit, quàm ſi per vnius iuſtitiam diceret. Eam quippe iuſtificationem dicit, qua Chriſtus iuſtificat impium,quam non imitandam propoſuit, ſed ſolus id poteſt.Nam potuit Paulus rectè dicere, 1.Corint.4. 1.Cor.4. Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti; nunquam autem diceret; iuſtificamini a me, ſicut ego iam ſum iuſtificatus a Chriſto; quoniam fuerunt multi homines iuſti,& imitandi; iuſtus autem, & iuſtificans, nemo niſi Chriſtus. Vnde dicitur Roman. 4. Credenti autem in eum,qui Rom.4. iuſtificat impium. Certè ſi ſola imitatio facit peccatores in Adam, cur non etiam per Chriſtum ſola imitatio iuſtos facit. Nam ſicut per vnius delictum in condemnationem, ſic & per vnius iuſtificationem in omnes homines,&c. Proinde iſti, vnus & vnus, non Adã & Chriſtus, ſed Adam & Abel conſtitui debuerunt. Porrò ſi Chriſtus vnus eſt in quo omnes iuſtificantur; quia non ſolum eius imitatio iuſtos facit,ſed per ſpiritum regenerans gratia: ſimiliter vnus eſt Adam in quo omnes condemnantur, non propter ſolam imitationem, ſed propter carnis propagationem. Sed eſt differentia: nam regenerante ſpiritu, non ſolum originalis,ſed & voluntariorum fit remiſſio peccatorum:generante autem carne, illud tantummodo trahitur,quod eſt originale peccatum:quare dicitur; Non ſicut delictum, ita & donum. Hactenus Auguſt. ingenioſiſſimè, & fortiſſimè. Sed eſt aduertendum, quòd non ſolum eſt dogma hæreticum, aſſerere quòd non ſit peccatum originale, verum etiam docere quòd ille locus D. Paul. ad Rom.ad literam non intelligatur de peccato originali:ſic definit Conc. Mileuit.& Concil.Triden. Ex ijs patet eſſe peccatum originale Conc.Tri. Seſſ.5. transfuſum in Adami poſteros, quod primo loco ſuſcepimus explicandum.

Difficile eſt exponere, quonã pacto originale peccatũ in poſteros traducatur. Aug. epiſt. 28. & 29. ad Hier. & li.3. de lib. arb.a c.18. vſq; ad 22. lib.3 de baptiſm. paruul. c.4.

¶Secundo loco agẽdum eſt de cauſa peccati originalis, & quomodo traducatur;quod non facile a Theologis explicatur. Vnde Augu.lib. de moribus Eccleſiæ ſcribit; Hoc pacto antiquo nihil eſt promptius ad prædicandũ,& nihil ad intelligendum ſecretius. Et Pelagio quærenti,per quas rimulas hoc peccatum in animam illaberetur? Augu.nec ſibi,neque illi ſatisfaciens ingenue fatetur ſuam ignorantiam multis in locis,& in epiſt.29. ad Hieron.in hunc modum,comicè ſatis propoſitam quæſtionem diſſoluit; Cum quidam, inquit, ruiſſet in puteum, & amicus eius ſuperueniens admirans quæreret, quomodo huc cecidiſti? cui ille reſpondit, cogita obſecro quomodo me liberes, quomodo autem huc inciderim ne roges. Itaque hæc quæſtio magis propter hæreticos excutienda eſt, vt eorum obiectionibus ſatisfaciamus, quàm propter catholicos,quorum magis intereſt quærere remedium, quàm modum quo

Aug.lib.1. & 2. cõtra Iul.lib.1.& 3. de peccatorum meritis.

Eraſm⁹ expoſitionẽ hæreticam amplectit.

Aug. lib.3. de peccatorum meritis a c.11. & deinceps.

1.Ioan.3.

Sap. 2.

Diuerſa lectio illius loci.

Rom.5.

Prim. arg. An originale peccatum verè culpa ſit.

quo contrahitur inueſtigare. ¶Vt ergo hæc difficultas explicetur, quæritur, An peccatum originale ſit verè culpa? A parte negatiua ſic arguitur. Nam peccatum adeo eſt voluntarium, ꝙ ſi non eſt voluntarium, peccatum nõ eſt: ſed peccatum originale non eſt voluntarium, vt patet in pueris ante vſum rationis: ergo non eſt propriè peccatum.

Secũdum.

¶ Deinde, nemo peccat in eo, quod vitare non poteſt, vt patet: ſed paruuli non poſſunt cauere hoc peccatum: ergo verè non eſt peccatum.

Tertium.

¶Præterea, non videtur intelligibile quomodo voluntas paruuli deordinetur, & auertatur ab vltimo fine per actum primi parentis.

Quartum.

¶ Item, ſi paruulus naſceretur in puris naturalibus, maneret ſicuti modo, eandem pugnam haberet ex parte appetitus ſenſitiui, eaſdem ignorantias ex parte intellectus: ſed hæc inordinatio non eſſet peccatum: ergo nec modo eſt peccatum.

Quintum.

¶ Certè nõ videtur veroſimile, nec verò credibile de Dei clementia & miſericordia ſic ſentire; ꝙ vnum peccatum vnius hominis imputetur ad culpam omnibus hominibus naſcituris, & ad pœnam æternam; præſertim cum dicat Dominus; Filius non portabit iniquitatem patris.

Ezech. 18.

Vltim.

¶Vltimò, peccatum primi parentis fuit illi remiſſum, & condonatum per veram pœnitentiam, ſecundum illud;

Sap. 10.

Hæc eduxit illum a delicto qui primò formatus eſt: ergo non tranſit in poſteros. Propter iſthæc argumenta, aliaque ſimilia multa Durand. 2. diſt. 30. q. 2. conatur quantum poteſt oſtendere, quòd peccatum originale non ſit propriè peccatum. Idemque docet Catherinus in opuſculo de peccato originali: & quidam neotherici. Pelagiani exiſtimant peccatum originale nihil aliud eſſe quam defectum naturæ, & omnium calamitatum, & ærumnarum aceruum, qui ex peccato primi parentis in nos deriuatur; & allegant in ſuum patrocinium ſanctos Patres, qui aſſeruerunt, peccatum primi parentis tranſiſſe in poſteros, non culpa, ſed pœna. Cuius ſententiæ videtur eſſe Chryſoſto. in multis locis ſuæ doctrinæ. In primis homi. 10. in epiſt. ad Roma. ſuper illud Rom. 5. In quo omnes peccauerunt, ſic inquit; Quid igitur ſibi vult, in quo omnes peccauerunt? Reſpondetur, quòd illo lapſo, & illi item qui de ligno non comederunt, effecti ſunt ex illo tempore omnes mortales. Et pauò inferius in expoſitione illius ſententiæ; Per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi; in hunc modum loquitur: Videtur quidem quæſtionem non paruam habere quod dictũ eſt, videlicet, multos ob vnius inobedientiam peccatores extitiſſe: illo enim peccante, mortaliq; effecto, & qui ex eo orti ſunt, eos tales eſſe nihil abſurdum. At ex illius inobedientia alterum peccatorem extitiſſe, quam obſecro congruentiam, & conſequentiam habet? Inuenitur enim ſic, nec pœnas quidem debere qui talis fuerit, ſiquidẽ non ex ſeipſo peccator extiterit. Quid igitur hoc loco, verbum hoc, peccatores, ſignificat? Mihi videtur tantundem ſignificare, quantum illud ſupplicio obnoxij, ac mortis rei, ꝙ portò Adam mortuo ſunt mortales affecti. Ruſus in enarratione. 1. ad Cor. homi. 39. ſuper illud c. 15. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur, idem confirmare videtur, ſic dicens. Quid igitur? dic mihi omnes in Adam peccato mortui ſunt? qũo ergo Noe vir iuſtus ſuo ſeculo fuit? quo modo Abraham, quomodo Iob, & multi denique alij? & quomodo dic mihi omnes viuificabuntur in Chriſto, & ij præſertim qui in gehennam abducendi ſunt? Itaque ſi hoc de corpore dictum eſſe velimus, conſtabit oratio; ſi autem de iuſtitia & peccato, nequaquam. Et hom. 17. in c. 6. eiuſdem epiſtolæ, oſtendens mortem animæ non exprimi parentis culpa, ſed ex actualibus duntaxat cuiuſque peccatis accidere, ſic dicit. Quid igitur faciam, inquis, propter illũ, ſcilicet, Adam pereo? Minimè propter illum: nec enim tu ſine peccato permanſiſti; quòd ſi non idẽ peccatum, aliud tamen commiſiſti. Et homi. 24. in epiſt. ad Epheſ. exponens poſtrema verba vltimi capitis, idem ait; Corruptibile, inquit, nobis corpus eſt, ſed incorruptibilis anima: ne igitur illam corrumpamus: hoc illud primum, id eſt, primi hominis peccatum fecit: quod autem poſt lãuacrum, & animam corrumpere poteſt, & immortalis vermis ſuſceptibilem facere. Huc etiam pertinet quòd in homil. quæ ſcribitur ad Neophytos tradere exiſtimatur, nempè, infantulos ante baptiſmum, nec vllæ culpæ eſſe obnoxios; nec in remiſſionem culpæ vllius baptizari: ſed tantum iuſtificationis, & hæreditatis conſequendæ gratia baptizari: dicit ergo. Vides quot ſunt baptiſmatis largitates? Sed multis videtur baptiſmi gratiam in peccatorum tãtum remiſſione conſiſtere, nos autem baptiſmi honores iam computauimus decem. Hac de cauſa, & infantulos baptizamus, quamuis non ſint coinquinati peccato, nempe vt eis addatur ſanctitas, iuſtitia, adoptio, hæreditas, & fraternitas Chriſti, vt eius membra ſint omnes, ſpiritus habitatio fiãt. Hæc Chryſoſtomus. Theodoretus ſubindicare videtur, ꝙ peccatum Adæ non pertranſierit in poſteros, ſecundum culpam, ſed ſecundum ſolam occaſionem peccandi, ita vt nihil ſit aliud Adæ peccatum in nos transfuſum, quàm occaſio, & incitatio quædam ad peccandum, quæ nos veluti per quatuor gradus ad peccatum deducit hoc ordine. In primis, Adæ peccatum omnibus ex eo genitis poſſibilitatem, corruptionem, & mortalitatem corporis inducit. Deinde mortalitas, indigentiam atque priuationem affert rerum omnium, quæ ad mortalis vitæ ſuſtentationem vtilia ſunt. Tertio loco indigentia, & priuatio, appetitum & concupiſcentiam gignit acquirendi, & tractandi res mortali vitæ proficuas. Demum, appetitus tractatio, & vſus rerũ mediocritatis exceſſum perſuadet, cui perſuaſioni qui conſenſerit, ſtatim peccat, & ſpirituali morte damnatur: atq; hoc pacto non propter Adæ peccatum, ſed propter proprium peccatum quiſque ſpiritualiter plectitur. Theodoreti verba hæc ſunt. Cum Deus Adam fabricatus eſſet, dedit ei præceptum. is deceptus mandatum tranſgreſſus eſt. Cum itaque propter hoc mortis decreto factus fuiſſet obnoxius, ita Cain, & Seth, & alios genuit. Hi verò habebant mortalem naturam; eiuſmodi autem multis indiget, cibo, & potu, & indumentis, & habitatione, & diuerſis artibus. Eorum autem vſus ſæpe ad mediocritatis exuberantiam inclinat, mediocritatis verò exuberatio peccatum generat. Dicit itaq; Apoſto. quòd cum Adam peccauiſſet, & mortalis propter peccatum factus eſſet, vtrumque ad genus peruenit: ad omnes enim mors peruaſit, quatenus omnes peccauerunt: non enim propter primi parentis peccatum, ſed propter ſuum vnuſquiſq; mortis decretum ſuſcipit. Idem autor in comment. Pſalmorum ſuper illud; Ecce in iniquitatibus conceptus ſum; eandem ſententiam docere videtur. Huc etiam ſpectat quod idem autor docet, videlicet, multos fuiſſe viros ſanctos, qui viuentes in lege naturæ non fuere obnoxij Adæ peccato; dicitque. Sicut per vnius hominis inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi, & per obedientiam vnius iuſti conſtituentur multi. Valde verò neceſſariò illud, multi, in vtroque poſuit Apoſtolus. Etenim cũ Adam peccaſſet, & plurimi diuinas leges tranſgreſſi eſſent, permanſerunt aliqui in decretis naturæ, & virtutis curam geſſere, ſicut Abel, Enoch, & Noe, & Patriarchæ, & Prophetæ, & alij plurimi non ſolum apud Iudæos, ſed etiam apud alias gentes, de quibus dixit Apoſto. Quando enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quę legis ſunt faciunt, ij legem non habentes ſibi ipſi ſunt lex. Arnobius ſignificare videtur, quòd Adam peccando tranſmiſit ad hæredes ſolum mortis corporeæ ſupplicium, non autem peccatum, & originis vitium: loquitur enim iis verbis; Non dixit Dauid; cum iniquitatibus, aut cum peccatis genuit me mater mea; ſed in iniquitatibus conceptus ſum, &c. dicendo enim matrem eum in ſuis iniquitatibus concepiſſe, eum in peccatis ſeculi peperiſſe ſignauit, quia omne peccatum corde concipitur, & ore conſumatur; hic autem qui naſcitur, ſententiam Adæ habet, peccatum verò ipſius non habet. Autor commentariorum in Pau. qui dicitur Hieronymus, in interpretatione huius verbi; In quo omnes peccauerunt; docet, peccatum primorum parentum non per propagationem corruptæ originis, ſed per exemplum, & imitationem in poſteros emanaſſe; non quidem omnes, ſed ad eos tantum, qui ad ſimilitudinem præuaricationis Adæ ſponte ſua peccarunt. Quam quidem aſſertionem ſic ipſe autor expreſſit. Itaque in hunc modum peccatum intrauit, & per peccatum mors, exemplo, vel forma; & ita in omnes homines mors pertranſijt, dum ita peccant, & ſimiliter moriuntur: non enim in Abraham, Iſaac, & Iacob pertranſijt, de quibus dicit Dominus; Omnes illi viuunt: hic autem ideo dicit omnes mortuos, quia in tanta multitudine peccatorum non excipientur pauci iuſti, ſicut ibi; Non eſt qui faciat bonun, non eſt vſque ad vnum: &;

Theodoretus ī illud Roman. 5. in quo oẽs peccauerunt.

In Epitome diuinorum decretorum 13.

Arnobi⁹ in illud Pſal. Ecce enim in iniquitatibus cõcept⁹ ſum.

Omnis

Omnis homo mendax. Siue in eos omnes pertranſijt, qui humano,non cœleſti ritu viuebant. Item nunc Apoſto. per mortem,animæ mortem ſignificat, quia Adam præuaricãs mortuus eſt,ſicut dicit Propheta; Anima,quę peccauerit ipſa morietur. Et deinde addit Apoſto. In quo omnes peccauerunt;hoc eſt,in eo ꝙ omnes peccauerunt,exemplo Adæ peccant. Et idem autor illud c.7. eiuſdem epiſtolæ. Sine lege peccatum mortuum erat,in eandem ſententiam deſcendit apertius,dum ait;Item ſi cum lex non erat, peccatum mortuum erat, inſaniunt qui de Adam per traducem aſſerunt ad nos venire peccatum. Propterea dicit hic peccatum mortuum eſt,quia in infantibus qui ſine lege ſunt, non viuit, id eſt, impunè committitur:nam maledicente infante parentibus videtur eſſe peccatum: nõ tamen viuum ſed mortuum:puer enim licèt peccet,mortuum eſt in eo peccatum, quia non eſt legi ſubiectus.

Prima concluſio.

¶ Sed pro maiori huius explicatione ſit prima concluſio.

Peccatum originale verè peccatum eſt. Concilia.

¶Peccatum originale eſt verè & propriè peccatũ, quod facit nos verè peccatores,& inimicos Dei,filios iræ,& inobedientiæ:quod explicat Apoſt. Rom. 5. & ad Epheſ. 2. & definitur in Concil. Mileuit. Arauſ. & Trid. in quibus anathematizantur qui dixerint nõ eſſe verum peccatum. Præterea,paruuli in baptiſmo conſequuntur remiſſionem veri peccati,aliàs forma baptiſmi falſa eſſet,quæ dicit; Ego te baptizo,id eſt,Ego te abluo, & mundo. Denique paruuli ſunt redempti a Chriſto,& cum eo reconciliati:ergo in eis verum peccatum erat.

2. Conclu. Peccatum originale aliquo modo voluntarium.

¶ Secunda concluſio. Hoc peccatum originale aliquo modo eſt voluntarium, ſic docet Aug. lib. 1. retract. cap. 18. Non abſurdè, ait, illud peccatum antiquum voluntarium eſt,quoniam primi parentis voluntate contractum eſt. Ad hæc patet, quia peccatum originale eſt propriè peccatum: ergo voluntarium.

3. Conclu. Aug. lib. 1. de peccatorum meritis cap. 16. & 17.

¶ Tertia concluſio. Hoc peccatum non eſt propriè noſtrum ex parte cauſæ,id eſt,non eſt commiſſum noſtra voluntate. Doctrina hæc eſt Auguſt. & patet euidenter in paruulis, in quibus eſt hoc peccatum antequam habeant vſum liberi arbitrij.

4. Conclu. Peccatum originale noſtrũ eſt ex parte ſubiecti.

¶Quarta concluſio. Hoc peccatum eſt propriè noſtrum ex parte ſubiecti,quia propriè ineſt omnibus. Itaque ab eo formaliter ſumus peccatores,& inobedientes. Ita ait Paulocis ſupra citatis prima concluſione. Item ex illo; Cum peccatores eſſemus,Chriſtus pro nobis mortuus eſt:loquitur ad literam de peccato originali.

Obiectio. Solutio.

¶Sed dices,eſſe difficile intellectu, quomodo mihi imputetur ad peccatum quod mea voluntate non eſt commiſſum,neque vlla ratione mihi voluntarium? Reſpondetur, hanc difficultatem habere omnes veritates fidei,quas propterea comprehendimus ratione euidenti, ſed fide perſuaſi aſſentimur:hoc autem peccatum non conſtat humana ratione, ſed diuina reuelatione; vnde Paulus ait; Concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt omnium miſereatur; non dicit, ratio humana,ſed ſcriptura. Hoc ergo peccatum ex ſola diuina reuelatione habetur. Nihilo ſecius tamen diuini Theologi rationem,& modum quo peccatum originale in poſteros traducatur, varijs vijs conati ſunt patefacere. At D. Thom. in hoc articulo modum explicationis adhibet omnium optimum. Adam, inquit, in gratia creatus, vel poſt creationem conſtitutus, accepit originalem iuſtitiam ſibi, ſuiſque poſteris, qui ſimiliter in ea naſcerentur: accepit & lignum vitæ ad immortalitatem: cum autem peccauit, omnia perdidit & nos in illo: ſicut quodammodo accepimus bona,ita conſenſimus malis: in huiuſmodi enim gratuitis beneficijs ſeu conferendis, ſeu adimendis non erat alius noſter conſenſus neceſſarius. Huc attinet exemplum D. Thom. de membris,qui vna totius ſuppoſiti voluntate delinquunt. Sed & aliud mihi occurrit non minus fortaſſe aptum. Si Rex alicui conferat cum ſuis poſteris omnibus priuilegium ingenuitatis, qui maieſtatis accerſitus,damnatus eſt;iam ille ob crimen læſæ maieſtatis amittit priuilegiũ, & poſteri eius relicti ſunt ſuæ naturæ. Hinc iam nemo mirabitur ꝙ Deus damnarit omnes poſteros Adæ ſine proprio cuiuſque conſenſu peccati: quia damnatio illa nihil eſt aliud quàm ablatio gratuiti priuilegij:meruit enim id proditio primi parentis;meruerunt & omnes facti proditores in illo, quatenus propagationis neceſſitudine pertinebant ad illum.

Gal. 3.

Quõ originale peccatum in poſteros trãſfundatur.

Exempla accommoda.

¶ Sed hæc exempla a nobis commemorata non omnibus ſatisfaciunt. In primis illud exemplũ de membris acriter impugnatur. Manus enim quando mouetur ad peccandum,non peccat, ſi obediat; imò ſi non obediret, peruerſe ageret. Deinde,homo vtitur manu tanquam inſtrumento: Adam verò non eſt vſus alijs hominibus naſcituris tanquam inſtrumentis peccandi: ergo ſimilitudo nõ conſiſtit. Ad hæc,in manu non eſt formaliter peccatum,ſed ſola denominatione extrinſeca, ſicut actus exterior nõ eſt formaliter peccatum, ſed ſolummodo denominatione extrinſeca,ex eo ꝙ prodit a mala voluntate;ergo ſi primum peccatum deriuatur in poſteros tanquam in membra primi parentis,ſequitur ꝙ in poſteris non ſit iſtud peccatũ formaliter,ſed ſolum denominatione extrinſeca. Sed & exemplum de rege,qui ob læſæ maieſtatis crimen totam poſteritatem damnauit,& priuilegio priuauit,non omnino quadrat: nã ſolum probat peccatum primi parentis in poſteros pœna tranſiſſe, non culpa. Reſponſio eſt,exempla ſuperius commemorata, non eo eſſe adducta, vt rem demonſtrent euidenter,ſed vt explicent,& veroſimili ſuaſione rem credibilem efficiant. Cui hæc non placent,excogitet ipſe meliora, & aptiora. Certè exemplum de membris ſatis accommodatum eſt:ſignificat enim D. Tho. ꝙ quemadmodum motio manus,ſi referatur ad manum,non habet rationem culpę, nec voluntarij; ſed ſi referatur ad volũtatem mouentis,habet rationem culpæ:ſic ex voluntate primi parẽtis, ex quo tota poſteritas deriuatur,peccatum iſtud in poſteris,veluti in membris Adæ voluntarium eſt. Sed & exemplum de rege non omnino diſſimile eſt: ſi enim Princeps adoptaret aliquem in filium, & hæredem inſtitueret perpetuum pro ſua poſteritate; ſi tamen in gratia regis permaneret; certè peccando,& ipſe,& ſui poſteri permanerent regi inuiſi,atque ingrati. Sic Deus dedit Adæ iuſtitiam originalem in ſuos poſteros perpetuò derinandam;ſi tamen in gratia Dei perſiſteret: Adam verò peccando,& ſe & ſuos poſteros perdidit,& ingratos reddidit Deo. Aug. cum vrgeret Pelagius per quam rimulam latenter hoc peccatum intraſſet, reſpondit: Quid quæris ò Pelagi rimulam latentem, cum ianuam habeas apertiſſimam; Per vnum hominem peccatũ intrauit in mundum. Quid amplius quæris? Sed & Paul. optimè explicat hanc difficultatem cum ait; Adam eſſe fomam Chriſti. Vnde contrapoſitio gratiæ, & peccati originalis manifeſtè lucet, quando accedente Domino ad baptiſma,vox patris intonuit; Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi complacui: ac ſi apertè diceret; ſicut omnis poſteritas in Adam mihi diſplicuit,ita in Chriſto grata facta eſt,prout & in epiſtola ad Rom. cap. 5. explicat Paul. cum dixit;Sicut per vnius inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi, ita per vnius obedientiam, &c. Quod etiam repetit Epheſ. 1. Gratificauit nos in dilecto filio ſuo. Itaq; naturam humanam in primo parente peccaſſe, nihil aliud eſt, quàm naturam humanam in ipſo fuiſſe Deo inuiſam, & ingratam: ſicut & naturam humanam in Chriſto placuiſſe patri,nihil eſt aliud quàm naturam noſtram per ſpiritum Chriſti,quem accipiunt credentes in eum, eſſe Deo dilectam,& gratam.

Obiectiones contra exemplum D. Thom.

Solutio.

Aug. lib. 2. de nuptiis. c. 28.

Rom. 5.

Arg. ſolut. Ad primũ.

¶ Ad argumenta ergo in principio, & ad primum dicitur, quòd aliter accidit peccatum in ijs quæ ſpectant ad naturam,aliterque in ijs quæ attinent ad perſonam. Peccatum in ijs quæ attinent ad perſonam, propria voluntate ſolum committitur: ſed ſi quod eſt peccatum pertinens ad naturam, non abſurdè dicitur,quòd traducitur de vno ad alterum,ſicut & ipſa natura. Et cum peccatum ſit malum rationalis naturæ,priuatioque boni,ad iudicandum quod peccatũ pertineat ad naturam,vel ad perſonam, conſpiciendum eſt illud bonum quo priuat. Cum igitur peccatum primi parentis non ſolum ſpoliauerit hominem gratia, & rectitudine perſonali, ſed etiam abſtulerit iuſtitiam originalem,quæ in omnem naturam erat deriuanda, peccatum naturæ appellandum eſt. Ex quo ſequitur, ꝙ illud peccatum,prout priuauit Adam bono perſonali,erat peccatum perſonale, & requiſiuit voluntatem propriam illius hominis: cæterum quatenus priuauit omnem naturam iuſtitia originali,eſt peccatum totius naturæ, & requiſiuit voluntatem primi parentis,tanquam capitis,& vicem habentis totius naturæ. Autor hic aliter reſpondet, & ex comparatione membrorum oſtendit, quomodo hoc peccatum ſit voluntarium. Præterea dici poteſt, ꝙ hoc peccatum

tum eſt voluntarium paruulis, non formaliter, ſed interpretatiuè, ſicut baptiſmus eſt voluntarius paruulis; voluntas enim patris, eſt voluntas filij. De ſolutione huius argumenti vide D. Tho. in 4. contra gentes. c. 50. & 52.

D. Thom. Ad ſedm. Aug. lib. 3. de lib. arb. c. 18. & 19.

¶ Ad ſecundum Aug. conatur oſtendere hominem ſæpenumero peccare in iis quæ cauere non poteſt. Vera tamen ſolutio eſt, quòd primum peccatum potuit cauere in primo homine; ideoq; referendo ad primum hominem fuit voluntarium.

¶ Ad tertium reſpondetur, quòd hoc non videtur oculis humanæ rationis, ſed fidei, ꝙ per actum primi hominis, qui habebat vicem totius naturæ humanæ, omnis natura humana manſerit inuiſa Deo. Et hæc deordinatio manet in natura humana, non per modum actus, ſed habitus, ſicut tranſactio actu in reliquis peccatis manet deordinatio per modum habitus.

¶ Ad quartum dicitur, ꝙ ſi homo eſſet conditus in puris naturalibus, haberet certè pugnam ex parte appetitus ſenſitiui. Rurſus haberet imperfectionem ex parte intellectus: non tamen eſſet. Dei inimicus & filius iræ: homo verò qui naſcitur ex Adam eſt inimicus Dei, & filius iræ.

¶ Ad quintum dicendum, ꝙ ſi Deus conſtituiſſet hominem in puris naturalibus, & ad finem ſupernaturalem non deſtinauiſſet, non inferret illi iniuriam: nam hæc deſtinatio humanæ naturæ non debetur. Item, non eſſet iniuria, ꝙ appetitus ſenſitiuus repugnaret rationi: iſthæc namque eſt eius natura: atq; adeo non eſſet iniuria ꝙ homo morti, & ærumnis eſſet ſubiectus; quia iſta omnia ex naturę principijs oriuntur. Fuit ergo Dei maxima clementia, ꝙ gratiam, originalemque iuſtitiam nobis contulerit: non ergo fuit crudelis ſi peccante primo parente omnem naturam donis ſupernaturalibns ſpoliarit, quibus ipſa ſuapte natura erat orbata. Itaque nemo miretur ꝙ omnes poſteros ob Adæ peccatum damnauerit Deus; quia hæc damnatio nihil aliud fuit quàm ablatio gratuiti beneficij.

¶ Ad vltimum haud eſt difficile reſpondere, ꝙ videlicet Adæ culpa condonata fuit, vt erat perſonæ, non naturæ: non enim illud ſingulare priuilegium fuit illi reſtitutum; & meritò: quia Adam nequiuit pro tota natura ſatisfacere, ſed ſatisfecit pro iis quæ ad ſuam perſonam attinebant. Hinc colligitur quomodo originale peccatum ſit verum peccatum, traducaturque in poſteros.

Chryſ. verè ſenſit de peccato originali, ho. 11. 12. & 13. in epiſt. ad Roma. & ho. 40. in 1. epiſt. ad Corint.

¶ Ad patrum autoritates, præcipuè D. Chryſo. dicēdum eſt, omni dubio procul Chryſoſtomū veram fidem de peccato originali tenuiſſe, vt patet in iis quę paſſim ſcripſit de infectione naturæ humanæ in primis parentibus. Ex quibus clariſſimè colligitur, quod ex peccato Adæ, iuxta ſententiam Chryſ. tranſierit in poſteros, non ſolum pœna corporeæ corruptionis, & mortis, ſed & animi iam vitiati languor, & immoderatus quidam effrænatæ concupiſcētię æſtus, abducens hominem ab itinere virtutis, & ad mortiferas voluptatum illecebras, & ſpiritus interitum pertrahens. Vnde Auguſt. refellens Iulianum, ꝙ ex ſuperioribus Chryſo. dictis peccati originalis traducem euertere niteretur, hæc, in primo aduerſum ipſum volumine pro Chryſo. defenſione, ita ſcribit: Itane nobis verba ſancti Ioannis Epiſcopi audes opponere? Abſit, abſit hoc malum de tanto viro credere, aut dicere: abſit, inquam, vt Conſtantinopolitanus Ioannes loquens de paruulorum baptiſmate, qui paterni chirographi liberationem habent per Chriſtum, tot, ac tantis coepiſcopis ſuis, maximeq; Romano Innocētio, Carthaginenſiq; Cypriano, Cappadoci Baſilio, Gregorio Nazianzeno, Mediolanenſi reſiſtat Ambroſio: quod enim ij ſenſere, hoc ſenſit, illud credidit, hoc docuit & Ioannes. Hæc Aug. Proinde cum Chryſo. inquit; neminem ex peccato primorum parentum peccatorem conſtitui, & a cœlorū regno excludi, & damnationi æternæ obnoxium fieri, non ſimpliciter, & omnino abſtulit peccatum humani generis ex prima patrum noſtrorum tranſgreſſione contractum; ſed (ni fallor) ſignificare voluit, ꝙ Adæ poſteri non ea ratione peccatores ſint, qua primi tantum parentes actualiter peccauerunt, ſed ꝙ etiam ipſi poſteri in ipſo Adam, & vnà cum ipſo peccauerunt, quatenus omnes, ob humanæ ſpeciei participationem, vnus, idemque homo ſunt cum progenitore Adam; & ſicut eandem naturam, ſic eiuſdem corruptæ naturæ vitium participant. Niſi enim illi in primo parente, in quo, ceu in radice olim virtualiter inerant, deliquiſſent, profecto ex Adæ peccato peccatores non eſſent: nullus enim (vt rectè ait Chryſo.) ex alieno peccato, & a ſe nō participato peccator exiſtit. Aliud verò quod Chryſoſt. in hom. ad Neophyros ſcripſit, nimirum, infantes nec eſſe peccato coinquinatos, nec in remiſſionem peccatorū baptizari, Auguſt. in lib. iam citato reſpondens, annotauit hanc Ioannis ſententiam fuiſſe a Pelagianis corruptam, aut malè verſam: illi enim pro eo quod Chryſo. dixit; infantes non habere peccata; immutatis aliquantulum verbis, poſuere, infantes nō eſſe peccato coinquinatos: vt magis loqui videretur de vno illo peccato ex Adam traducto, quàm de aliis. Sed incorrupta Græcorum lectio ſic habet; Ideo infantes baptizamus, quamuis peccata non habētes. Vbi (vt Aug. inquit) non negat paruulos peccato eſſe coinquinatos, ſed habere peccata; id eſt, non inficiatur paruulos primi parentis peccato coinquinatos eſſe, & pro huius peccati expīatione baptizari, ſed aſſerit eos nec peccata habere actualia, & propria, nec propter peccata propria actualia baptizari. Atque hæc dicta ſint in explicationem Chryſo. Ad alios Patres eadem explicatio adhiberi poteſt; dum tamen intelligamus ꝙ illa explicatio Paul. Roma. 5. In quo omnes peccauerunt, ſi intelligatur de peccato per imitationem, damnata eſt in Concil. Africano, & in Concil. Trident.

Cōci. Afri. c. 77. Trid. ſeſſ. 5. ca. 2.

¶ Sed ad finem huius quæſtionis operæpretium erit commemorare argumenta Pelagianorum, quibus perſuadere nitebantur, non eſſe peccatum originale. Certè Aug. li. 2. de nuptiis, & concupiſc. numerat viginti, & eo plura argumenta Pelagianorum contra peccatum originale. & lib. 3. de peccatorum meritis & remiſſione in eodem argumēto verſatur: potiſſimumque horum argumentum eſt; quia anima rationalis non eſt ex traduce: quoniam non traducitur de anima primi parentis, ſed a ſolo Deo creatur, cato ſola traducitur de primo parente: ergo iniuſtum apparet quòd hodie nata anima non ex Adę maſſa peccatum contrahat.

Argumēta Pelagij, q- bus probabat non dari peccatū originale.

Huic obiectioni Auguſt. nihil reſpondet; dicit tamen eſſe difficillimam quæſtionem, vtrum rationalis anima ex tradnce ſit: quam quęſtionem feramus eſſe occultam, & meminerimus nos eſſe homines. Difficultatē huius rationis amplificat Aug. fateturq; ingenuè ſuam ignorantiam. D. Th. in hoc artic. ad ſecundum hoc pacto ſoluit ipſam, dicitque ꝙ etſi rationalis anima de anima primi parentis non traducatur, natura tamen humana per generationem traducitur. Ex hoc enim fit is qui naſcitur conſors culpæ primi parentis, quòd naturam ab eo ſortitur per quandam generatiuam motionem. Ex hoc infert peccatum originale eſſe virtualiter in ſemine; quod intelligo, non cauſaliter, ſed concomitanter; vtpotè quia in ſemina continetur natura humana, quam conſequitur peccatum originale: non enim oportet ponere in ſemine virtutem quandam ſpiritualem quæ peccatum originale efficiat. Et per hoc ſoluitur aliud argumentum quod magnoperè amplificant Pelagiani. Rationalis, inquiunt, anima a ſolo Deo creatur, & infunditur corpori. ergo ſi contrahitur macula, ex ipſa creatione, & infuſione illam contrahit: vnde conſequitur Deū peccati originalis autorem eſſe, cum ſit autor creationis, infuſionisque. Et confirmatur: quia Magiſter, & omnes Theologi ſacri affirmant, ꝙ ſi Angelus in primordio creationis ſuæ fuiſſet malus, ſequeretur Deum eſſe mali autorem: ſed anima in exordio ſuæ creationis contrahit maculam: ergo Deus eſt autor illius maculæ. Reſpondetur, & dico primò, quòd peccatum originale non eſt a Deo, ſed a primo parente per propagationem. Dico ſecundò, ꝙ cum creatio dicat reſpectum animæ ad ſolum Deum, non eſt dicendum ꝙ anima ex ipſa creatione maculam contrahat. Vel dico, ꝙ infuſio comparari poteſt ad Deum infundentem, & ad corpus cui infunditur. Habito reſpectu ad Deū, non eſt dicendum, ꝙ anima ex ſua infuſione contrahat maculam. Quòd ſi habeatur reſpectus ad corpus cui infunditur, vera eſt hæc ſententia. Ad confirmationem dico, non conſiſterè ſimilitudinem: non enim Angelus eſt creatus, vt eſſet forma corporis, idcirco non poterat ex parte materiæ defectum incurrere: ſed oportebat, quòd ſi maculam peccati haberet ex primordio ſuæ creationis, illud eſſet ex parte creantis: at anima rationalis creatur vt ſit forma corporis, ideoque ex coniunctione ad illud poteſt labem contrahere ex primi parentis infectione, cuius Deus cauſa non ſit. Alia argumenta Pelagianorum vide in Auguſt. vbi ſupra.

Aug. epiſt. 28. & 29. ad Hiero.

Aug. ſolut.

Arg. Pela. Solutio.

Peccatum originale non eſt a Deo.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Rom.1. COnclusio huius art.eſt certa ſecundum fidem: patet ex illo; Per vnum hoīem peccatum:& iterum;Iudicium quidem ex vno, ſ. delicto,in cōdemnationē,& rurſus; Per vnī⁹ inobediētiā peccatores conſtituti ſunt multi. Ex quibus patet, vnū tm̄ peccatū in poſteros eſſe trāſfuſum. Præterea, bonum eſt magis ſui diffuſiuū, quā malū:ſed bona merita proximorū parentum non tranſeunt in poſteros: ergo nec mala merita. Ad hæc,cætera oīa peccata sūt perſonalia, quibus proinde ſtatuta eſt pœna perſonalis: vnū hoc peccatū eſt cōe totius naturæ, cui proinde ſtatuta eſt pœna cōis, vtpote illa; In qua cunque die comederis ex eo,morte morieris; quo ſupplicio affectum eſt totū genus humanum. Denique per illud primū peccatum amiſimus bonum, & ſingulare priuilegium ad oē genus humanum ſpectans, puta, iuſtitiam originalē: ergo ſolum illud peccatū transfunditur in poſteros.

Conclu.

¶ Sed licèt hæc ſnīa ſit certiſſima, ſunt tamē contra illā aliquot argumenta,quę reddūt eam tam obſcurā, vt Aug. hanc quæſtionem inſolutā reliquerit. Primò arguitur. Pœna nō irrogatur niſi pro culpa: ſed aliquis in diuino iudicio punietur pro peccatis parentum,ſecundum illud Exod.2. Ego Deus zelotes viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem: ergo culpæ proximorum parentum tranſeunt in filios.

Aug.in Enchir. c.46. & 47.

¶ Vlterius,Adam peccante omnes in eo peccauimus, vt dicit Paulus:quia in eo eramus ſecundum ſeminalem rationem, vt ait Augu. at in proximis parentibus etiam fuimus ſecundum ſeminalem rationem:ergo &c.

Secūdum. Aug. li.10. de Gen.ad liter. c.19. 20.& 21.

Rurſus, homo magis poteſt communicare quod habet de ſe,quàm ꝙ habet ab alio: atqui proximi parentes tranſfundunt in poſteros peccatum originale a primo parente deriuatum: ergo potiori iure poſſunt transfundere peccata quæ ipſi commiſere.

Tertium.

Qūo Adæ peccatū in poſteros tranſeat.

¶ Pro explicatione notandum primò, ꝙ quādo dicimus primum peccatum primi parentis tranſijſſe ad poſteros, non eſt ſenſus,ꝙ actus qui fuit in Adam tranſierit in poſteros;accidens namq; de ſubiecto in ſubiectum non tranſit; ſed ſenſus eſt,ꝙ trāſiuit in poſteros meritoriè, & effectiuè. Meritoriè quidem,eo ꝙ ſuo malo merito induxit in ſuam propaginem defectum, & originalis iuſtitiæ carentiam debitæ ineſſe. Effectiuè verò ex eo ꝙ per ſuum actum infecit naturam humanam,& eam inuiſam,& Deo ingratam reddidit, a qua omnis natura deriuata per originē, maculam cōtrahit non eandem numero, ſed ſpecie; quia generat ſibi ſimile ī ſpecie, & cum ſimili defectu. Amplius animaduertito, ꝙ vera ratio, quare ſolum primū peccatū primi parentis transfunditur in poſteros,eſt, ꝙa per illud eſt ſublatum bonum,& priuilegium toti naturæ conceſſum, ob idque huius peccati damnatio in oēs pertranſijt: at verò ꝙ alia peccata tantum perſonale bonum aufertur, vnde eorum damnatio in reliquos nō pertranſijt. Obſeruandū ꝓterea, conCluſionem articuli ſolummodo de facto loqui non de poſſibili. Nam de poſſibili illuſtrium Theologorū ſnīa eſt, ꝙ primo parente non peccante, ſi Cain peccaſſet,filij eius in originali peccato naſcerentur: iſta tamen ſententia artic. 5. huius quęſt.examinabitur. Ad argumenta contra concluſionem adeo dilucidè reſpondet hic autor, vt opera noſtra non indigeāt. Vide illum.

Conclu.

Arg.ſoluit hic D.Th.

SVMMA TEXTVS.

NEgat cōcluſio. Nam homo generat ſibi idem in ſpecie, & non in indiuiduo: ideoq; perſonales actus, & quæ ad indiuiduum attinent, non traducuntur a parentibus in filios.Grammaticus ſiquidem nō traducit Grammaticam; ſed ea quæ attinent ad ſpecificam naturam, traducuntur; niſi ſit defectus naturæ; vt oculatus generat oculatum, niſi natura deficiat; quæ ſi fortis eſt, etiam aliqua accidentia indiuidualia propagantur in filios, pertinentia ad naturæ diſpoſitionem, vt bonitas ingenij, corporis velocitas, & id genus pleraque: ſed quæ perſonalia ſunt, nullo modo traducuntur.Sicut ergo ad perſonam ſpectat aliquid ſecundum ſeipſam, atque aliquid ex dono gratiæ; ita etiam ad naturam poteſt aliquid attinere ſecundum ſeipſam: & aliquid ex gratiæ dono: ſicque originalis iuſtitia erat quoddam donum gratiæ toti naturæ humanæ diuinitus in primo parente collatum,quod primus homo amiſit per primum peccatum. Quare ſicut illa iuſtitia originalis traducta fuiſſet in poſteros ſimul cum natura; ita & inordinatio oppoſita. Sed alia peccata primi parentis, vel aliorum non corrumpunt naturam, quo ad id quod eſt naturę,ſed ſolum ad id quod eſt perſonæ,& ideo alia peccata non traducuntur.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm etiam alia peccata primi parentis, vel proximorum parentum traducuntur in poſteros.

SVMMA TEXTVS.

NEgat cōcluſio. Nam homo generat ſibi idem in ſpecie, & non in indiuiduo: ideoq; perſonales actus, & quæ ad indiuiduum attinent, non traducuntur a parentibus in filios.Grammaticus ſiquidem nō traducit Grammaticam; ſed ea quæ attinent ad ſpecificam naturam, traducuntur; niſi ſit defectus naturæ; vt oculatus generat oculatum, niſi natura deficiat; quæ ſi fortis eſt, etiam aliqua accidentia indiuidualia propagantur in filios, pertinentia ad naturæ diſpoſitionem, vt bonitas ingenij, corporis velocitas, & id genus pleraque: ſed quæ perſonalia ſunt, nullo modo traducuntur.Sicut ergo ad perſonam ſpectat aliquid ſecundum ſeipſam, atque aliquid ex dono gratiæ; ita etiam ad naturam poteſt aliquid attinere ſecundum ſeipſam: & aliquid ex gratiæ dono: ſicque originalis iuſtitia erat quoddam donum gratiæ toti naturæ humanæ diuinitus in primo parente collatum,quod primus homo amiſit per primum peccatum. Quare

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm primum peccatum primi parentis tranſeat per originem in omnes homines.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmatiua eſt Concluſio: alioqui non omnes indigerent redemptione quæ eſt per Chriſtum:quod eſt erroneum. Ita enim traducitur originalis culpa in poſteros, ſicut a voluntate animæ per motionem membrorum traducitur actuale peccatum ad membra corporis. Sed peccatum actuale poteſt traduci ad omnia membra quæ nata ſunt moueri a voluntate. Vnde culpa originalis ad eos omnes traducitur, qui ab Adam mouentur generationis motione. Itaque ſecundum fidem orthodoxam firmiter tenendum eſt,omnes homines ab Adam deſcendentes originale peccatum contrahere. Excipio Chriſtum, qui ex virili ſemine conceptus non eſt.

EXPLICATIO ARTICV.

HÆc cōcluſio habetur in ſacris ſcripturis,Roma.5.Per vnum hoīem peccatum intrauit in mūdum,&c. In quo omnes peccauerunt.& cap.3.Omnes peccauerunt, & egent gratia Dei,& 1.ad Corint.15.Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes viuificabuntur,& 2. ad Corinth.5.Si vnus pro omnibus mortuus eſt,ergo omnes mortui ſunt. & Iob 25. Nemo mundus a ſorde, ne infans vnius diei. Atqui hanc veritatem ſub eodem tenore verborum quo affirmat eam D.Thom. definiunt Concilia contra Pelag.celebrata,Mileuit,& Arauſicanum, atq; etiā Augu. Sed obſeruet Theologus, quòd ſicut non eſt dogma hæreticum aſſerere, quòd aliqui ex particulari priuilegio non morientur,ſicut de Helia,& Enoch; & quidam docto res docti,& pij aſſerunt, quòd illi qui viui in die iudicij reperientur, non morientur, cui priuilegio non derogat lex illa generalis; Statutum eſt hominibus ſemel mori: ad hūc modum nō eſt hæreticum dogma aſſerere quòd aliquis ex peculiari priuilegio liber fuerit ob originali delicto.Quòdque iſtud dogma ſit probabile,piumque de diuina Virgine patet ex Extrauagāti; Graue nimis,in qua Sixtus quartus anathema-

Cōciliorū definitio.

Aug.lib.1. & 2. cōtra Iul.& epiſ. ad Optatū de origine animæ.

De beata Virgine.

anathematizat eum, qui dixerit alterutram opinionem errorem continere. Eandem constitutionem innouauit Concil. Trident.

Cõc. Trid. Sess. 5. can. finali.

¶Illud etiam obseruandum, ꝙ ẽt si quis concedat aliquẽ hoiem ab Adam descendentẽ ex priuilegio peccatũ originale non contrahere, fateri necesse est hæc dogmata quæ subsequuntur. Primum: Chr̃m esse oĩum redemptorẽ: nõ. n. solũ redimit qui datis pecunijs eripit aliquẽ a vinculis, sed ẽt qui datis pecunijs est ĩ cãne in carcerẽ detrudatur. Sed & illud dogma catholicũ est, Chr̃m Dñm ꝑ oĩbus esse mortuũ, in eoque oẽs hoies fuisse reconcilliatos. Tum ẽt, oẽm hoiem egere gr̃a, & gloria Dei, vt salutẽ consequatur. Nõ. n. est aliud nomẽ sub cœlo in quo oporteat nos saluos fieri, nisi in nomine Iesu. Ex ijs & illud dogma subsequitur, ꝙ oẽs eram⁹ captiui, & mortui. Itaque sicut in sacra scriptura hr̃, ꝙ oẽs in Adam peccauerunt; sic habetur, ꝙ mors in oẽs pertransijt, & ꝙ est statutum hominibus semel mori; ideoque vtrunque est æqualiter de fide. Fides ergo docet, ꝙ est necessitas, & obligatio, vt omnes descendentes ab Adam contrahant peccatum originis; sicut est lex imposita, & necessitas moriendi. Sed quia non est abbreuiata manus Domini, sicut non spectat ad fidem asserere, ꝙ Deus aliquos a morte seruarit, ita nec spectat ad fidem asseuerare Deum aliquos a peccato originali præseruasse, sicut aliqui de sanctissima eius matre arbitrantur, de quo agit D. Thom. 3. p. q. 27. & hic Caiet.

Cõclusio.

Obiectio cõtra conclusionẽ. Au. li. 3. de peccatorũ meritis, c. 8. Solutio Aug.

¶Sed contra conclusionem arti. est argumentum, cuius meminit Aug. Nullus dat quod non habet: sed pater baptizatus non habet peccatum originale: ergo non traducit illud in prolem. Ad hoc rñdet Aug. ꝙ pater baptizatus non generat, quatenus Dei filius, sed quatenus seculi filius, hñs naturam quam ab Adam vitiatam susceperit: quamobrem ẽt si careat originali peccato, transfundit tamen ipsum in prole: sicuti Iudæus circuncisus generabat filium incircuncisum, quia circuncisio erat personalis, incircuncisio verò totius naturæ. Est & aliud exemplum quo id apertius explicatur: triticum. n. excussum palea, & aristis, producit triticũ palea vestitũ. Itaq; aliquis dat quod nõ habet. Aliam solutionem tribuit autor huic argumento hic ad secundũ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COnclusio huiusce articuli certa est, & explorata. Nam talis propriè non est filius Adæ: ergo non contrahit peccatũ originale. Item, quia in diuina scriptura habetur solum, ꝙ descendentes ab Adam peccatum originale contrahant: talis ab stirpe Adæ non descendit. Rursum, nam Christus isthac de causa peccatum originale non contraxit, eo ꝙ de virili semine non est conceptus: sed talis non esset conceptus de viri semine, ergo, &c. Ex quo sequitur, ꝙ etsi Christus Deus non fuisset, non tamen potuit concipi in peccato originali. Pro cuius declaratione nota primò, hanc qõnem non solum habere locum in formato ex humana carne a fœmina administrata, sed & in formato ex brachio, aut lapide; verum est tñ ꝙ habet maiorem difficultatem in hoĩe formato ex carne humana a fœmina administrata; quia talis fuit in Adamo secundum corpoream substantiã. Ob idq; autor quærit peculiariter, An ne si quis ex humana carne miraculosè formaretur, contraheret peccatũ originis? quod idẽ est ac si quæras, an fuisse istũ in Adam ſm corporalẽ substantiã inducat peccatũ originale?

Not. 1.

Not. 2.

¶Itidem obseruandum secundò, qd sit fuisse in Adã ſm seminalẽ rõnem, & ſm corpoream substantiã & fuisse in lumbis Adæ: quib⁹ verbis vti⁹ D. Tho. hic, & accepit ea ex Aug. Certè ille fuit in Adam ſm seminalem rõnem, qui producitur virtute seminis mediatè ab Adam procedentis, siue ẽt immediatè, ita ꝙ virtute seminis aĩa corpori adiungat. Ille verò fuit ĩ Adã ſm corpoream substantiã, qui formatus est ex carne ab Adã derinata, sed nõ est formatus in hoĩem virtute seminis. Ille autẽ in lumbis est Adæ, & Abrahæ, qui est in eis secundum seminalem rationem, vt dicunt sancti Patres super illud Heb. 7. Qui decimatus est in lumbis Abrahæ: & autor 3. p. q. 31. art. 6. & 7. & 8.

Au. lib. 10. de Ge. ad c. 19. vsque ad 21.

Cõclusio.

¶Tertiò animaduertendum est, ꝙ originalis iustitiæ donum tantum competebat eis, qui ab Adam secundum rationem seminalem descenderent; acceperat enim Adam hoc singulare priuilegium pro se, suisq; posteris, & ijs qui ab eo sunt naturaliter progeniti. Vnde sequitur primò, ꝙ si homo miraculosè ex humana carne esset formatus, haberet quidem originalis iustitiæ defectũ negatiue. i. non haberet iustitiam originalẽ, veluti si in puris naturalibus esset conditus: non tamen defectus hic culpæ rationem haberet, nec propterea a Deo odio haberetur. Sequitur secundò peccatum originale non sequi ad naturam humanã absolutè, sed ab Adam deriuatam ſm seminalem rationem.

D. Thom. Not. 3.

¶Sed contra dices, quòd, si quæ diximus vera sunt, sequitur cum rationalis anima inficiatur ex coniunctione ad carnem infectam, caroque tota est infecta, siquidem ab Adam est deriuata: ergo ex quacunque carne formetur homo, originali culpæ erit obnoxius. Sed hoc nihil officit ad propositum; possumus namque carnis nomine intelligere quatuor: primum, paternum corpus de cuius substantia homo generatur. secundum, semen ab ipso deriuatum: tertium, carnem vt est pars prolis ex coniunctione ad animã: quartum, carnẽ quæ in prole perseuerat. Caro quæ perseuerat in prole, inficit animam medio consensu, dum concupiscit aduersus spiritum. Illa verò caro quæ est pars prolis ex coniunctione ad animam, inficit animam quando ipsi coniungitur virtute seminis: ideoque semen proprius & verius inficit animam: caro enim inficit ratione seminis. Et eadem ratione paternum corpus inficit animam; nã saltem mediate generat filiũ Adæ. Et per hoc diluitur argumentũ.

Obiectio.

Solutio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Examinat conclusio articuli.

COntra conclusionem propositam sunt aliquot argumenta. Primò, Eccles. 25. dicitur. A muliere initium peccati, & per eam omnes moriuntur: ergo Eua peccante origi-

Arg. prim.

ARTIC. QVARTVS.

¶Vtrùm si quis ex humana carne miraculosè formaretur, contraheret peccatum originale.

SVMMA TEXTVS.

NEgat conclusio. Nam peccatum originale a primo parente traducitur in posteros, prout mouentur ab ipso per generationem, sicut membra mouentur ab anima ad actuale peccatum: sed non est motio ad generationem, nisi per virtutem actiuam in generatione. Vnde illi soli peccatum originale contrahunt, qui descendunt per virtutem actiuam in generatione originaliter ab Adam deriuatam; quod est descendere ab eo secũdum seminalem rationem, quæ nihil aliud est, quàm vis actiua in generatione. Sed si quis virtute diuina ex humana carne formaretur, illa vis actiua non deriuaret ab Adamo: vnde nec peccatum originale contraheret; sicut nec actus manus attinet ad peccatum humanũ, si ipsa non moueretur a voluntate hominis, sed ab aliquo extrinsè co mouente. Originale itaq; peccatum traducitur a primo parente, quatenus mouet ad generationem natorum: si enim quispiam materialiter solum ex humana carne nasceretur, non contraheret peccatum originale.

ARTICVL. QVINTVS.

¶Vtrùm si Adam non peccasset, Eua peccante, filij originale peccatum contraherent.

SVMMA TEXTVS.

COnclusio est negatiua. Cuius rei demonstratio ex

originale peccatũ contraheremus. Præterea, Ambr. Hiero. ſuper illud Rom. 5. Per vnum hoſem peccatum intrauit in mundum, &c. intelligunt non Adem, ſed Euam, quæ prior peccauit: ergo illa peccante, peccatũ tranſiſſet in poſteros.

Secũdum.

Amplius, peccatũ primum fuit inobedientiæ primi mãdati: at primum illud mandatũ fuit poſitum, & viro, & fœminæ: ergo peccatũ Euæ, eiusq; inobediẽtia ẽt trãſijſſet in poſteros. Adhæc, Eua p ſuũ peccatũ, anteq̃ Adam cõſenſiſſet, amiſit iuſtitiã originalẽ, vt patet: ergo trãſmiſiſſet naturã iuſtitia originali deſtitutã in poſteros.

Tertium.

¶ Ad primũ rñdetur, illũ locũ eſſe intelligendũ per occaſionem; i. mulier dedit occaſionẽ vt marit⁹ peccaret, & gen⁹ humanum cõmacularet.

Quartum.

¶ Ad ẽm dicitur, cõmentariũ legitimum, & catholicũ illi⁹ loci eſſe, q̃ intelligatur de Adam, & non Eua. Quòd ſi de Eua intelligatur, intelligendum eſt, peccatum ipſius tranſijſſe in poſteros occaſionaliter, peccatum verò Adæ propagatione.

¶ Ad tertium dicendum, illud præceptum viro fuiſſe impoſitum, & etiam fœminæ, ſed viro vt capiti naturæ vniuerſæ, a quo omne bonum, & malum noſtrum erat deriuandum.

¶ Ad quartũ dico, Euam ſtatim ac peccauit non amiſiſſe originis iuſtitiam: vnde non ſtatim ſenſit rebellem ſenſualitatem. Ordinatione namq; diuina factum eſt, q̃ iuſtitia originalis non perderetur ex omni parte, quoadusque vir, qui erat caput naturæ, conſentiret. Vel dico, q̃ confeſtim Eua iuſtitiam amiſit originalem, quatenus erat beneficium huius perſonæ, ſed non continuò ſenſit rebellem ſenſualitatem, eo q̃ ſenſualitas ad breue tempus contineri poteſt in officio; ſicut rami, abſciſſa radice, per breue tempus viriditatem conſeruant. Sed hic cauendus eſt quidam error cuiuſdam ſtulti concionatoris, qui aſſeruit Euam ſolum peccaſſe venialiter. Hic error eſt hæreticus, & cõtra diuinam ſcripturam; quia Gen. 3 narratur Euæ peccatum tanquam grauiſſimum, & grauiſſimo ſupplicio punitum. De quo vide D. Th. infra q. 89. art. 3 & Caiet. 1. p. q. 95. art. 1.

Error cuiuſdam.

Argumen. quod ſic. Vtrum ſi Cain peccaſſet, filij eius peccatores eſſẽt.

¶ Eſt aliud dubium; Vtrùm ſi Cain peccaſſet, primo parente non peccante, filij eius in peccato naſcerentur? Videtur q̃ ſic. Nam Cain per illud peccatum primum amiſiſſet iuſtitiam originalem: ergo transfudiſſet in prolem naturã vitiatam, iuſtitiaq; originali deſtitutam. In oppoſitum eſt, quia autor definit art 2. q̃ ſolum primi parentis peccatum tranſijt in poſteros, cætera verò minimè; quia perſonalia erant. Ad hoc poſſet quis facilè dicere, q̃ ſi primus homo poſt tentationem in officio perſeueraſſet, confeſtim confirmatus fuiſſet in gratia, quo beneficio omnis propago poſteritatis retur. Iſta tamen ſententia inanis eſt, & friuola, vt dicit D. Tho. 1. p. q. 100 art. 2. Scot. 2. d. 30. q. 1. ait duo: alterum eſt, q̃ de facto ſolum primum peccatum primi parentis traductum eſt in poſteros; alterũ eſt, q̃ facta hypotheſi filij Cain in originali peccato naſcerẽtur. Cui ſententiæ videtur adſtipulari autor de malo, q. 5. ar. 4. ad vlt & Conrad. ar 2. huius q. Ego verò dico, q̃ cum de hoc peccato nihil cõſtet niſi ex ſancta ſcriptura, quæ de alio caſu nihil loquitur, nõ poſſumus exactè diſcernere quid in tali euentu ſit tenendum. Veroſimilius tñ videtur, q̃ non contraherent peccatũ originale: qm̃ Adam ſuſcepit originalem iuſtitiã pro ſe, & ſuis poſteris: ergo ſi ipſe non peccauiſſet, in ſuos poſteros eam transfudiſſet. Præterea, pactũ de iuſtitia originali in propaginem transfundenda, tm̃ pepigit Deus cũ primo parente: ergo ſi ille non fuiſſet præuaricatus mandatũ, poſteri in iuſtitia naſcerentur. Hinc ſequitur, q̃ in illo caſu peccatores generarent iuſtos, ſicuti, & modo iuſti baptizati generant peccatores. Ad argm̃ dico, q̃ Cain amiſiſſet iuſtitiam originalem, vt erat donũ perſonæ, quã filij eius accepturi erant, qa erant filij Adæ.

Solutio qõnis.

Ad argu.

QVÆSTIO LXXXII.

De eſſentia peccati originali, in quatuor articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm peccatum originale ſit habitus.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Si habitus accipiatur pro firma diſpoſitione qua inclinatur potentia ad agendum, ſicut ſcientiæ, & virtutes dicuntur habitus, hoc modo originale peccatum non eſt habitus. Hæc concluſio ſimul cum ſequenti probabitur.

¶ Dubium aliud eſt; vtrùm ſi primi parẽtes cõuenirẽt añ peccatũ carnali ter, filij geniti peccatũ contraherent originale? Vñ q̃ ſic: qa, vt ait autor 1. p. q. 100. art. 1. filij parẽtibus aſſimilarẽtur in iuſtitia originali: at parentes non haberent iuſtitiam originalem: ergo nec filij.

Prim. arg. Vtrũ ſi ante peccatũ Adam genuiſſet, filij eius cõtraxiſſent peccatum.

¶ Amplius, prim⁹ parẽs accepit iuſtitiã originalẽ p ſe, ſuisq; poſteris: ſi ergo ille illam amitteret, & oẽs amitterent. Ad hęc, ſi filij, peccãtibus primis parentibus, iuſtitiã originalẽ haberẽt, eã in ſuos poſteros transfunderent: quod tñ falſum eſt: iuſtitia namq; originalis per ſolũ primum parentem in poſteros erat deriuanda.

Secũdum.

Tertium.

¶ Vlterius arguitur exemplo ſerui quem dominus hæredem conſtituit ampliſſimæ ſubſtantiæ cum omni ſua poſteritate, ita tamen q̃ perſiſteret in gratia domini ſui: tunc ſi iſte peccaret, etiam ipſe, & omnes eius poſteri iam nati, eſſent domino inuiſi: ergo idipſum in noſtro caſu.

Quartum.

¶ Ad hoc dico primò, cum de hac re ſcriptura nihil loquatur, non poſſumus niſi coniecturis agere. Dico ſecũdò, filij adulti peccantibus primis parentibus poſtea non contraherent peccatum: nam ij erant in gratia, & habentes propoſitum ſeruandi mandata Dei: ergo peccato obnoxij non erant. Præterea, erant amici Dei: ergo non erant in peccato originali: niſi dicas q̃ ab homine adulto, & inuito auferatur Dei amicitia. Dico tertiò, pueri ante vſum rationis poſtea peccantibus primis parentibus non contraherent peccatum originale; quia ij iam non dependent a parente primo, quantum ad eſſe. Præterea fides docet, q̃ peccatũ originale tranſit in poſteros per actiuam generationem: ij verò iam erãt geniti: ergo. Dico quartò, poſt congreſſum ſufficientem ad generationem peccantibus primis parentibus ante infuſionem animæ, pueri non contraherent peccatũ originale, vt patet ex dictis. Vltimò dico, probabile valde eſſe q̃ filij iam nati originalem iuſtitiam amitterent; non vt donum perſonæ, ſed naturæ. Hac de cauſa non generarent filios iuſtos, & in originali iuſtitia cõſtitutos: hoc probant argumenta adducta, præcipuè ſecundum & tertium.

¶ Ad primum dico, quòd filij in iuſtitia originali parentibus aſſimilarentur, ſi permanſiſſent in iuſtitia, & ſanctitate.

¶ Ad ſecundum & tertium ex modo dictis patet ſolutio.

¶ Ad quartum dicendum, non eſſe commodam ſimilitudinem: Deus namque neminem odio proſequitur, ſi modo bonus iuſtusq̃ ſit: atqui in noſtræ diſceptationis caſu, filij iam nati, iuſti, & ſancti erant. Et hæc de hac quæſt. dicta ſufficiant.

EXPLICATIO ARTICVLI.

TErtia conſideratio de peccato originali eſt inueſtigare quid ſit: quod cuique eſt difficillimum ad explicandum. Et quidem eſſentia peccati actualis planiſſima eſt: nam (vt ait Auguſtinus) eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legẽ Dei: & vt ait Ambroſius eſt inobedientia cœleſtium mandatorum. Itaque eſt deuiatio, & obliquitas, ac deflexio a regula rationis; veluti Adam tranſgreſſus

tranſgreſſus lineam diuini præcepti, peccauit comedendo de ligno vetito: at verò infans qui nondum eſt rationis cõpos, quomodo poteſt ad normam legis agere, vel ab ea deuiare? quomodo ex peccato primi parentis ratio culpæ naturę eſt impreſſa? In huius explicatione, vt certiori methodo procedam, primò dicam, quid non ſit peccatum originale, deinde eius veram definitionem. Sit ergo prima concluſio.

¶ Secunda Concluſio. Si habitus accipiatur pro diſpoſitione alicuius naturæ compoſitæ ex multis, ſecundùm quam benè vel malè ſe habet ad actum, maximè ſi talis diſpoſitio ſit in naturam verſa; ut patet de ęgritudine, & ſalute, ſic peccatum originale eſt habitus; quia eſt inordinata quædam diſpoſitio proueniens ex diſſolutione illius harmoniæ, in qua conſiſtebat ratio originalis iuſtitiæ: ſicut etiam ægritudo corporalis eſt quædam inordinata diſpoſitio corporis ſecundum quàm ſoluitur æqualitas in qua conſiſtit ratio ſanitatis. Quare peccatum originale, languor naturæ dicitur.

¶ Tertia concluſio in ſolutione primi. Peccatum originale non eſt pura priuatio, ſed quidam habitus corruptus. Nãque ſicut corporis ægritudo habet aliquid de priuatione, quatenus tollit ſanitatis æqualitatem; & aliquid etiam habet poſitiuè, vtpotè humores ipſos inordinatè diſpoſitos; ſic peccatum originale habet priuationẽ originalis iuſtitiæ, & cum ea inordinatã diſpoſitionem partium animæ. Quare non eſt priuatio pura, ſed habitus corruptus dicitur.

¶ Quarta concluſio, in ſolutione vltimi. Peccatum originale non eſt habitus acquiſitus, nec infuſus, ſed per vitiatam originem innatus; vnde & origine traducitur.

Prim. con. Peccatum originale non fuit peccatum luxuriæ.

¶ Peccatũ illud originale, quod origine contrahitur, non fuit peccatũ luxuriæ, vt Cornelius Aggrippa hæreticè docuit ĩ quodam opuſculo de peccato originali. Et quidem primò patet hoc ex ſententia omnium ſanctorum, uno conſenſu definientiũ, illud peccatũ fuiſſe inobedientiæ, & eſum ligni veriti. Patet etiam ex illo Gen. 3. vbi modus tentationis, & peccati enarratur, diciturq; fuiſſe eſũ ligni uetiti ſcientiæ boni, & mali. Item, hæreſis eſt affirmare, congreſſum carnalem inter primos parentes fuiſſe peccatum, quando eis dixit Deus. Creſcite, & multiplicamini.

Gen. 9.

Secũd. cõc. Peccatum originale non eſt cõ cupiſcẽtia animæ.

¶ Secunda concl. Peccatum originale non eſt animę cõcupiſcentia qua homo ad appetendum inclinatur cõtra rationem; hoc eſt, non eſt morbida qualitas animæ inhærẽs, ſicut docuit Gabr. 1. diſt. 30. q. 2. & Arim. q. 1. & Magiſter, inibi. Dicunt ij Doctores, originale peccatum eſſe qualitatem noxiam animæ inhærentem. Hocq; probant autoritate Aug. dicentis, quòd hæc concupiſcentia non ſubſtantialiter manet, ſed eſt affectio malæ qualitatis, ſicut languor. Præterea, ratione ſic probant: quia hæc macula nõ fuit in primo parente ante peccatum, nec fuit in Chriſto, aliàs habuiſſet peccatum originale. Eſt ergo aliquid naturæ ſuperadditũ: ergo qualitas. Vlteriùs dicunt, hanc qualitatem animæ inhærere, non carni, & hoc probant primo ex Aug. aſſerente quòd anima in carne, veluti in uaſe uitiato corrũpitur. Secundò, ratione, nã hęc qualitas non concreatur a Deo, neq; habetur per actus proprios, & non eſt in corpore, quia ſola anima eſt ſubiectum peccati. Tertiò dicunt, quòd hæc qualitas cauſatur ex morbida qualitate, quam ex libidinoſa cõcupiſcentia coeũtiũ caro ꝓlis cõtrahit ex ipſa cõceptione. Hoc probant ex Mag. 2. d. 30. & Ambr. & gloſſa Auguſt. Quartò dicunt, quòd iſta morbida qualitas contracta eſt in carne primorum parentum ex afflatu uenenoſi ſerpentis, qui tentauit illos, & perſeuerauit in eis, permanetq; in ſuis poſteris. Neq; id eſt mirandum, ait Ariminenſis, quia ex ſibilo ſerpentis aliquos interiiſſe compertum eſt. Sic ergo qualitas iſta in ſemine eſt, & a ſemine producitur in carne generata; cui cũ infunditur anima, ex morbida illa qualitate corporea cauſatur in anima qualitas noxia; q̃ ſola, & eſſentialiter eſt peccatum originale. Hanc ſententiam, dicit ſecũda concluſio falſiſſimam eſſe, multaq; abſurda continere. Primum eſt, quòd peccatum primi parentis affixerit carni qualitatem quandã morbidam, quæ ſine ratione, & autoritate aſſeritur. Secundum, quòd caro iam infecta aduenienti animę inferat qualitatem quandam ſpiritualem, hoc. n. abſurdiſſimè dicitur; nam qualitas in carne exiſtens corporea eſt, ergo nequit efficere qualitatem ſpiritualem. Tertium, quòd primum peccatum primi hominis ingenerauerit in animas omnium hominum qualitatem quãdam ſpiritalem: namque edere de ligno uetito deſe non habebat talẽ efficaciã, aliàs ex ſimilibus actibus cõſimilis qualitas ſemper generaretur. Dicere verò quòd Deus illi peccato talem efficaciam tribuerit, maior abſurditas eſt. Vltimò iſthæc ſententia, qua facilitate dicitur, eadẽ & cõfutatur; vt putà quæ nullũ in ſancta ſcriptura fundamẽtum habet; imò nec in ſanctis Patribus. Sed neq; Aug. unquam ſomniauit quòd animæ concupiſcentia ſit peccatum originale, ſed ipſe ſemper loquitur de concupiſcentia carnis, ut mox uidebimus. Quando verò ait Aug. hanc concupiſcentiam nõ manere ſubſtantialiter, ſed eſſe malæ qualitatis affectionem; loquitur contra Manichæos, dicẽtes peccatum, & malũ, eſſe ſubſtantiam quãdam malam, a malo Deo creatam. Quod verò ait, quòd anima rationalis in carne, velati in vaſe vitiato corrumpitur; ſignificat non contrahere peccatum originale, quia migrat de corpore in corpus, prout Pythagorici volebãt. Nec verò quia traducitur de ſemine infecto, quia anima non traducitur, ſed creatur, & venit de foris. Itaque cõtrahit peccatum originale, quia infunditur in carne ab Adã ſeminata. Cõtrahere enim peccatũ originale homines, nõ eſt aliud, quàm eſſe filios Adæ per generationem actiuam, vt diximus.

Aug. lib. 1. de nuptiis cap. 25.

Aug. lib. 5. contra Iulia. cap. 9. & 11.

Mag. ſententia. Ambro. Gloſſ. Ro. 7.

Ter. conc. Peccatum originale non eſt cõ cupiſcentia carnis.

¶ Tertia concl. Peccatum originale non eſt concupiſcentia carnis, quã dicimus fomitem, de qua dicit Paul. Caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritum. Et probatur, quia hæc cõcupiſcentia eſt nobis naturalis; De ſubſtantia. n. hominis eſt, quòd componatu ex anima, & corpore, & ex appetitu intellectiuo, & ſenſitiuo, qui eſt concupiſcentia carnis. Præterea iſta concupiſcentia manet in homine condito in puris naturalibus, & permanet ſm fidem in homine baptizato, in quo aboletur peccatũ, & quicquid habet rationem culpæ, dicente Paul. Nihil damnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto Ieſu, & id definitur in Con. Trid. Vltimò, quòd hæc cõcupiſcentia ſit effrænis, & cõtradicat rationi, eſt effectus peccati originalis, non ergo eſt ipſum peccatum. Antecedẽs probatur; qa ex peecato Adæ excluſi ſumus a regno cęlorũ, in cidimuſq; in miſerias huius vitæ, ruptũq; eſt vinculũ originalis iuſtitiæ, quod concupiſcentiam in officio detinebat. Sicut ergo excluſio a regno cęlorum, aliæque miſeriæ ſunt peccati originalis effectus, non verò ipſum peccatũ: ita cõcupiſcentia erit effectus ipſius. Et cõfirmatur, quia peccatum originale fuit primum peccatum primi parẽtis, quod origine nos contrahimus, ſed in Adam concupiſcentia carnis non fuit peccatum, ergo neque in nobis.

Rom. 8.

Cõc. Trid. Seſſ. 5. can. 5.

¶ Contra hanc concluſionem inuehuntur Lutherani, dicunt q; quòd negare carnis concupiſcentiã eſſe peccatũ, eſt negare Chriſtum, & Paul. qui ait, quòd concupiſcentiã neſciebat niſi lex diceret, Non concupiſces, ergo cõcupiſcentia verè peccatũ eſt lege diuina interdictũ, & Rom. 6. Non regnet peccatũ in veſtro mortali corpore: explicantibus omnibus ſanctis; non regnet concupiſcentia, & Ro. 7. Iam non operor ego illud, ſed quod habitat ĩ me peccatũ; vbi appellat concupiſcentiam, peccatum habitans in carne. Et inibi appellat legem membrorũ repugnantẽ legi mentis noſtræ. Adducunt ẽt in ſuum patrocinium, D. Aug. qui in multis locis ſuorũ operũ appellat concupiſcẽtiam iſtam peccatũ eſſe. Adducunt ſimiliter D. Th. q. præcedenti ar. 1. ad 2. vbi ait ex Aug. quòd peccatum in baptiſmo remittitur quo ad reatum, ſed manet actu, & (ut utar uerbis D. Thom.) tranſit reatu, ſed manet actu, ergo peccatum originale in actu

Lutheri hæreſis.

Arg. prim. Rom 7.

Rom. 6.

Rom. 7.

Secũdum Aug. lib. 2. c. 4. li. 1. de nuptijs ca. 25. & li. 5. contra Iulia. c. 3. lib. 1. Retra. c. 15.

manet in puero recẽter baptizato,quod nihil alīud eſt quã carnis concupiſcentia.Amplius,concupiſcẽtia carnis quæ ſpiritui contradicit,legiq; mentis noſtræ repugnat, impro ba eſt;ſi quidem ad peccatũ ſolicitat:at non eſt mala,malitia actualis,ergo malitia originali.Ad hæc,materiale peccati,verum peccatum eſt, vt patet in furto , & percuſſione; ſed concupiſcentia (ſecundùm Aug.& D.Th.)eſt materiale in peccato originali,ergo verum peccatum eſt.

Tertium. D. Thom. Quartum. Quintum.

¶ Ad hæc argumenta reſpondet Roff.art. 2. contra Lutheranos,nos verò breuius agemus. Vnde ad primũ reſpõdetur ex Conc.Trid.ꝙ quando Pau. concupiſcentiam appellat peccatũ,declarat ſanctа ſynodus,Eccleſiam nunquã intellexiſſe appellare peccatũ,ꝙ verè , & propriè in renatis ſit peccatum,ſed ꝙ ſit ex peccato, & ꝙ inclinat ad peccatũ.Certè Apoſt.nuncupat Chriſtũ peccatũ, quem uocare propriè peccatum,impium dogma eſt.Vltimò dico,aſſerere ꝙ in illo præcepto,Non concupiſces:interdicatur naturalis concupiſcentia nobis,ſumma amẽtia eſt,interdici tur ergo ibi motus ſenſualitatis voluntarius, cui uoluntas conſentit.Itaq; idem eſt dicere;Non concupiſces: &, Poſt concupiſcentias non ibis,vt habetur Eccleſ. 18. & Nõ regnet peccatũ in veſtro mortali corpore ad Ro.6.Vide aliã explicationẽ huius præcepti pulcherrimam apud Aug.

Ad primũ. Roffenſis argumenta diſſoluit. Cõc. Trid. ſeſſ.5.ca.5. 1. Cor.5. Rom.6. Aug. epiſt. 200. & lib. de perfectione iuſtiтiæ ad fin. & lib.1.de nuptiis.ca. 29.

¶ Ad ſecundum dico,eſſe impudentiſſimũ allegare Augu.in ſuum errorem,qui ſe præclarè expoſuit, quo in ſenſu dixerit concupiſcentiam eſſe peccatum in locis allegatis,& in li.1.cõtra duas epiſtolas Pelag.c.13.& li. 1.de nuptiis c.23.& alibi ſæpe dicit,concupiſcentiam eſſe peccatũ, quia de peccato eſt,& ad peccatum inclinat.

Ad ſecũdũ.

¶ Ad tertium dico , ꝙ nuſquam Aug. aſſeruit peccatum originale in baptiſmate manere actu,ſed tantùm dicit , ꝙ concupiſcentia in baptiſmo tranſit reatu,hoc eſt, nõ imputatur ad peccatum,neq; habet aliquid damnationis annexũ:manet tñ actu ad pugnam.Quodq; is ſit Aug.animus, vel ex ipſo lib.1.contra duas epiſt.Pelagiano c.13. & li.6. cõtra Iuli.c.5 & 8.cõpertum eſt.Et ſi nonnunquam in ipſo legatur,aut ẽt in D.Th.originale peccatũ in baptiſmo trãſire reatu, & manere actu,loquuntur de peccato per figurã impropriè,qua forma locutionis,ut Aug.ait ſcripturã manum,& locutionem,linguam appellamus.

Ad tertiũ. Auguſt.

¶ Ad quartũ dicendũ,ꝙ appetitus ſenſitiuus, qui eſt carnis concupiſcentia,ſuapte natura ad ſenſibile bonum inclinat,quod de ſe bonum eſt,accidentariè tñ contra rationis bonũ inclinat.Vel dico,hunc appetitũ de ſua natura inclinari ut rationi obediat ex noſtro abuſu , & ex voluntatis conſenſu tendit in malum noſtrum de quo dixi ſupra q. 77.& ad finem huius ſpecialis erit quæſtio.

Ad quartũ Appetitus ſenſitiui ĩclinatio.

¶ Ad vltimum dicitur,aliter concupiſcentiam eſſe materiale in peccato originali,aliterq; actionẽ ĩ peccato actuali,nam actio rectæ rationi difformis eſt,eſtq; deformitatis ſubiectum,concupiſcentia non ſe habet hoc modo,non.n. originalis peccati formale in concupiſcentia eſt , ſed in eſſentia animæ cui originalis iuſtitia inhærebat, ſed cõcupiſcentia dicitur materiale iſtius peccati,ex eo ꝙ formale huius peccati eſt euerſio a Deo,& ſuperioris rationis deordinatio,ex qua inferiorum virium deordinatio, veluti materialis effectus conſecuta eſt.

Ad vltimũ

¶ Quarta concl.ſit.Originale peccatũ non eſt amor terrenorum;ſi.n.amor hic actum amandi ſignificat,eſt peccatũ actuale,& non originale;ſi verò ſignificat potentiam ad ſenſibilia propenſam,& terrena,in idẽ redit,ſicut dicere ꝙ eſt carnis concupiſcentia,ut reprobauimus ſupra.

Quar. cõc. Peccatum originale non eſt amor terrenorum.

¶ Quinta cõcl. Peccatum originale non eſt iuſtitiæ originalis priuatio,in quo plurimi fallũtur , nã deriuatio originalis iuſtitiæ in Adam nõ fuit peccatum , ſed peccati effectus:ergo nec in nobis. Præterea in pueris baptizatis nõ remanet peccatum originale,ut habet orthodoxa fides, tñ in eis manet priuatio originalis iuſtitiæ. Vltimò,Deus effectiuè abſtulit originalem iuſtitiam, eaq; uoluit homines priuare,ergo huiuſmodi priuatio peccatũ non eſt: alioqui Deus fuiſſet cauſa peccati, voluiſſetque peccatum.

Quin.con. Nõ eſt priuatio originalis iuſtitiæ. Sexta cõc. Peccatum originale non eſt primum peccatũ Adæ, formaliter Pyghius lib. 1.controuer.

¶ Sexta conc. Peccatũ originale nõ eſt primum peccatũ actuale Adæ, a quo homines extrinſeca denominatione peccatores dicimur,ſed vnũquodq; hæret ſingulis formaliter. Vbi non eſt prætereundum , quod Pyghius annotauit,nempe originale peccatum fuiſſe illud primum peccatum eſus ligni vetiti, a quo omnes denominatione extrinſeca peccatores nuncupamur,vtpotè qui in primo parẽte , ſicut membra corporis eramus. Dicitque hoc peccatum verè in nobis eſſe peccatum,quod in baptiſmate cõdonatur. Probat ſuam ſententiam ex illo;Per vnum hominem peccatum introiuit in mũdum &c.in quo omnes peccauerũt: in quo,ſcilicet delicto,ergo omnes illud peccatũ peccauimus;& non ſinguli ſingula habemus. Item , ibi dicit Paul. Iudicium ex vno,ſcilicet delicto,in condemnationem ; & iterum,per vnius inobediẽtiam peccatores conſtituti ſunt multi.Præterea adducit Aug.dicentem, manifeſtum eſt eſſe alia cuiq; propria peccata,in quibus ſolum peccãtij quorum ſunt peccata,aliud illud peccatum in quo omnes peccauerunt,& iterum dicit,ꝙ peccatum illud magnum in loco tantæ felicitatis commiſſum , omnes reddidit peccatores.Confirmatq; ratione iſta omnia. Nam ſi hoc pacto dicatur,facilè eſt intelligere quid ſit peccatum originale:ſin verò alio modo,ẽ omnino in intelligibile. Sed (quod bona venia grauiſſimi viri dixerim) fallitur multũ, quia etſi Aug.imò & Pau.aſſerant primum illud peccatum tranſiſſe in omnes poſteros;ſenſus tamen catholicus eſt , ꝙ illud fuit radix,& cauſa meritoria ob quã iræ filii naſcimur, cõtrahimuſq; originale crimen,vnuſquiſq; tñ proprium.Nã ſicut fides docet omnes iuſtos iuſtificari per Chriſti iuſtitiam,de quo dicit Pau.Factus eſt nobis iuſtitia, ſanctificatio,& redemptio,eademq; fides docet,quemlibet iuſtũ habere iuſtitiam ſibi inhęrentem a Chriſto deriuatam, ita in propoſito ſentire oportet.Etenim fides docet, primũ peccatum illud in omnem propaginem pertranſiſſe:eadem tamen fides docet,quòd ſinguli ſingula peccata habemus ab illo peccato deriuata.Confirmaturque ex illo;Ecce in iniquitatibus conceptus ſum,&,Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine?& rurſus: Nemo mũdus a ſorde,nec infans vnius diei.Vnde colligitur,ſingulos habere ſordem,& maculam ſibi inhærentem.Cõfirmatur ſecũdò ex baptiſmate infantum,qui in ipſo verè abluuntur, & verè eis remittitur peccatum quod in ſe habent. Præterea in Concilio Trident.dicitur,originale peccatũ, quod origine vnum eſt,& in omnes transfuſum,omnibus ineſſe vnicuique proprium,& iterum dicitur , omnes nos originale peccatum contrahere.Nota illud verbum: cõtrahere:ſignificat enim quod in nobis perſiſtat, atq; permaneat. Certè ueriſſimum eſt uniuerſa orbis loca ab vno Sole illuminari,vbique enim ſuum diffundit lumen , ſic & veriſſimè aſſeritur , primum illud peccatum omnes reddidiſſe peccaores, quia ab eo in omnem propaginem deriuatum eſt.Hactenus diſſertum eſt quid non ſit peccatum originale,modò verò quid illud ſit,eſt diſſerendum. Sit ergo prima concluſio.

Rom.5. Aug.lib.1. de peccatorum meri. cap.10. In Enchi. ca. 48. Impugnatur. Pyghius. 1. Cor.1. Cõc.Trid. ſeſſ.5. can. 3. Cano.4.

¶ Peccatũ originale,ſi rem de nomine conſideres,eſt illud primum peccatum in nos a primo parente originẽ transfuſum.Hæc vel ex ipſo nomine manifeſta eſt,imò & & Paul.in omnes ait,illud peccatum tranſiſſe.

Prim.cõcl. Quidnã ſit originale peccatum. Rom.5.

¶ Secũda concl.Id quod in Adam habuit rationẽ culpæ & peccati,in nos origine transfuſum, eſt peccatũ originale,illud verò quod fuit effectus peccati in Adã , ẽt in nobis eſt effectus peccati.Iſta concluſio ex præcedenti patet.

Secũ. con.

¶ Tertia concl.Inobedientia illa,& trãſgreſſio legis primi parentis,in nos origine transfuſa, eſt peccatũ originale.Hæc ex ſecunda cõcluſione patet.Itaq; ſicut iuſtitia noſtra non eſt niſi participatio iuſtitiæ quæ eſt in Chriſto: ita peccatũ originale nobis inhærens nõ eſt aliud quã participatio quædã illius inobedientiæ primæ.Ex quo ſequit, ꝙ ſi quis dixerit non alio reatu nos teneri,eſſeq: maculatos,quam reatu primæ inobedientiæ,nihil dicit improbabile, dummodò admittat,ꝙ ſicut naturam a primo parente participamus,ita & maculam ab illo deriuatam habemus.

Ter.cõclu. Quar. cõc.

¶ Quarta cõcl.peccatũ originale eſt obliquitas,ac deuiatio a lege,& rectitudine debita ineſſe noſtræ naturæ,p modum habitus affixa;ſicut tranſacto actu peccati in Adamo manſit.Probatur:quia in ipſo hæc fuit ratio culpæ.

Quin.cõc.

¶ Quinta concl. peccatũ originale eſt priuatio ordinis, & ſubiectionis quã mẽs noſtra erga Deũ habebat in ſtatu originalis iuſtitiæ.Itaq; voluntatem noſtram eſſe auerſam a Deo, minimeq; ſubiectam a natiuitate,eſt cõtrahere peccatum originale.¶ Sexta concl.Peccatum originale eſt priuatio originalis iuſtitiæ,pro formali.Vbi animaduertendũ eſt cũ D.Th.1.p.q.95.ar.1.ꝙ in iuſtitia originali tria inueniuntur: Primum , donum ipſum , & huius priuationem non eſſe peccatum originale,dictum fuit.Secundum, ſubiectio

Sexta cõc. D. Thom. In iuſtitia originali tria inueniuntur.

subiectio mentis ad Deum, Tertium, rectitudo virium inferiorū ad rationem, & corporis ad animam. Prima rectitudo erat quasi formalis, & primaria, secunda verò quasi materialis, quæ ex priori deriuabatur. Priuatio ergo primę rectitudinis, & subiectionis ad Deū, nō est effectus peccati in Adam, sed ratio formalis ipsius. Priuatio verò aliarū rectitudinū fuit in Adam peccati effectus, idēq; prorsus in nobis, ob idq; autor 2.d.32.q.1.art.1.ad primū dicit, ꝙ in baptismate restituitur nobis iustitia originalis, quo ad formale, id est, quantum ad subiectionem animæ ad Deum. Atqui contra hanc definitionem sunt optima argumenta.

D. Thom.

Obiectio. ¶ Primò ergo arguitur. Supra diximus peccatū esse aliquid positiuum, & non priuatiuum, ergo originale peccatū nō est priuatio originalis iustitiæ. Respōsio tū in promptu est, peccatū originale trāsgressionem esse primi hominis in nos origine trāsfusam, cui annectitur priuatio subiectionis ad Deum, & hanc priuationē a ratione peccati nō esse alienam, superius ostendimus. Vel dico, maximè differre inter peccatum originale, & peccatum actuale; peccatū enim actuale semper aliquid positiuum est, sed originale priuatio est. Ratio discriminis est, quia peccatum originale est illud quod remanet naturæ nostræ affixum per modū habitus, transacto actu peccati, illud autem quod remanet in homine, trāsacto actu peccati, priuatio rectitudinis est. Tertiò dico, ꝙ peccatū originale non est pura priuatio, ut statim uidebimus.

Solutio.

Differt inter originale peccatum & actuale.

Secūd. ob. ¶ Secūdò arguitur. Peccatū originale, est peccatū primi parentis in nos origine trāsfusum, at peccatū Adæ essentialiter fuit cōuersio ad commutabile bonū, & nō priuatio: ergo. Et confirmatur: nā in omni peccato est conuersio ad bonū cōmutabile, & auersio a bono incommutabili: ergo peccatum originale est conuersio ad bonum commutabile, ex qua peccatum originale speciem sortitur. Hoc argumentum ualidum uidetur, sed soluitur ut primum.

Ter. obiec. ¶ Tertio sic. In pueris post baptismā non remanet originale peccatū, manet tamen priuatio originalis iustitiæ, ergo peccatum originale non est priuatio iustitiæ originalis. Respondetur, in infantibus manere priuationem doni originalis iustitiæ, non tamen rectitudinis subiectionisque animæ ad Deum.

Quarta. ¶ Quartò arguitur. In homine qui post baptismum peccauit: in quo non manet peccatū originale, manet tamen priuatio rectitudinis ad Deum. Dicendum nihilominus ꝙ peccatum originale est priuatio rectitudinis, & subiectionis ad Deum, videlicet eius quæ per originem in posteros deriuanda erat.

Quinta. ¶ Quintò. Peccatum originale non est priuatio doni iustitiæ originalis, nam huiusmodi priuatio est effectus peccati originalis, sed ex hac priuatione subsequuta fuit priuatio subiectionis animæ ad Deum, ergo ista priuatio multò magis est effectus peccati originalis, & non ipsum peccatum originale. Respondetur ad hoc, ꝙ perinde ac contritio in genere causę materialis est prior ordine naturæ quā gratia, sed in genere causæ formalis posterior, sic subiectio animæ in Adam in genere causæ materialis fuit prior natura, quàm iustitia originalis, quia iustitia hæc data fuit primo parenti per propriam dispositionem liberi arbitrii, vt

D. Thom. tradidit D. Th. 1.p.q.93.artic.1. in genere verò causæ formalis posterior est quàm iustitia originalis, sic priuatio subiectionis animæ ad Deū in genere causæ materialis prior fuit quàm priuatio iustitiæ originalis, attamen in genere causæ formalis & efficientis, è diuerso.

Vltim. ¶ Vltimò sic. Peccatum originale illud est, quod a primo parēte origine accepimus, nos verò ab illo peccati actū non accepimus, sed nec priuationem quę ad actum illum subsequuta fuit, ergo non contrahimus peccatum originale. Respondeo, ꝙ nos ab Adam non accepimus actum peccati, sed originalis instītiæ priuationem, non eandem numero, sed specie, veluti qui iustificantur in Christo, ab ipso accipiunt iustitiā non eandem numero, sed specie, & aliā deriuatam, & participatam a Christo.

Septi. cōcl. Peccatum originale non est pura priuatio

¶ Concl. septima. Peccatū originale non est pura priuatio. Hanc docet autor hic ad primū. Ratio est, nā peccatū originale, præter priuationē iustitiæ, dicit concupiscentiā rationi dissonam, potentiarumq; discordiam, tanquā fundamentū, & defectū fine quo peccatū originale non consistit, quā potentiarū discordiam vocant Theologi materiale in peccato originali. Vnde subinfert primò, in bono sē

su posse concedi, peccatū originale esse cōcupiscētiā, & potētiarū discordiā; sicut cōcedit Aug. Magister, alijq; Doctores; nomen.n. aliquando capitur pro materiali, vt cū dicit: Ira est accensio sanguinis ad cor, cū tñ formaliter sit appetitio vindictæ. Solēt ēt cōcedere D. Th. & Aug. ꝙ beatitudo fruitio sit, & aliqui concedunt, ꝙ gratia est acceptio ad gloriam. Nec est nouū, ꝙ immediatus effectus nomen sumat causæ, sicuti scripturā manuū, & locutionē linguā dicere solemus. Sic ergo hic dicit D. Th. peccatū originale esse habitum, non ꝙ sit habitus superadditus potentiæ, sed quia materiale, vt dictum fuit, est inordinatio potentiarū, quæ est quasi habitus quidā naturæ, veluti ægritudo. In eodem sensu docet autor art. 3. ꝙ concupiscentia est materiale in peccato originali: quod verum est ad sensum expositū, præcipuè si concupiscentia dicat totā inordinationem, tum uoluntatis, tū sensitiui appetitus. Sequitur deinde, ꝙ concupiscentia, fomes, languor naturæ; & similia, non dicunt aliquā qualitatem, nec plures qualitates superadditas essentiæ, potentiisve naturalibus, hoc nāq; asserere, est sanctæ scripturæ fabulas addere. Quapropter ipsas potentias discordes dicunt, & inter sese repugnantes: hæc verò repugnantia non tantum capitur priuatiuè, sed & contrariè, cū potentiarum inclinatio non solum habeat vt non subdatur rationi, sed & quòd ei contrarietur.

D. Auguſt. concedit peccatum eſſe concupiſcentiā.

D. Thom.

Definitio originalis peccati.

¶ Vt ergo uiri docti nonnulli summatim vnica definitione cōprehendant omnia quę ad originale peccatū attinēt, sic definiunt originale peccatū, ꝙ scilicet, sit humanę naturæ habitualis, & inordinata cōuersio ad bonū cōmutabile, a protoparētis primo peccato deriuata. In qua definitione primò ponitur, ꝙ sit habitualis cōuersio, & nō ꝙ sit priuatio, quòd.n. in Adā fuit ratio peccati actualis, illud in nobis fuit ratio originalis culpæ, quæ origine in posteros traducitur; at in Adam ratio peccati actualis fuit conuersio inordinata ad commutabile bonum, nam fuit peccatū cōmissionis, quod nunquam ex auersione, aut priuatione definitur, sed ex conuersione ad aliquod obiectum. Et confirmatur, quia primum peccatum primi parentis est voluntarium in nobis voluntate protoparentis, quę totius naturæ voluntas extitit, ergo prauè diffinieris, ꝙ sit priuatio, nam priuatio Adæ non fuit per se uoluntaria, sed ratione alicuius commutabilis boni, ad quod conuertebatur. Præterea, D. Th. diligēter indigans quid esset originale peccatū, definiuit ꝙ sit habitus, vt ægritudo, quodque non sit pura priuatio. Rectè ergo in eius definitione non statuitur, quòd sit priuatio, sed quòd sit habitualis, inordinataque cōuersio. Quia tamen commune est aliis omnibus peccatis, vt postquam actus ipse pertranſiit, maneat homo habitualiter conuersus ad bonū commutabile, ideò est necessum aliquid in definitione peccati originalis astruere, per quod a reliquis peccatis seiungatur, ob idque dicitur in eius definitione, quòd sit peccatum humanæ naturæ, non ꝙ humana natura peccarit, sed ꝙ sit ipsius subiectum, prout ex peccato actuali Adæ ipsa infecta fuit, atq; inordinatè cōuersa ad bonum commutabile. In quo differt peccatum originale a conuersione habituali, quæ ex quouis alio peccato actuali mortali relinquitur.

Probatur prædictam definitionem non esse bonā.

¶ Sed contra istam definitionem sunt ualidissima argumenta, quæ conuincunt illam maximam præ se ferre falsitatem. Primò quidem sententia statuit, quòd originale peccatum sit amor, & terrenorū inordinatus affectus, quæ sententia ab omnibus sacris Theologis reprobatur, & condemnatur.

¶ Secundò statuit, ꝙ animæ nostræ potentiæ post peccatū originale ad cōmutabile bonū cōuersæ manēt magis q̄ si homo in puris naturalibus cōdit⁹ esset: quod oēs Theologi detestant dicētes, ꝙ homo in puris naturalib⁹ cōstitutus nihilo differt, quo ad vires animæ, ab homine lapso in peccatū originale, nisi sicut homo nudus, & nudatus. Itaq; sana doctrina id attestāte, uires animæ non sunt magis affectæ modū ad cōmutabile bonū, quā si homo esset ī puris naturalibus. ¶ Præterea, in baptismo, in quo quisq; ab originali culpa abluit, remanet concupiscentia ita propensa ad cōmutabile bonū, sicut prius, quia ist hæc ꝓpēsio ad sensibilia bona naturalis est, & a natura exorta; vnde p baptismū nō tollit. ¶ Ad hæc, ad expugnandū hāc opinationē, statuamus duos homines, quorū alter constitutus sit in puris naturalib. alterq; in peccato originali, tunc sic, qui est in peccato originali, non est propensior ad bonum commutabi-

le,quàm qui est in puris naturalibus,nec aliter est effectus, nec conuersus,ergo illa conuersio non est peccatum originale. ¶ Insuper,conuersio ad bonum cõmutabile est in uoluntate,vt in subiecto, ut planum est,ergo si illud est habitualis conuersio inordinata,sequitur ꝙ sit in voluntate, & nõ in essentia animæ, cuius oppositum docet D. Th. Maneat ergo firmissimum,certumque,peccati originalis formale esse originalis iustitiæ priuationem,vt superius expositum dedimus.

Prim.Cõc.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Secũd. Cõ.

PRo hoc articulo magnopere facit Cano. 4. Conc. Trid. in sess. 5. de peccato originali, ubi definitur peccatum originale esse vnum origine,sed inesse cuique proprium,cuius definitionis supra meminimus. Ex quadefinitione colligitur euidenter,sententiam Albertii Pyghi asserentis,peccatũ originale esse illud vnum quod fuit in primo parente, a quo omnes dicuntur peccatores,esse tamen in nobis verè peccatum; esse omnino improbabilẽ, nec rectè cohærere cũ determinatione Concilii. Nam profectò nõ rectè cohæret, ꝙ sit vnicuique proprium, & quòd sit tantum illud vnũ quo primus parẽs peccauit. Sed & illud impossibile iudico, quòd in nobis sit verè, & propriè peccatum, & quòd ab extrinseco denominemur peccatores. Dicendum ergo, ꝙ sicut denominamur iusti a iustitia Christi,non quòd iusti tia Christi sit causa formalis quare iusti simus, sed ꝙ a iustitia Christi omnis nostra iustitia deriuatur,& originẽ trahit,sic & denominamur peccatores a peccato primo primi parẽtis,tanquam a causa efficienti,a quo peccatum in omnes pertransiit.

Albertus. Pyghius.

Tert. Cõc.

ARTICVL. SECVNDVS.

¶ Vtrùm in vno homine sint multa peccata originalia.

SVMMA TEXTVS.

PRima conclusio. In vno homine vnum est numero peccatum originale, & non plura.

¶ Secunda conclusio.In omnibus hominibus est specie vnũ. Probat D. Tho. utramque conclusionem isthac ratione. Nam si consideratur causa peccati originalis, solùm fuit primũ peccatum primi parentis in posteros per originem traductum, vnde fit, quòd peccatum originale in vno homine est numero vnum, in hominibus verò omnibus vnum specie, & proportione in respectu ad primum principiũ, in quo omnes peecarunt. Id eui dentius probatur ex ipsa essentia peccati originalis. In omni enim inordinata dispositione vnitas speciei consideratur ex parte causæ,numerica autem ex parte subiecta;sicut in ægritudine corporali est videre; sunt etenim diuersæ speciei ægritudines,quę ex diuersis causis procedunt,putà, ex abundantia calidi & frigidi, uel ex læsione pulmonis, aut hepatis; vna autem ægritudo secundum speciem non est nisi vna numero in vno homine: Causa verò huius corruptæ dispositionis, quæ est peccatum originale,est vna tantùm, videlicet, priuatio originalis iustitiæ, per quam sublata est subiecto humanæ naturæ ad Deum, ideoque peccatum originale est vnum specie; & in vno homine non est, nisi vnum numero.

¶ Tertia conclu. Originale peccatum aliquando per pluralitatis modum explicatur; uel quia magnopere animæ uires inficit;vel quia multæ deformitates fuere in peccato Adæ, vel quia omnia peccata virtualiter in peccato originali continentur,vel etiam quia sancta scriptura multoties vtitur plurali pro singulari,sicut dicitur,Defuncti sunt qui quærebãt animã pueri.

Dubiũ de veritate cõclusionis.

Arg.prim.

Cõclusio.

Secũdum. Aug.

Tertium.

Veritas cõclusionis.

Conclusio

Augusti. Innocen.

ART. TERTIVS.

¶ Vtrùm originale peccatum sit concupiscentia.

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est. Peccatum originale materialiter est concupiscentia, formaliter est priuatio originalis iustitiæ. Nam inordinatio potentiarum animæ in hoc potissimè attenditur,quòd inordinatè conuertuntur ad bonum commutabile,quæ inordinatio communi nomine concupiscentia dici potest,quę vehementius mouet, & magis sentitur. Formaliter verò est originalis iustitię priuatio, per quam uoluntas subdebatur Deo:species enim peccati originalis ex causa sumitur. Subdebatur namque Deo per iustitiam originalem voluntas hominis, quæ in finem mouet omnes alias partes. Vnde ex auersione a Deo cõsequuta est inordinatio in omnibus aliis animę viribus.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm pecatum originale sit æqualiter in omnibus.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmat conclusio. Cum enim in peccato originali pręcipuè considereretur defectus originalis iustitiæ, quantum ad hoc ęqualiter est in omnibus, quia totum donum iustitię originalis omnibus est sublatum, similiter etiam omnes habent relationem ad primum principium uitiatę originis,ex quo peccatum originale habet rationem culpę. Vnde non potest magis esse in vno quàm in alio,sed ęqualiter se habet in omnibus.

EXPLICATIO ARTICVL.

DVbitatio est de conclusione D.Tho.an vera sit,& videtur ꝙ nõ. ¶ Nam quãdo causa est æqualis,effectus est æqualis; at effectus peccati originalis nõ sunt æquales in omnib⁹, vt patet in morte, & cæteris huius vitæ miseriis, ergo. ¶ Amplius,peccatũ originale,ẽm Aug. & autorẽ,est cõcupiscentia:at hæc in omnibus non est æqualis, cũ nõ oẽs ex æquo sint proni ad concupiscendum.

¶ Ad hæc,peccatum originale est quædam animæ inordinata dispositio, & veluti animæ ægritudo, sed ægritudo corporis susciprt magis, & minus,ergo & peccatum originale. His non obstantibus conclusio articuli vera est; nam hoc peccatum, est peccatum naturæ: natura verò in omnibus est æqualis. Deinde, hoc peccatum est priuatio iustitię originalis, sed priuatio iustitię originalis non susciprt magis & minus, sed in omnibus est ęqualis: tollit enim peccatum originale ex omni parte donum iustitię originalis. Præterea, peccato originali in omnibus debetur pęna æqualis, scilicet diuinæ visionis carentia, quæ est mitissima pæna, ut ait Augustin.in Enchi. capit. 93.& Innocentius in cap. maiores de baptismo, & eius

& eius effectu. Insuper, omnes æqualiter peccauimus in Adam, quia in eo omnes ex æquo eramus. ¶ Ad primũ dico, ꝙ æqualitas causæ per se, inducit æqualitatem effectus: at verò æqualitas causæ remouentis prohibens non inducit æqualem effectum, vt si quis æquali impulsu duas columnas dimoueat, nõ facit ꝙ lapides superpositi æqualiter descendant, sed velociùs descẽdit qui grauior est ſm ꝓprietatẽ suæ naturæ, cui relinquitur amoto impedimẽto; sic ergo amota iustitia originali, natura humani corporis suæ naturę relicta ẽ, ob idq; ſm diuersitatẽ cõplexionis naturalis, quorundã corpora sunt subiecta pluribꝰ defectibꝰ, aliorũ verò paucioribꝰ, peccato originali æquali existẽte. Aliã solutionẽ tribuit huic argumẽto autor. 2.2.q. 164.arti.1.ad 4. ¶ Ad ſm deinde respõdetur: concupiscentia. n. non est peccatum originale, sed ipsius effectus, non per se, sed tanquam remouẽtis prohibẽs; peccatũ nãq; originale amouet iustitiam originalẽ, qua amota, cõcupiscẽtia vehementiùs, vel remissiùs in sensibilia fertur, ſm naturalẽ cuiusque proprietatẽ & cõditionẽ. Vel dico, ꝙ ex parte peccati omnes sumus æquè proni ad concupiscendũ ex complexione naturali & indiuiduali. Vnde optimè potest concedi, quòd peccatum originale in omnibus est æquale, etiam quo ad materiale, quod uerisimè concedit autor, ar. 4. ad vltimum. ¶ Ad tertium dico, non consistere similitudinem de ægritudine corporali, quę non habet in omnibus æqualem causam, licet sit eiusdem speciei, ut febris ex cholera putrefacta maior est vel minor, peccatum verò originale in omnibus habet æqualem causam. Item, differentia est, quia peccatum originale tollit iustitiam originalem ex omni parte, idcirco isthæc priuatio non suscipit magis, & minus, ægritudo verò nõ tollit ex omni parte principium vitæ, vnde & suscipit magis & minus. Et hæc de ista quæstione.

Ad primũ. Cõclusio. D. Thom. Ad secũdũ D. Thom. Ad tertiũ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Dubitatur primò, Vtrum in primo parente fuerit peccatum originale. Probatur ꝙ sic; tũ, quia in ipso fuit infectio naturæ, & priuatio originalis iustitię, & concupiscentia, quę est materiale huius peccati. Tum secundò, quia in eo fuit originalis iustitia: ergo & peccatum originale, opposita enim habent fieri circa idem. Item tertiò, quia hoc peccatum primo parenti fuit remissum, quatenus erat personale, ergo fuit in eo.

¶ Respõdeo, dubitationẽ de solo nomine esse, sed si propriè loquendũ est, mihi videtur quòd nõ fuit in primo parente. Peccatum. n. originale est ab alio transfusum, & hęreditarium, cuiusmodi peccatum primi parentis non fuit. Adhęc, peccato originali non debetur pœna sensus, sed dãni, ut infrà dicetur, & definitur e. maiores, at verò peccatũ primi parentis meruit pœnam sensus, ergo propriè non est peccatum originale. Et confirmatur, quia autor hic notanter dixit, ꝙ peccatum originale fuit in primo parente, vt in principio, ubi significat, ꝙ in illo propriè, & verè nõ fuit. ¶ Ad primum dico, ꝙ illud peccatũ quod fuit in primo parente, multis conuenit cũ peccato originali, sed differt, quia nõ fuit ab alio trãsfusum, ob idq; nõ fuit peccatum originale.

Vtrum in primo parente fuerit originale peccatũ Prim. arg. Secũdum. Tertium. Dubii resolutio. Ad primũ

QVAESTIO LXXXIII.

De subiecto peccati originalis, in quatuor articulos diuisa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm peccatum originale magis sit in carne quàm in anima.*

SVMMA TEXTVS.

COnclusio prima. Peccatum originale fuit in Adam sicut in primã causa principali, secũdum illud; In quo omnes peccauerunt.

¶ Secunda Conclusio. In semine corporali est veluti in causa instrumentaria; quia per virtutem actiuam seminis traducitur peccatum originale in prolem simul cum natura humana.

¶ Tertia conclu. Peccatũ originale tanquã in subiecto nullo modo est in carne, sed solum in anima, quia ex voluntate primi parẽtis peccatũ originale traducitur in posteros ꝑ quãdã generatiuã motionẽ, sicut a volũtate hominis deriuatur peccatum actuale ad alias partes eius. In qua derinatione potest attẽdi, ꝙ quicquid prouenit ex motione voluntatis peccati ad quancunque partẽ hominis, quæ potest esse particeps peccati, vel per modũ subiecti, vel per modũ instrumenti, habet rationem culpæ. Sed quod deriuatur ad ea quæ non sunt nata moueri a uoluntate, vt est vis nutritiua, non habet rationem culpæ. Cum ergo anima culpæ possit esse subiectum, nõ autem caro, sequitur ꝙ quicquid prouenit de corruptione primi peccati ad animã, habeat rationem culpæ; quod autem prouenit ad carnem, non habet rationem culpæ, sed pœnæ. Anima ergo est primum subiectum peccati originalis secundum suã essentiam; nam per originẽ causatur tale peccatum.

¶ Quarta concl. in solutione ad quartum. Non potest dici ꝙ rationalis anima ex sua creatione inquinatur, verè tamen potest concedi, quòd ex infusione in corpus coinquinatur, habito respectu ad corpus cui infunditur, non ad Deum infundentẽ; Deus siquidem peccati causa nequaquam extat.

¶ Sed circa solutionẽ ad quintũ aliud suboritur dubium; An ne melius sit humanæ naturę non esse, quam esse in peccato originali. Suadeturq; affirmatiua pars. Primò ex illo: Bonum ei si natus nõ fuisset homo ille, & Iob 3. Pereat dies in qua natus sũ, & Hie. 24. Maledicta dies in qua natus sum, vbi ait Hier. melius est non esse, quam malè esse. Anselmus etiã in li. Cur Deus homo c. 21. Fateri necesse est, quòd pro uniuersa natura conseruanda peccatum vel minimum faciendum non est.

Ad tertiũ. An melius esset homini non esse, quam esse in peccato. Prim. arg. Mat. 26. Iob. 3. Hier. 20. Hieron. Ansel.

¶ Amplius, peius est malum culpę, quam pœnę, vt de se liquet; peccatum originale est malum culpæ, quod tollit esse gratiæ, non esse est malum pœnæ, quod tollit esse naturæ, ergo melius est non esse, quàm esse in peccato.

Secũdum.

¶ Ad hæc, si proponeretur alicui ad eligendum, mallet subire mille mortes, imò & annihilari, quàm peccare uel minimum peccatum. Confirmatur, & explicatur si eĩ animæ rationali daretur optio, potius eligeret in nihilum redigi, quam cõrahere peccatum originale, ergo melius est ei non esse, quàm sic esse; Pro elucidatione dico primo, ante quam homo labatur in peccatum, potius debet subire mille mortes, & ipsam sui annihilationem, quàm uel minimũ peccatum admittere. Hoc probãt rationes adductæ, quod vel ipsa ratio euidens conuincit. Est n. contradictio, ꝙ pro seruãda vniuersa natura liceat peccare: nã si licet, peccatũ nõ est, si est peccatũ, non licet. Insuper dico, ꝙ si fiat sermo de homine habente peccatũ originale, melius est sic esse, quã nõ esse, sic ait autor hic ad quintum & probo, quia talis habet facile remediũ, quo culpã, & dãnationẽ caueat, & fugiat. Dico tertiò, si fiat sermo de homine habente peccatũ post hanc vitam, melius est adhuc sic esse, quàm nõ esse; nam illi qui cum solo originali peccato discedunt, non habent pœnam sensus, neque tristitiam, sed tantum pœnã damni, imo secundum probabilem opinionem Theologorum, tales habebunt felicitatem naturalem, quæ uita desidera-

Tertium. Confir. Dubii resolutio.

rabilis est. Quarto dico, existentibus in inferno melius est non esse, quam esse. Hanc sententiam habent multi Theologi 4. dist. 50.

Obiectiones. Chrysost.

¶ Sed certè videtur tertium, & quartum dictum non recte conuenire. Quia ex sententia D. Chrysost. & omnium Theologorum, pœna damni, & carentia diuinæ visionis maior est qua cruciatus ignis æterni, sed istis igne æterno cruciatur, melius est non esse, quàm sic esse: ergo illis, qui carent diuina visione, melius est non esse; quam sic esse, contra tertiam conclusionem. Et confirmatur, quia qui cũ peccato originali discedunt, sunt dãnati, & infelices; quibus proinde est melius non esse, quam esse miseri.

Cõclusio.

Solutio.

Respondetur tamẽ quòd forsan qui in peccato originali discedunt, nõ intelligunt se esse priuatos diuina visione, de quo infra. Vel dico, esse discrimen maximum; quia qui sunt in inferno, habẽt miseriã, & infelicitatem ex omni parte nulli bono, lætitiæ ve coniunctam: at qui discedunt in solo originali peccato, non habent tristitiam, imò, vt Theologis placet, habent naturalem felicitatem, & ob id melius est eis sic esse, quàm omnino non esse.

¶ Ad argumenta in principio dicitur, ꝙ si aliquid probant, probant subinde ꝙ melius est non esse, quam esse in peccato veniali. Vel dico, solùm probare, ꝙ antequam homo in peccatum labatur, potiùs debet ipsam annihilationem sustinere quàm vel minimũ peccatum aggredi, quod docemus in prima conclusione.

ARTICVL. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm peccatum originale sit prius in animæ essentia quàm in potentijs.*

SVMMA TEXTVS.

AFfirmat cõclusio. Nãtale peccatum per originem causatur. Quare illud animæ, quod primò attingitur ab origine hominis, est primum subiectum peccati originalis. Attingitur autem anima secundum suam essentiam, ut terminus generationis; & forma corporis, ergo anima secundùm essentiam est primum subiectum peccati originalis. Sic etiam originalis iustitia immediatè concernebat essentiam animę tanquã subiectum, quod directè perficiebat, potentiæ verò magis ad personam attinere videntur, prout sunt principium actuum personalium. Vnde sunt ꝓpria subiecta peccatorum actualium, quæ sunt peccata personalia.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm peccatum originale prius inficiat volutatem quàm cæteras potentias.*

SVMMA TEXTVS.

COnclusio est affirmatiua. Nam si in infectione peccati originalis consideretur primò inhærentia eius ad subiectum, secundum hoc primo respicit essentiam animę, si postea consideretur inclinatio eius ad actum, respicit animæ potentias; sed illam potentiam prius, quę primam habet inclinationem ad peccandum, quę est uoluntas; ex quo sequitur quòd voluntas prius inficiatur, tanquam radix merendi, & demerendi.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE conclusione huius articuli sunt variæ doctorũ sententiæ. Sco. 2. di 32. q. 1. tenet, quòd est in voluntate, quod sic probat. ¶ Non enim in anima potest esse peccatũ, nisi ratione voluntatis, si enim non accedat consensus uoluntatis, non est peccatum, ergo præcipuè est in uoluntate.

Scoti sententia. Pri. argu. Scot. Secũdum. Tertium.

¶ Amplius, peccatum essentialiter est voluntarium, sed voluntarium collocatur in voluntate. ¶ Ad hæc id, quod fuit peccatum in Adam, origine transfusum in nobis est peccatum, ut dictum est, sed in Adam fuit peccatum, velle comedere de ligno, quod sine dubio fuit in voluntate. Præterea, inclinare ad actum, potius respicit potentias, quã essentiam animæ, at peccatum originale inclinat ad actum, ergo est in potentijs, & non in essentia animæ. ¶ Duran. verò 2. d. 31. q. 3 tenet, quòd est in appetitu sensitiuo, probatque. Nam præcipuus effectus iustitiæ originalis fuit componere appetitum sensitiuum cum ratione, & illum in officio continere, ergo præcipuus defectus originalis peccati est deordinatio appetitus sensitiui. ¶ Attamen D. Tho. hic tenet, quòd peccatum originale est in essentia animæ. Et ita sententia est valde probabilis. Nam nasci in peccato originali, nihil est aliud, quam nasci filium Adæ per actiuã generationẽ: at filiatio ad potẽtias nõ refertur, sed ad essentiã. Item, peccatũ originale est peccatũ naturæ, vt oẽs dicũt; sed anima rationalis cõstituit essentiã, & naturam. Ad hæc, originalis iustitia est idem cum gratia gratum faciente, vt ait D. Th. hæc verò est in essentia animæ, ergo peccatum originale, quòd est iustitiæ istius priuatio, est in essentia animæ. Et confirmatur: nam vt homo Deo sit gratus, & acceptus, non est necessarius actus potentiarum, vt patet in paruulis baptizatis; & adulti grati Deo efficiũtur per gratiam, quę est in essentia animæ: ergo & natura humana potest esse Deo inuisa per peccatũ quòd sit in essentia animæ, sine actu potentiarum. Præterea, prius natura anima coniũgitur corpori, quã habeat potentias infectas ex carne: sed mox vt carni infunditur, intelligitur humana natura filia Adæ, & inimica Dei: ergo peccatũ originale, primò & per se respicit naturã & nõ potentias. ¶ Sed dices, his argumẽtis probari, peccatum originale esse in toto homine, & nõ in anima. Respondeo, id verum esse ꝙ est in toto homine, sed ratione animæ rationalis, sicut totus homo intelligit ratione animæ rationalis. Quamobrem ad primum & secundum Scoti dico, quòd peccatum originale non est actuale, nec nostra voluntate commissum: ob id nec in uoluntate, nec in potentijs est. Ratio est, quia anima rationalis nequit esse culpæ subiectum actualis: nam eam, mediante potentia, actu habet. Vnde si fuerit aliqua culpa, quam non habeat mediante potentia, poterit esse in essentia animæ, huiusmodi est peccatum originale, quod non habet actum propium, sed per originem naturæ. ¶ Ad tertium, quod est difficile dico ex D. Th. q. 4. de malo, ar. 4. ad 5. quòd in Adam, persona infecit naturam, vnde peccatum illud prius infecit potentias, quàm naturam, in eo verò qui ab Adam descẽdit, natura infecit personam, ob id peccatum hoc prius inficit naturam quàm personam, & potentias. Vel dico, ꝙ peccatum in Adam fuit actuale, & non originale, vnde nõ est æqua ratio. ¶ Ad quartũ dico, ꝙ sicut gratia est in essentia animæ, ex qua manant virtutes ad recta opera exequẽda, ita sanè peccatum originale primò, & per se infecit naturam, ex qua sequitur inclinatio potentiarum in malum.

Ad argu. Scoti. Ad primũ & secũdũ: Ad tertiũ. D. Thom. Ad quartũ

¶ Ad argum. Dur. falsum esse dico, ꝙ præcipuus effectus iustitiæ originalis fuerit componere appetitum sensitiuum; imò potissimus effectus, & affectus fuit animam cũ Deo componere, & illam ei subdere perfectissimè. Et ista doctrina certissima est; nam in baptismo tollitur peccatum originale, & non deordinatio appetitus sensitiui, ergo peccatum originale non est in appetitu sensitiuo.

Durandi opinio. Argum. Durandi. D. Thom. & autoris sententia. Ad argu. Durandi.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo elucidatione notandum est, ꝙ in iustitia originali tria inueniebantur. Primũ, ipsum donum originalis iustitiæ: Secundũ, subiectio mentis ad Deum. Tertium, rectitudo uoluntatis, & aliarum potentiarum: Primum locum sibi obtinuit rectitudo uoluntatis: secundum uerò aliæ potentiæ inferiores. Sic dicimus in peccato originali: priuatio enim iustitiæ originalis pro formali, est peccatum originale essentialiter, prout suprà habitum est: primus verò defectus inde sequutus, fuit defectus subiectionis

Tria in iustitia originali.

ſubiectionis uoluntatis ad Deum: ſecundus fuit defectus ſubiectionis appetitus ſenſitiui, & aliarum potentiarum. Quomodo autem inter potentias inferiores ſit magis infecta potentia generatiua, concupiſcibilis, & ſenſus tactus, explicat autor artic. 4. huius quæſtionis.

EXPLICATIO ARTIC.

Doctores ſcholaſtici

HActenus de ſubiecto peccati originalis dictum eſt; nunc verò de pœna illius diſſerẽdum eſt. De hac materia diſſeritur a Theologis.

D.Thom.

2.d.33.& a D.Th. q.5.de malo. Sed d pœna peccati originalis ſunt variæ ſententiæ inter doctores. ¶ Prima dicit, ꝙ non tantum

De pœna originalis peccati, uariæ ſententiæ.

punitur pœna dãni: quæ eſt carẽtia diuinæ viſionis, ſed etiam pœna ſenſus poſitiua. Itaque dicit hæc opinio, infantes decedentes abſque baptiſmate, igne æterno eſſe puniendos. Hæc eſt ſententia Aug. ſub iis verbis: Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, Omnes homines, non ſolum ratione vtentes, ſed & infantes ſine baptiſmate decedentes, ignis ꝛterni ſempiterno ſupplicio eſſe puniendos, & alibi hanc ſententiam ex Euangelio comprobans, ſic ait; Sicut Euangelium loquitur, duas partes facturus eſt Chriſtus, dextram, & ſiniſtram: ſiniſtris dicturus eſt, Ite maledicti &c. dextris verò: Venite benedicti &c. nullus hic eſt relictus locus medius in quo infantes ponere queas. Et in vltima ſententia dicit Dominus; Ibunt iſti in combuſtionem æternam; iuſti verò in uitam æternam, & iterum. Oſtendit eodem genere pœnæ infantes non baptizatos, adultoſque, & dæmones affligi: oſtenditque poſt diem iudici duo ſolùm loca vitæ æternæ ſupereſſe, videlicet regnum cœlorum, & ignem æternum: at paruuli non baptizati non admittuntur in regnum cœlorum, vt habet ſana doctrina; ergo. Adducit etiam Auguſt. D. Pau. Rom. 5. dicentem, iudicium ex vno in cõdemnationem: ergo illud delictum meretur condemnationem, & Ephe. 2. dicitur, ꝙ propter peccatum originale ſumus filiæ iræ: ergo illud peccatum meretur iram, & cruciatum. Temperat tamen Auguſtinus ſuam ſententiam, dicitque, hanc pœnam infantium eſſe mitiſſimam omnium. Gregorius ſequitur omnino Auguſtinum. Et probatur hæc ſententia.

Prima, Prim. arg. pro prima ſententia. Aug. li. de fide ad Petrum c. 23. Sermone de baptiſmo paruulorum. Li. 5. hypogneſticon. Rom. 5. Ephe. 2. Aug. li. 1. de peccatorum meritis cap. 16. & in Enchiri. c. 93. & li. 5. cõtra Iulian. Greg. li. 9. mora. c. 12

¶ Primò, ſequeretur, ſi iſta ſententia uera non eſt, quòd inæqualia peccata, æquali ſupplicio puniantur in iudicio diuino. Patet hoc in duobus hominibus, quorum alter diſcedat in peccato uno mortali; cum originali; alter verò in vno peccato mortali, alteri æquali: in tali caſu vterque punietur carentia diuinæ viſionis, & quod attinet ad ſenſus cruciatum, æquales erunt, quandoquidem originale peccatum non meretur pœnam ſenſus.

Prima ratio pro hac ſentẽtia.

¶ Amplius ſequitur, quòd ij paruuli non perſoluerent alias pœnas, quàm illas quas perſoluere debebant, ſi eſſent conditi in puris naturalibus; nam etiam tunc priuarentur viſione diuina.

Secun. ratio.

¶ Ad hæc, ſi quis moriatur cum peccato originali, & ſimul cum uenia li, punietur pœna æterna; & nõ ratione peccati venialis punitur pœna æterna ſenſibili, vtpotè quia peccato veniali non debetur pœna æterna, ergo ratione peccati originalis.

Ter. ratio.

Quar. ratio.

¶ Amplius, hi paruuli in iudicii die debent comparere, ſuntque ſuam cauſam audituri: ſed tunc ſolum duo ſitus iudicandorum erunt, alteri quidem admittendi in gloriam; alteri in ignem æternum: at verò paruuli non admittentur in regnum cęlorum.

Quinta ratio.

¶ Præterea maiori culpæ maior pœna debetur, ſed peccatum originale maius eſt quàm venlale; tum, quia ſubtrahit gratiam quam non tollit peccatum veniale; tum, quia punitur pœna æterna, & non peccatum veniale; cum ergo peccato veniali correſpondeat pœna ſenſibilis, multò magis correſpondebit originali.

Sexta ratio.

¶ Inſuper, peccata grauius puniũtur in futura uita quã in præſenti, eſt. n. hic miſericordiæ locus: at peccatum originale in hac uita habet pœnã ſenſus; quia paruuli qui tantum habent peccatum originale, patiuntur graues pœnas, & nõ iniuſtè: ergo ĩ futura vita habebunt pœnam ſenſibilem.

Septi. ratio.

¶ Vltimò, animæ obeũtium abſque baptiſmate ducuntur ĩ Limbũ, id eſt, in tertium ſinum ſuper purgatoriũ apud inferos, vt habet ſana doctrina: ibique incluſę detinentur, nec exire permittũtur, & animæ ſeparatę aptè cognoſcũt ꝙ locus iſte ſibi naturaliter non debetur, quodque datus ſit eis in carcerem, ergo propterea ſenſus pœnam neceſſariò habent.

Secunda opinio Magiſtri &. D. Thom.

¶ Secunda opinio dicit, hoc peccatum puniri ſola pena damni, quæ eſt diuinæ gloriæ, & uiſionis carentia. Sic docẽt, Magiſter, & D. Th. & omnes Theologi, dempto Arimi nenſi. probatur iſthæc opinio. Nam in c. Maiores, de baptiſmo, & eius effectu definitur, quòd pœna peccati originalis eſt diuinæ uiſionis carentia; actualis uerò peccati pœna eſt tormentum ignis æterni. Inſuper Auguſtinus dicit paruulorum pœnam eſſe mitiſſimam, ergo ſolam eſt priuari diuina gloria. Ad hæc, adducitur in huius confirmationem illud; Quantum glorificauit ſe, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, at illi paruuli non ſe glorificarunt in illo antiquo delicto, ergo non habent tormentum ſenſus. Præterea, antè baptiſmum, ut dicunt Theologi, requiritur aliquis dolor de peccato actuali, ad peccatũ verò originale nullus dolor eſt neceſſarius, vtpote, quod uoluntate propria non eſt commiſſum, ergo hoc peccatum in futura uita non meretur cruciatum, quod in hac vita nõ meruit dolorem. Vltimò, ſi infantes puniuntur eodem tormento in inferno, quo adulti, ſequitur quòd Deum odio haberẽt, & contra eius iuſtitiam, & potentiam blaſphemarent; quod nullus concedit. Sed huius opinionis autores dicũt, quòd infantes Deum diligent, ut bonorum naturalium principium, ea dilectione quæ per naturam haberi poteſt, ſicque habebunt felicitatem naturalem. Sic ait autor 2.d.33.q.2. arti.2.& q.5.de malo.articu.3.

Apoc. 18.

Auguſt.

D.Thom.

Ter. opinio.

Alij dicunt, quòd peccatum originale, ſi propriè loquendum eſt, propriè nec damni, nec ſenſus pœna punitur; nã de ratione pœnæ eſt ꝙ ſit contraria voluntati, & afferat triſtitiam, ſed paruuli diſcedentes ſine baptiſmate carẽtes diuina uiſione, non ob id triſtantur, nec aliquid ſuæ voluntati contrarium patiuntur, ergo non eſt propriè pœna. Et confirmatur, nam, ſi propriè loquendum eſt, pœna, & triſtitia eſt de his, quæ nobis nolentibus accidunt, at paruulis illis nihil contingit eis nolentibus, ergo propriè pœna nõ eſt. Amplius, illi non magis triſtantur de diuinæ gloriæ priuatione, quàm ſi eſſent conditi in puris naturalibus, ergo propriè non habent pœnam.

Quarta sẽtentia. Argumentum quartæ ſententiæ.

¶ Sed & alii dicunt, ꝙ pœna infantium diſcedentium cum ſolo originali peccato, eſt ualde magna, ſuſtinent enim carentiam uiſionis diuinæ, & gloriæ, quam eſſe maius ſupplicium, quàm omnia gehennæ tormenta, teſtatur Chryſoſtomus, ergo non habent mitiſſimam pœnam, ſed grauiſſimam. ¶ Vltima ſententia eſt, quòd infantes igne non cruciantur, ſed triſtantur valde, uident enim ſe excluſos a cæleſti regno, diuinaq; gloria priuatos propter peccatum originale, omnis tamen iſta triſtitia refertur ad pœnam damni, ob idque uerè dicitur, quòd puniuntur ſola pœna damni. Et probatur.

Chryſoſt. hom. 24. ſ Matth. & ho. 47. ad populum & epiſt. 5. ad Theodorum. Vltima sẽtentia. Argum. quintæ sẽtentiæ.

¶ Triſtitia eñ eſt de ijs quę nobis nolentibus accidunt, ſed infantes vident ſe eſſe priuatos diuina gloria ob pecca

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm præfatæ potentiæ ſint magis infectæ quàm aliæ.

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Potẽtia generatiua, & vis concupiſcibilis, & ſenſus tactus, ſunt magis infectæ, quàm aliæ potentiæ animæ. Nam corruptio originalis transfunditur per actum generationis: potentia verò generatiua continet tactus delectatio-

¶ Concluſio in ſolutione primi. Peccatum originale ex ea parte qua inclinat ad peccandum, præcipuè attinet ad uoluntatem, ut diximus articulo præcedenti: ſed ex ea parte qua traducitur in prolem, proximè pertinet ad prædictas potentias, remotè verò ad voluntatem.

nem, & maximam habet concupiſcentiam: ideò in iis rebus magis apparet, videlicet in tactu, in vi concupiſcibili, & in ui generatiua.

tum originale, nolentque intantum detrimenti ſe eſſe prolapſos: ergo triſtantur. Ad hæc, ij vident ſe ad naturalẽ beatitudinem deſtinatos eſſe, & hanc non habere, ergo. Et iſtud argumentum eſt maximi momenti, ſi teneamus noſtram beatitudinem naturalem eſſe videre Deum facie ad faciem. Inſuper, ij paruuli ſunt in loco horrido circa damnatos, ſuntque in carcere, vnde eis egredi non licet, ſunt in perpetuis tenebris, ut habetur ca. Nulla. de conſecratione diſt. 4. ſunt etiam in morte perpetua, vt dicitur c. Ad limina 20 quæſt. 1 ergo triſtantur magnopere. Sed quòd de originali peccato triſtentur, manifeſtatur primò, quia uident ſe diuina gloria priuatos propter peccatum originale. Secundò, illud peccatum diuinæ diſplicet uoluntati: ergo meretur de iuſtitia diſplicentiam humanæ volũtatis. Tertiò, ſequitur aliàs quòd adultus habens originale peccatum, & cognoſcens illud per fidem ſupernaturalem, poſſet habere hunc actum: non mihi diſplicet peccatum originale.

Cõcluſio.

Autoris tẽ ſura.

¶ Inter has opiniones veriſſime cenſere, difficillimum eſt. Et certè prima opinio dura eſt; quam qui ſequuntur, paruulorum tortores dicuntur, eſtque iam ab omnibus exploſa. Vnde ad primum eius argumentum ex Diuo Auguſtino, & D. Gregorio, dicit Diuus Thomas eos per ignem, gehennam, tormenta, nihil aliud ſignificare, quàm diuinæ gloriæ priuationem, quam per exceſſum, & hyperbolicè tam duris uocabulis ſignificarunt, vt magis execrabilem efficerent Pelagianorum errorem, aſſerentium nullum in paruulis eſſe peccatum. Vel dicatur, quòd Auguſtinus ita ſenſit. Et ad Paulum dico, quòd expulſio a regno cęlorum, & diuinæ gloriæ priuatio, eſt vera damnatio, effectus iræ, & ſupplicii. Ex iis reſpondetur ad illud de die iudicii. Nam qui mittuntur in ignem æternum, patentiſſimè audiunt cauſam ſuæ damnationis eſſe peccata actualia. Eſuriui, dicit Dominus, & non dediſtis mihi manducare, &c. At paruuli tantum illa ſententia mitiſſima damnabuntur. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei.

Ad autoritates primæ ſententiæ.

Ad primũ rationem. Abulenſ. Matth. 24. q. 789.

¶ Et ad rationes in confirmationem allatas, ad primam dico, concedendum eſſe non grauiùs puniri qui diſcedit cum peccato originali, & vno actuali, quàm qui diſcedit cum vno actuali, & ita admittit Abulenſis. Nec aduerſatur diuinæ iuſtitiæ, quòd peccato originali, quod propria voluntate non eſt commiſſum, pœna ſenſus non correſpondeat. Vel dico, ꝙ qui diſcedit cũ peccato originali, & mortali, maiorem habet pœnam damni: priuatur namque diuina gloria duplici titulo.

Ad ſecũdã.

¶ Ad ſecũdam dicitur, quòd ſi homo eſſet cõſtitutus in puris naturalibus, careret certè diuina viſione: hæc tamen carentia nõ eſſet pœna, ſed defectus, & excluſio a regno, eſſet mera negatio naturalis. Quia tamen in exordio humani generis natura humana eſt conſtituta in iuſtitia originali, & in gratia, & cum iure ad regnum cœlorum; expulſio ab eo eſt vera condemnatio, & ſupplicium.

Ad tertiã.

¶ Ad tertiam nõ admitto caſum eſſe poſſibilem, de quo infrà. Sed ſi poſſibile eſt, quòd quis cum originali, & venia li peccato diſcedat, dico quòd tale peccatum punietur pœna ſenſus æterna; æternitas enim pœnæ conſequitur ad priuationem gratiæ, ex qua prouenit quòd perpetua ſit culpa: & hinc veriſſimè dicitur, quòd peccatum veniale, in eo qui diſcedit cum peccato mortali, punitur pœna æterna, quia hæc culpa nunquam dimittitur ob carentiam gratiæ.

Ad quartã. Durandi falſa exiſtimatio. Act. 10. Matt. 25. Rom. 14. Apoc. 1.

¶ Ad quartam, Dur. 2. d. 33. q. 3. videtur dicere, ꝙ paruuli non debent comparere in die iudicii. Hæc tamẽ ſententia ab vniuerſis Theologis deſeritur 4. d. 47. nam Act. 10. dicitur quòd Chriſtus conſtitutus eſt iudex mortuorum & vinorum, in quo omnes homines comprehenduntur, & Matth. 25. Congregabuntur ante eum omnes gentes, & Ro. 14. Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti, & Apoc. 1. Veniet & videbit eum omnis oculus &c. Dicendum ergo, quòd paruuli in die iudicii comparere debent, vt videant gloriam Dei, & Chriſti, condemnabuntur illa ſententia; Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto &c.

Ad quintã

¶ Ad quintam dicitur, quòd peccatum originale, & veniale habent ſe ſicut excedens, & exceſſum, excedit uenia-le, ꝙ propria voluntate commiſſum eſt, ob idque ſenſibilẽ promeretur pœnam: excedit verò originale, quia priuat diuina gratia; & amicitia, vnde & punitur carentia diuinæ viſionis, ad quam non niſi per gratiam peruenitur.

¶ Ad ſextam dico, non eſſe eandem rationem de pœna peccati originalis ante mortem, & poſt mortem: nam pœna huius vitæ oritur ex principijs naturæ, & ſimiliter ex peccato originali, ut a remouente prohibens, ut diximus: pœna verò poſt obitum oritur ex inordinatione diuinæ iuſtitiæ, quæ exigit, peccato propria voluntate non contracto, ſolam pœnam damni correſpondere, ac priuationem diuinæ iuſtitiæ, vt dictum fuit. Ad ſextã.

¶ Ad ſeptimam dico, eſſe veriſſimum animas paruulorum detineri in limbo ſubtus terram, ſed inde nulla afficiũtur triſtitia: tum, quia ille locus illis non eſt datus in pœnam, ſed quia illis melior non debetur, ſicut & Patres inibi erant ante Chriſti aduentum: tum, quia ex illo loco nõ impediuntur animæ ſeparatæ a ſuis intellectualibus operationibus. Ad ſeptimam.

¶ De opinione ſecunda dico, quòd eſt valde probabilis, & approbatur ab omnibus Theologis, ſecundo, diſt. 33. rationibus adductis; ſed tamen non eſt de fide, & Innocentius tertius c. Maiores, dicat pœnam peccati originalis eſſe carentiam diuinæ viſionis, actualis verò pœnam ſenſibilẽ: hocque non dicit definiendo, dicit tamen arguendo pro altera concluſione. Quid ſit de ſententia. D. Thom. dicendum. Innocẽtius tertius.

¶ De tertia verò opinione dico, eſſe contra fidem dicere ꝙ paruuli non ſunt futuri in vera pœna, & damnatione: vnde Ro. 5. dicitur; Iudicium quidem ex vno in cõdemnationẽ. & Eph. 2. dicitur, ꝙ ob hoc delictum naſcimur filii iræ; id eſt, digni ira, & damnatione. Certè idem eſt dicere, ꝙ peccatũ originale non punitur aliqua pœna, & ꝙ ꝓpriè peccatum non ſit: nam omne peccatum meretur ſuppliciũ coram Deo, nec Deus vllum relinquit inultum: ergo ſi ꝓpriè non punitur, propriè peccatum nõ eſt. Ad hæc, omnes patres, & doctores dicunt peccatum originale puniri aliqua pœna: ergo oppoſitum dicere hæreticum eſt. Hæreticũ eſt dicere, paruulos non futuros in vera pœna. Rom. 5. Ephe. 2.

¶ Quartam itidem ſententiam maximam præ ſe ferre falſitatem dico, & contra omnes Theologos dicentes, infantes mitiſſima pœna plectendos.

¶ Ob id ad argumentum dico, quòd grauitas pœnæ poteſt conſiderari uel ex parte boni quo priuatur homo per malum pœnæ; ſicque diuinæ uiſionis carentia eſt omnium pœnarum maxima, uel etiam conſideratur per comparationem ad eum qui punitur, & ſic tantò grauior eſt pœna, quantò magis eſt connaturale bonum quod ſubtrahitur, & magis proprium, ſicut ſi auferatur ei patrimonium proprium, maior pœna eſt quam ſi impediatur ne perueniat ad regnum, quod ei non debetur: Sic ſola diuinæ uiſionis carentia mitiſſima pœna eſt, eſt enim diuina uiſio beneficium ſupernaturale, quod naturæ noſtræ non debetur. Alii qui dicunt ad hoc, ſententiam D. Chryſoſtomi eſſe veriſſimam de adultis, non verò de paruulis; nam adulti uident ſe propria uoluntate, & nequitia, diuina gloria eſſe priuatos, non autem infantes. Ad argũ. quartę ſententiæ. Grauitas pœnæ. Abulenſ. Mat. 25. q. 662.

¶ De quinta opinione dico eſſe ualde probabilem, argumẽtaq; quibus nititur eſſe optima, quæ amplificat magnopere Abulenſis. Sed aduertito hanc ſententiam eſſe contra D. Thomam & omnes Theologos 2. di. 33. & impugnatur argumentis adductis pro ſecunda opinione. Præterea, ſi paruuli triſtãtur, talis triſtitia parua eſſe nequit, cũ ſit de tãti boni amiſſione, ſicque non erit mitiſſima. Rurſus, non videtur eſſe rationi cõſonum ꝙ ſubtrahatur ab eis pœna ſenſibilis, tribuaturque eis afflictio interior, quæ magis pœnalis eſt, contrariaq; pœnæ mitiſſimæ quam ponit Auguſt.

¶ Ad argumenta autem dico primò, quod paruuli non agnoſcunt ſe eſſe priuatos diuina gloria propter peccatum primorum parentum, talis enim cognitio attinet ad fidẽ, diuinamque reuelationem: paruuli vero ſolam habent cognitionem naturalem; quare non triſtantur de carentia viſionis diuinæ, quam non nouerunt. Secundò, dato ꝙ id optimè cognoſcerent, non ob id triſtitia afficiuntur, cognoſcunt enim ſe nunquam aptitudinem habuiſſe ad gloriam cœleſtem obtinendam. Cognoſcunt itaque infantes illam pœnam eſſe iuſtiſſimam, ſciuntque optimè nullo proprio demerito fuiſſe inductam; nullaque ratione eos potuiſſe cauere, ſciunt omnem diſplicentiam eſſe illis penitus inutilem: quamobrem ſapienter ſuſtinent, & ab omni dolore, & triſtitia abſtinent, maximè cùm habeant felicitatem naturalem, ſecundum multorum Theologorum probabilem opinionem. Et id pro hac quæſtione ſufficit notaſſe. Ad argum. quintæ ſententiæ. Paruuli nõ cognoſcũt ſe eſſe priuatos gloria ob peccatũ Adæ.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

1. Ti. vlti. COnclusionem huiusce articuli docet Pau. 1. Timoth. vlti. dum ait; Radix omnium malorum est cupiditas. Quodque loquatur de appetitu diuitiarum, patet: præmiserat enim, q̃ qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem, laqueumque diaboli, & in multa desideria nociua; radix em̃ omnium malorum est cupiditas. Idq; patet: nã Græcè ibi dem dr̃, philargitia, quã Amb. vertit, id est, auaritia, & pecuniæ studiũ; dum enim auarus suã insaturabilem cupiditatem explere studet, furta, sacrilegia, homicidiaq; aggredi non desinit, vt verissimè exclamat Poeta.

Ambr.

Cõclusio.

Quid nõ mortalia pectora cogis,
Auri sacra fames,

Sed multò verùs Eccles. 10. dicitur, Auaro nihil est scelestius; habet enim animam suam venalem, & in vita sua proiecit intima sua, & proculdubio Apost. loco dudum citato optimè explicat vim hui⁹ peccati. Quã quidã appetẽtes, ait ipse, errauerunt a fide. Vide quam detestabile sit studium pecuniæ, qd a vera fide, & religione abducit, hominesq; quàm maximis atterit doloribus, & ad modũ spinarum cor hominis ex omni parte eruenrat. Et nota quòd Hebrçi accipiunt dolores pro sceleribus, & malis culpæ: vox enim Hebræa, Amal, significat defatigationem, dolorem, peccatum. Cum ergo ait Paulus; Et inserunt se doloribus multis; hebraizat, significatque auaritiam nunquam esse solam, sed multitudinem peccatorum sibi habere annexam. Hanc ob rem cupiditas duplici de causa radix est omnium malorum. Prima, quia cupidus paratus est obedire omni sibi offerenti pecunias, ad oẽ malum admittendũ, bonumq; fugiendũ: q̃ dicit Sapiẽs, quòd habet animam suam venalem. Secunda, quia per pecunias nancisci tur facultatem perpetrandi omnia facinora: ob idque ait Sapiens; Pecuniæ obediunt omnia.

Eccles. 10.

Cupiditas duplici ex causa est radix peccatorum.

¶ Hinc sequitur, quàm fæde erret Duran. 2. distin. 42. quæst. 4. vbi reprehendit D. Thom. quòd explicat Apostolum loco citato, de pecuniarum appetitu: arguitque cõtra hoc: quia cupiditas pecuniarum potiùs est ad retinẽdum, quàm distribuendum; ergo potius impedit malorum consecutionem desideriorum, quæ per pecuniæ elargitionem adimpleri solent; quàm adiuuet. Et confirmatur, nam auari, vt experimur, a multis peccatis abstinent, ne pecuniã expẽdant. Respondetur ad hoc, quòd cupiditas pecuniarũ cõprehendit sub se omnes particulares differentias. s. cupiditatem congregandi, & retinẽdi, & cupiditatem habendi ad distribuendum, vt patet Cõclusio. 1 iis qui conferuãt ad distribuendum militibus, vel meretricibus. Itaque cupiditas non tantũ ex retentione expẽdi debet, vt imaginatur Dur. Et licèt auaritia in aliquibus impediat multa peccata, de se tamen nata est nutrire omnigena peccata, ob idque radix, & pabulum omnium peccatorum meritò nuncupatur. ¶ In solutione ad primum notari potest, q̃ forsan paupertas spiritus dici potest omniũ bonorum radix, sicut & cupiditas radix est omniũ malorum: & ita Dominus ponit primam beatitudinẽ, paupertatem spiritus.

Duran. malè D. Thom. impugnat.

Mat. 5.

QVAESTIO LXXXIIII.

De peccato, vt causa alterius peccati, in quatuor articulos diuisa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm cupiditas sit radix omnium malorum.

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est. Si cupiditas accipiatur pro appetitu inordinato diuitiarum, verissimè dicitur quòd est radix omnium malorum. Pro cuius explicatione obseruandum, quòd cupiditas secundum nonnullos tripliciter dicitur, vno modo, prout est diuitiarum inordinatus appetitus; sicque est peccatum speciale. Alio modo, prout significat ordinatum appetitum cuiuscunque boni temporalis; sicque est genus omnis peccati. Alio modo sumitur quatenus significat inclinationem quandam naturæ corruptæ ad appetenda bona corruptibilia inordinatè; & sic dicunt cupiditatem radicem esse omnium peccatorum: nam ex amore rerum temporalium omne peccatum procedit. Et quàmuis hæc vera sint, Apostolus tamen loquitur de cupiditate, secundum quòd est inordinatus diuitiarum appetitus, quæ etsi sit speciale peccatum; est nihilominus radix omnium peccatorum, ad similitudinem radicis arboris, quæ alimentum præstat toti arbori; quia per diuitias homo acquirit facultatem perpetrandi quodlibet peccatum, & adhibendi desiderium cuiuscunq; peccati: quia ad habenda temporalia bona, potest homo per pecuniam iuuari, cùm pecunię omnia obediant.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm superbia sit initium peccati omnis.

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est. Superbia, prout dicit appetitum inordinatum proprię excellẽtiæ, est initium omnis peccati. Probatio D. Thom. sic procedit. Aliqui, dicunt superbiam vno modo significare appetitum propriæ excellentiæ; & sic esse speciale peccatum: alio modo importare quendam Dei contemptum, & eius præcepto non subdi: & sic esse peccatum generale: alio modo importare quandam inclinationem ad huiusmodi contemptum ex inclinatione corruptæ naturæ; & sic esse initium omnis peccati: atque in hoc differre a cupiditate; quia cupiditas respicit peccatum ex parte conuersionis ad bonum commutabile, ex quo peccatum quodam modo nutritur, & fouetur; vnde &c dicitur radix. Sed superbia respicit peccatum ex parte auersionis a Deo, cuius præcepto homo subdi recusat; ob idque initium nuncupatur; nam ex parte auersionis incipit malum. Licèt autem hęc vera sint, tamen sapiens Ecclesia. 10. loquitur de superbia, prout est inordinatus appetitus propriæ excellentiæ. Quapropter dicendum est, superbiam, prout est inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, esse initium omnis peccati, quia in actibus voluntariis, cuiusmodi sunt peccata, duplex ordo inuenitur, intẽtionis, scilicet, & exequutionis. In primo, finis habet rationem primi principii, finis verò in rebus acquirendis est, vt homo per illas habeat perfectionem suam singularem, & excellentiam. Vnde verissimè dicitur, quòd initium omnium peccatorum sit appetitus propriæ excellentiæ. In secundo verò, primum quòd offert facultatẽ ad omnia scelera perpetranda, sunt diuitiæ, ideo

EXPLICATIO ARTICVLI.

CONclusio huius articuli docetur Eccles. 10. vbi Sapiens dicit, Initiũ omnis peccati superbia. Sed quòd sit sermo de appetitu excellentiæ, patet ex illis quæ subdit: dicit enim; Sedes superborum Deus destruxit, & multa talia in ibi interserit contra hoc vitiũ. Idem patet ratione euidenti, quia in actibus voluntariis, cuiusmodi sunt peccata, duplex ordo inuenitur, intẽtionis, scilicet, & exequutionis. In primo, finis habet rationem primi principii, finis verò in rebus acquirendis est, vt homo per illas habeat perfectionem suam singularem, & excellentiam. Vnde verissimè dicitur, quòd initium omnium peccatorum sit appetitus propriæ excellentiæ. In secundo verò, primum quòd offert facultatẽ ad omnia scelera perpetranda, sunt diuitiæ,

ideo rectè dicitur, quod omnium malorum radix eſt cupiditas.

Duran. Arg. Dur. contra cõ. artic. ¶Sed animaduertito, quòd Durand.2. diſt.42.quæſt.4. reprehendit definitionem huius articuli, arguitque ſic. Multa peccata oriuntur ex puſillanimitate,luxuriaq? quæ ad ſuperbiam reduci nequeunt. Idcirco ipſe illud Eccl. 10. explicat dupliciter. Primò ſic, ꝙ initium peccati ſit omnis ſuperbia,id eſt, de omni ſuperbia nota ſunt ſequi alia quędam peccata:neceſſe enim eſt vt ſuperbus inuideat,vt ait Auguſt. Auguſt. Sed iſta explicatio temeraria eſt,quia noſtram lectionẽ approbat Hieron. Hiero. & approbant Septuaginta; imò & quod maius eſt, cõprobat Conc. Tri. a cuius definitione diſcedere, temerarium eſt. Secundò explicat ſic; ꝙ a ſuperbia initium ſumpſerit omnis noſtra perditio; & iſte ſenſus non eſt omnino diſſentaneus;ſed congruẽtior multò expoſitio D. Thom. ea eſt, quòd ſuperbia ſit omnium facinorum initium, ſicut per oppoſitum humilitas omnium virtutũ radix eſt. Cui cõſonat illud, Ante contritionẽ præcedit ſuperbia, & ante ruinã exaltabit ſpiritus. Contritio iſthic ſumitur in malam partẽ, ſicut & in illo, Contritio,& infelicitas in viis eorum &c. Hanc obrem ad argumẽtũ Duran.dico, quòd timiditas,& intemperantia ex ſuperbia oriuntur; nam tam bonum delectabile,ad quod cõuertitur intemperãs, quàm bonum euaſionis,ad quod conuertitur timidus;cùm ſit bonũ, poteſt apparere vt aliquid conducens ad propriam excellentiam &c. Hinc ſequitur primò, primum concupitum, propriam eſſe excellentiam, ſicut & finis omnium aliorum eſt. Sequitur ſecundo, primum peccatum eſſe ſuperbiam. Sequitur tertio, primum Angelorũ peccatum fuiſſe ſuperbiam;imo ait autor 1.part.quæſt.63. art.2.ꝙ non potuit eſſe niſi ſuperbia. Sequitur quartò,primorum parentum peccatum fuiſſe ſuperbiam:& ob id dueꝫ dictum fuit a diabolo. Eritis ſicut dii, de quo inquirit D. Thom. D. Thom.2.2.quæſt.163. ut eſt peccatum ſpeciale, eſſe initium omnis peccati; quia finis in omnibus temporalibus bonis acquireudis, eſt, vt homo per illa habeat quandam perfectionem ſingularem, & excellentiam. Et ſic ex parte intẽtionis ſuperbia eſt peccati initium: ex parte executionis, cupiditas, quæ adimplendi omnia peccati deſideria opportunitatem præbet. Quare auaritia radix malorum appellatur.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm præter auaritiam, & ſuperbiam ſint alia peccata ſpecialia quæ dici debeant capitalia.*

SVMMA TEXTVS.

Cõcluſio. AFfirmat concluſio.Nam, præter illa peccata ſuprà commemorata,quędam dicuntur vitia capitalia,ex quibus alia vitia oriuntur; præcipuè ſecundum orlginem cauſæ finalis, quæ eſt origo: vnde vitium capitale non ſolum eſt aliorum principium,ſed & directiuũ, & quodammodo aliorũ ductiuum; ſemper enim ars,vel habitus ad quem finis ſpectat, principiatur, & imperat circa ea,quæ ſunt ad finem &c.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm conuenienter dicantur ſeptem vitia capitalia.*

ARTIC. SEXTVS.

Concluſio AFfirmat concluſio.Dicuntur namq; illa capitalia vitia, quorum fines habẽt quaſdam primarias rationes mouendi appetitum: & ſecundum diſtinctionem harum, capitalia vitia diſtinguuntur:Aliquid enim appetitum directè, & per ſe mouet;vt bonũ ad proſequendum, & malum ad fugiendum. Alio modo indirectè, & per aliud,vt aliquis proſequitur aliquod malum,ob aliquod bonum adiunctum, vel fugit aliquod bonum propter aliquod malum annexum. Sed bonum hominis triplex eſt. Primò,eſt quoddam bonum animæ,quod ex ſola apprehenſione habet rationem appetibilis: vt excellentia laudis & honoris, quod inordinate proſequitur inanis gloria. Secundò, quoddam bonum corporis, quod vel attinet ad conſeruationem indiuidui, vt cibus, & potus, quod inordinatè proſequitur gula: aut ſpectat ad ſpeciei conſeruationem,ſicut coitus; & ad hoc ordinatur luxuria. Tertiò,quoddam bonum eſt exterius, vt diuitiæ: & ad hoc auaritia ordinatur. Quæ quatuor vitia inordinatè fugiunt quatuor mala contraria. Vt autem quis bonum fugiat, ob aliquod malum coniunctum, dupliciter accidit: nam aut eſt reſpectu proprii boni; ſicque eſt accidia, quæ de bono ſpirituali triſtatur ob laborem corporalem adiunctum; aut eſt de alieno bono, quòd ſi ſit ſine inſurrectione, inuidia eſt, quæ de alieno bono triſtatur,quatenus excellentiæ propriæ impeditiuum eſt; ſi uerò eſt quadam cum inſurrectione ad vindictam, attinet ad iram: & ad eadem vitia etiam pertinet proſecutio mali oppoſiti.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN his articulis, tertio,& quarto, agit D.Tho.de vitiis, ſeu peccatis capitalibus, quæ ſunt ſeptem, nempe inanis gloria, inuidia, ira, auaritia,accidia,gula, & luxuria, quæ ſic numerat D.Greg. Atqui ex doctrina horũ articulorum tria ſunt breuiter memoriæ commẽdanda. Primum,ꝙ vitiũ capitale dr, ex quo alia vitia frequẽter oriuntur,maximè ſecundũ rationem cauſæ finalis, non quidem ſecũdum quòd peccans poteſt ad finẽ vnius peccati alia peccata ordinare, hoc enim non cadit ſub ſcientia & arte, ſed ſecundum naturalem habitudinem ipſorum finium peccatorum in ordine ad obiecta aliorum peccatorum. Et ita dicũtur quædam uitia capitalia, quorum fines habent quaſdam primarias rationes mouendi appetitum. Greg.l.31. mor. c.31. Quidnam ſit capitale uitium.

¶Secundò nota quòd auaritia non ponitur uitium capitale,ſolùm ſecũdũ rationem cauſę finalis,ſed potiꝰ prout præſtat executionem ad alia peccata,& ſic dicitur radix omnium malorum. Et propterea nõ dixit autor,quòd capitalia peccata conſiderãtur ſecũdum quòd habent rationem finalis cauſæ, ſed præcipuè ſecundũ quòd habẽt rationem cauſæ filialis. Ex quo ſequitur, ꝙ auaritia ex hac parte eſt vitium capitale minus, ex proprio obiecto, quia verſatur circa vtile, quod ſe habet ut medium ad alios fines. Auaritia qua rõne uitiũ capitale dicat.

¶Tertiò nota, quòd ſuperbia nõ numeratur inter uitia capitalia a Diuo Gregorio, quia potius habet locum reginæ omnium capitalium uitiorum, quoniam finis ipſius eſt uniuerſaliſſimus inter omnia uitia, ſed ponitur uanagloria primum peccatum capitale, quia eſt potiſſima, primaque ſuperbiæ filia.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVæſtionem in his duobus articulis propoſitam elucidant Doctores in 2.d. 34. & D. Th q. 2. de malo ar. 11. & 12. 1. p. q. 48. ar. 4. Pro cuius maiori explicatione nõnullę dubitationes ſunt exponendæ. Prima eſt; vtrum hoc bonum naturæ, quod eſt inclinatio naturalis ad virtutem, ſit in omnibus æquale. Vtrùm inclinatio naturalis ad virtutẽ ſit in oĩb⁹ æqualis.

Hęc dubitatio oritur ex alia; vtrum vna rationalis anima ſit perfectior alijs, tũ in ſeipſa, tum in proprietatibus naturalibus, Cuius quæſtionis affirmationem magnis argumentis cõfirmauimus, cũ in 1. p. de animarum inęqualitate egeremus, contra doctiſſimum Soto & alios Doctores: qui contrarium, nõ ſine magno errore defendere vehementer laborarunt. Ex qua ſentẽtia, ſi vera eſt, liquidò conſtat, quòd vna anima ſit nobilior altera, tum in ſe, tum in potẽtijs, & proprietatibus naturalibus quæ ex ea conſequuntur. Rurſum conſequitur, quòd habitus naturalis, puta ſyndereſis, quæ docet hæc primaria principia; qd tibi non vis, alteri ne feceris, bonum eſt faciendum, malum fugiẽdum: & alii habitus primorum principiorũ ſunt perfectiores in vna anima, quã in altera: neque hæc differentia, quòd vnus intelligat perfectiùs quã alius, habeat maiorem ſolertiam, & perſpicacitatẽ, ſit magis ad virtutẽ inclinatus; prouenit ſolum vel a corpore, vel a ſenſibus, ſed pręcipue ab ipſa rationali anima: cuius ſententiæ, omni dubio procul, autor eſt D. Tho. 1. p. q. 85. art: 8 ad quem locũ huius rei fuſior tractatio referenda eſt.

D. Thom. Vtrũ inclinatio naturalis ad virtutem per bona opera augeatur.

¶ Secunda dubitatio, vtrùm hæc naturalis inclinatio ad virtutem per bona opera augeatur. Cauſa huius dubitationis eſt: nam inclinatio naturalis ad virtutem eſt proprietas quæ conſequitur rationalem animã: at proprietas non ſuſcipit magis & minus, ſicut nec ipſa eſſentia animæ. Idẽ confirmatus. Nam intellectus, aut voluntas, propter rationem dudum demonſtratum, nunquam augeſcunt: idem igitur erit iudicium de inclinatione naturali ad virtutẽ. Contrarium probant hæc argumenta. Primum; Bonum efficacius eſt ad agendum, quam malum. ſed malum diminuit bonum naturæ, vt autor eſt. D. Tho. in art. 1. & 2. ergo bona opera bonũ naturæ augent. Deinde, nulla ratione negari poteſt, hominẽ ex bonorum operum exercitio magis promptum, & habilem ad ſimilia opera reddi. Sed & hoc ipſum hæc rõ demonſtrat: nã quãdo aliquid eſt magis album, plus ad albedinis effectũ inclinat, & ad contrarium opus plus diminuitur, ergo per bona opera augeſcit ĩclinatio ad virtutem, & ad vitium diminuitur. D. Thom. Cõcluſio.

¶ Solutio huius dubitationis eſt: inclinationem naturalem ad virtutẽ per ſe nec creſcere ſine minui vt argumẽta in principio adducta liquidò probãt: augẽtur nihilominus ex bonorum operum exercitio, & conſuetudine habitus ad quiſiti, qui ſunt perfectiones ſuperadditę potẽtiis naturæ ſuæ ad virtutem inclinatis, quibus perficitur naturalis inclinatio, pfectione accidentaria. Nec tñ inclinatio ipſa naturalis ĩ ſe ipſa creſcit, aut diminuitur p maiorem intenſionẽ quàm ĩ ſe habeat; ſed dicitur creſcere per aduentũ nouæ formæ, quæ illã adiuuat, & perfi cit ad opus. Sic ſanè ſe habet lumen gloriæ ad intellectum creatum, nã illo diuinitus infuſo creſcit virtus intellectus: nõ quòd in ſeipſo intellectus augeatur, ſed quia additur noua forma, qua informatus poteſt efficere quod antea non valebat. Reſolutio dubii.

¶ Sed hic obſeruandum eſt diſcrimen inter habitum ſtudioſum, & vitioſum; Siquidem habitus ſtudioſus, cùm homini competat quatenus rationalis eſt, quodammodo abintrinſeco ipſam naturam, & eius inclinationem naturalẽ iuuat & perficit, illam propenſiorem ad bonum efficiens, non Diſcrimẽ inter habitum ſtudioſum & vitioſum.

QVAESTIO LXXXV.

De effectibus peccati, in ſex articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm peccatum diminuat bonum naturæ.

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Bonum naturæ, ex quo natura ipſa conſtituitur, vt ſunt principia naturæ, & proprietates ex iis cauſatæ, vt ſunt potentiæ animæ, nec tollitur nec minuitur per peccatum anima enim rationalis tam ſecũdum ſe, quam ſecundum ſuas potentias, immortalis eſt, & ſempiterna. Rurſum, rationalis anima, & eius proprietates non ſuſcipiũt magis & minus, vt conſtat ex Ariſtot. Hoc igitur bonum naturæ nec tollitur nec minuitur per peccatum.

¶ Secunda Cõcluſio. Bonum naturæ humanæ conceſſum: videlicet donum iuſtitię originalis, per peccatum primi parentis totaliter fuit ablatum: ſiquidem per peccatum primi parentis peccatum originale in omnes homines pertranſiit: peccatum vero originale, priuatio iuſtitiæ originalis eſt, vt priùs fuit demonſtratum.

¶ Tertia Concluſio. Bonum naturæ, quod eſt inclinatio hominis ad virtutem, per peccatum diminuitur: ex hoc enim quòd aliquis ad vnum contrariorum inclinatur, diminuitur eius inclinatio ad aliud: per actum verò peccati fit quædam inclinatio ad ſimiles actus: vnde per peccatum diminuitur inclinatio ad virtutem.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrum totum bonum naturæ poſſit auferri per peccatum.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio eſt negatiua. Nam bonum naturę quod per peccatũ diminuitur, eſt inclinatio ad viriutem, quę homini cõuenit ex hoc ipſo quòd rationalis eſt: at per peccatum non poteſt tolli ab homine quòd rationalis ſit, alioqui peccati capax non eſſet, non ergo totum bonũ naturæ tollitur per peccatum.

¶ Secunda Concluſio. Inclinatio naturalis ad virtutem non diminuitur per peccatum per alicuius rei ablationem, ſed per impedimenti & obſtaculi poſitionem. Pro cuius rei dilucidatione obſeruandum eſt, quòd diminutio iſta dupliciter intelligi poteſt; vno modo ex parte animæ, aut proprietatis; alio modo ex parte termini. Primo modo non diminuitur, quia peccatum non diminuit ipſam naturam, nec eius proprietatem; ſed ſecundo modo diminuitur, in quantum ponitur impedimentum pertigendi ad terminum. Et quia in infinitum homo poteſt addere peccatum peccato, in infinitum diminui poteſt, ſed non poteſt totaliter conſumi; nam ſemper manet radix inclinationis; vt patet in corpore diaphano, quod habet inclinationem ad ſuſceptionem lucis, cuius rei habilitas minuitur ex parte nebularum ſuperuenientium, cum tamen ſemper maneat habilitas ex parte corporis ad lucem ſuſcipiendam. Hæc Diuus Thomas.

non ſolum impedimenta remouendo, ſed etiam determinando, & inclinando ad bonum, vt ſupra docuimus cõtra Durãdum. Habitus verò vitioſus, cùm ſit contra naturam hominis quatenus rationalis eſt, non ſic ab intrinſeco inclinat hominis naturam in malum, ſed eſt veluti impedimentum, & obſtaculum ne natura, & eius recta inclinatio ſe exerant in opera bona: & hac ratione dicitur diminuere bonum naturæ: quod in ſequentibus accuratiùs exponendum eſt.

Nũ peccata bonum naturæ minuant, aut lædant.

¶ Tertia dubitatio; Num verum ſit, peccata bonum naturæ diminuere, aut in aliquo lædere; A parte negatiua ſic argumentor. In primis, D. Dionyſ. ait; naturalia manſiſſe integra poſt peccatum in dęmonibus; ergo etiam in nobis integra permanent.

Prim. arg. ꝑ parte negatiua.

¶ Deinde, rationalis anima tam ſecundum ſe, quàm ſecundum ſuas potentias naturales, immortalis eſt & incorruptibilis: ergo in ea per peccatum, nullum bonum naturæ aut ablatum fuit, aut diminutum.

Dion. c.4. de diuinis nomi.

¶ Tertiò inclinatio naturalis ad virtutem finita eſt, & limtata, quemadmodum rationalis animæ eſſentia ad quam conſequitur: ſi igitur per peccatum huiuſmodi inclinatio diminuitur, tot poſſunt ſuperaddi peccata, vt prorſus tollatur, & funditus pereat: omne enim finitum (vt habet axioma Ariſtot.) per ablationem finiti tandem conſumitur.

Secũdum. Tertium.

Ari.1. Ph. tex.37.

¶ Præterea, inclinatio ad virtutem gemina eſt; Vna quę conſiſtit in iis primis principiis; quod tibi non vis, alteri ne feceris; bonum eſt faciẽdum, malum eſt fugiendum; & hęc inclinatio immortalis eſt, & incorruptibilis, ſicut ipſa eſſentia animæ, ad quam conſequitur: vnde in vniuerſis hominibus, etiam ſceleratiſſimis integra permanet: atqui hæc inclinatio ſicuti non tollitur per peccatum, ita nec diminuitur. Alia eſt inclinatio ad virtutem propinqua, quæ in habitibus ſtudioſis conſiſtit, & hæc ſicuti per peccatum diminuitur, ita prorſus tollitur. Perperam ergo docet D. Thom. in articulis propoſitis, eſſe inclinationem naturalem ad virtutem, quæ diminuitur per peccatũ, & non prorſus tollitur.

Vltimum. Ari.2.Eth.

¶ Iam verò (autore Ariſtot.) in anima tria tantummodò exiſtunt; paſſio, habitus, & potentia. Paſſio quidem nõ diminuitur per peccatum, quin potius augeſcit. Habitus verò ſtudioſus & diminuitur, & tollitur prorſus. Potentia verò ſemper manet integra, & immortalis; ergo ſiqua inclinatio hominis ad virtutem per peccatum diminuitur, certè eadem per conſuetudinem peccandi tandem auferetur, ꝙ D. Tho. in præſenti loco vehementer inficiatur.

Quinque bonorũ genera ĩ aĩa noſtra.

¶ Explicatio huius dubitationis hæc eſt. In anima noſtra bonorum quinque genera exiſtunt, de quibus diligenter inueſtigandum eſt, num per peccatum diminuãtur, tollantur, aut aliqua ratione lædantur. In primis eſt actus ſtudioſus, rationi conſentaneus: & hoc bonum per actum peccati contrarium prorſus tollitur, quod adeo manifeſtum eſt, vt non ſit oſtendendum. Deinde in ſecũdo genere ſunt habitus ſtudioſi, noſtris operibus acquiſiti, atqui de hoc genere bonum certiſſimum eſt, quòd per peccatum diminuitur, & per conſuetudinem peccati penitus auferetur; veluti per vnum contrarium deſtruitur alterum. Quomodo autẽ habitus diminuantur, & corrumpantur, diſputat præclarè D. Thom. ſupra quęſtio. 53. In tertio genere ſunt habitus diuini, quos Theologi infuſos appellant, de quo genere bonorum exploratum eſt cuique Theologo, quòd per quodlibet peccatũ mortale prorſus tollitur, exceptis fide, & ſpe, quæ in peccatore permanent, non tamen habent rationẽ virtutis, nec talem appellationem merentur. Verum quomodo habitus infuſi non diminuantur, ſed prorſus tollantur per quodlibet peccatum mortale, docet optimè Diuus Thom. 2.2, quæſt. 24. arti. 10. Ad quartum genus pertinet potentia obedientialis, & habilitas ad recipiendam gratiã ex Deo, cuiuſmodi bonum non poteſt totaliter auferri: eſt enim im eſſentia animę rationalis, & ad eam neceſſariò cò ſequitur, eſt ergo prorſus incorruptibile. Certè nulla hominis peccata poſſunt Dei miſericordiam, & clementiam exhaurire ad ſaluandum hominem: cæterũ hæc habilitas per peccatum diminui poteſt, & quò magis pergit peccãdi conſuetudo, magis minuitur, quo enim magis peccandi conſuetudo pergit, tantò magis homo elongatur à Deo, qui eſt gratiæ principium; ergo tantò fit magis ineptus ad gratiã recipiendam. Sanè quòd plus calidum eſt, plus ineptum eſt & inhabile ut frigus recipiat, ad eundem modũ qui pluribus peccatis irretitus eſt, plus ineptus eſt vt recipiat gratiam. Sed hæc ſatis ſint ad noſtram aſſertionem comprobandam, nã in alio loco tractatum eſt diligentius, queamdmodum peccandi cõſuetudo difficilem reddat aditum ad virtutis viam, & quemadmodum nemo facilè abducitur à vitiis in quibus natus & educatus eſt. Intelligat tamen Theologus, quòd hæc habilitas nõ minuitur per ablationem alicuius partis, alioqui poſſet aliquando totaliter auferri, & corrumpi, ſed diminuitur, quia ponitur impedimentum ex parte termini, vel quia ponitur in ſubiecto cõtraria diſpoſitio ad formam, quam agens introducturus erat. Sed his omiſſis pergamus ad cætera.

Habitus ſtudioſus. D.Thom.

Habitus infuſi. D.Thom.

Potentia obediẽtialis.

¶ Quintum genus quod ad bonum naturæ pertinet, eſt inclinatio ad virtutem, & hęc ſecundum ſe nec diminuitur nec tollitur per peccatum, eſt enim immortalis, & incorruptibilis, ſicuti ipſa eſſentia ad quam conſequitur. Quod idẽ demonſtratur hac euidenti ratione. Nam intellectus, quã libet magnos errores habeat, non deſtruitur, nec corrũpitur, ergo neque iſta inclinatio ad virtutem. Verum iſta inclinatio diminuitur, & impeditur per peccatum ex parte termini, & operationis, inclinatio enim ad aliquam operationem impeditur per id quod in contrarium inclinat, ſed peccatum inclinat ad malam operationem, ergo diminuit inclinationem ad bonum. Præterea, calor diminuit inclinationem ad frigus, error ad veritatem, & vniuerſum contrarium ad aliud contrarium: ergo peccatum diminuit inclinationem ad virtutem. Quod etiam conſtat rerum experientia; videmus enim homines conſuetudini peccandi addictos difficile ad virtutem conuerti.

Inclinatio ad virtutem per ſe non minuitur per peccatũ, bene tamẽ ex parte termini.

¶ Sed eſt obſeruandum, bifariam poſſe intelligi inclinationem hominis ad virtutem per peccatum diminui, tum, per ablationem alicuius rei, tum, per appoſitionem impedimenti. Priori modo certum eſt peccatum non minuere inclinationem ad virtutem, quia eſt incorruptibilis, vt dictum eſt. Poſteriori vero modo exploratum eſt quòd diminuat per modum impedimenti & obſtaculi, ſiquidem per peccatum elongatur homo a Deo in regionem diſſimilitudinis; & peccata ipſa diuidunt inter nos, & Deum, ſicuti ſi inter ſolem & iſtum aerem ponas impedimentum, aer inhabilis fit ad recipiẽdam lucem, & quo plura poſueris impedimenta, magis efficitur inhabilis, & ſicuti materia prima ſub forma aquæ magis inhabilis eſt ad recipiẽdam formam ignis, quam ſub forma ligni, quãquam ſuapte natura ad omnes formas inclinationẽ habeat, ſic de anima ſub peccato exiſtenti diiudicandum eſt.

Nota.

¶ Ex his conſequitur, inclinationem hominis ad virtutem non poſſe prorſus tolli per peccata, etſi in infinitũ multipicentur, non enim diminuitur inclinatio per ablationem alicuius rei, ſed per appoſitionem impedimenti, vt dictũ eſt. Cuius rei alia extat demonſtratio, nimirum, quia iſthæc inclinatio eſt infinita ſynchathegorematicè (vt vtar verbis ſcholæ) ſicut intellectus & voluntas. Intellectus. n. quacũque veritate apprehenſa poteſt aliam apprehẽdere; & voluntas, quocunque bono amato poteſt aliud præterea amare. Ex alio etiam capite eadem veritas demonſtratur; quoniam hæc impedimenta recipiunt in potentia libera, quæ poteſt vti, & non vti pro ſua libertate.

Corollarium.

¶ Sed aduerſus hanc ſententiam eſt una obiectio. Nã eadem ratione ſequitur quòd charitas diminuatur per peccata venialia, ſiquidem ſunt impedimenta charitati, vel eius feruori. Idem confirmatur, nam præcipuum argumentum quo Theologi conuincuntur ad demonſtrandum peccata venialia non imminuere charitatem, eſt, quoniam ſi minuerent, per eorum multiplicationem tandẽ charitas tolleretur. Hoc autem argumentum eſſe prorſum inualidum, ex dictis conſtat, ſiquidem percata diminuunt inclinationem naturalem, quam penitus poſſunt. Ad hoc argumentum dicendum eſt, non eſſe incõueniens aliquod concedere, quòd peccata venialia diminuunt charitatem per impedimenti appoſitionẽ: dum tamen nunquã concedat Theologus, quòd diminuant charitatem in ſe. Sed & illud dici poteſt, diſcrimen eſſe inter inclinationem naturalem, & charitatem, quòd inclinatio naturalis quodãmodo eſt infinita, modo ſuperius expoſito: ſecus eſt de charitate, ſi quidem quælibet charitas finita eſt, & limitata. Eſt & alia differentia: nam peccata ideo minuunt inclinationem ad bonum, quia inclinant ad aliquid contrarium termino ipſius

Obiectio.

Solutio.

ſius inclinationis, ſcilicet bono virtutis, ſicut ſuprà dictum eſt: ponunt enim impedimentum ex parte termini, ne illum pertingat: peccata verò venialia non contrariantur terminò ipſius charitatis, ſed tantum feruori actus. Vnde communi ſententia dicitur, quòd peccata venialia non deordinant charitatẽ, ſed eius feruorẽ impediũt. Ex ijs q̃ ſuſiùs diſputata ſunt, ſoluuntur omnia argumẽta propoſita. Veriſ ſimè enim concludũt, quod peccata nõ diminuunt bonum naturæ per ablationem alicuius rei, falsò tamẽ concludunt nõ diminuere p impedimenti appoſitionẽ.

Cõcluſio.

¶ Sequitur alia dubitatio; Vtrum per peccatorũ multiplicationem, & conſuetudinem, bonum naturæ pẽnitus auferatur; Affirmatio quæſtionis ijs argumentis ſuadetur.

Vtrũ per multiplicationẽ peccatorũ, bonũ naturæ penitus auferatur.

¶ Principio, damnati in inferno nullam inclinationem habẽt ad virtutem; ſiquidẽ ad virtutem reparari non valent, ſicuti nec cæcus ad viſum.

Prim. arg.

¶ Deinde, dæmones (in quibus hæc res fit manifeſtior) habẽt liberũ arbitriũ inflexibile in malo: ergo nõ poſſunt in bonũ deflecti, q̃d ita eſſe affirmat vniuerſa Theologia.

Secũdum.

¶ Præterea, ſine libero arbitrio non poteſt eſſe inclinatio ad virtutem: ſed D. Aug. aſſerit apertè quod granditate peccati liberum arbitrium perdidimus; ex quo conſequẽs eſt, quòd omnem inclinationem ad virtutẽ perdiderimus.

Tertium.

¶ Item, quòd homo ſit conditus ad imaginem, & ſimilitudinem Dei, ad ſubſtantiam rationalis animæ refertur; at D. Aug. dicit, hominem peccando imaginem Dei perdere: & idem habet Origenes, igitur homo per peccatum aliquod principium naturæ perdidit, & amiſit.

Aug. in Enc. c. 30. & li. de ſpiritu & lit. c. 30.

¶ Vltimò in homine eſt duplex inclinatio; altera in bonum, altera in malum; de quibus loquitur Paulus, cum inquit; Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & iterum; Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Cum igitur iſtæ inclinationes inuicem aduerſentur, poterit vna alteram euincere, & omnino deſtruere.

Quartum. Aug. lib. 6. de Gen. ad liter. c. 27. & 28.

¶ Nihilominus veritas eſt, peccata, quantumcunque in cõſuetudinem ducantur, & inueterata ſint, non poſſe omnino tollere bonum naturę, nec eius inclinationem ad virtutem, quod in ſuperioribus ſatis demonſtratum eſt. Idq; vel ſola experientia conſtat: nũquam enim homc ſic peſſimus eſt, quin aliquando bonum affectum habeat, ſtudioſum deſiderium, aut opus aliquod bonũ faciat: vnde dicit D. Auguſt. Non adeò imago Dei peccatis eſt addicta, quin etiam in impietate vitæ poſſent homines facere aliqua legis opera, de quibus fortè dicere poſſumus, ꝙ habent opus legis ſcriptum in cordibus eorum: id eſt, non omnino deletum. Et addit, ꝙ in impiis ſunt quædam bona opera, ſine quibus difficillimè vita hominis peſſimi tranſigitur. His conſtitutis, ad argumenta propoſita dicendum eſt.

Ori. hom. 1. in Gene. Vltimum. Paulus. Reſolutio dubii. Aug. lib. de ſpiritu & liter. c. 27. & 28.

¶ Ad primum, quòd in damnatis omni dubio procul manet inclinatio, & aptitudo ad virtutem; vnde etiam dæmones in inferno habent remorſum conſcientiæ. Sed quòd hæc aptitudo ad actum nõ reducatur, eſt, quia deeſt diuina gratia, propter ordinem diuinę iuſtitię, quemadmodum in homine cæco eſt aptitudo naturalis ad videndum, ſiquidẽ homo eſt animal aptum natum ad videndum; ꝙ ſi hęc aptitudo ad actũ reduci nequit, ex eo eſt, quia nõ eſt cauſa quę poſſit efficere organum ad videndũ neceſſarium. Sed rõ vera eſt quare dæmones non poſſunt bene operari (quã ſępe perſequitur D. Thom. præcipuè 4. contra gent. c. 95.) quia omnia ordinant in malum finem, propter peruerſam intẽtionem finis quam habent, quæ ab eis remoueri nõ poteſt, quia translata eſt ad ſtatum immutabilitatis.

Soluuntur argumẽta. Ad primũ. argu. D. Thom.

¶ Ad ſecundum argumentum eadem ſolutio adhibẽda eſt. Ad tertium argumentum confutandum, ſciendũ eſt, ꝙ D. Aug. vbi cum Pelagianis diſſerit, qui libero arbitrio omnem facultatem tribuebant ad promerendam iuſtitiam coram Deo, ipſum liberum arbitrium maximè dejcit, velut in alterum extremum inclinãs. Vera igitur expoſitio D. Auguſt. eſt, quòd poſt peccatum liberum arbitriũ eſt adeò

Ad ſecũdũ. Ad tertium. Auguſt.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm conuenienter ponantur quatuor vulnera naturæ ex primo peccato deriuata; videlicet ignorantia, malitia, infirmitas, concupiſcentia carnis.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affimatiua, quam probat D. Thom. in primis autoritate Bedæ, qui Lucæ c. 10. dicit in hũc modum, Homo deſcendens a Hieruſalem in Ierico, id eſt, in defectũ peccati; expoliatur gratuitis, & vulneratur in naturalibus; & numerat prædicta quatuor vulnera. Habetur hæc ſententia Bedæ in gloſſa ordinaria Luc. 10. Deinde probat eleganti ratione. Cum enim per iuſtitiã originalem ratio contineret in officio omnes vires inferiores, ſuperueniente peccato primi parentis, ſubtracta tali iuſtitia, captiuũ (vt ita dixerim) & venditũ ſub peccato, vt abſque gratia Dei Saluatoris noſtri ab eo exurgere non valeat: cæterũ non eſt ſenſus; quòd liberũ arbitriũ poſt peccatum habeat neceſſitatẽ operandi. Quod vt exactius intelligatur, ſciẽdum eſt, quòd Diu. Bernard. in opuſculo de libero arbitrio, diſtinguit triplicẽ libertatem, a peccato, a miſeria, a neceſſitate operandi. Hãc tertiã dicit eſſe inamiſſibilem. Dicit rurſus, a neceſſitate operandi hominẽ libera tore non indigere, a peccato verò, & a miſeria maximè indigere, a quo vtroq; malo nemo vnquam liberatur, niſi p eum qui eſt inter mortuos liber. ¶ Ad quartum argm̃ depelendum ſciendũ eſt, illam ſnĩam; homo per peccatum pdit imaginem Dei; eſſe expoſitam, & retractatam a D. Aug li. 2. retractationum. c. 24. Non ſic inquit, intelligendum eſt, quaſi nulla in homine peccatore imago Dei pmaneat, ſed quia ita deformis maneat, vt reformatione op⁹ habeat. Et Epiphanius refert prędictam ſnĩam inter errores Origenis pręcipuos. Sed certè non meretur tam grauem cenſurã. Nã ſi imago Dei referatur ad ſubſtantiam rõnalis animæ; imago Dei per peccatum nunquam perditur; manent enim naturalia poſt peccatũ integra: ſi verò imago Dei ad dona gratiæ referatur, ad quæ pleriq; ſanctorũ referunt, vt Ambroſius, veriſſimè dĩ, ꝙ per peccatum mortale perditur. Ad vltimum argumentum negatur conſequentia, oſtenſum nãque eſt in ſuperioribus, ex multis cauſis non poſſe bonum naturę a malo totaliter vĩci, aut ſuperari. Sed & alia rõ idẽ demonſtrat. Etenim rõ nra ſemper põt verum videre, & cõ ſpicere, ſp a malo cogitationem auertere, neq; enim põt in oĩbus errare, & ſic a malo deſtrui oĩno nõ põt, maximè ꝙ malum fundatur in bono, & ideo ſi bonũ non eſſet, malũ non eſſet, vt demonſtrat D. Th. 1. p. q. 48. ar 3. & 4. ¶ Sequit aliud dubiũ. Vtrũ quodcunq; peccatũ, bonũ naturæ diminuat. Rõ propoſitę dubitationis eſt pp peccatũ omiſſionis, q̃ cũ priuatio ſit, nihil põt efficere, neq; diminuere. Idẽ cõfirmatur, nã peccatũ diminuit bonũ naturæ, qua rõne generat habitũ vitioſum inclinatẽ cõtra virtutẽ: ſed omiſſio cũ ſit priuatio, nõ gñat habitũ vitioſũ: habitus n. nõ gñat niſi ex actibus, vt cõſtat ex philoſophia morali: ergo peccatum omiſſionis non diminuit bonũ naturæ. ¶ In hac dubitatione exponenda illud ꝙ certo ſtatuendũ eſt, virtutes, & habitus ſtudioſos p omiſſiones uoluntarias totaliter auferri, nã per ſolam ceſſationẽ ab opere auferuntur, & deſtruũtur, ut oñdit D. Th. ſupra q. 53. ar. 3. multo ergo magis per omiſſiones uolũtarias corrũpi neceſſe eſt Sed & illud veriſſimũ iudico, ꝙ omiſſiones uoluntarias habitũ uitioſum in aĩs nũis ꝙduci, ſiquidẽ ĩ omiſſionibus uolũtatis uirtualiter & interpretatiuè includitur nolitio omittẽdi præcepta virtutis, ex qua uolitione, ſi ſæpius repetatur, & in cõſuetudinem ducatur, prauũ habitũ gigni tandẽ neceſſarium eſt: ex quo conſequens eſt; ꝙ peccata omiſſionis bonũ naturæ vtcũque diminuant. ¶ Vltima dubitatio; Vtrũ per actus indifferentes, cuiuſmodi ſunt comedere carnes, ſic, vel aliter veſtiri &c. bonum naturæ diminuatur? Sed hæc dubitatio in doctrina D. Thom. locum non habet, docet namq; D. Tho ſupra q. 18. art 8 & 9. quod non dantur actus indifferentes in indiuiduo exerciti, quam doctrinam in loco commemorato diligentius examinauimus.

Bernar. Reſolutio dubii. Vtrũ per actus ĩdifferẽtes naturæ bonũ diminuat. D. Thom.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Sẽtẽtia Bedę exponitur.

IN explicatione huius articuli exponendum eſt, quem ſenſum habeat illa ſentẽtia Bedæ ab omnibus ſcriptoribus

bus vſurpata; Hominem ex peccato primi parẽtis expoliatum eſſe gratuitis, & vulneratum in naturalibus; & quæ nã ſint illa vulnera naturæ noſtræ inflicta; hoc enim cuique Theologo difficillimum eſt ad explicandum, In gratiam huius ſtatuitur prima concluſio.

1. Conclu. Adam ex peccato non amiſit aliquod naturale principiũ. Dion. c.4. de diuinis nomi.

¶Homo ex illo peccato nõ amiſit aliquod principiũ naturale: nam (vt habet D. Dionyſ. quem ſequuntur vniuerſi Theologi in 2.d.30.) naturalia manſerunt integra poſt pctũ. Idq; ratio euidẽs probat: qm̃ Deus, qui naturã noſtrã dono ſuperceleſti iuſtitiæ originalis exornauerat, non alio ſupplicio affecit, quam eam gratuito ſuo dono expoliatam relinquendo. Propter quod eſt ſententia omnium Theologorum, inter hominem conditum in puris naturalibus, & inter hominem poſt lapſum, nihilo differre (excipio culpam) quàm inter hominem nudum, qui nunquam fuit veſtitus: & inter hominem expoliatum veſtibus, quibus veſtitus fuerat; ambo manẽt æquè nudi: ſed differt, quòd nuditas in primo non eſt pœna, ſed conditio naturæ: in ſecundo verò pœna eſt propter peccatum impoſita.

vires animæ remanſerunt quodammodo deſtitutæ proprio ordine quo ad ⌒virtutem ordinabantur, & hęc deſtitutio, vulneratio naturæ dicitur. Potentiæ autem & ⌒vires animę, quę ſubiecta virtutum eſſe poſſunt, ſunt quatuor; videlicet ratio in qua eſt prudentia, voluntas in qua eſt iuſtitia, iraſcibilis in qua eſt fortitudo; & concupiſcibilis in qua eſt temperantia. Sic igitur, inquantum ratio deſtituitur ſuo ordine ad verum, eſt vulnus ignorantię: & prout ⌒voluntas deſtituitur ſuo ordine ad bonum, eſt vulnus malitię; ſed vt iraſcibilis deſtituitur ſuo ordine ad arduum, eſt vulnus infirmitatis; inquantum verò concupiſcentia deſtituitur ſuo ordine ad delectabile, eſt ⌒vulnus concupiſcentię. Sunt itaque quatuor vulnera inflicta humanę naturę ex peccato primi parentis.

Primũ corollarium.

¶ Ex hac concluſione infertur primò, quòd quantum ad ſufficientiam naturæ humanę ad opera naturæ proportionata, idem eſt iudicium de ea in puris naturalibus, & poſt lapſum: quia vtrobique vires ſunt eodem modo diſpoſitæ, licèt non ſit idem, quantum ad meritum, & demeritum.

Secũdum corolla.

¶ Secundò infertur, quòd differentia inter naturam lapſam, & in puris merisque naturalibus, ſola eſt, quòd defectus qui inueniuntur in natura humana, in puris naturalibus quidem habent rationem naturalium cõditionum, in natura verò lapſa habẽt rationem pęnę, corruptionis, vulnerum, &c. Horum omnium cauſa ex principiis Theologiæ educta, hæc eſt; quoniam deſtitutio ſequens expoliationem gratiæ, & iuſtitiæ originalis, non eſt effectus, niſi per accidens, ſcilicet remouens, prohibens. Iuſtitia enim originalis ſolum impediebat aliquos effectus, & cõditiones naturales ipſarum potentiarum animæ: vnde eſt quòd appetitus repugnat rationi. Remoto ergo illo prohibente, remanent purè naturalia, ſicuti eſſent in puris naturalibus, veluti corpus noſtrum non eſt magis corruptibile in natura lapſa, quam fuiſſet in puris naturalibus. Hæc eſt vera, diuinaque Theologia, quam docent vniuerſi Theologi, nominatim Caietan. hoc in loco, & infra q.109.art.2. Marſil. in 2.q.17.art.1. Doctiſſimus pater Soto 1.lib. de natura & gratia ca.14.

Caie. Soto.

2. Conclu. Peccatum Adæ non minuit bonũ naturę.

¶ Secunda concluſio. Peccatum illud primum nõ diminuit bonum naturæ, nam peccatum (vt ſuperius oſtẽſum eſt) eatenus diminuit bonum naturæ, quatenus generat habitum vitioſum: at peccatum illud antiquum non generauit habitum vitioſum, nec aliquam morbidam qualitatem, vt retrò contra Gregorium expoſitum eſt: ergo non diminuit bonum naturæ. Neque hoc vllo modo contrariatur Caietano hoc in loco dicenti, quòd peccatum originale diminuit bonum naturæ: hoc enim in hoc ſenſu dictũ eſt, quia ſuſtulit ordinem naturę conſentaneum, & vulnerauit naturam modo ſuperiùs expoſito: cæterum non diminuit inclinationem naturalem ad bonum, neque impedimentũ aliquod præbuit; quod euidenti argumento comprobatur. Nã (vt ſuperiùs ſæpe animaduerſum eſt) eadem eſt inclinatio hominis in puris naturalibus, & in peccato originali: ergo propter peccatũ originale, inclinatio naturalis ad bonum non eſt diminuta, alias eſſet minor in homine in peccato originali exiſtenti.

¶ Tertia Concluſio. Per peccatum illud antiquum non fuit ablata aliqua potẽtia naturalis, nec facultas naturalis liberi arbitrij. Hæc concluſio liquidò conſtat ex præcedentibus. ¶ Quarta concluſio. Per peccatum illud antiquũ ablata eſt potentia ſupernaturalis. Nam prius quàm homo in peccatum laberetur, poterat non mori, poterat mereri, & vniuerſum bonum virtutis ſine difficultate perficere. at poſtquam homo lapſus eſt, non poteſt non mori, non poteſt corã Deo mereri, neque omne bonum virtutis perficere, niſi per Chriſtum ſanetur, & in priſtinam libertatem reſtituatur. Huic veritati conſonat D. Augu. cum dicit; Libertas quidem periit per peccatum, ſed qualis fuit in paradiſo habendi plenam tum immortalitatem, tum iuſtitiam, qui modus loquendi in Diu. Auguſt. maximè obſeruandus eſt, ne quis errore deceptus arbitretur, liberum arbitrium grauitate peccati omnino periiſſe.

4. Conclu. Peccatum Adæ abſtulit potẽtiã ſupernaturalem.

Aug. 1.lib. cõtra duas Epi. Pelag. ca.2.

¶ Quinta concluſio. Appetitus ſenſitiuus poſt lapſum non intenſius fertur in bona ſenſibilia, quàm ſi eſſet cõditus in puris, meriſque naturalibus. Hęc concluſio apertè ſequitur ex prædictis, ſi bene expendantur. Certè differt inter appetitum ſenſitiuum poſt lapſum, & in puris naturalibus, ſicut inter molem quæ prius impedita ab alto cadit, & inter molem quæ inde cadit nunquam prius impedita, ſane æquali impetu deſcendunt.

5. Conclu. Appetitus ſenſitiuus poſt peccatum.

¶ Sed dicet Theologus. Quem ergo ſenſum habet illud prouerbium, Hominem per peccatum in naturalibus eſſe vulneratũ? Triplicẽ huius rei inuenio apud autores commentariũ. Primus eſt, ꝙ cùm de natura hominis ſit, rectè, & ſtudioſe viuere (hoc.n. ſignificat ꝙ homo ſit rationalis, id eſt, natus vt viuat ſecundũ rationem) do num iuſtitię originalis in naturalibus maximè hominem perficiebat, qua de cauſa ablatio huius doni, vulneratio in naturalibus appellatur, ſicuti ſi eſſet perfectio hominis naturalis recta incedere, & haberet canem alio trahentem; qui canẽ arceret, perfectionem hominis naturalem modis omnibus adiuuaret, qui verò hoc præſidium tolleret, læderet hominem in naturalibus, atque vulneraret, commentarius eſt valde clarus, & probabilis. Secundus commentarius eſt, quòd naturalis hominis facultas & poteſtas ex coniunctione ad donum iuſtitię originalis vim quandam, & vigorem habebat, vt poſſet ex concurſu Dei generali vniuerſum bonum virtutis ſibi proportionatum perficere, quam facultatẽ primò illo peccato perdidimus, & ideo in naturalibus ſuimus vulnerati. Commentarius certè diuinæ Theologiæ maximè conſentaneus, de quo copioſe diſputat Caieta. infra q.109.art.2.

Quomodo homo poſt peccatum vulneratus dicatur.

Caie.

¶ Tertius commẽtarius eſt quorundã Theologorũ extraordinarius, & a cõi conſenſu Doctorũ alienus, nẽpe ꝙ homo conditus in puris meriſq; naturalibus ille erit, qui ex facultate naturæ ſolo Dei cõcurſu generali põt vniuerſum bonũ virtutis naturæ noſtræ proportionatũ ſine difficultate perficere. Itaq; multis differt inter hominẽ conditũ in puris naturalibus, & poſt lapſum: ſiquidẽ homo in puris naturalibus habet facultatẽ, & adiutoriũ diuinũ, quo poſſit perfectè & integre omnia præcepta iuris naturalis perficere, poſt lapſum verò hãc poteſtatẽ nõ habet, niſi ſanetur per Chriſtũ. Deinde in puris meriſq; naturalibus poterat omne peccatum cauere, ꝙ rationi naturali aduerſaretur; poſt lapſum verò minimè, niſi gratia Chriſti illi ſubueniat, & ſuppetias ferat. Ad hæc in puris naturalibus, nõ habet homo appetitum ſentientem rebellem, & rationi cõtradicentem, at poſt lapſum appetitus ſentiens cõtradicit rationi: de cuius pugna & rebellione, loquitur Paul. cum inquit, Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum &c. & alio loco; Sentio aliam legem in membris meis, &c. Ex his colligunt prædicti auctores, quomodo homo per peccatũ fuerit in naturalibus vulneratus: perdidit namque facultatẽ perficiendi omne bonum, cauendique omne peccatum, amiſit

Falſa quorũdam explicatio.

Paul.

amiſit:inſuper pacem illam,& tranquillitatem inter ratio nem & appetitum ſentientem,quam vtique haberet in pu ris naturalibus.

Arguitur pro hac sẽ tentia. Aug. lib. de correptione & gratia ca. 12.

¶ Porrò quòd hanc facultatem haberet in pur is natura libus,probant primo ex autoritate D. Auguſtini dicentis; Si Deus homini adiutorium non dediſſet,quo permaneret ſi voluiſſet,non vtique ſua culpa cecidiſſet; ex quo efficaciter ſibi videntur concludere, quòd ſi Deus homini in puris naturalibus conſtituto non dediſſet adiutorium, & facultatem qua permaneret, ſi voluiſſet, non vtique ſua culpa cecidiſſet. Idem proſequitur Auguſtin. libro 3. Hypognoſticon fuſiſſimè;dicit enim ex hoc peccaſſe primum hominem,quoniam potuit permanere ſi voluiſſet:& ſubdit hanc poteſtatem permanendi in bono, & cauendi omne malum a libero arbitrio in pœnam peccati fuiſſe ablatam. Hæc omnia confirmantur maximo argumento. Nã ſi homo in puris naturalibus cõſtitutus ex auxilio Dei generali non poterat vniuerſum bonum naturæ proportionatum perficere, & vniuerſam legem naturalem adimplere;conſequens eſt vt ex neceſſitate aliquando in peccatum mortale laberetur ; ſicut ſentiunt Theologi de homine poſt lapſum:ſed peccato mortali,ſecundum ordinem iuſtitiæ diuinę,debetur ſupplicium æternum:ergo ex neceſſitate miſer,& damnationi obnoxius erit homo in puris naturalibus conſtitutus; ſiquidem in tali ſtatu non habet auxiliũ gratiæ,quo a peccato exurgere valeat. (Diſputamus enim de homine in puris naturalibus, qui nec ad gratiam ſupernaturalem, nec ad gloriam ſit deſtinatus.) Aſſerere verò quòd homo in puris naturalibus conditus ex neceſſitate debeat eſſe miſer,& infelix abſurdiſſimum dogma eſt, ſiquidem natura humana ſi in ſuis naturalibus conſideretur,futura eſſet omnium miſerrima, & infeliciſſima, quæ nunquam ſuum finem adipiſci poſſet. Hęc ſententia,ſuperiùs commemorata falſiſſima eſt Nam ex ſententia oĩum Theologorum naturalia manſerunt integra poſt peccatũ tum in Angelis,tum in hominibus:at natura humana poſt lapſum non habet iſtam integritatem,& perfectionem,vt experientia demonſtrat, & doctrina diuina oſtendit: ergo hæc præſtantiſſima perfectio non inueniretur in homine, ſi in puris naturalibus cõderetur. Deinde,homo,vt ex philoſophia naturali euidens eſt,cõſtituitur ex corpore,& anima,ex carne & ſpiritu: caro verò de ſe cõtradicit ſpiritui: homo igitur in puris naturalibus conſtitutus ex neceſſitate haberet pugnam inter carnem & ſpiritum,quæ illum ad peccãdum pertraheret. Præterea,ſi hęc facultas,& hoc Dei adiutorium,ſanans naturam deberetur homini conſtituto in puris naturalibus, conſequens eſt quòd homo poſt lapſum eſſet monſtrum & mancam,& deficiẽtem haberet naturam, ſiquidem careret principio ſuæ naturæ debito , ſicuti ſi careret intellectu aut auxilio Dei generali. Auguſt. verò, qui contrariæ ſententiæ fauere videtur,ſic explicandus eſt: nimirum hominem conditum in puris naturalibus neceſſariò habiturum ſufficiens adiutorium ad cauenda ſingula peccata, & ad ſingula præcepta ſeruanda , non tamen ad omnia ſimul , & per totam vitam : quemadmodum poteſt quiſque, Grammaticam , Rhetoricam, Phyſicam , & cæteras ſcientias addiſcere:nemo autẽ hominũ licèt ingenio valeat, poteſt omnium ſcientiarum ſimul peritiam habere. Exemplum eſt quo vtitur D. Hier. ad hanc veritatem confirmandam. Sed & illud dici poteſt, D. Aug. loqui de illo magno crimine, quod primus patẽs admiſit; quod certè non adeò magnum fuiſſet,ſi iuſtitiam originalem a Deo non ſuſcepiſſet,qua facilè tantum facinus cauere potuit,& in bono perſiſtere. Argumẽtum vero quo hæc ſententia confirmabatur, certè validũ eſt (quid enim manifeſta negemus?) ſed eius explicatio & confutatio in alio loco, infra in materia de gratia adhibenda eſt.

Difficile argumentum ꝓbat ſententia.

Refellitur prædicta ſententia.

Explicatur D. Auguſt.

Hier. ĩ dialog. cõtra Pelag.

Ad aliud argum.

¶ Sed proximũ eſt, vt explicemus, quæ ſint vulnera noſtræ naturæ ex illo peccato inflicta,in particulari,& ſigillatim. Certè vulnera, & defectus qui ex peccato originali in nos tranſierunt , ſermone idoneo explicari non poſſunt: nulla enim vox humana ſatis dicere queat, quanta ſit egeſtas,quanta nuditas, & pauperies, quantæ calamitates, & ærumnæ ,quæ ex hoc peccato ſubſequutæ fuere , quam deſtructa, & diſſipata noſtra natura permanſerit,quam inhabilis,& inepta ad bonum. Inter has autem miſerias quatuor tantum commemorate volo, quæ omnium aliarum fontes ſunt & principia.

Vulneraq; ex peccato Adę ꝓuenerunt.

¶ Prima eſt , quòd homo in peccatis fuerit conceptus , quam miſeriam, in ſuum patrocinium, & vt ſuum peccatum extenuet,adducit Dauid,cum dicit;Ecce in iniquitatibus conceptus ſum;appellat iniquitates,& peccata,ipſum peccatum originale. Nam (vt præclarè quidam Doctores obſeruant) tametſi peccatum originale vnum ſit,in virtute & in energia continet omnia. Ex eo namque,veluti ex radice,& ex mortis vena,omnia naſcũtur: ex quo nimirum fit,quòd difficillima nobis via virtutis ſit,ꝙ apertè ſignificat Iob cùm dicit,Quis poteſt facere mundum de immũdo conceptum ſemine; Sicut enim lana , quæ prius tincta eſt,difficillimè,& ægerrimè ab illo colore eluitur: ſic ſanè malitia peccati originalis nobis natiua,& a primordio vitæ noſtræ inſita, quomodo vinci poterit? Quod ſi teſta odorem, quem a principio imbibit, ſeruat diu; ſi ea quæ cũ lacte percipimus,difficillimo labore ſuperamus, quid obſcuro erit de vitiis , quæ lacte ipſo antiquiora ſunt , quæ in matris vtero iam erant, & inde nobiſcum prodierunt?

Homo in peccatis cõcipitur.

¶ Ex hac miſeria oritur alia non parua deordinatio, & diſcordia omniũ potentiarum animæ,& earum diſſipatio, & deſtructio. Quemadmodum enim paruum fermentum totam conſperſionem corrumpit, & acidam reddit ; & ſicuti venenum epotum per vniuerſa membra diffuſum , ea oĩa inficit,ſic ſanè fermentum illius peccati , & venenum per vniuerſas potentias animæ noſtræ diffuſum,eas deſtruxit,& commaculauit. Intellectus , quæ prima & prȩcipua animę potentia eſt,obſcuratus eſt ne intelligat ea,quę Dei ſunt,euaneſcit in ſuis cogitationibus, ad Deum nunquam attollitur, acumẽ ſuum,& omnem mentis aciẽ in terram deflectit. Memoria verò,quam diſſipata eſt,quam diuiſa in multa,quæ nunquam Dei, & ſuorum iudiciorum recordatur. Verùm inter omnes vires animæ , quę ad cognoſcendum valent,quam inquieta manſit imaginatio, quam inobediens rationi,quæ per temporis momentum in Dei cogitatu detineri non valet , diſcurrit per orbem vniuerſum inquieta , ac veluti folium arboris,quod ad omnem ventũ circũfertur. Sed quid dicam de deſtructione, & perditione appetitus noſtri? quod ſterquilinium tam fœdum, & horrendum ? quæ, rogo, lacuna tam lutulenta , & cœno plena, quæ tales vapores de ſe emittat ? propter quod præclare dixit Eccleſiaſticus ; Quid nequius quàm quod excogitauit caro & ſanguis ? quis enim poteſt explanare multitudinem ſpurcitiarum tam variarũ? delectationum & voluptatum turpium inuentiones ? cauſa horum defectuum eſt perdidiſſe iuſtitiam originalem Nam ſicuti caro ſale a corruptione prȩſeruatur, quo deficiente , continuò in corruptionem pergit; ſic ſanè natura humana hoc dono cęleſti a morte ,& interitu præſeruabatur, quo deperdito (miſera res) omnes potentiæ,& vires hominis deſtructę, & diſſipatæ fuere. Ex hac eadem radice naſcitur & aliud malum,nimirum amor proprius, filius primogenitus peccati originalis : peccatũ enim originale in cauſa eſt vt homo auertat oculos ſuos a Deo,& in amorem ſui conuertat, facitq; vt homo ſe , & omnia ſua plus amet quàm Deum, De hoc amore veriſſimè dixit D. Aug. quod eſt radix,& fomes omnium peccatorum:nemo enim peccat niſi propter aliquod bonum, quod ſibi inordinatè amat ; ꝙ quidem pro Deo, & præ cęleſtium mandatorum obedientia eligit.

Oẽs aĩæ potentiæ poſt peccatũ ſunt diſcordes & deordinatæ.

Amor ꝓprius primogenit⁹ peccati originalis.

¶ Ex hac commemorata miſeria ſumpſit initium alia non minor, cuiuſmodi eſt, hominem degenerem eſſe, & anobilitate ſui generis abhorrere,& fieri beſtiam , & in beſtiarum tranſire conſortium. Hanc calamitatem deplorabat vates ille regius , cum dicebat; Homo cum in honore eſſet,non intellexit, comparatus eſt iumentis,& ſimilis factus eſt illis . Nam, vt prætermittam multa in quibus homo beſtiis ſit comparatus, certè quemadmodum beſtiæ nihil amant, nihil quærunt,nihil deſiderant , niſi bona hæc ſenſibilia ; quia aliorum bonorum capaces non ſunt ; ſic homines culpa ſua,& magno errore ſuo , in conditionem & ingenium beſtiarum tranſierunt ; ſiquidem nihil cogitant, nihil expetunt,nihil curant, nihil docent , nihil ſapiunt, niſi bona terrena; non recolunt ſe homines natos, non quòd vſum rationis a Deo acceperint, non, quòd lumen diuinæ ſapientiæ illis effulſerit , non diuinæ legis præcepta cõſiderant, ſine ſpe alterius vitæ,viuentes veluti pecudes, omnia bona & mala ex vtilitate , & detrimento corporis metientes. Qui tametſi rationem habeant, & intellectum

Ex peccato originꝝ hõ ignobilis & degener factꝰ.

tellectum, in quibus pecudes ſuperant, dic obſecro, quid illis prodeſt rationem, & intellectum habere, niſi vt iſtæ potentiæ nobiliſſimę, carni & ſenſibus deſeruiant? Propter quod homo omnium beſtiarum infeliciſſimus, non ſolum in beſtiam tranſit, ſed beſtia peior efficitur: beſtia enim ſemel beſtia eſt; homo verò bis beſtia efficitur, tum appetitu tum rationę ratio eñ captiua tenetur, vt carni, & ſanguini deſeruiat. Quæ, rogo, maior calamitas, q̃ vt hõ baptizatus, qui ſupra Angelos ſeſe attollere põt, in gradum beſtiarũ ſeſe deijciat? Sic ſanè manſit homo poſt lapſum, ſimilis factus iumentis, expoliatus gratuitis, vulneratus ī naturalibus, ciect⁹ de paradiſo, inimic⁹ Dei, filius irę, excluſus a bonis glorię. Sic prodijt in hũc mũdum ex ventre matris ſuæ; hæc enim eſt hęreditas filiorum Adam. Demũ ſi ītelligere cupis formam & modũ quẽ habet miſeriæ humanæ ſtatus, conſidera qualis p manſerit Iob, poſt quã permiſſione diuina Satanę fuit traditus, perdius ſuis rebus, gregib⁹ & armẽtis igne de cęlo immiſſo conſumptis, dirutis domibus, filijs de mortuis, & laceratis, ipſe vlcere peſſimo a planta pedis vſque ad verticem eius percuſſus, qui ad ſiccanda vulnera nõ molliculis linteolis vtebatur, ſed immundam ſaniem teſta excipiebat, ſedens in ſterquilinio. Ad eum modum noſtra anima permanſit poſtquam poteſtati diaboli per peccatum fuit tradita; ſicque permãſit homo gratuitis expoliatus bonis, in naturalibus vulneratus, ciectus de paradiſo in ſterquiliniũ huius mũdi, non habens aliud quo poſſit immundam ſaniem ſuæ malæ inclinationis radere, & excidere, quam teſtam confractam liberi arbitrij; quod licèt libertatem habeat vt ad breue tempus peccato non conſentiat, non habet libertatem vt non tentetur, aut ad malum ſolicitetur. Hactenus ex parte deſcripſimus miſerias & ærumnas naturæ humanæ poſt lapſum.

Cõcluſio.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm priuatio modi, ſpeciei, & ordinis, ſit effectus peccati.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmatiua. Pro cuius explicatione intelligendum eſt, eſſe diuerſos gradus modi, ſpeciei, & ordinis. Eſt enim quoddam bonum pertinens ad ipſam ſubſtãtiam naturæ, quod habet ſuum modum, ſpeciem, & ordinem: & illud nec priuatur, nec diminuitur per peccatum. Eſt etiam quoddam bonum naturalis inclinationis, & illud ſuum habet modum, & ſpeciem, & ordinem; quod per peccatum diminuitur, ſed non prorſus tollitur. Aliud eſt bonum gratiæ, quod hæc tria habet; ſed totaliter tollitur per peccatum mortale. Eſt etiam quoddam bonum, quòd eſt ipſe actus ordinatus, & habens ſuum modum, ſpeciem, & ordinem, & huius priuatio eſt ipſum peccatum eſſentialiter. Vnde patet qualiter peccatum eſt priuatio modi, ſpeciei, & ordinis, & hæc tria priuat.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrùm mors, & alii defectus corporales, ſint effectus peccati.*

Vtrũ peccatum priuatio ſit.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo explicandum eſſet in primis, quomodo bonum vniuerſum conſiſtat in modo, ſpecie, & ordine: ſiue (quod idem eſt) numero, pondere, & menſura; & quomodo peccatum hæc tria priuet, & tollat. Sed hoc planè explicatum eſt 1.par.q.5. & ideo ab eius inueſtigatione ſuperſedendum eſt. Illud habet maiorem dubitationem; quid eſt quod dicit D. Th. peccatum eſſentialiter eſſe priuationem actus ordinati: cuius contrarium ſuperius definitũ eſt, nimirum peccatum eſſe actum priuatum, & nõ priuationem. Hoc dubium elucidat hic Dominus Caiet. optimè. Nõ enim vult D. Tho. peccatum eſſentialiter eſſe priuationem, ſed intendit, quòd cũ peccatũ priuet diuerſa bona, modo ſpecie & ordine, priuat modis diuerſis: nã pertinẽtibus ad bonum gratiæ priuat demeritoriè, pertinentibus verò ad bonũ inclinationis priuat effectiuè; pertinentibus ad bonum ipſius actus priuat formaliter. Quia igitur priuat formaliter, dictũ eſt, q̃ eſt eſſentialiter priuatio. Prim.Cõc.

¶ Alia explicatio eſt, quòd peccatũ: vt eſt ī genere mali, priuatio eſt; malum enim in genere priuatio eſt: ſed vt eſt ī genere moris, & voluntarii, priuatio non eſt, ſed actus contra virtutem. Secũ.Cõc.

EXPLICATIO ARTICVL.

Tert. Cõc.

IN explicationẽ huius articuli obſeruandum eſt, eſſe certam definitionẽ fidei catholicæ, mortem, & alios defectus corporales, eſſe effect⁹ peccati originalis. Patet ex illo; In quacũq; die comederis ex eo, morte morieris, & ad Ro.5. Per vnũ hominem peccatum intrauit in mundũ, & per peccatũ mors &c. & c.6. Stipendium peccati mors. Sap.1. Deus mortem non fecit, ſed impii ſuis manibus accerſierunt eam, & c.2. Deus fecit hominem inexterminabilem, &c. Sed inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum, & Eccle.25. habetur; A muliere initium peccati, & per eam omnes moriuntur. Sed & hæc veritas definita eſt in Concilio Mileuitano, Arauſicano, Tridentino, & in Concilio Africano c.76 contra Pelagium, dicentem quòd quamuis homo nõ peccaſſet, moreretur: contra quem diſputat Auguſt. multis in locis ſuorum operum, vt 13.de ciuit. cap.15. & alibi ſæpe. Gen.2 Rom.5; Rom.6. Sap.1. Sap.2. Eccle.25. Cõc.Mile. Cõ. Arau. Cõc.Trid. Cõcilium Africanũ. Auguſtin.

¶ Illud etiam ſciendum eſt, quòd quemadmodum Chriſtiani ſola fide tenemus eſſe peccatum originale, ſic ſola fide ſumus perſuaſi hos defectus ex peccato originali prodire. Philoſophi namque, qui ſolum ſequũtur ductum rationis humanæ, dicerent hos defectus vniuerſos ex conditione naturæ prouenire, quos proinde haberet homo etiam in puris naturalibus conſtitutus. Quòd verò iſti defectus ſint in pœnã peccati, & diuina oracula ſuperius citata manifeſtè oſtendunt, & probat optimè D. Tho. in 2.2. quæſt. 164.ar.1.

164.artic.1.hac excogitata ratione. Quicunque enim priuatur propter culpam suam aliquo beneficio sibi dato, illa priuatio, & carentia illius beneficij est pœna illius culpæ: sed homini fuit a principio datum hoc beneficium, vt quamdiu mens eius esset Deo subiecta, vires inferiores rationali mẽti subderentur,& corpus animæ: at quia mens a subiectione Dei recessit, sequutum est, vt nec vires subiicerentur rationi,nec corpus animæ:ergo. Eandem rationem per sequitur D. Thomas in hoc articulo. Præterea sciendum est, quòd quidam Augustinus Chisamensis Episcopus, in annotationibus in Pentateucum, affirmat hominem per peccatum non incurrisse corporis mortem, sed tantum animæ; Iosephus etiam scribit, hominem per peccatum non incurrisse corporis mortem, sed senecturis, & mortis accelerationem. Idem tenet Philo Iudæus, & Eucherius. Sed horum sententia hæretica est,& contra scripturam,& Ecclesiæ definitionem. De solutione primi argumenti videndus est Diuus Thomas de malo,quæstione quinta,articu. quarto,vbi ostendit elegãter, quid est,quòd cum peccatum originale sit in omnibus æquale, miseriæ & calamitates huius vitæ non sint in hominibus æquales? De solutione ad secundum lege Diuum August.13.de ciuitate cap.4.& 5.

1. Conclu.

Aug. Chisamensis Episcopus.

2. Conclu. Ioseph lib. 1. antiqui. 5 illud,pulmus es Genes 3. Philo li. 2. Allegoria. ad finem. Eucherius li.1 in Gene.in illud in quacunque die comæderis.

ARTIC. SEXTVS.

¶ Vtrùm mors,& alij defectus sint homini naturales.

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Mors, & alij defectus non sunt naturales homini ex parte animæ rationalis: est enim anima rationalis suapte natura immortalis, & incorruptibilis, proportionata suo fini, qui est beatitudo perpetua, vt superius dictum est.

¶ Secunda Conclusio. Mors, & alij defectus sunt homini naturales ex inclinatione materiæ: habet enim materiam ex contrariis compositam; siquidem ab autore naturæ electa est materia temperatæ complexionis, vt possit esse conueniens organum tactus, & aliarum potentiarum sensitiuarum, & motiuarum.

¶ Tertia Conclusio. Mors,& alij defectus sunt pœna peccati: nam Deus, cui subiacet omnis natura, in ipsa hominis institutione suppleuit defectum naturæ, & dono iustitiæ originalis quandam incorruptibilitatẽ corpori donauit, secundum quod dicitur Deum mortem non fecisse,sed esse pœnam peccati.

Gene.3.

3.Conclu.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Eosdem defectus patet homo in puris naturalib⁹ & post peccatum.

DE quæstione huius articuli disputant Doctores in 2. distinctione 30. & Diuus Thomas ibidem,& secunda secundæ quæstion. 164. articulo primo. Vt igitur hæc quæstio plenius exponatur, intelligendum est,quòd homo in puris naturalibus creatus patereturomnes defectus, quos patitur homo post peccatum originale; & sic naturaliter esset corruptibilis, passibilis, mortalis: & consequenter ex sua natura etiam haberet contrarietatem, & repugnantiam potentiarum, & reliquos defectus. Eius rei rationem clarissimam, & optimam demonstrat Diuus Thomas in locis adductis. Oportebat enim corpus humanum esse organum tactus; indigebat namque sensibus; & sic necessarium fuit, vt esset medium inter tangibilia, & ex consequenti vt esset compositum ex contrariis, vt patet secundo de anima. Ex quo consequens est,quòd esset corruptibilis ab intrinseco. Et eadem est ratio de aliis defectibus.

¶ De contrarietate appetitus sensitiui ad rationem sic probat: quia obiectum appetitus sensitiui est bonum delectabile secundum sensum, & naturaliter mouetur ad hæc sensibilia;atqui ex hoc causatur pugna inferiorum virium ad rationem: ilia igitur est naturalis. Distinguit tamen de natura;quæ potest dupliciter considerari; vt in puris naturalibus constituta,& sic hi defectus sunt illi naturales: alio modo, vt instituta est a Deo; & hoc modo hi defectus nunc sunt in pœnam peccati: potest enim homo ex priuatione eius, quod gratis accepit, verissimè puniri; & sic punitur homo priuatione iustitiæ,per quam impediebantur isti defectus.

Greg. Ari.

¶ Oppositum conclusionis tenet Gregorius in secundo quæst.vnica supra 30.distinctionẽ, & duas sequentes. Tenet enim,quòd defectus spiritualis;scilicet pronitas ad malum,& rebellio carnis ad rationem, vel ex toto,vel ex minori parte;non est naturalis,sed ex infectione quadam, & morbida qualitate,quam non habuisset,nisi per peccatum: secus autem de alijs defectibus naturalibus,puta de morte, ægritudine, &c. Sed hanc morbidam qualitatem in superioribus satis meo iudicio expugnauimus,& planè subuertimus. Sed Marsil. in secunda quæst. decimanona,artic.2. ponit omnino conclusionem D.Tho. & de morte quidẽ probat egregiè. Quia etiam Adam in paradiso fuisset mortuus,nisi comedisset tum de lignis reliquis, tum de ligno vitæ. Quòd clarè patet ex eo quod postea dictũ est; Ne fortè comedat de ligno vitæ, & viuat in æternũ. Item probat ratione D.Thomæ:quia erat cõpositus ex contrariis. Et primo loco sic arguit. Nam materia illa (loquor de homine cõstituto in puris naturalibus) appeteret aliam formam,vt patet;quia relicta humana forma naturaliter acciperet aliam; & dato ℘ non naturaliter,sed per peccatum perderet rationalem animam, nullum agens posset inducere aliam formam in illam,nisi naturaliter appeteret illam formam:imo hoc est appetere formam,℘ possit per agens naturale illam recipere. De aliis verò defectibus probat cum D. Thoma: quia appetitus sensitiuus appeteret naturaliter contraria rationis, vt cum sitiret æger, appeteret aquam frigidam,suadente ratione contrarium;quia morbo obesset Durand.concedens conclusionem S. Thomæ impugnat vnum quod adducit D.Thomas; nempe,omne mixtum esse compositum ex contrariis, ac subinde contrariis in se inuicem agentibus corruptioni expositum.

Nũ omne mixtũ sit compositũ ex contrarijs & corruptibile. Atgumẽtũ Durãdi ℘ parte negatiua.

¶ Hanc probationem impugnat primò; quia non potest intelligi, quòd in mixto vnum elementum agat in aliud; quia non manent in mixto formaliter, vt constat ex vera philosophia:neque etiam ℘ qualitates contrariæ agant in se inuicem;quia,inquit, vel illæ qualitates essent in eadem parte mixti, vel in diuersis: si in diuersis; ergo non quælibet pars esset mixta,& ex contrarijs composita:si in eadem parte,consequens est,quòd contraria possint esse in eodẽ; quod ab omni philosophia alienum est. Dicit ergo ipse,℘ in mixto non sunt formaliter qualitaes contrariæ, sed mediæ,quæ virtualiter continent vtrasque:sicut colores medij distinguuntur ab extremis.Has,& similes rationes quæ sibi acutæ videntur,adducit Durand. quibus persuasus concludit in mixto non esse principium actiuum suæ corruptionis,sed solum passiuum:actiuum autem est corpus continens,& ambiens, quod alienat a sua naturali dispositione contentum. Et hæc,inquit,est ratio generalis,quare aliquod corpus est corruptibile, & etiam corpus humanum. Infert corollarium,℘ si esset aliud corpus omnino homogeneum, & non esset aliquod corpus contrariæ qualitatis ei præsens, non posset vnquam corrumpi:addit tamen, ℘ fortè aliud esset de mixto hetercogenęo,cuius partes non sunt eiusdem complexionis.

¶ Sed certè homo alioqui philosophiæ non ignarus,lapsus est hoc loco pudenter.Si enim esset verum quod dicit, partes ignis,quæ sunt iuxta cœlum, omnino essent incorruptibiles,& omnes partes ignis ad quas non posset peruenire actio aeris & multa alia inconuenientia possent inferri,de quibus non est præsentis instituti disputare. Nec argumentum eius magnum est: arbitror enim esse errorem, dicere, non manere qualitates elementorum formaliter in mixto,& sic potest frigiditas agere in calorem,in partem sibi continuam, vel ẽt in eandem partem, sicut frigiditas aquæ agit in calorem existentem in eadem aqua. Nec est

Refellit. Durand.

Ad argu. Duran.

verum quod ipſe putat, contraria non ſe compati in eodem ſubiecto in gradu remiſſo. Item, mixtum non dicitur hoc modo homogeneum, quòd neceſſarium ſit omnes partes eſſe omnino ſimiles: conſtat enim vnam partem eſſe humidiorem, aliam ſiccioremi; ſed quòd quælibet pars habeat denominationẽ totius. Doctius ergo Marſilius, qui illa probatione cõtentus eſt ad probandum mixta eſſe corruptibilia; quia componũtur ex contrarijs.

Mors & alij defect' in beatiſſima Maria nõ fuerint pœna peccati. Cõcluſio.

¶ Sed ex hoc nõ parua naſcit' quæſtio; Vtrùm potuerit Deus facere hominem natura ſua incorruptibilem? Cuius rei controuerſia pendet ex alia; Num Deus naturas rerum poſſit mutare, & inuertere? quam elucidat doctiſſimus Victoria in relectione de homicidio, adeo plane, vt alia explicatione non ſit opus. Videte eo in loco.

Mors in Chriſto non fuit pœna peccati.

¶ Sed dubiũ eſt; Vtrùm ſuppoſito, quòd virgo Maria fuit concepta ſine peccato, mors in illa, & alij defectus erant pœna peccati? Videtur q̃ non; quia productus in naturalibus habet eoſdem defectus, & tamen non rõne peccati: idem igitur erit dicendũ de beatiſſima Maria; ꝺato quòd nullum habuerit peccatũ. Certè erant pœna peccati; quia ſi nõ fuiſſet peccatum, habuiſſet iuſtitiã originalem, quę omnes iſtos defectus, & miſerias impediret.

¶ Sed vtrum in Chriſto, mors fuerit pœna peccati? Profectò non fuit pœna peccati ipſius, ſed aliorum hominum ſicuti & puniuntur filij pro parentibus. Nec fuit idem ſicuti de Virgine Maria: nam Chriſtus non deſcendit ab Adam per rationem ſeminalem, & ideo idem eſt de illo, quantum ad hoc, ac ſi eſſet productus in puris naturalibus. Quid autem ſit deſcendere ab Adam per rationem ſeminalem, ſuperius expoſitum eſt.

QVÆSTIO LXXXVI.

De macula peccati, in duos articulos diſtincta.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm peccatum cauſet aliquam maculam in anima?

SVMMA TEXTVS.

AFfirmatiua eſt Concluſio. Pro cuius declaratione animaduertendum eſt, quòd in rebus ſpiritualibus macula dicitur ad ſimilitudinem corporalium, quæ ex contactu aliorum corporum nitorem ſuum amittunt. Deinde obſeruandum eſt, animam hominis duplicem habere nitorem: vnum ex refulgentia luminis naturalis rationis, per quam in ſuis actibus dirigitur: alium ex diuino lumine ſapientiæ, & gratiæ, per quam homo perficitur ad bene agendum. Ex his principijs conſequens eſt, quòd cum homo peccat, maculetur quidem; adhæret enim aliquibus rebus contra lumen rationis, & diuinæ legis: eſt enim quaſi quidam animæ tactus, quando inhæret aliquibus rebus per inordinatum amorem: vnde ipſum detrimentum nitoris ex tali contactu proueniens, macula animæ metaphoricè appellatur.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm macula maneat in anima poſt actum peccati?

SVMMA TEXTVS.

AFfirmatiua eſt concluſio. Macula enim importat defectum nitoris ex receſſu a lumine rationis, & legis diuinæ. Vnde quandiu manet extra tale lumen, viget in ea macula peccati; ſed poſtquam redit ad lumen; quod fit per gratiam, tum macula ceſſat. Sed hic aduertendum eſt, quòd licèt ceſſet actus peccati, quo homo diſceſſit a lumine, non tamen ſtatim redit ad illud in quo fuerat, ſed requiritur aliquis actus voluntatis contrarius primo motui; ſicut ſi aliquis ſit diſtans alicui per aliquem motum, non ſtatim ceſſante motu ſit ei propinquus, ſed oportet quòd appropinquet rediens per motum contrarium.

Conclu.

¶ Sed dicet Theologus; ſolet quidem maculatio fieri ex contactu rerum ſpurcarum; vt linteum nitens, ac candidum maculatur ex ſuperpoſito luto; at quomodo maculetur anima, quæ eſt ſpiritus, nõ peccans in ſordidis, ac turpibus, ſed magis nitidiſſimis, ac pretioſis rebus mundi huius; planè non intelligo. Eam rem explicat in primis elegãter Diuus Thomas in ſolutionibus argumẽtorum huius arti. in hunc modum. Non quia res in qua peccatur turpis eſt, ideo maculatur anima: non enim poſſunt quæ foris ſunt, ſua naturali qualitate diffundere in animam vllas maculas; verum quod intus eſt macu lat animam, videlicet hominis affectio, amor, & complacentia, quibus in peccando deliciatur anima in re vetita, bono incommutabili deſerto. Hoc certè indecorum eſt, & indecens, faciens in anima pollutionem, ſiue dehoneſtamentum quoddam; non quidem noſtris oculis viſibile, ſed Deo, diuinisque ſpiritibus conſpicuum. Hinc Saluator Matthæi decimoquinto. Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde autem exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ; hæc ſunt quæ coinquinant hominem; non lotis autem manibus manducare non coinquinat hominem. vides quàm conformiter loquitur nobis ſaluator? Sordes enim manuum, aut fœtor, vel putredo eius quod foris eſt, & in ventrem mittitur, deindeq̃ne per ſeceſſum eiicitur, non maculat animam, ſed affectiones, ſecundum quas de corde procedunt opera, quæ non conueniunt ſecundum Dei; vel naturæ inſtitutum. Tantum de maculis peccatorum ſecundum diuinas literas.

Quõ maculetur aia ex actu peccati.

¶ Sed inter Theologos magna naſcitur quæſtio, quid ſit hæc peccati macula? Scotus in 4. diſ. 14. quæſt. 1. dicit, quòd macula quæ manet in peccatore poſt actum peccati, nihil aliud

Scotus. Quid ſit macula peccati.

Macula peccati in ſcripturis euidenter expreſſa.

PRæter illum effectum peccati, quem in ſuperiori quæſtione commemorauimus, eſt alius effectus qui contaminat, & commaculat animam; de quo effectu frequens eſt in ſacro eloquio commemorario. Propheta dicit; Beati immaculati in via. Rurſus interrogans; Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? reſpondet; Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam: & Sapiens; Beatus dues, inquit, qui inuentus eſt ſine macula: & Chriſtus exhibebit (inquit Apoſtolus) Eccleſiam ſuam ſine macula, & ruga. Quibus ſi adiungas illud; Purgationem faciens veterum delictorum; & illud, Sed abluti eſtis; dubitari non poteſt, quin peccatum polluat, & contaminet peccantis

Scripturæ loquentes de purgatione, ablutione, mundatione, lauacro renouationis, aqua munda quam promittit Ezechiel, & ſimiles, vt eſt videre in varijs locis ſcripturarum: quorum omnium Theologum meminiſſe oportet, alioqui nunquam perſpectum habebit, quomodo fiat remiſſio peccatorum. Nam vt offenſa, & reatus tolli poſſunt per non imputationem; ita macula non poteſt tolli ab anima, niſi gratia abluente, prout plenius in materia de gratia examinat'. Ex hac enim doctrina colligunt efficaciter Theologi, nõ poſſe peccata remitti, neque peccatorem iuſtificari, niſi per gratiam animę inhærentem, & viuificantem, & maculas peccatorũ abluentem.

aliud eſt quàm relatio rationis, qua intelligitur peccator ad pœnam deputatus ſecundum ordinem diuinæ iuſtitiæ: non enim poteſt intelligere in peccato, niſi actum ipſum, & reatum pœnæ, & multa profert argumenta, quibus hanc ſententiam perſuadet, & alia nos ſubiungemus, ex quibus reddetur hæc opinio vtcunque probabilis.

Prim. arg. Aug. ¶ In primis D. Augu. ſuper illud; Beati immaculati, ſiue potius ſuper illud; Beatus vir cui non imputabit Dominus peccatum; dicit, quòd peccatum videri a Deo, eſt imputari ad pœnam: tegi verò, eſt non imputari. Ex quo patet, nihil aliud eſſe hominem remanere peccatorem quàm non ordinari ad pœnam.

Secundum. ¶ Rurſus idem confirmatur exemplo. In offendere enim principem nihil aliud remanet niſi reatus ad pœnam.

Tertium. ¶ Deinde probat Scotus maculam peccati non eſſe priuationem nitoris, & decoris gratiæ, vt arbitratur D. Th. Macula enim peccati ſuſcipit magis & minus: id eſt, vna macula peccati maior eſt altera, & magis contaminat animam: priuatio verò nitoris, aut gratiæ non ſuſcipit magis & minus: neque enim vna priuatio eſt maior priuatio quàm altera: etenim vnus cæcus non eſt magis cæcus quàm alter; neque vnus mortuus plus eſt mortuus quàm alter: macula igitur priuatio nitoris non eſt.

Quartum. ¶ Præterea, macula odij, & amoris inordinati erga proximum oppoſita ſunt, & ſibi inuicem aduerſaria: ſi igitur macula priuatio eſt, vna alteram expelleret, & in eadem anima ſimul non morarentur; quod ex diuina Theologia conſtat eſſe falſum.

Vltimum. ¶ Vltimò, ſi macula peccati eſt in anima inhærens, ſic vt animam commaculet & verè polluat, conſequens eſt quòd ſi Deus ex ſua omnipotentia non poſſit animam lauare, & eam mundam, & pulchram efficere, niſi gratia abluente, & aliqua qualitate inhærente in anima, quæ ipſam pulchram efficiat, quod ab vniuerſis Theologis falſum eſſe demonſtratur. Quòd verò ita ſequatur, demõſtratur efficaci ratione. Nam ſi macula, & deformitas eſt animæ noſtræ inhærens, intelligi non poteſt, & inuoluit manifeſtam contradictionem, quòd anima efficiatur pulchra, niſi pulchritudo ei inhæreat.

Gabriel. ¶ Gabriel in 4. diſt. 14. q. 1. dicit, quòd tranſeunte actu peccati non dicitur homo peccator ab aliqua entitate poſitiua manente in peccatore. Deinde dicit, quòd homo dicitur peccator poſt actum peccati ab ordinatione diuina, qua homo ordinatur ad pœnam ratione peccati præteriti: eſt enim, inquit, peccator ordinatus a Deo ad pœnam propter peccatum mortale. Ex quo infert, q̃ peccatum dicitur deleri ex hoc quòd homo qui prius erat ordinatus ad pœnã, poſtmodum ordinatur ad vitam. Conſequenter dicit, q̃ macula, offenſa, reatus, omnino idem ſunt, vt etiam Scotus arbitratus eſt. Durandus in eadem diſtinctione quæſt. 5. videtur dicere, quòd mortale peccatum remitti, nihil aliud eſt, quàm non ordinari ad pœnam æternam. Tandem Almaynus, Holchot, & cæteri huius claſſis ſentiunt, hominem poſt actum peccati appellari peccatorem ab actu præterito, ratione cuius manet obligatus ad pœnam, propter quod, ſecundum iſtorum ſententiam, ſic definitur: Peccator eſt, qui ratione peccati quod commiſit, eſt ordinatus ad pœnam. Tantum de aliorum opinionibus. Nunc veritas definienda eſt.

Almayn. Holchot.

Autoris cẽ ſura macula peccati nõ eſt obligatio ad pœnam. ¶ In primis hæc opinio Scoti falſa eſt, & plus quàm falſa: nam macula peccati a Deo non eſt, ſed obligatio ad pœnam a Deo eſt: macula igitur non eſt obligatio, neque ordinatio ad pœnam. Rurſus, macula peccati turpis eſt, & vituperatione digna, obligatio ad pœnam vituperatione digna non eſt. Præterea, ſi Deus ſtatuiſſet nullas contra peccatum inferre pœnas, adhuc peccatum commacularet animam, & eam pollueret: igitur macula non eſt reatus ad pœnam. Ad hæc, poſt remiſſam culpam, & ablutam maculam adhuc manet obligatio ad pœnam purgatorij, vt docet fides Catholica. Hoc etiam hac argumẽtatione fit planius. Nam qui ſunt in inferno damnati, ſunt peccatores, & inimici Dei, & habent maculam, non ſolum ratione peccatorum perpetratorum in via, ſed etiam in infetno: at eis non imputantur peccata, quæ in inferno admittunt, ad nouam pœnam. Vltimò, idem probatur ex ſanctis ſcripturis: nam peccatores dicuntur inimici Dei, & abominabiles, vt patet ex illo Oſeæ 9. capite; Facti ſunt abominabiles, ſicut ea quæ dilexerunt. Sed non ſunt abominabiles ex eo quòd ad pœnam ſunt deputati, quin potius ex eo deputantur ad pœnam, quia ſunt abominabiles. & ad Roman. cap. 9. Si Deus volens oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum; ſanè iſta aptitudo ad interitum non eſt ex deputatione ad pœnam, ſed ex macula peccati: ob id enim deputantur ad interitum, & pœnam, quia ſunt digni ira, & interitu. Hactenus contra Scotum. Gregorius Arimi. in 2. diſtin. 33. dicit, maculam peccati eſſe habitum vitioſum, & morbidam qualitatem ex peccato contractam: cuius ſententia firmiſſimis rationibus confracta eſt cum de peccato originali ageremus. D. Thom. in hac quæſtione, & in alijs multis locis, docet maculam peccati eſſe priuationem decoris gratiæ, & pulchritudinis ſpiritualis, quemadmodum macula corporalis eſt priuatio pulchritudinis corporalis. Itaque macula eſt indignitas animę, & animam eſſe maculatam nihil aliud eſt, quàm eſſe Deo ingratam, & inuiſam. Sic habet D. Thom. infra quæſtio. 109. articu. 7. Idem patet ratione. Nam in peccatore non eſt niſi actus peccati, & effectus peccati; macula non eſt actus peccati, manet enim in anima poſt actum peccati; nec verò eſt reatus ad pœnam, vt retro demonſtratum eſt: & non eſt alius effectus peccati niſi facere hominem Deo ingratum, & inuiſum, & deore gratiæ priuatum: hæc igitur eſt peccati macula. Sed & Diuus Thomas explicat optimè quomodo macula ſit priuatio decoris gratiæ in ordine ad ſuam cauſam, exemplo vmbræ, quæ eſt priuatio luminis ex obiecto alicuius corporis, & ſecundum diuerſitatem corporum obiectorum diuerſificantur vmbræ: ad eundem modum macula eſt priuatio decoris gratiæ, ex actu peccati interpoſito; & ſic ſecundum diuerſitatem peccatorum ſunt maiores, vel minores maculæ. Dominus Caietanus diſputat fuſius quid ſit illa macula; an ſit auerſio a Deo? & rurſus inquirit, propter quid dicatur homo formaliter peccator, poſtquam peccauit, an per auerſionem, an potius per maculam? Caieta. tenet quòd potius per maculam: dicit enim Sanct. Thomas, quòd effectus peccati eſt macula, per quam homo eſt peccator: ſed parum refert, ſic, vel aliter dicere. Hoc tamen exploratum eſt, eandem eſſe priuationem, qua homo elongatur a Deo, & priuatur nitore, & gratia; ſicuti per vnam qualitatem gratiæ homo vnitur Deo, & habet nitorem gratiæ. His conſtitutis, ad argumenta propoſita ſatisfaciendum eſt.

Gregorius Arimin.

Argumentorum ſolutiones.

Ad primũ. ¶ Ad primum argumentum dicendum eſt, quòd Diuus Auguſt. explicat optimè quid ſit macula peccati: dicit enim quòd non eſſe in peccato, eſt non eſſe reum peccati; & eſſe in peccato, eſt eſſe reum peccati: ſicut qui adulterium admiſit, licèt amplius illud non faciat, reus adulterij eſt donec per indulgentiam condonetur. Itaque Diuus Auguſtinus in loco citato, cùm propoſitum fuit argumentum, explicat grauitatem peccati ab affectu, & a poſteriori (quòd dicunt Dialectici) cæterum ſi ex propria cauſa, & ex proprijs principijs hoc explicandum eſt, Deum videre peccatum, eſt odio habere peccatum, & peccatum eſſe illi ingratum, & inuiſum.

Aug. lib. 1. de nuptiis.

Ad ſecun. ¶ Ad ſecundum argumentum nego antecedens: nam in offenſore Principis, præter quàm q̃ eſt pœnæ obnoxius, eſt Principi inimicus, & inuiſus. Sed quicquid ſit de principe terreno, non poteſt negari quin in homine peccatore maneat eius voluntas auerſa a Deo, & cõuerſa ad bonum commutabile; & contrarium aſſerere, fidei catholicæ aduerſatur.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium argumentum dicendum eſt, maculam non dicere ſolam, & meram priuationem, ſed priuationem decoris, & nitoris in ordine ad ſuam cauſam quæ eſt peccatum; & ſicuti vnum peccatum eſt grauius altero; ſic macula vna, altera turpior eſt.

Ad quart. ¶ Ad quartum dicendum, quòd mille maculæ peccatorum non ſibi aduerſantur, neque ex eodem ſubiecto ſe expellunt; ſi quidem tenent ſe ex parte auerſionis, & priuationis decoris gratiæ, quæ ex diuerſis cauſis, & peccatis oriri poteſt.

Ad vltim. ¶ Ad vltimum quidam Theologi dicunt, Deum etiam de ſua omnipotentia nõ poſſe maculam peccati ab anima tollere, niſi per gratiam, & pulchritudinem ſpiritualẽ animæ inhærentem, & conuincuntur argumento ſuperius adducto, quorum ſententiam in præſentia non reprobo; tenſebimus de ea in materia de gratia. Ego verò dico,

quòd cum macula peccati nihil aliud ſit quam animam eſſe ingratam,& inuiſam Deo,planum eſt, Deum (quæ ſua eſt omnipotentia) poſſe hanc maculam abluere, abſque ali qua qualitate inhærẽte, per hoc ſolum quòd fiat obiectum dilectionis diuinæ, & efficiatur illi grata, & dilecta;veluti homo eſt homini gratus & dilectus abſque aliqua qualitate inhærente. Itaq; quemadmodũ anima eſt Deo ingrata, & inuiſa, non per aliquam qualitatem, aut entitatẽ poſitam in anima, ſed ex hoc ſolum quòd eſt obiectum diuini odij ad eundem modũ poteſt peccati macula tolli per hoc tantum quòd ſit obiectum diuinæ dilectionis; hoc,loquendo de Dei omnipotentia. Ex his ſatis mihi videor quid ſit peccati macula expoſuiſſe. Ex qua re efficaciter videtur colligi maculam peccati eſſe in eſſentia animæ,& non in potentiis:anima enim eſt, quæ eſt inuiſa Deo,& ingrata,& decore gratiæ,& eius nitore priuata.

QVÆSTIO LXXXVII.

De reatu pœnæ, in octo articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm reatus pœnæ ſit effectus peccati?

¶Concluſio eſt affirmatiua.

EXPLICATIO ARTICVLI.

VT hic articulus exponatur, tres Concluſiones ſunt conſiderandę. Prima eſt,quàm hic ſtatuit Diuus Thomas,patet ex illo; Tribulatio & Anguſtia in omnem animam operantis malum: & Matthæ. 25. Ite maledicti in ignem æternum. Item Pſalm. 118. Maledicti qui declinant a mandatis tuis Domine.Contritio & infelicitas in viis eorum, & Pſalm. dacimotertio. & Spes eorum tanquam lanugo, quæ a vento tollitur, & tanquam ſpuma gracilis, quæ a procella diſpergitur, Sapien. quinto,ſed in Deuteronomio maledictiones contra tranſgreſſores mandatorum Dei, & peccatores copioſè deſcribuntur in hunc modum. Quòd ſi nolueris,inquit, audire vocem Domini Dei tui, vt cuſtodias & facias omnia mandata eius, & ceremonias, quas ego præcipio tibi hodie; venient ſuper te omnes maledictioner iſtæ, & apprehendent te. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictum horreum tuum, & meledictæ reliquiæ tuæ, & maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ouium tuarum. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. Ne quis autem parui faciat maledictiones Dei pronunciatas per Moyſem famulum ſuum,addit propheta dicens; Quoniam qui malignantur, exterminabuntur; ſuſtinentes autem Dominum ipſi hæreditabunt terram. Exterminare verò eſt extra terminos excludere:ſunt autem fines & termini diuinæ maieſtatis,diuinæ gloriæ,diuinæ dulcedinis,conſolationis, propiciationis, diuinæque bonitatis ac influentiæ, extra quos protrudentur malignantes,& præuaricatores mandatorũ, quantum exiſtentia naturæ patitur;quam vtique naturam Deus in eis conſeruabit, magis ſanè ad ſuæ iuſtitiæ manifeſtationem, quàm ad ſolatium illorum, adeo quòd non attingent vltima,neque extrema quidem diuinæ maieſtatis,aut gloriæ,aut dulcedinis, aut conſolationis, aut propitiationis,ſed clauſæ eis erunt portæ vitæ, mœniaque cęleſtis Hieruſalem in acceſſu: quia exterminator Angelus gladio flammeo cuſtodit ea: & tunc erit quod ſupra diximus;mors depaſcet eos. Tunc quoque accipiet armaturam zelus altiſſimi, & armabit creaturam ad vltionem inimicorum ſuorum: pugnabit cum Deo orbis terrarum contra inſenſatos, poſitos iam extra terminos gloriæ ſuæ,propitiationis ſuæ,ac ſaluationis ſuæ. Vt autem ſummatim dicam, pars illorum qui non obediunt mandatis Dei, erit maledictio,plaga, anathema, exterminium, mors prima, mors ſecunda,ſupplicium æternum,deſolatio extrema,deplantatio ſub omnem creaturam. Si quæris quo in loco? Reſpondet Ioan. Apoſtolus; In ſtagno ignis & ſulphuris. Reſpõdet inſuper Iob;In terra tenebroſa & opetra mortis caligine, vbi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Reſpondet deniqoe Euangelium; In gehenna ignis, in igne inextinguibili, in igne æterno, in tenebris exterioribus, vbi erit fletus, & ſtridor dentium; vbi vermis eorum non morietur. Addit Propheta; Vbi nulla eſt redemptio: iis enim epithetis explicat ſcriptura magnitudinem damnationis venturæ in omnem animam pręuaricantis mandatum omnipotẽtis Dei. Hæc omnia tam horrenda infligit miſericors Deus in peccatorum pœnam. Rationem verò huius hanc meditatur Diuus Thomas in artic. Nam quiſquis contra ordinem inſurgit,ab eo ordine,& principe ordinis,deprimi debet: cum ergo peccatum ſit actus inordinatus, quicunque peccat,agit contra ordinem: iuſtum igitur eſt vt a principe ordinis deprimatur, & puniatur. Nunc ad ſecundam concluſionem pergamus, quæ talis eſt. Peccator triplicem pœnam incurrere poteſt: tres enim ordines ſunt quibus ſubditur humana voluntas. Primò, ſubditur ordini propriæ rationis: ſecundo, ordini hominis ſpiritualiter, vel temporaliter gubernantis: tertiò ſubditur vniuerſali ordini diuini regiminis: quare triplicem pœnam incurrit,vnam quidem à ſeipſo, quæ eſt conſcieutiæ remorſus, de qua Diuus Auguſtin. Iuſſiſti Domine, & ſic eſt vt omnis animus inordinatus pœna ſit ſibi. Aliam verò ab homine; tertiam à Deo. Tertia concluſio quam habet Diuus Thomas in ſolutione ad ſecundum. Reatus pœnæ non eſt ipſa pœna, neque deputatio ad pœnam; ſiquidem vtrumque horum bonum eſt, & à Deo eſt: eſſe verò reum pœnæ, malum eſt, ſicut eſſe dignum pœna. Et in hoc ſenſu reatus pœnæ eſt effectus peccati. Atqui notandum eſt, hanc phraſim locutionis eſſe antiquiſſimam, appellare dignitatem, & meritum pœnæ, reatum pœnæ de quo patet Deutero. 21.& 31.

1.Conclu.

2.Conclu.

3.Conclu.

Deute. 21. & 31.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm peccatum poſſit eſſe pœna peccati?

SVMMA TEXTVS.

PRima Concl. Peccatum per ſe non poteſt eſſe pœna peccati: nam cũ pœna oĩs ſit cõtraria voluntati,non poteſt fieri,vt

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE prima concluſione dubitatio eſt, nam videtur eſſe falſa. In primis D. Pau. ad Roman. primo, dicit propter quod tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum. Ex quo loco Auguſtin. efficaciter doeet, quædam ſic eſſe peccata, vt etiam ſint pœnæ peccatorum. & alibi; Iuſſiſti Domine,& ſic eſt, vt omnis animus inordinatus pœna ſit ſibi,igitur autore Auguſtino actus ipſe inordinatus ſecundum ſe pœna eſt. Ad hæc peccatum non ſolum eſt actus voluntarius inordinatus,ſed etiam eſt priuatio boni & ordinis,at hæc priuatio inuoluntaria eſt, quam nollet peccator incurrere, & eſt præter eius intentionem, ergo peccatum propriè pœna eſt.

Prior concluſio examinatur. Prim. arg. Rom.1. Aug.lib.5. contra Iul. ca. 3. & de natura & gra. ca.22. Aug. lib.1. cõfeſ.c.12.

¶Rurſus priuatio boni delectabilis, aut vtilis inuoluntaria propriiſſimè pœna eſt, ſed peccatum eſt priuatio boni honeſti inuoluntaria, quam peccator patitur inuitus: nollet enim quod ex peccato conſequeretur: ergo peccatum in ſe pœna eſt. Secũdum.

¶ Præterea D. Thom quæſtione prima,de malo articulo quarto, ad ſecundum dicit apertè, quòd peccator patitur deordinationem rationis inuoluntariè, ex quo veriſſimè dicitur vnum peccatum eſſe pœnam alterius peccati, ſimile docet in ſecunda,diſtinctione trigeſimaſexta,articulo tertio. Idem demonſtratur,nam contritio, ieiunium,diſciplina, & cætera id genus ſunt opera pœnalia, ac proinde coram Deo ſatisfactoria, at ſunt opera volũtariè ſuſcepta, ergo non ſibi inuicem aduerſantur voluntarium,& pœna. Tertium. Quartum.

¶Vltimò non eſt neceſſarium,vt pœna ſit inuoluntaria, ergo licèt peccatum ſit voluntariũ, non inde ſequitur non habere rõnem pœnæ. Antecedens oſtenditur eſſe verum, nam pœna puerorum decedentium ſine baptiſmate eſt vera & propriiſſima pœna:docet enim ſana doctrina eos veriſſimè puniri pro peccato originis, quod ex primo parente contraxere: At huiuſmodi pœna inuoluntaria non eſt, ſiquidem nullam triſtitiam ſecum affert, vt ſuperius planè Vltimum.

2. Conclu. D. Thom. concluſio controuertitur.

planè demonſtratum eſt: non eſt igitur neceſſarium ad pœnam vt inuoluntaria ſit. Ex quo fit rationem D. Tho. qua ſibi perſuaſit primam concluſionem articuli, non eſſe ſatis miſſimam, ſed & ſecundam labefactare poterit Theologus dicens, omnem pœnam iuſtam, & quæ non ſit peccatum a Deo eſſe, pœnam vero quæ ſimul ſit peccatum ex Deo non eſſe.

¶ De propoſita dubitatione diuerſæ ſententiæ Doctorum verſantur. Scotus in 1. diſt. 36. q. vnica, arbitratur peccatum per ſe ſumptum eſſe pœnam alterius peccati. Ad idē reſpondet Magiſter Sententiarū in eadē diſtinctione. Conradus in Commentariis ſuper iſtum articulum docet, peccatum quatenus a libera voluntate progreditur, non habere rationem pœnæ (eſt enim voluntarium) verum ſi conſideretur quatenus recipitur in voluntate, & habet coniunctam boni, & ordinis priuationem, poteſt eſſe pœna peccati; diſtinctio eſt D. Tho. in ſecundo vbi ſupra. Porrò iſtæ conſiderationes diſtinctæ ſunt, nam primum conſideratur, vt actio, deinde vt paſſio, quod patet in paſſione Domini noſtri: ſi enim hoc opus conſideretur vt a Iudæis progreditur eſt immaniſſimum peccatum, ſi vero conſideretur vt in Chriſto ſuſcipitur, eſt opus patientiæ inſignis. Caietanus hic tenet peccatum, ſiue vt actio, ſiue vt paſſio conſideretur, per ſe non habere rationem pœnæ, omnis enim pœna inuoluntaria eſt, peccatum verò ſecundum vtramque conſiderationem voluntarium eſt, ergo pœna non eſt. Deinde, pœna iuſta a Deo eſt, at peccatum iuxta vtramque conſiderationem a Deo non eſt, igitur pœna non eſt. Ad vltimum ex hoc quòd voluntas recipit in ſe peccatum, deterior fit, vt planè conſtat, ſed Deo autore nemo fit deterior, vt habet omnium Theologorum prouerbium, deſumptum ex Auguſt. lib. 83. q. quæſt. 3. peccatum ergo ſecundum illam conſiderationem pœna non eſt. Sic hoc in loco Caietanus ſubuertit opinionem Conradi. At vero idem Caietan. in illud 2. Regum 12. Ecce ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, in eandem ſententiam deſcendiſſe videtur, dicit enim Deum non eſſe autorem peccati, vt ſic, ſed quatenus eſt pœna peccantis. Idem conſtanter docet 2. Regum c. 16. in illud verbum, Dominus præcepit ei vt malediceret Dauid, cuius ſententiam improbat vehementer doctiſſimus Pater Cano. li. 2. de locis c. 4. & nos eam ſubuertimus retro, cum de cauſis peccati ageremus. Illa igitur doctrina, quòd vnū peccatum ſit pœna alterius peccati, ſic explicanda eſt, ſicut habet Auguſt. libro de prædeſtinatione ſanctorum c. 10. vt Deo tribuatur iudicium, id eſt iuſta vindicta, non autem peccatum. Porro quomodo id fieri poſſit, dupliciter explicant Doctores Magiſter enim explicat peccatum eſſe pœnam peccati, non quidem ſecundum ſuam naturam, quatenus habet rationem culpæ a voluntate liberè admiſſæ, ſed ſecundum effectum, puta corruptionem naturæ, & reatum æternæ mortis. Verum ſecūdum hanc explicationem omne peccatum, etiam peccatum primi hominis dici poſſet pœna, quòd alienum eſt a ſententia Pauli, & Auguſtini, apertè aſſerentis quædam peccata eſſe, quæ non ſunt pœnæ. Quare aliter explicat D. Thom. dicens; peccatum habere rationem pœnæ, nō quidem ſecundum ſuam formam & naturam (nam ſic conſideratum ex electione proficiſcitur liberè à voluntate) ſed ſecundum ſuam cauſam ex qua oritur: puta ſubtractionem diuini beneficij, quo ſeruatur homo ne ruat in peccatum, hoc enim occulto & ſeueriſſimo Dei iudicio (quemadmodum Auguſtinus ait) vindicatur peccatum, dum Deus offenſus peccatis præcedentibus, ſubtrahit beneficium ſuæ gratiæ, quo ſubtracto partim impulſu Dæmonis, partim ſua infirmitate labitur in omne genus peccati. Propter hanc autem ſubtractionem gratuitæ præſeruationis, quam & efficit Deus, & quę pœna quædam eſt, & ſupplicium peccatorum: peccatū quod ex ea committitur, non ſolum peccatum eſt, ſed & ſupplicium. Hunc modum dicēdi calumniatur Scotus in ſecundo diſt. 30. non ſolum vt falſum, ſed vt durū & omnino omittēdum, nam videtur ſequi quòd ſequens peccatum nō ſit in poteſtate hominis, neque voluntarium, ſi eſt ex defectu auxilij diuini, quod ad operandum per neceſſariū eſt. Sed hæc obiectio friuola eſt, nam ſuperius dictum eſt, quòd nunquam Deus ſic denegat peccatori auxilium ſuæ gratiæ, vt non habeat ſufficiens adiutorium ad cauendum peccatum, & ad perſiſtendum in bono.

Scoti ſnīa.

Mag. ſent. Conrad.

Quō vnū peccatū ſit altèrius pę na.

Aug. lib. 1. retra. c. 15. & Pſal. 57. in illud ſu per cecidit ignis.

Explicatio D. Thom.

peccatum, quod voluntarium eſt, habeat rationem pœnæ. Deinde, omnis iuſta peccati pœna irrogatur a Deo vindicante peccatum: ſi igitur peccatum eſſet pœna peccati, conſequens eſt, quòd Deus ſit autor peccati.

¶ Secunda concluſio. Peccatum poteſt eſſe pœna peccati tripliciter: primo, ex parte cauſæ, quæ eſt remotio prohibentis: quia cauſæ inclinantes ad peccatum ſunt paſſiones, tentatio diaboli, & ſimilia, quæ per auxilium diuinæ gratiæ impediuntur: gratia autem ſubtrahitur per peccatum; vnde cum ipſa ſubtractio ſit quędam pœna ſequitur quòd per accidens etiam peccatum quod ex hoc ſequitur, dicatur pœna: quia deſerti homines ab auxilio diuinę gratię, vincuntur a paſsionibus. Secundò poteſt eſſe pęna ex parte ſubſtantię actus, quę afflictionem inducit; ſiue actus ſit interior, vt patet in ira, & inuidia; ſiue actus ſit exterior, ſicut cum aliqui graui labore opprimuntur, & damno, vt expleant actum peccati, ſicut dicitur; Laſſati ſumus in via iniquitatis. Tertiò modo ex parte effectus, vt ſi aliquod peccatum dicatur pœna reſpectu effectus conſequentis. Quoniam ſecum affert pudorem, ignominiam &c. ſed in his duobus modis vltimis non ſolum vnum peccatum eſt pœna precedentis, ſed etiam ſui.

Inanis eſt Scoti obiectio.

¶ His conſtitutis ad argumenta in contrarium propoſita ſatisfaciendum eſt, ad primum copioſè dictū eſt, quemadmodum intelligatur Diuus Paulus quando dicit Deum tradere peccatores in deſideria cordis eorum, quòd ſi quis vim faciat in eo quod dicit, Deum tradere peccatores, iam huic in ſuperioribus abunde ſatisfactum eſt, cum de cauſis peccatorum tractaremus.

Argumentorum ſol.

¶ Ad ſecundum argumentum dicendum eſt, quòd actus inordinatus pęna eſt peccantis cauſaliter, id eſt, cauſat amaritudinem, & afflictionem in anima peccantis, ſic intellige Diuum Thomam vbi ſupra quæſtione de malo cum dicit peccatum quodammodo, id eſt, cauſaliter habere rationem pœnæ.

Ad ſecun.

¶ Ad tertium argumentum dicendum eſt, quòd malitia & priuatio boni eſt voluntaria etiam formaliter, licèt non intenta: nemo enim intendens ad malum operatur, vt habet Diuus Dionyſius, & ſatis eſſet, quòd eſſet voluntaria concomitanter & indirectè. Non enim laſſitudo, quæ ſequitur ex ludo voluntario, vocatur pœna, neque potus aquæ voluntariè ſumptus ab ægrotante.

Ad tertiū.

¶ Ad quartum dicendum, quòd latiùs ſumendo vocabulum, omne afflictiuum pœna appellatur, ſed propriè, id quod patimur inuoluntariè pro culpa, pœna & ſupplicium eſt, de qua re diſſerit optimè Diuus Thomas artic. 7. huius quæſtionis.

Ad quart.

¶ Ad vltimum argumentum dicendum eſt, euidenter oſtendere, vt videtur, non eſſe de ratione pœnæ, quòd ſit inuoluntaria, vel quòd triſtitiam inferat. Verum ad rationem pęnæ perneceſſarium videtur, vt non ſit voluntaria & a voluntate approbetur. Peccatum verò non ſolum non eſt contra voluntatem, verum etiam voluntarium eſt, & lubenti animo admittitur. Deinde dicendum eſt pœnam, quam patiuntur paruuli in Limbo eſſe contra eorum voluntatē habitualem: ſi enim ſcirent, dolerent & mœrore afficerentur, peccatum vero ex omni parte voluntarium eſt.

Ad vltim.

Tantum de hoc articulo dictum ſit.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COncluſio huius articuli eſt de fide catholica, conſtatque, tum ex diuinis reuelationibus ſuperius adductis, tum ex aliis multis, quæ ſparſim in ſanctis ſcripturis habentur cõtra errorem Origenis, qui dicebat pœnam inferni aliquando eſſe finiendam. Sed eſt notandum, quòd Origenes non negabat eſſe aliquod peccatum quod de ſe pœnam æternam mereretur, ſed dicebat, ex Dei miſericordia & clementia, ad æternum ſupplicium non imputari. Illud etiã obſeruandum eſt, eſſe multos patres antiquos, qui Origenem ab hoc crimine liberãt, dicũtq; hanc doctrinam non ab ipſo Origene, ſed ab eius æmulis operibus Origenis fuiſſe inſertam. Hanc doctrinam aſſerere videtur Homilia octaua, in librum Ioſuæ. In eadem ſententiam loquitur libro primo, Periarchon, capitulo 6. Item tomo decimooctauo, in Ioannem, exponens illud Ioannis octauo. Quò ego vado vos non poteſtis venire Hoc idem apertius prodidiſſe eum in expoſitione primi, & ſecundi capituli epiſtolæ ad Epheſios, teſtis eſt Hieronymus in commentariis eiuſdem epiſtolæ. Theophilus etiam Alexandrinus libro ſecundo, Paſchalis, & Auguſtinus in libro de hæreſibus, hæreſi. 43. Hieronymus in epiſtola ad Auitum, & in aliis pleriſque locis huiuſmodi errorem in Origene deteſtantur. Ruffinus tamen libro primo inuectiuarum aſſeuerat, Hieronymum in commentationibus epiſtolæ ad Epheſios comprobaſſe hoc dogma, cui etiam Eraſmus in adnotationibus Origenicis, indicat ſubſcripſiſſe Ambroſium ex expoſitione tertij capitis eiuſdem epiſtolæ, de quo infra dicimus. Nunc apponere libet teſtimonia quædam Origenis ſuperioribus locis ex diametro pugnantia, ex quibus hanc doctrinam a falſariis fuiſſe impoſitam apertè liquet, nam ſuper Ezechielem Homilia decimaquarta, inquit; Angelos malos in iudicio magnæ diei vinculis ſempiternis ſub tenebris eſſe ſeruandos, Homilia decimaquarta in Ioſue idem conſtanter affirmat. Idem aſſerit Homilia 14. Numerorum. & Homilia decimaoctaua, in eundem librum. Item Homilia prima, ſuper Ezechielem & in expoſitione Pſalmi 37. hortatur peccatorem, vt hoc in ſeculo ſe præparet ad flagella, ne ignibus æternis reſeruetur. Ex his locis apertum ſit Origenem affirmare inferni ſupplicia nunquam finienda. Sed antequam hinc diſcedamus animaduertat Theologus neceſſe eſt, ne in ſanctorum lectione perniciosè fallatur; quòd D. Hieronymus ad finem libri decimioctaui, in Iſaiam aſſerere videtur ignem inferni, & damnatorum incendia aliquando eſſe finienda: cuius verba ſic habent. Porrò qui volunt ſupplicia aliquando finiri, & licèt poſt multa tempora, tamen terminum habere tormenta, his vtuntur teſtimoniis. Cum intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Iſrael ſaluus fiet, & iterum, Concluſit Deus omnia ſub peccato, vt omnium miſereatur, & in alio loco ſanctus loquitur, Iram Domini ſuſtinebo, quia peccaui ei, donec iuſtificet cauſam meam, & auferat iudicium meum, & educat me in lucem. & rurſus, Benedicam te Domine quoniam iratus es mihi, auertiſti faciem tuam à me, & miſertus es mihi. Dominus quoque loquitur ad peccatorem: cum ira furoris mei fuerit, rurſum ſanabo. & hoc eſt quod in alio loco dicitur. Quàm grandis multitudo bonitatis tuæ Domine, quam abſcondiſti timentibus te. Quæ omnia replicant aſſeuerare cupientes poſt cruciatus atq; tormenta, futura refrigeria, quæ nunc abſcondenda ſunt ab his quibus timor vtilis eſt, vt dum ſupplicia reformidant, peccare deſiſtant, quod nos Dei ſolius debemus ſcientiæ derelinquere; cuius nõ ſolũ miſericordiæ, ſed tormẽta in põdere ſunt: & nouit quem, quomodo, aut quãdiu debeat iudicare: ſolumq; dicamus quod humanę conuenit fragilitati: Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me, & ſicut diaboli, & omnium negantium atque impiorum qui dixerunt in corde ſuo: Non eſt Deus, credimus æterna tormenta: ſic peccatorum atq; impiorũ, & tñ Chriſtianorũ quorum opera in igne probãda ſunt atque purganda, moderatam arbitramur & miſtam clementiæ ſententiam iudicis.

Origenis error ꝙ pęna inferni erit aliquã do finienda.

Ruffinus.

Eraſmus.

Origenes excuſatur.

Hierony.

Teſtimonia quibus videtur fulciri error falſo origeni impoſitus.

ARTIC. TERTIVS.

¶Vtrùm aliquod peccatum inducat reatum æternæ pœnæ.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt. Omne peccatum mortale inducit reatum æternæ pœnę Matthæi vigeſimoquinto. Ibunt ij in ſupplicium æternum. & Marci 5. qui autem blaſphemauerit in Spiritum ſanctum, non habebit remiſsionem in æternum, ſed erit reus æterni delicti. Ex his autoritatibus conſtat eſſe aliquod peccatum quod inducat reatum æternæ pœnæ. Sed & ratione firmiſsima idem oſtenditur, de quouis peccato mortali. Quandiu enim manet peruerſitas ordinis, remanet reatus pœnæ: irreparabiliter autem peruertitur ordo, cum voluntas hominis, quæ Deo debet eſſe ſubiecta, ab ipſo auertitur per peccatum mortale; nam corrumpitur principium, quo homo debet ſubdi Deo, & ſine virtute diuina reparari non poteſt. Omne igitur peccatum mortale, quod charitatem aufert, quantum eſt de ſe, inducit reatum æternæ pœnę.

¶Ex his ſententijs Diui Hieronymi affirmans nonnulli Diuum Hieronymum partim in re Origeni conſenſiſſe partim abnuiſſe: abnuiſſe quidem, quia crediderit tam dæmonum quàm infidelium æterna fortè tormenta: conſenſiſſe autem, quia putauerit damnatorum fidelium peccata non fortè æternis ſuppliciis punienda. Quod confirmant tum ex ſuperioribus, tum verò ex alio teſtimonio D. Hieronymi ex lib. 1. aduerſus Pelagianos vbi ita ſcriptum eſt, ſi Origenes omnes rationabiles creaturas dicit non eſſe perdendas, quid ad nos? qui & diabolum & ſatelites eius, omnesque impios dicimus perire perpetuò: Chriſtianos verò ſi in peccato præuenti fuerint ſaluandos eſſe poſt pœnas.

Quidã D. Hier. errorem Origenis ad ſcribunt.

¶ Sed quòd hæc non fuerit Hieronymi ſententia veriſsimè conſtat ex Apologia aduerſus Ruffinum, & in pleriſque aliis ſcriptis. Certè opinionem eorum qui fatentur damnatos, etiam Chriſtianos ab inferni ſuppliciis tandem liberandos, omnino deteſtandam eſſe probat multis argumentis in Commento tertij capitis Ionæ Prophetæ, quæ in ſummam redacta ſic habent. Primò, quia opinionem hanc de finiendis damnatorum ſupplicijs nuſquam diuina ſcriptura docet. Secundò, quia in Euangelio ignis æternus dicitur & ſupplicium æternum; & apud Iſaiam. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Tertiò quia hæc ſententia euertit penitus timorem Dei, dum facilè homines labuntur ad vitia, putantes omnes improbos aliquando poſt pœnas forè ſaluandos. Quartò, ſi poſt longum ſeculorum circuitum omnium rerum reſtitutio fiat, vt vna ſit dignitas animarum, nulla diſtantia erit inter virginem & proſtibulum; inter matrem Domini & inter victimas libidinum publicatum; idem erit Gabriel & diabolus, Apoſtoli & dæmones: idem prophetæ & Pſeudoprophetæ, idem martyres & perſecutores. Quintò, ſi finis omnium ſimilis eſt, finge infinitas ætates cruciatum: præteritum omne pro nihilo eſt: quia non quærimus quod aliquando fuerimus, ſed quod ſemper futuri ſumus. Ex his igitur apparet Hieronymum huius dogmatis hoſtem, & ea quæ in commentario ad Epheſios ſcripſit, non ex ſua, ſed ex aliorum ſententia retuliſſe. Quòd autem in fine Commentariorum Iſaię, & aduerſus pelagianos aſſeuerat, Chriſtianos poſt pœnas, & ignis tormenta ſaluandos, referendum eſt non ad ignem æternum inferni, ſed ad ignem temporalem purgatorij, in quo cùm animæ fuerint ad tempus purgatæ, ſaluabuntur.

Præfatio error D. Hie. caruiſſe probatur.

¶Sed

Quo ꝓ delicto momentaneo æterna pœna redditur. Roman. 2. Deuter. 25.

¶ Sed in præsentia dubitatur, cum Deus æquitate summa iustè reddat vnicuique secundum opera sua ; vt dicit Paulus ad Romanos secundo , quomodo ob temporalem, imò sæpè momentaneum lapsum perpetuas exigit pœnas? vbi æqui & iusti ponderatio ? vbi (quod dici solet) misericordia Domini plena est terra ? & illud Deuteronomij vigesimoquinto ; Secundum quantitatem delicti erit , & plagarum modus? Nam si vera sunt quæ diximus , delictum est vnum , at plagæ sunt multæ: delictum est momentaneum , punitio autem delicti est æterna : delictum cum modica delectatione cõmittitur , stipendium verò delicti, damnatio mortis citra modum , ac finem . Huius rei difficultatem explicat in primis eleganter Diuus Augustin? vigesimoprimo de ciuitate, capitulo secundo , & ostendit quemadmodum diuinæ iustitiæ , & æquitati maximè sit consentaneum , quòd pro breui peccato perpetuum exigat supplicium . In eadem re explicanda laborauit optimè Diuus Thomas hoc in loco , sed præcipuè tertio contra gentes capitulo centesimo quadragesimoquarto . Diuus Augustinus inquit, in retributione iustitiæ non semper considerari æqualitatem temporis inter culpam & pœnam : nam etiam in ciuili Republica pro breuissima adulterij culpa , capite plectitur adulter , atque adeò perpetuò priuatur viuentium societate . Hæc Diuus Augustinus , Diuus Gregorius libro quarto Dialogorum capitulo quadragesimoquarto , huius rei aliam egregiam rationem persequitur dicens , quòd qui in suo æterno peccauit contra Deum , in æterno Dei puniatur . Dicitur autem aliquis in suo æterno peccasse , non solum secundum actus continuationem in tota hominis vita durantis , sed quia hoc ipso quòd finem in peccato constituit , voluntatem habet in æternum peccandi . Quod explicat idem Gregorius loco citato his verbis . Voluissent iniqui sine fine viuere , vt potuissent sine fine peccare : ostendunt quod in peccatis semper viuere cupiunt , qui nunquam desinunt peccare dum viuunt . Ad magnam ergo indicantis iustitiam pertinet , vt nunquam careant supplicio, qui dum viuerent , nunquam voluerunt carere peccato . Huius rationis efficaciam sic exponit Diuus Thomas in summa contra gentes in loco superius citato . Etenim apud diuinum iudicium voluntas pro facto computatur: qui autem propter temporale bonum auersus est ab vltimo fine, qui in æternum possidetur , præposuit illius fruitionem fruitioni vltimi finis : ex quo consequendus est , quòd multò magis voluisset in æternum illo bono temporali frui . Mortaliter igitur peccans sic puniri debet, ac si æternaliter peccasset . Certè diuinæ retributioni æquissimè consentaneum est , quod qui duas creaturas vitæ perpetuæ , Angelum scilicet , & hominem in hoc condiderit , vt suæ ipsius essent , (quod ait Petrus prima Canonica capitulo primo,) consortes naturæ , quibus gratiæ subsidia , & vires supernaturales tribuerit, easdem si in officio vt filij perseuerent , ad suam secum sempiternam felicitatem admittat : sin verò aliquis violata fide, veluti transfuga in hostilibus castris suas fouerit vsque ad mortem inimicitias , perpetuis cruciatibus addicat, vt tam hostes , quàm filij , iuxta sua cuiusque merita , æterna sempiterni Dei sui vel perfruantur misericordia, vel perferant iustitiam .

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm peccato debeatur pœna infinita secundum quantitatem .*

SVMMA TEXTVS.

Prima conclusio.

PRima Conclusio . Peccato mortali ex parte auersionis debetur pœna infinita , quæ est pœna damni , videlicet infinita amissio infiniti boni , scilicet Dei .

¶ Secunda Conclusio . Ex parte conuersionis respondet peccato mortali pœna sensus finita . Probatio vtriusque conclusionis hæc est : quia in peccato mortali duo considerantur ; quorum vnum est auersio ab incommutabili bono quod est infinitum ; & ex hac parte peccatum quodammodo infinitum est : aliud quod est in peccato , est inordinata conuersio ad commutabile bonum ; & ex hac parte peccatum est finitum ; tum , quia ipsum commutabile bonum est finitum ; tum etiam , quia ipsa conuersio est finita , actus enim creaturæ non possunt esse infiniti . Ex ijs consequens est vt peccato ex parte auersionis correspondeat pœna infinita , videlicet pœna damni , quæ est amissio infiniti boni , scilicet Dei : ex parte autem inordinatæ conuersionis correspondeat pœna sensus , quæ est finita .

Hoc magis fiet perspicuum , si consideres gravitatem cuiusque vel minimi peccati mortalis , quæ certè est contumacia in Principem infinitæ potentiæ , cui audet negare obedientiam , & transfugere ad hostem illius , & quasi abiurato vero Deo , & patre beneficentissimo , atque proprio & naturali Rege , quem super se regnare non vult , in obsequiũ se dæmoni tradit ; quem colere pro Deo eligit , & tanquam Regi obtemperare , & seruire . Nulla igitur est iniustitia , etiam si punitio sit infinitæ durationis : quinimo certo certius apparet ex ordine rerum , eum qui fontem deserit vitæ suæ , mox pabulum fieri mortis: mortis verò æternæ , si in æternum existit desertor . Deserit autem omnis præuaricator legis . Nec quicquam potest esse confinius rationi , quàm vt pro cul fiat & elongetur ab omni misericordia , qui misericordiarum benignissimo patri , & Domino rebellem se facit: est autem rebellis omnis ille qui suam voluntatem diuinæ voluntati anteponit .

Peccator seipsum in obsequiũ dæmoni tradit .

¶ Ad hæc , nihil æquius , quàm vt exulet tandem a curia cœlesti , qui edicta cœlestis curiæ sustinere non voluit , & extrudatur virtute omnipotentis in locum horroris , mortis , & sempiternæ caliginis , qui dum viueret , perturbator fuit legum , pacis & vitæ . Denique nihil æquius iustiusque est, quàm vt omnis creatura conuertat se in vindictam illius , qui omnium creaturarum contempsit autorem , prout futurum pronunciauit scriptura Sapientiæ quinto , dicens ; Accipiet armaturam zelus illius , & armabit creaturam ad vltionem inimicorum . Induet pro thorace iustitiam , & accipiet pro galea iudicium certum . Sumet scutum inexpugnabile æquitatem : acuet autem diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. Istæ probationes visæ sunt mihi aptæ & idoneæ ad ostendendam legis diuinæ æquitatem ; qui his non fuerit contentus , consulat Diuum Thomam in locis adductis , & sedabitur eius animus , nos ad sequentem articulum properamus.

Antepone re humanã voluntatẽ diuinæ; rebellio quædam est.

EXPLICATIO ARTICVLI.

VT hic articulus diligentius exponatur, sciendum est, esse duplicem peccati mortalis pœnam , scilicet pœnam damni , & pœnam sensus . Vtraque significatur illis in verbis ; Ite maledicti in ignem æternum ; in illo verbo , discedite , pœna damni intelligitur , nempe carentia visionis diuinæ & eius præsentia , peccator namque qui in peccato mortali ex hac vita demigrat , a regno cœlesti in perpetuum relegatur , diuinoque priuatur conspectu . Pœna sensus in sequentibus verbis declaratur ; Ite in ignem æternum . Vocatur a Theologis pœna sensus , quæcunque sensibilis læsio , & quæcunque tristitia , & afflictio voluntatis, quæ ex apprehensione rei nociuæ , vel intellectuali , vel sentiente proficiscitur . Quapropter & in anima separata est etiam sine corporeo sensu pœna sensus, id est, pœna affligens, & mærore afficiens.

Mortalis peccati est duplex pœna. Matth. 25.

An pœna damni in omnibus dãnatis sit æqualis.

¶ His ad hũc modũ breuiter expositis, in primis inuestigandum

Prim. arg.

gandum eſt. Vtùm pœna damni ſit in oĩbus qui dãnantur æqualis? partem affirmantem qõnis hæc argumenta probant. Principio, priuatio non ſuſcipit magis & minus: neque enim vna cæcitas eſt maior altera; neque vna mors plus priuat vita quàm altera: at pœna damni, quę eſt carentia diuinæ viſionis & gloriæ, priuatio eſt, ſicut viſu carere: erit igitur in omnibus æqualis. Deinde, pœna damni eſt non videre Deum: at non videre Deum, non ſuſcipit magis & minus. Rurſus, pœna damni eſt infinita; eſt enim amiſſio infiniti boni; vnum verò infinitum non eſt maius altero: igitur hæc pœna in omnibus qui damnantur æqualis eſt. Propter hæc argumenta quidam Theologi parum acutè arbitrantur hanc pœnam in omnibus eſſe æqualem: ſed eorum ſententiam eſſe falſiſſimam, his rationibus, quas ſubiungam, animaduerſis, cuique Theologo erit perſpicuum.

Seeũdum. Tertium.

Cum non ſint æquales peccatorum oĩum auerſiones nec ſubinde pœna damni eis correſpondens eſt æqualis.

¶ In primis ex ſacra & diuina Theologia facilè conſtat non omnia peccata eſſe æqualia, ſed quædam alijs eſſe grauiora. Ex hoc principio aliud enaſcitur manifeſtum, auerſiones peccatorum non eſſe in omnibus peccatis æquales; magis enim auertit, & ſeparat a Deo infidelitatis peccatum, quàm furti. Ex his conſequens eſt, maculas peccatorum non eſſe in omnibus æquales. Vnde videtur efficaciter concludi, pœnam damni, quæ correſpondet auerſioni, non eſſe in omnibus æqualem. Deinde, ſi pœna damni in omnibus æqualis eſſet, id eſſet præcipuè, quoniam quodammodo infinita eſt. Sed hæc ratio videtur inanis, ſiquidem auerſio etiam infinita eſt, cum auertar, & ſeparet hominem a bono infinito, at non eſt in omnibus æqualis, quanquam etiam priuatio eſt. Iam verò ſi hæc pœna damni in omnibus æqualis exiſtit; conſequens eſt, quòd tantam pœnam damni habeat paruulus in limbo, quantam Iudas in inferno: quod aſſerere, a Theologia diuina alienum eſt. Crediderim ergo cum Abulenſi, ſuper Matthæum capitnlo vigeſimoquinto, quæſtione 640. quòd eos, qui ob grauiora crimina in maiori ſunt inimicitia Dei, relegatio ab eius regno, & carentia diuinæ glotiæ acrius excruciet: vehementius etenim indignantur qui a maiori hoſte in exilium mittuntur, patriaque & ſuis bonis ſpoliantur, quàm qui ab hoſte, qui non eſt eis tam inimicus, priuationem illam patiuntur: quamuis enim priuatio, quando in ſe pura eſt, maior, minorve eſſe nequeat, vt ſummæ tenebræ, ſumma cæcitas, tamen in ratione cauſæ augeri poteſt, vt magis ac magis extorqueat: nec enim pœna damni carentia diuinæ viſionis & gloriæ vtcunque eſt, ſed carentia & priuatio diuinæ gloriæ propter peccatum: vbi igitur peccatum grauius fuerit, exilium illud grauius erit; ſicuti quando in exilium mittuntur homines, grauius erit exiliũ, quo cauſa exilij turpior & magis abominabilis eſt. Certè iniquo animo tulit Abſalon ſe damnari, vt non videret faciem Dauid patris ſui, tuliſſetque iniquiori animo, & maiorem confuſionem habuiſſet, ſi cauſa huius exilij turpior fuiſſet. Alias rationes perſequitur Abulenſis in loco citato, ad oſtendendum, quemadmodum pœna damni maior ſit in vno quam in alio damnatorum in inferno, quas legendas omnino cenſeo.

Abulenſis in Matth.

Abſalon.

¶ Nunc argumenta in contrarium refellenda ſunt. Ad primum dicẽdum eſt, in primis eſſe quaſdam priuationes quæ ſuſcipiunt magis & minus, vt ignorantia, ægritudo, peccatum: falſum itaque eſt illud axioma, ꝙ priuatio non ſuſcipit magis & minus, præcipuè cum priuatio non tollat omnino habitum contrarium. Vel dicendum eſt, ꝙ quanquam priuatio in ſe maior aut minor eſſe nequeat, at ratione cauſæ magis aut minus torquere poterit, ſicut ſupra expoſitum eſt. Si quis enim propter Dei amorem eligeret in perpetuum Dei viſione carere, vt fratres multos lucraretur (ſicut quidam Doctores in primis graues explicant illud Diui Pauli; Optabam ego eſſe anathema a Chriſto pro fratribus meis) certè hæc non eſt pœna damni, quanquam eſt carentia diuinæ viſionis, & gloriæ. Pœna igitur damni eſt priuari diuina gloria, & ſummi patris conſpectu propter peccatum. Vnde quo grauius & pudentius fuerit peccatum, turpior erit pœna damni, & maiori triſtitia & pudore afficiet. Ex his patet quid dicendum ſit ad ſecundum argumentum.

Soluuntur argumẽta. Ad pri. arg. Aliquãdo priuatio recipit magis & minus.

Ad ſeãm & tertium.

¶ Ad vltimum dicendum eſt, pœnam damni eſſe infinitam, quia eſt amiſſio boni infiniti, verum cauſa propter quam hoc bonum infinitum amittitur, quæ peccatum eſt, non in omnibus eſt æqualis, & idcirco hæc amiſſio non ex æquo omnes excruciat. Hæc ſatis de dubitatione propoſita: ad reliqua veniamus.

¶ De pœna ſenſus, certum eſt atque exploratum eſſe finitam, & diuerſam pro criminum diuerſitate: patet ex illo Pſalmi vigeſimiſeptimi; Da illis ſecundum opera manuum ſuarum; & Pſalmi ſexageſimiprimi; Quia tu reddes vnicuique iuxta opera ſua. Ratio huius euidens eſt: nam ſicuti ratio iuſtitiæ expoſtulat, vt diuerſum præmium pro diuerſitate meritorum correſpondeat bonis, ſic ratio iuſtitiæ expoſcit vt diuerſum ſupplicium pro diuerſitate criminum mali patiantur. Sed quanquam hæc veritas ſit certiſſima, in contrarium pugnant optima argumenta.

Pœna ſenſus. Pſal. 27. Pſal. 61.

¶ In primis, peccatum mortale quod aduerſus Deum committitur, eſt infinitum; ergo meretur pœnam infinitam. Antecedens verum eſſe oſtenditur in hunc modum. Nam peccatum tanto grauius eſt, quanto perſona, contra quam eſt peccatum, maior eſt; ſicut grauius eſt percutere perſonam principis, quàm hominis plebei: ſed qui dedit mandatum Deus, eſt bonum immenſum, immenſaque eius maieſtas, habens in nos infinitam poteſtatem: omnis igitur contemptus, omnisque rebellio quam committimus contra ipſum, infinitæ malitiæ eſt, & iniquitatis: at malitia infinita iuſtiſſimè infinito ſupplicio punitur. Nec ſatis expedit difficultatem huius argumenti Diuus Thomas ſolutione ad ſecundum dicens, procedere ex parte auerſionis, cui proinde meritò reſpondet pœna damni quodammodo infinita, ad modum ſuperius expoſitum: hæc, inquam, ſolutio non omnino valet: nam odium Dei etiam ex parte conuerſionis eſt contra bonum infinitum, & contra Deum. Ex quo patet, non eſſe in vniuerſum verum, quòd conuerſio in omni peccato ſit conuerſio ad bonum cõmutabile. Idem confirmatur: quia ſupra quæſtione ſeptuageſimaſecunda, Sanctus Thomas dixit; quòd diuiſio peccati contra Deum, contra proximum, & contra ſeipſum, eſt diuiſio ex parte obiectorum: odium igitur Dei eſt contra bonum infinitum, & contra Deum.

Argumenta. Prim. arg.

¶ Deinde ſic argumentor. Quantò is, qui meretur dignior & melior eſt, eo magis creſcit meritum. Ex quo argumento efficaci concludunt Theologi, meritum Chriſti Domini fuiſſe infinitum: igitur quò perſona quæ offenditur dignior & melior eſt, tanto maior erit offenſa. Vnde ſi perſona offenſa eſt infinita, cui infinitis titulis obſtricti ſumus, peccatum in illam admiſſum erit infinitum.

Secũdum.

¶ Ad hæc, occidere infinitos homines, infinita malitia eſt: occidere enim vnum hominem, aliqua malitia eſt; occidere duos, in duplo maior malitia eſt: ergo velle occidere infinitos homines, infinita malitia eſt: ſed odium Dei multò grauius peccatum eſt, quàm velle occidere infinitos homines: ergo infinita malitia eſt.

Tertium.

¶ Præterea conſtituamus quòd perſeueret & continuetur odium Dei per integram horam, in qua ſunt infinita inſtantia, in quolibet inſtanti eſt maior odij malitia: ergo ad finem horæ erit infinita malitia.

Quartum.

¶ Vltimò, ſi peccatum mortale non meretur pœnam infinitam ſecundum acerbitatem, & dolorem, ſequitur quòd veniale peccatum puniatur tanto dolore, & cum æquali acerbitate. Patet: nam vtique debetur pœna finita: ergo eſt proportio inter pœnas; finiti enim ad finitum ſemper proportio eſt. Sit ergo pœna mortalis peccati vt octo, & venialis vt duo, & ſit aliud mortale peccatum in duplo minus, erit pœna eius vt quatuor. Sit rurſus aliud in duplo minus, & ſic erit pœna eius vt duo, & creſcat peccatum veniale, vel ducatur in conſuetudinem, tunc ergo euidenti argumento concluditur peccatum veniale acerbiori pœna puniri, quàm mortale.

Vltimum.

¶ Hiſce argumentis, quanquam valida videantur, ſententia noſtra non labefactatur: eſt enim fidei ſententia, cui non poteſt ſubeſſe falſum. Argumenta itaque hoc modo ſunt confutanda.

Solutio argumẽtorũ.

¶ Ad primum argumentum optimè reſpondet D. Th. ſolutione ad ſecundum, & ad confirmationem huius argumenti dicit Caietanus; oportere omnino operantẽ habere ali-

Ad primũ. Caieta. ſolut. ad cõ. argumẽti.

re aliquem vltimum finem, & impossibile est habere duos vltimos fines: cum igitur qui odio habet Deum, non habeat Deum pro vltimo fine, oportet vt habeat aliquod bonum commutabile, & sic in omni peccato virtualiter saltem est conuersio ad bonum commutabile: cum igitur hæc conuersio finita sit, finitam pœnam promeretur. Sed certè hæc solutio quanquam acuta est, non omnino satisfacit.

Improbat Caie. solu.

¶Nam licèt omne peccatum oriatur tanquam ex radice, ex conuersione ad bonum commutabile, nihilominus qui odit Deum, de se & ex parte obiecti grauius peccat, quàm si odisset hominem, aut Angelum supremum, vel alium perfectiorem, & sic in infinitum. Item redit illud argumentum sæpissimè repetitum, quod est huiusmodi. Odium boni malitia est; & maioris boni odium maior malitia est, & sic in infinitum: ergo infiniti boni odium, infinita malitia est. Propter quod alij Theologi alio modo propositum argumentum dissoluunt: dicunt namque peccatum mortale ex Dei misericordia & clementia ad infinitam pœnã non imputari, quamuis peccatores de rigore iustitiæ infinitam pœnam fuerint promeriti: de cuius responsionis absurditate censebimus quęstione sequenti contra quosdam Theologos, qui arbitrantur, peccatum veniale de rigore iustitiæ meteri infinitam pœnam, sed ex Dei misericordia & clementia ad pœnam tantum temporalem & finitam imputari. Quapropter melius standum est in alia solutione quam habet Diuus Thomas in articulo. Dicendum enim est, quòd in peccato mortali semper est conuersio finita; id est, licèt offendat bonum infinitum, offendit tamen finitè. Pro cuius declaratione sciendum est, q̃ operatio circa obiectum infinitum non est infinita: vnde amor, & visio Dei, quam habent beati in patria cœlesti, non sunt actus infiniti. Ratio est, quoniam obiectum non dat totam suam nobilitatem & perfectionem actui humano. Illud etiam intelligendum est, quòd operatio de meliori obiecto semper melior est, si cætera sunt paria: cęterum non est tantò melior, quantò obiectum melius est: veluti cognoscere Angelum, vt duo, perfectio est vt duo, licèt Angelus sit perfectus vt centum: & cognoscere Deum erit perfectio vt quatuor, licèt Deus sit infinitè perfectus: & sic actus melioris obiecti semper melior est, sed non tanto melior, quanto obiectum melius est. Quibus animaduersis confutatur facillimè argumentum primo loco propositum.

Aliorũ sol.

Operatio circa obiectum infinitum nõ subinde est infinita.

Ad 2dm.

¶Ad secundum argumentum dicendum est, non esse eandem rationem; nam meritum Christi Domini ex parte personæ operantis infinitatem quandam habet: ex coniunctione enim ad Deum, & ad diuinam voluntatem, quę opera humana a Christo Domino effecta Deo Patri offerebat, infinitum habebat valorẽ. Ex quo efficaciter docent Theologi, meritum Christi fuisse infinitum. Neque est eadem ratio de peccato, quod licèt offendat bonum infinitum, offendit tamen finitè.

Ad tertiũ.

¶Ad tertium argumentum dicendum est, q̃ nunquam est voluntas efficax occidẽdi infinitos homines; & dato q̃ esset, non esset infinita malitia simpliciter, sed in certo genere: quemadmodum cognitio animæ Christi, qua videt infinita in verbo, non est infinita modis omnibus; tũ, quoniam videt infinita per modum vnius; tum, quoniam non videt infinita simpliciter, sed in certo genere: quod copiosius tractatur in 3. parte D. Thomæ.

Ad quart.

¶Ad quartum idem dicendum est, sicuti de intensione & augmento qualitatis continuò, quæ in quolibet instanti maior est, & ad finem horæ infinita non est.

Ad vltim.

¶Ad vltim. dicendum est, quòd pœnæ non sunt proportionabiles, sicuti perfectio hominis, & equi; quanquam vtraque finita est, nunquam exæquari possunt, quoniam sunt diuersarum rationum. Rursus, charitas viæ, & charitas patriæ cœlestis, lumen matutinum, & lumen meridianum nunquam exæquari possunt, quoniam habent diuersos essendi status.

¶Itaque pœna peccati venialis est in infinitum minor pœna peccati mortalis, etiam quantum ad cruciatũ, & nullum peccatum mortale potest descendere vt puniatur tam leui cruciatu sicuti peccatum veniale. Almaynus in tractatu de peccato veniali capitulo vigesimotertio, respondet, pœnam venialis peccati esse in infinitum minorem pœna peccati mortalis, quia in infinitum minus malum est puniri pro veniali, & per accidens, quàm puniri pro peccato mortali, & per se, tanquam inimicum: sed falsa est hæc solutio: nam statuit, quòd peccatum veniale tanto cruciatu puniatur, quanto mortale, licèt ex modo puniendi sit differentia. Caietanus in quæstione sequenti artic. 4. concedit, non solum quòd sint proportionabiles pœnæ, sed quòd possunt esse tot peccata venialia, vt pœna ignis sit maior quàm pro peccato mortali. Durandus in 4. distinct. vigesimaprima, quæstio. secunda, ad primum dicit, quòd pœna debita peccato veniali proportionem habet cum pœna debita peccato mortali, quantum ad cruciatum, cum quælibet sit finita, & finiti ad finitum semper sit aliqua proportio; non est igitur, inquit, inconueniens si multa peccata venialia in damnatis æqualiter puniantur, sicut vnum peccatum mortale.

Peccati venialis pœna in infinitum excedit a supplicio peccati mortalis.

Almay.

Caietan.

Durand.

¶Tria ergo sunt quibus cruciantur in inferno: Primum, priuatio visionis: Secundum, pœna vermis: & ista est improportionabilis pœnæ purgatorij, & pœnæ debitæ pro peccato veniali: Tertium est pœna ignis; & ista, secundum Caietanum & Durandum est proportionabilis. Sed ego puto q̃ est falsissima doctrina: nam eadem ratione oportet concedere, quòd plus pro multis venialibus punitur quis quàm pro vno mortali: & mirum est, quòd pro grauiori peccato non detur grauior pœna ignis. Nec satis est dicere, quòd pœna damni est maior quæ correspondet peccato mortali: non enim adhuc certum est inter Theologos, pœnam damni in vno damnato esse maiorem quàm in alio, de quo supra disputauimus.

Tria sunt quibus dãnati cruciantur.

Autoris solutio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVæstio huius artic. in magnas nos coniiciebat quæstiones; In primis, vtrùm sit aliquod peccatum quod pœnam temporalem mereatur: Rursus, vtrum peccatum mortale & veniale hoc ipso distinguantur, quòd peccatum mortale pœnam æternam mereatur, peccatum verò veniale temporariam. Sed & illud in quæstionem veniebat, vtrum ne peccatum veniale & mortale in hoc discernantur, vt peccatum mortale sit contra finem, veniale verò contra media. Sed de his omnibus commodissimè disputabitur quæstione sequenti. Illa verò magna controuersia, vtrum venialia peccata in purgatorio remittantur, & quomodo remittantur; & vtrum purgatorij locus ex scripturis, & Patribus demonstrari possit, & alia ad hanc materiam spectantia, in materia de clauibus diligentissimè inuestigantur. Quapropter his prætermissis, ad examen secundæ conclusionis deueniamus.

¶De secunda conclusione est dubitatio inter Theologos: nam eam inficiatur Scotus in 4. dist. vigesimaprima, & mouetur his argumentis. In primis, Deus punit citra condignum, vt habet vera doctrina Theologorum omnium: at si puniret peccatum veniale in inferno pœna nunquam finienda, puniret certè vltra condignum; siquidem peccatum veniale non meretur supplicium æternum, sed tantum temporale.

2. Conclu. Examinatur. Scotⁱ. Prim. arg.

¶Deinde,

ARTICVL. QVINTVS.

¶*Vtrùm omne peccatum inducat reatum æternæ pœnæ.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Solum peccatum mortale inducit reatum æternæ pœnæ. Hanc conclusionem probat tum autorita

Secũdum. ¶ Deinde, hoc de rigore videtur iniquum, cùm peccato veniali non debeatur per ſe, niſi temporalis pœna: neque enim quòd peccato mortali coniungatur, facit ipſum in infinitum grauius.

Tertium. ¶ Tertiò, poſt pœnitentiam a confeſſario iniunctam, ſi ante peractam pœnitentiam incidat homo ille in mortale, ratione cuius condemnetur, talis punietur ſolùm temporaliter pro peccato in ſacramento pœnitentiæ remiſſo: quia illa pœnitentia, & pœna temporalis erat. Idem ergo eſt dicendum de pœna debita pro peccato veniali.

ARTIC. SEXTVS.

¶ *Vtrùm reatus pœnæ maneat poſt peccatum.*

SVMMA TEXTVS.

1. concl. PRima concluſio. Poſt actum peccati, manente macula & auerſione a Deo, manet reatus pœnę.

¶ Secunda concluſio. Poſt ablatam maculam per veram pœnitentiam aliquando manet reatus ad pœnam.

¶ Tertia concluſio. Hæc pœna quæ manet poſt ablatam culpam, non eſt proprie pœna, ſed appellatur pœna ſatisfactoria.

Durand. ¶ Durandus in 4. diſt. vigeſimaprima, quæſtione ſecũda affirmat, veniale, quod non eſt remiſſum quò ad culpam, non remitti in inferno, ſed ſi ſit remiſſa culpa in via, expiabitur pœna inferni. Hæc ſententia ab his autoribus aſſerta, facillimis argumentis confutatur, ſed breui ſermone: nã exactior huius rei tractatio non eſt huius inſtituti, ſed ſpectat ad materiam de pœnitentia.

Pœna debita etiã peccatis remiſſis nunquã in inferno finitur. ¶ Dico itaque, pœnam debitam pro peccatis venialibus, atq; etiam pro mortalibus iam remiſſis, in inferno nunquã eſſe finiendam ratione ſtatus, vt verum ſit illud, In inferno nulla eſt redemptio: omnis namque remiſſio, & ſatisfactio pro peccato, innititur gratiæ, & acceptationi diuinæ: ſed opera damnatorum non ſunt Deo acceptæ: ergo per illa non poteſt fieri ſatisfactio. Prima propoſitio huius argumenti: ſic demonſtratur: nam Gen. c. 4. habetur; Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius; quo ſignificatur, Deum hominum munera non reſpicere, niſi homines ipſi ſint grati, & accepti Deo. Cui conſonat illud Eccl. 34. Dona iniquorum non probat altiſſimus: loquitur in eandem ſententiam Iſaias Propheta cap. 1. & Diuus Paulus primæ ad Corinthios capitulo decimotertio; Deinde ſatisfactio, & remiſſio non fit niſi quando meritum paſſionis Dominicæ applicatur, ut conſtat apertiſſimè ex ſanctis ſcripturis, at damnatis in inferno non applicatur meritum paſſionis Dominicæ: ergo nulla eſt redemptio, aut ſatisfactio. Præterea, peccata ſemper placent dãnatis: ergo peccata venialia puniuntur in inferno pœna nunquam finienda; ſiquidem nunquam remittuntur, aut tolluntur: veluti ſi quis detrudatur in carcerem propter æs alienum quod debet, ſi nunquam erit ſoluendo, iuſtum & æquum eſt vt nunquam ex carcere exeat. Hæc omnia confirmantur euidentiſſimo argumento. Nam ſi in inferno eſt ſatisfactio pro peccato, aut pro pœna; igitur pro his qui ſunt in inferno, eſſet orandũ, ſacrificandum, & pro illis indulgentiæ accipiendæ: quod prædicauit quidam Pariſijs, ſed coactus eſt retractare ſententiam. Hæc ſatis videntur eſſe ad ſententiæ D. Tho. defenſionem, & demonſtrationem.

Gen. 4. Eccl. 34. Iſai. 1. 1. Cor. 13.

Solu. argumentorũ. ¶ Argumenta verò in oppoſitum adducta facillimam habent ſolutionem. Aeternitas enim pœnæ non reſpondet peccato veniali in inferno ratione grauitatis peccati, ſed quoniam non eſt locus remiſſioni, aut indulgentiæ.

Quo Deus puniat, & præmiet citra condignum. ¶ Eſt alia dubitatio, quomodo Deus retribuat vltra, & puniat citra condignum, quod eſt paradoxum Theologorum, ſi reddit vnicuique iuxta opera ſua. Reſpondetur, ex eo quòd merita noſtra eius ſunt dona, neque ex parte obiecti adæquant dignitatem gloriæ, ſed ſolùm ratione ſuę gratiæ; quicquid nobis gloriæ, quod quantocunque meritò rependat, confert vltra condignum, ſanè quod non per noſtram ſufficientiam, ſed per eius gratiam obtinemus: in quo ſenſu ait Apoſtolus, nõ eſſe condignas paſſiones, &c. At verò qnomodo citra condignum puniat, non eſt ita intellectu facile. Ideo citra condignum ab aliquibus Deus punire dicitur, ex eo quòd cum iuſtè nos eodem temporis articulo quo delinquimus poſſet in tartara conijcere, indulget nihilominus nobis pro ſua miſericordia tempus vitæ, quo poſſimus reſipiſcere: at verò hæc expoſitio non conſtaret in Angelis, qui ſimul & in culpam lapſi ſunt, & ſupplicio traditi. Ob idque ſecunda poteſt adhiberi expoſitio, quòd quamuis in inferno ex lege iam poſita ad iuſtum Deus agat cum reprobis, nihilominus quia meritò potuiſſet acerbiora in illos ſupplicia ſtatuere, dicitur citra condignum punire. ¶ Tertia explicatio eſt, quòd cùm Deus de iuſtitia poſſit peccatores in nihilum redigere) quod eſſe verum demonſtrat Caietanus in articulo præcedenti) & tamen Deus non eos in nihilum redigit, dicitur punire citra condignum.

Caiet.

EXPLICATIO ARTIC.

DE ſecunda cõcluſione eſt nobis concertatio cum Lutheranis. Lutherani enim negãt poſt remiſſam culpam, & peccatoris iuſtificationem, manere reatum ad pœnam. Negat hoc Lutherus articulo quinto apud Roffenſem, & probat ex illo Romanorum octauo. Nihil damnationis eſt his, qui ſunt in Chriſto Ieſu, ideſt, iuſtificatis per Chrihum Ieſum: Sed reatus ad pœnam eſt aliquid damnationis: non ergo manet poſt remiſſam culpam. Deinde, adducit illud ad Rom. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, & redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius: ſed ſanguis Chriſti eſt ſufficientiſſimum pretium, tum pro culpa, tum pro vniuerſa pœna: ergo iniuria irrogatur Chriſto ſi alia pœna inſuper exigatur.

Lutherani negãt ſatisfactionẽ. Rom. 8. Rom. 3. 2. argum.

¶ Quæſtio hæc diſputatur copioſiùs tertia parte, quæſt. 86. art. 4. & in additionibus in tertiam partem, quæſtio. 13. Nunc breui ſermone demonſtrandum eſt aliquando poſt remiſſam culpam, & peccatoris iuſtificationẽ manere reatum ad pœnam. In primis hoc definit Concilium Tridentinum Seſſione ſexta, cap. 14. & adducit in huius rei confirmationem illud: Memor eſto vnde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac, & illud; Quæ ſecundum Deũ triſtitia [illegible] ſalutem ſtabilem operatur, & rurſus: [illegible] fructus dignos pœnitentiæ: in quibus [illegible], & his ſimilibus, non eſt ſermo de pœna æterna, quæ vnà cum culpa remittitur, ſed de pœna temporali, quæ non tota ſemper cum culpa dimittitur, quod planè aſſerunt diuinæ literæ. Nam ſecundo Regum cap. 12. poſtquam Nathan dixerat Dauid; Dominus tranſtulit peccatum tuum, continuò ſubiungit. Veruntamen filius tuus morte morietur. Ecce poſt remiſſam culpam exigitur pœna, Moyſi & Aaron dimiſſum eſſe peccatum diffidentiæ in ſcripturis legimus Numerorum decimo, & 14. at propter illud peccatum non ſunt ingreſſi in terram promiſſionis, quam vehementer deſiderabant: Idem accidiſſe conſtat Mariæ ſorori Moyſis, Dauidi, & Niniuitis, & aliis quos in cilicio, cinere, gemitu, luctu, ieiunijs alijſque afflictionibus poſt remiſſam culpam pœnituiſſe conſtat. Certè Dauid poſt veniam obtentam dicebat: Amplius lauа me Domine ab iniuſtitia mea: & poſtquam Manaſſes ab impietate ſua conuerſus eſt ad Dominum, & obtinuit veniam peccatorum, vt patet 2. Paralipomenon trigeſimotertio, punitur tamen in populo ſuo propter peccata iam dimiſſa, vt patet Ier. 15. Gladium ad occiſionem, &c. propter Manaſſem, &c.

Conc. Tri. Apoc. 2. 2. Cor. 7. Act. 2. Luc. 3. 2. Reg. 12.

¶ Ad argumenta Lutheri, ad primum dicendum eſt, cp lo quitur Paulus de baptizatis, qui baptiſmalem innocentiam conſeruant & retinent: nam in baptiſmo deletur tum culpa, tum vniuerſa pœna. Rurſus poteſt explicari ſententia Pauli de vniuerſis iuſtificatis per Chriſtum. Reatus enim pœnè in homine iuſto nihil habet damnabile, nam poſt remiſſam culpam dæmon nihil aduerſus nos habet: quod ſignificat Paulus in verbis quæ paulò pòſt ſubiungit; Si Deus pro nobis, quis contra nos?

Soluuntur Lutheri argumenta. Ad primũ.

¶ Ad ſecundum argumentum negatur conſequentia; nã quanquam pretium ſanguinis Chriſti ſuffieientiſſimum & exuberantiſſimum ſit, quantum verò ad efficaciam, voluit Chriſti Dominus nobis applicati per ſacramenta, & per

Ad ſecũdũ.

per noſtra opera, quibus Dei gratiæ cooperamur, quæ ex merito Chriſti nobis donantur. Hæc autem ſatisfactio, beneficium atque ſatisfactionem redemptoris Chriſti adeò non obſcurat, vt magis etiam commendet, illuſtretque: illa .n. præeunte, ac præcipuè operante iuxta diuinam ſcripturam, iudicium facimus & iuſtitiã, delicta noſtra contra nos ipſos vindicantes, pœnã ꝑ ipſis debitam perſoluentes: denique hac ratione teſtantes, nos Chriſti crucem lubenter amplecti, abnegare nos ipſos, mortificare carnem. Sed eſt notandum, ꝙ iſte error Luthera norũ ſumpſit initium ex alio errore: docet namque paſſionem Domini eſſe noſtram iuſtitiam, & homines non eſſe iuſtos per iuſtitiam inhærentem nobis, ſed per iuſtitiam Chriſti nobis imputatam. Ex quo eliciunt tertium errorem, quòd omnes ſumus æquè iuſti atque beatiſſima Virgo Maria: contra quos errores alio in loco dimicabimus.

Luth. error ex alijs erroribus naſcitur.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶ Vtrùm omnis pœna ſit propter culpam.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Pœna ſatisfactoria non ſemper eſt pro culpa: interdum enim qui non peccauit, pœnam voluntarius pro alio ſuſtinet: ſicut etiam in rebus humanis videmus, quòd aliquis in ſe tranſfert alterius debitum.

¶ Secunda concluſio. Pœna propriè dicta, quàm inuiti veluti ſupplicium patimur, ſemper eſt propter culpam.

¶ Tertia concluſio. Pœna medicinalis ad exercitium virtutum non eſt ſemper pro culpa, vt patet in Iob; quamuis hæc habeat fundamentum ex originali peccato.

¶Eſt alia dubitatio; vtrùm manente peccato tollatur reatus ad pœnam in vita hac præſenti? Videtur quòd fieri poſſit in illo qui ieiunat in gratia, & non habet niſi venialia, de quibus nullo modo pœnituit, ſed habitualiter perſeuerat in illis; tale ſiquidem ieiunium eſt ſatisfactorium pro alijs, quare non pro ipſo? vel ſaltem poſtquam doluerit de uenialibus, quare non acceptabitur pœnitentia, uel ſatisfactio præterita? vel ſi ſic ageret, ego offero pro craſtina die pro peccatis meis: videtur enim ꝙ poſſit; ſicuti aliquis celebrat pro eo qui primus dederit eleemoſynam, vel pro anima quæ hodie venerit ad purgatorium.

Vtrùm manente peccato tollatur reatus ad pœnam in hac vita.

Rationes dubitandi.

¶Certè non magis poteſt quis ſatisfacere pro peccatis non remiſis, quàm pro peccatis quæ non habet, ſed habebit: non autem poteſt quis hodie ſatisfacere pro peccatis quæ committet; aliàs ſtatuatur ꝙ Petrus hodie ieiunet, ita vt ſatisfaciat pro pœna vt quatuor, & craſtina die mentiatur, & fiat reus pœnæ vt duo, tunc ſequitur quòd erit in culpa & non erit reus pœnę, ſi quidem iam ſatisfecit. Quòd ſi dicas ſatisfeciſſe pro tempore quo educitur de peccato: cõtrà, ſaltem ille ſi diſceſſat ſine pœnitentia mendacij, nunquam erit in purgatorio, iam enim ſatisfecit in via. Argumenta in contrarium oppoſita perſpicuam habent ſolutionem, & ideo ad ſequentem articulum deueniamus.

Reſpõſio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

HIc articulus magnam & difficilem excitat quæſtionem; Vtrùm afflictiones quæ in hac vita eueniunt hominibus, propter impietatem & ſcelera eueniant, an propter aliam cauſam; quod fuit caput diſputationis inter Iob & eius amicos. Arbitrabantur namque amici Iob, eum afflictum fuiſſe à Deo propter impietatem, & ſcelera; contra verò Iob diſputabat, pœnas & aduerſitates huiuſmodi non ſemper aduenire proprer hominum peccata & ſcelera: quam controuerſiam Deus ipſe arbiter dirimit capit. 38. ſed de argumento libri Iob accuratior explicatio ex ſanctis Patribus petenda eſt, præſertim ex Diuo Thoma, Titelmano, Franciſco Vatablo, Iſidoro Claro, neque enim inter omnes conuenit caput diſputationis inter Iob & amicos fuiſſe, vtrum Iob ſit à Deo afflictus propter impietatem & ſcelera, an propter aliam cauſam,

Vtrùm afflictiones huius vitæ sẽper ſint pœnæ peccatorum.

Iob.

Iob. 38.

Argumentum libri Iob.

ARTIC. OCTAVVS.

¶ Vtrùm aliquis puniatur pro peccato alterius.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio, Pœna ſatisfactoria vnus punitur pro peccato alterius.

¶ Secunda concluſio. Pœna propriè dicta nullus punitur pro peccato alterius.

¶Tertia concluſio. Pœna medicinali vnus punitur pro peccato alterius, populus pro Rege, filius pro patre.

¶ Quarta concluſio. In bonis ſpiritualibus nullus punitur pro peccato alterius: in hoc enim bonorum genere verum habet illud paradoxum Chriſtianum, quod nemo læditur niſi à ſeipſo.

Sed vtcumque res iſta ſe habeat, manifeſtum eſt afflictiones, & aduerſitates huius vitæ non ſemper obuenire propter impietatem & ſcelera, Item perſpicuum eſt, quòd ex diuina prouidẽtia aliquãdo malis bona concedantur, & iuſtis aduerſa inferantur, quod potiſſime explicant ſancti Patres ex afflictionibus & calamitatibus quibus per omnia malorum genera Iob iactatus fuerit abſque culpa præcedente. Afflictionum enim, vt probe hic diſtinguit Diuus Thomas, alia eſt qua percutitur impius vt puniatur, alia vt corrigatur, alia ne futura committat, alia vt dum ſalus obtinetur, ſaluator amplius ametur. Bono, ſi percutitur, merita cumulantur, tum patientiæ, tum humilitatis & animi moderationis, & deſiderium futuræ vitæ amplius exardeſcit. Sed de his alio in loco commodius diſſeretur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE ſecunda concluſione huius articuli magna controuerſia eſt, videtur enim aduerſari ſanctis & diuinis literis; nam Exodi vigeſimo dicitur. Ego Dominus zelotes viſitans iniquitatem patrum in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me. Idem habetur capitulo trigeſimoquarto, & Deuteronomij 5. & vt ſupra adduximus propter peccata Manaſſe punitur populus, Hieremiæ decimoquinto. & Matthæi vigeſimotertio. & Lucæ duodecimo dicitur; vt veniat ſupev vos omnis ſanguis iuſtus, &c. & Ioannis capitulo nono habetur, neq; hic peccauit nec parentes eius, ſed vt manifeſtetur gloria Dei in eo, quo in loco ſignificatur peccatum parentum interdum eſſe cauſam punitionis filiorum. Sed in contrarium & in confirmationem ſententiæ D. Thomæ adducitur illud Ezechielis 18. & Hier 31. quid eſt quod inter vos vertitis in Prouerbium in terra Iſrael dicentes; patres comederunt vnam acerbam, & dentes filiorum obſtupuerunt, viuo ego dicit Dominus Deus, ſi erit vltra vobis parabola hæc in ꝓuerbium in Iſrael. Ecce omnes animæ meæ ſunt, vt anima patris, ita & anima filij mea eſt, anima quæ peccauerit ipſa morietur: hic locus hunc ſenſum habet ſecundum D. Hieronymum. Quomodo ſi quis velit dicere, patres vuam acerbam comederunt, & dentes filiorum obſtupuerunt, ridiculum eſt, & nullam habens conſequentiam: ſic iniquum eſt atque peruerſum, peccare patres, & filios nepoteſq; cruciari: ſed anima quæ peccauerit ipſa morietur, &c. Certè S. Patres & Theologi recentiores maximè laborauerunt vt hæc loca diuinarum ſcripturarũ exponerent, & ad concordiam reducerent, videntur namq; pugnantiam inter ſe habere. Nodum huius difficultatis variè explicant ſancti Patres.

Examinat ſecunda cõcluſio articuli.

Exod. 20.

Exod. 34.

Deute. 5.

Ezech. 18.

Hier. 31.

Hierony.

Augu. lib. qõnum ſup Ioſue ad 7.c. q.8.

tres Aug. diſputant hanc quæſtionem qũo iuſtè pro alterius peccatis in alijs vindicetur, nam pro pctõ Acham triginta ſex viri fuerunt interfecti ex tribus milibus qui miſſi fuerant ad expugnandam ciuitatem Hay.quæſtioni pro poſitæ tandem rñdet ſed ſub interrogationis forma; An aliud inquit, iudicantibus hominibus eſt præceptum, ne quenquã pro altero puniant:& Dei iudicia nõ ſint eiuſmodi,qui alto & inuiſibili conſilio ſuo nouit quatenus extendat ẽt temporalem hominum pœnam ſalubremq; terrorẽ? Viſibiles igitur (vt deinde ſubiungit) afflictiones hominũ,ſiue mortes,qm̃ his quibus ingeruntur,& obeſſe & ꝓdeſſe pñt,nouit Dñs in occulto prouidentiæ ſuæ quemadmodum quibuſque iuſte diſpenſet, ẽt cum aliorum peccata in alijs videtur vlciſci, pœnas verò inuiſibiles quæ non niſi nocent,& prodeſſe non poſſunt,ita nullus Deo iudice pro alienis peccatis luit, ſicut homine iudice nullus niſi ꝓ ſua culpa iſtas viſibiles luere debet: & in Deut.q.42.proferens quod dicit Dñs per Moyſem, non morientur patres pro filijs,& filij non morientur pro patribus, vnuſquiſque in ſuo peccato morietur,dicit; Ecce non ſolum Prophetæ hoc dixerunt,verùm ẽt lex dicit, ſua culpa quemq; interimendum: non aũt patris ſui aut filij ſui.Quid eſt ergo qđ alibi dr̃, Deus reddens peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem? An de filijs nondum natis illud intelligitur, ꝓp peccatum originale quod ẽt ex Adam traxit genus humanum: hic autem de filijs iam natis facta eſt diſtinctio,vt vnuſquiſq; in peccato ſuo moriatur? Non enim trahit aliquid ex patre, qui iam natus erat, qñ pater eius peccauit.Ex ſacris igitur ſcripturis & ex his quæ paulo anteà adduximus ex D.Aug.colliges,filium non eſſe à iudice humano puniendum & occidendum pro crimine ſui patris, licet à Deo puniri poſſit pœna temporaria, & quæ prodeſſe poteſt ſaltem alijs;pœna tamen inferni ſiue gehenna nunquam a Deo punitur pro ſcelere ſuorum parentum. Hanc explicationem ſequitur hic D.Tho.& eam explicat pro inſtituti breuitate. Ex hac doctrina colligunt diuini Theologi,parentum ſcelera filijs in ſpiritualibus nunquã obeſſe. Vnde ſi quis à ſceleratiſſimis & contaminatiſſimis originem trahat,dummodo ipſe ſanctis præditus ſit moribus, nihil ei nocebit parentum iniquitas, aut ignobilitas generis; apud Deum quippè nec præpucium,neque circunciſio aliquid valet, ſed noua creatura: atque iõ Chriſti generatio ab illaudatis aliquot tam mulieribus quam viris deducitur,& forte hac laude non caruit Abraham, qui cũ à ſcelerato Thare genitus ſit,relicta patria & cognatione & domo patris ſui Dño adhæſerit. teſtis huius rei eſt Epipha.li.1.aduerſus hæreſes tom.1. Theophilactus. Matt.1. Contrarium huius docet D.Aug.Sed ꝙ ſcelera parentum nihil obſint filijs, aſſeuerant vniuerſi ſancti Patres Augu. libro de bono coniug.c.16. Chry.hom.3.in Matthęum,& hom.9.in eundem.Ambroſius de paradiſo cap.4. Hieron. in Epiſtola ad Pammachium contra errores Ioannis Hieroſolymitani: quiꝑplura deſiderat ſanctorum teſtimonia legat Gratianum 56. diſtinct. decreti. Sed videamus quid D. Hieronym. de propoſita difficultate ſentiat: is namq; exponens illud Hieremiæ; Patres noſtri peccauerunt & non ſunt,& nos iniquitates eorum portauimus,dicit, illam ſententiam Exod. 20. Ego ſum Dominus Deus tuus Deus æmulator, viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem,& aliam ſimilem Exod.34.accipi debere quaſi Prouerbium,& parabolam,vt aliud in verbis ſonet,aliud in ſenſu teneat,ideſt, ꝙ illud Prouerbium non ſit verum,niſi filij æmulatores ſint parentum, & fatetur ſuper Ezechiel.18. ſe diu deceptum putaſſe hæc duo teſtimonia Exod.non eſſe parabolam,ſed ſimplicem explicare ſententiam,& paſſum eſſe ſcandalum occultum,quòd in iuſtitia videatur alium pro alio puniri. Item Auguſt. ex eo inquit,quòd addidit,qui me oderunt, intelligitur eos puniri pro peccatis parentum, qui in eadem peruerſitate parentum perſeuerare voluerunt. ad eundem modum explicat D. Gregor.lib.15. morali.cap. 22. in vna expoſitione, nam in altera exponit de peccato originali.Item Chriſoſtomus in Pſalmo 84.gratias (inquit) tibi Deus quia addidiſti,in his qui te non cognouerunt,cæterum ſi taceres, omnes condemnares. Rabanus ſuperiores ſequitur. Cæterum pauci ſunt,qui hunc locum intelligant de pœna temporali,in quibus eſt Hugo de Sancto Victore,& Achacius, quos optimè ſequitur Diuus Thomas hoc in loco; nam

Qũo intelligatur qđ Deus reddat peccata patrum in filios.

De quo latius.2.2.q. 64. art.2.

D.Thom.

Epitha. Theophil. Aug.16.de ciu.c.13. Chriſoſt. Ambroſ. Hierony. Gratianus.

Thren. 5.

Exod. 20.

Exo.34.

Aug. cõtra Adamã.c. 7.& de qõnib. noui, & vet.teſt. c.18. Gregorius. Chriſoſto. Rabanus. Hugo de S. Vict. Achacius.

Hieronym.quem hic citat nuſquam apparet, & reuera hic videtur germanus ſenſus, maximè ſi addas illud Hierem. 2.fruſtra percuſſi filios veſtros, diſciplinam non recepiſtis: ſic enim legit Achacius vbi noſtra editio habet, non receperunt. D. Thom. Hierem. 2.

¶Tertiam explicationem huius difficultatis adhibet D. Gregorius loco dudum citato,ſcribit enim quòd ille locus Ezechiel.18. intelligendus eſt & elucidãdus de peccato primi parentis, filius enim poſt aduentum Chriſti, & baptiſmi ſuſceptionem non portabit iniquitatem patris, quia continuò lauatur per baptiſmi ſacramentum. Cæterùm alia ſententia in qua dicitur Deum uiſitare iniquitates patrum in filios in tertiam & quartam generationem,intelligenda eſt in ueteri lege. Quod ſi quis argumentetur contra hoc ex diuina Theologia, nam etiam in veteri lege inſtitutum erat remedium ad peccatum originale tollendum, ex quo conſequens eſt, ꝙ in omni ætate filius non portabat iniquitatem patris. Gregor. Argumentum.

¶ Reſpondeat Theologus, in fauorem Gregor. quòd etſi in omni ætate fuerit antidotum & remedium ad peccati originalis remiſſionem & condonationem,cæterum nõ fuit remedium ad apcriendam ianuam regni cœlorum vſque ad Chriſti aduentum,& idcirco in illa ætate veteris legis filius portabat iniquitatem patris in Limbo, etiam ſi peccatum originale iam non haberet. Ad hunc etiam modum conciliat hæc duo loca quæ videntur inter ſe pugnare gloſſa ordinaria. Sed certè explicatio videtur violenta, præſtat autem ſcripturas adductas diſtinctè & per partes explicare.In primis illa ſententia Exod.20. Ego Dominus zelotes uiſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem,& alia conſimilis. Exodi.34. Duplicem habet commentarium, prior eſt, vt intelligatur de filijs & poſteris qui imitantur vitia parentum,vt textus ipſe indicat ſubdens, ijs qui oderunt me. Alter commentarius eſt quem ſequitur hic Diuus Thomas, vt ſit ſenſus de pœna temporali, & quæ rationem medicinæ quæ poſſit prodeſſe habeat,quo genere pœnæ nihil prohibet aliquẽ puniri pro peccato alterius vel a Deo vel ab homine vt filios pro patribus, & ſubditos pro dominis, inquantum ſunt quædam res eorum. Hunc commentarium amplectitur hic Diuus Thomas.Illa verò ſententia. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur, & filius non portabit iniquitatem patris,hunc habet ſenſum, ideſt, non dabit pœnas filius pro iniquitate paterna, neque pater iuſtus luet pœnas ratione ſcelerum filij iniuſti, ſed iuſtus referet fructum iuſtitiæ ſuæ,hoc eſt, viuet propter iuſtitiam ſuam, & impius dabit pœnas propter iniquitatem propriam,non alienam, & iuſtus vita viuet & non morietur, neque in hoc ſeculo neque in futuro. ſenſus apertus eſt, quòd ſcelera parentum nihil obſunt filijs in bonis ſpiritualibus, neque ſcelera filiorum patribus in eiſdem bonis. Illud vero, non dicent vltra,patres comederunt vuam acerbam & dentes filiorum obſtupuerũt,ſed vnuſquique in iniquitate ſua morietur, duplicem habet explicationem, altera eſt D. Hieronymi, quæ in initio dubitationis fuit propoſita, altera eſt quæ mihi maximè probatur, vt ſit ſenſus, futurum eſt tempore Chriſti,vt veri Iſraelitæ non reijciant cauſas pœnarum ſuarum in aliena ſcelera, nempè in ſcelera auorum ſuorum,ſed agnoſcent ſe eſſe peccatores, & fatebuntur ſe digno, morte ſempiterna ob delicta ſua; a qua tamen ſe per Chriſtum aſſeruandos eſſe credent. Hæc de iſta quæſtione. Reſpõſio. Gloſſ. ord. Exod.20. Exod.34. Ezech. 18. Hiere. 31. Hierony.

¶ Sed quæſtio eſt inter Scholaſticos non parua, num innocens abſque culpa poſſit pœna eterna inferni ſiue gehennæ puniri. Vtrùm innocẽs poſſit pœna æterna puniri.

¶ A parte affirmante ſic arguitur.Nam Deus eſt Dominus vitæ & mortis, poterit ergo abſque iniuſtitiæ crimine beatos in infernum præcipites dare ad mortem ſempiternam,& homines improbos in cœlum euehere:certè ſi beatos ex cœlo deijceret (ex concordi omnium Theologorum ſententia) nulli irrogaret iniuriam. 1.argum.

¶Deinde Deus ſtatuit firmo decreto,quòd homines contrahant peccatum originale ex primis parentibus, ac ſubinde mortem,calamitates, & exilium perpetuum: poterit ergo ſtatuere vt filius puniatur in inferno pro patris ſceleribus. Secũdum.

¶Tertiò ſic,nam Deus poteſt innocentem hominem & aliqui iuſtum annihilare, vt eſt in confeſſo apud omnes Theo- Tertium.

Theologos, poterit ergo innocentem mittere in gehennã ignis: & non tantum hoc, sed etiam probatur, ꝙ sæpenume ro Deus innocentẽ qui non debet puniri cõdemnet, quod apertè & sine circuitione aliqua scriptum est Sapient. 12. Sap. 12. his verbis. Quis dicet tibi quid fecisti, aut quis stabit contra iudiciũ tuum, aut quis in conspectu tuo veniet vindex iniquorum hominum, aut quis tibi imputabit si perierint nationes, quas tu fecisti? & paulo post subdit admirabilẽ sniam. Cũ ergo sis iustus, iustè oia disponis, ipsum quoque qui non debet puniri condẽnas. ex quo testimonio liquidò colligitur Deum sæpenumero condemnare innocentem, qui non debet puniri.

QVÆSTIO LXXXVIII.

De peccato veniali per comparationem ad mortale; in sex articulos diuisa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm peccatum veniale conuenienter diuidatur contra mortale.*

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans est cõclusio. Nã peccatum mortale & veniale opponuntur, sicut reparabile & irreparabile. Peccatum.n. mortale dr̃ ad similitudinẽ morbi mortalis, qui ita vocatur ex eo ꝙ inducit defectum irreparabilem, per destitutionem principij vitalis. Sic principium vitæ spiritualis, quæ est secundum virtutem, est ordo ad vltimum finẽ, qui si destitutus fuerit, reparari non poceſt per aliquod principium intrinsecum, sed solũ per virtutem diuinã: quia inordinatio eorũ quę sunt ad finẽ, ex fine reparatur. Sed defectus vltimi hominum scandalũ generat: verum tripliciter explicatur. Prima explicatio: qui iudicio hoĩum non videtur puniendus, si tu eum punis, iustè id facis. Secunda explicatio est, id est, ipsum qui non recipit correctionem, condemnas in perpetuum. Tertia explicatio est, ipsum qui non debet puniri considerando suam innocẽtiam condemnas, id est punis aliquãdo ad suæ patientiæ probationem, sicut patet in sancto Iob. Inueni quendam Theologum nouitiũ, qui aliter hunc locum elucidat, dicens in nostra editione vulgata esse mẽdum, corrigendumque ex Græco hoc modo, cũ qui non debet puniri condemnare, exterum extimas a tua virtute, i. alienum est a virtute & bonitate diuina. Sed valeant isti nouatores qui suo ingenio scripturarum intelligentiam mentiri audent.

In contrarium. ¶ In contrarium proponuntur grauissima argumenta. In primis, alienum videtur ab omni iustitia & ratione innocentem condemnare, & grauissimis inferni cruciatibus torquere, sanè videtur ab omni bonitate & misericordia esse prorsus abhorrens & exterum, eum qui non debet puniri, condemnare, non ergo Deus id poterit efficere. Mentiri enim ideo Deus non potest, quoniam mentiri imperfectio est, quæ hominem bonum non decet, nedum Deum Opt. Max. Sed condemnare innocentem, & dissonum est rectæ rationi, & crudelissimum ab omnibus existimatur: non ergo poterit Deo competere, vt condemnet innocentem. Hæc argumenta vtrinque adducta Theologos in varias trahunt sententias. Quidam affirmationem quæstionis amplectuntur, vt Gregorius Ariminensis in 1. dist. 40. q. 5. artic. 3. Quidam verò negatiuam partem sustinent, vt Scotus in ptima distinct. 41. Echius centuria. 3. Marsilius in 1. q. 46.

Greg. Ari. Scotus. Echius. Marsil.

¶ Ad huius rei expositionem est prima conclusio. Pœna temporaria quæ medicina est, & prodesse potest, innocens in hac vita affligi & castigari potest, hæc enim propriè pœna non est, sed medicina, de qua re dictum est diligentius in artic. præcedenti.

Deus põt statuere, vt innocẽs careat glo ria.

¶ Secunda concl. Deus potest statuere vt innocẽs careat perpetuò visione beatifica, patet hoc cuidenti ratione in homine condito in puris merisque naturalibus, & ad visionem beatificam nullo modo destinato: hic enim homo licèt innocẽs existeret & sine culpa, ad visionem beatificam non admitteretur.

Deus põt innocẽtes pro alienis peccatis occidere. Ios. 7. Iud. 20. Iud. 21. D. Dhom.

¶ Tertia conclusio. Deus potest suo iure occidere innocentes pro peccatis aliorum, quod sæpe iam fecit, vt in Diluuio, & in Pentapoli, & in primogenitis Ægyptiorum, & in exterminio Amalech & Chananæorum ad introitum Israel, & in filiis Acham, quod creditur præcepisse Iosue 7. & in paruulis Beniamin Iudi. 20. & in Iabes Galaath, Iud. 21. hoc fecit Dominus iure suo, quia habet dominium vitæ & mortis, sine dispensatione in præcepto de non occidendo innocentem: de qua re edisserit eleganter D. Thom. 12. q. 81. art. 1. ad primum. & art. 2. ad secundum. & q. 87. artic. 7. & 8. & 2. 2. q. 108. art. 4. & 164. arti. 1. ad 4. & in 3. p. q. 14. art. 1. ad tertium.

Deus põt innocentẽ mittere in gehennã.

¶ Quarta concl. Deus potest (quæ est sua potentia absoluta) innocentem hominem mittere in gehennam ignis: hoc confirmant esse verum argumenta quæ inducta sunt pro affirmatione quæst.

¶ Sed aduertat Theologus, ꝙ si ea res accideret, innocẽs non propriè diceretur damnatus, neq; propriè esset damnatio aut punitio, nam vbi culpa non est, damnatio propriè aut punitio non est, secundum quem modum etiam argumenta partis negatiuæ apertissimè confutantur.

Exponitur locus. Sap. 12.

¶ Sed supereſt explicare illam sentẽtiam adductam Sap. 12. quæ in hunc modũ habet. Ipsum quoq; qui non debet puniri condẽnas, quæ certè nisi aptè exponatur, in animis

¶ Sequitur alia parua quæstio, an peccatum aliquando sit medicina & antidotum ac remedium: hæc quæstio facillimè explicatur, namque dicendum est, ꝙ peccatum ex Dei misericordia aliquando cedit in bonum, hoc intelligunt sancti Patres ex illo: diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, omnia etiam peccata, vt habet glo. Vsque adeò inquit Aug omnia cooperatur Deus in bonum diligentibus se, vt etiam si qui eorum deuient & exorbitent, etiam hoc ipsum faciat proficere in bonum, dum humiliores redeunt & doctiores. Hoc ipsum confirmant sancti Patres ex Psal. 1. Folium eius non defluet, & omnia quæcunque faciet semper prosperabuntur; sed aduertat Theologus hoc ex diuina bonitatis clementia prouenire, nam peccatũ de se mortem affert & damnum salutis spiritualis, venenum itaque non est medicina; ex quo consequens est, ꝙ non sit appetendum, sed Deus adeo est bonus, vt non sineret mala fieri, nisi vt bene faceret nobis etiam de malo.

An peccatum aliqñ sic remedium. Rom. 8. Aug. li. de correct. & gratia. c. 9.

Psal. 1.

¶ Illud etiam vertunt Theologi in dubium, num possit aliquis puniri in bonis spiritualibus & vitæ sanctitate pro peccato alterius.

Num quis in spiritualibus puniri possit ꝙ peccato alterius.

¶ Ad huius rei expositionem est prima conclusio. In gratia charitate & gloria, & in earum rerum detrimento & iactura nemo potest puniri pro peccato alieno, nam scripturę clamitant, in his bonis quenquam recepturum pro suis operibus. 1. Conclu.

¶ Secunda conclu. in bonis aliis spiritualibus, videlicet in prædicatione & doctrina potest vnus pniri pro altero, Deus namque vt constat ex scripturis crebro comminatur se non missurum prædicatores propter scelera populi, Regis aut sacerdotis, hoc passim legitur in sacra scriptura, vt Ezech. 3. Ecce data sunt super te vincula, &c. & Isa. 5. mandatur nubibus, id est, prædicatoribus ne pluant super vineã propter peccata populi. Vnde Deut. 17. propter peccata populi minatur Deus, cœlos illos de quibus dicitur; Cęli enarrant, &c. id est, prædicatores futuros æneos, ne pluant imbrem doctrinæ super eum. 2. Conclu.

¶ Tertia conclu. Iustum & rationabile videtur, ꝙ homo interdum patiatur detrimentum in bonis spiritualibus exiguis & minoris momenti, vt bonum spirituale præstantius adquirat; sic esse faciendum scribit D. Grego. lib 3. dial. sic docet euidens ratio, nam iustum & rationabile est interdũ omittere orationis suauitatem, & otij sancti quietem propter officia charitatis præcipua. Tantum de hoc articulo. Ad sequentem quæstionem transeamus. 3. Conclu.

EXPLICATIO ARTICVLI.

De dria inter veniale & mortale peccatum.

IN huius art. expositionem prima quæstio examinanda est; Vtrùm distinctio inter peccatũ veniale & mortale authentica sit, & ex diuinis literis habeatur? An ne scholastici doctores

doctores nomina huius diſtinctionis ſibi confinxerint? Cet
VVicleph error. tè VVicleph hæreticus irridet iſtam Theologorum diſtinctionem, dicitq; ꝙ quanquã frequens ſit in ore populariũ, & Prælatorum, qui melius ſciunt extorquere pecunias pro peccatis, q̃ ab illis mundate, & licèt balbutiant ſæpe in iſta diſtinctione, eſt tamen perridicula, vt ipſe exiſtimat. Inſuper arbitratur hæreticus, peccatũ mortale & veniale in hoc potiſſimè diſtingui, ꝙ omne finis non poteſt per aliquid aliud quod ſit intrinſecũ reparari, ſicuti nec error qui eſt circa prima principia: & huiuſmodi peccata dicuntur irreparabilia, illa verò quæ habent inordinationẽ circa ea quę ſunt ad finẽ, conſeruato ordine ad vltimum finem, reparabilia ſunt, & venialia denominantur, à venia.

Chryſoſt. ſerm. de leuium peccatorum periculis. Hieron.

tionem in epiſtola ad Ctheſyphontẽ, vbi probat non eſſe leuem culpã in exiguo cõtemnere Deum: & ponit exemplũ in Adam, in vxore Loth, in Sammeia viro Dei occiſo à leone 3. Reg. 13. & in Anania, & Saphira. His omnibus reſpondendum eſt, id tm̃ docere, ꝙ quædam peccata, quæ hominibus leuia videntur, coram Deo ſint mortalia, & grauiſſima quidẽ. Illud ẽt dicat Theologus pro argumenti confutatione, qđ plerumque in ſcripturis ſanctis dum vox, pctm̃, per ſe ponitur, accipitur pro his quæ deliberato aĩo contra legem Dei fiunt, efficiuntq; hominem Dei inimicum, quæ propriè peccata appellãtur, vt Io. 20. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Hinc ẽt ſm D. Th. in hoc articulo, cum peccatum veniale committitur, non tam contra legem Dei ãgitur, quam præter legem: quod in ſequentibus diligentiùs explicabitur.

3. Reg. 13. Ioann. 20. D. Thom.

VValdẽſis Lutherus. Hũc errorẽ confutat diligẽter & eleganter in primis Thomas VValdenſis, libro de ſacramentis c. 154. & 155. Luthe tus verò diſſimili rõne iſtam Theologorum diſtinctionem ſubuertit, & labefactat: dicit. n. omnia opera, ẽt hominis in ſti, eſſe peccata mortalia, ſed non imputari per Dei mĩam, ei qui credit in Chriſtum, qui iuſtificat impium. Rurſus dicit, idem opus eſſe pctm̃ mortale, & opus iuſtum & rectũ. Eſt pctm̃ mortale, quatenus à libero arbitrio proficiſcitur: & eſt opus rectũ & iuſtum, quatenus à gratia procedit, ſicq;

Rom. 7. elucidat illum locum D. Pauli Romanorũ ſeptimo, Mentẽ ſeruio legi Dei, carne aũt legi peccati. Ex qua ſnĩa ex conſequenti concedit, ꝙ ſimul, & in eodem tpe idem homo ſit iuſtus, & peccator: imò qđ eadem actio ſimul ſit bona, & mala. Nihilominus veritas catholicæ fidei eſt, ꝙ huius diſtinctionis nomina non ſunt in ſcholis conficta, ſed Patres ex ſcripturis illa tradiderunt, & ea à multis ſeculis ad nos deducta, perpetua obſeruatione cuſtodimus. ¶ Ex peccatis igitur aliud appellatur mortale, ſumpta appellatione ex ſcripturis Iacobi primo; Pctm̃ verò cũ conſummatum fuerit, gnãt mortẽ: & primæ ad Cor. 15. Stimulus verò mortis peccatũ feriens ad interiora animæ, vt ſeparet gratiã viuificantem ab anima: & idcirco appellatur mortale, hoc eſt mortiferum, faciens animã mori. Dr̃ nihilominus ẽt mortale ga æterna morte eſt dignũ, & damnatione perpetua, q̃ appellatur mors ſecũda Apoc. 21. Sed explicandũ eſt diligentius, qũo qui pctm̃ mortale cõmittit, mortuus dicatur, cum interim ſpiret, reſpiret, ac ſingula officia vitę exerceat? & qũo pctm̃ mortale vitam ſpiritualem eripiat, ac mortẽ afferat animæ peccantis? Certè ſicut aĩa eſt vita corporis, ſic vita animæ eſt ſpũs Dei, dans ei eſſe quoddã diuinũ, ſuoque vigore intus ingenerans vitam ſpũalem, & diuinæ naturæ conſortem: de quo latius dicemus in materia de gratia. Et quemadmodum anima vitam corpori nõ tribuit, niſi q̃diu in ipſo manet debita humorum & qualitatum proportio: ſic & Spiritusſanctus non viuificat ſpũm hominis, niſi quãdiu conſiſtit rectus in ordine ad legẽ æternam, & obedientiam mandatorum Dei. Tolle corporis tẽperaturã per vulnus, aut morbũ, ſtatim anima è corpore migrat, & corpus emortuũ relinquitur: tolle p inobedientiam ſubiectionem hominis ad legẽ Dei, ſtatim ſe recipit in ſuum principiũ ſpũs Chriſti cum omnibus charitmatibus viuificantis gratiæ, nec manet vltra in hoĩe peccatore, niſi corporea quędã vita, ſine ordine confuſa, ſubiecta legi mortis. Ex his, ni fallor, vtcunq; explicat, qũo pctm̃ mortale eripiat vitã gratię.

Conclusio catholica.

Peccati mortalis appellatio è diuina ſcriptura eruitur. Iac. 1. 1. Cor. 15. Apoca. 21.

Qũo qui eſt in peccato mortali dicat mortuus.

Veniale pctm̃ quare ita dictum ſit. 1. Ioann. 1. Iacobi 3. Proue. 24. Pelagius. Conc. Mileuit. cap. 6. 7. & 8. Conc. Triſeſſ. 6. c. 11 & can. 23. D. Auguſt. Vtrùm in ſcriptura ponat diſcrimẽ inter veniale & mortale. Ioannes. Baſilij.

¶ Veniale aũt peccatum ſic vocarunt Patres, eo ꝙ venia dignũ exiſtat pp exiguitatem offenſæ: non. n. prorſus auertit hominem a Deo, neq; ponit inimicitiam inter Deum, & hominem: de quibus ſcribit Ioannes; Si dixerimus ꝙ pctm̃ non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt; & Iac. 3. In multis offendimus oẽs: & Prou. 24. Septies in die cadit iuſtus: in quibus verbis ſignãtur, eſſe quædam pctã leuia, quæ hominem iniuſtum, & Dei inimicum non efficiunt. Hæc veritas definita eſt in Concilijs contra Pelagium, qui exiſtimabat hominem ex facultate liberi arbitrij poſſe omnia peccata venialia cauere. De hac re diſputat copioſè D. Aug. lib. 1. de natura & gratia cap 36. & 38.

¶ Sed vr̃ certè ꝙ hæc dr̃ia peccati venialis & mortalis in Nouo teſtamento non inueniatur. Vna enim ſententia aduerſus omnia peccata decreta eſt, dicente Dño; Qui facit pctm̃, ſeruus eſt peccati: & rurſum; Sermo quem loquutus ſum, is iudicabit eum in nouiſſimo die: & Ioannes clamat. Qui non obtemperat filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. Hæc ſunt argumenta D. Baſ. loquẽtis de his, qui maiora tm̃ peccata vitabant: propter quæ ſubiungit. Primum quidem ſciendum eſt, in nouo teſtamento dr̃iam hanc non inueniri. Loquitur de peccato mortali & veniali, vt videtur. Idem docet Chryſoſtomus. Vide multa digna lectu quæ Hieronymus ſcribit in huius rei cõfirma-

¶ Iam eſt ſecunda quæſtio; qũo peccatum veniale & mortale inter ſe opponantur; & qua ratione diſtinguantur: non. n. de hac re eſt vna ſententia doctorum, ſed variant in infinitum opiniones. Sed vt veritas euidentiſſimè demonſtretur, concluſiones quę ſequuntur ſunt obſeruandę.

Qũo veniale & mortale peccatum differant.

¶ Prima concluſio. Pctm̃ mortale & veniale non ex eo diſtinguuntur, ꝙ mortale obligat ad pœnam æternam, veniale verò ad temporalem: nam licèt Deus non ſtatuiſſet pœnam pro peccatis, pctm̃ mortale & veniale inter ſe diſtinguerentur. v. g adulterium, & mendacium officioſum. Deinde, qui ſunt in inferno damnati, prolabũtur quotidie in nouas culpas, & non in nouas pœnas: ergo peccatum, ſiue mortale, ſiue veniale, non eſt obligatio ad pœnam. Tertiò ſic. Qñ quis per veram contritionem dolet de peccatis, remittitur ei omnis culpa, vt habet ſana doctrina; ſed non remittitur ei omnis pœna, ut omnis ſcriptura teſtatur: itaq; poſt remiſſionem peccati manet obligatio ad pœnam: ergo peccatum aliud eſt quàm obligatio ad pœnam.

1. concluſ. veniale & mortale non diſtinguunt eſſentialiter ratione obligationis ad pœnam.

¶ Secunda concluſio. Pctm̃ mortale & veniale nõ diſtinguũtur eſſentialiter: quia peccatum mortale æterna pœna ſit dignum, veniale verò temporali: ſiquidem prius eſt quod committamus peccata, quàm ꝙ ſimus digni ſupplicio, aut pœna Hac. n. de cauſa pœna & ſupplicio digni ſumus, qa peccamus, ſicuti ſumus digni præmio, quia ſtudioſa opera facimus. Deinde, de ſe notum eſt & perſpicuum, actum inordinatum eſſe peccatum: at non eſt per ſe notum ꝙ peccatum ſit dignum ſupplicio, aut præmio apud Deum, & ideo ꝙ ſit peccatum, non rectè definitur per hoc, ꝙ ſit dignum pœna, aut ſupplicio.

2. concluſ.

¶ Tertia concluſio. Pctm̃ mortale & veniale non in hoc diſcernuntur, ꝙ pctm̃ mortale ſit contra finem, veniale verò contra medium; qđ malè colligunt quidã Theologi ex litera huius articuli; q̃ non rectè intelligunt. Probatur ſic, nam peccata mortalia ſunt contra finem, & contra media. Rurſus, pctã venialia & contra finem, & contra media cõmittuntur: ergo ex hoc non diſtinguuntur. Antecedens ſic oſtendo. Nam adulterium, qđ eſt pctm̃ mortale, eſt contra medium, ſ. contra caſtitatem, & iuſtitiam. Rurſus, magnum infidelitatis peccatum eſt contra finem. Hoc ipſum de peccato veniali comprobatur: nam mẽdacium, quod eſt veniale peccatum, eſt contra medium, nimirum contra fidelitatem, & veracitatem: cæterùm motus non plenè deliberatus infidelitatis eſt peccatum contra finem, cùm tñ, vt liquidò conſtat, ſit peccatum veniale. Quando ergo docet ſanctus doctor, ꝙ peccatum mortale eſt contra finem, veniale verò contra medium, ſic explicandus eſt, ꝙ peccatum mortale auertit hominem ab vltimo fine, & facit hominem Dei inimicum, eripitque vitam ſpiritualem, quæ eſt charitas: veniale verò non eſt contra charitatem, neque auertit hominem ab vltimo fine. & iuxta hanc explicationem ceſſant omnes calumniæ Scoti in 2. d. 21.

3 concluſ.

¶ Quarta concl. Hæc peccata non diſtinguunt ex eo ꝙ mortale ſit contra præceptum, veniale contra conſilium; in

4. concluſ.

Scotus. 1. Cor. 7. in quo errat turpiter Scotus in 2. d. 21. q. 1. nã ducere vxorẽ est cõtra cõsiliũ Dñi cõsulẽtis hominibus virginitatẽ, & vitã cęlibẽ, dicẽte Paulo; De virginibus p̃ceptũ Dñi non habeo: consiliũ aũt do: at ducere vxorem, nullum pctũ est: ergo agere contra consiliũ, pctũ veniale nõ est.

Obiectio. Argum. 1. ¶Sed argumẽtabit fortassis aliqs in fauorẽ Scoti: In primis, hic actus, nolo esse religiosus; est malus, siquidem bonus nõ est, & in individuo, & in exercitio nõ dat actus indifferens, vt supra habitũ est: at nõ est cõtra p̃ceptũ, sed cõtra cõsiliũ; ergo agere contra consiliũ, pctũ est.

Secũdum. Hoc ipsum confirmat valido argumento. Nã iste actus; nolo nunc pẽnitere malus est, & vituperabilis; nã includit in se hũc actũ, volo nũc in pctõ permanere; sed hmõi actus non est contra præceptum, sed contra consilium: statuo. n. disputationis causa, q̃ tunc p̃ceptũ de contritione habenda non obligat; cum n. sit præceptũ affirmans, ꝑ omni tpe non obligat: iã verò ducere vxorẽ, est ponere oblicẽ Spiritui sancto, qui semp solicitat & mouet ad meliorẽ statũ, est igitur malus actus, cũ tñ nõ sit nisi contra consiliũ.

Tertium. ¶Hoc idẽ confirmat. Nã qui uouit, aut promisit se facturum contra Dei consilium, ex omnium Theologorum suffragio peccat, quia ponit obicẽ Spiritui sancto, & se obstringit vt consilium Dei sequi non possit: ergo ducere vxorẽ, peccatũ est, siquidẽ ducere vxorẽ, est ponere obicẽ Spiritui sancto, & se veluti obstringere ad statũ in quo cõsiliũ Dei de virginitate sectanda sequi sit impossibile.

Solutio. Ad 1. ¶Sed hæc argumẽta facillimè cõfutantur. Nam ad primũ dicendũ est, q̃ ille actus ex obiecto indifferens est, sed ex circunstantijs in exercitio operis põt esse studiosus, vt si quis dicat; nolo esse religiosus, nec sectari vitã cælibẽ, quia imbecill' sũ; & infirmus, labores religionis ferre nõ potẽs.

Ad 2. Ad 2. arg. viri doctissimi dñt, illum actum esse peccatum veniale, vr̃ n. q̃ obiectum huius actus, qđ est non pœnitere, nullam habeat bonitatem: sed certè argm̃ propositum nõ soluunt. Nã cũ in illo tpe non sit obligatio ad pœnitentiã habendam, neq; vlla lege id sit præceptũ, non apparet quõ obiectum illud malũ sit. Propter qđ dicẽdũ est ꝑ confutatione argumenti, q̃ ille actus quanq̃ ex obiecto videat indifferens, aut in malũ sonare, ex circũstantijs potest esse studiosus; vt si quis prædicaturus, aut lectutus dicat inter se; nũc tẽpus est legẽdi, aut prædicãdi, pœnitẽtia vero peccatorũ in aliud tẽpus differat: certè in hoc opere nihil est culpabile; aut vituperatione dignũ.

Ad 3. ¶Ad 3. arg dicendũ est, nõ esse pctũ ponere obicẽ ad altiorẽ statũ, in his ad quæ nõ tenemur ex p̃cepto, aut lege. Ad confirmationẽ dicẽdũ, q̃ qui uouit facere contra consilium, non ex eo peccat, quia interponit obicem ad altiorem statum, sed quia promittit Deo ut rem acceptam & gratam, illud qđ Deo non placet, neq; gratũ esse põt: quanq̃. n. non displiceat Deo q̃ non sequaris eius consiliũ, displicet q̃ promittas ei nunq̃ sequuturum eius consilium.

5. conclu. ¶Quinta concl. Pctũ mortale & veniale non ex eo differunt, q̃ omne pctũ præsciti & reprobi sit pctũ mortale, & omne pctũ prædestinati sit veniale; sic intelligunt istã distinctionẽ hæretici, VVicleph & Lutherus; sed hæretico fallunt spũnã cõstat ex scripturis, reprobos fecisse pctã venialia, & prædestinatos multa pctã mortalia, vt patet in Paulo, in Magdalena; & reprobis aliq̃ sunt dimissa peccata, vt videre licet in Saul, & Iuda.

Lutherus. VVicleph.

6. concluſ. Gerſon. Almayn. ¶Sexta concl. Pctũ mortale & veniale ex sese differũt, & non tm̃ ex Dei gratia & mĩa. Hæc conclusio statuit cõtra Gersonẽ, qui in 3. p. suæ Theologiæ, titu. de vita spũali lect. 1. quem sequit Almay. ti. 3. c. 20. opinatus est, q̃ omne pctũ veniale, ẽt verbũ otiosum, de se est peccatum mortale, & meret supplicĩũ æternũ; sed ex mĩa Dei & clementia sunt quædam pctã leuia, quæ ad pœnam tpalẽ nobis imputant. Sed istorum sñia est absurdissima, & fauet hæresi Lutheranæ: nam si omne peccatũ est mortale, cum ex diuina reuelatione nõ cõstet aliqđ genus peccati ex Dei clemẽtia factũ fuisse veniale, consequens est omne peccatũ esse mortale; qđ est hæreticũ. Deinde, est prorsus impossibile, q̃ peccatũ Deo nõ displiceat, est. n. euidẽs contradictio q̃ sit peccatũ, & odio nõ habeat a Deo: ergo est prorsus impossibile q̃ Deo nõ displiceat pctũ, quãcum ipsum pctũ meret. Præterea si peccatum mortale ex Dei misericordia põt fieri veniale; ergo peccatum mortale ex Dei gratia & misericordia potest ad culpam non imputari; quod est fauere hæresi Lutheranæ: aiunt. n. Lutherani, omne opus iusti esse peccatũ mortale, sed nõ imputari in peccatum credenti in Christũ, qui iustificat impiũ.

Argumen. Gerſonis. ¶ Sed videamus quibus argumentis hanc opinionẽ prædicti autores sibi persuaserunt.

1. argum. ¶Primum arg. sic hẽt. Pctũ veniale põt puniri à Deo pœna æterna, imò annihilationis pœna, vt constat: ergo omnis offensa est mortifera ẽm rigorẽ iustitiæ. Antecedẽs sic probatur: quia nulla pœna est tã mala, sicut culpa, & offensa Dei vel minima, pp qđ potius est toleranda ab hoĩe vniuersa pœna, ẽt annihilationis, q̃ vt pctũ vel minimum cõmittat.

Secũdum. ¶ Secundò sic. Pctũ veniale de facto in inferno punit pœna æterna, vt antea dictum est: & Deus non est iniustus: ergo meret illam.

Tertium. ¶ Tertiò sic; quælibet offensa Dei vel exigua nisi remittat, expelleret & excluderet hoĩem a gloria Dei in ppetuũ, aliàs maneret culpæ dedecus sine decore iustitiæ: sed q̃ culpa remittat, est ex pura liberalitate Dei remittẽtis & cõdonãtis: ergo de se oĩs offẽsa mortifera est.

Quartum. ¶Deinde, ꝑ infinito bono nõ debet cõmitti offensa vel minima, sic adeò vt si qs bonũ infinitũ posslideret, iustissime illo bono ꝑ offensa cõmissa spoliaret: ergo infinitè est demeritoria oĩs offensa. Idẽ cõfirmat. Nã maius damnum mihi infert, q̃ est in causa vt peccem venialiter, q̃ qui furatur rem familiarẽ meã: sed qui furatur rẽ familiarẽ, peccatum mortale cõmittit: ergo q̃ est autor vt peccẽ venialiter, pctũ mortale cõmittit.

Confir. Quintum. ¶Præterea, constituamus hoĩem in puris naturalibus, i. neq; ad gratiam, neq; ad gloriam destinatum: rursus cõstituamus hunc hoĩem peccare venialiter, & mori in pctõ veniali, certè tale pctũ punietur pœna æterna: nam non habet homo vnde soluat, s. gratiam: pctũ ergo veniale de se meret pœnã sempiternã.

Vltim. ¶Vltimò, pctũ veniale nõ est remissibile, nisi ꝑ gratiam & acceptationẽ diuinã: ergo de se irremissibile est. Ex hac doctrina deducit Gerson nõnulla dogmata. In primis, q̃ nulla offensa Dei est venialis de se, sed solũ ex diuina gratia & mĩa; & q̃ distinctio peccati mortalis & venialis non est essentialis, sed solum per respectum ad diuinam mĩam. Deinde, q̃ nullum pctũ mortale considerando Dei offensam est minus alio. nisi vnum infinitum possit esse minus alio: quia omne pctũ est de se infinita offensa Dei. Tertiò infert q̃ nõ minus obligamur ad gratiarũ actionẽ, ex eo q̃ venialia nõ imputat ad mortẽ & dãnationem æternam, q̃ ex eo, q̃ remittit & condonat mortalia. Quæ oĩa sunt falsissima & periculosissima in vera doctrina: & qñ aliud argm̃ non supeteret ad huius autoris opinionem confutandã, hoc satis pro magno argumẽto est, q̃ ex ea opinione talia dogmata conficiantur. Sed argumentis obiectis respondeamus.

Soluuntur argumẽta Gerſonis Ad 1. ¶Ad primũ argm̃ ndet, q̃ licèt Deus possit iustè punire pctũ vel minimũ pœna æterna, qñ cõiungit cũ mortali, cuius cãm in sequẽtibus explicabimus, at verò nõ esset punitio iusta, si pro solo pctõ veniali quis puniret pœna sempiterna, ex quo sequitur, q̃ licèt Deus qui est Dñs vitæ & mortis, possit hoĩem habẽtem pctũ solum veniale cruciare pœna sempiterna & annihilationis, hæc tñ propriè pœna non est, quæ corrũdeat pctõ: nam ẽt hoĩem iustum, & alioqui innocẽtẽ põt mittere in gehẽnã ignis, vt supra indicatũ est. Ad ꝑbationẽ verò qua probat antecedens, dicẽdũ est, q̃ malũ culpæ maius est q̃ malũ pœnę; pœna namq; est pp culpam: cæterũ cum pctũ veniale sit leuis culpa, æquũ est vt leuissima pœna puniat. Deinde dico, q̃ punire pœna æterna in gñe mali pœnæ, maius malum est, q̃ peccatum veniale in gñe culpæ; culpa. n. venialis in suo genere est leuis & exigua: punire verò pœna æterna in gñe malipœnæ est summũ malũ, & iõ nõ est iustũ vt tantilla culpa, tã graui pœna puniat. Sed & illud dicendũ est, q̃ malũ culpæ, & malũ pœnæ sunt diuersarũ rõnũ, & iõ cõparari non pñt.

Ad 2. ¶Ad ẽm arg. dicendum est, q̃ peccatum veniale punitur in inferno pœna æterna rõne status, qa hõ est extra statũ merendi & satisfaciẽdi.

Ad 3. ¶Ad 3. arg. dicẽdum, q̃ si peccatũ veniale nõ est cõiũctũ cũ mortali, falsũ est qđ dicit Gerson, q̃ excludat & expellat à uita gloriæ; nã ipse Deus ex lege q̃ statuit, tenetur dare gloriæ regnũ amicis suis, non obstãte pctõ veniali, qđ quidẽ ex ipsa lege gratiæ quam statuit Deus suis amicis, ẽt si in hac uita pnam non agant, statim remittit ex natura status cũ aĩa emigrat a corpore, q̃uis pro pœna in purgatorio detineant. Vel dicendum, q̃ quanquã pctũ veniale à consequutione gloriæ non nihil impediat, nõ inde est cõsequẽs q̃ mereat exclusionẽ a regno, sed dũtaxat sequit, q̃ sit defectus & impfectio, qualis oĩs à vita beata procul abesse debet. Sanè obligatio ad persoluendã pœnã in purgatorio non est pctũ, nec mortale, nec veniale, at nisi pœna persoluta sit, ad regnũ cælorum nũquã peruenitur.

Ad 4. ¶Ad 4. dicendum est, pctũ veniale nõ esse committendum pro quocunq; bono tpali, non q̃ sit grauius,

grauius, aut minus graue detrimentũ, ſed qm̃ de ſe malum eſt, & rõni diſſentaneum, & ob id nulla rõne cõmittendũ, nec ꝓ ſeruanda quidem oĩum hoĩum ſalute. Illud verò qđ addidit Gerſõ ex merito peccati venialis ꝓmereri hoĩem, vt ſpolietur bono quocunq; ẽt infinito qđ poſſidet, falſiſſimũ eſt, non. n. qui peccat venialiter meret̃ perdere charitatẽ Dei & vitã gratiæ: qđ ẽt ex humanis conijcere licet, nã ſi amicus contra amicũ leue offenſam cõmittat, nõ proinde meret̃, vt amicitiã & amorẽ amittat; q̃q̃ amicũ offendere pro vlla re mundi nunq̃ liceat. ſic ſanè pctm̃ veniale pro quocunq; bono nõ eſt admittendũ, ſed ſi cõmittatur, non meret̃ tam grauẽ pœnã, vt oĩbus bonis, q̃ peccauit, ſpolieť.

Ad confir. ¶ Ad confirmationẽ rñdetur, ꝙ licèt qui inducit me ad pctm̃ veniale, maius detrimentũ inferat, q̃ qui à me furať rem familiarẽ, non ſequitur ꝙ peccet mortaliter, nam eſt detrimentum alterius ordinis, ſicut ſuprà expoſitum eſt.

Ad 5. ¶ Ad 5. rñdeť, ꝙ ſi hõ cõditus in puris naturalibus pecca ret venialiter, & morereť in illo, puniret̃ pœna æterna, nã non hẽret vnde ſolueret. Vel dicendum qđ hoĩ condito in puris naturalibus Deus ꝓuideret de remedio tum peccati mortalis, tũ peccati venialis, ne eſſet in ſempiternũ miſer.

Ad vltim. ¶ Ad vlt. arg. dicẽdum eſt, ꝙ nullũ pctm̃ de ſe eſt remiſſibile poſitiuè, quia nullũ pctm̃ ponit gratiã, & charitatẽ, quæ eſt remiſſionis principiũ, pctm̃ verò veniale eſt remiſſibile negatiuè, i. de ſe non habet quare nõ poſſit remitti, quia de ſe nõ cõtrariatur charitati, ſed pctm̃ mortale eſt irremiſſibile poſitiuè, q̃m charitati & amicitiæ aduerſať. Hactenus docuimus qũo pctm̃ mortale & veniale inter ſe nõ diſtinguantur: ſupereſt exponere veras rõnes dr̃iæ inter pctm̃ mortale & veniale, quas hic p̃ſequitur D. Th. vna eſt qđ pctm̃ veniale nõ tã eſt contra legem, quã præter legem.

Peccatum veniale eſt præter legem. Hãc rõnẽ dr̃iæ conſtituit hic D. Tho. in ſolutione primi, q̃ ẽt conſtituit in 2. d. 42. idem ſentit Magiſter in d. 35. Dur. verò in 2. d. 42. tenet cõtra vniuerſos Theologos, ꝙ pctm̃ veniale ꝓpriè ſit cõtra legẽ, & ꝙ q̃ peccat venialiter, propriè agat contra legẽ. Idq; oñdit eſſe verũ his argumentis.

D. Thom. Mag. ſent. Durandi opinio. Argumen. Durandi. 1. argum. 1. Ioan. 1. Eccleſ. 7. Secũdum. Tertium. ¶ In primis pctm̃ veniale in diuinis ſcripturis abſolutè vocať pctm̃, ſi dixerimus q̃a pctm̃ nõ hẽmus &c. & nõ eſt hõ q̃ nõ peccet: ergo ſm̃ ſcripturæ ſtylũ & phraſim pctm̃ veniale eſt cõtra legẽ. ¶ Deinde, mẽdaciũ eſt cõtra dictamẽ legis naturalis, & furari rẽ minimã eſt contra p̃ceptũ legis negatiuũ, nõ furaberis. ¶ Vltimò, diuiſio peccati in mortale & veniale eſt diuiſio gn̄is in ſuas ſp̃es, ſicut diuidit̃ animal in hoĩem & equũ, ergo definitio peccati in gn̄e cõpetit pctõ veniali. Definitio aũt peccati ſic hẽt. Eſt dictum, vel factũ, vel cõcupitũ cõtra legẽ Dei. ¶ Sed certè Dur. ſine rõne deſerit modũ loquẽdi antiquorũ q̃ veriſſimus eſt, & diuinis literis cõſentaneus, nam Matt. 19. dr̃. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mãdata. Atqui tm̃ peccat venialiter, non ſolũ ad vitã gratiæ ingreditur, ſed eã habet, ergo ſeruat mandata, vnde non agit contra mandatum. Scribitur ẽt, Si q̃s dixerit q̃m diligo Deũ, & mandata eius nõ ſeruat, mendax eſt, ſed qui tm̃ peccat venialiter, & pctõ veniali tm̃ tenetur, diligit Deum ſuper oĩa, ergo ſeruat mandata, non ergo agit contra mandatum. Sed & Paulus dicit, qui diligit proximũ legẽ impleuit, & rurſus. Plenitudo legis eſt dilectio. ſed qui tenetur tm̃ pctõ veniali diligit proximũ, & Deum, ergo implet legẽ, ac ſubinde contra legẽ nõ agit. Vltimò, qui tenetur tm̃ pctõ veniali, non agit contra charitatem, quæ eſt finis legis, dicẽte Paulo, finis p̃cepti eſt charitas, igitur nõ agit contra legẽ. Sed inſtat Dur. ſi hæc ita ſe habẽt, ſequitur ꝙ veniale pctm̃ non ſit verè & propriè pctm̃. Ad hoc Caie. hoc in loco liberè concedit non eſſe ſimpliciter & propriè pctm̃, ſed ſm̃ quid: ſed & Duran. in loco dudum citato idem concedit de pctõ veniali qđ cõmittit̃ p actum imperfectę deliberationis, qđ & probat optima rõne, nam rõ peccati conſiſtit in volũtate; & deliberatione, vt. ſ. qui agit, plenè ſecũ deliberet prius q̃ exeat in actum, ergo vbi eſt imperfecta deliberatio, imperfectum pctm̃ eſt. Sed multo elegantius Dñs Caie. nobis tradit, ꝙ tribus modis pctm̃ aliquod dr̃ ſm̃ quid peccatum, & imperfectè, tum ex imperfectione deliberationis, vt motus non plenè deliberatus infidelitatis tum ex parte obiecti & materiæ, tum verò ex parte præcepti, q̃n p̃ceptũ non eſt neceſſarium ad amicitiam cũ Deo habendã, vel conſeruandam, vt verbũ otioſum, itaque autore Caie. omne pctm̃ veniale vndecunque proueniat, eſt pctm̃ ſm̃ quid & imperfectè: & hæc eſt ſũia D. Tho. aperta in ſolutione primi. Sed vt hæc euidentiùs explicentur, mihi vr̃ dicendum, ꝙ hæc quæſtio; vtrũ pctm̃ veniale ſimpliciter, & ſine addito ſit appellandum pctm̃, eſt controuerſia de noĩe, certum tm̃ eſt & exploratum, ꝙ in ſacra pagina ſimpliciter, & ſine addito appellatur pctm̃. Illud ẽt pro certo habendum eſt, ꝙ pctm̃ veniale comparatum mortali eſt, imperfectum pctm̃, & ſm̃ quid. Plerumque ẽt in ſcripturis, dum vox pctm̃ per ſe ponitur, accipiť pro peccato mortali, quod efficit hoĩem Dei inimicum; vt Io. 20. quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & Ioa. 8. qui facit pctm̃, ſeruus eſt peccati. Nihilominus mihi vr̃ quod abſolutè & ſine addito, pctm̃ veniale ſit appellãdum pctm̃. Nec tm̃ ſequitur vt argumentatur Dur. ꝙ abſolutè & ſine addito ſit contra legem, nam cum D. Auguſt. definit pctm̃ eſſe dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei, definit pctm̃ quod eſt potiſſimè peccatum, cuiuſmodi eſt pctm̃ mortale: vel dicendum (& hæc eſt exactior huius rei explicatio) ꝙ dupliciter pctm̃ aliquod eſt cõtra legem, tum quia eſt contra intentionem legis, & contra charitatem quæ finis legis exiſtit, ſm̃ quem modum ſolùm pctm̃ mortale eſt contra legem, tũ verò quia eſt contra virtutem, & contra rõnem, atq; adeò contra dictamen rectæ prudentiæ, & iuxta hunc ſenſum, pctm̃ veniale eſt contra legẽ, mendacium. n. officioſum, eſt contra veritatẽ, & cõtra dictamen rectæ rationis. Ex his ni fallor argumenta Dur. ſolutionẽ habent. ¶ Nam ad primũ dicendũ, duntaxat oñdere ꝙ pctm̃ veniale ſit ſimpliciter pctm̃, quod nos liberè concedimus. ¶ Ad ſm̃ dicendum eſt; iam eſſe liquidum ex dictis, quemadmodum pctm̃ veniale vno in ſenſu ſit contra legem, in alio verò minimè. ¶ Ad tertiũ, ẽt ex dictis facilè ſatisfieri põt, ſed ſciendũ ꝙ autore D. Th. in ſolutione primi, pctm̃ analogicè dr̃ de pctõ mortali, & peccato veniali, quapp cùm diuiditur pctm̃ in peccatum mortale & veniale, non eſt diuiſio generis in ſuas ſpecies, ſed analogi in ſua ſignificata: diſplicet hoc Dur. in loco citato, ſed qm̃ res eſt minimi momenti, ab eius rei defenſione ſupereſſedẽ eſt, vt ad difficiliora tranſeamus. Habeamus ergo ex D. Th. primam rationem dr̃iæ inter peccatum mortale & veniale, ſed potiſſima ratio diſtinctionis apud D. Th. eſt, ꝙ pctm̃ mortale eſt contra finem; veniale vero contra mediũ ordinatum ad finem, hunc modum dicendi calumniatur Scot. vt antea dictum eſt in ſecundo, d 21. ſed defendit illũ Caie. & certè defenſio, & Apologia minimè eſt difficilis, nam ſententia D. Thomæ eſt, ꝙ peccatum mortale auertit ab vltimo fine, & facit hoĩem Dei inimicum, eripitque vitam ſp̃ualem quæ eſt charitas; pctm̃ vero veniale non eſt contra charitatem, neque auertit hoĩem ab vltimo fine: & hoc eſt dicere, ꝙ pctm̃ mortale ſit contra finem, veniale verò non eſt contra finem. Tertiam rationem differentię per ſequitur D. Thom. in ſolutionibus argumentorum, quæ vt verum fatear, obſcuriſſima eſt. Scribit. n. D. Tho. peccatum mortale & veniale in hoc diſcriminari, ꝙ in peccato mortali cõſtituit vltimus finis in creatura, & qui peccat mortaliter fruitur creatura, at q̃ peccat venialiter, non conſtituit vltimum finem in creatura, neque fruitur ea, ex qua ſequitur alia dr̃ia, ꝙ qui peccat mortaliter, conuertit ſe ad bonũ commutabile, & auertitur à bono incõmutabili, qui vero peccat venialiter, licèt ſe conuertat inordinatè ad bonũ commutabile, non auertitur a bono incommutabili. Iſtæ duæ differentiæ in magnũ diſputationis campum nos cõijcerent ad ediſſerendũ quemadmodũ qui peccat mortaliter conſtituat vltimum finem in creatura. Item ad explicandum quẽ finem habeat peccatum veniale, Deum, an creatũra? niſi illæ quæſtiones magno agmine argumentorum & defenſionum fuiſſent à nobis explicatæ, ſupra q. 1. Quapropter his prætermiſſis ad aliam dubitationem accedamus.

Soluũ. arg. Durandi. Ad 1. Ad 2. Ad 3. Peccati diuiſio analogica. Potiſſima dr̃ia inter peccatum mortale & veniale. Sco. Caie.

Matth. 19. 1. Ioan. 2. Rom. 13. 1. Tim. 1. Caiet. Tripliciter aliquid dicitur peccatum ſm̃ quid.

Vtrùm omnis q̃ agit contra p̃ceptũ, peccet mortaliter Caiet. 1. Cor. 7.

¶ Alia qõ ſolet moueri; vtrùm oẽ præceptum obliget ad peccatum mortale, ita vt ſit conſequens, agit quis contra p̃ceptum, ergo peccat mortaliter. Quæſtionẽ iſtã elegãter tractat Caiet. in opuſc. 27. quæſtionum q. 21 in hunc modum. In primis ſtatuendum eſt pro certo, hoc differre inter p̃ceptum & conſilium, ꝙ conſilium eſt de his bonis quorũ oppoſita mala non ſunt: datur enim conſilium de virginitate, quam ſi quis noluerit ſeruare, non peccat: præceptum aũt eſt de his bonis quorum omiſſio mala eſt; ſoli. n. illi actus virtutum cadunt ſub præcepto, quorum omiſſio eſt pctm̃, vt patet inducẽdo ſingula; & propterea Apoſtolus dicit. De virginibus præceptum non habeo, conſilium autem do: & ſubdit, ſi nupſerit virgo, non peccat; habet ergo præceptũ pro materia præcepta, actum bonum, cuius oppoſitum eſt peccatum; & vice verſa oẽ peccatum opponitur alicui præcepto.

cepto. Deinde ſtatuendum eſt pro certo, ꝙ actus trifariam diſtribuuntur, aut ſunt indifferentes, aut cadunt ſub conſilio, aut vero ſub præcepto: certum autem eſt ꝙ indifferentia, vel ea quæ cadunt ſub conſilio, agendo, vel omittendo peccatum non eſt, reſtat igitur vt quod peccatum eſt, oppo natur commiſſioni, vel omiſſioni præceptæ. Ex quibus principiis euidenter, ſequit non quidquid cadit ſub præcepto vinculũ habere mortale, niſi qui putet omne peccatũ eſſe mortale. Itaq; conficitur hoc argumentum, omne peccatũ opponitur præcepto, & non omne peccatũ eſt mortale, ergo aliquod peccatum quod nõ eſt mortale, eſt cõtra præceptum, ex quo cõſequens eſt, ꝙ non omne præceptum obligat ad mortale. Sed vt hoc euidentius pateat intelligẽdum eſt, ꝙ præceptorũ duplex eſt genus, in primo genere ſunt præcepta quæ præcipiũt actus bonos, qui ſunt neceſſarij ad habendam vel cõſeruandam charitatẽ Dei vel proximi, & quorum contrarij aduerſantur charitati, cuiuſmodi eſt præceptum de credendis articulis fidei, de reddẽdo vnicuique quod ſuum eſt, quorum cõtraria vt infidelitas & iniuſtitia, charitati & iuſtitiæ manifeſtè aduerſantur. In ſecundo genere exiſtunt quorum actus non ſunt neceſſarij ad charitatem, vel habendã, vel cõſeruandam, & quorum contrarij non diſſipant charitatem, vt ſunt præcepta quæ præcipiunt affabilitatem, vrbanitatem, veritatẽ in dictis & factis, ex eo enim ꝙ quis mentiatur iocoſe, aut paululum ſit triſtis, non propterea lædit amicitiam Dei neque hominum, & hæc præcepta non obligant ad mortale. Ex hac doctrina ſequitur, qđ quando ſupra dictũ eſt cũ, qui peccat venialiter, non agere cõtra mandatum, ſed præter mandatum, eſſe intelligendum de mandato præcipuo, quale eſt illud quod iubet neceſſaria ad charitatem. Ex eadem doctrina deducit Caiet. multa eſſe & innumera præcepta iuris poſitiui moralia, quæ non obligant ad mortale, vt eſt præceptum de ieiunio, quod ex vi ſua (vt exiſtimat Caiet.) non obligat ad mortale, ſed tantum ex cõſuetudine, & interpretatione doctorũ. Hæc doctrina Caiet. vera eſt, ſed quod producit in exemplũ verum non eſt, nã lex ieiunij eſt lex grauis, & omnis lex in materia graui obligat ad peccatum mortale, vt dicendũ eſt in materia de legibus: ſed hoc non ptinet ad præſens inſtitutum.

Prim. cõcl.

Secun. cõc.

Præceptorũ duplex genus.

Tert. cõcl.

Vlt. concl.

ARTIC. SECVNDVS.

¶Vtrùm peccatum mortale & veniale differant genere.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Peccatum veniale ex euentu non differt genere a peccato mortali, dicitur peccatum veniale ex euentu, quod iam conſequutum eſt veniam, & ſic dicit Ambroſius, quod omne peccatum per pœnitentiam fit veniale.

¶Secunda concluſio. Peccatum veniale ex cauſa non diſtat genere a peccto mortali, vocatur veniale ex cauſa, quod habet aliquid diminuens culpam, vt peccatum ex ignorantia vel ex animi perturbatione.

¶Tertia concluſio. Peccatum veniale genere ſuo diſtat genere & ſpecie a peccato quod eſt mortale genere ſuo, ita quod aliquod peccatum dicitur veniale genere ſuo, & aliquod mortale genere ſuo, ſecundum quòd genus vel ſpecies determinantur ex obiecto; nam ſi voluntas fertur in aliquid quod ſecundũ ſe repugnet charitati, per quam homo ordinatur in vltimum finem, illud peccatum habet ex ſuo obiecto ꝙ ſit mortale, & ſic appellatur mortale genere ſuo, ſiue ſit contra Dei dilectionem, vt blaſphemia & periurium; ſiue contra dilectionem proximi, vt homicidiũ & adulterium: quando vero voluntas fertur in id quod in ſe continet quandam inordinationem, non tamen contrariatur dilectioni Dei & proximi, ſicut verbum otioſum, riſus ſuperfluus, & ſimilia, talia ex ſuo genere ſunt peccata venialia.

¶Vltima concluſio. Peccatum veniale ex genere ſuo poteſt fieri mortale ex parte operantis, vel quia in eo conſtituit vltimum finem, vel quia ordinat ipſum ad aliquid, quod de ſuo genere eſt peccatũ mortale, vt ſi aliquis ordinat verbum iocoſum ad adulterium committẽdum: ſimiliter etiam ex parte agentis contingit aliquod peccatum ex genere ſuo mortale, fieri veniale: quia actus eſt imperfectus, & non plene deliberatus, vt patet in ſubitis motibus infidelitatis.

ARTIC. TERTIVS.

¶Vtrùm peccatum veniale diſponat ad mortale.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Duplex eſt diſpoſitionis genus, quædam diſponit directè, alia vero indirectè: diſpoſitio enim eſt quo dammodo cauſa eius ad quod diſponit, vnde ſecundum duplicem modum cauſæ, erit duplex diſpoſitionis genus: eſt enim cauſa quædam mouens directè ad effectum, ſicut calidum calefacit: eſt etiam cauſa indirectè mouens remouendo prohibẽs, ſicut remouens columnam, dicitur mouere lapidem ſuperim poſitum: iuxta quem modum actus peccati dupliciter ad aliquid diſponit. Ad cuius rei expoſitionem ſtatuitur.

¶Secunda concluſio. Peccatum veniale ex genere non diſponit directè ad mortale ex genere, nam actus diſponit directè ad actum ſimilem ſecundũ ſpeciem, peccatum verò mortale ex genere, differt ſpecie a peccato veniali ex genere.

¶Tertia concluſio. Peccatum veniale poteſt diſponere per quandam conſequentiã ad mortale, quod eſt mortale ex parte agentis, quia augmentata diſpoſpoſitione vel habitu per actus peccatorũ venialiũ, libido peccandi poteſt intantũ creſcere, ꝙ ille qui peccat, finẽ ſuum conſtituat in peccato veniali. Vnicuiq; enim habẽti habitum inquantũ huiuſmodi, finis eſt operatio ſecundum habitũ, vnde multoties peccando venialiter ad peccatum mortale diſponetur.

Prim. cõcl.

EXPLICATIO ARTICVLI.

EX doctrina huius artic. duo ſunt obſeruanda, alterũ eſt, ꝙ eſt aliquod peccatũ mortale, quod nõ differat ſpecie a peccato veniali, ſicut furtum paruũ, & magnum, furtũ enim paruũ ex ſuo genere eſt peccatũ mortale, ſed ex leuitate & exiguitate materiæ eſt peccatũ veniale. Alterũ eſt, ꝙ peccatũ illud dicitur mortale ex ſuo genere quod habet obiectũ repugnans de ſe charitati Dei vel proximi: peccatũ vero veniale ex genere eſt quod habet obiectũ charitati non repugnans: quę eſt vera & genuina differẽtia inter peccatum mortale & veniale, quã hic paucis verbis cõprehẽdit diuinus Doctor.

Secun. cõcl.

Tert. cõcl.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE peccatorũ venialium periculis & quomodo ſint cauenda diligenter loquitur optimè & Chriſtianiſſimè Dñs Caiet. admonetque viros Chriſtianos vt magnopere caueãt le-

uium peccatorum pericula, & de illis confitentur ſigillatim, quippe quæ multis modis diſponant ad mortale, & multa ſecum afferant incommoda, impediunt feruorem charitatis, faciunt homines tepidos quos Deus ſolet euomere. De eadem re D. Aug. & D.Hieron. habent multa

Auguſt.ſermo 4.de igne purgato & 12.de Ciui. c.27. Hier. epi. ad Theſiphont.& in epitaphio Nepot.

lectu digna, vt.n. (inquit Hierony.) creatorem non in cœlo tantum miramur, & terra, ſole, oceano, elephãtis, equis, bobus, pardis, vrſis, leonibus, ſed etiã in minutis quoque animalibus, formica, culice, muſcis, vermiculis, & iſtiuſmodi genere, quorum magis ſcimus corpora quã nomina, eandemque in

Quar.cõc.

cunctis veneramur ſolertiam: ita mẽs Chriſto dedita æque, & in maioribus, & in minoribus intẽta eſt, ſciẽs ẽt pro otioſo verbo reddẽdam eſſe rationem: vide etiã ſermonem Chryſ. de leuium peccatorum periculis optimum. Sed & D. Baſiliũ lege loquentẽ de his qui maiora tantũ peccata vitabant. Sed & philoſophi de hac re mirum in modũ philoſophantur. Plutarchus ſic ſcribit: Vt, qui deſperat ſe fore diuitẽ largius impendit, at qui iã ſpe vicinus eſt opulento, is nec puſillum contemnit lucellum, nec minimis parcit: ita qui confidit ſe fore bonum virum; & minima vitia ſtudet corrigere, & nihil negligit, quod aliquo modo cõducat ad bonam mentem Seneca, vt initia morborum quamuis leuia, ſerpunt, ita ſi vitia & affectus vel leuiſſimos ſemel admittas, creſcunt & augeſcunt. Celebratur & Mimus Publianus (ait Eraſmus) admodum prouerbiali ſpecie, etiã capillus vnus habet vmbram ſuam, id eſt, quantumuis puſillum cõmodum iuuat, quantumuis exiguum delictum nocet. Item prouerbium, etiam minutula pluuia imbrem parit: quoties res initio puſilla creſcit in maius, quemadmodum apud Plautum, nunc in te cadunt folia, poſt cadent arbores. Quare in minutis vigilandum, ne paulatim incidamus in maxima incommoda, admonente Prouerbio, maiora perdes parua ni ſeruaueris. Cui ſimile eſt illud, aſſidua ſtilla ſaxum cauat, admonet nihil eſſe tam durum quod non emolliatur, nihil tam arduum quod non efficiat aſſiduitas. Plinius tradit inueniri ſilices formicarum pedibus attritas, idque grauiſſimum exemplum eſſe putat quantam vim habeat aſſiduitas etiam in minimis. Vnde Auguſt. dicit peccatum quidem eſt, ſed tamen paruum eſt, nec nos dicimus quia capitale peccatum eſt, ſed tamen ſi frequentius exerceatur, & ieiuniis, vel eleemoſynis non redimatur, nimis immundam animam facit. Noli deſpicere peccata tua quia parua ſunt, nam & pluuiarum guttæ ſunt, ſed flumina implent, & moles trahunt, & arbores cum ſuis radicibus tollunt. Tu qui dicis quia paruum peccatum eſt, velim ſcire quoties tale peccatum admittis, ſi tot paruulas plagas in corpore, & tot maculas aut ſciſſuras in veſtibus tuis fieri velis: cum ergo in corpore plagas, nec in veſte tua ſciſſuras, vel maculas fieri acquieſcis, qua conſcientia hoc facere in anima tua nõ metuis? ac ſic quicunque hoc fecerit, plus amat veſtem & carnẽ ſuã, quam animã: cum enim ad imaginẽ Dei facti ſimus, quoties aliquid turpe, aut loquimur, aut facimus, toties Dei imaginem ſordidamus.

Auguſt.ſermo.244.

¶Quarta concluſio. Indirecte tanquam remouendo prohibens, peccatum veniale ex genere poteſt diſponere ad mortale ex genere: nam qui peccat venialiter prætermittit aliquem ordinem, & ex hoc quòd conſueſcit voluntatem ſuam in minoribus debito ordini non ſubijcere, diſponitur ad hoc quod etiam voluntatem ſuam non ſubijciat ordini vltimi finis, eligendo id quod eſt peccatum mortale ex genere.

Vlt.concl.

¶Vltima concluſio in ſolutione vltimi argumenti. Alio modo diſponunt opera bona & ſtudioſa ad peccatum mortale, alio modo venialia peccata: nam opera bona diſponunt multum remotè, & occaſione ſumpta, ſed peccata venialia multũ propinque & veluti per ſe, tum per quandam conſequẽtiam & redundantiam, tum remouendo prohibens vt dudum explicatum eſt.

ARTIC. QVARTVS.

¶Vtrùm peccatum veniale poſſit fieri mortale.

SVMMA TEXTVS.

Prim.cõcl.

PRima concluſio. Venia le non poteſt fieri mortale, ſic vt idem actus numero primo ſit peccatum veniale, & poſtea mortale; quia peccatum cõſiſtit principaliter in actu voluntatis, ſicut & quilibet actus moralis; vnde nõ dicitur vnus actus moralis ſi voluntas mutetur, quãuis etiam actio ſecundum naturã ſit continua, ſi autem voluntas nõ mutetur, non poteſt eſſe quòd de veniali fiat mortale.

Secun.cõc.

¶Secunda concluſio. Quod eſt peccatum veniale ex genere poteſt fieri mortale dupliciter, tum ſi in veniali conſtituatur finis, tum inquantum refertur ad mortale, vt dictum eſt.

Tert. cõcl. Peccata Dei imaginem in nobis inficiunt.

¶Tertia concluſio. Multa peccata venialia quantumcunq; in infinitum multiplicentur, non efficiunt vnum peccatum mortale, neque omnia peccata venialia poſſunt habere tantũ de reatu, quantum vnum peccatũ mortale: quod patet ex parte durationis, quia mortale habet reatum pœnæ æternæ, veniale reatum pœnæ temporalis: patet etiam ex parte damni, quia mortale meretur carentiam diuinæ viſionis, cui nulla alia pœna cõparatur: patet etiam ex parte pœnæ ſenſus quantum ad vermem cõſcientiæ, quamuis fortè quantum ad pœnam ignis non ſunt improportionabiles pœnæ.

Vlt.concl.

¶Vltima concluſio. Diſpoſitiuè multa peccata venialia faciunt vnum peccatum mortale, ſecundum duos modos diſpoſitionis, ſicut ſupra traditum eſt.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo quæſtiones variæ ſeſe offerebant explicandæ, niſi in aliis locis eſſent a me cõmodius elucidatæ; illa eſt principes; vtrùm idem actus voluntatis numero ſucceſſiuè poſſit eſſe bonus, & malus, ex quo oriebatur alia quæſtio; vtrùm idem actus numero voluntatis, qui prius fuit peccatum veniale, poſtea poſſit fieri mortale. Sed de hoc copioſe diſputatum eſt retro cum de actuũ humanorum bonitate, vel malitia diſputatum eſt: ſed & illud poteſt reuocari in dubium, quod aſſerit D. Tho. pœnam damni ſcilicet carentiam diuinæ viſionis, eſſe omnium pœnarum grauiſſimam, verumtamen etiam & hoc ſuperius explicatum dedimus.

An pluralitas peccatorũ venialiũ efficiat vnũ mortale.

Sequitur ergo controuerſia huic artic. propria; Vtrùm ne multa peccata venialia efficiant vnum mortale?

Prim.arg.

¶A parte affirmatiua ſic arguitur, malitia peccati mortalis finita eſt, ergo per multa peccata venialia exæquari põt.

Secundũ.

¶Deinde, D. Auguſt dicit expreſſe, quòd multa peccata venialia aggrauant animam, ſicut vnum grãde peccatum, quem locum tractans gloſſa dicit, quòd multa peccata venialia efficiunt vnum mortale.

Auguſt. habetur de pœnitẽtia d.1. can. tres ſunt.

¶Tertiò, ſi famulus furetur a Domino ſuo ſingulis diebus trientem, in centum diebus efficitur peccatum mortale, nam infert graue damnum Domino ſuo: ſed hæc furta minutiſſima non ſunt niſi peccata venialia, ergo multa peccata venialia efficiunt vnum mortale.

Tertium.

¶Quartò, ſi quis promiſit Deo per votum ſe daturum hoſpitali ſingulis diebus vnum trientem, ſi per annum integrum non ſoluat, peccat mortaliter, nam infert graue damnum hoſpitali, at fractiones huius voti ſingulis diebus ſunt peccata venialia. Sed hæc argumenta non ſunt tam valida, vt de vera ſententia D. Tho. nos deiciant.

Quartum.

¶Dicendum

Conclusio negatiua.

¶Dicendum est ergo, esse dogma certũ, peccata venialia licèt in infinitũ multiplicentur, nõ efficere vnum peccatũ mortale, neq; æquare reatum peccati mortalis. Quod ostendo esse verum his argumentis, nam peccatũ mortale & veniale differunt in infinitũ, ergo in inuicẽ transire non possunt. Patet antecedens, nam peccatũ mortale meretʳ pœnam æternã, venialе temporalẽ; rursus peccatũ mortale auertit a Deo, & meretur priuationem gratiæ; peccatũ verò veniale nõ auertit a Deo, neq; meretur priuationẽ gratiæ. Secũdo ea quę differũt specie, in inuicẽ transire non possunt, sed peccatũ mortale & veniale differũt specie, vt supra dictũ est: ergo. Tertiò, priuationes diuersæ non possunt in inuicẽ transire, sur ditas non põt transire in cæcitatẽ, sed peccatũ mortale, & veniale sunt diuersæ priuationes: ergo. Præterea, peccatũ mortale & veniale habent magnitudinem diuersarũ rationum: ergo peccata venialia nunquã possunt efficere peccatum mortale, sicut numerus nunquã potest facere lineam, neq; linea corpus. Antecedẽs verò patet, nam magnitudo peccati mortalis cõsistit in auersione a Deo vltimo fine, magnitudo verò peccati venialis cõsistit in deordinatione a mediis, nõ in auersione ab vltimo fine. Vltimo, peccata venialia nõ diminuunt charitatẽ: ergo nõ efficiunt peccatum mortale. Antecedens demonstratur a D. Tho. 2. 2. q. 24. art 10. Ad argumenta in oppositum.

Cõclusio.

Adargum. in oppositum.

¶Ad primum dicendũ, ꝙ malitia peccati mortalis quodammodo est infinita, nam auertit a Deo infinito bono. Deinde dico, ꝙ non sunt eiusdem rationis, & ideo licèt peccata venialia multiplicentur in infinitũ, non possunt æquare vnum peccatum mortale. Sed hic obseruandũ est, quod D. Tho. hoc in loco dicit, ꝙ fortassis pœna debita pro peccato mortali habet proportionẽ cum pœna debita pro peccato veniali, quia vtraq; finita est, & pœna ignis, ex quo cõcludit Caiet. ꝙ tot possunt esse peccata venialia, vt sit maior pœna ignis, quàm pro vno mortali, sed hæc sententia mihi non probatur, & ideo dicendum, ꝙ istæ pœnæ sunt proportionabiles, quantũ ad detentionẽ, peccatũ enim veniale in inferno punitur, & pœna quidẽ sempiterna, vt supra dictũ est: verum quantũ ad dolorẽ non sunt proportionabiles, cum. n. maior dolor maiori peccato debeat correspondere, & inter peccatũ veniale & mortale nulla sit proportio, cõsequens est ꝙ dolores nõ sint proportionabiles.

Ad primũ.

Pœna peccati mortalis & venialis ex parte detentiõis in inferno æqualis est, nõ vero ex parte doloris.

¶Ad secundum argumentum dicendum est, quòd peccata venialia aggrauant multum, quando disponunt ad mortale: glossa vero stulta est, & non meretur responsionem.

Ad secundum.

¶Ad tertium dicendũ, ꝙ ille famulus tenetur restituere illam summã pecuniæ, alioqui peccabit mortaliter, licèt in furtis nõ peccauerit nisi venialiter: & tenebitur excõmunicationis censura, si nõ restituat; si hoc illi præceptũ est sub sententia excõmunicationis: nõ tenebitur quidẽ ad sententiam excõmunicationis ratione peccati venialis, sed ratione damni notabilis quod intulit, sicut qui vindemiauerunt vineam, tenentur restituere quanquã singuli non peccauerint nisi venialiter. Deinde dicendũ est, ꝙ si hic famulus in principio statuit apud sese his furtis minutissimis furari magnã pecuniæ summam, in principio peccatum mortale admisit, nam statuit graue damnum inferre domino suo. Vltimò dicendũ, ꝙ licèt in furtis minutissimis non peccet famulus nisi venialiter, nihilominus peccat mortaliter qñ incipit damnũ notabile, quod per se sufficiat ad peccatum mortale furti v.g. si his furtis minutissimis accedatur ad summam duorum argenteorum, furtum illud, licèt nõ sit vnius assis, est peccatũ mortale, non quia peccata venialia efficiant vnũ mortale, sed ratione damni illati, nam in illo furto illatũ est graue damnũ, quod antea datum nõ fuerat.

Ad tertiũ.

QVÆSTIO LXXXIX.

De peccato veniali secundum se, in sex articulos diuisa.

ARTIC. PRIMVS.

¶Vtrùm peccatum veniale causet maculam in anima.

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est negans. Quia non excludit, nec diminuit charitatem, neque alias virtutes, sed solum actum earum impedit, macula autem importat aliquid manens in re maculata, & sic macula magis videtur pertingere ad detrimentum habitualis nitoris quam actualis. Quare proprie loquendo non causat maculam, & si alicubi causare dicitur, hoc est, prout impedit nitorem, qui est ex actibus virtutum, & non simpliciter.

Cõclusio.

ARTIC. SECVNDVS.

¶Vtrùm conuenienter designentur peccata venialia. 1. ad Cor. 3. per lignum, fœnum, & stipulam.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans est conclusio, nam sicut hæc congregantur in domo, & non pertinent ad substantiam ædificij, vnde comburi possunt ex cõtemptu. Ad cuius rei explicationẽ obseruandũ est, ꝙ peccare venialiter ex cõtemptu infra limites venialis nõ est peccatũ mortale, hoc enim est ex cõtemptu secundũ quid peccare venialiter: cæterùm si quis simpliciter & absolutè peccet ex cõtemptu, nõ addens istã modificationẽ in minimo, & exiguo peccato, talis cõtemptus, est peccatũ mortale; verũ cum quis præterit præceptũ prælati, vt faciat cõtra mandatum illius in minimo, hoc certè minuit rationem contemptus, vt tanquã imperfectus actus nõ sit cõtemptus simpliciter, ac per hoc, nec peccatum mortale. Tantum de hoc artic. Alij duo artic. ex dictis possunt facile intelligi.

Peccare venialiter ex cõtemptu intra limites peccati venialis, nõ est peccatũ mortale.

¶Ad quartũ idẽ dicendũ est. Sed ad finẽ huius art. obseruandũ est, ꝙ peccatũ veniale potest fieri mortale, multis modis, primò, quando cõstituitur in eo finis, deinde, quando ordinatur ad peccatũ mortale. Tertiò, quando disponit ad mortale, & paratur periculũ ad cõmittendum peccatũ mortale. Quartò, quando fit peccatum veniale cõtra cõscientiam definitiuè iudicantẽ esse peccatum mortale, vel vehementer dubitantem & habentem plura argumenta suadentia esse peccatum mortale. Vltimò, quando fit

Ad quartũ. Quot modis peccatum veniale fiat mortale.

EXPLICATIO ARTICVLI.

OBseruandũ est, ꝙ etiã solet dici veniale peccatũ impedire feruorẽ charitatis, qđ pulchrè exponit S. Doct. dicens, ꝙ feruor charitatis accipitur dupliciter, vno modo secundũ ꝙ importat intensionẽ inclinationis amantis in amatũ, & talis feruor est charitatis essentialis, & non diminuitur per veniale peccatũ. Alio modo dicit feruor charitatis, secundũ ꝙ redundat in motus dilectionis, atq; adeo in vires inferiores, vt quodãmodo non solũ cor, sed etiam caro exultet in Deũ: & talis feruor diminuitur per peccatũ veniale. De hac re scribit optimè D. Tho. 2. 2. q. 24. art. 10. & q. 7. de malo, artic. 2. Obseruandũ est etiam, reuocari in dubium inter Theologos, vtrũ peccatũ veniale inducat Dei offensam & displiceat Deo; cuius rei expositionem in primis elegãter persequitur D. Th. in 4. d. 16. q. 2. art. 1. quæ 2. ad 3. dicitq; peccatũ mortale ita displicere, quod faciat etiã ipsum peccantẽ Deo displicentẽ, inquantũ pulchritudinẽ gratiæ quã Deus in ipso amat, aufert, sed peccatum veniale quãtus Deo displiceat, siquidẽ est inordinatũ, non tantũ facit peccantem Deo displicere, quia nõ priuatur charitas gratiæ, sed quodãmodo obnubilatur, inquantũ eius processus ad exteriora impeditur. Et ideo Greg. dicit ꝙ peccatũ veniale obscurat, sed mortale obtenebrat, ex quo patet, ꝙ veniale non facit peccantẽ venialiter tũm, esse in offensa Dei, licèt Deus sit offensus peccato veniali. Sequitur ẽt ex dictis quomodo peccatũ veniale tollat actualẽ nitorẽ extrinsecũ, quia obscurat, sed nõ intrinsecum, quia non obtenebrat. De quo fusius Capreolus in 4. d. 16. ad quintum.

Veniale impedit feruorem charitatis qui est duplex.

Quomodo peccatũ veniale displiceat Deo, & quem nitorem tollat.

EXPLICATIO ARTICVLI.

VNiuersa huius articuli explicatio in eo consistit, vt diligenter & accuratè explicetur sententia D. Pauli. 1. Corint. 3. quæ sic habet. Si quis autem superædificat super

fundamentum hoc,aurum,argentum,lapides pretioſos, li gna,fęnum,ſtipulam, vniuſcuiuſq; opus manifeſtum erit: dies enim Domini declarabit,quia in igne reuelabitur,& vniuſcuiuſq; opus quale ſit ignis probabit, ſi cuius opus manſerit qđ ſuperędificauit,mercedē accipiet,ſi cuius opus arſerit, detrimentū patietur,ipſe au tem ſaluus erit, ſic tñ quaſi per ignē. Ex iſta namq; memorabili ſentētia grandis quęſtio na ſcitur,quæ ab oīb⁹ inquiritur. Vtrùm per lignū,fœnum, & ſtipulam peccata venialia intelligantur, & ante finem habeat gehēnam ignis,an verò hic ſit ſermo de igne purgatorij, q̄ terminū habet, & finem,& qui pecca ta venialia purgat.

Quæſtio de intelligentia loci D.Pau.

¶Reſpōſio. Varias explicationes habet iſte locus apud ſanctos patres,ſed mea ſentē tia nō cōmode explicaſ,niſi de peccatis leuibus,& de loco purgatorij, quē aſſerit Eccleſia catholica,& negāt ſolū heretici:quod ex eo liquet, nam ſermo eſt planus de pęna aliqua purgatoria poſt hanc vitā, quæ finienda eſt. Loquitur enim Paulus de tempore, & die illo quo manifeſtanda ſunt opera cuiuſq;, dies autem ille poſt hanc vitam erit,& pro eo die dicitur, q̄ non ſolum opus examinabitur,ſed quòd perſona non ſuſtinens ignem ſalua erit, ſic tamen, quaſi per ignem tranſiens ad ſalutem,quod ſub proprietate verborum diceretur, ſic tamen vt purgetur & expietur prius Dicant quæſo negantes pœnam purgatoriam ſignificari his verbis, quid per ignē probantem opera, cōmunem perfectis & imperfectis, intendit Paulus; per ignem, quo perſona, combuſto opere ſuo ſalua erit: alioqui ſi ratione ignis probantis iſte locus intelligitur,etiam de primis qui ædificant aurum, argentum, dici potuit, ipſi tantum ſalui erunt,ſic tantum quaſi per ignem: omnium ſiquidem opera igni probari deſcribuntur:quorſum ergo Paulus inter opera & perſonas tam ſubtiliter diſtinxit; quorſum ignem non ad perſonas, ſed ad opera tantū priorum applicauit,in alijs autem ignē & operibus,& perſonis, cum diuerſis effectibus applicauit; nam deſcribit ignem afficere detrimento opera horum,ip ſos autem ſaluare,& hæc omnia in illa die, qua manifeſtū fiet cuiuſcunque opus quale ſit.Fateamur ergo ex hac vltima particula haberi aliquam in altera vita pœnam purga torij,pro leuibus culpis, quæ per lignum,fœnum,& ſtipulam ſignificantur, de qua re loquitur optimè D.Greg. Sed ſciendum eſt quod D.Tho in lib.aduerſus errores Græcorum,& Armeniorum, allegat teſtimonium Theodoreti ex expoſitione epiſtolæ ad Corinth.his verbis, dicit Apoſt.q̄ ſaluabitur ſic tanquam per conflatorium ignem purgantem quicquid interuenit per incautelam præteritæ vitæ, ex puluere ſaltem pedum terreni ſenſus, in quo tamdiu manet,quamdiu quicquid corpulentiæ,& terreni affectus inhæſit,purgetur, pro quo mater Eccleſia hoſtias, & dona pacifica deuote offert. Hæc quidem verba nuſquam nec in Latinis,neq; in Græcis Theodoreti cōmentarijs extant, credi poteſt ea vel a Græcis quibuſdam purgatorio infenſis eſſe ſubtracta,vel ex alto opere Theodoreti,quod fortaſſis excidit,eſſe deſumpta.Illud etiā aduertendum eſt,qđ ædificio remanente, ita etiam peccata venialia multiplicantur in homine, ædificio ſpirituali manente, & pro iſtis patitur ignem,vel temporalis tribulationis in hac vita,vel purgatorij poſt mortem,& tamen ſalutem conſequitur æternam,redu cunturq́; omnes gradus ad hæc tria, videlicet ad lignum, quod diutius manet in igne,ad ſtipulam quæ citiſſime comburitur, & ad fœnum, quod medio modo ſe habet, ſecundum q̄ venia lia ſunt maioris vel minoris gra uitatis, & citius & tardius per ignem purgantur.

Greg.4. li. dialo.c.39. & habet. ca. qualis. 25.diſtin.

ARTIC. TERTIVS.

¶Vtrùm veniale peccatum potuerit eſſe in ſtatu innocentiæ.

SVMMA TEXTVS.

Cōcluſio.

COncluſio eſt.Homo in ſtatu innnocentiæ nō potuit peccare venialiter: quia veniale in nobis contingit vel propter imperfectionem actus, ſicut ſunt ſubiti motus in genere mortalium, & non plenè deliberati; vel propter inordinationem exiſtentem circa ea quæ ſunt ad finem, ſeruato debito ordine ad finem vltimū.Sed vtrumque horum contingit propter quendam defectum ordinis, ex eo quòd inferius non continetur firmiter ſub ſuperiori: nam inſurgunt in nobis ſubiti motus, quia ſenſualitas non eſt omnino ſubdita rationi. Quòd autem ſubiti motus inſurgant in ipſa ratione, prouenit in nobis ex hoc,quòd ipſa executio actus rationis non ſubditur deliberationi. Quòd verò animus huma nus inordinetur circa ea, quæ ſunt ad finē,ſeruato debito ordi ne ad finē,prouenit ex hoc,quia ea quæ ſunt ad finem, non ordinantur infallibiliter ſub fine, qui tenet ſummū locum, quaſi principium in appetibilibus.

Conci. Baſilienſe.

ex hoc loco Pauli perperam intellecto,& ex Chryſo.expoſitione tentarunt Græci in Conc. Baſilienſi,fidem Eccleſiæ Romanæ labefactare, quæ ſtatuit locum purgatorij poſt hanc vitam eſſe: ſed genuina & germana huius loci expoſitio ſuperius indicata eſt; ſed & nunc diſtinctius & accuratius explicabitur, ſi prius videamus neothericorum explicationes, & Patrum antiquorum. Magnus Baſilius, & Chryſoſt.ſic interpretatur, quaſi dicat Paul. id feci qđ propriū debet eſſe periti architectiꝰ:ieci tutiſſimum fundamentū Chriſti: videant nunc ij qui ſe magiſtros veſtros eſſe profitē tur,quo pacto ſuperextruāt, digna ne, an indigna tā nobili fundamēto: nā apparebit cuius ſit virtutis illa extructio;igne.n.examinabitur.Nā qui fuerit malę ſtructu ræ cauſa,reſeruabi tur ad perpetuam pęnā,& hoc eſt qđ dicit; Ipſe autem ſaluus erit, ſi tamē quaſi per ignem;vt ſit ſenſus: cum ille dies venerit,ædificatio quidem, & ſtructura inanis apparebit,at ipſe ſeruabitur,vt igni perpetuo comburatur,nec.n.Græcum verbum,ſed non noſtrum quidem Latinum,ſeruo, tantū ſalutem dare ſignificat,ſed etiā efficere ne aliquid corrūpatur; etenim nobis conſuetudo dicēdi eſt,in igne ſalua eſſe quę non pereunt,nec in cinerē conuertuntur. Noli igitur,cum ignem audis, in nihilum redire ardentes arbitrari. Hanc expoſitionē mirificè amplectuntur neotherici Theologi. Sed plures ſunt qui de igne purgatorio, & de peccatis venialibus hunc locum explicant.Certè huius loci germanā expoſitionem apud Augu.ſæpiſſime leges. Explicatio D. Aug. huc tendit,vt per aurum, argentum,& lapides pretioſos,opera bona intelligat; lignum verò,fœnum,& ſtipulā, ad peccata venialia referat,quæ vel igne tribulationis præſentis vitæ, vel igne purgatorio poſt hanc vitam expianda ſunt. Hanc expoſitionem amplectitur & explicat hic D. Tho.& quod D.Aug.multis & fuſiſſimis verbis explicauit, D.Tho tribus(quod aiunt) verbis concluſit,& loco difficilimo ſcipturarum lucem dedit ampliſſimam.D.Hier.li.1. contra Iouinianum, & li.2.contra eundem,& in Apolog. contra eundem, ſemper intelligit,aurū & argentum, & lapidē pretioſum pertinere ad opera bona; lignum verò,fœnum,& ſtipulam, ad opera mala, cum multi id exponant non de bonis,& prauis,ſed de gradibus bonorū. Origenes eſt a ſentētia Hiero.ho.14.in Leuit.Ambr.illud, ligna,fœnum, ſtipulam, exponit de doctrina curioſa & ſuperflua. Solus D. Aug. ligna,fœnum,ſtipulau,interpretatur pecca ta eſſe venialia, quæ admiſcent ſe procurantibus terrena, & pro his patiētur ignē vel tēporalis tribulationis,vel purgatorij in alia vita.Hinc collige cōtra Lutherum,& q̄ ſint peccata venialia,& q̄ ſit purgatorij locus:nā profectō Paulina ſententia alium in modum commode & apte explicari non poteſt.Et hæc de iſto articulo dixiſſe ſufficiat.

Aug.li. de fide & operi.c. 15. & 16. & 21. de ciuit.c. 25. & 26. de octodul citij quæſtio.q.1.

Purgatorij locꝰ colligitur.

Au in ſtatu innocē tiæ potuit eſſe peccatū veniale.

EXPLICATIO ARTICVLI.

SCotus in 2.d.21.q.5.mouet calumniam contra ſententiam Diui Thomæ, & ipſe vehementer ſentit contrarium: quod eſſe verum, his argumentis ſuadet.

¶Nam

Prim. arg. ¶Nam iuſtitia originalis non perfectius coniungebat hominem Deo quàm gratia iuſtificans, & gratum faciens: ſed cum gratia iuſtificante poteſt eſſe peccatum veniale, vt conſtat ex illo; Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus: ergo in ſtatu innocẽtiæ potuit eſſe peccatum veniale.

Ioannes.

Secundũ. ¶Deinde, homo in ſtatu innocẽtiæ conſtitutus potuit dicere verbũ otioſum: quis prohibet; Iuſtitia enim originalis erat donum Dei ad ſedãdas paſſiones conſtitutũ: verbũ aũt otioſum ſine animę perturbatione, aut paſſione dici poterat.

Et quia in ſtatu innocentiæ erat infallibilis firmitas ordinis, vt ſemper inferius contineretur ſub ſuperiore, quamdiu ratio hominis contineretur ſub Deo, ideo neceſſe erat inordinationem incipere ab eo, ꝙ ſummũ hominis, id eſt, mens Deo non ſubderetur: id autem peccatum mortale eſt, non veniale. Ex quibus liquido conſtat, quòd homo in ſtatu innocentiæ non prius potuit peccare venialiter, quàm mortaliter.

Tertium. ¶Tertiò, ab extremo ad extremũ ſic natura cõparatum eſt, vt non fiat tranſitus niſi per medium: ſed peccatũ veniale eſt mediũ quoddã inter peccatũ mortale, & iuſtitiã originalem: ergo ab ſtatu iuſtitiæ originalis ad peccatũ mortale tranſitur per peccatum veniale. Ex quo conſequẽs eſt, ꝙ ĩ illo ſtatu prius potuit homo peccare venialiter.

Gabr. arg. Gabriel in eadẽ diſt. faciens Scoto arguit ſic. Nã homo in ſtatu innocentiæ plenam habuit libertatẽ: ergo potuit operari, & non operari, ſic vel aliter operari: potuit ergo ſuo arbitrio prius eligere peccatum veniale quam mortale. Hoc ipſum confirmat. Nam alioqui non merebatur primus homo in peccatis venialibus cauendis, ſiquidẽ non poterat peccare venialiter.

Almay. argum. ¶Sed & Almaynus cõſentiens Scoto in ſuis moralibus tract. 3. ca. 21. ad hũc modũ argumentatur. Deus potuit interdicere primo parenti eſum ligni veriti, ſub pœna debita peccato veniali, ſicuti interdixit ſtatuens pœnã grauiſſimã peccato mortali: ſed illo præcepto cõſtituto potuit Adam illud tranſgredi, ſicut fuit tranſgreſſus præceptũ illud grauiſſimũ: potuit ergo in ſtatu innocentiæ peccare venialiter.

Cõcluſio. Sed prædicti autores inuehuntur in ſententiam D. Thoſpiritu diſſenſionis, & nõ vident ſe impugnare doctrinam D. Auguſt. cum doctrinam D. Tho. ſubuertere adnituntur. Concluſio enim D. Tho. eſt clariſſima ſentẽtia D. Aug. 14. de Ciuitate Dei, ca. 10. & 26. ex quibus locis D. Tho. cõpoſuit præſentem artic. Scribit D. Aug. ꝙ in illo ſtatu fuiſſet deuitatio peccati tranquilla, qua manente, nullũ omnino aliunde malum quod cõtriſtaret, irruebat, nullis agitabantur primi parentes perturbationibus animorum, nullis corporum lædebantur incommodis: multaq; dicit D. Aug. in huius ſententiæ confirmationẽ, quem omnino legendum cenſeo. Hoc ipſum confirmatur euidentibus argumentis.

¶Nam ſi potuit eſſe peccatũ veniale, durante illo felicitatis ſtatu, potuit ergo eſſe aliquod pœnale & acerbũ: maius enim damnũ eſt peccare venialiter, quàm pœnæ, & acerbitati eſſe ſubiectum. Rurſus, ſi potuit eſſe peccatũ veniale; ergo potuit eſſe pœna, ſiquidem pœna debetur peccato veniali. Præterea ex alio principio idẽ demonſtratur. Nam ſi potuit eſſe in illo ſtatu peccatum veniale, cõſequens eſt ꝙ potuerit eſſe error: Errant enim qui operantur malũ: imo conſequens eſt, ꝙ potuerint eſſe habitus vitioſi: nam ex actibus malis generantur habitus vitioſi. Profectò eadẽ ratione potuiſſet primus homo de tali peccato nõ pœnitere, & ſic fuiſſet tranſlatus cum illo, ſicq; pro eo in purgatorio punitus fuiſſet. Hæc argumẽta ex diuina Theologia erutа manifeſte concluſionem D. Tho. demonſtrant. Sed ſupereſt argumentis in contrarium adductis ſatisfacere.

¶Ad primum argumentũ dicendum eſt, ꝙ iuſtitia originalis, qua homo in ſtatu innocẽtiæ erat præditus, pluribus modis coniungebat hominẽ Deo, quàm gratia iuſtificans: nã ſubdebat vires inferiores rationi, & rationem ipſi Deo, præſtabatq; rectitudinẽ integrã, quę peccato veniali aduerſatur; atq; adeo compeſcebat appetitũ ſenſitiuũ, ſic vt nullum haberet inordinatum motum. Et quẽadmodũ in illo felicitatis ſtatu nõ potuit eſſe op* intemperantiæ, ex qua infirmitas corporis ſequeretur, ſic ſanè nõ potuit eſſe peccatũ veniale ex quo ſequeret animæ infirmitas.

Ad rationes in oppoſitum.

Ad pri. ar. Quomodo originalis iuſtitia Adæ homĩ Deo coniungebat.

¶Ad ſecundum dicendũ, ꝙ Adam in ſtatu felicitatis perſeuerans nõ potuit dicere verbum otioſum; tum ratione ſtatus felicitiſſimi, cui aduerſabatur omne peccatum veniale, & omne malũ; tum vero ratione iuſtitiæ originalis, quæ faciebat hominẽ rectũ, & ex omni parte perfectũ; tum denique propter prouidentiã diuinã, quæ nõ ſinebat hominẽ in illo ſtatu in aliquod incõmodũ labi.

Ad ſecundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd peccatum veniale non eſt medium neceſſarium ad peccatum mortale: & quanquam peccatum veniale minus repugnat ſtatui innocentiæ, nihiloſecius tamen quia peccatum mortale eſt illius ſtatus deſtructiuum, potuit primus homo peccare mortaliter. Porrò cum peccatũ veniale non deſtruat illũ ſtatum, cumq; omnis defectus & culpa aduerſetur illi felicitiſſimo ſtatui, conſequens eſt ꝙ in eo non potuit eſſe peccatum veniale.

Ad tertiũ.

¶Ad quartum dicendũ, quòd licet homo in ſtatu innocentiæ perfectã libertatem habuerit, at illo ſtatu permanente non potuit in aliquod incõmodum incidere, ſicut confirmatus in gratia, & in bono non poteſt peccare mortaliter ſtante illo dono.

Ad quartum.

¶Ad confir. dicendum, ꝙ homo in illo ſtatu merebatur per actũ quo deteſtabatur peccata venialia, ſicut homo cõfirmatus in gratia meretur per actum quo deteſtatur peccata mortalia, quæ nunquam committet ſtante illo dono.

¶Ad vlt dicendum, ꝙ ſi præceptum fuiſſet poſitum ſub pœna peccati venialis, tunc per peccatum veniale deſtrueretur ille felicitatis ſtatus, & ſic nunquam potuit eſſe peccatum veniale in illo ſtatu. Ex his quæ diximus (ſi vera ſunt) ſequitur, ꝙ in ſtatu innocentię nõ potuerunt eſſe motus ſubiti, & inordinati: quod probant apertè rationes adductæ in confirmationem concluſionis D. Thom.

Ad vltim.

ARTIC. QVARTVS.

¶Vtrùm peccatum veniale potuit eſſe in Angelis.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt negans. Nam maior eſt perfectio intellectus eorũ quàm hominis in ſtatu innocentiæ. Intellectus enim angelicus non eſt diſcurſiuus, procedens a principiis in concluſiones, & vtrumque horum intelligens ſeorſum, prout in nobis occurrit: quia concluſiones conſiderat vt in principiis ſunt. Cum ergo in appetibilibus fines ſint ſicut principia, & ea quæ ſunt ad finem ſicut cõcluſiones, mens Angeli non fertur in ea quæ ſunt ad finem, niſi vt ſunt ſub ordine finis. Quare ex ſua natura habent vt non poſſit in eis eſſe deordinatio circa ea quę ſunt ad finem, niſi ſit etiam circa ipſum finẽ, quod eſt per peccatum mortale. Et boni Angeli mouentur in ea quæ ſunt ad finem in ordine ad debitũ finem, qui eſt Deus: & propter hoc actus eorum ſunt actus charitatis, & ſic in eis non eſt veniale. Sed mali ſemper mouentur ad finem peccati ſuperbiæ, & ideò in omnibus quæ propria voluntate agunt, mortaliter peccant, & omnia quę venialia videntur, procurent, vt homines ad ſui familiaritatẽ trahant, & eos in peccatum mortale deducant.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVæſtio huius articuli non eſt magnopere controuerſa inter Theologos, ſed certè videtur difficile ad intelligendũ, ꝙ Angelus non poſſit peccare veniali: nam poteſt mentiri ſine pernicie alterius, nec videtur quid obſtet: rurſus poteſt velle nocere in paruis. Sed & Angelus malus prouocat homines ad riſum, & ad alias huius generis leuitates, in quibus nõ eſt niſi peccatũ veniale.

An angeli poſſint peccare venialiter.

In triplici ſtatu Angelus conſideratur.

Explicatio huius dubitationis hæc eſt. Tripliciter loqui poſſumus de Angelo;tum in ſuis naturalibus, tum in ſtatu gloriæ,vel damnationis,tum denique in ſtatu in quo creatus eſt.De tertio dubitari poteſt: Sed nõ videtur veroſimile quin fuerit creatus ī tã excellẽti ſtatu ſicut homo:plura.n. leguntur apud ſanctos de perfectione Angeli in ſua creatione,quàm de primo homine; vnde ſi primus homo non poterat peccare venialiter, conſequens eſt ꝙ neq; Angelus potuerit peccare. Hoc ipſum confirmatur. Nã ſi loquamur de lege communi, & conſtituta; quid ſi peccaſſet venialiter,vbi fuiſſet punitus;Item,ſi fieri potuit, non eſt veroſimile ex tanta angelorum multitudine quin aliquis peccauerit venialiter ſolum. Neq; aliquis doctorum hoc reuocat in dubiũ,nec quiſquam putat ꝙ aliquis angelorum fuerit in purgatorio,imo demõſtratur hoc eſſe prorſus impoſſibile.

Cõcluſio.

Via Angelorum tribus inſtantibus fuit abſoluta.

¶Nam via angelorũ(vt habet vera ſentẽtia) tribus inſtantibus fuit abſoluta. In primo inſtanti non potuere peccare; in ſecũdo inſtãti fuere viatores perfecti; in quo ſi cõceſſeris, ꝙ bonus angelus peccauit tantum venialiter,euidẽter ſequitur quòd tale peccatum non fuerit punitum; ſiquidẽ in tertio inſtanti continuò angelus eſt beatificatus, vnde in tertio inſtanti puniri non potuit. De ſecundo etiam nõ videtur dubitandũ Nam beatos angelos exploratum eſt nõ poſſe peccare venialiter, cum in vita beata non poſſit eſſe peccatum. De damnatis verò æque certum eſt, cum omnia opera ſua dirigant in finem ſuperbiæ,& in Dei odium. De primo autem,id eſt,ſi angeli ſint relicti in puris naturalibus,ratio D. Thomæ videtur probare non eſſe veroſimile, quòd peccarent venialiter:quoniam angelus omnino perfectè deliberat,& refert actum vſque ad vltimum finem:quæ ſententia efficacius perſuadebitur,ſi ſentiamus cum D.Thoma,angelos fuiſſe conditos in beatitudine naturali.

Cõcluſio.

Ad arg. in propoſitũ.

¶Ad argumentum in contrarium reſpondetur, quòd quando dæmon prouocat hominem ad hæc leuia committenda,hæc prætendit,vt pertrahat hominem in ſuam familiaritatem,& vt inducat illum in peccatum mortale;vel ſaltem omnia opera ſua ordinat in finẽ ſuperbiæ,& in odium Dei. Sed de hoc fuſius in materia de angelis.

ARTIC. QVINTVS.

¶*Vtrùm primi motus ſenſualitatis in infidelibus ſint peccata mortalia.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt negans, niſi eis conſentiatur per rationem: quia ſenſualitas non poteſt eſſe ſubiectum peccati mortalis, cum eadem natura ſit ſenſualitatis in infidelibus, & fidelibus. Quare ſicut non eſt mortale in fidelibus,neq; etiam eſt in infidelibus. Neq; etiam ex ſtatu ipſius peccantis: quia dignitas perſonæ nunquam diminuit peccatum,ſed magis auget. Vnde peccata infidelium magis merentur veniam, propter ignorantiam; & fidelium peccata magis aggrauantur propter gratiæ ſacramentum,ſecundum Apoſt.Heb.10.

ARTIC. SEXTVS.

¶*Vtrùm veniale poſſit eſſe cum ſolo peccato originali ſine mortali.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt.Impoſſibile eſt,ꝙ veniale peccatum ſit cum ſolo originali ſine mortali. Probationes quas adducit D.Tho. in huius rei confirmationem ſunt maximè obſeruandæ. Prima probatio eſt; quia pro peccato originali puniuntur homines in limbo puerorum, vbi non eſt pœna ſenſus, vt infra dicetur: in infernum autem detruduntur homines propter ſolum peccatum mortale: ergo non erit locus in quo poſſit puniri ille qui habet peccatum veniale cum originali ſolo. Neq; enim poteſt dici ꝙ in purgatorio puniatur: nam in purgatorio tantum purgantur,& expiantur qui vitam æternam ſunt conſequuturi. Altera probatio D. Tho. ſic habet. Nam antequam perueniat homo ad annos diſcretionis,defectus ætatis prohibens vſum rationis excuſat eum a peccato mortali; vnde multo magis excuſat a veniali: ſed cum vſum rationis habere inceperit, primum quod tunc homini cogitandum occurrit, eſt de ſeipſo deliberare: & quidẽ ſi ſeipſum ordinauerit ad debitũ finẽ, per gratiam conſequetur remiſſionem originalis peccati: ſed ſi non ordinat ſeipſum ad debitum finem, ſecundum ꝙ in illa ætate eſt capax diſcretionis, mortaliter peccabit non faciens quod in ſe eſt; & tunc non erit in eo peccatũ veniale ſine mortali. Itaque vt argumentatio D. Tho.breuius comprehendatur, ſic arguitur.Vel homo cum peruenit ad vſum rationis, quando eſt capax vtrtutis & vitij, conuertit ſe in Deum, & ad debitum finem; vel non ſe conuertit: ſi ſe conuertit, conſequitur remiſſionem peccati originalis per gratiam: ſi non ſe conuertit: peccat mortaliter: & ſic nunquam poteſt eſſe peccatũ veniale cum ſolo originali:

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVæſtio huius articuli non habet magnas dubitationis cauſas, ſed quoniã Theologi omnia diſputãt,& reuocant in dubium, nõnullas rationes in mediũ producam. Præcipua ratio dubitãdi hæc eſſe videtur: quia ſicut dicimus, ꝙ actus ebriorum ſunt peccata, & mortalia quidem, quia ſunt liberi in ſua cauſa,ita motꝰ ſenſualitatis ſunt liberi in ſua cauſa. puta in primo parẽte; quia ſi ille nõ peccaſſet, non inſurgerẽt tales motus:ſaltem hoc procedit maximè in infidelibꝰ,qui ſunt in originali peccato. Hoc ipſum confirmatur: quia vt ſupra diſputauimus motus ſenſualitatis,quos voluntas,vel ratio poteſt impedire,etſi nũc nõ poſſit, ſunt peccata.Deinde,quare imputat nobis peccatum Adæ ad culpam, & nõ ea quæ ſequuta ſunt ex peccato Adæ,ſcilicet motus ſenſualitatis?& dato, ꝙ nõ imputẽtur ad mortale, videtur certè ꝙ ſaltem imputentur ad veniale. Propter hæc argumenta Altiſiodorenſis in 2.lib. tracta.28. c.1.tenet,quòd iſti motꝰ ſunt peccata, ſaltem in infidelibus; cuius ſententiam vehementer impugnauimus in ſuperioribus;nunc verò duobus argumentis illam refello euidenter.Tum, quia in ipſo Adã iſti motus nõ erãt mortales, nec veniales; quippe qui erant merè naturales. Deinde arguitur omnino inuincibiliter, quia ſequitur quòd etiam ante vſum rationis imputarentur. Quod rectè ſequatur, patet: quia ſolum imputantur propter peccatum Adę:ergo æque imputantur pueris,ſicut adultis; ſicut etiam pecatum originale.Hæc ſufficiant pro hoc articulo;nam argumenta alio in loco ſunt confutata.

An primi motus ſenſualitatis ī infidelibꝰ ſint peccata mortalia.

EXPLICATIO ARTICVLI.

EX doctrina huius articul. magnæ & innumeræ quæſt. emergere ſolent,& magna cõcertatione inter Theologos diſputari;fuitq; doctrina huius articuli occaſio errandi viris doctiſſimis,& acutiſſimis. Nam dum explicant, quomodo puer perueniens ad annos diſcretionis debeat ſe in Deũ,& in debitũ finẽ conuertere, inciderunt in damnatas opiniones, ꝙ poterit quis gratiam & remiſſionem peccati obtinere

Doctrina hæc multis occaſio fuit variè errandi.

obtinere abſque fidei lumine ſupernaturali: quòd poterat ſe homo diſponere ad gratiam, & ad dona ſupernaturalia ſine aliqua Dei cognitione: hæc, & alia errata ex doctrina huius articuli viri acutiſſimi colligebant.

An homo peruenies ad rationis vſum teneatur ſe in Deum conuertere.

¶Vt ergo doctrina huius articuli diligentius examinetur, eſt quæſtio principalis; Ad quid teneatur homo cum primum peruenit ad vſum rationis, vtrùm teneatur ſe conuertere in Deum, & in debitum finem? Et ad partem negatiuam arguitur. Primò; tum, quia nullus Theologorum meminit huius præcepti, niſi ſolus D. Thom. Tum deinde, quoniam tale præceptum non extat in ſanctis literis, neq; in ſanctis Patribus. Tum tertiò, quia nullus, etiam de numero eorum qui timent Deum, & ſunt ſoliciti de ſalute ſua, ſe accuſat, aut confitetur de tali tranſgreſſione, cum tamen nemo ſit qui audeat affirmare ſe impleſſe tale præceptum. Ergo non eſt ponendum tale præceptum. Tum quartò, quia nemo poteſt certè cognoſcere quando primò peruenit ad vſum rationis: quis enim vnquam notauit; Ego nunc primum habeo vſum rationis? Non poteſt itaq; conſtare quando obligat hoc præceptum: ergo non extat tale præceptum. Præterea, cum homo peruenit ad vſum rationis, non poteſt certò cognoſcere Deum eſſe: nam cognitio Dei eſt difficillima, & aduenit homini poſt longum tempus, & diutinam inquiſitionem: ergo nõ tenetur cum primum peruenit ad vſum rationis ſe in Deum conuertere. Item, in primo inſtanti quando homo peruenit ad vſum rationis, non poteſt cognoſcere legem eſſe; ergo non tenetur lege. Conſequentia argumenti nota eſt, ſed antecedens probatur. Nam non poteſt cognoſcere Deum legiſlatorem, ſicut ſupra oſtenſum eſt; & hoc eſt præambulum ad cognoſcendam legem: ergo non poteſt cognoſcere legem eſſe. Præterea, hoc præceptum non eſt per ſe notum: ergo neceſſarium eſt tempus vt cognoſcatur.

Prim. arg. Secundũ. Tertium. Quartum. Quintum. Sextum. Septimũ.

¶Iam vero contraria ſententia, ꝙ nullum tale præceptũ extet, eſt probabilis inter viros ſapientes: Ergo qui peruenit ad vſum rationis poteſt eam inculpabiliter ignorare, & ſic poterit peccare venialiter, & quòd nõ fiat reus tranſgreſſionis illius præcepti, quod D. Tho. introducit.

Vltim.

¶Sed dato quòd eſſet tale præceptum (quod non ſatis probatur) vnde conſtat quòd obliget ſtatim atque homo peruenit ad vſum rationis? Contrarium enim videtur verum his argumentis. Tum, quoniam qui eſt in peccato mortali, non tenetur ſtatim ſe conuertere in Deum, vt habet ſana doctrina; & multo minus qui eſt baptizatus, cum iam ſit in gratia: ergo nec ille qui eſt in originali peccato. Tum deinde, quia tranſacto illo primo inſtanti, non tenetur ſtatim: ergo neque in primo inſtanti erat talis obligatio. Tum etiam, quoniã hoc præceptum eſt affirmatiuum, & tunc non eſt neceſſitatis tempus: ergo non obligat. Vltimò, primus homo a Deo conditus, atque Angelus in prima ſui conditione, & in primordio ſuæ creationis non habuit tale præceptum: ergo nec homo cum primum peruenit ad vſum rationis.

Pars affirmatiua.

¶In contrarium eſt; quia ſi pro illo inſtanti non obligat, cum nõ ſit maior ratio de alio tempore, eadem ratione nunquã obligabit: quod non eſt dicendum. Nec videtur ſufficiens ſolutio communis, ꝙ tenetur ſemel in vita: hoc enim eſt abſurdum dicere, ꝙ Adam, & Mathuſalem, qui millenos annos vixerunt, poſſent nongentos annos licitè tranſigere, abſque eo quòd conuerterentur in Deum, & in debitum finem. Neque ſatisfacit alia ſolutio, ꝙ dantur induciæ: nam de iure naturali non poſſunt determinari tales induciæ, iure autem poſitiuo multo minus.

Prima cõc.

¶Ad huius rei expoſitionem eſt prima propoſitio. Homo cum peruenit ad vſum rationis, non tenetur ſe conuertere in Deum explicitè, & indiſtinctè. Hæc eſt expreſſa ſententia Caiet. in 2.2.q.10 art.4. vbi dicit expreſſè, ꝙ ad diligendum Deum explicitè, vt finem naturæ, & vniuerſi, non tenetur homo ſemper, cum ſit præceptum affirmatiuum; nec ſtatim, quia non tenetur prius diligere, quàm cognoſcere: conſtat autem quòd poſt multum temporis ſpatium aduenit homini iſta cognitio, naturaliter loquendo. Idem docet hoc in loco: & probatur efficaciter ex ratione Caiet. & ex aliis rationibus ſupra poſitis, quibus probatum eſt ꝙ homo ſtatim poſtquã peruenit ad vſum rationis, nõ poteſt Deũ cognoſcere, naturaliter loquendo: nemo autẽ obligatur ad impoſſibile, vt ait D. Hieron. & certũ eſt. Item procedit argumentũ dudum factum; quia non omnes ſciunt, nec poſſunt ſcire tale præceptum ſtatim. Item nuſquã legitur hoc præceptũ: ergo temerè aſſeritur. Aſſumptũ probatur: quia vel eſſet illud; Conuertimini ad me; quod habetur apud Hieremiã, Oſeam, Ezechielem, & Ioelem, & alios Prophetas; vel illud; Diliges Dominũ Deum tuum ex toto corde tuo: quod habetur Deut. 6. & Matth. 22. & Luc. 10. Sed illud præceptũ; Conuertimini ad me; vt patet ex propriis locis, fit ad peccatores, peccatis actualibus irretitos, nec fit mentio de aliis. Item illud præceptũ expreſſè eſt de pœnitẽtia: quia in omnibus locis vbi ponitur, agit de pœnitentia. Sed ad pœnitentiã (vt eſt cõmunis ſententia) nõ tenemur ſtatim. Aliud verò præceptũ, de dilectione Dei, refellitur eiſdem argumentis. Item, non tenetur quis ſtatim credere: ergo neq; ad Deum conuerti. Antecedens patet ex Paulo; Quomodo credent ei quẽ non audierunt; quomodo aũt audient ſine prædicãte; ſed nõ quilibet ſtatim poteſt habere prædicatorem: ergo nec poteſt credere. Deniq; confitmatur noſtra ſententia, ex ſententia D. Thom. de veritate, q. 14. art. 11. ad primum, vbi docet expreſsè, ꝙ homo ſatis abunde ſatisfacit huic præcepto, ſi ordinat ſe in debitum finem, & ſi proponat ſequi bonum, & fugere malum. Rom. 10.

¶Oppoſitum huius partis tenet Capreolus in 2. diſt. 40. q. 1. ad argumenta Scoti contra ſecundam cõcluſionẽ, vbi dicit, ꝙ ſtatim atq; aliquis peruenit ad vſum rationis, tenetur ſe in Deũ referre. Et probatur ꝙ ita ſit his argumentis.

¶In primis D. Tho. tum in hoc articulo, tum verò in illa quæſtione citata, de veritate, apertiſſime docet quòd homo peruenies ad vſum rationis tenetur ſe in Deum conuertere. Prim. arg.

¶Deinde, regula eſt Theologorum celebris, ꝙ facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam, neque deficit in neceſſarijs: ſed credere Deũ eſſe, eſt neceſſariũ ad ſalutem, dicente Apoſt. Accedentẽ ad Deũ oportet credere quia eſt: ergo ſi homo, cũ peruenit ad vſum rationis, faciat quod in ſe eſt, Deus illuminabit illum, vt cognoſcat Deum eſſe. Secundũ. Heb. 11.

¶Præterea, ſi homo in primo inſtanti vſus rationis non poteſt Deum cognoſcere, conſequens eſt ꝙ ſit extra ſtatum ſalutis, & ꝙ non habeat remedium ad ſalutem æternam conſequendam: quod aſſerere, abſurdum eſt, & ab omni Theologia alienum. Quòd verò rectè ſequatur, patet. Nam ſine Dei cognitione non poteſt eſſe ſalus, dicente Apoſt. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo; & accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, &c. Tertium. Heb. 11.

¶Ad hæc, D. Tho. in art. docet, quòd qui hoc præceptum adimplet, & ſe conuertit in Deum, iuſtificatur, & obtinet remiſſionem peccati originalis: ergo neceſſum eſt dicere, quòd loquatur de conuerſione in Deum, explicitè, & diſtinctè: imò quòd loquatur de cognitione in Deum ſupernaturali; niſi velis dicere cum Pelagio, quòd homo ex viribus naturæ remiſſionem peccatorum poſſit conſequi, & ſine cognitione Dei ſupernaturali. Secun. cõc.

¶Argumenta hæc magna ſunt, & quæ requirebant accuratam diſputationẽ, niſi breuitatis ſtudio cogeremur rem paucis expedire. Dicebant ergo viri doctiſſimi ad hæc argumenta, multa quæ poſtmodum recantare ſunt coacti. In primis aiebant, ꝙ homo peruenies ad vſum rationis poterat habere gratiã, cum primum peruenit ad vſum rationis. Patet; quia facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam, vt eſt in Theologorũ prouerbio. Item, ille eſt in ſtatu peccandi: at ſi nõ eſſet quo poſſet ſaluari, eſſet iniquiſſima conditio; cum Deus ſit pronior ad miſerendũ, quàm ad puniendũ. Item eſt viator: ergo eſt in ſtatu ſalutis. Hæc enim eſt cõditio damnatorũ, vt nõ poſſint ſaluari. Hoc ipſum cõfirmatur ex illo; Qui vult omnes homines ſaluos fieri: &, Ante hominẽ vita & mors, bonum & malũ, quod placuerit ei, dabitur illi. Ex quo loco videtur, ꝙ omni homini, ſi per illum nõ ſtat, ſit data facultas perueniendi ad vitam æternam. Quid ni? nam ſi ille poſſit peccare, vt dictũ eſt, cum nõ poſſet habere gratiã, nõ poſſet cõſequi remiſſionẽ peccatorũ, & ſic eſſet in malo obſtinatus; & certè ſequeretur illud incõmodum, quod ab vniuerſis Theologis cenſetur maximum, ꝙ poſsit eſſe peccatũ veniale cum ſolo originali: ſiquidem ſi nõ poteſt dari gratia in primo inſtanti, deinceps certum eſt poſſe peccare venialiter, & ſic eſſet peccatũ veniale cum ſolo originali. Sed quid multa confero in huius rei cõfirmationẽ? exploratum namq; eſt ex vera Theologia, ꝙ in quocunq; temporis momento poteſt homo ſaluari, & gratiam iuſtificationis habere. Quartum. Prima opinio. 1. Tim. 2. Eccl. 15.

Homo nõ tenetur ſemper diligere Deũ explicitè vt eſt finis vniuerſi, & naturæ.

Deinde aiebãt viri doctiſſimi, quòd talis poſſet habere gratiam, virtutes, & dona, priuſquam cognoſcat Deum. Probatur; quia faciens pro primo inſtanti totum quod poteſt, habebit gratiam: ſed non poteſt (vt ſtatuitur pro certo) pro illo inſtanti cognoſcere Deum: ergo poterit conſequi gratiam priuſquam Deum cognoſcat. Item ſi non poſſet habere gratiam antequam cognoſceret Deum, ſequeretur quòd neque per totam vitam. Conſtituamus enim quòd nunquam de vero Deo aliquid audiat, quia viuit inter Barbaros. Deinde, talis pro illo inſtanti primò habet ignorantiam inuincibilem de Deo; ergo talis ignorantia non impedit quin habeat gratiam, ſi faciat quod in ſe eſt. Præterea; in puero baptizato, & poſtmodum nutrito inter Barbaros, manet gratia in homine adulto, & ſine cognitione Dei: ergo hoc non videtur impoſſibile. Nec valet dicere, quòd ſi faciat quod in ſe eſt, Deus illuminabit eum; quia ad minus oportet quòd prius faciat quod in ſe eſt; & ſic ſemper eſt verum, quòd antequam Deum cognoſcat, merebitur illuminari, & ex conſequenti gratiam, & remiſſionem peccatorum. His addebant viri doctiſſimi, quòd omnis talis in primo inſtanti poteſt ſaluari; nam Deus vult omnes homines ſaluos fieri. Deinde, omnis talis poteſt habere gratiam, vt oſtenſum eſt, & non neceſſario perdet: ergo ſaluari poteſt. Certè ſi eo temporis momento relinqueret Deus hominem ſine remedio, non eſſet prouiſor vniuerſalis, & ſufficiens; nec Chriſtus eſſet redemptor vniuerſorum. Præterea arguitur ex illo verbo Domini. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata: ſed talis qui peruenit ad vſum rationis, poteſt ſeruare omnia mandata; quia nemo obligatur ad impoſſibile: ergo poteſt ſaluari.

¶Ex his principijs ratiocinantes colligebant viri ſapientiſſimi, quòd aliquis poſſet ſaluari ſine cognitione Dei, atque etiam ſine fide Chriſti. Nam fieri poteſt (inquiunt) quòd primo tempore vſus rationis puer non modo Chriſtum, ſed ne Deum quidem agnoſcat, vt pote apud Barbaros ſine vlla religione, notitia ve diuinitatis educatus. Is ergo vt faciat quod in ſe eſt, ſatis eſt ſi conuertat in honeſtum finem, & proponat bonum ſequi, & fugere malum. Sed facienti quod in ſe eſt, Deus nunquam denegat gratiam. Ergo habebit gratiam ſine cognitione Dei, aut Chriſti. Hoc ipſum confirmatur ex autoritate D. Thomæ: nam aperte docet, quòd ſi ſe conuertat in debitum finem, conſequetur gratiam, & remiſſionem peccati originalis. Nam ſi detur oppoſitum, euidenter ſequitur poſſe cum hominem habere peccatũ veniale cum ſolo originali: ſi enim ſe conuertat in debitum finem, certè non peccat mortaliter, cum bene faciat pro ætate, & inſtitutione quam habet. Nec eſt in ſolo originali peccato, quod, autore D. Thom. nunquam datur in homine adulto: vel ſi datur, profecto tũc poterit peccare venialiter, & ſic peccatum veniale erit cum ſolo originali. Hæc dicebant viri doctiſſimi ad confutanda argumenta ſuperius poſita, & ad explicandum, quemadmodum homo cum peruenit ad vſum rationis non teneatur ſe in Deum conuertere explicite, & diſtincte. Sed iſtæ opiniones iam ſunt omnino damnatæ, & ab ipſis autoribus reprobatæ: de quarum confutatione non eſt neceſſe ediſſeri a nobis in præſenti; nam huius rei exacta inueſtigatio non eſt huius loci, nec inſtituti, ſed pertinet ad materiam de fide.

Ad ratiões Capreoli.

Ad primũ.

¶Nos verò aliter diſſoluemus argumenta propoſita in fauorem Capreoli. Nam ad primum dicendum eſt, quòd ſi homo cum primum peruenit ad vſum rationis referat in debitum finem naturæ humanæ conſentaneum, proponatq; ſequi bonum, & fugere malum, implicitè, & virtualiter (quod aiunt Theologi) ſe conuertit in Deum autorem naturæ, proponitq; eum ſequi, & mandata eius ſeruare.

Ad ſecundum.

¶Ad ſecundum argumentum reſpondetur, quòd nõ eſt Theologorum regula, ꝙ facienti quod in ſe eſt ex facultate naturæ, Deus nunquam denegat gratiam; eſt tamen certa & explorata bonorum Theologorum regula, quòd facienti quod in ſe eſt ex diuino auxilio, Deus nunquã denegat gratiam. Deinde dicendum eſt, quòd puero rectè deliberanti de ſalute ſua in primo inſtanti vſus rationis ſtatim infundetur lumen ſupernaturale fidei, per quod cognoſcet illum primum principium religionis, quòd Deus ſit, & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit. Neque hæc illuminatio erit miraculoſa, ſed erit regularis diuinæ prouidentiæ, ad quam ſpectat, neminem dimittere ſine ſufficienti remedio, & auxilio neceſſario ad ſalutem. Quod ſi obiicias, cognitionem Dei hominibus aduenire poſt longum tempus, & diutinam inquiſitionem: Dico illud eſſe verum, ſi de cognitione, quam noſtris viribus comparamus, fiat ſermo; nam ad cognitionem ſupernaturalem, quam Deus docet hominem, non eſt tempus neceſſarium, ſubito enim Deus poteſt omnes homines docere ſcientiam & doctrinam ad ſalutem neceſſariam. His addendum eſt, quod dicunt viri doctiſſimi, Durandus in 4.d.4. q.7 & doctiſſimus Victoria in relectione, de peruenientе ad vſum rationis; & ſapientiſſimus Cano in relectione de ſacramentis, non oportere ſtatim vt puer rectè de ſe deliberat, infundi ei lumen ſupernaturale, aut iuſtificari per gratiam, ſed ſat eſſe ſi proximé, vel etiam poſt aliquam moram temporis, ſecundum diuinæ prouidentiæ moderationem, iuſtificetur: quo quidem interuallo egregie poterit de rebus ſupernaturalibus erudiri, eaſq; tenere per fidem. Quòd ſi argumentetur Theologus, quòd tunc poterit peccare venialiter, quod reprobat D. Tho. in articulo; dicendum eſt, ad prouidentiam Dei ſpectare, tueri & conſeruare illum hominem, ne interim committat veniale peccatum: ſicut ad prouidentiam Dei pertinebat vt primus homo in ſtatu innocentiæ non prius peccaret venialiter, quam mortaliter, quòd antea explicatum eſt. Vltimò dicendum, quòd ſicut poteſt eſſe ignorantia inuincibilis fidei in his qui nihil audierunt de Euangelio, ſic poteſt eſſe ignorantia inuincibilis Dei in homine cum primum peruenit ad vſum rationis: & quemadmodum ſi illi faciant quod in ſe eſt, ſtatim illuminantur a Deo, ſic de puero iſto ſentiendũ, ſi faciat quod in ſe eſt pro illa ætate, & inſtitutione.

Nõ eſt neceſſarium mox vt puer rectè de ſe deliberat, lumine ſupernaturali perfundi, ſed ſat eſt poſt aliquã moram prout deſtinabit diuina prouidentia.

Ad tertiũ.

¶Ad tertium argumentum iam explicatum eſt, quemadmodum homo cum peruenit ad vſum rationis non ſit extra ſtatum ſalutis, & quod nam remedium habeat, quanquam ex viribus naturæ non poſſit Deum cognoſcere pro illo primo inſtanti.

Ad vltimũ.

¶Ad vltimum argumentũ negandum eſt omnino (nam eſt damnata opinio) quòd quis poſſit aut gratiam, aut ſalutem conſequi ſine cognitione Dei ſupernaturali. Quomodo autem homo cum primum peruenit ad vſum rationis poſſit habere cognitionem Dei ſupernaturalem, ſatis prolixe in ſuperioribus explicatum eſt. Nunc verò maneat fixa & immota illa ſententia, quòd homo per facultatem naturæ ſuæ non poteſt in primo inſtanti vſus rationis Deum cognoſcere. Ex quo fit, eum non teneri præcepto legis naturæ ſeſe in Deum conuertere explicite, & diſtinctè: quod aſſertum eſt in prima concluſione, qua probata & demonſtrata, ſequitur ſecunda concluſio.

Secun.cõc.

¶Homo peruenies ad vſum rationis tenetur ſe conuertere in Deum, eo modo quo poteſt conformiter ad cognitionem quam habet. Si cognoſcit Deum, tenetur habere hunc actum; volo colere Deũ; vel; volo, aut propono ſeruare legem Dei. Sin autem non cognoſcat, ſatis eſt vt proponat bene viuere, conformiter ad dictamen rectæ rationis; vt, volo honeſte viuere; nolo male agere: hoc expreſſè dicit Sanctus Thom. de veritate, q.14.art.11.ad 1. & hoc in loco in ſolutione tertij. Et ſic explicata hæc ſententia de homine cum primũ peruenit ad vſum rationis, eſt vero ſimilis, & valde probabilis; cuius veroſimilitudinẽ hæc argumenta ſuadent. In primis, quilibet tenetur accipere fidem, & legem Chriſti cum primum ei fuerit ſufficienter promulgata: nec liceret alicui differre in certũ tempus, neq; ſatis eſſet accipere ſemel in vita, ſed tenetur proponere viuere in lege Chriſti, & ipſum colere. Ergo etiam cum primum ei eſt promulgata lex naturalis, tenetur eam recipere: ſed non recipit, niſi propoſito ſeruandi illam, & viuẽdi cõformiter ad legẽ: ergo tenetur habere tale propoſitum. Conſequentia videtur nota; quia non minus obligat lex naturalis quam Chriſtiana, cum ſit æque diuina. Promulgatur autem lex naturalis, cum homo peruenit ad annos diſcretionis, & cognoſcit quòd viuendum eſt cõformiter ad rectam rationem, & quòd non eſt nocendum proximo, vel aliquid ſimile. Deinde, tunc videtur quòd inſtet tempus vt homo de ſua ſalute cogitet, & ei operam det: & omnino eſt grauiſſima negligentia quòd aliquis non diſponat de ratione vitæ ſuæ, ex qua dependet ſalus, & damnatio eius. Et cum ſtatim oporteat bene aut male agere, videtur certè quod ſtatim oporteat diſponere de ſumma vitæ, aliàs videtur grauiſſima negligentia. Hoc ipſum

Quos actꝰ teneat̃ habere peruenies ad vſum rationis.

Rationes ſecũdæ cõcluſionis.

confirmatur.

Quomodo intelligat̃, quod facienti qđ in ſe eſt, Deꝰ nõ denegat gratiam.

confirmatur. Nam si quis haberet curam alterius quo ad omnes actiones eius, & dependeret ex eo salus, vel perditio illius, videtur quòd peccaret mortaliter si non statim prouideret de salute alterius, si statim posset alius periclitari; ergo multo plus obligatur de seipso. Item aliàs sequitur, ꝙ aliquis habens vsum rationis facit totum quod debuit in vita sua, & tamen damnabitur. Consequens non videtur credendum. Quòd rectè sequatur, patet manifestè de illo qui peruenit ad vsum rationis, qui facit totum quod debuit in tota vita sua; qui si nullum actum tenetur habere statim, consequens est, quòd si se haberet merè negatiuè, & moriatur, iam faciat totum ad quod tenebatur, & tamen damnabitur, siquidem habet peccatum originale quod nunquã est remissum. Et confirmatur. Nam ille seruat omnia mandata, & tamen non saluabitur: & sic nõ est vniuersaliter verum quod Dominus dicit. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Item, si non tenetur statim; ergo poterit tunc solum peccare venialiter; & tunc si ille sit in peccato originali, erit peccatũ veniale cum solo originali: quod videtur inconueniens; quia tale peccatum veniale non habet locum vbi puniatur: quia non punietur in limbo, cum ibi non sit pœna sensus; nec in purgatorio; quia est via ad gloriam; nec in inferno damnatorum; nam in eo tantum puniuntur qui sunt in peccato mortali. Certè ꝙ non possit esse veniale cum solo originali supponunt pro certo Innocentius III. & Concilium Florentinum. Ad hunc ergo sensum intelligenda est celebrata opinio Diui Thomæ de conuersione in Deum in primo instanti vsus rationis. Et hæc est doctrina nõ solum Theologorum, sed Philosophorum, de qua nobilem illam fabulam veteres prodiderunt, de Hercule; cui peruenienti ad vsum rationis, & de æquo & bono deliberanti, occurrerũt duæ matronæ pulcherrimæ, scilicet Virtus, & Voluptas; & vtraq; suis allectamentis puerum ad se trahere conata est, sed vicisse tandem Virtutem. Sed & Pythagoras hoc ipsum docuit sub inuolucris quibusdam & tegumentis. Nam vitæ humanæ speciem vnius literæ similitudine sic adumbrauit, vt totum eius cursum facilè deprehendere liceat. Cum enim in pueritiam nec virtus, nec vitium, neque alicuius vitæ generis instituendi deliberatio incidat, quòd electionis compos non sit, nec suo regatur arbitrio, eam nimirum ob causam hic vnam, communemq; facit viam. Ineunte verò adolescentia, quòd hoc tempus a natura ad eligendum, quam quisque viuendi viam sit ingressurus, datum est, eam diuidit, virtutis alteram, alteram vitiorum faciens. quod eleganter in primis descripsit Maro in opusculo cui titulus est de litera Y.

Innoc. III. c. maiores de baptis. Cõci. Flor. decreto de vnione Grecorũ.

Herculis fabula.

Virgilius.

Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni,
Humanæ vitæ speciem præferre videtur.
Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemq; aditum primum spectantibus offert;
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.
Molle ostentat iter via lata, sed vltima meta
Præcipitat captos, voluitq; per ardua saxa.

¶Nunc supereſt argumentis in principio adductis satisfacere. Ad primum argumentum dicendum, quòd hæc D. Thomæ sententia non habet nisi paucos assertores, & paucas rationes numero, sed pondere, & momento graues.

Ad rationes in principio dubij positas respondet. Ad primũ.

¶Ad secundum argumentum dicendum est, ꝙ quamuis expresse hoc præceptum in sanctis literis non inueniatur, ostenditur ex lumine rationis naturalis; sicuti cætera præcepta quæ naturali lege mandantur ex sanctis Patribus. D. Basilius in commentario super Psalmum primum, sententiam D. Thom. apertè docuit. Ad secundum.

¶Ad tertium argumentum dicendum, quòd homines probi se accusant de transgressione huius mandati, quando de rebus dubiis in communi, & in genere se accusant: & hoc satis esse ait Caietanus, neque oportere quemquam hominum de hac re amplius solicitum esse, & scrupulis torqueri. Mihi verò videtur necessarium, quòd qui cognouit hoc præceptum, se accuset sigillatim, & determinatè, tanquam de re dubia. Nam quando quis cognoscit aliquod præceptum, & dubitat an fortè fuerit illud transgressus, certè tenetur in particulari dubitationem hanc confessario patefacere, & non sat fuerit in genere dubitationem indicare. Ad tertiũ.

Sententia autoris.

¶Ad quartum argumentum dicendum, quòd per coniecturas potest homo cognoscere quando peruenit ad vsum rationis; sicuti per coniecturas cognoscimus, quando homo tenetur ad præceptum confessionis, vel Eucharistiæ sumendæ. Ad quartũ.

¶Ad quintum & sextum dicendum, quòd confirmant euidenter primam conclusionem; & dico, quòd si sermo sit de homine in syluis nutrito, vel de homine secundum facultatem naturæ, non tenetur se in Deum conuertere explicitè, sed satis est proponere sequi bonum, & fugere malum, & ad deliberandum de bono satis est ad annos discretionis peruenisse. Imo hoc est ad annos discretionis peruenisse, scire scilicet discernere inter bonum, & malum. Ad quintum, & sextum.

¶Ad septimum dicendum, quòd tempus, quando homo potest de bono & æquo deliberare, est, quando ad annos discretionis peruenit. Vel dicendum, quod cum dicimus, hominem cum primum peruenit ad vsum rationis teneri in Deum se conuertere, non est sensus, quòd in primo instanti statim teneatur se conuertere: homo enim de suâ natura est rationalis, & discursiuus, & in sua deliberatione indiget tempore, & discursu. Sensus ergo præcepti est, quòd post deliberationem statim tenetur se in Deum conuertere. Ad septimum.

¶Ad octauum dicendum, quòd nos loquimur secluſa ignorantia: nam ex ignorantia a præceptis legis naturæ sæpissimè homo excusatur: illa vero stante, ad prouidentiam Dei pertinebit, quòd non peccet prius venialiter, quam mortaliter, ne sequantur inconuenientia, quæ supra sunt commemorata. Deinde dico, hoc præceptum esse per se notum: siquidem per se notum est, quòd cum homo ad annos discretionis peruenit, inter bonum & malum debeat discernere, ac deliberare. Ad octauũ.

¶Ad alia argumenta, quibus comprobatur, quòd non statim obligat hoc præceptum, iam dictum est; & demonstratæ sunt rationes ob quas hoc præceptum obliget statim, & quemadmodum obliget omnes homines, tum baptizatos, tum infideles. Et hæc dicta sint in defensionem huius præcepti; nam de puero peruenient ad vsum rationis, aliæ innumeræ quæstiones solent moueri. In primis, quid sit hominem peruenire ad vsum rationis? Deinde, vtrùm possit quis peruenire ad vsum rationis circa vnam materiam, & non circa aliam? Tertia quæstio; vtrùm possit quis peruenire ad vsum rationis sufficientem ad peccatum veniale, & non ad mortale? Quarta quæstio; vtrùm possit puer in primo instanti vsus rationis peccare? quæ habet potissimam dubitationem de puero baptizato existente in gratia. Quinta quæstio; vtrùm puero peruenienti ad vsum rationis, & facienti quod in se est, & proponenti sequi bonum, & fugere malum, detur continuo gratia, & remissio peccati originalis? Est etiam alia quæstio; vtrùm huic puero sufficiat ad gratiam habendam lumen naturale ex parte intellectus? Has, & alias quæstiones explicat Victoria in relectione, de eo qui peruenit ad vsum rationis. Cano in relectione de sacramentis, in communi Par. 2. Durandus in quarto, distinctione quarta, quæstione septima. Altisiodorensis libro tertio, quæstione vltima ad finem. Et hic sit finis materiæ de peccatis. Quæstiones quę de puero peruenięte ad vsum rationis agitari solent. Mag. Vict.

QVAESTIO XC.

De legibus, in quatuor articulos diuisa.

Introductio ad materiam de legibus.

THeologis, & iurisprudentibus cõmunis est disputatio hæc de legibus, sed diuersa ratione. Nam iurisprudentes de legibus considerant, quatenus ordinant nos in cõmunẽ pacẽ Reipublicæ: at verò Theologi tractãt de illis, inquantũ ordinant nos ad æternã illam felicitatẽ, quæ in Dei visione sita est. Sed non solum in fine, sed etiã in principio differentia est. Nam Iurisperitus considerat leges quæ ab hominibus sunt constitutæ: vt habetur. ff. de constitutionibus Principum l. 1. Theologus verò considerat præcipuè legem diuinam, quæ Deum habet autorem; secundũ illud; Dominus iudex noster, Dominus legifer noster. Hinc subsequitur alia differentia. Theologi & iurisperiti diuersimodè de legibus tractant. Isa. 33.

Nam

Nam rō & methodus diſputandi de legibus in ſacra Theologia altior eſt,& ſublimior, propterea quòd de omnibus legibus vna ratione conſiderat,ſcilicet quatenus in Deum nos ordinant,& dirigunt.Iuriſprudentes ſecundum peculiares fines diuiſi ſunt, vt ſcientiæ ipſæ ſunt diuiſæ.Itaque Cæſareum ius componit pacem in exteriori republica. Ius Pontificium in republica Chriſtiana, & eccleſiaſtica. Ius verò Theologorum docet bene & feliciter viuere in ordine ad rempublicam cœleſtem.

Diſtributio huius tractatus.

¶ Illud etiam animaduertendum eſt, q̄ Diuus Thomas tractatum de legibus in quatuor diſtribuit partes. Principio agit de definitione legis. Deinde,quàm variè diuidatur oſtendit. Proximo loco de legis effectibus inueſtigat. Quartò,de legibus in particulari,ſcilicet de lege æterna,de lege naturali,de lege humana,de lege Moſaica, & demū de lege Euangelica. Sed & illud conſideratione dignum eſt, q̄ Diuus Thomas in initio huius tractatus ſtatuit pro certo,& pro euidenti, legem eſſe; vnde aggreditur continuo ad explicandum,quid ſit lex. Non enim exiſtimauit vir ſanctus eſſe neceſſarium ediſſeri a nobis,an ſit lex,cùm res ipſa de ſe ſatis ſit comperta, atque explorata ſine argumentorum confirmatione. Sed hæretici Lutherani cogunt nos hanc primam diſputare quæſtionem: Num lex ſit.Exiſtimant enim,Chriſtianum hominem tantummodo teneri ad credendum , & reliqua omnia eſſe libera, & indifferentia. Deinde aiunt, hominem iuſtum non teneri ad alicuius legis obſeruationem,ſed & eſſe liberum ab omni lege & mandato. Præterea aſſerunt , Chriſtum Dominum non eſſe datum hominibus in legislatorem cui obediant,ſed in redemptorem cui confidant.Probant hęc dogmata uarijs teſtimoniis diuinæ ſcripturæ. In primis eſt illud ad Gal.5.Quod ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege. Cui conſonat illud Diui Gregorij; Lege non conſtringitur Spiritus Sancti donum. Deinde in eodem capitulo dicit Paulus ; Fructus autem ſpiritus eſt charitas,gaudium, pax,patientia,longanimitas,bonitas,benignitas, manſuetudo, fides,modeſtia,continentia,caſtitas: aduerſus huiuſmodi non eſt lex:& capitulo 3.eiuſdem epiſtolæ dicit Paulus;Lex propter tranſgreſſionem poſita eſt:& 1.ad Timo. cap.1.Lex iuſto non eſt poſita: & ad Romanos capitu.13. Plenitudo legis eſt dilectio; & iterum ; Qui diligit proximum,legem impleuit : & 1.ad Timotheum capitulo 1. Finis præcepti eſt charitas . Habito autem & adquiſito fine , ceſſat ſolicitudo de mediis . Vnde dicit Auguſt. tract.7.in primam epiſtolam Ioannis. Dilige, & fac quod vis. Et Chryſoſtomus homilia 2. in prima epiſtola ad Timotheū explicans illud ; Finis præcepti eſt charitas ; dicit,q̄ charitas eſt finis præcepti,ſicut Chriſtus eſt finis legis.Sed aduenientе Chriſto ceſſauit omnis obligatio legis Moſaicæ. Ergo aduenientе charitate ceſſat obligatio cuiuſcunq; legis,& mandati. Ex his teſtimonijs videtur ſequi; hominem iuſtum ab omni lege & mandato eſſe liberum. Ad idem confirmandum adducunt diuinas literas, in quibus Diuus Paulus prædicat libertatem Chriſtianam ; vt eſt illud ad Gal.3. Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum; & illud ex cap.5. State, & nolite iterum iugo ſeruitutis contineri : & in eodem capitulo. Vos in liberratem vocati eſtis fratres : & 2. Corinthiorum 3.Vbi ſpiritus Domini,ibi libertas. Quibus teſtimoniis abutuntur Lutherani, ut dicant , hominem Chriſtianum ab omni lege & mandato eſſe liberum. Hæc ſunt argumenta hæreticorum. Sed alii homines curioſi admittunt quidem leges eſſe,ſed negant eas eſſe neceſſarias. Exiſtimant enim, q̄ felicius eſſet actum cum genere humano, ſi nulla foret lex,nullumque mandatum : nam ablato mandato,auferetur occaſio peccandi,& condemnatio ad mortē. Dicit enim Paulus; Vbi non eſt lex , næc præuaricatio : & iterum ; Virtus peccati lex. Tolle igitur mandatum , & ſublata erit omnis illaqueatio mortis. Hoc ipſum confirmat hæcratio. Nam in vita beata,vbi regnant omnes felicitates, nullum eſt mandatum : ergo magna eſſet felicitas,ſi nullum foret mandatum.Ad huius rei expoſitionem eſt prima concluſio.

Vtrum ſit lex Lutherani.

Gregor. 1. dialog.c.1.

Rom.4. 1. Cor.15.

1. concl. Nō poteſt ſine lege cōſtare reſpublica.

¶Reſpublica ſine lege conſtare non poteſt. Nam ſi reſpublica eſſet ſine lege,& liceret cuiq; viuere pro ſuo arbitratu,licita eſſent latrocinia,adulteria . Rurſus,vbi non eſt lex quę decernat premium bonis,& ſupplicium ſceleratis. non eſt reſpublica , ſed perditio , & confuſio reipublicæ, Certè vbi non eſt lex , non eſt iuſtitia : quæ enim eſt iuſtitia proprio arbitratu viuere ? ſine iudice , ſine lege , ſine mandato ? Iam vero vbi non eſt lex,non eſt obedientia,neque ordinis cognitio . Et quid obſecro his ſublatis erimus ? nonne irregulares ? ſine Deo,ſine lege, in hoc mundo ? nonne bruta animantia magis quàm homines ? Inſuper per legem cognitio peccati . Nam concupiſcentiam neſciebam (inquit Paulus) niſi lex diceret, Non concupiſces. Qui autem ignorat , ignorabitur , vt idem teſtatur Apoſtolus. Itaque per legem cognitio peccati: per legem teſtificatio diuinæ circa nos voluntatis: per legem directio naturæ in Deum ; pedagogia quoq; & diſciplina virtutis . Denique,per legem demonſtratio ordinis ; nam lex , ſiue mandatum ſuapte natura, conuincit & dominij poteſtatem eſſe in mandante , & obediendi neceſſitatem his qui mandatum acceperunt ; illum maiorem,iſtos minores, illum dominum,iſtos ſubditos. Propter quod in paradiſo, cùm natura eſſet adhuc incorrupta,bene per omnia conſentiens,& in ſe,& cum ſuo conditore,opus erat legis mādato,& hoc ſub pœna mortis;ſic enim habet ſcriptura. Ex omni ligno paradiſi comede,de ligno autem ſcientię boni & mali ne comedas : in quocunque enim die comederis ex eo morte morieris:non ob aliam cauſam mandatum adhibuit,quàm vt immobili decreto mandati euidenter conſtaret, plenitudinem dominij rerum omnium , etiam ad pomum vſque,idque in medio paradiſi, cunctaque etiam minima,quale eſt pomum , venire in vſum hominis ſola Dei beneficentia , gratuitaque voluntate . Tum tertiò , vt hinc conſtaret,hominem tanta neceſſitate ſubiectum eſſe legiſlatori Deo,vt in omnibus,ne pomo quidem excepto, parere teneatur.Sed finio; nam res , quam perſuadere adnitor confirmatione non indiget:adeò exploratum eſt rempublicam ſine mandato & lege conſtare non poſſe.

Rom. 7. 1.Cor. 14.

Gen. 2.

Quare Deus protoparētib⁹ eſum pomi paradiſi vetuerit.

¶ Secunda concluſio.Chriſtus Dominus eſt legislator, cui Chriſtiani obedire tenentur : & contrarium eſt dogma hæreticum . Sic definit Concilium Tridentinum ; Qui dixerit , Chriſtum Dominum datum eſſe a Deo hominibus in redemptorem cui fidant,& non in legislatorem cui obediant, anathema ſit . Idem patet ex illo Iſaiæ 33. Dominus iudex noſter, Dominus legifer noſter : & Ioan. 13. Mandatum nouum do vobis , vt diligatis inuicem : & cap. 14.Qui habet mandata mea,& ſeruat ea,ille eſt qui diligit me:& iterum;Hoc eſt præceptū meum,vt diligatis inuicē. Sed ſupra omnia eſt illud Matthæi vltimo ; Euntes docete omnes gentes , baptizantes eos in nomine patris , &c. docentes eos ſeruare omnia quæ mandaui vobis : & Diuus Paulus ad Roman.3.Legem deſtruimus per fidem ? abſit . ſed legem ſtatuimus.Nam (vt ait Auguſt.) per fidem impetratur gratia,qua lex impletur:& ad Hebræos.c.7.Tranſlato ſacerdotio , neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat. In quo ſignificat,ſic Chriſtum veterem legem abrogaſſe , vt nouā inſtitueri;quoniam translatio legis non eſt vbi vna alteri non ſuccedit . Propter quod quando Diuus Paulus ad Epheſ. 2. dicit , Chriſtum euacuaſſe legem mandatorum in decretis;non vtcunq; dicit euacuaſſe,ſed in decretis;quæ Diuus Auguſtinus , Chryſoſtomus , Theophilactus referunt ad mandata Euangelica,quæ Chriſtus in monte propoſuit.Ex his manifeſtè conſtat , quomodo regnum Chriſti non ſit ſine lege : inferius verò demonſtrabitur, quomodo vir iuſtus teneatur legibus,in q.96.

2. concluſ. Chriſtus legiſlator, cui obediē dum.

Cōcil. Tri. ſeſſ.6.c.21.

¶ Ad argumenta hæreticorum , ad primum teſtimoniū dicendum eſt,quòd qui ducuntur Spiritu Sancto, non ſunt ſub lege;ideſt,lex non eſt illis moleſta , tales non cogūtur lege,ſed ſunt ſupra legem ; quia etiam ſi lex non eſſet,præſtarent ea quæ legis ſunt : non , inquam,ſunt ſub lege,tanquam ſub pedagogo cogente , & ſeruiliter reſtringente. Alij interpretantur hoc modo . Non eſtis ſub lege,accuſante , & damnante : lex enim non tenet vos reos & obſtrictos pœnis ſuis ; quia adiuti ſpiritu , quo ducimur in vita quotidiana,præſtatis legem. Communis explicatio ſanctorum eſt,referre hanc ſententiam ad legem veterem . Cùm verò dicit Gregorius , lege non coſtringitur Spiritus Sancti donum;duplex eſt ſenſus . Prior eſt,quòd aduerſus dona Spiritus Sancti lex non militat : Poſterior ſenſus eſt ; quòd qui ducitur Spiritu Sancto,non ſequitur communem legem,& communem curſum . Ex hoc tamen non ſequitur,virum iuſtum nulla lege teneri.

Soluuntur hæreticorū captiones.

Ad primū teſtimonium ſacrę ſcripturæ. In quo ſenſu iuſti ſub lege non ſint.

¶ Ad ſecundum teſtimonium dicendum,quòd aduerſus

Ad ſm te- timoniū

dona

dona Spiritus ſancti non eſt lex cogens, neque accuſans, nec damnans. Propter quod dicit Chryſoſt. Sicut equi, fræno morigeri, non indigent ſcutica; ſic qui habet charitatem, non indiget lege minante. Chryſoſt. verbum illud, huiuſmodi, refert ad perſonas; Quid enim præcipias illi (inquit) qui omnia in ſe habet? Auguſt. in principio videtur referre ad perſonas; poſtea apertè ad res refert: ſed quomodocunq; referatur, explicatio germana huius teſtimonij iam dicta eſt.

Cõcluſio.

Ad tertiũ teſtimonium.

¶ Ad tertium teſtimoniũ reſpondetur, non eſſe ſenſum, quòd iuſtus amplius nõ teneatur lege, ſed quòd lex pædagogus ſit; hoc eſt, poſita non propter iuſtos, ſed propter iniuſtos; id eſt, ad coercendas tranſgreſſiones, & cuſtodiendos homines in eam fidem, quæ reuelanda erat. Vide firmum huius loci commentarium Auguſt. lib. de ſpiritu & litera cap. 9. & 10. Planiſſimus commentarius eſt, quòd lex iuſto non eſt poſita: id eſt, impoſita tanquã iugum incomportabile; lex namque viro iuſto iugum eſt ſuauiſſimum. Propter quod dicit Dominus; Tollite iugum meum ſuper vos; iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.

Chriſtus.

¶ Ad illud; Plenitudo legis eſt dilectio; reſpondetur, eſſe veriſſimum ꝙ qui habet charitatem Dei, & proximi, legem impleuit: ſed nunquã erit charitas, niſi ſit voluntas parata ad obediendum Deo, & legibus, & maiorum mandatis. Quare Diuus Paulus deſcribens officia charitatis ſic

1. Cor. 13. ait; Charitas patiens eſt, benigna eſt, non æmulatur, non agit perperam: quemadmodum verè dicimus, quòd ad ſalutẽ ſufficit charitatẽ habere, ex quo non eſt conſequens, quòd non ſit neceſſaria pœnitentia; ſiquidem ad habendam charitatem requiritur pœnitentia.

Ad quartũ teſtimonium.

¶ Ad aliud teſtimonium; Finis præcepti eſt charitas: (ex quo conficiebatur tale argumentum; Adueniente fine ceſſat operatio de mediis: ſed omnia mandata ordinantur ad charitatem; vnde qui habet charitatem, non tenetur ſeruare mandata) dicendum eſt, veriſſimum eſſe axioma quod aſſumitur in argumento, ſecundum illud quod iam habet, ſed non ceſſat operatio ordinata ad permanendum in fine iam adepto, & ad illum cuſtodiendum, & vt magis ac magis habeatur; & ideo habentibus charitatem præcipitur vt vigilent, pugnent, & reſiſtant. Sed & illud dicendum eſt pro confutatione argumenti; non omne quod ordinatur ad finem, ceſſare adueniente fine, ſed id tantum, quod dicit imperfectionẽ; vt motus, & tendentia in finem: at parere Deo, & eius mandata ſeruare, imperfectio nõ eſt. Solutio eſt D. Tho. ſuprà q. 4. art. 4. ad vlt.

Ad cætera teſtimonia.

¶ Ad alia teſtimonia D. Pauli, quibus prædicat libertatem Chriſtianam, dicendum eſt, quòd loquitur de libertate a cerimoniis, & præceptis legis Moyſi, vt patebit textum intuenti. Inde verò concludere, hominem Chriſtianum eſſe liberum ab omni lege, tum humana, tum diuina, eſt conculcare veritatem, & D. Paul. Nam D. Paul. fuſiſſimè loquitur de obedientia præſtanda poteſtatibus ſublimioribus, & de damnatione quam ſibi adquirunt qui eis reſiſtunt; & ad Heb. 13. Obedite præpoſitis veſtris, & eis ſubiacete.

Rom. 13.

¶ Iam verò ratio poſtulat vt reſpondeamus illis, qui admittunt legum obſeruationem, ſed dicunt multo melius & felicius nobiſcum fuiſſe actum, ſi nulla lex foret. Certè ſi nulla eſſet lex, ſicut nullum eſſet peccatum, ita nulla eſſet virtus, ſed viuerent homines vt bruta animalia, exleges, ſine ratione, & ordine. Præterea dicendum eſt, quòd ſi nulla lex eſſet, quæ homicidium, aut adulterium nobis prohiberet, ſanè homicidium, & adulterium peccata eſſent; ſiquidem ſecundum ſe mala ſunt, & non mala, quia prohibita. Item, peccata eſſent; quia a Deo odio haberentur ſi fierent. Ex alia parte peccata non eſſent, quia vbi non eſt lex, non eſt præuaricatio, nec peccatum. Volo igitur dicere, quòd ſi nulla eſſet lex, ſequeretur euidens contradictio, & ſic impoſſibile eſt nullam legem eſſe. De hoc in alio loco vberius diſſertum eſt.

Si nõ eſſet lex, ſequeretur euidens contradictio.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm lex ſit aliquid pertinens ad rationem.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmãs, quam in argumento, ſed contrà, probat D. Thom. quoniam imperare ad rationem pertinet; imperare autem, & prohibere, legi conuenit. In articulo autem ita probatur. In vnoquoque genere id quod eſt principium, eſt menſura, & regula illius generis: ſed ratio eſt principium actuum humanorum: ergo ipſa eſt menſura actuum humanorum. At lex nihil eſt aliud quàm regula, & menſura actuum, ſecundum quam quis ad agendum inducitur, vel ab agendo retrahitur: ergo lex ad rationem pertinet.

Vtrùm in vita beata ſit lex aliqua.

Prim. arg.

¶ Quod vero obiicitur, in beatorum Republica, & in vita beata nullam eſſe legem, in quę ſtionem nos induxit, ad inueſtigandum, vtrùm hoc verum ſit. Nam pro parte negatiua ſic arguitur. In primis, beati neceſſario diligunt Deum, vt habet ſana doctrina: ſed de actibus neceſſariis præcepta & leges non dantur, ergo in vita beata leges non ſunt.

Secundũ.

¶ Deinde, in vita beata non poteſt eſſe peccatum: ergo non poteſt eſſe inobedientia. Ex quo conſequens eſt, non eſſe opus lege, aut mandato.

Tertium.

Iam verò lex diuina, ſecundum Auguſtinum eſt, qua mali miſeriam, & boni vitam æternam merentur: at in beata vita non eſt ſtatus merendi; ergo in vita beata non eſt lex. Sic docet Driedo. Contrarium docet D. Thom. infrà quæſt. 93. artic. 6. quæ ſententia ſine dubio veriſſima eſt. Nam lex diuina eſt æterna: ergo in æternum perſeuerat. Deinde ſi in vita beata non eſt lex, inde eſſet, quia in ea peccatum eſſe non poteſt. Sed hæc ratio non conuincit; nam Chriſtus Dominus, ſecundum veram Theologiam, habuit præceptum moriendi, cum tamen peccare non potuerit. Ad vltimum, beati in vita beata quanquam neceſſario amant diuinam eſſentiam, liberè tamen ſe habent in exequendis aliis miniſterijs, & diuinis iuſſis ſibi iniunctis, vt planè conſtat de Angelorum miniſterio: ergo vita beata non eſt ſine præcepto & lege.

Aug. lib. 1. de lib. arb. ca. 6. Driedo lib. 1. de libertate Chriſtiana, cap. 5.

¶ Sed obſeruandum eſt, quòd ſicut grauia, eadem grauitate deſcendunt in locum ſuum, & in eo iam adepto conquieſcunt; ſic homines eadem lege æterna diriguntur in finem, & in eius adeptione feliciter conquieſcunt: & ſicuti virtutes morales, temperantia, & fortitudo, manebunt quidem in vita beata, ſed non vt pugnent contra paſſiones, neque vt eas moderentur, ſed vt ſuo fine fruantur in ſempiternum; ſic in vita beata manet lex, non vt dirigat nos in finem, ſed vt in fine iam adepto conquieſcamus. Ex dictis patet, quomodo ſine lege nullum regnum conſiſtat. His conſtitutis, quæ ad exordium huius tractatus ſpectant, ſequitur vt inueſtigemus, quid ſit lex. Hæc de exordio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVibuſdam videtur quòd lex ſit voluntatis, & non intellectus. Huius ſententiæ eſt Almaynus in ſuis moralibus cap. 2. & ſuadetur ſic eſſe. Quoniam lex in ſanctis Scripturis Dei voluntas appellatur: vt Matth. 7. & 12. Qui fecerit voluntatem Patris mei; id eſt, qui paruerit præceptis patris cœleſtis: & 2. Machabæorum 1. ſcribitur, Deus det vobis vt faciatis eius voluntatem; id eſt, vt obſeruetis eius legem.

Vtrùm lex ſit voluntatis.

Prim. arg.

¶ Deinde, ad eam potentiam pertinet ordinare in finem quæ principaliter illum reſpicit: ſed voluntas principaliter reſpicit finem; ſiquidem obiectum voluntatis eſt finis: ergo ad voluntatem pertinet ordinare, & ſtatuere, & per conſequens condere legẽ: ergo lex non eſt rationis, ſed voluntatis.

Secundũ.

¶ Præterea, lex eſt quæ mouet ſubditos ad aliquid faciendum, vel non faciendum: at proprium officium voluntatis eſt mouere vniuerſas potentias ad operandum, vnde videtur quòd lex ſit voluntatis, & non rationis.

Tertium.

¶ Durandus in diſtinctione vltima, 1. ſententiarum, q. 2. affirmare videtur, quòd voluntas diuina ſit regula noſtrarum

ſtratum actionum. Ex quo prætendit probare, quòd teneamur conformare noſtram voluntatem voluntati diuinæ; ſiquidem voluntas diuina eſt norma, & regula noſtrarum actionum. Hoc ipſum confirmat. Nam lex naturalis, & vniuerſa lex habet quòd ſit lex a voluntate diuina: ergo voluntas diuina præcipue lex eſt. Et ſic docere videtur, ꝙ id, quod immediate obligat homines, eſt id quod Deus vult nos velle: per legem verò exterius explicatam innoteſcit nobis diuina voluntas.

¶ Gregorius Ariminenſis in vltima diſtinctione. 1. ſententiarum, in hac videtur eſſe ſententia, legem ex æquo ad voluntatem, & rationem pertinere: probatque ex Diuo Auguſtino definiente peccatum, ꝙ ſit dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei æternam: & ſubiungit; lex æterna eſt ratio, vel voluntas diuina. Ex eodem principio comprobat prædictus autor, quòd tenemur nos conformare voluntati diuinæ; nam non minus diuina voluntas eſt lex, quàm ratio diuina. Et certè Diuus Thomas in ſolutione tertij non videtur negare quin voluntas ſit lex; ſed tantum affirmat, quòd ratio, primariò & præcipuè ſit lex. Et in ſuperioribus, quæſtione 19. articulo 9. apertè docet, quòd diuina voluntas eſt regula noſtræ voluntatis.

Aug. 22. li. cõtra Fau. c. 27.

¶ Ad huius rei expoſitionem obſeruãdum eſt, quòd lex habet varias conditiones, & effectus; & ſic habet diuerſa nomina. A latinis vocatur lex; a Grecis vocatur *νόμος*, ab Hebræis thora; quæ quidem nomina licèt idem ſignificẽt, non tamen habent eandem nominis etymologiam. Lex, latinè ab eligendo dicitur, vt docet Cicero. lib. 1. de legibus. Leges namque præcipiendo quid faciendum ſit, quid verò fugiendum, docent nos rectè eligere. Diuus Thomas in hoc articulo exiſtimat deduci hoc vocabulum a ligando, eò quòd veluti vinculo alligat homines. Hæc nominis etymologia conſonat ſacræ ſcripturæ. Hieremiæ capitulo 2. A ſeculo confregiſti iugum, rupiſti vincula, dixiſti, non ſeruiam: & in Pſalmo 2. Dirumpamus vincula eorum, & proijciamus a nobis iugum ipſorum. Iſidorus arbitratur deriuari hoc vocabulum a legendo, eò quòd leges publico ſcripto mandantur, & leguntur. Hinc eſt quòd Dominus daturus legem populo Exod. 19. vt omnibus eſſet nota, fulgure & tonitruo & clangore buccinæ manifeſtauit legem ferendam. Græci vero vocant nomon, a verbo *νέμειν*, quod eſt, tribuere; leges enim tribuunt vnicuiq; quod ſuum eſt. Hæbrei vocant thora, a verbo quodam quod ſignificat, doceo, ſiue diſpono: leges enim continent doctrinam rerum agendarum, iuxta illud; Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos. Certè lex in Pſalmo 118. varijs hominibus appellatur, dicitur enim, lex, præcepta, teſtimonia, mandata, iudicia, iuſtificationes, iuſtitia, via, veritas, verbum; vt mirum ſit eandem penè rem toties varijs modis repetitam eſſe.

Legis nomina.

¶ Illud etiam eſt obſeruandum, ꝙ lex vniuerſa habet duplicem vim; directiuam, & coactiuam. Directiua eſt, quæ oſtendit quid faciendum, quid verò fugiendum: & obligat ſubditos in conſcientia, etiam ſi nullus adſit, qui ſupplicia inferat. Alia eſt vis coactiua per illationem pœnarum, & vtraque eſt neceſſaria generi humano. Nam

Oderunt peccare boni virtutis amore:
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Hoc ſignificatur Deuteronomij 33. vbi legitur, quòd lex diuina ignea ſit. Nam ſicut in igne eſt claritas, & virtus comburendi, ſic ſanè in lege eſt lux illuminans ad dirigendum, & virtus ad mouendum & coercendum. His conſtitutis eſt prima concluſio.

Vis directiua, & coactiua legis.

1. concluſ. Lex eſſentialiter eſt in ratione. Lex quid.

¶ Lex ſecundum ſubſtantiam, & eſſentiam in ratione conſiſtit. Lex enim eſt imperium faciendi, vel non faciendi, vt de ſe patet. Sed imperium eſt actus intellectus, vt definitum eſt ſupra quæſtione 17. & aſſerit Ariſtoteles ſexto Ethicorum capitulo decimo: vnde lex in ratione conſiſtit. Deinde, lex eſt regula praui & recti: ſed ratio eſt regula humanarum actionum: ea enim eſt quæ dirigit, & regulat voluntatem, alioqui cæcam: igitur in ratione conſiſtit. Præterea, voluntas noſtra vt recta ſit, oportet vt rectæ rationi ſit conſentanea: in hoc enim eſt peruerſitas noſtræ voluntatis, quòd rationi rectæ non paret: ergo ratio regula eſt, non voluntas.

Efficaciores rõnes.

¶ Sed efficacioribus argumentis oſtendendum eſt, quòd lex non ſit voluntatis, ſed rationis. Nam in voluntate tantum inueniuntur volitio, & nolitio; qui actus nullum præ ſe ferunt imperium, nec præceptum. Nam licèt ego intelligam euidenter Prælatum meum velle optatiſſimè vt prædicem, aut legam, non teneor parere, donec id loquens mihi præcipiat: loqui verò intellectus eſt, & non voluntatis.

¶ Deinde, homines tenemur nos conformare, & obedientes eſſe diuinæ legi: quod ſic manifeſtum eſt, vt probatione non ſit opus. At non tenemur nos conformare voluntati diuinæ beneplaciti; nam quamuis ego intelligam Deum velle patrem meum occidere, licet mihi, & honeſtum eſt de hac re contriſtari. Rurſus, Deus præcepit Abrahæ vt filium ſuum interficeret; at nolebat illud fieri; præcepit homini ſanato, Marci primo, vt taceret, at nolebat vt taceret.

¶ Deinde, ſi lex eſt voluntatis, maximè eſt actus quando vult Petrum Deũ diligere: ſed hic actus non eſt lex. Quòd ſic oſtendo. Nam eadem ratione eſſet lex, voluntas, qua Petrum vult condemnare: quod eſt falſum, & aduerſatur ſanæ doctrinę; nam tunc Petrus non poſſet ſaluari ſecundum legem, & eſſet contra legem vt ſaluus fieret.

¶ Sed dicet Theologus, quòd lex non eſt omnis actus voluntatis, ſed tantum eſt actus voluntatis quando Princeps vult ſubditos ſuos obligare. Sed hoc falſiſſimum eſt: nam ſi Princeps præcipit, & vult præcipere, licèt nunquam de obligatione cogitet, eſt vera lex: imò verò ſi Princeps velit ponere leges, licèt non velit ſubditos obligare, oritur vera obligatio in ſubditis ad obediendum: qm̃ ex legis poſitione, neceſſario conſequio ſequitur obligatio: quemadmodum ſi aliquis velit iurare, licèt nõ ſe velit obligare, ex religione iuramenti manet obligatus: ſicut in ſimili caſu docent Theologi, quòd qui vouet aliquid Deo, licèt non velit ſe obligare, naſcitur obligatio vt adimpleat votum. Etenim obligatio ſeruandi votum non naſcitur ex voluntate hominis volentis ſe obligare, ſed ex vinculo voti quod Deo nuncupatur. Idem demonſtratur autoritate maiorum. Ariſtoteles decimo Ethicorum capitulo nono dicit, quòd lex eſt ſermo ab aliqua prudentia, & mente profectus; quæ omnia ad intellectum pertinent, non ad voluntatem. Cicero varijs definitionibus definit legem, quæ euidenter demonſtrant eſſe rationis, & non voluntatis. Lex, inquit, eſt ratio inſita in natura, quæ iubet ea quæ facienda ſunt, prohibetque contraria. Et iterum; Lex eſt recta, & a nomine Deorum tracta ratio, imperans honeſta, prohibenſque contraria. Et alio modo; Lex eſt recta ratio imperandi, atque prohibendi. Præterea, lex eſt recta ratio in iubendo, & vetando. Lex eſt naturæ vis, mẽs, & ratio prudentis, iuris atque iniuriæ regula. Lex eſt ratio, menſque ſapientis ad iubendum, & ad vetandum idonea. Et alio in loco; Cùm legem dico, nihil aliud intelligi volo, quàm imperium, ſine quo nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, neque hominum vniuerſum genus ſtare, nec rerum natura omnis, nec ipſe mundus poteſt. Iſidorus quoque diſtinctione prima, capitulo, conſuetudo, dicit; Conſuetudo quæ ratione conſtat, lex eſt.

¶ Secunda concluſio. Lex in ratione practica conſiſtit, non in ſpeculatiua. Officium namque practicæ rationis eſt dirigere ad ſtudioſas operationes, non cognoſcere veritates: at vero officium legis eſt dirigere ad ſtudioſas operationes; ergo in practica conſiſtit. Deinde potiſſimum officium prudentiæ, quæ maximè virtus practica eſt, eſt rectè præcipere: ſed officium legis eſt præcipere: ergo in ratione practica conſiſtit. Iam vero lex pertinet ad prudentiam gubernatiuam, cuius officium eſt legibus multitudinem regere, vt ſcribit D. Tho. ſecunda ſecundæ, quæſtione 47. articulo 11. Prudentia vero gubernatiua non ſpeculationem, ſed praxim dirigit, & docet quid agendum ſit, quid vero fugiendum.

2. concluſ. Lex conſiſtit in rõne practica.

¶ Tertia concluſio. Lex etiam includit actum voluntatis. Pro quo obſeruandum eſt, ꝙ vt Princeps ferat aliquam legem, non ſolum requiritur ut iudicet fieri oportere; nec verò ꝙ velit ſic fieri; ſed præterea requiritur, ꝙ id quod iudicat fieri oportere, & id quod vult fieri, ſtatuat non ſolum conſulendo, & exhortando, ſed etiam præcipiendo. Ex quo euidens eſt, ꝙ vtraque potentia, tum intellectus, tum voluntatis, concurrat ad legem conſtituendam. Nam intellectus fieri oportere iudicat; & voluntas approbat quòd fiat, & tandem ſequitur imperium legis.

3. concluſ. Lex includit actum volũtatis. Quid ad legem ſtatuendam regratur.

¶ Illud

¶Illud etiam obſeruandum eſt, quòd quando duæ potentiæ concurrunt ad aliquem actum, illi potentiæ tribuendus eſt actus, ad quam pertinet ſecundum ſubſtantiam ſuam, & ſecundum id quod perfectiſſimum eſt. Et quoniam lex ſecundum ſubſtantiam eſt imperium, regula, lux; & hoc eſt potiſſimum in lege; quod manifeſtè in ratione conſiſtit; ideo lex rationis eſt, non voluntatis. De qua re vide Diuum Thom. ſuprà quæſt. 17. vbi agit de imperio.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm lex ſemper ordinetur in bonum commune.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmans, quæ non ſolum intelligitur de facto, ſed etiam de iure. Itaque intelligendum eſt, ꝙ ſi ceſſat ratio boni communis, & eius vtilitas, ſtatim lex ceſſat, & vim obligandi non habet. Rurſus ex eadem concluſione intelligitur, quòd lex, quæ inſtituitur in priuatũ commodum, lex non eſt, ſed iniquitas.

Arg. ſolut. Ad primũ. ¶Ad argumenta in principio poſita ſatisfaciendum eſt. Ad primum dicendum eſt, ꝙ licèt lex ſecundum ſubſtantiam in ratione conſiſtat, habet tamen vim mouendi, & dirigendi a voluntate, quemadmodum expoſitum eſt in tertia concluſione; & ideo voluntas appellatur. Vel dicatur (& hæc eſt vera ſolutio, quam accepi ex Magiſtro in 1. diſt. 45.) quòd voluntas diuina ſecundum proprietatem, tantum eſt voluntas diuina beneplaciti, de qua dicitur; Omnia quæ voluit Dominus fecit, & iterum; Voluntati eius quis reſiſtit? Cæterùm ſecũdum figuratam locutionem dicitur Dei voluntas, quod propriè voluntas non eſt; vt prohibitio, præceptum, conſilium, quæ ſunt ſigna diuinæ voluntatis, ſicut literas Principis appellamus eius voluntatem.

Ad ſecundum. ¶Ad ſecundum dicendum, quòd vtraque potentia, tum intellectus, tum voluntas, tendit in finem; ſed diuerſa ratione: voluntas appetendo, deſiderando; intellectus oſtendendo, illuminando, ordinando quid faciendum ſit, quid verò fugiendum.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium dicendum, quòd lex ea parte qua includit actum voluntatis, habet vim & energiam mouendi: propter quod conceſſum eſt in tertia concluſione, quòd includit actum voluntatis. Vel dicendum, quòd voluntas mouet vniuerſas alias potẽtias efficienter, applicando eas ad proprias operationes: lex verò mouet illuminando, præcipiendo, vetando, quæ motio in ratione conſiſtit.

¶Ad alia argumenta dicendum, falſiſſimum eſſe nos teneri ad conformandam noſtram voluntatem diuinæ voluntati in volitis: de quo inueſtigatum eſt copioſè ſuprà quæſt. 19. art. 9. Præterea dicendum, quòd voluntas diuina appellatur regula, & lex, propter rationes cõmemoratas. Hæc de iſto artic. dixiſſe ſufficiat.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COncluſio propoſita ſic probatur a D. Thom. Ratio eſt principium humanorum actuum, & ideo in ipſa aliquid eſſe debet quod rationem principij habeat, reſpectu omnium aliorum: hoc autem principium in rebus operabilibus eſt finis vltimus, qui reſpectu hominis eſt felicitas, aut æterna beatitudo; ergo lex maximè reſpicit ordinem ad felicitatem communem, & commune bonum.

Argumenta cõtra cõcluſionẽ. ¶Sed videtur profectò quòd hæc aſſertio D. Thom. falſa ſit. Nam lex naturalis, de tuenda propria vita, vera lex eſt; at hæc lex non habet pro fine bonum commune, ſed propriam cuiuſque vtilitatem.

Argu. primum. Secundũ. ¶Rurſus, lex quæ præcipit vt eleemoſynæ pauperibus tribuantur, vera lex eſt; at non reſpicit vtilitatem publicam, ſed vtilitatem pauperum.

Tertium. ¶Tertiò, lex de correctione fraterna, vera lex eſt, & iuſta; at non ordinatur in bonum commune, ſed in fratris particularem emendationem: cuius iudicium manifeſtarium eſt, quòd ſi ex mea admonitione non expectatur fratris emendatio, non teneor ex lege correctionis fraternæ illum admonere, aut corrigere.

Quartum. Quartò, ſi lex debet ſemper inſtitui in bonum commune, conſequens eſt, quòd ſi ceſſaret commune bonum, & publica vtilitas, lex amplius non obligaret; quod apertè falſum eſt. Nam ſi lex prohibeat, ne quis habeat cum Sarracenis cõmercium; hac de cauſa, quoniam ſolent huiuſmodi homines corrumpere eos qui cum illis verſantur; certè tametſi ego intelligam ex meo commercio nullum periculum nec mihi, nec Reipublicæ parari, nihiloſecius teneor ſeruare legem. Hoc ipſum explicatur alio exemplo. Si lex prohibet ne ſcholares ſerico veſtiantur, quoniam hac de cauſa exhauriuntur opes Reipublicæ; quãuis ſcholariũ aliquis euidenter cognoſcat, ꝙ ex eo paternæ opes nihilo extenuantur, tenetur nihilominꝰ lege. Sed & tertium huius rei adhibeamus exemplum. Si lex vetet ne noctu arma deferantur, ne ſequat Reipublicæ perturbatio, tametſi ego intelligam nullam ſubſequuturam perturbationem ex eo quòd arma deferam, nihilominus teneor legem obſeruare, & iuſſis principium parere.

Vltim. ¶Vltimò, leges regiæ, quæ exigunt tributa, & vectigalia, veræ leges ſunt, & ad Rempublicam conſtituendam neceſſariæ; verum non reſpiciunt bonum commune, ſed priuatam Regis vtilitatem.

An Reges bona ſubditorum in proprios vſus cõuertere valeãt pro ſuo arbitratu. 1. Reg. 8. ¶Sed efficacioribus argumentis oſtendendum eſt, quòd Reges & Principes poſſint conuertere omnia bona ſubditorum, & Reipublicæ, in proprios vſus pro ſua voluntate. Id oſtenditur eſſe verum ex illo 1. Reg. 8. Populo enim Iudæorum petenti Regem, Samuel ex perſona Dei ſic loquitur: Hoc eſt ius Regis. Filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, facietq; ſibi currus & equites, & præcurſores quadrigarum ſuarum, & conſtituet aratores agrorum ſuorum; & meſſores ſegetum, ac fabros armorum ſuorum. Filias quoque veſtras faciet ſibi focarias, vnguentarias, ac panificas: & ſic de aliis conditionibus ad ſeruitutem pertinentibus: In qua ſententia videtur Dominus Regi tribuiſſe facultatem conuertendi omnia bona ſubditorum in priuatum commodum; imò cogendi illos ad ſeruitutem, ſic enim dicit textus ſacer; Et faciet vos ſeruos &c.

Luc. 22. Cui ſimile eſt illud; Reges gentium dominantur eorum, & poteſtatem exercent inter illos, non autem ſic inter vos: quibus verbis apertiſſimum diſcrimen conſtituiſſe videtur poteſtatem regiam, & inter poteſtatem quam ipſe erat inſtituturus; tribuereq; poteſtati ciuili hanc autoritatem, vt dominentur ſubditis, & poteſtatem exerceant in illos.

Secundũ. Deinde, Reges & Principes appellantur Domini, vt conſtat ex vſu loquendi: ex quo conſequens eſt, quòd ſubditi ſint ſerui. Inſuper ſequitur, quòd poſſint bona ſubditorum in proprium commodum conuertere; Dominus enim poteſt bona ſeruorum ſuorum in propriam vtilitatem referre.

Vltim. ¶Vltimò, Reges & Principes, multa regna, & multas prouincias bello ſibi ſubegerunt: ſed bona eorum qui victi ſunt in bello, iure gentium ſunt victorum: ergo Reges & Principes habent Dominium in vniuerſis bonis ſuorum ſubditorum, ſic vt poſſint ea in proprios vſus conuertere. Hæc omnia confirmantur. Nam Ariſtoteles ſummus philoſophus lib. 1. polit. & lib. 3. ca. 10. vbi regna diſtinguit, dicit apertè eſſe quaſdam gentes adeo barbaras, & feras, vt non poſſint Regi niſi principatu deſpotico, id eſt, ad voluntatem, & ad nutum Regis. Et hanc ſententiam, vt veram approbat D. Tho 3. de regimine principum ca. 11. Ad huius rei expoſitionem eſt prima concluſio.

Prim. cõcl. Lex nõ eſt inſtituẽda in bonum priuatum. Plato 1. dialo. de legi. Ariſt. 4. Polit. ca. 1. Cic. li. 1. & 2. de legib. ¶Lex non in priuatum cõmodum debet inſtitui, quòd ſi ſecus fiat, lex non eſt. Concluſio hæc eſt veluti communis animi ſenſus, & conceptus omnium ſapientium. Plato enim dicit legiſlatores, communis pacis gratia, leges condere debẽre. Ariſt. ait. Leges ad communem Reipublicæ ſalutem ſunt accommodandæ. Cicero; Conſtat, inquit, leges pro ſalute Reipublicæ tuenda eſſe inſtituendas Iſidorus, & habetur eius ſententia diſt. 4. cano. Eric. ſic ſcribit; lex non pro priuato commodo. ſed pro omnium ciuium vtilitate conſcripta. Huic conſonat Sacra Scriptura Iſa. 51. Lex a me exibit, & iudicium in lucem populorũ requieſcet: & Sapien. 6. Cum eſſetis miniſtri Regni eius, non rectè iudicaſtis. Ecce in hoc loco diuina Scriptura omnes princi-

Reges miniſtri regni appellantur.

Principes & Reges appellat miniſtros regni, non dominos. Ex qua diuina ſententia in confirmationem noſtræ concluſionis duo argumenta educuntur. Primum ſic. Nam lex eſt proprium opus publicæ poteſtatis: ſed poteſtas publica de ſe in bonum publicum ordinata eſt: ergo lex in bonum commune & publicum inſtitui debet. Secundò ſic. Nam Reges & Principes non ſunt domini, ſed adminiſtri & diſpenſatores reipublicæ vt liquet ex prædicto teſtimonio; & D. Paul. hoc nomine eos compellat

Rom.13. dicens; Miniſtri enim Dei ſunt in hoc ipſum ſeruientes: ergo non poſſunt inſtituere leges ad priuatum commodum & vtilitatem. Certè ſicut potentiæ naturales de ſua natura inſtitutæ ſunt vt tueantur bonum totius ſuppoſiti; ſic poteſtas publica in commune bonum inſtituta eſt. Itaque quemadmodum potentia viſiua data eſt animanti, vt conſpecto bono proſequatur illud, & inſpecto malo fugiat illud: ſic poteſtas publica inſtituta eſt vt bonum commune procuret, & detrimentum reipublicæ caueat.

2. concluſ. ¶ Secunda concluſio. Aſſerere q̃ principes, & Reges habeant dominium in bonis ſubditorum ſuorum, ita vt poſſint conuertere ea in propriam vtilitatem, & inſtituere leges in proprium commodum, & dogma eſt peſtiferum, & omnibus modis execrandum. Hanc concluſionem probat diligenter Diuus Thomas 3. de regimine Principum. cap. 11. & 3. libro de etuditione Principum. cap. 3. In primis ex illo Deute. 17 vbi præſcribitur forma regni, & iuris dicendi; Cùm (inquit) conſtitutus fuerit Rex, non multiplicabit ſibi equos, nec reducet populum in Ægyptum, equitatus numero ſubleuatus: nõ habebit vxores plurimas quæ alliciant animam eius, nec argenti aut auri immenſa pondera: deſcribitq; ſibi Deuteronomiũ legis huius, & habebit ſecum, legetq; illud omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba eius, & cerimonias, & vt videlicet poſſit populum dirigere ſecundum legem diuinam; nec eleuetur cor eius in ſuperbiam ſuper fratres ſuos, neque declinet ad dextram, neque ad ſiniſtram. In quo teſtimonio obſeruandum eſt in primis, quòd ſubditos Regum appellat fratres, non ſeruos. Deinde obſeruandum eſt, quòd illa phraſi Hebræa; Non declinet ad dextram, neque ad ſiniſtram; admonetur, vt in omnibus ſequatur æquitatem, & iuſtitiæ rectitudinem. Sed & illud animaduertendum quod dicit rexrus facet; Vt longo tempore regnet ipſe, & filij eius ſuper Iſrael; quaſi dicat, ſi ſecus faciat non regnabit longo tempore ſuper Iſrael. Idem oſtenditur ex illo Ezech. 46. Non accipiet Princeps de hæreditate populi, nec de poſſeſſione eorum, ſed de hæreditate ſua dabit filijs ſuis. Et in 33. inuehitur in Principes & Reges, qui bona ſubditorum in proprium commodum retorquent, dicens; Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcunt ſemetipſos: nonne greges paſcuntur a paſtoribus? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod craſſum erat, occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis; quod infirmum fuit non conſolidaſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis; quod confractum non alligaſtis, quod abiectum nõ reduxiſtis, & quod perierat non quæſiſtis, ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia. Tertium teſtimonium eſt. 3 Regum 21. vbi legitur, quòd Achab, & Iezabel vxor eius, infeliciſſima morte perierunt, eo q̃ vineam Naboth ſubditi ſui per violentiam vſurparunt. Et in Concilio 8. Toletan. capitulo 10. Reges Gothorum Chriſtiani, quando principatum inſtituebant, ad hunc modum iurabant. Etunt actibus iudices, vita modeſti, non reſpicientes proprij iura commodi, ſed conſulentes patriæ & genti. Huic veritati conſonat omnis doctrina Ariſtotelea, Platonica, & Chriſtiana. Ariſtoteles dicit octauo Ethicorum capitulo decimo & vndecimo, quòd ille eſt legitimus Rex, qui bona ſubditorum præcipuè intendit, & procurat, & qui in bonis ſuis maximè abundat, ne videlicet ſubditos grauet; & qui in primis laborat vt ſubditi ſtudioſe operentur, ſicut paſtor ouium, & in tertio libro Politicorũ in principiu ſcribit, q̃ regnum non eſt propter Regem, ſed Rex propter regnum. Ad hunc enim finem Deus autor naturę inſtituit Reges, vt bonum reipublicę tueantur ac defendant: q̃ ſi omnia in priuatum commodum conuertant, tyranni ſunt, non Reges. Vnde Bernardus ait; Parui deiectique animi eſt, de ſubditis non profectum quę rere ſubditorum, ſed quæſtum proprium. Non mediocris gloriæ eſt vox illa Apoſtoli; Non requiro datum, ſed fructum. Indecens eſt valde Principi, voluntate pro lege vti. Non eſt maior domino ſuo qui ait: Non veni facere voluntatem meam: non minus deiecti, quam elati animi eſt, veluti rationis expertis, non pro ratione, ſed pro libito agere, nec iudicio agi, ſed appetitu. Quid tam beſtiale, & tam indignum cuiuis vtenti ratione quàm viuere vt pecus? quis in te, rectore omnium, tantam contumeliam naturæ, honoris iniuriam ferat, ſic degenerando, generale opprobrium feciſti tibi proprium. Pſalmo 48. Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, &c. Quid tam indignum tibi, quam vt totum tenens, non ſis contentus toto, niſi minutias quaſdam atque exiguas portiones ipſi & tibi creditæ vniuerſitatis, tanquam non ſint tuæ, ſatagas, neſcio quomodo adhue facere tuas. Vbi etiam meminiſſe volo te parabolæ Natham, de homine qui centum oues habens, vnã, quæ erat pauperis, concupiuit. Huc quoq; veniat factum, imò facinus Regis Achab, qui rerum ſummam tenebat, & vnam vineam affectauit: auertat Deus a te, quod ille audiuit. occidiſti, & poſſediſti. Auguſtinus de verbis Domini exponens illud Matthæi, Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari. Igitur, inquit, quod Cæſar præcipit, ferendum eſt, qd̃ imperat, tolerandum. Sed fit intolerabile, dum prædam exactores accumulant. Et poſtea exponens verbum Ioannis Baptiſtæ, quod militibus dixit: Neminem concuciaris, neque calumniam faciatis; ſed eſtote contenti ſtipendijs veſtris. Hoc, inquit, ſumi pnteſt de militibus, prætoribus, cunctiſque rectoribus: quicunque. n. ſibi ſtipendia publicè decreta conſequitur, ſi amplius quærit, tanquam calumniator, & concuſſor ſententia Ioannis condemnat.

Dogma peſtiferũ conſutatur.

Rex pp regnum, non econuerſo.

Ber. lib. de cõſider. ad Eugen.

Arg. veritatem oſtendentia.

¶ Sed iam ordo diſputationis expoſtulat, vt argumentis ex ratione deductis, idem confirmemus. Certè hac vna ratione præcipuè diſtinguitur poteſtas Regia a Tyrannica; quòd poteſtas Regia commune bonum, & ſubditorum ſuorum commoda proſequitur, & procurat: Tirannica verò priuatum commodum, & quomodo ciues ſuos ſpoliet. Hoc ipſum euidenter confirmatur. Nam Reges, ſi legitimi ſunt, habent autoritatem & ius dominandi a republica: nec. n. Reges ex ſua natura habent q̃ alijs imperent; at ratio ipſa demonſtrat, rempublicam non inſtituere Regem in vtilitatem & commodum Regis, ſed in vtilitatem reipublicæ quam defendat, & conſeruet. Iam verò regnum conſtat ex hominibus, veluti corpus ex membris, & ſicut domus ex parietibus. Ex quo conſequens eſt, finem regum eſſe, homines & rempublicam tueri, & propugnare: vt ſicut Deus, qui eſt Rex Regum, & Dominus dominantium, cbius virtute Principes imperant, nos regit, & gubernat; non propter ſuam vtilitatem, ſed propter noſtram ſalutem; ita & Reges faciant, & alij dominators s in orbe. Olim regni Iudices, Cambuſæ Regi perſarum dixerunt, quãdam inueniri legem, qua liceret Regi facere quidquid libeat. Illa quoque nouerca Antonij Caracallæ, priuigno dicenti; Vellem te ducere vxorem ſi liceret; reſpondiſſe fertur. Si libet, licet; an neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere? Quo audito, furor inconditus ad effectum criminis roboratus eſt, nuptiaſque cum nouerca celebrauit. In hanc ſententiam a Liuio ſcienter & verè dictum eſt, Reges dñi rerum temporum; quia trahunt cuncta, non ſequuntur. Abſit hæc doctrina peruerſa a republica Chriſtiana, & ab animis Regum fidelium. Ex quo haud immerito laudatur Antigonus, qui, dicente quodam, omnia Regibus eſſe honeſta & iuſta, ita per Iouem, inquit, Barbarorum Regibus, nobis autem ea dumtaxat honeſta ſunt, quæ honeſta, & ea iuſta ſunt, quæ iuſta.

¶ Vltimò probatur noſtra ſententia exemplis adductis: quia omnes Principes & Reges, qui bonis reipublicæ in proprios vſus abuſi ſunt, infeliciter perierunt. Primo quidam Reges Romani propter eorum ſuperbiam & violentiam quam exercebant, eiecti ſunt a regno; vt Tarquinus Superbus, cum filio, ſicut hiſtoriæ tradunt. Item Achab & Iezabel infelici morte perierunt, pro violentia quam fecerunt Naboth de vinea ſua, vt 3. Regum ſcribitur. Traditur etiam ibidem, q̃ canes linxerunt ſanguinem ſuorum cadauerum, in prædicta vinea, in argumentum ſceleris admiſſi contra Naboth.

Soluu. arg. ad primũ, ſecundum, & tertium.

¶ Sed iam tempus eſt vt argumentis in contrarium ſatisfaciamus. Ad primum, ſecundum, & tertium dicendum eſt, eſſe commune omnibus legibus, quòd inſtituantur in commune

commune bonum, quod ex priuatis ciuium bonis dependet. Prodeſt.n.maximè reipublicæ ꝙ quiſque ciuium conſeruetur; alioquin extingueretur reſpublica, & funditus periret. Rurſus prodeſt reipublicæ ꝙ ciues non egeant, & eis ſuppetant neceſſaria, atque adeo maximè prodeſt reipublicæ ꝙ vitia extirpentur, ad quod, præceptum correctionis fraternæ deſtinatur. Et ſicuti omnia membra in ſalutem capitis ordinãtur (ſiquidem ab eo eorum ſalus dependet) ſic ſanè omnia ciuium commoda (licèt priuata videantur) ad ſalutem reipublicæ referuntur Vel dicendũ eſt, ꝙ legiſlator cum inſtituit leges, ſemper intendit commune bonum, quanquam ciues, quando eas executioni mandant, non ſemper ad commune bonum reſpiciant.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm cuiuslibet ratio ſit factiua legis.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Condere legem vel pertinet ad totam multitudinem, vel ad perſonam publicam, quæ totius multitudinis curam habet.

Ad 4. ¶ Ad quartum argumentum dicendum eſt, quòd ratio legis aliquando ceſſare videtur, reſpectu alicuius particularis, & non reſpectu reipublicæ, & tunc lex non ceſſat, nec eius obligatio emortua manet. Exempli gratia. Prohibet lex & verat ingreſſum alicuius oppidi ſub ſententia excõmunicationis: & ratio legis quæ reſpicit commune bonum, hæc eſt, ne eo in loco occultentur crimina; aut verò ne ex commercio oppidanorum incommodum aliqnod ſubſequatur hominibus Chriſtianis. Certè lege ſic ſtatuta, licèt ego intelligam me non interfuturum, neque communicaturum criminibus lege teneor. Cæterum ſi lex deſinat eſſe vtilis aut commoda reipublicæ, tunc omnino lex ceſſat, & obligatoria non eſt: vt ſi eſſet lex inſtituta, quę tempore pacis duntaxat eſſet opportuna, tempore belli iam ceſſat, & minimè obſeruanda eſt.

¶ Ex hac doctrina aperitur via ad multas rerum difficultates elucidandas, quarum rerum explicatio exemplis euidentius illuſtrabitur. Præcipit lex, ꝙ teſtamentum minus ſolemne, ideſt, ſine certo numero teſtium, & ſine tabellione, pro infecto habeatur, & nihil valeat: & finis & ſcopus legis eſt, vt eatur obuiam fraudibus, & dolis, cum mortuus homo pro ſeipſo reſpondere non valeat. Si ſe offerat caſus, in quo quis inſtituit teſtamentum minus ſolenne ſine fraude, & dolo, quippe qui non habeat teſtes, neque tabellionem, coram quibus ſuam voluntatem patefaciat, profectò tale teſtamentum inualidum eſt, & pro infecto habendum: nam ratio legis, propter quam inſtituta eſt, ceſſat in particulari, non autem in communi: & lex (vt eſt in prouerbio) non reſpicit caſus particulares, ſed id quod communiter, & vt in plurimum accidit, vt habetur in l. iura, & duabus ſequentibus. ff. de legibus, & ſenatuſconſultis, & ff. de regulis iuris. l. ea quæ rarò. Sed & aliud exemplum huius rei producere libet Nam lex inſtituit grauiſſimè, vt matrimonium clandeſtinum de cætero non valeat; nectebantur enim variæ fraudes in matrimonij clandeſtini celebratione: & finis legis inſtituendæ fuit, his fraudibus obuiam ire. Offerat ſe caſus, in quo quis contrahit matrimonium clandeſtinum, bona fide, & ſine dolo, profectò matrimonium non valet: nam ratio legis ceſſat in particulari euentu, non autem in communi.

Lex peculiares caſ⁹ non reſpicit.

¶ Sed argumentabitur aliquis contra hoc. Nam lex correctionis fraternæ eſt inſtituta in commune bonum: at ceſſante ratione legis in particulari, ceſſat legis obligatio. nam ſi ſcirem ꝙ mea admonitio non tibi proderit, non te debeo admonere; lex enim diuina non obligat ad inutile, & ſuperuacaneum. Ergo hæc doctrina falſa eſt. Dicendum tamen, quòd quamuis hæc lex inſtituatur in commune bonum, effectus tamẽ huius legis ſemper ad particulare hominis commodum dirigitur, & refertur: & ideo ceſſante effectu in particulari, ceſſat legis obligatio: cæterũ effectus legum, quæ ſuperius commemoratæ ſunt, in communi bono conſiſtunt. Vel dicendum, ꝙ lex de correctione fraterna nunquam ceſſat, nec eius obligatio extinguitur, ſed eſt lex affirmans, cuius proprietas eſt, vt obliget qñ oportet, & ſicuti oportet: at quando non eſt ſpes emendationis, non oportet admonere; & ideo non obligat.

Solutio.

Ad 5. ¶ Ad quintum argumentum dicendum, ꝙ leges in argumento propoſitæ reſpiciunt, & habent pro ſcopo & fine, commune bonum, & reipublicæ ſalutem: nam bonum commune eſt, & reipublicæ ſalus, ꝙ regi ſuppetant neceſſaria ad tuendam rempublicam.

¶ Sed ſupereſt reſpondere ad argumenta propoſita, ad probandum, principes poſſe conuertere bona ſubditorum in proprios vſus pro ſua voluntate. Nam ad primum argumentum dicẽdum eſt, ꝙ ea quæ commemorantur a Samuele in loco citato, nõ ſunt ea quæ reges ſecũdum iuſtitiam debent facere, ſed ea quæ ſolẽt facere per violentiam, & inſolentiam; quæ Samuel enumerauit diligentiſſimè, vt populum a petitione regis deterreret. Hæc eſt explicatio ſanctorum Patrum, Hieronymi, & Cypriani.

Ad argu. ꝙ principes bona ciuium in propria cõmoda conuertere valeant.

Ad 1.

¶ Ad ſecundum teſtimonium dicendum eſt, ꝙ in eo teſtimonio potius condemnatur ratio dominandi & imperandi gentilium, quàm approbetur; a qua voluit Chriſtus ſuos maximè abhorrere.

Ad 2.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ reges non eo ſenſu vocantur domini, vt ſubditi ſint ſerui; Reges. n. non imperant ſeruis, ſed liberis; ſed vocantur domini, quia imperant dominatione politica, & ciuili, non deſpotica, qua dominamur ſeruis.

Ad 3.

¶ Ad vltimum dicendum, ꝙ quamuis principes haberent plenum dominium in eos quos bello ceperunt, non eſt cõſequens ꝙ habeant plenum dominium in populos, quos bello non ſubegerunt, ex quorum potius conſenſu & electione reges imperant, & principatum tenent.

Ad vltim.

¶ Ad confirmationem, & ad autoritatem Ariſtotelis dicendum, ꝙ loquitur de hominibus barbaris, qui more ferarum oberrant, & nulla fœdera ſeruant, ſed rapiunt aliena: & huiuſmodi quidem principes poſſunt vi armata in ordinem redigere, & in ſeruitutem cogere. Sed hæc ſolutio in magnam nos induceret quæſtionem; vtrum reges noſtri poſſint bona Indorum in proprios vſus conuertere pro ſua voluntate. Ratio quærendi eſt duplex; tum, quia ſunt bello capti; tum, quia ſunt barbari, & indomiti: ſed de hac quæſtione alio in loco commodius inueſtigabitur.

Ad confir.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRobatio concluſionis eſt huiuſmodi. Lex præcipuè reſpicit bonum commune, vt dictum eſt, & ad illud tanquam ad finem ordinatur: ſed ordinare aliquid in commune bonum, ſpectat ad totam multitudinem, vel ad eum qui totius multitudinis curam gerit: ergo condere legem pertinet ad multitudinem, vel ad eum qui multitudinis curam gerit.

¶ Nihilominus contra prædictam concluſionem opponimus. Principiò, Chriſtus Dominus, & Summus Pontifex, eius vicarius omni dubio procul habẽt autoritatem condendi leges; at non ſunt reſpublicæ, neque habent vicem reipublicæ; Chriſtus enim a Deo habet autoritatem condendi leges, & Summus Pontifex a Chriſto Domino: ergo ſententia D. Tho falſum dicit.

Argum. 1.

¶ Deinde, patresfamiliàs habent autoritatem condendi leges, quibus, qui ſunt ex familia, parere tenentur. Inſuper, magnates regni habent autoritatem leges inſtituendi, atque adeo ſenatus ciuitatum condunt leges: ſed & Abbatiſſæ in ſuis monaſterijs præcepta inſtituere poſſunt: & vota præcedentium in populis obligant ſucceſſores; vt votum de ſeruando aliquo die feſto, quod populus Deo nuncupauit, haud dubiè obligat ſucceſſores. Porrò vniuerſæ perſonæ prædictæ nec ſunt reſpublicæ, neq; habent autoritatem reipublicæ.

Secũdum.

¶ Tertiò, par in parem non habet autoritatem, vt eſt in prouerbio: ſed reſpublica non eſt ſuperior ſeipſa: ergo non poteſt leges ſibi inſtituere.

Tertium.

¶ Poſtremò, ſi ex conſenſu multitudinis dependet legis obligatio, conſequens eſt, quòd ſi reſpublica legem non acceptaret, vim obligandi non haberet: hoc autem aſſerere, eſt inuertere vniuerſam rempublicam, & perturbare, & introducere popularem & vulgi gubernationem.

Quartum.

¶ Ad

¶Ad huius rei expoſitionem, & argumentorum confutationem ſciendum eſt, quòd condere leges contingit dupliciter: Vno modo, pro eo quod eſt ordinare, & dictare ſubſtantiam legis: atqui hoc modo ad viros prudentes ſpectat, quorum conſilio & opera principes vtuntur ad deliberandum, an lex ſit inſtituenda, & quomodo, & quo ordine promulganda. Altero modo ſumitur pro eo qđ eſt publicè proponere leges obſeruãdas, & eas edicere: & hoc eſt officium publicæ poteſtatis. Illud etiam eſt animaduertendum, quòd dirigere, & ordinare in commune bonum, poteſt fieri bifariam. Tum ex intentione operantis, conſulendo, admonendo; & hoc pacto dirigere in cõmune bonum cuique priuatæ perſonæ conuenire poteſt: nam cuiq; eſt inſitus naturalis amor patriæ, vt dicit Cicero libro primo de legibus, vt plus velit commune bonum, quàm proprium. Alio modo contingit dirigere in commune bonum efficaciter, ſic vt poſſit efficaciter ordinare omnia media quæ ad cuſtodiam communis boni ſunt neceſſaria: & hoc pacto ordinare in bonum commune, duntaxat eſt officium publicæ autoritatis. Vltimò adu ertendum eſt, ꝙ habere curam reipublicæ duobus modis euenire poteſt: Primo, quando quis commiſſam & iniunctam ab ipſa republica habet; ſicuti reſpublicę gubernationis cauſa ſe regibus tradiderunt: Alio modo euenit ꝙ habeat curam reipublicæ ab altiori poteſtate commiſſam, ſicuti Chriſtus Dominus, inquantum homo, habet a Deo autoritatem in omnem Eccleſiam, vt paret ex Pſalm. 2. Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion, &c. Chriſtus vero hac autoritate fungens inſtituit Petrum, & Romanum Pontificem in Vicarium; non quòd ſit Vicarius reipublicæ, aut Eccleſiæ, ſed Vicarius Chriſti & Dei. Quando ergo dicit D. Th. ꝙ condere leges pertinet ad eum qui habet curam reipublicæ, intelligendus eſt, altero iſtorum modorum. Et ſic confutatur primum argumentum.

Condere leges bifariam contingit.

Cõcluſio.

ARTIC. QVARTVS.

¶Vtrùm promulgatio ſit de ratione legis?

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmans, quæ probatur in primis.

¶Ad ſecundum argumentum de præceptis parentum dicendum eſt primo, quòd præcepta parentum eo modo obligant, ſicuti leges: nam ſicut præcipitur obedire præpoſitis, ſic iubetur obedire parentibus, vt patet ex illo; Filij obedite parentibus veſtris. ad Epheſ. ca. 6 & ad Coloſſ. 3. Si igitur culpa eſt non obedire præpoſitis, & culpa erit non obedire parentibus. Vnde inter ſcelera in quæ Deus permiſit gentes incidere, numeratur parentibus non obedire. Sed obſeruandum eſt, ꝙ non ſemper ſunt inobedientes filij ſi non faciant parentum voluntatem, ſicut religioſi non ſunt inobedientes continuò atque non faciunt prælati voluntatem; ſed duntaxat quando non obſeruant prælati præceptum. Ex hoc ſequitur, ꝙ vt filij dicantur inobedientes, oportet ꝙ parentes iniungant per modũ præcepti, exigendo debitum obedientiæ paternæ. Vltimò dicendum eſt, ꝙ præcepta parentum non ſunt verè leges: tum ex eo, quia non diriguntur in commune bonum, ſed in bonum familiæ particulare: tum verò & potiſſimè, quoniam parentes non habent vim coactiuam, & coercitiuam: licèt enim parentes poſſint infligere leues pœnas, non tamen poſſunt ſeuerè & grauiter animaduertere in familiam. Ex his itel ligitur facile, quomodo obligent præc pta virorum vxores proprias. Et idem iudicium eſt de præceptis Magnatũ in ſuis oppidis, & de ſtatutis Senatorum in ciuitate, & de mandatis Abbatiſſarum in ſuis monaſterijs. Dicendum namque eſt, ꝙ omnia hæc præcepta obligant coram Deo, at leges non ſunt, propter rationes commemoratas. Vtrùm verò Abbatiſſę habeant iuriſdictionem & officium ſpirituale, cuius ratione & poteſtate poſſint ponere præcepta more prælatorum in religionibus, alia quæſtio eſt, quam explicant Doctores in quarto in materia de clauibus: & Pater Soto in diſtinctione 20 quæſtione prima, articulo quarto. Ad illud verò quod inquiritur, vtrùm quando populus facit votum ſeruandi feſtum, obligatio tranſeat ad poſteros; reſpondent Theologi ſumma conſenſione negantes: tum, quoniam obligatio voti eſt onus perſonale, ſicuti obligatio perſoluendi officium bonorum, & ſuſcipiendi ſacramenta: & ideo non tranſit in tertiam perſonam: Tum deinde, quoniam votum eſt actus voluntatis, quo homo ſe, & omnia ſua in Deum refert: & ſicuti matrimonium ſine conſenſu propriæ voluntatis inſtituti non poteſt, ſic nec votum nuncupati valet: & ideo quando pater voto promiſit ſe præſentaturum filium in templo, ex vinculo voti tenetur illud adimplere filius tantummodo ex obedientia paterna; itaque illa obligatio non tranſit in poſteros ratione voti, poteſt tamen tranſire ratione ſtatuti, vel conſuetudinis: de quo diligentius in materia de voto edifſerendum eſt. Sed iam operæpretium eſt diſſoluere alia duo argumenta inducta ad probandum, quòd Reſpublica non poſſit leges ſtatuere.

Soluuntur argumẽta. Ad ſecundum.

Rom. 1.

Vt filij inobediẽtes dicãtur qd requiratur.

Vxores qualiter obedire teneantur viris.

Obligatio voti in tertiam perſonam non tranſit.

Nam dicitur in decret. diſtinctione. 4. quòd leges inſtituuntur cum promulgantur. Deinde, lex eſt regula humanarum operationum: ſed regula, niſi applicetur ad menſurandum, vana eſt & inutilis: applicatur autem per promulgationem, Nam dicitur in decret. diſtinctione. 4. quòd leges inſtituuntur cum promulgantur. Deinde, lex eſt regula humanarum operationum: ſed regula, niſi applicetur ad menſurandum, vana eſt & inutilis: applicatur autem per promulgationem,

¶Ad primum dicendum, quòd poteſtas gubernatiua, & legiſlatiua a Domino Deo eſt, ſecundum illud; Non eſt poteſtas niſi a Deo: &, Per me Reges regnant, &c. Atqui hac autoritate Reſpub. poteſt leges inſtituere, quæ omnem multitudinem obligent: hæc enim autoritas ſuperior eſt, & planè diuina.

Ad alia duo argumenta.

Ad primũ. Rom. 13. Prouer. 8.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd lex diuina non requirit conſenſum multitudinis, & populorum vt obliget: nam lex diuina obligat vniuerſos homines, etiam inuitos. Deinde dicendum eſt, quòd lex Eccleſiaſtica non requirit conſenſum Reipublicæ vt habeat vim obligandi: nam poteſtas Eccleſiaſtica non eſt a Republica, nec pendet ex ea. Certè ſi multitudo populi Chriſtiani poſſet acceptare, & nõ acceptare leges Eccleſiaſticas, ſuperior eſſet Summo Pontifice. Ex quo intelligitur, in quanto errore verſantur qui affirmant leges Pontificias non obligare donec a populo acceptentur. Illud etiam dicendum eſt pro argumenti confutatione, quòd quando Reſpublica tranſtulit omnem ſuam poteſtatem in Principem, tum ad leges condendas, tum ad omnem rationem gubernandi; ſi multitudo non acceptet leges ab eo inſtitutas, irrogatur illi grauis iniuria: nam princeps habet autoritatem ſupra Rempublicam coercitiuam, & punitiuam, & ideo poteſt obligare populum, etiam inuitum. Verum tamen eſt, quòd ſi in principio, ſiue iure, ſiue iniuria, lex non eſt acceptata, deinceps vim legis non habet: ſcribit enim Auguſtinus; Leges inſtituuntur, cum promulgantur; firmantur, cum moribus vtentium comprobantur: vnde firmæ non ſunt, niſi more confirmentur. Aliam huius rei rationem adhibet Gratianus in eodem loco. Nam ſi conſuetudo habet tantam vim vt antiquam legem abrogare valeat, multò magis poterit in principio obſtare ne vim habeat obligandi, ſed eſt neceſſarium vt obſiſtatur ab omnibus, vel a pluribus, & non ſatis eſt quòd a paucioribus. Vltimò dicendum eſt, quòd ſi legiſlatores diſſimulant videntes legis præuaricationem, & inobedientiam, iam non habet vim legis. Huius generis eſt lex pronunciata in Concilio Lateranenſi, Seſſione nona, decret 9. quòd clerici non perſoluentes diuinum officium, teneantur pro rata fructus iam perceptos reſtituere: hæc lex non fuit in Eccleſia acceptata, neque in conſuetudinem ducta; & ideo non habet vim obligandi; ſic docet Soto libro decimo de Iuſtitia, quæſtione quinta, articulo ſexto. Tenentur tamen reſtituere de fructibus iam perceptis ad arbitrium viri prudentis & ſapientis.

Ad ſecundum.

Aug. & habetur cap. in iſtis, d. 4.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CONcluſio huius articuli non habet paruam dubitationem. Nam certè videtur quòd lex non requirat promulgationem vt habeat vim obligandi: idque oſtenditur de lege diuina, & deinceps de lege humana. In primis, lex diuina, quæ præcipit baptiſmi neceſſitatem, obligat omnes homines, cum tamen non omnibus ſit promulgata: ſunt enim multi infideles, qui nihil prorſus audierunt

Arg. cõtra concluſionem.

Primò arguit de lege diuina.

audierunt de Euangelio, qui lege baptiſmi tenẽtur; excuſantur tamen ex ignorantia inuincibili.

¶Deinde, lex quæ vetat ne repudium fiat vxoris legitimæ, obligat vniuerſos: vnde repudium ſi inter gentes fuit celebratum, pro inualido habetur. Cuius rei argumentum euidentiſſimũ eſt, quod ſi ad noſtrã religionem cõuertantur ad primam vxorem iam repudiatam redire coguntur.

¶ Præterea, lex de vnica vxore habenda obligat omnes homines, etiã eos quibus non eſt promulgata. Quod patet eodem prorſus argumento, quod ſuperius eſt commemoratum: nam ſi infideles qui nihil audierunt de Euangelio, conuertantur ad religionem noſtram, ad vnam & primam vxorem redire iubentur.

¶ Iam verò lex diuina reuocatoria habet vim obligandi prius quàm promulgaretur. Quod oſtendo eſſe verum argumento deducto ex fide noſtra irrefragabili. Nam lex vetus, & omnia legalia mortua ſunt, & reuocata ſtatim poſt mortem Chriſti, & obligatio circunciſionis, & vniuerſæ legis Moſaicæ ceſſauit, antequam diſcipuli Chriſti Euangelium promulgauerint.

Hieron. & Auguſt. di ſcordia.

¶ Vt verò momentum & pondus huius argumenti elucidetur, ſciendum eſt, quòd inter Diuum Hieronymum, & Auguſtinum ingens olim concertatio fuit de ceſſatione legalium, vt teſtantur Epiſtolæ aliquot vtrò citròque miſſæ. Diuus Auguſtinus diſtinxit triplicem temporis differentiam, vt legalia ante Euangeliũ fuerint viua, mox a morte Chriſti mortua quidem, ſed non mortifera. Demum Euangelio diuulgato, eadem omnibus fuerint mortifera, tam Iudæis, quàm gentibus. Diuus Hieronymus duplicem tantùm faciens temporis differentiam, alteram, ante mortem Chriſti; alteram, poſt mortem Chriſti, prorſus contendit a morte Chriſti, per quam facta eſt legis impletio, legis ceremonias non ſolum mortuas, ſed & mortiferas, fuiſſe. Ex quibus facile intelligitur, quòd licèt prædicti patres & proceres Eccleſiæ in aliquo differant, in hoc tamen rectiſſimè conſentiunt, quòd ſtatim poſt mortem Chriſti lex verus & mortua fuerit, & reuocata. Et hæc eſt veritas fidei diuinæ, & irrefragabilis, de qua ediſſereturcopioſius in ſequentibus, cum de ceſſatione legalium actum fuerit.

Lex vetus poſt mortẽ Chriſti abolitia.

¶ Ex hac veritate ſic eruitur argumentum. Lex diuina reuocatoria habuit vim obligãdi ſtatim a morte Chriſti, priuſquam Euangelium promulgaretur: ergo lex vt habeat effectum ſuum & vim obligandi, non requirit promulgationem.

Secũdum argu. de lege humana.

¶ Hoc idem oſtenditur eſſe verum de lege humana. Nam ſi Romæ reuocaretur iſta lex, quæ vetat ne quis percutiat clericum ſub ſententia excommunicationis, & in populis reipublicæ Chriſtianæ non promulgaretur; percutiens clericum non eſſet excommunicatus, quod ſi celebraret, non efficeretur irregularis, quamuis ipſe ex ignorantia exiſtimaret ſe eſſe excommunicatum. Hęc argumẽta probant, promulgationem non eſſe neceſſariam vt lex habeat uim obligandi.

Alia argumenta ꝙ lex ſingulis ꝓmulgari debeat.

¶ Sed alia argumenta non omnino inualida, probare videntur, nõ ſatis eſſe quòd lex publicè proponatur, ſed eſſe neceſſarium quòd ſingulis promulgetur, & nõ fiat. Nã lex eſt regula quędam, regula verò ſi ignota ſit, vana eſt, & inutilis: ergo vt ſit regula vniuerſalis, oportet vt omnibus nota ſit.

Secũdum.

¶ Deinde, exemplum legum humanarum ex lege naturali ſumendũ eſſe videtur, quæ eſt lex veriſſima & præcipua: ſed lex naturalis omnibus & ſingulis innoteſcit per lumen rationis naturalis (de quo quidam interpretantur illud; Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. & illud; Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine) vnde videtur, quòd vt leges humanæ habeãt vim obligandi, oportet omnino quòd omnibus & ſingulis innoteſcant.

Ioan. 1. Pſal. 4.

Alia obiectio cõtra concluſionem.

¶ Præter hæc argumenta quæ fiunt contra concluſionẽ D. Tho. eſt alia obiectio. Nam non videtur planè explicare D. Th. num promulgatio ſit de ratione legis: nam licèt percontatus fuerit in articulo hoc ipſum, reſpondendo tamen ſolum dicit, ꝙ lex ſine promulgatione nõ habet vim obligandi. Et ſuadetur ꝙ promulgatio non ſit de ratione legis. Nam promulgatio legis tantum eſt applicatio regulæ ad menſurandum, vt docet D. Tho. in ar. ſed applicatio

& communem notitiam: ergo vt lex obliget, requiritur promulgatio. Et ſic ex doctrina huius articuli & præcedentium colligitur legis definitio, quę ſic habet. Lex eſt quędam rationis ordinatio ad bonum commune, ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata.

Vtrũ promulgatio ſit de rõne legis.

regulæ non eſt de ratione regulę, ſed eſt tantum conditio requiſita ad mẽſurandũm. Certè promulgatio nihil aliud videtur eſſe quã notitia legis, ſed quòd lex innoteſcat, non eſt de ratione legis: ergo promulgatio non eſt de ratione legis. Ad huis rei expoſitionem ſequentes concluſiones ſunt obſeruandæ.

1. Conclu. Si lex non ſufficiẽter ꝓmulgat, non habet rõnẽ legis Pſal. 4. Exod. 20. Acto. 2.

¶ Prima concl. Niſi lex ſit ſufficienter promulgata, non habet vim legis. Hæc concluſio patet in primis in lege naturali, quę omnibus hominibus eſt ſufficienter promulgata per lumen rationis naturalis, de quo ſcriptũ eſt; Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. Secundò hoc manifeſtatur ex lege diuina veteri. Nam poſt illa generalia decem verba, quæ ſunt mãdata decalogi, ſubdit ſcriptura: Populus videbat voces & flammas, montẽq; fumãtẽ; ad inſinuandam legis manifeſtationem. Itẽ probatur ex lege noua: nam qñ lex Euangelica cępit promulgari; Factus eſt repentè de cœlo ſonus, & rurſus; Conuenit multitudo, & mente confuſa eſt, & erant ibi de omni natione gentium; vt inſinuaret maximam manifeſtationẽ, quæ in huius legis promulgatione inuenta eſt. Eadẽ veritas declaratur exẽplo autoris naturæ, qui fecit luminaria in firmamento cęli, non ſolum hominibus, ſed brutis, in ſigna & tẽpora, & ideò adeò manifeſta illa omnibus propoſuit. Hoc idem docet Iuſtinianus dicens; Leges ſacratiſſimę quę cõſtringũt hominũ vitas, intelligi ab hominibus debent: & ratio eſt euidens, quia cũ lex ſit regula, & habeat vim directiuam, ſi in ſecreto poneretur, eſſet laqueus impoſitus hominibus, & non regula ad operandum. Deinde, lex (vt antea dictum eſt) eſt quoddam præceptum. Præceptum vero intelligi nequit, niſi is qui præcepit manifeſtet, & intimet: Dñs enim non præcipit ex eo ꝙ apud ſe ſe ſtatuit aliquid faciendum, vel non faciendum, ſed oportet ꝙ intimando, & iubendo præcipiat. Euidens ergo eſt eſſe neceſſariã promulgationẽ vt lex habeat uim obligandi. Sed quæ, & quanta ſit neceſſaria, explicare difficile eſt.

Inſtin. l. leges ſacratiſſimæ C. de legi. & conſt. & c. 1. de poſtul. præla. & cap. cognoſcẽtes de conſtit.

2. Conclu. Quæ pro mulgatio requiritur ad legem.

¶ Secunda concl. Vt lex habeat vim obligandi, non eſt ſufficiens promulgatio vt in curia, aut in ciuitate regia ꝓmulgetur. Hæc concluſio eſt de conſenſu omnium Theologorũ, & probatur ex authentico ꝙ incipit: Vt factę nouæ cõſtitutiones: vbi cauetur, ꝙ conſtitutiones noue factæ non valeant niſi poſt duos menſes clauſos a die quo ſunt pronũtiatę. Et ratio ſuffragatur. Nam lex ut eſt regula quædam vniuerſalis ad omnes pertinens: ita oportet quid generaliter proponatur, & non in aliquo certo loco: nam ſi in aliquo certo loco proponitur, non eſt credibile ꝙ poſſit ad notitiam eorum, qui in abditiſſimis regnis commorantur, peruenire.

De lege Põtificia. Sylue. verbo lex §. 6. Pan. c. nouerit de sẽtentia excom. Caie. Soto.

¶ Sed quæritur: Vtrum ſit idẽ iudiciũ de legibus a Romano Pontifice conſtitutis, erit ne ſatis ad legis Pontificię promulgatiobẽ vt Romæ publice proponatur? Syluеſter & Panormitanus tenent hoc ſufficere. Caiet. in hoc ar. tenet contrarium, cui ſubſcribit Soto lib. 1. de iuſtitia q. 2. arti 4. & mouentur iſta ratione. Nam Imperium Summi Põtificis tam late patet ſicut Imperiũ Regis, & multo amplius, & leges eius nõ ſunt minus vniuerſales, non eſt ergo cauſa quare leges Regis non ſatis ſit ut promulgentur in curia tantum, & leges Pontificię habeant uim obligandi, ſi in curia Romana proponantur.

3. Conclu.

¶ Tertia concluſio. Vt lex ſufficienter promulgata cenſeantur, non eſt neceſſe vt ad ſingulorum notitiam perueniat. Hæc concluſio definita eſt authentico ſupra commemorato, & in capit. 1. de poſtulat præl. vbi ſic habetur. Quando lex publice edicitur, non eſt neceſſarium ꝙ pet ſpeciale mandatũ ſingulorum inculcetur; & ratio eſt aperta. Nam ſi hæc promulgatio eſſet neceſſaria ut lex haberet uim obligandi, nulla lex obligaret; ſiquidem effici non poteſt, quòd in tot regnis, & prouinciis, & millibus hominum aliquis legem nõ ignoret. Idem cõprobatur ex

vſu reipub. Nuſquam enim conſuetum eſt in reipub. quòd ex ſingulis hominibus promulgetur. Sed vt hoc melius intelligatur, obſeruandũ eſt, ꝙ quando ſubditi ignorant inuincibiliter legem promulgatã, excuſantur a culpa trãſgreſſionis. Hoc verum eſt in vniuerſum; ſiue quantum ad tempus, ſiue quantum ad perſonas, ſiue quantum ad leges. Quantum ad tempus, ſiue præceſſerit promulgatio ante multos dies; ſiue ante mulos annos. Quantum ad perſonas, ſiue ſit ruſtica perſona, ſiue literata ſi ignorat inuincibiliter legem, ab eius tranſgreſſione excuſatur. Quantũ ad leges, ſiue ſit lex naturalis, ſiue diuina, ſiue humana. Sed eſt differentia, ꝙ lex diuina naturalis per quàm raro ignoratur inuincibiliter: lex verò humana frequentiſſimè. Hoc aũt intelligendum eſt cum duplici limitatione. Prior eſt, quantum ad forum animæ; ſecus eſt quantum ad forũ externum, & contentioſum ex iuris præſumptione. Poſterior limitatio eſt, vt hoc ſit intelligendum, quantum ad obligationem culpæ, non quantum ad alios effectus legis. Vnde ſi aliquis contraxiſſet matrimonium cum conſanguinea in gradu prohibito, ignorans inuincibiliter legem, immunis eſt a culpa: verum quantum ad alios effectus liber non eſt: etenim matrimonium illud eſt irritum, & inualidum, & ſeparandi ſunt.

Duplex limitatio.

¶Illud etiam obſeruandũ eſt, quòd ſubditi qui ignorant inuincibiliter legem, lege tenentur, & obligantur. Vnde ſequitur, non eſſe idem excuſari a legis impletione, & per legem non obligari. Nam ſi quis ignoret inuincibiliter res inuentas domino non eſſe reſtituendas, excuſatur a culpa per ignorantiam inuincibilem: cæterum lege naturali & diuina tenetur reſtituere. Idem eſt iudicium de lege baptiſmi. Certè hæc lex obligat omnes, quamuis qui nihil audierunt de Euangelio excuſentur ignorantia inuincibili. Ratio huius eſt: nam virtus obligandi ab ipſa lege dependet; non a notitia ſubditi: ergo ſi eſt ſufficienter propoſita, obligat omnes, licèt quidam ciuium ignorent; iuriſcõſulti aliqui non inducti oppoſitũ habent, vt Panormitanus, Ioannes Andreas, & Baldus: arbitrantur enim idẽ eſſe omnino excuſari a trangreſſionis culpa & per legem nõ obligari. Quibus videtur cõſentire Caietanus in hoc articulo ad ſecundum dicens, quod lex tantum obligat, quando peruenit ad notitiam eorum ad quos lex pertinet, vel per eos ſteterit quo minus perueniat; ſed certè noſtra ſententia eſt veriſſima, & irrefregabilis, quæ ſatis euidẽter ptobatur ex argumentis ſuperius adductis. Sed adhuc demõſtratur euidentius. Nam illi qui ignorant inuincibiliter legem poſt eius publicam promulgationem, excuſantur a legis trangreſſione: ergo lege tenentur, nemo enim excuſatur ab eo ad quod non tenetur. Deinde, ſi poſt legis ſufficientem promulgationem homo fide dignus efficiat alium certiorem, qui ignorat inuincibiliter, certè talis ſua aſſeueratione nullam legem imponit: tunc lege tenetur, poſtquam legem cognouit: ergo antea tenebatur. Sed dices, quem effectum habet hæc obligatio legis in illis, qui ignorant eam inuincibiliter, ſiquidem liberantur a culpa, & a pœna atque ſi legem non haberent? Reſpondetur, licèt hæc obligatio non inducat culpam, nec pœnã, inducit tamen multos alios effectus: nam ſi eſt lex irritans & reſcindens aliquos contractus, ſi poſt ſufficientem legis promulgationẽ aliquis ignorans legem inuincibiliter, celebret & inſtituat huiuſmodi contractus, excuſatur quidem a legis trangreſſione propter inculpabilem ignorantiam, ſed contractus nõ valuit; Sit in exemplum lex quæ verat matrimonia clandeſtina, & ea celebrata nulla eſſe decernit, ſi quis poſt legem iſtam ſatis promulgatam contrahit matrimonium clandeſtinũ, ignorãs inuincibiliter legem, excuſatur a culpa, ſed matrimonium non valuit. Idem iudicium eſt de donatione facta a nouitio in religione ante duos menſes profeſſionis, nã ſi quis exiſtimaret bona fide & ignorantia inculpabili donationem fuiſſe validam, non peccaret eam acceptãdo; cæterum donatio irrita fuit & inualida, quapropter cõtinuò atq; reſciuerit tenetur id quod donatum eſt domino vero reſtituere. Item ſint in exemplum leges quæ decernũt & taxant rerum venalium pretia, ſi quiſpiam ignorans leges inuincibiliter, vendat res auctiori & maiori pretio, liberatur a culpa propter ignorantiam inculpabilem, ſed tenetur reſtituere illud quod plus iuſto accepit. Huius generis ſunt leges quę reuocãt cõſuetudines, & leges antiquas, & priuilegia, ſi quis poſt ſufficientem promulgationem

Panormit. & Ioãnes Andrea ĩ ca. cognoſcentes, de conſtitut. Bald. in lege leges ſacratiſſimæ C. de legi. Caie.

Exempla notanda.

vtitur priuilegiis antiquis ex ignorantia inculpabili, non peccat, ſed effectus non ſubſequitur v.g. in Conc. Trid. reuocatũ eſt priuilegiũ & conſuetudo vt clericus alteri poſſit confiteri ſacerdoti, tametſi non eſſet expoſitus: certè ſi quis clericus ignorans inuincibiliter huius legis promulgationem & reuocationem, audit confeſſiones alterius, a culpa quidem excuſatur, ſed cõfeſſio inualida eſt, & ideo iteranda. Ex his duo patent; Vnum eſt, non eſſe idẽ excuſari a legis tranſgreſſione, & per legem non obligari. Alterũ eſt, quod vt lex habeat vim obligandi nõ eſt neceſſe quod veniat in notitiam omnium & ſingulorum.

Cõc. Trid.

¶ Quarta concl. Sufficiẽs promulgatio vt ſubditi peccẽt eſt, ꝙ veniat in eorum notitiam, vel per eos ſteterit quò minus deueniat, & ita eſt intelligendus Caiet. hic. Nam ſi non eſt notitia legis ad hunc modum explicata, non eſt voluntaria tranſgreſſio legis: ignorantia enim cauſat inuoluntarium, ergo non eſt peccatum. Peccatum enim adeò eſt voluntarium, quod ſi non eſt voluntarium, peccatum non eſt.

4. Conclu. Caieta.

¶ Quinta concluſio. Leges tunc & non ante ſunt ſufficienter promulgatæ, quando ſic propoſitæ ſunt, vt moraliter loquendo in omnium notitiam deuenire valeãt. Quod tunc ſint ſufficienter promulgatę, patet ſine probatione; ꝙ verò non antea, patet. Nam abſurdum videtur vt lex aliqua cenſeatur pro ſufficienter promulgata, quando eius notitia haberi non poteſt moraliter. Secundò; quando lex eſt ſatis promulgata, ſi quis alleget in ſuum patrocinũ ſe neſcire legem, ius non admittit eius excuſationem: nam non præſumit legem ab aliquo ignorari. Ergo ẽm ius, hæc eſt ſufficiens promulgatio, quãdo ſic proponitur, vt moraliter loquẽdo ad notitiam peruenire valeat; alioqui non præſumeret ius a nemine poſſet ignorari.

5. Conclu. Quãdo leges ſint ſufficiẽter promulgatæ.

¶ Quòd ſi quis dicat; Quid oportet fieri vt moraliter loquẽdo ad notitiã omniũ peruenire valeat? Reſpõdetur, ꝙ de hoc vna certa regula conſtitui non poteſt, ſed pro ratione legis, & pro amplitudine regnorum, & pronunciarũ debet proponi ad arbitrium viri prudentis. In lege ciuili videtur eſſe neceſſarium quod proponatur inſignioribus regni locis, & iuxta hanc formam præcipitur in illo authentico ſupradicto, quod lex Imperatoria proponatur in omnibus prouinciis, & quòd poſt iſtam promulgationem non valeat vſque ad duos menſes elapſos, vt in hoc temporis ſpatio ad notitiam omnium peruenire valeat. In lege verò Pontificia neceſſarium videtur quòd ꝓponatur per vniuerſas diœceſes; & ſi lex fuerit multum neceſſaria, & irritans contractus qui in republica ſolent celebrari, maior adhibenda eſt diligentia. Quod conſultiſſimè fecerũt Patres in Cõc. Trid. in lege irritãte matrimonia clandeſtina: præceptũ nãque eſt, quod hæc non ſolum per diœceſes vniuerſas, ſed etiam per parochias vniuerſas proponeretur, & quod non valeret niſi poſt triginta dies a promulgatione.

Quid oporteat fieri aut lex ad omnium notitiam perueniat.

Cõc. Trid. Seſſ. 24. c. 1. de refor.

¶ Ex his ſequuntur quędam documenta maximè obſeruanda. Primò ſequitur, promulgationem legis ſufficientẽ non fieri in inſtanti, aut in paruo tempore, ſed in temporis ſpatio quo poſſit ad notitiam omnium deuenire. Secũdò ſequitur, poſſe accidere ꝙ lex ſit ſufficienter promulgata reſpectu quorundam, & reſpectu aliorum non ſit ſatis propoſita. Tertiò ſequitur, poſſe accidere ꝙ lex ſit ſufficiẽter promulgata, & ꝙ aliquis ignoret eam; vel quia non adhibuit diligentiam, vel ex ignorantia inculpabili. Sequitur vltimò, quòd licèt ego ſciam euidenter ſanctiones Regias eſſe Matriti promulgatas, non teneor donec fiet promulgatio per ciuitates, & oppida, ſicut habet conſuetudo. Et idem iudicium eſt de lege quæ reuocat priuilegia. Nam ſi ego ſcio Matriti eſſe legem promulgatam, vel Bullã quę reuocat priuilegium de ouis comedendis, & de confeſſore eligendo, ſi ego Salmanticæ habito, poſſum vti antiquis priuilegiis, donec ſit promulgata mihi ꝑ ciuitates, aut oppida, etiam parua, ſicut habet conſuetudo. Ex his patet, quomodo vt lex habeat vim obligaudi, requiratur promulgatio, & quę, & quanta neceſſaria.

Documenta notãda.

¶ Ad argumenta in contrarium, ad primum dicendum quod lex diuina, tum de baptiſmo, tum de repudio non faciendo, tum etiam de vnica vxore, obligat omnes: nã de ſe ſatis eſt promulgata. Cum hoc tamen recte conuingitur, quod aliqui, qui nihil audierunt de Euangelio, excuſentur ab eo ignorantia inuincibili, ſicut

Solutio ar. Ad primũ.

ſupra

Obſeruanda ſolutio.

ſupradictum eſt. Secundo dico, & eſt notanda ſolutio, ꝙ aliud eſt iudicium de lege reuocatoria, & aliud de lege præceptoria. Exiſtimo enim ꝙ ad legem reuocatoriã non requiritur promulgatio: imo credo ꝙ poteſt fieri per ſolum actum animi interiorem. Nam ſi pontifex dicat apud ſe; nolo amplius meos ſubditos lege humana obligare; certè deinceps nõ peccarent, neque agerent cõtra legem; verum eſt tamen, ꝙ ex conſcientia erronea exiſtimarent ſe contra legẽ operari.

QVÆSTIO XCI.

De diuerſitate legum; in ſex articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm ſit aliqua lex æterna?*

¶ Concluſio eſt aiens.

Vtrũ poſt mortem Chriſti ſtatim fuerit lex vetus mortua.

¶ Ad illud verò quod in eodem argumento quærebatur; vtrũ lex vetus fuerit mortua; & reuocata ſtatim poſt mortem Chriſti, antequam lex Euangelica promulgaretur; Reſpondetur, ꝙ inducit nos in magnam concertationem de ceſſatione legalium, quę vſque ad quęſtionem 103. definiri non poteſt: nunc quod attinet ad noſtrum inſtitutum, hic nodus diſſoluẽdus eſt. Nam ſi lex verus ſtatim poſt mortẽ Chriſti reuocata fuit, priùs quam lex Euangelica obligaret, & eſſet ſufficienter promulgata, conſequens eſt ꝙ in illo tempore mundus relictus ſit ſine lege aliqua diuina; vel ꝙ promulgatio non ſit de ratione legis. Hoc argumentum variè diſſoluunt Doctores. Certè videtur eſſe abſurdum concedere quòd orbis ſine lege diuina relictus ſit: nam & ſi lex vetus mortua erat, iam præceſſerat nouæ inſtitutio, quam Chriſtus prædicauerat, dum viuebat. Non autem videtur abſurdum cõcedere, ꝙ orbis ex magna parte ad legem diuinam non obligaretur propter ignorantiam inuincibilem. Soto li. 2. de iuſti. q. 9. arti. 4. vt hoc inconueniens euaderet, in aliud maius incidit, dicit enim legem veterem non fuiſſe mortuam, neque extinctam vſque ad Domini reſurrectionem; ſed hoc maius inconueniens eſt, quàm admittere ꝙ orbis in paruo temporis ſpatio ſine lege diuina relinqueretur. Secundò dico, quòd orbis neque paruo quidem tempore ſine lege diuina eſt relictus: nam ſtatim poſt mortem Chriſti Apoſtoli tenebantur ſtrictiſſimè ad legem Euangelicã; qui protinus eam ſuſceperunt vt populis diuulgarent, iuxta illud; Suſcipiant montes pacem populi, & colles iuſtitiam: ſicuti Senatores in comitiis generalibus primitus leges ſuſcipiunt. Tertiò dico, ꝙ gentes non tenebantur ad legem Euangelicam vſque ad ſolemnem promulgationem. Nam vſque ad diem Aſcenſionis non fuit reuocatũ illud præceptum; In viam gentium ne abieritis; reuocatum autem fuit cùm dictum eſt diſcipulis; Prædicate Euãgelium omni creaturæ: & in gentibus nulla fuit lex abolita in paſſione Chriſti: nam præcepta moralia & ſuperna turalia immota perſtiterunt. Vltimò, vt hic ſcrupulus penitus depellatur, dicẽdum eſt ſine dubio quòd lex verus fuit mortua in paſſione Chriſti, etiam ſi nulla præceſſiſſet promulgatio, nam eſt lex reuocatoria, & lex reuocatoria promulgationem non requirit, vt ſupra dictum eſt. Item eſt ratio euidens: nam lex vetus ex primæua ſua inſtitutione fuit tẽporaria, & conditionata, ſic enim dicit Paulus. Lex propter tranſgreſſionem poſita eſt, donec veniret ſemen cui repromiſſum eſt; ergo ſtante redemptione cõtinuò euanuit, & emortua eſt, ſicuti ſi eſſet lex regni propoſita vſq; ad præfinitum tempus, elapſo illo tempore ceſſat abſque alia promulgatione. Sed de hoc diligentius, cum de ceſſatione legalium diſputatum fuerit.

Soto.

Gal. 3.

¶ Ad aliud argumentum de lege humana reſpondetur, ꝙ illa lex eſt reuocatoria; & lex reuocatoria non requirit promulgationem; ſecus eſt de præceptoria. Ratio diſcriminis eſt; nam lex præceptoria inducit obligationem, & eſt regula ad menſurandos actus humanos. Reuocatoria autem tantum abrogat. Certum autem eſt quod legislator ſua voluntate, aut ſuo dicto poteſt legem tollere, ſecus eſt de lege reuocatoria, quæ irritat contractus, & inhabiles reddit perſonas: nam iſta lex promulgationem etiam requirit.

¶ Ad alia argumenta, quibus probabatur eſſe neceſſariũ quòd lex omnibus & ſingulis promulgaretur, ad primum reſpondetur, quòd lex, vt eſt quædam regula moralis, ita oportet quòd proponat moraliter, ſic vt moraliter in notitiam omnium deuenire valeat, nõ autẽ eſt neceſſe ꝙ in ſingulorum notitiam deueniat.

Ad alia ar.

Ad primũ.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt. Datur lex aliqua naturalis, quæ nihil aliud eſt quam participatio legis æternæ in rationali creatura.

¶ Ad ſecundum reſpondetur eſſe diſcrimen inter legẽ naturalem, & humanam, nam lex naturalis continet prima principia rerum agendarum, vniuerſaliſſima, ſine quorum notione nemo hominũ valet aliquid ſtudiosè operari, & ideò eſt nota omnibus & perſpicua.

Ad ſcđm.

SVMMA TEXTVS.

¶ *Vtrùm ſit aliqua lex humana?*

¶ Concluſio eſt affirmans.

¶ Ad vltimum, in quo quærebatur, vtrum promulgatio ſit de ratione legis, reſpondetur, quòd D. Tho. non planè declarauit, an ſit de ratione legis, vt argumenta probãt. Mihi tamen videtur, quòd ſit de ratione legis, & de ſubſtantia, nam ſi non eſt intimatio, certè præceptum non eſt, intimatio ergo eſt de ratione legis, & hæc intimatio non eſt applicatio; ſicut quando ignis applicatur ad comburendum; ſed eſt intimatio, applicatio legis, veluti præſeferẽs imperium legis. Præterea, hæc intimatio non eſt notitia legis, quæ non eſt de eſſentia legis, ſed eſt intimatio præcipientis & mandãtis. Ex his patet definitio vera & perfecta legis, Lex eſt ordinatio rationis, in commune bonum inſtituta, ab habente autoritatem promulgata. Hactenus de prima parte tractatus, ſequitur de legis diuiſione, & varietate.

Ad vltim.

Legis definitio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

HÆc concluſio in hunc modum probatur, quoniam Lex nihil aliud eſt quam dictamen practicæ rationis in Principe qui gubernat aliquam communitatem perfectam, mundus autem iſte diuina gubernatur prouidentia; vnde ratio gubernationis in Deo, ſicut in quoddã vniuerſalitatis principe, legis rationem habet. Quoniam verò diuina ratio nihil ex tempore concipit, ſed ab æterno omnium habet conceptum, lex illa æterna erit.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRopoſitæ concluſionis probatio ſic procedit; Cum lex ſit regula, vel mẽſura, duobus modis in aliquo eſſe poteſt. Vno modo tanquã in regulante, & menſurante. Alio modò, vt in regulato, & menſurato; regulatur enim vnũquodque ſecundũ rationẽ mẽſuræ quam participat. Cum igitur oĩa, quæ diuinę prouidẽtiæ ſubduntur, a lege æterna menſurẽtur, ac regulentur, oĩa illa participabũt aliqua ratione ipſam æternã legem, quatenus ſcilicet ex illius impreſſione habent inclinationes in proprios actus, & fines. Sed tamen quoniam inter cæteras, creatura rationalis excellentiori quodam modo talis impreſſionis participium habet, ſibi enim & aliis prouidet ad debitum actum & finẽ, ideo participatio æternæ legis in rationalibus creaturis lex naturalis appellatur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

ISta aſſertio ita probatur. Quoniam ſicut in ſpeculatrici intellectu ex cognitione primorum principiorum

medio diſcurſu cognoſcuntur, varię concluſiones, ita etiã ex præceptis naturalis legis, veluti ex quibuſdam communibus principiis, & indemonſtrabilibus, oportet rationem humanam procedere ad alia quædam peculiariter diſponẽda: quæ quidem particulares diſpoſitiones, ſecundùm humanam rationem adinuentæ, leges humanę dicuntur, obſeruatis aliis cõditionibus, quas ad legis rationem pertinere dictum eſt.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Quatuor rõnibus demonſtrat D. Thom. huius articuli cõcluſionem. Prior eſt; Prim.con. quoniã homo ordinatus eſt ad beatitudinem, ad quã, quoniam excedit proportionem facultatis humanæ, Secun. cõ. per legem ſupernaturalem & diuinã dirigi debet. Deinde, quia humanũ iudicium incertũ eſt, maximè quo ad cõtingentia & ſingularia: vt ergo in particulari homo agnoſcere poſſet quid ſibi agendum eſſet, quidq; vitandũ, oportuit eum per legem diuinam inſtrui, quæ non poteſt errorem admittere. Præterea, homo tam in motibus interioribus, quàm in exterioribus rectitudinem habere debet; & homo, cui competit legem humanam condere, non poteſt de moribus internis iudicium ferre: danda eſt ergo lex diuina quæ circa tales actus hominem ordinet, & recti Auguſt. ficet. Tandem id manifeſtum eſt, quoniam ex D. Auguſt. ſententia lex humana non poteſt omnia, quæ malè aguntur, prohibere, quin ſimul bona tollantur multa: neceſſaria ergo lex diuina fuit, quæ omnia peccata prohiberet, quando quidem commodè per ſolam legem humanam auferri non poterant. Has quatuor rationes deſignat Pſalm.18. Proph. dum ait; Lex Domini immaculata, id eſt, nullam peccati turpitudinem admittens; Conuertens animas; quoniam non ſolum actus exteriores dirigit; Teſtimonium Domini fidele; quoniam certiſſimum & infallibile; Sapientiam præſtans paruulis, quia ſcilicet hominem ad ſupernaturalem finem & diuinum ordinat.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Hebr.7. PRiorem concluſionem ita probat D. Tho. in argumento, ſed contra. Nam (vt dicitur ad Hebr. 7.) translato ſacerdotio neceſſum eſt vt legis translatio fiat. Sed eſt duplex ſacerdotium, vt ibidem dicit Paulus; ſcilicet Leuiticum, & ſacerdotium Chriſti: ergo etiam erit duplex lex. Gala. 3. Secunda autem concluſio probatur ex illo ad Galatas 3. vbi ſtatus veteris legis comparatur ſtatui pueruli ſub pædagogo; ſtatus verò legis nouæ, ſtatui viri perfecti. Et manifeſta fit concluſio ex tribus quæ ad legem pertinent, ſcilicet vt ordinetur ad commune bonum, vt dirigat actus humanos ſecundum ordinem iuſtitiæ, & vt inducat homines ad mandatorum obſeruantiam; quæ tria perfectius multò inueniuntur in lege noua, quàm in veteri. Hæc nãque ordinabat ad bonum commune ſenſibile, atque terre- Exo.3. num, & illud proponebatur ſtatim populo, vt patet Exod. 3. vbi inuitatur ad regnum Chananæorum. At lex noua ordinat ad bonũ intelligibile, & cęleſte: qua de cauſa Chriſtus Dñs eius autor a regno cœlorum incepit, vt patet Matth.24. Matth. 4. Deinde lex verus vt in plurimum actus externos ordinabat; at lex noua præcipuè actibus internis ordinandis incumbit. Tandem illa ad mandata obſeruanda timore pœnæ inducebat, at hæc amore procedit infuſo a Spiritu ſancto, qui datus eſt nobis. Quare optimè dixit Auguſtinus; Breuis eſt differentia legis & Euangelii, timor, & amor. Aug.cõtra Adaman.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrum neceſſarium fuerit eſſe legem diuinam,*

¶ Concluſio aiens eſt.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrum lex diuina ſit vna tantum?*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Lex diuina non eſt una, ſed diſtingnitur in nouam & ueterem.

¶ Secunda Concluſio. Hæ duæ leges non diſtinguuntur veluti duæ ſpecies eiuſdem generis, ſicuti homo, & bos diſcriminantur; ſed differunt ſicut perfectum & imperfectum in eodem genere.

ARTIC. SEXTVS.

¶ *Vtrum detur aliqua lex fomitis?*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Senſualitatis inclinatio, q̃ fomes dicitur, in aliis animalibus ſimpliciter habet rationem legis, eo pacto quo in talibus lex dici poteſt.

¶ Secunda Concluſio. Fomes in hominibus non habet rationem legis, ſed potiùs eſt deuiatio a rationis lege.

PRior cõcluſio ad hũc modũ probatur. In aliis animalibus inuenitur ſenſualitatis inclinatio directè: ergo ſimpliciter habet vim legis; quoniam omnis ordinatio, & inclinatio inuenta in his quæ legi ſubiiciuntur, lex participatione dicitur. Secũda verò concluſio probatur. Talis Prim.con. ſenſualitatis inclinatio conuenit homini ſecundum q̃ a diuina iuſtitia deſtituitur originali iuſtitiæ dono, & vigore rationis: ergo Secun. cõ. non competit ei ex ſua prima inſtitutione, in qua tanquam legem ſortitus eſt diuina ordinatione, vt ſecundum rationem operaretur: habet ergo vim legis talis impetus, prout eſt pœnalis ex diuina lege, conſequens hominem propria dignitate deſtitutum.

LATIOR EXPLICATIO QVAESTIONIS.

HÆc quæſtio breuis eſt, & facilis. Vt igitur ſententiam D. Tho. breuiter habeamus, notandũ, quòd quatuor in vniuerſum ſunt leges tantum. Lex æterna, naturalis, humana, & diuina. Lex æterna eſt ratio diuinæ prouidentię, qua cuncta gubernantur, & regũtur: quę qm̃ in Deo ab æterno eſt, lex æterna nominatur: quã Platonici, Numen, appellant, cuius arbitrio omnia reguntur. Secunda eſt Lex Naturalis, quæ eſt impreſſio legis æternæ, noſtris animis indita, & inſcripta. Et appellatur Lex Naturalis, tum, quoniã a natura indita eſt, tum verò, qm̃ in finẽ naturalẽ dirigit, quã Paul. appellat legẽ mentis; aliquando Paulus. internum hominem. Tertia eſt Lex Humana, quæ ex hac Humana. naturali, & indita per rationes & ſyllogiſmos collecta eſt. Et vocatur Humana, quia humano ingenio inuenta eſt. Rurſus appellatur Ciuilis; quoniam inſtituta & deſtinata eſt in bonum ciuium. Quarta eſt Lex Diuina, quæ eſt Diuina. ordinatio rationis, a Deo excogitata, quæ in finem ſupernaturalem hominem dirigit. Quæ diuiditur in legem Veterem, & Nouam. Sed notandum, quòd ſicut ex principiis ſuapte natura cognitis colligitur Lex Humana & Ciuilis per ratiocinationem & ſyllogiſmum; ita ex principiis reuelatis a Deo colligitur lex Eccleſiaſtica. Prædictis addidit D. Tho. legem fomitis, quę nihil aliud eſt quàm inclinatio potentiarum ſenſitiuarum in ſua obiecta: quę poteſt Lex fomitis quid. reduci ad legem naturalem, & eſt a Deo directè, & indirectè. Directè, ſi conſideretur quatenus eſt quędam inclinatio naturalis in propria obiecta; vniuerſa enim inclinatio naturalis a Deo eſt. Indirectè, quatenus a nteuertit rationem, & illi repugnat, hoc pacto a Deo eſt, tanquam a remouente prohibens, nam Deus propter culpam primi parentis abſtulit iuſtitiam originalem, qua ablata, potentiæ ſenſitiuæ inclinant contra rationem ſæpenumero. Hæc eſt ſufficiens diuiſio legum, ita quòd nec ſint plures, neque Obiectiones de lege æterna. pauciores.

¶ Sed videtur quòd in hac diuiſione triplex vitiũ commiatur;

mitatur; Primũ eſt, quia numerantur multæ leges, quæ leges non ſunt. Secundum eſt, ꝙ prætermittuntur multæ leges; quæ vere leges ſunt. Tertium eſt, quod numerantur plures quàm opus ſit.

Prim. arg. ¶ Quòd in hac diuiſione numerẽtur leges, quæ veræ leges nõ ſunt, probatur. Primo, lex æterna, non eſt vera lex: nam omnis lex aliquibus imponitur: ſed ab æterno nõ fuit aliquis cui lex imponeretur; ſolus enim Deus fuit ab æterno: ergo non eſt vera lex.

Secũdum. ¶ Secundò, promulgatio eſt de ratione legis, vt ſupra dictum eſt: ſed promulgatio non fuit ab æterno; non enim fuit cui promulgaretur: ergo non eſt lex æterna.

Tertium. ¶ Vltimò, ſi lex ab æterno fuit, ergo ab æterno Deus fuit legislator: rurſus ergo ab æterno fuit creatura cui legẽ imponeret Grauitate huius argumenti conuicti ſunt omnes Theologi, ꝙ Deus ab æterno non fuit Dñs, ſed ex tẽpore: nã ſi ab æterno fuit Dominus, ab ęterno fuit creatura cui dominaretur: ita aſſerit Auguſtin. & Origenes vt faceret Deum Dominum ab æterno, fecit creaturas æternas.

Aug. ſ. de Trin. c. 16. & 12. de ci. c. 15. Orig. l. 1. periar. ¶ Præterea, ꝙ nulla ſit lex naturalis, probatur. Nam id quod eſt per naturã, immobile eſt omino, & eãdem vim habet apud oẽs: ignis qm̃ ſuapte natura calidus eſt, vbiq; calidus eſt. Sed nulla lex eſt immobilis, neq; habet eãdem vim apud omnes: ergo nulla lex eſt naturalis. Probatur minor. Nam ſi aliqua lex eſt ſm̃ naturam, maximè, reddẽdũ eſt depoſitum: ſed hæc eſt variabilis. nam homini furioſo non eſt reddendus gladius, quem habeo in depoſito.

De lege naturali. Prim. arg. Secũdum. ¶ Secundò; lex diuina & ſupernaturalis eſt cõtra legẽ naturalem: ergo lex naturalis bona non eſt, quia contrariatur legi diuinę: rurſus ergo lex non eſt: nam quæ bona lex non eſt, lex non eſt. Probatur antecedens: nam lex diuina præcipit ꝙ diligat homo Deum pluſquam ſeipſum: lex verò naturalis inclinat magis in bonum proprium. Rurſus, lex diuina præcipit quòd vitam pro Chriſto ponamus: lex verò naturalis inclinat, vt quiſque vitam ſuam tueatur.

Tertium. ¶ Vltimò, lex diuina dictat vt innocens occidatur: lex naturalis vt innocens non occidatur.

De lege humana. Matth. 15. ¶ Præterea de lege humana probatur ꝙ non ſit lex. Nã ex illo? Sine cauſa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum: manifeſtè videtur colligi, populũ chriſtianum deobligatum eſſe ab omni lege, & ſtatuto quorumcunque hominum.

De lege diuina. ¶ De lege diuina probatur quòd non ſit neceſſaria. Nã in ſtatu legis naturæ poterat eſſe ſalus, vt patet; ergo nõ eſt neceſſaria lex diuina ſupernaturalis. Quòd in ſtatu legis naturæ poterat eſſe ſalus, affirmat D. Paulus cum ait; Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt.

Rom. 1. De lege fomitis. Prim. arg. Secũdum. ¶ De lege fomitis, ꝙ non ſit vera lex, euidentius demonſtratur. Nam lex inclinat ad ſtudioſam, & rectam operationem: lex fomitis inclinat ad peccandũ, & ideo a D. Paulo appellatur lex peccati, & in alio loco appellatur virtus peccati. Secundò, qui ſeruat legem & illi præſtat obedientiam, non peccat: ſed qui præſtat obedientiam legi fomitis peccat, ergo. Et omnibus his patet, quomodo in iſta diuiſione, & legum partitione numerantur multæ leges, quæ veræ leges non ſunt.

Probat ꝙ multæ leges præter mittãtur. Rom. 8. ¶ Habet etiam aliud vitium hæc diuiſio; ꝙ prætermittuntur multæ leges. Primò, in ea non fit mentio de lege ſpiritus, de qua fit ſermo a Paulo ad Ro. 8. Rurſus non fit mentio de lege permiſſiua, de qua iuris prudentes multa dicunt; atque adeò non fit ſermo de lege iniuſta, quę vera lex eſt, & verè obligat, quod ſic probatur. Nam iniuſta ſententia verè obligat in cõſcientia; ergo iniuſta lex verè obligat. Conſequentia inde probatur. Nam ſententia nil aliud eſt quàm lex quædã particularis. Probatur antecedẽs. nam ſententia qua condemnatur innocẽs, probatus nocẽs ſm̃ allegata & probata, coram Deo eſt iniuſta ſententia, nam

D. Thom. fundatur in falſa præſumptione, & allegatione, at innocẽs

D. Thom. tenetur illi obedire, vt demonſtrat D. Th. in 22. q. 64. art. 2. Deinde excommunicatio iniuſta obligat in cõſcientia, vt videtur docere D. Tho. in addit. q. 21. art. vlti. Et in hoc caſu vera eſt illa ſententia Gregorii. Sententia Paſtoris, ſiue iuſta, ſiue iniuſta, ſemper timenda eſt. Vltimò id probatur euidentius, nam ſi Epiſcopus per magnam iniuſtitiam priuet aliquem ſuo beneficio, & illud conferat alteri, collatio tenet, & valida eſt. Ex his argumentis conſtat, qũo in iſta diuiſione multæ leges prætermittantur.

Gęgor. ¶ Tertium vitium habet hæc diuiſio; Nam numerantur plures leges quàm opus ſit. Omnis enim lex, æterna eſt; ergo ſuperfluè aliæ leges numerantur. Probatur antecedẽs: nam D. Aug. definit peccatum ſic, quòd ſit dictum; vel factum, vel concupitum contra legem Dei æternam. Vniuerſum ergo peccatum quod ſit contra legem, eſt contra legem Dei æternam; & ſic omnis lex eſt æterna. Vltimò, lex diuina ſupernaturalis ſine dubio æterna eſt, nam lex diuina eſt iudicium, ſiue dictamen diuinum: Sed iudicium diuinũ non mutatur, nec eſt de nouo, quicquid enim Deus iudicat, ab æterno iudicauit. Ergo malè diuiditur contrà legem ęternam.

Probat ꝙ numerentur plures leges quam opus ſit. Augu. 22. cõtra Fauſtum c. 27. ¶ His argumentis non obſtantibus, veritas eſt, ꝙ tantũ ſunt quatuor leges; æterna, naturalis, humana, & diuina. Et ꝙ ita ſit, probatur. Primò, ex ſacra ſcriptura, nam de lege æterna, quę eſt diuina ſapientia, dicitur: Dominus poſſedit me ab initio viarum ſuarum, & antequam quicquã faceret, ab ęterno ordinata ſum: & paulò poſt. Quando ponebat legem aquis cum ipſo eram cuncta componens. De lege naturali dicitur, Gentes quę legem non habent, naturaliter quę legis ſunt faciunt. De lege humana habetur, Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, &, Qui vos audit, me audit. De lege diuina ſcribitur; Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in cordibus eorum ſcribam eam. Idem patet optima ratione, nam lex eſt forma & regula qua dirigitur homo ad ſtudioſas operationes. Vel ergo dirigitur in finẽ ſupernaturalẽ, & ſic erit lex diuina; vel dirigitur in finem naturalem; & hoc poteſt accidere dupliciter, vel per legem inditam, & animis noſtris inſcriptam, & ſic erit lex naturalis; vel per legem humano ingenio excogitatam, & ſic erit lex humana. Quoniam verò omnes iſtę leges a lege ęterna deriuãtur (ab illo namq; perpetuo lumine, omne lumen quod in nobis eſt deriuatũ eſſe cognoſcitur) ſic ponitur lex ęterna. Oprima ergo eſt diuiſio legis in quatuor differentias.

Leges tm̃ quatuor. Prouer. 8. Rom. 2. Rom. 13. Luc. 10. Hier. 31.

Ariſtot. 5. Eth. c. 7. ¶ Sed nota quòd Ariſtote. tantum diuidit ius, in naturale, & poſitiuum, & meritò. Nam Ariſtot. non cognouit legẽ ſupernaturalem, & finem ſupernaturalem. De lege verò ęterna non fecit mentionem; quia inſtituebat tantum diſputare de legibus, quibus homines gubernantur in republica.

Diuiſio iuris a iuriſperitis facta. ¶ Præterea nota, ꝙ iuris prudentes tãtum diuidunt ius, in naturale, & poſitiuũ, & poſitiuũ diuidũt, in ius gentiũ, & ciuile, itaq; tm̃ diſtingnũt tria iura; naturale, ius gentiũ & ciuile. Iuriſperiti enim tantum loquuntur, vt Ariſto. loquitur, nos verò, qui in hac diuiſione vniuerſitatem legum volumus comprehendere, meritò partiti ſumus leges in quatuor differentias. His ita conſtitutis ad argumenta in oppoſitum reſpondetur. Et in primis ad illa argumenta, quibus probabatur, magnum uitium in hac diuiſione eſſe commiſſum, eo quod numerentur leges, quę uerę leges non ſunt. Ad quod primo dico, legem ęternam, eſſe uerã legem, & primariam inter omnes. Et ad primum quod fiebat in contrariũ, reſpõdetur ꝙ lex imponitur illis qui exiſtunt in ſe, uel in eſſe cognito. Ea enim quę in ſeipſis non exiſtunt, apud Deum exiſtunt ſecundum eſſe cognitũ, ſecundũ illud; Qui uocat ea quę non ſunt, tãquam ea quæ ſunt. Conceptus igitur legis ęternus qui in Deo exiſtit, quatenus ordinatur ad gubernationem creaturarum cognitarum, habet rationem legis. Secundò dico, ꝙ omnes creaturę ſunt Deo preſentes in ęternitate, non tantum ſecundum eſſe cognitum, ſed etiam ſecundum ueras exiſtentias, & naturas reales. Hoc affirmat D. Thom. 1. p. q. 14. artic. 13. Quare non uidetur mirum quod Deus præcipiat aliquid in ęternitate. Tertiò dico, quod lex ęterna dicitur, quia eſt conceptus Dei ęternus; non quod ab ęterno præcipiat.

Soluuntur obiectiones de lege ęterna. Lex æternę vera lex eſt. Ad primũ. Rom. 4. D. Thom. Ad ſcđm. ¶ Ad ſm̃ reſpõdetur, ꝙ lex promulgatur tũ uerbo, tum ſcripto, & lex æterna utroq; modo habuit promulgationẽ ex parte Dei, nã uerbum diuinum ęternũ eſt, & liber uitę ęternus eſt; cęterum ex parte creaturę audientis & inſpiciẽtis non fuit promulgatio ab ęterno. Vel dicendum, lex ęterna cũ ſit tam perfecta, non eget promulgatione ſicut leges humanę, qa in ſe habet utm maximã, ſicut ſi tantę eſſet uirtutis lex Regis, ꝙ ſine promulgatione poſſet regere, nõ eſſet neceſſaria promulgatio. Vnde ad oſa hęc argumẽta rñdetur, & optimè, ꝙ tũ lex ęterna ſit ipſe Dei cõcept⁹, lex dr̃ analogicè de lege ęterna, & aliis, ſicut ens de Deo &

creaturis:vnde eminentiori modo conuenit illi ratio legis. Ad hoc autem quòd iſta ſit vera lex, non requiritur quòd acceptetur, ſed ſat eſt ſecum ferre imperium ab æterno. Vnde optimè dicit Soto q.2. primi de iuſtitia, quòd eſt lex ferens, non lata, non impreſſa, ſed imprimens.

Soto.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium dicendum mihi videtur, quòd poteſt concedi quòd eſt legislator ab æterno. Et dico non eſſe eandem rationem de domino & creatore: nam dominus dicit actualem gubernationem: creator dicit actionem tranſeuntem in exteriorem materiam,& ideo ſine creatura intelligi non poſſunt: legislatio verò dicit tantùm præceptum mentis diuinæ internum, & ideo ſine creatura exiſtente intelligi poteſt. Secundò dico, quod licèt lex æterna ſit, non eſt conſequens quòd legislator æternus ſit (nã licèt volitio creandi æterna ſit, creatio verò æterna non eſt) quoniam legislatio dicit quòd actu præcipiat, & promulget legem.

Obiectio. Solutio. ¶Contra concluſionem ais. Si eſt legislator ab æterno; ergo ſuperior? ergo habet inferiores; ergo Dominus. Reſpondetur primò, quòd non errat ſuperior formaliter. Secundò dico, quòd erat ſuperior, quia ſibi debebatur ſuperioritas ſuper omnes creaturas venturas: ſicut Adam quãdo ſolus erat, poterat dici ſuperior omnibus qui erant vẽturi, quia illud ſibi debebatur. Ratio horum eſt, quia hæc relatiua ſunt ſecundum dici:vnde non requiritur quòd extrema actualiter exiſtant, ſed quòd dicant ordinem ad ipſa; ſicut ego modò dico prior Antichriſto: licet ipſe nondum fuerit.

Ad argu. de lege naturali. Ad primũ. ¶Ad alia argumenta contra legem naturalem. Ad primum reſpondent quidam Theologi, quòd præcepta legis naturalis ſunt in triplici differentia. Quædam ſunt adeò immutabilia vt etiam autoritate diuina immutari nõ poſſint, vt præcepta Decalogi, non mentiendum, non furãdum, &c. Alia ſunt præcepta quæ licèt autoritate humana immutari nequeant, autoritate tamen diuina mutari poſſunt, vt præceptum de inſolubilitate matrimonii, & præceptum de vnica vxore habenda. Alia ſunt præcepta legis naturalis, quæ immutari valeut autoritate humana,vel per diſpenſationem,vel per ἐπιείκειαν,id eſt,iuſti & æqui interpretationem, & in hoc numero ponitur præceptũ de reddendo depoſito. Sed Ariſto.alio modo pergit ad ſoluendam dubitationem, dicens; quòd naturale ius in habente naturam penitus immutabilem, immutabile eſt, & ſemper habet eandem vim apud omnes: cæterum natura humana mutabilis eſt, & ideo quod eſt naturale homini muationem habet. Certè æquitas naturalis poſtulat vt reddatur depoſitum, & ſic ſemper ſeruandum erat, ſi recta ſemper eſſet natura, at quia aliquando praua eſt, non eſt reddendum depoſitum, ne eo abutatur ad ſuam prauitatẽ & malitiam.

Ari.5.Eth. c.7.

Ad ſcđm. Bonau. Gab. ¶Ad ſecundum quidam Doctores, inter quos eſt Bonauentura; & Gabriel in 3.diſt.27.& diſt.29.ſentiunt, quòd lex diuina eſt contra legem,& contra rationem & inclinationem naturalem. Huius ſententiæ errorem non eſt præſentis loci demonſtrare. Dicendum ergo, quòd ſicut fides non eſt contra naturam, ſed ſupra naturam: ita lex gratię non eſt contra, ſed ſupra naturam. Et ad argumentum in contrarium reſpondetur, quòd lex naturalis inclinat hominem vt diligat Deum pluſquam ſeipſum, vt optimè dicit D.Tho.2.2.q.26.art.3.

D. Thom.

Ad tertiũ. ¶Ad aliud argumentum de occiſione innocentis, reſpõdetur,eſſe aduerſarium legi naturali,quòd ille qui non habet dominium vitæ & mortis, occidat innocentem, cæterùm quòd occidat innocentem Deus,qui habet dominium vitæ & mortis, non aduerſatur legi naturali.

Ad argu. de lege humana. ¶Ad aliud argumentum de lege humana, reſpondetur, quòd Dominus in illa ſententia tãtum reprobat mandata hominum, quæ diuinis mandatis repugnant, vt patet legenti textum: cæterum non reprobat omnia mandata hominum;alioqui Chriſtus ſecum non conſtaret;alibi enim dicit;Quæcunque dixerint vobis,ſeruate,& facite;& in alio loco,Qui vos audit me audit,& c. Ad aliud de lege diuina reſpondetur, quod ſtatus naturalis non ſic interpretandus eſt, quòd tantum in eo obligaret lex naturalis: nã ab exordio mundi fuit præceptum de fide,ſpe,& charitate ſupernaturali, ſine quibus nulli vnquam contingit ſalus: ita dicitur in Concilio Tridentino. & Paulus; Sine fide autem impoſſibile eſt placere Deo. Appellatur autem ſtatus legis naturæ,tum, quoniam non continebat aliquod præceptum iuris diuini poſitiuum: tum verò, quoniam non continebat aliquod præceptum ſcriptum, in illo namque ſtatu regebãtur homines per inſpirationes internas: tum tertio, quoniam non continebat niſi præcepta moralia, non ceremonialia, nec iudicialia: præcepta enim ſuperna turalia enumerantur inter moralia: vt ait Diuus Thomas infra quæſtio.100.artic.1.ſupra quem locum adnotat optimè Caietanus. Quod ea ptæcepta nominantur moralia,quæ ſecluſa omni lege poſitiua obligarent, vel ex ratione humana, vel adiuta lumine fidei, verbi gratia, Lex naturæ obligat vt vnum Deum colamus, non autem ſe extendit vt credamus illum eſſe trinum; cæterum ſupppoſita diuina reuelatione, quæ bona ſupernaturalia nobis oſtendit, ipſa ratio dictat quòd credamus primæ veritati reuelanti. Tum vltimò, quoniam non contineant niſi præcepta quæ præcisè erant neceſſaria ad ſalutem conſequendam.

D. Thom. Caie.

Paulus. ¶Ad illud Diui Pauli; Gentes quæ legem non habent, &c.reſpondetur, quòd gentes ex facultate naturæ poſſunt implere præcepta,quãtum ad ſubſtantiam operis,cæterum non poſſunt implere præcepta meritoriè coram Deo, quia hoc non poteſt fieri ſine gratia. Secundò, Diuus Paulus non dicit ꝙ omnia,ſed aliqua. Vel, gentes naturaliter quæ legis ſunt faciunt,natura ſanata per gratiam, ita explicat D.Auguſt.

Ang.de ſpiritu & lit. c.26.27.& 28. ¶Ad argumenta, de lege fomitis,dicendum; quòd non eſt vera lex; tum, quoniam non ſubditur, rationi,tum qm̃ non conſiſtit in mente, ſed in membris, ſed dicitur tantũ lex metaphoricè, quoniam incitat, & imperat deſideria carnis velimus, nolimus.

Ad alia ar. ꝙ prætermittantur leges, q̃ verę leges ſunt. Ad primũ. Ad ſcđm. ¶Ad alia argumenta, quibus probabatur aliud vitium committi in hac diuiſione, quod prætermittantur leges, quæ verę leges ſunt. De lege ſpiritus reſpondetur, quòd eſt lex quam Spiritus ſanctus inſcribit cordibus noſtris; & hæc eſt idem quod gratia, & ſic non eſt propriè lex, ſed figuratè: vel eſt lex charitatis, quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, & hæc idem eſt cum lege Euangelica. De lege vero permiſſiua, dico quòd diffunditur per alias leges; nam lex aliqua humana permiſſiua eſt, & lex diuina permiſſiua eſt: permiſit namque libellum repudii apud veterem populum;ſolum lex æterna nullum peccatum impunitum reliquit. De lege verò iniuſta dicendum,quòd non eſt vera lex;ita ait D.Aug.& D.Iſidorus dicit, quòd vt ſit vera lex, oportet quod ſit honeſta, iuſta, & poſſibilis: ita ait D.Th multis locis huius materiæ.Cõſentit illud; Væ qui condunt leges iniquas. Hæc ſententia eſt communis conſenſus omnium Theologorum, & iuris prudentium ſuper caput. Quam plerique,de immunitate Eccleſiarum.& 11.q.3.cap. Epiſcopus. Et ratio euidens eſt: Nam lex eſt quædam regula, ergo agere ſecundũ regulam,rectum eſt,& non iniuſtum;Secundò,ſi lex iniuſta,eſt vera lex,ſequitur euidens contradictio, nam qui facit ſecũdum eam,non peccat,ſed facit id quod debet, ſi verò obligat ad iniuſtitiam,facit id quod non debet: ergo euidens eſt contradictio. Sed nota,ꝙ quando lex diuina eſt in contrarium, potius debet homo mori, quàm obedire, vt ſi cogitur homo cognoſcere illam quæ verè ſua vxor non eſt, potius debet mori, quàm obedire. Cęterum quando lex vel ſententia iniuſta non aduerſatur legi diuinæ, ille qui innocens condemnatus eſt,poteſt ſe a lege, vel ſententia eximere,ſi poteſt citra ſcandalum,& circa vim illatam contra iudicem, poteſt etiam obedire ſententię, ſicut contingit,quando innocens occiditur ſecundum allegata & probata,de quo tractat diligenter Soto libr.1.de iuſtitia q.6.artic.4.

Ad tertiũ. Aug.lib.1. de l.arb.7. 5.& 7. & epi. 50 ad Bon. Iſid. l.5.Ethim. ca.3.& 21. Iſa.10.

Soto.

Ad arg.q̃ bus probatur ꝙ numerentur plures quã ſit opus leges. ¶Ad alia argumenta vltima, quibus probatur ꝙ leges plures numeretur quàm opus ſit, reſpondetur;quòd omne peccatum dicitur eſſe contra legem æternam,quoniã omnis lex eſt participatio legis æternæ; non verò quoniam vniuerſa lex æterna ſit.

Hier.31. ¶Ad ſecundum reſpondetur, quòd lex æterna, diuina eſt,ſed differt a lege poſitiua diuina, quòd lex æterna ab æterno in Deo exiſtit, lex verò diuina poſitiua eſt inſcripta in cordibus noſtris, vt dicitur Hierem.31.

Cõc.Trid. Seſſ.7.c.6. Heb.11.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Concluſio huius articuli ex eo probatur: qm̃ lex nihil aliud eſt quàm dictamen rõnis in præſidẽte, quo ſubditi gubernãtur. Virtus autẽ ſubditi eſt vt bene ſubdatur ei a quo regit, & gubernat. Propriũ ergo legis erit inducere ſubditos ad propriã ipſorũ virtutẽ. Cùm aũt virtus ſit q̃ bonos facit habẽtes, ex eo quòd hoſes ad propriam ordinat virtutem, etiam eos bonos efficiet. Et quidem ſi intentio ferentis legem in verum tẽdat bonum, quod eſt bonum ſecundum iuſtitiam, per talem legem homines boni ſimpliciter efficiuntur, ſi autem feratur in id quod non eſt verum bonum, ſed vtile, vel delectabile, aut verò diuinæ repugnans inſtitiæ, tunc efficit tm̃ homines bonos ſecundum quid, in ordine videlicet ad tale regimẽ: nam huiuſmodi bonum inuenitur etiam in perſe malis. Sicut bonus latro dicitur, eo quòd ad illum finem rectè & accommodè operatur.

Vtrũ lex humana & ciuilis tendat facere hoſes bonos ſimpliciter.

¶ Cæterum in hoc articulo eſt peculiare dubiũ de lege humana & ciuili, vtrum intendant facere homines bonos & ſtudioſos ſimpliciter, an ſatisfuerit ꝙ ordinetur ad pacem, & ad humanam proſperitatem?

Prim. arg.

¶ Pro parte negatiua arguitur. Nam nemo hominum eſt ſimpliciter bonus ſine gratia & charitate, vt teſtatur omnis Theologia: ſed lex ciuilis nihil dictat de gratia & charitate: ergo non intendit veram virtutem.

Secũdum.

¶ Secundò, lex ciuilis tantum intendit facere bonum ciuem, & bonum ſubditum, vt patet ex diſcurſu D. Th. in articulo, ſed alia eſt virtus boni ciuis, & boni viri, poteſt enim bonus ciuis, peſſimus eſſe. ergo.

Tertium.

¶ Tertiò, bonũ abſolutè attenditur circa veram animæ virtutem interiorem: ſed lex ciuilis non intendit virtutem animæ interiorem, alioqui non differret a lege Eccleſiaſtica, & ſpirituali.

Quartum.

¶ Quartò, quã plurimæ leges ciuiles ordinantur in bonũ vtile, quales ſunt, ne aſportentur merces extra regna; ſed bonum vtile differt a bono honeſto virtutis: ergo lex ciuilis non quærit bonum virtutis.

Vltimum.

¶ Vltimò, ſi lex ciuilis intendit veram virtutem, conſequens eſt ꝙ non ſatisfacit legi, qui obſeruat eam per actũ malum; quod aſſerere, ſtultum eſt: Nam qui ſeruat ieiuniũ in quadrageſima, & intemperatè comedit, rectiſſimè obſeruat ieiunium, vt aſſerunt omnes Theologi. In contrarium eſt, quoniam lex ordinatur in felicitatem reipublicę? felicitas verò reipublicæ in virtute conſiſtit.

In contrarium.

¶ Pro huius rei explicatione notandum primò ex Ariſ. quòd homo ſuapte natura eſt animal ſociabile, & inclinatur a natura vt vitam agat cum aliis in ſocietate, quæ vita nominatur politica & ciuilis. Accidit hoc homini ex eo, qm̃ homo ſolitarius non poteſt tueri corpus ſuum, neque animum ſuum perficere virtute, & doctrina abſq; aliorum adminiculo. Hanc neceſſitatem explicat Sapiens cum ait; Væ ſoli, qm̃ cum ceciderit, non habet ſubleuãtem ſe. Rurſus ſermo, qui eſt animi noſtri nuncius, quo præcellimus omnia animantia, vt ait Ariſt. ad hunc vſum datus eſt hominimus, vt viuant in ſocietate, & inter ſe colloquantur. Certè ipſa ſapiẽtia ſine ſermone ingrata eſſet, & inſuauis. Propter quod dicitur; Sapientia abſcondita, & theſaurus inuiſus, quę vtilitas in vtriſque? Tertiò ipſa voluntas, cuius ornamentum ſunt ipſa iuſtitia, & amicitia, ſine ſocietate imperfecta manet, & manca. Nam iuſtitia ſine multitudine exerceri non valet? & amicitia ſine ſocietate prorſus interit: propter quod dicit Cicero, quòd nihil ſolitariũ amat natura. Si, inquit, eſſet vir qui in cęlum aſcenderet, naturamq́ue mundi, & ſiderum pulchritudinem inſpiceret, ſine amico ingrata eſſet conſideratio. Idem docet D. Auguſtinus.

Ari. 8. Eth. c. 1. & 11. & 1. Poli. c. 8. & 3. Polit. c. 4.

Eccli. 4.

Ari. in ꝓfatione rhet. ad Alexã.

Eccle. 20.

Cicer. l. de amicitia.

Aug. opuſculo de amicitia.

¶ Ex hoc principio ſequitur, ſocietatem, & vitam politicam non eſſe inuentum & artificiũ humanũ, ſed planè diuinũ, & naturale, ad quod homo a natura inducitur, ſicut

QVÆSTIO XCII.

De effectibus legis; duobus articulis comprehenſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm legis ſit homines bonos facere?

SVMMA TEXTVS.

Concluſio eſt. Proprius effectus legis eſt facere bonos eos quibus datur vel ſimpliciter, vel ſecundum quid.

genus humanum naturaliter inclinatur ad ſobolem procreandam ne pereat genus humanum.

¶ Secundò nota, ꝙ vt homines rectè viuant vitam ciuilẽ, neceſſe eſt vt inter ſe rectè conſentiant, & concordẽt: vt vnuſquiſq; vt eſt pars multitudinis, rectè ſe habeat erga alios; ſicut patet in mẽbris corporis, quibus rectè conſentientibus, conſeruatur corp⁹, diſſentientibus verò, continuò diſſipat. ¶ Tertiò eſt notandum, ꝙ ad iſtum conſenſum efficiẽdum neceſſaria eſt quædam virtus, quæ nominatur politica, cuius officium eſt perficere vt ciues inter ſeſe rectè ſe habeant.

¶ Quartò notandũ, ꝙ ex his principiis ſtatim ſequitur, eſſe neceſſariam poteſtatem aliquam ſuperioris ad inferiorẽ: nã ſocietas eſt neceſſaria ad incolumitatem hominum, ſocietas verò ſine rectore conſiſtere non põt, dicente ſacra ſcriptura; Vbi non eſt gubernator, populus corruet: ergo neceſſaria eſt autoritas publica gubernatoris. Proue. 11.

¶ Vltimò nota, ꝙ licèt nemo poſſit rectè vitam ciuilem viuere, niſi honeſte & laudabiliter viuat; cæterum nõ eſt neceſſarium vt quiſque exerceat officiũ boni ciuis, quod præſtet omnes partes virtutis, nulla excepta, ſed ſatis eſt ꝙ præſtet eas, quibus neglectis perturbatur reſpublica.

¶ Sit erga prima concluſio. Omnis lex intendit facere ſubditos bonos, ea bonitate quæ ſuo fini conuenit. Nam ille qui reſpicit aliquẽ finẽ, & impellit ad illum, debet efficaciter mouere ſubditos ad illius finis cõſequutionẽ; alioqui ſi non poſſet ducere ad ſtatutũ finem, imperfecta & inanis eſſet poteſtas. Ex hoc ſequitur, ꝙ lex diuina contendit facere ſubditos bonos, ea bonitate quæ cõpetit filiis Dei per adoptionẽ: nã hęc lex ducit nos in finem ſupernaturalem, qui in Dei viſione, & amore filiali cõſiſtit, & hoc eſt quod dicit Dñs; Eſtote perfecti ſicut pater veſter, &c. & D. Paul. Eſtote imitatores Dei ſicut filii chariſſimi. 1. Conclu. Lex intẽdit ſubditos bonos facere. Matt. 5. Paulus Eph. 5.

¶ Secunda concl. Lex hùmana & ciuilis contendit facere ſubditos bonos, bonitate politica. Nã munus & officiũ legislatoris eſt perficere bonum publicum, & ſocietatẽ ciuilẽ, vt ſæpè dictum eſt: ſed hoc bonum conſiſtit in bonitate politica, vt ciues rectè ſe habeãt inter ſe, ergo lex ciuilis intendit bonitatem politicam. 2. Conclu.

¶ Tertia concl. Lex ciuilis intendit veram & propriã virtutem, nam quęrit virtutem politicam, quę vera virtus eſt. 3. Conclu. Lex ciuilis intẽdit ueram uirtutem.

¶ Vltima concl. Lex ciuilis non habet finem propoſitũ, facere ſubditos ex omni parte, & vndique bonos, & pfectos, nam tantum quærit virtutẽ politicã, & imperat omnia opera virtutũ, quæ neceſſaria ſunt vt ciues rectè viuãt uitam ciuilem, alia uerò opera non requirit.

¶ Ad primum argumentum reſpondetur, quòd lex ciuilis contendit facere ſubditos bonos, bonitate ciuili, & politica, quę in ſuo genere perfecta uirtus eſt, non tamen facit ſubditos ſimpliciter bonos in ordine ad finem ſupernaturalem. Ex qua ſolutione inferunt Theologi, in hoc demõſtrari celſitudinem chriſtianæ religionis, quòd extra eam nulla ſit perfecta uirtus. Ex quo rurſus eliciunt quatuor documenta maximè obſeruanda. Primum eſt, quòd ſine Dei cognitione, & relatione in ipſum Deum, non eſt perfecta uirtus. Secundum eſt, quòd non eſt perfectè actus moraliter bonus, niſi fiat propter Deum ſumme dilectum. Tertium eſt, quòd in homine infideli, uiuente ſecundum doctrinam moralem humanitus traditam, non eſt perfecta uirtus. Quartum eſt, quòd in ſolo populo fidei, uiuenti ſecundum legem ſupernaturalem, eſt perfecta uirtus. Hanc doctrinam docet S. Thomas ſæpe, nominatim 2. 2. q. 23. art. 7. & D. Aug. in multis locis. Ex hoc uerò non ſequitur, quòd apud infideles, & gentes non fuerunt ueræ & perfectæ uirtutes in ſuo genere; ſed tantum infertur, quòd non fuerunt perfectæ uirtutes in ordine ad finem ſupernaturalem, & coram Deo. Solut. arg. Ad primũ. Corrol. D. Thom. Aug. li. de cõtra Iul. c. 3. li. 5. de ciu. d. c. 12 uſque ad 20. & 14. de Tr. c. 1.

¶ Ad ſecundũ reſpondetur, ꝙ lex ciuilis intendit facere ciues bonos, bonitate politica, ut ſupra dictum eſt; cæterum quoniam non facit ſubditos bonos ex omni par- Ad ſecm.

re, accidere poteſt quòd alia ſit virtus boni ciuis, & viri boni. Sed de hoc iterum redibit ſermo in ſequentibus.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium reſpondetur, quòd lex ciuilis quærit veram animi virtutem in ſuo genere perfectam, ſed differt a lege Eccleſiaſtica; quod lex eccleſiaſtica intendit veram virtutem ad finem ſuper naturalem; lex ciuilis ad finem naturalem. Rurſus eſt alia differẽtia; lex Eccleſiaſtica habet vim punitiuã ſpiritualem, id eſt, ſententiam excommunicationis, lex ciuilis habet tantum vim coactiuam temporalem.

ARTICVL. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm legis effectus, imperare, vetare, permittere, & punire, conuenienter enumerentur.*

EXPLICATIO ARTIC.

¶ Concluſio eſt affirmans.

Sufficientia diuiſionis ĩ hoc articulo contentæ, ſic oſtenditur. Nam lex ordinatur ad actus humanos dirigendos. Ex his autem quidam ex genere ſuo boni ſunt; vt actus virtutis: quorum reſpectu ponitur tanquam actus legis, præcipere, vel imperare. Alii verò ex genere ſuo mali ſunt, vt actus vitioſi, quorum reſpectu ponitur alius legis actus, qui eſt prohibere. Alii legis actus indifferentes ſunt, qui videlicet parum in ſe bonitatis habẽt, aut malitiæ, & reſpectu illorum, additur tanquam legis actus, permittere. Quoniam autem lex ad ſui obſeruationem, & obedientiam timorem pœnæ inducit; additur alius legis effectus, & actus, qui eſt punire. Hæc concluſio ſic explicata, eſt de conſenſu omnium Theologorum, & iuriſprudentium. Sed in eius explicationem eſt primum dubium

Vtrũ obtẽperare legi ex metu ſit laudabile.

An obtẽperare legi ex metu pœnæ laudabile ſit? Hoc dubiũ explicat hic D. Thom. ſolutione ad tertium. Et eſt aduertendum, qnòd Lutherus tenet, metum pœnæ eſſe malum: ex quo concludit duo dogmata: Alterum eſt, quod obtẽperare legi metu pœnæ, non eſt laudabile, ſed illicitum: Alterum eſt quòd iuſtus timendo pœnam, peccat. Adducit in patrocinium huius ſententiæ illud; Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis in timore; ſed ſpiritum filiorum: ergo hominem chriſtianum non decet habere ſpiritum timoris.

D. Thom. Lutherus. Arg. ꝓ Lutheri inĩa. Rom. 8.

¶ Deinde allegat illud; Timor non eſt in charitate: ſed perfecta charitas foras mittit timorem. Ex quo tale conſi cit argumentum. Charitas non excludit niſi malum; ſed excludit timorem pœnæ: ergo timor pœnæ malus eſt.

Secũdum. 1. Ioan. 4.

¶ Tertiò ſic arguit: nam id quod non prodiit ex ſpiritu charitatis, malum eſt, dicente Paulo; Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Et iterum; Nihil ſum: & iterum: Factus ſum velut æs ſonnas, aut cymbalum tinniens: ſed timor pœnæ non prodiit ex ſpiritu charitatis, igitur malus eſt.

Tertium. 1. Cor. 13.

¶ Quartò arguit, & eſt violentum argumentũ, nam qui obtemperat legi metu pœnæ, magis timet pœnas, quàm culpas contra legẽ, ergo peccat. Antecedens probatur manifeſte: timet culpas contra legẽ, & timet culpas propter pœnas, ergo magis timet pœnas. Probatur conſequentia ex illo axiomate Ariſt. Propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Ex quo argumento videtur eſſe conſequens euidentiſſimum, quòd talis timor peruerſus ſit: nã timere magis pœnas, quàm culpas, peruerſitas eſt.

Quartum. Ari. 1. poſt c. 2.

¶ Item adducit illud ex ſacris ſcripturis, Deum ſolũ eſſe timendum; quod videtur affirmari in illis verbis: Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c.

Quintum. Matth. 10. Sextum. 1. Cor. 13.

¶ Præterea ſic arguit, quoniam metus pœnæ oritur ex amore proprio, qui ſemper vituperatur, dicente Paulo; Charitas non quærit quæ ſua ſunt, & Erunt homines ſeipſos amantes.

2. Tim. 3.

¶ Vltimo probat, quoniam timor pœnæ oritur ex diffidentia, iuxta illud; Confidite, nolite timere: ſed diffidentia eſt peccatum. ergo metus pœnæ ſemper eſt peccatum: ergo obtemperare legi metu pœnæ ſemper eſt peccatum. Hæc ſunt argumenta Lutheri.

Vltim.

¶ In huius rei expoſitionẽ variant Doctores catholici. Adrianus quodlib. 4. q. 2. tenet, quòd timor pœnæ ſecundum ſe non eſt bonus, niſi referatur in alium finem honeſtum, & rectum; vt ſi quis conſiderans pœnas inferni, & illas exhorrens, deteſtetur culpam, quia turpis, & contra diuinam amicitiam: hæc operatio ſtudioſa eſt, licèt ex metu pœnæ originem traxerit: at verò ſi ſit finis euadere pœnas, ita quòd timeat culpas vt caueat pœnas tanquã propter finem, illa operatio ſtudioſa non eſt. Idem ſentit Almaynus ca. 3. ſuorum moralium: & quod magis mouet, ſapientiſſimus Scoto in 4. diſt. 14. q. 2. articu. 5. dicit, quòd timere

Adrianus. Almay. Scot.

Obiectio. ¶ Quòd ſi quis obijciat; Si ſubditus deficiat ab intentione legislatoris, violat legem: ergo peccat. Probatur antecedens ex lege. Non dubium. C. de legi. & conſtitutionib. Non dubium, inquit, cõmittere in legem, qui verba legis amplectitur, & contra legis nititur voluntatem: ergo qui violat intentionẽ legis, non ſatisfacit legi. Ad hoc reſpondetur, quòd duplex eſt intentio, vel voluntas legis. Vna, incluſa in animo legislatoris, vt ſubditi ſtudioſi ſint: & hęc hæc pertinet ad finem legis, & iſte finis legis nõ eſt in præcepto. Alia eſt intentio incluſa in ipſa lege, quæ ſubſtantia, & anima legis eſt; & violare hãc intẽtionẽ, eſt agere cõtra legem, licèt verbo tenus legem impleamus. v. g. in lege ſtatuente pretium frumenti, ſi quis vendat triticum taxato pretio, ſed vt augeat non vult vendere ſine ſaccis, agit in fraudem legis. Præterea, vt ſtatuit lex, ne quis diues ingrediatur collegium, vir ditiſſimus, vt ingrediatur collegiũ, facit donationem omnium bonorum ſuorum: iſte verè circunuenit mentem legis, & contra legis nititur voluntatem: nam reuera pauper non manet, & illa donatio ficta fuit.

Solutio. Duplex intẽtio legis.

Nota.

Num finis p̃cepti cadat ſub p̃cepto. 1. Tim. 11.

¶ Sed videtur ꝙ finis præcepti cadat ſub præcepto. Nam charitas eſt finis præcepti, vt ait Paulus; & eſt in præcepto, ergo. Reſpondetur, quòd charitas poteſt comparari ad alia præcepta, & poteſt comparari ad Deum ipſum. Si referatur ad alia præcepta, eſt finis omnium præceptorum, & ſic nõ cadit ſub præcepto: propter quod qui adimplet alia præcepta ſine charitate, verè ſatisfacit præceptis. Si verò conferatur ad Deum ipſum, eſt medium ad Deum poſſidẽdum, & ſic cadit ſub præcepto. Vel dico, ꝙ charitas patriæ eſt finis omnium præceptorum, quæ non cadit ſub præcepto: charitas viæ medium eſt, non finis.

Vtrum lex humana p̃cipiat modũ operis. Oño ſine attentione oratio nõ eſt. Dub. Ratio dubitandi. D. Thom. Ari. 3. pol. c. 3.

¶ Sed videtur vlteriùs, quòd lex humana non ſolum præcipiat ſubſtantiam operis, ſed etiam modum vt rectè fiat. Nam lex eccleſiaſtica mandat clericis vt dicant horas canonicas attentè, quòd ſi non faciunt, non ſatisfaciunt legi: ergo lex non ſolum præcipit ſubſtantiam operis, ſed etiam modum vt rectè fiat. Reſpondetur, quòd oratio quæ attenta non eſt, oratio non eſt, ſed dat ſine mente ſonum: & ideo commemorata lex præcipit ſubſtantiam operis, non modum: ſed de hoc in materia de oratione.

In contrarium.

¶ Dubium aliud eſt; Vtrum ſicut non eſt eadem virtus boni ciuis, & boni viri, ita non ſit eadem virtus boni viri, & boni principis. Cauſa dubitandi eſt; nam D. Tho. expreſsè dicit hic, quòd eſt eadem virtus boni principis, & boni viri, quam ſententiam accepit ex Ariſt.

¶ In contrarium eſt: nam ſicut poteſt accidere quòd ſit bonus ciuis, & malus vir, ita poteſt accidere quòd aliquis ſit bonus vir, & ineptus ad imperandum: & econuerſo, ꝙ ſit bonus ad imperandum, & malus vir. Hoc dubiũ non eſt multum difficile. Vide expoſitionem apud Caiet. in comment. ſupra iſta articulum.

timere culpam propter pœnas, laudabile eſt, ſi illa dictio, propter, dicat cauſam motiuam; ſed ſi dicat cauſam finalẽ, laudabile non eſt. Et probatur hæc ſententia. Nam obtẽperare legi propter honores, & voluptates temporales, laudabile non eſt: ergo obtemperare legi propter metum pœnæ, laudabile non eſt. Conſequentia inde probatur: nam effugere pœnas etiam eſt bonum proprium. Deinde probatur ex variis ſententiis D. Auguſtini: tractatu 43. in Ioannem dicit in hunc modum; Non magnum eſt pœnas timere; nam hoc & ſeruus nequiſſimus, & crudeliſſimus latro facit. & in Pſalm. 32. ſermone 1. Qui metuendo non facit malè, ma lè faceret ſi liceret: itaque ſi facultas non da tur, voluntas rea tenetur. Hanc rem explicat eleganter D. Auguſtinus ſuper Pſalm. 118. ſermone 12. Aliter, inquit, mulier adultera timet virum ſuum, aliter caſta. Adultera, ne veniat, caſta ne deſerat. Idem habet ſuper eundem Pſalm. ſermone 25. & in epiſtola ad Anaſtaſium expreſſis verbis ſcribit, quòd abſtinere a peccato, & obtemperare legi metu pœnæ, non eſt iuſtitia. Et infrà; Qui metuit gehennam, non Deum metuit, ſed ardere. Ex his omnibus ſententijs colligitur tale argumentum. Qui metu pœnæ obtemperat legi, ſic affectus eſt, quòd ſi non eſſet pœna, legem tranſgrederetur: ſed talis affectus peruerſus eſt, ergo peccat.

Sententia vera. Timor pœnæ laudabilis. Matth. 3. Matth. 10. Prouer. 15. Eccl. 1.

¶ Pro expoſitione catholicæ veritatis, eſt prima aſſertio. Timor pœnæ laudabilis eſt: & oppoſitum aſſerere, eſt hæreticum dogma. Probatur in primis ex illo; Progenies viperarum quis vobis demonſtrauit fugere a ventura ira? Item ex illo: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam verò non poſſunt occidere; ſed timete eum qui poteſt corpus & animam mittere in gehennam ignis. Quibus verbis Dominus perſuadet metum gehennæ, & ex illo deteret homines a peccando. Sed quod Deus perſuadet, bonum eſt: ergo metus gehennæ laudabilis eſt. Idem demonſtratur ea varijs ſcripturæ locis, in quibus iſte timor magnopere commendatur: Per timorem declinat omnis a malo; &, Timor Domini expellit peccatum: & iterum; Qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari: & illud; Initium ſapientiæ timor Domini. Plena eſt ſcriptura huiuſmodi teſtimonijs. Hæc ueritas definita eſt in Concilio Tridentino contra impiiſſimum Lutherum. Eandem ſententiam habent vniuerſi Patres, Tertullianus, D. Baſilius, D. Chryſoſtomus, D. Auguſt. conſentiunt cæteri Patres, quos numerat diligenter Roffenſis articul. ſexto. contra Lutherum.

Cõc. Trid. Seſſ. 6. c. 8. Tertul. lib. 2. Cõtra Marcionem. Baſilius. Pſal. 33. Ch. in libris de cõpunctione cordis. Aug. tract. 3. 8. & 9. in primam canonicã. Ioannis. Secũda cõ. Rom. 8. Pſal. 118. Conc. Tri. Ter. conc.

¶ Secunda propoſitio. Non ſolum eſt laudabilis metus pœnæ, ſed etiam eſt donum Dei. Patet ex illo Roma. 8. Non accepiſtis ſpiritum timoris iterum in ſeruitute. In qua ſententia manifeſtè ſignificatur, quòd ſpiritus timoris ſit Donum Dei: quod optimè intelligens Dauid, orabat dicens; Confige timore tuo carnes meas. Deinde, iſte timor eſt initium ſapientiæ, & iuſtificationis, ut aſſerit ſacra ſcriptura, ſed initium iuſtificationis donum Dei eſt. Vltimò, iſte timor eſt præparatio ad gratiam, & ad pœnitentiam, vt definitur apertè in Concilio Tridentino, ſed præparatio ad gratiam ex dono Dei eſt, vt habet fides catholica.

¶ Tertia propoſitio. Euidens eſt ratione naturali, quòd metus hic laudabilis ſit. Pro cuius declaratione aduertendum eſt, quòd tribus modis poteſt quis timere culpas propter pœnas. Vno modo, quòd deſiſtat a peccato, & obtemperet legi, timendo pœnam ex charitate; vt cùm quis timet pœnam inferni ſempiternam, & ſeparationem a Deo, quam charitas ſummo modo deteſtatur: & hic timor, eſt timor filialis, & honeſtiſſimus. Alio modo poteſt quis cauere culpas propter pœnas, iſto affectu, quòd ſi non eſſet pœna, offenderet Deum, & legi non obtemperaret; hic timor eſt ſeruilis, habens ſeruilitatem, coniunctam, & eſt peccatum: quoniam qui ſic metuit, habet iſtam volitionẽ conditionatam: ſi pœna non eſſet, Deum offenderem. Malitiam huius timoris explicat optimè D. Auguſtinus adducens exemplum de muliere adultera, quę vellet adulterium committere, ſed timet maritum ne veniat. Tertio modo poteſt quis timere culpas propter pœnas, non referendo in finem charitatis, ſicut in primo caſu; neque habendo illum affectum conditionatum, ſicut in ſecundo caſu; ſed abſolutè metuendo pœnas. Et dico, iſtum timorem eſſe laudabilem: nam cadit ſuprà materiam debitam cum debitis circunſtantiis, ergo bonus eſt. Deinde, talis timor introducit nos ad charitatem: ergo bonus eſt. Certè Diu. Auguſtinus eleganter comparat iſtum timorem ſetæ introducenti filum amoris. Quemadmodum ſeta non ſufficit ad conſuendum corium, ſufficit tamen ad introducendum filum: ſic metus pœnæ non ſufficit ad charitatem, ſed introducit charitatem. Pro cuius maiori explicatione notare oportet, quòd timor, & dolor conueniunt in materia: utrumque namque eſt de malo pœnæ. Rurſus rectè conueniunt, quòd vtrumque eſt de his quæ nobis nolentibus accidunt, ut aſſerit Auguſtinus. Differunt tamen, quia dolor eſt de malo præſenti; timor de malo futuro. Ex hoc ſtatim ſequitur, quòd ſicut contingit rectè, & non rectè dolere de malo præſenti: ita contingit rectè & nõ rectè timerè malũ futurũ. Sequitur ſecũdò, q ſicut dolor, quantumcunque magnus, malus non eſt, ſi non abducit nos a mandatorum obſeruatione, ad eundem modum timor, quantumcunque magnus, malus non eſt, ſi ab obſeruatione mandatorum Dei nos non abducit. Vtrumque namque inuentum eſt in Chriſto Domino: aiebat enim; Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem: & Marci 14. Cępit pauere, & tædere. Sequitur tertiò, quòd ſi dolor, aut timor auertit nos a diuinis mandatis, malus eſt: vt patet in eo qui ex dolore & timore negat fidem. Sequitur quartò, quòd iuſtus timendo pœnam non peccat, niſi Chriſtus peccauit timendo, quod aſſerere, blaſphemia eſt. Sequitur vltimò, quòd obtemperare legi metu pœnæ, & timere pœnam abſolutè, licèt non referatur in alium finem, laudabile eſt. Probatur, nam timere alias miſerias & calamitates huius vitæ, laudabile eſt, ergo timere pœnã, laudabile eſt. Idem demonſtratur in homine peccatore, in quo metus inferni laudabilis eſt, vt docet fides catholica: peccator verò cùm timet pœnas, nõ habet alium finem niſi effugere pœnas.

Triplicit er poteſt quis timere culpas propter pœnas. Aug. tract. 9. 1 primã cano. Ioã. Aug. tract. 3. 1 primã cano. Ioã. Timor & dolor in Chriſto. Marci 14

¶ His conſtitutis ad argumenta in oppoſitum reſpondetur. Ad primum, quòd ex illo teſtimonio adducto potius confirmatur noſtra ſententia. Nam ſi patres antiqui a Deo acceperunt ſpiritum timoris; ergo ſpiritus timoris bonus eſt.

Solutio argum. Ad primũ.

¶ Ad ſecundum reſpondetur, quòd charitas perfecta excludit timorem, non quod malus ſit, ſed quoniam minus bonus ſit: quemadmodum formæ ſubſtantiales aduenientes excludunt diſpoſitiones præcedentes, quæ alioqui bonæ erant, & vtiles. Secundò dico, quòd charitas excludit metum ſeruilem, habentem ſeruilitatem coniunctam; id eſt, iſtum affectum; facerem male, ſi liceret impunè.

Ad ſecũdũ

¶ Ad tertium argumentum reſpondetur, eſſe omnino negandum, quòd omne opus extra charitatem factum, malum ſit, concedo tamen, quòd omne opus extra charitatem meritorium non eſt, & hoc apertè ſignificat Apoſtolus cum dicit; Extra charitatem nihil ſum, &c.

Ad tertiũ.

¶ Ad quartum argumentum reſpondetur, quòd non ſequitur; iſte timet culpas propter pœnas; ergo magis timet pœnas, nam non timet culpas propter pœnas; tanquam propter prætium, & finem vltimum, ſicut non ſequitur, Deus voluit incarnationem filii ſui propter homines, ergo magis dilexit homines. Pro quo ſciendum eſt, quòd metus pœnæ cum ſit ex inclinatione naturali, in Deum tandem referendus eſt. Inſuper, omnis operatio ſtudioſa in Deum ordinatur ſuapte natura: timor pœnæ eſt operatio ſtudioſa, ut ſupra demonſtratum eſt, ergo in Deũ ſuapte natura deſtinatus eſt. Aliam ſolutionem ſolent adhibere Theologi prædicto argumento, dicentes, quòd peccator qui metuit culpas propter pœnas, metuit plus pœnas intenſiuè, ſed appreciatiuè plus metuit Deum. Sed hæc ſolutio habet maximam difficultatem, vt patebit Theologo rectè conſideranti. Alii verò dicunt, quòd qui metuit pœnam, habet volũtatem ſubiectam diuino iudicij; & quamuis metuat pœnam, dicit; Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu: quemadmodum Chriſtus Dominus metuebat pœnam, & hic timor nulla ratione peruerſus eſt.

Ad quartũ

Solutio difficilis.

¶ Ad quintum argumentum, reſpondetur quod timor pœnæ non eſt alterius timor quàm Dei infligentis pœnã. Nullum enim eſt malum pœnæ in ciuitate quod non fecerit Dominus. Itaque timere ſolum Deum infligentem pœnam, non excludit timorem pœnæ.

Ad quintũ

¶ Ad

Ad ſextũ. ¶ Ad ſextum argumentum reſpondetur,concedendo ꝙ timor pœnæ ex amore ſui oriatur, & habeat originem: cæterùm amor ſui intra limites rationis conſiſtens, laudabilis eſt; qui ſi extra limites rationis conſiſtat, malus eſt, & omnium malorum origo, qui meritò in ſcriptura reprobatur.

Ad ſeptimum. ¶ Ad ſeptimum argumentum negatur quòd metus pœnæ ſemper oriatur ex diffidentia, vt patet ex Chriſto Domino,qui metuebat,nullam habens diffidentiam.

Vtrũ ſit cuiuſque legis officiũ mala quæ mittere. Prim. arg. Aug. lib.1. de li.arb.c. 5. & 7.

¶ Eſt aliud dubium, Vtrùm ſit officium cuiuſque legis mala permittere. Pro parte negatiua ſic arguitur. Nam lex diuina & æterna nullum malum permittit: ergo non conuenit vniuerſæ legi mala permittere. Probatur antecedens, alioqui ſi lex æterna permitteret peccatum,eſſet aliquod peccatum, quod non eſſet contra legem diuinam.

Tertium. ¶ Deinde,hoc differt inter legem diuinam, & humanã; quòd lex humana multa mala concedit,& impunita relinquit, quæ vniuerſa lege diuina vindicanturrita aſſerit D. Auguſtinus.

¶ Præterea, qui eſt cauſa peccati, reus peccati tenetur, vt planè conſtat:ſed qui permittit peccata cum poſſit obſtare,eſt cauſa peccati,ſaltem ſine qua non:ergo legislator qui permittit mala fieri cum poſſit obſtare, reus peccati tenebitur.

Quartum. ¶ Item, lex amicitiæ poſtulat vt caueamus offenſiones amici cum cauere poſſumus: ergo legislator qui permittit mala fieri cum poſſit obſtare, legem amicitiæ ſubuertit erga Deum.

Vtrũ Deus mala permitti. Prim. arg. Secũdum.

¶ Iam vero quòd Deus non debeat permittere mala fieri,ſic oſtendo. Primò,quando vnum contrarium eſt infinitum, deſtruit prorſus alterum contrarium, ſed Deus eſt ſummum bonum,& infinitum, ergo deſtruit penitus omne malum,& ſic non permittit mala fieri.

¶ Secundò. omnis ſapiens gubernator & moderator excludit omne malum, & defectum ab his quorum gerit curam, quantum poteſt, ergo vel Deus non poteſt excludere malum, & ſic non erit omnipotens; vel ſi non excludit, & permittit, iſtorum inferiorum curam non habet.

Tertium. ¶ Tertiò,quòd Deus permittat mala fieri, idem eſt atque eſſe autorem omnium malorum, & neceſſitare nos ad peccandum. Nam cum Deus certo ſciat nos non poſſe abſque eius adiutorio mala cauere,perinde eſt permittere, & non dare adiutorium, atque neceſſitare nos ad peccandum;ſicut ſi præciperet vt videremus ſine lumine, neceſſitaret nos ad peccare.

Vltimum. ¶ Vltimò,ſi Deus vellet peccatum, excuſationem haberemus in noſtris peccatis; Voluntati enim eius quis reſiſtit?Ad eundem modum,ſi Deus permittit peccata, excuſationem apertam habemus, voluntati enim diuinæ, & Deo volenti permittere quis reſiſtet? Idem confirmatur; nam mala fiunt non Deo inuito,& renuente, ſi enim nollet,non fierent peccata,nec vlla mala,ergo fiunt, vel permittuntur Deo volẽte,ſed voluntati eius quis reſiſtit? ergo ſi Deus vult permittere mala, excuſationem habemus de peccatis noſtris.

Confir.

Prim.con. Oĩa peccata Deo permittente fiunt. Auguſt. in Ench.c.95 Secũd. cõ. Cauſa ob quas Deꝰ mala permittat. Eccle. 15. Baſil. homilia ꝙ Deus non eſt autor malorum. Auguſt in Ench. cap. 11.& 96.

¶ Pro explicatione ſit prima concluſio. Omnia peccata quantumcunque enormia, fiunt Deo permittente, & volente permittere. Nam vt ait Auguſtinus; Non poteſt aliquid fieri,niſi quod Deus omnipotens velit fieri, vel ſinendo fieri,ſicuti mala;vel ipſa faciendo,vt bona.

¶ Secunda concluſio. Ex multis cauſis permittit Deus mala fieri, prima, ut conſeruet liberum arbitrium noſtrum; ſiquidem in initio conſtituit Deus hominem in manu conſilii ſui,&c. Hanc cauſam explicat optimè D. Baſilius. Quòd ſi dicas,in cœlis,vbi mala non fiunt, libertatem eſſe. Reſpondetur, quòd in cœlis eſt voluntas, & libertas inflexibilis propter conſummatam beatitudinem, & propter æternum vitæ præmium, hic verò libertas eſt flexibilis in malum, ut pugna & victoria ſit glorioſior,& etiam, quoniam hoc noſtra natura poſtulabat. Præterea, permittit Deus mala fieri,vt bona ſint: dicit enim Auguſtinus; Deus omnipotens, cùm ſit ſummè bonus, non permitteret mala fieri,niſi adeò eſſet omnipotens vt benefaceret etiam de malo,ſecundum illud pauli: Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Ex quo concludit Auguſtinus,bonum eſt mala fieri, quam ſententiam explicat Diuus Thomas 1.par. quæſt.19. articu.6.Præterea, Deus permittit mala fieri propter perfectionem uniuerſi, ſicut ait Dionyſius, & D.Auguſtinus.Pro quo nota, quòd ad particularem gubernatorem & moderatorem ſpectat quidem excludere omne malum & defectum ab his quorum curam gerit, quantum poteſt: ad vniuerſalem verò rectorem ſpectat permittere defectus aliquot, ne bonum commune impediatur. Diuina enim prouidentia diſpoſitum eſt,quòd ſint corruptiones propter generationes, & quòd ſit malum culpæ propter bonum virtutis. Si enim non fuiſſet tyrannorum perſequutio, non vtique fuiſſet Martyrum patientia. Vide alias rationes propter quas permittat Deus mala fieri in vniuerſo,quas habet D. Aug. lib.3.de libero arbitrio prope medium. Dion. c. 3. de diui. nomin. Aug. in Ench.c. 11.

Ter.conc. ¶ Tertia Concluſio.Non verè dicitur,quòd ea quæ fiũt in mundo, fiunt aut Deo volente,aut nolente. Nam ſi primum dixeris, ſequitur quòd peccata quæ fiunt in mundo, fiant Deo uolente; & ſic facis Deum autorem, & cauſam omnium malorum. Si vero dixeris quòd peccata fiunt Deo nolente,conſequitur vt dicas, Deum non eſſe omnipotentem,ſiquidem multa fiunt Deo nolente, & renuente. Sequitur rurſus ut dicas, quòd uoluntas Dei non ſemper adimpletur. Item,ſi Deus vellet efficaci volitione quod deſtrueretur omne peccatum, continuò aboleretur; igitur neutrum eſt dicendum, ſed quòd fiunt mala Deo permittente. Præterea,fiunt mala Deo nolente, in hoc ſenſu, ꝙ Deus nõ vult operari, nec cooperari peccato Item,in alio ſenſu,quoniam Deus odio habet peccatum. Quod ſi dicas quod omnis qui peccat, facit contra voluntatem Dei,ergo peccatum fit Deo nolente. Antecedens patet ex omnibus ſanctis. Reſpondetur,quòd omnis qui peccat,facit contra voluntatem Dei,ad ſenſum iam dictum. Præterea, facit contra voluntatem Dei, quoniam facit contra præceptum Dei, quod appellatur Dei voluntas metaphoricè, & appellatur a Theologis uoluntas ſigni: non autem facit contra voluntatem beneplaciti, de qua dicitur in ſcripturis, Omnia quæcunque uoluit fecit in cœlo & in terra.& præterea; Voluntati eius quis reſiſtit? De hac affirmat omnis ſcriptura, quòd ſemper adimpletur. Quòd ſi rurſus dicas,mala fieri, & mala non fieri, ſunt contradictoria,ſed Deus non vult quòd mala non fiant, cum enim fiant multa mala, uoluntas diuina non impleretur, ergo vult ꝙ mala fiant. Reſpondetur, quod licèt ſint contradictoria,cæterum uelle mala fieri,& uelle mala non fieri, nõ ſunt contradictoria;quandoquidem vtrumque eſt affirmatiuum:neutrum ergo debet concedi,ſed concedendum, ꝙ fiunt mala Deo permittente.

Quar.con. Deus non permittit malum qa relinquat illud impunitum. Eccl.8. Rom.2. Iſa.42. ¶ Quarta propoſitio. Deus nullum malum permittit ad iſtum ad ſenſum,id eſt,Deus nullum malum impunitũ relinquit,niſi fortaſſe dicatur impunitum, quia non ſtatim punitur, quemadmodum dicitur Eccleſ.8. Quia non cito contra impios profertur ſententia, filii hominum ſine timore perpetrant mala, cum tamen ex eo plus deberent timere,dicente paulo; Ignoras quod benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Cui ſimile eſt illud; Tucui, ſilui,patiens ſui, tandem ueluti parturiens loquar, diſſipabo,& abſorbebo ſimul.

Quin.con. 1.Cor.7. ¶ Quintæ concluſio. Deus permittit minora bona concedendo,in hoc ſenſu matrimonium dicitur eſſe permiſſum, non quòd malum ſit,ſed quòd minus bonum ſit, dicente Paulo;Si accepiſti uxorem, non peccaſti, ſi nupſerit virgo,non peccauit;tribulationem autem carnis habebũt eiuſmodi,ego autem uobis parco.

Sexta cõ. 1.Cor.7. Sexta concluſio. Deus permittit per indulgentiam minora mala,ad cauenda maiora peccata.Sic dicit D.Paulꝰ; Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, & non ſecundum imperium: id eſt, non præcipio tanquam bonum neceſſarium,ſed indulgeo,ut minus malum. Hanc ſententiam explicat Auguſtinus de uſu coniugii uitandæ fornicationis cauſa,quem uſum definit D. Auguſtinus eſſe peccatum ueniale,& opus habere indulgentia & uenia. Itaq; Deus permittit minus malum propter maiora damna euitanda. De hoc genere permiſſionis intelligunt quidam Doctores illud uerbum;Iraſcimini,& nolite peccare. Hæc concluſio inducebat nos in maximam difficultatem, utrum ſit licitum conſulere minus malum ad euitandum maius malum,ſed de hoc diſputatum fuit ſupra in materia de conſilio. Aug. li. de bono coniug.c.10.& 11.

¶ Se-

Septima concluſio. Matth. 19.

¶ Septima concluſio. Deus poteſt permittere malũ per ſubtractionem pœnæ in hac vita. Patet hoc Matthæi 19. dicente Domino, Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis libellum repudij: itaque non erat Iudæis licitum vxores repudiare: non tamen puniebatur, qui repudiabat, & dabat libellum repudii.

Vltim. cõ.

¶ Vltima concluſio. Deus permittit quędam diſpenſando. Hoc genere permiſſionis permiſit Deus Patribus antiquis uxorum pluralitatem, vt populus fidelis augeretur, ita diſpenſauit in illo præcepto: Erunt duo in carne una; non quatuor, non ſex. Quomodo autem Deus in præceptis legis naturæ valeat diſpenſare, inferius exponendum eſt. Ex his facile eſt intelligere, quomodo vniuerſa lex habeat in officio præcipere, prohibere, punire, permittere. Lex æterna in primis præcipit vniuerſa mala, punit omnia ſcelera, vt dicit Auguſtinus. Præterea lex diuina æterna permittit mala fieri propter bonum vniuerſi. Rurſus tolerat malos, & expectat ad pœnitentiam ex ordine diuinæ ſapientiæ. Tertiò permittit minora bona, vt antea dictum eſt. Quartò, permittit minora mala ad euitanda maiora mala, atque adeo permittit per ſubtractionem pœnæ in hac vita, ſicut ſuprà oſtenſum eſt.

Aug. lib. 1. de lib. arb. c. 5. & 7.

¶ Sed veniamus ad legem naturalem, & oſtendamus quemadmodum hæc officia legi naturali conueniant. Pro cuius declaratione oſtendendum eſt, quòd opera humana ſunt in triplici differentia. Quædam ſunt turpia, quædam honeſta, alia indifferentia. Rurſus aduertendum, quòd honeſta atque turpia ſunt in duplici differentia, quædã ſunt honeſta, vel turpia ex natura ſua; alia ex legis poſitione; quia ſunt præcepta, vel prohibita: & hinc habuit ortum illa diſtinctio Theologorum, quòd quædam ſunt prohibita, quia mala; alia mala, quia prohibita; & hoc eſt quod ſcribit Ariſtoteles, quòd iuſtum, aliud eſt naturale, aliud legale. His conſtitutis, lex naturalis prohibet turpia, quæ ſuapte natura turpia ſunt. Rurſus præcipit honeſta, non omnia, ſed quæ ſunt opportuna, & neceſſaria ad finem naturalem conſequendum. Punit verò tranſgreſſores legis naturalis teſtimonio propriæ conſcientiæ, quod eſt graueſſimum ſupplicium, dicente D. Paulo; Cogitationibus ſe inuicem accuſantibus: & dicente Auguſtino; Iuſſiſti Domine, & ſic eſt, vt omnis animus inordinatus pœna ſit ſibi. Vltimò, lex naturalis permittit: permittit namque indifferentia, quæ non ſunt præcepta, neque prohibita. Rurſus permittit in hoc ſenſu, quoniam dictat quòd leges humanæ, & legiſlatores permittant minora mala, vt maiora uitentur. De lege diuina ſupernaturali certum eſt q. prohibet omnia peccata: hac enim de cauſa appellatur lex immaculata. Rurſus præcipit omnem actum ad ſalutem æternam neceſſarium. Ex quo eliciunt Theologi vnum documentum inſigne, quòd omnis actus neceſſarius ad ſalutem cadit ſub præcepto,, ſed non dicunt Theologi, quòd omne medium neceſſarium ad ſalutẽ cadit ſub præcepto: prædeſtinatio enim eſt medium neceſſarium ad ſalutem, & ſub præcepto non cadit. Rurſus, gratia eſt medium neceſſarium ad ſalutem, quæ tamen ſub præcepto nõ cadit, nam præcepta nõ dantur de habitibus, ſed de actibus. Præterea, lex diuina punit tranſgreſſores pœnis potiſſimè ſpiritualibus excommunicatione, ſuſpenſione. Vltimò, permittit mala fieri ad tempus, vt patet de libello repudii. De lege humana, quòd præcipiat, prohibeat, puniat, & permittas nõ ſolum indifferentia, ſed etiam minora mala ad euitanda maiora, notiùs eſt quàm vt ſit oſtendendum.

Triplicia humana opera.

Roma. 2. Aug. lib. 1. confe.

Documentũ inſigne.

Matth. 19.

Ad primũ argumẽtũ

¶ Ad argumenta in oppoſitum, & ad primum reſpondetur, quòd lex æterna omne malum prohibet; permittit tamen mala fieri, propter cauſas ſuperiùs commemoratas. Illud autem prouerbium Iuriſconſultorum: Qui autoritate legis peccat, non peccat: intelligendum eſt de lege præceptiua, non de lege permiſſiua.

Ad ſecũdũ

¶ Ad ſecundum argumentum reſpondetur, eſſe veriſſimum illud diſcrimen, cum hoc tamen rectè coniungitur, quòd lex diuina & æterna permittit mala fieri ad tempus ex ordinatione diuinæ ſapientiæ & iuſtitiæ.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium reſpondetur, quòd legiſlator qui permittit minora mala ad cauenda maiora, non eſt cauſa peccati, ſicut gubernator non eſt cauſa ſubmerſionis nauis, ex eo quòd nauim non gubernat, ſed quando non gubernat nauim, potens & debens gubernare; ſic gubernator reipublicæ quando permittit minora mala ad cauenda maiora, nõ eſt cauſa peccati, quia non tenetur ea prohibere, imo ſi prohiberet, peccaret grande peccatum. Itaque ut quis dicatur cauſa peccati indirecta, neceſſe eſt quòd teneatur, & poſſit & non faciat.

Ad quartũ

¶ Ad quartum argumentum ex dictis patet quid dicendum ſit: nam qui permittit minora mala ad cauenda maiora damna ſui amici, in nullo lædit amicitiam.

Ad primũ.

¶ Ad argumenta, quibus probatur Deum non permittere mala fieri, ſigillatim reſpondendum eſt. Ad primum reſpondetur, quòd quando unum contrarium eſt infinitum, & agit per modum naturæ, deſtruit prorſus oppoſitum; cæterum quando operatur liberè per intellectum & voluntatem, deſtruit de oppoſito quantum oportet, & ſicuti oportet: Deus autem in adminiſtratione rerum liberè operatur. Alteram ſolutionem habet Caietanus 1. par. quæſt. 2. ar. 3. ad primum.

Caiet.

Ad ſecũdũ

¶ Ad ſecundum reſpondetur, eſſe latum diſcrimen inter rectorem particularem, & vniuerſalem, de quo ſuprà dictum eſt.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium dicendum eſt, quòd Deus nulli hominum denegat auxilium ſufficiens, quo poſſit conuerti, & ſaluari, de quo diligenter in materia de gratia diſputabitur.

Ad vltimũ

¶ Ad vltimum reſpondetur, quòd ſi Deus vellet peccatum, haberemus excuſationem; non quidem quoniam peccatum infallibiliter ſequeretur, ſed quoniã illud opus eſſet conforme diuinæ voluntati, & ſic bonum eſſet. Ex permiſſione vero Dei licèt infallibiliter ſequatur peccatũ, non habemus excuſationem; quoniam opus permiſſum non eſt conforme diuinæ voluntati, & legi.

Vtrum liceat legiſlatori cooperari.

Prim. arg.

¶ Ex definitione huius dubij ſequitur alia quæſtio non parua; Vtrum non ſolum liceat legiſlatoribus permittere mala fieri, ſed etiam cooperari & adiuuare, vt mala fiant? Quod utrumque liceat, probatur. Nam Deus optimus cooperatur ad malum, ergo legiſlatoribus licet cooperari ad malum. Conſequentia euidens eſt, & probatur antecedens. Nam actus peccati ex Deo eſt, & iuxta illud; Nihil poteſtis facere ſine me. Et ratio cuidens eſt, nam prima cauſa plus influit in effectum, quàm ſecunda.

Secũdum.

¶ Secundo, lex permiſſiua eſt, quòd ementes & vendentes ſe decipiant citra dimidium iuſti pretij, ut habetur capitulo cum dilecti, & capitulo, cum cauſa, de emptione & venditione. Sed hoc malum non ſolum permittit legiſlator, ſed etiam adiuuat, & cooperatur ut fiat: præcipit enim, & cogit quod illud exceſſiuum pretium ſoluatur. Rurſus, lex permiſſiua eſt quòd uſuræ ſoluantur, & meretrices permittantur: hæc vero mala non ſolum permittit legiſlator, verum etiam adiuuat ut fiant.

Tertium.

¶ Tertio ſic arguitur, licitum eſt alijs cooperari ad malum, ergo etiam legiſlatoribus. Conſequentia euidens eſt, & probatur antecedens. Nam ſi non liceret cooperari ad malum, certè non liceret facere contractum cum vſurario. Rurſus, non liceret ſoluere vſuras; alius enim recipiendo peccat. Item, iuramentum de ſoluendo uſuras non obligaret, cuius contrarium habetur capitulo, debitores, de iureiurando. Inſuper non liceret uiro reddere debitum uxori habenti votum caſtitatis. Item, non liceret exigere iuramentum ab infideli, quem ſcio per falſos Deos iuraturum: in his enim omnibus cooperamur ad peccatum alterius.

Vltimum. Geneſ. 19. Exod. 32.

¶ Vltimo, Lot non ſolum cooperatus eſt ad alterius peccatum, verum etiam obtulit filias ſuas Sodomitis, vt eis abuterentur, & Aaron ſummus Sacerdos fecit uitulum conflatilem, quem adorauerunt filii Iſrael, in quo cooperatus eſt ad malum illud, quod eſt commiſſum, contra Deũ, & in iſto opere Aaron a crimine excuſatur a ſanctis patribus, ergo cooperari ad malum illicitum non eſt.

Affirmatiua pars Paulus.

¶ In contrarium eſt, nam peius eſt cooperari, quàm cõſentire, ſed conſentire peccatum eſt, dicente Paulo; Digni ſunt morte non ſolum qui faciunt, ſed qui conſentiunt facientibus, ergo. Deinde, cooperari, eſt operari, ſed operatio eſt mala, ergo & cooperatio mala eſt. Hanc quæſtionem explicat, vel potiùs implicat, & confundit Adrianus quodli. 3. ar. 2. Ego vero facile expediam in his aſſertionibus. In primis dico, quod qui inducit alterum ad peccandum, ſine dubio peccat; nam eſt cauſa directa peccati. Secundo dico, qui conſulit peccatum, ſine dubio peccat; nam mouet directè ad peccandum. Tertio dico, qui petit rem

Adrianus. Autoris sẽtentia.

quam

quam alius ſine peccato præſtare non poteſt, ſine dubio peccat; nam petit rem illicitam. Quartò dico, qui operatur ad malum alterius, conſentiendo, adiuuando, præſtando fauorem, ſine dubio peccat; nam conſentit & adiuuat malum. Vltimò, qui cooperatur ad peccatum alterius, vel potius vtitur peccato alterius parati ad peccãdum, ſic quòd nullum detrimentum ſpiritale alteri pręſtat, quin potiꝰ ipſe facit qđ debet, nihil peccat. Hoc vltimũ aſſertum probat efficaciter eſſe verũ tertium argumẽtum adductum. Itaque quando ego ſoluo vſuras, mea operatio bona eſt, qua alius in ſuam perniciem abutitur. Rurſus, quando peto iuramentum ab infideli, rem optimam expoſco: at quòd ille iuret per falſos Deos, ſua culpa eſt. Ex hac definitione ſequitur, quòd ad iſtum modum cooperari, non eſt conſentire, nec adiuuare malum.

Solutio argumentorum. Ad primũ.

¶ His conſtitutis ad primum argumentum reſpondetur, quòd Deus propriè non cooperatur ad malum: quando enim producit actum peccati, quantum in ſe eſt, bonũ facit, & præſtat auxilium generale ad operandum, quo peccator abutitur ad ſuam perditionem: ſed de hac re plura dicta ſunt in materia de peccatis.

Ad ſecundum.

¶ Ad ſecundum reſpondetur, quòd illæ leges permiſſiuę tantùm permittunt mala fieri, & adiuuant vt mala permittantur, ſed non adiuuant vt fiant mala. Et in deceptione citra dimidium iuſti pretii, dicendum eſt, quòd permittit fieri, & denegat actionem parti læſæ, cæterũ non adiuuat, nec præſtat fauorem, vt alius qui recipit, non reſtituat.

¶ Ad tertium iam dictum eſt in vltima aſſertione, quomodo cooperari ad malum non ſemper ſit conſentire & adiuuare malum.

Ad tertiũ. Ad vltimũ Diſſidium inter Aug. & Amb. de facto Lot.

¶ Ad vltimum argumẽtum reſpondetur, quòd de facto Lot eſt quædam varietas inter D. Auguſtinum & D. Ambroſium. Nam D. Auguſtinus adſcribit hoc perturbationi mentis illius, quapropter dicit, hoc non fore imitandum: D. Ambroſius videtur hoc factum virtuti adſcribere, habebat enim Lot pro certo, tantam eſſe filiarum conſtãtiam, vt etiam ſi corpore violarentur, mente incorruptæ manerent. Item alia de cauſa poteſt excuſari; quia conſuluit minus malum, & conſulere minus malum, non eſt peccatum ſed licitum, vt antea dictum eſt.

Aug. habetur ſententia 14. d.c. quod ait. Amb. 33. q.8.c. offerebat.

¶ Ad factum Aaron dicendum eſt, quòd Dominus Caietanus ſuper Exodum cap. 23. efficaciter demonſtrat, ꝙ nullam excuſationem mereri poteſt. Aliqui tamen Doctores illum excuſant, hac de cauſa, quia petiit inaures aureas ab uxoribus & filiabus Iſrael, ut populum alioqui cupidũ a tanto ſcelere deterreret, fabricauitque vitulum aureum, pro certo habens, non eò inſaniæ populum uenturum, ut adoraret uitulum pro Deo ſuo.

Bonũ eſt permittere mala fieri. Matth. 13.

¶ Ex declaratione huius dubitationis ſequitur in primis, quod permittere mala fieri, bonum eſt; alioquin Deus non permitteret. Sequitur ſecundo, quòd duplici de cauſa permittuntur mala fieri; tum, vt bona conſeruentur, iuxta ſententiam Domini; Sinite zizania creſcere, ne eradicetur ſimul & triticum: tum verò ad cauenda maiora damna, iuxta ſententiam D. Auguſtini: Tolle meretrices, & omnia implebuntur libidinibus. Sed cauendum eſt maximè, ne permiſſio ſit adiuncta cooperationi, & participationi mali. Ex quo elicit Caiet. opuſc. 17. quæſtionum. q. 13. quod non licèt ædificare ſynagogas Iudæorum: nam ſynagoga de ſe ordinatur ad ſuperſtitionem Iudaicam, & ideo ædificare ſynagogam, eſt cooperari ad malum. Sed cõtra: nam ſequitur, quòd non liceret ædificare domos meretricum. Patet, quia etiam illæ domus de ſe ordinantur ad peccandum, vt patet. Reſpondetur, falſum eſt; imo ſolùm ædificantur vt malæ mulieres ibi recludantur, ſed ſua culpa erit, vt ibi poſitæ peccent.

QVÆSTIO XCIII.

De lege ęterna, in ſex articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm lex æterna ſit ſumma ratio in Deo exiſtente.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt affirmans. Oportet namque in quolibet gubernante & rectore pręexiſtere rõnem ordinis eorum quę agenda ſunt ab his qui gubernationi ſubduntur; ſicut in quodlibet artifice præexiſtit ratio eorum, quę per artem conſtituuntur. Deus autem conditor vniuerſorum per ſapientiam ſuam dicitur, & omnium actuum ac motuum creaturarum gubernator. Quare ratio diuinę ſapientiæ, quę cuncta ad ſuos fines mouet, legis rationem obtinet.

Exponit concluſio arti. Ro. 4.

HActenus egit D. Thom. de definitione legis, de eius partitione, & de legis effectibus. In hac q̃ſtione aggreditur diſputare de legibus ī particulari, & primum de lege æterna, de qua definit, quòd eſt ſumma ratio in Deo exiſtens ab æterno. Pro declaratione huius cõcluſionis aduertendũ eſt, quòd in intellectu diuino tria exiſtunt. In primis eſt cognitio omnium effectuum, etiam poſſibilium, iuxta illud; Qui uocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt. Secundo eſt in intellectu diuino ars ad efficiendum omnia quæ voluerit in cęlo & in terra; ſicut enim artifex per imaginem mentis ſuæ perficit opus; ita Deus perficit opus ſuum: vnde eſt illud; Quod factum eſt, in ipſo vita erat, id eſt, res creatæ non ſolum ſunt in Deo ſecundum eſſe naturale, ſed ſecundum eſſe intelligibile. Tertio, eſt ratio ſtatuta ad gubernãdum, ſine qua effectus proprios non conſequentur fines, & de hac ratione dicit S. Doctor, quod eſt lex æterna, quod ſic oſtendit. Nam lex eſt regula efficaciter mouens & dirigẽs in finem, ſed ſumma ratio in Deo ab æterno exiſtens efficaciter mouet & dirigit unamquamque rem in ſuum finẽ; ergo eſt lex æterna. D. Auguſtinus ponit duas definitiones legis æternæ: Vna eſt, quod eſt ſumma ratio in Deo exiſtens, cui ſemper eſt obtemperandum: Altera eſt, lex æterna eſt ſumma ratio, qua iuſtum eſt vt omnia ſint ordinatiſſima. Aliam definitionem conſtituit libro 22. contra Fauſtum cap. 29. dicens; Lex æterna eſt ratio, vel voluntas Dei, ordinem naturæ conſeruari pręcipiens, & diſſipari vetans. De lege æterna ſic ſcribit Cicero; Lex æterna non eſt hominum ingeniis excogitata, nec ſcitum aliquod populorum, ſed æternum quoddam, quod vniuerſum mundum regeret, imperandi, prohibendique ſapientia. Et iterum; Lex princeps ac pręcipua mens eſt, inquit, omnia ratione aut cogentis, aut uetantis Dei, ex qua illa lex quã dij humano generi dederunt, rectè laudata eſt. Eſt etiam ratio, mensque ſapientis, ad iubendum, & ad deterrendum idonea, quę uis non modo ſenior eſt, quàm ætas populorum, & ciuitatum, ſed ęqualis illius, cœlum ac terras tuentis, & regentis Dei. Nec enim eſſe mens diuina ſiue ratione poteſt, nec ratio diuina, non hanc vim in rectis prauiſque ſanciendis habere. Nec ſi regnante Tarquino nulla erat Romę ſcripta lex de ſtupris, idcirco non contra illam legem ſempiternam Sextus Tarquinus uim Lucretię intulit, erat enim ratio perfecta a rerum natura, & ad rectè faciendum impellens, & a delicto auocans, quæ non tunc demum incipit lex eſſe, cum ſcripta eſt, ſed tunc cum orta eſt. orta eſt autem ſimul cum mente diuina. Quamobrem lex uera atque princeps apta ad iubendum & ad vetandum, ratio eſt ſummi Dei.

Ioan. 1.

Aug. lib. 1. de li. arb. ca. 7.

Lex ęterna quid.

Cicero li. 2. de legi.

Ex definitione huius articuli habet Theologus duo Axiomata; Alterum eſt, quanto in errore verſantur, qui dicunt legem eſſe actum voluntatis, & non intellectus. Lex enim æterna, quæ præſtantiſſima legum eſt, ſumma ratio in Deo exiſtens eſt, itaque lex in mente conſiſtit, non in voluntate. Alterum eſt, quod lex, & ſumma ratio in Deo exiſtens, quãquam ad eſſentiam diuinam pertineat, promulgat Verbo diuino, quod eſt perſonale in diuinis. Omnia enim quæ pertinent ad eſſentiam & perſonas in Trinitate, atque etiam ad uniuerſitatem creaturarum, exprimũtur & declarantur Verbo diuino, quod eſt infinitum, ita aſſerit D. Thom. ſolutione ad 2. ex D. Auguſtino.

Axiomata duo.

¶ Sed

¶ Sed videtur hoc eſſe falſum. Nam vt affirmãt Theologi conſtanter, eſſentialia ſunt priora perſonalibus noſtro modo intelligendi: ſed lex æterna, & ſumma ratio in Deo exiſtens dicitur eſſentialiter: ergo prior eſt lex æterna, quàm quòd Verbo diuino promulgetur, & explicetur. Ad hoc argumentum dicendũ eſt in primis, quòd non omnia eſſentialia ſunt priora perſonalibus noſtro modo intelligendi; nam actus primus intellectus quo producitur Verbum diuinũ, noſtro modo intelligendi prius intelligitur quã amor in voluntate, primus enim actus intellectus non pũenitur a voluntate vt conſtat. Ex quo quidam Theologi colligunt, ꝙ priùs pater, noſtro modo intelligendi, produxit verbum, quàm quòd voluerit producere Verbum, de qua re diligentiùs diſputatur in 1 par quæſt. 41. artic. 2. Secunda ſolutio eſt, quòd licèt ſumma ratio, & ſumma ſapientia in Deo noſtro modo intelligendi, priùs intelligatur quàm Verbum diuinum, cæterùm quatenus eſt promulgata, & explicatur Verbo diuino, poſterius intelligitur.

Prim.con.

ARTICVL. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm lex æterna ſit omnibus nota?*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Legem æternam nullus poteſt cognoſcere prout in ſeipſa eſt, niſi ſolus Deus, & beati qui Deum ſecundum eſſentiam vident.

¶ Secunda Concluſio. Omnis creatura rationalis poteſt talem legem agnoſcere ſecundum aliquam eius irradiationem, maiorem vel minorem.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm omnis lex a lege æterna deriuetur.*

¶ Concluſio eſt affirmans. Secũ.con. deducimus, & colligimus per diſcurſum humanum, uel ex ratione naturali, vel ex ratione reuelata, conſtituunt legem humanam, Eccleſiaſticam, & ciuilem. Et iſtæ ſunt vniuerſæ leges, quæ omnes deriuantur a lege æterna, & à diuina ſapientia, ergo vera eſt noſtra cõcluſio. Cui conſonat illud; Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt.

¶ Ex hac definitione ſequitur in primis, quòd ſolà lex æterna eſt formaliter in Deo, & eſt ipſa Dei ſubſtantia: cæteræ verò leges ſunt participationes, & effectus legis æternæ, & ſunt formaliter in ipſis creaturis. Sequitur ſecundò, quòd lex æterna eſt quædam lex vniuerſalis, & regimẽ quoddam vniuerſale, cuius nutu omnia reguntur: cæteræ verò leges ſunt particulares, quæ fines particulares reſpiciunt. Sequitur tertiò, quòd lex æterna eſt præſtantiſſima inter omnes. Prouer. 8. Sola lex æterna eſt ĩ Deo formaliter.

¶ Sed contrà eſt argumentum. Nam lex diuina poſitiua eſt in Deo exiſtens: ergo falſum eſt quòd ſola æterna ſit formaliter in Deo. Probatur antecedens tum ex ipſo nomine; ea enim de cauſa nominatur lex diuina, quia eſt in Deo exiſtens, tum verò, quoniam hoc dictamen; Pueri ſunt baptizandi: euchariſtia ſuſcipienda; credendum in crucifixum; in mente diuina conſiſtit. Ad hoc argumentum reſpondet Caiet quòd lex diuina eſt quædam participatio legis æternæ, & comparata ad legem æternam eſt quædam lex particularis exiſtens in creaturis formaliter. Nam lex vetus reuelata fuit antiquis patribus, & diſpoſita per Angelos in manu mediatoris, vt dicit Paulus. Lex verò euangelica eſt ſcripta in cordibus noſtris; de hac enim dicit Hiere. Dabo legem meam in cordibus eorum, & in viſceribus eorum ſcribam eam, de quo infra, cum de lege euangelica dictum fuerit. Itaque illud dictamen legis diuinæ, ſuperiùs commemoratum, in mente diuina conſiſtens, ad legem æternam ſpectat, & ad diuinam ſapientiã, cuius diſpoſitione omnia gubernantur. Obiectio. Galat. 3. Hierem.

¶ Sed ad finem articuli aduertat Theologus, quòd in illo, tribus verbis (vt aiunt) Diu. Thom. omnium legum procœmium, & principium demonſtrat, quod pluribus verbis Cicero ex Platone acceptis perſuadet: nimirum, legem æternam, & diuinam ſapientiam omnium legum eſſe originem, & primarium principium, a quo omnes leges deriuantur, ſed ſatius eſt verba Ciceronis hic proponere; Sit igitur hoc iam a principio perſuaſum ciuibus, dominos eſſe ac moderatores omnium rerum Deos, ea quæ gerantur, eorum geri iudicio atque nomine, eosque optimè de genere hominum mereri, & qualis quiſque ſit, quid agat, quid in ſe admittat, qua mente, qua pietate colat religiones, intueri, piorumque & impiorum habere rationem. His enim rebus imbutæ mentes haud ſanè abhorrebunt ab vtili, & a vera ſententia. Quid eſt enim uerius, quam neminem eſſe oportere tam ſtultè arrogantem, ut in ſe rationem & mentem putet eſſe, in cœlo, mundoque non putet? aut vt eam, quæ vix ſumma ingenij ratione comprehendat, nulla ratione moueri putet? Quem vero aſtrorum ordines, quem dierum noctiumque viciſſitudines, quem Cicero li. 2. de legibus. Plato.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRima Concluſio articuli tanquam certa ſupponitur à Diu. Thoma: ſecundam autem ita probat: quoniam veritatis cognitio, quædam participatio eſt legis æternæ, cum lex æterna ſit veritas quædam incommutabilis: veritatem autem omnes aliquali ratione cognoſcunt, & eius cognitionem alij alijs plenius participant: omnes ergo legem æternam ſecundum aliquam eius participationem agnoſcunt, & alii pleniorem habent illius cognitionem quàm alteri.

¶ Notandum tamen eſt circa prædictas aſſertiones, ꝙ lex æterna in ſuis effectibus aliqua ex parte nota eſt omnibus creaturis rationalibus: tum, quoniam habent impreſſam legem naturæ, quæ nil aliud eſt quàm quædam participatio, & ſcintilla legis æternæ: tum verò, quoniam cognoſcunt veritatem: cognitio verò veritatis nihil aliud eſt quàm quædam irradiatio legis æternæ, tum vltimò, quoniam ex animalibus brutis cognoſcunt Dei ſapientiam incomparabilem, ita ut dicat Iob; Interroga iumenta terræ, & docebunt te: interroga volatilia cœli, & dicent tibi: id eſt, in inquiſitione diuinæ ſapientiæ non eſt opus recurrere ad ſublimitatem cœlorum, ad latitudinem maris, ad longitudinem terræ, nam ipſa animantia minutiſſima quæ inter nos verſantur, docent ſapientiam Dei incomparabilem.

¶ Sed pro explicatione intelligendum eſt, quòd hic nõ inquiritur, vtrùm ſit notum omnibus legem æternam eſſe, & ſummam ſapientiam, qua vniuerſa gubernantur: nam hoc notum eſſe cognoſcunt homines, ſicut notum eſt omnibus quòd mundus prouidẽtia gubernetur, ſed inquirimus, vtrùm ſit notum omnibus, quæ, & qualis ſit iſta lex æterna. Et definit D. Thomas, quòd hoc ex parte notũ eſt omnibus, ſed non ex omni parte: nam ſolus Deus ex omni parte valet comprehendere ſuam ſapientiam incõparabilem, & ſummam.

EXPLICATIO ARTICVLI.

HVius concluſionis probatio ſic procedit. Sicut enim motus mouentis ſecundi deriuatur a primò motore; & in artificibus ratio actuum artis inferiorum artificium a priori arrifice procedit; ita omnes rationes gubernationis quæ in inferioribus gubernatoribus inueniuntur, a ſupremi gubernatoris ratione oriri debent: rationes autem inferiorum rectorum ſunt leges inferiores, ſicut ratio, ſuperioris agentis eſt lex æterna: oportebit igitur vniuerſas leges a lege æterna

quem menſium temperantia, quemque ea quæ gignuntur nobis ad fruendum, non gratum eſſe cogant, hunc hominem omnino numerari qui decet? Cumque omnia quę rationem habent, pręſtent ijs quę ſunt rationis expertia, nefasque ſit dicere vllam rem præſtare naturæ omnium rerum, rationem ineſſe in ea confitendum eſt. Vtiles autem eſſe opiniones has qs neget, cũ intelligat, quã multa firmẽtur iureiurando, quantę ſalutis ſint fœdera religioni, quàm multos diuini ſupplicij metus a ſcelere reuocauerit, quamq ue ſancta ſit ſocietas ciuium, inter ipſos dijs immortalibus interpoſitis tum iudicibus, tum teſtibus? habes legis præmium; ſic enim hoc appellat Plato.

Cõcluſio.

EXPLICATIO ARTIC.

Vtrũ tam naturalia quã cõtingentia legi æternæ ſubdãtur.

CIrca hos articulos eſt dubium; vtrum omnia, tã neceſſaria quàm contingentia, ſubdantur legi ęternę, ſic quòd nihil agatur in rerũ vniuerſitate pręter ordinem a Deo cõſtitutum. Quęſtionem hanc differit D.Thom.art. 4 5. & 6.huius quęſtionis.

Prim. arg.

¶A parte negãte arguitur. Primò. Id quod lege, & ratione regitur, fortuitum, & a caſu nõ eſt, ergo ſi omnia ſubijciuntur legi ęternę, & prouidentię, ſequitur q nihil ſit fortuitũ, & a caſu: quod aſſerere, aduerſat omnium hominum opinioni, & vere Philoſophię.

Cõcluſio.

Secũdum.

¶ Deinde illa, quę ſunt neceſſaria, non reguntur lege, & prouidentia: nam (teſte Ariſtotele) prudentia eſt recta ratio contingẽtium de quibus conſilium eſt, & electio; ergo neceſſaria non ſubdũtur legi æternę.

Ariſtot. 6. Ethico.

Tertium.

¶ Tertiò, hęc veritas, homo eſt animal rationale; eſt neceſſaria, & æterna; at non ſubijci-

ART. QVARTVS.

¶ *Vtrùm neceſſaria & æterna ſubijciantur legis æternæ.*

SVMMA TEXTVS.

CConcluſio eſt. Omnia quæ ſunt in rebus creatis, ſiue contingẽtia ſint, ſiue neceſſaria, legi æternæ ſubduntur: ea verò quæ ad naturam pertinẽt diuinam, nequaquam legi æternæ ſubduntur, ſed ſunt ſecundũ rem ipſa lex æterna. Probatur, nam ſicut in hominis gubernatione legi humanæ ſubduntur ea quæ per homines fieri poſſunt; ea verò quæ ad naturã hominis pertinent, vt, quòd homo animam habeat, aut manus, & pedes, tali gubernationi, vt legi, minimè ſubiecta ſunt; eadem ratione de lege æterna dicendũ eſt, illi tantum res creatas ſubditas eſſe, non autem naturam diuinam.

ART. TERTIVS.

¶ *Vtrùm naturalia contingentia legi æternæ ſubdantur?*

SVMMA TEXTVS.

CConcluſio eſt affirmãs, quæ ex diſcrimine inter legem diuinam, & humanam, manifeſta eſt. Lex namque hominis tãtùm ad rationales extenditur creaturas, quæ ſibi ſubiectę sũt, nõ autẽ ad irrationales: at Deus imprimit toti naturæ principia propriorum actuum, ſicut homo imprimit ſubdito, denunciando quoddam principium actuum humanorum: quare dicitur Prou. 8. Deum poſuiſſe legem aquis. Irrationales ergo creaturæ legi æternæ ſubditæ ſunt, quatenus ſcilicet a diuina prouidentia in fines ſuos mouentur.

tur legi æternæ, nec diuinę gubernationi: Deus namque circa illam nihil immutare poteſt.

Quarttum.

¶ Quarto, illa reguntur lege & ratione, quæ cognoſcũt finem, ſed res naturales non cognoſcunt fines, ergo lege non reguntur.

ARTIC. SEXTVS.

¶ *Vtrum omnes res humanæ ſubẏciantur legi æternæ.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Rationales creaturæ non ſolùm legi æternæ ſubduntur per naturalem inclinationem, ſicut aliæ res naturales, ſed etiam per cognitionem. Nam pręterquam quòd nati ſumus ad habendas virtutes, vt dicitur. 2. Ethicorũ, etiam homo legis ęternæ aliqualem habet cognitionem, ut arti. 2. dictum eſt.

Argumenta q̃ contingentia legi æternæ nõ ſubdantur. Eccle. 15. Rom. 1.

¶ Sed probatur maioribꝰ argumẽtis, quòd cõtingẽtia, legi æternæ nõ ſubdantur. Ille eñ q̃ relinquitur ſuo arbitrio, lege non regitur: ſed homo dimittitur ſuo arbitrio, dicẽte ſcriptura? Conſtituit Deus hominem ab initio, & reliquit eum in manu conſilii ſui. & de peccatoribus aſſerit Paulus; Tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum. Hæc omnia cõfirmantur ex D. Paulo dicente; Nũquid de bobꝰ cura eſt Deo? & Eccl. 9. Vidi ſub ſole, neć velocium eſſe curſum, nec ſapientiũ panem, nec artificum gratiam, ſed ī omnibus tempus, & caſum.

Prima cõ.

1. Corin. 9. Eccleſ. 9.

Secunda.

¶ Secunda Concluſio. In malis vterque modus imperfectus, & quodammodo corruptus inuenitur; in bonis autem vterque modus inuenitur perfectus. Probatur: quoniam primus modus, qui eſt naturalis inclinatio per habitum vitioſum, in malis corrumpitur, & deprauatur; & ſecundus modus, qui eſt cognitio per paſſiones, quibus ſubiecti ſunt mali, obtenebratur, & offuſcatur. In bonis autem ſuper naturalem inclinationem quam ad bonum habent, additur motiuum interius gratiæ, & virtutis: & cognitioni naturali boni coniungitur cognitio fidei & ſapientiæ: vnde in eis inclinatio & cognitio perficitur.

Argumenta q̃ multa fiãt præter ordinẽ diuinæ ꝓuidentiæ. Prim. arg.

¶ Probatur etiã multa fieri in rerũ vniuerſitate pręter ordinem a Deo inſtitutum. Nã Deus poteſt facere cõtra ſuam præſcientiã: imo ego poſſum facere contra Dei ꝓſcientiam, poſſum peccare, poſsũ mereri, & Antichriſtꝰ poteſt ſaluari, licèt Deus oppoſitum præſciuerit; alioq̃ præſcientia imponeret rebus neceſſitatẽ, & tolleret liberum arbitrium, qđ eſt hæreticum.

Secũdum. Ter. conc.

¶ Deinde, miracula quæ fiũt, ſunt præter ordinem a Deo inſtitutum, imo ſupra omnem ordinem, & curſum naturæ.

Tertium. Iſa. 3.

¶ Præterea, peccator operatur cõtra Dominũ, iuxta illud; Lingua eorũ, & adinuentiones eorum contra Dominum. Item contra Dei voluntatẽ agit, & cõtra legẽ æternam. Peccatũ enim eſt factũ, vel dictum, vel concupitum cõtra legẽ æternam Dei: ergo non omnia ſunt

Tertiũ. Tertiũ. Tertiũ.

Tertiũ. Tertiũ. Tertiũ.

Tertiũ. Tertiũ. Tertiũ.

Vltimum. ſubiecta legi æternæ. ¶ Vltimò, quòd peccata fiant, vel eſt conſentaneum legi æternæ, vel non. Si primum, ergo bonum eſt peccata fieri, ſiquidem eſt diſpoſitum ſecundum legem æternam, & diuinæ ſapientiæ ordinem. Si ſecundũ, ergo non omnia ſunt ſubiecta legi æternæ.

In cõtrarium Sapien. 14. Omnia legi æternæ ſubdũntur. Heſter. 13. Sapien. 8. Aug. lib 7. de ciui. c. 22. 26. cõtra. Fauſt. cap. 5.

¶ In contrarium eſt illud; Tua pater prouidentia omnia gubernas. Reſpondetur, non ſolum eſt certum ſecundũ fidem, ſed etiam eſt manifeſtum lumine naturæ, omnia eſſe ſubiecta legi æternæ. Et ratio eſt clara: nam omnia regũtur, & adminiſtrantur diuina prouidentia, quod patet teſtimonio ſcripturæ ſupra adducto, & ex illo; Cuncta ſunt poſita in ditione tua, & nemo eſt qui poſſit reſiſtere voluntati tuæ: & illud; Attingit a fine uſque in finem, & diſponit omnia ſuauiter. D. Auguſtinus dicit; Nihil ſummis legibus creatoris, & eius ordinationi ſubtrahitur: & alibi ſcribit; Deus contra curſum naturæ conſuetum facit, ſed contra ſummam legem non facit: alioqui contra ſeipſum faceret. Ex quo pro noſtra ſententia, altera colligitur ratio. Nam ſi Deus faceret contra legem æternam, faceret cõtra ſuam diſpoſitionem: at Dei diſpoſitio immutabilis eſt: ergo. Vltima ratio eſt euidens: nam nihil poteſt fieri præter ordinem cauſæ vniuerſalis; ſed lex æterna eſt cauſa vniuerſalis, ergo nihil poteſt fieri præter ordinem legis æternæ. Certè hæc eſt differentia inter cauſam particularem & vniuerſalem; quòd præter cauſam particularem poteſt eſſe alia cauſa particularis illi non ſubiecta, quæ eius effectum impediat: cæterùm præter cauſam vniuerſalem non poteſt eſſe alia cauſa particularis; vniuerſa enim cauſa particularis operatur virtute cauſæ vniuerſalis; & ideo omnes cauſæ particulares in vniuerſales reducendæ ſunt.

Vtrum diuina volũtas legi æternę ſubdatur. Actiones diuinæ in duplicisũt differentia.

¶ Sed dubitatur; vtrum voluntas diuina ſit ſubiecta legi æternæ? Ratio dubitandi eſt: Nam diuina voluntas iuſta eſt, & diuinæ ſapientiæ conſentanea, ergo ſubdita eſt legi æternæ. Reſpondetur, quòd voluntatis diuinæ actiones ſunt in duplici differentia. Quædam ſunt ad intra; vt cùm Deus amando ſe ſpirat Spiritum ſanctum, & huiuſmodi actiones non menſurantur lege ęterna; ſunt enim naturales, & neceſſariæ, & ipſa Dei ſubſtantia: Aliæ ſunt actiones & volitiones ad extra, quales ſunt volitiones quibus Deus vult mundum creare, conſtituere creaturas; & huiuſmodi actiones non tã impropriè menſurantur lege æternã: ideo enim Deus voluit creare cœlum tot ſyderibus diſtinctum, quia ita iudicauit per ſuã ſapientiam fieri oportere, & hoc eſt quod dicitur Prouerb. 3. Sapientia firmauit terram, & ſtabiliuit cœlos prudentia. Secundò dicendum eſt, quòd propriè loquendo diuina uoluntas eſt infinitæ perfectionis, & de ſe rectiſſima; imo ipſa rectitudo, non ergo eget alia menſura, nec rectore vt ad finem ſuum perducatur. Nihiloſecius tamen ſciendum eſt, quòd licèt in attributis diuinis vnum non ſit cauſa alterius, vnum tamen eſt ratio alterius; ſicuti Deus eſt æternus, quia eſt immutabilis; & eſt immutabilis, quia eſt actus purus. Ad eundem modum non abſurde concedet Theologus, quòd diuina ſapientia, eſt ratio diuinæ voluntatis.

Solutio argumentorum. Ad primũ.

¶ His conſtitutis, ad argumenta in principio poſita reſpondetur. Ad primum, quòd multa ſunt fortuita, & quæ eueniunt a caſu, ſi referantur ad cauſas particulares, extra quarum ordinem fiunt; at ſi referantur ad diuinam prouidentiam, & gubernationem, nihil eſt a Deo non præuiſum non præordinatum ab æterno; ſicuti concurſus duorum ſeruorum caſualis eſt quantum ad eos, cæterum a Domino præuiſus fuit, qui ideo miſit illos ſcienser in hunc locum, vt vnus de altero neſciat, de qua re videndus eſt D. Tho. 3. contra gent. ca. 34.

Ad ſecũdã

¶ Ad ſecundum reſpondetur, quòd homo non eſt inſtitutor naturæ, & ideo in operibus virtutis, & artis vtitur rebus naturalibus ad ſuum finem: propter quod prouidentia humana non ſe extendit ad res neceſſarias, quæ ex natura prodeunt, ad quas ſe extendit Dei adminiſtratio, & gubernatio, qui eſt autor & conſeruator naturæ.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium quidam dicunt, quòd hominem eſſe animal rationale, eſt ens rationis, & quoddam complexum propoſitionale. Hæc ſolutio confutatur, nam hominem eſſe animal, eſt magna perfectio, ergo non eſt ens rationis. Rurſus, hominem eſſe animal rationale, eſt hominem eſſe ſubſtantiam, ergo non eſt ens rationis. Alij dicunt, q̃ hæc veritas, homo eſt animal rationale; æterna eſt, & immutabilis, ſed quoniã veritas nõ eſt niſi in intellectu, auto re Ariſtotele, ideo hæc veritas eſt æterna in intellectu diuino, qui Deus eſt, propter quod extra Deum nihil eſt æternum, & quemadmodum Deus non ſubditur legi æternæ, hæc veritas non ſubditur legi æternæ. Hæc ſolutio mihi non placet, nam hominem eſſe animal rationale, eſt ens reale, ut ſuprà demonſtratum eſt, & non increatum, ergo creatum. Rurſus eſſe animal rationale, vel eſt Deus, vel aliquid a Deo diſtinctum; non primum; ergo ſecundum, ergo aliquid diſtinctum a Deo æternum eſt, & legi diuinæ non ſubiectum. Vltimò, eſſe animal rationale, vel eſt aliquid in Deo, vel extra Deum, non primum, ergo ſecundũ, ergo aliquid extra Deum æternum eſt. Ariſt. 6. meta tex. 3.

¶ Igitur ad argumentum, quod attinet ad noſtram cauſam, dicendum eſt, hominem eſſe animal rationale, eſſe ęternum, & eſſe ſubiectum legi ęternę, nam quòd naturæ humanę debeatur quòd ſit rationalis, ex diuina ſapientia & ordinatione diſpoſitum eſt, & hunc ſenſum habet hęc veritas, homo eſt animal rationale. Quòd verò Deus circa hanc veritatem nihil valeat immutare, non demonſtrat quòd diuinę ſapientiæ non ſit ſubiecta, ſed quòd ſit de eſſentia naturę humanę, quòd ſit rationalis: Deus namque eſſentias rerum non poteſt immutare. Item dicendum eſt pro confutatione argumenti, quòd hominem eſſe animal rationale, non eſt Deus, nec aliquid extra Deum, nam hęc diuiſio eſt rerum exiſtentium, id eſt, res exiſtens aut eſt Deus, aut aliquid extra Deum, itaque hominem eſſe animal rationale, priuſquam producatur homo in rerum natura, nec eſt Deus, nec aliquid extra Deum. Vel dicatur hominem eſſe animal rationale, eſſe aliquid creatum, & extra Deum, ad huuc ſenſum, quòd ſi ponatur in rerum vniuerſitate, debetur illi quòd ſit creatura. Solutio autoris.

¶ Ad quartum argumentum reſpondetur, quòd aliquid dupliciter operatur, & mouetur in finẽ. Vno modo, quòd ſe agat, & moueat in finem per conſilium, & deliberationem, & ſic ſolę creaturę rationales ſe mouent in finem, & aliud eſt cognoſcere finem, & media in finem. Alio modo vt directum, & motum in finem, ſicut ſagitta mouetur in ſcopum a ſagittatore, quem ſcopum non cognoſcit ſagitta, ſed ſagittator, & ſicut certus ictus & motus ſagittę in ſcopum demonſtrat quòd dirigitur a ſapiente ſagittatore; ſic certus rerum ordo & curſus demonſtrat, quòd mundus ſapientia & ratione regatur. Ad quartũ.

¶ Ad alia atgumenta, quibus probatur, quòd contingẽtia non ſubdantur legi ęternę. Reſpondetur ad primum, quòd homo relinquitur in manu conſilij ſui, ad iſtũ ſenſum, quòd conſtituitur liberi arbitrij, & moderator, & rector ſuorum operum, hęc verò moderatio non excludit diuinam gubernationem, & legem ęternam, ſicuti quod res naturales habeant virtutem operandi non excludit diuinam virtutem. Ad argumenta q̃ contingẽtia nõ ſubdantur legi æternę.

¶ Ad autoritates ſacræ ſcripturę, ad illam, Nunquid de bobus, &c. Reſpondetur, certè de bobus cura eſt Deo, ſed non pręcipua: & hoc ſignificat Paulus. Ad aliam Eccleſ. reſpondetur, eſſe familiare, quod in illo libro referantur dogmata ex perſona impiorum, quale eſt illud; Vnus eſt interitus hominum, & iumentorum, & ęqua utriuſque conditio.

¶ Ad alia argumenta, quibus probatur multa fieri in rerum vniuerſitate pręter ordinem a Deo inſtitutum, & prę ter legem ęternam. Ad primum eſt dupler ſolutio, una eſt, quod cõcluſio loquitur in ſenſu compoſito, id eſt, ſuppoſito quod Deus lege æterna aliquid ordinauerit, impoſſibile eſt quod aliter eueniat in ſenſu compoſito, id eſt, conſtat ex repugnantibus, quòd Deus aliquid ordinauerit, & aliter eueniat. Secunda eſt, quod concluſio non dicit, quòd non poſſit fieri aliquid contra Dei præſcientiam, ſed quod non poteſt fieri contra legem, & ordinationem diuinam efficaciter diſponentem. Certè lex diuina eſt diſpoſitio efficax, quòd damnati iam non habeant remedia aliqua, & quod beati iam non mereantur, contra iſtas leges nihil poteſt fieri. Ad argumenta q̃ multa fiãt pręter ordinẽ à Deo inſtitutũ. Ad primũ.

¶ Ad ſecundum reſpondetur, quod licèt Deus inſtituerit curſum naturę ordinarium, ſibi tamen reſeruauit vt aliquando faceret ſupra curſum naturæ ordinarium, & tunc quando, facit, non facit contra legem Dei æternam, ſed ſecundum diuinæ ſapientiæ diſpoſitionem.

¶ Ad tertium Caietanus 1. par. quæſt. 103. articu. vltimo dicit, quòd peccatores, qui peccant mortaliter, duo inſpiciunt Ad tertiũ. Caieta.

ciunt;alterum eſt intentum, & hoc conſtat eſſe bonum, & ſic adimplent ordinem legis æternæ,& diuinæ gubernationis: alterum eſt præter intentionem, & hæc eſt deformitas actus,quæ in priuatione boni conſiſtit; in hoc peccator declinat a bono determinato, & nititur contra illud, ex quo ſequitur, quòd peccator nulla ratione agit contra diuinam gubernationem in generali, ſed in ſpeciali. Magiſter Victoria aiebat, quòd Deus poteſt conſiderari vt cauſa particularis conſulens, & præcipiens; & huius conſilijs, & præceptis reſiſtens, dicitur reſiſtere diuinæ gubernationi: alio modo cõſideratur vt cauſideratur ut cauſa vniuerſalis, & ſic nullus reſiſtit diuinæ gubernationi. Vel dicatur, quod omnia quæ exiſtunt, verè ſunt ſubiecta legi æternæ: peccatum non exiſtit, ſed nihil eſt: non ergo eſt ſubiectum legi æternæ. Diu. Auguſtin. tractat. 1. in Ioannem dicit,quòd qui peccat,non facit, ſed deficit. Vera ſolutio eſt,quòd peccator dum peccat,aliquo in ſenſu facit contra voluntatem Dei,& legem,& in alio ſenſu non. Facit certè contra voluntatem ſigni, & contra præcepta, & prohibitiones, quæ figurata loquutione, Dei voluntas appellantur: cæterùm non facit contra voluntatem beneplaciti,nec contra Dei efficacem ordinationem, de hac enim dictum eſt;Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo & in terra:& iterum; Voluntati eius quis reſiſtet? & de iſta aſſeritur,quòd eſt cauſa omnium vniuerſalis, & quòd ei omnia ſunt ſubiecta. Certè de peccatoribus omnia fiunt quæ Deus fieri ordinauit: ordinauit autem Deus permittere peccata fieri, & ita fit: diſpoſuit peccare peccatori,& ira euenit;& punire peccatorem in peccato perſiſtentem,& ita contingit. Quemadmodum cùm peccator dimittit Deum,incidat in Deum,& in legem æternam, & in eius pœnam,oſtendit multis in locis D.Auguſt. Ex dictis patet quid dicendum ſit ad quartum argumentum. Hactenus de lege æterna.

Victoria.

Prim. con.

Auguſt.

Aug.in Enchi.c. 110. li.4.confe. c.9. li.5. c. 2. 3.lib de libe. arb.c. 12. & 13. uſque in fi. lib.

QVAESTIO XCIIII.

De lege naturali; in ſex articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm lex naturalis ſit habitus.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Lex naturalis propriè, & eſſentialiter non eſt habitus. Probatur; quoniam habitus ſecundum ſuam eſſentiam eſt id quo ratio aliquid agit; veluti grammatica dicitur habitus, quoniam ipſa intercedente, intellectus orationem congruam conſtituit: at lex naturalis non eſt quo ratio agit,ſed potiùs eſt quid per rationem conſtitutũ: vnde non poteſt propriè habitus dici.

¶ Secunda Concluſio. Lex naturalis poteſt dici habitus impropriè,& ea ratione, qua habitus id dicitur, quod habitu tenetur; ſicut fides dicitur id quod fide tenetur. Probatur: nam præcepta legis naturalis quandoque actu a ratione conſiderantur, quandoque verò in ea ſunt ſecundum habitum, quando non actu conſiderantur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Examinatur prior concluſio. Prim. arg. Pſal.4. Roma.2.

VIdetur certè quòd concluſio Diui Thomæ falſa ſit: idque ſuadetur his argumentis. In primis: Lex naturalis eſt impreſſa mentibus noſtris,iuxta illud; Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine: & iuxta illud,Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt,& oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus eorum. Sed quidquid eſt in animis noſtris,vel eſt potentia,vel paſſio,vel actus, vel habitus. Sed lex naturalis non eſt potentia:ut per ſe notũ eſt;nec paſſio, nec actus; alioqui cum nihil agimus,non maneret in nobis lex naturalis.Ergo eſt habitus.Conſequentia valida eſt a ſufficienti enumeratione.

Secũdum.

¶ Rurſus,Lex naturalis impreſſa eſt mentibus noſtris, vt oſtenſum eſt, ſed nihil eſt impreſſum in mentibus noſtris præter eſſentiam,potentiam, & habitum primorum principiorum,ſed lex naturalis non eſt eſſentia,nec potentia,ergo eſt habitus primorum principiorum.

Tertium.

¶ Tertio,lex naturalis, quæ eſt impreſſa mentibus noſtris,vel eſt facultas ad iudicandum, ꝙ malum eſt fugiendum,bonum ſectandum; vel eſt dictamen,& iudicium intellectus impreſſum mentibus noſtris, ſed tamen non eſt dictamen impreſſum a natura; dictamen enim dicit iudicium prout progreditur ab opetante, ergo eſt illa facultas aſſentiendi prędictis iudicijs,& dictaminibus.

Vltimum.

¶ Vltimo,Lex naturalis manet in pueris,amentibus,dãnatis,in quibus nõ eſt actus, ergo lex naturalis habitus eſt. In contrarium eſt ſententia Diui Thomæ.

Lex naturalis quid.

¶ Pro explicatione veritatis ſciendum eſt, quòd lex naturalis nihil aliud eſt, quàm propoſitiones & iudicia per ſe nota,vel ex per ſe notis euidenter deducta; vt malum eſt fugiendum, bonum amplectendum,mendacium fugiendũ, veritas ſectãda. Secundo notandum eſt,quod ſicut ĩ intellectu ſpeculante ponimus habitum primorũ principiorum, quo aſſentimur primis principiis ſpeculabilibus;ita in intellectu practico cõſtituimus habitũ primorũ principiorũ, quo aſſentimur primis principiis practicis;bonũ eſt ſequendũ, malũ fugiendum: & hunc habitum nominamus ſynderesim,de quo agit D. Th. 1.p.q.36 ar.12. Tertio ſciendum eſt,ꝙ lex naturalis nõ ſic intelligenda eſt,quòd omnibus immediatè nota ſit, & per ſe nota: nam primaria illa principia generaliſſima ſũt omnibus nota,alia vero particularia, & ſequẽtia requirũt induſtriam,& inſtructionem, de qua re infrà dicẽdum eſt. Vltimò aduertendum eſt, quòd lex naturalis non dicitur eo in ſenſu,quoniam impetu naturali homines,ſicut bruta feruntur;ſed quoniam per lumen naturæ inſitum ducat homines in finem honeſtum,ſicut decet ingenuã & liberam creaturam:hoc eſt quod dicitur;Quis poſuit in viſceribus hominum ſapientiam,& dedit gallo intelligentiã? His conſtitutis,eſt prima propoſitio.

Secunda.

Prim con.

¶ Lex naturalis non eſt habitus,nam lex naturalis eſt iudicium euidens,& dictamen;iudicium verò actus eſt, non habitus:habitus verò iudicat,ſed non eſt iudicium.

¶ Secunda propoſitio.Lex naturalis ineſt nobis per modum habitus:nam licèt ceſſet actus, nõ continuò aboletur in nobis lex naturalis; tranſeunte enim actu, manent illa iudicia;& dictamina in virtute,& in ſyndereſi,quam diximus in ſuperioribus habere virtutem ad hæc iudicia efficienda.Ex his ſtatim ſequitur, quòd lex naturalis non eſt ſyndereſis, hanc enim D.Tho. 1. p.q. 79 docuit habitum eſſe,nempe virtutem mentis,quæ nos inclinat ad aſſentiẽdum principijs practicis, ſicut habitus intellectus eſt propenſio,& appulſio ad aſſentiendum principiis ſpeculatiuis, atque hac ratione ſyndereſis dicitur inſtigare ad bonũ, & murmurare de malo.In ſumma, ſicut habitus intellectus non eſt principiorum collectio,ſed virtus aſſentiendi illis, ſic neque ſyndereſis eſt lex naturalis, ſed virtus aſſentiẽdi illis principijs ac dictaminibus practicis,quæ ſunt lex naturalis.Vnde vbicunque legatur ſyndereſis eſſe lex intellectus noſtri;vt eſt apud Baſilium; intelligendum eſt, nõ per eſſentiam,ſed quòd ſyndereſis eſt habitus continens legẽ naturæ,quippe cuius virtute principia illa iudicamus. Sequitur ſecundò ſolutio omnium argumentorum, quæ in principio adducta ſunt: omnia enim illa argumenta efficiter probant,quòd lex naturæ non ſemper manet in nobis per modũ actus,ſed per modũ habitus,quod eſt verum.

D. Thom.

D. Thom.

Baſil.

Vtrũ pueri & amentes teneantur lege naturali.

¶ Sed dubium eſt,vtrum pueri,& amentes teneantur lege naturali? Ratio dubii eſt. Nam ignorantia non tollit legis obligationem,& vinculum,ut ſuprà dictum eſt, cum de promulgatione legis ageremus.In contrarium eſt, qm̃ eadem

Iob.38.

eadem ratione tenerentur pueri lege diuina, & humana; quod asserere, falsum est. Rursus, iudicium de rebus agẽdis sumendum est de his quæ per se contingunt rebus: sed pueri per se sunt inhabiles, & inepti ad cognoscendum legem; ergo nulla lege tenentur. Secus est de absentibus, qui ignorant legem: hoc enim est per accidens, & ideo lege tenentur. Sed antequam hinc discedamus, operæpretium erit & diligentius, & vberius quid sit lex naturalis ex sanctis patribus elucidare.

Quid sit lex naturalis. Rom. 2. August. 2. confes. c. 4. Matth. 6.

¶Lex naturalis est lumen rationis humanæ, quòd Deus naturæ conditor, vna cum natura inseruit mentibus hominum ad aliquid faciendum, vel non faciendum; de qua Paulus; Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt: & D. Aug. Lex tua, Domine, in cordibus hominum scripta est, quam nec vlla vnquam delet iniquitas. Certe quemadmodum Deus omnium rerum conditor & gubernator, rebus inanimatis, atque etiam ipsis animantibus, ratione carentibus, impressit vires, & inclinationes secundum quas aguntur, & diriguntur in suos fines, debitisque suis funguntur officijs, a quibus, quia non seipsa agunt, sed ab autore naturæ infallibiter agente aguntur, secundum suarum inclinationum necessitates deuiare nõ possunt: ita & ipse idem Deus, qui rationalem creaturam condidit ad imaginem, & similitudinem suam, impressit eidem rationali creaturæ quædam suorum actuum principia, ceu leges communes, secundum quas non sic inclinationis necessitate moueretur, sed secundum quas ex liberatione seipsam dirigeret, habens in potestate etiam aliter facere, propter vim liberi ex ratione arbitrij, per quam potest & legis conditorem, vt sibi præfectum, ac superiorem apprehendere, & rationem, seu finem operum legis cognoscere, & conferendo vnum ad alterum examinare, atq; discernere. Vnde secundum Christi, & Pauli Apostoli doctrinam, voluntas hominis est tanquam vis media inter legẽ mentis, & legem carnis, inter consilium Dei, & consilium diaboli constituta, potẽs vel cohibere mẽbra sua in opus secundum huius, vel illius consilium. Nemo, vt inquit Christus, potest duobus dominis seruire, &c. Non potestis Deo seruire, & Mammonæ: quibus verbis apertè insinuatur hominem nunc huius, nunc illius consilio posse acquiescere. Cæterum, quemadmodum Deus imprimendo toti humanæ naturæ huiuscemodi principia communia suorum actuum dicitur præcepta quædam illi dedisse, siquidem inclinationes, & pondera a Deo conditore naturæ impressa, quibus dictat ratio aliquid debere fieri, aut non fieri, sunt quædam Dei leges, quæ etsi per Adæ peccatum, aliaque crimina voluntarie superraddita, sint obtenebrata, non tamen prorsus sunt extincta: de quo latius dicemus inferius. Hoc ipsum dilucide satis explicat Augustinus Psalm. 57. Cum manu formatoris nostri in ipsis cordibus nostris veritas scripserit, Quòd tibi non vis fieri, ne facias alteri; hoc ante quam lex daretur, nemo ignorare permissus est, vt esset vnde iudicaretur, & quibus lex non esset data: sed ne sibi homines aliquid defuisse quererentur, scriptum est & in tabulis, quod in cordibus non legebant. Non enim & scriptum non habebant, sed legere nolebant, oppositum est oculis eorum, quod in conscientia videre cogerentur, & quasi forinsecus admota voce Dei ad interiora sua homo compulsus est, dicente scriptura; In cogitationibus enim impij interrogatio erit. Vbi interrogatio, ibi lex. Sed quia homines appetentes ea quæ foris sunt, etiam a seipsis exules facti sunt, data est etiam scripta lex; non quia in cordibus scripta non erat, sed quia tu fugitiuus eras cordis tui, ab illo vbique es comprehenderis, & ad teipsum intro reuocaris. Præterea scripta lex quid clamat eis qui deseruerũt legem scriptam in cordibus suis? Redite præuaricatores ad cor: quis enim te docuit nolle accedi ab altero ad vxorem tuã? quis te docuit, nolle tibi furtum fieri? quis te docuit, nolle iniuriam pati; vel quidquid aliud vniuersaliter, aut particulariter accidere potest? multa enim sunt de quibus singulis interrogati homines clara voce respondeant, nolle se pati. Age, si non vis pati ista, nunquid solus es homo? non ne in societate viuis generis humani? Qui tecum factus est, socius tuus est, & omnes facti ad imaginem & similitudinem Dei, nisi terrenis cupiditatibus conterãt quod ille formauit. Quòd ergo tibi non vis fieri, noli alteri facere: iudicas enim malum esse in eo quod pati non vis, & hoc te cogit nosse lex intima in ipso tuo corde conscripta: faciebas, & clamabatur inter manus tuas; quomodo cogeris redire ad cor tuum cum hoc pateris inter manus alienas? furtum bonum est? non: interrogo, adulterium bonum est? & omnes clamant, non: homicidium bonum est? omnes clamant, detestari se. Concupiscere rem proximi bonum est? non, vox omnium est. Aut si adhuc non consiteris, accedit qui concupiscat rem tuam, placeat tibi, & respondeat quid vis. Omnes ergo de his rebus interrogati, clamant hæc bona non esse. Rursus, de beneficijs non solum de non nocendo, verum etiam de non præstando, atque tribuendo: interrogatur omnis anima esuriens, famem pateris? alius habet panem, & redundat ei vltra sufficientiam, nouit te egere, non dat, displicet tibi esurienti, displiceat & satiato cum alterum esurire cognoueris. Peregrinus tecto indigens venit in patriam tuam, non suscipitur, ille tunc clamat inhumanam esse illam ciuitatem, facile apud Barbaros esse sibi potuisse refugium: sentit iniquitatem, quia patitur: tu forte non sentis, sed oportet vt te cogites peregrinum, & videas quomodo tibi possit displicere, qui tibi non præstiterit, quod tu in patria tua non vis peregrino præstare. Interrogo omnes: vera sunt hæc? vera: iusta sunt hæc? iusta. Sed & Cassianus de hac re excellentissime loquitur; Deus hominem creans omnem naturaliter ei scientiam legis inseruit, quæ si fuisset ab homine secundum propositum Domini vt cœperat custodita, non vtique necessarium fuisset aliam dari, quæ per literam postea promulgata est: erat enim superfluum, extrinsecus offerri remedium, quod adhuc intrinsecus tenebatur insertum. Sed quia hæc, vt diximus, corrumpi cœpit libertate, vsuque peccandi, velut huius exactor, & executor, ac vindex, & vt ipsis scripturæ verbis eloquar, adiutrix, apposita est Mosaicæ legis seueriſſima, diraque districtio, vt vel metu pœnæ præsentis non pœnitus bonum scientiæ naturalis extingueretur, secundũ prophetæ sententiam; Legem dans in adiutorium: quæ etiam secundum Apostolum; Pædagogus velut paruulis data fuisse describitur, erudiens scilicet eos, atque custodiens ne ab illa disciplina, in qua naturaliter fuerant instituti, quadam obliuione discederent. Nam quòd sit homini omnis scientia legis ab initio creationis infusa, hinc manifeste probatur, quòd mandata legis absque literæ lectione ante legem, immo ante diluuium omnes sanctos obseruasse cognoscimus. Quemadmodũ enim scire potuisset Abel, necdum lege mandante, quòd offerre Deo de primitijs ouium suarum, & de adipe ipsarum ad sacrificium debuisset, nisi per insitam sibi legem naturaliter fuisset edoctus? Quemadmodum Noe, quod mundum, vel quod immundum esset animal, decreuisset, nõdum hæc legali distinguẽte mandato, nisi scientia naturali fuisset instructus? Vnde Enoch didicit ambulare cum Deo, nullam legis illuminationem ab aliquo consequutus? Vbi legerant Sem & Iapheth legem; Turpitudinem patris tui non reuelabis; vt incedentes retrorsum patris uerenda uelarent? Vnde monitus Abraham deuictis hostibus nihil accipere de eorum spolijs acquiescit, ne retributionem laboris sui acciperet, vel decimas sacerdoti Melchisedech, quæ Mosaica lege præcipiuntur, exoluit? Vnde ipse Abraham, vnde Lot transeuntibus peregrinis humanitatis obsequia, & ablutionem pedum, necdum Euangelico coruscante mandato supplicitèr obtulerunt? Vnde Iob tantam deuotionem fidei, tantam castimoniæ puritatem, tantam humilitatis, mansuetudinis, misericordiæ, humanitatis scientiam, consequutus est, quantam nunc ne ab illis quidem, qui Euangelia memoriter tenent, videmus impleri? Quem sanctorum legimus, ante legem, vllum legis violasse mandatum? quis illorum non custodiuit; Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est? Non facies tibi sculptile nec vllam similitudinem eorum quæ in cœlo sunt, siue quæ in terra, vel eorum quæ sunt in aquis sub terra? quis eorum non obseruauit; Honora patrem tuum; vel illa quæ in decalogo subsequuntur; Non occides; Non adulterabis; Non facies furtum; Non falsum, &c. Non concupisces vxorem proximi tui; aliaque his multo maiora, quibus non solum legis, sed etiam Euangelij præuenere mandata? Deinde sequitur in eadem collatione cap. 24. Ita ergo intelligimus ab initio Deum omnia creasse perfecta, nec fuisse quid ordinationi eius principali velut improuidæ & imperfectæ, necesse esset superinduci, vel quid ei addi post hæc oporteret, si in illo statu atque

Cassianus collatione. 8. c. 23. 23.

Galat. 3.

Genes. 4.

Genes. 7.

Gene. 5.

Leuit. 18.

Gene. 9.

Gene. 14.

Gene. 18.

Deut. 5.

Exod 20.

diſpoſitione,qua ab ipſo creata ſunt vniuerſa, manſiſſent. Et idcirco in eos,qui ante legem, imo ante diluuium peccauerunt, iuſto iudicio Deum omnia animaduertiſſe probabimus,quia tranſgreſſi naturalem legem ſine vlla merue runt excuſatione puniri. Nec in illorum incidemus blaſphemiam, calumniamq; qui ignorantes hanc rationem derogant veteris teſtamenti veritati; ac detrahentes noſtræ fidei,ſubſannantesq; dñt, Quid ergo placuit Deo noſtro vt poſt tot annorum millia legem voluerit promulgare, tanta ſecula paſſo hominem ſine lege tranſire? ꝙ ſi poſtea meliùs aliquid adinuenit, apparet eum in primordio mundi infetiora vel deteriora ſapuiſſe, & poſt hæc velut experimẽtis edoctum,cœpiſſe rectiora proſpicere, ac principales ordinationes ſuas in melius emendaſſe: quod immenſæ præſcientiæ Dei conuenire non poterit, nec ſine ingenti blaſphemia,hæc de ipſa,hæretica inſania proferentur dicente Eccleſiaſte; Cognoui qm̃ omnia quæ fecit Deus ab initio ipſa erunt in æternum, ſuper illa non eſt quid addatur, & ab illis non eſt quid auferatur, & idcirco iuſtis non eſt lex poſita,iniuſtis aũt & non ſubditis,impijs,& peccatoribus, ſceleratis,& contaminatis: illi namque habentes naturalis illius atq; inſitæ legis ſanam atque integram diſciplinam, nequaquam lege hac extrinſecus adhibita,literis deſcripta neque in adiutorium illi naturali data,indigebant. Ex quibus apertiſſima ratione colligitur,nec legem iſtam perſcriptam literis ab initio dari debuiſſe: eratn.hoc ſuperfluum fieri,ſtante adhuc naturali lege,& integra permanẽte, nec Euangelicam perfectionem tradi ante legis potuiſſe cuſtodiam:non enim poterant audire; Qui te percuſſerit in dextera maxilla tua,præbe illi & alteram;qui contenti non erant talionis æqualitate iniurias vlciſci proprias, ſed lethales calces ac telorum vulnera pro alapa leuiſſima rependebant,& pro minimo dente,percutientium animas expetebant. Sed nec illis poterat dici; Diligite inimicos veſtros, in quibus magnus fructus & vtilitas ducebatur, vt amicos ſuos diligerent, declinarent verò inimicos, & ſolo ab eis odio deſinerent,nec opprimere illos, & interficere feſtinarent. Hactenus Caſſianus.

Eccle.3.

Matt.5.

ARTIC. SECVNDVS.

An lex naturalis plura præcepta contineat?

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio eſt affirmans.

¶ Secunda Concluſio. Præcepta legis naturæ ordinem quendam inter ſe habent, & alia alijs priora ſunt.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRimam concluſionem probat D.Th. qm̃ præcepta legis naturalis in homine ita ſe habent reſpectu operabilium,ſicut principia prima in rebus demonſtrabilibus. Prima autem principia in demonſtrationibus multa ſunt:multa ergo erunt legis naturæ præcepta. Secunda concluſio ſic probatur: quoniam ſecundum ordinem inclinationum naturalium eſt ordo præceptorum naturæ, & homini primo inſita eſt inclinatio ad bonum ſm̃ naturam,in qua cum cęteris ſubſtantijs commercium habet; quia omnes bonum ſuum appetunt; vnde primum præceptum illud erit,quòd, bonum eſſe faciendum,& ſequẽdum,malum aũt vitandũ, ac fugiendum docet. Poſt hæc,peculiaris quędam alia inclinatio ad bonum magis particulare in homine ſita eſt, in qua tm̃ cum viuentibus cõicat,ſm̃ quam id naturale dr̃,qđ natura edocente omnibus animalibus cõe eſt, vt commixtio maris & fęminæ,ac liberorum educatio. Præterea ineſt homini quædam alia inclinatio ſibi propria, qua ad bonum ſm̃ rõnem inclinatur,vt veritatem,ſ. agnoſcat, vt in ſocietate vitam agat; & ratione huius inclinationis propriæ homini per legem naturalem præcipitur ignorantiã vitare,alios,cum quibus conuerſari debet,non offendere: ex quibus ẽt plura eſſe legis naturalis præcepta comprobatur. ¶Pro huius doctrinæ expoſitione aduertendum eſt primò,ꝙ quemadmodum in motu neceſſarium eſt conſtituere vnum primum motorem penitus immobilem, rõne cuius omnia moueantur;ita in diſcurſu rõnis, qui eſt quidam motus,neceſſarium eſt conſtituere vnum primũ principiũ p ſe notum, rõne cuius oĩa innoteſcant:hoc principium in ratione ſpeculatiua eſt: de eodem idem affirmari, & negari eſt impoſſibile, cuius meminit Ariſtot. In cognitione verò practica eſt illud principium primum; bonum eſt ſequendum,malum fugiendum; in cuius virtute omnia alia principia practica continentur,cuius etiam meminit Ariſ. Ariſtote.3. met.tex.9.

¶Secundò aduertendum eſt,ꝙ præter hoc principiũ vniuerſaliſſimum, qđ eſt p̃ceptũ vniuerſaliſſimũ legis naturæ, ſunt alia præcepta magis particularia: quæ circa alias materias particulares verſant, quæ vt certo ordine comprehendãtur,adnotat optimè D.Thom.in articu. quòd id, ad quod habet homo inclinationem naturalem, honeſtum eſt, & rectum ſecundum inclinationem naturalem; contrarium verò malum eſt. Hoc axioma eſſe verum, vel hæc vna ratio conuincit. Nam inclinatio naturalis naturæ humanæ à Deo eſt immediate: ergo nec mala eſt,nec ad malum inclinans. Conſequentia argumenti ex eo patet: nam Deus ad malum non inclinat,nec ſolicitat. Antecedens verò probatur: nam ſolus Deus eſt autor naturæ humanæ, & omnium conſequentium ad naturam humanam, inter quæ præcipua eſt inclinatio naturalis;qui.n.dat formam, dat conſequentia ad formam,vt vtamur verbis Ariſtotelis. Ex hoc principio,quod eſt veriſſimum,colligit D.Th.tum præcepta, tum officia legis naturalis. Eſt namque in homine inclinatio naturalis conſeruandi ſeipſum. Eſt deinde inclinatio generandi ſibi ſimile, ſpeciem propriam conſeruando. Rurſus, eſt inclinatio homini naturalis quatenus homo eſt,vt viuat vitam ſociabilem & politicam ſine aliorum offenſione. Itaque tria ſunt officia legis naturalis:primum, ad ſemetipſum decenter viuere ſecundum inclinationem naturæ inſitam ad conſeruationem ſui eſſe in cibo & potu. Secundum,decenter viuere in communicando naturam ſuam alteri ad conſeruationem ſpeciei ſecundum inſitam inclinationem generandi ſibi ſimile,& ad educandam illam. Tertium,ad Deum, & ad omnem hominem iuſtè viuere,ad parentes,ad filios,ad ſuperiores, ad æquales, ad inferiores,ſecundum inclinationem qua quiſque appetit bonum honeſtum,& ſecundum rationem iuſtè ac rectè agere. Et hæc omnia inerant naturæ humanæ ſub innocentiæ ſtatu. In tribus iſtis pendent principia naturalis legis, quæ tam ſerena, tam valida erat ſub innocentiæ ſtatu, vt ſecundum triplicia huiuſcemodi officia nihil huic legi eſſet impedimentum, nihilque vel præter rationem, vel contra rationem poſſet homini ſubrepere: ſed dum homo ex liberi ſui arbitrij ratione à Deo ſeſe auertit ad inferiora, ad carnalia, ad ſemetipſum ſeſe deflectens,iam iuſto Dei iudicio deſtitutus eſt gratia originalis iuſtitiæ, qua perdita, caro ſecundum vires ſenſuales ſuos cœpit habere impetus ſtimulos,ac inclinationes etiam contra, aut præter legem naturalem. Atque ita homo cum in honore eſſet, conſtitutus eſt in deliciarum paradiſo, vt ſolo Deo frueretur, per peccatum comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis, ab adoleſcentia ſua pronus ſecundum carnales ſenſus viuere, magis, quàm ſecundum rationem: hinc factum eſt, vt natura humana iam vitiata ſecundum vim generatiuam plus appetat coire, quàm lex naturæ ad conſeruationem ſpeciei decernit: ſecundum guſtum quoque, guſtato fructu vetito, plus appetat comedere, & bibere quàm lex naturæ dictat ad decentem conſeruationem naturalis eſſe. Vnde venter dicitur exactor Iob. 39. Clamorem exactoris non audit: atque ita iam in coitu, in cibo item & in potu ad opus voluptatis trahit hominem frequentius, quàm naturæ conſeruandæ neceſſitas, aut generandi voluntas exigat. Secundùm inclinationem inſuper prauam animæ,derelictam ex Adæ ſuperbia,qua cupiuit ſicut Deus eſſe, iam factus homo cordis elati,magis pronus eſt diligere creaturas carnalibus ſenſibus perceptibiles,quàm creatorem,magisque ſeipſum quàm proximum: & hinc nàtę ſunt iamxę, diſſenſiones, omneque genus vitiorum, de quibus Paulus; Vnde bella, & lites, inquit Iacobus, in vobis? nonne ex concupiſcentijs quę militant in membris veſtris? Ex hoc ſtatim ſequitur, eſſe plura prȩcepta legis naturalis: Ariſtot. 1.Eth. cap. 1.

Legis naturalis officia.

Quid ex gratię originalis deſtitutione ſequutum fuerit.

Ad Gal. 5. Iaco. 14.

Lex naturalis vna.

ralis:cum hoc tamen recte coniungitur, ꝙ eſt tantum vna lex naturalis,tum propter vnitatem illius primi principii a quo omnia dependẽt ; tum vero propter vnitatem luminis naturalis quo oĩa illuſtrantur : præcipue vero pp vnitatem finis:finis autẽ eſt conſtituere hominẽ rectum,ſm inclinationem naturalẽ ; quemadmodũ lex diuina vna eſt,quã quã habeat plura præcepta propter vnitatẽ finis . Sed ex hac doctrina magna oritur controuerſia; vtrũ detur inclinatio naturalis in malum? de qua quæſtione ſatis copioſè actũ eſt ſupra in materia de paſſionibus; & ideo ad alium articulum progediendum eſt .

Prima cõc.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrum omnes actus virtutum ſint de lege naturali?*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio . Si loquamur de actibus virtutum quatenus ſtudioſi ſunt , omnes ſunt de lege naturali.Probatur:quoniam ad legem naturalẽ id omne ſpectat, ad quod homo ſecundum naturam ſuã inclinatur: at homo naturaliter inclinatur vt ſecundum virtutem agat;nam vuumquodq; inclinationem habet naturalem ſecundũ quod ſua propria exigit forma; ſicuti ignis ad calefaciendũ naturaliter inclinatur , propria autem hominis forma , quæ eſt anima rationalis,exigit vt homo ſecundum virtutẽ operetur: qua de cauſa dixit D. Damaſcenus , virtutes eſſe homini naturales.

¶ Secunda Concluſio . Si loquamur de ſtudioſis actibus ſecundum ſe, prout ſcilicet in propria conſtituuntur ſpecie , non omnes tales actus ſunt de lege naturæ.Probatur: quoniam multa ab homine efficiuntur ſecundum virtutem , ad quæ natura non primo inclinat , ſed ea homines per rationis inquiſitionem inuenerunt , quaſi ad bene & quiete viuendum accommodata .

¶ Tertio eſt aduertendum , quòd ad huius finis conſequutionem quædam ſunt adeo neceſſaria , vt eorum neceſſitas omnib⁹ ſit euidens;vt non eſſe mentiendum, non eſſe adulterãdũ. Alia verò ſunt neceſſaria quidẽ , ſed eorum neceſſitas non eſt omnibus euidẽs, ſed indiget declaratione & accurata induſtria, ut talem contractum eſſe vſurarium; & vniuerſa hæc ſunt de lege naturali : Alia ſunt quæ conducunt ad legem naturalem,& finẽ eius,ſed nõ ſunt neceſſaria,quę pro diuerſitate tempotum, & regionum variantur:& in his diſcernendis lex humana uniuerſa negotiatur : Ex his patere poteſt quemadmodum non omnia præcepta ſunt de lege naturali.

¶ Ad argumenta contra primam concluſionem , ad primum reſpondetur , quòd opera honeſta ſupererogationis, quæ connumerantur in argumento , ſunt de lege naturæ, quamuis non ſint de præcepto ; quia ducunt, & perficiunt hominem ad id quod lex naturalis intendit,ſicuti conſilia Euangelica ſunt de lege Euangelica.

Solutio argumẽtorũ contra primã concluſionem.

Ad primũ.

¶ Ad ſecundum reſpondetur, quòd gratia non oritur ex natura,ſed pficit naturam, & ſupra oẽm naturam exiſtit:ſic p̃cepta ſupernaturalia nõ oriũtur ex inclinatione naturali, ſed eam perficiunt.Quapropter qñ dicit D.Th. ꝙ omne honeſtum ut tale,eſt de lege naturali, explicandus eſt de bono honeſto,quod rõni naturali eſt conſentaneũ,non de bono honeſto qđ oẽm rõnem ſuperat.

Ad ſecũdũ.

¶ Ad tertiũ argumentũ ex dictis patet,nẽpe ex diſcrimine inter p̃cepta naturalia & legis humanæ.¶Ad argumẽta contra ſecundã concluſionem, ad primũ,& ſecundum rñdetur,ꝙ dictamina legis naturalis ſunt illa,quæ ſunt per ſe nota,uel ex per ſe notis per euidentem conſequentiam deducuntur : dictamina uero legis humanæ ſunt illa,quæ inferuntur ex principijs legis naturæ , mediante arbitramento, & iudicio humano;ueluti ex hoc principio, malefactores puniẽdi ſunt,infert legislator prudentia humana, ergo fures ſunt ſuſpẽdendi. Conſequentia argumẽti euidens non eſt:ſed conſentanea ſm prudentiã humanam.Itaq; licèt mandatũ humanum ex lege naturali originem habeat, quia tamẽ uenit ad homines medio iudicio humano,lex humana appellãda eſt,ſicuti Chriſtus Dñs præcepit,ꝙ prælatis Eccleſiæ obediamus: cæterum qñ p̃cepta prælatorum deſcendunt ad nos medio iudicio humano,præcepta humana ſunt, non diuina.¶Ad tertium argumentũ negatur conſequentia:nam colores quicunq; cõtinentur in genere entium naturalium.Rurſus,ſuapte natura iniuſtum eſt,quòd quis uendat ea quorum nõ habet dominium,ſiue ſint naturalia , ſiue ſupernaturalia. Cæterum opera uirrutũ ſupernaturaliũ non continentur in gñe naturaliũ,neq; rõne naturali comprehenduntur; & iõ p̃cepta de operibus ſupernaturalibus oĩno ſupernaturalia ſunt.Ex hoc ſequitur,ꝙ non omne p̃ceptũ eſt de lege naturali. Rurſus ſequitur , quòd non omne peccatum eſt contra legem naturalem. Vltimo ſequitur,ꝙ non omnis qui peccat contra finem ſupernaturalem,peccet contra finem naturalem; alioqui omne peccatum eſſet contra legem naturalem .

Ad tertiũ.

Soluuntur argumẽta contra ſecundã concluſionem.

Ad primũ & ſecũdũ.

Ad tertiũ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Argumenta contra priorẽ concluſionem.

VT hic articulus clari⁹ elucidetur , in primis contra primã concluſionem arguitur . Aliqui actus honeſti & ſtudioſi ſunt, qui etiam inquantum honeſti,non ſunt de lege naturæ:ergo prima concluſio falſa eſt. Antecedens probatur in actibus ſupererogationis, vt abſtinere a vino,& a carnibus , & dare eleemoſynam quando nõ eſt grauis neceſſitas, omnes iſti actus ſunt honeſti , & tamen non ſunt de lege naturali. ſiquidem non ſunt in præcepto.

Primũ arg.

Ad ſecũdũ.

¶ Secundo,actus virtutum ſupernaturalium fidei,ſpei,& charitatis,ſunt actus honeſti,& tñ nõ ſunt de lege naturali: natura enim nihil dictat de operibus ſupernauralibus.

Vltim.

¶ Vltimo,ſi prima concluſio dicit verum,non poſſumus conſtituere diſcrimen inter ea quæ ſunt de lege naturali,& de lege humana : continuo enim atque aliquid eſt præceptum lege humana,pertinet ad genus virtutis, & ſic continetur in præceptis legis naturæ : ergo omnes actus virtutis in ſpeciali ſunt de lege naturæ.

Argumẽta cõtra poſteriorem cõcluſionem.

¶ Sed contra ſecundam concluſionem arguitur vehemẽtius.Nam lex naturæ præcipit vt obediamus ſuperioribus: ergo dato quòd Chriſtus eſt ſuperior , lex naturæ præcipit vt ei obediamus : ergo omnia præcepta inſtituta a Chriſto, ſunt de lege naturæ.

Primũ arg.

¶ Secũdo,lex naturæ p̃cipit ꝙ obediamus mãdatis ſuperiorũ: ergo ſi cõſtat hoc eſſe ſuperioris mandatũ,lex naturę præcipit ꝙ illud obſeruemus. Probatur cõſequẽtia argumẽti : nam id quod inclinat ad antecedens bonæ conſequentiæ,inclinat ſimiliter ad cõſequẽs, quod inde ſubſequitur.

Vltimum .

¶ Vltimo,potentia viſiua,qñ eſt perceptiua omnium colorum,inclinatur ad videndos oẽs colores,ſiue ſint a natura, ſiue ab arte,ſiue a ſupernaturali facultate producti.Rurſus, iuſtitia, quoniam eius officium eſt cõſtituere æqualitatem, conſtituit æqualitatem inter omne æquale , & iuſtum,ſiue naturale ſit,ſiue ſupernaturale;propter quod definiunt vniuerſi Theologi , quòd vendere chariſmata ſpiritualia , eſt contra iuſtitiam,& contra legem naturalem, licèt ſupernaturalia ſint : ergo lex naturalis inclinat in omne honeſtũ, ſiue naturale,ſiue ſupernaturale ſit.

Differt lex naturalis ab humana. Ariſto. 5. Ethic. c. 7.

¶ Pro explicatione huius difficultatis ſciendum eſt , in multis differre inter legem naturalem, & humanã,de quo ſuo loco dicemus,cum de lege humana actum fuerit,nunc ſat eſt intelligere diſcrimen quod cõſtituit Ariſtoteles . Ius, inquit,naturale eandẽ vim apud omnes habet,& non quia videtur,vel non videtur,i.non quia rõne humana inuentũ fuerit ; ius poſitiuum eſt,quod a principio nihil refert,ſic, vel aliter fieri,poſtquam vero ſtatutũ eſt,multũ refert.Itaq; oẽm vim habet ex impoſitione. Et iterũ dicit,Ius naturale eſt quod omnes vaticinantur, licèt nulla ſit pactio:& alibi ſcribit in hunc modum ; Ius naturale eſt conſuetudo non ſcripta,nec ratione humana adinuenta, ſed nobiſcum nata;vt honorare parentes. Ius vero poſitiuum eſt ſimile meſuris vini,& olei, quæ pro qualitate regionum variantur.

¶ Secundo aduertẽdum eſt,quòd lex naturalis in primis ſtatuit bonum eſſe faciendum,malum fugiendum: bonum vero hominis eſt illud ꝓpter quod cõſequitur vltimũ finẽ ſuum: vltimus vero finis hominis in perfectione intellectus , & voluntatis conſiſtit.

Ariſ. 1. rhetori. c. 13. Lib. rheto. ad Ale. c. 1.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRima concluſio articuli inde probatur: quoniam ſicut in ſpeculatiuis prima principia ſunt nota quibus nemo poteſt diſſentiri; ita in practicis, quo ad communia, eſt eadem veritas, & rectitudo ĩ omnibus. Hoc docuit D. Iſidorus dum in libro etymolo. docuit, ius naturale eſſe omni nationi commune.

Cõcluſio. ¶ Secunda autẽ concluſio ſic probatur: quia ratio practica verſatur circa contingẽtia, in quibus actiones humanæ reperiuntur; & quanto magis ad particularia deſcenditur, tanto amplius defectus inueniuntur. Et in hoc ratio eſt diuerſa in operabilibus a ſpeculabilibus: nam in his eadem eſt in principijs, & concluſionibus apud omnes veritas, etſi veritas cõcluſionum non ab omnibus percipiatur: in operabilibus non eſt eadem veritas, vel rectitudo practica apud omnes, quo ad propria, ſed ſolum quo ad communia. Quo fit, vt communia principia operabilium in particularibus euentibus poſſint inſtantiam admittere; ſicut ſecundum legem naturalem iuſtum eſt vt depoſita reddantur: ſed in aliquo caſu id obſeruandum non eſt, nec expedit, quin potius damnum ſecundum ſe tunc affert; vt ſi quis vellet depoſito adepto patriam impugnare. Eſt inſuper alia ratio Diui Thomæ: quoniam quanto plura ad rem vnam conſtituendam requiruntur, tanto magis ibi defectus admiſcetur; & quoniam plura præexiguntur, ſæpius aliquid deficit. In particularibus autem euentibus plura requiruntur, quàm requirantur ad commune iudicium; vnde quanto magis ad particularia deſcenditur, tanto eſt magis incerta lex, & inter homines diuerſa.

¶ Pro harum concluſionum maiori expoſitione aduertendum eſt, quòd præcepta legis naturæ quædam ſunt generalia, & omnibus nota; vt bonum eſt faciendũ, & quod tibi non vis, alteri ne feceris; & hæc principia omnibus hominibus nota ſunt, & ſemper in omni euentu ſunt recta & iuſta. Alia ſunt quæ ex his principijs deducuntur; & inter hæc eſt diſcrimen: nam quædam facili negotio deducuntur; alia magna adhibita diligentia. Secundo eſt aduertendum, quòd cum quærimus an lex naturæ vna ſit, poteſt habere duplicem ſenſum: primus eſt, vtrum omnia præcepta legis naturæ ſint eadem apud omnes homines, ſecundus ſenſus eſt, vtrum ius naturale in omni loco, & euentu eandem vim habeat, & ſit penitus inuariabile. Tertio notandum eſt, quòd iſtæ concluſiones, quamuis neceſſariæ ſint, & vt in plurimum rectæ, & iuſtæ, aliquando tamen deficiunt. Probatur hac ratione, & manifeſtatur exemplo. Nam talia iudicia ſunt de rebus particularibus, quæ habent varias circunſtantias: ergo eorum rectitudo ex circunſtantijs ſumenda eſt; ſed accidit ſæpenumero quòd circunſtantia variatur: ergo id quod prius erat rectum, & iuſtum, deſinit eſſe iuſtum ex mutatione circunſtantiæ. Explicatur hoc exemplo: nam ex hoc principio; quod tibi non vis, alteri ne feceris; ſtatim ſequitur; ergo alienum non eſt accipiendum, neque detinendum inuito domino: ex qua concluſione ſtatim ſequitur: ergo depoſitum eſt reddendum; quod vt in plurimum rectum eſt, & iuſtum: ſed ſi dominus depoſiti velit eo abuti in ſuam perniciem, aut reipublicæ, ex mutatione circunſtantiæ bonum non eſt quòd depoſitum reddatur; & quod videtur deficere ex vna parte a lege naturali, ex alia parte incidit in legem naturalem. Nam ſicut lex naturæ præcipit quòd reddantur depoſita, ita præcipit, quòd nõ reddantur depoſita in perniciem reipublicæ. Vltimo notandum eſt, quòd iſtæ concluſiones non ſunt notæ omnibus: multi enim ſunt qui eas non intelligunt propter ingenij imbecillitatem: alij vero, quoniam oportet multas circunſtantias aduertere, non poſſunt conſequi quid rectũ, aut iuſtum ſit: alij autẽ propter paſſiones, & cupiditates depraua tas quibus omne fas atque nefas confundunt.

Explicatur titulus quæſtionis.

Prima cõc.

Secunda.

¶ Ex hac doctrina ſequitur, quædam eſſe præcepta legis naturæ, quæ nulla rõne ignorari valent, vt illud, Quod tibi non vis alteri ne feceris. Alia vero ſunt quæ ignorantia inculpabili ignorari valẽt: vt apud imperitam multitudinem poteſt eſſe ignorantia inuincibilis, an ſit licitum mentiri pro ſeruanda vita hominis. Alia vero ſunt de quibus merito poteſt dubitari inter Theologos, an poſſint ignorari inuincibiliter vt de fornicatione ſimplici. Ratio huius doctrinæ eſt a priori: nã quanto concluſio diſtat magis a principijs, tanto minus euidens eſt. Ex illo principio; quod tibi non vis, alteri ne feceris; continuo ſequitur, ergo aduerſus alterum non eſt dicendum falſum teſtimonium; cæterum non palam ſequitur; ergo non eſt dicendum mendacium pro ſalute hominis ſeruanda. Item ex eodem principio ſtatim ſequitur, ergo non eſt adulterandum: nam adulterium ſine iniuria alterius committi non poteſt; verum non tam aperte ſequitur: ergo non eſt fornicandum; nam fornicatio nemini videtur eſſe iniurioſa.

ART. QVARTVS.

¶ *Vtrum lex naturalis ſit vna apud omnes.*

SVMMA TEXTVS.

COncluſio prima. Lex naturalis eſt vna apud oẽs quo ad ſua principia communia.

¶ Secunda concluſio, quo ad particularia iura, quæ veluti concluſiones inferuntur ex illis communibus, vt in plurimum ſunt etiam eadem apud omnes: poſſunt tamen aliquando deficere, & quo ad rectitudinem, & etiam quo ad cognitionem.

ARTICVL. QVINTVS.

¶ *Vtrum lex naturæ mutari poſſit.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Lex naturalis mutari poteſt, ex eo quòd ſibi aliquid additur. Probatur: quoniam lege diuina, & humana aduenientibus, multa legi naturę addita ſunt ad hominum vitam, & ſalutem vtiliſſima.

¶ Secunda Concluſio. Lex naturalis nõ poteſt mutari per modum ſubtractionis, ita vt modo aliquid de lege naturali eſſe deſinat, quod prius non fuerit: eſt enim, quo ad ſua prima principia, penitus immutabilis; & quo ad ſecũda principia primis proxima, quæ ex illis deducuntur, nunquam mutatur: verum eſt tamẽ, poſſe mutari in aliquo particulari, propter ea quæ interuenire poſſunt, vt ſuperiori articulo dictum eſt.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo articuli huius expoſitione clariori, in primis contra primam concluſionem arguitur. Nam, Non occides, eſt præceptũ ex illis primarijs: ſed hæc lex mutata eſt, nam præcepit Dominus Abrahã, vt occideret filium ſuum primogenitum inſontem.

Argu. contra prioré concluſionem.

Prim. arg. Gen. 22.

¶ Rurſus, lex naturæ præcipit ne furtum committamus, nec vero fornicationem; ſed hæc mutata inueniuntur a Deo, vt cum præcepit filijs Iſrael, vt mutuata Ægyptiorum vaſa ſubriperent; & cum præcepit Oſeę, vt acciperet mulierem fornicariam.

Secũdum. Exod. 12. Oſeæ 1.

¶ Tertiò, lex naturæ præcipit vt aliena reſtituantur: hoc vero per legem humanam mutatum eſt; ſanctumque eſt lege humana, vt qui certo tempore bona aliena poſſedit bona fide titulo præſcriptionis, non teneatur ea reſtituere.

Tertium.

¶ Quartò, libertas eſt de iure naturali, vt habetur in inſtitutis de iure naturali &c. §. ius gentium: ſed lex iſta mutata eſt: nam iure gentium, & conſuetudine populorum ſeruitus introducta eſt.

¶ Quintò, matrimonium clandeſtinum iure naturæ erat validum, & hoc mutatum eſt per Concilium Tridentinum,

tinum, & decretum est deinde esse nullum, & irritum.

Conc. Tri. Arg. solut. ¶ Vltimò, iure naturali omnia sunt communia, sed hoc ius iam est reuocatum, ac mutatum: ergo ius naturæ mutari potest. Maior huius argumenti est veluti proloquium inter Theologos. ¶ Ad hæc argumenta dicendum est, & ad primum respondetur, quòd in facto Abraham præceptum naturæ non est mutatum; nam lex naturæ tantùm præcipit, ne quis occidat priuata autoritate; Abraham verò ex mandato Dei, qui vitæ, & mortis hēt imperium, occidebat filium suum. Ex hac solutione sequitur, quòd occidere innocentem, non est intrinsecè malum, alioqui Deus non mandaret illud.

Ad 1.

¶ Ad secundum argumentum respondetur, quòd furtum est acceptio rei inuito domino: ex quo consequens, est quòd si quis accipiat rem aliquam ex mandato Dei, qui est Dominus vniuersorum, furtum non committit. Idem dicitur de fornicatione: nam fornicatio, & adulterium est accessus ad non suam. Ex quo sequitur, quòd si quis ex mandato Domini accedat ad mulierem sibi copulatam autoritate diuina, fornicatius, aut adulter non est.

Ad 2.

¶ Ad tertium argumentum respondetur, quòd lex naturalis statuit, vt suum cuique restituatur; quomodo verò; & quando acquirantur dominia rerum, lex humana decreuit: statuit itaque lex præscriptionis, vt post certum temporis spatium aliena in dominium possessorum secederent ita ꝙ iam non possideant alienum.

Ad 3.

¶ Ad omnia alia argumenta dicendum est, dupliciter aliquid esse de iure naturali: primò, quia ius naturale statuit, & decreuit quid sit faciendum, vel non faciendum; & hoc non mutatur, nec variatur statutis humanis. Alio modo dicitur aliquid de iure naturali, quia ius naturale contrarium non statuit, sicuti possumus dicere, hominem esse nudum de iure naturali, ideſt, natura non dedit illi vestitum, sed ars inuenit, & excogitauit vestes. In eodem sensu libertas est de iure naturali, ideſt, natura nemo seruus natus est. Idem commentarius est cum dicimus matrimonium clandevinum esse validum de iure naturali, ideſt, ius naturæ non decreuit illud esse inualidum.

Ad 4.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Hō quamlibet p̄ter naturæ legem agat, non habet ea prorsus abolitam.

HOmo certè a sua concupiscentia abstractus, & illectus agit multa contra naturalem legem, sed non inde sequitur legem naturæ vel a mente illius prorsus esse abolitam, vel non fuisse illi scripta. Nam homo, sicuti iam dictum est, per vim liberi arbitrij victus aut metu, aut concupiscentia carnali, aut suasione diaboli, agere potest contra dictamen, & iudicium legis naturæ. Deinde, potest homo superstitione & persuasione falsa, aut consuetudine, & doctrina praua corruptus, credere vera esse multa particularia legi naturæ oppositа, atque contraria; sed non inde sequitur, in eo extinctas esse leges naturæ illis particularibus oppositas. Potest namque homo praua suasione corruptus credere verum esse id quod contrariatur alicui naturali legi particulari, etiam actu intus suggerenti. Quemadmodum enim in speculatiuis non omnia principia sunt omnibus euidentia, & per se nota, sed solùm communissima, qualia sunt illa; de quolibet affirmatio, vel negatio vera est, de nullo verò simul; quodlibet est, vel non est; ita non omnia principia naturalis legis in moralibus sunt omnibus euidentia, & per se nota, sed ea solum, quæ sunt communissima, qualia sunt bonum & iustum est faciendum, malnm & iniustum est fugiendum, atque ita ratio potest contrarijs particularium principiorum assentire, & dictare adulteriū & homicidium esse licitum, & faciendum, non obstante ꝙ intus naturalis legis stimulus in contrarium suggerat. Cæterū donemus in hoīe vllo aliquod dictamen naturalis legis prorsus in sua specie esse extinctum, atq; sopitū, non tamen inde sequitur, in eo esse prorsus extinctam legem naturæ cōmunem, ex qua, tāquam ex principio cōi, illud particulare, tanquā cōclusio, natum est cōsequi. verbi gratia. Olim apud Germanos latrocinium non reputabatur iniquum, vt refert Iulius Cæsar. Secundum sententiam quoque Pauli Apostoli, Gentes Romanorum, vel Ægyptiorum adeò erant mentibus obtenebratæ vt pro Deo vero, & immortali colerent imaginem corruptibilis hominis, & quod deterius est, reptantia animalia, imaginesque volucrum, quadrupedum, & serpentum: quamobrem & Deus tradidit illos in reprobum sensum, quo facerent contra naturæ leges, & ſm concupiscentiam cordium suorum contumelijs afficerent corpora sua, mutantes naturalem vsum in eum qui est contra naturam, masculi in masculos, & fœminæ in fœminas fœditatem operantes: consuetudineque praua adeò fuerunt corrupti, vt reputarent abominanda cōtra naturam vitia non esse peccata: in quibus tamen lex naturalis ſm principia communissima non prorsus erat extincta, cum & Apostolus in eodem capire dicat de eisdem, ꝙ iustitiam Dei, sempiternam quoq; virtutem, ac diuinitatem nouerint, ita vt sint inexcusabiles. Item, immolare filios suos, & filias suas dæmonijs à multis gentibus putabatur licitum & honestum, ac faciendum esse, quod tñ ab eisdem in vniuersali sciebatur esse illicitū. Vniuersale principium legis naturæ est, bonum esse prosequendum, malū aūt esse vitandum, & super hoc principio fundant̄ oīa alia legis naturæ p̄cepta: multa aūt sunt p̄ter communissimi illius principij p̄ceptum, quę deriuantur ex illo, in quo ratio errare non pōt. Nec. n. gens vlla est quæ nesciat declinandū esse a malo, & bonū esse faciendū, nihilq; iniustè esse perperrandū, sed error accidit in particularibus, an hoc sit bonū, iustū, & æquū, an potius istud; an Chīo, quem Christiani colunt, sit sacrificandū, cultūq; latriæ exhibendus, an potius ei quem gentes falsò credunt Deū esse. Nemo dubitat, an oporteat Deū honorare, colere & diligere; sed super hoc, an hunc oporteat vt Deū colere errant multi. Nemo dubitat an licitum, & honestū sit cōtra iustitiæ regulā agere, sed dubitat̄, an hoc, vel illud sit agere contra iustitiæ regulam, an non. Nemo est qui nesciat, non esse fas cuiq̄ vt interimat aut semetipsum, aut filiū cōtra iustitiā, aut cōtra naturalē legē; sed an ex tali, vel tali cā semetipsū occidere sit agere cōtra iustitiā, aut naturalē legē, ignoratur a multis. Vñ & Plato in lib. Menois, Nemo, inquit, ambigit, nemo vel in iudiciis, vel alibi disceptat an iustitia Deo placeat, an iniustitia displiceat, an is qui iniustè viuit sit pœna dignus, verum, de hoc potius homines inter se disceptant, quis iustè fecerit, & quid agendo, & quando agendo agit iniustè. Hactenus de naturali lege.

Cæsar de bello Gallico libr. 6. Roman. 1.

ARTIC. SEXTVS.

¶ *Vtrùm lex naturæ a cordibus hominum deleri possit.*

SVMMA TEXTVS.

PRima conclusio. Lex naturalis, quo ad sua prima principia, nulla ratione potest a cordibus hominum deleri. Probatur in arugmento, sed contra, ex Diu. Augustino dicente; Lex tua scripta est in cordibus hominum, quam nec vlla quidem delet iniquitas. Verum est tamen, posse deleri in particulari operatione, secundum quòd ratio à concupiscentia, vel passione impeditur, ne vt par est communia principia ad particulares applicet actus.

¶ Secunda conclusio. Quo ad particularia præcepta, & secundaria potest lex naturalis è cordibus hominum deleri. Probatur: quoniam persuasionibus pessimis, consuetudinibus prauis, atque corruptis habitibus potest, quo ad talia præcepta deleri, sicut in speculatiuis varij circa conclusiones errores contingere possunt. Qua de causa quidam non reputabant latrocinium peccatum esse, vt de Germanis refert Iulius Cæsar in libro de bello Gallico: alij vero vitia contra naturam, non vt peccata fugiebant, vt Pauius ad Rom. 1. docet.

EXPLICATIO ARTICVLI.

HAnc concluſionem optimè probat D.Tho. Nam humano generi maximè eſt neceſſariũ vt aliquorũ coerceat audacia,&tuta ſit inter improbos innocẽtia,& i ipſis improbis formidato ſupplicio refrænetur nocẽdi facultas:hæc autem omnia legis exhibitis obtinenda ſunt, vt

Iſidor.

ait Diuus Iſidorus : ergo leges conſtituendæ ſunt ab hominibus. Hanc rationem ampliùs oſtendit Diu. Thom. Quamuis enim homo naturalem habeat ad virtutem inclinationem, virtutis tamen perfectionem homo adipiſci non poteſt, niſi media aliqua diſciplina : ſicuti quamuis homini ſit naturalis inclinatio qua ſuis neceſſitatibus ſub ueniendis inſiſtat, non tamen eis completè poterit ſatisfacere,niſi media aliqua diſciplina,& arte;non enim à natura habet tegumenta,neque alia omnia neceſſaria, niſi per artem ea quærat. Hanc verò diſciplinam qua homo perfici debet, non poteſt quiuis à ſe habere ſufficienter: quoniam virtutis perfectio in eo ſita eſt, vt homines ab indebitis retrahat delectationibus,ad quas cùm homines ſint proni maximè, ac præcipuè iuuenes,oportet huiuſmodi diſciplinam ab alio ſortiri.Et quidem eorum reſpectu, qui ad virtutem proni ſunt, ex bona naturæ diſpoſitione, aut ex diuino munere,& beneficio ſufficit diſciplina quędam,monitionibus, exhortationibusque tradita: quoniam tamen ſunt quidam proterui, & impij, & ad vitia proni, à quibus nullatenus auerti poſſunt, oportuit vi, ac metu eos à malignitate cohibere, vt id quod homnibus neceſſarium diximus,acquiratur.Huiuſmodi autem diſciplina metu pœnæ cogens, eſt legum diſciplina : neceſſarium ergo fuit leges ab hominibus ſtatui, quibus pax haberetur, virtutes quærerentur,vitia fugarentur, & omnibus viris probis innocentia tuta eſſet.

Lutherus. 1. argum. Matth.15.

¶Hic tamen adnotandum eſt, quòd Lutherus hæreticus negat leges humanas eſſe vtiles,aut neceſſarias,& citat in huius rei confirmationem illud; Sine cauſa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum ; quod teſtimonium ita explicant Lutherani,vt dicant, Chriſtum Dominum deobligare homines Chriſtianos ab obſeruatione ſtatutorum,quorumcunque hominum.

Secũdum. Deut. 4.

¶Secundò, citat illud ; Non adderis ad verbum quod ego vobis loquor,neque auferetis ex eo: ſed leges humanę ſunt additiones ad legem diuinam:ergo prohibitæ ſunt.

Tertium. Gal. 5.

¶Tertiò allegat illud ; Spiritu ducimini, ſub lege non eſtis : ſed omnes Chriſtiani ducuntur ſpiritu : ergo ſub lege non ſunt.

Quartum.

¶Quartò adducit teſtimonia Diui Pauli, in quibus prædicat libertatem Chriſtianam: quibus abutuntur iſti hæretici,vt dicant,populum Chriſtianum eſſe liberum ad faciẽdum quoduis,quod iuſtitiæ & charitati non aduerſatur: vt verbi gratia,ad ducendum vxorem, ad veſcendum quibuſcunque cibis ſine delectu,& quocunque tempore,& alia id genus ; quo vno principio ſubuertunt placita Eccleſiæ, & decreta pontificum vniuerſa.

Quintum.

¶Quintò,prælati ſunt ſucceſſores Apoſtolorum ; Apoſtoli vero ipſo nomine ſuam poteſtatem præ ſe ferunt : dicuntur enim legati,& miſſi : ex quo conſtat, non fuiſſe Apoſtolis,& eorum ſucceſſoribus aliam poteſtatem quàm enunciandi quòd habebant in mandatis : ergo non habent

Sextum.

autoritatem noua præcepta inſtituendi.

¶Præterea,lex Euangelica eſt perfectiſſima, & eſt ſufficiens ad omne opus : ergo ſuperfluum eſt leges humanas

1.Timo.3. 1.Ioan.2. Chryſ.ho. 1.in epi.ad Titum. Aug.tract. 49.in Ioa.

conſtituere. Probatur ex illo ; Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata,vtilis eſt ad docendum,arguendum,ad corripiendum,& erudiendum in iuſtitia,vt perfectus ſit homo Dei, & ad omne opus bonum inſtitutus.Idem probatur ex illo; Vnctio docebit vos de omnibus. Diuus Chryſoſtomus dicit, Euangelium omnia continet præſentia, & futura, & omnia quæ ad pietatem ſunt neceſſaria: & Diuus Auguſtinus;Cum Dominus Ieſus multa feciſſet, non omnia ſcripta ſunt,vt ipſe Ioannes Euangeliſta teſtatur ; electa tamẽ ſunt quæ ſcriberentur, quæ ad populi Chriſtiani ſalutem neceſſaria eſſe videbantur.

¶ Sed ex alio capite Lutherani vltimò argumentantur. Lex Euangelica, ſecundum doctrinam Apoſtolorum, ex inſtitutione Chriſti eſt lex libertatis,reſpectu veteris legis, quæ reſpectu nouę legis fuit lex ſeruitutis ; Apoſtoli .n. definierunt legem Euangelij, eſſe legem libertatis,non ex eo ſolum quòd a dominio peccati liberat, ſed etiam quia minus onerat, præceptaque pauciora,ac leuiora hẽt, quàm olim habuit lex Moyſi: Chriſtus nempè appellat iugum ſuum ſuaue,& onus leue.Vnde & Apoſtoli in Concilio congregati,definierunt, hominibus non eſſe imponendum iugum præceptorum veteris legis, propter ipſorum præceptorum & grauitatem,& multitudinem.Quid tentatis Deum, inquit Petrus, imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod neq; nos neque patres noſtri portare potuimus? ſed per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti credimus ſaluari,quemadmodum & illi:& adijcitur in Cõcilio Apoſtolorum;Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis,nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis &c. Si nihil oneris vltra voluerunt imponere, noluerunt igitur apponere ſeruitutem neq; maiorem,neque tantam, quanta fuerit veteris legis ſeruitus.Cum ergo canones,& decreta Põtificum, leges & conſtitutiones humanæ ſint,multò grauiores, & plures q̃ præcepta veteris legis,conſequens vr,prælatos Eccleſiæ nõ bene ağere adijcientes legi Euangelicæ tantam humanarũ legum,& conſtitutionum multitudinem. Sic & venerabilis Auguſtinus, ſuo ſeculo, attendens graue onus humanarum traditionum, eos qui hmõi traditionibus comprimebant populum,arguit.Ipſam,inquit, religionem nr̃am quam Dei mĩa manifeſtiſſimis, & pauciſſimis celebrationum ſacramentis voluit eſſe liberam,ſeruilibus quidam premunt oneribus, vt tolerabilior ſit conditio Iudæorũ, q̃ legalibus ſacramentis,non humanis præſumptionibus ſub ijciuntur.Si ſuo rpe dolebat Aug. quid hac noſtra tẽpeſtate(inquit Gerſon) dixiſſet,vbi per varietatem temporũ incredibilis acceſſit humanarum præſumptionum varietas.

Vltim.

ARTIC. PRIMVS.

¶Vtrùm vtile fuerit aliquas leges ab hominibus poni.

¶ Concluſio eſt affirmatiua.

Cõcluſio.

Act. 15.

Auguſt.

¶Hic error Lutheranorum confutatur efficaciter ex teſtimonijs ſacræ ſcripturæ, & ex traditionibus Eccleſiæ, a temporibus Apoſtolorum vſque ad noſtra tempora deductis.Certè D.Paul.vindicauit ſibi autoritatem excõicandi, & condendi leges.Itẽ põt confirmari rõnibus euidentibus, quas habet D. Tho.in articulo : ſed qm̃ iſti hæretici rõnes deſpiciunt,& traditiones contemnunt, teſtimonijs diuinæ ſcripturæ ſunt conuincendi. Chriſtus Dñs ſic dicit ; Super cathedrã Moyſi ſederũt principes & ſacerdotes, quæcunq; dixerint vobis, ſeruate,& facite:& iterum; Si eccleſiam nõ audierit, ſit tibi tanq̃ ethnicus,& publicanus:&, Qui vos audit,me audit,q vos ſpernit, me ſpernit.Sed vnus D.Pau. ſufficit ad ſubuertendum hoc dogma impijſſimum ; dicit .n. Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit: & iterum , Qui poteſtati reſiſtit , Dei ordinationi reſiſtit : & rurſus, Obedite prælatis, inquit & eis ſubiacete. Sed eſt inſigne teſtimonium.Actor. 15. & 16.ſcribitur enim,quòd Paulus perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmans Eccleſias, præcipiens cuſtodiri mandata Domini, & Apoſtolorum , ac ſeniorum. Et hæc ſatis ſunt ad confutationem huius erroris.

Cõfutatur error Lutheri. 1. Cor.5. 1. Cor. 7. Matth.23. Matth 18. Luc.10. Rom.13. Hebr.vlt. Act. 15.& 16.

¶ Vnde ad primum argm̃ reſpondetur, q̃ in illis verbis non reprobauit Dñs omnia mandata , & doctrinas hominum, ſed carnales , & quæ diuinis mandatis derogabant, cuiuſmodi erant illæ traditiones Phariſæorum,quibus præceptum,de honorandis parentibus , vanum , & ridiculum reddebatur : improbat ſuperfluas lauacra , & ceremonias, quas pro præceptis diuinis populo ingerebant , imò diuinis ſanctionibus anteponebant : & quòd hic ſit legitimus commentarius,patet intuenti literam.

Solun.arg. Lutheri. Ad 1. Ad 2.

¶ Ad ſecundum argumentum vt reſpondeatur , ſciendum eſt , quòd hæretici Lutherani ex teſtimonio adducto in argumento,& ex alio teſtimonio quod habetur Deuteronomij 12.quod habet in hunc modum: Quod ego præ-

Deut. 12.

cipio

cipio vobis, hoc tantum facite, & non addetis, neque minuetis ex eo, item ex illo; Si nos, aut angelus de cęlo aliud vobis euangelizauerit præter id, quod euangelizatum eſt anathema ſit. Ex his teſtimoniis Lutherani omnes reijciunt omnia decreta Pontificum, & omnes leges humanas, quia inquiunt, habent aliud Euangelium, & aliud præter id quod Euangelizatum eſt. Sed cum catholici quærunt ab hæreticis, vtrùm Prophetæ qui ſequuti ſunt Moyſen, & Chriſtus Dominus, & Apoſtoli, multa addiderint ad ea q̃ lege Moſaica ſcripta ſunt; certè muti ſunt, & neſciunt reſpondere. Dicendum eſt ergo, quòd nihil eſt addendum diuinis ſcripturis, quod authoritatem earum labefactet, aut ſubuertat. Vel dicendum eſt, nihil eſſe addendum, aut auferendum ex diuinis literis, id eſt, verbum, quod non eſt diuinum, non eſt inſerendum pro verbo diuino, & id quod eſt verbum diuinum, tanquam verbum hominum non reiiciatur.

Ad 3. ¶Ad tertium argumentum reſpondetur, verum eſſe, & manifeſtum, D. Paulum agere de abrogatione antiquæ legis; nam de hac erat controuerſia inter Galatas, vtrùm ex neceſſitate obſeruanda eſſet. Quòd ſi quis contendat facere ſermonem de vniuerſa lege, habet huius ſententiæ varias explicationes in principio huius marerie de legibus.

Ad 4. ¶Ad quartum argumentum reſpondetur, quòd Diuus Paulus loquitur de libertate Chriſtiana, non carnali, quæ in hoc ſubſtantialiter conſiſtit, vt homo à ſeruitute peccati liber, vni Deo adhæreat, ſemper ex amore faciens quæ ei placita ſunt: ad hanc verò libertatem maximè conducunt ſtatuta humana, vt omnia ex ordine fiant, quamuis libertatem carnis diminuant.

Ad 5. ¶Ad quintum argumentum reſpondetur, quòd Apoſtoli, & eorum ſucceſſores non ſolum ſunt Apoſtoli, ſed Epiſcopi, & paſtores, quibus proinde competunt officia
Act. 10. paſtorum, paſcere & gubernare. Attendite, inquit Paulus, vobis & vniuerſo gregi, in quo Spiritus ſanctus vos poſuit regere Eccleſiam Dei. Item dico argumentum ex etymologia nominis eſſe inualidum: ſicut non valet; eſt conſul; ergo tantum habet in officio conſulere: eſt dictator; ergo habet tantum in officio dictare: eſt Epiſcopus; ergo habet tantum ſuperintendere.

Ad 6. ¶Ad ſextum argumentum reſpondetur, quòd in lege Euangelica continentur omnia neceſſaria ad ſalutem in communi, & in genere, & inter ea continetur vnum, quòd obediamus prælatis noſtris: item continetur illud; State,
2. Theſ. 2. & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per epiſtolam, ſiue per ſermonem. Sed de traditionibus diſputare, alterius negotij eſt.

Ad vltim. ¶Ad vltimum argumentum, quod aſſumit, legem Euangelij eſſe legem libertatis, non ſolum ea ratione quòd ab omni peccato liberat, ſed etiam quia minus aggrauat, præceptaque pauciora, & leuiora quàm lex vetus habeat; Reſpondetur, hoc vtique verum eſſe, quia per legem Euangelij efficiuntur homines liberi à iugo præceptorum legis Moyſi, quod magis onerabat, tum ex difficultate oneris illius legis; tum ex multitudine præceptorum legis illius; tũ ex infirmitate hominum quibus lex illa erat data, quorum erat ferre, ſeu portare legis onera. Grauitas oneris legis illius penſatur ex difficultate externorum operum, quorum plurima in lege illa ex ſeipſis erant grauia, ac difficilia. Infirmitas autem ſeu imbecillitas hominum ſub lege illa patet, quia datio legis illius ex ſe gratiam nõ cõferebat adIoann. 5. iuuantem. Lex per Moyſen data eſt, inquit Ioannes, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Multitudo præRabbi Moyſes. ceptorum manifeſta eſt: nam, vt inquit Rabbi Moyſes, du
Præcepta veteris legis quot. centa & octodecim ſunt præcepta affirmatiua ſecundum numerum membrorum hominis: trecenta autem & ſexagintaquinque præcepta negatiua ſm̃ numerum dierum anni, in quibus vniuerſis cuſtodiendis, ſingulisque pollutionum generibus cauendis, tanta, inquit, erat difficultas, vt vix vnum ex mille inueneris mũdum. Inter hæc omnia præcepta erant pauciſſima moralia: cæteris omnibus igiObiectio. tur iudicijs, ceremonijs, & obſeruantijs Chriſti morte
Num conuenienter lex vetus grauis & oneroſa fuerit. ſublatis, remanent in lege Euangelica ſola moralia præcepta, ſuperadditis præſtantiſſimis quibuſdam ſacramentis, numero pauciſſimis, & obſeruatione facillimis.

Hic iam dixerit fortaſſis quiſpiam; lex Moyſi, iuxta oauli Apoſtoli doctrinã, fuit impoſita hominibus adhuc imperfectis, tanquam adhuc paruulis & ſub pędagogo dogentibus: paruulis antem, atque infirmis imponenda ſunt non onera grauia, ſed leuia, ac facilia, perfectioribus adijciuntur altiora: videtur igitur quòd lex Moyſi debuerit p illo populo minus oneroſa eſſe, & præcepta cõtinere facIiora. Et hanc quoque ſententiam vr̃ corroborare doctrina Chriſti, adijcientis legi antiquorum præcepta quædam perfectionis obſeruatione difficillima. Rũdetur iuxta Pau Solutio. li Apoſtoli doctrinam, paruulus adhuc rudis ac perulans nondum eſt amans iuſtitiam, ſuarumque ſequax eſt paſſionum, & ideo ſua libertate vti non poteſt, neque ſuis viuere legibus, quaſi hæres; ſed ſub tutoribus, ac ſub pædagogo elementis quibuſdam ætati illi congruis ad tempus inſtruẽdus, ac manu ducendus eſt, coercendusque monitis, præceptis, & exernis operibus, quibus laſciuiens refrænetur ætas, donec venerit tempus perfectè diſcretionis, adeundæ hæreditatis, vt iam non ampliùs ſolo timore ducatur, neq; ſub ſolis viuat temporalibus elementis, ſed ex ſe ea quę recta, & iuſta ſunt, faciat; & tunc illi ſunt intimanda, declarãda, expreſſeque vetanda, quę dum paruulus erat, capere nõ poterat: huiuſmodi ſunt interni motus animi concupiſcẽtiarum, & cupiditatum, quæ in veteri lege, populo adhuc carnali, non ſic expreſsè erant vetitæ ſub comminationibus mortis corporalis, aut temporalis pœnæ inflingendæ: quemadmodũ neq; motus interni charitatis, humilitatis, patientiæ, manſuetudinis illis proponebantur ſub ſpe cœleſtis, & æterni regni. Atque ita ſane mãdatis veteris legis Moſaicæ in Euangelio ſunt ſuperaddita mãdata quædam moralia, difficillima his qui nondum ſpiritũ habent Euan Matt. 5. & gelij. Hmõi ſunt, non aſpicere mulierem ad concupiſcenalijs locis. dum; pro perſequentibus, & inimicis orare, eosq; diligere, & non reſiſtere illis, ſed patienter ferre iniurias illatas, animamque pro fratribus ponere; relinquere omnia pp Chriſtum, crucifigere carnem cum vitijs & concupiſcẽtijs ſuis: hæc, & id genus alia perfectionis opera populis carnalibus nondum ſuaui iugo Chriſti deductis difficilia, lege Moyſi non ſic expreſſa, pręcipiuntur in Euangelio. Sed nõ inde ſequitur, onus Euangelij hominibus ſub Euangelio eſſe grauiùs, quàm onus legis veteris erat hominibus ſub lege Moyſi degẽtibus. Nam ſpiritus Euangelij, qui legem On⁹ Chriſti leue. charitatis ſcribit in viſceribus hominum, facit hmõi præcepta eſſe leuia, & ſuauia, ſic animas intus afficiens, vt regnum mundi, & omnem ornatum ſeculi contemnant pp amorem Domini noſtri Ieſu Chriſti: ſpiritus autem legis Moyſi ſolum indicans, quid nam eſſet faciendum, & Lex Moyſi grauis. non adiuuans ad implendum, timorem incutiebat populo illi, quàm diu adhuc manebat carnalis. Sed non inde ſequitur, per legem Euangelij Chriſtianos eſſe liberos à præceptis, & obedientia ſuorum parentum, Prælatorum, & ſuperiorum poteſtatum: Nam & ſupra præcepta legis Moyſi ẽt oportuit veterem populum ſuis parentibus, & ſuperioribus obedire in multis operibus, ad quæ alioqui non obligabatur populus ille iure diuino. Vnde Paulus Apoſtolus, Spiritu ſancto Apoſtolico ſuo, prævidens quoſdam homines reprobos futuros, qui prauè eſſent intellecturi libertatem Euangelicam p Chriſtum nobis impenſam, totiès, totq; reiteratis vicibus inculcat, & exaggerat, nos iam factos Chriſtianos oportere ſubditos eſſe parentibus, præpoſitis, principibus, & ſublimioribus poteſtatibus. ¶Iam ſi quis dixerit qui liberatur ab vna ſeruitute, & denuo premitur alia, vel Obiectio. æquali, vel maiori, non magis eſt liber quàm priùs extiterat; veluti qui liberatus ab vno vinculo corporali, rurſus aſtringitur alio æquali, aut fortiori. Sed canones, & decreta pontificum, legesque ſuperiorum poteſtatum ſunt multò grauiores, & plures quàm olim veteris legis præcepta: ergo per legem Euangelij non efficiuntur hoies magis liberi quàm erat veteris legis populus. Reſpondetur, ſecundam propoſitionem antecedentis falſam eſſe, ſicuti ex ſuperioribus manifeſtum eſt. Nam huiuſmodi leges poſitiuæ adiectæ præceptis Euangelij congruunt ad lucrum fidei, & Solutio. Chriſtianæ charitatis, ad fouendam tranquillitatem, & pacem reipublicæ, & ita non ſunt onus grauans, ſed alleuiãs; Superiorũ leges & p̃cepta qualiter imponeq; Papa, neq; Imperator poteſt imperare hominibus ſibi ſubiectis, veluti ſeruis, & mancipijs, neq; pro ſuis itẽ lucris ac cõmodis canones, aut leges imponere, ſed p lucro, ni debẽt. commodo, & ſalute ſubditorum, quibus, ceu filijs, tanq̃ pr̃ & paſtor præeſſe debet, non tanquam dñs gubernans libidine dominandi. Ex his igitur manifeſtum eſt, quo nam modo, qua inſuper rõne ſuper veteris legis populum fuerit

Lex vt ius grauis.

iugum aſperum,atque amarum,& onus graue;nempe ſeruilis ille timor,quo populus ille,legi vnius Dei cœli & terræ coagulabatur, pœnam habebat, atque animi amaritudinem. Onus inſuper mandatorum graue erat, cũ propter multa difficilia opera extranea illic iuſſa,& vetita;tum propter imbecillitatem virium populi illius adhuc rudis, qui quatenus manebat in lege Moyſi, nondum tranſiens in Chriſtum non habebat ſpiritum dulcedinis ad iuuantem. Inſuper ex ſuperioribus liquidum eſt, quo nam modo, & qua ratione iugum Chriſti ſit ſuaue,& onus præceptorum

Iugũ Chriſti ſuaue.

eius leue: quantumliber.n.ipſe Chriſtus iuſſerit,aut prohibuerit internos animi motus, onus tamen leue eſt propter iugum Chriſti ſuaue, cœlitus humeris animarum noſtrarum immiſſum. Vnde iugum(de quo Chriſtus)a iungere, appellatum,eſt Euãgelica charitas,ex fide in Ieſum mediatorem,qua ad inuicem iungimur,tanquam vnius corporis membra, mirabili quodam nexu Spiritus ſancti adhærentia Chriſto vt capiti noſtro: nobis autem nunc adinuicem

Iugũ Chriſti quare iugum appellatur.

tali iugo copulatis Chriſto,mandata eius non ſunt grauia, id eſt,moleſta, nobis quaſi inuitis impoſita, ſed iucunda & delectabilia ſuper aurum & topazion. Quòd ſi per iugum Chriſti velis intelligere legem euangelicam & per onus,laborem in cuſtodiendis mandatis, in eandem recurrit ſententiam. Nam charitas facit omnia eſſe voluntaria,& ita

Charitas onera leuia facit.

leuia,& ſuauia.Iugum charitatis, quamuis ſit via arcta tumidis,elatis,ſuperbis,camelis, ſeu gibboſis, id eſt, ſarcinis cupiditatum oneratis, cæterisq; omnibus qui nondum intrauerunt anguſtam fidei portam, quam & pauci inueniũt currentes in campos licentiæ ſecundum viam amplam, id eſt,ſecundum propriam concupiſcentiam, ſeu ſecundum amorem ſui, ſecundum amorem mundi huius, aut carnis ſuæ,qui ſanè amor ſui ducit animam ad perditionem: attamen larga,& ſuauis omnibus iam factis paruulis,& humiliatis, ambulantibus in ea dilatato corde,id eſt,amantibus & diligentibus,docente Propheta. Viam madatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum. Ex huiuſmodi ergo Saluatoris teſtimonio non rectè concluditur, parentes & Eccleſiæ Prælatos non poſſe dare mandata,aut ordinationes,quibus teneamur obedire: nam & charitas, qua & nos inuicem ſuperiores arbitramur, facit nos lubenter,ac ſponte obedientes eſſe parentibus, & ſenioribus, omnibus reddit debitum;cui honorem,honorem, cui tributum,tributum,cui obedientiam,obedientiam.

Exponitur præceptũ Apoſtolorum.

¶Pro intelligentia autem doctrinæ Petri, cæterorumq; Apoſtolorum, & ſeniorum definientium, præcepta veteris legis,propter eorum grauitatem, & multitudinem,non eſſe imponenda populo Chriſtiano, iam per Chriſtum in libertatem vocato, ſciendum eſt, quòd Petrus coarguit Iudæos, qui confiſi in operibus legis Moyſi putabant ſe non poſſe iuſtificari ſine carnis circunciſione,& obſeruatione legalium ſacramentorum. Vnde in principio eiuſdem capitis ſic recitat Lucas; Quidam deſcendentes de Iudæa docebant fratres, dicentes eis, Quòd niſi circuncidamini ſecundum morem Moyſi,non poteſtis ſaluari: atq; ita facta ſeditione non modica aduerſus Paulum & Barnabam, ordinatum eſt, vt ipſe Paulus & Barnabas, & quidam alij ex ipſis ſuper hac quæſtione aſcenderent in Hieruſalẽ;ex quibus manifeſtum eſt,quoſdã malè docuiſſe fratres, tradentes neminem poſſe ſaluari ſine operibus legis Moyſi, iugumq; legis Moyſi,quæ & lex Dei erat,adhuc poſt Chriſtum datum habere vim obligandi ex ratione voluntatis diuinæ,quaſi præcipientis,ac definientis,ſine illis ſalutem eſſe non poſſe. Hoc autem falſum eſſe, in Concilio Apoſtolorum, & ſeniorum Hieroſolymis ſolenniter celebrato & conuocato declarauit Petrus, approbauerunt Barnabas & Paulus, iudicauit Iacobus Hieroſolymorum Epiſcopus, ad cum enim tanquam ad iudicem ordinarium in propria diœceſi reſidentem pertinebat pronunciare Apoſtolorum ſententiam, etiam in præſentia Petri, vniuerſæ Eccleſiæ Epiſcopi.Poſtquam tacuerunt Paulus & Barnabas,reſpondit Iacobus inquit ſcriptura; Viri fratres &c. Priuſquam tamen Iacobus definiret,magna inquiſitione, & examinatione facta de qõne illa,vtrum de circunciſione lex Moyſi eſſet ad ſalutem neceſſaria:ſurgens Petrus in Concilio primus, commoſtrans primum ſe diuinitus electum ad prædicandum gentibus, diuinitusque edoctum, explicat Deum purificare corda gentiũ ex fide,abſque circunciſione & obſeruatione veteris legis, & concludens ait: Nunc ergo vos quid tentatis Deum imponentes eis iugum legis Moyſi, qđ neq; nos,neque patres noſtri portare potuimus?ſed credimus vnumquemq́ue,tam gentilem,quàm Iudæum ſaluari gratis per fidem in Ieſum: ſine fide non eſt circunciſus Iudæus melior gentili incircunciſo. Fuit quidem populo Iudæorum ad tempus lex impoſita, ſed ex operibus legis ſine fide non potuit iuſtificari:lex.n.ſpiritualis erat,continens ceremonias,vmbras,figuras, ſigna Chriſti tunc futuri,quo adueniente,tranſierunt vmbræ,figuræ. In vtriſque igitur quamuis ad ſalutem neceſſaria eſt fidei gratia, neutris tñ imponenda ſunt legis Moyſi ſacramenta. Hanc Petri ſnĩam approbauerunt Paulus & Barnabas narrantes quanta Deus per eos prodigia & ſigna oſtẽdiſſet inter gentes: atq; ita tandem iudicio ſuo eandem ſententiam confirmat Iacobus. Poſtremum placuit Apoſtolis & ſenioribus cum tota Eccleſia, viros mittere ad Antiochiam &c.

¶ Sed videamus iam conſequenter, etiam ex doctrina Apoſtolorum in eodem loco,conſequens eſſe,eum qui iam per gratiam Chriſti ſalutem eſt aſſequutus,oportere obedire non ſolum præceptis diuinæ legis, ſed & Eccleſiæ prælatorum mandatis,ac ordinationibus ad lucrum,& cuſtodiã charitatis in plebe. Cum omnes ceremoniæ veteris legis, publicato iam Chriſti Euangelio, forent extinctæ, tamen & ibidem Apoſtoli ad lucrũ, & cuſtodiam puſillorum iuſſerunt ad tempus ſeruari quædam ceremoniarum præcepta; veluti abſtinere a ſanguine animantis, & a beſtia ſuffocata,a carne idolis immolata,& a fornicatione quàm gentes communiter ſibi licere exiſtimabant; quamobrem neceſſarium fuit eam ſimul cum aliis illicitis prohibere. Hæc ad literam fuerunt in exordio fidei prohibita,nõ ad obſeruandum ceremonias legis,ſed propter neceſſitatem,ſeu vtilitatem illi tempore congruentem,vt videlicet expeditius, atque ſolidius iudæi & gentes ſimul habitantes coaleſcerent. Iudæi nempè propter veterem conſuetudinem abominabãtur ſanguinem,& ſuffocatum:eſus autem cibi idolis immolati ſi gentibus fuiſſet admiſſus, potuiſſet dare Iudæis occaſionẽ ſuſpicandi de reditu earum ad idolatriã. Ad coagulandum igitur Iudæos ſimul & gentes in vnitatem fidei, & Chriſtianæ pacis, quædam in principio vetuerunt Apoſtoli, quæ tranſeunte tempore, & ceſſante prohibitionis cauſa,facta ſunt licita. Fornicatio autem ſimplex, quæ eſt naturali iure illicita, & illic prohibetur propter gentes, qui putabant eam non eſſe peccatum.En vides candide lector, Apoſtolos in generali ſynodo,docente Spiritu ſancto, ex cauſa prohibuiſſe quædam,quæ neque diuino iure, neque naturali erant illicita,aut vetita. Demum in fine eiuſdem capitis dicitur; Perambulabat Paulus Syriam & Ciliciam,confirmans eccleſias, præcipiens cuſtodiri præcepta Apoſtolorum & ſeniorum. Vides igitur ex Apoſtolica doctrina obediendum eſſe præceptis ſeniorum. Nec obſtat ſi qui ſint,qui legibus poſitiuis ſubeſſe contemnunt:nam præfectus eccleſiæ non tam ad ſingula membra, quàm ad vniuerſum corpus,ne pereat,habet attendere.

Act. 15. Qđ oporteat eum qui iuſtificat⁹ eſt ſub legibus ſuperiorũ eſſe oſtenditur ex doctrina Apoſtolorum.

Præfectus non tã ad membra, quã ad totum corp⁹ attendere debet.

¶Ad ea quæ ex doctrina Aug. ad inquiſitiones Ianuarij aſſumuntur in eodem argumento,rñdetur,q̃ Aug. ibidem reſpondens quæſtionibus Ianuarij,in fine libri contra illos loquitur,qui religionem Chriſtianam oneribus, & conſtitutionibus humanis imprudẽter onerare præſumunt, non habentes conſiderationem, an ita præcipi debeat cõitati eccleſiæ ad ædificationem,aut pacis, aut fidei,aut bonorũ morum. Vnde Auguſt. ibi nihil facit obſeruationes illas, quæ neque ſanctarum ſcripturarum autoritatibus continentur,neque in Concilijs Epiſcoporum ſtatuta inueniuntur, neque conſuetudine vniuerſæ eccleſiæ ſunt roboratæ, neque habent aliquid ad exhortationem melioris vitæ. Sub talibus autem non continentur leges ieiuniorum, aut feſtorum ſolennium, aut continentiæ, & cœlibatus miniſtrorum eccleſiæ, quæ & in Conciliis Epiſcopotum ſtatuta ſunt, & vniuerſalis eccleſiæ conſuetudine roborata ad lucrum fidei, charitatisque, & pacis cõis, cæterarumq́ue virtutum cuſtodiam, aut ad pacem, & tranquillitatem in republica fouendam adminicula: de quibus & Hier. loquitur in epiſtola ad Licinium; Vnaquæq; prouincia,inquit, in ſuo ſenſu abundet,& præcepta maiorum, leges arbitretur apoſtolicas.Apoſtoli quidem diuinitus informati, docuerunt, Dei populum non debere grauari multiplicibus ceremoniis veteris legis,vmbris ſolũ, & figuris Chriſti tunc futuri;declarãt hoĩem per fidẽ in Ieſum iuſtificari gratis ſine

præuijs

præuijs operibus,ſed non ideo conſequens eſt,quin Pontifices etiam Apoſtolorum temporibus potuerint eccleſijs iam in vnam Rempublicam congregatis dare præcepta, ſeu ſtatuta ad Chriſtianæ fidei cuſtodiam,nam & Apoſtoli ab exordio tempus ſanctificandi Sabbathum in diem Dominicam tranſtulerunt: item ſolennitatem Paſchalē, & Pentecoſtes ſtatuerunt celebrandas, quarum meminit Lucas in Actibus,& Ioannes in Apocalypſi. Item,à ſuffocato,& ſanguine,& a cibo ſimulachris immolato iuſſerunt abſtinere,quæ tamen neque naturali,neque diuino iure erant vetita. Vnde & Apoſtolus viro contentioſo, & molienti contradicere,obiicit conſuetudinem, tanquam pondus,& documentum in his quæ agenda ſunt,& ſeruanda in eccleſia Chriſti. Si quis, inquit, videtur contentioſus, nos talem conſuetudinem non habemus, neque eccleſia Dei. Quia fuerunt hæretici, qui ex Auguſtini doctrina in eodem libro conati ſunt oſtendere, eccleſiam nihil poſſe præcipere, quod aliàs non ſit a Deo præceptum, & idcirco nullam eccleſię conſtitutionem obligare tranſgreſſorem ad culpam;animaduertendum eſt, Auguſtinum ibidem multas recitare obſeruantias celeberrimas a populo Chriſtiano cuſtodiendas, quas non reperimus aut Chriſtum,aut Apoſtolos iuſſiſſe in ſacris literis, ſicuti anniuerſaria celebratio Dominicę paſſionis,Reſurrectionis,Aſcēſionis,dici Dominicę poſt Sabbathum,& quadrageſimæ obſeruatio, ieiuno ſtomacho ſumere corpus & ſanguinem Domini; cæteraque id genus alia multa, de quibus, cum per vniuerſam eccleſiam cuſtodiantur, inſaniæ atque dementiæ,inquit,eſt dubitare,an ea ſeruare oporteat. Ex ſcriptis ſanctorum Patrum,etiam eorum qui fuerunt viciniſſimi Apoſtolorum temporibus, reperis plura eſſe ſeruata, & cuſtodita in ritibus ſacramentorum, in modis exorcizandi, baptizandi, conſecrandi, & ordinandi ſacerdotes, ac Epiſcopos, quæ in Euangelij codice non reperiuntur. Ipſe quoque Paulus coarguit eos, qui menſis ſuis Euchariſtiæ ſacramentum miſcebant, addens etiam, ſeſe ad Corinthios venire de hoc nonnulla ordinaturum. Vnde Chriſtus tribuens ſucceſſoribus poteſtatem gubernandi ſuam eccleſiam,ſimul dedit eis poteſtatem diſponendi quæ ad eccleſiæ ædificationem,exaltationem, & charitatis cuſtodiam pertinerent; quemadmodum Paulus præcipit Epiſcopis a ſe ordinatis, vt conſtituerent per loca, & ciuitates presbyteros atque Epiſcopos imponens eiſdem, ne vllı hominum citò manus imponerent. Rurſus, in exordio naſcentis eccleſiæ, cum nondum poteſtates ſeculares erant Chriſtianæ,multa non expediebant ſtatuta, quæ iam expediunt eccleſię,cum reges & principes ſunt fidei Chriſtianæ defenſores.

Apoſtoli. Dominicā diē Paſcha lem feſtiui tatē & Pentecoſten celebrari ſtatuerunt.

Paulus. Auguſt.

Vtrum vtilius ſit reipublicæ legibus gubernari. Ariſ.3.pol. c.11.& 12. & 5.ethic. cap. 6. Prim. arg. Secūdum.

¶Eſt dubium graue,vtrum ſit vtilius reipublicæ, gubernari optimis legibus, an verò optimo Principe,ſine aliqua legum poſitione? quam quæſtionem diſputat Ariſtoteles. Videtur certè, rempublicam gubernari optimo principe eſſe vtilius: nam in primordio generis humani reſpublica ſine aliqua legum poſitione gubernabatur, & gubernatio optima erat.

¶Secundò, vtraque virtus legum, ſcilicet directiua', & coactiua, præſtantiori ratione inuenitur in principe, quàm in legibus ſcriptis: quod ſic oſtendo. Nam vis directiua multò efficacior inuenitur in principe: optimus enim princeps, quoniam eſt regula viua, animaduertit omnes circunſtantias particulares, & ſtatuit quid hic, & nunc faciendum eſt: lex verò ſcripta, quoniam eſt regula vniuerſalis,omnes caſus particulares cauere nō poteſt. Quòd verò vis coactiua præcipuè inueniatur in principe, liquet. Nam lex mortua iacet, princeps verò non ſine cauſa gladium portat.

Vltim.

¶Vltimò, conſultiùs eſt ſaluti ægroti, ꝙ medicus ſua prudentia, quàm ex literarum peritia ei medeatur.Et ratio eſt euidens: quoniam medicus omnes circunſtantias particulares conſiderat ſua prudentia:ergo idem eſt dicendum in reipublicæ gubernatione.

¶In oppoſitum eſt,quod dicit Ariſtoteles loco ſuperiùs adducto;Qui dicit,leges imperare debere,dicit Deū pręeſſe debere; qui verò dicit regem imperare debere, dicit bel-

ARTIC. SECVNDVS.

¶*Vtrùm omnis lex humanitus poſita a lege naturali deriuetur.*

¶ Concluſio eſt affirmans.

luam imperare debere. Talis eſt enim natura libidinis, vt optimos etiam viros contorqueat,& incuruet. Et ratio eſt euidens: nam leges ſcriptæ definiunt quid ſit faciendum, quid verò fugiendum, ſecluſa omni cupiditate, amore, & odio, & omni affectione: princeps verò quoniam homo mortalis eſt, ſæpenumero perturbatur paſſionibus, q̄ illum a recto deflectunt. Secunda rō, quia facilius eſt inuenire vnum, aut paucos legislatores prudentes, quàm multitudinem. Tertia ratio eſt,quoniam de quibus leges promulgantur, longi temporis conſideratione inſtituuntur: iudicia verò quæ iudices pronunciant, breuiſſimè excogitantur. Quarta ratio eſt, quoniam leges amplectuntur omnes,& ad omnes pertinent: propter quod ſi aliquid arduum & difficile præcipiunt, nemo ægrè fert: princeps verò facilè venit in ſuſpicionem,quòd ex odio, vel amore aliquid præcipiat.

¶Pro explicatione eſt prima concluſio. Si poſſet inueniri vnus homo, cuius virtus eſſet longè maior quàm cæterorum hominum, eſſetque perfectæ & conſummatę virtutis, vtile eſſet, & iuſtum ꝙ hic vnus homo cum ſumma poteſtate adminiſtraret rempublicam. Hoc aſſerit expreſsè Ariſtoteles loco adducto, & hoc efficaciter probant argumenta primo loco poſita.Ex hoc poteſt inferre Theologus, ꝙ Chriſtus Dominus,quamuis non eſſet Deus,propter excellentem virtutem illius ſanctiſſimæ humanitatis meritò eſſet rex & caput generis humani; quoniam in eo longè maior erat virtus, quàm cæterorum hominum in vnum collecta. 1. Conclu. Ariſt.

¶Secunda propoſitio. Habita ratione naturæ, & conditionis humanæ, vtile eſt, imò neceſſarium, rempublicam legibus ſcriptis gubernari. Hoc probant efficaciter argumenta in ſecundo loco propoſita. 2. Conclu.

¶Tertia propoſitio. Vtile reipublicæ eſt, vt quàm pauciſſima arbitrio principis committantur;imò omnia quantumcunque poſſibile eſt,legibus debent præſcribi. Hoc aſſerit D. Thomas ſolutione ad ſecundum ex Ariſtotele, & adducit in confirmationem huius rei omnes rationes,quę ad probandam ſecundam concluſionem ſunt allatæ. Ex hac doctrina colligunt Theologi, ꝙ iudex ſecundum allegata & probata debet occidere innocentem, contra propriam ſententiam. De qua re diſputat Diuus Thomas ſecunda ſecundæ,quæſtione ſexageſimaſeptima, articulo ſecundo. Colligunt rurſus, ꝙ iudex nihil debet definire ex proprio arbitrio,ſed ſecundum leges,& iura.Colligunt tertiò, ꝙ etiam ſi principi, vt priuatæ perſonę, conſtet talem hominem mereri mille mortes, non poteſt illum condemnare inaudita parte,& ſine ſcientia publica: nam quemadmodum autoritas regis publica eſt,ſic ſcientia publica eſſe debet. Nec hoc eſt de iure humano, quòd princeps ſolutis legibus ſeruare non poſſit,ſed de iure naturali: nam lex naturę poſtulat,vt actus publicus,cuiuſmodi eſt,occidere hominem,publicam requirat ſcientiam, & autoritatem. Publica autem ſcientia tripliciter eſſe poteſt: vel ex propria confeſſione iudiciali,vel ex probatione legitima;vel ex notorio facto.Ex quo ſequitur, ꝙ quando non fuit actus iudicialis, nec notorium factum, cooperari ad necem alterius,etiam ex mandato principis,eſt peccatum homicidij. Nec excuſat ſubditos obedientia in dubijs, nam hęc obedientia habet locum,quando dubium eſt: exploratum autem eſt,occidere hominem inaudita cauſa, homicidium eſſe. Loquitur de hac re optimè Caietanus in ſumma, verbo,homicidium. 3. Conclu. Ariſt.1.retorh.c.1. D. Thom. Sciētia publica. Caiet.

EXPLICATIO ARTICVLI.

HÆc concluſio ſic probatur:quoniam (vt docet Diuus Auguſtinus) ea quæ iuſta non eſt,lex non eſt: iuſtitia autem ex rationis regula eſt;qm̄ aliquid eo iuſtum eſt, quò ſm̄ rationis regulam producitur:ergo lex deriuatur, & pendet a regula rationis: at regula rationis eſt lex naturæ;ergo omnis lex humana intantum legis rōnem participat, inquantum a naturali lege deriuatur:quapropter ſi a lege naturæ diſcedat, non lex, ſed legis corruptio dicenda eſt. Exponit tñ D. Tho. concluſionem,ac docet,eam eſſe intelligendam Aug. li. de lib.arb.

gendam de his quæ a lege naturali pendent, tanquam concluſiones ex principijs: huiuſmodi namque a lege naturali vim habent, vt hoc præceptum; non eſt occidendum; vigorem habet ex illo, quo lege naturali præcipimur, ne malum alicui inferamus. Quæ tamē a lege naturali procedunt per modum cuiuſdam determinationis, ex ſola humana lege vim habēt, ſicuti lex naturæ habet, vt qui peccat, puniatur; at quod tali, vel tali puniatur pœna, id eſt quædam legis naturæ determinatio, & diſpoſitio, quæ a ſola humana lege vim, & robur obtinet.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm Iſidorus conuenienter qualitatem poſitiuæ legis deſcribat.*

¶ Concluſio eſt affirmans.

Dupliciter lex humana a naturali deriuari poteſt.

¶ Sed tamen vt ſententia D. Tho. in hoc art. amplius explicetur, ſciendum eſt ex eodem D. Thoma, duobus modis poſſe fieri, vt lex humana a lege naturali deriuetur. Vno modo, vt concluſio ex primis principijs deducta: Altero modo, quia determinat, & præſcribit in particulari, quod in communi, & quadam generali ratione lex alia præcipiebat. Hoc ſtatuto principio, eſt prima concluſio.

1. Conclu. ¶ Vniuerſa lex humana eatenus eſt lex, quatenus deriuatur a lege naturali. Probatur apertè: nam omnis lex humana eatenus eſt lex, quatenus iuſta eſt: ſed eſt iuſta, quia conſonat rectæ rationi: & recta ratio eſt lex naturalis: ergo eatenus eſt lex, quatenus conſonat legi naturali.

2. Conclu. ¶ Secunda concluſio. Leges humanæ dupliciter deriuantur ex lege naturali. Quædam deriuantur vt concluſiones ex primis principijs deductæ, veluti ex illo principio; nulli malum eſt faciendum: colligit legislator, ergo non eſt occidendum. Aliæ verò leges deriuantur ex lege naturali, quia determinant in particulari præcepta naturæ communia, vt verbi gratia, præcipit lex naturæ malefactores eſſe punien dos, ſed quo genere ſupplicij, non determinat, ſed illud definit lex humana.

Obiectio. ¶ Contra ſecundam concl. eſt vnum argumentum. Nam concluſiones quæ deducuntur ex principijs naturæ, ſunt ius naturale, & pertinent ad legem naturalem, vt antea dictum eſt: ergo non pertinent ad legem humanam. Hęc obiectio facillimè diſſoluitur: nam dicendum eſt, ꝙ lex humana, quædam præcipit, quę ēt lege naturali præcepta ſunt; idq; facit propter duas cauſas; vel ad conſtituendas maiores pœnas in tali negotio; vel qm̄ concluſiones tales deducuntur ex primis principijs per multas conſequentias, & ideo non ſunt oībus manifeſtæ: ne igitur aliquis poſſet cauſari, & prætexere huius rei ignorantiam, lege humana ſtatuta eſt. Secundò dico, ꝙ concluſiones quæ deducuntur ex primis principiis per conſequentiam euidentem & neceſſariam ſunt certè de lege naturali, cęterum concluſiones quæ deducūtur ex primis principiis rōne probabili ſm̄ prudentiam, tales ſunt de lege humana v.g. ex hoc principio, malefactores ſunt puniendi, infertur neceſſariò, ergo latrones ſunt puniendi, & hoc dictamen eſt de lege naturæ: cæterum non euidenter ſequitur, ergo latrones ſunt ſuſpendendi: ſequitur tamē ratione probabili ſm̄ hominum prudentiam. Item eſt alia differentia: nam concluſiones quæ ſunt de iure naturali, ſunt neceſſariæ ad finis naturalis conſequutionem: concluſiones verò quę ſunt de lege humana, ſunt tm̄ vtiles, non neceſſariæ. Verum eſt tamen, ꝙ poſtquam ſtatutæ ſunt, iam neceſſariæ ſunt. Vltimò dico, ꝙ lex humana præcipuè in hoc verſatur, ꝙ determinat præcepta naturæ communia, vt v. g. præcipit lex naturæ malefactores puniendos, ſed non determinat qno genere ſuppliciorum, id lex humana determinat, & definit. Habet. n. ſe legislator humanus ſicut artifex, qui formam communem domus applicat ad hanc formam, vel illam pro ſua voluntate. Itaque differt inter concluſiones de lege naturæ, & de lege humana: nam concluſiones de lege naturæ continentur in principiis primis virtualiter, ſed tamen concluſiones de lege humana continentur ſicut ſpecies ſub genere reſpectu concluſionum, & principiorum legis naturalis. Itaq; rectè ſequitur, malefactores puniendi: ergo latrones puniendi; ſed non ſequitur, malefactores puniendi; ergo latrones ſuſpendendi: ſequitur tamē ratione probabili & congruenti, quoniam non apparet aliud genus ſupplicij eſſe conuenientius, ſicut non ſequitur, eſt animal, ergo homo.

Solutio.

Quare lex humana ea, q̄ ſunt de lege naturæ præciat.

Quid īterſit inter cō cluſiones humanæ legis & naturalis ex eiſdē principiis deductas.

Lex humana præcepta legis naturę determinat.

EXPLICATIO ARTICVLI.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm conuenienter Iſidorus diuiſionem legum humanarum, ſiue iuris humani ponat.*

¶ Concluſio eſt affirmatiua.

Iſidor. Ista concluſio probatur in primis autoritate ipſius Diui Iſidori dicentis; Erit lex honeſta, iuſta, poſſibilis, ſecundum naturam, ſecūdum conſuetudinē patriæ, loco, temporiq̄ cōueniens, neceſſaria, vtilis, manifeſta quoque. Exponitur, & probatur. Lex enim humana & eſt proportionata legi diuinæ, & legi naturæ, & vtilitati humanæ: ratione quorum dixit idem Iſidorus, legem eſſe id quod religioni congruit, quod diſciplinæ conuenit, & ſaluti proficit. Relgioni enim congruere, habet ex eo quòd proportionatur diuinę legi. Rationi conuenit, quia naturali legi ſubordinatur. Saluti proficit ex eo quòd ad humanam vtilitatem ordinem habet. Legem autem eſſe honeſtam, habet ex eo quòd religioni congruit. Eſſe verò iuſtam, poſſibilem, ſecundum naturam, ſecundum conſuetudinem patriæ, loco, & tempori conuenientē, habet ex eo, quia diſciplinæ conuenit. Quòd verò ſit neceſſaria, vtilis, & manifeſta, refertur ad illud, quod dixit, legem ſaluti conuenire, & expedire, atque nimis proficere.

Probatio concluſionis.

¶ Obſeruandum tamen eſt, ꝙ quantum ex Iſidoro colligere licet, tres conditiones ſunt neceſſarię, vt aliqua humana conſtitutio ſit lex humana. Prima, vt ſit honeſta, & iuſta: honeſta ad Deum, iuſta ad proximum, honeſta, id eſt, veræ religioni congruens: & ideo iniquæ ſunt omnes paganorum, & infidelium leges contra religionem, & fidem Chriſti inſtitutæ. Deinde adiicitur, quòd lex ſit poſſibilis, ſecundum natutam, ſecundum conſuetudinem patriæ, loco, & tempori congruens, quibus omnibus ſignificatur, humanā legem oportere eſſe congruam æquitati naturali ſecundum conſuetudinem patriæ, & populi illius. Si enim lex promulganda, eſſet congrua religioni, ſed adeo difficilis, vt verisimiliter non poſſet ſeruari à populo, vel populus ſic eſſet diſpoſitus, vt legem illam tanquam nimis oneroſam recipere nollet, tunc lex illa vim obligandi non haberet: & ideo principes cum velint cōdere leges; ſi populus contradicat, & dicat, lex iſta nō conuenit conſuetudini patriæ noſtrę, ſuſpenditur legis obligatio; hoc enim caſu princeps ſi velit legem ſuam imponere, & vim habere obligandi in foro conſcientiæ, non eſſet rationabilis voluntas eius. Atque ita vna ex conditionibus ſine quibus lex non meretur nomen legis, eſt, quòd ſit loco, & tempori, & patriæ conueniens, neq; diſſona conſuetudini, quæ tolli non poteſt ſine diſpendio reipublicæ maiori, quàm ſit vtilitas ex poſitione legis, emerſura. Tertia conditio eſt, quòd lex ſit neceſſaria, vtilis, manifeſta, nulli priuato commodo, ſed pro communi ciuium vtilitate conſcripta: quibus omnibus ſignificatur, legem in foro conſcientiæ obligantem oportere eſſe neceſſariam maleuolis coercendis, bonis fouendis, atque protege ndis.

Tres conditiones requiruntur ad legem humanā.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Probatio concluſionis. Concluſio huius articuli ita probatur. Vnumquodque diuidi poteſt ratione eorum ex quibus conſtat: ſed lex humana includit in ſua ratione, vt deriuetur a lege diuina, vt ad commune bonum ordinetur, vt à communi rectore inſtituatur, & vt actus humanos dirigat: ergo ratione horum diuidi poteſt lex humana. Quia enim deriuatur a lege diuina, diuiditur in ius gentium, quòd a lege naturæ deriuatur, tanquam concluſiones ex principiis; & in ius ciuile, quod a lege naturæ ad modum particularis determinationis procedit. Quia verò ad bonum commune ordinatur, ideo diuerſæ ſunt leges: ſecundum diuerſitatem eorum qui tali bono dant operam: vnde aliæ ſunt ſacerdotum leges, aliæ populi, &c. Quoniam autem inſtituitur a communi

muni rectore, ideo ſm communitatem eorum erit legis diuiſio. Primum cõe regimen eſt Regnum, quando.ſ.ciuitas ab vno gubernatur, & ratione huius accipiuntur conſtitutiones principum. Aliud regimen eſt Ariſtocratia,i.principatus optimorum,vel optimatum;ratione cuius ſumuntur rñſa prudẽtum, & Senatuſconſulta. Aliud regimen eſt Oligarchia, i.principatus paucorum diuitum,& potentum;ratione cuius ſumitur ius Prætorium,quod & Honorarium dicitur. Aliud regimen eſt populi,quod denominatur Democratia, ſecũdum quod ſumuntur plebiſcita. Aliud tandem eſt Tyrannicum,a quo,quia omnino corruptum eſt,nulla lex ſumitur. Tãdem, quia lex humana directiua eſt humanorum actuum,diſtinguuntur leges ratione eorum de quibus feruntur;vt lex Iulia de adulteriis,lex Cornelia de ſiccariis.

QVÆSTIO XCVI.

De poteſtate legis humanæ, in ſex articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm humana lex debeat poni in communi.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt cõcluſio. Probatur: quoniam lex cũ ſit pro cõi ciuium vtilitate inſtituta,bonum commune reſpicere debet: bonũ autem cõe ex multis conſtat,& variis,ac multiplicibus actionibus procuratur: debet ergo lex ad multa reſpicere, ratione perſonarum, temporũ, & locorum; & ita,vt optima ſit, longoq; tempore duret, ea quæ cõmunia ſunt, reſpicere debet.

¶ Concluſio eſt negans.

¶ Verum in hoc articulo dubium maximum eſt; vtrum ius gentium contineatur ſub iure humano, an potius ſub iure naturali. D.Tho. in huius rei expoſitione varius videtur: nam in hoc articulo planè definit, ꝙ ius gentium ad ius humanum pertineat,& in ſolutione ad primum apertè dicit, ꝙ ius gentium diſtinguitur a iure naturali, quod eſt commune omnibus animantibus; & in ſecundo articulo huius quæſt. a nobis iam expoſito,dicit apertè, ꝙ concluſiones quæ deducuntur ex primis principiis ad legem humanam pertineant:ſed in hoc articulo ſcribit, ꝙ ſunt de iure gentium cõcluſiones quæ ex primis principiis deducuntur: ex quo conſequens eſt, ꝙ ius gentium pertineat ad ius humanum:idem habet expreſsè 2.2.q.57.art.3. Sed in aliis locis minimè paucis dicit contrarium, vt videtur. Nam ſupra q.94.art.2. dicit, ꝙ præcepta legis naturæ ſunt illa quæ ſequuntur inclinationem naturalem humanæ naturæ: ſed præcepta quæ ſunt de iure gentium maximè ſequuntur inclinationem naturæ humanæ: ergo ſunt de iure naturali. Præterea,in q.100.art.1.ſcribit D.Tho. ꝙ præcepta decalogi ſunt de iure naturali: at præcepta decalogi ſunt maximè de iure gentium, ſiquidem ſunt communia omnibus nationibus; ergo ius gentium ad ius naturale debet reduci: itaque D.Thom.hac in re videtur eſſe varius. Sed philoſophi,& iuriſprudentes non rectè conſentiunt:nam Ariſtoteles dicit, quòd ius naturale eſt idem vbiq; & apud omnes:& Cicero multis in locis dicit,quòd id quod communi hominum conſenſu approbatur,lex naturæ reputanda eſt. Cæterum iuriſprudentes, vt eſt videre in inſtitutis de iure naturali,& ciuili,appellant ius gentium,quod eſt commune omnium nationum: itaque confundunt ius gentium cum iure naturali. Soto lib.1.de iuſtitia & iur.quæſt.5.ar.4. hac ratione diuidit inter ius naturale,& ius gentium. Prima,inquit,principia quę ſunt nota omnibus ſine diſcurſu, hæc pertinent ad ius naturale: concluſiones verò quæ inde deriuantur, ad ius gentium ſpectant. Sed hæc ratio diuiſionis ſtare non poteſt: nam ex ea ſequitur, quòd præcepta decalogi non ſint de lege naturali, ſed de iure gentium; quod aſſerere, ab omni veritate alienum eſt, vt infra patebit.

¶ His igitur præmiſſis, vera & breuis explanatio D. Tho. hæc eſt, ꝙ quædam deducuntur ex principiis naturæ neceſſariò neceſſitate abſoluta: quædam verò facta quadã ſuppoſitione. Prima illa pertinent ad legem naturæ: poſtrema verò ad ius gentium ſpectant. Adhibitis exemplis illuſtremus rem. Ad conſeruandum genus humanum neceſſaria eſt ſimpliciter & abſolutè coniunctio maris,& fœminæ, quæ matrimonium eſt,vinculum perpetuum, & indiſſolubile,neceſſarium omnino vt proles humana ſuſcipiatur,& commodè educari poſſit;& ideo hæc coniunctio eſt de iure naturali:cæterum conſiderando,quòd homines vt in plurimum ſunt perfidi, & abutuntur bonis matrimonij,introductæ ſunt iure gentium leges nuptiarum, quibus celebretur contractus teſtibus adhibitis. Eſt aliud exemplum. Neceſſarium eſt ſecundum naturam humanam, vt pecora alantur; & vt ſuppetat victus hominibus, quòd agricolantur: cęterum pręſuppoſita imbecillitate naturę humanę, quę poſt peccatum manſit infecta,& magis inclinata ad bonũ proprium, q̃ ad bonũ cõe, neceſſarium fuit ex iure gentiũ introducere diuiſionem agrorum, & poſſeſſionũ, & omnibus rebus diuiſis neceſſarium fuit ꝙ quædã pro aliis commutarentur; & ſic iure gentium introductus fuit numus.

¶ Ex hoc ſequitur, quòd ius gentium medium eſt inter ius naturale, & ius ciuile: & quoniam medium participat naturam extremorum, partim conuenit cum iure naturali,& partim cum iure ciuili. Conuenit cum iure naturali; quia eſt commune omnibus nationibus. Cum iure ciuili, quia fit conſenſu omnium populorum expreſſo, vel tacito,& non ex inſtinctu naturæ. Sequitur ſecundò,quòd ius gentium ſimpliciter pertinet ad ius humanum, ꝓpter rationem modo aſſignatam. Sequitur tertiò,quòd ius gentiũ poteſt aboleri autoritate reipublicæ: nam diuiſio rerum, vt antea dictum eſt,introducta fuit iure gentium: conſtat autem quòd in primordio Eccleſiæ tota fidelium multitudo habebat omnia in communi. Rurſus,ius gentium intro duxit, quòd victi ſeruiant victori: at lege Eccleſiaſtica ſtatutum eſt, ꝙ Chriſtiani capti in bello ſerui non ſint. Vltimò ſequitur, ꝙ ius gentium in nullo, iuri naturali deroga re poteſt, quapropter in extrema neceſſitate omnia ſunt communia:in tali enim caſu quiſque tenetur iure naturali vitam tueri: ideo diuiſio rerum iure gentium introducta, huic iuri derogare non potuit.

¶ Eſt aliud breue dubium; Quid eſt quod dicit D.Tho.in art. ꝙ regimen mixtum eſt optimum inter omnes principatus, cum in aliis multis locis idem contendat, principatũ vnius eſſe optimum? Ex hoc principio colligit D.Th.1.p. q.103.art.3. ꝙ mundus ab vno gubernatur. Ex eodem principio colligit,4.contra gent.c.76 ꝙ Eccleſia ab vno Summo Pontifice debeat gubernari:idem demonſtrat latius primo de regimine Principum a ca.2. vſque ad 8. Idem docet Ariſt. multis in locis,& 12.met.tex.vlt. ſic concludit. Principũ pluralitas mala eſt: ergo in orbe vnus Princeps. Hoc dubium exponit Caie. in hoc arti. Principatus vnius optimus eſt inter ſimplices principatus,non tamen comparando ad mixtum regimen;ſicuti dicimus,aurum metallorum eſſe optimum, ſed non comparamus ad aurum, & argentũ ſimul. Secunda explicatio eſt, ꝙ Monarchia ex vi regiminis inter principatus primatũ tenet, ſed ex imperfectione, & imbecillitate hominum mixtum imperium vtilius eſt; qm̃ volunt homines imperij eſſe participes. Tertia explicatio eſt, ꝙ Monarchia primatum tenet,quando vnus, qui præeſt,eſt præſtantior virtute,non ſolum ſingulis, ſed omnibus:ita teſtatur Ariſt. Ex quo colligunt vniuerſi Theologi, ꝙ Summus Pontifex debet eligi non ſolummodo optimus Cardinalium, ſed optimus inter omnes Chriſtianos. Sed de hac re inferius erit abundantior ſermo.

Pri. corol.

Secũdum.

Tertium.

Dubium de mixto regimine. D. Thom.

Ariſ.3.eth. c.104.Pol. c.4.

Explicatio Caiet.

Ariſ.3.pol. lec 9 apud D. Thom.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COncluſio articuli ſic probatur: quoniam humanæ leges imponi debent hominibus iuxta eorum conditiones,& capacitatem:eſt namq; menſura quædam humanorum actuum:menſura aũt (vt ex 10.met.conſtat) menſurato

Probatio concluſionis.

Vtrum ius gentiũ ſub humano contineat. D. Thom.

Ariſ.5.eth. c.7. Cicero.

Soto.

Vera dubij explicatio. Dupliciter quędam ex principiis naturæ deducuntur.

rato debet eſſe homogenea,& proportionata, hac de cauſa dictũ eſt quæſtione ſuperiori,legem debere eſſe poſſibilem, ſm uaturam, ſecundũ patriæ conſuetudinem. Hæc eadem rõne,non eadẽ prẽcepta perfectis viris, & pueris imponun tur,quippe qui non ſunt in virtute æquales. Quoniam ergo lex humana imponitur hominũ cõmunitati, debet illi proportionari: cõitas aũt hominũ aliquos admittit defectus; eſt.n. maior pars cõmunitatis hominum imperfectorum. Lex ergo humana non debet omnia vitia cohibere, ſed ea ſolum quæ grauiora ſunt, & a quibus maior pars communitatis abſtinere poterit.

Concluſio.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm lex humana præcipiat omnium virtutum actus.*

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt. Lex humana non præcipit omniũ virtutum actus, niſi eos qui ad bonum commune ordinantur immediatè, vel mediatè. Probatur. Lex ad bonum commune ordinatur: ergo tantum debet eos actus virtutum præcipere, qui ad tale bonum ordinem habent. Quare optimè dixit Ariſtoteles, legem præcipere opera fortis, & temperati, & manſueti,& his ſimilia.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Ariſ.5.eth. EX his articulis hoc dogma colligat Theologus in primis, q̃ lex humana debet eſſe rationalis,ac reipublicæ vtilis: quòd ſi præceptum fuerit ſine ratione,neque attulerit aliquam vtilitatem, neque remouerit damnum, plus mali afferens quàm boni,iniquũ eſt. Sed hic,ne quis ad ſola quorundam hominum ſingularia quædam damna ſpectans, putet legem aliquam hinc eſſe damnoſam,quòd multis ſit peccandi occaſio,conſideranda nimis eſt hæc ſentẽtia ſecunda. Rationabilis legislatoris legem dantis eſt,conſiderare commune reipublicæ bonum, &non ſpectare ad illud quod in raris, aut pauciorĩbus, aut per accidens fit, neque ad damnum quod eueniet alicui, aut paucioribus ex tali lege,aut regimine tali. Et ideo ſi legis intentio non perficiatur in quolibet ſingulorum, non idcirco mutanda eſt lex: nam iura conſtituuntur in his quæ frequenter acciduntˇ, non in his quæ raro, aut in vno, aut altero caſu accidere poſſunt. Neque leges item ſic ſcribi poſſunt, vt omnes caſus,qui quandoque acciderint,comprehendantur, ſed ſufficit ea quæ plerumque accidunt, contineri: & ideo cum in aliquo caſu ſententia legis manifeſta eſt, is qui iuriſdictioni præeſt, ad manifeſtiſſima debet procedere ſimilia, conſiderata legis ratione, & vtilitate ſecundum ipſius legislatoris voluntatẽ: ſuntq; in caſibus pleriſque leges benignius interpretandæ, quàm ſonãt earum verba, quemadmodum docet Imperator ff.de legib. & ſenatuſconſ. Nulla,inquit,iuris ratio,aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ ſalubriter pro vtilitate hominũ introducuntur,ea nos duriori interpretatione contra commodum eorundem hominũ producamus ad ſeueritatem.

Bonum cõmune conſiderãdum a legislatore.

Fraus legis quid.

In fraudem legis facit, qui ſaluis verbis legis,ſententiã legis circumuenit. Vnde opera, ſola lege humana, aut præcepta,aut prohibita, non ſunt ſm ſe bona,aut mala,ſed in medio conſtituta,ſic bona & vtilia,vt interdum ẽt propter locum,tẽpus,& perſonã ſint mala. Et ideo lex humana non põt ſic vniuerſaliter accipi,quin interdũ liceat contra tenorẽ legis facere, ad conſeruandam fortiorẽ æquitatem quandã naturalem tunc emergentem. Opera verò lege naturali iuſſa,aut prohibita, ſm ſe ſunt bona,aut mala; vt diligere Deũ,odiſſe Deum,mentiri,falſum teſtimoniũ dicere,adulterari, blaſphemare Deũm; & ideo lex naturalis,& diuina vniuerſaliter ſuper hæc opera fertur: at nõ eſt lex purè humana, quæ ſuper vllum genus operũ vniuerſaliter lata eſt. Et ideo lex humana non poteſt eſſe omnino immutabilis. Neque tñ legislator debet legem ſuam poſitiuam mutare ſecundum diuerſitatem variationis ſingulorum hominũ, & temporũ,ſicuti peritus medicus,qui medicinam præparat,ac variat prout opus eſt vnicuiq; ſingulari ſecundũ diſpoſitionẽ complexionis ipſius in ſtatu quẽ habet: ſed neceſſarium eſt, vt regimen legis communis ſit definitum ad commune bonũ totius gentis, licèt ſit quibuſdã cõueniẽs, quibuſdam vero nequaquam. Proinde oportet rectores,& legislatores eſſe ſapientes, atq; prudentes,& tales eſſe,qui tm illuminationis ſint aſſequuti, quantum ſufficit non ſolum ad regendum ſeipſos ſolos, ſed quantũ ſufficit ad dirigendum,& regendum alios, vt conſiderent, quid in condenda lege, aut in dando præcepto liceat,deceat & expediat vtilitati, aut directioni eorũ; quibus lex, aut præceptum imponitur, ne incidant in damnationem, quàm cõminatur Iſa. c.10. Væ qui condunt leges iniquas,& ſcribentes iniuſtitias ſcripſerunt,vt opprimerẽt in iudicio pauperes, & vim facerẽt cauſę humiliũ populi,vt eſſent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die viſitationis, & calamitatis de longe venientis?ad cuius fugietis auxilium,& vbi derelinquetis gloriam veſtram?

Eſa.10.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrum lex humana imponat homini neceſsitatem in fõro conſcientiæ.*

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Leges humanæ iuſtæ habent vim obligandi in foro conſciẽtiæ. Probatur: quoniã omnis lex iuſta deriuatur a lege ęterna, iuxta illud. Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. Cum ergo ab illa deriuetur, quæ omnes ligat,etiam hæc obligare poterit.

¶ Secunda concluſio. Leges iniuſtæ per contrarietatem ad bonum humanum nõ obligant

Aliud lex iniuſta, aliud inutilis.

¶ Aliud eſt legem aliquam humanam eſſe iniuſtam,aut iniquam: aliud eſt eam eſſe inutilem. Lex iniuſta ſeu iniqua,ſicut iam mox dicemus, contrariatur bono humano, aut diuino. Inutilis vero eſt, quæ non ſic contrariatur bono humano, ſed tamen nullam adfert communitati vtilitatem. Verum hic (ne mox pro arbitrio noſtro reijciamus omnem legem, quæ nobis non videtur continere vtilitatem aliquam)ſciendum eſt,multa eſſe præcepta, ſtatutaque humana pure poſitiua, quorum utilitates & rationes non mox omnibus ſunt manifeſtæ; ſed non ideo mox putandum eſt,conſtitutiones illas non deriuari a lege æterna,aut non fundari in quadam naturali æquitate;quemadmodum in ueteri lege multa erant præcepta pure poſitiua, habentia præter rationem figuralem in Chriſtum, etiam rationem quandam moralem naturalis cuiuſdam occultæ æquitatis. v.g. præcepta de occiſione, & immolatione auium, vaccarum, ſeu uitulorum & hircorum; de non induenda veſte contexta ex lana & lino; de non arando in boue & aſino, de non miſcenda carne cum lacte;& de non edendo ſanguine, & id genus alia multa, nullam videntur habere vtilitatem, neque ad mores bonos, vt populus bene ſeſe habeat inter ſeſe, neque ad Deum creatorem ſuum; verum ſi conſideres conditiones loci, temporis, & reipublicæ Iudæorum, patebunt in huiuſmodi præceptis etiam rationes quædã, & cauſæ æquitatis moralis, de quibus latius infra dicemus.

EXPLICATIO ARTICVLI.

QVæſtio huius articuli non ſimplex eſt, ſed multiplex,& habet plura capita. Nam in primis differendum eſt de lege ciuili,& deinde de Eccleſiaſtica, tertio, de lege pœnali, & denique de multitudine legum, quomodo obligent in conſcientia.

Vtrum lex humana obliget in cõſcientia.

¶ Eſt igitur prima quæſtio; Vtrum lex humana obliget in foro conſcientiæ;Pro parte negatiua ſic arguitur. Nam ſi lex humana obligat in foro conſcientiæ, poterit obligare ad culpam mortalem: ſed non poteſt,quod ſic oſtendo. Nam ſicut inducere gratiam nemo hominum poteſt; ita priuare gratia nemo hominum poteſt: hoc autem facit culpa mortalis: ergo lex humana non obligat ad culpam mortalem.

Arg. prim.

Secun-

Secũdum. ¶ Secundò ſic arguitur; & hoc argumentum præcipuè procedit de lege ciuili. Nam poteſtas ciuilis, & ſecularis nõ habet poteſtatem ligandi, & abſoluendi in foro conſcientiæ, hanc enim poteſtatem Dominus tribuit ſoli Petro, & Eccleſiæ: ergo poteſtas ciuilis non habet autoritatem ligandi in conſcientia.

Tertium. ¶ Tertiò, ſicuti ſubditi tenentur obedire principib⁹, ſic filij parentibus, vxores maritis, ſerui Dominis: ſed prædictæ perſonæ non habent autoritatem obligandi in conſcientia: ergo neque principes.

Quartum. ¶ Vltimò, ſi leges humanæ obligarent ad culpam in foro conſcientiæ, conſequens eſt, ꝙ eſſent obſeruandæ cum periculo vitæ: quod aſſerere, duriſſimum eſt. Quòd rectè ſequatur, patet: nam obligant ad culpam, & potiùs eſt moriendum, quàm peccandum vel minimum peccatum.

Adhuc probatur alijs argumentis. ¶ Sed probatur maioribus argumentis ꝙ lex ciuilis non obliget ad culpam in foro animæ. Nam poteſtas ciuilis nõ eſt ſpiritualis, vt planè conſtat: ergo non pertinet ad forum animæ ſpirituale. Deinde, finis poteſtatis ciuilis eſt bonum aliquod temporale, nimirum ſalus reipublicæ, tranquillitas, & conuictus ciuium: ſed hoc nihil ad forum animæ ſpirituale: ergo. Tertiò, poteſtas ciuilis non põt ponere pœnam ſpiritualem, vt apertè conſtat: ergo non poteſt obligare in foro animæ ſpirituali. Quartò, ſi poſſet obligare ad culpam, eſſet oĩno manca, & imperfecta; nam poſſet obligare, & nõ poſſet ſoluere. Vltimò, ſi princeps ſecularis põt obligare ad culpam ſuis legibus, vel eſſet in ptãte ſua obligare, vel non: hoc ẽm dici non põt: nam ẽt prælati Eccleſiaſtici ſuis legibus aliqñ non obligant ad culpam, neque verò primum põt dici, nam ſemper eſſet dubiũ an obligent ad culpam in foro conſcientiæ; nunquam. n. illud in ſuis legibus declarant. ¶ In contrarium eſt illud; Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit; & iterum. Qui ptãti reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit, & paulò pòſt; Qui ptãti reſiſtunt, condemnationem ſibi acquirunt: condemnatio verò non incurritur niſi ꝓp culpam; & iterum; Subditi eſtote non ſolùm ꝓp iram, ſed propter conſcientiam: ideſt (explicante D. Amb.) non ſolùm propter vltionem præſentem, ſed propter iudicium futurum, in quo teſtificante conſcientia, ipſa punietur. Similem ſnĩam habet D. Petrus cũ inquit; Subditi eſtote omni creaturæ ꝓp Deum; ſiue regi quaſi præcellenti, ſiue ducibus ab eo miſſis. Certè in his duobus locis adductis D. Aug. & D. Chryſ. & omnes ferè veteres interpretantur Apoſtolos de poteſtate ciuili, quod textus planè indicat. Sed eſt aduertẽdum, ꝙ licèt D. Paulus tm̃ agat in hoc loco de lege ciuili, tõ verò qua parendum ſtatuit, cõis eſt ẽt poteſtati Eccleſię. In poteſtate. n. Eccleſiaſtica in primis conuenit illud; Non eſt ptãs niſi a Deo. Quare ſicut tranſgreſſores legum ciuiliũ rei ſunt apud Deum, ſic tranſgreſſores legum Eccleſiaſticarũ. De lege Eccleſiaſtica ſunt aperta teſtimonia, vt illud; Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanq̃ ethnicus, & publicanus: &, Qui vos audit, me audit, qui vos ſpernit, me ſpernit: & Paulus; Obedite præpoſitis veſtris, & eis ſubiacete. Hæc veritas definita eſt in Concilio Conſtant. contra Ioan. Vicleph, & in bulla Leonis contra Luth. artic. 27. ¶ Ad iſtam veritatem demonſtrandam ſunt euidentes rõnes Prima eſt. Nam lex humana à Deo eſt: ergo obligat in conſcientia ſicut lex diuina. Conſequentia eſt nota, & probatur antecedens: nam nõ ſolùm dr opus Dei, quod ipſe ſolus producit; ſed ẽt qđ medijs cauſis ſecundis efficit: ergo non ſolùm dr lex diuina, quam ipſe ſolus Deus ſanciuit, ſed ẽt lex quàm homines autoritate diuina promulgant, & ſtatuunt: quemadmodum lex Pontificia non ſolùm eſt q̃ Papa per ſe inſtituit, ſed ẽt quàm alij inferiores autores Pontificia autoritate inſtituunt. Secunda ratio eſt, qñ poteſtas, tum ciuilis, tum Eccleſiaſtica neceſſaria eſt vt homines bene & feliciter viuant. Poteſtas ciuilis conſtituit, & conſeruat pacem publicam: Poteſtas Eccleſiaſtica dirigit hominem in finem ſupernaturalem. Sed vtraque poteſtas eſt vana, & finem ſuum non conſequetur, ſi careat poteſtate obligandi in cõſcientia: nam ſi ſubditi non tenentur obedire, vana eſt poteſtas imperãdi. Videte alias rõnes apud Roffenſem. Caſtro, & Driedonem.

1. argum. Secũdum. Tertium. Quartum. Vltim. In contrarium. Rom. 13. Ambroſ. 1. Pet. 2. Augu. epi. 54. ad Macedoniũ. Chryſ. ſup Panlum. Matth. 18. Luc. 10. Hebr. 13. Cõc. Conſtant. ſeſſ. 8 & 15. Prob. cõcl. prima. Prob. ſecũ.

in conſcientia, niſi ratione ſcandali vitandi. Probatur: quoniam tales magis ſunt violentiæ, quam leges, dicente Diuo Auguſtino; Legem non eſſe eam, quæ lex iuſta non fuerit: ſed nedetur aliis occaſio turbationis, ſeruanda eſt, iuxta illud; Qui te angariauerit mille paſſus, vade cum illo duo alia: & qui abſtulerit tibi tunicam, da ei pallium.

¶ Tertia concluſio. Leges inſtitutę per contrarietatem ad bonum diuinum, vt leges tyrannorum idolatriam præcipientes, nulla ratione obſeruandæ ſunt. Obedire namque oportet magis Deo, quàm hominibus, vt dicitur Actor. 4.

¶ Sed dubitabit aliquis; Qua rõne poteſtas humana põt inducere obligationem in conſcientia? Ad hoc rñdetur, ꝙ poteſtas humana hẽt iſtam vim obligãdi, quatenus ſubditur legi æternæ & diuinæ: quemadmodũ cauſæ ſecundæ naturales producunt ſuos effectus, non abſolutè & per ſe, ſed quatenus ſubduntˉ efficaciæ primæ cauſæ. Sic in propoſito dicendũ eſt, ꝙ hęc vis obligandi ex duplici voluntate dimanat, ex voluntate poteſtatis humanæ inſtituentis, & præcipientis aliquid in particulari, tanquam ex cauſa ſecunda, & ex voluntate diuinæ, & æternæ poteſtatis ordinantis, ꝙ illud, quod autoritate humana fuerit inſtitutum, ratum ſit, & firmum.

Roffen. ar. 27. Caſtro verbo Eccleſia hęreſi 3. Driedo de libertate Chriſtiana ca. 8. & 9. Qũo humana poteſtas in conſciẽtia poſſit obligare.

¶ Sed ex hoc magna naſcitur qõ; Vtrũm per legem humanam poſſit aliquid præcipi, qđ non ſit præceptum iure naturali aut diuino? Gerſon tenet, ꝙ ptãs humana non poteſt noua præcepta inſtituere, præter ea quæ Deus præcipit. Eandem ſnĩam habet Almayn. Itaque dicunt prædicti autores, ꝙ qñ Eccleſia tulit legem de ieiunio, non nouã inſtituit legem, ſed declarauit de lege diuina ieiunium eſſe præceptum. Secundò dicunt, ꝙ vniuerſæ leges, tam ciuiles, q̃ Eccleſiaſticæ, nihil aliud ſunt, q̃ declarationes earum legum, de quibus poterat dubitari, an eſſent conſtitutæ lege naturali, aut diuina. Tertiò dñt, ꝙ ſi conſtaret aliquid eſſe pręceptum ab Eccleſia, quod non eſſet cõſtitutum lege naturali, aut diuina, non obligaret in conſcientia. Probatur hoc: nam omnes leges humanę, vt antè dictum eſt, non habent vim obligandi, niſi quatenus ex lege naturali, & diuina deriuantur: ergo oẽs leges humanę, quę hẽnt vim obligandi, iure naturali, & diuino ſancitę ſunt. Hoc argumẽto non obſtante, hęc ſnĩa falſiſſima eſt, & nihil differt ab hęreſi Lutherana. Aſſerunt. n Lutherani, nihil eſſe credẽdum aut præcipiendum, quod expreſſo Dei verbo non cõtineat. Cõfutatur hoc dogma. Primò, lex humana eſt, ꝙ ſemel in anno confiteamur peccata noſtra Ruſus, lex humana eſt, ꝙ abſtineamus à carnibus die Veneris, atq; etiam ne inſtituatur matrimonium in ſecundo, tertio, & quarto gradu conſanguinitatis: ſed iſtę leges non ſunt de iure naturali, aut diuino: quod ſic probatur. Nam poteſt Eccleſia in eis diſpenſare, & eas abrogare pro ſua voluntate.

Vtrum lex humana poſſit aliquid pręcipere non pręceptũ a Deo. Gerſon in tractatu de vita ſpũali lect. 4. Almay. li. de poteſ. Ecc. c. 10. & 12. Probatur hęc ſententia. Sententia Gerſon reprobatur.

¶ Secundò, D. Paulus expreſſe dicit; Pręcipio ego, non Dñs: ergo ẽm D. Paulum, aliquid eſt pręceptum, quod iure naturali, & diuino Dominus non præcipit. Prętera, ſicut Deus pręcipit vt obediamus poteſtatibus ſublimioribus, ita pręcipit filiis obedire parentibus: ſed abſurdum dogma eſt, ꝙ parentes non poſſint mandare filijs ſuis, niſi quod iure naturali, & diuino pręceptum eſt: ergo abſurdũ dogma eſt aſſerere ꝙ prelati non poſſunt mandare ſubditis, niſi illud quod alioqui iure diuino mandatum eſt. Vltimò, ſi ita eſt, vt iſti dicunt, ſequitur ꝙ reſpublica non poſſit abrogare legem, q̃ ſemel inſtituit: quod falſum eſt. Sequela probatur: nam ſecundum iſtorum ſententiam, iſta lex eſt de iure naturali, aut diuina. Hęc omnia confirmantur: nã vt ait Ariſtoteles, Iuſſum humanum eſt, quod à principio nihil differt ſic vel aliter fieri, poſt legis verò poſitionem multum refert: ergo ea quę pręcipiuntur legibus humanis, indifferentia erant, & non lege diuina prohibita.

1. Cor. 7.

¶ Ad argumenta reſpondetur, ꝙ lex humana deriuatur à lege diuina, mediante autoritate, & poteſtate humana; & ideo humana eſt, non diuina. Itaque differt inter legem humanam, & diuinam: quòd lex diuina ſicut à ſolo Deo fertur, ita a ſolo Deo abrogari poteſt: lex verò humana ſicut per hominem inſtituitur, ita per hominem annullari poteſt. Secundò differunt: nam lex diuina vt iuſta ſit, & perinde

Ariſ. 5. eth. cap. 7. Solu. argu. Dria inter diuinam & humanam legem quo ad vim obligandi.

inde obligatoria, ſatis eſt voluntas legiſlatoris: verùm lex humana vt iuſta ſit, & vim obligandi habeat, non ſatis eſt voluntas legislatoris, ſed requiritur quòd ſit vtilis reipublicæ, & de bono honeſto. Vltimò differunt, ꝙ lex diuina habet immediatè autoritatem ex determinatione & definitione diuina: lex verò humana deriuatur a diuina, mediâte voluntate, & determinatione poteſtatis humanæ. Conueniunt tamen in hoc lex diuina & humana; quòd lex diuina conſtituit aliquid in eſſe, & in genere virtutis, aut vitij. Nam eo ipſo quòd lex diuina aliquid ſtatuit, ſtudioſum eſt, & neceſſarium, quod alioqui non erat; & eo ipſo ꝙ prohibet aliquid, malum eſt, quia prohibitum: ſic lex humana conſtituit aliquid in eſſe, & in genere virtutis, aut vitij, ſic ꝙ poſt ſtatutum, peccatū eſt ſecus facere. Hoc ita poſito, & probato ꝙ lex humana obligat ad culpam, reſtat exponere quibus regulis cognoſcamus qñ obligat ad peccatum mortale, quandc verò ad veniale. De hac re diſſerit Syluеſter verbo lex, q. 8. & 17. & verbo præceptum, & verbo inobedientia, & dicit, ſe de hac re nihil exploratum potuiſſe habere. Tandem ponit duas regulas canoniſtarum.

Conueniẽtia iter humanam & diuinã legem.

Regulæ ad dignoſcendum quando lex humana ad pctũ mortale obligat, aut verò ad veniale.

¶Prima regula eſt. Ex voluntate legislatoris pendet vis obligandi ad peccatum mortale, aut veniale. Itaque ſi vult obligare ad mortale obligat; ſin minus, non obligat. Hæc regula falſum dicit: nam ſi legislator ſerio & verè præcipit rem alioqui grauem, & maximè ad bonum commune cõducentem, non eſt poſitum in eius poteſtate ꝙ non obliget ad peccatum mortale. Rurſus, ſi legislator præcipiat rẽ alioqui leuem, & minimi momenti, non eſt poſitum in eius poteſtate ꝙ lex illa obliget ad mortale.

Prima regula Sylu.

Secũda regula Sylu.

¶ Secunda regula. Ex verbis, inquit, legis inueſtigandum eſt quando lex obliget ad peccatum mortale, quando verò ſolum ad veniale. Nam ſi præcipit ſub anathematis ſententia; vt ſi dicat hoc pacto, præcipimus, mandamus, ſtrictè, prohibemus, obligat ad peccatum mortale. ſi verò dicat, ſtatuimus, ordinamus, obligat ad veniale. Hanc regulam eſſe falſam oſtendit optimè Caiet. in opuſculo 27. quæſt. q. 21. Nã lex ieiunij quadrageſimæ verè obligat ad peccatum mortale, vt patet ex conſenſu omnium Chriſtianorum, at non præcipitur ſub ſententia excommunicationis, neq; habet iſtum tenorem, præcipio, mando. Deinde. lex diuina præcipit ne quis mentiatur, ſub iſto tenore, præcipit Dominus, ſed non obligat ad mortale: ergo illa regula falſum dicit: oportet ergo declarare veras regulas quibus hoc intelligatur. Et ideò prima regula ſit.

Caie.

Quinque regulę ad dignoſcendum quando humana lex mortale inducat peccatum aut ſolum veniale.

¶Quando lex humana obligat ad peccatũ morrale, aut veniale, talis obligatio ex leuitate, vel grauitate materię in ueſtiganda eſt. Si enim res quę præcipitur, grauis eſt, & ad bonum commune maximè conducens, obligat ad peccatũ mortale, alioqui non.

1. regu.

¶Secunda regula. Quando traſgreſſio legis humanę cõtrariatur charitati, aut iuſtitię, talis lex obligat ad peccatũ mortale; ſin aliter, ad veniale. v. g. eſt in Hiſpania penuria tritici, præcipit lex ne deferatur extra regnũ triticum, obligat ad peccatum mortale; nam cõtrarium facere, eſt in graue detrimentum reipublicæ, aut proximi. Item, tẽpore belli lex quæ mandat ne efferantur atma extra regnum, obligat ad peccatum mortale: cæterum lex quæ ſtatuit quo genere veſtium cuique ſit vtendum, communiter non obligat ad mortale, niſi eſſet in graue detrimentum reipublicæ: nã tunc obligaret vd peccatum mortale.

2. regu.

3. regu.

¶Tertia regula. Quando lex humana minatur pœnam capitis, aut exilij perpetui tranſgreſſoribus, obligat ad peccatum mortale: nam ſeueritas pœnæ eſt argumentum, ꝙ res quæ præcipitur, grauiſſima eſt.

4. regu.

¶Quarta regula. Quando lex pręcipit aliquid ſub anathematis ſententia, euidens eſt, ꝙ obligat ad mortale: nam ſeueritas pœnæ hoc manifeſtè oſtendit.

5. regu.

¶Quinta regula. Tranſgredi legem humanam ex contemptu: peccatum mortale eſt: nam contemnere ſuperiorem, peccatum mortale eſt. Sed hæc regula non eſt adeò certa, vt oſtendit Dominus Caie. in ſua ſumma, verbo, contemptus. Nam contemnere legem intra limites legis, leuis & non maximi momenti, peccatum veniale ſolum eſt.

Caie.

Obiectiones contra iſtas regulas.

Prima.

Reſpõſio.

¶Sed contra iſtas regulas exiſtunt aliquot argumenta. In primis, prælati ſæpe præcipiunt res leues ſub ſententia excommunicationis, vt experientia docet, & tñ verè obligant ad culpam grauem: ergo regulæ noſtræ veræ nõ ſunt. Reſpondetur, ſententia excommunicationis, ſiue iuſta, ſiue iniuſta, timenda eſt: cæterum quando conſtat rem præceptam eſſe leuiſſimam, non obligat in conſcientia.

Secunda.

¶Secundò, nam prælati interdum obligant ad res minoris momenti; vt ne ingrediatur ſubditus in talem domum, neque tranſeat per talem vicum: & obligant ad mortale: ergo regulæ ſupra poſitæ non ſunt veræ. Reſpondetur, ꝙ res minoris momenti comparata ad honeſtatem, & bonum nomen religioſorum, aut clericorum, efficitur res maximi momenti: & ideò obligat ad mortale.

Reſpõſio.

¶Tertium argumentum. Nam conſtitutiones religioſorum interdum nõ obligant ad culpam ex voluntate legiſlatoris, vt patet in conſtitutionibus D. Dominici: ergo leges ex voluntate legislatoris non obligabunt ad culpam; tota ergo vis obligandi in legibus erit ex voluntate legiſlatoris. Reſpondetur negando conſequentiam; nam conſtitutiones quæ non obligant ad culpam non ſunt verè leges, neque prælatus propriè imperat, neque exigit obedientiam, ſed potiùs habent modum admonitionis, & conſilij, quàm legis: proprietas enim legis eſt obligare ad culpam: nam ſi lex eſt; ergo regula eſt; ergo obedientia eſt; ergo deficere ab ea, obliquum eſt, & peccatum.

Tertia.

Reſponſio cõſtitutiones q̃ non obligãt ad culpã, non ſunt verè leges.

¶Ad argumenta propoſita in principio quæſtionis rñdetur; Ad primum dicendum, ꝙ legislatores humani non inducunt obligationem ad culpam vt agentia principalia, ſed quatenus innituntur vi, & efficacia ſuperioris cauſæ, vt antea dictum eſt. Secundò rñdetur, hominem, plus poſſe in malum quam in bonum; iuxta illud; Perditio tua ex te, tantummodo auxilium tuum in me.

Ad arg. in cõtrarium adducta ſatisfit.

Ad 1. Oſeę. 13.

Ad 2.

¶Ad ſm reſpõdetur, ꝙ ligare, & abſoluere, vt ſunt actus clauium, important remittere, & detinere peccata iudiciaria poteſtate. Quod verò hic diſputamus, longè diuerſum eſt: nam obligare ad culpam, eſt tm conſtituere legem, & conſtituere aliquid in genere virtutis, cuius proinde contrarium, vitium erit: proprietas namque legis eſt obligare ad obedientiam. ¶Ad tertium reſpondetur, ꝙ præcepta parentum, & aliorum ſuperiorum ſine dubio obligant ad culpam, pro qualitate præcepti, & materiæ.

Ad 3.

¶Ad quartum rñdetur, ꝙ de difficultate huius argumenti in ſequentibus diligentiſſimè pertractandum eſt.

Ad 4.

¶Ad omnia alia argumenta reſpondetur, ꝙ poteſtas ciuilis vt obliget in conſcientia, non opus eſt vt ſit poteſtas ſpiritualis, ſed ſat eſt ꝙ conſtituat aliquid in genere virtutis, & obedientiæ; cuius proinde contrarium, vitium erit.

Ad omnia alia argu.

¶Sequitur grauiſſimum dubium; Vtrum leges humanæ obligent ad ſui obſeruationem cum periculo vitæ. De hoc verſantur tres opiniones inter doctores. Prima dicit, quòd nulla lex humana obligat cum diſcrimine vitæ. Et probat ſic. Nam quiſq; iure naturali tenetur vitam ſuam tueri, & conſeruare: huic aũt iuri naturali ius humanum derogare non poteſt. Hanc ſnam improbat hic dominus Caie. ma gnis argumentis. Secunda eſt Caietani, ꝙ vniuerſa lex humana quæ obligat ad peccatum mortale, obligat ad ſui obſeruationem cum diſcrimine vitæ. Et probat in hunc modum. Nam quilibet homo, quicquid habet, & quicquid eſt, eſt reipublicæ; ſicuti pars, quicquid eſt, totius eſt; ergo lex humana quæ reſpicit bonum commune, poteſt diſponere, & ordinare de vita hominis in ordine ad bonum commune. Secundò, potiùs debet homo mori, q̃ celebrare matrimonium cum conſobrina ſua in gradu prohibito, vt planè conſtat; at hoc eſt prohibitum de iure poſitiuo tantum. Tertiò Sacerdos potiùs debet mori, q̃ celebrare ſine corporali extra altare, & ſine veſtibus ſacerdotalibus & cæteris de iure humano requiſitis. Vltimò, in capitulo, ſacris, de his quæ vi fiunt, definitur, ꝙ ſacerdos potiùs debet mori, quàm cõicare cum excommunicatis: communicare verò cum excommunicatis tm eſt prohibitum iure humano. Hæc ſnia Caietani falſiſſima eſt: nam lex naturalis præcipit vt ſubueniamus pauperi in extrema neceſſitate conſtituto, ſed non obligat cum diſcrimine propriæ vitæ: ergo lex naturalis non obligat ad ſui obſeruationem cum diſcrimine vitæ: ergo multò minus lex humana. Deinde, lex diuina obligans ad peccatum mortale, nõ obligat cum diſcrimine vitæ: ergo nec humana. Antecedens probatur. Nam Dauid in extrema neceſſitate comedit de panibus propoſitionis, qui ſolis ſacerdotibus erant dedicati: & in ea re non peccauit, vt dicit Dominus. Rurſus, Mathathias pugnauit in die Sabbathorum, exiſtimans ſe non teneri ad obſeruationem Sabbathi in tanta neceſſitate.

An humanę leges cũ vitę diſcrimine obligẽt ad ſui conſeruationem.

1. opinio. Caiet. opi. 1. arg. Cai.

Secũdum.

Tertium.

Vltim.

Quòd nõ obliget humana lex cum vitæ periculo.

1. Reg. 21. Matth. 12. 1. Mach. 2. Soto.

Soto

¶Soto lib.1.de iustitia & iure q.6.art.4 tenet mediã opinionem,& statuit hanc regulam. Quando leges humanæ præcipiunt aliquid sub pœna capitis,obligant ad sui obseruationem cũ discrimine vitæ. Sed diligentius tractat hanc quæstionem in 4.d.22.q.1.art.4.

Nota quis sit sensus præfatę q̃stionis.

¶Pro huius rei expositione aduertendum est primo, ꝙ hic non quærimus,an pro vitanda morte,culpa vel mortalis,vel venialis sit committenda,nam certissimum est apud omnes Theologos, nullam culpam,vel minimã,pro quocumque periculo vitando esse committendam,sed tantum quærimus, vtrum superueniente periculo vitæ,& discrimine,cesset legum humanarum obligatio. Secundo notandũ est,quòd discrimen vitæ aliquando sequitur ad obseruationem legis humanæ, quod a legislatore optime præuisum est: aliquando vero sequitur per accidens ab extrinseco. Quod potest accidere dupliciter; tum in odium,& in contemptum legum humanarum, tum vero in periculum personæ.Quibus positis,sit prima propositio.

Prim. cõc.

¶Lex humana potest obligare ad sui obseruationem cũ discrimine vitæ. Probatur. Nam homo non solum quantum ad ea quæ possidet, sed quantum ad seipsum est pars reipublicę:ergo respublica potest vitam eius discrimini exponere pro conseruando,& tuendo bono publico.

Sec. concl.

¶Secunda propositio. Quando periculum mortis sequitur ex actu præcepto, quod a legislatore præuideri potuit, leges humanæ obligant ad sui obseruationem cum discrimine vitæ. Probatur hoc,& illustratur exemplis. Si Episcopus tẽpore pestis præcipiat parochis vt in parœcia permaneant, vt administrent sacramenta, tenentur obedire non obstante periculo vitæ.Item,præcipit Episcopus visitatoribus vt suum officium exerceant quando hæretici grassantur, tenentur obseruare præceptum cum discrimine vitæ. Item,præcipit Dux militibus,& dat signũ aggrediendi contra hostes,tenentur parere,non obstante periculo vitæ.

Ter. conc.

¶Tertia concl.In cæteris casibus lex humana nunquam obligat ad sui obseruationẽ cum discrimine vitæ,nisi quando agit de defensione fidei,& virtutũ.Pro explicatione huius cõclusionis meminisse oportet illius distinctionis celebris,esse quædã prohibita,quia mala,puta, quia habẽt intrinsecã malitiam,vt mendacium,adulteriũ: alia vero sunt mala,quia prohibita,scilicet, quia non habent in se intrinsecam malitiã, vt comedere carnes in die Veneris. In illis quæ sunt primi generis, potius debet homo subire mortẽ, quàm legẽ frangere, licèt solum sit peccatũ veniale:potius nãq; debet homo mori,quàm adulterari,aut mentiri;licèt mendaciũ leue sit. Quoniam illa quæ sunt intrinsece mala,nulla rõne recte fieri possunt.In illis vero quæ in secundo genere dicuntur esse ad inuestigandum q̃n obligant cũ discrimine vitæ, attendenda est grauitas materiæ quæ præcipitur.v.g.lex Pontificia præcipit quadragesimale ieiuniũ, aut festorum obseruationem,cæterum qui infirmatur,non tenetur ieiunare,sed excusatur: q̃n Ecclesiæ non tanti refert ieiuniũ,quanti salus hominis. Si igitur alicui incutiatur metus mortis,si ieiunet, aut festũ obseruet,si illud sit in odiũ,& contemptum legũ Ecclesiasticarũ,ad ostendendum legẽ,& fidẽ nostrã esse falsam, & nullius valoris,potius debet homo optetere mortem, quã legẽ humanã frangere;pp ius diuinum, quo tenetur homo fidem suã confiteri:cæterũ si incutiatur metus mortis alia de causa.v.g.ex nequitia hominis scelerati,non tenetur legẽ seruare cũ tanto discrimine.Similiter si quis tyrãnus incutiat metũ mortis sacerdoti nisi celebret coram excommunicatis,si id fiat in contẽptũ legũ Ecclesiasticarum, tenetur potius mori, propter rõnem superius commemoratam: cæterũ si fiat alia de causa,ad ostendendũ se non esse excõicatum,optime potest celebrare coram excommunicatis: nam Ecclesiæ non tãti refert in hoc casu ꝓhibere excõicatorum commerciũ,quam seruare vitã hominis. Hæc est vera explicatio huius dubij.

In obseruatione illorum quę prohibentur, qa mala, dẽt homo quodcunq; notissimũ capitis periculum subire: secus est de obseruatione eorũ qbus vel ipta ꝓhibitio malitiam impartita est.

Ad argu. primæ opinionis.

Pro amico, & republica vitã exponere laudabile est.

¶Ad arg.primæ opinionis rñdetur,non semper obligari hominẽ vitã suam seruare,sed aliquando eam exponere periculo tum pro amico, tum pro republica honestum est.

Ad primũ arg. 2.opi. Ad secundum.

¶Ad arg.primũ secundæ opinionis rñdetur, tm̃ probare ꝙ respublica id possit efficere, sed ꝙ id faciat in vniuersis legibus q̃ obligant ad peccatũ mortale, certe non probat.

¶Ad 2m arg.rñdetur,ꝙ licèt prohibitio matrimonij decernẽs irritũ esse matrimoniũ inter cõsanguineos,sit de iure Ecclesiastico; nihilominus statuto ꝙ non est verum matrimoniũ accedere ad consanguineos sine dispensatione, est cõmittere fornicationẽ, quæ iure diuino prohibita est.

Ad tertiũ & quartũ.

¶Ad tertiũ & quartũ arg.rñdetur,ꝙ sacerdos non tenetur potius mori,quàm celebrare sine corporali,aut lumine. Itẽ dico,nõ teneri sacerdotẽ potius mori,quã celebrare corã excõicatis: nã capitulũ,sacris,superius adductum,habet duas veras expositiones. Prior est,q̃n offertur periculũ in contemptum legum Ecclesiasticarum:Posterior est,q̃n cogitur sacerdos communicare in crimine crimino so:de qua re videdus est Syluester,verbo,excõicatio.5.§.6. in fine,& Soto loco supra citato. ¶Ex his soluitur facile argumentum quod maxime exaggerat Caie.Nam pctũ mortale non est admittendum pro quocunq; periculo vitando: sed lex humana obligat ad pctũ mortale aliq̃, vt antea dictum est: ergo pro quocunq; periculo cauendo non est frangenda. Rñdetur,hoc arg etiam de lege obligante ad pctũ veniale probat.Rñdetur secundo,ꝙ nihil probat;nã superueniente periculo cessat obligatio legis humanæ;& ideo non cõmittitur pctũ,nec mortale, nec veniale. ¶Est aliud dubiũ:vtrũ leges pœnales obligent in conscientia. Hæc quæstio potest versari in duplici sensu. Prior est,vtrũ ad id ꝙ præcipitur, obliget in foro conscientię. Posterior est,vtrum homo qui transgreditur legem pœnalem,teneatur in conscientia pœnam persoluere. De priori sensu nunc agendũ est,& pro parte negatiua sic arguitur. ¶In primis,leges quæ statuunt irregularitatis pœnam,non obligant ad culpam.Quod sic ostẽdo. Iudex.n.qui occidit iuste malefactores, irregularis est. Rursus, bigamus irregularis est,cui nulla subest culpa, vt habet sana doctrina. ¶Secundo,votum,aut iuramentũ pœnale non obligat in conscientia:ergo neq; lex pœnalis. Cõsequentia optima est,& probatur antecedens. Nam si quis promittat Deo se nunquam lusurum, aut si luserit, se ieiunaturũ,certe si ludit,non peccat,sed tenetur ieiunare. ¶Tertio, leges populorum,quibus cauetur ne oppidani cędant syluam cõem,ꝙ si aliqui inueniantur cędentes,soluant stata tam pœnam,sine dubio non obligant ad pctũ,sed tm̃ ad pœnã,vt constat ex consensu oĩum populorum. ¶Quarto, constitutiones in quibusdam religionibus non obligant ad culpam,sed tm̃ ad pœnam: ergo eo ipso ꝙ legislator statuit pœnam in transgressores, visus est esse contẽtus exigere pœnam,& non obligare ad culpam. ¶Vltimo,leges sunt innumerę,tam in lege diuina, quàm in lege humana,quę nullã formam præcepti, aut prohibitionis prę se ferunt,sed tantũ pœnam statuunt; hmõi est illa;Qui furatus fuerit bouem, quinq; boues pro vno restituat; & 2.q.3.c.Qui non probauerit,eandem pœnam,quam iniecerit,patiatur,& l.capitalium.ff.de pœnis,sic habetur, Incendiarij capite plectãtur. Ergo huiusmodi leges non obligant in conscientia, siquidem nihil præcipiunt. In contrarium est:nam proprietas legis inseparabilis est obligare ad culpam, vt antea dictũ est. Sed leges pœnales sunt veræ,& præcipue leges: ergo obligant ad culpam. Hanc quæstionem tractat Syluest. verbo, inobedientia,ad finem, & adducit opinionem Iurisperitorum, ꝙ leges pœnales non obligant in conscięntia. Deinde, Summa angelica, vt refert Syluester ibidem,approbat distinctionem quãdam, quam accepit ex Henrico Gandau. quodlibeto 3.q.22.ꝙ q̃n leges pœnales præcipiũt,aut prohibent aliquid,& pœnam adhibent in transgressores,obligant in conscientia: cæterum q̃n nihil præcipiunt,sed tantum adhibent pœnam non obligant ad culpam. Exempla huius rei adducta sunt in vltimo argumẽto. Contraria sententia sine dubio vera est. Dicendum est.n. ex diuina Theologia, ꝙ omnis lex pœnalis obligat ad culpam.Hæc est sententia D.Th expressa supra q.87.ar.7.& in 2.2.q.108 ar.4. & hæc est nota lumine rationis naturalis.Ad quod explicãdum,aduertendum est,ꝙ pœna, & supplicium dicit respectum ad culpam.Primo, quoniam habuit ortum ex culpa, secundum illud;Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum,& per peccatum mors: nomine,mortis,omnegenus pœnæ intelligitur. Secundo,quoniam pœna est vt medicina culpæ: id.n.quod per culpam labefactatum est, per pœnam ad æqualitatem reducitur. In quo admiranda est diuina clementia:nam voluit ex peccato pęnam nasci,quę pœna vires peccati debilitet, & confringat, sic dicebat D. Aug.Insisti Domine, & sic est,vt omnis animus inordinatus pęna sit sibi.& iterum; Soles valentibus tuis legibus miscere salubres amaritudines in vitiorum suauitate.

In contrarium.

Sylvest.

Sũma Angelica.

Gandauensis.

Omnis lex pœnalis obligat ad culpam.

D. Thom. Rom.5.

Aug.1.lib. confess. c. 12.

¶Ex hoc principio sic concludo argumentum. Pœna,& supplicium, culpæ debet correspondere,si proprie loquendum

Sylvest. Soto. Argumẽta Caiet. Solutio.

Prim. arg.

Secundũ.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Exo.22.

dum est: ergo eo ipso quòd legislator statuit pœnas in trãsgressores, demonstrat euidenter ad culpam obligare. Huic consonat August. cum inquit; Omnis pœna iusta est, & pro peccato impenditur: & Iob dicit; Quis vnquam innocens perijt? aut recti quando deleti sunt?

Aug. lib. 1. retrac. c. 9. Iob. 4.

¶ Secundo, si legislator statuit leges absolute absque pœnæ adhibitione, constitutum est apud omnes, quod obligat ad culpam: ergo si statuit pœnam in transgressores, euidẽs est quòd obligat ad culpam: nam quòd statuit, signum est quòd ardentius vult fieri quod præcipit.

¶ Tertio, legislatores statuunt inæquales pœnas in trãsgressores: hoc autem faciunt, quia existimant, inæquales eos committere culpas, vt seruetur illud; Iuxta mensuram delicti erit & plagarum modus.

¶ Quarto, legislatores quando præcipiunt aliquid sub pœna statuta, constituunt illud in genere virtutis, & obediẽtiæ: ergo contrarium facere, vitium erit. Hæc sententia cõfirmatur ex diuina scriptura: nam lex, quæ fuit posita primis parentibus, pœnalis fuit, & habuit istum tenorem; In quocumque die comederis ex eo &c. Sed hæc lex maxime obligauit ad culpam, vt constat ex fide.

¶ Denique, indubitatum est, quòd si princeps præcipiat militi sub pœna capitis ne deserat locum suum, si deseruerit, peccatum mortale committit. Immo est regula generalis, quotiescunque lex præcipit sub pœna capitis, aut priuationis omnium bonorum, aut exilij perpetui, obligat ad peccatum mortale.

Ad arg. in aduersum

¶ Ad primũ arg. rñdetur, q̃ irregularitas in iudice, aut in bigamo, pœna non est: nec. n. arcentur a sacris ordinibus suscipiendis, vt afficiantur pœna, aut supplicio, sed propter decentiam: non. n. decet vt qui sanguine contaminatus est, sacramenta innocentissimi Agni dispensẽt. Rursus, bigamus non est irregularis propter pœnam, sed propter significationem: Christus. n. vnam Ecclesiã sibi desponsauit. Ex hoc sequitur: q̃ irregularitas duplex est; Altera est vera pœna, quæ incurritur ratione delicti; vt cũ excommunicatus celebrat, aut suscipit sacros ordines; Alteta est, quæ non est vera pœna, sed incurritur propter decentiã, & significationem, vt in casibus commemoratis. Sequitur secũdo, q̃ in Bulla cruciatæ datur facultas absoluendi ab omnibus censuris Ecclesiasticis, nomine isto intelligitur irregularitas ex delicto contracta; cæterum non intelligitur illa quæ contrahitur propter decentiam, & significationem: de qua re videndus est Soto in 4. d. 22. q. 3. ar. 1.

Ad primũ.

Irregularitas duplex est.

In bullis non datur facultas absoluẽdi ab irregularitate quando ob significationem incurritur.

¶ Ad ẽm arg. respondetur, q̃ votũ pœnale potest fieri dupliciter; Vno modo, sub disiũctione; vt si quis promittat se non lusurum, aut si luserit, ieiunaturum; certe si lusit, nõ est reus voti, sed tenetur ieiunare: Alio modo potest fieri absolutè; vt si quis promittat se non accessurum ad talem mulierem, q̃ si fecerit, talem subiturũ pœnam; si faciat accessum, reus est voti, & insuper tenetur subire pœnam. Ex hac solutione facile est intelligere, quid dicendum sit de legibus, quibus canonici tenentur interesse sacris, aut mulctã persoluere. Certe si non interfuut, non peccant, sed tenentur mulctam persoluere. Idem dicẽdum est de legibus, quibus prælectores cathedræ tenentur legere, aut mulctam persoluere: certe, per se loquendo, non peccant, si non legant, sed tenentur mulctam persoluere. Secus est, si ex hoc sequitur detrimentum doctrinæ, aut cultus diuini.

Ad secundum. Soto. Votum pœnale si fiat sub disiunctione, & frangatur, non constituit fractorem voti, secus est si fiat absolute. Quòd canonici, si sacris non intersint, teneantur persoluere mulctã, & non ob id peccant.

¶ Ad tertium respondetur, q̃ statuta dicta in argumẽto, proprie non sunt leges pœnales, sed sunt conuentiones populorum, ne communis sylua destruatur, vel sunt statuta sub disiunctione, ne quis cædat, aut si cædat, soluat certam pœnam: de qua re iterum in sequentibus redibit sermo. In hoc prædicamento collocanda sunt statuta confraternitatum quæ statuunt aliquid faciendum, vel non faciendum sub certis pœnis: transgressores non sunt rei culpæ; nam non sunt leges proprie pœnales, & pœnæ quas statuunt, non sunt proprie pœnæ: nam eas suscipiunt voluntarie.

Ad tertiũ. Ad quartum.

¶ Ad quartum respondetur, quòd statuta religionum quæ non obligant ad culpam, non sunt propriè leges, sed potius habent modum admonitionis, & consilij, quam legum. Vel dicendum est, quòd quando legislator exprimit in lege pœnali, se non velle obligare ad culpam, sed tantũ ad pœnam, certe non obligat ad culpam. Sed quod hactenus docuimus, est, quòd quando statuit legem pœnalem, & id non explicat, certe obligat ad culpam.

Ad quintum.

¶ Ad quintum argumentum respondetur, q̃ leges humanæ interdum statuunt pœnas in transgressores legis naturalis, aut diuinæ; vt quando statuunt homicidas, & adulteros esse occidendos, & in his casibus leges humanæ non inducunt nouam obligationem ad culpam, sed præexistentem confirmant. Quando vero est pura constitutio humana, si quando ponitur sine adhibitione pœnæ, obligat ad culpam, cuidens est quòd additio pœnæ non diminuit culpam. Itaque siue lex pœnalis præ se ferat præceptum, siue non, si tamen est vera lex, obligat ad culpam.

¶ Sed ex hoc nascitur parua dubitatio; Vtrum qui transgreditur legem pœnalem, cuius transgressioni imposita est pœna mortis, peccat duplex peccatum; alterum, quia trãsgreditur legem pœnalem; alterum, quia se exposuit periculo mortis? Videtur quòd peccet duplex peccatum. Nã qui se exponit periculo mortis, homicida est: hic se exponit periculo mortis: ergo homicida est. Respondetur, quòd non peccat duplex peccatum: nam qui furatur, non peccat duplex peccatum; alterum, quo furatur; alterum, quo se exponit periculo suspendij. Et ratio euidens est, nam periculum non sequitur ex natura rei, sed ex legis pœnalis transgressione, & ideo totum peccatum fuit transgredi legem, cuius transgressioni statuta erat pœna mortis.

¶ Sequitur iam vt disputemus quæstionem in secundo sensu; Vtrum transgressores legis pœnalis obligentur in cõscientia ad pœnas subeundas? Hæc quæstio potest intelligi dupliciter. Primò, vtrum teneantur soluere pœnas ante iudicis condemnationem. Deinde, vtrum teneantur post iudicis condemnationem soluere pœnas. De priori sensu agendum est.

An transgressores legis pœnalis obligentur in cõscientia ad pœnas soluendas.

¶ Pro parte affirmatiua sic arguitur. Nam prælati Ecclesiastici possunt efficere vt transgressor legis incidat in pœnam excõicationis ante iudicis condẽnationẽ, vt est in confesso apud oẽs Doctores: ergo legislatores humani possunt obligare ad subeundas pœnas ante iudicis condemnationem. Probatur consequentia: nam pœna excommunicationis non est minus acerba, immo est multo grauior cæteris.

Arg. prim.

¶ Secundo, si legislatores non possunt obligare transgressores ad pœnas soluendas ante iudicis sententiam, sequitur quòd vane, & absque vllo effectu adhibentur in legibus pœnalibus hæc verba, ipso iure, ipso facto.

Secũdum.

¶ Tertio arguitur ex capitulo, cũ ẽm leges, de hæreticis, lib. 7 ubi. n. statuitur, q̃ hæretici ab ipso die cõmissi criminis priuentur bonis suis, & teneantur ea fisco consignare: ergo legislator põt obligare ad soluendas pœnas ante iudicis sententiã. Antecedẽs probatur: nã in illo capitulo statuitur, q̃ hæretici a die cõmissi criminis spolientur bonis suis, & q̃ fiscus petat omnia bona sua: ergo argumentum est, q̃ a die cõmissi criminis est priuatus dominio bonorũ suorũ. Rursus ex eodẽ principio colligitur, quòd statim tenẽtur ea restituere fisco, alioqui retinerent alienum inuito domino.

Tertium.

¶ Quarto, aliæ sunt leges quam plurimæ, quæ obligant ad soluendam pœnam ante iudicis sententiam, quas oportet diligẽter enumerare. In primis, in collegijs sunt statuta decernentia, vt qui hoc, vel illud fecerit, statim teneatur restituere ea bona quæ a collegio recipit: & nemini dubium est quin transgressores istorum statutorum statim teneantur ea restituere ante iudicis declarationem.

Quartum.

¶ Rursus, in nostra vniuersitate sunt statuta, vt qui ambierint, vel aliquid ab oppositoribus receperint, ipso facto sint priuati iure ferendi suffragium, & certissimũ est, quòd statim absque alia præuia declaratione incidunt in inhabilitatem, & statutam pœnam.

Quintum.

¶ Item, sunt leges regiæ, quæ præcipiunt, vt iudices qui munera suscipiunt a litigantibus, continuo ea teneantur restituere absque alia iudicis declaratione, aut sententia.

Sextum.

¶ Præterea qui vendunt frumentum vltra taxatum pretium a republica, continuo tenentur restituere, vt est in cõfesso apud vniuersos Theologos.

Septimũ.

¶ Item, qui deinceps non residents in suis beneficijs, tenẽtur statim fructus restituere, nec opus est iudicis declaratione: ita enim statutum est in Concilio Trid.

Octauum.

¶ Præterea, q̃ habet duo beneficia curata post promulgationẽ Conc. Trid. ipso facto est priuatus oĩbus beneficijs, vt definitũ est in Conc. Trid. sess. 7. c. 4. Itẽ, qui habet titulũ Ecclesiæ parochialis, si intra annum non promouetur ad sacerdotij ordinẽ, absq; alia præuia admonitione, præbẽda priuatus est; sic definitũ est capitulo, licet, de electione. li. 6.

Conc. Tri. sess. 23. c. 1. Nonum.

¶ Præterea, p̃t defunct⁹ legare vxori suæ bona sua hac cõditione,

Decimum.

conditione, si castè vixerit; vel si non transierit ad secundas nuptias, qua condõne nõ seruata, continuò tenetur bona illa restituere ante iudicis sniam. ¶ Deniq; hæc oĩa cõfirmãtur ex sacra scriptura. Nam certè in diuina scriptura sunt quædam præcepta pœnalia, q̃ obligant ad subeundam pœnam ante iudicis sniam, vti illud, Qui tetigerit mulierem fluxu sanguinis pollutam, immundus erit vsq; ad vesperã: hæc aũt immundities continuò incurrebat abs q̃; alia iudicis condemnatione. Quæstionem hanc disputat optimè Soto li. 1. de iust. q. 6. ar. 6. ¶ In huius expositio nẽ sunt duæ opiniones contrariæ. Vna dicit, ꝙ transgressores legũ pœnalium tenent ad pœnas subeundas ante iudicis condẽnationẽ. Hæc opinio est Alfonsi de Castro, li. 2. de iusta hæreticorũ punitione c. 6. & in libro quem composuit de lege pœnali. Hæc opinio est quorundam Iurisperitorũ, nominatim Panormitani. Alia snia dicit, ꝙ transgressores legũ pœnaliũ peccant qdẽ, sed ad pœnam subeundam nõ tenentur ante iudicis cõdẽnõnẽ. Hanc doctrinam docet D. Th. in 2. 2. q. 62. ar. 3. Caiet. eodem loco, & in sua summa, verbo pœna; Syluester, verbo assasinus: & Adria. quodli. 6. ar. 1. Cõrad. 1. li. de cõtractibus q. 7. & alij innumeri, quos citat Soto loco citato. ¶ Sed ò aduertendũ est, ꝙ vniuersæ pœnæ quæ legibus decernuntur, ad tria genera reduci possunt. Primũ genus est earum pœnarum, q̃ nullam requrunt actionẽ, nec ex parte iudicis, nec ministri, nec ex parte delinquentis; sed cõsistunt in priuatione, vt excõicatio, irregularitas. Scdm genus est earum, in q̃bus actio delinquẽtis miscet passioni: vt pœna exilij, & pœna pecuniaria: nam in pœna exilij necessaria est actio delinquentis, vt ꝓficiscat in exiliũ. Tertium genus pœnarum est, in q̃bus actio requirit exequẽtis iustitiã; sed ex parte delinquẽtis tm passio requrit, vt pœna mortis, vel absscisionis mẽbrorum. His cõstitutis, est prima ꝓpositio. ¶ Transgressores legum pœnalium, q̃ dnt, ipso iure, vel ipso facto, añ iudicis snĩam incurrunt pœnas, q̃ in priuatione consistunt; cuiusmodi sunt, excõicatio, irregularitas, &c. Hæc conclusio ab omnibus tanq̃ certa concedit, & constat ex Ecclesiæ traditione: sed in assignanda rõne est q̃dam diuersitas Doctorũ. Cai. existimat ita esse, qm ꝓdictæ pœnæ in priuatione consistunt: ergo abs q̃; alia ꝓuia actione, & ad monitione incurrunt. Soto alia via pgit, existimat. n. ita esse. qm excõicatio non est priuatio alicuius boni ꝓprii, qd transgressor legis prius possederat, sed est priuatio bonorũ communium, q̃ ab ecclesia erat recepturus; vt priuatio communionis spiritualis, & receptionis sacrorum, & ideo ecclesia eo ipso ꝙ q̃spiã est violator suæ legis; ꝓt illum facere inhabilem ad bona cõia suscipiẽda. Vtraq; rõ ꝓbabilis vr, sed tõ Cai. vniuersalior est. Sequit ex his, ꝙ si lex priuat aliq̃ vocẽ actiua, & passiua, si cõmiserit tale crimẽ, continuo ac cõmittit crimẽ, abs q̃; alia iudicis declarõne priuatus est voce actiua, & passiua. De voce passiua est summa consensio Theologorum omnium, & est apertè definitum in capitulo, cum singula, de ꝓbẽdis, li. 6. De voce verò actiua Soto vr docere, ꝙ priuatio vocis actiuæ non incurrit añ iudicis declarõnẽ. Sed ego de hac re plurimũ dubito; tum qm pœnæ q̃ cõsistunt in priuatione, cõtinuò incurrunt, si vera sunt q̃ suprà diximus: priuatio verò vocis actiuæ, pœna priuata est; tum verò, qm excõicatio continuò incurritur añ iudicis declarõnem; ar excõicatio includit priuationem vocis actiuæ, & passiuæ. Hæc nostra conclusio vt vera sit, tres conditiones requirit. Prima est, quòd dicat lex, ipso iure, vel ipso facto: nã leges pœnales, cũ sint odiosæ, in mitiorẽ partem sunt interpretãdæ: pp qđ, si dicat, sub snĩa excõicationis, intelligendũ est, ferendæ, nõ latæ. Secunda conditio est, ꝙ sit actus exterior: nã actus interiores nõ sunt subditi censuris Ecclesiasticis: pp ꝙ si quis mẽte cõcepit hæresim, & non ore ꝓtulit, nõ est excõicatus. Tertia cõditio est, ꝙ sit actus perfectus: nã siquis emisit sagittam aĩo interficiendi clericum, & ictũ errauit, non est excõicatus: similiter si quis propinauit venenum, & inde mors non fuit subsequuta, non est irregularis. ¶ Scda conclusio. Transgressores legũ pœnalium ante iudicis snĩam non tenent subire eas pœnas, q̃ in actione, & passione consistunt; & multo minus eas, quæ in sola passione consistunt. Hanc cõclusionem satis copiosè demonstrat Soto citato loco: & ostendo eã esse verã his argumẽtis. Nã infligere pœnam pro delicto, est officiũ iudicis, & magistratus; ergo non est obligatio ad subeundam pœnã ante iudicis condemnationẽ. Probatur antecedens: nã lex est regula mortua nostratũ operationum: oportet ergo ꝙ a iudice, & magistratu applicetur in trãsgressores: pp quod dicit Aris. Iudicem esse iustitiam viuam. Ex quo sequitur, ꝙ leges pœnales in duobus membris ad diuersos loquunt. Nam quando dicunt, ne quis hoc faciat; ad subditos loquuntur. Quando verò dicunt, sub pœna confiscationis bonorum: ad iudices loquuntur, qui habent in officio pœnas à violatoribus exigere. Et confirmatur. Nam ab omni humanitate alienũ est, ꝙ reus ipse, qui in occulto crimen cõmittit, ipse se condemnet ad iacturam bonorum suorũ, ad exilium, ad mortem, & quòd ipse se prodat: insuper, quod ipse sit iudex, testis, accusator, & executor iustitiæ. Vltimò, leges debẽt esse tolerabiles, & quæ commodè a subditis obseruari valeant; nam leges difficiles, & quæ vix obseruari possunt, non solum sunt inutiles, sed perniciosæ, & iniquæ in laqueum animarum: propter quod D. Tho. in hoc 4. art. inter conditiones leges iustæ constituit hanc præcipuam, ꝙ tolerabilis sit. Sed est prorsus intolerabile, ꝙ homo, qui commisit crimen in occulto, antequam deferatur in iudicium, & antequam a iudice condemnetur, ipse se condemnet ad iacturam omnium bonorum suorum, ad exilium, ad mortẽ: Ergo ad hoc obligare, iniquum est. Vide alias demonstrõnes apud Sotum, vbi suprà: probat. n. satis copiosè, ꝙ lex pœnalis nõ obliget ad pœnas soluendas ante iudicis condemnationẽ. Sed oportet Theologum esse attẽtissimum, ad discernendum id qđ in lege pertinet ad legem iustitiæ, & id qđ ad pœnam spectat. v. g. est lex frumentaria, & statuit ne venda tur tricitum vltra taxatum pretium sub pœna quadrupli: si quis vendat vltra taxatum preciũ, illũ excessum iusti pretij continò tenet restituere: nam hẽt plus quam dẽt habere contra iustitiam, sed pœnam quadrupli non tenet restituere ante iudicis snĩam. Idẽ dicendũ est de legibus, quæ præcipiunt tabellionibus ne aliquid accipiant vltra taxatũ pretium sub pœna quadrupli. Item, est lex quæ præcipit ne efferantur merces extra regnũ, ꝙ si q̃s extulerit, eas perdet: qui hãc legem violat, peccat mortaliter vt supra dictum est: sed ad iacturam suarũ merciũ non tenetur ante iudicis snĩam. Sed quid dicendũ est de tributis, q̃ imponuntur supra merces; tenentur ne ea persoluere homines ante iudicis condẽnationem, seu declarationem, aut petitionem. Rñdetur, supposito, ꝙ istæ leges sint iustæ (de quibus modò non disputo) oportet in primis notare modum soluendi hæc tributa, qui est in vsu patriæ, videntibus iudicibus, & consentientibus. Ex hoc principio sequitur primum, ꝙ seculares tenentur soluere decimas ante iudicis declarationẽ. nam sic hẽt consuetudo populi Christiani, & meritò. Nam non minus debentur clericis decimę, quam famulo, & militi stipendiũ. ex eodem principio sequitur, ꝙ non tenemur soluere tributa, quæ soluuntur ratione transitus ꝑ portam, vel pontẽ, nisi petantur. Nam durissimũ est obligare aduenas ad sciendũ statura, quæ sunt in portis, aut in pontibus. Ex eodẽ principio sequitur tertiò, ꝙ nõ tenemur soluere tributa, q̃ soluuntur rõne transitus per saltus, i *los puertos secos*, nisi petãtur. Sequitur quartò, ꝙ non tenetur quis soluere tributum, qđ vocatur, collecta, vulgo, *Pecho*, antequam petat, nã hoc tributum solum pendunt ignobiles: nemo aũt hominum tenet prodere suam ignobilitatem, antequam petatur. Sequitur præterea, ꝙ nemo tenetur soluere tributũ, qđ vocatur, *Sisa* antequam petatur. Sed totũ pondus qõnis huc propenditur, de tributo regis, qđ vocat, *alcauala*; an teneantur subditi pendere ẽt si non petatur? De hac re referam fideliter snĩam Soto li. 3. de iusti. q. 6. ar. 7. dicit. n. primò, ꝙ hoc tributum est exuberanti ssimũ. Scdò dicit, pto se ferre speciem quandam iniustitiæ: tũ, qm soluitur de rebus neęssarijs ad vitam, de quibus pendi non debebat, vt est statutũ, l. vniuersi. C. de vectigalibus: tũ verò, qm grauat magis pauperes, q̃ diuires, qui n. pauperiores sunt, vendunt res suas, & plus exoluunt. Cæterũ si moderet hoc tributũ; iustissimum est, & æquale. Moderatio est duplex; vel ꝙ non petatur decima, sed tricesima, vel vigesima; vel si petatur decima, ꝙ nõ reddatur, nisi petatur. Hæc sententia mihi placet maximè. ¶ Ad primum argumentum respondetur, ꝙ excõicatio, & irregularitas sunt pœnæ, quæ consistunt in priuatione, & ideo ipso facto obligant ante iudicis declarationẽ vt dictũ est 1. concl. ¶ Ad secundum rñdetur, ꝙ hæc verba; ipso iure; ipso facto; aliqñ hñt vim obligante iudicis snĩam, sicut in pœna excommunicationis, & irregularitatis: aliquando verò hoc tantum efficiunt, quòd iudex non debet ferre sententiam supra pœnam, sed supra crimen commissum: & ideo prædictæ leges appellantur facti declaratiuæ. Sed si dicas; ergo si factum est publicum, non est necessaria

Vltim.

Lenit. 15.

Soto. Duæ opiniones circa ꝑfatam quæstionẽ.

Castro.

Pano. c. canonum de constit. & ca. dilecti de arbitris.

Triplex pœnarum genus.

Pri. concl. Transgressor legis pœnalis q̃ dicit, ipso facto, ante iudicis sententiam incurrit pœnam in priuatione cõsistentem.

De punitione vocis actiua.

Conditiones requisitæ ad veritatem conclusionis.

Sec. concl. De pœnis q̃ in actione & passione consistunt, quæ non sunt soluendæ ante iudicis sententiã. 5. eth. c. 2. 4.

Not.

De legibꝰ tabellionibus impositis.

De tributis super mercès impositis.

De decimis.

Tributa ratione trãsitus quando soluenda.

Collecta vel pecho. Sisa.

De alcauala.

Ad prim. arg. solut.

Ad scdm.

iudicis declaratio. Reſpondetur, eſſe neceſſariam declarationem iudicis, etiam condemnatoriam.

Ad tertiũ. Soto. An hæreticus amittat dominium rerũ ante condẽnationẽ iudicis. Dominiũa poſſeſſione rei diſtinguitur.

¶Ad tertiũ variè reſpondẽt Doctores. Soto tenet, ꝙ hæretici ante iudicis ſententiã nõ amittunt, nec dominiũ, nec poſſeſſionẽ bonorũ ſuorũ. Et probat ꝙ ita ſit: qm̃ in dicto ca. ſtatuitur, ꝙ fiſcus nõ poſſit ſpoliare hæreticos bonis ſuis ante iudicis ſententiã. Alij dicũt, ꝙ hæretici ante iudicis ſententiã priuati ſunt dominio bonorũ ſuorũ, nihilominus habent eorũ legitimã poſſeſſionẽ ante iudicis declarationẽ. Hoc vltimũ probãt ratione ſupradicta: nam in dicto ca. ſtatuitur, ꝙ fiſcus nõ ſpoliet hæreticũ bonis ſuis ante iudicis ſententiã. Pro huius ſecũdæ reſpõſionis declaratione notandũ eſt primò, ꝙ iſta duo, dominiũ, & legitima rerũ poſſeſſio, reipſa diſtinguuntur, & ſeparãtur, ſicut videre eſt in fratribus D. Franciſci, qui habẽt rerũ legitimã poſſeſſionẽ: dominiũ verò nõ habẽt. Secundò notandũ, ꝙ in illo ca. cũ ſm leges, vt habet iſta opinio, tria ſtatuuntur. Primũ ſtatuitur, ꝙ hæreticus cõtinuò amittat dominiũ bonorũ ſuorũ, & ea cedãt fiſco. Secundũ ſtatuitur, ꝙ fiſcus non poſſit ſpoliare hæreticũ bonis ſuis ante iudicis ſententiã. Tertiũ ſtatuitur, ꝙ facta cõdemnatione, cõfiſcatio retrò agatur a die cõmiſſi criminis & ꝙ oẽs donationes, & cõtractus ab hæretico factæ, ab illa die ſint nullæ. Ex his principijs ſequitur primò, ꝙ hæreticus ante iudicis ſentẽtiã amittit dominiũ bonorũ ſuorũ: tum, qm̃ pœnæ priuatiuę ipſo facto inducuntur ante iudicis ſententiã, vt dictũ eſt: ſed priuatio dominij eſt pœna priuatiua, ergo ipſo facto inducitur: tum verò, qm̃ in dicto ca. expreſsè definitur, ꝙ facta cõdemnatione, cõfiſcatio retrò agatur in omnia bona quæ poſſidebat a die cõmiſſi criminis: ergo euidens argumentũ apparet, ꝙ a die cõmiſſi criminis bonorũ ſuorum dominium iam amiſerat, ſiquidẽ de illis non potuit diſponere. Secundò ſequitur, ꝙ hæreticus ante iudicis ſententiam habet legitimã bonorum ſuorum poſſeſſionem. Sequitur tertiò, quòd fiſcus non poteſt ſpoliare hæreticum bonis ſuis ante iudicis declarationem.

Hæreticus ante iudicis ſententiã amittit dominium rerum ſuarum.

Prima. Obiectio.

¶Contrà hãc reſponſionẽ ſic expoſitã, ſunt optima argumenta. Nam ſi hæreticus ante iudicis ſententiã amiſit bonorũ ſuorũ dñium, ſequitur ꝙ retineat alienũ inuito dño. Reſpondeẽ, ꝙ nõ retinet alienũ inuito dño rationabiliter; nam eſt legitimus oĩum bonorũ poſſeſſor, mandante lege.

Secunda.

¶Quòd ſi rurſus dicas; Si hæreticus continuò eſt priuatus dominio bonorũ ſuorum ante iudicis ſententiã, conſequens eſt, ꝙ omnes cõtractus ab illo hæretico celebrati de bonis ſuis ante iudicis ſententiã, irriti ſint, & nullius valoris; ſiquidem non habet verum dominiũ bonorũ ſuorum. Reſpondeẽ ita eſſe, & ita habet practica inquiſitorũ: reſcindunt enim oẽs cõtractus a die cõmiſſi criminis celebratos.

Tertia.

¶Tertiò arguitur; Sequitur, quòd hæreticus occultus, de cuius hæreſi, moraliter loquẽdo, in iudicio conſtare nõ poteſt, nõ poſſit conficere contractus, & donationes de bonis ſuis. Cõſequẽs aſſeritur ab oĩbus Theologis eſſe falſiſſimũ. Quòd rectè ſequat, probatur. Nam iſte nõ habet dominiũ bonorum ſuorum: ergo non poteſt donare, aut vendere.

Quarta.

¶Item, ſi priuatio dominij continuò incurritur, quia eſt pœna priuatiua; ſequitur quòd continuò incurratur priuatio poſſeſſionis legitimæ, quia pœna priuatiua eſt.

Vltim.

¶Vltimò, hæc priuatio dominij otioſè aſſeritur, & ſine effectu: nam hæreticus ille occultus, de quo inſtituimus diſputationem, poteſt de bonis ſuis diſponere, diſtrahere, & mutare, ſicut prius: ergo hæc priuatio dominij inutilis eſt. Reſpondetur ergo cum Soto, ꝙ hæreticus nõ amittit dominium nec legitimã poſſeſſionem bonorũ ſuorum ante iudicis ſententiam: ꝙ verò confiſcatio retrò agatur a die commiſſi criminis facta condemnatione, non eſt argumentum quòd non habeat dominium bonorũ ſuorum, ſed ꝙ habet illud impeditum, ſicut pupillus ante legitimam ætatem.

Ad quartũ.

¶Ad quartũ reſpondetur, aliud eſſe priuare aliquẽ bonis propriis, q̃ prius poſſederat; aliud eſt impedire, & ꝓhibere ne adquirat dominiũ bonorũ ſuorũ, quæ ab alio ſuſcepturus erat. Vtrumq; põt lex facere. Primũ, poſt iudicis cõdemnationẽ: alterum verò etiam ante iudicis condemnationẽ. Hoc ſuppoſito dicendũ eſt de ſtatutis collegiorũ, ꝙ ſtatuta nõ ſpoliant tranſgreſſores bonis propriis, ſed efficiũt illos inhabiles ad ſuſcipiendũ bona, quæ ex collegio ſuſcepturi erant; & ideo ea bona cõtinuò reſtituere tenent: nam is qui fundauit collegiũ, noluit aliquẽ ſuis bonis frui, niſi ſub iſta cõditione.

Ad quintũ.

Ad id quod adducitur de ſtatutis noſtræ vniuerſitatis, Soto tenet ꝙ violatores ſtatutorũ non ſunt ipſo facto inhabiles ante iudicis declarationẽ. Alij verò dicunt ꝙ ipſo facto ſunt inhabiles; quorũ ſententia ſemp mihi placuit. Pro cuius declaratione dico primũ, ꝙ qui nõ eſt aſſcriptus albo ſcholariũ, & fert ſuffragium, & periurus eſt, & tenetur reſtituere cathedrã, ſi propter eius ſuffragium obtineatur. Quod ſit periurus, patet. Nã iurat ſe ſuffragaturũ ſm ſtatuta Vniuerſitatis; qđ non facit. Quod teneatur reſtituere, patet. Nam iſte nõ eſt electo̲r, nec eſt pars huius vniuerſitatis: ergo nõ habet ius ſuffragandi. Secũdò dico, qui eſt aſſcriptus catalogo iuriſprudentiũ; & fert ſuffragiũ in diuina Theologia, periurus eſt, & teneꝫ reſtituere, ſi cathedra ꝓpter eius ſuffragiũ obtineat. Hæc aſſertio patet ex argumẽtis ſuprà adductis. Et idẽ iudiciũ eſt de eo, qui ſemel, & iterũ ſuffragatur, & de eo, qui ponit plures curſus q̃ habeat; atq; adeò de eo, q nõ habet approbationis ſchedulã. Tertiò dico, ſcholares qui ambiunt, vel aliqđ ab oppoſitoribus accipiũt cõtra huius vniuerſitatis ſtatuta, ipſo facto ſunt inhabiles ante iudicis declarationẽ. Quòd ſi ferant ſuffragia, periuri ſunt; & ſi cathedra ꝓpter eorũ ſuffragia obtineatur, tenetur reſtituere. Probatur hæc ſentẽtia. Nã pœna priuatiua ipſo facto inducitur, vt patet in excõicatione, & irregularitate: ſed ꝙ iſte ſit inhabilis ad ſuffragandũ, eſt pœna priuatiua: ergo ipſo facto inducitur. Deinde, pœna priuatiua vocis actiuæ ipſo facto incurritur, vt antea diximus: ſed ꝙ iſte careat voce ſuffragãdi. eſt priuatio vocis actiuæ: ergo ipſo facto incurritur. Tertiò, qm̃ Reſpublica ſtatuit, ꝙ aliqui ſint inhabiles ad bona aliqua ſuſcipiẽda, ſtatim ſunt inhabiles ante iudicis declarationẽ, vt videre eſt in filiis clericorũ, & religioſorũ, qui ſunt inhabiles ad paternam hæreditatẽ ſuſcipiendã: ergo ſi vniuerſitas hęc ſtatuit, eſſe inhabiles eos qui ambiunt, vel recipiũt aliquid ab oppoſitoribus, ſtatim ſunt inhabiles ante iudicis declarationẽ. Præterea Reſpublica poteſt priuare violatores ſuarum legum bonis cõmunibus ante iudicis declarationẽ: ſed ꝙ ſcholares ſint priuati iure ſuffragandi, eſt priuatio bonorum cõmunium: ergo continuò hæc pœna inducitur. Maior argumenti nota eſt in excõmunicatione & irregularitate. Vltimò, iuſiurandũ, ꝙ petitur qm̃ cathedrę prouidentur, mea ſententia, oẽm admittit huius rei dubitationẽ: nam in eo iuramento numerant omnia propter q̃ ſuffragatores efficiuntur inhabiles, vt Reſpublica oſtendat eos eſſe iure ſuffragandi priuatos.

Violatores ſtatuti vniuerſitatis, quãdo ſint inhabiles. Ad primũ dictum. Secundũ.

Tertium.

¶Ad id, quod adducitur de iudicibus, dicendum eſt, ꝙ iudices ſtatim tenentur reſtituere munera ſuſcepta ante iudicis declarationem; nam prædictæ leges non ſpoliant violatores bonis ſuis, quæ antea poſſederant, ſed impediunt ne acquirant dominium munerum: quapropter ea continuò tenentur reſtituere, ſunt enim aliena.

Ad ſextũ. Iudices munera ſuſcepta reſtituere tenẽtur.

¶Item, alia de cauſa tenentur iudices reſtituere. Nam hæc lex propriè nõ eſt pœnalis, ſed conuentionalis: iurant namq; iudices, cum ſuſcipiunt officium iudicandi, quòd ſi munera acceperint, continuò teneantur reſtituere.

¶Ad aliud, de lege frumẽtaria, dicendũ eſt, ꝙ lex frumentaria duo ſtatuit: & ſtatuit ne quis vendat frumentum vltra taxatũ pretiũ, & ſtatuit pœnã violatoribus. Si quis igitur vendat vltra taxatũ pretiũ, ſtatim exceſſum iuſti pretij tenetur reſtituere: nam habet illum cõtra iuſtitiã: pœnam verò quadrupli non tenetur reſtituere ante iudicis ſententiam.

Ad ſeptimum.

¶Ad aliud verò, ꝙ adducitur de clericis nõ reſidentibus, dicendum eſt, ꝙ tenentur reſtituere fructus præceptos ante iudicis ſententiam, iuxta Concilij Trid. definitionem: tum quoniã Eccleſia poteſt ſtatuere hanc cõditionẽ cum cõfert beneficia, vt qui non reſederit, fructus teneatur reſtituere; ſicut diximus de fundatore Collegiorum: tum verò, quoniã hæc lex in eo iudicio non eſt pœnalis, ſed eſt lex iuſtitiæ. Nam lex iuſtitiæ expoſtulat, vt qui non facit officiũ ſuum, ſtipendium pro officio deſtinatum non percipiat: ſed clericus qui non reſider, non facit officium ſuum: ergo.

Ad octauũ. De clericis nõ reſidentibus. Cõc. Trid.

¶Ad aliud, de clerico qui habet plura beneficia curata poſt Concilij Tridentini ſufficientem promulgationem, reſpõdetur, ꝙ ſtatim ante iudicis declarationẽ priuatus eſt vniuerſis beneficiis ſuis, propter rationes commemoratas. De clerico verò qui habet titulũ beneficij curati, & intra annũ ad ſacerdotij ordinẽ non eſt promotus, idem eſt iudicium: nam hæc lex non eſt pœnalis, ſed conuentionalis; confert namque Eccleſia beneficium curatum hac lege, quòd ſi intra annum ad ſacerdotij ordinem non fuerit promotus, non habeat beneficium: ſic docet Soto lib. 10. de iuſtitia quæſt. 5. artic. 6.

Ad nonũ. De eo qui habet plura beneficia curata. Soto.

¶Ad illud, de vidua, cui maritus legauit hæreditatem, ſi non tranſit ad ſecundas nuptias, reſpondetur, quòd continuò

Ad decimum.

tinuò ac transit ad secundas nuptias, tenetur hæreditatem restituere: nam illa donatio fuit conditionalis, & ideo non stante conditione, non tenet talis donatio.

Ad vltim. ¶Ad vltimum respondetur, q̃ illæ pœnæ commemoratæ in argumento, consistunt in priuatione, sicut excommunicatio, & irregularitas; & ideo statim incurruntur.

De mandatis Rectoris Vniuersitatis sub pœna præstiti iuramenti. ¶Ex his documentis, quæ de lege pœnali statuta sunt, & decreta, facilè est intelligere, quid sit censendum de mandatis Rectorum in vniuersitatibus, sub iuramento, & sub pœna præstiti iuramenti. Exempli gratia: Præcepta Rectorum in vniuersitatibus, & Magistratuum in ciuitatibus, sunt huiusmodi; Vnumquemq; generalibus concilijs, congregationibus. & Missarũ solennijs debere adesse, sub pœna trium ducacorum, aut alterius mulctæ pæcuniariæ, aut verò sub pœna præstiti iuramenti. Verum in huiusmodi mandatis, & statutis pœnalibus considerandi sunt singulorum sermonum sensus. Nam mandata, & statuta obligantia sub reatu peccati mortalis, debent esse in sermonibus, non ambigua, nec captiosa, sed manifestos habere sensus. Quando mandata, seu statuta dantur sub pœna corporalis laboris, aut exoluendi certam pæcuniæ quantitatem, aut confiscationis bonorum, aut sub pœna mortis, aut sub pœna excommunicationis, aut suspensionis, huiusmodi loquutiones manifestum habent sensum: intelliguntur. n. intransitiuè. i. sub pœna quæ est excõicatio, aut perditio vitæ, vel membri corporalis. Cũ verò mandatur sub pœna iuramenti præstiti, loquutio non potest habere talem sensum: nam iuramentum præstitum nõ est pœna eius qui iurauit. Sensus itaque loquutionis illius est accipiendus, sub pœna iuramenti. i. sub pœna quæ debetur ei, qui violat, aut frangit iuramentum. Verum vtrũ hæc statuta, & mandata obligent sub peccato mortali, in dubiũ reuocatur a plerisque: Tum, qm̃ grauissima pœna, quæ infligitur cõtra iurisiurandi violatorẽ, liquido coarguit inobedientiã esse graue peccatum: tum verò, qm̃ scholares iuramento se obstringunt obedire rectori in licitis, & honestis: ergo si non obediant, periuri sunt, & iuramenti violatores: Tum tertiò, quoniã rector id videtur intendere, cum præcipit sub pœna præstiti iuramenti, vt non obedientes sint rei periurij, & digni qui puniantur, tanquam iuramenti præstiti violatores.

Prim. arg.

Secundũ.

Tertium.

Veritas ex positio. ¶Verum vt veritas intelligatur, dicendum est, omnia huiusmodi mandata sic generaliter expressa, sub pœna iuramenti, ad interessendum congregationi, aut missæ, nõ durè, & inciuiliter sunt accipienda, tanquã ipse mandans per iuramentũ voluerit sic vocatos, & iuratos obligare ad mortale periurium, si omiserint; sed præsumendum est de pia intentione mandantis, q̃ in cõibus mandatis, pro cõibus causis, & nõ magni ponderis, solum velit ipsis iuramentũ præstitum ad memoriam reuocare, ne mandatum ipsius habeatur cõtemptui, intendens ad pœnalitates quasdã temporales ab ipso imponẽdas, quas tenebuntur soluere post condamnationem. Quòd si rector quispiã intendat ita præcipere, vt nõ cõparẽtes sint rei periurij, & violatores iuramẽti, dicendum est, q̃ intentiones temerariæ mandantiũ pro quibuslibet rebus parui ponderis, non obligant subditos vt teneantur obedire sub pœna criminis illius, quod ipsi volũt transgressores subditos incurrere, sed rationabilis intentio qualẽ sic mandantes habere cõsueuerunt in rebus de se indifferẽtibus; ad talẽ, vel talẽ finẽ cõducentibus, est quę obligationẽ constituit. Atq; ita mandans per iuramentũ. vel sub iuramẽto, vt omnes adsint cõgregationi, intelligitur mandare ciuiliter, vt videlicet sub pœna violatori iuramenti debita, intimata, & cõminata, quæ & digna est inferri cõtemnentibus, omnes cõpareant: quemadmodũ mandata quædam, & statuta sub excõmunicationis pœna, non ipso facto illata, sed cõminata, & intimata vt inferẽda, nõ semper obligant trãsgressores illorũ statutorũ sub reatu criminis, seu peccati mortalis. Ius decreuit, clericũ, qui comã nutrit, esse excõmunicandũ: sed non ob hoc mox iudicandus est clericus peccare mortaliter, si comã habeat laxiorẽ: qui si monitus, contumax manserit, iam propter contumaciam, & contemptum excommunicatur. Sic & in materia proposita, rector ipse mandãs vt Doctores, vel scholares intersint conuocationi suæ generali, plerumque adiicit huiusmodi clausulas generales, per iuramentum, vt ipsi sint memores iuramenti præstiti, vt nõ contemnant nec ipsum præcipientem, nec præceptum, interim occupati aliquo exercitio laudabili, vt sciant se absq; graui culpa non posse huiusmodi mandata cõtemnere, neq; posse abesse pro qualibet causa, quantumuis leui. Huiusmodi enim congregationes generales sunt institutæ ad orandum pro prospero successu Vniuersitatũ, aut pro fautoribus, & fundatoribus earum, & ad terminandũ causas concernentes honorẽ & priuilegia vniuersitatis, ad corrigendũ excessus & defectus suppositorũ, ac ministrorũ, insuper ad ferendũ honorẽ rectori & decorem vniuersitati. Ad huiusmodi autẽ fines, seu vtilitates maximè promouentur vniuersitates, dum omnes, saltem personæ nobiles, ad generales rectoris mandatũ sese præsentes exhibere student; ideo tales sine causa subtrahentes suas præsentias, regulariter nõ sunt ab omni culpa immunes, præcipuè veniali. Secus autẽ dum rector sigillatim singulos vocari facit pro causis & negotiis arduis, quæ meritò exigunt præsentias, consensus, consilia, & deliberationes singulorum, non habentium legitimam abessendi causam; quia tunc posset cõtingere mortalis culpa, etiam in eo, qui sine contemptu mandatum præterit.

Ad argum. Ex his patet ad argumenta proposita, quæ vt exactius dissoluantur, aduertere oportet, q̃ qñ quis iurat se obtemperaturũ rectori in licitis, & honestis, intelligitur iuramentum, secundũ præcepti qualitatẽ, & Reipublicæ cõstitutiones. Itaq; si cõstitutio fuerit leuis, & non magni ponderis, erit peccatũ veniale, eam præterire sine causa; si verò fuerit grauis, erit peccatũ mortale: quemadmodũ religiosi vouent se seruaturos ordinis cõstitutiones, ex quo nõ est cõsequẽs, q̃ cõtinuò ac violant cõstitutionẽ aliquam, sint violatores voti. Idem iudiciũ est de confratribus, qui iurant se obseruaturos regulã fraternitatis. His addendũ, q̃ fortassis hæc mandata, & statuta non sunt propriè leges pœnales, sed quædã conuentiones, & cõstitutiones, quæ tantũ obligant, vt pœnas persoluant; sicut dictũ est de legibus, quæ prohibent venationem, aut syluæ cæsiones sub grauibus pœnis.

Vtrùm violator legis pœnalis teneatur subire pœnã post iudicis declarationem. ¶Sed dubium est de secundo sensu quæstionis, Vtrùm violator legis pœnalis teneatur subire pœnam post iud cis declarationem? In huius rei expositionem dico primum. Violator legis pœnalis post iudicis condemnationẽ tenetur pati pœnam in lege statutam: id est, tenetur nõ resistere iudici, aut eius ministris. Patet euidenter: nam hic locum habet illud Diui Pauli; Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Item, iudex iure infligit pœnam; ergo nocens tenetur eam pati; alioqui daretur bellum iustum ex vtraque parte; quod nulla ratione admittendum est.

Primũ dictum. ¶Secundò dicendum est, quòd in subeundis pœnis, quæ in actione, & passione cõsistunt, de quibus antea diximus, nocens, post iudicis sententiam, tenetur exercere eas actiones, quæ sunt necessariæ ad subeundam pœnam, quæ ab alio, quãm a nocente commodè exerceri non valent. verbi gratia. tenetur progredi in locum vbi pœna afficiendus est, tenetur ire in exilium, soluere pecuniam in sententia decretam, atque adeò tenetur subire gradus scalæ, si suspendio perire debet. Patet hoc; nam nocens tenetur pati, & subire pœnam: sed ad subeundam pœnam sunt necessariæ tales actiones: tenebitur ergo eas exercere.

Secundũ.

Tertium. ¶Tertiò dico, q̃ in pœnis quæ in passione consistunt, vt est pœna mortis, pœna abscisionis membrorum, satis est quòd nocens patiatur, & non contradicat. Nam leges humanæ eatenus habent vim obligandi, quatenus expedit communi bono: sed ad commune bonum conseruandum sat est quòd reus patiatur, & non contradicat: ergo non obligatur vt ipse sibi pœnam inferat. Vtrùm verò possit quis damnari vt bibat lethale venenum, aut pereat fame, etiam si ei cibus offeratur, quæstiones sunt quæ in 2. 2. diligentius tractantur quæst. 69. artic. vltim.

Vtrùm sit tyrannorũ legib⁹ obediendum. ¶Est aliud dubium; Vtrum obediendum sit Tyrannorũ legibus? Pro cuius rei expositione sciendum est, q̃ Tyrannus duplex est; Vnus est Princeps, & Rex legitimus, qui tyrannicè administrat Rempublicam. Alius est qui per tyrannidem occupauit Rempublicam. Et hoc potest accidere dupliciter: primum, ex voluntate ciuium, ad vlciscendum se de rege proprio. Deinde verò, inuitis, & repugnantibus ciuibus. His constitutis, sit prima propositio.

Prim. cõcl. ¶Regi proprio, & legitimo, quãdo iusta præcipit; obtemperandum est, licèt Rempublicam tyrannicè administret.

Matt. 23. Hæc propositio suadetur ex illo, Super cathedram Moysi sederunt scribæ & sacerdotes, quæcunque dixerint vobis, facite, & seruate. item ex illo; Obedite dominis vestris,

1. Pet. 2. non solum bonis, sed etiam discolis. Et est euidens ratio. Nam princeps legitimus habet veram autoritatem statuendi leges: ergo subditi obtemperare tenentur.

Sec. concl. ¶ Secunda propoſitio. Legibus tyrānorū qui occupant rempublicam ex voluntate ciuium, tenentur parere, ſi iuſta præcipiunt. Hæc quidem obligatio non naſcitur ex autoritate humana, ſed diuina, & lege naturali. Nam iſti ciues tenentur acceptare leges; ſine quibus reſpublica ſine dubio periret: ſed in tali caſu reſpublica periret ſine talibus: ergo reſpublica tenetur acceptare talles leges. Deinde, iure naturali male factores ſunt puniēdi, et debita aliena ſunt reſtituenda: ſed in tali republica ad hæc officia virtutum non pateret aditus, niſi tales leges ſeruarentur: ergo tenentur eas ſeruare. ¶ Tertia concluſio. Legibus

Tert. cōcl. Tyrannorū, qui inuitis ciuibus opprimunt rempublicam, ſi iuſta præcipiant, tenentur obtemperare ciues. Hæc concluſio patet ex argumentis ſupra adductis in ſecundæ concluſionis confirmationem: & patet etiam hoc argumento. Nam Romani per violentiam occuparunt Iudæorum regnum: at dicit Dñs in Euangelio; Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, &

Aug. quæ ſunt Dei, Deo. ¶ Sed contra ſecundam & tertiam concluſionē eſt argumentum optimum. Nam iſti Tyranni peccant mortaliter, iudicando, & vſurpando iudicium, ergo ciues qui petunt iudicium, peccant mortaliter. Antecedens argumenti euidens eſt: Conſequentia in de probatur. Nam quod ipſe ſine peccaſo præſtare non poteſt, non licèt petere ab illo. Hoc argumentum male habet

Caiet. Caiet. in ſua ſumma, verbo, tyrannus. Dicendum tamen eſt

Solutio. pro eius confutatione, quod ſicut licitum eſt homini luxurioſo conſulere, & perſuadere vt non adulterium committat, ſed fornicetur, hoc eſt, vt committat minus malum: ſub intelligitur enim, ꝙ eſt paratus vti luxuriæ vitio, ſic licitum eſt tyranno occupatori reipublicæ conſulere, & perſuadere, vt committat minus malum: conſtat autem eſſe minus

Sec. concl. malum, ꝙ exerceat iuſta iudicia, reddendo vnicuiq; qđ ſuū eſt. Secunda confutatio eſt, ꝙ ciues, quando concurrunt ad tyrannum, vt ex æquo & iuſto iudicet, conſtituunt illum iudicem & arbitrum, vt ſuas controuerſias definiat, & ſic non eſt vſurpatum iudicium; eligunt enim minus malum, vt caueant maius, hoc eſt, reipublicæ deſtructionem. Vel dicendum eſt, quòd non petunt vſurpatum iudicium, ſed qualitatem iuſtam vſurpari iudicij: hoc eſt, iam quòd vſurpat iudicium, iuſtè, & ſanctè indicet.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRima concluſio articuli probatur ex illo Roman. 13. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: qui autem poteſtati ſubditus eſt, ideo ſubditus illi dicitur, quia illius legibus paret. Duobus tñ modis poteſt quis poteſtati non ſubdi. Primo, quia abſolutus eſt ab eius ſubiectione: qua ratione qui in vno ſunt regno, alteri regno non dicuntur ſubiecti. Alio modo, quia ſuperiori lege regitur, vt in his, in quibus alicui ab Imperatore diſpenſatio traditur, vt non ſit ſubiectus Proconſuli, & hic non tenetur lege. Secunda concluſio diuerſo ex capite probatur. Nam iuſti non ſubduntur coactioni legis; quoniam non egent coactione ad obſeruandam legem: plus enim ſponte ſua præſtant, quàm lege præſcribatur. Principes vero non ſubduntur, quantum ad vim coactiuam, quoniam non habent ſuperiorē, a quo compellantur; & nemo cogitur a ſeipſo. At vero circa ſecundam concluſionem, de modo quo iuſti a legibus humanis eximuntur, magna controuerſia eſt. Lutherus hæreticus ex quibuſdam locis D.

Prim. arg. Pauli, indoctè, & malè intellectis, colligit, oēs iuſtos eſſe

1 Cor. 3. liberos a quibuslibet ſuperiorū legibus. In primis ex illo,

Gal. 5. Vbi ſpūs Dñi, ibi libertas: &, Si ſpū ducimini, ſub lege non

1. Tim. 1. eſtis; & iterum; Lex iuſto non eſt poſita. Et pōt confirmari

Secūdum. hæc ſnīa his argumentis. ¶ Nam iuſti nō ſubijciuntur legi, quantū ad vim coactiuam: qa non egent coactione ad legē obſeruandā, vt pclare docet D. Th. in ar & nō ſubdunt legi quantum ad vim directiuam, ſi quidē non indigēt directione legis; diſtinguntur namq; ab Spiritu ſancto; & hoc eſt qđ aperte ſignificat Paulus, cum inquit: Si ſpiritu ducimini,

Tertium. ſub lege nō eſtis. ¶ Deinde, ſi oēs eſſent iuſti, ī republica nō eēt neceſſarīū leges humanas cōſtituere: ergo nō īdiget iuſtus vi directiua, nec coactiua legis; hoc eſt quod oſtēdit D. Pau. cū inquit; Lex pp trāſgreſſores poſita eſt. ¶ Pro explicatione ſit prima concl. Iuſti homines tenentur ſeruare leges poſitas. Hæc concluſio ſtatuitur contra Begardos, & cōtra Lutherum, qui tenent, oēs iuſtos a quibuſlibet ſuperiorum

Prim. con. Iuſti tenentur leges poſitas obſeruare. ſunt, ſubduntur etiam legibus illius: qui autem tali poteſtati non ſubduntur, neque illius legibus ſubiecti ſunt.

¶ Secunda concluſio. Quantum ad vim coactiuam, non ſubduntur legi viri iuſti, nec legum conditores.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrùm omnes legi ſubiciantur.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Omnes qui poteſtati alicui ſubiecti legibus eſſe liberos; & definita eſt de fide catholica ī Concilio Tridētino; & probatur. Nam de parētibus Ioannis Baptiſtæ dicitur, ꝙ erant iuſti ambo, incedentes in oībus mandatis, & iuſtificōnibus Dñi ſine querela: & D. Paul. ad oēs dicebat; Oīs aīa poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Et ratio eſt euidens: nam ſi iuſti ſunt exempti a iugo humanarū legū, ſequitur ꝙ oēs eſſent exempti: nam quilibet diceret ſe eſſe iuſtū, & ſic ſequeretur, perturbario reipublicæ, & leges a nemine obſeruarentur. ¶ Secda concluſio. Iuſti abſolutè & ſimpliciter ſubijciūtur legibus, & quantū ad vim directiuam, & quātū ad vim coactiuam. Quantum ad vim directiuam, ex ſuperioribus clarum eſt. Quantum ad vim coactiuam, ſic oſtendo: Nam iuſti donec in hac via manent, poſſunt peccare, & deficere, & ſic à legislatore pñt, & dēnt puniri. ¶ Sed dicet Theologus. Quid eſt ergo quod dicit D. Tho. in art. eſſe exēptos iuſtos a coactione legis? Rñdetur, ſenſum eſſe, ꝙ iuſtus non metu legis, ſed amore virtutis ſeruat legē. Rurſus, cū dicitur, ꝙ iuſtus non eſt ſub lege; ſenſus eſt, non eſt ſub lege minante, cogēte, damnante: nam adiutus diuina gra præſtat legē. In eodem ſenſu dicit Paulus, Iuſto non eſt lex poſita. i. non eſt impoſita tanq̄ iugum importabile: iuſto. n. facillimum eſt, & ſuaue implere legē. Videte huius ſententiæ commentarium in D. Aug. ¶ Ad argumenta in contrarium, & ad autoritates D. Pauli ex dictis patet quid dicendum ſit. Ad primam rationem propoſitam dicendū eſt, ꝙ licèt iuſtus ſit ſatis inclinatus & propenſus ex ductu Spiritus ſancti ad bonum virtutis, nihilominus in particulari in oībus negotijs nō ſatis videt quid facto opus ſit, & ideo indiget demonſtratione, & legis directione. Sćdo dico, ꝙ inter ea quæ docet Spiritus ſanctus, hoc præcipuè docet, qnòd maioribus obediamus, eorū legibus obtemperemus. ¶ Ad ſecundam confirmationem reſpondetur, ꝙ ſi oēs eſſent iuſti, nō egeremus lege minante, aut cogente; at indigeremus lege monſtrante, & dirigente. ¶ Secundo dubitatur; Vtrū principes, & legum conditores obligentur in cōſcientia ſeruare ſuas leges. Pro parte negatiua hæc ſunt argumenta. In primis, ſi Principes tenentur ſuis legibus: ergo coguntur, & obligantur ſuis legibus: ex quo conſequens eſt, ꝙ ſubijciuntur legibus ſuis, quantum ad vim coactiuam: quod eſſe falſum, demonſtrat D. Tho. in ar. ¶ Secundo, lex ſine vi coactiua lex nō eſt, ſed conſilium & quædam admonitio: ſed Priincipes nō ſubijciūtur legibus quantū ad vim coactiuam, vt dictū eſt: ergo lex, reſpectu principis, lex non eſt: ergo nō obligat in conſcientia. ¶ Tertiò, lex humana obligat autoritate ſuperioris: ſed nullus obligatur, aut cogitur a propria poteſtate; ergo principes ſuis legibus nō tenētur. ¶ Quartò, ſi obligantur principes ſeruare ſuas leges, vel obligantur a Deo immediatè, & hoc dici non pt; nam, vt ſupponimus, & ſtatuimus, nulla de hac re extat lex diuina immediata; aut vero obligantur a tota republica, & hoc dici nō pt; nam hic loqmur de republica q̄ principi ſubiecta eſt: aut verò obligantur a ꝓpria volūtate, & hoc aſſeuerari nō pt: nam quis obligatur a propria volūtate, vel voto, vel iuro, vel pactione: quorum nihil inuenitur in propoſito: ergo non obligantur ſuis legibus. ¶ Vltimò, & videtur argumentum euidens, Princeps poteſt diſpenſare, & eximere quē voluerit a legum obſeruatione: ergo vt primum legem cōdidit, poteſt ſecum diſpenſare, & ſe eximere a legum obſeruatione; & ſic nunquam obligabitur in conſcientia leges ſuas ſeruare. ¶ Ad hoc dubiū explicandum dico primū, legislatores particulares tenentur ſuis legibus, & quantū ad vim directiuam, & quantū ad vim coactiuam. v.g. canonici, q̄ in ſuo capitulo conſtituunt legem, aut ſtatutum, Doctores vniuerſitatis in ſuo clauſtro: Epiſcopus in ſuo concilio; ſiue vniuerſali, ſiue particulari; omnes iſti tenentur ſuis legi-

Conc. Tri. ſeſſ. 6. c. 20.

Rom. 13.

Obiectio.

Solutio.

Auguſt. de grat. & lib. arb. c. 9. & 10. Ad pri. arg.

Ad ſecūdū.

Ad tertiū.

Vtrū legislator teneatur legē ſeruare.

Prim. arg.

Secūdum.

Tertium.

Quartum.

Vltim.

Pri. concl. Legislatores particulares ſuis legibus tenentur.

legibus & quantũ ad vim directiuam, & etiam coactiuam. Ratio eſt clara: nam communitas, & cœtus Doctorum, Epiſcoporum &c. quæ legem tulit, eſt ſuperior ad vnumquemq; in particulari, & ideo a quolibet ſuarum legum violatore poteſt pœnas expetere.

Secun. cõc. Principes ſupremi.

¶Secundò dico, principes ſupremi, qui nõ habẽt ſuperiorẽ, nõ tenentur ſuis legib⁹, quæ ex æquo ad oẽs non pertineãt. v.g. leges quę præſcribũt modũ cõuiuijs, veſtib⁹, & ſumptibus, & leges quæ prohibent ne noctu deferãtur arma, nõ obligant principes: nã æqualitas capitis & mẽbrorũ in eiuſmodi eſt sũmitas iniqtas.

ARTIC. SEXTVS.

¶Vtrùm ei qui ſubditur legi, liceat præter verba legis agere.

SVMMA TEXTVS.

Prim. cõcl.

PRima concluſio. Si accidat legis obſeruationẽ eſſe nocumento cõmuni ſaluti, non eſt obſeruanda. Lex namq; ordinatur ad cõmunẽ hominũ ſalutẽ, & ea ratione obtinet vim legis, & obligat, qua cõmune bonũ reſpicit. Contingere autẽ poteſt (quia legislator omnes & ſingulos euentus particulares intueri non poteſt) vt aliquãdo legis obſeruatio in detrimentum vergat ſalutis Reipublicæ: ſicuti ſi lex ſtatuat vt tempore belli portæ ciuitatis maneant clauſæ, lex eſt vtilis cõmunitati, vt in pluribus; cæterùm ſi hoſtes eos inſequantur ciues, per quos ciuitas cõſeruatur, aperiẽdæ eſſent portæ cõtra verba legis; quia tunc ſeruare legẽ, detrimentũ eſſet cõmunitatis.

Tert. cõcl.

¶Tertiò dico, principes ſummi, & legiſlatores tenẽtur ſuis legibusq; ex æquo ad oẽs pertinẽt, vt eſt lex ieiunij, lex frumẽtaria. Patet hoc: nã in lege, quę incipit, Digna, C. de legibus & cõſtitutionibus, ſic habetur; Digna vox maieſtate regnantis, legibus alligatum eſſe principẽ profiteri. Idem habetur ca. cum oẽs, de cõſtitutionibus, vbi allegatur, veluti cõmunis naturæ vox, illa ſententia; Patere legem, quam ipſe tuleris. Et ratio eſt clara: nam nõ eſt cauſa quare eximamus principem, & caput noſtrum a iure cõmuni ſeruando. Nam leges humanæ ordinantur ad bonum cõmune, & vt efficiant ciues bonos, & ſtudioſos; vtrumq; horum ſ. promouere bonũ cõmune, & cõparare ſibi virtutẽ, non minus pertinet ad principẽ, quàm ad ſubditos: itaq; princeps tenetur ſuis legibus quantum ad vim directiuã; ſed nõ tenetur quantũ ad vim coactiuam. Propter quod ſi Papa percutiat clericũ, nõ eſt excommunicatus; & ſi rex violet ſuã legem, nõ incidit in infamiã, nec in pęnã periurij. Huc alludere videtur illud, Cor Regis in manu Dñi, ſicut inundationes aquarũ, quocunq; voluerit, vertet illud. Senſus eſt, q̃ cor Regis in ſolis manibus diuinis poſitũ eſt; & ſicut ipſe ſolus poteſt ingentẽ fluuiũ, & rapidum aliorſum conuertere, ſic cor Regis ſna deſideria ſectantis, ſolus Deus poteſt remorari, & aliorſum conuertere. Sed ex hoc q̃ Deus ipſum Regem liberiorem fecit, & a lege coactiua immunem, ipſe vigilantius diuinis mandatis auſcultare debet, & ſuas leges ſeruare, ne incidat in illud improperium Chriſti; Dicunt, & nõ faciũt, & alligant onera grauia, & digito ſuo nolunt ea contingere.

Cap. cum omnes.

Quomodo principes ſuis legibus teneantur.

Proue. 21.

Matth. 23.

¶Reſpondetur ad argumenta in contrarium, ad ptimũ negatur cõſequẽtia: nam cogi lege, eſt poſſe coerceri, & puniri pœna legis. Itaq; neganda eſt cõſequẽtia argumenti.

Arg. ſolut.

Ad primũ.

Ad ſecundum.

¶Ad ſecundũ reſpondetur, q̃ ſi lex in vniuerſum careret vi coactiua, lex non eſſet: at q̃ reſpectu principis, qm̃ non habet ſuperiorem, careat vi coactiua, nõ amittit vim legis. Secundò reſpondetur (& hanc ſolutionẽ nota) q̃ fortaſſis lex lata a principe, reſpectu principis, non habet vim legis propriè loquẽdo: nam nõ eſt cauſa immediata, & proxima a qua princeps in cõſciẽtia obligat, ſua lex, ſed eſt cõditio requiſita, qua poſita, emanat iure naturali obligatio ad ſeruandã ſuã legẽ. Nam lex naturæ præcipit, vt caput ſe cõſormet corpori, & mẽbris, & q̃ patiatur legẽ, quã ipſe tulerit.

Ad tertiũ, & quartũ.

¶Ad tertium, & quartum argumentum ex ſecundo patet ſolutio. Nam dicendum eſt, q̃ princeps obligatur ſuis legibus & ex voluntate diuina, & ex propria. Ex voluntate diuina, quoniam eſt lex naturalis, vt patiatur legem, quam ipſe tulerit. Ex voluntate propria, quoniã ferendo legem humanam conſtituit ſe vnũ cum quo lex illa loquatur.

Ad vltim. Caiet.

¶Ad vltimum argumentum diſſoluendũ hic dñs Caiet. multa dicit, & optimè; ſed breuiter negãda eſt cõſequẽtia. Nam eximere hominẽ priuatũ, nõ eſt in perniciẽ Reipublicæ, eximere verò principẽ eſt in ſummã Republicæ perniciem: nam in principẽ, tanquã in exemplar, omniũ oculi ſunt coniecti. Secundò: quoniã eximere ſe ſine cauſa eſt cõtra illã naturalẽ legẽ: Patere legẽ quã ipſe tuleris. Dubitatur præterea, an peregrini, & qui incertas habẽt ſedes, teneantur legibus regionis ad quã declinant? Ad hoc explicandũ, ſciendũ q̃ peregrini ſunt in duplici differẽtia: quidã ſunt qui in aliena regione habent iã domiciliũ; alij vero q̃ vagantur, & de prouincia in prouinciã demigrãt, vt qui proficiſcunt in D. Iacobũ. Primi tenentur legibus ſuę regionis, in qua iam habent domiciliũ: nã iam ſunt incolæ, & tanquã ciues reputantur. Secundi verò nõ tenẽtur legibus ciuitatis, vel oppidi ad quod fortè declinant. Patet: nam nullo iure lex illa ſpecialis obligat peregrinum per oppidum tranſeuntem; cæterùm tenentur legibus regni communibus, alioqui Reipublicæ non bene eſſet conſultum.

An peregrini legibus regionis in qua ſunt teneãtur.

Secun. cõc.

¶Dubitatur vltimò, vtrum clerici ſint exempti a legibus ciuilibus? Hãc quæſtionẽ adeò dilucidè explicat Victoria, in 1. relect. de præt. Eccleſiæ q. vlt. & Soto in 4. diſt. 25. q. 2. art. 2. vt maioris explicationis non egeat, quos legite. Hoc autẽ certiſſimũ eſt, q̃ licèt clerici ex priuilegio eximantur a legibus ciuilibus, nõ eximuntur a legibus quæ ordinãtur ad bonũ cõmune, quæ nõ dedecent clericos; vt q̃ certo tempore a venatione abſtineatur; q̃ nõ induantur ſerico, q̃ nõ vendant triticũ vltra taxatũ preciũ. Cæterùm nõ tenentur ſeruare leges quæ dedecent clericũ; vt nemo vehatur mula; nõ. n. decet clericũ vehi equo: atq; etiã nõ tenentur ſeruare leges q̃ ſunt inſtitutæ in clericorũ odiũ. Hactenus de art. 5.

An clerici teneãtur legibus ciuilibus.

Victoria Soto.

EXPLICATIO ARTICVLI.

RAtio propoſitæ quæſtionis eſt. Nã lex, regula eſt ſubditorum: ſed non licèt agere cõtra regulã: ergo nõ licet agere cõtra verba legis. Deinde, ei cõpetit eſſe legũ interpretẽ, qui eſt earũ cõditor: ſed ſolus princeps põt leges condere: ergo nemini aliorũ fas eſt leges interpretari, ſed tenẽtur ſecũdũ eas agere. Quæſtio huius art. materiã epichei in diſputationẽ producit; vtrùm ſubditis licitũ ſit ea vti; nam de principe nemo ambigit iuxta doctrinã Ariſt. 5. eth. 10.

De epicheia diſputatio, Ariſt.

¶Pro huius rei expoſitione ſciendũ eſt, q̃ ſicut iuſtitia legalis in legibus ſtatuendis reſpicit caſus cõmunes, & cõſuetos, & ex magna parte incidẽtes, ſic eſt alia virtus particularis; quam Græci vocãt, epicheiam, Latini, æquitatẽ. De hac virtute dicitur; Tu aũt dominator virtutis, cũ tranquillitate iudicas, & cũ magna reuerẽtia diſponis nos: Græcè habetur ἐπιείκειαν. i. iudicas ex æquo & iuſto, & cũ multa indulgentia diſponis nos, hoc eſt, nõ ſeuerè, non crudeliter iudicas.

Pri. notab.

Epicheia.

Sap. 12.

¶Scdò notãdũ, q̃ hęc virtus, q̃ vocat̃ eq̃tas, dirigit, & moderat̃ legẽ poſitã, pp defectus quos habet; q̃a poſita eſt ī vniuerſali, & caſus vniuerſos particulares nõ potuit cõprehendere; itaq; reſpicit caſus particulares extraordinarios, q̃ p le gem cõem ꝑuideri nõ potuere. ¶Tertiò notãdũ eſt, q̃ huic virtuti aduerſant̃ duo vitia extrema; ex vna parte ei aduerſatur legũ ſuperſtitioſa obſeruatio. ſ. qñ quis eſt nimis iuſt⁹ in legũ obſeruatione, etiã cõtra legiſlatoris intẽtionẽ. Hoc vitio peccauit Iephte, q̃ vt nimis ſeuerè ſeruaret iuramentũ, occidit filiã ſuã. Idem põt dici de Saule Rege, q̃ voluit occidere Ionathã filium ſuũ, q̃ ſummitate virgæ parũ faui mellis deguſtaſſet, contra præceptũ Saulis, qui præceperat vt nemo militum ante Solis occaſum aliquid cibi deguſtaret.

Secun. not.

Tert. nota.

Iudiciũ. 11.

1. Reg. 14.

De hoc vitio dicuntur hæc prouerbia; Nimium ius, nimia iniuria eſt: & iterum, Noli eſſe iuſtus multum: & iterum; Ne quid nimis. Ex altera parte aduerſatur huic virtuti, fraudulenta obſeruatio legis verborum contra mentem legis. De hoc vitio dicitur, lege, non dubium. C. de legibus; Non dubium eſt eum in legem committere, qui verba legis amplectens, contra legis nititur voluntatē: & in lege, cōtra. ff. de legibus, ſic habetur: Fraudem facit legi, qui ſaluis verbis legis mentem eius circumuenit.

Cōcluſio.

Hoc vitio ſæpe in Republica peccatur. verbi gratia. præcipit lex ne filij clericorum paternam hæreditatē obtineant: concredere amico illam vt det filio, eſt ſaluis verbis legis mentem eius circumuenire. Item eſt lex Eccleſiaſtica, vt ſacerdos in fauorem filij ſacerdotium non renunciet, conueniunt duo patres presbyteri, vt alter in alterius filium cōferat beneficium, & mutuo; iſti amplectuntur verba legis, ſed contra eius nituntur voluntatem, & ideo legum tranſgreſſores ſunt.

QVÆSTIO XCVII.

De legum mutatione, in quatuor articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶Vtrùm lex humana debeat aliquo modo mutari.

¶ Concluſio eſt huiuſmodi. Lex humana duplici ex cauſatione periculum ſalutis immineat, non tenemur legem obſeruare. Nam recta ratio dictat, ꝙ quando res dubia eſt, & vtrinque imminet periculum, minus periculum eligendum eſt: ſed minus periculū eſt non ſeruare legem, quàm ſubire vitæ diſcrimen: ergo hoc obſeruandum eſt.

Dupliciter cōtingit legē in particulari deficere.

¶ Quarto notandum eſt, ꝙ legem deficere in particulari, propter caſus particulares incidentes, contingit dupliciter; negatiuè, & contrariè. Negatiuè deficit lex, quando deficit ratio legis in particulari, ſed non eſt incōmodum ſeruare legem. v.g. lata eſt lex, vt quilibet ſacerdos tali die celebret in ſatisfactionem ſuorū peccatorum; cognoſcit quis certò ſe pro ſuis delictis abundè ſatisfeciſſe, ceſſat lex negatiuè. Contrariè ceſſat lex, quando obſeruare legem, eſt contra legiſlatoris intentionem, & iniquè agit, vt patet in lege de depoſitis reddendis, ſi expoſcantur ad deſtructionē Reipublicæ. His conſtitutis prima ſit concluſio.

Prim.cōcl.

¶ Quando deficit lex in particulari negatiuè tantum, nō ceſſat obligatio legis, nec ſubdito licèt contra verba legis agere. Notiſſimū eſt exemplū in lege ieiunij, cuius finis eſt extenuare corpus, & habere pacatas paſſiones: at ſi quis habet iam pacatas paſſiones, tenetur nihilominus lege ieiunij: nam deficit ratio legis in particulari; & ceſſante ratione legis in particulari, nō ceſſat obligatio legis, vt antea dictum eſt. Deinde, lex humana ordinatur in bonum publicum, & bonum publicū obſeruatur per publicam legum obſeruationem, quando cōmodè ſeruari poſſunt; alioqui propter iſtas exceptiones leges humanæ nunquam ſeruarentur.

Secun.cōc. Epicheia.

¶ Secunda propoſitio. Quando lex deficit in particulari contrariè, & ſubditus certò hoc cognoſcit, poteſt agere contra verba legis, & vti ἐπιείκειᾳ, & non tenetur ad ſuperiorem recurrere pro legis interpretatione. Explicatur hoc exemplis. Dicit lex quòd depoſitum reddatur: expoſcit quis depoſitum ad deſtruendam Rempublicam; ex æqui & iuſti interpretatione non teneor reddere. Item eſt lex vt ieiunemus in quadrageſima, & a carnibus abſtineamus: ſi non habeam alios cibos præter carnem, nō teneor legem ſeruare. Et ratio euidens eſt: nam quod eſt pro charitate inſtitutum, contra charitatem militare non debet.

Tert. cōcl.

¶ Tertia propoſitio. Quādo eſt dubiū an lex in tali caſu obliget, necne; & eſt opportunitas conſulendi ſuperiorē, teneor ſuperiorē conſulere, qui eſt legitimus legum interpres; ſi verò non eſt opportunitas, teneor ſeruare legem. Nam in dubiis tutior pars eſt eligenda; & tutior pars eſt ꝙ obſeruemus legem. Item hic habet locum illud quod dici ſolet de rerum dominio, ꝙ in dubiis melior eſt conditio poſſidentis, & lex eſt veluti in poſſeſſione vt obſeruetur.

Quar.cōcl. Epicheia.

¶ Quarta propoſitio. Quando eſt res dubia, vtrùm lex in tali caſu obliget, & ex alia parte ſit veroſimile viro prudenti, quòd ſi legiſlator adeſſet, non obligaret illum, certè non obligabit: nam licèt ſit dubium ſpeculatiuum, eſt tamen certitudo moralis, & prudentialis, quod in eo caſu licitum eſt vti ἐπιείκειᾳ. Sic ſentit dominus Caietanus hic, cuius ſententiam amplector libenter.

Quin.cōc.

¶ Quinta propoſitio. Quando eſt dubium ex vna parte an lex obliget, & ex alia parte dubiū eſt, an ex legis obſeruatione periculum ſalutis immineat, non tenemur legem obſeruare. Nam recta ratio dictat, ꝙ quando res dubia eſt, & vtrinque imminet periculum, minus periculum eligendum eſt: ſed minus periculū eſt non ſeruare legem, quàm ſubire vitæ diſcrimen: ergo hoc obſeruandum eſt.

ARTIC. SECVNDVS.

¶Vtrùm lex humana ſemper ſit mutanda, quando occurrit aliquid melius.

¶ Concluſio eſt negans.

EXPLICATIO ARTICVLI.

HVius articuli cōcluſionem probat D. Thom. autoritate Auguſt. qui aſſerit, legem temporalem commutari per tempora diuerſa iuſtè poſſe. Deinde ſic explicat concluſionem. Lex humana eſt quoddam dictamen rationis, quo diriguntur actus humani: poteſt ergo & ex parte rationis, & ex parte hominum mutari. Ex parte quidem rationis, quia humanæ rationi naturale videtur, vt ab imperfecto ad perfectum proficiſcatur, vt tam in ſcientiis ſpeculatricibus, quam in practicis videre licet. Ex parte verò hominum poteſt lex mutari, propter mutationem conditionum. Rectè namq; fertur lex, vt populus moderatus, grauis, communiſq; vtilitatis diligētiſſimus cuſtos creet ſibi magiſtratus, per quos Reſpublica adminiſtretur: cæterùm rectè adimitur populo talis poteſtas, ſi paulatim deprauatus habeat venale ſuffragium, & regimen flagitioſis, ſceleratiſq; committat.

Aug.lib.1. de lib.arb. ca.6.

Leges humanæ quare interdū mutandæ ſunt.

¶ Quòd autem leges humanæ interdum mutandæ ſint, & nouæ inſtituendæ, patet duplici de cauſa: tum, quoniam res humanæ, quas leges humanæ moderantur, mutationibus ſunt expoſitæ, oportet ergo vt rebus mutatis leges de nouo inſtituantur: propter quod Deus optimus, qui inſtituit legem veterem, rebus mutatis eam aboleuit: tum verò, quoniam ita comparatum eſt, vt res humanæ in principio ſint rudes, & imperfectæ, & ſenſim acquirant perfectionem: quod non ſolum deprehenditur eſſe verum in mechanicis artibus, ſed etiam in vniuerſis legibus. Oportet ergo abolitis legibus imperfectis perfectiores inducere. His adde pro maiori declaratione, quòd lex humana bifariam eſt mutabilis; aut videlicet propter imperfectionem legis; aut propter mutationem communitatis, cui lex imponitur. Imperfectio humanæ legis contingit, quia primum legum inuentores intendentes aliquid inuenire Reipublicæ vtile, non valentes omnia ex ſeipſis conſiderare, inſtituerunt quædam ſtatuta imperfecta, in multis deficientia, quæ ſucceſſores longis experimentis gubernandi Rempublicam magis facti occulati mutauerunt, inſtituentes talia, quæ in paucioribus poſſent deficere a communi vtilitate. Propter mutationem item communitatis plerumq; lex eſt mutanda, quatenus communitati aliter atque aliter diſpoſitæ, aliæ atque aliæ congruunt leges; quemadmodum ſupra patuit, & in ſequentibus latius manifeſtabitur: veluti; communis populus ſi ſit bene morigeratus, communiſq; vtilitatis diligentiſſimus cuſtos, vtilis eſt ei lex ſtatuens facultatem eligendi magiſtratum eſſe apud communem populum: quòd ſi paulatim populus iſte prauis moribus aſſueſcat, habenſq; venale ſuffragium committat magiſtratum, per quem Reſpublica eſt gubernanda, ſceleratis atque flagitioſis hominibus, rectè tollitur populo talis poteſtas, & ſublata lege illa, rectè conſtituitur noua, qua poteſtas eligendi magiſtratum ad paucorum bonorum hominum redeat arbitrium; quemadmodum eleganter declarat Auguſtinus.

Aug.lib.1. de lib.arb. ca.6.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CConcluſionem huius articuli Diuus Thomas ita exponit. Lex humana tunc rectè mutatur, cum communi vtilitati conſulitur. Mutatio autem legis, quantum eſt de ſe, potius eſt in detrimentum Reipublicæ & communis vtilitatis. Etenim ad legis obſeruationem plurimum confert conſuetudo quæ per mutationem legis tollitur: vndo quando mutatur lex, minuitur vis conſtrictiua

Assuetudo ad obseruã dam legẽ multum iu uat.

constructiua legis, inquantum per talem mutationem tollitur consuetudo. Vnde non debet mutari lex, nisi ex alia parte tantum recompensetur communi saluti, quantum ex ista derogatur: & ita nisi maxima, & euidentissima vtilitas ex nouo statuto proueniat, vel nisi sit maxima necessitas, lex statuta mutari non debet; vnde in decretis dist. 12. ca. ridiculum, dicitur; Ridiculum est, & satis abominabile dedecus, vt traditiones, quas antiquitus a patribus suscepimus, infringi patiamur.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm consuetudo possit obtinere vim legis.

¶Certè homines assuefacti ad legis alicuius obseruationem, facillimè & promptè legem obseruant; nouas verò legum mutationes, & institutiones ægrè & iniquo animo ferunt: & hoc est quod dicitur; Noli transgredi terminos antiquos, quos patres tui constituerunt: &. ff. de constitutionibus Principum lege 2. sic habetur in sententia, In nouis rebus statuendis, nisi euidens sit vtilitas, non inuertatur quod diu æquum visum est.

Prouer. 22.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRoposita conclusio sic probatur; quoniam lex a ratione, & voluntate legislatoris proficiscitur; ratio autem & voluntas hominis non solum manifestatur verbo, sed etiam facto: id enim vnusquisque eligere videtur, quod opere complet. Sicut ergo lex verbo potest mutari, & exponi, quatenus verba sunt signa conceptus; ita per exteriores actus multiplicatos, qui consuetudinem efficiunt, mutari potest lex, & exponi; imo causari aliquid quod vim legis obtineat, quatenus per tales actus interior voluntatis motus, & rationis conceptus declaratur. Vnde Augustinus, Mos, inquit, populi Dei, & institutio maiorum pro lege tenenda sunt: & sicut præuaricatores legum diuinarum, ita & contemptores consuetudinum Ecclesiasticarum coercendi sunt.

Aug. Epist. 86. ad Casulanum.

Examinantur quædã propositiones articuli.

¶Notandum tamen est, ꝙ in prædicta assertione tria dicit Diuus Thomas. Primo, quòd consuetudo publica interpretatur leges. Secundò dicit, ꝙ cõsuetudo potest abrogare leges. Vltimò dicit, ꝙ consuetudo talis, ipsa sola absq; alio præcepto scripto potest obtinere vim legis. Hæc omnia diligenter sunt examinanda. Circa primum notandum, ꝙ legitima huius ratio est, quia leges sicuti a Principe habent autoritatem, ita ab illo habent expositionem: Princeps verò interpretatur leges non solum verbis, sed etiam factis, nempè ex tacita permissione & voluntate; cuius voluntatis argumentum efficax est consuetudo publicis moribus recepta, vidente principe, & consentiente. Secundò notandum, quòd vt consuetudo sit fida legum interpres, duæ conditiones requiruntur. Vna est, quòd sit publica, & neminem lateat; nam si a multis aliquid seruatur, sed in occulto, sic vt ad notitiam principis peruenire non valeat, hæc consuetudo non est fida legum interpres. Secunda conditio est, ꝙ princeps formaliter, vel interpretatiuè approbet talem consuetudinem: id est, ꝙ sciat, & non puniat, etiam si delictum in iudicium feratur. Ex hoc colligitur primò, ꝙ consuetudo optimè interpretata est legem ieiunij: nam licèt antiqua lex fuerit, quòd non comedamus nisi semel in die, & id quidem hora nona, id est (*alas tres*) consuetudine introductum est, quòd noctu aliquid sumamus. Secundò sequitur, ꝙ consuetudo introducta a tabellionibus exigendi vltra taxatum pretium, non est legitima legum interpres, nec deobligat in conscientia. Idem dicendum est de stabularijs, qui exigunt vltra taxatum pretium: nam licèt id frequentissimè fiat, & ita fieri princeps cognoscat, nihilosecius tamen semper quãdo hoc crimen in iudicium defertur punitur grauiter. Quod est argumentum efficax, principem velle seruari suam legem optimè. Circa secundum, quomodo consuetudo abroget, & vincat, duo sunt certissima. Vnũ est, ꝙ qui in principio obsistit legibus, & illas frangit, peccat, & legum violator est. Propter quod qui modo obsistunt legibus Concilij Tridentini, aut Pij Quinti, vt possint allegare leges illas nunquam fuisse seruatas grauiter delinquunt. Secundò certissimum est, quòd si hæc consuetudo ita inualuit, vt nullum vestigium legis superfit, & nemo iam puniatur propter eius transgressionem, certè talis consuetudo vincit legem, siue iustè, siue iniustè introducta fuerit. Exemplũ habemus de obseruatione sabbathi circa cibos. fuit enim antiqua lex, ꝙ in die sabbathi carnibus non vesceremur; cõtraria consuetudine introductũ est vt vescamur intestinis, & capitibus animalium.

Quæ requirant vt cõsuetudo legem interpretetur.

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est. Consuetudo & habet vim legis, & legẽ abolet, & est legũ interpretatrix.

Cõclusio.

¶Sed dubitatur, Quando consuetudo incipit præualere, vt legem vincat? Ad hoc dubium Syluester, verbo consuetudo, dicit, quòd inter præsentes requiruntur decem anni, inter absentes viginti. Sed ista opinione prætermissa, veritas est, tunc consuetudinem vincere, & esse sufficienter introductam, quando viri probi, & prudentes censent esse introductam, nec alia euidentior regula statui potest. Sed quid si lex dicat expressis verbis; Non obstante quacunque consuetudine in contrarium; in tali casu consuetudo abrogabit legem? Sylueſter verbo consuetudo, in partem negatiuam flecti videtur. Idem facit Soto. 1. de iustitia, quæstione. 7. artic. 2. & ratio istorum hæc est. Quoniam consuetudo eatenus habet vim abrogandi legem, quatenus declarat voluntatem principis volentis abrogare legem: sed voluntas principis satis explicata est, quòd non abrogetur consuetudine in contrarium. Hæc sententia mihi non placet: nam quibuscunque verbis lex statuta sit, potest a principe per verba derogari: sed consuetudo approbata a principe habet verborum vim, vt ante dictum est: ergo talis consuetudo vincit legem, quibuscunque verbis lata sit. Idem confirmatur. Nam in capit. si Episcopus, de pœnitentiis & remiss. libro sexto, dicit Papa, quòd nulla consuetudine introduci possit, vt quilibet sibi eligat confessarium, nihilosecius sacerdotes seculares ex consuetudine eligebant confessarium quem malebant, donec hæc consuetudo improbata fuit in Concilio Tridentino.

Quãdo incipiat consuetudo in legem præualere.

Prædicta sententia excluditur.

Cõcil. Trid. Sessio. 23. can. 15.

¶Circa tertium, quomodo consuetudo vim legis obtineat, notandum est, quatuor esse necessaria vt consuetudo legis vim obtineat. In primis requiritur, quòd id, de quo inducitur consuetudo, sit actus bonus, & possit esse materia legis iustæ: nam consuetudo habet vim legis: ergo debet esse de ea re, de qua lex statui possit. Quare de re illicita, & indifferenti nunquam præualet consuetudo vt vim legis obtineat. Secundò requiritur, quòd consuetudo sit vniuersalis, & non paucorum. Quare festa quæ seruantur a quibusdam, & ab aliis non obseruantur, interim dum hæc consuetudo permixta est non habet vim legis. Tertia conditio est, quòd id, quod ducitur in consuetudinem, iudicetur ab omnibus obseruatu necessarium, & non tanquam faciendum ex populi deuotione, & affectu pio. Propter quod in vigilijs festorum Diuæ Virginis, quamuis consuetum est vt populus a carnibus abstineat, & ieiunet, talis consuetudo non habet vim legis, excepta Vigilia Assumptionis Sanctissimæ Virginis. Quarta conditio, requiritur approbatio superioris expressa, vel interpretatiua. Cuius euidens argumentum erit, si superior puniat transgressores consuetudinis, ac si essent legis violatores. Hæc de consuetudine in genere dicta sint. De consuetudinibus in particulari, quomodo obligant ad peccatum mortale, disputat optimè Caietanus in sua summa, verbo, hora canonica, & verbo, ieiunium; & Ioannes Driedo libro 1. de libertate Christiana, capit. 10. & 11. & sequentibus.

Prima cõditio.

Secũda cõditio.

Tertia conditio.

Quarta cõditio.

De particularibus cõsuetudinibus.

¶Sed vt inspiciat Theologus, quàm consentanea vero sint, quæ diximus, duo sunt consideranda ex definitione Iurisconsultorum. Primum sciendum est, quòd consuetudinem habere vim legis, indicat descriptio consuetudinis, quæ secundum eam significationem, de qua nunc loquimur, est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur. Rationem autem quare habeat vim legis, assignat Imperator; Consuetudo, iudicio & consensu populi pro lege, inquit, suscepta, vim habet legis. Nam cum ipsæ leges nulla alia ex causa nos teneant, quàm quòd iudicio populi pro lege susceptæ sunt, meritò etiam ea quæ sine vllo scripto populus

Consuetudo quid.

probauit, ab omnibus tenenda ſunt. Neque enim intereſt, an ſuffragio, ſeu conſenſu populus ſuam voluntatẽ declarer, an rebus ipſis, & factis. Et ideo leges non ſolo conſenſu legiſlatoris, ſed etiam tacito conſenſu totius populi per deſuetudinem abrogantur. Quamobrem & conſuetudo eſt optima legum interpres. habes hæc omnia ff. de legibus & Senatuſconſultis.

¶Secundò, ad intelligendũ, quo nã pacto conſuetudo vincit legem, conſideranda eſt ſententia Iuriſconſulti; Conſuetudo, inquit, & ratio quæ conſuetudinem ſuaſit, ſeruanda eſt: quæ ſi ſit generalis, quam Princeps ſcit, & tolerat, legem tollit. Conſuetudo verò ſpecialis non adeo eſt valida vt legem generaliter, aut rationem legis generaliter vincat. C. quæ ſit longa conſuetudo, lege ſecunda.

ARTIC. QVARTVS.

¶*Vtrùm rectores multitudinis poſſint in legibus humanis diſpenſare.*

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio probatur ſic. Quia contingit quandoq; vt præceptum multitudini vtile, huic particulari perſonæ, vel in hoc caſu ſingulari vtile non ſit: & quia periculoſum eſſet cuilibet committere iudicium an vtile ſit præceptum, necne, data eſt poteſtas diſpenſandi illi, cuius intereſt multitudinem regere: diſpenſatio ſiquidem importat commenſurationem alicuius communis ad ſingulare: & ita aliquis diſpenſare dicitur, quia ordinat, qua ratione quodlibet præceptum a ſingulis adimplendum ſit. Secunda concluſio probatur: quoniam ille eſt infidelis, qui non habet intentionem ad bonum commune: imprudens verò, qui rationem diſpenſandi ignorat? vnde Dominus dicit, Quis putas eſt fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam?

Luc. 12.

Irritare, cõmutare, abrogare, interpretari, & diſpenſare legẽ.

¶Cæterùm pro explicatione doctrinæ huius articuli notandum eſt, eſſe latum diſcrimen inter irritare, commutare, abrogare, interpretari, & diſpenſare legem. Irritare, eſt ex poteſtate dominij legem tollere: pater enim hac poteſtate poteſt irritare vota filiorum vſque ad certam ætatem, & maritus vxoris vota. Abrogare verò eſt legem omnino tollere, ſiue ex poteſtate dominij, ſiue ex poteſtate gubernatiua. Commutare, eſt mutare obligationem in æquale, aut melius. Interpretari verò requirit ingenij acumen, & eruditionem, & non poteſtatem gubernatiuam, & pertinet ad ὀτιείκειαν. Diſpenſare verò eſt autoritate ſuperioris ſoluere, vel relaxare in aliquo particulari legis obligationem, quando deficit negatiuè lex. Quid autem ſit legem deficere negatiuè, in articulo tertio ſupra dictum eſt.

Prelati poſſunt in ſuis legibus diſpenſare. 1. Cor. 9.

¶Secundò notandum eſt, eſſe certum ſecundum fidem catholicam, Prælatos, & ſuperiores habere poteſtatem diſpenſandi in ſuis legibus. quod patet ex illo; Diſpenſatio mihi credita eſt: ſed potiſſime traditione ipſa Eccleſiæ liquet, a temporibus Apoſtolorum vſque ad noſtra tempora deducta.

Quæ requirantur ad legitimam diſpenſationem.

¶Tertiò notandum eſt, quòd ad legitimam ſuperioris diſpenſationem (de hac enim inſtituimus diſputare) tria ſunt neceſſaria, autoritas, cauſa, & prudentia. Hæc ſunt diligentiſſimè examinanda circa autoritatem diſpenſatoris.

¶Prima propoſitio. Ille qui condidit leges, poteſt diſpenſare in lege quam condidit: atque etiam in omnibus aliis, ab æquali poteſtate ſtatutis. v.g. Rex noſter poteſt diſpenſare in lege ſua, & in omnibus legibus a ſuis prædeceſſoribus ſtatutis, qui in æquali fuerunt poteſtate. Ex eodem principio ſequitur, ꝙ Papa poſſit diſpenſare in omnibus legibus Conciliorum. Concilium enim non habet maiorem autoritatem; quod definitum eſt in Concilio Tridentino Seſſione vltima, can. vltimo. Vtrùm verò Concilium poſſit prohibere alicuius legis diſpenſationem, irritãs ſuo decreto quidquid ſecus factum fuerit, diſputat optimè Victoria in relectione, de autoritate Papæ, & Concilij; & red dit iſtam ſententiam probabilem ſatis, quòd poſſit Concilium irrecuſe manus Pontificis, vt in aliqua lege non valeat diſpenſare.

¶Secunda concluſio. Inferior poteſtas non poteſt diſpenſare in legibus latis a ſuperiore poteſtate, niſi quatenus ei commiſſum fuerit expreſſe, vel interpretatiue. Hæc concluſio definita eſt in lege. 1. C. de legibus. & patet euidenti ratione. Nam inferior poteſtas non habet autoritatem in his quæ ſuperior poteſtas decernit. Sed eſt notãdum, ꝙ aliud eſt in lege diſpenſare, aliud eſt abſoluere a culpa, vel a pœna propter culpam contracta. Eſt enim generale documentum in iure, quòd quando eſt excommunicatio lata in canone, licèt ſit lata a Summo Pontifice, ſi nominatim non eſt reſeruata Summo Pontifici, Epiſcopus, vel Parochus poteſt abſoluere, at legem tollere non poſſunt. Secundò notandum eſt, quòd ad cauendos hominum ſcrupulos data eſt Epiſcopis autoritas abſoluendi ab omni culpa, & ab omni cenſura Eccleſiaſtica propter crimen occultũ contracta, & diſpenſandi in omnibus irregularitatibus, excepta irregularitate contracta propter homicidium voluntarium, vt habetur in Concilio Tridentino, Seſſione 24. ca. 16. de reformatione.

Prim. cõcl. Secun. cõc.

PRima cõcluſio eſt affirmãs. ¶Secunda concluſio. Si abſque ratione, pro ſola voluntate diſpenſatio fiat, infidelis erit ille qui diſpenſat, & imprudens.

¶Tertia concluſio. Poteſtates inferiores poſſunt diſpenſare in legibus latis a ſuperioribus, in aliquibus caſibus. Primum, ex conſuetudine, quæ eſt optima legum interpres. Qua ratione Epiſcopi poſſunt diſpenſare in vniuerſis votis, exceptis tribus; religionis, caſtitatis, & peregrinationis Hieroſolymitanæ. Secundò, in cauſis leuibus, in quibus recurrere ad Summum Pontificẽ eſſet prorſus intolerabile. Tertiò, in legibus ſtatutis in commodum particularis oppidi. verbi gratia. eſt lex ne vinum venale aliunde vehatur. Prætor in hac lege poteſt diſpenſare, maxime cõſentiente populo: nam populus poteſt cedere iuri ſuo. Vltimò, (ꝙ maxime aduertendum eſt) poteſt Epiſcopus diſpenſare in legibus latis a Summo Pontifice, in caſibus qui frequentiſſime accidunt. v.g. poteſt diſpenſare in lege ieiunij, & abſtinentiæ; nam cauſa diſpenſandi in hac lege frequentiſſime occurrit, in qua recurrere ad Summum Pontificem omnino intollerabile eſt. Ex hoc principio Syluester colligit, quòd ſi duo contraxerũt matrimonium in gradibus prohibitis, & non facile poſſunt adire Summum Pontificem, & ſine ſcandalo non poſſunt ſeparari, poteſt Epiſcopus diſpenſare vt de nouo contrahant. Sed hæc ſententia mihi non placet, nec verò probatur Soto in vltimo artic. 1. de iuſtitia & iure. Nam ſi ſemel ianua hæc aperiatur, ſæpenumero in republica daretur occaſio fingendi huiuſmodi neceſſitates. Verum eſt tamen, quòd impedimento ſuperueniẽte matrimonio, poteſt Epiſcopus diſpenſare. v.g. ſunt duo legitime coniuncti, & maritus cognouit conſanguineam vxoris ſuæ, ille talis nõ poteſt petere debitum, ſed tenetur reddere: in hac re poteſt Epiſcopus diſpenſare: ſic ſentiunt viri doctiſſimi, Soto, & Syluester locis adductis. Dom. Caiet. in commenta. ſuper iſtum articulum.

Caſus ſi quib⁹ inferior diſpenſare valeat in legibus ſuperioris.

Ieiunij lex diſpenſabilis ab Epiſcopo.

Syluester verbo diſpenſatio, dubio. 9.

¶De cauſa neceſſaria ad legitimam diſpenſationẽ quatuor ſententiæ ſunt notandæ. Prima eſt, ſi prælatus ſine cauſa diſpenſat, peccatum committit: nam ſicut dicit D. Paul. 1. Corinthiorum. 10. Facultas diſpenſandi data eſt in ædificationem, & non in deſtructionem Eccleſiæ. Item, diſpenſare cum aliquo particulari, eſt illũ eximere ab obligatione, & vinculo, quo alij vniuerſi tenentur: hoc autem ſi fiat ſine cauſa, in iniuriam vergit aliorum.

Cauſa neceſſaria ad diſpenſationem.

¶Secunda ſententia. In his, in quibus admiſcetur obligatio iuris naturalis, aut diuini, ſi diſpenſatio ſit obtenta ſine legitima cauſa, inualida eſt; vt ſi Papa diſpenſet in voto ſine legitima cauſa, ſi diſpenſet cum aliquo vt habeat plura beneficia curata, aut verò vt non reſideat. Item, ſi diſpenſet cum Epiſcopo vt habeat poteſtatem teſtandi de bonis Eccleſiaſticis, quæ pauperibus erant diſtribuenda: dico, vniuerſas iſtas diſpenſationes, ſi fiant ſine cauſa legitima, eſſe prorſus inualidas coram Deo Ratio euidens eſt: nam Summus Pontifex non habet autoritatem ſupra ius diuinum, & naturale, vt illud pro ſua voluntate abroget: hæc autem de quibus diximus ad ius naturale, & diuinum pertinent.

pertinent. Ab ista sententia excipitur vnus casus tantum. Nam si Summus Pontifex distribuat sacerdotium homini indigno, aut minus digno, certè collatio valida est, licèt contra ius naturale, & diuinũ conferat; alioqui nihil esset tutum aut securum in Ecclesia Christi.

¶Tertia sententia. In his quæ tantummodo ex iure positiuo dependẽt, si dispensatio fiat, rata est: vt si dispensetur cum aliquo vt contrahat in secundo gradu, aut verò vt non dicat officium horarium, etiam si fiat sine causa, valida est dispensatio: nam hæc obligatio dependet a iure humano, quod legislator pro sua voluntate abrogare potest.

QVÆSTIO XCVIII.

De lege veteri; in sex articulos distributa.

ARTIC. PRIMVS.

¶*Vtrùm lex vetus bona fuerit?*

¶Quarta sententia. Si causa allegata ad petendam dispensationem falsò conficta fuit, dispensatio inualida est, subrepticia: nam hæc dispensatio innititur causæ allegatæ, tanquam fundamento: quod si fundamentum nõ stat, ædificium ruit.

De dispensatoris prudentia.

¶De prudentia verò dispensatoris duo notanda sunt; vnum est, ne præbeat occasionem suspicandi, quòd leges sunt statutæ propter turpe lucrum. Quapropter consuetudo illa, quòd non dispensetur in tali lege, nisi pro pecunia, abolenda est, sicut abolcuit eam Concilium Tridentinum Sessione vltima. Secundò notandum est, quòd legislator semper debet habere præ oculis illud axioma D. Paul, habere autoritatem non in destructionem Reipublicæ, sed in ædificationem Ecclesiæ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRima pars conclusionis, videlicet, quòd lex vetus bona fuerit, patet: quia concupiscentiam reprimebat, quæ rationi aduersatur; & peccata prohibebat, quæ sunt contra rationem. quare dicit Apost. Condelector legi Dei, quoniam bona est. Sed aliquod est bonum perfectum, quod per se est sufficiens perducere ad finem; & aliquod imperfectum, quod operatur vt ad finem perueniatur, non tamen per se est sufficiens perducere ad ipsum finem. Finis autem legis diuinæ est perducere hominem ad felicitatem æternam: qui finis impeditur per quodcunque peccatum, & non solum per actus interiores, sed etiam per actus exteriores: vnde oportet vt totaliter faciat hominem idoneum, vt perueniat ad felicitatem æternam; quod fieri non potest, nisi per gratiam Iesu Christi; per quam diffunditur charitas in cordibus nostris, quæ legem adimplet. Sed hanc gratiam lex vetus non conferebat, quia reseruabatur Christo, secundum illud; Lex per Moysem data est, gratia per Iesum Christum. Vnde lex vetus bona fuit, sed imperfecta. quare dicitur; Nihil ad perfectum adduxit lex.

Ioan. 1. Hebr. 7.

Argumenta cõtra cõclusionem.

¶Sed contra primam partem propositæ conclusionis sunt aliquot argumenta. Primum est. Nam Diuus Paulus sic dicit; Si illud prius testamentum culpa vacasset, nõ vtique secundi locus inquireretur: ergo si illa lex culpa non vacauit, mala fuit.

Argu. primum. Hebr 8.

¶Secundò, Ezech. ca. 20 dicit Dominus; Dedi eis legem non bonam, & præcepta in quibus non viuent.

Secundum.

Præterea lex iusta facit subditos bonos, & confert illi iustitiam: sed lex vetus non conferebat iustitiam, quin potius præbebat occasiones multas peccandi: dicit enim D. Paul. Lex iram operatur: & iterum: Lex subintrauit, vt abundaret delictum: & rursus; Peccatum sine lege mortuum erat: cum autem superueniret mandatum, peccatum reuixit, & ego mortuus sum.

Tertium. Rom. 4. Rom. 5. Rom. 7.

¶Præterea, in lege veteri habetur illud memorabile; Non concupisces; quod non solum concupiscentiam frænauit, sed illam mirum in modum auxit, dicente Paulo; ad Rom 7. Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret; Non concupisces: peccatum autem per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam: ergo lex illa bona non fuit.

Quartum.

¶Præterea, in illa lege scriptum est; Oculum pro oculo, dentem pro dente; quod præceptum veluti durum, & inhumanũ reprobauit Dominus, Matt. 5. dicens; Audistis quia dictum est antiquis, oculum pro oculo, &c. ego autem dico vobis, non resistere malo, &c.

Quintum.

¶Item, in lege Mosaica concedebatur vsura, & etiam libellus repudij, vt apertè constat Deuteronomij. 23. & 24.

Sextum.

Hæc verò præcepta rationi naturali manifestè aduersantur: ergo.

¶Itẽ, sacrificia veteris legis erant Deo ingrata, & inuisa: ergo lex, quæ talia sacrificia instituebat, bona non erat, sed Deo ingrata, & inuisa. Antecedens probatur ex innumeris Sacræ Scripturæ locis: In primis Isaiæ cap. 1. Quo mihi multitudo victimarum vestrarum? plenus sum. & paulò post; Incensum abominatio est mihi: & iterum, Calendas vestras, & solennitates vestras odiuit anima mea, laboraui sustinens: & in Psal. 50. Si voluisses sacrificium, dedissem vtique: holocaustis non delectaberis. & Psal. 39. Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi; quem locum explicans Diuus Paulus ad Hæbr. 10. dicit in hunc modum; Oblationes, sacrificia, & holocaustomata pro peccato noluisti, nec tibi complacita sunt, quæ secundum legem offerebantur. De hac re extat insigne testimonium Hier. 7. Non loquutus sum cum patribus vestris, nec præcepi eis cum eduxi eos de terra Ægypti de verbo holocaustomatum, & victimarum. Vltimò, dicit Paulus in suis Epistolis sæpenumero improbans veterem legem, mortis legem, ministrationem mortis, literis deformatam in lapidibus, virtutem peccati, literam occidentem, illam esse legem.

Vltim.

¶Propter hæc argumenta Manichæi hæretici fuerunt in isto errore, q̃ lex vetus mala fuerit & a Deo malo excogitata. Eundem errorem sequuti sunt Marcionistæ, vt refert D. August. Epiphanius, & Alfonsus de Castro.

Aug. lib. de hære. c 22. & 46. Epiph. li. 2. tomo. v. hę resi. 66.

¶Pro explicatione catholicæ veritatis sit prima conclusio. Lex vetus, bona fuit. Hæc est veritas diuina, & irrefragabilis: dicit enim Paulus; Lex quidem sancta, mandatum sanctum, iustum & bonum, & 1. ad Tim. c. 1. Lex quidem bona est, si quis ea legitimè vtatur: & ad Galatas 3. & Actorum 16. Diuus Paulus obseruauit legalia, & præcepit circuncidi Timotheum: & Dominus dicit; Non veni soluere legem, sed adimplere.

Epipha. de Marcionistis libr. 1. tom. 3. hæresi 42. Castro, verbo lex hæresi. 2.

¶Secunda conclusio. Lex illa Mosaica imperfecta fuit: dicit enim Paul. ad Heb. 7 Nihil ad perfectum adduxit lex: & in eodem ca reprobatio fit præcedentis mandari; id est, Mosaici mandati, propter eius infirmitatem: & ibidem vocat præcepta infirma, & egena elementa: & ad Galat. 2. dicit; Si ex lege iustitia; ergo gratis Christus mortuus est. Ratio verò ex diuina Theologia euidens est. Nam finis, & perfectio legis humanæ est efficere subditos bonos bonitate quadã ciuili, & politica, & deducere illos in tranquillitatem, & pacẽ Reipublicæ: finis verò legis diuinæ est efficere homines simpliciter iustos coram Deo, & deducere illos in sempiternam felicitatem, quæ in visione Dei sita est. Ergo lex censetur perfecta, quæ vsque ad illum finem homines perducit. Illa ergo bona quidem, sed imperfecta, quæ illum finem demonstrat, sed vsque ad illum finem non perducit. Huiusmodi fuit lex Mosaica: nam huiusmodi lex non conferebat gratiam, non iustificationem, non reconciliationem cum Deo. Omnis enim iustitia & gratia quæ antiquis patribus collata fuit, non fuit collata ex efficacia veteris legis, sed ex fide, & amore in Christũ. A primordio namque generis humani fuit statutum præceptum de fide in Christum collocanda, vniuersis hominibus, si modo salutem vellent consequi. Hoc asserit D. Petrus apertè Actorum 4. Non est aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri, nisi in nomine Domini nostri Iesu Christi: & Ioan. 1. Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Ex quo statim sequitur, quòd lex fidei distinguitur a lege Mosaica propriè sumpta: sic distinguit eam Paulus in suis Epistolis; signanter Romanorum 3. Arbitramur hominem iustificari per fidem, & non ex operibus legis: & ad Romanos 4. Non enim per legem promissio facta est Abrahæ, vt hæres fieret mundi, sed per iustitiam fidei.

Lex vetus imperfecta. Ratio euidens.

SVMMA TEXTVS.

COnclusio est. Lex vetus bona fuit, sed non perfecta.

¶Sed

Obiectiones.

¶ Sed dicet Theologus: Si lex vetus imperfecta fuit, & inutilis, quorſum poſita eſt? Deinde, Patriarchæ, & Prophetæ in ſtatu veteris legis fuerunt iuſti, & perfectiſſimi: ergo in lege veteri erat perfecta iuſtitia. Vltimò, in circunciſione, vt habet ſana doctrina, conferebatur gratia, & remittebatur peccatum originale. Ad iſtam quæſtionem explicandam dicendum eſt, ꝙ lex illa fuit poſita ad cauſas idoneas, & vtilitates. Prima vtilitas eſt, vt cognoſcerent homines ſe eſſe peccatores; vnde dicit Paulus; Per legem cognitio peccati. Cum enim per legem Moſaicam innoteſceret quid eſſet faciendum, & id homines propter ſuam infirmitatem non poſſent perficere, & complere, neceſſarium erat vt ſua peccata cognoſcerent, quæ cognitio erat via ad ſuſcipiendum Chriſtum. Cum enim in Euangelio prædicetur, Chriſtum Dominum ad delenda peccata veniſſe, ſi homines non cognoſcerent ſe eſſe peccatores, non vtique Chriſtum ſuſciperent. Et hoc eſt argumentum totius epiſtolæ ad Romanos, & ad Galatas. Nam vt Paulus doceret, fidem in Chriſtum eſſe neceſſariam, in primis ſtatuit, omnes homines eſſe peccatores, Gentiles, & Iudæos; & per philoſophiam moralem, & legem Moſaicã iuſtificari non poſſe. Secundò, fuit inſtituta lex, vt populum Iudaicum, alioqui rudem, & imperfectum, metu pœnarum in officio contineret, & paulatim erudiret ad altiorem doctrinam, & ad ſuſcipiendum Chriſtum: vnde D. Paulus; Lex pædagogus, ait, noſter in Chriſto fuit. Tertiò, poſita fuit, vt eſſet vmbra Chriſti Domini, & legis Euangelicæ: vnde dicit Paulus; Vmbram habens lex futurorum bonorum. Idque factum eſt, vt populus Iudæorum aſſuefactus in vmbra colere Chriſtum, paratacta veritate melius illũ ſuſciperet. Quarta vtilitas eſt, data eſt lex vt gratia quæreretur: gratia data eſt vt lex impleretur; ſic dicit Aug. Vltima vtilitas eſt, vt terrendo mitteret ad fidem, & ad Chriſtum, vt optimè dicit Auguſt.

Prima vtilitas legis veteris. Roma 3.

Argumentum epiſtolarum D. Pa. ad Ro. & ad Gal. Secunda.

Gala. 3. Tertia. Hebr. 10.

Quarta. Augu. li. de ſpir. & lit. ca. 11. & li. 22. contra Fauſtum. c. 6. Vltim. Aug. lib. 4. cõtra duas epi. Pelag. cap. 5.

¶ Ex his patet ad argumentum primum poſitum contra ſecundam concluſionem. Ex eiſdem principijs patet quid dicendum ſit ad ſecundum argumentum. Nam Patriarchæ, & Prophetæ fuerunt iuſti ex fide, & amore in Chriſtum, non ex efficacia legis antiquæ, vt dictum eſt. Ad tertium argumentum dicetur in ſubſequentibus, cum de efficacia ſacramentorum veteris legis, & de differenta veteris, & noui teſtamenti actum fuerit.

Solutio argumẽtorũ. Ad 2. Ad 3.

¶ His poſitis, ad argumenta in principio poſita, & ad primum dicendum eſt, ꝙ ille locus habet duplicem commentarium. Prior eſt, ꝙ cum Paulus dicit; Si prius, illud culpa non vacaſſet; non loquitur de lege ipſa, ſed de cultoribus legis: quod patet ex ſequentibus. Nam continuò ſubdit vituperans eos, Dicit ſcriptura, &c. Poſterior commentarius eſt, ꝙ loquatur Paulus de lege ipſa: ſic interpretatur Cyrillus, Theodoretus, D. Thom. & Caietanus in illum locum. Itaque dicit Paulus, quod vetus teſtamentum culpam habuit, non quia malum, ſed quia imperfectum. Vnde culpam in eo loco non pro peccato, ſed pro defectu vſurpauit.

Argumẽta in principio facta ſoluuntur: Ad 1. Cy. li. 1. de adoratione.

Ad 2.

¶ Ad ſecundum argumentum reſpondetur, quòd præcepta veteris legis dicuntur non bona, nòn quia mala fuerint, ſed quia gratiam non conferebant: quapropter ſignanter dicit præcepta, & iudicia in quibus non viuent: i. iudicia quæ vitam non præſtant. Secunda explicatio eſt, quòd Iudæi diſperſi propter ſuas iniquitates tradebantur legibus nationum iniquis. ita interpretatur Hietonymus, & Vatablus. Gregorius verò, Hos, inquit, pannos infantiæ, quos inchoantibus dedit, ipſe per Prophetam Dominus reprehendit dicens, Ego dedi eis præcepta non bona: mala enim quaſi mala eſſe deſinunt comparatione peiorum, & bona non ſunt quaſi bona comparatione meliorum: nam ſicut peius delinquenti Iudę de Sodoma atque Samaria dicitur, ſupra cap. 16. Iuſtificaſti ſorores in omnibus abominationibus tuis, quas operata es: itaque melioribus noui teſtamenti præceptis ſubſequentibus, præcepta bona, quę rudibus data ſunt, non bona eſſe memorantur.

Gre. li. 28. mor. c. 17.

Ezech. 16.

Ad tertiũ & quartũ. Ro 4 & 5.

¶ Ad tertium & quartum argumentum vt ſatisfaciamus ſciendum eſt, quòd Paulus innumeris locis ſuæ doctrinæ, præcipuè in epiſtola ad Rom. durius in legem vitus eſt aliquid dicere; vt, Lex iram operatur; Lex ſubintrauit vt abũdaret delictum; & iterum, Per mandatum, peccatum occidit me, & operatum eſt in me omnem concupiſcentiam; quæ omnia mitigat Paulus ad Romanos, cum inquit; Quid dicemus ad hæc? nunquid lex peccatum eſt? abſit: ſed occaſione accepta peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam. Hæc eſt mitigatio omnium quæ ſuperiùs dixerat Paulus: & ſenſus eſt; lex mihi perniciosa eſt, & occaſione non data, ſed accepta ex noſtra imbecillitate, operata eſt in me omnem concupiſcentiam, i. vehementiſſimam concupiſcentiam. Hæc. n. ſunt ingenia mortalium, vt prohibitio inflammet peccandi libidinem, & exaugeat; iuxta illud poetæ;

Roman. 7.

Nitimur in vetitum ſemper, cupimuſq; negata;

Donec deſiderium illiciti operis vincat dilectio iuſtitiæ per ſpiritum gratiæ, qui datus eſt nobis.

¶ Ad quintum argumentum, de illis legibus; Dentem pro dente, oculum pro oculo; dicendum eſt, ꝙ Chriſtus Dominus non improbauit illas leges: erant enim optimæ pro ſuo tempore; ſed diſcipulos ſuos ad mitiorem, & perfectiorem iuſtitiam perduxit dicens; Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo. Illud verò quod additur de vſura, & libello repudij, facilem habet explicationem: non enim pertinet ad præcepta, ſed erat quadam ratione permiſſum, prout in ſuis locis explicabitur.

Ad 5. Ad 6.

¶ Ad vltimum argumentum, & ad vniuerſa illa teſtimonia, in quibus ſacrificia veteris legis improbari videntur, multiplex explicatio adhiberi ſolet. Prima eſt, ꝙ prophetæ in illis verbis, & vaticinijs prædicebant ſacrificia illa ceſſatura tempore legis Euangelicæ, ſicut & factum eſt. Ex hoc verò non eſt conſequens, ꝙ fuerint mala interim dũ lex Moyſi vigorem habuit. Secunda explicatio eſt, quòd prophetæ illis in verbis non improbant ſacrificia, ſed peruerſam offerentium religionem: quippe qui cum eſſent grauiſſimis delictis coinquinati, exiſtimabant ſe Deo placere ſuis ſacrificijs; quorum vitium taxat Iſaias dicens; Cum multiplicaueritis orationes veſtras, non exaudiam eas: manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt. Nomine, ſanguinis, in ſacro eloquio omne genus inquinamenti ſignificatur: & in cap. 58. In die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra, & debitores veſtros repetitis, & ad lites, & contentiones ieiunaris, dicit Dominus. Tertia explicatio eſt, quòd ſacrificia externa ſecundum ſe, & ſine ratione ad aliud, non fuere grata Deo, neque a Deo præcepta: hoc eſt quod dicit Dominus; Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu, & veritate oportet adorare: & in Pſa. 49. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? Itaque præcepit Dominus ſacrificia, tum vt Chriſtum ſignificarent; tum verò vt per ſacrificia exteriora animus uerè pius & religioſus innoteſceret; tum etiam, vt ſic Deus ſapienter, & clementer imbecillitati illius populi conſuleret, qui ad ſacrificia erat vehementer procliuis.

Ad vltim. Prima explicatio locorum in quibus lex vetus improbari videtur. Secunda. Iſa. 1. Pſalm. 58. Tertia. Ioann. 4.

¶ Sed & quædam diſcordia & diſſonantia videtur eſſe in ſacris literis: nam Hiere. 7. ſcribitur apertè in loco citato, quòd Dominus non præcepit de holocauſtomatis, aut ſacrificijs offerendis. Exodi verò 20. ſic habetur; Altare de terra facietis mihi, & offeretis ſuper eo holocauſta, & pacifica veſtra: quæ vĩ euidens contradictio. Sed ſi quis rectè perpendat, nulla eſt in dictis diſcordia. Nam Hieremias loquitur de præcepto Domini ore proprio ad populum, & propterea dicit; Cum patribus veſtris de holocauſtomatis non ſum loquutus. Decem enim præcepta dedit eis Dominus, colloquendo cum populo per ſeipſum immediatè: hæc verò de altari, & de ſacrificijs mandauit Deus populo per Moyſem. Sic conciliat hæc loca Caietanus. Aloyſius verò alia incedit via: dicit enim, quòd Deus non eſt locutus cum patribus principaliter, & ex præcipuo deſtinato, de victimis, & ſacrificijs: nam hæc propter aliud fuerunt inſtituta. Quid enim ſacrificia illorum animalium, niſi vnigeniti Dei filij mortem deſignabant? quid ſacrificia illorum animalium, niſi extinctionem carnalis noſtræ vitæ ſignificabant? Qui ergo vmbras futurorum holocauſta eſſe voluit, tantummodo rectè dicere poteſt, non præceptiſſe victimas, & holocauſta. Quod enim non propter ſe, ſed propter aliud inſtitutum eſt, quodammodo dici poteſt non fuiſſe præceptum. Hieronymus: Manifeſtè, inquit, intelligitur ꝙ primum decalogum dederit in tabulis lapideis ſcriptum digito Dei, & poſt offenſam idolatriæ, caputque vituli, poſtea iuſſerit ſibi magis fieri quam dæmonibus ſacrificia, anferens puram religionem mandatorum

Explicatur quædam ſcripturæ apparens contradictio.

Dei,

Dei, & post offensam idolatriæ concedens sanguinem victimarum, carniumq; desiderium. Item ex Concilio Illiberitano, quædam permittebantur causa infirmitatis, & sacramenti futurorum; sicut Dominus permisit filijs Israel offerri animalia sibi in sacrificiũ, quæ in Ægypto cõsueuerant immolare dæmonibus, malens ea sibi offerri, quã idolis, & vt essent illis sacramenta futurorum. Hieronymus sic scribit; Hoc quasi paruulis fuerat lege concessum, vt quomodo victimas immolabant Deo, ne eas immolarẽt idolis. Idem docet Burgen. Et hæc de huius argumenti confutatione dixisse sufficiat: nam aliàs scripturas, in quibus D. Paul. veterem legem improbare videbatur, satis superq; in superioribus elucidauimus: nunc sequentem articulum videamus.

Concil. Illiberita. habet. 31. q. 1. cap. si qua fuerint.

Matth. 5.

Matth. 15. in addit. 1.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm lex vetus a Deo data fuerit?*

SVMMA TEXTVS.

Conclusio est. Lex vetus a bono Deo data est, qui est pater Domini nostri Iesu Christi.

EXPLICATIO ARTICVLI.

HÆc conclusio probatur: quoniam lex vetus homines ordinabat ad Christum; tum de ipso testimonium perhibens; vnde ipse dicit; Oportet impleri omnia quæ scripta sunt in lege, & in Psalmis, & in Prophetis de me: & iterum; Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit: tum verò per modum cuiusdam dispositionis, dum retrahebat homines a cultu idolatriæ, concludens eos sub cultu vnius Dei, a quo saluandum erat genus humanum. Et quamuis lex vetus non sufficeret ad saluandum, tamen aderat aliud auxilium a Deo hominibus simul cum lege, per quod saluari poterant, videlicet fides mediatoris, per quam iustificati sunt antiqui Patres, & nos iustificamur.

Luc. vltim.

Ioan. 5.

¶Hæc conclusio est certa secundum fidem catholicam, & est definita in Concilio Toletano primo, in assertione fidei; & in Concilio Tridentino Sessione 4. vbi in hæc verba inquit? Siquis dixerit, alium esse autorem veteris testamenti, & alium noui, anathema sit. Sed & sacra scriptura noui testamenti apertissimè testatur veterem legem a Deo bono esse: nam Christus Dominus, loquens de lege Mosaica, appellat illam mandatum Dei; dicens; Irritum feciſtis mandatum Dei propter traditiones vestras: & Diuus Paulus plenissimè docet, Patrem Domini nostri Iesu Christi fuisse autorem veteris testamenti, eum ait; Paulus vocatus Apostolus, segregatus in Euangelium Dei, quod antea promiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo: & iterum; Multifariè, multisq; modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouissimè autem locutus est nobis in filio: & rursus; Habentes eundem spiritum fidei credimus, sicut scriptum est, Credidi, propter quod locutus sum: insinuans per hoc, ab eodem spiritu vtrumque testamentum fuisse inspiratum: & Zacharias testatur eundem esse Deum Israel, qui loquutus est in veteri testamento per os sanctorum Prophetarum, & qui in nouo testamento visitauit, & fecit redemptionem plebis suæ: cui beatissima Virgo Maria assentiens in Cantico ait: Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham & semini eius in secula. Et ne quem fortè crederemus fuisse prophetam, in quo Deus non esset loquutus, ideo Petrus addidit; Deus qui prænunciauit per os omnium prophetarum pati Christum suum, sic & impleuit. Quibus testimonijs hæc etiam demonstratio adiungitur. Cum lex Mosaica, in qua totum vetus testamentum pendet, ideo ab autore eius condita sit, vt cultores eius deducat ad Christum, tanquam ad finem legis, dicente Paulo, Finis legis est Christus; &, Lex nobis fuit prædagogus in Christo: qui fieri potest, vt malus ille Manichæorum Deus, perpetuus Domini nostri Iesu Christi, Deiq̃ue omnipotentis acerrimus hostis, legem, ac testamentum promulgauerit, cuius ductu sectatores sui ducerentur ad cultum Christi, per quem ipse de regno eiiciendus erat; dicente Christo; Princeps huius mundi eiicietur foras. Vnicus est igitur autor vtriusque testamenti, Pater Domini nostri Iesu Christi. Ex hac conclusione confutatur error Manichæorum; asserentium legem veterem a Deo malo esse excogitatam; contra quos disputat optime Augustinus. Cõmemorant etiã sancti patres execrabilem hanc hæresim; Epiphanius Hieronymus, & Plotinus.

Confirmatur conclusio articuli Cõcil. Tolet. 1.

Matt. 15.

Rom. 1.

Heb. 1.

2. Corin. 4.

Luc. 1.

Actor. 3.

Aug. li. cõtra Faust & cõtra Adaman. & cõtra aduersarium legis & prophetarum.

Epipha. in Anacephalæosim.

Hier. ī præfatione ad Titum.

Ploti. li. 2. Panopliæ tit. 23.

¶Sed vtrùm omnia mandata, quæ sunt in veteri lege, fuerint a Deo tradita, sic vt nullum fuerit datũ a Moyse tanquam a præcipuo legislatore, controuertunt sancti Patres, Origenes, & Basilius dicunt apertè, multa Deum per Moysem fuisse locutum, sed aliqua Moyses propria autoritate mandauit; quod Dominus in Euangelio apertè designare videtur, cum dicit de libello repudij? Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis libellum repudij, ab initio autem non sic. Sed veritas est, quòd omnia mandata quæ sunt in lege veteri, fuerunt a Deo instituta: dicitur enim Exodi 24. quòd Moyses legit populo volumen fœderis, & dixit populus; Omnia quæcunque locutus est nobis Dominus, faciemus. idem habetur Hebræorum 9. Et est ratio euidens: nam si Moyses aliqua propria autoritate mandauit, quomodo discernere poterimus, quid ex Spiritu sancto, quid ex propria autoritate mandauerit? & sic erit rerum omium confusio. Loquitur de hoc optimè Magister Cano.

Vtrùm omnia veteris legis præcepta fuerint a Deo.

Orige. homil. 16. in num.

Basi. lib. 5. cõtra Eunomi. ca. pen.

Matt. 19.

Cano li. 2. de locis capit. 16.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm lex vetus data fuerit per Angelos?*

¶Conclusio est affirmans.

EXPLICATIO ARTICVLI.

RAtio huius conclusionis desumitur, non solum quia diuina debent deferri ad homines per Angelos, sed etiam quia imperfecta erat, & disponebat ad perfectam salutem generis humani, quæ futura erat per Christum: vnde conueniens fuit legem perfectam dari immediatè per Deum hominem factum, & legem veterem per ministros, vt probat Apostolus ad Hebreos. 1. Et ita fit etiam in artibus ordinatis, in quibus superior principalem & perfectum actum operatur per seipsum, & ea quæ disponunt ad perfectionem vltimam, per suos ministros: & Moyses non videbat Deum facie ad faciem, nisi secundum opinionem populi: vel per visionem faciei intelligitur quædam eminens comtemplatio, & familiaris infra diuinæ essentiæ visionem. Ex quo sequitur, quòd Moyses non immediatè accepit legem a Deo.

¶Hæc conclusio Diui Thomæ adeo certa est, vt sine temeritate negari non possit: dicit enim Paulus; Lex ordinata est per Angelos in manu mediatoris: item; Si Sermo qui per Angelos dictus est (loquitur de lege veteri) factus est firmus, &c. idem ait D. Stephanus. Vnde quotiescunque in veteri testamento dicitur, Deum dedisse legem, intelligendum est per Angelum, qui in persona Dei loquebatur: sic habet D. Augustinus. Propter quod vbi nos legimus in Exodo, Apparuit Dominus Moysi in rubo, D. August. cum Septuaginta legit, Apparuit Angelus Moysi. Nihilominus Angelus dicebat, Ego sum Deus Abrahã, &c. quoniam in persona Dei loquebatur; sicut Sacerdos in persona Christi dicit in missa; Hoc est corpus meum. Hæc habet D. Tho. in 3. art. huius quæstionis. Sed in solutione ad secundum dicit, quòd Moyses non vidit diuinã essentiam; sic certè habet D. Aug. & D Gregor. Contrarium huius docet D. Thom. 2. 1. q. 174. artic. 4. nempe ℣ Paulus vidit diuinam essentiam, & Moyses: sed concordari potest. Nam D. Thom. solum dicit hic, ℣ Moyses non vidit diuinam essentiam in datione legis: quod cofirmat efficaci argumento: nam postea dicit Moyses, Ostende mihi gloriam tuam; quibus verbis significat, nondum vidisse diuinam essentiam: quòd verò postea viderit, huic veritati non aduersatur.

Galat. 3. Hebr. 2. Actor. 7.

Aug. lib. de Trin. c. 13. & 3. li. c. 11.

Vtrũ Moyses viderit diuinã essentiam.

Aug. li. 10. de ciuit. c. 13. & li. 12. de Gen. ad lit. ca. 12.

Greg. ī præfatione in Iob. ca. 2.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRima concluſio huius articuli probatur: quoniam Deus dedit legem & alia beneficia illi populo, propter promiſſionem eorum patribus factam, vt ex eis Chriſtus naſceretur: decebat enim vt ille populus ex hoc quadam ſpeciali ſanctificatiõe polleret. Secunda concluſio probatur: nam expreſſe dicitur Deute. 9. Scito quòd non propter iuſtitias tuas Domin⁹ Deus tu⁹ dedit tibi terram hanc in poſſeſſionem, cum duriſſimæ ceruicis ſis populus, ſed (ratio ibi præmittitur) vt compleret verbum ſuum Dominus, quod ſub iuramento pollicitus eſt patribus tuis Abraham, Iſaac, & Iacob: quæ autem promiſſio eis ſit facta, oſtendit Apoſtolus dicens; Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius: non dicit, ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Deus igitur & legem, & alia beneficia ſpecialia illi populo exhibuit propter promiſſionem eorum patribus factam, vt ex eis Chriſtus naſceretur. Decebat enim vt ille populus, ex quo Chriſtus naſciturus erat, quadam ſpeciali ſanctificatione polleret, ſecundum illud, Sancti eritis, quia ego ſanctus ſum. Neq; enim fuit propter meritum ipſius Abrahæ vt talis promiſſio ei fieret, vt ſcilicet Chriſtus ex eius ſemine naſceretur, ſed ex gratuita Dei electione, & vocatione: vnde dicitur; Qui ſuſcitauit ab oriente iuſtum, vocauit eũ, vt ſequeretur ſe; Sic ergo patet, quòd ex ſola gratuita electione Patres promiſſiones acceperunt, & populus ex eis progenitus legem accepit, ſecundum illud; Audiſtis verba eius de medio ignis; quia dilexit Patres, & elegit ſemẽ eorum poſt illos. Hanc veritatem, nimirum, quòd lex vetus tantum data fuerit populo Iudaico, planè teſtatur Paulus dicens; Quid amplius Iudæo? multum per omnem modum: primò, quia credita ſunt eis eloquia Dei. Deinde dicitur; Nõ facit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis: Quare verò hunc populum elegerit, de quo naſceretur Chriſtus, & cui legem particularem tribueret, & non alium, noli iudicare, ſi non vis errare: referendum namque hoc eſt in gratuitam Dei electionem, & prædeſtinationem, prout luce clarius demonſtrat D. Thom. in articulo. Nec per hoc dici poteſt, in Deo fuiſſe acceptionem perſonarum: nam qui ex gratia, & liberalitate ſua dat vni, & non alteri, non eſt perſonarum acceptor.

¶Illud tamen obſeruet Theologus, quòd quanquam ſit veritas irrefragabilis, legem veterem ſoli populo Iudæorum eſſe datam, vt illam obſeruaret, & cuſtodiret; aduertat tamen eſſe execrabilem ſententiam Manichæorum, vetus teſtamentum non ad chriſtianos, ſed ad ſolos Iudæos pertinere: cuius ſententiæ abſurditatem demonſtrat D. Auguſtinus. Sanè huius abſurditas ex hoc deprehenditur, quòd teſtamentum ad eos pertinet, ad quos teſtamenti dona, ac promiſſiones pertinent, & qui teſtamenti conditiones exequuntur. Certum eſt autem nec veteris teſtamenti conditiones ab his, qui ſecundum carnem tantum Iudæi ſunt, ſeruari, nec propter tales eiuſdem teſtamenti promiſſiones factas eſſe, ſed propter veros Iſraelitas promiſſione ſeminis Abrahæ contentos, hoc eſt, propter eos, qui credunt in Chriſtum, qui eſt ſumma, & finis omnium promiſſionum veteris teſtamenti, dicente Paulo; Quotquot enim promiſſiones Dei, in ipſo ſunt. & iterũ, Dico Chriſtum Ieſum miniſtrũ fuiſſe circũciſionis ad cõfirmãdas promiſſiones patrum: quæ quidem non ad eos pertinent, qui tantum de ſemine Abrahæ ſunt ſecundum carnem, ſed ad eos (vt Paulus ait) qui filij ſunt promiſſionis Abrahæ, & computantur in ſemine Iſaac; de quo dictum eſt; In Iſaac vocabitur tibi ſemen, qui eſt Chriſtus: Abrahæ enim (vt idem Apoſt. ad Galat. ſcribit) dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius: non dicit, & ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus: de cuius ſalute (vt Petrus ait) exquiſierunt, & ſcrutati ſunt omnes prophetæ, qui de ventura in nos gratia vaticinati ſunt. Quòd autem non ſolum veteris teſtamenti promiſſiones, ſed & cuncta alia eius miniſteria propter nos, harum promiſſionum hæredes, facta ſint, vt ad eas conſequendas redderemur idonei, Paulus ad Corint. apertè his verbis expreſſit; Nolo vos ignorare fratres, quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube; & in mari, & omnes eãdem eſcam ſpiritalem manducaue runt, & eundem potum ſpiritalem biberũt; bibebant autem de ſpirituali, conſequente eos petra: petra autem erat Chriſtus: hæc in figura facta ſunt noſtri. & paulò poſt; Omnia in figura contingebant illis: ſcripta ſunt autem propter nos, in quos fines ſeculorum deuenerunt: & ad Rom. iterum, Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinã ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationẽ ſcripturarũ ſpẽ habeamus. Quòd ẽt vera veteris teſtamẽti intelligentia a Iudæis ablata, ad nos tranſierit, idem teſtatur Apoſtolus dicens; Vſque in hodiernum diem idipſum velamen in lectione veteris teſtamenti manet non reuelatum, quod in Chriſto euacuatur, ſed vſque in hodiernum diem, cum legitur, velamen poſitum eſt ſuper cor eorum. Quare cum ipſius teſtatoris voluntatem, & conditiones in teſtamento traditas, neque intelligant, neque ſeruent, manifeſtum eſt, teſtamentum illud ad nos pertinere, qui Chriſtum, eius promiſſionum finem, tenemus, teſtatoris voluntatem cognoſcimus, & propoſitas ab eo mandatorum conditiones ſeruamus.

¶Secunda Concluſio. Nullum meritum poteſt demonſtrari ex parte populi Iudaici, vt legem acciperet; ſed totum hoc referendum eſt in Dei miſericordiam, prædeſtinationem, & electionem.

ARTIC. QVARTVS.

¶*Vtrùm lex vetus dari debuerit ſoli populo Iudæorum.*

PRima Concluſio eſt affirmans.

Deuter. 9.

Galat. 3.

Leuit. 19.

Iſai. 41.

Deut. 4.

Rom. 4.

Pſal. 147.

Manichęorum error. Teſtamẽtũ vetus quomõ ad chriſtianos pertineat Aug. lib. 19. contra. Fauſtum.

Credentes in Chriſtũ Iſraelitę. 2. Cor. 1. Rom. 15.

Rom. 9. Galat. 3.

1. Pet. 1.

1. Cor. 10.

Roma. 15.

2 Corin. 3.

¶Sed videamus hæreticorum argumenta, quibus probare nituntur, vetus teſtamentum ad chriſtianos nulla ratione pertinere. In primis ſic argumentatur Fauſtus; Hæreditas, inquit, in teſtamento veteri relicta adeo miſera eſt, corporalis, ac longè ab animæ commodis, vt poſt beatam illam noui teſtamenti pollicitationem, quæ cœlorum nobis regnum, & vitam æternam repromittit, ſit omnino faſtidienda. Hæreticorum argumenta. Primũ arg. Fauſt. apud Aug. lib. 4. cõtra Fauſtum ca. 1. & li. 10. c. 1.

¶Deinde, illi accipere debent teſtamentum, quibus vna cum teſtamento hæreditas conſignatur: ſed vetus teſtamentum non ſolum non conſtituit chriſtianos hæredes, ſed potius exhæredat; quis enim ignorat teſtamentum vetus Chananæornm terram repromittere, eamq; ſolis Iudæis, id eſt, circunciſis, & ſacrificantibus, & abſtinentibus a carnibus, quas Moyſes immundas appellat, ſabbatha obſeruantibus, ac huiuſmodi reliqua, datam fuiſſe; igitur teſtamentum vetus ad chriſtianos pertinere non poteſt. Secundũ.

Præterea, fruſtra teſtamentum ab illis accipitur, qui teſtatoris voluntatem, & conditiones ſeruare nolunt: teſtamenti autem conditiones ſunt, vt teſtamenti hæredes circuncidantur, ſacrificent, & ab illicitis cibis abſtineant; quas conditiones chriſtiani non obſeruant: ergo a teſtamento veteri alieni eſſe probantur. Tertium.

¶Ad hæc, ſi quæ eſt cauſa, ob quam vetus teſtamentum recipiendum ſit, hæc ſanè erit, propter teſtimonia, quæ de Chriſto in lege, & prophetis habentur, quæ cum nulla in eis inueniantur, iure ſcripturæ ipſorum contemnendæ videntur. Quòd verò in eis nulla ſint de Chriſto vaticinia, apparet ex his teſtimonijs, quæ ad confirmationem fidei ex veteri teſtamento adhiberi ſolent, ex quibus vulgatiſſimum illud teſtimonium ex Deuteron. prolatum; Prophetam, ſcilicet, ſuſcitabo eis, ſimilem tibi; minimè ſpectat ad Chriſtum. Idem prorſus exiſtimandum eſt de alijs teſtimonijs, quæ ad hoc propoſitum citari ſolent. Quòd verò prædictum teſtimonium de Chriſto intelligi nequeat, ex his deprehendi poterit: quia nõ propheta Chriſtus, nec Moyſi ſimilis: ſiquidem ille fuerit homo, hic Deus; ille peccator, hic ſanctus; ille ex coitu natus, hic ex virgine procreatus; ille offenſo Deo ſuo in monte occiditur, hic patri perplacens propria patitur voluntate. Quartum.

¶Inſuper, veteris teſtamenti lectio nihil iuuat ad mores componendos: quomodo enim ad eruditionem bene viuendi prodeſſe nobis poſſunt peſſima illa exempla, omni odio, & faſtidio digna, quæ nobis vbique in vitis Patriarcharum, Deut. 18. Quintum.

charum, & Prophetarum vetus teſtamentum proponit? videlicet ſoceros dormire cum nuribus; vt Iudas; patres cum filiabus, tanquam Loth; Prophetas cum fornicibus, tanquam Oſeas; Nazaræos Dei cum ſcortis, tanquam Sanſon; maritos vxorum ſuarum noctes amatoribus vendere, tanquam Abraham; duabus germanis ſororibus vnum miſceri maritum, tanquam Iacob; rectores populorum, tanquam Dauid & Salomon, millenis & centenis volutari cum ſcortis, & alia multa conſimilis fœditatis exempla, quæ enumerare longum eſſet.

Sextum. ¶ Hortantur inſuper nos ad veteris teſtamenti reprobationem non minus Euangelicæ, & Apoſtolicæ exhortationes, quàm exempla: præſertim verò Apoſtolorum exemplum, qui ne intolerabili veteris teſtamenti ſeruitute diutiùs premerentur, quanquam Iudæi eſſent, ac ſub veteri teſtamento nati, illius tamen iugum excuſſerunt. Nos verò ècontra naturæ beneficio conſequuti vt ſub ſeruitutis lege non naſceremur, Chriſto nobis protinus occurrente cum pleno munere libertatis, quàm miſeri & ſtulti erimus, & inſuper ingrati, ſi noſmetipſos vltro addixerimus in ſeruitutem. Quippe Paulus inde Galatas arguit, quòd in circunciſionem relaberenter, ad infirma repedarent, & egena elementa, quibus denuo ſeruire vellent. Quomodo ergo nos id admittemus, in quo videamus alios reprehendi? Turpe eſt certè in ſeruitutem ire, ſed turpiùs redire.

Vltim. ¶ Frequentes denique Chriſti, & Apoſtolorum eius admonitiones idem nos admonent; Nemo, inquit Chriſtus, pannum nouum veſtimento veteri aſſuit, alioquin maior ſciſſura fiet: neque vinum nouum veternoſis vtribus credit; innuens, chriſtianam nouitatem Hebraicæ vetuſtati non eſſe miſcendam. Cum enim ſordidum ſit nouis veſtibus indutis, non donare inferioribus veteres veſtes, idcirce monuit nos veſtimentum vetus, hoc eſt, vetus teſtamentum, Iudæis, tanquam infimis ſeruis relinquere: idemque legem & Prophetas, reſiccatis & inueteratis arboribus cõparauit, dicens, Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem: vt videlicet, iuxta Paulum, oſtenderet nobis, omne quod veteraſcit, & ſeneſcit, interitui propinquum eſſe: & Paulus idcirco vetus teſtamentum, mortis miniſtrationem appellauit, cum dixit; Miniſtratio mortis, ſeu teſtamentum mortis in literis formatum lapideis; vt illud non aliter quàm ab autore mortis proditum vitaremus, ſcientes quòd lex illa (vt idem alio loco dicit) iuſto non eſt poſita, ſed parricidis, matricidis, & periuris; non autem his qui iuſtè viuunt in Chriſto.

Arg. ſolut. Ad primũ. ¶ Ad iſtas obiectiones reſpondendum eſt, ad primam dicendum, nos non ideo recipere vetus teſtamentum, quia ſpes noſtra in temporalium rerum promiſſione defixa ſit, quandoquidem nec ipſos illius temporis ſanctos, & ſpiritales viros Patriarchas, & Prophetas his terrenis rebus fuiſſe deditos credimus; audiuimus enim prophetam abijcientem talem felicitatem, & ad vnum Dominum confugiendum eſſe, cantantem. Erue me de manu filiorum alienorum, quorum filij ſicut nouellæ plantationes in iuuentute ſua: filiæ eorum circuncompoſitæ, & ornatæ vt ſimilitudo templi: cellaria eorum plena eructantia ex hoc in illud: oues eorum fœcundæ, boues eorum craſſæ. Non eſt ruina ſepis, nec exitus, nec clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt. Quam felicitatem Dauid irridens, protinus ècontrario addidit, Beatus populus cuius Dominus Deus eius. Sed ſicut Patres illi veteres in his promiſſis intelligebant, reuelante illis ſpiritu, quæ per ipſa futura prænunciabantur, & ob hoc ad noui teſtamenti deſiderium accendebantur; ita & nos cognoſcentes ea quæ per illa ſignabantur, in nobis fuiſſe completa, hac de cauſa veteris teſtamenti memoriam, veluti præſentis noſtræ felicitatis promiſſionem veneramur, & accipimus.

Pſal. 143.

Ad ſecundum. Aug. lib. 5. cõtra Fauſtum. c. 2. ¶ Ad ſecundum dicendum ex D. Auguſtino, nos non tenere ſcripturas veteris teſtamenti ad conſequendam terrenam illam hæreditatem, ſed ad intelligendas in eis noui teſtamenti promiſſiones: veteris quippe teſtificatio, fidem nouo conciliat. Scimus enim temporalium rerum promiſſiones teſtamento veteri contineri, & ideo vetus teſtamentum appellari; & q̃ æternæ vitæ promiſſio, regnumque cœlorum ad nouum pertineat; ſed in illis temporalibus figuras fuiſſe futurorum. Atqui hoc modo accipiendum eſſe à nobis vetus teſtamentum Paulus docuit, cum ait; Omnia in figura contingebant illis: ſcripta ſunt autem propter nos, in quos fines ſeculorum deuenerunt.

1. Cor. 10.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium dicendum, nos tenere ſcripturas veteris teſtamenti, non vt earum præcepta ſeruemus: nam poſtquã lux venit Chriſtus, ſuperfluè à nobis vmbræ illæ obſeruarentur; ſed ad teſtificationem, & ad fidei noſtræ confirmationem. Sic reſpondet Auguſtinus.

Aug. li. 10. cõtra Fauſtum. c. 2. Ad 4. ¶ Ad quartam obiectionem reſpondet Auguſtinus libr. 16. contra Fauſtum. capitu. 15. quòd illud teſtimonium ex Deuteronomio adductum, ad Chriſtum maximè pertinet, nam quod ſimile dicitur, non ex omni parte & modo ſimile eſſe intelligitur. Non enim ea tantùm quæ vnius & eiuſdem omnino naturæ ſunt, ſimilia dicuntur, vt olea oleæ, ſed etiam quæ naturæ diſparis ſunt, vt olea oleaſtro, & far tritico: ſic & filius Dei, qui tam longe à rebus mortalibus abeſt, agnus, & leo in ſacris ſcripturis appellatur, vt in Ioanne legitur; Ecce agnus Dei; & in Paulo; Petra erat Chriſtus; quæ ipſi nullo modo dixiſſent, niſi Chriſtus cum eis aliquam ſimilitudinem acciperet. Cum igitur Chriſtus factus ſit ſimilis oui, quid mirum ſi non dedignatus ſit fieri ſimilis Moyſi, qui Moyſi diſſimilis erat. Similis quippe, quia homo; diſſimilis, quia Deus: ſimilis, quia factus in ſimilitudinem carnis peccati; diſſimilis, quia ſanctus, & ſine peccato; ſimilis, quia natus de muliere; diſſimilis, quia de Spiritu ſancto natus; ſimilis, quia vera morte in monte mortuus eſt: diſſimilis, quia non propter ſua peccata, ſed propria poteſtate mortuus eſt; ſimilis, quia offenſo Deo propter ſcelera hominum, offenſas humani generis pertulit moriens in corpore ſuo; diſſimilis, quia non offenſo Deo propter ſuam culpam, mortuus eſt.

Ad 5. Aug. li. 22. cõtra Fauſtum. c. 65. Quare ſanctorũ ſcelera, in ſcriptura narrentur. ¶ Ad quintam obiectionem dicendum ex D. Auguſtino, quòd in veteri teſtamento grauia crimina narrantur de Patribus noſtris. & id quidem ſapienter, nempe vt eorum conſideratione, quatuor hæc, ſcilicet fidem, eruditionem, timorem, ae ſpem conſequamur.

Primo. ¶ Primò, fidem; vt nihil de veritate illius hiſtoriæ dubitemus, videntes quòd ipſa, tanquam fidelis ſpeculi nitor, admotarum ſibi perſonarum non ſolùm quæ pulchra, atque integra, verùm etiam quæ deformia, vitioſaque ſunt, indicat, nulliuſque accipit adulandam perſonam, ſed tam laudanda, quàm vituperanda hominum facta vel ipſe iudicat, vel iudicanda legentibus proponit: nec ſolùm homines ipſos vel laudabiles. vel vituperabiles intimans, verùm etiam quædam in vituperabilibus laudanda, & in laudabilibus vituperanda nõ tacens. Secundò, ad eruditionem noſtram vitia Patrum refert; non quidem vt illa imitemur, & ſequamur, ſed vt ſciamus illa vitanda eſſe, & fugienda, quę ſcriptura vituperat. Tertiò, ad timorem, vt caſus maiorum ſit timor minoribus. Si enim illos tam ſanctos viros pernicioſa huius mundi blandimenta vicerunt, quantò magis imbecillioribus nobis timendum eſt? Quartò, ad ſpei conſolationem, vt diſcamus in talibus lapſibus non deſperandam ſalutem. Quidam enim in peccata prolapſi, deſperatione plus peccant, nec ſolùm pœnitendi negligunt medicinam, ſed ad explenda inhoneſta, & nefaria deſideria, ſerui libidinum, & ſcelerum, ac cupiditatum fiunt, quaſi perdant ſi non fecerint quod veſtigat libido, cum eos iam maneat certa damnatio. Aduerſus hunc modum nimis periculoſum, & execrabilem valet hæc commemoratio peccatorum.

Secundo. Tertio. Quarto.

Ad 6. Aug. li. 9. cõtra Fauſtum. c. 2. ¶ Ad ſextum dicendum ex D. Auguſtino; De exemplo Apoſtolorum legalibus præceptis renũciantium, dicimus illos non defeciſſe à præceptis illis vt ſignificabant vitam, quæ eſt in Chriſto Ieſu, vt ea non crederent fuiſſe futurorum figuras; ſed à ſola eorum obſeruatione deſtitiſſe, quorum vmbræ, coruſcante iam Euangelica luce, aufugerant; neque nos illa credentes iterum in ſeruitutem relabimur, quia non obſeruamus quæ olim patribus iuſſa fuerunt ad nos prænunciandos, ſed in libertate legimus quæ ſcripta ſunt ad nos confirmandos. Paulus autem Galatas arguit, non tanquam religioſè ſcripturam circunciſionis legentes, ſed tanquam ſuperſtitioſè circuncidi volentes.

Ad vltim. Lib. 15. cõtra Fauſtũ cap. 2. ¶ Ad vltimam obiectionem dicendum eſt ex D. Aug. q̃ teſtimonia illa Chriſti & Pauli nullum habent momentum. Pannum ſiquidem nouum, & veſtimentum vetus; & vinum nouum, & vtres veteres, non duo teſtamenta ſignificant, ſed duas vitas, & duas ſpes. Duas enim ſpes ſi quis habendas putauerit, vt & propter felicitatem terrenam, & propter regnum cœlorum Deo ſeruiat, hæc illam non capit:

Pannum nouum, & veſtimẽtũ vetus, vinũ nouum & vtres veteres quid?

pit: cùm enim hæc aliqua tribulatione fuerit perturbata, deficiens homo amittit etiam illam: inde eſt illud; Nemo poteſt duobus dominis ſeruire quod Chriſtus expoſuit dicens; Nemo poteſt ſeruire Deo & Mammonæ. Miſcet ita que pannum nouum veteri veſtimento, non qui vetus teſtamentum nouo miſcet, ſed qui continentiam vult habere ſpiritualem, & nondum ſpem depoſuit carnalē. Quòd aũt addunt; Lex & pphetę vſque ad Ioannē per durant; non ita intelligendum eſt, ꝙ lex & prophetę vſque ad Ioannem ſunt, poſt Ioannē verò omnia abijcienda ſint; ſed ꝙ lex & prophetę vſque ad Ioannem ſunt præparatores, & prænuncij aduẽtus Chriſti, quo adueniente, prępara-tio, & prænuncia-tio eorum ceſſat. Vtrumque tamen permanet ad prænunciatorum confirmationem, vt ſciamus, aduentum Chriſti ab eis diuina diſpoſitione prænunciatum longè antè quàm aduenisſet. Remanent etiam ad conſeruandam animi noſtri gratitudinem, vt eis gratias habeamus, qui nobis tam felicem Chriſti aduentum prenunciarunt. Quemadmodum enim ſiquis pædagogum haberet (velut etiam Apoſtolus dicit. Legem nobis fuiſſe pædagogum ad Chriſti aduentum) vbi peruenerit ad ætatem, & acceperit præceptorem, non omnino reijcit pœdagogum, tanquam inimicum; ſic nos cùm dedu cti ſimus in lege & prophetis vſque ad aduentum præceptoris Chriſti, reperto præceptore non reprobamus pædagogum, ſed gratiam ipſi confitemur, ꝙ pueritiam noſtram deduxit, & ad perfectiores diſciplinas demiſit. Manet igitur lex: quam ideo dicit Paulus iuſto non eſſe poſitã; quia non eſt contra iuſtum, eò ꝙ iuſtus iam anticipauerit perficere quæ ſunt legis, ſed poſita eſt iniuſto, hoc eſt, contra iniuſtum ad condemnationem. Et ob hoc teſtamentum mortis dicta, non quia ab autore mortis data ſit, ſed quia mortem dari iubeat homicidis, adulteris, & præceptorum eius tranſgreſſoribus. Sic enim docebat mortis præire teſtamentum, vt primum mortui peccatis, iuſtitiæ viueremus. Lege de hac re D. Auguſtinum.

Matt.6.

1.concl.

2.concl.

Augu.li.3. cõtra duas epiſt. Pelagia.c. 4.

ARTIC. QVINTVS.

¶ *Vtrùm omnes homines obligabantur ad legem veterem?*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Lex vetus, inquantum manifeſtat legem naturę, omnes obligabat: non quia eius præcepta erant de lege veteri, ſed quia erant de lege naturæ, quæ omnes mortales ad ſui obſeruationem obſtringunt.

¶ Secunda concluſio. Quantum ad illa quę lex vetus ſuperaddebat, non tenebantur aliqui ad obſeruationem legis veteris, niſi ſolus populus Iudæorum, cui lex vetus data eſt, vt quandam prærogatiuam ſanctitatis obtineret propter reuerentiam Chriſti; qui ex illo populo naſciturus erat. Quæcunque autem ſtatuuntur ad aliquorum ſpecialem ſanctificationem, non obligant, niſi illos: vt de religioſis patet, qui ad quædam perfectionis opera obligantur, ad quæ ſeculares non obſtringuntur.

ARTIC. SEXTVS.

¶ *Vtrùm lex vetus conuenienter data fuerit tempore Moyſi?*

SVMMA TEXTVS.

¶ Concluſio eſt affirmans.

¶ Sed dubium eſt; Vtrùm gentiles potuerint recipere legẽ veterem? Et cũ cõſtet ex ſacra ſcriptura ꝙ potuerint; Si quis, inquit Dominus, in veſtram voluerit tranſire coloniam; dubitatio eſt, an potuerint recipere partẽ legis, & partem repudiare? Rõ dubitandi eſt: nam præcepta, & iudicia veteris legis iuſta erãt, & ad reip. gubernationẽ valde accommoda, potuit ergo quælibet reſpublica ſibi aſſumere ex eis q̃ magis apta & accõmoda viderentur.

Vtrùm gẽtiles legẽ veterẽ recipere potuerint.

Exod.12.

¶ Ad huius rei expoſitionem dicendum eſt primò, quòd quemadmodum vna natio & reſpublica poteſt accipere ceremonias, vel leges ab alia natione; ſeu republica; ſicuti nos accepimus legem de decimis ſoluendis exemplo veteris legis; ſic quælibet reſpublica potuit accipere quædam ſtatuta veteris legis, ſed hæc ſtatuta haberent vim obligandi humanam: verum vt circunciſio, & lex vetus erant præcepta de iure diuino, non poterat gentilis recipere partem legis illius, & partem repudiare, dicente Paulo; Teſtificor circuncidenti ſe, quòd debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ. Sic enim ſe habebat in lege veteri circunciſio, ſicut modo apud nos baptiſmus: ſed qui baptizatur, tenetur ad omnia præcepta legis Euangelicæ: ergo qui accipiebat circunciſionem, tenebatur ad omnia præcepta legis veteris. Demum dicendum eſt, quòd gentiles non poterant aliqua ſtatuta veteris legis recipere, & illa ſtatuere vt humana præcepta, vt erat ſtatutum de pluritate vxorum, atque repudio, & ſimilibus; quia Deus poteſt ſuper his diſpenſare, licèt eſſent matrimonij indiſſolubilitas, vxoriſque vnitas de iure naturali: reſpublica vero non poteſt diſpenſare in lege naturæ.

Solutio.

Galat.1.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COncluſio ſecunda certiſſima eſt, tum ex autoritate ſcripturæ; Annuncians verbum ſuum Iacob, & iudicia ſua Iſrael. Non fecit taliter omni nationi: & Paulus; Quid ampliùs Iudæo? multum per omnem modum primum, quia credita ſunt eis eloquia Dei. Tum ex autoritate D. Dionyſij dicentis; quòd multi gentiles per Angelos ſunt reducti in Deum; conſtat autem quòd gentiles non ſeruabant legem veterem. Hoc ipſum comprobat ratio D. Thom. in artic. Ex hoc ſequitur, quòd in ſtatu veteris legis aliæ nationes poterant ſaluari in lege naturæ. Non dico, in ſolo lumine naturæ; nam etiam in ſtatu legis naturę erat neceſſaria fides, & ſpes rerum ſupernaturalium: ſicut enim beatitudo & ſalus erat ſupernaturalis; ſic & media quibus obtineri debebat: vnde ſi Socrates, & Plato ad vnguem ſeruaſſent legis naturæ ſtatum, poterant ſaluari, non tamen ſine fide diuinitus infuſa. Ex iiſdem principijs ſequitur, quòd magis tenebantur Iudæi ſeruare legem naturæ, quàm gentiles: quia duplici titulo prohibita erat illis violatio præceptorum naturalium; tum lege naturæ; tum lege diuina poſitiua. Præſtabat etiam hoc illis lex ſcripta, quòd nõ poterant laborare tanta ignorantia, nec tanto tempore circa aliqua iuris naturalis præcepta. v.g. num furandum eſſet in graui neceſſitate? vel, an liceret fornicari? vel ſeipſum interficere? in quarum rerum ignoratione gentiles verſati ſunt.

Pſal.147.

Roma.3.

Dion.c.9. cęleſtis hierarch.

Fides in lege naturæ neceſſaria.

ARticuli huius cõcluſio in hunc modũ probatur. Quia lex imponitur duris, & ſuperbis, vt per legem compeſcantur, & domentur: & bonis, vt per legem inſtructi adiuuentur ad implendum quod iubendunt. Sed homo ſuperbiebat de ſcientia, & potentia. De ſcientia, quaſi ratio ſua naturalis ſufficeret ad ſalutem, vnde permiſſus homo regimini ſuæ rationis abſque adminiculo legis ſcriptæ, expertus eſt ſuum defectum, ex hoc quòd uſque ad idolatriam, & turpiſſima vitia circa tempora Abraham eſt prolapſus; & ideo poſt hæc tempora fuit neceſſarium dari legem in remedium humanæ ignorantię; quia per legẽ cognitio peccati; ſed poſtquam homo conuictus eſt per legem de ignorantia, conuictus eſt etiam de ſuperbia, propter eius infirmitatem, dum implere non poterat quod cognoſcebat. Sed ex parte bonorum lex data eſt in auxilium, quod quidem tunc populo fuit maximè neceſſarium, quãdo propter exuberantiam peccatorum lex naturalis obtenebrari incipiebat: oportebat enim huiuſmodi auxilium quodam ordine dari, vt per imperfecta ad perfectionem manu ducerentur. Vnde inter legem naturæ, & legem gratiæ oportuit legem veterem dari. Stabilita iam & probata concluſione D. Th. quatuor ſunt in præſentia elucidanda. In primis, quando incepit vetus teſtamentum: proximo loco, q̃n lex Moyſis exordium habuit: deinde quando circunciſio, & vtrùm circun-

circuncisio ad legem pertineat: ad vltimum, vtrum per legem tantum cognitio peccati, & propriæ infirmitatis.

Quãdo inceperit testamentũ vetus Galat. 3.

¶Testamentum vetus exordium habuit in Abraham; quòd apertè testatur D. Paulus cum inquit; Fratres (secundum hominem dico) tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat. Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius: non dicit, In seminibus quasi in multis, sed quasi in vno: & semini tuo, qui est Christus. Hoc autem dico, testamentum confirmatum a Deo: quæ post quadringentos & triginta annos facta est lex, non irritum facit ad euacuandam promissionem. Nam si ex lege hæreditas, iam non ex promissione: hoc est, exemplum vobis ad omnes homines tritum adducam. Nemo reiicit testamentum hominis, quod sit comprobatum: Dei verò testamentum audebit quis reiicere? A testamentum hoc Dei cum Abraham fuit, vt in semine eius, qui est Christus, benedicerentur omnes gentes: at hoc contigit annis ante legem datam plus quam quadringentis. Quòd si lex, vt vos velle videmini, benedictionẽ hanc largitur, fœdus illud Dei cum Abraham reiicitur, atque irritum fit. Testamenti itaque veteris initium fuit Abrahæ vocatio. Huius autem vocationis series hæc est. Dixit autem Dominus ad Abraham: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstrauero tibi. Faciamq; te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erisque benedictus. Benedicam benedicentibus tibi, maledicam maledicentibus tibi, & iterum, Per memetipsum iuraui, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Sed de nomine testamenti, quod commemorat Paulus, magnas mouent quæstiones sancti Patres. D. Hieronymus sic scribit; Si quis diligenter hebraica volumina, & cæteras editiones cum Septuaginta contulerit, inueniet, vbi testamentum scriptum est, non testamentum sonare, sed pactum, quod Hebræo sermone dicitur berith: sed nomen testamenti, quod Hebræo sermone vocant berith, & Greco diatichi, quam vocem noster interpres vertit in testamentum, variæ significationis est: nam significat pactum, conuentum, pollicitationem, fœdus; quòd declarat Budæus, adductis idoneis testimonijs ex Demosthene, & Aristophanæ; Sed & Septuaginta interpretes, pro pacto ista voce vsos fuisse, manifestum euadit ex locis scripturæ, in quibus illa vsi sunt. Psal. 82. Simul aduersum te testamentum disposuerunt: constat autem eos significare voluisse pactum. Sensus enim est; inierunt omnes vicinæ regiones contra te fœdus. Rursus cap. 26. Genes. Videntes vidimus quòd Dominus est tecum, & disponemus tecum testamentum: si sic enim vertit interpres, quo vsus est Augustinus, & hic Septuaginta habent vocem græcam, quæ testamentum significat. Nec tamen hoc in loco significat testamentum morituri, sed pactum: quod August. aduertit, scribit enim sic, citans hunc locum; Amant scripturæ, pro pacto, ponere testamentum. Sed & Lucas, linguæ Græcæ pertissimus, in hac significatione vtitur hac voca Actorum. 3. Vos estis filij Prophetarum, & testamenti: similiter. ca. 1. sui Euangelij, Memorare testamenti sui sancti: quo in loco non significat Testamentum morituri, sed pactum quod Deus pactus est cum maioribus de Saluatore ex ipsorum semine nasciturο. Dicendum est ergo, quòd cum scriptura commemorat vetus testamentum, vt commemorat Paulus ad Galatas. 3. non distinguit inter testamentum morituri, & inter pactum: sed vsurpat pro pacto, & fœdere inter Abraham, & Deum: vocaturq; testamentum (quantum ego concijcio) quòd in eo fœdere, quid ex vtraque parte sit faciendum, testatum relinquat.

Hieron. in cõmenta. sup epist. ad Galata.

Budæus.

Psal. 82.

Gene. 26.

Aug. 1. lib. loquutionum de Genesi.

Actor. 3.

Lex Moysi quando inceperit. Galat. 3.

¶Sed veniamus iam ad secundam quæstionem, & consideremus, quando lex Moysi exordium sumpserit. Hoc explicat D. Paulus cum inquit, ꝙ lex data fuit quadringentis & triginta annis post testamentũ cum Abrahamo constitutum: de quorum numero annorum acutè disserit Augustinus. Sed breuius & distinctius nos rem expediemus ex Ioanne Lucido; Ab ortu, inquit, Abrahę vsque ad legem datam Moysi fluxerunt anni. 505. quod sic patet Abraham cum genuit Isaac, erat annorum 100. ex Genesi capit. 21. Isaac cum genuit Esau & Iacob, annorum. 50. Genes. 25. Iacob cum genuit Ioseph. 91. ex Eusebio & ex Genesi. 37. & 41. Ioseph autem vixit annos. 110. ex Genesi. 50. & secuta est inde seruitus in Ægypto annis. 64. Deinde natus est Moyses, qui stetit coram Pharaone, & eduxit populum de Ægypto, & accepit legem cum esset 80. annorum, vt patet Exod. septimo. Ex his consurgunt anni simul. 505. qui computantur ab Abraham vsq; ad legem datam Moysi: a quibus si subtrahas ætatis Abrahæ annos 75 quando ipse accepit repromissionem a Deo; nam dicitur Genes. 12. Septuaginta quinque annorum erat Abraham cum egrederetur de Haram; vtique consequens erit, vt anno. 430. post repromissionem data sit lex Mosaica. Sed de hac quæstione satis dictum est.

Aug. li. 16. de ciui. ca. 23. Ioannes Lucidus li. 2. ca. 7.

Nũ circuncisio ad legem pertineat.

¶Ad tertiam ergo quæstionem transeamus, quæ facillimam habet explicationem. Nam exploratum est ex scriptura Geneſis, quod circuncisio secundum rei veritatem non pertinet ad legem, & quòd multo ante tempore data fuerit, & instituta quàm lex; Paulus tamen in epistola ad Romanos, & in epistola ad Galat. pro eodem habet, circuncisionem, & legem; & sic de ea agit, ac si esset pars legis: erat enim veluti præambulum, & introductio ad legem. Quapropter demonstrato & probato quòd ex lege non erat iustitia, satis probatum est, quòd ex circuncisione iustitia non erat, & viceuersa.

Vtrùm per legẽ cognitio peccati.

¶Sed iam discutiamus quæstionem; quæ vltimo loco posita est. Lutherus quidem, cum dicat Paulus, Per legem cognitio peccati; malitiosa additione textum corrumpit, dicens; per legem non nisi cognitio peccati; cum tamen ex lege diuina multæ aliæ vtilitates generi humano prouenerint, quas commemorat Paulus dicens; Quid igitur lex? id est, quid officij & vtilitatis habet lex? Respondet Apostolus; Propter transgressionem posita est; id est, ad transgressiones coercendas. Sic Chrysostomus, & Hieronymus, Faciebat autem id lex partim præscriptione ritus multiplicis colendi Deum, partim terrore, & minis. Est alia expositio, quam tradit Augustinus, nempe, legem datam esse ad transgressiones aperiendas, seu detegendas. Hoc legis officium explicat aliquoties Apostolus dicens; Per legem cognitio peccati: & Peccatum non cognoui nisi per legem. Data est igitur lex, vt populus superbus cognoscere transgressiones suas, & cogeretur de se sentire humiliter, & agnosceret gratia sibi opus esse. Sed & aliam vtilitatem commemorat Paulus ipsius legis; Sub lege, inquit, custodiebamur in eam fidem quæ reuelanda erat: itaque lex pædagogus fuit in Christo; ita vt antequam Christus prædicaretur natus, mortuus, sub lege custodiebamur; illa enim, timore, veluti muto quodam continebat nos ne offenderemus; illa pœnis a se statutis aduersus transgressores, veluti carceribus, cancellis, vel septis quibusdam arcebat nos, ne præcipites iremus in omne malum: arcebat inquam, nos, & continebat ad eam fidem recipiendam, quæ reuelanda erat, scilicet per Christum, & Apostolos. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo. Alij vertunt ad Christum; sensus est. Itaque legem rectè similem fecerimus pædagogo: nam sicut pædagogus assignatur paruulis, vt ætatem lasciuientem, & ad vitia pronam refrænet, & metu saltem pœnæ a malis coerceat, firmetq; ac præparet disciplinis maioris ætatis ad officia exequenda: ita lex nos paruulos, & ad omne vitium proclues coactione sua cohibuit a vitijs, & onere multiplicium mandatorum; formauit, ac præparauit ad credendum in Christum, vt fide iustificemur: vel (vt Ambrosius legit) iustificaremur ex fide, id est, per fidem, & gratiam in Christo promissam. Sed & aliam vtilitatem admirabilem præbuit lex, quòd demonstrabat nobis Christum, per quem saluamur, & iustificamur. Alias vtilitates innumeras, & pergratas habemus ex lege, quas commemorat Dauid Psalm 118. Mentitur ergo Lutherus dicens, quòd per legem non est nisi cognitio peccati.

Roma. 5.

Roma. 7.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vnitas legis.

IN huius articuli expositionem obseruandum est, quòd sicut in scientiis, vnitas scientiæ sumitur ex vnitate obiecti ad quod referuntur omnia quæ in scientia considerantur; sic vnitas legis sumitur ex ordine ad vnum finem, ad quem omnia, quæ in lege sunt, destinantur præcepta. Hoc ita statuto, dicendum est, quòd in lege veteri erāt diuersa præcepta, secundum diuersas materias in quibus versabant; sed erat vna lex, & vnum præceptum ex vnitate finis. Quare in

Cõclusio.

Sancta Scriptura, lex antiqua, vocatur vnum præceptum in illo; Finis præcepti charitas: omni enim lex ordinabat ad dilectionẽ Dei, & proximi.

QVAESTIO XCIX.

De præceptis veteris legis; in sex articulos diuisa.

ARTIC. PRIMVS.

¶Vtrùm in lege veteri contineatur solum vnum præceptum?

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est. Omnia præcepta veteris legis sunt vnum, secundum ordinem ad vnum finem: sunt tamen multa, secundum diuersitatem eorum quæ ordinantur ad illum finem.

1. Timo. 1.

¶Sed dices, quot nam fuerunt præcepta in lege veteri? Certè multa. Burgensis dicit, quòd fuere tot præcepta, quot dies in anno. Guilelmus Parisiensis dicit, fuisse multò plura, scilicet 613. Idem docet Galatinus; vt meritò dixerit Petrus; Quid tentatis imponere iugum super caput discipulorum, quod nec nos, neq; patres nostri portare potuimus?

Burg. li. 1. scrutinij d. 8. cap. 9.

Guilel. Parisien. li. de fide & legib.

Galatinus li. 11. de arcanis catholicæ fidei. ca. 4.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Actor. 15.

Eccle. 17.

CONclusio huius articuli probatur in primis ex illo; Addidit illis disciplinam, & legem vitæ hæreditauit eos. Disciplina autem pertinet ad mores; dicit enim Glossa ad Hebræos. 12. super illud; Omnis disciplina, &c. Disciplina est eruditio morum: perdifficilia ergo, lex a Deo data, præcepta moralia continebat. Hoc ipsum probat D. Thomas optima ratione. Nam sicut principalis intentio legis humanæ est facere amicitiam hominum adinuicem; ita intentio legis diuinæ est constituere amicitiam hominis ad Deum: sed impossibile est hominem esse amicum Deo, qui est optimus, nisi homines boni efficiantur; bonitas autem hominis est virtus quæ facit bonum habentem: vnde de ipsa necesse erat dari præcepta: nam obscurata erat ratio propter consuetudinem peccandi.

Caiet. Quæ sit differentia inter legẽ diuinã, & humanam.

¶Cæterùm in hoc articulo dubium est a Domino Caietano de differentia inter legẽ diuinam, & humanam; in hoc, q̃ diuina intendit principaliter amicitiam ad Deum; humana intendit principaliter amicitiam hominum inter se. Ex qua differentia, si vera est, videtur euidenter sequi, legem humanam ex fine suo peruersam esse, & iniquam.

Argum.

Nam lex humana de actu religionis quo Deus colitur, disponit, ac præcipit, sicut de cæteris virtutum actibus; & cum omnia disponat in ordine ad principalem finem; quoniã omnia alia sunt propter illum; sequitur, q̃ cultum Dei, in quo consistit amicitia hominis ad Deũ, ordinet ad amicitiam hominum inter sese, quæ est magna peruersitas.

Solutio dubij.

Ad huius rei expositionẽ sciendum est, q̃ quemadmodum ars aliqua, putà, domificatiua, habet pro præcipuo fine opus suum, videlicet domum, neq; aliud ad ipsam pertinet, cum quo tamen rectè conuenit, q̃ artifex ipse, vt mouetur a iustitia legali, ordinet opus artis ad bonum cõmune: huiusmodi namque ordinatio non pertinet ad artem secundum se, sed vt subditur iustitiæ legali, cuius officium est, bonum commune conspicere: non dissimiliter lex humana pro præcipuo fine & scopo habet amicitiam & pacem hominum inter sese, nec ad ipsam spectat ordinare hoc in amicitiam & pacem hominis ad Deum, sed hoc spectat ad legem diuinam, quæ est superior. Propter quod lex humana non secundum se, sed vt substat diuinæ legi, dirigit amicitiam hominum in amicitiam Dei. Amicitia autem hominis ad Deum dupliciter sumi potest: tum ea, quæ est per gratiam, & charitatem: tum ea, quæ potest esse inter hominem, & Deum in puris naturalibus. Et vtraque potest sumi dupliciter, scilicet ex parte Dei amati, & ex parte hominis amantis. Si ex parte Dei sumitur, nõ potest rectè ordinari in bonum humanũ: esset enim peruersitas magna vti fruẽdis. Si autem sumatur ex parte hominis, potest rectè ordinari ad bonum cõmune humanum: tum, quia homo, secundum id quod est & sua est pars ciuitatis; tum verò quia vtile honesto tali' coniunctũ ad augmentum & conseruationem boni communis spectat.

Amicitia hominis ad Deũ dupliciter sumi potest.

Contingit enim ad vnum finem multa esse necessaria, vel expedientia; & secundum hoc possunt de diuersis rebus dari diuersa præcepta, etiam quæ ordinentur ad vnum finem.

ARTIC. SECVNDVS.

¶Vtrùm lex vetus contineat præcepta moralia.

¶Conclusio est affirmans.

ARTIC. TERTIVS.

¶Vtrùm lex vetus contineat præcepta ceremonialia, præter moralia.

¶Conclusio est affirmans.

Ad arga.

¶Ad obiectionem igitur in oppositum dicendum est, quòd si lex humana disponeret de cultu diuino ex parte Dei, ordinando, & destinando illum ad pacem hominum, videlicet, vt propterea præcipuè colatur Deus, peruersa esset; sed hoc non facit lex humana: quamuis forsan multi legislatores impij hoc prætenderint, & adinuenerint multas fabulas propter hoc, vt insinuatur secundo Metaphysicæ. Sed lex humana multis existentibus rationibus cultus Dei, de illis quæ spectant ad ipsam, disponit ad suum finem, scilicet ad bonum commune Reipublicæ, abstrahens ab illis quæ ad se non pertinent: abstrahentium verò non est mendacium, neque peruersitas. Vnde quia gratia perficit, non destruit naturam, lex humana sic habet pro fine præcipuo bonum commune hominum inter sese, vt non repugnet illi subordinatio ad vlteriorem finem ex altiori principio, prout est expositum exemplo de arte adducto.

EXPLICATIO ARTICVLI.

ASsertio præsentis articuli sic probatur. Quoniam lex diuina ordinauit hominem ad Deum, quæ ordinatio non solum est per actus interioris mentis, vt est, credere, sperare, amare; sed etiam per quædam exteriora opera quibus homo diuinam seruitutem profitetur: isthæc verò opera ad cultum Dei dicuntur pertinere, qui cultus, ceremonia vocatur, quasi munia, id est, bona Cereris; eo quòd primum Deo ex frugibus oblationes offerebantur; seu a Cere oppido prope Romam; eo quòd vrbe capta a Gallis illuc sacra Romanorum oblata sunt, & reuerenter habita. Et quamuis colere Deum sit actus virtutis, & sic ad morale præceptum pertineat, determinatio tamen huius præcepti, vt colatur talibus hostiis, vel talibus muneribus, pertinet ad præcepta ceremonialia.

Caluinus.

¶Sed pro huius rei maiori explicatione notandum est, quòd præcepta ceremonialia præscribunt, quemadmodum Deus sit colendus; determinantq̃; opera quædam exteriora, quibus homo profitetur seruitutem diuinam honorem soli Deo debitum, quæ latria a diuinis Theologis nuncupatur. Nihilominus Caluinus non tantum irridet ceremonias exteriores, quibus colitur Deus, verum etiam omnes Theologos, nec Græcè nec Latinè doctos, in ius vocat, quòd ex ignorantia linguæ Græcæ distinguant inter latriam, & duliam, vt latria significet cultum qui propriè debetur Deo; Dulia verò cultum & obseruantiã quæ creaturæ exhibetur. Sed quam rectè Theologi nostri, & doctè hoc discrimen statuerint, vel ex his facilè patet. In primis Patres in Concil. Nic. 2. sic scribunt; Cultus ille latriæ in

Latria & dulia.

Cõcil. Nic.

spiritu

ſpiritu & veritate beatæ Trinitati tribuitur ab orthodoxis; ſanctis autem imaginibus non latrię omnino, ſed adoratio, exoſculatio, & honor. Nam tametſi honor imaginis in prototypum, & primigenium tranſit, tamen latria ſolius eſt beatæ Trinitatis, non etiam venerandarum imaginum, nec creaturarum cultores, & materiarum eſſe videamur. Damaſcenus verò & ipſe Græcus in eandem ſententiam ſcribit, cuius verba Latinè ita redduntur. Solum rerum omniũ procreatorem, & opificem adoramꝰ, & latriæ cultu veneramur. Vides ergo latriam dici cultum, ſiue honorem ſoli Deo debitum: quæ vox licèt ſignificet ſeruitutem, quemadmodum & dulia, hoc tamen diſcrimine; vt vſus ex conſenſu Theologorum antiquorum obtinuit, quòd illa ad eam, quæ ſoli Deo. hæc ad eam, quæ creaturæ debetur, ſeruitutẽ referatur. Cuius rei locupletiſſimus eſt D. Auguſtin. teſtis, qui hanc differentiam his verbis explicat; Latria, quod verbum Græcum eſt, & interpretatur ſeruitus, non quæcunque, ſed illa qua tantummodo Deo ſeruitur; hic eſt, inqt, diuinitati, vel ſi expreſſius dicendũ eſt, deitati debitus cultus: propter quem vno verbo ſignificandum, quoniam ſatis idoneum non occurrit Latinum, Græco, vbi neceſſe eſt, inſinuo quid velim dicere; Latriam quippe noſtri, vbicunque ſanctarum ſcripturarum poſitum eſt, interpretati ſunt ſeruitutem: ſed ea ſeruitus, quæ debetur hominibus, ſecundum quam præcipit Apoſtolos ſeruos dominis ſuis ſubditos eſſe debere, alio nomine græcè nuncupari ſolet; id verò dulia eſt. Sed Beda diligentius idem perſequitur his verbis. Sed quæret fortè aliquis quomodo conueniat quòd præcipitur Domino ſoli ſeruiendum; Apoſtoli verbo, qui dicit: Sed per charitatem ſeruite inuicem? Sed huic facilè Græcæ linguæ, ex qua ſcriptura translata eſt, origo ſatisfacit: in qua ſeruitus duobus modis, ac diuerſa ſignificatione ſolet appellari. Dicitur enim latria; dicitur etiam & dulia, ſed dulia intelligitur ſeruitus communis, hoc eſt, ſiue Deo, ſiue cuilibet rerum naturæ exhibita, a qua etiam ſeruus, id eſt, dulos Græcè nomen accepit. Latria autem vocatur ſeruitus illa, quæ ſoli diuinitatis cultui eſt debita, nec vlli eſt participanda creaturæ, vnde & idololatræ nuncupantur hi, qui vota. præceſque, & ſacrificia, quæ vni Deo debentur, impendunt idolis. Iubemur ergo per charitatem ſeruire inuicem, quod ad dulię ſeruitutem pertinet. Iubemur vni Deo ſeruire ſeruitute latriæ, vnde dicitur, Et illi ſoli ſeruies: quo in loco græcè ponitur verbum latreuſis, & iterum; Nos enim ſumus circunciſio ſpiritui Dei ſeruientes, quod eſt in Græco, latreuontes. Ex his patet, quàm indigna ſit reprehenſio Caluini aduerſus Doctores Theologos.

Dam. li. 3. Apologet.

Aug. li. 15. cõtra Fauſtum ca. 9. & li. 10. de ci. ca. 1.

Beda in c. 4. Lucę.

Soli Domino ſeruiendum quomodo intelligatur.

Idolatria quis.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm præter præcepta moralia & ceremonialia ſint etiam præcepta iudicialia?

ARTICVL. QVINTVS.

¶ Concluſio eſt affirmans.

EXPLICATIO ARTICVLI.

ARticuli huius concluſio inde patet: quoniam Deu. 6. ſic habetur: Hæc ſunt præcepta, ſcilicet ſtatuta moralia, ceremoniæ, atque iudicia. Sanè ad legem diuinam pertinet, vt ordinet, & inſtruat homines quemadmodum ſe debeant habere in ordine ad Deum, & inter ſeſe. Vtrumque autem horum in communi, pertinet ad dictamen legis naturę, ad quod referuntur moralia præcepta, ſed oportet quòd determinetur vtrumque per legem diuinam. Sicut igitur determinatio communis præcepti, de cultu diuino, fit per præcepta ceremonialia; ne determinatio communis præcepti, de iuſtitia ſeruanda inter homines, determinatur per præcepta iudicialia. Sic ergo actus iuſtitię in generali pertinet ad præcepta moralia, ſed determinatio eius in ſpeciali pertinet ad præcepta iudicialia. Vnde tria præcepta veteris legis ponere oportet; videlicet moralia, quæ ſunt de dictamine legis naturę; ceremonialia, quę ſunt determinationes cultus diuini; & iudicialia, quę ſunt determinationes iuſtitię inter homines ſeruandę.

Deute. 7.

COncluſio ſic habet. Omnia legis præcepta continentur ſub moralibus, ceremonialibus, & iudicialibus, alia uero nõ habent rationem præceptorum, ſed ordinantur ad præceptorũ obſeruationem.

ARTIC. SEXTVS.

¶ Vtrùm lex vetus debuerit inducere ad obſeruationem præceptorum per temporales promiſſiones, & comminationes.

¶ Concluſio eſt affirmans.

¶ Sed pro ampliori huius doctrinę expoſitione obſeruandum eſt, quòd omnia præcepta legis Moſaicę in tria genera diſtribuuntur; in moralia, ceremonialia, & iudiacialia; ſic enim habetur Deute. 6. Hęc ſunt præcepta, ceremoniæ, atque iudicia, quæ Dominus Deus mandauit vobis. Ratio huius diuiſionis hęc eſt. Nam quidquid præcipitur in lege, aut eſt bonum ſecundũ ſe; aut eſt vtile, quia lege poſitiua mandatum eſt. Si eſt bonum ſecundum ſe, pertinet ad præcepta, & leges morales, quę legem naturalem in ſe continent. Si verò vtile eſt, quia lege poſitiua præceptum eſt, vel ordinat, & componit hominẽ immediatè, & in ordine ad Deum, & ad eius cultum, & ſic pertinet ad præcepta ceremonialia; vel cõponit hominem in ordine ac proximum, & ſic pertinet ad præcepta iudicialia.

Præcepta Moſaica ad tria genera reducuntur.

Deut. 6.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COntra hanc concluſionem poteſt quis obiicere. Nam præcepta de fide, ſpe, & charitate, in lege antiqua nõ pertinent, nec reduci poſſunt ad aliquod iſtorum trium genus. quod ſic probatur. Nam hæc præcepta maximè reducuntur ad præcepta moralia; ad hæc verò nõ reducũtur; præcepta enim moralia ſunt de lege naturali, hæc verò ſupernaturalia ſunt. Reſpondetur, ꝙ præceptum fidei ad præcepta ceremonialia reduci debet, præſcribebat namq; ceremonias, & cultum externum. Sed ſolutio hęc friuola eſt, nam eadem ratione præceptum de ſanctificatione ſabbathi, & omnis actus latriæ pertineret ad præcepta ceremonialia, quod falſum eſt, ſunt enim de lege naturæ præcepta. Caietanus infra. q. 100. ar. primo, dicit, quòd præceptũ fidei, vel ſpei, erat præceptum morale ſupernaturale: credere enim, vel ſperare in Deum, ſecundum ſe bonum eſt, & illa præcepta moralia dicuntur, quæ præcipiunt de his quę ſecundum ſe bona ſunt, licèt nulla lege poſitiua mandarentur, vel ſola ratione naturali docente, vel adiuta lumine fidei. Tertia ſolutio multo verior eſt, quòd præcepta fidei non pertinent præcipuè ad legem Moſaicam, ſed ad legẽ Euangelicam; quare Paulus ſæpe diſtinguit fidem a lege Moſaica, vt multis argumentis ſupra oſtenſum.

Obiectio.

Solutio.

Refutatur ſolutio.

Caie. altera ſolutio.

Verior ſolutio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

ISta concluſio inde probatur: quoniam lex vetus diſponebat ad Chriſtum, ſicut imperfectum ad perfectum, vnde dabatur populo adhuc imperfecto, ad comparationem perfectionis quę erat futura per Chriſtum, unde comparatur puero ſub pędagogo exiſtenti: pueri autem mouentur ad aliquid faciendum ex puerilibus munuſculis, aut etiam minis. Sed perfectio hominis

Galat. 3.

minis eſt, vt contemptis temporalibus, ſpiritualibus inhæreat, vt dicit Apoſtolus. Imperfectorum verò eſt, quòd tem
Philip.3. poralia deſiderent, in ordine tamen ad Deum, ſed peruerſo rum eſt in temporalibus bonis conſtituere finem. Quare legi veteri conueniebat manu ducere homines ad Deum per temporalia bona, quę erant in affectu hominum imperfectorum.

QVAESTIO C.

De præceptis moralibus veteris legis; in duodecim articulos diuiſa.

¶ Sed pro huius cõcluſionis maiori elucidatione oportet animaduertere, q̃ cõuenienter ſatis lex Moſaica mouebat homines ad ſui obſeruationẽ, per comminationes, & promiſſiones rerum temporalium: dicitur enim Iſaiæ. 1. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis; & Deut. 4. Cuſtodi mandata mea, vt bene ſit tibi, & filiis tuis poteſt te, & permaneas multo tẽpore ſuper terram, quam Dominus daturus eſt tibi: & Leuit. 26. Si ambulaueris in lege mea, dabo tibi pluuias in tẽpore ſuo, & terra dabit tibi fructus ſuos, & Deute. 27. ponuntur maledictiones temporales aduerſus pręuaricatores mandatorum Dei. Et ratio huius eſt, nam cultores huius legis erãt paruuli, & in virtute imperfecti; quare Paulus comparat illam legem pædagogo; fuit ergo congruum illa præmia inſtituere, quæ tali ætati conuenirent. Præterea, alia de cauſa inſtituta ſunt præmia temporalia, vt ex viſibilium rerum experientia edocerentur, Deũ eſſe fidelem in ſuis promiſſis, & ex hoc confirmarentur in fide, & indubiè, & ſine hæſitatione ſperarent bona ſpiritualia, quæ iuſtis erant promiſſa.

Iſai.1. Deut.4. Leui. 26. Deut.28. Galat.3.

In teſtamẽto veteri ẽt vita ęterna erat promiſſa. Gen. 37. Matth.22. 1.Reg.28. Iob.19. Ezech.37. Gal.3. Hebr.11. Pſal.72. Hier. 12. Iob.2. Habac.1. Hebr.11. Iſa.64. Dan. 12. Sap.2.

¶ Ex hoc verò non inferat aliquis, non fuiſſe in teſtamẽto veteri promiſſionem vitæ æternæ, & bonorum ſpiritualium: eſt enim maximus error, & qui maximè aduerſatur noſtræ fidei. Demonſtratur hoc eſſe verum. Primum, in lege veteri erat expreſſa mentio de immortalitate animarũ, vt in illo; Deſcendam in infernum lugens filium meum, &c. & illud, Deus Abraham, Iacob, & Iſaac, non eſt Deus mortuorum, ſed viuorum, vt ait Dominus in Euangelio: iterum ex illo in lege veteri ſæpe repetito; Appoſitus eſt ad patres ſuos: & Regum. 28. narratur vera apparitio Samuelis; in quo ſignificatur animam viuere poſt hanc lucẽ. Deinde, in teſtamento veteri erat expreſſa mentio de reſurrectione mortuorum: Iob. 19. Scio q̃ in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum. & Eze. c 37. deſcribitur optimè mortuorũ reſurrectio. Tertiò, in veteri teſtamẽto promittitur Chriſtus, in quo erant benedicendæ omnes gentes benedictionibus ſpiritualibus in cœleſtibus; ita ait Pau. ad Galat. 4 & ad Eph. 1. Quartò, Patriarchę, & Prophetę, & viri iuſti in veteri teſtamento expectabãt vitam æternã a Deo illis promiſſam, quod apertè teſtatur Paulus cũ de patribus antiquis inquit, Expectabant fundamenta habentem ciuitatem, cuius artifex & conditor Deus eſt: & paulò poſt. A longè illas ſalutantes, dicebant ſe aduenas eſſe ſuper terram. Et ſiquidem eius meminiſſent de qua exierant, habebant vtique tempus reuertendi, nunc autem meliorem appetunt, id eſt, cœleſtem. Idem confirmat multis exemplis de Abraham, Moyſe, Noe, &c. Quod verũ eſſe rurſus cõfirmatur, & clarè oſtenditur; Nam ſancti Prophetæ, ab ipſa lege edocti, optimè cognoſcebant, & ita alios docebãt, prę mia iuſtis in hac vita non eſſe propoſita. Quapropter Pſal. 72. & Hier. 12. & Iob. 2. Habac. 1. proponitur iſta memorabilis quæſtio, quare via impiorum proſperatur, bene eſt omnibus qui operantur iniquitatem; quam quæſtionem ſic diſſoluunt ſancti Prophetæ, vt dicant, præmia æterna propoſita eſſe iuſtis in alia vita. Item, fideles in veteri lege tenebantur credere in Chriſtum, & ſperare promiſſa æterna: quod apertè reſtatur Paulus Hebræor. 11. cum ait; Sine fide impoſſibile eſt placere Deo, &c. Oportet enim, inquit, accedentem ad Deum credere quia eſt, & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit: loquitur de remuneratione æterna, & ſpirituali, vt patebit intuenti. Sed probatur idẽ euidentioribus teſtimonijs. Iſaiæ. 64. Oculus non uidit &c. quæ præparaſti diligentibus te. Dani. 12. Multi ex his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alii in uitam æternam, alii in opprobrium ſempiternum, & Sap. 2. Hæc dixerunt impii, &c. Nec ſperauerunt mercedem iuſtitiæ, neque iudicarunt honorem animarum ſanctarum: Deus enim inexterminabilem fecit hominem, ſcilicet quantum ad rationalem animam: in quo teſtimonio apertè aſſeritur, & immortalitas animarum, & præmium æternum vitæ futuræ. Sed notandum, quòd aliud eſt dicere, vitam æternam, & bona ſpiritualia eſſe promiſſa obſeruatoribus legis Moſaicæ, propter eius obſeruationem, & aliud eſt dicere, viuentibus in lege Moſaica ex ſpiritu fidei, & amore in Chriſtum eſſe promiſſam vitam æternam. Primum enim eſt hæreticorum dogma, quod improbat B. Paulus in ſuis epiſtolis, & ſignanter Roma. 3. Arbitramur, ait. hominem iuſtificari per fidem, & non ex operibus legis, & capitu. 4. Non enim per legem promiſſio Abrahæ, & ſemini eius, ſed per iuſtitiam fidei. & clarius ad Galat. 3. Si ex lege iuſtitia, ergo gratis Chriſtus mortuus eſt. Secundum dogma eſt fidei, vt ſupià dictum eſt. De hac veritate lege Diuum Auguſtinum, dicit enim; Ne quis exiſtimet in ſolis noui teſtamenti libris bona temporalia eſſe contempta, audiat Prophetam abiicientem talem felicitatem, & ad vnum Dominum Deum eſſe confugiendum, cantantem; ſic enim dicit; De gladio maligno erue me, & exime me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum eſt vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis; quorum filii ſicut nouellæ plantationes in iuuentute ſua; filiæ eorum compoſitæ & ornatæ veluti ſimilitudo templi. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtoſæ, abundantes in greſſibus ſuis: boues eorum craſſæ. Non eſt ruina maceriæ, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt: beatus populus cuius Dominus Deus eius. Attendant ergo quomodo irrideatur iſta felicitas in hominibus impiis, & tota beatitudo in Deo ſolo in concuſſa figuratur. Illi enim dicunt beatum populum cui hæc ſunt; ſed potiùs, inquit propheta, Beatus ille populus, cuius Dominus Deus ipſius.

Roma.3. Roma.4. Galat.3. Aug.lib.4. cõtra Fauſtum.ca.2. & li.cõtra. Adaman. c.12.& 20. Pſal. 143.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm præcepta moralia ad legem naturæ pertineant.*

¶ Concluſio eſt affirmans.

EXPLICATIO ARTICVLI.

ARticuli huius concluſio ſic probatur: quoniam præcepta moralia ſunt, quæ ſecundum ſe ad bonos mores pertinent: mores autem humani dicuntur in ordine ad rationem, quæ eſt principium, & regula humanorum actuum; & boni ſunt ſecundum ſe: quia ſecundum ſe rationi conueniunt, & congruunt. Procedit enim iudicium rationis practicæ ex quibuſdam principijs naturaliter cognitis, ex quibus diuerſimodè procedi poteſt ad iudicandum diuerſa. Nam quædam ſunt in actibus humanis adeò explicita, quòd ſtatim cum modica conſideratione poſſunt approbari, vel reprobari; vt non facere homicidium, furtum, & ſimilia: In quibuſdam verò requiritur nimia conſideratio diuerſarum circunſtantiarum, vt coram cano capite eſt ſurgendum; & hæc a ſapientibus iudicãtur, & ab ipſis minores inſtituuntur. Sed alia ſunt ad quæ iudicanda indiget homo adiuuari per inſtructionem diuinam, vt eſt circa credenda, vt, non facias tibi ſculptile.

¶ Verùm in hoc articulo duo obſeruanda ſunt: alterum eſt, quòd præcepta moralia ea ſunt, quę ſecundum ſe pertinent ad bonos mores. Vnde tametſi nunquam eſſent lege aliqua ſtatuta, ſeruanda ſunt ex naturali ratione: & ideo dicuntur pertinere ad legem naturæ. Sed & illud obſeruet Theologus, quòd ex definitione articuli euadit manifeſtum, quomodo cùm lex Moſaica mortua ſit, imo mortifera omnibus obſeruatoribus ſuis, ut optimè docet Paulus, præcipuè in epiſtola ad Galatas; quomodo, inquam, adhuc laboramus in præceptis decalogi? Nam decalogus pars eſt legis veteris. Certè decalogus in lege veteri continetur, ſed nihil continet præter præcepta moralia: Porrò præcepta moralia, quę mores componunt ſecundum, uirtutem, ad ius pertinent naturę, ius autem

Quę ſint moralia ꝑcepta.

autem naturæ id est apud omnes homines; quia natura eadem est apud omnes Christus autem venit vt gratiis euangelicis ditaret naturam, non vt immutaret, sicut nec immutauit: nam eadem natura est hominum qui nunc viuunt, & qui fuerunt tam sub lege, quàm ante legem. Naturam ergo reliquit Deus integram, & tantum ritum gentis extinxit, commutans veritate quidquid in figuram, vel typum futuri mediatoris institutum erat. Et quoniam tota lex vetus significatiua erat Christi, nusquam non admiscens ritum aliquem populo illi peculiarem; ideo totam legem interisse per Christum certum est quantum ad obligationem: nam etiam nunc suis typis, & figuris instituit, vti palam constat ex scripturis Apostolicis. Verùm nihil iuris lege est quod obliget hominem, inquantum est veteris legis, nec decalogus quidem, sed si qd nunc est quod obliget eorum quæ in libris Mosaicæ legis inueniuntur, obligat id aut ratione iuris naturalis, ex cuius principiis profluit, aut quia in nouo testamento per Christum, aut Apostolos eius renouatum est, veluti pertinens ad populum nouæ legis; sicuti dicendum est de præceptis charitatis, & mandatis decalogi.

Tota lex figura Christi.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm præcepta moralia veteris legis sint de omnibus actibus virtutum?*

¶ Conclusio est affirmans.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRæsens conclusio tali ratione probatur. Etenim cum præcepta legis ordinentur ad bonum commune, sicut supra habitum est, necessum est quòd præcepta legis diuersificentur secundum diuersos modos communitatum. Est autem alius modus communitatis ad quam ordinatur lex humana, & ad quam ordinatur lex diuina. Lex enim humana ordinatur ad communitatem ciuilem, quæ est hominum ad inuicem: homines autem ordinantur ad inuicem per actus exteriores, quibus homines sibi inuicē communicant: huiusmodi autem communicatio pertinet ad rationem iustitiæ, quæ est propriè directiua communicationis humanæ; & ideo lex humana nō proponit præcepta, nisi de actibus iustitiæ; & si præcipit actus aliarum virtutum, hoc est inquantum assumunt rationem iustitię. Sed lex diuina ordinat homines ad Deum, vel in præsenti, vel in futura vita; unde proponit præcepta de omnibus illis, per quæ homines bene ordinantur ad communicationem cum Deo, vt mens ei vniatur; quod per actus omnium uirtutum contingit. Nam virtutes intellectuales bene ordinant actus rationis in seipsis: morales autem bene ordinant actus rationis circa interiores passiones, & exteriores operationes. Ex huius articuli doctrina obseruandæ sunt duæ differentiæ inter legem humanam, ac diuinā, circa dispositionem, & ordinationem de omnium uirtutū actibus. Prima est, qꝺ lex humana disponit de sola iustitia ex principali destinato, de aliis verò virtutibus vt ordinātur ad iustitiam. Lex aūt diuina disponit de omnibus uirtutibus, ut perfectus sit homo Dei, & ad omne opus bonū instructus. Lex enim diuina attendit coniunctionem hominis ad Deum: coniunctio autem hominis ad Deum, in tegram & absolutam uirtutem requirit.

Differimen inter humanam legem, & diuinam.

¶ Secunda differentia est, quòd lex humana respicit rationem debiti ex vinculo iustitiæ: lex diuina respitit prętę rita rationem debiti obedientiæ. Pro cuius declaratione oportet intelligere, qꝺ ratio debiti obedientiæ est communis omni legi, & cōsurgit ex ratione præcipientis, & subditi. Sed est alia ratio debiti, quā debitum est ut creatura suo creatori subdatur, quod ius ad iustitiam reducit autor est Aristoteles; sed est debitum propriè dictum vnius hominis ad alterum, quod ad commune bonum, & ad iustitiam propriè dictam spectat. Sed aduerte, qꝺ secundum illud ius, seu debitum, non dicitur impropriè debitum, qꝺ non sit potissimè debitum, sed quoniam non possumus exoluere illud ad æqualitatem, non pertinet ad iustitiam propriè dictam, cuius officium est ęqualitatem in rebus constituere.

Secūdum diſcrimē.

Ari. 5. Eth.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRobatio huius conclusionis ea est. Nam præcepta decalogi ab aliis differunt, quòd illa Deus per seipsum dicitur populo ꝓposuisse, alia uerò per Moysen. Illa ergo ad decalogum pertinēt, quorum notitiam homo per seipsum habet a Deo: huiusmodi autem sunt ea quæ statim ex primis communibus principiis cognosci possunt modica consideratione, & quæ statim ex fide diuinitus infusa innotescunt. Inter præcepta ergo decalogi non computantur duo genera pręceptorum; illa scilicet, quæ sunt prima, & communia, quorum non oportet aliquam editionem esse, nisi qꝺ sunt scripta in ratione naturali, tanquam per se nota, sicut qꝺ homo nulli debet malefacere, & alia huiusmodi. Et iterum illa quæ per diligentem inquisitionem sapientium inueniuntur, hęc enim proueniunt a Deo ad populum, mediante disciplina sapiē tium. Atque prima, & communia continentur in pręceptis decalogi, sicut principia in conclusionibus proximis: ea verò quæ per sapientes eliciuntur, continentur in eis ècōuerso, sicuti conclusiones in principiis.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm omnia præcepta moralia veteris legis reducantur ad decem præcepta Decalogi?*

¶ Conclusio est affirmans.

¶ In hoc articulo aggreditur D. Thom. ad explicandum decalogum. Vt verò eius explicatio melius intelligatur, ex diuinis scripturis statuendum est, quid sit decalogus, & de modo quo datus est, ac de tabulis lapideis. Hæc verò omnia Exodi. 24. Deut. 9. & 10. inueniuntur. Nam in capit. 10. Deute. sic dicitur. In tempore illo dixit Dominus ad me, Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, & ascende ad me in montem: faciesque arcam ligneam, & scribam in tabulis uerba quæ fuerunt in his quas ante cōfregisti. Feci igitur arcam de lignis setim. Cumque dolassem duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem, habens eas in manibus. Scripsitque in tabulis iuxta id quod prius scripserat, verba decem, quæ loquutus est Dominus ad uos in monte, de medio ignis, quando populus congregatus est, & dedit eas mihi. Reuersusque de monte descendi, & posui tabulas in arcam quam feceram, quæ hucusque ibi sunt, sicut mihi præcepit Dominus. Hucusque verba textus Deuteron. Decem autem verba hęc, quę dicitur Dominus digito suo hic inscripsisse tabulis lapideis, ipsemet prius proprio suo ore promulgauerat ad vniuersum populum, de medio ignis, dicens; Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quę est in cœlo desuper, neque in terra deorsum, neque eorū quę sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles: ego sum Dominus Deus tuus fortis, Zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me, & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt pręcepta mea. Non assumes nomen Domini Dei tui in uanum, neque enim habebit infontem Dominus eum qui assumpserit nomen Dei sui frustra. Memento ut diem sabbathi sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem diem sabbathum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Deus cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requieuit in die septimo; idcirco benedixit Dominus diei sabbathi, & sanctificauit eum. Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longęuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces domū proximi, nec asinū, neq; omnia quæ illius sunt. Cunctus autem populus videbat voces, & lampades, & sonitū buccinę, montemq; fumantem: & perterriti, ac pauore con-

Decalogus quid.

Exo. 24.

Deut. 9.

Deu. 10.

Exo. 20.

Decalogi mandata.

cuſi ſteterunt procul,ac dixerunt Moyſi, Loquere tu nobis,& audiemus, non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur. & ait Moyſes ad populum, Nolite timere : vt enim prôbaret vos venit Deus, & vt terror illius eſſet in vobis,& non peccaretis. Stetitque populus de longè. Moyſes autem acceſſit ad caliginẽ in qua erat Deus. Dixit præterea Dominus ad Moyſem, Hæc dices filiis Iſrael. Vos vidiſtis quòd de cœlo locutus ſũ vobis. Hucuſque rurſum verba textus. Portò hæc diligentia Dei, qua nõ ſolum promulgauit iſta decem verba per modum edicti, ſed & proprio digito inſcripſit tabulis lapideis, & ipſas denique tabulas recludi fecit in arca fœderis ad perpetuam rei memoriam, meritò nos diligentes efficere debet circa propoſitam materiam.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm præcepta Decalogi conuenienter diſtinguantur?

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt. Conuenienter diſtinguũtur ſecundum expoſitionem D. Auguſtini; qui ponit tria præcepta in ordine ad Deum, & ſeptem in ordine ad proximum ; & pro vno accipit, Non facies tibi ſculptile;&, Non habebis Deos alienos, ſed de concupiſcentia duo, vnum videlicet de concupiſcentia vxoris, quæ reducitur ad concupiſcentiam carnis; aliud de rebus alienis,quæ deſiderantur ad poſſidendum, quod pertinet ad concupiſcentiam oculorum.

Quomodo in decalogo ſint decem verba. Reſponde tur.

¶ Sed dicet Theologus, Non ſatis intelligo quorſum dicat textus : decem verba : ſunt enim plura quàm quinquaginta, aut centum verba eorum quæ hic præcipit Dominus. Reſpondetur, iuxta phraſim noſtri ſermonis, & etiam Hebræorum, per, verbum, intelligimus ſententiam, ſeu dictum ſententioſum, quod hicèr voculis pauciſſimis, velut verbum tuum prolatum, diuitem nihilominus & copioſam habet ſententiam. Qua phraſi,hæc ſententia · Plus vltra,dicitur uerbum inuictiſſimi Imperatoris noſtri Caroli Quinti. Saluatoris verò Chriſti uerbum erat, Beatius eſt dare quàm accipere. Verbum quoque tuum, vel meum eſſe poteſt, Sine onere nihil;Mors oſtiũ vitæ ; Virtus ludibrium diaboli; In paruis quies, &cætc. Eademque phraſi & de ſuis ſententiis dixit Salomon; Fili, audi verba mea æterna. Itaque ſapientia volens epitomem dare eorum quæ pertinent ad mores benè inſtituendos, fecit decalogum, hoc eſt, ſermonem breuem decem verborum;id eſt,decem ſententiarum,quæ adeò ſuccinctè,& voculis paucis tradunt capita, & fontes,imò verò plenitudinem legis naturalis, vt iure verba vocari poſſint,debeatque meritò vnumquemq; pudere cauſa ſalutis propriæ nolle vel decem verba diſcere. Haud diſſimiliter quidquid de fide ſparſim in ſacris ſcripturis, aut aliàs per reuelationem Dei traditum eſt, id diligentia Apoſtolorũ contractum videmus in X I I. articulos, veluti duodecim verba vnius Symboli. Sic,quicquid rectè orando peti poteſt,id ſimiliter per Chriſtum redactum legimus in ſeptẽ breuiſſimas petitiones:prout etiam prudentiſſimi Iuriſcõſulti ſummam iuris redegerunt ad tria capita;videlicet, honeſtè viuere,alterum non lædere,ius ſuum vnicuique reddere. Tantum de tabulis lapideis, & decem verbis ſcriptis in eiſdem.

Quot præcepta primę tabulę, & quot ſecundæ. Origenes. Hierony.

¶ Nunc verò reſtat difficultas, ſed modica,quot ſint præcepta primæ tabulæ,& quot ſecundæ. Pro cuius expoſitione,hæc accipe.Origenes,quem Hieronymus ſequitur,quatuor præcepta primæ tabulæ tribuit, ex primo duo faciẽs, in quorum primo,ſpiritualem,in altero,craſſam illam, & externam idololatriã prohiberi dicit; vt primum ſit; Non habebis Deos alienos coram me : alterum,Non facies tibi ſculptile.In ſecũdam verò tabulam ſex retulit, duo vitima præcepta,de non concupiſcendo vxorẽ,& nõ cõcupiſcẽdo rem proximi,connectens. At D. Auguſt. & ferè quotquot Diuum Auguſtinum ſecuti ſunt, primæ tabulæ tria præcepta,ſecundæ verò ſeptem tribuerunt, qui primum mandatum,de vitanda idolatria, ſiue ſpirituali, ſiue corporali, vnum faciunt; poſtrema verò præcepta, quæ ſunt de non concupiſcendo vel uxorem,uel rem proximi,in duo ſecãt. Auguſt. Quorum ſententia Eccleſiæ magis placuiſſe conſtat, uel ob id, quòd magis ad myſterium ſanctæ Trinitatis reſpiciat, vt primum mandatũ referatur ad patrẽ; ſecundũ ad Filium, cui proprium nomen eſt, Verbum Dei, non creatura;tertium ad Spiritum ſanctum, quo in nobis ſabbathizamus,id eſt, ab omnibus quæ caro ſine ſpiritu gignit, quieſcimus nosque continemus.

EXPLICATIO ARTIC.

DEcem verba, quæ primum per Moyſem Iudæis tradita, deinde per Chriſtum, & Apoſtolos chriſtianis omnibus commendata,quæ & Decalogi nomen obtinuerunt, ſic diſtinguuntur ſecundum expoſitionem Auguſtini. Ego ſum Dominus Deus tuus; hæc uerba uicem exordii obtinent.

1 Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile vt adores illud.
2 Non aſſumes nomen Dei tui in vanum.
3 Memento vt diem Sabbathi ſanctifices.
4 Honora patrem tuum,& matrem tuam vt ſis lõgæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.
5 Non occides.
6 Non mœchaberis.
7 Non furtum facies.
8 Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.
9 Non concupiſces vxorem proximi tui.
10 Non domum,non agrum,non ſeruum,non ancillam, non bouem,non aſinum,& vniuerſa quæ illius ſunt.

ARTICVL. QVINTVS.

¶ Vtrum præcepta Decalogi conuenienter numerentur.

¶ Concluſio eſt affirmans.

EXPLICATIO ARTICVLI.

VEritas huius concluſionis hac ratione oſtenditur.Nã hæc præcepta legis diuinę ita ordinant hominem ad quandam communitatem hominum ſub Deo, ſicut præcepta legis humanæ ordinant hominem ad quandam cõmunitatem humanam.Sed ad hoc quòd aliquis bene commoretur in communitate, requiritur vt benè ſe habeat ad eum qui præeſt communitati, & etiam bene ſe habeat ad alios ſocios communitatis. Oportet ergo quòd in legę diuina primò ferantur præcepta ordinantia hominem in Deum, & poſtea ordinantia homines ad alios proximos ſimul conuenientes ſub Deo. Principi autem communitatis tria debet homo. Primò,fidelitatem,quę conſiſtit,ut honorem principatus ad alium non deferat;ideo dicitur;Nõ habebis Deos alienos. Secundò,debet reuerentiam, vt nihil iniuriоſum in eum committat ; vnde dicitur, Non aſſumes nomen Dei tui in uanum. Tertiò, famulatum in compenſationem beneficiorum quę ab ipſo recipiunt ſubditi;& ad hoc pertinet præceptum de ſanctificatione ſabbathi in memoriam creationis eorum. Sed ad proximos bene ſe habet aliquis,generaliter,& ſpecialiter;ſpecialiter, prout aliorum eſt debitor,eis reddendo debitũ;& ſic ponitur præceptum de honorandis parentibus. Generaliter verò,ut nulli inferatur nocumentum,corde, verbo, vel opere,nec quantum ad conſiſtentiam perſonæ, propter quod dicitur,Non occides,nec quantum ad perſonam coniunctam propter propagationem prolis,unde dicitur;Nõ mœchaberis,& propter rem poſſeſſam ponit, Non facies furtum.Quantum autem ad nocumentum cordis, Non concupiſces;& ad nocumentum oris ; Non loqueris contra proximum falſum teſtimonium. Probatio concluſionis.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

ARticuli huius conclusio sic probatur. Nam cum præcepta decalogi dentur de his quæ statim in promptu mens suscipit hominis, primo posita sunt quæ ordinant mẽtẽ in Deũ, quorum contrariũ est grauissimum: ideo primò posuit, vt fideliter ei subdatur, nullam habens conuersationem cũ inimicis: Secundò reuerentiam. Tertiò, famulatum. Et in proximis magis repugnat rationi, & grauius est peccatum, si homo non seruet ordinem ad personas debitum, quibus magis est homo debitor, ideo primò ponitur præceptum pertinens ad parentes, & sic seruatur ordo in aliis. Grauius est enim opere peccare, quàm ore; & ore, quàm corde. Et inter peccata operis grauius est homicidium; per quod tollitur vita hominis existentis, quàm adulterium, per quod tollitur certitudo prolis nascituræ; & adulterium grauius est furto, quod pertinet ad bona exteriora.

ARTIC. SEXTVS.

¶ Vtrùm præcepta Decalogi conuenienter ordinentur.

¶ Conclusio est affirmatiua.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶ Vtrum præcepta Decalogi conuenienter tradantur.

¶ Conclusio est affirmatiua.

ARTIC. OCTAVVS.

¶ Vtrùm præcepta Decalogi sint dispensabilia?

¶ Conclusio est affirmans.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRæsens conclusio sic probatur. Nam conuenienter traduntur duo præcepta affirmatiua, de honore parentũ, & sanctificatione sabbathi, quia Deo, & patri homo est magis debitor. Et in illis præceptis ratio assignatur, quæ nõ habent manifestam rationem, sicut ceremonialia: nam moralia habent rationem manifestam. Et promissionem apposuit in præceptis, in quibus nulla vtilitas videbatur sequi, aut aliqua vtilitas impediri: quia credunt homines posse recipere vtilitatem ex pactis cum dæmonibus; & a patribus, tanquam recessuris, non expectatur vtilitas. Sed & pœnæ apponuntur in his qui proni sunt ad malum, prout in idolatria, propter gentium conuersationem; & in periurio, propter frequentiam iuramenti.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo huius conclusionis ostensione statuit D. Thomas in primis, quòd ex superioribus manifestum est, tunc in præceptis debere fieri dispensationem, quando occurrit aliquis particularis casus, in quo, si uerbum legis obseruaretur, conrrarietur intentioni legislatoris. Deinde statuit D. Thom. quòd intentio legislatoris ordinatur primò quidem & præcipuè ad bonum commune: secundò ad ordinẽ iustitiæ, & virtutis, secundum quem bonum comnune conseruatur, & ad ipsum peruenitur. Ex his principiis deducit S. Thomas, ꝙ si quæ sunt præcepta quæ contineant ipsam obseruationem boni communis, vel ipsum ordinem iustitiæ, & virtutis, huiusmodi præcepta quæ continent intentionem legislatoris, & ideo indispensabilia sunt, putà, si poneretur hoc præceptum in aliqua cõmunitate, ꝙ nullus destrueret remp. neque proderet ciuitatem hostibus; siue ꝙ nullus faceret aliquid iniustè, vel malè; talia præcepta essent indispensabilia. Ex iisdem documentis infertur, præcepta decalogi esse indispensabilia: continent enim intentionem legislatoris, & ipsum ordinem iustitiæ, & virtutis. Nam præcepta primæ tabulæ ordinant ad Deum, & sic ad bonum commune, & finale, quod est Deus: & præcepta secundæ tabulæ continent ordinem iustitiæ obseruandę inter homines, vt scilicet nulli fiat indebitum, & cuilibet debitum reddatur. Verum si aliqua alia præcepta traderentur ordi nata ad ista præcepta, quibus determinantur aliqui speciales modi, in talibus præceptis posset fieri dispẽsatio, sic tamen, quòd in istorum præceptorum dispensatione non fiat præiudicium primis præceptis, quæ continent intentionem ipsius legislatoris, putà, si ad conseruationem reipublicæ statueretur in aliqua ciuitate, quod de singulis vicis aliqui vigilarent ad custodiam ciuitatis obsessæ, posset cum aliquibus dispensari, propter aliquam maiorem vtilitatem.

Præcepta quæ indispensabilia.

¶ Sed circa hãc doctrinam est grauis ac per difficilis quæstio; vtrùm præcepta moralia, maximè quę in decalogo continentur, sint dispensabilia. A parte affirmãte hæc sunt argumenta. In primis, si hæc præcepta nõ sunt dispensabilia, maximè, quia sunt de lege naturali: sed ea quæ sunt de lege naturali (autore Aristotele) variari possunt: ergo dispensari possunt. Vtrũ præcepta moralia decalogi sint dispensabilia. Prim. arg. Ari. 5. Ethi. cap. 7.

¶ Secundò, de lege naturali, & diuina tenemur reddere vota nostra quę Dro promissimus, atque etiam tenemur iuramenta obseruare, sed in his omnibus dispensat non solum Deus, sed etiam Summus Pontifex, quod constat manifestè ex traditione Ecclesiæ a temporibus Apostolorũ. Idem confirmatur. Nam cum Papa in uoto dispensat in lege humana, vel dispensat in lege diuina, vel naturali. Si detur primum, sequitur quòd Summus Pontifex possit pro libito suo, & sine causa legitima in votis dispensare: quod asserere, a sana doctrina alienum est. Si verò detur secundum, habeo quod desidero; nempe, Summum Pontificem in lege naturali, & diuina posse dispensare. Secũdum. Confir.

¶ Tertiò, dispensare cum aliquo, nihil aliud est, quam autoritate superioris soluere, uel relaxare in aliquo particulari legis obligationem, sed Deus sua autoritate potest deobligare aliquem a furto, vel homicidio, vt constat, ergo potest in lege naturali dispensare. Tertium.

¶ Quartò, homicidium in decalogo prohibitum est: at in hoc dispensat iudex, cum occidit malefactores. Rursum, dispensauit Deus cum Abraham, quando præcepit ut occideret filium suum Isaac. Atque etiam dispensauit cum Samsone, ut seipsum occideret cum Philisthæis, vt habetur Iudic. 17. item cum Eleazaro, qui (vt narratur. 1. Machabęorum sexto,) interfecit elephantum, a quo oppressus statim occubuit. Deinde, dispensauit in furto, quando præcepit filiis Israel ut bona Ægyptiorum secum auferrent. Item dispensauit in fornicatione, quando præcepit Oseę Prophetę ut acciperet mulierem formcariam, & susciperet filios fornicationis. Quartum. Iudic. 16. 1. Mach. 6.

¶ Item, coniugium inter fratres iure naturali prohibitũ est, vt habet sana doctrina: sed in hoc dispensatum est in primordio generis humani: nam certum est, ꝙ inter filios Adę fuit verum matrimonium; & inter Abraham & Saram, quos fuisse fratres, valde probabile est. Quintum.

¶ Vltimò, obseruatio sabbathi est de lege naturali; cuius præceptum in decalogo continetur, sed in hoc fuit dispensatum tempore Machabæorum; dicitur enim. 1. Machabęorum. 2. Cogitauerunt inter se dicentes, Quicunque venerit ad nos in die sabbathorum pugnare, pugnemus aduersus illum. Sextum. 1. Mach. 2.

¶ De hac quęstione versantur quatuor opiniones inter Doctores. Scotus in tertio, distinctione trigesimaseptima, quęstione unica tenet, quòd duo priora mandata primę tabulę non sunt dispensabilia: tertium verò de sanctificatione sabbathi, & omnia præcepta secundę tabulę sunt a Deo dispensabilia. Durandus in primo, distinctione. 47. quęst. 4. tenet omnia præcepta decalogi esse prorsus indispensabilia: excipit tamen præceptum de honorandis parentibus, & nõ occidendo. Ocham in 2. quęst. 19. tenet, nihil adeò esse peruersum, & iniquum, quin dispensatione diuina possit fieri licitum, atq; laudabile, etiã odium Dei. Et probat sic, nam quidquid non implicat contradictionem Deus potest facere, ut patet ex illo; Quia nõ erit impossibile apud Deum omne uerbum, sed hoc non implicat contradictionem, ergo Deus potest efficere. Deinde, si nulla esset lex, odium Dei non esset peccatum, sicut Scotus. Duran. Ocham. Lucæ. 1.

ſuprà traditum eſt in principio huius materiæ: ſed Deus poteſt deobligare hominem ab vniuerſa lege, tum naturali, tum poſitiua, ergo tunc odium Dei non eſſet peccatum.

D. Thom. Diuus Thomas in hoc loco intendit, præcepta decalogi eſſe omnino indiſpenſabilia, quia continent in ſe ipſam rationem recti, & iuſti: quapropter ab eis deſicere, ſemper illicitum & iniuſtum eſt.

Diſpenſare quid. ¶ Pro explicatione ſententiæ D. Thomæ ſciendum eſt, quòd diſpenſare eſt, autoritate ſuperiori, ratione legis manente inuariata, & in eodem ſenſu, aliquem eximere ab obſeruatione, & legis obligatione. Nam ſi variatur ratio legis, vel mutatur eius ſenſus, non diſpẽſatur lex, ſed ceſſat, & fit interpretatio per epicheiam ſicut ſuprà dictum eſt. Secundò notandum eſt, quòd licèt ratio boni & recti poſſit præcipi ſub quadam generali ratione, ſcilicet, nõ eſt in iuſtè operandum; iuſtitia eſt ſeruanda; nihilominus tamen a parte rei ſemper præcipitur in quibuſdam actionibus particularibus; Non occides; Non furtum facies. Tertiò notandum eſt, quòd quibuſdam actionibus humanis adeò eſt coniuncta ratio recti & iuſti, ut ſit propterea ab illis omnino inſeparabilis. Contrariò verò quibuſdam actionibus humanis adeò eſt coniuncta ipſa ratio praui, ut ſit ab illis prorſus inſeparabilis, vt eſt viuere in Dei odio, atque deſpectu.

¶ Ex his principiis concludo primum, quod illud præceptum vniuerſale, non eſt iniuſtè operandum, eſt prorſus indiſpenſabile. Nam ſi liceret iniuſtè operari, & hoc poteſt diſpenſatio efficere, iam ſequitur, quod licitum eſſet illicitum, & iuſtum eſſet iniuſtum, & quòd conſentaneum rationi, eſſet contra rationem. Denique ſequitur euidens contradictio. Nam ſi licet operari iniuſtum, ergo licitum eſt & iuſtum, & ex alia parte operamur iniuſtè; ergo iniuſtum, eſt iuſtum. Secundò ſequitur, quòd præcepta particularia eorum rationum quæ continent rationem iuſti & boni, prorſus ſunt indiſpenſabilia: nam in his diſpenſare, perinde eſt ac diſpenſare in illo præcepto generaliſſimo, iniuſtè non eſt operandum. Præterea, hæc operatio intrinſecè eſt mala, ſic adeò quòd eius prauitas ab ea ſeparari nõ poteſt, ergo implicat contradictionem, quòd licitè, & iuſtè exerceri valeat: nam ſi licitè exercetur, ergo licita eſt, & ex alia parte intrinſecè illicita eſt; ergo eſt licita, & illicita. Denique ſequitur, præcepta decalogi eſſe omnino indiſpenſabilia: nam continent in ſe ipſam rationem iuſtitum in ordine ad Deum, tum in ordine ad proximum, ergo indiſpenſabilia ſunt. Conſequentia argumenti euidens eſt, & probatur antecedens. Nam in decalogo non præcipitur vt reddamus Deo debitum, & proximo quomodocunque, ſed quando recta ratio dictauerit eſſe reddendum. Rurſus, præceptum de non furando, non præcipit ut aliena non accipiamus, ſed ne iniuſtè aliena accipiamus: atque adeò præceptum de non occidendo, non præcipit quòd nunquam occidamus, ſed ne iniuſtè occidamus. Sed implicat contradictionem, quòd non liceat reddere debitum quando recta ratio naturalis dictat eſſe reddendum, & quòd liceat iniuſtè accipere alienum, aut in iuſtè hominem occidere. Præterea, præcepta decalogi affirmatiua præcipiunt id quod ſecundum ſe iuſtum eſt, & rectum, & præcepta negatiua prohibent id quod ſecundum ſe iniuſtum eſt, & iniquum; quò maximè diſtinguuntur a præceptis legis poſitiuæ, ergo eſt implicatio contradictionis, quòd diſpenſabilia ſint: nam ſi diſpenſabilia ſunt, ergo licet facere id quod ſecundum ſe iniquum & iniuſtum eſt. Vltimo, præceptum illud generale, iniuſtè non eſt operandum, prorſus eſt indiſpenſabile, ut ex dictis manifeſtum eſt, ſed ex illo principio colliguntur præcepta decalogi vt concluſiones euidentes, ergo ſi illud principium eſt indiſpenſabile, & immutabile, præcepta decalogi indiſpenſabilia ſunt.

Præcepta decalogi indiſpenſabilia.

Solut. arg. Ad primũ. ¶ Ad argumenta in contrarium, & ad primum argumẽtum reſpondetur, quòd Ariſtoteles non loquitur de iuſto naturali, quod continet in ſe rationem iuſtitiæ, & rectitudinis, ſcilicet iuſtitiam eſſe ſeruandam, iniuſtum non eſſe operandum, ſed loquitur quantum ad modos particulares obſeruationis iuſtitiæ, qui ſæpenumero fallunt, vt quando depoſitum eſt reddendum, quando ſit ſeruandum iuramentum. Secundò reſpondetur, q̃ quando lex uariatur, non eſt diſpenſatio, ſed epicheia, ut dictum eſt.

Ad ſecũ. ¶ Ad ſecundum eſt multiplex dicendi modus. Diuus Thomas 2.2.quæſt.88.artic.decimo, ad ſecundum, videtur docere, quòd cùm Papa diſpenſat in voto, non diſpenſat in iure naturali, aut diuino, ſed tantùm in iure humano: nam uotum eſt vinculum quoddam humanum, quòd quiſque ſua voluntate inſtituit. Sed in hac ratione diſpenſandi multæ inuoluuntur difficultates, quas examinare non eſt præſentis ſpeculationis. Doctiſſimus Magiſter Cano in relectione de pœnitentia, parum ante ſinem dicit, quòd Papa autoritate diuina a Chriſto Domino tradita diſpenſat in uotis, & quòd habeat hanc autoritatem, patet ex illo; Quodcunque ſolueritis ſuper terram, &c. Patet etiam ex perpetua traditione Eccleſiæ. Doctiſſimus Victoria ſolebat dicere, quòd Papa poteſt diſpenſare in votis, abſque eo quòd diſpenſet in lege naturali, aut humana; ſicut magnus œconomus Principis poteſt ex legitima cauſa diſpenſare in debitis domini ſui, abſque diſpẽſatione legis naturalis: ſic ſe habet Summus Pontifex Vicarius Chriſti Domini cùm in votis diſpenſat.

D. Thom. Cano. Victoria.

¶ Diuus Thomas in hoc articulo dicit, quòd in principiis ſecundariis legis naturæ, quæ non ſunt præcepta decalogi, cuiuſmodi eſt præceptum de reddendo depoſito, de voto ſeruando, poteſt cadere diſpenſatio: non autem in præceptis primarijs. Ratio differentiæ eſt, nam præcepta primaria, quæ ſunt in decalogo ſunt concluſiones, quæ infallibiliter inferuntur ex illo generaliſſimo principio, iniuſtè non eſt operandum: cæterùm principia ſecundaria non inferuntur infallibiliter, & ideo contra ea operari non eſt ſimpliciter intrinſecè malum. Hanc cõcluſionem approbat, defenditq; Pater Soto lib.2.de iuſtitia, quæ ſtione tertia, articu.8.

D. Thom. Soto.

¶ Ad tertium argumentum reſpondetur, quòd Deus nõ poteſt deobligare hominem a lege naturali; ſed dato quòd poteſt, diſputationis gratia, tunc adulterium & eſſet peccatum, & non eſſet peccatum, ſicut demonſtratum fuit ſuprà in materia de legibus in principio. Deinde dico, quòd etiam ſi Deus tolleret legem naturalem, & id poſſet efficere, non eſt conſequens quòd in lege naturali ſemel ſtatuta poſſit diſpenſare: nam ex eo q̃ tollat legẽ naturalem, nulla ſequitur contradictio: ex eo uerò quòd diſpenſet in lege naturali eſt euidens contradictio, quæ ſupra a nobis demonſtrata eſt.

Ad tertiũ.

¶ Sed dicet Theologus, Si præcepta decalogi ſunt indiſpẽſabilia, ſequitur quod Deus aliquid extra ſe velit neceſſario, ſequitur etiam, quòd Deus neceſſariò uelit mendacium eſſe malum, adulterium eſſe iniuſtum, quod aſſerere, videtur aduerſari diuinæ Theologiæ. Vniuerſi enim Theologi defendunt, quòd Deus nihil neceſſariò amat niſi ſolam diuinam bonitatem.

Obiectiones.

¶ Ad hoc dicendum eſt, quòd licèt Deus nihil eorum quæ extra ſe ſunt neceſſariò velit, ſed liberè; nihilominus neceſſariò vult, vt ſi homo ſit, animal rationale ſit, propter neceſſariam connexionem terminorum: ſic Deus neceſſariò uult, ut ſi mendacium ſit, malum ſit, quoniam intrinſecè malum eſt: itaque Deus non vult vt ſit mendacium, ſed ſi ſit, neceſſariò diſplicet illi, & execretur illud.

Solutiones.

¶ Ad quartum argumentum reſpondetur, q̃ illud non fuit diſpenſare, ſed vti autoritate dominij plena, quam habet Deus in res omnes; itaque non fecit quatenus legislator, ſed quatenus Dominus. Si enim Deus feciſſet, vt res alienas inuitis dominis rationabiliter filii Iſrael auferrẽt, furtum eſſet licitum, & eſſet diſpenſare in lege furti: at verò non ſic fecit Dominus, ſed res quarum habebat dominium, ſua iuſtiſſima voluntate ademit Ægyptijs, & tradidit filijs Iſrael, Eadem vſus eſt poteſtate in vita filij Abrahæ, & in vxore Oſeę, &c.

Ad quartũ

¶ Sed ad quintum argumentum reſpondetur, quod præceptum prohibens connubium inter fratres, non eſt præceptum primarium legis naturæ, continens in ſe rationẽ iuſtitiæ, aut iniuſtitiæ, & ideo in primordio generis humani propter eius propagationem diſpenſatum fuit.

Ad quintũ

¶ Ad ſextum reſpondetur, quod illa cogitatio Machabęorum non fuit legis diſpenſatio, ſed epicheia, non enim tenemur ſeruare diem feſtum cum periculo mortis: & Dominus dicit, quod opera charitatis diem feſtum non violant.

Ad ſextũ.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

HActenus dictum sit de firmitate præceptorum moralium, restat exponere, quomodo sit obseruandũ præceptum ipsum: satis ne fuerit opus præcepti feciſſe, an verò modus virtutis cadat sub præcepto?

ARTIC. NONVS.

¶ Vtrùm modus virtutis cadat sub præcepto?

SVMMA TEXTVS.

Triplex est modus virtutis.

¶ Pro huius rei expositione notandum est, quòd modus virtutis triplex est. Vnus est, quòd fiat ex charitate, & affectu amoris diuini. Secundus est, quòd fiat ex habitu uirtutis, prõptẽ, ac delectabiliter. Tertius est, vt fiat opus bonum secundùm debitas circunstantias. De primò modo infrà diligentius inuestigandum est. De secundo modo certum est quòd non cadit sub præcepto: nam præcepta non dantur de habitibus, sed de actibus. De tertio modo est maior difficultas, an sit necessariũ ad implẽdam legem, quòd opus sit bonum secundum omnes circunstantias, vel potius possimus per opus, alioqui malum, satisfacere legibus, verbi gratia, teneor dare eleemosynam, confero illam propter inanem gloriam, numquid adimpleo præceptum? Rursus, tenetur quis audire missam, audit propter fœminam quam turpiter amat, adimplet ne legem? De hac re differit D. Th. in hoc articulo, & sequenti. Sit tamen prima propositio in huius rei expositionem.

Prim. con.

Secũd. cõ.

Legibus non fit satis, nisi per deliberatũ opus.

¶ Nemo potest satisfacere legibus, nec diuinis, nec humanis, nisi per opus humanum. (Voco opus humanum, opus liberum,) Probatur hoc: nam facilius est violare legem, quàm illam obseruare: sed nemo violat legem nisi per opus humanum: ea enim quæ non sunt voluntaria, vel libera, non sunt contra legem, neque imputantur ad peccatum, ergo non possumus obseruare legem nisi per opus humanum. Et confirmatur; nam pueri ante vsum rationis non adimplent legem, ea de causa, quia non habent opus humanum, aut liberum. Ex quo sequitur, quòd qui dormiendo, aut ebrius recitauit officium diuinum, tenetur iterum vigilans recitare.

Obiectio.

¶ Sed contra hanc sententiam sunt aliquot argumenta. In primis, si quis per vim cogitur soluere decimas, aut tributum, verè satisfacit legi, & debito. Rursus, si cui iniunctus est dies ieiunij in pœnitentiam, & vi, ut adimpleat pœnitentiam, priuatur cibo, sine dubio satisfacit pœnitentiæ sibi iniunctæ. Item confirmatur: nam si tale præceptum esset positum sub pœna excommunicationis, certè non maneret excommunicatus: nam Ecclesia non iudicat de interioribus: ergo ad satisfaciendum legi non est necessarium opus humanum, & liberum. Ad hoc dicendum est in primis, quòd non est eadem ratio de debitore pecuniæ: nam quomodocunque pecunia veniat in manus creditoris, liber est a vinculo debiti: cæterum impletio pœnitentiæ, & cuiuscunque præcepti, debet esse voluntaria; & ideo similitudo non consistit. Secundò dico, quòd quando quis per vim soluit debitum, non implet præceptum coram Deo, quo tenetur alienum restituere, sed peccat peccatum mortale.

Solutio.

¶ Ad ultimum argumentum respondetur, quòd sine dubio ille maneret excommunicatus; nam licèt Ecclesia non præcipiat de actibus interioribus secundum se, potest tamen præcipere vt sunt principia, & circunstantiæ actuum exteriorum. Ecclesia enim quæ præcipit vt singulis annis cõfiteamur peccata nra, pcipit subinde vt illa recogitemus. Rursus, Ecclesia q̃ præcipit ut dicamus officiũ diuinum, præcipit subinde vt attentè dicamus: & in Clementina, multorum, de hæreticis, excommunicantur Inquisitores, qui odio, vel amore inquirunt, in quam censuram non incidunt, nisi istis affectibus delinquant.

gens, cadit sub præcepto legis diuinæ, non autem sub lege humana. Nam in hoc importatur duplex motus interior, scilicet voluntatis, & intentionis: quæ duo non iudicat lex humana, sed diuina.

¶ Tertia Conclusio. Modus ille virtutis, ut quis operetur ex habitu, non cadit sub præcepto aut legis diuinæ, aut humanæ. Nam operari ex habitu, est operari firmiter, & immobiliter, promptè, ac delectabiliter; & quantum ad hoc, modus virtutis non cadit sub præcepto legis diuinæ aut humanæ. Non enim ab homine, nec a Deo punitur ut legis transgressor, qui parentibus debitum honorem impendit, etsi habitum pietatis non habeat.

¶ Secunda propositio. Possumus satisfacere legibus humanis, atque diuinis per opus malum ex circunstantia; dummodò sit opus bonum ex obiecto. Quòd sit necessarium ut sit opus bonum ex obiecto, patet. Nã vt satisfaciamus legi, necessum est vt faciamus opus præcepti: sed præceptum non potest esse nisi de actibus bonis, vt suprà demonstratum fuit, ergo. Quòd verò non sit necessarium vt sit ornatum omni circunstantia, probatur. Nam licèt intentio legislatoris sit facere homines studiosos, & vt operentur benè ex omni parte; intentio tamen legislatoris non cadit sub præcepto, & ideo licèt aliquis deficiat in aliqua circunstantia, nisi sit expressa in præcepto, legem non violat, nec præceptum præuaricatur.

Per opus malum ex circunstantia lex potest impleri.

¶ Sed contra hanc sententiam sic arguitur. Nam si illo opere satis facimus legi, ergo illud opus bonum est. Probatur consequentia, nam lex tantum datur de actibus bonis. Deinde, si illo opere satisfacimus legi, ergo est opus consentaneum legi, & regulæ, ergo rectum est. Tertiò, præceptum opus inducit nos ad uirtutem; sed prauum opus non inducit nos ad uirtutem, ergo non satisfacit legi. Ad hęc argumenta dicendum est breuiter, q̃ opus, quod ex obiecto suo bonum est, & ex circunstantia prauum, est commensuratum legi secundum id quod præcipitur in lege, licèt aliunde ex mala circunstantia inficiatur. Secundò respondetur, quòd eleemosyna data propter vanam gloriam, si referatur ad legem eleemosynę, commensurata est legi eleemosynę, si verò referatur ad legem de humilitate, & modestia seruanda, non est commensurata tali legi, & ideo peccatum est.

Obiectio.

Solutio.

¶ Tertia conclusio. Vt obseruatio præcepti sit Deo grata, oportet vt sit ab spiritu amoris, & dilectionis diuinę, quamdiu enim persona displicet Deo, nullum eius obsequium est Deo gratum; dicitur enim Genesis quarto. Respexit Deus ad Abel, & & ad munera eius. prius respexit ad Abel, deinde ad eius munera, & in alio loco dicitur;

Dona impiorum non probat altissimus.

Genes. 4. Eccles. 34.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Exponitur titulus articuli.

Argumenta.

Prim. arg.

Quæſtio hæc; vtrùm modus charitatis cadat ſub præcepto; habet iſtum ſenſum; vtrùm tenemur obſeruare præcepta ex ſpiritu amoris, & charitatis ut legibus ſatis faciamus.

¶ Pro parte affirmatiua ſic arguitur. Nam via recta, & certa ad conſequendam ſalutẽ, eſt ſeruare diuina mandata, iuxta illud; Si uis ad vitã ingredi, ſerua mãdata, ergo ſi peccator ſeruat mandata, ſalutem conſequitur, ſed non poteſt ſalutem conſequi ſine charitate, ergo nõ ſeruat mãdata ſine charitate.

ARTIC. DECIMVS.

¶ *Vtrùm modus charitatis cadat ſub præcepto legis.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Modus charitatis eſt in præcepto, quando diuina lex percipit actum dilectionis, & charitatis; vt cùm diuina lex præcipit, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum ſicut teipſum.

¶ Secunda Concluſio. Modus charitatis non cadit ſub aliis præceptis: nam præceptum de honorandis parentibus non includit quòd honoretur pater ex charitate, ſed ſolùm quòd honoretur: vnde qui honorem tribuit, licèt charitatem non habeat, non fit huius præcepti tranſgreſſor, quamuis ſit tranſgreſſor præcepti, quod eſt de actu charitatis, propter quam tranſgreſſionem pœnam meretur.

Secundũ. 2.Cor.10.

¶ Deinde, præcepto diuino tenemur habere Deum pro vltimo fine; quod patet ex illo; Omnia in gloriam Dei facite: ergo tenemur referre vniuerſas operationes noſtras in Deum, ut vltimum finem ſuper omnia dilectum: de ratione enim vltimi finis eſt, vt diligatur ſuper omnia, & cætera propter ipſum.

Tertium.

¶ Tertiò, ſi poſſumus adimplere diuina mandata ſine charitate, conſequens eſt q̃ poſſimus ea adimplere ſine gratia Dei. Conſequens eſt dogma Pelagianum, vt teſtatur D. Auguſtinus.

Aug. li. de hære. c.88.

Quartum.

¶ Quartò, quando peccator adimplet diuina mandata, vel refert ſuas operationes in Deum, vt vltimum finem, vel refert, ſi non refert, præuaricator eſt præcepti diuini, quo tenetur habere Deum pro vltimo fine: ſi verò refert, ergo diligit Deum ſuper omnia: nam de ratione vltimi finis eſt, vt antea dictum eſt, vt diligatur propter ſe, & omnia propter ipſum. Huic ſententiæ videtur eſſe conſentanea ſanctæ ſcripturæ teſtimonia, vt illud; Qui diligit Deũ, legem impleuit, & illud; Plenitudo legis eſt dilectio; & illud, Qui non diligit, manet in morte: & 1.Cor 13. Si diſtribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, & ſi tradidero corpus meum ita ut ardeam, nihil mihi prodeſt, ſi non habuero charitatem. Ex quibus teſtimoniis videtur ſequi, q̃ ſine charitate legi non ſatisfaciamus. Huic ſententiæ videtur fauere D. Th. articulo hoc, vbi hanc quæſtionẽ inueſtigat, dicit namque, q̃ quando quis honorat parẽtes, non habens charitatem Dei ſuper omnia, non eſt præuaricator præcepti de honorandis parentibus; eſt tamen præuaricator præcepti de dilectione Dei ſuper omnia, ergo tenemur ſeruare præcepta ex dilectione Dei ſuper omnia. Propter hæc argumenta Dionyſius Ciſtercienſis in 1. di. 17. q. 1. artic. 3. tenet partem affirmatiuam huius quæſtionis, & Capreolus fanere uidetur in 2. diſt. 28. q. 1. artic. 3. ad argumenta contra quartam concluſionem.

Probatur ex ſcripturis.

1.Cor. 13.

D.Thom.

Dion.Ciſt. Capreo.

¶ Pro explicatione veritatis ſciendũ eſt, q̃ in actu dilectionis quo diligimus Deum, duo ſunt conſideranda: vnũ eſt ipſa dilectio, quæ eſt operis ſubſtantia; aliud verò eſt diligere iſto modo, ex toto corde, ex tota anima, ſuper omnia; & de iſto modo diſputatur, vtrum cadat ſub præcepto diuinæ legis. Secundò ſciẽdum eſt, q̃ charitas eſt finis omniũ præceptorũ; ſic enim dicit Paulus. 1. ad Tim. 1. Finis præcepti eſt charitas: omnia enim præcepta referuntur ad charitatem Dei ſuper omnia. Tertiò notandũ eſt, q̃ ipſamet charitas cadit ſub præcepto particulari; & illo quidẽ maximo, Diliges Dñm Deum tuũ ex toto corde tuo, &c. Ex quo ſequitur, q̃ charitas, ſi referatur ad alia præcepta, eſt finis illorum præceptorum; ſi aũt referatur ad præceptum de dilectione, eſt eius ſubſtantia, & forma. Propoſita igitur quæſtio poteſt verſari in duplici ſenſu. Primus eſt, vtrum poſſimus implere præceptum charitatis ſine modo charitatis. Poſterior eſt, vtrum poſſimus implere cætera diuina mandata ſine charitate, & eius modo. De priori ſenſu agendũ eſt prius, & dicẽdũ, q̃ qñ inſtat obligatio de dilectione Dei, non poſſumus ſatisfacere huic præcepto ſine modo charitatis, ſcilicet ex toto corde, ex tota anima, ſuper omnia. Patet clarè ex illo; Diliges Dñm ex toto corde, ex tota anima, &c. in quibus verbis nõ ſolũ præcipitur ſubſtantia, ſed etiam modus dilectionis. Præterea, qui implet hoc præceptum, amicus Dei conſtituitur: at nemo poteſt eſſe amicus Dei ſine dilectione Dei ſuper omnia. Rurſus qui implet hoc p̃ceptum, diligit Deum, vt planè cõſtat: ſed qui diligit Deum, diligitur a Deo, vt apparet ex illo Ioannis. 14. Sed nemo diligitur a Deo niſi ſit in gratia, & dilectione Dei ſuper omnia: ergo nemo adimplet hoc præceptum ſine dilectione Dei ſuper omnia. Vltimò, dilectio commenſurari debet rei amabili: ſed obiectum huius dilectionis eſt Deus, qui eſt bonum infinitum, ergo dilectio commenſurata huic præcepto ea eſt, quæ ſuper omnia eſt: Deus namque præ omnibus diligendus eſt. Verum eſt tamen, quòd quadam ex parte poteſt adimpleri hoc præceptum ab homine exiſtente in peccato mortali ſine gratia, & Dei dilectione. Nam homo exiſtens in peccato mortali poteſt reſpondere pro diuino honore, quando nomen eius blaſphematur; & hoc eſt quadam ex parte implere præceptum dilectionis, cæterum quando inſtat obligatio de dilectione Dei interioti, nemo poteſt huic præcepto ſatisfacere, niſi in gratia, & dilectione Dei ſuper omnia conſiſtat. Hactenus de primo rei ſenſu. De ſecundo ſenſu breuiter agendum eſt, cuius rei veritas in tribus punctis conſiſtit. Primum eſt, ut obſeruatio præcepti ſit grata Deo, neceſſarium eſt ut procedat a perſona grata, & a gratia, & dilectione Dei ſuper omnia. Hoc eſſe verum, ſuprà demonſtratum eſt efficacibus argumentis. Secundò dico, ut adimpleamus præcepta diuina perfectè, tum quantum ad intentionem legislatoris, tum quantum ad ſubſtantiam operis, neceſſum eſt vt eius impletio procedat ex gratia, & dilectione Dei ſuper omnia. Nam intentio legislatoris eſt, ut noſtra opera ſint meritoria uitæ æternæ, ſed non poſſunt eſſe meritoria ſine gratia, & dilectione Dei ſuper omnia: ergo. Tertiò dico, bene poſſumus ſatisfacere aliis præceptis diuinis, atq; humanis ſine gratia, & charitate Dei ſuper omnia, ita vt nõ contrahamus nouam culpam. Probatur hoc: nã finis præcepti nõ cadit ſub præcepto, vt patet ex dictis, ſed charitas eſt finis omnium aliorum præceptorum, vt dicit Paulus, ergo non cadit ſub præcepto. Deinde, ſi tenemur vnumquodque præceptum adimplere in gratia, & charitate, vel hęc obligatio otitur ex vi aliorũ præceptorũ, vel ex vi præcepti de charitate. Non naſcitur ex vi aliorum præceptorum, nã alia præcepta, cum ſint naturalia, non excedunt modũ naturę, ergo non obligãt vt adhibeamus modum charitatis, qui eſt ſupernaturalis. Quòd verò non oriatur ex vi præcepti de charitate, ſic demonſtro. Præceptum charitatis eſt affirmatiuum, quod obligat certo tempore, quod tẽpus non eſt neceſſariò coniunctum aliis temporibus in quibus alia præcepta obſtringunt. Hęc omnia confirmantur ex conſenſu proborum hominum, qui exiſtimant, ſatis impleſſe præcepta, ſi exequantur operum ſubſtantiam, licèt actu in Deum non referant. De hac re diſputat locupletiſſimè Soto lib. 1. de natura & gratia cap. 22.

Secunda.

Tertia.

1.Timot.1.

Soto.

Duplex ſẽſus quæſt.

2.Tim.1.

Prima aſſertio.

¶ Ad primum argumentum in contrarium reſpõdetur, veriſſimum eſſe, quòd ille qui ſeruat diuina mandata, ſaluus erit, ſed peccator, licèt ſeruet aliqua diuina mandata, non tamen omnia, nam eſt tranſgreſſor illius præcepti, ratione cuius eſt in peccato: de quo ſi non pœniteat, ſaluus non erit. Secundò reſpondetur, quòd inter omnia præce-

Solutio argumentorum.

Ad primũ.

præcepta est vnum de charitate, quòd sine gratia, & dilectione Dei super omnia impleri non potest.

Ad scām. ¶ Ad secundum argumentum dicendum est, esse præceptum affirmatiuum, quo tenemur habere Deum pro vltimo fine, in hoc sensu, quòd aliquo tempore determinato tenemur nos, nostraque in Deum referre, & illum pcæteris diligere. Negatiuè verò semper tenemur nullam rem Deo anteferre: huic autem precepto sufficienter satisfacimus, si faciamus opera in Deum referibilia, licèt actu in Deū non referamus, sicut traditū est contra Gregorium de Arimino q. 18. artic. 9.

ARTIC. VNDECIMVS.

¶ *Vtrùm conuenienter distinguātur alia moralia præcepta legis præter Decalogum?*

¶ Conclusio est affirmans.

ARTIC. DVODECIMVS.

¶ *Vtrùm præcepta moralia veteris legis iustificarent?*

SVMMA TEXTVS.

Ad tertiū. Prim con. ¶ Ad tertium argumentum respōdetur, quod nemo potest implere diuina mandata, nisi adimpleat præceptum magnum de charitate, quod sine gratia adimpleri non potest: & ideo sine gratia omnia diuina mandata adimpleri nō possunt. Secundò respondetur, quod etiam omnia alia sine adiutorio diuinæ gratiæ impleri non possunt post naturā lapsam: nā post naturam lapsam homo est velut infirmus, qui aliquos passus progredi potest, sed non multos: non aliter homo post naturam lapsam vnum aut alterum præceptum adimplere potest, omnia tamen nō potest sine adiutorio diuinæ gratiæ.

Ad quartū ¶ Ad quartum iam dictum est quemadmodū teneamur habere Deum pro vltimo fine.

Ad autoritates scripturæ. ¶ Ad autoritates sanctæ scripiuræ respondetur, q̄ qui diligit Deum, sine dubio adimplet perfectè & consummatè vniuersam legem: ex hoc tamen non sequitur, quòd sine charitate diuina mandata impleri non valeant.

Ad Diuum Thomam. ¶ Ad autoritatem Angelici Doctoris Thomæ respondetur, quòd quando tempore quo aliquis tenetur honorare parentes, simul concurrit tempus quo tenetur diligere Deum super omnia, si non habeat charitatem, & honoret parentes, est quidem præuaricator, non præcepti de honorandis parentibus, sed præcepti de dilectione Dei super omnia: non tamen semper concurrit tempus quo tenetur diligere Deum super omnia cum aliis temporibus aliorum præceptorū, Atque de præceptis moralibus hactenus.

¶ Prima Conclusio. Præcepta moralia veteris legis iustificabant secūdum quòd iustificatio importat significationem, vel dispositionem iustitiæ. Disponebant enim homines ad gratiam Christi iustificantem, quam etiā significabant.

¶ Secunda Conclusio. Si accipiatur iustificatio pro executione iustitiæ, sic præcepta moralia iustificabant, in quantum continebant id quod secūdum se iustum est.

¶ Tertia conclusio. Si accipiatur iustificatio pro executione iustitiæ, sic omnia præcepta legis iustificabant; aliter tamen & aliter. Nam præcepta ceremonialia continebant quidem iustitiam secundum se in generali, prout scilicet exhibebantur in cultu Dei: in speciali verò non continebant secundum se iustitiam, nisi ex

EXPLICATIO ARTICVLI.

Assertio præsentis articuli ita probatur: quoniā præcepta iudicialia & ceremoniæ, vim habent ex sola institutione, qua antequam instituerentur, non differebat vtrum sic, vel aliter fierent: sed præcepta moralia habent efficaciam ex ipso dictamine rationis, etiam si in lege nūquam statuerentur. Triplex autem horum est gradus. Nā quædam sunt communissima, & tam manifesta quod non indigent editione, sicut mandata de dilectione Dei, & proximi, quæ sunt fines præceptorum; & in his nemo errare potest secundum iudicium rationis. Quædam verò sunt magis determinata, quorum rationem statim quilibet etiā popularis potest de facili videre: & tamen quia in paucioribus circa huiusmodi contingit iudicium humanum peruerti, talia editione indigent; & hæc sunt præcepta decalogi. Sed quædam sunt quorum ratio adeò manifesta non est, sed solùm sapientibus; & ista sunt præcepta moralia superaddita decalogo, tradita populo a Deo per Moysem, & Aaron. Et quia manifesta sunt principia cognoscēdi ea quæ non sunt manifesta, præcepta moralia superaddita decalogo reducuntur ad præcepta decalogi per modum cuiusdam additionis ad ipsa: quia in primo præcepto prohibetur cultus alienorum Deorum, cui superadduntur præcepta prohibētia cultum idolorum, & sub præcepto periurii prohibetur blasphemia; præcepto de honore parentum superadditur præceptum de honore senum; & sub prohibitione homicidii prohibetur quodlibet odium; & sub præcepto adulterii quod libet meretriciū; & sic de singulis. Secunda. Tertia.

¶ Hęc doctrina a D. Thom. in hoc articulo tradita, ē Theologis valde necessaria. Primū, quia sicut ad res naturales cognoscēdas, plurimum retulit, omnia entia ad decē prędicamēta reduci; ita ad cognoscenda omnia genera vitiorum, & reponendos actus virtutum in suo ordine, plurimum expedit decem præcepta referri. Deinde & confessoribus magnā vtilitatem affert, vt sciant ordinatè peccatorum conscientias discutere. Deinde vtilis est etiam prædicatoribus, si quando voluerint legem diuinam populis interpretari: hinc enim discent quid circa quòdque præceptum sit tractandum. Illud etiam considerabit Theologus, quod ordo quem D. Thom. hic sequitur, aliquantò diuersus est ab eo quem articu. primo huius quæstionis proposuerat: nam ibi communissima principia extra ordinem posuit, & tres gradus recensuit secundum ordinem nostræ cognitionis; hic verò rerum ipsarum ordinem attendens triplicem gradum statuit; in primo ordine ponit communissima principia. Demum aduertat Theologus, quòd ea quæ in præceptis decalogi continentur habent duo, & quòd sunt cognitione facillima, & quod sunt vsu frequentissima. Quare illa quæ his superaduntur, aut non sunt tam facilia cognitu, aut non ita frequenter in communi vsu eueniunt. Et per hoc soluuntur dubia multa quæ ex hoc articulo suboriri poterant, nempe, quare blasphemia sit superaddita secundo præcepto, cum sit magis nota quam periurium, & quare rapina superaddatur furto; aut vitia contra naturā superaddantur sexto præcepto, cum hæc omnia sint magis nota quantum ad culpam. Ratio est, quia licèt hæc ratione naturali facilius cognoscantur, quàm ea quæ continentur in ipsis præceptis, tamen rarò eueniunt, & non sunt humano more frequenter occurrentia.

EXPLICATIO ARTICVLI.

NOn est necesse demonstrari a nobis, quomodo lex vetus cum vniuersis suis præceptis non iustificabat homines coram Deo: scimus enim ex Diuo Paulo; Quia operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Cuius sententiæ duplex est expositio; Prior est, ex operibus legis non iustificabitur omnis caro; quia nemo est qui faciat legem, sed omnes sunt transgressores legis. Altera est, ex operibus legis, etiam si ipsa præstentur, non poterit aliquis iustificari apud Deum. Cum enim iustificatio; de qua hic sermo est; sit gratuita, æquè ad efficiendam eam inualida sunt moralia atquæ ceremonialia præcepta. Quare omittere potuisset Apostolus genitiuum, legis, & absolute dicere, Ex operibus non iustificatur Rom. 8.

catur omnis caro corã Deo: verum adiecit illam particulam, vt magis vrgeret Iudæos, qui in lege ſibi data acquie
Aug.lib.de ſpiritu & litera c. 8. ſcebant, quaſi illa vim haberet iuſtificandi. Sed & D. Auguſtinus docet apertè, quòd ex merito operum legis, non tantùm ceremonialis, verùm etiam decalogi, & legis naturalis, nullius homo iuſtificabit apud Deũ. Hoc modo intellecta ſententia videndũ eſt, quomodo non pugnet cum illa, quæ eſt ad Rom. 2. Factores legis iuſtificabuntur. Auguſtinus exponẽs hunc
Roma.2. Aug.lib.de ſpiritu & lite.ca.26. locum, Iuſtificabũtur, inquit, ita dictum eſt, ac ſi diceretur, iuſti habebũtur, aut deputabuntur; & affert locum ſimilem ex cap. 10. Lucæ, Ille volens iuſtificare ſeipſum,
Luc.10. ideſt, pronunciare, ſeu declarare ſe iuſtum: in qua ſignificatione etiam accipitur illud Matthæi 11. Iuſtificata
Matth.11. eſt ſapientia a filiis ſuis; id eſt, pronunciata eſt eſſe iuſta, calumniantibus eã interim Iudæis. Aliis item locis tum noui, tum veteris teſtamenti frequẽter in hac ſignificatione obuium eſt, iuſtificare. Atque ſecundum hãc ſignificationem vocabuli facilè eſt intelligere conciliationem iſtarum ſententiarum, quia altera, quæ habet; Ex operibus legis neminem iuſtificari; accipienda eſt de iuſtificatione qua ex impio quiſpiam fit iuſtus, altera, quæ hoc loco habetur; Factores legis iuſtificabuntur; de acceptatione diuina, qua eum qui iam iuſtus eſt, propter obſeruationem legis acceptat ad vitam. Proeſt difficultas hęc aliter expediri, vt dicamus, apud Paulum obſeruationem legis, ſiue opera legis bifariam accipi: altero modo; vt fiunt circa fidem ab eo qui nondum credit, & iuxta hunc modum pronũciat Apoſtolus de operibus legis, quòd ex eis nemo iuſtificabitur apud Deum,
Iacobi 1. Altero modo, vt ſunt ex fide facta ab eo q credit; & iuxta hunc modum pronunciat de eis Paulus, quod qui ea fecerint iuſtificabuntur apud Deum, quod & Diuus Iacobus aſtruit, diſputationem ex operibus ex fide factis, ita cõcludens, videtis, inquit, quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantum. Deinde propoſito nouo exemplo eandem rem inculcans, Similiter, inquit, & Rahab me
Ambr. retrix ſuſcipiens nuncios, &c. Quod autem Ambroſius interpretatur, factores legis eſſe, qui credunt in Chriſtum, non eſt plena interpretatio, neque vult ille ſua interpretatione nullam eſſe operum iuſtitiam, ſed hoc tantum vult, quòd nemo verè pręſtet legem, niſi qui credit in Chriſtũ, Diuus Thomas in hoc articulo in ſolutione primi dicit, quòd factores legis iuſtificabuntur, id eſt, exercebunt opus iuſtitiæ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

HÆc concluſio probatur. Nam ceremonialia pręcepta determinant pręcepta moralia in ordine ad Deum, ſicut iudicialia determinant moralia in ordine ad proximum, ſed homo ordinatur ad Deum per debitum cultũ, ſola determinatione legis diuinæ; & ideo de huiuſmodi præceptis dicitur, quòd non iuſtificabant niſi ex deuotione, & obedientia facientium. Præcepta vero moralia, & iudicialia continebant id quod ſecundum ſe iuſtum erat, vel in generali, vel etiam in ſpeciali. Sed moralia præcepta continebant id quod ſecundum ſe eſt iuſtum ſecundum iuſtitiam generalem, quæ eſt omnis virtus, vt dicitur quinto Ethicorum. Præcepta verò iudicialia pertinebant ad iuſtitiam ſpecialem, quæ conſiſtit circa contractus humanæ vitæ, qui ſunt inter homines ad inuicem.

¶ Quarta Concluſio. Si loquamur de iuſtificatione propriè dicta, qua homo iuſtus eſt apud Deum, non iuſtificabant: quia præcepta & ſacramenta veteris legis non continebant gratiam, nec eam conferebant, ſicut ea quæ in noua ſunt lege.

Quare ceremonialia dicuntur, quæ ad cultum Dei pertinent immediatè, ſeu præparatiuè.

¶ Hic tantum obſeruandum eſt, quòd D. Thom. in ſolutionibus argumentorum varias huius nominis, ceremonia, interpretiones & etymologias colligit, ſed nõ oportet in nominibus immorari, cum res ſit apertiſſima. Nã ceremonia nihil aliud eſt, quam religio ſacrorum, quæ ad Dei cultum pertinent: ſic vſurpat Cicero hoc vocabulũ ſepiſſimè in ſuis operibus.

QVÆSTIO CI.

De præceptis ceremonialibus ſecundum ſe; in quatuor articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm ratio præceptorum ceremonialium in hoc conſiſtat, quòd pertinent ad cultum Dei?

¶ Concluſio eſt affirmatiua.

EXPLICATIO ARTIC.

PRo huius concluſionis eluci datione obſeruandum eſt, quòd duplex eſt cultus Dei; vnus interior, qui conſiſtit in hoc, q anima cõiungitur Deo per intellectũ & affectũ; & alius exterior, qui ad interiorem ordinator. Homo enim compoſitus eſt ex anima, & corpore, & ſecundum quòd diuerſimodè intellectus, & affectus colentis Deum rectè coniungitur ipſi Deo, ſecundum hoc diuerſimodè exteriores actꝰ hominis ad cultum Dei applicantur. Nam in ſtatu futuræ beatitudinis intellectus humanus diuinam veritatem in ſeipſa intuebitur. Quare exterior cultus non conſiſtit in aliqua figura, ſed ſolum in laude Dei, quæ conſiſtit in exteriori cognitione & affectione. Sed in ſtatu præſentis vitæ non poſſumus diuinam veritatem in ſeipſa intueri, ſed oportet radium diuinæ veritatis nobis illuceſcere ſub aliquibus ſenſibilibus figuris; diuerſimodè tamen ſecundum diuerſum ſtatum cognitionis humanæ. In veteri enim lege nec ipſa diuina veritas erat manifeſta, nec adhuc propalata erat via ad hoc perueniendi: vnde neceſſe erat exteriorem nullum veteris legis non ſolum eſſe figuratiuum futuræ veritatis manifeſtandæ in patria, ſed etiam eſſe figuratiuum Chriſti, qui eſt via ducens ad illam patriæ veritatem. In ſtatu autem nouæ legis hęc via iam eſt reuelata: quare hanc non oportet prefigurati ſicut futuram, ſed per modum præteriti vel præſentis commemorari. Oportet autem ſolum præfigurari futuram veritatem glorię nondum reuelatam, vt dicit Apoſtolus; Vmbram habens lex futurorum bonorum, nõ ipſam imaginem rerum: vmbra enim minus eſt, quã imago; tanquam imago pertineat ad legem nouam, vmbra verò ad veterem. Heb.10.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm præcepta ceremonialia ſint figuralia?

¶ Concluſio eſt affirmatiua.

EXPLICATIO ARTICVLI.

COncluſio iſta in primis probatur ex illo Oſeæ 8. Scribam eis multiplices leges intus, & Iob. 11. Vt oſtenderem tibi ſecreta ſapientiæ, quòd multiplex ſit lex eius. Deinde ex eo, quod inter homines ſunt aliqui proni ad malum, & alii ex natura, aut conſuetudine, ſiue ex gratia ad bonum; & quantum ad omnes expediens fuit prędicta ceremonialia multiplicari, ne in idolatriam incideret,

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrùm debuerint eſſe multa ceremonialia præcepta?

¶ Concluſio eſt affirmans.

rent: ſed ex parte bonorum ex multiplicibus præceptis aſſiduè mens in Deum referebatur, & myſterium Chriſti quod figurabatur, magis propalabatur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRæſens concluſio ſic probatur. Nam in veteri lege ſingula prædicta ceremoniæ vocantur. Sacrificia enim dicũtur ceremonię Nume. 15. Offeret vitulũ, & ſacrificia eius ac libamẽta, vt ceremonię eius poſtulãt. De ſacramentis etiam ordinis dicitur; Hæc eſt vnctio Aaron, & filiorũ eius in ceremoniis. De ſacris etiã dicitur: Hæc ſunt inſtrumẽta tabernaculi teſtimonii in ceremoniis Leuitarũ. Leuit. 7. De obſeruantiis etiã dititur; Si auerſi fueritis non ſequentes me, neque obſeruantes ceremonias quas propoſui vobis. Probatur deinde, quia ſicut ſupra dictum eſt, ceremonialia prȩcepta ordinantur ad cultum Dei; in quo quidẽ cultu conſiderari poſſunt & ipſe cultus, & colentes, & inſtrumenta colendi. Ipſe autem cultus ſpecialiter conſiſtit in ſacrificiis, quę in Dei reuerentiam offeruntur. Inſtrumenta autem colendi pertinent ad ſacra, ſicut eſt tabernaculum, & vaſa, & alia huiuſmodi. Ex parte autem colentium duo poſſunt conſiderari; ſcilicet eorum inſtitutio ad cultum diuinum; quod fit per quandam conſecrationem vel populi, vel miniſtrorum; & ad hoc pertinent ſacramenta; & iterum eorũ ſingularis cõuerſatio, per quam diſtinguuntur ab his qui Deum non colunt: & ad hoc pertinẽt obſeruantiæ, putà, in cibis, & veſtimentis, & alia huiuſmodi. Sacra. ¶ Hic tamen obſeruandum eſt, quod ceremoniarum legis antiquę fuere quatuor ſpecies. Prima, ſacrorum. Sacra enim dicuntur ea, quæ ad cultum diuinum tãquam inſtrumenta peculiaria deputantur; ſicut veſtes ſacerdotales, tepla, & altaria. Circa templum nota, quòd tẽpore legis antiquæ fuit mobile tabernaculum, quo Deus colebatur. Fuit etiam templum firmum; & immobile a Salomone conſtructum, a Zorobabele reædificatum, & hoc non vacat myſterio. Templum Status tabernaculi mobilis ſignificat translationem antiquę legis: at verò ſtatus templi firmi ſignificat firmitatem legis Euangelicę; de qua firmitate ſcriptum eſt: Oculi tui videbunt habitationem opulentam, tabernaculum quod non transferri poterit. Iſa. 33. Secunda ſpecies fuit ſacrificiorum; quæ erant in triplici differentia; erat enim ſacrificium pro peccatis in remiſſionem ſceleris admiſſi; erant hoſtię pacificorum pro gratiarũ actione, & pro beneficiis impetratis, & erat holocauſtum quod totum ardebat in reuerentiam diuinæ maieſtatis. Sacrificia. At in Euangelio Chriſtus Dominus vno expleuit ſacrificio variarum differentiã victimarum. Tertia ſpecies fuit ſacramentorum, quæ erant ceremoniæ ad ſanctificationem hominum inſtitutæ, ſiue omnium, vt circunciſio, ſiue ſingularium, vt ordinatio ſacerdotum, & conſecratio pontificum. Quarta ſpecies & vltima erat obſeruantiarũ; & dicebantur ritus quidam, qui obſeruabantur ab illo populo in veſtibus exterioribus, cultu, ac ciborum delectu. Hæc omnia & ſingula D. Tho. proſequitur adeò copioſè, vt nihil poſſit ei addi, atque adeò præclarè, vt nihil demi poſſit.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrum ceremoniæ veteris legis conuenienter diuidantur in ſacrificia, ſacramenta, ſacra, & obſeruantias.

¶ Concluſio eſt affirmans.

Sacramẽta

QVAESTIO CII.

De cauſis ceremonialium præceptorum.

IN hac quæſtione, pro explicatione ferè totius veteris legis, eiuſq; intelligentia, libet ponere ob oculos tantùm literã D. Tho. in qua vniuerſam legẽ ſic eruditè, ſapienter, acutè, dilucidè interpretatur, vt planè in huius rei expoſitione ſeipſum, & oẽs Doctores lõgo interuallo ſuperet. Dĩ enim, & inter viros doctores celebratur, Burgenſem ex Hebraiſmo ad Chriſtianiſmũ lecta hac quęſtione, & ſuę legis interpretatione, victũ tranſiſſe, admirando doctrinã D. Tho. recondita, & planè diuinã; Fatebatur enim, nuſquã ſe intellexiſſe ſuæ Moſaicæ legis ſpiritum, & veritatem, vſque dum ſingulari Dei beneficio ex D. Tho. didicit. Sed in 4. articulo in ſolutione ad ſextum inuenit calumniatorem ꝙ ſugillet, & reprehendat Dicit enim Diuus Thom. quod propitiatorium erat quędam tabula lapidea; cuius contrarium dicit expreſsè ſancta ſcriptura Exod. 25. dicit enim, quòd propitiatorium erat tabula, vel inſtar Tabulæ de auro puriſſimo: ſic enim docet textus ſacer, & ſic vniuerſi ſancti Patres, quos ego legerim, apertè tenent; nec vnum inueni, qui dicat, quòd erat lapidea tabula; & in partibus Diui Thomæ, quæ manu ſcripte ſunt in Bibliotheca Salmãtina ſic habet textus D. Th. in ſolutione ſexti. Et ſuper arcã erat quædam tabula, quę dicebatur propitiatorium. Itaque verus textus Diui Tho. & integra lectio non habet quòd propitiatorium erat tabula lapidea, ſed ꝙ erat tabula ſup alas Cherubim, & illa dictio, lapidea, ex erſore librariorũ adiecta eſt, deleatur ergo de textu, & vera lectio reſtituatur. Sed legatur prorſus litera D. Tho. quæ nulla expoſitione, ſed attenta tantũ lectione indiget. Propitiatorĩ vtrum fuerit lapidea tabula Exo. 25.

QVÆSTIO CIII.

De durationę præceptorum ceremonialium, in quatuor articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrùm ceremoniæ legis fuerint ante legem.

¶ Concluſio eſt negans.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRoponitam concluſionem probat D. Thom. in primis ex illo Deute. 6. Hæc ſunt præcepta & ceremoniæ quę mandauit Dominus Deus noſter vt docerem vos, non autem indiguiſſent ſuper his doceri, ſi prius prædictæ ceremoniæ fuiſſent: ergo ceremonię legis non fuerunt ante legem. Aliam probationem ſubnectit D. Thom. pro cuius elucidatione ſtatuit nonnulla principia. Primum eſt, quòd ceremoniæ legis a duo ordinabantur, ſcilicet ad Dei cultum, & ad figurandum Chriſtum: quod quidem liquidum eſt ex prædictis. Subiungit autem ſecundum principium, quòd quicunque colit Deum, oportet, vt per aliqua determinata eum colat, quæ ad exteriorem cultum pertinent. Determinatio autem eorum quę pertinent ad diuinũ cultum, ad ceremonias ſpectat; ſicut etiã determinatio eorum per quæ ordinamur ad proximum, pertinent ad præcepta iudicialia, ſicut ſupra habitum eſt. Illud etiã principium obſeruandum eſt, ꝙ quemadmodum inter homines erant aliqua iudicialia, non ex autoritate legis diuinę inſtituta, ſed ratione hominum ordinata; ita etiam erant quædam ceremoniæ non ex autoritate alicuius legis determinatæ, ſed ſolum ſecundum voluntatem, & deuotionem hominum Deum colentium. Ex his principiis efficaciter colligitur, fuiſſe ante legem ceremonias quaſdam; verum non ceremonias legis: quia non erant lege inſtitutæ, & determinatæ. Verum eſt tamen, ꝙ ante legem fuerunt quidam viri præcipui prophetico ſpiritu pollentes, qui ex inſtinctu diuino, quaſi ex quadam priuata lege inducebantur ad aliquem certum modum colendi Deum, qui & conueniens eſſet interiori cultui, & etiam congrueret ad figni ficanda Chriſti myſteria, quæ figurabuntur per eorum geſta, ſecundum illud 1. Corint. 10. Omnia in figura contingebant illis.

¶ Hæc doctrina de ſe magnam mouebat quæſtionem; Vtrum ante legem fuerint vera ſacramenta a Deo inſtituta in peccatorum remedium & antidotum. ſed hæc quęſtio a nobis prætermittenda eſt, & in alium locum referenda: nam explicatur fuiſſimè 3. p. in materia de ſacramentis. Illud tamen aduertat Theologus, ꝙ ſacramentum circunciſionis fuit inſtitutum ante legem, vt habetur Gen. 17. vnde non poteſt dici ſacramentum legis, quaſi in lege inſtitutum, ſed ſolum quia in lege obſeruatum; & hoc eſt quod dicit Dominus, Circunciſio non ex Moyſe eſt, ſed ex patribus, Circũciſio ante legẽ inſtituta. Ioan. 17.

tribus. Illud etiam conſiderandum eſt, quòd diſcretio mũdorum animalium ab immundis, quæ commemoratur Gen.7. cum dicitur. Ex omnibus mundis animalibus tolle ſeptena, & ſeptena; de animalibus verò immundis duo & duo; hęc, inquam, diſcretio non fuit ante legem, quantũ ad eſum, cum dicatur Gene.9. Omne quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum: ſed ſolum fuit quantum ad ſacrificiorum oblationẽ, quia de quibuſdam determinatis animalibus ſacrificia offerebantur. Si tamen quãtum ad eſum erat aliqua animalium differentia, hoc non erat quia eſus illorum reputaretur illicitus, cum nulla lege eſſet prohibitus, ſed propter abominationem, vel conſuetudinem; ſicut & nunc̃ videmus, quòd aliqua cibaria ſunt in aliquibus terris abominabilia, quæ in aliis comedũnt̃. Vel dicendum eſt ad explicationem ſanctarũ ſcripturarũ, quòd animalia munda vel immunda, de quibus fit mentio in ſacris ſcripturis, ante legẽ ſcriptam dicebantur munda aut immunda, per præoccupationẽ. quæ figura locutionis non eſt infrequens in diuinis eloquiis. Dicebantur itaque immunda, quoniam in lege prohibenda erant, & eorum eſus vitandus.

Gen.9. Ante legẽ qũo aĩa lia quædã mũda dicebantur.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm ceremoniæ veteris legis haberent virtutem iuſtificandi tempore legis.*

EXPLICATIO ARTICVLI.

VT explicet D.Tho. prædictam quęſtionẽ, ſtatuit principium certum & exploratum: nempe, quod in veteri antiqua lege duplex immunditia obſeruabatur; vna quidẽ ſpiritualis, quæ eſt immunditia culpæ; alia verò corporalis, quæ tollebat idoneitatem ad cultum diuinum; ſicut leproſus dicebatur immundus, vel ille qui tangebat aliquod morticinium, & ſic immunditia nihil aliud erat, quàm quædam irregularitas. Hoc conſtituto, eſt prima concluſio.

1.Conclu.

¶ Ab immunditia ſecundi generis ceremoniæ veteris legis habeb ant virtutem emũdãdi, quia huiuſmodi ceremoniæ erant quædã remedia adhibita ex ordinatione legis, ad tollendas huiuſmodi immunditas ex ſtatuto legis indu ctas: & ideo Apoſtolus inquit, q̃ ſanguis hircorum, & taurorum, & vitulę aſperſæ cinis inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis. Et ſicut iſta immunditia quæ per huiuſmodi ceremonias emundabatur, erat magis carnis quã mentis: ita etiam ipſe ceremoniæ, iuſtitiæ carnis dicuntur ab Apoſtolo parum ſupra. Iuſtitiis, inquit, carnis vſque ad tempus correctionis impoſitis.

Heb.9.

2.Not.

¶ Secunda concluſio. Ab immunditia verò mentis, quæ eſt immunditia culpæ, non habebant virtutem expiandi: & hoc ideo, quia expiatio, a peccatis nunquam fieri potuit niſi per Chriſtum, qui tollit peccata mundi, vt dicitur Ioã. 1. Et quia myſterium incarnationis, & paſſionis Chriſti nondum erat realiter peractum, veteris legis ceremoniæ non poterant in ſe continere realitet virtutem profluentem a Chriſto incarnato, & paſſo, ſicut cõtinent ſacramẽta nouæ legis, & ideo non poterant a peccato mundare, ſicut Apoſtolus dicit, quòd impoſſibile eſt ſanguine taurorum, aut hircorum auferri peccata. Et hoc eſt quod Apoſt. vocat ea egena, & infirma elementa. Iuſirma quidẽ, quia non poſſunt a peccato mundare: ſed hæc infirmitas prouenit ex eo, quod ſunt egena, id eſt, eo quod non continent in ſe gratiam. Poterat autem mens fidelium tempore legis per fidem conungi Chriſto incarnato, & paſſo; & ita ex fide Chriſti iuſtificabantur; cuius fidei proteſtatio erat huiuſmodi ceremoniarum obſeruatio, inquantum erant figura Chriſti; & ideo pro peccatis offerebantur ſacrificia quædã in veteri lege, nõ quia ipſa ſacrificia a peccato mũdarẽt, ſed quia erant quædam proteſtationes fidei, quæ a peccato mundabat; & hoc etiã ipſa lex innuit ex modo ſo quẽdi: dicitur enim Leu.4. & 5. quòd in oblatione hoſtiarũ pro peccato orabit pro eo ſacerdos, & dimittetur ei, qua ſi peccatũ dimittatur non ex vi ſacrificiorũ, ſed ex fide, & deuotione offerentium.

Heb.10.

Galat.4.

Argumenta quibus impugnatur aſſertio D.Th. Prim.arg. Secũdum. D.Gr.li.4. mora. c.2. & habetur de cõſecratione d.4. c. quod apud nos.

¶ Idem demonſtratur ex autoritate maiorum. D.Gre. dicit in hũc modum. Quod apud nos valet aqua baptiſmi hoc egit apud veteres, vel pro paruulis ſola fides, vel p̃ maioribus virtus ſacrificii, vel pro his qui ex ſtirpe Abrahã prodiere myſterium circũciſionis. Innocen. III. conſtituit differentiam inter baptiſmũ, & circunciſionem: quòd baptiſmus aperit ianuam cœlorum, circunciſio vero minimè: aſſerit tamen, quòd per vtrumq; ſacramentum peccatũ originale dimittebatur. Illa dictio. per, dicit cauſam, vt in illo; Saluos nos facit per lauacrum regenerationis &c. Certè D. Aug. variis in locis docet, q̃ circunciſio valebat ad peccati originalis remiſionem; & Mag. ſent. in 4.d.2. citat varias ſententias Augu. Greg. Bedæ, qui circunciſionem videntur eximere a numero reliquorum ſacramentorum veteris legis, & peculiariter tribuere ei vim iuſtificandi.

Innocen. IIII.c.maiores de baptiſ. Aug.lib.4. contra Donatiſ. cap. 24. 3.li.de nuptiis c. 11.& ſuper Pſalm. 77. Paul. Magiſter. Beda.

¶ Tertiò, paruulis ſine aliquo merito cuiuſcunque operantis remittebatur peccatum originale adhibito circũciſionis ſacramento, ergo ſacramentum circunciſionis cauſabat gratiam, & peccatum remittebat. Id enim vocamus cauſam, qua applicata, ſequitur effectus.

Tertium.

¶ Vltimò, homines in veteri teſtimonio adhibitis ſacramentis, & ſacrificiis efficiebantur verè iuſti, & verè filii Dei. Quod apertè teſtatur Paul. cum inquit. Quorum adoptio eſt filiorum: ergo ceremoniæ antiquæ conferebant veram iuſtitiam, & veram gratiam.

Vltim. Rom.9.

¶ Pro explicatione huius quæſtionis ſciẽdum eſt, quod præcepta ceremonialia ſunt illa, quæ ſunt inſtituta ad prę figuranda Chriſti venturi myſteria, & ad veros Dei cultus ſtatuendos. Secundò notandum, quòd triplex ſtatus humanæ vitæ conſiderandus eſt. Primus eſt ante aduentum Chriſti Domini. Secundus eſt poſt aduentum Saluatoris vſque ad finem ſeculi. Tertius eſt ſtatus gloriæ, quo beati diuina viſione, & ſempiterna fruuntur. Primus ille ſtatus ante Chriſtum fuit in vmbra, & tenebris, quapropter noctis optimè comparatur Lucæ 1. Illuminare his qui in tenebris, & in umbra mortis ſedent: & Rom. 13. Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Hic verò ſtatus præcipuè in lege Moſaica fuit plenus vmbris, & ceremonis Chriſtum deſignantibus; quæ ceremonię adeò ſapienter a Deo inſtitutæ ſunt ad continendum illum populum in ueró Dei cultu, atque ſi non eſſent ad Chriſtum deſignandum; & ita ſunt inſtitutę ad Chriſtum Dominum prefigurandum, atque ſi alia de cauſa non fuiſſent inſtitutę. Secundus ſtatus eſt ab aduentu Domini vſque ad finem ſeculi, & hic ſtatus partim continet veritatem antiquis Patribus promiſſam, partim verò continet expectationem futurorum bonorum: & ideo quadam ex parte vmbram continet, propter quod Eccleſia comparatur auroræ in libro Cantic. in qua tenebrę ſunt luci permixtę, ſed hic ſtatus non deficit vſque ad lucidiſſimum diem, vnde Eccleſia appellatur aurora conſurgens. id eſt, progrediens vſque ad perfectũ diem: Tertius ſtatus eſt glorię, in quo nullę ſunt umbrę, & per conſequens nullę ceremonię, propter quod Apoc. 21. ſcribitur, quòd in Hieruſalem cœleſti nullum erit templum, ſed Dominus omnipotens erit illius templum; remoto autem templo, remouentur ceremonię. His poſitis ſit prima concluſio.

Triplex hominis ſtatus.

1.Conclu.

¶ Ceremoniæ veteris legis emundabant, & iuſtificabãt ab immunditia carnis. Hanc concluſionem aſſerit D. Paulus dicens, Habuit prius illud tabernaculum ſanctum ſeculare, & paulò inferius. Habuit iuſtificationes carnis, & iterum. Sanguis ſparſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis, his verbis ſignificatur, vetus teſtamentum habuiſſe mundanam, & exteriorem ſanctitatem, & iuſtitiã, Pro cuius explicatione aduertendum eſt, quòd immunditia eſt duplex, vna ſpiritualis, hoc eſt immunditia peccati, altera eſt corporalis, quæ tollebat idoneitatem ad cultum diuinum, & ad cõuictum publicum cum alijs hominibus, & ſic leproſus erat immundus; & qui tangebat aliquid morticinium, & hęc immunditia nihil aliud erat quã quędam irregularitas. Ab hac itaque immunditia carnis ceremoniæ veteris legis populum expiabant; nam reddebant homines

Heb.9.

homines idoneos ad cultum diuinum,& ad coniunctũ publicum cum aliis hominibus.

2. Conclu. ¶ Secunda conclusio. Ceremoniæ vetetis legis [illegible] emũ dabant, nec iustificabant ab immunditia peccat[illegible] hæc conclusio est de fide catholica, quam docet D. Paul. Dicens; Si per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est: & c. 4. cæremonias veteris legis appellat infirma, & egena elementa; infirma quidem, quoniam non erant efficacia ad conferendã salutem: egena verò, quoniam non continebant virtutem iustificandi: & ad Heb. 7. Nihil ad perfectum adduxit lex: & iterum; Reprobatio fit prioris mandati propter eius infirmitatem, & inutilitatem: & clarioribus verbis ad Heb. 10. dicit Paulus; Impossibile erat sanguinem hircorum auferre peccata, & ad Rom. 4. appellat Paulus circunciſionẽ, signum, & signaculum iustitiæ fidei. Ex quo loco colligũt sancti Patres, circunciſionem non habuisse vim iustificandi, siue (vt scholæ loquuntur) efficiendi iustitiam ex opere operato; sed tantum signum fuisse, quemadmodum reliqua veteris legis sacramẽta: sic certè hoc loco Ambrosius, Non habet circunciſio aliquid, sed est signum tantum, & Eucumenius, Data est circunciſio non vt iustitiam efficeret, sed vt sigillum esset, ac signum iustitiæ, Item & Tertullianus contra Iudæos multis ratiõnibus probat, circunciſionẽ non habuisse vim Iustificandi. Ratio verò ex diuina Theologia euidens est: nam nemo iustificari poterat a peccato nisi per Christum, qui tollit peccatum mundi, vt dicitur Ioan. 1. Christus verò & eius passio tempore antiquæ legis nõdum erat exhibita, vt constat: ergo ceremonię veteris legis non habebant virtutem iustificãdi a Christo incarnato & passo: de hac ratione videndus est D. Th. q. 103. art. 2 Hæc ratio D. Tho. inducebat nos in maximã disputationem, de differentia sacramentorum nouæ & veteris legis, sed hæc quæstio propriè pertinet ad quartum sent. in principio. Nunc satis est cognoscere, esse certum secundum fidem catholicam, q, sacramenta veteris legis Con. Flor. non conferebant gratiam; definitum est hoc in Con. Flor. Cõc. Trid. in doctrina sacramentorum, tradita Armenis, & in Cõc. Trid. sess. 6. ca. 2. 7 & 8. de qua re disserit copiosè doctissimus Cano in Relectione de sacramentis in communi 4. & quinta parte.

3. Conclu. ¶ Tertia conclusio. Homines illo tempore iustificabantur per fidem, & deuotionem in Christum venturum. Hęc conclusio liquido colligitur ex præcedenti. De qua re loAug. li. 1. cõ quitur optimè D. Augustinus.
tra duas epi. Pel. c. 7 & li. 3. c. 4.

4. Conclu. ¶ Quarta conclusio. Ceremoniæ veteris legis erant figuræ iustitiæ efficiendę per Christum. Hanc rem in primis eleganter, & super omnes explicat D. Thom. in q. 102. pro concionatoribus.

Ad pri. ar. ¶ Ad argumenta in oppositum. & ad primum respondetur, quòd ceremoniæ vet[illegible]s legis præstabant sanctitatem exteriorem, sicut copiosè explicatum est in prima cõclusione.

Ad ſcđm. ¶ Ad secundum argumentum respondetur, quòd in circunciſione remittebatur peccatum originale, & conferebatur gratia ad eius remissionem, sed non conferebatur virtute circunciſionis, quæ tamen erat signaculum iustitiæ fidei, vt testatur D. Paul. sed conferebatur ex virtute Rom. 4. fidei passionis Christi, quæ in illo sacramento præfigurabatur.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium argumentum idem dicendum est; de qua re si quis plura desiderat, legat D. Thom. 3. part. quæst. 70. art. vltim.

Ad vltim. ¶ Ad vltimum argumentum respondetur, quòd Patres veteris testamenti erant verè amici Dei, & filii Dei Adoptiui, prædestinati in adoptionem filiorum Dei per Christũ; cæterùm non acceperunt spiritum adoptionis filiorum ex legis obseruantia, aut ceremoniis, sed ex fide, & amore Aug. lib. 3. in Christum Iesum: quapropter pulcherrimè dicit Diu. cõtra duas Augustinus, quòd patres veteris testamenti, qui iusti fuere, pertinebant ad nouum testamentum. Sed hęc solutio inducepi. Pelagi. c. 4. bat nos in magnam disputationem, vtrum patres veteris testamenti fuerint verè & propriè filii Dei; an potius solum dicantur filii per figuram & typum: sed hæc quæstio alterius est speculationis, & in alio loco commodius disputabitur.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrum ceremonię veteris legis cessauerint in aduentu Christi Domini nostri.*

¶ Conclusio est affirmans.

EXPLICATIO ARTICVLI.

ARticuli huius assertionem probat Diu. Tho. autoritate diuinæ scripturæ; dicitur enim; Nemo vos iudicet in cibo, & potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut Sabbathi quæ sunt vmbra futurorum: & ad Hebr. octauo, dicitur, quod nouum testamentum veteravit prius. His accedit optima ratio: nam ceremoniæ veteris legis ad cultũ Dei sunt destinatæ, vt suprà dictũ est: exterior aũt cultus debet interiori cultui, qui in fide, spe, & charitate consistit, esse consentaneus: vnde secundum diuersitatem interioris cultus debuit variari, & immutari exterior cultus: cum igitur in aduentu Christi, & adueniente lege Euangelica, interior cultus fuerit immutatus, exterior etiam cultus immutatus fuit, sic vt ceremoniæ veteris legis in aduentu Christi omnino cessauerint. Quod vt euidentius intelligatur, obseruandum est, quòd interioris cultus triplex status discerni potest. Vnus quidem, secundum quem habetur fides, & spes de bonis cœlestibus, & de his per quæ in cœlestia introducimur; de vtrisque quidem, sicut de quibusdam futuris: & huiusmodi status fuit fidei, & spei in veteri lege. Alius autem est status interioris cultus, in quo habetur fides, & spes de cęlestibus bonis, sicut de quibusdam futuris, sed de his per quæ introducimur in cœlestia, sicut de præsentibus, vel præteritis; & iste est status nouæ legis. Tertius autem status est, in quo vtraque habentur vt præsentia, & nihil creditur vt absens; nec speratur vt futurũ, & iste est status beatorum, in quo nihil erit figurale ad diuinum cultum pertinens, sed solum gratiarum actio, & vox laudis; vnde Apoc 21. dictum est de beatorum republica; Templũ non vidi in ea, sed Dominus Deus omnipotens templum illius est, & agnus, Consimili ergo ratione ceremoniæ primi status, per quas figurabatur & secundus, & tertius status, veniente secundo statu cessare debuerunt, & aliæ ceremoniæ induci, quæ conuenirent statui cultus diuini protempore illo in quo bona cœlestia sunt futura, beneficia autem Dei, per quæ ad cœlestia introducimur, sunt præsentia. Col. 3.

¶ Vt autẽ ea quæ in hoc articulo adducit Diuus Tho. accuratè explicentur, notandum est, quòd quæstio proposita, nimirum, An lex vetus cessauerit in aduentu Christi, potest habere duplicem sensum. Prior est, vtrum cessauerit quantum ad vim obligandi. Posterior, vtrum cessauerit quantum ad vim, & efficaciam. In vtroque sensu explicat fusissimè quæstionem Soto libr. 2. de iustitia, q. 5. articulo quarto. At verò veritas examinabitur argumentis quibusdam. Sẽsus quęstionis dupl.

¶ Primum erit ad suadendum quod lex antiqua nunquam cessauerit, & quòd duret in æternum. Nam in diuinis literis sæpenumerò asserit esse testamentum sempiternum legem veterem, signanter Exod. 30. & Leuit. 16. & Baruch. 4. sic habetur. Hic est liber mandatorum Dei, & lex in æternum. Prim. arg. Vtrum lex antiqua cessauerit.

¶ Secundò, Circunciſio instituta fuit in signum fidei Abrahæ, vt aperte testatur Paul. Rom. 4. Rursum, præceptum de obseruatione Sabbathi datum fuit populo ad recolendum creationis beneficium: sed semper debemus esse imitatores fidei Abrahæ, semperque debemus recolere creationis beneficiũ, ergo saltem hæc præcepta in sempiternum durant. Secũdum.

¶ Deinde, lex vetus, aut bona fuit aut mala. Non mala, vt demonstratum est: ergo bona. Si bona: ergo mutati non debuit. Tertium.

¶ Quartò, obligatio mũdati leprosi ad legis ceremonias pertinebat: sed etiam in Euangelio præcipitur leproso emundato, vt huiusmodi oblationes offerat: ergo ceremoniæ veteris legis non cessauerunt Christo aduenie nte. Quartum.

¶ In contrarium est illud, Nouum testamentum veteravit prius: & illud; Legem mandatorum decretis euacũs. Hebr. 8. Ephes. 2.

In

In hac quæſtione explicãda eſt magna controuerſia inter catholicos, hæreticos, & Iudæos; imo inter ſanctos Patres, Hieronymum & Auguſtinum non eſt eadem ſententia; & inter Diuum Thomam & Scotum eſt magna diſſenſio. Pro cuius rei expoſitione eſt prima cõcluſio.

Hiero. Aug.

¶ Lex vetus ceſſauit in Aduentu Chriſti per legẽ Euangelicam. Ad hanc veritatem definiendam congregatum eſt Concilium Apoſtolorum, de quo fit mentio Actor. decimoquinto. Eandem veritatem demonſtrat Diuus Paulus in ſuis epiſtolis, potiſſimè ad Galatas, in cuius capitulo quinto habetur illa inſignis ſententia; Si circuncidimini, Chriſtus nihil proderit vobis: & paucis interpoſitis ſcribit, Euacuati eſtis a Chriſto qui in lege iuſtificamini, quibus verbis plane explicat, quo in ſenſu prius dixerit, Si circũcidimini, Chriſtus vobis nihil proderit: id eſt, ſi credatis circunciciſionem ad ſalutem eſſe neceſſariam, nihil vobis proderit Chriſti gratia. Idem comprobat ex profeſſo ad Hebræos 7. & 8. in his locis habentur duæ inſignes ſententiæ, Translato ſacerdotio, inquit, neceſſe eſt vt legis translatio fiat, & iterum, Teſtamentum nouum veterauit prius, & ad Epheſ. 2. Legem mandatorum decretis euacuans. Lex mandatorum, eſt lex Moyſi mandans: & non conferens gratiam, qua id quod mandatur, præſtari poteſt: hanc Chriſtus antiquauit, ſiue abrogauit per alia decreta. Præcepta legalia Euãgelicis, ait Hieronymus, dogmatibus commutauit. Ad eundem modum exponit Chryſoſtomus: item Theophilactus & Eucumenius. idem docet ad Coloſ. 2. cum inquit, Nemo ergo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut Sabbathorum, quæ ſunt vmbra futurorum, Corpus autem Chriſti: id eſt, nemo vos iudicet, aut condemnet propter neglectum Iudaiſmum; quia vmbram corpore ipſo præſenti non oportet tenere. Eadem veritas comprobatur ex illo Saluatoris; Conſummatum eſt; vbi ſignificaſſe videtur, legem cum omnibus quæ ad ipſam pertinent, per mortem ſuam eſſe terminatam. His, & aliis innumeris ſanctæ ſcripturæ teſtimoniis concluſio propoſita demonſtratur. Oppoſitum huius veritatis eſt hæreſis Ebionis, & Cherinthi, ut autor eſt Aug. Epiſt. 11. Rationes verò ad iſtam veritatem demonſtrandam duæ ſunt. Prior eſt, quoniam lex antiqua non data fuit in ſempiternum, ſed donec veniret plenitudo temporis, vt dicit Paulus ad Gala. 4. ergo adueniente temporis plenitudine continuo lex antiqua ceſſauit. Altera ratio eſt, quoniam ſtatus antiquę legis totus erat in vmbris, & figuris præfigurantibus Chriſtum venturum: ergo Chriſto adueniente, & eius luce coruſcante ſtatim lex antiqua ceſſauit.

Heb. 7. & 8.

Hier. Chryſoſt. Theophi. Eucumen. Coloſ. 2.

Ebion & Cherintus hęretici. Aug. Gal. 4.

2. Conclu.

¶ Secunda concluſio. Lex ceſſauit per legem Euãgelicã, non ſolùm quantum ad ceremonialia, & iudicialia, verũ & quantum ad præcepta moralia. Nam Diuus Paulus abſolutè, & abſque vlla exceptione ſcribit, quòd translato ſacerdotio vniuerſa lex translata fuit, & iterum dicit, nouũ teſtamentum vetus veteraſſe: & in Epiſtola ad Epheſ. c. 2. apertè teſtatur, quòd Chriſtus legem mandatorum euacuauit. Hæc concluſio ſtatuta fuit ad explicandum illud axioma Theologorum, quòd lex antiqua ceſſauit quãtũ ad ceremonialia, & iudicialia, nõ verò quantum ad moralia præcepta. Si enim fiat ſenſus, quòd ex virtute legis antiquæ teneamur ſeruare præcepta moralia, falſum eſt, & contra fidem: ſi verò ſit ſenſus, quòd tenemur ſeruare præcepta moralia ex lege naturali, quæ immutabilis permanet, & quia in lege Euangelica ſunt confirmata, verus & catholicus ſenſus eſt.

Epheſ. 2.

Oĩa præcepta legis antiquæ ceſſauerũt

3. Conclu.

¶ Tertia concluſio. Lex vetus non ceſſauit ſtatim poſt Chriſti natiuitatem, nam licèt Chriſtus ſit veritas quam illæ ceremoniæ profigurabant, multa tamen in lege continebantur, quæ ſignificabant ea, quæ Chriſtus in vita ſua geſſit, potiſſimè ea, quæ in morte ſua Chriſtus paſſus eſt: & ideo non oportuit, quòd ſtatim nato Chriſto lex antiqua euanuerit. Probatur ita eſſe; nam Chriſtus dum vixit, diligenter obſeruauit legem, & vniuerſa legalia, & exhortabatur cæteros vt illa obſeruarent, ergo legalia nondum mortua erant. Ptæterea, D. Aug. & Hieron. conſtanter affirmant, quod lex vetus viua fuit vſque ad mortem Chriſti. Vltimò, D. Paulus ad Hebr. 7. & 8. manifeſte dicit, q̃ lex vetus non fuit translata, niſi mutato ſacerdotio, ſed ſacerdotium Moſaicum non fuit mutatum quoadvſque Chriſtus, qui eſt ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, in ara crucis ſe obtulit in hoſtiam gratiſſimam Patri, cuius ſacerdotii functio finiuit & extinxit ſacerdotium Moſaicum, ergo vſque ad illud tempus lex antiqua viua erat.

Aug. epiſt. 19. Hier.

¶ Quarta concluſio. Lex antiqua in morte Chriſti pœnitus extincta fuit, & mortua, tum quãtum ad obligationẽ, tum quantum ad vtilitatem, & efficaciam. Probatur, nam (vt dicit Paulus) translato ſacerdotio neceſſe eſt vt legis translatio fiat; ſed in morte Chriſti translatum eſt ſacerdotium Moſaicum, & inſtitutum eſt ſacerdotium nouum; ergo tunc lex vetus extincta fuit. Deinde, Chriſtus in conſecratione ſui ſanguinis ſic loquitur; Hic ſanguis noui & æterni teſtamenti, ſignificans ſe in effuſione ſui ſanguinis, & in morte ſua nouum inſtituere teſtamentum; teſtamentum autem nouum inueterauit prius, vt dicit Apoſtolus ad Hebr. 8. Vltimò, in morte Chriſti velum templi ſciſſum eſt a ſummo vſque ad imum, quamdiu uero hoc velum integrum erat, lex antiqua perſeuerabat, ita argumentatur D. Paul. ad Heb 9.

4. Conclu.

Matth. 27.

¶ Sed aduerſus hanc doctrinam ſunt argumenta quędã, quibus probari videtur, legem veterem ſtatim ab aduentu Chriſti ceſſaſſe, & abolitam eſſe. Nam ſanctæ ſcripturæ partim teſtantur præcepta legalia eſſe figuras, & umbras eius gratiæ, quæ per Chriſtum exhibita eſt, iuxta illud, Vmbram habens lex futurorum bonorum, & Ioan. 1. Gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, partim teſtantur, Chriſtum adimpleſſe legem, ut in illo, Non ueni ſoluere legem, ſed adimplere; partim uerò teſtantur; Chriſtũ eſſe finem legis, ad Roman. 10. Finis legis Chriſtus eſt ad ſalutem omni credenti; Ex quibus uidetur colligi, quod aduenientę Chriſto lex antiqua ſtatim euanuit, ſicut coruſcante luce vmbræ ſtatim euaneſcunt. Hoc idem confirmatur ex illa ſententia Mat 11. & Lucæ 17. Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem. ergo lex antiqua ante mortẽ Chriſti iam mortua erat. Ad hæc argumenta patet ſolutio ex tertia concluſione, præterquam ad vltimum, ex Luc. 16. ad quod reſpondetur, illam ſententiam non ita intelligendã eſſe, vt poſt Ioannem veteraque omnia abiicienda ſint, ſed quòd lex & prophetæ vſque ad Ioannem ſunt tanquam præparatores, & prænuncii aduentus Chriſti, quo aduenientę, præparatio & prænunciatio eorum ceſſat; vtraque tamen remanent ad prænunciatorum confirmationem, vt ſciamus, aduentum Chriſti diuina diſpenſatione ab eis longè ante prænunciatum. Communis huius ſcripturæ explicatio eſt, quòd qui Ioannem præceſſerunt, prædicebant, Chriſtum venturum, Ioannes verò Chriſtum iã nadigito oſtendebat.

Obiectiones contra prædicta. Heb 10. Ioan. 1. Mat. 5.

Solutio obiectionũ.

¶ Sed iã tempus eſt vt argumentis poſitis in principio ſatisfaciamus. Ad primum dicendum, quòd ſempiternum, ſiue æternum, aliquando accipitur in ſacris ſcripturis pro duratione longa temporis, vt illud Pſalm. 75. A montibus æternis. Secundò reſpondetur, quòd lex illa vetus nõ fuit prorſus abolita, ſed potius explicata perfectius, & melius obſeruata; iuxta ſententiam Chriſti, Non veni ſoluere legem, ſed adimplere Quantò ergo perfectior eſt ſpiritus, tãtò & ipſa lex perfectior eſt effecta per aduẽtum Chriſti, & meliùs intellecta. Vel tertiò dicitur, quòd quantum ad pręſignata, præſertim Chriſtum, perſeuerat lex, de qua re infra erit abundantior ſermo.

Arg. ſolut. Ad pri. ar. Quid æternum deſignet ĩ ſcripturis. Mat. 5.

¶ Ad ſecundum reſpondetur, quòd fides Abrahæ fuit commẽdata, quia credidit promiſſioni factę de ſemine vẽturo, & ideo Iudæi antequam veniret Chriſtus, proteſtabãtur per circunciſionem fidẽ Abrahæ: poſtquam autem venit Chriſtus, qui eſt ſemen verum, alio ſigno profitemur, & explicamus fidem, per baptiſmum in quo regeneramur, & explicamus fidem, per baptiſmum. Sabbathum vero quod illi cuſtodiebant, recolentes beneficium creationis, mutatum eſt nunc in diem Dominicam, in qua reſurrexit Chriſtus. Et quidem dies Dominicus ipſius Chriſti requietionis dictus eſt, ſicut enim Sabbathũ erat dies in quo requieuit Deus ab omni opere quod patrarat, ita in hac noua mundi reformatione Chriſtus in die reſurrectionis ab omnibus laboribus ſuis quieuit, quare nos veneramur & colimus hunc diem, ipſi quoque expectantes reformationem corporis noſtri, configurari claritati corporis eius, vt ad Phil. 3. dicitur.

Ad ſcđm.

Sabbathũ in diẽ Dominicam mutarum.

¶ Ad tertium reſpondetur, quòd lex vetus fuit bona ad præſignandum Chriſtum venturum, at poſtquam Chriſtus

Phil. 4. Ad tertiũ.

stus venit; & veritas est effecta, non licet obseruare: nam contineret falsam significationem. De qua re vide Augu.

Aug. lib. de vera religione c. 17. & 18. qui multis rationibus ostendit, quare lex, cum bona fuerit mutata sit.

Ad quattū. Ioan. 19. ¶ Ad quartum respondetur, quòd mysterium redemptionis humani generis, completum fuit in passione Christi; vnde tunc Dominus dixit; Consummatum est; & ideo tunc totaliter debuerunt cessare legalia; quasi iam veritate eorum consummata, in cuius signum in passione Christi velum templi legitur

Matth. 27. esse scissum. Et ideo ante passionem Christi, Christo prædicante, & miracula faciente, currebant simul lex, & Euangelium, quia iam mysterium Christi erat inchoatum, sed nondum consummatum: & propter hoc mandauit Christus Dominus ante passionem leproso, vt legales ceremonias obseruaret.

¶ Hæc solutio, quæ est expressa sententia Diui Thomæ in hoc articulo solutione ad secundum, exhibet nobis tria diuinæ Theologiæ documenta. Primum est, quod lex vetus vsque ad mortem Christi permanebat in præcepto, & habebat vim obligandi. Secundum est, quòd baptismus vsque ad Christi mortem erat in cõsilio, non in præcepto: baptismus namque viuente Christo non solum institutus fuit, verum & in vsu habitus, vt habetur Ioan. 3 & 4. Tertium assertum. Statim a morte Christi circuncisio, & tota lex extincta est, nec amplius habuit vim obligandi.

¶ Hæc vniuersa doctrinæ D. Thom documenta conuellere & labefactare nititur Scotus lib 4. sent. dist. 3. quæst 4. & statuit in contrarium alia tria documenta. In primis docet, quòd circuncisio, & vniuersa lex post institutionē baptismi extincta est quantum ad vim obligandi, & perseuerauit tantum sub consilio. Deinde, de baptismo docet, q̃ ab eius institutione vsque ad Christi passionem fuit in cõsilio, in quo rectè conuenit cum D. Thom. sed addit, quòd a baptismi institutione vsque ad promulgatum Euangelium manst etiam sub consilio; in quo omnino discedit a sententia Diui Thomæ, qui dicit, baptismum statim a morte Christi in præcepto fuisse. Postremò docet Scotus, nec vim obligãdi, nec vtilitatem circũcisionis, & legis extinctam esse in morte Christi, imò ait obligasse vsque ad sufficientem promulgationem Euangelii, quo ad eos saltim qui ignorabant in Euangelio baptismum esse institutum, & legem circuncisionis reuocatam. Et quòd hæc asserta Scoti vera sint, probatur in hunc modum. In primis, quod instituto baptismo circuncisio solum permanserit sub consilio, sic ostenditur, scilicet quod licebat Iudæo indifferenter vti baptismo, & circuncisione. Nam si Iudæus paruulum suum ante passionem post institutum baptismum ad prædicationem Christi, vel Petri baptizasset, & non circuncidisset, si paruulus ille fuisset mortuus, salutem fuisset consecutus, recepisset siquidem gratiam ex baptismo: baptismus enim ex prima institutione contulit gratiam, ergo circuncisio non erat necessaria, nec in præcepto. Deinde, pater Iudæus, in fide instructus, habebat remedium sufficiens ad salutem sui paruuli, nempe baptismum: non ergo tenebatur illum circuncidere. Ad hæc, præceptum baptismi totaliter aufert circuncisionem, reddendo eam prorsus inutilem, ac pernicioſam, ergo & consiliũ huiusmodi baptismi totaliter eius necessitatem, relinquendo eam in consilio. Consequentia inde probatur, quia si alicuius rei præceptum est alterius prohibitio, eiusdem consilium tollit saltem necessitatem alterius rei, sicuti consilium virginitatis tollit nuptiarum præceptum, & cui præciperetur virginitas, omni no interdicerentur nuptiæ. Sed iam probandum est, quòd baptismus ante passionem non tantum erat in consilio, verum etiam in præcepto, in quo etiam sententia Diui Thomæ labefactari videtur, & arguitur sic. Nam Iudæus de doctrina Christi sufficienter instructus, ad eius prædicationem tenebatur legem Christi suscipere, & Christianus effici non poterat nisi per baptismum, ergo baptizari tenebatur, ac subinde baptismus iam erat in præcepto Hoc ipsum confirmatur. Nam si gentiles ante passionem conuertentur, tenebantur baptizari, vt planè constat: ergo etiam Iudæi. Quomodo ergo verum est, quod baptismus ante passionem non erat in præcepto? Sed tertium assertum Scoti confirmatur maioribus argumentis, scilicet, legem Euangelicam post passionem, ante promulgationem Euangelii nullam vim obtinuisse obligandi, saltem apud eos qui prædicationem Euangelii ignorabant. Primò sic, nullus aliter se habet ad aliquam legem quam prius, nisi quia est illi aliter promulgata, sed ante passionem non tenebantur homines ad baptismum, ergo nec tenebantur quoadusque eis fuerit promulgatus, quæ promulgatio non statim a passione Christi fuit facta in vniuerso orbe. Secundò, post mortem Christi vsque ad tempus promulgationis, Iudæi tenebantur circuncidere paruulos suos, quia nullo modo constabat eis circuncisionem esse reuocatam, certum autem est Iudæum eam cõferre paruulo suo, vt vtilem, & necessariam ad salutem, ergo vel tenebantur habere falsam opinionem de circuncisione, vel tenebantur eam paruulo adhibere. Quòd verò tenerentur falsam opinionem de circũcisione habere, nullo modo dicendum est, quia Deus nullum decipit, nec obligat vt necessario decipiatur. Tertio sic nusquã homo fuit relictus sine certo remedio, de quo non esset certus, quòd erat certum remedium, sed illo tempore medio post passionem Christi, ante publicationem Euangelii nullum fuit certum remedium Iudæis datum de nouo, quia nec publicatum, ergo remansit idem quod prius, & equè certum remedium sicut prius. Et confirmatur hoc ipsum. Si enim circuncisio non habebat suam vim apud ignorantes Euangelium, consequens est quod esset mundus sine remedio pro paruulis, interim dum promulgabatur Euangelium, Præterea, si Iudæus Euangelii ignarus filium circũcideret, fieret infans ille saluus, & remitteretur ei peccatum originale, ergo circuncisio post passionem ante Euangelii promulgationem vim suam retinebat. Vltimò, si Iudæus, qui ignorabat inuincibili, & inculpabili ignorantia Euangelii legem, applicaret puero circuncisionem, puer, vt dudum dicebamus, salutem consequeretur, ergo etiam si Iudæus, qui Euangelii prædicationem audisset, & miraculorum esset intuitus virtutem, quem iam inculpabilis ignorantia non excusaret, si, inquam, hic Iudæus tunc temporis, circuncideret puerum, puer ille salutẽ consequeretur. Cõsequentia probatur, nam iniquitas circuncidentis non est cur misero infanti noceat, & detrimẽtum afferat. Nam si quis modò baptizaret infidelis puerũ, intendens facere quod Christiani faciunt, licet minimè in baptismũ crederet, baptismus ille puero prodesset. Ad hęc argumenta satisfaciendum est, & in primis ad ea argumẽta quæ primum documentum Diui Thomæ subuertere videbantur. Sed operæpretium erit prius illud Diui Thomæ documentum certis rationibus confirmare. Aiebat itaque Diuus Thomas, quod circũcisio, & vniuersa lex ante passionem Christi erat in præcepto, itaque vsque ad mortem Christi non est extincta quantum ad vim obligandi; Quod documentum ex dictis vtcumq; patere poterat, sed euidentius demonstratur. Certè baptismus nõ solum successit circuncisioni, sed multis aliis ceremoniis; & lauacris quæ baptismum præfigurabant, sed prædicta sacra, & cæteræ ceremoniæ non cessauere vsque ad passionem Christi: nec Scotus ait illa cessasse: ergo nec circuncisio, donec passionis tempus aduenit, extincta est. Item, Eucharistia successit agno Paschali, & est instituta ante Christi passionem, at obligatio erat vt agnus immolaretur, & sic Christus fecit, vt patet ex historia cœnæ: obligabat ergo lex vetus vsque ad Christi passionem. Hoc ipsum docet Augusti

Aug. epi 9. ad Hiero. nus dicens, Venit fides quæ prius illis obseruationibus p̃nunciata est, post mortem vero & resurrectionem Domini reuelata, illa sacramenta vetera amiserunt vitam officii sui. atque in hoc libenter fatetur se consentire D. Hie-

Et gloss. Psal. 30. ronymus. His accedit glossa super illud ad Hebr. 10 Hostiam & oblationem noluisti, quæ ait. Noluisti scilicet a tempore passionis, nam tunc illa displicere ceperunt, quãdo est completa veritas, cuius erant figurę, ut scribit Augu

Arg. super Psal. 39. stinus. Præterea; Christus nemini dixit se abrogare, & reuocare veterem legem vsque ad passionis tempus, imo dixit, se non venisse ad soluendam legem; sed ad implẽdam; quod si vinculum circuncisionis abstuliſſet, & eius necessitatem reuocasset, quomodo quadrabat quod legem verè & diligenter obseruabat? Imò Apostoli Domini etiam post Pentecosten dubitabant, vtrum legalia essent obseruanda nec ne: vnde Diuus Petrus, absit, inquit, Domine, quia nunquam manducaui omne commune & immundum, &

Act 10. de

Scotus. Pri. assertio. Scot. Secunda. Tertia. Arg. prim. Scot. Magna cõtrouersia de tpe quo p̃ceptũ circũcisionis extinctum est. Secũdum. Tertium. Prob. secũ. assertion. Scot. Confir. Proba. ter. assertio. Scot. Prim. arg. Secũdum. Tertium. Confir. Quartum. Persuasio q̃ lex vet⁹ ante passionẽ erat in p̃cepto.

Act.15. Dan.9. de circũciſione, vtrum ſeruanda eſſet magna fuit diſcepta tio inter diſcipulos Domini. Item Dan.9. dicitur, quod vſque ad dimidium hebdomadæ ſtabit pactum: quam ſententiam elucidantes ſancti Patres dicunt, per illud tempus ſignificari Chriſti Domini paſſionem, & mortem.

Solut.arg. quæ Scot. propoſuit. Ad primũ. ¶ Hoc itaque ſic probato, & conſtituto, ad primum argumentum Scoti dicendum eſt, conſequentiam argumenti eſſe inualidam: nam pater eo in caſu peccaret, non quidem propter neceſſitatem gratiæ filio conferendæ, ſed propter neceſſitatem legis adimplendæ. Circunciſio enim non ſolum data eſt in remedium peccati originalis, ſed in ſignum quo populus ille ab aliis diſtingueretur, & ideo erat præceptum de circunciſione: tametſi paruulo ſufficienter erat prouiſum de ſalutis remedio: quemadmodum de Cornelio Centurione ſcribitur, qui ſanctificatus per Spiritum ſanctum poſtea baptizatus eſt, & Zacharias tenebatur circũcidere Ioãnem Baptiſtam, quamuis certo cognoſcebat Ioannem fuiſſe in vtero ſanctificatum. Certè præceptum circunciſionis datum eſt a Deo ipſi Abrahæ iam iuſtificato, vt palam teſtatur Paulus; nihilominus tenebatur ſe, & alios circuncidere. Ex hac doctrina confutatur ſecũdum argumentum.

Act.10. Heb.3.& 4.

Ad ſcđm, & tertiũ. ¶ Ad tertium dico, conſequentiam nullam eſſe, ſolumq; concludere, vbi res illæ ſecum pugnant, & ſimul fieri non poſſunt, vt in virginitate patet, & matrimonio, cui enim præcipitur virginitas, omnino matrimoniũ interdicitur, & ideo conſilium virginitatis tollit matrimonii neceſſitatẽ, & præceptum: verum quando res vna alteram ſecum patitur, argumenti conſequentia bona eſſe nequit, nec enim orationum conſilium in quadrageſima tollit ieiunii præceptum. Cum ergo lex vſque ad veritatem redẽptionis eſſet poſita, non eſt cur peculiariter circunciſio dicatur per baptiſmi conſilium amiſiſſe vim obligandi. Hæc dicta ſunt in defenſionem primi documenti Diui Thomæ, quod vt verum & certum amplectuntur vniuerſi ferè Tgeologi. Durandus in 4.diſt.5.q 9 Paludanus q.vltima. Richardus diſtin.4.artic.3.c.5.quæſt.3. Maior diſtin.3.quæſt.1. Adrianus quæſt.1.

Ad arg. cõtra ſcđam aſſertionẽ. ¶ Sed iam deueniamus ad argumenta facta contra ſecundum documentum. Nam quamuis Diuus Thomas in hoc articulo, ſolutione ad ſecundum, non apertè doceat q baptiſmus vſque ad paſſionem Chriſti duntaxat eſſet in conſilio, quin potius dicit, quòd lex & Euangelium currebant ſimul: nihilominus tamen 3.par.quæſt.66.artic.2.expreſſe id docet. Propter quod ad primum argumentum in contrarium dicendum eſt, quòd Iudæus quidem ad prædicationem Chriſti tenebatur legem Euãgelicam ſuſcipere, & Chriſtianus fieri, at eo temporis interſtitio ad ſuſcipiẽdam Euangelii legem, & Chriſtianiſmum, non erat neceſſarium baptiſmum ſuſcipere, quandoquidem non erat præceptum de baptiſmate, niſi pro tempore ſuccedente paſſioni. Ad confirmationem dicat Theologus, non eſſe eandẽ rationem de Iudæo & gentili: nam cum gentilis circuncidi non poſſet, illico baptizari tenebatur, quamuis indubiè credendum eſt, Iudæos, ante paſſionẽ Chriſti, in fide Chriſti inſtructos, ſtatim eſſe baptizatos, idque apertè conſtat Ioannis 3.& 4. vbi habetur, Apoſtolos ante mortem Chriſti baptizaſſe. Atque hactenus de ſecundo documento. Deinceps tertium documentum Diui Thomæ aſſerendum eſt, & defendendum. Et profectò documentum Scoti, ſcilicet, quòd lex & circunciſio non fuerit extincta, & mortua in paſſione Chriſti, ſed vſque ad ſufficientem Euangelii promulgationem viuam permanere, vt mihi videtur, nõ ſolum pugnat cum ſanctis patribus, Auguſtino & Hieronymo, & Doctoribus ſcolaſticis, quod ſupra commemorauimus, verum etiam cum diuinis ſcripturis, quarum teſtimonia in ſuperioribus diligenter commonſtrata ſunt.

Ad arg. cõtra tertiã aſſertionẽ. Ad primũ. Vnde ad primum argumentum Scoti reſpondetur, quòd illo tempore medio, quo nondum erat Iudæis reuocatio legis prædicata, non obligabantur ad circunciſionem; ex aliqua vi circunciſionis, nec ex diuino præcepto, qđ erat reuocatum in Chriſti paſſione, ſed obligabantur ex quadã erronea conſcientia, qua exiſtimabant circunciſionem ad huc eſſe neceſſariam. Nam vt optimè docet Diuus Thomas 1.2.quæſt.19 conſcientia erronea obligat. Quod ſi quiſpiam contra hanc doctrinam argumentetur in hunc modum. Præceptum de baptiſmo non habuit vim obligãdi ante promulgationem Euangelii, ergo præceptum de circunciſionis obligatione non perdidit vim ſuam ante reuocationis ſufficientem promulgationem, & ita nõ ſtatim poſt mortem Chriſti. Reſpondeat Theologus, conſequentiam eſſe nullam, & ſimilitudinem non conſiſtere; plura enim requiruntur ad conſtruendũ, quam ad deſtruẽdum, & ad hoc quòd lex ſuperioris obliget, plura requirũtur quàm ad hoc quòd non obliget, quia ad ſecundũ ſufficit ſola ſuperioris reuocatio, ad primum autem non ſufficit ſola inſtitutio, ſed requiritur promulgatio. Verum licèt ſola reuocatio præcepti tollat eius vim obligandi, nihilominus tamen ſubditus, cui datum eſt illud præceptum, obligatur ad illud obſeruandum, donec ſibi innoteſcat reuocatio, non quidem virtute præcepti, ſed propter dictamen conſcientiæ, vt ſupra dictum eſt. Hæc ſolutio ſatis confutat argumentum primum. Sed aduertat Theologus, Scotum breuiter errare in eo quod exiſtimat, tunc legis obligationem incipere, quando in notitiam venit ſubditorũ; quod profecto falſum eſt, ſed tunc incipit obligare, cum primum publico edicto a Principe ponitur. Nam prædicatio Apoſtolorum non fuit poſitio legis, quia ipſi non erant legislatores Euangelii, ſed Chriſti promulgatores, licèt particulares poſſent alias legis ponere. Vnde in feſto Pentecoſtes non fuit data lex orbi, ſed virtus facultasque Apoſtolis ad illam promulgandam. Nam antea dixerat Chriſtus, Ite, & promulgate Euangelium, docere omnes gentes, baptizantes eos &c. quod ſignum eſt, iam tunc obligaſſe Euangelium, ac baptiſmum. Item ad idem arguitur ſi lex neminem obligaret quoaduſque legem audiret, impropriè ignorantia diceretur excuſare: nã excuſatio nõ eſt niſi ab eo ad quod homo tenetur; ſi ergo ignorantia excuſat, ſignum eſt, vinculum legis de ſe ad omnes extendi: ſed ignorantia protegit ignorantem a culpa. Tertio ad idem argumentor, ſequeretur, ſi qui nondum audiuit, non obligatur, quòd neque dum ignorantia fieret vincibilis, ita vt ſua culpa non audiret, obligaretur. Nam quæro, quando cœpit obligari? ad quod certè reſponderi non poteſt, niſi quando data eſt lex. Et quartò ex eodem modo opinandi ſequeretur, quòd poſtquam quis liberatus eſſet a lege veteri, & obligatus nouæ, contingere poſſet ſine noua mutatione legis, vt rurſus abſolueretur a noua, & teneretur veteri, qm ſi Iudæus a Hieroſolymis diſtans, poſt Penteconſten audiſſet legem Chriſti obligare, qui antequam ſigna ſufficientia videret, fidem daret, non tamen leuiter, quod fieri poterat, iam tunc nõ obligaretur ad antiquam, & teneretur nouæ; ſi vero poſtea pſeudo prophetæ contrarium ei dicerẽt adhibendo ſigna & teſtimonia falſa, ita vt citra culpam rediret ad priorem fidem, rurſus eximeretur a nouæ legis obligatione, & ſubditus fieret veteri. Et per hoc diſſoluitur etiam ſecunda ſolutione hoc argumentũ, quo ait, nullus aliter ſe habet ad aliquam legem quam prius, niſi quia eſt ſibi aliter promulgata; ſed ante paſſionem non tenebantur homines ad baptiſmum: ergo nec tenebantur quouſque eis fuerit promulgatus, quod vſu non venit ſtatim a paſſione. Diſtinguitur namque prior præmiſſa: ſi enim intelligat nullum ante promulgationem aliter ſe habere ad legem, quantum ad vinculum obligandi, id abnuendum eſt, imo ſtatim quòd a principe lex ſolenniter edicitur, obligat. Si autem intelligat, quòd nemo cõſtituitur in culpa antequam legem ſciat, libenter fatemur, cum temperamento tamen, niſi per ſe ſteterit quominus illam audierit.

Erat Scot.

Ad ſcđm. ¶ Ad ſecundum argumentum dicendum eſt, quod Iudæus tenebatur circuncidere paruulum, non quidem ex vi præcepti, ſed propter ignorantiam, & conſcientiam erroneam, ſicut ſupra expoſitum eſt. Profectò ſi lex præcipiens circunciſionem ſic haberei, omnes poſteri Abrahæ circuncidantur vſque ad punctum temporis quo Meſſias paſſus fuerit; nemo aſſeuerare poſſet, poſt illud tempus legẽ obligare: nihilominus tamen qui tempus ignoraret, teneretur poſtea circuncidi proprer ignorantiam. Certum autem eſt, legem veterem non fuiſſe inſtitutam niſi vſque ad illud tempus quo Chriſtus dixit: Conſummatum eſt. Ad id vero quod ponitur in argumento, quòd Deus nullũ decipit, nec obligat vt decipiatur, dicit Adrianus quæſtione citata, quòd nullus obligatur de per ſe, & ex ſuo Dei p̃cepto credere aliquid falſum, ſed de per accidens, & ex aliquo addiuncto bene tenetur. v.g. nullus tenetur credere de hoſtia non conſecrata, quod ſit conſecrata, tamen ſi credat

dat sacerdotem cum intentione consecrandi, formam protulisse supra debitam materiam, tenetur credere eam esse consecratam. Vnde simili argumento probaretur, ꝙ Christus post partum Mariæ non erat incarnatus, vel genitus, & hoc sic; Iudæus ante promulgationem sibi factam quòd Christus venit in carnem, tenebatur credere Christum non incarnatum esse, ex quo nõ cõstat de illius impletione; & Deus non obligat ad aliquem errorem: ergo post partũ Mariæ Christus nondum erat natus; sed sicut hic per accidens tenebatur ad hoc propter ignorantiam impletionis, ita similiter in proposito ad hoc obligatur propter ignorantiam reuocationis. Sed hęc solutio explicata est suprà cum de consc ientia erronea actum est.

ARTIC. QVARTVS.

¶ *Vtrùm post passionem Christi legalia possint seruari sine peccato mortali.*

¶ Conclusio est negans.

EXPLICATIO ARTICVLI.

HÆc cõclusio in primis probatur ex illo; Si circuncidimini, Christus nihil vobis prodest. Sed nihil excludit fructum Christi nisi pctũ mortale: ergo circuncidi, & alias ceremonias legis obseruare post passionem Christi, est pctũ mortale. Huius rei altera demonstratio est: nam ceremoniæ veteris legis, vt supra dictum est, protestationes quædam erant Messię venturi; confessio. n. fidei non modò verbis, sed ẽt factis fit: fides aũt quam nos de Christo confitemur, eadem est quam profitebantur antiqui; non solum quia de eodem est Christo, verum quia eaſdem veritates ambo populi confitemur, ſ. eius natiuitatem, passionem, & resurrectionem: tñ per enunciationes diuersi temporis fatebantur illi veritatem illam Isaię; Ecce virgo concipiet, & pariet filium; nos autem ꝙ cõcepit, & peperit. Sicut igitur qui modò assereret Christum nasciturum, passurum, & resurrecturum, impius esset, qñ falsum, & execrabile dogma astrueret; sic & ille qui ceremonijs antiquæ legis idem protestaretur. Vnde contra Faustum scribit D. Aug. Iam non promittitur nasciturus, passurus, resurrecturus, quod illa sacramenta quodammodo personabant, sed annunciatur ꝙ natus sit, passus sit, & resurrexit, quod hæc sacramenta, quę a Christianis aguntur, iam personant.

Gala. 5.

Aug. 19. cõtra Faust. c 16.

¶ Pro huius rei expositione notandum, ꝙ postquam iam probatum est & demonstratum in superiori articulo, legalia vniuersa in morte Christi antiquata esse, & abrogata, tum quantum ad vim obligandi: tum etiam quantum ad virtutem iustificandi; restat examinandũ in prȩsentia, num aliqua ratione liceat ea obseruare post passionem Christi.

An legalia aliqua rõne obseruare liceat post Christi pasionem.

¶ Et à parte affirmatiua sic arguitur. Apostoli, quos post confirmationem Spiritus sancti non est credendum peccasse mortaliter, post mortem Christi obseruauerunt legalia. D. n. Paulus circuncidit Timotheum, & seipsum purificauit vt ingrederetur in templum ſm ritum Mosaicum: & D. Petrus obseruauit legalia, & concilium Apostolorũ prȩcepit gentibus ad fidem conuersis vt abstinerent à sanguine suffocato, quod erat obseruatio legis Mosaycæ: ergo obseruare legalia post mortẽ Christi non fuit pctũ mortale.

1. argum. Act. 16. Act 21. Galat. 2. Act. 15. Secũdum. Aug. epist. vlt. ad Hieron.

¶ Deinde arguitur ex autoritate D. Aug. qui ait; Fateor sanè ꝙ in eo quod epistola mea continet, ꝙ ideo sacramenta Iudæorum Paulus celebranda susceperit, cum iã Christi esset Apostolus, vt doceret non omnia esse perniciosa his qui ea vellent, sicut à parentibus acceperunt, per legẽ custodire; minus me posuisse, sed addere debuissem, illo duntaxat tpe, quo primùm fidei gratia reuelata est: tunc. n. non erat hoc perniciosum, progressu verò temporis illę obseruationes ab omnibus Christianis erant deserendæ: & paulo post sic scribit; Non impudenter flagito, vt nos intelligere sinas Pauli dictum; Si circuncidimini, Christus nihil vobis proderit; dictum esse contra eos, qui propterea volebãt circuncidi, ꝙ aliter putabant in Christo saluos esse nõ posse. Hoc ergo animo, hac voluntate, hac intentione quisq; tunc circuncidebatur, Christus ei omnino nihil proderat, sicut alibi apertè dicit; Nam si per legem est iustitia, Christus gratis mortuus est; hoc declarat & quod ipse commemorasti. Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Itaq; illos arguit, qui se iustificari in lege credebant; non qui legitima illa in eius honorem, à quo mandata sunt, obseruabãt: ergo post passionem Christi poterant obseruari legalia sine pctõ mortali. ¶ Prȩterea, licitũ est discernere cibos iudicando alios mũdos, alios immundos, & ad mãducandũ prohibitos: ergo licet post passionẽ Christi legis ceremonias obseruare. Antecedens autoritate D. Pa. ad Ro. 14. ꝓbat, vbi vr̃ signãre, ꝙ qui discernit cibos, relinquẽdus est suæ cõscientiæ; sic. n. ait, Vnusquisq; in suo sensu abũdet, i. (interpretãte glossa) in suo cõsilio dimittat, ne scandalũ passus, à charitate, ꝙ est mr̃ oĩum virtutũ, recedat: ergo hęc obseruatio ceremoniarũ stat cum charitate;

Tertium.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licèt genus humanum nũquam fuerit relictum sine certo remedio salutis, de quo satis constaret inter homines, non tamen oportet ꝙ omni homini in particulari sit semper paratum tale remedium, vt patet in paruulis infidelium, & in paruulis qui moriuntur in vtero matrum, de fatuis, & amentibus idem iudiciũ est; non ergo incommodum est de quibusdam Iudæorum, quibus nondum Euangelium satis promulgatum erat. Sed & illud addunt Theologi in confutatione huius argumenti, quòd post passionem Christi ante Euangelij completam promulgationem, non erant homines sine certo remedio. Nam qui notitiam legis habebant Euangelicę, poterant vti babtismo in remedium peccati; qui vero ignorabant, poterant vti circuncisione, non tanquam sacramento veteriæ legis, sed quasi remedio legis naturæ, quod non cessauit vsque ad sufficientem Euãgelij promulgationem, vt infrà dicetur. Præceptum enim illud, In viam gentium non abieritis; non est reuocatum vsque ad ascensionem Matthæi vltimo; Docete omnes gentes, de quo videndus est D. Tho. in 4. dist. 3. art. 5.

Matth. 10.

Matt. vlti.

Obiectio difficilis.

¶ Contra hoc est difficillimum argumentum. Sacramenta legis naturæ abolita sunt per mortem Christi, aliàs nũc etiam manerent: ergo neque per modum legis naturæ poterat prodesse circuncisio. Confirmatur: nam sacramenta legis naturæ etiam præfigurabant Christum: ergo falsa erat significatio illa tunc. Pro solutione supponatur cum doctoribus in 4. dist. 3. eo tempore remansisse remedia legis naturæ. Ita Capreolus q. 3. art. 3 Soto 2. de iustitia q. 5. ar. 4. Respondetur modò primò, quòd remedium legis naturæ tunc exhibitum, prout erat legis naturæ, abstrahebat à Christo aut venturo, aut iam nato, sicut dicit Diuus Thomas 2. 2. quæst. 1. articu. 3. de fide Iudæi Christo iam nato: Secundò respondetur, quòd postquam Christi Euãgelium sufficienter est promulgatum, nullum superstitit remedium præter Euangelica sacramenta: ante verò ideò erant remedia, quia sacramenta illa duo continebant, nempe protestationem Christi venturi, alterum verò erat protestatio fidei diuinæ: & pro hac secunda parte, licita remedia erant ante claram Euangelij lucem. Ex hac doctrina euidenter confutatur confirmatio huius argumenti, atque etiam quartum argumentum propositum.

Solutio.

Ad quart. & vltimũ.

¶ Ad vltimum argumentum Doctores Theologi, inter quos est doctissimus Soto, loco citato negat consequẽtiam argumenti: & ratio est; nam circuncisio de se nihil iam tunc proderat, nisi per fidem applicantis. Qui autem credebat Euangelio, vel tenebatur credere, iniquè, & peruersè applicabat fidem adhibita circuncisione, quam sciebat iam esse extinctam, alioquin concedendum esset, quòd etiam in hac ætate Iudæi circuncidentes liberos suos illis ad salutem prosunt; qđ asserere, hæresis est execranda: qui autem inuincibiliter illo sacramento vtebatur ignorans, rectè suam fidem applicabat. Hæc est solutio doctissimorũ hominum. Si quis verò dicat, ꝙ eo tẽpore interim dũ promulgabatur lex Euãgelij sufficienter, quamdiu durabat circuncisio vt remedium naturę, valebat ad remittendum peccatum originale in paruulis, a quocunque explicaretur, ẽt hæretico: dum verò haberet animum faciendi quod facerẽt veri fideles, non diceret (vt ego iudico) aliquid improbabile. Nam illud remedium adhibitũ paruulis erat veluti sacramentum, quo adhibito, ex opere operato remittebantur peccatum originale, & ideo valebat in remedium, etiam si ab infideli applicaretur. Nec est idem iudicium de Iudæis, qui nunc temporis liberos suos circuncidunt: nam in hoc tempore non permanent naturæ remedia; siquidem Euangelium iam sufficienter diuulgatum est.

mo ut poſtea aperte dicit non licet coram tali, cibum, quem ille communem & immundum exiſtimat, comedere cum offendiculo talis fratris, ſic enim ait; Si propter cibũ frater tuus contriſtatur, iam non ſecũdum charitatem ambulas; Hoc idem confirmatur ex Concilio Bracar. & habetur 30.diſt.c. ſi quis. Si quis carnem manducantem ex fide cum religione præter ſanguinem, & idolo immolatam & ſuffocatam, crediderit condemnandum, tanquam ſpem nõ habentem qui eam manducat, anathema ſit. Ex quo videtur, illa non ſolum licere, ſed cadere ſub obligatione.

Bracarenſ. cõcilium.

Quartum. ¶Ad hæc, licèt ſimulare cultum idololatriæ: licebit ergo poſt paſſionem Chriſti ſimulate & ficte ſeruare legis ceremonias, & circunciſionem. Antecedens patet in primis au

Hieron. toritate Diui Hieronymi, commendantis Iehu de vtili ſimulatione idololatriæ, qua ſe ſimulauit velle colere Baal, vt habetur 4.Reg.10. quo in loco ſcribit Hieronymus; Vtilem ſimulationem, & in tempore aſſumendam Iehu Regis Iſrael nos docet exemplum, qui cum non potuiſſet interficere ſacerdotes Baal, niſi finxiſſet ſe idolum velle adorare, id ſimulate fecit, de quo videtur per Dominum commendari: ſequitur enim paucis interpoſitis. Quia ſtudioſè feciſti & quod rectũ erat, & qđ placebat in oculis meis &c. Idem comprobatur ex eo quod habetur 4.Reg.5. vbi Naaman Syro rogante Eliſeum; Hoc ſolum eſt de quo deprecaris Dominum pro ſeruo tuo. Quãdo ingredietur dominus meus templum Remmon, vt adoret; & illo innitente ſuper manum meam, ſi adorauero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, vt ignoſcat mihi Dominus ſeruo tuo pro hac re &c. Reſpõdit Eliſeus ei: Vade in pace. Per quòd videtur Eliſeus ei intimaſſe, quòd hoc modo ſimulare adorationem idoli, licuit ipſi. Et quòd hoc ſimulare intẽdebat Naaman, patet: quia (vt dicit gloſſa) voluit ibi cũ domino adorare, ne offenderet Dominum ſi pariter non adoraret: magis autem diſplicuiſſet domino idololatræ alium Deũ adorare, quàm ſimpliciter non adorare.

Quintum. ¶Item, quidam Chriſtiani in his qui appellãtur Presbyteri Ioannis, modo circunciduntur, ut conformentur Chriſto in ſua circunciſione; quorum hominum ritus nõ reprobantur a Theologis; quin potius approbantur a Caietano 3.p.q.37.art.1. ergo nuuc licitum eſt ſeruare legalia.

Sextum. ¶Vltimo, ſi non liceret, maxime quia continent ſignificationem Chriſti uenturi: ſed hoc non obſtat: nam in prophetijs continetur eadem ſignificatio, quibus nunc utitur Eccleſia, ſuntq; multa in uſu Eccleſiæ, quæ ex ueteri lege ſunt deſumpta; ut uſus lucernarum, & thuris, & uſus veſtium ſacrarum, primitiæ, decimæ, &c. id genus. In contrarium eſt illud; Si circuncidimini, Chriſtus uobis nihil proderit. De hac re fuit diſceptatio magna inter Diuum Auguſtinum & Hieronymum, ut teſtantur epiſtolæ aliquæ ultro citroque miſſæ. Continebat enim ea concertatio duplicem quæſtionem: alteram de ceſſatione legalium, ſcilicet, utrũ poſt mortem Chriſti licitum fuerit aliquando ſeruare legalia: alteram uero de intellectu illius quod dicit Paulus, ſe in faciem reſtitiſſe Petro, quia obſeruabat legalia; utrum uere, & ex animo fuerit a Paulo reprehenſus, uel torum illud factum fuerit per quandam compoſitionem & ſimulationem. Iſtam concertationem uerboſiſſimam inter Auguſtinum & Hieronymum habitam, redegit in compendium D Thomas ſumma diligentia, dicitq;, ſummam cõtrouerſiæ in quatuor conſiſtere: Primũ, D. Augu. diſtinguit triplicem tẽporis differentiam, ut legalia ante mortẽ Chriſti fuerint uiua, ſtatim poſt mortẽ Chriſti fuerint mortua, ſed non mortifera. Mortua quidem, quia nullam habebãt uim, nec efficaciam, neq; aliquis tenebatur illa obſeruare. Sed non mortifera, quia poterant obſeruari ut ſynagoga cum honore ſepeliretur. Demum poſt mortem Chriſti, & promulgationem Euangelij ſufficientem mortua erant & mortifera. Confirmat hanc ſententiam D. Augu. partim ex eo q̃ ſanctæ ſcripturæ paſſim teſtantur, D. Petrum & Paulum poſt mortem Chriſti obſeruaſſe legalia partim uero ex eo, ut ſynagoga cum honore ſepeliretur; hoc eſt, ut conſuleretur dignitati & honori ueteris legis. Si.n. uſus ceremoniarũ antiquæ legis ſtatim interdictus fuiſſet; ſicut uſus rituum gẽtilium, gentiles ad fidem conuerſi exiſtimarent legẽ antiquã fuiſſe malam, & omnino deteſtandam. Certe conceſſit hoc Deus optimus zelo & affectioni qua afficiebantur ad legem Moſaicã Iudæi ad fidẽ cõuerſi: illa namq; natio erat tenaciſſima ſuæ religionis. D. Hieronymus duplicem conſtituit temporis differentiam; alteram ante mortem Chriſti; alterã verò poſt mortẽ; contẽdit q̃s, ceremonias veteris legis ſtatim poſt mortem Chriſti non ſolum fuiſſe mortuas, ſed ẽt mortiferas. Secundò differunt D. Hieron. & Auguſt. Hieronymus.n exiſtimat Apoſtolos verè & ex aĩo nunquam ſeruaſſe legalia, ſed diſſimulaſſe pro tpe, & occultaſſe ſuam ſnĩam, ad imbecillitatem Iudæorum ſe accommodantes. Itaq; abſtinebant ab immundis, ſed non pp legem ſeruandam, ſed pp alias cauſas; nempè pp abominationem, vel aliquid hmõi: veluti ſi quis modo quieſceret in Sabbatho, non pp legis obſeruationem, ſed pp animi quietem. D. Aug. exiſtimat Apoſtolos verè, & ex aĩo ſeruaſſe legalia, non tamen ponentes ſpem ſalutis in illis, quaſi ad ſalutem eſſent neceſſaria. Tertiò diſcrepant, q̃ Hieronymus liberat & Petrum, & Paulum à peccato; quamuis Petrus à Paulo fuerit reprehenſus. Exiſtimat enim D. Hieronymus, q̃ illa Pauli reprehenſio fuit facta ex conuentione, & pactione inter Petrum, & Paulum, vt tandem legalia ſepelirentur. Itaq; neuter eſt oneratus peccato; vterq; namq; egit dilientiſſimè negotium Euangelij. D. Augu. exiſtimat D. Petrum peccaſſe venialiter; non quia obſeruabat Iudæorum conſuetudinem, ſed quia indiſcretè plus nimis adhærebat parti Iudæorum, ex quo ſcandalum gentibus ſubſequebatur. D. Aug. manifeſto argumento conuincit D. Petrũ peccaſſe: nã D. Paulus dicit, Petrũ fuiſſe reprehenſibilem, & non rectè ambulare ad veritatem Euangelij, & cogere gentes Iudaizare. Vel ergo id verè dixit Paulus, vel falsò. Si verè: ergo peccauit Petrus: ſi falsò; ergo mentitus eſt Paulus, & ſuum aſſertum confirmauit iuramento dicens, Ecce corã Deo, q̃ non mentior. Quartò diſcrepant. Nam D. Hiero. exiſtimat, q̃ Paulus non verè & ex aĩo reprehenderit Petrũ, ſed per quandã diſſimulationẽ, & cõpoſitionem Diuus verò Auguſt. exiſtimat, Paulum verè & ex aĩo reprehendiſſe Petrum, quia verè reprehẽſibilis erat. Certè qõ eſt difficillima, quæ Doctores Eccleſiæ maximè torſit. ¶ Pro ſnĩa D. Hieronymi, q̃ vera ſit, ſunt optima argumenta. In primis, hanc ſnĩam amplectuntur multi Doctores Eccleſiæ, Origenes, Euſebius, Didimus, Apollinaris, Chryſoſtomus, Theophilactus, Eucumenius ſuper epiſtolam ad Galatas: Caſſianus lib. colla. 17. ¶Deinde Apoſtoli poſt mortẽ Chriſti credebant legem vel hr̃e vim aliquã, vel eſſe penitus extinctã. Si primũ, decipiebantur; qđ non eſt dicendũ: nam Spiritus ſanctus docuit illos oẽm veritatem. Si verò ſcđm, ergo non verè, & ex aĩo obſeruabant: nullus.n. verè obſeruat rẽ prorſus inutilem. ¶Tertiò, inter dogmata, quę proponebantur fidelibus credenda in initio naſcentis Eccleſiæ, vnum erat, legem veterem ceſſaſſe iam, vt patet ad Gala 3.c. Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictũ & c.5. Si circuncidimini: Chriſtus vobis nihil proderit: & iterum, Qui in lege iuſtificamini à gratia excidiſtis, ergo obſeruare ceremonias legis, erat contrariũ huic dogmati: nunquam ergo licitum fuit. ¶Quartò, vera eſt, & catholica ſnĩa, q̃ ſeruare legalia poſt ſufficientẽ Euangelij promulgationẽ, mortiferũ erat: ſed Paulus purificauit ſeipſum ſcđm ritũ legis Moſaicæ poſt ſufficientem Euangelij promulgationẽ. Nã ſi rectè tpa ſupputemus, hoc factũ eſt poſt viginti annos à paſſione Chriſti: ergo D. Paulus non verè & ex aĩo ſeruauit legalia, alioqui peccaret mortaliter. ¶Quintò arguit Eraſmus. Nã totũ illud qđ adducit Aug. de mortuis, & mortiferis legalibus, de ſynagoga cũ honore ſepelienda, potius rõne humana, quam diuinis ſcripturis ſubnixũ eſt: ergo reprobandum. ¶Itẽ arguit, Nã ſi ſnĩa D. Aug. amplectẽda eſt de illo medio tpe in quo legalia erãt mortua, ſed nõ mortifera, qa nondũ Euangeliũ ſatis euulgatũ, ſequit̃ q̃ nunc tpis multæ nationes, ad quas non acceſſit rumor Euãgelij, poſſent ſeruare legalia, & ſuos paruulos circuncidere, ſiquidẽ illis non eſt ſufficienter promulgatũ Euangelium.

Hieronymi ſnĩa optimis argumentis ſuadetur. Prim. arg. Orig. Euſeb. Didimus. Apolli Chryſ. li.j. de ſacerdotio Theophila. Eucumeni. Caſſianus. Secundum. Tertium.

Gal.2.

Quintum. Eraſmus in annot. epi. ad Gala.

¶Vltimò, idem eſt proteſtari fidem verbis, & factis; ſed ſi quis verbo affirmaret Chriſtum naſciturum, aut paſſurũ poſt eius mortẽ, falſa eſſet, & pernicioſa fidei proteſtatio, ergo qui poſt mortem Chriſti obſeruaret legalia, falsò, & perniciosè proteſtaretur fidem; ſiquidem falsò proteſtatur fidem Chriſti venturi, & paſſuri. Et confirmatur. Nam hoc argumento probat Diuus Thomas art 4 huius quæſtionis, quòd legalia poſt Euangelij promulgationem ſunt mortifera. Secundò confirmatur: Nam legalia poſt mortem Chriſti vel amiſerunt officium ſignificandi, vel non: ſi ſecundum, ergo continent falſam ſignificationem ſi ve-

Sextum.

Vltimum.

Hie. decretum.

si uero amiserunt, sequitur quòd Apostoli nunquam seruarent legalia: nam seruare legalia amisso officio significandi, non est seruare legalia.

Aug. sententia cõprobatur. Cõci. Flor.

¶ Sententia Diui Augustini habet pauciora, sed maiora argumenta. In primis eius sententia approbata est in Concilio Florentino, ubi postquam Concilium definiuit legalia cessasse in aduentu Christi; subditur, Non tamen negat sancta Synodus a Christi passione, usque ad promulgatũ Euangelium, illa potuisse seruari; dum tamen minime ad salutem necessaria crederentur. Huius definitionis meminit Caiet. in hac q. art 4. & Soto lib. 2. de iustitia q. 5. art. 4. Sed ego hanc definitionem in Concilio Florentino non inuenio D. Aug. allegat Diuum Cyprianum in eius patrocinium, & Diuum Ambrosium idem sentientes. Tertio allegat Diuum Paulum, qui aperte dicit, quòd Petrus fuit reprehensibilis, & quòd non recte ambularet ad ueritatem Euangelij. Nefas autem est dicere, quòd in sancta scriptura est aliquod mendacium. Quarto, citat scripturas diuinas, quæ passim testantur, Paulum uere circuncidisse Timotheum, & seipsum purificasse. Cum D. Aug. sentiunt omnes Doctores scholastici, excipio vnum Adrianũ, qui sententiam Diui Hieronymi defendit in 4. q. 1. Vltimo, si reprehensio Diui Pauli contra Petrum de cessatione legaliũ fuit facta ficte, & non ex animo, sequitur quòd Diuus Paulus facit infirmum argumentũ ad confirmandos Galatas in veritate de cessatione legalium: siquidem illa reprehensio ficta fuit, & non vera.

D. Hieron. Arg. soluũ. Ad primũ.

¶ Ad primum argumentum Diui Hieronymi respondetur, quòd plerique Doctores, quos allegat Diuus Hieronymus, sunt suspecti de hæresi, vt autor est D. Thom. in commentarijs epistolæ ad Galat. c. 2.

Ad secundum.

¶ Ad secundum argumentum respondetur, quòd Apostolis statim post mortem Christi, & aduentum Spiritus sancti non est aperte reuelatum hoc mysterium de cessatione legalium, sed postmodum procedente tempore est illi patefactum. Et quòd ita sit, probatur. Nam cum postmodum suborta esset controuersia de hac re inter fideles, conuocatum est concilium, de quo habetur Actor 15. in quo reuelante Spiritu sancto hæc veritas definita est, magna inquisitione facta, vt ibidem asseritur. Secundo, & melius respondetur, quòd Apostoli optime intelligebant non esse seruanda legalia, tanquam necessaria ad salutem: hoc significat Diuus Paulus cum inquit; Qui in lege iustificamini a gratia excidistis: id est, illi quibus persuasum est, necessariã esse legem ad salutem, gratiam Christi perdiderunt. Rursus, intelligebant optime esse licitum obseruare legalia ad sepeliendum synagogam cum honore, dum tamen in illis spem salutis non ponerent, vt recte admonet Diuus Aug. epistola 11. & 18.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium argumentum respondetur, quòd si Apostoli seruassent legalia, ea cura & solicitudine, quasi essent necessaria ad salutem, sine dubio præbuissent fidelibus offendiculum, & illa obseruatio fuisset dogmati catholico contraria: sed non ita obseruabant: nam aliquando seruabant, aliquando non seruabant: in quo aperte significabant, obseruationem legalium non esse necessariam, sed licitam, propter causam superius commemoratam.

Ad quartum. Capr. Duplex Euangelij promulgatio.

¶ Ad quartum respondetur cum Capreolo in 4. dist. 3. q. 3. art. 3. quòd duplex fuit Euangelij promulgatio: altera, qua prædicatum est mysterium redemptionis nostræ, & necessitas seruandi legem Euangelicam: altera, qua propositũ est vniuerso orbi, solum Euangelium seruandum, & ritus legis Mosaicæ abijciendos. Prior facta fuit per Apostolos. Posterior vero creditur facta post excidium Hierosolymitanum. Destructo namque templo discipuli Domini cœperunt prædicare, ritus legis Mosaicæ esse abijciendos; & post istud tempus nemo fidelium obseruabat legalia Hæc Capreolus. Mihi verosimilius videtur quod dicit Scot. q. 4. q Apostoli habuerunt specialem reuelationem quando inceperunt hanc doctrinam tradere populo.

Ad quintum.

¶ Ad quintum respondetur, quòd quamuis sententia D. Augustini de permissione legalium non habeat pro se euidentes scripturas, habet tamen optima argumenta, quæ supra allata sunt. De eo vero quòd fuerit Petrus vere reprehẽsibilis, habet pro se euidentes scripturas.

Ad sextũ.

¶ Ad sextum respondetur, iam satis esse vulgatum Euangelium in toto mundo, & ideo omnia signa interiora, & exteriora tum legis naturæ, tum legis scriptæ, quæ paruulis proficiebant, iam sunt prorsus inutilia, & nullum superest illis remedium, nisi remedium baptismi: per accidens enim est q aliqui ignorent legem Euangelicã. Deus namque sufficientissime prouidit de remedio necessario.

Ad Vltimum.

¶ Ad vltimum respõdetur, q seruare legalia animo protestandi Christum venturum, & passurum, post mortẽ Christi semper fuit mortiferum: sed seruare legalia vt synagoga sepeliretur cum honore, aliquando licitum fuit. Vel dicendum est cum Caiet. ar. 4. supra, q seruare legalia vt viua post mortem Christi pernicioſum erit mendacium, & hæreticum: obseruare vero illa vt mortua. ad sepeliendum illa cum honore, aliquo tempore licitum fuit. Pro cuius declaratione sciendum est, differentiam esse inter verba, & facta, licèt vtraque sint significatiua: q verba tantum sunt significatiua; facta vero & sunt significatiua, & res in cultum Dei ordinatæ. & ideo omisso officio significandi possumus eis aliquando vti. Ex hoc sequitur, quòd nunc nec licet seruare legalia, vt viua propter pernicioſum mendacium, nec licet seruare vt mortua; quoniam cũ iam sint sepulta, sunt Deo ingrata, & inuisa.

¶ Sed iam superest vt argumenta, quæ in principio posita sunt, dissoluamus. Ad primum argumentum iam satis dictum est, quomodo Apostoli seruabãt legalia, & quomodo sententia D. Aug. præferenda sit in hac parte sententiæ Diui Hieronymi: patetq; intellectus illius quod dicit Paulus, se in faciem restitisse Petro quanquàm quidam commentati fuerint, Cepham hunc, cui in faciem restitit Paulus, nõ fuisse Petrum Apostolum, sed alium quempiam ex Septuaginta discipulis, hoc nomine vocatũm. Sed hanc opinionem, vt commentitiam, ac friuolam, reijcit Hieronymus; cum ipsa res doceat, hũc sermonem ad Petrum, & ad illius collegas pertinere; negat autem vllum Cepham notum nobis præter Apostolum Petrum, qui Syrorũ lingua, Cephas dicitur; q illis Cephas idem sonat quod nobis ac Græcis Petrus. Illud vero quod ex actis Apostolicis adduci tur, non pugnat cum nostra sententia. Nam ea quæ commemorantur, non sunt prohibita ad obseruandas ceremonias legis, sed ad hoc q posset coalescere vnio gentium, & Iudæorum simul habitantium. Iudæis enim propter antiquam consuetudinem sanguis & suffocatum erant abominabilia; comestio autem immolatorum simulachris poterat in Iudæis circa gentiles aggenerare suspicionem reditus ad idololatriam: & ideo isthæc fuerunt prohibita pro tẽpore illo, in quo de nouo oportebat conuenire in vnũ gentiles & Iudæos: procedente autem tempore, cessante causa, cessat effectus, manifestata nimirum Euangelicæ doctrinæ veritate, in qua Dominus docet, q nihil quod per os intrat, inquinat hominem; & q nihil est reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Fornicatio autem prohibetur specialiter, quia gentiles non reputabant eam esse peccatum. Ambros. explicans illud, Qui videbantur esse aliquid; admonet ab Apostolis in Actis Apostolorũ non fuisse præscripta nisi tria; quartum de suffocato, a Græcis additum; & Irenæus aliquoties referens hunc locum, non addit mentionem suffocatorum. Sed quàm parum huic sententiæ sit tribuendum, vel ex eo liquet, q editio vulgata, quam legit vniuersa Ecclesia, & approbat Concilium Tridẽtinum vt authenticam, quatuor commemorat, nempe vt abstinerent ab idolothitis, a fornicatione, a sanguine, a suffocato: hæc igitur lectio amplectenda, & sententia Ambrosij reijcienda est.

Soluun. a in princip. facta. Matt. 15. 1. Tim. 4. Ambros. Gal. 2. Irenæus li. 3 aduersus hæres cap. 12.

Quãdo cessauerit obligatio abstinendi a sanguine, & suffocato.

¶ Sed dubitabit Theologus, quando cessauerit obligatio abstinendi a sanguine, & suffocato, & idolothitis; siquidem iam nõ tenemur abstinere ab illis? Miror sane, q nullus hæreticorum dixerit, q tenemur abstinere a suffocato, quia Apostoli præceperunt, & reuocatum non est: immo Conc. Gangren. & habetur eius definitio 30. d. c si quis carnem; sic statuit; Si quis carnem comedentem damnauerit, excepto suffocato, anathema sit. Propter hoc argumentum glossa tenet, q tenemur; & adducit in sententiæ suæ patrocinium c. Presbyter. 50 d. & c. sicut satius 32. q. 4. & D. Aug. de bono coniugali; & habetur 32. q. 4. c. Sicut satius est fame mori, quàm idolothitis vesci; & in Concil. Aurelian. 2. c. 20 iubetur excommunicari, qui vescitur bestiarum morsibus extincto, vel quolibet morbo, vel casu suffocato: & in canone 62. Apostolorũ sic habetur; Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut omnino quicunq; ex sacerdotali consortio comederit carnes in sanguine animæ cæsas,

Con. Gangren.

Cõc. Aurelionem.

aut a beſtijs arreptum, aut ſuffocatum deponatur; hæc enim lex prohibuit: ſin vero laicus ſit, a cõmunione excluditur. Dicendum eſt igitur, q; illa obſeruantia durauit vſq; ad tẽpora illorum Conciliorum; nam & Tertullianus fecit mentionem, quod durauit 150. annis, in c. 9. Apologetici, poſt quæ tẽpora ex inſtinctu Spiritus sãcti ceſſauit obligatio.

QVÆSTIO CIIII.

De præceptis iudicialibus, in quatuor articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrum ratio præceptorum iudicialium conſiſtat in hoc, quòd ſint ordinata ad proximum.

¶ Concluſio eſt affirmans.

¶ Ad ſecundum argumentum iam ſatis expoſitũ eſt, quemadmodũ docuerit Augu. fuiſſe licitum ſeruare legem vſque ad ſufficiẽtem Euangelij promulgationem.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium dicendum, quòd nemo tenetur diſcernere cibos, iudicando alios mundos, alios immundos; niſi fortaſſis ex erronea conſcientia: vt ſi quis ex errore exiſtimaret nunc eſſe abſtinendum a ſanguine & ſuffocato. Et quòd hæc ſit ſententia Pauli in loco citato ex epiſtola ad Rman. euidentius eſt, quàm vt ſit oſtendendum. Concilio Gangrẽſi iam ſuperius reſponſum eſt.

Ad quartum. ¶ Ad quartum dicendũ, quòd iuxta quorundam opinionem non ſolum idolatria, ſed etiam ſimulatio idolatriæ eſt per ſe mala; & quæ per ſe mala ſunt, indiſpenſabilia ſunt, nec poſſunt bene, nec abſque peccato fieri: de quorum numero dicunt eſſe ſimulationem idololatriæ Lyra, & Paulus Burgenſis vt patet 4. Regum cap. 5. Sed iſtud ſolum veritatem habet de ſimulatione, vt dicit mendacium facti; quomodo hypocrita dicitur ſimulare perſonam iuſti hominis, & ex hoc ipſo facto mentiri; non autem vt ſimulatio ſe extendit ad omnem ſimulationem: qui enim in theatris perſonam idololatrantis agit, inuocando Iouem, aut ſacrificãdo, vt fieri ſolet, non peccat, nec mentitur facto Nam vt dicit Auguſtinus, a ratione mendacij ſecludenda ſunt loca, quæ nunquam putanda ſunt eſſe mendacia: habent enim euidentiſſimam ex pronunciatione, atque ipſo iocantis affectu ſpeciem animi neutiquam fallentis, etſi non vera nũciantis. Hæc ille. Item, ſerio ſe ſimulando contingit verum velle occultare per ſignũ quo veroſimiliter credimus alios decipiendos, quomodo Dauid corã Rege Achis ſimulauit ſe furere: & ſi quis hoc modo ſimulet idololatriam, dũ non requiratur confiteri cuius ſectæ ſit, aut talis apud alios habeatur, qui facto ſuo alios in errore confirmet, vel a veritate deijciat, non videtur magis peccare idololatriam ſimulãdo, quam ſi metum, vt Ioſue, aut furorem ſimularet, vt Dauid; & hoc videtur conceſſiſſe Eliſeus Naaman, & Hieronymus commendare in Iehu: & ſic licuit, maxime ex cauſa, ſimulate ſeruare legalia: quomodo ſi quis coram ſortilego leuando nomina inſcriptorum dicat; ſi videbas furem curebas cum eo, non animo inuocandi dæmonem, ſed vt ſciſcitetur an alius talis ſit, & eum ab errore reuocet, dicitur ſimulare ſuperſtitionem.

Lira Burgenſ.

Aug. li. de mendacio.

Ad quintum. ¶ Ad quintum reſpondet fuſiſſime Caietanus loco citato: nos breuiter reſpõdemus, quòd quemadmodum abſcindere carnem illam circuncidendo pro ſanitate, nullum eſt peccatum, ita illi Indi ſi pro imitatione Chriſti circunciduntur, non cenſentur legis Moſaicæ obſeruatores; ſi vero volunt imitari Chriſtum vt circũciſum ſub lege Moſaica, culpabiliter circunciſionem obſeruant. Sed hoc eſt vrgens argumentum aduerſus eos, quòd admoniti ab Eccleſia Latina, nolunt dimittere talem ritum, & puniretur apud eos qui dimitteret: ergo exiſtimant circunciſionem eſſe neceſſariam; ſaltem exiſtimant ſe teneri. Fortaſſe conſuetudo habet vim legis circa hoc. Sed miror profecto, quòd cũ Chriſtianos videant nullibi facere, tam mordicus teneantur: forte excuſantur ignorantia inuincibili: vtinam ita ſit; quia in grauibus erroribus detinẽtur. Extat libellus autore Damiano Gois Luſitano, illorum ritus referens, & defendens, & in eorum patrocinium eſt argumentum, quòd Eccleſia Romana ſcit, & eos nõ damnat, quin potius admittit illos ad communionem, & habet illos vt Chriſtianos.

Ad ſextũ. Inno. III. in c. maiores de baptiſmo Auguſt. epiſt. 18. & 19.

¶ Ad ſextum argumentum dicendum, quòd poſt ſufficiẽtem Euangelij promulgationem, mortiferum eſt obſeruare legalia. Extat de hac re autoritas Innocentij III. Abſit, inquit, vt in illam hæreſim damnatã incidamus, quæ affirmat, legem veterem cum Euangelio eſſe obſeruandam: & Diuus Auguſtinus teſtatur ſe conſentire cum Diuo Hironymo, & in hoc, quòd qui poſt Euangelij ſufficientem promulgationem ſeruat legalia, incidit in barathrum condemnationis. Et hæc eſt concors omnium Theologorum ſententia, vſu Inquiſitorum confirmata: nam qui probatur ſeruaſſe legalia, continuo punitur vt hæticus, & apoſtata. Huius rei rationes non eſt difficile demõſtrare. Nam ſeruare legalia, vt viua, cõtinet pernicioſum, & hæreticum mendacium: obſeruare vero vt mortua cum iam ſint ſepulta, eſt Deo valde ingratum, & inuiſum, & omnino ſuperſtitioſum. Sicut igitur ſi aliquis in Eccleſia modo caneret amatorio, ingratum opus eſſet Deo; ita illæ ceremonię, vtpote mortuæ, & ſepultæ, iam Deo ingratæ ſunt, vt teſtatur Iſaias ſecundum expoſitionem Diui Hieronymi dum dicit; Quò mihi multitudo victimarum veſtrarum? & Malach. primo, Non ſuſcipiam munus de manu vſtra, nec eſt mihi voluntas amplius in vobis. Ad argumentum ergo poſitum cõceſſa ſequela, negatur minor. Et ad probationem, quia prophetiæ, etiam ſi præſignarent Chriſtum, recipiuntur tamen ab Eccleſia, & eis vtitur; ergo & ceremonijs; negatur conſequentia: & ratio diſcriminis eſt: quia in ceremonijs legalibus nulla vtilitas ſupereſt, ſed ex prophetijs, quibus utitur Eccleſia, maxima redundat vtilitas. Primum ad confirmandam fidei doctrinam. Deinde ad confundendos Iudæos, quoties de aduentu Meſſiæ diſputare oportuerit. De quo vide Auguſtinum ſuper Pſalmum 58. Præterea, vt illi qui extra Eccleſiam ſunt, videntes antiquitatem noſtrę religionis, ipſi quoque fidem noſtram profiteantur. Deinde dicendum, quòd Eccleſia vtitur modo quibuſdam rebus, quibus & antiqua vtebatur: ſed tamen noſtra Eccleſia non vtitur his rebus; quia in lege veteri fuerunt præceptæ, nec quatenus præſignant Chriſtum venturum: hoc enim iam abolitum eſt, & mendacium eſſet, ut ſupra oſtenſum eſt; ſed quoniam iudicat diuino cultui conuenientes eſſe huiuſmodi res, ideo lege humana de nouo inſtituit ad ſacrificia peragenda.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo huius concluſionis elucidatione ſtatuit Diuus Thomas diſcrimen non ſemel in ſupetioribus explicatum, inter moralia præcepta, ex vna parte, & inter ceremonialia, & iudicialia ex alia. Moralia enim ſunt illa, quæ efficaciter ex principijs naturalibus concluduntur. Ceremonialia vero, & iudicialia non niſi arbitramento quodam, & vel aliqua inſtitutione diuina uel humana inferuntur: ut ſi, exẽpli gratia, dicamus; Deus eſt colendus: ergo hoc, uel illo modo eſt colẽdus. Deinde ſtatuit Diuus Thomas rationem iudicialium præceptorum in duobus conſiſtere. Primo, ut non inferantur ex principijs naturæ tanquam eorum concluſio; & in hoc diſſerunt a moralibus, conueniuntq; cum ceremonialibus. Secundo, ut ad conuictum hominum inter ſe inuicem ſpectent; & in hoc a ceremonialibus diſcernuntur. Etenim ſicut ex illo principio, quòd Deus eſt colendus, arbitratu diuino inſtituta ſunt hæc, & illa ſacrificia, quæ natura ſua nihil ad mores referebant; ſic ex illo, quòd pax eſt in republica pro uiribus cuſtodienda, collecta ſunt iudicialia, ut qui unam furaretur ouem, quatuor ſolueret, & quòd fur nocturnus in flagranti delicto interficeretur, diurnus uero minime &c.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Iudicialiũ & ceremonialiũ distinctio.

DIscrimen in conclusione huius articuli constitutum ex præcedenti articulo originem ducit. Etenim cum cultus ille priscorum patrum ad populi sanctitatẽ pertineret, quæ quidem sanctitas ex mediatore Christo dependebat, condecens erat ac necessariũ (quod supra expositum est) vt per easdem ceremonias eundẽ venturum profiterentur. Attamen cum iudicalia nõ ad diuinum cultũ, sed ad iustitiã, & æquitatem inter ciues conciliandam instituerentur, ratio non postulabat vt prognostica essent eiusdẽ futuri Messiæ. Nihilominus quia totus ille status populi in expectatione erat eiusdem venturi Dei, ex consequenti, eadem iudicialia aliquam eius præferebãt vmbram, iuxta verbum Pauli; Omnia in figura contingebant illis. Exempla, Decimarum solutio significabat perfectionẽ, quæ vltima denarij unitate designatur Christo tribuenda: atque illud Exo. 21. quòd seruus Hebræus post seruitia sex annorum esset septimo anno liber, figurabat, post militiam huius mundi, subsecuturam esse libertatem cœlestem, quæ erit perfectum Sabbathum. Quapropter gentiliũ iudicia, vt puta Græcorum, & Romanorum, nullum recondebant mysterium, sicut Hebræorum leges.

Cõclusio.

1. Cor. 10.

Exod. 21.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrum præcepta iudicialia aliquid figurent.

SVMMA TEXTVS.

CONclusio sic habet. Præcepta iudicialia secundo a ceremonialibus hoc distinguuntur: quòd ceremonialia instituta erant in figuram, vmbramque futurorum, iudicialia vero non nisi ex consequenti.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrum præcepta iudicialia veteris legis perpetuam obligationem habeant.

¶ Conclusio est affirmans.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRima pars conclusionis huius articuli iam satis supra demonstrata est, ubi ostendimus totam prorsus legem, quantum ad Mosaicam vim, cessasse. Secunda vero pars ex superiori articulo colligitur. Ratio enim quare ceremonialia reuiuificare modo non licet, illa supra assignata est; quia cum signa fuissent prognostica futurorum, præsente veritate, facta sunt falsa mendacia. Cum ergo hæc ratio in iudicialibus non reperiatur, quia non per se instituta sunt ad significandum, nihil periculi inest, si iterum constituantur in noua lege. Hac ergo ratione ab Ecclesia constitutæ sunt decimæ, & primitiæ, & reliqua quæ ad iudicialia spectabant.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CONclusio huius articuli ita patet: quoniam non inepte præcepta iudicialia veteris legis in quatuor membra distinguũtur. Nam cum prudentia ferendarum legum ars quædam sit illustrissima, ars autem ordine ac dispositione præluceat; condecens fuit, vt iudicialium numerus, quibus respublica instituebatur, secundum insignes eiusdem reipublicæ partes atque ordines disponeretur. Ordines autem isti quatuor sunt numero; Principis scilicet ad subditos, subditorumque inter se, totiusque reipublicæ ad exteros, ac partium inter se vnius familiæ. Igitur de Principibus latæ sunt diuinitus leges, quemadmodũ tum creandi essent, tum etiam vt se erga populum gererent, ac subin de quemadmodum vicissim a populo colerentur. Mox circa ciues latæ sunt leges emptionum & venditionum, aliorumque contractuum, qui libere inter homines fiunt. Decretaque proinde iudicia in malefactores, qui iura violarẽt. Deinde leges adhibitæ, quemadmodũ se populus tum in bellis gerendis, tum in suscipiendis peregrinis erga exteras gentes deberet conuersari: ac demum circa domesticã familiam superadditæ sũt & aliæ de seruis, de vxoribus, & filijs.

SVMMA TEXTVS.

CONclusio sic habet. Tametsi iudicialia præcepta sic prorsus fuerint euacuata, & extincta, vt post Christi resurrectionem nullatenus sint obligatoria; differunt tamen & in hoc tertio a ceremonialibus, quòd quamuis ceremonialia nullatenus iam seruare licuerit, nihilominus licet iudicialia iterato instituere.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrum iudicialia præcepta possint habere certam aliquam diuisionem.

¶ Conclusio est affirmans.

Cõclusio. Dubiũ circa totam quæstionẽ Nũ Christiani regẽdi sint iudicialibus p̃ceptis Mosaicis.

¶ Quæstionem hanc de præceptis iudicialib⁹ adeò dilucidè disserit Diuus Thomas, vt se re nihil sit necessarium addere. Illud tantum potest reuocari in dubium, Nũ populus Christianus regẽdus sit prçeptis iudicilibus in lege Mosaica præscriptis. Ratio dubitandi est. Nã illæ leges sunt optimæ, & a Deo institutæ, & licitũ est eas restaurare: quomodo ergo nõ satius est his legibus populum Christianum regere, quàm alijs humana prudentia inuentis, quæ incertæ sunt & infirmæ prouidentiæ? Ad huius rei expositionem dicendum est, ex dictis satis esse liquidum, quemadmodũ populus Christianus per Christum liberatus est ab obseruantia legalium ceremoniarum, & iudiciorum; non autem ab obseruantia moralium, quæ sunt etiam de lege naturæ; nec ab obseruantia diuini cultus, qui consistit in dilectione, & honore vnius summi & veri Dei. Et quoniam hæc omnia continentur distinctè in præceptis decalogi, de quibus scribitur Deut. 5. ideo ante omnia eruditndus est, & assuefaciendus populus Christianus in obseruantia decem præceptorum. De alijs vero præceptis iudicialibus hæc documẽta sunt seruanda. Primum, quòd licitum est ea restaurare, & in vsum reducere: cuius documenti veritas in 3. articulo demonstrata est. Secundum documentum. Ex hoc quòd in lege veteri continentur, non habent vim obligandi; siquidem vniuersa lex Mosaica extincta est. Tertium documentum. Leges a Principibus Christianis institutæ præceptis iudicialibus ueteris legis consimiles, rectæ, & bonæ iudicantur, ut quòd decimæ soluantur, quòd non liceat ducere fratriam, rationabile uidetur, quia ita Deus olim statuit, & statui Christianismi huiusmodi leges incommodæ non videntur. Quartum documentum. Vniuersa præcepta iudicialia nunc temporis restaurare non licet: ad hoc enim valet illud Prouerbium; Distingue tempora, & concordabis iura. Et certum est, multa in illo tempore fuisse optima, quæ nunc expedientia nõ sunt, & quam plurima vni populo, & regioni conueniunt, quæ alijs prouincijs incommodarent: vt quòd post septimum annum debitores non soluerent; & lex præscribens libellum repudij, & cætera id genus.

Deut. 5.

¶ Sed ad finem aduertat Theologus, quosdam ex canonistis grauiter errare, existimantes, decimas soluere esse de iure diuino; & ideo in noua lege huiusmodi uinculum perdurasse. Errant certe: nam ius diuinum naturale tantum præscribit ut dentur necessaria alendis ministris: quòd uero sit decima, uel quarta pars, non præscribit, sed Ecclesia lege humana hoc instituit, quam legem potest mutare, & abrogare, atque instituere quomodo aliunde alantur ministri.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CONcluſio præſens ſic probatur. Nam in bona ordinatione Principum duo attenduntur; quorum vnum eſt, vt omnes habeant partem in principatu: quia per hoc conſeruatur pax populi, & omnes talem ordinationē amāt, & cuſtodiūt, vt dī in 2. Politicorum. Aliud eſt quod cōſideratur ſecūdum formā regiminis vel principatus; cuius cum ſint diuerſæ ſpecies, vt Philoſophus tradit in tertio Politicorum, præcipue tamen exiſtit regimen vnius, in quo vnus principatur ſecundum virtutem, & Ariſtocratiam, id eſt, poteſtatem optimorum, in qua aliqui pauci principantur ſecundum virtutem. Vnde optima ordinatio Principum in aliqua ciuitate, vel regno eſt, in qua vnus perficitur ſecundū virtutem, qui omnibus præſit; & ſub ipſo ſunt aliqui principantes ſecundum virtutē, qui principatus ad omnes quodammodo pertinent: tum, quia ex omnibus eligi poſſunt, tum quia etiam ab omnibus eliguntur. Talis enim eſt optima politia bene conmixta ex regno, inquantum vnus præeſt; & Ariſtocratia, inquātum multi principantur ſecundum virtutē; & Democratia, id eſt, poteſtas populi, inquantum ex popularibus poſſunt eligi principes, & ad populum pertinet electio Principum. Omnia hæc erant in lege ſtatuta. Nā Moyſes, & eius ſucceſſores gubernabāt populum quaſi ſingulariter omnibus principantes; quod eſt quædam ſpecies & forma regni, in qua imperat, & regit vnus princeps. Aderat enim Ariſtocratia, cum eligerentur Septuaginta duo ſeniores ſecundū virtutem: dicitur etiam Deuteronomij 1. Tuli de veſtris tribubus viros ſapientes & nobiles, & conſtitui eos principes. Aderat etiam Democratia, & poteſtas populi, cum ex popularibus poterant eligi principes: dicitur enim Exod. 18. Prouidi de omni plebe viros ſapientes &c. & quòd populus eos eligeret, habetur Deuteronomij 1. ſic enim ſcribitur; Date ex vobis viros ſapientes &c. Patet ergo quòd de principibus lex antiqua recte ordinauerit.

Triplex gubernādi rō ex Ari. 8. eth. c. 10. & 3 poli. a mēdo vſq; ad finem.

¶ Sed pro ampliori huius rei intelligentia notandū eſt, quòd Ariſtoteles triplicem diſtinguit gubernandi rationē. Cum enim vnus ad vtilitatem communem reſpiciens gubernat, Regiam poteſtatem vocamus: cum vero pauci gubernant, plures tamen vno, Optimatum gubernationē; vel ex eo, quia optimi præſunt; vel ex eo, quia ad optimum publicum adminiſtrant. Cum autem multitudo gubernat ad communem vtilitatem, vocatur communi nomine omnium reſpublica. His autem gubernandi rationibus, quæ rectæ ſunt, & probæ, aduerſantur aliæ improbæ, & minime ferendæ. Regiæ gubernationi opponitur Tyrannis. Tyrannidem eſſe dicimus dominatum vnius ad proprium commodum intēdentis. Optimatum gubernationi aduerſatur paucorum potentia per tyrannidem, cum ad opulentorū commodum gubernatio dirigitur. Reipublicæ vero gubernationi aduerſatur popularis. Statum vero popularem appello, cum ad commodum egenorum gubernatur, & ad communem vtilitatem non reſpicitur. Inter rectas & probas gubernandi rationes optimam eſſe Regiam poteſtatē & gubernationem aſſeuerat Ariſtoteles in locis dudum citatis: cōſentit Diuus Thomas tertio Politicorum & opuſculo de regimine principum, a cap. 2. vſque ad 8. & 1. p. quæſt. 103. art. 3 & 4. contra gentes, capitu. 76. Ex quo efficaciter probat D. Thomas, quòd in Eccleſia vnus paſtor præeſt, quia Chriſtus Dominus optimam gubernandi rationem in Eccleſia conſtituit.

Vnitas ad gubernationem neceſſaria.

¶ Huius autem ſententiæ, quæ certa eſt, quatuor ſunt demonſtrationes. Prima deſumitur ab vnitate, & pace, quæ in republica recte inſtituta præcipue intēditur. Finis enim regentis & gubernantis eſt vnitas, & pax: vnitatis autem & pacis congruentior cauſa eſt vnus quàm multi. Certe ſi plures gubernant, & imperant, vt recta ſit gubernatio, neceſſum eſt conueniant in unum, gerantq; uicem unius gubernantis: alioqui populus diſſenſionibus ſcinditur. Multo ergo melius & congruentius gubernatur reſpublica, ſi unus princeps imperat, & leges præſcribit. Si enim plures gubernantes ſeruant pacem in republica, eſt, quia imitātur unum principē: ergo multo melius unus princeps in reipublicæ adminiſtratione pacem ſeruabit, & tuebitur.

¶ Secunda demonſtratio ſumitur ex poteſtate gubernandi, & uirtute. Ita namque comparatum eſt, ut uirtus unita fortior ſit quàm diuiſa, & ſparſa. Ex quo principio tale conficitur argumētū. Si uniuerſa poteſtas gubernandi, q̄ eſt in multis, ad unum ducē & principē deuoluitur (ſi uerū eſt principiū commemoratum) efficacior eſt: ergo melior & congruentior eſt ratio gubernandi, quando vnus princeps rempublicam adminiſtrat.

¶ Tertia demōſtratio ex regimine naturali. quod in rerū vniuerſitate cernitur, deſumitur. Sane oīa rerū terreſtrium & cęleſtium exempla ad vnum principatum nos deducūt. In homine certe, quem μικροκοσμὸν appellant, omnia corporis membra ad vnum capitis imperium reguntur. Idem conſtat in animalibus, quæ gregatim viuunt, inter quæ datur vnus rector, ad cuius motū mouentur, & eo quieſcēte, requieſcunt; vt animaduertere licet in apibus, & gruibus. Si inferiora iſta nihil nos mouent, quid dicemus ad primū illud, quod philoſophi appellant, mobile; quod ſuo curſu Solem, Lunam, Stellasq; ſecum trahit? Sed altius adhuc eri gamur, & quartam adducamus demonſtrationem.

¶ Ex autoritate diuinę gubernationis, ſi veterum Iudæorum rempublicam a Deo inſtitutā eſſe conſideremus; quæ ſine controuerſia typus noſtræ fuit; vnus Pontifex cæteris omnibus ſacerdotibus præerat, cui non paruiſſe, capitale erat. In republica Chriſtiana a Chriſto Domino inſtituta. atq; fundata, vnus Paſtor præficitur. Item, tot Angelorum millia, ſinguli ſuos ordines, & ſinguli ordines ſuos principes habent. Atq; ita tandem omnia & cœleſtia, & terreſtria ad vnum in cœlis principem, & ducem, & Deum, & Dominum reuocantur. Conſtat ergo euidenter, eam rationē gubernandi præſtantiſſimam eſſe, in qua vnus rempublicam adminiſtrat. Verum D. Th. hoc in loco, & ſup. q. 95. art. 4. contrarium videtur docere. Nam in his locis exiſtimāt, gubernationem mixtam eſſe omnibus anteponēdam: qua in re videtur D. Thomæ doctrina euidentem habere contradictionem. Quam obiectionem Dominus Caietanus amouere, & labefactare conatur; ſed neſcio vtrū legitimam adhibuerit explicationem. Dicit. n. Caietanus q̄ Monarchia & principatus vnius eſt optimum regimen, cōparando ſimplices principatus inter ſe; & quia talis comparatio ſimpliciter eſt formalis, ita abſolute loquendum eſt, & reſpondendum, q̄ optimus principatus eſt Monarchia; ſicut ſi dicatur, q̄ optimum metallorum eſt aurum, non cōparamus aurum, ad aurum & argētum ſimul. Sed melior ſolutio eſt, q̄ ex ratione regiminis melior ratio gubernandi eſt Monarchia, principatu mixto: ſed ſecundum humanam infirmitatem mixtum eſt melius, quia homines volunt principatus eſſe participes. Profecto Ari. 3. Pol. ſic exiſtimat, principatum vnius eſſe optimum, ſi tamen vnus ſit præſtantior virtute, non modo ſingulis, ſed omnibus alijs: iniquum. n. eſt aliquem dominari ſimilibus, aut partem toti, niſi ſit prę ſtantior toto. Sed quis eſt hic, & laudabimus eum? Vnde quemadmodum oratio de ſe melior eſt eleemoſyna: at ſecundum tempus, melior eſt eleemoſyna, ſi omnes fame peritēt: ſic principatus vnius melior eſt, ſi eſt vnus qui virtute & ſapientia præſtet, & alioqui melior eſt principatus mixtus. Sed & aliam adhibeamus ſolutionē, dicentes, q̄ in principatu regio, ſi modo recte adminiſtratur, adeſt principatus mixtus: eliguntur. n. ſenatores, conſiliarij, prætores, qui ſimul rempublicam adminiſtrant. Hæc dicta ſint de explicatione huius articuli: nam aliæ quæſtiones quæ hic moueri ſolēt de regia poteſtate, vtrum ne ſit de ratione regni quòd vnus ſit ſuper omnes ſimul? vel ſatis ſit q̄ ſit ſupra ſingulos? & vtrum melius ſit Regem, per electionem creari quàm per ſanguinis ſucceſſionem? & vtrum reſpublica pro libito poſſit mutare regimen, & repudiare Regem, & dare poteſtatem gubernandi multis, aut paucis pro ſua voluntate? Demum, num Rex ſic Dominus omnium rerum ſuorum ſubditorum, ſic vt in proprios vſus poſſit eas conuertere? alio in loco commodius diſputantur: nunc his omiſſis ad alium articulum progrediamur.

Solutio melior.

Alia ſolutio.

EXPLI-

QVÆSTIO CV.

De ratione iudicialium præceptorum, in quatuor articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrum cōuenienter lex vetus de Principibus ordinauerit.*

¶ Concluſio eſt affirmans.

EXPLICATIO ARTICVLI.

HÆc concluſio inde probatur; quoniam duplex eſt cõmunicatio hominum adinuicẽ: Vna quidem quæ fit autoritate Principũ; alia autem fit propria voluntate priuatum perſonarũ. Et quia voluntate vniuſcuiuſq; diſponi p̃t quod eius poteſtati ſubditur, iõ autoritate principum quibus ſubiecti ſunt homines, oportet ꝙ iudicia exerceantur, & pœnæ malefactoribus inferãtur: ſed poteſtati priuatarũ perſonarũ ſubduntur res poſſeſſæ: quare in his propria autoritate cõicare poſſunt emendo, & vendendo, & ſimilia faciendo. Circa vtrumq; lex ſufficienter ordinauit inſtituendo iudices, ordinem iudicij, numerum teſtiũ, & certas pœnas pro diuerſis delictis. Sed & circa poſſeſſiones, & earum diuiſiones, nec non & earum ſucceſſionẽ, ſic etiam circa pauperes, de quibus omnibus ſunt certæ ordinationes. Ergo ſufficienter ordinauit.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrum conuenienter fuerint tradita p̃cepta iudicialia quantum ad popularium conuictum.

¶ Concluſio eſt affirmans.

¶ In ſolutionibus argumentorum explicat Diuus Thomas eleganter in primis omnia præcepta iudicialia, quæ in lege continentur, quæ ad popularium conuictum ſpectabant: vnde doctrina hæc maxime eſt obſeruanda his qui ſanctas ſcripturas intelligere cupiunt, quæ lectionem magis expoſtulant, quàm explicationem.

EXPLICATIO ARTICVLI.

ISta concluſio ſic probatur: quoniam ſicut pacificis, ſiue habitare volentibus, ſiue peregrinis tranſeuntibus, erat poſitus ordo, vt patet Exodi 22.23. ita etiam hoſtiliter ſe gerentibus. Nam antequam iniretur bellum, offerebatur pax. Secundo; præcipiebatur vt bellum cœptum fortiter exequerentur. Tertio, vt impedimenta remouerentur. Quarto, vt victoria moderate vterentur, parcendo mulieribus, & paruulis, & ligna fructifera regionis non incidendo.

Vtrũ optimũ fuerit p̃ceptũ de Ammonitis & Moabitis. Deut. 23.

¶ In ſolutione primi argumẽti mouet Diu. Thomas gra uem quæſtionẽ; Vtrum inconuenienter præcipiatur, ꝙ Ammonites & Moabites, etiam poſt decimam nationẽ, non intrarent in Eccleſiam Domini in æternũ. Ratio quæſtionis eſt. Nam D. Petrus Actor 10. dicit, In veritate comperi, qm̃ nõ eſt acceptor perſonarum Deus, ſed in omni gente qui timet Deum, & operatur iuſtitiã acceptus eſt illi. Sed illi qui ſunt Deo accepti, non ſunt ab Eccleſia Dei excludendi: Illud ergo legis præceptum inconueniens eſſe vr̃. Huic obiectioni ſic r̃ndet D. Tho. vt dicat, ꝙ homines nullius gentis excludit lex a cultu Dei, & in his quæ pertinent ad animæ ſalutem: dr̃. n. Exo. 12. Si quis peregrinorum in veſtram voluerit intrare coloniam, & facere Phaſe Dñi, circuncidetur prius omne maſculum eius, & tũc rite celebrabit, eritq; ſimul ſicut indigena terræ. Sed in temporalibus, quãtum ad ea quæ pertinebant ad communitatem populi, non ſtatim quilibet admittebatur, rõne ſupradicta: ſed quidã in tertia generatione ſcilicet Ægyptij, & Idumæi: alij vero perpetuo excludebãtur in deteſtationem culpæ præteritæ, ſicut Moabitæ, & Ammonitæ & Amalechitæ. Sicut enim punit̃ vnus homo propter peccatum quod commiſit, vt alij videntes timeant, & peccare deſiſtant; ita etiam propter aliquod peccatum gens vel ciuitas poteſt puniri, vt alij a ſimili peccato abſtineant. Poterat tamẽ aliquis diſpenſatiue in collegiũ populi admitti, propter aliquẽ virtutis actum; ſicut Achior dux filiorum Ammon appoſitus eſt ad populũ Iſrael, & omnis ſucceſſio generis eius: & ſimiliter Ruth Moabitis, quæ mulier virtutis erat eximiæ: licèt poſſit dici, quòd illa prohibitio extendebatur ad viros, non ad mulieres, quibus nõ competit eſſe ciues. Hæc ſolutio in magnam nos conijcit quæſtionem, vtrum ſtatuta, quæ in quibuſdam Eccleſijs & religionibus obſeruantur, vt qui ex Iudæis, vel Sarracenis originem trahunt, ad Religionis, vel Eccleſiæ ingreſſum non admittantur, licita ſint & conuenientia.

Exod. 12.

Iudit. 14.

Vtrum qui ex Iudæis originẽ ducunt, optime a religionib⁹ excludantur. Gal. 3.

¶ A parte negatiua hæc argumenta proponuntur. Primum ex ſacra ſcriptura. Nam Paulus dicit, Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis: non eſt Iudæus, neque Græcus, non eſt ſeruus, neque liber; non eſt maſculus, neque fœmina: hoc eſt, in negotio iuſtificationis, & Chriſtianiſmi Deus non reſpicit neque nationem, neque conditionem, neque ſexum neque vllam prorſus qualitatem carnalem, ſed fidem quæ per charitatem operatur. Huius ſimile eſt quod habetur ad Coloſſenſes 3. In Chriſto, inquit Paulus, non eſt gẽtilis, nec Iudæus circunciſio & præputium, barbarus & Scytha, ſeruus ac liber, ſed omnia, & in omnibus Chriſtus: i. in hoc negotio non refert an Iudæus quis ſit, an gentilis, circunciſus an præputiatus, barbarus an Scytha. His ergo euidentibus ſcripturis condemnari videntur ſtatuta Religionum, Collegiorum, Vniuerſitatũ, ac Eccleſiarum, quæ eos, qui ab Hebræis, vel Sarracenis originẽ trahunt, excludunt, & ad participium dignitatum & graduum non admittũt. Sed & alia ſcriptura euidentior ſolet in huius rei confirmationem adduci. Nam D. Paul. ad Rom. 11. multis demonſtrat, in negotio ſalutis æternæ, & in ſtatu religionis Chriſtianæ Iudæos eſſe gentibus p̃ferendos: ad hoc enim pertinent iſtę ſententię; Si delictum illorum diuitię ſunt mundi, & diminutio eorum diuitię gentium, quanto magis plenitudo eorum? & iterum, Quòd ſi delibatio ſancta eſt, & maſſa; & ſi radix ſancta, & rami: & poſt pauca comparat gẽtilem conuerſum oleaſtro, Iudæũ vero conuerſum ad Chriſtianiſſimum ramo naturali: & tandem efficaci argumentatione concludit, Iſraelitas eçteris gentibus anteponendos; ſiquidem gentes introductę ſunt in Chriſtianorum cętum, & ſalutem ſunt conſequutę vt Iſraelitę tandem conuertarẽtur. ergo præcipue intendit Deus Iſraelitarum ſalutem, & ꝙ introducantur in Chriſtianorum Eccleſiam, vnde in Eccleſia primarias partes obtinere debent. Hoc ipſum cõprobatur altero argumento ex Concilijs producto Nam in Concilio Baſilienſi. ſeſſ. 9. dictũ eſt, ne ſint commercia Chriſtianorum cum Iudæis; ſed in fauorem Iudæorum qui ad fidem cõuerſi ſunt, ſic ſtatuit Synodus, vt qui per gratiam baptiſmi ciues ſanctorum, & domeſtici Dei efficiuntur, hac lege ſtatuimus, vt ciuitatũ, & locorum in quibus ſacro baptiſmate regenerantur, priuilegijs, libertatibus, & immunitatibus gaudeãt, quæ rõne duntaxat natiuitatis & originis alij conſequuntur. Certe hoc ſtatutum Concilij Baſilienſis ſanctũ, & oĩ æquitate plenum eſſe vr̃, & contrariũ edere ſtatutum vergit in detrimentũ fidei catholicæ; atq; noĩs Chriſtiani, & ſalutis, & conuerſionis plurimorũ, dũ intelligunt, conuerſorũ filios in tertiam & quartam generationẽ excluſos eſſe a religionibus, & Eccleſiæ dignitatibus. Huic accedit perſonarum acceptio, q̃ repudiat D. Iacobus inquiens, Nolite in acceptionẽ perſonarũ accipere fidem Dñi nr̃i Ieſu Chr̃i; Peruertitur. n. iuſtitia diſtributiua, dum p̃termittuntur digniores, & ſapientiores, ex quibus magnũ emolumentum haberent Eccleſiæ, ratione cognationis naturalis, quæ nihil confert, aut refert ad dignitatem & merita perſonarum, & eliguntur alij ad Eccleſiarum regimen, hoc titulo præcipue, qa ex gentilibus ſunt orti parentibus: & charitatis ordo peſſundatur, dũ eos, qui de nouo conuertuntur ad fidẽ, ppetuo ignominiæ ſtẽmare murimus, quãuis polleant ſanctitate inſigni, & vitæ puritate admirabili excellant.

Secũdum Cõci. Baſil.

Tertium: Iacobi. 1.

¶ Sed partem affirmantem q̃ſtionis probant quatuor demonſtrationes irrefragabiles, quibus euidẽter oſtendit̃, eſſe dogma execrandũ, & plane hæreticũ, aſſerere, ꝙ hæc ſtatuta iuſta, & recta nõ ſint. Prima eruitur ex ſacra ſcriptura veteris teſtim, in qua apertiſſime ſtatuitur, ꝙ Ammonites & Maobites, ẽt poſt decimam gnationem nõ intrabunt in Eccleſiã Dñi in ęternũ: hr̃ decretum Deuteronomij 23. idq; factum eſt a Deo in deteſtationem culpæ p̃teritæ: ergo licitũ erit ſtatutũ, in quo excluduntur Iudæi recẽter conuerſi a dignitatibus Eccleſiæ, a Religionibus, & Collegijs in deteſtationem culpæ p̃teritæ, quæ non minor eſt q̃ Ammonitarũ: perſecuti ſunt. n. Chriſtianos, & crucifixerunt Chriſtum.

Probatur pars affirmatiua q̃ſtionis.

¶ Secunda demonſtratio educitur ex illo primæ ad Timothæum 3. vbi admonet Paulus, Epiſcopum Eccleſiæ Dei non eligendum neophitum, Græca voce ſignificans nuper

1. Tim. 3.

Conc.Tri. natum,ſeu nuper inſitum;quem Apoſtolus recens baptizatum vocat,ne in ſuperbiam elatus, ſcilicet occaſione noui honoris, incidat in iudicium diaboli: cui definitioni maxime conſonat ſtatutum,quod defendere adnitimur.

¶Tertia demonſtratio colligitur ex definitione Eccleſiæ catholicæ. Nam ſacrum Concilium Tridentinum grauiter præcipit, ꝙ de ordinandis, & conſecrandis prius fiat examen verum de moribus, & genere, & natalibus. Extant etiam de hac re ſtatuta,autoritate Eccleſiæ Romanæ confirmata in Eccleſia Toletana,ĩ collegijs Vniuerſitatum,in Religionibus Diui Iacobi, Sancti Dominici, Diui Hieronymi. Aſſerere verò ꝙ in re tã graui erret turpiter Eccleſia catholica,temerariũ dogma eſt,& execrandum. Quid? ꝙ noſtra ætate coacti ſunt quidam ab Inquiſitoribus recantare palinodiam,ꝙ dixerant,ſtatuta ſimilia licita nõ eſſe. His accedit concilium quartum Toletanum,cap. 64.& refertur 17. quæſt.4. capitulo,conſtituitur,vbi habetur, Iudæis & qui ex Iudæis ſunt, officium publicum nõ committatur: vbi gloſſa, & Archidiaconus ſic loquuntur, ideſt de familia ipſorum: vel loquitur de Iudæis nouiter ad fidem conuerſis.

Conc. 4. Toleta.

¶Ad quartã demonſtrationẽ pertinent hæc quæ ſequuntur. Nam certè ꝙ recenter conuerſus prædicet Euangeliũ Chriſti,vel Epiſcopatum, aut dignitatẽ habeat,minime ſecurum ac tutum viſum eſt D. Paulo. Alia quæ ſequuntur ex hoc incommoda, non eſt meæ autoritatis proferre,ne quẽ pudefaciã,aut ne cui grauis & moleſtus ſim: hoc certe veriſſimũ eſt, Diuum Thomam in ſolutione primi,ſimilia ſtatuta comprobaſſe:additq́, D. Th. vnam ſententiã memorabilem,ꝙ non obſtantibus prædictis ſtatutis poterat diſpẽſatiue aliquis in collegium,vel cœtum admitti,propter aliquem virtutis actum,ſicut Iudith 14.dicitur ꝙ Achior dux filiorum Ammon, appoſitus eſt ad populũ Iſrael,& omnis ſucceſſio generis eius. Certe hoc documentum Diui Thomæ,& hæc limitatio ſtatuti præ ſe fert magnã æquitatẽ, & ſpeciẽ iuſtitiæ,q̃ poterat in noſtris ſtatutis obſeruari:ſed de hoc viderint Patres Eccleſiæ. Deſino tandem in re minimè grata tantũ verſari, & ad argumẽta reſpondere aggredior.

Limitatio. D. Thom. obſeruãda.

Arg. ſolut. Ad primũ.

¶Ad primum ex ſanctis ſcripturis aperte diſtincteque reſpondet D.Thom.ſolutione ad primum,quæ iam commemorata eſt in principio explicationis.

Ad ſcãm.

¶Ad ſm ex Concilio Baſilienſi dicendum eſt in ptimis,illud Concilium authenticum non eſſe. Deinde dicendũ eſt, ꝙ loquitur de priuilegijs, & immunitatibus quæ cõiter ſeruantur in populis in hominum conuictu: non enim facit ſermonem de dignitatibus,collegijs, & gradibus &c.

Ad tertiũ.

¶Ad tertium argumentũ,in quo cõmemorantur incommoda ea quæ in prædictis ſtatutis apparẽt,illud breuiter dico;ꝙ cum D.Paulus p̃ſcribit non eligendum in Epiſcopum neophitum, optime intelligit in tali præcepto non lædi iuſtitiam,non charitatem labefactari, non bonum fidei & ſalutis præpediri, quin potius bonum diuinum promoueri, periculum Eccleſiarum caueri,fidem, & religionẽ ſtabiliri.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrum fuerit præceptum in lege ueteri deducẽda uxore ex eadem tribu.

COncluſio preſens hac ratione oſtẽditur. Nam circa domeſticas perſonas ſunt tres combinationes, videlicet domini ad ſeruum, viri ad vxorem,& patris ad filium. Et quantũ ad omnia,lex vetus conuenientia edidit præcepta: nam circa ſeruos prouidit,& quantũ ad labores,& pœnas: ita ẽt circa vxores,vt ducerentur de ſua tribu, ne confunderentur; & ꝙ frater duceret vxorẽ fratris defuncti ſine liberis,ne periret memoria fratris,prohibuit ẽt quaſdam perſonas pp reuerentiam naturalem: præſcribit ẽt qualiter vxores deberent tractari:& circa filios inſtituit,vt patres in diſciplinis & moribus eos inſtruerent,& ne vacent commeſſationibus,& laſciuijs. Hæc oĩa eſſe ordinata in veteri lege probat D.Th.productis teſtimonijs ex ſacris eloquijs. Sed vt ea quæ hic ab autore dicuntur, explicationem habeãt, dubitatio eſt non parua, Vtrũ in veteri lege fuerit præceptum vt vxores ducerentur ex eadem tribu,ſicut aperte docet Diuus Thomas in litera. Pro cuius rei intelligẽtia obſeruandum eſt, latiſſimũ eſſe diſcrimẽ inter editionẽ vulgatam, & omnes alias circa hãc legẽ cõnubiorum. Editio vulgata ſic habet Nu. 36. Oẽs viri ducent vxores de tribu,& cognatione ſua, & cunctæ fœminæ maritos de eadem tribu accipient, vt hæreditas permaneat in familijs,nec ſibi miſceantur tribus:ſed ita maneãt,vt a Domino ſeparatæ ſunt. Hactenus vulgata:quibus verbis obligabantur omnes tam viri,q̃ fœminæ contrahere matrimonium intra tribum ſuã: quibus verbis oppoſitũ læpe apparet factum eſſe. Nã Aarõ, de tribu Leui, accepit vxorem Eliſabeth,de tribu Iuda: & Ioiada Pontifex de tribu Leui, duxit Ioſabeth de tribu Iuda,& Eliſabeth mater Ioannis Baptiſtæ erat de filiabus Aaron,vt dicitur Lucæ 1. & erat cognata Beatæ Mariæ,quod eſſe non poterat ſine tribuũ commixtione. Quòd ſi dicas, vt ſolet dici,ꝙ fuit diſpenſatum inter has duas tribus propter earum dignitatem, & pp figuram Chriſti qui futurus erat Rex,& Sacerdos:hoc aſſeuerari nõ põt de Dauid, qui duxit Michol filiã Saulis de tribu Beniamin. Certe ſi finis legis reſpiciatur, hæc lex debet intelligi de ſolis filiabus, q̃ ex defectu maſculorum ſortiuntur hæreditatem paternam, ne videlicet hæreditas tranſeat de tribu in tribum, non de alijs nec viris,nec fœminis:ſic intelligit Caiet. Simile quid inſinuat D.Th.in hac q.ar.2.ad ſecundum. Auguſtinus etiã concedit, ꝙ mulieres non ſuccedentes in hæreditate poterant ſucceſſiue nubere maritis tribuum diuerſarum. Nã iudicum c. 10. ſcriptum eſt, ꝙ poſt Abimelech ſurrexit dux in Iſrael Thola filius Phua patrui Abimelech, vir de Iſachar: & ſic Phua fuit frater Gedeonis, qui fuit pater ipſius Abimelech de tribu Manaſſe. Idem defendit Burgenſis, ꝙ liberum erat connubium tam viri, quàm fœminæ inter diuerſas tribus, exceptis fœminis in hæreditate paterna conſtitutis, quæ ſolæ per hanc legem tenebantur nubere intra ſuam tribũ; ſicut filiæ Salphaad,propter quas lata fuit hæc lex. Et quanquam Lyra explicans 36. c. Numerorum ſiue aſſerendo, ſiue diſputando teneat, ꝙ nemini licebat extra ſuam tribum matrimonium contrahere, tamen Iudicũ 10. aliter ſentit, & ſimiliter in tractatu de dña noſtræ translationis,& Hebraicæ veritatis. Et Sanctus Thomas in quarto,diſt.30.q.2.ar.1.quæſtiuncula tertia ad quartũ,concedit libertũ matrimoniũ filiabus Aaron, in quibus deerat rõ huius legis;quod ex conſequenti concedendum vĩ de cæteris omnibus, quibus deeſſet eadem rõ,i. non ſuccedentibus in hæreditate paterna. Certe Leuitic.21.iubetur, vt Pontifex ducat vxorem virginem de populo ſuo,& non arctatur ad tribum,vel ſtirpem ſuam; nec opus fuit unquam ulla diſpẽſatione ad hoc,ut exiſtimat Lyranus. Similiter excuſatur Salmon,ꝙ duxerit Rahab,quæ non ſolum non erat de eadem tribu,ſed erat alienigena Chananitis. Et Abulenſis Ioſue.6.q.58.rñdet ad argm huius legis,ꝙ hæc lex non obligabat ad ducendum uxorem de tribu propria, ſed ad non ducendum de aliena, ne confunderentur poſſeſſiones, & tranſirent de una tribu in aliam. Et quanquam hæc ſolutio nimis contorta,& violẽta videatur,ſatis eſt, quòd vbi deeſt ratio legis, omnes concedũt quod liberum erat connubiũ; & ita tenendum eſt, ſicque explicanda editio vulgata, & ſententia D.Thomę interpretanda. Hactenus de lege ueteri dictũ ſit:nunc de Euangelica lege pauca diſſeramus.

Exo. 6. 4.Reg.11. 2.Par.22. Luc.1.

Caiet. D. Thom. Auguſt.

Burgen. in additione ſuper Nu. cap.36.

EXPLICATIO ARTICVLI.

ISta concluſio ſic probatur. Nam potiſſimum in lege noui teſtamenti eſt gratia Spiritus ſancti, quæ datur Chriſti

SVMMA TEXTVS.

ART. QVARTVS.

¶Vtrum conuenienter fuerint tradita præcepta quantum ad domeſticos.

¶ Concluſio eſt affirmans.

QVÆSTIO CVI.

De lege Euangelica, in quatuor articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶Vtrum lex Euangelica ſit lex ſcripta.

SVMMA TEXTVS.

COncluſio eſt. Lex Euangelica principaliter eſt indita in corde, ſecundario vero eſt ſcripta.

Christi fidelibus per fidem Christi: vnde Romanorum octauo; Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati, & mortis. Habet tamen lex noua quædam dispōentia ad gratiam Spiritus sancti, & ad ipsius gratiæ vsum pertinentia, quæ sunt quasi secundaria in lege noua, de quibus oportuit fideles Christi instrui verbis, & scriptis, tam circa agenda, quàm circa credenda; & ideo dicendum est, ꝙ principaliter noua lex est indita, secundariò verò lex scripta. Roman. 8.

Argumēta in conclusionem. 1. argu. ¶ Sed videbitur forsan alicui, quòd gratia Spiritus sancti diffusa in cordibus nostris non sit principaliter lex Euangelica. Lex enim est actus rationis practicæ, præcipiens quid sit faciendum, quidvè cauendum. At gratia Spiritus sancti est habitus in essentia animæ, vel in voluntate existens: ergo lex Euangelica secundùm substantiam nequit esse gratia Spiritus sancti.

Secūdum. ¶ Amplius, Spiritus sancti gratia etiam in cordibus antiquorum Patrum diffusa fuit; at verò tunc temporis non erat lex Euangelica: ergo non potest intelligi quomodò lex Euangelica principaliter sit gratia ipsa Spiritus sancti.

Tertium. ¶ Ad hæc, si lex Euangelica præcipuè est lex indita in cordibus, sequitur quòd Euangelium Ioannis, primò & principaliter sit gratia Spiritus sancti in hominum cordibus infusa; & scriptum Euangelium, propriè non erit Euangelium, aut lex noua: quod asserere, à catholica religione alienum est.

Quantum. ¶ Amplius sequitur, quòd Euangelium prædicatum, & annunciatum, propriè Euangelium non sit, sed secundariò, & minus principaliter: at Dominus proprijssimè loquitur cùm ait, Prædicate Euangelium omni creaturæ. Sed pro horum confutatione, & veritatis elucidatione est obseruandum, quòd lex vno modo appellatur practicæ rationis dictamen, dirigens intellectum quid faciendum, cauendum ve sit; alio modo dicitur inclinatio, & propensio appetitus ad aliquid faciendum, aut fugiendum; in quo sensu Roman. septimo concupiscentiæ inclinatio, propensioque, lex membrorum nuncupatur. Et in isto sensu, omnia, adhuc & irrationabilia, inclinantur ad prosequendum, vel fugiendum quæ sibi conueniunt quadam lege ęterna participata, dictante diuino intellectu. Differt autem secunda legis acceptio à prima; quòd prima intellectum dumtaxat illustrat; secunda verò corroborat appetitum ad aliquid agendum, aut cauendum, suppeditatque vires, vt quæ per intellectum bona esse cognouimus, voluntate prosequamur. Certè inclinatio hæc efficacior est ad operandum, quàm illa prima; tum ob rationem modò commemoratam; tum quia proficiscitur ex amore voluntatis, illa verò ex metu: vnde dicitur 2. Corint. 3. Vbi spiritus Domini, ibi libertas: & ad Roman. Non accepistis spiritum in timore. Hac de causa dicit Apostolus, iusto legem non esse positam; non quòd non teneatur ad legem, & ad legis præcepta, sed quia sponte operatur quæ lex præcipit, & ad pleraque alia se extendit, quæ lege scripta non sunt. Illud etiam obseruandum est, quòd ex peccato originali tria homini mala præcipuè subsequuta sunt; cæcitas in intellectu, infirmitas & ęgritudo in voluntate, inimicitia cum Deo. Primum sanauit Christus cœlesti lumine fidei; Secundum verò gratia Spiritus sancti diffusa in cordibus nostris, qua corroborantur nostræ voluntates ad bona prosequenda; similiter & tertium malum gratia ipsa sanauit, per quam nos reconciliauit Deo. Sensus ergo conclusionis articuli est, quòd Christus nouam legem infudit animis nostris, inclinando nos ad opera cœlestia per gratiam Spiritus sancti, quam effudit in nos abundè. Hanc ob rem lex noua principaliter indita est in corde. Inde enim ad bona opera inclinamur, vt ea opere compleamus; ècontrà verò lex vetus in lapidibus scripta extitit, & inde ad corda hominum transferebatur. Harum legum differentiam explicat Augustinus tam accuratè, quam diligenter lib. de spiritu, & litera; vbi potissimè incumbit, vt explanet, quo pacto sit legis Euangelicæ proprium, esse inditam in cordibus nostris: ad quod adducit illud Hier. 31. Ecce dies venient, dicit Dominus, & consummabo testamentum nouum super domum Israel, & super domum Iuda, & dabo legem meam in visceribus eorum, & in cordibus eorum scribam eam: quod de lege Euangelica interpretatur D. Paul. Heb. 8. Cui consonat illud; Manifestati ꝙ epistola Christi estis, ministrata per nos, non atramento scripta, sed spiritu Dei viui; non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Duplex legis acceptio. Rom. 7. 2. Cor. 3. Rom. 8. D. August. Hier. 31. Heb. 8. 2. Cor. 3.

¶ Quòd verò lex Euangelica præcipuà sit indita in cordibus, rationibus Theologicis comprobatur. Primò, quando Euangelica lex in primis fuit promulgata in die Pentecostes, erat lex noua, necdum scripta, quousq; Matthæus scripsit primum Euangelium: ergo indita erat in cordibus hominum, & infusa diuinitus. Lex Euangelica præcipuè indita est cordibus hominum.

¶ Adhæc, illa quæ in lege veteri continebantur, præcipuè attinebant ad obseruationes factorum, quæ scripto tradi poterant: at lex Euangelica, est lex fidei viua, quæ maximè in cordibus hominum inseritur. Certè lex vetus extrinsecus posita est, vt iniusti terrerentur; lex autem noua intus posita est, vt homines iustificarentur: dicente Paulo; Litera occidit, spiritus autem viuificat: idest, litera illa lapidibus impressa occidebat, lex verò Euangelica viuificat. 1. Cor. 3.

¶ Insuper, Christus fuit nouus legislator, qualis ab exordio mundi nullus vnquam fuit: oportuit ergo ꝙ nouam, & inauditam legem ferret, singularique modo eam promulgaret, vt putà eam in cordibus hominum infundendo. Ex quo sequitur, ꝙ fuerit hominum mentibus indita: in quo significatur nouus quidam lapsus, & suauis, à superiori causa, qui in penetralibus cordis recipitur, non violenter superfusa, non terribili clangore buccinæ proposita, sed molli oratione interius loquentis. Meritò ergo noua lex indita dicitur.

¶ Ad argumenta ergo in initio posita dicamus. Ad primum patet solutio ex secunda aceeptione legis. Solu. argu. Ad 1. & 2.

¶ Ad secundum dico, quòd patres veteris testamenti gratiam habebant, & charitatem: at gratia erat eo in statu veluti aduentitia, & per participationem accepta, quatenus attinebant ad nouum testamentum: nam & illis, & nobis per Christum gratia collata fuit: at in nobis est proprius, & per se fructus, vnde & lex gratiæ dicitur. Sanè si nihil lex Euangelica aliud haberet, nisi docere operanda, & fugienda, diceretur litera occidens, vt Augu. loco citato sæpe dicit; sed illa docet quid faciamus, præbetque auxilium quo faciamus.

¶ Ad tertium dico, quòd etsi lex Euangelica præcipuè sit lex indita in cordibus, nullatenus tamen dicendum, ꝙ Euangelium scriptum, impropriè sit Euāgelium, sed quòd sit secundariò, & minus principaliter lex Euangelica, non tamen impropriè. Quis enim audeat dicere, Euangelium Ioannis non esse propriè Euangelium? Profectò leges scriptæ, propriè leges sunt. Item, quis non videt Euangelium esse bonam & felicem annunciationem? at huiusmodi enunciatio fit Euangelio scripto. Vnde temerarium dogma esse decerno, si quis dicat, Euangelium Ioannis, aut Matthæi, quia est scriptum, impropriè esse Euangelium. Ad 3. & 4.

¶ Sed hinc parua quædam quæstio suboritur, quæ diu; multumq; ne torsit Augustinum; vtrùm sit legis Euangelicæ proprium, quòd sit indita in cordibus: quòd enim hoc competat legi naturali, planissimè testatur Paulus cùm ait. Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt: eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex; qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis: id est, eiusmodi non habentes pædagogiam legis scriptæ, ipsi sunt vice legis, qui ostendunt vita sua opus legis scriptum in cordibus suis: est enim homini ingenita notitia de agendis, ad discernendum inter honestum, & turpe. Itaque naturæ lex notitia est menti impressa de operibus legis: ergo illud non est proprium legis Euangelicæ, siquidem & isthæc prærogatiua legi competit naturali. Respondeo, nullo modo posse negari naturalem legem mentibus nostris esse impressam, & inditam; sed non sicut lex vitę, & spiritus, quæ est in Christo Iesu. Lex enim Euangelica non solùm menti, & intellectui indita est, vt sciamus discernere inter honestum & inhonestum, sed data in cordibus nostris, & in illis scripta, vt quæ facienda nouimus, amemus, & diligamus. Rursum, lex Euangelica ideo appellatur lex spiritus & vitæ, quia suppeditat spiritum, & vitam ad ea quæ præcepta sunt adimplenda. Alio modo explanatur isthæc difficultas hic ad secundum: lege Diuum Thomam. Vtrùm sola lex Euangelica sit ī cordibus scripta. Rom. 2. Solu. dub.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

VTraque concluſio probatur. Nam 2. Corin.3 dicitur. Litera occidit, ſpiritus viuificat; & Auguſtinus per litetam intelligit quamlibet ſcripturam extra homines ſcriptam, etiam moralium præceptorum, qualia in Euangelio continẽtur: quare etiam literæ euangelicæ occiderent, niſi intus adeſſet gratia fidei ſanans: & alibi dicit; In veteri teſtamento lex extrinſecus poſita eſt, vt iniuſti terrerentur: ſed in nouo intrinſecus data eſt, vt iuſtificarentur.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm noua lex iuſtificet.*

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Lex noua, vt eſt ipſa gratia Spiritus ſancti, iuſtificat.

¶Secunda concluſio. Quod ſecundariò attinet ad legem nouam, vt ſunt documenta fidei, & præcepta humanum affectũ ordinantia, & actus humanos, non iuſtificat.

Gratia iuſtificans variis modis à Chriſto venit.

¶Aduertendum tamen eſt in præſentia, quòd gratia iuſtificans, qua homines cum Deo reconciliantur, cuius ſolus Deus autor eſt, per meritum Chriſti multipliciter prouenit ab eo in homines. Primò, per ſigna a Deo conſtituta, quæ dicuntur ſacramenta, quibus appoſitis, homines iuſtificantur coram Deo. Secundò, per propria opera; cum, ſcilicet, aliquis gratiam aſſequutus, per opera propria meretur eius augmentum: verùm hoc potiùs attinet ad gratiæ augmentum, quàm ad eius inchoationem: augmentum enim præexigit rei exiſtentiam. Tertiò, prouenit gratia à Deo etiam quò ad inchoationem, mediante propria diſpoſitione, in qua principem locum tenet Dei vocatio gratuita, auxiliumque diuinæ gratiæ; ſuus tamen locus relinquitur humanæ induſtriæ, vt homo conſentiat vocanti, tum ex parte intellectus, tum ex parte affectus. Hi ſunt regulares modi, quibus gratia in homines prouenit; præter quos adhuc eſt quartus, videlicet, miraculoſa conuerſio. Vt enim in operibus naturæ quędam fiunt ſuprema Dei poteſtate; præter communem curſum; vt ſubita illa germinatio virgæ Aaron; ita in operibus gratię nonnulla exuberante poteſtate diuina proueniunt, præter regularem curſum, vt fuit Pauli conuerſio.

Corollaria apprimè notanda.

¶Ex ijs ſequitur primò, q̃ gratia, & charitas tempore Euangelij vberiùs infunduntur, quàm vnquam fuerint hominibus allata: quod liquet diſcurrendo per illas quatuor vias, quibus in præcedentibus oſtendimus Deum conferre gratiam. Et primò, quòd attinet ad ſacramenta, certũ eſt quòd noſtra non ſolùm ſunt ſigna præcedentis paſſionis, aut comitantis gratiæ, verùm etiam ſunt eius efficaciſſima inſtrumenta: continent enim pretium ſanguinis Chriſti. Ob id ab Spiritu ſancto fontes appellantur, ex quibus gratia indeficienter profluit: vnde ait Iſaia. 12. Hauritis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. De ijs ſacramentis dicitur in Concil. Tridentino, ſeſſione ſeptima in prologo, quòd per hęc ſacramẽta, noſtra iuſtitia vel incipit, vel cœpta augetur, vel amiſſa reparatur. At omnia ſacramenta, quæcunque antè fuere, licèt eis adhibitis paruuli iuſtificarentur, nunquam tamen gratiam conferebant ex opere operato, vt aiunt Theologi. De ſecunda autem via diligenter conſiderandum eſt, quòd cùm per ſacramentum baptiſmi Chriſto crucifixo ſimus complantati, & ad idem corpus attinemus, & eodem ſpiritu viuimus, vt ipſe dicit Ioannis decimoquinto. Ego ſum vitis, vos palmites; In qua ſimilitudine continentur iſta duo: equidem vitis cum palmitibus pro eodem ſuppoſito computantur, & eadem anima viuunt. Attamen ſic eſt ſimilitudo iſta accipienda, vt in vnoquoque iuſtificato ſit formalis iuſtitia inhærens, vt explicatur in Concilio Tridentino, ſeſſione ſexta, canone ſeptimo. Sicuti ergo cuique fidelium licet dicere cum Paulo, Viuo ego, iam non ego, viuit in me Chriſtus; ita & iuſtificatis, & in Chriſto manentibus licet dicere. Operor ego, iam non ego, operatur vero in me Chriſtus. Ob id opera noſtra, prout virtutem, & influentiam mutuantur à capite, efficaciter, & de condigno ſunt meritoria gratiæ, & gloriæ. Caietanus ingeniosè id probat opuſculo de fide, & operibus cap. 9. & deinceps. Hanc autem prærogatiuam non potuerunt habere opera præcedentium; quia nondum erat caput, quod per membra efficienter operaretur. Sed ne Caietano tantam doctrinam tribuamus, in Triden. Concil. ſic dicitur; Ipſe Chriſtus Ieſus tanquam vitis in palmites, & tanquam caput in membra virtutem influit. Ex quo ſequitur, quòd, quò ad hanc vitam, noſtra lex multùm excedit veterem; nam illi non erant Chriſto coniuncti niſi per fidem, tanquam fini; iſta tamen non erat Chriſti realis influentia, vt modò eſt: operari enim ſupponit eſſe, tunc non erat Chriſtus. De tertia via magnum argumentum ſuppeditat conuerſio mundi tam ſubita. Olim enim notus ſolùm in Iudea Deꝰ, ſed poſteaquam orbi lux noua noui Euangelij illuxit, multa hominum millia, non ſolùm vocata, ſed & iuſtificata, & ad beatitudinem admiſſa ſunt. Et ſi conſideremus diuinam liberalitatem, quid non eſt ſperandum de Deo? ſicut & dicitur; Qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum &c. Tunc demum illa pietatis viſcera ſuper nos effuſa ſunt. At motiua ex parte intellectus modò euidentiora ſunt quàm antea: vnde & Hier. ca. 31. in illa verba prorupit; Non docebit vir vltrà fratrem ſuum, dicens, Cognoſce Dominum: omnes enim à minimo vſque ad maximum cognoſcent me: quem locum Auguſtinus vbi ſuprà cap. 24. dicit de ſtatu gloriæ eſſe intelligendum: alij tamen id intelligunt de præſenti ſtatu, vbi tot ſunt argumenta diuinæ gratiæ, vt ferè non ſit opus doctore: exaggeratio eſt ſolita, & frequens in ſcriptura. Atqui ex parte affectus motiua talia ſunt, vt etiam rebelles ad Chriſtum trahant: in quo ſenſu intelligendum eſt illud: Ego cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum; ideſt, cùm hominibus enunciatum fuerit pro illis me vitam poſuiſſe, motiuum hoc tantæ erit efficaciæ, vt homines quaſi inuitos trahat: huius explicationem vide apud Diuum Leonem in ſermone de paſſione Domini, qui incipit, Decurſis. Sed & de quarta via, videlicet, de miraculoſa conuerſione, non eſt opus verba in hoc abſumere, cùm in nouo teſtamento paſſim de hoc extent exempla, in veteri autem aut nulla, aut rariſſima ſint. Omnis verò Apoſtolorum conuerſio miraculoſa fuit, ex piſcatoribus videlicet eos facere mundi principes. Deinde illud, quod parabolicè dicitur apud Luc. 14. Compelle intrare eos &c. indicat hoc, nouam quandam viam ſternendam fore, qua homines ad Deum vocarentur, imò & compellerentur: quæ ſunt miraculoſæ conuerſiones.

Conc. Triſeſſ. 6. c. 16.

Roman. 8.

Hiero. 31.

Auguſt.

Ioann. 12.

Leo Papa.

Luc. 14.

¶Sequitur ſecundò, quòd gratia, & charitas eſt proprius, & per ſe fructus legis Euangelicę. Hoc patet ex dictis. Continet enim Euangelium, & exhibet Chriſtum, qui fons eſt gratiarum omnium, & ſicut habetur Sap. 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. Sic & in lege Euangelica conſtituti dicere poſſumus quòd omnia media, & inſtrumenta ad gloriam & gratiam aſſequendam cum Chriſto fuerimus conſecuti, quem lex antiqua oſtendebat quidem futurum, ſed non exhibebat præſentem. At verò de ijs gratiæ inſtrumentis qualiter à Chriſto pendeant, extat exemplum ptæclarum Zachar. 4. vide ibi Hierony. certè eſt pulcherrimus locus.

Gratia & charitas fructus per ſe legis Euangelica. Sap. 7.

Zachar. 4. Hierony.

¶Sequitur tertiò, quòd quicunque gratiam adepti ſunt ab origine mundi, ex hoc ipſo modo pertinent ad nouum teſtamentum; ſic ait Diuus Thomas art. 1. ad 3. & Auguſt. Sed & ex phyſicis conuenientiam inueniemus: quod enim competit alicui per accidens, reducitur ad id quod eſt per ſe. v. g. ſi lignum, aut aqua eſt calida, id ei accidentaliter cõuenit; ignis enim per ſe, & veluti eſſentialiter calidus eſt; quæcunque naturam calidi participant, eo ipſo reducũtur ad naturam ignis quaſi illam participantia: ergo cùm gratia Spiritus ſancti per ſe ſit legis Euangelicæ fructus, quam fideles noui teſtamenti tanquam hereditario iure ſibi vendicare poſſunt: quicunque autem gratiam anteà conſequuti ſunt, hoc ipſo quodammodo attinent ad nouum teſtamentum, atque adeò quodammodò huc pertinet quod in confeſſione fidei ponitur, c. firmiter de ſumma Trinitate: vnam, ſcilicet eſſe fidelium vniuerſalem Eccleſiam, extrà quàm nullus omnino ſaluatur; nam iſthæc vnitas ex vni-

D. Thom. Aug. li. de ſpiritu & litera. cap. 24.

Caieta.

tate capitis regentis,& ſpiritus viuificantis maximè attenditur. At verò hoc caput,& hic ſpiritus gratiæ potiſſimè attinent ad nouum teſtamentum.

¶ Quartò ſequitur,quòd iuſtificare,propriè Euangelicæ legi competit, quod legi veteri nullatenus conuenire antea oſtẽdimus. Cõcluſio eſt D. Thomæ hic artic. 2. & Aug. Ratioq; ſuffragatur: nam gratia Spiritus ſancti eſt veluti cauſa formalis in iuſtificatione impij,de qua dicitur;Iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Sicut enim cum illuminatur aer, licèt ſit tenebrarũ expulſio,& infuſio lucis, materialiter expulſio illa eſt, & formaliter eſt infuſio luminis: ita in impij iuſtificatione eſt expulſio peccati, & illius remiſſio, & collatio gratiæ; & iſta eſt prior in genere cauſæ formalis, illa vero in genere cauſæ materialis. Præterea,lex Euãgelica eſt,quæ gratiam proprie continet, & illam confert: ergo iuſtificatio eſt proprius effectus nouæ legis: Propter quod Saluator mundi ingrediens ait; Spiritus Domini ſuper me,vt mederer contritis corde, vt prædicarem &c.

Auguſ. vbi ſupra cap. 17.

Rom. 3.

Iſa. 61.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrum lex noua debuit dari ab initio mundi.*

¶ Concluſio negat.

EXPLICATIO ARTICVLI.

HÆc concluſio probatur:quoniam lex noua principaliter eſt gratia Spiritus ſancti, quæ abundanter dari non debuit,antequam peccati impedimentum ab humano genere tolleretur, conſummata redemptione per Chriſtũ, vt dicitur Ioannis ſeptimo. Quod etiam patet ex perfectione nouæ legis. Non enim aliquid ſtatim ad perfectum deducitur a principio,ſed quodam temporali ſucceſſionis ordine;ſicut aliquis prius eſt puer,poſtea vir. Quare lex prædagogus fuit in Chriſto,vt ex fide iuſtificemur. Item patet:nã lex noua eſt lex gratiæ vnde oportuit hominem ſibi reliqui in ſtatu legis veteris, quo in peccatum cadendo ſuam infirmitatem agnoſceret,& quantum gratia egeret: & hãc rationem aſſignat Apoſtolus Roman. 5.

Ioan. 7.

Rom. 5.

¶ Cæterum in hoc articulo præcipue inueſtigandum eſt, quando noua lex habuerit vim obligandi quo ad omnes? Cuius quæſtionis definitio hæc eſt. Lex noua habuit vim obligandi quo ad omnes a feſto Pẽtecoſtes; etſi oppoſitum ſit probabile,ſcilicet, quòd a morte,& reſurrectione Chriſti ſtatim obligarit.

Quãdo habuerit uim obligandi omnes lex noua.

Prim. arg.

¶ Prior pars ſic probatur. De ratione cuiuſcunque legis eſt promulgatio,vt q. 90. articu. 4. habuimus:at in die Pentecoſtes, & non ante fuit promulgatum Euangelium: ergo ex tunc cœpit obligare. Et confirmatur: quia Act. 2. legitur, illos qui audiere Euangelium, ad prædicationẽ Petri fuiſſe baptizatos: ergo ſignum eſt ex tunc incepiſſe legis obligationem.

Act. 2.

Secũdum.

¶ Ad hæc, nam Chriſtus diſcipulis ſilentium impoſuit, ne prædicarent; ſed præcepit ut manerent, & quieſcerent in eodem loco, quouſque virtute ex alto induerentur: ergo nec lex antea obligabat quàm virtus eos firmaret. Patet conſequentia: quia qui prohibuit prædicationem Euangelij, viſus quoque eſt tollere vim obligatoriam. Et dixi; quo ad omnes; nam Apoſtolos ſtatim a morte, & reſurrectione Chriſti obligabat; ſed & omnes quotquot Euangelium ſciebant, ſecundum ſententiam Diui Thomæ 3. parte,quæſtione 66. articulo ſecundo, vbi dicit, præceptum baptiſmi, qui eſt ianua legis Euangelicæ,obligare ſtatim a morte Chriſti. De Apoſtolis vero patet Marci vltimo,ubi Dominus increpauit incredulitatem illorum, & duritiam cordis.

D.Tho.

Marc. vlt.

Soto.

Duran.

¶ Alia vero pars concluſionis eſt Soti libr. 2. de iuſtitia, quæſtio. 5. articu. 4. & 4. diſtinct. 3. quæſtio. vnica,articu. 2. & Durandi diſtinct. 1. quæſtio. 9. & ratio eſt: lex enim vetus ceſſauit in morte Chriſti: ergo ſtatim cœpit obligare nouа, aliàs illud tempus a morte Chriſti uſque ad Pentecoſten ſine lege eſſet. Ad hæc,promulgatio nullam vim confert legi, ſed inſtitutio, atqui fuit inſtituta ante mortem Chriſti: ergo mox a morte eius obligat: nam conſtituta fuit ut vim haberet poſt mortem. Et probo minorem ex Matth. 28. vbi dicitur, Docete quæcunque vobis mandaui, Præterea, nam a morte Chriſti uſque ad Pentecoſten erat baptiſmus remedium ſufficiens ad tollendum peccatum,& non erat aliud ſcientibus Euangelium: ergo obligabat eos ad ſuſcipiendum baptiſmum. Conſequentia patet: nam omne medium ad ſalutem neceſſarium cadit ſub præcepto:ſed tale erat tunc baptiſmus: ergo & Euangelica lex;quia per baptiſma profitemur totam legem Euangelicam. Et hinc exploditur ſententia Scoti dicentis, circunciſionem fuiſſe in conſilio ab aduentu Chriſti uſque ad Euangelii promulgationem. Nam ſicut lex vetus fuit abolita per mortem Chriſti;ſic & circunciſio,quæ erat quaſi ianua veteris legis. Item falſum eſt quod ipſe 4. diſt. 3. quæſt. 4. aſſerit, nempe quòd circunciſio erat in conſilio poſt inſtitutionem baptiſmi: nam Geneſis 17. ponitur lex circunciſionis ſub hac forma,vt qui non circunciditur,deleatur de populo ſuo: vbi ſignificatur, peccatum mortale eſſe non circuncidi, vt ibi explicat Auguſtinus; in quo etiam Abulenſis deceptus eſt. Nec ratio Scotica aliquam præ ſe fert energiam; Conſilium, ſcilicet, de virginitate tollit matrimonij obligationem; at tunc erat conſilium de baptiſmo: ergo tollebat præceptum circunciſionis. Ad hanc enim dico, quòd cum conſilium non ſecum patitur præceptum;verum dicit; quando vero nulla eſt repugnantia,conſilium non tollit præceptum; veluti conſilium orationis non tollit præceptum ieiunij in quadrageſima. Vnde etſi paruuli per baptiſmum tunc ſaluarentur, parentes tamen peccarent non circuncidendo illos, etiam iam baptizatos. Quare etiam ſi adulti baptiſmo iuſtificati eſſent, tenebantur ad circunciſionem, ſicut qui modo iuſtificantur contritione,ad confeſſionem tenentur.

Scotus.

Auguſt. Abulenſ. Exo. 12. & ſup Matt. c. 26. q. 44.

¶ Sed quia ſententia Soti in commentarij principio poſita probabilior videtur: ideo ad argumenta pro alia parte reſpondetur.

¶ Ad primum ergo nego minorem;immo in ipſa morte Chriſti fuit facta promulgatio legis nouæ;nam tunc facto ipſo promulgauit,cum ea quæ prædixerat, conſummauit. Deinde, ante ſuam mortem omnia ſacramenta inſtituit, mortem,& reſurrectionem ſuam reuelauit: nam quidam ex Phariſæis miſerunt ad ſepulchrum cuſtodes, quia dixerat,tertia die ſe reſurrecturum,& diſcipuli euntes in Emaus dixerunt Chriſto; Tu ſolus peregrinus in Hieruſalem, & hæc ignoras?ergo lex iã tunc ſatis erat promulgata. Penna vero 3. parte,q. 66. art. 2. dicit, q̃ diuina lex non eget tanta promulgatione, ſed ſatis eſt ſi alicui vni reueletur,vt ille alijs dicat.

Ad primũ.

Mag. Penna.

¶ Ad ſecundum dico,quòd ſilentium illud erat,vt diſcederent ab officio prædicationis ante confirmationem Spiritus ſancti;non tamen legis obligationem auferebat. Igitur ſecundum hanc ſententiam a morte Chriſti erat obligatio quo ad omnes,ſed excuſabantur a culpa per ignorantiam. Iſta ſententia eſt D. Thom. 3. parte,quæſtio 66. art. 2. & Duran. 4. diſtinctio. 1. quæſtio. 9. Ricardi diſtinctio 3. quæſtio. 3. Capreoli ibi maxime diſtinct. 3. quæſtio. 1. art. 3. Hinc ſequitur contra Scotum vbi ſupra, quòd baptiſma a morte Chriſti non fuit ſub conſilio,ſed ſub præcepto,quod probo. Nam vel erat ſub conſilio ignorãtibus illud baptiſma:vel ijs qui ſciebant legem baptiſmi. Ignorantibus non erat in conſilio: nam ex ignorantia tenebantur ad præceptum de circunciſione. Iis vero qui ſciebant legem baptiſmi,notum erat circunciſionem iam eſſe abolitam: ergo id tantum remedij neceſſarij ſupererat,ſcilicet,baptiſmus:ergo non in conſilio, ſed in præcepto erat; ſicque ex conſequenti tota lex Euangelica obligabat.

Ad ſecundum.

D. Tho. Durand. Ricard. Capr.

¶ Qui oppoſitum tenet, poteſt reſpondere ad primum Soti,quòd in eo tempore non eſſet orbis abſque lege;habebant enim Apoſtoli legem, & alij multi quibus innotuerat per prædicationem Chriſti: gentes vero lege tunc carebant ſcripta,ſed ſuis ſacramentis,& fide iuſtificabãtur ante ſuffi cientem promulgationem, vt ſupra diximus.

Ad tertiũ Sot. 3.

¶ Ad ſecundum dicatur,promulgationem de ratione legis ſic adeo eſſe,ut ſine illa vim non obtineat.

Ad ſecundum.

¶ Ad tertium,quòd præceptum baptiſmi obligabat quidem ſcientes: nã ſacramenta confirmata ſunt morte Chriſti, vt docet Auguſtinus ſuper Ioannẽ 19. at reliqua Euangelij

Ad tertiũ.

Mat. 28.

gelij præcepta non obligabant niſi pro tempore ſufficientis promulgationis.

Obiectio. ¶ Quòd ſi quis inſurgat contra vtramque concluſionis patrem; Euangelium, & eius præcepta ante mortem Chriſti fuiſſe lata; nullum verò in morte: ergo antea obligabant. Ad hoc dicit Cano ſuper tertiam partem vbi ſuprà, quod poſt mortem indixit Chriſtus præcepta, vt patet de pœnitentia; Quorum remiſeritis peccata &c. Sed Sotò. 4.d. 5.q. vnica, artic. 2. dicit, omnia præcepta fuiſſe à Chriſto data ante mortem, vel viua voce aliquibus reuelata, vel prædicatione publicè promulgata, etſi poſteà fuerint explicata. Negat ergo ante mortem obligare, quia dabantur, vt poſtea obligatura.

Cano. Solutio.

Ioan. 20. Soto.

¶ Sed ad finem ſciendum, ꝙ lex Euangelica non debuit dari ab initio mundi: nam vel exhiberet Chriſtũ gratiarum fontẽ; & hoc non oportuit ab origine mundi, ne ſtatim poſt peccatum homines tanto munere donarentur. Sic enim expediebat dignitati venientis, vt ſic expectaretur; ſicque expediebat humilitati ſuſcipientis. Neque debuit eſſe lex Euangelica ad hoc vt daret gratiam alterius rationis; eſſet enim id contra diuinæ prædeſtinationis ordinem, qua præfinitum erat, vt omnes gratiam conſequerentur mediante Chriſto. Ex quo poſſunt colligere fideles noui teſtamenti ſuam felicitatem, prout dicitur Luc. 10. Beati oculi qui vident quæ vos videtis &c. Et ſi poetarum verbis vti liceret, hoc eſt aureum ſeculum quod ipſi commiſcuntur. De hoc tempore vaticinatus eſt Iſaias; Erit lux Lunæ, ſicut lux Solis &c. Vide in ibi D. Hieronymum.

Luc. 10.

Eſa. 30.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm lex noua ſit duratura vſque ad finem ſeculi.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Statui legis nouę nullus alius ſtatus ſuccedet ſecundum diuerſitatem legis. Etenim ſtatus nouæ legis tanquam perfectior ſucceſſit ſtatui veteris legis, tanquam imperfectiori: ſed in hac vita nullus ſtatus poteſt eſſe perfectior quàm ſtatus nouæ legis; quia nihil poteſt eſſe propinquius vltimo fini, quàm quod ad ipſum immediatè introducit, vt lex noua facit, ſecundum Apoſtolum ad Hebr. 10. Habentes itaque fratres fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti, quàm initiauit nobis viam nouam, accedamus ad eum.

¶ Secunda concluſio. Si loquamur prout perfectius, & minus perfectè ſe habent homines ad eandem legem, ſic variari poteſt. Sic enim frequenter ſtatus legis veteris fuit variatus; cùm quandoque leges optimè cuſtodirentur, quandoque omnino prętermitterentur: ſic etiam ſecundum diuerſa tempora, & perſonas diuerſificatur ſtatus nouę legis, in quantum gratia Spiritus ſancti perfectiùs, vel minus perfectè habetur.

¶ Tertia concluſio. Non eſt ſpectandus aliquis ſtatus in quo perfectiùs habeatur gratia Spiritus ſancti, quàm hactenus habita fuerit: maximè ab Apoſtolis, qui primitias ſpiritus acceperunt, & tempore prius, & abundantius cęteris.

Aug. lib. 1. locutionũ in Exod.

Gre. ho. 6. ſuper Eze.

Nũ lex noua ſit duratura vſque in finem.

Aug. lib. de hęreſi. cap. 26. & libr. 19. contra Fauſt. c. 31. & de vtilitate credẽdi. c. 3.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrum lex vetus perpetua fuerit.

IN hoc articulo duo ſunt inueſtiganda ex diuinis literis. Alterum eſt, num lex vetus finem habuerit; an potiùs ſit duratura vſque in finem ſeculi. Quòd enim ſit duratura vſque in æternum, probant Hebræi ex ſanctis ſcripturis, in quibus frequentiſſimè dicitur; Legitimum ſempiternum

Geneſ. 13. Exod. 28. Leuit. 16.

erit vobis; & alia ſimilia verba, quæ indicant planè, legem in ſempiternum duraturam. Sed quæſtio hæc non eſt cur hoc loco nos detineat, cùm in ſuperioribus fuerit demonſtratum, legem veterem ceſſaſſe, & antiquatam eſſe. Certè Ierem. 31. dicitur planè; Ecce dies venient dicit Dominus, & feriam domui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouum, non ſecundum pactum quod pepigi cum patribus veſtris, & cætera quæ ſequuntur. Vnde dicendum eſt, quòd, ſempiternum, accipitur pro longo tempore, ſicut oſtendit D. Augu. Vel lex vetus dicitur duratura in ſempiternum, ſecundum præcepta moralia ſimpliciter & abſolutè; ſecundum cęremonialia verò, quantum ad veritatem per ea figuratam ſic: interpretatur D. Thom. ſuprà q. 103. art. 3. ad primum. Vel dicitur inſtituta in ſempiternum, ideſt, tamdiu, quamdiu pactum cum patribus erat initum donec veniret ſemen quod repromiſſum eſt. Profectò, æternum, in ſanctis ſcripturis non ſemper ſignificat æternitatem, ſed continuitatem temporis vſque ad terminum præfixum, de qua re loquitur optimè D. Aug. Sed & alia interpretatione vſurpatur paſſim, legitimum ſempiternum, in diuinis eloquijs. Sanè, ſempiternum, dicitur, quod nullo die intermittendum eſt: ſic Exod. 28. & Leuit. 16. Item ſecundum Gregorium, teſtamentum vetus appellatur, æternum, quia intellectus illius nunquam mutatur. Ex his patet, quomodo teſtamẽtum vetus in ſempiternũ fuerit duraturum. Sed iam conſideremus aliam quęſtionem; Num lex noua ſit duratura vſque in finem mundi? de quæſtione hac varij ſunt exorti errores ĩ Chriſtianorum republica. Nam (vt ſcribit Augu.) Montanus, & Priſcilla pofucrunt, ꝙ promiſſio Domini de Spiritu ſancto dando non fuit completa in Apoſtolis, ſed in eis. Sed & Manichęi poſuerunt, ꝙ fuit completa in Manichæo, quem dicebant eſſe Spiritum paracletum: & ob id vtriq; non recipiebant Actus Apoſtolorum, in quibus apertè ſcribitur, ꝙ illa promiſſio fuit in Apoſtolis completa, ſicut Dominus iteratò eis promiſit Actor. 1. Baptizabimini in Spiritu ſancto non poſt multos hos dies; quod impletum legitur Actuum ſecundo. Prædicti ergo autores dicebant, eſſe ſpectandum aliud tempus, & aliam legem Spiritus ſancti. Sed iſtæ vanitates & deliramenta excluduntur per hoc quod dicitur; Nondum erat ſpiritus datus, quia nondum Ieſus erat glorificatus: ex quo ſignificatur, ꝙ ſtatim glorificato Chriſto in reſurrectione, & aſcenſione fuit Spiritus ſanctus datus. Sed & quidam hæretici, qui flagellantes nominantur dixerunt, Euangelium poſt aduentum ſuæ ſectæ iam deſiſſe. Sed contra ſunt aperta teſtimonia, quæ probant Euangelium duraturum vſque ad finem ſeculi, Eccl. 17. Teſtamentum æternum conſtituit cum illis, & iuſtitiam, & iudicia ſua oſtendit illis. Et conſtat hic non fieri ſermonem de veteri teſtamento, quia illud antiquatum eſt, & reuocatum, vt probat Paulus ſæpe, præcipuè in epiſtola ad Hebræos, Baruch. ca. 2. Et ſtatuam illis teſtamentum æternum ſempiternum, & Pſalm. 110. Redemptionem miſit Dominus populo ſuo, mandauit in æternum teſtamentum ſuum. Et ipſa vetitas hoc idem confirmat, dicens, Amen dico uobis, quòd non præteribit generatio hæc donec omnia fiant: quæ verba exponens Theophilactus ſuper Lucam, ait, Generationem vocat, non eos qui tunc aderant, ſed omnium fidelium generationem: ſolet enim ſcriptura hoc nominare modo: vt, Hæc eſt generatio quærentium dominum. Quia autem turbationes, & bella, & alterationes dixit futuras tam elementorum, quàm rerum, vt nequis ſuſpicetur, quòd fortè aliquando deſtruendus ſit Chriſtianiſmus, dicit, non enim præterbit hæc Chriſtianorum generatio: cœlum quidem & terra immutabuntur, ſermones autem mei, & Euangelium meum non petibunt, ſed manebunt. Tametſi commoueantur omnia, fides tamen in me non deficiet. Appatet autem hoc loco, quòd Eccleſiam omni creaturæ pręferat: Eccleſia enim eius; & verbum, ac Euangelium nequaquam peribunt. Hactenus Theophilactus. Præterea, in verbis, quibus quotidie vnum in ſanguinem Chriſti tranſubſtantiamus, ſic dicitur. Hic eſt calix ſanguinis

Ecclſ. 17.

Baruch. 2.

Theoph.

Aug. lib. 1. quæſtio. in Gen. q. 31. li. 16. de ciuit. ca. 21. & 26. D. Tho.

Act. 1.

Ioan. 7.

guinis mei, noui & æterni testamenti, quod pro vobis, & pro multis effundetur &c. quæ verba & si non expressè inueniantur in Euangelio, certò tamen etedendum est, Ecclesiam illa a Christo recepisse. Idem patet ex Paulo dicente, Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ouium in sanguine testamenti æterni Dominũ nostrum Iesum Christum.

Heb. 13.

QVAEST. CVII.
De comparatione nouæ legis ad veterem, in quatuor articulos diuisa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ *Vtrùm lex noua sit alia a lege veteri.*

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est. Lex noua non est alia a lege veteri respectu finis: vtraque enim ordinat hominem vt Deo subdatur. Est autem vnus Deus & noui, & veteris testamenti: vnde Apostolus; Vnus Deus, qui iustificat circuncisionem ex fide, & præputium per fidem. Sed differt noua a veteri secundum perfectum, & imperfectum: quia lex vetus est quasi pœdagogus paruulorum secundum Apostolum, lex autem noua, est lex perfectionis, quia est lex charitatis, de qua dicitur, quòd est vinculum perfectionis.

Obiectio. ¶ Sed dices; si Euangelium vsque in perpetuum duraturum est, quem sensum habet illa sententia Domini Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, & tunc veniet consummatio? Nam Euangelium Christi iam diu est prædicatum in vniuerso orbe, nec tamen adhuc venit consummatio: ergo Euangelium Christi, non est Euangelium regni, sed futurum est aliud Euangelium Spiritus sancti.

Matt. 24.

Respon. Certè cum Christus statim in principio prædicationis dixerit; Appropinquabit regnum cœlorum; stultissimum est dicere, quòd Euangelium Christi, non sit Euangelium regni. Vnde prædicatio Euangelij Christi potest intelligi dupliciter: vno modo quantum ad diuulgationem notitiæ Christi: & sic prædicatum fuit Euangelium in vniuerso orbe, etiam tempore Apostolorum, vt Hieronymus & Chrysostomus affirmant; & iuxta hanc interpretationem, quod additur; Et tunc erit consummatio; intelligitur de destructione Hierusalem, de qua tunc ad literam sermo erat. Alio modo potest intelligi prædicatio Euangelij in vniuerso orbe, cum pleno effectu; ita scilicet, quod in qualibet gente fundetur Ecclesia: & hoc modo tenendum est cum Augustino in epistola ad Esycium, quòd nondũ fuerit Euangelium vniuerso orbi diuulgatum, sed hoc facto, veniet consummatio mundi, de qua re videndus est doctissimus pater Victoria in Relectione de Indijs, 1. p.

Hieron. Chrysost.

Augusst.

Victoria.

EXPLICATIO ARTICVLI.

D. Thom. Soto. PRofectò lex vetus, & noua multis differunt: eam rem explicat Diuus Thomas eleganter in hac quæstione per quatuor articulos, & Soto lib. 2. de iustitia q. 8. art. 1. & 2. nos breui sermone rem explicabimus.

Legis veteris & nouę multiplex differẽtia. Heb. 1. ¶ Prima differentia sumitur ex dignitate legislatoris. Vetus enim lex per Moysem data est: Noua verò per Deum hominem factum promulgata est. Hanc prærogatiuam exaggetat multis D. Paulus dicens, Multifariè multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio &c.

Aug. lib. de spiritu & lite. c. 26. Rom. 2. ¶ Secunda differentia sumitur ex ratione subiecti: nam lex antiqua fuit data extra hominem, & in tabulis lapideis scripta: lex verò noua diffusa est in cordibus nostris, & in visceribus nostris per Spiritum sanctum. De hoc discrimine differit optimè D. Augst. & inquirit, vtrùm sit proprium legis nouę, quòd sit diffusa in cordibus nostris: nam de lege naturali asserit Diuus Paulus, quòd sit lex scripta in cordibus nostris: hanc difficultatem explicat optimè D. Augst. quem lege.

¶ Tertia differentia est ex parte vniuersalitatis: nam lex illa data fuit populo peculiari Iudæorum: lex vero noua data fuit vniuerso mundo, iuxta illud; Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturę.

Gal. 4. ¶ Quarta differentia sumitur ex tempore: nam lex illa fuit temporalis, & ad tempus duratura, donec veniret pleni tudo temporis, vt asserit Paulus: noua vero durabit vsque in finem seculi.

Ioan. 1. ¶ Quinta differentia attenditur ex parte vmbræ; nam lex vetus vniuersa, vmbra erat, & figura: lex noua veritas est, iuxta illud; Gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

¶ Sexta differentia est, quòd lex vetus non iustificabat coram Deo: lex verò noua præstat veram iustitiam apud Deum: de quo discrimine vide Soto in 4. dist. 2. quæst. 1. art. 1. & 4. & Cano. in Relectione de sacramentis in communi, parte vltima.

Soto. Cano.

¶ Septima differentia est, quòd lex vetus non aperiebat ianuam regni cœlorum: lex verò noua id efficacissimè præstat: de quo discrimine loquitur optimè Innoc. III. & Soto loco dudum citato.

¶ Octaua differentia est, quòd vetus testamentum ideo dicitur vetus, quòd præmia tantùm temporalia, caducaque promittebat, quæ senescunt: nostra verò lex noua dicitur, eò quòd sempiterna pollicetur, quæ semper virescunt; hoc discrimen persequitur Augustinus, quod a nobis in superioribus expositum est. Istæ sunt notabiles differentiæ, sed quæ sequuntur, sunt maximè notandæ. Breuissima (inquit Augustinus) differentia inter legem veterem & nouam est, timor, & amor. Lex illa fuit timoris; hæc verò amoris: prosequitur hoc discrimen Augustinus libro contra Adamantium capitulo decimoseptimo, & libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capitulo quarto. Ex hac differentia sequitur alia; quòd illa lex fuit lex seruorum; hæc verò filiorum, & liberorum: istud discrimen ponit Paulus, dicens; Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum.

Inno. III. c. maiores de baptis. Soto.

Au. 4. li cõtra Faust.

Rom. 8.

¶ Ex hac doctrina nascitur ingens controuersia; vtrùm Patres veteris legis, qui placuerunt Deo, & fuere iusti, fuerint verè filij Dei adoptiui: an per figuram & typicè. Quidam autores in primis grãdes tenent partem negatiuam huius quæstionis, & comprobant eam ex sanctis scripturis.

Nũ patre, antiqui iusti fuerint vere filij Dei adoptiui. Arg. ex scripturis.

¶ Nam dicit Paulus, Non accepistis spiritum seruitutis in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, ergo (testante D. Paulo) Patres antiqui non habuerunt spiritum adoptionis filiorum.

Rom. 8. prim. arg. ex sacris scripturis.

¶ Deinde, inter nouum & vetus testamentum hoc constituitur discrimen, quòd vetus testamentum in seruitutem generabat: nouum verò in libertatem filiorum, dicit enim Paulus; Quando venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt adoptionem filiorum reciperemus, ergo ante Christi aduentum non erat filiorum adoptio. Præterea Ioannis 1. dicitur, quòd Verbum caro factum dedit potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, ergo ante Christi aduentum in mundum non erat talis potestas, quod videtur aperrè significari primæ, Ioan. 3. Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur, & simus.

Gala. 4. Ioan. 1. 1. Ioan. 3.

¶ Secundò, adducunt autoritates sanctorum Patrum, Ambrosij, Augustini, Cyrilli, Athanasij, Chrysostomi, Theophilacti, Eucumenij, quos omnes diligenter recenset Leo super Isaiam c. 1. in illud verbum, filios enutriui, hi omnes constanter affirmant, quòd Iudæi non secũdum veritatem, sed typicè & secundum figuram filij Dei appellati sunt.

Arg. ex sãctis patrib. Ambros. August. Cyril. Athanas. Chrysost. Theoph. Eucumeni.

¶ Idem confirmant optima ratione, (vt ipsi existimant) Vbi non est regeneratio, non est filiatio, sed in veteri testamento non fuit regeneratio in filios Dei, quod sit ostendo. Nam baptismus in lege noua fuit institutus, qui est sacramentum regenerationis, & renouationis, iuxta illud; Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c. & illud; Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis, ergo in ve-

Aug. a ratione. Ioan. 3.

in veteri teſtamento filiatio non erat. His argumentis non obſtantibus veritas eſt diuina, & irrefragabilis, quòd Patres veteris teſtamenti, qui placuerunt Deo, erant verè & propriè filij Dei adoptiui. Hanc ſententiam in primis confirmo ex ſanctis ſcripturis: dicit enim Paulus, loquens de patribus antiquis; Quorum eſt adoptio filiorum, ideſt, ad quos pertinet adoptio filiorum: ipſos namque olim Deus in filios, & in populum peculiarem elegerat. Idem teſtatur ad Gal. 4. illa comparatione dicens; Quanto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt à ſeruo, cùm ſit Dominus omnium, ſed ſub tutoribus eſt vſque ad præfinitum tempus à patre: in quo manifeſtè ſignificatur, quòd Patres veteris teſtamenti erant verè filij & hæredes, licèt tractarentur vt ſerui, & paruuli. Valent ad iſtam veritatem confirmandam ſanctæ ſcripturæ, quæ paſſim teſtãtur, Iudæos filios Dei eſſe appellandos; vt illud; Filios enutrui &c. & illud; Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes: &, Filius meus primogenitus Iſrael. Præterea multi ex patribus antiquis fuere prædeſtinati, vt planè conſtat: ſed omnes prædeſtinati, ſunt prædeſtinati in adoptionem filiorum Dei, vt apertè teſtatur Paulus: ergo erant verè filij Dei. Item Paulus dicit de vniuerſis prædeſtinatis; Quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imagini filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Ex quo teſtimonio liquidò colligitur, omnes prædeſtinatos fuiſſe prædeſtinatos in filios Dei, & fratres Domini noſtri Ieſu Chriſti. Eadem veritas oſtenditur argumentis. Primò, filiorum adoptio nihil aliud eſt, quàm ius ad paternam hæreditatem ex gratia adoptantis: ſed patres antiqui iuſti habuerunt ius ad patetnam hæreditatem ex gratia patris cœleſtis, vt docet fides catholica, ergo filij adoptiui veri fuerunt. Deinde, adoptio filiorum in gratia, & charitate conſiſtit: charitas autem (vt eſt in prouerbio Theologorum) diuidit inter filios regni, & filios perditionis: ſed patres antiqui iuſti habuerunt gratiam, & charitatem: ergo erant veri filij Dei adoptiui. Vltimò, patres antiqui iuſti, qui modo regnant in cœlo, ſunt verè filij Dei, & contrarium eſt dogma hæreticum: ergo dum viuerent, erant verè filij Dei: nemo enim ſanctorum eſt filius Dei in cœlo, qui dum vixit, non habuit ſpiritum filiorum Dei. Sed videre oportet quid de hac re ſentiat Auguſtinus, qui ex profeſſo tractat hanc quæſtionem libro tertio contra duas epiſtolas Pelagianorum capitulo quarto, quo in loco refellit obiectionem Pelagianorum. Pelagiani namque dicebant, Diuum Auguſtinum aſſerere, Spiritum ſanctum adiutorem virtutis in veteri teſtamento non fuiſſe. Quis (inquit Auguſtinus) catholicus hoc concedat? an verò negandum eſt, illum ad nouum teſtamentum pertinere, qui dixit; Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis? vel illum qui dixit; Poſuit ſuper petram pedes meos, & direxit greſſus meos, & immiſit in os meum canticum nouum? & paucis interpoſitis dicit, omnes iuſtos ab exordio mundi vſque ad Ioannem Baptiſtam fuiſſe filios promiſſionis, & gratiæ, hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti: & tandem concludit: Abſit vt Noe iuſtum, & prioris temporis iuſtos ad ſupernam Hieruſalem, quæ mater noſtra eſt, & libera, pertinere negemus. quod apertè teſtatur Paulus ad Galatas quarto. Hæc Diuus Auguſtinus. Ex hac doctrina ſequitur, quòd quando conſtituitur diſcrimen inter veterem, & nouam legem, quòd illa ſit lex timoris, hæc amoris; illa ſeruorum, hæc filiorum; referendum eſt diſcrimen ad ſtatum vtriuſque legis, & non ad ſingulas perſonas. Nam in illa lege non defuere qui ducerentur amore, & eſſent Dei filij: nam illis etiam dictum eſt, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo: Deuteronomij ſexto: & in noſtra Chriſtus comminatus eſt nobis ignem æternum. Itaque ſumendum eſt diſcrimen non ex conditione ſingularum perſonarum, ſed ex ſtatu vtriuſque legis. Status enim antiquæ legis erat ſtatus puerorum, & imperfectorum, qui potiùs timore quam amore ducuntur: ſtatus verò nouæ legis, eſt ſtatus liberorum, & filiorum, qui potiùs amore quàm timore ducuntur:

¶ His conſtitutis, & probatis, ad argumenta, quibus probabatur, patres veteris teſtamenti non fuiſſe verè filios adoptiuos, reſpondendum eſt, & ad autoritates ſanctarum ſcripturarum dicendum eſt, quòd loquuntur de adoptione filiorũ perfecta, quam habemus poſt Chriſti aduentum: quæ multis differt ab adoptione filiorum, quæ erat in veteri teſtamento. Nam illa dabat ius ad patetnam hæreditatem: iſta vero præterea habet conſortium, & participium filij Dei in natura humana, & communionem in carne & ſanguine, vt dicit Paulus Hebræorum ſecundo. Propter quod non confunditur vocare nos fratres. Præterea: iſta non ſolum dat ius ad paternam hæreditatem, ſed poſſeſſionem, quàm non præſtabat illa antiqua, donec veniret plenitudo temporis. Deinde, iſta liberat nos a ſeruitute legis, quam libertatem antiqua non præſtabat. Demum, iſta introducit nos ad Deum Patrem cum magna fiducia; propter quod dicit Paulus Rom. 5. Per Chriſtum acceſſum habemus in gratiam iſtam, & gloriamur in ſpe glorię filiorum Dei. Secundo reſpondetur cum Diuo Auguſtino loco citato, quòd prædictę ſententię tantum ſignificant, quòd Iudęi, qui pertinebant ad vetus teſtamentum, non habuerunt ſpiritum adoptionis filiorum, ſed ſpiritum ſeruitutis. Illi vero pertinebant ad vetus teſtamentum (autore Auguſtino ibidem) qui ex metu pœnæ obſeruabant legem, & præmia terrena, & caduca ſectabantur; & qui exiſtimabant literam legis ad vitam ſufficere. Illi vero qui in veteri teſtamento placuerunt Deo, pertinebant ad nouum teſtamentum: nam per fidem Chriſti iuſtificati ſunt, & hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti conſtituti ſunt. Tertio reſpondetur cum Diuo Thoma quæſtione 107. articulo primo ad ſecundum, quòd ſanctæ ſcripturæ loquuntur de comparatione vtriuſque legis, & vtriuſque ætatis, non de ſingulis perſonis.

¶ Ad autoritatem Sanctorum reſpondetur, quòd Iudæi qui pertinebant ad vetus teſtamentum, ſicut iam expoſitum eſt ex D. Auguſt. ſecundum veritatem non erant filij Dei, ſed ſerui, habentes ſpiritum ſeruitutis: ſed nomine tenus erant filij, & eorum filiatio erat vmbra, & figura noſtræ filiationis. De his igitur veriſſime dicitur, quòd erant filij tantum typice: cæterum patres veteris teſtamenti, qui erant iuſti apud Deum, & prædeſtinati, ſine dubio pertinebant ad nouum teſtamentum, & erant vere & proprie filij Dei adoptiui. Vel dicendum pro confutatione argumenti, quòd patres qui fuere iuſti in veteri teſtamento, erant vere & proprie filij Dei adoptiui, & ſimul erant filij ſecundum figuram, & typice: nam eorum vera filiatio præfigurabat noſtram filiationem longe perfectiorem, ſicut ea quæ aguntur in nouo teſtamento præfigurant, & delineant ea quæ geruntur in vita beata.

¶ Ad rationem ex Theologia reſpondetur, quòd vera adoptio filiorum Dei, in gratia, & charitate, & iure au paternam hæreditatem conſiſtit, quę proprie fuit in patribus veteris teſtamenti, licèt longe perfectior ſit in patribus noui teſtamenti, qui regenerantur & incorporantur in Chriſto, per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abũde, vt dicit Paulus. Et quòd hæc ſententia ſit amplectenda, ſic probatur. Nam Angeli ſunt vere filij Dei adoptiui, at non regenerantur per baptiſma. Rurſus, qui ſaluantur per baptiſmum ſanguinis, aut flaminis, ſunt vere & proprie filij Dei; at non regenerantur per baptiſmum aquæ. Sed vt hæc doctrina exactius intelligatur, animaduertendi ſunt tres ſtatus; ſub lege, ſub gratia, ſub gloria; quibus correſpondet triplex adoptio ſecundum Apoſtolicam doctrinam. Status legis fuit quidem filiorum, ſed qui tractabantur vt ſerui, teſtante Paulo; Quãto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt a ſeruo, cum ſit dominus omnium. Status Euangelij, eſt ſtatus filiorum perfectorum, qui magna fiducia accedunt ad patrem cœleſtem, quemadmodum ſcribit Paulus, dicens, Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba pater. Hãc veritatem patefacit illa familiariſſima inuocatio, qua Deum, Patrem noſtrum, inuocamus. Eandem ueritatem docent ſancti Patres ſupra commemorati. Status beatitudinis eſt illorum, qui plene ſunt conſecuti hæreditatem, & perfectiſſimam adoptionem, de qua dicit Paulus, quòd filij Dei ingemiſcunt adoptionem filiorum, expectantes &c. Ex quo ſequitur, quòd in omnibus his ſtatibus eſt vera adoptio filiorum, ſed in perfectione eſt magna differentia. Et hæc de iſta quæſtione.

¶ Nunc autem aliam differentiam utriuſque legis, quæ præcipua eſt, conſideremus, quam perſequitur D. Aug. Lex antiqua appellatur lex factorũ: Noua uerò lex fidei, ut pa-

ter

Patres veteris teſtamẽti erant ꝓpriè filij adoptiui. Roman. 9. Gala. 4.

Eſaia. 1.

Ephe. 1. Rom. 8.

Auguſt.

Deuter.

Ad argu. in contrarium.

Ad autoritates ſcriptura.

Heb. 2.

Rom. 5.

D. Thom.

Ad autoritates Sanctorum.

Ad rationem.

Ad Titum 3.

Gal. 4.

Rom. 8.

Rom. 8.

Aug. lib. de ſpiritu & lite. c. 13.

tet ex Paulo. Pro cuius elucidatione scire oportet, quòd lex factorum non dicitur ea, quæ facta præcipit; alioqui lex Euangelica esset lex factorum: nam præcipit, Non concupisces; Benefacite his qui oderunt vos; Hoc facite in meam commemorationem. Sed ea dicitur lex factorum, quæ præcipit facta, & opera, & nõ largitur adiutoriũ spiritus ut fiant opera. Lex uero fidei præscribit fidẽ, qua impetrat Spiritus sanctus, per quem opera fient suauissime. Ex quo sequitur, quòd lex Euãgelica non dicitur lex fidei, quoniam tantum præscribit fidẽ, ut Lutherus arbitratur; sed propter causam commemoratam.

Rom. 4. Lex factorum quæ dicatur.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrum lex noua veterem compleat.*

¶ Conclusio est affirmatiua.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrum lex noua in veteri contineatur.*

SVMMA TEXTVS.

COnclusio est. Lex noua virtualiter continetur in lege veteri: nam quæ implicite, & sub figura in ipsa continentur, explicite, & aperte tradũtur in noua. Vnde Chrysostomus exponens illud quod habetur Marci. 4. Vltro terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, demum plenum frumentum in spica; dicit; Primo herbam fructificat in lege naturæ, postmodum spicas in lege Moysi, postea plenum fructum in Euangelio. Est ergo lex noua in veteri, sicut frumentum in spica.

Chrysostomus, item Theophilactus, & Eucumenius, nisi quòd hi & alium habent commentarium, per decreta intelligentes fidem; vt sit enallage numeri. Erasmus diuersum plane tradit sensum, motus præpositione, in, quæ est apud Græcos, & meminit huius non solum in annotationibus, sed in trãslatione sua expressit: habet n. ad hunc modum; Legẽ mandatorũ in decretis sitam abrogãs: verũ cum certior sit sensus Hieronymi, & græcorum, merito reprehẽditur Erasmus, qui coniectura suam miscuit textui scripturæ.

Chrysost. Theophil. Eucumen. Erasmus.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CONclusio D. Thomæ est Diui Augustini: scribit enim quòd lex noua occultabatur in veteri, & vetus lex manifestatur in noua. Eadem est sententia Diui Gregorij homil. 6. in Ezechielem elucidans illud; Quasi sit rota in medio rotæ, scilicet Euangelium in lege contentum. Sed adhuc explicandum est, quomodo lex noua contineatur in veteri: nam quod attinet ad figurã Ezechielis, tam lex noua cõtinetur in veteri, sicut vetus in noua. Deinde ex alio capite exurgit dubium; quia si lex noua continetur in veteri, sicut effectus in causa: sequitur quòd lex vetus est perfectior noua: consequens autem absurdum est: ergo non satis explicatur quomodo lex noua contineatur in veteri. Explicatio huius dubij hæc est. Nam in primis dicendum est, quòd lex vetus continet nouam, potestate, & virtute; sicut semen fructum: hæc est explicatio Concilij Florentini. Sed & illud intelligendum est, quòd genus continet species; & rursus species continent genus, at diuersimode: nam genus continet species in potentia, & in confuso; at vero species continent genus in actu, & formaliter: nam genus est de intrinseca ratione speciei: sic igitur lex antiqua continet nouam, sicut imperfectum, quod dicit D. Th. & hoc est continere potestate, quod dixit concilium. Adhæc, lex noua continet veterem in eminentia quadam & perfectione, sicut rationale cõtinet sensitiuum, & quadrangulus triangulum: vnde vtrumque verum est, quòd altera alteram continet.

Aug. li. de cathechizandis rudibus.

Quomodo lex noua ī veteri cõtineatur.

Conc. Florent. Sessiõne. 10.

¶ Sed vt hæc clariora sint, distingue tria præcipua, quæ continentur in lege Euangelica; videlicet, fidem, moralia præcepta, & sacramenta gratiæ. Et quidem fides nostra continebatur in antiqua lege implicite, quæ progressu temporis fuit distincta, prout in concilio supra citato fuit declaratum: quòd fides de processione Spiritus sancti continebatur implicite in Symbolo Apostolorum, & postmodum Concilium Nicenum explicitè, & distinctè declarauit. At vero moralia præcepta distinctè, & explicitè satis in antiqua lege continebantur, sed hominum abusu obscurata erant: luce autem Euangelica manifestata sunt. At sacramenta gratiæ continebantur in antiqua lege sicut signatum in signo, quæ quidem non est realis continentia, sicut continetur effectus in causa efficienti, & ideo non sequitur perfectiorem esse legem antiquam.

Tria in lege noua contenta.

Conci. Nicenum.

Obiectio ī conclusionem. Eph. 2. Matt. 5. Lex noua in quo veterem cõpleuit.

VIdebitur fortassis alicui, quòd hæc conclusio D. Thomę falsa sit. Nam implere, & euacuare, contraria sunt: sed lex noua euacuauit veterem, vt patet ad Ephes. c. 2. Legem mandatorum decretis euacuans. In contrarium est illud; Non veni soluere legem, sed adimplere. Nihilominus dicendum est, quòd lex noua veterem adimpleuit. Primum, quantum ad finem: cum enim finis vtriusque sit hominem Deo coniungere, imperfecte illud factum est a veteri, perfectissime autem a noua, quæ non solum confert gratiam, verum & ad gloriam inducit. Secundo, quantum ad effectum: nam iustificatio, quam vetus figurabat, in noua perficitur. Tertio, quantum ad promissa prophetarum: propter quod sæpe in Euangelio repetitur, Hoc factum est, vt implerentur scripturæ ptophetarum. Et antiqui Sancti in oratione petebant Isa. 25. Consilium tuum antiquum verum fiat. Nam quod per prophetas suos Deus promiserat, præstitit in Euangelio. Quarto, quantum ad præcepta moralia, quæ explicatius, & copiosius in Euangelio traduntur, atque adeo eis consilia superadduntur. Quinto, quantum ad iudicialia, eo quòd ad quandam tranquillitatem, & pacem propemodum cœlestem homines inuehit, dum docet, nullis perturbationibus, aut aduersitatibus cedendum esse. Vltimo, impleuit quantum ad ceremonialia, dum figuris successit ueritas, & hæc ceremonialia implendo euacuauit: nam adueniente corpore, id quod vice corporis, tanquam vmbra, erat, merito excluſum fuit: sic intelligitur illud; Non veni soluere legem, sed adimplere: non enim legem, tanquam malam, penitus abrogauit. Quòd si luce prodita cedunt vmbræ, si iam factis ipsis præsto est quod prophetæ prædixerant, nihil legi derogatur, sed potius accedit perfectio. Habuit illa tempus suum, habuit honorem suum: illa typis quibusdam adumbrauit quod nunc orbi repræsentatur: illa ceremonijs & præceptis carnalibus ceu ancillis quibusdam circumsepsit cupiditates hominum, ne impune prolaberentur in omne flagitium, quo capaciores essent euangelicę doctrinę; nunc quod perfectum est exprimitur: illa carnalis, & crassa hactenus profuit, vt homines peccatum suum agnoscerent, nunc absque ceremonijs datur gratia, quæ peccata diluat. Nõ magis illa læditur, quàm si pictæ imagini regis rex ipse viuens succedens omnium oculos in se deflectat: aut si puer imbecillus progressu temporis grandescat in virum adultum, aut si frondibus, & folijs succedat fructus maturus, aut si Lunam & stellas Sol exoriens obscuret. Quod illa promisit, præstare conata est, nec potuit, nunc ad plenum præstatur.

Isa. 25.

Matt. 5.

Lex mandatorum.

¶ Sed oportet explicare illud; Legem mãdatorum decretis euacuans. Lex mandatorum, est lex Moysi, mandans, & non conferens gratiam, qua id quod mandatur præstari potest. Hanc Christus antiquauit, siue abrogauit per alia decreta: præcepta legalia Euangelicis (ait Hieronymus) dogmatibus commutauit. Ad eundem modum exponit

Hierony.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Prima concluſio articuli probatur.

IN huius articuli expoſitionem illud aſſerendum eſt, & comprobandum, legem veterem multo grauiorem fuiſſe quàm noua ſit: idque probatur ex illo: Cur tētatis imponere ſuper nos iugum, quod nec nos, neque patres noſtri portare potuimus? Sed Apoſtolus Paulus tradidit id apertius ſub allegoria duorum fratrum filiorum Abrahæ; vbi comparat ſtatum legis antiquæ, ſeruituti; & ſtatum nouæ legis, libertati: Sed & Saluator Matthęi 11. dicit; Venite ad me omnes q laboratis & onerati eſtis; laboratis, laboribus legis, & onerati eſtis, oneribus legis antiquæ, & ſubdit, Tollite iugum meum ſuper vos, quod ſuaue eſt, & onus leue; & commutabo iugum antiquæ legis in iugū meū leue.

Gal. 4.

Prim. Cō.

Matt. 11.

Sec. concl.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrum lex noua ſit grauior veteri.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Lex vetus ex parte operum exteriorum, quæ in ſeipſis quandam difficultatē habent, eſt multo grauior lege noua.

¶ Secunda Concluſio. Circa opera virtutum in interioribus actibus, puta quòd aliquis prompte, & delectabiliter operatur, & opus virtutis exercet, ratione cuius dicitur virtutem verſari circa difficile, quantum ad hoc, præcepta nouæ legis ſunt grauiora.

QVÆSTIO CVIII.

De his quæ continentur in lege noua; in quatuor articulos diuiſa.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrum in lege noua aliqui actus exteriores debeant prohiberi, & præcipi.

Obiectio. Matt. 5.

¶ Contra hanc veritatem videtur eſſe ipſe Chriſtus dicens; Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plꝰ quàm Scribarum & Phariſęorum, non intrabitis in regnum cœlorum: & illud; Arcta eſt via quæ ducit ad vitam: lata vero quæ ducit ad perditionem. Ex his teſtimonijs videtur, quòd lex noua grauior eſt veteri: cuius oppoſitum S. Tho. docuit in litera. Ad hoc dubium reſpondetur primo, quòd abſque dubio fideles in nouo teſtamento non ſolum in eodem genere præcepti magis tenentur quàm antiqui ſancti olim, vt diximus: verum ad quædam opera præclara magis obligantur ſancti, ad fidem magis explicatam, atque adeo ad charitatem feruentiorem, vt omittam noua præcepta de ſacramentis, quæ in lege Euangelica poſita ſunt. Et horum ratio eſt manifeſta: quia ſicut Luc 7. dicitur, Cui plus dimittitur, plus diligit; ita eſt rationi conſentaneum, vt cui plus donatum eſt, plura reddat obſequia, & plus diligat.

Solutio.

Luc. 7.

¶ Sed in præſentiarum, quantum ad grauitatem legis vtriuſque, tria diſcrimina ſunt conſideranda. Primum eſt, quòd lex antiqua plura, eaque grauiſſima opera exteriora decernebat, præter moralia præcepta quæ omnibus gentibus erant communia: at vero lex noua moralibus præceptis pauciſſima ſuperaddidit, eaque actu facillima. Propter quod D. Auguſt. admonet in epiſtola ad inquiſitiones Ianuarij, cauendum eſſe, & id quidem maxime Prælatis Eccleſiæ, concilijs, ſummis Pontificibus, ne multitudine præceptorum & legum, oneroſum reddant ſuaue iugum Euangelij, quod Chriſtus impoſuit ſalubriter. Verum neque ex hoc occaſionem habent religioſi querelæ, neque hæretici detrahendi Eccleſiaſticis ſtatutis. Et quod dico de religioſis, intelligo de Eccleſiaſticis: nam aliud eſt quod omnibus imponitur, velint nolint, aliud vero quod ſponte aſſumitur. Quicunque autem clericalem ſtatum, aut religioſum aſſumpſit, ſua ſponte ſe addixit cultui diuino, cui annexa eſt perpetua continentia, & alia ſtatuta quæ pertinent ad ſtatum.

Auguſt.

¶ Secundum diſcrimen eſt, quòd in veteri teſtamento erant quidem perferenda onera grauia exterius, interius autem non conferebant auxilium quo homo reficeretur: at lex noua, multitudine & abundantia gratiæ, & donorum, tędiū leuat operantium. Optimum teſtimonium eſt apud Iſaiam de vtroque. Egeni & pauperes quærunt aquas & nō ſunt. Aperiam in ſupremis montibus flumina, & terram inuiam in riuos aquarum.

Prim. Cōc.

Iſa. 41.

Sec. concl.

¶ Tertiū diſcrimē eſt, quòd in veteri teſtamēro præcipientem quidem Deum audiebant, ſed non videbant laborantem: at vero de nouo teſtamento ſcriptum eſt; Oculi tui videbunt pręceptorem tuum, & aures tuę audient verbum poſt tergum monentis. Et Act. 1. Cœpit Ieſus facere, & docere, atq; adeo propter hanc cauſam multitudo maxima hominū ſecuta eſt Chriſtum, ſicut prædictū eſt Micheæ. 2. circa finem: Congregans congregabo te Iacob. Cauſa quare ſecuti ſunt cum, ſequitur; Aſcendit enim iter pandens ante eos.

Tertia.

Iſa. 30.

Act. 1.

Micheę. 2.

¶ Sed adhuc videtur argumentum contra hanc veritatem: quoniam in nouo teſtamento multo grauiores perſecutiones ſunt contra Chriſti fideles, quam vnquam ante inſurrexerunt, ſicut ait Paulus; Omnes qui pie volunt viuere, perſecutiones patientur. Reſpondetur, quòd huiuſmodi perſecutiones non oriuntur ex natura operum, quę præcipiuntur, vel ex legum conſtituto; ſed potius inuidia diaboli, & miniſtrorum eius, qui inuidit proſperis Eccleſię ſuceſſibus: & tamen hinc oritur magna fidelibus conſolatio, quam Saluator poſuit; Si mundus vos odit, ſcitote quoniā me priorem vobis odio habuit: & ſicuti dicit Apo. 2. Cor. 1. Sicut in nobis abundant paſſiones Chriſti, ita & per Chriſtum abundat cōſolatio noſtra. Hinc habetur, multo leuiorem eſſe legem Euangelicam, quàm fuerit antiqua. Et hæc dicta ſufficiant pro hac quæſtione.

2. Tim. 3.

Ioan. 15.

2. Cor. 1.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CIrca primam concluſionem aduerte, non ſolum inde ſequi, & intelligi neceſſitatem ſacramentorum, verum & conuenientiam. Neceſſitas quidem, vt a cauſa vniuerſali, qualis eſt Chriſti humanitas, effectus gratiæ proueniant, mediante inſtrumento partieulari, qualia ſunt ſenſibilia ſacramenta ſingulis applicata fidelibus. Nam ſicut Sol nullum corpus generat, niſi mediante concurſu particularis cauſæ, per quàm communis

nis virtus determinatur ad ſingularem effectum: ita virtus Chriſti capitis noſtri neminem iuſtificat, niſi mediante ſacramento, re, aut voto ſuſcepto, per quod communis influëtia ad particularem effectum applicatur. Conuenientia verò colligitur ex vtroque. Quemadmodum enim Verbum caro factum eſt, ideſt, quod erat inuiſibile, ſenſibilem formam accepit, vt animalis homo ad ſpiritualem vitam reuocaretur: ita oportuit vt inſtrumenta verbi ſenſibilia eſſent, vt ſonti conſentanea. Et ſicut in Chriſto Domino eſt ſenſibilis forma humanitatis, & eſt latens diuinitas, cuius virtute omnia operabatur; ita in ſacramentis eſt ſenſibilis forma, quæ foris apparet; & eſt diuina virtus, quæ ſecretiùs operatur, vt habetur 1. quæſtio. 1. capitul. Multi, ex Diuo Gregorio. Gregorio.

¶Circa ſecundam cõcluſionem occaſio ſeſe offerebat latiſſimè diſputandi contra Lutheranos, de vtilitate, & neceſſitate operum, verum hunc laborem multi antè ſubierunt. Aug. li. de fide & op. cap. 14. & 15. D. Auguſtinus, Roſſenſis. Caſtro, & Soto libr. de natura & gratia. Roſſen. ar. 32. Caſtro. li. de hæretitu. fides, hæreſ. 2. & verbo opera, hæreſi. 1. Soto. De operibus quæ præcedunt, decernit Concilium Triden. Vt autem aliquid dicamus, oportet duos extremos errores vitare, & media via incedere. Primus eſt eorum, qui exiſtimant, exteriora opera quæ hominibus apparent, ſatis ſibi eſſe ad ſanctitatem interiorem, interiori munditia neglecta. Hic error in aduentu Saluatoris noſtri prævalere incipiebat, atque vtinam hac noſtra tempeſtate penitus abſit. Propter quod Chriſtus Dominus in Euangelio frequenter arguit contra hypocritas, ſed potiſſimum Matth. 23. c. 23. Matthæi, vbi cõparat homines eiuſmodi ſepulchris dealbatis, quæ extrinſecus hominibus pulchra apparent, intus autem plena ſunt vermibus & fœtore. Tales ſunt homines, qui interiori munditia neglecta, exteriori contẽti ſunt: de his etiam dicitur; Si laueris tè nitro, & multiplicaueris tibi herbam Borith, maculata es in iniquitate tua coram me. Alterum extremum eſt vitandum huic oppoſitum, quod interior ſanctitas ſola neceſſaria eſt, & ſufficiẽs: exteriora verò opera ſunt tanquam inutilia negligenda. Hiere. 2. Et in hac parte multò deterius quàm alij prolapſi ſunt Lutherani: nam docent ſolam fidem ſufficere ad ſanctitatem internam, & exteriora opera non ſolùm eſſe inutilia, verùm ex ſuo genere eſſe peccata, atque adeò mortalia; propterea & tranſgredimur ſemper duo præcepta, vnum de concupiſcentia vitãda, quod nunquam præſtare poſſumus; & alterum, à quo ſemper deficimus, de dilectione Dei ſuper omnia. D. Auguſtinus dicit, hunc errorem antiquiſſimum fuiſſe, vtpote qui Apoſtolorum temporibus exortus fuit. Aug. de fide & operibus c. 14. Quidam enim ex epiſtolis Pauli (quibus fidei doctrina magnificatur) hunc intellectum hauſerunt, quòd ſola fides ſufficiebat ad ſalutem: & propter hanc cauſam alij Apoſtoli occurrerunt, ſcribentes epiſtolas Canonicas, docentes, non ſolùm fidem, ſed & alia opera exteriora eſſe ad ſalutem neceſſaria, ſicut Petrus, Iacobus, Ioannes, & Iudas: & dicit, quòd hunc errorem notauit Petrus, quando dixit, loquens de epiſtolis Pauli, In quibus ſunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & inſtabiles deprauant in ſui ipſorum perditionem. 2. Pet. 3.

¶ Vt ſummam ergo colligamus eorum quæ neceſſaria ſunt, ſit prima concluſio. Pri. concl.

¶ Opera exteriora, quæ gratiam præcedunt, nullatenus meritoria ſunt; verumtamen non ſunt ſemper peccata. Prior pars huius concluſionis eſt de fide. Et ratio eſt: quoniam omnia opera exiſtentis extra gratiam, ſunt opera inimici: fundamentum autem meriti Chriſtiani eſt charitas. Hanc veritatem catholicam aſtruit Apoſtolus 1. Corinth. 13. Si linguis hominum loquar, & angelorum, &c. Opera gratiam præcedẽtia meritoria nõ ſunt.

¶ Secunda pars concluſionis eſt doctrina fidei, quæ decernitur in Concilio Tridentino. in Seſſ. illa ſexta. capitulo ſeptimo. Et ratio ſuffragatur: quoniam opus naturale eleemoſynæ bonum eſt, confeſſio fidei informis donum eſt Spiritus ſancti; ſimiliter non eſt malum à flagitijs recedere: ergo impia hæreſis eſt dicere, quòd omnia opera peccatoris ſint peccata. Conc. Tri. Secun. cõc.

¶ Secunda concluſio. Poſt iuſtificationis gratiam acceptam exteriora opera ſunt fidelibus neceſſaria, atque adeò meritoria. Et primùm, quòd ſit neceſſarium poſt adeptam gratiam, & ſanctitatem interiorem, cauere exteriora crimina, omnibus hominibus (præterquam cæcis Lutheranis) manifeſtiſſimum eſt, dicente Paulo de operibus carnis quę ſunt exteriora; Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. Galat. 5. At verò quòd exteriora opera bona ſint neceſſaria iuſtificatis, de cernit Concilium Tridentinum in eadem Seſſione ſexta canon. vigeſimaquarta, & vigeſimaquinta, & docet, per bona opera, & præcepta diuina impleri, & gratiam adeptam incrementa ſuſcipere. Conc. Tri. Sed vtraque pars probatur ex ſententia iudicis Matth. vigeſimoquinto. Ite maledicti in ignem æternum; ſitiui enim, & non dediſtis mihi bibere, & cætera. Item Venite benedicti patris mei; ſitiui enim, & dediſtis mihi bibere. Ecce ergo vbi ratione operum exteriorum aut condemnantur a iudice Chriſto in fine ſeculi, aut illis beatitudinem confert.

¶Tertia concluſio. Exteriora opera non ſolum incipientibus neceſſaria ſunt, ſed etiam viris vndique perfectis. Ter. concl. Probatur primò ex illo; Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes, &cætera. Matt. 19. Ecce ad perfectionem requiruntur etiam exteriora opera. Et per ſententiam Chriſti non ſolùm intelligunt Sancti interiora opera, ſed etiam exteriora exercitia.

¶Secundò probatur teſtimonio Pauli; Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: & tamen de perfectione Pauli nemo vſquam dubitauit. 1. Cor. 9. Hæc concluſio eſt definitio fidei, quæ habetur in Concilio Vienenſ. in Clement. Ad noſtrum, de hæreticis, vbi ſecundus error, ſextus, & octauus ad hoc pertinent, quòd exteriora erant tantum incipientium, & imperfectorum, & quòd à viris perfectis ſunt negligenda: habetur etiam in Concil. Tridentino.

¶Quarta concluſio. Euangelicæ legis' perfectio principaliter conſiſtit in interiori ornatu cordis; exteriora autem opera ad eius conſeruationem neceſſaria ſunt. Seſſ. 6. can. 20. Quar. cõc. Duas habet partes hæc concluſio, vt patet. Prior probatur ex illo; Omnis gloria eius filiæ regis ab intus; & hic ſenſus eſt proprius illius loci, & literalis; vbi ſponſa Chriſti, ipſa ſcilicet Eccleſia, de interioribus potiſſimum ornatibus laudatur; ſed tamen non contemnuntur externi, vt patet ibidem; In fimbrijs aureis circumamicta, & cætera. Pſal. 44. Rationem autem huius concluſionis Saluator indicat in Euangelio; Spiritus eſt Deus, & ideo in ſpiritu, & veritate illum adorare oportet.

¶Tertiò probatur. Potiſſima perfectio Chriſtianæ vitæ conſiſtit in actu præſtantiſſimarum virtutum; eiuſmodi autem ſunt Theologicæ virtutes, quarum actus in corde tenus perficitur: ergo, &cætera. Ioan. 4. Maior probatur: quoniam beatitudo (vt probat Ariſtotel.) conſiſtit in actibus perfectioris virtutis: ergo, & cætera. Ariſto. 1. Ethi. Prior itaque pars de fide eſt tenenda, & conſtat ratione: ſecunda autem pars probatur. Nam ſicut anima rationalis per ſe ſpiritualis eſt, ſed eius coniunctio cum corpore ſalua eſſe non poteſt ſine corporalibus auxilijs; ita licèt ſanctitas chriſtianæ uitæ principaliter ſit ſpiritualis, indiget tamen ad ſui conſeruationem corporalibus exercitijs. Quod adhuc amplius oſtenditur. Ita enim natura comparatum eſt, vt charitas langueſcat, niſi corporalium operum fomenta adhibeantur. Nam intelligere ipſum, quod ſpiritualiſſimum eſt, ſine phantaſmate non poſſumus: Item neceſſarium eſt ad conſeruationem internæ ſanctitatis fraternis neceſſitatibus ſubuenire, alioqui (vt ait Ioannes in ſua canonica) qui viderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit viſcera miſericordiæ in illum, quomodo charitas patris manet in illo? ſed ad ſubueniendum proximis in neceſſitatibus neceſſaria ſunt opera exteriora, ergo, &cæ. Tandem, Deus eſt autor corporis, & animæ: ergo in eius obſequium, & interiores actus, & corporales impendere oportet. Cęterum quantum ſit inter vtraque opera diſcrimen, Saluator oſtendit, componens litem inter illas duas ſorores Lucæ decimo, vbi non reprehendit Martham, ſed præfert illi Mariam. Quanquam autem ſpirituales viri aliquando exterioribus implicentur, non propterea cenſendi ſunt ab ſpiritu deceſſiſſe, ſicut inſani Begardi fabulantur. Dicebant enim, viris contemplationi deditis non eſſe adorandam Euchariſtiam, ne ab interiori contemplatione

impediretur, &c. ſecundum illud quod Apoſtolus dicit; Si ſpiritu viuimus, ſpiritu & ambulemus, ſecũdum ſpirituum
Gala. 5. operantes. Vide ſolutionem ad primum.
Nota. ¶ Circa tertiam concluſionem notandum eſt, quòd licèt conſiliorum opera relicta ſint libertati ſingulorum, & prælatorum Eccleſiæ, non tamen eſt vna eademq; men ſura reſpectu omnium. Nam vnuſquiſq; de operib. conſiliorum ſua ſponte poteſt aſſumere id quod ſibi libuerit: ita quòd nullus terminus ſingularibus hominib. præfixus eſt, niſi quem præſcripſit lex naturæ. Non enim licet immoderatis ieiunijs, aut aliis exercitijs ſeipſum interficere. Extra hunc autem caſum vnuſquiſque poterit quamcunque afflictionem ſibi imponere, ſicut fecit Ioannes Baptiſta, de quo à Spiritu ſancto laudatur. Verumtamen
Matth. 3. Eccleſiæ prælati non poſſunt abſque modo de conſiliorum operibus præcepta aut leges imponere, ſed quantum neceſſe fuerit ad obſeruandam legem diuinam, & ad eccleſiaſticum decorem, alioqui facerent contra euangelicam libertatem, & graui onere ſubditos premerent, con
Matth. 23. tra id quod Saluator docet. Clauditis regnum cœlorum, & alios non ſinitis intrare, neque vos intratis. At prælati religionum medio modo ſe habent: nam ſunt rectores eorum, qui ſe, & omnia ſua ſponte obtulerunt, & ideo plura poſſunt præcipere: ſed tamen modus ſeruandus eſt, vt ea quæ de nouo ſtatuunt, conſentanea ſint ſingulorum profeſſioni, & regulæ profeſſæ.

Qua requirantur ad ſpiritus libertatem. ¶ Circa ſolutionem ad ſecundum argumentum nota, quòd ad libertatem ſpiritus duo requiruntur neceſſaria. Primum, quòd moueatur homo à principio intrinſeco: nam quod rebus naturalibus eſt naturale, hoc in rationalibus exigitur vt liberum ſit. Secundum, quòd illud principium ſit naturæ principali conſentaneum: nam cum animal decidit ab eminenti loco, non eſt ille motus ſimpliciter naturalis, quia non eſt conſentaneus principali naturæ, quanquam conueniat graui, in quantum graue. Ad hunc modum, is qui operatur ex vehementia paſſionum, aut ex habitu vitioſo relicto in anima, non operatur liberè plena libertate ſpiritus, quia licèt ſit principium intrinſecè mouens, non tamen eſt conſonum naturæ rationali,
Cicero, in parado. ſed ſenſitiuæ. Propter quam cauſam contendit Cicero, ſolos ſapientes eſſe liberos, ſtultos autem omnes eſſe ſeruos. Stultos appellat, qui ægritudine animi laborant: vnde Iaco. primo, dicitur, Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Is qui concupiſcentiæ ſuæ non reſiſtit, ab ipſa concupiſcentia illectus abſtrahitur, & veluti compellitur, ſed qui ſpiritu ducuntur, maximè liberi ſunt, quoniam principium illud intrinſecum non ſolùm eſt naturæ rationali conſentaneum, verum & cœleſti, & diuinæ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CConcluſio huius articuli ſic probatur. Nam lex noua, nulla alia opera exteriora determinare debuit præcipiendo, & prohibendo, niſi ſacramenta, & moralia præcepta; quæ de ſe pertinent ad rationem virtutis, vt non eſſe occidendum, furandum, & ſimilia: quia in exterioribus illa ſolum debuit præcipere, vel prohibere, per quæ in gratiam introducimur, vel quæ ad rectum vſum gratiæ ex neceſſitate pertinent. Vnde ipſe Chriſtus ſacramenta inſtituit, quia gratiam ex nobis conſequi non poſſumus; ſed rectus vſus gratiæ eſt per opera charitatis, quæ quidem ſecundum quòd ſunt de neceſſitate virtutis, pertinẽt ad præcepta moralia, quæ etiam in lege veteri tradebãtur. Quare quantum ad hoc, lex noua ſuper veterem addere non debuit circa exteriora agenda, & determinatio prædictorum operum in ordine ad cultum Dei pertinet ad præcepta ceremonialia legis, in ordine verò ad proximum, ad iudicialia. Et ideo quia iſtæ determinationes non ſunt ſecundum ſe ex neceſſitate interioris gratiæ, in qua lex conſiſtit, ideirco non cadunt ſub præcepto nouæ legis, ſed relinquuntur humano arbitrio: quædam quidem, quantum ad ſubditos, prout pertinent ſigillatim ad vnumquemque; quædam ad prælatos temporales, vel ſpirituales, prout pertinent ad communem vtilitatem.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm lex noua ſufficienter ordinauerit exteriores actus.*

¶ Concluſio eſt affirmans.

¶ Sed circa hũc articulum conſiderandum eſt, quòd (vt antea aduertimus) in Euangelica lege tria ſunt potiſſima: ſcilicet ſacramenta gratiæ, fides, & moralia præcepta. Et ſacramenta quidem de nouo inſtituta ſunt eaque immediatè à Chriſto Domino, & ad ea pertinet gubernatiua poteſtas, quæ conſequitur ſacramentum ordinis. Nam quamuis poſſit aliqua poteſtas ſpiritualis eſſe in Eccleſia, quæ datur abſque conſecratione; cuiuſmodi eſt poteſtas, quàm Theologi vocant, iuriſdictionis; ea tamen non ſemper in conſecratis miniſtris inuenitur, & de nouo à Chriſto inſtituta eſt, quemadmodum & ipſa ſacramenta: ſi quando ſors fuerit, de hac poteſtate erit nobis magnus ſermo; licèt aliquando iſta poteſtas detur ſine conſecratione ſpirituali. Ratio horum eſt, quia cum ſacramenta ſint inſtrumenta gratiæ, à nullo alio quàm à Deo autore procedere debebant. Fides autem non eſt de nouo inſtituta in Euangelica lege; quoniam Apoſtolus Rom. 1.
loquens de Euangelio dicit, quòd iuſtitia Dei in eo ex fide in fidem reuelatur; cuius ſenſus eſt, quòd Euangelica lex procedit ex fide præcedentium patrum in fidem ſubſequentium; ſed quod implicitum erat in antiquis, hoc in fidelibus noui teſtamenti explicatum eſt. Vnde plura tenemur explicitè credere, quàm tenerentur antiqui quoniam plura, eaque maxima demum accepimus: ſcriptum
1. Cor. 2. eſt autem; Et nos non ſpiritum huius ſeculi accepimus, ſed ſpiritum Dei, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis. At circa præcepta moralia nihil nouum inſtitutum eſt; ſunt enim inſita naturæ: neque amplius extenſa, ſed elucidata à Chriſto Domino, & ab erroribus expurgata; quoniam propter malitiam hominum decideraut, & propter iniuriam interpretum legis.

Tria ſunt potiſſima in lege noua.

Quare in lege noua nulla ſint à Chriſto ſacramentalia inſtituta.

Dubitatur tamen, quare in Euangelica lege nulla ſacramentalia ſint inſtituta à Chriſto Domino, cum noſtra ſacramenta puriora ſint antiquis: tamen veteres codices repleti ſint ſacramentalibus ad cultum Dei; Reſpondetur primò, id factum fuiſſe propter dignitatem, & excellentiam noſtrorum ſacramentorum, quæ tam præclara ſunt, vt etiam ſi nuda, & nullis ſacramentalibus ſuffulta proponerentur, omni eſſent veneratione digna: ſacramenta verò antiqua, quia erant egena, indigebant ſacramentalibus. Secundò, propter commendandam celſitudinem Apoſtolicam, vt Apoſtolos non ſolum veneremur vt prælatos, ſed vt legum latores quibus commiſit Chriſtus autoritatem condendi ſacramentalia: vnde Chriſtus diſceſſurus dixit
Luc. 22. eis; Ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus
1. Cor. 11. regnum. Quam dignitatem Paulus agnoſcens, dicebat, conſtitutis quibuſdam ſacramentalibus. Cætera cum venero diſponam: Quare ſacramentalia non ſunt à Chriſto inſtituta. Tertia ratio fuit, propter abundantiam Spiritus ſancti, qui ſemper eſt affuturus Eccleſiæ. Eiuſmodi enim ſacramentalia pro diuerſis temporibus mutari oportuit. Loco igitur legis mortuæ viuificantẽ ſpiritum reliquit Eccleſię, de quo Chriſtus dixit; Ego rogo patrem, & alium
Ioan. 14. paracletum dabit vobis; non tantum vobis perentibus vt maneat vobiſcum, ſed cum veſtris ſucceſſoribus vſque in æternum. Nota tertium argumentum D. Thomæ.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

HÆc conclusio sic explicatur. Primò, quãtum ad seipsum secundum duos interiores motus, videlicet voluntatem hominis ordinauit ſm diuersa ꝓcepta legis, vt abstineat aliqs non solum ab operibus exterioribus quæ secundum se sunt mala, sed etiã ab interioribus, & occasionibus malorum. Deinde ordinauit intentionem vt in bonis quæ agimus, nec quæramus gloriam humanã, nec humanas diuitias. Ordinauit postea interiorem hominis motum, quo ad proximum, vt non temerariè & iniustè iudicemus. Vltimo, docet modum adimplendi euangelicam doctrinam, diuinum auxilium implorando, & mandata seruando, non enim sufficit sola confessio fidei, vel solus auditus.

¶ Cæterum diligenter oportet animaduertere, quod in hoc articulo habemus compẽdiariam illius Dominici sermonis in monte explicationem, de quo D. Augustinus dicit, quod summam continent christianæ perfectionis. Cuius Dominici sermonis præcipuum intentum est, docere non solum quæ necessaria sunt ad salutem, verum etiam quæ conueniunt ad perfectionis apicem assequendum, de quo intelligitur illud, Consummatio abbreuiata inundabit iustitiam: quem locum intelligit Paulus de Euangelio. Circa ordinem contextus, primum in illo Domini eo sermone indicatur hominibus, quis sit eorum finis, quoniam ex eo regulæ morales ducuntur, excludendo errores, quibus olim Philosophi decipiebantur circa humanã felicitatem, vt est videre apud Aristotelem, Ciceronem, & Plutarchum. Secundò, commendauit Apostolici officii dignitatem, vt viderent quanta attentione discenda erat sibi lex, quam aliis tradere tenerentur; propterea dixit, Vos estis lux mundi, &c. Tertio, quoniam moralis vitæ fundamentum est lex naturæ, veluti optimus doctor, hanc supposuit, excludendo falsum intellectum legis, & constituẽdo tale principium, velut in confuso, ꝙ interior sanctitas est fidelibus summè recolenda: id enim significare voluit cum dixit, Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Et ita explicauit tria præceptã, circa quæ maximè errabant, videlicet, quintum, sextum, & secundum: & ita cœpit ordinare actus interiores reuocando ab illicitis. Quartò loco Saluator exclusit errorem circa quædã iudicialia, qui error vergebat in detrimentum moralis vitæ. Occasio autem errandi illis fuit, quòd permissiones legis accipiebant tanquam præcepta. Demum id quod ex iustitia exequẽdum erat, ex liuore animæ faciebant, existimantes ita licere, & hucusque Saluator reuocauit animum. Quintò, contra appetitum honorum Saluator composuit animum hominis, docens, non esse flectendam intentionem hominis ad aliquod bonum temporale, sed ad cęlestia, duo potissimum bona exclusit, scilicet diuitias, & gloriã, propter rationes D. Thomæ solutione ad 4. At verò circa temporalium solicitudinem correxit Saluator excessum mentis humanæ, dum docuit cauenda illa quatuor, quæ D. Tho. aduertit solutione ad 5. & animum humanum circa proximum composuit, & docuit rectam existimationem semper habendam de proximo, quantum fas est. Sed eam rationem apposuit huic rectæ existimationi, vel ne esset in irreuerentiam sacramentorum, vel in detrimentum Ecclesiæ, dicens, Nolite mittere margaritas ante porcos, & attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, &c.

Aug. li. de sermone Domini ī monte.

Isa. 10.

Ari. 1. Eth. ca. 1. Cice. li. de finibus Plutar. l. de placitis philoso.

ARTIC. TERTIVS.

¶ Vtrum lex noua hominem circa interiores actus sufficienter ordinauerit.

¶ Conclusio est affirmans.

EXPLICATIO ARTICVLI.

CONclusio articuli ita probatur. Nam præcepta data sunt de his quæ sunt necessaria ad consequendum finem vitæ æternæ, consilia vero sunt de his, per quę melius & expeditius homo prædictum finem consequitur. Est em homo cõstitutus inter res mũdi huius, & spiritualia bona; ita quod quantò plus vni eorum inhæret, tantò plus recedit ab altero. Qui ergo totaliter inhæret rebus mundi huius constituens finem in eis totaliter excidit a bonis spiritualibus, & talis inordinatio tollit̃ per præcepta. Sed ꝙ homo taliter abiiciat ea quæ sunt mundi, non est necessarium ad perueniendum ad vltimum finem, quia potest homo utens rebus mundi huius, dummodò in eis finem non constituat, ad beatitudinem peruenire, sed expeditius perueniet, totaliter abdicando a se res mũdi, & ideo de hoc dantur consilia Euangelii.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm conueuienter in lege noua sint proposita quædam consilia.

¶ Conclusio est affirmans.

¶ Sed pro huius doctrinæ expositione diligẽter inuestigandũ est, quæ nam dicantur consilia Euangelica, rursus, de quibus danda, quærendaque sunt consilia euangelica, proximo loco, quot sint euangelica consilia, & ultimò de consiliis euangelicis in particulari determinandum est. Vt igitur a primo exordiamur. Consilium definitur a Cicerone, aliquid faciendi, uel non faciendi excogitata ratio. Quoties enim (teste Aristotele) per plura aliquid fieri potest, consilio inquiritur per quid facillimè & optime fiat. Itaq; non est aliud, ipsum consilium, quàm ratiocinatio, inquisitio, ratio, siue sententia consequendi id inter plura, quod aptius, expeditiusque ad præconceptum finem uidetur. Ex hoc facile est intelligere, quæ dicantur Euangelica consilia, ea uidelicet, quæ cum ad salutem consequendam necessaria non sint, tamen vt parandę salutis ratio expeditior habeatur, ac facilior, a Christo proponuntur, atque consuluntur. Vnde discrimen, quod scriptura inter cõsilia, & præcepta statuit, considerandum est, quod præcepta tanquam obseruatu necessaria præscribuntur, Consilia uero in beneplaciti libertate relinquuntur, ut sponte suscipi intelligamus. Hinc Apostolus, cum cœlibatum persuadere uellet, ita pronuntiat. De uirginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus a Deo, ut sim fidelis. Quò spectat quod Ambrosius perspicuè dixit, Consilium inuitat uoluntarios; præceptum uero adstringit etiam inuitos. Vbi præceptum est, ibi lex, ubi consilium, ibi gratia; præceptum, ut ad naturam reuocet, consilium, ut ad gratiam prouocet. Neque aliter sentit Hieronymus, ut eius uerba declarant: Vbi consilium datur, offerentis arbitrium est, ubi præceptum, necessitas seruientis, sed maioris est mercedis quod non cogitur, & offertur. Hactenus explicatum est, quæ nam dicantur consilia Euangelica.

Cõsilium Euangelicũ quid.

1. Cor. 7.

Ambr. epi. 82. & l. de Viduis.

Hiero. l. 1. aduersus Ioui. & ad Eustichiũ de custodia uirgini.

¶ Nunc consideremus diligenter, de quibus dentur consilia Euangelica. In cuius rei explicationem scire oportet quod consilium nunquam quæritur, neque datur de ipso fine, ut finis est, quod finis principii rationem habeat, principiorum autem non fit inquisitio, sed uelut certa in mente agentis præconstituta manent, at consilium, inquisitio quædam rationis est. Quis enim prudens vnquam consilio inquirit, num Deo sit adhærendum, cum is sit finis ac scopus, quo certo tendimus omnes? dicente propheta in persona Ecclesiæ; Mihi adhærere Deo bonum est. Cæterùm de mediis quibus ad finem peruenitur, dat, accipitque consilium uir prudens, non tamen de quibus uiis mediis: quia non de his quæ certò determinata sunt, aut natura, aut præcepto, aut necessitate. Quis enim consilio inquirit, num cibo uti debeat, an potu; uel parentes colere, aut mortem euadere, cùm primum natura; secundum præcepto; tertium necessitate certò determinatum existat, Ad hæc, non dãtur consilia de his quę minuta sunt, seu potius talia, ut nihil referat sic uel aliter fieri. Sunt tamen quædam media salutis inueniendæ, quæ licet in neutram partem sint definita, mirum in modum conducunt ad uitam æternam consequendam, eo quòd sint incitamenta, ac subsidia quædam accommoda ad mundi, carnisque illecebras uincendas, hominemque expeditum faciunt, ut totus Deo, diuinisque rebus inhæreat. Quis enim ad

De quibus dẽtur euãgelica cõsilia.

Chriſtum ſequendum eo eſt expeditior, qui non ſolùm omnes corporis, mundique blandientis voluptates, nec facultates modo, ſed earum quoque a ſe deſiderium, voluntatemque abdicarit, atque præciderit, ſeque in Dei ſolius, & præfecti ſui poteſtatem tranſtulerit? quod quidem omnes qui conſilia euangelica paupertatis & obedientiæ amplectuntur, profitentur. Certè qui conſilia euangelica amplectuntur, & ſuſcipiunt, voluntaria quadam animi inductione, & vehemẽti quodam vitæ perfectionis ardore omnia reſecant, quæ cœleſtia meditanti impedimentum aliquod obiicere poſſunt, quæ ve meditationis huius propoſitum frangere, aut debilitare, aut aliquo modo interrumpere valent. Et in his quidem conſilia Euangelica verſantur de qua re ſatis, vt arbitror, dictum eſt.

Quot ſint Euãgelica conſilia.

¶ Deinceps ad tertiam quæſtionem tranſeamus, ea eſt, quot ſint euangelica conſilia, Cui quæſtioni ſic reſpondeo. Omnia enumerare euangelica conſilia, non eſt operepretium, neque ad tractatum præſentem attinet, principalia vero tria ſunt, de caſtitate, paupertate, & obedientia. Caſtitas eorum eſt, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum, & vti Tertullianus dixit, & Auguſtinus, qui ſe voluntarios probant ſpadones. Paupertas ad eos pertinet, qui ſemel omnia relinquunt, vt Chriſtum Dominum, exemplo, Petri & Apoſtolorum perfectè ſequantur. Obedientiam verò præſtant, qui vt ſeipſos plenè abnegent, non ſolum a cupiditatibus, verum etiam a voluntate ſua (quod ſcriptura admonet) prorſus auertuntur, dum eius, quem ſuperiorem Chriſti loco elegerunt, voluntati ſe totos ſubiiciunt. De his nunc demonſtrationes ſingulatim auſpicabimur. Et primo quidem de virginitate, & cœlibatu, ſecundò, de paupertate euangelica, tertiò, de obedientia & abnegatione ſui ipſius diſſeremus.

Tertul.l.1. ad vxorem Aug.l. vnico de virginitate.cap. 23.& 24. Eccle.18.

De virginitate,& continentia. Matth.19.

¶ Quæritur ergo; Conſilia virginitatis, & continentiæ quibus ſcripturis data ſint? Chriſtus Dominus laudat illud genus eunuchorum, qui propter regnum cœlorum ſe ipſos caſtrauerunt, & ne præceptum hoc magis quam conſilium putaremus, continuò ſubiunxit, Qui poteſt capere; capiat. quæ vox hortantis eſt Domini, vt ait Hieronymus acſi dicat, qui poteſt pugnare, pugnet, ſuperet, ac triũphet. Id ille poteſt, cui datum eſt. Datur autem omnibus, qui vt Hieronymus ibidem teſtatur, petierint, qui voluerint, qui vt accipiant, laborauerint. Omni enim petenti dabitur, & quærens inuenit, & pulſanti aperietur. Apoſtolus autem planiſſimè dixit, Bonum eſt homini mulierem non tangere, ac rurſus, De virginibus præceptum Domini nõ habeo, conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſequutus a Deo, vt ſim fidelis. Exiſtimo enim hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem, quoniam bonum eſt homini ſic eſſe. Atque iterum de vidua ſcribens, Cui vult, inquit, nubat, tantum in Domino; beatior autem erit, ſi ſic permaneat ſecundum meum conſilium. Puto autem quod & ego ſpiritũ Dei habeam. Et iterum. Qui matrimonio iungit virginem ſuam, benè facit, & qui non iungit, melius facit, hæc enim cogitat ea quę ſunt Dei, illa quæ mundi; illa coniugalibus vinculis alligata eſt, hæc libera vinculorum; illa ſub lege, iſta ſub gratia. Bonum coniugium, per quod eſt inuenta poſteritas ſucceſſionis humanæ, ſed melior virginitas, per quam regni cœleſtis hæreditas acquiſita, & cęleſtium meritorum reperta ſucceſſio. Per mulierem cura ſucceſſit, per virginem ſalus euenit, vt Ambroſius dicit.

Hie. ſuper Matt.c.19. & li.1.contra Iouin.

1. Cor.7.

Amb.epiſt. ad Syriciũ Papã, & li. de virginitate, & in exhortatione ad virgines.

¶ Sed hic obſeruandum eſt, quòd ratio potiſſima, quare virginitas, aut continentia præfertur, non eſt carnis integritas, ſed libertas ad ſeruiendum Deo, & exemptio a ſolicitudine magna, quam ſecum fert matrimonii vinculum, Nam (vt in commemoratis verbis dicit Apoſtolus) qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo, qui autem cum vxore, ſolicitus eſt quę ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt, & mulier innupta & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu, quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro.

Hæreticorum argumenta. Geneſ.2.

¶ Sed videamus argumenta, quibus hæretici continentiam, ac cœlibem vitam impugnare, ac ſubuertere nitũtur. in primis proferunt illud; Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi, & paulo poſt, Creſcite, & multiplicamini, & replete terram. Ecce Dominus ſuis verbis præceptum edixit. Huic autem quomodo quadrat, quod dicit Apoſtolus, Bonum eſt homini mulierem non tangere? Deinde citant illud ex Paulo, Vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæq; ſuum virum, non eſt ergo ſanum conſilium a matrimonio abſtinere. Sed & illud adijciunt argumentum; Paulum tunc temporis, cum conſilium hoc inculcabat, coniugem eſſe, & Deo ſub coniugali continentia militare, idque probant ex illo: Rogo te & germana compar, hoc eſt coniux, adiuua illos. Hæc & alia ſimilia proferunt hæretici, ſed breuiter diluuntur. Philip 2.

Solutio.

¶ Nam ad primum teſtimonium dicendum eſt, quod aliud conditor Deus, aliud prædicator Euangelii Paulus ſpectabat. Nam Deus cum dixit, Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, tunc ſanè replenda erat terra hominibus: cum verò ſic diceret Paulus, Bonum eſt homini mulierem non tangere, replendum reſtabat cęlum animabus ſanctis. Deus in exordio humani generis voluit vt propagaretur natura, ſed poſtmodũ genere humano multiplicato, & patefactis cœlis, voluit (vt angelorum ruina citius inſtauraretur) homines a congreſſibus carnis abſtinere, & vt hic inciperent Angelis ſimiles eſſe. Nec tamen id præcepit, ſed conſulit, & quidem iis dumtaxat, qui voluntarii ſunt. Sed & verba illa, Creſcite, & multiplicamini, nõ ſunt præcipientis, ſed dantis facultatem propagandi naturam, ſicut & illa, Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, ſunt donantis imperium ſuper omnia animantia munda. Sed quamquam præcipiendo dixerit Dominus. Creſcite, & multiplicamini, id præceptum in eo ſenſu accipiendum eſt, vt detur opera generis humani propagationi, quando neceſſarium eſt propagare naturam, vbi autem illa ſufficienter eſt facta, & multi in eodem opere inſiſtunt, ceſſat obligatio legis naturæ, vt ſinguli rei vxoriæ dent operam. Quid verò mirum, ſi ſtatu rerum mutato, mutentur præcepta? Vnde Diuus Hieronymus contra Heluidium ſic ſcribit, Pro conditione, inquit, temporum, alii illi, ſcilicet patres veteris legis, ſubiacuerunt ſententiæ, alii nos, in quos fines ſeculorum deuenerunt. Quandiu lex illa permanſit, Creſcite & multiplicamini, & maledicta ſterilis quæ non parit, nubebant omnes, & nubebantur, & derelictis parentibus fiebat vna caro: quando vero vox illa pertonuit, Tempus breuiatum eſt, reliquum eſt, ut qui habent vxores, ſic ſint quaſi non habeant, & qui ſine vxore eſt, cogitet quę Dei ſunt, aliter ſcilicet res ſe habet. Illud uero quod obiicitur. Vnuſquiſque propter fornicationem vxorem ſuam habeat, non ſic intelligendum eſt, ut præcipiatur, ut vnuſquiſque rei vxoriæ det operam, ſed loquitur Diuus Paulus quantum ad vſum, id eſt, vnuſquiſque vtatur vxore ſua, quæ iam per præcedentem contractum ſua facta eſt. Vel loquitur Diuus Paulus cum infirmis, & cum illis, qui libidine uruntur, & cum illis, quibus dixerat, quòd ſi non ſe continent, nubant, melius eſt enim nubere quam uri. Quòd uero adducitur ex Diuo Paulo ad Philip. 4 Diuum Paulum uxoratum fuiſſe, diffi cilem habet explicationem, nam ex loco allegato male opinati ſunt nonnulli, Paulum habuiſſe uxorem. Clemens Alexãdrinus ſentit Paulum habuiſſe uxorem ex hoc loco, & Ignatius refert Paulum inter coniugatos. Origenes Roma. 1. ſuper illud, Paulus ſeruus Ieſu Chriſti, inquit, Sicut quidam tradunt, cum uxore uocatus eſt, de qua dicitur in epiſtola ad Philip. Rogo te germana compar. Caietanus elucidans prædictam ſententiam ſentit Paulum habuiſſe uxorem, ſequutus Eraſmum, ut ſolet. Sed mirum eſt ex leuiſſima coniectura quenquam hoc ſentire potuiſſe, cum uſquam aliàs huius rei ueſtigium appareat, ſed potius oppoſitum. Coniectura eſt, quod dictio græca, quam noſter interpres uertit, rogo te germana compar, ſit anceps ad utrumque ſexum, unde Eraſmus uertit, Rogo te germana compar, ſed coniectura debilis eſt, & nullius momenti. Quamuis enim græca uox, quam interpres uertit, compar, ſi ad uerbum eam interpreteris, ſonat, qui idem ducis iugum, nihil tamen neceſſe eſt, vt tale iugum accipiamus, quale eſt in matrimonio, nam commode admodum intelligimur iugum quale eſt in propagando Euangelio: & huiuſmodi iugum Paulum hoc loco intelligere ueroſimile eſt; dum reſpicimus ad ſimilia vocabula, quibus in hac epiſtola utitur, inter cętera

Vtrũ Paul⁹ vxorat⁹ fuerit, Clemens li.3. Stromat. Ignatius epiſt. ad Philadelfiẽſes ca.5.

uocans

vocans cooperarium, commilitonem, siue coathletam. Sed & aliud argumentum conficitur ad confutandam prę dictam coniecturam. Nam iam post Concilium Tridentinum non licet prouocare ad aliam translationē, & in hac nostra nihil est dubii, nam sic habet: Rogo te germane cōpar. Quin & Hieronymus in epistola ad Eustochium de custodia virginitatis, potius asserit Paulum virginem: De virginibus consilium Domini proposuit. Cur? quia & ipse vt esset virgo, non fuit imperii, sed propriæ voluntatis. Neque enim, inquit, audiendi sunt, qui ipsum habuisse vxorem confingunt, cum de continentia disserens, & suadens perpetuam castitatem intulerit; Volo autem omnes esse sicut me ipsum: & infrà, Dico autem innuptis, & viduis, bonum est illis si permanserint sicut ego. Consentiunt Chrysostomus, Theophilactus, & Eucumenius. Ac de consilio virginitatis satis dictum est, de cuius laudibus scripsere sancti Patres, Martialis Christi discipulus in epistola ad Tolosanos; Clemens Apostolorum comes; post hos Ignatius Martyr, post hunc Tertullianus, deinde Eusebius, exinde Cyprianus, D. Athanasius, Basilius, Ambrosius, Augustinus, D. Hieronymus: accuratissimè autem D. Hieronymus contra latratus Heluidii & Iouiniani, nihil præter impuritatem eructantium.

Hieron. Chrysost. Theophil. Eucumen. Martialis. Cyprian. Athanas. Basil. Ambros. August. Hieron. Ignatius. Tertullia. Eusebius.

¶ Sequitur alia quæstio; Vbi nam consilium paupertatis euangelicæ a Christo doceatur? Apud Matth. ca. 19. dicit Dominus, Si vis ad uitam ingredi, serua mandata. Ac deinde consilium de voluntaria paupertate sectanda proponitur, addita verborum formula singulari, quæ illud capessentis arbitrio relinqueret: ait enim Dominus; Si uis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni sequere me. Huiusmodi paupertatis cultores ac professores erant Apostoli, quorum nomine fidēter dixit Petrus ad Christum, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Legimus Actor. 4. primos Christi discipulos possessiones suas uendidisse, & pretium ad Apostolos, vt pauperibus distribueretur, detulisse, nihilque fuisse inter eos proprium. Legimus Actor. 5. grauissimas pœnas Ananiæ & Saphiræ ob huiusmodi Deo deuotam pecuniam interceptam irrogatas. Sed dicet aduersarius, Pauper vbique iacet; &c.

Matth. 20. habetur cō silium pau pertatis.

Impiger extremos curit mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Et hanc eligendam suadet Euangelium? Et magnum pauperies opprobrium, inquit quidam. Sed missa faciamus isthæc prophanorum hominum dicta: nos filij sanctorum sumus, alumni traditionis diuinæ, quia erudimur in aliā vitam, quam simul cum felicitate æterna repositam habemus in cœlis. Actionis quidem humanæ vtique finis est felicitas. Omnis enim omnium hominum labor, ac studium in eo est, ut sit sibi benè: nemo namque respiciens ad malum, operatur. Iuxta finium autem diuersitatem, diuersa datur de mediis institutio, præceptio, aut consultatio. Qui opinati sunt finem hominis, hoc est felicitatem, consistere in diuitiis, contemptim docuerunt de paupertate. Qui vero in voluptatibus eam consistere voluerunt, sanctæ virginitati, & cœlibatui, & abstinentiis mirum in modum detraxerunt. Qui autem in virtute eam collocauerunt, vt Stoici, cęteris paulò cordatiùs philosophantes, ij laudibus sanè celebrauerunt, quicquid virtuti colendæ subsidio esse considerabant. Cæterùm, quia ipsi vim, præcipuaque membra veræ virtutis ignorabant, & qualis esset consummatio eius per felicitatem, quæ saluum facit totū hominem intus & foris, & quaque versum in beatitudine æterna; ideo de paupertate, de humilitate, de pudicitiis, & de abstinentiis, de dilectione, & pœnitudine, qua mentem in melius commutamus, & vt semel finiam de officiis hominis tendentis in Deum, veræ pietatis felicitatisque principium ac finem, imperitius, ineptiusque disseruerunt, quàm conueniebat, vibrantes enses suarum disputationum velut in tenebris, & reuera vix melius iudicantes de prædictis, quàm cæci de coloribus. Itaque illis dimissis, inquiramus, quid filius Dei, quid Spiritus veritatis, qui de cęlis venerunt, vbi vera possidetur felicitas, quid eorum Apostoli docuerunt de paupertate euangelica prosequenda, sicut supra demonstrauimus, quid per ipsos doctum sit de virginitate, ac cœlibe vita. In primis autem ob seruate debes, variam esse paupertatem. Est enim paupertas, quam pateris, & quam eligis. Illam parit necessitas, vel rerum indigentia contra voluntatis affectum. In istam te inducit volentem spiritus fidei, religioso quodam ardore commutandi caduca æternis, terrena cęlestibus. Illa pęna peccati est, ista vehiculum ad portum felicitatis: illa qui stringitur, miser est, quia patitur, neque eluctari potest, quaquam conetur; istam uel fugientem sequitur homo pius spontanea deuotione, & dimittere non uult, nec rogatus quidem, neque impulsus; illa inter media, seu indifferentia, ista vero inter eximia bona euangelica est collocanda, quam Baptista fortiter inchoauit, Christus insigniter uerbo factoque commendauit, Spiritus autem Dei mox post primum illapsum uisibilem in corda hominum consummauit, ac ueluti politiam quandam digessit ad ipsam millibus Christi fidelium conuersis. Quam rectè spontaneam, fidelem, ac euangelicam appellamus. Nam si uoluntaria non est, ut non sunt communes indigentium paupertates, pertractatio eius non hoc loco fieri debet, sed alio quopiam, vbi agitur de miseriis, cæteris q; mundi malis, dum sic visum est superis, fortiter perferendis.

Volūtaria paupertas.

¶ Si tamen voluntaria est, non tamen fidelis ac euangelica, hoc est, propter fidem Christi, & euangelii prædicationem, aut saltem ob spem Euangelicæ salutis præelecta cęteris, parum habet vnde admodum commendari debeat. Quid enim paupertas Diogenis, aut Cratis Thebani, aut aliorum similis propositi, quid, inquam, boni ipsis peperit, præter admirationem quandam inter homines, & philosophandi commoditatem; At quam nos spiritu fidei apprehendimus, secundum formam quam duces religionis nostrę permonstrarunt, ea demum & viam veræ philosophiæ colendæ statuit, & centuplum pro dimissis rebus accipit, & omnia mundi bona possidet, insuper & ius ad regnum Dei tribuit, eaque omnia in hoc seculo superaddens, denique in futuro vitam æternam, cuius nunc demonstrationem exordiemur. Sed & illud inter prima obseruandum est, quod paupertas euangelica simul cum Euangelio mundo illata est. Ioannes præcursor Domini, & prædicator Euangelii primus, ipse dimissis omnibus factus est incola deserti, contentus locustis, & melle syluestri pro esca, & cilicio de pilis camelorum pro vestimēto, prædicans regnum Dei, & dicens. Qui habet duas tunicas det non habenti. Post hunc venit filius Dei, dicens. Vulpes foueas habent, volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet, ipsæ prædicans regnum Dei, dicit, Omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus; unde & adolescenti dixit. Si uis perfectus esse, uade, & uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Post filium vero missus est Spiritus sanctus visibiliter in specie flammarum, & ita igne fecit pectora credentium, vt dicat scriptura, Omnes etiam qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia, possessiones & substantias uendebāt, & diuidebant illa omnibus prout cuique opus erat, Rursus, Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima una, neque quisquam eorum quæ possidebant, suum aliquid esse dicebant, sed erant illis omnia communia: subiungit, Quotquot enim possessores agorum, aut domorum erant, uendentes afferebant pretia eorum quæ uendebant, & apponebant ante pedes Apostolorum, & diuidebatur unicuique prout cuique opus erat. Et istud quidem tunc temporis, cum esset multitudo credentium aucta in millibus, ut ex eisdem actis patet. Ad hæc, duces fidei intonant constanter, Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te Christum Dominum nostrum nudum nudi, non tantum retia nostra, nauiculas quas habemus, sed etiam omnia quæ mundi sunt, & acquiri a nobis possunt relinquentes. Potissimum autem filius accrescens Paulus Apostolus, Existimo, inquit, omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifariam, Neque est in Ecclesia hoc genus uitæ sine certa, eaque amplissima Dei promissione introductum. Enimuero Saluator ab Apostolis interrogatus, Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? Respōdit Christus, Amen dico uobis, q̄ uos qui reliquistis omnia, & sequuti estis me, sedebitis super

D. Ioan. Baptista.

ſedes,&c. & omnis (nõ ſolùm vos) qui reliquerit domum, vel fratres,aut ſorores, aut patrem,aut matrẽ,aut uxores, aut filios,aut agros (nota diſiunctam particulam, nam qui vel vnum dimiſerit, quantò magis qui vniuerſa) propter nomen meum; & Marcus ait, Propter me, & Euangelium meum,centuplum accipiet. Marcus centies tantùm, nunc in tempore hoc,domos,& fratres,& ſorores,& matres,& filios,& agros,cum perſequutionibus, & in futuro ſeculo vitam æternam; quod ipſum Matthæus dixerat, centuplum accipiet,& vitam æternam poſſidebit.

Mar.10.

Matth.19.

De obediẽtię cõſilio.

¶ Sed iam conſideremus aliam quæſtionem; Quomodo conſilium obedientiæ nobis proponatur. Certè Chriſtum Dominum præſtantiſſimum ducem,& exemplar obedientiæ habemus; venit enim non ſuam facere voluntatem, ſed patris cœleſtis,& miniſtrare,& non miniſtrari,adeò vt humiliauerit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem,mortem autem crucis. Quòd ſi verba magis quàm facta mouent,audi Dominum dicentem; Si quis vult poſt me venire,abneget ſemetipſum,& tollat crucem ſuam, & ſequatur me. quæ verba, vt generaliter omnibus dicta rectè quidem accipi poſſunt, ſed peculiariter ad eos pertinent,qui pro ſuo modo ſe Chriſto ita conformant, vt nulla in re ſui iuris eſſe velint,& alieno potius arbitratu viuere ſatagunt,dum præfecti ſui, quem loco Chriſti ſibi elegerunt, voluntatem & imperium vltrò ſequuntur. Horum præfectus, vti Baſilius docet cap.22. in conſtitutionibus, Chriſti perſonam obtinet: vnde quemadmodum oues paſtori obediunt,ea pergentes via,qua paſtor eas duxerit. Huiuſmodi autem fideles & excellentes Chriſti imitatores Eccleſia ſemper habuit, cuius rei teſtes per quàm idoneos habemus Baſilium, Auguſtinum, Hieronymum, Benedictum,Gregorium,Caſſianum,Bernardum, Dominicum,Franciſcum, alioſque innumeros euangelicæ obedientiæ profeſſores. Alij vitulos,aut arietes, aut alia huiuſmodi rationis expertia Deo offerunt: ille verò qui vouet votum obedientiæ, ſeipſum deuouet Deo. Hoc votũ obedientiæ ſuper omne uotum eſt. Nam filium offerre, aut filiam, aut pecus, aut prædium, hoc totum extra nos eſt; ſemetipſum autem Deo offerre, & voluntatem,ac arbitrium propriæ libertatis denegare, vt Deo ſeruiamus, & voluntati patris cœleſtis obſequamur,hoc eſt perfectius & eminentius omnibus votis,quæ Deo offerri ſolent.

Ioan.6.

Matth.20.

Philip.2.

Baſil.

¶ Vt verò rationem huius conſilii euangelici, quod eſt obedire vſque ad mortem,a fonte (quod aiunt) tibi aperiam, recolendum eſt illud, quod aſſerit D.Dionyſius,Pauli diſcipulus; Diuinum amorem ecſtaſim facere, hoc eſt, amatorem ſic extra ſe rapere, vt non ſinat eum ſui ipſius eſſe, ſed eius quem amat. Vnitiuus enim eſt amor,nec ceſſat,donec effecerit inter amantem & amatum; vnum velle, & vnum nolle;cor vnum, & animam vnam, quo tandem cum Apoſtolo dicat, Viuo ego,iam non ego, ſed viuit in me Chriſtus:cuius affectu & arbitrio,perinde feror, ac ſi ipſe non haberem affectum, aut arbitrium. Fons itaque huius obedientiæ eſt amor ecſtaticus,quo velut liqueſcit anima in Deum. Diximus igitur de voluptatibus carnis abdicandis per continentiam, quoniam qui cum vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi,quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt. Diximus præterea de bonis externis poſt habendis per ſpontaneam paupertatem, quia facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quam diuitem intrare in regnum cœlorum. Nunc verò dicimus de abrenunciatione propriæ voluntatis, quæ fit tum per obedientiam fidei. & charitatis, tum per votum obedientiæ voluntariũ, atque ſpontaneum. Et dictum eſt ſatis, quantum ego exiſtimo, nam laudes huius conſilii proſequi infiniti operis eſt.

Dionyſ.

Ratio obedientię.

¶ Vt tamen explicationi huius articuli finem imponamus, quæritur. Vtrum in lege veteri conſilia perfectioris vitæ proponerentur? D. Thomas in hoc articulo reſpondet negatiuè, cuius rei hæc eſt prima perſuaſio. Nam lex vetus non erat filiorum, nec lex perfectæ libertatis ſpiritus, ſicut lex Euangelica, ſed erat veluti ſeruorum iugũ, conſilium autem libertatem importat, non ſeruitutis iugum.

Vtrũ in lege veteri conſilia fuerint.

D.Thom.

Matth.13.

¶ Secunda perſuaſio eſt. Nam lex antiqua terrenis promiſſionibus alliciebat homines ad obſeruantiam præceptorum, conſilia verò a terrenis auocant, at verò in lege Euangelica theſauri cœleſtes aperti ſunt, pro quibus comparandis facillimum eſt terrena deſpicere, ſicut ſignificatur in illa parabola de theſauro abſcondito in agro,quem qui inuenit homo, abiit, & vendidit omnia ſua, & emit illum. Tertia perſuaſio. Lex antiqua propter imperfectionem non adducebat homines ad perfectionis culmen, vt dicit Paulus, at in noua lege eſt tanta gratiæ abundantia, vt non ſolum viri fortes, ſed etiam infirmi perfectionem affectent. Vt Iſaiæ 60. de ſtatu nouæ legis tale habetur vaticinium, Minimus erit in mille, & paruulus in gentem fortiſſimam. Sed ex hoc non inferat Theologus, quod viri iuſti, & ſancti in antiquæ legis ſtatu non haberent ex inſtinctu Spiritus ſancti conſilia a Deo; tum virginitatis,tum obedientiæ,atque etiam paupertatis,quæ & animo lubenti, & forti amplectebantur. Quid enim Nazaræi, quid Rechabitę, quid prophetarum filii aliud erant, quàm monachorum præuia quædam ſimulachra, ſed pro temporis ratione non omnino conſummata,atq; abſoluta? Perfectio enim, vt in cęteris, ita & hæc Chriſto, & eius exuberanti gratiæ debebatur. De Ieſſæis etiam, & de Eſſenis veteris teſtamenti monachis, mira & ſtupenda refert Philo in ſuis ſcriptis. Sed & Diuus Hieronymus aſſeuerat, Heliam, Heliſeum, Danielem, & Ioannem Baptiſtam a matrimonio abſtinuiſſe, & vitam cœlibem duxiſſe. Ioſephus 16. antiquitatum, & Solinus aiunt, ante aduentum Chriſti Eſſenorum collegium, inſtar noſtrorum Anachoretarum,ſanctè in deſerto Iudeæ viuendo ab vxoribus abſtinuiſſe. Atque de legibus ſatis dictum eſt. Nunc de neceſſitate gratiæ ad legem adimplendam dicendum videtur.

Heb.7.

Iſa.60.

Nazaræi.

Rechabitæ.

Prophetarum filii.

Ieſſæi.

Eſſeni.

Hiero.l.1. cõtra Ioui & ī Zach. li.2.ca.10.

QVAESTIO CIX.

De exteriori principio humanorum actuum, ſcilicet de gratia Dei: in decem articulos diuiſa.

IN TRACTATVM DE Gratia introductio.

RIuſquam explicationem literæ Diui Thomæ aggrediamur, operæpretium erit nonnulla præfari, quæ diſcipulum Theologiæ præparent ad huius tractatus cognitionem, & intelligentiam. Eſt enim hæc diſputatio difficillima, & obſcuriſſima. Nam cum gratia Dei aſſeritur, liberum arbitrium videtur auferri, cum vero liberum arbitrium in medium profertur, gratia Dei tolli apparet. Sed & alia difficultas, parua & magna cruciat ingenia. Nam occaſione huius, quidam non recte ſentientes, arbitrati ſunt D. Paulum in hanc doctrinam nos inducere, vt ſic faciamus mala, quibus poſitis, eueniant bona, vt ſic diuitiæ gratiæ Dei in nobis magnificentur, & abundent. Atqui ex eadem re alia naſcitur magna controuerſia. Nam cum ſubſidium gratiæ Dei vni conferatur, & non alteri, videtur eſſe iniquitas,& acceptio perſonarum apud Deũ. Vrget inſuper maximè illud. Nam cum gratia diuina ſit neceſſaria,vt rectè viuamus, ſalutem conſequamur æternam,cum huius gratiæ adiutorium haud quaquam Deus omnibus conferat, videtur profecto quòd Deus in neceſſariis deſit, ſiquidem vniuerſis hominibus non concedit adiutorium ſuæ gratiæ ſine quo homo neque ad Deum conuerti, neque rectè vitam inſtituere, aut vero ſalutem conſequi aliquomodo poterit. His,& aliis difficultatibus Diuus Auguſtinus olim tenebatur. Ne autem vocabuli ignorantia teneamur, gratiæ nomen quot modis in ſacris literis accipiatur, exponendum eſt; non enim vnam tantum habet ſignificationem, ſed plures, illaſque admodum inter ſe diſtinctas. Primo namq; gratia dicitur id omne,quod gratiosè conceditur,ſiue naturale illud ſit, ſiue ſupra naturam. Qua ſignificatione nomen gratię vſurpat D. Thomas 1.p.q.21.artic.4.cum docet, in omni opere, ſiue naturale ſit, ſiue ſupernaturale, rationem gratiæ reperiri,

Difficilis hac gratis diſputatio

Aug. li.1. cõtra Pel. & Cęle.c. 47.l.3.contra Iuli.c. 4.epiſt.46. & 47. & l. 4.contra epiſt.Pelagi.c.6.l.de natura & gratia per totum.

Quot modis gratiæ nomen vſurpetur.

D. Thom.

reperiri, atque iuſtitiæ, ita vt ſemper illud verum ſit, Vniuerſæ viæ Domini miſericordia & veritas. Quod namq; Deus creaturam ex nihilo producat, gratia eſt; atq; beneficium ſingulare, ſed tamen poſtquam ſtatuit condere, atque creare, quod condat iuxta conditiones, ac proprietates cuique naturæ debitas, nonnullum iuſtitiæ præſefert veſtigium, atque imaginem. Hac eadem ratione vtitur nomine gratiæ Concilium Conſtantinopolitanum VI. cum definit, Angelos per gratiam eſſe immortales, qui quidem ſuapte natura immortales ſunt, vt prima parte demonſtratum eſt. Pelagius etiam hanc gratiæ ſignificantiam ſequitur. Cum etenim omnem gratiam diuinitus infuſam negaret, omneque auxilium ſupernaturale tolleret, aiebat, naturam hominis, ſecundum quam conditi ſumus, gratiam eſſe. Quod inſuper mentem, liberumque arbitrium nobis conceſſerit Deus, gratiam dicebat, & quidem non inepta ratione: quia ingentes creatori noſtro gratias referre debemus, quoniam ipſe fecit nos, & nos ipſi nos, & quod ſuper omnia opera manuum ſuarum nos conſtituit. Hanc gratiæ acceptionem approbat ſæpè Diuus Auguſtinus. Condemnat tamen Pelagium, quod eam gratiam, qua chriſtiani ſumus, agnoſcere noluerit, quam Dominus prædicabat, cum dicebat, Si uos filius liberauerit, uere liberi eritis, & Paulus. Infelix homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum. Vide Diuum Auguſtinum lib. vnico de natura & gratia ca. 10. & 11. Sed tamen rariſſimè huiuſmodi prima ſignificatione gratiæ vtuntur ſacræ literæ. Accipitur præterea gratiæ nomen pro miſericordia, & beneficientia: qua ratione loquitur Paulus dum inquit, Vt in hac gratia abundetis, vbi abſque dubio de eleemoſynæ largitione loquitur: inſtituit enim epiſcopos circa eleemoſynas largiendas, quas gratiam appellat. Deinde vſurpatur nomen gratiæ, ad ſignificandam rei ſpeciem & pulchritudinem, ſicuti fit in illo; Vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo, & iterum, Fallax gratia, & vana eſt pulchritudo. Mox accipitur gratiæ nomen, vt ſignificat donum ſupernaturale infuſum, ſiue habituale illud ſit, ſiue actuale, ſiue internum aut externum, quod naturæ viribus conſequi non valemus, & huiuſmodi donum, gratia appellatur, quia gratis conceditur, & donatur, non autem ex debito, ſicut dicitur Romano. 4. Merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum, itaque gratia non eſt ex debito: & capitu. 11. habetur illa inſignis ſententia. Si gratia, non ex operibus, alioqui gratia iam non eſſet gratia. Huius ſignificationis frequentiſſimus eſt vſus in ſanctis ſcripturis, quod obſeruatione dignum eſt, ne quiſpiam arbitretur, gratiæ nomen in ſanctis ſcripturis ſemper pro gratia iuſtificante vſurpari. Poſtremò ſignificat gratiam ipſam iuſtificantem per quam ſumus diuinæ naturæ conſortes, quæ quidem non ideo ſolum gratia dicitur, quia gratis ponatur, ſed etiam quia gratos Deo nos conſtituit, atque vitæ æternæ hęredes efficit, ad quam ſanè gratiam, omnes aliæ gratiæ, tanquam ad finem, & ſcopum ordinantur, de hac gratia loquebatur Apoſtolus dicens P. er fidem acceſſum habemus in gratiam iſtam, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei: & c. 6. Gratia Dei, vita æterna, i. gratia Dei radix eſt immoratlitatis; & ad Hebr. 12. Itaq; regnum immobile ſuſcipientes habemus gratiam per quam ſeruiamus placentes Deo, cum metu, & reuerentia. & ad Romanos 7. Quis me liberabit, &c. gratia Dei per Ieſum Chriſtum: & c. 11. Reliquiæ Iſrael ſecundum electionem gratificauit nos in dilecto filio ſuo. De hac ſignificatione gratiæ loquitur Pater Soto libro 1. de natura & gratia ca. 2. Circa quam illud aduertendum eſt, in Concilio Tridentino Seſſione 6. can. 11. condemnari erroris eum, qui dixerit, gratiam iuſtificantem eſſe fauorem Dei, & non potius inhærentem iuſtitiam. Atque hęc de nominis ſignificatione dicta ſufficiant.

Con. Conſtantin. 6. action. 11.

Aug. epiſt. 95. & Pſa. 144. in illud. Memoriã abundantiæ, &c. Rom. 9. Auguſt.

1. Cor. 8.

Prou. 1. & 31.

Rom. 4.

Rom. 5.

Rom. 7.

De quo ſtatu hominis ſermo fiat in hac diſputatione.

¶Sed tamen vt ad ea quæ altiora ſunt progrediamur, intelligendum eſt, quòd cum de gratiæ neceſſitate diſputationem inſtituimus, vt homo rectè viuat, præcipuè loquimur de homine in ſtatu naturæ lapſæ, in quo quidem ſtatu non ſolum ipſe homo caret iuſtitia, & donis, quibus abundabat in ſtatu innocentiæ, & felicitatis, ſed etiam ſecundum corpus & animam manet vulneratus, & a Deo auerſus, atq; a diuinis bonis, ita vt abhorreat illa per volũtatem impiam, & intellectum ignorantia & tenebris plenum. Quanquam etiam Diuus Thomas nonnunquam loquatur de homine abſolutè in quo vis ſtatu, vt demonſtret, vniuerſum hominem in omni ſtatu, & ætate, ſubſidio diuinæ gratiæ eſſe indignum. Vt autem melius & exactiùs iſta intelligantur, obſeruet Theologus, quòd quamuis humana natura ſecundum rem non fuerit niſi in quadruplici ſtatu, in ſtatu ſcilicet originalis iuſtitiæ in Adam, & in ſtatu peccati originalis, in ſtatu gratiæ quæ datur nobis per Chriſtum, & in ſtatu gloriæ, & beatitudinis, tamen ut commnnior atque copioſior ſit doctrina, in ſex ſtatibus eam contemplari poſſumus, vt probè & eleganter Caie. in q. 109. arti. 2. & Doctiſſimus Soto li. 1. de natura & gratia in principio docẽt. Primus ſtatus eſt in puris meriſq; naturalibus, vt ſi homo cõderetur a Deo ſine gratia, & ſine iuſtitia originali, & ſine aliquo dono ſanante naturã, atque etiã ſine peccato; ſed tantum cõpoſitus ex corpore & anima rationali cum ſuis potentiis. In quo ſtatu arbitrantur quidã Adam fuiſſe creatum: ſed falluntur grauiter, vt in prima parte demonſtratum eſt. Secundus ſtatus eſt naturæ integræ, per quem non intelligimus hominem in puris naturalibus conſtitutum, ſed hominem conditum in ſtatu conſono rationi naturali, hominem, inquam, in quo pars ſenſitiua eſt ſubiecta rationi, & ipſa ratio eſt bene affecta erga Deum, vt vt eſt finis naturæ, eo pacto, vt in naturalibus eſſet omnino rectus, atque perfectus, de qua rectitudine nonnulli Theologi interpretantur illud; Fecit Deus hominem rectum, & ipſe ſe immiſcuit quæſtionibus multis. Tertius eſt ſtatus feliciſſimus iuſtitiæ originalis, in quo credimus primum hominem fuiſſe conditum. Quartus eſt ſtatus gratiæ, per quam iuſtificamur in Chriſto ſeruatore noſtro, Quintus eſt ſtatus naturę lapſæ, in quo homo conſideratur in peccatum iam prolapſus. Sextus eſt ſtatus gloriæ, & beatitudinis. In his omnibus ſtatibus inueſtigat D. Thom. qua ratione gratia Dei ſit neceſſaria. Sed ex his nonnullæ dubitationes emergunt, quarum expoſitio, & intelligentia magnam lucem & vtilitatem eſt allatura, ſine quarum obiectionum cognitione Theologus in hac diſputatione tanquam cæcus ſæpe offendet.

Status in q bus natura humana põt conſiderari.

¶ Dubitatur ergo; Quomodo differat homo conditus in puris meriſque naturalibus, ab homine in ſtatu naturæ lapſæ conſtituto? Certè Caietano autore, loco citato, atq; Magiſtro Soto conſentiente lib. 1. de natura & gratia ca. 2. & 3. inter hos duos ſtatus differt ea ratione, qua inter hominem nudum, qui propter peccatũ fuit veſtibus expoliatus, & inter hominem qui ſuapte natura conditus eſt ſine veſte, nunquamque habuit illam. Vterque enim æque nudus incedit, ſed prioris nuditas; & ſpoliatio, pœna eſt propter delictum, poſterioris verò nuditas non eſt pœna, ſed naturæ conditio. Eadem ratione appetitus ſenſitiuus iuſtitia originali deſtitutus, rebellis erat rationi, quæ quidem rebellio pœna erat peccati, atque eiuſdem effectus. Cęterùm ſi homo in puris naturalibus conderetur, hęc eadem rebellio in appetitu ſenſitiuo locum haberet, ſed tamen eo tempore pœna non eſſet, ſed quędam conditio ipſius naturę. Itaque donum iuſtitię originalis hanc rebellionem compeſcebat aduerſus rationem, quo ablato dono; ſubſequuta fuit rebellio, nihilominus ſubſequutura, ſi homo eſſet conditus in puris naturalibus, ſicut lapis, qui in loco ſupero detinetur, ablato impedimento tam velociter & naturaliter deſcendit, ſicut lapis ille qui nunquam tali detentus fuit impedimento. Sequitur ex his primò quod ſi Deus crearet Petrum non deſcendentem ab Adam, & cõderet Paulum ab Adam deſcendeutem, Paulus in naturalibus non haberet aliquem defectum, quo Petrus careret, Sequitur prętera, hominem in ſtatu naturæ corruptę poſſe operari ex facultate naturæ, id omne quod operari poteſt homo in puris naturalibus conſtitutus. Deinde, ſequitur, commentum eſſe quod quidam Theologi dicunt, in nobis eſſe quoſdam languores, & quaſdam morbidas qualitates poſt peccatum originis, propter priuationem originalis iuſtitiæ. Tandem infertur, quod quando dicunt Theologi, hominem in naturalibus vulneratum fuiſſe, non eſt ſenſus, quod homo ſit læſus in naturalibus; ſed id intelligendum eſt, quia homo amiſit donum ſupernaturale, quo mediante, continebatur in rectitudine naturali, & in officio virtutum erga finem

Differt homo conditus in puris naturalibus, ab homine conſtituto in ſtatu naturę lapſę.

Corollarium primum.

Corollarium ſecundum.

Quis dicatur homo in ſtatu naturę lapſę.

naturalem. Sed ne ambiguitate nominis decipiamur, obſeruandam eſt, per hominem in natura lapſa conſtitutum, intelligendum eſſe hominem cum ſolo peccato originali: nam ſi poſtea peccata admiſerit actualia, iam non inſtar hominis ſpoliati erit, ſed homini malè veſtito aſſimilabitur, quare tũc per malos habitus erit promior ad malum & ad bonum ineptior. Ratio autem horũ hæc eſt, quia deſtitutio gratię, & iuſtitię originalis, quæ ſpoliationem ſequitur, non eſt per ſe effectus ſpoliationis, ſed per accidens, ſicut remouentis prohibens. Quare ſicut lapis non mouetur velocius aut tardius quando prohibens remouetur, quam ſi inciperet moueri nunquam impeditus: ita natura humana poſt peccatum originale, per quod iuſtitia originali fuit deſtituta, manet æquè ad bonum & malum propenſa, ac ſi eſſet in puris naturalibus producta, atque creata.

ARTIC. PRIMVS.

¶ Vtrum homo ſine gratia poſſit cognoſcere aliquod verum, id eſt, vtrum gratia ſit neceſſaria ad cognoſcendum quodcunque verum?

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Ad cognitionem cuiuſcunque habere in ſe vigorem, quo poſſit concupiſcentiam frænare, & in officio detinere virtutum. Itaque non tantum hoc ex dono ſupernaturali habebat, ſed etiã in ſe ex reali quadam proprietate iſto fruebatur vigore. Nã vnaquæque res ex coniunctione ad aliam ſuperiorem, & nobiliorem habet in ſe maiorẽ perfectionem. Cogitatiua in homine ex coniunctione ad rõnẽ eſt nobilior in ipſo, quã in brutis. Appetitus inſuper ſenſitiuus ex coniunctione ad voluntatem, qua in homine gaudet, perfectior eſt multo in illo quàm in cæteris animantibus, & eadem ratione potentia vegetatiua, quia in animalibus coniuncta eſt animæ ſentienti, qua coniunctione caret in plantis, perfectior reperitur in animantibus, quàm in plantis. Eodẽ ergo modo humana ratio ex cõiunctione ad iuſtitiam originalem perfectior in ſe ipſa reperitur. Hactenus expoſitum eſt, quid in hoc tractatu ſit intelligendum per hominem in puris naturalibus conſtitutum, ac per hominẽ conſtitutum in natura integra, inſuper per hominem conſtitutum in iuſtitia originali, demum quid per hominẽ conſtitutũ in natura lapſa. Non tamen eſt neceſſarium a nobis tractari, quid ſit intelligendum per hominem conſtitutum in gratia, neque vero per hominem conſtitutum in ſtatu felicitatis, & beatitudinis, nã hæc clariora ſunt, quã vt noſtra expoſitione indigeant.

Qũo differat hõ in natura integra, ab homine ĩ puris naturalibus, & in iuſtitia originali.

¶ Sequitur præterea alia dubitatio; Quo pacto differat homo in natura integra conſtitutus, ab homine conſtituto in puris naturalibus, atque ab homine conſtituto in iuſtitia originali? In huius dubitationis elucidatione mirũ eſt quàm varii & diſſidentes ſint Doctores inter ſeſe: nos tamen breuiſſimè hęc perſtringemus, quoniam de hac re in ſequentibus copioſior futurus eſt ſermo. Differt itaque inter naturam humanam in puris merisque naturalibus conſtitutam, & inter hominem in ſtatu naturæ integræ conditum: quoniam in puris merisque naturalibus contrariantur inter ſe appetitus ſenſitiuus, & rationalis, vnde ſequitur illa rebellio, & pugna inter carnem & ſpiritum, de qua loquitur Paulus cùm dicit, Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem: & alio in loco; Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mẽtis meæ. Quanquam enim Paulus de homine in natura lapſa loquatur; idem tamen iudicium ferendum eſt de homine in puris naturalibus conſtituto; ſicut demonſtratum eſt. Cæterum in ſtatu naturæ integræ nulla eſt rebellio inter carnem, & ſpiritum, quia in tali ſtatu conſideratur homo ita bene compoſitus, & conſtitutus ad finem ſuæ naturæ proportionatum, vt ſine aliqua pugna, aut difficultate in bono virtutum perſeuerare poſſit: quanquam pro ſua libertate poſſit ab eo ſtatu rectitudinis deſiſtere. Intelligimus autem per hominem conſtitutum in ſtatu naturæ integræ; hominem conſtitutum in ſtatu rationi cõſentaneo, cum dono ſanante naturam, ad officia virtutum, & ad finem naturæ noſtræ conſentaneum. Verum per hominem conſtitutum in iuſtitia originali, intelligimus hominem rectum; tum in ordine ad finem naturæ ſuæ proportionatũ; tum vero tũ in ordine ad finẽ ſupernaturalem. Itaque ſtatus iuſtitiæ originalis ſupra ſtatum naturæ integræ addit gratiam, quæ eſt in principium bonorum meritorum, & quæ facit homines gratos Deo, & conſortes diuinæ naturæ: additque cetera charismata Spiritus ſancti; quæ ipſam gratiam conſequuntur in homine viatore, nempe fidem, ſpem, & charitatem. Quo tamen hæc doctrina exactius intelligatur, animaduerſione dignum eſt, & apprimè conſiderandum, quod licèt donum originalis iuſtitię duo habeat officia, & rectificare hominem in ordine ad finem ſupernaturalem, & ſanare naturam in ordine ad finẽ naturalem, in hac diſputatione ſecernimus officium primũ, & hominem contemplamur, ac ſi tantummodò conditus eſſet cum dono ſanante naturam in ordine ad finem ſibi conſentaneum. Quod ſanè donum, quamuis ſupernaturale eſſet, a Diuo Tho. naturale vocatur, tum, quoniam eſſet illius ſtatus conditio, ſicuti lumen gloriæ naturale eſſe beatis dicere ſolemus: tum vero, quoniam hoc donum perficiebat hominem in ordine ad finem ſuæ naturæ conſentaneum, & non amplius; tum tertiò, quoniam homo habens tale donum, per facultatẽ naturæ poterat vniuerſum bonum naturæ proportionatum perficere, quoniam tale bonum facultatem naturæ humanæ non exuperat, & ex alia parte natura perfecta erat, & integra, poterat ergo illa præſtare. Addit inſuper Caietanus ſubtiliſſimè, rationem humanam ex coniunctione ad donum iuſtitiæ originalis

Donũ ſanans naturã quare naturale appellat.

Caie. optimè loquitur.

¶ Illud etiam conſiderandum eſt, quòd de ſalute noſtra duo extremi errores extorti fuere in Eccleſia. Alter eorum qui in gratiam Dei iniurii, libero arbitrio, & ſuis operibus plus iuſto tribuebant, horum hęreſim & pernicioſam opinionem D. Paulus, acerrimus gratiæ Dei defenſor, manifeſtis argumentis falſificatis conuincit, oſtendens oẽs eſſe peccatores, & egere gratia Dei. Hũc errorem poſt quadringentos annos ſuſcitauit Pelagius, qui auſus eſt Deo dicere; Tu feciſti nos homines, nos verò iuſtos nos facimus. Alter error eſt eorum hominum, qui gratiæ Dei tantum tribuunt, vt liberum voluntatis noſtræ arbitrium auferant, dicentes, non eſſe liberum arbitrium ſi gratiæ eget adiutorio, atque ſubſidio, aſſerentes inſuper, Deum ſine nobis noſtram iuſtitiam in nobis operari, ex quo colligunt, ſola fide opus eſſe ad Dei miſericordiam obtinendam, & opera non eſſe neceſſaria, dicente Paulo, Arbitramur hominem iuſtificari per fidem ſine opeeibus legis. Aduerſus hunc errorem ſcripſere Petrus, & alii Apoſtoli, appellantes hos hęreticos, de prauatores epiſtolarum D. Pauli. Hanc hęreſim ſuſcitauit noſtra ętate M. Lutherus. Inter hos, ſcopulos doctrina fidei medium tenet, neque enim aufert liberũ arbitrium, neque ei tántum defert, vt ſine gratia aliquid poſſe, quod ad ſalutem æternam ſpectet, doceat. Hanc doctrinam tueri ac defendere pro virili in hoc tractatu conabimur. Prętęrea obſeruandum eſt, quod D. Th. vniuerſum tractatum de gratia in quinque diſtribuit partes, in primis de gratię neceſſitate ediſſerit, deinde quid ſit gratia demõſtrat, adhęc de gratiæ diuiſione diſputat, proximo loco de cauſa gratię pertractat, & tandem de effectibus gratię ſermonem inſtituit. Hęc pro introductione dixiſſe ſufficiat, nunc ad rem ipſam proficiſcamur.

Extremi errores circa iuſtificationẽ noſtram.

Paulus.

Diſtributio huius vltimæ partis, in qua de gratia diſputat. D. Thom.

EXPLICATIO ARTICVLI.

VT ea quæ hic ab autore dicuntur, melius intelligantur, obſeruandum eſt, quòd veritates, quæ poſſunt cognoſci, ſunt in duplici differentia. Quædam ſunt ſupernaturales, illæ ſcilicet, quæ per fidem traduntur, & diuinis oraculis nobis manifeſtantur, vt Deum eſſe trinum & vnum, Deum eſſe hominem. Aliæ ſunt naturales, quę ſcilicet per lumen naturale cognoſci poſſunt. Atque hæ rurſus in duo genera diuiduntur, nam quædam illarum pertinent ad ſpeculatiuam, & rhetoricam cognitionem, quædam vero ad practicam, & ad eam doctrinam quæ de moribus pertractat; & inueſtigat, vt ſunt ea quæ diſputãtur de virtutibus, & vitiis. Et quidem de veritatibus, quę ad cognitionem ſpeculatiuam pertinent, nõ eſt neceſſe in præſentia diſputare, certum eſt enim atque

Quotuplex ſit veritas, quæ a nobis cognoſci poteſt.

atque exploratum, ꝙ possunt cognosci sine Dei gratia speciali: & ita quæstio præsens solùm intelligitur de veritatibus naturalibus ad mores pertinentibus, atque etiã de veritatibus supernaturalibus ad doctrinam fidei spectãtibus.

An homo sine gratia possit cognoscere veritates morales. Grego.

¶ Vt ergo disputatio certiori methodo disponatur, quæritur in primis; Vtrùm homo sine gratia Dei speciali possit cognoscere veritates pertinentes ad mores? In qua re est opinio Gregorij in 2. dist. 26. q. 1. in concl. 1. quòd sine gratia speciali, & superadita non potest homo in statu naturæ lapsæ cognoscere aliquam veritatem moralem, quæ ad vitæ rectam institutionem aliquid valeat. Idem tenet Capreolus in 2. di. 28. q. 1. con. 1. & existimat esse opinionẽ D. Thomæ in hoc articulo. Argumenta quibus hæc opinio nititur sunt huiusmodi.

Secun. cõc.

Capreo.

Ter. conc.

Prim. arg.

¶ In primis, homo ex primi parentis peccato, & in illius peccati pœnam contraxit rerum agendarum ignorantiam, ergo eget speciali auxilio, quo id, quod fugiendum est, aut verò sequendum, cognoscat. Cõsequentia euidens est: antecedens probatur ex D. Augustino, qui ait; Ad miseriam iustæ damnationis pertinet ignorantia, & difficultas quam homo patitur ab exordio nativitatis suæ, neque ab isto malo quispiam nisi per Dei gratiam liberatur. In quo Augustinus duo affirmat; & quòd contraximus ex peccato primi parentis ignorantiam, & ꝙ non possumus liberari ab illa nisi per Dei gratiam: & idem expressè habet lib. 6. contra Iulianum vbi ita ait; Ignorantia minuitur veritate lucente: concupiscentia corrigitur charitate magis ac magis feruẽte, & nihil boni horũ duorum a nobis est: & 3. de Baptis. paruul. cap. 4. dicit; Nolunt homines facere quod iustum est; vel quia latet, vel quia non delectat. Vt autem nascatur id quod latebat, & suaue fiat quod non delectabat, gratia est quæ hominis adiuuat voluntatem. Idem confirmat Hugo de S. Victore lib. 1. de sacram. p. 7 capit. 25. imò & D. Thom. suprà quæstion. 85. articul. 3. docet, hominem per peccatum incurrisse, vulnus ignorantiæ, per quod intellectus fuit ordine naturali, quẽ ad verum cognoscendum habebat, destitutus.

Aug. lib. de nat. & gra. c. 7. & lib. arbi. ca. 18. & 1. Ench. ca. 26. & 1. retra. c. 9.

S. Thom.

Secũdum.

¶ Deinde, sancti viri a Deo instantissimè petunt, vt eos illuminet ad huiusmodi veritates morales cognoscendas. Igitur ipsi ex se nõ possunt tales veritates cognoscere: alioqui frustra id petiissent, & orassent, vt docet D. Augustinus in multis locis. Antecedens patet ex illo Psal. 142. Notam fac mihi viam in qua ambulem: & Psal. 118. Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam. Hac ratione vtitur sæpè Diuus Augustinus ad probandam gratiam Dei contra Pelagium.

Augustin.

Aug. epist. 8. q. 95. & 107. Vltimum. 2. Cor. 3. Rom. 8.

¶ Vltimò, hæc sententia confirmatur testimonio sãctarum literarum. Nam D. Paulus inquit; Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est: vbi apertè docet, etiã ad bonam cogitationem habendam necessariam esse Dei gratiã: & iterum: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram; nam quid oremus, nescimus, & Salomon orat isto modo, dicẽs, Da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam, & statim, Mitte illam de cœlis sanctis tuis, & a sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit, & mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit apud te. Fatetur igitur Salomon, hominem sine sapientia cognoscere non posse quid acceptum sit Deo, & ex consequenti, neque illud quod in moribus fugiendum, prosequendumve sit.

Sapien. 9.

¶ Contrariam sententiam tenent vniuersi ferè Theologi in 2. dist. 28. & absque dubio ita sensit D. Thomas: dicit enim expressè hoc in loco, hominem non indigere noua illustratione gratiæ ad veritates naturales cognoscendas: & cùm ostendisset Deum cõcurrere cum omni creatura ad propriũ actũ; ga Deus est primum mouens; postea concludit, hominem non egere lumine superaddito ad cognoscendum omne verum: nam lumen naturale sufficiẽs est ad aliqua vera cognoscenda. Ex quo planè colligitur, hominẽ ex proprijs viribus, absq; dono gratiæ superaddito, posse veritates naturales cognoscere; alioqui lumen naturale non esset sufficiẽs. Omnis enim forma naturalis ad illud tantùm sufficiens dicitur, ad quod non est opus auxilio gratiæ speciali: vt formæ ignis non diceretur sufficiens ad generandum ignem, si ad talem actionem indigeret auxilio gratiæ superaddito.

Contraria sententia vera. D. Thom.

Veri homo indiget diuino auxilio vt intellectus a Deo moueatur ad suum actum. Ratio huius est; quoniam Deus est primum mouens, & prima causa, sine cuius motione, causa secunda operari non valet.

¶ Secunda Conclusio. In cognitione cuiuscunque veri homo dependet a Deo dupliciter; tum, quoniam ab eo accipit facultatem, & formam per quã intelligit: tum vero, quoniam mouetur a Deo ad intelligendum.

¶ Tertia Conclusio. Non indiget homo ad cognoscendam veritatem in omnibus noua illustratione superaddita, sed solum in quibusdam, quæ naturalem excedunt cognitionem. Nam vnaquęque forma indita rebus creatis a Deo habet efficaciam respectu alicuius actus determinati, in quem potest secundum suam proprietatem, & vltra quem non potest, nisi per aliquam formam superadditam; sic ergo intellectus humanus habet aliquam formam, scilicet lumen rationis naturalis, quod ex se est sufficiens ad cognoscenda quædam intelligibilia, ad quorum notitiam per sensibilia potest deuenire. Altiora vero non potest cognoscere, nisi perficiatur fortiori lumine fidei, vel prophetię, quod lumen gratię dicitur, in quantum est naturæ ex dono Dei superadditum.

¶ Sed vt ista clariora reddantur, obseruandum est, aliud esse cognoscere vniuersa quæ ad virtutes morales pertinent, qui scilicet in quauis re nobis proposita, & oblata prosequendum, & fugiendum sit: aliud verò cognoscere vnam, aut alteram veritatem moralem. Deinde est considerandum, in huiusmodi veritatibus moralibus duplicẽ posse haberi cognitionem; quarum vna imperfecta est, multis admixta dubitationibus, quæ sanè sufficiens non est ad impellendam efficaciter voluntatem ergà ea quæ honesta sunt, neque ad eandem efficaciter ab inhonesto auertẽdam. Altera perfecta est, & constans, nullam admittens dubitationem, atque adeò certa, & firma, certò & firmiter de honesto, & turpi iudicans. Quibus ita constitutis, sit prima conclusio.

Distinctio notanda.

¶ Homo pro statu naturæ lapsæ potest viribus proprijs cognoscere aliquas veritates morales, & interdum iudicare quid sequendum sit, quid verò fugiendum. Probatur: quia si oppositum asseratur, humanum videlicet intellectum nullam posse huiusmodi cognoscere veritatem ex peccato primi parentis, proculdubio dicendum est, etiam intellectum non infirmitatem ex tali contraxisse peccato, sed penitus extinctum remansisse, quod quàm sit absurdum, notissimum est. Consequentia patet: nam qui ægrotant, quamuis laborent ægritudine, si aliquid vitæ supereſt possunt certè nonnulla operari. Id ipsum confirmatur. Nã homo proprijs innixus viribus absque speciali aliquo adiutorio potest veritates speculatiuas cognoscere, vt ipsimet qui contrà sentiunt, concedunt, & Paulus testatur dicens; Inuisibilia enim ipsius a creatura mundi intellecta conspiciuntur, &c. Nam quod notum est Dei, manifestum est in illis; id est, quod de Deo ratione naturali potest cognosci, manifestum fuit in illis: Deus enim illis reuelauit, nempe per rationis lumen, de quo scriptum est; Signatum est super nos lumen vultus tui Domine: ergo etiam per eandem ingenij vim, & facultatem, poterit homo aliquas veritates practicas cognoscere. Probatur consequentia: nam practicæ veritates non minus sunt perspicuæ, & claræ, quam speculatiuæ, vt illæ sunt; Quod tibi non uis, alteri ne feceris; Bonum est sequendum, malum autem fugiendum: quod sanè non obscurè Paulus astruit dicens; Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt: ostendunt enim opus legis scriptum in cordibus

Prim. con.

Rom. 1.

Rom. 2.

bus ſuis. Deinde, vnaquæque res per ſuam formam abſque aliquo alio ſpeciali Dei auxilio poteſt actum producere ſuæ naturæ proportionatum: gladius namque abſque peculiari Dei auxilio ſcindit, & abſque illo ignis comburit: ergo eadem ratione homo per lumen rationis poterit veritates ſibi proporcionatas agnoſcere abſque alio auxilio ſuperaddito; niſi hominem alijs cunctis rebus infeliciorem conſtituere volumus. Præterea, homo ſuapte natura eſt animal rationale, ergo ex propriis viribus habet cognitionem ſufficientem, qua poſſit vitam ſecundum rationem inſtituere; ſicuti bruta ſufficienti cognitione prædita ſunt ut ſecundum ſenſum viuant. Ad hæc, generale auxilium, & commune quo Deus cum omnibus rebus ad proprias concurrit operationes, haud quaquam peculiaris gratia, & ſpeciale donum nuncupari debet, quoniam debetur ex pacto rerum naturis: debetur autem naturæ humanæ iam productæ, vt Deus concurrat cum ea ad intelligendum, & volendum, ſicuti ad videndum concurrit, ergo non eget ſpeciali auxilio ad veritates cognoſcendas. Tandem, homo viribus propriis abſq; alio ſpeciali auxilio iudicare poteſt eleemoſynam eſſe dandam quando non oportet, ergo eiſdem adiutus viribus iudicare poterit, eleemoſynam eſſe dandã quando oportet. Conſequentia ex eo nota eſt, quoniam intellectus noſter pronior eſt ad verum, quam ad falſum. Antecedens probatur: nam alioqui Deus auxilio ſuo ſpeciali concurreret ad iudicium practicum falſum; quod aſſerẽdũ non eſt. Hanc veritatem oſtendit Cicero variis rationibus in lib. Academ. quæſt.

Secũda cõ. ¶ Secunda concluſio. Homo in ſtatu naturæ lapſæ non poteſt viribus propriis, ſine gratia, & De i illuſtratione peculiari, habere certam cognitionem, atque iudicium de eo quod eſt faciendum, & fugiendum in omni re ad veritates morales pertinente. Probatur ex illo; Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ: corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitato deprimit ſenſum multa cogitantem. Vbi manifeſtè Sapiens affirmat, noſtra iudicia incerta eſſe, & fluctuantia, & cum falſitate permixta, & huius incertitudinis cauſam aſſignat commercium quod habet animus cum corpore, & ipſius ſenſualitatis violentiam, & rebellionem. Ex quibus elicitur optimum argumentum. Nam cupiditates corporeæ, & affectus violenti perturbant rationis iudicium, ut docet Ariſtoteles in Ethicis: nam qualis quiſque eſt, talis finis videtur ei, ſed homo poſt primi parentis peccatum effectus eſt pronus & procliuis ad omnia mala, & oppugnatur affectibus violentiſſimis, igitur impoſsibile eſt vt poſſit iudicare in omni euentu verè, & ſyncerè, atque conſtanter, & ſine errore. Quòd etiam confirmatur: Nam in hoc diſtinguitur homo ſanus ab ægro: quòd ſanus poteſt perſeipſum integrè, & perfectè munus ſuum exercere; æger verò id aliqua ex parte poteſt, non tamen integrè, & perfectè, ſed officium, atque opus humani intellectus integrum & perfectum eſt, in vnaquaque re propoſita videre ſine errore quid ſit bonum, & quid malum; & ex alia parte intellectus noſter pro ſtatu iſto eſt valde ęger, ergo ſuis viribus non poteſt integrè, & perfectè hoc munus ſuum exequi: eget ergo ad integrè, & perfectè obtinendum peculiari quadam Dei illuſtratione, & particulari auxilio. Hanc ſanè intellectus ægritudinem propoſuit Sapiens, Cunctæ res, inquit, difficiles, non poteſt eas homo explicare ſermone, non ſatiatur oculus viſu, neque auris auditu impletur. Certè ſi potentiæ iſtæ nequaquam ſaturati poſſunt, multò minus poterit intellectus, cui iſtæ potentiæ deſeruiunt, ſatiari. Eadem veritas ita probatur. Nam non eſt homo qui non peccet, vt diuina tradit ſcriptura, quod etiam verũ eſſe circa bonum naturale morale, infra demonſtrabimus: ergo non eſt homo qui non erret, errant enim omnes qui operantur malum. Experientia id quod dicimus docet. Philoſophi namque illi, qui viribus propriis innixi, unam aut alteram veritatem cognouerunt, in quàm plurimos errores lapſi ſunt. Sola anima Chriſti hanc fuit dignitatem adepta, quòd omnes cognouit veritates naturales, vt expreſsè docet D. Thomas. 3. p. q. 12. arti. 1.

Sapien. 9. Ariſto. Eccle. 1.

S. Thom. Ad argum. Ad primũ. Auguſt. ¶ Ex his, argumentorum ſolutiones liquidò conſtare poſſent. Claritatis tamen gratia ad primum, quod ex D. Auguſtini, & ex D. Thomæ autoritate deſumptum fuit; quoniam aſſerunt ambo, ex primi parentis peccato in pœnam illius contractam fuiſſe ignorantiam rerum agendarum; Reſpondetur, eos loqui iuxta ſecundæ concluſ. ſenſum; quòd videlicet non poteſt homo viribus propriis, ſine gratia, & ſpeciali auxilio, habere certam cognitionem, atque iudicium de eo quod faciendum eſt, vel fugiendum in omni euentu ad veritates morales pertinente: nihilominus homo in ſtatu naturæ lapſæ poteſt aliquod verum abſque auxilio ſpeciali cognoſcere, vt planè teſtatur D. Auguſtinus. Vel dicendum eſt, eos loqui de intellectu practico, qui ſedes eſt prudentiæ. Virtus namque prudentiæ ſupponit in appetitu omnes virtutes morales, quoniam veritas huius prudentiæ eſt, conformiter ſe habere ad rectum appetitum. Quia ergo per peccatum primorum parentum appetitus factus eſt rebellis, ideo intellectus accepit in ſe vulnus ignorantiæ, non quidem in cognoſcendo, ſed in exequendo, & imperando. Reſpondetur tertiò, hominem per peccatum incurriſſe hoc vulnus in utroque intellectu, tam ſpeculatiuo, quàm practico. Intellectus enim ſpeculatiuus in ſtatu iuſtitiæ originalis, aut naturæ integræ, habuit infallibilem ordinem ad verum, ſic adeò quòd errare non poterat, in ſtatu verò naturæ corruptę ſæpenumero errare poteſt.

Aug. lib. 1. retract. ca. 4.

Ad ſecũdũ. ¶ Ad ſecũdum argumentum dicendum eſt, eſſe donum ſingulare quòd Deus ſuo ſpeciali auxilio hominem adiuuet ad cognoſcendas veritates naturales, vt certius, & expeditius, & abſque erroris conſortio homo veritatẽ cognoſcat. Quapropter D. Thomas. 1. p. q. 1. artic. 1. & 1. contra gent. cap. 4. oſtendit, fuiſſe neceſſarium, vt aliqua, quæ ratione naturali poſſunt cognoſci, nobis proponerentur per fidem catholicam credenda, & diuinis reuelationibus nobis innoteſcerent, vt videlicet certius, & expeditius, & ſine errorum admixtione breuius veritatem cognoſceremus. Deinde dicendum eſt, quòd nos etiam a Deo bona naturalia perimus vt panem, pluuiam, valetudinem, &c. & his acceptis gratias Domino referimus, vt confiteamur, Deum omnium bonorum eſſe autorem, & fontem.

S. Thom.

Ad vltimũ. ¶ Ad tertium argumentum, reſpõdetur ſanctas ſcripturas tantùm definire, hominem ex facultate naturæ nihil poſſe eorum reſpectu, quæ ad vitam æternam per Chriſtum Dominum nobis promiſſam pertinent. Commentarius iſte Concilii Mileuitani eſt, Arauſicani, & Tridentini. Non itaque definiunt ſcripturæ ſanctæ, nos ex facultate naturæ viribus proprijs nõ poſſe aliquid verum cognoſcere, ſed non poſſe verum, modo expoſito, cognoſcere. Illud etiam eſt obſeruandum, in ſacro eloquio illam cogitationem in pretio haberi, & tanquam aliquid reputari, quę nos in beatitudinem ducit, quæ verò ad hunc finem non conducit, quantumuis acuta, tanquam nihilũ æſtimatur. Hac loquendi formula vſus eſt D. Paulus, Si habuero, inquit, prophetiam, & nouero myſteria omnia, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Vnde veritatis cognitio, quæ ad beatitudinem non conducit, nihil iuxta hanc loquendi phraſim appellari poteſt.

Conci. Mileu. can. 4. & 5. Arauſi. ca. 6. & 7. Trid. Seſſ. 6. c. 1. 2. & 3. 1. Cor. 13.

An lumen intellectus poſſit ad falſum inclinare. Prim. arg. ¶ Circa eandem D. Thomæ rationem, qua in hoc articulo vtitur, eſt alia quæſtio, An lumen naturale noſtri intellectus poſſit inclinare ad falſum? Et quidem videtur pars affirmans vera. Nam in ſacro Trinitatis myſterio, dialectica ars, & ſyllogiſtica labefactatur, cum tamen lumini naturali innitatur. Iſte enim ſyllogiſmus expoſitorius ad falſum inducit nos, Hæc eſſentia diuina eſt pater, hæc eſſentia diuina eſt filius, ergo filius eſt pater.

Secũdum. ¶ Deinde, in eodem myſterio illud commune principium lumine naturali notum, De eodem idem affirmari, & negari eſt impoſſibile. falſum comprobatur, cum eadem pœnitus diuina eſſentia ſit pater, & non pater.

Tertium. ¶ Præterea, primum principium naturali lumine cognitum docet, Deum non poſſe facere id quod cõtradictionem implicat, hoc autem principium falſum eſt, ergo lumen naturale ad falſum inclinat. Minor probatur, nam id dicitur implicare, & inuoluere contradictionem, quod intellectui bene diſpoſito repugnat, at multa facit Deus quæ repugnant intellectui bene diſpoſito, ſi intra rationis humanæ limites contineatur, vt quòd Deus ſi homo, quòd ſit mortuus, ergo illud principium falſum eſt, omnis ſiquidem philoſophorum ſchola vnico conſenſu aſſereret, tales propoſitiones rationi rectę eſſe contrarias. Nihilominus tamen, vt rem ipſam planè intelligamus, ſit prima concluſio.

Prima cõc. ¶ Lumen naturale intellectus noſtri non poteſt ad falſum

sum inclinare. Quæ conclusio probatur varijs rationibus Principiò: Tale lumen est a Deo immediatè, ergo non

Lumen naturale Intellectus ad falsum inclinare nequit.

potest inclinare ad falsum; alioqui Deus ipse ad falsum induceret. Deinde, si ignis, ex eo quòd ascendit, peccaret, idemque lapis, cum descendit, efficeret; tale peccatum proculdubiò in autorem naturæ referendum esset. Si ergo lumen naturale intellectus nostri ad falsum inclinaret, hæc rationis peruersitas in Deum autorem naturæ referenda esset. Ad hæc, Deus non potest infundere intellectui nostro habitum inclinantem ad falsum, ergo neque produce re poterit lumen naturale quod ad falsum inclinet. Consequentia est euidens: antecedens probatur, quoniam hac de causa Theologi conuincunt, fidei non posse subesse falsum; quoniam est a prima veritate menti nostræ infusa,

Rom. 1.

quæ fallere nequit. Tandem, Deus ipse per lumen naturale loquitur nobis, vt patet ex illo; Deus enim illis manifestauit: & statim subdit; Inuisibilia enim ipsius a creatura mundi intellecta conspiciuntur. Si ergo hoc lumen nos falleret, Deus nos falleret, & ita mentiretur.

Obiectio.

¶ Sed posset aliquis obicere: Si lumen naturale est immediatè a veritate prima, vt in rationibus pro cõclusione adductis dictum est, ergo erit tam infallibile, & certum, sicut lumen fidei. Ea enim de causa lumen fidei infallibile dicitur, quoniam tale lumen est immediatè a veritate prima, quæ fallere non potest, sicut neque falli.

Solutio.

¶ Respondetur, negandam esse consequentiam propter diuersam in vtroque lumine rationem. De lumine etenim naturæ non ita certò nobis constat, cùm multi arbitrentur, se ex illo conclusiones elicere, qui tamen sæpè fallunturat de lumine fidei certissimè nobis constat; quippe, cũ habeamus exteriorem regulam infallibilem, Ecclesiam scilicet, quę est columna, & firmamẽtum veritatis, per quam certi de diuino lumine reddimur. Deinde, alia de causa neganda est consequentia: quamuis enim vtrumque lumen infallibile sit, & certissimum, est tamen magis infallibile & certum lumen fidei lumine naturalis rationis; quoniam, vt constat, vna veritas maior est, & certior altera. Postremò dici potest, non esse omnino certum in homine nullam esse naturalem inclinationem ad malum, & ad mẽdacium, cùm multi talem in homine asserant inclinationem, vt suprà ostensum est: cæterum de lumine diuinitus infuso certissimum est, illud ad mendacium, aut ad falsum inclinare non posse. Ex quo compertum est apud Theologos, fidei diuinæ falsum nulla rõne subesse posse.

Secũda cõ.

¶ Secunda conclusio. Acumen humani ingenii, si sit fide, & timore Dei destitutum, sæpè est vanum, imò & pernicioſum. Hoc clarissimè docent sacræ literæ, in quibus dicitur;

Sapien. 13.

Vani sunt sensus hominum, in quibus non subest scientia Dei, &, Euanuerunt in cogitationibus suis. & dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Quòd uerò pernicioſum sit, docet apertè D. Augustinus super Psal. 31.

Roma. 1. August.

Quid valet, inquit, si quis nauem gubernare sciat, & non in portum, sed in saxa festinat? Quid valet virtus equi si fræno non regatur, nisi ad præcipitium?

Ad argum. Ad primũ.

¶ Ad argumenta initio posita satisfaciendum est. Ad primum respondetur, neque in mysterio sacræ Trinitatis, neque in aliis nostræ religionis arcanis labefactari artẽ syllogizandi, aut Dialecticam. In illo namque expositorio syllogismo, vel medium non est plenè, & omnibus modis singulare, vel variatur appellatio. Simile vitium committitur in hoc syllogismo, qui expositorius videtur; Hic motus est actio, hic motus est passio, ergo actio est passio.

Ad secũdũ

¶ Ad secundum negandum est illud commune principium falsum esse, fortè namq; propositio negans falsa est, quæ si concedatur, dicendum est, nullum esse inconueniẽs, duo contradictoria de eadem re simul affirmari, & negari, respectu diuersarum personarum. Secuti de eodem Christo dicitur, eum esse immortalem, atq; mortalem, respectu tamen diuersarum naturarum, quas in seipso habet. Illud namque principium primum tantum dicit, non posse affirmationem, & negationem simul de eodem respectu eiusdem efferri.

Ad tertiũ. S. Thom.

¶ Ad tertium respondetur, fortè id solùm implicare cõtradictionem, quo posito, duo inferuntur contradictoria, vt planè docet D. Thomas. 1. parte quæst. 25. articulo. 3. 4. & 5. Insuper dicendum est, id, iuxta aliquorum Doctorum sententiam, implicare contradictionem, quod intellectui benè dispositio repugnat: attamen intellectus qui bene dispositus est, & institutus, tanquam certum habet, & exploratum, Deum posse plura facere quàm ratio humana possit comprehendere.

Vtrum homo sine speciali auxilio possit doctrinæ fidei assenti ri.

¶ Sequitur iam aliud dubium, cuius explicatio apprimè necessaria est literæ D. Thom. intelligendę, Vtrùm scilicet homo sine speciali Dei auxilio possit veritatibus supernaturalibus, aut doctrinæ fidei assentiri? Et quidem non reuocamus in quæstionem, vtrùm per vires nostras, & per lumen naturale possimus mysteria fidei assequi: certum est enim, ea non posse cognosci nisi Deo reuelante, & edocente; sed quod quærimus est, Vtrùm supposita Dei reuelatione possimus ei viribus proprijs assentiri, absque eo quòd volnntas nostra, & intellectus aliquo speciali auxilio gratiæ illustrentur? Quod autem possimus talibus veritatibus assentiri sine speciali auxilio Dei, videtur esse verum variis argumentis.

Prim. arg.

¶ Per vires namque nostras naturales possumus assenti ri rebus falsis, atque rebus fidei contrariis, ergo multò magis per easdem vires poterimus rebus fidei assentiri. Antecedens vel experientia docente certum est, cõsequentia autem probatur, quia intellectus noster pronior est ad assentiendum his quæ vera sunt, quàm his quæ sunt falsa.

Secũdum.

¶ Deinde; per vires nostras possumus assentiri cuicunq; rei, cui aliqua inest similitudo, & species veri, & quæ probabili testimonio confirmatur, & ratione apparenti conuincitur, sicuti rebus a fide dignis traditis assensum præbemus. Sed in fidei veritatibus quàm plurima inueniuntur quæ tales veritates probabiles reddunt: poterit igitur illis intellectus assentiri viribus propriis solummodò adiutus.

Tertium.

¶ Tertiò, facillimum est ea credere, de quibus euidenter constat talia esse credibilia, sed tales sunt res fidei, nã euidens est eas esse credibiles, vt docet D. Thomas. 2. 2. q. 1. artic. 4. ad 2. & 3. ergo possumus illis fidem adhibere ex proprijs viribus.

Quartum.

¶ Confirmatur deinde; quoniam ratio naturalis docet euidenter mysteria religionis nostræ esse credibilia, ergo etiã docet esse possibilia. Nam id quod est impossibile, incredibile est. Rursus, si ostendit esse possibilia; ergo ostendit ea esse vera, quia in æternis non differunt, esse, & posse: non ergo egemus lumine supernaturali vt eas cognoscamus.

Quintum.

¶ Hoc ipsum confirmatur. Nam hæc consequentia optima est. Hoc est euidenter impossibile, ergo hoc est euidenter incredibile, ergo optimè etiam ex oppoſito consequentis ad oppositum antecedentis infertur; hoc est euidẽter credibile, ergo hoc est euidenter possibile. Mysteria autem fidei nostræ esse credibilia, dudum autoritate D. Tho. comprobatum est.

Sextum. S. Thom.

¶ Deinde, naturalis ratio ostendit mysteria nostræ religionis non esse impossibilia, vt docet D. Thom. 1. parte q. 32. art. 1. & loco citato ex 2. 2. ergo demonstrat euidenter esse possibilia. Sed in his quæ competunt Deo ad intra, ea quæ possunt inesse, necessariò insunt (si namque Deus potest esse trinus & vnus, necessariò est trinus & vnus: alioqui Deus mutationi obnoxius esset) ergo demonstrat esse vera euidenter. Non igitur egemus auxilio supernaturali vt illis assentiamur.

Septimũ.

¶ Insuper, miracula a Christo Domino effecta euidenter ostendunt illum esse Deum, ergo demonstrant etiam euidenter illũ non posse mentiri, at ille dixit, Deũ esse trinum & vnum, ergo euidenter etiam demonstrabunt hoc esse verum; non igitur necessaria est peculiaris illustratio, vt huic, & similibus veritatibus assentiamur. Quòd autem miracula a Christo Domino perpetrata euidenter ostendant illum esse Deum, docet constantissime D. Thom. 3. p. q. 47. ar. 5. & 2. 2. q. 5. ar. 2. & de veritate. quæst. 14. arti. 9. ad quartum. Ad hæc, dæmones, & damnati, conuicti credunt sic adeo vt dissentiri non possint articulis fidei, & hoc sine lumine infuso habent, ergo eadem ratione & nos idem poterimus præstare, ẽt si lumine desuper infuso careamus.

D. Thom.

Octauum.

¶ Præterea, veritas fidei nostræ tandem in autoritatem resoluitur humanã, ergo fide humana possumus ei assentiri. Consequentia nota est, antecedens probatur: quia si christianus aliquis rogetur, quare credat Deum esse trinũ & unum? rñdebit statim, se ideò credere, quia habet testimonium Dei in se. Quòd si eum roges, Vnde scis te habere testimonium Dei in te potius quã Lutherus hęreticus?

Respon-

Reſpondebit proculdubio, quia hoc mihi proponit Eccleſia credendum, quæ eſt columna, & firmamentum veritatis. Quòd ſi tandem interroges; Vnde ſibi ſit exploratum hanc eſſe veram Chriſti Eccleſiam? Certè vel ei recurrendum eſt ad teſtimonium Dei internum, vel ad autoritatem maiorum, quæ fide humana tenetur.

Vltimum. ¶ Poſtremò, infidelis, fide noſtra cognita, iudicare poteſt illam eſſe veram; imò poteſt credere, & velle baptizati, cũ obice tamẽ voluntatis prauæ, ita videlicet, vt in baptiſmo gratiam non recipiat; quia voluntatem habet perſiſtendi in aliquo actuali peccato. Huiuſmodi homo aſſentitur omni doctrinæ fidei, & non ex fide infuſa; quia illi in baptiſmo neq; eſt infuſa fides, neque gratia. Igitur aſſentitur per vires ſuas. Quod argumentum in hæreticis etiam firmum apparet: qui ex viribus proprijs, omni ſupernaturali auxilio deſtituti, maximæ parti fidei chriſtianæ aſſentiuntur, Contrarium tamen ſuadent illæ ſententiæ infignes; Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis: & nemo poteſt dicere, Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto.

¶ In huius quæſtionis expoſitionem variæ ſunt Doctorum ſententiæ. Nam Durandus in 2. diſtin. 28. q. 1. cenſet, nos proprijs viribus poſſe aſſentiri doctrinæ fidei: non quidem aſſenſu euidenti, ſed opinatiuo. Scotus in 3. diſt. 24. q. 1. auertit, hominem poſſe aſſentiri vniuerſæ fidei catholicæ, & prædicationi chriſtianæ per fidem humanam. Caietanus varius videtur, nam 1. 2. q. 109. artt. 4 aſſerere videtur, ſuppoſita diuina reuelatione poſſe hominem credere, omnem fidei doctrinam eſſe veram, ſine aliquo peculiari auxilio diuinæ gratiæ. Sed tamen. 2. 2. q. 9. artt. 1. tandem conuictus teſtimonio D. Thomæ, & veritate ipſa tenet, aſſentiri rebus fidei ſecundum ſcripturas, & ſenſum Eccleſiæ eſſe actum eleuantem hominem ſupra naturam ſuam; & ex conſequenti eſſe ſupernaturalem, qui nõ poteſt haberi ſine ſpeciali Dei auxilio. Cæterum D. Thomas perpetuò hanc tuetur ſententiam, vt in hac q. patet, & 2. 2. q. 6. artic. 1. cuius opinionem cõmuniter omnes Doctores ſequuntur, de qua re videndus eſt M. Soto. 2. de nat. & grat. c. 8. & Vega lib. de iuſtific. q. 9. Vt tamen eam exponamus, obſeruandum eſt, apud omnes ſanctos veritates fidei cognoſci non poſſe, niſi Deo illas tradente, & reuelante: quoniam nihil eſt in principiis naturæ ex quo deduci poſſit aliquod argumentum firmum ad huiuſmodi res indagandas. Quapropter ſi gratiam vocamus hanc externam Dei reuelationem, vel certè internam, certum eſt neminem poſſe cognoſcere res fidei ſine gratia. Vnde & Pelagius dicebat, gratia Dei neceſſariam eſſe ad credendum, quæ ſcilicet proponeret, & aperiret quidnam credendum eſſet, vt ex Conc. Mile. can. 4. conſtat. Illud etiam eſt obſeruandum, credere res fidei eſſe actum liberum, & voluntarium, quoniam rebus fidei non aſſentimur niſi volentes, & piè affecti erga illas, ita vt in noſtra facultate, & voluntate poſitum ſit illis diſſentire quotieſcunque libuerit. Quò fit, vt ad credẽdum vtraq; potentia concurrat, intellectus, ſcilicet, & voluntas: ſed diuerſimodè, & ex vtriuſq; optima diſpoſitione pẽdeat actus fidei. Quarè cùm quæritur; vtrùm ad credendum rebus fidei ſit neceſſarium auxilium gratiæ, duplicem ſenſum admittit quæſtio. Primus eſt; vtrùm ad credendum ſit neceſſarium auxilium gratię ex parte voluntatis, ad hoc ſcilicet vt voluntas piè afficiatur erga res fidei. Secũdus ſenſus eſt, vtrum ad credendum ſit neceſsarium ſpeciale auxilium, vt intellectus rebus fidei poſſit aſſentiri. Vtrumq; autem ſenſum complectimur in hac quæſtione. Ad cuius reſolutionem ſit prima concluſio.

Conc. Mile. can. 4.

Duplex q̃ſtionis ſenſus.

Prim. concluſio. Abſq; gratia veritates fidei cognoſcere nemo valet Aug. li. de gratia Chriſti cõtra Pel. ca. 31. li. 1. cõtra duas epiſt. Pela. ca. 3. & 19. li. 4. ca. 6. li. de præſan. per multa capitu. &

¶ Credere vniuerſam Chriſti fidem, atque doctrinam aſſenſu chriſtiano, id eſt, aſſenſu certo, & ob eam cauſam, qa veritas prima dicit, nemo poteſt ſine ſpeciali auxilio gratiæ Dei: & contrarium aſſerere, Pelagianum eſt, & impiũ. Dixi, aſſenſu certo, & indubitato, quia aſſenſu opinatiuo, id eſt, cum dubitatione permixto alterius partis, bene poſſumus aſſentiri ſine gratia Dei ſpeciali, ſicuti in hæreticis accidere videmus: Hanc concluſionem affirmat D. Aug. multis in locis ſuæ doctrinæ contra Pelagium: & probatur apertis ſanctarum literarum teſtimoniis: Dicit enim Paulus; Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolùm vt in eum credatis, ſed etiam vt pro illo patiamini, ubi manifeſtè vtrumq; aſſerit eſſe donum Dei, & pati pro Chriſto, & in eum credere, & iterum, Miſericordiã cõſequutus ſum, vt fidelis eſſem: quem locum pertractans D. Auguſtinus ait Ex hoc modo colligo, ꝙ non poſſumus habere ipſam fidem, niſi Deo miſerante, & ad Roma. 12. Vnicuique diuiſit Deus menſuram fidei. Igitur fides ex Deo eſt & 1. Cor. 12. Paulus ponit fidem inter dona Spiritus ſancti, & ad Epheſ. 2. Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis; Dei enim donum eſt, & Ioan. 6. eſt apertum teſtimonium, vbi Chriſtus ita dicit, Nemo poteſt venire ad me, niſi patet qui miſit me, traxerit eum. Sed venire ad Chriſtum, eſt credere in illo, & illius doctrinæ fidem habere, vt conſtat ex eodem capite, vbi Chriſtus dicit, Omnis qui audit a Patre, & didicit, venit ad me: & paulò inferius, Sunt (inquit) quidam ex vobis qui non credũt, proptereà dixi vobis, quia nemo poteſt venire ad me, &c. Deinde Ioa. 12. dicitur; Cum autem tanta ſigna feciſſet, non credebant in eum, & huius rei cauſam reddens, ſubdit, Propterea nõ poterant credere, quia iterum dix Iſaias; Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua. Ex quo teſtimonio tale conficitur argumentum. Illi homines, cùm Chriſtus prædicabat Euangelium, credere non poterant; quia excæcabãtur a Deo, ſed Deum excæcare (omnibus Doctoribus conſentientibus) nihil aliud eſt, quàm non illuminare; igitur ſine interiori, & ſpeciali illuminatione credere non poſſumus res fidei, neque illis firmum aſſenſum præbere. Hæc veritas diffinita eſt in Concilio Tridentino vbi dicitur, ne minem poſſe ſine inſpiratione Spiritus ſancti credere, diligere, aut ſperare, ſicut oportet, vt illi iuſtificationis gratia conferatur: & in Concilio Arauſicano ita dicitur, Si quis initium fidei, & ipſum credulitatis effectum non per inſpirationem Spiritus ſancti, ſed naturaliter nobis ineſſe dicit, Apoſtolicis dogmatibus contrarius probatur, dicente Paulo; Vobis donatum eſt, non ſolum vt in eum credatis, ſed etiam vt pro eo patiamini, & canone 6. idem diffinitur, & can. 7. dicitur, Si quis dixerit, per naturæ vigorẽ bonum aliquod, quod ad uitam æternam pertineat, eligere vt expedit, aut cogitare, aut prædicato Euangelio cõſentire ſe poſſe affirmat ſine illuminatione Spiritus ſancti, hæretico fallitur ſpiritu, non intelligens uocem Domini, Sine me nihil poteſtis facere. & in Conc. Mileuit. diffinitur contra Pelagium, vtrumque eſſe donum Dei, & ſcire quid facere debeamus, & diligere vt faciamus. His ſimilia docet D. Auguſtinus dicens, Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, poſſe quidem hominem verba Euangelii legere, aut audire, ſed diuinis præceptis obedire neminẽ poſſe, niſi quem Deus ſua gratia præuenerit, ut quod corpore audiuit, fide percipiat Neque enim qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus.

lib. de gratia, & lib. arb. ca. 7. & 14. Phil. 1. 1. Cor. 7. Aug. lib. de gratia & libe. arb.

Con. Trid. Seſſ. de iuſtificatione ca. 3.

Conc. Mile. can. 4.

Aug. lib. de fide ad Petrum. c. 31. & in 1. can.

¶ Secunda concluſio. Hæc peculiaris gratia, quæ requiritur ad chriſtianè credendum modo in priori concluſione expoſito, neceſſaria eſt tam ex parte voluntatis, ut voluntas pie afficiatur erga res fidei, quàm ex parte intellectus, vt eleuetur ad aſſenſum eorum quæ captum, & naturam noſtram ſuperant. Huius concluſionis prior pars, qua dicitur, gratiam neceſſariam eſſe ex parte voluntatis, probatur, quia pia affectio voluntatis, & volitio efficax ad credendum, quæ neceſſaria eſt ad fidem, eſt actus ſupernaturalis, ergo haberi non poteſt a nobis ſine auxilio ſpeciali gratiæ. Idem confirmatur ex illo Acto. 16. de Lydia, quæ credidit, & baptizata eſt, de qua ibidem dicitur. Et aperuit Dominus cor mulieris cuiuſdam. Et de illis qui non credunt, dicitur Ioan. 14. Indurauit Dominus cor illorum. In ſanctis autem literis, cordis nomine, voluntas, & affectus deſignatur. Neceſſarium igitur eſt ad credendum, vt voluntas, & affectus noſter Dei gratia piè afficiatur, & emolliatur. Quod ſanè videtur apertè diffinitum in Conc. Arauſicano can. 5. vbi dicitur: Si quis ſicut augmentum, ita ipſum initium fidei, ſcilicet ipſum credulitatis affectum, quo in Deum creditur, non per gratiæ donum, id eſt, per inſpirationem Spiritus ſancti corrigendo voluntatem noſtram ab infidelitate ad fidem haberi dixerit, Apoſtolicis dogmatibus contrarius eſſe probatur, & can. 7. Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod quod ad ſalutem vitæ æternæ pertineat, poſſe haberi dicat, abſque illuminatione, & inſpirarione Spiritus ſancti, qui dat omnibus ſuauitatem in conſentiendo, & credendo veritati, hæretico fallitur ſpiritu.

Secũda cõ. Gratia ex parte volũtatis etiam exigitur.

Gratiæ auxilium ex parte intellectus.

¶ Quod autem ex parte intellectus ſit neceſſarium auxilium gratiæ ad credendum res fidei, probatur primò ex canone ſupra citato in hac concluſione, ubi Concilium vtrumque

necessariũ ostenditur.

vtrumque dixit esse necessarium ad credendum, scilicet illuminationem, & inspirationem Spiritus sancti; ex quibus inspiratio ad voluntatem pertinet, illuminatio autem ad intellectum. Deinde idem probatur ex illo; Omnis

Ioan. 6.

qui audiuit a patre, & didicit, venit ad me. Ex quo testimonio tale elici potest argumentum. Non veniunt ad Christum, id est, non credunt in Christo, nisi qui audiunt, & discunt a patre, sed audire, & discere, ad intellectum pertinet: necessarium est igitur vt pater illustret intellectum eorum qui crediturí sunt: quapropter dixit Christus Pe-

Matth. 16.

tro; Beatus es Simon Bar Iona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, &c. Reuelare autem nihil est aliud quàm intellectum illuminare: necessaria est ergo illustratio diuina ex parte intellectus ad credendum, quod non obscurè designatur Ioa. 12. vbi de illis, qui non crediderunt, duæ assignantur rationes; quarum prima est, quia habebant oculos excæcatos; id est, intellectum non illustratum, neque illuminatum: Altera verò, quia habebant cor induratum, id est, voluntatem nequaquam pie affectam diuinis inspirationibus Vt ergo illi possent credere, non solùm indigebant auxilio ex parte voluntatis, sed etiam ex parte intellectus Neque ad id probandum deest ratio Nam supra naturam & facultatem intellectus nostri est, assentiri rebus, quarum causas assequi nequaquam valemus, & quarum rationes inuenire nullatenus possumus: tales autem sunt res fidei: non igitur illis assentiri possumus, nisi intellectus noster Dei gratia, & peculiari auxilio illustretur. Sed tamen antequam ad argumentorum solutiones veniamus, libet nonnulla obseruare, quibus pleniorem huius quæstionis habeamus resolutionem. Primum est, sa-

Gratia Dei necessaria ad simpliciter credendũ.

cra Concilia definire, gratiam Dei esse necessariam omnino, non vt firmius, & faciliùs credamus, sed vt simpliciter credamus. Non enim dicit Dominus, Sine me difficile poteritis aliquid efficere; sed simpliciter ait, Sine me nihil potestis facere. Alterum est, hanc Domini sententiam a quibusdam recentioribus Theologis exponi de generali Dei auxilio, cæterum catholicus sensus est, si de auxilio Dei speciali interpretetur, ita enim addicta interpretatur Concilia. Postremò est obseruandum, quãquam prædicatio, & reuelatio Euangelii donum singulare sit, ad credendum tamen necessariam esse gratiam copiosiorem multò, submini-strationem scilicet spiritus & luminis interioris. Quod verum esse, satis est manifestum ex testimoniis sanctarum scripturarum, & Conciliorum adductis. Certè Pelagius hanc Dei gratiam agnoscebat, q̃ Deus nobis Euangelium suum reuelauerit; at quòd reuelato, & prædicato Euangelio nos credamus, in liberum referebat arbitrium, aiebatque ad hoc nequaquam esse necessarium Dei adiutorium, aut lumen desuper infusum: cuius error satis iam cõfutatus, & explosus est.

Ad argum. Ad primũ.

¶ Reliquum est iam argumẽtis satisfacere. Ad primum dicendum est, intellectum nostrum propensiorem quidem esse ad assentiendum veris quàm falsis, si tamen sermo sit de veritatibus naturalibus. Nam si loquamur de veritatibus supernaturalibus, quæ proportionatæ non sunt intellectui nostro, non ita se res habet; quia veritates illæ ex genere suo excedunt facultatem intellectus nostri, & ex consequenti ex sua natura inepcior est ad assensum illis præbendum.

Ad secũdũ

¶ Ad secundum eadem ratione respondetur, si namque res supernaturales sunt, & intellectui nostro improportionatæ, quales sunt res fidei, etiam si habeant aliquam veri-similitudinem, & speciem, non potest intellectus, viribus tãtùm proprijs adiutus illis assentiri, propter improportionem ipsarum rerum; quæ quidem ad assensum ita necessaria est, sicuti veri species, aut similitudo. Vel dicendum est, intellectum assentiri quidem posse rebus omnibus, in quibus aliquam veri speciem contemplatur, assensu tamen imperfecto, & opinatiuo; cæterùm assensu certo & constanti non potest credere viribus propriis.

Ad tertiũ.

¶ Simili ratione ad tertium respondere possumus: quãuis enim articulos fidei, ex eò quòd credibiles esse euidenter cognoscimus, credere possimus per vires nostras aliquali assensu, & imperfecto; quia tamen nostri intellectus aciem subterfugiunt, & ei sunt improportionati, non possunt a nobis absque Dei speciali adiutorio credi ea ratione qua oportet, & eo modo quo in conclusionibus positis traditum est.

¶ Ad quartum argumentum neganda' est consequentia: multa enim sunt credibilia, quæ re ipsa impossibilia sunt: nam vtraque opinio, quæ de distinctione quãtitatis a substantia circunfertur, probabilis est, cùm tamen vna earum a parte rei impossibilis sit. Insuper, tam pars aiens, quam negans, quæ in illa traduntur quæstione, An Deus sua potentia possit materiam sine forma conseruare, probabilis est, & credibilis, & tamen si rem ipsam spectemus, earum vna impossibilis est. Qua de causa optimè dixit Aristoteles in Topicis, multa falsa esse probabiliora veris, cuius phrasim sequentes dicere etiam possumus, multa impossibilia, probabiliora possibilibus iudicari. Ad quartũ

¶ Ad quintum argumentum aliquibus respondere placet concedendo priorem consequentiam, videlicet; hoc est mihi euidenter impossibile, ergo hoc est mihi euidenter incredibile: secundam tamen negant; hoc est mihi euidenter credibile, ergo est mihi euidenter possibile: quia hæc (inquiunt) argumentatio non procedit ex opposito cõtra dictorio consequentis, sicut fit in hac; est homo, ergo est animal: non est animal, ergo non est homo. Ratio est, quoniam hæ duæ propositiones: hoc est mihi euidẽter incredibile, & hoc est mihi euidenter credibile, non opponũtur, cùm ambæ sint aientes. Attamen hæc solutio non eneruat vim argumenti: quamuis enim in argumentatione proposita non procedamus ex opposito consequentis, argumentamur tamen ex opposito prædicati consequentis, quæ forma exacta est, & firma. Quemadmodum enim rectè sequitur, est homo, ergo est animal, rectè etiam infertur, est non animal, ergo est non homo, in qua sanè argumentatione tantùm argumentamur ex opposito prædicati consequentis. Ad quintũ

¶ Quapropter aliter respondetur, negando secundam consequentiam optimam esse, & id quidem optima ratione: variatur enim appellatio, neque seruatur eadem argumentandi forma, ratione illius aduerbij, euidenter, Quando enim dico, hoc est mihi euidenter impossibile, ergo est mihi euidenter incredibile, numerantur, & traduntur in antecedente omnes causæ, aut saltem præcipuæ, ob quas aliquid est incredibile. Si enim res mihi est euidenter impossibilis, nulla ratione adduci potero vt eam tãquam credibilem apud me habeam. Cæterum cum ex opposito consequentis ita dicimus, hoc est euidenter credibile mihi, ergo est mihi euidenter possibile, in antecedente non numerantur, neque adducuntur omnes causæ cõsequentis, quare scilicet aliquid sit possibile, non enim causa possibilitatis est credulitas, quin potius ex possibilitate oritur, & efficitur res credibilis, & in antecedente credulitas sola ponit possibilitatis causa. Quamobrem cum in priori argumentatione ita argumentamur, hoc est euidenter mihi impossibile, ergo est euidenter mihi incredibile, videmur argumentari a coniuncta ad suam partem, quippe cùm omne quod est mihi euidenter impossibile, est mihi euidenter incredibile, non tamen è diuerso, quidquid euidenter mihi est incredibile, est etiam mihi euidenter impossibile; multa enim sunt ad quæ credenda nullis argumentis adduci potero, quæ tamen non sunt mihi euidenter impossibilia. Attamen cum ita dicimus, hoc est mihi euidenter credibile, ergo est mihi euidenter possibile, potius argumentati videmur a parte ad coniunctam, quoniam quædam pars possibilitatis, & minima quidem, est ipsa credulitas, & omne quod euidenter est mihi possibile, est mihi euidẽter credibile, non tamen omne quod est euidenter mihi credibile, est mihi euidenter possibile. Simile vitium committitur in hac argumentatione, quamuis enim rectè sequatur, hoc est euidenter non intelligibile, ergo hoc est euidenter incredibile, non tamen rectè infertur, hoc est euidenter credibile, ergo hoc est euidenter intelligibile, mysteria enim fidei sunt euidenter credibilia, & non sunt euidenter intelligibilia. Notãda solutio.

¶ Sed vt omnia quæ circa hoc argumentum dici poterant, percuramus, annotare oportet, illam priorem consequentiam, hoc est mihi euidenter impossibile, ergo hoc est mihi euidenter incredibile, posse alicui ineptam uideri, quoniam procedit ab eo quod minus latè patet, ad id quod latius patet, vel (vt dialectici dicunt) procedit ab amplo ad magis amplum, qui modus procedendi ineptus est, latius siquidem patet incredibile, quàm impossibile, quippè cum incredibile, ex eo quod est terminus intra animã. Acuta obiectio.

exten-

extendat ſignificatum ſuum ad id quod eſt, fuit, erit, poteſt eſſe, & poteſt imaginari: at impoſſibile cum ſit terminus extra animam, tantùm extendit ſignificationem ſuam ad id quod nec fuit, nec erit, neque eſt, nec poteſt eſſe; non autem ad id quod imaginari poteſt, cùm impoſſibilia imaginationi & cogitationi noſtræ ſubdantur. Attamen re vera argumentum hoc nihil probat. Quomodo.n. Solutio. mihi credibile erit, quod impoſſibile eſſe video? poſſum certè credibile reſpectu aliorum iudicare, quod mihi euidens eſt eſſe impoſſibile, quod autem mihi credibile fiat, qui eius impoſſibilitatẽ intueor, qua ratione Diſtinctio D. Thom. fieri poterit? Optima ergo eſt conſequentia, neque in eo procedit ab amplo ad magis amplum. Nam quamuis incredibile, & impoſſibile, ſi per ſe ſumantur, ita ſe habeant, vt incredibile latius pateat quàm impoſſibile, ratione tamen illius particulæ, eui denter, quę in argumento additur, optima eſt conſequentia, quoniam in antecedente, cũ dico, hoc eſt mihi euidenter impoſſibile, numero omnes cauſas propter quas nulla ratione res mihi credibilis fieri poteſt. Atque hæc pro qn ti argumenti ſolutione dicta ſint. ¶ Ad ſextum dicendum Ad ſextũ. eſt, rationem naturalem euidenter oſtendere, myſteria fidei non habere euidentem impoſſibilitatem, ſi namq; euidenter eſſent impoſſibilia, nulla ratione credibilia eſſe poſſent. Hæc ſolutio vt intelligatur, obſeruandum eſt, ſuppoſita fide in cordibus noſtris rationem humanam demõſtrare proprietates, quæ inde ſubſequuntur, nequaquã euidenter impoſſibile eſſe, ſicuti ſuppoſitis centris & epicyclis, atque etiam præſuppoſita terrę mobilitate, ita ſcilicet vt terra circulariter circa cœlum moueatur, Aſtrologus demonſtrat, planetarum effectus, & influxus optimè ſe habere, atque optimè ordinateque procedere, de qua ſolutione videndus eſt D. Thom. 1. p. quæſt. 32. arti. 1.

Ad ſeptimum. ¶ Ad ſeptimum reſpondetur, miracula a Chriſto Domino effecta, euidentia ſigna diuinitatis extitiſſe, his quidem qui miracula cognoſcebant, & modum quo illa fiebãt, quę ſanè ſine fide infuſa cognoſci nequaquam poterant. Vel dicendum eſt, euidentiam in atteſtante nõ eſſe fidei aduerſam, imò compatimur eam ſecum, quam rem copioſe tractat Caietanus. 2. 2. quæſt. 5. articu. 1. Eſt autem euidentia Euidentia in atteſtante ſecum compatitur fidem. in atteſtante, quando veritates reſoluimus in autoritatem dicentis, quando talis autoritas eſt euidens, & infallibilis. Euidentia autem rei vocatur, cum res ex propriis principiis, ſiue a priori, ſiue a poſteriori cognoſcimus.

Dæmonũ credulitas ¶ De dæmonibus autem dicendum eſt, eos inuitos quidem, atque ignorum multitudine conuictos credere, ideo enim de eis dicitur, Dæmones credunt, & contremiſcunt, ſicuti nos autoritate aſſerentium credimus, Romam eſſe, quam nunquam vidimus. Sed tamen hæc dæmonum fides vera non eſt: quippè qui eam non reſoluunt in veritatem primam, ſed in ſignorum magnitudinem, & multitudinem.

¶ Ad id verò quod de fidei reſolutione obijciebatur, cõmodè reſpondere nõ poſſumus, quo aduſque Domino cõcedente ad quæſtionem primam. 2. 2. perueniamus. Ad octauũ

¶ Ad vltimum reſpondetur, tali homini in baptiſmo fidem informem infundi. Eſt autem fides informis ea, quæ charitate & gratia deſtituta eſt. Ad vltimũ.

¶ Sicut enim manere poteſt, imo tevera manet in peccatoribus fides ſine charitate & gratia, ita etiam abſque eis aliquando infundi poterit in principio, ita docet M. Soto libro 2. de nat. & gratia. ca. 8. & eſt D. Thomæ ſententia 2. 2. q. 6. art. 1. ad 3. Quare, ſi talis homo credit, per fidem infuſam credit. Vel dicendum eſt, talem hominem, licèt in baptiſmo nec fidem, nec gratiam ſuſcipiat, ſi credit articulis fidei aſſenſu quodã certo, & firmo, adiuuari auxilio peculiari ante baptiſmum, & in baptiſmo, & poſt baptiſmum, & quotieſcunque credit modo expoſito. Atque hactenus de iſto articulo. Fides poteſt infundi ſine charitate.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm homo poſſit velle, & operari bonum abſque gratia.*

SVMMA TEXTVS.

DIuus Thomas ſuppoſita diſtinctione huic reſpondet quæſtioni nonnullis aſſertionibus. Diſtinctio ita habet. Natura humana poteſt bifariam cõſiderari. Primum quidem in ſtatu naturæ integræ: qua ratione in primo parente fuit abſque peccato. Deinde, in ſtatu corruptionis, & diſſipationis; quomodo in nobis inuenitur. Et quidem tam in ſtatu naturæ integræ, quàm in ſtatu naturæ corruptę homo indiget diuino auxilio ad faciendum, vel volendum quodcunque bonum; diuino, inquam, auxilio generali quo eget tanquam mouente primo. Sed tamen diſcrimen eſt: quod in ſtatu naturæ integræ poterat homo velle, & operari bonum ſuę naturę proportionatum, quale eſt bonum uirtutis acquiſitę, & hoc quidem per ſua naturalia: quamuis non poſſet velle, & operari bonum, ſuam excedens facultatem, & naturã; quale eſt virtutis infuſę, niſi ſpeciali quodam Dei auxilio. Attamen in naturę corruptę ſtatu non ſolùm homo non poteſt per ſua naturalia velle & operari bonum ſuam excedens naturam, ſed nec vniuerſum bonum ſibi proportionatum adimplere poteſt. Quia vero natura humana per peccatum omnino corrupta non eſt, ac proinde neque toto naturę bono priuatur, poteſt homo viribus ſuis aliquod peculiare bonum peragere; vt ędificare domos, plantare vineas; ſicuti infirmus, quia non totaliter vita priuatus eſt, ſed ſanitate uitę; etſi non poſſit omnem motum exercere quem ſanus habet, poteſt tamẽ aliquem. Homo igitur in ſtatu naturę integrę tãtùm egebat virtute ſuperaddita uirtuti ſuæ naturali ad operandum & uolendum bonum ſupernaturale, ſed in ſtatu naturæ corruptæ etiam eſt neceſſaria talis uirtus ſuperaddita, vt ipſa natura ſanetur, quo poſſit omne bonum ſibi proportionatum uelle, & operari.

EXPLICATIO ARTICVLI.

NOn eſt neceſſe edifferi a nobis in præſentia, quid intelligat D. Th. p hominẽ conſtitutum in natura lapſa; quid verò per hominem conſtitutum in ſtatu naturæ integræ, ſiquidem in prologo huius materiæ hoc ſatis prolix è explicatum dedimus. Vt verò in explicatione huius arti. ob oculos habeatur, quid ſit ſtatus naturæ lapſæ, quid verò naturæ integræ, libet definitiones huius rei hoc in loco rurſus proponere. Igitur per naturam integram non intelligimus hominem in puris naturalibus conſtitutum, ſed hominem conſtitutum in ſtatu conſono rationi naturali, id eſt, hominem in quo pars ſenſitiua eſt ſubdita rationi, & ipſa ratio eſt benè affecta in ordine ad Deum, ut eſt finis naturalis. Porrò in hoc ſtatu conſtituitur homo per vigorem rationis, qui vigor non eſt iuſtitia originalis, ſed eſt vnus effectus ab illa dimanans. Nam iuſtitia originalis habuit plures effectus: conferebat namque rectitudinem perfectam, tum in ordine ad ſupernaturalia, tum verò in ordine ad naturalia. Ita quamquam donum iuſtitiæ originalis habuerit officia duo; & rectificare hominem in ordine ad finem ſupernaturalem, & ſanare naturam humanam in ordine ad finem naturalem, in hac diſputatione Quid natura lapſa, quid etiã natura integra.

ſputatione ſecernimus primum officium, & munus, & contemplamur hominem atque ſi eſſet ſolum conſtitutus cum dono ſanante naturam ad finem ſuæ naturæ proportionatum, & conſentaneum. Hoc autem donum quamuis non procedat a principijs naturalibus, computatur tamen inter bona naturæ: quia non confert homini aliquod bonum ſupernaturale, neque eleuat naturam humanam ad finem aliquem ſupernaturalem. Sed de hoc copioſius in allegato loco ſcriptum eſt. Per ſtatum naturæ lapſæ intelligimus eum ſtatum, in quo homo non ſolum caret iuſtitia originali, & vigore illo naturæ, & illis donis quibus abundabat in ſtatu innocentiæ, ſed etiam ſecundum corpus, & animam manet vulneratus, & auerſus a Deo, & a bonis diuinis; ita vt abhorreat illa per voluntatem, & intellectum, ignorantia & tenebris plenum.

Vtrum homo ſine gratia poſſit aliquod bonũ operari.

¶ Igitur de homine ſic conſiderato, quærimus; Vtrum ſine gratia ſpeciali poſſit facere aliquid boni operis? Quæſtio ſane grauiſſima eſt, ac difficilis propter argumẽta quæ in vtramque partem adduci poſſunt. Partem enim negantem confirmare videntur innumera argumenta, quæ vt facilius intelligantur, ac memoria retineri poſſint, in quatuor ordines, ac prædicamenta diſtribui poterunt: ita, vt primum ex ſanctis ſcripturis ea quæ hanc videntur partem probare, afferamus: Deinde ſacrorum Conciliorum decreta; ad hæc ſanctorum, & Doctorum dicta; poſtremo & vltimo rationes quæ præcipue hanc partem difficilem atque obſcuram reddunt, adducentur.

Argum. ex ſcriptura. Ioan. 15. 1. Cor. 4. 2. Cor. 3.

¶ In ſanctis quidem ſcripturis pars negans expreſſa videtur. Nam dicit Dominus; Sine me nihil poteſtis facere: & Paulus, Quid habes quod non accepiſti? & infra; Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt: & iterum Deus eſt qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate: Igitur ſi nihil ſine Deo facere poſſumus, ipſa bona voluntas, & operatio bonarimmo & cogitatio eſt a Deo.

Arg. ex cõcil. Cõc. Arau.

¶ In hanc partem videntur inclinare Concilia & Summorum Pontificum decreta, quæ ſecundum ordinem inter argumenta obtinent. In Concilio ſiquidem Arauſicano, can. 9. ita definitum eſt; Quoties bona agimus, Deus in nobis & nobiſcum operatur vt operemur: & can 20. eſt illa inſignis ſententia, Multa bona fiũt in homine, quæ nõ facit homo: nulla vero bona facit homo, quæ non facit Deus vt faciat homo; vbi adducitur illud; Sine me nihil poteſtis facere: &, Non eſt volentis, neque currẽtis, ſed Dei miſerentis: quam ſententiam etiam habet Celeſtinus Papa in epiſt. ad Epiſcopos Galliæ. c. 7 8. vbi dicit, neminem bene vti libero arbitrio, niſi per Chriſtũ. Præparatur, inquit, voluntas a Domino, vt boni aliquid agat paternis inſpirationibus, vt ſingulis bonis motibus volũtatis humanæ magis illius valeat auxilio: & c 9. inquit; Deus in ipſo libero arbitrio operatur, vt ſancta cogitatio, pium conſilium, omniſque motus bonæ voluntatis ex Deo ſit, quia per illum aliquod bonum poſſumus, ſine quo nihil poſſumus. Eandẽ ſententiam habet Soximus in alia epiſtola. Idem videtur ſentire Conc. Mileuitan. can. 4.

Celeſtin'. Sozimus. Cõc. Mile.

¶ Tertium prædicamentum continet argumenta deſumpta ex ſanctorum & Doctorum autoritatibus. Nam D. Auguſt. ait; neminem ſibi ſufficere ad incipiendum, vel perficiendum quodlibet opus bonum; ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt: & iterum; Liberum arbitrium ad malum ſufficit, ad bonum, parum, niſi adiuuetur ab omnipotenti Deo: & alibi dicit, liberum arbitrium captiuatum non valere, niſi ad peccandum: & rurſus; Non poteſt homo aliquid velle, niſi ab eo adiuuetur, qui malum non poteſt velle: hoc eſt, gratia Dei per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum: item inquit; Liberum arbitrium hominis ſine gratia non valet niſi ad peccandum: & alio loco; Liberum arbitrium pronum ad nequitiam lapſum fuit, & cum ad virtutis indolem, ſine Dei auxilio, nihil poſſit, ad omne peccati genus ſubſiſtit idonea præditum virtute. D. etiam Hieronymus idem videtur expreſſe dicere: ita aſſerit Roffenſis in art. 36. contra Lutherum: & docet, hanc eſſe Patrum ſententiam, vt homo ſine auxilio ſpeciali non poſſit boni quicquam efficere. Idem tenet Arimin. in 2. d. 26. 27. 28. Capr. in 2 d. 28. q. 1. conſ. 2. Quin potius D. Thom. cum dixit, hominem viribus ſuis aliquid poſſe, non auſus eſt ponere exẽpla, niſi in rebus indifferentibus: ſicut plantare vineam, colere agros, &c.

Arg. ex ſãctorũ aut. Aug. li. de præd. ſanc. cap. 1. Lib. de correctione, & gratia. Lib. 3. contra duas epiſt. Pelag. ad Bonifa. c. 8. ibidem li. 1. c 3. & li. 2. c. 7. Li. de ſpiritu & lite. c. 4. Lib. de præ deſti. ſanct. cap. 3. D. Hieron.

¶ Superſunt etiam rationes quibus idipſum confirmetur, quæ in quarto ordine reponendæ ſunt; quæ ferè omnes ex Auguſtino acceptæ ſunt: earum prima talis eſt. Error eſt dicere gratiam Dei non eſſe ad ſingulos actus neceſſariam, vt autor eſt Augu. Non ergo poſſumus aliquem actum bonum ſine auxilio Dei ſpeciali efficere.

3. dial. contra Pelagi Roffenſis. Gregor. & Capreo. D. Thom. Prima rõ. Epiſtola ad Paulinum.

¶ Deinde, error eſt aſſerere, nos poſſe tentationem vincere abſque Dei gratia ſpeciali; vt aſſerit Aug. Vrgente ergo tentatione nõ poſſumus in bono perſiſtere ſine gratia Dei ſpeciali, qđ ſanè in quotidiana petitione, cum dicimus, Et ne nos inducas in tentationem, deſignamus.

Secũda rõ. Au. ibidẽ.

¶ Tertiò, ſi Deus in nobis ſine auxilio ſpeciali operatur opera bona moralia virtutis acquiſitæ, ſequitur Deum eodem auxilio concurrere in operibus bonis & malis: quod ſanè maximum eſt inconueniens. Probatur conſequentia. Nam Deus etiam concurrit ad opera vitioſa auxilio generali & communi. Argumentum hoc eſt D. Auguſtini, quo ipſe vtitur ad probandam gratiam Dei ſpecialem.

Tertia rõ. Aug. 1. lib. contra Pelag. c. 17.

¶ Præterea, fideles ſæpe petimus a Deo adiuuari in bonis operibus exequendis; ergo non poſſumus bona opera efficere ſine auxilio Dei ſpeciali. Auxilium enim illud generale non petimus, cùm ſit quodammodo cuicũque creaturæ debitum: ſicuti ea de cauſa non petimus vt ignis comburat, aut q̃ ſol illuminet hunc noſtrum hemiſperium. Argumentum eſt etiam D. Auguſtini.

Quarta rõ.

¶ Quintò, in philoſophis, & in alijs qui natura duce viuebant, veræ virtutes eſſe nequaquam poterant, ut demonſtrat Diuus Auguſtinus: ergo per facultatem naturæ non poteſt bonum virtutis acquiſitæ perfici; alioqui illi veras virtutes habere poſſent.

Aug. epiſt. 207 & lib. de gratia & lib. arb. cap. 13.

¶ Ad hæc ad opus moraliter bonum requiritur, vt tale opus referatur in vltimum finem; iuxta illud, Omnia in gloriam Dei facite: quod oſtendit Diuus Auguſtinus ex illo ad Roman. 14. Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt: quod ita interpretatur, quod non ſit propter Deum, tanquam propter vltimum finem; peccatum eſt. Et ratio idem confirmat: Nam opus, cui deeſt circunſtantia vltimi finis, malum eſt: ſed infideles, & qui Deum non cognoſcunt, nõ referunt opera ſua in vltimum finem, qui eſt Deus: omnia ergo opera infidelium peccata ſunt. Confirmatur hoc ipſum. Nam Paganus iure naturę tenetur omnia opera ſua referre in Deum iure dominij, & creationis: ſed nõ refert: ergo in omni opere ſuo peccat. Quòd etiam ex eo probatur. Nam qui talis eſt, habet idolum pro Deo, in quem ſe, & ſua retulit: ergo omnia opera illius praua erunt, cùm circunſtantia peſſimi finis veſtiantur.

Quinta rõ. Aug. 5. de ciui. ca 12. & 15. Sexta rõ. Aug. lib. 4. contra Iu. cap. 2. & 3. Confir.

¶ Ad hæc (vt quidam optimi Theologi cenſent) omne opus bonum exiſtentis in gratia eſt meritorium æternæ vitæ; quoniam relatum eſt in finem ſupernaturalem actu, vel habitu: at eadem ratione omne opus idololatræ relatũ eſt in ſuum idolum, habitu, vel virtute: ergo omne opus illius malum eſt. Et confirmatur idem. Nam iſtę infidelis vel refert omnia ſua in idolum, vel non refert: Si refert, manifeſtum eſt opus eius eſſe malum: Si non refert, ẽt erit opus malum; quia conſcientia erronea obligat, & cõſcientia erronea dictat huic infideli, idolum eſſe vltimum finem ſuũ, in quem teneatur omnia referre: ergo ſi non refert, cum operetur contra conſcientiam, opus malum perpetrabit.

Confir. Septima ratio.

¶ His annectitur aliud argumentum. Nam ſi homo poſſet per vires ſuas ſine Dei gratia operari bonum moraliter, poſſet etiam ex viribus ſuis ſe diſponere ad gratiam, & ad eam ſe præparare infallibiliter conſequendam. Quod falſum eſſe, ex eo patet: quia ſi ita eſſet, initium ſalutis noſtræ eſſet ex nobis, & non ex Deo. Cõſequentia probatur. Nam operanti bonum moraliter, & dictamen rationis ſequenti, Deus infallibiliter confert gratiam.

Octaua ratio.

¶ Tandem, non poſſumus adimplere diuina præcepta ſine ſpeciali auxilio gratiæ Dei: igitur neque poſſumus ſiue ea operari bonum moraliter. Cõſequentia probatur: quia opus omne moraliter bonum, vel eſt adimpletio alicuius præcepti, vel eſt opus conſilij: & opera conſilij difficiliora ſunt operibus præceptorum. Antecedens probatur ex Concilio Mile. & ex Celeſt. Papa, definientibus, ad quodcumque peccatum vitandum neceſſarium eſſe adiutorium, & auxilium gratiæ Dei,

Vltima rõ. Cõc. Mile. c. 24. Celeſtin. ca. 10.

¶ Contrariam ſententiam tenet Mag. Sent. in 2. diſt. 26. & D. Tho.

Mag. ſent.

D. Thom. Bonauen. Scotus. Gabriel. Soto. Vega. Decanus. Louanien.

& D.Tho.in hoc articulo.Idem aſſerit D. Bonauentura.2. diſt.26.q.vlt.& Scotus ibidem.& Gabriel ead. d. q.1. Hos ſequuntur omnes ferè alij Doctores ſcholaſtici, vt M.Soto lib.1,de natu.& gratia c.20.Vega lib.de iuſtific. q.14.& Decan.Louanienſ.lib.1.art.7. Vt ergo debito ordine procedamus,ſit prima concluſio.

Pri. concl. Probatur concluſio.

¶Homo ſine auxilio ſpeciali, tantùm ſuis viribus adiutus,poteſt bonum aliquod morale operari,ſed rarò, & difficulter,Probatur:quia ſi ita non eſſet,nequaquam vulnerata fuiſſet per peccatum humana natura. ſed penitus extincta;quandoquidem non poſſet aliquem conatum ad bonum habere. Quod quidem ita confirmatur. Nam operari bonum moraliter, ideſt, ſecundum rectam rationem naturalem,nullo appoſito fine ſupernaturali,eſt opus proportionatum viribus humanis. Igitur cum vires humanæ naturæ non ſint penitus per peccatum extinctæ,neceſſum eſt dicere hominem poſſe aliquod bonum morale operari. Deinde, infidelis poteſt ex naturali compaſſione, & non propter alium finem dare eleemoſynam indigenti:at talis actus eſt moraliter bonus: poteſt igitur homo per vires ſuas operari aliquod opus moraliter bonum. Maior nota eſt,& conceditur à Gregorio. Minor probatur. Nam ſi ille actus nõ eſt bonus,maximè quia non refertur in Deum; hoc autem non obſtat: nam actus honeſti ex ſe, & ex ſua natura cenſentur relati in Deum, niſi in malum finem poſitiuè ab operante referantur. Cuius ratio eſt; Nam actus bonus,niſi ex malo fine vitietur ab operante,naturalem ordinem habet ad rectam rationem cum qua conſonat;& recta ratio naturalem ordinem,& concentum cum diuina ratione,cuius noſtra hæc ratio participatio quædã eſt. Quare ea opera quæ conſona ſunt rectæ rationi, etiam ſi ab agente ad altiorem finem non referantur, cõſonant etiam conſequenter cum diuina ratione, & habent ordinem ad illam.Præterea, homo per naturæ facultatem poteſt intelligere parentes eſſe honorandos,& debitum reſtituendum, poterit ergo hæc aliquando operi mandare: cognitio enim practica ad operandum ſuapte natura deſtinatur. Hoc ipſum ex eo probatur,quoniam homo natura ſua eſt animal rationale,ideſt,aptum natum vt ſecũdum rationem vitam inſtituat:ergo in aliquo opere poteſt viuere ſecundum rationem. Certè cum omnis creatura per ſuæ naturæ facultatem poſſit actum eidem proportionatum elicere,per eandem facultatem homo poterit opera ſuæ naturæ cõuenientia opere complere,qualia ſunt,honorare parentes, egenis ſubuenire,&c.niſi velim is humanam naturam cæteris infeliciorem ſtatuere,& eã aſſerere potius dæmonis figmentum,quàm opus manuum Dei. Ad hæc,homo iure naturali tenetur operari ſecundum rationem:ergo facultate naturæ poterit hoc præſtare:quoniam ridiculum eſſet ſi natura ad aliquid obligaret, ad quod ſufficientia principia non concederet: Item,homo ex facultate naturæ poteſt operari bonum honeſtum mala intentione, & malo fine:ergo poterit idipſum bona intentione,& bono fine operari. Si namque homo poteſt ambulare mala intentione:ergo poterit etiam ambulare valetudinis gratia,& ſi poteſt comedere cum nocet, poterit etiam cum prodeſt idem præſtare. Certè qui huiuſmodi negaret conſequentias,ſtultus,& inſipiens videretur, & eſſet.

Secun.cõc. D. Thom.

¶Secunda concluſio hæc ſententia,eſt quam habet D. Thomas hic.Namque dicit, hominem per facultatem naturæ poſſe aliquod opus bonum perficere; & articulo ſequenti docet,hominem per facultatem naturæ poſſe adimplere mandata quantum ad ſubſtantiam operis, & in alio articulo aſſerit,hominem,quamuis per naturæ facultatem non poſſit opera vitæ æternæ meritoria operari, poſſe tamen ea operari quæ ad hanc vitam conducunt. Idem aſſerit 1.p.q.23.in introductione materiæ de prædeſtinatione, & 2.2.q.137.art.4.in cor. & ad 3.

Ter.concl. Aug.lib.3. hypogno, Lib.de ſpiritu, & lite c.27.& 28.

¶Tertia concluſio hæc ſententia eſt, quam D. Auguſtinus amplectitur:dicit enim, hominem per facultatem naturæ poſſe plantare vineas,ædificare domum,diligere amicos,&c.& exponens illam ſententiam Pauli; Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt; dicit,gentes habere aliqua opera,quæ non ſolum vituperare non poſſumus,ſed quæ etiam meritò laudamus: & rurſus,Non adeo,inquit,imago Dei eſt peccatis attrita, quin etiam in impietate vitæ poſſint homines facere aliqua legis opera,de quibus fortè dictum eſt;Habent opus Dei ſcriptum in cordibus ſuis: & addit,in impijs eſſe quædam bona opera,ſine quibus difficile vita hominis, etiam nequiſſimi,tranſigitur.

Quar.con. Rom.1.

¶Quarta concluſio: Hæc ſententia conformis eſt ſanctis ſcripturis. Nam dicit Paulus,philoſophos eſſe inexcuſabiles;quoniam cum Deum cognouiſſent, non ſicut Deũ glorificauerunt, aut gratias egerunt. Vbi Paulus eos ex eo condemnat, quoniam per facultatem naturæ Deum non glorificauerunt,ſicuti per eandem facultatem illum cognouerunt:& c.2.Gentes quæ legẽ non habent naturaliter quæ legis ſunt faciunt:id eſt,natura duce: & Chriſtus Dominus ait,Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis?nam & Ethnici hoc faciunt.& iterum,Si ſalutaueritis fratres veſtros tantum, quam mercedem habebitis? In qua ſententia Dominus ſapienter diſtinguit inter opera bona moralia, & ſupernaturalia:his conſentit Paulus, cum ait; Si Abraham ex operibus iuſtificatus eſt,habet gloriam,ſed non apud Deum. In qua ſane ſententia nequaquam condemnat Paulus iuſtitiam noſtrorum operum per facultatẽ naturæ comparatam, ſed tantum dicit eſſe imperfectam. Ex his omnibus liquido colligitur, non omne opus hominis peccatoris eſſe malum:quod definitum eſt in Concilio Trid.& probatum eſt iam alibi.Neque hinc colligitur, ſententiam Gregorij hæreticam eſſe, aut coincidere cum errore Lutheri.Quod vt intelligatur, obſeruandum eſt,Lutherum inter alia hoc aſſeruiſſe impium, omnia opera quæ fiunt ab homine dum eſt in peccato, etiam illa per quæ ſe ad gratiam diſponere nititur,eſſe peccata,& mereri odium Dei:atque adeo dicit ipſam contritionem, & dolorem peccatorum reddere hominem magis peccatorem,vt videre eſt apud Roffenſem ar.6.contra Luth. Dicebat ſecundo ad idẽ confirmãdum,hominem carere libero arbitrio; & proinde omnia ex neceſſitate euenire, vt liquet ex eodem Roffenſi art.36.Ad hunc errorem confirmandum aſſumpſit ſibi Lutherus tanquam certam & exploratam Auguſtini ſententiam, quam abſque dubio Gregorius ſequitur,nimirũ,hominem ex ſe non poſſe bonum operari,& liberum arbitriũ ex ſe tantum ad peccatum valere.Ex quibus omnibus Lutherus inferebat, liberum arbitrium nihil eſſe, ſed tantum rem de ſolo titulo. Sed tamen Lutherus in vtroq; deceptus eſt.Primo,in eo q̃ negauit liberum arbitrium: deinde,quia exiſtimauit id ſequi ex ea ſentẽtia quam habet Gregorius, quam ipſe exiſtimauit fuiſſe Diui Auguſtini. Nam quamuis verum eſſet, hominem pro ſuis viribus non poſſe aliquod bonum operari:nihilominus eſſet adhuc liberum arbitrium quo poteſt bona operari cum gratia Dei, quæ illi ſemper præſto eſt, dummodo velit ipſa vti, & poteſt illam acceptare & refutare:quod quidem ſatis eſt ad arbitrij libertatem retinendam. Ex his ergo tribus quæ dixit Lutherus, peccatorẽ ſcilicet non poſſe bonum operari, & non eſſe arbitrij libertatem, & tãdem liberum arbitriũ ſine gratia nõ valere,niſi ad peccandũ,duo priora condẽnata ſunt a Concilio:tertium aũt, qm̃ habebat viros catholicos qui nulla ratione Lutheri erroribus conſentiebant,nequaquã tanquam erroneum condemnatum eſt.Quod ita eſſe patet ex can.5. & 7.Seſſ.6. in quibus tantum definitur, libertas arbitrij,& non omnia opera peccatoris,quibus ſe diſponit ad gratiã, eſſe peccata. Verba concita habent: Si quis dixerit,omnia opera quæ fiunt ante iuſtificationem, quacunq; rõne facta ſint,eſſe vere peccata, vel odiũ Dei mereri:aut quanto quis vehementius nititur ſe diſponere ad gratiam, tanto eũ magis peccare,anathema ſit.In qua ſentẽtia nequaquã definitur,omnia opera quæ fiunt ante gratiam, & iuſtificationẽ, eſſe bona;neq; talia opera omnia eſſe mala, ſed definitur, poſſe peccatorem, ante gratiam iuſtificantẽ,bonũ operari, ſcilicet cum præuentus diuino auxilio paulatim ſe diſponit,& mouet ad iuſtitiam per bona opera, ſ. per timorẽ & diſplicentiam peccatorũ, per exercitium bonorũ & honeſtorum operũ. Quod ſane Decretũ condemnat quidẽ ſententiam Lutheri,qui dicebat,omnia opera peccatoris, etiã illa,quibus ſe ad gratiam diſponebat,eſſe peccata:cæterum ſententiam Gregorij nullo modo attingit.Gregorius enim dicit, hominem ſine auxilio Dei nequaquam poſſe bene operari moraliter: cæterum non negat, huiuſmodi auxilium ſæpe conferri peccatoribus, & infidelibus immo fatetur,omnia opera,quæ a peccatore, vel ab infideli efficiuntur,quibus ſe ad gratiam diſponunt, procedere ab auxilio ſpeciali, & eſſe opera quædam bona. Ex quo infertur.

Conc.Trĩ. Seſ.6.can. 7.

Sententia Gregorij nõ eſt hæretica.

Lutheri impia ſententia.

Roffenſis.

Inutilis Lutheri collectio.

Conc.Tri.

neque

neque Gregorium dixisse; neque ex sua sententia inferri, vniuersa hominis peccatoris opera esse mortalia peccata. Nam in quæstione citata ad 9. cum sibi obiecisset, ex sua opinione sequi, omnia opera infidelium esse peccata, negat consequctiam, & apertè affirmat, a peccatoribus, & infidelibus fieri multa bona opera ex speciali Dei auxilio; maximè cum incipiunt se ad gratiam, & iustificationē disponere: quod quidem auxilium Deus illis nequaquam denegat. Quòd autem id non sequatur ex sententia Gregorij, patet: quoniam peccatores, & infideles, quamuis careant gratia iustificante, tamen sæpe adiuuantur a Deo auxilio speciali ad bona opera facienda.

Quin cõc. D. Thom.

¶ Quinta conclusio. Homo pro statu naturæ lapsæ non potest sine speciali Dei auxilio bene moraliter operari sem per, neque vt in plurimum. Hæc propositio est D. Thomæ in hoc artic. & in artic. 4. & in 8. Quæ conclusio ita mihi certa videtur, vt contrarium sine errore teneri non posse existimem. Probatur: quia si peccator suis viribus, sine speciali Dei auxilio, posset semper, vel diu bene moraliter operari, ex consequenti posset per multum tempus vitare omne peccatum viribus proprijs & adimplere omnia præcepta illi occurrentia sine speciali auxilio gratiæ: quod falsum est, & periculosum. Sequela probatur: quia qui operatur bene moraliter, dum ita bene operatur, non peccat; igitur si potest diu bene operari moraliter, poterit etiam per multum tempus vitare peccatum, & diuina mandata adimplere. Deinde, si homo esset sanus & integer, ac nullo modo infirmus, posset per totam vitam operari bonum moraliter suis viribus; quia bonum morale est opus proportionatum homini sano & integro: at homo per peccatum infirmus est, non igitur poterit operari bonum moraliter perfectè, & per totam vitam, sed rarò, & cum multorum defectuum admixtione; quod Sancti dicere voluerunt in locis omnibus adductis, cum asserunt, hominem ex se non posse aliquid boni operari, quia videlicet homo non potest perseueranter bene moraliter operari, neque per totam vitam, neque per multum tempus.

Sexta cõc.

¶ Sexta conclusio. Omnia illa opera, quibus peccator tendit, & disponitur ad iustitiam, & gratiam iustificantem, siue mediatè, siue immediatè, non possunt fieri sine Dei speciali auxilio. Probatur. Nam si homo ex se efficere posset aliquod opus, quod ad gratiam disponeret, id est, ad quod mediatè, vel immediatè sequeretur gratia, iam initium salutis ex nobis esset, & gratia iam non esset gratia, quia gratis non daretur. Deinde, omnis motus quo homo incipit tendere ad iustitiam, quoadusque illam consequatur, est motus supernaturalis; quoniam terminus est supernaturalis, ipsa videlicet gratiæ acquisitio, & reconciliatio amicitiæ diuinæ, debet igitur habere initium ab aliquo agente supernaturali. Tertiò, Deus stat ad ostium, & pulsat, & vocat ad se omnes peccatores: pulsat autem propter eum finem, vt peccatores a peccato excitet, & eos ad se reuocare possit: igitur quicunque relicto peccato ad iustitiam seipsos referunt, inde primo cœperunt conuerti, ex quo diuinæ gratiæ pulsanti corda non obtusa habuerunt. Totus igitur motus ad iustificationem primum initium est gratia Dei; & ex consequenti, nulla dispositio ad iustitiam, siue mediatè, siue immediatè, ortum habet ex solis viribus humanis. Quod etiam manifestum fit sanctarum scripturarum testimonijs. Nam 2. Petri. 1. dicitur, quòd omnia quæ ad vitam, & pietatem pertinent, nobis donauit: ergo quicquid ad gratiam disponit, ex Deo est. & Ioan. 6. dicit Dominus, Nemo potest venire ad me, &c. Venire autē ad Christum, significat totum illū motum iustificationis, ex quo homo primum incipit ad iustitiam disponi, quoad vsque illam consequatur. Idipsum sancti docent. Nam B. Prosper inquit, Omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, non per naturam, quæ variata est, habemus, sed per gratiam, qua reparata est, accepimus: & D. Augustinus, Quicquid, inquit, Cornelius & antequam in Christum crederet, & cum credidit, & cum credidisset operatus est, totum Deo dandum est. Hoc confirmatur apertissimè Adami exemplo, in quo, quoniam erat primus naturæ humanæ autor, non solum est expressa imago naturæ, sed etiam nostrorum morum effigies: ita vt ex eo quod ille gessit, quid nos facere, vel non facere possimus, inspiciamus. Adam igitur postquàm peccauit, nihil fecit, aut cogitauit quod ad peccatum repellendum, & ad iustitiam amissam recuperandam pertineret; sed (vt inquit scriptura) cum ipse, & vxor eius viderent se nudos, consuerunt sibi folia ficus, & fecerunt sibi perizomata. Quæ omnia, vt patet, ad studium vitæ præsentis attinent, & ad hanc vitam tuendam, & ad cœli iniurias propulsandas sunt accommoda. Nunquam verò Adam de salute animæ suæ cogitare cœpit, nisi postquam audiuit vocem Domini deambulantis in paradiso; sic enim dicitur; Cùm audisset vocem Domini deambulantis in paradiso, abscondit se Adam: & paulò infrà. Ait Adam ad Deum, Cùm audissem vocem tuam, timui, eo quòd nudus essem, & abscondi me. Diuina igitur voce permotus Adam timere cœpit (qui sanè timor est veluti primus gradus ad iustitiam) & cœpit suam nuditatem erubescere. Ex quo exemplo duo colligere licet; alterum est, hominis, dum extra gratiam Dei commoratur, maximum quod præstare bonum potest, esse, de sua valetudine cogitare, bona præsentia curare, quod Augustinus appellat bonum naturæ: & ponit huius rei exempla, vt colere agros, ædificare domum, &c. Alteram est, peccatorem sine Dei gratia non posse quicquam cogitare quod ad animæ salutem pertineat, nisi Deo excitante, & interius mouente, ac loquente. Quod confirmatur ex Concilio Arausicano, vbi dicitur, Si quis per naturæ vigorem bonū aliquod quod pertineat ad salutem vitæ æternæ, cogitare, aut facere posse dixerit, hæretico fallitur spiritu.

Prosper lib. contra Colatorē. c. 29. Aug. lib. 1. de prædest. sanct. c. 7. Ge. 2. & 3. 2. Pet. 1. Ioan. 6. Nota. Con. Arausica. can. 7.

¶ His constitutis, ad argumenta respondere oportet. Ad autoritates sacræ scripturæ, quæ primum ordinem inter argumenta habebant, respondendum est. In sacris literis, vt docet Roffensis, id quod non est meritorium vitæ æternæ, sæpè appellari, nihil, vt constat ex Paulo 1. Corinth. cap. 13. Si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, charitatem autem non habuero, nihil sum. & cap. 7. Circuncisio nihil est, & præputium, nihil est. Quod etiam docuerat D. Augustinus libr. de gratia Christi. cap. 26. Vel dicendum est, quod in sancta scriptura illæ voces distributiuæ non sunt vniuersaliter accipiendæ, vt logici eas accipiunt, sed ad eum modum; quo assumi solēt in vulgari sermone, scilicet, pro eo quod frequenter. & maxima ex parte contingit. Quare illud, nihil, idem valet qđ parum, & exiguum, & rarum.

Ad argu. Ad autoritates scripturæ. Roffensis contra Luth. c. 36. 1. Cor. 13. 2. Cor. 7.

¶ Eadem ratione satisfacere possumus ad argumenta secundi & tertij prædicamenti, quæ ex Conciliorum dictis, & sanctorum sententijs accepta erant. Aut certè loquuntur de opere quod ad nostram iustificationem, & saluiem æternam conducit, non autem de bono ciuili, & morali. Non enim misit Deus filium suum vt plantaremus vineas, aut vt haberemus amicos, sed vt credentes in ipsum vita frueremur spirituali. Hanc autem legitimam, & propriam esse expositionem patet ex Augustino, & ex Concilio Mileuitano, Arausicano, & Tridentino.

Ad argum. secundo & tertio loto posita.

¶ Vt tamen apertior huius solutionis sensus sit, obseruandum est, bonum esse duplex, morale, & meritorium. Opus bonum morale (iuxta communem Theologorum sententiam) est opus, quod rectę rationi est conforme; opus videlicet, quod habet bonum obiectum, ac debitum finem, omnesque alias circunstantias, sine quibus nequaquam reperitur boni operis bonitas, & honestas. Bonum autem meritorium dicitur illud, quod præter ea, quæ dicta sunt, est tanti valoris propter suam excellentiam, id est, ex adiuncta formia supernaturali, vt sit dignum vita æterna. Et ita bonum morale est tanquam medium inter peccatum, & meritum. Opus enim moraliter bonum, non est peccatum, quia in nulla re deficit a recta ratione. Neque etiam est meritum, quia caret illa excellentia supernaturali, quæ necessaria est ad constituendum meritum vitæ æternæ. Vnde bonum morale est quidem virtus, exterum non perfectè, & absolutè, quia cum bonum morale non sit charitate informatum, & ex consequenti non referatur in beatitudinem supernaturalem, non efficit hominem bonum in ordine ad optimum; id quod est proprium veræ virtutis. Virtus enim est dispositio perfecti ad optimum. Sancti ergo Patres, & concilia loquuntur de bono meritorio, non de bono morali.

Aug. lib. 3. hypog. & lib. de spiritu & litera c. 27. & 2. Con. Mil. & Arausic. ca. 6. & 7. Duplex bonum, morale & meritorium.

¶ Restat tandem rationibus satisfacere. Ad primā earum dicendum est, gratiam Dei particularem & spālem necessariam esse ad singulos actus meritorios, & cōducentes ad

Arg. dissoluuntur. Ad prim.

vitam æternam; ſed tamen eam neceſſariam non eſſe ad ſingulos actus moraliter bonos.

¶Deinde dici poteſt, gratiam Dei, iuxta D.Auguſtinum, eſſe neceſſariam ad ſingulos actus, ideſt, cogitare, velle, & operari. Dicebat namque Pelagius, initium cogitationis ex nobis eſſe.

Ad ſecun. ¶Ad ſecundum reſpondetur, non poſſe hominem ſine auxilio Dei ſpeciali vincere tentationes meritoriè, neq; verò omnes per totam vitam: vnam verò aut alteram vincere moraliter bene poſſe. Et quidem quamuis vrgēte tentatione non poſſet homo eam uincere, poſſet tamen alia opera moralia exercere, circa quæ tentationes non militant.

Ad tertiū. ¶Ad tertiam dicendum eſt, aliter concurrere Deum nobiſcum in bonis operibus, atque in malis. Nam in bonis concurrit, & ad materiale, & ad formale: at in malis operibus tantùm ad id, quod materiale eſt, concurrit. Quod ſi quis hinc inferre velit, argumentum Auguſtini contra Pelagium ineptum eſſe; negandum id erit: nam Pelagius cōcedebat hāc nobis gratiam à Deo tributam, vt ſcilicet poſſemus operari: quæ ſanè poſſibilitas æquè ad bonum, & ad malum ſe extendit, vnde aduerſus illum argumentum concludit, quòd contra nos nequaquam militat.

Efficax argumēcum D. Auguſt. contra Pelag.

Ad quart. ¶Ad quartam reſpondetur, fideles diuerſa ratione à Deo petere adiuuari in operibus moraliter bonis, atque in bonis ſupernaturalibus. In illis ſiquidem auxilium precātur, vt facilius, & melius, ac delectabilius operari poſſint: in iſtis verò vt ſimpliciter poſſint: ſine ſpiritu enim Dei vitam ſpiritualem viuere nequaquam poſſumus.

Quare Auguſtina opera infidelium vitia appellet.

Ad quint. ¶Ad quintam reſpondetur, virtutes infidelium ab Auguſtino vitia nuncupari; tum, quoniam infideles ſunt in ſtatu peccati grauiſſimi, & omnes eorum iuſtitiæ, tanquam pannus menſtruatæ: tum verò, quoniam tales virtutes ſine charitate ſunt, qua ſublata, quodcunque bonum in ſanctis ſcripturis pro nihilo habetur, vt paulò antè dictum eſt: tum tertiò, ratione infidelitatis; quæ quia per Atonomaſiam peccatum vocatur, audet Aug. omnem infidelium vitam peccatum appellare.

Aug. tract. 89. in Ioa. & li. 3. contra duas epi. Pelag. cap. 3.

Ad ſextū. ¶Ad ſextam reſpondetur, ad opus moraliter bonum ſufficere ſi referatur in Deum, vt eſt autor naturæ, quem ſanè per ipſius naturæ vires cognoſcere poſſumus. Vel dicendum eſt, vt opus moraliter ſit bonum, nequaquam oportere vt in Deum referatur explicitè, virtute, aut actu: ſufficit namque ſi implicitè referatur. Et quidem omne opus bonum atque honeſtum ſuapte natura in Deum refertur. Quapropter ad opus moraliter bonum, ſatis eſt ſi homo operari velit propter bonum, & honeſtum, licèt Deum nō cognoſcat, quam rem ſuprà contra Gregorium quæſt. 18. art. 9. diſcuſſimus.

Ad confir. ¶Ad confirmationem reſpondetur, illam, ſi quid probat, tantùm de idololatra probare. Deinde dicendum eſt, illam communem atque virtualem relationem, ſi multum temporis intercedat, interrumpi, neq; ſufficere ad inficienda omnia alia opera ſubſequentia: præſertim quando ſubſequentia opera ſuapte natura referuntur in Deum, & non in idolum. Sicut enim ad lapidis deſcenſum ſufficit impetus à generante ſibi conceſſus, vt tamen aſcendat, requiritur impetus projcientis perſeuerans: eadem ratione vt opus moraliter bonum in idolum referatur, requiritur intentio quæ perſeueret in tali relatione: ſicut etiam ſiquis ſtatuaret ad D. Iacobum ire peregrinationis gratia, qui omnia laboris, & itineris accidentia in ipſum retulit, profectò omnia iſta virtute ſunt in religioſum finem relata; attamen ſi aliquid impertinens in itinere eueniret, nequaquam conferetur relatum in illum finem, quin potius ſi multum temporis intercederet, interrumperetur intentio. Tandem dicendum eſt, cum qui ſtatuit dare eleemoſynam pietate quadam naturali, virtute priorem intentionem interrumpiſſe. Repugnant enim hæc inter ſe, dare eleemoſynam propter pietatem naturalem, & propter idolum.

Ad ſeptim. ¶Ad aliud argumentum negandā eſt conſequentia. Triplex ſiquidem diſcrimen inter eos reperitur. Primum namque opus bonum ſuapte natura refertur in Deum, & non in idolum. Deinde opus moraliter bonum in homine in gratia exiſtente eſt meritorium; non quia eſt relatum virtualiter, aut formaliter, ſed quoniam ſubiectum eſt gratū, quod ſanè à Deo reſpicitur; iuxta illud, Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Tandem homo in gratia exiſtens, nequaquam priorem intentionem interrumpit:

Geneſ. 4.

at idolatra qui dat eleemoſynam ob pietatem naturalem, virtute interrumpit intentionem ſeruiendi idolo in eo opere.

¶Ad confirmationem reſponderur, idolatram illum qñ non refert opus in idolum, operari contra habitum erroneum quem habet; non verò contra conſcientiam erroneam: conſcientia namque erronea eſt, quæ dictat, hic, & nunc nos obligari, & teneri. Ad confir.

¶Ad argumentum de diſpoſitione ad gratiam, negatur ſequela: & ad probationem reſpondetur, non eſſe certum operanti bene moraliter, & facienti quod in ſe eſt, ex ſolis viribus naturæ, Deum conferre ſemper & infallibiliter auxilia neceſſaria, vt ſe vltimatè ad gratiam diſponat. Intelligendum eſt inſuper, quòd operari benè moraliter, & ſequi rectam rationem diu & per multum tempus, atque in omnibus quæ ſe offerunt; non poteſt homo abſque peculiari Dei auxilio: & ita primum initium gratiæ ex Deo eſt. At verò homini qui operatur bene moraliter vnum aut alterum opus, raro tamen, & maxima ex parte malè operatur, Deus non confert infallibiliter gratiam, neq; auxilium gratiæ, quo ſe ad iuſtificationem diſponat. Ad octauū

¶Ad vltimum reſpondetur, omnia præcepta collectiuè, & etiam quædam illorum quæ nimis ardua ſunt, nequaquam poſſe hominem per vires proprias adimplere, neque per eaſdem poſſe omnes tentationes ſuperare, aut verò quaſdam illarum vehementes. Ad vltim.

¶At verò ſeruare vnum aut alterum præceptum in re leui; atque ſuperare leuiſſimas aliquas tentationes; idque raro, poteſt homo per ſuas vires: neque oppoſitum in Concilio Mileuitano definitum eſt.

¶Alia ſe offert quæſtio exponenda, vt neceſſitas gratiæ, quam Diuus Thomas in hoc articulo inueſtigat, intelligatur; Quæ nam ſcilicet opera bona præſtare poſſet homo, ſi in puris naturalibus conderetur, ideſt, ſine peccato, aut gratia? Et quidem ſi ea quæ articulo primo dicta ſunt, attendamus, facillima videtur ſolutio. Vt enim ex ſuperioribus conſtat, inter hominem in puris naturalibus conditum, ac inter hominem poſt lapſum, quòd ad naturalia attinet, nullum eſt diſcrimen. Quod ſi verum eſt, inferre inde poſſumus, poſſe id præſtare hominem in puris naturalibus conſtitutum, quod efficere poteſt homo in natura lapſa viribus proprijs adiutus. Infertur rurſus, hominem in puris naturalibus poſſe veritates aliquas cognoſcere naturales, non tamen omnes; veritatem autem aliquam ſupernaturalem, abſque peculiari Dei auxilio, ne quaquam poſſe; ſicuti homini poſt lapſum accidit, vt dictum eſt. Sequitur tertiò, hominem in puris naturalibus conſtitutum poſſe velle, & operari aliquod opus moraliter bonum, non tamen omne, neque aliquod quod meritoriū ſit, vt expoſitum eſt in hoc articulo, quæſtione precedenti. Tandem ex illo communi principio ſequitur, eſſe aliquam felicitatem naturalem, ad quam peruenire poſſet homo ſi in puris naturalibus conderetur: quod etiam docet D. Tho. 1. p. q. 23. ar. 1. & q. 62. art. 1. & hic art. 5. Hæc ergo præſtare poſſet homo in illo ſtatu. Quænam opera p̄ſtare poſſet hō ſi cōderetur in puris naturalibus. D. Thom.

¶Sed tamen quæ nam felicitas ſit ad quam peruenire poſſet, & quibus mediis illam adipiſci valeret, explicatu difficile eſt. Videtur namque, quòd homo in puris naturalibus conditus, neceſſariò miſer eſſet, & infelix, & nulla ratione felix, Felicitas hominis ī puris naturalibus cō ſtituti inueſtigatur.

¶Cum enim intellectus hominis ſuapte natura inclinetur ad omne verum cognoſcendum, & per facultatem naturæ nequaquam poſſet conſequi totius veri cognitionem, non poſſet habere naturalem beatitudinem, ad cuius ſtatum talis cognitio maximè conducit. Prim. arg.

¶Deinde, voluntas ſuapte natura inclinatur ad omne bonum rationi conſentaneum; hoc autem in illo ſtatu adipiſci non poſſet: ergo in illo ſtatu beatitudinem conſequi non valeret. Secūdum.

¶Tertiò, homo in puris naturalibus conditus neceſſariò debet labi in aliquod peccatum mortale, quippe cùm per vires naturæ non poſſit omnem legem adimplere, neque verò omne bonum rationi conſentaneum habere, vt ſuprà diximus de homine in natura lapſa: at peccato mortali iure naturæ ſupplicium æternum debetur: ergo neceſſariò homo in puris naturalibus conditus infelix eſſe debet, ſi dono gratiæ non liberetur à peccato. Tertium.

¶Præterea, qui mortaliter delinquit, offendit Deum, vt eſt Quartum.

est finis,& autor naturæ:non ergo talis potest esse felix,nisi Deo per gratiam reconcilietur: hac autem caret homo in puris naturalibus.

Quintum. ¶ Quinto,ad naturalem beatitudinem necessariũ est rectitudo quædam naturalis,vt omnes Doctores fatentur;at homo in puris naturalibus constitutus non potest talem rectitudinem habere; quia, vt dictum est,aliquando peccabit;non ergo potest esse beatus.

Vltim. ¶ Tandem, autor naturæ præcepit nobis seruare totam legem:ergo homini in puris naturalibus constituto concedere etiam debet virtutem ad obseruandam legem vniuersam.

Confir. D Hiero. dialo. contra lucifer. a nos. ¶ Confirmatur argumento quodam Diui Hieronymi. Aut enim possibilia dedit nobis autor naturæ mandata; aut impossibilia. Si possibilia:ergo in facultate nostra situm est totam legem adimplere. Si autem impossibilia,non erimus legum transgressores, si ea non obseruemus: nemo enim peccat in eo quod vitare non valet.

Aliquorũ, Doctorũ, opinio. ¶ Propter hæc argumenta quibusdam Doctoribus nostri temporis visum est, quòd versetur magna differentia inter hominem constitutum in puris merisque naturalibus, & inter hominem in natura lapsa, quod attinet ad virtutem, & sufficientiam operandi. Existimant enim, esse impossibile ꝙ Deus crearet hominem in puris merisque naturalibus,sic vt non conferret illi auxilium necessarium, & sufficiens, per quod posset ex viribus naturæ operari omne bonum rationi consentaneum, & efficaciter consequi suum finem,& beatitudinem naturalem. Itaque per hominem constitutum in puris naturalibus intelligunt hominem constitutum in natura integra, cum dono, & vigore sanante naturam, sic adeo, vt in bono, & officio virtutum possit permanere, & perseuerare, si vellet. Quæ sine dubio videtur esse D. Augustini sententia: dicit enim; Si Deus

Aug.lib.de correct.& grat. c.11. adiutorium quo permaneret si vellet homini non dedisset, quia non talis natura facta est vt sine diuino auxilio posset permanere si vellet, non vtique sua culpa cecidisset: ergo si in puris merisque naturalibus non talis facta natura humana est, vt possit permanere si vellet, non sua culpa cadit, si non permanet: siquidem auxilium non est datum quo possit permanere si vellet. Et alibi docet ex hoc peccasse hominem, quia potuit permanere si voluisset: & subdit, hanc

Aug.lib.3. hypogno. fere per totum. possibilitatem permanendi, & non peccandi,a natura liberi arbitrii per peccatum fuisse sublatam. Ex his sententijs D.Aug.efficaciter videtur concludi, ꝙ homo in puris merisque naturalibus constitutus, habuisset auxilium necessarium, & sufficiens quo posset vniuersum bonum rationi humanæ consentaneum perficere, & in eo permanere sine crimine. Sed hæc sententia non placet viris doctioribus.

Opposita sententia verior. Nam ex opinione Theologorum omnium, naturalia manserunt integra post peccatum, tam in hominibus, quàm in angelis: sed hæc sufficientia operandi, & hæc integritas, & rectitudo naturæ non manet post peccatum, & lapsum, vt docet sana doctrina; ergo hæc sufficientia, & integritas naturæ nõ pertinet ad pura meraque naturalia. Deinde,homo ex natura sua est cõpositus ex corpore & anima rationali, ex spiritu & carne; constatque carnẽ concupiscere aduersus spiritum, & spiritum aduersus carnẽ;ergo cõstat euidenter,ꝙ si homo constitueretur in puris naturalibus,cõstitueretur cũ pugna inter carnem & spiritum,quæ trahit hominem ad peccandũ. Certè illud elogium diuinæ sapientiæ;

Sap.9. Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ. Corpus enim quod corrumpitur,aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem; et habet verum in homine considerato in puris merisque naturalibus. Iam vero si hoc auxilium, si, inquam, hic vigor sanans naturam esset proprietas homini naturalis, & naturæ humanæ debitus, consequens est, ꝙ homo in natura lapsa sit monstrum; siquidem caret principio, & proprietate suæ naturæ debito, veluti si careret intellectu, aut

Not. voluntate,aut certè auxilio generali & communi. Maneat ergo fixa & certa illa sententia Theologorum, ꝙ homo in puris naturalibus, & in statu naturæ corruptæ non differunt quantum ad sufficientiam operandi opera rationi naturali consentanea, quia in vtroque vires humanæ sunt æqualiter dispositæ, & affectæ, verum non sunt illi homines æqualiter affecti & dispositi quantum ad meritum. Etenim homo in puris naturalibus constitutus non est in peccato,neque est auersus a Deo, & a fine vltimo: at homo in natura lapsa est in peccato, & auersus a fine vltimo. Quapropter si homo in puris naturalibus constitutus perueniens ad vsum rationis haberet istum actum moraliter bonum;volo sequi bonum, & fugere malum, & continuo moreretur, reciperet a Deo huius boni operis præmium, a Deo,inquam, vt est autor naturæ,qui nullum opus bonum irremuneratum relinquit,quando persona, quæ operatur, non est in peccato, & a Deo auersa, & incapax præmij. Cum igitur homo in puris naturalibus rectè & studiosè operatur, cum non sit a Deo auersus,quin potius Deo gratus naturaliter, consequens est quòd in eo casu reciperet a Deo studiosi operis præmium. Sed homo in statu naturæ lapsæ, tametsi posset habere eundem actum, scilicet volo studiosè agere,si statim morereretur,non reciperet præmiũ ab autore naturæ, si quidem esset a Dro auersus, & incapax præmij;homo enim Dei inimicus præmium ab eo non promeretur. Ex hac autem differentia non habetur,quòd homo in puris naturalibus possit aliquid boni operis efficere,quod non possit homo in statu naturæ lapsæ. Hæc enim differentia, quantum ad meritum, tantum oritur ex conditione personæ operantis, non ex parte principij operatiui, nec ex parte virium naturalium; quæ in vno magis quam in altero sint ad operandum efficaciores. Neque D. Augustinus huic nostræ sententiæ vllo modo aduersatur. Nam homo in puris merisque naturalibus constitutus, haberet indubiè sufficiens adiutorium a Deo autore naturæ collatum ad cauenda singula peccata, & ad obseruanda singula legis naturæ præcepta, non tamen ad omnia simul, & per totam vitam, quemadmodum potest quisque Grammaticam, Rhetoricam, Physicam, & cæteras bonas artes discere, nemo autem hominum, licèt sit ingeniosus, potest omnes comprehendere. Hoc eodem exemplo confirmat hanc veritatem D. Hieronymus. Vel fortassis D.Augustinus loquitur de illo magno crimine quod commisit primus parens; quod profecto, tam graue non esset, si iustitiam originalem adhuc non suscepisset. Denique obseruandum est, quod Aristoteles, & omnes philosophi rectè sentientes dicunt,eum hominem,qui per facultatem naturæ cognoscit, & colit Deum,esse curæ ipsi Deo, maximè qui proinde suppeditat illi non tantum bona temporalia, sed & bona spiritualia quantum expedit ad eius salutem, & vitam rectè instituendam. Vnde autore Aristotele, fecilitas hominis naturalis non solum consistit in virtute, & studiosa operatione, sed præcipuè in prouidentia diuina erga homines. Quapropter ad Deum non solum pertinet distribuere præmia pro bonis (quod etiam ratione naturali constat) sed ad Deum spectat vnicuique secundum statum suum infundere cognitionem necessariam;qua Deum cognoscat & colat. Insuper pertinet ad ipsum condonare peccata hominibus, quæ illorum vitam beatam impedire valent. Hæc autem condonatio criminum, si homo esset conditus in puris naturalibus, id est, non destinatus ad gratiam, nec ad glotiam; fieret Deo disponente sic, vel per dolorem ex facultate naturę comparatum, vel per hoc quod homo proponeret bonum sequi, & malum fugere cum dolore peccatorum, vel alijs modis quibus diuina prouidentia hominibus prouideret. Sed hoc est diuinare per altissimas tenebras; oportet potius Deo gratias agere, & Christo liberatori, qui vocauit nos in admirabile lumen suum, quo illustrante cognouimus, & peccata nostra, & redemptorem nostrum Iesum Christum, per quem a peccatis liberamur.

Homo in puris naturalibus haberet auxilia ad singula cauẽda peccata non tamẽ ad omnia.

D. Hier.1. dialo contra Pelag.

Arist.

Ari.1.eth. c.8.& 9.

Quid sit auxilium generale, quid item speciale.

Sed est dubium præcedentibus affixum, Quid sit auxilium speciale, quid verò generale? In cuius rei expositionem dicendum est, primo loco, Auxilium generale non esse habitum animabus nostris vel insitum, vel infusum: nam quocunque habitu posito, adhuc egemus Deo primo mouente, & nobiscum cooperante, vel potius nobis cum illo cooperantibus, sicut causæ naturales, præter potentias, & vires quas habent, indigent præterea motu cœli vt possint operari. Hoc ita esse demonstrauit D. Thomas artic. 1. huius quæstionis. Proxime dicendum est, auxilium diuinæ gratiæ speciale non esse habitum, aut qualitatem: nam quocunque habitu infuso animis nostris, indiget adhuc homo auxilio speciali ad operandum: quod demonstrat, vt dogma fidei catholicæ, D. Augu. de quo copiosè agendum est in ar 9. huius quæstionis. Itaq; quẽadmodũ oculus, licèt sit perfectissimus, nisi sit candore lucis illustratus, nõ potest videre, sic anima nostra, licèt sit sana per

D.Thom.

Aug. li. de nat.& gratia c.26.

virtutes infuſas, ſine auxilio ſpeciali operari non poteſt. His addendum eſt, atque dicendum, ꝙ auxilium generale eſt motio diuina, qua concurrit Deus cum omnibus creaturis, veluti ex pacto, & fœdere cum illis initio ad operationes ſuas, ſibique connaturales. Sed docet Gregorius (vt refert Capreolus in 2.d.28.q.1.ad 12.) ꝙ Deus concurrit ad actū bonū, non ſolum coefficiēdo actum cum ipſa voluntate; hoc enim modo cum omnibus agentibus concurrit; verū etiam applicando, & mouēdo ipſam voluntatem ad bonum, in qua applicatione voluntas non neceſſitatur: eſt.n. inſtrumentum liberum, & mouetur ſm naturā ſuā liberè. Cæterū ad actū malum tātum concurrit cooperando ad actum illum naturalem, & ad ſubſtantiā illius actus, ſed nō applicat voluntatē ad malum actum. Hanc ſentētiam, vt veram, approbauit Capreolus in loco dudum citato. Sed mihi videtur, ꝙ hoc vltimum falſum ſit. Nā res certiſſima eſt, voluntatem noſtram nihil poſſe velle boni, aut mali, niſi prius moueatur a Deo ad operandum; ſicut penicillus nihil poteſt operari, niſi prius a principali agente ad operandum admoueatur. Ad extremum dicendum eſt, auxilium ſpeciale eſſe gratuitam Dei motionem, & ſupernaturalem, qua concurrit Deus nobiſcum vt operemur opera ſupernaturalia, & conducētia ad noſtram ſalutem, & iuſtificationem. Vnde quanquam hæc motio nobiſcum quandoque concurrat ad opera naturalia, vt ad cognoſcendum Deum eſſe, & remuneratorem eſſe; nihilominus cenſeo eſſe auxilium Dei ſpeciale: quoniam eſt gratuita Dei motio, ad noſtram iuſtificationem ſpectans.

Greg. Capr.

Pri. concl.

Autoris ſententia.

ARTIC. TERTIVS.

¶ *Vtrùm homo per ſua naturalia ſine auxilio gratiæ poſſit diligere Deum ſuper omnia.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Homo in ſtatu naturæ integræ non indigebat dono gratiæ ſuperadditæ naturalibus bonis ad diligendum Deum ſuper omnia, quamuis indigeret auxilio Dei ad hoc mouentis. Nam vnaquæque res particularis amat bonum proprium propter bonum commune totius vniuerſi, quod eſt Deus, Quare homo in ſtatu naturæ integræ dilectionem ſui ipſius referebat ad amorem Dei, ſicut ad finem; & ſimiliter dilectionem omnium aliarum rerum; & ita diligebat Deum plus quàm ſeipſum & ſuper omnia.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Quæſtio art. latius ac fuſius controuertitur.

QVæſtio huius articuli admodum difficilis eſt, & valde vtilis. Pro parte affirmatiua ſunt quædam argumenta non omnino inualida.

Prim. arg.

¶ Primum. Homo poteſt lumine naturali cognoſcere, Deum eſſe dignum ſummo amore: & intellectus noſter hoc ipſum quod intelligit, poteſt proponere voluntati: ergo voluntas poteſt ſe conformare cum intellectu per ſuas vires, & ex conſequenti poterit diligere Deum ſuper omnia. Conſequentia inde probatur: quia quantam vim habet intellectus ad verum cognoſcendum, tantam habet voluntas ad amandum.

Secūdum.

¶ Secundò ſic argument. Poteſt quis diligere ſuper omnia diuitias & voluptates, quemadmodum faciunt auari, & voluptuoſi homines: igitur multò magis poterit per ſuas vires diligere Deum ſuper omnia, in quo eſt multò maior cauſa & ratio diligendi. Hoc ipſum confirmatur. Nam homines infideles, & ethnici ſuos falſos Deos diligunt interdum eo amore vt oppetant mortem pro illis: quæ dilectio ſumma eſt, vt poſtea videbimus, & probaturi ſumus apertè: & hoc faciunt infideles per ſuas vires, igitur multò magis homines fideles poterunt per ſuas vires diligere Deum ſuper omnia.

¶ Tertio ſic arguitur. Naturaliter inclinamur ad diligendum Deum plus quàm nos ipſos, vt docet D. Thom. in pluribus locis ſuæ doctrinæ, ſignanter 1. p. q. 60. artic. 2. & hoc ipſum inſinuat in hoc artic. dum inquit, ꝙ quælibet pars magis inclinatur in bonum totius, quàm in bonum proprium, & loquitur de inclinatione naturali: ergo poſſum⁹ diligere Deū ſuper omnia per ſola naturalia. Patet cōſequētia. Nā ſi poſſumus diligere Deū plus quam nos ipſos; & nos ipſos diligimus plus quàm alia omnia, apertè ſequitur ꝙ poſſumus diligere Deū ſuper omnia.

Tertium. D. Thom.

Sec. concl.

Tert. conc.

¶ Quartò ſic arguitur; ſi non poſſumus diligere Deum ſuper omnia, ſine gratia, & auxilio Dei, ſequitur ꝙ poſſumus liquidò cognoſcere nos eſſe in gratia, quod eſt falſum, & erroneum. Quod rectè ſequatur, patet. Nam poſſumus eſſe certi ꝙ diligimus Deum ſuper omnia: igitur quòd ſumus in gratia: ſi quidē dilectio Dei ſuper omnia ſine gratia eſſe non poteſt. Antecedens ſic oſtenditur: tum, quoniam homo habet euidentiam de ſuis actibus, tum vero, quoniam habet euidentiam quòd diligit voluptatem ſuper omnia; habebit igitur euidentiam quòd diligit legem Dei ſuper omnia: tum tertiò, quoniam videt apertè ꝙ oppetit mortem pro vero Deo, & eius amore.

Quartum.

¶ Quintò ſic. Quando homo peruenit ad vſum rationis, & proponit per vires naturales, tum intellectus, tum voluntatis, bonum ſequi, & malum fugere (quod ſine dubio per ſua naturalia poteſt facere, prout demonſtratum eſt ſupra quæſt. 89.) diligit Deum ſuper omnia: diligit enim bonum honeſtum, & virtutem ſuper omnia, ad quam ſe, & omnia ſua refert: ergo homo per vires naturæ poteſt diligere Deum ſuper omnia.

Quintum.

¶ Vltimò, Homo in peccato mortali exiſtens diligit Deū ſuper omnia, vt ſupra demonſtratum eſt ex Adri. quodli. 1. artic. 5. & D. Thom. 1. p. q. 60. art. 5. ad vlt. ſcribit, quòd dæmones, & damnati diligunt Deum ſuper omnia, quatenus eſt bonum quoddam commune, & vniuerſale. Ad huius rei expoſitionem variis vijs procedunt Theologi. Nam Scot. & alij in 2. d. 28. & in 3. diſtinct. 37. affirmare videtur, quòd homo ex viribus naturalibus poteſt diligere Deum ſuper omnia. Capr. in 1. diſt. 27. q. 1. in reſponſione ad argumenta Aureoli, docere videtur, ꝙ voluntas humana per ſuas vires poteſt producere dilectionem eiuſdem ſpeciei, cum ea dilectione quæ producitur ex charitate infuſa, & ſupernaturali. Caietan. in huius artic. commentario hoc modo procedit. In primis ſtatuit; quod diligere Deum ſuper omnia eſt actus elicitus voluntatis, quo homo ſe, & omnia ſua refert in Deum: vnde non eſt idem operari propter vltimum finem, & diligere Deum ſuper omnia. Nam in quouis opere bono operatur homo propter vltimum finem, ſaltem implicitè: opera enim bona ſuapte natura ſunt relata in vltimum finem: imò quando homo peccat, operatur propter vltimum finem, prout ſuprà expoſitum eſt. Deinde ſtatuit pro certo, quòd dilectio Dei ſuper omnia eſt duplex. Vna eſt perfecta, quale,

Vltim. Adria. D. Thom. Scot. Capr. Caiet.

le,& omnia ſua homo refert in Deum : ſic adeo, vt nihil operetur ℭ non ſit in Deũ referibile.Et huic perfectæ charitati aduerſantur peccata venialia ; nam hæc peccata non ſunt referibilia in Deũ;quæ perfectio charitatis de lege ordinaria,& ſecundum communem curſum ſolum inuenitur in vita beata.Alia eſt dilectio Dei ſuper oĩa imperfecta, ſecundum præſentem ſtatum,qua homo ſe, & oĩa ſua refert in Deũ,ſic adeò,ℭ pro nulla re huius mundi perdere Deũ, & eius amicitiam velit:& huic dilectioni tantùm aduerſantur peccata mortalia.Ex his principijs ſic decidit,& definit quæſtionem propoſitam.Nam homo in ſtatu naturæ integræ ex facultate naturæ poterat diligere Deum ſuper omnia dilectione naturali perfecta, nam poterat non peccare;cæterum in ſtatu naturæ lapſæ ab hac dilectione deficit, & non poteſt eam præſtare;nam ad minimum dẽt peccare venialiter.Ex hac ſnĩa Caie.ſi vera eſt, facilè patent conclu ſiones D.Th.Sed licet D.Caie.vera dicat, non tamen explicat qõnem à D.Tho.propoſitam. Nam D.Tho.non loquitur de illa perfectiſſima dilectione quàm habent beati, ſed de dilectione Dei ſuper omnia ; quæ dum hic viuimus, haberi põt:quod patet ex eo,ℭ dicit,ℭ ad habendam dilectionem Dei ſupernaturalem indiget homo in ſtatu naturæ corruptæ auxilio gratiæ:& certum eſt,ℭ quanquàm homo habeat charitatem Dei , & gratiam , ſæpenumero hẽt peccata venialia ergo non loquitur D. Th.de perfecta Dei dilectione,cui aduerſantur peccata venialia. Præterea,falſum vr̃,ℭ qui ſunt in charitate , non diligant Deum ſuper oĩa ſimpliciter,quia habent peccata venialia: nam peccatũ veniale non eſt magis dilectum quàm Deus ab eo qui eſt in charitate,ſed potius magis diligit Deum, quàm mendatium : paratus eſt.n.non dicere mendacium ſi repugnaret dilectioni Dei:quod certè eſt propriè & ſimpliciter diligere Deum ſuper omnia. Labefactata igitur hac explicatione Caie.ſcire oportet,quod ipſemet Caie.in 2.q.de contritione in opuſculo,alia via procedit, & dicit duo. Primum eſt,ℭ homo poteſt ex viribus naturæ , ſine aliquo ſpeciali auxilio gratiæ,diligere Deum ſuper omnia , etiã vt eſt obiectum ſupernaturale.Et conuincitur ad hoc affirmandum illo argumento,quod à nobis factum eſt in initio quæſtionis,ℭ homo poteſt conſtituere pro vltimo fine ſuo voluptates,aut diuitias;ergo & Deum. Secundum aſſertum eſt, ℭ eiuſmodi dilectio Dei ſuper omnia poteſt eſſe in homine qui eſt in peccato mortali, ſine charitate , & ſine gratia iuſtificante:quod probat. Nam homo poteſt eſſe certus, ℭ diligit Deum ſuper omnia; at non poteſt eſſe certus ℭ habeat gratiã,& charitatem:igitur iſta dilectio Dei ſuper omnia non ſemper eſt coniuncta cum gratia iuſtificante,& ex conſequenti poteſt eſſe in peccatore. Hæc ſententia Caie. vt breuiſſimè decernam, eſt erronea planè. Nam primum qđ affirmat,ℭ ex viribus naturę poſſumus diligere Deum ſuper omnia,vt eſt obiectum ſupernaturale,eſt error Pelagianorum, vt in ſequentibus planum fiet. Alterum verò quod affirmat,ℭ talis dilectio Dei ſuper omnia poteſt eſſe in homine peccatore ſine gratia gratum facĩẽte; nullo modo poteſt ſuſtineri,cum dicat apertiſſimè Chriſtus,Qui diligit me,diligetur à patre meo,& Prou c 8. Ego diligentes me diligo.Sed huiuſmodi homo,de quo loquimur,diligit Deum ſuper omnia , & conſtituit ſibi illum pro vltimo fine:ergo diligitur à Deo,& per conſequens eſt in gratia coram Deo.Deinde ſic arguitur:Qui diligit Deum ſuper omnia (de quo dictum eſt) & conſtituit ſibi Deum pro vltimo fine,vel eſt in peccato,vel in gratia. Si in gratia,victus eſt Caie Si dicas,ℭ in peccato mortali ; Contrà : nam non eſt auerſus à bono incommutabili : ergo non eſt in peccato mortali . Cõſequentia euidens eſt,& antecedens probatur: nam habet Deum pro vltimo fine: ergo non eſt auerſus ab vltimo fine,neque à bono incommutabili. Alij verò in hac quæſtione explicanda diſtinguunt hoc modo. Nam dicũt, ℭ Deus poteſt cõſiderari dupliciter ; Vno modo ſecundum ℭ per lumen naturæ cognoſci poteſt; vt ℭ ſit vnus, bonus, iuſtus,omnium rerum optimus. Alio modo conſideratur, ſecundum ℭ cognoſcitur per lumen fidei , videlicet quatenus eſt trinus,& vnus,& quatenus eſt beatificator hominũ per claram diuinitatis viſionem.Dicunt igitur prædicti autores,ℭ Deum cognitum ex lumine rationis naturalis poteſt homo ex viribus naturæ diligere ſuper omnia , at vt eſt obiectum ſupernaturale per lumen fidei præmonſtratum,non poteſt diligere ſuper omnia , ſine Dei gratia . Et quidem ab hac ratione dicendi non abhorret D. Tho. in hoc articulo ſolutione ad primum:loquens enim de homine conſtituto in natura integra,ſic definit,ℭ poterat ex viribus naturæ diligere Deũ ſuper omnia,vt eſt principium, & finis rerũ naturaliũ,ſed vt eſt finis ſupernaturalis nõ poterat Deum diligere ſuper oĩa , ſine auxilio diuinæ gratiæ.

¶Hanc diſtinctionem quidam Theologi nimium acuti nihil valere ad propoſitam quæſtionem definiendam vehementer probare contendunt his argumentis. In primis, hæc diſtinctio dilectionis Dei, vt eſt obiectum naturale,& quatenus eſt obiectum ſupernaturale , eſt diſtinctio nouitia , & penitus inaudita ſanctis Doctoribus, & Concilijs, qui ſimpliciter,& ſine aliqua diſtinctione ſemper dixerũt, quòd non poſſumus diligere Deum ſuper omnia ſine gratia Dei .

¶Deinde,nullo modo eſt probabile , neque veroſimile , ℭ noſtra voluntas,quãdo proponitur illi Deus, talis, qualis cognoſcitur per lumen naturæ,ſcilicet ut bonus, iuſtus, tunc poſſit diligere Deum ſuper omnia , & quando idem Deus proponitur voluntati non ſolùm ut bonus,iuſtus,ſed vt vnus,& trinus,& amicus hominum,& beatificator,tunc non poſſit diligere Deum ſuper omnia. Quod explicatur euidentius:nam certè ſi ego poſſum diligere Petrum, quia cognoſco illum virum bonum,& honeſtum,ſi vlterius cognoſco illum non ſolum eſſe bonum,& honeſtum, ſed eſſe mihi vehementer amicum , multò faciliùs potero eum diligere : ergo pari modo ſi poſſum ex viribus naturæ diligere Deum ſuper omnia cognitum per lumen naturæ,multò faciliùs potero eum diligere cognitum per lumen fidei: nam fides docet de Deo,quòd non ſolum habet eas perfectiones , quas ratio naturalis demonſtrat , ſed plures alias præſtantiſſimas,& amore digniſſimas. Explicatur adhuc vberius. Nam in dilectione Dei duo poſſumus conſiderare:vnum eſt ipſa ratio diligendi , & obiectum formale dilectionis,ſcilicet bonitas diuina;alterum eſt modus diligẽdi,ſ.vt ſit ſuper omnia. Quod autem facit difficilem dilectionem Dei,non eſt forma , & ratio diligendi : nam ut dictum eſt,illa eſt ſumma bonitas , & nihil facilius , aut ſuauius eſt quàm diligere bonitatem;quod ergo facit dilectionem Dei ſuper omnia difficilem , & arduam eſt modus dilectionis,vt ſit ſuper omnia.Quo ſtatuto,ſic arguitur. Non eſt difficilius diligere Deum ſuper omnia quando eſt cognitus per lumen fidei, quàm diligere eũdem ſecundum quòd eſt cognitus per lumen naturæ:ergo ſi homo poteſt Deum diligere ſuper omnia,vt eſt obiectum naturale, poterit vtique vt eſt obiectum ſupernaturale . Probatur antecedens: nam tota difficultas diligendi Deum ſe tenet ex modo dilectionis,qui modus eſt idem in vtraque dilectione : nam vtraque dilectio eſt ſuper omnia.

¶Præterea ſic arg. Si homo poteſt per ſuas vires diligere Deum,ſuper oĩa vt eſt obiectum naturale, idq; dilectione abſoluta,& efficaci, ſequitur ẽt ℭ poſſit per ſuas vires velle opperere mortẽ pro Deo:hoc aũt eſt manifeſtè falſum,vt poſtea videbimus.Item arguitur. Stante iſta voluntate abſoluta,& efficaci;volo placere Deo in omnibus,& per oĩa, poſſum vitare quodcunq; peccatum quod occurrerit : ergo ſi homo per vires ſuæ naturę poteſt habere eiuſmodi volũtatẽ,ſequitur ℭ poterit per ſuas vires vitare quodcunq; peccatũ.& ex conſequẽti adimplere oĩa præcepta legis : quod falſum eſt:nam qui diligunt Deum ſuper omnia , iſto modo adimplendo præcepta vniuerſa, ſine dubio diliguntur à Deo : ex quo conſequens eſt,quòd habent gratiam.

¶Ad extremum ſic arguitur ex Cõcilio Arauſicano, vbi dicitur;Secũdum ſanctarum ſcripturarum , & antiquorum patrum definitiones hoc prædicare debemus , & credere, quòd per peccatum primi parentis ita inclinatum eſt , & attenuatum liberum arbitrium,vt nullus poſtea diligere,& credere ſicut oportet, poſſit, niſi illum gratia diuina,& diuinum auxilium præuenerit . Ex quo teſtimonio, & definitione ſic arguitur . Nam (vt fatetur D. Thomas in hoc articulo) homo in ſtatu naturæ integræ non poterat diligere Deum ſuper omnia , vt eſt obiectum ſupernaturale ſine gratiæ auxilio:ſed Concilium loco citato definit, quòd in ſtatu naturæ lapſæ non poteſt diligere Deum ſuper omnia , propter infirmitatem liberi arbitrij : ergo Concilium apertè loquitur de illa dilectione Dei, quam homo in ſtatu naturæ integræ ex viribus naturæ præſtare poterat,quæ erat dilectio Dei , vt eſt principium , & finis naturæ. Igi-

Caiet. definitio.

Vera dicit Caiet. ſed non plenè euacuat qõnis difficultatem.

Caiet. alio in loco diuerſa incedit via.

Sententia Caie.refellitur.

Itan. 14. Pro.8.

Aliorũ doctorũ explicatio.

D. Thom.

Ninia quorundã diligentia.

Prim. arg.

Secũdum.

Exponitur amplius ar gumẽti difficultas.

Tertium.

Vltim. Cõc Arau. 2.can.25.

tur Concilium definit, quòd homo hanc dilectionem non poteſt habere pro hoc ſtatu ex viribus ſuis. Hæc ſunt argumenta quibus homines bene docti ſubuertere conãtur prædictam diſtinctionem; de quorum ſententia vt liberum definiam, ſic ſtatuo. Primum, in eo quod aſſerunt, ꝙ homo in ſtatu naturæ corruptæ non valet ex viribus liberi arbitrij diligere Deum ſuper omnia, etiam vt eſt principium, & finis naturæ, veriſſimè dicunt, prout infrà demonſtrabimus. In eo verò quod dicunt, non eſſe neceſſariam gratiam Dei ſupernaturalem, vt is qui poteſt diligere Deum ſuper omnia dilectione naturali, vt eſt principium, & finis naturæ, diligere valeat, vt eſt principium ſupernaturale, erroneo falluntur ſpiritu. Vnde dico, quòd primus parens in natura integra conſtitutus, qui potuit ex viribus naturæ diligere Deum ſuper omnia, vt eſt finis naturæ, ſine gratia diuina ſuperaddita, non potuit diligere Deum ſuper omnia, vt ſinis ſupernaturalis eſt, & beatificator hominum, & angelorum: quod argumentis irrefragabilibus conabor oſtendere. In primis, ſi argumenta adducta aliquid efficiunt, probant certè, quòd ad credendum articulis fidei ex parte intellectus lumen deſuper infuſum non ſit neceſſarium, ſed tantùm quod nobis ſufficienter proponantur. Nam inquiunt prædicti autores, homo ex viribus ſuis poteſt aſſentiri quibuſlibet hiſtorijs, poterit ergo multo facilius aſſentiri hiſtorijs quæ ſufficienter a Deo nobis proponuntur. Deinde ex eorum probationibus conſequens eſt, quòd primus parens in ſtatu naturæ integræ conſtitutus, non indiguit gratia ſuperaddita ad diligendum Deum ſuper omnia, vt eſt finis ſupernaturalis: quod erroneum, & planè hæreticum eſt. Quòd hoc euidenter ſequatur, manifeſtius eſt, quàm vt probatione ſit opus. Præterea ſequitur, ꝙ beati in patria non indigeant gratia ſuperaddita ex parte voluntatis; ſiquidem proponitur illis Deus per viſionem beatificam, vt ſummum, & perfectiſſimũ bonum, omni amore digniſſimum, omnibus titulis colendum, adorandumque. Qui verò aſſereret, in vita beata gratiam, & charitatem, non eſſe neceſſarias, erroneum doceret dogma contra Theologorum omnium ſanam doctrinam.

Horũ doctorũ ſententia diſcutitur.

¶ Sed & alia dogmata peſtifera ſequuntur ex prædicta ſententia, videlicet, ꝙ non ſit neceſſariu virtus ſpei ſuper addita ad ſperanda bona ſupernaturalia; ſiquidẽ ad ſperanda bona naturæ conſentanea, non eſt neceſſaria hæc virtus ſuperaddita; minus ergo erit neceſſaria ad ſperanda bona illa ineffabilia, quæ in vita beata nos manent: maiora enim bona oſtenſa, & poſſibilia, magis, & vehementius animos in ſpe attollunt. Sed deſino; nam hæc vna ſententia iſtorum autorum (ſi ego non ſum cæcus) labefactat, & conculcat gratiæ neceſſitatem, quam vniuerſa ſcriptura eſſe neceſſariam euidentiſſimè teſtatur. Nam iuxta iſtorum opinationem tantum eſt neceſſarium ſanare naturã; ſiquidem ſanata natura ſicut poteſt diligere Deum ſuper omnia, vt eſt finis naturæ; ſic poteſt diligere Deum, vt eſt finis ſuper naturalis; ſicque habere gratiam, & charitatem ſine gratia Dei ſuperaddita. Et certè in Angelis ex hac ſententia dogma hæreticum ſequitur, videlicet Angelos bonos non indiguiſſe gratia ſuperaddita, vt bonum ſupernaturale diligerent, ſiquidem ia eis natura erat integra, & omni dubio procul poterant ex viribus ſuis diligere Deum, vt eſt finis naturæ; poterant ergo (ſi iſti vera dicunt) diligere Deum ſuper omnia, vt eſt finis ſupernaturalis. Manet ergo certũ, & exploratum, illam diſtinctionem amoris, ſiue dilectionis in bonum naturale, & in bonum ſupernaturale, eſſe ex neceſſitate admittendam, amoremque rei ſupernaturalis excedere omnes vires liberi arbitrii, eſſeque neceſſariam in omni ſtatu & in omni natura, tum humana, tum angelica gratiam ſuperadditam ad hanc dilectionem habendam; quia obiectum eſt ſupernaturale excedens omnes vires liberi arbitrij.

Quid nam ex eorum dictis ſequatur.

¶ Sed omiſſis iã aliorũ opinionibus ad veram explicationem accedamus. In cuius rei gratiam aduertendum eſt primo loco, ꝙ ex peccato primi parentis humana natura duo mala cõtraxit; Vnum eſt, quoddã odium ſpiritualium, atque cęleſtiũ, Alterũ malũ eſt, quædã propenſio, & promitas in bona ſenſibilia. Vtriuſq; mali extat exẽplum in primo parente. Nã Adã, qui ante peccatũ amabat miſcere colloquia cũ Deo, ſtatim cõmiſſo peccato fermones diuinos fugiebat. Ex quo factum eſt, vt homines ad facinora perpetranda ſimus fortes & valentes, & ad opera virtutum infirmi, & imbecilles: vnde veriſſima eſt illa ſententia; Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ: corpus quod corrumpitur, aggrauat animam: veriſſimeque definiunt ſacra Concilia, liberum humanæ voluntatis arbitrium per peccatum primi parentis attenuatum eſſe; & inclinatum. Sap.9.

Autoris ſẽtentia aperitur. Mala ex peccato.

¶ Deinde aduertendum eſt, dupliciẽ eſſe dilectionem Dei ſuper omnia. Vna naturalis, naturæ noſtræ conſentanea, qua diligimus Deum, vt eſt principium, & finis naturæ: Altera eſt ſupernaturalis, & quæ omnem naturam excedit, qua diligimus Deum ſuper omnia, vt eſt beatitudinis noſtræ obiectum; vt ꝙ ſit trinus & vnus, redẽptor & ſaluator; quæ in participatione bonorũ gratiæ & gloriæ cõſiſtit, & in vera amicitiæ ratione. Sed & illud nouiſſe oportet, ꝙ diligere Deũ ſuper omnia, vel (quod idẽ eſt) velle placere Deo in omnibus, & per omnia, ẽt loquendo de dilectione Dei naturali, licèt ſit vnus actus ſimplex, in virtute cõtinet plurimas & difficilimas res. Nã non diligit Deum ſuper omnia, qui vniuerſa diuinæ legis mandata nõ obſeruat. Vnde continet in ſe obſeruationem, & impletionem omnium mandatorum Dei, & conſtituit Deum vltimum finem naturalem omnium noſtrarum operationum, ſicut dilectio Dei ſupernaturalis continet in virtute omnium mandatorum obſeruantiam, & conſtituit Deum finem vltimum ſupernaturalem omnium noſtrarum operationum. Et ꝙ hoc ita ſit, patet ex illo; Qui mandata mea ſeruat, is diligit me: & iterum; Qui diligit me, ſermonem meum ſeruabit; & Rom.6. Omnia præcepta in hoc vno inſtaurantur. Diliges proximum &c. & qui diligit proximum, legem impleuit: & plenitudo legis eſt dilectio. & 1.Ioan.1. Qui dicit ſe noſſe Deũ, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt: qui aũt ſeruat verbum eius, in hoc charitas Dei perfecta eſt. & ca. 6. Hæc eſt dilectio, vt mandata eius cuſtodiamus. Vnde ille diligit Deum ſuper omnia, qui non ſolum anteponit vitam, & honorem Dei, & bonum diuinum ſuis bonis, & vitæ proprię, ſed ẽt ſingula mandata Dei anteponit ſibi, & ſuæ vitæ, & eſt paratus potius obire mortem, quàm tranſgredi vnũ mandatum Dei. Et ſic vera dilectio Dei ſuper omnia continet abſolutam, & efficacem voluntatem adimplendi vniuerſa mandata; quæ cum ſint plurima, & de rebus difficillimis, & quæ quotidie occurrunt in vita humana, ſequitur, implere hoc præceptum, eſſe opus arduum, & difficillimum. Duplex dilectio Dei ſuper omnia. Ioan. 14. Rom.6. 1.Ioan.2.

¶ Sed & illud non prætermittendum eſt, ꝙ dupliciter poteſt contingere vt aliquis velit placere Deo in omnibus, & ſuper omnia; vno modo, voluntate inefficaci & imbecilli, quę appellatur velleitas, & explicatur his verbis; Vellem in omnibus, & ſuper omnia Deo placere; Alio modo, voluntate efficaci; & abſoluta. Hęc diſtinctio fundatur in illo verbo; Qui aũt ſeruat verbum eius, in hoc charitas Dei perfecta eſt; quaſi dicat, eſt alia charitas imperfecta, quæ mandata Dei non ſeruat: & in illo; Nõ omnis qui dicit mihi, Domine, Domine intrabit in regnum cœlorum: ſed qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis eſt: in quo ſignificatur, eſſe aliquos qui affectant Deo ſeruire, ſed non præſtant effectu. His conſtitutis, eſt prima concluſio. 1. Ioan. 2. Mar. 7.

¶ Nemo hominum poteſt diligere Deum ſuper omnia charitate infuſa, ſine gratia Dei ſpeciali. Volo dicere, neminem poſſe diligere Deum ſuper omnia, vt eſt obiectum ſupernaturale, niſi eius voluntas eleuetur per gratiam Dei ſpecialem. Hęc eſt veritas irrefragibilis, & de fide tenenda, & probatur teſtimonio Diui Pauli ad Roma. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris: id eſt, dilectio, qua diligimus Deum, diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis: ergo non ex naturæ viribus: & 1. Ioannis c. 4. Charitas ex Deo eſt: & Eccleſ. 24. inter effectus diuinæ ſapientiæ ponitur, pulchra dilectio; Mater, inquit, pulchræ dilectionis: & ad Galatas 5. numerat Paulus charitatem inter dona Spiritus ſancti. & 1. Corinth. 12. poſtquam poſuit multa bona Spiritus ſancti, omnibus illis donis antepoſuit charitatem. Igitur ſine dubio charitas eſt donum Dei: Et 1. Cor. 8. cum dicat Paulus, Scientia inflat, charitas ædificat; quid inſanius q̃ dicere, eam quæ inflat, eſſe a Deo, eam quæ ædificat, non eſſe ex Deo? Hæc veritas eſt definita in Concilio Mileuitano, Arauſicano, & Tridentino. Sed & ſancti Patres vniuerſi idẽ conſtanter docent. In primis D.Aug. conuincit Pelagianos, quòd charitas ſit donum Dei, & dicit; Liberum arbitrium ad diligendum Deum peccati granditate perdimus; Prim. cõa. Roma.5. 1. Ioan. 4. Eccl. 24. Galat.5. 1 Cor.12. 1.Cor. 8. Con. Mil. c. 4. Arau.c.25. Tri.ſeſſ.6. can.3. Aug.epiſt. 107. & li. de gratia & lib arb. & 18.& 19.

dimus: idem in multis locis repetit, affirmans esse Pelagianum, dicere, quòd dilectio Dei sit in nobis, & ex nobis. Epist. ad Idem dicit Diuus Bernardus. His accedunt efficaces rationes ex diuina Theologia erutæ. Nam primò sic arguitur. Lem. Difficilius est diligere Deum super omnia, quàm credere Lib. 21. de ciu. c. 15. li. de gratia & lib. arb. c. 18. & 19. fidei rebus: sed ad credendum rebus fidei est necessarium lumen supernaturale ex diuino auxilio speciali: ergo ad diligendum Deum super omnia est necessarium diuinæ gratiæ subsidium supernaturale. D. Ber. li. de diligendo Deum.

¶Deinde, si homo posset per suas vires diligere Deum super omnia, consequens est ꝙ possit adimplere omnia mandata ex viribus naturæ. Quòd rectè sequatur, patet: tum, quoniam qui diligit Deum super omnia dilectione supernaturali, omnem legem implet, & naturalem, & supernaturalem, vt supra satis probatum existimo; tum ēt, quoniam vt superius dicebam, dilectio Dei super omnia continet voluntatem efficacem placēdi Deo in omnibus, & super omnia; sed talis voluntas efficax, & absoluta, est sufficiens ad obseruanda omnia præcepta; stante enim illa voluntate, non potest esse violatio alicuius præcepti: igitur si per vires naturæ potest quis diligere Deum super omnia, euidens est ꝙ per easdem vires poterit vniuersa legis mandata adimplere: sed hoc asserere, planè hereticum est, sicut Cōc. Mile. can. 5. patet ex Cōcilio Mileuitano, vbi dicitur; Placuit, vt quicunque dixerit, ideo nobis dari gratiam, vt quod facere per liberum arbitrium poteramus, facilius faciamus, tanquam etsi gratia non daretur, possemus sine illa implere præcepta diuina, anathema sit. quam definitionem Concilij confirmat Innoc. I. & Cœlestinus Papa.

Innoce. I. epi. ad idē Concil. Celestinus epis. c. 10.

¶Ex his patet, cōclusionem primam esse irrefragabilem veritatem. Sed ea constituta dubitabit aliquis in hunc modum. Nam certè videtur, ꝙ probationes positæ non legitimè procedant, nam tantùm probant, ꝙ homo ex liberi arbitrij viribus non potest diligere Deum super omnia; quod est certissimum; at non probant de dilectione Dei supernaturali, qua diligitur Deus vt est obiectum supernaturale, de qua loquitur conclusio asserta. Idem confirmatur. Nam in Concilijs, & Patribus inaudita est hæc distinctio de dilectione Dei, vt est principiū, & finis naturæ, & vt est principium, & finis supernaturalis, & beatificator spirituum, & hominum. Respondetur, quòd qui sic obijciunt, omnem Theologiam, & omnem Christi gratiam conculcant, & subuertunt, vt paulò ante demonstraui copiosius.

Pri. concl. Obiectio. Solutio. Sec. concl.

¶Secunda propositio. Homo ex natura lapsa, atque in peccato mortali existens potest ex parte implere hoc præceptum dilectionis Dei super omnia, sine gratia speciali. Hæc conclusio probatur. Nam dum quis in mortali peccato existens videt nomen Dei blasphemari, pōt pro honore diuino respōdere; quod est legē amicitiæ ex parte implere.

Tert. con.

¶Tertia cōclusio. Homo in natura lapsa, atq; ēt in mortali peccato existens, pōt habere actum voluntatis imperfectum, qui explicatur his verbis; vellem placere Deo in omnibus, & per oīa, & in nullo displicere. Hæc conclusio patet ex argumentis factis, & ipsis rerum experientijs. Sanè istum actum solent habere homines peccatores, & hæretici, qui pro suis erroribus patiūtur, vellem Deo placere. Sed est sciendum, quòd iste motus voluntatis, cum sit imperfectus, & inefficax, non est vera dilectio Dei super omnia.

Quar. cōcl.

¶Quarta conclusio. Non potest homo in natura lapsa, neque verò in natura integra viribus naturæ adimplere præceptum dilectionis Dei super omnia, quantum ad substantiam actus; loquor de dilectione Dei, & amicitia Christiana. Hæc conclusio asseritur contra patrem Soto, qui li. 1. de natura, & gratia c. 22. docet, quòd quando occurrit necessitas respondendi pro Deo, & eius honore, tunc si homo respondeat, tametsi aliàs sit in peccato mortali, adimplet præceptum dilectionis Dei quantum ad substantiam operis. Sed hęc sententia falsa est, & reprobatur quarta conclusione nostra: nam vt docet D. Tho. supra q. 100. ar. 10. ad 2. sub præcepto charitatis cōtinetur modus ut diligatur Deus ex toto corde, & ideo hoc præceptum non potest homo implere, nisi referat se, & omnia in ipsum, sic ut nihil contrarium eius amicitiæ committat. Ergo huius præcepti substantia est, vt diligatur Deus ex toto corde super omnia, & per consequens existens in peccato mortali nūquam adimplet hoc præceptum, etiam quantum ad substantiam operis. Præterea sic argumentor. Nam à vera doctrina alienum videtur, si quis dicat, ꝙ quis in peccato mortali existens diligit Deum super omnia. Adhęc, si tunc esset præceptum dilectionis, & charitatis, ille peccaret mortaliter nisi aliter diligeret Deum: ergo non implet substantiā præcepti: si enim impleret charitatis præceptum, non ageret contra illud. Iam verò ex diuinis literis cōstat satis, ꝙ qui diligit Deum super omnia, diligitur à Deo, estq; Deo acceptus, & gratus: ergo fieri non potest, vt quis diligat Deum super omnia, ēt quantum ad substantiam operis ex viribus naturæ sine gratia Dei speciali. Vnde dicimus, ꝙ qñ aliquis respondet pro honore diuino in casu commemorato, implet præceptum de cultu diuino, impletque præceptum dilectionis ex parte; nō tamen simpliciter implet præceptum dilectionis quantum ad operis substantiam: substantia. n. huius præcepti includit modum istum, vt diligatur Deus ex toto corde. Hęc dicta sint de charitate infusa, & amicitia Dei, quam in cordibus nostris Spiritus sanctus infundit.

Impugnatur doctissimus magister Soto. D. Thom.

De natura li dilectione quid sit sentiendū. Pri. concl.

¶ De dilectione Dei naturali est prima cōclusio. Homo conditus in natura integra potest ex viribus naturæ diligere Deum super omnia, dilectione naturali. Patet. Nam homo in statu naturę integræ poterat operari virtutæ suæ naturæ bonum, quod est sibi connaturale, absque superadditione gratuiti doni, licet non absque auxilio Dei mouētis: diligere aūt Deum super omnia est opus homini connaturale: poterat ergo hoc opus ex viribus naturę perficere. Hęc conclusio confirmatione maiori non indiget, si documenta nostrę doctrinę animaduersa sunt in superioribus, vbi docuimus, quid bonorum operum possit efficere homo conditus in natura integra.

Sec. concl.

¶ Secunda conclusio. Homo conditus in puris naturalibus potest aliquomodo diligere Deum super omnia per sola naturalia. Patet: nam in primo instanti vsus rationis potest se conuertere in Deum, & proponere studiosè agere, & malum vitare, quod est in confesso apud omnes, & tunc sanè diligit Deum, & virtutem super omnia. Deinde, in eodem instanti potest habere istum actum efficacem; volo placere Deo, & in nullo displicere. Præterea, autor naturæ præcepit huic homini vt diligat Deum super omnia dilectione naturali: ergo dat sufficiētiam vt hoc opere pręstare possit, alioqui obligaret hominem ad rem suis viribus impossibilem. Denique, homo ille potest facere totum quod in se est, vt diligat Deum super omnia, & hac dilectione nulla maior excogitari potest naturalis: ergo potest aliquomodo diligere Deum super omnia.

Tert. cōcl.

¶ Tertia conclusio. Homo conditus in puris merisque naturalibus non potest ex viribus naturæ diligere Deum super omnia dilectione perfecta. Patet. Nam homo in puris naturalibus constitutus, non potest operari totum bonum naturæ ꝓportionatum naturæ rationali, prout superius fuit expositum; at verò si posset habere dilectionem Dei super omnia perfectam, posset omne bonum naturæ proportionatum operari: ergo non potest habere talem dilectionem. Probatur minor: tum, quoniam qui diligit Deum super omnia, mandata legis naturalis adimplet; includit. n. hæc dilectio Dei perfecta, vt nihil Deo, & eius præceptis præponamus: tum verò, quoniam voluntas efficax circa finem includit volūtatem efficacem mediorum quæ sunt necessaria ad finem: & sic si homo diligit Deum super oīa, consequens est ꝙ possit omnia præcepta naturalia adimplere sine gratia.

Quar. cōc. D. Thom.

¶ Quarta conclusio. Homo constitutus in peccato originali potest vtcunque diligere Deum super omnia. Hæc conclusio probatur sufficienter ex argumentis adductis pro tertia conclusione: insuper docet eam D. Tho. in 2. d. 33. q. 2. Sanè cum peruenit ad vsum rationis, & conuertit se in bonum, & proponit studiosè agere, quodāmodo diligit Deum super omnia, sed non perfecta dilectione. Præterea, D. Th. in loco dudum citato inquit, ꝙ potest esse rectitudo naturalis in homine cum auersione a Deo, vt est finis supernaturalis: idem tenet Caietanus infra q. 113. art. 2. Et cum disputaretur de angelis in prima parte cōcessum est a nobis, ꝙ in dæmonibus manet rectitudō, imò beatitudo naturalis; & ipsemet D. Th. 1. p. q. 60. art. 5. ad vltimum scribit, ꝙ dæmones, & damnati diligunt Deum super omnia, quatenus est bonum vniuersale.

Caiet. D. Thom.

¶ Quinta conclusio. Absolutè & simpliciter dicendū est, hominem in natura lapsa non posse ex viribus liberi arbitrij diligere Deū super omnia, dilectione naturali. Nam dilectio Dei super omnia perfecta continet in se obseruantiā vniuersalem omnium mandatorum Dei: hanc autem ho-

Quin. cōc.

mo in natura lapſa præſtare non poteſt ſine auxilio Dei ſpeciali, vt probatum eſt ſufficienter ex Concilijs, Mileuitano, Arauſicano, probabiturq; euidentius in articulo ſequenti: & de hac perfecta Dei dilectione loquitur D. Tho. in articulo. Nos verò in ſuperioribus concluſionibus tantum docuimus, ꝙ quando ſe offert ſpeciale præceptum dilectionis naturalis, poteſt aliquando homo illud implere ex viribus naturæ, vt ſi homo eſſet conditus in puris naturalibus, in primo inſtanti vſus rationis poteſt ſe in Deum conuertere, & poſt illud inſtans poteſt per breue tempus in bono perſeuerare, & abſque peccato eſſe: verum omnia mandata legis naturalis implere per totam vitam, & perfectam Dei dilectionẽ habere ex viribus ſuis non poterit.

Inuehitur autor ꝛ Lutherum.

Ex hac definitione diſces, quàm mendaciter, & impudenter Lutherus contra Eccleſiam loquatur; dicit enim: Papiſtæ docent, ꝙ ratio ſine ſpiritu Dei poſſit diligere Deum ſuper omnia: ergo non opus eſt vllo Chriſti beneficio, ſed ſepeliunt Chriſtum, & fruſtra mortuũ eſſe contendunt. Mentitur certè hic hæreticus: nam Eccleſia nunquã tale docuit; quin potius docet, nos egere gratia Dei vt diligamus Deum charitate infuſa, atq; adeo docet, nos non poſſe per facultatem naturæ diligere Deum dilectione naturali perfecta, vt abundanter demonſtratum eſt.

Arg. ſolut. Ad pri. arg. in principio.

¶Ad argumenta in principio poſita, ad primũ argumentum, conceſſo antecedenti, neganda eſt conſequentia: quia per peccatum primi parentis natura noſtra eſt reddita valde infirma ad diligẽda bona ſpiritualia, propter repugnantiam partis ſenſitiuæ, & etiam propter deprauationem ipſius voluntatis; ex qua efficitur, vt ſit valde prona ad bona ſenſibilia. Altera confutatio huius argumenti eſt, ſi dicamus, ꝙ probat voluntatem noſtram poſſe voluntate in efficaci diligere Deum, & velle illi placere; nõ autem competenter probat, ꝙ poſſit diligere Deum ſuper omnia, dilectione efficaci, & abſoluta.

Ad ſecundum. Quare poſſit quis viribus propriis diligere creaturã ſuper omnia, non tamẽ ipſum Deum.

¶Ad ſecundum neganda eſt argumenti conſecutio: nam tametſi appareant plures rationes bonitatis in Deo, quàm in voluptatibus, aut diuitijs, nihilominus tamen voluptatum, aut diuitiarũ bonitas eſt magis ſenſibilis, & eſt obiectum magis præſens, & ideo facilius fertur homo in hæc ſenſibilia. Item eſt alia ratio. Nam quamuis cognoſcamus plures rationes bonitatis in Deo, quàm in creatura, & ex hac parte voluntas illiciatur, & excitetur ad amandũ Deũ, cum tamẽ plurima, & difficillima opera ſint neceſſaria ad diligendum Deum ſuper omnia, ideo non ſequitur, ꝙ ſi poſſumus diligere creaturam ſuper omnia, valeamus etiã diligere Deum ſuper omnia. Nam vt dicatur aliquis diligere voluptates, aut diuitias plus quàm omnia, ſatis eſt vt anteponat illas alicui præcepto diuino: cæterum ad hoc vt verè dicamus diligere Deũ ſuper omnia, neceſſum eſt, vt obedientia, & obſeruantia ſingulorum mandatorum non ſolum anteponatur diuitijs, aut voluptatibus, ſed & propriæ vitæ. Sed & aliam cauſam diſcriminis poſſumus demonſtrare; quia in natura lapſa ſumus auerſi a Deo per peccatum, ex quo fit, vt totus noſter conatus ex viribus naturæ non ſit ſufficiens vt voluntas conuertatur in Deum a prauitate peccati, niſi adſit gratia Dei, per quam natura ſanetur, & peccatum condonetur.

Ad confir. Infidelis an mortẽ oppetat ꝓ vero Deo.

¶Ad confirmationem, de ethnicis, & infidelibus, qui interdum oppetunt mortẽ pro ſua religione tuenda, dicendũ eſt, non inde eſſe conſequens, ꝙ poſſit homo fidelis ex viribus oppetere mortẽ pro vero Deo ſine ſpeciali gratia Dei. Cuius rei variæ aſſignantur demonſtrationes. Prima eſt, qm̃ poſt peccatum primi parentis proniores ſumus ad malum, quã ad bonũ; & oppetere mortẽ pro falſa religione, malum eſt. Secunda eſt, ꝙ huiuſmodi infideles cum oppetunt mortẽ pro ſua religione, id faciunt adiuti ab ipſis dæmonibus, qui tacitè, & occultè ſuggerunt illis vires, & animum maiorẽ quàm ſit animus humanus. Tertia eſt, qm̃ vt quis oppetat mortem pro verò Deo, & pro eius dilectione, oportet vt pura ſit vita, & immaculata, nullumq; habeat peccatum mortale; alioqui nõ moritur pro Deo ſummè dilecto, quẽ ſuis peccatis mortalibus habet offenſum: & hæc eſt vera huius difficultatis explicatio. Quarta eſt, qm̃ licèt vir fortis poſſit ex viribus liberi arbitrij oppetere mortem pro Republica tuenda, at non poteſt ſine diuino auxilio pro Deo, & eius dilectione mortẽ ſubire. Ratio diſcriminis eſt: quia viro forti poteſt conſtare euidenter, ꝙ ſalus, & incolumitas ſuæ Reipublicæ eſt poſita in ſua morte: at verò homini Chriſtiano non põt euidenter conſtare, ꝙ ſua mors ſit neceſſaria ad conſeruandum bonũ diuinum. Sed & aliam confutationem huius argumenti audiui a viro doctiſſimo, quæ licèt mihi non probetur, fortaſſis alijs non diſplicebit; ea eſt, ꝙ poteſt homo ex viribus naturæ oppetere mortem pro Deo, & pro Chriſto; ſed ex hoc non eſt conſequens, ꝙ valeat diligere Deum ſuper omnia. Nam ad dilectionem Dei ſuper omnia eſt neceſſaria obſeruatio omnium mandatorum Dei, & propoſitũ nunquam diuinam legem præuaricandi; quæ omnia ſine munere Dei haberi nõ poſſunt. Sed quomodo hęc ſentẽtia quadret cum illo Euangelij; Maiorem charitatẽ nemo habet, quã vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis; iudicent doctiores; mihi non probatur, ꝙ quis diligat Deum plus quàm vitam propriam, quam pro illo profundit, & non diligat plus quàm omnia.

Cuiuſdã viri docti ex poſitio.

¶Ad tertium argum. conceſſo antecedenti, negatur conſequentia: quia quãuis naturaliter inclinemur ad diligendum Deũ plus quàm nos, tamen iſta inclinatio eſt multũ debilitata, & extenuata poſt peccatũ, quia exiſtit in nobis in parte ſenſitiua alia inclinatio, qua trahimur ad bona ſenſibilia, quæ inclinatio eſt multo vehementior, neque poteſt vinci ſine auxilio Dei. Vel dicatur, ꝙ illa inclinatio naturalis, de qua loquitur D. Tho. loco ſuperius citato, eſt quædam generalis inclinatio, quæ omnibus rebus, etiam inſenſibilibus, inſita eſt, qua inclinantur vniuerſæ res ad conſeruationem boni vniuerſalis, quod eſt Deus; ita vt ſi in periculum adduceretur vita, & eſſe diuinum, omnes res mallent Deũ conſeruari, quàm viuere, aut eſſe: ex qua inclinatione fit vt graue aſcendat ſurſum ad vitandum vacuum. At verò hæc inclinatio ad Deum longè differt a dilectione Dei ſuper omnia, de qua modo diſputatur. Nam vt ſuprà dictũ eſt, dilectio Dei ſuper omnia nõ ſolũ conſiſtit in hoc, ꝙ vitã diuinã anteponamus propriæ, ſed etiã includit voluntatẽ anteponendi ſingula præcepta diuina proprię vitæ, & ſaluti. His accedit, ꝙ homo in natura lapſa per peccatũ a Deo, & ab vltimo fine auerſus eſt, a qua auerſione liberari non poteſt, niſi ꝑ gratiã Dei: qa peccatũ in homine deſtruxit principium vitæ, quod eſt vltimus finis: & ideo ſicut homo mortuus non poteſt ſeſe viuificare; ſic nec impius ſe iuſtificare, & in Dei amicitiam redire.

Ad tertiũ.

¶Ad quartũ negatur cõſequẽtia: qa nemo põt eſſe certus num ſeruauerit vniuerſa legis mandata; neque verò vtrũ ab omni peccato liber ſit: non ergo poterit eſſe certus num diligat Deum ſuper omnia voluntate efficaci, & abſoluta.

Ad quartũ.

¶Ad quintũ rñdetur, ꝙ de perueniente ad vſum rationis poſſumus in triplici ſenſu diſputare. Primus ſenſus, ſi eſt conditus in puris naturalibus: Secundus, ſi eſſet in peccato originali: vltimus, ſi eſſet baptizatus, vel in gratia conſtitutus. Si eſſet homo conditus in puris naturalibus, certè non poſſet diligere Deũ ſuper oĩa, dilectione perfecta: tum propter pugnantiã appetitus ſenſitiui cõtra rationẽ: tũ propter corporis corruptionẽ; vnde non poterit operari totum bonum naturæ rationali conſentaneum, & proportionatum. Ex quo conſequens eſt, ꝙ non poterit diligere Deũ ſuper omnia dilectione perfecta, & per totam vitã, & in his omnibus quæ occurrunt agenda. Verum eſt tamen, ꝙ ſi quis in naturalibus conſtitutus, perueniens ad vſum rationis, haberet illum actum dilectionis conuertendi ſe in Deum, quantũ in ſe erat, & ſtatim moreretur, ſuſciperet aliquod præmiũ ab autore naturæ; quia operatio erat moraliter bona, & quodãmodo dilectio Dei ſup oĩa, & operans a Deo per peccatũ nõ erat auerſus, nec Deo inimicus. Hinc facilè eſt intelligere, quid dicendũ ſit de homine conſtituto in peccato originali, qui dum peruenit ad vſum rationis, cõuertit ſe in Deũ, proponitq; ſtudioſè agere. Dicendũ namq; eſt, ꝙ per illam conuerſionem, & dilectionẽ virtutis, non recipiet præmiũ aliquod a Deo, quia eſt auerſus a Deo, & ęi inimicus, quapropter omnia eius opera, quãlibet ſtudioſa, nõ ſunt meritoria coram Deo, donec ad Deum conuertatur per ſpecialem gratiam, & iuſtificetur. Inſuper dicendũ eſt, ꝙ talis dum proponit ſtudioſè agere per vires liberi arbitrij, quodammodo diligit Deũ ſuper omnia, vt argumentum probat; ac non perfecta dilectione: tum, quia eſt Dei inimicus, tum maximè, quia dilectio ſuper omnia perfecta includit obſeruantiam omnium mandatorum Dei, quam per totam vitam præſtare non poteſt, ſine auxilio diuinæ gratiæ tum denique, quoniam includit propoſitum efficax

Ad quintũ. De eo qui ad vſum rationis peruenit.

nunquam

punquam transgrediendi diuina mandata, quod sine diuinę gratiæ munere nemini contingit.

De baptizato peruenient ad vsum rationis.

¶ Sed iam exponamus quid dicendum sit de eo qui peruenit ad vsum rationis baptizatus, & proponit statim studiosè agere. De hoc sic discerno, vt dicam illum implere præceptū dilectionis Dei super omnia in illo statu; sed hoc ex munere gratiæ: siquidem iam habet gratiā iustificantem. Dico deinde, ꝙ non poterit diu, & per totam vitam in ea dilectione persistere, nisi diuinitus adiuuetur.

Prima cõc. Optima difficultas.

¶ Sed ex dictis emergit quædā dubitatio non parua. Nam si homo in puris naturalibus constitutus nō potest implere præceptum dilectionis Dei super omnia, quod obligat ex lege naturæ: consequens est, quòd obligat hominem ad id quod ratione naturali constat esse impossibile per vires naturæ. Dicere aũt ꝙ autor naturæ obliget ad impossibile, aut quòd imputet homini id qđ factu impossibile est, dogma execrandum est. Ad hanc dubitationem eluciandam multi multa dicunt; nos breui rē expediemus. Sunt qui dicant, quòd Deus prouidebit de auxilio diuinæ gratiæ vt possit tale præceptum implere. Sed istorum explicatio non probatur; nam loquimur de homine constituto in puris merisque naturalibus sine dono sanante naturam, aut illam supernaturaliter adiuuante, sed relicto suæ naturæ: de quo constitutum est, quòd non potest ex viribus naturæ hoc præceptum implere. Aliorum responsio est, quòd ratio naturalis dictat vt homo faciat quod in se est, vt diligat Deum super omnia; quòd si non facit, peccat contra rationem naturalem: cæterum ratio naturalis non obligat ad aliquid quod ipsa ratio demonstret per naturam esse impossibile; & ita ratione naturali non obligatur homo in puris naturalibus ad habendum amorem qui sit efficax ad omnia media necessaria ad finem, sed obligatur vt se conseruat in Deum, quantum in se est, quòd si fecerit, piè credimus, quòd Deus illuminabit illū. Vel dicatur, quod lex naturæ certè obligat vt diligamus Deum super omnia, & non obligat ad impossibile: nam possibile est quòd in primo instanti vsus rationis homo diligat Deum super omnia, dum proponit studiosè agere; poteritque in eo proposito per aliquod tempus perseuerare: Rursus potest omnia mandata diuinæ legis implere diuisiue, nullum enim est præceptum quod implere non valeat, licèt omnia collectiuè obseruare nequeat.

Ad vltim.

¶ Ad vltimum argumentum dicendum, quòd homo existens in peccato mortali, absolutè & simpliciter diligat creaturam plus quàm Deum, prout in prima quæstione

Supra q. 1. ar. 1.

huius partis expositum est. Ille verò locus qui ex prima parte obiectus est, ex superioribus facillimam habet solutionē. Atqui de hac quæstione satis dictum existimo. Aliæ quæstiones innumeræ solent tractari in hoc articulo, quæ ex alijs locis diuinæ Theologiæ hic transportantur. Num sit speciale præceptum de dilectione Dei; & quando, & ad quid obliget. Rursus, vtrùm præceptum dilectionis ex toto corde, & ex omnibus viribus in hac vita expleri possit? Sed prædictæ quæstiones habent suam sedem apud Diuū Thomam 2. 2. quæst. 44. Præterea Caietanus in hoc loco insinuat aliam quæstionem, & soluit illam: An dilectio Dei super omnia, quę ex viribus naturæ haberi potest, pertineat ad specialem virtutem; Legite apud autorē, neque enim est tanti momenti, vt operæpretium sit in eius explicatione amplius immorati.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm homo sine gratia Dei per sua naturalia possit præcepta legis implere.

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Homo in statu naturæ integrę per suas vires præcepta legis implere poterat quantum ad substantiam operum, prout homo operatur iusta, & fortia, & alia virtutis opera; alioqui non potuisset in statu illo non peccare, & totum bonum naturæ rationali proportionatum perficere; cum nihil aliud sit peccare, quàm transgredi diuina præcepta.

¶ Secunda conclusio. In statu naturæ corruptæ non potest implere omnia mandata diuina, sine gratia sanante, propter imbecillitatem naturæ.

¶ Tertia conclusio. Quantum ad modum agendi vt ex charitate fiant, non poterant diuina mandata in vtroque statu impleri sine gratia adiuuante. Vnde Diuus Augustinus, cum dixisset, quòd sine gratia nullum prorsus bonum homines faciunt, subdit; non solum vt monstrante ipsa quid faciendum sit, sciant, verum etiam vt præstante ipsa faciant cum dilectione quod sciunt.

Contra primā cõclusionem argumenta fiunt non omnino inualida, quæ alioqui Theologum mini mè attentum decipere possunt. In primis; Si homo in statu naturæ integræ potest perficere omne bonū, habet hoc ex dodo sanante naturam; videlicet ex iustitia originali: ergo nō poterat seruare omnia mandata diuina p̄ sua naturalia.

Prim. cõc. D. Tho. Discutitur. Prim. arg. Secuada. Tertia.

¶ Deinde, homo non poterat in illo statu felicitatis, & integritatis per vires naturales liberi arbitrij seruare præcepta fidei, spei, & charitatis; hæc enim opera de sua natura sunt supernaturalia: ergo non poterat implere omnia diuina mandata.

Secundū.

¶ Præterea, non poterat implere præceptum de habenda gratia Dei, etiam quantum ad substantiam operis. Quòd vero sit præceptum de habenda gratia Dei, sic ostenditur: tum, quoniam est præceptum de habenda charitate, quæ sine gratia haberi non potest: tum deinde; quoniam tenemur præcepto diuino non perdere gratiam, siquidem tenemur præcepto non perdere nummos: ergo tenemur habere gratiam: tum tertio, quoniam qui perdit gratiam, occidit se spiritualiter: ergo tenemur non perdere gratiam: tum denique si non extat præceptum de habenda gratia, consequens est posse fieri vt quis seruet omnia mandata, & non consequatur vitam æternam. Demus enim quòd quis adimpleat cætera præcepta, & non habeat gratiam, certè regnum non possidebit.

Tertium.

¶ Quarto arguitur, & statuo pro certo, quòd homo peccauit primum peccatum superbiæ, quod est contra legem naturæ; tunc conficitur hoc argumentum. Homo non poterat in statu naturæ integræ in bono perseuerare fine peccato, nisi per auxilium gratiæ supernaturalis, vt habet sana doctrina: ergo per vires suæ naturæ non poterat non peccare, aliàs potuisset perseuerare. Explicatur hoc apertius. Nam si primus parens obseruasset illud præceptum de non comedendo de ligno vetito, perseuerasset in æternum in gratia confirmatus; ergo non poterat illud seruare viribus naturæ; alioqui sequitur euidenter quòd potuisset in bono perseuerare sine auxilio gratiæ.

Quartum.

¶ Vltimò arguitur ex testimonijs Patrum. Diuus Augustinus docet expressè, primum parentem indiguisse auxilio diuinæ gratiæ vt perseueraret in bono; & alibi, ꝙ homo in illo statu indigebat diuino auxilio ad custodienda diuina mandata. Et sacra Concilia definiunt, hominem sine auxilio Dei speciali non posse seruare vniuersa legis diuinæ mandata; & non distinguunt de homine in statu naturæ integræ, aut corruptæ.

Vltim. Aug lib. de correct. & gratia c. 1. Lib de nat. & gratia c. 48.

¶ In huius rei expositionem dicendum est, quòd Diuus Thomas in prima conclusione intelligendus est de præceptis naturalibus, & non supernaturalibus; in quo sensu verissima est conclusio Diui Thomæ, quam omnes Theologi summa consensione docent. Nam homo in tali statu habet perfectam, & integram naturam, neque habet pugnā qua caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem; neque deprauationem volūtatis, nec corporis corruptio-

Quis sit cõclusionis sensus.

corruptionem, & ex alia parte præcepta legis naturæ ſunt nobis proportionata: poterat igitur homo vniuerſa legis naturalis mandata obſeruare; & id quidem per liberi arbitrij vires: quæ ſententia ex definitionibus Conciliorum manifeſtè colligitur. Nam cùm Concilia definiunt, hominem per facultatem naturæ vniuerſa præcepta non poſſe implere, inducunt pro cauſa: quoniam liberum arbitrium eſt extenuatum, & inclinatum per peccatum: ergo ſi eſſet integrum, vtique poterat vniuerſa mandata ſeruare.

Ad argum. Ad prim. ¶ His poſitis, ad argumenta reſpondendum: & ad primum dicendum, quòd iuſtitia originali, vt faciebat ſtatum naturæ integrum, & rectum, ſanabat naturam; non quòd eleuaret illam ad aliquid ſupernaturale, ſed perficiebat animæ vires ad actus naturæ proportionatos: vnde ad huiuſmodi operationes non indigebat homo auxilio ſupernaturali ex influentia gratiæ, quam habebat inquantum gratia eleuabat hominem ad finem ſupernaturalem. Dicendum itaque, quòd donum iuſtitiæ originalis, quatenus rectificabat hominem in ordine ad opera noſtræ naturæ conſentanea, inter dona naturalia numerandum eſt, prout expoſitum eſt in principio huius quæſtionis, & in ſecundo articulo.

Ad ſecun. ¶ Ad ſecundum negatur conſequentia: quia Diuus Thomas loquebatur de præceptis naturalibus; non de ſupernaturalibus, de quibus, vtrum poſſint ſeruari ſine gratia, in ſequentibus diſputabitur.

Ad tertiũ. Nõ eſt præceptum de habenda gratia. ¶ Ad tertium dicendum, quòd non habemus præceptum de habenda gratia: nam de habitibus non dantur præcepta; de qua re erit ſpecialis quæſtio ad finem huius articuli.

Ad quart. ¶ Ad quartum dicendum, quòd peccatum primi hominis fuit ſuperbia contra præceptum ſupernaturale poſitiuum, eo quòd quæſiuit propriam excellentiam frangendo illud præceptum. Oportuit enim hominem humiliari ſub manu Dei potentis, & præcipientis ne comederet de fructu illius arboris, cuius præcepti ratio non eſt cognita lumine naturali, ſed lumine fidei; & ſic primi parentes potuerunt tentari a dæmone, inquirente, Cur præcepit vobis Deus? Vnde concedi poteſt, quod ex viribus naturæ non potuit ſeruari illud præceptum, præſertim præſuppoſita dæmonis tentatione, ſed opus erat fide ſupernaturali, & humilitate ſupernaturali ad illud præceptum ſeruandum. Vnde dicimus, quòd poteſtas ad non peccandum, quæ erat in primo parente, erat reſpectu præceptorum naturalium: reſpectu vero præceptorum ſupernaturalium indigebat auxilio gratiæ ſupernaturalis. Vel dicatur ad argumenti confutationem, quòd cum aſſerunt Theologi, indiguiſſe primũ hominem dono gratiæ ad perſeuerandum in bono, loquuntur de perſeuerantia in bono, ſiue naturali, ſiue ſupernaturali.

Ad vltim. ¶ Ad vltimum argumentum & teſtimonia Auguſtini ex nunc dictis patet quid dicendum ſit. Vel loquitur de dono perſeuerantiæ efficaci, quod Deus dediſſet homini ſi non peccaſſet: dedit enim donum, quo perſeuerare potuit; ſed non dedit donum, vt actu perſeueraret.

Ad Conc. ¶ Ad Conciliorum definitiones dicendum, ꝙ loquuntur de homine vulnerato, & conſtituto in natura corrupta. Vel loquuntur de vniuerſali mandatorum Dei obſeruatione, vt oportet ad vitam æternam conſequendam.

Sec.concl. D. Thom. exponitur. Durand. Scot. D. Thom. Abulenſ. Roma 2. Arg.prim. ¶ Aduerſus ſecundam concluſionem inſurgunt viri doctiſſimi, & eam vt falſam reprobant. In primis Durandus in 2.diſt. 28. quæſt. 4. Scotus quoque in eadem diſt. quæſt. 1. & Diuus Thomas quæſt. 1. artic. 2. Abulenſis ſuper Matthæum cap. 19. quæſt 177. & 178. Argumenta pro ſententiæ Durandi ſunt huiuſmodi. Primò, ad Rom. c. 2. inquit Paulus; Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt: ergo ex viribus naturæ poſſunt ſeruari omnia præcepta legis. Quòd ſiquis dicat, quod Diuus Paulus loquitur non de omnibus, ſed de quibuſdam, in contrarium eſt ſententia Chryſoſtomi, qui elucidans prædictam ſententiam, dicit, quòd omnia legis naturalis præcepta præſtiterunt: & D. Thom. in ſolutione primi intelligit prædictum teſtimonium de omnibus operibus.

Secundũ. ¶ Secundò ſic arguitur. Homo in puris naturalibus conſtitutus per ſua uaturalia poterat ſeruare totam legem: ergo etiam in natura lapſa. Conſequentia inde probatur: Nam, vt ex præcedentibus documentis conſtat, quidquid bonorum operum poteſt efficere homo in puris naturalibus, poteſt etiam in natura lapſa; non enim differunt, niſi ſicut homo nudus, & homo nudatus. Antecedens probatur; nam ſi homo eſſet conditus in puris naturalibus, non deſtinatus ad gratiam, neque ad remiſſionem peccatorum, neque ad aliquod bonum ſupernaturale, ſi non poſſet ex facultate naturæ ſeruare totam legem, & non peccare, ſequitur euidenter, quòd homo in puris naturalibus conſtitutus ex neceſſitate debebat eſſe miſer, & condemnari ſine remedio: nam non poterat omnia mandata legis ſeruare: vnde neceſſum erat vt aliquando in peccatum mortale prolaberetur: peccato autem mortali ſupplicium æternum debetur. Nec poteſt res expediri, ſi dicamus, quòd Deus remittet, & condonabit peccatum: nam hoc eſt contra hypotheſim: ſtatutum eſt enim, quòd ſit conditus in puris naturalibus, non deſtinatus ad donum aliquod ſupernaturale.

Tertium. ¶ Tertio ſic. Homo in ſtatu naturæ integræ potuit ſeruare omnia præcepta diuina ad legem naturæ ſpectantia: ergo etiam in natura lapſa. Antecedens patet ex dictis. Conſequentia inde probatur: nam peccatum non deſtruxit bonum naturale, neque ex parte intellectus, neque ex parte voluntatis. Quòd ſi dicas; quòd impeditur ex parte appetitus ſenſitiui, qui factus eſt rebellis, & pugnat contra rationem; hoc tantum probat; quòd non poſſumus facilè omnia præcepta ſeruare: non tamen perſuadet, quòd omnino non poſſumus.

Quartum. ¶ Quartò. Homo poteſt per ſpatium vnius diei implere præcepta quæ illi occurrunt, idque per ſuas vires: & ex iſta obſeruantia efficitur potentior ad idem faciendum die ſequenti; ergo poterit per ſuas vires die ſequenti præcepta ſeruare, & pari ratione, alia atque alia die, & ſic per totam vitam. Explicatur vis & pondus huius argumenti. Nam ſi homo, antequam acquireret habitum virtutis, potuit ſemel & iterum ſeruare mandata, multò melius poterit ſeruare poſt virtutem comparatam. Certè homo adimplendo vnum præceptum, fit habilior, & potentior ad ſeruãda alia, & ita conſequenter per totam vitam.

Quintum. ¶ Quintò Deus nihil præcipit impoſſibile; ſed præcipit, non tantum vt ſeruemus ſingula præcepta, ſed etiam omnia, & vt non peccemus: ergo poſſumus ſeruare omnia præcepta. Certè tenemur non peccare; at ſi non peccamus, ſeruamus totam legem: ergo tenemur ſeruare totam legẽ. Hoc idem confirmatur: quia alioqui homo non peccaret, habens iſtum actum voluntatis: volo non ſeruare omnia præcepta legis; nemo enim peccat in eo quòd renuit, & non vult aliquod impoſſibile. Imo videtur, quòd ſi homo non poteſt ſeruare totam legem, quòd iſta volitio; volo ſeruare totam legem; eſſet temeraria, ſiquidem eſſet voluntas rei impoſſibilis.

Vltim. Argumẽta Pelagiano. ¶ Vltimò ſic argumentabantur Pelagiani. Vel poſſibilia dedit nobis mandata Deus; vel impoſſibilia. Si poſſibilia, ſeruari poſſunt. Si impoſſibiiia; ergo non peccamus, ſi non ſeruamus; nemo enim peccat in eo quod vitare non poſſet. Vel alio modo conficitur hæc argumentatio. Vel in nobis eſt poſſibilitas non peccandi, vel neceſſitas. Si primũ, ergo poſſumus ſeruare totam legem. Si ſecundum dederis; ergo non peccamus. Similia argumenta confiebat Pelagius, quæ commemorat Diuus Auguſtinus libro de perfectione iuſtitiæ. Profectò ſi natura noſtra non poſſet ſeruare totam legem naturæ, ſed ex neceſſitate aliqnando deficeret, non falsò, ſed verè quereretur genus humanum de ſua natura, quippe quæ ſit miſerior cunctis rebus, & hanc inuidiam poſſit reducere in ſuum autorem, qui condiderit hominem, qui ſine peccato eſſe non poteſt. Si enim Deus condediſſet ignem, qui ſuapte natura ſine defectu eſſe non poſſet, talis defectus in autorem naturę eſſet referendus: quemadmodum ſi infudiſſet habitum, qui de ſua natura inclinaret ad falſitatem, talis falſitas in autorem naturæ eſſet referenda. In huius quæſtionis expoſitionem eſt prima concluſio.

Pri. concl. ¶ Homo in natura lapſa per vires ſuas poteſt aliqua præcepta legis naturę obſeruare: vt honorare parentes; ſubuenire pauperi, & ſimilia. Hæc concluſio ex dictis ſatis liquida eſt, neque habet contradictorem, niſi vnum Gregorium Arim. cuius ſententiam in ſuperioribus fuſiſſimè impugnauimus.

Sec.concl. ¶ Secunda concluſio. Ad breue tempus poteſt homo ex viribus

viribus naturæ omnia præcepta legis naturæ, quæ occurrunt, seruare. Nam præcepta affirmatiua non obligant pro semper, neque omnia occurrunt simul implenda: negatiua vero sine actu seruantur, vt non occides. Et certum est, quòd homo ad tempus potest se negatiuè habere, atque etiam si opus fuerit resistere iræ, quæ ad homicidium solicitat, & prouocat.

Tertia cõclusio. ¶Tertia conclusio. Nemo hominum in statu naturæ lapsu sine gratia Dei potest implere omnia præcepta legis naturalis, quantum ad substantiam operum: & contrarium dogma est hæresis Pelagianorum. Sic docet Magister Soto lib. 1. de natura & gratia cap. 22. sic & Diuus Thomas scribit in præsenti articulo. Pelagius enim habuit duos errores: Vnus erat, quòd poterat homo ex viribus naturæ iustificari coram Deo, credendo, sperando, & amando, quæ opera poterat præstare ex viribus liberi arbitrij supposita lege diuina, & Euangelij prædicatione, quam ille appellabat gratiam. Secundus error erat, quòd homo poterat ex viribus naturæ vniuersam legem implere. Fundamentum huius erroris erat: nam ipse existimabat, quòd per peccatum primi parentis, liberum voluntatis arbitrium in deterius non esset commutatum, nec in aliquo extenuatum; quapropter arbitrabatur tantam perfectionem habere, atque habuit in statu naturę integræ. Vtrumque horum esse

Cõc. Mile. & Arausic. contra fidem definierunt Patres Concilij Mileuitani, & Arausicani. Certè Patres Concilij Mileuitani in epistola quam scripserunt ad Innocentium, planè testatur, liberum arbitrium post peccatum sic esse extenuatum, vt non possit legem implere, nisi gratia adiuuetur: lex enim nouit iubere, non iuuare. Hæc epistola habetur inter epistolas

Cõc. Mile. cap. 5. Con. Trid. sess. 6. c. 2. & 13. Augustini num. 95. Idem definitur in Concilio Mileuitano: & in Concilio Tridentino in hũc modum definitur; Formidare enim debent iustificati de pugna quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo, in qua victores esse non possunt, nisi cum gratia Dei, iuxta illud Pauli; Si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Ex hoc colligitur euidens argumentum: Si iustificatus non potest perseuerare, quin aliquando mortaliter peccet sine speciali munere Dei: ergo multò minus homo in puris naturalibus aut in natura lapsa constitutus poterit esse victor in pugna contra carnem ex viribus naturæ: consentire autem concupiscentijs carnis, contra legem naturæ est: non ergo potest homo siue diuino auxilio omne peccatum cauere contra legem naturæ; ac subinde non poterit totam legem implere. Ad hæc, in libr. de hæresibus scribit August. pertinere ad hæresim Pelagianorum, si quis dixerit, per vires naturæ hominem posse vniuersa legis præcepta seruare. Contra istum errorem toto agmine dimicat Augustinus in multis locis, cuius argumenta sunt. In primis, Diuus

Augu. epi. 90. vsq; ad 96. libr. de spiritu & lite. libr. de grã Christi cap. 8. & 9. li. de gr. & lib. ar. c. 10. & 11. lib. 2. cõtra Pelag. & Celesti ca. 25. Paulus in epistola ad Roman. & in epistola ad Galat. hoc persequitur argumentum, vt ostendat, tam Iudæos, quàm Gentiles esse peccatores, & egere gloria Dei: ergo non possunt homines seruare vniuersam legem naturæ sine speciali Dei munere. Deinde, Diuus Paulus cum dicit, Lex subintrauit vt abundaret delictum; & lex iram operatur; & litera occidit; loquitur apertè de lege naturali; loquitur enim de illo præcepto; Non concupisces; quod certè inter præcepta legis naturæ in decalogo continetur: dicit enim Apostolus, Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret; Non concupisces; ergo lex naturæ sine auxilio gratiæ seruari non potest. Præterea, quando dicit Paulus, Non iustificatur homo ex operibus legis; etiam manifestè comprehendit legem naturæ: nam si lex naturalis posset homines iustificare, gratis Christus mortuus esset; vt rectissimè ratiocinatur Diuus Paulus. Ad hæc, quando dicit Apostolus; Infelix ego homo, quis me liberabit de morte corporis huius? & respondet, Gratia Dei per Iesum Christum; manifestè loquitur de tentationibus carnis contra legem naturæ; nam præmiserat, Sentio aliam legem in membris meis; a quibus testatur se non posse liberari nisi per gratiam Christi. Sed & illud argumentum ex Diuo Paulo collectum efficaciter rem concludit; dicit enim; Non est

Ephes. 6. nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus spiritus tenebrarum harum; planissimè loquitur de pugna, & tentationibus dęmonum contra legem naturæ. Ex his patet, quòd secundum documenta Diui Pauli non possumus seruare totam legem naturæ sine gratia Dei speciali. Sed quoniam poterat quis dicere, quòd ex cõ memoratis testimonijs tantum probatur, quòd non possit homo sic seruare totam legem naturæ, vt per eam iustus sit coram Deo; verius idem demonstratur ex illo; Abscondi a te faciem meam, & abijt profugus in errorem cordis sui: quibus verbis significatur, quòd homo, qui est in peccato, necesse est corruat in alia delicta, nisi ad Deum conuertatur. cui concinit illud; Qui non in timore Domini continuerit se, citò corruet domus eius. Hoc ipsum docent sancti Patres, præcipuè Gregorius, & Diuus Chrysostomus elucidans illa verba; Soluite, & adducite mihi. His accedunt rationes, quibus in superioribus ostensum est, hominem in natura lapsa per vires suas non posse omne bonum perficere, neque diligere Deum super omnia. Et est alia ratio. Nam lex scripta nõ potuit hominem iustificare, vt docet apertè Diuus Paulus: ergo multò minus lex naturæ. Probatur consequentia: nam lex scripta data fuit à Deo vt legem naturę adiuuaret, atque perficeret. Sed quid si homo esset in gratia iustificante coram Deo, poterit ne seruare totam legem sine alio auxilio speciali? Videtur certè q̃ possit, nam Diuus Thomas dicit, quòd non potest sine gratia: ergo cum gratia poterit. Sed certè non poterit: sic definitum est in Concilio Tridentino in loco proximè citato: sic ostendit D. Thom. art. 9. & 10. huius quæstionis, ex vera & diuina Theologia Hic tantum definit, quòd nõ potest homo seruare, & implere totam legem sine gratia sanante naturam: vnde si homo haberet sanam, & integram naturam, sicut in statu innocentię, posset quidem seruare totam legem: gratia verò iustificans non plenè sanat naturam.

Isa. 57. Eccles. 27. Gre. 22. li. mor. c. 12. Chryso. in Mat. c. 26. Roma. 5. Gal. 2. An existẽs in gratia possit seruare totã legem sine alio auxilio. Solutio ex conci. Tri. & D. Tho.

Quarta cõclusio. ¶Quarta conclusio. Sunt quædam præcepta particularia, quæ propter incidentes tentationes ita sunt difficilia, vt homo sine auxilio Dei speciali illa præcepta non possit implere. Probatur ex illo quod dicitur Sapien. 8. Quia scio quòd nemo potest esse continens, nisi tu dederis: & Paulus ad Roman. 7 propter huiusmodi graues tentationes. dicit, Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meę, & captiuum me ducentem in legem peccati. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum. Item in oratione Dominica quotidie petimus, Et ne nos inducas in tentationem: quod nihil aliud est, quàm dicere, ne in graui, & vehementi tentatione deseras nos: sed non peteremus id, si nostris viribus possemus tantis tentationibus resistere. Ratione idem probatur. Homo infirmus, & ęger quemadmodum non potest efficere quæ homo validus, & sanus; ita si aliquod opus in particulari sit nimis laboriosum, non potest id exercere, neque paruo quidem tempore: sicut homo infirmus, non potest longum iter pedibus conficere, quamuis paulatim, & leuiter gradiatur. neque potest paruum spatium cursu velocissimo conficere. Igitur ad eundem modum, cùm liberum arbitrium sit infirmum, non poterit sine auxilio gratiæ, neque facere omnia opera studiosa per multum temporis, nec verò ea ad exiguum tempus, in quibus est maior difficultas.

Arg. solu. Aug. li. de spiritu & lit. cap. 26 & 27. ¶Ad argumenta in principio posita respondendum, & ad primum dicendum, quòd Diuus Augustinus sic explicat propositam sententiam. Non te moueat quod Apostolus dicit; Naturaliter ea quę legis sunt faciunt; hoc enim agit spiritus gratię, vt imaginem Dei, in qua naturaliter facti sumus, instauret in nobis. Itaque commentarius Augustini est, quòd gentiles sanati per gratiam Spiritus sancti sine lege scripta ductu rationis naturalis operantur ea quæ ad legem naturę spectant. Diuus Thomas elucidãs hanc sententiam Pauli dicit, quòd loquitur de natura humana reformata per gratiam. Alius commentarius est, q̃ Diuus Paulus non dixit, omnia quæ legis sunt faciunt, sed aliqua. Inde Diuus Augustinus inquit, quòd neque in malis adeò est destructa imago Dei, quin in sua impietate aliqua legis opera faciant. Et secundum hanc explicationem respondetur ad Chrysostomum, non esse intelligendum quòd aliquis ex gentibus sic fuerit legis vniuersæ obseruantissimus, & omnia præstiterit opera, sed quidam quædam opera, alij verò alia: & ita verificatur, quòd gentes omnia quę legis sunt præstiterunt, naturaliter. Sed veri simus commentarius est, quòd loquitur Diuus Paulus de gentibus ad fidem conuersis, vt efficaci ratiocinatione demonstrat Augustinus in loco superius adducto: legite autorem. Nos ad secundum argumentum confutandum reuertamur.

Aug. li. de spiritu & lit. cap. 28.

¶Ad

¶ Ad ſecundum itaque dicendum, quòd de eius magna difficultate diximus quantum dedit Deus ad finem artic. 2. recolite ea quæ in illo loco poſita ſunt, neque enim meliora ſe offerunt.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium negatur conſequentia: nam licèt peccatum non deſtruxerit naturam, reddidit tamen illam imbecillã, & infirmam, & liberum hominis arbitrium poſt peccatum manſit extenuatum, & ad bona ſenſibilia inclinatum. Ad aliud, quod naturalia manſerunt integra poſt peccatum, dico, manſiſſe integra quantum ad eſſentialia, & quantum ad potentias naturales; manſerunt vero potentiæ & animæ vires debiles & infirmæ ad operandum conſtanter opera virtutis. His addat Theologus, manſiſſe integra naturalia, ſicut ſi homo eſſet conditus in puris merisque naturalibus: ſed homo conditus in puris naturalibus non poterat per ſua naturalia omnia opera ſtudioſa perficere, vt ſatis in ſuperioribus demonſtratum exiſtimo.

Ad quart. ¶ Ad quartum negatur conſequentia; non enim ſequitur, quòd ſi homo poſſit vitare ſingula peccata, poſſit omnia ex viribus naturæ. Et argumentum, quo contrarium probatur, habet vitium a ſenſu diuiſo, ad compoſitum; comprobatur que euidenter argumentũ eſſe nugatorium, exemplo infirmi, qui poteſt aliquos greſſus facere, at non poteſt diu perſiſtere ambulando, quin cadat: ſic ſanè homo per peccatum infirmus, & æger, propter humana negotia quibus mens implicatur, aliquando corruet niſi ſanetur. Et quanquam homo per exercitium virtutũ non fiat ineptior ad operandum, ſed habilior; at cum homo in ſe ſit debilis, & imbecillis, tandem aliquando corruet, ſicut patet in exemplo infirmi: licèt enim ambulando fiat habilior, nihilominus ſi pergit ambulare, ſine dubio corruet; imò ex ipſo exercitio virtutum occaſionaliter defatigatur homo, & laſſatur, vt cadat, niſi per gratiam adiuuetur. Ex his patet ad confirmationem argumenti.

Ad vltim. D.Hie.lib. 2. contra Pelag. ¶ Ad quintum multa reſpondebant Pelagio ſancti Patres. Diuus Hieronymus videtur concedere, quòd impoſſibilitas implendi mandata teneatur in crimine; & probat ex illo; Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ &c. quibus verbis videtur ſignificari quòd ſit peccatum in eo quod vitare non poſſumus. Sed profecto non poſſum intelligere Diuum Hieronymum, potius amplector illius ſententiam, cum inquit; Qui dicit Deum præcipere impoſſibile, anathema ſit. Diuus Auguſtinus alia pergit via: dicit enim, quod homo poteſt implere omnia mandata, ſi ſanetur a crimine: quare inuocamus Deum dicentes, De neceſſitatibus meis erue me. Diuus Thomas in articulo in ſolutione 2. & 3. contra gentes c. 159. dicit, quòd homo habet ſemper paratum diuinum auxilium, vt omnia diuina mandata cuſtodiat; iuxta illud; Qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionẽ veritatis venire. Sed qui dicunt Deo, Recede à nobis, & ſcientiam viarum eius nolunt, & rebelles ſunt lumini, ipſi ſibi ſunt perditionis cauſa. Et cap. 160. aliam ſolutionem perſequitur dicens, quòd licèt homo peccator auxilio careat diuino, ſibi erit imputandum; nam ille defectus ex præcedenti delicto originem trahit: ſicut ebrius non excuſatur ab homicidio, quando ſciens & prudens in ebrietatem lapſus eſt, præuidens inde malum ſubſecuturum. Sed hæc ſolutio habet calumniam, prout in ſuperioribus expoſitum eſt. Nam ſi hęc ſolutio vera eſt, ſequitur certè, quod poſtquam homo caret auxilio diuino, non imputetur ad nouam malitiam quòd non ſeruet diuina mandata, ſicut ebrio non imputatur ad nouam malitiam quod in ebrietate occidat. Pergit Diuus Thomas aliam ſolutionem adhibere: ſcribit enim, quòd licèt homo non habeat poteſtatem implendi omnia mandata per totam vitam, poteſt tamen ſingula ſeruare, & quæcunque in particulari occurrunt: propter quod ſi tranſgreditur aliquod præceptum, voluntariè tranſgreditur.

Au. libr. de perfe. iuſt.

1. Tim. 2.

Quare homo poſsit ſeruare aliqua præcepta ſint gratia, nõ tamen omnia. ¶ Sed dices, Quid eſt quod Deus tribuat nobis poſſibilitatem ſeruandi ſingula, non tamen vt omnia ſeruemus? Certè hoc inde prouenit, quia diuinum auxilium mouet liberum arbitrium ſecundum conditionem ſuæ naturæ: conditio autem humani ingenii hæc eſt, quòd in tempore determinato poſſit adhibere diligentem vigiliam, ſed per totam vitam non poteſt: tum propter diuerſa negotia, quibus humana mens implicatur: tum propter imbecillitatem noſtram: tum tertio, propter defatigationem animæ noſtræ, quæ in operando laſſatur, & deficit.

Obiectio. ¶ Sed contra prædictas ſoluliones eſt argumentũ. Nam ſi conſtituamus hominem, qui nihil audiuit de gratia Dei, ſed nutritus eſt inter barbaros, & tantum ducitur lumine rationis humanæ, certè talis videtur quòd non peccet non ſeruando omnia præcepta, vel quòd non habeat præceptum ſeruandi omnia præcepta legis naturalis: nam inuincibiliter ignorat gratiam Dei, & auxilia ſupernaturalia, per quæ poterat implere omnia diuina mandata. Ad huius obiectionis expoſitionem dicendum, quòd ille peccaret quidem non ſeruando omnia mandata, ſed non quia non ſeruat omnia, ſed quia non ſeruat ſingula quæ poteſt per naturam ſeruare. Vnde dicimus, quòd homo in puris naturalibus nõ habet præceptum ſpeciale ſeruandi omnia mandata, ſed ſingula: verum eſt tamen, quòd habet aliud ſpeciale præceptum, in quo omnia includuntur, ſcilicet de conuertendo ſe in Deum, ſed hoc præceptum tantum obligat hominem vt faciat quod in ſe eſt ex viribus naturæ, vt conuertat ſe in Deum efficaciter, quod poteſt facere per breue temporis ſpatium, vt antea declaratum eſt; vt cum peruenit ad vſum rationis. Vnde ſi homo haberet illam volitionem, de qua fit ſermo in argumento, ſcilicet volo non ſeruare omnia mandata collectiuè, quia ſcio me non poſſe ex mea imbecillitate; & infirmitate, & gratiam Dei non agnoſco; fortaſſis non peccaret moraliter, ſicut non peccaret modò, qui diceret, nolo vitare omnia peccata venialia collectiuè; quia ſcio hoc eſſe mihi impoſſibile ſecũdum legem ordinariam, imò credo, quòd qui diceret, volo cauere omnia peccata venialia collectiuè per totam vitam, præſumptionis & temeritatis argueretur: nihilominus in hac volitione eſſet peccatum veniale, quia videtur actus otioſus; ſicut ſi diceret, volo non volare. Sed adhuc viri doctiſſimi non quieſcunt, neque ſibi ſatisfaciunt: dicunt igitur, ꝙ aliquid eſſe poſſibile, vel impoſſibile, intelligitur bifariã: Vno modo, logicè; alio modo, moraliter. Poſſibile logicè illud dicitur, quod non continet euidentem contradictionem conſideratis naturis rerum abſolutè. Et illud impoſſibile, quod includit contradictionem. At moraliter loquendo, illud dicitur impoſſibile, quod nunquam contingit, neque continget ſecundum facultatem liberi arbitrij. Cum ergo decreuimus, eſſe impoſſibile per vires liberi arbitrij hominem ſeruare omnia mandata, non loquimur, de impoſſibili Dialecticè, ſed de impoſſibili moraliter, ſicut dicimus, eſſe impoſſibile vt in hac ciuitate omnes homines ſint ſtudioſi; tametſi quilibet poteſt eſſe iuſtus & ſtudioſus. Hæc autem doctrina fundatur in quodam principio moraliter certo & euidenti; quia omne quod natura ſua eſt defectibile, neceſſe eſt ꝙ aliqñ deficiat, niſi per aliqđ fortius conſeruetur: ſed liberum hoīs arbitrium, & maximè in natura lapſa, eſt ſuapte natura defectibile, ergo neceſſum eſt ꝙ aliquando deficiat, niſi diuinitus adiuuetur: hæc autem neceſſitas non efficit, vt quando homo deficit, nõ deficiat liberè; quemadmodum hæc propoſitio verum dicit, neceſſe eſt hominem ſæpenumero liberè operari, & tamen quotieſcunque operatur, liberè operatur, & non neceſſario: ſic etiam verum eſt, neceſſum eſt hominem quandoque deficere; & quando deficit, liberè deficit. Ex his quæ dicta ſunt, omnia argumenta propoſita ſolutionem habent.

Obſeruatio. Præceptũ eſt ſeruare ſingularia mandata. Notanda doctrina.

De obſeruatione ſupernaturalium præceptorum quantũ ad ſubſtãtiam Arg. 1.

¶ Alia dubitatio ſequitur, vtrum homo in natura lapſa, vel in natura integra poſsit per facultatem naturæ ſeruare præcepta ſupernaturalia quantum ad ſubſtantiam operum, videlicet præceptum fidei, charitatis, & ſacramentorum.

¶ A parte affirmatiua ſic arguitur. Nam Diuus Thomas 2.2. q. 171. artic. 2. ad 3. apertè docet, aliqua eſſe quæ excedunt facultatem naturæ, quantum ad ſubſtantiam actus: vt ſuſcitare mortuos, ſcire futura contingentia, alia vero ſunt quæ excedunt facultatem naturæ, non quantum ad ſubſtantiam, ſed quantum ad modum, vt diligere Deum ſuper omnia; credere articulis fidei. Ergo ſi diligere Deum poteſt homo quantum ad ſubſtantiam operis ex facultate naturæ, multo magis poterit alia opera virtutum perficere quantum ad ſubſtantiam operis. Caietanus explicans prædictam ſententiam Diui Thomæ, idem ſentit, quod ſanè magna aſſeueratione docet in hoc articulo Capr. in 1. d. 17. artic. 1. ad 2. & ad ſecundum Aureoli contra primam concluſionem amplectitur eandem ſententiam.

Secũdum. ¶ Secundò arguitur. Præcepta ſacramentorum ſunt ſuperna-

pernaturalia, vt planè constat; hæc tamen potest implere homo sine speciali Dei gratia; vt si aliquis baptizetur cum proposito permanendi in peccato; certè adimplet præceptum baptismi, quantum ad substantiam operis, non enim tenetur iterum baptizari.

Tertium. ¶Tertiò. Is qui accedit ad sacramentum confessionis putans se adhibuisse optimam diligentiam, cum tamen ex errore culpabili in hoc fuerit deceptus, talis absque dubio adimplet præceptum confessionis, quantum ad substantiam operis; non enim iterum tenetur confiteri.

Quartum. ¶Quartò sic arguitur. Paganus cùm nolit esse Christianus, potest credere esse verum quòd prædicat Euangelium: ergo adimplet præceptum fidei quantum ad substantiam operis: & hæretici sperant quòd ex Dei gratia consequentur vitam æternam; videntur itaque adimplere præceptum spei, quantum ad substantiam operis: non enim desperant.

Quintum. ¶Præterea, homo existens in peccato mortali potest respondere pro honore Dei quando viderit nomen eius blasphemari, & hoc est implere præceptum amicitiæ, & charitatis, quantum ad substantiam operis. Ad huius rei expositionem diximus nonnulla in præcedentibus, sed nunc rem definiam, explanaboq; latius, tum etiam & verius.

Caiet. explicatio, & definitio. ¶Igitur Caietanus in hoc articulo sic procedit. Dicit in primis, quòd alia quæstio est de cognitione præceptorum, alia de adimpletione. De cognitione autem supernaturalium dictum est in articulo primo, quod non potest homo ex naturalibus cognoscere, vt clarum est; sed supposita lege manifestante præcepta, potest homo quodlibet adimplere: & ad hunc sensum tractatur quęstio a Diuo Thoma: nam & ad hunc sensum tractabatur contra Pelagium, qui dicebat, opus esse quidem gratia ad cognitionem legis sed non ad impletionem. Non ergo potest aliquis credere, nisi Deus reuelauerit; quia fides ex auditu: sed facta reuelatione postquam aliquis audiuit, potest credere quemlibet articulum fidei, immo omnes, sine fide infusa, & sine gratia; vt si aliquis infidelis crederet quidem omnia, nollet tamen baptizari, vel esse Christianus, ne perderet gratiam Regis, vel propter laborem legis; talis non haberet fidem infusam, neque indigeret auxilio speciali, & satisfaceret præcepto fidei. Et idem de spe potest dici, de eo, qui speraret quidem, sed non omnia crederet: talis non reciperet spem infusam; nihilominus satisfaceret præcepto de spe. Et de sacramentis dicitur, quòd nihil cadit sub præcepto quin illud possit impleri sine auxilio speciali: neque sacramenta sunt tam actus præceptorum, aut virtutum, quàm potentiæ; & ideo non est ad propositum vbi de præceptis loquimur. Concluditur ergo, quòd nullum est præceptum quod non possit aliquis implere quo ad substantiam operis, quantum sufficit ad vitandum peccatum sine auxilio speciali. Et quòd hoc ita sit, patet ex Diuo Thoma: dicit enim, quòd homo in natura integra constitutus, poterat implere omnia mandata quo ad substantiam operum. Et probat hoc; quia aliàs non potuisset non peccare, vnde patet, quòd ex hoc quòd poterat adimplere omnia mandata quantum ad substantiam operum, infertur quòd poterat non peccare: ergo id sufficit ad vitandum peccatum. Hic est Caietani discursus, qui placuit etiam doctissimo Patri Victoriæ. Sed si res diligentiùs expendatur, contrarium est omnino tenendum. Vt autem veritas definiatur, statuitur prima conclusio.

Caiet. sequutus est doctissimus pater Victoria. Vera definitio.

¶Aliqua præcepta supernaturalia potest homo implere sine gratia iustificante: potest, inquam, implere, quantum ad substantiam operum. Patet: nam Christianus existens in peccato mortali adimplet præceptum fidei, & spei.

Prima cõc. Secũda cõ clusio. ¶Secunda conclusio. Aliqua præcepta supernaturalia potest homo implere quantum ad substantiam operum sine auxilio supernaturali; sed per vires naturæ tantum. Patet: nam qui baptizatur in peccato mortali existens, peccat recipiendo baptismum; qui siue dubio implet præceptum baptismi, in hoc sensu, quòd non est reus omissionis illius præcepti: at ad talem receptionem Deus non confert auxilium supernaturale; Deus enim non fauet ad peccandum. Deinde, potest homo peccator facere confessionem informem, quam deinceps non tenetur iterare, in qua confessio ne facienda non adiuuatur diuinitus, siquidem peccat mortaliter, & Deus ad peccandum non adiuuat. Tandem, homo in peccato mortali existens, adimplet pœnitentiam sibi impositam quantum ad substantiam operis.

Tertia cõclu. ¶Tertia conclusio. Non potest homo omnia præcepta sacramentorum adimplere, etiam quãtum ad substantiam operis, quod sub præcepto mandatur. Hæc propositio videtur probabilis quantum ad sacramentũ Eucharistiæ. Nã qui communicat in peccato mortali indignè, non implet præceptum diuinum communicandi, etiam si adimpleat præceptum ea parte, qua Ecclesia obligat fideles, vt in Paschate sacramentum Eucharistiæ suscipiant: propter quod si feratur sententia excommunicationis contra eos qui nõ communicauerunt, non comprehendit eos qui indignè communicauerunt: sed tantum docemus, quòd non adimplet præceptum diuinum, quia est præceptum communicandi; sic vt homo communicet spiritualiter vitam ex virtute sacramenti: est enim hoc sacramentum amicorum: vnde qui accedit ad altare, tenetur accedere vt amicus, iuxta illud; Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo: hoc etiam significat Paulus cum inquit; Probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Sentio ergo quòd est vnicum præceptum communicandi, & probandi se ipsum; quæ probatio est dispositio ad communionem vitæ spiritualis. Quòd si aliquis contendat, quòd hoc præceptum possit seruari quantum ad operis substantiam; quia tametsi peccet homo recipiendo sacramentum, peccat tamen contra illud præceptum religionis, quo obligatur dignè facere quæ pertinent ad cultum diuinum (sicut qui peccat indignè recipiens baptismum) nõ autem contra præceptum speciale recipiendi Eucharistiam, probabiliter satis loquitur. Illud etiam aduertat Theologus ad intelligentiã prædictæ conclusionis, quòd si homo ex ignorantia accedat in peccato mortali ad suscipiendam Eucharistiam, existimans debitam feciſſe præparationem, non solum verè adimplet præceptum, sed recipit primam gratiam ex virtute sacramenti, quod docent plerique Theologi, nominatim D. Tho. in materia de Eucharistia. Ioan. 6.

Quar. cõcl. ¶Quarta conclusio. Præcepta sacramentorum non possunt adimpleri sine culpa, nisi qui implet illa sit in gratia iustificante, vel existimet probabiliter se esse in gratia iustificante. Hæc conclusio probatur: nam peccat mortaliter, qui recipit, vel administrat sacramentum indignè. Igitur ad implenda huiusmodi præcepta sine noua culpa, necessum est quòd non sit conscius alicuius peccati mortalis, ille, qui vel administrat, vel suscipit. Probatur consequentia. Nam suscipere, vel administrare sacramenta in peccato mortali, est indignè ea suscipere, vel administrare. Sed est notandum, quòd ad dignè suscipienda, vel administranda sacramenta, non est necesse quòd sit gratia iustificãs in homine recipiente, vel administrante, vt in superiori conclusione patefeci, sed est necesse saltem ad administranda dignè sacramenta, quòd non sit conscientia peccati mortalis alioqui indignè administrat sacramenta. Sed est obseruandum, quòd ad dignè suscipienda sacramenta baptismi, & pœnitentiæ, sat fuerit, quòd qui suscipit; vel nõ habeat conscientiam peccati mortalis, vel saltem habeat attritionem de peccatis suis; de qua re disputatur in materia de pœnitentia.

Quin. cõc. ¶Quinta conclusio. Aliqua præcepta supernaturalia sunt, quæ etiamsi homo possit implere, quantũ ad substantiam operis, sine gratia iustificante, non tamen potest implere sine auxilio supernaturali, cuiusmodi est præceptum fidei, & spei. Hæc conclusio statuitur contra Caietanum, & quantum iudico, est certissima, & irrefragabilis; cuius rei iltæ sunt demonstrationes. Prima, præceptum fidei obligat hominẽ vt sit verè Christianus: sed nemo potest esse Christianus nisi ex munere Dei: ergo nemo potest implere præceptum fidei sine munere Dei. Secunda demonstratio. Præcepto fidei affirmatiuo obligatur homo ad habendam fidem Dei, & veram fidem, vt planè constat; sed homo sine auxilio speciali non potest habere veram fidem; testatur enim vniuersa scriptura fidem esse donum Dei. Tertia demonstratio. Error est Pelagij, quòd supposita prædicatione Euangelij possumus credere, aut sperare, & implere præcepta fidei, & spei: sed ab hac sententia non multum abest sententia quam impugnamus: ergo sententia est improbanda. Quarta demonstratio sumitur ex illo: Qui credit, habet testimonium Dei in se: ergo non sufficit omnis naturæ facultas, vt quis adimpleat præceptum fidei, &

dei,& quantum ad ſubſtãtiam operis quod præcipitur. Denique,vt in ſumma rem comprehendam, præceptum fidei præcipit,vt habeamus fidem ſupernaturalem: ſed ex viribus naturæ nemo poteſt habere fidem ſupernaturalem: ergo nemo ex viribus naturæ poteſt implere hoc præceptum, etiam quantum ad operis ſubſtantiam.

Sex.concl. ¶Sexta concluſio. Nonnulla præcepta ſunt ad quorũ impletionem,etiam quantum ad ſubſtantiam operum, neceſſariò requiritur gratia gratum faciens Probatur hæc concluſio in præcepto de dilectione Dei ſupernaturali; cuius præcepti ſubſtantia eſt, vt diligatur Deus ſuper omnia ex toto corde, & ex omnibus viribus; ſed iſtum actum nemo poteſt habere ſine gratia gratum faciente. Deinde,in diuinis oraculis quotieſcunque fit mentio de hac dilectione Dei ſupernaturali,ſemper intelligitur, quòd is,qui diligit Deum ſuper omnia, ſit Dei amicus, & coram Deo iuſtus, vt patet ex illo 1. Ioan. cap. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo: & ex illo; Qui diligit me, diligetur à patre meo. Veritas etiam huius concluſionis manifeſtè patet in præcepto de contritione, quæ eſt dolor de peccatis propter Deum ſummè dilectum: quæ dilectio ſine gratia gratum faciente haberi non poteſt, vt dudum probatum eſt.

Vlt. concl. ¶Vltima concluſio. Nullum præceptum adimpleri poteſt meritoriè, niſi qui implet, ſit in gratia gratum faciente:& hoc eſt quod dicit Diuus Thomas in hoc articulo, neminem poſſe implere præcepta diuina quantum ad modum,vt ex charitate, & meritoriè fiant ſine gratia. Hæc concluſio probatur in primis ex illo Geneſ. 4. Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius:in quo ſignificatur, quòd vt opera grata ſint, & accepta coram Deo, perſona operans debet eſſe grata, & accepta: ſiquidem odibilis eſt Deo impius,& impietas eius; & dona impiorum non probat altiſſimus:item ex illo Ioan.4. Fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam: quo in loco, gratia appellatur
Cõc.Arau. fons vitæ æternæ, vnde vita æterna manat: & in Concilio Arauſicano can.18. dicitur; Debetur merces bonis operibus,ſi fiant,ſed gratia quæ non debetur, præcedit vt fiant.

Ad argu. Ad primũ. ¶Ad argumenta reſpondendum eſt;ad primum duæ reſponſiones adhiberi ſolent. Prior eſt,quòd quanquam dilectio Dei,aut credulitas quam poteſt homo habere ex facultate naturæ, non differant ſecundum ſubſtantiam in genere naturæ ab operibus ſupernaturalibus, differunt tamen in genere moris: & ideo non ſat fuerit ad præcepta ſupernaturalia implenda, ponere opera quæ non differunt in genere naturæ;ſed vt homo impleat præceptum credendi,neceſſum eſt, vt habeat credulitatem ſupernaturalem: ſicut occidere hominem in genere naturæ,non differt in homine & in tauro, at in homine eſt opus morale vitij, aut virtutis capax;in tauro minimè. Poſterior ſolutio eſt,quòd Diuus Thomas in loco citato non aſſerit, quòd homo ex facultate naturæ poteſt implere præceptum dilectionis Dei ſuper omnia, quantum ad ſubſtantiam operis,ſed tantùm docet,quòd poteſt habere dilectionem Dei: quod eſt veriſſimum,quantum ad ſubſtãtiam operis in genere. Et quòd hic ſit germanus ſenſus Diui Thomæ, patet. Nam eo in loco comparat Diuus Thomas actum diligendi cum operibus miraculoſis,& actibus prophetiæ, vt ſuſcitare mortuos,& ſcire futura contingentia:actus autem miraculoſos nemo poteſt per vires naturæ efficere, etiam quantum ad rationem actus genericam: nemo enim poteſt ſcire futura contingentia; at diligere Deum conuenit homini per naturam: ſimiliter credere, & adhibere fidem his quæ competenter proponuntur.

Ad ſecundum. ¶Ad ſecundum argumentum iam ſatis dictum exiſtimo: explanatum namque eſt, quomodo præcepta ſupernaturalia ſacramentorum ſine gratia Dei ſpecialiter implerí poſſint.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium eandem reſponſionem adhibere oportet.

Ad quar. ¶Ad quartum reſpondetur, quòd paganus, atque hæreticus non verè credunt,neque ſperant, quapropter nõ adimplent præcepta ſupernaturalia quo ad ſubſtantiam operum. Nam vt quis adimpleat præceptum fidei, non ſat fuerit, quòd credat humana fide; ſed oportet vt credat ex diuina reuelatione, & indubitata fide, atque irrefragabili. Neque verò hæreticus verè ſperat,ſed habet vanam fiduciã; non innititur diuinæ miſericordiæ, ſed potius ſuæ præſumptioni,& temeritati. Verum eſt, quòd quantum ad præceptum negatiuum, quod includitur in virtute ſpei; verè adimplet;quia non deſperat.

Ad quin. ¶Ad vltimum dicendum,quòd ex parte bene poſſumus implere præcepta ſupernaturalia quantum ad ſubſtantiam operis,ſine gratia Dei ſpecialiter:nam quod hactenus definitum eſt, habet hanc ſententiam, quæ omni dubio procul veriſſima eſt,neminem poſſe credere, ſperare, & diligere Deum ſuper omnia,ſine gratia Dei ſpeciali.

Difficilis qõ de gratiæ præcepit. ¶Sed ex hoc enaſcitur dubium nõ omnino facile; Vtrũ de gratia gratum faciente ſit præceptum diuinæ legis? Marſilius in 2.q 18.art.2.tenet, quòd poſt naturæ humanæ lapſum,gratia gratum faciens fuit ſub præcepto. Huius opinionis argumenta ſunt hæc potiſſima.

Marſil. Prim. arg. Hebr.11. Marc. vlt. ¶In primis.Fides fuit ſemper neceſſaria ad ſalutẽ: quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo; & iterum; Qui non crediderit,condemnabitur: Sed fides informis exploratum eſt,quod non ſufficit ad ſalutem:ergo neceſſarium eſt habere fidem formatam: ergo & gratiam; ac ſubinde cadit ſub præcepto.

Secũdum. ¶Deinde, ſi gratia gratum faciens non eſt ſub præcepto: ergo obſeruare totam legem non eſt ſufficiens ad ſalutem. Probatur aſſumptum; quia ſi gratia non eſt ſub præcepto, poſſet ergo quis ſeruare totam legem, & non habere gratiam,& ſic non ſaluaretur.

Tertium. ¶Præterea, Præceptum eſt, & quidem grauiſſimum,de habenda charitate,& charitas, non poteſt haberi ſine gratia:ergo eſt præceptum de habenda gratia.

Quartum. ¶Ad hæc,tenemur præcepto non perdere gratiam;ſiquidem tenemur præcepto non perdere numos:ergo tenemur præcepto illam habere.

Vltim. ¶Denique, qui perdit gratiam, quæ eſt vita animæ, occidit ſe ſpiritualiter: ergo peccat: tenetur itaque gratiam habere. Ex hac opinione infert Marſilius, quòd licèt homo in ſtatu naturæ integræ, ideſt, cum iuſtitia originali ſine gratia poterat adimplere omnia præcepta; nunc tamen non poteſt: quia non poteſt adimplere præceptum de habenda gratia, ſine gratia: ſed in ſtatu integræ naturæ poterat omnia mandata implere; quia nondum erat præceptum de gratia habenda; nondum enim erat præceptum de fide Mediatoris.

Contra Marſiliũ. ¶Sed hæc ſententia videtur mihi falſa,& improbabilis cuius rei ſunt paucæ demonſtrationes,ſed quę pondere ſuo rem ſatis demonſtrant.Prima eſt:nam tale præceptum non inuenitur in lege,neque in ſerie ſanctarum ſcripturarum. Secunda eſt:nam præcepta diuinæ legis non dantur de habitibus,ſed de actibus amoris,pœnitentiæ,fidei. Tertia eſt: nam ſi de gratia habenda eſt ſpeciale præceptum,ſequitur quòd qui fornicatur,aut tranſgreditur quodcunque præceptum diuinæ legis,peccat duplex peccatum;vnum ex genere fornicationis:alterum de habenda gratia. Vltima demonſtratio eſt; nam gratia eſt quodammodo ſubſidium præuium, datum hominibus pro obſeruatione aliorum præceptorum.

Ad argu. Marſilij. Ad primũ. ¶Ad argumenta Marſilij ſatisfaciendum eſt,ad primum dicendum eſt, non rectè ſequi;tenemur credere;ergo tenemur habere fidem formatam: imò adulter qui baptizatur, credens omnia quæ credunt Chriſtiani, ſatisfacit præcepto fidei: quamquam non habet fidem formatam,vt ſuperius explicatum eſt. Vel dicat Theologus,quòd quãquam teneamur habere fidem formatam, ad quam neceſſaria eſt gratia, non eſt conſequens quòd teneamur habere gratiã: non enim omne medium neceſſarium ad ſalutem cadit ſub præcepto,alioqui caderet ſub præcepto diuina prædeſtinatio, Chriſtus Dominus, Chriſtianum eſſe hominem. Itaque cum dicunt diuini Theologi,omne medium neceſſarium ad ſalutem cadere ſub præcepto,intelligunt de actibus qui ſunt neceſſarij ad ſalutem,non de habitibus.

Ad ſecũd. ¶Ad ſecundum neganda eſt argumenti conſequentia: nam non admitto, quempiam poſſe ſeruare vniuerſam legem,præcipuè mandatum illud maximum;Diliges Dominum Deum tuum &c. ſine gratia iuſtificante, prout ſupra explanatum eſt.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium argumentum facile reſpondetur ex dictis; oſtenſum eſt namque, quomodo non omne medium neceſſarium ad charitatem habendam cadat ſub præcepto diuinæ legis.

Ad quart. ¶Ad quartum ſic reſpondet Theologus, vt dicat,teneri Chriſtianum non perdere gratiam,ſed non ſpeciali præcepto;

cepto; sed tenetur non perdere gratiam, non fornicando, non adulterando, quemadmodum tenetur non perdere fidei habitum; non quia de habitibus dentur præcepta, sed quia tenetur non discredere articulis fidei.

Ad vltim. ¶Ad vltimum dicendum, quòd qui perdit gratiam, peccat quidem, vt argumentum efficaciter probat; non quia est præceptū de habēda gratia, sed quia facit actū peccati per quem perditur grā. Et sic qō proposita satis explanata manet.

Conclusio.

ARTICVL. QVINTVS.

¶Vtrum possimus sine gratia mereri vitam æternam.

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est negans. Nam per sua naturalia non potest homo producere opera meritoria proportionata vitæ æternæ, sed ad hoc exigitur altior virtus, quæ est gratia: oportet enim actus producentes ad finem esse poportionatos fini: vita autem ęterna excedit proportionem humanæ naturę. Potest tamen homo facere opera perducentia ad bonum aliquod connaturale homini, sicut laborare in agro, habere amicum, & similia. De hoc articulo non est in pręsentia à nobis edisserendum, nam in vltima quęstione, cum tractatur de merito, iterum redit eadem quęstio.

ARTIC. SEXTVS.

¶Vtrum homo possit seipsum ad gratiam præparare per seipsum absque auxilio gratiæ exteriori.

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Prępparatio voluntatis ad bene operandum, & ad fruendum Deo fieri non potest sine dono habituali gratię, quòd sit principium bonorum meritorum, vt dictum est.

¶Secunda conclusio. Ad recipiendum hoc donum gratię habitualis, non oportet vt homo prępparetur per aliud donū habituale: quia sic procederetur in infinitum.

¶Tertia Conclusio. Ad recipiendum hoc donum habituale, oportet prępsupponi aliquod auxilium gratuitum Dei interius mouentis animam, siue inspirantis bonum propositum: his enim duobus modis indigemus auxilio diuino. Quòd autem ad hoc indigeamus auxilio Dei mouentis, patet: quia necesse est hominem conuerti ad vltimum finem per motionem primi mouentis. Cum ergo Deus sit primum mouens simpliciter, ex motione eius est, quod omnia conuertantur in ipsum secundum communem intentionem boni, per quam vnumquodque intendit assimilari Deo secundum suum modum. Et ideo quòd homo conuertatur ad Deum, non potest esse sine Deo conuertente ipsum: hoc autem est prępparare se ad gratiam, quasi ad Deum conuerti: sicut ille qui habet oculum auersum à lumine solis, per hoc se prępparat ad recipiendum lumen solis, quòd oculos suos conuertit versus solem.

¶Sed arguit Lutherus ex illo, Si tradidero corpus meū ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Ecce, inquit Lutherus, quidquid extra charitatem fit, ex toto corde non fit, ac subinde hypocrisis est, & peccatum. Respondetur negando consequentiam: non enim sequitur, hoc est extra charitatem, & non prodest meritoriè, ergo est grande peccatum. Nam Deus multa bona operatur in peccatoribus, vt fidem, timorem inferni, &cæt. quæ opera sunt quædam præparatio ad gratiam habendam. Secundò respondetur, quòd vltima dispositio ad gratiam est simul cum gratia, & ideo plurimum valet coram Deo. An non magni momenti est conuerti in Deum, & resipiscere à via mala.

¶Secundò, arguit Lutherus ex illo Ioan. 15. Qui in me non manserit, mittetur foras, & arescet, & colligent illum, & in ignem mittent, & ardebit. Ex quo colligit Lutherus, quòd homo, qui est extra charitatem, continuò per opera sua magis ac magis arescit, tātum abest vt ad gratiam possit se

---

Dubitatio articuli. IN hoc articulo tria sunt exponenda. Primum cum Lutheranis disputandū; vtrum homo possit se prę parare ad gratiam; proximo loco cū Pelagianis; Num homo possit se prę parare ad gratiam ex facultate naturæ sic adeo q illa præparatio sit meritum de cōdigno primæ gratiæ: deinde cū catholicis; Vtrùm homo possit se præparare ad gratiam ex viribus liberi arbitrij, sic vt illa præparatio sit meritum de congruo gratię iustificantis. De hac re disputant Theologi in 2. dist. 28. & in 4. diist. 14. Quod igitur ad primum attinet, Lutherus dicit, quòd liberū arbitrium post peccatum res est de solo titulo, & dum facit quod in se est, peccat mortaliter. Rursus dicit, quod contritio, & cogitatio peccatorū facit hominem magis hypocritā; & dum magis conatur se disponere ad gratiam, magis peccat. Vltimò dicit, quòd quo scelleratior est homo, citius illi Deus infundit gratiam: quòd si adornat se bonis operibus, sicut catus, facit se indignum diuina gratia, & facit iniuriā Christo. Hæc sententia est hæretica, & insanissima: dicitur enim Amos cap. 4. Præparare in occursum Dei tui, & 1. Reg. 7. Præparate corda vestra Domino. Prouer. 16. Hominis est prępparare animam: & Ioannes Baptista ad hoc munus missus est, vt præpararet Domino plebem perfectam: dicitur enim Luc. 1. Præibis enim ante faciem Domini parare vias eius, scilicet per pœnitentiam, per infusionem timoris, &c. Quòd verò sit etiam necessaria præparatio, probat illa parabola de ficu, quæ expectatur per tres annos vt reddat fructum suum. & illud, Expectaui, vt faceret vuas, & fecit labruscas, & illud, Expectat vos Dominus, vt misereatur vestri. & illud etiam Hier. 3. Tu fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere. & illud. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Hier. 3. 35. & Zach. 1. & illud. Desiderium pauperum exaudiuit Dominus: &, Nolite obdurare corda vestra; &, Proijcite iniquitates vestras, & facite vobis cor nouum: huiusmodi sunt multæ sententiæ in scriptura. Hæc veritas est definita in Concilio Arausicano, & Tridentino, & docent illa m omnes sancti Patres. Sed rationes euidentes eam confirmant.

Cōc. Arau. 2. c. 4. Tri. sess. 6. c. 5. & 6.

¶ Nam natura ita comparatū est, vt forma perfecta in materiam non introducatur, nisi conuenientibus dispositionibus prępparatam; ergo cū Deus disponat omnia suauiter, non infundit gratiā supernaturalem, quæ est participatio diuinę naturę, nisi in materiam, & animam bene prępparatam.

Secū. con.

Ter. conc.

¶Secūdò, Deus expectat nostrum consensum, vt nos ad se conuertat: ergo expectat nostrā prępparationē. Probatur antecedens: nam si non expectat nostrum consensum, quorsum stat ad ostium, & pulsat? est ne impotens ad confringendos obices pectoris nostri? quor sum dicit, Hierusalē, Hierusalem, quoties volui congregare filios tuos &cętera. quorsum exhortatur, & immittit timorē inferni?

Matt. 24.

¶Tertiò, gratia non destruit naturam, sed perficit: sed nihil est magis insitum in animis hominum, quàm in reconciliandis amicis esse necessariam pœnitentiam præuiam: ergo hęc requiritur ad habendā gratiā Dei.

Argum. Lutheri. 2. Cor. 13.

Solutio.

Secun. sol.

Secun. arg. Lutheri.

Lutheri assertiones impiæ.

Pri. concl.

Hæretica sententia. Lutheri. Amos 4. 1. Reg. 7. Prou. 16. Luc. 1.

Argu.ſolu. ſe ſe præparare, Reſpondetur, quòd hæc ſententia loquitur de iudicio finali, in quo qui reperietur ſine charitate,
Secun. ſol. mittetur in ignem inextinguibilem. Secundò reſpondetur, quòd ſi fiat ſermo de peccatoribus huius vitæ, ſenſus eſt, quòd peccatores per mala opera magis ac magis ſemper arefcunt: cæterùm quandiu hanc vitam mortalem viuimus poſſumus per liberum arbitrium ab his malis conuerti, & ad gratiam nos præparare.

Tert. arg. ex Aug. doctrina. ¶Tertium argumentum deſumitur ex ſententijs Auguſtini, dicit Auguſtinus, ꝙ percipiendæ primæ gratiæ in impio nulla merita præcedunt: meritis enim impij non gratia, ſed pœna debetur: & iterum, Quid merebaris, ò peccator, quid merebaris? vide ſi occurrat tibi niſi ſupplicium, vide ſi tibi occurrat niſi pœna? habentur hæ ſententiæ Auguſtini 3 lib. contra duas epiſtolas Pelag. c. 3. & 4 lib. contra Iulian. c 3. de verbis Apoſtoli ſer. 11. & ſuper Pſal. 144. & ſuper Pſal. 31. in Præfatione. Reſpondetur, ſenſum Auguſtini eſſe, quòd in homine impio non ſunt merita ad gratiam habendam: licèt enim non haberet niſi vnum peccatum mortale, eſſet dignus ſupplicio æterno: Cæterum non condemnat Auguſtinus ſingula opera quæ facit peccator, præcipuè illa quæ facit adiutus diuino auxilio: iſta enim opera licèt non ſint merita gratiæ, non ſunt merita pœnæ. Secundò reſpondetur, quòd vltima diſpoſitio ad
Secun. ſol. gratiam, de qua loquimur in præſentia, eſt ſimul cum gratia; itaque non præcedit tempore ipſam gratiam.

Cõfutatur argumentum. ¶Quartum argumentum ſumitur ex Concilio Arauſicano, vbi definitur, quòd Deus non expectat noſtrã voluntatem, vt nos conuertat: igitur non expectat noſtram præ-
Quar. arg. ex Concil. Arauſ. c. 4. parationem. Reſpondetur, ſenſum definitionis eſſe, quòd nos non præuenimus Deum, ſed ipſe præuenit nos in benedictionibus dulcedinis, dãdo conſenſum libero arbitrio.

Quin. arg. ¶Quintum argumentum. Nam iuſtificatio impij eſt quædam regeneratio, & quædam creatio, ſecundum illud; Cor mundum crea in me Deus: & illud; Creati in operi-
Pſal. 50. bus bonis &c. ſed creatio non requirit præuiam aliquam
Epheſ. 2. diſpoſitionem: ergo iuſtificatio non requirit præuiam di-
Solutio. ſpoſitionem. Reſpondetur, iuſtificationem fieri ex nihilo, in hoc ſenſu, quòd non fit ex meritis. Secundo dico, eſſe differentiam inter iuſtificationem, & creationem. Nam in creatione nullum præſupponitur ſubiectum; in iuſtificatione vero præſupponitur ſubiectum; ſicut in creatione animæ præſupponitur materia; & ſicut anima non introducitur in materiam indiſpoſitam; ita gratia ſupernaturalis niſi animæ præparatæ non infunditur, vt ſit verum illud Auguſtini, Qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te.

¶ Præterea: Nam ei qui opetatur, merces non imputa-
Aug. ſuper tur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum, autore Pau-
Pſal. 144. lo. ergo ſi requiritur noſtra operatio ad primam gratiam,
Sextum. merces imputabitur nobis ſecundum debitum, & non ſe-
Rom. 4. cundum gratiam: itaque gratia erit ex debito. Hoc argumentum non poteſt explicari vſque ad quæſtionem vltimam, vbi differitur de merito bonorum operum.

Vltim. ¶ Vltimò ratiocinatur ex illo; Scio Domine quoniam
Hier. 10. non eſt hominis via eius, neque viri vt ambulet, & dirigat
Solutio. greſſus ſuos; ergo nemo poteſt ſe ad gratiam præparare per liberum arbitrium. Reſpondetur, quòd hic locus Hie-
Patet hoc remiæ intelligitur in primis de Nabuchodonoſor, qui ꝓ-
Ezech. 21. poſuerat in corde bellum inferre Ammonitis, & Deus mutauit viam eius, & miſit in Hieruſalem, vt puniret Iudæos. Igitur Hieremias inuocans Dei miſericordiam, aiebat, ſe ſcire Nabuchodonoſorem in Hieruſalem venire ex Dei diſpoſitione, & ordinatione, veniteque aliò quàm ipſe cogitauerat. Sed & hoc ipſum diſponebat Deus, non cogendo liberum arbitrium, ſed ordinando vt ei bonum appareret mutare ſententiam. Sed melior ſolutio eſt, interpretari prę dictam ſententiam de quouis homine: in qua Propheta declarat liberi arbitrij noſtri inſufficientiam, ſi diuinitus non adiuuetur. Vnde Diuus Auguſtinus ſic admonet; Non
Aug. tract. audeat quiſquam liberum arbitrium ſic defendere, vt ora-
59. in Ioã. tionem, qua dicimus, Ne nos inducas in tentationem, conetur auferre, & rurſus neque quiſquam neget voluntatis arbitrium, & audeat excuſare peccatum, ſed audiamus, Deum & præcipientem quid facere debeamus, & adiuuantem quæ facere poſſimus.

Oõ alia cõ Pelagianis ¶Eſt ſecunda quæſtio cum Pelagianis; An poſſit homo ex facultate naturæ ſe præparare ad gratiam, ita quòd illa præparatio ſit meritum gratiæ, & gloriæ de condigno. Et videtur quòd ſic ex illo Prouer. 16. Hominis eſt præparare animam, & Zach. 1. Conuertimini ad me: & Mat. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata; quibus verbis ſignificatur, eſſe ſitum in noſtra manu præparare nos ad gratiam & ſalutem conſequi. diſcutiẽda. Prim. arg. Prou. 16. & Zach. 1. & Mat. 19.

¶ Secundò, ſi gratia non daretur ex meritis noſtrę voluntatis, Deus eſſet acceptor perſonarum: quandoquidem inquirendum eſſet, quare potius dat vni, quam alteri efficacem præparationem. Item, gratia eſſet quoddam fatum caſuale; nam daretur dormienti, & ſomnianti, vel etiam reluctanti. Secũdum.

¶ Item, ſi Deus ſtat ad oſtium, & pulſat, certè aſſignanda eſt cauſa quare vnus conuertatur, & alius non conuertatur, & non poteſt aſſignari niſi ex parte liberi arbitrij; quoniam vnus aperit, & alius non: ergo &c. Tertium.

¶ Item, ſi eſſet gratia neceſſaria ad hanc prę paration em, periret liberum arbitrium: nam voluntati eius quis reſiſtet? Quartum.

¶ Denique, Deus expectat noſtrum conſenſum, vt nos conuertat, vt ſupra demonſtratum eſt: ergo ex parte voluntatis noſtræ eſt præparatio ad gratiam ſuſcipiendam. Hæc ſunt argumenta Pelagij, quæ magna ex parte accepta ſunt ex Auguſtino, quibus Pelagius probat, hominem ex facultate naturæ ſe poſſe ad gratiam prę parare. Sed hæc ſententia eſt hæretica, & contra ſcripturas, & Concilia. Veritas catholica eſt, quòd gratia iuſtificans datur ſine meritis, & quòd nemo ſe valet ad eam præparare ſine auxilio ſpeciali. Demonſtrat hoc Paulus cum dicit, Iuſtificati gratis per gratiam ipſius: &, Ei qui non operatur, merces non imputatur ſecundum debitum, ſed ſecundum gratiam. Ex quo colligitur, quòd gratia non datur ex operibus, & meritis, aliàs non eſſet gratia: & iterum, Iuſtificati ex fide, & hoc non ex operibus vt ne quis glorietur. Quòd verò diſpoſitio habeatur ex dono Dei, patet ex ſcriptura, ex illo; Præparatur voluntas à Domino: &, miſericordia eius prę-
Rom. 11. uenit me, & iterum, Præueniſti eum in benedictionibus
Epheſ 2. dulcedinis: & illud; Vniuerſæ viæ Domini miſericordia, & veritas Ioan. 6. Nemo poteſt venire ad me, niſi Patet qui miſit me traxerit eum: non dixit, niſi pater duxerit; ne intelligatur, voluntatem noſtram aliquo modo præcedere, ſed dixit, niſi pater traxerit: nemo enim trahitur, qui prius volebat, ſed trahitur, vt velit 1. Cor. 4. Quis te diſcernit, ſcilicet à maſſa perditionis, & quaſi ſi reſpondiſſet. Mea fides, meum bonum propoſitum; continuò ſubdit; Quid habes quod non accepiſti, & ſic accepiſti, & cætera. 2. Para. cap. 30. dicitur, quòd Deus dedit cor vnum in Iudà, vt facerent iuxta præceptum Regis, & Ezec. 36 dicit Dominus. Ego dabo vobis cor nouum, & auferam cor lapideũ. Item cum dicitur in ſcripturis. Conuertimini ad me, noſtræ libertatis admonemur; ſed cum dicimus, Conuerte nos Domine, & conuertamur; confitemur gratia Dei nos præueniri, qui operatur in nobis velle, & perficere pro ſua voluntate. Itaque Lutherus, & Pelagius diſſimili errore, ſed pari impietate blaſphemant. Pelagius, vt aſſereret liberum arbitrium gratiam Dei negauit: Lutherus, ut aſſereret gratiam Dei, liberum arbitrium negauit; Eccleſia Chriſti media via incedit, quæ ſecuriſſima eſt: cõfitetur enim, gratiam Dei ſine meritis dari. Rurſus, confitetur ad hanc gratiam Dei habendam, liberum arbitrium adiutorio Dei eſſe diſponendum: hanc veritatem definiunt Concilia, Mileuitanum, Arauſicanum, Tridentinum, Carthaginenſe: eandem docent omnes ſancti vno conſenſu; atque etiam præleatæ rationes, de quibus in ſequenti dubio. Sed oportet omnino ſententias Conciliorum in medium proferre, ſunt enim grauiſſimæ. In Concilio Arauſicano ſic definitur; Si quis vt a peccato liberemur, contendit quòd Deus expectet voluntatem noſtram, non autem ut & purgari velimus per Spiritus ſancti infuſionem, & operationem in nobis fieri confitetur, reſiſtit Spiritui ſancto per Salomonem dicenti; Præparatur voluntas à Domino, & Apoſtolo prædicanti, Deus eſt qui operatur in nobis, & velle, & pficere pro ſua voluntate, & iterum, Si quis ſine gratia Dei credentibus, volentibus, deſiderantibus, amantibus, laborantibus, vigilantibus, ſtudentibus, petentibus, & pulſantibus, & quærentibus nobis miſericordiam dicit conferri; non autem diuinitus, vt credamus, vel hæc omnia ſicut oportet facere valeamus, per infuſionem, & inſpirationem Spiritus ſancti in nobis
Cõc. Mile. Arauſi. Carthag. Triden. Con. Arau. cap. 4.

in nobis fieri confitetur, reſiſtit Apoſtolo dicenti; Quid habes quod non accepiſti? & iterum; Gratia Dei ſum id quod ſum, & gratia eius in me vacua non fuit. Idipſum definitur Can. 7, & Can. 12. dicitur; Tales nos amat Deus, quales futuri ſumus ipſius dono, non quales ſumus merito noſtro. & Can. 14. Nullus miſer de quacunque miſeria liberatur, niſi qui Dei miſericordia præuenitur: ſicut dicit Pſalmiſta; Pſalm. 78. Cito anticipent me miſericordiæ tuæ: & iterū; Deus meus Pſalm. 58. miſericordia eius præueniet me. Præterea in Conc. Triden. Conci. Tri. ſic definitur. Declarat ſancta Synodus, ipſius iuſtificationis exordium in adultis a Dei præueniente gratia ſumendū Seſſ. 6. c. 5. eſſe, hoc eſt, a Dei vocatione, qua nullis eorum exiſtētibus meritis vocauit, vt qui per peccata erant auerſi a Deo, per eius excitantem gratiam, adiuuantemq; ad conuertendum ſe ad ſuam ipſorum iuſtificationem, eidem gratiæ liberè aſſentiendo, & cooperando diſponantur.

Ad argum. Pelagij. ¶Ad argumenta in principio poſita reſpondetur. Ad primum, ꝙ quando dicitur in Scripturis; Conuertimini ad me, Ad primū. noſtræ voluntatis admonemur; ſed cum dicitur; Conuerte nos Domine, gratia Dei nos pręueniri confitemur.

Ad ſcdm. ¶Ad ſecundum reſpondetur, ꝙ in iuſtificandis hominibus, & conuertendis, non eſt acceptio perſonarum: nam eſt gratia, in qua habet locum illud Euangelij; An non licet facere de meo quod volo? Rurſus, non eſt caſus, nec fatum; nā eſt gratia. Nunquid ſi ego haberem duos debitores, & vni condonarem debitum, & ab alio exigerem, eſſet fatum & caſus? non: ſed gratia. Quòd ſi quæras, quare hunc trahat, & alium non trahat? Non occurrit mihi aliud, niſi illud Pauli Roma. 10. O altitudo diuitiarum, &c. & illud; Nunquid iniuſtus eſt Deus? abſit: & iterum; O homo tu quis es, vt reſpondeas Deo? Cui iſta reſponſio non placet, quęrat alios doctiores, ſed videat, ne inueniat alios præſumptiores.

Ad tertiū. Aug. epiſt. ad Vitalē. ¶Ad tertium reſpondetur, quòd Auguſtinus condemnat iſtam ſententiam, ſcilicet quòd homines acciperent gratiā, ſi conſentirent: cæterùm hæc condemnatio intelligitur, quaſi noſter conſenſus præueniat gratiam Dei, & motionem, aliàs noſter conſenſus ſecundum fidem neceſſarius Mag. Soto. eſt: quod explicat optimè Soto lib. 1. de natura, & gratia, cap. 15. & in fine quarti ſententiarum, vbi explicat loca obſcura ſuorum operum.

Ad quart. ¶Ad quartum reſpondetur, ad efficaciam diuinæ voluntatis pertinere non tantùm, quòd res eueniant, verum etiam quòd eueniant eo modo quo Deus voluit: ſed Deus voluit hominem iuſtificari liberè ſecundum conditionem ſuæ naturæ: ergo ita eueniet.

Ad vltim. ¶Ad vltimum reſpondetur, quòd Deus expectat noſtrum conſenſum: nam (vt ait Auguſtinus) qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te: verùm non expectat noſtram voluntatem quaſi ipſa præueniat, & inde ſit initium boni; ſed vt ſequatur, & obediat diuinæ motioni.

Quęſtio tertia inter catholicos. ¶Sed iam ſequitur tertia quæſtio; Vtrum homo poſſit per ſuas vires ſine auxilio gratiæ ſe præparare ad gratiam conſequendam, ſic adeò vt talis præparatio ſit meritum de congruo primæ gratiæ coram Deo? Et pro parte affirma-
Primū arg. tiua, quòd homo poſſit, ſunt aliquot argumenta.

¶Primum. Nam diſpoſitio, & præparatio ad habendam gratiam ſufficiens, eſt dolere de peccatis propter Deum: & hanc diſpoſitionem poteſt homo habere per vires liberi arbitrij: ergo poteſt per vires liberi arbitrij ad gratiam ſe diſponere. Maior huius argumenti videtur euidens, & ſtatuitur pro certa. Minor ſic oſtenditur; tum, quoniam poſſumus dolere de offenſa amici propter amicitiam; tum deinde, quoniam Sarracenus poteſt dolere de offenſa contra Mahometum: tum tertiò, quoniam poteſt dolere de peccato propter pœnas inferni ex viribus naturæ; tum præterea, quoniam poteſt homo ſibi placere, ꝙ offenderit Deum: ergo poterit dolere, ꝙ offenderit Deum. Iam verò intellectus poteſt iudicare, eſſe dolendum propter offenſam cōtra Deū commiſſam: ergo poteſt ob eam cauſam auerſari peccata.

Secūdum. ¶Secūdò ſic arguitur. Puer cum peruenit ad vſum rationis, ſi proponat ex viribus naturæ ſequi bonum, & fugere malum, continuò infunditur ei gratia: ergo ex viribus naturæ poteſt præparari ad gratiam. Antecedens aſſeritur a D. Tho. ſuprà q. 89. art. 6. & patet euidenti ratione. Nam ſi differatur gratiæ infuſio in illo temporis intermedio, poterit eſſe peccatū veniale cū ſolo originali, quod exiſtimatur abſurdum ab vniuerſis Theologis.

Tertium. ¶Tertiò ſic: Facienti quod in ſe eſt ex facultate naturę, & liberi arbitrij viribus, Deus nunquam denegat gratiam: ergo viribus naturæ poſſumus habere præparationē ſufficientem ad gratiā. Antecedēs aſſeritur a doctiſſimis Theologis: a D. Tho. de Veritate. q. 14. art. 11. ad primum. cōſentit Alexander Alenſis 3. par. q. 68. arti. 3. Altiſiodorenſis 3. par. q. 5. Gerſon in reg. morali. Alphabeto 24. litera m, & Gabriel, & alij multi: immo D. Tho. in ſecundo, diſt. 28. q. 1. art. 4. ſcribit, ꝙ homo ex viribus liberi arbitrij poteſt ſe ad gratiam diſponere; & in huius rei confirmationem adducit illud veluti decantatū axioma; Nā facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam: & diſt. pręced. q. 1. art. 4. ad quartū. dicit, ꝙ homo meretur de congruo primam iuſtificationem: & in commen. ſuper epiſt. ad Heb. c. 6. elucidans illā ſententiam; Nō enim iniuſtus eſt Deus vt obliuiſcatur operis veſtri, ſcribit, ꝙ homo meretur de congruo primam iuſtificationem. D. Thom. Alex. Alen. Altiſiod. Gerſon. Gabr.

¶Quartò ſic arguitur. Si quis doleat de peccatis ſuis per attritionem, hoc eſt per dolorem imperfectū, eo modo quo poteſt dolere per ſuas vires, & cum illo dolore ſuſcipiat ſacramentum baptiſmi, aut pœnitentiæ; talis homo iuſtificatur, vt ſentiunt omnes Theologi: ſacramentum enim baptiſmi facit ex attrito contritum; & tamen diſpoſitio quam habet ad gratiam, erat ex viribus naturæ comparata; ergo per ſuas vires poteſt quis ſe diſponere ad gratiam. Quartum.

¶Vltimò ſic arguitur. Homo poteſt per ſuas vires operari bene moraliter, & facere quod in ſe eſt: at inter opus ſupernaturale gratię, & opus moraliter bonū nō eſt dare mediū: igitur opus moraliter bonum dicit ordinem immediatū ad gratiam: ergo eſt pręparatio ad gratiam. In hac quæſtione Duran. in ſecundo, diſt. 28. q. 5. Sco. q. vnica eiuſdem diſtinctionis. & in quarto, diſt. 14. q. 2. & propemodū omnes Nominales, quos ſequitur Adrianus quoli. 7. q. 4. tenent partē affirmatiuam, ſ. ꝙ homo per ſuas vires ſine ſpeciali auxilio gratiæ poteſt ſe ad gratiam præparare, ſic vt cōſequatur gratiam infallibiliter, & ex merito de congruo. D. Thom. tenet contrarium in hoc artic. ¶Ad cuius quæſtionis explicationē aduertendum eſt, ꝙ hanc quæſtionem in primis eleganter diſputat Soto de natura & gratia. lib. 2. c. 3: ¶Secundò notare oportet, ꝙ tres præparationes inueniuntur ad habendam gratiam. Vna eſt vltima, & immediata, ad quam infallibiliter ſequitur gratia, velnti cum pęnitet aliquem ſuorum delictorum efficaciter pp Deum, & ſtatuit deinceps ſtudioſè, & rectè viuere, hæc eſt præparatio, ad quā efficaciter ſequitur gratia, de qua dicitur; In quacunque die ingemuerit peccator, amplius iniquitatū eius non recordabor. Eſt alia diſpoſitio ad quā non infallibiliter ſequitur gratia, verbi gratia, quando immittit Deus metū gehennę, & illuminationes, & inſpirationes, quibus homo cōmotus per imperfecta deſideria iuſtificationis paulatim ad ſalutem trahitur: iſtę ſunt pręparationes, ad quas non illico ſequitur gratia. Tertia diſpoſitio, quę vix meretur hoc nomē, & eſt impropria diſpoſitio, veluti cū quis in affectu peccati mortalis exiſtens operatur aliqua opera moraliter bona, vt dare eleemoſinam, &c. hęc eſt diſpoſitio ad gratiam multum remota, qua ratione cauet peccata. Hæc omnia dicta colliguntur ex rerū naturis. Nā ad formā ignis generanda eſt vltima diſpoſitio & immediata, ad quam neceſſariò ſequitur forma ignis. v. g. gradus caloris vt octo, cum tanta raritate & ficcitate, eſt alia diſpoſitio ad quā non neceſſariò ſequitur forma ignis. v. g. minor gradus caloris cū minori raritate vel ficcitate: eſt alia diſpoſitio magis remota, ſ. ꝙ lignum ſit ficcum, & aridum ad cōbuſtionem q; aptum: hęc diſpoſitio, impropriè eſt diſpoſitio ad producendā formam ignis: nā diſpoſitio propriè ea eſt, quę ſe tenet ex parte agentis, nō quæ ſe tenet ex parte paſſi. His cōſtitutis, eſt prima concluſio. Vltima diſpoſitio ad gratiam, ad quam infallibiliter ſequitur gratia, non habetur ex facultate naturę, ſed tantum dono Dei ſpeciali, & contrarium docere, eſt Pelagianum, quare attentè, & cum ſcrupulo legendi ſunt Doctores Scholaſtici in hac parte, qui arbitrantes ſe contradicere D. Thom. contradicunt ſcripturę, & Concilijs, quę nunquam legerūt, ſed tantùm metaphyſicas rationes conſuluerunt ſuo ingenio adinuentas. Probatur: nam ſufficiēs pręparatio ad gratiam eſt dimouere animum ab iniquitate, & ſe in Deum conuertere, ſicut qui eſt auerſus a Sole, hanc habet pręparationem vt illuminetur, cōuertere nimirum faciem ſuam ad Solem. Sed hæc conuerſio in Deum in ſcripturis attribuitur diuino auxilio, & miſericordiæ; dicitur enim in Pſal. 79. Deus virtutum conuerte nos: & Hierem. 31. Conuerte me Domine, & conuertar. Thre. 5. Optima cōſequentia. Prim. cōcl.

Conuerte nos Domine,& conuertemur. Quòd ſi Ioelis 2. & Zachar. 1. dicitur: Conuertimini ad me in toto corde veſtro; noſtræ libertatis admonemur: ſed cum dicimus, Conuerte nos Domine & conuertemur; a diuina gratia nos præueniri confitemur: ſic explicat D. Thom. ſolut. ad
Pſalm. 50. 1.& Auguſt. 2. libr. contra duas epiſtolas Pelag. cap. 8 dicit enim iu hunc modum. Dicitur in ſcripturis, Aperi os tuũ, & implebo illud; ſed rurſus legimus; Domine labia mea
Prou. 16. aperies; legimus quoque in ſcripturis; Intelligite inſipientes in populo; & rurſus legimus, Da mihi intellectum ut diſcam mandata tua; atque etiam legimus, Hominis eſt
Con. Trid. præparare animam; ſed continuò dicitur, Præparatur voluntas à Domino; ſic explicat Concilium Tridentinum, ſeſſione 6. & canone 5. & 6. Deinde, præparatio ſufficiens ad gratiam appellatur tractio in ſcripturis inſtar motus corporalis: ſed Ioannis ſexto dicitur. Nemo poteſt venire ad me &c. Nec eſt ſecura quorũdam Theologorum reſponſio, quòd hoc teſtimonium referri debeat ad infuſionem gratiæ: nam infuſio gratiæ nec eſt tractio nec conuerſio, ſed terminus conuerſionis: quare ſi diſpoſitio eſſet ex nobis, & Deus deſuper infunderet gratiam, Deus propriè non nos traheret, nec conuerteret. Item, præparatio ad gratiam ſufficiens eſt initium, & bona pars noſtræ ſalutis; ſed quòd
2. Cor. 3. initium iuſtificationis ſit ex nobis, condemnat Paulus cum dicit; Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis: &
1. Cor. 4. iterum, Quid habes quod non accepiſti? & rurſus, Quis
Rom. 11. prior dedit illi, & retribuetur: &, eos qui iuſtificantur appel
Epheſ. 1. lat creatos in operibus bonis: quo ſignificat, id omne quod attulimus in noſtra creatione, attulimus in noſtra iuſtificatione: & alibi vocat eos qui iuſtificantur ſortè vocatos: in quo ſignificat, quòd ſicut in ſortibus nihil valèt induſtria humana, ita in iuſtificatione, nihil valet induſtria humana ſine gratia Dei. Quartò, præparatio ad gratiam eſt effectus prædeſtinationis, vt conſtat; ſed effectus prædeſtinationis referuntur in diuinam voluntatem præuenientem Roman. 8. in illis verbis,
Rom. 8. Quos prædeſtinauit, hos & vocauit, &c. c. 9. Non eſt volen-
Rom. 9. tis, nec currentis &c. & in eodem cap. comparatur iuſtificatio noſtra in ordine ad Deum, ſicut lutum in manu figuli; lutum verò non ſolum informatur à figulo, ſed præparatur, & emollitur. Item, vltima præparatio ad gratiam eſt, agere pœnitentiam. & diligere Deum ſuper omnia, vt patet ex ſcripturis: hæc autem opera ſunt dona Dei. Item diſpoſitio vltima ad gratiam eſt ſimul cum gratia, & eſt meritũ vitæ æternæ, vt infra patebit: ſed meritum vitę æternę non
Aug. lib. 1. cõtra duas epi. Pelag. c. 7. & 8. 3. lib. hypog. & ep. 105. 106. & 107. poteſt haberi ex facultate naturę: ergo. Hanc ſententiam ſępe docet Auguſt. & 1. lib. retract. cap. 23. retractat id quod dixerat aliquando cum Pelagianis, initium fidei eſſe a nobis. Definita eſt hęc veritas Conc. Triden. Arauſic. & Mileuitan. vbi dicitur; quòd nos non incipimus operari, ſed Deus eſt qui incipit.

Con. Trid. ſeſ. 6. ca. 5. & can. 3. Cõc. Arau. 2. ca. 24. & 25. Con. Mile. per totum. Secunda concluſio. Eccleſ. 11. ¶Secunda concluſio. Diſpoſitiones imperfectæ anteeedentes noſtram iuſtificationem ſunt etiam à Deo præueniente. Probatur ex rerum naturis, in quibus non ſolum vltima diſpoſitio eſt ab agente, ſed etiam eſt diſpoſitiones quæ paulatim diſponunt ad formam introducendam, vt videre eſt in igne &c. ergo in noſtra iuſtificatione non tantum vltima diſpoſitio eſt a Deo, ſed etiam diſpoſitiones quę paulatim emollunt corda noſtra. Differt tamen, quòd agens naturale, quia eſt finitæ virtutis, ſemper procedit per imperfectas diſpoſitiones, quæ paulatim diſponant paſſum: At Deus, quoniam eſt infinitę virtutis, aliquando ſubitò infundit gratiam; Potens enim eſt Deus ſubitò honeſtare pauperem: quod accidit in conuerſione Pauli: nam continuò atque vocatus eſt a Domino, dixit, Domine, quid me vis facere? & Dauid a Nathan correptus continuò dixit, Peccaui. Idem patet in conuerſione Apoſtolorum, qui vocati continuò ſequuti ſunt Dominum. Item in ſacris ſcripturis, & in Concilijs clarè definitur, quòd initium noſtræ ſalutis ſit à Deo: atque in eiſdem definitur, quòd timor inferni ſit donum Dei.

Tert. cõcl. ¶Tertia concluſio. Opus moraliter bonum, & quicquid homo facit ex facultate naturæ propriæ non eſt diſpoſitio ad gratiam, ſed eſt veluti ſiccitas in ligno, quæ propriè non eſt diſpoſitio, ſed potiùs potentia paſſiua. Probatur: nam in generatione naturali omnis diſpoſitio efficitur ab agente, qui conatur introducere ſuam formam in alterum: & nemo Philoſophorum vnquam dixit, quòd lignum ſe diſponit ad formam ignis per ſiccitatem: ergo ſimiliter dicendum eſt in noſtra iuſtificatione. Item, in ſanctis Scripturis, & Concilijs definitur planè, quòd omnis motus pertinẽs ad noſtram ſalutem ſit ex Deo, & quòd omne initium noſtræ iuſtificationis ſit ex Deo. Item hoc demonſtrat ratio Diui Thomæ in articulo, ſi bene expendatur, quam defendit hic Caietanus contra Durandum.

Quar. cõc. Mag. Soto. ¶Quarta concluſio. Opus moraliter bonum, & quicquid fit ex facultate naturæ, licèt poſſit dici quædam diſpoſitio remota ad gratiam, non tñ eſt meritum de congruo primæ gratiæ. Hanc demonſtrat Soto lib. 2. de natura gratia. ca. 4. Pro cuius expoſitione notãdum, ꝙ Scotus locis allegatis tenet, hominem ex facultate naturæ poſſe habere attritionẽ, quæ ſit meritum de congruo primæ gratiæ iuſtificantis; & addit, ꝙ ſi eſt debitis circũſtantijs prædita, videtur eſſe ſufficiens diſpoſitio ad gratiam, aliàs difficilè eſt ſaluare, quòd Deus non ſit acceptor perſonarum. Idem dicit de dilectione Dei, quàm homo poteſt habere ex facultate naturæ. Idẽ ſentiunt Durandus, Adrianus, & cæteri Nominales. Meritum de congruo (inquiunt iſti Doctores) eſſe, cui de iuſtitia præmium debetur. Meritum de congruo eſt, cui præmium ex ſola congruitate debeatur: & hac ratione ſe tuentur, ne ſentiant cum Pelagio. Nos verò hanc notam iſtis autoribus non imponimus, licèt Lutherus Scoto, & pp. Scotum omnibus Doctoribus Scholaſticis hanc notam hæreſis Pelagianæ imponat. In hac cõcluſione tñ ſtatui oſtendere, ꝙ hoc me- Meritũ de
ritum de congruo videtur pugnare cum gratia, quod pro- congruo
batur primò. Nulla eſt diſpoſitio ex puris naturalibus, vt cum gratia
ſuprà demonſtratũ eſt: ergo non eſt meritum de congruo pugnare vi
primæ gratiæ ex puris naturalibus. Probatur conſequen- detur.
tia: nam maiorem energiam habet meritum de congruo, quàm diſpoſitio. Secundò, meritum eſt correlatiuum ad præmium, mercedem, & debitum: vbi nulla eſt ratio debiti, vel præmij, non eſt ratio meriti; & qualis fuerit ratio debiti, talis erit ratio meriti; ſed prima gratia iuſtificans nulla
Roman. 4. & 11. ratione nobis debetur: dicit enim Paulus Rom. 4. Si ex debito, non eſt gratia. Rom. 11. Si ex operibus, iam nõ eſt gratia: igitur non eſt aliqua ratio meriti in ordine ad primam gratiam. Confirmatur: nam autore Paulo meritum tollit gratiam: ergo ſi eſt aliqua ratio meriti, adimitur aliquid gratiæ. Tertiò, quanto tempore Eccleſia Chriſti perpeſſa eſt bellum Pelagianorum, nemini Pelagianorum, vel Catholicorum venit in mentem hęc diſtinctio meriti, cum tamen eſſet valde neceſſaria: nã vel Pelagiani ſe protexiſſent hoc merito, vel Catholici temperaſſent rigorem cenſendi: tamen in Concilio Paleſtino, vt autor eſt Auguſtinus, dam- Concil. Paleſtino.
natur abſolutè, qui dixerit, gratiam ſecundum merita noſtra dari: in Concilio Mileuitano definitur, gratiam nullis Aug. epiſt.
præcedentibus meritis nobis conferri: & in Concilio Arau- ad Paul.
ſicano definitur, ꝙ Deus nullis bonis meritis præcedenti- Conc. Mil.
bus inſpirat nobis fidem, & amorem: eadem definitio eſt cap. 5.
in Concilio Tridentino. Quartò, ſi tempore Pelagij eſſet Cõc. Arau.
inuentum hoc meritum de congruo, & patres Conciliorum cap. 5.
conceſſiſſent Pelagio, ꝙ homo ex facultate naturæ poteſt Conc. Tri.
ſe diſponere ad gratiam, & mereri illam de congruo, certè Seſſ. 6. c. 5.
non amplius petiſſet: Nam Pelagius, vir aliàs acutus, optimè cognouiſſet inter Deum & hominem mortalem non eſſe rigorem iuſtitiæ, ſed tantum congruentiam iuſtitiæ. Item, Pelagius ponebat meritum primæ gratiæ, ne Deus videretur acceptor perſonarum, & ne gratia videretur fatum, vt autor eſt Aug. at ſi hoc meritum de congruo intro- Aug. lib. 2.
ducatur, facillimè tolluntur hæc inconuenientia Pelagij. cõtra duas
Vnde Scotus dicit, ꝙ ſine hoc merito difficilè ſaluaret, quo epiſ. Pelag.
Deus non ſit acceptor perſonarum, in qua re ſentit cum cap. 7. & 8.
Pelagio. Sed Patres Eccleſiæ non referunt hoc in meritum noſtræ voluntatis, ſed in diuinam voluntatem præuenientẽ, ſm illud; Non eſt volentis, &c. & illud; Cuius vult miſeretur, & quem vult indurat. Vnde Aug. dicit, ꝙ in iuſtifi- Augu. loco
candis hominibus non eſt acceptio perſonarum: quoniam allegato.
eſt gratia, in qua habet verum illud; Nõ licet facere de meo quod volo? an oculus tuus nequã eſt, quoniam ego bonus ſum? Item, non eſt fatum: nam eſt gratia, & ponit exemplum de duobus debitoribus, quorum vni creditor remittit debitum, ab altero verò exigit. Sed Paulus multo accommodatius exemplum perſequitur, de luto in manu figuli. Deniq; meritum de condigno nõ ex eo dr, ꝙ Deus propriè debeat nobis præmium, ſed qm ſtatuit legem certiſſimam de præmio reddẽdo: ſed vt dicunt prædicti Doctores, Deus

ſtatuit

statuit legem infallibilem, quòd facienti quod in se est ex facultate naturæ, continuò datur gratia; & hoc quidem ex merito: ergo est meritum de condigno. Sed dimissis rationibus adducendæ sunt sententiæ patrum, qui in hac parte summum habent momentum. Augustinus explicans illud ad Romanos 3. Omnes peccauerunt. & egent gratia; dicit sic; Ante istam gratiam nihil præcessit, nisi quod damnari merebamur. epistola 106. Ante iustitiam impius quid est nisi impius? quem si debitum sequeretur, quid eius merito nisi supplicium redderetur? epistola 107. Ibi grata est indulgentia, vbi iusta poterat esse vindicta. & serm. 15. de verbis Apostoli, exponens illud; Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis. Non ex operibus, inquit, ne fortè dicas, promerui & ideo accepi; non pures te promerendo accepisse, qui non promereres nisi accepisses. Gratia præcessit meritum tuum, non gratia ex merito, sed meritum ex gratia. Nam si gratia ex merito, emisti, & non gratis accepisti. Pro nihilo, inquit, saluos facies illos. Quid est pro nihilo saluos facies? nihil in eis inuenis vnde salues, & tamen saluas. Gratis das, gratis saluas. Omnia merita præcedis, vt dona tua consequantur merita tua. Prorsus gratis das, gratis saluas, qui nihil inuenis vnde salues, & multum inuenis vnde damnes. Et super Psalmum 43. argumentatur sic. Antequam esses non poteras mereri vt fieres, igitur antequam iustus esses, non poteras mereri vt iustus fieres. Non fuisti, factus es; quid Deo dedisti? malus fuisti; iustificatus fuisti, quid Deo dedisti? hæc argumentatio habet locum ex illo Pauli, Creati in operibus bonis; quo significatur, id nos afferre ad nostram iustificationem, quod attulimus ad nostram creationem. Similes sententias habet August. super epist. ad Gal. cap. 4. Item sunt illæ sententiæ Augustini, Meritis impij non gratia, sed pœna debetur: & illud, Quid merebaris ò peccator; quid merebaris? vide si occurrat tibi nisi pena? vide si occurrat tibi nisi supplicium Bern. 67. serm. in Cant. Nolo meritum quod gratiam excludit: horreo quidquid meum est vt sim meus. Ex hac definitione sequitur, quòd illæ præparationes, quæ anteuertunt gratiam iustificãtem, etiam si sint à Deo, vt metus inferni &c. non sunt meritum de congruo gratiæ iustificantis: hoc patet ex argumentis suprà positis. Item est alia manifesta ratio, Nam omne meritum nostrum, gratiæ & amicitiæ diuinæ innititur: quare si homo sit impius, nihil ei nisi supplicium debetur.

Aug. ser. 2. in Psa. 18.

Notanda Augustini sententia.

Ephes. 2.

Obiectiones. Pri. obiect. Orig. ho. 3. in Leuit.

¶ Contra hanc sententiam arguitur. Nam Origenes dicit clarè, quòd pronunciare peccatum, meretur remissionem peccatorum: ergo ante remissionem peccatorum est aliqua ratio meriti in homine.

Secunda.

¶ Secundò Augustinus epist. 105. dicit, nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito fit, si fides hanc impetrat, secundum quam ille dicebat; Propitius esto mihi peccatori; & descẽdit iustificatus merito fidei, fidelis humiliatus. epist. 106. Si quis dixerit, inquit, quòd gratiam bene operandi fides meretur, non possumus negare, imò gratissimè confitemur. Idem dicit lib. de prædest. sanct. cap. 1. lib. 1. ad Simplici. quæst. 2. & lib. de prædest. sanct. c. 7. dicit, quòd Cornelius meruit credere, quoniam erat vir probus; & certè Augu. pro certo habuit, q̃ si fides esset a nobis, esset a nobis nonnullum meritum ad gratiam iustificantem. Sed autore D. Th. 2. 2. q. 6. art. 1. & 2. fides aliquando infunditur prius tempore quam gratia iustificans: ergo potest esse meritum nostræ iustificationis: ita videtur sentire D. Tho. super epist ad Heb. cap. 6. Explicans illud; Non enim iniustus est Deus vt obliuiscatur operis vestri. Et q̃ meritum de congruo non sit negandum, euidentius demonstratur. Nam legimus Dñm Iesum, postquam vidit fidem quorundam, dixisse paralytico, Tolle grabatum tuum, & ambula: igitur fides aliena meritoria fuit; siquidem promeruit paralytico salutem animæ, & corporis: hoc autem de condigno esse, penitus Theologica reprobant; dogmata Christo namq; hoc vni reseruatur, vt alijs de condigno mereatur: est igitur meritum congruitatis. Ad hæc, Dñm tradidisse legimus, vt oremus pro persequentibus nos: hæc igitur oratio meritoria erit, vt inimici nostri reuertantur ad Deum, & cessent à vexandis fratribus. Et rursum ipse quoque Dominus iubet; Dimittite, & dimittetur vobis, aut dimittemini: fac ergo peccatorem quempiam offensum, temittere iniuriam; quia obseruat Dñi prædictum mandatum, hic remittit; ergo meretur de congruo vt sibi dimittatur offensa cuius Deo debitor est: nam supponimus hunc esse sub noxa criminalis culpæ. Quid? q̃ Paulum habemus ex precibus Stephani, vt Augustinus docuit: at verò non illi meruit gratiam iustificãtem de condigno; ergo meruit de congruo: & de Centurione legimus, Dignus est vt hoc illi præstes: diligit enim gentem nostram, & ædificauit nobis synagogam. Quæ omnia confirmantur non ineuidenti argumento. Nam Patres antiqui (vt habet Theologorum communis opinio) meruerunt incarnationem Christi Dñi de congruo, meruerunt itaq; fontem gratiæ iustificantis: ergo meruerunt gratiam ex Chro, & per Christum deriuatam. Quòd rectè sequatur, euidenter demonstratur. Nam si quis mereretur fontem lucis, ex consequio necessario mereretur lucem. Rñdetur ad hoc q̃ multoties sancti Patres, qñ de veritate constabat, non multum erant soliciti de proprietate vocabulorum; & sic inueni mus eos hic vsos fuisse noïe, meritum, in impropria signãtione, quo ẽt modo solemus nos dicere peccatoribus, Facite eleemosynas, vt mereamini a Deo exaudiri; sensus est, facite quod in vobis est, vt Deus vestri misereatur. hoc fuit consilium Danielis, Peccata tua eleemosynis redime. Tob. c. 4. Eleemosyna à morte liberat: & illud Dñi; Si dimiseritis, dimittetur vobis. Secundò dico, q̃ homines per fidem merentur iustificationem, qñ fides impetrat iustificationem; illa enim docet quomodo debeamus orare, & à quo debeamus petere. Tertiò dico, q̃ quando Aug. dicit fidem mereri iustificationem, loquitur de fide viua, & loquitur de augmento iustificationis, de quo intelligitur illud, Qui iustus est iustificetur adhuc: & q̃ hæc sit legitima expositio Aug. patet ex epi. 106. & ex Magistro in 2. dist. 27. & ex D. Tho. infrà q. 114. ar. 5. ad 1. Dico quarto, q̃ dispositio bona, siue ex libero arbitrio, siue ex diuino auxilio ante iustificationẽ dat nonnullam decentiam, & congruitatem, nõ tantum ex parte Dei, sed etiam ex parte hominis, vt iustificetur. Quòd sit congruentia ex parte Dei, dicit Anselmus; Cum punis malos, iustus es, quia illorum meritis conuenit: cum verò parcis malis, iustus es; non quia illorum meritis, sed quia tuæ voluntati est congruum. Quòd verò sit congruentia ex parte peccatoris, probatur ratione. Primò, quoniam homo peccator, qui bonis operibus est deditus, maiorem aptitudinem, siue vt propriùs loquar, minorem repugnantiam habet ad gratiam iustificantem, quàm homo innumeris sceleribus coopertus; sicut lignum aridum maiorem aptitudinem habet vt comburatur, quàm humectatum. Secũdò, qñ autore D. Th. 3. p. q. 4. ar. 1. in natura humana erat congruentia vt assumeretur à verbo diuino, quæ consistebat in diguitate naturæ, & necessitate; erat enim ex omni parte peccato insecta: si igitur in natura humana erat congruentia vt assumeretur in vnitatem suppositi diuini, certè in bonis operibus ex facultate naturæ comparatis erit congruentia ad iustificationem.

Mat. 6. Luc. 6.

Meritum de cõgruo.

Marc. 2.

Mag. sent. & D. Tho. Dispositio nonnullã congruentiã tribuit. Ansel.

Dan. 4. Tob. 4.

Solutio.

Luc. 7.

¶ Sed notandum, quòd hæc congruentia non fundat rationem iustitiæ, quare Deus sæpe præterit eam, & iustificat homines, in quibus hæc congruentia non reperitur, vt patet in conuersione Pauli, Magdalenę &c. Secundò, quia magis pertinet ad profunditatem diuini iudicij, vt ex duobus, in quibus est æqualis causa, & æqualis congruentia, dimittat vnum, & alterum iustificet, vt non glorietur omnis caro ex operibus coram illo. Item notandum, quòd homo iustus, & amicus Dei potest mereri alteri primam gratiam de congruo, orans pro peccatore vt conuertatur: nam æquitas est, quòd Deus exaudiat amicos suos pro peccatoribus deprecantes. Confirmatur: nam D. Thom. 3. p. q. 2. ar. 11. dicit clarè, q̃ Patres antiqui meruerunt de congruo Incarnationem Domini: sed vocatur hoc meritum de congruo, quoniam non est lex infallibilis quòd exaudiatur amicus Dei pro altero. Demum dicendum est, quòd quanquam in oratione a peccatore fusa, insuper in operibus misericordiæ, atque in condonatione iniurię sit nonnulla vis ad impetrandam Dei misericordiam, vim meriti vllam non debet admittere Theologus; impetratio. n. diuinę misericordiæ innititur: meritum verò, iustitię, & de iustitia peccatori nihil debetur nisi supplicium. ¶ Sed ad illam argumentationem, de merito de congruo, quo Patres antiqui filij Dei incarnationem meruerunt, ex quo ratiocinabamur, Patres antiquos primam gratiam de congruo promeruisse, dicendum est, argumenti consecutionem esse nullam. Cuius rei duplex est causa; altera est, quòd Christus Dominus nõ fuit causa efficiens gratię, quę Patribus antiquis collata fuit.

Congruentia nõ fundat rõnem iustitiæ.

Cauſa enim efficiens non poteſt operari, antequam ſit; & certum eſt, quòd gratia Patribus antiquis collata, prior fuit tempore Chriſti Domini incarnatione, ſed fuit veluti cauſa finalis propter quam conferebatur illis gratia in virtute Chriſti venturi, & propter pretium poſtmodũ ſoluendum. Vnde conſequentia argumenti nulla eſt; non enim meruerunt Patres antiqui Chriſtum Dominum vt cauſam efficientiem gratiæ ſuæ. Altera cauſa quare neganda ſit conſequentia, eſt: nam gratia antiquorum Patrum collata eſt illis ex meritis Chriſti præuiſis; & id quidem gratis: poſtquam iam verò habuerunt gratiam, per illam meruerunt de congruo vt veniret deſideratus gentibus, & exolueret pretium ſuæ redemptionis. Vnde euidens eſt, quòd non meruerunt ſibi primam gratiam de congruo.

Ad arg. Ad primũ. ¶ Ad argumenta in principio facta, ad primum dicendum, quòd gratia iuſtificationis eſt donum ſupernaturale, nec perſonæ, nec naturæ, nec operibus noſtris debitum: quare ratio naturalis de hoc nihil poteſt demonſtrare: & deteſtatio peccati ex facultate naturæ comparata; non eſt diſpoſitio, niſi valdè remota, ſicut ſiccitas in ligno. Qua in re notandum, quod ſancti Patres quando pugnabant contra Pelagianos, non pugnabant rationibus humanis, ſed ſcripturis ſanctis, in quibus habetur illud; *Sine me nihil poteſtis facere*; &, *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* &, *Non vos me elegiſtis* &c. Secundò reſpondetur, ꝙ ſufficiens diſpoſitio ad habendam gratiam non eſt quicunq; dolor propter Deum, ſed efficax, & propter Deum ſummè dilectũ, & cum propoſito fimiſſimo cauendi in futurum: hæc verò opera ſine gratia haberi non poſſunt. Tertiò dicebat Victoria, quod licèt poſſemus habere ex facultate naturæ contritionem, quod eſt falſum, Deus tamen reſeruauit ſibi præparationem ad gratiam, & eius infuſionem, ne glorietur omnis caro coram illo ex operibus ſuis. Quòd autem hoc ſibi reſeruauerit, patet ex Concilijs, & ſcripturis. Caietanus 1.q. de contritione dicit, ꝙ diligere Deum ſuper omnia, & deteſtari peccatum ſuper omne deteſtabile, non eſt ſufficiens præparatio ad gratiam, ſed requiritur acceptatio diuina, & diuinum auxilium ſpeciale: hæc tamen ſolutio non eſt vera, vt videbitur ſuo loco.

Secunda Solutio.

Tertia.

Ad ſecũdũ. ¶ Ad ſecundum, de puero qui peruenit ad vſum rationis, & proponit ex facultate naturæ ſequi bonum, & fugere malum, reſpondetur, quòd Deus cõtinuò adiuuabit illum ex parte intellectus, infundens illi lumen ſupernaturale fidei, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo: & ex parte voluntatis inſpirans amorem diuinum, ſine quo nemo viuit, nec iuſtificatur: hoc verò habemus ex diuinis reuelationibus, & ſcripturis.

Ad tertiũ. ¶ Ad tertium reſpondetur, quòd homo non poteſt facere quod in ſe eſt, niſi diuina gratia excitetur: ſcriptum eſt enim; *Sine me nihil poteſtis facere*: ergo ſine diuino adiutorio non poteſt facere homo quod in ſe eſt, vt iuſtificetur. hanc ſolutionem perſequitur D. Thomas hic ad ſecundum, & infra quæſt. 112. articu. 3. Secundò dico, eſſe probabilem ſententiam doctorum, quòd facienti quod in ſe eſt ex facultate naturæ, Deus ex ſua miſericordia nunquam denegat gratiam.

Ioann. 15. Differt maximè opinio Scoti, a ſententia Pelagij.

¶ Sed dicet Theologus; In quo differt hæc ſententia à ſententia Pelagij? Reſpondetur, primò: nam Pelagiani dicebant poſſe hominem ex facultate naturæ mereri primam gratiam de condigno: at Scotus, & cæteri, quacunque diſpoſitione poſita ex parte liberi arbitrij, dicunt gratiſſimè nobis conferri. Secundò differunt: nam Pelagius dicebat, hominem ex facultate naturæ ſine fide ſupernaturali, & ſine infuſione diuini amoris poſſe conſequi gratiam, & gloriam: ſed catholici fatentur, quòd homini facienti quod in ſe eſt ex facultate naturæ, eſt neceſſaria fides ſupernaturalis, & amor deſuper infuſus, ſine quo nemo viuit, quæ dona confert Deus faciẽti quod in ſe eſt, vt ad gratiam præparetur. Tertiò dico, ꝙ probabilius eſt, & magis conſentaneum ſanctis Patribus, præcipuè Auguſtino, non eſſe legem iuſtallibilem, ꝙ homini peccatori facienti quod in ſe eſt ex facultate uaturæ continuò conferatur gratia: nã ſi eſſet lex infallibilis, certè initium; & bona pars iuſtificationis eſſet ex nobis, profectò haberemus quid rñderemus Paulo interroganti, Quis te diſcernit? nam poſſemus dicere, diſcernit me meum propoſitum: qm̃ facio quod in me eſt ex facultate naturæ. Rurſus haberemus quid reſponderemus Paulo interroganti; Quis prior dedit illi? nam dicemus, dedimus prius bonum propoſitum, & fecimus quod in nobis eſt. Atque poſſemus ſoluere illam quæſtionem, quam Paulus in epiſto. Ad Rom. inſolutam relinquit, ſcilicet, quid eſt quod hunc trahat, & aliũ non trahat? in promptu eſt reſponſio ſecundum iſtam ſententiam. Trahit hunc quoniam fecit quod in ſe eſt, alium minimè, quoniam non fecit quod in ſe. Deinde, ſi eſt lex infallibilis, quomodo definiunt Scripturæ & Concilia, hominem ex facultate naturæ non poſſe aliquid facere quod ad vitam æternam ſit vtile, ſine gratia Dei ſpeciali? Certè vtiliſſimum eſt ponere diſpoſitionem ex facultate naturæ, ad quam infallibiliter ſequatur gratia, & poſtmodum gloria. Item, diſpoſitio ad quam infallibiliter ſequitur gratia, eſt effectus diuinæ prædeſtinationis, vt conſtat. Sed effectus diuinæ prædeſtinationis in diuinam voluntatem præuenientem ſunt referendi, vt conſtat ex ſcriptura: ergo. Quid verò ſentiat Auguſtinus de hominibus facientibus quod in ſe eſt ex facultate naturæ, animaduertere licet 4. lib. contra Iulianum c. 3. & libro de natura & gratia c. 1. vſque ad 5. &c. 67. & 68. & li. 2. contra Pelagium & Celeſtium c. 26. & epiſtola 105.

Quid in hac cauſa Augu. ſentiat.

¶ Sed dicet Theologus; Excuſabunt ſe homines facientes quod in ſe eſt ex facultate naturæ, dicentes, Quid amplius debuimus facere, qui fecimus quod in nobis eſt, & gratiam vnde conuerteremur non accepimus? Quibus reſpondet Auguſtinus, Quieſcant (inquit) homines hoc murmurare; forte enim rectè quererentur, ſi non præſto adeſſet qui auerſum reuocat, & credentem doceat. Non enim homines ſunt in culpa, qm̃ inuiti ignorant, ſed quoniam negligunt medicinam. Quòd ſi inſtemus de hominibus qui non negligunt quærere medium; Reſpondet Auguſtinus, quòd condemnantur ratione peccati originis, vel aliorum criminum quæ adhibuerunt ſupra peccatum originis.

Ad quartũ

¶ Ad quartum dicunt quidam, quòd licèt homo ex facultate naturę poſſit habere attritionem, quæ cum ſacramento iuſtificet hominem, non tamen inde conuincitur, quòd poſſit homo ex facultate naturæ ſe ad gratiam prꝑarare: nam prꝑaratio non eſt attritio ſolum, ſed cum ſacramento: hęc vero diſpoſitio eſt ſupernaturalis, & ex diuino auxilio proficiſcens. Quòd verò attritio ex facultate naturę comparata, cum ſacramento baptiſmi, vel confeſſionis ſatis ſit ad iuſtitiam, aſſerunt Doctores graues, Soto libr. 2. de natura. c. 3. in 4. in materia de pœnitentia. Cano, Victoria, & alij Magiſtri noſtri: & probatur hęc ſententia. Nam ſacramenta conferunt gratiam non ponentibus obicem, ſed qui habet attritionem de peccato ſuo, & remouet animum à peccato, non ponit obicem: ergo recipit gratiam. Sed alij Theologi (quorum ſententiam ſequor) tenent; ꝙ attritio, quę ſatis eſt cum ſacramento ad iuſtificationem, debet eſſe ſupernaturalis, qualis poteſt eſſe in peccatore, vt metus gehennæ incuſſus a Deo, & omnino ſi non eſt prꝑaratio ſupernaturalis cum ſacramento, non eſt ſatis ad iuſtificationem. Probatur: nam in Concilio Arauſicano definitur ſic, quòd initium fidei, quo peruenimus ad regenerationem baptiſmatis, Deus deſuper nobis infundit, & eius amorem, & qui contrarium dicunt, dogmatibus Apoſtolicis aduerſantur: & alibi definitur ſic. Salubriter confitemur, quòd in omni opere bono nos non incipimus, & poſtea à Deo adiuuamur, ſed ipſe Deus nullis bonis meritis prꝑcedentibus noſtris fidem & amorem inſpirat, vt ad ſacramentum baptiſmi accedamus. Idem definitur in Conc. Triden. Item, vt dignè accedamus ad ſacramentum baptiſmi, eſt neceſſarium prius credere, & ſperare ſalutem, quam in ſacramento baptiſmi a ſacramento requirimus: Sed hæc opera ſine gratia Dei ſpeciali haberi nequeunt, ergo &c. Item, ſicut aſſeritur in ſcripturis, quòd ſine fide impoſſibile eſt placere Deo: ita aſſeritur, ꝙ ſine prꝑaratione ſupernaturali nemo viuit, vel iuſtificatur; ſed in nullo euentu poteſt eſſe ſalus ſine fide ſupernaturali: ergo nec ſine prꝑaratione ſupernaturali. Confirmatur: nam certè eſt abſurdum, & ferè contra ſcripturas, ꝙ homo adultus conſequatur ſalutem ęternam ſine aliquo actu ſupernaturali ex parte voluntatis. Itaque ad argumentum quartum negatur antecedens. ¶ Ad vltimum reſpondetur, ꝙ licèt ſit immediatus ordo inter opus morale, & opus gratię; non tamen eſt immediatus ordo inter opus morale, & tale opus gratię, ſcilicet gratię ibi habitualis: mediat enim conuerſio ſupernaturalis, quę eſt prꝑaratio ad gratiam.

Mag. Soto. Cano, & Victoria.

Attritio qua cũ ſacramento ad iuſtitiã ſufficit ſupernaturalis eſt. Con. Arau. c. 25. cap. 25.

Conc. Tri. ſeſſ. 6. cap. 5. & 6.

Non infallibiliter datur gratia faciẽti qđ in ſe eſt ex facultate naturæ.

EXPLI-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Cõclusio D. Thom. confirmatur.

COnclusio Diui Thomæ est certa secundùm fidem. Oseæ 13. Perditio tua ex te, tantummodo in me auxilium tuum. Hier. cap. 2. Si laueris te nitro, & multiplicaueris herbã borith, immũda eris in conspectu meo cap. 30. Insanabilis est fractura tua ad alligandũ curationem tuam, non est vtilitas in te. Quibus verbis significatur q̃ per nulla beneficia naturalia possumus a peccato emũdari. Idẽ patet ex illo; Sana animam meã, quia peccaui tibi, & viã iniquitatis amoue a me. Item est primum principiũ in religione nostra, Non esse aliud nomen sub cœlo in quo oporteat nos saluos fieri, nisi in nomine illius; qui propterea Iesus voluit vocari, quòd saluum esset facturus populum suũ a peccatis eorum. Hic est agn⁹ Dei, qui tollit peccata mundi; qui descendit in hunc mundũ peccatores saluos facere: vt saluum faceret quod perierat; & venit vocare non iustos, sed peccatores ad pœnitentiam: qui est propitiatio pro peccatis nostris, & lauit nos a peccatis in sãguine suo. Certè hanc veritatem vel solũ argumentum D. Thom. in contrarium manifestè probat, quæ adeò explorata est, vt Pelagius inimicus gratiæ Christi asserat, gratiam Dei esse necessariam ad remissionem peccatorum, vt autor est Augustinus.

Hier. 2.

Cõclusio.

Detrimenta peccati.

Aug. epist. 89. & 94.

¶ Hoc supposito, est dubium; An homo per vires naturæ possit resarcire damnum quod infert peccatum contra ordinem naturæ. Et videtur quòd sic. Nam D. Tho. in 2. d. 28. in expositione literæ clarè dicit, quòd homo peccator per vires naturæ, licèt non possit resarcire damnum quod intulit peccatum contra ordinem supernaturalem, potest tamẽ restaurare damnum quod est contra ordinem naturalem. & probat autoritate Arist. in c de oppositis, vbi dicit, quòd licèt a priuatione ad habitum non sit regressio, a vitio vero ad virtutem potest esse regressio: idem sentit d. 33. Consentit Caietanus hic, & probatur.

Dubitatio.

Primũ ar.

Secũdum.

¶ Nam habitus praui non necessitant voluntatem vt permaneat in malo: ergo potest redire ad bonum oppositum, & continuo exercitio se subdere Deo, vt principium naturæ est.

Tertium.

¶ Secundo voluntas ex intemperantia potest redire ad temperantiam per facultatem naturæ: ergo ex inobedientia potest redire ad obediendiam Dei, vt est principiũ naturæ.

¶ Tertiò, si homo conderetur in puris naturalibus, cui nulla darẽtur præcepta supernaturalia, necessariò debebat labi in peccatum mortale: ergo si bonum naturale restaurari non potest sine gratia Dei, ille homo necessariò debebat esse miser. In oppositum est sententia D. Tho. solutione ad 3. quæ est verissima. Nam homo in peccatum lapsus non potest seruare omnia præcepta naturæ, nec vero diligere Deũ super omnia dilectione naturali, vt supra probatum est; quę opera sũt homini maxime naturalia: ergo non potest restaurare damnum quod infert peccatũ in naturalibus. Secũdo, homo peccator, quoadusq; iustificetur, habet vltimum finem suum constitutum in cõmutabili bono. Rursus, meretur supplicium æternum: ergo. Tertio, est auersus a Deo, vt est principiũ naturæ; & non potest habere beatitudinem naturalem, & est dispositus ad vltimã miseriam; ergo &c.

Sententia verior.

¶ Ad argumenta respondetur, tãtum probare quòd possumus restaurare damna quodãmodo, & secundũ quid; non tamen omnia damna, vt dudum probatum est. Est aliud dubium; an de potentia Dei absoluta possit remitti peccatum sine gratia iustificante; Rursus, an possit remitti peccatum sine qualitate, quæ est gratia; sed de hoc infra q. 113. De expositione articuli huius vide Diuum Thomã 3. contra gentes c. 157. & 158.

Solutio arg. Prima cõ.

Sec. conc.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶ *Vtrum homo possit resurgere a peccato sine auxilio gratiæ?*

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est. Vt homo resurgat a peccato, indiget habitu gratiæ iustificantis, atque etiam interiori Dei motione. Non enim est idem resurgere a peccato, quod cessare ab actu peccati. Peccatum namque transit actu, & remanet reatu. Sed resurgere a peccato, est reparari hominẽ ad ea quæ peccando amisit. At homo non potest reparari ad ea quæ peccando amisit sine habitu gratiæ iustificantis, & interiori Dei motione. Ergo hæc omnia requirun tur. Probatur minor argumenti. Nam homo peccando triplex detrimentum incurrit; videlicet maculam, inquantum priuatur decore gratiæ ex deformitate peccati; incurrit corruptionem naturalis boni, inquantum natura hominis deordinatur, quando voluntas non est subiecta Deo; quo ordine sublato, tota natura hominis peccantis remanet inordinata: incurrit etiam reatum pœnæ, per quam homo peccando mortaliter meretur damnationem æternam. Tria autem hæc non possunt reparari nisi per Deum. Nam Dei gratia prouenit ex illustratione diuini luminis, quæ reparari non potest nisi Deo denuo illustrante; vnde requiritur habituale donũ, quod est lumen gratiæ; neque potest reparari ordo naturæ vt voluntas hominis Deo subijciatur, nisi Deo voluntatem hominis ad se trahente. Sed & reatus pœnæ æternæ non potest remitti, nisi a Deo, in quem est commissa offensa, & qui est hominũ iudex. Vnde requiritur auxilium gratię vt homo a peccato resurgat, & quantum ad habituale donum, & quantum ad interiorem Dei motionem.

ARTIC. OCTAVVS.

¶ *Vtrum homo sine gratia possit non peccare.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Homo in statu naturę integrę poterat non peccare, neque mortaliter, neque venialiter per vires suę naturę. Nam peccare, nihil aliud est, quàm recedere ab eo quod est secundùm naturam; quod vitare poterat homo in eo statu.

¶ Secunda conclusio. Homo in statu naturę lapsę indiget dono gratię habitualis sanã

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE peccatis cauendis ab hominibus fuit triplex error. Primus Manichæi, ponentis in nobis mentem quandam malam, productam e malo Deo, quæ non potest non peccare. Secundus est Lutheri, huic errori propemodũ simi lis, asserentis naturam humanam post peccatum esse adeo dissipatam, & corruptam, vt in omni opere suo peccet mortaliter: cæterum inquit, quòd hæc peccata per diuinam misericordiam non imputantur ei qui credit in Christum, qui iustificat impium. Tertius error est Pelagij, asserentis, quòd homo per sua naturalia sine auxilio gratiæ, etiam post peccatum, potest cauere omne peccatum, & implere vniuersam legem, & tandem non peccare. Contra hunc errorem disputat Diuus Thomas in præsentia.

Triplex de peccatis cauẽdis error. Secundus error.

Tertius error.

¶ Vt vero ei⁹ doctrina explanatius & euidẽtius intelligatur, est prima dubitatio; Vtrũ in statu naturæ integræ possit ho-

De statu naturæ integrę quęstio.

Argumentum.

ſit homo ſine gratia vitare ea peccata quæ erant cõtra præcepta ſupernaturalia; videlicet ſpei, fidei, & charitatis? Et eſt argumentum pro parte negatiua, quòd non poſſit: quia vitare peccatum, nihil aliud eſt quàm adimplere præceptũ, ſed præcepta ſupernaturalia non poterant impleri ſine gratia, etiam in ſtatu naturæ integræ: nemo enim põt credere, ſperare, & diligere ſine auxilio gratiæ: igitur non poterat vitare peccata quæ erant cõtra præcepta ſupernaturalia ſine auxilio gratiæ. Dominus Caieta. in hoc articulo duo concedit: primũ quòd iſta præcepta ſupernaturalia in ſtatu naturæ integræ nõ poterãt impleri ſine gratia: Secundum, quòd in illo ſtatu poterat homo ſine gratia vitare peccata, quæ committuntur cõtra illa præcepta: nam inquit Caiet. quòd aliud eſt implere aliquod præceptum, & aliud vitare peccatum oppoſitum illi præcepto. Nã inquit. v. g. quòd implet præceptum diligẽdi, qui gratia adiuuante diligit: vitat autem peccatum omiſſiouis alicui⁹ præcepti, qui quantum eſt ex ſua parte ita ſe gerit, vt non apponat obicem gratiæ auxilianti ad diligendum: hoc autem, ſcilicet nihil impedimenti apponere gratiæ mouenti, poterat homo facere per ſuas vires in ſtatu naturæ integræ: & ex conſequenti, ſecundum hanc ſententiã, poterat per ſuas vires vitare peccata contra præcepta ſuper naturalia. Hic dicendi modus multis argumentis in ſuperioribus a nobis eſt improbatus, & ideo melius eſt dicere, quòd eſt idem implere præceptum, & vitare peccatum illi oppoſitum; & quòd homo in ſtatu naturæ integræ, ſicut per ſuas vires non poterat implere præcepta ſupernaturalia, ita etiam non poterat per ſuas vires vitare peccata oppoſita illis præceptis. Et certe D. Th. ſupra q. 63. ar. 2. ad 2. aperte dicit, ꝙ peccata, quæ opponuntur virtutibus Theologicis, non poteſt homo vitare ſine gratia; ſicut neque poteſt exercere illas virtutes ſine gratia. Quando ergo dicit D. Th. in hoc art. ꝙ homo in ſtatu naturæ integræ per ſuas vires potetat cauere omnia peccata, & non peccare; intelligitur de peccatis quæ aduerſantur rectitudini naturali, non de peccatis quæ aduerſantur legi ſupernaturali.

Vera ſentẽtia.

De ſtatu naturæ lapſæ.

¶ Sed maius dubium eſt; vtrum in ſtatu naturæ lapſæ homo poſſit ſine gratia euitare, quin de nouo peccet? Nam de hoc ſunt duæ ſententiæ contrariæ. Altera eſt Dur. in 2. d. 27. q. 3. & Scoti in 2. diſt. 23. & Gab. in ead. d. q. 1. qui tenent, ꝙ homo in ſtatu naturæ lapſæ ſine gratia poteſt cauere omne peccatum. Sed D. Th. hoc in loco contrarium docet, cuius ſententia ſine dubio eſt fides catholica, & irrefragabilis, & contrarium dogma eſt Pelagianum.

Exponitur ſententia.

¶ Pro cuius declaratione aduertendũ eſt, ꝙ homo in ſtatu naturæ lapſæ habet multa mala quæ illum incitant ad malum. Nam primum habet ignorantiam rerũ agendarũ, tis naturam vt non peccet. Nam in ſtatu naturæ corruptæ, in quo inferior appetitus non eſt totaliter ſubiectus rationi, non poteſt eſſe quin contingant inordinati motus in appetitu ſenſitiuo: & cum ratio hominis nõ ſit totaliter ſubiecta Deo, contingunt multæ inordinationes in actibus rationis. Nam cum homo non habeat cor ſuum firmatum in Deo, vt pro nullo bono conſequendo, vel malo vitando ab eo ſeparari velit, occurrunt multa propter quæ conſequenda, vel vitanda homo recedit a Deo, præcepta eius contemnendo; & ſic mortaliter peccat; maxime in repentinis, in quibus homo operatur ſecundum finem præconceptum, & ſecundũ habitum præexiſtentem; quamuis ex præmeditatione rationis homo poſſit aliquid agere præter ordinem finis præter inclinationem habitus: ſed quia non poteſt ſemper eſſe in tali præmeditatione, non poteſt contingere vt diu permaneat, quin operetur ſecundũ voluntatem a Deo deordinatam, niſi cito per gratiam ad debitũ ordinem reparetur. Vnde indiget homo gratia habituali ſanante, vt a peccato abſtineat.

¶ Tertia cõcluſio. Homo iam ſanatus per donum gratię poteſt cauere omnia peccata mortalia, & ſingula venialia; non tamen omnia venialia ſimul. Nam hęc ſanatio quę fit per gratiam, primo fit in mẽte, appetitu carnali nondum reparato; vnde Apoſtolus; Mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati; in quo ſtatu poteſt homo abſtinere ab omni peccato mortali, quod in ratione conſiſtit; ſed non ab omni veniali, propter corruptionem appetitus inferioris, cuius motus ſingulos ratio poteſt reprimere, non tamen omnes: quia dum vni reſiſtit, inſurgit alius & ratio non ſemper eſt peruigil ad huiuſmodi motus vitandos.

¶ Quarta concluſio. Homo in peccato mortali, qui non eſt ſanatus per gratiam, poteſt cauere ſingula peccata mortalia per aliquod tempus, ſed non poteſt diu perſiſtere quin labatur in aliud: nam autore D. Gregorio; Peccatum quod mox per pœnitentiam non deletur, ſuo pondere ad aliud trahit.

Ad Eph. 6.

Tert. con.

1. Petri. 5.

¶ Secundò loco eſt aduertẽdum, ꝙ præter iſta mala q̃ ſunt cõia omnibus hõibus tam iuſtis, q̃ iniuſtis, homines peccatores q̃ diu ſunt in peccato, hẽnt duas alias cauſas, & grauiſſimas quidem, quæ illos inducunt, ad peccãdum. Prima eſt, ꝙ volũtas hoĩs peccatoris non eſt ſubiecta Deo, neq; ĩ eo firmata, ſed potius auerſa a Deo. Et quẽadmodũ homo Deo ſubiectus, eſt munitus & armatus ſufficienter contra quodcunq; peccatum, iuxta id qđ dr̃ Eccli. 1. Radix ſapientiæ, time re Deũ: ita è contrario cũ homo careat iſta ſubiectione animi, & volũtatis ad Deum, nõ habet ĩ ſe aliquod principium, neq; aliquam virtutẽ qua poſſit in vniuerſum peccata mortalia vitare. Secũda cauſa eſt, quia homo quãdiu eſt in peccato mortali, habet pro vltimo fine amorem ſui inordinatum vſque ad contemptum Dei; qui amor, vt ſcribit Aug. ędificat ciuitatem Babylonis. Ea enim de cauſa quiſq; peccat, quia prępoñit ſuam cupiditatem diuinæ voluntati: quod mihi videtur ſignificaſſe Paulus, cum inquit, Fugite auaritiam, quæ eſt idolorum ſeruitus, qui locus, ſi recte intelligatur, ſignificat fugiendum eſſe in primis amorẽ proprium ſui immodicum; quia omnia peccata, quæ ſunt idolorum ſeruitus, ab amore ſui immodico prodeunt. Et ꝙ hæc ſit ſyncera hnius loci explanatio, patet: nam vbi nos legimus, auaritiam, Græce eſt vox quædam, quæ non ſolùm ſignificat immodicum ſtudium pecuniarũ, ſed ſignificat in vniuerſum vehemens quoddam ſtudium. quo quiſque affectat, & deſiderat in quacumque re & negotio ſibi commodare, quod nihil aliud eſt, quàm immodicus amor ſui.

Quart. cõ.

Gre. hom. 11. ĩ Ezec.

Ad Col. 3.

¶ Tertio loco eſt aduertendum, ꝙ quãdiu homo aliquis habet aliquam rem pro vltimo fine, naturaliter inclinatur ad operandum propter illam quicquid operatur; & ſic ad hoc ꝙ operetur, & non propter illã quam ſibi præſtituit vltimum finem, neceſſe eſt accedat ad operandum præmeditatus, & cum conſilio, & cum animo referendi & dirigendi operationẽ ſuam in alium finem, & non in illum quem habet pro vltimo. His conſtitutis, eſt prima concluſio.

¶ Hõ dũ eſt extra gr̃am, ſine auxilio gr̃æ non põt diu vitare quin incidat in aliud, & in aliud pctũ. Hæc propoſitio ita certa eſt, vt oppoſitũ affirmare nemo poſſit ſine nota erroris Pelagiani. Et ꝓbat̃ primo ex illo; Via impiorũ tenebræ, &

Prim. con.

Pſalm. 35.

bræ, & lubricum, & Angelus Domini persequens eos. Igitur si peccatores sunt extra gratiam Dei, & ambulant in lubrico, & tenebroso loco, necessum est, vt offendãt, & cadãt. Metaphora sumpta est ab ijs, qui gradiuntur per loca lubrica, & decliuia in tenebris. Idem probatur ex illo; Peccatum peccauit Hierusalem, propterea instabilis facta est. Igitur ex ipso peccato nascitur instabilitas in bono: & ex consequenti, illi qui gratia carent, non possunt diutius consistere in bono. Quod idem elegantissimè est expressum in primo Psalmo, comparatione facta inter peccatorum & iustum. Nam cum primum Dauid dixisset de iusto homine: Et erit tanquam lignum plantatum secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo; in quo significat homines iustos esse stabiles, & in melius semper proficere: statim subiungit de hominibus impijs; Non sic impij, non sic, sed tanquam puluis quem proijcit ventus a facie terræ: in quo significat, ꝙ quemadmodum puluis vento agitatus nunquam consistit, sic peccatores, & gratia destituti, & suis cupiditatibus agitati nunquam consistunt, & præcipites feruntur in malum. Idem potest probari ex illo quod dixit Cain de se, Ecce proijcis me hodie a facie tua, & ero vagus, & profugus in terra: & qui inuenerit me, interficit me. Vagus, inquit, vt intelligas, ꝙ peccatores nunquam consistunt, & sunt expositi omnibus affectibus, & passionibus. Hæc omnia confirmantur testimonio Diui Chrysost. qui ait, ꝙ quemadmodum nauis fracto gubernaculo non quò vult vadit, sed quò tempestas impellit: ita, inquit, homo gratia Dei destitutus in præcipitia peccatorum defertur. Huc pertinet illud D. Gregorij, Peccatum quod per pœnitentiam mox non deletur, suo pondere ad aliud trahit. Item arguitur ratione. Nam homo gratiæ destitutus auxilio, non potest diu & per longum temporis spatium bene & studiosè operari; non potest diu seruare totam legem, vt probatum fuit superius: ergo non potest diu persistere quin de nouo peccet.

Thren. 1.

Psal. 1.

Gene. 4.

Chryso in Matt. 21.

Sec concl.

¶ Secunda conclusio. Homo peccator non potest vitare omnia peccata mortalia, nisi habeat gratiam iustificãtem, per quam ad Deum conuertatur. Hæc propositio est fides catholica, & contrarium pertinet ad hæresim Pelagianorũ, quæ est condemnata in Concilijs congregatis contra Pelagium, Arausicano, Mileuitano, Palestino, & Tridentino; condemnatio sic habet. Si quis dixerit, gratiam Dei, qua in Christo iustificamur, valere ad remissionem peccatorum quæ iam sunt commissa, & nõ ad adiutorium ne committantur, anathema sit. Testimonia ad hunc errorem conuincendum sunt hæc. Non est volentis, neq; currentis, sed Dei miserentis. &, Fidelis Deus qui non patietur tentari vos vltra id quod potestis, sed faciet cum tentatione prouẽtum, vt possitis sustinere. & illud, Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. & illud, Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem: & quod quotidie orantes petimus; Ne nos inducas in tentationem: & illud, Sine me nihil potestis facere: & illud, Non sumus sufficientes aliquid cogitare ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Disputat fusissimè D. Aug. contra hunc errorem in multis locis. In cuius rei confirmationem non est necesse a nobis excogitari noua argumenta: nam in superioribus satis probatum existimo, ꝙ homo siue gratia non põt omnia præcepta legis implere, ꝙ non potest diligere Deum super oĩa, tũ etiam ꝙ non potest se ad gratiam præparare, atque adeo ꝙ non põt a peccato resurgere. Ex quibus efficaciter cõcluditur, ꝙ ex viribus naturæ non possumus omnia peccata cauere. ¶ Sed contra ea quæ dicta sunt, nonnulla argumenta proponuntur. Homo, qui peccat, volũtariè & liberè peccat: igitur quacunque oblata occasione peccandi põt non peccare; & ex consequenti potest vitare omnia peccata. Respondetur, ꝙ quamuis homo possit sine gratia vitare vnũ aut alterum peccatum, non tñ potest diu vitare omnia peccata, nisi diuinitus adiuuetur: quia licet habeat liberum arbitrium; habet illud infirmũ, & ægrũ. Et ad formam argumenti concedo, ꝙ liberè & voluntariè peccet, qñ peccat: & cũ infertur: ergo põt omnia peccata cauere, concedo ꝙ põt, sed non suis viribus, sed auxilio gratiæ, quod oĩbus Deus semper liberaliter est paratus conferre. Vel dicatur, ꝙ põt singula peccata cauere, non tamen omnia, prout supra expositum est. ¶ Secundò sic arguitur. Si sine gratia non posset homo diu vitare peccata, sequeretur ꝙ possit homo certò scire, & cognoscere se esse in gratia. Probatur sequela: quia potest quis facilè experiri, ꝙ diu nõ peccauit. Ad hoc argumentum negatur sequela: & ad probationem dico, neminem posse certò cognoscere, an seruet omnia præcepta, præcipuè illud maximum, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde: nemo itaque potest esse certus, quòd non peccauerit, iuxta illud. Delicta quis intelligit? ab occultis meis mũda me, & Paulus, Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.

Rom. 9.

1. Cor. 10.

Au. epi. 89. & 95. li. de nat. & gra. li. 2. de pec catorũ meritis lib. de spiritu & lite. lib. de perfec. iustitiæ & 3. lib. contra duas epist. Pelag.

Argumẽta contra ea quæ dicta sunt.

Solutio.

Secundum argum.

Solutio.

Psal. 18.

1. Corin. 4.

¶ Tertiò loco sic arguitur. Si homo, qui est extra gratiam, non potest diu manere sine peccato sequeretur, quòd postquam peccauit, esset in periculo peccandi probabili, & ex consequenti tenetur post peccatum statim pœnitere, & dolere de peccato admisso; quod est contra communem Theologorum doctrinam. Quod autem sequatur rectè, probatur. Nam qui amat periculum, peribit in illo: ergo si statim post peccatum est periculum cadendi, statim tenetur se ad Deum conuertere, & sic cauere commemoratum periculũ. Ad hoc argumentum negatur ꝙ peccator teneatur statim pœnitere, quia non statim post peccatum admissum est periculum probabile vlterius peccandi; sed si diutius persistat in peccato, est periculum de nouo peccandi; quando verò fuerit tale periculum, cõcedo facilè, esse obligationem vt conuertatur in Deum per veram pœnitentiam, vt tale periculum effugiat. Valet etiam ad confutationẽ huius argumenti, ꝙ Deus peccatoribus sæpè confert auxilia, qbus possint vincere tentationes, & graues, quibus auxilijs efficitur, vt quanquam homo sit extra gratiam gratum faciens, non tamen sit in periculo vlterius peccandi de nouo.

Tert. arg.

Solutio.

Dubiũ de peccati venialibus. Pri. concl. Aug. lib. 2. de peccatorũ merit c. 6. li. de spi. & lit. in principio & in fi. & li. de nat. & gra c. 10. Sec. concl. Tert. conc. Aug. lib de nat. & gra. c. 36. Conc. Tri. Sess 6. can 23.

¶ Est aliud dubium; An homo iustus possit cauere omnia peccata venialia: ĩ huius expositionẽ est primũ assertũ.

¶ Homo potest esse sine peccato, sed per gratiam Dei: ita asserit Augustinus; & ratio eius est: nam aliàs derogatur euidenter libero arbitrio, & gratiæ Dei efficaci.

¶ Secundum assertum. Homo non potest esse sine peccato sine gratia Dei. Hæc sententia est definita contra Pelagium in omnibus Concilijs contra eum congregatis, & constat ex multis testimonijs scripturarum, quæ supra sunt adducta.

¶ Tertium assertum. Nullus homo nec viuit, nec vixit, nec victurus est sine peccato, licèt iustus sit: quare moraliter loquendo, bene possumus dicere, esse impossibile ꝙ homo iustus caueat omnia peccata venialia. Ab hac regula excipimus Christum Dominum, & beatissimam Mariam Virginem, quam excipit Augustinus, & Concil. Tridentinum. Hæc sententia constat euidenter ex scripturis sanctis 1. Ioan. c. 1. Si dixerimus ꝙ peccatum non habemus &c. Iaco. 3. In multis offendimus omnes. Prouerb. 18. Iustus in principio sermonis accusator est sui. Prouer 24. Septies in die cadit iustus. Eccles. 7. Non est homo iustus in terra qui faciat bonum 3. Regum 8. Non est homo qui non peccet. Iob. 25. Nemo mundus a sorde &c. & in Psal. Omnes declinauerunt, &c. non est qui faciat bonum, &c. & in alio Psal. Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam, & tu remisisti iniquitatem peccati mei: pro hac orabit ad te omnis sanctus. & illud, Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuẽs. & illud, Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? & ideo oramus quotidie, Dimitte nobis debita nostra. Hæc veritas est definita in Concil. Mileu. Idem definiunt omnes sancti; Ambrosius, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, quos refert Driedo. Et notandum, ꝙ S. Patres in confirmationem huius sententiæ vruntur eisdem rationibus, quibus vtitur D. Thomas in præsentia. Sed non erit inutile Conciliorum decreta in huius rei euidentiorem demonstrationem adducere. In primis, in Concil. Trid. dicitur; Quod si quis dixerit, hominem semel iustificatum posse in tota vita oĩa peccata, ẽt venialia, vitare, nisi speciali Dei priuilegio, sicut de B. Virgine tenet Ecclesia, anathema sit. Item in Concilio Mileui definitur sic, Placuit, quod aũt S. Ioannes Apost. 1 can. 1. si dixerimus qm̃ peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est; quisquis sic accipiendum putauerit, vt dicat pp humanitatẽ, siue humilitatẽ, non oportere dicere nos nõ hr̃e peccatũ, nõ qa sit veritas, anathema sit. Et ꝓbatur a Cõcilio, quia statim subdit Apostolus; Si aũt confessi fuerimus peccata nr̃a, fidelis est & iustus qui remittat nobis peccata: vbi satis apparet, hoc non tm̃ humiliter, sed ẽt veraciter dici. Poterat enim Apostolus dicere, Si dixerimus

Cõc. Mile. c. 67. & 8. Driedo 1. lib de gratia & libe. arb c. 5. Cõc. Trid. Sess 6. causa. 23. Conc. Mile. can. 6.

quia non habemus peccatum, humilitas in nobis non eſt: ſed cum dicat, Nos ipſos decipimus, & veritas in nobis nō eſt: ſatis oſtendit, eum qui dicit ſe non habere peccatum, decipi, & non verum loqui, & can. 7. definitur, quòd ſancti pro ſemetipſis dicunt, Dimitte nobis debita noſtra: ſanctus enim erat Apoſtolus Iacobus, quando dicebat, In multis offendimus omnes. & Daniel c. 6. ſanctus erat, cum diceret; Cum orarē & cōfiterer peccata mea, & peccata populi mei Domino Deo noſtro: quem locum Cōcilium Mileui. adduxit in confirmationē huius veritatis, & dicit, quòd Daniel tanquam propheta præuidit, futuros eſſe aliquos qui male intelligerent quod ipſe dixerat, vniuerſaliter peccauimus, iniquitatem fecimus; ideo dicit poſtea, cum cōfiterer peccata mea. Præterea ſancti Doctores ſic intellexerūt hanc veritatem eſſe catholicam. D. Aug. ab hac generalitate ſolam excipit B. Virginem: nam de Chriſto non poteſt dici quòd ex priuilegio non habebat peccatum, ſed quia erat Deus & homo, non poterat habere peccatum. D. Gregorius explicans illud Iob; Nec enim reprehendit me cor meum in omni vita mea; inquit, quòd ſunt quædam peccata quæ a iuſtis vitari poſſunt; quædam vero, quæ etiā a iuſtis vitari non poſſunt: & quòd de primis dicit Iob: Nec enim reprehendit me cor meum in omni vita mea: de ſecūdis vero dicit ipſe, Si iuſtificare me voluero, os meum condemnabit me: & primo dixerat, Peccaui, quid faciam tibi o cuſtos hominum? quod de venialibus intelligitur. Contra hanc ſententiam Celeſtius hæreticus, vt refert Augu. adducebat 600 & eo plura teſtimonia ſcripturarum: in quibus aperte aſſeritur, quòd homo in hac vita poteſt eſſe iuſtus, immaculatus, & perfectus, atque adeo quòd poſſit eſſe ſine querela, & ſine crimine, & etiam aſſeritur, quòd poteſt eſſe homo adeo iuſtus, vt nunquam eum corripiēderit hoc aſſeritur de Iob. c. 27. Item adducit illud; Qui natus eſt ex Deo, non peccat. Ad hæc teſtimonia tam dilucide reſpondet Aug. vt non oporteat reſpondere.

¶ Quartum aſſertum. Homo iuſtus ad breue tempus poteſt eſſe ſine peccato. Hoc aſſerit Hier. 3. li. cont. Pelag. in fi. & verificat illud in homine continuo atque egreditur ex fonte baptiſmatis. Sed notat Hiero. quòd hoc tempus, in quo eſt ſine peccato, non poſſibilitati humanæ, ſed diuinæ gratiæ eſt tribuendum.

¶ Quæritur tamen, vtrum poſſit aliquis aſſerere, quòd aliquis de priuilegio ſpeciali, non peccauerit venialiter, præter B. Virginem? Ad hoc dubium B. Auguſt. reſpondet, quòd ipſe iudicat nullum talem hominem eſſe, vel fuiſſe, vel futurum eſſe; & quòd teſtimonijs ſcripturæ ſacræ ita videtur eſſe definitum. At vero dicit ſecundo, quòd ſi quis cōtendat eſſe aliquem qui nunquam peccauerit, & oſtenderit teſtimonia ſcripturæ aliter eſſe intelligēda quàm ſonāt, non eſt ei aduerſandum, ſed gratulandum: & alibi inquit; Vtrum in hoc ſeculo vel ſit, vel poſſit eſſe aliquis ita iuſte viuens, vt nullum habeat omnino peccatum, poteſt eſſe aliqua quæſtio inter pios verosque Chriſtianos; ad quam ipſe reſpondet, quòd poſt hanc vitam eſſe poſſit quiſquis ambigit, deſipit. Secundo dicit, quòd ipſe non vult contendere, non eſſe poſſibile in hac vita; quia quamuis ſibi videatur non aliter eſſe intelligenda teſtimonia ſcripturæ, ſicut eſt illud, Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. ſi tamen aliquis oſtēderet, quòd illa teſtimonia aliter, & melius intelligantur, & quòd eſt poſſibile quòd in aliquo ſit plena iuſtitia, dū tamen confiteatur, quòd multi plures ſunt iuſti, qui poſsūt dicere, Dimitte nobis debita noſtra: & ꝙ ille qui tā iuſtus eſt, non a ſeipſo, ſed adiuuante gratia Saluatoris habere pleniſſimam illam perfectionem confiteretur; nam qui hoc negauerit, nō eſt deputandus in numero chriſtianorum; talē Aug. non condemnat. Itaq; D. Aug. non aſſerit ex propria ſententia (vt aliqui exiſtimāt) ꝙ aliquis ſine peccato veniali poſſit vitā agere, ſed condeſcendens Pelagianis, inquit, ſub quadam cōditione īpoſſibili de facto, ſcilicet ſi teſtimonia ſcripturę poſſunt aliter commode explicari, poterit aliquis dicere ꝙ ex priuilegio gratiæ Dei aliquis poterit eſſe tam ſanctus. Reſpondetur igitur ad dubium, ꝙ valde temerarium eſt, & proximum errori, aſſerere, ꝙ hoc priuilegiū factum ſit alicui ſancto, præterquam B. Virgini; vt ſi quis diceret, ꝙ S. Dominicus nunquā peccauit venialiter. Ratio huius eſt, quia cum hoc priuilegium non fuerit factū Apoſtolis, vt poſt aduentū Spiritus ſancti nunquam peccarent venialiter, vt patet ex Conc. Mileui. citato, vbi dicitur, ꝙ de ipſis Apoſtolis etiam intelligitur illud, Si dixerimus, &c. profecto temere aliquis aſſereret, hoc priuilegium factū fuiſſe alicui ſancto inferiori, & contra communē legē. Verum eſt tñ, ꝙ forte non eſſet ira temerarium, ſi quis aſſereret. ꝙ B. Ioannes Baptiſta ex ſpeciali priuilegio ſanctificationis in vtero, nō peccauerit venialiter. Rō eſt, quia in Conc. Trid. ponitur ipſamet exceptio, niſi. ſ. quis ex ſpeciali priuilegio, quemadmodum de B. Virgine tenet Eccleſia: vbi inſinuatur, ꝙ ſi hoc priuilegium fiat alicui propter magnam rationē, non ſit periculoſum illud dicere. Ex quo ſequitur, ꝙ vbi fuerit aliqua ratio ſpecialis, vt in B. Ioanne Baptiſta ſanctificato in vtero, non ſit temerarium aſſerere, ꝙ non peccauit venialiter. Confirmatur: quia de Ioanne Baptiſta canit Eccleſia; Ne leui ſaltem maculare vitam famine poſſet. Nihilominus tutius nobis videtur, neminem excipere præter B. Virginem, quam excipit Eccleſia: & ratio eſt, quia hac via datur occaſio vt aliquis dicat, quòd etiam Ioannes Baptiſta ex priuilegio non fuerit conceptus in peccato originali, vel etiam Hieremias: vide Driedonem lib. 1. de gratia & libe. arb. c. 5.

Prima cō. — Sec. concl. — Aug. li. de nat. & gra. — Greg. 18. mora. c. 4. — Celeſtius hęreticus. Aug. li. de perfectione iuſtitię. — Aug. loco citata. — Quar. cōc. — An aliqs fuerit ſine venialipec cato. Aug. li. de ſpiritu & lite c. 1. — Lib. de natura & gratia c. 60. — 1. Ioan. 1. — De B. Ioānē Baptiſta. Conc. Tri. Seſ. 6. can. 23. — Sol. dubij.

ARTIC. NONVS.

¶ *Vtrum cōſtitutus in gratia poſſit operari bonum abſque auxilio gratiæ?*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Homo in gratia conſtitutus non indiget nouo auxilio habituali.

¶ Secunda concluſio. Homo in gratia cōſtitutus eget auxilio Dei ſpeciali ad operandum bonum, & ad cauendū malū. Probationes D. Thomæ ſic procedunt. Homo, inquit, ad recte & ſtudioſè viuendū dupliciter auxilio Dei indiget: Vno quidem modo, quantū ad aliquod habituale donum, per quod natura humana corrupta ſanetur, & ſanata eleuetur ad operandū opera meritoria vitæ æternæ, quæ excedunt proportionem naturę creatæ; Alio autem modo indiget auxilio gratię, vt a Deo moueatur ad agendum. Quantū ad primum auxilij modum, homo in gratia exiſtens nō indiget nouo auxilio, ne procedatur in infinitum: ſed ſecundo modo indiget ut moueatur ad agendum, propter duo. Primo quidē, quia nihil creatum poteſt prodire in actum ſine virtute diuinę motionis: Secundo propter conditionem ſtatus humanę naturę, quę etſi per gratiā ſanetur quantū ad mentem, remanet tamen in ea corruptio, & infectio quantum ad carnem: remanet etiam quędam obſcuritas intellectus ex ignorantia, ſecundum quā neſcimus quid oremus propter varios rerum euētus. Vnde neceſſe eſt vt a Deo dirigamur, & gubernemur, qui nouit omnia.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRo intelligētia quæſtionis primo loco eſt aduertendū, ꝙ aliud eſt bonum morale, & aliud bonum meritorium, vt dictū eſt. Bonū morale dicimus opus conſentaneū rectæ rōni ex obiecto, & circunſtantijs. Bonum meritorium eſt opus, quod præter ea quæ diximus habet ēt quandā condignitatē, & proportionē ad vitam æternā. Secundo loco aduertendū, ꝙ cauſæ ſecundæ nō poſſunt aliqd agere, niſi ex motione, & cōcurſu cāæ primæ, & ſuperioris. Et ita Deus cō currit ad oēs operationes oīum rerū; qui concurſus dicitur generalis: & præterea concurrit ſpeciali alio quodam modo ad operationes bonas, & honeſtas; qui cōcurſus dicitur ſpecialis,

Duplex bonum, morale & meritorium. — Duplex auxilium.

ſpecialis,qui eſt duplex. Vnus communis omnibus hominibus, qui aliquid benè & iuſtè operantur, ſiue iuſti, ſiue iniuſti ſint:Alter verò magis ſpecialis,quo concurrit Deus, non quidem cum omnibus iuſtis, ſed cum certis quibuſdam;qui concurſus eſt quædã peculiaris, & ſelecta manutenentia,& aſſiſtentia, & prouidentia diuini numinis,fauentis,& cuſtodientis iuſtos viros peculiari quadam & ſolicita ratione, & maiori quàm reliquos. Tertiò eſt aduertendũ,q̃ cùm quærimus, Vtrùm homo iuſtus poſſit operari bonũ per ſeipſum ſine ſpeciali auxilio; ea quæſtio poteſt tripliciter intelligi; Vno modo, vtrùm poſſit operari per ſeipſum aliquod bonum morale: ſecundo modo poteſt intelligi; vtrùm homo iuſtus per ſeipſum poſſit implere omnia præcepta,& diu bene operari,tertio modo; vtrùm poſſit per ſeipſum ſine ſpeciali auxilio operari aliquod bonũ meritorium: vel potius; vtrùm in iuſtificatis ad ſingula opera meritoria ſit neceſſarium ſpeciale auxilium. de quibus ſingulis quæſtionibus breuiter dicemus.

Sẽſus quæſtionis.

Vtrum iuſtus poſſit per ſe operari bonũ morale.

¶Et quantum ad primam quæſtionem, ſit prima propoſitio. Homo iuſtus ſine ſpeciali auxilio per ſe poteſt operari aliquod bonum morale:ita tenet Caiet. hic,& manifeſtè patet: quia vt ſuperiùs conſtitutum eſt contra Gregorium Arim. homo extra gratiam poſitus poteſt per ſuas vires efficere aliquod bonum opus morale:igitur multò magis id poterit facere poſteaquam iuſtificatus eſt.

Prim. con. Caieta. & Gregor.

Secũda cõ.

¶Secunda propoſitio. Homo iuſtus per ſe, ſine ſpeciali auxilio,poteſt efficere aliquod bonum opus, quod alioqui extra gratiam non poterat efficere. Hæc propoſitio mihi eſt valde probabilis: & probatur primò,quia per gratiam habitualem,& per virtutes infuſas, quæ ſimul cum gratia infunduntur, homo efficitur potentior ad bene operãdum quàm antea erat,& debilitatur concupiſcentia; igitur poterit efficere aliquod bonum opus, quod antea non poterat. Et confirmatur hoc ex definitione Conc. Mileuitani, vbi dicitur, Quicunque dixerit gratiam Dei, qua iuſtificamur per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum,ad ſolam remiſſionem peccati valere, non etiam adiutorium conferre ne peccata committantur,anathema ſit.

Conc. Mile.can. 3.

Si iuſtus poſſit perſeuerare ī operatione boni ſine peculiari auxilio.

¶Cæterùm quantum ad aliam quæſtionem,in qua quæſitum eſt,Vtrùm homo iuſtus poſſit ſine auxilio gratiæ facere bonum diu, & perſeuerare, Nominales,atque etiam Henricus Ganda.quodli.4.q. 10 & Duran.in 2 diſt. 29.q. 3.videntur tenere partem affirmatiuam, q̃ poteſt homo iuſtus ſine auxilio gratiæ facere bonum diu, & perſeuerare.Sed D.Th.in hoc articulo apertè tenet contrarium, & Caie.ibidem, & ſine dubio eſt vera ſententia: vnde ſit in hoc certiſſima concluſio.

Henri. Gãda. Durand. D.Tho. & Caietan. Vera ſententia.

¶ Homo iuſtus indiget auxilio ſpeciali ad quędam opera excellentia,ad implenda cũcta mandata, & diu perſeuerandum. Probatur ex Auguſtino dicente; Sicut oculus corporis pleniſſimè ſanus, niſi candore lucis adiuuetur, non poteſt cernere, ſic etiam non poteſt homo videre, etiam perfectiſſimè iuſtificatus, niſi æterna luce iuſtitiæ diuinitus adiuuetur: & alio loco adducit ad hoc probandum illud Cantic. 8. Quæ eſt iſta quæ aſcendit dealbata,innixa ſuper dilectum?& dicit, Quia dealbata bene ambulat, ſi tamen ſuper eum,a quo dealbata eſt,incũbat. Propter quod & ipſe Ieſus,ſuper quem incumbit dealbata, dixit diſcipulis ſuis,Sine me nihil poteſtis facere. Item ſic argumentor. Homines ſancti, & iuſti quotidie petunt a Deo vt eos adiuuet:nam iuſtorum vox eſt,Et ne nos inducas in tẽtationem,ſed libera nos a malo: igitur indigent auxilio diuino poſt gratiam iuſtificantem, alioqui fruſtra orarent, atque peterent;atque hæc res certa eſt.Sed probatur maioribus argumentis,ex illo;Cum metu, & tremore operami ni veſtram ſalutem. &,Seruite Domino in timore, ne quãdo iraſcatur Dominus: & pereatis de via iuſta; non dixit, vt non oſtendat uobis viam iuſtam, ſed ne pereatis de uia iuſta,quam iam eſtis ingreſſi. Item illud,Deduc me Domine in via tua.& rurſus,Etenim illuc manus tua deducet me: & illud, Miſericordia tua ſubſequatur me omnibus diebus vitæ meæ; & propterea oramus dicentes, Et ne nos inducas in tentationem.Demum error eſt Pelagii, aſſerere quòd homo ſanatus per gratiam amplius non egeat auxilio gratiæ,ſicut homo ſanatus a medico amplius ope medici non indiget,vt autor eſt D.Aug conſtituens diſcrimẽ inter hominem ſanatum a medico corporali,& inter hominem ſanatum a medico ſpirituali.

Phil.2. Pſal.2.

Aug. li. de nat.& gratia.c. 26.

¶ Cæterum quantum attinet ad ultimam quæſtionem, in qua quæritur; Vtrum homo iuſtus indigeat auxilio ſpeciali ad ſingulos actus meritorios;ſunt duæ diuerſæ ſententiæ.Nam Vega in opuſculo de iuſtificatione quæſ.14.tenet partem negatiuam,ſcilicet q̃ non indiget ſpeciali auxilio; cæterum Gregorius Arimi in 2.d 29 q.1.tenet oppoſitum, & inquit, eam eſſe ſententiam catholicorum.Et certe huius quæſtionis definitio pendet ex alia quæſtione, in qua quæri ſolet; Vtrum ad conſtituendum opus meritorium ſit neceſſarium vt tale opus actualiter,vel virtualiter referatur in finem ſupernaturalem. Nam ſi ad meritorium opus ſatis eſt ut qui operatur habeat gratiam gratum faciẽtem, & nihil aliud requiritur, proculdubio omnia opera moraliter bona facta ab homine iuſto erunt meritoria,& ex cõſequenti non erit neceſſarium auxilium ſpeciale ad ſingulos actus meritorios:quia,vt diximus,non ſolum homo iuſtus, ſed & peccator poteſt per ſuas vires facere aliqua opera bona moraliter: ſi autem ad meritum conſtituendum eſt neceſſaria relatio in finem ſupernaturalem, vel actualis,uel uirtualis, quod ego ſemper probabilius exiſtimaui; profecto uidetur quòd ſit etiam ualde probabile, quòd ad ſingulos actus meritorios requiritur auxilium ſpeciale: unde in hoc ſit prima propoſitio.

De actu meritorio hominis iuſti. Vega. Gregor.

An ad op meritoriũ ſufficiat relatio virtualis ad Deũ in habente gratiam.

¶Ad ſingulos actus ſupernaturales, etiam in homine iuſto,requiritur auxiliũ ſpeciale,id eſt ad credendum, ad ſperandum, ad diligendum Deum ex charitate. Et probatur iſta propoſitio. Huiuſmodi actus ſupernaturales ex ſua natura ſunt altioris ordinis, quàm naturales: igitur concurſus,quo Deus concurrit cum quocunque homine, ſiue iuſto,ſiue peccatore ad exercẽdos huiuſmodi actus,eſt altioris ordinis,& alterius generis,& rationis,quàm eſt concurſus generalis quo concurrit cum homine ad opera naturalia. Et hunc concurſum altioris ordinis dicimus auxiliũ ſpeciale;igitur ad actus ſupernaturales requiritur auxiliũ ſpeciale. Præterea ſic argumentor. Per habitus,ſiue infuſos,ſiue acquiſitos, potentia non mouetur,neque impellitur ad operandum,ſed officium habituum eſt,facilitare potentiam ad hoc,ut cum mota fuerit, faciliter & prompte operetur:igitur homo iuſtus, quamuis habeat gratiam; & habitum charitatis infuſæ, non mouetur ab illo ad operandum ſupernaturaliter, ſed mouetur a Deo ſpeciali auxilio. & motione. & hoc uidetur affirmare D. Thom. in hac quæſtio.articu.3.

Prima propoſitio de actu ſuper naturali.

¶ Secunda propoſitio. Omnes actus meritorij uitæ æternæ ſunt ſupernaturales. Probatur ſic. Huiuſmodi actus habent condignitatem, & proportionem ad uitam æternam, quæ eſt bonum ſupernaturale:igitur ſunt ſupernaturales.Item, omnes actus meritorij uel eliciuntur a charitate,uel imperantur, intantum enim ſunt meritorij: ſed charitas nullum actum elicit, neque imperat,niſi in ordine ad finem ſupernaturalem, quem habet pro obiecto:igitur omnes actus meritorij ſunt ſupernaturales. Patet conſequentia:quia actus relatus in finem ſupernaturalem, ſaltẽ ex ipſa relatione ſupernaturalis eſt.

Sec. conc.

¶ Sit tertia, & ultima propoſitio.Iuſti ad ſingulos actus meritorios indigent auxilio ſpeciali. Hæc manifeſte ſequitur ex dictis. Nam ad actus ſupernaturales indigent auxilio ſpeciali; & actus meritorij ſunt ſupernaturales,ut modo dictum eſt:ergo. Et præterea probatur ex Iunocentio I. qui ait,Omnes ſancti ſine adiutorio Dei nihil ſe agere poſſe teſtantur: & alibi loquens de iuſtis, inquit, Neceſſe eſt ut reſtituta nobis priſtini ſtatus libertate per gratiam,eam gratiam quæramus: quippe qui neque alias diaboli tentationes & machinas niſi gratia iuuante poſſumus uitare. Probatur ex Celeſtino. 1.epiſt.c.6. ubi dicitur;Nemo,etiam baptiſmatis aqua renatus, idoneus eſt ad ſuperandas diaboli inſidias,ad uincendas carnis concupiſcentias, niſi per quotidianum adiutorium Dei perſeuerantiam bonæ conuerſationis acceperit. Sane ut rem hanc decernam, exiſtimo,adeo eſſe certum ad ſingulos actus ſupernaturales credendi, ſperandi,ac diligẽdi eſſe neceſſarium auxilium Dei ſpeciale, ut contrarium docere non ſolum exiſtimem eſſe improbabile,ſed etiã temerarium dogma. Nam Celeſtinus Papa definit, quòd gratia eſt neceſſaria ad ſingulos actus: & commemorat Zoſimum Papam definientem, quòd in omnibus actibus,motibus,cauſis, cogitationibus,Deus eſt adiutor: & prorſus habetis eaſdem definitiones in lib. de dogmat.Eccleſiæ,qui refertur inter opera D. Aug. & Concilium

Tert. con.

Innocẽ. in reſcripto ad Concil. Carth. In reſcrip. ad Conc.Mileuit.

Celeſtin°.

Celeſt. epiſtola ad omnes Epiſcopos Galliæ cap. 8. & 9.

Zoſimus.

Cõ. Arau.

cilium Arauſicanum capitu.9.ita decernit;Quotieſcunque bene agimus,Deus in nobis,& nobiſcum operatur vt operemur. Conſimilem definitionem habetis in can.vlt. illius Concilij:& D.Auguſtinus in epiſto. ad Vitalem Carthaginenſem, & in epiſto.ad Paulinum inter alios errores Pelagij recenſet iſtum, quòd gratia non ſit neceſſaria ad ſingulos actus; & diſputat grauiſſime contra iſtum ertorem lib.de natu. & gratia.c. 26.& lib. contra Celeſtium cap. 15. Item probatur iſta ſententia teſtimonijs ſanctarum ſcripturarum. Dicitur Ioan. 15. Sine me nihil poteſtis facere. Itē eſt illa ſententia, Non ſumus ſufficiētes cogitare aliquid ex nobis.

Auguſt.

Prim. con. Ioan. 15.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Sec.conc. Quæſtio circa art.

IN hoc articulo eſt grauiſſima quæſtio; Vtrū homo iuſtificatus per gratiam habitualem, cum diuino auxilio poſſit perducere vitam ſtudioſam vſque in finem: an vero requiratur aliud auxilium diuinæ gratiæ ſpecialius vt in bono perſeueret vſque in finem.

Prim. arg.

¶A parte negatiua ſic arguitur. Nam homo habens gratiam iuſtificantem, cum diuino auxilio poteſt perficere omne bonum, & cauere omne malum: ad hoc enim eſt ſanatus per gratiam, & habet præſentiſſimum, & paratiſſimum diuinum auxilium: ergo non requiritur aliud diuinum auxilium.

Secūdum. Aug. lib.de nat.& gra. c.26.& 28.

¶ Deinde, D.Augu.dicit,quòd ſicut oculus corporis perfectè ſanus ſine ſplendore lucis non poteſt videre, ſic homo ſanatus per gratiam ſine auxilio gratiæ non poteſt bonum operari: ergo præter hoc auxilium aliud ſuperuacaneum erit.

Tertium. Aug. loco citato. Conc. Tri. Ad Hebr. 12.

¶ Tertio, Homines iuſtificatos Deus nunquam deſerit, niſi prius deſeratur ab ipſis, vt ait Auguſtinus, & Concil. Tridentinum Seſſ. 6. cap. 11. & 13. cui conſonat illud, Contemplantes ne quis deſerat gratiam Dei: ergo in poteſtate iuſtificati hominis eſt, perſeuerare ſine alio auxilio præter illud quod eſt neceſſarium ad rectè uiuendum, & ad non peccandum; quod quidem Deus non ſubtrahit, niſi prius homo peccauerit,ut definit aperte Concilium.

Quartum.

¶ Quarto ſic arguitur. Nam fieri poteſt vt homo iuſtificatus faciat ſemel opus quoddam bonum,& cōtinuo moriatur, alius vero iuſtus ſæpenumero operetur rectè, atque ſtudioſe, & ad extremum moriatur in peccato. Ex quo ſic conficitur argumentum. Ille qui mortuus eſt in gratia,non accepit aliquod auxilium motionis diuinæ, quod non ſuſceperit ille qui damnatus eſt: ergo donum perſeuerantiæ non eſt aliud auxilium præter illud, quo homo rectè vtēs, bene & ſtudioſe operatur: quin potius fieri poteſt,quòd aliquis iuſtificatus cum ſola attritione cum ſacramento pœnitentiæ ſtatim moriatur ſine aliquo bono opere,& continuetur in illo gratia vſque ad finem vitæ,ſine noua diuinæ gratiæ motione.

Vltimum.

¶ Vltimo, bene poteſt accidere vt aliquis homo agat vitam quietiſſimè, & liberam ab huiuſmodi tentationibus quæ perturbant animum; vel propter naturalem complexionem ad bonum propenſam; vel propter genus vitæ quod eligit quietum,& a negotijs ſemotum: & ſic talis homo non indigebit ad perſeuerandum, & ad ſuperandam tentationem dono ſpeciali perſeuerantiæ. Hoc ipſum confirmatur: quia poteſt accidere, quòd alicuius hominis iuſti vitæ ſpatium ſit breuiſſimum, & quòd in illa breuitate vitæ nulla occaſio peccandi illi ſeſe offerat,& ex conſequenti ille talis ſine aliquo ſpeciali concurſu perſeuerabit in bono vſque ad exitum vitæ. Idque iterum confirmatur. Nam ſi conſtituamus duos homines in æquali gratia coram Deo ſecundum præſentem ſtatum, quorum alter ſit de numero reproborum, alter vero de numero electorum; quorum ille, qui eſt de electorū numero, interficiatur dormiens: certe talis perſeuerabit in bono vſque in finem, at non habuit ſpecialius donum gratiæ quā ille qui de numero reproborum erat, vt ex hypotheſi cō ſtat: ergo ad perſeuerandum vſque in finem non eſt neceſſarius ſpecialis Dei concurſus. Tert. cōc.

ARTIC. DECIMVS.

¶ *Vtrum conſtitutus in gratia indigeat auxilio gratiæ ad perſeuerandum.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Perſeuerantia, ſi capitur pro habitu mentis,per quem homo firmiter ſtat ne remoueatur ab eo quod eſt ſecundum virtutem per triſtitias irruentes, ſimul cum gratia infunditur: quapropter ad iſtam perſeuerantiam habendam nihil requiritur præter gratiam habitualem.

¶ Secunda Concluſio. Si capitur perſeuerantia pro habitu, ſecundum quem homo habet propoſitum perſeuerandi uſque in finem, ſimul infunditur cum gratia, ſicut continentia, & alię uirtutes.

¶Tertia Concluſio.Si capitur perſeuerantia pro continuatione quadam boni vſque in finē, ad hanc habendam conſtitutus in gratia non indiget alia habituali gratia, ſed diuino auxilio ipſum dirigente, & protegente contra impulſus tentationum. Vnde iuſtificatus debet petere donum perſeuerantię, vt cuſtodiatur a malo vſque in finem vitæ: quia multis datur gratia, quibus non datur perſeuerare in gratia.

Prim. con. Ioan. 15.

Explicatio queſtionis.

¶ Ad huius quæſtionis explicationem tria ſunt examinanda. Primū, vtrum gratia gratum faciens,& iuſtificans conferat illi,in quo eſt aliquod auxilium, aut aliquid virium ad bene & ſtudioſe operandum. Secundo,ſuppoſito quòd conferat,videndum eſt, an homo iuſtus per ſuas vires, ſine illo auxilio quod illi affert gratia habitualis quam habet,poſſit perſeuerare vſque in finem vitæ. Tertiò, poſito quòd non poſſit, videndum eſt, vtrum id auxilium quod habet a gratia habituali ſit ſufficiens ad perſeuerandum in bono vſque in finem; an potius requiratur præterea aliud auxilium ſpeciale diſtinctum ab illo. His conſtitutis, ſit prima propoſitio.

¶ Gratia habitualis non ſolum efficit hominem gratum Deo formaliter,ſed confert auxilium ad bene operandum. Probatur ſic. Nam gratia habitualis ſanat mentem humanam infirmam, & ad malum pronam: ergo confert virēs ad bene operandum. Conſequentia inde probatur: quia ſanitas animę nihil aliud eſt,quàm effici potentiorem ad bonum,quàm antea erat. Item ſic arguitur. Defectus virium, & infirmitas in homine peccatore ex eo procedit inter alia, quòd haber pro ultimo fine bonum commutabile: igitur illa res,quæ formaliter efficit,ut homo abiecto illo deteriori fine habeat pro ultimo fine bonum incommutabile, confert eo ipſo vires ad ſtudioſe & recte operandum. Hoc ipſum definitum eſt in Concilio Mileuitano vbi dicitur,Quicunque dixerit gratiam Dei iuſtificantem valere ſolum ad remiſſionem peccatorum,quæ iam cōmiſſa ſunt, & non etiam adiutorium conferat ne committantur,anathema ſit.Hæc prima concluſio, primum dubium ſuperius propoſitum euidenter elucidat. Prima. cō. Conc. Mileuitan.3.

¶ Secunda propoſitio. Homo iuſtus non poteſt perſeuerare in bono per ſuas vires ſine auxilio, quod eſt a gratia. probatur iſta propoſitio: quia perſeuerare in bono vſque ad finem, eſt donum Dei: igitur non eſt ſine auxilio gratiæ,nec poteſt fieri per vires naturæ. Conſequentia eſt euidens,& probatur antecedens: nam Paulus inquit,Qui cœpit in vobis opus bonum,ipſe perficiet vſque in diem Chriſti Ieſu. & Dominus dicit,Elegi vos,vt eatis,& fructum afferatis,& fructus veſter maneat. & Petrus;Deus omnis gratiæ qui vocauit nos in æternam gloriam ſuam modicum paſſos, ipſe perficiet, & conſummabit. item Paulus;Quid habes quod non accepiſti; ſed ſi homo a ſe, & per ſuas vires naturales perſeuerat in bono, magnum aliquid ex ſe habet; & Iacobus ſcribit; Omne datum optimum,& omne donum perfectum de ſurſum eſt, deſcendens a patre luminum. Sed perſeuerantia eſt quoddam præclarum & inſigne bonum: ergo eſt donum Dei,& D.Auguſtinus ſic inquit; Si di- Sec. conc. Phil.1. Ioan. 15. 1.Pet. vlti. 1.Cor.4. Iaco.1.

Si dixerimus, istam perseuerantiam tam felicem & laudabilem sic esse hominis, quòd non sit ex diuino munere, euacuamus id quod dixit Christus Petro, Ego rogaui pro te vt non deficiat fides tua. & in toto illo lib. August. docet, perseuerantiam esse donum Dei; & sine dubio contrarium dogma est Pelagianum, prout infra luce clarius demõstrabimus. Atqui ex hac secunda propositione patet determinatio, & definitio secundæ dubitationis. Cæterum quantum ad tertiam dubitationem, in qua quæritur; Vtrum hoc auxilium, quod est a gratia habituali, sufficiat iustis ad perseuerandum; an præterea egeant alio speciali: in hoc sit tertia propositio.

Tert. con. ¶ Gratia habitualis, & auxilium quod procedit ab ipsa, est sufficiens in suo genere ad hoc vt homo possit perseue-
D. Thom. rare. Hanc propositionem statuit D. Thomas in solutione ad 3. vbi sic dicit; Nunc autem per gratiam Chtisti multi accipiunt & donum gratiæ, quo perseuerare possunt, & vlterius eis datur quo perseuerent. Ex quo euidens est, esse distinctum donum, posse perseuerare, ab eo quod est perseuerare. Nam posse perseuerare habet homo ex eo, quòd habet gratiam iustificantem, per quam natus est ex Deo, & efficitur particeps diuinæ naturæ, ex quo fit potens ope-
1. Ioan. 3. rari omne bonum, & uitare omne malum. Vnde 1. Ioan. 3. dicitur, Omnis qui in eo manet, non peccat: & itetum, Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quia semen ipsius in eo manet; & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est: in qno testimonio expllcatur nobis potestas, & uirtus gratiæ, & charitatis infusæ, per quam homo potest uitare omne malum. Quod autem dicitur, Et non potest peccare; intelligitur, quantum est ex parte charitatis, qua nullus male utitur. Hinc est quod dicunt uniuersi Theologi, minimam gratiam, & charitatem, quantum est ex parte sua, esse potentiorem quàm sit aliqua tentatio obiecta uel a dæmone, uel a carne.

Obiectio. ¶ Quòd si aliquis obijciat contra prædictam conclusionem, frustraneam esse potentiam quæ nõ potest reduci ad actum: ergo cum per solam gratiam iustificantem nemo perseueret sine speciali auxilio diuinæ gratiæ abundantiori, frustra est talis potentia, uel potius non est potentia.

Caie. solutio. Ad hoc argumentum optime respondet Caietanus, quòd dupliciter aliqua res potest esse sufficiens ad aliquem actũ exercendũ. Vno modo, simpliciter sufficiens: quod accidit, quando ipsa res sola sine adminiculo alterius potest absolute operationem producere: Alio modo potest dici sufficiens, non simpliciter, sed in suo genere, uerbi gratia, uisus in genere potentiæ est sufficiens ad uidendum; & qui uisum habet, dicitur posse uidere, est tamen sufficiens ut potentia, non tamen simpliciter: nam sine obiecto atque lumine nõ potest uidere: ita habens gratiam, & habitus uirtutum potens est perseuerare, tametsi egeat auxilio diuinæ gratiæ, tum ad operandum, tum ad perseuerandum.

Obiectio. ¶ Sed contra argumentabitur Theologus; Nam consimili ratione, qui uon habet gratiam, potest perseuerare; quia Deus potest dare illi gratiam, & auxilia ad perseuerãdum; & absque dubio potest perseuerare, siquidẽ potest saluari.

Solutio. Respondendum, quòd hoc uerbum, potest, est æquiuocum: aliquando accipitur pro eo quod fieri potest per aliquam potentiam, siue intrinsecam, siue extrinsecam: aliquando uero pro eo, quod est in se habere uirtutem quandam positiuam ad aliquid efficiendum. Primo modo dicimus, quòd etiam reprobus potest saluari, & perseuerare: sed secundo modo ille qui est in peccato mortali non habet in se uirtutem aliquam ut perseueret in bono, & caueat omnia peccata; sed Deus est potens illum iustificare, iustificatus uero recipit in se potestatem, & uirtutem per quam possit perseuerare.

Quart. cõ. ¶ Quarta propositio. Præter gratiam iustificantem, & uirtutes infusas, & auxilia gratiæ, quæ inde profluunt, iusti homines indigent alio speciali auxilio ad perseuerandum. Hæc propositio est de fide, quam probat late D. Tho.
D. Thom. Cõ. Arau. can. 10. 3. contra gent. cap. 155. & constat ex Concilio Arausicano, ubi dicitur, Adiutorium Dei etiam in sanctis, & renatis hominibus semper est implorandum, ut ad finem bonum peruenire, & in bono perseuerare possint. & apertissime
Cõci. Tri. Sess. 6. can. 22. idem definitur in Concilio Tridentino; Si quis dixerit, hominem iustificatum sine speciali Dei auxilio perseuerare posse, aut cum illo non posse, anathema sit. Hanc conclusionem euidenter probant sententiæ sanctarum scriptuarum, quæ in confirmationem secundæ conclusionis adductæ sunt. D. Hieronymus inter alia sic scribit; Semper largitor, semper donator est, & non mihi sufficit, quòd semel donauerit, nisi semper donator sit. concinit illud Pauli; Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, vt sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis: consonat illud Psalmi, Qui coronat te in misericordia, & miserationibus; hoc est, reddit præmium debitum bonis operibus, si fiant: vt autem fiant, gratia Dei præcedit; vt autem perseueret homo, Dei magnum beneficium est; & ideo dicit, in misericordia, & miserationibus. Ex quo sequitur, quòd donum perseuerantiæ non cadit sub merito, prout ostendemus infra quæst. 114.

D. Hiero. epistola ad Crespipho. Paulus. Psal. 103.

¶ Sed quæret aliquis; Cùm gratia habitualis sit sufficiẽs de se ad quamcunque tentationem vincendam, & ad perseuerandum in bono, cur non dicitur esse sufficiens simpliciter ad perseuerandum in bono? Ad hoc respondetur breuiter, quòd illud accidit ex parte subiecti in quo est: nam si gratia esset collocata in aliquo subiecto idoneo, sine dubio absque aliquo impedimento daret perseuerantiam in bono: sed quia gratia habitualis est in subiecto infirmo, & ignorante, multis casibus incidentibus necessarium est auxilium copiosius, per quod nostra imbecillitas adiuuetur. Atqui hæc solutio in hominibus verum dicit; vtrum verò in Angelis verum dicat, inferius est explicandum.

Obiectio. Solutio.

¶ Sed iam æquum est, vt argumenta proposita dissoluamus, Ad primum dicendum, quòd licèt gratia habitualis se cundum se sufficens sit ad omne peccatum vincendum, & ad omne opus bonum præstandum; nihilominus ratione subiecti in quo residet, quod de facili potest à bono in malum cõuerti, & ratione pugnæ quæ semper est à carne, dæmone, mundo, eget homo dono perseuerantiæ, vt victor euadat.

Argumẽta soluuntur. Ad prim.

¶ Ad secundum dicendum, quod præter auxilium speciale, quod est a gratia iustificante, necessarium est aliud uberius ad perseuerãdum vsque in finem, vt probatum est. Quare admonet scriptura; Qui stat, videat ne cadat: & alibi, Cum metu, & tremore operamini vestram salutem. Et ex sanctis scripturis apertissimè constat, fuisse multos qui habuerunt gratiam, & non perseuerarunt: quotquot verò perseuerarunt, id ex Dei munere habuerunt: vnde dicit scriptura. Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius: in qua sententia significatur, donum perseuerantiæ esse concessum quibusdam iustis, qui proinde rapti sunt immatura morte: si enim diutius vixissent, gratiam perdidissent.

Ad secun. Sapien. 4.

¶ Ad tertium respondetur, ꝙ hominẽ iustum Deus nunquam deserit, nisi prius ipse deserat Deum; cæterum vt nũquam deserat: oportet confirmari magno dono perseuerãtiç. Sed pro euidentiori intelligentia sciendum est, ꝙ quando dicunt S. Patres, & approbant sacra Concilia, Deũ sua gratia semel iustificatum non deserere, nisi prius ab eo deseratur, explanatio est de gratia iustificante: nunquam. n. gratiam iustificantem aufert ab homine, nisi propter peccatum mortale. Vnde Augu. sic inquit; Prævaricatorem legis Dei dignè lux deserit veritatis. Si autem loquamur de subtractione auxilij efficacis, aliquando subtrahit illud ꝓpter peccatum: vnde sequitur, ꝙ homo non conuertitur. Sed non semper causa huius subtractionis est peccatum. sed aliquando sola diuina voluntas: quod aperte, & sine circuitione testatur D. Augustinus, Vni, inquit, ex duobus hominibus pijs, cur huic donetur perseuerantia vsque in finem, illi autem non donetur, imperscrutabilia sunt iudicia Dei. Hoc ipsum confirmatur. Nam subtractio diuini auxilij aliquando nihil aliud est, quam permissio vt cadat a iustitia: sed talis permissio non potest esse, quia peccauit iustus: neque in pœnam peccati antiquioris; quia iã erat dimissum per gratiam. Explicatur idem euidentius. quia nemo potest asserere quod Adam permissus sit cadere in peccatum primum, propter peccatum quod antea admiserat. Certè prius est permissio peccati, quàm quòd homo, vel Angelus labatur in peccatum: ergo huius permissionis non est causa peccatum, sed diuina voluntas, & prouidentia, ad quam pertinet non solum prouidere bona, sed etiam permittere mala.

Ad tertiũ. Aug. li. de nat. & gratia. c. 22. Aug. li. de correct. & gratia c. 8. & libro de bono perseuc. c. 8.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ qui semel recepit auxilium diuinę gratię ad benè operandum, & statim est mortuus, maius & specialius accepit donum, quàm ille qui sępius

Ad quart.

recepit

recepit auxilia diuina,& habuit plurima merita,& ad extremũ mortuus eſt in peccato,& perijt in æternum. Neque enim fuit a caſu,quòd vnus moreretur in gratia:ſed ex intentione Dei,& propoſito bonę voluntatis ſuæ: & ſic continuatio gratiæ in fine vitæ eſt magnum donum perſeuerantiæ, iuxta illud, Raptus eſt ne malitia mutaret ſenſum eius, aut ne fictio deciperet animam eius. Vt verò hoc diſtinctè intelligatur, ſciendum eſt, magnum donum perſeuerantiæ eſſe neceſſarium ad ſalutem: ſed hoc diuinum donum in particulari non ſemper eſt vnius generis, ſed eſt multiplex, atque varium. In communi eſt quædam particularis prouidentia. qua Deus cuſtodit, atque fouet eos, qui perſeueraturi ſunt;qui eſt præcipuus effectus prædeſtinationis, quæ prouidentia efficit, vt quibuſdam ex perſeueraturis Deus conferat per ſpiritualem concurſum maiores vires tempore quo occurrunt tentationes: quoſdam alios antequam adueniant tentationes Deus ſua particulari prouidentia adiuuat bonis conſilijs: alijs verò aufert occaſiones peccandi: alios tandem per particularem hanc prouidentiam eripit è vita,ne malitia immutaret ſenſum eorum: de hac particulari prouidentia intelligitur illud,Oculi Domini ſuper iuſtos,& aures eius in preces eorum.& illud,Qui vos tangit,tangit pupillam oculi mei:& illud, Angelis ſuis Deus mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis.Ex hoc patet quid dicendum ſit ad argumentum propoſitum. Nam ꝙ quidam iuſti breuiſſimè ex hac vita eripiantur,& quòd alijs occaſiones peccatorũ aufetantur,& degant vitam a tentationibus liberam,totum hoc manat ex illa peculiari prouidentia, quæ efficit vt homines iuſti perſeuerent in bono. Ex qua doctrina quintum argumentum euidentiſſimè confutatur. Hactenus de neceſſitate gratiæ dictum eſt.

Sap.4.

Pſal. 90.

Ad vltim.

¶ Sed ſupereſt grauiſſima quæſtio; Nam ſi neceſſaria eſt gratia ad rectè & ſtudiosè viuendum, ad ſeruanda diuina præcepra,ad diligẽdum Deum ſuper omnia,ad perſeuerandum in bono,conſequens eſſe videtur, quòd illis, qui gratiam diuinam non habent,non imputetur ad culpã ꝙ non ſtudiosè viuant, ꝙ non conuertantur ad Deum, quòd non perſeuerent in bono; ſiquidem non habent auxilium gratiæ diuinæ, ſine quo nihil poſſunt facere. Vt ergo hæc difficultas,quę grauiſſima eſt,exponatur,quæritur; Vtrùm Deus vniuerſis hominibus conferat auxilium gratiæ ſuæ quo poſſint ſtudiosè viuere,perſeuerare in bono, & demũ vitam æternam conſequi. A parte negante ſunt grauiſſima argumenta, & quàm plurima,quæ in tres partes diſtribuo. In prima conſtituo autoritates ſacrarum literarum: in ſecunda autoritates Conciliorum, & Patrum, in tertia fortiſſima argumenta.

De neceſſitate gratiæ alia exponitur quæſtio.

An Deus omnibus cõferat auxilia gratia neceſſaria.

Arg.ex ſacra ſcriptura.

¶ Primò adducitur illud,Nemo poteſt venire ad me,niſi pater qui miſit me, traxerit eum: &c. ſed reprobi non trahuntur a Deo,vt conſtat,ergo nõ poſſunt venire ad filium, ergo non habent auxilium neceſſarium & ſufficiens ad vitam æternam conſequendam. Confirmatur: nam D. Aug. ex illis verbis Domini;Omnis qui audit; & diſcit a patre, venit ad me:colligit, ꝙ qui non venit,non audiuit,nec didicit a patre:ſed reprobus non venit; ergo non trahitur: ergo non poteſt venire ad filium.

Prim. arg. Ioan. 6.

Aug.lib.de præd.ſanc. c.8.

¶Item dicitur de Iudęis;Ideo nõ poterant credere,quia iterum dixit Iſaias; Excęca cor populi huius,&c.ergo illis hominibus erat impoſſibile credere: non ergo habebant auxilium neceſſarium & ſufficiens ad credendum: & Paulus; Impoſſibile eſt eos qui ſemel ſunt illuminati rurſus renouari ad pœnitentiam:ergo iſtis hominibus impoſſibile eſt agere pœnitentiam. & eſt inſigne teſtimonium in huius rei confirmationem Prouerb. 1. vbi dicitur: Quia vocaui & renuiſtis,& ego in interitu veſtro ridebo;& ſubſannabo,cum id quod timebatis aduenerit:& paulo infra; Manè conſurgent ad me,&. non inuenient; clamabunt,& non exaudiam; quibus verbis diuina ſapientia comminatur ſuis contemptoribus, ſe deinceps illis non affuturam: & alia ſunt multa teſtimonia.

Secundum Ioan.12.

Hebr.9.

Tertium.

Quartum.

Prouer. 1.

¶ Deinde Concilia,& S. Patres quando definiunt gratiã Dei eſſe neceſſarium ad ſalutem,non tantum docent eam gratiam eſſe neceſſariam,qua poſſumus credere, ſperare, diligere, perſeuerare;ſed eam, qua actu credimus, &c.hoc definit Concilium Mileuitanum, Arauſicanum, Tridentinum; hoc ſtatuit pro certo Diuus Auguſtinus: hoc ipſum teſtatur vniuerſa ſcriptura, quòd cogitare, credere, &c. eſt donum Dei ad ſalutem neceſſarium: ſed hæc dona gratiæ non dantur reprobis,vt conſtat: ergo non dat illis auxilia neceſſaria gratiæ ad ſalutem. Sed & D. Auguſt. ſuper epiſt. ad Roman.ca.62. docet aperte,ſic denegatum fuiſſe auxilium gratiæ diuinæ Pharaoni, vt poſt indurationem non potuerit ad Deum conuerti,idem docet Iſidorus, Abulenſis,Roffenſis, & Driedo.

Argumẽta ex Conc.

Concil.

Ex Augu. li. de pręb. ſanc.c.5.& lib.de gratia & lib. arb.c.4 & 5.Auguſt.

¶ His accedunt rationes. Primò, Deus pueris reprobis negat auxilium neceſſarium & ſufficiens quo poſſint ſalutem conſequi: ergo pari, aut potiori ratione denegat auxilium neceſſarium reprobis adultis propter ſua delicta præcedentia. Antecedens probatur: nam multis paruulis non poſt applicati baptiſmus, qui eſt medium neceſſarium ad ſalutem, vt patet in pueris qui non egrediuntur ex vtero.

Ex aliis ſãctis.

Iſido. li.de ſummo bono c.15.

Abulen. ſuper Exo.q. 12.

¶ Secundò,Deus denegat reprobis auxilium efficax quo in fine vitæ a peccato reſurgant, nam ſi haberent efficax auxilium,abſque dubio conuerterentur:ſed auxilium efficax eſt neceſſarium ad ſalutem, ergo denegat illis auxilium neceſſarium ad ſalutem. Confirmatur. Nam ſine Dei conuerſione efficaci nemo poteſt ad Deum conuerti,vt dicit ſcriptura,Conuerte me Domine,& conuertar, & oſtendit ratio. Nam ſine motione primæ cauſæ nemo poteſt operari, ſed reprobus non conuertitur a Deo efficaciter, ergo non poteſt conuerti.

Roffe. art. 36. contra Luthe.

Drie. li.de capti. & redemp.gen. humani.

Prima ratio.

¶ Tertiò,Deus denegat reprobis donum perſeuerantiæ, nam ſi daret,certè perſeuerarent, ſed donum perſeuerantiæ eſt neceſſarium ad ſalutem, ſine quo nemo poteſt ſalutem conſequi, ergo reprobis denegatur auxilium ſufficiens ad ſalutem.

Secunda.

Tertia.

¶ Quartò,ſine fide impoſſibile eſt placere Deo,ſed multi ex reprobis non poſſunt habere fidem,ergo multi ex reprobis deſtituuntur auxilio ſufficienti ad ſalutem. Probatur minor,etenim D. Aug.apertè pronuntiat,eos etiam iuſtiſſimè damnari,qui non potuerunt habere fidem,non habentes a quo diſcerent, quam ſententiam ſequutus eſt ad literam D. Thom.2.2.q 10.artic.1. vbi docet,ꝙ infidelitas negatiuè in quibuſdam gentibus non eſt peccatum; quippè qui non potuerunt audire Euangelium;condemnabuntur tamen propter alia peccata.

Quarta.

Hebr.11.

Aug.lib.de nat.& gratia.c. 4. & 8.

D.Tho.

¶ Quintò,ex eo quod Deus deneget auxilium gratię neceſſarij reprobis,non ſequitur ꝙ Deus ſit iniuſtus,nã propter procedentia delicta poterat iure facere. Nec verò ſequitur, ꝙ carent libertate arbitrij ſui,aut facultate ad ſalutem conſequendam,nam licèt ponatur hæc negatio auxilij diuini,ſolum ſequitur, ꝙ in ſenſu compoſito ſaluari non poſſunt;at in ſenſu diuiſo bene poſſunt,quemadmodum reprobus in ſenſu compoſito,ſuppoſito ꝙ reprobus eſt,ſaluari non poteſt,ſed in ſenſu diuiſo bene poteſt, ergo non eſt formidandum id concedere.

Quinta.

¶ Præterea, ſi Deus dat vniuerſis hominibus, etiam reprobis auxilium neceſſarium & ſufficiens,quod qui ample ſtitur, ſaluatur;qui reijcit, damnatur,ſequitur ꝙ Deo tribuamus nos poſſe iuſtificari, & ſaluari, & libero arbitrio tribuamus nos actu conuerti, & ſaluari, qui eſt error peior quàm Pelagianorum. Pelagiani enim tribuebant libero arbitrio initium noſtræ iuſtificationis, ſed conſummationem Deo tribuebant.

Sexta.

¶ Item arguitur ex diuina reprobatione. Nam Diuus Paulus ſic de Deo concludit,ergo cuius vult miſeretur, & quem vult indurat. in qua ſententia D. Paulus reprobationem hominum diuinæ voluntati aſcribit, ſicut & prædeſtinationem, & electionem, & tamen ſi illa ſententia de ſufficientia auxilij verum dicit, euidenter ſequitur, ꝙ homo ipſe ſit cauſa ſuę reprobationis:ea enim de cauſa reprobatur, quia gratiam oblatam a Deo non vult recipere, itaque dabitur cauſa reprobationis,ſcilicet hęc,quia hic non voluit oblatam gratiam recipere, cuius contrarium dicit Paulus in eodem loco; Non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt,Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Explicatur hoc. Nam ſicut Deus ab æterno firmiter ſtatuit prædeſtinatis dare gratiam, & gloriam,ſic ſtatuit firmiter reprobis non dare gratiam finalem,quæ eſt neceſſaria ad ſalutẽ, ergo firma ſententia ſtatuit reprobis non dare auxilium neceſſarium. In contrarium eſt,nam ſi reprobi non habẽt auxilium neceſſarium ad gratiam, conſequens eſt ꝙ non illis imputatur ad culpam impœnitentia, ſi quidem ſine diuino auxilio pœnitere non poſſunt, & nemo obligatur ad

Vltima. Rom.9.

In contrarium.

ad impossibile. Item, non magis homo potest a peccato exurgere sine diuino auxilio, quàm possit sine pedibus ambulare, aut sine oculis videre: sed homini non habenti oculos non imputatur ad culpam quòd non videat: ergo si homo non habet auxilium gratiæ necessarium vt resurgat a peccato, non imputatur ei quòd non a peccato resurgat.

Prima cõ. ¶ Prima conclusio. Quilibet homo viator potest ad Deum conuerti, & saluari: & oppositum asserere, est dogma temerarium, & hæreticum. Ex quo euidenter sequitur, quòd quilibet homo in hac vita habet auxilium gratiæ necessarium, & sufficiens ad salutem consequendam. Probatur in primis ex sacris literis, quæ clamant, Deum esse paratissimum ad vniuersos peccatores indiscriminatim conuertendos, & recipiendos. Apoc. 3. Ecce ego sto ad ostium, &c. & Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis, &c. & Ioan. 1. Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem, &c. & 1. ad Timot. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri. & Ezec. 18. & 33. Nolo mortem peccatoris, &c. cui consonat illud D. Petri 2. can. c. 3. Nolens aliquos perire, &c. Isai. 49. idem docet adhibita similitudine; Nunquid potest mulier obliuisci infantem, &c. sed & Hierem. 3. elegantiori adhuc similitudine idem persequitur dicens; Vulgo dicitur, Si dimiserit vir vxorem suam, & discedens abea, &c. tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere dicit Dominus, & ego suscipiam te: est insigne testimonium Prouer. 1. & 8. Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam, & in capite turbarum clamitat, Quousque paruuli diligitis infantiam, & stulti ea quæ noxia sunt cupiunt? Ecce diuina sapientia omnes peccatores indiscriminatim ad se vocat. Eadem sententia comprobatur autoritate Conciliorum, & omnium sanctorum Patrum. In primis in c. firmiter, de summa Trin. definitum est, quòd omnibus hominibus semper patet aditus ad veram pœnitentiam: quam sententiam sequutus D. Thom. 3 p. q. 86. docet esse dogma hæreticũ, asserere, esse aliquod peccatum quod per pœnitentiam non possit deleri. loquitur de hac re optime Origen. lib. 3. periarchon, cum agit de libero arbitrio. Eandem sententiam docet Chrysostomus, Ambrosius, & Hieronymus. Sed Diuus Augustinus longius, & cum exemplis hanc sententiam confirmat, cõparãs duos peccatores grauissimos, Pharaonem, & Nabuchodonosorem; quãtum ad naturam, ambo homines, quãtum ad dignitatem, ambo Reges; quantum ad causam, ambo captiuum Dei populum detinebant; quantum ad pœnam, ambo flagellis, & verberibus clementer admoniti: quid ergo fecit fines esse diuersos? quoniam vnus manum Dei sentiens, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit: alter vero libero contra Dei misericordiam pugnauit arbitrio: & subdit, Noli tuæ indurationis in Dei iniustitiam referre causam: quoniam omnes viæ Domini misericordia, & veritas. Et si piè de Deo sentire volumus, etiã Pharaoni datam misericordiam comperiemus. Patientia enim Dei valere ei debuit ad salutem & 1. lib. retract. c. 19. retractat Augustinus, quòd aliquando dixerit, aliquod peccatum in hac vita esse irremissibile, & subdit; De quocunque pessimo in uita hac constituto non vtique desperandum est; nec pro illo impudenter oratur, de quo nõ desperatur. D. Ambrosius composuit duos lib. de vocatione gentium, in quibus has duas quæstiones tractat: Altera est, Vtrum velit Deus omnes homines saluos fieri: Altera est; vtrum donum diuinæ gratiæ, sine quo nemo saluus est, ab eo qui vult omnes homines saluos fieri, omnibus conferatur; & tandem concludit, quòd nulli nationi hominum Deus donum suæ gratiæ subtrahit. His accedunt fortissimæ rationes. Primò, Deus præcipit omnibus peccatoribus, quamdiu in hac vita sunt, vt conuertantur, & agant pœnitentiam, & perseuerent in bono: ergo dat sufficiens adiutorium ad hæc iussa adimplẽda; alioqui præciperet impossibile; & iniustus esset, si puuiret contra facientes. Secundo, si homo esset conditus in puris naturalibus, & non esset destinatus ad finem aliquem supernaturalem, nec haberet media quæ illuc ducerent, non imputaretur ei ad culpam si non crederet, aut diligeret bona supernaturalia: sed si homo reprobus non habet sufficiens adiutorium ad bona supernaturalia, perinde est atque si esset conditus in puris naturalibus, ergo non imputabitur ad culpam quòd non credat, aut non diligat bona supernaturalia. Tertiò, si fas est de Deo credere, quòd homini pessimo deneget auxilium suæ gratiæ necessarium; sequitur, quòd homo sceleratissimus possit merito dubitare, an fortasis ipse talis sit, & sic non esset tam execranda illa vox Cain, Maior est iniquitas mea quàm vt veniam merear. Gen. 4. Quarto, damnati in inferno non merentur noua supplicia propter peccata quæ ibi committũt, quoniam penitus sunt destituti diuina gratia: ergo si reprobus in hac vita est destitutus gratia necessaria, & sufficienti, non meretur noua supplicia propter peccata quæ hic committit.

Apoca. 3. Matt. 11. Ioan. 1. 1. ad Ti. 2. Ezec. 18. 2. Petri. 3. Isa 49. Hier. 3. Prouer. 1. Concilia. D. Thom. Origenes. Chry. in illud Iacob dilexi, &c. Ambros. & Hier. in illud; q vult oẽs homines, &c. Aug. li. de prædest. & gratia. ca. 13. 14. & 15. Ambros.

¶ Secunda conclusio Nemo hominum potest salutem consequi sine auxilio diuinæ gratiæ. Hęc definita est in omnibus Concilijs congregatis contra Pelagium, Mileuitano, Arausicano, Tridentino; & patet ex sacris literis. Io. 15. Sine me nihil potestis facere. 2. Corin. 3. Non sufficientes sumus cogitare, &c. & 1. Corin. 12. Nemo potest dicere Dominus Iesus, &c. Sec. conc. Concilia. Ioan. 15. 2. Cor. 3. 1. Cor. 12.

¶ Tertia. Deus nemini hominum denegat auxilium gratiæ necessarium & sufficiens ad salutem. Hæc sequitur euidenter ex prima, & secunda conclusione. Vt vero hoc diligentius explicetur, scito quòd Deus geminum donum suæ gratię conferre solet peccatoribus: Alterum, quo possint resipiscere & saluari: & hoc donum vniuersis hominibus confert, de quo dicitur; Ecce ego sto ad ostium, & pulso, &c. Alterum est auxilium efficax, quo homo efficaciter conuertitur, & saluatur: & hoc vniuersis hominibus qui pereunt, non confert: nam certe si conferret auxilium efficax, conuerterentur: efficaci enim Dei motioni nemo resistere potest. & de hoc dono loquitur Dominus cum dicit, Omnis qui audit a patre, & discit, uenit ad me. Quòd hoc auxilium uniuersis hominibus non conferat, patet efficaciter ex illo; Væ tibi Corozain, uæ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent uirtutes quæ factæ sunt in te, in cilicio & cinere egissent pœnitentiam. Ecce quomodo hominibus Tyri & Sidonis non datum fuit auxilium efficax, quo sine dubio conuerterentur. Quare autem non sit datum, noli iudicare, si non uis errare: nam hoc ad inscrutabilia Dei iudicia referendum est. Præterea D. Augustinus multis in locis docet, quòd Deus quibusdam hominibus subtrahit auxilium suæ gratiæ. Secundo nota, q quamuis Deus uniuersis hominibus non conferat hoc auxilium efficax, non tamen proprie negat. nam est paratus conferre, si homines non contradicant, & resistant. Tertio nota, quòd licèt homines qui pereunt, non habeant hoc auxilium efficax, nihilminus possunt saluari: nam possunt habere, & sua culpa non habent, licèt re ipsa nunquam habeant. Qnemadmodum enim stante uoluntate diuina beneplaciti, qua Deus me uult hodie legere, est nihilominus in me potestas uera ut non legam, licèt infallibiliter legam; non tamen necessario: sic omnes qui pereunt, quamquàm non habeant auxilium efficax, possunt tamen habere, sed re ipsa nunquam habebunt. Est exemplum in rebus naturalibus. Nam qui habet mentem, intelligere potest: sed si non applicat mentem ad intelligendum, nunquam intelliget. Sed uideamus quid de hac difficili quæstione D. Thom. scripserit. Is namque 3. cont. gent. c. 159. postquam demonstrauerat adiutorium diuinæ gratiæ ad salutem esse necessarium, obijcit sibi in hunc modum. Ergo non imputabitur ad culpam ei, qui non habet donum diuinæ gratiæ, si non conuertatur: siquidem sine dono diuinæ gratiæ conuerti non potest. Huic obiectioni sic respondet D. Thom. quamquàm homo per motum liberi arbitrij non possit mereri, & adipisci gratiam, potest tamen impedimentum ponere gratiæ suscipiendæ: nam de quibusdam dicitur Iob. 21. Dixerunt Deo, Recede a nobis, & 24. c. Rebelles fuerunt lumini. Ex quo sequitur, quòd homini, qui resistit gratiæ suscipiendæ, merito imputatur ad culpam quòd non suscipiat: nam Deus est paratissimus omnibus hominibus illam conferre: uult enim omnes homines saluos fieri. Sequitur secundò, quòd illi soli priuantur gratia, qui ponunt impedimentum gratiæ suscipiendæ; quemadmodum sole illustrante totum orbem, ei qui claudit oculos merito imputatur ad culpam si non uideat, & si inde detrimentum subsequatur, licèt non possit uidere sine lumine. Hactenus D. Thom. D. Anselmus ad eundem modum, & distincte quidem explicat nodum huius difficultatis, & proponit tale argumentum. Vel diabolus recepit donum ut perseueraret, uel non. Si recepit, quomodo Duplex gratiæ donum. Apoca. 3. Ioan. 6. Matt. 11. Aug. li. de præd. sãct. c. 6. & 8. & in Enchir. cap. 103. & li. 81. quæstionum q. 68: Ansel li. de casu diabo li c. 2. & 3.

modo non perſeuerauit? Si non recepit, quomodo imputatur ad culpam quòd non perſeuerauerit? Reſpondet D. Anſelmus, quòd non recepit, quia noluit recipere: eadem via pergit D. Ambr. Ex his facilè eſt ſatisfacere argumentis in principio propoſitis, quæ optima videbantur.

Amb. li. 1. de vocat. gen. cap. 2. & 5.

¶Ad primum ex literis ſacris, & ad primum teſtimoniũ Ioan. 6. reſpondetur, quòd reprobus non trahitur, ſed Deus eſt paratus illum trahere ſi non contradicat, & reſiſtat. Vel loquitur Dominus de auxilio efficaci.

Ad argumenta ex ſacris liter.

¶Ad ſecundum teſtimoninm Ioa. 12. Non poterant, &c. reſpondetur, ꝙ illi non poterant credere in ſenſu compoſito: quia dixerat Iſaias, illos non credituros, & vaticinium Iſaiæ non poterat falli. Vel, non poterant credere, i. erat val de difficile credere propter ſuam duritiem & peruerſitatẽ.

Ad primũ & ſecũdũ.

¶Ad illud Hebr. 6. Reſpondetur ꝙ ibi, impoſſibile, accipitur pro valde difficili, ſicut familiare eſt in ſacro eloquio. Vel dicendum, ꝙ eſt ibi ſermo de pœnitentia ante baptiſmum, quæ iterari non poteſt, non de ea quam vocat Hieronymus ſecundam tabulam poſt naufragium.

Ad tertiũ.

¶Ad quartum teſtimonium reſpondetur, ꝙ ibi eſt ſermo de auxilio efficaci gratiæ diuinæ. Vel dicendum, ꝙ ex eo teſtimonio maximè confirmatur noſtra ſententia: committitur enim Deus ſe deſtituturum peccatores, quoniam renuunt, & contradicunt.

Ad quartũ.

¶Ad autoritates Conciliorum & Patrum reſpondetur, veriſſimum eſſe quòd donum gratiæ, quo actu credimus, diligimus, & perſeueramus in bono, eſt neceſſarium ad ſalutem: ſed dicunt, ꝙ donum fidei, & perſeuerantiæ eſt paratus Deus conferre omnibus hominibus, etiam ſceleratiſſimis, & ſua eſt culpa ꝙ non habeant.

Ad argumẽta Cõc.

¶Ad Diuum Auguſtinum reſpondetur, ꝙ nonnulla dicit in illis commentarijs, quæ poſtea retractauit 1. retract. c. 19. & veriùs expreſſit ſuam ſententiam libro de Prædeſt. & gratia. c. 14. & 16. atque etiam in opuſculo de articulis ſibi falsò impoſitis. Articulus impoſitus ſibi ſic habebat, ꝙ Deus non velit omnes ſaluos fieri, etſi omnes ſaluari velint. Cui reſpondet Auguſtinus, Cùm veritas dicat, *Si uos cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filijs veſtris, quomodo pater uester cœleſtis non dabit bona petentibus ſe?* quomodo fieri poteſt, vt Deus nolit ſaluos fieri etiam eos, qui ſaluari volunt? Synceriſſimè igitur credendum eſt, Deum velle vt omnes ſalui fiant; ex quibus ſi multi pereunt, pereuntium culpa eſt: ſi ſaluantur, Dei donum eſt.

Ad D. Aug.

¶ Ad alios autores dicendum eſt in primis, ꝙ non ſunt tantæ autoritatis vt ex ſententia catholica nos dejcere debeant: fortaſſis loquuntur de auxilio efficaci, quod vniuerſis hominibus Deus non confert.

Ad alios autores.

¶Ad primam rationem neganda eſt conſequentia: nam adulti habent præceptum conuertendi ſe in Deum, & agendi pœnitentiam; & ideo illis non ſunt negata auxilia gratiæ neceſſaria ad id faciendum: at verò paruuli non poſſunt mundari à peccato originali per actum ſuum, ſed per ſacramentum baptiſmi: qua in re Deus ſatis prouidet de baptiſmo aquæ: quantum patitur ſtatus, & ſuauis rerum diſpoſitio. Eſt aliud diſcrimen. Nam adultus habet vſum rationis, & liberi arbitrij; & ideò ſi rectè viuat, & faciat quod in ſe eſt, certè Deus illuminabit eum: paruulus verò non habet vſum liberi arbitrij, & ideo non eſt ſimile.

Ad primã rationem.

¶Ad ſecundam reſpondetur, quòd reprobus non habet auxilium efficax quo efficaciter conuertatur, & ſaluetur, ſed Deus paratus eſt conferre auxilium efficax, ſi ipſe non contradicat, & reſiſtat. Itaque hæc argumentatio inualida eſt; Reprobus ſine auxilio efficaci non poteſt conuerti, aut ſaluari: ſed reprobus non habet auxilium efficax: ergo non poteſt ſaluari quemadmodum hæc argumentatio nihil valet; *Sine lumine nemo poteſt videre*; ſed qui claudit oculos, non habet lumen; ergo non poteſt videre: ſiquidem poteſt habere lumen, & ſic poteſt videre. Ad hunc modum ſoluit hoc argumentum Diuus Auguſtinus libr. de correct. & gratia. capitu. 11. & 12. quo in loco ſcribit, quòd primus parens in ſtatu innocentiæ accepit donum quo potuit perſeuerare, & non mori; ſed non accepit donum vt perſeueraret.

Ad ſecundam.

Auguſt.

¶Ad tertiam idem reſpondetur; dicendum eſt enim, ꝙ reprobus non habet donum perſeuerantiæ vt in bono perſeueret vſque in finem: ſed tamen Deus non denegat hoc donum perſeuerantiæ: eſt enim paratus omnibus conferre.

Ad tertiũ.

¶Ad quartam reſpondetur, quòd multi non habent auxilia, nec opportunitates, nec media ad credendum: nihilominus tamen Deus non denegat illis fidem, nec media neceſſaria ad ſalutem conſequendam: quoniam ſi rectè vtentes communioribus auxilijs rectè viuerent, & facerẽt quod in ſe eſt, certiſſimè illuminarentur à Deo.

Ad quartã.

¶Quòd ſi objicias; Sequitur ꝙ huiuſmodi non credendo peccant, ſi quidem ſua culpa eſt quòd careant prædicatore, & auxilijs neceſſarijs ad credendum: nam ſi facerent quod in ſe eſt, Deus illuminaret illos. Ex quo rurſus ſequit, ꝙ in illis non eſt ignorantia inuincibilis circa fidem. Confirmatur ſortiſſimè. Nam ſi homo præberet his hominibus auxilium ſufficiens ad credendum, peccarent non credendo: ergo cùm Deus det omnibus hominibus auxilium ſufficiens ad credendum, ſequitur quòd peccent non credendo. Reſpondetur, quòd gentes, quæ non audierunt Euangelium, præter inſtinctus naturales quibus odio habent homicidium, &c. habent diuinarum inſpirationum viciſſitudines; non quales inter ſponſum & ſponſam, & inter dilectum & dilectam, propter quas dicitur in Canticis; Sponſum nunc declinare, nunc tranſire, nunc manere. Deinde dicendum eſt, quòd ſi gentes his inſpirationibus excitatæ, rectè viuerent, & facerent quod in ſe eſt, certè à Deo illuminarentur de fidei veritate. Itaque ad propoſitam obiectionem reſpondetur, quòd huiuſmodi homines ignorant fidem, quia non rectè viuunt; non tamen peccant ignorando fidem, quia non tenentur rectè viuere, nec ponere ſe in gratia ad vincendam ignorantiam fidei: ſicut hæreticus non tenetur ſe ponere in gratia ad uincendum errorem quem habet aduerſus fidem, ſed ſatis eſt conſulere viros doctos & catholicos à quibus inſtruatur. Eodem modo ſoluitur confirmatio argumenti: dicendum eſt enim, quòd Deus dat vniuerſis hominibus ſufficiens auxilium immediatè vt rectè inſtituant vitam; quòd ſi facerent, ſine dubio illuminarentur: ſed non dat immediatè auxilium, & medium ad credendum, & ideò multi excuſantur à ſua incredulitate, ſed non excuſantur à vitę peruerſitate. Quando ergo dicit Auguſt. quòd multi ſunt qui non poſſunt eſſe chriſtiani, loquitur in eo ſenſu, ſecundum quem ſolemus dicere, ignorantem legem non poſſe legem implere; ſed abſolutè & ſimpliciter poteſt ſaluus fieri quilibet homo, & eſſe chriſtianus.

Obiectio notanda.

Confir.

Solutio.

Ad confir.

¶Ad quintam reſpondetur, quòd licèt ex negatione auxilij neceſſarij & ſufficientis non ſequerentur incommoda quæ commemorantur in argumento, ſequitur tamen quòd Deus obligaret huiuſmodi homines ad impoſſibile. Item ſequitur, quòd datur ſtatus hominis in hac vita, in quo poteſt de ſua ſalute deſperare. Demum eſt dicendum, quòd hęc negatio ſufficientijs auxilij tollit funditus libertatem ad vitam ęternam conſequendam. Pro quo ſciendum eſt, quòd quemadmodum ex eo quòd confirmetur homo in bonum, non tollitur libertas, ęterum ſi neceſſitatur ad bonum, omnino tollitur libertas: ſic ſi homo caret ſufficienti auxilio ad ſuam conuerſionem, tollitur libertas ad conuerſionem, licèt non ad alia opera: ex eo verò quòd non confertur auxilium efficax, non tollitur libertas ad noſtram conuerſionem; quia noſtra culpa eſt quòd non habeamus illud.

Ad quintã.

¶Ad ſextam dicendum eſt, ꝙ omnia hæc ſunt dona Dei, & ſtare ad oſtium, & pulſare, & introire, & cęnare, & petere quod deeſt, & accipere quod donauit: omnia hęc tribuimus diuinę gratię, nihil de noſtris meritis & viribus preſumentes. Pro cuius declaratione notandum eſt, quòd cum dicitur, omnes homines habere ſufficiẽs auxilium ad ſuam ſalutem, quod qui amplectitur, ſaluatur, qui reijcit, condemnatur; poteſt dupliciter intelligi. Prior ſenſus eſt, quòd qui amplectitur ex facultate liberi arbitrij, & ex talento naturali, ſaluatur: & hic ſenſus eſt Pelagianus: nam reducit diſcretionem bonorum & malorum in facultatem liberi arbitrij, & non in diuinam gratiam. Rurſus tribuit conſummationem & perfectionem operis libero arbitrio; initium verò gratię, Deo. Alter ſenſus eſt catholicus, quòd qui amplectitur ſufficiens auxilium, excitatus à diuina gratia, & eo rectè vſus fuerit, habebit auxilium efficax fidei, & charitatis, quo efficaciter conuertatur ad Deum: & hunc ſenſum prętendit Diuus Thomas, quando dicit ſuprà artic. 6. quòd facienti quod in ſe eſt ex diuino auxilio Deus non denegat gratiam, ideſt, rectè vtenti auxilio ſufficienti,

Ad ſextã.

D. Tho.

cienti, & diuina inſpiratione abſque dubio dabitur auxilium gratiæ efficax: ſimile quid docet Concilium Trident. Seſſ.6. capit.9.

Ad vltim. ¶Ad vltimam non poteſt exactè reſponderi, donec diſputemus illam quæſtionem; vtrùm ex parte noſtra detur cauſa diuinæ probationis, quæ inueſtigatur in 1. part. quæſt.23.art.5. De hoc auxilio ſufficienti ſolent moueri aliæ quæſtiones. Prima eſt, quid ſit hoc auxilium ſufficiens, eſt ne actus, an habitus, an potentia? Ratio dubitandi eſt: nam ſi eſt actus, & diuina motio, videtur ꝙ ſemper ſit efficax. Nam ſi Deus mouet hominem, homo certè mouetur: hæc enim mutuo ſe conſequuntur, & ſunt correlatiua. Si verò eſt habitus, vel potentia; cedo quis habitus ſit vel potentia? Ex hoc naſcitur alia quæſtio, in quo ſubiecto ſit auxilium ſufficiens; in homine nè, an in Deo ipſo? eſt ne voluntas diuina qua Deus vult omnes homines ſaluos fieri? Tertia queſtio eſt, An hoc auxilium ſufficiens ſit ad ſalutem? Nam vel requiritur aliquid præterea, vel non requiritur. Si requiritur; ergo non eſt ſufficiens. Si non requiritur: ergo cum ſolo auxilio ſufficienti, ſiue efficaci poteſt quis ſalutem obtinere. Quartò dubitatur de huius auxilij vtilitate. Nam nemo hominum cum ſolo auxilio ſufficienti ſaluabitur, nec ſaluus factus eſt, nec poteſt ſaluari: ergo ſuperuacaneum eſt.

Difficultates circa auxilium ſufficiens.

Primũ dubium.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Vltima. ¶Vltimò dubitatur, An ex duobus hominibus, qui æquale auxilium habent à Deo, poſſit eſſe vt vnus cõuertatur, & alter non? A parte affirmatiua videtur ſtare D. Augu. qui ponit duos peccatores æquales, Pharaonem, & Nabuchodonoſorem, æqualiter admonitos, & vocatos à Deo: quorum vnus ingemuit, alter verò induratus eſt: & alibi ſic ſcribit; Si duo aliqui æquali affectu in anima, & corpore, & æquali tentatione videant alicuius corporis pulchritudinem, & ea viſa vnus moueatur ad illicitè faciendum, alter verò non; quid cauſę putamus eſſe quòd in vno hæc motio ſit, & non in alio? Certè inueſtigatis omnibus cauſis, nihil aliud apparet, quàm hunc in caſtitate voluiſſe permanere, illum verò minimè. Ecce autore Auguſtino ex duobus æqualiter adiutis, vnus perit, alter in bono perſeuerat. Et in huius rei confirmationem adducit exemplum de inuitatis ad nuptias, ex quibus æqualiter inuitatis, & vocatis, quidam venerunt, alij non. Diuus Gregorius elucidans hanc parabolam de inuitatis ad nuptias, perſequitur cauſas: quare ex duobus æqualiter vocatis vnus veniat, & alter renuat; nimirum, quia non æqualiter affecti erant: quemadmodum propoſito lucro, aliter mouetur auarus, aliter pecuniarum contemptor. idem docet Origenes.

Aug. lib. de præſt. & gratia c. 5. Libr. 12. de ciui. c. 6.

Lib. 83. Quæſtionum q. 68. Gregor.

Origen. homilia. 1. in Exod.

¶Pro hac ſententia fiunt hęc argumenta. Primò, ex duobus æqualiter vocatis poteſt eſſet vt vnus cadat, & alter in bono perſeueret, vt conſtat: ergo ex duobus æqualiter vocatis & attractis à Deo, poteſt eſſe quòd vnus conuertatur, & alter pereat.

¶Secundò, Deus confert vniuerſis hominibus auxilium ſufficiens ad ſalutem, vt antèà dixi: quod conſtituamus eſſe æquale in duobus peccatoribus; tunc vnus illorum cum tali auxilio poteſt ſaluari; altero pereunte; alioqui non eſſet auxilium ſufficiens: ergo hæc ſententia vera eſt. Vt iſtę dubitationes diligenter explicentur, & ſuo ordine: ad primam dicendum eſt, quòd hoc auxilium ſufficiens eſt motio, & inſpiratio diuina, qua quiſque homo excitatur vt rectè vitam inſtituat. Itaque in elucidatione præcedentis quęſtionis voluimus docere, non ſolùm Deum velle vt vniuerſi homines ſalui fiant, ſed etiam voluiſſe ab æterno conferre illis media opportuna ad ſalutem conſequendam, & ſuo tempore efficaciter conferre hoc ſignificat D. Paulus cum inquit, Vnuſquiſque proprium donum habet à Deo; alius ſic, alios verò ſic. Vnuſquiſque, inquit, non vnus, aut alter: item, ex Deo; ne quis arbitretur ſe ſuis viribus hoc donum obtinere.

Expoſitio difficultatum.

Ad primã dubitationem.

1. Cor. 7.

¶Rurſus dico, quòd hoc donum ſufficiens ad ſalutem efficax eſt ad id ad quod mittit Deus illud: non enim redit ad eum vacuum; ſed non ſemper eſt efficax ad peccatoris conuerſionem.

¶Vltimò dicò, quòd hoc donum ſufficiens eſt ſupernaturale, licèt conferatur vniuerſis hominibus: nam ſine dono ſupernaturali nemo poteſt ſalutem conſequi, vt patet ex illo; Sine me nihil poteſtis facere. Sed hoc donum diuinę gratię eſt ſufficiens ad ſalutem: ergo eſt ſupernaturale.

Ioann. 15.

¶Ex his ſatis patere arbitror quid ſit dicendum ad ſecundam dubitationem: dicendum eſt enim, ꝙ hoc auxilium eſt in Deo tanquam in dante, & in homine tanquam in recipiente.

Ad ſecundam.

¶Ad tertiam dubitationem reſpondetur, quòd hoc auxilium, de quo dicimus, eſt ſufficiens ad ſalutem, ſi homo vtatur eo, & non contradicat: quemadmodum cibus eſt ſufficiens ad vitam, ſi homo comedat, & traijciat in ſtomachũ: & lumen eſt ſufficiens ad videndum, ſi homo aperiat oculos: & intellectus ad intelligendum, ſi applicetur. Iſte verò vſus quamuis ſit donum Dei, eſt in libero arbitrio diuinitus adiuto. Vel dicatur, quòd illud auxilium de ſe eſt ſufficientiſſimum ad ſalutem, ſed vt actu ſaluemur, requiritur aliud: quemadmodum vt actu ſim albus, requiritur vt albedo in actu exiſtat; cæterùm vt poſſim eſſe albus, ſatis eſt quòd poſſim habere albedinem.

Ad tertiã.

¶Ad quartam dubitationem reſpondetur, quòd nemo efficaciter ſalùatur, niſi utatur ſufficienti auxilio: ſed hoc non eſt demonſtrare inſufficientiam auxilij, ſed noſtram culpam, qui illud amplecti nolumus; quemadmodum cibus ſi non ſumatur, nihil proderit: ſed hoc non eſt demonſtrare inſufficientiam cibi, ſed tuum defectum, qui non vis illum recipere.

Ad quart.

¶Ad vltimam dubitationem reſpondetur, ꝙ illa ſententia propoſita inter dubitandum habet verum de auxilijs externis, & antecedentibus: ſed ſi loquamur de auxilijs internis, & de omnibus, falſa eſt. Nam in eo qui conuertitur, ipſummet conuerti, & amare Deum, eſt donum Dei, vt teſtatur ſcriptura: quod non habet, qui non conuertitur.

Ad vltim.

¶Secundò, qui conuertitur, habet donum pœnitentię, & charitatis; quod non habet qui non conuertitur.

¶Præterea, qui ſaluatur, habet donum perſeuerantiæ, quod non habet qui perit.

¶Vltimò, qui conuertitur, efficaciter conuertitur à Deo; quod non habet qui non conuertitur. Ex quo ſequitur, ꝙ in ſequentibus eandem vocationem, eiuſdem vocationis eſt aliquis modus, vel aliqua ablatio impedimenti, vel aliquid ſimile nobis occultum, quod non eſt in eo qui non ſequitur vocationem. Nam eædem inſpirationes ex inſpiratione diuina habent aliquam energiam in eo qui conuertitur, quam non habent in eo qui non conuertitur; ſicut in ſimili caſu declarat Caieta. 3. p. q. 13. art. 2. & q. 62. art. 4. loquitur de hoc D. Aug. lib. de bono perſeu. cap. 8. dicens, Cur ex duobus impijs vnus ſic vocetur, vt ſequatur vocationẽ; alius verò ſic uocetur, vt non ſequatur uocationem, inſcrutabilia ſunt iudicia Dei. Sed cur ex duobus ęquè iuſtis, huic conferatur donum perſeuerantiæ vſque in finem, alteri verò, non; inſcrutabiliora ſunt iudicia Dei. Sed hoc habeat Theologus certiſſimũ, vnum fuiſſe prędeſtinatum à Deo, alium verò minimè.

Caietan. Auguſt.

QVÆSTIO CX.

De gratia Dei quantum ad eius eſſentiam; in quatuor articulos diuiſa.

ARTICVLVS PRIMVS.

¶ Vtrùm gratia ponat aliquid in anima?

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans; Sicut enim lux ponit aliquid in illuminato; ita gratia ponit aliquid in anima recipiente gratiam. Nam quamlibet Dei dilectionem ſequitur aliquod bonum in creatu-

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo (qui breuem & perfacilem explicationẽ habet) obſeruet Theologus ex Diu. Thoma diſcrimen quod verſatur inter gratiam, & charitatem. Nam charitas eſt per quem nos diligimus Deum: ſed eſſe hominem Deo gratum,

Differt grã a charitate.

gratum,eſt eſſe dilectum à Deo: ex quo in homine donum quoddam gratiæ ſupernaturale prouenit,quod gratia nuncupatur, quo homo ſit gratioſus coram Deo.

Dilectio Dei,& creaturæ.

¶Illud etiam obſeruet diſcrimen, quod verſatur inter dilectionem creaturæ, & inter dilectionem Dei. Nam dilectio creaturæ non cauſat bonum in creatura, quin potius ex bono p̄exiſtēti mouemur ad creaturæ dilectionem: ea dilectio Dei cauſat bonum in rebus creatis. Et ita per dilectionem naturalem, & communem largitur eſſe naturale omnibus rebus creatis: per dilectionem ſpecialem, & ſupernaturalem confertur nobis quoddam eſſe ſupernaturale, quo eleuamur in conſortium diuinæ naturæ, & efficimur Deo ſimiles. Vnde per hoc, quòd homo dicitur habere gratiam Dei, ſignificatur quoddam eſſe ſupernaturale in homine a Deo proueniens. Verum eſt tamen,quòd quandoque gratia Dei dicitur ipſa dilectio,ſecundùm quòd etiam dicitur gratia prædeſtinatiònis, prout gratuitò, & non ex meritis aliquos prædeſtinauit, vel elegit.

ra cauſarum: & ſecundum differentiam huius boni cōſideratur differens dilectio Dei ad creaturam:vna quidem communis,ſecundùm quā diligit omnia quæ ſunt, & per eam largitur eſſe naturale rebus creatis: Alia eſt dilectio ſpecialis, ſecundùm quam trahit creaturam rationalem ſupra conditionem naturę ad participationem diuini boni: & ſecundùm hāc dilectionem dicitur aliquē diligere ſimpliciter; quia ſecundum hanc vult Deus ſimpliciter creaturæ bonū ęternum, quod eſt ipſe Deus. Sic ergo per hoc,q̄ homo dicitur habere gratiam Dei, ſignificatur quiddam ſupernaturale in hoīe a Deo proueniens. Verum eſt tamen,quòd quandoque gratia Dei dicitur ipſa dilectio,ſecun-

EXPLICATIO ARTICVLI.

Marſilius. D.Thom.

DE quæſtione huius articuli agunt Theologi in ſecundo, a diſtinct.26. vſque ad 28. & Marſil.in quæſt.17. & Diuus Thomas de Veritate, quæſt.27. & nos nonnulla prælibauimus ſuprà,quæſt.62.& 63. cùm de habitibus infuſis diſputaremus. Et quidem de hac quęſtione homo definitur planè in diuinis ſcripturis, in quibus tantùm legimus, quòd per gratiam iuſtificamur, reuouamur, &c. quæ verba hunc Commentarium habere videntur: id eſt, gratis, ſine meritis iuſtificamur: propter quod ſcriptura diuina ſine diſcrimine vtitur his vocibus,gratia iuſtificamur, & gratis iuſtificamur, id eſt, non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos. Sed neque apud Sanctos Patres de hac controuerſia verbum vllum inuenimus, an ne gratia ſit qualitas animæ inhærens?

¶Præterea,ſi ex humanis coniecturis argumenta producere libet, planè videtur, quòd gratia Dei non ſit qualitas animæ inhærens. Ex eo enim, quòd miles habeat Regis gratiam, nullam propterea habet qualitatem ſibi inhęrentem;ſed tantùm ſignificatur,quòd faueat illi Rex,& quòd a Rege diligatur. Demum, ſi ex naturalibus philoſophari volumus, ita natura comparatum videmus,quòd virtutes, & potentiæ ad operandum ſunt accidentia diſtincta a ſubſtantiis rerum: at gratia non eſt principium operandi, ſed tantùm qua Deo grati ſumus: nulla ergo firma ratione oſtē di poteſt, quòd gratia ſit qualitas animæ. In huius rei expoſitionem eſt prima concluſio.

Exponitur quæſtio articuli.

¶Dogma temerarium eſt,negare gratiam,& charitatem eſſe qualitates diuinitus infuſas, in anima inhærentes. Probatur ſic: nam in primis hoc eſt contra omnium Theologorum ſententiam.

Prima cōc.

¶Deinde, in diuinis literis aſſeritur, gratiam, & charitatem cordibus noſtris infundi, quod commodè, & aptè explicari non poteſt, niſi ſtatuamus,gratiam,& charitatem eſſe qualitates infuſas: de qua re ſatis prolixè diſputatum eſt retrò, cùm de habitibus infuſis loqueremur.

¶Præterea, in cap.maiores, de Baptiſmo, & eius effect. & in Clement.vnica, de ſumma Trinitate, & fide Catholica ſit mentio huiuſmodi habituum infuſorum: & opinio Theologorum, quæ ponit hos habitus infuſos, eligitur a Concilio vt probabilior, & ſanctis Scripturis magis conſentanea.

¶Ad hæc, in Concilio Tridentino definitur,quòd charitas Dei infunditur in cordibus eorum qui iuſtificantur, & ipſis inhæret: & alibi: Si quis dixerit, hominem iuſticari ſola remiſſione peccatorum, excluſa gratia, & charitate, quæ in cordibus hominū per Spiritum ſanctum diffunditur, & in illis inhæret; Anathema ſit: & iterum; Si quis dixerit, gratiam, & charitatem,qua iuſtificamur,eſſe tantùm fauorem Dei; Anathema ſit. Quę definitio ſacri Concilij quanquam varijs explicationibus elucidetur, nulla planior eſt, & aptior,quàm explicare de qualitatibus diuinitus infuſis. Hoc ipſum confirmatur varijs rationibus ex diuina Theologia adductis: quarum prima eſt. Homo vel dicitur gratus Deo per hoc, quòd Deus velit ei dare ſeipſum, & beatitudinē, vel per hoc, quòd Deus faueat illi; aut verò per hoc,quòd habeat in ſe donum deſuper infuſum, per quod efficitur homo Deo gratioſus, & dilectus. Certè non dicitur homo habere gratiam, per hoc quòd Deus velit dare ei ſeipſum, & vitam ęternā: nam prædeſtinato,qui eſt in peccato mortali, Deus vult dare ſeipſum,& vitam ęternam; qui tamen neque eſt gratus Deo, ne que eſt in gratia. Neque verò dicitur homo habere Dei gratiam per hoc,quòd Deus illi faueat, ſic vt gratia ſit fauor diuinus: nam in Conc. Trident. ſic definitur; Si quis dixerit,gratiam Dei,qua iuſtificamur, eſſe fauorem Dei, anathema ſit. Relinquitur ergo,gratiam Dei eſſe donum ſupernaturale in animis noſtris infuſum, per quod homo efficitur conſors diuinæ naturæ, & ſimilis Deo gratificatus, & dilectus.

Cōci.Trid. Seſſ.6.c.7.

Pri.concl.

Secū.conc.

¶Præterea, paruuli baptizati iuſtificantur per iuſtitiam diuinitus infuſam, & illis inhærentem,vt definit Cōcilium Trident. at non iuſtificantur per actam aliquem infuſum, vt planè conſtat: ergo iuſtificantur per qualitatem inhęrentem,quæ per modum habitus illis inhæreat.

¶Ad hæc, paruuli antequam baptizentur (vt docet fides Catholica) habent in anima peccatum,maculam,& deformitatem illis inhærentes: ergo vt iuſtificentur, & abluātur, neceſſum eſt, habeant in anima pulchritudinem inhærentem. Deformitas enim, & macula inhærens, niſi per pulchritudinem, & iuſtitiam inhęrentem auferri non poteſt: nuſquam enim dicitur homo pulcher, niſi habeat pulchritudinem, quæ in illo inhæreat. Certè ponere huiuſmodi habitus, ſiue qualitates infuſas,pertinet ad ſuauem Dei diſpoſitionem, qua vniuerſas res adminiſtrat: Deus enim vniuerſis agentibus dat formas congruentes ad ſuas actiones,vt ſint illis conſentaneæ, & proportionatæ. Id ergo q̄ Deus facit in agentibus naturalibus reſpectu actionum naturalium, idem etiam effieit in agentibus ſupernaturalibus reſpectu actionum ſupernaturalium. Hoc ipſum confirmatur. Nam cùm homo ſecundùm eſſe naturale perficiatur habitibus acquiſitis ad operandum ſtudioſè, conſequēs eſt, vt in eſſe ſupernaturali perficiatur habitibus infuſis, & ſupernaturalibus.

Secun.cōc. Nō eſt certum ſecundum fidē gratiā eſſe habitum.

¶ Secunda concluſio. Non eſt certùm ſecundum doctrinam fidei, quòd gratia ſit habitus infuſus in anima inhęrens. Nam hoc non colligitur ex ſacris literis, neque

¶ Vtrùm gratia Dei ſit qualitas animæ inhærens?

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Gratia,ſi ſumitur pro auxilio Dei, ſic nō eſt qualitas animæ, ſed motio diuinæ inſpirationis. Hæc concluſio liquida eſt,ſic vt non indigeat probatione.

¶ Secunda concluſio. Si gratia accipiatur pro habituali dono, quo homo fit gratus, & iuſtus coram Deo, eſt qualitas animæ inhærens.

neque ex traditione Ecclesiastica, neque ex definitionibus Conciliorum: & Concilium Tridentinum in locis suprà commemoratis (vt rectè admonet doctissimus pater Soto, lib. 2. de natura, & gratia, cap. 18.) consultò abstinuit a nomine habitus, sed tantùm definiuit, hominem iustificari per iustitiam diffusam in cordibus nostris, quæ illis inhæreat.

Mag. Soto.

¶Sed dicet Theologus; Profectò videtur, quòd sacri Concilij Tridentini definitio non possit cõmodè intelligi nisi de qualitate cordibus nostris inhærente: nam definit apertè Concilium, quòd homo iustificatur per gratiam, & charitatem, quæ in cordibus hominũ per Spiritum sanctum infundũtur, & in illis inhærẽt. Certè, cùm iustificatur homo corã Deo, non iustificatur per aliquam substantiam, quæ cordibus hominũ vniatur: neque est necesse, quòd infundatur ei aliqs actus per quem iustificetur, vt patet in paruulis, qui sine aliquo actu iustificantur: consequens ergo est, iustificari hominem per aliquam qualitatem inhærentem. Vel explicandum est, quid sit illud donum diuinitus infusum, quod cordibus nostris inhæreat, per quod homo coram Deo iustificatur, cùm non sit substantia, nec actus. Propter hoc argumentum Alphonsus de Vega in commentarijs Concilij Tridentini, explicans hæc verba modo citata, affirmat esse de fide, quòd tales habitus infusi ponendi sunt. Contrarium tenet Soto vbi suprà.

Conclusio.

Impugnat Magister.

Explicatur Cõcilium.

¶Cæterùm ad veram explicationem Concilij Tridentini est notandum primo loco, quòd homo, sicut quando peccat actualiter, conuertit voluntatem suam inordinatè ad bonum commutabile, & auertit illam a bono incommutabili: ad eundem modum postquam præterijt actus peccati, illius animus habitu manet inordinatus; id est, manet conuersus ad bonum commutabile, & auersus a bono incommutabili: & ratione huius inordinationis, & prauitatis, quæ habitualiter manet in anima transeunte actu peccati, homo denominatur peccator.

¶Secundò aduertendùm est, quòd dupliciter potest intelligi, quòd Deus remittat peccatum homini; Vno modo, mutando, & conuertendo animum hominis a prauitate, in qua erat, ad rectitudinem, quæ rectitudo dicitur iustitia interior, & inhærens. Alio modo potest Deus remittere peccatum homini nulla mutatione facta in anima peccatoris; sed ipso peccatore manente cum voluntate praua, & inordinata, sicut erat anteà, concedendo illi veniam peccati, & non imputando illam prauitatem homini ad pœnam, quæ non imputatio dicitur iustitia extrinseca, & non inhærens, & imputatiua.

¶Illud etiam aduertendum, quòd illa iustitia interior & inhærens: & illa mutatio voluntatis, qua peccator ex praua fit recta, potest fieri duobus modis. Vno modo per infusionem alicuius qualitatis supernaturalis permanentis in anima. Alio modo potest fieri a Deo sine infusione alicuius qualitatis permanentis, sed per solam actualem motionem diuini auxilij, quod auxilium sua efficacia conuertit animum hominis a prauitate ad rectitudinem.

ARTIC. TERTIVS.

¶Vtrùm gratia sit idem quod virtus?

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est negans. Pro cuius explicatione scien dum est, quòd Magister Sententiarum posuit gratiã idẽ esse cum virtute, sed solùm differre secundùm rationem; vt gratia dicatur, secundùm q̃ facit hominem gratum Deo: virtus, secundùm q̃ perficit ad bene operandum. Sed rectè cõsideranti rationem virtutis, hoc stare non potest. Nam virtus cuiuscunque rei dicitur in ordine ad aliquam naturam præexistentem, quando vnumquodq; scilicet est sic dispositum, secundùm quòd congruit suæ naturæ. Sed manifestum est, quòd virtutes acquisitæ pes actus humanos sunt dispositiones, quibus homo conuenienter disponitur in ordine ad naturam, qua homo est; virtutes verò infusæ disponunt hominem altiori modo, ad altiorem finem: vnde ordinant ad altiorem naturam, hoc est, ad diuinam naturam participatam, quæ dicitur lumen gratiæ. Quare sicut naturale lumen rationis est aliquid præter virtutes acquisitas, quæ dicuntur in ordine ad ipsum lumen rationis: ita etiam ipsum lumen gratiæ, quod est participatio diuinę naturæ, est aliquid præter virtutes infusas, quæ ab illo lumine deriuantur, & ad illud lumen ordinantur. Sicut enim virtutes acquisitæ perficiunt hominem ad operandum, secundùm q̃ congruit naturali lumini rationis: ita virtutes infusæ perficiunt hominem, secundùm q̃ congruit lumini gratiæ. Non est ergo idẽ quod virtus; sed præsupponitur ipsi, sicut radix, & principium.

¶His positis, ad argumentum sumptum ex decreto Cõcilij Trident. dicendum est, quòd Lutherani affirmabant, iustificari hominem non per aliquam interiorem renouationem, sed per solam non imputationem exteriorem: contra quos Concilium definit, quòd Deus, quando iustificat peccatores, nõ solùm concedit illis veniam peccati, & non imputat illorum delictum ad pœnam, sed etiam interius conuertit, & renouat illorũ animum, & ex praua reddit illum rectum, atq; bonum. Vtrùm verò Deus efficiat hanc interiorem renouationem per aliquam qualitatem permanentẽ, & infusam; vel potius per solam motionẽ actualem auxilij diuini Concil. Trident. nõ definit: non enim illa quæstio pertinebat ad id, quod erat propositũ Cõcilio. Itaque ex definitione Concilij non colligitur, quòd gratia, & charitas sint qualitates infusæ, sed tantum colligitur, esse dogma pertinẽs ad doctrinam fidei, quòd iustitia, qua homo iustificatur, non est aliquid extrinsecum, sed est interior renouatio interioris hominis, quæ renouatio potest fieri, vel per infusionem alicuius qualitatis permanentis, vel per solam actualem motionem auxilij diuini, sine aliqua qualitate. Et hæc est vera interpretatio illius decreti.

Ad argum. ex Cõcilio.

EXPLICATIO ARTICVLI.

AD explicationem huius articuli intelligendum est, q̃ hic non dubitatur, vtrùm gratia gratum faciens sit habitus infusus diuinitus, siue qualitas animæ inhærẽs: nam de hoc satis dictum est in superioribus: sed quæritur, vtrum sit habitus operatiuus, quo disponimur ad rectè operandũ, id enim dicitur virtus.

Quis sensus quæstionis sit.

¶Sed & illud certum & exploratum est, quòd gratia nõ est virtus fidei, neque verò virtus spei: est autem dubium, vtrum sit virtus charitatis, de quo sunt contrariæ sententiæ. Altera Scoti in secundo, dist. 27. q. vnica. Richard. in secundo, dist. 26. q. 4. Duran. q. 1. eiusdẽ d. Gabr. itidem. q. 1. Marsil. in secundo, q. 17. art. 1. vniuersi isti autem tenent, q̃ gratia, & charitas sunt idem re, distinguuntur tamen ratione. Nam idem habitus dicitur gratia, quatenus nos reddit gratos Deo; & charitas, quatenus nos inclinat ad diligẽdum Deum. Hæc sententia potest probari his argumentis.

An gratia sit charitas.

¶ In primis, omnia quæ in sanctis scripturis, & apud Sanctos Patres dicuntur de gratia, eadem dicuntur de charitate: ergo signum est, quòd sunt idem re ipsa. Probatur antecedẽs; quia sicut gratia distinguit inter iustos, & iniustos, sic & charitas: & sicut charitas est forma virtutum omnium; ita & gratia; & sicut gratia est principium meriti, similiter & charitas.

Primum argum.

Secũdum. 1. Cor. 13. Aug. li. 15. de Ciui. capit. 18. Ber. ser. 39. in Cãtica.

¶Deinde, charitas antecellit omnes qualitates infusas: ergo vel est idem cum gratia, vel est præstantior gratia: sed non potest dici præstantior gratia: ergo est idem cum gratia. Quòd autem charitas antecellat omnes qualitates infusas, patet ex Diuo Paulo, ex Augustino, & Diuo Bernardo.

Tertium. ¶Tertiò ſic arguitur. Effectus formalis gratiæ eſt efficere hominem gratum, & amabilem Deo: ſed homo redditur formaliter gratus, & amabilis Deo per rectitudinem voluntatis, cùm hominis voluntas ſic eſt affecta Deo, vt habeat illum pro vltimo fine, & bona commutabilia in compatatione ad Deum deſpiciat: hoc autem efficit formaliter charitas; ergo charitas, & gratia ſunt idem.

Quartum. ¶Præterea arguit Marſilius. Nam omnibus habitibus de medio ſublatis, dum tamen permaneat charitas, adhuc homo manet gratus Deo; eſt ſiquidem Dei amicus, cùm charitas ſit vera amicitia: ergo habet gratiam: ex quo conſequens eſt, quòd charitas ſit gratia.

Quintum. ¶Deinde vrget Durandus. Eſt (inquit) prorſus impoſſibile, quòd gratia, & charitas ſeparentur: ergo impoſſibile eſt, quòd diſtinguantur: quæ enim re ipſa diſtinguuntur, ſeparari poſſunt. Antecedens probatur: quia ſi gratia ſeparatur a charitate, certè homo ille qui haberet gratiam, ſaluaretur; placeret enim Deo, & eſſet illi gratus: & non ſaluaretur; ſi quidem charitatem non haberet. Eſt igitur impoſſibile, quòd ab inuicem ſeparentur; ſiquidem ex eo, quòd ſeparentur, ſequitur euidens contradictio.

Sextum. ¶Ad hæc, ſi gratia diſtingueretur a charitate, ex eo quòd charitas eſt habitus operatiuus, quo diligimus Deum; gratia verò non eſt habitus operatiuus, ſed qualitas diuinitus infuſa, quæ dat eſſe ſupernaturale, & participium diuinæ naturæ, ſequuntur hæc incommoda.

Primũ inconueniẽs. ¶In primis ſequitur, quòd fides, & ſpes ſine gratia iuſtificante non eſſent veræ virtutes in homine peccatore. Immo ſequitur, quòd non exiſterent in homine peccatore: nam eſſe ſupernaturale, quod confert gratia, præſupponitur ad quodcunque donum ſupernaturale, ſicuti eſſe naturale ad quodcunque donum naturale. Vnde ſicuti abſque eſſe naturali nullum donum naturale intelligi poteſt, ita neque poterit intelligi donum ſupernaturale, niſi ſuppoſito eſſe ſupernaturali. Atque hoc eſt primum incommodum.

Secundum inconueniens. ¶Sed & illud incommodum ſequitur, quòd gratia ſit præſtantior charitate: quod aduerſatur Diuo Paulo dicenti. Maior autem horum eſt charitas: & alio in loco; 1.Cor.13. Super omnia charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis. Coloſſ.3. Quòd rectè ſequatur, patet: nam gratia confert eſſe ſupernaturale, ex quo oritur charitas; veluti anima confert eſſe ſubſtantiale, ex quo virtutes animæ deriuantur. Sicut ergo anima eſt præſtantior cæteris virtutibus ſuperadditis; ſic gratia præſtantior erit charitate, & reliquis donis diuinitus infuſis.

Tertium inconueniens. ¶Item ſequitur, quòd gratia eſſet in homine otioſa, ſiquidem non inclinaret ad bene operandũ: hoc autem aſſerere, falſiſſimum eſt. Hæc omnia confirmantur. Nam in Confirm. ex Concil. Tri. Seſſ.6. can.7.&8. Concilio Tridentino numerantur plenè omnes cauſæ, quę cõcurrunt ad noſtram iuſtificationem, inter quas præcipuè numeratur charitas, & non numeratur gratia, quę in iuſtificatione hominis præcipuè concurrit, vt patet ex Paulo in innumeris locis: ergo nomine charitatis Concilium ſacrum intelligit gratiam, alioqui Concilium prætermiſiſſet præcipuam cauſam noſtrę iuſtificationis.

D.Th.ſententia Cajet.& D.Bonauent. ¶Altera opinio eſt Diui Thomæ in hoc articulo, & Cajetani, & aliorum diſcipulorum Diui Thomæ, & eandem tenet D.Bonauentura in ſecundo, diſtinctio. 26. quæſtione quinta, & in tertio, diſtinctio.27.articulo primo, quæſtione tertia, & quarta. quæ opinio eſt magis conſentanea ſanctis ſcripturis, & rectæ rationi, & ſtaui Dei diſpoſitioni. Vnde ad id explicandum, eſt aduertendum, quòd quemadmodum aliud eſt eſſe rei, aliud operatio: ita euidẽs ratio expoſtulat, vt alia forma conſtituat eſſe rei, & aliæ formæ, & virtutes deſeruiant ad operationes rectè obeundas: & ſicut ad eſſe rei ſequitur operatio, & illud præſupponit; ita & forma illa, quæ immediatè ordinatur ad operandum, præſupponit formam, quæ eſſe conſtituit, & ab ea quodammodo proficiſcitur, vt videre licet in rebus naturalibus. Nam, verbi gratia, homo a forma ſubſtantiali habet eſſe, cæterum ab alijs formis accidentarijs, & ſuperadditis, quæ ſunt potentiæ, atque habitus, habet vt poſſit rectè operari; & illæ formæ, quæ ſunt potentiæ, & habitus, præſupponunt formam ſubſtantialem, & ab illa quadam ratione manant, & proficiſcuntur. Potentiæ quidem, & habitus naturales proficiſcuntur a forma ſubſtantiali, naturali quodam conſequio, &, quod dicunt metaphyſici, per

Exponitur D.Thom.

ſimplicem quandam emanationem, veluti ſplendor oritur a Sole, habitus verò adquiſiti ſunt etiam ex illa, tanquam ex radice, & ſemine.

¶Illud etiam aduertendum eſt, quòd homo iuſtus non ſolùm habet facultatem operandi opera ſupernaturalia, ſed etiam habet eſſe ſupernaturale, operibus ſupernaturalibus conſentaneum, quod patet ex illo.2.Pet. cap.1. Maxima, & pretioſa promiſſa nobis donauit, vt per hoc efficiamur conſortes diuinæ naturæ, Vnde & iuſti dicuntur filij Dei, quia ſicut filius participat naturam patris, ita & iuſti vt ſic participant quoddam eſſe ſupernaturale, & ſimilitudinem naturæ diuinæ, ex quo eſſe, & ex qua ſimilitudine efficitur, quòd homo iuſtus ſit gratus, & amabilis Deo: nã per illud eſſe efficitur quadam ratione eiuſdem naturæ cum Deo, & certum eſt, quòd ſimilitudo naturarum conciliat amorem, & amicitiam. His conſtitutis eſt concluſio. 2.Pet.1. Quare iuſti filij Dei dicantur.

¶Gratia non eſt idem realiter quòd charitas; ſed diſtinguntur realiter ab illa. Probatur ſic: nam in Concilio Vienenſi dicitur, quòd paruulis in baptiſmate, ſecundùm opinionem Theologorum probabiliorem, infunduntur gratia & virtutes Theologicæ; in quo videtur ſignificari, quòd gratia a virtutibus Theologicis diſtincta ſit. Quin etiam in diuinis literis ſemper diſtinctis nominibus compellantur, quod eſt argumentum diſtinctionis: & ad Rom.3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius: & 1.can.Ioan.cap.4. Cõmendat autem charitatem ſuam in nobis, non quaſi prius nos dilexerimus Deum, ſed quia ipſe prius dilexit nos. Vnde prius eſt, quòd nos Deus ſibi gratificat, & amabiles reddit, quàm quòd nos illum diligamus. Sed & ex dictis concluſio noſtra manifeſte concluditur. Nam gratia dat eſſe ſupernaturale, quo homines iuſti fiunt conſortes diuinæ naturæ: ſed charitas immediatè atque directè ordinatur ad diligendum Deum, & ad operandum; ſed forma, quæ dat eſſe, diſtinguitur realiter a formis, quæ deſeruiunt operationi; ſicut realiter differunt eſſe, & operari: ergo charitas, & gtatia realiter diſtinguuntur. Huic conſonat ratio Diui Thomæ in primis elegans, quam proſequitur in hoc articulo. Omnis enim virtus operatiua diſponit ſubiectum prout congruit ſuæ naturæ: ergo omnis virtus præſupponit naturam aliquam cui ſit congruens, & proportionata. Virtus naturaliter acquiſita præſupponit naturam, qua homo eſt. Virtus ſupernaturalis præſupponit naturam diuinam participatam, & eſſe quoddam ſupernaturale, cui cõgruat, & conueniat virtus ſupernaturalis diuinitus infuſa. Hæc autem participatio diuinæ naturæ a diuinis Theologis gratia nuncupatur, qua gratificat nos Deus, & amabiles reddit in dilecto filio ſuo. Sed ſupereſt diſſoluamus argumenta in contrarium adducta. Concluſio. Gratia non eſt idem quod charitas. Rom.3. 1.Ioan.4. Ratio Diui Th.elegãs.

¶Ad primum dicendum, ꝙ in ſanctis literis, & apud ſanctos Patres ferè eadem dicuntur de gratia, & charitate; non quia ſunt idẽ realiter, ſed quia ſunt ita cõnexæ, vt vna ſine altera eſſe non poſſit: nihilominus tamen nonnulla dicuntur de gratia, quæ charitati conuenire non poſſunt. Nam gratia eſt principium formale, quod dat eſſe ſupernaturale, quod per diuinam generationem recipit homo, quod præſupponitur ad charitatem, quę eſt virtus operatiua: gratia facit nos gratos, & dilectos Deo; charitas verò facit nos dilectores Dei. Verum eſt tamen, nonnullas excellentias eſſe cõmunes tum gratiæ, tum charitati, ſed differẽtes in modo. Nam gratia eſt forma virtutum, ſimiliter & charitas; ſed diſſimili ratione. Gratia enim eſt forma virtutum ratione ſubiecti: nam ex eo, ꝙ facit hominem gratum, efficit ſubinde, ꝙ opera hominis ſint meritoria, iuxta illud; Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius; prius Dominus reſpicit, an perſona quæ opera efficit, grata illi ſit, & accepta. Charitas verò eſt forma virtutũ ex parte finis: ex eo enim, ꝙ reſpicit vltimum finem, habet in officio omnes alias virtutes in ſinem vltimum referre, atque dirigere. Deinde, gratia, & charitas vniunt nos Deo; ſed diſtincta ratione: nam gratia eſt, per quam Deum vnit nos ſibi, & efficit nos conſortes diuinæ naturæ: charitas eſt, per quam nos Deo vnimur, & illum amoris amplexibus complectimur. Ad argumenta. Ad primũ. Gen.4.

¶Ad ſecundum argumentum dicendum, ꝙ charitas antecedit omnes habitus infuſos operatiuos; nõ autem ipſam gratiam, ex qua tanquam ex radice pullulant omnes reliqui habitus operatiui, & D.Paulus in illo loco non confert charitatem cum gratia, ſed cum alijs virtutibus infuſis, fide, ſpe, & charitate. Ad ſecundum.

¶Ad

Ad tertiũ. ¶Ad tertium argumentum dicendum, quòd effectus formalis gratiæ eſt reddere hominem gratum, & amabilẽ coram Deo; ſed propriè, & immediatè homo fit talis per hoc, quòd efficitur particeps diuinæ naturæ, & habet eſſe quoddam ſupernaturale, ſicut ſupià expoſitum eſt, quòd ſine dubio a gratia proficiſcitur, & dimanat.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm gratia ſit in eſſentia animæ?

SVMMA TEXTVS.

Ad quartum. ¶Ad quartum dicendum, quòd in illo caſu ille homo eſſet grat⁹ Deo extrinſeca acceptatione Dei; nunc verò homo eſt gratus Deo, & amabilis per qualitatẽ animis noſtris inhærentem. Vel dicendum, quòd ſecundùm legem ordinariam, qui diligit Deum, & habet charitatem, diligitur a Deo; at verò de potentia Dei abſoluta nõ eſt neceſſe, vt qui diligit Deum, diligatur a Deo, quantũ ad bona ſupernaturalia: poteſt enim aliquis (de potentia Dei abſoluta diſputo) habere charitatem Dei, & quòd non acceptetur ad gloriam. Ex quo efficaciter demonſtratur, quòd charitas reipſa a gratia diſtinguatur, & ſeparetur. Vltimò dico pro confutatione argumenti, ꝙ ex eo tãtummodo probatur, gratiam, & charitatem ita eſſe inter ſe connexas, vt vna ſine altera eſſe non poſſit.

Concluſio. Concluſio eſt affirmans, quę ex definitione prędcedentis articuli euidenter comprobatur. Nã ſi gratia eſſet virtus, oporteret eam eſſe in potentijs ſicut in ſubiecto; quia potentia animæ eſt ſubiectũ virtutis: ſed quia probatũ eſt, nõ eſſe virtutẽ, ſed aliquid prius virtute, oportet eam conſtituere in eſſentia animæ. Sicut enim ſecundum potentiam intellectiuã homo participat cognitionẽ diuinam per fidem diuinitus infuſam, & ſecundum voluntatem, diuinum amorem per virtutem charitatis: ita etiam per naturam animę participat ſecundũ quandam ſimilitudinem naturam diuinam per quandam regenerationẽ, ſiue recreationem, ſecundùm quam efficitur homo iuſtus, noua creatura, gratificata, & amabilis coram Deo.

Ad quintum. ¶Ad quintum dicendum, ꝙ Deus de potentia ſua abſoluta poteſt charitatem a gratia ſeparare, vt in præcedenti ſolutione explicatum eſt: non tamen eſt neceſſe, ꝙ ſi diſtinguuntur realiter, poſſint ab inuicem ſeparari: multa enim diſtinguuntur realiter, quæ propter neceſſariam connexionem non poſſunt ſeparari. Eſt enim opinio bonorũ Theologorum, riſibilitatem, aut intellectum non poſſe ab homine ſeparari quamquam realiter diſtinguantur.

Ad ſextũ. ¶Ad ſextum dicendum, quòd non ſequitur primum incommodum: quanquam enim fides, & ſpes maneant in homine peccatore ſine gratia gratum faciente, at non habent rationem perfectæ virtutis, vt ſemper ſit verum, quòd gratia ſit radix, & principium virtutis, quæ diuinitus infunduntur. Itaque ſecundum veram Theologiam aſſerendum eſt, quòd fides, & ſpes, quæ permanent in homine peccatore, non ſunt virtutes ſine gratia iuſtificante, quanquam ſunt habitus diuinitus infuſi: de qua re alio in loco competentius diſſerendum eſt.

Ad ſecundum inconueniens. ¶Ad aliud incommodum dicendum eſt, nõ eſſe alienum a diuina Theologia, aſſerere, quòd gratia ſit præſtantior charitate: nam cum dicit Paulus. Maior autem horum eſt charitas, apertè cõfert charitatem ad fidem, & ſpem, atque ad cæteras virtutes infuſas.

Ad tertiũ. ¶Neque verò ſequitur tertium inconueniens: quanquam enim gratia iurmediatè non ordinetur ad operandum, non eſt conſequens, quòd ſit otioſa; ſicut forma ſubſtantialis non eſt otioſa, quamuis non ordinatur immediatè ad operandum: conſtituit enim eſſe, & naturam, ex qua omnis vis operandi dimanat: non diſſimili ratione ex gratia manat omnis vis operandi ſupernaturalis, & omnes virtutes infuſæ.

Ad confir. ¶Ad confirmationem ex Concilio Tridentino dicẽdum eſt in primis, quòd vnica ratio formalis iuſtificationis eſt iuſtitia interior, qua renouatur animus, & ad rectitudinem reducitur, quæ eſt iuſtitia Dei, nõ qua ipſe Deus iuſtus eſt, ſed qua iuſtos nos facit, quam vnuſquiſque in ſe recipit ſecundùm propriam diſpoſitionem. Diſponimur verò per charitatem, fidem, ſpem, & pœnitentiam, vnde charitas eſt diſpoſitio ad iuſtitiam interiorem, quæ gratia Dei eſt.

Cõcilium numerat gratiam inter cauſas iuſtificationis. ¶Deinde dicendum eſt, quòd Concilium apertè commemorat gratiam inter cauſas iuſtificationis, vt videre licet can. 11. Seſſ. 6. Sed de hac quæſtione ſatis dictum eſt, ad alium articulum progrediamur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

EX doctrina huius articuli facilè erit inueſtigare definitionem gratiæ, quæ a nemine ferè rectè, & exactè explicatur.

Definitio. ¶Definitio gratię optima, quã D. Th. cõſtituit in hoc art. & pcedẽti, hęc eſt. Gratia eſt qualitas animæ infuſa, per quã efficimur conſortes diuinæ naturæ, vt dicitur 2. Pe. cap. 1. Huic conſonat alia definitio, quę ſic habet. Gratia eſt quędam forma ſupernaturalis, quæ confert nobis eſſe, & vitam ſupernaturalem. Sicut enim Deus inſtituit, vt homo viueret geminam vitam, tũ naturalem, tum ſupernaturalẽ: ita contulit nobis duplex vitæ principiũ, veluti duplicem animam; vnum naturale, alterũ ſupernaturale: & ſicut ex anima, quę eſt principium naturale, fluunt, & proficiſcuntur potentiæ ad operãdum opera vitæ conſentanea; ſic ex gratia procedunt virtutes infuſæ, quibus viuitur vita ſupernaturali, & planè diuina. Tertia definitio gratiæ, quæ a quibuſdam Theologis neothericis approbatur, ſic dicit. Gratia Dei eſt veſtis, & ornamentum animæ, quo anima pulchra, & grata efficitur coram Deo, ſic vt in ſponſam Dei accipiatur, & filiam. Hoc ornamentum animæ deſcribit Iſaias eleganter his verbis; Gaudens gaudebo in Domino & exultauit anima mea in Deo meo: quia induit me veſtimentis ſalutis, & indumento iuſtitiæ circundedit me quaſi ſponſam decoratam corona, & quaſi ſponſam ornatam monilibus. Alij verò ſic definiunt gratiam. Gratia, inquiunt, eſt acceptatio ad gloriam, quæ definitio explicat proprietatem gratiæ diuinæ. Nam cum ſimus filij per gratiam, conſequens proprietas gratiæ eſt, ꝙ ſimus hæredes gloriæ, & quòd acceptemur ad gloriam. Hanc definitionem calumniatur doctiſſimus Pater Cano, in Relec. de pœnitentia. p. 1. ſed ſine magna ratione. Communiſſima verò definitio gratiæ, & quæ in ore omnium circunfertur, eſt; Gratia eſt qualitas animæ infuſa, per quam reddimur grati, & amabiles coram Deo. Hæc definitio datur per cauſam formalem, quæ præcipuè explicat rei definitionem, & quidditatem; veluti ſi diceremus; albedo eſt quæ facit album; pulchritudo eſt, ꝙ pulchrum efficit.

Au gratia de ſe reddat homines gratos. ¶Sed vt hæc definitio diligentius explicetur, quæritur. Vtrũ gratia habeat de ſua natura reddere homines gratos, & amabiles coram Deo, an potius ex inſtitutione diuina, & ex Dei acceptatione: ſicut potuit Deus facilè inſtituere, ꝙ homines albi ſaluarentur, nigri condemnarentur; & ſicut re vera inſtituit, ꝙ baptiſmus aquæ nos lauet a crimine, nõ verò baptiſmus vini, aut olei. Ad propoſitam dubitationẽ, quæ non eſt perfacilis omninò, ſic reſpondebit Theologus. In primis incunctanter aſſerat, gratiam (quæ eſt qualitas animæ infuſa) de ſua natura efficere homines gratos Deo, & amabiles; alioquin nõ eſſet ratio, quare potius per iſtam qualitatem infuſam nos redderet gratos, quàm per albedinem. Certè gratia eſt pulchritudo ordinis diuini, & quædã participatio diuinæ pulchritudinis, & naturæ, & ideo reddit nos amabiles Deo, & dilectos coram illo. Illud etiam indubiè aſſerat Theologus, Deum, quę eſt ſua omnipotentia, rectiſſimè poſſe efficere homines gratos ſibi, & amabiles abſq; aliqua qualitate inhærente: vnde rectiſſimè poterat facere hoies gratos abſq; gratia, q̃ eſt qualitas diuinitus infuſa: nã Deus rectiſſimè, & veriſſimè poteſt amare hoĩem, abſque eo, ꝙ infundat ei qualitatem inhærẽtem. Certè ex ſententia omnium Theologorum, Deus rectiſſimè poteſt iuſtificare hominem abſq; habitibus infuſis. Inſuper addat Theologus, non eſſe omnino impoſſibile (loquimur de potentia Dei abſoluta) ꝙ hæc qualitas diuinitus infuſa inhæreat animæ, & ꝙ anima non ſit Deo grata, neque accepta.

Poteſt enim Deus efficere, vt cùm homo peccat mortaliter, prædicta qualitas perſeueret in anima, & tunc anima non eſt Deo grata, neque amabilis.

Obiectio. ¶Sed contra hanc doctrinam argumentabitur Theologus ad hunc modum. Nam effectus formalis non poteſt ſeparari a forma: non enim poteſt fieri, quòd albedo inhęreat corpori, & non faciat albũ; ſed eſſe hominem Deo gratum, eſt effectus formalis gratię, quę eſt qualitas diuinitus infuſa, quod ſic oſtẽdo. Nam gratia, quæ eſt qualitas animę inhærens, habet aliquem effectum formalem: vniuerſa eĩm qualitas habet aliquẽ effectum formalẽ, quemadmodũ albedo facit album, ſapientia ſapientẽ, pulchritudo pulchrum; ſed gratia, quæ eſt qualitas diuinitus infuſa, non habet alium effectum formalem, niſi efficere hominem Deum gratum: ergo non poteſt ſeparari a gratia, quin faciat hominem gratum: Cuius contrarium aſſeueraturũ eſt in tertia aſſertione, quæ in explicationem dubij propoſita eſt.

Concluſio.

Confirm. ¶Hoc ipſum confirmatur. Nam effectus formalis non poteſt fieri ſine cauſa formali, etiam ſi de omnipotentia Dei fiat ſermo: non enim poteſt Deus ſupplere effectum cauſæ formalis; vnde non poteſt facere album ſine albedine, neque hominem ſine anima rationali: ſed eſſe hominẽ Deo gratum, eſt effectus formalis gratiæ, quæ eſt qualitas diuinitus infuſa, vt ſupra oſtenſum eſt: ergo non poteſt fieri, vt homo ſit gratus Deo ſine qualitate inhærente, & animis noſtris infuſa.

Solutio. ¶Ad hæc argumenta cõfutanda dicunt Theologi, duplicem eſſe effectum formalem formæ; vnum intrinſecum; alterum extrinſecum. Intrinſecus, vt album ab albedine: & huius generis effectus non poteſt ſuppleri ſine forma. Extrinſecus bene poteſt ſuppleri ſine forma; exempli gratia: eſt aliquis ſimilis alteri in albedine, cuius ſimilitudinis cauſa formalis eſt albedo, ſi alter moriatur, altero ſuperſtite permanente, albedo permanentis deſinit eſſe ſimilis; & ſic effectus formalis extrinſecus poteſt ſeparari a forma. Explicatur hoc vberius alijs exemplis adhibitis, ad oſtẽdendum, ꝙ effectus formalis poteſt ſeparari a forma, & inueniri ſine forma. Quòd enim materia exiſtat, eſt effectus formalis formæ; extrinſecus tamen, ꝙ enim materia exiſtat, a forma habet. Vnde ſecundùm opinionem probabilẽ Theologorum, Deus poteſt facere vt materia exiſtat ſine forma. Idem patet in quantitate, quæ habet pro effectu formali diſtinguere partem extra partem in corporea ſubſtantia. Nihilominus tamen ſi Deus ſepararet quantitatem ab homine, nõ propterea confluerent partes vniuerſæ ad punctum, ſed maneret pars extra partem. Vel dicẽdum, ꝙ effectus formalis gratię, quę eſt qualitas infuſa, geminus eſt: Alter eſt, efficere hominem rectum, pulchrum, iuſtum, per qualitatem inhærentem in corde diffuſam; & hunc effectum non poteſt Deus efficere ſine gratia, quæ eſt qualitas inhærens, vel ſaltem ſine motione auxilij diuini rectificante animam, quod in ſuperioribus ſatis expoſitum eſt. Alter effectus eſt, reddere hominem gratum, & acceptum coram Deo: & hic effectus quoniam ſecundarius eſt ex primo dimanans, poteſt a gratia ſeparari, & abſque ea inueniri.

Duplex effectus formalis formæ.

Duplex effectus gratiæ.

QVÆSTIO CXI.

De diuiſione gratię, in quinque articulos diuiſa.

ARTICVLVS PRIMVS.

¶ Vtrùm gratia ſufficienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam?

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans. Alia enim eſt gratia, per quam homo coniungitur Deo, quæ vocatur gratia gratum faciens: per ipſam enim homo iuſtificatur, & dignus efficitur vocari Deo gratus, & amabilis. Alia eſt, per quam vnus homo cooperatur alteri ad hoc, ꝙ reducatur ad Deum: & hoc donum vocatur gratia gratis data; quia ſupra facultatem naturæ, & ſupra meritum perſonæ homini conceditur: quia verò non datur, vt homo ipſe iuſtificetur per eam, ſed potius vt ad iuſtificationem alterius cooperetur, non vocatur gratum faciens: huic conſonat, quod dicit Apoſtolus; Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem aliorum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

VIdebitur fortaſſis alicui, quòd hæc diuiſio gratiæ, in gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam, non ſit ſufficiens: ſunt enim multa donorum, & gratiarum genera, quę prędicta diuiſione non comprehenduntur. Vita ęterna eſt gratia, vt planè ſcribit Paulus Roman. 6. ſed non eſt gratia gratis data, neque gratum faciens. An ſit optima articuli diuiſio. Prim. arg.

¶Deinde, auxilia diuinę gratię, quibus homo diſponitur ad ipſam gratiã, & ipſamet diſpoſitio ad gratiam, & auxilia, quibus homo perſeuerat in bono; certum eſt, quòd numerantur inter dona, & gratias, quę hominibus conferuntur diuinitus: at non ſunt gratię gratis datę, neque verò gratia gratum faciens. Secundũ. 1.Cor.12.

¶Sed & diuina prędeſtinatio, quę pręcipuè gratia Dei eſt, & beneficium potiſſimum, iſta diuiſione non comprehenditur, Tertium.

¶Præterea, hæc diuiſio videtur habere aliud vitium; nam eadem videtur eſſe gratia gratis data, & gratia gratum faciens, cum tamen diuiſio ſemper debeat per membra oppoſita deſignari. Quòd verò gratia gratum faciens ſit gratia gratis data, ſic oſtendo. Nam gratia gratis data ſignificat donum, quod nobis a Deo gratis cõfertur: at gratia gratum faciens gratis nobis a Deo confertur: igitur eſt gratia gratis data. Quartum.

¶In contrarium eſt doctrina D. Thomæ. Pro cuius elucidatione aduertendum eſt primo loco, quòd hic non fit ſermo de gratia increata, ſed de gratia creata. Gratia increata vocatur a diuinis Theologis, Dei voluntas, qua Deus ab ęterno nos dilexit. Quin etiam Spiritus ſanctus appellatur donum, & gratia, vt videre licet apud D. Tho. prima par. quęſt. 38. Inſuper gratia vnionis nuncupatur a Theologis gratia increata: nam eſt eſſe perſonale Verbi Diuini, communicatum naturæ humanæ. Exponitur

¶Illud etiam aduertendum, quòd hac diuiſione non comprehendimus quodcunque donum, quod gratis hominibus confertur: natura enim humana, & eſſe humanum gratis nobis confertur: at prædicta diuiſione non continetur; ſiquidem hic tantum diſputamus de gratia, quæ eſt ſupra facultatem humanæ naturæ, & gratis nobis donatur.

¶Sed & illud non eſt prætereundum, quòd gratia gratis data poteſt ſumi vt nomen quoddam genericum, quo comprehendimus quidquid nobis gratis confertur: & hoc modo etiam gratia gratum faciens comprehenditur ſub iſto nomine: quia gratia prima iuſtificans gratis confertur, vt docet Paulus, & nos poſteà demonſtrabimus eſſe certam, & irrefragabilem fidem. Alio modo ſumitur, vt ſit nomen ſpecificum, quo ſignificamus quædam dona diuinitus data hominibus ſine illorum merito, quæ ex vi ſua non ſtatim conferunt iuſtitiam illi in quo ſunt. Inter quæ dona, & gratiam gratum facientem, eſt triplex differentia. Gratia gratis data biſariam ſumitur.

¶Prima, quòd gratia gratis data immediatè, & propriè non datur in commodum, & vtilitatem eius, qui illam recipit, ſed in vtilitatem aliorum; quod planè teſtatur Paulus dicens: Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem aliorum. At verò gratia gratum faciens immediatè, & propriè datur in commodum, & vtilitatem eius qui iuſtificatur, vt ſaluus ipſe fiat, & placeat Deo. 1.Cor.12.

¶Secunda

¶Secunda differentia est: Nam gratia gratum faciens per quoduis peccatum mortale perditur: nam vir iustus, si auerterit se a iustitia sua, committatq; peccatum mortale, statim desinit esse gratus Deo, & omnes iustitiæ eius amplius non recordabuntur, vt dicit Dominus apud Ezechiel. At gratia gratis data nõ perditur, per quod vis peccatũ mortale: scribitur enim Matt. 7. Multi dicent mihi in illa die, Nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dęmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Ecce gratia prophetiæ, & gratia miraculorũ in hominibus nequam perseuerãt. Idem ostẽdit Paulus. 1. Corinth. 13. cum dicit. Si habuero prophetiã, & nouerim mysteria omnia, charitatem autem non habuero nihil sũ, ecce autore Paulo donum prophetię, & sciẽtiarum gratia sine charitate inueniri queunt. Sed quid in re manifesta immoramur? Certè Caiphas, cum esset nequissimus, prophetauit, nesciẽs quid diceret. Sed & Balaã, & Sibyllas donum prophetię habuisse exploratum est. Sed & illa differentia potissima est, q̃ gratia gratũ faciens semper est qualitas inhærens animæ per modũ habitus, vt suprà ostensum est. Verum gratia gratis data aliquando est donum habituale, vt donum fidei, donum scientiæ: aliquando est potestas; vt potestas miraculorũ, potestas consecrandi: interdum verò infunditur per modum actus, & inspirationis: vt donum prophetiæ, & ipsamet motio diuina, & inspiratio. Qui cupit copiosius legere, quemadmodum differat gratia gratum faciens a gratia gratis data, legat D. Thomam, secunda secundæ, quæst. 172. nos ad difficiliora properamus. Sed supereſt argumenta in principio posita confutare.

Argumentorum solutio.

¶Ad primum namque dicendum est, quòd vita ęterna, gratia nuncupatur, & est, sed est gratia consummata; gratia, inquam, alterius vitæ, & alterius reipublicæ, & regni, quam nemo habet, dum hanc vitam mortalem viuit. Nos verò proposita diuisione solùm comprehendimus gratiarũ genera, quæ viatoribus conferuntur. Vel dicat Theologus, quòd hæc gratia reducitur ad gratiam gratum facientem, a qua separari non potest, sicut & dona Spiritus sancti: & quantum ego sentio, ad gratiam gratum facientem reducuntur omnia gratiarum genera, quæ conferuntur diuinitus in vtilitatem, & cõmodum eius qui recipit, & quæ sunt veluti dispositiones, & prępparationes vt homo iustificetur, & placeat coram Deo dilectus, & gratus. Ex quo facilè confutatur secundum argumentum.

Ad primũ, & secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd gratia diuinæ prædestinationis nihil ponit in prædestinato, vt ostenditur in prima parte, hic verò agimus de gratijs, quæ in cordibus hominum infunduntur.

Ad tertiũ.

¶Sed & quartum argumentum non est difficile depellere, si ea quæ in superioribus dicta sunt ad memoriam reducantur. Nam in designata diuisione non accipitur gratia gratis data, vt significat donum, quod gratis cõfertur, sed donum, qđ gratis confertur in vtilitatem, & commodum aliorum, Hæc argumẽtorũ.

Ad quartũ.

¶In solutione secundi argumẽti dicit D. Th. vnam sentẽtiam, quę de se magnam mouet dubitationẽ: dicit enim, q̃ Deus propriè nulli debet, & q̃ nemini obligat: cui consonat illud D. Augu. loquentis cum Deo. Reddẽs debita nulli debẽs: sed quomodo quadret cum prædicta sententia, q̃ vir iustus meretur corã Deo de iustitia vitam ęternam, non facilè explicatur. Nam si meretur illam de condigno, & de iustitia; ergo si Deus nõ reddit, & persoluit mercedem, iniustus erit: debet igitur de iustitia mercedem. At augetur ratio dubitandi. Nam Christus Dñs, vt habet Theologorũ vera ac sana doctrina, de omni rigore iustitię meruit apud Deũ, & satisfecit de cõdigno, nõ solùm adequalitatem, sed & superabundanter pro peccatis generis humani: cum quo nullo modo cohærere videtur, quòd Deus de iustitia non obligetur eius satisfactionem acceptare, neque præmium persoluere. Sanè si iustitia expostulat, q̃ pater reddat præmium pro meritis, iniustitia erit, & inæqualitas non reddere; vnde debet reddere, & obligatur persoluere. Magna sunt hęc argumenta fateor, sed quę, donec tractetur de bonorum operum meritis, dissolui nequeunt; & ideo differetur illorum confutatio vsque ad quęstionem vltimam huius partis, in qua de merito inuestigatur.

Au Deus propriè debeposſit, & obligari.

Prima conclusio.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ Vtrùm gratia conuenienter diuidatur in operantem, & cooperantem.

SVMMA TEXTVS.

VT ea quæ hic ab autore dicuntur, plenè intelligantur, nonnulla principia ex Diuo Thoma sunt statuenda, ex quibus conclusiones facilè educuntur. Primum enim statuendum est, quòd gratia vno modo accipitur pro diuino auxilio, quo Deus mouet nos ad bene agendum, & volendũ: & alio modo pro habituali dono nobis diuinitus infuso: & vtroque modo gratia dicta conuenienter diuiditur per operantem, & cooperantem. Pro quo statuitur secũdum principium. Operatio, inquit diuinus Doctor, non tribuitur mobili, sed mouenti: in illo ergo effectu, in quo mens nostra est mota, & nõ mouens, sed solus Deus mouet, operatio attribuitur Deo; & secundùm hoc gratia dicitur operans: in illo autem effectu, in quo mens nostra mouet, & mouetur, operatio non solùm tribuitur Deo, sed etiam animæ; & secundum hoc gratia dicitur cooperans. Vt autem intelligat Theologus, in quo effectu anima nostra se habeat vt mota tantùm, & in quo se habeat etiam vt mouens, statuit Diuus Thomas tertium principium. Duplex enim est in nobis actus. Primus est interior voluntatis, & quantum ad istum actum se habet voluntas vt mota, & Deus vt mouens, maximè cùm voluntas incipit velle bonum, quæ prius volebat malum: & ideo secundùm quòd Deus mouet humanam mẽtem ad hunc actum, dicitur gratia operans. Sed est alius actus exterior, qui a voluntate imperatur, & ideo operatio tribuitur voluntati: sed quia ad hunc actum etiam Deus nos adiuuat, interius voluntatem confirmando, & exterius facultatem operandi præbendo, respectu huius actus dicitur cooperans.

¶His cõstitutis est prima conclusio. Si gratia accipiatur pro gratuita Dei motione cõuenienter diuiditur per operantem, & cooperantem. Nam si consideratur gratuita Dei motio, qua ratione nos mouet ad operandum, dicitur gratia operans: si verò consideratur qua ratione voluntas humana, gratuita Dei motione adiuta, exequitur bonũ opus, dicitur gratia cooperans,

EXPLICATIO ARTICVLI.

MAgnum est explicare, quid est quod dicit D. Thom. quòd in actu voluntatis, quo vult bonum, & deserit malum, se habeat tantùm vt mota, & non vt mouens. Ex quo colligit D. Tho. quòd in actu interiori voluntatis est gratia operans, non cooperans: hoc videtur difficilè ad explicandum. Nam quando Deus mouet voluntatem humanam ad aliquem actum interiorem, voluntas nostra non se habet tantum vt mota. Quod ostendo argumentis exploratæ efficaciæ, vt videtur.

Difficilis sententia D. Th. qua dicit, volũtatẽ nostrã cum deseritmalum, & vult bonum, tantum habere se vt motum.

¶Actus enim interior voluntatis, vt, volo amare Deum, volo deserere peccatum; est actus productus ab ipsa voluntate, tanquam a principio effectiuo: ergo voluntas habet se vt mouens, non tantùm vt mota.

Primũ arg.

Secũdum. ¶Deinde,actus interior voluntatis,quo voluntas incipit velle bonum, eſt actus liber, non ſolùm quantum ad exercitium, ſed etiam quantum ad ſpecificationem, vt planè conſtat: ergo voluntas liberè elicit actum illum: non ergo ſe habet tantùm vt mota.

Tertium. ¶ Tertiò ſic.

Secunda concluſio. Nam motus proprius volũtatis eſt, quando ex volitione finis ſe mouet ad eligẽda media: ſed voluntas quãdo incipit velle bonum, & deſerere peccatum, & dolere de eo, elegit dolorem propter finem, nempè, vt ſatisfaciat Deo, & redeat cum illo in gratiam.

¶ Secunda Concluſio. Si gratia accipiatur pro habituali dono diuinitus infuſo, ſic eſt duplex effectus gratiæ, ſicut & cuiuslibet formæ: quorum primus eſt eſſe, ſecundus operatio. Vnde habitualis gratia, in quantum animam ſanat, & iuſtificat, ſiue gratam Deo facit, dicitur gratia operans; ſed in quantum eſt principium operis meritorij, quod procedit à liberò arbitrio, dicitur gratia cooperans. Vnde gratia operans, & cooperans poteſt eſſe eadem, ſed diſtinguitur ſecundum diuerſos effectus.

¶Sed ex hoc articulo alia inſurgit dubitatio. Nam certè Diuus Thomas, ſi rectè expendatur, non planè & dilucidè nobis explicauit, quid ſit gratia operans, quid verò gratia cooperans. Vnde nonnulli ex doctrina huius articuli decepti arbitrantur, quòd in effectu gratiæ operantis mens noſtra nihil agit, ſed ſe habet veluti inanime organum, quod tantùm mouetur, & nullo modo mouet. Vt ergo veritas elucidetur, intelligendum eſt, quòd hic articulus poſitus eſt à Diuo Thoma ad exponendum Diuum Auguſtinum, qui in libro de gratia & libero arbitrio vtitur hac diuiſione, quam etiam Diuus Auguſtinus ingeniosè, & acutè excogitauit, vt exponeret ſacra Concilia, quæ ad explicandam Dei gratiam in hunc modum loquuntur, Multa bona operatur Deus in homine, quæ non facit homo; nulla verò facit bona opera homo, quæ non facit Deus vt faciat homo: qua in ſententia apertiſſimè explicatur, quid ſit gratia operans, & quem effectum habeat; quid rurſum ſit gratia cooperãs, & quod ſit eius officium.

Gratia operãs,& cooperans quid. Gratia operans eſt, cùm mouetur homo a Deo, & excitatur, ipſo homine nihil operante, vt cùm predeſtinatur, cum excitatur, illuminatur, vocatur, quando Deus ſtat ad oſtiũ & pulſat, ipſo homine nihil de hoc cogitante. Gratia cooperans, quando Deus ſic concurrit cùm homine, vt etiam eius conſenſum, & comitem voluntatem requirat; veluti cum mouet hominem vt pœniteat, vt amet, & diligat. Hęc eſt aptiſſima huius diuiſionis expoſitio. Sed tamen magis congruit, tum Diui Auguſtini, tum Diui Thomę ſententię, ſi dicamus, quòd etiam in prima iuſtificatione, & conuerſione peccatoris locum habeat gratia operans, atque etiam in mutis alijs operibus, in quibus noſtrę voluntatis conſenſus eſt perneceſſarius. Quod vt rectè & verè intelligatur, animaduertendum eſt, quòd diſtinctio gratię, in operantem, & cooperantem, ſiue in prœuenientem, & ſubſequentem, in ſanctis litteris expreſſa eſt, vt in Pſalmo: Et miſericordia eius prœueniet me: Et miſericordia eius ſubſequetur me omnibus diebus vitę meę. Deus enim nolentem prœuenit, vt bene velit, & volentem ſubſequitur ne fruſtra velit, ſed vt perficere valeat. Operans ergo gratia eſt, quę prœuenit, ac præparat voluntatem, non vt fiat voluntas; quia & ante hanc gratiam voluntas iam erat: ſed vt voluntas bona fiat, & quę prius erat ſeruus peccati, liberetur. Cooperans gratia eſt, quę voluntatem iam bonam factam ſubſequitur, vt quod iam vult bonum, perficere poſſit. Nam voluntas hominis, quam homo naturaliter habet, non valet erigi vt bonam efficaciter velit, vel opere adimpleat, niſi per gratiam liberetur, & adiuuetur, iuxta Pauli ſententiam; Non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei, hoc eſt, non eſt volentis bene velle, neque currentis currere, ſed miſerentis Dei, qui operatur in nobis velle, id eſt, vt aſſentiamur vocanti; & currere, hoc eſt, vt operemur pro ſua bona voluntate.

Pſalm. 58. Pſalm. 12.

Aug.in Enchir. c.31. m32. ¶Hęc doctrina eſt Diui Auguſtini: ex qua facilè eſt intelligere, quemadmodum etiam in ipſa iuſtificatione hominis, & conuerſione voluntatis habeat locum, & gratia operans, & cooperans: quod diligentius adhuc conabor explicare. Gratia operans, ſiue prœueniens duplex eſt. Vna, qua prœuenit peccatorem vt reſurgat: Altera, qua peccator prœuenienti Deo aſſentiens iam reſurgit. Vtramque voluntatem prœuenit Deus, ſed priorem ſubminiſtrando ſolus operatur ſępenumero, dum immittit in corda noſtra bonum cogitatum, & excitat nos. In altera, voluntas noſtra Deum prœuenientem ſubſequens ei per velle, ſeu aſſenſum cooperatur; dum excitata, & mota a Deo incipit bene operari. Verum illa prior gratia, qua Deus hominem prœuenit, & incitat, vt reſurgat, iterum duplex eſt. Vna generalior, quę eſt bonus motus, bonaque cogitatio; veluti cùm peccator Deo inſpirante cognoſcit peccatum ſuum, & cùm terrore gehennę conuertitur, & contremiſcit, etiam de amittenda ęterna beatitudine dolet: Altera ſpecialior eſt, & tot habet ſpecies, quot ſunt ſpecies boni motus ad reſipiſcendum; veluti ſunt auditio verbi Dei, immiſſio aduerſitatis, quę ferocientis hominis animum deijcit, & ad Deum reſpicere facit, remotio occaſionis peccandi, ablatio, ſeu debilitatio tentationis, & id genus alia. Illa generalior nulli hominum, vel ſceleratiſſimo deeſſe cognoſcitur: nulli enim hominum, dum in hac vita ſuperſtes ſumus, hanc gratiam penitus ſubtrahit: uam per hanc ſtat ad oſtium, & pulſat, initium noſtrę ſalutis, quę eſt peccati cognitio, in nobis operari deſiderans. Quòd autem gratiam ſpecialiorem omnibus peccatoribus Deus non impartiat, in cauſa eſt peccatoris induratio, gratiam illam communem, ſeu generalem negligentis, de quo alio in loco memini me copioſius dixiſſe. Sed nos ad noſtrum propoſitum reuertamur, vt oſtendamus, quemadmodùm cùm homo iuſtificatur, ſit gratia operans. Certè gratia prœueniens, ſiue operans, qua Deus hominem incitat vt iuſtificetur, gratia eſt eximia; ſed non ſufficit, niſi accedat gratia iuſtificans, quę voluntatem ſanat, & ſola facit vt rectè viuatur. Ad hanc gradibus quibuſdam peruenitur, quos omnes ad gratiam operantem, ſiue prœuenientem referre rectè poſſumus. In primis, cùm non ſimus ſufficientes, ne aliquid quidem cogitare quaſi ex nobis, Deus initio bonam cogitationem inſpirat, qua Deum reſpicere, & peccatum noſtrum agnoſcere incipimus; quam ſolus Deus in nobis operatur, nec nobiſcum: quia ad eam habẽdam nihil facimus, ſed eam merè gratis nobis immittit, dum peccatum noſtrum oculis noſtris opponit. Hęc cognitio magis intellectu, quàm affectu perficitur: prœuolat intellectus, ſed ſequitur tardus, aut nullus affectus: ſubſequitur nonnunquam in anima adiuuante ſenſim gratia, vt cupiat deſiderare. Hoc autem votum, quo cupimus deſiderare, eſt quędam voluntatis prępa ratio, quę fidem iuſtificantem prœcedit: quę voluntatis præparatio, ſua quidem opera habet; quæ tamen ſunt merè Dei dona, iuſtificationem antecedentia. Nam homo, cùm agnoſcit peccatum ſuum, cùm pœnę grauitatem mente reuoluit, incipit temperare a malitia, gemere, lachrimari, reſtituere alienum, facere eleemoſinam de proprio, ſitire iuſtitiam, eamque precibus apud Deum ambire ſatagit. Hę cordis prępara tiones, ac voluntatis conatus, ac ſtudia ad pietatem, nemo negauerit bona eſſe, & eum hominem talibus votis eſtuantem quodammodo bonam voluntatem habere: tamen non eſt illa bona voluntas, qua rectè viuitur.

¶Nam vt Aug. ait in epiſtola ad Anaſtaſium; ſine ſpiritu non eſt voluntas hominis libera ad bonum, niſi liberata fuerit; non autem liberatur niſi per Spiritũ ſanctum diffundatur charitas in cordibus noſtris, quæ eſt gratia prœueniens, & iuſtificans, qua voluntas ſanatur, vt ſanata Dei adiutorio adimpleat legem. Hanc autem gratiam iuſtificantem voluntas noſtra comitatur, ac veluti pediſſequa ſubſequitur: non quidem tempore, ſed ordine naturę. Itaq; velle pœnitere, velle reſipiſcere, velle accipere remiſſionem peccatorum, non eſt a ſola voluntate, ſed illud nobiſcũ operatur Deus, dum immutando maleuolam voluntatem, eã facit beneuolam, & ſuæ voluntati cõſentientem. Auguſt.

Vnde

Vnde voluntatem quidem nostram Deus immutat gratia sua operante, & præueniente, & sic operatur in nobis: velle; sed tamen, quia voluntas inuita mutari nequit, Deo cooperatur dum ei consentit. Ex quibus consequitur, hominem iustificari non posse, nisi voluntas eius Deo iustificanti, ac sananti accedat, & eius gratiam sibi oblatam libenter suscipiat, amplectaturque. taque gratia iustificans, quatenus sanat animam, & voluntatem nostram facit beneuolam, gratia præueniens est: quia tamen non fit sine voluntatis nostræ assensu, ex voluntate Dei in nobis inchoat meritum bonorum operum, pro quo reposita est nobis corona iustitiæ, & sic gratia cooperans dici potest. De gratia autem cooperante, & subsequente dixit Apostolus; Gratia autem Dei sum id, quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui: non autem ego, sed gratia Dei mecum, id est, quæ mecum est, vel quæ mihi adest. In quo agnoscere potes humanam voluntatem simul adnitentem, & cooperantem diuino auxilio: ait enim se non passum Dei beneficentiam in se otiosam, aut sterilem esse; proinde in iustificatis voluntas non est in pijs actionibus otiosa. Vnde Paulus quemadmodum vbique gratiam Dei, & Spiritus sanctis auxilium, quàm maxime amplificat, quod est gratia præueniens, siue operans; ita simul acuit diligentiam nostram, iubens cauere, ne frustra gratiam Dei recipiamus, sed pro virili adiuuante gratia quotidie crescamus, & proficiamus. Sed iam tempus est, vt argumenta in principio posita confutemus, nam rei veritas iam satis prolixè explicata est.

Paulus. 1. Cor. 15.

Argumẽtis propositis respondet.

¶In confutationem verò argumentorum in primis illa sentẽtia reijcienda est, & improbanda, quæ asserit, nostras actiones, & studia, quibus ad gratiam præparamur, proficiscisi tantùm a gratia, & non a libero arbitrio. Hæc enim sententia, vt prætermittam, quòd sit hæretica, stulta est, & omni rationi aduersaria: nam prædictę actiones sunt operationes vitales, vt credere, sperare, amare: vnde necesse est, vt a principio vitali, nempe a libera voluntate, & libero arbitrio prodeant. Sed & illud animaduersione dignum est in primis, q̃ vt res aliqua se moueat, non satis est, vt concurrat efficienter ad actionem, & eam producat; siquidem ignis concurrit efficienter ad calefaciendum, & aqua concurrit efficienter ad motum in locum inferum: nihilominus si vera sunt, quæ Physici dicunt, in istis operibus non se mouent, sed mouentur a generante, qui dedit talem inclinationem, & propensionem. Sanè intellectus in prima intellectione non se mouet, alioqui esset processus in infinitum in nostri intellectus actionibus. Ex quo colligunt efficaciter Theologi, oportere omnino deuenire ad primam intellectionem ab autore naturæ inditam, & infusam. Certè voluntas nostra in appetitione, qua appetit beatitudinẽ, & bene se habere, non se mouet: ad hanc enim appetitionem natura trahitur, non proprio motu eam acquirit. Ex quo colligunt viri sapientes, & rectissimè quidem, quòd voluntas tunc propriè se mouet ad amandum, vel odiẽdũ, quãdo ex appetitione finis, ad quem ex natura inclinatur, determinat se per deliberationem, & consilium ad eligenda media ad illum finem ducentia: verùm in appetitione finis potius a natura mouetur. Si enim exquiras ab homine, quis mouit illũ, quisve persuasit, vt velit beatitudinem, aut recte valere? statim respondebit, sed ad hoc nulla persuasione, nullave motione, aut deliberatione opus habere. Si verò quis interroget, quis te mouit, aut incitauit, vt rebus bellicis operam dares, vel vt religionis habitum susciperes? continuò respondebit, quoniam ad beatitudinẽ, & gloriam consequendam hoc medium iudicaui ac deliberaui esse consentaneum. Hæc verò, quæ dicta sunt, si non inscitè ad nostram causam applicaueris, conspicies facilè, quàm vera sunt quæ hic dicit Diuus Thom. quàmq; facilè argumenta proposita dissoluantur. Quando enim Deus gratia sua præueniente auertit hominis voluntatem a malo, & conuertit in bonum, est gratia operans, licèt requiratur assensus nostræ voluntatis, & subsequatur voluntas nostra tanquam pedissequa: nam in hac conuersione potius voluntas mouetur, quàm se moueat, quamquam liberè consentiat: trahitur enim voluntas virtute gratiæ: sed cùm homo iam habens beneuolam volũtatem, & sanatam, operatur ex gratia, iam est gratia cooperans, si quidem homo gratia præuentus iam se mouet.

¶Ad vltimum aduertat Theologus, quòd idem opus secundùm diuersam considerationem potest esse gratia operans, & gratia cooperans. Nam vltima dispositio ad gratiam, videlicet pœnitentia, si consideretur, vt antecedit gratiæ iustificantis infusionem ordine naturæ, dicitur gratia operans, & præueniens: sed si consideretur, quatenus est effectus, qui subsequitur gratiam iustificantem, & est meritũ vitæ æternæ, est gratia cooperans, siue subsequens. Hoc documentum acceptum est ex D. Tho. hic solutione ad tertium, cum dicit, quòd eadem gratia, secundùm diuersas considerationes, est gratia operans, & cooperans. Idem insinuat q. 112. artic. 2. Ex his facilè erit obiectionibus, & argumentis propositis satisfacere.

¶Nam ad primum, & ad secundum dicendum, quòd ex eis tantùm habetur, q̃ hominis voluntas a Deo adiuta producat efficiẽter actum quo deserit peccatum, & Deum amplectitur: ex hoc verò non sequitur, quòd in illo actu se moueat, vt satis prolixè explicatum dedimus.

Ad primũ, & secundum.

¶Ad tertium argumentum dicendum est, quòd quando dicit S. Thom. quòd voluntas humana respectu actus interioris se habet vt mota, & non vt mouens, non est intelligendus de omni actu voluntatis interiori, sed debet intelligi respectu alicuius actus interioris: sic explicat Dominus Caietanus hic; & dicit, quòd Diuinus Doctor se remittit ad ea, quę dicta sunt supra, quæst. 9. art. 4. quo in loco elucidatum est, quemadmodum voluntas ad primum actum se habet vt mota, non vt mouens; Deus verò se habet vt mouens. Obseruat tamen Caietanus; & rectissimè admonet, q̃ per primum actum non intelligitur solus ille, quem habuit voluntas ante omnem actum a principio, sed etiam intelligitur ille actus, quem habet absque prœuio consilio, & deliberatione precedenti: & hoc significat D. Tho. cùm dicit in articulo, præsertim quando volũtas incipit bonum velle. Vel dicat Theologus, quòd semper in prima conuersione peccatoris, cùm infunditur gratia iustificans, habet locum gratia operans, tametsi peccator quodammodo videatur se mouere ex quadam præconsultatinne, & deliberatione ad pœnitentiam agendam, vt argumentum adductum probare videtur.

Ad tertiũ.

¶Pro quo animaduertendum est, quòd actus charitatis, aut pœnitentię primus, ac quiuis alius supernaturalis, qui tamen liber sit, dupliciter potest considerari. Vno modo, vt elicitus ab ipsamet potentia voluntaris, quantum ad substantiam operis. Alio modo, vt excedens facultatem naturę. Si primo modo consideratur, satis liquet, quòd non est a gratia operante, neque cooperante, sed est a voluntate circa suum obiectum, vel ex viribus naturę productus. Cęterùm si secundo modo consideretur, est quidem a voluntate efficienter: voluntas enim est quę diligit. Sed quia ad talem actum dilectionis, tametsi voluntas liberè diligat, non se applicat, neque determinat ex aliquo principio creato, sed potius determinatur ex diuina motione, ideo vocatur gratia operans, & non cooperans: quia non est in nobis aliqua virtus, per quam operemur ante illam motionem, postmodum verò iam iustificatus homo, & habens habitus diuinitus infusos gratię, & virtutum, consideratur iam vt existens in actu, & vt habens vim ad operandum, & vt mouens in ordine ad alios actus etiam interiores, vel ad continuandum prœcedentes. Vnde idẽ actus potest esse a gratia operante, & cooperãte: a gratia quidem operante, in initio: a gratia verò cooperante, in prosecutione, & continuatione.

Dupliciter potest actꝰ supernaturalis considerari.

¶His rectè consideratis, ad tertium argumentũ respondetur, quòd contritio in momento iustificationis est præparatio & dispositio ad gratiam iustificantem, non prout est ex nobis tantum, sed prout a speciali auxilio, & ab autore gratię mouente, & mutante humanam voluntatem: & ideo propriè homo non se mouet ad talem cõtritionem, sed mouetur a Deo; quamuis quantum ad substantiã operis potest concedi, quòd homo se mouet. Vel dicatur, q̃ gratia iustificans, quatenus sanat animam, & beneuolam facit voluntatem in ordine ad Deum, est gratia operans: quatenus verò est principium bonorum meritorum, & inchoat meritum, dum dolet propter Deum, & in satisfactionem suorum delictorum, est gratia cooperans.

Ad 3. explicatior solutio.

¶Ex his facile est explicare, quemadmodum gratia operans non necessitat voluntatem. Neque propterea dicitur operans, quia sępenumero non requirat assensum voluntatis; sed dicitur operans, quia ab ea est initium motus,

& ſubſequitur noſtra voluntas quaſi pediſſequa: de qua re legendus eſt omnino Pater Soto lib.1.de natura, & gratia. cap.17, quo in loco expl.cat optimè quo modo gratia, operans eliciat actum internum,& gratia cooperans actum externum. Vocat autem D.Tho.actum externum, actum imperatum a voluntate ſanata, & per gratiam rectificata. Hæc de iſto articulo.

EXPLICATIO ARTIC.

Concluſio. Hic articulus ſatis prolixè explicatus eſt in præcedenti. Nam, mea ſententia,gratia operans idem eſt ſecũdum rem, atque gratia præueniens: & gratia cooperãs idem eſt, atque gratia ſubſequens: differunt tantùm ſecundum conſiderationem. Illud tamen aduertat Theologus, ꝙ in hac diuiſione nomẽ gratię comprehendit, & gratiam acceptam pro dono habituali diuinitus infuſo, & pro gratuita Dei motione; ne quis exiſtimet, quòd tantum fiat ſermo de gratia habituali.

Idem eſt gratia operãs & cooperans, qđ gratia prę-ueniens,& ſubſequẽs.

EXPLICATIO ARTIC.

Concluſio. Quomodo in particulari gratię gratis datæ conueniẽter enumerentur a Diuo Paulo, latè reddit rationem Diuus Thomas in littera, præcipuè verò in commentarijs in Paulum. 1.Corinth.12. qui cupit plura videre, legat apud autorem, nos ad maiora proficiſcamur. Certè quanquam diligẽtiam,& acumen D.Tho.in hac parte ego & veneror, & exoſculor, qui tam acutè per ſingulas partes omnia diuidat, & in portiones diſtribuat; ſuſpicor, ꝙ D. Pauli propoſitum non fuit in loco commemorato omnes g,atias gratis datas, quibus dotat Deus Eccleſiæ ſuæ miniſtros,connumerare; ſed ſatis habuit præcipuas commonſtrare: quemadmodum non numerauit omnes Eccleſiæ adminiſtros,ſed præcipuos, cum inquit; Alios quidem dedit Apoſtolos, Prophetas, Doctores: ſed Theologus fruatur diligentia Diui Thomæ, quam ſuſpicio, & exoſculor.

ARTIC. TERTIVS.

ꝟ Vtrum gratia conuenienter diuidatur in gratiam præuenientem, & ſubſequentem.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans, & eſt expreſſa in ſancta Scriptura in Pſalmo; Et miſericordia eius præueniet me, & miſericordia eius ſubſequetur me omnibus diebus vitæ meæ. Diuiditur ſanè gratia in præuenientem, & ſubſequentem, ſecundùm diuerſos effectus. Nam quinque ſunt effectus gratiæ in nobis; quorum primus eſt vt anima ſanetur; ſecundus vt bonum velit; tertius vt bonum quod vult, efficaciter operetur; quartus vt in bono perſeueret; vltimus vt ad gloriam perueniat. Quare prout in nobis cauſat primum effectum, gratia vocatur præueniẽs reſpectu ſecundi effectus: & prout cauſat ſecundum, vocatur ſubſequens reſpectu primi effectus.

ARTIC. QVARTVS.

ꝟ Vtrùm gratiæ gratis datæ conuenienter numerentur ab Apoſtolo. 1.Cor.12.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio affirmat, quòd Diuus Paulus conuenienter numeret gratias gratis datas, per quas homo alteri cooperatur, vt in Deum reducatur; non interius mouendo, ſed exterius ducẽdo,& perſuadendo. Vnde ea ſub ſe hæc diuiſio continet, quibus homo indiget ad hoc, quòd alterum inſtruat in rebus diuinis, quæ ſunt ſupra rationem.

ARTIC. QVINTVS.

ꝟ Vtrùm gratia gratis data ſit dignior gratia gratum faciente?

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio ſic habet. Inter gratiam gratum facientem,& gratiam gratis datam dignior eſt gratum faciens,& multis titulis præferenda: quia tantò vna virtus dicitur excellentior, quãtò ad altius bonum ordinatur: finis autem potior ſemper eſt his, quæ ſunt ad finem: at gratia gratum faciens ordinat immediatè hominem ad coniunctionem finis: gratiæ verò gratis datę ordinãt ad quędam præparatoria ad vltimum finẽ; ſicuti per miracula,& prophetias,& ſimilia homines inducuntur vt vltimo fini ſe iungãt. Et ideo gratia gratum faciens eſt multo excellentior.

QVÆSTIO CXII.

De cauſa gratiæ, in quinque articulos diuiſa.

ARTICVLVS PRIMVS.

ꝟ Vtrùm ſolus Deus ſit cauſa gratiæ?

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Solus Deus eſt cauſa principalis ſtatuit: Finalis cauſa gratiæ eſt gloria Dei,ac Chriſti,& vita ęterna: efficiens verò,miſericors Deus, qui gratuitò abluit, & ſanctificat, ſignans, & vngens ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ. Ego ſum, ego ſum, inquit ipſe Dominus,qui deleo iniquitates tuas propter me. Narra ſi quid habes vt iuſtificeris. Deus eſt qui iuſtificat, & quos vocauit, hos & iuſtificauit,ad Roman.8. Gratiam & gloriã dabit Dominus, inquit Pſalmographus. Certè Deus eſt, qui operatur in nobis fidem, ſpem, dilectionem, cordisque immutationem; quibus pręparamur a Domino ad gratiam iuſtificantem ſuſcipiendam; Infundit inſuper nobis pretioſa illa dona, quibus efficitur in nobis cor nouum, ſpiritus nouus, nouaque creatura ſecundum Deũ. At gratia eſt, qua efficitur homo noua creatura, habens

Concluſio.

Prima concluſio.

Esa.43.

Roman.8.

Pſalm.

habens esse quoddam supernaturale & participium, & cõsortium diuinæ naturæ. Sed non desunt neotherici Theologi, qui illud testimonium adductum ex Psalmo (Gratiam & gloriam dabit Dominus) calumnientur, vt infirmum, & inualidum ad nostram assertionem persuadendam. Dicunt enim, legitimum illius loci cõmentariũ esse, non de gratia supernaturali, neque verò de gloria æterna; sed de gratia, & honore huius vitæ, vt sit commentarius; Deus suis in hac vita & gratiã, & honorem dare solet. Sed hic commentarius Iudæorum carnalium est, qui in diuinis literis veteris testamenti nihil, quod ad vitam beatam, & æternam spectat intelligere possunt: nos verò qui de vita spirituali, & de vita æterna præcipuè illum locum intelligimus, edocti à Christo, sensum D. Th. & sanctorum Patrum, relictis Hebraizantium somnijs, lubenter amplectimur; ex quo manifestè colligitur, Deum gratiæ esse causam efficientem præcipuam: causa autem meritoria, dilectissimus filius Dei vnigenitus Dominus noster Iesus Christus, qui cùm essemus inimici, propter nimiam charitatẽ qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem meruit, & gratiæ reconciliationem, & pro nobis Deo patri satisfecit. Sed & multis alijs modis Christus Dominus gratiæ iustificantis existit causa, sicut causa sine qua non; sicut causa exemplaris; imò verò sicut causa efficiens, non vtique principaliter, sed per modum inducentis, & impellentis principale agens ad effectionem nostræ iustitiæ, & gratiæ iustificantis. Primum habes Ioan. 15. dicente Domino; Sine me nihil potestis facere; quod & apta quadam parabola ibidem probat. Secundum; videlicet iustitiam Christi esse exemplar primarium nostræ iustitiæ, & gratiæ. Probatur: quoniam qui dicit se in Christo manere, debet sicut ipse ambulauit, & ipse ambulare, 1. Ioan. 2. Rursus, Christus passus est pro nobis, inquit Petrus, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius: & tota scriptura Euangelica nihil aliud agit, quàm quòd proponat Christum in actionibus suis, & iustitijs imitandum. Tertium verò licèt sic probare; quoniam sicut Apostolus docet ad Hebræ. cap. 7. & 9. Christus ascendit in cœlum vt appareat nunc vultui Dei pro nobis semper viuens ad interpellandum pro nobis, ad interpellandum, hoc est, vt sua iustitia præsentata veluti interrumpat conceptam indignationem Dei aduersus genus humanum; quæ indignatio intelligitur in nomine vultus; iuxta illud, Vultus autem Domini super facientes mala: atque hoc est quod Propheta rogat dicens; Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui; id est, in iustitiam Christi, in quo gratificati sumus coram Deo; de quo dixit Pater cœlestis, Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui; id est, in quo vniuersi, qui mihi placent, gratificantur; vel in quo placatus sum: hic enim est propitiatio per peccatis nostris. Sed de causa exemplari motiua meritoria gratiæ satis dictum est.

Expositio aliquorũ Iudaizantium.

Quomodo Chris Dñs sit causa gratiç.

¶Causa instrumentaria gratiæ non solùm est sacramentum baptismi, verùm etiam omnia alia sacramenta a Christo Domino instituta, quæ virtute Passionis Domini nostri Iesu Christi in nobis gratiam causant, augent, conseruant, & continent.

Causa instrumẽtalis gratiæ.

¶Sed videtur profectò, quòd sacramenta gratiam non causent. Nam gratia creatur in anima; at nulla creatura potest assumi vt creationis instrumentum, vt efficaciter probat D. Thom. 1. p. q. 45. art. 5. ergo sacramenta non possunt gratiam causare. Quòd verò gratia creetur in anima, sic ostendo. Nam gratia non educitur de potentia animæ, cùm sit forma supernaturalis: ergo venit de foris; creatur itaque sicut rationalis anima.

Pri. obiect. de virtute sacramẽtorum.

¶Deinde, gratia producitur in instanti, vt planè constat, at operatio sacramenti sensibilis fit in tempore, & requirit tempus vt existat: ergo non potest causare gratiam.

Secunda.

¶Ad hæc argumenta depellenda non est necesse afferri à nobis omnia quæ traduntur à Theologis, cùm de causalitate sacramentorum tractant, breuius enim faciliusque confutabuntur.

Ad primã obiect.

¶Nam ad primum duo sunt dicenda. Alterum est, quòd gratia non propriè creatur: nã creari, sicut generari, est subsistentium; accidentia verò sicut propriè non generantur, sic neque propriè creantur: doctrina est Diui Thomæ in hoc articulo; quo dicto continuò labefactatur argumentum propositum.

Gratiã nõ ꝓprie creatur.

Secun. cõc.

¶Sed & alia via potest confutari præsens argumentum, si dicamus, quòd gratia educitur de potentia animæ. Nam illa forma educitur de potẽtia subiecti, si vera dicunt Physici, quæ dependet in esse & in conseruari à subiecto; huius generis est gratia; quæ accidens cùm sit, ab anima dependet, tum in fieri, tum in sui conseruatione; non est igitur alienum à vera Theologia, asserere gratiam educi de potentia animæ obedientiali: ex quo consequens est, eam non creari.

Gratia educitur de potentia animę obediẽtiali.

¶Alijs solutionibus solet dilui hoc argumentum à diuinis Theologis, cùm de sacramentis inuestigant, sed quæ à nobis adductæ sunt solutiones, pro hoc loco, & tractatu satis erunt.

¶Ad secundum argumentum dicendum, quòd in vltimo instanti, quo desinunt verba prolata à ministro sacramentorum, quæ semper habent vicem formæ, infunditur, & causatur gratia. Quæ si obscurè dicta sunt, aduertat Theologus, non posse hic de sacramentorum causalitate ad plenum sermonem haberi, nisi velimus extra chorum saltare. Præstabit certè ad aliam dubitationem explicandam accedere, quæ propriùs ad nostrum institutum pertinere videtur.

Ad scdm.

¶Sanè apparet, quòd homo suis operibus, quæ ex Dei adiutorio efficit, causet in se gratiam; & sic videtur quòd homo ipse, qui ex Dei adiutorio se præparat ad gratiam suscipiendam per fidem, spem, pœnitentiam, & charitatem, debeat numerari inter causas gratiæ: vnde videtur cõcedendum, quòd homo ex Dei adiutorio præuentus, & excitatus, causet in se gratiam, & quòd se iustificet. Neque desunt in huius rei confirmationem argumenta probabilia.

Vtrum homo cã grãæ dici possit.

¶In primis, qui ponit vltimam dispositionem ad gratiam, facit hominem gratum: at homo qui per fidem, & spem, ac charitatem se conuertit in Deum, ponit vltimam dispositionem ad gratiam: ergo facit hominem gratum. Maior argumenti sic probatur; nam qui ponit vltimam dispositionem ad hominem, certè generat, & facit hominem; & sic in omnibus rebus naturalibus compertum est. Minor verò argumenti satis liquet, & quòd vltima dispositio ad gratiam sit pœnitentia, & vera ad Deum conuersio, & quòd hanc præparationem faciat homo diuinæ gratiæ subsidio præuentus.

Prim. arg.

¶Deinde, quando homo crescit in charitate, & in bonis meritis, est causa augmenti gratiæ: vnde concedendum videtur, quòd sit causa gratiæ: ab eodem enim res augetur, & producitur.

Secundũ.

¶Deinde actus supernaturales diuino auxilio producti maiorem proportionem habent cum gratia, quæ est forma supernaturalis & spiritualis, quàm sacramenta quæ sunt corporea, & sensibilia: sed sacramenta causant gratiam: ergo actus nostri ex supernaturali auxilio producti efficient gratiam. His argumentis nihil obstantibus, dicendum, nulla ratione posse concedi, quòd homo ipse præuentus à Deo, se iustificet, aut causet gratiam, aut dona diuinitus nobis infusa: propter quòd cùm definitur habitus infusus, sic dicimus; Est bona qualitas mentis, qua rectè viuitur, qua nullus malè vtitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Itaque opera & studia bona in

Tertium.

Nulla ratione homo est causa gratiæ.

argu-

¶Causa instrumentaria gratiæ est humanitas Christi, atque etiam sacramenta.

gratiæ: nam cùm gratia excedat facultatem omnis naturæ creatę, non potest dari nisi à solo Deo: est enim quædam participatio diuinæ naturæ, quæ omnem aliam naturam excedit; & humanitas Christi non causat illam propria virtute, sed virtute diuinitatis adiunctæ. Sacramenta autem causant illam in-

strumentaliter, principaliter verò per operationẽ Spiritus sancti in ipsis: Angeli verò purgãt, & illuminant per modũ cuiusdam instructionis, non autẽ iustificando per gratiã. Ex his sequitur apertè secunda cõclusio.

argumentis commemorata, quæ præuenti ex adiutorio diuinæ gratiæ facimus, ſunt præparationes quædam diuinitus nobis donatæ, quibus efficitur anima noſtra apta & idonea vt recipiat gratiam iuſtificautem, diuinitus infuſam ex dono Dei, quam Deus in nobis, ſine nobis operantibus, non autem ſine nobis conſentientibus operatur. Pro certò igit' habeat Theologus, quòd iuſtitia noſtra non poteſt dici ex nobis; ignorantes enim Dei iuſtitiã, & ſuam volentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti, inquit Paulus, Quemadmodum enim lutum ſe habet ad figulũ in formatione vaſis, ita ſe habet impius ad iuſtificatorem Deum in opere iuſtificationis. Lutum, quantumlibet præparatum, formam artis quã recipit, non ex ſe accipit, ſed ex volũtate figuli: ita & peccator, quãtumlibet ſe ad gratiam præparauerit adiutorio Dei, credendo, operando, pœnitendo, diligẽdo, non accipit illam neq; ex ſe, aut propria virtute, ſed ex virtute & operatione Dei intus abluẽtis, & infundentis gratiam: quam homo non magis efficit, aut creat in anima ſua vllis ſuis operibus, quàm laborator inſcius artis figulinæ, molliens & præparans lutum inducit formam artis, qui tamen, quoniam aptat materiam vaſis formandis, ideò cooperari dicitur in opere artis: ſic homo, quia verbo Dei, fide, pœnitentia, & dilectione præparat ſe ad ſuſcipiendam gratiam, & iuſtitiam, ideo dicitur cooperari ad ſui iuſtificationem; ſed in genere cauſæ præparatoriæ. Quapropter neque ex nobis eſt iuſtitia noſtra, qui iuſti ſumus coram Deo; neque tribui debet vllis operibus noſtris, tanquam efficientibus illam: quod iam eſt ſatis demonſtratum exemplo de luto adhibito: habeſque aliud ſimile. 1. Cor. 3. Ego plantaui, inquit Paulus, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit; id eſt, non Paulus plantans, neq; Apollo rigans dedit vobis incrementum iuſtitiæ, ſed Deus. Simili modo dicere debemus, quòd peccator quidem ſe fide, & ſpe conuertit ad Deũ, diligit, pœnitet, ſupplicat, ſed Deus eſt qui incrementum dat remiſſionis peccatorum, & ſalutis. Proinde longè eſt à vero vt gratia iuſtificans cadat ſub merito actionis noſtræ, prout iam demonſtrauimus.

Optima ſimilitudo.

Prim. cõc. Rom. 10.

Secũ. cõcl.

Ad 1. arg.

¶Ad argumenta verò in oppoſitum in promptu ſunt ſolutiones. Nam primum ſic refellitur: dicet enim Theologus in primis, quòd illud axioma in argumento commemoratum, habet verum tantùm in formis naturalibus, quæ ex ordine naturæ habent neceſſariam connexionem, & conſecutionem cum vltima diſpoſitione ab agente introducta: cæterum non habere verum in formis ſupernaturalibus quæ deſuper veniunt. Vel dicat Theologus, quòd homo qui dolet, qui reſipiſcit, & ad Deum conuertitur, non ſua virtute ponit vltimam diſpoſitionem, ſed excitatus diuina gratia; propter quod dictum eſt in ſuperiori quæſtione, quod conuerſio & præparatio ad gratiam iuſtificantem eſt opus gratiæ operantis, non gratiæ cooperantis: in quo proinde opere potiùs homo mouetur, quàm ſe moueat, & agat. Vel dicito, quòd hæc præparatio, quam ponit homo diuina gratia præuentus, de ſe, & ex meritis ſuis non habet q̃ ſit vltima diſpoſitio ad gratiã, ad quam ex neceſſaria connexione ſubſequatur gratia, quin potius hoc habet ex acceptatione diuina: quod planè colligo ex D. Paulo dicente, Ei qui non operatur, credẽti autẽ in eum qui iuſtificat impiũ, fides reputat' ad iuſtitiã: ſermo eſt de fide formata; & dixit Paul', q̃ hæc fides ex Dei miſericordia reputatur, & acceptatur ad iuſtitiam coram Deo.

Tert. cõcl.

Rom. 4.

¶Ad ſecundum argumentum dicendum, q̃ quando creſcit in bonis meritis, meretur vt Deus augeat gratiam, & dona ſua, ſed non eſt cauſa gratiæ. Eſt enim ſentẽtia ferè Theologorum omnium, quòd habitus diuinitus infuſi augentur noſtris operibus meritoriè, non efficienter: quæ ſententia in materia de habitibus ſatis explicata eſt.

Ad ſecũm.

¶Ad tertium dicat Theologus, q̃ actus ſupernaturales producti ex diuino auxilio habent quidem maiorem proportionem in eſſendo cum gratia, cæterum in cauſando longè maiorem obtinent ſacramenta. Nam actus noſtri, vt contritio, amor, & cætera id genus, ſunt quædam præparationes liberi arbitrij ad recipiendam gratiam diuinitus infuſam, ſacramenta verò ſunt quædam inſtrumenta viuifica ad gratiam conferendam.

Ad Tertiũ.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm requiratur aliqua præparatio ad gratiam ex parte hominis.*

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Ad gratiam, quæ eſt habituale donum, præexigitur aliqua præparatio ex parte hominis: nulla enim forma poteſt eſſe niſi in materia diſpoſita.

¶ Secunda Concluſio. Ad gratiam, quæ eſt auxilium Dei mouentis ad bonum, nulla præparatio requiritur ex parte hominis, quaſi præueniens diuinum auxilium; ſed potiùs quæcunque præparatio in homine eſſe poteſt, eſt ex auxilio Dei mouentis ad bonum: & ſecundùm hoc ipſe motus bonus liberi arbitrij, quo quis præparatur ad ſuſcipiendam gratiam, eſt actus liberi arbitrij, moti & excitati à Deo, & à gratia perueniente; & quantum ad hoc dicitur homo ſe præparare, ſecundùm illud Prouerb. 16. Hominis eſt prępparare animum; & principaliter eſt à Deo mouente liberum arbitrium: & ſic dicitur voluntas hominis præparari, & eius greſſus dirigi à Domino.

¶Tertia Concluſio. Præparatio, quæ eſt ad donum gratiæ habituale, nihil aliud eſt quàm motus liberi arbitrij moti à Deo. Sed obſeruandum eſt, quòd eſt quædam præparatio ad gratiam ſimul cum infuſione gratiæ; & talis operatio eſt meritoria, non gratiæ quæ iam habetur, ſed gloriæ quæ non habetur. Eſt autem alia præparatio gratiæ imperfecta, quæ aliquando præcedis donum gratiæ habituale gratum faciens; & iſta non ſufficit ad meritum, nondum homine per gratiam iuſtificato; quia nullum meritum poteſt eſſe ſine gratia. Illud etiam obſeruare oportet, quòd non refert, vtrùm ſubitò, vel paulatim aliquis perueniat ad perfectam præparationem: contingit enim quòd quandoque Deus mouet hominem ad aliquod bonum, non tamen perfectum; & talis præparatio præcedit gratiam: quandoque verò mouet perfectè ipſum ad bonum, & ſubitò accipit gratiam, vt Paulo Apoſtolo accidit, dum eſſet in progreſſu peccati: motum eſt enim cor eius, & ſtatim gratiam eſt conſequutus.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE neceſſitate præparationis ad gratiam in ſuperioribus ſatis apertè, lateque ediſſertum eſt: ſed libet hoc in loco ſubijcere ſententiam & definitionem Concilij Tridentini, quę ſic habet in ſexta ſeſſione, canone quinto, Præterea ipſius iuſtificationis exordium in adultis à Dei per Chriſtum Ieſum præueniente gratia ſumendum eſt; hoc eſt, ab eius vocatione, qua nullis eorum exiſtentibus meritis vocantur, vt qui per peccata à Deo auerſi erant, per eius excitantem, atque adiuuantem gratiam ad conuertendum ſe ad ſuam ipſorum iuſtificationem,

Cõcil. Tri.

eidem

eidem gratiæ liberè assentiendo, & cooperando disponantur; ita vt tangente Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat inspirationem illam recipiens; quippe qui illam & abijcere potest: neque tamen sine gratia Dei mouere se ad iustificationem coram illo libera sua voluntate possit: vnde in sacris literis cum dicitur; Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, libertatis nostræ admonemur: cùm respondemus; Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur: Dei nos gratia præueniri confitemur. Hæc concilium. Ex cuius definitione irrefragabili liquet esse veritatem diuinã, & infallibilẽ quã hic definit Diuus Thomas in prima conclusione. Sed vt hæc veritas expendatur diligentius, argumentis eam concutiam.

Pri. concl.

D. Thom. cõcl. prim. discutitur.

¶In primis; Paruulis in baptismo infunditur gratia absque aliqua eorum præparatione, aut dispositione.

Prim. arg.

¶Rursùs, Angelis collata est gratia in suæ conditionis primordio; Adamo etiam primo parenti, nec non & Christo Domino; in quibus omnibus nulla præparatio, aut dispositio præcessit; quippe qui in primo instanti sunt iustificati, & gratiam hauerunt: falsa ergo est conclusio Diui Thomæ.

Secundũ.

¶Hæc argumenta facillimè depelluntur, si animaduertamus sensum & mentem Diui Thomæ. Certè Diuus Thomas, vt ego iudico, in præsentia non loquitur nisi de præparatione ad gratiam in adultis; quod sanè Concilium expresè declarat, cùm dicit se loqui de exordio, & præparatione iustificationis in adultis: & sic primum argumentum obiectum de paruulis euidenter confutatur.

Expo. cõcl.

¶Discipuli verò Diui Thomæ qui volunt interpretari Diuum Thomam, vt loquatur in vniuersum biparriti sunt. Nam Capreolus, Paludanus, Hispalensis, aiunt, q̃ baptismus in paruulis imprimit characterem, qui est dispositio & præparatio ad gratiam; in iustificatis verò in vtero absque baptismatis sacramento dicunt Deum imprimere, & infundere ornatum præparatorium ad gratiam. Sed hæc sententia iam ab omnibus gymnasijs exposa est. Alij verò dicunt (quorum sententia non est omnino improbanda) quod quemadmodum adulti præparantur à Deo per proprium actum liberi arbitrij, sic paruuli præparantur ad gratiam per habitualem mutationem voluntatis, quæ auersa erat à Deo per peccatum. Et quemadmodum actus fidei, spei, & charitatis, sunt actuales quædam dispositiones ad gratiam suscipiendam; habitus fidei, spei, & charitatis sunt habituales quædam præparationes ad donum gratiæ suscipiendum: & sic sufficienter subuertitur primum argumentum.

Ad 1. arg. Hispa. de dispositione ad gratiã in pueris.

¶Ad aliud, de angelis, & primis parentibus, atque adeò de Christo Domino, apertè & dilucidè respondemus, quod prædicti omnes per proprios actus sunt dispositi à Deo simul cum infusione gratiæ; quod latè demonstratum est prima parte, quæstione 62. Sed viso iam & explicato quemadmodum ad gratia sit necessaria præparatio, superest vt exponamus, quæ nam sit hæc præparatio; & vtrùm sit meritoria vitæ æternæ? Et quidem illud primum quod exquiritur, disputabitur copiosissimè in quæstione sequenti, articulo tertio, nunc verò habeatur præ oculis sententia & doctrina Concilij Tridentini ex Sessione sexta, canone sexto, vbi ita dicitur.

Ad scdm. An Angeli & primus parẽs receperint gratiam p dispositiones aliquas.

¶Disponuntur autem ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata, & promissa sunt: atque illud in primis à Deo iustificari impium per gratiam eius per redemptionem, q̃ est in Christo Iesu: & dum peccatores se esse intelligentes, à diuinæ iustitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad considerandum Dei misericordiam se conuertendo, in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tanquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea mouentur aduersus peccata per odium aliquod, & detestationem, hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante baptismum agi oportet: denique dũ proponunt suscipere baptismum, inchoare nouã vitam, & seruare diuina mandata. De hac dispositione scriptum est: Accedentem ad Deum oportet credere qa est, & quòd inquirentibus se remunerator sit. Et, Conside fili, remittuntur tibi peccata tua. Et, Timor Domini expellit peccatum. Et, Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum, in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti: Et, Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritos sancti, docentes eos seruare quæcunque mandaui vobis. Denique, Pręparate corda vestra Domino. Ex hac definitione constat, quæ nam sit pręparatio ad gratiam suscipiendam. De eo verò quòd consequenter quæritur, Vtrùm hęc pręparatio, quæ est simul cum gratiæ infusione, sit meritoria gratiæ, vel gloriæ, non potest in hoc loco exactè inuestigari, donec in quæstione vltima differamus vberrimè de bonorum operum merito: illuc ergo quæstio referatur.

Secũ. cõcl.

Ioan. 6.

ARTIC. TERTIVS.

¶Vtrùm necessariò detur gratia præparanti se ad gratiam, & facienti quod in se est.

SVMMA TEXTVS.

PRima Conclusio. Si præparatio consideretur secundum quòd procedit à libero arbitrio, nullam necessitatem habet ad gratiam consequendam: quia gratia excedit omnem præparationem virtutis humanæ.

¶Secunda Conclusio. Si cõsideretur secundum quod est à Deo mouente, tunc habet necessitatem ad id ad quod ordinatur à Deo, non quidem coactionis, sed infallibilitatis: quia intentio Dei deficere non potest. Vnde si ex intentione Dei mouẽtis est, quòd homo, cuius cor tangit, consequatur gratiã, infallibiliter eam consequetur, secundum illud; Omnis qui audit, & discit à patre, venit ad me.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRima huius articuli assertio in magnam nos conijciebat quæstionem, Vtrùm detur infallibiliter gratia præparanti se ad gratiam, & facienti quod in se est ex puris merisque naturalibus, nisi in superioribus satis copiosè fuisset explicata, nimirum quęst. 109. art. 6. Igitur totum quæstionis pondus huc propendet, vt diligenter expendamus secundam Diui Thomæ assertionem: nam his argumentis videtur subuerti & labefactari.

De secũda cõclusio. D. Thom. est difficultas.

¶Principiò sic argumentor. Potest aliquis facere quantum in se est ex auxilio præueniente, & postmodum auxilio efficaci contradicere: ergo non semper facienti quod in se est ex diuino auxilio infallibiliter confertur gratia. Hoc ipsum confirmatur, & explicatur: quia vt præclarè docet Diuus Thomas, auxilium Dei semper est efficax ad id ad quod ordinatur; vnde nunquam redit ad Deum vacuum: sed Deus interdum quamquam confert auxilium præueniens, non intendit conferre auxilium efficax, neque verò dare gratiam gratum facientem, alioqui nemo haberet auxilium præueniens, qui simul non haberet gratiam iustificantem: est ergo possibibile vt homo faciens quod in se est ex diuino auxilio præueniente, gratiam iustificantem non habeat.

Prim. arg.

¶Secundò sic. Gratia iustificans semper datur merè gratis: ergo potest Deus eam denegare præparanti se ad gratiam, & facienti quod in se est. Consequentia inde probatur: quoniam si datur merè gratis, nemini hominum debita est, & sic nulla est iniuria si non conferatur.

Secundũ.

¶Tertiò sic: quia ex opposito sequitur, posse hominem esse certum q̃ habeat gratiam, quod est contra veritatem catholicæ fidei, vt infrà patebit. Quòd autem rectè sequatur, sic ostendo: quia potest homo esse certus quòd faciat quod in se est ex auxilio præuenienti, credendo Euãgelio, desiderando placere Deo: imò videtur quòd possit esse certus

Tertium.

tus quòd diligat Deum ſuper omnia, ſicut poteſt eſſe certus quòd diligat vxorem ſuper omnia. Ad huius rei expoſitionem eſt prima concluſio.

Pri. aſſert. ¶Veritas eſt irrefragabilis, & diuina (quam inficiari eſt dogma hæreticum) quæ aſſerit, homini præparanti ſe ad gratiam per actus fidei, ſpei, & charitatis, & pœnitentiæ infallibiliter conferri gratiam iuſtificantem. Patet: quia eſt diuina promiſſio; Cõuertimini ad me, Pri. concl. & ego conuertar ad vos; &, Qui diligit me, diligetur à patre meo: & illud, Cor contritum & humiliatũ Pſal. 50. Deus non deſpicies: & Ezech. 18. & 33. In quacunque die ingemuerit peccator, iniquitatum eius amplùs non recordabor: & illud Ioannis; In hoc cognoſcimus quoniam tranſlati ſumus de morte ad vitam, Secũ. cõcl. ſi diligim⁹ fratres. Item, vera diſpoſitio ad gratiam eſt appropinquare Deo: at dicitur Iacob 4. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Demum, ſufficiens præparatio ad gratiam eſt audire, & diſcere à Patre, & abſque dubio dicitur Ioannis 6. Omnis qui audit à Patre, & diſcit, venit ad me. Hoc ipſum demonſtratur rationibus euidentibus ex Theologia erutis. Nam ſi oppoſita ſententia eſt vera, ſequitur quòd homo faciens quod in ſe eſt ex diuino auxilio, & quod poteſt, & quod debet, damnaretur inferno, ſiquidem non habet gratiam iuſtificantem. Sequitur rurſus, hominem per aliquod temporis ſpatium eſſe extra ſtatum ſalutis, & non habere remedium, videlicet eo temporis interſtitio, quo facit quod in ſe eſt ex diuino auxilio præueniente, & non confertur ei gratia iuſtificans. Præterea ſequitur, hominem, qui diligit Deum ſuper omnia, & dolet de commiſſis ſceleribus; atque etiam Martyrem, qui verè optit mortem pro Chriſto, inferno damnari. Hæc omnia incommoda euidenter conſequuntur, ſi non eſt lex infallibilis, quòd præparanti ſe & facienti quod in ſe eſt, ex diuino auxilio ſtatim gratia iuſtificans conferatur. Propter quod ſubit mirandum de Scoto, Doctore alioqui clariſſimo, qui in 4. diſt. 14 aſſerit, requiri certam temporis continuationem, vt contritio, & vera pœnitentia ſit ſufficiens diſpoſitio ad gratiam. In eadem ſalebra, vel peiori hæret Dominus Caietanus, qui in opuſculo quæſt. 1. de contritione affirmat, non eſſe legem infallibilem, quòd facienti quod in ſe eſt ex diuino auxilio ſtatim conferatur gratia; & inducitur ad huius rei aſſertionem ex argumentis ſuperiùs adductis, quæ reuera minimè concludunt, vt ſtatim videbimus.

Secunda. ¶Secunda concluſio. Homini facienti illud ad quod Deus immittit auxilium præueniens, quo excitatur vt iuſtificetur, non ſemper confertur gratia iuſtificans. Hæc ſententia eſt certa ſecundùm fidem catholicam. Nam certum eſt, multos vocari à Deo, & non venire: non ergo omnibus vocatis datur gratia, quibus datur auxilium præueniens.

Tertia. ¶Tertia concluſio. Omnis qui facit quod eſt in ſe auxilio præuenienti, quod Deus ordinat intentione abſoluta ad gratiam iuſtificantem, ſemper conſequitur gratiam iuſtificantem: intentio enim Dei deficere non poteſt, neque verò fruſtrari.

Quarta. ¶Quarta concluſio. Omne auxilium diuinæ gratiæ præueniens, quod reuera non attingit ad hominis iuſtificationem, ordinatur nihilominus à Dei voluntate cõditionata ad iuſtificandum peccatorem, verùm voluntate, & intentione abſoluta (præſuppoſita tamen malitia, & induratione peccatoris) ordinatur ad eius condemnationem. Prima pars huius aſſertionis ſic probatur. Nam illud auxilium erat ſufficiẽs, quo ſi benè & rectè vteret, poſſet, ſi vellet, conuerti, vt ſuperiùs eſt demõſtratum. Secunda pars ſic demonſtratur ex illo; Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes &c. quibus in verbis comminat Dominus ſupplicium æternum illis ciuitatibus, qa recepetunt maiora beneficia ſuæ gratiæ: & Ioannis 12. Hic ſermo quem loquutus ſum, ipſe iudicabit vos. Ex quibus conſequit, Deum ordinaſſe, & ſtatuiſſe, qꝑ ſi homines diuino auxilio prœuenti, & excitati, non conſentirent, ſed potiùs rebelles eſſent lumini, grauius & acerbius puniantur ſecundum quem modum peccatores dicuntur theſaurizare iram pro beneficijs receptis. His conſtitutis ad argumenta propoſita ſatisfaciendum. Matt. 11. & Luc. 10. Quar. cõc.

ARTIC. QVARTVS.

¶Vtrùm gratia ſit maior in vno quàm in alio.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Si gratia gratum faciens conſideretur ex parte finis, vel obiecti, non poteſt eſſe maior, vel minor; quia ſecundum ſui rationem coniungit hominem ſummo bono, quod eſt Deus.

¶Secunda concluſio. Si gratia conſideretur ex parte ſubiecti, poteſt ſuſcipere magis vel minus, prout vnus perfectiùs illuſtratur gratiæ lumine quàm alius.

¶Tertia concluſio. Ratio aliqua diuerſitatis huius poteſt ſumi ex parte hominis magis ſe præparantis ad gratiam, quamuis ex hac parte non poſſit accipi prima ratio huius diuerſitatis; quia præparatio ad gratiam non eſt hominis, niſi in quantũ liberum arbitrium præparatur à Domino.

¶Quarta concluſio. Principalis & prima ratio huius diuerſitatis accipitur ex parte Dei: quoniam diuerſimodè diſpenſat dona gratiæ ſuæ, vt ex diuerſis gradibus pulchritudo & perfectio Eccleſiæ conſurgat; ſicut diuerſos gradus rerum inſtituit, vt vniuerſum eſſet perfectum, put patet ad Epheſ. 4. vbi ſic habetur; Vnicuique data eſt gratia ſecundùm menſuram donationis Chriſti.

¶Ad primi argumenti confutationem dicendum eſt, qꝑ facienti quod in ſe eſt ex diuino auxilio præuenienti, non ſemper confertur gratia iuſtificans; at facienti quod in ſe eſt ex diuino auxilio copioſo quo homo conuertitur à via ſua mala, reſipiſcit & diligit, ſine dubio confertur gratia iuſtificans. Pro quo ſupponendum eſt, quòd duplex eſt gratiæ præparatio; Alia remota, quæ non eſt ſimul cum gratiæ infuſione; vt bonus cogitatus, auditio verbi Dei: & homini habenti talem præparationem non ſemper confertur gratia. Altera eſt immediata, vt pœnitere, conuerti ad Dominum; & hanc ſemper ſequitur gratia. Vel dicat Theologus quòd facienti quod in ſe eſt ex diuino auxilio præuenienti, ſine dubio confertur auxilium aliud copioſius, quo efficaciter conuertitur: propter quod non admitto, quòd quis faciat quod in ſe eſt ex diuino auxilio præueniente, & qꝑ contradicat, & reſiſtat auxilio Dei efficaciter mouenti. Ad 1. arg. Duplex ꝑparatio gratiæ.

¶Ad ſecundum dicendum, nullam eſſe repugnãtiam, qꝑ gratia iuſtificans detur omnino gratis, & qꝑ detur infallibiliter ex Dei promiſſione: Deus enim hominem, quem prædeſtinat ad vitam æternam, infallibiliter creat; at non ex meritis, ſed gratuitò creat. Deus etiam filium ſuum, quem promiſit, infallibiliter dedit, at non ex meritis dedit. Ad ſcdm.

¶Ad tertium dicendum, non poſſe nos certò cognoſcere quòd habeamus gratiam iuſtificantem: quia quanquam homo poteſt eſſe certus ſe habere quædam auxilia ſupernaturalia, non tamen poteſt eſſe certus ſe habere vltimam diſpoſitionem ad gratiam: neque poteſt eſſe nobis exploratum an diligamus Deum ſuper omnia dilectione ſupernaturali, aut verò an doleamus de vniuerſis ſceleribus ſicuti oportet, propter impedimenta occulta ſceleris: Quis enim poteſt dicere, mundum eſt cor meum, liber ſum à peccato. Ad tertiũ.

EXPLICATIO ARTICVLI.

AD explicationem huius articuli obſeruandum eſt, qꝑ Lutherani negantes iuſtitiam noſtris animis inhæren tem, oẽs iuſtos æqualẽ iuſtitiam, & ſanctitatem habere ſentiũt; qa vna eſt ſanctitas, & iuſtitia Chriſti, à qua oẽs denominantur Lutheri ſtultiſſimus error.

minantur sancti. Sed certè adhuc in suo errore irrationabiliter procedunt: nam poterat sumi diuersitas gratiæ, & iustitiæ ex maiori fiducia credentium, quam ipsi existimãt esse causam præcipuam nostræ iustificationis. Nam certè irrationabile dogma est, asserere omnes iustos esse æqualiter iustos inter sese. Imò ex ipsorum doctrina videtur deduci, esse æqualiter iustos atque Christus Dominus; siquidem eadem iustitia iusti sunt. Sed quicquid sit de Lutheranorum errore, quem alio in loco commodiùs impugnabimus, sententia D.Thom. quòd gratia in vno sit copiosior, & maior quàm in alio, est fides catholica. Nã in Concilio Tridẽtino Sess. 6. cap. 5. sic definitur, quòd vnusquisq; suam iustitiam recipit secundùm mensurã quam Spiritus sanctus partitur vnicuique prout vult, & secundum propriam cuiusque dispositionem & cooperationem: quibus in verbis ad literam sunt expressæ, tertia, & quarta conclusio D.Thom & Can. 24. definitur in hunc modum; Si quis dixerit, iustitiam acceptam non conseruari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera, anathema sit. Ex quo euidenter consequitur, gratiam esse maiorem in eodem homine nunc, quàm prius, & id quidem per bona opera. Ex quo rursus efficaci argumento deducitur, posse augeri, & esse maiorem quàm in alio, qui in exercitio bonorum operum non tam diligens & studiosus fuerit. Illud etiam animaduertat Theologus, quàm rectè & verè dictum sit in superioribus, esse prorsus impossibile, quòd cum æquali auxilio vnus melius disponatur & perfectius quàm alius: nam si hoc contingeret, iam prima ratio diuersitatis esset ex libero arbitrio, & non ex Spiritu sancto: siquidem spiritus iuxta hanc opinionem æqualiter animum hominis moueret, & incitaret.

Pri. concl.

D.Thom. catholica sententia.

Secun. cõcl.

ARTIC. QVINTVS.

¶Vtrùm homo possit scire se habere gratiam.

SVMMA TEXTVS.

PRima conclusio. Per diuinam reuelationẽ ex priuilegio põt aliquis scire se habere gratiam iustificantem, sicut Paulo dictũ est; Sufficit tibi gratia mea.

¶Secunda conclusio. Secundùm legem ordinariam, & communem cursum, nemo potest certò scire se habere gratiam; quia principium gratię, & obiectum eius est ipse Deus, qui propter sui excellentiam est nobis incognitus, & ideo eius præsentia in nobis & absentia per certitudinem cognosci non potest. Vnde homo non potest diiudicare an habeat gratiam.

¶Tertia conclusio. Coniecturaliter p aliqua signa potest aliquis cognoscere quòd habeat gratiam; vt si percipit se delectari in Deo, contemnere res mundanas; vel si non sit conscius sibi alicuius peccati mortalis: sed hæc cognitio est imperfecta: nam in Psalmo dicitur, Ab occultis meis mũda me Domine. Delicta quis intelligit?

¶Si verò Sanctus Thom. facit sermonem de certitudine ineuidenti, & obscura, sequitur quòd possimus nos habere certitudinem, quòd simus in gratia; quemadmodum possũmus esse certi quòd habemus fidem infusam: Deus enim qui est principium tum gratiæ, tum fidei, est nobis incognitus. Videtur profectò ex syllogismo D.Tho. efficaciter concludi, p nõ habeamus fidei Christianę certitudinẽ; siquidem Deus, q est reuelator, & inspirator fidei, est nobis incognitus: vel p habeamus certitudinem p simus in gra, quanquam Deus, qui est principium gratiæ, sit nobis incognitus.

Secũdum.

Tert. cõcl.

¶Iam verò nos habemus certã & immobilem certitudinem, quòd sit Deus; verum hanc certitudinem non habemus ex pprij principij cognitione, sed ex creaturis, veluti ex effectibũs causam primam esse euidenter commonstramus: ergo probatio D.Tho. valida non est. ad huius rei expositionem dicendum est, D.Thom. loqui de cognitione principij sufficiẽti, & efficaci, vt possit nos certos efficere, & rei persuasionem minimè dubiam in animis nostris gignere: quo in sensu explicata ratio Diui Thomæ verissima est, & efficaciter rem demonstrat. Nam cùm cognitio rei ex cognitione principij dependeat, si cognitio principij est certa, & indubia, inducet nos profectò in certam cognitionem, & minimè dubiam: at si cognitio principij non fuerit constans, & certa, non poterit certam rei cognitionem in animis nostris efficere.

Tertium.

D. Thom. ratio aperitur.

¶Vnde ad primum argumentum dicendum est, quòd quanquam homo habens fidem non cognoscat Deum euidenter, habet tamen certitudinem suæ fidei: est enim proprietas fidei & luminis huius, hominem certum efficere de mysterijs fidei, veluti scientia certum reddit intellectum de conclusionibus quæ in scientia inuestigantur, atque etiam certitudinem præstat de ipsa scientia; non tamen est consimilis ratio de gratia, & charitate, quæ perficiunt vim appetitiuam, quarum proprietas non est certum reddere intellectum, sed vnire hominem Deo, & efficere vt tendat in ipsum: quare certò cognosci nequeunt absque Dei reuelatione speciali.

Ad 1. arg.

Distincta rõne Deus principiũ est fidei, & charitatis.

¶Ex hoc facilè confutatur secundum argumẽtum: nam quanquam Deus est principium tum gratiæ, tum fidei, diuersa tamen ratione. Nam fidei, reuelando, inspirando, testificando; qui enim credit, habet testimonium Dei in se: gratiæ autem, & charitatis est principium interius secretò mouendo, & infundendo, & renouando voluntatẽ. Quod vt facillimè perspicias, scire oportet, p hominẽ esse in gratia nihil aliud est quàm hominẽ esse Deo dilectum, & charum; & tandem (vt vno verbo rem comprehẽdam) Deo gratum, hoc autem mysterium, vtrum à Deo ameris, diligatis, in sinu Dei manet reconditum, neque huius cognitionis principium certum habemus, neq; ex rerum euidentia, aut experientia, neq; verò ex diuinis reuelationibus. Et p hæc sit legitima Diui Thomæ explicatio, liquet: nam dicit expresse, quòd non habemus principium, vnde cognoscamus, vtrùm Deus sit absens, vel præsens, & intelligit per gratiam: nam quòd Deus sit præsens omnibus rebus per essentiam euidens est.

Ad scãm.

¶Ad tertium dicendum est, Deum esse, ex creaturis euidenter demonstrari, per demonstrationem euidentem ex effectibus acceptam; & ideo principium huius cognitionis est euidens & exploratum, propter quod potest gignere in animis nostris certam & exploratam huius rei persuasionem: quin imò Diuus Paulus dicit hanc persuasionem Deum

Ad tertiũ.

Roma. 1.

EXPLICATIO ARTICVLI.

IN hoc articulo quatuor sunt explicanda: In primis videndum est, & accuratè, & diligenter explicandum, quemadmodum probatio Diui Thomæ rectè procedat: deinde de certitudine gratiæ est edisserendum: proximo loco de certitudine fidei; demum de certitudine spei, ac confidentiæ: nam de his præcipuè hoc tempestate scire magnum est operæpretium. Vt verò à primo exordiamur, videtur profectò quòd argumentatio D.Tho. non sit legitima. Probatio D.Tho. syllogismo explicata sic habet. Principium & obiectum gratiæ est ipse Deus: at Deus propter sui excellentiam est nobis incognitus: ergo eius præsentia vel absentia per certitudinem cognosci non potest: vnde homo non potest certò dijudicare an habeat gratiam; certitudo enim rei ex sitis principijs tantùm haberi potest.

An D. Th. ratio legitimè procedat.

Prim. arg.

¶Apparet certè quòd D.Thom. hoc argumẽti genere id quod vult non efficiat. Nam cum dicit certitudinẽ cognitionis nisi ex principiorum cognitione non constare; aut loquitur de cognitione principiorum euidenti; aut de cognitione obscura, atque ænigmatica, qualis fidei nostræ esse cognoscitur. Si de cognitione euidenti, falsum est quod dicit D.Thom. nam potest quis habere certitudinem p habeat fidem, & Christianus quiuis certitudinem habet quòd Deus sit trinus & vnus, quanquam non cognoscat euidenter principium fidei, quòd Deus est, quemadmodum est gratiæ principium.

Deum nobis reuelaſſe, & inſpiraſſe: inuiſibilia enim Dei à creatura intellecta conſpiciuntur &c. Ac de defenſione D. Thom. hæc dicta ſufficiant.

¶Sequitur vt examinemus diligenter illam quæſtionẽ; vtrum abſque Dei ſpeciali reuelatione ſecundùm legem ordinariam poſſit homo certo cognoſcere, ſe habere gratiam certitudine infallibili, cui nõ poſſit ſubeſſe falſum. De hac re eſt ingens controuerſia inter Catholicos, & Lutheranos. Lutherani affirmant, Catholici conſtanter negant in 1.d. 17.vbi inueſtigant, vtrùm poſſimus certò cognoſcere nos habere Dei charitatem. Explicant hanc quæſtionem optimè Soto lib.3. de natura & gratia à cap.10. vſque ad finem, & in Apolog.contra Catherin. à cap.2 vſque in finẽ. Roffenſ.art.1.11. & 12. contra Lutherum. Vega lib.9. ſuper Concil.Triden. per totum. Exiſtimant itaque Lutherani quòd ea certitudine, qua fideles credimus Deum eſſe trinum & vnum, quiſque tenetur credere quod acceperit remiſſionem peccatorum, & quòd gratiam, & iuſtitiam iam fuerit conſequutus propter Chriſti meritum. Deinde dicunt, ꝙ ſi quis parum dubitet, an ſit iuſtificatus; hæreticus eſt, & non pertinet ad Deum, ſed ad diabolum. Tertiò dicunt, & nulla eſt alia vera fides, & Chriſtiana, niſi quæ excluſa ex animo omni formidine, & hæſitatione pacatam ita reddit conſcientiam, vt credat firmiter, quòd remiſſionem peccatorum iam acceperit.

Vtrum homo de ſua gra poſſit eſſe certus.

Mag.Soto.

Hæreſis Lutheri.

¶Probant iſtum errorem ex varijs ſententijs ſanctæ ſcripturæ, adducunt primò illud; Ideo ex fide, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſſio: in quo teſtimonio videtur affirmari, hominem iuſtificari ex fide, & non ex operibus, vt certitudinem noſtræ ſalutis habere poſſimus.

Probãt ſuũ errorẽ Lutherani.

Pri.teſtim. Rom.4.

¶Deinde citant illud; Iuſtificati ex fide pacem habemus ad Deum per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum: hunc locum vehementer exaggerant Lutherani, & pacem interpretantur, conſcientiam prorſus ſecuram. Ex qua interpretatione colligunt, quòd quiſque fidelis tenetur credere infallibili certitudine, quòd ſit iam iuſtificatus.

Secundũ. Rom. 5.

¶Præterea adducunt illud; Ipſe ſpiritus teſtimonium perhibet ſpiritui noſtro, quòd filij Dei ſumus, hoc teſtimonium vehementer facit pro fide Lutheranorum. Nam, cum teſtimonium Spiritus ſancti infallibile ſit, conſequens eſt, quòd filius Dei, qui habet hoc teſtimonium Dei in ſe, teneatur ei credere fide infallibili.

Tertium. Rom. 8.

¶Item citant illa verba Pauli eiuſdem cap. Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro omnibus tradidit illum: quomodo etiam cum illo omnia nobis non donabit? & iterum; Deus qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet? ex quo teſtimonio colligunt, omnes fideles eſſe certos de ſua predeſtinatione, & ſalute: propter quod D.Paulus continuò ſubiungit; Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? certus ſum, ꝙ nec mors, nec vita nos ſeparabit a charitate, quæ eſt in Chriſto Ieſu.

Quartum.

¶Quintum teſtimonium eſt.1.Corinth.2. Nos ſpiritum Chriſti accepimus, vt ſciamus quæ a Deo donata ſunt nobis: ergo planè ſcimus donum gratiæ nobis collatum. & 2.Cor.1. Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. certè non eſſet magna gloria, ſi ex ſuſpecto teſtimonio originem traheret.

Quintum. Sextum.

¶Denique eſt inſigne teſtimonium in cap.vltimo eiuſdẽ epiſtolæ; Voſmetipſos tentate ſi eſtis in fide, ipſi vos probate. An non cognoſcitis voſmetipſos, quia Chriſtus Ieſus habitat in vobis, niſi forte reprobi ſitis? Igitur reprobus eſt & infidelis, qui non cognoſcit Chriſtum in ſe habitare per gratiam. Hæc teſtimonia adducunt ex D.Pau.

Septimũ.

¶Ex Diuo Ioanne citant illud: Scimus qm̃ translati ſumus de morte ad vitam, quoniã diligimus fratres: & illud ex Apocal. Vincenti dabo manna abſconditum, quod nemo nouit niſi qui accipit: & illud Petri; Satagite vt per bona opera certam faciatis vocationem veſtram.

Teſtimoniũ ex Ioã. 1. oan.3. Apoc. 2. 2.Petr.1.

¶Sed & hanc ſententiam ſancti Patres aſtruere videtur. Dionyſ.in primis in myſtica Theologia inter mentales exceſſus computat vnionem, qua quidam ſic arctè Deo coniunguntur, vt cum fiducia dicant, Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo? quod ſine magna certitudine dici non poteſt. Orig.in verba illa Pauli. Ipſe ſpiritus teſtimonium perhibet ſpiritui noſtro, aperte teſtatur, cum nihil timoris eſt, hoc eſt, cum nihil propter pœnam, ſed propter amorem patris cuncta perficimus, ſpiritum confirmare ſpiritum noſtrum, quòd filij Dei ſumus. Aug.in lib.de bono perſeuerantiæ ſic ſcribit; Sicut ergo ſanctus cum Deum rogat vt ſanctus ſit, id vtique rogat, vt ſanctus eſſe permaneat: ita vtique & caſtus cùm rogat, vt caſtus ſit, hoc ſine dubio petit, vt in eo perſeueret bonũ, quod ſe accepiſſe cognouit; quibus verbis ſatis indicat, poſſe ſanctos viros noſſe hæc dona a Deo ſibi eſſe collata. D.Greg.ſic ſcribit, Mens quæ diuino ſpiritu impletur, habet euidentiſſima ſigna ſuę virtutis, & humilitatis; quę ſi in vna mente conueniant, liquet, ꝙ de præſentia ſancti Spiritus teſtimonium ferant. Sed & Bernardus multus eſt in aſſerẽda certitudine gratiæ; ſed præſertim in ſerm.68. & 69. quęrit; Num poſſint aliqui viri ſpirituales in hac vita ſibi arrogare vocem illam cum fiducia, Dilectus mihi, & ego illi; & re diligenter & accuratè examinata, ꝙ poſſint, vehementer affirmat; & ſerm.2. in octaua Paſchæ, ſic inquit; Spiritum nouum aduenìſſe certiſſimè noua conuerſatio teſtatur. Sed & in epiſt. 107. diligentiſſimè enumerat ſigna, quibus certiſſimè poſſimus cognoſcere peccata eſſe remiſſa, & cum Deo in gratiam rediiſſe. Rationes verò ad iſtum errorem confirmandum nullas adducunt Lutherani. Sed vt veritas elucidetur, arguitur in patrocinium huius erroris. In primis ſic.

Greg. li. 1. dialo.c.1.

Ber.ſer.19. in Cant.& 39.& 35. & 74.

Argumẽta difficilia.

¶Baptiſmus confert gratiam non ponenti obicẽ; ſed ego experior, ꝙ non pono obicem, & ꝙ bono animo ſuſcipio baptiſma: ergo ſum certus, ꝙ habeo gratiam, & iuſtitiam coram Deo. Maior eſt de fide: Minor patet experientia cuidenti: ergo concluſio certa eſt, & infallibilis. Hoc ipſum confirmatur: nam certum eſt, ꝙ pœnitentiæ ſacramẽtum facit ex attrito contritum, vt in Conc.Triden.definitur: ſed poteſt aliquis certò cognoſcere ſe accedere ad pœnitentiæ ſacramentum, habens dolores propter pœnas inferni, quod experientia comprobatur: ergo poſt abſolutionem ſacerdotis poteſt certò ſtatuere, quòd ſit in gratia, & quòd remiſſionem peccatorum fuerit conſecutus.

Prim. arg.

¶Deinde, facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam, alioqui iniuſtus videretur: ſed poteſt aliquis reipſa experiri, quòd facit quod in ſe eſt: ergo poteſt eſſe certus, quòd habeat gratiam.

Secundũ.

¶Præterea, veritas eſt infallibilis, quòd in martyrio condonantur peccata, & quòd qui moritur pro Chriſto, habeat Dei charitatem, iuxta illud, Maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam ſuam ponat pro amicis ſuis: ſed videt aliquis, quòd vult mori pro Chriſto, & reipſa appetit mortem pro Chriſto: ergo habet certitudinẽ infallibilem, quòd habet Dei charitatem.

Tertium.

¶Et confirmatur: nam Eccleſia ſancta non eſt magis certa de huius hominis martyrio, quã ipſe qui oppetit mortẽ: ſed Eccleſia indubitata fide adſcribit illum catalogo Sanctorum: ergo ipſe indubitata fide cognoſcit ſe habere gratiam, & ſanctitatem.

Confir.

¶Hoc idem confirmatur. Vnus enim poteſt eſſe certus de alio quopiam, ꝙ ſit in gratia: ergo etiam poteſt de ſeipſo hoc idem ſtatuere. Antecedens eſſe verum ſic oſtenditur: nam ſacerdos puerum baptizans lauacro aquæ, adhibens veram & legitimam formam, certus eſt infallibili certitudine, quòd puer ille remiſſionem peccatorũ ſit conſecutus: quod colligere liquet hoc ſyllogiſmo. Fides docet, quòd baptiſmus confert gratiam, & remiſſionem peccatorũ non ponenti obicem: ſed ego certo cognoſco, quòd puerum baptizaui ſub forma præſcripta a Chriſto Domino: ergo certum eſt, & infallibile puerũ remiſſionem peccatorum conſecutum fuiſſe. Maior huius ſyllogiſmi eſt de fide diuina: Minor conſtat euidenti experientia.

Cõfir.ſecũ.

¶Præterea, vel homo fidelis poteſt certò cognoſcere, ꝙ adimpleat præceptum dilectionis, & charitatis, vel non poteſt. Si ſecundum dederis, nunquam habebit conſcientię ſecuritatem, & pacem. Si verò primum; ergo habet certitudinem, quòd habet gratiam, & charitatem.

Quartum.

¶Item, puer baptizatus quando peruenit ad vſum rationis, vel poteſt cognoſcere primum peccatum, quod debet admittere, vel non poteſt. Si non poteſt: ergo non peccat: nemo enim peccat in eo, quod cauere non poteſt. Si verò poteſt: ergo cognoſcit ſe habere ſanctitatem, & gratiam baptiſmalem.

Quintum.

¶Vltimò, homo fidelis habet certitudinem infallibilem, ꝙ habet fidem ſupernaturalem, & diuinam: ergo poteſt habere certitudinem de ſua gratia. Conſequentia inde probatur: nam vtrumque eſt donum Dei, cuius principium eſt nobis ignotum. Item probatur: Nam ſicuti noſtra iuſtifi-

Vltimum.

catio nõ solùm dependet ex diuina promissione, sed etiam ex nostra præparatione, & vera conuersione, in qua examinanda mens humana sæpenumero mẽtitur; sic assensus fidei non solùm depẽdet ex diuina reuelatione, sed ex nostro assensu firmo atq; stabili, in quo examinãdo mens humana sæpissimè fallitur: vt videre est in hæretico, qui existimat se oppetere mortem pro vera fide. Antecedens probatur; tũ, qm illud concedit lubenter D. Tho. ad secundum; tum verò, qm fidelis credit omnia quæ docet Ecclesia: sed est certum de fide, neminẽ posse credere omnia quę docet Ecclesia, nisi habeat fidem supernaturalem: ergo habet certitudinem infallibilem, ꝙ habeat fidem supernaturalem. His positis, pro explicatione veritatis sit prima conclusio.

Prim. cõcl. ¶Per diuinam reuelationem specialem potest homo iustus habere certitudinem infallibilem de sua gratia. Hæc conclusio liquida est. Nã certum est, Deũ posse id reuelare cui maluerit, & eum certum efficere: disputare verò fusè, quibus in particulari hoc fuerit reuelatum, superuacaneum existimo. Fuit quidem hoc reuelatum Deiparæ Marię, Angelo dicente, Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres; Dixit & Saluator de Nathanael. Ecce verè Israelita, in quo dolus non est. Dixit insuper paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Itẽ de Magdalena; Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum: & iterum; Fides tua te saluam fecit, vade in pace: & ad D. Paul. dixit Dominus, Sufficit tibi gratia mea. Sed & omnibus Apostolis facta est hęc reuelatio, quemadmodũ docet D. Tho. de Veritate. q. 24. artic. 9. & doctissimus Pater Cano lib. 6. de locis. cap. 3. Meritò igitur potuerunt isti credere firma fide, quòd remissionem peccatorum erant consecuti, & gratiam iustificantem obtinuerint.

Quib⁹ fuerit facta reuelatio sua gratia.

M. Cano.

Secun. cõc. ¶Secũda cõclusio. Sine diuina reuelatione speciali nemo potest habere certitudinẽ infallibilem de sua gratia: & oppositum est dogma hæreticum. Probatur hoc primò ex diuinis literis. Iob. c. 9. Si venerit ad me, non videbo eum; & si abierit, non intelligam: & rursus; Si fuero simplex, hoc ipsum ignorabit anima mea: & iterum; Verebar omnia opera mea, sciens ꝙ non parceres delinquenti. Certè Iob diuinissimè loquit̃ de incertitudine gratiæ corã Deo: & Prou. 20. Quis potest dicere, Mundum est cor meum, purus sum a peccato? & cap. 28. Beatus vir qui semper est pauidus: & Eccles. 9. Nemo scit vtrùm odio, vel amore dignus sit.

¶Sed dicet quis, hoc testimonio etiam probari, ꝙ homines peccatores nõ certò cognoscant se esse in peccato, quod est falsum: nam peccatores habent certitudinem infallibilem, ꝙ sunt Deo ingrati, & inuisi. Respondetur, Salomonẽ illis in verbis non pronũciare in vniuersum, ꝙ nemo sciat vtrum odio vel amore dignus sit, sed loquitur tm̃ de viris iustis, & sapientibus: nam præmiserat; Sunt viri iusti, & sapientes, & opera illorum in manu Dei sunt, & nescit homo, vtrum &c. quasi dicat, licèt sint viri eximijs virtutibus, & sapiẽtia prædit̃, & omnia eorum opera in Deũ videantur referri, nesciunt tamẽ vtrùm odio, vel amore digni sint. Idem confirmatur ex illo; De propitiato peccato noli esse sine metu: quod ideo dictum est, quia nemo potest certò statuere: vtrùm remissionem peccatorum acceperit: huic consonat illud; Delicta quis intelligit? & D. Paulus ait; Nihil mihi conscius sum, sed neque in hoc iustificatus sum: Dominus autem iudicat me. Ad idem propositum confirmandum solent citari diuinæ scripturæ, in quibus apertè asseritur, ꝙ nemo in hac vita debet esse securus, & sine metu: vt illud; Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: &; Cum metu & tremore salutem vestram operamini: &; Noli altum sapere, sed time: &; Qui stat, videat ne cadat. Quòd si aliquando diuinæ litteræ promittunt pacem, & securitatem, vt in illo; In pace in idipsum dormiam, & requiescã: & in illo; Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? & in illo; Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus illi: explicatio catholica est, ꝙ homo fidelis secundùm varias animi affectiones nunc sperat, nunc timet, nunc confidit, nunc vacillat. Timet quidem considerationi iudiciorum Dei, & propriæ imbecillitatis: Confidit verò considerans Deum esse suum protectorem, & redemptorem, propter quod dicebat Dauid: Ecce non dormitabit, nec dormiet qui custodiet Israel. Hæc consideratio est maximè accommoda hominibus cõsternatis, & in periculo mortis, & desperationis constitutis. Cæterùm homini multum confidenti, & dicẽti in corde suo. In abundantia mea nõ mouebor in ęternum, iudicia diuina mente sunt reuoluenda, vt in die bonorum memor sit malorum. Hoc documentum habemus ex Diuo Gregorio homil. 6. super Euangelia. & lib. 6. epist. 22. Hæc igitur, quę ex diuina Scriptura adducta sunt, uostram conclusionem maximè drmonstrant. Eandem veritatem confirmant omnes sancti Patres, quos referunt Soto, & Vega locis citatis. Idem sentiunt omnes Doctores Scholastici, quorum sententiæ referuntur in primo, dist. 17. Sed potissima probatio est, qm hæc veritas est definita in Conc. Tri. Sed libet adiungere probationes euidẽtes ex diuina Theologia. Prima est, qm nostra iustificatio non solùm depẽdet ex diuina promissione, & reuelatione, sed ex nostra cõuersione, & præparatione, qua ex Dei adiutorio præparamur ad gratiam, secundùm illud; Conuertimini ad me, &c. Pœnitentiam agite, &c. sed nemo potest certò statuere, ꝙ habeat veram conuersionem; tum, qm licèt videatur vera cõuersio secundùm substantiam, ignoramus, ex qua radice prodeat, ex gratia ne, an ex amore proprio, an verò ex firmo proposito; tum verò, qm vt rectè D. Greg. ait; Mẽs humana sępe sibi mentitur, & fingit de bono amare, quod nõ amat. Deinde, Deus nemini ex adultis promisit gratiam, & remissionem peccatorum, nisi sub conditione, si crediderit, si conuersus fuerit, si seruauerit diuina mandata: cum ergo vera sui conuersio citra diuinam reuelatlonem nemini sit cognita, nec esse possit, sequitur euidenter, neminem posse certò statuere, ꝙ habeat gratiam. Tertiò, diuinæ scripturę continent quidem generales promissiones, ꝙ qui crediderit, & cõuersus fuerit, iustificabitur; sed de nemine pronunciant, ꝙ verè conuersus fuerit, de nemine, inquam, nunc temporis in terra viuẽtium: nemo ergo potest huius rei certam notitiam habere. Tunc sic argumentor. Diuina & infallibilis certitudo haberi non potest, nisi ex diuinis reuelationibus, quas Ecclesia proponit: sed diuinæ reuelationes non pronunciant, te, aut illum, aut me habere gratiã: ergo non est certitudo infallibilis. Quartò, peccatum mortale destruit gratiam, vt patet ex illo; Odio est Deo impius, & impietas eius: & iterum; Odisti omnes qui operantur iniquitatem: sed nemo potest certò, & infallibiliter constituere, ꝙ non habeat peccatum mortale, secundùm illud; Delicta quis intelligit? eò vel maximè, ꝙ peccamus sępenumero ex ignorantia, ſm illud D. Pauli; Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci: ergo. Vltimò arguo ex ipsa rerum experientia: nõ enim possum in animum inducere, ꝙ Lutherani etiam credant se esse iustificatos tanta certitudine quanta nos credimus Deum esse trinum, & vnum. Et vt omnia argumenta in vnum colligam, sic argumentor. Certitudo infallibilis de aliqua re haberi potest, vel ex causis, vel ex effectibus, vel ex adiunctis rerum, & successibus: sed nullo istorum modorum potest homo de sua gratia certificari: quod sic ostendo. Nam causa præcipua gratiæ est Deus, & diuina beneuolentia, quæ citra diuinã reuelationẽ est nobis prorsus incognita; causa verò secundaria sunt diuina sacramenta, q̃ cõferunt gratiã homini bene dispositio: sed ex hac certificari non possumus, nam semper intentio ministri est nobis occulta, sine qua sacramentum non constat. Rursus, ignoramus omnino, an habeamus legitimã dispositionem; ex effectibus verò, & operibus id nõ constat; nã (vt antea dictum est) licèt opera videantur recta, ignoramus ex qua radice prodeant: & hoc est, quod dr̃ Eccles. 9. Sunt viri iusti, & sapientes, & opera illorum in manu Dei sunt, ideſt solus Deus iudicat operum valorem, & pretium. Præterea, non possumus certificari ex rerum successu; nam, vt dicitur Eccl. 9. eadem cũctis eueniunt & bonis, & malis.

Pfal. 18. 1. Cor. 4. Eccl. 5. Pfal. 2. Phil. 2. Rom. 11. 2. Cor. 10. Pfalm.

¶Tertia conclusio. Qui magnum donum perseuerantię se certò habiturum certitudine absoluta, & infallibili dixerit, hæreticus est. Hæc conclusio eisdem verbis definita est in Conc. Trid. & concluditur euidenter ex pręcedenti cõclusione, & eius probatione. Certè hic est legitimus sensus illius sententiæ. Eccl. 9. Nemo scit vtrum odio, vel amore dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta.

Tertia cõc. Conc. Tri. Sess. 6. c. 9. & c. 13. & 14. Greg. 1. p. pasto. c. 9. Sap. 14. Psal. 5. Psal. 18. 1. Tim. 1. Conc. Tri. Sess. 6. c. 16.

¶Præterea, donum perseuerantiæ est effectus infallibilis diuinæ prædestinationis: sed secretum diuinæ prædestinationis est nobis ignotum, dicente Paulo; O altitudo diuitiarum, &c. & iterum: Nolite ante tempus iudicare, donec veniat Dominus, qui manifestabit abscondita tenebrarum, & occulta cordis, &c. & rursus; Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: Cognouit Dominus qui sunt eius:

Rom 11. 1. Cor. 4. 1. Tim. 2.

eius: quibus verbis ſignificatur myſterium prædeſtinationis ſignaculo eſſe clauſum. Idem ſignificatur Apocal.20. cum dicitur, tunc allatum eſſe librum vitæ, & apertum; vt intelligamus, prædeſtinationis ſecretum in hac vita occultum eſſe.

Quar. cõc. ¶Quarta concluſio. Nemo citra diuinam reuelationẽ poteſt cognoſcere ſe eſſe in gratia certitudine infallibili, licèt non ſit fidei catholicæ certitudo. Hæc concluſio ſtatuitur contra Catherinum, & alios catholicos, qui in Concilio Tridentino conſtituebant geminam certitudinem infallibilem: alteram catholicam, & vniuerſalem, quam omnes catholici habere tenentur: tenentur namque vniuerſi catholici habere certitudinem infallibilem de myſterijs, & articulis fidei noſtræ: Alteram conſtituebant particularem, & propriam, quam Spiritus Sanctus operatur in cordibus filiorum Dei, præbens illis teſtimonium, quòd filij Dei ſunt; iuxta illud; Ipſe ſpiritus teſtimonium perhibet ſpiritui noſtro, quòd filij Dei ſumus. Hæc ſententia aduerſatur teſtimonijs ſanctæ ſcripturæ ſuperiùs adductis. Rurſus aduerſatur definitioni Concil. Triden. in quo definitum eſt, neminem poſſe eſſe certum de ſua gratia certitudine infallibili, cui non poſſit ſubeſſe falſum. Item aduerſatur euidentibus probationibus. Nam potiſſimum argumentum vt quis certò ſtatuat ſe eſſe iuſtum, eſt, oppetere mortem pro Chriſto: ſed hoc argumentum non probat plenam; & infallibilem cognitionem, vt videre eſt in hæretico, qui moritur pro Deo, vt ipſe exiſtimat; & Diuus Paulus ait; Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt: quibus verbis ſignificat, poſſe aliquem mori pro fide cum affectu peccati mortalis. Deinde, maximum teſtimonium ad id perſuadendum eſt teſtimonium bonæ conſcientiæ, & nullius criminis eſſe conſcium; ſed hoc teſtimonium non præbet infallibilem notitiam, dicente Paulo, Nihil mihi conſcius ſum, ſed nec in hoc iuſtificatus ſum. Præterea, nullũ opus, ſiue externum, ſiue internum inuenitur in homine iuſto, cuius ſimile non inueniatur in peccatore: ergo ex operibus noſtris hanc certitudinem infallibilem habere non poſſumus. Vltimò, reuelatio Spiritus ſancti eſt reuelatio primæ veritatis: ergo qui huic non credit, & dubitat an fortè ſit iuſtificatus, hæreticus eſt: quod aſſerere, abſurdum eſt, & contrarium ſanctis ſcripturis.

Catherin' impugnãtur.

Rom. 8.

1. Cor. 13.

1. Cor. 4.

Quin. cõc. ¶Quinta concluſio. Nemo poteſt habere certitudinẽ moralem de ſua gratia, quæ omnem excludat hæſitationem, & metum. Hæc concluſio eſt contra Vegam lib. 9. c. 46. & 47. & contra doctiſſimum Patrem Soto, qui in Apologia contra Catherinum affirmat, poſſe aliquem ſic eſſe certum de ſua gratia certitudine quadam morali, atque certus eſt Romam eſſe. Et probatur in hunc modũ. Nam ſanctæ ſcripturæ ſuperiùs adductæ pronuntiant apertè, ꝙ vir iuſtus ſemper debeat eſſe pauidus, & operari ſuam ſalutem cum metu, & timore: ergo non habet certitudinem moralem, quæ omnem excludat hæſitationem, & metum. Deinde, id quod eſt certũ moraliter, abſque aliqua hæſitatione poteſt iuramento confirmari: ſed nemo poteſt iuramento confirmare, ꝙ iuſtus ſit. Rurſus, id quod eſt certum moraliter, moraliter euidens cenſetur, vt ꝙ Roma ſit, quòd Indi ſint: ſed nemo poteſt euidenter cognoſcere ꝙ iuſtus ſit: ergo. Item, certitudo moralis, quæ excludit omnem dubitationẽ, cõuincit, & neceſſitat intellectum: nemo enim ſanæ mentis poteſt negare ꝙ Roma ſit: ſed homo non neceſſitatur, & conuincitur vt ſe eſſe iuſtum exiſtimet. Præterea, homo iuſtus non ſolùm logicè, ſed etiam moraliter poteſt decipi, & ſæpenumero decipitur quando exiſtimat ſe eſſe iuſtum: ergo non habet certitudinem quę excludat omnem dubitationem, & metum. Vltimò, vir iuſtus ſemper habet rationabilem cauſam dubitãdi, an fortaſſe iuſtus ſit: ergo nunquam redditur ſic ſecurus, vt ſine metu ſit. Antecedens probatur: nam potiſſima argumenta quibus poteſt ſtatuere ſe eſſe iuſtum, non poſſunt dare tantam certitudinem vt excludant omnem metum & hæſitationem.

Impugnatur Vega & Magiſt. Soto.

Dubitatio. ¶Sed nunquid poteſt homo habere tantam certitudinẽ de ſua gratia, quantam habet ꝙ ſit baptizatus, ꝙ ſit verus ſacerdos, & à vero Epiſcopo ordinatus: & quantam habemus de eo ꝙ ſacerdos habet intentionẽ faciendi ſacramentum Euchariſtiæ? nam de his rebus certitudinẽ habemus, quamuis non conſtent euidenter, nec ex diuina reuelatione, & quamuis dependeant ex noſtris operibus. Vt hoc dubium melius intelligatur, ſciendum eſt, ꝙ fides humana triplex eſt. i. habet triplicem gradum. Vna eſt, quæ ſemper habet adiunctam dubitationem, & formidinẽ, veluti cùm quis aſſentitur rei ignotæ ex teſtimonio hominis, quem fallere, & falli poſſe certiſſimum eſt. Altera eſt, quæ excludit omnem dubitationem, & formidinem, quæ moraliter loquendo euidens & infallibiliter cenſetur; qualis eſt, quòd Roma ſit, ꝙ Indi ſint. Tertia eſt, quæ excludit omnem cauſam rationabilem dubitandi, licèt rariſſimè poſſit eſſe deceptio; cuiuſmodi eſt, ꝙ patres diligant filios ſuos, & quòd miniſtri ſacramentorum habent intentionem conferendi ſacramẽta. His conſtitutis, ad dubium propoſitum reſpondendum eſt, & ſit ſexta concluſio.

Fides humana triplex.

¶Vir iuſtus non poteſt habere certitudinem ſuæ gratiæ, ſed tantummodò coniecturalem, & quæ non tranſcendit limites opinionis humanæ, quæ habet ſemper formidinem adiunctam, ſic dicit D. Tho: hic: D. Bonauen. in 1. d. 17. p. 2. q. 3. Durand. q. 4. Richar. q. 5. Scot. q. 1. art. 1. Gerſon. 4. p. in opuſculo de ſignis bonis & malis. Roff. art. 1. & 11. contra Lutherum. Sed certè ad comprobandam noſtram concluſionem non magnopere indigemus teſtimonijs Doctorũ; nam argumenta in confirmationem precedentis concluſionis efficaciter demonſtrant, ꝙ vir iuſtus ſemper habeat cauſam rationabilem dubitandi, an fortè iuſtus ſit, & placeat Deo: ex quo ſequitur ſtatim, quòd homo iuſtus nõ poteſt eſſe tam certus de ſua gratia, atque certus eſt quòd eſt baptizatus, & quòd eſt verus ſacerdos: nam vt de ſecundo certus ſit, ſatis eſt intentio miniſtri conferentis ſacramenta, de qua nullam habet cauſam rationabilem dubitandi, aut formidandi; de primo verò vt certus ſit, requiritur certò ſtatuere quòd non habeat peccata ex ignorantia, quòd acceperit remiſſionem peccatorum, quòd placeat Deo, ꝙ vniuerſa mandata rectè impleuerit; hæc verò citra diuinam reuelationem nemini cognita ſunt.

Sol. dubij. Sexta cõcl.

¶ Septima concluſio. Licèt non ex certitudine, ex magnis tamen coniecturis poteſt vir iuſtus cognoſcere ſe eſſe in gratia. Nam pro ſolatio noſtræ peregrinationis Spiritus ſanctus teſtificatur in cordibus filiorũ Dei, quòd filij Dei ſunt. ſic habet D. Paul. ad Rom. 8. de his teſtimonijs loquitur eruditiſſimè D. Ber. Certè de conſolatione, & pace iuſtorum aſſeruntur multa in ſacris literis; vt in illo, Erit opus iuſtitiæ pax, & cultus iuſtitiæ ſilentium, & ſecuritas in ſempiternum. cui conſonat illud, Et pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra, & intelligentias veſtras. Sed quanquam hęc pax magna ſit, nunquam reddit hominem ſic ſecurum, vt prorſus ſit ſine metu; nam vt dicit D. Auguſt. in Soliloquio, Vita hìc verſatur in periculis, via in exilio, finis in dubio. His poſitis ad argumenta ſatisfaciẽdum eſt, & in primis teſtimonia ſcripturę ſunt explicanda.

Sept. conc.

D. Ber. ſer. in octa. Paſchæ ſer. 3. de aduẽtu ſer. 5. de dedica. Eccle. ſer. 13. in paruit. Eſa. 32. Phil. 4.

¶Ad primum teſtimonium ſacrę ſcripturę reſpondetur, duplex eſſe genus diuinę promiſſionis. Alterum diſpoſitionis certę, quod nunquam mutatur, etiam propter hominũ peccata: huiuſmodi eſt promiſſio de Chriſto naſcituro, de quo dicit Paulus; Nũquid incredulitas illorum fidem Dei euacuabit? abſit. Alterum eſt conditionatum; huius generis eſt de venia danda peccatoribus promiſſio, ſi egerint veram pœnitentiam; & quoniam vera ſui conuerſio nemini citra diuinam reuelationem cognita eſſe poteſt, ideo nemo poteſt certò ſtatuere quòd remiſſionem peccatorũ acceperit. D. Paul. loco citato loquitur de prima promiſſione, vt patebit legenti textum.

Ad primũ teſtimonium. Ad argu. ex ſcripturis adducta rñdetur.

¶Ad ſecundum reſpondetur, ꝙ iſte locus habet variam lectionem: quidam codices legunt; pacem habemus, quam lectionem interpretatur D. Ambr. Chryſo. verò & Theophila. legunt, habeamus: & vtraque lectio bona eſt. Si legamus, habeamus; ſenſus eſt, non ampliùs peccemus, ſed pacem cum Deo ſeruemus, perſiſtentes in iuſtitia ſemel accepta. Si verò legamus; pacem habemus: explicatio eſt, iuſtificati ex fide iam habemus Deũ placatũ, & reconciliatum nobis, quem prius pp peccata infenſum habebamus. Hic eſt cõmentarius D. Ambro. ſecundum quem hic locus non facit pro ſecuritate conſcientię Lutheranorum, excludente oẽm dubitationẽ, & metũ. Sed quanquam hęc ſententia intelligatur de ſecuritate, & pace cõſcientię, quam viros iuſtos habere certiſſimum eſt, nihil fauet Lutheranis: nã hęc ſecuritas conſcientię nunquam eſt adeò infallibilis, vt reddat homines ſecuros abſque omni metu, & trepidatione.

Ad ſcdm.

¶ Ad

Ad tertiũ. ¶Ad tertium respondetur, quòd testimonium Spiritus sancti est vita sancta, & motus pij in Deum, quos in nobis efficit Spiritus sanctus. Hic est commentarius D. Ambrosij, secundum quem hic locus nihil facit pro fide Lutheranorum speciali. Secundò respondetur, concedendo Spiritum Sanctum testificari in cordibus filiorum Dei, quòd filij Dei sunt. Rursus, concedendo testimonium Spiritus sancti esse infallibile; ex hoc tamen non est consequens, ꝙ homo iustus possit certò statuere de sua iustitia. Nam vt aliquis assentiatur ex testimonio alterius infallibiliter, duo sunt necessaria; vnum, quòd testimonium sit infallibile; alterum, quòd constet de illo, ei, qui assentitur. Itaque dico, quòd Spiritus sanctus interdum inducit hominem iustum ad iudicandum, quòd sit in gratia; sed quoniam non cognoscit, vtrum iste impulsus sit a Spiritu sancto, ideo nemo potest certò statuere de sua iustitia. Vltimò dico, quòd hoc testimonium Spiritus sancti est conditionale, quod patet ex textu: sic enim habet textus; Ipse spiritus testimoniũ perhibet spiritui nostro, quòd filij Dei simus: si filij, & hæredes, si tamen compatimur vt conregnemus: quòd verò ex animo, & legitimè compatiamur Christo, hoc nobis ignotum est.

Ambros.

Ad quart. ¶Ad quartum respondetur, quòd ille locus euidenter probat, quòd meritò debeamus concipere magnam spem, & fiduciam de Dei misericordia, qui dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis: cùm hac autem confidentia persistit quidam religiosus metus, & trepidatio; nõ quę ex diffidentia erga Deum nascatur, sed ex cognitione propriæ imbecillitatis, ne fortè in aliquo deficiamus: Ad illud; Quis nos separabit a charitate Christi? certus sum, &c. Respondetur, quòd loquitur de seipso, qui de ea re habuit specialem reuelationem. Vel dicendum est, quòd illis verbis explicat ingenium, & naturam charitatis, quæ est nolle ab amico separari. Similis locutio est in illa sententia Diui Ioannis; Qui natus est ex Deo, non peccat, id est, quantum est ex charitate, non peccat, bene autem ex defectu liberi arbitrij. Vltimò dicendum est, quòd certitudo

Certitudo apud Paul. nõ semper sumitur ꝙ certitudine infallibili.

apud Diuum Paulum non semper significat certitudinem infallibilem, sed aliquando probabilem, & humanam: dicit enim Rom. 15. Certus sum fratres, quòd estis pleni dilectione; & 2. Timot. 1. Certus sum, quòd habitat in te fides non ficta; nemo autem dicat, quòd loquitur D. Paulus de certitudine infallibili: non enim habebat diuinam reuelationem, quòd Romani essent pleni dilectione, aut quòd Timotheus esset verè fidelis.

2. Timo. 1.

Ad quint. ¶Ad quintum respondetur, quòd omnes in genere, & in communi scimus, magna & pretiosa dona veris iustis esse parata: vtrùm verò nos simus verè iusti, id prorsus ignoramus.

Ad sextũ. ¶Ad sextum respondetur, non esse paruam gloriam nulla pallescere culpa, nullius criminis esse conscium, & habere securitatem conscientiæ.

Ad septim. ¶Ad septimum respondetur, ꝙ D. Paulus admonet Corinthios, vt se probent quantum fieri potest, vtrum in fide persistant. Item dico ex hoc loco optimè probari posse, nos certò cognoscere, quòd habeamus fidem diuinam, & supernaturalem: de quò infrà disputandum est.

Ad testim. Ioan. ¶Ad testimonium D. Ioannis respondetur, ꝙ illa certitudo est cõditionata, si diligamus; nemini autem compertum est, vtrum diligat ex dilectione supernaturali.

Ad testim. ex Apoc. ¶Ad testimonium ex Apocal. dicendum est, non posse negari, quin viri sancti habeant magnas coniecturas, & indicia vehementer probabilia, quibus probabiliter cognoscant dona diuinitus collata se accepisse, prout inferius demonstrabitur.

Ad testim. D. Petri. ¶Ad aliud ex D. Petro dicẽdum est, quòd nihil facit pro hæresi huius temporis, de certitudine gratię, & prędestinationis: quia non refert D. Petrus hanc certitudinem ad fidem, sed ad bona opera, siue ad virtutes, quas ante recensuit, quæ certitudo, probabilitas est. Græcanica scholia interpretatur, vt nullo modo hic locus seruire possit hæresi de fide speciali, & securitate perseuerantiæ: Certam, aiunt, & firmam facite vocationem vestram, & electionem, alijs vitam vestram & mores considerantibus.

Ad sententias sanctorũ Patrũ. ¶Ad sententias sanctorum Patrum vt respondeant quidã, in magnas se conijciunt angustias, & inducunt opiniones minimè probabiles. In primis dicunt, ꝙ sancti in hac vita aliquando habent testimonia quędã adeò vehementer probantia, & testificantia, ꝙ sint in gratia, & securitate cõscientiæ, ꝙ tunc nullã de hac re possunt habere dubitationem, ac trepidationem. Dicunt subinde, tale testimonium, licèt sit valdè magnum, & veluti conuincens intellectũ, nõ esse infallibile: quo fit, vt postmodum transacto illo motu dubitare possint, an tale testimonium fallibile & incertum fuerit, cùm illi nõ habuerint specialem reuelationem, quãuis manente instinctu Spiritus sancti non sinantur dubitare, aut trepidare; verùm postmodum redeuntes ad se, & cõsiderantes propriam infirmitatem, incipiunt dubitare, num in aliquo falsi, & decepti fuerint. Hæc sententia videtur mihi falsa, & improbabilis, vt a peiori censura temperem. Nã dum dicunt, quòd permanente instinctu Spiritus sancti nõ sinuntur, neque possunt dubitare, aut trepidare, incidũt in errorem. Nam vel Deus reuelat illis, quòd sunt in gratia, & Dei amicitia, quod dicere absonum est, & a vera Theologia alienum: nam hoc est inducere reuelationes speciales, & illuminationes temerè, & sine causa, quod ad hæresim Illuminatorum spectare videtur. Item, si diuina reuelatio fuit: ergo etiam postmodum transacto instinctu sunt certi, sic adeò vt dubitare, & trepidare non possint: nam de diuina reuelatione dubitare nunquam licitum est. Si verò non fuit diuinitus reuelatum, quomodo nõ potest homo de hac re dubitare, ac trepidare, cùm nulla res, nullumve argumẽtum possit reddere hominem certum de sua gratia, & remissione peccatorum iam subsecuta, nisi diuina reuelatio? Certè hæc argumenta (vel ego sum cæcus) conuincunt, hanc sententiam esse omnino improbabilem. Sed & hoc argumentum hoc ipsum efficaciter commõstrat. Nam, vt constat ex diuinis literis superiùs adductis, nemo secũdùm legem ordinariã nemo potest esse certus de sua gratia absq; formidine, & trepidatione; quomodo ergo verum est, quòd viri sancti, permanente quodam impetu Spiritus sancti, nõ possunt dubitare, aut trepidare de sua salute? Profectò si hic impetus, de quo prædicti autores loquuntur, tantã certitudinem præstat, furor est & insania, facitq; homines insanos, & sui minimè compotes. Igitur hac sententia sic labefactata pro virili adnitendum est sanctis Patribus congruam solutionem, & explicationem adhibere.

¶Prior ergo solutio est, quòd tam varia possunt esse Spiritus sancti testimonia ad testificandũ hoc, ꝙ sit filius Dei, quòd poterit adipisci securitatem, & tranquillitatem conscientiæ, nunquam tamen tanta est in hac vita, vt reddat animum hominis absque omni metu. Nam & Hilarion, (cuius vitam scripsit D. Hieron.) item & D. Aug. post multos annos in obedientia transactos, soliciti erant, cum iam essent morituri. Atqui hæc est prior solutio. Pri. solut.

¶Altera est, ꝙ viri iusti sunt certi de sua gratia, & nonnunquam securi, certitudine probabilitatis, & confidentiæ, de qua loquebatur Paulus, cùm dicit; Certus sum quod neque mors, neque vita, &c. poterit me separare a charitate Christi Iesu: & in epistola ad Timot. dicit; Certus sum, ꝙ fides habitet in te non ficta: & in epistola ad Rom. Certus sum & ego ipse de vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione. Vnde discimus, certitudinem hanc pertinere ad omnem persuasionem, etiam non infallibilem, sed probabilem tantùm. Nemo enim dicat Paulũ fide credidisse Romanos plenos fuisse dilectione, aut Timotheum fuisse verè fidelem; nam talium rerum non solet esse reuelatio. Secun. sol. Roman. 8.

¶Tertia solutio est, ꝙ Sancti Patres loquantur de certitudine cõfidentiæ: itaq; sunt signa certissima, quæ nos cõmouent, vt confidamus peccata nobis esse dimissa. Vt verò hęc certitudo exactè intelligatur, quomodo a certitudine fidei differat, aduertat Theologus, esse latissimũ discrimen. Itaq; hæc duo differunt valdè, credo certa fide me consecuturum salutem, aut remissionem peccatorũ, & spero certò me consecuturum salutem, aut peccatorum remissionem. Primum est Lutheranum: Secundum est dogma catholicum. Nam ad veritatẽ primi requirit, ꝙ Deus reuelauerit mihi meam salutẽ, aut prędestinationẽ: ad veritatẽ verò secundi satis est, ꝙ credã beatitudinem mihi esse possibilẽ, & affuturã quidẽ, si per me non steterit, qđ est ex parte diuinæ misericordię, & oĩpotentiæ: sicuti ad virtutẽ spei, quam constitui in homine, satis est esse mihi exploratum, ꝙ per illum nũquã strabit, licèt non sim certus, an ego ex ignauia, & pusillanimitate deficiam. Sed hoc in quarta huius articuli controuersia exponendum erit, vbi etiam numerabuntur, quę sint illa, quæ nostram confidentiam certam reddant, & efficiãt. Ter. solut.

Rationes ſolunntur.

Ad primũ.

¶Ad primum argumentum reſpondetur, quòd non habet magnam difficultatem; tum, quoniam non nobis conſtat de intentione baptizantis; tum verò, quoniam non certò conſtat vtrùm veram & legitimam diſpoſitionem ad ſacramentum habuerimus: tum tertiò, quoniam non certò conſtat vtrùm ex ignorantia culpabili impedimentum aliquod gratiæ ſuſcipiendæ poſuerimus. Ad confirmationem dicendum per omnia ſicut ad præcedens argumentum: quibus addendum: quòd in ſacramento pœnitentiæ nunquam eſt certò exploratum, an propoſitum cauendi peccata in futurum firmum ſit, & ſtabile, ſicut oportet, vt ſacramentum conferat gratiam.

Ad ſecũdũ.

¶Ad ſecundum reſpondetur, nõ eſſe certum apud Theologos, vtrùm facienti quod in ſe eſt ex facultate naturæ, ſemper Deus gratiam conferat; de hoc enim verſantur opiniones Doctorum. Deinde, non eſt certum & exploratum quòd iſte facit quod in ſe eſt: nam ſæpenumero mens humana ſibi mentitur, & fingit ſe amare quod non amat.

Ad tertiũ.

¶Ad tertium reſponndetur, non certò nobis conſtare, quòd verè, & ex animo moriamur pro Chriſto: quod videre eſt in homine hæretico, qui exiſtimat ſe mori pro Chriſto, qui tamen pro ſuo errore moritur. Secundò dico, non eſſe certum inter Theologos, vtrùm martyrium condonet delicta ſine vera pœnitentia, & conuerſione; vera autem pœnitentia citra diuinam reuelationem nemini poteſt eſſe cognita.

Ad primã confir.

¶Ad primam confirmationem reſpondetur, quòd Eccleſia de hac re habet maiorem certitudinem: nam in Canonizatione Sanctorum; quantum ego exiſtimo, habet aſſiſtẽtiam Spiritus ſancti, vt nunquam decipiatur.

Ad ſecundam.

¶Ad ſecundam confirmationem dicendum, quòd in ſolo caſu argumenti propoſiti poteſt quis ſtatuere certò quòd alius ſit in gratia ſine ſpeciali reuelatione, ipſe autem inſans qui baptizatur nondum eſt capax ad hoc dijudicandum, & ideò non eſt certus; alij verò qui interſunt, de hac re certitudinem infallibilem habere non poſſunt; quia non poſſunt ſtatuere an miniſter habuerit intentionem faciendi qd facit Eccleſia; neq; verò poteſt eſſe certitudo abſque formidine quando adultr baptizantur, an adulti ponant obicem, & impedimentum ſacramento.

Ad quartum.

¶Ad quartum reſpondetur, quòd homines habent probabilitatem humanam quòd præceptum dilectionis impleuerint, & hoc ſatis eſt ad pacem & tranquillitatem conſcientiæ.

Ad quintum.

¶Ad quintum reſponcetur, quòd puer dũ peruenit ad vſum rationis, non certò cognoſcit an ſit verè baptizatus. Deinde, non certò cognoſcit quando peruenit ad vſum rationis, atque adeò non poteſt certò cognoſcere vtrùm habeat aliquod peccatum occultum ex ignorantia culpabili.

Ad vltimum.

¶Ad vltimum non poteſt exactè reſponderi, niſi priùs exponamus ſecundam quæſtionem propoſitam.

Vtrũ poſſimus certò cognoſcere nos habere fidem diuinam.

¶Secunda igitur quæſtio eſt; Vtrum poſſimus certò & infallibiliter cognoſcere quòd habeamus fidem diuinam, & ſupernaturalem. A parte negatiua ſic arguitur.

¶Nam infallibilis certitudo tantùm reddit nos certos de diuinis reuelationibus, quas Eccleſia proponit; ſed diuina reuelatio non pronuntiat iſtum aut illum habere fidem ſupernaturalem; nec id Eccleſia proponit: ergo non eſt certitudo infallibilis quòd habeamus fidem ſupernatnralem.

Secũdum.

¶Secundò, fides diuina, & ſupernaturalis non ſolùm pendet ex diuina reuelatione, ſed ex meo corde, ex meo aſſenſu, ex mea firmitate qua credo: ſed nemo poteſt certò ſtatuere quòd credat ea firmitate & veritate quę neceſſaria eſt, quod conuincitur optimo argumento. Nam hæreticus exiſtimat ſe credere rectiſſimè, & firmiſſimè: at non verè credit: ergo.

Tertium.

¶Tertiò, peccatum infidelitatis, ex ignorantia culpabili procedens, deſtruit fidem, vt planè conſtat: ſed nemo poteſt certò ſtatuere ſe non verſari in aliquo errore culpabili contra fidem: quod patet ex illo, Delicta quis intelligit? certè de his delictis loquebatur Paulus cum dicebat; Miſericordiam conſequutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate mea: ergo nemo hominum poteſt habere infallibilem certitudinem, quòd habeat veram fidem, & diuinam.

Quartum.

¶Quartò, potiſſimum argumentum ad cognoſcendum quòd habeamus veram fidem, eſt, mortem pro ea oppetere: ſed hoc argumentũ fallax eſt, & non præſtat infallibilem certitudinem, vt videre eſt in hæretico, qui ſe exiſtimat mori pro vera & recta fide: ergo. ¶Quintò, opinio eſt probabilis multorum Dheologorum, quòd fides de nouo nunquam infunditur ſine ſpe, & charitate: & certum eſt quòd fidem diuinam ſemper comitatur ſpes, niſi per peccatũ deſperationis auferatur: ergo ſi Chriſtianus eſt certus certitudine infallibili quòd habet fidem diuinam, erit aliquando certus ſe habere ſpem & charitatem; quod eſt dogma hæreticum; neſcit enim homo, vtrùm odio vel amore dignus ſit. Quintum.

¶Item; ſi Chriſtianus haberet certitudinem infallibilẽ, quòd haberet veram fidem, maximè propter illam rationem, quæ præcipuè exaggeratur. De fide eſt, quòd nemo poteſt certò & incunctanter aſſentiri omnibus quæ proponit Eccleſia, niſi habeat fidem diuinam, & ſupernaturalẽ: ſed nos videmus aſſentiri firmiter, & ſine formidine omnibus quæ proponit Eccleſia: ergo certi ſumus quòd habemus lumen fidei diuinæ. Sed hæc ratio nihil valet; quamuis.n. experiamur nos qualicunque credulitate aſſentiri doctrinæ Eccleſiæ, at non ſumus certi quòd credamus tanta firmitate, & conſtantia, quantam expoſtulat fides diuina: & licèt compertum eſſet nobis, non credere conſtantiſſimè, ex hoc non licet colligere, quòd habeamus fidem diuinam; nam hæreticus credit magna conſtantia, & firmitate; qui tamen veram fidem non habet. Sextum.

¶Itẽ, ſi eſt certitudo fidei infallibilis quòd Chriſtianus habet fidem diuinã, & ſupernaturalem, ſequitur quòd vnuſquiſque tenetur hoc credere, ſicut credit alios articulos fidei, & quòd qui de hac re dubitat, hæreticus eſt: hoc autem aſſerere, duriſſimum eſt, nam hoc verſatur in Doctorum opinione. Septimũ.

¶Vltimò, cognitio certa de aliqua re haberi non poteſt niſi ex propria cauſa, vel ex effectibus: ſed nullo iſtorum modorum poſſumus certo ſtatuere quòd habeamus fidem diuinam. quod ſic oſtendo. Nam cauſa fidei diuinæ eſt diuina reuelatio: de nemine autem pronuntiat diuina reuelatio quòd ſit verè fidelis; de nemine, inquam, nunc in terra viuentium: Effectus verò eſt oppetere mortem pro fide; ſed hoc argumentum non concludere, ſuprà ſatis demonſtratum eſt. Vltim.

¶Pro explicatione huius quæſtionis eſt prima concluſio. Cuique Chriſtiano euidentiſſimum eſt ſe credere: nam hoc ipſum in ſe experitur. vnde dicit D. Aug. 13. de Trinitate. c. 1. Video me credere, ſi credo, idem aſſerit in opuſculo de fide rerum inuiſibilium. cap. 1. Prim. cõcl. Auguſt.

¶Secunda concluſio. Chriſtianus non eſt certus certitudine fidei infallibili quod credat per habitũ fidei infuſum: nam non eſt certum ſecundùm fidem catholicam, quòd habitus infuſi ſunt conſtituendi, ſed de hoc opinio Doctorum verſatur, vt anteà dictum eſt in materia de virtutibus: ergo nemo habet certitudinem, ſed tantùm opinionem, quòd habeat habitum fidei. Secunda concluſio.

¶Tertia concluſio. Chriſtianus certitudine fidei infallibili, cui non poteſt ſubeſſe falſum, certò cognoſcit ſe habere fidem ſupernaturalem, & aſſenſum fidei diuinæ. Probatur hæc concluſio ex illo, Voſmetipſos tentate, ſi eſtis in fide ipſi probate. Certè Diuus Paulus loquitur de probatione legitima, & minimè fallibili. Secundò probatur autoritate Patrum. Diuus Ambroſius, Theophilactus, Lyranus, explicantes illum locum expreſsè dicunt, nos poſſe certò & incunctanter cognoſcere fidem miraculorum, quæ non minus diuina eſt quàm fides catholica. D. Thomas elucidans prædictam ſententiam ſuper Paulum dicit, quòd poſſumus certò cognoſcere nos habere fidem informem, quando ſcilicet credimus ea quæ proponit, & tenet Eccleſia: idem habet expreſſiùs hic ſolutione ad ſecundum. Dominus Caietanus hic dicit apertè, quod ex actibus fidei fidelis certò cognoſcit ſe habere fidẽ, quod eſt donum Dei; ſicut credit omnia alia credibilia, incarnationẽ, reſurrectionem. Scotus in 3. diſtinct. 23. quæſtione vnica pro comperto habet, quòd ſicuti credimus Deum eſſe trinum & vnũ; ſic credimus nos habere fidem diuinam, & infuſam. Soto in Apolog. contra Catherinum, capitulo 5. dicit, quòd euidentiſſimè video me credere Deum eſſe trinum & vnum, ſi credo; ſed non video an credam per fidem infuſam, ſed fide hoc teneo, quòd habeam fidem infuſam. Vega libro nono ſuper Concilium Tridentinum. can. 37. non abhorret ab iſta ſententia. Denique omnes qui hac ætate ſcribũt contra Lutheranos, pro comperto habent, quòd ſi homo eſſet tam certus de ſua gratia, atque eſt certus quòd eſt Deus 2. Cor. vlt. Ambroſ. Theophil. Lyra. D. Thom. Scot. Mag. Soto. Vega.

Deus trinus,& vnus,haberet certitudinem infallibilem de ſua gratia. His teſtimonijs accedunt rationes optimę,quarum prima eſt.

¶Homo Chriſtianus eſt paratus negare omnem ſenſum, ſcientiam,& omnem euidentiam potius quàm à perſuaſione fidei diſcedat: ergo habet certitudinem ſupra omnẽ certitudinem,ꝙ habet fidem veram & diuinam; alioqui qũo poteſt habere talem animi præparationem & firmitatem?

¶Secunda,vel Chriſtianus eſt paratus negare omnem euidẽtiam, & certitudinem priuſquam à veritate fidei dimoueatur; vel non eſt paratus. Si primum,habeo intentum. Si ſecundum,Chriſtianus non eſt.

¶Tertia,Chriſtianus non petit à Deo vt tribuat ei veram fidem,ſed vt augeat fidem. Rurſus,non petit à Deo vt illuminetur an habeat veram fidem,ſed vt confirmetur in vera fide: ergo argumentum certiſſimum eſt,ꝙ fidelis habet certitudinem infallibilem quòd habeat fidem diuinam.

¶Quarta,Si Chriſtianus non eſt certus certitudine infallibili quòd habeat fidem diuinam, & aſſenſum fidei ſupernaturalis,ſequitur quòd poſſit dubitare an ſua fides,& ſuus aſſenſus ſit fallax:quod eſt falſiſſimum: nam dubius in fide infidelis eſt.Quòd rectè ſequatur,patet: nã ſi fidelis de hac re non habeat certitudinem infallibilem,poterit ergo meritò dubitare an ſuus aſſenſus ſit fidei diuinæ, an humanæ, quæ fallax eſt. Sed reſpondebit Theologus, quòd fidelis meritò dubitat,an credat tanta firmitate,& promptitudine quantam fides diuina requirit,certus tamen eſt ex parte obiecti,& ex parte rei Deum eſſe trinum,& vnum, & myſteria religionis eſſe veriſſima.

¶Cotrà.Nam fidelis eſt certus certitudine infallibili Deũ à parte rei eſſe trinum & vnum, & myſteria religionis eſſe vera: ſed hanc certitudiuem infallibilem nulla res præſtat niſi diuina reuelatio;& teſtimonium Spiritus ſancti: ergo eſt certus infallibiliter quòd habet diuinam reuelationem.

¶Deinde,ab eo quod res eſt, vel non eſt, propoſitio dicitus vera vel falſa,aſſenſus verus vel falſus:ſed fidelis eſt certus certitudine infallibili quòd Deus à parte rei eſt trinus & vnus: ergo eſt certus eadem certitudine quòd ſuus aſſenſus eſt infallibilis.

¶Præterea,lumen fidei ad hoc nobis tribuitur,vt præſtet certitudinẽ, qua certiſſimè diuinis reuelationibus aſſentiamur.Deus enim præcipit nobis vt diuinis reuelationibus aſſentiamur;& non deficit in neceſſarijs: ergo præſtat nobis lumen fidei,quo de hac re certiſſimi efficiamur.

¶Vltimò,de ratione ſcientiæ eſt,vt homo habeat certitudinem de his quorum habet ſcientiam, & de ratione fidei eſt, quòd habeat certitudinem fidelis de his quorum habet fidem;ergo qui habet ſcientiam,vel fidem, certus eſt ſe habere illam:argumentum eſt Diui Thomæ hic ad ſecũdum. Sed pro maiori huius rei explicatione tria principia ſunt obſeruanda,ex quibus facilè erit cognoſcere,quàm valida ſint argumenta.ſuperiùs adducta.

Nemo firmo aſſenſu põt credere; niſi doceatur à Spũ sãcto.

¶Primò ſtatuendum eſt firmiſſima fide,neminem poſſe certò & incunctãter aſſentiri omnibus reuelationibus quas proponit Eccleſia, niſi doceatur ab Spiritu ſancto. Poterit quidem homo ex ſua oplnione credere cum formidine veritatibus reuelatis, ſicut credit hiſtorijs Salluſtij, aut Liuij, Rurſus,hæreticus ex ſua pertinacia credit conſtantiſſimè aliquibus articulis fidei:cæterùm credere certò & incunctanter omnibus reuelationibus quas proponit Eccleſia, ſub iſta ratione,quia ſunt à Deo reuelatæ,non poteſt facere niſi doceatur ab Spiritu ſancto.

Vltima reſolutio fidei fit in primã veritatem.

¶Secũdò notandum eſt, ꝙ vltima reſolutio certitudinis & infallibilitatis,quæ eſt in aſſenſu fidei,reducitur in teſtimonium primæ veritatis,iuxta illud;Qui credit in me,habet teſtimoniũ Dei in ſe.Itaque ſicut vltima reſolutio ſcientiæ fit in prima principia ex quibus cauſatur:ita vltima reſolutio fidei fit in teſtimonium primæ veritatis.Itaque hęc eſt infallibilis argumentatio;Ego ſum certus certitudine fidei quòd Deus ſit trinus & vnus: ergo ſum certus eadem certitudine quòd habeo teſtimonium Dei in me.

Qui dubitat de aſſẽſu, dubitat de obiecto.

¶Tertium principium.Aſſenſus alicuius rei,& obiectum circa quod verſatur, ſic ſe habent, ꝙ nemo poteſt dubitare de veritate,aut certitudine aſſenſus,quin conſequenter dubitet de ipſo obiecto.v.g.habeo demonſtrationem, ꝙ triangulus habet tres angulos,&c.ſi incipio dubitare an meus aſſenſus ſit verus incipio dubitare, an à parte rei triangulus habeat tres angulos;ꝙ ſi certus ſum de obiecto,eandem certitudinem de aſſenſu habeo.

¶Ex his principijs colliguntur optima argumenta. Ex primo concludo hoc argumẽtum. De fide eſt,neminem poſſe certò & indubitatè credere omnibus quæ proponit Eccleſia,niſi doceatur ab Spiritu ſancto:ſed ego experior ꝙ credo indubitanter omnibus quæ proponit Eccleſia: ergo ſum certus ꝙ habeo teſtimonium Spiritus ſancti.

¶Ex ſecundo principio elicio hoc argumentum multò euidentius. Fidelis credit certitudine fidei quòd Deus eſt trinus & vnus: ergo eadem certitudine certus eſt quòd habet teſtimonium Dei in ſe.

¶Ex tertio ſic colligo. Ab eo quod res eſt,vel non eſt,aſſenſus dicitur verus, vel falſus: ſed fidelis certitudine fidei certus eſt quòd Deus à parte rei eſt trinus & vnus: ergo eadem certitudine certus eſt quòd ſuus aſſenſus infallibilis eſt,& diuinus.

Fides & gratia quo ad certitudinẽ multis differũt

¶Ad confutanda argumenta in contrarium ſciẽdum eſt, quòd multis differt inter fidem, & gratiam, quantum ad certitudinem ſpectat. In primis,fides ponitur in intellectu ad dandam certitudinem de diuinis reuelationibus: gratia verò,& charitas potiùs ad voluntatem ſpectare videntur. Rurſus,fides habet regulam externam per quam examinatur,vtrùm vera ſit,& recta,nempe Eccleſiam viſibilem,quę eſt columna,& firmamentum veritatis:gratia verò, & charitas non habent talem regulam. Tertiò differunt: Nam gratia dependet ex diuina acceptatione, & beneuolentia;fides verò minimè. His conſtitutis ad argumenta propoſita ſatisfaciendum eſt.

Argumẽta ſoluuntur.

Ad primũ.

¶Ad primum reſpondetur, Deum reuelaſſe, ꝙ qui certo & infallibiliter credit Deum eſſe trinum & vnum,habet in ſe diuinam reuelationem, & teſtimonium Spiritus ſancti: nam fides eſt lumen quoddam; & lumen non ſolùm manifeſtat alia,ſed etiam ſeipſum. Rurſus, ſcientia non ſolùm præſtat euidentiam obiecti,ſed euidentiam ſui ipſius: qui enim cognoſcit euidẽter triangulũ habere tres angulos &c. cognoſcit euidenter ſe huius rei euidentiam habere.

Secunda. Solutio.

Secundò reſpondetur,quod virtus fidei non ſolùm illa eſt,quæ reuelata eſt immediatè,ſed ẽt quę deducitur per conſequentiam euidentem ex diuinis reuelationibus:hæc aũt veritas, ꝙ fidelis habeat veram fidem, deducitur ex reuelatis per euidentem conſequẽtiam,ad hunc modum. De fide eſt,neminem poſſe aſſentiri omnibus quæ proponit Eccleſia, niſi habeat verã fidem,& diuinam:ſed ego experior ꝙ aſſentior oĩbus quę proponit Eccleſia:ergo habeo veram fidem.

Ad ſecundum.

¶Ad ſecundum,concedo fidem diuinam non ſolum pendere ex diuina reuelatione, ſed ex fortitudine, & firmitate qua fideles credunt:ſed fideles ea certitudine, qua credunt Deum eſſe trinum & vnum, credũt ſe habere teſtimonium Dei in ſe;maximè quia certificantur ex regula fidei externa,nimirum ex Eccleſia,quę eſt columna,& firmamentum veritatis:certificantur præterea ex lumine fidei, quod ideo à Deo nobis tribuitur,vt nos certos efficiat.

Ad tertiũ.

¶Ad tertium reſpondetur,ꝙ fidelis certiſſimus eſt ꝙ non habet errorem periculoſum contra fidem: nam credit omnibus quæ proponit Eccleſia,quæ eſt fidei magiſtra.

Ad quart.

¶Ad quartum reſpondetur,ꝙ potiſſimum argumentum fidei non eſt oppetere mortem pro ea, ſed credere omnibus quæ proponit Eccleſia ex teſtimonio Spiritus ſancti intus teſtificantis.

Ad quint.

¶Ad quintum reſpondetur, quòd illa opinio non eſt vera,ſicut oſtenſum eſt in materia de virtutibus. Deinde dico,dato ꝙ vera eſſet;eſt opinio: ex opinione verò nõ ſequit certitudo infallibilis,ſed tantùm ſequitur,quòd aliquando habeamus opinionem probabilem ꝙ habemus charitatem, quod eſt veriſſimum.

Ad ſextũ.

¶Ad ſextum reſpondetur, illud argumentum eſſe optimum:de cuius efficacia in probationibus noſtræ concluſionis copioſè diſputatum eſt.

Ad ſepti.

¶Ad ſeptimum reſpondetur,ꝙ fidelis tenetur credere ꝙ habet fidem diuinam; qui ſi de hac re dubitat, hæreticus eſt.Hæc eſt noſtra ſententia.Secundò dico,fidelem ad hoc non teneri;tum,quoniam de hoc non ſentiunt opiniones Doctorum;tum quoniam Eccleſia de hac re nihil hactenus definiuit,licèt fortaſſis ita ſit: quemadmodum multa dogmata tenemus nunc de fide,de quibus priſco tempore erant opiniones Doctorum, vt quòd Spiritus ſanctus procederet à patre & filio.

Ad vltim.

¶Ad vltimum reſpondetur,quòd ex cauſa, & ex effecti-

bus cognoſcit Chriſtianus ſe habere fidem diuinam. Ex cauſis quidem, quoniam cognoſcit ſe habere diuinam reuelationem, ſicut ſuprà oſtenſum eſt. Ex effectibus verò, quoniam credit omnibus, quæ credit Eccleſia.

Quidam argumẽta propoſita ĩ cõfirmationem cõcluſionis diſſoluere conantur, & probabiliter oppoſitum defendunt.

¶Sed antequam hinc diſcedamus, operæpretium eſt explicare rationes quibus viri docti arbitrantur ſe poſſe argumentis ſatisfacere noſtris, & contrariam defendere opinionem. In primis aſſerunt, quòd certitudo, qua aliquis credit ſe habere fidem ſupernaturalem, & diuinam, nũquam eſt tanta, quanta eſt de veritatibus à Deo reuelatis. Itaque nemo Chriſtianorum eſt tam certus quòd habeat fidem ſupernaturalem, ſicuti certus eſt quòd Deus eſt trinus & vnus. Quòd ſic oſtenditur. Nam etiam iuxta opinionem illorum qui certitudinem infallibilem de ſua fide introducunt, fides nõ cauſat directè, & immediatè illum aſſenſum, ſed per reflexionem intellectus ſupra ſuum actum; fides enim directè tantùm certos nos efficit de reuelatis à Deo, ex quo argumentando colligit Chriſtianus ſe habere fidem infuſam, & conficit hunc ſyllogiſmum: Ego credo certa fide & infallibili Deum eſſe trinum & vnum: ſed nemo poteſt certa & infallibili fide credere, niſi habeat lumen fidei: ergo ego habeo lumen fidei, & teſtimonium Dei in me. At nullus eſt diſcurſus Theologicus qui ſit tam certus ſicut aſſenſus principiorum, vnde talis diſcurſus originem traxit: ergo nemo poteſt eſſe tam certus ſe habere fidem diuinam, atque certus eſt, Deum eſſe trinum & vnum. Deinde dicunt, poſſe optimè euenire quòd aliquis catholicus non amittendo fidem poſſit dubitare, & ignorare an habeat fidem infuſam; & diuinam, vt patet in hominibus ſcrupuloſis, qui dubitant, an fortaſſis prolapſi fuerint in hæreſim: at hæc dubitatio non deſtruit fidem: ſimiliter poteſt quis dubitare, an credat tanta firmitate & conſtantia quantam expoſtulat fides. Dicere verò quòd hęc animi trepidatio & formido deſtruat fidem, improbabile omnino videtur; non enim huiuſmodi dubitant; an Deus reuelauerit Deum eſſe trinum & vnum: ex quo deducitur, quòd non diſcedunt à ratione formali fidei, quæ eſt diuina reuelatio; ac ſubinde non perdere fidem euidens eſt. Quòd vt euidentiùs oſtendatur, intelligendum eſt, quòd dubitare de certitudine aſſenſus dupliciter accidere poteſt: tum, quantum ad ſubſtantiam actus; tum, quantum ad rationem aſſentiendi, an ne ego aſſentiar propter diuinam reuelationem, num aſſentiar tanta firmitate quanta oportet aſſentiri diuinis reuelationibus, & oraculis. Fidelis nunquam dubitat, an aſſenſus, quo iudicat Deum eſſe trinum & vnum, ſit infallibilis & diuinus; ſed poteſt meritò dubitare, quæ ſit ratio huius certitudinis, an ſit pia affectio ex inſtinctu Spiritus ſancti; an ſit autoritas Eccleſiæ; an ſit autoritas maiorum; an ſit animi immutabilis firmitas, & adhæſio; ſicut poteſt contingere in ſcientijs, quòd aliquis habens demonſtrationem ſit certus de ipſa concluſione, dubitet verò num aſſentiatur ſub ratione formali phyſica, aut Theologica; an verò Metaphyſica. Certè Chriſtiani ſimplices, & idiotæ credunt quod credit Eccleſia Romana, & id quidem certiſſimè: at non certò ſtatuunt qua ratione credant; an ne quia hæc fuit maiorum fides: an verò quia Deus reuelauit; & fortaſſis multi credunt articulos fidei eſſe veros, ſed quia non credunt propter rationem formalem fidei, nimirum quia Deus reuelauit, fidem diuinam non habent. Probabilia ſunt quæ à viris doctis dicuntur; quis negat? poteritque hac via vtcunque contraria opinio defendi. At ſi argumenta noſtra diligenter, & accuratè expendantur, probabiliora ſunt, & certiora. Nam certè licet prædicti autores in omne latus ſe uertant, non poſſunt explicare quomodo qui eſt certus ex diuina reuelatione Deum eſſe trinum & vnum, non ſit certus ſe habere diuinam reuelationem; & quomodo lumen quod certificat de obiecto, & veritate aliqua, non ex conſequenti reddit certum, quòd aſſenſus circa illud obiectum certus ſit infallibilis; & quomodo ſi ſum certus de veritate aliqua quòd ſit infallibilis, & autoritate diuina confirmata, non ſim certus quòd aſſenſus circa illud obiectum ſit infallibilis, planè diuinus, & autoritate diuina confirmatus. Sed iam pergamus vt diſputemus quartam quæſtionem.

De certitudine ſpei duplex ſenſus qõnis.

¶Vltima quæſtio in hoc articulo inueſtiganda eſt de certitudine ſpei, & confidentiæ, quæ in duos ſenſus diſtribuitur. Alter eſt, vtrùm poſſimus certam ſpem, & confidentiam concipere, nos eſſe conſecuturos peccatorum remiſſionem, & tandem æternam ſalutem. Alter ſenſus, vtrùm poſſimus certò cognoſcere; nos habere in animis noſtris ſpem ſupernaturalem, & diuinam.

An poſſimus certã ſpem habere de peccatorum remiſſione conſequenda.

¶Vt ergo primus ſenſus inueſtigetur, à parte negatiua ſic arguitur. Nam certitudo, potiſſimè ſi ſit infallibilis excludit omnem metum, & formidinem; at ſpes, quã Chriſtiani habent, non excludit omnem metum, & formidinẽ, vt ex ſcripturis patet, & ex euidenti rerum experientia; ergo ſpes & confidentia Chriſtiana certa non eſt.

Secũdum.

¶Deinde, de rebus ſupernaturalibus non poteſt haberi certitudo, præſertim ſi ſit infallibilis, & diuina, niſi Deo reuelante, ſed Deus non reuelauit Chriſtianis quod ſint conſecuturi ſalutem: ergo non poſſunt certò ſperare ſe conſecuturos ſalutem.

Tertium.

¶Præterea, Lutherani ſunt damnati in Concilio Tridentino, eò quòd iubent homines certò credere, ideſt, certò confidere; ſic enim interpretantur hoc vocabulum, credere, vt videre licet in Concilio Tridentino, ſeſſione 6. canone 9. & canone 12. ergo non eſt ſana doctrina aſſerere nos poſſe certò ſperare, & magnam concipere confidentiam nos conſecuturos eſſe ſalutem, & peccatorum remiſſionem.

Conc. Tri.

Quartum.

¶Ad hæc, Diuus Paulus omni dubio procùl habebat ſpem, & confidentiam Chriſtianam, at dicebat, Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum: & meritatione. Nam ſpes Chriſtiana innititur bonis operibus ex gratia prouenientibus: ſic enim definitur ſpes à Theologis; Spes eſt certa expectatio futuræ beatitudinis, ex meritis & gratia proueniens; ſed non poſſumus habere certitudinem de noſtra gratia, & meritis, vt in ſuperioribus liquidò demonſtratum eſt; ergo non poſſumus certam & immotam ſpem de noſtra ſalute concipere.

Paul.

Vltim.

¶Demum, illud eſt certum, quod deficere non poteſt; ſed multi peccatores, qui habebant ſpem Chriſtianam, à conſecutione ſalutis defecerunt: ergo ſpes Chriſtiana certa non eſt. In contrarium eſt: nam vniuerſi Chriſtiani tenentur habere ſpem, & confidentiam Chriſtianam; at ſpes eſt certa expectatio futuræ beatitudinis: ergo tenentur certò ſperare beatitudinem, & ſalutem æternam. In expoſitionem huius quæſtionis, quæ non minima eſt, conſtituitur prima concluſio.

1. concluſ.

¶Spes, virtus eſt diuinitus infuſa per quam certa cum fiducia noſtræ ſalutis, & æternæ vitæ bona expectantur. Hæc concluſio confirmatione non indiget: nam continet ſpei Chriſtianæ definitionem, quæ ab omnibus Theologis approbatur.

2. concluſ.

¶Secunda concluſio. Quilibet fidelis faciens quod in ſe eſt, tenetur firma & certa ſpe expectare in hac quidem vita per ſacramentum baptiſmi, & pœnitentiæ, peccatorum remiſſionem, in ſeculo autem futuro vitam æternam; quam ſpem niſi ſolidam, & firmam habuerimus, fruſtra Chriſtiani ſumus. Nam certè parum eſt alioqui, Deo, & verbo Dei fidem adhibere, ac diuina quæ in Eccleſia prædicantur dogmata profiteri, niſi Chriſtianus, Dei bonitate percepta, ſpem inde cõcipiat, ac fiduciam conſequendę gratiæ & ſalutis æternæ. Hæc concluſio ſic probatur. Nam quilibet fidelis tenetur ſperare in Deo viuo, & de eius bonitate confidentiam concipere: at ſpes in Deo conſtituta, firma eſt, & ſtabilis, dicente Paulo, Vt per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, fortiſſimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam. Senſus huius ſententię eſt, Reſpicientes in promiſſiones Dei magno animo ſumus, nec frangimur aduerſis, ſed conſolamur nos ſpe: nam propterea uoluit Deus fidem ſuam gemino vinculo obſtringere, primùm promiſſione, deinde iuramento, vt firmam habeamus conſolationem; quam ſpem nos, inquit, Chriſtiani pro anchora nauigationis noſtrę habemus, quę in tempeſtatibus magnis huius maris, ideſt, irrequieti mundi, animos noſtros ſic fulcit, vt etiam ſi in vita præſidijs deſtituamur, intrepidè dicamus; Etiam ſi me occiderit, in eum ſperabo: &, In Deo ſperabo, non timebo quid faciat mihi homo: & iterum, Deus meus in te confido, non erubeſcam.

Heb. 6.

¶Ratio huius concluſionis aperta hæc eſt: Nam ſpes, quę collocatur in homine, fallax eſt; quoniam & verbum hominis, & eius potentia deficere poteſt, at ſpes Chriſtiana, quę

Iob. 13. Pſal. 55.

innititur

innititur promissionibus diuinis, Dei misericordiæ, & omipotentiæ, fallax esse non potest.

¶Sed dicet Theologus, Paradoxum certè videtur, quòd firmiter credere, certoque statuere non possimus; firma autem, & certa spe vnumquemque esse iubemus, quòd in præsenti peccatorum remissionem, in futuro verò seculo sit consecuturus æternam salutem.

Differt inter spem, fidem.

¶Sed certè non est paradoxum, sed certissimum fidei dogma; qđ vt intelligatur, sciendum est, nihil a nobis rectè credi (de fide diuina, & infallibili loquimur) cui subesse falsum possit; speramus autem etiam ea rectè, quæ secus nonnunquam euenire possunt: fidei enim ratio in veritate, tanquam a Deo reuelata, sita est, spei autem sufficientissima ratio sita est in possibilitate eius adquirendi, quod secundùm Dei promissiones speres. Itaque vt certò sperem me consecuturum salutem, sat fuerit salutem ex Dei promissione mihi esse possibilem, & certò ad futuram, si per me non steterit. Vt verò dicat certò credere remissionem peccatorum, & salutem consecuturum, oportet quòd Deus ex soluta reuelatione id prædixerit.

Ter. concl.

¶Tertia conclusio. Quamquam spes Christiana, qua parte in Deum defixa est (quem cognoscimus in suis promissis esse fidelem) certa & solida sit, sed qua parte respicimus nos, nostramq; miseriam, & ignauiam, metum habet adiunctum, & trepidationem. Cùm enim lapsum esse sciamus Cherub angelorum nobilissimum, Salomonem hominem sapientissimum, Israelem populorum electissimũ, Iudam inter Apostolos nominatum; cum etiam intelligamus, non magis deberi nobis Dei tutelam, & gratiã, quàm illis, qui iam sunt a nobis nominati, aut Iudæ vocato Apostolo, aut Sauli electo Regi, aut Nicolao constituto Diacono, non possumus esse sine metu; præsertim cum Paulus admoneat; Noli altum sapere, sed time: & iterum; Qui stat, videat ne cadat: & Eccles. 1. Qui sine timore est, non potest iustificari: & ad Philipp. 2. Cum timore & tremore operamini vestram salutem: & Prouerb. 28. Beatus vir qui semper est pauidus.

Qua de causa timeamus de salute nostra.

Rom. 11. Eccles. 1. Philipp. 2. Prouer. 28.

¶Sed dicet Theologus; Si hæc, quæ dudum dicta sunt, veritatem continent, videtur esse concedendum, spem nostram infirmam, & incertam esse; siquidem ex nostris operibus pendens est, quæ exitum incertum habent.

¶Dicendum tamen est, quòd hæc trepidatio nostra non debet animos nostros deijcere, sed magis Christo subijcere, & spem nostram erga illum excitare. Certi enim sumus & persuasi, quòd nostra spes, qua parte in Deum est defixa, deficere non potest; & hoc sat fuerit, vt spes erga Deum certa sit, & immobilis: nam ad certitudinem spei, quam ego habeo in amico cõstitutam, vt firma sit & tuta, satis est esse mihi persuasum, quòd per amicum non deficiet, si mihi ipsi per ignauiam, & socordiam non defuero.

¶Ex hoc sequitur, quòd spes Christiana maximè augetur ex bonis operibus, & ex mandatorum Dei obseruatione. Nam ex bonis operibus extenuatur ille timor, quem ex nostra miseria concepimus, hoc verò quoniam Lutherani inficiantur, probandum est diligenter ex sanctorum Patrum testimonio. Asserit hoc Augustinus, Hilarius, Chrysostomus, Diuus Ambrosius, & Basilius: sed habemus ex scripturis firmiorem sermonem: nam 1. Ioann. cap. 3. sic legimus, Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, cui consonat illud ex Psalmo; Spera in Deo, & fac bonitatem: & alibi; Bonus est Dominus sperantibus in illum, animæ quærenti illum: Thren. cap. 3. Ratio huius asserti hæc est plenissima. Nam Christus Dominus non est datus nobis tantùm in Redemptorem cui confidamus, sed etiam in legislatorem cui obedamus. Vt ergo spes nostra sit robusta, maximè expostulat studium bonorum operum, & mandatorum Dei obseruationem.

Aug. Psal. 38. Hila. Psal. 118. Chrysost. homil. 15. imperfect. Ambros. 2. Corin. 3. Basil. in oratione de Transfigur. Psalm.

¶Quarta conclusio. Vt spes Christiana certa sit, & solida, non requiritur hoc iudicium certum, & infallibile: ego consequar salutem; alioqui omnes Christiani essemus certi de nostra prædestinatione, & perseuerantia, cuius contrarium definitum est in Concil. Trid. & esse verum, demonstratum est in præcedenti conclusione.

Quar. cõc.

Conc. Tri. Sess. 6. cap. 15. & 16.

¶Quinta conclusio. Certitudo, & securitas spei Christianæ innititur in hoc potissimum, quòd certò cognoscimus Deum esse fidelem in suis promissionibus, misericordem, & omnipotentem: ex quo eruimus hanc persuasionem minimè fallacem; beatitudinem esse nobis possibilem ex Dei misericordia, atque ad futuram, si per nos non steterit: quæ ratio est sufficientissima, vt spes nostra certa sit, & immobilis; de quo edisserit D. Tho. plenius secunda secundæ, quæst. 18. art. vlt. D. Thom.

¶Sexta conclusio. Fideles nonnunquam possunt certò sperare, & confidere, quòd sint cõsecuti remissionem peccatorum, & quòd gratiam obtinuerint. Hæc conclusio probatur. Nam certitudo spei non sita est in diuina reuelatione de nostra iustificatione, aut gratia; sed eius certitudo in hoc constituitur, quòd Deus est nobis paratus conferre gratiam per sacramentum baptismi, aut pœnitentiæ, si per nos non steterit, & impedimentum non fuerit appositum, & si seruauerimus diuina mandata. Quando ergo nulla ratio dubitationis in nobis appareat probabilis, nulliusque criminis conscij fuerimus, certò possumus sperare nos consecutos fuisse peccatorum remissionem. Hoc ipsum confirmatur. Nam certitudo spei ac confidentiæ sæpenumero est de his, quæ secus accidere solent, prout supra probatum est. Sexta cõcl.

¶Sed & huius rei est alterum argumentum. Nam certitudo spei non excludit metum, & formidinem, & animi trepidationem, vt in superioribus commonstratum est. Hæc omnia confirmantur valido argumento. Nam Dauid, & Prophetæ, quòd essent consecuti remissionem peccatorum sæpe sæpius confidunt, & sperant, vt legitur passim in scripturis diuinis; sed hoc nõ semper est referendum ad diuinam reuelationem; ergo referre oportet ad certitudinem confidentiæ.

¶Ad vltimum sic argumentor, & videtur mihi argumentum irrefragabile. Nam homines deiecti, & fracti animi, & scrupulosi, qui scrupulis vrgentur ad desperationẽ, existimantes se nunquam gratiam, & remissionem peccatorũ consecutos, præcepto diuino obligantur, & obstringuntur sperare, & certam fiduciam cõcipere de Dei misericordia, & remissione peccatorum; alioqui homines iam morituros nulla ratio spei, & confidentiæ poterat consolari, si non possent certò sperare, se iam per sacramentorum administrationẽ, & susceptionem cum Deo in gratiam rediisse. Certè prædicti in illa hora cõstituti tenentur sperare certò se salutem æternam consecuturos; & rectissimè cognoscunt non esse aliud remedium, nisi per sacramenti pœnitentiæ susceptionem se præparare, ac disponere: ergo certò tenentur confidere ac sperare se iam remissionem peccatorũ fuisse consecutos; alioqui non video quomodo certò possint sperare sese ad visionem diuinę essentię peruenturos. Huius conclusionis doctrina desumpta est ex Hosio Cardinali, lib. 1. de hæresibus nostri temporis circa medium. Progrediamur vt explicemus secundum quæstionis sensum, nam prior satis prolixè explicatus est. In huius rei gratiam constituatur septima conclusio, quæ sic habet.

¶Valde probabile est, quòd possit quis esse certus, quòd habeat spem supernaturalem, informem saltem; nam formata spes ex charitate pendet, quam conclusionem confirmo his argumentis. Septi. cõcl. Potest quis esse certus de sua spe.

¶Primò. Fides semper habet coniunctam spem, nisi per peccatum desperationis spes & confidentia Christiana abeatur: sed quilibet Christianus est certus, quòd habet fidem Christianam, & diuinam, vt supra demonstratum est: ergo quisque fidelis est certus, quòd habet spem Christianam. Hoc ipsum demonstratur iterum. Nam fides est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium, vt dicit Paulus; itaque est fundamentum, & principium spei. Sed quilibet fidelis est certus, quòd habeat fidem Christianam: ergo quilibet manet certus, quòd habeat spem Christianam. Præterea, fides, & spes semper sunt connexæ, atque coniunctę, nisi quando per peccatum desperationis deperditur confidentia: ergo fidelis, qui experientia euidenter cognoscit se non fuisse prolapsum in desperationis peccatum, certò cognoscit se spem Christianam habere; conficit namque hunc syllogismum. Fides & spes coniunctæ sunt, quando spes per peccatum desperationis non deperditur: sed ego cognosco, quòd in peccatum desperationis nũquam inciderim: ergo cognosco me habere spem Christianam. Maior syllogismi est certa, & irrefragabilis. Minor constat euidenter experientia, reliquum est, vt conclusio sit certa. Sed iam ratio expostulat vt argumentis in principio positis satisfaciamus. Hebr. 11.

¶Ad primum dicẽdum, quòd illud quod vndiq; eſt certum, excludit omnem dubitationem, & metum: ſed ſpes chriſtiana, qua parte nos reſpicit, non habet certitudinem, & ideò habet metum adiunctum: cæterum ex parte qua in Deo defixa eſt, omnem excludit meum, & trepidationem.

Ad ſecundum. ¶Ad ſecundum dicendum, in diuinis literis plane eſſe reuelatum de diuinis promiſſionibus, in quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, vt fortiſſimum ſolatium habeamus.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium dicendum non damnari Lutheranos, quia iubent homines certò ſperare in Deum viuum, ſed quia iubẽt homines certò credere ſibi eſſe remiſſa peccata per Chriſtum, & conſecuturos ſalutem æternam, & quia dicũt ſolam fiduciã ſufficere ad ſalutem, Vel dicendum, ꝙ ſi fidem pro fiducia accipias, quemadmodum iſti accipiũt, fiducia timorem excludit: ſpes verò comitem ducit metũ, & ideo certò ſperare iubeo quemlibet fidelem ſe conſecuturum ſalutem; conſidere verò confidentia Lutherana penitus prohibeo.

Ad quart. ¶Ad quartum dicendum, tantùm ex vi argumenti comprobari, non poſſe nos habere certitudinem infallibilem de noſtra iuſtificatione, quod planè verum eſt.

Ad quint. ¶Ad quintum dicendum, quòd ſpes chriſtiana non innititur gratiæ iam habitæ, ſed omnipotentię, & miſericordiæ diuinæ, per quam ille qui non habet gratiam; poteſt & eam conſequi, & ad ſalutem æternam peruenire.

Ad vltim. ¶Ad vltimum dicendum, multos habentes ſpem Chriſtianam ſolidam & firmam, ſalutem æternam non fuiſſe conſecutos ex defecta liberi arbitrij, & ex ignauia, & culpa ſua, ſed non ex diuinæ miſericordiæ, aut omnipotentiæ defectu, cui præcipuè ſpes chriſtiana innititur, & defixa eſt. Et vt huic quæſtioni vltimam manum imponamus, ſciendum eſt, quòd certitudo ſpei, & ſecuritas eſt conditio nata: in ea namque includitur hæc conditio; ſi non fuero ignauus, & væcors; ſi ſeruauero diuina mandata; vt conſtat ex Concilio Tridentino, ſeſſione ſexta, canone vigeſimoſexto; & ideo ſi non adimpleas conditionem, promiſſum non conſequeris; neque propterea incerta eſt ſpei & confidentiæ chriſtianæ ratio & definitio. Hæc, quæ de certitudine ſpei & confidentiæ dicta ſunt, diſputationis gratia dicta ſiut, vt doctiores id quod verum eſt, definiant. Nam de hac quæſtione, certi & explorati nihil habeo, probabilia tantùm in medium adduximus. Hæc de tota quæſtione.

Conc. Tri.

QVAESTIO CXIII.

De effectibus gratiæ, in decem articulos diuiſa: & primum quidem de iuſtificatione, deinde verò de merito.

ARTICVLVS PRIMVS.

¶Vtrùm iuſtificatio impij ſit remiſſio peccatorum.

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans eſt concluſio, ꝙ in iuſtificatione impij remittuntur peccata, & acquiritur iuſtitia. Sed cùm motus omnis denominetur à termino ad quem tendit, ideò hic motus denominatur potiùs iuſtificatio impij, quàm remiſſio peccatorum. Itaque iuſtificatio impij eſt tranſlatio hominis ab ſtatu iniuſtitiæ ad ſtatum iuſtitiæ. Ex quò ſequitur, quòd iuſtificatio non ſemper habet adiunctam remiſſionem peccatorum, vt patet in primo parente, quæ in inſtanti ſuæ conditionis fuit iuſtificatus ſine peccatorum remiſſione. Itaque iuſtificatio impij ſemper habet coniunctam remiſſionem peccatorum.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Multiplex iuſtificationis nomen in ſancta ſcriptura. Prou. 17. EXplicandum eſt in primis, quomodo accipiatur hoc nomen, iuſtificatio, in hac diſputatione: nam non eſt ſimplex huius vocis ſignificatio in ſanctis ſcripturis. Interdum enim vſurpatur pro eo quod eſt pronuntiare iuſtum, vt in illo; Qui iuſtificat impium, & qui condemnat iuſtum, vterque eſt abominabilis apud Deum: quæ ſignificatio eſt familiariſſima in ſanctis ſcripturis. Interdũ accipitur pro eo quod eſt liberum eſſe ab aliqua ſeruitute, vt Romanorum 6. Qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato, ideſt, liber factus eſt à cauſis peccati, & à dura ſeruitute peccati. Aliquando accipitur pro eo quod eſt ius ſuum vnicuique reddere, vt Pſalmo 81. & Deuteronomij 23. Pauperem & inopem iuſtificate; ideſt, quando pauper & inops de re aliqua in iudicio diſceptauerint, reddite illi ius ſuum. Interdum vſurpatur pro eo quod eſt defendere, vt Iob 9. Si iuſtificare me voluero, os meum condemnabit me. Intetdum accipitur pro eo quod eſt ex non iuſto fieri iuſtum: in quo ſenſu Theologi definiunt Adam in primordio fuiſſe iuſtificatum, & donatum iuſtitia originali. Item accipitur pro augmento iuſtitiæ, Apocalypſis vltimo. Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & Eccl. 18. Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari. Præterea vſurpatur pro eo quod eſt ex iniuſto facere iuſtum, vt Romanorum 4. Ei qui non operatur, credenti autem in eum qui iuſtificat impium, fides reputatur ad iuſtitiam: & cap. 3. Iuſtificati gratis per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu. & ad Titum 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, hæredes ſimus vitæ æternæ. Et in hac ſignificatione vſurpatur hoc vocabulum in hac diſputatione de iuſtificatione.

Iob. 9. Apoca. vlt. Eccl. 18. Roman. 4. Titum 3.

¶Secundò notandum eſt, quòd iuſtitia, à qua nomen, iuſtificatio, deducitur, non ſignificat iuſtitiam commutatiuam, aut diſtributiuam, non legalem, nec politicam, ſed ſignificat iuſtitiam integram, & rectitudinem quæ facit hominem iuſtum, & rectum ex omni parte intus & foris, coram Deo, & hominibus. De hac iuſtitia dicit Dominus; Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum &c. & Paulus; Iuſtitia in eo reuelatur ex fide in fidem: &, Qui non nouerat peccatum, pro nobis fecit peccatum, vt efficiamur iuſtitia Dei in illo.

Mac. 5. Rom. 1. 2. Cor. 5.

¶Tertiò notandum eſt, quòd iuſtificatio impij ſemper habet adiunctam remiſſionem peccatorum. Eſt enim iuſtificatio impij receſſus à peccato, & acceſſus ad iuſtitiam, quod patet manifeſtè ex innumeris teſtimonijs ſanctarum ſcripturarum, quæ longum eſſet recenſere. D. Auguſtinus ſuper epiſtolam ad Roman. cap. 8. dicit. Quos vocauit, hos & iuſtificauit, ſcilicet remiſſione peccatorum: & concilium Tridentinum ſic definit iuſtificationem impij, quòd ſit tranſlatio ab eo ſtatu, in quo homo naſcitur filius primi Adæ, in ſtatum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei per ſecundum Adam Chriſtum Saluatorem noſtrum: quæ definitio manifeſtè colligitur ex illo, Qui fecit nos dignos in partem ſortis ſanctorum in lumine, & eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ. Eadem definitio apertiſſimè colligitur ex illo; Hæc aliquando eratis, ſed abluti eſtis, ſanctificati eſtis, iuſtificati eſtis. In ablutione ſignificatur remiſſio peccatorum, & ablatio ſordium quas peccatum inuexerat. In ſanctificatione, & iuſtificatione ſignificatur acquiſitio ſanctitatis, & iuſtitiæ.

Iuſtificatio impij hẽt adiunctam remiſſionẽ peccatorũ. Auguſt. Conci. Tri. ſeſſ. 6. ca. 4. Coloſſ. 1. 1. Cor. 6.

¶His conſtitutis, iam dubium grauiſſimum eſt cum Lutheranis; Vtrùm in iuſtificatione impij, cum ei remittuntur peccata, ſic remittantur, vt penitus auferantur, & radicitus euellantur? Pro cuius quæſtionis dilucidatione ſciendum eſt, quòd inter multos errores, quos habent Lutherani, hic eſt præcipuus, ꝙ in iuſtificatione impij, quando remittuntur peccata, non auferuntur peccata, ſed credẽtibus in eum qui iuſtificat impium, non imputantur peccata, cùm reuera permaneant. Probant ſuum errorem his argumentis. ¶In primis, concupiſcentia carnis eſt verè peccatũ: dicit enim Paulus; Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces: & de eadem iterum dicit; Sentio aliam legem repugnantẽ legi mentis meæ &c. &, Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum: & iterum, Iam non ego operor illud

Lutheri error circa remiſſionem peccatorũ. 1. argum. Luthe. Roman. 7. Gal. 5. Roman. 7.

illud, sed quod habitat in me peccatum; id est, concupiscentia; sic enim explicant omnes Sancti Patres; sed concupiscentia carnis manet in renatis, & iustificatis per baptismum, vt patet, ergo in iustificatione non tolluntur omnia peccata.

Secũdum. ¶Secundò, præceptum illud maximum dilectionis diuinæ in hac vita mortali ĩpleri non potest, vt asserit Aug.lib.de spir. & lit. ad fin. & lib.de perfect.iust. D.Augustinus: ergo semper sumus transgressores huius diuini præcepti. Ex quo consequens est, quòd in iustificatione impij non tolluntur omnia peccata, sed non imputantur.

ARTIC. SECVNDVS.

¶ *Vtrùm ad iustificationem impij requiratur gratiæ infusio.*

Tertium. ¶Tertiò, in Psalm.31. sic definitur iustificatio impij: Psalm.31. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Roman.4. Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum: quo testimonio vtens Diuus Paulus concludit; Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ad hoc confirmandum allegant illam sententiam; Charitas operit multitudinẽ peccatorum; non tollit, inquiunt, sed tegit.

Quartum. ¶Quartò, omnes Sancti Patres clamant cum Diuo Paulo, non esse condignas passiones huius vitæ ad futuram Roman.8. gloriam, quæ reuelabitur in nobis, & cum Isaia; Facti Esa.64. sumus immundi omnes; & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ: & cum Diuo Ioanne; Si dixerimus 1.Ioan.1. quoniam peccatum non habemus, &c. & illud; Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, & Christus Dominus rectissimè admonet; Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite; Serui inutiles sumus: & illud; Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Citant & Aug.lib.9. confess.ca. sententias Patrum, vt illam D.Aug. Væ etiam laudabili vi- 13. tæ, si remota misericordia discutias eam: & illam D.Greg. Grego.lib. Omnis humana iustitia, in iustitia esse conuincitur, si distri- 9.Moral. cto iudicio iudicetur. cap.14.

In iustificatione impij sic remittuntur peccata, vt nihil damnabile coram Deo maneat. ¶His tamen non obstantibus, veritas catholicæ fidei dicit, quòd in iustificatione impij sic remittuntur peccata, vt nihil ex eis damnabile, aut culpabile maneat coram Deo. Probatur hæc veritas ex sanctis scripturis: dicit enim Dominus Ioann.17. Sanctifica eos in veritate. Lutherus dicit, non sumus verè sancti, sed reputamur sancti: & iterum; Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis: Lutherus dicit, quòd non verè liberamur a peccato: & rursus dicitur; Qui facit iustitiam, iustus est: Lutherus dicit; non qui facit iustitiam iustus est, sed cui non imputantur peccata: & ibidem dicitur; Videte qualem charitatem dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur & simus: Lutherus dicit, quòd non sumus filij Dei, sed quòd reputamur filij Dei: & Paulus; Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? quæ societas lucis ad tenebras? quæ conuentio Christi ad Belial? Lutherus dicit, quòd homo iustus habet participium cum iniquitate; & quòd filij locis sint tenebræ, & quod filij Dei sint filij Belial: & 1.Corinth.6. cum recen fuisset Paulus fornicarios, idolis seruientes, subiungit, Hęc aliquando eratis, sed abluti estis, iustificati estis, sanctificati estis. Lutherus dicit; hæc aliquando fuistis, & etiam modò estis, sed non imputantur vobis delicta vestra: Esaiæ 43. Præterea Isaiæ 43. dicit Dominus; Ego sum qui deleo iniquitates vestras: & in Euangelio dicitur de Christo. Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: & rursus, quòd lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, & eripuit nos de potestate tenebrarum. Lutherus dicit, quòd manemus immundi, & in potestate tenebrarum. Hæc Conc. Tri. sententia Lutheri damnata est in Concilio Tridentino. Et Sess.5.e.vl- certè Lutherani sunt stultissimi, nam dicunt, quòd homo ti.& Sess.6. manet immundus, & iniustus per voluntatem, sed non im- ca.3.& ca- putatur ei iniustitia propter iustitiam Christi, in quem cre- no.10. 11. dit: ergo simili ratione debent dicere, quòd manet hære- & 12. ticus per intellectum, sed non imputatur propter Dei misericordiam. Cùm ergo statuant gratiam iustificantem ex parte intellectus, necessarium est, constituant gratiam iustificantem ex parte voluntatis. Deinde sunt stultissimi alio titulo: nam non vident suam sententiam manifestam continere contradictionem. Nam si manet peccatum, vel Deus odit illud, vel non odit. Si non odit: ergo non est peccatum; nisi velis dicere, quòd sit aliqua culpa, quàm Deus odio non habeat. Si verò odit: ergo non condonat, nec remittit peccatum: tunc enim remittitur peccatum, quando animus offensi pacatur, & reconciliatur offendenti. Denique hæc sententia Epicurea est, & non eget maiori impugnatione.

SVMMA TEXTVS.

Affirmatiua est conclusio, cuius probatio hæc est. Nam in iustificatione impij re-

¶ Ad primum respondetur, quòd concupiscentia carnis propriè, & verè peccatum non est, sed dicitur peccatum; tum, quia est fomes, & incitamentum peccati; tum, quia ex primo peccato derelicta est; sicuti scripturam, quam manus scriptoris facit, appellamus manum: exemplum est, quod adducit Diuus Augustin. docendi gratia: sic explicat Concil. Trident. Sess.6. cap.vltimo. Ad pri.arg. Luthe. Aug.

¶Ad secundum respondetur, illa verba D. Aug. tantùm probare, ꝙ iustitia nostra pro statu huius peregrinationis non habet eam perfectionem, quam habitura est in patria: & quòd non tam perfectè diligimus sicuti in vita beata, nihilominus perfectè diligimus quantum satis est mandato: dicit enim Diuus Ioannes; Qui seruat verbum eius, verè charitas Dei perfecta in ipso est. Sed de hoc dictum est copiosius suprà, q.109.art.3. Ad secundum.

¶Ad tertium respondetur, quòd nõ imputari peccatum, maius est, quàm tegi, dimitti, & tolli peccatum: ita docet Orig.lib.4.super epistolam ad Romanos: sic Hieronymus explicans illum locum Psalmi: Euthym. ibidem. Itaque tunc non imputatur peccatum, quando nullum vestigium manet peccati. Nam si Deus non restitueret peccatorem ad pristinam dignitatem, aliquo modo imputaret illi peccatũ. Sed vt argumentum efficacius confutetur, scire oportet, versari magnum discrimen inter Deum, summum iudicẽ, & alios iudices inferioris notæ. Nam alij iudices, cùm non imputant hominibus scelera illorum, dimittunt illos libero.; ex quo non est consequens, quòd maneant verè liberi, neque verè iustificati, possunt enim manere in suo delicto, quod iudices latuit. Cæterùm ille homo reuera beatus est, & verè liber, quem Deus pronunciat iustum, non imputans illi peccatum: ex eo enim, quòd Deus non imputat peccatum, mundat a peccato, & verè iustum efficit, de qua re loquitur optimè D. Thom. in solutione secundi dicens, quòd dilectio Dei secum ducit quendam gratiæ effectum in homine, cui non imputat peccatum, per quem effectum renouatur homo, & fit noua creatura. Quòd verò dicitur in sanctis Scripturis, quòd charitas operit multitudinem peccatorum, & beatum esse virum cuius tecta sunt peccata, locutio est metaphorica. Sanè in hoc sensu dicitur charitas operire multitudinem peccatorum, quia qui habet charitatem, Deo non displicet propter peccata, quæ prius admiserat; sicut dicitur Deus obliuiscì peccatorum nostrorum propter pœnitentiam; non quia non cognoscit, sed quia habet se ad modum obliuioni tradentis, non puniendo peccata quæ fecimus. Sed qui in his locis scripturę dicitur tegere peccata, & operire propter charitatem, & obliuiscì delictorum propter pœnitentiam, in alijs locis minimè paucis dicitur peccata delere, proijcere in profundum maris, tollere, lauare, & abluere. Hæc de confutatione tertij argumenti dixisse satis est. Ad tertiũ. Origen. Hieron. Euthym. D.Tho.

¶Ad quartum confectum ex varijs testimonijs scripturarum, responsum est suprà, quæstione decimaoctaua, articulo primo. vbi dimicauimus contra Lutheranos, asserentes omnia opera iusti esse peccata, & respondebimus diligenter articulo secundo. Ad quart.

EXPLICATIO ARTICVLI.

PRima dubitatio est in hoc articulo, An iustificatio impij sit acquisitio iustitiæ internæ, quæ animis nostris inhæreat; an potius iustificetur iustitia externa, qua Christus iustus est, quæ nobis reputatur vt propria, atque si eam nos fecissemus; veluti filius, cùm petit præmium a Rege propter patris merita, dignus est, vt hoc illi præstetur, non propter propria merita, quæ nulla extant, sed propter patris merita, quæ propria reputantur. An iustificamur iustitia inhærente.

Hæreſis Lutheri. ¶In huius quæſtionis explicatione Lutherus lapſus eſt turpiſſimè, & hæreticiſſimè. Exiſtimat namque homines iuſtificari coram Deo per iuſtitiam quandam extrinſecam, quæ manet in Chriſto, quæ reputatur nobis vt propria, quam, veluti manu, fide apprehendimus. Probat ſuum errorem varijs argumentis.

Prim. arg. Lutheri. ¶In primis, ex teſtimonijs adductis in præcedenti articulo apertiſſimè conſtat, quòd omnis noſtra iuſtitia eſt immunda coram Deo, & veluti pannus menſtruatæ: ergo ſi remittimus homines ad proprias iuſtitias, nō aliò quàm ad gehennam remittimus, quod optimè agnoſcens ille, aiebat. Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine: quia nō iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuēns: & iterum. Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? & Iob 9. Scio quòd non iuſtificabitur homo compoſitus Deo: & iterum. Si habuero quidpiam iuſtum, non reſpondebo ei, ſed meum iudicem deprecabor: & Dan. 9. Non in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis.

Iob 9.

Dan. 9.

Secundū. ¶Secundò, quis audeat, inquit, allegare in ſuum patrocinium ante tribunal Dei ſuas iuſtitias immundas, & non potius illam iuſtitiam ſummam Chriſti Domini, quæ noſtra eſt? ipſe enim eſt propitiatio pro peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & ipſe deleuit chirographū, quod aduerſus nos erat, affigens illud cruci: ergo in noſtra iuſtificatione ad iuſtitiam Chriſti recurrendum eſt.

Tertium. ¶Tertiò, Chriſtus eſt noſtra iuſtitia, qua iuſti ſumus coram Deo: ergo verum dicit Lutherus. Hoc expreſsè dicit D. Paulus; Chriſtus factus eſt nobis iuſtitia, ſanctificatio, & redemptio: & iterum: Eum qui non nouit peccatum, pro nobis fecit peccatum, vt efficiamur iuſtitia Dei in ipſo, quod intelligens Dauid dicebat; In tua iuſtitia libera me Domine: & iterum; In tua iuſtitia exaudi me Domine.

1. Cor. 2.
2. Cor. 5.

Quartum. Rom. 10. ¶Quartò, Diuus Paulus condemnat eos, qui ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam volentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti: & alibi multò clarius; Vt non inueniar in Chriſto habens meam iuſtitiam, ſed iuſtitiam, quæ ex Chriſti fide eſt.

Quintum. Roman. 4. ¶Quintò, Diuus Paulus habet expreſsè iſtum modum dicendi, quòd iuſtitia noſtra non eſt propria, ſed imputata, dicit enim; Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam: & iterum; Ei qui non operatur, credenti in eum qui iuſtificat impium, fides reputatur ad iuſtitiam.

Vltimum. ¶Vltimò, iuſtitia Chriſti infinita eſt, & ſufficiens pro vniuerſis delictis, & eſt noſtra: non ergo indigemus alia iuſtitia. Hæc Lutherani.

Arg. prim. in fauorē Luther. ¶Sed in fauorem huius ſententiæ arguitur ex Theologia. Probabiliſſima eſt ſententia, & omnium Theologorum ſuffragio confirmata, quòd ſola attritio cum ſacramento ſatis eſt ad impij iuſtificationem: ſed attritio ſola non facit hominis animum rectum, & iuſtificatum coram Deo: & attriti ſoli non ſunt recti, & renouati coram Deo: ergo poteſt fieri hominis iuſtificatio ſine animi rectitudine, & iuſtitia interiori.

Secundū. ¶Secundò, de fide eſt, quòd paruuli iuſtificantur baptizati; ſed non eſt de fide, quòd iuſtificantur per actus, quos nullos habent, nec per habitus infuſos: nam non eſt de fide, quòd ſint habitus infuſi: ergo iuſtificant per iuſtitiam Chriſti extrinſecam ſibi imputatam.

Errores Lutheranorū. ¶Ex hac ſententia Lutheri facilè eſt intelligere errores vniuerſos, qui hac tempeſtate de iuſtificatione verſantur.

¶Primò errant Lutherani dicentes, quòd iuſti homines non ſunt verè iuſti, ſed reputantur iuſti.

¶Secundò errant dicentes, quòd omnes iuſti ſunt æquales, & quòd ſunt æquè iuſti, atque ſanctiſſima Virgo: nam omnes ſunt iuſti vna eademque iuſtitia, qua Chriſtus iuſtus eſt.

mittuntur nobis peccata, ſecundùm quòd Deus offenſus placatur, quæ pax cōſiſtit in dilectione, qua nos diligit Deus; & ex parte ipſius actus diuini æterna eſt & immutabilis; ſed quātum ad effectum, quem nobis imprimit, quandoq; interrumpitur, prout ab ipſo quandoq; deficimus, & quandoque iterum recuperamus. Effectus autem diuinæ dilectionis in nobis, qui per peccatum tollitur, eſt gratia, qua homo fit dignus vita æterna, a qua excludit peccatum mortale. Vnde non poteſt intelligi remiſſio culpæ, ſi non adſit infuſio gratiæ: nam & ſi homo ante peccatum potuerit eſſe ſine gratia, & ſine culpa, tamen poſt peccatum non poteſt eſſe ſine culpa, niſi gratiam habeat.

¶Tertiò errant dicentes, quòd gratis, & ſine reſpectu aliquorum operum (ita quòd ad noſtram iuſtitiam nulla opera bona requirantur) iuſtificamur.

¶Quartò errant dicentes, quòd nulla ex parte noſtra eſt neceſſaria ſatisfactio pro noſtris delictis; nam inquiunt, ſatisfactio Chriſti infinita eſt, & eſt noſtra: non ergo egemus noſtra ſatisfactione.

¶Quintò errāt dicentes, quòd fideles ſunt certi certitudine fidei de ſua iuſtitia, & ſanctitate; nam dicūt, Chriſtus eſt noſtra iuſtitia, quæ a noſtris operibus non depēdet. Hæc quæſtio eſt præcipua contra Lutheranos, quam explicat Soto libro ſecundo de natura & gratia, capit. decimonono, & vigeſimo. Vega libro ſeptimo, cap. ſeptimo. & libro decimoquinto per multa capita. Hoſius Cardinalis in confeſſione fidei Cathol. a car. 68. vſque ad 74. Pro explicatione veritatis eſt prima concluſio.

Soto. Vega. Hoſius.

¶Iuſtitia, qua iuſti ſumus coram Deo, non eſt ex nobis, nec ex viribus liberi arbitrij comparata: itaque eſt iuſtitia Dei, & iuſtitia Chriſti; ſic dicit Paulus Rom. 10. Ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam volentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti: & ad Philippen. 3. Vt inueniar in Chriſto non habens meam iuſtitiam; ſed iuſtitiam, quæ ex fide eſt Ieſu Chriſti: & Roman. 3. Iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes qui credunt in eum: & iterum; Ex operibus legis non iuſtificatur coram illo omnis caro: & ad Galat. 2. Si per legem iuſtitia: ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Simili argumento poſſumus concludere; Si ex nobis, & ex viribus liberi arbitrij iuſtitia eſt, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. Hæc veritas eſt definita in Concil. Trident. ſeſſ. 6. can. 7. & ſuprà contra Pelagianos probauimus multis neceſſitatem gratiæ vt iuſti ſimus. Itaque ex hac concluſione euidenter concluditur, iuſtitiam, qua iuſti ſumus coram Deo, eſſe eximium Dei donum in cordibus noſtris diffuſum.

Pri. concl. Rom. 10. Phil. 3. Rom. 3. Galat. 2. Conc. Tri.

¶Secunda concluſio. Iuſtitia Dei, qua iuſti ſumus, non eſt iuſtitia, qua Deus, aut Chriſtus iuſtus eſt; ſed quia efficit nos iuſtos, impartiendo eam ſecundùm menſuram donationis Chriſti; ſicut aer clarus eſt claritate Solis, non quæ permaneat in Sole, ſed quam accipit a Sole, aqua calida eſt calore ignis, non qui permaneat in igne, ſed quem recipit ab igne. Item, omnes homines mouemur, & ſumus, & viuimus in Deo; non vita, quæ permanet in Deo, ſed quam accepimus a Deo. Item, dicitur fides Dei, non qua Deus credit, ſed quam impartit nobis: atque adeò ſapientia noſtra dicitur ſapientia Chriſti, non qua Chriſtus ſapiens eſt, ſed qua Deus nos imbuit, & inſtruxit. Hæc veritas definita eſt in Concilio Tridentino, Seſſio. 6. can. 7. explicat eam rem in primis eleganter D. Auguſt. elucidans illud, quod habetur Roman. 3. Iuſtitia Dei manifeſtata eſt. Ita, inquit, iuſtitia Dei, non qua Deus iuſtus eſt, ſed qua induit hominem, cum iuſtificat impium, & ſuper Pſalm. 40. ſic inquit; Cum iuſtus fuero, tua iuſtitia eſt, ſed ſic mea, vt tua ſit, ideſt, a te donata: & iterum; Quid eſt iuſtitia Dei? Quid eſt iuſtitia hominis? Iuſtitia Dei eſt, non qua Deus iuſtus, ſed quam Deus impartitur vt homo iuſtus ſit; conſentit D. Hieron. in dialogo contra Pelagianos: & D. Bernard. ait; Iuſtum me eſſe dixero, ſed illius iuſtitia; quæ nam illa eſt? finis legis Chriſtus eſt ad ſalutem omni credenti. Chriſtus namque factus eſt mea iuſtitia, quæ facta eſt mea iuſtitia, non erit mea? mea traducta eſt culpa, & mea non erit indulta iuſtitia? Denique omnes Sancti Patres Eccleſiæ Latinæ idem ſentiunt, nempè quòd Chriſtus eſt ipſa iuſtitia, & quòd de plenitudine eius omnes accepimus, & participamus noſtram iuſtitiam. Idem ſentiunt vniuerſi Patres Græci, Chryſoſt. Theophyl. Origenes explicantes illam ſententiam Roman. 1. Iuſtitia Dei in eo reuelatur.

Secun. cōc. Conc. Tri. Aug. lib. de ſpir. & lit. c. 9. 11. 18. & 21. 3. lib. contra duas epiſt. Pelag. ca. 7. lib. 4. de Trinit. c. 12. in q. ſtio. ſuper Exo. c. 25. & trac. 26. in Ioan. Hieron. Bern. epiſt. 190. Chryſoſt. Theoph. Origen.

¶Rationes

¶Rationes verò ad istum errorem conuincendum sunt euidentes. In primis, cùm iustitia Christi sit vna, & inuariabilis, si omnes sumus iusti iustitia, qua Christus iustus est: ergo omnes sumus equaliter iusti, quod est dogma hæreticum contra scripturarum traditionem. Secundò sequitur, quòd sumus certè tam iusti, sicut Christus: nam sumus iusti eadē numero iustitia, & sanctitate, & obedientia. Tertiò, Deus exigit a nobis fidem, spē, & charitatem, vt secundum istarum virtutum dispositionem infundat nobis gratiam, & iustitiam qua iusti simus, vt vniuersa scriptura planè testatur: ergo non sumus iusti iustitia, qua Christus iustus est, sed quam nobis impartitur, vt iusti simus.

¶Ad hoc explicandum valet illa elegantissima comparatio D. Pauli, de stellis, quarum vna differt ab altera in charitate, vt dicitur 1. Corinth. cap. 15. Stellæ enim omnes ab vno Sole habent suum splendorem, sed vnaqueque secundum propriam qualitatem, prout magis aut minus diaphana est, recipit claritatem. Est etiam illa comparatio elegantissima quam persequitur D. Paulus Roma. 12. de corpore, & membris: dicitur enim, quòd omnes simus vnum corpus in Christo Iesu. In corpore verò sic se habet res, quòd omnia membra participant eandem vitam, sed diuerso ordine, & diuerso gradu; aliter oculus, aliter caput; non aliter in corpore mystico aliud membrum est Beatissima Virgo, aliud beatus Paulus. Illa etiam comparatio maximè quadrat, de palmitibus existentibus in vite. Omnes certè palmites a vite virtutem recipiunt, sed non eundem fructū habent, alij proferunt vuas, alij labruscas. Quartò, iustitia, qua iusti sumus coram Deo, est charitas de corde puro, conscientia recta, fide non ficta, dicente Diuo Ioanne: Scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, si diligimus fratres: & iterum; Qui non diligit, manet in morte; loquitur apertè de dilectione in nos proueniente, & diffusa in cordibus nostris, vt optimè demonstrat D. Augustin. Sed charitas qua nos diligimus, non est in Christo, sed in nobis: ergo. Quintò, Lutherus dicit, quòd Christus efficit nos iustos per iustitiam extrinsecam, quæ maneat in ipso, manentibus interim nobis in nostris peccatis, & iniquitatibus. Ex quo statim sequitur, quòd reputet iustos, qui re vera iusti non sunt. Quòd si ita se res habet, quomodo verum est, quòd iudicium Dei sit secundum veritatem, quod asserit Paulus Rom. 2. & Isa. 5. Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum, & qui iustificatis impium in muneribus? Item vbi est illa promissio quam Dominus pollicetur per Ezechielem; Dabo eis cor nouum, & spiritum nouum tribuam in visceribus eorum? vbi est illud. 2. Pet. c. 1. Quòd sumus consortes diuinæ naturæ? & illud ad Eph. 1. Elegit nos in ipso ante constitutionem mundi, vt essemus sancti, & immaculati in conspectu eius? Vltimò, non deest argumētum ex penetralibus metaphysicæ adductum. Nihil enim potest denominare subiectū denominatione reali, & absoluta, nisi inhæreat subiecto: albedo non facit albū, nec sapientia sapientem, nec vita viuum nisi inhæreat subiecto, quod denominat: ergo nō potest denominari homo iustus a iustitia, quæ in altero permaneat. Valeant ergo isti extrinsecarij hæretici cum suis nouis vocibus, & blasphemijs, extrinsecus iustificari, & extrinseca iustitia: nobis autem certissimū sit, quòd iustitia iusti in eo, & super eum, sicut impietas impij in eo, & super eum.

¶Tertia conclusio. Iustitia, qua iusti sumus coram Deo, est iustitia Dei, & Christi, & nostra. Dei quidem, quoniam efficit eam in nobis, secundùm illud Isaiæ 43. Ego sum qui deleo iniquitates tuas: & Roma. 8. Deus qui iustificat. Christi verò, non solùm quia eius merito efficimur iusti, verum etiam quia nemo efficitur iustus, nisi de plenitudine eius accipiat. Nostra etiam existit: nam cū donatur nobis, renouamur spiritu mentis nostræ, & induimus nouum hominem, & efficitur in nobis nouus spiritus, nouum cor, noua creatura, vt testatur omnium scripturarum sacra pagina.

¶Quarta conclusio. Iustitia, qua coram Deo iusti sumus formaliter, est verè in animis nostris inhærens, in visceribus nostris diffusa. Hæc conclusio definita est secundum istum tenorem in Concilio Tridentino. Sessio. 6, cano 7. 10. & 11. & concluditur euidenter ex præcedentibus conclusionibus; & concludunt eam Patres ex illo ad Rom. 5. Diffusa est charitas in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, per cuius gratiam renouamur spiritu mentis nostræ, vt dicitur ad Titum 3. & renascimur in filios Dei, vt dicit Dominus Ioannis 3. & viuificamur in Christo, ad Galatas 3. & accipimus in nobis Spiritum sanctum, in quo clamamus Abba pater; per quem efficimur conformes imagini filij Dei, ad Rom. 8. per quem abluimur, iustificamur, sanctificamur. 1. Corinth. 6. per quem accepimus nouum spiritum, & nouum cor secundùm vaticinium Ezech. c. 11. Vt simus consortes diuinæ naturæ. Ezech. 11. 1. Petr. 1. Ex quibus omnibus manifestè liquet, hominem iustificari coram Deo per iustitiam quæ animis nostris inhæreat, & in visceribus nostris sit diffusa. Nemo enim viuit per vitam quæ in altero permaneat: nemo sanus efficitur per sanitatem quę in altero persistat. Sed est notandum quòd hæc conclusio potest habere duplicem sensum. Prior est, hominem iustificari coram Deo per habitus infusos. hic sensus licèt certus sit, non tamen est de fide, vt supra ostensum est in materia de habitibus. Alter sensus est, ꝙ in his qui iustificantur, necessaria est renouatio hominis interioris, & quædam rectitudo mentis, & animæ. & hic sensus est de fide catholica, & diuina; siue hoc fiat per actū, siue per habitum, vel aliquid simile. 1. Ioan. 3. Aug. lib. de spiritu & gra. & li. 3. cōtra duas epis. Pelag. c. 7. & li. de natur. & gra. ca. 38. 42. & 70. Tert. conc. Quar. cōc. Conc. Tri.

¶Quinta conclusio. Qui iustificantur coram Deo, sunt verè iusti, & non tantum reputantur iusti. Hæc conclusio infertur euidenter ex prædictis, & definita est in Concilio Trident. loco citato; & concludunt eam Patres ex illo; ad Rom. 5. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia; & iterum; Non sicuti delictum, ita & donum; sed delictum primi parentis effecit filios suos verè peccatores: ergo iustitia Christi efficit filios suos verè iustos. Propter quòd pulcherrimè dicit D. August. quòd sicuti si iustus dicat, quòd non habet peccatum, mentitur, & veritas in eo non est; sic si dicat quòd non habeat iustitiam, mentitur, & veritas in eo non est. Quin. cōc. Conc. Tri.

¶Sexta conclusio. Iustificatio impij non solum includit remissionem peccatorum, sed etiam acquisitionem iustitiæ, & renouationem hominis interioris. Hęc conclusio liquidò concluditur ex prædictis; potissimè ex quarta conclusione. Nunc verò superest satisfacere argumentis in contrarium. Sexta cōcl.

¶Ad omnia argumenta Lutheranorum in communi respondetur, quòd nos ante tribunal Christi non producęmus in nostrum patrocinium, nisi iustitiam Christi, cuius merito, & titulo sumus filij Dei, & hæredes vitæ æternæ. Sed obseruet Theologus, quòd ille genitiuus, Christi, non designat subiectum, vt sit sensus, quòd sumus iusti iustitia quæ est in Christo, sed designat causam efficientem, ex qua omnis nostra iustitia deriuatur: propter quod optimè dicebat ille, In tua iustitia libera me Domine: & iterum, In tua iustitia exaudi me Domine. Sed prętat sigillatim respondere ad omnia Lutheranorum argumenta. Argumēta Lutheranorū diluuntur.

¶Ad primum ex illo, Facti sumus immundi omnes etc. dicēdum est, quòd hic locus debet intelligi de iustitijs operum, de quibus ex obseruatione legis Iudaicus populus gloriabatur, alioqui fœtidus, & immundus, & extra gratiam Dei positus. Et comparat Propheta diuinus istas iustitias panno menstruatę, qui licèt in quibusdam partibus nitorem habeat, turpitudine, & aspersione sanguinis sic immūdus est, & fœtidus, vt in conspectum hominum prodire non debeat. Hęc est legitima explicatio illius loci. Ad primū.

¶Ad aliud; Non intres in iudicium &c. respondetur, ꝙ hic locus habet varias expositiones catholicas, de quibus actum est supra quęst. 18. artic. 1. Breuis explicatio hęc est; quòd homo ex sese, & ex viribus liberi arbitrij non iustificabitur in conspectu Domini; bene autem iustificatur ex his quę per eum, & in eo operatur Spiritus sanctus per fidem, & charitatem, quę est diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum.

¶Ad aliud ex Iob 9. Non iustificabitur homo compositus Deo, dicendum est, quòd homo, si consideretur qua parte homo est, & ex viribus liberi arbitrij, non apparebit iustus in conspectu Dei. Rursus, si consideretur vt iam est renatus per gratiam Spiritus sancti, tot imperfectionibus, tot impuritatibus inuoluitur, vt compositus Deo potiùs appareat iniustus, quàm iustus, tenebrę, quàm lux. Nihilominus tamen iustitia fidei & charitatis magno est in pretio apud Deum; & ideo appellatur in sacro eloquio, iustitia Dei, id est, iustitia quę multum valet apud Deum, & multum est cōparata Deo. Hoc siquidem est, quod est fœtus no-

tus nouæ prolis comparatus viro perfectæ ætatis; quod lumen candelæ comparatum luci ſolis, quod ſemen comparatum arbori futuræ. Omnis, inquit Apoſtolus Ioannes, 1.Ioan.3. qui natus eſt ex Deo, non peccat, quoniam ſemen Dei in eo manet, & non poteſt peccare, quia ex Deo natus eſt. Parum ne eſt habere ſemen Dei, & ex Deo natum eſſe? Certè gratia Dei gratificati, & iuſtitia Dei iuſtificati, non vtique Ioan. 17. iam nihil dicemur, quin potius vnum erimus cum Deo. Dicente Saluatore; Rogo pater, vt omnes vnum ſint, ſicut nos vnum ſumus. An ne parum videtur eſſe membrum Chriſti, & Spiritum ſanctum habere in nobis? Certè iuſtitia, qua iuſti ſumus, in magno pretio eſt apud Deum.

Ad ſecundum. ¶Ad ſecundum iam ſatis dictum eſt, quomodo fideles ante tribunal Chriſti non producemus in noſtrum patrocinium, niſi iuſtitiam Chriſti.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium reſpondetur, quòd illa eſt figurata locutio, & ſenſus eſt, quòd Chriſtus efficit nos iuſtos atque ſanctos & dictum eſt. Factus eſt nobis iuſtitia; vt largitatem & exuberantiam doni demonſtraret; quaſi dicat, totus datus eſt Ephe.2. nobis, vt ſit fontalis ratio iuſtitiæ noſtræ, & ſanctitatis. Simili locutione dicit Paulus; Ipſe pax noſtra, qui fecit vtraque vnum; quam locutionem elucidat ad Coloſſenſes dicens; Pacificans per ſanguinem ipſius, quę in cœlo, & & quæ in terra ſunt. Itaque dicitur, Pax noſtra, ideſt, pacificator noſter.

Ad quartum. ¶Ad quartum reſpondetur, quòd Diuus Paulus non excludit omnem iuſtitiam, ſed noſtram propriam, ideſt, ex viribus noſtris comparatam: ſtatuit verò iuſtitiam quæ ex Deo eſt, quæ noſtra efficitur, cum donatur nobis, per quam renouamur in ſpiritu mentis noſtræ, & efficimur verè iuſti, & ſanctificati.

Ad quint. ¶Ad quintum, ex illo, Credidit Abraham &c. dicendum eſt, quòd Diuus Paulus hiſce verbis non excludit veram iuſtitiam animis noſtris inhærentem, ſed eorum hominum opinionem, qui ex merito obſeruatæ legis exiſtimabant ſe veniſſe in Euangelij gratiam. Nam Deus non vendit remiſſionem peccatorum, & ſuam gratiam pro operibus, ſed gratuitò condonat delicta, non imputando, & impartiendo iuſtitiam qua iuſti efficiamur.

Ad ſextũ. ¶Ad ſextum dicendum eſt in primis, meritò poſſe dubitari an hæc locutio ſit admittenda; Chriſtus eſt mea iuſtitia; ſed quicquid ſit de iſta locutione, hoc certiſſimum eſt, quod hęc iuſtitia non prodeſt nobis, niſi applicetur per fidem, ſpem, & charitatem; quibus mediantibus, renouamur in ſpiritu mentis noſtræ: & efficimur ſancti, & iuſti coram Deo. Ad alia duo argumenta deducta ex Theologia in ſequenti dubio commodius reſpondebitur.

Ad alia ar. Vtrum peccatum remitti poſſit ſine infuſione gratiæ.

¶Sequitur dubium inter catholicos; Vtrùm de potentia Dei abſoluta poſſit remitti peccatum ſine infuſione gratię, & ſine renouatione hominis interiori? Scotus in 4.diſtinctio.1.quæſt.6.diſtinct.14.quæſt.1.diſtinction.16.queſt.2. tenet partem affirmatiuam quæſtionis, & probat non infirmis argumentis.

Argu.Scot. 1.argum. ¶Nam homo poſt commiſſum peccatum dicitur tantummodo peccator ex reatu, ideſt, ex obligatione ad pœnam: ſed Deus poteſt velle non punire peccatorem, & ſceleratiſſimum Iudam ab inferni pœnis liberare ſine infuſione gratiæ: ergo poteſt remittere peccatum ſine infuſione gratiæ.

Secũdum. ¶Secundò, peccatum & gratia ſunt oppoſita mediata; mediat enim ſtatus in puris naturalibus, in quo homo conditus nec eſſet in peccato, nec haberet gratiam: ergo poteſt deleri peccatum ſine gratiæ infuſione. Conſequentia inde probatur: nam poteſt homo remoueri ab vno contrario ſine eo quòd deducatur ad alterum, quando ſunt contraria mediata: album enim nõ ſolum tollitur per nigrum, ſed per pallidum, aut rubeum.

Tertium. ¶Tertiò, peccatum habet duo contraria; rectitudinem naturalem, & ſupernaturalem, vt planè conſtat: ergo quęcunque iſtarum rectitudinum ponatur, delebitur peccatũ; & ex conſequenti poteſt remitti peccatum per hoc quod homo deducatur ad rectitudinem naturalem abſque infuſione gratiæ.

Quartum. Argumenta in fauorem Scoti. ¶Ad hæc, qualemcunque Deus potuit facere volũtatem, talem poteſt ſeparare poſtquam peccauit; ſed potuit facere voluntatem in puris naturalibus, hoc eſt, ſine peccato, & gratia: ergo poteſt talem reparare.

1.argum. ¶Sed in fauorem huius ſententiæ Scoti argumentari poſſumus fortius. Nam ſi gratia, & peccatum ſunt oppoſita immediata priuatiuè poſt peccatum, ſequitur quòd Deus ex ſua omnipotentia non poteſt hominem iuſtum à ſua gratia deijcere abſque eo quòd peccet homo ille. Conſequens eſt manifeſtæ falſitatis. Nam Deus, quæ ſua eſt omnipotentia, poteſt deijcere omnes ſanctos à regno cœlorum, & illos a ſua gratia depellere. Quòd rectè ſequatur, patet: nam Deus non poteſt tollere lumen ab aere, niſi per tenebras, nec poteſt tollere viſum à Petro permanente, niſi per cœcitatem: quoniam ſunt oppoſita immediata priuatiuè.

Secũdum. ¶Secundò, Deus poteſt remittere peccatum homini, dando ei gratiam; & poſtmodum poteſt abijcere illum a ſua gratia: ergo in principio potuit remittere peccatum ſine gratia.

Tertium. ¶Tertiò, Deus poteſt annihilare peccatorem, in quo manet auerſio, & prauitas peccati, & poteſt illum reproducere ſine tali auerſione: ergo poteſt tollere peccatum ſine gratiæ infuſione.

Quartum. ¶Quartò, conſtituamus hominem in puris naturalibus, qui non habeat gratiam, nec charitatem, nec ſit deſtinatus ad finem ſupernaturalem; ſi iſte peccat, non priuatur gratia, nec charitate ſupernaturali: ergo ſufficienter reducitur in priſtinum ſtatum, etſi gratia ei nunquam conferatur.

Confir. pr. Confirmatur: alioqui ſequitur, quòd homini conſtituto in puris naturalibus, vt Deus remittat peccatum quod fortè commiſit, neceſſe ſit vt Deus illum diligat dilectione ſuper naturali: nam gratia eſt dilectio gratuita, qua Deus nos amat in ordine ad finem ſupernaturalem:

Confir.2. Confirmatur ſecundo: nam ſequitur apertè, quod ille homo in illo ſtatu ſi peccat peccatum mortale, non poſſit habere remedium. Quòd rectè ſequatur, patet: nam peccatum, ſecundum iſtam opinionem, non habet remedium niſi per gratię infuſionem: ſed homo conditus in puris naturalibus non eſt deſtinatus ad aliquam gratiam ſupernaturalem: ergo remedium non habet.

Vltim. ¶Vltimò, Deus propter meritum Chriſti remittit peccatum cum ſola attritione, & ſuſceptione ſacramenti baptiſmi, & pœnitentiæ, vt habet Theologorum receptiſſima opinio: ſed iſti homines ſolùm attriti ſunt vere peccatores; attritio enim ſola non ſufficit delere peccatum: ergo Deus remittit peccatum ſine gratia iuſtificante.

D. Thom. Vera ſnſa. ¶In contrarium eſt autoritas D. Thom. qui in finem articuli dicit, quòd non poteſt intelligi remiſſio peccatorum ſine infuſione gratiæ. Hæc ſententia D.Tho. poteſt confirmari optimis argumentis.

¶Nam peccatum, præter reatum, & obligationem ad pœnam quam ſecum affert, eſt macula, & deformitas in anima exiſtens: Sed deformitas non poteſt tolli ab aliquo niſi per pulchritudinem inhærentem, quam appellat D.Tho. infuſionem gratiæ.

¶Secundò, peccatum eſt auerſio, & obliquitas à regula; ſed eſt repugnantia, quòd auerſio tollatur niſi per conuerſionem.

¶Tertiò, peccatum dicit vulnus, & animæ infirmitatem, vt planè teſtantur ſanctæ ſcripturæ: ſed eſt implicatio contradictionis, quòd anima vulnerata ſanetur niſi per ſalutem inhærentem: ergo repugnantia eſt ꝙ tollatur peccatum, & vulnus ſine renouatione animæ interiori. Hæc omnia confirmantur. Nam cùm remittitur peccatum, fit anima de immunda munda; ſed hoc nõ poteſt fieri ſine aliqua tranſmutatione vera, & reali: hæc autem tranſmutatio terminatur ad aliquam formam, quæ omnino peccato repugnat: ergo non poteſt deleri peccatum ſine renouatione animi interiori.

¶Quartò, ab vno contrario ad aliud contrarium non fit tranſitus niſi per tranſmutationem realem, ſed in remiſſione peccatorum fit anima de immunda munda, & pulchra: ergo nõ poteſt fieri ſine tranſmutatione reali ipſius animę. Explicatur hoc: Quando anima fit de immunda munda, vel habet ſe ſicut antea, vel alio modo, Si primum: ergo immunda, & ſordida manet. Si verò ſecundum; ergo interius eſt renouata, & mutata.

¶Quintò, quando Deus remittit peccatum, & facit animam iuſtam, & rectam, vel aliquid in ea operatur, vel nihil: Si nihil operatur; ergo manet praua & immunda; ſicuti prius. Si aliquid operatur; ergo remiſſio peccati fit per tranſmutationem animi noſtri realem. Explicatur hoc exemplo.

exemplo. Nam cùm remittitur peccatum originale, vel manent potentiæ animæ noſtræ auerſæ, & deordinatæ, ſicut antea, vel manent conuerſæ, & rectè ordinatæ. Si primum; ergo non eſt remiſſum peccatum. Si ſecundum; ergo iam eſt facta animi interioris renouatio.

Pri. concl. ¶Ad huius rei expoſitionem eſt prima concluſio. Deus poteſt remittere omnem pœnam homini conſtituto in peccato mortali, permanente eius animo prauo, & iniquo. Probatur: nam Deus nulla neceſſitate compellitur ſumere vindictam de peccatoribus; ergo poteſt, ſi vult, non ſumere ſupplicium de peccatoribus. Hoc ita eſſe probat efficaciter argumentum primum factum pro opinione Scoti. Sed eſt notandum, quòd hæc condonatio pœnarum, remiſſio peccatorum propriè non eſt; nam manet homo prauus, & iniquus coram Deo.

Secun. cõc. ¶Secunda concluſio. Poteſt Deus remittere peccatum ſine gratia, quæ ſit qualitas animæ. Loquimur de potentia Dei abſoluta. Probatur hoc: nam Deus per auxilium ſuum ſpeciale, & inſpirationem diuinam poteſt animum hominis ad ſe conuertere, & a prauitate auertere. Rurſus, poteſt Deus hominem diligere, & efficere ſui dilectorem, ſine habitibus infuſis, vt ſuprà demonſtratum eſt. Sed contra hanc ſolutionem ſolent fieri non inualida argumenta, de quibus dictum eſt ſupra q. 110. ad finem.

Tert. conc. ¶Tertia concluſio. Si gratia accipiatur, vt ſignificet gratuitum Dei beneficium, repugnantia eſt, quòd Deus remittat peccatum ſine gratia; nam ipſa remiſſio peccati eſt gratuitum Dei beneficium.

Quar. cõc. ¶Quarta concluſio. Si loquamur de perfecta peccatorum remiſſione, repugnantia eſt, quòd remittatur peccatum ſine gratia, & diuina beneuolentia acceptante, ſiue accipiatur pro gratia creata, aut increata. Patet. Nam tunc eſt perfecta remiſſio peccati, quando redimus in gratiam cum Deo, & ei reconciliamur, & inimicitia, quam peccatum inuexerat, deſtruitur: hoc verò ſine diuina beneuolentia fieri non poteſt. Et confirmatur ex rebus humanis. Nam tunc inter homines offenſa perfectè dimittitur, quando homo redit ad gratiam quam per peccatum perdiderat: & de hac perfecta peccatorum remiſſione loquitur Diuus Thomas in articulo, cum dicit, non poſſe intelligi remiſſionem peccatorum ſine infuſione gratiæ.

¶Ex quo inferunt quidam viri doctiſſimi, quòd licet poſſet facere, quòd tunc homo, qui nunc eſt in peccato, ſit ſine peccato, & ſine gratia, non eſt conſequens, q̃ poſſit remittere peccatum ſine gratia: nam hoc propriè non eſt remittere peccatum: non enim reſtituitur homo ad id, quod perdiderat per peccatum. Quòd ſi verum eſt, omnia argumenta Scoti facillimè confutantur: probant enim tantum, quòd poſſit Deus poſt peccatum efficere, quòd homo maneat ſine peccato, & gratia, hoc autem propriè non eſt remittere peccatum, vt dictum eſt. Sed de huius ſententiæ cenſura infra dicendum eſt.

Quin. cõc. ¶Quinta concluſio. Repugnantia eſt, & eſt ex his rebus, quæ fieri nequeunt, quòd Deus remittat peccatum homini, qui actualiter adhæret peccato. Nam implicatio contradictionis eſt, quòd Deus non odio habeat peccatorem: & ſimilis repugnantia eſt, q̃ peccatum non ſit contra diuinam voluntatem. Inſanit ergo Lutherus, qui dicit, hominem iuſtum in quolibet opere ſuo peccare mortaliter, tamen diligi, & amari a Deo.

Sexta cõcl. qua aſſeritur D. Th. ſententia. Mag. Soto. ¶Sexta concluſio. Peccatum nulla potentia deleri, aut remitti poteſt ſine renouatione animi interiori, & tranſmutatione reali a prauitate ad rectitudinem: ſic docet Diuus Thomas hic. Hanc renouationem interiorem appellat Diuus Thomas gratiæ infuſionẽ: idem docet de Veritate, quæſt. 28. artic. ſecundo, ad quartum. Caietanus hic, Soto lib. 2. de natura, & gratia, cap. 18. Capreolus in quarto, diſtinct. 1. quæſt. 2.

Quid maneat poſt peccatum cõmiſſum. ¶Pro cuius rei declaratione aduertendum eſt, quòd poſt actum peccati tranſactum manet peccatum reatu, cuius ratio formalis non conſiſtit in ordinatione, & imputatione ad pœnam, vt falsò docuit Scotus in quarto, diſtin. 16. quæſt. 2. ſed in priuatione ordinis, & rectitudinis debitæ meſſe. Et hæc priuatio appellatur a Theologis macula, a qua denominatur formaliter peccator, & immundus homo, & iniquus, vt optimè declarat Diuus Thomas ſuprà, qu. eſt. 86. art. 1. & 2.

¶Ex hoc principio ſtatuto deducitur argumentum ad confirmandam noſtram concluſionem. Nam priuatio non poteſt tolli ab aliquo niſi per poſitionem eius formæ cuius eſt priuatio, vt conſtat ex omni Philoſophia: ergo peccatum remitti & deleri nihil aliud eſt, quàm animum reduci ad rectitudinem, cuius peccatum priuatio eſt.

¶Deinde, ſi peccatum eſſet tantum offenſa Dei, & reatus ad pœnam, optimè poterat intelligi eius remiſſio, & condonatio per denominationem extrinſecam, per non imputationem, per hoc, quòd animus offenſi reconciliaretur offendenti: verum peccatum eſt macula & deformitas, & languor animæ inhærens: ergo repugnantia eſt, quòd peccatum deleatur ab anima, niſi per rectitudinem, & pulchritudinem inhærentem. Item, peccatum eſt auerſio a Deo, & a rationis norma; ſed implicat contradictionem, quòd auerſio tollatur niſi per conuerſionem: ergo implicat contradictionem, quòd peccatum tollatur niſi per rectitudinem.

¶Vltimò, ex eo quòd peccatum tollatur ſine rectitudine animæ inhærente, ſequitur euidens contradictio: ergo factibile non eſt. Antecedens probatur: nam ex hypotheſi iam non manet peccatum, & ex alia parte manet anima prauа, & obliqua: ergo eſt in peccato, & non eſt in peccato.

Quid rectitudo & iuſtitia animi interior. ¶Sed dubitabit aliquis; Hæc rectitudo animi, & iuſtitia interior, ſine qua nulla potẽtia poteſt deleri peccatum, eſt, ne aliqua qualitas ſuperaddita, an ipſemet animus rectè ordinatus? Reſpondetur, de lege ordinaria eſt qualitas ſuperaddita, nempe gratia infuſa, de cuius definitione ſuperius dictum eſt: ſed de potentia Dei abſoluta non eſt neceſſe, quòd ſit qualitas ſuperaddita: nam hæc rectitudo eſſentialiter in hoc conſiſtit, quòd potentiæ animæ inter ſeſe, & cum Deo ſint rectè ordinatæ; hic autem debitus ordo potentiarum acquiri poteſt ſine qualitate ſuperaddita, per ſolum motum earum rerum, quæ ordinantur: ergo Deus per motum diuinum poteſt ordinare noſtras potentias ſine qualitate ſuperaddita. Confirmatur. Sanitas corporis non eſt qualitas realiter diſtincta a quatuor humoribus proportionatis, & pulchritudo non eſt qualitas diſtincta a recta poſitione membrorum: ergo rectitudo animi non eſt neceſſe, quòd ſit qualitas diſtincta a potentijs rectè ordinatis. Exemplum eſt ex diuina Theologia. Nam peccatum originale, propter quod anima manet prauа, & Deo inimica, non eſt aliqua qualitas morbida ſuperaddita, vt perperam docuit Gregorius Arimin. ſed eſt ipſæ potentiæ animæ noſtræ deordinatæ, atque incompoſitæ: ergo rectitudo animæ noſtræ non eſt neceſſe, quòd ſit qualitas ſuperaddita, ſed in hoc eſſentialiter conſiſtit, quòd potentiæ inter ſeſe, & cum Deo ſint rectè ordinatæ.

¶Sed proximum eſt, vt accedamus ad ſummam difficultatem explicandam. Vtrùm ne vt remittatur peccatum, ſatis ſit rectitudo naturalis, an ſit omnino neceſſaria rectitudo ſupernaturalis.

An ad remiſſionẽ peccati ſufficiat recti tudo naturalis. Ma. Victoria. ¶Ad hoc dubium ita reſpondebat Victoria. Si loquamur de peccato, quòd priuat gratia, quale eſt vnumquodque peccatum mortale, de lege ordinaria impoſſibile eſt prorſus, quòd remittatur peccatum ſine rectitudine gratiæ ſupernaturali. Nam tunc remittitur peccatum, quando reſtituitur homo ad id quod peccando perdiderat. Si verò homo exiſtens in puris naturalibus peccaret, ad remiſſionem huius peccati ſatis eſſet, quòd reſtitueret illum Deus ad naturalia ſine gratia. Hęc ſententia nobis olim maximè placuit, ſed rem exactius conſideranti cum Caietano videtur dicendum, nullum peccatum mortale poſſe remitti ſine rectitudine ſupernaturali. Nam ille cui remittitur peccatũ ſine rectitudine ſupernaturali, adhuc manet auerſus a fine ſupernaturali: ergo adhuc peccatum remiſſum non eſt. Deinde, ille qui peccat mortaliter, eſt ſubiectus priuationi gratiæ, & rectitudinis ſupernaturalis: ergo donec ei reſtituatur rectitudo ſupernaturalis, remiſſionem ſui peccati non habet. Vltimò, qui peccat mortaliter, etiam in puris naturalibus exiſtens, ponit obicem amicitiæ diuinæ, & efficitur indignus ad amicitiam diuinam: ergo non poteſt hoc peccatum deleri, niſi tollatur hæc indignitas. Sed hæc indignitas tolli non poteſt, niſi per dignitatem ſupernaturalem.

¶Sed eſt ſciendum, quòd aliqui Doctores non indocti aliter probant propoſitam ſententiam; dicunt enim, quòd quicunque peccat contra legem naturæ, peccat ſubinde

contra

contra legem ſupernaturalem, itaque perdit rectitudinem naturalem, & ſupernaturalem. Probat in hunc modum. Nam qui adulterium committit, non ſolùm tranſgreditur præceptum de non adulterando, ſed etiam præceptum ſupernaturale, vt nullam creaturam diuinæ amicitiæ præponamus. Hæc probatio mihi non placet: nam ſi homo exiſtens in puris naturalibus peccat, non peccat contra præceptum ſupernaturale; ſi quidem nullum habet: oportet ergo recurrere ad præcedentes probationes. Quibus ſic ſtatutis, ad argumenta in contrarium reſpondendum eſt.

Ad argumẽta Scoti. Ad primũ.

¶ Ad primum reſpondetur, quòd in peccatoris animo poſt actum peccati non ſolùm manet reatus, & obligatio ad pœnam, ſed macula, & prauitas animi, quæ niſi per rectitudinem animæ aboleri non poteſt. Sed quoniam in confutatione huius argumenti dictum eſt, peccatum non eſſe tantùm reatum ad pœnam, ſed maculam, & deformitatem animi noſtri, idque eſt præcipuum principium, ex quo ſententia Diui Thomæ confirmatur, libet hic breui ſermone commemorare incommoda, quæ ſecum trahit peccatum, vt demonſtrem euidentius, quemadmodum ſine infuſione gratiæ, & animi renouatione reſarciri non valeant. Incommoda verò hæc ſunt. Macula, quæ contaminat animam; tenebræ, quibus obſcurat eam: vulnera, quibus illam ſanciat in potentijs, ac viribus; mors inſuper ſpiritualis, quę diuidit inter animam, & gratiam viuificantem, denique reatus, quo homo manet reus, & obſtrictus iuſtitiæ vindicatiuæ iudicantis Dei. Quòd peccatum ſit macula animę, ex ſcripturis efficaciter probatur: nam Propheta dicit; Beati immaculati in via: Rurſus interrogans, Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Reſpondet; Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam. Ad hęc Sapiens; Beatus diues qui inuentus eſt ſine macula, id eſt, ſine peccato, & Chriſtus exhibebit (inquit Apoſtolus,) Eccleſiam ſuã ſine macula, & ruga: quibus ſi adiungas illud; Purgationem faciens veterum delictorum: & illud; Sed abluti eſtis; non poterit dubitari quin peccatum polluit, ac contaminat animam. Certè peccator, cùm peccat, euidentiſſimè polluit animam: dum amat, afficitur, & deliciatur in re vetita, bono incommutabili deſerto: & quidem hoc indecens eſt, & indecorum, faciens in anima dehoneſtamẽtum quoddam, non quidẽ noſtris oculis viſibile, ſed Deo, diuinisq; ſpiritibus conſpicuum. Huc etiam pertinent diuinæ ſcripturæ, quæ loquuntur de prophanatione, qua peccatum communicat, & prophanum reddit hominem: habes Marc.7. dicente Domino; Ab intus de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, auaritiæ, nequitiæ, omnia hæc ab intus procedunt, & communicant hominem: communicant hominem, id eſt, communem faciunt, vt iam nõ ſit ſpecialis Domino electus de mundo in peculio ſibi, ſed ſit factus quaſi vnus de communi perditionis maſſa: & prophanus, id eſt, procul a templo Dei ſacro. Apoſtolus docet, hominem pium eſſe mundum a peccato, eſſe templum Dei. Porro per peccatum proſtituitur mens hominis diabolo, & Angelis eius, quod eſt prophanare. Tantum de maculis peccatorum. Cui doctrinæ correſpondent ſcripturæ loquentes de purgatione, ablutione, mundatione, lauacro renouationis, aqua munda, quam promittit Ezechiel, & ſimile, vt eſt videre in varijs locis ſcripturarum. Quòd verò peccatum vulneret animam, commonſtratur ex ſanctis ſcripturis. Nõ eſt ſanitas (inquit Propheta) in carne mea, infirmata ſunt omnia oſſa mea; intelligens per oſſa, vires animi, quales ſunt appetitus, ratio, & voluntas: quam vulnerationem docuit Saluator parabolicè, dicens; Homo deſcendebat ab Hieruſalem in Hiericho, & incidit in latrones, & vulneratus eſt, & ſemiuiuus relictus. & Mich.1. Infirmata eſt in bonis quæ habitat in amaritudinibus: vbi gloſſa, infirmata eſt in virtutibus anima, quæ eſt in peccatorum amaritudinibus. Vnde Iſa. loquens de ſpirituali languore, & vulneribus animę, dicit; Omne caput languidum, & omne cor mœrens: a planta pedis vſque ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas; vulnus, & liuor, & plaga tumens non eſt circumligata, nec curata medicamine, nec fota oleo. hæc Iſaias; docens, quòd a principibus vſque ad extremam plebem, a Doctoribus vſque ad imperitum vulgus omnis anima ſit ex peccatis vulnerata. Pulchra certè, & in prima elegans metaphora, quam proſequitur Iſaias.

Incommoda quæ ſecum trahit peccatum.

Pſal.118.

Marc.7.

Luc.10.

Mich.1.

Iſa.1.

Quemadmodum enim corpus dicitur ęgrum, & vulneratum, dum vires eius, vel morbo, vel inflictione plagæ, ita deſtituuntur ſua potentia naturali, vt nõ rectè valeant ſuis fungi officijs in bonum ipſius corporis; ita eſt de anima: peccando enim adeo obtenebratur mentis acies, & ſenſus hominis, eo quòd peccata ſunt tenebræ quædam, vt homo veluti cæcutiens neſciat cernere verum, adeoque inuertitur voluntas, & quaſi febrili igne inflammatur pars concupiſcitiua, vt homo, tanquam ſui impotens, & incontinens, ruat quacunque ſpecie mali impulſus, & aſtrictus. Quòd verò peccatum præter vulnera naturalium virium inducat mortem ſpiritualem, docet expreſsè Iacobus dicens; Peccatum, cũ conſummatum fuerit, generat mortẽ: & Sapiens; Homo per malitiam occidit animam ſuam. Paulus verò inſinuat eleganti phraſi dicens; Stimulus mortis peccatum: quia dum tranſit ad interiora, videlicet ad conſenſum voluntatis, tunc diuidit gratiam Dei viuificantem ab anima. Poſtremo, quod peccatum reatum inducat, quo anima manet rea iuſtitiæ vindicatiuæ Dei, expreſsè teſtatur ſcriptura. Matth.5. Ego autem dico vobis, omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio: qui autem dixerit; Racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehẽnæ ignis. Quæ omnia, ſi rectè expẽdat Theologus, videbit apertè quomodo peccatum remitti nõ poſſit ſine gratiæ infuſione. Nam licèt offenſa, culpa, & reatus tolli poſſent per non imputationem, tamen macula non poteſt tolli ab anima, niſi gratia abluente, neque prophanatio, niſi gratia ſanctificante, neque vulnus, aut languor ſine gratia lauante: neque mors, niſi gratia viuificante. Hæc plus ſatis pro argumenti primi confutatione.

Peccatum mortẽ ſpiritualem inducit.

Peccatum inducit reatum pœnæ.

Ad ſecundum. Peccatum, & gratia, an ſint immediata oppoſita.

¶ Ad ſecundum reſpondetur, quòd gratia, & peccatum non ſunt oppoſita immediata reſpectu hominis abſolutè conſiderati; datur enim medium, vt argumentum oſtendit; at ſunt oppoſita immediata reſpectu hominis lapſi in peccatum: in illo namque non datur medium. Ratio diſcriminis eſt: nam homo conſtitutus in puris naturalibus habet negationem rectitudinis ſupernaturalis: ſed negatio non conſtituit illum in culpa, nam non eſt priuatio rectitudinis debitæ ineſſe; cęterum poſtquam homo peccauit, habet priuationem rectitudinis ſupernaturalis debitæ ineſſe, vel ſaltem poſuit impedimentum ad diuinam amicitiam: & ideo non remittitur propriè peccatum, niſi rectitudo ſupernaturalis reſtituatur. Item alia de cauſa non datur medium. Nam poſt peccatum non reſtituitur rectitudo naturalis ſine rectitudine ſupernaturali: tunc enim reduceretur homo ad rectitudinem naturalem, quando nec eſſet dignus, nec indignus diuina amicitia: hęc autem indignitas tolli non poteſt, niſi Deus conuertat animum ad ſeſe, & faciat illum dignum diuina amicitia. Loquitur de hac re optimè D.Thom. de Veritate, quæſt.28.art.2. ad quartum, & quintum.

Ad tertiũ.

¶ Ad tertium reſpondetur, quòd peccatum vtrique rectitudini aduerſatur, naturali, & ſupernaturali: eſt enim vtriuſque priuatio: & ideo deleri non poteſt alterutra, ſed vtraque debet reſtitui. Secundò reſpondetur, quòd rectitudo naturalis non poteſt reſtitui ſine rectitudine ſupernaturali, vt iam dictum eſt.

¶ Sed ſi vrgeas argumento quarto propoſito: Deus ad illum ſtatum poteſt reducere hominem, in quo primum potuit condere cum ſola rectitudine naturali: ergo poteſt reſtituere illum ad ſolam rectitudinem naturalem.

¶ Reſpondetur in primis, non eſſe eandem rationem: nam poſt peccatum, gratia & peccatum ſunt oppoſita immediata.

¶ Secundò, concedo ad bonum ſenſum, quòd poteſt reſtitui homo ad rectitudinem naturalem, ſed ſi nõ tollatur auerſio a rectitudine ſupernaturali, ſemper manet in peccato. Aliter diſſoluit hoc argumentum Caietanus; dicit enim eſſe falſiſſimum, quòd peccato aduerſetur gratia, & rectitudo naturalis: rectitudo enim naturalis non aduerſatur cuicunque peccato mortali, ſed tantum exiſtenti contra legem naturalem: & hoc imperfectè. Nam peccatum non ſolùm priuat rectitudine naturall, ſed etiam ex conſequenti rectitudine ſupernaturali: propter quod veriſſimè dicit D.Tho. ſupra quæſt.109.artic.7. quòd peccatum matus bonum aufert, quàm ponat rectitudo naturalis.

Rectitudo naturalis poteſt eſſe cum peccato.

¶ Ex quo infert Caietanus, quòd rectitudo naturalis poteſt eſſe cum gratia, & cum peccato. Quòd poſſit eſſe cum gratia,

gratia, liquidum est. Quòd verò cum peccato, patet. Nam in Angelis manserunt perfectiones naturales integrę: peccauerunt verò contra legem supernaturalem. Item in pueris, qui discendunt in peccato originali, manet secundum D. Thom. beatitudo naturalis, & tamen sunt auersi a Deo, vt est finis supernaturalis. Istæ sunt confutationes argumentorum Scoti.

Ad argumenta in fauorem Scoti.

¶Sed & illud commemorari potest, ꝙ argumenta Scoti tantum probant, posse Deum facere, quòd iste qui nunc in peccato est, sit sine peccato, & sine gratia; hoc tamen nõ est propriè remittere peccatum, vt supià dictum est.

Ad primũ.

¶Ad primum, quòd fecimus in fauorem Scoti, respondetur, efficaciter conuincere, quòd non sunt opposita immediata respectu hominis: nam datur medius status in puris naturalibus. Rursus non sunt immediatè opposita respectu hominis iusti, vt argumentum factum ostendit; sed sunt immediatè opposita respectu hominis peccatoris propter rationes superius commemoratas, sicuti respectu hominis errantis in fide lumen fidei, & error sunt immediatè opposita: non enim potest tolli error nisi per fidem, sed respectu hominis fidelis non sunt immediatè opposita: potest enim fides tolli sine errore, vt patet in vita beata. Item dicendum est, quòd gratia non potest auferri nisi per priuationem, sed priuatio gratiæ non solùm est peccatum, sed ablatio Dei voluntaria.

Ad secundum, & tertium.

¶Ad secundum idem dicendum est sicuti ad præcedens.

¶Ad tertium respondetur, quòd ille homo reproductus reproduceretur auersus a Deo, & Dei inimicus: nam commisit peccatum semel, & eius non adhibuit remedium. Quòd si quis interroget; A quo reproducitur macula illius peccati, quæ manet in anima? Respondent quidam, reproduci a Deo inesse cuiusdam accidentis illius suppositi; rationem verò peccati habere ab interiori voluntate hominis, qua commisit peccatum. Sed absonum videtur mihi, vt concedatur maculam a Deo produci; & ideo dicendum existimo, quòd comproducitur ex consequio, ex eo, inquam, quòd producatur homo qui fuerat peccator, & nunquam remedium sui peccati fuerat consequutus; veluti cum Deus producit paruulum in originali peccato, originale peccatum non producitur a Deo, nec sequitur ex productione naturæ humanæ quam Deus efficit, sed ex eo quia natura humana vitio Adami primi parentis est commaculata: sic Deus cum reproducit hominem istum qui peccauerat, non producit peccati maculam, sed consequitur ex hominis anteriori voluntate. Secundò respondetur, quòd quando dicimus gratiam, & peccatum post lapsum esse opposita immediata, intelligimus subiecto permanente, sicuti tenebræ, & lumen sunt opposita in aere: at si aer non est, nec est lucidus, nec caliginosus.

Peccatum comproduci a Deo aliquando posse.

Ad quart.

¶Ad quartum respondetur, quòd si homo existens in puris naturalibus peccaret, quamuis non perderet gratiam, poneret obicem ad diuinam amicitiam, & esset indignus diuina amicitia, quæ indignitas nisi per rectitudinẽ supernaturalem tolli non potest. Alia verò inconuenientia, quæ commemorantur in argumẽto, ex necessitate sunt denotanda.

Ad vltim.

¶Ad quintum respondetur, ꝙ cum Deus remittit peccatum attritis virtute sacramenti, renouat illorum animos internè per informationem rectitudinis supernaturalis, quam appellat D. Tho. infusionem gratiæ.

An peccatum & gratia ex natura sua opponantur Scotus. Opinio Caiet. vera.

¶Aliud dubium est; An gratia, & peccatum opponantur secundum naturam, an ex lege Dei, qui sic statuit, vt qui peccat, statim perdat gratiam? Scotus loco citato tenet, ꝙ opponuntur solùm ex statuto diuino. Caietanus verò hic docet contrarium, quod verissimum est. Nam peccatum est offensa Dei, qua homo est infensus, & inuisus Deo: gratia verò est, qua homo est acceptus, & gratus Deo: ergo repugnant suapte natura. Deinde, idem homo respectu eiusdem temporis repugnantia est, ꝙ sit Deo gratus, & inuisus: ergo euidens repugnantia est inter offensam Dei, & gratiã. Vltimò, constituamus, docẽdi gratia, gratiam non esse qualitatem animæ inhærentem, sed qua homo est Deo gratus, atque acceptus; tunc facilè est intelligere quomodo offensa Dei, & gratia suapte natura sibi aduersentur. Cùm ergo disputant Theologi, an peccatum, & gratia de sua natura aduersentur, nõ quærunt de his qualitatibus animæ inhærentibus, sed de peccato vt offensa est, & de gratia pro eo, quod est facere hominem gratum Deo, & illi dilectum. Addiderim etiam ego, quòd gratia, quæ est qualitas de sua natura, opponitur peccato. Nam gratia, quæ est qualitas, suapte natura habet facere hominem gratum, vt antea dictum est, alioqui non magis faceret hominem gratũ, quàm albedo, & nigredo: peccatum verò, & offensa Dei suapte natura faciunt hominem inuisum Deo: ergo de sua natura sibi aduersantur.

Obiectiones pro Scoti opinione. Prima obiectio.

¶Sed contra. Nam Deus de potentia sua absoluta potest acceptare peccatorem ad gloriam, & ad vitam ęternam: ergo potest efficere, ꝙ homo peccator sit gratus Deo: gratia enim nihil aliud est, quàm acceptatio ad gloriam: ex quo consequens est, ꝙ peccatum, & gratia de sua natura non repugnant. Respondetur, ꝙ gratia non est acceptatio ad gloriam, sed dignitas ad vitam beatam. Secundò respondetur, aliud esse, hominem esse acceptatũ ad gloriam, aliud esse, hominem esse acceptum, & gratum ad gloriam. Primum non semper efficit gratia: secundum verò maximè.

Secunda.

¶Secundò, comedere carnes feria sexta ante legis positionem noa aduersatur gratiæ: ergo gratia & peccatum ex legis positione aduersantur. Respondetur, lex humana potest efficere, quòd id quod nõ erat peccatum, sit peccatum deinceps, sed postquam est peccatum, de sua natura aduersatur gratiæ: sicut Ecclesia ex sua institutione consecrat calices, sed dato quòd sint consecrati, vendere, ratione consecrationis, est simonia de iure diuino.

Tertia.

¶Tertiò, suprà definitum est, de potentia Dei absoluta posse permanere gratiam, quæ est qualitas in homine peccatore: ergo suapte natura non opponuntur. Respondetur breuiter, quòd licèt gratia, quæ est qualitas, habeat de sua natura efficere hominem gratum, nihilominus Deus de sua omnipotentia potest hunc effectum impedire; sicut ignis suapte natura calefacit; at istum effectum Deus potest impedire.

An peccatum tollat gratiam efficienter, vel demeritoriè.

¶Aliud dubium solet moueri in hoc articulo, contra id, quod dicit Diuus Thomas ad finem articuli, quòd peccatum tollit, & corrumpit gratiam; An tollat gratiam efficienter, an potius demeritoriè, sic adeò, vt qui peccat, mereatur vt Deus auferat ab eo suam gratiam? Quæstio est quam tractant Theologi in primo, distinc. 17. Durandus quæst. 10. & alij in secundo, dist. 26. Caietanus hic, & 2. 2. q. 24. artic. 10. Certè Scotus, & alij neotherici Theologi arbitrantur, quòd tantum demeritoriè: quæ sententia probatur his argumentis.

Prim. arg.

¶In primis, opera nostra non producunt efficienter gratiam, sed Deus desuper infundit illam: quomodo ergo opera nostra possunt corrumpere illam efficienter?

Secũdum.

¶Deinde, gratia & charitas sunt formæ quædam supernaturales, vt planè constat: nõ ergo possunt corrumpi actionibus creaturæ: eleuantur siquidem super omnem creaturam, & super omnem facultatem, & virtutem creaturæ.

Tertium.

¶Ad hæc, simus in hora vndecima feria quinta, tunc comedere carnes non corrumpit gratiam efficienter, quandoquidem talis operatio studiosa est, & minimè prohibita: sed post horam duodecimam ille actus non habet aliquam vim & efficaciam, quam ante non habebat: non ergo corrumpit gratiam efficienter.

Quartum.

¶Præterea, opera nostra non possunt esse instrumenta ad creandum, neque ad annihilandum, vt testatur Diuus Thomas in pluribus locis suæ doctrinæ: sed gratia cùm definit esse, annihilatur: est enim quædam forma supernaturalis, quæ venit desuper, & quæ non elicitur de potentia subiecti: ergo opera nostra non habent vim, aut energiam, vt gratiam corrumpant.

Vltimum.

¶Iam verò actus nostri tantum corrumpunt habitum, cui contrariantur: vnumquodque enim corrumpitur a suo contrario; iniustitia a iustitia; intemperantia a temperantia; sed peccatum non contrariatur gratię, quę est in essentia animæ, sed virtutibus: ergo non corrumpit efficienter gratiam, sed virtutes.

Caiet. vera sententia.

¶Contrariam sententiã sustinet Caietan. in 1. 2. loco dudum commemorato, atque etiam in hoc art. quę sententia ostenditur esse vera fortissimis argumentis. Primò sic. Peccatum expellit efficienter charitatem, quę est dispositio necessaria ad gratiam, & sine qua gratia consistere nõ potest: ergo expellit efficienter ipsam gratiam. Consequentia inde probatur: nam quanquam ignis non producat animam in corpore, expellit tamen eam a corpore efficienter, introducendo dispositiones contrarias rationali animæ.

¶Secundò

¶Secundò ſic. Peccatum eſt cauſa motiua, & inductiua, quare Deus hominẽ a ſua gratia abijciat: hæc enim cauſalis vera eſt; & veriſſimè dicitur, quia homo peccat peccatũ mortale, priuatur gratia: ergo peccatum eſt cauſa efficiens, & motiua quare gratia corrumpatur.

¶ Vltimò ſic. Conſtituamus, docendi gratia, nullũ eſſe meritum, aut demeritum, fingamusque Deũ nullum præmium, aut ſtipendium probonis, aut malis operibus conſtituiſſe, tunc odium Dei, quod eſt omnium peccatorum maximum, diſſiparet gratiam, & amicitiam: neque enim ſimul commorari poſſunt odium & amicitiam Dei: at non meritoriè, ſiquidẽ ex hypotheſi nulla eſt ratio meriti, ergo efficienter. Sed iam opus eſt, vt argumentis in contrarium adductis ſatisfaciamus.

Concluſio.

Argumenta in contrarium diſſoluuntur.

¶Ad primum dicendum, hominem plus poſſe in malo, quàm in bono, iuxta illud; Perditio tua ex te, tantummodo in me auxilium tuum. Itaque opera bona, & ſtudioſa, & quæ placeant Deo, niſi adiuti diuinitus efficere non valemus: peccare verò ex nobis poſſumus; ſiquidem peccare, deficere eſt.

Ad primũ. Oſeæ 13.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd peccatum non expellit gratiam efficienter ex eo, quòd attingit ipſam gratiam, ſed eo quòd introducit diſpoſitiones contrarias, cum quibus gratia conſiſtere non valet; ſicut ignis, cum expellit rationalem animam ex corpore, non attingit rationalem animam, cum ſit ſpiritus, ſed introducit formas contrarias, eique repugnantes. Vel dicat Theologus, quòd forma accidentaria corrumpitur dupliciter; tum per actionem contrarij; tum verò ad deſitionem ſubiecti. Et hoc duobus modis, vel quia deſinit eſſe ſubiectum ſimpliciter, vel quia deſinit ſubiectum eſſe diſpoſitum, veluti ſi quis eſſet in cauſa, quòd aer non eſſet diaphanus, ex conſequio corrumperet lucem in aere, quæ niſi in corpore diaphano conſeruari non poteſt; non diſſimiliter peccatum corrumpit gratiam; quia eſt in cauſa, quòd ſubiectum gratiæ non habeat diſpoſitiones conuenientes.

Ad ſcdm.

¶Ad tertium dicendum, quòd ille actus poſt horam duodecimam acquiſiuit entitatem, & proprietatem quandam moralem, virtute cuius expellit gratiam efficienter, & producit habitum vitioſum, virtuti contrarium.

Ad tertiũ.

¶Ad quintum dicendum, quòd gratia non proprièe creatur, neque in nihilum redigitur, vt ſatis apertè in ſuperioribus oſtenſum eſt.

Ad quart.

¶Ad vltimum dicat Theologus, peccatum contrariari gratiæ, remotè, & mediatè. Nam peccatum contrariatur charitati, vel virtuti, ſine qua gratia conſiſtere non valet. Vel dicat, quòd peccatum, ſi conſideretur vt actus quidam, aduerſatur virtutibus: ſi verò cõſideretur vt eſt offenſa Dei, aduerſatur gratiæ, & reſpicit perſonam offendentem. Itaque hæc ad inuicem aduerſantur, & quidem immediatè perſonam eſſe gratam Deo, & infenſam & inuiſam: de qua re legatur Caiet. tertia parte, quæſt. 86. artic. 1. & Pater Soto lib. 2. de natura, & gratia. cap. 18.

Ad vltim.

ARTIC. TERTIVS.

Vtrùm ad iuſtificationem impij requiratur motus liberi arbitrij.

SVMMA TEXTVS.

CONcluſio eſt affirmans, quæ ſic oſtenditur, & demonſtratur. Nam in iuſtificatione mouetur a Deo mẽs hominis ad iuſtitiam: ipſe autẽ omnia mouet ſecundum conditionem ſuæ naturæ. Cum ergo homo ſecundum propriam naturam ſit liberi arbitrij, ideo in eo qui habet vſum eius, non fit talis motio ſine motu liberi arbitrij, ſed ita infundit Deus donum iuſtificantis gratiæ, vt cum dono moueat hominẽ ad acceptandũ donum gratiæ, in ijs qui ſunt huius motionis capaces.

operamini veſtram ſalutem, &c. Denique eſt illud Prouerbium decantatum D. Auguſt. qui creauit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te. Eadem ſententia damnata eſt ab vniuerſis patribus, & damnatur ex communi hominum conſenſu. Nihil enim eſt nobis magis euidens, nec euidentiori experientia comprobatum, q̃ quòd liberè credamus, amemus, conſentiamus. Aug. Pſal. 144.

¶Secundò ſciendum eſt, quòd hæc quæſtio, vtrum homo liberè conſentiat diuinæ gratiæ, & motioni, cum iuſtificatur, habet ſummam difficultatem, tum ex efficacia diuinæ gratiæ, & diuinæ motionis; tum verò ex neceſſitate gratiæ, propter quod præclarè dicit Diuus Auguſtinus libro de gratia Chriſti, ca. 47. Cum defenditur liberum arbitrium, gratia Dei videtur negari, quando verò aſſeritur Dei gratia, liberum arbitrium putatur auferri.

¶ Ex efficacia diuinæ motionis hæc argumenta ſumuntur contra liberum arbitrium. In primis cauſa libera eſt, quæ poſitis omnibus requiſitis ad operandum, poteſt agere, & non agere: hæc enim eſt definitio libertatis. Sed poſita efficaci motione diuinæ gratiæ, qua hominem iuſtificat, non poteſt voluntas non operari, & non conſentire: Ergo non liberè conſentit. Probatur minor: alioqui diuina motio non eſſet efficax, nec omnipotens, contra illud; Omnia quæcunque voluit fecit in cœlo, & in terra. An efficacia diuinæ motionis repugnet libertati arbitrij. Prim. arg.

¶Secũdò, mouere, & moueri ſunt correlatiua, & mutuò ſe conſequuntur: ergo non liberè conſentit: itaq; ſic cõcludo argumentum. Quando adeſt efficax diuinæ gratiæ motio, homo non poteſt non operari, & quando non adeſt, non poteſt operari: ergo nunquam habet libertatem. Secũdum.

¶Tertiò. Quando Deus mouet animum hominis ad iuſtitiam, non poteſt non operari, & non conſentire: ſed modo Deus mouet: ergo modo me neceſſitat. Profectò ſi quando Sol oritur, non poſſum non diligere amicum; ſi modo ſol oritur, modo neceſſitor ad diligendum amicum; certè ſi quis moueret manum meam ad ſcribendum, cui ego reſiſtere non valerem, ſcribere meum, liberum non eſſet, ſed neceſſarium. Cum igitur homo, quando iuſtificatur diuinæ motioni non valeat reſiſtere, conſequens eſt, quod eius iuſtificatio libera non ſit. Tertium.

¶Vltimò, membra exteriora ea de cauſa non habent libertatem, quoniam imperio efficaci voluntatis non valent reſiſtere: appetitus verò ſenſitiuus ea de cauſa liber eſt, quoniam reſiſtere valet: ergo ſi non poſſumus reſiſtere diuinæ motioni, liberum arbitrium hominis negandum eſt. Hæc argumenta ex efficacia diuinæ motionis hanc quęſtionem difficilem maximè reddunt. Vltimum.

¶ Sed augetur difficultas ex neceſſitate diuinæ gratiæ. Nam ſi adiutorium diuinæ gratiæ neceſſarium eſt, vt homo exurgat a peccato, & iuſtificetur, ſequitur, quòd reprobis, quibus negatum eſt hoc adiutorium diuinæ gratiæ, non imputetur ad peccatum, quòd non exurgant a peccato, & non iuſtificentur. Explicatur difficultas huius argumenti. Nam non magis homo ſine adiutorio diuinæ gratiæ poteſt a peccato reſurgere, & iuſtificari, quàm ſine pedibus ambulare, & ſine oculis videre. Sed homini cœco non imputatur quòd non videat; & homini alligato non imputatur ad delictum, quòd non ambulet. Ergo reprobo homini, cui Deus denegat adiutorium ſuæ gratiæ, non imputatur quòd non conuertatur. Item confirmatur. Nam ſi Deus denegat adiutorium ſuæ gratiæ hominibus, qui pereunt, cum hoc adiutorium ſit neceſſarium, conſequens eſt, quòd Deus deficiat in neceſſarijs. Iſtas difficultates explicat optimè Soto libro 1. de natura, & gratia, a cap. 13. vſque ad 18. Nos breuiſſimè elucidauimus, primam quidem difficultatem ſuprà quæſt. 10. artic. 4. ſecundam verò retro, quæſt. 109. artic. vlt. recolantur, quæ in ijs locis dicta ſunt.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Error Lutheri damnatur.

IN hoc articulo in primis damnandus eſt error Lutheranorum, qui dicunt, hominem, cùm iuſtificatur, non plus agere, quàm agat malleus in manu fabri, aut lutum in manu figuli. Hæc ſententia condemnata eſt grauiſſimè in multis Concilijs: & in Concilio Tridentino, Seſſione 6. cap. 5. & 9. Damnata eſt in vniuerſis Scripturis ſanctis, quę exigunt noſtrum conſenſum ad noſtram iuſtificationem: vt in illo. Ioel 2. Conuertimini ad me: & Iſa. 45. Conuertimi ad me, & ſalui eritis. & Prouerb. 16. Hominis eſt præparare animam: & ad Philipp. 2. Cum metu & tremore

Conc. Tri.

¶Nunc

¶Nunc disputandum est cum catholicis. Pro quo sciendum est, ꝙ Caiet. ex conclusione huius articuli colligit alteram, ꝙ homo adultus, habens vsum liberi arbitrij, quando suscipit sacramentum, non suscipit gratiam, nisi habeat actualem liberi arbitrij motionem, & actualem intentionē. Probat hoc. Nam Deus, cum iustificat impium, & confert gratiam, mouet liberum arbitrium hominis liberè secundùm conditionem eius, & naturā: ergo si non mouet actualiter; euidens iudicium est, quòd non conferatur gratia. Secundò, si sacerdotes, qui quotidie celebrant sine actuali deuotione, ex diuino sacramento susciperent gratiam, haberent certè magnum cumulum donorum, & virtutum, quod est contra experientiam.

Sententia Caie. falsa.

¶ Hæc sententia Caietani meritò ab omnibus reprobatur: tum quoniam D. Thomas in articulo, cùm loquitur de iustificatione impij, manifestè loquitur, cum fit iustificatio impij per actum liberi arbitrij, & non per virtutem sacramenti; tum verò, quoniam hæc euagatio mentis in susceptione sacramenti sæpenumero est naturalis, & inculpabilis: ergo non est consonum, quòd impediat effectum sacramenti; tum tertiò, quoniam si hæc euagatio mentis impediret effectum sacramenti, consequens est, ꝙ sit peccatum mortale; siquidem ponit obicem sacramento, quod est peccatum mortale. Vltimò, licèt hæc euagatio mentis sit in causa, ꝙ nō sit actu motio liberi arbitrij ex parte nostra, non tollit quin permaneat cōsensus voluntatis virtualiter; & hoc satis fuerit in omnibus negotijs tam diuinis, quàm humanis. Sed de hoc agitur diligentius tertia parte, q. 79. vbi Caiet. tenet mordicus suam sententiam.

Vtrum de potētia Dei absoluta possit adultus iustificari sine motione liberi arbitrij. Scotus. Vega. Caiet.

¶Solet etiam disputari, Vtrùm de potentia Dei absoluta possit iustificari homo adultus sine actu liberi arbitrij, & consensione. Partem affirmatiuā tenet Scotus, Vega lib. 6. cap. 5. Caietanus suprà, quæst. 114. arti. 2. Aliqui ex discipulis D. Thomæ id negant in comment. super tertiam partem, quæst. 86. artic. 2. vbi hæc materia inuestigatur. Nobis opinio Caietani videtur probabilior: nam non apparet repugnantia, ꝙ Deus hominem dormiētem in peccato mortali possit iustificare, & animum eius ad se conuertere habitualiter, & rectum efficere. Confirmatur. Nam si aliquis actus liberi arbitrij est perneccessarius ad nostram iustificationem, concurrit certè, vel dispositiuè, vel meritoriè, vel

Vera opinio Caiet.

efficienter: sed omnes istas causalitates potest Deus supplere: ergo potest iustificare hominem adultum sine actu liberi arbitrij. His explicatis, opus est vt ad autorem nostrum reuertamur, & eius verba diligenter examinemus.

D. Th. verba obscura.

¶Dicit enim Sanctus Doctor, voluntatem nostram non moueri a Deo ad iustitiam, nisi consentiente libero arbitrio: quæ sententia videtur falsissima. Nam sæpenumero Deus mouet humanam voluntatē excitante gratia, & præueniente, siue nostræ voluntatis assensu, quod in superioribus satis probatum existimo, dum de gratia operante, & præueniente instituta est disputatio. Quomodo ergo habet verum, quod hic dicit S. Thomas? Certē excitatur, & illuminatur homo non rarò sine propria deliberatione, aut cōsensione, sed cum nihilominus ipse cogitaret, aut præmeditaretur: de qua re loquitur optimè Pater Soto lib. 1. de natura & gratia, cap. 16. Vt ergo hæc sentētia D. Tho. verum dicat, oportet vt intelligatur, quando Deus mouet humanā voluntatem vt iustitiam habeat, & efficaciter consequatur: tunc enim diuina motio mouet hominis voluntatē ad acceptandum proprio consensu donum gratiæ oblatum.

¶ Pro cuius rei euidenti elucidatione aduertendum est, omnia bona opera operari in nobis Deum, vt planè testatur vniuersa scriptura: nam in Psal. 36. dicitur, ꝙ a Deo gressus nostri diriguntur, quodq; omnia opera nostra operatur in nobis Deus, scribitur Isa. cap. 26. Verùm non minus certum est, & hoc nos facere, cum facimus, quamuis ille faciat, vt faciamus, prębendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit

August. de grat. & lib. arb. c. 16.

Ezech. 36. Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis: quem locum adducens D. Aug. inquit. Faciam, vt faciatis; quid aliud dixit, nisi auferam a vobis cor lapideum, vnde non faciebatis, & dabo vobis cor carneum, vnde faciatis? Quando ergo legimus in scriptura, quòd omnia opera nostra operatur in nobis Deus, quòd operatur & velle, & operari, & perficere, ꝙ operatur omnia in omnibus, quòd facit in nobis, quod placeat coram se, nequaquam in eo sensu accipiendum est, vt sic agi nos, cū agimur spiritu Dei, putemus, quemadmodum faber agit, & mouet ferram, aut securim, sed potius, quemadmodum sessor agit equum. Operatur quidem in nobis Deus, verum non otiosis nobis, sed voluntatis consensum, & conatum adhibentibus; quanquàm vt velimus sine nobis operatur Deus, inquit Aug. de gratia, & libe. arbitrio, cap. 12. ab ipso enim præparatur voluntas nostra. Cùm autem volumus, & sic volumus vt faciamus, nobiscum cooperatur: sine illo tamen vel operāte vt velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus, & alio in loco. Non solum Deus posse nostrum donauit, atque adiuuat, sed etiā velle & operari. Operatur in nobis, non quia nos nō volumus, aut nos nō agimus, sed quia sine ipsius adiutorio, nec volumus aliquid boni, neque agimus. Quemadmodum igitur a Paulo dictum est; Viuo ego, iam non ego, viuit verò in me Christus; sic quisque qui in Christo iustificatur, potest dicere; Viuo ego, iam non ego, viuit verò in me Christus: laboro autem, iam non ego, laborat verò in me Christus. Vnde Aug. Nos quidem ambulamus, verum est: nos obseruamus, non facimus; sed ille facit vt ambulemus, vt obseruemus, vt faciamus: hæc est gratia Dei, bonos faciens nos, hæc misericordia eius præueniens nos: & iterum; Nos ergo volumus, sed Deus operatur in nobis & velle: nos operamur, sed Deus operatur in nobis & operari pro bona sua voluntate: hoc nobis expedit credere, & dicere, hoc est piū, hoc verum, vt sit humilis & submissa confessio, & totum detur Deo. Hoc est quod piè, fideliter, verissimè dicit D. Tho. ꝙ cùm Deus quempiam ex adultis iustificat, sic mouet ad iustitiam, vt etiam mouet ad assensum volūtatis, ad acceptādum, & amplectendum donum gratiæ, quod offertur a Deo. Itaque operatur in nobis Deus omnia opera nostra, non nobis nihil agentibus, verum consentientibus, & cooperantibus nobis. Sed & ipsum velle consentire cooperari, dona Dei sunt. Sed reperies quosdam Theologos, qui cum dicit S. Thomas, ad iustificationem impij requiri motum liberi arbitrij in adultis, interpretantur tantum, quando adultus ex impio fit iustus. Existimant enim, ꝙ Angelus, quando creatus est in gratia, atque etiā primus parens, non fuit necessaria voluntatis assensio: nō enim valent intelligere, quomodo in primo instanti suæ creationis potuerint liberè operari: sicut enim receperunt naturam a Deo, sic etiam gratiam: naturam receperunt sine cōsensione voluntatis, sic certè & gratiam sine assensu voluntatis accepisse existimantur: sed quantum valeat horū autorum sententia, non potest hoc in loco comperenter examinari; & ideo huius rei tractatio ad alium locum referatur. Profectò Caietanus alter sentit, prima parte. q. 63. art. 5. & ratio D. Thom. in hoc artic. si valida est, de omnibus adultis, qui vtuntur vsu rationis, & liberi arbitrij, euidenter procedit.

Aug. de gratia Christi cōtra Pel. & Celest. lib. 1. c. 25.

Aug. cōtra duas epist. Pela. lib. 4. cap. 6.

Aug. lib. de bono perseuer. c. 13.

Quorundam expositio.

¶ Sed ex hoc argumento D. Tho. volunt etiam nonnulli Theologi deducere, quòd voluntas, quando liberè præstat suum consensum Deo mouēti, cum iustificat animam, possit aliqua ratione concedi, quòd se iustificat: si quidem se præparat ad iustitiam; possit quoque concedi, ꝙ sit causa suæ iustificationis; vtunturq; his argumentis ad huius noui dogmatis confirmationem.

Animam seipsam iustificare quidam docent, cum præbet consensum Deo mouenti.

¶In primis. In sanctis Scripturis frequentissimè dicitur, quòd homo sanctificat se, iustificat se, castificat animam suam, lauat, & mundat se: at prædictæ locutiones non essent veræ cum proprietate, si homo propriè non esset causa suæ iustificationis, & sanctificationis: ergo homo propriè est causa suæ iustificationis. Certè in diuinis literis apertissima, & planissima sunt testimonia. 1. Ioan. 3. Omnis qui habet hanc spem, sanctificat se. & 1. Pet. cap. 1. Animas vestras castificantes. Hierem. cap. 4. Laua a malitia cor tuum. Similia reperies passim in sacro eloquio. His consonant sententiæ Patrum. Hieronymus explicans illud; Iustus ex fide viuit, sic scribit; Is qui ex sua fide viuit, causa est suæ viuificationis. Beatus Chrysostomus eandem docet sententiam, sed in hoc loco cautè legendus est; nam videtur libero arbitrio multum tribuere.

Pri. arg. ex scripturis.

Hieron. Abac. 2. Chrysost. homil. 42. ad populū.

¶Non desunt rationes ex diuina Theologia ad idem cōfirmandum, quarum ptima hæc est. Nam homo propriè & verè se disponit, & præparat ad gratiam: ergo propriè & verè est causa suæ iustificationis. Consequentia argumenti inde probatur: nam qui disponit ad aliquam formam, est verè causa introductionis formæ, saltem in genere causæ materialis: & causa materialis vera causa est. Quòd verò homo propriè se disponat ad gratiam, demonstratur. Nam

Prima ratio.

actus

actus liberi arbitrij, fidei, spei, & charitatis, sunt verę dispositiones ad gratiã, & iustificationem: vnde cùm homo per liberum arbitrium producat huiusmodi opera, consequens est, quòd verè se disponat ad gratiam, adiutus tamen gratia præuenienti. Atqui hoc argumentum tam efficax existimatur ab autoribus huius sententiæ, vt dicant efficaciter cõcludere, quòd inficiati hãc sententiam sit dogma temerarium.

ARTIC. QVARTVS.

¶ Vtrùm ad iustificationem impij requiratur motus fidei?

SVMMA TEXTVS.

Secunda. ¶Eius etiam rei alterum producũt argumentum. Hęc enim propositio;

Conclusio. fides iustificati, vera ab omnibus confetur: quia non excludit charitatem, per quam precipuè animi iustificatio fit: ergo consimili ratione concedendum est hominem se præparare ad gratiam, & iustitiam: nam hæc locutio non excludit virtutem diuinam, per quam homo disponitur. Et certè cũ homo virtute diuina adiutus producat dilectionem supernaturalem, quæ est immediata dispositio ad gratiam; videtur concedendum, quòd homo propriè se dispo-

Conc. Tri. nat ad gratiam. Hæc ratio colligitur ex Concilio Tridentino. Sess. 6. cano. 5. vbi post alia multa, quæ huic proposito conducunt, sic habetur. Cum in Scripturis dicitur; Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, nostræ libertatis admonemur. Ecce quemadmodum propter humanæ voluntatis liberum consensum, quem homo Deo mouenti præstat, dicitur se conuertere ad Deum: conuersio verò ad Deum est vera dispositio, & præparatio ad iustitiam.

Tertia. ¶Sed audiamus tertium argumentum. Hæc (inquiunt) assertio ab omnibus conceditur, q̃ sacramenta nouæ legis causant gratiam, & efficiũt hominem gratum; in qua locutione non excluditur diuina virtus sacramentis assistens: consimili ergo argumentatione potest concedi, quòd homo præparat se ad gratiam, & efficit se gratum, & iustum corã Deo: nam hæc locutio non excludit adiutorium diuinæ gratiæ, qua homo ad gratiam se præparat.

Quarta. ¶Sed vltimum argumentum vehementer exaggeratur. Homo (inquiunt) propriè generat hominem, quanquam nõ causat rationalem animam, quia causat vltimam dispositionem ad introducendum rationalem animam, quod ex Physica nunc pro certo statuitur: cùm igitur homo a Deo adiutus causet vltimam dispositionem ad gratiam, & iustitiam, vt suprà ostensum est, videtur concedendum, quòd homo efficit se gratum, & iustum. Autores huius opinionis sunt viri pclarissimi, quos honoris causa nomino. Ruardus

M.Cano. Taper. artic. de iustificatione, pag. 5. & Pater Cano lib. 12. de locis Theo. cap. 13. ad septimum. Sed nunquam inducam in animum meum, vt hanc sententiam veram esse credam: immo contrarium esse certum, superius memini me latissimè & fusissimè demonstrasse, & argumenta, quæ ab istis autoribus exaggerantur, facillima ratione labefactasse, & subuertisse. Nunc verò vt vltimam manum huic quæstioni imponam; sciendum est, quòd D. August. nobiscum sentit. Is namq; serm. 15. de verb. Apost. pro eodem existimat, quòd homo se faciat iustum & gratum coram Deo, & quòd iustitia sit ab homine, & propria ipsius hominis. Sciendum est rursus, quòd testimonia scripturarum ab his autoribus adducta parum illos iuuant: nam loquuntur de homine iam iustificato, de quo dicitur Apocal. vlt. Qui iustus est, iustificetur adhuc: & in alio loco dicit Scriptura; Non vereatis vsq; ad mortem iustificari.

Anima nequaquam seipsam iustificat.

EXPLICATIO ARTICVLI.

SCiendum est, quòd fidem esse necessariam ad nostram iustificationem est primum principium doctrinæ Christianæ, quod patet ex illo; Sine fide impossibile est placere Deo, & iterũ; Accedentẽ ad Deũ oportet credere, qa est, & quòd quærentibus se remunerator sit: & Marci vltimo. Qui nõ crediderit, cõdemnabitur: & Ioan. 3. Qui nõ credit, iam iudicatus est. Hæc veritas est definita in Concilio Tridẽtino, Sess. 6. cap. 6. & 8.

Fides necessaria. Hebr. 11.

Conc. Tri.

uertatur ad Deum, iuxta illud; Cõuertimini ad me. Prima autẽ conuersio in Deum fit per fidem, secũdùm illud: Accedentem ad Deum oportet credere quia est, & quòd inquirentibus eum sit remunerator: Ergo motus fidei perneccssarius est ad impij iustificationem; potissimè ille, quo homo credit Deum esse iustificatorem hominum per mysteriũ Christi, quod patet ex illo: Credenti in eũ qui iustificat impiũ, fides reputatur ad iustitiam.

¶Secundò sciendũ est, quòd fides duplex est, vel (vt propius loquamur) habet duplicem statum, implicitum, & explicitum. Fides implicita est, qua lumine supernaturali edocti credimus Deum esse, & remuneratorem esse, quæ in virtute continet omnia mysteria religionis Christianæ. Hæc fides in omni tempore, & in omni statu fuit semper necessaria ad salutem: de hac enim loquitur Diuus Paulus, cum dicit; Sine fide impossibile est placere Deo. Fides explicita est, quæ continet explicitè, & distinctè omnia mysteria religionis Christianæ creditu necessaria, & mysterium Trinitatis, & incarnationis, &c. Et de hac fide certissimum est, quòd post sufficientem Euangelij promulgationem necessaria est ad nostram iustificationem & salutem: de hac enim dicitur; Qui non credit, iam iudicatus est: &, Qui non crediderit, condemnabitur: & Athanasius in Symbolo; Qui hãc fidem firmiter non habuerit, saluus esse non poterit. Vtrum verò in aliquo casu extraordinario post sufficientem Euangelij promulgationem satis sit fides implicita ad iustificationẽ, quæstio est grauissima, quæ solet tractari in secunda secundæ, quæstio. 2. de fide, & in materia de sacramentis. Nunc tantummodo explicandum est, quid sit illud, quod oportet credere, cum homo iustificatur: non enim tenetur, cum iustificatur, de omnibus fidei mysterijs recogitare, neque ea ad memoriam reducere. D. Tho. tribus verbis (quod aiunt) explicat nobis quid in hac re sit tenendum; dicit enim in solutione tertij argumenti, quòd tenetur credere Deum esse iustificatorem hominum per mysterium Christi: idque copiosius explicat Concilium Tridentinum hoc pacto in Sess. 6. cap. 6. Disponuntur, inquit, homines ad ipsam iustitiam, dum excitati diuina gratia & adiuti, fidem ex auditu concipientes, liberè mouentur in Deum, credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata & promissa sunt: atque illud in primis, a Deo iustificari impium per gratiam eius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, & dum peccatores se esse intelligentes, a diuinæ iustitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se cõuertendo in spem eriguntur, &c.

Fides duplicem statũ habet.

Quid teneatur homo credere cum iustificatur.

Conc. Tri.

¶Sed dubitatio sequitur valde magna; Vtrum ad iustificationem impij sic requiratur motus fidei, vt sola fides sufficiat. Lutherus affirmat sola fide homines iustificari apud Deum: estque hic articulus omnium hæresum nostri temporis fons & origo. Probat Lutherus in primis hoc argumento.

Vtrum sola fides sufficiat ad iustificationem.

¶Nam in sanctis Scripturis frequentissimè asseritur, q̃ omnis qui credit, & habet fidem, salutem consequitur: ergo sola fides sufficit ad salutem; alioqui multi crederent, qui non saluarentur. Antecedens argumenti patet ex innumeris sanctæ scripturæ testimonijs. Roman. 1. Euangelium est virtus in salutem omni credenti: & cap. 3. Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt in eum: & Ioan. 3. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, sic ex altari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipsum non pereat: & iterum; Sic Deus dilexit

Primũ arg.

dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat. & Abac.2. & Roman.1. & ad Galet.3. Iuſtus ex fide viuit. Atqui hoc eſt Lutheranorum primùm argumentum.

Secũdum. ¶Sed ecce producunt alterum ex diuinis litteris. Non iuſtificatur homo ex operibus legis, & iuſtificatur per fidem ſine operibus legis: ergo iuſtificatur ſola fide. Antecedens huius argumenti oſtenditur ex illo; Ex operibus legis non iuſtificatur omnis caro coram illo: & iterum; Arbitramur hominem iuſtificari per fidem, & non ex operibus legis: & rurſum; Scientes quòd ex operibus legis non iuſtificatur homo, niſi per fidem Ieſu Chriſti: & ad Roman.4. Si Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum, quo in loco arguit Paulus hoc modo, ſicut exiſtimat Lutherus; Abraham, qui eſt forma, & exemplar credentium, & iuſtificandorum, non ex operibus, ſed ex ſola fide iuſtificatus eſt: ergo qui iuſtificatur, non iuſtificatur ex operibus, ſed ſola fide. Atqui hoc argumento putant ſe euidenter ſatisfacere catholicis, cùm Lutheranos vrgent, quo in loco inueniatur in diuinis litteris, hominem ſola fide iuſtificari; illud enim verbum, ſola, nunquam inuenitur: vtique reſpõdent, inueniri expreſsè: nam Lucæ 8. dicitur: Noli timere, tantum crede, & ſalua erit filia tua: ſed quanquam non inueniretur ſub hac nominis appellatione, inuenitur ſatis expreſsè, & dilucidè: nam dicitur in diuinis literis, fide hominem iuſtificari, & non ex operibus alijs: dicitur ergo ſatis diſtinctè, quòd ſola fide iuſtificamur.

Roman.3. Galat.2.

Tertium. ¶Sed pergunt Lutherani, & aliud proferunt argumentum. Nam ad ſalutem, & iuſtitiam tantummodo eſt neceſſarium verbum Dei: ſic enim pronunciat Iacobus. Suſcipite inſitum verbum, quod poteſt ſaluare animas veſtras: & Pſalmographus inquit; Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos: ſed verbum diuinum ſola fide apprehendimus: ergo ſola fide iuſtificamur. Sed & illa ratio non eſt contemnenda, qua quidam vtuntur. Nam Deus, quæ ſua eſt omnipotẽtia, poteſt ſaluare & iuſtificare hominem per ſolam fidem, & hoc videntur ſonare ſanctæ ſcripturę: ergo ita eſſe, aſſerendum eſt, potiſſimè cum Sancti Patres, Hilarius, Ambroſius, & Origenes hanc locutionem; ſola fides iuſtificat; approbent vt veram, & planè diuinam: & Beatus Auguſtinus ſuper Pſalm. 32. ſic habet; Fides tua, tua iuſtitia. & in lib. de perfec. iuſtit. dicit, quòd fides eſt vita animæ: & in Pſalm. 88. elucidans illud; Deſtruxiſti eum ab emundatione, dicit, quòd ſola fides mundat nos. Bernardus epiſto. 77. dicit, ꝙ ſola fides iuſtificat. & Diuus Thomas tertia parte, quæſt. 70. artic. 4. ad ſecundum. dicit planè, quòd ſola fides Chriſti venturi iuſtificabat Patres veteris teſtamenti: & 1. ad Timoth. 1. lectione 3. dicit de operibus legis, ꝙ non eſt in illis ſpes ſalutis conſtituenda, ſed in ſola fide: & D. Caietanus elucidans Pſalm. 2. dicit apertiſſimè, quòd ſola fides iuſtificat, quæ locutio etiam inuenitur in alijs Patribus Eccleſiæ, quos refert diligenter Vega lib. 1. ſuper Concil. Trident. cap. vigeſimotertio. Dicunt itaque Lutherani, quòd ſola fide iuſtificamur, idque merè gratis, & ſine reſpectu bonorum operum. Sed nomine fidei non intelligunt fidem Catholicam, & vniuerſalem, quam illi appellant fidem hiſtoriæ, ſed fidem quandam ſpecialem, qua quis certò credit, & ſtatuit ſibi peccata eſſe remiſſa per Chriſtum, ſicut credit Chriſtum eſſe mortuum pro peccatoribus; & hanc fidem appellant ſpecialem, quia non credunt in genere, & in communi tantum peccata eſſe dimiſſa verè pœnitentibus, ſed quiſque certò credit ſibi peccata eſſe remiſſa. Ex hac fide ſpeciali facilè eſt intelligere omnes errores hæreticorum, qui hac ętate graſſantur. In primis errant dicentes, quòd ſola fides iuſtificat, excludentes ſacramenta, pœnitentiam, cordis charitatem, bonum propoſitum: hæc, inquiunt, non iuſtificant, ſed ſola fides. Rurſus in illo nomine fidei latet alius error: dicunt enim, quòd fides vera eſt, qua quis certò ſtatuit peccata ſibi per Chriſtum remiſſa eſſe: hanc autem nõ eſſe veram fidem, ſed mendacem, infra demonſtrabimus. Tertiò errant dicentes, quòd ab iſta fide ſpeciali charitas nunquam ſeparari poteſt: quapropter concedunt cum catholicis, quòd fides, quæ iuſtificat, eſt fides, quæ per charitatẽ operatur; ſed in ſenſu hæretico, vt infra explicabitur. Quartò errant dicentes, quòd ab iſta fide ſemel ſuſcepta nemo decidere valet: nã hæc fides facit nos eſſe oues Chriſti; oues autem Chriſti nemo rapit de manu eius. Quintò errant dicentes, quòd non eſt niſi vnum peccatum infidelitatis; & non eſt niſi vna iuſtitia, nempe fides ſola. Sextò errant dicentes, quòd hæc fides, quamlibet præclara ſit, nõ eſt aliqua diſpoſitio, nec meritum aliquod, nec aliquid cõducit ad noſtram iuſtificationem, ſed eſt veluti manus qua apprehendimus iuſtitiam Chriſti tanquam propriam, qua iuſti ſumus coram Deo.

Iacob.1. Pſal.106. Hilar. can. 8. in Matt. Amb. ſuper epiſt. ad Roman. ca. 2. & 4. Orig. ibid. cap. 3. Aug. iſt. Bernard.

Errores Lutheranorũ. Primus error.

Tertius.

Sextus.

¶Sed eſt notandum, quòd Lutherani conuicti teſtimonijs ſacræ ſcripturæ a catholicis adductis, & ipſa rerum euidentia (eſt enim inſaniſſimum concedere, quòd homo omnibus peccatis coopertus & affectus ad omnia ſcelera, per ſolam fidem ſit iuſtus apud Deum) præcipuè verò ex illis verbis Domini; Pœnitentiam agite, dicunt, pœnitentiam & charitatem eatenus requiri ad noſtram iuſtificationem, quatenus ſunt comites inſeparabiles iuſtificantis fidei. Præterea dicunt, obſeruationem mandatorum eſſe neceſſariam, non quidem ad ſatisfaciendum legi, a qua Chriſtus nos liberauit, ſed in teſtimonium veræ fidei, ad oſtendendam veram fidem ex operibus noſtris. Omnes iſti ſenſus ſunt hæretici, & execrandi. In primis namque catholicus debet habere pro certo, ꝙ ſacramenta verè iuſtificant, vt patet ex illo; Baptizantes eos, &c. & rurſus; Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: & Ioan.3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto: & ad Titum 3. Saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis, & renouationis: & Epheſ.5. Chriſtus dilexit Eccleſiam, & tradidit ſemetipſum pro ea, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Quomodo autem ſacramenta conferant gratiam, diſputatur diligentius in materia de ſacramentis. Secundò habeat pro certo catholicus, quòd charitas maximè conducit ad noſtram iuſtificationem: dicitur enim 1. Ioan.3. Scimus quoniam trãſlati ſumus de morte ad vitam: quoniam diligimus fratres: & Luc.7. Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

Qua rõne Lutherani pœnitentiã neceſſariã dicant. Impugnatur Lutherus. Marci, & Matth. vlt.

¶Sed accedamus ad ſummam rei difficultatem, & oſtendamus opera bona eſſe neceſſaria ad noſtram iuſtificationem, & quòd ſola fides non iuſtificat. Pro quo ſciendum eſt, quòd ante mille ducentos annos fuerunt quidam hæretici, qui affirmarunt, ſola fide homines iuſtificari. Huius hæreſis autores fuere, Ætius, & Eunomius, vt autor eſt Auguſtinus. Immo multo ante dum viuerent Apoſtoli fuere quidam homines non valentes intelligere illud Diui Pauli; Arbitramur hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis; qui dixerunt; ſolam fidem, ſine recta vita, & bonis operibus, ſufficere ad ſalutem, vt idem Aug. refert: dicitque, cæteros Apoſtolos, Petrum, Ioannem, Iacobum, Iudam ſuas epiſtolas ſcripſiſſe ad iſtum errorem confutandum, propterea que dixiſſe Petrum, quòd in epiſtolis Diui Pauli ſunt quædam difficilia intellectu, quæ homines prauí & inſtabiles deprauant in ſuam perditionem: de qua re vide Roſſenſem artic. 1. contra Lutherum. & Soto lib. 2. de nat. & grat. cap. 5. Ad iſtum errorem confutandum valet illa ſententia; Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata: & illa; Si hæc ſcitis, beati eritis ſi feceritis ea: & alibi; Qui diligit me, diligetur a patre meo. & iterum; Qui diligit me, ſermonem meum ſeruabit. Diuus Paulus manifeſtè conuincit hunc errorem in ſuis epiſtolis Roman. ſecundo. Non auditores tantum, ſed factores legis iuſti ſunt apud Deum. & capit. 8. Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis: & ibidem; Ipſe ſpiritus teſtimonium perhibet ſpiritui noſtro, quòd ſimus filij Dei ſumus, ſi tamen compatimur, vt conregnemus. & 1. Corinth. 6. Nolite errare, nec fornicarij, nec idolis ſeruientes, nec maſculorum concubitores regnum Dei poſſidebunt: & capit. 10. Nolo vos ignorare fratres, quòd patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt, tamen non in pluribus eorum beneplacitum eſt Deo. Ergo non ſufficit ſola fides ad iuſtitiam. D. Ioann. manifeſtè refellit hunc errorem, dicens; Filioli, nolite errare: qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt: & cap. 2. dixerat; Qui facit iuſtitiam, ex Deo natus eſt: quibus verbis ſubindicat apertè, iſtum errorem, de ſola fide, ſua ętate iam fuiſſe ſubortum. D. Iacobus ſtudioſius direxit ſuam epiſtolã aduerſus iſtum errorem: dicit enim, quòd fides ſine operibus mortua eſt, & otioſa: & ibidem demonſtrat, Abraham ex operibus iuſtificatum eſſe.

Opera bona neceſſaria ſunt ad iuſtificationem. Aug. lib. de hæreſibus hæreſi 54. Aug. lib. de gratia, & lib. arb. c. 7. & lib. de fide, & oper. cap. 14. 2. Pet. c. vlt. Matth. 12. Ioan. 13. Ioan. 14. 1. Ioan. 3. Iacob. 2.

¶Sed ſi dicas, hæc argumenta eſſe inania contra Lutherum: nam Lutherus non negat bona opera, quin potius affirmat neceſſariò ſubſequi ex fide iuſtificante, tanquam inſeparabiles comites: propter quod vociferatur Lutherus, nos eſſe calumniatores, & dicit; Nos deſtruimus opera per fidem? abſit: immo potius ſtatuimus.

Lutherus ſola voce affirmat opera neceſſaria eſſe.

¶Reſpondet, ꝙ Lutherus voce tenus affirmat opera, ſed re ipſa negat. Nam licèt dicat requiri pœnitentiam ad noſtram iuſtificationem; dicit tamen, ꝙ nihil conducit ad noſtram iuſtificationem. Rurſus dicit, ꝙ hæc opera requiſita ad noſtrã iuſtificationẽ ſunt peccata mortalia: dicit enim, ꝙ peccator dum conuertitur, & facit quod in ſe eſt, peccat mortaliter, & ꝙ iuſt⁹ in omni opere ſuo peccat mortaliter, & ꝙ non eſt verè iuſtus, ſed reputatur iuſtus, atque adeò, ꝙ ſemper eſt tranſgreſſor illius præcepti maximi; Diliges Dominum Deum tuum: hoc autem quid eſt niſi opera bona negare; & aſſerere, quòd ſola fides ſine recta vita, & bonis operibus ſufficit ad ſalutem? Præterea, Lutherus affirmat, ꝙ per ſolum actum fidei apprehendimus gratiam, & iuſtitiam, ad quam ſequitur charitas: Catholici verò dicimus, ꝙ antecellunt actus fidei, ſpei, & charitatis ordine naturæ, quibus præparamur ad noſtram iuſtificationem. Vltimò, in hac ſententia Lutheri latẽt alij quatuor errores. Primus eſt, quòd vera fides & Chriſtiana eſt, qua quis certò ſtatuit peccata ſibi eſſe dimiſſa per Chriſtum. Hæc non eſt vera fides, ſed mendax: nam nemo hominum in terra viuentiũ poteſt certò & infallibiliter cognoſcere, quòd ſibi ſint peccata dimiſſa, ut antea demonſtratum eſt cõtra Lutherum. Secundus error eſt, quòd a vera fide charitas nunquam ſeparari poteſt. Hic error eſt apertè contra D. Paulum dicentem; Si habuero omnem fidem, id eſt, veriſſimam fidem, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Tertius error eſt, ꝙ vera fides hæc ſemel habita perdi non poteſt. Hic error confutatur in vniuerſis ſcripturis, in quibus apertè aſſeritur, aliquos a fide, a gratia, a veritate excidiſſe, & naufragium feciſſe circa fidem. Quartus error eſt, quòd per ſolam fidem iuſti reputamur apud Deum, ſed non ſumus verè iuſti. Sed de confutatione huius iuſtitiæ imputatæ nobis, diximus copioſiſſimè in ſuperioribus.

Latent Lutheri errores.

Primus error.

Secundus. 1.Cor.13.

Tertius.

Quartus.

Argumenta Lutheri diſſoluuntur.

¶Ad primum Lutheranorum ex teſtimonijs ſanctarum ſcripturarum reſpondetur, quòd cum dicit Paulus; Fides iuſtificat, & Euangelium, quòd omnis, qui credit in filium Dei, non condemnatur, non perit, non confunditur; prædictæ ſcripturæ habent vnum ſenſum hæreticum, & plures catholicos. Hæreticus ſenſus eſt, quòd ſola fides iuſtificat, & nihil præterea neceſſarium eſt. Primus ſenſus catholicus eſt, quòd loquuntur de fide perfecta, quæ per charitatem operatur: ſic enim dicit Paulus; In Chriſto Ieſu, nec præputium aliquid valet, nec circũciſio; ſed fides, quę per charitatem operatur. Quid autem ſit perfectè credere, & perfectam habere fidem, ex alijs locis ſcripturę petendum eſt, præcipuè Ioan.7. vbi ſcriptum eſt; Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ: ſcriptura ad quam reſpexit Saluator, habetur ſecundo lib. Paral. cap. 16. vbi ſic ſcribitur: Oculi Domini contemplantur vniuerſam terram, & præbent fortitudinem his, qui perfecto corde credunt in eum. Ille autem credit perfecto corde in Deum, qui non ſolùm præbet fidem diuinis reuelationibus, verùm etiam omnes vires animi ſui accommodat ad faciendum, quod fides præſcribit. In eundem ſenſum dicit Auguſt. quòd non eſt habendum pro eodem, credere Deo, & credere Deum, & credere in Deum. Nam credere in Deum, eſt credendo diligere, & credendo amare, & in eo ſpem noſtram, & amorem collocare. Secunda explicatio: quando dicit Paulus; Fides iuſtificat, ſenſus eſt, lex fidei iuſtificat, ideſt id quod docet fides, iuſtificat, explicatio eſt D. Aug. In eodem ſenſu dicunt Sancti Patres ſolam fidem catholicam ſaluare poſſe, ideſt ſolam religionẽ Chriſtianam poſſe ſaluare. In eodem ſenſu dicitur Actо.4. Non eſt aliud nomen ſub cœlo, in quo oporteat nos ſaluos fieri, niſi in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, ideſt non eſt alia religio, non eſt alia inuocatio, quę ſaluet homines. Tertia explicatio eſt, quãdo dicit Pau. hominem iuſtificari per fidem ſine operibus, loquitur de operibus ante fidem factis, non de operibus factis ex fide: & quòd hic ſit verus ſenſus, patet ex illo Eph.2. Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis, non ex operibus, ne quis glorietur: ipſius enim ſumus factura, creati in operibus bonis, vt in ipſis ambulemus. Sic reconciliantur facilè Diuus Iacobus, & Diuus Paulus. Quando dicit Iacobus, Abraham ex operibus fuiſſe iuſtificatum, loquitur de operibus factis ex fide, & ex diuina miſericordia. Quando verò dicit Paulus; Si Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum, loquitur de operibus antecedentibus fidem. Sic docet D. Auguſtinus. Vel D. Iacobus loquitur de operibus ex gratia prodeuntibus: Diuus Paulus de operibus, quatenus ex viribus liberi arbitrij proficiſcuntur. Quarta explicatio eſt, quando dicit Paulus, quòd fides iuſtificat; ſenſus eſt, fides eſt initium, & radix noſtræ iuſtificationis. Sic explicat Concilium Tridentinum, & profectò hũc ſenſum per ſe ferunt verba Pauli, cùm dicit; Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum: id eſt, fundamentum, & radix ſperandarum rerum. Eſt etiam alia explicatio: fides iuſtificat, ideſt, fides oſtendit: vnde ſit petenda vera iuſtitia, nimirum ex miſericordia Dei, & paſſione Chriſti: In hoc ſenſu dicit Paulus; Iuſtus ex fide viuit, id eſt, iuſtus non ex lumine rationis naturalis, ſed ex lumine fidei vitam ſuam dirigit, & gubernat. Vltimus ſenſus (qui maximè probatur) eſt, quòd cum dicit Paulus; Fidem iuſtificare, non opera, ſenſus eſt, iuſtificari hominem gratis, & non ex meritis. Nam Diuus Paulus ſemper diſtinguit fidem ab operibus: iuſtificari verò ex operibus apud D. Paulum eſt iuſtificari ex meritis: quod patet ex illo; Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum.

Aug. tract. 25. in Ioã. & ſer. 61. de Verb. Domini. & ſerm. 1. in vig. Pentec. Auguſt. lib. de ſpiritu, & lit. cap. 12. 13. & 14.

Auguſt. lib. 83. Queſt. q. 86. & in præfatio.

Pſal. 31.

Conc. Tri. Seſſ. 6. can. 8.

Hebr. 11.

Rom. 1.

¶Sed dices illa explicatio prima, de fide formata charitate, non explicat mentem D. Pau. Nam iuſtificari, eſt acquirere iuſtitiam: iuſtitia verò noſtra eſt gratia, & charitas, vt ſupra dictum eſt: ergo iuſtificari eſt acquirere charitatem: ergo abſurda explicatio eſt, quòd per fidem formatam charitate deuenimus ad charitatem, & iuſtitiam. Propter hoc argumentum quidam affirmant, quòd illa explicatio ſit abſurda, & incommoda, & adhibent aliam ex D. Aug. ſed non eſt opus incidere in iſtas anguſtias, nec deſerere explicationem Patrum. Dicendum nanque eſt ex diuina Theologia, nõ eſſe abſurdam explicationem, quòd per actum fidei, & charitatis præparemur ad habendam gratiam, & habitum charitatis, quæ diffunditur in cordibus noſtris, immo eſt ſententia certiſſima, de qua diſputandum eſt diligentius infra artic. 8.

Rom. 4.

Aug. epiſt. ad Athan. & lib. de ſpiritu, & lit. cap. 13. & 14.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ex dictis facilè patet, quomodo ſit intelligendus Paulus, cum ſcribit; Hominem iuſtificari per fidem, & non ex operibus.

Ad ſecundum.

¶Ad tertium reſpondetur, quòd verbum Dei eſt veluti ſemen, cui ſi accedat ſpiritus charitatis viuificus, iuſtificabit animas noſtras: ſed ex indiſpoſitione animi cui infunditur, manet ſæpenumero ſterile, & effœtum, vt explicauit Dominus in parabola ſeminantis.

Ad tertiũ.

¶Ad quartum dicendum, ſententiam Lutheri eſſe prorſus impoſſibilem, & continere in ſe euidentem repugnantiam. Nam euidens repugnantia eſt, quòd hominem, alioqui iniuſtum, & omnibus ſceleribus coopertum, Deus per ſolam fidem reputet iuſtum, ac ſanctum: de cuius rei repugnantia dictum eſt accuratè, & copioſè in hac quæſtione, artic. 2.

Galat. 5.

2. Paral. 16

¶Ad ſententias Sanctorum Patrum dicẽdum, ꝙ Sancti Patres per illam dictionem excluſiuam, ſola, excludunt quidem opera legis Moſaicæ, vt Ambroſius: alij verò virtutem ſacramentorum veteris legis, vt D. Tho. alij verò exhibitionem ſacramentorum exteriorem, quando non adeſt poſſibilitas, vt D. Bernardus; alij verò aliam religionem, & alium cultum, vt Martinus, qui in bulla, qua cõdemnat errores Ioannis Vuiclephi, dicit, ſola fides catholica ſaluare poteſt. Demum Concilium Tridentinum non abſolutè damnat hanc aſſertionem; Sola fides iuſtificat, ſed ſub his verbis, quæ habentur can. 9. Si quis dixerit; ſolam fidem iuſtificare, vt intelligat nil aliud requiri ad noſtram iuſtificationem, anathema ſit.

Ad ſententias Sanctorum Patrum.

Mart. Põt. Conc. Tri.

¶Sed nunquid ſi aliquis vteretur hac tempeſtate iſta locutione; ſola fides iuſtificat, damnandus eſſet, & in iudicium vocandus? Certè non eſt tutum, neque ſecurum hac locutione vti, neque in concionibus, neque in diſputationibus; tum, quoniam videtur excludere charitatem; tum verò, quoniam videtur ingenerare ſcandalum in animis auditorum, & fauere hæreſi Lutheranorum; tum deinde, quoniam hæretici Lutherani ſic loquũtur, & ſuũ errorem præci-

Non eſt dicenda iſta propoſitio, ſola fides iuſtificat.

præcipuum his verbis explicant: a verbis verò hæreticorũ cauere, maximè debet Theologus, vt demonstrat D.Tho. 3.par.q.16.art.8. Sed nihilominus sciat Theologus, hãc locutionem posse habere sensum verum. Nã ea vtuntur ferè vniuersi sancti Patres: præter enim eos, quos suprà commemorauí, vtuntur ea

Basilius. Chrysost. Athanasi⁹. Theophy. Theodor. Anselmus.

ARTIC. QVINTVS.

¶Vtrùm ad iustificationem impij requiratur motus liberi arbitrij detestantis peccatum?

B.Basilius in hom. de humilit. Chrysost.hom.3.in epi. ad Tit.Athanasius super c.3.epist.ad Rom. Theophylactus, Theodoretus ibidem. D.Anselmus in cap.9.epist. ad Hebræos. Sensus autem verus ac catholicus huius locutionis; sola fides iustificat: varius est ac multiplex. Primus est, quòd fides sola ex parte intellectus sufficit ad salutem, & iustitiam. Secundus sensus, vt accipiatur fides pro fide formata; sic accipit D.Augustinus, & D.Bernardus. Tertius sensus est, vt fides accipiatur pro lege fidei, ideſt sola lex fidei iustificat. Lex enim fidei includit charitatem, & omnia quæ in lege Christi præcipiuntur, in quo sensu loquitur D.Aug.lib.3.cõtra duas epistolas Pelag.cap.5. Lex fidei separat iustos ab iniustis. Quartus sensus est, ꝙ fides sola ostendit vnde vera iustitia sit petenda, & suscipienda. Cum igitur hęc locutio habeat sensum verum & catholicum, non statim est damnandus qui ea vsus fuerit; potissimè si aliunde constet eum de bonorum operum necessitate veram sententiam dicere.

Aug.lib.de fide, & oper. ca.14. & 16. Bern.epist. 107.

¶Sed dubitabit præterea Theologus, & non sine causa, quid est, ꝙ D.Paulus, & vniuersa scriptura frequentius adscribat iustificationem fidei, quàm charitatis, aut pœnitentiæ; dicit enim Rom.3. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quẽ proposuit Deus propitiatorem per fidem: &, Vnus est Deus, qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem: & ad Rom.5. Iustificati ex fide: sunt etiam illæ insignes sententiæ in epistola ad Romanos, & in epistola ad Galatas: Arbitramur hominem iustificari per fidem. Iustitia Dei per fidem Iesu Christi, in omnes & super omnes qui credunt in eum: & ad Rom.10. & Philip.cap.3. Iustitiam insusam vocat iustitiã Dei; iustitiam fidei; iustitiã quæ ex fide est. & Abac.cap.2. Iustus ex fide viuit. Certè huius locutionis demonstranda est, & quidem diligenter & accuratè vera, & solida causa: Nam profectò homini non satis versato in diuinis litteris, & in certaminibus Theologiæ, ex his locis videbitur fortassis, vel solam fidem iustificare, vel fidem in hominum iustificatione primas partes tenere, cum tamen certum sit, & exploratum, charitatem in hac parte maioris esse momenti, quod sic ostensio ex diuina Theologia. Nam tametsi fides sit exordium nostræ iustificationis, tamen iustificatio habet perfectionem vltimam a charitate, quæ est vinculũ perfectionis: quod adeo certũ est, vt fides sine charitate nihil prosit, nihil valeat, vt dicit Paulus. Deinde, in iustificatione impij sanctificatur, & renouatur homo interius: & hæc renouatio, & sanctificatio præcipuè tribuitur charitati, q̃ est nostra iustitia, & sanctificatio diffusa in cordibus nostris, vt definitum est in Conc.Trident. Fides verò sæpenumero a gratia, & a iustitia separatur, & seiũgit: manet enim in homine peccatore, & iniusto. Potius ergo iustificatio charitati debet ascribi: quemadmodum ꝙ homo viuat, p̃cipuè tribuitur animæ, q̃ præstat vitam, & nũquam a functionibus vitę separatur: qui enim animam habet, viuit: & qui viuit, animã habet, nõ autẽ tribuitur corpori, aut semini, a quibus vita sæpenumero separat, & seiungitur.

Quare iustificatio tribuatur fidei.

1.Cor.13.

Cõci.Trid.

¶Præterea, in iustificatione impij simul cum motu fidei est motus liberi arbitrij in peccatum, per detestationẽ peccati: sed hæc detestatio peccati oritur ex charitate, iuxta illud Hiere.31. Postquam conuertisti me, egi pœnitentiam, hoc est, postquam conuertisti me ad vitæ amorem, ex amore excitata est animæ pœnitentia: hæc autem præparatio per charitatem, & pœnitentiam est tam sufficiens præparatio, vt ad eam continuò sequatur iustificatio: motũ verò fidei nõ statim sequitur iustificatio: in multis enim motus fidei est, in quibus non est iustitia. Sed iã tempus est, vt causam huius rei demonstremus: nã charitatẽ in opere iustificationis maioris esse momenti, satis probatum existimo.

¶ Triplicẽ ergo huius rei causam apud autores inueni.

¶Prima est, quoniam fides est initium, & prima radix iustificationis nostræ, & omnium aliorum operum, quæ in iustificatione conueniunt, secundum illud; Accedẽtem ad Deum oportet credere quia est, & ꝙ inquirẽtibus se remunerator sit: & iterum; Sine fide impossibile est placere Deo: & illud; Fides est substantia sperandarum rerũ, ideſt primũ fundamentum. Est igitur prima ianua nostræ salutis, sine qua Deum inuenire, & inuocare, Deo seruire, & placere nullus in hac vita potest. Tribuitur ergo iustificatio impij fidei: nam inde iustificatio sumit exordium, a fide dirigitur, ordinaturque, & fides demonstrat, vnde sit vera iustificatio.

SVMMA TEXTVS.

Conclusio est affirmans, quã probãt euidẽter illæ voces Domini: Pœnitentiam agite. Matth.4. & Luc.5.

¶Secunda causa est, quoniam nostra iustitia coram Deo pendet ex gratia Dei, & iustitia Christi, quæ fuit exercita ab ipso in passione, per quam redemit peccatores, & pro ipsis satisfecit: itaque factus est pro nobis iustitia, sanctificatio, & redemptio. Ex quo tria deducuntur. Primum est, quòd nõ habemus fiduciam, in nostris operibus quatenus prodeunt ex nobis, quasi sufficiant ad iustitiam. Secundũ, ꝙ subijcimus nosmetipsos iustitiæ Dei communicãdę nobis per Christum. Demũ ex hoc euacuatur gloriatio liberi arbitrij, & amplificatur gloria Dei iustificantis homines sine meritis per meritum Christi Domini. Hoc explicatur a D.Pau.dicente in hunc modum. Secundum iustitiã quæ in lege est, conuersatus sine querela: sed q̃ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Veruntamen existimo omnia detrimenta esse propter eminẽtem sciẽtiã Iesu Christi Domini nostri, propter quẽ omnia detrimentum feci, vt Christum lucrifacerem. In quibus verbis habetur, quemadmodum in nostris operibus fiduciã non habeamus: & Rom.10. dicit Pau. Ignorantes iustitiam Dei, & suam volentes statuere iustitię Dei, non sunt subiecti: qua in sententia apertè significatur, quomodo sancti & verè iusti subijciantur iustitiæ Dei: & ad Roman.3. Omnes peccauerũt, & egent gloria Dei: & subdit. Vbi est gloriatio tua? exclusa est. Per quam legem? factorum? Non, sed per legem fidei. Ecce quemadmodum in iustificatione impij glorificetur & amplificetur Dei gloria, quę omnia agnoscit fides. Itaque fides non solùm est initiũ nostræ iustificationis, sed respicit Christum, & iustitiam eius: ex quo resultant illa tria, quę in superioribus sunt amplificata.

Philipp.3.

¶Tertia causa est, quoniam cum D.Paulus adscribit fidei iustificationem, non loquitur (quantum ego existimo) de persuasione intellectus, & de lumine quo credimus indubitanter ea, quæ a Deo reuelata sunt, sed de lege fidei: lex autem fidei est lex spiritus, & charitatis, quæ diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum; de qua lege fidei in superioribus satis dictum est.

¶His verò possumus addere quartam causam, quã apud D.Augustinum inuenio, quæ sic habet. Ab his qui religionem Christianam profiteri volebãt, ab ijs, inquam, primò, & præcipuè fides exigebatur, vt salutis ianua. Sed postquã in Christianismum erãt recepti, de operibus pœnitentiæ, & charitatis, multus & assiduus erat sermo. Diuus ergo Paulus, quoniam hoc præcipuè agebat, vt homines ad Christum traheret, in exordio fidem exposcebat, fidem prędicabat, fidem spirabat, totus denique in hoc incumbebat, vt a lege veteri homines abstraheret, & ad fidem Christi conduceret: postquã verò Christum suscipiebant, edocebat illos, quemadmodum oportebat eos ambulare in Ecclesia Christi, & in operibus charitatis sese exercere deberent, vt remissionem peccatorum, & iustitiã apud Deum consequerentur. Hæc de isto articulo dixisse sufficiat.

Aug. de fide, & oper. cap.1.

EXPLICATIO ARTICVLI.

An actus charitatis sit necessarius ad iustificationẽ impij.

DVbium est. An actus charitatis sit necessarius ad iustificationem impij. Pro parte negante sic arguitur.

¶ Nam actus pœnitentiæ satis est ad remissionem peccatorum, & ad impij iustificationem, vt testantur sacræ litteræ, & vniuersi Doctores: ergo non est necessarius actus charitatis.

Primũ arg.

¶Secundò. Actus pœnitentiæ de se sufficit abundè ad remissionem peccatorum: & actus charitatis per se sufficit,

Secũdum.

ſecundùm illud; Charitas operit multitudinẽ peccatorum: ergo alter actus neceſſarius non eſt.

Vltimum. ¶Vltimò, ſi requiritur actus charitatis, maximè quia deteſtatio peccati, quę delet peccatum, debet eſſe pp Deum ſummè dilectum. Sed hęc ratio inualida eſt: nam ex ea ſequit', ꝙ actus dilectionis ſit prior, non tempore, ſed ordine naturæ deteſtatione peccati: ſiquidem eſt cauſa, & ratio deteſtationis peccati. Ex quo cõſequẽs eſt, ꝙ prior ſit act⁹ charitatis, quàm actus pœnitentiæ. Item conſequens eſt, ꝙ prius ſit homo Dei amicus, quàm habeat pœnitentiam. Demũ conſequens eſt, ꝙ prius habeat remiſſa peccata, q̃ ꝙ habeat pœnitentiam, ſiquidem iã eſt Dei amicus.

Non veni uocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiã: & ca.13. Niſi pœnitentiã habueritis; oẽs ſimul peribitis: & Act.2. Pœnitentiã agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum. & in Pſal.dr. Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meã Dño, & tu remiſiſti impietatẽ peccati mei. Sed & ratione efficaci idem demonſtratur. Sicut enim in motu corporali recedit a termino a quo, & acceditur ad terminum ad quem: ita mens humana, cum iuſtificatur, recedit a peccato, & accedit ad iuſtitiã, qui acceſſus & receſſus in motu liberi arbitrij capitur ſecundũ deteſtationem, & deſiderium, dicit enim Aug. ſuper Ioan. tract. 46. exponens illud, Mercenarius fugit; Affectiones noſtræ motus animorum ſunt; lætitia, animi diffuſio; timor, animi fuga eſt: progrederis animo cum appetis, fugis cùm metuis. Oportet igitur, quòd in iuſtificatione impij ſit motus liberi arbitrij duplex. Vnus, quo per deſiderium tendat in Dei iuſtitiam: Alter, quo deteſtetur peccatum. Definitur autem hęc ueritas in Conc. Trident. Seſſ. 6. cano. 6. & 14. Sed quoniam quęſtio huius articuli eadem eſt cum illa quam tractat Diuus Tho. tertia par. q. 86. ar. 2. de neceſſitate pœnitentiæ, hic parum immorandum eſt.

Actus charitatis neceſſarius. ¶Notãdum eſt primò, quòd act⁹ charitatis ſine dubio eſt neceſſarius ad impij iuſtificationem, quando iuſtificatur per propriũ actum, & non per virtutem ſacramenti: dicitur enim 1.Ioan.3. Qui non diligit, manet in morte: & D.Paulus apertè teſtatur, quòd opera, alioqui præclara, ſine charitate nihil valent. Item conuerſio ad Deum eſt neceſſaria ad impij iuſtificationem, Zachar.1. Conuertimini ad me. Ezech.18.& 33. Sed conuerſio ad Deum ſine charitate nihil prodeſt, dicente Paulo ad Galatas 5. In Chriſto Ieſu nec circunciſio aliquid valet, nec præputium, ſed fides, quę per charitatem operatur.

Primum notabile.

1.Ioan.3.
1.Cor.3.

Secũdum. ¶Secundò notandum eſt, ꝙ recedere a peccato per deteſtationem peccati, & accedere ad Deum per actũ dilectionis, ſunt officia charitatis. Nam ad eandem virtutem ſpectat, proſequi vnum oppoſitum, & deteſtari alterum oppoſitum, vt docet D.Thom. hic ad primum. & diſtinctius 3.par.q.85.art.3.ad primum. dicit in hunc modum, quòd ad eãdem amicitiam pertinet delectari de bono & commodo amici, & triſtari de offenſa aduerſus eum admiſſa. Sed hæc deteſtatio peccati, quatenus aſſumitur ab homine in vindictam, & ſatisfactionem ſuorum criminum, eſt actus pœnitentię virtutis, quę nihil aliud eſt, quàm imperfecta quędam iuſtitia vindicatiua, qua ſatisfacimus pro delictis contra Deum commiſſis.

Tertium. ¶Tertiò notandum eſt, quòd D.Thom. hic ſolummodo definit, deteſtationem, & dolorem peccati eſſe neceſſarium ad impij iuſtificationem. Vtrùm verò ſit neceſſarium, quòd procedat a charitate, vel a pœnitentia, quę ſit virtus diſtincta a charitate, prorſus nihil definit; ſed iſtam quęſtionem reiecit ad materiam de pœnitentia.

Quartum. Caiet. Duo mot⁹ ſunt deteſtationes peccati, & actus dilectiõis Dei. Exponitur Caiet. S.Thom. Dupliciter poteſt volũtas ferri in odium peccati, & in dilectionem Dei. ¶Quartò notandum eſt, quòd Caietanus hic exiſtimat, quòd actus deteſtationis peccati, & actus dilectionis Dei, qui in iuſtificatione impij intercueniunt, ſunt duo actus diſtincti. Quod probat primò autoritate D.Thomę, qui expreſsè hoc affirmat ad finem articuli: & art.6.& 7.& ad 2. & art.8. Tum ſecundò, quoniam deteſtatio peccati eſt fũga, & nolitio; actus verò dilectionis, proſequutio, & volitio. Tum tertiò, quoniam hoc differt inter motum naturalem, & voluntarium, quòd in naturali idem eſt motus localis quo recedimus a termino a quo, & accedimus ad terminum ad quem: in volũtarijs verò non eſt idem motus. Nam motus quo recedo a peccato, eſt deteſtatio & fuga, cuius obiectum eſt malum, motus verò quo accedo ad iuſtitiam, eſt proſecutio, & volitio, cuius obiectum bonum eſt: ergo ſunt diſtincti actus.

¶Sed vt hęc doctrina Caiet. exactius intelligatur, aduertendum eſt ex D.Tho. ſupra q.8.art.3. ꝙ voluntas duobus modis poteſt ferri in odiũ peccati, & in dilectionem Dei. Primò, quòd feratur in vtrumque abſolutè, & ſecundum ſe conſideratum: & ſic voluntas duobus actibus fertur in odium peccati, & Dei dilectionem, id quod argumenta Caietani euidenter conuincunt. Alio modo fertur voluntas in vtrunque ſimul, ſcilicet deteſtando peccatũ propter Deum ſummè dilectum; & tunc tãtũ eſt vnus actus, quod ſic oſtendo. Nã idem eſt actus quo voluntas vult media, & finem, vt optimè oſtendit D.Tho. vbi ſupra: qui quidem actus reſpectu medij eſt electio, reſpectu finis eſt intentio: ergo idẽ eſt actus quo deteſtamur peccatum propter Dei amorem, qui reſpectu peccati ẽ deteſtatio & fuga, reſpectu verò Dei eſt volitio & amor. Item actus pœnitentiæ ſufficit ad iuſtificationem impij, vt planè conſtat. Sed actus pœnitentiæ eſt deteſtari peccatum propter Deum ſummè dilectum: ergo non ſunt diſtincti actus. Item, alia de cauſa oſtenditur, quòd non ſit niſi vnus actus. Nam quando deteſtatur voluntas peccatum propter Dei amorem, non ſunt duo obiecta, in quo voluntas feratur, ſed vnum tantum, ſcilicet peccatum, quod voluntas deteſtatur; ratio verò deteſtãdi eſt diuina bonitas: ergo nõ eſt niſi vnus actus. Illuſtratur hoc apertiſſimo exemplo. Nam quando videmus coloratum propter lucem, non eſt niſi vnum obiectũ quod videtur, ratio verò videndi eſt lux, & ideo non ſunt diſtinctę viſiones. Hoc ipſum docet Caietanus vbi ſuprà: dicit namque, non eſſe incommodum, quòd idem actus numero ſit volitio, & nolitio, reſpectu diuerſorum, veluti cum deteſtamur peccatum propter Dei amorem, eſt vnus actus charitatis, vel pœnitentię, qui reſpectu peccati eſt nolitio, & fuga, reſpectu Dei eſt volitio, & amor. Non tamen concedat Theologus, quòd volitio ſit nolitio: ſicuti licèt concedatur, quòd idem motus ſit actio, & paſſio, non conceditur, quòd actio ſit paſſio: fit enim prędicatio formalis. Item ſciendum eſt, quòd actus dilectionis, qui in iuſtificatione interuenit, prior eſt, non tempore, ſed ordine naturę deteſtatione peccati, quod patet. Nam actus dilectionis eſt radix, & cauſa vnde oritur deteſtatio peccati, quę delet peccatum: ergo eſt prior deteſtatione peccati. Antecedens probatur ex illo; Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum: item ex illo; Conuerte me Domine & conuertar: poſtquam enim conuerti ſi me, egi pœnitentiam: & in Concilio Tridentino Seſſ.6. can.6. ponitur modus conuerſionis peccatoris, & ſic dicitur; Peccatores Deum tanquam omnis iuſtitię fontem diligere incipiunt, & propterea aduerſus peccata mouentur per odium, & deteſtationem. Hoc ipſum oſtenditur ex definitione pœnitentię, quę ſic habet. Eſt dolor de peccatis propter Deum ſummè dilectum: in qua definitione manifeſtè liquet, quòd ratio, & cauſa Chriſtianę pœnitentię eſt amor. Vltimò ſciendum eſt, quòd D. Thomas ad tertium, videtur affirmare, quòd ad iuſtificationem impij requirantur ſingulę deteſtationes ſingulorum peccatorũ: de qua re tractat diligentius tertia parte, quęſt.87.& Caietanus in ſecunda quęſt. de contritione. Veritas eſt, quòd ad iuſtificationem impij, quę poteſt fieri in inſtanti, ſatis eſt vna contritio omnium peccatorum. Quòd verò hic dicit D.Thomas, habet tres explicationes. Prima eſt, quòd loquitur de contritione in ordine ad confeſſionem, in qua patefacimus noſtra delicta cum ſingulis mœroribus: & hoc vocat S. Thomas ſingulas contritiones: Vel D. Thomas docet communem modum & ordinarium pœnitẽtię.

Prior eſt actus dilectionis.

Luc.7.
Hier.33.

Conc. Tri.

Ad iuſtificationem ſufficit vna contritio. S.Thom.

Ordi-

Ordinarius modus est, recogitare annos nostros in amaritudine animæ nostræ, & de nostris peccatis sigillatim dolere. Vel dicendum est, quòd Diuus Thomas nunquam dixit requiri singulas detestationes singulorum peccatorum, sed tantum affirmat esse necessariam detestationem omnium peccatorum, & singulorum, quando haberi potest.

ARTIC. SEXTVS.

¶ Vtrùm remissio peccatorum sit numeranda inter ea, quæ requiruntur ad iustificationem impij.

SVMMA TEXTVS.

CONclusio est. Remissio peccatorum est vltimum inter ea, quæ requirũtur ad iustificationem impij. Nam si diligenter rem expendamus, in iustificatione impij quatuor sunt; videlicet gratiæ infusio, motus liberi arbitrij in Deum, motus liberi arbitrij in peccatũ, & remissio culpæ. Iustificatio enim est quidam motus, quo anima mouetur a Deo ab statu culpæ in statum iustitiæ: sed in quolibet motu quo aliquid mouetur ab altero, requirũtur tria: primum motio ipsius mouẽtis, secundò motus mobilis, & vltimò consummatio motus, siue peruentio ad finem. Ex parte ergo diuinæ motionis accipitur infusio gratiæ, & ex parte liberi arbitrij accipiuntur duo motus secundum recessum ad terminũ a quo, & accessum ad terminum ad quem: sed consummatio, siue perũctio ad terminum huius motus importatur per remissionem culpæ, in hoc enim cõsummatur iustificatio, quæ originaliter cõsistit in gratiæ infusione: nam per eam liberum arbitrium mouetur, & culpa remittitur.

Ad argumenta.

Ad primũ.

¶His explicatis ad primũ in principio factum, nego consequẽtiam: nam actus pœnitẽtiæ includit Dei amorem; sic enim

Prima conclusio.

definitur pœnitentiæ virtus, quòd sit dolor de peccatis propter Deum summè dilectum, &c.

Ad secundum.

¶Ad secundum respondetur, quòd sufficit charitas, vt salutem consequamur; sed postquã

Quatuor in iustificatione impij.

homo peccauit, non potest habere charitatem, nisi habeat detestationem sui peccati, propter quod dicit D. Thom. ad primum, quòd ad eandem amicitiam pertinet gaudere de bono amici, & tristari de offensa contra eum commissa.

Ad tertiũ.

¶Ad tertium respondetur, quòd actus dilectionis, qui interuenit in iustificatione impij, non est distinctus a detestatione peccati, & ideo non illius causa existit, propter quod argumentum propositum continuò labefactatur. Nam si non est actus distinctus, & causa illius non existit, non oportet, quòd prius intelligatur dilectio Dei, & amicitia; sed si sentiamus, quòd est distinctus actus, argumentum habet difficillimam solutionem, quæ commodè expediri non potest vsque ad articulum octauum.

¶Dico tamen breuiter, quòd actus dilectionis, quo præparamur ad habendam amicitiam, & remissionem peccatorum, non intelligitur vt amicitia, nec vt perfecta dilectio; sed vt præparatio, & via ad habendam diuinam amicitiam: quapropter non est, quare in illo priori intelligatur homo Dei amicus; ita videtur docere Concilium

Conci. Tri.

Tridentinum, vbi supra, dicit namque; Peccatores incipiunt Deum diligere, & ex hac dilectione ad detestandum peccatum commouentur.

¶Secundò respondetur, non esse inconueniens, quòd in illo primo ordine naturæ intelligatur homo Dei amicus, & non intelligantur adhuc remissa peccata; nam in alio genere intelliguntur iam remissa esse peccata, nempe in genere causæ formalis: præintelligitur namque gratia, per quam sunt iam remissa peccata. Sed de hac re dicemus in articulo 8.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Discutitur conclusio.

CONclusio huius articuli videtur falsa, & aduersari cũ Philosophia. Nam calefactio non est expulsio frigiditatis, sed acquisitio caloris; illuminatio non est tenebrarum expulsio, sed acquisitio luminis: ergo iustificatio impij

Primum argum.

non est remissio peccatorum, sed acquisitio iustitiæ.

Secũdum.

¶Secundò, illuminatio non habet speciem, nec denominationem ab expulsione tenebrarum, sed a luminis acquisitione: ergo incongruè dicit D. Thom. in solutione ad primum, & in corpore, quòd iustificatio habet speciem ex remissione peccatorum, cuius contrarium expressè docuerat in artic. 1. huius quæstionis.

Tertium.

¶Tertiò, ad infusionẽ gratiæ prius requiritur vt anima, quæ iustificari debet, emundetur a peccatis (quod fit per peccatorum remissionem) sicut in generatione naturali, priusquam introducatur forma, expelluntur dispositiones contrariæ: ergo eadem ratione expulsio, & remissio peccati est aliquid prius, & prærequisitum ad gratiæ infusionem. Incongruè ergo dicit D. Tho. quòd remissio peccatorum est vltimum omnium in iustificatione.

Quartum.

¶Quartò, in omni motu prius est recedere a termino a quo, quàm accedere ad terminũ ad quẽ, vt planè constat: ergo in iustificatione ĩpij prius est deserere peccatum, quàm quòd perueniatur ad iustitiam, & gratiæ infusionem.

Quintum.

¶Vltimò, remissio peccati, & iustificatio impij sunt duo motus distincti, sicut generatio & corruptio: ergo falsò dicit D. Tho. ꝙ iustificatio impij est remissio peccatorum.

Caietan.

¶Ad hæc argumenta confutanda Caietanus dicit esse errorem intolerabilem in Philosophia, ꝙ prius sit expulsio frigiditatis, quàm acquisitio caloris: nam per primum gradum caloris acquisitum expellitur primus gradus frigiditatis. Et D. Th. art. 8. huius quæst. ad primum dicit eleganter, ꝙ motio potest dupliciter considerari; tum ex parte agentis; tum ex parte mobilis. Si consideretur ex parte agentis, prius est introductio formę, quàm expulsio contrariæ dispositionis: Sol enim prius illuminat aerem, quàm ab eo expellat tenebras; nam per lucem expellit tenebras: & ignis prius introducit calorem, quàm expellat frigiditatem: nam per calorẽ expellit frigiditatem: cæterùm ex parte mobilis prius est expulsio tenebrarum, & ablatio impedimenti, quàm quòd aer illuminetur. Ita in nostro proposito, si motus iustificationis consideretur ex parte Dei agentis, prius est infusio gratiæ: nam per infusionem gratiæ remittit peccatum. Si verò consideretur ex parte mobilis, prius est remissio peccati, & ablatio impedimẽti, quàm ꝙ gratia diuinitus infundatur.

Impugnatur Caiet.

Sed hæc solutio non probatur doctioribus. Nam expulsio termini a quo, improprijssimè dicit consummatio motus, & magis impropriè dicitur peruentio ad terminũ: expulsio enim tenebrarum non potest dici secundum proprietatem consumatio illuminationis, nec peruentio ad terminum illuminationis, neque ꝙ in expulsione tenebrarum cõsummatur illuminatio. Dicendum est ergo, ꝙ agens naturale

Solutio Ver.

non intendit sua actione expulsionẽ formæ contrariæ: forma enim contraria est bonum quoddam, pp quod nulla naturalis inclinatio per se fertur, vt illã destruat, & corrũpat. Fertur itaque in eius destructionem, quatenus est impedimentum formę introducendæ, atq; adeò veluti per accidẽs intendit illius corruptionẽ. Ex quo sequitur, ꝙ expulsio formæ contrariæ in motu naturali nullo modo habet rationẽ termini ad quem: verum peccatum omnibus modis & absolutè malum est, & ideo in iustificatione tam Deus ipse iustificans hominem, quàm homo ipse qui iustificatur, per se, & directè intendunt expulsionem, & ablationem peccati, non ex eo solùm, quia est impedimentũ gratiæ, sed quia malum est, & contra Deum. Ex quo sequitur, expulsionem peccati, & remissionem, esse vltimum terminum in impij iustificatione; & secundum proprietatem dicitur consummatio iustificationis, & peruentio ad terminum. Nam hic est fructus omnis iustitiæ, vt auferatur peccatum. Vel dicat Theologus, ꝙ remissio peccati non solùm est expulsio peccati; sed est cõdonatio iniuriæ, & offensæ, quæ in peccatore inuenitur contra Deum: quæ condonatio est consummatio totius iustificationis, & nullo modo est expulsio peccati: Hæc solutio colligitur ex D. Tho, art. 8. ad primum. Ex hac doctrina patet quid dicendum sit ad primum.

Ad primũ.

Ad ſecundum. ¶Ad ſecundum reſpondetur, quòd motus habet ſpeciem a termino ad quem, quem agens prætendit. Ignis per ſe intendit generare ignem, per accidens verò corrumpere: Deus autem in iuſtificatione impij præcipuè intendit remiſſionem peccatorum, & ideo non eſt mirabile, quòd ex remiſſione peccatorum hic motus accipiat ſpeciem. Secundò reſpondetur, quòd iuſtificatio dupliciter fit; tum per modũ ſimplicis generationis ex negatione iuſtitiæ ad iuſtitiam; tum verò per motum ex contrario, vt ex culpa ad iuſtitiam. Quando iuſtificatio fit primo modo, terminus ad quem eſt ſola iuſtitia. Quando verò fit ſecũdo modo, terminus ad quem eſt iuſtitia expellens culpam. Vt igitur hanc differentiam demonſtraret S. Thomas, dixit ſolut. ad primum, quòd iuſtificatio impij habet ſpeciem ex remiſſione peccatorum.

Prima concluſio.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶Vtrùm iuſtificatio impij fiat in inſtanti.

SVMMA TEXTVS.

PRima concluſio. Iuſtificatio impij, quantum ad infuſionem gratiæ, fit in inſtanti, abſque ſucceſſione. Deus enim ad hoc, quòd gratiam infundat animæ, non requirit aliquam diſpoſitiouem, niſi quam ipſe facit quandoque ſufficientem, ad recipiendum ſubito gratiam, quandoque paulatim. Cũ ergo virtus diuina infinita poſſit quamcunque materiam creatam ſubito diſponere ad formam, & multò magis liberum arbitriũ, cuius motus poteſt eſſe inſtantaneus, conſequens eſt, quod iuſtificatio fiat in inſtanti, quando liberum arbitrium eſt ſufficienter a Deo diſpoſitum. Videmus enim, quòd ſtatim cum materia eſt diſpoſita per alterationem præcedentem ad formam ſubſtantialem, forma ſubſtantialis introducitur in materiam: & eadem ratione, quia diaphanum eſt ſecundum ſe diſpoſitum ad lumen recipiendum, ſubitò illuminatur a corpore lucido.

¶ Secunda concluſio. Iuſtificatio impij, quantum ad diſpoſitiones præcedentes, aliquando fit in tempore paulatim, aliquando fit in ſubitò, vt in conuerſione Sancti Pauli. Hæc concluſio adeò liquida eſt, ut confirmationem non ſit opus. Ex his duabus cõcluſionibus ſequitur, quòd iuſtificatio impij ſemper fit in inſtanti, quando liberum arbitrium eſt ſufficienter a Deo diſpoſitum, & præparatum; quamquam hæc diſpoſitio aliquando fiat in tempore, aliquando fiat ſubitò.

Ad tertiũ, & quartũ. ¶Ad tertium, & quartum ex doctrina tradita manifeſtè patet quid dicendum ſit.

Ad quintum. ¶Ad quintum reſpondet optimè Sanctus Thomas ſolutione ad ſecundum, quem lege.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vtrùm homo poſſit iuſtificari in inſtanti. IN hoc articulo dubium eſt difficile, vtrùm homo peccator poſſit in inſtanti iuſtificari? Videtur quòd non. Nam actus peccati non poteſt durare ſolum per inſtans, non enim poteſt deſinere eſſe in eodem inſtanti, in quo productus eſt: nec verò in inſtanti immediato: nam non dantur duo inſtantia immediata, vt conſtat ex quinto, & ſexto Phyſicorum. ergo neceſſarium eſt, vt aliquod tempus intercedat: in illo ergo tempore non erit facultas ad talem actum reuocandum.

¶ Secundò, ad actum iuſtificationis neceſſarium eſt planè, vt per certum tempus continuetur, vt argumentum adductum probat: ergo iuſtificatio non poteſt fieri in inſtanti.

¶ Tertiò, dato quòd tempus neceſſarium ad continuandum odium Dei ſit dimidia hora, planè ſequitur, quòd intra illud tempus non ſit facultas ad deponendum odium Dei, ex quo conſequens eſt, quòd intra illud tempus homo non poſſit iuſtificari.

¶ Vltimò, ſi infunditur gratia animæ noſtræ, cum iuſtificatur, neceſſarium eſt conſignare inſtans, in quo primò gratia inſit animæ. Similiter ſi culpa remittitur, neceſſariũ eſt conſignare inſtans, in quo anima noſtra culpæ ſubiacet: ſed non poteſt eſſe idem inſtans alioqui anima ſimul eſſet in gratia, & in peccato: ergo neceſſarium eſt deſignare inſtantia ſibi inuicem ſuccedentia. Sed inter duo inſtantia ſemper mediat tempus, vt docet Ariſtot. ſexto Phyſicorum. ergo iuſtificatio non fit in inſtanti, ſed in tempore ſucceſſiuè. Propter hæc argumenta Gregorius Ariminen. in primo, diſtinctio. 38. articu. 3. & in ſecundo, diſtinct. 4. & quæſt. vnica ad quartum. dicit, quòd licèt homo libere eliciat actum ſuum in inſtanti quo incipit operari, verùm quoniam nullus actus durat tantum per inſtãs, non liberè, ſed neceſſariò continuat actum ſuum: itaque neceſſitatur homo ad continuandum actum peccati per aliquod temporis ſpatium.

¶ Pro ſolutione tamen difficultatis eſt primò aduertendum, quòd moraliter, & vt in plurimum nulla operatio humana durat ſolum per inſtans, quòd eſſe verum, vel ipſa experientia confirmat, & ratio euidens demonſtrat. Nam actus voluntatis, vel reſcinditur per alium actũ voluntatis contrarium, vel per aliũ actum quo diuertimus cogitationẽ ad aliud. Sed iſte actus nõ poteſt eſſe in eodem inſtanti, alioqui duo actus contrarij eſſent ſimul in eodem, nec in inſtãti immediato; nam non dãtur duo inſtãtia immediata: ergo neceſſariũ eſt, interueniat tempus. Secundò, iſti actus ſunt ſibi immediati: nam alter alterũ diſſipat, & nõ ſunt duo inſtãtia immediata: ergo intercedit tẽpus. Sed ex hoc non inferat Theologus, quòd operatio humana requirit certum tempus, vt continuetur. Aliud enim eſt, ꝙ requirat tempus, & aliud ꝙ requirat certum tempus. Nam motus, vt conſtat ex 5. & 6. Phyſ. in ſui inchoatione requirit tempus, ſed non certum tempus. Secundò dico, operatio humana non neceſſariò cõtinuatur per aliquod temporis ſpatium, alioqui ſequitur bominem non poſſe iuſtificari in inſtanti, cuius contrarium docet fides. Ezech. 18. & 35. In quacunque hora ingemuerit peccator, &c. illud, quacunque hora ſignificat quodcunque temporis momentum. Quod rectè ſequatur, patet: nam autore Gregorio, neceſſitatur homo ad continuandum actũ peccati per aliquod temporis ſpatium. Item conſtituamus tempus neceſſarium ad continuandum odium Dei eſſe dimidiã horam: conſtituamus item, ꝙ homo in dimidia parte illius tpis facit totum quod poteſt, & debet ad deponẽdum odium Dei: tunc ſequitur, ꝙ Deus denegaret ſuam gratiã homini facienti totum quod poteſt, & debet: nã, ſecundum Gregorium, neceſſitatur vt permaneat in odio Dei.

Operatio non durat tãtum per inſtans.

Operatio humana non requirit certum tempus.

Impugnatur Grego. Arim.

¶ Secundò ſequitur, quòd homo faciens totum quod poteſt, & quòd debet, condemnatur in inferno in ſempiternum, ſiquidem neceſſariò permanet in odio Dei.

¶ Tertiò ſequitur, ꝙ homo viator, & habens vſum rationis, per aliquod tempus ſit extra ſtatum ſalutis, quãdoquidem per illud tempus non poteſt odium Dei deponere.

¶ Vltimò, hæc ſententia eſt abſurda, & temeraria: nam omnes Theologi in quarto, in materia de pœnitentia, condemnant Gregorium, & Scotum, aſſerentes quòd ad veram contritionem neceſſarium ſit certum, & determinatum tempus continuationis.

¶ Ad argumenta Gregorij reſpondetur, ꝙ res ſpirituales, cuiuſmodi ſunt intellectiones, & volitiones, poſſunt durare per ſolum inſtans, præcipuè quando deſinunt eſſe per ceſſationem ab opere, & per abſentiam cõſeruantis, quod videre eſt in lumine, quod, quoniã dependet in eſſe, & conſeruari a Sole, abſente Sole continuò euaneſcit, & deſinit eſſe.

Ad argumenta Gregorij.

¶ Secundò reſpondetur, quòd licèt operatio humana in ſui duratione requirat tempus, non eſt conſequens, quòd requirat certum tempus, quemadmodum motus in ſui inchoatione & deſitione requirit tempus, ſed non requirit certum tempus: motus enim ſic incipit: Nunc non eſt motus, & immediatè poſt hoc erit motus.

¶ Ex

¶ Ex his patet ad argumenta Gregorij, præterquam ad vltimum, ad quod respondet hic D. Tho. ad vltimum. Et dicendum est, ꝙ non est dare vltimum instans, in quo culpa præfuit, sed vltimum tempus: est autem dare primum instans, in quo gratia insit animæ, & in tempore præceden ti perat culpa. Itaq; primũ esse gratiæ, est primũ non esse peccati; sicuti in introductione formę substãtialis datur primũ instans, in quo forma substantialis introducitur, & in tempo re præcedẽti perat forma oppositа.

Prima con clusio.

ARTIC. OCTAVVS.

¶ *Vtrùm infusio gratię sit primum inter ea, quæ requiruntur ad impij iustificationem?*

SVMMA TEXTVS.

PRima conclusio. In iustificatione impij hęc quatuor concurrunt; infusio gratię, dilectio Dei, detestatio peccati, & tandẽ peccati remissio: quòd hæc omnia in iustificatione impij concurrant, in superioribus satis probatum existimo.

¶ Secũda cõclusio. Inter hæc quatuor vnum est prius altero, ordine naturæ, etsi tempore sint simul, hæc etiam conclusio in superioribus est explicata, explicabiturque continuò.

¶ Tertia conclusio. Inter hæc quatuor, primum ordine naturæ est infusio gratiæ, deinde dilectio Dei, quæ est causa detestationis peccati; tertium detestatio peccati; quartum remissio peccatorum. Nam in quolibet motu naturaliter primũ est motio mouentis, secundum est dispositio materiæ, siue motus ipsius mobilis, vltimum est finis, vel terminus motus, ad quem terminatur motio mouentis. Ipsa ergo motio mouentis est gratiæ infusio. Motus autem, vel dispositio mobilis duplex est; motus liberi arbitrij in Deum per dilectionem, & motus liberi arbitrij, quo detestatur peccatũ propter Dei dilectionem: terminus verò, vel finis est remissio culpæ. Vnde naturali ordine primum est infusio gratiæ in iustificatione impij, secundum est motus liberi arbitrij in Deum; tertium est motus liberi arbitrij in peccatum, detestando illud propter Deum; & vltimò remissio culpæ, ad quam tota ista transmutatio ordinatur, sicut ad finem.

Tertia con clusio.

Secunda conclusio.

Quid sit prius in iustificatione.

EXPLICATIO ARTIC.

NOtandũ est, esse certissimum, ꝙ hæc quatuor numerata a D. Tho. cõcurrant ad impij iustificationem, quod ex superioribus liquidum est. Quod verò illorũ præcedat ordine naturæ, nõ tempore, subtilius quæritur, quàm vtilius.

¶ Secundò notãdum est, ꝙ hæc q̃stio obscura est, & quæ multa indiget philosophia, vt explicetur, huiusmodi sunt quæstiones magis subtiles, quàm vtiles.

¶ Tertiò notandum est, quòd in omni transmutatione duo sunt consideranda, tum actio agentis, tum verò actus mobilis. Et sic duplex est ordo naturæ; tum ex parte agentis, tum ex parte mobilis. Si consideretur iustificatio impij ex parte Dei agentis, prius est infusio gratiæ, per quam mouet liberum arbitrium ad dilectionem Dei, & detestationem peccati, & tandem sequitur peccatorum remissio. Ex parte verò mobilis prius est expulsio peccati, quàm infusio gratiæ, quod diligenter expositum est in art. 6. huius quæstionis. Illud etiam sciendum est ex secundo lib. Physicorum, quòd causæ sunt sibi inuicem causæ, & vna est prior altera, & è diuerso in diuerso genere causarum, verbi gratia; sanitas, quę est causa finalis, prius mouet infirmum ad deambulandum, itaque est prior in genere causæ finalis ipsa deambulatione: sed deambulatio est prior ipsa sanitate in genere causæ efficientis; quoniam efficit ipsam sanitatem. Item, aer ingrediens est prior apertione fenestræ in genere causæ efficientis: quoniam suo ingressu aperit ianuã: sed in genere causæ materialis & dispositiuæ, prior est apertio fenestræ; nam nunquam intraret aer, nisi aperiretur fenestra. Tertium exemplum est de forma substantiali, quæ affert secum suam dispositionem vltimam, quæ in genere causæ efficientis, & formalis prior est vltima dispositione quam secum trahit: sed vltima dispositio in genere causæ materialis prior est: nam forma non introduceitur nisi in materiam dispositam. Idem patet de lumine, & expulsione tenebrarum, supra expositum est. Sic certè in nostro proposito Deus prius in genere causæ efficientis infundit gratiam, per quam mouet liberum arbitrium ad dilectionem Dei, & detestationem peccati; & tandem sequitur peccatorum remissio: sed in genere causæ materialis prius est expulsio peccati, & prius sunt actus nostri, quibus ad gratiam præparamur.

Duplex ordo naturę.

Causæ sibi inuicem causæ.

¶ Sed quamuis exempla rerũ sint satis perspicua, adhuc non videtur mens quiescere in sententia D. Thomę. Nam motus liberi arbitrij, siue in Deum, siue in peccatum, qui est vltima dispositio ad gratiam, vel procedit ex libero arbitrio cum solo auxilio speciali, vel a libero arbitrio cum auxilio speciali, & gratia iustificante simul. Si primum, sequitur falsum dixisse D. Thomam, quòd infusio gratię est prima ordine naturæ in nostra iustificatione. Item sequitur, quòd ille actus, quo vltimò præparantur ad gratiam per pœnitentiam, nõ sit gratia informatus, nec sit meritorius, neque sit actus pœnitentiæ: nam actus pœnitentiæ præsuppo nit gratiam infusam, charitatem, & pœnitentiam infu sam. Et confirmatur: nam D. Tho. tertia par. q. 85. articu. 5. dicit, quòd actus pœnitentiæ est actus charitatis infusæ: & artic. 6. dicit, quòd est actus pœnitẽtię infusę. Si verò secundum, sequitur, quòd non sit necessarium aliud au xilium speciale: nã gratia iustificãs est auxilium speciale, & supernaturale: ergo aliud non requiritur.

Obiectio prima.

¶ Secundò sequitur ex sentẽtia D. Thomę, quòd actus pœnitentię sit prior, quàm habitus pœnitentię: & idem sequitur de actu dilectionis respectu charitatis: quod est prorsus in intelligibile in quocunque genere causę. Quòd rectè sequatur, patet. Nam actus pœnitẽtię est prior in genere causę materialis, quàm infusio gratię, & infusio gratię est prior, quàm habitus pœnitẽtię, aut charitatis: ergo actus pœnitentię est prior quàm habitus pœnitentię. Hoc ipsum confirmatur violento argumento. Nam quamquam forma accidentaria, quę resultat per simplicem emanationem a forma substantiali, sit prior illa in genere causę materialis, & præparatoriæ, vt calor comparatus ad formam ignis substantialem; sed quòd actio, quæ producitur efficienter ab aliqua forma, sit prior illa, nullum inuenio exemplum in vniuersa natura, & sic videtur omnino impossibile.

Secunda.

Confirm.

¶ Tertiò, motus liberi arbitrij, qui est vltima dispositio ad gratiam, & simul cum gratia, est meritorius glorię, non gratiæ, vt planè testantur vniuersi Theologi: ergo nullo modo præcedit ipsam gratiam. Probo consequentiam: nam opera nostra non habent virtutem merendi, nisi ex gratia iustificante.

Tertia.

¶ Quartò, prius in omni genere, & in omni ratione intelligitur, quòd forma inhæreat subiecto, quàm quòd expellat contrarium: ergo prius in omni genere intelligitur gratia infusa, quàm quòd expellat peccatum, & moueat animum ad eius detestationem.

Quarta.

¶ Vltimò, actus pœnitentiæ sufficit ad iustificationem impij: sed actus pœnitentiæ est vnus tantùm, quo detestamur peccatũ propter Dei amorem, vt suprà expositum est: ergo non requiritur tanta diuersitas actuum, vt vnus prior sit, alter posterior.

Vltima.

¶ Ad primum respondetur, quòd nõ erraret, qui diceret, quòd motus liberi arbitrij, quo præparamur ad gratiam, est ex libero arbitrio cum auxilio speciali tantum: & cum D. Tho. dicit, quòd infusio gratiæ est prima ordine naturæ, vocat gratiam, gratuitam Dei motionem, sic insinuat solutione ad primum, & secundum, & in corpore.

Explicatur obiectio.

Ad primũ.

¶ Secundò respondetur, ꝙ infusio gratię habitualis est prior ordine naturę in genere causę formalis, & efficientis nostra dispositione; sed nostra dispositio, vt procedit a li-

bero arbitrio, est prior in genere causæ materialis, quod esse verum, explicatum est supra varijs exemplis adductis. Vltimò dicendum est, ꝙ quemadmodum materia prima in genere causæ materialis est prior, quàm forma sit, cęterũ omnem virtutem, & omnem existentiam a forma habet; sic actus nostri, quibus præparamur ad gratiam, in genere causæ materialis & dispositiuæ priores sunt, cæterum omne meritum, & omnem virtutem ex gratia habent.

Ad secundum. M. Cano.

¶ Ad secundum, Cano in relectione de potentia, prima par. ad finem cõcedit, quòd actus pœnitentiæ est prior ordine naturæ, quàm infusio gratiæ. Item concedit, quòd infusio gratiæ est prior, quàm habitus pœnitentiæ: Negat tamen, ꝙ actus pœnitentiæ sit prior, quàm habitus pœnitentiæ, & rem incredibilem facit credibilem adhibito exẽplo. Nam qualitates tam primæ, quàm secundæ, sunt dispositiones ad formam substantialem: ex quo consequens est, quòd sunt priores in genere causæ materialis, quàm forma substantialis, & forma substantialis est prior in genere causæ formalis, quàm qualitates primæ: & tamen nulla ratione concedendum est, ꝙ qualitates secundæ sint priores, quàm qualitates primæ. Item, ad nostrum propositum, prior est expulsio peccati, quàm infusio gratiæ; & infusio gratiæ prior, quàm actus pœnitentiæ: nulla tamen ratione concedendum est, ꝙ expulsio peccati sit prior, quàm actus pœnitentiæ. Secundò respondetur, non esse aliquod inconueniens, quòd actus pœnitentiæ, qua ratione procedit a libero arbitrio, in genere causæ materialis sit prior habitu pœnitentiæ. Ad confirmationem dicendum est, non esse absurdum, quòd actus qui producitur efficiẽter ab habitu supernaturali, sit dispositio, & præparatio ad ipsum. Probabile enim est, ꝙ homini conuertenti se ad fidem religionis Christianæ, perseueranti nihilominus in affectu erga concubinã, infunditur habitus fidei sine gratia iustificãte; tunc ille actus, qui est primus fidei, elicitur ab habitu fidei, & est præparatio ad lumen fidei. Ideo enim infunditur huic homini fides, quia per proprium actum voluit suscipere fidem. Dicat ergo Theologus, hoc esse peculiare in habitibus diuinitus infusis, ꝙ in instanti, quo infunditur a Deo, actus qui in infusione exigitur, non solùm est ab habitu, sed etiam a Deo mouẽte: quapropter ille actus, qua ratione procedit a Deo mouente, est dispositio ad habitus susceptionem. Sed præstat dicere, quòd gratiæ infusio secum ducit consensum nostrę voluntatis nunquam pedissequam, & habitus pœnitentiæ a Deo infusus secum etiam trahit actum pœnitentię tanquam pedissequam, per quem ipsa voluntas ad susceptionem doni disponitur: quemadmodum forma ignis trahit secum calorem, & forma aquæ ducit secum frigiditatem, quòd enim sit actio, nõ impedit quominus sit verè dispositio. Quanquam ego vidi hominem doctissimum, qui vt se ab argumenti difficultate liberaret, introducebat in scholam, nouam & inauditam sententiam, videlicet, quòd motus liberi arbitrij per pœnitentiam, & charitatem non est præparatio ad gratiam, quemadmodum calor est dispositio ad ignem, & frigiditas ad aquam, sed dicitur dispositio ad gratiam in genere moris; quia requiritur consensus voluntatis vt gratia infundatur, sed non est necesse, quòd præcedat in genere causæ materialis, & præparatoriæ, quemadmodum præcedunt dispositiones in genere naturæ: & hoc placitum probabat tũ argumentis factis, quę (vt ille existimabat) sunt insolubilia, nisi ad istum modum res expediretur; tum verò, quia nusquam inuenitur, quòd actio sit dispositio ad aliquam formam: calor quidem ad formam ignis, frigiditas ad formam aquæ, debitę sunt dispositiones, at calefactio non est dispositio ad formam ignis. Sed huius Doctoris sententia mihi non probatur, neque cuiquam Theologo rem penitius consideranti probari potest. Nam vt prætermittam esse opinionem nouam domi suę natam, existimo quod aduersatur sententijs sanctarum scripturarum, & definitioni Concilij Tridentini, asserere, quòd actus liberi arbitrij qui sunt dispositiones ad gratiam, non sint priores ordine naturæ ipsa gratia, & quòd non sint veræ & propriæ dispositiones ad ipsam. Et ratio eius infirma est omnino: quis enim prohibet, quòd Deus consensum nostrę voluntatis expostulet, vt præparationem ad gratię infusionem, quemadmodum actione præparatur lutum, vt suscipiat formam vasis? Sanè figulus qui haberet infinitam virtutem, simul posset formam vasis introducere, & per formam ipsam lutum præparare ad formę susceptionem. Sed desino hanc sententiam pluribus subuertere; nam ad aliorum argumentorum confutationem properamus.

Accommodum exemplum.

Actus pœnitentiæ quomodo prior habitu.

Cuiusdam Doctoris nouum dogma.

¶ Ad tertium respõdetur, ꝙ ille actus est meritorius vitę ęternæ: nam eodem temporis momento procedit a gratia, licèt secundùm aliam considerationem præcedat. Ad tertiũ.

¶ Ad quartum respondetur, quòd licèt in genere causę formalis prius gratia insit subiecto, in genere tamen causæ materialis prius expellitur peccatum, & præparatur animus ad gratiam suscipiendam. Ad quartũ.

¶ Ad vltimum respondetur, ꝙ aliquando dilectio Dei, & detestatio peccati non sunt nisi vnicus actus, vt quando detestamur peccatum propter Deum summè dilectum; & tũc dilectio est prior detestatione peccati: non ꝙ sit actus distinctus, sed quoniam est ratio & causa detestationis peccati: quemadmodum quando volo sumere potionem propter sanitatem, volitio sanitatis est causa volitionis mediorum, non quòd sit distinctus actus, sed quoniam est ratio volendi media. Qui plura de hac re desiderat, legat Soto in 4. dist. 1. q. 2. art. 6. & Cano loco citato. Ad vltim. Mag. Soto, & Cano.

¶ Supereſt sanè, quod necdum satis explicatum est, quomodo, & quo genere causarum bona opera, quę in iustificatione impij requiruntur, iustificent; & quę sit causa formalis nostrę iustificationis, per quam efficimur iusti, & recti coram Deo? quæ res vt exactè elucidetur, pauca ex superioribus commemoranda sunt. Certè Deus noster est causa nostræ iustitiæ præcipua & efficiens, condonando culpas, præparando cor ad pœnitentiam, & superaddendo gratiam iustificantem. Christus est causa meritoria: sacramenta autem ecclesię, quia illis Deus vtitur veluti vasis gratię suę transfundẽdę, etiam & ipsa causant iustificationem, sicuti instrumenta, per quæ agens principale Deus operatur. Fides, spes, dilectio, pœnitentia veteris vitæ, conuersio cordis ad Deum, sunt in iustificatione tanquam media, quibus vtitur Deus, faciendo cor hominis idoneum ad iustitiam suscipiendam. Itaque hæc opera non operantur, nec ipsorum virtute, aut merito introducunt iustitiam, veruntamen inducunt causam dispositiuam, quàm reputat Deus sufficientem, vt infundat iustitiam, quòd valde clarà insinuat scriptura, cum dicit; Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam: & rursus; Ei autem, qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam, quasi dicat, fides non operatur, neque sua ipsius virtute introducit iustitiam, aut eam meretur, inducit tamen eam dispositionem, quam Deus ex gratia reputat sufficientem, vt iustitiam infundat. Fides itaque, qualis erat in Abrahamo, habens coniunctum debitum conuersionis ad Deum, est sufficiens dispositio ad susceipiendam iustitiam: ideoque vocari debet causa susceptiua, siue dispositiua, non autem causa effectiua, aut meritoria iustitiæ. Ex his facilè est intelligere, quæ sit causa formalis nostræ iustificationis, cuius rei veritas his assertionibus explicabitur. De causa formalis iustificationis. Causæ iustificationis. Rom. 4. Gen. 15.

¶ Prima assertio. Gratia in nostris animis diffusa, est iustitia nostra, estq; causa formalis nostræ iustitiæ: per hanc enim efficimur Deo grati & amabiles, efficimur noua creatura, efficitur in nobis cor nouum, spiritus nouus, renouamur, & sanamur, veluti homo bene dispositus sanitate est sanus. Itaque si propriè loquendum est, iustificamur coram Deo iustitia Dei, quam ipse diffundit in corda nostra: hæc autem iustitia Dei, quòd sit gratia Dei, in superioribus satis explicatum existimo. Prima assertio. Gratia causa formalis iustitiæ.

¶ Secunda assertio. Pretiosa illa dona gratiarum Dei, quę Deus infundit simul cum gratia, cuiusmodi sunt virtutes Theologicæ, & potissimum charitas, sunt causæ formales nostræ iustitiæ, qua anima iusta est. Nam ꝑdictæ virtutes constituunt hominem rectum, & perfectum, cõtinentq; in ordine & officio, sanantq; non solùm animæ essentiam, q̃ gratiæ infusio perfectè sanat, sed etiam voluntatem intellectum, appetitum, & totũ hominem exornant, ac perficiunt. Quemadmodũ enim rationalis anima cõstituit hominẽ in natura rationali, potentiæ verò, vt intellectus, & voluntas, etiã intrinsecè perficiunt & exornant ipsum hominem, qui absq; potentijs esset oĩno imperfectus, redduntq; illũ idoneũ & aptũ ad ꝓducẽdas operationes naturæ rationali consentaneas: nõ dissimiliter gratia, q̃ cõfert esse diuinũ, est veluti forma, ꝑ quã homo est essentialiter, & formaliter iust⁹, & sic in Conc. Trid. definitur, ꝙ per gratiam iustificamur. Secunda assertio. Virtutes Theologicæ. Conc. Trid. Sess. 6. can. 3. & 11.

Virtutes

Virtutes autem infuſæ ſunt veluti potentiæ, quæ hanc formam conſequuntur, quibus iuſtitia animæ, & pulchritudo perficitur, & exornatur, & efficitur homo idoneus & potens vt opera iuſtitiæ exerceat. & ſic in Conci. Trid. prædictæ virtutes inter cauſas formales iuſtificationis commemorantur. 'Certè non poſſet homo dici pfectè iuſtus ac rectus coram Deo, niſi prędictas virtutes haberet infuſas: quemadmodum ſi Deus communicaret homini viſionẽ beatã, quæ eſt eſſentialis beatitudo, ſi non conſequerentur in voluntate dilectio, & fruitio, non eſſet pfectè beatus; quamquàm eſſet eſſentialiter beat⁹. Cuius rei hæc eſt ſolida & veriſſima cauſa: quoniam ſicut beatitudo deſignat ſtatum ex omni parte beatum, & perfectum, & omnibus numeris abſolutum; ſic iuſtitia coram Deo deſignat perfectĩ ſubiectionem hominis ad Deum, vt D. Thom. teſtatur artic. 1. huius quæſtionis. Hęc autem perfecta rectitudo & iuſtitia non conſiſteret, niſi homo, tum in anima, tum potentijs haberet dona gratiarum ſuperinfuſa, quibus perfectè ſanaretur, & perficeretur.

Prim. cõcl.

EXPLICATIO ARTIC.

Secũ. cõcl.

Magnum opus iuſtificatio impij.

Ad Eph. 1.

QVàm magnũ opus ſit impij iuſtificatio, explicat copioſè & eleganter in primis D. Paulus dicens; Propterea & ego precor memoriam veſtri faciens in orationib⁹ meis, vt Deus, Domini noſtri Ieſu Chriſti pater, gloriæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ, & reuelationis in agnitionem eius, illuminatos oculos cordis veſtri: vt ſciatis quæ ſit ſpes vocationis veſtræ; hoc eſt, vt ſciatis ad quæ, & quàm magna bona vocati eſtis: & quæ diuitię gloriæ hæreditatis eius in ſanctis; hoc eſt, quàm opulenta ſit gloria hæreditatis, quam promiſit chriſtianis rectè vitam ſuam inſtituentibus ad fidei normam, & regulam; & quę ſit ſupereminens magnitudo virtutis eius in nos qui credimus. Si quis voluerit vitam ſuam, quam olim egit antequam in Chriſto eſſet, conferre cum ea quàm nunc agit, poſteaquam Chriſto inſitus eſt, is facilè intelliget quod hic dicitur: aut ſi ex ſe, ſuaque vita cognoſcere non valet, legat libros confeſſionum Auguſtini, & ex illis ſtatim intelliget.

ARTIC. NONVS.

¶ Vtrùm iuſtificatio impij ſit maximum opus Dei?

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Si attẽdamus magnitudinem eius quod in iuſtificatione impij fit, maximum opus Dei eſt iuſtificatio: terminatur enim ad bonum æternum diuinæ participationis: ſed creatio cœli & terræ terminatur ad bonum naturæ mutabilis; & ideo Diuus Auguſtinus, cùm dixiſſet, quòd maius eſt quòd ex impio fiat iuſtus, quàm creare cœlum & terram, ſubdit; Cœlum enim & terra tranſibunt, prædeſtinatorum autem ſalus & iuſtificatio permanebit. Huic veritati conſonat illud ex Pſalmo; Miſerationes eius ſuper omnia opera eius: & illud quod in Eccleſia celebratur, Deum omnipotentiam ſuam parcendo & miſerando maximè patefacere, & manifeſtare: & D. Auguſtinus exponens illud Ioan. 14. Maiora horum faciet; dicit apertè, quòd maius opus eſt vt ex impio iuſtus fiat, quàm creare cœlum & terram.

¶ Secunda Concluſio. Ex parte rei factæ maius opus eſt abſolutè glorificatio, quàm impij iuſtificatio: ſed reſpectiuè comparando ad peccatorem, donum gratiæ iuſtificantis impium eſt maius dono gloriæ beatificantis iuſtum; quia plus excedit donum gratiæ iuſtificantis impium dignitatẽ impij, qui erat dignus pœna, quam donum gloriæ dignitatẽ iuſti, qui ex hoc ipſo, ꝙ iuſtificatus eſt, dignus eſt gloria. Vnde Auguſtinus; Iudicet qui poteſt, vtrùm maius ſit iuſtos Angelos creare, quàm impios iuſtificare. certè ſi ęqualis eſt potentię, hoc maioris eſt miſericordiæ.

¶ Tertia Concluſio. Creatio ex modo faciendi eſt maius opus quàm impij iuſtificatio: quoniam in creatione ex nihilo fit aliquid.

¶ Quarta Concluſio. Gratia vnius hominis eſt maius bonũ, quàm bonum totius vniuerſi. Hæc habetur in ſolutione ſecundi, & eſt valde notanda, vt ſciamus quantum bonum ſit gratia, & quantum malum peccatum, quod priuat, & aufert gratiam.

¶ Quinta concluſio. Gratia cum confertur ad hominis iuſtificationem, non creatur; non enim fit ex nihilo, ſed ex impio fit homo iuſtus, & opera liberi arbitrij concurrunt ad noſtram iuſtificationem. Hęc concluſio docetur à D. Tho. in ſolutione 3. argumenti.

ARTIC. DECIMVS.

¶ Vtrùm iuſtificatio impij ſit miraculoſa?

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Si miraculum appellatur illud, quod ſola virtute diuina effici poteſt; iuſtificatio impij eſt miraculoſa, ſiquidem à ſolo Deo fieri poteſt.

Certè D. Pau. hoc in loco ſic rem exaggerat. Nam vt libidini, & cupiditatibus animus addictus ab his abducatur, non vulgari opus eſt, ſed diuina quadam vi ac potentia; imò tanta omnino, vt in ſuſcitandis mortuis, vbi maxima requiri videtur. Atque illud Apoſtolus intelligere cupit Epheſios, quò chariùs amplectantur beneficiũ ipſis ꝓſtitum: Potentia, inquit, quam Deus exercuit cum à tenebris gentilitatis & paganiſmi ad fidem & iuſtitiam Chriſtianã vos adduxit, haud inferior eſt vi illa ac potentia, quam exercuit in Chriſto, dũ ipſum à mortuis excitaret. Iſtud. n. ſignificat illud; Secundum operationem potentiæ virtutis eius, quàm operatus eſt in Chriſto, ſuſcitãs illum à mortuis. Itaq; iuſtificatio impij nõ ſolùm ex parte termini eſt maius op⁹ quàm creare cœlũ & terram; quia iuſtificatio terminatur ad bonum ęternum diuinæ participationis; creatio verò vniuerſi ad bonum naturæ mutabilis: ſed etiam quoniam in opere iuſtificationis maximè omnipotẽtia diuinæ virtutis manifeſtatur, vt ſatis ex D. Paulo cõmõſtratũ eſt. Certè qui põt intelligere, qd ſit hominẽ eſſe iuſtum, gratũ, amabilẽ, amicũ corã Deo, diuinũ planè, habentẽ participium diuinæ naturæ, is facilè intelliget ꝙ magnũ donum ſit iuſtificare impiũ. Qui rurſus mente reuoluerit, quibus medijs Deus ſit operatus noſtram ſalutẽ in medio terræ, potiſſimè illud, quòd Deus dedit filiũ ſuum in mortem, vt homines iuſtitiam, & ſanctitatem, & gratiam corã Deo haberent, pro nihilo ducet creationem cœli & terrę p̃ vnius hominis iuſtificatione. In creatione enim cœli & terrę, ipſe dixit, & facta ſunt: ſed in peccatoris iuſtificatione, dicit Deus, rogat Deus, comminatur Deus, moritur Deus vt homo viuat, & iuſtificetur: vide Chryſoſt. ſuper iſtum locum in Epiſtola ad Epheſios.

Pauli energia & exaggeratio.

Tert. cõcl.

Quar. cõc.

Quin. cõc.

Prim. cõcl.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DE miraculis diſputat S. Thom. 1. par. q. 105. art. 7. & 8. de potentia q. 6. artic. 2. Caietanus mouet hic dubium contra ſecundam concluſionem; Quomodo dicit D. Tho. quòd

D. Thom. Caietan.

quòd ſuſcitatio mortui ſuperat facultatem potentiæ naturalis,& ideo eſt miraculum; iuſtificatio verò minimè? Eſt
Prim. arg. argumentum. Nam ſicut in materia, poſtquam homo eſt mortuus; non eſt potentia naturalis ad vitam recuperandam: ſic ſanè in anima noſtra non eſt potentia naturalis ad gratiam, ſed
Secun.cõc. vtrobique eſt obedientialis potẽtia: ergo eadem prorſus ratio eſt.

Secundũ. ¶Secundò, maior potentia eſt in materia ad vitam recuperãdã, quàm in anima ad habẽdam iuſtificationẽ. quod ſic oſtendo. Nã in homine ſuſcitato poſteà vita naturalis eſt,& homo naturaliter viuit, ac forma naturaliter informat: ſed homo iuſtificatus ſemp habet eſſe ſupernaturale, quod ſuperat ordinem naturæ: ergo ſi vnum opus eſt miraculoſum, etiã erit & alterum.
Tert, cõcl.

Tertium. ¶Tertiò, Diuus
D. Thom. Thomas 3. contra gentes, cap.161. dicit expreſsè, quòd iuſtificatio impij ſuperat ordinẽ naturæ, ſicut illuminatio cæci,& ſuſcitatio mortui.

Solutio argumẽtorũ. ¶Ad hæc argumenta confutanda eſt triplex modus dicẽdi. Primus eſt, ꝙ ſicuti in animis noſtris eſt naturalis inclinatio ad videndum Deum, vt exiſtimant Theologi doctiſſimi, ſic eſt naturalis inclinatio ad gratiam,& charitatem, quæ ſunnt media neceſſaria ad videndum Deum. Hęc ſolutio nobis non probatur: tum quoniam non eſt certum vtrùm Deus clarè viſus ſit finis noſter naturalis; tum verò, quoniam ex eadem ſolutione ſequeretur, reſurrectionem mortuorum eſſe ex inclinatione naturali; quoniam in anima ſeparata eſt inclinatio naturalis ad reſumendum corpus. propter quod dicit S. Thomas in additio. ad 3. partem quæſt. 75. artic. 3. quòd reſurrectio mortuorum ex parte principij actiui eſt ſuper naturalis; verùm ex parte finis eſt naturalis. Secundus
D. Thom. modus dicendi eſt, quòd Diuus Thomas loquitur de potentia remota, ad hunc ſenſum, quòd in anima eſt capacitas quædam ad gratiam,& iuſtificationem, quæ non eſt in
Aug.lib.de brutis. In hanc ſententiam dicit Diuus Auguſtinus, poſſe
prędſanct. habere gratiam, & charitatem, naturæ eſt hominum,
cap.5. habere fidem, gratiæ fidelium. Tertia explicatio eſt, hanc eſſe differentiam inter ſuſcitationem mortui, & impij iuſtificationem: quòd ad ſuſcitationem mortui non cooperatur homo; ad iuſtificationem impij opera noſtra ſunt neceſſaria. Aliam ſolutionem habet Caiet. quem vide.

¶Secunda Concluſio. Si miraculum appellatur illud, quod eſt ſupra naturalem potentiam talis materiæ; ſicut in ſuſcitatione mortui, vita eſt ſupra naturalem potentiam talis corporis: quantum ad hoc, iuſtificatio impij non eſt miraculoſa, quia anima naturaliter eſt capax gratiæ, eo ipſo quòd eſt facta ad imaginem Dei.

¶Tertia Concluſio. Si miraculum appelletur illud quod fit præter communem curſum, & cõſuetum ordinem, iuſtificatio quæ communiter fit, non eſt miraculoſa; cęterum aliquando eſt miraculoſa, vt conuerſio D. Pauli. Eſt autem communis & conſuetus curſus iuſtificationis, vt Deo mouente interius animam homo conuertatur ad ipſum; primò quidem conuerſione imperfecta, vt poſtmodũ ad perfectum perueniat. Nam charitas inchoata meretur augeri,& aucta meretur perfici. Sed aliquando Deus tam vehementer mouet animam, vt ſtatim perfectionem iuſtitiæ conſequatur, ſicut fuit in conuerſione Pauli, adhibita etiam exterius miraculoſa proſtratione; vnde tanquam miraculoſa in Eccleſia celebratur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

LVtherani non recipiunt nomen meriti in ordinem ad Deum, imo dicunt eſſe Pelagianum, aſſerere ꝙ homo aliquid mereat coram Deo. Nec mirum, cùm dicant opera omnia eſſe peccata mortalia. Probant ſuum errorem ex illo; Non ex operibus iuſtitię quæ fecimus nos, ſed ſecundùm miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit: & ad Ephe.2. Non ex operibus, ne quis glorietur: Rom.3. ad Galat. 2. Scientes quòd ex operibus legis non iuſtificatur homo corã illo: & ad Rom.4. Ei qui operatur, merces non imputatur ſecũdum gratiam, ſed ſecundũ debitum: & cap.6. Gratia Dei, vita æterna; & cap.11. Si ex operibus, iam non ex gratia: & cap.8. Non ſunt cõdignæ paſſiones huius temporis ad futurã gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Ex quibus teſtimonijs videtur colligi, quòd Deus merè gratis conferat vitam æternam hominibus iuſtis. Hanc ſententiam videtur docere ſancti Patres ferè omnes. In primis D. Auguſtinus eluci-

Lutherus.
Argumẽta Luther. ex ſcriptura.
Ad Titũ 3.
Eph.2.
Galat.2.
Rom.4.
Prim. cõc.
Argumẽta ex Patrib⁹. Auguſt.
Secun.cõc.

dans illud ex Pſalmo 102. Qui coronat te in miſericordia,& in miſerationibus; ſic ſcribit; Qui in nobis victi ſumus, in illo vicimus: ergo coronat te, quia dona ſua coronat, non merita tua. Plus omnibus laboraui, ait Apoſtolus; ſed vide quid adiungit; Non ego, ſed gratia Dei mecum. & in expoſi. Pſal. 98. ſuper illud; Exaltate Dominum Deum noſtrum; ait, Deus qui in nobis coronatarus eſt non merita noſtra, ſed dona ſua, quantum debet à nobis exaltari? Exaltate ergo Dominum Deum noſtrum,& in enarratione Pſalm. 88. ait, Cùm videt homo quidquid boni habet, non ſe habere à ſe, ſed à Deo ſito, videt id totum quod in eo laudatur, non de ſuis meritis, ſed de miſericordia Dei. & in Pſalmo 139. Meritis, inquit, ſuis nil tribuunt ſancti: totum non niſi miſericordiæ tuæ tribuunt ò Deus. & Pſal. 144. exponens ea verba, Et iuſtitia tua exultabunt &c. inquit; Gratia ſalui facti eſtis. Vbi audis gratiam, gratis intellige: ſi ergo gratis, nihil tu attuliſti, nil meruiſti: nã ſi meritis aliquid redditum eſt, merces eſt, non gratia. & paulò pòſt: Totum de miſericordia eſt, merita tua nuſquam iactes; quia & ipſa tua merita ſunt illius dona: & epiſtola 105. ad Sixtum Presbyterum, Cùm Deus coronat merita noſtra, nil aliud coronat quàm munera ſua: & in Ioan. tractatu 3. Cum ergo Deus præmium immortalitatis tribuit, dona ſua coronat, non merita tua, & in lib. quinquaginta homiliarum, homilia 14. alloquens Apoſtolum Paulum, ita ait; Prorſus tua à te tibi parata non nouimus niſi mala; cùm ergo Deus coronat merita tua, nil coronat niſi dona ſua. Repetit eandem

QVAESTIO CXIIII.

De merito, quod eſt effectus gratiæ cooperantis; in decem articulos diſtincta.

BREVIS INTRODVCTIO QVAESTIONIS.

DE meritis bonorum operum diſputant Doctores in 1. diſt. 27. & aliqui. diſt. 18. in 3. ſed proprius locus huius diſputationis habetur in 2. diſt. 27. Soto lib. 3. de natura & gratia. c. 7. & deinceps. Caiet. in opuſc. de fide & oper. Caſtro libro de hæreſibus, in verbo, Meritum.

ARTICVLVS PRIMVS.

¶Vtrùm homo poſſit aliquid mereri à Deo?

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Reddere mercedem ꝓ meritis eſt actus iuſtitiæ. Hæc concluſio ſic probatur. Id enim merces dicitur, quod alicui recompenſatur pro retributione operis, vel laboris, quaſi quoddam pretium illius. Vnde ſicut reddere iuſtum pretium pro re accepta ab aliquo eſt actus iuſtitiæ, ſic etiam reddere mercedem pro meritis eſt actus iuſtitiæ.

¶Secunda Concluſio. Inter

dem ſententiam Auguſtinus innumeris penè locis, quę, ne lectori moleſtus ſim, prætereo. Baſilius in comm. Pſalm. ſuper hac periodo; Conuertere anima mea in requiem tuam; Propoſita eſt, inquit, æterna requies his qui in hac vita legitimè decertarunt, quæ quidem non ſecundum operum debitum ac meritum tribuitur, ſed iuxta magnificētiſſimi Dei gratiam, his qui in ipſum ſperauerunt exhibetur. Bernardus homil. 61. in Cantica Canticorum, in expoſitione huius clauſulæ; Veni columba mea in foraminibus petræ, hæc inſerit verba; Meritum proinde meū miſeratio Domini: non planè ſum meriti inops, quandiu ille miſerationum non fuerit: quod ſi miſericordię Domini multæ, multus nihilominus in meritis ſum: nunquid iuſtitias meas cantabo? Domine memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius: ipſa eſt enim mea, nempe factus es tu iuſtitia mihi à Deo.

Deum & hominem nō eſt meritum ſecundum æqualitatem iuſtitiæ, cuiuſmodi eſt inter homines. Nam cum maxima ſit inæqualitas inter Deum & hominem; cùm in infinitum diſtent, & totum hominis bonum à Deo ſit; non poteſt eſſe iuſtitia hominis ad Deum ſecundum æqualitatem, ſed ſecundum quandam proportionem. Nam ſimpliciter iuſtitia eſt, quorum eſt ſimpliciter æqualitas: eorum verò quorum non eſt ſimpliciter æqualitas, non eſt ſimpliciter iuſtitia, ſed quidam iuſtitiæ modus, ſicut dicitur quoddam ius paternum, vel dominatiuum, ſicut filius meretur a patre; & ſeruus à Domino.

¶ Tertia Concluſio. Inter Deum & hominem eſt meritum ſecundum proportionem tantum: & id quidem præſuppoſita ordinatione diuina, inquantum videlicet vterque operatur ſecūdum modum ſuę naturæ. Modus autem & menſura humanæ virtutis eſt a Deo; & ideò meritum hominis apud Deum eſſe non poteſt, niſi præſuppoſita diuina ordinatione vt id homo conſequatur à Deo per ſuam operationem, quaſi mercedem, ad quod Deus ei virtutem operandi deputauit; ſicut etiam res naturales hoc conſequuntur per proprios motus, & operationes, ad quod à Deo ordinatę ſunt. Ex quo ſequitur, quòd actio noſtra habet rationem meriti ex diuina ordinatione, inquantum debitum eſt vt ſua ordinatio implea tur.

¶ Quarta Concluſio. Sola creatura rationalis, & libera mereri poteſt: quia creatura rationalis, & libera, ſola ſe mouet ad agēdum per liberum arbitrium, potens operari & non operari pro ſua volūtate: vnde ſua actio habet rationem laudis, & meriti; quod non eſt in alijs creaturis.

Baſilius.

Bernar.

Impugnat error Lutheri.

¶Sed iſte error eſt ſimilis omnino alijs eorum erroribus. Nam in ſancta ſcriptura inueniuntur iſtæ voces, merces; quæ eſt correlatiua ad meritum, reddere, ſiue retribuere; reddere ex operibus, reddere ex meritis, reddere ex iuſtitia, reddere ex dignitate: ex quibus omnibus efficax ſumitur argumentum ad aſſerendum meritum bonorum operum coram Deo. Mercedis mentio habetur multis in locis, Sapien. 5. Iuſti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum eſt merces eorum. Eccleſiaſt. 2. Qui timetis Deum, credite illi, & non euacuabitur merces veſtra. & cap. 18. Non verearis vſque ad mortem iuſtificari: quoniam apud Dominum eſt merces bonorum opetum, Matthæi quinto; Gaudete, & exultate, ecce enim merces veſtra copioſa eſt in cœlis. & cap. 10. Qui recipit Prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet, & cap. 20. eſt tota parabola de denario diurno, quæ mirum in modum ad noſtrum propoſitum ſpectat: ibidem habetur; Voca operarios, & redde illis mercedem ſuam. Gene. 15. Ego ſum merces tua magna nimis. & Hierem. 31. Erit merces operi tuo. Cùm igitur in ſanctis ſcripturis tam frequens mercedis fiat mentio, & merces à merendo dicatur, & nihil aliud ſit merces quàm illud quod quis meretur, non eſt quare nomen meriti debeat euitari. Secunda vox, reddere, retribuere, paſſim reperitur in diuinis eloquijs, vt in Pſalmo 61. Tu reddes vnicuique ſecundùm opera ſua. Tertia vox eſt, reddere ex operibus, ex qua efficax argumentum educitur pro merito bonorum operum coram Deo: eſt enim hoc argumentum efficax, & catholicum. Vita ęterna redditur ex operibus: ergo ex meritis. Conſequentia argumenti euidens eſt apud D. Paulum, qui hac de cauſa demonſtrat in tota epiſt. ad Romanos, & ad Galatas, iuſtificationem impij non eſſe ex meritis, quoniam non datur ex operibus: ergo ſi vita æterna datur ex operibus, conſequens eſt, quòd ex meritis tribuatur. Quòd verò detur ex operibus, patet ex illo; Qui reddit vnicuique iuxta opera ſua: & ex illo; Voca operarios, & redde illis mercedem ſuam: & clariùs ex illo; Venite benedicti patris mei, percipite regnum: eſuriui enim, &c. Quarta vox eſt, reddere ex meritis; quę non eſt adeò frequens in diuinis eloquijs: habetur Eccl. 16. Omnis miſericordia faciet vnicuique locum ſecundum meritum bonorum operum. loquitur apertiſſimè de merito bonorum operum apud Deum: & ad Hebr. vlt. Talibus enim hoſtijs promeretur Deus. Quinta vox eſt, reddere de iuſtitia; vt in Pſal. 17. Reddet mihi Dominus ſecundum iuſtitiam meā, &c. & 2. ad Timot. 4. Curſum conſummaui, fidem ſeruaui, in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quā reddet mihi Dominus iuſtus iudex. Obſeruandum eſt illud, corona iuſtitiæ; & iuſtus iudex. Sexta vox eſt, reddere ex dignitate, vt Sapi. cap. 3. Quoniam Deus tentauit illos, & inuenit illos dignos ſe. Hęc ſunt teſtimonia euidentia pro merito bonorum operū apud Deū. Ex quibus liquidò conſtat, quàm inſanus eſt Lutheranorum error, aſſerentium, quòd apud Deum, in danda vita æterna hominibus, nullus eſt reſpectus bonorum operum. Condemnatur hæc ſententia in Concilio Tridentino Seſſ. 6. cap. 16.

Eccl. 16. Hebr. vlt. Pſal. 17. 2. ad Tim. 4. Sapien. 3. Conci. Tri.

¶Ad autoritates ſonantes quòd non meremur remiſſionem peccatorum, nec verò iuſtificationem, non oportet ſatisfacere: nam omnes conuenimus in hanc ſententiam catholicam, & irrefragabilem, quòd non meremur remiſſionem peccatorum.

Ad argum. Luther.

¶Ad autoritates verò ſonantes quòd non meremur vitam ęternam, oportet ſatisfacere, & in primis ad illam: Gratia Dei vita æterna: & dicendum eſt, eſſe veriſſimum quòd gratia Dei contingat nobis vita ęterna: nam gratia Dei efficimur membra Chriſti, cuius virtute promeremur vitam æternam. explicat hanc rem optimè D. Auguſtinus: interrogat enim quaſi ſub iſta ſenteotia ſubinferens; Nulla ne ſunt merita iuſtorum? ſunt planè, quia iuſti ſunt; ſed vt iuſti fierent, merita non fuere, & paulò pòſt; Hęc vita ęterna, quę in fine fine redditur, ex meritis prędecedentibus redditur: ſed quoniam hęc merita non propter noſtram ſufficientiam data ſunt, ſed propter gratiam donatam, ideo dicit Diuus Paulus; Gratia Dei, vita ęterna.

Quid intelligāt ſācti, cùm dicunt in nobis nō eſſe meritum. Aug. epiſt. 105. & de grat. & lib. arbit. ca. 7. & 8.

¶Ad aliud documentum Domini; Cùm feceritis omnia: &c. dicendum eſt, quòd opera noſtra, quatenus ex libero arbitrio prodeunt, nullam vtilitatē habent ad vitam ęternam conſequendā: cęterū quatenus prodeunt ex gratia Spiritus ſancti, & ex merito Chriſti Domini, habent magnam vtilitatē, & magnum pondus glorię ſubminiſtrant. Idem dicendum eſt ad illud; Non ſunt condignę paſſiones huius temporis &c. de qua re iterum redibit ſermo articu. 3. huius quęſtionis.

¶Sed ad autoritates ſanctorum Patrum ſatisfaciendum eſt. Ad D. Aug. dicendum, ꝙ ex verbis huius ſancti Patris meritum bonorum operum non damnatur, vt Lutherani mentiuntur: vbique enim docet merita bonorum operum, ſemper illud ore circūferens, quod in ſermone de tēpore.

Ad autoritate Sāctorum.

pore. 162. protulit inquiens; Deus pro meritis fidei atque bonorum operum dabit fidelibus ſuis regnum cœlorum. In illis ergo ſententijs adductis, Pelagianorum condemnat dogma, qui ſe iactabant proprijs viribus, & laboribus, etiam abſque diuinæ gratiæ auxilio promereri, & conſequi poſſe coronam æternę felicitatis. Aduerſus tam inſolentem arrogantiam Auguſtinus pronuntiat, Deum in nobi non coronare merita noſtra, ſed munera ſua; vt hac forma loquendi ſignificet, humana merita bifariam eſſe conſideranda: vel quatenus à liberi arbitrij viribus proficiſcũtur, nullo comitante diuinę gratiæ auxilio, & hæc quidem neque vlla corona digna ſunt, neque à Deo coronantur in nobis: ſi verò conſiderentur quatenus ex diuina gratia nobis conſentientibus & cooperantibus aguntur, merita ſunt vitæ æternæ, & felicitatis perpetuæ. Atque hanc eſſe ſuã ſententiam, explicat epiſtola 105. ad Sixtum presbyt. his verbis; Nulla ne igitur ſunt merita iuſtorum? ſunt planè, quia iuſti ſunt, ſed vt iuſti fierent, merita non fuerũt. Et infrà; Nullum eſt meritum hominis ante gratiam, quo percipiat gratiam, cùm omne meritum noſtrum non faciat in nobis niſi gratia: & cùm Deus coronat merita noſtra, nihil aliud coronat quàm dona ſua; ſicut enim ab initio fidei miſericordiam conſequuti ſumus, nõ quia fideles eramus, ſed vt eſſemus; ſic & in fine, quod erit in vita æterna, coronabit nos, ſicut ſcriptum eſt, in miſericordia, & miſerationibus. Non itaque fruſtra Deo cantatur, Et miſericordia eius præueniet me, & miſericordia eius ſubſequetur me. Vnde & ipſa vita æterna, quæ vtique in fine ſine fine habebitur, meritis præcedentibus redditur. Tamen quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata ſunt per noſtram ſufficientiam, ſed in nobis facta per gratiam, etiam ipſa gratia nuncupatur; non ob aliud, niſi quia gratis datur; nec ideo quia meritis non datur, ſed qa data ſunt & ipſa merita quibus datur. Hoc ipſum lucidiùs exprimit inquiens; Cùm dicunt Pelagiani, hanc eſſe ſolam, non ſecundum merita noſtra, gratiam, qua homini peccata dimittuntur, illam verò quæ datur in finem, id eſt, æternam vitam meritis noſtris præcedentibus reddi; Reſpondendum eſt eis: ſi enim merita noſtra ſic intelligerent, vt etiam ipſa dona Dei eſſe cognoſcerent, non eſſet reprobanda iſta ſententia: quoniam verò merita humana ſic prædicant, vt ea ex ſemetipſo habere hominem dicant, prorſus rectiſſime reſpondet Apoſtolus; Quis enim te diſcernit? quid habes quod non accepiſti? prorſus talia cogitanti veriſſimè dicitur, dona ſua coronat Deus, nõ merita tua, ſi tibi à teipſo ſunt merita tua: ſi autem Dei dona ſunt merita tua, non Deus coronat merita tua tanquam merita tua, ſed tanquam dona ſua. Hæc Aug.

Aug. ſentẽtia.

Lib. de grã & liber. arbit. ca. 5. 6. & 7.

1. Cor. 4.

¶Ad D. Baſilium dicendum eſt, ꝙ vbique prædicat merita ſanctarum actionum, maximè verò in Pſalmo 61. quo in loco enarrans illam Dauidis ſententiam; Quia tu reddis vnicuique ſecundum opera ſua; ſic ſcribit: Qua menſura menſi fueritis, eadem remetietur vobis. tribulaſti fratrẽ expecta æquilibrium; rapuiſti bona inferiorum; calumniatus es; mentitus es; expecta horum retributionem: qualia enim vnuſquiſque ſeminat, talia & metet. Cæterum ſi qd boni à te perpetratum eſt, illius quoque multiplices expecta retributiones, quia reddet vnicuique ſecundum opera. Baſilius ergo non meriti virtutem voluit auferre, ſed immenſam Dei munificentiam attollit, quæ ſingula noſtrorum operum merita, non ſeruata quantitatis æqualitate, compenſat; ſed menſuram meritorum excedens ſupra omne condignum ampliſſimis remunerat præmijs. Vnde inferunt Theologi, quòd Deus præmiat vltra condignum.

Ad D. Baſi. Ad Bern. Sermo. 68.

Ad D. Bernardum dicendum eſt, ꝙ D. Bernardus de merito bonorum operum habet catholicam definitionem: ſcribit enim in hanc ſententiam. Sufficit ſcire ad meritum quòd non ſufficiant merita & paulò pòſt inquit; Merita proinde habere cures, habita data noueris, & ſic omne periculũ euaſiſti paupertatis, & preſumptionis: pernicioſa enim paupertas, & penuria meritorum; præſumptio autem ſpiritus, fallaces diuitiæ, & ideo diuitias & paupertatem ne dederis mihi. Hæc ſunt Bernar. verba, ex quibus apparet, eum in his quæ adducta ſunt ab hæreticis, non deſtruere neque damnare merita, ſed tantum admonere ſeruos Dei, ne de ſuis virtutibus ac meritis intumeſcant, vt exiſtiment ſe vel à ſeipſis habere.

In cãtica.

¶Statuto iam & probato, ꝙ ſit meritum apud Deum, quæſtio eſt, quid nam ſit meritum, & vtrùm ſit de ratione meriti ꝙ ſit opus liberum? Videtur quòd non. Nam opera noſtra ſunt meritoria ex acceptione diuina: ſed Deus poteſt acceptare opera naturalia ad vitam æternam: ergo poſſunt eſſe merita.

Quid meritum. An de rõne meriti ſit qđ ſit opus liberum.

¶Secundò, Chriſtus ab inſtanti ſuæ conceptionis promeruit, ſed non per actum liberum. quod ſic oſtendo. Nam meruit per dilectionem Dei, ad quam habendam neceſſitabatur, erat enim beatus, & beati neceſſitantur ad Dei dilectionem.

Prim. arg. Secundũ.

¶Tertiò, Chriſtus merebatur in impletione mandatorũ Dei, at non liberè ea adimplebat. quod ſic oſtendo: tum quoniam non poterat contrauenire diuinæ voluntati: tum verò, quoniam non potuit peccare.

Tertium.

¶Quartò, pueri decedentes cum baptiſmo habent ius ad vitam æternam, q̃ illis tanquam merces retribuitur; at non habent opus liberum. Rurſus, qui decedunt in peccato originali, habent meritum iuſtæ damnationis abſque actu libero.

Quartum.

¶Sciendũ eſt, ꝙ meritum eſt nomẽ latinum, à mercede, vel merendo deductum, eſtque meritum, opus ſtudioſum, cui iure merces debetur, dicente Paulo; Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum. Ei qui operatur, id eſt, ei qui meretur.

Prim. not.

¶Secundò notandum eſt, ꝙ ad meritum bonorum operum quatuor conditiones requiruntur. Prima eſt, quòd ſit opus liberum: nam actus expers libertatis, cùm nõ ſit vitij; aut virtutis, non meretur laudem, nec vituperium: vnde prouerbium eſt, ꝙ naturalibus, aut neceſſarijs non meremur aut demeremur. Hæc conditio adeò neceſſaria eſt, ꝙ de potentia Dei abſoluta non poteſt eſſe meritum, niſi ſit opus liberum. quod ſic oſtendo. Nam ſi Deus daret vitam æternam ratione conſanguinitatis, aut pulchritudinis, certè meritum non eſſet, vt conſtat ex omnium hominum conſenſu: ergo ſi daret propter qualitates naturales, propriè meritum non eſſet. Deinde, prorſus eſt impoſſibile quòd homo demereatur apud Deum per opera naturalia, & neceſſaria; ergo prorſus eſt impoſſibile quòd homo mereatur apud Deum per opera alioqui naturalia. Tertiò, Deus non poteſt tollere à merito id quod eſt de eſſentia actus meritorij: ſed de eſſentia actus meritorij eſt ꝙ ſit opus liberum ꝑſtitum in obſequium alterius: opera enim naturalia, cùm illorum non habeamus dominium, non ꝑſtamus in obſequium alterius: ergo non poſſunt eſſe merita. Secunda cõditio eſt, quòd ſit opus bonum: nam bonum opus meretur laudem; malum verò vituperationem. Vtrùm vero opera, alioqui mala, ſint merita apud Deum, diſputatum eſt ſuprà q. 21. ad finem & diſputabitur diligentiùs infrà. Tertia conditio eſt, quòd ſit opus exhibitum in obſequium alterius: nam meritum eſt actus iuſtitiæ: ergo dicit ordinem ad alterum. Quarta conditio eſt, ꝙ ſit opus viatoris: nam beati cùm ſint iam in termino, non amplius promerentur. Hac conditiones inſinuat S. Tho. ſupra q. 21. & Doctores in 2. diſt. 27. & in 3. di. 28. nominatim Scotus & Almaynus.

Rom. 4. Secundũ. Requiſita ad meritũ.

D. Thom.

¶Tertiò notandum eſt, quòd definitio meriti ſic habet; Eſt opus bonum liberum, ſiue internum, ſiue externum, cui de iuſtitia merces debetur. Ex hac definitione ſequitur, ꝙ in merito quatuor concurrunt; perſona quę meretur; actus ſtudioſus, qui meritum eſt; merces quę merito correſpondet; perſona apud quam meremur: ſi enim non eſſet perſona apud quam mereremur, inanes eſſent noſtri labores.

Tert. nota. Definitio meriti.

¶Vltimò ſciendum eſt, quòd meritum in ſua vniuerſitate diuiditur in meritum bonum, & malum: nam mali homines & improbi habent mala merita apud Deum. Diuidi tur rurſus in meritum de condigno, & de congruo: ſed cũ meritum de congruo non innitatur iuſtitię, ſed congruentię propriè appellationem meriti non meretur.

Vltimum. Diuiſio meriti.

¶Ad primum in contrarium reſpondetur concedendo ꝙ Deus poſſet conferre beatitudinem ratione qualitatis naturalis, ſed tunc propriè non eſſet meritum, vt iam expoſitum eſt.

Ad primũ.

¶Ad ſecundum reſpondetur, hoc fuiſſe magnum miraculum, quòd cùm Chriſtus eſſet beatus, mereatur, (erat. n. ſimul viator, & comprehenſor.) Itẽ, fortaſſis beatus de potentia Dei abſoluta poteſt ſuſpendere actum amoris; de quo diſputatum eſt in materia de beatitudine. Communis confuta-

Ad ſcđm.

confutatio huius argumenti est, ꝙ Christus nō meruit per amorem beatificum, sed per alium amorem, quem habuit inquantum viator erat, & per obedientiā spontaneam, qua fuit obediens patri vsque ad mortem.

Ad Tertiū. ¶Ad tertium respondetur, ꝙ fortassis Christus nō habuit ꝓceptum moriendi: quod si habuit, liberè adimpleuit, potuit enim mori & non mori; quāuis in sensu cōposito, supposito ꝓcepto, non potuit nō adimplere: necessitas enim ex suppositione non tollit libertatem, quemadmodū dicūt Theologi de confirmatis in gratia, quòd supposito priuilegio nō possunt peccare mortaliter; at absolutè possunt peccare mortaliter.

Ad Quartum. ¶Ad vltimū respondetur, ꝙ sicuti pueri ex merito mali primi parentis dānātur, ita ex merito boni Christi sibi per baptismū applicato saluātur.

¶Dubitatur ꝓtea, postquam reddere præmium ꝓmeritis est actus iustitiæ, vt asserit D. Thom. in prima conclusione, quę nam iustitia seruatur in redditione præmij? S. Thom. in 2. d. 27. artic. 3. dicit, ꝙ iustitia distributiua. Idem probat in 4. d. 46. q. 1. artic. 1. Hoc impugnat Duran. in 2. d. 27 q. 2. duodecim argumentis, & omnia procedunt ex vno capite, nempè, ꝙ reddere mercedem & salarium pro seruitio impenso pertinet ad iustitiam cōmutatiuam. In hoc. n. differunt iustitia distributiua, & cōmutatiua, ꝙ distributiua respicit personarum proportionem: commutatiua verò, rerum æqualitatem. Sed & idē D. Tho. in 2 2. q. 61. art. 4. ad 1. dicit expressè, ꝙ diuinū iudicium attenditur ſm formā iustitiæ cōmutatiuæ, inquantum recōpensat ꝓmium pro meritis, & supplicium pro peccatis: & in solutione ad 2 dicit, ꝙ cū alicui personę pro seruitio impenso cōmunitati aliquid redditur, est actus iustitiæ cōmutatiuæ, non distributiuæ: nam in iustitia distributiua non attenditur æqualitas eius quod quis accipit, ad id quod impenderat, sed attenditur ꝓportio personarum. Hæc loca, quæ videntur dissidere in D. Tho. varijs modis conciliant eius discipuli. Victoria dicebat, ꝙ D. Th. in 2. & in 4. considerans opera quatenus ex libero arbitrio prodeunt, dixit seruandā esse iustitiā distributiuā; sed in summæ suæ Theologiæ considerans opera bona quatenus ex gratia Spiritus sancti, & ex merito Christi prodeunt, dixit seruandā esse iustitiā cōmutatiuam. Nā inter meritum ex gratia procedens, & ꝓmium, non solùm est æqualitas proportionis, sed æqualitas in quantitate; vt ostendit S. Tho. in art. 3. huius quæstionis: & sic concordat ea quæ videntur differre in dictis D. Tho. Caiet. in 2. 2. loco citato, alio modo conciliat hæc loca D. Thom.: dicit enim, ꝙ inter Deum & hominē nullo modo pōt esse iustitia cōmutatiua, multò minus q̄ inter dñm & seruum: q̄n Deus nihil non suum accipit à nobis vt teneatur reddere. Rursus, non possumus æquiualens pro acceptis restituere. Ex quo statim sequitur, quòd punire peccatores, est actus iustitiæ distributiuæ, qua vnumquamq; partē vniuersi in suo loco constituit, secundùm illud quod scriptum est Act. 1. de Iuda, vt abiret in locum suum. Quod confirmatur ex illo axiomate Theologorum, asserentium quòd Deus punit citra condignum, & præmiat vltra condignum: Iustitia verò commutatiua seruat æqualitatem rei ad rem: sed licèt iudicium diuinum fiat secundum iustitiam distributiuā, admiscetur quidem modus iustitię commutatiuę; pro quāto redditur res pro re, hoc est, præmium pro meritis, supplicium pro delictis. & sic est intelligendus D. Thom. cum dicit: quòd iudicium diuinum attenditur secundum rationem iustitiæ commutatiuę. Soto li. b. 3. de iustitia, q. 5. art. 4. Soto.

ARTIC. SECVNDVS.

¶Vtrùm homo sine gratia possit mereri vitam æternam?

SVMMA TEXTVS.

RESpondet D. Thom. conclusione negante, quam in homine condito in statu naturæ integræ, & in homine in statu naturæ corruptæ constituto probat. Meritum nāque hominis dependet ex præordinatione diuina: actus autē cuiuscunque rei non ordinatur diuinitus ad aliquid excedens proportionem virtutis quæ est principium actus: suauis enim Dei dispositio est, vt nihil vltra virtutem suam agat: ergo actiones hominis in natura integra conditi non excedunt proportionem naturæ creatę. At vita æterna quoddam bonum est, proportionem naturæ creatæ excedens, iuxta illud 1. Corin. 2. Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Non ergo natura creata est sufficiens principium actus meritorij vitæ æternæ, nisi ei aliquod donum supernaturale addatur, quod gratia dicitur. De homine verò in natura lapsa ita quadam peculiari ratione probat D. Thomas eandem conclusionem. Nullus siquidem peccator potest vitam æternam mereri, nisi prius Deo reconcilietur dimisso peccato; quia peccatū est quædam Dei offensa, à vita excludens; quapropter peccatori non debetur nisi mors, iuxta illud Rom. 6. Stipendia peccati mors: reconciliari autem Deo nō potest sine gratia: ergo nec mereri potest vitam æternam sine gratia.

alia via pergit: dicit enim, ꝙ redditio præmij est actus iustitiæ distributiua: nam in ea potissimè attenditur ad merita, & conditiones personarum, quanquam hic conspicitur q̄dam forma iustitiæ commutatiuæ. Cum enim bona illa infinita sint, sic redditur ꝓmium secūdùm proportionem meritorum, vt etiā ꝓmium aduenguem correspōdeat pro merito: quod in repub. humana, in qua bona insufficientia sunt, non semper obseruari potest. Deinde dicit, ꝙ punitio peccatorum est actus iustitiæ commutatiuæ: nā in punitione non attenditur proportio personarum, sed æqualitas iniuriæ, quæ ad iustum resarcienda est. Inter has opiniones, opinio Victoriæ magis nobis probatur.

EXPLICATIO ARTICVLI.

DVbium est, an de potentia Dei absoluta possit homo mereri vitam æternam sine gratia? Ad huius dubij expositionem dico primùm de potentia Dei ordinaria: non possumus mereri vitam æternam sine gratia. Hoc testantur scripturæ diuinæ, & probat ratio D. Thomæ. Secundò dico, de potentia Dei absoluta bene possumus mereri vitam æternam sine gratia habituali. Nam Deus per adiutorium gratiæ suæ potest mouere animum nostrum ad detestationem peccati, & dilectionem Dei super omnia, quibus mereamur vitam æternam. Tertiò, de potentia Dei absoluta non potest homo mereri vitam æternam per opera naturalia, id est, non libera: nam, vt antèà ostensum est, libertas est de ratione meriti. Quartò dico, de potentia Dei absoluta per opera moraliter bona ex viribus naturę comparata possumus mereri vitam æternam. Nam si rex noster instituat vt stipula valeat argentum, certè valebit argentū: ergo si rex omnium instituat, quòd opus moraliter bonum valeat vitam æternam, valebit certè. Sed est notandum discrimen inter hæc merita, & meritum quod procedit ex gratia. Nam meritum quod procedit ex gratia, præter diuinam institutionem habet proportionem cum præmio reddendo: nam gratia facit nos consortes diuinæ naturæ, & filios Dei; ꝙ si filij, & hæredes; at illa merita proportionem non habent. An de potē tia Dei absoluta possit homo mereri vitā æternā sine gra.

¶Et est notandum ꝙ hæc adoptio filiorum multum differt ab adoptione humana. Nam adoptio humana, tantùm dat ius ad paternam hæreditatem: Diuina verò præter hoc dat consortium & participium diuinæ naturæ. Sciendum est etiam, ꝙ D. Th. in art. distinguit duplicem hominis statum; statum naturæ lapsæ, & statum naturæ integræ: quē, inquit D. Th. Adam habuit ante peccatum. In quo videtur S. Tho. insinuare, ꝙ Adam ante peccatum non habuit gratiam. quod non solùm est falsum, sed erroneum. Nam quamuis sit positum opinione Doctorum, an sit creatus Rom. 8.

in

in gratia, nullus tamen dubitare debet ꝙ habuerit gratiam & ſanctitatem ante peccatum. Nam in Conci.Trid.definitum eſt, ꝙ primus parens habuit ſanctitatem, & iuſtitiam ante peccatum. Voluit ergo docere D.Tho. ꝙ primus parẽs in ſtatu naturæ integrę ante peccatum per integritatem & valorem naturę nõ potuit mereri vitã æternam.

Conc.Tri. Seſſ.5.c.1.

Viſio Dei nõ eſt finis naturalis.

¶Secundò notãdum eſt, quod dicit D.Thom.in articulo, quòd vita æterna excedit omnem ꝓportionem naturæ, & omne deſiderium hominis naturale: ex quo euidens eſt, ꝙ non ſit finis noſter naturalis, vt quidam Theologi magni nominis perperam exiſtimant.

Prim.cõcl.

¶Tertiò notandum eſt, quòd in concluſione Diui Thomæ duę concluſiones inſinuantur: altera eſt, ꝙ homo conſtitutus in gratia poteſt mereri vitam æternam, de qua articulo ſequenti tractabit: Altera eſt; ꝙ homo ſine gratia non poteſt mereri vitam æternã, de qua etiã diſputatum eſt q.109. artic.5.

Secũ. cõcl.

¶Vltimò notandum eſt, quòd illud axioma, quod cõmemorat S. Th. in argumento ſecundo; Opus quantò minus debitum eſt, tantò magis meritorium eſt; non eſt ſemper verum: nam opus quod fit ex voto, eſt magis meritorium quàm opus, ꝙ fit ſponte, & propria voluntate: at illud magis debitum eſt. Deinde, dilectio Dei ſuper omnia eſt opus magis debitum quàm omnia opeta cęteratum virtutum, at eſt magis meritorium apud Deum.

ARTIC. TERTIVS.

¶Vtrùm homo in gratia conſtitutus poſſit mereri vitam æternam ex condigno.

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Si opus hominis meritorium conſideretur ea ratione qua procedit à libero arbitrio, & ſecundùm ſubſtantiam ſuam, non eſt meritorium vitæ æternæ de condigno, ſed de congruo. Prior pars huius concluſionis probatur ex maxima inæqualitate, quæ inter opera noſtra, hac ratione conſiderata, & vitam æternam reperitur. Poſterior verò ex eo probatur: quia congruum videtur vt homini operanti ſecundum virtutem ſuam, Deus recompenſet ſecundùm excellentiam ſuę virtutis.

¶Secunda Concluſio. Si opus meritorium conſideretur vt procedit ex gratia Spiritus ſancti, meritorium eſt vitæ æternę ex condigno. Hanc concluſionem in argumento, ſed contrà, probat D.Thom. tali ratione. Id quod redditur ſecundum iuſtum iudicium, merces condigna eſſe videtur: vita autem æterna datur propter opera meritoria, vt procedunt à gratia, ſecundum rationem iuſtitiæ vt patet ex Paulo dicente; Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quàm reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex: ergo per talia opera homo meretur vitã æternam de condigno. In corpore verò eandem concluſionem ita confirmat. Nam cum opus meritorium ea ratione cõſideratur, qua à gratia Spiritus ſancti procedit, valor meriti attenditur ſecundum virtutem Spiritus ſancti mouentis nos in vitam æternam, & attenditur ſecundùm dignitatem gratiæ, per quam homo conſors factus diuinæ naturæ adoptatur in filium Dei, cui ex ipſo iure adoptionis hæreditas debetur, iuxta illud Roma.8. Si filij, & hæredes.

EXPLICATIO ARTICVLI.

SCiendum eſt, quòd hęc vocabula, Meritum de rigore iuſtitiæ, Meritum de condigno, Meritum de congruo, ſunt excogitata à Theologis ad explicandam meriti noſtri dignitatem. Meritum de rigore iuſtitiæ eſt quod non innititur gratiæ, aut miſericordiæ acceptantis, ſed habet valorem ex ſeſe, & ex perſona offerente, quale eſt meritum Chriſti Domini. Meritum de condigno eſt, quod licèt innitatur gratiæ, & miſericordiæ acceptantis, eſt iuſtũ, & condignum ad præmium futurum; huiuſmodi eſt meritum ſanctorum. Meritum de congruo eſt, quod non innititur iuſtitiæ, ſed congruentiæ ſolummodo.

Meritũ de rigore iuſtitię. Meritũ de condigno. Meritũ de congruo.

¶Secundò notandum eſt, ꝙ in expoſitione huius quæſtionis propoſitæ in 3.artic. variant Doctores Scholaſtici. Durand.in 2.d.27.q.2.dicit, ꝙ in operibus procedentibus ex gratia propriè non eſt meritum vitæ æternæ de condigno, ſed largo modo, & impropriè: quoniam in hominibus iuſtis eſt quædam dignitas, quæ non inuenitur in hominibus peccatoribus. Hæc verò ſententia, quoniam fauet hæreſi Lutheranę, diligenter excutienda eſt. Et probatur quòd ſit vera.

Durand. Vtrũ opera vt à gra ꝓcedũt habeãt rõnẽ meriti. Prim. arg. Ariſtot.

¶Nam inter Deum, & creaturam non eſt iuſtum ſimpliciter, multò minus quàm inter Dominum & ſeruum, vt oſtendit Ariſtoteles 5.Ethi.c.6. Sed homo in gratia conſtitutus creatura eſt: ergo inter Deum & hominem non eſt meritum de iuſtitia, & de condigno: ſiquidem meritum eſt actus iuſtitiæ.

¶Secundò, inter patrẽ & filium nõ eſt iuſtum ſimpliciter, vt dicit Ariſtoteles loco citato: ergo nec inter filium Dei adoptiuum, & Deum ipſum eſt iuſtũ ſimpliciter. Conſequẽtia inde probatur: nam non plus iuſtitiæ habet filius adoptiuus in ordine ad patrem adoptantem, quàm filiꝰ naturalis ad patrem naturalem.

Secundũ.

¶Tertiò, ſi homo iuſtus meretur vitam æternam de condigno apud Deum, ſequitur quòd Deus obligatur illi vitam ętернam cõferre, quod ſi non faceret, iniuriam faceret, & inæqualitatem. qđ eſt falſum. Nam ſi Deus omnes beatos de cœlo deiiceret, & deturbaret, non faceret illis iniuriam. Item ſequitur, ꝙ Deus deberet hominibus vitam æteruã: quod eſt apertè falſum, & abſurdum: nam Deus nulli debet: vnde eſt illud Auguſtini; Reddis debita nulli debens. Quòd rectè ſequatur, patet. nam vita æterna debetur iuſtis, & non niſi à Deo: ergo Deus debitor eſt. Item, homo iuſtus habet ius iuſtitiæ ad vitam æternam apud Deum: ergo Deus debet vitã æternã apud Deũ, de iuſtitia. Hæc Durã. Sco. in 1.d.17.q.1.dicit, ꝙ actus noſtri ex hoc ſolum ꝙ procedunt ex gratia, non ſunt ſufficienter meritorij vitæ æternæ de condigno, ſed præterea requiritur acceptatio diuina, qua Deus ordinat tales actus ad conſequutionem gloriæ, & in hac acceptatione completur, & perficitur meritum de condigno. Itaq; Scotus habet duas concluſiones. Prior eſt, opera noſtra ſecundum ſe, & vt prodeũt à gratia, non ſunt meritoria vitæ æternæ de condigno. Altera concluſio eſt, opera noſtra ex acceptatione diuina, & vt originaliter procedunt ex paſſione Chriſti, ſunt meritoria de condigno. Probat ſuam ſententiam.

Tertium. Auguſt. Scotus.

¶Nam ſi opera procedentia à gratia ſunt meritoria vitæ æternæ de condigno apud Deum, ſequitur quòd ſi Deus non tribueret vitam æternam, iniurius eſſet: quod eſt falſum.

Prim. arg. Scot.

¶Secundò, præmium ſemper excedit meritum, vt patet ex illo quod dicitur, Deum prẽmiare vltra condignum: ergo actus noſter ex ſua bonitate non meretur tale ꝑmium, ſed ſolùm ex acceptatione diuina. Marſilius conſentit Scot. in 2.q.17.art.2.concl.1.& q.16. facit quatuor vel quinque argumenta, quæ non eſt neceſſe commemorare; nam ferè iam adducta ſunt.

Secundũ. Marſilius.

¶In huius rei expoſitionem dico primum: Merita ſanctorum in diuina gratia fundantur. Patet ex illo; Gratia Dei, vita æterna: & ex Pſal.102. Qui coronat te in miſericordia &c. & ex illo: Quis prior dedit ei, & retribuetur? & ex illo; Plus omnibus laborau, non ego, ſed gratia Dei mecum. Denique hęc veritas definita eſt in Concil. Mileui. Arauſic.

Merita fũdantur in gratia.

Arausic. Trid. contra Pelagium.

Meritum Chri non innititur gratiæ.

¶Secundò dico, meritum Christi non innititur gratiæ, & misericordiæ acceptantis: nam persona Christi de se est infinitè grata, & eius opera habent valorem, & infinitum prerium apud Dominum: propter quod meritum Christi fuit de omni rigore iustitiæ, quemadmodum demonstrãt Theologi in tertio in principio.

Meritũ sãctorũ est d condigno.

¶Tertiò dico, meritum Sanctorum, licèt innitatur gratiæ, & misericordię acceptantis, nihilominus est verè & ꝓpriè meritum de condigno, & de iustitia. Probatur: nam sacræ scripturæ propriè loquuntur de meritò Sanctorum, & testantur apertè, ꝙ meremur vitam æternam de iustitia, vt patet ex testimonijs adductis in primo articulo contra Lutherum: ergo ita asserendum est. Pro cuius explicatione oportet demonstrare principia, ex quibus merita Sanctorum

Lutherus.

habent valorẽ & pretium. Lutherani referũt merita bonorum operũ in nudam Dei promissionẽ, sine respectu bonorum operum. Sed isti hæretici sunt condemnati ab vniuersa Ecclesia, & ex vniuersis scripturæ locis in primo articulo adductis.

Pelagius.

Pelagius referebat merita bonorum operũ in liberum arbitrium, & in opera inde prodeuntia: sed iste hęreticus iam olim ab Ecclesia expulsus est, & damnatus in Concilio Mileuitano, Arausicano, & Tridentino. Catholici verò referunt merita bonorum operum in primis in pactum diuinum cũ hominibus celebratum. Id. n. quod instituitur sub pacto, sub hoc tenore verborum, faciam, si feceris; inducit obligationem iustitiæ. Sed Deus noster nobiscum hoc pactum instituit: Si seruaueritis diuina mãdata, dabo vobis vitam æternam; ergo seruãtibus diuina mãdata ex pacto diuino vita æterna debita est. Huius pacti mẽtio habetur non in paucis locis scripturarũ. Gen. 9. 15. 16. Exo. 24. Hier. 31. Matt. 20. habetur mentio de conuentione facta cũ operarijs ex diurno denario. Secundò, referunt in gretiam Spiritussancti, quæ efficit nos cõsortes diuinæ naturæ. & filios Dei adoptiuos: ꝙ si filij, & hęredes apud Deũ per Deum, vt dicit Paulus. Quomodo autẽ gratia Spiritussancti sit æqualis cum vita æterna quæ futura est, explicat eleganter D. Tho. solutione ad 3. Tertiò, referunt in Spiritumsanctum mentes nostras inhabitantem, qui est sufficiens causa uitæ æternæ: vnde & dicitur pignus hæreditatis nostræ 2. Cor. 1. & Eph. 1. Quartò referunt præcipuè in hanc causam, ꝙ iusti homines sunt membra Christi viua, quæ Christus viuificat per occultam vim, & connexionem spiritualem, vt dicit Paulus Ro. 12. Ephe. 4. ad Colo. 2. sicq; Christus ea viuificat, vt passiones, & virtutes membrorum Christi sint, & appellentur ipsius Christi, iuxta illud Act. 9. Saule, Saule quid me persequeris? & 2. Corin. 13. An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus? & ad Galatas 2. Viuo ego, iam non ego, viuit verò in me Christus.

Gen. 9. Exod. 24. Hier. 31. Matth. 20. Rom. 8. D. Thom. 2. Cor. 1. Rom. 11. Act. 9. Gal. 2.

Dubitatio.

¶Sed nunquid potest verè & catholicè concedi, ꝙ Christus in nobis, & per nos mereatur, ita vt dicat iustus, mereor ego, iam non ego, meretur verò in me Christus? Soto loco citato dicit hanc loquutionem fauere hæresi Lutheranæ. Caietanus in opusculo de Fide & operibus concedit esse veram. Idem Hosius in confessione fidei cap. 75. Respondetur tamen, ꝙ si hæc loquutio faciat hunc sensũ, Christus in nobis meretur, sic, vt homo nihil promereatur, sed habeat se veluti manime organum, hæretica est sententia. Si verò fiat sensus ꝙ Christus in nobis, & per nos mereatur, sic, vt homo diuino præsidio adiutus mereatur, sensus catholicus est: sicuti Deus loquitur in nobis, sic tamen vt nos loquamur, iuxta illud; Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Cum igitur meritum bonorum operum ex pretiosis Dei donis, quibus efficimur consortes diuinæ naturæ, procedat, non dubium est quin sapiat, & redoleat ipsam naturam diuinæ iustitiæ; neque dubium est quin habeat occultam vim, & pretiositatem veluti diuinam.

Soto. Caiet.

Quorũdã noua expositio.

¶Sed videamus diligentiùs, in quem fontem referant meritum nouitij quidam Lutherani, qui cùm catholicis (vt sibi videtur) præclarè sentiunt. Vtique dicunt, quòd de merito bonorũ operum dicitur in scriptura dupliciter. Primò, ꝙ est meritum saluificum, & propitiatorium, & sic solùm est vnum opus in mundo, quod meruit totaliter, & est causa salutis æternæ, victima Christi. 1. Ioan. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris. & Isaiæ 53. Posuit in eo iniquitatem omnium nostrum: & ideo est vnum saluificum meritum, & huius respectu nullum opus meretur vitam æternam. Nam si solum est vnum meritum Christi, quod meruit salutem: ergo nulli alij operi hominis tribui põt; & sic inquiunt opera nostra non merentur vitam æternam. Secundò, loquitur scriptura de apprehensiuo merito, id est, quo homo per idonea media impetrat donationem promeritæ salutis per Christum; & sic opera nostra dicuntur mereri largè ex gratia vitam æternam, non ex dignitate operum, sed ex promissione. Deus enim promisit per opera, vt per media, distribuere nobis & proprium facere suum meritum, & ideo Christus iubet pœnitere, & credere, & baptizari, & seruare mandata. Vnde vnus est Saluator Christus, qui meruit salutem in cruce, & reperit æternam redemptionem; Heb. 9. At distributionem nos meremur ex promissione. Ex hac doctrina inferunt, ꝙ apud Deum nullum est promeritum præmium, quod debeatur nostris operibus, nam etiam cum omnia fecerimus, Deus nobis nihil debet, Luc. 17. & ideo quidquid nobis donat Deus, hoc est gratia, & promissum præmium, coram hominibus autem est promeritum præmium. Rom. 4. Ei qui operatur. merces non imputatur ꝑm gratiam, sed ꝑm debitũ.

Impugnat ꝓpositæ explicatio.

Verùm hæc omnia dogmata hæretica sunt: nam quanquã in ꝓdictis sententijs non negetur opera bona & studiosa esse necessaria, quòd à plerisque Lutheranorum negatur; nihilominus negantur apertè merita bonorum operum, introduciturque meritum quoddam apprehẽsiuum, quod Ecclesia catholica nunquam agnouit. Item introducitur quoddam præmium promissum, non promeritum, quod duntaxat apud hęreticos inuenitur. Ecclesia catholica indubiè docet, ꝙ opera filiorum Dei in se habent dignitatem, & valorem ex gratia Spiritus sancti, & quoniam procedunt ex iustis, quatenus sunt membra Christi, vt promereantur meredem æternam, quæ debetur bonis meritis, prout suprà ostensum est. Sed veniamus ad argumentorum confutationes.

Ad arg. Durandi.

¶Ad argum. Durã & ad primũ rñdetur, ꝙ si meritũ refertur ad Deũ retributorẽ, nõ videtur esse iustum simpliciter, sed dominatiuum, vel paternũ: Si verò referatur ad meredem, iustitia est, & ęqualitas de condigno ad futurã gloriã, q̃ reuelabitur in nobis, vt declarat S. Tho. ad 3. Secundò respondetur, ꝙ si merita nostra cõsiderẽtur quatenus ꝓdeũt ex virtute & mreito Christi, est iustitia inter hominem iustum & Deum, qualis fuit inter Christum & Deum. Tertiò respondetur, ꝙ quidquid sit de hac quæstione, vtrùm inter Deum & hominem sit vera iustitia, hoc est certissimum, ꝙ sicuti filius bonus & obsequens habet ius vt alatur à patre, item habet ius ad paternam hæreditatem, sic filius Dei adoptiuus habet ius ad æternam hæreditatem. Ad secundum idem dicendum est.

Ad primũ.

D. Thom.

Ad scđm & tertiũ. Deus non est capax obligationis.

¶Ad tertium rñdetur, ꝙ si Deus posset obligari alicui creaturæ, certè merita sanctorum, præcipuè Christi Dñi illum obligarent: sed Deus non est capax obligationis; & ideò si Deus deiiceret omnes beatos à gloria, nulli irrogaret iniuriã: tũ, qm̃ ex parte nostra omnia bona & naturalia, & supernaturalia illi debemus: tum verò, qm̃ ipse est Dominus omnium; propter quod si omnia redigeret in nihilum, nulli inferret iniuriã: tum verò, quoniã si aliquis esset inuitus, esset irrationabiliter inuitus. Itaq; Deus nemini obligatur quod ampliùs in sequenti solutione examinandũ erit. Ad quartũ dictũ est in superioribus, q. 111. art. 1. ad 2. ꝙ merita nostra non constituunt Deũ debitorẽ.

Ad quartũ.

Quæ solutio vt diligentiùs exponatur, sciendum est, quòd hoc argumentũ variè confutatur à D. Tho. in 2. dist. 27. art. 3. ad quartum non concedit, ꝙ Deus sit debitor, sed elabit̃ per hoc, ꝙ in iustitia distributiua, qualis reperitur in redditione præmij, non oportet debitum inueniri ex parte distribuentis. In hac verò quęstione art. 1. ad tertiũ dicit, ꝙ Deus nulli debet, sed tamen debet suę ordinationi, & promissioni: in 1. p. q. 21. art. 1. ad 3. dicit, ꝙ Deus reddit debita, quia Deus dat vnicuique quod sua sapientia ordinauit, & instituit. Ex qua solutione ego colligo, quòd sicut ex eo quòd Deus statuit aliquid faciendum, sumus debitores ad faciendũ, sicuti sumus debitores præceptorum diuinorũ, sic quia Deus voluit, vel statuit aliquid faciendum, debitum est vt fiat. Cùm igitur Deus statuerit vt habenti gratiam detur vita æterna, debitum est vt ita fiat; & tamen hoc debitũ à nullo debetur: quod est ingeniosissimè dictũ à D. Thom. loco citato, Nam hoc debitum non habet originem

D. Tho.

nem ex eo ꝙ Deus obligeꝫ creaturę, ꝙn potius ex eo ꝙ creatura debet ſubijci Deo, vt in ea diuina ordinatio adimpleatur, ꝙ eſt, vt talis creatura tales habeat proprietates, & qui ſtudioſè operatur, tale habeat p̄miũ. Hactenus cũ Durand.

Ad argu. Scoti. ¶Ad argumẽta Scoti dicendum eſt: ſed prius aſſero, eſſe manifeſtariam cõtradictionem, dicere ꝙ actꝰ nr̃i eſt meritorius vitæ æternæ ex diuina acceptatione, & non vt procedit ex gratia: nã gr̃a ſecũ affert: diuinã acceptationẽ: ſic.n.definiẽt gr̃a ab omnib.Theologis; Gratia eſt donum deſuper infuſum, qđ efficit hominem Deo acceptum, & gratum. Quod euidentiùs apparebit, ſi imaginemur hominem eſſe Deo gratum ſine aliqua qualitate ſuperaddita; tunc euidens eſt contradictio, ꝙ homo ſit in gratia, & nõ ſit acceptus, & gratus Deo.

ARTIC. QVARTVS.

Vtrùm gratia ſit principium merendi principalius per charitatem quàm per alias virtutes.

Ad primũ. Hoc ita probato ad primum reſpondetur, ꝙ licèt gratia faciat hominem Deo acceptum, & charum ſuapte natura, nihilominus tamen Deus, ſi negaret illi beatitudinem, non faceret illi iniuriam, vt ſuprà expoſitum eſt.

Ad ſcđm. ¶Ad ſecundum reſpondetur, ꝙ quando dicunt Theologi, ꝙ Deus præmiat vltra condignum, cõſiderant opera nr̃a quatenus procedunt ex libero arbitrio. Ad eundem modũ explicat D.Tho. illam ſententiã D.Pauli; Nõ ſunt cõdignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam &c. Aliã ſolutionem adhibet hic Caietanus, quem vide.

D. Thom. Rom.8.

¶Sed operæpretium erit diligentiùs examinare; Vtrùm Deus propriè & verè debeat iuſtis præmium vitæ æternæ.

Vtrũ Deus ꝓpriè iuſtis debeat.

a parte affirmante hæc ſunt argumenta. In primis, Chriſtus Dominus de omni rigore iuſtitiæ meruit coram Deo, vt ſentiunt pleriq; Theologi; ergo Deus de omni rigore debet illi p̄mium: vnde ſi non redderet, iniurius planè eſſet.

Prim. arg.

¶Deinde, Deus promiſit, Deus iurauit ſe daturum p̄miũ iuſtis, vt cõſtat ex ſerie ſcripturarum diuinarum, ergo aſſeueratione, & iureiurando ſe obligauit: debet itaque ſtare promiſſis.

Secundũ.

¶Tertiò ſic. Homini iuſto debetur vita æterna ex pacto & ex iuramento: ergo ab aliquo debetur, & non niſi à Deo; ergo Deus eſt debitor.

Tertium.

¶Quartò ſic. Supposita gratia in homine iuſto, & adoptione in filium Dei, eſt quædam æqualitas inter præmiũ reddendum, & inter opus bonum, quod efficitur ab homine iuſto: ergo ſi Deus non dat præmium, erit inæqualitas, & iniuſtitia: debet ergo de iuſtitia reddere p̄mium, alioqui iniuſtus erit.

Quartũ.

¶Demum, hęc ſententia probatur ex ſententijs ſanctorũ Patrum. Nam Aug.de verb.Apoſt.hom.16.& in enarratione Pſal.109.ait, ꝙ Deus ex promiſſione debitor eſt, ſicque poſſumus exigere Dominum noſtrum, vt dicamus; Redde quod promiſiſti, quia fecimus quod iuſſiſti: quẽ ſequutus

Vltimum. Auguſt.

Fulgẽtius. Fulgentius in Prologo librorum quos ad Monimũ ſcripſit, Ecce qualis eſt, inquit, Dominus noſter, vt donãdo debeat, & quanto magis donat, tantò magis eum debitorem eſſe

D. Thom. non pigeat. Contrarium docet D.Tho. in locis ſuæ doctrinæ minimè paucis, ſuprà q.11.art.1. in ſolatione 2. & 1.p. q.21.& 2.cõtra gentes c.28.& 29.& D.Aug.lib.1. conf.c.4. ſic inquit; Reddis debita nulli debens. Ad huius dubitationis expoſitionem eſt prima concluſio.

Pri.concl. De ꝓpriè nulli debet.

¶Deus propriè nulli debet, neq; creaturæ propriè obligatur. Huius concluſionis plures ſunt demonſtrationes. Prima enim debitor, vt debitor, eſt inferior creditore, & aliquo modo illi ſubijcitur; at Deus benedictus eſt ſuper omnia: vnde Paulus, Quis prior dedit illi, & retribuetur? quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Secunda demonſtratio: Qui debet alteri, ſi non reddit id quod debet, iniurius eſt, peccat, & in crimine tenetur: ſed Deus, tametſi omnes ſanctos de cœlo deijciat, non irrogat illis iniuriam: ergo nemini debet quidquam. Tertia, ſi deberet, non eſſet ſumme liber, ac ſubinde Deus non eſſet. Quarta, Deus nihil accipit à nobis, nihil ex noſtris meritis illi accreſcit: vnde Luc.17. dicitur; Cum feceritis omnia quæcunque dicta ſunt vobis, dicite, Serui inutiles ſumus: ergo nihil obligatur nobis retribuere. Quinta demonſtratio, Deus eſt ſemper Dominus vniuerſalis omnium, beatitudinis, & beatorum; ergo tametſi annihilaret omnes beatos, nulli inferret iniuriam, certè tametſi annihilaret humanitatẽ Chr̃i,

Rom.11.

Luc.17.

vt eius anima ſanctiſſima nunquam videret Deum, iniurius non eſſet.

Secun.cõc. De ꝓpriè nec ſibi debet.

¶Secunda cõcluſio. Deus propriè nihil ſibi debet, nec ꝓpriè eſt ſibi obligatus, & obſtrictus ad aliquid faciendũ. Nã creatura nihil propriè ſibi debet, nec ſibi ſm ꝓprietatẽ eſt obligata. Obligatio enim ſicut & debitũ, dicit ordinẽ ad alterum: & eiuſdẽ ad ſeipſum propriè non eſt obligatio, ſicut nec iuſtitia.

SVMMA TEXTVS.

Affirmans eſt concluſio: eam ita probat Diuus Thom. Actus humanus

Deinde, ſi Deus nõ impleret, nõ irrogaret ſibi iniuriã; qa volenti & ſcienti nõ fit iniuria: ergo propriè non ſibi debet.

Tert.conc.

¶Tertia concl. Chriſtus propriè non obligatur creaturæ, neq; ſibi. Nam inquantũ Deus, nihil nobis debet, vt ex dictis patet; & in quantũ homo, humanitas eſt vnita verbo dicimus: vnde nihil nobis debet. Verũ nõ eſt abſurdũ concedere, ꝙ inquantũ homo aliquid debeat Deo: nam inquantum homo, eſt inferior patre, meruit, habuit præceptum moriendi, fuit obediens, ſatisfecit pro genere humano.

Quar.cõc. Deus pleniſſimè ad implebit promiſſa. 2.ad Tim.2. Hebr.10.

¶Quarta concl. Quanquã Deus nihil nobis debeat, nihilominus pleniſſimè præſtabit quod promiſit, aliàs Deus non eſſet, neq, prima veritas; dicit.n.Paulus, 2.ad Timot.2. Fidelis Deus ſeipſum negare nõ põt. & ad Heb.10. Teneamus ſpei nr̃æ cõfeſſionẽ indeclinabilẽ: fidelis.n.eſt qui repromiſit: & ad Hebr.6. Vt per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mẽtiri Deũ, fortiſſimũ ſolatium habeamus.

Ad argu. Ad primũ.

¶Argumentis in principio obiectis ex dictis facilè patet qũo ſit ſatisfaciendũ: ſed explanatiùs & vberiùs ea confutemus. Nã ad primũ dicendũ, ꝙ Chriſtus meruit de omni rigore iuſtitiæ, ſic adeò ꝙ ſi Deus poſſet obſtringi & neceſſitari, eſſetque capax vt debitor efficeretur, obligaret Deum, & Deus illi deberet. Vel dicat Theologus, prout ſuprà inſinuatum eſt, ꝙ meritũ Chr̃i põt cõparari ad præmium, & ad pſonã apud quã promeruit. Si comparetur ad p̄mium, certè debetur ei de omni rigore iuſtitiæ, cæterùm ſi comparetur ad pſonã, apud quã ꝓmeruit, non cõſtituit Deũ debitorẽ: nã Deus nulli debet. Sed & alio modo cõfutatur p̄dictũ argumentum, ſi dicamus, ꝙ ad rationẽ iuſtitię non eſt neceſſe, ꝙ ſit aliquis debitor, ſed ꝙ ſit debitum ſimpliciter.

Ad ſcđm.

¶Ad ſm dicendũ, ꝙ Deus ſine dubio p̄ſtabit quod ꝓmiſit, propter veritatẽ, ſed non propter obligationẽ; neque poteſt cõſtitui ꝓpriè debitor: ꝙ ſi non ſoluat mercedẽ, mẽdax erit, iniurius nõ erit.

Ad tertiũ.

¶Ad tertiũ dicẽdum, ꝙ vita æterna debeꝫ iuſto, ſed à nemine ei debeꝫ, & qũo hoc ſit verũ, diſtinctè in hoc articulo eſt explicatũ.

Ad quartum.

¶Ad quartum rñdetur, ꝙ ſuppoſita gratia eſt æqualitas inter opus ſtudioſum & p̄miũ: ſed ſi opus ipſum, ẽt ex gratia procedens, cõparatur ad Deũ, nõ cõſtituit illũ debitorẽ: nã eſt Dñs omnium: quare ſi non reddiderit, mendax erit, iniuſtus nõ erit. Concedoq; ꝙ ſi Deus eſſet capax vt debitor conſtitueretur, ſi non exoluere t promiſſam mercedẽ, iniuſtus eſſet. Explicaꝫ hoc accommodo exẽplo. Nam relatio quæ eſt inter creaturam & creatorẽ, ex parte creaturæ realis eſt; quia eſt capax illius; depẽdet.n.realiter à creatore: ex parte Dei eſt relatio rationis: qa Deus non eſt capax relationis realis in ordine ad creaturas: ſic ſanè in noſtro propoſito, quia homo eſt capax vt habeat ius iuſtitiæ, ponimus ꝙ de iuſtitia mereatur vitam æternã, in Deo aũt non ponimus huiuſmodi debitum; quia Deus non eſt capax, vt debitor ſit.

Ad vltim.

¶Sed dicet Theologus, Quid eſt ꝙ Deꝰ ex veritate & fidelitate debet dare ꝓmiſſam mercedem, & nõ ex iuſticia? Reſpondeo, diſcrimen eſſe manifeſtariũ: nã debitũ ex iuſtitia ex altero originẽ trahit, & ex altero oritur vis obligandi, non ex eo qui debet, ſed ex illo cui debetur: ſed debitũ ex veritate & fidelitate non oritur ex altero, neq; naſcit ex iure eius cui debetur, ſed ex parte illius qui debet; quia promiſit, quia dixit; qua obligatione potiùs Deus debet ſibi, quã nobis, ſed neutra eſt ꝓpriè obligatio, prout ſuprà expoſitũ eſt.

¶Ad vltimum dicendũ, ꝙ ex ſententijs Patrum maximè noſtra doctrina cõfirmatur. Nã eiſdem conſtat, ſi benè expendantur, quomodo Deus propriè nemini debeat, ſed debet ſuæ ordinationi, & ipſe ſua ſponte conſtituit ſe debitorem; ſed propriè neque ſibi neque alteri debet.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Dvbium primum eſt, Vtrùm ad meritum ſufficiat charitas ſine gratia? D. Thom. reſpondit neganter de veritate

Ad meritũ an sufficiat charitas sola.

ritate q.27.art.2.ad 5. Nam ad meritum vitæ æternæ duo requiruntur,& ꝙ pſona ſit grata,& ꝙ opus ſit ſtudioſum: quod patet ex illo; Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius: prius reſpexit ad Abel, deinde ad munera eius: quamdiu enim perſona non placet, munera non poſſunt eſſe Deo grata & accepta. Valent ad idẽ probandum autoritates euidẽtes, q̃ adductæ ſunt in ſuperiori articulo, ad probandum, ꝙ omne meritũ ſanctorum gratiæ Dei innitatur.

Gen.4.

Vtrum ad meritũ ſufficiat ſola gratia.

¶Sed dubiũ magis inſurgit, Vtrũ è diuerſo ſufficiat gratia ſine charitate? quæ quæſtio vt

Pri.opin.

De ope bono exiſtẽtis in gratia.

diligentiùs exponatur, explicãdum eſt prius aliud dubium;vtrùm omne opus bonum exiſtẽtis in gratia ſit meritorium vitæ æternæ. De qua re prima opinio dicit,ꝙ ad meritum vitæ æternę non ſatis eſt ꝙ homo ſit in gratia, & quòd opus exercitum ſit mortaliter bonum, ſed præterea requiritur ꝙ referatur in finem ſupernaturalem, aut motiuum ſupernaturale. Hæc eſt opinio

Durand. Scot.

Durand.in 2.d.40.q.2.& Scoti.d.41.q.1. & ſuadetur optimis argumentis.

Pri.arg.

¶In primis, vt opera ſint merita vitæ æternæ,neceſſariũ eſt ꝙ informẽtur gratia,& charitate, vt eſt in cõfeſſo apud omnes Theologos:opera verò tunc informantur gratia, & charitate, quando referuntur in finem charitatis: ergo vt opera ſint meritoria, neceſſariũ eſt vt actu referantur in finem charitatis. Deinde, diuerſæ ſunt qualitates in opere humano,ꝙ ſit opus bonum,& ꝙ ſit meritoriũ vitæ æternę: ſed primũ habet ex obiecto conſono rationi, & rectæ prudentiæ: ergo ſecundum habet ex fine ſupernaturali.

Secũdum.

Tertium.

¶Tertiò ſi vir iuſtus meretur apud Deum quando exercet opera moraliter bona, ſicuti paganus non recolens finẽ ſupernaturalem,ſequitur quòd mereatur quando dormit, quando ludit &c.quod videtur abſurdum eſſe.

Vltim.

¶Vltimò,in infidelibus circunſtantia infidelitatis,quando non informat opera,ſed tantum concomitatur, non reddit opus vitioſum, v.g.ſi Philoſophus paganus pietate naturali elargitur eleemoſynam, aut hõorat parentes,certè non peccat,q̃m infidelitas non informat illa opera,ſed concomitanter ſe habet:ergo q̃n vir iuſtus exerceat opera moraliter bona,non recolens finem ſupernaturalem, non meretur apud Deum. Probatur conſequentia:nam actus noſter facilius vitiatur, quàm integratur in bonitate: malum.n. ex ſingularibus defectibus conſurgit,bonum verò &c. ergo cum illa opera non informentur charitate, non erunt meritoria vitæ ęternæ.Hactenus Dur.Fauet Durãd.illud; Qui ſuſceperit Prophetam in nõmine Prophetæ, mercedem

Matth.10. Marc.9.

Prophetæ accipiet: &, Qui ſuſceperit vnum ex iſtis in nomine meo,non perdet mercedem ſuam: & illud; Venite

Matth. 25. Ioan. 15.

benedicti patris mei,&c. Eſuriui enim,& dediſtis mihi mãducare,id eſt, in nomine meo. Confirmat hanc ſententiam exemplum de vite & palmitibus:ſicut.n.vt palmes ferat fructum,non ſatis eſt ꝙ permaneat in vite,ſed oportet exurgere virtutem vt influxum accipiat; ſic ſanè vir iuſtus vt producat fructus bonorum operum, non ſatis eſt, ꝙ in gratia conſiſtat, ſed præterea indiget virtute, & motione Chriſti ſupernaturali, quod ſine dubio videtur eſſe definitum in

Conci.Tri.

Conc.Trid.ſeſſ.6.can.16. & cap.32. dicitur enim ꝙ homo iuſtus operibus bonis meretur apud Deum, quæ per gratiã Dei,& Ieſu Chriſti meritum, cuius membrum viuum eſt, fiunt. Ex his teſtimonijs videtur colligi, ꝙ ad meritũ vitę ęternæ ſit neceſſarium auxilium ſupernaturale. Hoc idem

Aug. li.13. conf. c.26.

videtur affirmare D.Augu.cum dicit, Didici à te Deus meũ inter datum & fructum diſcernere. Datum eſt res quã dat qui impartitur egeno neceſſaria. Fructus eſt bona & recta voluntas datoris. Non enim dicit magiſter bonus, qui ſuſcipit Prophetam, ſed qui ſuſcipit Prophetam in nomine Prophetæ.Idem videtur docere D.Tho.1.p.q.62.ar.4.ad 2. vbi dicit, ꝙ licèt Angeli fuerint creatę in gratia, per dilectionem naturalem,qua ſe dilexerunt,non meruerunt,q̃m illam in finem ſupernaturalem non ordinarunt. Et ratio ſuffragatur:nam finis,& media debent proportionari: ſed finis eſt ſupernaturalis: ergo media debent eſſe ſupernaturalia.

D. Tho.

duplici ex capite habet rationẽ merendi,ex diuina ſcilicet ordinatione, ſecundùm quam actus illius boni dicitur meritorius, ad quod homo diuinitus ordinatur;& ex parte liberi arbitrij, in quantum homo per ſe voluntariè agit. Vtroq; autem modo ratio meriti præcipuè penes charitatem attenditur. Concluſio ergo vera eſt. Minor ita probatur. Vita enim æterna in Dei fruitione conſiſtit: motus autem humanæ mentis ad fruitionem diuini boni eſt motus ꝑprius charitatis, per quem omnes motus aliarum virtutum in hunc finẽ ordinantur: meritum ergo vitæ æternæ, ratione boni ad quod ordinatur,primò pertinet ad charitatem, ad alias autẽ virtutes ſecundariò. Deinde, id quod ex amore facimus, maximè volontarie facimus: ergo etiam meritum præcipuè attribuitur charitati, ſi meritum cõſideretur ex ea parte, qua eſt voluntarium & liberum.

¶Secũda opinio dicit, ꝙ vt opus ſit meritorium vitæ ęternę, ſat eſt ꝙ homo ſit in gratia, & opus ſit moraliter bonum, & ſtudioſum. In hac opinione fuit,vt fertur,Victoria, ſuſtinet eã Soto. Soto lib.3.de natura & gratia c.4.Caietanus ſuprà q.21. art.3.Capr. in 2. d. 40. & D. Tho. ſuprà q.21. art.4. ad vltimum expreſsè dicit,quòd omnis actus bonus eſt meritorius apud Deum,ſi non ſit peccati impedimentum: fauet illud; Reſpexit Dominus ad Abel,& ad munera eius;id eſt, quia perſona grata erat, opera eius & munera grata fuere. Item in ſanctis ſcripturis ſępiſſimè aſſeritur,ꝙ Deus reddit vnicuiq; ſecundum opera ſua: ſed homo iuſtus ſępenumero operatur opera alioqui egregia pro republica non recolens finem ſupernaturalẽ: ergo non perdet mercedem ſuã. Tertiò,hæc opera ſunt amici,& filij Dei,quibus obtemperat,& obſequitur Deo Opt.Max. ergo his operibus promeretur apud Deum.

Secundus opi. Victoria. Soto. Caieta. Capr. D. Thom. Gen.4.

¶Tertia opinio dicit,quòd vt opus ſit meritoriũ vitę ęternæ,non requiritur actualis relatio in finem ſupernaturalẽ, vt dicit prima opinio; nec ſatis eſt habitualis,vt habet ſecunda opinio:ſed requiritur virtualis,id eſt,quòd operatio ſtudioſa ſit ex imperio charitatis proximè præcedente,& propter finem ſupernaturalem, quem proximè intẽdebamus, quæ intentio virtualis ſufficit in omni negotio humano; verbi gratia,incipit quis orare religionis gratia,vt hæc oratio ſit meritoria, non ſemper neceſſe eſt vt actu recolamus finem ſupernaturalem.Rurſus,pergit quis in Diuum Iacobum religionis gratia,vt hęc peregrinatio ſit meritoria, nõ oportet quòd ſemper in itinere recogitet finem ſupernaturalem.Certè quemadmodum artifex, quando operatur,nõ ſemper conſiderat regulam artis, ſed tantùm quando incipit operari,poſtea verò ex habitu operatur:ſic homo iuſtus, qui meretur apud Deum, non oportet ſemper recolat finẽ ſupernaturalem, ſed ſatis eſt quòd in principio opera ſua in finem ſupernaturalem referat.

Tert.opin.

¶Quarta opinio dicit,quòd non requiritur virtualis relatio,quam conſtituit tertia opinio, ſed in hoc ſenſu,quòd quando homo primum iuſtificatur apud Deum, referat ſe, & omnia ſua in finem ſupernaturalẽ, & hęc relatio durat per totam vitam, ſi p peccatum mortale non interrumpat. Ex quo ſtatim ſequitur,ꝙ ſi homo, vel Angelus habens gratiã,nunquam exiuit in dilectionẽ ſupernaturalem, qua ſe & omnia ſua retulit in finem ſupernaturalem p opera moraliter bona,nihil promeret: & in hoc ſenſu fortaſſis dixit D.Tho.ꝙ dilectio Angeli prima naturalis non fuit meritoria apud Deum; quoniam illam in finem ſupernaturalem nunquam direxerat. Hęc ſententia ſic expoſita, ſine dubio eſt D.Tho.in 2.d.26.art.6.& d.40.art.5. in corp. & ad 6.& q.2.de Malo.art.5.ad 7.& Caiet.in 1.p.q.63.art.6.

Quar. opi. Sententia D.Tho. D. Tho. Caieta.

¶Sed contra iſtã ſnĩam ſunt optima argumenta. In primis; Infidelis,qui ſe & omnia ſua retulit in idolum, ſi poſtea pietate naturali elargitur eleemoſynã, certè nõ peccat, vt eſt in confeſſo apud oẽs Theologos, ex eo ꝙ illa antiqua relatio nõ ſufficit ad illud opus inficiendũ: ergo licèt vir iuſtus in principio ſuę cõuerſionis ſe & oĩa ſua retulit in finẽ ſupernaturalem, ſi poſtea pietate naturali dat eleemoſynã nõ meret ꝑmiũ ſupernaturale,eò ꝙ illa antiqua relatio nõ ſufficit ad informandũ hoc opus. Et confirmatur: nã vt antea dictũ eſt,actus humanus facilius diſſipatur, q̃ perficiẽ,

Arg. prim. cõtra ſentẽtiam. D.Thom.

Secundũ. ¶Secundò, hæc antiqua relatio non ſufficit in alijs negotijs humanis: certè non ſufficit ad dicendum officium horarium, non ad adminiſtranda ſacramenta, non ſufficit ad eundum in Diuum Iacobum religionis gratia: ergo non ſufficit ad meritum Chriſtianum.

Tertium. ¶Tertiò, Celeſtinus Papa in epiſtola ad Galliæ epiſcopos definit grauiſſimè, ꝙ omnia ſtudia noſtra, & merita noſtra ſunt dona Dei. Inſuper

Concluſio. definit, ꝙ omnis motus bonę voluntatis, & omnis recta cogitatio ſunt dona Dei; per illũ nãq; aliquid poſſumus, ſine quo nihil poſſumus. Habetur hæc definitio c. 8. illius epiſtolæ: conſimilis defi-

Cõc. Arau. nitio habet Concil. Arauſicano can. 9. 20. & vlt. & D. Au-

Rom. 11. guſt. epiſt. ad Paulinum, & ad Vitalem Carthaginenſem dicit expreſsè, errorem fuiſſe Pelagij, gratiam Dei ad ſingulos actus meritorios non eſſe neceſſariam. Ex quo manifeſtè colligitur, eſſe de fide quòd opus meritorium vitæ æternæ eſt opus ſupernaturale, & quòd requirit auxilium Dei ſpeciale: nam ſacra Concilia de gratia Dei ſpeciali loquuntur. Ex quo ſequitur, quòd ad meritum vitæ æternæ non ſatis eſt, ꝙ homo ſit in gratia, & ꝙ opus ſit moraliter bonũ: nam opus moraliter bonum poteſt haberi ex facultate naturæ ſine auxilio Dei ſpeciali, vt oſtenſum eſt ſuprà in materia de gratia.

Ad 1. arg. Opus bonũ ſuapte natura refertur in Deum. ¶Ad primum, de infideli, ſatis ſuperq; dictum eſt ſuperius, ſed nunc breuiter negatur conſequentia: nam opus bonum ſuapte natura refertur in Deum verum, non in idolum; quòd autem referatur in idolum, eſt veluti quædam violentia, & motus violentus, quapropter ſi antiqua fuit relatio, antiquatur, & ſeneſcit: quemadmodum vt lapis deſcendat, qui motus eſt ei connaturalis, ſatis eſt ille impetus antiquus impreſſus à generante; vt verò aſcẽdat, qm̃ eſt motus violentus, neceſſarius eſt perſeuerans impetus proijciẽtis: opera verò bona hominis iuſti ſuapte natura referũtur in verũ Deum, & ideo non eſt ſimilis ratio. Item eſt alia differentia, quòd homo iuſtus, quando ſtudioſè operatur, non reuocat præcedentem intentionem; ſed homo infidelis, quando dat eleemoſynam ex pietate naturali, reuocat præcedentem intentionem: nam dare ex pietate naturali, & dare propter idolum, ſunt intentiones ſibi repugnantes.

Ad ſecãm. ¶Ad ſecundum reſpondetur, ꝙ non conſimilis intento verſatur in vniuerſis negotijs humanis: certè ad meundã ſocietatem, & amicitiam, ſatis eſt ſemel meipſum, & omnia mea in obſequium amici cõſecraſſe, niſi hæc intentio poſtmodum reuocata fuerit.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium reſpondetur, non videtur mihi ſana doctrina dicere, ꝙ homo iuſtus mereatur vitam æternã per opus ex facultate naturæ comparatum: nam contrarium docent euidentes autoritates in contrarium adductæ in argumento. Nihilominus dicendum eſt, ꝙ omne opus bonum exiſtentis in gratia, qui ſe, & omnia ſua retulit in finem ſupernaturalem, eſt meritũ vitæ æternæ: nam vt ſit opus ſupernaturale, ſatis eſt illa antiqua relatio ſupernaturalis. Tum deinde, quoniam in vita hominis iuſti ſæpenumero renouatur, & reperitur hæc eadem intentio in oratione, in genuflexione; in ò vniuerſa vita iuſti hominis eſt ſeipſum, & omnia ſua in Deum referre.

Obiectio. ¶Sed adhuc eſt importunum argumentum contra iſtam ſententiam. Nam ſi ad meritum vitæ æternæ eſt neceſſaria virtualis relatio ex imperio charitatis in finem ſupernaturalem, ſequitur ꝙ primus actus fidei in homine exiſtente in gratia nunquam ſit meritorius: nam actus fidei ſemper præcedit charitatis amorem. Nullum n. bonum ſupernaturale eſt amatum, quin prius per fidem cognitum ſit. Cõfirmatur: nam ſi refertur p alium actum charitatis illũ actũ charitatis præcedit actus fidei. Rñdetur, ꝙ ad meritum ſatis eſt ꝙ homo ſit in gratia, & ꝙ homo habeat motiuũ ſupernaturale, cuiuſmodi reperitur in actu fidei. Secundò reſpondetur, ꝙ ille actus fidei in eodem temporis momento informat charitate, licèt ordine naturę antecedat charitatem.

Solutio.

¶Ad omnia argumẽta Durand. dico, euidenter cõuincere ꝙ nullus eſt actus meritorius, niſi informetur charitate, vt vero informetur charitate ſatis eſt illa antiqua relatio, de qua ſatis dictũ eſt.

Ad Argu.

ARTICVLVS QVINTVS.

¶Vtrùm homo poſſit ſibi mereri primam gratiam.

SVMMA TEXTVS.

COnclusione negante reſpondet D. Thom. cuius probatio talis eſt. Prima gratia, ſi cõſideretur ſecundum rationem gratuiti doni, non cadit ſub merito: quia ſi ex operibus, iam non eſt gratia, vt argumentatur Paulus. Neque verò ſi ſecundum naturam ſuam conſideretur; quia gratia excedit proportionem naturæ non habentis gratiã, qualis eſt natura noſtra ante primæ gratiæ infuſionem. Ex quo conſequens eſt, quòd nemo primã gratiam meretur, antequam eam habeat: neque verò eam meretur poſtquam habet; quia merces eſt terminus operis, gratia verò principium eſt cuiuſlibet boni operis. Si autem aliud donum gratiæ mereatur, ſuppoſita prima gratia, iam illud donum non eſt prima gratia. Nullus ergo ſibi poteſt primam gratiam mereri.

EXPLICATIO ARTIC.

COntra concluſionẽ ſunt optima argumẽta ad probandum ꝙ mereamur primã gratiam de iuſtitia, & de condigno. In primis, homo iuſtificatur, & reconciliat Deo ex operibus nõ antecedentibus gratiam, ſed concomitantibus, vt docuit fides catholica: ergo meretur primam gratiã, & remiſſionem peccatorũ. Antecedẽs probatur: qm̃ hęc propoſitio eſt hęretica, Sola fides iuſtificat, non opera. Conſequentia probatur ex illo; Ei qui operatur, merces non imputatur ſm̃ gratiã, ſed ſm̃ debitum: ſed homo operatur in ſua iuſtificatione: ergo meretur primam iuſtificationem.

Diſcutitur concluſio articuli.

Prim. arg.

Rom. 4.

¶Secundò: Meritum Sãctorum innititur duobus principijs, qm̃ Deus promiſit, & qm̃ procedit ex motione Spiritus ſancti: ſed Deus promiſit pœnitẽtibus primã gratiã, & pœnitẽtia ꝓcedit ex motione Spiritus ſancti: ergo meretur primã gratiã. ¶Sed tertiũ argm̃ fortiſſimũ eſt: Nã homo in inſtanti iuſtificationis ſuę ſatisfacit de iuſtitia pro culpa & pro pœna: ergo debetur ei remiſſio peccatorũ de iuſtitia. Cõſequẽtia quidẽs eſt, & antecedens eſt D. Th. 3. p. q. 1. ar. 2. ad 2. & in addi. ad 3. p. q. 13. ar. 1. & 1. p. q. 21. ar. 4. ad 1. & 2.

Secũdum.

Tertium.

¶Quartò: Per noſtra opera meremur vitã æternã, & gloriã, vt apertè conſtat: ergo meremur acceptari ad gloriã; ſed gratia nihil aliud eſt quã acceptatio ad gloriã: ergo meremur gſam. ¶Quintò: Chriſtus meruit nobis de omni rigore iuſtitię gratiam, & remiſſionem peccatorum: ergo debetur nobis de iuſtitia: non ergo datur nobis merè gratis.

Quartum.

Quintum.

¶Vltimò: Iſta opera, ſcilicet deteſtatio peccati, & dilectio Dei ſuper omnia, antecedunt gratiam, & iuſtitiam in genere cauſę materialis, & diſpoſitorię, vt antea dictum eſt; ergo gratia eſt terminus iſtarũ operationũ: ergo merces; ac ſubinde cadit ſub merito. Antecedens notũ eſt, & cõſequentia patet ex D. Th. dicẽte hic, ꝙ merces eſt terminus bonorũ operũ. ¶His argumentis non obſtãtibus veritas fidei catholicę eſt, ꝙ prima gratia, & remiſſio peccatorum, & prima iuſtificatio non cadunt ſub merito noſtrorum operum. Hanc veritatem demonſtrat Diuus Paulus ad Roma. cap. 3. 4. 5. & 11. quibus in locis habetur illud; Iuſtificati gratis per gratiam ipſius: & illud; Ex operibus legis non iuſtificabitur homo coram illo. Item, ſi gratia, non ex operibus, alioqui gratia non eſt gratia. Hunc locum tractans D. Auguſt. lib. de bono perſeuerantię, vertit opera, in merita: & hic eſt certiſſimus D. Pau. ſenſus. Si ex meritis, & ex dignitate operum datur gratia, & reconciliatio cum Deo, certè gratia non eſt gratia, ſed habet debitę mercedis rationem. Valet illud; Si ex lege iuſtitia: ergo Chriſtus gratis, & ſine cauſa mortuus eſt. Certè ſi ex operibus noſtris gratia, & iuſtitia apud Deũ datur, Chriſtus gratis, & ſine cã mortuus eſt. Verſat hũc locũ D. Aug. multis locis. Demũ, in exordio naſcẽtis Eccleſię Iudęi gloriabãtur ſe ex merito ſeruatę legis in gſam Euãgelij deueniſſe, cõtra quos ſcripſit D. Pau. epiſt. ad Roma. ad Galatas, ad Philipp. Hęc veritas definita eſt in Concil. Mile. Arau. cõtra Pelagium, & in Conci. Trid. Sed in Cõcil. Arau. habetur hęc memorabilis ſentẽtia; Mer-

Veritas cõcluſionis oſtẽditur.

Galat. 2.

Aug. lib. de nat. & gra. c. 40. li. de grat. & lib. arbit. c. 13. li. 1. de gra Chri. c. 22. & 23.

Conci. Tri. Seſſ. 6. c. 1. Cõci. Arau. 2. Can. 18.

ces

ces debetur bonis operibus, ſi fiant: ſed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant. Rationes verò ad iſtam veritatem confirmandam ſunt euidentes in D. Thom.

Ad argum. Ad primũ. ¶Ad primum in contrarium reſpondetur, ꝙ motus liberi arbitrij per fidẽ, pœnitentiam, & charitatem, eſt neceſſarius ad noſtram iuſtificationẽ, vt anteà demonſtratum eſt: quibus operibus iuſtificatur homo, non tanquam ex meritis, ſed tanquã ex diſpoſitionibus: iſtæ verò diſpoſitiones ſunt ſimul cum gratia, & oriuntur, & habent virtutem ex gratia: quapropter non poſſunt mereri primã gratiam, ſed gloriam quã nondum habemus: propter quod optimè dicit Paulus. Ei qui operatur, id eſt, ei qui meretur, merces nõ imputatur ſecundùm gratiam, ſed ſecundum debitum: & clarius dicit; Ei qui non operatur, credenti autem in eum qui iuſtificat impium, fides reputatur ad iuſtitiam. Non dixit, fides meretur iuſtitiã, ſed fides induxit eam diſpoſitionem, quam Deus reputauit pro ſufficienti ad noſtram iuſtificationem pro ſua miſericordia. Ex qua doctrina colligit D. Tho. hoc documentum, ſolutione ad primũ. Quando aſſeritur in ſacra ſcriptura, hominem per fidem, aut per charitatem iuſtificari, illa dictio, per, non dicit cauſam efficientem, nec meritoriam, ſed præparatoriam; & ſenſus eſt, quod ad iuſtificationem requiritur actus fidei, & dilectionis Dei ſuper omnia, quibus operibus præparatur animus noſter ad habendam iuſtitiam, & gratiam apud Dominũ.

D. Tho. do cumẽtum.

Ad ſcdm. ¶Ad ſecundum reſpondetur, ꝙ Deus promiſit verè pœnitentibus primam gratiam, & primam iuſtificationẽ, non ꝙ pœnitentia mereatur primam gratiã, ſed qm̃ eſt diſpoſitio ad primam gratiam. Certè ſicut dicit Paulus, Credenti in eum qui iuſtificat impium, fides reputatur ad iuſtitiam ſecundum propoſitum gratiæ ſuæ, non ſecundum debitũ; ita poteſt dicere Theologus, pœnitenti pœnitentia reputatur ad iuſtitiam ſecundum propoſitum gratiæ ſuæ.

Ad tertiũ. ¶Ad tertium reſpondetur, eſſe certum ſecundùm fidem catholicam, ꝙ remiſſio peccatorũ, & iuſtificatio impij fiãt omnino gratis. hoc aſſerit D. Paulus frequentiſſimè in epiſtola ad Romanos, & in epiſtola ad Galatas. hoc eſt definitum in Concilio Mileuitano, Aruſicano, Tridentino contra Pelagium: imò frequentiùs reperitur in D. Paulo, quòd iuſtificetur homo gratis, quàm ꝙ gtatia detur gratis. Ex hoc principio catholico ſequitur ſtatim, ꝙ remiſſio peccatorum datur gratis. Secundò ſequitur, quòd non cadit ſub merito. Tertiò ſequitur, ꝙ non debetur pœnitenti, aut credenti de iuſtitia. Quartò ſequitur, in quanto errore verſantur, qui dicunt, ꝙ homo in puncto iuſtificationis per pœnitentiam ſatisfacit pro culpa de iuſtitia, & quòd debetur ei remiſſio peccatorum de iuſtitia. Igitur ad argumentum tertium dicendum eſt, quòd Deus remittit, & cõdonat culpam gratis per ſatisfactionem Chriſti, applicatam nobis ex ſua miſericordia. Hæc autem applicatio in homine adulto non fit niſi per propriam pœnitentiam, quæ non meretur remiſſionem peccatorum, ſed eſt præparatio ad illam habendam. Cùm ergo dicit D. Tho. quòd homo per pœnitentiam ſatisfacit pro culpa, ſenſus eſt; quòd cõcurrit ſuis operibus ad ſuam iuſtificationem; non ꝙ mereatur illam, nec quòd de iuſtitia ei debeatur. In eodem ſenſu dixit D. Thom. quòd per fidem iuſtificamur. Rurſum, cum dicit S. Thomas, quòd in iuſtificatione impij inuenitur quidam modus iuſtitiæ, veriſſimè dicit: tum quoniam Deus ſtatuit, vt qui ex adultis non operatur, non iuſtificetur: tum verò, quoniam iuſtificatur homo ex iuſtitia, non noſtra, ſed Chriſti, vt ſuprà expoſitum eſt. Cæterum quoniam iuſtificatio eſt opus gratiæ operantis, & non cooperantis, omnino Deo tribui debet, & non noſtris operibus.

Quorundã opinio de ſatisfactione. Sed quidam viri docti vehementer ſuſtinent propter autoritatem Diui Thomæ, quòd ſatisfaciamus pro culpa coram Deo; qui ſubinde negant conſequentiam argumenti propoſiti: quoniam illa ſatisfactio eſt debita Deo de iuſtitia, propter quod nihil meretur coram Deo de iuſtitia. Deinde, meritum reſpicit bonum ipſius qui meretur: meretur enim præmium ſibi non alteri, at in ſatisfactione, quæ fit Deo per pœnitentiam, homo nihil ſibi acquirit, ſed conſtituit æqualitatem inter ipſum, & Deum, quam ille debebat ex iuſtitia, & eſt bonũ ipſius Dei: vnde Baruch 2. dicitur; Anima quæ triſtis eſt ſupra magnitudinem mali, reddit tibi gloriam, & iuſtitiam Domine. Certè in peccato duo includuntur; alterum eſt, deordinatio voluntatis eius qui peccat, nempe auerſio a Deo, & conuerſio ad creaturam; alterum eſt, iniuria & offenſio quę fit Deo, quia præponitur ili creatura; & hoc quidem eſt malum ipſius Dei, non quidem ſecundum effectum, ſed ſecundum affectum peccantis. Cum ergo aſſeritur, ꝙ homo ſatisfacit Deo pro culpa, intelligitur ſecundum hanc poſteriorem rationem; nam ſecundum priorem remiſſio peccatorum omnino gratis datur, ſicut & gratiæ infuſio: hoc dicunt viri docti. Sed mihi nunquam probari poterit, ꝙ debeatur homini pœnitenti de iuſtitia reconciliatio cum Deo; nam id Paulus vbique prædicat, quòd iuſtificatio impij, & reconciliatio cum Deo fit omnino gratis per Chriſtum, & oppoſitum docere eſt conculcare Diuum Paulum. Deinde, ſacra Concilia apertè definiunt, quòd remiſſio peccatorum, & reconciliatio cum Deo fit omnino merè gratis: ergo non debetur homini pœnitẽti de iuſtitia: nam ſi fit gratis; ergo non ex iuſtitia. Præterea, ſi reconciliatio & remiſſio peccati debetur homini pœnitenti ex iuſtitia: ergo debetur homini ex iuſtitia ꝙ redeat cum Deo in gratiam. Ex quo cõſequẽs eſt, quòd prima gratia non datur homini gratis. Ad hæc, ſi reconciliatio cum Deo debetur homini pœnitenti, & ſatisfacit pro culpa de iuſtitia, conſequens eſt, quòd mereatur de iuſtitia vt Deus reconcilietur illi, & condonet iniuriam: hoc autem aſſerere, planè hæreticum eſt. quod rectè ſequatur, patet euidenti ratione. Nam illud opus eſt meritorium corã Deo de iuſtitia, cui debetur aliquid ex iuſtitia, & ordinatione diuina: ſed pœnitenti, vt prædicti autores affirmant, debetur ex iuſtitia, & ordinatione diuina, reconciliatio cum Deo: ergo ex meritis reconciliatur peccator cũ Deo. Certè gloria hac de cauſa cadit ſub merito bonorum operum, quia debetur homini operanti ex iuſtitia, & ordinatione diuina. Si ergo reconciliatio cum Deo debetur pœnitenti ex iuſtitia, conſequens eſt vt cadat ſub merito. Hoc ipſum confirmatur: quia meritum bonorum operum ex ſanctis ſcripturis præcipuè colligitur illis ſententijs. Tu reddis vnicuique iuxta opera ſua: &, Quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. Sed vt iſti exiſtimant, reconciliatio peccatoris debeꝰ homini pœnitenti iuxta opera ſua de iuſtitia, quam reddit Dominus ex iuſtitia tanquam iudex: ergo cadit ſub merito pœnitentiæ. Præterea quòd homo habeat gratiàm Dei, & efficiatur illi gratus non debetur homini peccatori ex iuſtitia: ergo neque remiſſio peccatorum, & cum Deo reconciliatio. Conſequentia inde probatur euidenter. Nam ſi habet gratiam Dei, & eſt illi gratus, iam intelliguntur peccata remiſſa, & condonata. Explicatur hoc argumentum euidentius. Nam ſi homini pœnitenti debetur de iuſtitia reconciliatio cũ Deo, ſiquidem ſatisfacit de iuſtitia pro culpa; vel præſupponitur quòd iam ſit homo Deo gratus; vel ſit gratus per opus pœnitentiæ. Si intelligitur gratus Deo, & id quidem merè gratis: ergo iam intelliguntur peccata eſſe remiſſa, & iniuria condonata, alioqui non eſſet Deo gratus. Si verò dicas, ꝙ fit Deo gratus per opus pœnitentiæ, conſequens eſt, quòd gratia debeatur ex iuſtitia pœnitenti, quod eſt dogma planè peſtiferum. Demum ſi opus pœnitentiæ eſt tantæ virtutis, ꝙ ei debeatur ex iuſtitia reconciliatio cum Deo, & condonatio iniuriæ, certum eſt ꝙ proceꝺ t ex gratia: nam opus quod non procedit ex gratia, nihil valet coram Deo de iuſtitia. Si ergo procedit ex gratia, iam præſupponuntur peccata dimiſſa, & iniuriam eſſe condonatam: ergo impoſſibile eſt, ꝙ ex iuſtitia debeatur homini pœnitenti condonatio iniuriæ. Sed iam reuertamur ad conſutationem quarti argumenti. ¶Ad quartũ rñdetur, ꝙ gratia nõ eſt acceptatio ad gloriã, ſed eſt diuina beneuolentia, qua Deus nos amat, & charos habet: ex hoc verò conſequitur, quòd opera noſtra ſint accepta ad vitam æternam.

Nunquam debetur re conciliatio de iuſtitia.

Ad quartũ.

¶Ad quintum rñdetur, ꝙ prima gratia, & remiſſio peccatorũ datur merè gratis; id eſt, non datur ex meritis noſtris; itaque cõparata ad nos eſt merè gratia: ſed non datur ſine merito, & redẽptione copioſa quã Dñs fecit in cruce; itaq; comparata ad Chriſtum debetur de omni rigore iuſtitiæ. Vtrumq; horum explicauit D. Paulus ad Rom. 3. dicens; Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu. ¶Ad vltimum reſpondetur, quòd ſi illa opera conſiderentur quatenus antecedunt gratiam in genere cauſæ materialis, intelliguntur ſine gratia, & homo intelligitur tendens ad gratiam habendã: itaq; intelligitur ſine gratia, & ideo hæc opera non poſſunt eſſe meritoria apuꝺ Deum. Si uerò conſiderentur quatenus pro-

Ad quintũ.

Ad vltimũ.

deunt à gratia in genere cauſæ formalis, iam non merentur gratiam, ſed gloriam quam nondum habent; & quomodocunque hæc opera conſiderentur, non ſunt meritoria primæ gratiæ: nam prima gratia eſt radix, & cauſa omnium meritorũ; ſicut q̃o cunq; materia cõſideretur ẽt ſi cõſideretur vt eſt prior in genere cauſæ materialis quàm forma, ſemper habet virtutem, & energiam à forma; materia ſiquidẽ eſt pura potentia de ſe.

EXPLICATIO ARTIC.

Prim.cõcl. IN hoc articulo, qui ſunt otioſi ad diſputandũ, mouẽt varias qõnes; in primis mouent q̃ſtionem de merito Chriſti; cum hæc habeat propriũ locum apud D. Tho. 3.p.q.1.art.2. & q.19. Rurſus mouent aliam; Vtrùm Deus potuerit tribuere homini vt mereretur pro alijs gratiã, & iuſtificationẽ de cõdigno, cùm hæc habeat locũ 3. parte, q.1. artic.2. Nos vero tria dubia proponemus. Primum eſt, Quid eſt q̃ primus parẽs peccando meruit nobis primã gratiam. cùm fuerit caput generis humani, nõ potuerit mereri alijs primam gratiã, & iuſtificationẽ, præcipue cùm inuexerit peccatum ſuum in omnes poſteros in cõdemnationẽ: Reſpondetur ideò eſſe, quia non fuit caput quantum ad influxum, ſed ſolũ modo quantum ad receptionem: recepit namq; iuſtitiã originalem in omnes poſteros per natiuitatem transfundendam, ſi in iuſtitia, & ſanctitate perſeueraſſet.

Quare primus parẽs non pmeruit nobis primã gratiam.

Heb.2.

Secun.cõc.

An beati mereantur nobis primã gratiã.

Aliud dubium eſt, an beati in patria cœleſti mereantur alijs primam gratiam, & iuſtificationem de cõgruo? Ratio dubitandi eſt; Nam meritum de cõgruo innititur congruẽtiæ: congruum autẽ eſt vt orante beato pro aliquo vt cõuertatur, ejus oratio exaudiatur. Rñdetur, quæſtionem eſſe de nomine: certum autem eſt beatos orare pro nobis. Rurſus, certum eſt eorum orationes exaudiri. Itẽ certum eſt, oratio nis vim & efficaciam non tam inniti meritis, & iuſtitiæ, q̃ diuinæ miſericordiæ. Veroſimilius tamen videtur, q̃ beati nulla ratione mereãtur nec de congruo, nec de cõdigno, ſiquidem iam ſunt extra ſtatum merendi conſtituti, licèt impetrent nobis primam gratiam, & iuſtificationem. Sed qui diceret oppoſitum, non omnino erraret: nam meritum de congruo non eſt propriè, & verè meritum, de quo dictum eſt copioſiùs ſuprà q.109.art.6. Tertia dubitatio eſt: Nã meritum de congruo non poteſt intelligi reſpectu primæ gratiæ, niſi gratia prima aliquo modo debeatur: ſed eſt euidens contradictio, q̃ prima gratia, quæ datur omnino gratis, aliquomodo debeatur: ergo eſt impoſſibile q̃ homo iuſtus mereatur alteri primam gratiam de congruo. Hoc ipſum confirmatur. Nam Deus abſq; iniuſtitia, aut infidelitate aliqua poteſt viro iuſto denegare conuerſionem alterius, & iuſtificationem, quamuis pro eo offerat merita ſua, & pias preces: ergo nemo iuſtus promereri poteſt alteri primã gratiã de congruo. Reſpõſio eſt, quòd ad meritũ tria ſunt neceſſaria; dignitas operantis, proportio operis cum præmio, & ordinatio ſeu motio diuina. In homine peccatore hæc omnia deſiderãtur, etiam quando operatur opera ex auxilio diuino ſpeciali, quando creditur, quando ſperat, quando timet extra gratiam conſtitutus. Sed in homine iuſto ī primis inuenitur dignitas operantis, & proportio operis cum præmio; deeſt autem diuina ordinatio: non enim Deus ſtatuit vt opera hominis iuſti, pro conuerſione alterius applicata, valerent lege infallibili, ſed ex ſua miſericordia. Vnde in homine iuſto inuenitur meritum congruitatis; tũ, quoniam eſt dignitas ex parte operantis, & ſunt opera accepta Deo, & congruum eſt, vt quòd amicus Dei poſtulat, adimpleatur. Verum eſt tamen, quòd in hoc merito congruitatis non inuenitur ratio debiti ſimpliciter, & ideo nõ eſt meritum ſimpliciter, ſed ſecundum quid. In homine verò peccatore nulla ratio meriti, etiam de congruitate, reperitur. Sed de hoc latiſſimè in loco ſuperiùs citato.

Meritũ de congruo reſpectu primæ gratiæ.

Conclusio.

ARTIC. SEXTVS.

¶ Vtrùm homo poſſit alteri primam gratiam mereri.

SVMMA TEXTVS.

PRima Concluſio. Solus Chriſtus Dominus meruit alijs primam gratiam de condigno. Hæc concluſio, quo ad duplicem expoſitionem quã includit, ſcilicet nullus alius à Chriſto meretur alteri de condigno primam gratiam; & Chriſtus Dominus eam alteri meretur; ſic probatur. Opus noſtrum rationem meriti de condigno habet ex vi motionis diuinæ: vnuſquiſq; autem homo mouetur à Deo per donum gratiæ, vt ipſe ad vitam æternam perueniat: ergo meritum condigni extra hanc motionem non ſe extendit. Sed tamen anima Chriſti Domini mota eſt à Deo per gratiam, non ſolum vt ipſe perueniret ad gloriam vitæ æternæ, ſed etiam vt alios in eam adduceret, quatenus eſt caput, & autor ſalutis humanæ, iuxta illud; Qui multos filios in gloriam adduxerat, autorem ſalutis &c. ergo de cõdigno meruit etiam alijs donum gratiæ & gloriæ.

¶ Secunda concluſio. Homo iuſtus poteſt alteri mereri primã gratiam de congruo: quia enim homo in gratia conſtitutus adimplet Dei voluntatem, congruum eſt ſecundum amicitiæ proportionem, vt Deus adimpleat hominis iuſti voluntatem, qui alteri gratiam, & gloriam poſtulat.

ARTIC. SEPTIMVS.

¶ Vtrùm homo poßit ſibi mereri reparationem poſt lapſum.

SVMMA TEXTVS.

NEgans eſt cõcluſio, quã D. Thom. non ſolùm de merito condigni, ſed etiam de merito congrui probat. Ratio etenim meriti de condigno pendet ex motione diuinę gratię, quæ ſanè motio cum in homine lapſo in peccatum nõ ſit, quoniam interrupta eſt per peccatum, conſequens eſt, quòd neq; in ipſo meritum cõdigni ſit, quo ſuam mereatur reparationem. Deinde meritũ congrui, quo quis alteri primã gratiam meretur, à conſequutione effectus impeditur ppter peccatum, quod eſt in eo cui alius meretur: multò ergo magis impedietur efficacia talis meriti per illud impedimentum, quod eſt in eo qui meretur, & in eo cui meretur: huiuſmodi autem eſt homo poſt lapſum: non ergo ſibi de congruo mereri poteſt reparationem per gratiam.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Confirmat & explicat concluſio articuli.

HAec concluſio, ſi intelligatur de merito de condigno, & de iuſtitia, eſt certa & irrefragabilis ſecundùm fidẽ catholicam. Nam ſi homo iuſtus meretur de iuſtitia reparationem poſt lapſum, ſequitur quòd qui ſemel iuſtus fuit, infallibiliter ſaluaretur: tenetur enim Deus de iuſtitia illum reparare in priſtinam dignitatem. Conſequens eſt hæreticum, vt videre eſt in Saul & Iuda, qui aliquando habuerunt gratiam, & iuſtificationem. Secundò, omne meritum fundatur in gratia, vt planè conſtat: ſed qui labitur in peccatum mortale, perdit gratiam: ergo perdit meritum ad reparationem: niſi velit dicere, quòd homo exiſtens in peccato mortali habet meritum de iuſtitia vt reparetur poſt lapſum, quod eſt hæreticum. Tertiò, maior & abundantior gratia eſt, quòd reparetur homo lapſus, quàm

quàm quòd conferatur gratia homini constituto in puris naturalibus; sed homini in puris naturalibus datur gratia merè gratis: ergo etiam homini lapso in peccatum mortale. Quartò inter amicos nullus meretur mercedem pro eo tempore quo ea indignus existit: sed homo lapsus in peccatum mortale est indignus venia, & gratia: ergo nemo hominum potest mereri reparationem post lapsum. Idem cõfirmatur. Nam gratia nõ potest sese extendere vt faciat hominẽ peccatorem, & lapsum dignum venia & gratia diuina; & hoc est, quod dicit D. Th. quòd motio gratiæ interrumpitur per peccatum. Hęc sententia confirmatur maximè ex illo; *Si auerterit* se iustus a iustitia sua, & fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius quas fecit, non recordabuntur. Consonant aliæ scripturæ euidentes; vt illa; *Qui stat*, videat ne cadat: & illa; *Tu fide stas, noli altum sapere, sed time*: & illud; *Cum metu & tremore operamini vestram salutem*. Denique D. Paul. in epist. ad Roman. & ad Galatas sæpissimè pronunciat impium gratis iustificari: sed homo lapsus in peccatum mortale est impius, & peccator: ergo gratis reparatur, & iustificatur.

Conclusio.

Ezech. 18.

Rectè oramus quando labimur in peccatum.

De merito de congruo etiam est res cõstitutissima, quòd homo non mereatur reparationem post lapsum. Nam iniquitas est, & non ferenda, si homo diceret amico suo, condona mihi hanc iniuriam, quòd volo te alapa percutere: ergo homo nulla ratione potest mereri reparationem post offensam. Cum hoc tamen rectè facimus, orantes, vt si fortè labamur in peccatum, à Domino reparemur, dicentes: *Cum defecerit virtus nostra, ne derelinquas nos Domine*. Cuius triplex ratio adduci solet; tum, quoniam oratio impetrat omnia Dei munera, inter quæ præcipuum est, quòd homo lapsus reparetur: tum deinde, quoniam oratio non innititur meritis, & iustitiæ, sed diuinæ misericordiæ: tum tertiò, quoniam in operibus factis in gratia, & iustitia est quædam congruitas, ratione quorum peccatores viuificentur, & reparentur: quod insinuat Paulus, cum dicit; *Non est iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri*: quibus verbis videtur significare rationem iustitiæ, sed non significat nisi congruitatem, explicantibus sanctis Patribus. Pro cuius declaratione sciendum est, quòd hic locus habet varias expositiones. Prima est, quòd loquatur de operibus bonis factis in peccato mortali. Secunda est de operibus bonis factis in gratia, & loquitur D. Pau. ad totam ecclesiam Hebræorum, in qua erant viri iusti, & aliqui viri improbi. Si verò loquatur de operibus bonis ante lapsum, sensus est; non est iniustus Deus vt obliuiscatur operis vestri: nam si conuertamini ad Deum vestrum, opera mortificata reminiscentur per veram pœnitentiam.

Heb. 6.

Expositio Pauli.

Obiectio.

Sed contra istam sententiam, & contra rationem D. Tho. sic arguitur. Nam non rectè sequitur, meritum fuit interruptum per peccatum: ergo non est verè meritum. Nam quando Iudas fuit in vera gratia, & sanctitate, habuit verum meritum, quamuis per peccatum fuerit interruptum: ergo simili ratione homo iustus meretur reparationem post lapsum, quamuis hoc meritum per peccatum fuerit interruptum.

Solutio.

Ad hoc argumentum neganda est consequentia: nam homo iustus, quando labitur in peccatum mortale, non solum ponit impedimentum ad reparationem, sed etiam facit se indignum venia, & reparatione: gratia enim, vt suprà dictũ est, non se extendit vt faciat peccatorem dignum venia, & reparatione: cæterùm quando homo iustus labitur in peccatum mortale, ponit impedimentum ad vitam ęternam

ARTIC. OCTAVVS.

¶ *Vtrùm homo possit mereri augmentum gratiæ, vel charitatis.*

SVMMA TEXTVS.

AFfirmans est cõclusio, cuius probatio talis adducitur a D. Tho. Illud cadit sub merito condigni, ad quod motio gratiæ se extẽdit; talis autem motio ad augmentum charitatis, & gratiæ se extendit: ergo potest quis hoc augmentum mereri. Minor probatur: nã motio alicuius mouentis non solùm se extendit ad vltimum terminum motus, sed etiam ad totum progressum in motu: terminus autem motus gsatiæ est vita ęterna; progressus autem in hoc motu est secũdum augmentum charitatis, & gratiæ: ergo ad illud augmentum motio diuinæ gratię se extendit. Vnde Prouerb. 4. dicitur: *Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectum diem*. Eandem conclusionem in argumento, sed cõtra, probat autoritate Aug. qui ait: *Charitas meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici*.

Secũ. obie.

Solutio.

Aug. tra. 5. super epist. Ioan.

Secun. sol.

Secundò negatur consequentia: nam in primo casu interrumpitur meritum per accidens: ex eo enim, quòd ego delinquo, alius non perdit ius & meritũ, quòd habeba ad præmium. In secundo verò casu interrumpitur meritum per se: nam ego ipse qui pecco, facio me indignum venia, & diuina gratia.

Ad hoc argumẽtum in primis nego antecedens, ꝙ certè licet coniicere ex humanis. Nã si ego rogaui Regẽ pro aliquo, & antequam petitio adimpleatur, offendo Regem, nõ amplius manet meritum meum. Secundò negatur consequentia: nam ego ipse qui pecco, facio me indignum venia, & diuina gratia.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Vera conclusio' artis.

SCiendum est, esse certum secundum fidem, quòd homo iustus per opera bona meretur augmentum gratiæ, & charitatis, quod patet ex illo: *Omni habenti dabitur, & abundabit*. Habenti, inquam, rectum vsum gratiarum, quas acceperat diuinitus, vt apertè indicat parabola de talentis distributis, quæ commemoratur Matt. 25. & Luc. 19. Idem patet ex illo; *Qui iustus est, iustificetur adhuc*: & Ecclc. 18. *Non verearis vsque ad mortem iustificari*. Et rouerb. 4. *Iustorum semita quasi lux splendens procedit*, & crescit vsque ad perfectum diem: Et Iacob. 2. *Non vides, quòd ex operibus iustificatur homo?* loquitur de augmento iustitiæ, & charitatis. Hoc incrementum petit Ecclesia, cum orat; *Da nobis fidei, spei, & charitatis augmentum*. Hæc veritas definita est in Concil. Trident. sub anathematis sententia. Hanc sententiam habet apertè Augustinam tract. 5. in epist. Ioan. dicit; *Charitas meretur augeri, vt aucta mereatur perfici*. Idem habet epist. 106. & lib. de Prædest. sanct. cap. 2.

Apoc. 20.

Conc. Trident. sess. 6. cap. 32.

Secundò sciendum est, quòd aliqui Theologi, vt D. Bonauentura in secundo, distin. 27. q. 2. par. 2. sentiunt, quòd augmentum gratiæ, & charitatis non cadit sub merito de condigno, & probant in hunc modum.

Bonauent.

Nam gratia aucta, & sequens, semper est maior quàm præcedens, vt planè constat: ergo non est equalitas. Rursus, ergo non est meritum de condigno, & ad equalitatem.

Prim. arg.

Huic argumento respondet hic D. Tho. solutione ad secundum, & est argumentum commune in omnibus, quæ incrementum susciptunt, vt in plantis, animalibus, &c. Idemq; inuenitur in habitibus acquisitis, tum voluntatis, tum intellectus. Sed notanda sunt verba Sancti Thomæ, quibus dissoluit propositum argumẽtum: dicit enim, quòd licèt incrementum gratiæ superet gratiam prꝫexistentem in quantitate, non superat in virtute. Sed contra istam solutionem insurgit Caiet. Nam in his, quæ non mole magna sunt, idem est maius esse, & melius esse, vt testatur D. Aug. ergo si incrementum gratię superat gratiam prꝫexistentẽ in quantitate, superat in virtute, & perfectione. Rñdetur ex eodem Caietano, non esse dubium, quin incrementum gratię superet gratiam prꝫexistentem, & in quantitate, & in virtute, vt patet manifestè quando crescit vsque ad consummationem gloriæ, nihilominus non exuperat efficaciam gratię prꝫexistentis in disponẽdo, & in merendo, quandoquidem

Solutio.

est

eſt terminus illi proportionatus. Vel dicatur clarius, & diſtinctius, quòd incrementum gratiæ non ſuperat virtutem
Secun. ſol. gratiæ augmentatiuam, ſed illi proportionatam. Alio modo poteſt excuſari hoc argumentum, ſi dicamus, gratiam non augeri ex noſtris operibus efficienter, ſed tantùm meritoriè, id eſt, meretur qui bene vtitur gratia, vt abundantiorem gratiam ex Deo accipiat.

Secũdum. Secundum argumentum eſt, Nam augmentum gratiæ eſt gratia, & eiuſdem rationis cum prima gratia: ergo non cadit ſub merito de condigno. Conſequentia probatur: tum, quoniam ſi gratia, non ex operibus, neque ex meritis; tum verò, quoniam eſt eiuſdem rationis cum prima gratia, quæ non cadit ſub merito.

Solutio. Reſpondetur, quòd augmentum gratiæ eſt gratia, & eſt iuſtitia: gratia quidem, ſi reſpiciamus ad primam cauſam, & originem: iuſtitia verò, quoniam debetur noſtris operi-
Rom.8. bus, ſicuti vita æterna, gratia eſt, autore D.Paulo. & merces debita eſt de iuſtitia. Itaque incrementum gratiæ dicit nouam perfectionem gratiæ, quæ veriſſimè cadit ſub merito.

Tertium. Tertium argumentum eſt, quoniam D.Paul. manifeſtè
Rom.4. indicat, quòd augmentum iuſtitiæ, & charitatis non cadit ſub merito, dicit enim; Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam: Et iterum; Si Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habuit gloriam, ſed non apud Deum: & adducit in huius rei confirmationem, hiſtoriam ex Geneſi, vbi apertè agit ſcriptura de augmento iuſtitiæ; iam enim prius Abraham iuſtus erat.

Solutio. Reſpondetur, gratuitum erat incrementum gratiæ, & iuſtitiæ, ſi reſpiciamus ad primã cauſam, ex qua ipſum proficiſcitur, licèt debitum ſit, ſi reſpiciamus ad operationem hominis poſt acceptam gratiam cooperantis diuinæ gratiæ; Vnde eſt illud, quod dicit D.Auguſt.vitam, & meritum ſanctorum appellari gratuitum Dei donum, vt Roma.6. gratia Dei, vita æterna. Cùm igitur D.Paul. ageret aduerſus illos, qui omnia ſuis operibus tribuebant, & qui non agnoſcebãt Dei gratiam, nec in prima iuſtificatione, nec in meritis bonorum operum, conſtituit aduerſus illos, vtramque eſſe gratuitum Dei donum, licèt differenti ratione.

Tertiò ſciendum eſt, q̃ de augmento charitatis, & quo-
D.Thom. modo creſcat noſtris operibus, diſputat S.Tho.2.2.q.24.vbi hæc materia tractatur; de qua re edidit optimam relectionẽ
Victoria. Victoria. Illud etiam ſciendum eſt, nõ eſſe neceſſarium ad meritum, vt præcedat tempore ipſum præmium: nam augmentum charitatis aliquando datur ſimul ac meritum eſt. Quapropter argumentum inualidum eſt, q̃ prima cõtritio non promereatur primam gratiam, quia ſunt ſimul tempore; ſed ea de cauſa, quoniam prima gratia eſt prima radix meriti, a qua contritio habet omnem virtutem, & omnem valorem, & ideo non poteſt mereri primam gratiam.

De augmẽto meritorum. Sed eſt dubitatio: vnde nam merita coram Deo creſcant, & augeantur? In huius rei explicationem ſic reſpondet
D.Thom. D.Tho.prima par.q.95.art.vlt. Quantitas, inquit, meriti ex duobus poteſt penſari. Vno modo ex radice charitatis, & gratiæ, & talis quantitas meriti reſpondet præmio eſſentiali, quod conſiſtit in Dei fruitione; qui enim ex maiori charitate aliquid facit, perfectius Deo fruitur. Alio modo penſari poteſt quantitas meriti, ex quantitate operis; quæ quidem eſt duplex, ſcilicet abſoluta, & proportionalis. Vidua enim, quæ miſit duo æra minuta in Gazophylaciũ, minus opus fecit, quàm illi, qui magna munera poſuerunt, ſed quantitate proportionali vidua plus fecit ſecundum ſententiam Domini, quia magis eius facultatem ſuperabat: vtraque tamen quantitas meriti reſpondet præmio accidentali. Hæc eſt ſententia Diui Thomæ, quæ ferè a nemine ſufficienter explicatur: nam contra eam fiunt efficaciſſima argumenta.

Arg. prim. contra ſententiam. In primis, ſi duo ex æquali charitate ſic ſe habeant, quòd vnus ſubeat martyrium, alter verò elargiatur eleemoſinã, omni dubio procul qui ſubit martyrium, habet minus meritum, & præmium eſſentiale.

Secũdum. Secundò, quoniam bonitas obiecti pertinet ad augmentum meriti, autore namque D.Tho.2.2.q.27.art.7. dilectio amici magis meritoria eſt, quàm dilectio inimici, & in q.26.art.2.dicit, quòd dilectio Dei magis meritoria eſt, quàm dilectio proximi: ergo.

Tertium. Tertiò, quoniam difficultas operis maximè auget meritum: docet hoc D.Tho. apertè ſupra hac q.4.art.4. ad 2. argumentum. Quòd verò intenſio actus faciat ad meritum, patet ex determinatione D.Tho.in 3.par.q.89.art.2. vbi docet, quòd ſecundum intenſionem motus liberi arbitrij conſurgentis a peccato per pœnitentiam datur maior, aut minor gratia, & ex conſequenti maius præmium.

Reſpondeo ad dubitationem, nõ dubito, quia omnia iſta augeant meritum, & præmiũ eſſentiale, ſecundum D.Tho. charitas, bonitas obiecti, difficultas operis, & intenſio actus, &, vt in ſumma dicam; quidquid facit actum eſſe meliorẽ, facit eſſe magis meritorium, etiam reſpectu præmij eſſentialis, alioquin non eſſet retributio ſecundùm opera. Quo ſuppoſito, videndum eſt, quid voluerit hic dicere D.Tho.

Reſpondetur, quòd tantùm voluit docere, quòd quantitati charitatis tantùm reſpondet præmium eſſentiale: charitas namque eſt radix meriti, & charitati commenſuratur præmium eſſentiale: tantum enim erit præmium eſſentiale, quanta erit charitas, in qua quis inuenietur: cæteris verò operis perfectionibus correſpõdet tantum præmium accidentale: ratione namque quantitatis actus præcisè non dabitur, niſi præmium accidentale, niſi enim per illã quantitatem daretur charitas maior, non plus præmij correſponderet, quàm ſi actus minor eſſet. Cæterum quoniam ratione intenſionis actus, vel ratione magnitudinis operis datur maior charitas, dabitur ſubinde maius præmium eſſentiale: & hoc eſt quod docuit D.Tho. quando dixit, quòd ſola charitas auget meritum, & præmium eſſentiale. Sed & alio modo poteſt reſponderi ad authoritatem D.Tho. Nam eum dicit, quòd quantitas meriti, quæ ſumitur ex quantitate operis, non auget meritum in ordine ad præmium eſſentiale, ſed tantùm accidentale, loquitur de operatione exteriori: etenim omnis operatio virtutis exterior, licèt nõ augeat eſſentiale meritum, auget accidentarium. Dictum enim eſt ſupecius, quòd actus exterior non addit ad meritum, vel demeritum actus interioris. At cuicunque operationi exteriori, eò ſolùm quia eſt actus virtutis, & conſummatio operationis moralis, correſpondet aliquod præmium accidentarium: quemadmodum martyrio conſummato reſpondet quoddam accidentale præmium; quia eſt actus eximiæ virtutis, vt explicat D.Tho.2.2.q.124. Cum autem dicit D.Tho. quòd præmium eſſentiale ſumitur ex quantitate operis, vt procedit ex charitate & gratia, comprehendit in hoc membro ſuę diſtinctionis totam illam quantitatem operis, quę conſideratur in actu interiori voluntatis: quia tota bonitas, quæ eſt in actu voluntatis, ordinatur ab ipſa voluntate in finem charitatis.

Exponitur ſententia. Quantitas meriti an tantum reſpondeat radici charitatis.

Solutio du bij.

Aliud dubium eſt; Vtrum intenſio maior habitus gratiæ augeat meritum, verbi gratia. Petrus habet gratiam vt ſex, Paulus vt tria: operatur vterque operationem æqualiter bonam vndequaque: vtrum actus bonus Petri eò tãtum, quia Petrus habet maiorem gratiam, ſit magis meritorius? Prima ſententia eſt affirmãs, quam habuit Magiſter Victoria, & Magiſter Pena; & probatur primò.

Vtrum intenſio maior habit? gratiæ augeat meritum.

Meritum coram Deo fundatur in dignitate operantis, vt ſuprà diximus: ergo maior dignitas operantis auget meritum.

Primum argum.

Secundò probatur: opera quæ fiũt ab illo, qui habet maiorem gratiam, ſunt opera amici Dei maioris: ergo ſunt magis grata, & magis meritoria.

Secũdum.

Oppoſitam ſententiam docuit Magiſter Cano. & docent illam viri doctiſſimi, quę ſententia meo iudicio eſt probabilior, & probatur. Merces correſpondet proportioni operis: nam tantum debet eſſe præmium, quantum fuit opus eius qui meretur: ergo maior dignitas operantis, ſi non facit maius opus, non auget meritum. Et confirmatur ex illo communi proloquio Theologorum, quòd habitibus nõ meremur, ſed actibus: & hinc eſt, quòd in hac vita merces non habitui, ſed operi promittitur, iuxta illud: Eſt merces operi tuo: & Paulus dicit, q̃ Deus reddet vnicuique, iuxta opera ſua, non inquit iuxta maiorem, aut minorem gratiã. Præterea probatur: nam ſequitur ex ſententia oppoſita, q̃ quamuis fuerit exceſſus gratię in operante, tantus erit exceſſus in valore meriti; verbi gratia, ſi gratia Petri excedit gratiam Pauli vt quatuor; ſequitur, quòd operatio bona Petri, aliàs æqualis operationi Pauli, ſit magis meritoria, vt quatuor operatione Pauli. Conſequens eſt falſum, quod nec autores alterius ſententię admittunt; ſed dicunt, quòd exceſſus in valore meriti erit ſecundùm quãdam perfectionem præfinitam, ita, vt operatio Petri in illo caſu excedat vt vnum,

Magiſter Cano.

Hiere.31. Roman.2. & 14.

vnum, aut vt duo operationem Pauli in merito. Sed tamen hęc ſolutio eſt omnino voluntaria, quæ nec habet fundamentum in hac littera, nec in ratione: immo ſi quid probant rationes quas illi afferunt pro ſua ſententia, conuincunt eſſe verum iſtud noſtrum illatum.

Ad primũ pro alia opin.

Ad argumenta pro alia opinione reſpondetur.

ARTIC. NONVS.

¶ *Vtrùm homo poſſit perſeuerantiam mereri.*

SVMMA TEXTVS.

Prima concluſio. Homo iuſtus poteſt mereri de condigno perſeuerantiam in gloria. Probatur. Illud cadit ſub merito condigni, quod comparatur ad motum liberi arbitrij directi a Deo mouente, ſicut terminus eius. Perſeuerantia autem in gloria terminus eſt prædicti motus: ergo cadit ſub merito condigni.

Prima concluſio.

¶ Secunda concluſio. Nemo in hac vita poteſt mereri perſeuerantiam in bono vſque ad finem vitæ merito condigni. Ratio huius concluſionis eſt: quia quod ſe habet veluti principium meriti, non cadit ſub merito de condigno: perſeuerantia autem viæ eſt ex motione diuina, quæ eſt principium omnis meriti: non ergo cadit ſub merito de condigno, ſed Deus gratis perſeuerantiæ bonum elargitur illis omnibus, quibus elargiri vult.

Ad ſecundum.

Ad ſecũdum reſpondetur, ꝙ ſi ius meritorium eſſet ſo lùm ius amicitiæ, argumentum conuinceret: at eſt ius iuſtitiæ, quod cauſatur ex opere meritorio in ordine ad præmium, & pręmiantem, atque adeò requiritur, quòd tantum ſit opus, quantum debet eſſe prę mium. Concederem ergo libenter, quòd opera maioris amici, eò ſolũ quia procedunt ab homine magis amico Dei, ſunt magis impetratoria coram Deo; quoniam impetratio fundatur tota in amicitia, & liberalitate donantis.

EXPLICATIO ARTICVLI.

SCiendum eſt, ꝙ D. Aug. compoſuit librum de bono perſeuerantiæ, in quo tres veritates catholicæ fidei demonſtrat. Prima eſt, ꝙ perſeuerantia eſt donum Dei ſpeciale. Secunda eſt, ꝙ nemo poteſt certò ſtatuere, an ſit perſeueraturus in bono vſque in finem vitæ. Tertia eſt, ꝙ perſeuerantia non cadit ſub merito: & docet, ꝙ ex duobus hominibus ęqualem omnino habentibus gratiam, Deus vnum arripit morte, ne malitia immutet intellectum eius, alterum verò permittit prolabi in peccatum: quod non in meritum hominis, ſed in iudicia Dei occultiſſima referendum eſt.

Conc. Triden. ſeſſ. 6. cap. 13.

Concil. Trident. definit in primis perſeuerantiam eſſe donũ Dei ſpeciale. Deinde, neminem poſſe eſſe certum, an ſit perſeueraturus in bono vſque in finem. Tertiò definit, ꝙ neminem Deus deſerit, niſi prius ab homine deſeratur; & indicat, ꝙ perſeuerantia non cadit ſub merito, quod eſt certiſſimum. Nam ſi homo iuſtus meruit de condigno perſeuerantiam in bono, ſequitur, ꝙ qui ſemel eſt iuſtus, infallibiliter ſaluatur: Deus enim debet illi de iuſtitia dare perſeuerantiam in bono, quod aſſerere, hæreticum eſt. Secundò, perſeuerantia eſt donum Dei, quo manu tenet iuſtum, & conſeruat gratiam, quam in principio gratioſè contulit: ſed ſicut Deus in principio gratis confert gratiam, ſic gratis eam conſeruat. Certè Deus ſicuti creaturas gratioſè condidit, ſic gratioſè in eſſe conſeruat: ergo perſeuerantia non cadit ſub merito. Tertiò vtor argumento ſuperius adducto de duobus ęqualiter iuſtis, ex quibus Deus vnum arripit morte, ne malitia immutet intellectum eius, alterum verò ſinit prolabi in peccatum; hoc certè in meritum hominis non eſt referendum, ſed in diuinam miſericordiam. Quartò, poteſt homo mereri bonis operibus abundantiorem gratiam, & maiorem amicitiam; cæterùm ꝙ ſit Dei amicus, vel ꝙ perſiſtat Dei amicus, non cadit ſub merito: ergo perſeuerantia non cadit ſub merito. Vltimò, finis vitæ hominis eſt poſitus in diuina voluntate: ergo ꝙ perſeueret homo in bono vſque in finem vitę, poſitum eſt in diuina voluntate.

Diſcutitur concluſio articuli.

Sed contra hanc ſententiam ſunt nonnulla argumenta.

Prim. arg.

In primis. Augmentum gratiæ, quòd maius eſt, cadit ſub merito: ergo perſeuerare in gratia, quod minus eſt, cadit ſub merito.

Secũdum.

Secundò. Augmentum gratiæ cadit ſub merito: ergo cõſeruatio gratiæ cadit ſub merito. Probatur conſequentia: nam hęc conſeruatio habet rationem termini: ſi enim continuatur augmentum gratię, neceſſarium eſt gratiam continuari, & perſeuerari.

Tertium.

Tertiò. Homo iuſtus poteſt mereri augmentum gratiæ, & eius perfectionem, vt ex dictis patet: ergo poteſt mereri hanc perfectionem, vt moriatur pro Chriſto: ac ſubinde poteſt mereri perſeuerantiam vſque in finem vitæ.

Secun. cõc.

Quartò. Homo poteſt adeò creſcere in peccatis, & ſceleribus, vt mereatur animi obſtinationem, & quòd tradatur in reprobum ſenſum: ergo põt creſcere adeò in officio virtutũ, vt mereatur perſeuerãtiam vſque in finem vitæ. Probatur conſequẽtia: quoniam Deus promptior eſt ad miſerẽdum, quàm ad puniendum.

Quartum.

Ad primum, & ſecundum reſpondet hic D. Thom. ſolutione ad ſecundum, & tertium: & fundamentum ad confutanda hæc argumenta hoc eſt: quoniam perſeuerantia nunquam habet rationẽ termini, ſed principij. Perſeuerantia enim nil aliud eſt, quàm conſeruatio gratiæ. Nec eſt eadem ratio de augmento gratiæ: nam augmentum gratię eſt gradus diſtinctus, qui habet rationem termini; conſeruatio gratiæ non habet rationem termini.

Ad primũ, & ſecundum.

Ad tertium D. Aug. negat conſequentiam: nam perſeuerare in bono, & mori pro Chriſto, eſt ſpeciale Dei donum: quod probat D. Aug. ex illo ad Philip. 1. Vobis donatum eſt non ſolùm vt in illum credatis, ſed etiam vt pro illo patiamini. Secundò reſpondetur, ꝙ quamuis homo iuſtus poſſit mereri perfectionem charitatis, nunquam tamen meretur hodie, vt craſtina die in gratia conſeruetur.

Ad tertiũ.

Ad vltimum nego cõſequentiam, & ratio differentię eſt clara: nam ad peccandum homo non indiget diuino auxilio, ſed de ſeipſo poteſt peccare, & ideo ex ſeipſo poteſt habere meritum obſtinationis. Cęterum ad perſeuerandum requiritur motio Spiritus ſancti, & conſeruatio in gratia, quàm Deus elargitur hominibus, non de ſuis viribus preſumentibus, ſed ad miſericordiam, & orationem currentibus. Maneat ergo certum & fixum, ꝙ donum perſeuerantię nõ cadit ſub merito. Cum hoc tamen rectè concedet Theologus, quòd homo iuſtus meretur auxilium ſpeciale ad quędam prędcepta diuina adimplenda, & exactius obſeruanda, quod apertè docet D. Aug. ſuper Pſal. 7. ſuper illud verbum, Iuſtum adiutorium meum a Domino.

Ad quart.

An iuſtus poſſit impetrare perſeuerantiã per orationem.

Aliud dubium eſt circa ſolutionem ad primum; Vtrùm homo iuſtus per orationem poſſit impetrare donum perſeuerantię ex infallibili lege Dei dandum illi, ita vt non eſſet verax, ſi non daret iſtud donum?

Prim. arg.

Probatur pars affirmatiua; primò, quoniam lex eſt ſtatuta a Deo, ꝙ homini oranti & petenti, quę ſunt ſibi neceſſaria ad ſalutem, dabuntur ei. Ioan. 15. Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis: & in cap. 14. prius dixerat, Quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam. Mar. 11. Matt. 7. Petite, & accipietis. Sed perſeuerãtia eſt maximè neceſſaria: ergo ſi homo petat illam per orationem, quę habet omnes conditiones requiſitas, impetrabit illam infallibiliter.

Secũdum.

Secundò arguitur, homo poteſt primam gratiam infallibiliter impetrare; vt diximus ſuprà, & probat efficaciter Dominus Caiet. in opuſculo de fide, & operibus. cap. 10. ergo a fortiori homo iuſtus poteſt impetrare perſeuerãtiam gratię, quoniam opera iuſti acceptiora ſunt coram Deo. Ad huius rei expoſitionem eſt prima propoſitio.

Prim. cõcl. Nõ poteſt iuſtus ex lege infallibili impetrare donum perſeuerantię.

Homo iuſtus non poteſt impetrare donum perſeuerantię ex lege infallibili. Probatur, quoniam alias quicunque homo iuſtus per orationem bonam conſtituet ſe confirmatum in gratia; ſaltem ſequitur, quòd homo, qui habet egregiam

egregiam iuſtitiam coram Deo (cuius oratio non poteſt non eſſe magni momenti) conſtituet ſe confirmatum in gratia. Conſequens eſt falſum; nam multi viri ſanctiſſimi dicũtur in hac vita cecidiſſe a gratia. Secundò probatur, quoniam aliàs homines iuſti, qui ſemel per orationem feruẽtiſſimam petierunt a Deo donum perſeuerãtiæ, efficiẽtur remiſſiores ad opera iuſtitiæ, immo putabũt non eſſe ſibi vltrà neceſſariũ ſemper orare, & nunquam deficere. Probatur

Prima concluſio.

ſequela: quòniam iſti probabiliſſima cõiectura exiſtimãt ſe eſſe in gratia, & q̃ eorũ oratio fuit audita a Deo, & ideo putant ſe habere omnia neceſſaria vt infallibiliter perueniant ad vitam ęternam.

Pſal.33. Secun.cõc.

Secunda concluſio. Si homo perſeuerauerit in oratione, verè & piè orans pro ſe, infallibiliter ſaluabitur. Hanc concluſionem demonſtrat D. Tho. eſſe veram in 2.2.q.83. tum ex ſanctis ſcripturis, tum ex ſanctis Patribus.

D.Thom.

Ter.concl. Perſeuerãter potẽtes donũ perſeuerãtię, illud obtinebit.

Tertia concluſio. Qui perſeuerauerit in oratione petens piè & verè donum perſeuerantiæ, infallibiliter illud conſequetur. Hæc concluſio liquidò colligitur ex præcedentibus. Nam ſi talis infallibiliter & indubiè ſaluabitur, infallibiliter & indubiè donum perſeuerantiæ conſequetur. Nec hæc tertia concluſio contrariatur primæ. Nam licèt perſeueranti in oratione pia & vera infallibiliter detur donum perſeuerantiæ: cæterùm quòd perſeueret vſque in finem in oratione, hoc ſpeciale Dei donum eſt, nec poteſt homo iuſtus illud infallibili lege a Deo conſequi, ſed ſemper eſt donum Dei ſpeciale, ex gratuita Dei beneuolentia proueniens.

Ad primũ.

Ad primum reſpondetur, q̃ homo iuſtus per orationem tantum poteſt impetrare a Deo id, quod pertinet ad conditionem viatoris: at quòd homo habeat voluntatem determinatam ad bonum vſum gratiæ, potiùs eſt conditio exiſtẽtis in termino: quia quamdiu noſtrum liberum arbitrium non peruenit ad vltimum terminum, ſemper eſt in vtramq; partem flexibile: ergo lex orationis non extenditur ad donũ perſeuerantiæ, ſed illud tantum eſt referẽdum in ſpecialem Dei miſericordiam: & ideo in Concil. Trid. appellatur perſeuerantia magnum donum.

Cõc. Trid.

Ad ſecundum.

Ad ſecundum negatur conſequentia propter iſtam rationem modò factam: & propterea dicitur, quòd perſeuerantię donum eſt maius donum ſimpliciter, quàm prima gratia; quoniam eſt conſummatio perfectiſſima illius.

EXPLICATIO ARTICVLI.

Exponitur prima concluſio articuli.

DVbium eſt de prima concluſione; Vtrùm bona temporalia, quatenus conducunt ad vitam ęternam conſequendam, cadant ſub merito de condigno, an potius ſub merito de congruo. Doctores in ſecundo, diſt.27. & 28. vbi hæc materia tractatur, ſentiunt, q̃ cadant ſub merito congrui, & idem affirmat S.Tho. ibidem. Sed ex hoc articulo euidenter concluditur, q̃ cadant ſub merito de condigno: nam dicit S. Tho. q̃ cadunt ſub merito, ſicuti augmentum charitatis: augmentum verò charitatis cadit ſub merito de condigno, vt ſupra oſtenſum eſt. Item dicit S.Thom. quòd meremur hæc bona ſimpliciter: meritum verò de congruo non eſt meritum ſimpliciter, ſed impropriè, & ſecundum quid. Præterea, alioqui quorſum diſtinxit S.Th. inter hæc bona quatenus conducunt ad vitam ęternam conſequendã, & quatenus ſecundùm ſe conſiderantur, ſi vtroque modo cadunt ſub merito de congruo? Dicendum eſt ergo, quòd hæc bona, quæ ex ſpeciali Dei auxilio & prouidentia conceduntur hominibus iuſtis, vt procedant de virtute in virtutem, donec videat Deus in Sion, cadunt ſub merito de cõdigno, & ſunt numeranda inter effectus prędeſtinationis. Itaque contumelioſè viuere, & pati ignominiã, aut infirmitatem, aliquãdo ſunt effectus diuinæ prædeſtinationis.

Solutio dubij.

Secũ.conc.

Deus uiris iuſtis de bonis temporalibus quantum eis expedit ad perueniendum ad uitam æternam: & talia bona intantum dicuntur, & ſunt ſimpliciter bona, inquantum neceſſaria ſunt ad uitam ęternam conſequendam.

¶Secunda concluſio. Si conſiderentur bona temporaiia ſecundum ſe, non ſimpliciter cadunt ſub merito, ſicut nec ſunt ſimpliciter bona, ſed ſecundum quid, quatenus ſcilicet aliquis ad temporalia bona moueiur, ita ut non in eis finem ultimum conſtituat, ſed potiùs in vero, & diuino bono.

Circa eandẽ primam cõcluſionem aduertendum eſt, q̃ cum dicit S. Th. omnia illa cadere ſub merito, quibus adiuuamur ad vitam ęternam conſequendam, excepta prima gratia; exponendus eſt de his, quæ habent rationem termini. Quod ideo ex eo adnotauerim: nam donum perſeuerantiæ non cadit ſub merito, quoniam non habet rationem termini, ſed principij, vt ſuperiori articulo expoſitum eſt. Vel dicatur, quòd donum perſeuerantiæ eſt gratia continuata, & ideo non cadit ſub merito, ſicut nec ipſa gratia.

Secun.cõc. artic.exponitur.

Circa ſecundam concluſionem notandum eſt, q̃ S. Tho. in articulo, & in ſolutionibus argumentorum apertè affirmat, q̃ peccatores per opera, quę faciunt ex Dei motione & ordinatione, licèt habeant peruerſam intentionem, merentur ex Deo præmium temporale. Qua ratione Romani, licèt non habuerint veras & legitimas virtutes, meruerunt ex Deo præmium temporale, vt dicit D. Auguſt. lib.5. de Ciuit. Dei, cap.12. & 15. & S.Tho.3. lib. de regimine Principum, capit.4. 5. & 6. Huic veritati quadrat maximè ſancta ſcripcura: dicit enim Exo.1. quia obſtetrices timuerunt Deum, ędificauit illis domos: ſuper quem locum dicit D. Gregor. lib.18.moral.cap.2. Benignitatis earum merces in vita ęterna reddi potuit, ſed culpa mendacij recompenſationem habuit temporalem. Idem habet D.Auguſt. lib. Queſt. in Exo. q.1. & lib. contra mendacium. cap.15. Item confirmatur ex illo Ezech.29. Fili hominis, Nabuchodonoſor Rex Babylonis ſeruire fecit exercitum ſuum ſeruitute magna contra Tyrum, & merces non eſt reddita ei, & ſubdit Dominus; Et erit merces eius in terra Aegypti. Ex quibus principijs faciłè eſt intelligere Dei clementiã, & liberalitatem, qui pro actionibus, alioqui iniquis, deſtinatis in ſuum obſequium, ex Dei ordinatione ſoleat mercedem conferre. Hinc q; habemus magnum documentum, q̃ Deus pronior eſt ad conferendum prędium, & copioſam mercedem his, qui modo quodã diuino, & ex Spiritu ſancto viuunt. Sed hic inſinuabat ſe magna, & difficilis queſtio; vtrum per opera, alioqui egregia, & illuſtria, quę inficiuntur ex aliqua vana gloria adiuncta, vel ex aliquo malo fine adiuncto, vir iuſtus mereatur præmium vitæ ęternæ; ſed huius quæſtionis explicatio petenda eſt ex noſtris annotationibus ſupra q.21. Et de his, quæ ad Primam Secundæ D.Tho. pertinere videbãtur, tũ dictum ſit, Cõmentarios verò in alias D.Th. partes, quos iam multis vigiliis cõfectos habeo, ſtatim Deo dante, in lucẽ emittemus; cui honor, & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

D.Thom.

IESV CHRISTO crucifixo, qui autor atque conſummator eſt ſapientiæ, iuſtitiæque noſtræ, gloria ſempiterna. Amen.

INDEX QVAESTIONVM QVAE IN HIS COMMENTARIIS PRAECIPVE EDISSERVNTVR.

De vltimo fine huius vitæ in cõmuni. quæstio.1. 1
De beatitudine humana in quibus consistat.q.2. 18
De beatitudine quid sit.quæst.3. 25
De his quæ exiguntur ad beatitudinẽ. quæstio.4. 47
De adeptione beatitudinis.q.5. 63
De voluntario & inuoluntario.q.6. 72
De circunstantijs humanorum actuum.q.7. 87
De voluntate,quorum sit,vt volitorum.q.8. 89
De motiuo voluntatis.q.9. 95
De modo quo voluntas mouetur.q.10. 113
De fruitione,quæ est actus voluntatis.q.11. 123
De intentione.q.12. 128
De electione, quæ est actus voluntatis in comparatione ad ea quæ sunt ad finem.q.13. 130
De consilio quod præcedit electionem.q.14. 138
De consensu,qui est actus voluntatis, in comparatione eorum quæ sunt ad finem.quæst.15. 141
De vsu, qui est actus voluntatis, in comparatione ad ea quæ sunt ad finem.q.16. 144
De actibus imperatis à voluntate.q.17. 145
De bonitate & malitia actuum humanorum in generali.q.18. 151
De bonitate, & malitia actus interioris voluntatis. quæstio.19. 168
De bonitate & malitia exteriorum actuum humanorum.quæst.20. 186
De his quæ consequuntur actus humanos ratione bonitatis & malitiæ. q.21. 196
De subiecto passionum animæ in generali. quæstio.22. 200
De differentia passionum adinuicem. q.23. 203
De bono,& malo circa passiones animę.q.24. 207
De ordine passionum ad inuicem.q.25. 210
De passionibus animæ in speciali, & primo de amore.q.26 213
De causa amoris.q.27 218
De effectibus amoris.q.28 223
De odio.q.29 230
De concupiscentia.q.30 235
De delectatione secundum se. q.31 237
De causa delectationis.q.32 242
De effectibus delectationis.q.33 245
De bonitate, & malitia delectationum.q.34 247
De dolore,& tristitia secundum se.q.35 248
De causis tristitiæ,seu doloris.q.36 251
De effectibus doloris,seu tristitiæ.q.37 253
De remedijs tristitiæ,seu doloris.q.38 254
De bonitate & malitia tristitiæ, seu doloris. quæstio.39 255
De passionibus irascibilis, & primo de spe & desperatione.q.40 256
De timore secundum se.q.41 258
De obiecto timoris.q.42 260
De causa timoris.q.43 262
De effectibus timoris.q.44 263
De audacia.q.45 264
De ira secundum se.q.46 266
De causa effectiua iræ, & de eius remedijs. quæstio.47 268
De effectibus iræ.q.48 269
De habitibus in generali quo ad substantiam eorum.q.49 270
De subiecto habituum.q.50 274
De causa habituum, quantum ad eorum generationem. q.51 278
De causa habituum.q.52 284
De corruptione, & diminutione habituum. quæstio.53 287
De distinctione habituum.q.54 289
De virtutibus,quantum ad suas essentias.q.55 291
De subiecto virtutis.q.56 295
De distinctione virtutum intellectualium. quæstio.57 304
De distinctione virtutum moralium ab intellectualibus.q.58 308
De distinctione virtutum moralium secundum comparationem ad passionem. q.59 311
De distinctione virtutum moralium adinuicem, quæst.70 315
De virtutibus Cardinalibus.q.61 319
De virtutibus Theologicis.q.62 321
De causa virtutum.q.65 325
De medio virtutum.q.64 332
De connexione virtutum. q.65 336
De æqualitate virtutum. q.66 341
De duratione virtutum post hanc vitam. quæstio.67 344
De donis.q.68 349
De beatitudinibus.q.69 354
De fructibus Spiritus sancti. q.70 356
De vitijs,& peccatis.q 71 357
De definitione peccatorum.q.72 368
De comparatione peccatorum adinuicem. quæstio.73 376
De subiecto peccatorum.q.74 386
De causis peccatorum.q.75 396
De causis peccati in speciali.q.76 398

De cauſa peccati ex parte appetitus ſenſitiui. quæſtio. 77 408
De cauſa peccati, quæ eſt malitia. q. 78 413
De cauſis exterioribus peccati. q. 79 417
De cauſa peccati ex parte diaboli. q. 80 423
De cauſa peccati ex parte hominis. q. 81 425
De peccato originali quantum ad ſuam eſſentiam. quæſtio. 81 432
De ſubiecto originalis peccati. q. 83 437
De cauſa peccati, ſecundum qnod vnum eſt cauſa alterius. q. 84 441
De effectibus peccati, & primo de corruptione boni naturæ. q. 85 443
De macula peccati. q. 86 450
De reatu pœnæ. q. 87 452
De peccato veniali per comparationem ad mortale. quæſt. 88 461
De peccato veniali ſecundum ſe. q. 89 467
De lege, & primò de eſſentia ipſius. q. 90 473
De diuerſitate legum. q. 91 483
De effectibus legis. q. 92 487
De lege æterna. q. 93 492
De lege naturali. q. 94 496
De lege humana. q. 95 502
De poteſtate legis humanæ. q. 96 507
De mutatione legum. q. 97 518
De lege veteri. q. 98 521
De præceptis veteris legis. q. 99 528
De præceptis moralibus legis veteris. 100 530
De præceptis ceremonialibus ſecundùm ſe. quæſtio. 101 558
De cauſis ceremonialium præceptorũ. q. 102 539
De duratione præceptorum ceremonialium. quæſtio. 103 539
De præceptis iudicialibus. q. 104 548
De ratione iudicialium præceptorum. q. 105 550
De lege Euangelica ſecundum ſe. q. 106 552
De comparatione legis nouæ ad veterem. quæſtio. 107 557
De his, quæ continentur in lege noua. quæſtio. 108 560
De exteriori principio humanorum actuum, videlicet de gratia Dei. q. 109 566
De gratia Dei quantum ad eius eſſentiam. quæſtio. 110 607
De diuiſione gratiæ. q. 111 612
De cauſa gratiæ. q. 112 616
De effectibus gratiæ. q. 113 630
De merito, quod eſt effectus gratiæ cooperantis. quæſtio. 114

INDEX LOCORVM IVRIS CIVILIS, AC CANONICI qui in his Commentarijs peculiariter ſunt explicati.

EX IVRE CIVILI.

L. Leges ſacratiſſimæ. C. de legibus & conſt. 481
L. Digna. C. eodem titulo 516
L. non dubium. C. eodem titulo 517
L. 2. C. de maleficijs 106
L. 3. 5. 7. C. eodem titulo ibidem
L. 2. C. quæ ſit longa conſuetudo 519
L. Vniuerſi. C. de vectigalibus 510
L. Iura. ff. de legibus & ſenatuſconſultis 479
L. Contra. ff. eodem titulo 517
ff. de legibus & ſenatuſconſultis. 512 518
L. 1. ff. de conſtitutionibus principum 473
L. Si mulier. §. p. ff. de eo quod metus cauſa 82
L. 1. ff. de ædilitio edicto 357
L. ea quæ rarò. ff. de regulis iuris 479
L. capitalium. ff. de pœnis 510

EX IVRE CANONICO.

C. in iſtis. d. 4 482
C. Ridiculum eſt. d. 12 518
C. Siquis carnem. d. 30 545
C. hi qui arborem. d. 50 395
C. qui non probauerit. 2. q. 3 511
C. merito. 15. q. 1 82
C. necis qui inuitus, eadem cauſa & quæſt. 395
C. conſtituit. 17. q. 4 549
C. primum. 22. q. 2 180
C. quid culpatur. 23. q. 1 176
C. Sed & illud. 26. q. 2 107
C. quicunque, & C. non liceat. 26. q. 5 107
C. ſicut ſatius. 32. q. 4 545
C. Si virgo. 34. q. 1 177
C. firmiter, de ſumma Trinit. & fide Catho. 605
C. cognoſcentis, de conſtitutionibus 481
C. ad aures & cap. cum dilectus, de his quæ vi metusve cauſa fiunt 83
C. cum omnes, de conſtitutionibus 516
C. 1. de poſtul. prælat. 481
C. 2. de poſtul. prælat. 482
C. 1. de his quæ vi, metusve cauſa fiunt 83
C. maiores de baptiſmo, & eius effectu. 402. 550. 557
C. veniens, de ſponſalibus 83
C. locum, eodem titulo ibidem
C. dominus, de ſecundis nuptijs 177
C. ex literis 1. de homicidio voluntario 395
C. ex literis 2. eodem titulo ibidem
C. dilectus, eodem titulo ibidem
C. inquiſitioni, de ſententia excommunic. 177
C. cum ſingula, de præbendis 513
C. cum ſecundum leges, de hæreticis 814
Clementina, multorum, de hæreticis 535
Clemen. ad noſtrum, eodem titulo. 29 123

INDEX AVTORVM, QVORVM ERRORES IN HIS COMMENTARIIS confutantur & reprobantur.

LBERTI Pigij error, peccatum originale esse formaliter peccatum primi parentis, à quo extrinsecè denominamur peccatores. 434

Aliquorum error, ꝙ opus bonum ex facultate naturæ exercitum in homine existente in gratia sit meritum coram Deo. 657

Armenorum, & Anabaptistarum error, quòd animæ sanctorum ante resurrectionem corporis diuinæ visionis gloria non fruantur. 58

Augustini Chisamensis error, hominem propter peccatum non incurrisse corporis mortem, sed tantum animæ. 449

Bergadorum, & Beguinorum error, intellectualem naturam in seipsa esse beatam, neque indigere lumine gloriæ, neque alia virtute supernaturali ad videndum Deum. 68

Caluini & Lutheri error, asserentium quod homo propriè nō habet dominium suorum actuum. 2

Catherini & Durandi error, quod peccatum originale non sit propriè peccatum. 427

Catherini & aliorum error, de certitudine gratiæ. 622

Cherinti error, qui aiebat post corporum resurrectionem homines mille annos esse futuros in regno Christi secūdum carnis delectationē. 22

Cornelij Agrippæ error, quòd peccatum originale in primis parentibus fuit peccatum luxuriæ. 433

Durandi error, quòd in operibus procedētibus ex gratia non est propriè meritum. 654

Ebionis & Cherinti error, quòd lex vetus non cessauit per aduentum Christi. 541

Flagellantium error, qui dicebant legem Euangelij iam cessasse sua lege adueniente. 556

Gregorij Ariminensis error, de necessaria continuatione actus. 669. & seq.

Hypocritarum error, quòd exteriora opera quæ hominibus apparent, sint sufficientia ad sanctitatem interiorem. 560

Iacobi Fabri error, de beatorum peccabilitate, & possibilitate peccandi. 54

Iouiniani & Lutheri error, quòd omnes in vita beata sunt æquales. 63

Iudæorum error, quòd actus interior non est peccatum. 365. & seq.

Iudæorum error, de promissionibus diuinis in veteri testamento. 62

Lutheri error, ꝙ Deus non cogit ad peccandum. 81

Lutheranorum error, quòd omnis actio humana est peccatum. 152. 153. 308. 462

Lutheranorum error, quòd omnia opera etiam peccata sunt grata, & accepta coram Deo. 308. 462

Lutheri error, fidem à spe & charitate non esse distinctam. 329

Lutheri error, quòd omne peccatum prædestinati est veniale, præsciti vero mortale. 376

Lutheri error, quòd credendum est proprio spiritui, neglectis patrum sententijs. 404. & 405

Lutheri error de concupiscentia carnis. 453

Lutheri error, quòd remissa culpa nunquam remanet reatus ad pœnam. 458

Lutheri error, Christum Dominum non esse legislatorem. 474

Lutheri error, quòd timor pœnæ sit malus, & quòd obtemperare legi timore pœnæ sit vituperabile. 489. 490

Lutheri error leges humanas non esse vtiles, neque eis obediendum esse. 502. 515

Lutheri error quòd per legem non nisi cognitio peccati. 527

Lutheri error solam fidem sufficere ad sanctitatē, & opera non esse necessaria. 560

Lutheri error tantum gratiæ Dei tribuens, vt prorsus liberum demat arbitrium. 567

Lutheri error Deum in nobis sine nostris operibus gratiam operari, & demum sola fide iustificari. ibid.

Lutheri error, hominem carere libero arbitrio. 591

Lutheri error, omnia ex necessitate euenire. 119

Lutheri error liberum arbitrium esse rem de solo titulo. 634

Lutheri error, quòd contritio & cogitatio peccatorum facit hominem magis hypocritam, & dum magis conatur se disponere ad gratiā magis peccat. 592

Lutheri error, quod nulla est alia vera fides & Christiana, nisi quæ excluſa omni formidine pacatam reddit conscientiam, vt credat firmiter quòd remissionem peccatorum iam acceperit. 621

Lutheri error, quòd quò sceleratior est homo, citius illi infundit Deus gratiam, quòd si adornat se bonis operibus sicut catus facit se indignum diuina gratia & iniuriam facit Christo. 591. 592

Lutheri quatuor errores recensentur. 665

Lutheri error quòd concupiscentia carnis sit peccatum semper. 433

Lutheri error, quòd in iustificatione impij quando

remittuntur peccata non auferuntur, ſed credentibus in eum qui iuſtificat impium non imputantur cum re vera permaneant. 629.& ſeq.
Lutheri error nos iuſtificari formaliter per iuſtitiam extrinſecam Chriſti. 630
Lutheri errores qui de iuſtificatione hac noſtra tẽpeſtate graſſantur,recenſentur. 630
Lutheri error quod homo cum iuſtificatur non plus agit quàm malleus in manu fabri, aut lutũ in manu figuli. 634
Lutheri ſex errores circa fidem ad iuſtificationem ſufficientem numerantur. 636.& ſeq.
Lutheri error quòd ſola fides iuſtificat.637.& ſeq.
Lutheri error omnes iuſtos æqualem iuſtitiam & ſanctitatem habere, quia vna eſt ſanctitas & iuſtitia Chriſti, à qua omnes denominantur ſancti. 620
Lutheri error quòd vnuſquiſque tenetur credere quòd acceperit remiſſionẽ peccatorum & gratiam ex certitudine qua fideles credimus Deum eſſe trinum & vnum. 621
Lutheri error quòd ſi quis dubitat an ſit iuſtificatus,hæreticus eſt, & non pertinet ad Deum, ſed ad diabolum. 621
Lutheranorum error negantium merita bonorum operum. 654.& ſeq.
Lutheranorum error referentium merita ſanctorũ in ſolam Dei promiſſionem abſq; aliquo reſpectu bonorum operum. 654
Lutheranorum alius nouus error de merito bonorum operum. 654
Melanchtonis, Lutheri, & Catherini error, quòd non ſit in hominis poteſtate vias ſuas malas facere, & quòd Deus ſicut bona ſic & mala in nobis operatur. 418.419
Manichæorum error de cauſa mali. 396
Manichæi,& Marcioniſtarum error, quòd lex vetus fuerit mala,& à malo Deo excogitata. 521
Manichęi error,quod vetus teſtamentum nulla ratione ad nos pertineat. 524
Montani, & Priſcillæ, & Manichæi error, quod promiſſio de Spiritu ſancto dando non fuit cõpleta in Apoſtolis,ſed in ipſis. 556
Origenis error quòd Angeli beati non ſolum peccare poſſunt,verùm & aliquando peccant. 54
Origenis error & quorundam philoſophorum, quòd poſt diuerſas temporum viciſſitudines beati futuri eſſent miſeri, & miſeri è contra beati. 66
Origenis error, pœnam inferni aliquando eſſe finiendam.
Paganorum error,fortunam eſſe Deam. 454 104
Petri Aliaci error quòd ex aſtrorũ aſpectibus poterat cognoſci Chriſti natiuitas. 109.110
Petri Aliaci error quòd Noe potuit cognoſcere ex aſpectu ſyderum futurum diluuium, quod diuina reuelatione cognouit. 110
Phariſæorum error, quòd qui maiorem partem legis ſeruauerit,licet in alijs laberetur peccatis, illi Deus ea non imputaret. 367
Pelagij error, auxilium Dei ſpeciale non eſſe neceſſarium omnino ad credendum, ſperandum. 321.322
Pelagij error, ꝙ peccatum originale nihil aliud eſt quam defectus naturæ, & omnium calamitatũ, & ærumnarum aceruus. 429
Pelagij error nos poſſe cauere ex facultate liberi arbitrij omnia peccata venialia. 471
Pelagij error tribuens plus libero arbitrio, quàm gratiæ Dei. 568
Pelagij error duplex; Primus quòd poterat homo viribus naturę iuſtificari coram Deo,credendo, ſperando, amando; quæ opera præſtare poterat liberum arbitriũ ſuppoſita lege diuina, & prædicationę quam ille appellabat gratiam. Secundus, quòd homo poterat ex viribus naturæ vniuerſam legem implere. 590
Pelagij error poſſe hominem ex facultate naturæ ſe præparare ad gratiam. 592
Pelagij error, præparationem eſſe meritum de condigno gratiæ,& gloriæ. ibid.
Pelagianorum error referentium meritum bonorum operum in liberum arbitrium. 654
Pelagianorum error, quòd homo peccator poteſt vitare omnia peccata abſque gratia iuſtificante, per quam ad Deum conuertatur. 598
Pelagianorum error quòd homo ſanatus per gratiam amplius non eget auxilio gratiæ. 601
Publici cuiuſdam prædicatoris error, quòd Eua duntaxat venialiter peccauit. 431
Philonis Iudæi, Ioſephi, & Eucherij error, quòd homo per peccatum originale nõ incurrit mortem corporis, ſed accelerationem mortis & ſenectutis. 449
Quorundam error,qui impugnabant cœlibem vitam,& continentiam. 564
VVicleuiſtarum, & Lutheranorum error rollentiũ liberum arbitrium. 119
VVicleph & Lutheri error, ꝙ peccatum mortale & veniale non differunt. 464

De Scripturis diuinis admonitio ad Lectorem.

ET ſi propoſueram elenchum, & indicem ſubijcere ſanctarum ſcripturarum,quæ in hoc opere continentur.& explicantur;coactus ſum mutare ſententiam: adeò enim creuit earum cumulus vt ferè eſſet immenſus index.Interim verò admoneo lectorem,vt noſtra diligentia lubens fruatur;quicquid enim in ſancta ſcriptura habetur de vita beata, de actibus voluntarijs, de affectibus animæ, amore, concupiſcentia, odio, de bonitate & malitia humanarum actionum, de peccatis, de legibus, de gratia, & iuſtificatione impij, de meritis bonorum operum, in his commentarijs pleniſſimè elucidatur.

INDEX RERVM ET SENTENTIARVM MEMORABILIVM,

quę in hoc opere continentur.

Aron an peccauerit in fabricatione vituli. folio 492.
abſtractio a ſenſibus ex quadruplici cauſa contingere poteſt 227
actio humana quid ſit 1
actio duplex humana 2
actio humana omnis eſt pp bonũ, & finem. 1.6
actio bona, & mala differunt ſpecie 159
actio humana omnis, durat per aliquod tempus 122
actionem per quam formaliter efficimur beati eſſe aliquid increatum, error 25
actionem peccati ex Deo eſſe, & non peccatum, difficillimum eſt ad intelligendum 417
actiua dupliciter inueniuntur, & in eſſe naturæ, & in eſſe apprehenſo 203
Ex actiuo principio non ſemper actiones diſtinguuntur 8. 9
Per actiuorum differẽtiam in eſſe naturæ paſſiones animi non diſtinguuntur, ſed ſecundum apprehenſionem 104
Commune eſt omni actiuo, ſi agit proximum eſſe paſſo 235
actus humanus eſt actus voluntarius 72
actus perfectè voluntarius eſt perfectè liber, vel perfectè liberi principium 74
actus duplex, ſcilicet primus & ſecundus 36
actus primo primus, actus ſecundo primus, actus perfectè liber quid ſit. 390

Actus interior & exterior

Actus interioris & exterioris bonitas, et malitia an ſit eadem. 186 & ſeq.
actus exterior an addat de bonitate, vel malitia ad interiorem. 188. 189. & ſeq.
actus exterior ẽ veluti cauſa equiuoca bonitatis volũtatis. 185
actus exterior in executione habet bonitatem ab interiori. 183
actus interior & exterior i genere moris ſunt vnus actus. 186
actus interior & exterior eodẽ prohibẽtur præcepto. 187. & ſeq.
actus exterior neceſſariò explicandus eſt in confeſſione 189
actus idẽ exterior an poſſit eſſe bonus et malus. 194. 195. & ſeq.
actus idẽ nõ poteſt eſſe meritorius, & demeritorius ſimul. 195
actus exterioris duplex conſideratio 386
actus exterior eſt bonus aut malus formaliter ibidem
actus exterior quomodo ſolum denominatione extrinſeca ſit peccatum 387
actus interior quomodo ſolus dicatur peccatum 387
actus totaliter per ignorantiam excuſatus, eſt bonus moraliter 406
actus exterior dupliciter conſiderari poteſt, & ex obiecto, & vt eſt in exercitio 183
actus exterior quomodo dicatur bonus vel malus intrinſecè, quomodo verò minimè 197
actus exterior furti, vel adulterij quid eſt, quod præcipiatur diuerſo præcepto, quàm actus interior 188
actuum humanorum triplex differentia, alij boni, alij mali, alij indifferentes ſunt, quibus additur quarta eorum qui in malum ſonant 162
actus indifferens quid ſit 161. & ſeq.
actus humanus in vniuerſum non eſt indifferens 163
actus dicitur indifferẽs ex ſpecie ſua, & obiecto negatiuè. 164
actus aliquis, q̃ ſit indifferens in individuo eſt impoſſibile. 165

Actus naturalis & ſupernaturalis.

Actus dupliciter dicitur ſupernaturalis 47
actus naturalis & ſupernaturalis non continuantur 170
actus virtutis Theologicæ, & virtutis adquiſitæ in quo ſenſu ſit de fide, quòd differunt in genere naturæ 322
Actus virtutum Theologicarum & adquiſitarum differre tantum in genere moris, non eſt hæreticum dogma ibid.
actus prædicti differunt in genere naturæ ibidem
actus fidei diuinæ & humanæ non continuantur 323
actus virtutum infuſarum non producunt habitum acquiſitum, ſed priorem intendunt 283
actus elicitus & imperatus.
actus elicitus non oportet, quòd oriatur ab ea potentia, in qua eſt habitus a quo elicitur 300
actus voluntatis poteſt eſſe imperatus. 148. & ſeq.
actus rationis imperatur 149
actus appetitus ſenſitiuus imperantur ibidem
actus animæ vegetabiles non imperantur 14
actus exterior an obediat imperio rationis 150
actus quò immaterialiter tantò ſubditur magis rationis imperio. ibid.

Proprietates actuum humanorum.

Actus humani recipiunt ſpeciem ex fine 9
actus humanus in vniuerſum habet ſpeciem ex obiecto immediato 155
actus humanus eſt bonus, vel malus ex fine 157. 160
actus humanus prout ab agente egreditur, vnum tantum habet obiectum 9
actus humani habent ſpeciẽ boni, vel mali ex ſua ſpecie. 159
actus humanus habet rationem meriti, vel demeriti ſecundum retributionem iuſtitiæ ad alterum. 196. & ſeq.
actus humanus quomodo habeat rationem meriti, vel demeriti apud Deum ibidem
actus humanus inquantum bonus, vel malus habet rationem rectitudinis vel peccati 194
actus voluntarij tantùm dicuntur laudabiles, vel vituperabiles 193. & ſeq.
actus peccati ex Deo eſt, non autem peccatum. 417 & ſeq.
actus non eſt in quolibet peccato 360. & ſeq.
actus omiſſioni coniunctus an ſemper ſit peccatum. 362. & ſeq.
actus plures non vnus tantum generat habitum. 281. & ſeq.
actus voluntatis non poteſt eſſe conſequutio vltimi finis. 6. 33. & ſequen.
actus intellectus practici quomodo non quæratur propter ſeipſum variè exponitur. 38
actus bonus omnis nõ determinat ſibi peculiarẽ virtutem. 158
actus perfectè voluntarius eſt perfectè liber 74
actus qui eſt cauſa omiſſionis, eſt peccatum 362
actus voluntatis in vniuerſum circa finem, vel media verſatur, & non datur actus neuter. 89. & ſeq.
actus virtutis cuiuſlibet etiam ſupererogationis quomodo pertineat ad legem naturæ 500
actus intellectus & voluntatis per ſolum inſtans durare poſſunt 78
Eodem actu fertur voluntas in medium, & in finem 94
actus nequit eſſe ſimul in ſpecie boni, & mali 182
actus eiuſdem ſpeciei in genere naturæ poteſt eſſe bonus & malus in genere moris. 184. & ſeq.
actus diuerſi in genere moris poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei in genere moris 180. 184
actus idem numero poteſt eſſe ſucceſſiuè bonus & malus. 180. 184. & ſequen.
actus interior & exterior in genere moris ſunt vnus actus. 187, 189
actus vnus & idem poteſt habere plures bonitates, & malitias 187
actus per ignorantiam excuſatus manet bonus moraliter. 408
actus primo & per ſe deſtruit habitũ oppoſitũ efficienter. 287

Actum humanum per aliquod tempus continuari non est necesse 120
actus imperfectiores habitum disponũt ad eiu: corruptionem. 276.& *seq.*
In actibus humanis inuenitur voluntarium 72
*Adam non peccante, & Eua peccante filij non contraxissent peccatum originale.*431,& *seq.*
Adam si genuisset filios ante peccatum, postmodum eo peccante, an filij originalem iustitiam perderent 432
Adam ex peccato nõ amisit aliquod naturale principium. 446
Adam non peccante an filij Cain peccantis peccatum contraherent originale, disputatur. ibid.
Ada peccatum prius infecit potentias, quàm essentiam, originale verò è contrario 438
Adam in statu innocentiæ quid bonorum operum potuerit efficere. Vide, gratia & homo in statu naturæ integræ ibid.
Adam vtrum fuerit in gratia creatus, vel in rectitudine naturali ibid.
Adam & angeli receperunt gratiam ex dispositione liberi arbitrij 619
adoptio filiorum triplex tribus statibus, scilicet sub lege, sub gratia, sub gloria correspondens 559
adulterium vtrum ad iniustitiam pertineat 383
adulterium ad fornicationem, & luxuriam comparari potest. ibidem.
adultus an possit iustificari de potentia Dei absoluta absque motu liberi arbitrij 639
adultus interdum potest consequi gloriam sine proprio merito ex virtute sacramentorum 196
affectus omnes ex amore nascuntur 223
afflictiones huius vitæ an semper sint peccatorum pœna 459
*agere contra dubium speculatiuum, immo contra scientiam non est peccatum.*176.& *seq.*
*agere contra propriã opinionem interdum est necessarium.*177
agere contra scrupulum quando liceat 178
*agere secundum opinionem probabilem relicta probabiliori licet.*178.& *seq.*
agentia omnia agunt propter finem, licet hoc peculiariter tribuatur creaturæ rationali 4
agentia naturalia dupliciter considerantur, & vt agunt, & vt trahunt passum ad se 206
agentis naturalis duplex effectus 215
Alphonsi Regis admiranda sententia de amoris virtute, & efficacia 223
Almaynus deficiens libertatem illam manifestè adimit. 120
amantis animus est in seipso mortuus, in alio viuus 224
amans quomodo sit in amato 225
amantis animus est velut speculum, in quo amati relucet forma 223
amans seipsum amato tradit ex omni parte 222
amantem non redamare valde dissonum est ibidem
amantibus commune est, vt molestissimè ferant amoris habere consortem 228
amare propter se, vel propter aliud, dupliciter contingit 90
amare seipsum, an referatur ad amorem amicitiæ, vel concupiscentiæ 217
amati ad amatum duplex vnio 215
amantes & pueri non habent actus liberos 116
amentia vnde proueniat 117
amentes & furiosi nonnunquam brutescunt magis, quàm bestiæ 117
amantes, pueri, & somniantes habent aliquos actus intellectus & voluntatis 116
amentes, pueri, num teneantur lege naturali 496
amicis indigemus in hac vita, non autem in beatitudine 62
amicus quomodo dimidium animæ dicatur & alter ipse 224
amicorum omnia sunt communia ibidem
amicitia hominis ad Deum dupliciter considerari potest 528
amicitia quomodo silentio & absentia dissoluitur. 288
amicitiæ amor quid sit, vide verbo, amor.

Amor.

Amor triplex nobiscum nascitur 21
amor in genere causæ efficientis est causa passionum 215
amor quid sit 213
amoris nomen vnde deducatur, & eius etymologia ibid.
amoris encomium & laus 212
amoris & desiderij differentia 213
Amor & delectatio differunt 214
amor, dilectio, charitas, & amicitia idem non sunt ibidem
amor est aliquid pertinens ad appetitum 212
amor præcipuè passio est pertinens ad concupiscibilem 217
amor secundum triplicem appetitum distinguitur in naturalem, sensitiuum, & intellectualem 207
*amor duplex, & concupiscentiæ, & amicitiæ.*37.217.& *seq.*
*amor concupiscentiæ semper in se continet amorẽ amicitiæ.*217
amor beatitudinis vt est bonum proprium, est amor concupiscentiæ, non amicitiæ 324
amor sui dupliciter potest intelligi 217
amor sui quando laudabilis, vel vituperabilis ibidem
amor sui est principium omnis peccati, & primogenitus peccati originalis 411.44
amor proprius ordinatus bonus, inordinatus, malus 410
amor reciprocus vnde oriatur 213
amoris causa 220
amoris causa est bonum 219
amoris prima causa est autor naturæ 220
amoris causa est pulchrum 229
amoris causa est cognitio 220
*amoris causa est similitudo.*220.& *seq.*
amoris vera & certissima causa est ipse amor, iuxta illud, si vis amari, ama. 223

Amoris effectus.

*Vnio est effectus amoris.*225.& *seq.*
amoris effectus est mutua inhæsio ibidem
*amoris effectus est ecstasis.*225.& *seq.*
amor Zelum parit 226
amor non est passio lasiua 229
amor est causa omnium quæ amans agit ibidem
*amori tribuuntur quatuor effectus proximi, liquefactio, fruitio, languor & feruor.*229.& *seq.*
amor odium parit 232
amor est fortior odio. ibidem

Amoris proprietates.

*Amoris vis magis est vnitiua quam intellectionis.*223.& *seq.*
amor omnium passionum animi nostri fons & origo 210
amor omnium cogitationum bonarũ & malarum principium & radix 221.222
amoris vis re adepta non cessat 215
*amor non potest esse consequutio vltimi finis.*32.& *seq.*
amor quare terminum non habeat 220
amor quare cæcus dicatur ibidem
amoris immoderati remedia 229
amor rerum diuinarum quomodo in nobis gignatur 221
amor excedit nonnunquam cognitionem 224
amor est virtus vnitiua 225
*amor mutuus vnã mortẽ importat, duplicẽ reuiuiscentiã.*ibid.
amor solus enasci potest, crescere verò solus non potest. ibid.
amor boni conuenientis perfectiuus amantis 228
amor boni disconuenientis amanti lasiuus est. ibidem

Angelus.

Angelus in triplici statu consideratur 470
angelus in instanti quo peccauit, forsitan habuit errorem in intellectu practico 96
*angelus in prima operatione quare non potuit peccare.*99 100
angeli an possint venialiter peccare 470
angeli indigent habitibus respectu aliquorum 277
*In angelis non possunt esse peccata carnalia.*370.& *seq.*

Anima.

Anima vtrum beatificet seipsam 30
anima rationalis vt sic. est forma hominis 358
anima rationalis vna est altera perfectior 444
anima nostra compatitur corpore patiente 201
anima separata sicut non dependet in esse a corpore, ita nec in vsu specierum 345
anima nostra quinque bonorum genera in se continet 445
*anima Christi tempore passionis quomodo simul habuit summum gaudium & tristitiam.*47.251.& *seq.*
*In anima separata an maneant scientiæ acquisitæ.*345.& *seq.*
*animæ sanctorũ si nõ deferant aliquid purgandũ statim, atque è corpore emigrant vident Deum, & beatæ sunt.*56.& *seq.*
anima seipsam non iustificat 640

Animalia quomodo quædam munda, quædam immunda ante legem dicebantur 540
animalia quamlibet imperfecta mouentur ex iudicio quodam imperfecto & non ex simplici apprehensione 98
animalia quædam, quomodo erant munda ante legem 540
antecedens qui vult, semper vult consequens, quod inde infertur 413
D. Antonius multa quæ nunquam audierat ex instinctu diuino intelligebat 352
appetitus sensitiuus & sensualitas quomodo differant 688
appetitus nunquam appetit tanquam vltimum finem suam operationem 34
appetitus sensitiui, & rationalis discrimen 35
appetitus sensitiuus in homine non versatur nisi circa bonum delectabile 35. & 51
appetitus sensitiui, rationalis, & naturalis differentia 589
appetitus quomodo tantum est finis 5
appetitus elicitus, num feratur semper in vltimum finem, 15
appetitus sensitiuus an prosequatur suas operationes ob delectationes 50
appetitus duplex, naturalis & elicitus 71
appetitus semper sequitur apprehensionem boni 45
appetitus naturalis quare a natura datus 36
appetitus sensitiuus ex parte obiecti mouet voluntatem 99
appetisus sensitiuus mouet quodammodo voluntatem ex parte obiecti 100
appetitus sensitiui brutorum, & voluntatis conuenientia, & differentia 131
apppetitus sensitiuus nobilius obedit rationi quam membra externa 150
appetitus & per modum fugæ, & per modum prosequutionis intelligi potest 254
appetitus delectationis maior est, quàm fuga tristitiæ 250
appetitus sensitiuus suapte natura ad bonum inclinat 421
appetitus sensitiuus vtrum habeat libertatem sibi propriam. 388. & sequen.
appetitus sensitiuus habet libertatem participatam 388
appetitus sensitiuus non est capax peccati, nisi prout a voluntate mouetur. 389. & seq.
appetitus sensitiui motus quando sunt peccata mortalia, quando venialia 690
appetitus sensitiuus post lapsum non intensius fertur in bonum sensibile, quàm si in puris naturalibus fuisset conditus 447
appetisus sensitiuus est capax habitus vitij & virtutis 276
appetibile propter se in genere naturæ, & in genere moris 50
In appetitione rerum duplex ordo seruari potest 50
applicatio diuersa agentis diuersum operandi modum constituit 48
apprehensio boni non est tantum conditio requisita, sed ratio etiam obiectiua vt moueat appetitum 6
apprehensio rationis duplex 5
apprehensio diuersa quando causat appetitiones specie diuersas 6
an apprehensio sola non sufficiat ad mouendum voluntatem, sed requiratur iudicium 101. & seq.
approximatio agentis ad passum non est ratio agendi, sed conditio 236
aptitudo naturalis ad gratiam an sit in nobis 326
Aristotelis notabilis sententia de beatitudine 24
Aristotelis placita de beatitudine satis consonant rectæ rationi, & sacris literis 42
Aristoteles plurimum tribuit bonis fortunæ 61
Aristotelis sententia circa bonorum diuisionem 62
ars habet rationem virtutis secundum quid 305
ars quomodo semper dicat verum 309
ars mentiendi virtus intellectualis est 305. & seq.
ars ad quam pertinet finis mouet suo imperio artem ad quam pertinet id quod est ad finem 56
astrologi etiam in prædicendis naturalibus effectibus sæpenumero decipiuntur 108
astrologi quos possunt effectus cognoscere 108. & seq.
astrologorum impietas circa futura contingentia, circa cogitationes cordium, & multo magis circa mysteria gratiæ cognoscenda refellitur 109
astrologi declarantes peccata occulta, peccant mortaliter. ibidem
astrologi condemnantur a sanctis Patribus 110
astrologiæ iudiciariæ genus duplex distinguitur a quibusdam verum, & fictitium 111
astrologi quare vt in plurimum veræ prænuncient ibidem
attritio quæ cum sacramento ad iustitiam sufficit, supernaturalis est 506
auaritia de se nata est nutrire omnigena peccata 441
auaritia qua ratione vitium capitale dicitur 442
audacia contrariatur timori 264
audacia consequitur spem 265
audaciæ causæ quæ sint ibidem
audaciæ obiectum quomodo sit malum 264
audaces vt in plurimum sunt promptiores in principio, quàm in fine 265
audaciæ definitio ibidem
audacia duplicem habet significationem ibidem
audacia differt ab audientia ibidem
auersio a Deo per affectum est 365
auersio est tale de ratione peccati 369
auersio vna magis elongatur a Deo, quàm alia 378
auersio an in omnibus peccatis mortalibus sit æqualis 378
autor naturæ est prima causa amoris 219
auxilium Dei supernaturale necessarium est omnino ad credendum, sperandum, & amandum vt oportet 321 322
auxilium diuinum speciale est necessarium ad singulos actus amandi, credendi &c. 321
auxilium generale, & speciale quid sit 570
auxilium supernaturale necessarium adimplenda aliqua supernaturalia præcepta quantum ad substantiam operis, etiam si absit gratia iustificans 600
auxilium diuinæ gratiæ sufficiens ad salutem nemini hominum denegat Deus 607
Quid sit auxilium sufficiens diuinæ gratiæ ibidem
auxilium sufficiens si sit æquale in duobus hominibus vtrum possit esse vt vnus pereat, & alter salutem consequatur. 608
auxilium efficax quo homo efficaciter conuertitur & saluatur non vniuersis hominibus confert Deus 608

B

Baptismus ante passionem Christi an fuerit sub præcepto, an verò sub consilio tantum 541. & seq.
baptismus a morte Christi non fuit sub consilio, sed sub præcepto 555
baptizatus perueniens ad vsum rationis, quomodo diligit Deum 585
beatitudinis ratio formalis & essentia variè explicatur a diuersis 33
beatitudo in Dei visione consistit, estque essentialiter actus intellectus, quod communi sacrarum literarum & sanctorum auctoritate, & philosophorum communi concordia ostenditur 35, 36. 51
beatitudo est consequutio vltimi finis 36
beatitudo quomodo solidum gaudium & verum 37
beatitudo quomodo fruitio dici possit 38
ad beatitudinem tria concurrunt, visio, comprehensio, & delectatio 52
beatitudo sine comprehensione esse non potest ibidem
beati ex natura beatitudinis sunt impeccabiles 53. 54
beatitudo quid significat 18
beatitudo in sacris literis varijs nominibus exprimitur 18
beatitudinis definitio 18
beatitudo in diuitijs sita esse non potest 19
beatitudo in honoribus non consistit 21
beatitudo in gloria humana non consistit 21
beatitudo in potestate humana non consistit 22
beatitudo non est in aliquo corporis bono 22
beatitudo neque in voluptate corporis, neque in voluptate animi consistit 22
beatitudo quomodo non sit in aliquo bono animæ 23
beatitudo non consistit in aliquo bono creato 23
beatitudo in puris naturalibus qualis esset 24
beatitudo vt est aliquid creatum in homine existens est operatio 25
beatitudo multis modis dicitur 25
beatitudo eo consistit in illapsu diuino perficiente essentiam vt existimabat Henricus 27
beatitudo non in habitu, sed in actu consistit 26
beatitudo non est in sensus operatione 31
beatitudo magis est operatio intellectus speculatiui, quàm practici 38

beatitudo in hoc iudicio præcipuè consistit; Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde. 38
beatitudo hominis imperfecta qualis in hac vita haberi potest in consideratione scientiarum speculatiuarum sita est, non tamen perfecta 40
beatitudo imperfecta in consideratione substantiarum separatarum consistit, non tamen perfecta 40
beatitudo imperfecta in actiuam & contemplatiuam diuiditur, 40
beati indigent dono supernaturali ex parte voluntatis ad amandum Deum 38
beatitudinis desiderium omnibus intrinsecum & naturale. 17
beatitudo formalis non potest esse aliquid increatum 25
beatitudo quomodo sit gratia consummata 28
beatitudo in actu præstantissimo in genere naturæ consistit. 39
beatitudo sine delectatione imperfecta est 51
beati vident Deum in perpetuum, & necessariò vident, amant, & delectantur 47
Ad beatitudinem requiritur rectitudo voluntatis 51
Ad beatitudinem perfectam non requiritur corpus, quamuis requiratur ad beatitudinis perfectionem 53
beatitudo post corporum resurrectionem non erit maior intensiuè. 60
In beatitudine omne desiderium expleri, quomodo intelligatur. 60
beatitudo hominis perfecta exigit bonã corporis dispositionem antecedenter & consequenter 61
beatitudo huius vitæ bona postulat exteriora, non autem futuræ vitæ beatitudo 62
beatitudo quomodo exigat amicorum societatem 63
beati de parentum & amicorum supplicio & miseria non tristantur, & quare 64
beatitudo ab homine obtineri potest 64
beaticudo, quòd sit in clara Dei visione sola diuina revelatione constat 65
beatitudo essentialis non est æqualis in omnibus, licet sit idem obiectum beatificans 65
beatitudinis inæqualitas in quo consistat, & penes quid pensetur. 66
beatitudo imperfecta in hac vita haberi potest, perfecta verò minime 66
beatitudo imperfecta amissibilis est, perfecta verò minime. 67
beatitudo perfecta non compatitur errorem, neque opinionem in intellectu 68
beatitudo imperfecta, quæ in hac vita haberi potest per facultatem naturalem obtinori potest, non autem beatitudo perfecta, quæ in clara Dei visione sita est 68
beatitudo huius vitæ duplex, practica & speculatiua 68
beatitudo essentialiter est actus intellectus, & non voluntatis. fol.33. & seq. latissimè,
beatitudo perfecta per actionem superioris creaturæ comparari non potest 68
Ad beatitudinem requiruntur bona opera 68
beatitudo in communi ab omnibus appetitur 69.70
beatitudo dupliciter consideratur 71
beatitudo in particulari non necessitat voluntatem 71
beati nullum habent fastidium ex perpetua Dei visione 246
beatitudo an in delectatione consistat 210
In beatitudine tria concurrunt; videre Deum, amare, & immensa lætitia animi frui 38
beatitudinis eloquium & laudatio ex D. Thoma 262
beati timorem filialem habent in patria 262
beati an necessario delectentur 47
beati, vtrum errare possint 67
beatitudinum doctrina præcipua est, & maxima pars legis Euangelicæ 355
beatitudines enumerantur ibidem
beatitudines Euãgelicæ nõ in habitu, sed in actu cõsistunt. 357
beatitudines an a donis & virtutibus distinguantur 358
beatitudines vnde dicantur ibidem
beatitudines an sint præceptæ ex doctrina Christi non planè colligitur 355
beata Virgo peccatum veniale non habuit 599
beneficium insigne Dei, quod nostra opera exiguntur ad beatitudinem 69
bigamus non est irregularis propter pœnam, sed propter significationem 512
Duplex bonitas in virtute consideratur 35
bonitas aut malitia quæ sumitur ex obiecto, non est formaliter in obiecto, sed in actione 156
bonitas voluntatis ex obiecto dependet 168
bonitas voluntatis per se ex solo obiecto dependet. 169.170
bonitas voluntatis a ratione dependet 171
bonitas voluntatis dependet ex lege æterna 172
bonitas voluntatis dependet ex intentione finis, quando intentio finis præcedit electionem, & est causa illius 175
bonitas finis vt in plurimum minuit de mala electione 176
bonitas voluntatis dependet ex conformitate ad voluntatem diuinam 176
bonitas vel malitia actus exterioris quid sit 187
bonitas in actu exercito subiectatur in voluntate 187
bonitas ex obiecto & natura sua prius est in actu exteriori, quàm in interiori 187
bonitas quæ est ex fine, tota dependet ex voluntate 187
bonitas actus exterioris, quæ est ex obiecto & circunstantijs, dependet a ratione ibidem
bonitas moralis non est relatio, sed absoluta perfectio 272
bonitas virtutis non in ordine ad actum, sed ex recta dispositione in ordine ad naturam præcipuè attenditur 357
bonitas quomodo sequatur virtutis essentiam ibidem
bonitas & malitia moralis duplex 387
bonorum diuisiones variæ referuntur & explicantur 62
bonum honestum solum est expetibile per se in genere moris. 35. & 52
bonum in communi, quare in via non necessitat voluntatem quantum ad exercitium 71
bonum est quod omnia appetunt 4
bonum & finis sunt idem 3
bonum est diffusiuum sui, quomodo intelligatur 11
bonum in communi necessitat voluntatem quantum ad specificationem, non quantum ad exercitium. 121
bonum esse in rebus quomodo intelligatur 94
bonum apprehensum dupliciter comparatur ad voluntatem. 97
bonum hominis est secundum rationem 158
bonum ex integra causa consurgit 268
bonum & malum sunt differentiæ actuum humanorum in genere moris, non in genere naturæ, 269
bonum est amoris causa 219
bonum efficienter causat amorem 219
bonum vt sic, licèt possit non amari. non tamen potest odio haberi 232
bonum futurum an sit de ratione spei 256
bonum commune considerandum a legislatore 508
bonum sub ratione conuenientis causat delectationem 244
bonum duplex esse potest. f. morale & meritorium. 577.600
bonum morale, an possit iustus operari sine speciali auxilio Dei. 601
bruta operantur propter finem aliter tamen quàm homo. 7
bruta non se mouent in finem 8
bruta propriè non operantur ob delectationem 51
bruta non cognoscunt futura vt sic, licet habeant passionem spei. 257. *& sequentibus.*

C

Caietani explicatio duplex de dilectione Dei super omnia impugnatur 580.581
canonici si sacris non intersint, licet teneantur persoluere mulctam, non subinde peccant. 512
capitale vitium quod sit 442
carentia regulæ rationis & legis diuinæ pura negatio est quam habet voluntas, quia est condita ex nihilo 397
casus, in quibus inferior dispensare valeat in legibus superioris 520
causarum aliæ sunt per se ordinatæ, aliæ essentialiter ordinatæ 9
causa an vitanda sit, quando actus est volitus in illa. 393. *& sequentibus.*
In causis essentialiter ordinatis non est processus in infinitum. 9
causa bona vel mala fortuna 105
causa efficiens semper est melior effectu, quomodo intelligatur 358
causa spei quæ sit 258
causa necessaria ad dispensationem quæ sit 520
causa malí moralis non est extra voluntatem (vt dicebant Manichæi.) 367

De cauſa mali moralis diſputatio cum Manichæis. 683. & ſequentibus.
Homo an cauſet ſuam gratiã cum ſe ad illam diſponit. 1087. & ſequentibus.
cauſa gratiæ an homo dici poſſit 617
cauſa principalis gratiæ effectiua, aut virtutum ſupernaturalium nequeunt eſſe angelus, aut homo 331
cauſa principalis quæ ſit? ibidem
cauſæ inſtrumentariæ gratiæ quæ ſint 617
cauſæ quæ hominem ad peccandum inclinant in natura lapſa. 597
ceremoniæ quare ſic dicatur, & quid ſit? 536
ceremonialia dicuntur, quæ ad cultum Dei pertinent, immediatè, ſeu præparatiuè, ibidem
ceremoniæ veteris legis non iuſtificabant 537
certitudo non ſemper ſumitur pro certitudine infallibili. 625
character ſacramentalis non eſt habitus, ſed potentia. 274

Charitas.

Charitas dupliciter conſideratur, & vt natura, & vt libera 49
charitas non indiget directore 345
charitas multoties refert virtutes humanas in finem ſuum, remotè tamen, & cum magna difficultate 340
charitas an præſtantior ſit cæteris virtutibus Theologicis, oſtenditur 343. & ſequentibus.
charitas non poteſt eſſe ſine fide, & ſpe 348
charitas in patria quare requiratur 49
charitas quomodo ſit fidei, cæterarumque virtutum forma. 324
charitas ſine alijs virtutibus eſſe non poteſt 341
charitati tribuuntur aliarum virtutum opera 339
charitas, an ſit mutua amicitia inter nos & Deum 340
charitas, onera læuia facit 304
charitatis ordo in via & in patria non eſt idem 32
charitas viæ & patriæ, an ſint eiuſdem ſpeciei 349
charitatis viæ & patriæ diſcrimen 66
chriſtiani an regendi ſint iudicialibus præceptis Moſaicis. 549
chriſtianus certò & infallibiliter cognoſcit ſe habere fidem ſupernaturalem, & ſequenti. 200. 624

Chriſtus.

Chriſtus Dominus fuit beatus ſine operatione meritoria præcedente 69
Chriſtus Dominus tempore paſſionis, quomodo habuit ſummum gaudium & triſtitiam 206
Chriſtus legiſlator cui obediendum 476
Chriſtus Dominus habuit proprias paſſiones appetitus 314
Chriſtus quare dicatur pater futuri ſeculi 41
Chriſtus per quæ opera meruit 50
Chriſtus qualiter ſit cauſa gratiæ 617
Chriſtus aliter eſt cauſa gratiæ, quàm Deus 621
Chriſtus ſecundum quòd homo, non eſt cauſa efficiens principalis noſtræ gratiæ 330
Chriſtus non habuit fomitem 388
Chriſtus non habuit actus indeliberatos ibidem
Chriſtus originale peccatum non contraxit, eo quòd virili ſemine non fuit conceptus 431
Chriſtus non fuit cauſa efficiens gratiæ collatæ patribus antiquis, ſed finalis 592
circunciſio ante legem inſtituta 539
circunciſionis præceptum quomodo extinctum ſit 543
circunciſio non habet vim iuſtificandi 541
circunciſio an tantum ſub conſilio perſeuerauerit poſt baptiſmi inſtitutionem. 543. & ſequentibus
circunciſio apud Indos qualiter toleratur 548
circunciſio non pertinet ad legem 127

Circunſtantia.

Circunſtantia quid? 89
circunſtantiarum diuiſio 89. 157
circunſtantia non confert ſubſtantialem ſpeciem 90
circunſtantiarum conſideratio pertinet ad Theologum. 89. & ſequentibus.
circunſtantiarum numerus & earum explicatio 89
circunſtantiæ potiſſimæ quæ ſint 89
circunſtantiæ mutantes ſpeciem non ſunt obiectum 157
circunſtantiæ quomodo mutant ſpeciem 168
circunſtantia finis etiam reſpectu actus interioris habet rationem circunſtantiæ 157. 158
circunſtantia illa tribuit ſpeciem actui humano, quæ reſpicit peculiarem ordinem rationis 167. 168
circunſtantiæ quando mutant ſpeciem 168
circunſtantia temporis ſi deſit quando vitiat actum, & quando non 360
circunſtantia dupliciter eſt volita 376
circunſtantia quando confert ſpeciem. ibidem
circunſtantiæ generales omni peccato nouam ſpeciem non conferunt 376
circunſtantia temporis 377
circunſtantia gulæ ibidem
circunſtantiæ non mutantes ſpeciem ſæpenumero confitendæ ſunt 373
ciuitas conſtituta eſt propter ſufficientiam, & in bene viuendi gratia conſiſtit 488
clerici non reſidentes reſtituere tenentur fructus perceptos ante iudicij ſententiam 514
clericus habens plura beneficia curata priuatus eſt omnibus ſuis beneficijs abſque ſententia iudicis ibidem
clerici an teneantur legibus ciuilibus 516
coactio in creaturis intelligi poteſt etiam reſpectu actionis Dei 78
cogitatio nonnunquam habet rationem vltimi operis, aliquando verò ad opus deſtinatur 142

Cognitio.

Cognitionis humanæ & diuinæ diſcrimen 21
cognitio hominũ in hac vita eſt imperfecta, & vt in plurimum varijs erroribus & diſſenſionibus admixta 40
cognitio quatuor expoſtulat 68
cognitio vniuerſa quatuor principijs regitur, & gubernatur 200
cognitio cauſat delectationem 246
cognitio eſt amoris cauſa 221
cognitio eſt cauſa per ſo amoris 222
cognoſcere Deum nequit haberi in primo inſtanti vſus rationis ex facultate naturæ 470
commiſſio & omiſſio oppoſitæ virtutis non differunt ſpecie in genere moris. 375. & ſeq.
comparatio in diuerſo. genere dupliciter intelligitur 14
complexio naturalis, quomodo ſit cauſa morum 189
comprehenſio cuiuo potentia ſit 52
comprehenſio beatifica quid ibidem
comprehenſio eſt intellectus, & idem cum viſione beatifica 52
comprehenſio correſpondet ſpei ibidem
comprehenſionis variæ ſignificationes ibidem
concilij Tridentini cenſura circa libros aſtrologiæ iudiciariæ. 106

Concupiſcentia.

Concupiſcentia quid? 83
concupiſcentia duplex, antecedens & conſequens 84
concupiſcentia propriè eſt in appetitu ſenſitiuo 236
concupiſcentia eſt paſſio ſpecialis ibidem
concupiſcentia diuiditur in naturalem, & non naturalẽ. ibid.
concupiſcentia quomodo ſit infinita ibidem
concupiſcentia differt ab amore, & delectatione 235
concupiſcentia nomine quid intelligatur ibidem
concupiſcentia diſtributio 236
concupiſcentia quare dicatur peccatum 153
concupiſcentia naturalis, & concupiſcentia rationalis obiectum diſtinguitur 236
concupiſcentiam naturalem eſſe finitam, quomodo intelligatur. 236
concupiſcentia non conſentire non imputatur ad peccatũ. 391
concupiſcentia obiecti prohibiti de ſe eſt mala 389
concupiſcentia humanarum rerum peccatorum præcipuus fons 412
concupiſcentia qualiter appelletur ab Apoſtolo peccatum. 433
concupiſcentia auget voluntarium 84
concupiſcibilis eſt prior origine & dignitate iraſcibili 211
confeſſi ſcilicet qui ex Iudæis originem ducunt, an optimè ab Eccleſijs, & Monaſterijs, ſeu collegijs excludantur. 551. & ſequentibus.
conformari diuinæ voluntati in volito formali quid ſit 183
conformari diuinæ voluntati in volito materiali quid ſit 184

confiteri tenetur vnusquisque explicitè cognoscens habuisse praeceptum referendi se in Deum in primo instanti vsus rationis, tanquam de re dubia 474
congruentia operis disponentis ad iustificationem non fundat rationem iustitiæ 595

Conscientia.

Conscientia quid sit? 176
conscientia erronea quid sit? 175
conscientia erronea obligat 175.176.& seq.
conscientia erronea per accidens, & ex ignorantia inuincibili excusat, secus verò si ignorantia sit vincibilis 175
conscientiæ diuisio 174
conscientia recta quid sit? ibidem
conscientia dubia quid sit? ibidem
conscientia scrupulosa quid? ibidem
conscientia erronea obligat virtute præcepti diuini 176
conscientia erronea ex errore culpabili reddit hominem perplexum 176
conscientia erronea plus obligat, quàm præceptum prælati. 177

Consensus.

Consensus est actus appetitiuæ potentiæ? 141
consecutio quomodo censet delectationem 246
consensus non propriè reperitur in brutis 142
consensus in amentibus non est ibidem
consensus propriè non est de fine, sed de his, quæ sunt ad finem ibidem
consensus & electio differunt ibidem
consensus in actum pertinet ad rationem superiorem 143
consensus in peccatum mortale semper pertinet ad rationem superiorem, saltem negatiuè, seu imputatiuè 142
consensus in delectationem cogitationis pertinet ad rationem inferiorem 143
consensus in concupiscentijs carnis quando cognoscitur 394
consensus in opus, & in delectationem, vtrum ad idem pertineat. 394

Consilium.

Consilij significationes 138
consilium quid sit? ibidem
consilium non est de fine, sed de his quæ sunt ad finem 139
consilium non est de his, quæ a nobis aguntur ibidem
consilium non est impossibilium ibidem
consilium vt in plurimum tantum versatur circa vtilia. ibid.
consilium tantum est de his, quæ in dubium veniunt 140
consilium procedit ordine resolutorio 141
consilium neque ex parte principij, neque ex parte finis procedit in infinitum ibidem
consilium Euangelicum quid? 563
consilium Euangelicæ paupertatis ibidem
consilium obedientiæ vbi, & quomodo proponatur in diuina lege 564
consilia Euangelica de quibus dantur, exponitur 563
consilia Euangelica quot ibidem
consilia virginitatis, & continentiæ, quibus scripturis data sint ibidem
consilia perfectioris vitæ an in lege veteri proponerentur 564
constitutiones, quæ non obligant ad culpam, non sunt veræ leges 510
consuetudo vt sit fida legum interpres, quid requirat 518
consuetudo quando incipiat vim legis habere 517
consuetudo quando vim legis obtineat declaratur ibidem
consuetudo quid? ibidem
consuetudo non est de fine vltimo, sed bene de alijs 74
consulere peccatum est intrinsecè malum 140
consulere peccatum pertinet ad speciem scandali ibidem
consulere minus malum ad cauendum maius licitum est. 141. & sequentibus.
contemnere legem intra limites legis leuis, & non magni momenti peccatum veniale solum est 508
continuatio actuum in certo tempore ad salutem necessaria periculosè asseritur 81
continentia quare ponatur in voluntate 300
contractus ex metu celebratus inualidatur 83
contrarietas dupliciter potest contingere 206
contrarietas in mutationibus dupliciter contingit 257
contraria quæ simul esse repugnant 81
contraria in gradibus summis esse nequeunt in eodem subiecto per se, bene autem per accidens 206
controuersia magna de tempore quo præceptum circuncisionis extinctum est 543
conuersio ad bonum commutabile est de essentia peccati commissionis 369
conuertere se in Deum an teneatur homo, cum primum peruenit ad vsum rationis 471
cooperari peccato alterius an liceat 491.& seq.
cor durum quid sit? 422
corpora beatorum quomodo dicuntur impassibilia 33
corpora cœlestia dupliciter mouent voluntatem ex parte obiecti 106
corpora non possunt agere secundum propriam virtutem in spiritum 106
corpora cœlestia non causant necessariò quemlibet motum etiam corporeum in his inferioribus 107
creatura omnis quamuis habeat omnem scientiam peccare potest 30
creatura omnis prudentissima peccare potest 309
creatura nulla suapte natura impeccabilis est 397
corpus potest agere in spiritum, & quomodo 31
corporalis potentia non potest eleuari extra latitudinem sui obiecti 32
credere est actus a voluntate dependens 571
credere vniuersam fidem Christi assensu Christiano nemo potest absque auxilio gratiæ diuinæ: & contrarium, est error Pelagij 572
credere tenemur plura explicitè in noua lege, quam tenerentur antiqui 563
credere quid teneatur homo dum iustificatur 640
credere certò & infallibiliter se consecuturum salutem, Lutheranorum est: sperare autem se illam certò adepturum catholicorum 625
culpa præcedens, quomodo dicitur causa meritoria excecationis & indurationis 422
culpa an sit timoris obiectum 261
cupidinis & Anterotis fabula explicatur 225
cupiditas quid sit? 234
cupiditates hominum variæ & diuersæ referuntur 236
crpiditas duplici ex causa est radix omnium malorum 441
cupido quare Deus amoris nuncupetur. 211

D

Damnati in inferno volunt beatitudinem 72
Damnati quomodo desiderant non esse 233
damnatorum tristitia an sit summum malum 255
dans operam rei illicitæ, an excusetur ab aliqua circunstantia mala ignorata 406
decalogus quid sit? 531
decalogi præcepta ibidem
In decalogo quomodo sint 10. verba, cum sint plura quam 10. declaratur 533
decimarum solutio quid in veteri lege significabat 487
decimæ non sunt de iure diuino in noua lege, vt Canonistæ existimant 487
defectus a regula duplex 368
deformitas quænam sit essentialiter peccato. positiua, an priuatiua 369
deformitas quæ est in peccato ex actu peccati non necessariò sequitur 420.421
deformitatis quæ est in peccato Deus non est causa, licet sit causa actus peccati 420

Delectatio.

Delectatio quid sit? 47.237
delectatio non per se appetitur 36
delectatio operationem consequitur 36.242
delectabile bonum ex diuersitate tractus causat diuersas passiones 105
delectatio & voluptas quomodo per se expetibiles 38
delectatio est instituta a natura propter operationem 55
delectatio terminat appetitum brutorum, & actum appetitus sensitiui 52
delectatio correspondet charitati ibidem
delectatio requiritur ad beatitudinem 47
delectatio & gaudium in voluntate idem sunt ibidem
delectatio est beatitudini naturalis & propria passio 47
delectatio & voluptas in genere naturæ est per se expetibilis. 51

Delectatio & fruitio beatorum post corporum resurrectionem erit intensior 81
delectationis definitio 139
delectatio passio est 237
delectatio per se non fit in tempore, bene tamen per accidens ibidem
delectatio differt a gaudio 238.241
delectatio aliqua est in appetitu sensitiuo 138
delectatio potest esse delectationi contraria 240
delectatio voluntatis causatur a voluntate ibidem
delectatio propriè non est velle ibidem
delectatio & tristitia est a voluntate vt natura ibidem
delectatio & tristitia voluntatis propriè loquendo non sunt passiones ibidem
delectatio sensus est malorum esca ibidem
delectatio dilatat cor 242
delectatio perficit operationem 243
delectatio spiritualis perfecta non generat fastidium 244
delectatio, & bona, & mala esse potest 247
delectatio aliqua potest dici optimum inter bona humana. ibi.
delectatio voluntatis est regula boni & mali moralis ibidem
delectatio de cogitato actu licito an sit peccatum ibidem
delectatio in actis excusatis per ignorantiam inuincibilem, an sit licita ibidem
delectatio adulterij, & fornicationis, si non essent lege prohibita, an esset peccatum ibidem
delectatie & tristitia respectu eiusdem opponuntur, nō autem respectu diuersorum 249
delectatio & tristitia quomodo simul in anima Christi compatiebantur ibidem
delectatio de malo obiecto sine aduertentia peccatum non est 391
delectatio quando cum aduertentia, & qua aduertentia ad peccatum sufficiat. 341. & seq.
delectatio de actu futuro coniugij in illo, qui sperat se habiturum vxorem, an sit peccatum 393
delectatio in opere conditionaliter, verbi gratia, si esset vxor, an sit peccatum mortale 395
delectatio de tactibus & aspectibus quando sit peccatum. ibid.
delectatio in opere, & in modo operandi differt maximè. ibid,
delectatio corporalis præstantia circa quid attenditur 240
delectationis conditiones ibidem
delectationis subiectum est appetitus 24
delectationis appetitus sensitiui & rationalis discrimen 240
delectationis causa est motus ibidem
delectationis causæ sunt spes & memoria ibidem
delectationis causa per accidens potest esse tristitia ibid.
delectationis causæ sunt actiones aliorum ibidem
delectationis causa est similitudo 241
delectationis causa est admiratio ibidem
delectationis perfecta finis & origo Deus est ibidem
delectationis appetitus fortior est quam fuga tristitiæ ibid.
delectationes intelligibiles sunt maiores sensibilibus ibid.
delectationes corporales quo ad nos sunt magis vehementes, quàm spirituales ibidem
delectationes naturales, & non naturales penes quid attenduntur ibidem
delectationes spirituales contrarium producunt effectum atque sensuales 245
delectationes corporeæ causant sitim & desiderium ibid.
delectationes corporales impediunt vsum rationis ibidem
Dæmon induit fraudulenter multorum personam 201
dæmonis impulsus triplex 202
dæmones in assumptis corporibus cum mulieribus coire possunt 370
dæmones quare non possunt bene operari 444
dæmones habent remorsum conscientiæ ibidem
dæmonum credulitas 573
quod desiderare licet, licet subinde procurare 388
Desiderium naturale diuiditur a Scoto, & Magistro Soto 44
desiderium efficax videndi Deum ex viribus naturæ esse non potest, etiam si ex parte intellectus cognitio præcedat supernaturalis 45
desiderium non essendi quomodo intelligatur 231
desiderium in vita beata quomodo satiaretur 59
desiderium propriæ conseruationis 247
desiderium gubernandi, & dominandi 246
desiderium perfruendi delectationibus ibidem

Deus.

Deus neque interiori, neque exteriori sensu percipi potest 31
Deus se solo intellectionem in nobis producere non potest 30
quicquid Deus potest cum causa secunda, potest se solo, quomodo intelligatur 30
Deus operatur propter finem 8
Deus est qui summè diligitur a beatis amore amicitiæ & concupiscentiæ 23
Deus propriè nulli debet. 613. & seq.
Deus neminem deserit nisi prius deseratur 603
Deus attemperat se creaturis in modo causandi 49
Deus quomodo beatorum voluntates necessitat ad amorem, & delectationem ibidem
Deus concurrit cum causis secundis ad modum earum, cum causis necessarijs necessario, cum liberis liberè 120
Deus solus mouet nostram voluntatem quantū ad exercitium tanquam agens extrinsecum 111.112
Deus amat omnia & amore amicitiæ, & amore concupiscentiæ eminenter 218
Deus clarè cognitus non potest odio haberi 233
Deus non potest esse immediatum timoris obiectum 260
Deus neminem propriè odio habet 268
Deus quomodo possit immediatè odio haberi ibid.
Deus est finis creaturæ rationalis dupliciter 368
Deus an sit causa peccati 420.421
Deus principale agens cuius virtute cætera operantur 420
Dei causalitas omnes sydereos aspectus & naturæ ordinem superat 109
Deo coniungimur duobus modis 28
In Deo sunt aliqua formaliter, aliqua eminenter 65
quod contrariatur Deo vt est finis naturalis, contrariatur etiam vt est finis supernaturalis, non ē diuerso 368
Deum videntes impossibile est peccare posse 55
Deum clarè visum esse finem nostrum naturalem probabiliter asseritur 43
Deum clarè visum esse finem supernaturalem, probabilius asseritur ibidem
Deum non prohibere opera intrinsecè mala implicat contradictionem 115
Deum citra condignum punire, quomodo intelligatur 234
Deum non posse peccare, scriptura docet 418. ratio naturalis. ibidem
diabolus calumniator seu accusator dicitur 423
diabolus quare Sathanas vocatur ibidm
diabolus libere tentat & inducit ad malum. 423. & quomodo tentet 424
diabolus ad peccandum necessitare non potest 423

Dilectio Dei.

Qui diligit Deum vt obiectum naturale super omnia ex naturæ viribus, non subinde potest eum diligere vt obiectum supernaturale eisdem viribus 581
diligere Deum explicitè vt est finis vniuersi & naturæ non semper tenetur homo 471
diligere Deum super omnia an possit homo per sua naturalia absque auxilio gratiæ. 582. & seq.
diligere Deum super omnia aliquo modo potest homo in puris naturalibus constitutus. 583. non tamen perfectè. ibid. idem asseritur de homine in peccato originali ibidem
diligere Deum super omnia etiam dilectione naturali absolutè & simpliciter nequit homo in natura lapsa viribus naturæ 583
dilectio proximi quomodo sit intelligenda 218
dilectio maior duplex, intensiuè & appretiatiuè 14
dilectio Dei super omnia duplex 582
dilectio Dei super omnia cōtinet in se obseruantiam omnium mandatorum. 583. & seq.
dilectionis Dei super omnia distinctionem in naturalem, & supernaturalem impugnantes grauissimè conuincuntur 580
dilectionis Dei præceptum potest homo etiam in peccato mortali existens ex parte implere. sine gratia speciali 583
dilectionis supernaturalis præceptum nequit homo implere etiam in natura integra viribus naturæ, etiam quantum ad substantiam actus 583
dilectio qua Deus diligit res, differt ab ea qua creatura eas diligit 608

Dispensare.

Discrimen inter habitum studiosum, & vitiosum 443
dispensare quid 534
dispensatio in voto qua ratione fit a Papa, an dispensando in iure naturali, humano, vel diuino 534
ad dispensationem legitimam quid requiritur 520
ad dispensationem causa necessaria est ibidem
dispensatoris prudentia quæ debet esse 521

Dispositio.

Dispositio ad gratiam an requiratur in iustificatione ex parte hominis 619
dispositio ad gratiam, alia proxima, alia remota 620
dispositionem vltimam causans quomodo causare intelligatur formam 618
dispositio vltima ad gratiam est simul cum ipsa gratia 591
dispositio vltima ad gratiam non habetur ex facultate naturæ, & contrarium est Pelagianum 593
dispositio ad gratiam nõ potest esse opus moraliter bonum, nec quod sit ex facultate naturæ vt meritum de congruo prima gratiæ, licet sit quædam remota dispositio 594
dispositio nonnullam congruentiam ad iustificationem tribuit 595
dispositio sufficiens ad gratiam quæ sit. 596

Diuitiæ.

Diuites difficilè soluantur 20
diuitiæ, noxiæ, & periculosæ ad vitam rectè instituẽdam. ibid.
diuitiarum diuisio ibidem
diuitiarum desiderium infinitum ibidem
diuitiarum studium difficilè compatitur acquisitionem regni cœlestis ibidem
diuitiarum copia omnium vitiorum fomentum ibidem
diuitiæ bonæ sunt, si adsit optimus illarum vsus ibidem
diuitijs acquirendis & virtutibus intendere difficile 20
dolor ad appetitum pertinet, estq; eius passio 248
dolor exterior maior est, quàm interior 249
dolor alius est appetitus sensitiui, alius intellectiui & vcriusq; discrimen ibidem
dolor latius patet, quàm tristitia 248
dolor magnus facultatem aufert ad discendum 253
dolor quibus mitigatur remedijs 252
doloris desinitio 249
doloris causa magis est malum coniunctum, quàm bonum amissum 252
dominica dies loco Sabbathi successit. 542. & quare ibi
dominium a possessione rei distinguitur 514

Donum.

Donum Prophetiæ, an maneat in patria 346
donum sanans naturam quare naturale appelletur 568
per donum Spiritus sancti, & non per virtutes Deus mouet hominem, exponitur 352
dona a virtutibus distinguuntur 291
dona a virtutibus, vtrum distinguantur, disceritur. 351. & quomodo 348, & seq.
dona perficiunt hominem vt est natus moueri a Deo 552
dona sunt principia impulsiua ad bonum modo supra humano ibidem
per dona Spiritus sancti potius agitur homo, quàm agat. ibid.
dona Spiritus sancti septem & quare 352. & seq.
dona hominibus ad salutem necessaria 353
dona in vita beata manent, 235, & ad quid. ibid, & 353
donum perseuerantiæ multiplex 603
donum perseuerantiæ ad salutem necessarium ibidem
donum perseuerantiæ non cadit sub merito 662. 663
donum perseuerantiæ est maximum donum ibid.

Dubium.

Dubium duplex, speculatiuum & practicum 176
dubium speculatiuum non obligat in conscientia ibid.
dubia in foro conscientiæ quomodo sunt examinanda, & discutienda. 177. & seq.
in dubijs tutior pars est eligenda ibidem
dubius de assensu aliquo, dubitat subinde de eius obiecto. 617
dulia, & latria nomina optimè inuenta, & quid significent. 528

E

Ecstasis quid significet 226
Ecstasis ad vim apprehensiuam & appetitiuam pertinet. ibidem
ecstasis & raptus distinguuntur ibidem
cestasis in Deo qualiter reperitur ibidem
ecstasim aliquando patiebantur Prophetæ 227
ecstasis effectus quid sit ibidem
nullus est effectus fortuitus comparatione ad primum causam 6
effectus ex corporibus cœlestibus varij sunt & multiplices. 107
effectus formalis extrinsecus bene potest separari a forma. 612
Aegroto dum anima est, spes est. 258

Electio.

Electio importat aliquid pertinens ad intellectum, & aliquid ad voluntatem 130
In electione quod pertinet ad intellectum, est veluti formale, quod verò pertinet ad voluntatem est quasi materiale. 131
electio substantialiter est actus voluntatis 131
electio quid 131
electio non conuenit brutis 131. 132
electio non est finis vt sic, sed semper est eorum, quæ sunt ad finem 133
electio tantum est eorum, quæ per nos aguntur 133
electio & voluntas in tribus distinguuntur 131
electio tantum est possibilium 132
electio procedens ex ignorantia potest esse impossibilium 132
electio libera est non necessaria 133. & seq.
electio medij necessarij libera est & meritoria 134
electio semper est de meliori bono proposito per intellectum. 135. 136. 137
electio voluntatis mala qualiter ex errore procedat 410
Ens per participationem reducitur ad ens per essentiam 43
ens quomodo est prædicatum essentiale omnium rerum 43
Epicuri sententia de beatitudine 22
epichia disputatio 117
episcopus tenetur scire mores subditorum suorum 401
episcopus dispensare valet in impedimento superueniente matrimonio. 521. & in lege ieiunij ibidem.
Error an sit in brutis 67
Aeschyli poetæ mors ex ruina domus prædictæ qualiter contigerit 87. 111
essentia rei quæ dicatur 35
essentiam diuinam vidit Paulus & Moyses secundùm opin. D. Thomæ. 524
essentialia omnia non oportet quod sint priora personalibus in diuinis 493
essentia rerum sunt sicut numeri 288
essentia rerum a Deo immutari non possunt 495
estimatiua in homine potest concipere timorem & amorẽ erga Deum supposita intellectus cognitione circa ipsum Deum 31
ex tali iudicio estimatiua aliquando habet ortum dolor sensibilis, immo & lachrymæ 31
æternum quid multoties significet in sacris literis 542
Eua statim atque peccauit, non amisit ex omni parte iustitiam originalẽ: & si amisit fuit vt personalis iustitia erat 432
Euangelium Ioannis, vel Matthæi scriptum asserere impropriè esse Euangelium, temerarium est 553
Euangelij promulgatio duplex 547
Eubulia, Synesis & Gnome adiunguntur prudentiæ 307
euentus sequens quando addat ad bonitatem, vel malitiam voluntatis 193
euentus præuisus addit ad bonitatem, vel malitiam voluntatis 193
euidentia in attestante non repugnat fidei 347
excæcare, indurare, decipere, quid importet respectu diuinæ actionis. 422. & copiosius 421. & seq.
excæcationis & indurationis causa meritoria an sit peccatum præcedens 422
excommunicatio lata in canone etiam a summo Pontifice, si illi non sit nominatim reseruata, absolui potest ab Epo. 520
experientia & ebrietas est causa spei. 216

F

Fabri Stapulensis ignorantia 54
Fabula pulchra circa amantium vnionem faciens 224

Faciens opus & ignorans pœnam,illam incurrit 407
quod Facit Deus cũ causa secunda,potest facere se solo,quam explicationem habeat 419
facienti quod in se est Deum non negare gratiam,quomodo intelligatur 590
facienti quod in se est ex facultate naturæ non infallibiliter datur gratia.619 & quid de hoc sentiat Aug. 590. 591
fœlicitas variè a diuersis explicatur 17
fœlicitas hominis constituti in puris natusalibus inuestigatur 578
Feruor charitatis duplex, & quomodo a peccato veniali impediatur. 467

Fides.

Fides humana triplex 624
fides infusa & adquisita in quo differant 322
fides an tribuat non solum credendi facultatem,verum etiam rectum vsum.298 & seq.
fidei proprietas est certificare intellectum de mysterijs fidei, secus est de gratia 621
fidei & gratiæ discrimen quantum ad certitudinem. 201.627
fidelis quicunque certò & infallibiliter cognoscit se habere fidem supernaturalem.201.626.& seq.
fide certissima & infallibili nemo potest assentiri omnibus ab ecclesia propositis, nisi a Spiritu sancto moueatur 570
fides & spes Christianæ sunt virtutes 323
fidem esse perfectiorem spe probabiliter asseritur 324
fides a charitate distinguitur 323
fides infundi potest absque charitate 574
fides & spes possunt esse sine charitate 343
fides sicut potest esse sine charitate, ita potest esse sine spe 341
sine Fide non potest reperiri aliqua virtus ibidem
fides quas dispositiones in nobis ponat 648
fides quare non sit in beatis 346
fidei actus an possit esse in beatis.347.& seq.
fides quantum ad habitum, an maneat cũ visione clara Dei? 348 & seq.
fides qualiter mansit in Paulo, si vidit diuinam essentiã. 348
fidei non aduersatur notitia euidẽs memoratiua quando non est per propriam speciem 348
fides in lege naturæ necessaria 526
fidei præceptum etiam in veteri lege non præcipuè ad Mosaicam legem, sed ad Euangelicam pertinet 528
fides ad iustificationem necessaria 640
fidem mereri iustificationem quomodo exponatur 595
fides an sola sufficiat ad iustificationem 640
fidem solam iustificare quot sensus catholicos admittat 640
fidei quare adscribatur iustificatio in scriptura, cum potissimum locum sortiatur charitas 641
fidelis caro cognoscit se habere fidem 201
filius ex dæmonis concubitu ortus, non dæmonis, sed illius hominis, cuius semen fuit acceptum,filius est 370
filij vt inobedientes parentibus dicantur,quid requiratur.480

Finis.

Finis nomen vnde deriuetur. 1
finis est cuius gratia aliquid fit ibid.
finis & bonum sunt idem ibid.
finis & bonorum multæ differentiæ ibid.
Finis & bonum est obiectum voluntatis 4
finis causalitas potissima est mouere agentem ad operandum. 4.9.& seq.190
finis an habeat aliam causalitatem præter eam, qua est in genere causæ finalis 5
finis vtrum moueat secundum esse reale, an potius secundum esse cognitum 4
Esse in intentione non est tantum conditio requisita vt finis moueat 4
finis quomodo semper sit posterior in exequutione 5
finis quomodo sit differentia actus humani 18
finis quomodo appetatur 235
finis duplex habet officium 90
finis duplex, naturalis & supernaturalis 46
finis virtutis & peccati duplex 13
Finis duplex,operis & operantis 10
finis cuiusque rei est propria eius operatio 28
finis habet rationem circunstantiæ etiam respectu actus interioris 158
finis confert tantum speciem accidentalem actibus humanis, 159
finis est obiectum cuiuscunque actus interioris voluntatis.161
finis a ratione deliberata intentus pertinet ad bonum alicuius virtutis 166
finis vltimus necessariò est constituendus 11
propter Finem vltimum omnia operantur homines 17
ad Finem vltimum duo sunt necessaria 37
finis vltimus omnium quid 116.17
finis vltimus & formaliter, & materialiter considerari potest 11
finis vltimus duplex 118
finis vltimus sub consultatione non cadit, bene tamen alij fines particulares 74
finis vltimus vnius hominis multiplex esse non potest 10
finis vltimus particularis verus est,quem sibi homines studiosi præstituunt 18
finis omnium rerum Deus est 18
finis vltimus peccantis mortaliter est ipse peccans 13
finis particularis qui est Deus, includitur in omnibus actibus voluntatis tanquam id propter quod operatur 17
in Finibus est impossibilis processus in infinitum, siue secundum intentionis ordinem, siue exequutionis 11
finis essentialiter ordinati qui 11
finito quocunque posse Deum maius efficere, quomodo intelligatur 25
Fletus quomodo minuat tristitiam 254
fomes non tollitur in hac vita 389
fomitis motus beatissima Virgo compescebat 390
fomes ante incarnationem fuit ligatus, postea verò totaliter ablatus in beata Virgine 390
forma potest dupliciter corrumpi 287
forma vt de potentia materiæ educatur, quid requiratur 296
fornicatio quare est intrinsecè mala 193
fortitudo & temperantia acquisitæ sunt in appetitu sensitiuo 300
fortitudo & temperantia infusæ in appetitu sensitiuo sedem habent 329
fortitudo excellentior temperantia ibidem
fortitudo an sit iustitia præstantior 343

Fortuna.

Fortunam esse in rerum natura certum 104
fortuna quid sit ibidem
fortuna secundum rem non distinguitur a natura, nec ab intellectu ibidem
fortuna non est causa totalis sui effectus ibidem
fortuna non est respectu Dei ibidem
fortuna quomodo sit intelligenda ibidem
fortè, fortassis in sacris literis interdum ponuntur in rebus certissimis ibidem
fortunæ figura & conditiones explicantur ibidem
fortunæ opus 105
fortunæ bonæ vel malæ causa ibidem
fortunatus quis dicatur ibidem
fraus legis quid 503
fructus nomen quid designet 356
fructuum numerus a Paulo ad Gal.5.assignatur ibidem

Fruitio.

fruitionis significatio 123
fruitio est actus voluntatis 124
fruitio non est amor rei præsentis, sed delectatio ibidem
fruitio propriè & perfectè solum conuenit naturæ intellectuali, brutis verò imperfectè ibid.
fruitio propriè tantum est vltimi finis 125
fruitio in patria respicit Deum tanquam proprium obiectum non visionem Dei.325.& seq.
fruitionis & intentionis discrimen 129
fruitio perfecta est finis habiti in re: imperfecta verò est finis habiti in spe 126.
fruitio imperfecta poterit esse in via vnius personæ, & non alterius, & essentiæ diuinæ & non personarum ibidem
frui perfectè in patria vna persona absque alia, & essentia absque personis est prorsus impossibile ibid.
fruitio Dei in via, & in beata vita sunt eiusdem rationis. 127 & sequentibus
fuga a bono est duplex 265

Futura contingentia soli Deo sunt manifesta 107
Furari propter concupiscentiam peius est, quàm propter misericordiam 181

G

Gaudium & tristitia quomodo opponantur 206
Gaudium differt a delectatione 241
genus dupliciter comparatur ad speciem 162
gloria quid 21
gloria nomen virtutem & vitium sonare potest ibidem
gloria nomẽ varias habet significationes in sacris literis, ibid.
gnomi quomodo rationem virtutis habeat 308

Gratia.

Gratia iustificans, varijs modis a Christo venit 554
gratia & fructus per se legis Euangelicæ 554
gratiæ disputatio difficilis 571
gratia nomen quot modis vsurpetur ibidem
gratiæ tractatus in quinque diuiditur partes 573
an absq; gratia possit homo cognoscere veritates morales. 569
gratia speciali destitutus in natura lapsa nequit certã habere cognitionem de eo, quod est faciendum in omni re ad veritates morales pertinente 570
an absque gratia possit homo assentiri doctrinæ fidei. aut veritatibus supernaturalibus 571
gratia est necessaria ad credendum ex parte intellectus, & etiam ex parte voluntatis. 573 & *seq.*
gratia speciali destitutus homo potest ne aliquid bonum operari. 574 & *seq.*
absque gratia an possit homo Deum diligere super omnia per sua naturalia. 574 & *seq.*
sine gratia nemo potest diligere Deum super omnia charitate infusa 585
gratia iustificans non plenè sanat naturam 590
sine gratia sanante naturam nemo potest implere omnia præcepta legis naturalis quantum ad substantiam operis viribus proprijs 986
sine gratia potest homo vnum aut alterum præceptum seruare, non tamen omnia collectiuè, neque ea, quæ nimis ardua sunt 570. 590
gratia est necessaria ad implenda aliqua præcepta etiam quãtum ad substantiam operis 590
gratia necessaria est ad implendum quodlibet præceptum meritoriè 598
in gratia existens, an possit implere totam legem sine alio speciali auxilio 590
gratia habitualis non est simpliciter sufficiens ad perseuerandum 604
gratia ad singulos actus meritorios necessaria 603
gratia est initium cuiusque motus tendentis ad iustificationem 578
ad gratiam præparatio ac dispositio multiplex 593
ad gratiam præparatio tantum abest, vt sit peccatum, vt dixit Lutherus, quin etiam sit necessaria ad iustificationem 592
ad gratiam an possit se homo præparare taliter, vt illa præparatio sit meritum de condigno tam gratiæ, quàm gloriæ. 592. & *seq.*
ad gratiã an possit se homo taliter præparare proprijs viribus, vt illa præparatio sit meritũ de congruo primæ gratiæ. 593
sine gratia posset ne homo vitare peccata contra legem supernaturalem in statu naturæ integræ 597
sine gratia an possit homo vitare omnia peccata in statu naturæ lapsæ 557
gratiam esse habitum non est de fide 612
gratia non creatur, sed educitur de potentia obedientiali animæ 617
gratia an suapte natura reddat hominem gratum 615
gratia nõ solum efficit hominem gratum, sed etiam auxilium confert ad operandum 664
gratia & charitas differunt 610 609.
gratia & charitas sunt qualitates diuinitus infusæ, & contrarium est temerarium 613. & *seq.*
gratia & charitas diuersimodè dicuntur forma virtutũ. 614
gratia, charitate præstantior 615
gratia est in essentia animæ. 615. & *seq.*
gratiæ definitio exponitur ibidem
gratia an rectè diuidatur, in gratũ faciẽtẽ, & gratis datã. 616
Gratia gratis data dupliciter sumitur 616
gratia gratum faciens est præstantior gratia gratis data creata 617
gratia increata quid 613
de gratia gratum faciente an sit præceptum diuinæ legis 602
gratia operans & cooperans quid. 614
gratia operans & cooperans quem locum sortiantur in iustificatione 614
gratia operans & cooperans potest esse idem opus, diuersa tamen ratione 614
gratia operans & cooperans idem sunt secundum rem, quod gratia præueniens & subsequens, differunt tamen ratione. 615
solus Deus est causa principalis gratiæ 615
quomodo Christus Dominus sit causa gratiæ 330. 617
causa instrumentaria gratiæ 617
homo an causet suam gratiã cũ se ad illam disponit. 616. 640
gratia an sit in essentia animæ 611
quod gratiæ & virtutes producuntur & augentur efficienter actibus nostris ex diuino auxilio prouenientibus error non est 331
gratia iustificans varijs modis a Christo venit 553
gratia & charitas sunt habitus distincti 275
gratia & charitas tempore Euangelij vberius infunduntur. 553
gratia & charitas sunt per se fructus legis Euangelicæ 554
gratiam habentes in veteri lege propter hoc ad nouum testamentum pertinent 551. 557
gratiam in vno esse maiorem, quàm in alio, fides est catholica 535
de certitudine gratiæ disputatio. 622. & *seq.*
gubernandi triplex ratio, Regia, optimatum, & reipublicæ. 549

H

Habitus quid.

Habitus multis modis dicitur 268. 275
Habitus definitiones. 268. 271. & *seq.*
habitus & potentia discrimen ibidem
habitus nomen est equiuocum 268
habitus bonus & malus 271
habitus, an producant operationes efficienter 270
habitus non determinat potentiam ad bonum, vel malum. ibidem
habitus est determinata species qualitatis. 268. & *seq.*
habitus importat ordinem ad actum 270
habitus non semper ordinatur ad actum. 277. & *seq.*
habitus iuuat & perficit operationem in ratione principij effectiui 272
habitus & potentia quomodo ad eundem actum concurrunt. ibidem
habitus est necessario constituendus, & quare? 273. & *sequentibus*
habitus præstat facilitatem ad operandum 274

Habitus subiectum.

Habitus operatiuus non est propriè in corpore, neque in membris exterioribus 274
habitus quidam sunt in corpore per ordinem ad animam, quidam in essentia animæ, alij verò in poeentijs animæ 277
habitus sunt in potentia sensitiua, quatenus subditur imperio rationis. 277. & *seq.*
habitus forsan in sensibus exterioribus constituuntur 275
habitus virtutum in appetitu sensitiuo collocantur 275
habitus est in intellectu possibili, non autẽ in agente. 278. & *seq.*
habitus intellectuales dant facultatẽ ad rectè operandum. 277
habitus est in voluntate 279
voluntas non indiget habitu ad amandum bonum in communi, nec ad finem vltimum ibidem
habitus adquisiti virtutum moralium an sint in angeli 279
habitus & affectus qui sunt in voluntate, augent voluntarium 89
habitus praui existentes in voluntate, non diminuunt liberum 89

Habituum cauſa.

Habitus quidam ſunt naturales 280
habitus primorum principiorum neceſſariò eſt conſtituendus. 278
habitus primorum principiorum quid ſit, & quid includat, & quomodo ſit naturalis 279.280
habitus primorum principiorum non vera virtus, ſed inchoatio virtutis eſt 326
habitus primorum principiorum conſummatur per aliquid adquiſitum, ſcilicet per ſpecies 327
habitus primorum principiorum, in vno perfectiores ſunt, quàm in altero 443
habitus non producitur ex actibus indeliberatis, & primo primis 271
habitus effectiuè ex actibus cauſatur 279
habitus nonnunquam requirit ad ſui productionem vnum actum, nonnunquam verò plures 281
habitus vitioſus in homine iuſto, non dicitur vitium 357
habitus an per omiſſionem generetur ibidem
habitus malus a ſolo Deo produci non poteſt 208
habitus a Deo infuſi duplices, & per ſe, & per accidens 281
habitus infuſos, licèt non ſit hæreſis manifeſta negare, eſt tamen temerarium & errori proximum. 282. & ſeq.
habitus non generatur ex actibus virtutum infuſarum 283
habitus virtutum infuſarum negare temerarium eſt ibid.

Habituum augmentum.

Habitus augetur & ſecundum ſe, & ſecundum participationem ſubiecti. 282. & ſeq.
habitus ſcientiæ intenſiuè, & extenſiuè augetur ibidem
habitus infuſi augentur in nobis non efficienter, ſed meritoriè ibidem
habitus augetur ex actibus perfectioribus habitu, 283. & ſequentibus.
habitus ex actibus remiſſis non augetur, ſed potius diſponitur ad corruptionem. 284

Habituum corruptio & diminutio.

habituum corruptio pluribus modis contingit. 286. & ſeq.
habitus per ſe corrumpitur ab actu contrario 287
habitus contrarij poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto in gradu remiſſo 287
habitus oppoſiti expellunt ſe formaliter 287
habitus intenſus poteſt corrumpi actu remiſſo contrario 287
habitus primorum principiorum eſt incorruptibilis 288
habitus dupliciter diminui poſſunt 288
habitus per ſolam ceſſationem ab opere corrumpi poſſunt, aut diminui. 288. & ſeq.
habitus naturales & charitatis diminui non poſſunt 288
habitus & actus virtutis infuſæ, an ſit idem ordo 325
habitus infuſi prorſus per peccatum tolluntur, fide & ſpe exceptis 444
habitus charitatis an maneat in patria. 349

Habituum diſtinctio.

Habitus quomodo poſſunt in eodem ſubiecto multiplicari. 289. & ſequentibus.
habituum diuiſio multiplex ibidem
habituum diſtinctio triplex 290
habitus non poteſt ſucceſſiuè eſſe bonus & malus 296
habitus diſtinguuntur ſpecie ſecundum bonum, & malum. 290
habitue infuſi & acquiſiti ſpecie diſtinguuntur 299
habitus gratiæ & charitatis diſtinguuntur 277
habitus morales non diſtinguuntur ex obiectis in eſſe naturæ. 159
habitus operatiuus non eſt compoſita, ſed ſimplex qualitas. 290. & ſeq.
habitus fidei an maneat cum clara Dei viſione 347
habitibus nec meremur, nec demeremur 359
habitus ſtudioſus ab intrinſeco naturam perficit, ſicut vitioſus 443
habitus vitioſus in homine exiſtente in gratia non meretur nomen vitij 359
habens habitum an eo neceſſario vtatur 415
habituatus male ipſe excitat paſſiones 416
Henrici opinio temeraria circa beatitudinis eſſentiam. 27. & ſequentibus.

Hæreticus.

Hæretici ſcripturas deprauant, & ſenſus illarũ dilacerant. 154
Hæreticum non eſt aſſerere aliquem ex peculiari priuilegio peccatum originale non contraxiſſe, vt patet de beata Virgine 430
Hæreticum eſt dicere paruulos non futuros in vera pœna 422
hæreticus mentalis tantum non eſt excommunicatus 514
hæreticus ante iudicis ſententiam, an amittit dominium rerum ſuarum? 514
Hæreticus, aut Paganus non verè credunt, neque ſperant, quare neque adimplent præcepta iſta ſupernaturalia quantum ad ſubſtantiam operis, niſi quantum ad præceptum negatiuum, quia ſcilicet non deſperant. 590

Homo.

Homicidium propter furtum grauius ne ſit, quàm propter odium 381
homicidium exercitũ ratione actus interioris eſt peccatũ. 387
hominem animal ſociabile eſſe, exponitur 487
hominem eſſe animal rationale qualiter æternum ſit 395
hominem habere ſuorum actuum dominium quid ſignificet. 2
homo adipiſci poteſt beatitudinem 61
hominis tres ſunt motores 351
homini eſt naturale ſtudioſè agere 352
homo interior & exterior quomodo intelligatur 358
hominem facere quòd in ſe eſt, dupliciter contingit 405
hominem non eſſe, an ſit melius, quàm eſſe in peccato 437
hominem eſſe in Adam ſecundum ſeminalem rationem, & eſſe ſecundum corpoream ſubſtantiam, & eſſe in lumbis Abrahæ quid 431
homo miraculosè formatus abſque virili ſemine non haberet iuſtitiam originalem, non tamen eſſet Deo inuiſus 431

Homo in puris naturalibus.

Homo in puris naturalibus an deberet eſſe miſſus. 24
homo non tenetur ſemper diligere Deum explicitè vt eſt finis vniuerſi & naturæ 471
homo in puris naturalibus, & poſt lapſum in quo differant? 466. 567
hominis beatitudo in puris naturalibus conſtituti qualis futura eſſet. 3 & ſeq.
homo in puris naturalibus conditus poterat ne cauere omne peccatum, & ſeruare naturæ legem 476
homo in puris naturalibus conditus habet pugnam ex parte appetitus ſenſitiui 428.429
homo in puris naturalibus eoſdem naturales defectus pateretur atque poſt peccatum 449
homo in puris naturalibus quæ nã opera valeret præſtare. 578
homo in puris naturalibus an aliquod donum haberet ad euitanda peccata, quod in natura lapſa non haberet. 579

Homo in natura integra.

Homo in natura integra quomodo differt ab homine in puris naturalibus, & in iuſtitia originali 568
homo in ſtatu naturæ integræ an poterat per ſuas vires præcepta legis implere, quantum ad ſubſtantiam operum? 585. & ſequentibus.
homo in ſtatu naturæ lapſæ vel integræ, an poſſit per facultatem naturæ ſeruare præcepta ſupernaturalia quantum ad ſubſtantiam operum 588
hominem vitare poſſe omnia peccata per ſuas vires in natura integra, quomodo intelligatur. 590

Homo in natura lapſa.

Homo poſt lapſum quomodo vulneratus dicatur 44
homo in ſtatu naturæ lapſæ quis dicatur 566
homo ſine gratia an poſſit cognoſcere veritates morales 568
homo in ſtatu naturæ corruptæ an valeat implere omnia diuina mandata abſque gratia ſanante naturam 506

Homo per vires naturæ an possit resarcire damnum, quod infert peccatum contra ordinem naturæ 601
homo iustus per se & absque speciali Dei auxilio potest facere aliquod bonum opus, quod extra gratiam efficere non valeret 610
homo quilibet dum est in via, potest ad Deum conuerti, & saluari 612
homo licet habeat auxilium sufficiens quo possit credere, non subinde peccat non credendo, si nunquam audiuit de fide. 613
humanæ operationes quare dicantur bonæ vel malæ 154
humana in specie reperitur malum vt in pluribus, secus in cæteris speciebus 538
honor quid 21
honor est in honorante 21
honor non per se expetitur 21
honestum quodlibet vt tale ad legem naturæ spectat. 499

I

Iacob cognoscens Liam, etiam si malam intentionem habuisset, non fuisset adulter 406.407
idololatra quis dicatur 529
ieiunij lex dispensabilis est ab episcopo 520
inclinatio naturalis an sit ad malum 207
inclinatio naturalis omnis bona est. 208

Ignorantia.

Ignorantia triplex, concomitans, consequens, & antecedens 86
ignorantia concomitans non causat inuoluntarium 86.88
ignorantia consequens est causa voluntarij simpliciter 87
ignorantia antecedens causat inuoluntarium 87
ignorantia consequens quare rectè sic appelletur 87
ignorantiæ diuisiones 87
ignorantiæ peccata quomodo discernantur 87
ignorantia quid 398
ignorantiæ diuisio 398
ignorantiæ & nescientiæ differentia 399
ignorantia vincibilis an sit causa peccati 402
ignorantia an sit peccatum 401
ignorantia Euangelij in Pagano, qui nunquam illud audiuit, non est peccatum 402
ignorantia inuincibilis circa mysteria religionis nostræ esse potest. 403. & *seq.*
ignorantia inuincibilis potest esse circa præcepta decalogi ad breue tempus 403
ignorantia vincibilis per pœnitentiam tollitur, vel sit inuincibilis. 405. & *seq. an vero per solam pœnitentiam* 401
ignorantia culpabilis quot modis fiat inculpabilis ibidem
ignorare potest existens in gratia articulos fidei, secus de cultu vnius Dei ibidem
ignorantia an sit peccatum ex sua propria ratione, an verò ratione negligentiæ 402
ignorantia non imputatur nisi ratione negligentiæ 402
ignorantia virtuti studiositatis opponitur 405
ignorantia vt sit inuincibilis, quid homo teneatur facere. 405. & *sequentibus* ibidem
ignorantia concomitans an a peccato excuset ibidem
ignorantia circunstantiæ sicut excusat a culpa, sic excusat a pœna 407
ignorantia inuincibilis potest dari circa omnia præcepta iuris diuini positiui & humani 404
ignorantia voluntaria duplex 407
impeccabilis creatura suapte natura a Deo creari nequit. 397

Imperium.

Imperium non est notitia apprehensiua, neque iudicatiua, sed reducitur ad discursum 145
imperare non conuenit brutis 147
imperium sequitur electionem, & præcedit vsum 147
imperium aliquando præcedit electionem 147
imperium & actus imperatus quo modo sunt vnus actus 148
imperium etiam respectu actus voluntatis potest esse ibid.
imperium intellectus an moueat efficienter voluntatem 149
imperium est circa rationis actus. 149 & *seq.*
imperium est circa actus appetitus sensitiui ibidem
imperio rationis subduntur imaginatio & cogitationes. ibid.
imperium non est circa actus animæ vegetabilis 150
Imperare est actus rationis supposito actu voluntatis. 150.158

Impulsus.

Impulsus naturæ quo trahitur in suum commodum non est accidens naturæ superadditum, sed ipsa natura 199,200
impulsus diuino aliquando ducimur sine prauia consultatione 104
impulsus & motiones diuinæ in rebus gerendis 105.106
impulsu quibus anima nostra interius a Spiritu sancto mouetur, non possunt a nobis infallibiliter cognosci 126
impulsus dæmonis triplex 126.202
impulsus temere, & sine ratione non sunt reprobandi. 126. & 202

Inclinatio.

Inclinatio cuiuscunque creaturæ est bona, neque inclinat ad malum, neque rationi aduersatur 208
inclinatio appetitus sensitiui non est ad malum 358
inclinatio appetitus non est mala moraliter 421.433
inclinationes naturales ad peccandum, qualiter sint in nobis 416
inclinatio naturalis ad virtutem, an sit in omnibus æqualis. 443
inclinatio naturalis ad virtutem, an per bona opera augeatur. ibidem
inclinatio naturalis ad virtutem per se, non minuitur per peccatum, bene tamen ex parte termini, neque potest prorsus tolli per peccatum 444
indiuiduum vnum immateriale æquiualet multis indiuiduis materialibus 114
infidelis, an mortem oppetat pro vno Deo 584
ingenium humanum quamlibet acumine præstans absque fide, & Dei timore sæpe vanum & pernicioſum est 571
iniustitiæ habitus non causatur a Deo 433
iniustitia non inclinat ad malum sub ratione mali 92
innocentes an possint pœna æterna puniri. 460. & *seq.*
innocentes potest Deus pro alienis peccatis punire id quod iam factum est. 461

Intellectus.

Intellectus præstantior potentia quam voluntas 33.36
intelligere nostrum est quoddam pati 29
intellectus efficienter concurrit ad visionem beatificam 29
ad Intellectionem tria sunt necessaria 29
intellectus perfectior secundum sua naturalia cum æquali lumine gloriæ non producit perfectiorem intellectionem essentiæ diuinæ, quàm intellectus minus perfectus cum eodem lumine 30
intellectus mouet voluntatem in genere causæ finalis 38
intellectus noster respicit ens tanquam obiectum adæquatum, quidditatem verò rei materialis vt obiectum sibi proportionatum, sed verum tanquam propriam sui perfectionem 42
intellectus & voluntatis proportio 49
intellectio est actio vitalis & immanens 38
intellectus effectiuè concurrit ad intellectionem 38
intellectus & voluntatis differentia 222
intellectus est potentia apprehensiua 36
intellectus mouet voluntatem quantum ad Specificationem, & determinationem 96
intellectum non mouere voluntatem in genere causæ efficientis probabiliter asseritur. 97. *quamuis sententia oppoſita etiam sit probabilis* 97
intellectus si proponat voluntati duo bona æqualia, & imperium sit æquale, non determinabitur voluntas ad aliquod illorum 138
intellectus practicus tres habet virtutes 146
intellectus possibilis est capax habitus, non autem intellectus agens 277
intellectus habet habitum naturalem ad asserendum primis principijs 280
intellectus quomodo sit subiectum virtutis 297
intellectus habens lumen gloriæ, qualiter naturaliter videat Deum 327
intellectus partim adiuuat, partim impedit voluntatis operationem 304
intellectus satis perficitur rerum cognitione, siue res existant, siue non, secus est de appetitu 342

Intellectus ſpeculatiui & practici differentia. 171
Intellectus, & voluntas cauſa immediata dicuntur peccati. 398
Intemperantia maius peccatum eſt quàm timiditas. 380.381

Intentio.

Intentionis diuiſio 128
Intentio actus voluntatis eſt ibidem
in intentione ſplendet maximè rationis ordo ibidem
intentio non tantum eſt vltimi finis, ſed aliorum finium particularium 129
intentionis & fruitionis diſcrimen ibid.
intentio quomodo poſſit eſſe plurium ibidem
intentio & volitio mediorum nonnunquam eſt idem actus ſecundum ſubſtantiam ibidem
intentio & electio diſtinguuntur ex natura rei ibid,
intentio propriè ſolum conuenit naturæ intellectiuæ 130
De intentione varia mouentur quæſtiones ibidem
intentio boni finis non eſt mala, quando non neceſſitat ad eligendum malum medium 179
intentio boni finis dupliciter poteſt eſſe cauſa malæ electionis. 180
intentio boni finis, ex qua ſequitur neceſſariò mala electio, mala eſt. ibidem

Intenſio.

Intenſio habituum fit per maiorem radicationem in ſubiecto 284
intenſio praua voluntatis non ſemper eſt de neceſſitate confeſſionis 381
inuidia doloris & triſtitiæ ſpecies eſt 251
Ioannes 22. non ſenſit animas iuſtorum vſque ad diem iudicij a clara Dei viſione detineri 60
Ioannem Baptiſtam non peccaſſe venialiter, non eſt temerarium aſſerere 600

Ira.

Ira nullum habet contrarium 206
ira quomodo ſit generalis animæ paſſio 256
ira ſemper reſpicit duo obiecta, bonum & malum ibidem
ira in irascibili collocatur ibidem
ira eſt quodammodo cum ratione ibidem
ira ex parte ſubiecti naturalior eſt concupiſcentia. licet non ex parte obiecti ibidem
ira pertinet ad eos, ad quos pertinet iuſtitia & iniuſtitia. 266
ira differt ab odio, & offenſione ibidem
iræ tres ſunt ſpecies, fel, mania, furor ibidem
ira quid ſit 256
ira differt ab odio & offenſione ibidem
iræ cauſæ referuntur 267
iræ remedia ibidem
iræ effectus ibidem
irascibilis & concupiſcibilis ſunt diuerſa potentia. 204

Irregularitas.

Irregularitas duplex, altera quæ eſt pœna, altera quæ non eſt pœna 512
ab Irregularitate ob ſignificationem non datur facultas abſoluendi in bullis ibidem
irregularitas quando propter homicidium incurritur 383
irritare, commutare, abrogare, interpretari, diſpenſare legem quid ſit 520
iudex publica ſcientia vti debet ad iudicandum 506
iudæi, an rectè a religionibus excludantur 551
iudicialium, & ceremonialium præceptorum diſtinctio 549
iudices munera ſuſcepta reſtituere tenentur abſque alia condemnatione 514
iudicium in intellectu, quomodo ex paſſionum diuerſitate oritur 79
iugum Chriſti ſuaue, & quare iugum appelletur 504
iuriſperiti quomodo de legibus tractant 473
iuriſperiti & Theologi diuerſimodè de legibus agunt ibidem
iuris diuiſio a iuriſperitis facta 474
iuris naturalis, & humani differentia 498

Iuſtitia.

Iuſtitia primatum tenet inter virtutes morales 343
iuſtitia virtutem continet omnem ibidem
iuſtitia eſt neceſſaria omni tempore, & loco, & in omnibus hominibus ibidem
iuſtitia primò & per ſe verſatur circa operationes 316
iuſtitia legalis diſtinguitur ſpecie a iuſtitia particulari 317
iuſtitia legalis præſtat omnibus virtutibus moralibus ibidem
iuſtitiæ originalis deſtitutionem quid ſequutum fuerit 499
iuſtitia & ſanctitas huius vitæ non habet eam perfectionem quam habebit in vita beata 152
iuſtitia noſtra eſt gratia in cordibus noſtris diffuſa 648
iuſtus an poſſit operari per ſe bonum morale 601
de meritorio actu hominis iuſti 601
ius gentium an ſub humano iure contineatur 505
ius gentium in nullo iuri naturæ derogare poteſt 507

Iuſtificatio.

Iuſtificare propriè Euangelicæ legi conuenit, id quod veteri legi competere nequit 554
iuſtificatio quare creationi aſſimiletur 591. & 594
iuſtificatio impij quid ſit. 630. 631. & ſeq.
iuſtificemur ne ſola fide diſputatur 640. & ſeq.
iuſtificationis nomen in ſcriptura multiplex 630
iuſtificatio impij ſemper habet remiſſionem peccati coniunctã. 630. *ita vt nihil damnabile remaneat* 630
iuſtificemur ne per iuſtitiam inhærentem diſputatur. 632. & ſequen.
iuſtitia & animæ rectitudo interior quid 636
dum Iuſtificatur adultus, an liberè diuinæ motioni, & gratiæ conſentiat 639
iuſtificari an poſſit adultus ſine motione liberi arbitrij de potentia Dei abſoluta 640
ad Iuſtificationem ſufficit vna contritio reſpectu multorum peccatorum 644
in Iuſtificatione impij quomodo remiſſio peccatorum vltimum ſit 645
iuſtificationis conſummatio 645
iuſtificatio impij quomodo fiat in inſtanti 645. 646
iuſtificationis operatio non eſt neceſſe vt per certum tempus continuetur 646
in Iuſtificatione impij quatuor concurrunt, infuſio gratiæ, dilectio Dei, deteſtatio peccati, & tandem remiſſio peccati. 647
in Iuſtificatione impij primum obtinet locum infuſio gratiæ. 647
iuſtificationis cauſa ex diuinis litteris explicantur 648
iuſtificatio impij quomodo ſit maximum opus Dei 649
iuſtificatio impij quomodo ſit miraculoſa 650
iuſti quomodo non intelligantur eſſe ſub lege 474
iuſtificet ne ſe anima ipſa, quando præbet conſenſum Deo mouenti 639
iuuentus eſt cauſa ſpei 256

L

Lachrimæ quare ſint remedium triſtitiæ 253
Lachrymæ quid ſint 251
languor quomodo ſit effectus amoris 229
latrocinium apud Germanos olim non reputabatur iniquum. 501
laus & vituperium in ſolis actibus voluntarijs inuenitur, non in naturalibus neceſſarijs 19. 20
legalia an aliqua ratione ſeruare liceat poſt Chriſti paſſionem 546
de Legalium ceſſatione maxima contentio inter Hieronymum & Auguſtinum. 546

Lex.

Lex quid ſit, & an ſit 474. 476
lex aliqua an ſit in vita beata 475
lex eſſentialiter eſt in ratione 476
legis nomen vnde deducatur 476
legis promulgatio eſt neceſſaria. 480. & ſeq.
lex reſpectu aliquorum poteſt eſſe ſufficienter promulgata, & reſpectu aliorum minimè 482
lex quæ reuocatoria iam eſt, promulgationem non requirit. 483
lex quando dicatur ſufficienter promulgata 482
lex quem effectum habeat in ijs qui ignorant illam inuincibili ignorantia 482
legis definitio 483

Legis cuiuslibet ratio non est factiua, sed condere legem pertinet ad totam multitudinem, vel ad eum, qui totius multitudinis curam habet. fol. 480. & seq.
lex fomitis quid sit 484
lex semper ordinari debet in bonum commune 477
legis effectus qui 487
legis officium cuiusque sit ne mala permittere? 488
legis obligatio quando cessat 517
legis ratio quando cessare videtur 478
legis ratio cessat, quando ratio communis boni cessat 478
legis tractatus aliter ad Theologum, aliter ad iuris prudentes spectat 473
legibus gubernari vtilius est reipublica, quàm sapientissimo & optimo principe 506
sine lege respublica stare non potest 474
lege non stante adulterium esset peccatum, & non esset peccatum 173
lex & praeceptum vtrum sit in vita beata 475
lex an sit actus intellectus, an voluntatis 476

Diuersitas legum.

Lex sufficienter diuidisur, in eternam, naturalem, diuinam, humanam, & legem fomitis. 483. & seq.

Lex aterna.

Lex eterna est summa ratio in Deo existens 492
lex eterna quomodo sit omnibus nota 493
lex quauis ab eterna deriuatur 493
lex eterna sola est in Deo, leges verò cetera sunt participationes legis eterna, & sunt in creaturis formaliter 493
legi eterna omnia subduntur, & quomodo peccata legi eterna sunt subiecta, grauissimè disputatur 494
lex eterna quomodo sit promulgata ab eterno 484

Lex naturalis.

Lex naturalis quid sit, & an habitus sit 496
lex naturæ plura præcepta continet 498
legis naturalis officia 498
omnes actus virtutis quomodo sint de lege naturali, explicatur 499
lex naturæ vna est apud omnes ibidem
lex naturæ est immutabilis 500
lex naturæ a cordibus hominum nullatenus aboleri potest. 501
lege naturali num teneantur amentes & pueri 496
lex naturæ inclinat hominem vt diligat Deum plus, quàm seipsum. 485

Lex humana.

Vtile fuit aliquas leges humanas ab hominibus poni. 502. 503. & sequentibus.
leges humanæ qualiter imponi debeant 503
omnis lex humanitus posita a lege naturali deriuatur. 505. & 506
lex humana ea quæ sunt de lege naturæ nonnunquam præcipit, & quare ibidem
lex humana præcepta legis naturæ determinat 506
vt Lex humana iusta sit, quæ conditiones requirantur 506
legum humanarum diuisio secundum diuersa regimina, & quænam sint ista 507
inter Leges humanas vtrum ius gentium sit connumerandum. ibidem
leges humanæ iustæ habent vim obligandi in foro conscientiæ. 508 & sequentibus.
lex humana potest aliquid præcipere nõ præceptum a Deo. 509
inter Legem humanam, & diuinam differt maximè quo ad vim obligandi 510
lex humana quando obliget ad peccatum veniale, quando ad mortale explicatur nonnullis regulis ibidem
lex humana vtrum obliget ad sui obseruationem cum periculo vitæ explicatur diligenter. 510. & seq.
leges humanæ pœnales quomodo obligent ad culpam. 511. & sequentibus.
legis pœnalis transgressores, quomodo obligentur in conscientia ad soluendas pœnas. 511. 512. & seq.
leges humanæ tabellionibus impositæ quomodo obligent 514
leges de tributis soluendis, quàm vim obligandi habeant, exponitur ibidem
leges & statuta vniuersitatum & confraternitatum, quomodo obligent. 514. & seq.
lex quæ præcipit vt iudices munera suscepta restituant, explicatur 514
legis pœnalis violator tenetur subire pœnam post iudicis condemnationem 515
legibus tyrannorum, vtrum sit obediendum, explicatur. ibid,
legibus humanis vtrum omnes subdantur, explicatur. 516. & sequentibus.
legibus humanis quis bisariam subesse potest quantum ad vim directiuam, & quantum ad vim coactiuam 516
legi non subduntur studiosi & iusti quantum ad vim coactiuam ibid & 517
iusti quomodo teneantur legibus, explicatur ibid,
legibus ciuilibus vtrum clerici teneantur, explicatur 517
legis verba licet interpretari pro epicheiam, quando ratio legis in particulari cessat ibid.
legem in particulari deficere contingit dupliciter 518
lex humana duabus de causis mutari potest 518
lex humana non semper mutanda est, quando occurrit aliquid melius ibidem
legis vim habet consuetudo, & multa de consuetudinibus. ibidem.
in Legibus humanis rectores multitudinis dispensare possunt. 518. & sequen.
lex humana iniusta, non est idem quod inutilis 508

Lex diuina vetus.

Lex vetus, an post mortem Christi statim fuerit mortua. 483
lex vetus grauis 504
lex vetus bona fuit, licet imperfecta 521
lex vetus a Deo data fuit 523
lex vetus data fuit per angelos ibidem
lex vetus dari debuit soli populo Iudæorum 524
lex vetus vtrum ad Christianos aliquo modo pertineat, disputatur. 525. & seq.
lex vetus non obligabat omnes homines 525
legem veterem vtrum gẽtiles possint recipere, examinatur. 526
lex vetus conuenienter data fuit tempore Moysi ibidem
lex vetus quando inceperit 527
ad Legem veterem circuncisio non pertinet ibidem
lex vetus non solum continet vnũ præceptum. sed multa 528
lex vetus continet præcepta moralia ibidem
lex vetus continet præcepta ceremonialia præter moralia. ibid.
lex vetus continet præcepta iudicialia 529
lex vetus debuit inducere ad obseruationem præceptorum per temporales promissiones & comminationes ibid.
in veteri lege vita eterna erat promissa ibid.
legis veteris vtilitates plures 522
legis veteris præcepta moralia quæ sint 530
legis veteris præcepta moralia ad decem præcepta decalogi reducuntur 531
legis veteris decalogus quid sit ibidem
legis veteris præcepta moralia quomodo iustificabant 537
Veteris legis ceremoniæ non fuerunt ante legem 538
legis veteris ceremoniæ vtrum habuerint virtutem iustificandi disceptatur. 538. & seq.
Veteris legis ceremoniæ vtrum cessauerint in aduentu Christi. 541 542. & seq.
Veteris legis ceremoniæ & legalia, vtrum post passionem Christi possint seruari sine peccato fusissimè. 545 546. & seq.
Lex vetus ante passionem erat in præcepto 543

Lex Euangelica.

Lex Euangelica principaliter est indita in corde, secundariò verò scripta. 552. & seq.
lex Euangelica vtrum propriè, aut impropriè sit lex scripta, explicatur 552
lex Euangelica vtrum solum sit in cordibus indita ibid.
lex noua quomodo iustificet. 554 & seq.
lex noua non debuit dari ab initio mundi 555
lex noua duratura est vsque ad finem seculi 556
lex noua, & vetus multis differunt. 557 & seq.
lex noua quomodo veterem compleuit 559
lex noua quomodo in veteri contineatur ibid.
lex noua leuior & suauior quam vetus 560
lex noua aliquos exteriores actus præcipit & prohibet: vnde errant

errant Lutherani dicentes, quod opera non ſunt neceſſaria in noua lege. 560 561. & ſeq.
Lex noua præcipuè de tribus diſponit, de ſacramentis gratiæ, de fide, & moralibus præceptis 562
lex noua ſufficienter de actibus interioribus ordinauit 563
lex noua conuenienter quædam conſilia hominibus propoſuit. 663 & ſeq.
lex noua quando incepit obligare quo ad omnes 555. 556
lex Euangelica poſt paſſionem Chriſti ante eius promulgationem, an habuerit vim obligandi 544
lex Euangelica quare lex ſpiritus & virtutis appelletur. 554

Lex factorum.

Lex factorum & fidei quæ dicantur. 559

Lex fomitis.

Lex fomitis quid 485
Lex fomitis non vera, ſed metaphorica lex eſt. 487

Legislator.

Legiſlator an legem ſeruare teneatur 516
legiſlatori liceat ne cooperari malo 491
legiſlator in condendis legibus bonum commune præcipuè reſpicere debet. 508

Liberalitas.

Liberalitas in homine potiſſimum eſt in appetitu ſenſitiuo. 295
liberalitas & magnificentia duos habitus requirunt, alterum in voluntate, alterum in appetitu ſenſitiuo 295
liberalitas propriè eſt in Deo ibidem
liberalitatis, & iuſtitiæ diſcrimen 297
liberalitatis & fortitudinis differentia. 297

Libertas.

Libertas duas exigit conditiones 76
libertas duplex, contradictionis & contrarietatis 71. 92. 93
libertas formaliter eſt in voluntate, radicaliter verò eſt in intellectu 75
libertas ſpiritus quid ad ſui rationem expoſtulet 565
libertatis origo & fons eſt in differentia intellectus 2
libertatem voluntatis præcedit cognitio finis. 75

Liberum arbitrium.

Liberum arbitrium eſt facultas rationis & voluntatis 1
liberum arbitrium aptimè ſtat cum motione Dei efficaci 12
liberum arbitrium, vt ſic non includit poſſibilitatem peccandi 55
liberum arbitrium ex motione corporum cœleſtium non neceſſitatur. 106. & ſequen.
liberum arbitrium nõ neceſſitatur, cum homo iuſtificatur. 636. & 639.
liberum æquiuocum eſt 50
liberum & neceſſarium non ſemper differunt re. ſed ſolum ex modo operandi 128
liberum & voluntarium non ſunt idem 84. 74. 75
licitum eſt aliquando agere contra ſcrupulum 179
licitum eſt agere contra euidentiam ſpeculatiuam 177
licitum eſt ex duabus opinionibus æquè probabilibus vtranque indifferenter ſequi 178
licitum eſt ſequi opiniones probabiles in materijs, & formis ſacramentorum ibidem
licitum eſt ſequi opinionem probabilem relicta probabiliore. 179
linguarum donum non manet in patria 348
Loth an peccauit, diſſenſio inter Auguſtinum, & Ambroſium 491
Luciani fabula, de Deorum faſtidio. 246

Lumen.

Lumen & color eadem viſione videntur 130
lumen excedens non impedit receptionem ſpecierum ſenſibilium 33
lumen gloriæ in Paulo, ſi tamen vidit eſſentiam diuinam, habuit rationem diſpoſitionis 348
lumen gloriæ non eſt propriè habitus 416
lumen naturale intellectus an poſſit ad falſum inclinare 570
lumen naturale licèt ſit a Deo, nõ ita nos certificat de veritatibus ſibi proportionatis, ſicut lumen fidei. 571. & quare. ibid.

M

Macula.

Macula non eſt in omnibus peccantibus æqualis, eſtque de fide 378
Macula peccati in ſacris literis euidenter expreſſa 450
macula peccati quid ſit in anima noſtra. 451. & ſeq.
malitia moralis quid ſit 154
malitia & peccatum an idem ſint. 357

Malum.

Malum morale duplex 159
malum morale eſt entitas poſitiua deficiens 160
malum opus morale quid requirat 163
malum opus nihil meretur coram Deo 198
malum coniunctum & bonum amiſſum diſtinguuntur. 251
malum per ſe dupliciter intelligitur 256
malum quare in ſpecie humana reperitur vt in pluribus, in alijs verò ſpeciebus reperitur in paucioribus 358
malum æquiuocè dicitur, de morali & naturali 366
malum in naturalibus & moralibus vnde oriatur 396
malum culpæ quantum in ſe eſt, deſtruit diuinam bonum, 418
malum morale quid ad ſui eſſentiam requirat 420
ad malum quomodo Deus inclinat 425
mala permittere an liceat legi. 490. & ſeq.
mala cur a Deo permittantur. 490

Medium.

Medium viſionis eſt quodlibet corpus tranſparens 33
medium participat naturam vtriuſque extremi 74
medium non poteſt appeti niſi ſub ratione finis 94
medium nunquam neceſſitat abſolutè voluntatem 136
medium virtutis eſt medium rationis 334
medium rationis & rei quid ſit. ibid. & ſeq.
medium rei duplex, arithmeticum, & geometricum 334
medium iuſtitiæ & aliarum virtutum differt ibidem
medium quod eligit temperantia infuſa videtur ſtultitia, ſi humana perpendatur ratione 329
medium temperantiæ acquiſitæ conſentaneum eſt humanæ rationi ibidem
melius eſt illud cuius oppoſitum eſt peius, explicatur 29
melancolici quare ſine cauſa triſtantur 252
membra corporea quomodo ſubduntur rationis imperio. 150

Meritum.

Mereri apud Deum homo poteſt 650. 651
meritum quid ſit 652. 653
meritum bonorum operum quatuor conditiones requirit 652
meritum in Theologorum ſchola variè diuiditur 653
meritis correſpondet præmium ex iuſtitia diſtributiua & commutatiua 653
mereri vitam æternam ſine gratia homo non poteſt 654
meritum ex facilitate operandi non minuitur 274
meritum de condigno 655
meritum de rigore iuſtitiæ 654
meritum de congruo cum gratia pugnare videtur 574
meritum de congruo 655
meritum ſanctorum licet innitatur gratiæ, & miſericordiæ acceptantis, nihilominus eſt verè & propriè meritum de condigno, & de iuſtitia 655. & ſeq.
meritum bonorum operum, in quas cauſas referant catholici, in quas hæretici 655. & 656.
meritum ſanctorum apud Deum non conſtituit Deum debitorem. 657. & ſeq.
ad meritum virum ſufficiat ſola gratia, an ſola charitas. 657
meritorium ne ſit omne opus bonum exiſtentis in gratia, diſceptatur ibidem
meritum bonorum operum ſemper debet eſſe opus ſupernaturale 657
meritum bonorum operum coram Deo oportet, ne vt referatur in finem ſupernaturalem 657. & ſeq.
mereri nemo poteſt primam gratiam, nec remiſſionem peccatorum, nec reconciliationem cum Deo 658. 859
meruit nobis Chriſtus primam gratiam de condigno 660
mereri poteſt homo iuſtus alteri primam gratiam de congruo. ibidem. & 654.

Mereri homo non potest reparationem post lapsum nec merito condigni, nec merito congrui. 661. 662. & seq.
mereri potest homo augmentum gratiæ, vel charitatis. 663 & sequentibus.
meritū coram Deo quibus ex causis crescat, & augeatur. 664. & sequentibus.
mereri homo non potest donum perseuerantiæ 664
mereri nemo potest bona temporalia 665
meretur nonnunquam homo peccator a Deo præmium temporale per opera quæ facit ex Dei motione & ordinatione licèt habeat peruersam intentionem ibidem
meritum Christi quomodo infinitum 27
meritum Christi & præmium quomodo se habeant 27
meritum & præmium in eodem instanti esse repugnat 70
meritum de congruo cum gratia pugnare videtur 594
meritum de condigno non ex eo dicitur, quod Deus propriè nobis debeat præmium, sed quoniam statuit legem certissimam de præmio reddendo 655
mereri Christum in nobis, & per nos an catholicè dicatur. ibi.
metaphysica est scientiarum naturalium dignissima 305

Metus.

Metus non tollit voluntarium nisi secundum quid 81
metus duplex, leuis & grauis 82
metus quæ opera excusat, quæ vero, minimè ibidem
metu pœnæ legi obtemperare, an sit laudabile 488
minus malum an possit strictius prohiberi a Deo 364
misericordiæ definitio 250
misericordia quomodo sit species tristitiæ, & circa quæ versatur ibidem
misericordia quomodo reperiatur in Deo 251
miracula Christi erant euidentia signa diuinitatis, & quibus 347
miseria humana naturæ post lapsum 445
mixtum, an ex contrarijs componatur 449
modus diuersus operandi sequitur diuersam applicationem agentis 49
modus præcepti an sit necessarius ad legem seruandam secundum omnes circunstantias, ita vt tantum per bonum opus lex impleatur 535
modus virtutis triplex ibidem
modus charitatis an cadat sub præcepto, in duplici sensu discutitur. 536. & seq.

Mors.

Mors licet appetitu inferiori refugiatur, at nonnunquam superiori appetitu desideratur 66
morosa delectatio quando interuenit 392
mortem cæteroſque defectus corporales esse effectus peccati originalis de fide est 448
mors in beata Virgine fuit pœna originalis peccati 449
mors in Christo habere potuit locum, sicut in alijs in puris naturalibus conditis 449
mortuus qualiter dicitur qui est in peccato mortali 461
moralia præcepta sunt quæ pertinent ad bonos mores 530
quæ seruanda sunt ex naturali lege, ideo pertinere dicuntur ad legem naturæ ibidem
motio Dei efficax non tollit nostra voluntatis libertatem. 119. & sequentibus.

Motus.

Motus primus sensualitatis, quomodo violentus, & quomodo voluntarius 78
motus & arduus & efficax voluntatis semper excitat passionis affectus 84
motus naturalis & voluntarius distinguuntur 73
motus appetitus sensitiui partim subduntur imperio rationis, partim vero non 149
motiuum ad peccandum aliquando concurrit efficienter, aliquando verò transit in rationem obiecti 351
motores tres sunt in homine ibidem
motus primo primus & deliberatus 390
motus illiciti appetitus sensitiui ex obiecto expēdi sunt. 390
motus primi in infidelibus an sint peccata mortalia 470
vt Moueat se quis, quid nam requiratur 615
motus liberi arbitrij, num requiratur ad iustificationem 638
mouere se, & mouere se in finem quid sit, & quibus conueniat 74
mouens est in duplici differentia 97
mouens in vniuersum mouet ex appetitu finis 102
Moyses an viderit diuinam essentiam 522
mulier dubitans, an maritus quem habet sit suus, tenetur reddere debitum, non tamen potest petere 177
mulierculæ ex illusione dæmonum visiones habere sibi videntur 424
mutatio duplex, altera naturalis, altera intentionalis 33
mutua inhæsio est effectus amoris 224

N

Natura multipliciter dicitur 113
Natura quomodo contra voluntatem distinguitur. 114
natura in omni sua operatione agit propter finem 5
natura est hominum habere charitatem, quomodo intelligatur 46
natura lapsa, & natura integra quid. 566. 567. 574
naturalis perfectio intellectus adiuuet ad visionem 65
naturalis hominis inclinatio in bonum est 358
naturale est homini studiosè operari ibidem
naturale dupliciter dicitur, & secundum naturam speciei, & secundum naturam indiuidui 278
naturali vti potest homo absque speciali gratia cognoscere aliquas veritates naturales 563
naturales veritates quare proponuntur credendæ per fidē. 564
naturalia manserunt integra post peccatum. 4 & seq.
necessitas duplex, altera coactionis, altera naturalis inclinationis 78
necessitas ex suppositione non tollit libertatem 121
necessitas ex suppositione duplex ibidem
necessarijs, & naturalibus, nec meremur, nec demeremur. 197. & sequentibus
nolle quomodo causet inuoluntarium 77
nolle quod sanctum est, aliquando licet 185
nomen virtutis, variè accipitur 29
non esse, dupliciter considerari potest 234
notitia intuitiua Dei sine præsentia esse non potest 53
numerus virtutum moralium 318

O

Obedientia breue & admirabile encomium 566

Obiectum.

Obiectum odij quid sit 231
obiectum amoris, amicitiæ, & concupiscentiæ differunt 218
obiectum dupliciter actum potentiæ excedit 19
obiectū nostri intellectus motiuum & terminatiuum est quidditas rei materialis 31
obiectum dupliciter excedit virtutem potentiæ 31
obiectum timoris comprehendit in se tria 260
obiectum timoris filialis 261
obiectum operationis quid dicatur 156
obiectum vnius virtutis potest referri ad finem alterius virtutis duobus modis 162
in obiecto potentiæ duplex ratio considerandæ est 92
obiectorum differentiæ in moralibus variæ assignantur 156
obiectum ponere Spiritui sancto ad altiorem statum non est peccatum, si adsit præceptum 373
oculus pro intentione accipitur in scriptura 8
occidens hominem corporaliter, an grauius peccet quam occidens spiritualiter 192
occidere seipsum maius peccatum est, quàm Sodomiæ 370

Odium.

Odium non inclinat in malum sub ratione mali 92
odium ex amore nascitur 265
odium non est fortius amore ibidem
odium respectu veri & entis in vniuersali non est bene, tamen esse potest respectu boni particularis ibid.
odium quid sit 234
odium respectu Dei clarè visi esse non potest 233
odium vtrum in Deo reperiaeur 274
odium deterius est & grauius quàm ira 266
odium & ira multis differunt ibidem
odium proximi duplex 381
odij obiectum & causa malum est 234
odij diuisiones 235
odium respectu sui ipsius esse est impossibile per se loquendo, non

non tamen per accidens 232
Offendens in vno quomodo sit omnium reus 377
omnia quæ vult homo, vult propter Deum. 17

Omissio.

Omissio quomodo est absque omni actu 76
omissio voluntaria tres exigit conditiones ibid.
omissio an detur sine actu. 360. & seq.
omissio culpabilis, & inculpabilis in quo inter se distinguuntur 361
omissio & actus qui est omissionis causa vnam formaliter malitiam habent 362
omissio tunc verè est, quando est tempus implendi præceptum. 361
omissionis peccatum quo tempore imputetur. 362. & seq.
omissionis grauitas vnde attendatur 361
omissionis peccato an cõpetat definitio peccati, videlicet, quod sit dictum, vel factum, &c. 362
per omissionem an generetur habitus 362
omittens audire missam propter studium, an duplex peccatum committat in confessione explicandum 363
qui omittendi se periculo exponit, peccat 352
onus Christi leue 503
onus Christi cum onere veteris legis confertur. ibidem

Operatio.

Operatio omnis dependet ab aliquo determinato fine. 8. & seq.
operatio cuiuslibet rei est eius finis 28
operatio humana vt in plurimum durat per aliquod tempus, & non tantum per instans 121
operatio humana non habet bonitatem aut malitiam, eo quod a libera voluntate proficiscitur 155
operatio humana habet voluntatem, aut malitiam ex obiecto 155
operatio circa obiectum infinitum non subinde est infinita. 457
operationes humanæ & in genere naturæ, & in genere moris considerantur 37
operationes animæ Christi quandam infinitatem habebant. 26
operationes otiosæ quare sic dicuntur 9
operationes humanæ quare dicuntur bonæ vel malæ. 154

Opinio.

Opinioni propriæ an contraire liceat 177
opinio quæ iudicatur esse improbabilis amplecti non potest. 178
opinio habet verè rationem habitus 269
opinio probabilis amplecti potest relicta probabiliore 179
opinio qualiter adiuuet scientiam 348
opinio probabilis quæ dicatur 578
opinionis & dubij discrimen ibidem
opinionem æqualiter probabilem pro vtraque parte, licet indifferenter sequi ibidem
opinionum duplex genus ibidem
oppositum eius quod est peius, melius est 38
optimum opponitur pessimo. 380

Opus.

Opus quodlibet bonum existentis in gratia non oportet sit meritorium 413
opus naturæ est opus intelligentiæ 78
opus ad sui bonitatem non exigit actualem relationem in Deum, neque in vltimum finem 165
opus bonum moraliter necessariò requirit, vt sit virtualiter propter vltimum finem ibidem
opus malum semper est demeritorium coram Dee 166
opus moraliter bonum in homine extra gratiam est indifferens ad meritum & demeritum 165
opus meritorium in homine iusto quid requirat. 165. & sequentibus.
opus idem non potest simul esse meritorium, & demeritorium. 195
opus malum morale & peccatum, formaliter differunt. 196
opus malum an coram Deo sit meritorium 197
opus moraliter bonum in homine existente in gratia, qua ratione potest dici meritorium 577

Opera.

Opera nostra merito exiguntur ad beatitudinem 69
opera bona existentium in peccato mortali non merentur vitam æternam 198
opera peccatorum bona vtilia sunt 198
opera exteriora gratiam præcedentia, nullatenus sunt meritoria, verum non semper omnia sunt peccata 561
opera exteriora necessaria ibidem
nõ omnia opera hominis absque gratia facta sunt peccata. 577
opera omnia quibus peccator disponitur ad iustitiam, siue mediatè, siuè immediatè non possunt fieri sine auxilio Dei speciali 577
opera infidelium, quare ab Augustino appellentur vitia 577
oratio sine attentione, oratio non est 488
opera ad iustitiam necessaria 641
de Operum necessitate disputatio 560
ordo charitatis alius est in via ad cognitionem fidei, alius verò in patria ad claram Dei visionem 38. 39
ordo imperij, consilij, electionis & vsus qualis sit 146
ordo habitus & actus virtutis Theologicæ an idem sit. 325. & sequentibus.
organum corporeum dupliciter patitur 20
Origenes an existimauerit pœnam inferni finiendam, discutitur 453. 454
Origenis error damnatur circa hoc, quod angeli beati peccare possint. 54

Originale peccatum.

Originale peccatum ex diuina reuelatione cognoscitur. 425. & 426.
originale peccatum qualiter in posteros traducatur, explicatio difficilis est 426
originale peccatum an verè culpa sit 428
originale peccatum qua ratione sit nostrum, ostenditur 427
originale peccatum non est a Deo 429
originale peccatum in primis parentibus non fuit peccatum luxuriæ 433
neque est concupiscentia animæ ibidem
neque est fomes ibidem
originale peccatum non est priuatio iustitiæ originalis. 434. & 435.
originale peccatum in nobis non fuit illud peccatum primi parentis formaliter, neque pura priuatio 436
originale peccatum quid sit in nobis 436. 437
originale & actuale in quo differant 438
originale peccatum quare a sanctis cõcupiscentia dicatur. 436
originale peccatum quare appelletur a D. Tho. habitus 437
originale peccatum in omnibus est æquale 439
originale peccatum an fuerit in Adam ibidem
originale peccatum an sit in essentia animæ, an verò in aliqua potentia 438
originalis peccati definitio 435
originale peccatum esse virtualiter in semine quo pacto intelligitur 428
originale peccatum non dari, quibus argumentis probabant Pelagiani 429
originale peccatum non contraheret homo quamlibet formatus brachio aut carne humana, si ex semine virili non fuisset conceptus 432
originale peccatum contrahere quid sit 434
originalis iustitia quomodo hominem Deo coniungebat. 469

P

PAnnum nouum & vestimentum vetus in scriptura quid? 525
paruuli discedentes cum originali peccato condemnati sunt illa sententia: Nisi quis renatus fuerit, &c, 432
paruuli cum originali peccato discedentes, an cognoscant se priuatos gloria ob peccatum Adæ, disputatur 439
paruuli cum originali peccato discedentes qua pœna puniantur, disputatur fusissimè. 440. & seq.
paruuli non cognoscunt se esse priuatos gloria ob peccatum Adæ. 440
pars est propter totum 37
parentum præcepta eo modo obligant sicut leges 480
parentum præcepta, & aliorum superiorum obligant ad culpam pro qualitate præcepti, & materiæ. 510

Passio.

Passio multipliciter dicitur. 199
passio proprijssimè importat receptionem alicuius cũ abiectione conuenientis 199
passio etiam pro affectu moderato, & rationi consono nonnunquam vsurpatur 199
passio quid sit 199
passio & propassio rectè distinguuntur a D. Hieronymo 199
passiones humanæ in quatuor genera distribuuntur, in naturales, animales, rationales, & diuinas 200
passiones ex subiecto distinguuntur 203
passiones concupiscibilis sunt sex, irascibilis verò quinque. 204
passiones irascibilis ex concupiscibili originem trahunt 204
passionum differentia potissimè ex obiecto desumitur 204
passio si vsurpetur pro quauis receptione, vel pro receptione vnius cum abiectione contrarij in parte intellectiua inuenitur. 199. & seq.
passio si accipiatur pro passione animali ex cognitione conuenientis, aut disconuenientis proueniente cum quadam corporis transmutatione, tantum inuenitur in parte appetitiua sensitiua 200
passio semper sequitur cognitionem 199
passionum numerus & contrarietas. 199. & seq.
passiones quomodo laudabiles 199
passiones quomodo laudabiles. 210. & seq.
passiones meritoriæ sunt & demeritoriæ 210
passio omnis, an sit mala moraliter 210
passiones animi, an cadant in virum studiosum 304
passiones animæ considerantur & secundum se, & secundum quod rationi subduntur 304
passiones dupliciter sunt voluntariæ 304
passiones omnes ad quatuor reduci possunt 211
passionum ordo, diuisio & habitudo describitur 212 213
passio sequens deliberationem rationis, & voluntatis consensus auget voluntarium 84
passio anteuertens iudicium rationis, & consensum voluntatis auget voluntarium, licet diminuat liberum 84
passio mouet voluntatem non solum ex parte obiecti, sed etiam ex parte subiecti quodammodo 101
passio non necessitat voluntatem, nisi quando totaliter perturbat rationis iudicium 117
passiones appetitus sensitiui non auferunt libertatem 118
passio concupiscentiæ volitæ non minuit peccatum 381
passionis, & pro passionis differentia 313
passio appetitus sensitiui mouet voluntatem ad peccandũ 408
passio an semper augeat peccatum 412
patres veteris testamenti erant veri filij Dei adoptiui. 541. & 558
Paulus an vxoratus fuerit 564
Paulus an viderit diuinam essentiam 348
Paulus an verè reprehendesit Petrum 546 547. & seq.
paupertatis encomium, ad eamq; amplectendam suasio proponitur. 565. & seq.
paupertas spiritus omnium bonorum radix. 441

Peccator.

Peccans mortaliter seipsum constituit vltimum finem 13
Peccans mortaliter quomodo in creatura constituit vltimum finem 13
peccans venialiter, an constituat vltimũ finem in creatura. 14
peccans contra præceptum naturale & supernaturale, an peccet duplex peccatum specie 374
peccantis nocumentum, an augeat peccatum 384
peccans ex malitia non vult malum sub ratione mali 91
peccans contra finem supernaturalem, non subinde peccat contra naturalem 561
peccans auctoritate legis, non peccat, quomodo sit intelligendum 553
peccator quando peccat propter Deum, operatur vt est vniuersale quoddam bonum 14. 16
peccator seipsum patibulum mortis efficit, & obsequio se dæmonis tradit 485
peccatores ex habitu quomodo ex malitia peccent. 415. & sequentibus.
peccator quando teneatur statim pœnitere 599
peccator qualiter faciat contra voluntatem Dei. 562. 563. & sequentibus.
Peccatores ad bona opera inducendi sunt 158
peccatores non se diligunt. 217

Peccatum.

Peccatum quid sit. 362. & seq.
peccatum varijs nominibus appellatur 367
peccatum non est a Deo, quia est entitas deficiens 387
peccatum num habeat ideam in Deo 334
peccatum an formaliter sit natura positiua latè disseritur. 365. 448. & seq.
peccatum quantum ad suum formalem esse priuationem boni, & nihil, vt improbabile reprobatur 366
peccatum qubd in genere sit quid priuatiuum, & in specie positiuum, improbabile est 366
peccatum quo ad suum formale esse ens rationis falsum est. 366
peccatum quo ad suum formale est aliquid reale positiuum. 366. ibidem
in Peccato tria inueniuntur, actus voluntatis, forma contraria rectitudini, & priuatio rectitudinis 367
peccatum includit auersionem, & conuersionem 369
peccatum ab alijs priuationibus maximè differt 194. 195
peccatum eo ipso quod est contra rationem, est offensiuum Dei. 367
in Peccato non sunt duæ oppositæ rationes, esse contra Deum, & contra rationem 638
peccatum, vitium, & malitia an idem sint 357
peccatũ & vitium quomodo sint contra naturam. 357. & seq.
peccatum & vitium quomodo contrarientur virtuti 357
peccatum peius est, quàm vitium 358
peccatum potest esse simul cum aliqua virtute 358
in Peccato non semper est aliquis actus. 358. & seq.

Peccatorum distinctio,

Peccata ex triplici causa distinguuntur, ex parte auersionis, ex diuersitate præceptorum, ex obiectis, & hæc causa est potissima in distinctione peccatorum. 368. & seq.
peccata carnalia a spiritualibus distinguuntur 370
peccata carnalia num possint esse in dæmonibus 370
peccata distinguuntur specie secundum causas finales, atque etiam motiuas, quando motiua causa transeunt in rationem obiecti 370
peccatum conuenienter distinguitur in peccatum in Deum, in seipsum, & proximum 375
peccata non distinguuntur specie secundum reatum pœnæ. 375. & sequentibus.
peccatum commissionis, & omissionis non semper differunt specie. 376. & seq.
peccatum transgressionis & omissionis quomodo semper differant specie 375
peccatum conuenienter diuiditur in peccatum cordis, oris, & operis 375
peccata differunt specie ex superabundantia & defectu 376
peccata quando differant specie ex circunstantijs 376

Peccatorum comparatio.

Peccata omnia non sunt connexa 376
peccata omnia non sunt paria, & unde inæqualitas peccatorum proueniat. 377. & seq.
peccatorum macula non est æqualis in omnibus peccatis 378
peccatorum grauitas attenditur potissimum ex obiectis. 378. & sequentibus.
Maximum peccatum principaliter & directè maximę virtuti contrariatur 378. 379. & seq.
peccata spiritualia maioris culpæ sunt, quàm carnalia cæteris paribus 380
peccatorum grauitas quomodo attendatur secundum causam peccati 380
peccatum quomodo fiat grauius ex circunstantijs 381
peccatorum grauitas attenditur secundum maius nocumentum prauisum & intentum. 381 & seq.
grauius ne sit peccatum solicitare mulierem ad fornicationem, quàm occidere eam corporaliter, exponitur 364
peccatum augetur ex nocumento peccantis 384
peccatum aggrauatur ex persona in quam peccatur. 385. & sequentibus.
peccatum grauius fit ex magnitudine personæ peccantis, & quomodo 385. & seq.

Peccatorum ſubiectum.

Peccati ſubiectum voluntas 387
peccati ſubiectum non eſt ſolum voluntas ibidem
peccatum an ſit ſolum actus voluntatis elicitus, diſputatur. 385. & ſequentibus.
peccatum poteſt eſſe in ſenſualitate. 387. & ſeq.
peccatum non poteſt eſſe in appetitu ſenſitiuo, niſi quatenus mouetur a voluntate 388
peccatum non eſt omnis motus ſenſualitatis circa illicita. 389. & ſequentibus.
peccatum mortale non poteſt eſſe in ſenſualitate, licet poſſit eſſe in appetitu ſenſitiuo ibid.
peccatum poteſt eſſe in ratione 390
peccatum moroſæ delectationis in ratione eſt ibidem
peccatum mortale quando ſit motus illicitus appetitus ſenſitiui, exponitur copiosè ibidem
peccatum quo ad conſenſum ſemper pertinet ad rationem ſuperiorem, & quomodo conſenſus in delectationem communiter pertineat ad rationem inferiorem 393
peccatum mortale an ſit conſenſus in delectationem ſine opere diſputatur. 393. & ſequentibus.

Peccatorum cauſa.

Peccatum cauſam habet 396. & ſeq.
peccati & mali moralis quæ ſit cauſa, grauis quæſtio explicatur. 396. & ſeq. latiſſimè.
peccatum habet cauſam interiorem mediatam, & immediatam. 397
peccatum poteſt habere aliquam cauſam exteriorem, quæ moueat ad peccandum, ſed non ſufficienter inducentem 397
peccatum ſola voluntas ſufficienter complet 397
peccatum vnum poteſt eſſe cauſa alterius ſecundum quatuor genera cauſarum 398
ex vno peccato nonnunquam aliud ſequitur neceſſario 398
peccati cauſa eſt ignorantia 399
peccatum eſt ipſa ignorantia 400
peccatum ignorantiæ, an ſit peccatum ex propria ratione, an ratione negligentiæ, exponitur. 401. & ſeq.
ad Peccatum ignorantiæ vincendum quid teneatur homo facere 402. & ſeq.
peccatum excuſatur ex ignorantia. 403. & ſeq.
peccatum diminuitur ex ignorantia 403
peccatum ex paſſione quomodo contingat, & quomodo paſſio moueat voluntatem ad peccandum etiam contra propriam ſcientiam. 404. & ſeq.
peccatum ex paſſione conuenienter dicitur ex infirmitate. 404
peccatum ex paſſione diminuitur 405
peccatorum cauſa conuenienter reducuntur ad hæc tria, concupiſcentiam carnis, concupiſcentiam oculorum, & ſuperbiam vitæ 411
peccati omnis principium & cauſa eſt amor ſui 410
peccatum ex paſſione non totaliter excuſatur 413
peccatum ex paſſione poteſt eſſe mortale 413
peccatum ex malitia quid ſit. ibid. 413. & ſeq.
peccatum ex habitu, vtrum ſit peccatum ex malitia 62. 68
peccatum ex malitia grauius eſt peccato ex paſſione 416
peccati cauſa Deus non eſt 417
peccati actus ex Deo eſt ibidem
peccatum a Deo non eſſe latiſſimè diſputatur. 418. & ſeq.
peccatum præcedens quomodo dicatur cauſa excæcationis, & indurationis 422
peccati cauſa diabolus non poteſt eſſe directè, ſed ſolùm per modum proponentis appetibile 423
peccati cauſa poteſt eſſe diabolus interius inſtigando 424
peccati cauſa non poteſt eſſe diabolus neceſſitans voluntatem ad peccandum ibidem
peccata omnia non ſunt ex ſuggeſtione diaboli 425
peccatum primum primi parentis per originem in poſteros traducitur. 425. & ſeq.
peccata alia primi parentis, vel proximorum parentum non traducuntur in poſteros. 427. & ſeq.
peccatum primi parentis tranſit per originem in omnes homines 428
peccatum originale non contraheret, qui ex humana carne miraculosè formaretur ibidem
peccatum originale non contraherent filij, ſi Adam non peccaſſet Eua peccante 431
Peccati omnis radix eſt cupiditas 441. 442
Peccati omnis initium eſt ſuperbia. ibidem

Peccati effectus.

Peccatum quomodo diminuat bonum naturæ, & an totum bonum naturæ poſſit auferre. 440. & ſeq. latiſſimè.
ex peccato primo quatuor vulnera naturæ ſunt deriuata. 445
peccatum quomodo intulerit vulnus naturæ, explicatur. 446
peccati effectus eſt priuatio modi, ſpeciei, & ordinis 447
peccati effectus ſunt mors, & alij defectus corporales 448
peccatum cauſat maculam in anima 450
peccati macula quid ſit. 455. & ſeq.
peccati effectus eſt reatus pœnæ 452
peccatum quomodo poſſit eſſe pœna peccati. 452. & ſeq.
peccatum aliquod inducit reatum æternæ pœnæ. 454. & ſeq.
peccato mortali ex parte auerſionis debetur pœna infinita, quæ eſt pœna damni, videlicet, infinita amiſſio infiniti boni, ſcilicet Dei 455
peccato mortali correſpondet pœna ſenſus finita ibidem
peccati mortalis duplex pœna, damni, & ſenſus, ex diuinis ſcripturis demonſtratur ibidem
peccatum mortale ſolum inducit reatum æternæ pœnæ. 456. & ſequentibus.
peccatum veniale in inferno punitur pœna nunquam finienda ratione ſtatus ibid.
poſt peccatum manente macula & auerſione a Deo manet reatus pœnæ 457
poſt peccatum ablatum per veram pœnitentiam aliquando manet reatus pœnæ ibidem
pro peccato alterius quomodo quis puniatur, variè explicatur. 459. 460. & ſequentibus.

Peccatum veniale, & mortale.

Peccatum veniale & mortale quod differant inter ſe, authenticum eſt, & habetur ex diuinis literis 461
peccati mortalis appellatio ex diuinis literis eruitur ibid.
in Peccato mortali qui exiſtit, quomodo dicatur mortuus. ibid.
peccatum veniale quare ita dictum ſit 463
peccatum veniale an ſit dicendum peccatum ſimpliciter. 573
peccatum veniale & mortale quomodo differant, exponitur copiosè contra Lutheranos, & Vuicleuiſtas. 46. & ſeq.
peccatũ omne veniale de ſe eſſe mortale, & mereri ſupplicium æternum error 464
peccatum veniale vtrum ſit contra legem, an præter legem, exponitur. 465
peccatum veniale ex genere ſuo differt genere & ſpecie a peccato, quod eſt mortale ex genere ſuo 466
peccatum veniale quomodo diſponat ad mortale ibidem
peccatum veniale nunquam poteſt fieri mortale licet in infinitum multiplicetur. 466. & ſeq.
peccatum veniale quot modis poſſit eſſe mortale ibid.
peccatum veniale ex contemptu intra limites peccati venialis non eſt peccatum mortale 467
peccatum veniale non cauſat maculam in anima ibidem
peccata venialia conuenienter deſignantur. 1. Corinth. 3. per lignum, fœnum, & ſtipulam 467
peccatum veniale non potuit eſſe in ſtatu innocentiæ 458
peccatum veniale non potuit eſſe in Angelis 469
peccatum veniale non poteſt eſſe cum ſolo peccato originali ſine mortali, idq; explicatur latiſſimè. 470. & ſeq.
peccatum veniale quem habeat vltimum finem 13. 14
peccati venialis duplex finis 13
peccatum veniale an tollat effectum ſacramenti 196
peccata venialia non poſſumus omnia in hac vita cauere. 390. 559.
peccato veniali aliquem caruiſſe, excepta Beata Virgine, an poſſit tuto defendi 550
peccata venialia non diminuunt charitatem in ſe, benè tamen per impedimenti appoſitionem 385

Peccatum originale.

Peccatum originale quid ſit, & quod ſit eius ſubiectum, qui effectus, & qua pœna ſit puniendum, vide verbo, Originale peccatum.

Peccatorum quædam proprietates.

Peccatum Sodomiæ antonomaticè dicitur peccatum contra naturam 358

Peccatum quomodo dicitur fieri contra Dei voluntatem. 77
peccatum ex ignorantia culpabili admissum est in eadem specie, ac si fieret ex certa scientia 168.373
peccatum ex non sequuta conscientia erronea, ad quam speciem pertineat 175
peccatum est agere contra conscientiam dubiam 176
peccata contra virtutes Theologicas an vitari possint absque gratia. 228. & seq. 558.
peccata carnalia non possunt esse in Angelis 382
peccata carnalia quo ad reatum in angelis possunt esse, non quo ad effectum 382
peccata precipua non oportet, quod precipuis virtutibus opponantur 379
peccata commissa a maiori virtute pollentibus, quando magis illis imputantur, exponitur 385
peccatum quodlibet in actu exercito est actio immanens 387
peccatum vnum ex multis actibus diuersarum potentiarum resultat 387
peccatum voluntatis germen 397
peccatum cum ignorantia, an sit eiusdem rationis cum ipso presente scientia. 407. & seq. 407
peccatum an possit esse in voluntate stante perfecta scientia in intellectu 409
peccatum quãdo pertineat ad naturam, quando ad personam perspiciendum est ex bono illo quo priuat 428.429
peccati consuetudo hominem magis ineptum reddit ad gratiam recipiendam 444
peccatum ex Dei misericordia aliquando est medicina 461
peccata omnia fiunt Deo permittente, & quare 490
peccatum permissum non est conforme diuinæ voluntati, & legi 491
peccata sanctorum quare narrentur in scriptura 526
peccatum an possit sine infusione gratiæ remitti de potentia Dei absoluta 558
peccatum transit actu, & remanet reatu 635
peccatum sine supernaturali rectitudine remitti nequit. 636
peccatum quanam incommoda secum trahat ibid.
peccatum & gratia an sint immediatè opposita ibidem
peccatum comproduci a Deo aliquando posse asseritur 637
peccatum & gratia an suapte natura opponantur 637
peccatum an tollat gratiam efficienter, vel demeritoriè 637
Pelagius licèt inimicus gratiæ Christi illã necessariam astruit ad remissionem peccati 157

Pœna.

Pœna duplex a lege statuta 372
pœna damni non est in omnibus damnatis æqualis 448
pœna ratione significationis imposita incurritur etiam sine culpa 407
pœna incurritur ab illo, qui scienter facit opus propter quod posita est, etiamsi ignorauerit illam pœnam 407
exceptio huius habetur 407
pœna originali peccato debita inquiritur. 435. & seq.
pœna quod in sui ratione importet 454
pœna inferni nunquam finienda. 454. & sequentibus. etiam pro peccato breui & momentaneo 455
pœna duplex, damni, & sensus 455
pœna damni quid 455
pœna damni infinita, secus de pœna sensus 456
pœna sensus an sit infinita 457. & seq.
pœna peccati venialis in infinitum exceditur a supplicio peccati mortalis 457
pœna debita peccatis remissis nunquam in inferno finitur. ibidem
pœna peccati mortalis, & venialis ex parte detentionis in inferno æqualis, non verò ex parte doloris 467
pœna inferni nunquam filius punitur propter peccatum parentum, secus de temporali 458
pœnarum triplex genus 513
pœna priuatiua per legem apposita ipso facto incurritur absq; alia iudicis condemnatione, & quare 513
pœna præstiti iuramenti a rectore vniuersitatis posita, an obliget sub mortali 513
pœnitere sicut pro aliquo tempore licet, ita & non velle pœnitere 414
pœnitentia virtus in primo parente ante peccatum 342.343
pœnitentiam esse necessariam, qua ratione Lutherani conuicti affirmant 645
Peregrini, an teneantur legibus regionis in qua sunt 517
perfectio Euangelica principaliter consistit in interiori ornatu cordis, exteriora verò opera ad eius conseruationem necessaria sunt 561
perseuerantiæ donum si quis dixerit se illud habiturum certitudine infallibili, hæreticus est 624
perseuerantiæ donum, quod auxilium requirat, inuestigatur. 622. & seq.
pessimum opponitur optimo, quando habet verum 318.319
perplexus homo non est in hac vita nisi sua culpa 337
permittit Deus per indulgentiam minora mala ad cauendum maiora peccata 490
permittere mala fieri bonum est 491
peregrini an teneantur legibus regionis in qua sunt 517
phantasmata non præcipuè concurrunt effectiuè ad mouendum intellectum 107
philosophorum varia sententia circa amorit definitionem. 213
philosophorum grauissima sententia circa sensus voluptatem detestandam. 247. & seq.
philosophorum quidam beatitudinis spe mortem sibi conscieuerunt 65.66
Platonis argumenta ad ostendendam differentiam irascibilis, & concupiscibilis 205
Plauti versus de amore 215
pollutionem ex audientia confessionum subsequutam non tenetur confessor vitare. 393. & seq.
de Pollutione sine peccato subsequuta an liceat gaudere. 393
potestas humana ex pluribus consurgit 22

Potentia.

Potentia ad videndum Deum non est naturalis 45
potentia miraculorum non est naturalis 45
potentia naturalis quid 45
potentia passiua correspondet potentia actiua 46
potentia rectè diuiditur in potentiam naturalem, & supernaturalem, & obedientialem, potentia verò neutra est merum commentum 46
potentia fertur in suum obiectum, & in suum contrarium. 4
potentia non potest eleuari extra latitudinem sui obiecti. 33
potentia corporea potest agere in spiritum 53
potentia obedientialis quid 46
potentiæ omnes præter voluntatem cogi possunt in suis actibus 80
potentiæ quæ subduntur voluntati, sunt in duplici differentia 96.97
potentijs quædam conueniunt secundum sua propria obiecta, quædam per participationem causæ superioris 205
potentia quæ est subiectum virtutis, qualis esse debet 300
potentia peccandi an sit a Deo 421
potentiæ animæ post peccatum discordes 447
potentiæ duæ quando concurrunt ad aliquem actum illi actus tribuendus est, ad quam pertinet secundum substantiam suam, & secundum id quod perfectissimum est 476
potestas tyrannica, & regia in quo potissimè discriminentur. 478
prauus omnis quomodo sit ignorans. 409. & seq.

Præceptum.

Præceptum non concupisces, quomodo sit intelligendum. 118
præceptum dilectionis Dei adimpletur in via 154
præceptum quodlibet an obliget ad mortale. 464 & seq.
præcepta legis naturalis sunt in triplici differentia 489
præcepti & finis legis quando sub præcepto cadit 488
præcepta aliqua iuris naturalis inuincibiliter ignorari possunt 500
præcepta veteris legis quot 503
præcepta a superioribus quo fine, & qualiter imponi debent. 504
præcepta Mosayca ad tria genera reducuntur 529
præcepta indispensabilia quæ sint 533
præceptum circuncisionis quando extinctum est 543
præceptum implere, & vitare peccatum illi oppositum idem est 558
præmiare Deum vltra. & punire citra condignum, quomodo uerificetur 457
præfectus non tam ad singula membra, quàm ad totum corpus attendere debet 504
præcipientium temerariæ intentiones pro quibuslibet rebus paruis

parui ponderis ſtatim obligant ad culpam ſubditos quam ipſi volunt ſubditos incurrere 515
prælati poſſunt in ſuis legibus diſpenſare 520
præcepta Moſayca ad tria genera reducuntur 529
præcepta prima & ſecunda tabulæ quot 531
præcepta quæ indiſpenſabilia 532
præcepta decalogi an ſint diſpenſabilia 533
præcepta ceremonialia qua ratione in noua lege robur habeant 541
Prodicatio Apoſtolorum non fuit poſitio, ſed promulgatio legis 544
præceptum iudicialium figura, obligatio, diuiſio & infra. 549. *& ſequentibus.*
præceptum in veteri lege de non admittendis in eccleſia Dei Ammonitis & Moabitis, etiam poſt decimã generationem, diſcutitur 551
præceptum fuit poſitiuum in veteri lege de ducenda vxore ex eadem tribu 552
primum in vnoquoque genere eſt cauſa aliorum 4
principium mouens in homines, duplex 349
principia quibus homo dirigi poteſt in ſua cognitione, ſunt quatuor 201
priuationes naturalium potentiarum ſunt malæ ſecundum quid 421
priuationes multæ ſuſcipiunt magis & minus 456
priuatio vocis actiuæ an ſtatim ipſo facto incurratur. 453. *& ſequentibus.*
proprietates cõuenientes ratione formæ aliter ſe habent, quam quæ conueniunt ratione materiæ 114
progreſſus rationis duplex eſt, reſolutiuus & compoſitiuus. 140
progreſſus peccati explicatur 143
progreſſus rationis in rebus agendis 139
propter non ſemper importat cauſalitatem, ſed nonnunquam rationem finalem 60
prophetæ, an ecſtaſim fuerint paſſi 227
prophetiæ donum non manet in patria 346
promulgatio an ſit de ratione legis 480
promulgatio quæ & quanta ad legem requiratur. 481. *& ſequentibus,*
propitiatorium an fuerit tabula lapidea. 539

Prudentia.

Prudentis definitio eſt regula humanarum operationum. 131
prudentia in ſpirituum approbatione maximè neceſſaria. 202
prudentia non perditur per obliuionem 312
prudentia quomodo ſuum habeat diſcurſum 393
prudentia eſt virtus ab arte diſtincta 306
prudentia eſt virtus homini neceſſaria 309
prudentia eſt in intellectu practico 306
prudentia adiungitur ſyneſis, & eubulia 308
prudentia ſemper dicit verum 307
prudentia quomodo præſtituit finem virtutibus moralibus. 289. 311
prudentia non poteſt eſſe ſine virtutibus moralibus 290
prudentia diſcurſus qualis ſit 291. 313
prudentia eſt vnica tantum in vno homine 316
prudentiam eſſe virtutem infuſam ſecundum fidem, probatur 329
prudentia an ſit charitate præſtantior 344
pueri an habeant actus liberi arbitrij 116
pueri & furentes, an teneantur lege natur ali 496
puerum facientem quo in ſe eſt ex facultate naturæ, dum peruenit ad vſum rationis, Deus illuminabit 67
puer peruenions ad vſum rationis, an diligere poſſit Deum ſuper omnia 284
puero in primo inſtanti vſus rationis rectè de ſe deliberanti non oportet vt lumen ſupernaturale mox infundatur, ſed ſatis eſt poſt aliquam moram, prout deſtinauerit diuina prouidentia 475
puer ad vſum rationis peruenions, quos actus teneatur habere deſcribitur 473
puerum teneri ad Deum conuerti, cum peruenerit ad vſum rationis quem ſenſum habeat 415
pulchritudo eſt amoris cauſa 219
pulchritudo quid ſit 219
punitio vocis actiuæ & paſſiuæ quomodo incurritur 513
purgatorij locus ex Paulina ſententia colligitur contra Lutherum 468

Q

Qvalis vnuſquiſque eſt, talis finis videtur ei 99
Qualitatis ſpecies recenſentur 268
Qualitas quid ſit 268
qualitatum proportio in actione & reſiſtentia 287
qualitates quæ intenduntur, & remittuntur in ſe ipſis ſunt magis vel minus perfectæ 287
quantitas bonitatis, vel malitiæ in electione, quomodo conſequitur quantitatem bonitatis, vel malitiæ in electione. 181. *& ſequentibus.*
quando ſit laudabile diuinæ voluntati conformari in volito materialiter 186
quæſtiones quæ de puero peruenienti ad vſum rationis poſſunt moueri citantur 473
quies, & latitia, & gaudium quomodo ſe habeant 125
quies conuenit rebus cognitione carentibus, non gaudium nec delectatio 125
quod eſt tale per participationem reducitur ad id. quod eſt tale per eſſentiam 43
quod eſt in potentia reducitur ad actum per aliquid, quod eſt in actu 95. 101
quod mouetur ab alio mouetur, explicatur. 102

R

Raptus addit ſueer ecſtaſim 227
Raptus Pauli quomodo fuerit ibid.
Ratio eadem potentia cum intellectu 142
ratio ſuperior & inferior quid ſint, & quomodo diſtinguantur 142
ratio humana & diuina quid 143
ratio ſuperior non poteſt peccare venialiter tantum, ſi obiectum ex genere ſuo ſit peccatum mortale, ſecus ſi ſit veniale 396
ratio humana ex coniunctione ad donum iuſtitiæ originalis habebat in ſe vigorẽ, quo poſſet concupiſcentiam frenare. 568
reatus pœnæ non eſt pœna, ſed obligatio ad illam 452
reatus pœnæ aliquando manet remiſſa culpa 458
reatus pœnæ an aliquando tollitur manente peccato in hac vita 459
rectitudo appetitus gemina 307
rectitudo & iuſtitia animi interior quid ſit 635
rectitudo naturalis poteſt eſſe cum peccato 636
rectitudo voluntatis requiritur ad beatitudinem antecedenter & concomitanter & conſequenter. 53. *& ſeq.*
regia poteſtas inter omnes gubernandi rationes eminet 549
Reges an bona ſubditorum in proprius valeant conuertere vtilitates pro ſuo arbitratu 477
Reges miniſtri regni in ſcriptura appellantur 477
Reges & Principes qui bonis Reipublicæ abuſi ſunt, infeliciter perierunt 478
Regimen mixtum eſſe optimum inter cæteros principatus, quomodo intelligatur 507
Rex propter regnum, non è conuerſo 478
regula quod tutior pars eſt eligenda 176
regula ad cognoſcendum, quando lex humana obligat ad peccatum mortale 510
regula ad cognoſcendum quando metus a peccato excuſet. 83
regula ad cognoſcendum, quando circunſtantiæ mutant ſpeciem actus 168
regula ad pacandam conſcientiam in dubijs 170
regula ad cognoſcendum, quando ex intentione meliori finis creſcat bonitas electionis 176
regula ad probandum vtrum ſpiritus ex Deo ſint 203
regula ad cognoſcendum impulſum Spiritus ſancti 352
reipub. maximè prodeſt quod ciues non egeant 479
religio an ſit virtus Theologica 322
remedia ad immoderatum amorem minuendum 230
quod Religio ſit virtus infuſa ex fide conſtat 299
reſolutio vltima fidei fit in primam virtutem 97
res amata tripliciter ſe poteſt habere ad amantem 52
res artificioſæ dicuntur bonæ per ordinem ad aliquid extrinſecum 154
res naturales ſunt bonæ per aliquid abſolutum ibidem
res exteriores dicuntur bonæ vel malæ cauſaliter 157
res tantum habent de bonitate, ſicut de eſſe 152
in Rebus per ſe ordinatis, vtrum ſit poſſibilis progreſſus in infinitum 11. 12

Reuelatio ſuæ gratiæ quibus facta fuerit 92.93
riſus ſubiectum & ſedes 245
riſus ſolis hominibus conuenit inter animantia ibid.
riſus cauſa & origo ibidem
riſus Annibalis. ibidem

S

SAbbathum in Dominicam diem Apoſtoli tranſtulerunt. 504.505
Sacerdos non tenetur potius mori, quàm celebrare abſque corporali aut lumine aut coram excommunicatis, niſi fiat in contemptum religionis Chriſtianæ 511

Sacramentum.

Sacramenta quæ dicebantur in veteri lege 538
ſacra dicuntur, quæ ad diuinum cultum tanquam inſtrumenta peculiaria deputantur 538
ſacramenta gratiæ fontes appellantur 559
ſacramentorum nouæ legis neceſſitas & conuenientia 551
ſacramentalia cur in lege noua nulla fuerint a Chriſto Domino inſtituta 562.563
Sacramentum Baptiſmi & Pœnitentiæ, vt dignè ſuſcipiantur, ſat fuerit vt qui ſuſcipit vel non habeat conſcientiam peccati mortalis, vel ſaltem habeat attritionem de peccatis. 65
ſacrilegium grauius furto 318
ſacrificia quot erant in lege veteri 538
ſanctorum ſententia difficiles circa beatitudinem, vtrum ſua tura ſit perfecta ante corporum reſurrectionem 57.& 58
ſanctorum crimina grauia, quare in ſcriptura ſacra narrentur 525
ſapiens dominabitur aſtris 1006
ſapientia an ſit charitate præſtantior, non ita facilè definitur 344
Sarraceni vitam beatam in voluptate conſtituunt 23
ſatisfactio noſtra meritis Chriſti enixa ſatisfactionem Chriſti maximè commendat & illuſtrat, tantum abeſt vt obſcuret 419
ſatisfacere non poteſt quis in gratia exiſtens pro peccatis ab ipſo committendis. 459

Scientia.

Scientia practica quid requirat 39
ſcientia non eſt collectio ſpecierum 277
ſcientia propriè eſt habitus 277
ſcientia perfectiſſima non eſt ſufficiens ad mouendam voluntatem 309
ſcientia de rebus agendis duplex, vniuerſalis & particularis. 310
ſcientia quanto vniuerſalior tanto certior 346
per ſcientiam inditam Chriſtus non cognouit euidenter myſterium Trinitatis, euidentia rei, ſecus eſt de euidentia in atteſtante 347
ſcientia publica ſecundum quam Princeps iudicare tenetur triplex 506
ſcire tenetur homo quæ ſunt fidei 400
Et præcepta Decalogi ibidem
Ea quæ ad ſuum ſtatum pertinent ibidem
Nonnullas circunſtantias peccatorum ibid.
Schiſma & Hæreſis grauiſſima peccata 378
ſcripturæ pacem promittentes & ſecuritatem conſcientiæ qualiter debeant interpretari, exponitur 625
ſcrupulus quid ſit 179
ſcrupulus ex triplici capite oriri ſolet 179
ſcrupulorum antidotus & medicina. 179

Senſualitas.

Senſualitas quid 387
ſenſualitas & appetitus ſenſitiuus identificantur, differunt tamen ratione ibidem
an ſenſualitatis quilibet motus circa illicita ſit peccatum. 388
ſenſualitas duntaxat poteſt eſſe ſubiectum peccati venialis. 389
ſenſationes in vita beata non deſeruiunt intellectui 34
ſenſus omnes tam interni, quàm externi in vita beata habebunt ſuas operationes 32
Senſus in vita beata recipiunt ſpecies ſenſibiles ab obiecto. 33
ſenſus operatio poteſt pertinere ad beatitudinem antecedenter & conſequenter 31
ſenſus nec exterior, nec interior Deum attingit 31
Sermo Domini in Monte compendioſè & ſummariè, exponitur 562.563
ſeruus Hebræus poſt ſeptem annorum ſeruitia, quod eſſet liber 7. anno. Exod. 21. quid figurabat & ſignificabat 548
ſydera nequaquam inclinant ad malum 109
ſydera inclinare homines ad peccandum, impium dogma. 416
ſimilitudo eſt cauſa amoris 221
ſimilitudo quare ſit diſcordiæ cauſa 221
ſimonia deteſtabilior vſura 377
ſyndereſis eſt inchoatio virtutis moralis, non autem ſimpliciter virtus moralis 330
ſyndereſis eſt perfectior prudentia in ratione virtutis intellectualis 330.& 331
ſyndereſis quæ ratione dicitur inclinare ad bonum, & murmurare de malo 496.497
ſodomia abominabilior, quàm fornicatio 379
ſomniantes & amentes habent aliquos actus intellectus & voluntatis 116
ſonus quomodo in cœlo empireo formari poſſit 34

Species.

Species actuum humanorum conſiderantur formaliter ex fine, materialiter verò ſecundum obiectum actus exterioris 16
ſpecies quæ eſt ex obiecto, quomodo continetur ſub ſpecie, quæ eſt ex fine 161
ſpecies rerum penſanda eſt ex forma ſubſtantiali 177
ſpecies creata nequit repræſentare Deum vt trinum. 346. & 347.

Spes.

Spei & charitatis diſcrimen 145
ſpes differt a deſiderio, gaudio, timore & deſperatione 256
ſpes ad appetitum pertinet ibidem
ſpes eſt in brutis ibidem
de Spei certitudine diſputatio 628.629
ſpem certam de peccatorum remiſſione an poſſimus habere. 628
ſpes neceſſaria Chriſtiano cuilibet 628
ſpes Chriſtiana qua parte habeat trepidationem & ambiguitatem admixtam, exponitur 629
ſperare poteſt quis certò ſe conſequutum fuiſſe peccatorum ſuorum remiſſionem 629
ſpei contrariatur deſperatio 256
ſpei cauſa eſt experientia ibidem
ſpei cauſa eſt iuuentus & ebrietas 255
ſpes cauſa eſt & effectus amoris 258
ſpes multum conducit ad operationem 258
ſpei variæ definitiones 256
ſpei cauſæ explicantur 257
ad Spem pertinet intendere finem vt poſſibilem & arduum. 325
ſpes & fides augentur ſæpe in peccatore 285
ſpes & fides acquiſitæ non ſunt virtutes. 324. etiam circa ſupernaturalia obiecta 325
ſpes quomodo dici poſſit formæ fidei, exponitur 325
ſpes ſine fide nequit eſſe 343
ſpiritualium deſitio poteſt fieri per vltimum ſui eſſe. 122. & 123
ſpirituum approbatio prudenter gerenda eſt 203
ſpirituum probatio quomodo facienda 203
Spiritus ſancti impulſus vt cognoſcatur, optima aſſignatur regula 552
ſtatus legis naturæ quare ſic appellatur 486
ſtatuti vniuerſitatis violatores quando ſunt inhabiles ad præſtandum ſuffragium & ſeq. 514
ſtatus in quibus natura humana conſiderari poteſt 567
Stilpo philoſophus propriam compeſcuit inclinationem, & complexionem 110.111
Stoicorum ſententia circa bonorum diuiſionem 61.62
Stoici inter paſſiones ſolum dolorem, & voluptatem referebant 203
Stoici & Peripatetici circa paſſionum conſtitutionem ſolis nominibus diſcernuntur 209.314
ſtudioſus & facilè, & iucundè operatur 450.451
ſubiecta diuerſa non poſſunt denominari ab eodem accidente denomi-

denominatione intrinseca, bene autem extrinseca 189
Subiectum temperantiæ & fortitudinis infusæ 300
Subiectum liberalitatis & magnificentiæ 316
Subditus cui præcipitur aliquid, quod putat esse contrarium, quid facere debeat. 177

Superbia.

Superbiæ radix peccatorum 445
Superbia quare non numeretur a Gregorio inter vitia capitalia. 442
Superius ab inferiori vt sic non perficitur 41
Superbi & simul luxuriosi sunt monstra hominum. Semibestiæ, & semidiaboli. 375

T

Temperantia.

TEmperantia est in appetitu sensitiuo 300
Temperantia infusa formaliter in appetitu sensitiuo subiectatur 298.300
temperantia virtus in Angelis nequit esse 374
templum tempore antiquæ legis quod fuit, exponitur 539
temporalia præmia quare obseruantibus legem fuerunt in antiqua lege promissa 530
tenemur conformari diuinæ voluntati tam in præceptis affirmatiuis, quàm negatiuis, non autem in consilijs 184
tenemur conformari diuinæ voluntati in volito formali. 127
tentatio quid 424
tentatio carnis in Christo non fuit 424
testamentum vetus quando incœperit, exponitur 527
testamentum vetus quomodo ad Christianos pertineat 524
testamentum in sui significatione quid importet. 527

Theologia.

Theologia est dignissima sapientia 305
Theologia est vera sapientia corrigens omnes scientias 305
Theologia hic comparata in beata anima non remanet 436
Theologia nostra secundum se est euidens. 348

Timor.

Timor aliquando est naturalis, aliquando minimè 260
timoris & amoris nouæ & veteris legis differentia 557.558
timor est passio animæ specialis 260
timor Domini qui in scripturis commendatur quis sit 259
timor primo & per se respicit malum vt proprium obiectum. ibidem
timor ipse timeri potest 260
timor non est propriè de malo culpæ 260
timor potest esse de malo naturæ contrario 260
timor potissimum circa mala repentina, & quæ non habent remedium versatur 260
timor filialis permanet in vita beata. 261. & seq.
timor augetur auctis causis ex quibus nascitur 262
timor, an sit in beatis 262
timor etiam ex præteritis periculis nascitur 263
timor facit homines consiliatiuos ibidem
timor tremorem causat ibidem
timor impedit operationem ibidem
timor & dolor in Christo 489
timor & dolor conueniunt in materia, & ponitur eorum differentia 489
timor pœnarum triplex 489
timore pœnæ legem obseruare laudabile an sit. 489. & seq.
timoris sex sunt species 260
timoris definitio. ibid. & seq.
timoris obiectum tria in se includit, malum, arduum, & futurum 26
timoris filialis obiectum est offensa Dei. 261. & seq.
timoris effectus est appetitus contractio 263
timoris causa dispositiua est amor 263
timoris causa est defectus 263
timoris effectus explicatur clarius 264
timori contrariatur audacia 264
timiditas maius peccatum est, quàm intemperantia. 380. & sequentibus.
timiditas ex doctrina D. Thomæ magis peccatum colligitur, quàm intemperantia 380
traditiones multæ a temporibus Apostolorum vsque ad nos perdurantes recensentur. 505
Transgressor legis pœnalis, quomodo incurrit pœnam in priuationem consistentem 513
transgressio materialiter interim & formaliter sumitur 371
tributa ratione transitus quando soluenda 513
tributum de alcauala, fisa, collecta, ideſt pecho, quando soluenda sunt. ibidem

Tristitia.

Tristitia inferior est respectu doloris 248
tristitia est contraria delectationi, respectu eiusdem obiecti. 249
tristitia, & delectatio de diuersis non ponunt oppositionem. ibidem
tristitia simul & gaudium quomodo fuerunt in anima Christi tempore passionis 251
tristitia non indiget peculiari virtute vt sedetur 318
tristitia quomodo ex concupiscentia causetur 251
tristitia causatur ex appetitu vnitatis 251
tristitia causatur ex maiori potestate 251
tristitia vehemens aufert facultatem addiscendi 252
tristitia & dolor omnem operationem debilitat 253
tristitia magis nocet corpori, quàm aliæ passiones ibidem
tristitia ex delectatione mitigatur 254
tristitia & dolor ex fletu mitigatur 254
tristitia ex compassione amicorum, & contemplatione veritatis mitigatur 254
tristitia licet secundum se mala sit, honesti tamen & vtilis rationem habere potest ex causa. 255. & seq.
tristitia non potest esse summum malum 255
tristitia quatuor sunt species, misericordia, anxietas, inuidia, & accidia 251. & seq.
tristitiam causat magis malum coniunctum, quàm bonum amissum 152
tristitiæ causæ ex parte nostri tres sunt 252
tristitiæ effectus recensentur ibidem
tristitiæ remedia explicantur 254
tristitiæ effectus est aggrauatio animæ. 252

V

Veniale peccatum.

VEniale peccatum quare ita dictum sit 465
Veniale peccatum remittitur amicis Dei, quando anima emigrat a corpore. etiam si in hac vita illius peccati pœnitentiam non egerint 463
veniale peccatum est remissibile negatiuè, id est de se non habet, quare non possit remitti, cum non contrarietur charitati 464
veniale peccatum est præter legem ibidem
veniale peccatum an sit contra legem ibidem
veniale peccatum absolutè peccatum dici potest ibidem
veniale peccatum quomodo sit contra legem, quomodo non. 465
veniale peccatum qualiter cauendum sit, & eius incommoda ibid.
venialia peccata, an plura conficiant vnum mortale ibid.
veniale peccatum quot modis fiat mortale 466
veniale peccatum quomodo displiceat Deo, & quem nitorem tollat ibid.
veniale peccatum an potuerit esse in statu innocentiæ ibid.
venialia peccata an per lignum, fœnum & stipulam optimè a Paul, 1. Corinth. 3. intelligantur, & de intelligentia illius loci. 467. & sequentibus.
verbi otiosi, definitio. 564

Veritas.

Veritas actiua mentis est consentanea recto appetitui 307
veritatis practicæ & speculatiuæ definitio 172
veritas quæ a nobis cognosci potest, quotuplex 568
verum diuinius est magis separatum, quàm bonum 38
videntes Deum peccare est impossibile 53
viduæ quæ de actu coniugij prateriti delectatur, non licet præsentem imaginari virum vt delectetur. 395

Violentia.

Violatores statuti vniuersalis, quando sint inhabiles 514

Violator legis pœnalis quomodo teneatur subire pœnam 515
violentia in actibus imperatis potest inferri voluntati, non autem in actibus ab ea elicitis 77.79.80
violentum & coactum quid 76.78.81
violentia tribus modis contingit 79
violentia inferri potest creaturis etiam a Deo ibid.
violentia omnibus alijs potentijs a voluntate inferri potest. 79.80
violentia causat inuoluntarium. 81. & *seq.*
vires apprehensiuæ non sunt subiectum virtutis 131
virginitas & continentia coniugio præfertur, non ob carnis integritatem, sed propter libertatem ad vacandum Deo 564
vir consentiens in actu coniugij præterito, non peccat mortaliter. 394.395

Virtus.

Virtus intellectualis præstat morali in vita beata 36.37
virtutis duplex finis 13
virtutum moralium & intellectualium differentia 277
virtutes morales acquisitæ an fuerint in Angelis 278
virtus omnis nomen sapientiæ habet 290
virtus secundum se est habitus bonus 294
virtutis definitio explicatur ibidem
virtus est in potentia animæ, sicut in subiecto 295
virtus una & eadem non potest esse equaliter in pluribus potentijs ibidem
virtus est habitus operatiuus 296
virtutum intellectualium, & moralium discrimen quantum ad rectitudinem vsus 297
virtutes intellectuales quomodo sint perfectiores moralib. 297
virtutes quæ sunt in appetitu sensitiuo, sunt veræ virtutes. 299
virtus appetitus sensitiui est principium electionis in voluntate 299
virtutis subiectum quid requirat 300
virtutis nomen varie accipitur 291
virtutis variæ definitiones. 291. & *seq.*
virtus humana est habitus bonus operatiuus 292
virtus an sit ponenda in voluntate in ordine ad bonum alterius 303
virtutes intellectuales non sunt virtutes simpliciter, sed secundum quid 304
virtutes intellectus speculatiuæ sunt tantum tres, scientia, sapientia & intellectus 304
virtutes intellectuales speculatiuæ semper dicunt verum 304
virtus moralis distinguitur ab intellectuali 310
virtus necessaria est in voluntate vt rationi obtemperet 311
virtus moralis non potest esse sine synderesi & prudentia 311
virtutibus moralibus quomodo præstituit finem prudentia, & è contra 312
virtutes intellectuales præter prudentiam possunt esse sine virtute morali 312
virtus licèt non sit passio, potest tamen esse cum passione 313
virtus moralis potest esse cum aliqua tristitia 313
virtutes morales constituunt medium in ipsis passionibus. 313
virtus moralis non est tantum vna 313
virtutes morales, quæ sunt circa operationes, distinguuntur ab his, quæ sunt circa passiones 314
virtutes morales sibi inuicem auxiliantur 315
virtutes quæ sunt circa operationes in ordine ad alterum distinguuntur secundum diuersas rationes debiti 318
virtutes morales distinguuntur secundum diuersa obiecta passionum 319
virtutes infusæ, an augeantur per suos actus effectiuè 307
virtutes quæ collocantur in appetitu sensitiuo sunt decem. ibidem
virtutum moralium quædam meritò dicuntur cardinales 319
virtutes Cardinales sunt quatuor. 319. & *seq.*
virtutes cardinales rectè diuiduntur in politicas purgati animi & purgatorias & exemplares 320
virtutes cardinales propriè non sunt in Angelis 320
virtutes morales consistunt in medio 331
virtutes morales omnes excepta iustitia consistunt in medio inter duos habitus vitiosos 335
virtutis medium non est rei, sed rationis 333.334
virtus quare circa difficile versatur 332
virtutes intellectuales quomodo consistant in medio. 343. & *sequentibus.*
Virtutes Theologicæ triplici modo considerantur 344
virtutes Theologicæ quomodo consistunt in medio 344
virtutes morales perfectæ connexæ sunt. 336. & *seq.*
virtutes morales infusæ sunt simpliciter virtutes, adquisitæ verò secundum quid 340
virtutes acquisitæ sunt virtutes secundum quid, infusæ verò simpliciter. 340. & *seq.*
virtutes infusæ etiam cum passionibus sunt simpliciter virtutes 341
virtutes Theologicas qui de medio tolleret, non esset apertè hæreticus 321
Qui hac tempestate illas negaret ferè esset hæreticus, & grauissimè erraret 321
virtutes Theologales infusas esse necessarias ad credendum, amandum, &c. non est aperta fidei definitio. 321. *sunt tamen necessariæ de lege ordinaria* 321
virtutes Theologicæ sunt necessariæ ad singulos actus, credendi, sperandi, &c. ibid.
virtutes morales & intellectuales sunt secundum naturam hominis, Theologicæ autem supra ipsius naturam 328
virtus Theologica quid expostulat, vt Theologica sit, & quomodo ab acquisita discernatur 323
virtutes Theologicæ sunt tres. 324 & *seq.*
duas virtutes esse necessarias in voluntate respectu finis supernaturalis, exponitur 325
virtutes non sunt fides humana, & spes humana circa sua proportionata obiecta, & multo minus circa supernaturalia 325
virtutes Theologales an simul infundantur. 325. & *sequentibus.*
virtutes secundum perfectionem & consummationem non sunt nobis a natura ibidem
virtutes esse in nobis a natura secundum quandam inchoationem & aptitudinem certissimum est 326
virtutes Theologicas certum est ab extrinseco prouenire. ibidem
virtutes Theologicæ an sint naturales beatis, Christo Domino, & homini in statu innocentiæ ibidem
virtutes Theologicæ non infunduntur secundum capacitatem naturalem ibidem
ad virtutes Theologales non est in nobis naturalis potentia. ibidem
virtutes Theologicæ nulli creaturæ possunt esse connaturales. ibidem
quod virtutes Theologicæ infundantur secundum actum liberi arbitrij ex facultate naturæ conquisitum, Pelagianum est ibid.
virtutes predictas infundi secundum actum liberi arbitrij ex diuino auxilio habitum, non tollit quo minus de foris veniunt ibidem
virtutes Theologicæ non erant connaturales animæ Christi, & quare 327
virtutes acquisitæ & infusæ differunt, etiam quantum ad hoc, quod vtraque se compatiantur cum peccato mortali 327
virtutes infusæ qualiter se compatiantur cum peccato mortali 327
virtutes morales infusas negare temerarium est 329
virtutes morales infusas Theologicas esse rationibus, ostenditur. 329. & *seq.*
virtutes morales an sint in Angelis 303
virtutes infusæ animæ nostræ armis Saulis Dauidi superpositis comparantur 324
virtutes infusæ ab acquisitis differunt specie 325
virtutes infusæ an augeantur efficienter per suos actus, 325. & *sequentibus.*
virtutes infusas augeri a nobis efficienter non est temerarium assertum 326
virtus dupliciter potest esse alia perfectior ex parte obiecti, & ex parte subiecti 343
virtutes omnes morales sunt equales ex parte obiecti ibid.
virtutes intellectuales præeminent moralibus 304. & *sequentibus.*
virtutes morales an maneant in vita beata, 344. & *seq.*
virtutes morales qualiter suos actus exerceant in vita beata. 345
virtutes morales ad perfectionem vitæ beatæ maximè conducunt ibidem
virtutes cardinales quare sint tantum quatuor 319

Virtutes Cardinales an conueniant Angelis 320
virtus perficit voluntatem vt est nata moueri a ratione 352
per virtutes infusas, & Theologicas imperfectè participatur motio Spiritus sancti, & ideo ponuntur dona 352
virtutes an per peccata venialia corrumpantur, & qua. 359. *& sequentibus*
virtus per cessationem ab actu dissipatur 359

Visio beata.

Visio beata an sit notitia incomplexa 40
visio sola non constituit perfectam beatitudinem. 52. *& seq.*
visio crrespondet fidei 53
visio beata anima Christi non est infinita simpliciter 26
visio maior beatifica non attenditur ex digniori intellectus natura, sed ex maiori lumine gloriæ 30
visio beatifica non fit per aliquam speciem creatam 30
visio beatifica in multis excedit charitatem 38
visio beatifica simpliciter est speculatiua, licet quodammodo practica 39
visio beatifica eminenter est practica & speculatiua ibid.
visio beatifica vna cum sit est simul apprehensiua & iudicatiua 40
visio beata quomodo dicatur actio humana 3
visio Dei non est naturalis similitudo Dei 25
visio beata in nobis a solo Deo effici non potest 30
visio Dei sola sine amore non efficit perfectã beatitudinem 43
visio clara diuina essentia aliter ad fidem, spem, & charitatem comparatur 53
visio Dei clara post corporum resurrectionem intensior non erit 60
visionis beatifica excessus & excellẽtia penes qui attẽditur 65
visio beata suapte natura est inamissibilis 66
visio beatifica etiam vt est a lumine gloriæ est dicenda supernaturalis 66
visio clara varus persona diuina non potest esse sine visione clara omnium personarum, & sine visione essentiæ, 126. 127
visio animæ Christi qua videt infinita in verbo, non est infinita omnibus modis 457
vita æterna in sacris literis semper significat vitam beatam. 35. 36
vita principium duplex in anima 378
vita animæ est spiritus Dei 462
vita æterna etiam in veteri testamento fuit promissa 530

Vitium.

Vitiosus homo non dicitur eo quod semel aut iterum peccet, nisi adsit consuetudo 557
Vitium vnde dicatur ibid.
vitium virtuti contrarium ibidem
vitium, peccatum & malitia quomodo se habeant inter se. ibidem
vitium hydropi assimilatur 358
vitium habitum confirmatum importat 358
vitium non consistit in medio rationis 334
vitium an sit peius actu malo 358
vnionis hypostaticæ, & vnionis in ratione notitiæ discrimẽ. 26
vnio amati ad amantem duplex 215
vnio tribus modis se habet ad amorem 223
vnitas ad gubernationem necessaria 550

Volitio.

Velle quicquid Deus vult, aliquando est peccatum mortale. 185
velle quicquid Deus vult, an sit laudabile ibidem
volitio medij non formaliter, sed virtualiter includit semper volitionem finis 90
volitio finis libera est quantum ad exercitium 102
volitiones imperfectæ sunt volitiones morales & liberæ 135

Voluntarium.

Voluntarium & liberum distinguuntur 73
voluntarium directè non potest esse sine actu 76
voluntarium indirectè potest esse sine actu 76
voluntarium indirectè tres exigit conditiones 76
voluntarium quid 73. 78
voluntarium reperiri in actibus humanis 73
voluntarij multiplex acceptio 72
voluntarium & liberum distinguuntur 73

voluntarium in natura rationali requiritur perfectè, in bruti verò imperfectè 74
voluntarium quot modis. 392. *& seq.*
voluntarium in sua causa nihil refert, an contingat in somnijs 393
voluntarium tribus modis contingit 394

Voluntas.

Voluntatis tres actus, desiderare, delectari, amare 36
voluntas non est potentia apprehensiua 36
voluntas non consequitur bonum per se 36
voluntas ad intellectum quomodo comparatur 37
voluntas mouet intellectum in genere causæ efficientis 37
voluntas trifariam consideratur 49
voluntas deliberata quid sit 2
voluntas deliberata duplex 5
voluntatis quilibet actus est propter vltimum finem. 16. *& sequentibus.*
voluntas tendens in beatitudinem ferre inter duos magnates constituto, meritò comparatur 19. 20
voluntatis obiectum est bonum vniuersale in prædicando & in essendo 23
voluntatis & intellectus proportio 49
voluntas potest necessitari a Deo in actibus elicitis, vt velit, vt amet 79
voluntas potest impediri a Deo ne prodeat in actum, ad quem naturaliter inclinabatur 79
voluntati intensiuè amanti aliquod obiectum potest Deus infundere odium eiusdem, & vice versa 79
voluntas aliquo modo cogi potest 79
voluntas est libera formaliter 75
voluntatis actus circa finem tres sunt, velle. intendere, frui. 90
voluntatis actus in vniuersum, vel est finis, vel mediorum. ibidem.
voluntas semper fertur in bonum 91
voluntatis obiectum est bonum 91
voluntas non est deterioris conditionis, quàm appetitus naturalis ibidem
voluntatis obiectum quomodo semper est verum bonum 94
voluntas fertur in finem, & in ea quæ sunt ad finem 94
voluntas vt nominat actum est tantum finis 94
voluntatis & electionis differentia 94
voluntas fertur in media propter finem vnico actu 95
voluntatis actus quo fertur in finem, aliquando tempore antecedit actum quo fertur in media, aliquando verò non. 95
voluntas quantum ad exercitium & seipsam mouet, & cæteras potentias 96
voluntas quantum ad specificationem, & determinationem sui actus mouetur ab intellectu 96
voluntas non mouet intellectum in omnibus operibus suis, 96
voluntas mouet intellectum, & cateras potentias in omnibus operibus, quæ conueniunt homini, quatenus homo est 96
voluntas in homine est sicut Rex in Regno 96
voluntatem in omnibus operibus suis se habere possunt, vt quoddam delirium reijcitur 97
voluntas non monetur ex sola apprehensione, sed necessariò sequitur iudicium 98
voluntas mouetur ex solo iudicio practico per imperium intellectus 08
voluntas mouetur ab appetitu sensitiuo ex parte obiecti. 99. *& sequentibus.*
voluntas tripliciter mouet appetitum sensitiuum. 100. *& seq.*
voluntas mouet seipsam in electione mediorum 101. 102
voluntas cum vult finem non mouet seipsam 102
voluntas cum vult finem mouetur ex instinctu Dei mouentis. 103. 104
voluntas producit efficienter volitionem finis 104
voluntas fertur naturaliter in bonum in communi, & in vltimum finem, & in omnia bona, quæ conueniunt homini secundum naturam suam 113
voluntas vt natura & vt voluntas in modo considerandi operatur 114
voluntas quantum ad specificationem ab aliquo obiecto necessario moueri poterit, non autem quantum ad exercitium 115
voluntas beatorum, quare necessitatur etiam quantum ad exercitium 115
voluntas in motibus subitis vnde necessitatur 118

Voluntas aliquando indiget ſpeciali Dei auxilio ad vincendam paſſionem appetitus 118
voluntas non mouetur a bono apprehenſo tantum per ſenſum. ibidem
voluntas a Deo non mouetur neceſſariò. ſed liberè 119
voluntas pro inſtanti quo vult non neceſſariò, ſed liberè vult 120
voluntas directè non mouetur a corpore cœleſti, bene tamen indirectè ex parte obiecti 109
voluntas a ſolo Deo mouetur quantum ad exercitium, ſicut a principio extrinſeco 112.113
voluntas circa finem tripliciter ſe habet 130
voluntatis & appetitus brutorum conuenientia, & differentia. 133
voluntas eſt de re impoſſibili ex quadam præſuppoſitione. 134
voluntas conditionata poteſt eſſe de re omnino impoſſibili. ibi.
voluntas abſoluta & conditionata quomodo differant ibid.
voluntatis efficacis & inefficacis diſcrimen 136
voluntas aliquando neceſſitatur ad electionem medij 136
voluntas diſcordans a ratione errante mala eſt 173
voluntas humana, vt vera ſit, debet conformari diuinæ voluntati in volito formaliter, non autem materialiter. 188
voluntas noſtra an ſe habeat tantum vt mota, quando Deus illam mouet ad aliquem interiorem actum. 523 & ſeq.
voluntas Dei duplex, ſigni & beneplaciti 183
voluntas conformari debet diuinæ voluntati in volito formali. 183
voluntas quomodo non conformari debeat diuinæ voluntati in volito materiali 184
voluntas diuina quo in ſenſu ſit lex eterna ibidem
voluntas vt bona ſit, non ſufficit, quòd conformetur diuinæ voluntati in volito materialiter, niſi adſit debita circunſtantia ibidem
voluntas moriendi pro Chriſto, ſi non adeſt facultas, tam bona eſt, ſicut martyrium 195
voluntas pro facto reputatur quantum ad præmium eſſentiale, non autem quantum ad alias vtilitates 192
voluntas perfecta quæ ſit 192
voluntatis perfectio duplex, naturalis & moralis 193
voluntas eſt animi gubernatrix & rectrix, & velut primum mobile 224
voluntas non eſſendi quomodo intelligatur 234
voluntas eſt ſubiectum habitus 277
voluntas non indiget habitu reſpectu proprij boni, ſed reſpectu alieni ibid.
voluntas propriè eſt virtutis ſubiectum 301
voluntas in ordine ad proprium bonum ſibi proportionatum non indiget virtute: bene tamen in ordine ad proprium bonum ſecundum excellentiam 301
voluntas non eſt naturaliter inclinata reſpectu cuiuslibet obiecti boni 301
voluntas & ratio tenentur regere appetitum ſenſitiuum, ſicut & exteriora membra 390
Voluntas habet actus naturales & ſemiplenè liberos 395
voluntas quare dicatur cauſa per accidens peccati & deficiès cauſa 397
voluntas ſola cauſa peccati quantum ad exercitium 398
voluntas diuina ſola eſt impeccabilis 397
voluntatem humanam diuinæ anteponere rebellio quædam eſt. 455
voluntas Dei beneplaciti ſemper adimpletur 490
voluntas diuina an legi eternæ ſubdatur. 395

Voluptas.

Voluptas quid ſit 237
voluptas ſenſus eſt malorum plurium radix, & origo. 238. & ſequentibus,
voluptas vera vbi nam ſit 242

Votum.

Voti obligatio in tertiam perſonam non tranſit ratione voti, poteſt tamen tranſire ratione ſtatuti, vel conſuetudinis. 480
votum pœnale ſi fiat ſub diſiunctione & frangatur, non conſtituit fractorem voti, ſecus ſi fiat abſolutè. 512

Vſus.

Vſus duplex, actiuus & paſſiuus 144
vſus aliquando præcedit electionem, aliquando ſubſequitur. 145
vſus diſtinguitur ab electione ibidem
vti propriè eſt actus voluntatis 144
vti non conuenit bruiis ibidem
vti non eſt vltimus finis 145
vti fruendis quid ſit ibid.
vti Deo in noſtrum commodum quomodo intelligatur. ibid.
vulnera quæ ex peccato Adæ proueniunt 447
vxores qualiter obedire teneantur ſuis viris. 480

Y

Yſilon litera pythagorica expoſitio 479

Z

Zelus.

Zelotet quare dicatur Deus 228
Zelus dupliciter ſumitur, formaliter & cauſaliter. ibid.
Zelus aliter eſt in amore amicitiæ, aliter in amore concupiſcentiæ ibid.
Zelus & Zelotypia quomodo differant ibid.
Zelus quomodo conueniat Deo ibidem
Zenonis argumentum ad probandum motum non eſſe, inualidum eſt, & nugatorium 122
Zopyri ſententia circa Socratis inclinationem. 110

FINIS INDICIS RERVM.

BIBLIOTECA PROVINCIAL SORIA

REGISTRVM.

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp
Qq Rr Sſ Tt Vu Xx.

*Omnes ſunt Quaterniones, præter * ternionem, & Tt duernionem.*

VENETIIS, M D X C.

Apud Bernardum Baſam.

Signat.
Est. 29
Tab. 1
Num. 9

MEDINA
IN
P.ª Secun
D. Thoma

A-14-16
988